

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

MUSLİHUDDİN MUSTAFÂ SÜRÛRÎ
ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Mustafa Atila

12915017

Danışman

Doç. Dr. Ramazan Sarıçiçek

Doç. Dr. Şerife Yalçınkaya

Diyarbakır 2019

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

MUSLIHUDDİN MUSTAFÂ SÜRÛRÎ
ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Mustafa Atila

12915017

Danışman

Doç. Dr. Ramazan Sarıçiçek

Doç. Dr. Şerife Yalçinkaya

Diyarbakır 2019

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Muslihuddîn Mustafâ Sürûrî Şerh-i Dîvân-ı Hâfız (İnceleme-Metin-Sözlük)” adlı tezin/projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

12/07/2019

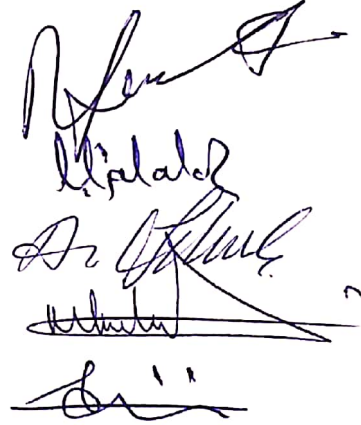
Mustafa Atila

T.C
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DIYARBAKIR

Mustafa Atila tarafından yapılan “Muslihuddîn Mustafâ Sürûfî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız (İnceleme-Metin-Sözlük)” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

<u>Ünvanı</u>	<u>Adı Soyadı</u>
Başkan: Doç. Dr. Ramazan SARIÇIÇEK	
Üye : Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK	
Üye : Prof. Dr. Bahir SELÇUK	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Uğurlu ARSLAN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdulsamet ÖZMEN	

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 12/07/2019

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../...../20

Prof. Dr. Nazım HASIRCI
ENSTİTÜ MÜDÜRÜ
(MÜHÜR)

ÖN SÖZ

“Lîsânü'l-Gayb” ve “Tercümânü'l-Esrâr” lakaplarıyla anılan Hâfız-ı Şîrâzî, İran'ın önde gelen şâirlerinden biridir. Gazel sahasındaki mahareti, şiirlerindeki çok anlamlılık ve imge zenginliği ile geniş bir coğrafyada şöhret kazanan Hâfız, Türk edebiyatında birçok şâiri tesiri altına almıştır. Hâfız-ı Şîrâzî, yalnızca edibleri ve şâirleri etkilemekle kalmamış, toplum içerisinde de büyük bir ilgi görmüştür. Hâfız'ın şiirleri Mevlânâ'nın Mesnevî'si, Câmî'nin Baharistan'ı ve Sâdî-i Şîrâzî'nin Bostân ile Gülistân'ı ile birlikte edebiyatımızda en fazla rağbet gören ve okunan eserler arasında yer almıştır.

Hâfız-ı Şîrâzî, şiirlerinde ahenkli ve veciz bir dil kullanmıştır. Şiirleri anlam derinliği ve sanatlar bakımından da son derece zengindir. Lafızlarında gizemli ve müşkil bir yön bulunmakta olup Hâfız Dîvânı'ndaki şiirlerin yeterince anlaşılabilmesi durumu, dîvân üzerine çeşitli şerh ve tercüme yazılmasına sebep olmuştur. Hâfız ve dîvânı üzerine hem Doğu hem de Batı coğrafyasında çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Dîvân'daki girift anlamları çözmek maksadıyla yazılan eser türlerinden biri de şerhlerdir.

Osmanlı sahasında Hâfız Dîvânı'nın tamamı üzerine ilk şerh, XVI. yüzyılın önemli şâirlerinden biri olan Muslihuddin Sürûrî (ö. 1562) tarafından yazılmıştır. Sürûrî, eserinde çoğunlukla tasavvufî bir yaklaşım sergilemiş olup kendisinden sonra Hâfız Dîvânı'nın tamamına Şem'î (ö. 1591), Sûdî (ö. 1596) ve Konevî (ö. 1244/1828) de şerh yazmıştır. Sûdî-i Bosnevî (ö. 1596) tarafından yazılan Hâfız şerhi diğer şerhlere nazaran daha çok kabul görmüş olup Sürûrî (ö. 1562), Şem'î (ö. 1591) ve Konevî (ö. 1244/1828) şerhleri tasavvufî anlayışa dayalı olmaları ve şiirleri anlamlandırmadaki hataları yönüyle tenkit edilmiştir.

Çalışma konumuzu teşkil eden Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı her türlü eleştiriye rağmen; Hâfız'ın şiirlerine yönelik tespitleri, şâirin hayat hikâyesine dair verileri, gramer incelemeleri, kültürel motifleri, dînî-tasavvufî konulardaki zenginliği, örnek olarak verilen şiirlerin çeşitliliği ve dil öğretimine yönelik içeriği

ile son derece dikkate değer bir şerhtir. Şârih; eserinden bahsederken Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın görünürde bir kitap olduğunu ancak esasta altı kitabı bir araya getirdiğini söyler. Bunlardan ilki Farsça Hâfız Dîvânı'dır. İkincisi nesre çeviriler itibariyle Türkçe Hâfız Dîvânı'dır. Üçüncüsü bir sarf kitabıdır. Dördüncüsü Arapça şiir örnekleri yönüyle Arapça şiir kitabıdır. Beşincisi Farsça şiir örneklerini ihtiva ettiği için Farsça şiir kitabıdır. Altıncısı ise Türkçe şiirleri barındırdığı için Türkçe şiir kitabıdır. Sürûrî'nin şerhi böylesine zenginliklere sahipken esere yönelik olumsuz bir nazar, şerhin değerinin ortaya çıkmasına engel olacaktır. Yapmış olduğumuz bu çalışmada, henüz tamamı Latin harflerine aktarılmamış olan Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın ilmî usûllerle neşredilmesi ve edebî-kültürel zenginliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tezimiz, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde metni anlama ve anlamlandırma konusunda yüzeysel bilgi verilmiş, ardından şerh kavramı üzerinde değerlendirmeler yapılarak Hâfız Dîvânı üzerine yazılan şerhlerden bahsedilmiştir.

Birinci bölümde, Muslihuddin Sürûrî'nin hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde durulmuştur. Doğumu, eğitimi, meslekî yaşantısı ve özellikle Şehzâde Mustafa'ya (ö. 1553) muallim olmasından sonra değişen yaşamı hakkında bilgi verilmiştir. Muallimlik görevini kabul etmesi sonrasında ortaya çıkan tepkiler hakkında ayrı bir parantez açılmıştır. Çok sayıda eser yazmasında şehzâdenin etkisinden bahsedilmiş, Sürûrî'nin ilmî kişiliği ve eserlerinin edebî özellikleri anlatılmıştır. Eserleri konularına göre tasnif edilerek verilmiştir.

İkinci bölümde, eser “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın Yazılışı”, “Şerh Metodu” ve “Şerhin Nüshaları” alt başlıkları üzerinden incelenmiştir. İlk alt başlıkta şerhin telif sebebi ve yazım süreci ele alınmıştır. “Şerh Metodu” başlığında hem birinci cildin hem de ikinci cildin mukaddimelerinden başlanarak hatimelerine kadarki bölümler tasnif edilerek eserin genel çerçevesi ortaya konulmuştur. Ardından beyitlerin tercüme ve şerhi, şârihin metin üzerine yaptığı değerlendirmeler, şerhin kaynakları, şârihin Hâfız-ı Şîrâzî'yi ve dîvânını okuma biçimi üzerinde durulmuştur. “Şerhin Nüshaları” alt başlığında ise Azerbaycan, İngiltere, Fransa, Bosna, İran, Almanya, Kıbrıs, Amerika ve Mısır gibi yabancı ülkelerden ve Türkiye'deki çeşitli

kütüphanelerden temin edilen 157 nüshanın tavsifi ve şeceresi ile okumada esas alınan nüshaların tanıtımına yer verilmiştir. Nüsha şeceresi çıkartılırken baştan 10 varak ve sonran 5 varak okunarak nüshalar mukayese edilmiştir. Var olan ortak hatalardan ve eksikliklerden hareketle eserin şeceresi çıkartılmıştır. Son olarak Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın okunmasında dikkat edilen hususlar ve takip edilen yol hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, şerhin birinci cildi, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan 06 Mil Yz A 8396 numaralı nüsha (M nüshası) üzerinden transkripsiyonla Latin harflerine aktarılmıştır. Şerhin ikinci cildinin transkript edilmesinde ise İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan Or. 3206 numaralı nüsha (İ nüshası) ele alınmıştır. Okumada esas alınan nüshaların belirlenmesinde, kurmuş olduğumuz şecere esas alınmıştır.

Metnin okunması esnasında âyet, hadîs, kelâm-ı kibâr ve diğer Arapça ibârelerin anlamları dipnotta verilmiştir. Hadîslerin tespitinde Mektebetü'ş-Şâmile ve Cevâmiü'l-Kelîm gibi programlardan yararlanılmıştır. Şerh edilen hemen her beyitten sonra bir şiir örneğine yer şârih, kimi zaman örnek şiirlerin kime ait olduğunu açıklamıştır. Sahibi belli olmayan şiirler hakkında tarama yapılmış olup âidiyeti belirlenenler hakkında dipnotta bilgi verilmiştir. Sahibi tespit edilemeyen şiirler hakkında dipnotta herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Şiirlerin tespitinde Gencûr ve Sâgar gibi programlar kullanılmıştır. Hem hadîslerin tespitinde hem de şiirlerin âidiyyetinde elde edilen bilgiler doğrudan asıl kaynaklara gidilerek teyit edilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, şârihin metin içinde kelimelere verdiği anlamlar üzerinden şerh sözlüğü çıkartılmış olup sözlük verilmeden önce hangi kelimeler üzerinden sözlüğü oluşturduğumuz hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde âyet ve hadîsler ile diğer Arapça ibârelerin indeksi ve Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın nüshalarına ve nüsha kısaltmalarına dair indeks biçiminde bir bilgi tablosu bulunmaktadır.

Son kısımda ise sonuç, kaynakça ve özgeçmiş yer almaktadır.

Bu çalışmanın tamamlanmasında hâmilik görevini üstlenen ve beni bu süreçte destekleyen birinci danışmanım Doç. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK'e teşekkürü bir borç bilirim. Değerli vakitlerini bize ayıran, fikirleri ile çalışmamızı yönlendiren, çalışma şevkimizi her vakit canlı tutan ve tezin bitmesinde destekleriyle en büyük pay sahibi olan ikinci danışmanım Doç. Dr. Şerife YALÇINKAYA'ya ne kadar teşekkür etsem kâfi gelmeyecektir. Kendilerine her şey için sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Arapça metinlerin kontrolü ve anlamlandırılmasında yardımlarına başvurduğum pek kıymetli arkadaşım Arş. Gör. Sacide AKCAN'a; çalışmanın tashihinde bize destek olan değerli dostum Erdal BOZDAĞ'a ve Mısır'da bulunan nüshaların temininde desteklerini sunan Okt. Michael SAMUEL'e gönülden teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca 15 EF 10 kodlu projeye tezimizi destekleyen Dicle Üniversitesi, BAP Koordinatörlüğüne teşekkür ederim.

Tez süresince pek çok fedâkârlıkta bulunarak bana destek olan eşim Şeyda ATİLA'ya, dara düştüğüm her günün akşamında bana moral ve motivasyon kaynağı olan oğlum Yusuf Kerem ATİLA'ya, beni yalnız bırakmayarak her türlü desteğini benden esirgemeyen annem Sevim ATİLA'ya ve tashih safhasında yardımlarına başvurduğum kardeşim Meryem ATİLA'ya tez sürecindeki sabırları ve destekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır.

Bu çalışmada, “İlm bir lücce-i bî-sâhildir / Anda âlim geçinen câhildir” fehvâsınca ilmin uçsuz bir umman olduğu ve onda âlim geçinenin câhil olacağı düsturuyla hareket ettim. Oldukça hacimli bir çalışma niteliği taşıyan bu tezde, hatalarımın ve eksikliklerimin olacağından şüphe yoktur. Ortaya çıkabilecek her türlü kusur adına hoşgörünüze tâlibim.

Mustafa Atila
Diyarbakır 2019

ÖZET

Hâfız Dîvânı'nın tamamı üzerine ilk şerh, XVI. yüzyılda Muslihuddin Mustafa Sürûrî (ö. 969/1562) tarafından yazılmıştır. İki ciltten meydana gelen Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, bu konudaki ilk şerh olması ve Hâfız'ın şiirleri hakkında önemli bilgiler içermesi bakımından dikkate değer bir eserdir. Bu çalışmada; Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın metni ortaya çıkartılmış ve eser üzerine ayrıntılı incelemeler yapılmıştır. Çalışma, giriş kısmı ve dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde; metnin anlamlandırılması ve şerh kavramı üzerinde durulmuş; edebiyatımızdaki Hâfız Dîvânı şerhleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde; Sürûrî'nin hayatı, sanatı ve eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde; şerhin yazılış süreci, metodu, nüshaları incelenmiş; metni kurmada dikkat edilen hususlar izah edilmiştir. Üçüncü bölümde; eserin birinci ve ikinci cildi transkript edilmiştir. Dördüncü bölümde; Sürûrî'nin kelimelere yüklediği tasavvufî anlamlar üzerinden eserin sözlüğü hazırlanmıştır. Bu bölümde ayrıca eserde geçen âyet, hadîs ve diğer Arapça ibârelere yönelik indeks verilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Şerh, Hâfız-ı Şîrâzî, Hâfız Dîvânı, Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız.

ABSTRACT

The first commentary on Hâfiz's Diwan was written by Mustafa Sürûrî in the 16th century. The commentary called the Sharh of Hafiz's Diwan, which was composed of two volumes, is remarkable in that it is the first commentary in this respect and that it contains considerable information on the pomes written by Hafiz. This study brings the text of the sharh of Hafiz's Diwan into light, and it also analyses the text in detail. The study contains four parts in addition to the introduction.

The introduction part is concerned with making sense of the text and on the concept of commentary, and it informs readers of the commentaries on Hafiz's Diwan. Part One focuses on the life, art and works of Sürûrî. Part Two focuses on the process of writing the commentary, its method and the copies; and it describes the points considered in producing the text. Part Three transcribes the first and second volumes. Part Four prepares the glossary for the work on the basis of the meanings Sürûrî attaches to the words. This final part also gives the index for the verses from the Holy Qur'an, hadiths (Prophet Mohammed's sayings) and other phrases in Arabic included in the work.

Key Words

Sharh, Hafiz Shirazi, Hafiz's Diwan, Sururi, Sharh of Hafiz's Diwan.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xiv

GİRİŞ

I. Edebiyat-ı Kadîmeye Kadem Basamak: Şerh	1
II. Türk Edebiyatında Dîvân-ı Hâfız Şerhleri	59
1. Sürûrî, Muslihuddîn Mustafa Efendi, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	59
2. Şem'î Şem'ullâh, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	59
3. Sûdî el-Bosnevî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	60
4. Mehmed Vehbî Konevî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	64

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSLİHUDDİN SÜRÛRÎ'NİN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI	66
1.1.1. Doğumu	66
1.1.2. Eğitimi	66
1.1.3. Meslek Hayatı	67
1.1.4. Şehzâde Hocalığı İle İlgili Eleştiriler ve Sürûrî'nin Yaklaşımı	70
1.1.5. Vefâtı	74
1.1.6. Karakteri	76
1.1.7. Tarikati	76
1.2. SANATI, EDEBÎ ve İLMÎ KİŞİLİĞİ	78
1.3. ESERLERİ	81
1.3.1. Edebiyat	82
1.3.1.1. Şerh-i Mesnevî	82
1.3.1.2. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	84
1.3.1.3. Şerh-i Bûstân	85
1.3.1.4. Şerh-i Gülistân	85
1.3.1.5. Türkçe Dîvân (1)	88
1.3.1.6. Türkçe Dîvân (2)	88
1.3.1.7. Türkçe Dîvân (3)	88
1.3.2. Muamma	88
1.3.2.1. Şerh-i Mu'ammayât-ı Câmî	88
1.3.2.2. Şerh-i Risâle-i Mu'ammayât-ı Mîr Hüseyin	90
1.3.2.3. Şerh-i Muammayât-ı Ali Ker	90
1.3.3. Sarf	91
1.3.3.1. Şerh-i Merâhu'l-Ervâh	91
1.3.3.2. Şerhu'l-Emsiletü'l-Muhtelif	92

1.3.3.3. Şerh-i Binâ	95
1.3.4. Nahiv	96
1.3.4.1. Şerhü'l-Misbâh	96
1.3.5 Belâgat	96
1.3.5.1. Bahru'l-Ma'ârif	97
1.3.5.2. Şerh-i Ebced.....	99
1.3.5.3. Şerh-i Kâfiye.....	100
1.3.6. Tefsir	100
1.3.6.1. el-Hâşiyetü'l-kübrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî.....	100
1.3.6.2. el-Hâşiyetü's-suğrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî.....	101
1.3.6.3. Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf aleyhi's-selâm	101
1.3.6.4. Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîz	102
1.3.7. Fıkıh	102
1.3.7.1. Hâşiyetü et-Telvîhu fî Keşfi Hakaiki't-Tenkîh	102
1.3.7.2. Hâşiyetü'l-Hidâye.....	103
1.3.7.3. Hâşiyetü'l-Înâye.....	103
1.3.8. Hadîs	104
1.3.8.1. Şerh-i Buhârî İlâ Nısf	104
1.3.9. Dînî-Ahlakî	104
1.3.9.1. Şerh-i Zahîretü'l-Mülûk	104
1.3.9.2. Kitâb-ı Tercüme-i Ravzu'r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn	106
1.3.9.3. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl	106
1.3.9.4. el-Hikâyetü'l-Garîbe.....	107
1.3.10. Kelâm	108
1.3.10.1. Hâşiyetü'l-Şerh-i Mevâkif	108
1.3.11. Mantık	108
1.3.11.1. Havâşî li-Şerhi Îsâgücî.....	108
1.3.12. Astronomi	109
1.3.12.1. Kitâb-ı Nücûm	109
1.3.13. Tıp	109
1.3.13.1. Terceme-i Risâletün fî Çûb-ı Çînî	109
1.3.13.2. Şerhu Mu'cizi'l-Kânûn	110
1.3.14. Diğer İlimler	111
1.3.14.1. Terceme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât	111
1.3.14.2. Tercüme-i Kitâbü'l-Acâibi ve'l-Garâib	112
1.3.14.3. Kitâbü'ş-Şehâde	113

İKİNCİ BÖLÜM ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ

2.1. ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ'İN YAZILIŞI	114
2.1.1. Telif Sebebi	114
2.1.2. Telif Süreci.....	115
2.2. ŞERH METODU	117
2.2.1. Eserin Planı	117
2.2.2. Beyitlerin Tercüme ve Şerhi	124
2.2.2.1. Mısra Esaslı Tercüme ve Şerh	124
2.2.2.2. Bazı Beyitlerin İstisnâî Olarak Beyit Esaslı Tercümesi ve Şerhi	126

2.2.2.3. Murat Edilen Anlamın Beyit Sonrasında Şerh Edilmesi	127
2.2.2.4. Mısralar ve Beyitler Arasında Konu ve Anlam Bağı Kurulması	130
2.2.2.5. Beyitteki Kelimelere Mânâ Verilmesi ve Mânâların Değerlendirilmesi ..	134
2.2.2.5.1. Lügat Mânâsı	134
2.2.2.5.2. Kelimelerin Diğer Dillerdeki Kullanımı ve Anlamı	136
2.2.2.5.3. Tasavvufî Mânâsı.....	137
2.2.2.5.4. Kelime Mânâlarının Değerlendirilmesi	138
2.2.3. Şârihin Metin Üzerine Yaptığı Değerlendirmeler	140
2.2.3.1. Dil Bilgisi Üzerine Değerlendirmeler.....	140
2.2.3.2. Kelimelerin Okunuşu Hakkında Değerlendirmeler	146
2.2.3.3. Kelimelerin Diğer Dillerdeki Yazım Şekli Hakkında Değerlendirmeler .	147
2.2.3.4. Nüsha Farklarının Değerlendirilmesi	148
2.2.3.5. Vezin İle İlgili Değerlendirmeler.....	155
2.2.3.6. Kâfiye İle İlgili Değerlendirmeler	156
2.2.3.7. Edebî Sanatların Verilmesi	157
2.2.3.8. Şârihin Şerh Edilen Şiirle İlgili Teknik Bilgi Vermesi.....	158
2.2.3.9. Bazı Şerhlerde Şiir Konusunun Özetlenmesi ve Değerlendirilmesi.....	161
2.2.3.10. Beyitlerin Konusuyla İlgili Hikâyeler	163
2.2.3.11. Mefhûm ve Mazmûnlarla İlgili Değerlendirmeler	167
2.2.3.12. Şârihin En Sahîh ve Kapsamlı Nüshayı Ortaya Çıkardığı İddiâsı.....	169
2.2.4. Şerhin Kaynakları	173
2.2.4.1. Alıntılar	173
2.2.4.1.1. Âyet ve Hadîs İktibâsları	173
2.2.4.1.1.1. Âyet İktibâsları.....	173
2.2.4.1.1.2. Hadîs İktibâsları	175
2.2.4.1.2. Darb-ı Meseller	176
2.2.4.1.3. Kelâm-ı Kibârlar	177
2.2.4.1.4. Şiirler.....	177
2.2.4.1.4.1. Şiirlerinden Örnek Verilen Şâirler	178
2.2.4.1.4.2. Şiirlerin Örnek Verilme Biçimi.....	182
2.2.4.1.4.3. Alıntı Şiirlerin Konusu ve Örneklendirilme Maksudı	184
2.2.4.1.4.4. Örnek Şiirlerin Nazım Şekilleri	187
2.2.4.1.4.5. Nazîre Şiirlerin Alıntı Olarak Verilmesi.....	189
2.2.4.1.5. Lügatlerden Alıntılar.....	190
2.2.4.1.6. Mevlânâ Celâl'in Şerhiyle Karşılaştırmalı Şerh Yapılması.....	190
2.2.4.2. Atıflar	193
2.2.4.2.1. Kendi Eserlerine Atıflar.....	193
2.2.4.2.2. Şerhte Metin İçi Atıflar	194
2.2.4.2.3. İlmî, Dînî ve Edebî Eserlere Atıflar	196
2.2.4.3. Kültürel ve Mitolojik Ögeler	197
2.2.4.3.1. Hikâyeler.....	197
2.2.4.3.2. Peygamber ve Evliyâ Kıssaları	202
2.2.4.3.3. Folklorik Unsurlar.....	204
2.2.4.3.4. Tıbbî Bilgiler.....	205
2.2.4.3.5. Deyimler	206
2.2.4.3.6. Yerleşim Yerleri ve Mekân Adları	207
2.2.4.3.7. Mitolojik ve Tarihî Karakterler.....	208
2.2.5. Üslup Özellikleri.....	209

2.2.5.1. Cümle Yapısı ve Dil Özellikleri	210
2.2.5.2. Arkaik Kelimeler	212
2.2.6. Şârihin Hâfız-ı Şirâzî'yi ve Dîvân-ı Hâfız'ı Okuma Biçimi	213
2.3. ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ NÜSHALARI	217
2.3.1. Nüshaların Tavsîfi	217
2.3.1.1. Birinci Cildi İhtivâ Eden Nüshalar	220
2.3.1.2. İkinci Cildi İhtivâ Eden Nüshalar	320
2.3.1.3. Her İki Cildi Birden İhtivâ Eden Nüshalar	357
2.3.1.4. Kataloglara Dair Bazı Tespitler	394
2.3.1.4.1. Kütüphanede Bulunamayan Nüshalar.....	394
2.3.1.4.2. Katalog Hatalarına Dair Tespitler.....	395
2.3.2. Nüshaların Şeceresi.....	396
2.3.2.1. Birinci Cildin Şeceresi	397
2.3.2.2. İkinci Cildin Şeceresi.....	415
2.3.3. Okumada Esas Alınan Nüshaların Özellikleri.....	417
2.3.3.1. Birinci Cilt (06 Mil Yz A 8396- Milli Kütüphâne Nüshası)	417
2.3.3.2. İkinci Cilt (Or 3206 - British Library Nüshası)	418
2.4. METNİ KURMADA TAKİP EDİLEN YOL.....	420
2.4.1. Varak ve Satır Numaralarının Gösterimi	420
2.4.2. Şiir ve Beyit Numaraları ile Vezinlerin Gösterimi	420
2.4.3. Örnek Şiirlerin Gösterimi	421
2.4.4. Arapça İbârelerin Gösterimi	423
2.4.5. Açıklaması Yapılan Kelimelerin Gösterimi	424
2.4.6. Farsçadan Nesre Çevirisi Yapılan Mısraların Gösterimi	425
2.4.7. İmla ve Noktalama	425
2.4.8. Derkenarların Gösterimi	426
2.4.9. Dipnotlardaki Açıklamalar	427
2.4.10. Metni Okumada Dikkat Edilen Hususlar.....	427
2.4.11. Transkripsiyon Alfabeti.....	431

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. METİN - ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (1. CİLT).....	432
3.2. METİN - ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (2. CİLT).....	1275

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞERH SÖZLÜĞÜ ve İNDEKSLER

4.1. Anlam Sözlüğü.....	2034
4.1.1. Anlam Sözlüğü Oluşturulurken Dikkat Edilen Hususlar.....	2034
4.1.2. Metin İçi Anlamlar Sözlüğü	2034
4.2. Âyet, Hadîs ve Arapça İbâreler İndeksi.....	2053
4.2.1. Âyet İndeksi.....	2053
4.2.2. Hadîs İndeksi	2078
4.2.3. Kelâm-ı Kibârlar ve Diğer Arapça İbâreler İndeksi	2097
4.3. Nüsha İndeksi.....	2108
SONUÇ	2118

KAYNAKÇA.....	2124
ÖZGEÇMİŞ.....	2145

KISALTMALAR

Haz.	: Hazırlayan
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Bkz.	: Bakınız
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
İA	: İslam Ansiklopedisi
ö.	: Ölümü
vr.	: Varak
c.	: Cilt
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
No	: Numara
Ktp.	: Kütüphane(si)
M	: Milli Kütüphane Nüshası
İ	: İngiltere Nüshası
Yay.	: Yayınları
Dr.	: Doktor
Prof.	: Profesör
Doç.	: Doçent
TÜYATOK	: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
G.	: Gazel
K.	: Kaside
R.	: Rubâî
M.	: Mesnevî

GİRİŞ

I. Edebiyat-ı Kadîmeye Kadem Basmak: Şerh

Yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren Dîvân şiirinin yorumlanması söz konusu olduğunda akla gelecek ilk yöntem şüphesiz metin şerhidir. Özellikle XX. yüzyıl sonrasında geleneksel metin şerhinin dışında Batı kökenli metin inceleme yöntemlerinin Dîvân edebiyatı üzerine uygulandığını görmekteyiz. Yapısalcılık, hermeneutik, göstergebilim, anlambilim ve ontolojik yaklaşım gibi yöntemler Dîvân şiirinin yorumlanmasında karşılaşılan metotlardan bazılarıdır.

O hâlde “Edebî metinlerin tek bir metot üzerinden değerlendirilmesi mümkün müdür?”, “Tüm şiirlerin açıklanmasında etkili olan bir yöntemden bahsedilebilir mi?”, “Metin nasıl bir anlam yapısına sahiptir?”, “Bir metnin tek bir anlamı mı vardır yoksa sayısız anlama mı sâhiptir?”, “Metnin anlamıyla kastedilen nedir ve bu anlam gizli midir?”, “Dîvân şiiri merkezinde şiirin sırlarını çözme, üst dilin husûsiyetlerini keşfetme ve şiiri açıklama noktasında ne tür metotlarla karşılaşmaktayız?” vb. soruları sormalıyız. Bu sorulardan hareketle ilk olarak metnin anlamı üzerinde durulacak; ardından da metin şerhi bahsine geçilecektir:

Metnin Anlamı: Edebî metinler, birden fazla anlam katmanına sahip çok yönlü yapıtlardır. Dönemin dil özellikleri, cümle yapısı, gramer hususiyetleri, toplumun tarihî ve kültürel arka planı, yazarın tecrübeleri, hayal gücü ve metni oluşturmaktaki maksadı, devrin ve müellifin estetik zevki ve daha birçok birim, edebî eserin içerisinde harmanlanmış vaziyette bir arada hayat bulur. Yazar; duygu, düşünce ve yaşayışını çok anlamlı bu yapı vesilesiyle ifade eder. Bu yönüyle edebî eserler, her okuyuşta okuruna farklı anlam dünyalarını yansıtacak bir özelliğe sahiptir. Bir metin yazıldığı dönemde bağlamı doğrultusunda bir okumaya tâbî tutulurken, bağlamının ve o metni okuyanların değişmesi metinden çıkarılabilecek anlamların yeniden şekillenmesine yol açacaktır. Aynı zamanda edebî eseri oluşturan sözcükler kullanıldığı bağlama ve tarihî döneme göre yeni ve farklı anlamlar kazanabilir. Okurun bilgi seviyesi, karakteri ve metne yönelik sebebi de bir metnin yorumunda farklı çıkarımların yapılmasına sebep olacaktır. Bu noktada, “Bir edebî eseri her yönüyle anlamak mümkün müdür?” sorusu akla gelmektedir. Anlamın,

derinliği sınırlandırılmayacak bir derya olduğu düşünülürse; bu ummanın en derin kısımlarındaki mânâ incilerine ulaşmanın da son derece müşkil bir durum olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu sebeple edebî eserin anlaşılması ve yorumlanması kolay bir uğraşı değildir. Metnin zahirî planda bize yansıttıklarının dışında, eserin özellikle batnî yönlerini kavrayabilmek; şüphesiz derin bir tefekkür ve tetkiki gerektirir.

Dinî metinlerin, özellikle de İncil'in yorumlanmasında kullanılan Hermeneutiğin "Anlam Bilimi" olarak evrenselleşmesini sağlayan Schleiermacher, eski dönemlerden günümüze ulaşmış bir metnin yorumlanabilmesi için, öncelikle o metinle ilgili dilsel ve tarihsel açıdan ortaya çıkan engelleri bertaraf etmek gerektiğini söyleyerek, ancak bu noktadan sonra metni yorumlamanın mümkün olacağını belirtir. Schleiermacher'e göre metni doğru bir şekilde yorumlayabilmek için muhatap, yazarın seviyesine ulaşmalıdır ve hatta yazarı aşmalıdır. Bu amacın gerçekleşmesi adına okur, nesnel açıdan yazarın kullandığı dili, öznel açıdan yazarın yaşamını ve son olarak yazarın içinde yaşadığı dönemi bilmek zorundadır.¹ Melik Bülbül ise, metnin şifrelerini çözmeye ve anlamın gün yüzüne çıkartılmasında okurun önemli bir misyon üstlendiğini belirtir. Bülbül'e göre dil malzemesi ile sanatsal öğelerin iç içe geçtiği metinde, yazarın niyetini ve derinlerdeki düşünce boyutlarını çözümlenmek, okurun sanatsal yorumundan yani yeterli donanımından geçmektedir.²

Doğan Aksan, şiirde alıcının yani okurun, şâirin yansıtmak istediği duygu, düşünce, imge ve görüntüleri iyice kavrayabilmesi için her şeyden önce metnin söz varlığını yeterince tanınması gerektiğini söyler.³ Dücane Cündioğlu da, metnin aslı unsurları arasında dili gösterir ve metnin dili anlaşılmadıkça eserin tam olarak anlaşılmasının mümkün olmadığını ifade eder. Dile vâkıf olmayı bir metni anlamının ilk öncülü kabul eden Cündioğlu'na göre, bir metnin (text) anlaşılması dili anlamaya indirgenemez. Bu yüzden dille birlikte bağlamın da (context) bilinmesi gereklidir.⁴ Burada sorulması gereken bir diğer soru da metnin bağlamından kastın ne olduğudur.

¹ Metin Toprak, **Hermeneutik ve Edebiyat**, Dergah Yayınları, İstanbul 2003, s. 61-62.

² Melik Bülbül, **Metin ve Anlam Üzerine Düşünceler** Dil Eğitimi Açısından Metinsel İletişim, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2018, s. 44-45.

³ Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili** (Dilbilim Açısından Bakış), Bilgi Yayınevi, Ankara 2013, s. 33.

⁴ Dücane Cündioğlu, **Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam'ın Tarihi**, Kapı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2018, s. 1-3.

Ayrıca bağlamın anlam üzerinde nasıl bir etkisi vardır? Edebî eserler; yaşamın, tarihin, kültürün ve gerçeğin birebir aktarıcısı değildir. Eğer sadece gerçekleri anlatan metinler olsaydı; bu eserleri edebî eser olarak değil tarihî metinler olarak kabul ederdik. Dolayısıyla yazar; toplumsal yaşamı, tarihî olayları, tecrübeleri, kültürel değerleri, inanışları veya diğer birçok bağlamı kendi isteği ölçüsünde metnine dâhil etmiştir. Metnin anlaşılabilmesi ve yazarın niyetinin belirlenebilmesi ancak eserin bağlamının ve tâbiî olduğu estetik anlayışın izahı ile mümkündür. Göktürk Akşit'e göre sanat yapıtı, sanatçının tarihî ve toplumsal sorunlara bir yanıtı olabilir. Bu sebeple sanat yapıtının kavranışı sırasında tarih/toplum, eser ve sanatçı bağlamı göz ardı edilmemelidir.⁵ Genel kültür eksikliği söz konusu olduğunda da metin anlaşılacaktır. Anlama eyleminin gerçekleşebilmesi için yazarla okurun belli bir kültür birikimine ortak olması gerekmektedir.⁶ Düccane Cündioğlu ise bir metnin arka planını ve metni ortaya koyan tarihî koşulları bilmenin önemine değinir. Yazar verdiği örnekte, Türkçe bilen ancak tarih bilmeyen bir kişinin '46 ruhu' ifadesiyle karşılaştığında, kelimeleri bilmesine rağmen metnin anlamına ulaşamayacağını belirtir.⁷ Buna benzer bir örneği Bâkî'nin bir beyti üzerinden Doğan Aksan da verir. Aksan'a göre, Dîvân şiirini okuyan bir kişi, şiirdeki sözcük ve tamlamaları ve onların arkasında kalan imgeleri ve beyit içindeki gönderimleri tanıyıp çözmek zorundadır. Bâkî'nin "Güzeller mihibân olmaz demek yanlışır ey Bâkî / Olur vallâhi billâhi biraz yalvarı görsünler" beytini okuyan bir kişi, mihibân sözcüğünün anlamını bilse bile 'yalvarı görsünler' ifadesinin tevriyeli olduğunu anlayıp çözemediğinde şiiri gereğince anlayamayacaktır.⁸

Metnin dilini kavrayan, yazarın hayatı hakkında malûmâtı olan ve eserin yazıldığı tarihî dönemi tanıyan kişi, metni yorumlama safhasında kendi bilgi düzeyi ve metne yönelim maksadından hareketle metin üzerinde anlamlandırmalar gerçekleştirebilir. Burada "Muhabata göre metnin anlamı değişir mi; muhabatın değişmesi metne nasıl tesir eder?" şeklinde bir soruyu sormamız gerekir. Metnin ilk yazıldığı dönemde aynı metni okuyan ve metni yorumlayan bir kişinin edebî esere

⁵ Göktürk Akşit, **Okuma Uğraşı** Yazın Metninin Kavranışında Okur-Metin-Yazar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s. 133.

⁶ Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, s. 33.

⁷ Düccane Cündioğlu, **Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam'ın Tarihi**, s. 4.

⁸ Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, s. 33.

yaklaşımı ile yüzyıllar sonra aynı metni yeniden okuyan kişinin çıkarımları muhakkak aynı doğrultuda olmayacaktır. Metnin ilk okurları yani edebî eserin ilk kaleme alındığı dönemdeki muhataplar, eserin bağlamının ve onu meydana getiren sebeplerin çok uzağında değildirler. Bu yakınlık metni anlama ve yorumlama noktasında ilk muhataplara bir kolaylık sağlayacaktır. Devrin ve algının değişmesi, zevklerin dönüşümü, toplumsal yaşantının farklılaşması sonrasında aynı metni yeniden yorumlayan bir okur, metin değişmemesine rağmen ilk okurdan farklı çıkarımlarla edebî esere yaklaşacaktır. Aynı zamanda metni anlayabilmek adına metnin ilk muhataplarına göre daha fazla çaba sarf etmesi gerekecektir. Bu konuda Kur'ân'ın doğrudan ve dolaylı muhatapları tarafından anlaşılması üzerine görüş bildiren Cündioğlu, ilk ve doğrudan muhatapların yani Kur'ân nüzûl olduğunda o toplumda bulunan kişilerin Kur'ân'ın hem diline hem de bağlamına vâkıf olduklarını; bu nedenle Kur'ân'ın dilini ve bağlamını öğrenmek gibi bir sorun yaşamadıklarını söyler. Ancak sonradan gelen nesillerin yani dolaylı muhatapların, Kur'ân'ın hem dilini hem de bağlamını öğrenmek zorunda kaldığını belirtir.⁹

Dolaylı ve doğrudan muhatapların metne birbirinden farklı anlamlar vermesi tâbî bir durumdur. Edebî eser üzerine muhtelif anlamların varlığı söz konusuysen, “Bir metne verilen anlam, kat’î surette o metnin anlamı mıdır?”, “Bir edebî eserde tek, değişmeyen ve gerçek bir yorumdan söz edilebilir mi?” sorularını sormak gerekir. Edebî eser, bir defa üretilir ancak onu okuyan defalarca okuma fırsatına sahiptir. Bir edebî eser, hemen her okuyuşta bize farklı anlamlar sunacaktır. Bu sebeple metinden çıkartılabilecek anlamların her okumada değiştiği, değişebileceği söylenebilir. Hatta okurun değişen yaşı ve bilgi seviyesi dahi metnin sunduğu anlamların yenilenmesine yol açacaktır. Bu sorulara cevap olması bakımından Andrews’in yaklaşım tarzı da dikkate değerdir. Bir şiirin kesin bir yorumunun bulunup bulunmadığını sorgulayan Andrews, “Metinleri tanıdıkça, daha rahat okudukça, metinleri anladığıma daha çok inandıkça, bir gazelin doğrusal, kesin bir okumasının veya yorumunun varlığına -hatta teorik varlığına- daha az inanır oldum.” sonucuna varır.¹⁰ Akşit, “Her çağın dünyaya bakışı, gerçeği kavrayışı, algı biçimi,

⁹ Dücane Cündioğlu, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam'ın Tarihi*, s. 4-5.

¹⁰ Walter G. Andrews, *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı*, Tansel Güney (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 23.

önceki ya da sonraki çağa oranla, değişik özellikler göstereceğinden, bunlar üstüne kurulmuş estetik beklenti biçimi de değişir”¹¹ yorumunda bulunur. O hâlde bir metnin anlamında ve yorumlanmasında değişikliklerin söz konusu olabileceği değişmez bir gerçektir.

Muhatap, birtakım sebepler dâhilinde okuyacağı eseri belirler. Aslında bir eserin belirlenmiş olması bile bize bir yönelimin varlığını gösterir. Zira okur, neden başka bir metni değil de bu eseri okumayı tercih etmiştir? Bu eğilim, seçilen metinle ilgili bir beğenin veya ilginin var olduğunu yansıtır. Ayrıca okur; okuma sürecinde öngörülere, önyargılara ve birikimlere ile metne yaklaşır. Muhatabın bu tutumu metnin anlaşılmasında etkili olacaktır. Okur ve metin ilişkisi ile ilgili “Muhatap metni yorumlarken nasıl bir yaklaşıma ve yönelime sahiptir?”, “Metnin anlamlandırılmasında birtakım öngörüler var mıdır?”, “Var olan öngörüler metnin yorum şeklini nasıl etkiler?” soruları akla gelmektedir. Muhatabın yaklaşımı ve yorumu üzerine bu soruları çeşitlendirmek mümkündür. Modern Hermeneutiğin başlatıcısı olan ve anlamayı bir tür yeniden üretim olarak gören Dilthey’e göre bir metnin yeniden üretimi yani anlaşılabilmesi, muhatabın anlatılanları kendi yaşamına ve deneyimlerine uyarlaması ile mümkündür.¹² Akşit ise “Gerçekte her okur, kendi kişisel konumuna, duygusal yapısına, düşünsel yetisine göre yaşar bir metni. Bu açıdan, bir bakıma, her okur kendini okur metinde.”¹³ cümleleriyle metin ve okur arasındaki ilişkiyi izah eder. Cündioğlu da okurun metne yaklaşımı hakkında görüş bildirir. Yazar, ‘Anlamın Buharlaştırılması ve Kur’an’ adlı eserinde; bir kimsenin bir metin hakkındaki tasavvurlarının o metin üzerindeki yorumu olduğunu yani yorumların okuma esnasında değil; okurun metne yaklaşmasından önce istikâmet bulunduğunu belirtir. Cündioğlu’na göre düşünme eylemi nasıl nesnelere tasavvuru sonrasında tasavvurların birbirine bağlanması şeklinde gerçekleşiyorsa, anlama faaliyeti de tıpkı düşünce eylemi gibi önce metne ilişkin ön kabullerle başlar, sonra bu ön kabullerin yorum adı altında tutarlı birliklere dönüştürülmesiyle gerçekleştirilir.¹⁴ Edward Said ise yorumun hitap edilene, amaca ve tarihi döneme

¹¹ Göktürk Akşit, **Okuma Uğraşı**, s. 85.

¹² Metin Toprak, **Hermeneutik ve Edebiyat**, s. 62-63.

¹³ Göktürk Akşit, **Okuma Uğraşı**, s. 134.

¹⁴ Düccane Cündioğlu, **Anlamın Buharlaştırılması ve Kur’an**, Kapı Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2018. s. 13-14.

göre şekillendiğini söyler. Ona göre bütün yorumlar koşulludur: “Yorum; yorumlayanın kim olduğuna, kime hitap ettiğine, yorum amacının ne olduğuna ve tarihin hangi noktasında yorumladığına göre değişir. Bu anlamda bütün yorumların “koşullu” olduğunu söyleyebiliriz.”¹⁵ Mevcut görüşlerden de anlaşılacağı üzere metnin yorumu ile okurun metne yönelim tarzı, bilgisi ve öngörülleri arasında bir ilgi söz konusudur. O hâlde metnin doğru anlaşılabilmesi adına muhatap esere nasıl yaklaşmalıdır? Bu konuda görüş bildiren Gadamer, bir şeyi anlamaya çalışan kişinin daha baştan, kendi arızî ön anlamlarına teslim olmaması gerektiğini; aksi hâlde metnin gerçek anlamını işitemeyeceğini ve böylece okurun metnin asıl anlamını yok edeceğini söyler. Metni anlamaya çalışan kişi en baştan onun kendisine bir şeyler söylemesine hazır olmalıdır. Gadamer’e göre önemli olan şey, kişinin kendi önyargılarının farkında olmasıdır. Ancak öyle olursa metin kendisini tüm yönleriyle okura sunabilir.¹⁶ Burada önyargı ve ön kabulden kastın metni henüz okumadan ortaya çıkan her türlü olumlu ve olumsuz fikir olduğu söylenebilir.

Gadamer, sanat eserini hayatın sembolik temsilinin doruk noktası olarak görür.¹⁷ Bu görüşten hareketle üst düzey niteliklere sahip edebî metinlerin anlaşılabilmesinin belli koşulların yerine getirilmesini zorunlu kıldığını ve metni anlama eyleminin hiç de kolay bir süreç olmadığını söylemek mümkündür. Şerif Aktaş, zaman ve mekân olarak değişmez olanın tanımlanabileceğini; bu sebeple sürekli değişen, zenginleşen ve farklı görünüm kazanan edebî metinleri tanımlanma çabasına girmeyeceğini ifade eder.¹⁸ Zirâ edebî metinler, büyük bir birikimin ürünüdür ve farklı coğrafyalarda, tarihî yaşantılarda ve kültürlerde zenginleşerek var olmaya devam ederler.

Osmanlı edebiyatı gibi Arap edebiyatı ve Batı edebiyatı da kendine has ahenk, dil ve muhtevâ özelliklerine sahiptir. Bu metinlerin yorumlanması ile ilgili “Böylesine değişken bir muhitte ortaya çıkan bu edebî metinlerin tümünü yorumlamada kullanılacak ortak bir yorum teorisinden söz edilebilir mi?”,

¹⁵ Edward Said, **Haberlerin Ağında İslam**, Alev Alatlı (Çev.), Babil Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 238.

¹⁶ Hans Georg Gadamer, **Hakikat ve Yöntem**, -İkinci Cilt-, Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, (Çev.), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 8-9.

¹⁷ Hans Georg Gadamer, **Hakikat ve Yöntem**, -Birinci Cilt-, Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, (Çev.), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 97.

¹⁸ Şerif Aktaş, “Edebî Metin ve Özellikleri”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, S. 39, Erzurum 2009, s. 187-200.

“Edebî metinlerin yorumlanmasında hangi yöntemler ile karşılaşmaktayız?” sorularını sormak gerekir. Bu soruların cevabını çalışma konumuzu oluşturan şiirin yorumu üzerinden vermek daha sağlıklı olacaktır.

Yoğunlaştırılmış özlü ve çoklu anlamları, konuşma dilinin çok ötesindeki üst dili ve girift anlam/imge/sembol/mazmûn dünyası ile şiir; edebî metinlerin arasında özel bir konuma sahiptir. Örneğin Heidegger; şiiri, varoluşun ve bütün nesnelere özünün kurucu adlandırılışı olarak kabul eder ve dilin özünü şiirin özüyle anlamak gerektiğini belirtir. Şiiri edebiyatın kökeni ve temeli kabul eden Heidegger; şiiri seçkin bir mevkiye taşır.¹⁹ Şiiri anlama ile ilgili Orhan Okay, “el-mânâ fî-batni’ş-şâir” yani mânâ şâirin karnındadır anlamındaki Arap darb-ı meselini verir ve muhatabın şiirde mânâyı bulmak üzere araştırma yapması gerektiğini şu cümlelerle ifade eder: “Bu söz mânâyı şâirden başka kimse bilmez demek değil midir? Öyleyse şâirin dışında olan bizlere şiiri rahatça okumak ve kendimize göre anlamlandırmak düşüyor. Musset de ‘Gerçek şâirin her güzel mısraında söylenilenden birkaç defa fazlası vardır’ demiş. Yorumcuya, o şiirde söylenilenin dışında mânâ arama, araştırma yollarının açık olduğunu göstermek için bundan daha güzel söz olur mu?”²⁰ Bu sözlerle Orhan Okay, muhatabı şiir üzerinde fikir yürütmeye davet eder ve eserin yorumlanmasında hür bir tavır sergiler. Ancak bu hürriyet, keyfi bir hürriyet değildir. Okay’a göre bu şiir üzerine yorum yapabilmek için Dîvân edebiyatının dilini, kültürünü çok iyi bilmek gerekir.²¹ Orhan Okay’a benzer bir yaklaşım sergileyen Orhan Şaik Gökyay ise, Dîvân edebiyatının şâirin yaşadığı çağın kültürü ile yüklü olduğunu; onu tanımadan bu edebiyatı anlamamanın ve anlatmanın mümkün olmadığını ifade eder. İnançları, hekimliği, hastalıkları, emleri, semleriyle; kimyası, simyası ile; astronomisi, astrolojisiyle; mitolojisiyle; güzeli ve güzellik anlayışıyla ilgili hazineyi yalnızca bir lügat yardımıyla çözümlenmek ve bugünün ölçülerine vurmak yanlış bir

¹⁹ Martin Heidegger, “**Sanat Eserinin Kökeni**”, Fatih Tepebaşı (Çev.), De Ki Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 114-115.

²⁰ Orhan Okay, “Eski Şiirimize Yaklaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, s. 82.

²¹ Orhan Okay, “Eski Şiirimize Yaklaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, s. 82.

tutum olacaktır. Gökyay'a göre hazırlıksız bir şekilde yapılan yorumlar, bizi şâirin söylemek istediklerinden uzak düşürecektir.²²

Dursun Ali Tökel, makalesinde Heidegger'in eseri simge (sembol) olarak kabul eden görüşüne yer verir ve ardından bu yaklaşımdan hareketle şiiri çözmeye yarayan bir sistemin başka bir şiiri çözmeye işe yaramayacağını ileri sürer. Tökel'e göre tek bir yöntemle tüm şiirlere yaklaşmak mümkün değildir. Ayrıca Tökel, edebî gelenekte bu kadar çok akım ve disiplinin ortaya çıkmasını; edebî eserlerin kolay anlaşılacak niteliklere sahip olmasıyla ilişkilendirir.²³ Başta sorduğumuz “Şiire yaklaşım noktasında ortak bir metottan söz edilebilir mi?” şeklindeki sorumuzun cevabı olumsuz olacaktır. Zîrâ bu kadar çok farklılık arz eden edebî metinlerin tek bir metot üzerinden değerlendirilmesi mümkün değildir. Aynı zamanda her metodun tüm şiirler üzerinde etkili olması da beklenemez. Bu sebeple metinleri anlama maksadıyla yapılan çalışmalarda, en başta edebî eserin niteliklerine dikkat etmek gerekir. Sonrasında ona hangi yöntemlerle yaklaşmak gerektiği belirlenmelidir.

Metnin anlamı ile ilgili verilen tüm bu bilgilerden sonra; çalışma konumuzun temelini teşkil eden kadîm gelenek şerh üzerinde durulacaktır.

Lügat Anlamıyla Şerh: Şerh, bir metnin daha anlaşılır kılınması, muhatabı ile arasında bir bağlam kurulması, gizli yönlerinin açığa çıkarılarak izah edilmesi ve görünen mânânın ötesinde saklı kalan anlam evrenine temâs edilmesi noktasında karşımıza çıkmaktadır. Lügatlerde şerh kelimesi ile ilgili verilen anlamlardan bazıları şu şekildedir: “Açmak, genişletmek, bir şeyi ferahlatmak; ortaya çıkarmak, bir mesele veya kelâmı tavzîh ve beyân etmek²⁴”, “müşkil ve mübhem ve mahfî ma'kûlesini keşf ve izhâr eylemek, kesmek, açmak, fehm eylemek²⁵”, “açma yarma; bir kitabın ibâresini yine o lisânda veya bir lisân-ı âhirden tafsîl ve izah ederek müşkilâtını açma; bir kitabın ibâresini kelime be-kelime açıp izah ederek yazılan

²² Orhan Şaik Gökyay, “Necâfî Bey Dîvânı”, **Destursuz Bağa Girenler**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 170.

²³ D. Ali Tökel, “Divan Şiiri'ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak”, **Turkish Studies**, Volume 2/3: Summer 2007, s. 537-538.

²⁴ Hasan Amid, **Ferheng-i Fârisî-i Amîd**, Mü'essese-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, c. 2, Tahran 1391, s. 1547.

²⁵ Mütercim Âsım, “eş-Şerh”, **Kâmus Tercümesi I**, İstanbul: Âsitâne Yay., 1305, s. 484.

kitap²⁶”, “tanımlama, açıklama, izah; yorum; kesme, teşrîh²⁷”, “bir şeyi teşrîh, beyân, keşf ve izah etmek; ortaya çıkarmak; müşkil meseleleri aydınlatmak, açık hâle getirmek²⁸”, “açmak, açılmak, bir şey’in mahfî ve müşkil olan dakâyık ve gavâmizini izah ve tefsir için söylenen sözler ve bu yolda yazılan kitâblar²⁹”, “müşkil ve mübhem ve hafî makûlesini keşf ü izhâr eylemek ve kesmek ve açmak ve fehm eylemek ve bir kitâbun her bir müşkilini açup beyân etmek için te’lif olunan mufassal kitap yazmak ve bu vechile yazılmış kitâb ve dilim dilim kesmek ve bir şeyi bolaltmak ve tevsî eylemek³⁰” “keşfetmek ve beyân etmek³¹” Bu tanımlardan hareketle şerh sözcüğüne verilen anlamların genel olarak; “açmak, yarmak, beyân etmek, keşfetmek, müşkili ortadan kaldırmak, müphemî aydınlatmak, yorumlamak, tanımlamak, genişletmek” vb. sözcükler etrafında birleştiği söylenebilir.

Edebiyat Terimi Olarak Şerh: Bir metnin izahını gerçekleştirmek, eserin anlaşılmasını noktalarını aydınlatmak ve remizlerini açıklamak maksadıyla kaleme alınan yazılara veya kitaplara verilen isimdir şerh. Aynı dilde telif edilen bir eser üzerine yazılabileceği gibi farklı dildeki bir metin hakkında da yazılabilir. Şerhler, bir metnin tamamına veya bir bölümüne yönelik olarak kaleme alınırlar. Kelimenin ıstılâh kullanımı üzerine birçok tanım bulunmaktadır. Şerh kavramı söz konusu olduğunda akla ilk gelecek isim olan Ali Nihat Tarlan; metin şerhini, “birçok noktalarda edebiyat nazariyeleri, edebiyat tarihi ve psikoloji ile ilgili olmakla beraber kendi âleminde hususî formülleri, tetkike muhtâç mevzûları olması lazım gelen bir disiplin³²” olarak tanımlar. Bu tanımdan hareketle şerhin kendine özgü yöntemlerinin var olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bir eserde tetkike muhtâç mevzûların bulunması; söz konusu eserin tam olarak anlaşılmadığını ve müşkil yönlerinin incelenmesinin gerekli olduğunu göstermektedir.

²⁶ Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Akdam Matbaası, İstanbul 1317, s. 773.

²⁷ James Redhouse, **Redhouse Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlük: Redhouse Turkish/Ottoman-English Dictionary**, Redhouse Yayınevi, 19. Baskı, İstanbul 2011, s. 1057.

²⁸ Ali Ekber Dihhuda, **Lugatnâme-i Dihhudâ**, Dr. Muhammed Mu’in-Dr. Seyyid Ca’fer Şehîdî (Haz.) Tahran Üniversitesi Yayınları, Tahran 1345, s. 14211.

²⁹ Mehmed Salahî, **Kâmûs-ı Osmanî**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1313/1895. c. 2, s. 67.

³⁰ Hüseyin Remzi, **Lügat-i Remzi**, Matbaa-i Remzi, İstanbul 1889, s. 716.

³¹ Muslihuddin Mustafa bin Şemseddin el-Ahterî, “eş-Şerh”, **Ahterî-i Kebîr**, Ali Bey Matbaası, İstanbul 1875, c. 1, s. 347.

³² Ali Nihad Tarlan; “Metinler Şerhine Dair”, **Edebiyat Meseleleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981, s. 192.

Metin şerhinin ne olduğuna yönelik diğer bir önemli tanım ise Tunca Kortantamer'e aittir. Kortantamer'e göre metin şerhi, "Bir metnin, daha iyi anlaşılın diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması"dır.³³ Bu tanıma göre; bir eseri şerh etmeye niyet eden kişi, o eseri herkesten daha iyi anladığı iddiasına sahiptir. "Bu kanaat nasıl oluşur?", "Bir şârih, bu kanaate sahip olabilmek için hangi niteliklere ve yeterliliklere sahip olmalıdır?", "Şârihliğin bir kriteri var mıdır?" şeklindeki sorular müstakil bir başlık altında tartışılacaktır.

TDVİA'da Sedat Şensoy'un şerh tanımı şu şekildedir: "Şerhler, bir ilim dalında meşhûr olmuş; genellikle muhtasar metinler üzerine kaleme alınan, bunlardaki kapalı ifadelerin açıklandığı, eksik bırakılan hususların tamamlandığı, hatalara işaret edildiği ve örneklerin çoğaltıldığı eserlerdir."³⁴ Şensoy'un tanımında 'meşhûr ve muhtasar metin' ifadesi dikkat çekmekte ve tanım bazı soruları da beraberinde getirmektedir. Bir eser hakkında şerh yazılabilmesi için meşhûrlük nasıl bir kıstastır? Meşhûr olmayan eserlere şerh yazılamaz mı? Bir eserin yalnızca meşhûr olması, şerh edilmesi için geçerli bir sebep midir? Veya meşhûr olan bir eser ve eserin anlamının kapalılığı arasında nasıl bir ilişki vardır? Şerh edilen meşhûr eserler, genellikle muhtasar nitelikte midir?

'İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz' adlı eseriyle şerh sahasına önemli katkılar sunan İsmail Kara, şerh terimine yönelik oldukça genel bir tanımlama yapar: "Metin etrafında yapılan her türden açma, anlama, açıklama, kapalılıkları ve metnin problemlerini giderme, tahlil, düzenleme, itiraz, tenkit, tashih, ifadeleri daha vasıflı hâle getirme, bölümlendirme, dönemle irtibatlandırma, tamamlama... çalışmalarının en genel ismi şerhtir."³⁵ Bu tanımda Kara, aralarında çeşitli yönlerden farklılıklar bulunan tahlil ve tenkit gibi terimleri, gelenek içerisindeki genel kullanımı dolayısıyla şerh teriminin içerisine dâhil etmiştir.

³³ Tunca Kortantamer, "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 8, 1994, s. 1.

³⁴ Sedat Şensoy, "Şerh", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 2010, c. 38, s. 555.

³⁵ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** -Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not- Dergah Yayınları, İstanbul 2011, s. 21-24.

Muhammet Nur Doğan ise şerhi, “bir edebî eseri, bir risâleyi veya bir kitabı kelime kelime açıp izah ederek, içinde bulundurduğu bütün dil, anlam, sanat ve estetik özellikleri ile o eserin anlaşılmasını sağlamak³⁶” şeklinde tanımlar. Doğan’a göre şerh, metnin özlü bir ifâdesidir.

Şerhle Aynı Anlam Evrenine Sahip Terimler: Bir metnin esrârını izah etmeye, içinde barındırdığı noktelerini ortaya çıkarmaya, müşkil yönlerini aydınlatmaya ve müphem taraflarını anlaşılır kılmaya yönelik çalışmalar; İslamî literatürde tefsir, haşiye, hâmiş, telhîs, muhtasar, te’vil, ta’lik, ta’likât gibi terimlerle ifade edilmiştir.

Kur’ân âyetlerini açıklamayı ve yorumlamayı ifade etmek için ‘tefsir’³⁷; kitapların sayfa boşluklarına yazılan çoğu kısa açıklamalar için ‘hamiş-haşiye’³⁸; naslarda yer alan bir lafza taşıdığı muhtemel mânalardan birini tercih edip yüklemek için ‘te’vîl’³⁹; bir metnin daha iyi anlaşılabilmesi için sayfa kenarlarına yazılan notlar; bir müellifin bazı görüş ve düşüncelerinin notlar hâlinde toplandığı eserlerin ortak adı için ‘ta’lik-ta’likat’⁴⁰; bir eserin özet hâlinde kaleme alınmasından meydana gelen telif türü için ‘telhis-nuhtasar’⁴¹ terimi kullanılmıştır. Tahlil ve Tanzimat’tan sonra yaygınlık kazanan Fransızca analyse kelimeleri de şerh ile yakın anlamda kullanılan terimler arasındadır.⁴²

İsmail Kara, bu kavramları kendi içerisinde kategorize ederek; bir metni açmaya, açıklamaya, genişletip derinleştirmeye yönelik çalışmalara *şerh*, *haşiye*, *talik(at)*, *tafsil*, *tevil*, *izah*, *zeyl*, *tetimme* gibi isimler verildiğini; kısaltmaya, fazlalıklardan arındırmaya, seçmeye ve özetlemeye dönük çalışmaların ise *ihţisar*, *muhtasar*, *hûlasa*, *telhis*, *mûlahhas*, *müntehab*, *muktetaf* gibi kelimelerle adlandırıldığını belirtir. Kara, bu kavramların hepsi için ‘şerh’ kelimesinin kullanıldığını söyler.⁴³

³⁶ Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, “**Metin Şerhi Üzerine**”, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002, s. 11.

³⁷ Abdulhamit Birışık, “Tefsir”, **TDVİA**, İstanbul 2011, c. 40, s. 281.

³⁸ Tefvik Rüşti Topuzoğlu, “Haşiye”, **TDVİA**, İstanbul 1997, c. 16, s. 419.

³⁹ Yusuf Şevki Yavuz, “Te’vil”, **TDVİA**, İstanbul 2012, c. 41, s. 27.

⁴⁰ Sedat Şensoy, “Ta’lik”, **TDVİA**, İstanbul 2010, c. 39, s. 508.

⁴¹ İsmail Durmuş, “Muhtasar”, **TDVİA**, İstanbul 2006, c. 31, s. 57.

⁴² Ömür Ceylan, **Tasavvufi Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007, s. 1.

⁴³ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 21.

Şerhin Ortaya Çıkışı: Metinler; duygu, düşünce ve bilgilerin okuyucuya aktarıldığı bir araç konumundadır. Şerh faaliyetinin ortaya çıkışında yazılı metnin doğru anlaşılması ve muhatabına eksiksiz bir şekilde aktarılması maksadı vardır. Burada önemli olan, metnin anlamının okura doğru bir şekilde iletilmesidir. Metnin içeriği, kavramları, arkaik planı, metni ortaya çıkaran sebepler, aktarılmak istenen mesaj, okuyucu tarafından yeterince bilinmezse, metin ve muhatap arasında iletişim sağlıklı bir şekilde sağlanamayacaktır. Bu noktada muhatap ile metin arasındaki bağı kurmak ve metni anlaşılır kılmak adına şerhe gereksinim duyulmaktadır. Bu geleneğin ortaya çıkışı ile ilgili “Şerhin metot olarak dayanak noktası nedir?”, “Şerhin ilk ortaya çıkışı nasıl ve ne zaman olmuştur?”, “Başlangıçta hangi tarz metinlerin yorumunda şerhe başvurulmuştur?”, “Şerh literatürü yalnızca İslam ilim ve kültür sahasına ait bir kavram mıdır”, “Diğer literatürlerde şerhin karşılığı nedir?”, “Batı edebiyatında benzer kavramların gelişim evreleri ve ortaya çıkış şekli ile Türk edebiyatındaki evreler eşdeğer midir?” soruları akla gelmektedir.

İçerdiği hükümler, nüzûl sebepleri, muhtevâsındaki çok yönlülük ve mucizevî söylemi dolayısıyla Kur’ân; insanlar tarafından doğrudan ve aynı oranda anlaşılammıştır. Kur’ân’ı anlamak maksadıyla ortaya çıkan sorular her asırda görülmüş; sahabenin Hz. Peygamber’e sorduğu sualler ise tefsir ilminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Abdulhamit Birışık, farklı tanımları bir araya getirerek tefsiri şu şekilde bir tanımlamıştır: “Sarf, nahiv ve belâgat gibi dil bilimlerinden; esbâb-ı nüzûl, nâsih-mensûh, muhkem-müteşâbih gibi Kur’ân ilimlerinden; hadîs ve tarih gibi rivayet ilimlerinden; mantık ve fıkıh usulü gibi yöntem bilimlerinden yararlanılarak Kur’ân’ın mânalarının açıklanmasını ve ondan hüküm çıkarılmasını öğreten ilim.”⁴⁴

Kur’ân, Arap dilini iyi bilen bir kavme indirilmesine rağmen, onların bildiği lafızlar ve konular yanında hiç duymadıkları konuları hiç duymadıkları isimlerle birlikte ortaya koymakta, mecazî/temsîlî bir anlatım ihtivâ etmekte, zaman zaman kullandıkları kelime ve kavramlara yeni anlamlar yüklemektedir. Bu yüzden Araplar, nâzil olan âyetlerden bazılarını ya hiç kavrayamıyor ya da kelime bilgisinden

⁴⁴ Abdulhamit Birışık, “Tefsir”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 2011, c. 40, s. 281.

hareketle ancak yüzeysel bir şekilde anlayabiliyordu.⁴⁵ Hz. Peygamber'in vazîfelerinden biri de Kur'ân'ı açıklamak ve mânâsını insanlara tebliğ ederek Kur'ân'ın ilk bakışta doğrudan anlaşılamayan mesajlarını insanlara iletmektir. Hz. Peygamber, bazen kıraat esnasında ya da hutbe sırasında; bazen merak uyandırmak maksadıyla bizzat sorduğu sorular yoluyla; kimi zaman da sahabîlerin suallerini cevaplamak veya aralarında vuku bulan ihtilâfları gidermek amacıyla tefsir yapmıştır.⁴⁶ Bu doğrultuda Kur'ân'ı izah etmesi sebebiyle Hz. Peygamber, ilk müfessir olarak kabul edilir.

Hz. Peygamber'in Kur'ân'daki bazı meseleleri tefsir etmesi, az bilinen kelimelerin mânâlarını ve Kur'ân hükümlerini açıklaması müşterek İslamî kültürdeki tefsir/şerh geleneğinin başlangıcı kabul edilir.⁴⁷ Tunca Kortantamer; tıpkı filoloji, belagat, tarih, biyografi ve benzeri birçok dal gibi şerhin de varlığını Kur'ân'ı ve Onun i'câzını daha iyi anlamaya yönelik araştırmalara borçlu olduğunu söyler.⁴⁸ Yekta Saraç'a göre, günümüze kadar tesirleri süren şerh geleneği, İslam medeniyetinin bir ürünüdür ve şerhin bir yöntem hâlinde ortaya çıkmasında; bir dil mucizesi olduğunu sürekli vurgulayan ve insanları metnin üzerinde düşünmeye çağıran Kur'ân'ı konu alan tefsirlerin birinci derecede rolü vardır.⁴⁹ İsmail Kara, Ömür Ceylan, Azmi Bilgin, Hakan Yekbaş, Sadık Yazar, Ozan Yılmaz ve Tefvik Rüştü Topuzoğlu şerhin kökenini tefsir ilmine dayandıran diğer bazı araştırmacılarıdır.⁵⁰

⁴⁵ Abdulhamit Birışık, "Tefsir", s. 283.

⁴⁶ Hz. Peygamber, Kur'ân-ı Kerim'i şu şekilde tefsir etmiştir: "Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir, mücmeli beyân, manayı te'kid, umumu tahsis, muğlâki takyit, müşkili tavzif, mübhemi beyân, neshi beyân, ameli olarak, lügavî izahlarda bulunarak, tavsif ederek ve temsillerle açıklama yaparak tefsir." Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ferruh Kahraman, "Hz. Peygamber (S.A.S.)'in Tefsirinin Kur'ân İlimlerindeki Yeri", **Diyanet İlmî Dergi**, c. 49, S. 1, 2013, s. 7-22.

⁴⁷ Sedat Şensoy, "Şerh", s. 556.

⁴⁸ Tunca Kortantamer, "Teori Zeminden Metin Şerhi Meselesi", s. 2.

⁴⁹ M. A. Yekta Saraç, "Şerhler", **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, c. II, s. 121.

⁵⁰ Şerhin menşei ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: İsmail Kara, "İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz" - Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not- Dergah Yayınları, İstanbul 2011; Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.; Azmi Bilgin; "Eski Türk Edebiyatında Şerh", **1. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Söleni** (12-13 Nisan 2001) Bildiriler, Cilt 1, Kayseri 2001.; Hakan Yekbaş, "Metin Şerhi Geleneği Çerçevesinde Şârihlerin Divan Şiirine Yaklaşımları", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 23, Bahar 2008, s. 189-217.; Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Doktora, 2011.; Ozan Yılmaz, "Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 5, Sayı 9 (Eski Türk Edebiyatı Tarihi I), 2007, s. 271-

Azmi Bilgin, Arap edebiyatında teşekkül eden bu yöntemin çok fazla değişikliğe uğramadan Fars ve Türk edebiyatlarına uğradığını; Divân edebiyatı ve Tasavvuf edebiyatı metinlerinin şerhinde bazı farklılıklar gösterse de temelde aynı çizgide devam ettiğini belirtir.⁵¹ Sedat Şensoy ise şerh ve hâşiye geleneğinin tarihî açıdan İslâm dünyasının ilk dönemlere kadar uzandığını, daha sonra özellikle Memlükler ve ardından Osmanlılar zamanında yaygınlaşarak varlığını sürdürdüğünü belirtir.⁵²

Şerh kavramı, yalnızca İslam literatüründe var olan bir yorumlama biçimi değildir. Hem Batı hem de Doğu medeniyetinde metnin anlamına yönelik farklı anlayışlar, kuramlar ve yorum yöntemleri gelişmiştir. İsmail Kara, Klasik felsefenin Aristo ve Eflatun şerhleri üzerinden yürüdüğünü, felsefe yapmanın neredeyse şerh yazmak demek olduğunu ve bu geleneğin Batı ve İslam medeniyetinde hâkimiyetini güçlenerek sürdürdüğünü söyler. Kara; İlkçağda Grek, Mezopotamya ve Mısır havzalarında oluşan bu güçlü anlayışın, bütün Ortaçağ boyunca devam ettiğini belirtir.⁵³ Sadık Yazar, Batı medeniyetinde şerh yazma geleneğinin Antik çağlara kadar uzandığını ve şerh geleneğinin Aristo ve Eflatun'un eserleri üzerine temellendirildiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda felsefi şerh yazımı, Helenistik Dönemi'nin sonundan geç Antik Çağ'a kadar felsefi literatürün önemli bir modeli olmuştur.⁵⁴

Rafiye Duru ise, şerhlerin metin merkezli açıklama-yorumlama faaliyeti olduğunu; bu sebeple Batıda "hermeneutik" adı altında gelişen yorumbilimle şerh geleneğinin yakın ilişkisi bulunduğunu belirtir. Tefsir geleneğinin bir uzantısı olan şerh ve hermeneutik, 'kutsal olan'ın açıklanması ve yorumlanması olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla 'şerh' ile tefsir arasındaki ilişki göz önüne alındığında 'şerh'le 'hermeneutik' arasındaki bağlantılar da görülebilecektir.⁵⁵ Hermeneutik, genelde

304.; Tevfik Rüştü Topuzoğlu, "Hâşiye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, TDV Yay., İstanbul 1997, c. 16, s. 419-422.

⁵¹ Azmi Bilgin; "Eski Türk Edebiyatında Şerh", **1. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Söleni** (12-13 Nisan 2001) Bildiriler, Cilt 1, Kayseri 2001, s. 169.

⁵² Sedat Şensoy, "Şerh", s. 556.

⁵³ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 15.

⁵⁴ Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 20.

⁵⁵ Rafiye Duru, "Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevi", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 2007, s. 46.

metinleri ‘doğru’ yorumlama veya açıklama sanatı olarak tanımlanır. İncil’in doğru anlaşılabilmesine yönelik tartışmalar, Kutsal ve Antik Dönem metnlerinin içlerinde özel bir ‘doğruluk’ barındırdıkları ve ona ulaşmak veya anlamak için özel yöntem ve kurallara ihtiyaç olduğu düşüncesini ortaya çıkarır. Bu tartışmalar yaşanırken ve kurallar geliştirilirken hermeneutik kavramı kullanılmaz. Hermeneutik kavramı ilk kez 17. yüzyılda Conrad Dannhauer tarafından ortaya atılır.⁵⁶ Bu kavram; 18. yüzyıla kadar kutsal metinlerin yorumlanması olarak ‘teolojik hermeneutik’, edebî metinlerin yorumlanma etkinliği olarak ‘filolojik hermeneutik’ ve hukuk metnlerinin yorumlanması etkinliği olarak ‘hukuksal hermeneutik’ olmak üzere üç kanalda gelişimini sürdürür. 19. yüzyıla birlikte Schleiermacher ve Dilthey’in çabalarıyla ‘felsefî hermeneutik’ ortaya çıkmış ve filolojik hermeneutiğin uzantısı olan bu yeni hermeneutik ‘edebiyat hermeneutiği’ olarak anılmaya başlamıştır.⁵⁷

Şerhin Sebeb-i Te’lîfi: Eski metinlerde bir eserin hangi sebeplere bağlı olarak yazıldığına yönelik bilgiler, çoğunlukla yazma eserlerin giriş bölümünde yer alan sebeb-i telif kısımlarında kayıt altına alınmıştır.⁵⁸ Buna göre; âlemde adının bâkî kalmasını sağlayacak bir eser bırakma arzusu, dostların talebi ve önerisi, devlet büyüğüne sunma maksadı veya önemli bir kişinin yönlendirmesi, rüyasında görüştüğü bir kişinin (peygamber, veli, şeyh vb.) etkisi, kendi hâline iken hâtiften (içten) bir ses gelmesi, faydalı olmak isteği ve kendisinden önce yazılan eserleri beğenmeme durumu müellifler tarafından bir eserin telifinde sebep olarak gösterilmiştir.

⁵⁶ Metin Toprak, **Hermeneutik ve Edebiyat**, s. 12.

⁵⁷ Doğan Özlem, **Hermeneutik ve Şiir**, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 13-14.

⁵⁸ Manzum ve mensur eski yazma kitapların baş kısımlarında yer alan sebeb-i telifler; mesnevilerde müstakil bir bölüm olarak yer almaktadır. Şâirleri mesnevî yazmaya yönelten sebepler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Ahmet Kartal, **Doğunun Uzun Hikayesi** Türk Edebiyatında Mesnevî, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2004.; Sevdâ Önal, “Sebeb-i Teliflerdeki Ortak ve Farklı Temalar”; **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 35 Erzurum 2007, s. 105-124.; İsmail Ünver, “Mesnevî”, **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)**, S. 415-416-417, Eylül 1986, s. 430-564.; Rifat Kütük; Lokman Turan, “Mesnevîlerin Sebeb-i Telif ve Hâtime Bölümlerini Türk Edebiyatı Tarihi Olarak Okumak”, Haz. Hatice Aynur ve Öte., **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI**, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2011, s. 221-240.

Yukarıda bahsi geçen telif sebepleri aynı kültürün mahsulü olan şerhlerde de benzer şekilde görülmektedir.⁵⁹ Şârihler; özellikle yakın çevrelerinin talebi, tasavvufi öğretiyi sağlama isteği, insanların izahta ve idrâk etmekte âciz kaldıkları girift ve kolay anlaşılacak metinleri aşikâr kılma amacı ve başka dildeki bir metni kendi dilinde izah etme niyeti ile bir eserin şerhine teşebbüs etmiştir.

Kâtip Çelebi, Keşfü’z-Zünûn’da bilgili ve akıllı bir kişinin ancak yedi sebebe bağlı olarak kitap yazacağını söyler. Buna göre bir müellifin telif yazmasındaki gerekçeler şu şekildedir: “i. Daha önce yazılmamış bir şeydir, onu icad eder.”; “ii. Noksan bir şeydir, onu tamamlar.”; “iii. Kapalı bir şeydir, onu açıklar.”; “iv. Uzun bir şeydir, anlamlarının herhangi birini bozmadan onu özetler.”; “v. Dağınık bir şeydir, onu toplar.”; “vi. Karışık bir şeydir, onu düzenler.”; “vii. Yazarının hata yaptığı bir şeydir onu düzeltir.”⁶⁰ Telif yazılmasına dair sebepleri ve amaçları İbn Haldun da benzer şekilde yedi kısma ayırmıştır.⁶¹

Belirtilen kıstaslara bağlı olarak eserini meydana getiren müellif; Kâtip Çelebi’ye göre tüm muhatapları tarafından açıklamaya ihtiyaç duyulmaksızın anlaşılmayı bekler ve zaten müellifin maksadı izah olmadan anlaşılabilir. Ancak

⁵⁹ Ömür Ceylan, çalışmasına dâhil ettiği 47 şerh örneğinin 14’ünde sebep-i telif özelliklerini gösteren bölümler tespit etmiştir. Ceylan, bu bölümleri ‘sebeb-i teşrih’ ismiyle adlandırır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ömür Ceylan, **Tasavvufi Şiir Şerhleri**, s. 315-321.

⁶⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, Rüştü Balcı (Haz.) Türk Vakfı Yurt Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2014, c. 1, s. 37.

⁶¹ İbn Haldun’a göre de eser telif etmede esas alınması ve gözetilmesi gereken amaçlar yedi kısımdır ve âlimler bunların dışındakileri telif olarak kabul etmemiştir: **Birincisi:** Bir ilmin konusunu ortaya koymak, onu bölümlere ve fasıllara ayırmak ve meselelerini araştırıp çözümlerini ortaya koymak. **İkincisi:** Eskilerin söylediklerini ve eserlerini bilmek isteyen bir âlim, söylenenlerin kapalı ve anlaşılabilir olduğunu görür. Sonra Allah, söylenenlerin anlaşılmasını ona kolaylaştırır ve o da bunları anlayıp idrak eder. **Üçüncüsü:** Sonradan gelen bir âlim, fazilet ve şöhret sahibi eski âlimlerden birinin, bir yanlışını veya hatasını bulur ve hiçbir şüphe taşımayan kesin delillerle bunu ispat eder. **Dördüncüsü:** Bir ilim dalının konusu bölümlere ayrıldığı için, ona ilişkin bazı meseleler ve konular eksik (ve dışarıda) kalmış olabilir. Bunu anlayan âlim, (bu hususta bir eser telif ederek) o meseleleri ve konuları söz konusu ilim dalına ekler ve eksikliği giderir. **Beşincisi:** Bir ilmin konuları ve meseleleri belirli bir düzen ve sistem içinde tertip edilmemiş olabilir. Bunun farkına varan âlim, bütün meselelere ve konulara çeki düzen verip, her birini olmasında gerektiği bölümlere yerleştirir. **Altıncısı:** Bir ilim dalına ait meselelerin, başka ilim dallarının konuları arasında dağınık bir şekilde bulunması. Sonra fazilet sahibi bir âlim bu ilim dalının meselelerinin ve konularının tamamının farkına varır ve bunları bir araya toplar. Böylece diğer ilim dalları gibi, bu ilim dalı da, insanların, üzerinde düşündükleri bağımsız bir branş olarak ortaya çıkar. **Yedincisi:** İlim dallarının ana kaynaklarında olan bazı eserlerin çok uzun ve ayrıntılı olması. Bu durumda, tekrarlar çıkarılarak (ve ayrıntılar özetlenerek) onların kısaltılması için eser telif edilir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: İbn Haldun, **Mukaddime**, Halil Kendir (Çev.) Yenişafak, Ankara 2004, c. 2, s. 780-781.

bazı durumlarda eserin şerhine ihtiyaç duyulur. Kâtip Çelebi, üç durumda bir eserin açıklanmaya yani şerh edilmeye muhtaç olduğunu söyler:

“Birinci durum yazarın ustalığının mükemmelliğidir. Zihninin iyiliği ve anlatımının güzelliğinden dolayı isteneni belirtmeye yeten özlü bir konuşma ile ince anlamlar hakkında konuşur, başka türlü davranmak onun seviyesine uymaz. Bazen bir bölümünü anlamak zor olur veya kusurlu olur. O zaman o gizli anlamların açığa çıkması için anlatımdaki açıklığı arttırmaya ihtiyaç duyulur. İşte bundan dolayı bazı bilginler kendi kitabının açıklamasını yaptı.

İkinci durum anlaşılır olmasına güvenerek veya başka bir ilimden olmasından dolayı veyahut da bazı kıyasların düzeni ihmal edilip bazı önermelerin sebeplerinin bilinmemesinden dolayı bazı kıyasların öncülerinin ortadan kaldırılmasıdır. Açıklamayı yapan kişi ihmal edilen öncüleri anlatma ihtiyacı duyar. Bu ilim de açıklanması mümkün olanları açıklar. Bu yere yakışmayan öncülerin yerlerini gösterir, kıyasları düzenler ve yazarın vermediklerinin sebebini verir.

Üçüncü durum sözün yorumla ilgili anlamlarının muhtemel olması, kendisini izah eden bir sözle açıklandığı için veya mecaz anlamlı sözlerden ve gerekli anlamın kullanılmasından dolayı anlamın belli olmasıdır. Bunun üzerine şerhi yapan, yazarın amacını ve tercihini açıklamaya muhtaç olur.”⁶²

Kâtip Çelebi'nin şerh sebebi olarak ortaya koyduğu bu üç hâli özetleyecek olursak ‘bir eserin bedî ve estetik anlamda üst düzey niteliklere sahip olması ve metni anlamada muhatabın hazır bulunuşluk düzeyinin yetersiz kalması’, ‘anlaşıyor ve biliniyor düşüncesi ile veya başka ilimleri ilgilendirmesi sebebiyle bazı bilgilerin ihmâl edilip verilmemesi’ ve son olarak ‘sözün çok anlamlı yapısı ve mecazla yazılmış olması’ şerhi gerektirmektedir. Kâtip Çelebi ayrıca bazı eserlerde görülen yanılma, yanlışlık ve hazifler veya diğer başka sebepler dolayısıyla yazarın uyarılmasına ve metnin şerhine ihtiyaç duyulabileceğini belirtir.⁶³

⁶² Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-Zünûn*, c. 1, s. 38.

⁶³ Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-Zünûn*, c. 1, s. 38-39.

Yekta Saraç ise edebî metinlerin şerh sebebini iki grupta toplar. Saraç'a göre bir eserin şerhinde ilk neden, 'şerh edilecek metin ile ilgili okuyucunun bilgi birikiminin yetersiz kaldığı yerler olduğu düşüncesi'dir. Bu tip şerhlerde şârih; kelime ve ibâreleri açıklar, gramer bilgilerini verir ve kültür unsurlarını izah eder. Diğer sebep de 'eldeki metinlerin bir düşünce ve inanç sistemini açıklamak için bir vasıta olarak kullanılması'dır. Bu şerhlerde metnin anlaşılması ve açıklanması amacı ikinci plandadır. Asıl maksat şerhin tasavvufî öğretisi sırasında, bir vasıta olarak kullanılmasıdır.⁶⁴

Şerhlerin yazılmasındaki etkenlerden bir diğeri de dil öğretimidir. Şerh geleneği içerisinde Arapça ve Farsça metinlere yönelik yazılan şerhler önemli bir yekûn teşkil etmektedir. Bu şerhlerde şârihler, metnin tercümesi ve açıklanmasına ilâve olarak yoğun bir şekilde sarf ve nahiv bilgilerine yer verirler. Şerh esnasında kelimelerin bir bir anlamlandırılması, lügavî, istalahî ve mecâzî mânâlarının verilmesi, harekelerinin gösterilerek dil bilgisi özelliklerinin aktarılması boşuna değildir. Hülya Canpolat, Gülistan ön sözleri üzerine yapılan şerhlerle ilgili hazırlamış olduğu doktora tezinde; XVI. yüzyılda avam arasında Farsça bilen kişi sayısının azaldığını ve bu kişilerin dil öğretimi ile ilgili kitaplara ihtiyaç duyduğunu söyler. Bu sebeple dil ve edebiyat öğretiminde şerhlere gereksinim duyulmuştur. Bu ihtiyacı ortadan kaldırmak maksadıyla yalnızca şerhler değil sözlükler de hazırlanmıştır.⁶⁵ Canpolat, şerhlerin yabancı dil öğretim metodlarını kullanan ve iyi bir dil öğretimini hedefleyen metinler olduğunu söyler.⁶⁶

Şerhe Konu Olan Eserler ve Bu Eserlerin Özellikleri: İslamî gelenek içerisinde çeşitli konu ve türdeki eserler üzerine şerhler yazılmıştır. Hatta aynı eser farklı dönemlerde ve değişik kişilerce defalarca şerh edilmiştir. Kimi zaman şerh edilen bir eser üzerine yeniden şerh ve haşiyeler yazıldığı da bilinmektedir. Bazen bir beyit, bir gazel, bir kaside; bazen bir risale; kimi zaman da bir eserin tamamına yönelik şerhler kaleme alınmıştır. Burada ilk olarak "Bir eser hangi sebeplere bağlı olarak şerh edilir?" sorusu akla gelmektedir. Bir eserin şerhe konu olması bir kıstasa bağlı mıdır?

⁶⁴ M. A. Yekta Saraç, "Şerhler", s. 124.

⁶⁵ Hülya Canpolat, **Sâdî'nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırmalı İncelemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006, s. 113.

⁶⁶ Hülya Canpolat, **Sâdî'nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin (...)**, s. 566.

Hülya Canpolat'a göre ilim her şeyden önce bir seçme işidir ve şârih, şerh edeceği eseri belli kâidelere göre önceden belirler. Metin doğru bir şekilde seçildiğinde mesajın alıcıya ulaşması esnasında ortaya çıkabilecek problemler en baştan önlenmiş olacaktır. Burada şârihin seçtiği metin, muhataba öğretmek istediği bilgi ve vermek istediği mesajla doğru orantılı olacaktır. Şârihin maksadı, muhatabına tasavvufi bilgi vermekse bu doğrultta bir eser seçecek ve şerhin dili, içeriği, anlam dünyası, mazmunları, düşünce sistemi bu yola girenlere kılavuzluk yapacak biçimde şekillenecektir. Şârih, eğer dil ve edebiyat öğretimi planlıyorsa buna göre öğretici bir tavır sergileyecektir.⁶⁷

Şerh edilen eserler incelendiğinde dîvân, kaside, gazel ve beyit gibi edebî metinlerin; âyet, hadîs, fıkıh, tevhid ve kırk hadîs gibi dinî eserlerin; tasavvufi metinlerin ve mantık, belagat, aruz, hukuk, tıp ve astronomi gibi diğer ilimlerdeki çalışmaların şerh edildiği görülecektir. İsmail Kara, Semâvî kitaplar ve kutsal metinler başta olmak üzere dinî, felsefî ve hikemî eserlerin, kanunların, hukûkî mevzuat ve neşidelerin, kurucu siyasî metinlerin ve şiirlerin şerh edildiğini ve hemen her ilim ve kültür muhitindeki eser üzerine şerh yazılabileceğini belirtir.⁶⁸

Şerh edilen eserlerin konu dağılımlarına bakıldığında şerh geleneğinin son derece geniş bir alana yayıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. O hâlde; “Edebiyattan hukuka, hadîsten astronomiye kadar, farklı dallarda hakkında şerh yazılan eserlerin ortak bir yönü var mıdır?” sorusunu sorabiliriz. Bu eserlerin dikkat çekilebilecek ilk ortak noktası anlaşılmalardaki güçlüktür. Eğer bu metinler herkesin rahatlıkla anlayabileceği niteliklere sahip olsaydı, zaten şerhe gereksinim kalmayacaktı. Bu yüzden şerhe konu olan eserlerin müphem, müşkil ve girift taraflarının bulunduğunu ifade edebiliriz. Kortantamer de “Metnin açıklanması gerekiyorsa, o metinde okuyucunun bilgisi, aklı, düşüncesi, sezgisi veya duygularıyla aşamayacağı bazı güçlüklerin varlığı kabul ediliyor demektir.⁶⁹” cümlesiyle bu zorluğa işaret etmektedir. Şârihler, sebep-i telif kısımlarında, anlamdaki güçlüğü defaatle ve hususî olarak dile getirmişlerdir.

⁶⁷ Hülya Canpolat, *Sâdî'nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin (...)*, s. 117-118.

⁶⁸ İsmail Kara, *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz (...)*, s. 15.

⁶⁹ Tunca Kortantamer, “Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi”, s. 1.

Akla gelen bir diğerk soru da şerh edilen eserlerin şöhrete sahip olup olmamasıyla ilgilidir. Bu noktada “Yalnızca meşhûr eserler mi şerh edilmiştir?” sorusunu sormak gerekir. Arap edebiyatından Hz. Ali ve İbnü’l-Farız’ın (ö. 1235) ve İran edebiyatından Hafız-ı Şirazî (ö. 1390), Urfî-i Şirazî (ö. 1591), Saib-i Tebrizî (ö. 1671) ve Şevket-i Buhârî (ö. 1695) gibi büyük şâirlerin dîvânları; dînî, ahlakî ve tasavvufî mecrâda Mevlânâ’nın (ö. 1273) Mesnevî’si, Sa’dî-i Şirazî’nin (ö. 1292) Bostan ve Gülistân’ı, Molla Câmî’nin (ö. 1492) Baharistân’ı; Feridüddîn Attar’ın (ö. 1221) Mantıku’t-Tayr’ı edebiyatımızda en fazla şerh edilen eserlerden bazılarıdır. Şerhe konu olan bu eserlere baktığımızda halka mâl olmuş ve herkes tarafından bilinen metinler olduğu hemen görülecektir. Bu yönüyle şerh edilen eserler ve şöhret arasında bir bağ olduğu söylenebilir. Genellikle dînî ve edebî anlamda halkın dikkatini çeken eserler üzerinde şerh faaliyeti yoğunlaşmıştır. Ancak bazı eserlerin hiç şerh edilmediği veya yalnızca bir kez şerhe konu olduğu; bütün olarak değil de bir kaside veya gazel olarak şerhinin yapıldığı da bilinmektedir. Bu şekildeki eserlerin değersiz veya meşhûr olmadığını söylemek mümkün değildir.

Şârih Kimdir? Basit bir tanımla şârih; bir kitabın müşkil, müphem ve muğlak noktalarını şerh eden kişidir. Ancak bu tanım, şârihin özelliklerini yansıtmak ve şârihi bize tanıtmak noktasında yeterli değildir. Bu yüzden bazı sorular sorarak şerh müellifini tanımalı ve şârihin özelliklerini ortaya koymalıyız. Akla ilk olarak “Herkes şârih olabilir mi?” sorusu gelmektedir. “Şerh yazmak için hangi ilimlere vâkıf olmak gerekir?”, “Şârihin bilmesi gereken diller nelerdir?”, “Şârih; ilmî, edebî ve dînî anlamda nasıl bir ehliyete sahiptir?” şeklindeki sualler şârihle ilgili diğerk bazı sorulardır.

Tunca Kortantamer, şerhi “Bir metnin, daha iyi anlaşılсын diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması.”⁷⁰ şeklinde tanımlar. Kortantamer’e göre şerh; hayatın iletişim söz konusu olan her alanında karşımıza çıkar. Öyle ki maçın hakemi; futbol kuralları metnini şerh etmekte, bunu da seyirci ve oyunculara düdüğü ve el kol hareketleriyle ifade etmektedir. Verilen bu basit ve somut örnekle futbol maçının hakemi üzerinden şârihin kim olduğu ifade edilir. Kortantamer ayrıca tanımda yer alan ‘metni daha iyi

⁷⁰ Tunca Kortantamer, “Teori Zemininde Metin Serhi Meselesi”, s. 1.

anlama kanaatiyle' ilgili de izahta bulunur. "Bu kanaat başkaları tarafından paylaşılsa da paylaşılmasa da, bir metni açıklamaya başlayan bir kişi, onu bazı kişilerden veya herkesten daha iyi anladığı kanaatine kendisi sahiptir."⁷¹ Bu kanaatin izahına yönelik izler, şerhlerin sebep-i telif bölümündeki ifadelerde mevcuttur. Şârihler, şerh esnasında ve sebep-i telife dair beyânlarında şerh ettiği metnin anlaşılmasının hayli güç olduğunu sık sık tekrarlar. Burada şârih, aslında metnin zorluğunu dile getirirken aynı zamanda kendi ilmî yetkinliğini de ortaya koymaktadır. Bu durum şârihin zor bir metinde kalem oynatabileceğini göstermekte ve onu muktedir kılmaktadır. Ve yine meclisteki ahbâbın, dostların, yârânın ve birtakım devlet erkânının veya diğer önemli kişilerin kendisinden bir eserin şerhini talep ediyor olması da şârihin bu konuda bir otorite olarak kabul edildiğinin bir diğer göstergesi ve kanıtıdır. Şârihin yetkinliğini gösteren bir diğer husus ise İlahî ilhamdır. Şârihin rüya görmesi; rüyada kendisinden bu şerhi yazmasının istenmesi veya hâtiften bir ses işitmesi, ona uhrevî ve İlhamî bir desteğe mazhar olduğu izlenimini kazandırır. Muslihuddin Sürûrî, Hâfız'ın bir gazelini şerh ederken şiirin hakikî ve tasavvufî mânâsını izahta çaresiz kalır. O esnada uykuya dalar ve bir rüya görür. Şeyhlerden oluşan bir topluluk karşısına gelip kendisine saygı göstererek ona kelâmın asıl anlamını verirler.

"Bu gazeliñ şerhine geldükde ma' nâ-yı haqîkî vü taşavvufâne tahkîk zâhir olmaduğı ecilden mütehayyir ü mütefekkir olup dirsegüm tayanup mülâhaza üzre olup nevm galebe idüp halka olmuş bir cemâ'at gördüm cümlesi ehl-i kisvet hâtıruma böyle gelür ki bunlaruñ her biri şeyh imiş pes bunlara qarîb vardum cemî'si cümleten vâhideten fakîre teveccüh idüp dâ'ire-i nefsdan kelâmdur didiler" (M350a)

Görüldüğü üzere şârih, şerhini yazarken veliyullahın desteğini gördüğünü ifade etmektedir. Bu durum, şârihe manevî bir üstünlük katarken; şerhte verdiği mânâlara da sıhhatli olduğu izlenimi kazandırmaktadır. Yekta Saraç, İsmail Hakkı Bursevî ve Niyazî-i Mısırî gibi bazı şârihlerin kimi zaman metnin yazarı ile manevi bir bağ kurduğunu ve metnin yazarının talebi üzerine şerhe giriştiğini söyler. Bu

⁷¹ Tunca Kortantamer, "Teori Zemininde Metin Serhi Meselesi", s. 1.

yolla yaptıkları şerhlerin doğrulanması, bizzat o metinlerin yazarları tarafından sağlanmıştır.⁷²

Mine Mengi; “Şerhte, şârihe göre okuyucunun anlayamayacağı farz edilen yani anlaşılmasında güçlük görülen metnin ya da bölümlerinin açıklanması esastır. (...) Açıklama ve ek bilgi verme esnasında konunun genişletilmesine gidilir. Konunun açılıp genişletilmesi, şârihin, bilgi ve anlayışı doğrultusunda, yorumunu da beraberinde getirir.”⁷³ derken aslında şerhte yapılan yorumların şârihin bilgi ve birikimi miktarınca olduğuna dikkat çekmektedir.

Hülya Canpolat ise, Dîbâce-i Gülistân metinlerinden hareketle şârihler hakkında şu bilgileri verir: “Şârihlere göre herkes şerh yazamaz ve şerh yazmak için bir şârihin konuya hâkim geniş belagat bilgisi, asıl metnin mânâsını ortaya koyacak düşünce gücü ve güzel bir üsluba sahip olması gerekir. Kısaca şârihlerin de dedikleri gibi ehl-i irfan olmalıdır.”⁷⁴

Şerh geleneğinin tefsirin bir uzantısı niteliği taşıdığını ve gelişimini bu ilme borçlu olduğunu daha önce ifade etmiştik. Kur’ân’ın açıklanmasında yöntem olarak tefsir; harici metinlerde ise şerh metodu karşımıza çıkmaktadır. Zaman zaman tefsiri ifade etmek maksadıyla şerh kelimesinin de kullanıldığı bilinmektedir. Şerh ve tefsir arasındaki bu tarihî ve metodolojik ortaklıklar, bizi müfessir ve şârihin de benzer niteliklere sahip olabileceği fikrine götürür. Tefsir yazma girişimlerinin başlaması ile birlikte müfessirde aranacak şartlar, müfessirin nitelikleri ve tefsir yazmanın adabıyla ilgili farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Râgıb el-İsfahânî (ö. V/XI.yy?), Ebû Hayyân el-Endülîsî (ö. 745/1345), Şâtıbî (ö. 790/1388), Zerkeşî (ö. 794/1392) ve Süyûtî (ö. 911/1505) gibi tefsir ve dil âlimleri müfessirde bulunması gereken hususiyetleri ve müfessirin sahip olması gereken ilimleri bildirmiştir. Bu görüşlere göre bir müfessir; dil, sarf, nahiv, iştikak, meânî, beyân, bedî, rivayet, esbâb-ı nüzûl, hadîs, siyer, usûlü’-d-din, fıkıh usulü, dil felsefesi, kelâm ve kıraat gibi Kur’ân’ın hitabındaki maksadın anlaşılması için lâzım olan ilimlere vakıf olmalıdır. Ayrıca müfessir, vehbî

⁷² M. A. Yekta Saraç, “Şerhler”, s. 128.

⁷³ Mine Mengi, “Metin Şerh, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”, **Divan Şiiri Yazıları**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2010, s78-79.

⁷⁴ Hülya Canpolat Taşçı, “Türkçe Edebî Şerhlerde Amaç ve Yöntemler”. **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin Hâlleri: Osmanlı’da Telif, Tercüme ve Şerh**. Klasik Yayınevi, Hatice Aynur vd. (Haz.), İstanbul 2004, s. 84.

ilimlere sahip olmalıdır. Bu ise onun iyi bir niyet taşıması ve dinî konularda bildiğiyle amel etmesi neticesinde elde edilir. Bu ilimlere ek olarak Zerkeşî'ye göre (ö. 794/1392) Kur'ân'ı tefsir edecek kişi; geniş bilgiye ve takvâyâya sahip olmalı, şüpheli şeylerden kaçınmalı, günah sayılan işlerde ısrar etmemeli, kibirden ve dünya sevgisinden uzak bulunmalı ve tahkikî imana sahip olmalıdır.⁷⁵ Buradan hareketle müfessirin yalnızca dinî, ilmî ve vehbî bilgiye sahip olmasının yeterli olmadığı aynı zamanda yaşayış olarak da dinin gerekliliklerini yerine getirmesi gerektiği görülmektedir.

Müfessire dair bahsi geçen ilimlerin neredeyse tamamına şârihin de vâkıf olması gerektiği söylenebilir.

Şârih;

- *Aslî olarak; tefsir, kelim, hadîs ve fıkıh gibi naklî ilimleri;
- *Matematik, astronomi, coğrafya gibi aklî ilimleri;
- *Lafızların birbiriyle münâsebeti dolayısıyla iştikâk ilmini,
- *Edebî kaideler ve edebî sanatlarla ilgili meânî, beyân ve bedîi içine alan belagat ilmini;
- *Sözün kusursuzluğu ve açık olması ile ilgili bir belagat terimi olan fesahati;
- *Arapça ve Farsçayı ve bu dillerin kâidelerini, sarf ve nahiv ilmini;
- *Kendisinden önce aynı konu üzerine yazılmış olan şerhleri ve genel anlamda şerh geleneğini;
- *Türk, Fars ve Yunan mitolojisini;
- *Sözcüklerin anlamları üzerinde değerlendirmeler yapabilmek adına lügat ilmini;
- *Türk, Fars ve Arap edebiyatlarındaki önemli şâirlerin dîvânlarını ve diğer önemli eserlerini;
- *Şerh edilen kaynak eserin yazılmasını sağlayan arkaik sebepleri; yazarın hayatını, eserlerini, dil ve üslubunu; metni ortaya çıkaran edebî geleneği ve bu geleneğin hayal dünyasını; toplumun geçmişini, acılarını, sevinçlerini, âdet, gelenek ve göreneklerini, kültürel öğelerini; kısacası şerh edilen metnin görünmeyen yüzündeki her türlü bilgiyi;

⁷⁵ Abdulhamit Birişik, "Müfessir, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 2006, c. 31, s. 499.

*Pedagojik maksadı dolayısıyla bilgilerini ve öğretisini halka sorunsuz bir şekilde aktarabilmek adına hitap ettiği toplumun bilgi seviyesini, kültürel yaşantısını, atasözü ve deyimlerini, meraklarını ve edebî zevkini; öğrenmek zorundadır. Ayrıca şârih; bunların tamamını ifade edebilecek edebî bir zevke, birikime, kalem gücüne ve kuvvetli bir tefekküre sahip olmalıdır.

Sedat Şensoy, şârihlerin genellikle metin müelliflerinden farklı kişiler olduğunu; bazı metin yazarlarının ise kendi eserleri üzerine şerh yazdığını söylemiştir.⁷⁶

Son olarak “Bir metni açıklayıp, müphem yönlerini aydınlatan şârih, metne ve metnin yazarına karşı ne tür bir yaklaşım sergilemiştir?, Şerh esnâsında nasıl bir üslûba sahiptir veya sahip olmalıdır?” soruları akla gelmektedir. Kâtip Çelebi, şârihi kaynak eserin yazarına bir yardımcı olarak değerlendirir. Şârih metni ele alırken yardımını esirgememeli, noksan kısımları tamamlarken yaralayıcı olmamalıdır. Şârih, istek sahibi yazarın hevesini kırmamalı ve izahını üstlendiği şeylerin savunmasını sanatın sahibi gibi yapmalıdır. Düzeltilemeyecek kadar sorunlu kısımlarla karşılaştığında insafli ve anlayışlı bir tavır takınarak yazara uyarılarda bulunmalıdır. Zîrâ insan unutulabilir ve hata yapabilir. Şârih bu hatalar sebebiyle yazarı kınamamalıdır.⁷⁷

Şerhin Metodolojisi⁷⁸: Şerh metodunun ayrıntılarına geçmeden evvel şerhin tefsir ile olan usûl bağlantılarını vermekte fayda vardır. Şerh ve tefsir arasında yöntem olarak nasıl bir bağlantı vardır? Metot olarak şerh tefsirle hangi noktalarda benzerliklere sahiptir?

⁷⁶ Sedat Şensoy, “Şerh”, s. 555.

⁷⁷ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 1, s. 39.

⁷⁸ Şerhlerin usulü/yöntemi/metodu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Doktora, 2011.; Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.; M. A. Yekta Saraç, “Şerhler”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, c. II, İstanbul 2006.; Emine Yeniterzi: “Metin Şerhi ile İlgili Görüşler”, **Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 5, (1999), s. 59-68.; Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, **“Metin Şerhi Üzerine”**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002, s. 11-25.; İ. Hakkı Aksoyak, “Metin Şerhi”, **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s. 303-313.

Tefsirciler tarafından ilk müfessir kabul edilen Hz. Peygamber; tefsir sırasında yer yer ashabın yanlış anlama ve yorumlamalarını tashih etmiş, yer yer doğrudan bir âyeti veya sûreyi yorumlamış veya kapalı bir noktasını açıklamış, bazen de sorulara cevap mahiyetinde Kur'ân'ı tefsir etmiştir. Tefsirde Hz. Peygamber; âyetteki kapalılığın giderilmesi, bilinmeyen bir kelimenin izahı, âyetin âyetle tefsir edilmesi, âyette anlatılan bir olaya dair ayrıntı verilmesi şeklinde bir metod izler.⁷⁹ Burada var olan metodun benzer bir şekilde şerhte de bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Şârih; tıpkı tefsirde olduğu gibi lügavî izahlarda bulunur, sözcüklerin hareketlerine dair bilgiler verir, metinle ilgili var olan yanlış anlamlandırmaları tashih eder, muhatabın kavrayamadığı özlü ve anlaşılamayan ifâdelerin izahını gerçekleştirir, metnin müphem ve müşkil noktalarını açıklar, bunu yaparken deliller yoluyla şerhini kuvvetlendirir ve karmaşık mesajların aydınlatılması sağlayarak eseri anlaşılır kılmaya çalışır. Tunca Kortantamer, Klasik metin şerhinin ulaştığı ustalığın tam bir planını sık sık Kur'ân tefsirleri arasında bulmanın mümkün olduğunu söyler. Kortantamer'e göre ideal şerh modelinin ortaya çıkışında tefsirin büyük rolü vardır.⁸⁰ İsmail Kara da Kortantamer'le aynı görüştedir. Kara; Kur'ân âyetlerinin tefsirinde takip edilen metodun ve riâyet edilen hususların şerh metodu üzerinde etkili, belirleyici ve yol gösterici olduğunu söyler.⁸¹

Şerh geleneği başlangıçtan itibaren sürekli gelişme göstermiş, şerhe olan rağbet artmış, farklı tür ve dillerde değişik konuları işleyen birçok eser üzerine şerhler yazılmıştır. Şerhlerin yazılış maksadı, muhatabın bilgisi, şârihin ilmî yetkinliği, metnin nazım veya nesir oluşu, kaynak eserin konusu vb. noktalardaki çeşitlilik; sınırları kesin hatlarla çizilmiş bir şerh metodundan bahsetmemizi engeller. O hâlde şerhin belirgin bir yöntemi yok mudur? Şârih bir eser hakkında şerh yazmak istediğinde, nasıl bir yöntem tercih edecektir? Özellikle edebî gelenekte kaleme alınan şerhler için ortak bir metodolojiden bahsetmek mümkün müdür?

Yekta Saraç, şerh geleneği içerisinde metinlere uygulanan tek bir metottan söz edilemeyeceğini ancak bu durumun şerhlerin bir metodunun bulunmadığı; disiplinden uzak olduğu ya da gelişigüzel bir şekilde yapıldığı anlamına

⁷⁹ Abdulhamit Birışık, "Tefsir", s. 284.

⁸⁰ Tunca Kortantamer, "Teori Zeminden Metin Şerhi Meselesi", s. 3.

⁸¹ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 19.

gelmeyeceğini belirtir. Saraç'a göre manzum ve mensur olarak yapılan şerhler için belli bir şablon söz konusudur. Şerh edilen metnin dili, muhtevâsı ve yapısı ile şerh edenin kişiliği, şerhin hitap ettiği okuyucu kitlesi gibi sebepler şerh usulünde etkilidir. Manzum olan şerhlerde metnin açıklanması önde gelirken; mensur olanlarda filolojik izahlar ağır basmaktadır.⁸²

Şerhlerin metodu ile ilgili sorulması gereken bir diğer soru da şerhlerde kaynak metnin edebî niteliğine dair bir yorumun bulunup bulunmadığıdır. Şârihler açıkladığı metinle ilgili estetik bir değerlendirme yaparlar mı? Bu sorunun cevabı aslında şârihin şerhi yazma amacında gizlidir. Bir eser şerh edilirken şârih ilk olarak metnin doğru anlaşılmasını; ardından da muhataba dil, din ve tasavvuf öğretisini aktarmayı amaçlar. Bu yönüyle şârihler, bir metni şerh ederken metnin estetik yönünü ve edebî kıymetini ortaya çıkarma maksadı taşımazlar. Bu yüzden şerhlerde kaynak metnin edebî değerine dair yorumlar bulmak zordur. Şiirin ahengi, edebî sanatların metinde yarattığı hayal dünyası veya metni kaleme alan kişinin edebî yeteneği gibi konularda şârihin herhangi bir tetkiki söz konusu değildir. Bu konuyla ilgili Yekta Saraç, şerhlerde edebî kıstaslar ve kurallar çerçevesinde metne yaklaşılmasına pek sık rastlanmadığını; edebî metinlerin şerhi sırasında bile edebî ölçütlerin birinci derecede önemli olmadığını söyler. Şerhlerde metnin ne söylediği ile ilgilenilirken, söyleyenin nasıl söylediği şerhe konu olmaz. Saraç, Bostan, Gülistân, Mesnevî, Hâfız Dîvânı gibi eserlerin edebî yönden değil anlam ve verilme istenilen ahlakî eğitim yönünden şerh edildiğini belirtir.⁸³

Metotla ilgili verilen bu bilgilerden sonra “Bir eser nasıl şerh edilir?” sorusunu sormak gerekir. Bir metnin şerhi, kaba bir tasnifle; lügavî anlamın tetkiki, sarf ve nahiv bilgisinin dökümü, zahirî anlamın açıklanması ve batınî maksadın izahı olarak dört tabaka üzerinden değerlendirilebilir.

Şârih; şerh esnasında metni küçük birimlere ayırıp kelimelerin ait olduğu dili ‘Arabî, Farisî, Türkî’ olarak ifade ettikten sonra sözcüklerin lügat mânâlarını sıralar. İstilahtaki kullanımından bahseder. Bu mânâlar arasından beytin anlamına en uygun olanını ‘mu’teberdir’, ‘münâsibdir’ gibi ifadelerle tercih eder. Sözcüklerin harekeleri

⁸² Yekta Saraç, “Şerhler”, s. 124-125.

⁸³ Yekta Saraç, “Şerhler”, s. 125.

hakkında ‘üstün’, ‘zamme’ ve ‘kesreli’ okunuşlarını verip ‘med’, ‘şedde’, ‘tenvin’ veya ‘cezm’ varsa bunları ifade eder. Kelimeler farklı hareketlerle okunduğunda ortaya çıkabilecek anlamlar hakkında bilgi verir. Sözcüğün diğer dillerdeki biçimi, telaffuzu ve anlamı da şârihin ele aldığı hususlardandır.

Şârih tarafından kelimelerin nev’i; ‘isim’, ‘fiil’, ‘sıfat’, ‘zamir’, ‘zarf’ veya ‘edat’ olarak açıklanır. Arabî, Farişî eklerin özellikleri ve cümle içindeki görevleri anlatılır. Burada kelimeler ve ekler sarf ve nahiv terimleri üzerinden izah edilir. Ele alınan kelime isim soylu ise bu ismin ‘cinsi’, ‘kemiyyeti’, ‘cem’i üzerinde durulur ve sözcüğün ‘müştakları’ verilir. Eğer ‘izâfet’ varsa tamlamanın şekli Farişî veya Arabî olarak açıklanır. Sıfatların türü, sıfat olan sözcük ve ‘mevsûf’u, müzekker veya müennes oluşu gibi bilgilere yer verilir. Zâmirler de yine tür ve şahıs olarak ayrıntılarıyla ifade edilir. Fiillerin ‘mastar’ şekli, ‘zamanı’, ‘şahsı’, ‘hitâbı’, ‘müsbet’ veya ‘menfi’ oluşu gibi hususlar, edatların metin içindeki görevleri ve mânâya katkısı da bu bölümde izah edilir. Aynı konuda daha önce eğer şerh yazılmışsa; bu şerhin dil bilgisi ve anlama yönelik hataları da yine şârih tarafından ortaya konulur.

Şârihin nazarında bir kelimenin birden fazla anlamı vardır. Bunlar; ‘lügavî’; ‘ıstılahî’ ve ‘murada yönelik’ anlamdır. Lügat ve ıstılah anlamını daha önce vermiş olan şârih, şerhteki maksadına uygun olarak kelimenin kullanılmasındaki muradı söyler. Murat edilen bu anlam, çoğunlukla tasavvufî bir nitelik taşır. Şârih; sözcüğün mazmununu, ‘kelimeden murâd şudur’ tarzında bir kalıpla ifade eder. Beyitte kimi zaman sözcüğün lügavî anlamı da kastedilen anlam olabilir.

Şârih daha sonra mısraın veya beytin nesre çevirisini daha önce vermiş olduğu kelime anlamları üzerinden yapar. Burada ‘ma’nâ-yı mısra’, ‘ma’nâ-yı beyt’ tarzında kalıp ifadeler kullanılır. Nesre çeviri kelimelerin murat edilen anlamı üzerinden verilir.

Beyit nesre çevrildikten sonra bir nevi şerhin beyit bazında gelişme bölümü başlar. Bu noktada ‘mahsûl-i beyt’, ‘hâsıl-ı beyt’, ‘hülâsa-i mânâ’ gibi kalıp ifadeler karşımıza çıkar. Şârih, yapacağı ayrıntılı izahât ile muhatabına aktarmak istediği asıl anlamı ortaya koyar. Bu kısımda şerh, ayrıntılı bilgiler verilerek genişletilir. Edebî sanatlar açıklanır. Şârih, anlattıklarını desteklemek ve kanıtlamak adına birçok farklı

kaynağa başvurur. Âyet ve hadîs iktibasları; kendisine veya başka şâirlere ait şiir örnekleri; ilmî, dinî, edebî ve tasavvufî eserlerden alıntılar; lügatlerden bilgiler, kıssalar; kaynak metnin müellifine dair rivâyetler, hikâyeler ve kelâm-ı kibârlar gibi daha pek çok sayısız malzeme şârih tarafından açıklamaya dâhil edilir. Şerhe dâhil edilen bu bilgilerin kaynağı bazen gösterilirken bazısında ise kaynak bilgisine yer verilmez. Alıntı, Kur’ân’dan bir ayet ise genellikle sure bilgisi de belirtilir. Ancak hadîslerin ve kelâm-ı kibârların kimi zaman kaynağına veya ne olduğuna yönelik bilgi verilmediği görülür. Şerh sırasında kimi zaman ‘erbâb-ı lügat’, ‘erbâb-ı tasavvuf’, ‘erbâb-ı tarîkat’ ve ‘erbâb-ı hakîkat’ tarzında bir grup üzerinden bir konunun anlatıldığı ve örnekler verildiği görülür. Kimi zaman da ‘ba’zılar demişler’ ifadesiyle kimin kastedildiği belli olmayan bilgilere yer verilir. Şârihin bu bölümdeki maksadı, gerçek anlamı ve vermek istediği mesajı muhatabına aktarmaktır.

Şârih ayrıca kelimelere dair nüsha farklılıklarını da şerh esnasında verir. Kaynak eserin birçok nüshasını incelediğini söyleyen müellif, çoğunlukla kendi şerhine esas olan nüshanın en kapsamlı ve en sahih nüsha olduğu inancındadır. Nüsha farklılıklarından bahsettikten sonra bu varyantlar arasından beyte en uygun olan kelimenin hangisi olduğunu belirler. Bu farklılıklara göre, beytin ayrı ayrı yorumlandığı da görülür. Şârihin nüsha farklılıklarına yönelik dikkati yalnızca kelime düzeyinde değildir. Şârih, beyit veya gazelin nüshalarda bulunup bulunması üzerine de tespitler yapar. Beytin, gazelin veya kasidenin şerh edilen eserin müellifine ait olup olmadığını delillerle izah eder.

Yukarıda bahsettiğimiz şerh metodunun eksiksiz bir şekilde tüm şerhlerde bulunduğunu söylemek imkânsızdır. İfade etmeye çalıştığımız usul, özellikle şiir şerhlerinde karşımıza çıkmaktadır. Diğer şerhlerde ise şerh edilen metnin türüne, konusuna, nazım veya nesir oluşuna, metnin şerh edilme maksadına göre şerhin şekli ve yorumların hacmi değişecektir.

Son olarak Tunca Kortantamer’in şerh metoduna dair sözleriyle şerhin yöntemine dair sözlerimizi tamamlıyoruz: “Kitap hâlindeki klasik devir şiir metni şerhlerine bakıldığında en çok filolojik yaklaşımların ağır bastığı görülür. Bu tip şerhlerde öncelikle metin verilir. Sonra kelimeler ve kavramlar çok zaman dil bilgisi

ağırlıklı olarak şerhine göre uzun veya kısa bir şekilde açıklanır. Onlarda saklı olan anlam dünyası ortaya çıkarılmaya çalışılır. Daha önce bu konuda ileri sürülmüş fikirler varsa, onlar zikredilir, tercihlerde bulunulur. Telmihler dünyası açıklanır. Sadi, Hâfız ve Mesnevi şerhleri genellikle böyledir”⁸⁴

Şerhte Muhatap Kimdir? Burada şerhin muhatap kitlesi üzerinde de durmak gerekir. Acaba şerhin yazımında ve yöneliminde okurun bir etkisi var mıdır? Okurun bilgisi, dil becerisi, mensubiyeti veya makamı gibi hususiyetler şerhin üslûbunu veya yöntemini etkiler mi? Aslında muhatabın kim olduğu sorusu ve şerhe etkileri doğrudan şerhin metodu ile ilgilidir. Muhatabın tesiri belki yöntem başlığı altında değerlendirilebilirdi ancak bu mevzu müstakil olarak ele almanın daha iyi olacağını düşündük.

Metin-yazar, metin-okur üzerine ilişkisi üzerinde etraflıca düşünmemizi sağlayan ve bir metnin nasıl yorumlanması gerektiği sorusuna cevap veren Umberto Eco’nun muhatabın yoruma tesiri ile ilgili söyledikleri son derece önemlidir. Eco; bir metnin tek bir alıcı için yazılmadığını, bir okurlar topluluğu için üretildiğini ve bu sebeple yazarın yaptığı yorumlarda kendi niyetine göre değil, karmaşık bir etkileşimler strajesine göre hareket ettiğini ayrıca toplumsal bir dağar olarak onların dildeki yetilerini dikkate aldığını söyler. ‘Toplumsal dağar’ ifadesiyle neyi kastettiğini ise şu şekilde belirtir: “Toplumsal dağarla yalnızca bir dilbilgisi kuralları bütünü olarak belli bir dili değil, aynı zamanda o dilin edimlerinin kullandığı bütün ansiklopediyi, yani o dilin ürettiği kültürel gelenekleri ve okurun okuduğu metin de dâhil olmak üzere birçok metnin önceki yorumlarının tarihini kastediyorum.”⁸⁵ Yani yazar, metnini oluştururken toplumun sanata ilişkin tutumu ve beklentisi ister istemez ona sirayet edecektir. Bu yönüyle tamamen estetik gayeyle yazılan bir metnin bile toplumun tesirine veya beklentisine az veya çok maruz kalacağı söylenebilir. Daha çok tasavvufî ve dinî bilgilerin aktarılmasını amaçlayan şerhlerde, bu tesirin yoğun bir şekilde görülmesi muhtemeldir. Bu noktada belki de sorulması gereken soru, “Şârih, acaba toplumun duymak istediklerini mi söyler?” şeklinde olacaktır. Özellikle şiirlerin tasavvufî yorumlanması noktasındaki çaba, bu soruyu

⁸⁴ Tunca Kortantamer, “Teori Zeminden Metin Şerhi Meselesi”, s. 2.

⁸⁵ Umberto Eco, **Yorum ve Aşırı Yorum**, Kemal Atakay (Çev.), Can Yayınları, İstanbul 2003 s. 77-78.

sormayı gerektirir. Örneğin Hâfız Dîvânı'nı şerh eden bir şârihin neredeyse kelimenin geçtiği her beyitte, 'mey'i 'İlâhî aşk' ve 'meyhâne'yi 'İlâhî âlem' olarak yorumlaması nasıl değerlendirilmelidir? Şârihi bu tip yorumlamaya götüren en önemli husus şüphesiz şerhin bir okurlar topluluğuna hitâben yazılmış olmasıdır. Bu topluluk bazen şârihin yakın çevresi iken bazen de tâbî olduğu tarikattir. Örneğin Mevlevîler veya Bektâşîler için yazılan bir şerhin içeriği ve dili bu zümreye bağlı olarak şekillenecektir. Ayrıca geleneğin şekli ve toplum nezdinde kınanma korkusu gibi sebepler de şerh ve şârih üzerinde etkilidir.

Şerhin Kaynakları:⁸⁶ Daha önce şârihin; belagat, tarih, astronomi, coğrafya, sarf ve nahiv gibi ismini sayamadığımız birçok ilimde bilgi sahibi olması gerektiğini söylemiştik. Bu ilimlerin her biri, metnin izahında şârihin birer yardımcısı hüviyetine sahiptir. Şerh müellifi, kendi bilgi ve birikiminden hareketle metni yorumlar. Ardından da izahlarını desteklemek ve kanıtlamak adına çeşitli kaynaklara başvurur. Burada “Şârih hangi kaynaklardan yararlanır?” sorusu bize şerhin kaynaklarını verecektir.

Şerh edilen eserin konusuna, nazım veya mensur oluşuna göre yararlanılacak kaynaklar değişmekle birlikte; şerhte kullanılan kaynakların en başında Kur'ân-ı Kerim gelir. Âyetlerin bazen tamamı, bazen de bir kısmı alıntılanır. Şârih, çoğu kez yorumlarını ve öğretisini âyetlerden alıntılar yoluyla muhatabına aktarır. Diğer bir önemli kaynak ise hadîslerdir. Şârih, konuyla ilgili Hz. Peygamber'in sözlerini şerhte sıkça kullanır. Bunun dışında sözcüklerin kelime anlamlarını verirken lügatlerden; dil bilgisine yönelik açıklamalarda sarf ve nahiv kitaplarından; dinî yorumlarda ise fıkıh, akaid ve kelim kitaplarından yararlanır. Özellikle şiir şerhlerinde dîvân ve mesnevî gibi edebî eserlerden alıntılar yapar. Şârih, bazı şâirlere ait çeşitli nazım biçimlerinde yazılmış şiirleri şerhe taşır. Kimi zaman da kendi şiirlerine yer verir. Kullanılan kaynaklar arasında tasavvufî eserler de önemli bir yer tutar. Bu eserlerin dışında coğrafya, tıp, matematik, tarih gibi alanlardan ve ilm-i nücûm, kimya, simya gibi batıl ilimlerden yararlanır. Atasözü ve deyimler, kelâm-ı kibarlar, mitoloji,

⁸⁶ Bir şerh metninde hangi kaynakların kullanıldığı ile ilgili bazı araştırmalar yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Abdülkadir Dağlar, “Vassâf Tarihi Şerhinden Hareketle Şerh Kaynakları Meselesi”, *Turkish Studies*, c. II, S. 4, Sonbahar 2007, s. 293-307.; Ozan Yılmaz, “Şârihin Kütüphanesinden: Bosnalı Ahmed Sûdî'nin Gülistân Şerhinde Kullandığı Kaynaklar”, *ESTAD Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 1 Ağustos 2018 s. 187-202.

menkıbeler, kıssalar ve halk inanışları da şerhte sıkça kullanılan kaynaklar arasında yer alır.

Klasik Türk Edebiyatında Şerh Geleneği⁸⁷: Türk Edebiyatı şerh geleneği içerisinde, başta dinî-tasavvufî eserler olmak üzere farklı konulardaki birçok metin üzerine şerhler kaleme alınmıştır. Şerhe konu olan eserlerin önemli bir bölümü Farsça olup Arap ve Türk dillerindeki eserler de şerh edilmiştir.

Anadolu sahası Türk edebiyatında XIII. yüzyılın sonlarına doğru şerh geleneğinin ilk örnekleri verilmiş; XV. yüzyılla birlikte şerh adını taşıyan eserlerin sayısı artmış; XVI. yüzyılda ise şerh faaliyetleri yaygınlaşarak klâsik bir hüviyet kazanmıştır.⁸⁸ XVII. yüzyılda daha geniş bir sahada gelişimini sürdüren şerh geleneği; XVIII. yüzyılda şerh edilen eserlerin sayısı bakımında zirveye ulaşmıştır.⁸⁹ Farsça ve Arapça eserler üzerine XIX. yüzyılda da şerh örnekleri vermeye devam etmiş; bu yüzyıl itibarıyla ayrıca Türkçe dîvânlar üzerine de şerh ve tercüme yazılmıştır. Niyâzî-i Mısri ve Şeyh Sâlih Lutfî dîvânlarında yer alan Türkçe tasavvufî şiirler bu kapsamda şerh edilmiştir.⁹⁰

Fars dilinde Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin (ö. 1273) Mesnevî'si, Sadî-i Şirâzî'nin (ö. 1292) Bostan ve Gülistân'ı, Feridüddîn Attar'ın (ö. 1221) Pendnâmesi ve Hâfız-ı Şîrâzî'nin (ö. 1390) Dîvânı; Arap edebiyatında ise Hz. Ali Dîvânı ve İbn Fâriz Dîvânı edebî geleneğimiz içerisinde en fazla şerh edilen eserler arasında yer almıştır. Edebiyatımızda dinî-tasavvufî şerhlerin yoğunluğuna dikkat çeken Ömür Ceylan; Kırk Hadîs mecmûaları, evrâd mecmûaları, hilye-i nebî mecmûaları, Esmâ-i Hüsnâ risâleleri, Fıkh-ı Ekber, Füsûsü'l-Hikem, Gülşen-i Râz ve Bahâristân gibi eserler üzerine de birçok şerh yazıldığını belirtir.⁹¹

⁸⁷ Türk edebiyatında şerh geleneğinin tarihî gelişimi ve şerh edilen eserler hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bakınız: Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.; Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Doktora, 2011; Ozan Yılmaz, "Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 5, Sayı 9 (Eski Türk Edebiyatı Tarihi I), 2007, s. 271-304.; İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** -Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not- Dergah Yayınları, İstanbul 2011.

⁸⁸ Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 41-42.

⁸⁹ Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 45,49.

⁹⁰ Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 553.

⁹¹ Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007, s. 7.

Gelenek içinde eserin tümüne yönelik şerhlerinin yanı sıra; beyit, gazel, kasîde gibi nazım şekilleri üzerine de şerhler yazılmıştır. Kâ'b b. Zühayr'ın (ö. 24/645 [?]) Hz. Peygamber'e sunduğu Kasîde-i Bürde'si yahut diğer adıyla Kasîde-i Bânet Su'ad'ı; Bûsîrî'nin (ö. 695/1296[?]) Kasîde-i Bürde'si; İbn Fâriz'in Kasîdetü'l-hamriyye olarak da bilinen Kasîdetü'l-mîmiyye'si; İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (ö. 751/1350) Kasîde-i Nûniyye'si; İbnü'n-Nahvî'nin (ö. 513/1119) Kasîde-i Münferîce'si, Üşî'nin (ö. 575/1179) el-Kasîdetü'l-lâmiyye ve Bed'ü'l-emâlî isimleriyle de anılan Kasîdetü'l-Emâlî'si ve Abdurrezzâk el-Tantarânî'nin (ö. 1092) Kasîde-i Tantarânî'si en fazla şerh yazılan Arapça kasîdeler arasında yer almaktadır. Ayrıca Urfî-i Şîrazî'nin (ö. 1591) gazel ve kasîdeleri ile Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 1390) ve diğer bazı şâirlerin çeşitli nazım birimlerindeki şiirleri üzerine de şerhler yazılmıştır.

Edebiyatımızda kaynak dili Türkçe olan eserler üzerine de şerhler yazılmıştır. Yunus Emre'nin şiirlerine yapılan şerhler, ilk müstakil Türkçe şiir şerhleri arasındadır. Yunus'un şiirlerine Niyazî-i Mısırî ve İsmail Hakkı Bursevî gibi isimler tarafından şerhler yazılmıştır.⁹²

Osmanlı edebiyatında; Muslihuddîn Sürurî -*Şârih-i Mesnevî*- (ö. 1562), Şem'î Şem'ullâh Prizrenî (ö. 1591), Sûdî-i Bosnevî (ö. 1596), Mehmed Vehbî-i Konevî (ö. 1828) Kefevî Hüseyin Çelebi (ö. 1601), Sarı Abdullah Efendi (ö. 1661), İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1724/1725) İlmî Dede (ö. 1611), İsmâil Ankaravî -*Hz. Şârih ve Şârih-i Mesnevî*- (ö. 1632), Abdullah Bosnevî -*Şârih-i Füsûs*- (ö. 1644) gibi şârihler farklı dillerdeki çeşitli eserler üzerine yazmış oldukları şerhler ile ön plana çıkmıştır.

XX. yüzyıla kadar varlığını klasik özelliklerine bağlı olarak sürdüren şerh geleneği; bu dönemden sonra yeni yaklaşımların etkisiyle farklı bir gelişim evresine girmiştir. Bu süreçte en dikkat çeken isim, şüphesiz metin şerhi geleneğinin en büyük ismi olan Ali Nihat Tarlan'dır. Tarlan, özellikle 'Şeyhî Dîvânı'nı Tetkik' adlı eseriyle şerh geleneğini farklı bir boyuta taşımıştır. Daha çok tahlîle yaklaşan bu yeni anlayış; Tahir Olgun, Ömer Ferid Kam ve Haluk İpekten gibi araştırmacıların da katkısıyla daha sonraki çalışmalar adına ufuk açıcı bir örnek teşkil etmiştir. Mine Mengi; Ali Nihat Tarlan'ın 'Şeyhî Dîvânını Tetkik' adlı tahlil çalışmasından sonra,

⁹² M. A. Yekta Saraç, "Şerhler", s. 128.

Harun Tolasa'nın 'Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası', Mehmet Çavuşoğlu'nun 'Necâfî Bey Dîvânı'nın Tahlili', Cemal Kurnaz'ın 'Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili', Nejat Sefercioğlu'nun 'Nev'î Dîvânı'nın Tahlili', İsa Kayaalp'in Sultan Ahmed Dîvânı'nın Tahlili vb. çalışmaların klâsik şerhten farklı olarak tahlil boyutunda çalışmalar olduğunu belirtir. Mengi, ayrıca Tarlan'ın 'Şeyhi Dîvânı'nı Tedkik' adlı eseri ile söz konusu diğer eserlerin hemen hepsine inceleme yöntemini verdiğini ve bu incelemenin eser boyutunda daha sonraki metin tahlili çalışmalarının ortak modeli olduğunu söyler.⁹³

Yakın döneme gelindiğinde ise özellikle Batı merkezli modern metin inceleme metotları ile Dîvân şiirini izah etme yoluna gidildiği görülmektedir. Cem Dilçin'in Fuzûlî'nin bir gazeli üzerine uyguladığı yapısal inceleme ile hız kazanan bu yönelim, Dursun Ali Tökel ve Yavuz Bayram gibi araştırmacıların çalışmaları ile ileriye taşınmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra Ahmet Atilla Şentürk, İskender Pala gibi araştırmacılar ise yaptığı çalışmalarda klasik metin şerhi geleneğine benzer örnekleri sürdürmektedir.

Şerhin Önemi: Şerhler, Klasik Türk edebiyatını ve bu edebiyatın arkasındaki zengin kültür birikimini anlayabilmek için en değerli kaynaklardan biridir. Arapça ve Farsça içeriği, belagat ilmindeki zenginliği, sarf ve nahiv incelemeleri, tefsir, akaid, hadîs, mantık, tasavvuf ve kelâm bilgisinin yoğun bir şekilde işlenmesi, mitoloji bilgisi, topluma dair izler taşınması, atasözleri ve deyimleri, edebî ve estetik beğenileri, kıssaları ve daha sayamadığımız nice hususiyetleri ile şerhler edebiyatımız için birer hazine niteliği taşır. Dolayısıyla bu geleneği lügatlerde yer alan "açmak, yarmak, yorumlamak ve açıklamak" tarzındaki birkaç sözcük üzerinden tanımlamaya çalışmak ve şerhi yalnızca bir yorumlama faaliyeti olarak kabul etmek bu kadîm geleneğin doğru anlaşılmasına engel olacaktır.

Fars ve Arap dillerine karşı hâkimiyeti olmayan veya üstünkörü bir âşinâlığa sahip olan okurun, başka dillerdeki eserleri kavrayabilmesi pek de ihtimâl dâhilinde değildir. Ayrıca üstün niteliklere sahip gerçek sanat eserlerinin anlaşılması da kolay gerçekleşmez. Bu yüzden sanat değeri yüksek eserler, her devirde yorumlanma

⁹³ Mine Mengi, "Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili", s. 410.

ihtiyacı duymuştur. Şerh ve haşiye literatürünü klasiklerin ayrılmaz bir parçası hatta bazı bakımdan klasiklerin ta kendisi kabul eden İsmail Kara; şerhi, İslam klasiklerini anlamak ve onların statülerini, zenginliklerini ve değerlerini tayin etmek için başvurulması zarurî olan unsurlardan biri olarak kabul eder.⁹⁴ Bu yönüyle bir metni anlaşılır kılma noktasında karşımıza çıkan metin şerhleri, eserlerin girift noktalarını çözmek adına birer kılavuz kaynak vazifesini üstlenir. Şerhe konu olan eserler incelendiğinde, aynı metnin yüzyıllar boyunca defalarca şerh edildiği görülmektedir. Muhatapın talebi, önceki şerhlerde var olan eksiklikler ve diğer bazı sebepler dâhilinde şerh; metinleri anlaşılır kılma noktasında anahtar olarak varlığını sürdürmüştür. Eserlerin izahına duyulan bu gereksinim, daimî sûrette de devam edecektir. Kaleme alınan her şerh, yazıldığı dönemde metinlerin anlaşılması ihtiyacına cevap vermeyi amaçlamıştır. Agâh Sırrı Levend, metin şerhinin eski eserlerdeki mazmunları anlamak ve onların yazıldığı devri bütün özellikleriyle tanımak için yolumuzu aydınlattığını söyler.⁹⁵ Bu yaklaşımdan da anlaşılacağı üzere şerhler metnin anlaşılmasını sağlayan birer meşale görünümündedir.

Şerhlerin metni anlaşılır kılma dışında dikkat çeken bir diğer özelliği de sahip olduğu dil varlığıdır. Özellikle Arap ve Fars dillerini öğrenmek isteyen muhatapın, bu ihtiyacına karşılık olması bakımından şerh ürünleri son derece kıymetli bir eğitim aracıdır. Şerhlerde her bir kelimenin birçok farklı anlamına yer verilmiş; bu da metni okuyanın dille ilgili yetisinin gelişmesini sağlamıştır. Kelimelerin ve cümlelerin dilbilgisi hususiyetlerine dair verilen bilgiler ise okuru gramer kaideleri noktasında ileriye taşımıştır. Muhammet Nur Doğan da metnin o günün insanının rahatça anlayabileceği bir şekilde takdim edilmesi, kelimelerin lügavî ve ıstilahî anlamının açıklanması, eserin mazmununun ve arka planındaki mesajının okura aktarılması yönüyle metin şerhlerinin edebiyat ve kültür tarihimiz açısından oldukça zengin malzeme ile dolu olduğunu ve büyük oranda kaynak değeri taşıdığını söyler.⁹⁶

Edebî ve Estetik Zevkin Tezâhürü Olarak Şerh: Sanatta güzel olanın algılanması ve tespiti esnasında ortaya çıkan estetik beğeni ile şerh edilen eserler arasında bir bağlantı söz konusu mudur? Edebiyat sahası içerisinde özellikle antoloji

⁹⁴ İsmail Kara, *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz* (...), s. 14-15.

⁹⁵ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, s. 14.

⁹⁶ Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, "*Metin Şerhi Üzerine*", s. 12.

ve mecmûa gibi seçme metinleri bir araya getiren eserlerin bir zevkin tezahürü ve estetik beğenin bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür. Bu eserleri meydana getiren müellifin yalnızca bireysel edebî zevkine bağlı kalması imkânsızdır. Mecmûa ve antoloji türü eserlerde halkın beğenisi, talepleri ve dikkatleri de esere yansiyacaktır. Bu yönüyle bu tarz eserlerin estetik anlayışımızın gelişimi hakkında öngörü sağladığını ve estetik beğenin tezahürü olduğunu söyleyebiliriz. Burada “Şerh geleneği antolojilere seçilen şiirler misali bir edebî zevkin göstergesi midir?”, “Şerh, edebî geleneğin anatomisini bize verir mi?” soruları akla gelmektedir. Kanaatimizce estetik beğeniye yansıtma noktasında antoloji ve mecmua tarzı eserlere şerhleri de eklemek mümkündür. Zira bir eserin şerh edilmesinde tek kıstas eserin anlaşılabilirliği değildir. Eserin sahip olduğu şöhret ve edebî üstünlükler de şerh edilmesinde etkilidir. Emine Yeniterzi; Dîvân şiirini okumak, anlamak, incelemek ve derinliğine inebilmek; bunların sonucunda şairin fikir ve hayal dünyasını oluşturan şahsî yönünü, Dîvân şiiri malzemesini kullanmaktaki orijinalitesini tespit edebilmek için metin şerhine gereksinim olduğunu söyler.⁹⁷ Yani şairin orijinallliğini ve eserin niteliğini gün yüzüne çıkartırken şerhlere ihtiyaç vardır. Bu yönüyle şerhte verilen bilgilerin eserin karakterini ve estetik yönünü ortaya koymada katkı sağladığı söylenebilir.

İsmail Kara; şerh ve haşiyelerin sahalılarında kendilerinden önce yazılmış, tartışılmış birçok metni, metin parçalarını, tartışma diyaloglarını, soru ve cevapları, bilgi kırıntılarını ihtivâ etmesi sebebiyle bu eserlerin bir tür antoloji, derleme veya tarihî hafıza ve söz dağarcığı mahiyeti kazandığını söyler. Kara’ya göre şerhler aynı zamanda ne türden metinlerin, hangi zaman ve coğrafyada, nasıl tedâvüle girdiğini ve dayanıklılık/dönüşme/yenilenme kapasitesini de göstermektedir.⁹⁸

Şerh geleneği incelendiğinde özellikle bazı eserler üzerinde geleneğin yoğunlaştığı görülecektir. O hâlde bir metnin çok sayıda şerhinin var olması o eseri kıymetli kılar mı? Ya da bir eserin şerh edildiği için kıymeti artar mı? Burada bir eserin farklı kişiler tarafından değişik dönemlerde şerh edilmesi esere bir rağbetin var olduğunun göstergesidir. Örneğin Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin (ö. 672/1273)

⁹⁷ Emine Yeniterzi: “Metin Şerhi ile İlgili Görüşler”, s. 59.

⁹⁸ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 34.

Mesnevî'si, XV. yüzyıldan günümüze kadar kısmî veya tam olarak pek çok şerh ve tercüme tarzı çalışmaya konu olmuştur. Mesnevî'nin farklı dillerde de şerhleri mevcuttur. Bu eser etrafında geniş kapsamlı şerh ve tercüme literatürünün oluşması, esere yönelik tasavvufî eğilimlerin var olduğunu göstermekle birlikte; metne yönelik estetik beğeniye de yansıtılmaktadır. Aynı zamanda Fars klasikleri arasında sayılabilecek Bostan, Gülistân, Pendnâme ve Dîvân-ı Hâfız gibi eserlerin ve Arap edebiyatındaki Dîvân-ı Âlî, Dîvân-ı İbn Fâriz ve Kasîde-i Bürde vb. metinlerin çok sayıda şerhinin yapılması bu eserler üzerindeki estetik kanaati yansıtır. Bu tür eserler üzerine neredeyse her yüzyılda şerhlerin yazılmış olması var olan ilginin canlı bir şekilde sürdüğünün kanıtıdır. Yekta Saraç da dinî muhtevâlî eserler ile edebî metinler üzerine yazılan şerhlerin; dönemin bilimsel düzeyini, toplumsal eğilimlerini, eğitim ve öğretim metotlarını gösteren önemli kaynaklar olduğunu söyler.⁹⁹

Medrese Geleneğinde Şerhler: İslam tarihinde ve Osmanlı döneminde medreseler, eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü müesseselerdir. Osmanlı topraklarında medreseler; Haşiye-i Tecrid, Miftah, Kırklı, Hâriç, Dâhil ve Sahn-ı Semân olmak üzere beş sınıfa ayrılmıştır.¹⁰⁰ Burada medreselerle ilgili ilk olarak “İlim talibi bir öğrenci eğitim yolculuğuna nasıl başlamaktaydı?” ve “Bir talebe, bahsi geçen sınıfları nasıl atlamaktadır?” gibi sorular akla gelmektedir. Medreselerde tedris hayatına dâhil olan bir talebe, Haşiye-i tecrîd medresesinden başlayarak her bir kademedeki talebesi olduğu medresenin seviyesine uygun olan eserleri okur ve bu talime dair vesikayı müderrisinden almak suretiyle Sahn-ı Semân medresesine kadar yükselirdi. Eğitim sürecinde öğrencilerin bir üst seviyedeki medreseye geçebilmesi, gerekli kitapları bitirmesine bağlıydı.¹⁰¹ Okutulan kitaplar bizzat müderrisin nezaretinde yürütülmekte olup kitap ya da kitapların gerekli bölümleri tamamlanmadıkça dersin geçilmesi mümkün değildi. Yani medreselerde sınıf geçme değil; ders/kitap geçme yöntemi uygulanmaktaydı.¹⁰²

⁹⁹ Yekta Saraç “Şerhler”, s. 123.

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1988, s. 11

¹⁰¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, s. 14-15.

¹⁰² Mefail Hızlı, “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, **T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 17, S. 1, 2008, s. 28.

Medresede tedrise dâhil olan bir öğrenci hangi kitaplar ve ilimler üzerinden eğitimine devam etmektedir? Şerhlerin medreselerdeki eğitimle nasıl bir bağlantısı vardır? İsmail Hakkı Uzunçarşılı, eğitim süresince medreselerde talebelere verilen ilimleri ulûm-ı âliyye (علوم آليه) ve ulûm-ı ‘âliye (علوم عاليه) olmak üzere ikiye ayırır. Buna göre ulûm-ı âliyyeden (علوم آليه) kelâm, mantık, lügat, nahiv, hendese, hesap, heyet, felsefe, tarih ve coğrafya; ulûm-ı ‘âliyeden ise (علوم عاليه) Kur’ân, hadîs ve fıkıh ilimleri öğrencilere verilen dersler arasındadır.¹⁰³

Medreselerde okutulan eserlerin önemli bir bölümü ise şerh ve haşiye türü eserlerden oluşmaktadır.¹⁰⁴ Bu yönüyle şerh ve haşiye geleneğinin medreselerle, bu kurumların inşa edip yerleştirdiği eğitim-öğretim tarzıyla, ilim siyasetiyle ve tedris üslubuyla yakın irtibatlı olarak ortaya çıkıp geliştiği söylenebilir.¹⁰⁵ Fahri Unan; XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Osmanlı Eğitim Sisteminin neredeyse hiç değişmediğini ve medreselerde okutulan şerh, haşiye ve talik tarzı eserlerin bu süreç zarfında aynı kaldığını belirtir. Unan’a göre medreselerde okutulan veya müderrisler tarafından verilen dersler kalıplaşmış kalmıştır.¹⁰⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, medreselerde genel olarak okutulan eserleri şu şekilde gösterir: **Mantıktan**, Şerh-i Şemsiye, Şerh-i İsağuci ve fasılalı olarak Şerh-i Metâli şerhleri; **belagattan** Telhisü’l-miftah isimli hulâsası ve bu hulâsaya Sâdeddin-i Teftazanî (ö. 1390) tarafından yazılan Mutavvel ve Muhtasar isimlerindeki şerhler ve bu şerhlere Seyyid Şerif-i Cürcanî (ö. 1413) ve Molla Hüsrev (ö. 1480) ve sairleri taraflarından kaleme alınan şerh ve haşiyeler; **kelâmdan**, Hâşiye-i Tecrid, İsfahanî’nin Tevâlî şerhi, Mevakıf şerh ve haşiyeleri; **usûl-i fıkıhdan** Telvih ile İbn Hâcib’in (ö. 1249) Muhtasar-i Müntehâ isimli meşhur eserinin Allame Adudüddin Abdurrahman İyî (ö. 1355) tarafından

¹⁰³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, s. 20.

¹⁰⁴ Osmanlı medreselerinde okutulan ders kitaplarına dair ayrıntılı bilgi için bakınız: Katip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, Rüşti Balcı (Haz.) Türk Vakfı Yurt Yayınları, Cilt I-IV, 2. Basım, İstanbul 2014; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1988; Mefail Hızlı, “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, **T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 17, S. 1, 2008; Cevat İzgi, **Osmanlı Medreselerinde İlim**, c. I-II, İz Yayıncılık, İstanbul 1997; Murat Bilge, **İlk Osmanlı Medreseleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984; Şükran Fazlıoğlu, “Manzûme Fî Tertîb El-Kutub fî El-Ulûm ve Osmanlı Medreselerindeki Ders Kitapları”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, Ocak 2003, c. 1, S. 1, s. 97-110; Mustafa Ergün, “Ders Programları ve Ders Kitapları Tarihi-I Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları”, **A.K.Ü. Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, Afyon 1996, s. 1-16.

¹⁰⁵ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz (...)**, s. 28.

¹⁰⁶ Fahri Unan, “Bir Âlimin Hayat Hikâyesi ve Klâsik Osmanlı Eğitim Sistemi Üzerine”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Ankara 1999, s. 378;

yazılan ve ulema arasında Şerh-i Adud denilen şerh ile Menarü'l-envar şerhi ve İbn Melek (ö. 1418) ile Molla Hüsrev'in (ö. 1480) telvih haşiyeleri ve yine Mirkatü'l-vusul'i ile bunun şerhi, Mîr'atü'l-usul ve Sâdeddin-i Teftazânî'nin (ö. 1390) Muhtasar-ı münteha haşiyesi ve sair müderrislerin iktidarlarına göre şerh, haşiyeye ve talikatları; **fıkıhtan** fûrûdan Hidaye ve bunun Ehû'l-hasan Ali Mürginânî (ö. 1196) tarafından yazılan şerhi ile diğer şerh ve haşiyelerden münasıpleri ve Zeylaî'nin (ö. 1342) Kenzü'd-dekâyık şerhi ve Halebî İbrahim'in (ö. 1549) Mülteki'l-ebhar ve Vikaye ve Molla Hüsrev'in (ö. 1480) Gurer isimli eseriyle bunun şerhi olan Dürer ve bunlara yazılan ve fıkıhın muhtelif kısımlarına dair olan şerh ve haşiyeler; **akaiden** Adudiye de denilen Akaid şerhi, Celâlüddin Devvanî'nin (ö. 1502) İsbat-ı Vâcib isimli eseri ve Necmeddin Ebû Hafs Ömer b, Muhammed-i Neseffî'nin (ö. 1142) Akaid metni ile bunun müteaddid şerh ve haşiyelerinden müntehab eserler ve Sâdeddin-i Teftazânî'nin Akaid şerhi; hadîsten en meşhuru İbnü'l-Esir (ö. 1209) İbn Mübarek (ö. 797) ve İbn Hacer-i Askalanî'nin (ö. 1448) Nuhbetü'l-fikir isimli eserleri ve şerhleri medreselerde okutulan şerh ve haşiyeye türü eserler arasındadır.¹⁰⁷

Osmanlı medreselerinde eğitim faaliyetleri âlimler ve müderrisler yani hocalar üzerinden devam etmektedir. Medreselerde devam eden eğitimin 'Metin ve Hoca merkezli' bir eğitim olduğunu söyleyen Düccane Cündioğlu, bir ilimde söz sahibi olmanın o ilmin belli başlı metinlerinde söz sahibi olmakla eşdeğer olduğunu ve metinlerin ancak bir hocanın gözetiminde okunduğunda talebeye kendisini açacağını belirtir.¹⁰⁸ Bu yönüyle medresenin isminden çok hocanın kimliği verdiği eğitim ön plana çıkmaktadır. Burada "Hocalar ne tür bir akademik yolculuğun sonunda müderris mertebesine yükselmektedir?" sorusu akla gelmektedir. Dânişmenliğe giden süreci incelediğimizde talebe için geçerli olan ilim yolculuğunun müderris için de söz konusu olduğunu görmekteyiz. Zîrâ medrese eğitimini tamamlayan bir müderris; tıpkı öğrenciliğinde olduğu gibi en alt kademedeki medreseden başlayarak Sahn-ı Seman'a doğru meslekî ilerleyişini sürdürür. Müderrisler, bu süreçte belirli eserleri talebelerine okutmaları ve çeşitli eserler kaleme almalıdır. Yekta Saraç, medrese hocalarının bir medreseden diğer bir medrese seviyesine yükselbilmeleri için gereken şartlardan birisinin okutulacakları metnin

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, s. 21-23.

¹⁰⁸ Düccane Cündioğlu, **Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam'ın Tarihi**, s. 112.

bir bölümüne yönelik şerh yazmak olduğunu söyler. Saraç'a göre bu durum şerh geleneğinin gelişmesini sağlayan şartlar arasındadır.¹⁰⁹ İsmail Kara'ya göre kadim dünyada şerh ve haşiye yazmak sadece meşru ve muteber bir ilmî-talimî faaliyet ve telif tarzı değil; aynı zamanda ilim yolcusu olmanın bir gereği, hoca-talebe münasebetlerinin tabî ve hatta zarurî bir uzantısıdır.¹¹⁰ Dursun Hazer ise şerh ve haşiye yazmış olan âlimlerin o ilim dalında uzmanlaştığını ve kitabın muhtevâsını en iyi şekilde anlayarak anlattığını belirtir.¹¹¹

Şerhler ve Dil Öğretimi:¹¹² Dil öğrenmek/öğretmek ve dil becerisini geliştirmek amacıyla çeşitli metin türlerine başvurulmuştur. Özellikle edebî metinler, dil öğretimi sahasında önemli bir araçtır. Edebî ve estetik nitelikleri, günlük hayatla bağlantısı, ahenge dayalı ses yapısı ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı muhtevâsı ile metinler, muhataba ulaşımı kolaylaştırmıştır. Melik Bülbül'e göre edebî metinler, dil malzemesini tüm anlam sanatlarıyla yoğurarak rafine hâline getirdiğinden, bu tür metinlerin dil portresi içinde doğal olarak vurgu, müzikal etki, entonasyon (tonlama), ezgisellik, ritim, imgesel etki, örtüşük anlamlar kümesi, uzak çağrışımlar... vb. barındırdığı için dil eğitimi çalışmalarında nitelikli sonuçların alınmasını sağlayacaktır. Edebî metinlere dayalı dil eğitimi; anlam çözümleme, beraberinde yeniden değerlendirme ve yeniden anlamlandırma faaliyetleriyle birlikte yürümektedir.¹¹³ Edebî metinler; okurda ilgi uyandırması, yeni düşüncelerin üretimine elverişli olması, bir dili kullanan insanın ortaya koyabileceği en büyük becerileri içermesi, yaşamı ve kültürü yansıtmaması, bilim ve sanata dair kavramlar barındırması, her okumanın yeni bir anlam oluşturması ve dili anlama becerilerini geliştirmesi vb. yönleri dolayısıyla dil öğrenme süreçlerini en iyi pekiştiren

¹⁰⁹ Yekta Saraç, "Şerhler", s. 123.

¹¹⁰ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz (...)**, s. 16.

¹¹¹ Dursun Hazer, "Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi ve Okutulan Ders Kitapları", **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2002/1, s. 286.

¹¹² Şerhlerin dil öğretimindeki fonksiyonu hakkında ayrıntılı bilgi almak için bakınız: Hülya Canpolat, **Sâdî'nin Gülîstân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırmalı İncelemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006; Hülya Canpolat Taşçı, "Türkçe Edebî Şerhlerde Amaç ve Yöntemler", **Metnin Hâlleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX**, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 72-97; Mustafa Yasin Başçetin, "Osmanlı Döneminde Dil ve Kültür Öğretim Materyali Olarak Klasik Şerh Metinleri", **Türkisch Studies**, Volume 12/34, 2017, s. 77-88.

¹¹³ Melik Bülbül, **Metin ve Anlam Üzerine Düşünceler**, s. 44-45.

materyaller arasındadır.¹¹⁴ Bu materyallerin izahını amaçlayan şerhler ise lügate dair zenginliği, dilbilgisi açıklamaları ve metni anlamlandırması yönüyle son derece zengin kaynaklardır. Sahip olduğu anlam ve dilbilgisi zenginliği bakımından şerhlerin dil öğretimini sağlama vazîfesini üstlendiği rahatlıkla söylenebilir.

Türklerin İslamiyet’i kabul etmesi ile birlikte Kur’ân-ı Kerim’i gerektiği şekilde aslından anlayabilme maksadı Arapçaya karşı ilgiyi artırmış; Arapçanın ilim dili husûsiyetini taşıyor olması ise bu dilin öğrenimini gerekli kılmıştır. Dil öğretimine yönelik faaliyetler, manzum ve mensur çeşitli türlerdeki eserler üzerinden farklı usullerle gerçekleştirilmiştir. Şerhler bu noktada karşımıza çıkan dil öğretimi araçlarından biridir. Ancak Arapça metinlerin şerhinde, maksadın yalnızca bir dil öğretimi gayesi taşıdığını söylemek de doğru değildir. Arapça metinlere bağlı dil öğretimindeki asıl gaye; dinî bilginin öğrenimi ve öğretilmesidir. Kâtip Çelebi, Kur’ân’ın ve hadîsin incelenmesinden önce mutlaka Arapçayla alakalı ilimlerinin öğrenilmesi gerektiğini söyler. Kur’ân ve hadîs üzerine sağlıklı bir incelemenin yapılabilmesi; dil, nahiv, beyan ve benzeri nakle dayalı ilimlere vâkıf olmaya bağlıdır.¹¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı’nın medreselerde verilen ilimleri ulûm-ı ‘âliye yani yüce ilimler (Kur’ân, Hadîs, Fıkıh) ve ulûm-ı âliyye yani âlet ilimleri (sarf, nahiv, lügat, mantık, beyân ve sair) şeklinde ikiye ayırması da bunun bir göstergesidir. Âlet ilimleri, yüce ilimlerin öğretimi için birer araç hüviyetine sahiptir. Bu ilimlerin talimi daha sonra karşılaşılabilecek dinî ilimlerin öğrenimini kolaylaştıracaktır. Şükran Fazlıoğlu da Osmanlı âlimlerinin Arapça konusundaki hassasiyetini, bizatihi Arapça öğrenme anlayışından daha çok, ‘Kur’ân’ı ve Varlık’ı daha iyi anlamak kaygısından kaynaklandığını söyler.¹¹⁶

Farsça ise Anadolu Selçuklu Devleti’nde edebiyat dili görevini üstlenmiş; XV. yüzyılda Osmanlı döneminde de rağbet gören bir dil olarak varlığını sürdürmüştür. Osmanlı Türkçesi, XVI. yüzyıl itibarıyla Farsça ile rekabet edebilecek bir düzeye erişmiştir.¹¹⁷ Ancak Osmanlı sahasında Fars klâsiklerine ve şâirlerine olan

¹¹⁴ Melik Bülbül, *Metin ve Anlam Üzerine Düşünceler*, s. 52-54.

¹¹⁵ Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-Zünûn*, c. 1, s. 41.

¹¹⁶ Şükran Fazlıoğlu, “Manzûme Fî Tertîb El-Kutub fi El-Ulûm ve Osmanlı Medreselerindeki Ders Kitapları”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, c. 1, S. 1, Ocak 2003, s. 108.

¹¹⁷ Mustafa Özkan, “Osmanlı Türkçesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, c. 33, s. 483

ilgi devam etmiştir. Bu ilgi doğrultusunda Bostan, Gülistan, Pendnâme, Mantıku't-tayr ve Mesnevî gibi daha birçok eser hakkında sayısız tercüme ve şerhler kaleme alınmıştır.

O hâlde Arapça ve Farsça metinlerin şerh edilmesi ile dil öğretimi arasında nasıl bir bağlantı vardır? Dil eğitimde şerh nasıl bir rol üstlenir? Şerh metodunun ve dil eğitiminin usul bakımından benzerliği var mıdır? Dil öğretimi adına şerhlerin dikkat çeken yönleri nelerdir?

Kâtip Çelebi, bir ilmin öğretim yolunu beş kısma ayırır: *Birincisi*, kısımlara ayırmaktır. Burada bütün parçalara veya küllî olan cüzlere bölünür. *İkinci kısım*, birleştirmektir. Bu yolla iddialar bilinene ulaştırılan öncüler hâline getirilir. *Üçüncü*, kısım çözümlemedir. *Dördüncüsü*, tarif etmektir. Bu tüm yönleriyle eşyayı anlatmaktır. *Beşinci kısım* ise delildir. Delil ikna için gereklidir.¹¹⁸ Görüldüğü üzere Kâtip Çelebi'nin bahsettiği öğrenim yollarının her biri şerhin yararlandığı metotlardır. Bu yönüyle yöntem bakımından şerhlerin eski öğretim usullerinden biri olduğunu ve ilmin öğretiminde araç vazifesi gördüğünü söylemek mümkündür. Şerhlerdeki açıklamalar, metin küçük birimlere ayrılarak yapılmış, birimler bir bütünü oluşturacak şekilde yorum sırasında bir araya getirilmiş, ayrıntılı çözümlemelere yer verilmiş, tarifler ve deliller yoluyla düşünceler aktarılmıştır.

Birçok şerhte ilm-i lügat, sarf, nahiv ve belagat bilgisi teferruatlı bir şekilde işlenmiştir. Kelimelerin okunuş şekli açıklanmış, sözlüklerdeki farklı mânâları birer birer gösterilmiş; morfolojik özellikleri incelenmiş, etimolojileri belirtilerek müştakları izah edilmiş ve ekler hakkında ayrıntılı bir şekilde malumat verilmiştir. Şerhlerde gramer bilgisine ağırlık verilmesinin şüphesiz bir maksadı vardır ve bu maksat dil öğretimidir. Ancak şerh esnasında istisnâsız her kelimenin bu kadar kapsamlı bir şekilde açıklandığını ve tüm şerhlerde aynı özelliklerin değişmeksizin var olduğunu da söyleyemeyiz. Şârih metni izah ederken bilhassa açıklamaya gerek duyduğu kelimeler üzerinde durmuştur. Şerhlerde verilen bu gramer bilgileri, dil öğretimi açısından son derece kıymetlidir. Zira muhatap bu bilgiler vasıtasıyla ve ezber yoluyla en küçük birimlerden başlayarak bir dili öğrenecektir.

¹¹⁸ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 1, s. 38.

Hülya Canpolat, dil ve edebiyat öğretiminde şerhlere başvurulduğunu ve özellikle edebî metinlerin şerhinde temel amacın pedagojik olduğunu belirtir. Canpolat'a göre klasik metin şerhlerinde şârihin uyguladığı yöntem ve stratejiler, bugünkü yabancı dil öğretimine model olacak niteliklere sahiptir. Canpolat, şerhlerin metin merkezli oluşunu, öğrenci seviyesinin dikkate almasını, yığma bilgilerden kaçınıp yerinde ve yeterince bilgi vermesini, sözcük öğretimindeki zenginliğini yöntemin dikkati çeken esasları ve özellikleri arasında gösterir.¹¹⁹

Şerh ile Kaynak Eser Arasındaki Bağlantı ve Şerhlerin İlmî Değeri: Şerhler, kaynak metne bağlı olarak hazırlanan metinlerdir. Bu yönüyle şerhlerin varlık sebebi ve temel dayanak noktası daha önce yazılmış olan başka eserlerdir. O hâlde şerhler, yeni bir eser midir ya da değil midir? Şerhleri telif olarak kabul edebilir miyiz? Dayanak noktasının bir başka eser olması onun özgünlüğünü ve icat yönünü etkiler mi? Şerhlerde yeni düşüncelerin ve fikirlerin icadından bahsedebilir miyiz? Şerhler müstakil bir çalışma alanı mıdır? Bunlara benzer soruların sayısını artırmak mümkündür. Burada şerhlerin özgünlüğü, bir telif değeri taşıyıp taşımadığı, müstakil bir saha olup olmadığı ve eserle nasıl bir bağının bulunduğu sorgulanmaktadır.

'Şerhin Sebeb-i Telifi' başlığında Kâtip Çelebi'nin bir eserin yazar tarafından hangi sebepler dâhilinde kaleme alındığı ile ilgili görüşüne yer vermiştik. Buna göre daha önce yazılmamış olanı yazmak (icat), eksik olanı tamamlamak (zeyl), kapalı bir şeyi açıklamak (şerh), uzun bir şeyi özetlemek (telhis, muhtasar), dağınık bir şeyi toplamak (cem, zabt, tahkik), karışık bir şeyi düzenlemek (tanzim, tertip) ve yazarın hatalarını düzeltmek (tenkit, tamir, kritik vb.) bir eserin telifi için gerekli nedenlerdir.¹²⁰ Görüldüğü üzere şerh, bir eserin telif edilmesindeki amaçlardan biridir ve bu yönüyle telif eserler arasında yer almaktadır. Buradan hareketle şerh, daha önce icat edilmiş olan bir sanat eserinin veya başka türlerle ilgili metinlerin üzerinde ortaya çıkan yeni bir düşüncenin icadı olarak kabul edilebilir. Şârihin

¹¹⁹ Hülya Canpolat Taşçı, "Türkçe Edebî Şerhlerde Amaç ve Yöntemler", s. 88. Canpolat, makalesinde Klasik şerh yöntemi ile dil öğretimi arasında var olan metodolojik benzerlikleri ayrıntılarıyla izah etmiş; şârihin eğitimci tavrını ve şerhin dil öğretiminde nasıl bir görev üstlendiğini açıklamıştır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bahsi geçen makale ve yazarın Gülistan önsözlerine yönelik şerhler üzerine hazırlamış olduğu doktora tezi incelenebilir. Bakınız: Hülya Canpolat, **Sâdî'nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırmalı İncelemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006

¹²⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 37.

kaynak metin üzerinden ortaya koyduğu eser, daha önce gerçekleşmemiş bir çabanın ürünüdür. Yani verilen bilgiler ve yapılan izahlar yönüyle şerhlerin bir metin üzerindeki tefekkür işinin sonucu olduğu rahatlıkla söylenebilir. Şârih, metnin izahı sırasında kendi yorumlarını ortaya koymuş, düşüncelerini çeşitli yöntemlerle delillendirmiştir. Metnin nüsha farklılıklarına kadar değinmiş ve hatalardan arı yeni bir eser ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Yorumlarda tasavvufa bağlılık, yanlış izâh veya daha önceki şerhleri kısmen tekrar etmek söz konusu olabilir. Ancak yorumların isabetli olup olmamasına bakılmaksızın şerhlerin kendine has niteliklere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Şerhler, bu yönüyle metnin kaynağına dayanan yeni bir eserdir.

Burada sorulması gereken sorulardan biri de şerhin müstakil bir disiplin ya da ilim olup olmadığı yönündedir. Ömür Ceylan klasik şiir şerhlerini, yalnızca bugün anlayamadığımız mazmunların izahı ile sınırlandıran ya da onu kendine has umdeleri ve usulleri olan müstakil bir disiplin kabul eden iki farklı görüşün var olduğunu belirtir.¹²¹ Ali Nihat Tarlan ise metin şerhini hususi formülleri, tetkike muhtaç mevzuları olması lazım gelen müstakil bir disiplin olarak kabul eder.¹²² Muhammet Nur Doğan da, şerhin tür olarak neredeyse müstakil bir hüviyet kazandığını ve zaman zaman asıl eserin ihmal edilerek ona yazılan şerhlerin ön plana çıktığını söyler.¹²³ Şerh, teorik anlamda metodolojisi itibariyle her ne kadar sabitleşmiş ve kesinleşmiş bir karaktere sahip olmasa da usulüne dair genel özellikleri bakımından şerhin müstakil bir ilim olduğu söylenebilir. Şerhler; medreselerde ‘şerh-i mütûn’ ismiyle müstakil bir ders olacak kadar kıymet görmüş bir ilimdir.

Şerhleri edebî eserlerin bir gölgesi yahut şârihin tefekkür aynasındaki bir yansıması olarak kabul etmek mümkündür. Şerh edilen eserler genel olarak kaynak metnin gerisindedir. Onu açıklamak ve anlamak maksadı hâsıl olduğunda şerhe ihtiyaç duyulur. Bu yönüyle kaynak metin sanatı yansıtmak ve bu yolda tespitite bulunmaktan çok eseri aydınlatma vazifesini üstlenir. Ancak gelenek içerisinde bazı eserlerin kaynak metnin ötesinde bir ilgiyle karşılaştığı da söylenebilir. İsmail Kara, Hazreti Şârih” lakabıyla anılan İsmail Rusuhî Ankaravî’nin (ö. 1631) Mesnevî

¹²¹ Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, s. 3.

¹²² Ali Nihat Tarlan; “Metinler Şerhine Dair”, **Edebiyat Meseleleri**, s. 192.

¹²³ Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, “**Metin Şerhi Üzerine**”, s. 11.

şerhinin; döneminin, Osmanlı Mevlevî kültürü geleneğinin, ilim-irfan anlayışının bir tercihi olarak nerede ise bizzat Mesnevî metninin önüne geçtiğini belirtir. Kadızâdeliler-Sivasîler tartışmasının var olduğu bir dönemde, tasavvuf düşüncesinin ve tarikatların, hatta bizzat Mesnevî'nin yıkıcı ve yıpratıcı tenkitlere maruz kaldığı bir ortamda yazılan Ankaravî şerhi, Mesnevî'yi ve muhtevâsını yükselten ve tahkim eden bir karaktere bürünmüştür.¹²⁴

Şerhe Yönelik Eleştiriler: İslamî gelenekte varlığını, Kur'ân'ın anlaşılması ve müphem yönlerinin aydınlatılması maksadına borçlu olan şerh geleneği, yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüş ilmî bir usuldür. Şerhlerin ilmî değeri ve kıymeti üzerine birçok görüş var olduğu gibi şerhlere yönelik çeşitli eleştiriler de söz konusudur. Bu tenkitlerin farklı dayanak noktaları bulunmakla birlikte bunlardan ilki metinlerin çoğunlukla tasavvufî bir bakış açısıyla yorumlanması gayretidir. Şârihler, dinî-tasavvufî öğretiyi yaymak amacıyla bir metni şerh ettiğinde, metni dünyevî veya din dışı farklı yorumlara neredeyse kapatmıştır. Örneğin Muslihuddin Sürurî (ö. 1562), Şem'î Şem'ullâh (ö. 1591) ve Mehmed Vehbî-i Konevî (ö. 1828); Hâfız Dîvânî'nı aşırı tasavvufî mânâlar yükleyerek şerh etmişlerdir. Şârihler, her bir beyti tasavvufî bir nazarla izah etmiş ve şiirin asıl sahibi olan Hâfız-ı Şîrazî'yi ise beşer olmanın ötesinde yüce bir mevkîye taşımıştır. İsrâfil Babacan, bu durumu açıklar mâhiyette geleneksel bir şerhte temel düsturun, tasavvufî yorumu olabildiğince yoğun bir şekilde kullanmak olduğunu söyler. Şârih, yorum esnasında, tasavvufî derinlikte sınır tanımayacaktır.¹²⁵ Burada sorgulanması gereken hususlardan birisi şiirin gerçekten tasavvufî bir anlam taşıyıp taşımadığıdır. Örneğin meyhane, mey, aşk, âşık ve maşûk gibi kavramlar tüm beyitlerde tasavvufî bir anlama sahip olabilir mi? Bir metnin tamamen tasavvufî bir bakışla yorumlanması doğru mudur? Bu noktada metin şerhinin bir başıboş duaya ve sorumsuz şahsîliğe sürüklendiğini söyleyen Metin Akar, her şiire tasavvuf gözlüğü ile bakma alışkanlığını şiddetle eleştirir ve bu yaklaşıma sahip kişilerin edebiyatımızı bilinmezliğe, sanatçıları da unutulmaya, anlaşılmağıza mahkûm ettiğini belirtir. Akar, bir eserin yalnızca tasavvufî yorumlanması ile ilgili ayrıca şunları söyler:

¹²⁴ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 38-39.

¹²⁵ İsrâfil Babacan, "Umberto Eco'nun "Yorum ve Aşırı Yorum" Anlayışına Göre Bazı Klâsik Şiir Şerhlerinin Değerlendirilmesi", **Route Educational and Social Science Journal**, 4(6), October 2017, s. 197.

“Bu konuda o kadar ileri gidilmiş ki Nasrettin Hoca fıkraları dahi tasavvufa göre şerh edilmiş, böylece mizahta bile Hoca'nın önüne geçilmiştir. Yanlış anlaşılma istemeyiz, evet, her metin tasavvufa göre şerhi edilebilir, nitekim edilmiştir de. Ancak metin şerhi yapanın vazifesi -bize göre- özellikle sanatçı “Ne söylüyor?”, “Nasıl söylüyor?” sorularını cevaplandırmak, çeşitli sebeplerle anlaşılması zor olan metni anlaşılır hâle sokmak, okuyucu ile sanatçı arasında dürüst tercüman olmaktır. Öncelikle bunlar yapılmadan eseri sadece tasavvufa göre yorumlayıp sahil-i selamete çıkmak mümkün olur ama zannımca bu iş abdestsiz namaz gibi olur.”¹²⁶

Şerh geleneğinin genel itibariyle mutasavvıf şahsiyetlerin eserleri etrafında oluştuğunu ve bunun tasavvufî izahı kaçınılmaz kıldığını söyleyen İsrail Babacan; bu yorum biçiminin istisnası olmayan bir kurala dönüşmesi hâlinde ‘eser eşittir yazarın inanç dünyası’ şeklinde edebiyatla bağdaşmayan bir denklemin ortaya çıkacağını ifade eder. Babacan’a göre bu yorum tarzı, geleneksel ve tasavvufî şerhlerde aşırıya kaçan bir şerh tarzını meydana getirecektir.¹²⁷

Şerhler üzerine var olan eleştirilerden bir diğeri de bilgilerin bir yığın hâlinde verildiği düşüncesidir. Buna göre şerhte metnin hakikî mânâsı ve muhtevâsı göz ardı edilmiş; sıradan cümleler vasıtasıyla aynı konu üzerinde birçok görüş bir araya getirilmiş ve bilgiler tekrar edilerek konuların izahı gereksiz bir şekilde uzatılmıştır.¹²⁸ Metin tahlili kavramından kastın ne olduğunu sorgulayan Mehmet Kaplan ise metinde geçen yabancı kelimelerin açıklanmasını; veznin, şeklin, edebî sanatların belirtilmesini ve böyle ne işe yarayacağı bilinmeyen teferruat bilgisinin verilmesini insicamsız ve gereksiz bilgilerin aktarılması olarak görür. Eserden çıkarılan ve ne işe yarayacağı bilinmeyen teferruat niteliğindeki bu bilgiler, boştur ve hakikî sanat anlayışına yabancıdır.¹²⁹ Kaplan’ın burada eleştirdiği metot aslında metin şerhidir. Kaplan’a göre metin tahlili, metinde mevcut her şeyi mânâlandırma, bunları yazarın şahsî davranış tarzıyla ilişkilendirmek ve bütün ile arasındaki münasebeti ortaya çıkarmaktır. Kısacası tahlilde eserden yazara, ondan da devre

¹²⁶ Metin Akar, **Su Kasidesi Şerhi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018, s. 14-15

¹²⁷ İsrail Babacan, Umberto Eco’nun “Yorum ve Aşırı Yorum” (...), s. 197.

¹²⁸ Sedat Şensoy “Şerh”, s. 556.

¹²⁹ Mehmet Kaplan, **Şiir Tahlilleri I** “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar”, Dergah Yayınları, İstanbul 2007, s. 10.

uzanan bir bağlam vardır.¹³⁰ Kortantamer ise şiirdeki açıklamaların şiirin ses ve anlam bütünlüğünün oluşturduğu yapı ile bağlantılı olmak zorunda olduğunu söyler. Kortantamer, böyle olmadığı durumlarda şerhin bir sözlükten farkı kalmayacağını belirtir.¹³¹

Şerhler; özgün fikir üretmediği, tekrara düştüğü ve yaratıcılık yönünün zayıf olduğu yönünde de eleştirilmiştir. F. Rahman'a göre sistemli şerh yazma geleneği, başlangıçta özgün eserlerle birlikte varlığını sürdürmüştü; özgün çalışmalar zamanla neredeyse tamamen unutulmuş ve yüzeysel birtakım kelime oyunlarına ve lafzî tartışmalara dönüşmüştür. Ayrıca şerhlerde pek çok beceri var olmakla birlikte yaratıcılık daha az bulunmaktadır. F. Rahman, özellikle Ortaçağdan sonraki yüzyıllarda özgün eser vermek yerine sadece büyük şerhlerin ortaya konulduğunu belirtir.¹³² Burada şerhleri özgünlükten ve yeni fikir üretmekten yoksun gören bir yaklaşım vardır. Telif türünün şerhler üzerinden devam etmesi ve bu sebepler doğrultusunda âlimlerin yeni eserler üretmek yerine zaten ortaya koyulmuş hakikatler üzerine birkaç ekleme ve açıklama yapmak dışında bir icat ortaya koymadıkları belirtilerek âlimler ve şârihler de eleştirilmiştir. Şerh ve haşiyelerin 'orjinaliteden uzak ve tekrarlarla ma'lûl' bir metin üretim biçimi olduğuna ilişkin düşüncelerin yanlış bir kanı ve ideolojik taassubun bir ürünü olduğunu belirten Düccane Cündioğlu, bu geleneğin İslamî mirasın işlenip geliştirilmesinde; tartışılıp zenginleştirilmesinde ve gelecek nesillere sağlam bir tarzda aktarılmasında büyük rol oynadığını söyler.¹³³ İlimdeki yenilik ve farklılık arayışlarının varlığını tabî bir hadise olarak değerlendiren Cündioğlu, şerhlerin eleştiriden ve orijinaliteden yoksun olduğu yönündeki tenkitleri şu cümlelerle reddeder: "Eleştiri ve orijinalite, ilimlerin sûretinde değil, unsurlarında tezahür ederken, *şerh-hâşiye geleneği* de bu unsurların kılcal damarlarında dolaşan nice yenilik arayışına yataklık etmiştir. Eldeki metinler dikkatlice okunur ve biraz gayret edilip önyargıların da esiri olunmazsa, İslâmî eleştirinin, asırlar boyunca bu yazım tekniği aracılığıyla kendisini dile getirdiği; bu

¹³⁰ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri I*, s. 10-11.

¹³¹ Tunca Kortantamer, "Teori Zeminden Metin Şerhi Meselesi", s. 2.

¹³² Fazlur Rahman, *İslam*, Selçuk Yayınları, İstanbul 1993, s. 263.

¹³³ Düccane Cündioğlu, "Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası: 'Osmanlı Tefsir Mirası' Bir Histogramik Eleştiri Denemesi", *İslâmiyât*, c. 2, S. 4, 1999, s. 58.

literatürün, sînesinde ciddi tezler sakladığı ve çok canlı bir ilim ve fikir hayatının yaşanmasına zemin teşkil ettiği kolaylıkla fark edilir.”¹³⁴

Şerhlerden hareketle medreselerdeki eğitim anlayışı da tenkit edilmiştir. Medreselerde okutulan eserlerle ilgili önceki bölümlerde verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere, eğitim faaliyetleri genel itibariyle şerhler üzerinden yürütülmüştür. Bu durum aslî kaynaklara başvurulmadığı ve hakikî kaynakların okunması yerine onlardan mülhem ikinci kaynaklara gidildiği eleştirisine sebep olmuştur. Aynı zamanda eğitimin ezberci bir yaklaşıma sahip olduğu ve tekrara dayandığı; bu durumun da özgün düşüncenin zuhûruna engel teşkil ettiği belirtilmiştir. Bu eleştirilere yönelik “Şerhler ve hâşiyeler, gerçekten de ezber ve tekrar’ı besleyen bir yazım tekniğinin ürünü müdürler?”¹³⁵ sorusunu soran Cündioğlu, bu suale “Açıkça ifade edilmelidir ki ne *ezber ve tekrar* -sanıldığı gibi kötü ve zararlı bir eğitim tekniğidir, ne de şerhler ve hâşiyeler özgünlükten uzak, ezber ve tekrarı besleyen bir yazım şeklidir”¹³⁶ cevabını verir. Cündioğlu ayrıca her metin hakkında şerh ve hâşiyeye yazılmadığını, aynı zamanda herkesin şerh ve hâşiyeye yazamayacağını, şerh ve hâşiyeye yazımının bir ilim geleneği oluşturmanın aracı değil, oluşmuş bir ilim geleneğini sürdürüp zenginleştirmenin yollarından biri olduğunu söyler.¹³⁷

Şerh ve hâşiyelerle ilgili bir diğer tenkit de medreselerdeki ilmî gayretlerin tamamen şerhler üzerine yoğunlaştığı ve âlimlerin yalnızca şerhle meşgul olduğu düşüncesine dayanır. F. Rahman’a göre medreselerde okutulan özgün eserlerin yerini önce şerhler, ardından da şerhlerin şerhleri almıştır. Ayrıca bu durum şerhlerin ve şerhlerin şerhlerinin, reddiye ve karşı reddiyelerinin hızla artmasına sebep olmuştur. Şerhlerde kılı kırk yaran ayrıntılarla uğraşılması ise ilmin asıl meselelere çözüm getirici çabalarını önlemiştir.¹³⁸ Sırf açıklama amacı ile şerh yazma alışkanlığı ise özgün fikir üretme çabalarının yavaşlayarak, ansiklopedik bilgi sahibi olan ancak bir meselede söyleyeceği hiçbir şeyi olmayan bir âlim tipinin oluşmasına sebep

¹³⁴ Düccane Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 59.

¹³⁵ Düccane Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 58.

¹³⁶ Düccane Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 58.

¹³⁷ Düccane Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 58.

¹³⁸ Fazlur Rahman, **İslâm ve Çağdaşlık**, Alpaslan Açıkgenç, Hayri Kırbasoğlu (Çev.), 9. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2018, s. 99.

olmuştur.¹³⁹ Dücane Cündioğlu bu eleştiriye yönelik olarak şerhler ve hâşiyelerin artmasını ve karşılıklı reddiyelerin yazılmasını, canlı bir fikir hayatının varlığına delil gösterir. Şerhlerde ‘kılı kırk yaran’ ayrıntılar üzerine yoğunlaşılması ise derinliğin göstergesidir. Bunun basit bir düşünce tarzı olarak kabul edilmesi tamamen ideolojik koşullanmışlığın sonucudur.¹⁴⁰

Şerhlerle ilgili eleştirilerden biri de şerhin metodolojisi hakkındadır. Buna göre şerhin üslubu zor ve metodu karışıktır.¹⁴¹ Bununla birlikte özellikle sanatsal metinlerin şerhinde, eserin edebî ve estetik yönü hakkında belirleyici tespitlerin bulunmadığı yönünde de tenkitler bulunmaktadır. Hakan Yekbaş, şârihin şiire yaklaşırken her şeyden önce sûfi kimliğiyle hareket ettiğini ve maksadının metnin eksikliklerini veya üstünlüklerini ortaya koyarak metne bedî yönden yaklaşmak olmadığını belirtir. Yekbaş’a göre şârihin asıl maksadı tasavvufî açıklamalarda bulunmaktadır.¹⁴²

Bahsedilen eleştirileri özetle ifade edecek olursak;

I. Şârihlerin bazı yorumlarının isâbetli olmaması ve özellikle edebî metinlerin çoğu zaman tasavvufî açıklamalar üzerinden izah edilmesi;

II. Bilgilerin bir yığın hâlinde ve gereksiz ayrıntıları içerecek şekilde verilmesi;

III. Şerhlerin özgün düşünceler üretmemesi;

IV. Şerhlerin yaratıcılık yönünün zayıf olması;

V. Şerhlerde verilen bilgilerde şârihlerin benzeri eserlerle tekrara düşmesi;

VI. Medreselerdeki eğitimin orijinal metinlere değil de şerhlere dayanması;

VII. Medreselerde derslerin şerhler üzerinden yeni düşünceleri ortaya çıkarmayı hedeflemeyen ezberci bir teknikle sürdürülmesi;

VIII. Şerhlerin üslûbunun zor olması;

IX. Şerhlerin metodolojisinin karışık ve sınırlarının belirgin olmaması;

X. Özellikle edebî metinlerde eserin estetik yönüne dair tespitler içermemesi; ve benzeri hususlarda eleştirilerin yoğunlaştığı görülmektedir.

¹³⁹ Fazlur Rahman, **İslâm ve Çağdaşlık**, s. 100.

¹⁴⁰ Dücane Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 60.

¹⁴¹ Sedat Şensoy, “Şerh”, s. 556

¹⁴² Hakan Yekbaş, “Metin Şerhi Geleneği Çerçevesinde Şârihlerin (...)”, s. 195.

Amil Çelebioğlu eleştirilere rağmen şerhin önemini şu şekilde ifade eder: “Eski şerhlerdeki fikirlerin isabeti, metodu ne kadar münakaşa edilirse edilsin, değerlendirmeleri ne kadar subjektif görülürse görülsün, onlar, bilhassa, değişen hayat şartları, değişen veya kaybolan kültür dünyamızın yanında en zengin ve ansiklopedik kaynaklarımızdandır.”¹⁴³

İsmail Kara, şerh ve haşiye geleneğinin olumsuz ve değersiz bir alan hâline getirilmesinin ilim ve kültür mirasımız adına büyük bir tehlike oluşturduğunu ve bu alanın ihmal edilmesinin Türklerin İslam tarihini ihmal etmek olduğunu belirtir.

“Şerh ve haşiye geleneğinin önce muğlaklaşması, ardından menfî ve ironik kelime ve terkiplerle tavsif edilerek olumsuz, değersiz ve itibarsız bir alan hâline ge(tiri)lmesi Müslüman Türkler için, İslam ilim ve kültür mirası için olduğundan daha ciddi ve tehditkâr bir anlam ifade etmektedir. Şerh ve haşiye edebiyatını ihmal etmek Türklerin İslam tarihi içindeki yerlerini, tabir caizse İslam tarihine müdahalelerini ihmal etmek mânâsına gelecektir.”¹⁴⁴

Kara; şerhle ilgili var olan eleştirilere şu cümlelerle karşı çıkmaktadır:

“Şerh, şarkiyatçıların büyük bölümünün söylediği gibi herhangi bir ibâreyi inşaî sigalarla veya benzeşen lafızlarla (paraphrase) ifade etmeye çalışıp, doğrudan çok hata eden, güzel anlamadan çok yanlış anlayan, ayrıştırmadan çok karıştıran ve açıklık kazandırmadan çok muğlaklaştıran bir ameliye değildir. Aksine şerh, tarihten bağımsız bir mânânın kazandırılması gayesiyle metnin yeniden canlandırılması ve özümsemesidir. Şerh; akîl faraziyenin, felsefî maksadın, mantikî ahengin ve mutlak hikmetin beyanını hedefler. Nitekim birçok şerh çalışmalarında bunu görmek mümkündür.”¹⁴⁵

Şerh Üzerine Tasnif Çalışmaları: Şerh geleneği içerisinde farklı konu ve dillerde birçok eser üzerine şerhler yazılmıştır. Bu şerhler hakkında devam eden ve tamamlanmış vaziyette birçok çalışma söz konusudur. Araştırmacılar tarafından; başta şerh eserlerinin okunup incelenmesi olmak üzere, şerhin ortaya çıkışı, varlık

¹⁴³ Amil Çelebioğlu, “Yunus’un Bir Şiirinin Şerhi”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları** MEB Yayınları, İstanbul 1998, s. 553.

¹⁴⁴ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 14.

¹⁴⁵ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 25.

süreci, teorisi ve sair hususiyetlerini inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır. Şerh ile ilgili araştırma yapılan mevzulardan biri de şerhin tasnifi meselesidir. Bazı araştırmacılar kısmen bazısı da detaylı bir şekilde şerhin tasnifini ele almıştır.

Kâtip Çelebi, Keşfü’z-zünûn’da şerhin tarzını üçe ayırır. Bu taksime göre: i. el-Makasîd’in şerhi, Tavâli’a İsfahanî’nin yazdığı şerh ve Adud’un şerhi gibi “o dedi” “ben dedim” ile şerh etmektir. ii. İbn Hacer, Kirmânî ve benzerlerinin Buhârî şerhi gibi “onun sözü” ile açıklamaktır. iii. İç içe geçmiş hâlde şerhtir ki ona “memzuc şerh” (iç içe geçmiş şerh) denir, bunda metin ve şerh karıştırılır.¹⁴⁶ Kâtip Çelebi’nin bu tasnifi daha çok hadîs şerhleri ile ilgilidir. O hâlde edebî eserler nasıl şerh edilmiştir? Edebî eserlerin tasnifine dair hangi görüşler mevcuttur?

Ömür Ceylan, “Türkçe şiir şerhi tarihçemizi ‘klasik ve günümüz’ diyerek ikiye ayırmak aslında bir tercihten öte bir mecburiyet” cümlesiyle şerhleri iki kısma ayırmıştır. Ayrıca Ceylan; Ferit Kam, Tahir Olgun ve Ali Nihat Tarlan’la başlatılabilecek günümüz şerhinin klasik şerhin bir devamı olmasına rağmen farklı değerlendirilmesi gerektiğini belirtir.¹⁴⁷ Elimizdeki şerh malzemesinin belli bir esasa göre gruplandırmanın faydalı olacağını söyleyen Yekta Saraç ise, şerh edilen kaynak eserlerin Türkçe olup olmamasına göre şerhleri iki grupta toplamanın mümkün olduğunu söyler.¹⁴⁸ Saraç, şerhleri tasniften ziyâde genel bir gruplandırmaya tâbî tutmuştur.

Ozan Yılmaz, Klasik Şerh Literatürü adlı çalışmasında şerhlere yönelik değerlendirmelerde bulunmuş ve şerh geleneği ile ilgili çalışmalar hakkında bibliyografik bilgi vermiştir. Yılmaz, Arap ve İran edebiyatı kaynaklı şerhleri altı başlık altında toplamıştır. Burada verilen bilgiler de tasniften ziyade bir gruplandırmanın sonucudur. Ozan Yılmaz şerhleri şu başlıklar altında değerlendirir:¹⁴⁹

1. Dîvanlar

Hafız, Urfî vb. şâirlerin dîvânları üzerine şerhler.

¹⁴⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 1, s. 39.

¹⁴⁷ Ömür Ceylan, **Böyle Buyurdu Sûfi**, Kapı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 238.

¹⁴⁸ Yekta Saraç, “Şerhler”, s. 127.

¹⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ozan Yılmaz, “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü”, s. 278-296.

2. Dinî-Ahlakî-Didaktik Tarzda Yazılmış Nazım-Nesir Karışık Eserler

i. Şerh-i Mesnevî; ii. Şerh-i Bostân; iii. Şerh-i Gülistân; iv. Şerh-i Bahâristân;
v. Şerh-i Mantıku't-Tayr; vi. Şerh-i Pendnâme-i Attâr; vii. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl;
viii. Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ; ix. Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr; x. Şerh-i Sübhatü'l Ebrâr

3. Lügatler

i. Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri, ii. Tuhfe-i Vehbî Şerhleri, iii. Lügat-i Târîh-i Vassâf ve
Târîh-i Vassâf Şerhleri iv. Şerh-i Lügat-i Bahrü'l-Garâib v. Şerh-i Lügat-i Kânun-ı
İlâhî ve Lügat-i Ferišteoğlu vi. Şerh-i Nuhbe-i Vehbî vii. Şerh-i Sübha-i Sıbyân
viii. Şerh-i Nazmü'l-Cevher el-Müsemma be-İzz-i Zafer

4. Muhtelif Nazımları Esas Alan Şerhler

i. Şerh-i Kasâid-i Urfî ii. Şerh-i Kasîde-i Bürde yahut Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd
iii. Şerh-i Kasîde-i Bür'e iv. Şerh-i Kasîde-i Tantarâniyye v. Muhtelif Kasîde Şerhleri

5. Diğer Nazım Şekilleri veya Nazım Birimlerini Esas Alan Şerhler

Gazel, ebyât, beyit vb. üzerine şerhler.

6. Diğer Şerhler

i. Şerh-i Şefiknâme ii. Şerh-i Kâfiye iii. Şerh-i Rûznâme

Şerhler üzerine en kapsamlı tasnif çalışması ise Atabey Kılıç'a aittir. Kılıç, "Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi" başlıklı makalesinde şerhlerin tasnifi mevzuunun Klasik Türk edebiyatı sahasında çözülmesi gereken önemli meselelerden biri olduğunu söyler.¹⁵⁰ Atabey Kılıç, şerhleri "1. Şerh Metoduna Göre: *Geleneksel/Hall-i Müşkilât ve benzeri veya Tercüme Yakin/Modern* 2. Şerh Edilen Eserin Manzum ya da Mensur Oluşuna Göre: *Manzum-Mensur* 3. Şerh Edilen Eserin Diline Göre: *Arapça/Farsça/Türkçe ve* 4. Şerh Edilen Eserin Muhtevâsına Göre: *Edebî/Dinî/Tasavvufî/Diğer ilimler*" olmak üzere dört ana başlık altında tasnif etmiştir. Ana ve alt başlıklarla ilgili eser örneklerine de yer vermiştir. Kılıç'ın tasnifi genel hatlarıyla şu şekildedir:

1. Şerh Metoduna Göre:¹⁵¹

A. *Geleneksel Şerh*

B. *Hall-i Müşkilât ve Benzeri veya Tercüme Yakin Şerhler*

C. *Modern Şerh*

a. Bilimsel Esaslı, Teorik Zemine Dayalı Olanlar

b. Geleneği Bazı Eklemelerle Devam Ettirenler

¹⁵⁰ Atabey Kılıç, "Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi", Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Turkish Studies, Ankara 2007, s. 417.

¹⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Atabey Kılıç, "Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi", s. 416-437.

2. Şerh Edilen Eserin Manzum ya da Mensur Oluşuna Göre:

A. Manzum Eser Şerhleri

- a. Manzum Sözlük Şerhleri b. Dîvan Şerhleri
c. Pend-nâme Şerhleri d. Mesnevî Şerhleri

B. Mensur Eser Şerhleri

- a. Belâgat Şerhleri b. Vasiyet-nâme Şerhleri c. Hukuk/Mecelle Şerhleri
ç. Mantık Şerhleri d. Aruz (kâfiye, Kâfiye) e. Hadîs
f. Akâid/Kelâm g. Fıkıh ğ. Ferâiz

3. Şerh Edilen Eserin Diline Göre:

A. Arapça Eser Şerhleri

B. Farsça Eser Şerhleri

C. Türkçe Eser Şerhleri

4. Şerh Edilen Eserin Muhtevâsına Göre:

A. Edebî Şerhler

- a. Mesnevî b. Dîvân c. Manzum sözlük ç. Kaside vb. Şiir Şerhleri
d. Zafer-nâme e. Bostan f. Gülistan g. Pend-nâme

B. Dînî Eser Şerhleri

- a. Âyet b. Siyer c. Vasiyetnâmeler ç. Gurer d. Dürer e. Besmele
f. Kelime-i Tevhid g. Esmâü'l-hüsna ğ. Hadîs h. Akâid/Kelâm ı. Fıkıh i. Ferâiz

C. Tasavvufî Şerhler

- a. Şathiyeler b. Usûli'l-aşere

D. Diğer Bilimlerle Alâkalı Şerhler

- a. Mantık b. Belâgat c. Aruz ç. Hukuk/Mecelle

Sadık Yazar, şerhlerin tasnifi üzerine görüş bildiren bir diğer araştırmacıdır. Yazar; Atabey Kılıç'ın bahsi geçen şerh tasnifini göz önünde bulundurarak Türkçe şerhleri tasnif etmiştir. Ayrıca ortaya çıkan şerh türleri hakkında da bilgi vermiştir. Sadık Yazar tarafından ortaya konulan tasnif şu şekildedir:¹⁵²

1- Takip Edilen Usûle Göre Şerhler

a) Aktarma yönü ağır basan şerhler b) Açıklama yönü ağır basan şerhler

2-Manzum veya Mensur Oluşuna Göre Kaynak Metin ve Şerhler

3-Kaynak Metnin Diline Göre Şerhler

3-Kaynak Metnin Diline Göre Şerhler

4-Kaynak Metnin Muhtevâsına Göre Şerhler

Değineceğimiz son tasnif çalışması ise İsmail Güleç'a aittir. Güleç, şerh geleneğinin tamamına değil yalnızca Mesnevî şerhleri üzerine bir tasnif çalışması yapmıştır. Yazar, Mesnevî şerhlerini biçim ve muhtevâlarına göre tasnif ederek şerh geleneğini teorik zemine oturtma çalışmalarına katkıda bulunmayı amaçladığını

¹⁵² Ayrıntılı bilgi için bakınız: Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 62-71.

belirtir. Güleç; Mesnevî şerhlerini “1. Metoduna Göre, 2. Amacına Göre, 3. Biçimine Göre, 4. Şerh Edilen Metne Göre ve 5. Şârihin Tarikatine Göre” olmak üzere beş ana başlık altında incelemiştir. Tasnif genel hatlarıyla şu şekildedir:¹⁵³

1. Metoda göre;

- a. Geleneksel şerhler:
 - i. Mufassal şerhler
 - ii. Muhtasar şerhler/Tefsîrî Tercüme
- b. Yeni şerhler

2. Amacına göre:

- a. Okurları bilgilendirmek amaçlı şerhler (Metin merkezli):
- b. Bir düşünce veya inanç sistemini açıklamak için yapılan şerhler (Şârih merkezli):

3. Biçimine göre:

- a. Manzum şerhler: Genellikle *Mesnevî* ölçüsünde yazılmışlardır.
 - i. Her beyti farklı sayıda beyitle şerh edilenler: Mû'inî
 - ii. Her beyti aynı sayıda beyitle şerh edilenler: Cevrî, Adnî Recep Dede.
- b. Mensur şerhler: Mevcut şerhlerin büyük bir kısmı bu gruba girmektedir.

4. Şerh edilen metne göre:

- a. Düzenli olarak yapılan şerhler: Birinci beyitten başlayıp sırayla devam edenler kastedilmektedir.
 - i. Tamamı: Ankaravî, Ahmet Avni Konuk, Tahirü'l-Mevlevî, Gölpınarlı.
 - ii. İlk cilt: Sarı Abdullah Efendi, Âbidin Paşa, Kenan Rıfâî.
 - iii. Bir bölüm: Bursevî, Sivâsî şerhleri böyledir.
 - iv. İlk on sekiz beyt: Lokmânî Dede, Rızaeddin Remzî, Selçuk Eraydın.
 - v. Bir veya birkaç beyt: Mehmet Emin Tokâdî, Gölpınarlı, Mehmet Demirci.
 - vi. Dibâce: Molla Fenârî, Nablûsî.
- b. Düzensiz olarak yapılanlar: Mesnevî'nin içinden birbirini takip etmeyen beyit veya bölümlerin seçilerek şerh edilmesidir. Bunlar da üç türlü olmaktadır.
 - i. Seçme beyitler: Cezîre-i Mesnevî Şerhleri, Hacı Pîrî, Sabûhî Dede.
 - ii. Seçme konular: Ankaravî (Nisâbu'l-Mevlevî), Tennûrî.
 - iii. Seçme hikâyeler: İbrahim Big, Lokmânî Dede, O. Mevlevî.

5. Şârihin tarikatına göre: Mesnevî'yi şerh eden şarihlerin hepsi Mevlevî değildir.

- a. Mevlevî: Ankaravî, Şem'î, Şifâhî Dede, Adnî Recep Dede, Tâhirü'l-Mevlevî.
- b. Diğer: Nakşî, Melâmî, Halvetî vs.: Murâd-ı Buhârî, Cevrî, Sivâsî, Sarı Abdullah, Bursevî.

Şerhle Benzer Anlamlara Sahip Metin İnceleme Terimleri Üzerine; Metin şerhi, metin tahlili, metin tercümesi, metin tenkidi, metin analizi, metin yorumu,

¹⁵³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: İsmail Güleç, “Dağılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek: Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı”, *Turkish Studies*, 4/6 (Fall 2009), s. 222-229.

metin incelemesi, metin çözümlemesi, metin eleştirisi, metin tamiri, metin tetkiki ve metin izahı¹⁵⁴ gibi birçok ifade metinlerin yorumlanması, açıklanması ve hatalarının tekmil edilmesi esnasında karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlardan kasıt nedir? Konumuz olan metin şerhi ile bu kavramların yöntem anlamında ne gibi ortaklıkları vardır? Bu terimler hangi noktalarda birbirinden ayrılmaktadır? Hangi tarz metinler üzerine bu kavramlar üzerinden yaklaşılmaktadır?

Bir metni şerh ederken şârih, metnin ne dediği üzerine yoğunlaşır. Açıklanamayan ve anlaşılamayan noktalara odaklanır. Kaynak eserin yazarının kişiliği, psikolojisi, devri, dönemin edebî anlayışı ve sosyal olayları gibi unsurlar şerhte doğrudan ele alınmaz. Şerhler; devir ve sanatçı bağlamından çok eser üzerine dikkatini verir. Bu yönüyle şerhlerin bilhassa metin merkezli bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Tahlil kavramı ise şerhe göre daha geniş bir perspektifle metne yaklaşır. XX. yüzyıldan sonra varlık göstermeye başlayan tahliller; metinde ne söylendiğini ortaya koymakla kalmaz aynı zamanda eser, yazar ve toplumu da yoruma dâhil etmek suretiyle incelemesini gerçekleştirir. Tahir Üzgör, tahlil kelimesini bir terim olarak edebî eserin her yönüyle incelenmesi olarak kabul eder.¹⁵⁵ Mine Mengi ise tahlilin, şerhe göre daha etraflı, daha bütüne yönelik olduğunu; tahlil edenin yorumunu işin içine dâhil ettiğini, dolayısıyla tahlilin şerhten ayrı, müstakil metin incelemesi çalışması olarak düşünülebileceği belirtir. Bu yönüyle tahlil metin incelemesinin şerhten sonraki basamağı olarak düşünülebilir.¹⁵⁶ Ayrıca tahlilde edebî metnin estetik değerlendirmesi de yapılır. Yani şerhten farklı olarak eser hakkında değer biçilir. Tahlil bu özelliği dolayısıyla edebiyat eleştirisiyle de ilişkilidir.¹⁵⁷ Tahlilin gayesini ise Yekta Saraç şu şekilde açıklar: “Bunda (tahlilde)

¹⁵⁴ Bahsi geçen kavramların ortak ve farklılaşan yönlerinin yeterince ortaya koyulmadığını söyleyen Mine Mengi, yapmış olduğu çalışmalarda bu terimleri detaylı bir şekilde incelemiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mine Mengi, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, *Turkish Studies*, Volume 2/3 Summer 2007, s. 407-417.; Mine Mengi, “Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”, *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 75-84.

¹⁵⁵ Tahir Üzgör, *Yûnus’tan Fuzûlî’ye*, Şerife Koncu, Müjgân Çakır (Haz.), MVT Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 27.

¹⁵⁶ Mine Mengi, “Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”, s. 79-80.

¹⁵⁷ Mine Mengi, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, s. 410.

nihaî gaye anlama ile sınırlı değildir; cüzlerden hareket ederek bütüne ulaşılmalı, o metin hakkında küllî bir değer hükmüne varılmalıdır.”¹⁵⁸

Metin tenkidi, bir metnin estetik açıdan değerlendirilmesi ve çeşitli hususiyetler bakımından kıymetinin ortaya konulması işlemidir. Ali Nihat Tarlan’a göre edebî tenkit, eserin bedîi güzelliği ile ilgili hüküm verir ve bu yönüyle şerhten ayrılır.¹⁵⁹ Tarlan tenkit ve şerh arasındaki farkı şu şekilde açıklar:

“Edebi eseri anlamak başka duymak başkadır. Metinler şerhi anlamaya çalışır. Anladığını her zaman anlatabilir. Yolu âfâkîdir, neticeleri objektif maddelerdir. Davasını vesika ile ortaya atar. İstifade ettiği ilimlerin daima müspet taraflarını almaya çalışır. Okuyanın zevkine hiçbir zaman müdahale etmez ve hiçbir zaman bir esere güzel çirkin vasıflarını vermez. Bir operatör veya kimyager bî-taraflığı ile eseri teşrih ve tahlil eder. Müşterek maddelerini bulur. Onları sıralar. Her devir için hususi bir yürüyüş noktası bulmaya çalışır. Çünkü (193) bilir ki muayyen bir devir içinde yaşayan bir birleşik, ahenkli, kanunlarla kımıldanan uzviyetin daima birleşik tarafları vardır. Bu bakımdan edebi tenkit ile metinler şerhi arasında fark bulunur.”¹⁶⁰

Modern Yöntemler ve Şerh:¹⁶¹ Modern yöntemden kasıt nedir? Modern ifadesi ile karşılık bulan yöntemler hangileridir? Bu yöntemler metinlere ne kadar

¹⁵⁸ M. Ali Yekta Saraç, “Divan Tahlilleri Üzerine”, **İlmi Araştırmalar Dergisi**, c. 8, İstanbul 1999, s. 212.

¹⁵⁹ Ali Nihat Tarlan; “Metinler Şerhine Dair”, s. 192.

¹⁶⁰ Ali Nihat Tarlan; “Metinler Şerhine Dair”, s. 192-193.

¹⁶¹ Modern yöntemleri esas alarak Dîvân şiiri metinleri üzerine çalışmalar yapan pek çok araştırmacı mevcuttur. Burada araştırmacıların tümünün ismini zikretmek hayli zordur. Cem Dilçin, Tunca Kortantamer, Dursun Ali Tökel, Ali Fuat Bilkan, W. Andrews, İlhan Genç, Yavuz Bayram ve Rafiye Duru gibi araştırmacılar modern metodolojiye dair düşünceleriyle veya yapmış oldukları araştırmalarla bu sahada ön plana çıkmaktadır. Dîvân şiirinin modern yöntemler üzerinden incelenmesini esas alan araştırmalar hakkında ayrıntılı bilgi almak için bakınız: Cem Dilçin, “Fuzuli’nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, **DTCF Türkoloji Dergisi**, c. IX., S. 1, 1991, s. 43-98; Tunca Kortantamer, “Gül Kasidesi”, **Eski Türk Edebiyatı Makaleler 1**, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 413-435; Ali Fuat Bilkan, **Osmanlı Şiiri’ne Modern Yaklaşımlar**, Timaş Yayınları, İstanbul 2009; Dursun Ali Tökel, “Divan Şiiri’ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak”, **Turkish Studies**, Volume 2/3: Summer 2007, s. 535-555; Yavuz Bayram, “Geleneksel, Yapısal ve Dilbilimsel Unsurlar Eşliğinde Klâsik Türk Şiiri Metinlerinin Ontolojik Tahlili”, **III. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına)**, 13 Şubat 2009, Kayseri; Yavuz Bayram, “Ontolojik Analiz Metodu ve Bir Uygulama”, **Yom Sanat**, S. 12, Mayıs-Haziran 2003, s. 12-15; İlhan Genç, “Klâsik Türk Edebiyatı Metinlerini Anlamada Modern Yaklaşımlar”, **Turkish Studies**, Volume 2/4 Fall 2007, Ankara; Rafiye Duru, “Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevi”, (Yayınlanmamış

süredir uygulanmaktadır? Bu yöntemlerin Dîvân şiiri ile nasıl bir bağlantısı vardır? Modern yöntemler, Klasik şiiri açıklama noktasında usul bakımından yeterli midir? Özellikle Batı merkezli yani daha akılcı yöntemlerle, Doğu merkezli yani daha gönle dayalı metinleri açıklamak mümkün müdür? Modern yöntemler, geçmişte kaleme alınmış edebî ürünleri açıklamada fayda sağlar mı, sağlarsa bunlar nelerdir? Modern usuller, Klasik şerhin eksik bıraktığı veya ortaya çıkaramadığı herhangi bir noktaya temas eder mi? Klasik şerhler mi üstündür yahut modern metotlar mı? Bir metne hem Batılı hem de Doğulu yöntemlerle aynı anda yaklaşmak söz konusu olabilir mi? Dîvân şiirine yaklaşım konusunda araştırmacıların modern yöntemlere yaklaşımı nasıldır? Bu yöntemlere karşı hangi araştırmacılar, nasıl bir tavır sergilemiştir? Bu yöntemlerin klasik metinlere uygulanışı ile ilgili ne gibi tartışmalar meydana gelmiştir? Bu soruların sayısını daha da uzatmak mümkündür.

Dîvân şiiri; tasavvufî derinliği, hayal boyutu, şeklî unsurları, mazmunları ve muhtevâsı ile zengin bir edebî kültürün ürünüdür. Bu gelenek; yüzyıllar boyunca ilimden kültüre, sosyal muhitten hayal dünyasına kadar sayısız birikimi harmanlamış ve bu sentezi bedî ve ahenk dolu bir söyleyiş kuvveti eşliğinde yazıya dökmüştür. Bu metinlerin icrâ edildiği dönemlerde eserlerin anlaşılması için şerh, haşiye, talik vb. yöntemlerden yararlanılmıştır. Eserlerin izahı esnasında özellikle şerhlere başvurulmuş; bu yöntem çerçevesinde geniş kapsamlı bir gelenek teşekkül etmiştir. XX. yüzyıla kadar şiirin açıklanmasında kullanılan ve hemen hiç değişikliğe ya da sekteye uğramadan varlığını sürdüren bu usuller, değişen edebiyat anlayışı, farklı fikirler, eleştirel yaklaşımlar ve yeni arayışlarla birlikte evirilmeye başlamış ve bu yüzyıldan itibaren şerh geleneğinin yerini önemli oranda tahlil, tenkit, analiz gibi terimler almıştır. Ali Nihat Tarlan, bu süreçte modern metin şerhi çalışmalarının öncülüğünü yapmış, ortaya koyduğu şerh/tahlil çalışmalarıyla kendisinden sonraki çalışmalara örnek teşkil etmiştir.¹⁶² Özellikle son yarım yüzyılda ise ontoloji,

Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 2007; Walter G. Andrews, **Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı**, Tansel Güney (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

¹⁶² Metin şerhi çalışmalarını şerhten daha geniş mânâda ve daha çok tahlil boyutunda devam ettiren araştırmalardan bazıları şunlardır: Ali Nihat Tarlan “Şeyhî Divanı’nı Tedkik”, Harun Tolasa “Ahmet Paşa’nın Şiir Dünyası”, Cemal Kurnaz “Hayali Bey Divanı’nın Tahlili”, Tahir Olgun “Mesnevî Şerhi”, Abdülbaki Gölpınarlı “Mesnevî Şerhi”, Mehmet Çavuşoğlu “Necati Bey Divanı’nın Tahlili”, Nejat Sefercioğlu “Nev’î Divanı’nın Tahlili”, İsa Kayaalp “Sultan Ahmed Divanı’nın Tahlili”. Mine Mengi, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, s. 410.

göstergebilim, anlambilim ve yapısalcılık gibi metin inceleme yöntemleri vasıtasıyla Klasik şiirin izahı amaçlanmıştır. Modern yöntemler ifadesi ile kastımız özellikle tahlille başlayan ve günümüze kadar devam eden anlambilim ve göstergebilim vb. esas alan yeni metin inceleme usulleridir.

Şerhler, bir edebî eserin estetik yönünü ortaya koymak yerine çoğunlukla müphem noktaların açıklanmasına odaklanmıştır. Bu yöntemde özellikle devir ve şairin varlığı ihmal edilmiş, psikolojik değerlendirmelere yer verilmemiştir. Şiirdeki ses tekrarları, ölçü ve ritmi oluşturan yapılar da şerhin temas ettiği noktaların dışındadır. Bu durum şerhlerin metni tüm yönleriyle ortaya koyma açısından eksik kaldığı ve daha derinlemesine bir inceleme yapabilmek adına farklı bakış açılarına ihtiyaç duyulduğu fikrini ortaya çıkarmıştır. Şiirin yeni usuller aracılığıyla incelenmesi düşüncesine kimi araştırmacılar sıcak bakarken bazıları bu fikri tamamen reddetmiş, kimisi de hem modern hem de geleneksel yöntemin bir arada kullanılarak metne yaklaşılması gerektiğini belirtmiştir. İsmail Güleç, yeni yöntemler karşısındaki tutum şekline göre araştırmacıları şu şekilde tasnif etmiştir:

- “1. Klasik metin şerhi metodunda ısrar edenler, (Metin Akkuş, Muhammet Nur Doğan, Metin Akar, Rıdvan Canım ve Emine Yeniterzi)*
- 2. Klasik metin şerhi metodunu da ihmal etmeden yeni metodlara sıcak bakanlar, Orhan Okay, Tunca Kortantamer ve Mine Mengi*
- 3. Klasik metinlerin yeni metodlara göre tekrar ele alınması gerektiğini söyleyenler. Dursun Ali Tökel, Cem Dilçin, Yavuz Bayram ve İlhan Genç”*

163

Ahmet Atilla Şentürk ve İskender Pala’yı bu tasnif içerisinde klasik şerh geleneğini devam ettiren araştırmacılar arasına eklemek mümkündür. Ayrıca Ali Fuat Bilkan da şerhle birlikte yeni yöntemlerin kullanılmasına yönelik bir yaklaşım izlemiştir.

Orhan Okay, ufuk açıcı yorumlara ulaşabilmek adına yeni anlayışlarla klasik şiire yaklaşmak gerektiğini şu cümlelerle ifade eder: “Dîvân şiirlerine yeni bir

¹⁶³ İsmail Güleç, “Klasik Türk Edebiyatı Metinleri Nasıl Şerh Edilmeli?”, **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, S. 42, 2010, 90-99.

açından, yeni açılardan bakmanın, üzerinde yeni değerlendirmeler yapmanın, hiç olmazsa yeni yorumlara ufuk açacak yeni denemelere girmenin zamanı gelmiştir zannediyorum.”¹⁶⁴ Cem Dilçin ise Fuzûlî'nin bir gazeli üzerine yapmış olduğu çalışmada, gazelin biçim ve özünde gizli kalan başka yönlerini de gösterebilmek amacıyla şiirin yapısal yönden incelenmesi yolunu denediğini belirtir.¹⁶⁵ Bu iki görüşten de anlaşılacağı üzere Dîvân şiirinin açıklanmasında şerh, kimi noktalarda eksik kalmıştır. Bu sebeple Dilçin, Dîvân şiirinin zenginliğini ortaya koyabilmek adına yapısal yöntemin olanaklarından yararlanılması gerektiği sonucuna ulaşır: “Dîvân şiirinin sadece eski ve alışlagelmiş yöntemle açıklanması yani şerh edilmesi, o ürünlerin yapısal açıdan taşıdıkları pek çok özelliğin görülmemesine neden olmaktadır. Bence, Dîvân şiiri açıklanırken yapısal yöntemin olanaklarından da yararlanılmalıdır. Çalışmamızda gazelin yapısal yönünün incelendiği bölüm, klasik yöntem kadar bu yöntemin de uygulanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.”¹⁶⁶

Modern metotların gerekliliği ile ilgili var olan bu yaklaşımlardan sonra bu yöntemlere karşı çıkan araştırmacıların görüşlerine de yer vermek gerekir. A. Atilla Şentürk, modern yöntemlerle ilgili olarak; Batılı kuramlar üzerinden Dîvân şiirine yaklaşıldığında zaten anlaşılması zor olan metinleri anlamanın iyice zorlaşacağını ifade eder ve bu şekildeki bir yaklaşımı kabul etmediğini belirtir. “Batılı ve modern kuramlarla eski metinlere yaklaşılmaya çalışmak, zaten anlaşılmasında zorluk çekilen bu metinleri iyice içinden çıkılmaz hâle getirmekten başka bir işe yaramaz... zaten oldukça zor ve girift olan bu konular ilgisiz birtakım kuramlarla içinden çıkılmaz ve hiç anlaşılmaz hâle getirmeyi doğru bulmuyorum.”¹⁶⁷

Muhammet Nur Doğan ise günümüzde yapılacak şerh çalışmalarının metindeki bilgilerin basit bir dökümünden ibâret olmaması gerektiğini söyleyerek böylesi bir uygulamanın asıl gayeye ulaşmakta yetersiz kalacağını söyler. “Bugün Dîvân edebiyatı metinlerinin şerhinde asıl gaye sadece metindeki dil malzemesinin tek tek ortaya çıkarılması, sanat ve mânâ unsurlarının statik olarak tespiti, mazmun

¹⁶⁴ Orhan Okay, “Eski Şiirimize Yaklaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, s. 85.

¹⁶⁵ Cem Dilçin, “Fuzuli'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, **DTCF Türkoloji Dergisi**, c. IX., S. 1, 1991, s. 66.

¹⁶⁶ Cem Dilçin, “Fuzuli'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, s. 96.

¹⁶⁷ A. Atilla Şentürk'ten naklen D. Ali Tökel, “Divan Şiiri'ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak”, s. 541.

ve mefhumların sıra ile dökümünün yapılması olmamalıdır. Böyle bir metot faydadan uzak olmamakla birlikte, sanatın asıl gayesine ulaşmayı, edebiyatın arka planında yatan ve sanatkârın yaratıcı gücünü oluşturan aslî unsurun tespitinde yetersiz kalacaktır.”¹⁶⁸

II. Türk Edebiyatında Dîvân-ı Hâfız Şerhleri

1. Sürûrî, Muslihuddîn Mustafa Efendi, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

Edebiyatımızda Hâfız Dîvânı üzerine yazılmış olan en eski Türkçe şerhtir. Hâfız'ın sözcüklerinin anlaşılmasındaki güçlük ve şiirlerinin yanlış anlaşılması sebebiyle dostlarının talebi üzerine bu şerhi yazmıştır. Şerh iki ciltten oluşmaktadır. Birinci ciltte ayın harfine kadarki gazeller on aylık bir süre zarfında şerh edilmiştir. İkinci ciltte ise ayın harfinden ye harfine kadarki gazellerin, kıtaların, rubâilerin, kasîdelerin, mesnevîlerin ve bir muhammesin şerhi bulunmaktadır.

Eserin ikinci cildinde bulunan ferâğ kaydına göre metnin yazımı 966 yılının Zilhicce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitmiştir. Eserin tashîhi ise 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır. Şerhin özellikleri hakkında inceleme bölümünde ayrıntılı bilgi verilecektir.

2. Şem'î Şem'ullâh, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

Anadolu sahasında Hâfız Dîvânı üzerine ikinci şerh, XVI. yüzyılın tanınmış şârihlerinden Şem'î Şem'ullâh (ö. 1591) tarafından yazılmıştır. Şârih, Hâfız'ın şiirlerini tasavvufî bir bakışla şerh etmiştir. Bu yaklaşım tarzı Sûdî-i Bosnevî (ö. 1596) tarafından tenkit edilmiştir. Abdülbaki Gölpınarlı ise Şem'î'nin (ö. 1591) Mesnevî şerhinde olduğu gibi bu şerhte de yanlışlar yaptığını, Hafız'ın birçok mazmunlarını anlayamadığını ve tasavvufî anlamlar bulmak için yorulup durduğunu söylemiştir.¹⁶⁹ Eserin yalnızca yazma nüshaları bulunmakta olup basımı yapılmamıştır. Tespit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, 002149; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005779; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 002687; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 1998; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 4754;

¹⁶⁸ Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, “Metin Şerhi Üzerine”, s. 12.

¹⁶⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Hâfız Hayatı-Sanatı-Eseri*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1954, s. 25.

Çorum İl Halk Kütüphanesi, 001998; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Regius; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Renaudot/Saint-Germain-des-Pres, 415; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000472; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000475; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 29; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi, 07 Tekeli 753; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Y-27; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, Y. 2464; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 37; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 61; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 187; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 361; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 6959; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4830; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 958; Süleymaniye, A- Tekelioğlu, 000753; Süleymaniye, Ayasofya, 004062; Süleymaniye, Hamidiye, 001142; Süleymaniye, İzmir, 000557; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 000403; Süleymaniye, Nafiz Paşa, 000966; Süleymaniye, Yozgat, 000884; Tekeli Halk Kütüphanesi, 000753; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 311; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 111.

3. Sûdî el-Bosnevî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

XVI. yüzyılda Hâfız Dîvânı hakkında yazılan şerhlerden biri de Sûdî-i Bosnevî'ye (ö. 1596) aittir. Eserin yazımı 1595 yılında tamamlanmıştır.¹⁷⁰ Sûdî (ö. 1596), kelimelerin anlamları hakkında bilgi verdikten sonra ayrıntılı gramer incelemelerine yer vermiş, 'mahsül-i beyt' ifâdesiyle beyitlerin anlamı ve şerhi üzerinde durmuş, Sürûrî (ö.1562) ve Şem'î'nin (1591) şerhlerinde var olan hataları eleştirmiş, şiirlerin Hâfız'a aidiyeti ile ilgili tespitlerde bulunmuş ve nüsha farklılıkları üzerinde değerlendirmeler yapmıştır.

¹⁷⁰ Murat Umut İnan, "Writing a Grammatical Commentary on Hafiz of Shiraz: A Sixteenth-century Ottoman Scholar on the Divan of Hafiz" PhD diss., **University of Washington**, 2012, s. 15.

Sûdî'nin Hâfız Dîvânı şerhi araştırmacılar nezdinde de kabul görmüştür. Gölpınarlı, Sûdî'ni şerhini "Hafız'ın en mükemmel ve gerçekten de iyi şerhi" şeklinde ifade etmektedir.¹⁷¹ Gölpınarlı'ya göre Hâfız çok iyi Farsça bilmektedir ve Hâfız'ın bazı beyitlerini zamanının en iyi Farsça bilen üstatlarıyla halletmiştir. Diğer şârihler gibi yanlış değerlendirmeler yapmamış, hissî buluşlara kapılmamış, ciddî ve ilmî bir inceleme yapmıştır.¹⁷²

Sûdî'nin şerhi üzerine çeşitli araştırmacılar tarafından yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmıştır.¹⁷³ Eserin, biri 3 ciltten (Bulak-İskenderiye, 1250/1834) oluşan müstakil ve diğeri iki ciltlik Konevî Şerhi'nin (İstanbul 1288-1289) derkenarında olmak üzere iki matbu nüshası vardır.¹⁷⁴ Şerhin çok sayıda el yazması nüshası da bulunmaktadır. Eserin tespit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, Atıf Efendi Koleksiyonu, 34 Atf 2148; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000149; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 001741; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 003741; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 1102/01; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 1102/1; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005455; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005781; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, 002686; Diyanet İşleri Başkanlığı-Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yazma D. No. 821; Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 25 Hk 23988; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Delaporte; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000471; İngiltere, İngiltere Milli

¹⁷¹ Abdulkaki Gölpınarlı, **Hâfız Hayatı-Sanatı-Eseri**, s. 25.

¹⁷² Abdulkaki Gölpınarlı, **Hâfız Hayatı-Sanatı-Eseri**, s. 19.

¹⁷³ İbrahim Kaya, "Sûdî Şerh-i Divan-ı Hafız: Kelimeler-Remizler-Kavramlar, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), **İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 2008.; Yasemin Ertek, "Sûdî-i Bosnavî'nin Şerh-i Divan-ı Hafız'ı", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 1994.; Murat Umut İnan, "Writing a Grammatical Commentary on Hafiz of Shiraz: A Sixteenth-century Ottoman Scholar on the Divan of Hafiz" PhD diss., **University of Washington**, 2012.; Hacer Arslan, "Sûdî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ının II. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.; Adnan Şimşek, "Sûdî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ının I. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.; Ahmet Yaman, "Sûdî-i Bosnevî: Şerh-i Divan-ı Hafız, 3.cilt", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.; Sibel Özer, "Sûdî-i Bosnavî'nin Hâfız Divanı Şerhi'nin Bilgi Dökümü ve İspata Dayandırılması", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2007.; Deniz Özen, "Sûdî'nin Hâfız-ı Şirâzî Dîvânı Şerhi: 75a- 99b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2018.

¹⁷⁴ İbrahim Kaya, "Sûdî Şerh-i Divan-ı Hafız: Kelimeler-Remizler-Kavramlar, s. 33.

Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 3205; İstanbul Millet Kütüphanesi, Feyzullah Efendi Koleksiyonu, 34 Fe 1641; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi, 07 Tekeli 712; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 163; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, E.H. 1651; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, E.H. 1652; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H.675; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, K. 933; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, K. 934; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1604; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1903; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1905; İzmir Milli Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 240; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 5763; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 5764; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 8724; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 103; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 104; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 191; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 360; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 89; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 107; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 206; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 217; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 261; Kayseri Rşd. Raşid Efendi, 000618; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, 07 El 2993/2; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta İl Halk Kütüphanesi, 32 Hk 653; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, 42 Kon 3724; Konya Karatay Yusufpaşa Kütüphanesi, 42 Yu 5473; Konya Karatay Yusufpaşa Kütüphanesi, 42 Yu 7056; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 449; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 450; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 451; Köprülü, Mehmed Asım Bey, 000449; Köprülü, Mehmed Asım Bey, 000450; Köprülü, Mehmed Asım Bey, 000451; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kıbrıs Kütüphanelerinde bulunan Türkçe Yazmalar, II. Mahmud Ktp. 61; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 2592/1; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk

2663; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5180/1; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 4380; Millet, Ali Emiri Edeb. 000204; Millet, Feyzullah Efendi, 001641; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 691; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17739; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17758; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 326; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 577; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1004; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 529; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 369; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 132; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4013; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3738; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 1068; Milli Kütüphane-Ankara, Nevşehir Damad İbrahim Paşa İl Halk Kütüphanesi, 50 Damad 169; Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3965 Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3966 Süleymaniye, A.Tekelioğlu, 000712; Süleymaniye, Carullah, 001693; Süleymaniye, Carullah, 001694; Süleymaniye, Carullah, 001695; Süleymaniye, Carullah, 001696; Süleymaniye, Carullah, 001696; Süleymaniye, Çelebi Abdullah, 000306; Süleymaniye, Damad İbrahim, 000972; Süleymaniye, Damad İbrahim, 000973; Süleymaniye, Darülmünevi, 000427; Süleymaniye, Darülmünevi, 000430; Süleymaniye, Esad Efendi, 002772; Süleymaniye, Esad Efendi, 002777; Süleymaniye, Fatih, 003948; Süleymaniye, Fatih, 003950; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 003279; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 003282; Süleymaniye, Hafid Efendi, 000037; Süleymaniye, Hamidiye, 001144; Süleymaniye, İhsan Mahvi, 000028; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000798; Süleymaniye, Laleli, 001821; Süleymaniye, M. Arif-M. Murad, 000003; Süleymaniye, Mihrişah Sultan, 000391; Süleymaniye, Musalla Medrese, 002026; Süleymaniye, Nafiz Paşa, 000965; Süleymaniye, Pertevniyal, 000794; Süleymaniye, Pertevniyal, 000797; Süleymaniye, Reşid Efendi, 001148; Süleymaniye, Reşid Efendi, 001425; Süleymaniye, Reşid Efendi, 001426;

Süleymaniye, Reşid Efendi, 001427; Süleymaniye, Serez, 002673; Süleymaniye, Tahir Ağa Tekke, 000291; Süleymaniye, Tırnovalı, 001498; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001709; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 004205; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 004206; Süleymaniye, Yozgat, 000578; Süleymaniye, Yozgat, 000905; Süleymaniye, Yozgat, 000906; Süleymaniye, Zühdü Bey, 000574; Tiflis-Gürcistan, Gürcistan Bilimler Akademisi Türkçe Yazmaları, L138; Topkapı, Revan Köşkü, 001903; Vahit Paşa, 002592; Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi, Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Koleksiyonu, 67 Saf 212; Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi, Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Koleksiyonu, 67 Saf 211.

4. Mehmed Vehbî Konevî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

Hâfız Dîvânı'nın tamamı üzerine kaleme alınan şerhlerin sonuncusu Mehmed Vehbî Konevî (ö. 1244/1828) tarafından yazılmıştır. Konevî de tıpkı Sürûrî (ö. 1562) ve Şem'î (ö. 1591) gibi Hâfız'ın şiirlerini tasavvufî bir yaklaşımla şerh etmiştir. Abdülbaki Gölpınarlı, Vehbî'nin şerhiyle ilgili olarak “Şüphe yok ki Hâfız'ın en garip ve en saf şerhi, Vehbî şerhidir.” yorumunda bulunur. Gölpınarlı, Konevî şerhinin baştanbaşa saçma ve gülünç tevillerle dolu olduğunu söyler.¹⁷⁵ Mehmet Taha Ayar, hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde Hâfız-ı Şîrâzî'nin bazı gazellerine şerh tekniği açısından Sûdî ve Konevî'nin yaklaşım tarzlarını incelemiştir.¹⁷⁶ Osman Sacid Arı ise Mehmed Vehbi Konevi'nin Hafız Dîvânı Şerhi'nde yer alan tasavvufî unsurlar üzerine doktora tezi hazırlamıştır.¹⁷⁷ Şerhin matbu ve yazma nüshaları bulunmaktadır. Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000149; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 001587; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 001741; Edirne Bad. 002318; Edirne Bad. 002319; Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, 22 Sel 2272/1; Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, Selimiye Yazma Eser

¹⁷⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, **Hâfız Hayatı-Sanatı-Eseri**, s. 25.

¹⁷⁶ Mehmet Taha Ayar, “Hâfız-ı Şîrâzî'nin Bazı Gazellerine Şerh Tekniği Açısından Sûdî ve Konevî'nin Yaklaşım Tarzları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2007.

¹⁷⁷ Osman Sacid Arı, “Mehmed Vehbi Konevi'nin Hafız Divanı Şerhi'nde Tasavvufî Unsurlar”, **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2016.

Kütüphanesi, 22 Sel 2272/2; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 187; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 7383; Millet, Ali Emiri Edeb. 000199; Millet, Ali Emiri Edeb. 000201; Süleymaniye, Abdülgani Ağa, 000203; Süleymaniye, Abdülgani Ağa, 000204; Süleymaniye, Düğümlü Baba, 000313; Süleymaniye, H. Hüsnü Paşa, 000731; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 003280; Süleymaniye, İhsan Mahvi, 000028; Süleymaniye, Tahir Ağa Tekke, 000438; Süleymaniye, Tırnovalı, 001483; Süleymaniye, Yozgat, 000904.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSLİHUDDİN SÜRÛRÎ'NİN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

1.1.1. Doğumu:

Şârih, şâir, fakîh, mütercim, müfessir ve muhaddis gibi sıfatları bünyesinde taşıyan Sürûrî, Osmanlı sahasında farklı konular üzerine çok sayıda eser yazmış kalemi velûd bir âlimdir. 897/1491 senesinde Gelibolu'da dünyaya gelmiştir.¹⁷⁸ Asıl ismi Mustafa¹⁷⁹ ve lakabı Muslihuddîn olup Sürûrî mahlasıyla şöhret kazanmıştır.¹⁸⁰ Anadolu'da doğması ve yaşaması sebebiyle Rûmî olarak anılır.¹⁸¹ Bazı biyografik kaynaklarda isminde el-Hanefî veya Çelebî nispetleri de yer almaktadır.¹⁸² Sürûrî'nin ailesiyle ilgili elimizde çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Babası Hoca Şaban ismiyle tanınmakta olup döneminde zenginliğiyle şöhret kazanmış bir tüccardır.

1.1.2. Eğitimi:

Sürûrî, babasının desteği ile ilim ve hüner tahsiline başlamış; Nihâlî Cafer Çelebi (ö. 1542), Bursa'da Kâsım Paşa müderrisi Kara Davud (ö. 1541), Kadri Efendi, Taşköprüzâde Mustafa Efendi (ö. 1528) ve Abdülvâsî Efendi gibi devrin önemli müderrislerinden ilim tahsil etmiştir.¹⁸³ Babası Hoca Şaban; ömrünü, servetini ve tüm vaktini oğlunun okumasına sarf etmiştir.¹⁸⁴ Bir rivâyete göre kâfiye metnini ezberleyip idrak etmesi ve konuyu ayrıntılarıyla öğrenmesi üzerine babası hayli mutlu olmuş ve bu sevinç üzerine Sürûrî'nin hocalarına ve kendisine çok

¹⁷⁸ Hasan Enuşe, "Sürûrî", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârisî, Edeb-i Fârisî der-Anatolî vü Balkân*, Cild-i Şeşüm, Sâzmân-ı Çâb u İntişârât-ı Vezâret-i İrşâd-ı İslâmî, Tahran 1282, s. 661.

¹⁷⁹ Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Aysun Sungurhan (Haz.), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Ankara 2017, s. 89.

¹⁸⁰ Nev'izâde Atâî, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri 'Hadaiku'l-Hakaik Fî Tekmîleti's-Şakaik*, Abdülkadir Özcan (Haz.) Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 23.

¹⁸¹ İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, 2. Cilt, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye Matbaası, Beyrut 1339, s. 384.

¹⁸² Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemü'l-Müellifin- Terâcimü Musannifi'l-Kütübü'l-Arabiyye*, c. 12, Mektebetü'l-Müsennâ, Beyrut, s. 256.

¹⁸³ Nev'izâde Atâî, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri*, s. 23.

¹⁸⁴ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, İbrahim Kutluk (Haz.) 1.Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s. 457.

sayıda ihsanda bulunmuştur. Bu destek Sürûrî'nin daha sonraki gelişmelerinde de yeni hediyeler ile aynen devam etmiştir.¹⁸⁵

1.1.3. Meslek Hayatı:

Muslihuddîn Sürûrî, eğitimini tamamladıktan sonra Muhyiddîn Fenârî'nin (ö. 1548) hizmetine girmiş; Fenârî, 927/1520 yılında İstanbul Kadısı olunca Sürûrî de “Bab Nâibi”¹⁸⁶ makamına atanmıştır.¹⁸⁷ Muhyiddîn Efendi, 929/1522 yılında Anadolu Kazaskeri olunca Sürûrî'yi tezkirecilik¹⁸⁸ görevine getirmiştir.¹⁸⁹ O dönemde Fenârî'nin sırlarını Abdülvâsî Efendi'ye (ö. 1538) taşıdığı ile ilgili bazı dedikodu ve suçlamalar ortaya çıkmış; bu durum Sürûrî ile Muhyiddîn Fenârî'nin arasının açılmasına sebep olmuştur. Bu töhmet üzerine Sürûrî, bulunduğu görevden ayrılmış ve Emir Buhârî tekkesinde Nakşibendî şeyhi Mahmûd Efendi'ye intisap etmiştir.¹⁹⁰ Kısa süre sonra da hacca gitmiştir.¹⁹¹ Hac dönüşünde Muhyiddîn Fenârî ile barışmışlar ve Fenârî, Sürûrî'ye öncekinden çok daha fazla teveccüh göstermiştir.¹⁹² Ardından 930/1523 yılında 20 akçelik bir maaş ile Muhaşşî Sinan Efendi'nin (ö. 1578) yerine Gelibolu'da Sarıca Paşa müderrisi olmuştur. 933/1526 yılında Pîrî Paşa Tekkesi şeyhi Cemal Efendi vefat edince vakfın sahibinin de isteği ile tekke medreseye dönüştürülmüş ve Sürûrî, 40 akçelik bir maaşla buraya müderris olmuştur.¹⁹³ 944/1537 senesinde Vezir Kâsım Paşa (ö. 1541?), İstanbul'un Haliç taraflarında bir medrese yaptırmış ve vakfiyesine koyduğu şart üzerine Sürûrî'yi 50 akçelik bir maaşla müderris tayin etmiştir.¹⁹⁴ 954/1547 yılında Muhyiddîn Efendi vefat edince büyük bir üzüntüye kapılmış, dünyadan nefret etmiş ve bu hal üzerine medreseden istifa ederek Emir Buhârî tekkesinde Abdüllatif Efendi'ye (ö. 1563-64)

¹⁸⁵ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 23.

¹⁸⁶ Bâb nâibi, İstanbul kadısının işlerinin yoğunluğu sebebiyle ona vekâlet ve yardım eden; dava dinleyip karar veren kişidir. Bâb nâibliği ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: İPŞİRLİ, Mehmet, “Bab Mahkemesi”, **TDVİA**, İstanbul 1991, c. 4, s. 362.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1988, s. 142-143.

¹⁸⁷ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁸⁸ Eskiden yazı işleriyle vazifeli bulunan kişilere tezkireci denilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Abdulkadir Karahan, “Tezkire”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 12/1, MEB, İstanbul, 1979, 226.

¹⁸⁹ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁰ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹¹ Hasan Enuşe, “Sürûrî”, **Dânişnâme-i Edeb-i Fârisî** (...), s. 661.

¹⁹² Faik Reşat, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler **Eslaf**, Tercüman Yayınları, 1001 Temel Eser, s. 113.

¹⁹³ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁴ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

intisap etmiştir.¹⁹⁵ O tarihte Mora Adası'nda mutasarrıflık vazifesinde bulunan Kâsım Paşa, Sürûrî'nin istifâsından haberdar olmuş ve derin bir üzüntü yaşamıştır. Bu üzüntüsünü Sürûrî'ye yazdığı tazarrû içerikli mektubunda dile getirmiştir.¹⁹⁶ Kâsım Paşa; medreseyi Sürûrî adına yaptırttığını, talebinin kabul görmemesi durumunda medreseyi yıktırmanın dahi mümkün olacağını ve müderrislik makamında Sürûrî'den başkasını görmeye tahammülü bulunmadığını ifade etmiştir.¹⁹⁷ Muslihuddîn Mustafa, mektubun da tesiri ile ikinci namazından sonra Mesnevî'yi okutmak ve tahkik etmek şartıyla Kâsım Paşa'nın isteğini kabul etmiştir.¹⁹⁸ Sürûrî, bu süreçte “İsâ-girdâr olanlara kat'-ı 'alâ'ik u 'avâ'ik âsân olur”¹⁹⁹ diyerek dünyadan tamamen uzaklaşmış, evi de dâhil olmak üzere mülkiyetindeki her şeyi satmış, Kâsım Paşa taraflarında bir mescit yaptırarak²⁰⁰ tüm vakitlerde ilim ve ibadetle meşgul olmuştur.²⁰¹ Derviş vasfıyla haftanın dört günü medresede hazır bulunmuş, her Cuma, Cuma namazından sonra ve her gün ikinci namazından sonra Mesnevî'yi nakl ederek vaktini geçirmiştir.²⁰² Sürûrî, müderris olmamasına rağmen ders vermeye devam etmiş ve öğrencinin bir metni öğrendiğini belgeleyen icazetine

¹⁹⁵ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁶ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁷ “Ol medreseyi biz sizün şevkünüze binâ itdük eger makbûl olmazsa hadm itmek mukarrer ve makâmuzuda bîgâne görmege tahammül gayr-ı mutasavverdür. Şi'r: Binâ-yı medrese ger ser-nigün şevd sehlest / Binâ-yı medrese-i 'ışk-râ me-bâd kusûr” (Medrese binasını eğer baş aşağı edersen bu kolaydır. Aşk medresesi binâsına kusur etme) Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁸ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁹ “Hz. İsâ tabiatlı olanlara dünyevî alakaları ve engelleri aşmak kolay olur.” Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 458.

²⁰⁰ Sürûrî'nin adını taşıyan bu mescit, Beyoğlu taraflarında Musluhiddin Mustafa tarafından yaptırılmıştır. İlerleyen yıllarda harap bir hâle gelen câmi, ihyâ edilerek yeniden ibadete açılmıştır. (Tahsin Öz, **İstanbul Camileri I-II**, Türk Tarih Kurumu, c. 2, 4. Baskı, Ankara 2015, s. 62.) Mihrâbı, minberi ve vaaz kürsüsü mermer olup harîm kısmı birinci kat seviyesine kadar Kütahya çinileri ile kaplanmıştır. Câminin tek şerefeli minâresi mescidin sağ tarafındadır. (Ayşe Gül Başaran, “Osmanlı Mimarisi İçin Kaynak Hadîkatü'l-Cevâmî, -II. Cilt- İncelemeli Metin Çevirisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı**, İstanbul 2001, s. 27.) Ayvasarayî, Sürûrî'nin mescide bitişik hücrelerinde kitaplarının tümünün bulunduğunu ve burada Mektebinin dahi mevcut olduğunu belirtir. Mescidin minberini Vezir Kethüdâsı Uzun Bey ismiyle bilinen İbrahim Bey tersane emini iken te'sis etmiştir. Sürûrî'nin mezarı mihrâp önündeki bölümde yer almaktadır. Mescit mezaristanında deniz askerlerinden Murad Paşa'nın (ö.1072/1661) kabri bulunmaktadır. Câminin köşesinde yer alan çeşme ise Yeniçeri Ağası Abdülbâkî Ağa'nın hayıdır. Bu çeşmeyi 1145/1732 yılında ağa iken yaptırmıştır. (Hâfiz Hüseyin b. İsmail Ayvansarayî, **Hadîkatü'l-Cevâmî**, s. 5.)

²⁰¹ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Cilt 2, İstanbul 2010, s. 966.

²⁰² Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 966.

büyük önem verilmiştir.²⁰³ Boş zamanlarında ise fıkıh, tefsir, hadîs, ilm-i nücûm ve tıp gibi konularda kitaplar, şerhler ve risaleler kaleme almıştır.²⁰⁴ Sürûrî, bu dönemde ikinci defa Hacca gidip gelmiştir.²⁰⁵ 955/1548 senesinde Van seferine çıkan Kanûnî Sultan Süleymân (ö. 1566), hatt-ı hümâyûn ile Mustafa Sürûrî'den Şehzâde Mustafa'ya (ö. 1553) muallim olmasını rica etmiştir.²⁰⁶ Sürûrî, daveti kabul etmiş ve Şehzâde Mustafa'nın 960/1553 yılında Aköyük'te öldürülmesine kadar bu görevini sürdürmüştür.²⁰⁷ Sürûrî, Amasya'da bulunduğu süre zarfında Şehzâde Mustafa'nın hem muallimi hem de sırdaşı olmuştur.²⁰⁸ Aralarındaki bağ, öğrenci-muallim ilişkinin çok ötesine taşınmış birbirlerine dost olmuşlardır.²⁰⁹ Kânûnî Sultan Süleyman'ın fermanı ile Şehzâdenin öldürülmesi Sürûrî'nin derin bir üzüntüye kapılmasına sebep olmuş; neşesi kedere, safa ve huzuru eleme dönüşmüştür. Hayatının son bulacağı 969/1562 yılına kadar hiçbir resmî vazife üstlenmeden inzivâ hayatı yaşamış;²¹⁰ mescidi civarında ders ve ibadet ile meşgul olmuştur.²¹¹ Çeşitli sıkıntılar çektiği ve fakirlik içerisinde olduğu bu dönemde geçimini yazı yazarak sağlamış, belâlara takati kalmadığı bir hâlde bile tevekkülünden ve zorluklara tahammülünden vazgeçmemiştir. Mescidin düzenini aksatmadan devam ettirmesi ve ihtiyaç sahiplerine yardımı sürdürmesi Sürûrî'nin kerâmeti olarak yorumlanmıştır. Tersane erbâbı ve gemiciler maddî ve manevî olarak yardımda bulunmuştur. Bu çeşit

²⁰³ Fleisher, Sürûrî'nin medrese sisteminin resmî kapsamının dışında olmasına rağmen hâlâ ders ve icâzet veriyor olmasını; Osmanlı eğitiminde medreseden ziyade kimlerden ders ve icâzet aldığı daha önemli olduğu şeklinde yorumlamıştır. Buna göre öğrencinin değerlendirilmesinde yalnızca hangi medresede okuduğuna değil kimlerden icâzet aldığına da bakılmaktadır. Tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali'nin İstanbul'a geldikten bir yıl sonra Sürûrî'den ders aldığı belirten Fleisher; medrese dışından birinin eğitim vermesi sebebiyle Sürûrî örneğine dikkat çeker ve bunu Osmanlı yönetiminin ulemâ üzerinde kurduğu denetime başkaldırı olarak kabul eder. Fleisher'e göre bu örnek, 16. yüzyılda ilmiyenin iktidar kurumunun bir kolu olarak bürokratikleştirilmesi sürecinin ne tamamlanmış ne de özünde tepkisiz kabul edilmiş olduğunu göstermektedir. Cornell H. Fleischer, **Tarihçi Mustafa Ali** Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati, Ayla Ortaç (Çev.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 27.

²⁰⁴ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Su'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 967.

²⁰⁵ **Amasya Tarihi**, c. III, Necm-i İstikbâl Matbaası, İstanbul, 1927, s. 306.

²⁰⁶ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

²⁰⁷ Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayyansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, c. II, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1281, s. 4.

²⁰⁸ Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, c. III, s. 308.

²⁰⁹ Hasan Enuşe, "Sürûrî", **Dânişnâme-i Edeb-i Fârisî** (...), s. 662.

²¹⁰ Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Su'arâ**, c. 1, s. 460.

²¹¹ Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayyansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, s. 4.

olaylar Sürûrî'nin endişelerinin ve sıkıntılarının sonlanmasını sağlamış; ümitsizliğe kapılmasını engellemiştir.²¹²

1.1.4. Şehzâde Hocalığı İle İlgili Eleştiriler ve Sürûrî'nin Yaklaşımı

Muslihuddin Sürûrî'nin ilm ve ibadetle meşgul iken Şehzâde Mustafa'nın hocalığını kabul etmesi biyografik kaynaklarda ağır bir şekilde tenkit edilmiştir. Eleştirilerin genel dayanağı bu görevin Sürûrî'nin itibar rütbelerini alçaltacağı yönündedir.²¹³ Kınalızâde; Sürûrî'nin şehzâde hocalığı görevini kabul ederek ruhânî âlemlerde dolaşırken dünya leşine kapıldığını, yüce mevkilerde iken alçaldığını, izzette iken zillete düştüğünü, arş minberlerinin üzerinde bulunurken yeryüzü menziline indiğini ve makam arzusu tuzağına kapıldığını belirtir.²¹⁴ Beyânî, Sürûrî'nin özgür bir vaziyette hayat sürerken hocalık uçurumuna düştüğünü söyler.²¹⁵ Gelibolulu Alî ise, hocalık teklif edildiğinde uygun olanın bu görevden uzak durmak olduğunu ancak Sürûrî'nin binlerce rağbet ile bu görevi kabul ettiğini ifade eder.²¹⁶ Âşık Çelebi de Sürûrî'nin hocalık tuzağına düştüğünü ve makam sevdasına av olduğunu belirterek bu konu ile ilgili Sürûrî ve arkadaşı Gubârî arasında geçen şiir münâkaşasına yer verir. Mekke'de itikâfta bulunan Gubârî, daha önce Sürûrî ile aralarında geçen bir atışmayı unutmamış, Sürûrî'nin bu vazifeyi kabulünü duyunca durumu intikam vesilesi olarak kullanmıştır.²¹⁷ Sürûrî'ye gönderdiği mektupta mesnevî nazım biçiminde şu şiir bulunmaktadır:

Ey Sidre-nişîn ü 'arş-pervâz
Vey tâ'ir-i kuds-i 'âlem-i râz

Ey tûti-i bâg u râg-ı 'izzet

²¹² Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 25.

²¹³ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 25.

²¹⁴ "Hayf u sadhayf ki cân-ı 'ulvîsi müte'allik-i menâbir-i 'arş iken sâkin-i menâzil-i ferş olup rif'atde iken tenezzül 'izzetde iken tezellül itdi. Gülistân-ı cinânda serv-misâl keşîde-dâmân iken ayagı bâgda ve tezerv-i himmeti sahrâ-yı kevn ü mekândan remîde olmagla fârigü'l-bâl iken dâne vü dâm-ı ârzü-yı merâtib ü menâsıb ile düzâgda oldı." Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü'ş-Şu'arâ**, c. 1, s. 458-459.

²¹⁵ "Fârigü'l-bâl ibâdete iştigâl üzre iken Şehzâde Sultân Mustafâya hâcelik vartasına mübtelâ olur." Beyânî, **Tezkiretü'ş-Şu'arâ**, s. 89

²¹⁶ "Sultân Mustafâya hâce hâceliğe tâlib ü teklif olındukda teneffürü vâcib iken hezâr tazarru'la râgıp oldı." Mustafa İsen, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994, s. 229.

²¹⁷ Gubârî gönderdiği bu şiirle Sürûrî'yi ayıplamış ve şehzâde hocası olmasını acaip bir durum olarak ifade etmiştir. Ancak kendisi daha sonra Sultan Bâyezîd'in evladına hoca olarak tayin edilmiştir. Garabet bundadır ki Gubârî'nin kınadığı şey başına gelmiştir. Mustafa İsen, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, s. 230.

Vey bülbül-i bûstân-ı rif'at

Bi'llâh digil nedür bu hâlün
Kat' oldı meger ki perr ü bâlün

Tayrâna mecâl u kudretün yok
Seyrâna hayâl ü himmetün yok

Terk eyleyüp âşyân-ı kudsi
Dilden çıkarup mecâl-i ünsi

Pâ-mâlün iken menâbir-i 'arş
Menfûrun iken menâzil-i ferş

Rif'atde iken tenezzül itdün
'İzzetde iken tezellül itdün

Ne dâne düşürdi pes bu dâma
Düşmek neden oldı bu makâma

Kim itdi seni bu vech ile sayd
Ne bend ile oldı sana bu kayd

Yohsa seni itdiler mi meshûr
Yâ mekr idüp itdiler mi memkûr

Boynunda senün bu bag n'eyler
Pâyunda senün duzag n'eyler

Benzer seni hâb-ı gaflet aldı
Sayyâd-ı emel bu dâma saldı

Hey hey gözün aç bu hâbdan sen
Kurtar seni bu hicâbdan sen

'Azm eyle revân tur âşnâya
Sa'y eyle düriş yitiş mekâna

Yohsa özünü harâb itdün
Hep cevherüni türâb itdün

Sermâyen olup hebâ-yı menşûr
Oldun yine bir gedâ-yı makhûr

Sanma ki bu nazm-ı dil-pezîri
Bu dürr ü güher bu pend-i pîri

Gabârî-i hâksâr söyler

Bil hâtif-i Hak güzâr söyler²¹⁸

Muslihuddîn Sürûrî şiiri aldıktan sonra karşılığında bu şiiri kaleme almıştır:

Ey yâr-ı fâsîh u nush-güftâr
Nazm ile iden cevâhir isâr

Ki lutf ile eyleyüp hitâbı
Ki ‘unf ile eyleyen ‘itâbı

Bu ben megese hümâ okıyan
Belki melek-i semâ okıyan

Ki tûti diyüp makâl soran
Bülbül diyü vasf-ı hâl soran

Hem bana diyen nedür bu hâlün
Kat oldu meger ki per ü bâlün

Gûş eylegil imdi vasf-ı hâlüm
Sanma ki kırıldı per ü bâlüm

Çok ilme Hudâ kılupdı mâlik
Hem olmuş idüm tarîka sâlik

‘İlm ile ‘avâma pend idüp ben
Pend ile hevâya bend idüp ben

Hem râh-ı Hudâ tutup giderdüm
Çok nefis dalâletin giderdüm

Şehzâde-i a’zâm u mu’azzam
Nev-bâve-i efhâm u müfahham

Evsâfumı çünki gûş kılmış
Deryâ gibi kalbi cûş kılmış

Şevkı bu fakîre gâlip olmuş
Ol şeh bu gedâya tâlib olmuş

‘Azm-i sefer eyledükde sultân
Oldukda ana mülâkî ol hân

Gûş eyledüğünde pend-i pîri
Kılmış taleb anda ben fakîri

²¹⁸ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ’irü’ş-Şu’arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 972-974.

Nâgeh bana hükm-i şâh geldi
Derd ile dilümden âh geldi

Ne kudreti ola mûr-ı zîrûn
Kim red ide hükmini emîrûn

Çün emr ile oldı bende me'mûr
Nâ-çâr oldı döndi çün mûr

Her vech ile gördüm anı pür-nûr
Ârâste misl-i Beyt-i Ma'mûr

Her pendümi ol kabûl kıldı
Bu kalbi kabûli kul kıldı

Nefsinde ziyâd idüp salâhı
'Âlemlere virdi hem felâhı

Ey Ka'be mücâviri 'azîzüm
Zann itme ki olmaya temizüm

Nef'üm bana vü avâma idi
Sanma ki kamu enâma idi

Şimdi kamu halka oldı nef'üm
Her vech ile oldı kadr ü ref'üm

Sanma ki salâhumuz kem oldı
Belki salâh-ı 'âlem oldı

Sizden umaruz du'â vü himmet
Bu şâha müyesser ola devlet

'Adliyle cihâni ide pür-nûr
Ola bu Sürûrî sırrı mesrûr²¹⁹

Muslihuddin Sürûrî'nin Gubârî'ye hitaben yazdığı bu şiirden, görevi kendi rıza ve talebinden çok Sultân Süleyman'ın emrine binaen kabul ettiği anlaşılmaktadır. Kendisini emri kabulle yükümlü bir memur olarak gören Sürûrî; bu göreve geldikten sonra kolunun kanadının kırılmadığını, ilim ve nasihat talimini bırakmadığını, bundan sonra faydasının cümle âleme olacağını belirtmektedir.

Âşık Çelebi, Sürûrî'ye Sultân Mustafa'ya hocalık yapması yönünde davet geldiğinde bazı yakınlarının görevi kabul et diyerek onu yoldan çıkarmaya

²¹⁹ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 974-976.

çalıştıklarını; onun iyiliğini isteyen bazı kişilerin ise kabul etme diyerek nasihat ettiğini belirtir. Âşık Çelebi, Sürûrî'nin yanına giderek teklifi kabul edip etmeyeceğini sormuştur. Aralarında geçen konuşma Sürûrî tarafından görevin niçin kabul edildiğine dair bilgiler vermesi yönüyle dikkate değerdir. Sürûrî; Âşık Çelebi'nin “Görevi kabul ettiniz mi?” sorusuna “Ben ölümler arasında sayılıyım; kabul ve red hükmü diriler içindir. Ölünün hükmü korkmak ve çekinmektir.” şeklinde bir cevap vermiştir. Âşık Çelebi daha sonra “Ölüyüm demenin manası, ‘bu konuda iradem yoktur; başkalarının idaresindeyim; kaza ve kader dairesi hayır ve şer noktasında nasıl bir sonuca ulaşırsa ben ona tabiyim; yatırılırsa yatar, döndürürler ise dönerim’ demek midir” şeklinde başka bir soru sorar. Sürûrî bu soruya “Nasıl anlarsan öyledir.” minvalinde bir yanıt verir.²²⁰ Mevcut konuşmanın üzerine Âşık Çelebi, “İhlaslı insanların kalbinden en son çıkan şey şan ve şöhret sevgisidir.”²²¹ mânâsında bir söz söyler ve İlahî hidayet yetişmediğinde yüce makamlardan dünyaya bağlılık kuyusuna düşmenin mümkün olduğunu, kudsî heveslere sâhipken dünya tuzağına düşülebileceğini belirtir. Bu konuşmadan sonra susup kaldığını ve içinden Sürûrî'nin hâline üzüldüğünü ifade etmiştir. Âşık Çelebi, daha sonra bu hususta şu beyte yer verir:

‘Âleme sultân iken kendin varup kul eyledi
Göz göre elden varup sag işini sol eyledi²²²

1.1.5. Vefâtı

Muslihuddin Sürûrî, Şehzâde Mustafa'nın vefâtından sonra maddî ve manevî olarak pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Buna rağmen hiç kimseye hâlini arz etmemiş, kendisine yönelenlere sahip çıkmaya devam etmiştir.²²³ Bu hâl üzere iken üç dört gün hastalanıp 969 Cemâziye'l-evvelinin yedinci gününde (13 Ocak 1562 Salı)

²²⁰ “Cümleden hakîr vardum ‘kabûl itdünüz mi’ didüm. ‘Ben mevâtadan ma’dûdem; kabûl ve ‘adem-i kabûl ahkâm ahyâdur, meyyitün hükmi ne ibâ ve ne meyli mühâbâdur’ didi.” Hâkir “meyyitüm dimegün ma’nâsı ‘irâdetüm yokdur ke’l-meyyiti fî yedi’l-gassâl âherün dest-i tasarrfundayım. Tekâlib-i kazâ vü kader ve etvâr-ı şu’ûnât-ı hayr u şerr ne iktizâ iderse tâbi’ ü fermân-berem; yatururlarsa yatur, döndürürler ise dönderüm dimek midür’ didüm. ‘Neye haml eylersen eyle’ didi. Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ’irü’s-Şu’arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 968.

²²¹ Âhiru mâ yahrucu min kulûbu’l-mulisine hubbu’l-câhî, Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ’irü’s-Şu’arâ-İnceleme-Metin*, s. 968.

²²² Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ’irü’s-Şu’arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 968.

²²³ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü’s-Şu’arâ*, c. 1, s. 460.

hayze²²⁴ denilen bir hastalık sebebiyle vefât etmiştir.²²⁵ Atâî'nin dışında Âşık Çelebi,²²⁶ Kınalızâde²²⁷, Kâtip Çelebi,²²⁸ Ayvansarâyî,²²⁹ Bursalı Mehmet Tahir²³⁰ ve Şemseddîn Sâmî²³¹ de Sürûrî'nin ölüm yılını 969/1562 olarak verir.

Yukarıda verilen 969/1562 yılından farklı olarak Evliyâ Çelebi, Seyehatnâme'nin birinci cildinde Sürûrî'nin 965/1557-58 senesinde öldüğünü ve şârihin vefâtına “Gitti cihândan Sürûrî” ve “mî-reved behişt” sözcükleri ile tarih düşüldüğünü söyler.²³² Ölüm tarihi Sicill-i Osmanî'de ise 7 Cemâziye'l-evvel 962 (30 Mart 1555) olarak verilmiştir.²³³ Seyâhatnâme'de ve Sicill-i Osmanî'de verilen bu tarihlerin doğru olması imkânsızdır. Zîrâ Evliyâ Çelebi'nin “Gitdi cihândan Sürûrî- (کیتدی جهاندن سروری)” kelimeleriyle verdiği tarihin ebced değeri 1033'tür. “Mî-reved behişt (میرود بهشت)” sözcüklerinin ebced hesabındaki karşılığı ise 967/1559-60'tır. Bu iki tarih tutarsız olup Evliyâ Çelebi'nin ölüm tarihi olarak gösterdiği 965/1557-58 yılıyla da uyuşmamaktadır. Ayrıca Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 26 Zilhicce 966/29 Eylül 1559 tarihinde; Şerh-i Gülistân'ın ise 967/1559-60 yılında, Rebiü'l-Ahir (Aralık/Ocak) ayının sonlarında tamamlanmış olması Seyehatnâme'deki 965/1557-58 ve Sicill-i Osmanî'deki 962/1555 yılının yanlış olduğunu göstermektedir.

Bursalı Mehmet Tahir, Sürûrî'nin vefâtına “mî-reved be-behişt” (بیهشت میرود)²³⁴ ve “Gitdi cihân sürûrî” (کیتدی جهان سروری)²³⁵ kelimeleri ile tarih düşüldüğünü söyler.²³⁶ Her iki tarihin ebced değeri 969/1562 yılını göstermektedir. Verilen

²²⁴ Hayze: Istilâh-ı tıbbîde kolera denilen maraz vebâi. Mehmet Salahî, **Kâmûs-ı Osmanî**, c. 3-4, (Sâhibi ve Nâşiri: Ahmed Muzaferüddîn), Mahmud Beg Matbaası, İstanbul 1313, s. 650.

²²⁵ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

²²⁶ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 969.

²²⁷ Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 460.

²²⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 196.

²²⁹ Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, s. 4.

²³⁰ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmet Remzi Akyürek Miftâhu'l-Kulûb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2009, s. 226.

²³¹ Şemseddîn Sâmî, **Kamusu'l-A'lâm**, c. 4, s. 2508.

²³² Evliyâ Çelebi Muhammed Zillî İbn Dervîş, **Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi**, Ahmed Cevdet (Basan) c. 1, İkdâm Matbaası, İstanbul 1414, s. 426.

²³³ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, Nuri Akbayan (Haz.), Seyit Ali Kahraman (Eski Yazıdan Aktaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1556.

²³⁴ (400) ت (300) ش (5) • (2) ب (2) ب (4) د (6) و (200) ر (10) ي (40) م : 969/1562

²³⁵ (10) ی (3) ج (3) د (4) ی (20) ت (400) د (20) ک : 969/1562.

²³⁶ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri**, s. 226.; Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, s. 4.

bilgilerden hareketle Muslihuddin Mustafa'nın 969 Cemâziye'l-evvelinin yedinci gününde (13 Ocak 1562) vefat ettiğini söylemek mümkündür. Sürûrî öldüğünde kefeni alınmış, mescidi bahçesinde kabri kazılmış, kefenlenmesi ve defni için gerekenlerin alınabilmesi adına iki bin akçe hazır bulunmuştur.²³⁷ Mezarı İstanbul'da Kâsım Paşa semtinün Beyoğlu taraflarında yaptırdığı mescidin bahçesindedir.²³⁸

1.1.6. Karakteri

Âşık Çelebi; Muslihuddin Sürûrî'yi, “Yaşadığınız gibi ölürsünüz’ hasebince acı-tatlı ve soğan-sarımsak veya arpadan ekmek demez; hiçbir vakit misafirsiz olmazdı. Yalnız yemek yemezdi. Dokuz yıl vazîfesiz kaldı, mescidini kapatmadı ve çalışanlarının işine son vermedi. Buldu buluşturdu, öldü dirildi, el darlığından bir gün olsun yüzünü buruşturmadı; sıkıntılı gönlünü kimseye açmadı.”²³⁹ cümleleriyle anlatır. Mustafa Sürûrî; merhamet ve fazilet sahibi, vaktini ilim ve ibâdetle geçiren, kerâmetlerine dahi inanılan,²⁴⁰ sofrası herkese açık, cömert, bilgisini herkesle paylaşan ve etrafındaki insanlara yardım etmeyi seven bir kişidir.²⁴¹ Özellikle Sultan Mustafa'nın vefatından sonra geçim zorluğu çekmiş, buna rağmen hiçbir zaman isyan etmemiş, kimseye boyun eğmemiş, yazı yazarak geçimi sağlamaya çalışmış, ‘fakirlik övüncümdür’ düşüncesiyle kanaat kılıp ömrünün son demine kadar kimseden yardım istemeden uzlet içerisinde hayatını tamamlamıştır.²⁴²

1.1.7. Tarikati

Muslihuddin Sürûrî, ilmî yönüyle ön plana çıktığı kadar dînî yönüyle de takdir edilen bir kişidir. Hatta halk arasında kerâmetlerinin varlığına dahi inanılmıştır. Kaynaklarda Sürûrî'nin Nakşibendî tarîkatine mensup mutasavvıf bir kişi olduğu belirtilmektedir.²⁴³ Sürûrî, Emir Buhârî'nin²⁴⁴ (ö. 922/1516) damadı

²³⁷ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 969.

²³⁸ Bursalı Mehmet Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri I-II-III (...)*, s. 226.

²³⁹ ‘*Temûtüne ‘alâ mâ te’işüne*’ muktezâsı üzre telh ü şîrin ve piyâz u şîrin ve nân-ı evîn dimezdi, beher-hâl müsâfirsiz olmazdı, yalnız yemek yemezdi. Tokuz yıl vazîfesiz dirildi, mescidin kapamadı ve mürtezâkasının vezâ’ifin kesmedi. Buldı bulşurdı, öldü dirildi, el tarlığından bir gün gonca gibi piçide-rüluk ve derhem-dillik bildürmedi.” Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 969.

²⁴⁰ Nev'izâde Atâî, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri*, s. 25.

²⁴¹ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, c. 1, s. 460.

²⁴² Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2005, s. 148.

²⁴³ Mustafa İsen, *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısımı*, s. 230.

²⁴⁴ Emir Buhârî, İstanbul'da ilk Nakşibendî tekkesini kuran mutasavvıftır. Nakşibendiyye silsilesinin büyük şahsiyetlerinden Mahmûd-ı Fağnevî'nin torunu olan Buhârî, tahsilini tamamladıktan sonra

Nakşibendî şeyhi Mahmud Efendi'den (ö. 938/1531) aldığı hilâfeti daha sonra Mahmud Efendi'nin damadı olan Abdülatif Efendi'den (ö. 971-1563-64)²⁴⁵ yenileyerek Kâsım Paşa'da kendi ismiyle bilinen mescidi yaptırmış ve burada Nakşiyye havasını oluşturmaya çalışmıştır.²⁴⁶ Abdülatif Efendi, ilmiye sınıfı ile olan bağlantıları ve tekke için maddî destek sağlamadaki başarısı ile bilinmekte olup; Sürûrî onun bağlantılı olduğu seçkin kişilerden biri olmuştur.²⁴⁷ Sürûrî aynı zamanda bir Nakşibendî dervişi ve Mustafa Ali'nin büyük dedesi Şeyh Muslihiddin aracılığıyla güçlü aile bağlantılarının bulunduğu Emir Buhari Tekkesi'nin müdâvimidir.²⁴⁸

Muslihiddin Sürûrî'nin Vezir Kâsım Paşa tarafından kendisi için inşâ ettirilen medresede müderrislik yaptığı sırada şahsî ve siyasî kuşkuları medrese eğitimi ile tarikat talimi arasında kararsız kalmasına sebep olmuş, bu durum medreseye ilaveten bizzat yaptırdığı mescidinde taliplerini yetiştirmesini sağlamıştır. Mescidinde ilmî eğitimin yanı sıra tarikat âdâp ve erkânını muhataplarına aktarmıştır.²⁴⁹

Abdullah-ı İlâhî, Mahmud Çelebi ve Muslihiddin Mustafa Sürûrî gibi Nakşibendî şeyhleri Farsça şiir yazan, Fars dili ve edebiyatını öğreten ve yorumlayan, muamma tertip eden veya Rûmî'nin Mesnevî'sini halka okuma toplantıları icrâ eden şeyhler arasında yer almıştır. Bu faaliyetlerin yapılmasında

Semerkant'ta dönemin en meşhur mutasavvıfı Ubeydullah Ahrâr'a intisap etmiş, Ahrâr'ın degahında Abdullah-ı İlâhî ile tanışmıştır. Aslen Kütahyalı olan Abdullah-ı İlâhî, memleketine dönünce Emîr Buhârî de onunla birlikte gelmiş; Abdullah-ı İlâhî'nin açtığı Anadolu'daki ilk Nakşibendî tekkesinde kendisine intisap etmiştir. 1477'den sonra irşat faaliyetine başlayan Emir Buhârî, İstanbul'a gelerek Nakşibendiyye tarikatını burada yayan ilk mutasavvıf olmuştur. Mustafa Kara, "Emîr Buhârî", **TDVİA**, İstanbul 1995, c. 11, s. 125.

²⁴⁵ Emir Buhârî'nin vefâtından sonra damadı ve halifesi Hâce Mahmud Efendi (ö. 938/1531) ardından Mahmud Efendi'nin damadı Hâce Abdülatif Efendi (ö. 971/1563-64) Nakşibendiyye tarikatının İstanbul'daki en eski ve en önemli kuruluşunda Nakşibendiyye meşihatını sürdürmüştür. M. Baha Tanman, "Emîr Buhârî Tekkesi", **TDVİA**, İstanbul 1995, c. 11, s. 126.

²⁴⁶ Kâsım Kufralı, "Molla İlâhî ve Kendisinden Sonraki Nakşibendiyye Muhiti", **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c. III, S. 1-2, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1948, s. 142.

²⁴⁷ Dina Le Gall, "Bir Sûfî Kültürü Olarak **Osmanlı'da Nakşibendilik** (1450-1700), Litera Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 84.

²⁴⁸ Cornell H. Fleischer, **Tarihçi Mustafa Ali** Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati, s. 27.

²⁴⁹ Dina Le Gall, "Bir Sûfî Kültürü Olarak **Osmanlı'da Nakşibendilik** (...), s. 91.

tasavvufî öğreti ve eğitimin verilmek istenmesi ve dönemin siyasî ve ilmî seçkinlerinin yönelimi etkili olmuştur.²⁵⁰

1.2. SANATI, EDEBÎ ve İLMÎ KİŞİLİĞİ

Edebî, irfânî ve ilmî anlamda Sürûrî'nin çok yönlü bir kişiliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Mutasavvıf ve âlim kimliğiyle, müderris ve derviş sıfatıyla, takvâsı ve irfânıyla XVI. yüzyılın dikkat çeken sîmâlarından biridir Muslihuddin Sürûrî.

Evliyâ Çelebi, Sürûrî'yi “Her bir ulûmda tekâmîl-i fûnûn etmiş bir zû-fûnûn idi.” cümlesiyle;²⁵¹ Ahdî, “Hadd-i zâtında pesendîde-i ehâlî ve güzîde-i mevâlî kemâl ü fazl ile ser-âmed-i akrân ve hulk-ı ‘azîm ile yegâne-i devrân ve ferzâne-i cihân idi.” cümlesiyle²⁵²; Latîfî, “Zümre-i fuzalâdan ve fuzalânun küberâsından ve müfessirîn ü muhaddisîn zümresinden fâzıl-i zî-fûnûn ve envâ-ı fûnûnla meşhûndur.” cümlesiyle²⁵³; Sehî Bey, “Fazl u kemâl ile ârâste ve ma'ârif ü fezâyil ile pîrâste üslûb-ı şî'r ü fenn-i ma'ânî vü bedî' ü beyânı bilmekte bî-nazîr ve cemî'-i umûrda fikr-i sâyib ile Müşterî-tedbîr pür-ma'rîfet ü nîk-haslet küşâde-dil kişidir” cümlesiyle²⁵⁴ ve son olarak Gelibolulu Alî, “Ma'lûmâtına nazar bir bahr-ı ‘amîk idi” cümlesiyle²⁵⁵ Sürûrî'den bahseder.

İyi bir tahsil gören Sürûrî, Arap ve Fars dillerine vâkıftır. Köprülü ve Babinger tarafından yazılan Anadolu'da İslâmiyet adlı eserde Sürûrî'nin o zamanın Fârisî bilenlerinin en birincisi olduğunu söylenmektedir.²⁵⁶ Osmanlı Tarih Yazarları'nda da Sürûrî'nin Farsça bilmekle meşhur olduğu belirtilmektedir.²⁵⁷ Sürûrî'nin ilmî ve edebî yönünü farklı başlıklar altında değerlendirmek daha sağlıklı olacaktır.

²⁵⁰ Dina Le Gall, “Bir Sûfî Kültürü Olarak **Osmanlı'da Nakşibendilik** (...), s. 108-109.

²⁵¹ Evliya Çelebi Muhammed Zillî İbn Dervîş, **Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi**, s. 426.

²⁵² Süleyman Solmaz, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, s. 147.

²⁵³ Rıdvan Canım, **Latîfî Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ** (İnceleme Metin), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2000, s. 301.

²⁵⁴ Sehî Beg, **Heşt Behîşt**, Haluk İpekten vd. (Haz.), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 63-64.

²⁵⁵ Mustafa İsen, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, s. 229.

²⁵⁶ Franz Babinger; Fuat Köprülü, **Anadolu'da İslâmiyet**, Ragıp Hulusi (Çev), Mehmet Kanar (Yay. Haz.), İnsan Yayınları, İstanbul 1996, s. 35.

²⁵⁷ Franz Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, Coşkun Üçok (Çev.), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 141.

Şiir; Kınalızâde, Âşık Çelebi, Ayvansarâyî ve Şemseddin Sâmî; Sürûrî'nin Türk dilinde üç dîvânı olduğunu söyler.²⁵⁸ Ahdî ise şairlerinin büyük çoğunluğunun tasavvufî nitelik taşıdığını belirtir. Ahdî'ye göre Sürûrî, aruz ve kafiye bilmede ustalık sahibidir ve üç dil ile şiir yazabilecek kabiliyeti vardır. Ancak şiir erbâbı nezdinde yazdıkları çok fazla kabul görmemiştir.²⁵⁹ Sürûrî, dönemin şâirleri içerisinde orta dereceli bir şâir olarak kabul edilir.²⁶⁰ Gelibolulu Ali; nazım ve nesir çalışmalarında Sürûrî'nin uygun olmayan bir yol izlediğini, üç dîvânı olduğu söylenmesine rağmen bu dîvânlardan üç gazelinin şöhret bulmadığını iddia eder. Ali ayrıca Sürûrî'nin bir dîvânını gözden geçirdiğini ve kusursuz nitelikte beş beyitlik bir gazele rastlamadığını söyler.²⁶¹ Latîfî, bu durumu Sürûrî'nin şiire yeterince vakit ayırmamasına; önem vermemesine ve özen göstermemesine bağlar.²⁶²

Şerh; Musluhuddin Sürûrî, Arap ve Fars geleneğinde kaleme alınmış pek çok eser üzerine şerh ve haşiyeler yazmıştır. İlmî ortamda bu şerhler genellikle kabul görmemiş, Sürûrî'nin şerhleri hakkında bilgi verilirken daha çok kusurlarına temas edilmiştir. Bununla birlikte halk arasında eserlerine hayli rağbet gösterilmiştir.²⁶³ Sürûrî'nin öğrencilerinden biri olan Gelibolulu Ali, Sürûrî'yi bilgi sahibi olma noktasında derin bir denize benzetir. Ancak Ali, eser telifi esnasında Sürûrî'nin düşüncelerini incelikten ve dikkatten uzak bulur.²⁶⁴ Kınalızâde; Mustafa Sürûrî'nin Fars dilinin inceliklerini, atasözlerini ve kelimelerin kullanımlarındaki hususları yeterince bilmediğinden şerhlerde kusurlarının bulunduğunu söyler.²⁶⁵ Bursalı Mehmet Tahir ve Şemseddin Sâmî; Sürûrî'nin Mesnevî, Bostan, Gülistân ve Hâfız Dîvânı'nı şerh etmesine rağmen Farsçanın inceliklerine vakıf olmadığından hatasının çok olduğunu ifade eder.²⁶⁶ Sehî ise daha olumlu bir yaklaşım sergileyerek yazdığı şerhlerde eserlerin anlaşılmayan noktalarını izah ettiğini, müşkül noktalarını

²⁵⁸ Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 460.; Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 968.; Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadikatü'l-Cevâmî'**, s. 5.; Şemseddin Sâmî, **Kamusu'l-A'lâm**, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311, c. 4, s. 2508.

²⁵⁹ Süleyman Solmaz, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, s. 148.

²⁶⁰ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

²⁶¹ Mustafa İsen, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, s. 229.

²⁶² Rıdvan Canım, **Latîfî Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ** (...), s. 302.

²⁶³ Beyânî, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, s. 89.

²⁶⁴ Mustafa İsen, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, s. 229.

²⁶⁵ Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 460.

²⁶⁶ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.; Şemseddin Sâmî, **Kamusu'l-A'lâm**, c. 4, s. 2508.

açıkladığını belirtir.²⁶⁷ Sehî gibi Latîfi de Sürûrî'nin şerhlerini muteber olarak kabul eder. Latîfi'ye göre Sürûrî; Arap dilinde ilmî ve dînî birçok esere şerh ve haşiyeler yazmış; âlimler ve fazilet sahibi kişiler tarafından Arap sahasındaki bu eserler beğenilmiş ve erbâbı tarafından kullanılmıştır.²⁶⁸ Gelibolulu Ali de Latîfi'nin düşüncesine benzer bir görüş bildirir. Buna göre Sürûrî'nin Arap ilimlerine dair kitapları ulemâ arasında zikredilmektedir. Ancak Türkçe ve Farsça olup nazmı ve nesri konu edinen eserleri daha geri planda kalmıştır.²⁶⁹

Diğer İlimler; Birçok ilmde ve fende yetenek sâhibi olan Sürûrî; şiir üslûbunu ile mânâ, bedî ve beyân ilimlerini bilmede eşsiz bir marifete sâhiptir.²⁷⁰ Sürûrî'nin özellikle aruz ve kafiye ilmi ve edebî usullerle ilgili Bahru'l-ma'ârif adlı eseri hüner sahipleri nezdinde kabul görmüştür.²⁷¹ Bunun dışında tıp, nücûm, tefsîr, hadîs, fıkıh gibi alanlarda da Sürûrî eserler kaleme almıştır. Âşık Çelebî, Sürûrî'nin ilmî ve edebî çalışmalarını şu şekilde ifade eder: İlim; fıkıh, tefsir ve hadîstir diyerek kudî âlemlere uçar Keşşâf'ın kapalı anlamlarını tefsir eder, Kadı'yı, Buhârî'yi ve Hidâye'yi şerh ederdi. Bazen kırmızı uçlu kaleminin gıcirtısından 'Hümeyrâ benimle konuş' sesini işitip gazellerini yazmaya koyulur bazen de yıldız ilimlerinden kitaplar yazıp dünyayı nokta nokta taksim ederdi. Kimi zaman tıp ilmine dair şifa sunan edâlar ve mucizevî ifadelerle Kânûn-ı Tıbb'ı yazıp kitaplaştırırdı. Kimi zaman da muammaların müşküllerini ortaya çıkarırdı. Yazdıklarıyla şâirlerin hayallerini aydınlatır, risaleleri ile nice ilmde fasıllar meydana getirirdi.²⁷²

Sürûrî, doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli araştırmalara konu edilmiştir. Bu araştırmalardan birinde Fleischer, dilbilgisi ve hitâbet alanında Sürûrî'nin zamanın en ünlü uzmanları arasında sayıldığını ifade eder.²⁷³ Joseph Von Hammer ise Devlet-i Tarih-i Osmaniye adlı eserinde Sürûrî'nin Osmanlı lisân âlimlerinin en

²⁶⁷ Sehî Beg, **Heşt Behişt**, s. 64.

²⁶⁸ Rıdvan Canım, **Latîfi Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (...)**, s. 302.

²⁶⁹ Mustafa İsen, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, s. 230.

²⁷⁰ Sehî Beg, **Heşt Behişt**, s. 64.

²⁷¹ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri (...)**, s. 226.

²⁷² Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 967.

²⁷³ Cornell H. Fleischer, **Tarihçi Mustafa Ali Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati**, s. 27.

meşhûrlarından biri olduğunu belirtir²⁷⁴ ve Sürûrî'yi devrin on büyük fakihinden biri olarak gösterir.²⁷⁵

Sürûrî; halk nezdinde hem ilmiyle hem de itikadî yönüyle itibar görmüştür. Müderrislik yaptığı dönemde Gelibolulu Mustafa Ali ve Beşiktaşlı Yahya Efendi, Sürûrî'den²⁷⁶ ders alan öğrencilerden bazılarıdır. Mustafa Ali; Kühü'l-ahbâr'da dânişmend iken Sürûrî'den tefsir ve fıkıh dersi aldığını ifade eder.²⁷⁷ Âşık Çelebi de Kâsım Paşa müderrisi olduğu dönemde Sürûrî'nin ilim meclisinde bulunmuştur.²⁷⁸

Faik Reşad; Sürûrî'nin yalnızca Bahru'l-Ma'ârif'i ile edebiyatımıza büyük bir hizmette bulunduğunu buna rağmen XVIII. Yüzyılda yaşamış olan ve hiciv, mizah ve tarih düşürmesi ile şöhret kazanan Sürûrî-i Müverrih'in (ö. 1814) şöhretinin eskisine gâlip gelmesine teessüfle yaklaşır. "Teessüf olunur ki sadece bu eseriyle bile edebiyatımızda pek büyük bir hizmet etmiş olduğu ve "Sürûrî-yi müverrih" in yazdığı şeyler şiiirden bile sayılmayacağı hâlde bu yeni ve ikinci Sürûrî'nin adı eskisine üstün gelmiş, ötekini unutturmuştur."²⁷⁹

1.3. ESERLERİ

Muslihuddin Sürûrî, Mu'cemü'l-Müellifin'de "müfessir, muhaddis, nahvî, sarfî, fakih, usûlî, mantıkî, 'ârifî bi'l-lügâtü'l-'Arabiyye ve'l-Fârisiyye ve'r-Rûmiyye" sözcükleriyle tanıtılmıştır.²⁸⁰ Buradaki sıfatlar Sürûrî'nin eser yazdığı alanların özeti gibidir. Bunların dışında tıp, astroloji, kelâm, edebiyat ve belâgat gibi sahalarda da eserler meydana getirmiştir.

Sürûrî'nin eserlerinin sayısı hakkında kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Ayvansarayî, otuz bir telifinin bulunduğunu²⁸¹; Evliyâ Çelebi ciltlenmiş yüz elli²⁸²

²⁷⁴ Joseph Von Hammer, **Devlet-i Osmaniye Târîhi**, Mehmet Ata (Tercüme), 6. Cilt, 1547-1574, Nefaset Matbaası, İstanbul 1332 s. 40-41.

²⁷⁵ 1) Kemâlpasazâde, 2) Ebussuûd Efendi, 3) İbrâhim Çelebî, 4) Tasköprülüzâde, 5) Celâlzade Salih, 6) Hâfiz Acem, 7) Lârî, 8) Birgili, 9) Hayreddin, 10) Sürûrî. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Joseph Von Hammer, **Devlet-i Osmaniye Târîhi**, 6. Cilt, s. 151.

²⁷⁶ İsmail Yüce'den naklen: Tuba Ruhengiz Dikbiyık, "Hat ve Süsleme Sanatları ve Mîmârî Üslup Bakımından Yahya Efendi Kabristanı Mezar Taşları", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2009, s. 13.

²⁷⁷ Mustafa İsen, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, s. 229.

²⁷⁸ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 162.

²⁷⁹ Faik Reşat, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler **Eslaf**, s. 116.

²⁸⁰ Ömer Rıza Kehhale, **Mu'cemü'l-Müellifin**, s. 256.

²⁸¹ Hâfiz Hüseyin b. İsmail Ayvansarayî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, s. 5.

kitabının olduğunu söyler. Atâî, “Sini yetmiş ikiye vâsıl ve ‘aded-i telifâtı mevâzî-i nısf-ı kâmindür.”²⁸³ ve Âşık Çelebi, “Mü’ellefâtı otuz altıdır ki sinni anun zı’fidur ki yetmiş ikidir”²⁸⁴ cümlesiyle Sürûrî’nin eser sayısının otuz altı olduğunu belirtir.

Sürûrî, eserlerini Arapça, Farsça ve Türkçe olarak üç farklı dilde kaleme almıştır. Kitaplarının bir kısmı tercüme, haşiye, şerh niteliği taşımakta olup bir kısmı da doğrudan te’lif eser olma özelliğine sâhiptir.

Şerh ve haşiyeleri çoğunlukla dostlarının ricası üzerine kaleme almıştır. Sürûrî’nin eser telif etmesinde etkili olan diğer bir unsur ise Şehzâde Mustafa’ya muallim ta’yin edilmesidir. Sürûrî, Amasya’da Şehzâde Mustafa’ya hocalık yaptığı süre zarfında şehzâdenin talebi üzerine veya şehzâdeyi memnun etmek ve eğitmek amacıyla birçok eser yazmıştır. Eser telifi noktasında Sürûrî adına bu yılların hayli verimli geçtiğini söylemek mümkündür. 955/1548 - 960/1553 yılları arasında beş yıllık bir süreçte Bahru’l-Ma’ârif, Şerh-i Bûstân, Şerh-i Zahîretü’l-Mülûk, Şerh-i Muammayât-ı Ali Ker, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, Şerhu Mu’cizi’l-Kânûn, Terceme-i Acâ’ibü’l-Mahlûkât ve Garâibü’l-Mevcûdât ve Şerh-i Gülistân Şehzâde’nin emriyle veya ona hitâben yazılan eserler arasında yer almaktadır.

Sürûrî; eserlerini dil öğretmek, dînî ve tasavvufî öğretiyi yaymak, zor eserleri herkesin anlayabileceği bir düzeyde ifade etmek ve Şehzâde Mustafa’nın eğitimine katkı sağlamak gibi amaçlar dâhilinde kaleme almıştır. İlmî açıdan bazı eleştirilere muhatap olmasına rağmen bu eserlerin halk nezdinde kabul gördüğünü ve insanların Sürûrî’nin eserlerine rağbet gösterdiğini söylemek mümkündür. Sürûrî tarafından te’lif edilen eserler şunlardır.²⁸⁵

1.3.1. Edebiyat

1.3.1.1. Şerh-i Mesnevî

²⁸² Evliya Çelebi Muhammed Zıllî İbn Dervîş, **Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi**, s. 426.

²⁸³ Nev’izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu’maniye ve Zeyilleri**, s. 25.

²⁸⁴ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ’irü’ş-Şu’arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 969.

²⁸⁵ Sürûrî’nin eserleriyle ilgili yaptığımız araştırmalar sırasında bazı eserlerin içerisinde bir bölüm olarak yer alan metinlerin kütüphane kataloglarında yeni bir eser olarak kaydedildiği görülmüştür. Bahrul’l-Ma’ârif’te yer alan Kasîde-i Masnû’a ve El-Makaletü’s-Seniyye fi’s-Sanayi’iş-Şi’riyye ile Şerh-i Gülistân’da bulunan Kıssa-i Kârûn kataloglarda müstakil eser olarak kaydedilmiştir. Bu metinler ayrı bir eser olarak değerlendirilmemiştir.

El-Makaletü’s-Seniyye fi’s-Sanayi’iş-Şi’riyye: Süleymaniye, Aşir Efendi, 000430.

Kıssa-i Karun. : Süleymaniye, Osman Huldi, 000035/3.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (ö. 672/1273) tarafından yazılan eser altı ciltten oluşmaktadır. Kâtip Çelebi, Mesnevî'yi tanıtılmaya ihtiyacı olmayan ünlü bir eser olarak nitelendirmiştir.²⁸⁶ Tasavvufî içeriği ile İslam kültürünün en önemli eserlerinden biri olan Mesnevî etrafında zengin bir şerh ve tercüme geleneği oluşmuş olup bu şerhlerden biri de Muslihuddin Sürûrî'ye aittir. Sürûrî'nin Farsça olarak yazmış olduğu bu şerh, Anadolu sahasında Mesnevî'nin altı cildini de kapsayan ilk şerh olma özelliğine sahiptir.²⁸⁷ Şerh-i Mesnevî, Sürûrî'ye “Şârih-i Mesnevî” unvânını kazandırmıştır. Eser üzerine Orhan Baştürk yüksek lisans tezi hazırlamıştır.²⁸⁸ Şerh-i Mesnevî'nin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 003395; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 003579; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 003769; Dîvân Edeb. 000379; Kayseri RŞD. Raşid Efendi, 001375; Kayseri, Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi, Râşid Efendi Eki 1375; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2043; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2044; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2045; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2046; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2047; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2048; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2049; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2050; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2051; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2052; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2053; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2054; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2055; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2056; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2057; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2058; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2059; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2061; Millet, Feyzullah Efendi, 001256; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17772;

²⁸⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 4, s. 1266.

²⁸⁷ Semih Ceyhan, “Mesnevî”, **TDVİA**, İstanbul 2004, c. 29, s. 331.

²⁸⁸ Orhan Baştürk, “Sürûrî'nin Mesnevi Şerhi-Tanıtım-İndeks-Tenkitletli Metin (v.1b-40a)”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya 1997.

Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 364; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1530; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1038; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1465; Süleymaniye, Ayasofya, 001928; Süleymaniye, Carullah, 001713; Süleymaniye, Carullah, 001714; Süleymaniye, Carullah, 001715; Süleymaniye, Esad Efendi, 001562; Süleymaniye, Esad Efendi, 001673; Süleymaniye, H. Hüsnü Paşa, 000686; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 002246; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi,002210; Süleymaniye, KadızadeMehmed, 000278; Süleymaniye, Murad Buhari, 000181; Süleymaniye, Nafiz Paşa, 000562; Süleymaniye, Nafiz Paşa, 000568; Süleymaniye, Serez, 001492; Süleymaniye, Turhan V. Sultan, 000185; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 003504; Süleymaniye, Yozgat, 000888; Topkapı, Ahmet III. , 001361; Zeytinoğlu, 000969.

1.3.1.2. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

Muslihuddîn Mustafâ Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız adlı eseri, “Lisânü'l-Gayb” ve “Tercümânü'l-Esrâr” lakapları ile anılan İran'ın önemli şâirlerinden Hâfız-ı Şîrâzî'nin (ö. 792/1390?) Dîvân'ı üzerine yazılan ilk Türkçe şerhtir. Hâfız Dîvân'ında bulunan remizlerin izâhının kendisinden talep edilmesi üzerine Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı yazmıştır.²⁸⁹ Sürûrî, birinci cildi on aylık bir zamanda dîvânın yarısı miktarında ayın harfine kadar şerh etmiş ve 965/1558 yılının Ramazan ayı (Haziran-Temmuz) sonlarında tamamlamıştır.²⁹⁰ Eserin tamamını 4 Zilhicce 966/7 Eylül 1559 tarihinde tamamlamış, tashîhini ise 26 Zilhicce 966/29 Eylül 1559 tarihinde bitirmiştir.²⁹¹ Eserin dili Türkçedir. Eser üzerine Ahmet Faruk Çelik²⁹² ve Meral Oğuz Ortaç²⁹³ tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın nüshaları ve eserin özellikleri hakkında inceleme bölümünde ayrıntılı bilgi verilecektir.

²⁸⁹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Evvel, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8396, 1b-2a.

²⁹⁰ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Evvel, 06 Mil Yz A 8396, 378a.

²⁹¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Sâni, İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Or 3206, 240a.

²⁹² Ahmet Faruk Çelik, “Sürûrî'nin Hâfız Dîvânı Şerhinin İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya 1996.

²⁹³ Meral Oğuz Ortaç, “Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı: 15 Varlığının Transkripsiyonu”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 1998.

1.3.1.3. Şerh-i Bûstân

Sa'di eş-Şîrâzî ismiyle ünlü Şeyh Muslihuddîn tarafından (ö. 691/1291-92) aruzun mütekârib bahrinde yazılmıştır. Dili Farsça olup özellikle Farsçayı öğrenmenin ve ezberlemenin öncüsü olduğundan Türkçede bu esere birçok şerh yazılmıştır.²⁹⁴

Bostan üzerine yazılan şerhlerden biri de Muslihuddîn Sürûrî'ye aittir. Şehzâde Mustafa'nın kendisinden "dil-pesend" (gönlün beğendiği) eserler te'lif etmesi talebi üzerine bazı eserler kaleme almıştır. Bunlardan biri Gülistân, bir diğeri de Bostan'dır. Müellif eserin mukaddimesinde Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî'nin "Gülistândan gül al ve Bostan'dan koku al" diye söylediğini ancak Fars diline hâkimiyetin az olduğunu, Farsçanın Türkçe üzerinden öğrenilmesinin uygun olmadığını bu yüzden de eseri Farsça şerh ettiğini ve Bostan'ı açık bir Farsça ile yorumladığını belirtir.²⁹⁵ Şerh-i Bostan'ın tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005466; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005775; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005776; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, 002680; Bursa Bölge, Orhan, 001182; İstanbul Millet Kütüphanesi, Feyzullah Efendi Koleksiyonu, 34 Fe 1638; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, 459; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2628; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5141; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2528; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2529; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2530/4; Mevlana, 002528; Millet, Feyzullah Efendi, 001638; Süleymaniye, Serez, 002568; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 004228; Zeytinoğlu, 001135.

1.3.1.4. Şerh-i Gülistân

Eser, Şeyh Sa'dî b. Abdullah eş-Şîrâzî (ö. 691) tarafından 656/1258 yılında yazılmıştır. Eserin dili Farsça olup eser sekiz bap şeklindedir. Birincisi kralların hayat hikâyesi, ikincisi fakirlerin ahlâkı, üçüncüsü kanâatin erdemi, dördüncüsü

²⁹⁴ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 1, s. 237.

²⁹⁵ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Şerh-i Bûstân, Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2628, 1b-2a.

susmanın yararları, beşincisi aşk, altıncısı zayıflık ve ihtiyarlık, yedincisi eğitimin etkisi, sekizincisi arkadaşlığın kuralları hakkındadır.²⁹⁶

Osmanlı sahasında Gülistân üzerine çeşitli şerhler kaleme alınmıştır. Bu şerhlerden biri de Muslihuddin Mustafa'nın Arapça şerhidir. Sürûrî eserin mukaddimesinde Şehzâde Mustafa'yı 'Osman ailesinin en faziletlisi', 'ilim ve irfan sahibi' gibi ifadelerle övmüş; eserin hayret verici hikâyeleri, şaşırtıcı nasihatleri, değerli şiirleri ve latif beyitleri ihtivâ ettiğini söylemiştir.²⁹⁷ Müellif, Gülistân'ın kendisinden evvel şerh edildiğini, şârihlerin eserin ıstılahlarını ve manalarını anlamada hata yaptıklarını belirtir.²⁹⁸ Sürûrî, Şehzâde Mustafa için yazdığı şerhi²⁹⁹; 967/1559-60 yılında, Rebiü'l-Ahir (Aralık/Ocak) ayının sonlarında Amasya'da tamamlamıştır.³⁰⁰ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Afyon Gedik, 017754; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1679; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1760; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 593/1; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 593/2; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 594; Atıf Efendi, 002181; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005470; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005543; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005556; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005557; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2140; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 4744; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 4753; Çorum İl Halk Kütüphanesi, 002140; Edirne SEL. 001433; Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, 22 Sel 4669; Hacı Selim Ağa, 0009790; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 00479; Halil Hamit, 001998; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Süleymaniye Amcazade Hüseyinpaşa Koleksiyon, 34 Sü-Hü 376; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 458; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 460; İstanbul, Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 463; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 5579; Kahire-Mısır, Hidiv

²⁹⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 3, s. 1198.

²⁹⁷ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Gülistân**, İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC Yz K 0085, 1b.

²⁹⁸ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Gülistân**, 2a.

²⁹⁹ Ahmet Ateş, **İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler I (Üniversite ve Nuruosmaniye Kütüphaneleri)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968, s. 197.

³⁰⁰ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Gülistân**, 224b.

Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 5580; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1002; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1065; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 2399; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 3851; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 3965; Kastamonu Yek. KHK1002; Kastamonu Yek. KHK1065; Kastamonu Yek. KHK2339; Kastamonu Yek. KHK3851; Kastamonu Yek. KHK3965; Kayseri RŞD, Raşid Efendi, 000604; Kayseri, Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi, Râşid Efendi 604; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta Şarki karaağaç İlçe Halk Kütüphanesi, 32 Şarki 93; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, 42 Kon 119; Konya Bölge, 000022; Konya Bölge, 000119; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 463; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2616; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2617; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6416; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 7834; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 1395; Millet, Ali Emiri Farsi, 000959; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17767; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17754; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17763; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1071; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1071; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1442; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 750; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3037/1; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3210; Milli Kütüphane-Ankara, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 26 Hk 482; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9278; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9398; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 695; Milli Kütüphane-Ankara, Tokat Zile İlçe Halk Kütüphanesi, 60 Zile 438/2; Nurosmaniye, 004044; Nurosmaniye, 004045; Ragıp Paşa, 001152; Süleymaniye, Amcazade Hüseyin (Tüyatok), 000376; Süleymaniye, Amcazade Hüseyin, 000376; Süleymaniye, Ayasofya, 004104; Süleymaniye, Ayasofya, 004105; Süleymaniye, Ayasofya, 004106; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001753; Süleymaniye, Carullah,

001707; Süleymaniye, Celal Ökten, 000538; Süleymaniye, Darülmünevi,000444; Süleymaniye, Hafid Efendi, 000310; Süleymaniye, Halet Efendi, 000182; Süleymaniye, Halet Efendi, 000707; Süleymaniye, İsmihan Sultan, 00324; Süleymaniye, İzmir, 000521; Süleymaniye, Lala İsmail, 000543; Süleymaniye, Pertevniyal, 000783; Süleymaniye, Serez, 002545; Süleymaniye, Serez, 002576; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001190; Vahit Paşa, 000859; Zeytinoğlu, 000372.

1.3.1.5. Türkçe Dîvân (1)

Biyografik kaynaklarda Sürûrî'nin üç dilde şiir yazma kabiliyetine sahip olduğu vurgulanmaktadır.³⁰¹ Kınalızâde³⁰², Âşık Çelebi³⁰³, Kâtip Çelebi³⁰⁴ ve Şemseddin Sâmî,³⁰⁵ Dîvân-ı evvel, Dîvân-ı sâni ve Dîvân-ı sâlis olmak üzere üç dîvânı bulunduğunu söyler. Sürûrî Dîvânı üzerine Niyazi Ünver tarafından doktora tezi hazırlanmıştır.³⁰⁶ Ünver, yaptığı çalışma neticesinde Sürûrî'ye atfedilen nüshaların Sürûrî-i Acem'e ve Adanalı Sürûrî'ye ait dîvânlar olduğunu; Sürûrî Dîvânı'nın tek nüshasının Mısır Milli Kütüphanesi'nde "16 Edeb Türkî Kavlehu" numarasıyla kaydedildiğini belirtir. Ayrıca biyografik kaynaklarda Sürûrî'ye ait üç dîvânın varlığından bahsedilmesine rağmen yalnızca bir dîvânına ulaşıldığını söyler.³⁰⁷

1.3.1.6. Türkçe Dîvân (2)

Sürûrî'nin üç dîvânı olduğu söylenmesine rağmen bu dîvâna ulaşılamamıştır.

1.3.1.7. Türkçe Dîvân (3)

Sürûrî'nin üç dîvânı olduğu söylenmesine rağmen bu dîvâna ulaşılamamıştır.

1.3.2. Muamma

1.3.2.1. Şerh-i Mu'ammayât-ı Câmî

³⁰¹ Süleyman Solmaz, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, s. 148.

³⁰² Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 460.

³⁰³ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 969.

³⁰⁴ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 652.

³⁰⁵ Şemseddin Sâmî, **Kamusu'l-A'lâm**, c. 4, s. 2508.

³⁰⁶ Niyazi Ünver, "Gelibolulu Sürûrî ve Dîvânı", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara 2010.

³⁰⁷ Niyazi Ünver, "Gelibolulu Sürûrî ve Dîvânı", s. 29-30.

Nuruddin Abdurrahmân ibn Ahmed el-Câmî (ö. 898) tarafından yazılmış olan muammâ risâlesi Sürûrî tarafından şerh edilmiştir.³⁰⁸ Sürûrî, mukaddime bölümünde bazı dostlarıyla muamma sohbeti ettiğini, onların emri vesilesi ile muammânın derin ve eşsiz bir ilim olduğunu, muammâ ehlinin bir kimyageri veya vücudu olmayan bir anka kuşunu andırdığını söyler. Sürûrî, Molla Câmî'nin muammâ risalesinin erbâbı nezdinde kabul gördüğünü ve taklit edildiğini ancak muammalarının çoğunluğunun gizli kaldığını ve muhataplarının onu anlayamadığını belirtir.³⁰⁹ Yârân; kendisinden bu eseri Türkçeye çevirmesini ve her ismin hükmünü ortaya koymasını talep edince Sürûrî, bu talep karşısında özür dileyerek muammânın müşkil bir fen olduğunu ve kavranmasının sanat kabiletinin ötesinde bir yetenek istediğini, mâhir kişilerin dahi bir isimde âciz kalabileceğini ifade eder ve kendisinin sermâyesi az bir kişi olduğunu söyler. Ancak dostları Sürûrî'nin bu sözlerine rağmen “Bu eser senden olur bir nihâl-i ter. Sana du'â-yı hayır olur andan semer” diyerek talebini sürdürmüştür.³¹⁰ Bu ısrar ve talep üzerine Muslihuddin Mustafa, boş vakitlerinde çalışmaya ara vermeyip risâlenin ma'nâsını Türkçe olarak şerh etmiştir. Yöntem olarak öncelikle her beytin ma'nâsını vermiş ardından kastedilen ismin hükmünü izah etmiştir.³¹¹ Eserin dili Türkçe olup tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.3497; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 1527; İstanbul, Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 1598/11; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY01762; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa Koleksiyonu, 34 Fa 1598/11; Köprülü, Fazıl Ahmed Paşa, 001598; Süleymaniye, Ayasofya, 001866; Süleymaniye, İzmir, 00442; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 000411; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 249/1.

³⁰⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 726. Hazret-i Mevlânâ Câmî, seksen iki yaşında iken 898 yılının Muharrem ayının on yedinci günü Cuma namazında iken vefât etmiştir. Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/2, 206b.

³⁰⁹ “Ehl-i dillerden ba'zı yârân ve tâliblerden hayli hullân ile sohbet-i dil-küşâ ve musâhabet-i mu'ammâ idüp anlardan buna şöyle emr ü işâret ve bir emre bu vechile delâlet oldıkım bu fenn-i mu'ammâ bir kemâl-i bî-hemtâdur ki ehli hemçü vücûd-ı 'ankâ ma'dûm u nâ-peydâdur yâhûd kimyager gibi kalil ve bu kalilün ekseri bahîldür ve bu fende risâle-i Mevlânâ Câmî kabul-i havâs ve taklîd-i 'avâmî bulmuşdur. Amma ekser mahalli pûşîde ve mestûr olup cümlesinin keşfi zümre-i yârâna makdûr olmayup kalmışdur.” Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, 06 Mil Yz A 8274/2, 117b.

³¹⁰ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, 06 Mil Yz A 8274/2, 117b.

³¹¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, 06 Mil Yz A 8274/2, 118a.

1.3.2.2. Şerh-i Risâle-i Mu'ammayât-ı Mîr Hüseyn

Mîr Hüseyn Nişâbûrî'ye (ö. 904/1499) ait muammâ risâlesinin şerhidir. Mir Hüseyn, 9 Zi'l-ka'de 904 Çarşamba günü (18 Haziran 1499) öğle saatlerinde vefât etmiştir.³¹² Sürûrî bundan önce dostlarının talebi ile Câmî'nin muamma risâlesine ve bu sanattaki makâlesine Türkçe şerh yazdığını ve muammâlardaki isimlerini hükmünü izah ettiğini, eserini gören arkadaş ve dostlarının ise Mîr Hüseyn'in muammâ risâlesini şerh etmesini istediğini söyler.³¹³ Muslihuddîn Sürûrî, Hazret-i Mîr'in bu fende eşsiz olduğunu, muammâlarının hayli ince, derin ve çözümü zor bir nitelik taşıdığını belirtir ve risâlenin şerhinin zorluğundan dolayı ortaya çıkacak hatalarının kusur olarak yorumlanmamasını talep eder.³¹⁴ Eserin dili Türkçe olup tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Adana İl Halk Kütüphanesi, 000475; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005610; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Diyarbakır Um. Ktp, 001843; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Diyarbakır Um. Ktp, 002301; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 7778 ; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, A. 2584; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, A. 2670; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 8302; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY00054/01; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 475; Oxford-İngiltere, Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, MS Turk. e. 45/1; Oxford-İngiltere, Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, MS Turk. e. 91/3; Süleymaniye, Esad Efendi, 002791; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 005177; Süleymaniye, İzmir, 000442; Topkapı, Ahmet III. Kit., 002584; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 134.

1.3.2.3. Şerh-i Muammayât-ı Ali Ker

Bir giriş kısmı ve bir ana bölümden meydana gelen eser Farsça olup kısa bir metindir. Sürûrî bu eseri Türkçe ile şerh etmiş; daha sonra 955 yılında Zilhicce

³¹² Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyn**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/1, 114b.

³¹³ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyn**, 06 Mil Yz A 8274/1, 1b

³¹⁴ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyn**, 06 Mil Yz A 8274/1, 1b.

ayının (1549 Ocak ayı) başlarında Şehzâde Mustafa için bunları temize çekmiştir.³¹⁵ Sürûrî, eserin mukaddimesinde bu eserden önce Hilye-i Hâle isimli Câmî'ye ait muammâ risâlesini şerh ettiğini ardından dostlarının rağbeti ile Mîr Hüseyin'in risâlesini izah ettiğini ve sonrasında "Hadîs ez-mutrib u mey gû vü râz-ı dehr kemter cû / Ki kes ne'gşud vü ne'gşâyed be-hikmet in mu'ammâ-râ"³¹⁶ hasebinde muamma üzerine düşünmeyi bıraktığını söyler. Dostlarından biri Risâle-i Ali Ker'i okumak istemiş ve Sürûrî'ye unuttuklarını hatırlatmıştır. Bunun üzerine eserin şerhini uygun gören Muslihuddin Mustafa, şerhi yazmayı tamamlamış ancak beyaza çekme işini bitirmemiştir. Sultan Mustafa'ya muallimlik yaptığı dönemde kendisine "Ehle arz olmak gerekdür her kemâl/ Kadr ü hâli bilmez illâ ehl-i hâl" denilmiş ve eser Sürûrî tarafından temize çekilip Şehzâdeye sunulmuştur. Sürûrî, eserin mukaddimesinde Şehzâde Mustafa'nın ismini muammada gizlemiş ve şehzâdeyi övgü dolu sözlerle methetmiştir.³¹⁷ Eserin dili Türkçe olup tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY00054 Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 6236/1 Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 9 Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001707.

1.3.3. Sarf

1.3.3.1. Şerh-i Merâhu'l-Ervâh

Ahmed b. Ali b. Mes'ud ((ö. VIII. [XIV.] yüzyılın başları) tarafından yazılan Merâhu'l-Ervâh sarf hakkındadır. Kâtip Çelebi; eserin hacimce kısa ve yararlı olduğunu, elden ele dolaştığını söyler.³¹⁸ Merâhu'l-Ervâh medreselerde Arapça sarf kitabı olarak okutulmuştur.³¹⁹ Eser üzerine çok sayıda şerh yazılmıştır. Bunlardan

³¹⁵ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 4, s. 1391.

³¹⁶ Bu beyit Hâfiz-ı Şirâzî'ye aittir. "Sözü mutriptan ve meyden söyle. Dünya râzını daha az iste. Ki kimse açmadı ve açmaz hikmet ile bu muammâyı." Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz**, Cild-i Evvel, 06 Mil Yz A 8396, 15b.

³¹⁷ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı 'Ali Ker**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/3, 208b.

³¹⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 4, s. 1317.

³¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, s. 30.

biri de Muslihuddin Mustafa Sürûrî'ye aittir. Eser üzerine yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.³²⁰ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, 000647; Atıf Efendi, 002668; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000618; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 570/2; Köprülü, Mehmet Asım Bey, 000570; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 724/1; Süleymaniye, Aşir Efendi, 000619; Süleymaniye, Darülmecnevi, 000534; Süleymaniye, Fatih, 004796; Süleymaniye, İbrahim Efendi, 000590; Süleymaniye, İbrahim Efendi, 000777; Süleymaniye, Kasıdecizade, 000633; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000987; Süleymaniye, Laleli, 003104; Süleymaniye, Serez,003413; Süleymaniye, Yahya Tevfik, 001705.

1.3.3.2. Şerhu'l-Emsiletü'l-Muhtelif

el-Emsile, medreselerde ders olarak okutulan sarf kitabıdır.³²¹ Müellifi belli olmayan eser; “nasara” fiilinin sülâsî mücerredinden doğan fiil ve isimlerin “muhtelif” ve “muttarid” çekim örneklerini ihtivâ eder. Bu sebeple “el-emsiletü'l-muhtelif” ve “el-emsiletü'l-muttaride” olmak üzere ikiye ayrılmıştır.³²² el-Emsile'ye Arapça ve Türkçe pek çok şerh yazılmış olup Muslihuddin Sürûrî'nin Şerhu'l-Emsile'si el-Emsile'nin en güzel ve en eski şerhlerindedir.³²³ Eserin dili Arapça olup çok sayıda nüshası bulunmaktadır:

Adana İl Halk Kütüphanesi, 000286; Adana İl Halk Kütüphanesi, 000801; Adana İl Halk Kütüphanesi, 000953; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1381/9; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1493/5; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1640/3; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Bal 190/18; Atıf Efendi, 002520; Atıf Efendi, 002659; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000597; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000604; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000606; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000607; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 1146/3; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 185/1; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk

³²⁰ Ali Bağcı, “Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu Merâhi'l-Ervâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yalova 2015.

³²¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, s. 30.

³²² İsmail Durmuş, “el-Emsile”, **TDVİA**, İstanbul 1995, c. 11, s. 166.

³²³ İsmail Durmuş, “el-Emsile”, **TDVİA**, İstanbul 1995, c. 11, s. 166.

618/5; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 847/2; Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 006774/2; Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 008051; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006774/2; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 003074; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 003255; Beyazıt Devlet Kütüphanesi,008051; Bosna-Hersek, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 2897/5; Burdur İl Halk Kütüphanesi, 001058-04; Çankırı İl Halk Kütüphanesi, 000597-02; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2790/1; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2827/2; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2840/3; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 5434/1; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 8265/3; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 105/4; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 1701/3; Elmalı Halk Kütüphanesi, 002733; Elmalı Halk Kütüphanesi, 002742; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1467/3; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1721/3; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1958/2; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 2439/3; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 3892/4; Kastamonu Yek. KHK1467-03; Kastamonu Yek. KHK1721/03; Kastamonu Yek. KHK2439/03; Kastamonu Yek. KHK3892/04; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, 07 El 2742/4; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, 07 El 2759/11; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, 07 El 2733/2; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 1058/4; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 148/4; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 1586/5; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 1586/7; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 1849/3; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 735/5; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta İl Halk Kütüphanesi, 32 Hk 1998/1; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Malatya Darende İlçe Halk Kütüphanesi, 44 Dar 140/12; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Malatya Darende İlçe Halk Kütüphanesi, 44 Dar 162/8; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Malatya Darende İlçe Halk Kütüphanesi, 44 Dar 162/8; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Malatya Darende İlçe Halk Kütüphanesi,44 Dar 140/12;

Konya Karatay Yusufaga Kütüphanesi, 42 Yu 7004/11; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 1618/1; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 549/4; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2032/5; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2498/2; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2499/2; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2500/1; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2526/3; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 3651/5; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5781/3; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6863/5; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6910/3; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6910/3; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 8163/2; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 753/6; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 5706/6; Millet, Ali Emiri Arabi, 004021; Millet, Ali Emiri Arabi, 004033; Millet, Ali Emiri Arabi, 004049; Millet, Ali Emiri Arabi, 004050; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 286/4; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 801/3; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 953/16; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 18117/4; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3556/3; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3507; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3498/13; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1952/4; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3809/1; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4597/4; Milli Kütüphane-Ankara, Çankırı İl Halk Kütüphanesi, 18 Hk 597/2; Milli Kütüphane-Ankara, Elazığ Ağın İlçe Halk Kütüphanesi, 23 Hk 9/12; Milli Kütüphane-Ankara, Elazığ İl Halk Kütüphanesi, 23 Hk 3310/13; Milli Kütüphane-Ankara, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 26 Hk 1012/2; Milli Kütüphane-Ankara, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 26 Hk 951/3; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9621/2; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9540; Milli Kütüphane-Ankara, Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi, 50 Ür 144/3 Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 164/3; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 164/4; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 369/7; Milli Kütüphane-

Ankara, Samsun Vezirköprü İlçe Halk Kütüphanesi, 55 Vezirköprü 466/6; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun Vezirköprü İlçe Halk Kütüphanesi, 55 Vezirköprü 474/4; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun Vezirköprü İlçe Halk Kütüphanesi, 55 Vezirköprü 402/3; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun Vezirköprü İlçe Halk Kütüphanesi, 55 Vezirköprü 677/7; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001842; Süleymaniye, Carullah, 001928; Süleymaniye, Carullah, 001976; Süleymaniye, Darülmesnevi, 000532; Süleymaniye, Denizli, 000322; Süleymaniye, Denizli, 000328; Süleymaniye, Denizli,000354; Süleymaniye, Fatih, 004759; Süleymaniye, Fatih, 004763; Süleymaniye, Fatih, 005374; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 005955; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 006069; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi,006100; Süleymaniye, Hafid Efendi, 000413; Süleymaniye, Hamidiye, 001351; Süleymaniye, Harput, 000019; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 000521; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000975; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000989; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 001025; Süleymaniye, Laleli, 003068; Süleymaniye, Laleli, 003071; Süleymaniye, Mesih Paşa, 000108; Süleymaniye, Servili, 000334; Süleymaniye, Şehit Ali Paşa, 002583; Süleymaniye, Tırnovalı, 001695; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001047; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001756; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001759; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001772; Süleymaniye, Yozgat,000462; Vahit Paşa, 000859; Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi, Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Koleksiyonu, 67 Saf 284/2.

1.3.3.3. Şerh-i Binâ

Aşağı dereceli Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulan sarf kitabıdır.³²⁴ Arapça öğrenmek isteyenlere temel sarf bilgisini vermek için hazırlanan ve daha çok Binâ ismiyle tanınan eserin müellifi belli değildir. Kitabın Şerhu'l-Mufassal'a yapılan bir atıf dolayısıyla 538'den (1143) sonra yazıldığı anlaşılmaktadır.³²⁵ Eser üzerine Rashadat Hidayatov yüksek lisans tezi hazırlamıştır.³²⁶ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

³²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, s. 30.

³²⁵ Mehmet Çakır, "Binâü'l-Ef'âl", **TDVİA**, İstanbul 1992, c. 6, s. 179.

³²⁶ Rashadat Hidayatov, "Gelibolulu Muslihuddin Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Binâ Adlı Eserinin Tahkiki", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2009.

Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 668; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000629; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 549/3; Süleymaniye, 000979; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 006038; Süleymaniye, Hafid Efendi, 000413; Vahit Paşa, 000858.

1.3.4. Nahiv

1.3.4.1. Şerhü'l-Misbâh

El-Misbâh fi'n-nahv, İmam Nâsır b. Abdi's-seyyid el-Mutarrizî (ö. 610/1213) tarafından oğlu Cemâleddin Ali'ye Arap dilini öğretmek amacıyla yazılmıştır.³²⁷ Eser; birincisi nahiv terimleri, ikincisi cümlede irâba etkili sözle ilgili kıyasî etkenler, üçüncüsü cümlede irâba etkili olan, işitilerek öğrenilen sözle ilgili etkenler, dördüncüsü cümlede irâba etkili olan manevî etkenler, beşincisi Arapçadan bölümler olmak üzere beş bâb şeklinde tertip edilmiştir.³²⁸ Çok sayıda şerh ve haşiyesi bulunan Misbâh, medreselerde nahiv konusunda ders kitabı olarak kullanılmıştır.³²⁹ Sürûî bu eseri Arap dilinde şerh etmiştir.³³⁰ Eser üzerine Hüseyin okur yüksek lisans tezi hazırlamıştır.³³¹ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır.

Adana İl Halk Kütüphanesi, 000296; Afyon Gedik, 018102; Atıf Efendi, 002566; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006187; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006218; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006219; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006544; Burdur İl Halk Kütüphanesi, 000646-01; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 5217/1; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 296/2; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 18102/1; Süleymaniye, Fatih, 004866; Süleymaniye, Fatih, 005020; Süleymaniye, Hmadiye, 001314; Süleymaniye, Kadızade Mehmed,000494; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000913; Süleymaniye, Şehit Ali Paşa, 002476.

1.3.5 Belâgat

³²⁷ M. Sadi Çöğenli, "Mutarrizî", *TDVİA*, İstanbul 2006, c. 31, s. 376.

³²⁸ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 4, s. 1364.

³²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı*, s. 333.

³³⁰ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 4, s. 1365.

³³¹ Hüseyin Okur, "Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürûî'nin Şerhu'l-Misbâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya 2011.

1.3.5.1. Bahru'l-Ma'ârif

Sürûrî'nin en meşhur ve ilmî ortamda en makbul eseri olduğu söylenebilir. Kaynaklarda müellifin diğer eserleri eleştirilmesine rağmen Bahru'l-Ma'ârif'ten övgüyle bahsedilmiştir. Müellif, gençlik döneminde ilm-i aruz araştırmalarına başladığını, Türk diliyle çalışmasını müsvedde hâle getirdiğini ancak tertibinin mümkün olmadığını söyler. Sürûrî, şehzâdenin muallimliğini üstlendiği dönemde Şehzâde Mustafa'nın talebi üzerine müsveddeleri tekrardan yazarak bu eseri meydana getirmiştir.³³² Eseri bir mukaddime, üç makâle ve bir hâtime üzerine tertib eylediğini söyleyen³³³ Sürûrî; Bahru'l-Ma'ârif'i 956/1549 yılının Safer (Mart) ayında tamamlamıştır.³³⁴ Giriş kısmı aruz ve kafiyeyle dair terimleri, birinci makale bahirleri, ikinci makale şiir sanatlarını, üçüncü makale teşbih ve Enîsi'l-uşşâk meselelerini, hatime ise şiir ilminin faydalarını açıklamaktadır.³³⁵ Faik Reşat, Bahru'l-Ma'ârif'in dilimizde bu türde meydana getirilmiş eserlerin hem ilki hem de en mükemmeli olduğunu söyler.³³⁶ Eserin ağırlık noktasını teşbih bahsi teşkil etmekte olup Ömer Faruk Akün'e göre Arapça, Farsça ve Türkçe örnekleri ve topladığı malzeme bakımından Bahru'l-Ma'ârif bu kategorideki eserlerin en zenginidir.³³⁷ Eserin dili Türkçedir. Bahru'l-Ma'ârif üzerine bir yüksek lisans,³³⁸ bir de doktora tezi³³⁹ çalışması mevcuttur. Bursalı Mehmet Tahir, eserin yüz kırk yedi resmi ihtiva eden bir nüshasının Enderûn-ı Hümâyun'da Revan Odası Kütüphanesi'nde bulunduğunu belirtir.³⁴⁰ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1365; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 622; Atif Efendi, 001978; Atif Efendi, 001979; Avusturya, Avusturya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, N.F. 36; Avusturya, Dükalık Kütüphanesi Gotha Koleksiyonu Türkçe Yazmaları, pt. 324: Seetzen: Nr. 80 ;

³³² Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Bahru'l-Ma'ârif, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 54, 1b-2a.

³³³ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Bahru'l-Ma'ârif, 06 Hk 54, 2a.

³³⁴ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 223.

³³⁵ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

³³⁶ Faik Reşat, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler **Eslaf**, s. 116.

³³⁷ Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", **TDVİA**, İstanbul 1994, c. 9, s. 416.

³³⁸ İsmail Güleç, "Bahru'l-Ma'ârif'e Göre Edebî Kavramlar", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

³³⁹ Yakup Şafak, "Sürûrî'nin Bahru'l-Ma'ârif'i ve Enîsü'l-'Uşşâk İle Mukâyesesi", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Erzurum 1991.

³⁴⁰ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 19/5; Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 005620. ; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005620; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005841; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 002709; Bursa bölge, Orhan, 001208; Çankırı İl Halk Kütüphanesi, 000470; Çorum Halk Kütüphanesi, 002114; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2114; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 1571/2; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 836; Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 024047; Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 25 Hk 24047; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Süleymaniye Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu, 34 Sü-Tarlan 113; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Süleymaniye Amcazade Hüseyinpaşa Koleksiyon, 34 Sü-Hü 455; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY00685; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY01857; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY03017; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY03028; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY03052; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY09595; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY00685; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY01857; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY03017; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY03052; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 265; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 659; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 660; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R. 540; İstanbul, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 211; İstanbul, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 809; İzmir Milli Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 1232; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 9060; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 9061; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Arızı Türkî Talat 6; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Aruzı Türkî 2; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Arûzı Türkî Talat 4; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Arûzı Türkî Talat 3; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Arûzı Türkî Talat 1; Kayseri RŞD, Raşid Efendi, 000608; Kayseri, Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi, Râşid Efendi 608;

Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 1636; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 1637; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 1638; Mevlana, 002477; Millet, Ali Emiri Edeb., 000079; Millet, Ali Emiri Edeb. , 000080; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3353; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2704; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 54; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1312; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 972; Milli Kütüphane-Ankara, Çankırı İl Halk Kütüphanesi, 18 Hk 470; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 81; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8841; Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3683; Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3684; Süleymaniye, Ali Nihat Tarlan (Tüyatok), 000113; Süleymaniye, Amcazade Hüseyin, 000455; Süleymaniye, Ayasofya, 003797; Süleymaniye, Ayasofya, 003798; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001551; Süleymaniye, Çelebi Abdullah, 000273; Süleymaniye, Esad Efendi, 002909; Süleymaniye, Fatih, 003692; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 005156; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 005472; Süleymaniye, Hamidiye, 001051; Süleymaniye, Hekimoğlu, 000598; Süleymaniye, İzmir, 000751; Süleymaniye, Kadızade Burhan, 000060; Süleymaniye, Lala İsmail, 000394; Süleymaniye, Reisülküttab, 000760; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001320; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 236; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 400; Zeytinoğlu, 000458.

1.3.5.2. Şerh-i Ebced

Risâlenin başında surhla “Şerh-i Ebced Sürûrî Efendi” ibâreleri yazılıdır. Metin besmele ile başlamış, hamdele ve salât ile devam etmiştir. Ardından ebced ve hevvez ne kadar apaçık ve meydanda olursa olsun, çocuklara mânâsı yoktur” anlamındaki Mevlânâ'nın bir beytine yer veren Sürûrî, okuduğu bu beytten hareketle çocuklara, muallimlere, şeyhlere ve dostlara hediye maksadıyla bu konuda bir eser yazmayı kararlaştırdığını belirtir. Muslihuddîn Mustafa, çocukların yazdıkları sayesinde ebcedin özelliklerini öğreneceğini söyler:

“Ḥamd ol ‘ālime kim ādeme ta‘līm-i esmā kıldı ve medḥ ol ṣāni‘e kim her isme müsemmə kıldı ve ṣalāt ol ümmiye ki tefhīm-i hüdā kıldı ve nice ‘āşiler ‘ilme ğaybdan ‘ulemā kıldı ammā ba‘d bir ğün bu fāķir Meşnevî-i Ma‘nevî ve kitāb-ı Mevlevî müzākere iderdüm bu beyt gelicek

Beyt

“Ebced ü hevvez çı fāş est pedîd

Ber-heme tıflān u ma‘nî bes ba‘îd³⁴¹

Ebced ü hevvez lügātini kitābda gördiğim gibi taķrîr eyledüm ol meclisde ḥāzır olan meşāyiḥ ü mu‘allim ve şıbyān olana iḥvāna hedıyye ola tā ki şıblara ta‘līm-i ma‘nā kılup ebced oķurken aḥvāline vāķıf olalar”³⁴²

Risālenin dili Türkçedir ve kütüphanelerde çeşitli nüshaları bulunmaktadır.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 003235; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Mecâmi Talat 697; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2515/3; Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3554/12.

1.3.5.3. Şerh-i Kâfiye

Eser, nahiv konusu ile ilgilidir. Süleymaniye Kütüphanesi, Kemankeş koleksiyonunda bulunan 585 numaralı nüshanın 1b sayfasında “Şerh-i Sürûrî li-Mevlâ Sürûrî” başlığı bulunmaktadır.³⁴³ Eserde “baḥş-i terkîb”, “baḥş-i elf ü nün”, “baḥş-i vezn”, “baḥş-i ḥurûfu’n-nidā”, “baḥş-i ḥurûfü’l-maşdar” ve “baḥş-i ḥarfü’l-istifhām” gibi başlıklar bulunmaktadır. Eserin dili Türkçe olup tespit edilebilen nüshaları şunlardır: Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000585; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000586

1.3.6. Tefsir

1.3.6.1. el-Hâşiyetü’l-kübrâ alâ Tefsîri’l-Beyzâvî

³⁴¹ Mevlâna Celâleddin Muhammed, Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs) c. 1-2, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, 1.Cilt, s. 158, Beyt: 2727.

³⁴² Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **Şerh-i Ebced**, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3554/12.

³⁴³ Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **Şerh-i Kâfiye**, Süleymâniye Kütüphanesi, Kemânkeş, 585.

Nâsiruddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer Beyzavî (ö. 685/1285) tarafından yazılmıştır.³⁴⁴ Eserin adı Envâru't-Tenzîli ve Esrâru't-Te'vîl olup “Kadı Beyzavî veya Kadı Tefsiri” isimleriyle de meşhurdur. Eser Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.³⁴⁵ Kâtip Çelebi, Sürûrî'nin Envâru't-Tenzil'e büyük ve küçük olmak üzere iki haşiye yazdığını belirtir.³⁴⁶ Şükrü Maden ise “Tefsirde Şerh, Hâşiye ve Ta'lika Literatürü”³⁴⁷ adlı makalesinde “el-Hâşiyetü'l-kübrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî” ve “el-Hâşiyetü's-suğrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî” adlarıyla Sürûrî'nin Envarü't-Tenzîl'e yazdığı büyük ve küçük iki haşiyenin ismini verir.³⁴⁸ Eserin dili Arapçadır. Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır: Süleymaniye, Şehit Ali Paşa, 000236; Süleymaniye, Yusuf Ağa, 000066; Süleymaniye, Yusuf Ağa, 000067.

1.3.6.2. el-Hâşiyetü's-suğrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî

Sürûrî'nin Kadı Beyzavî'nin Envarü't-Tenzîl'ine yazdığı küçük haşiyedir.³⁴⁹

1.3.6.3. Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf aleyhi's-selâm

Yusuf Suresi'nin tefsiridir. Kâtip Çelebi, vaiz şeyh Bahaüddin ibn Yûsuf'un, Mevlâ Ahmed ibn Ruhillâh el-Ensârî'nin ve Sürûrî'nin Yusuf sûresini tefsir ettiğini bu tefsirlerin arasında Sürûrî'nin tefsirinin hepsinden daha basit olduğunu söyler. Sürûrî kitabın yazımını 954/1547 yılının Recep (Ağustos-Eylül) ayında tamamlamıştır.³⁵⁰ Sürûrî, bazı dostlarının talebi üzerine eseri telif ettiğini söyler³⁵¹ Eserin dili Arapçadır. Eser üzerine Nazife Göksu³⁵² ve Hatice Aydın³⁵³ tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Kitabın tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

³⁴⁴ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 194.

³⁴⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, s. 23.

³⁴⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 196.

³⁴⁷ Beyzavî'nin (ö.685/1286) Envâru't-Tenzîl'ine yazılan şerh, hâşiye ve ta'likler için bakınız: Şükrü Maden, “Tefsirde Şerh Hâşiye ve Ta'lika Literatürü”, **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, 2014, Cilt: III, Sayı: 1, 193-210.

³⁴⁸ Şükrü Maden, “Tefsirde Şerh Hâşiye ve Ta'lika Literatürü”, s. 198.

³⁴⁹ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 196.

³⁵⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 395.

³⁵¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Tefsîru Sûreti Yûsuf, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 160, 1b.

³⁵² Nazife Göksu, Osmanlı Âlimi ve Dîvân Şâiri Muslihuddin Mustafa es-Sürûrî'nin Hayatı ve Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf Adlı Eserinin İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Antalya 2017.

³⁵³ Hatice Aydın, “Muslihuddin Mustafa Sürûrî ve Tefsir Metodolojisi Açısından Yusuf Sûresi Tefsiri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Karabük 2018.

Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, Balıkesir Dursunbey İlçe Halk Kütüphanesi, 10 Dur 57; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, 105812; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 160; Giresun İl Halk Kütüphanesi, 015159; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 2474; Kastamonu Yek. KHK2474; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5336/4; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5336/4; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6689; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 787; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9654; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 499; Samsun Gazi, 000499; Süleymaniye, İsmihan Sultan, 000037; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000082; Süleymaniye, Serez, 000251; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 000023; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 000149; Topkapı, Emanet Hazinesi, 000598.

1.3.6.4. Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîz

Bursalı Mehmet Tahir Nûr-ı Osmânî Kütüphanesi'nde Umur Paşa adına Sürûrî tarafından yazılmış Türkçe bir tefsirin bulunduğunu belirtir.³⁵⁴ Tefsir Süleymaniye Kütüphanesi, Nûruosmaniye koleksiyonunda 317 numarada kayıtlıdır. Metin,

Қılалум şenâ cāndan ol ma' būdı

Ki oldur heme mevcūdun maқşūdı

1.3.7. Fıkıh

1.3.7.1. Hâşiye et-Telvîhu fî Keşfi Hakaiki't-Tenkîh

Sadru's-şerîa Ubeydullâh ibn Mes'ûd el-Mahbûbî el-Buhârî (ö. 747/1346) tarafından yazılan ve temel prensiplerin gözden geçirilmesi anlamına elen Tenkîhu'l-Usûl'e çok sayıda şerh ve haşiyeler yazılmıştır.³⁵⁵ Kâtip Çelebi, bunların en önemlisinin ve ilkinin Taftazânî'nin (ö. 792/1389-90) şerhi olduğunu söyler.³⁵⁶ Taftazânî, Tenkîh'in bütün ayrıntılı kitapların özünü içeren bir kitap olduğunu, bundan dolayı yararlı bilgilerin derinliklerine dalmak istediğini, bunun üzerine et-Telvîhu fî Keşfi Hakaiki't-Tenkîh (Tenkîh'in Gerçeklerinin Ortaya Çıkarılması Hakkındaki Et-Telvîh "İşaret Etme" Kitabı) diye isimlendirilen bu şerhi derlediğini

³⁵⁴ Bursalı Mehmet Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri* (...), s. 226

³⁵⁵ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 2, s. 430

³⁵⁶ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 2, s. 431.

ifade eder. Şerh Türkistan şehirlerinin birisinde 758/1357 yılının Zil-ka'de (Ekim/Kâsım) ayının sonunda tamamlamıştır.³⁵⁷ Fıkha dair bu eser medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.³⁵⁸ Taftazânî'nin şerhi üzerine haşiye ve şerhler yazılmış olup Sürûrî'nin haşiyesi de bunlardan biridir.³⁵⁹ Eserin kataloglara göre tespit edilebilen tek nüshası şudur: Murat Molla, 000648.

1.3.7.2. Haşiyetü'l-Hidâye

Yol gösterme anlamına gelen El-Hidâye adlı fıkıh kitabı, Şeyhü'l-islâm Burhânüddîn Ali ibn Ebî Bekr Merginânî (ö. 593/1197) tarafından yazılmıştır. El-Hidâye, Merginânî'nin kendi yazdığı Bidâyetü'l-Mübtedâ adlı eserinin şerhidir.³⁶⁰ Bu şerh Hanefî mezhebinin en tanınmış ve en güvenilen metinlerinden biri olmuş, hakkında çok sayıda şerh ve haşiye yazılmıştır.³⁶¹ Ayrıca el-Hidâye ve şerhleri, Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.³⁶² İbnü's-Şihne Ebü'l-Fazl (890/1485), Burhâneddin el-Merginânî'nin el-Hidâye adlı fıkıh kitabının gusül bölümüne kadarki kısmını "Nihâyetü'n-nihâye fî tahrîri tahrîri'l-Hidâye" ismiyle beş cilde yakın bir hacimde şerh etmiştir. Bu şerhe Muslihuddin Mustafa Sürûrî haşiye yazmıştır.³⁶³ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır: Süleymaniye, İsmihan Sultan, 000128 Murat Molla, 000812.

1.3.7.3. Haşiye-i İnâye

Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî er-Rûmî el-Mısırî (ö. 786/1384) tarafından yazılan el-İnâye, Ali ibn Ebî Bekr Merginânî'nin El-Hidâye adlı eserinin şerhidir. Ekmelüddîn Muhammed'in memleketi Bayburt olup Arapça kaynaklarda Bâbirt sözcüğüne nisbetle Bâbertî, Anadolu'ya nisbetle Rûmî, Mısır'da (Kahire) vefat etmiş olması sebebiyle de Mısırî nisbeleriyle anılmaktadır.³⁶⁴ Osmanlı Müellifleri'nde Sürûrî'nin bu esere haşiye yazdığı belirtilmiştir.³⁶⁵

³⁵⁷ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 431.

³⁵⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, s. 28.

³⁵⁹ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 432.

³⁶⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 4, s. 1630.

³⁶¹ Cengiz Kallek, "El-Hidâye", **TDVİA**, İstanbul 1988, c. 17, s. 472.

³⁶² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, s. 29.

³⁶³ Murat Şimşek, "Bir Hanefî Klasığı: Merginânî'nin el-Hidâye'si ve Üzerine Yapılan Çalışmalar", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 12, Sayı 23, 2014, 305.

³⁶⁴ Arif Aytekin, "Bâbertî", **TDVİA**, İstanbul 1991, c. 4, s. 377-378.

³⁶⁵ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

1.3.8. Hadîs

1.3.8.1. Şerh-i Buhârî İlâ Nısf

Hafız İmam Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Ca'fi el-Buhârî (ö. 256/870) tarafından yazılan ve hadîs konusundaki altı kitabın ilki olan el-Câmiu's-Sahîh, Sahîh-i Buhârî ismiyle ünlüdür.³⁶⁶ Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap olarak kabul edilen el-Câmiu's-Sahîh, sahih hadîsleri toplayan ilk eserdir.³⁶⁷ İmam Nevevî, Müslim şerhinde Kur'ân'dan sonra kitapların en doğrusunun iki Sahîh olduğunu ancak kitabının bu iki kitabın en doğru ve en çok yararlı olanı olduğunu söyler.³⁶⁸ El-Câmiü's-Sahih üzerine çok sayıda şerh, ta'lik ve haşiye yazılmıştır. Sürûrî'nin ta'liki kitabın yarısına yakın kısmı üzerine yazılmış önemli bir ta'liktir.³⁶⁹ Eserin dili Arapçadır.

1.3.9. Dînî-Ahlakî

1.3.9.1. Şerh-i Zahîretü'l-Mülûk

Seyyid Ali b. Şihâb el-Hemedânî (ö. 786/1384) tarafından yazılan Zahîretü'l-Mülûk, on bâb olarak düzenlenmiştir: 1. İmân 2. Kulluk 3. Ahlak güzellikleri 4. Ana-baba hakları 5. Saltanatın kuralları 6. Manevî saltanat 7. İyi olanın emredilmesi, kötü olanın yasaklanması 8. Nimete şükür 9. Belâlara sabır 10. Kibrin ve öfkenin kötülenmesi.³⁷⁰ Mustafa b. Şaban Sürûrî, eseri Şehzâde Mustafa'nın talebi üzerine Türkçeye tercüme etmiş;³⁷¹ mukaddime bölümünde Şehzâde Mustafa'ya "melik-i vâris-i mülk-i Süleymân ve melek-i lâbis-i libâs-ı insân, zübdeti's-selâtinü'l-'azâm, umdetü'l-havâkinü'l-kirâm Hazret-i Sultân Mustâfâ bin es-Sultân Süleymân" sözcükleriyle övmüştür. Muslihuddîn Mustafa, Zahîretü'l-Mülûk'un Şehzâde Mustafa'ya hediye olarak sunulduğunu, eserin Fars diliyle yazıldığını ve anlaşılması zor sözcükleri ihtivâ ettiğini söyler. Kitabın açık bir dil ile Türkçeye tefsir edilmesinin herkese fayda sağlayacağını belirten Sürûrî, bazı kitapların şerh edilmesinin şehzâde tarafından emredilmesi üzerine bu eseri şerh etmiştir.³⁷² Eserin

³⁶⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 459.

³⁶⁷ M. Yaşar Kandemir, "el-Câmiu's-Sahîh", **TDVİA**, İstanbul 1993, c. 7, s. 114.

³⁶⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 459.

³⁶⁹ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 470.

³⁷⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 675.

³⁷¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk**, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4629, 1b.

³⁷² Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk**, 1b-2a.

dili Türkçe olup yazımı iki ay sürmüştür. Tercümenin sonunda Sultân Mustafa'ya şu şekilde dua eder:

Çün bana bu şerhi fermân itdi sultân-ı safâ
Ya'ni âlem fahri düşmen kahrı Sultân Mustafâ

Gâh olurdu hayline hemrâh olup sayda sayd
Gâh olurdu bende hayli bendesi bendinde kayd

Böyle iken iki ay içre tamâm oldu kitâb
Himmat itdüğüçün ol sürûr-ı 'âlî-cenâb

N'ola ger dirsem ben ol sultânıma hayru'l-mülûk
Kim bunun gibi kitâbun zabtına kıldı sülûk

'Âlim iken bu kitâb ile çün ol 'âmil ola
'Âlem-i 'âmil olup 'âlemde 'âdil ola³⁷³

Eserin konusu ve sonda yer alan bu şiir Sürûrî'nin Şehzâde Mustafa'ya devlet yönetimi ve ahlakı ile ilgili birtakım mevzuları aktarmak istediğini göstermektedir. Mehmet Ali Aynî, Sürûrî'nin edebî ve dinî ilimlere sahip faziletli bir âlim olduğunu söyler ve Şehzâde Mustafa'ya muallimliği sırasında müstakbel padişahın vazifesini tamamıyla anlayan, âdil, yurdunu ve halkını candan seven bir adam olarak yetiştirmek istediği için ahlakî hususiyetleri ve saltanatın gerekliliklerini içeren bir kitap yazıp takdim etmeyi düşündüğünü söyler. Aynî; böyle bir kitabı doğrudan yazıp şehzâdeye sunmanın bazı sıkıntılara sebep olabileceği düşüncesiyle Sürûrî'nin geçmiş eserlere müracaat ettiğini ve Türkçeye çevrildiğinde herkesin istifade edeceği Zahîretü'l-Mülûk'u yazdığını belirtir.³⁷⁴ Eserin ismi diğer kaynaklarda ve kataloglarda genel olarak "tercüme" şeklinde geçmektedir. Ancak Sürûrî, mukaddimede eseri şerh ve beyan ettiğini söylemiş; temme ifadesinde ise eserini Şerh-i Kitâb-ı Zahîretü'l-Mülûk olarak ifade etmiştir.³⁷⁵ Bu yüzden eserin başlığı Şerh-i Zahîretü'l-Mülûk olarak yazılmıştır. Eserin kütüphane kataloglarına göre tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, 001728; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Regius; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY02671; İstanbul

³⁷³ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk**, 249a.

³⁷⁴ Mehmet Ali Aynî, **Türk Ahlakçıları**, Kitapevi, Birinci Baskı, İstanbul 1939, s. 197-198.

³⁷⁵ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk**, 249a.

Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY02716; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY06957; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY06959; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R. 922; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 403; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 1; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4629; Süleymaniye, Ayasofya, 002858; Süleymaniye, Fatih, 003472; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 001584; Süleymaniye, Hekimoğlu, 000554; Topkapı, Revan Köşkü, 000403; Vatikan, Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Vat.Turco 303.

1.3.9.2. Kitâb-ı Tercüme-i Ravzu'r-Reyâhîn fi Hikâyâti's-Sâlihîn

Ravdu'r-Reyâhîne fi Hikâyâtü's-Sâlihîn adlı eser Abdullah ibn Es'ad el-Yâfî el-Yemenî (ö. 768) tarafından yazılmış olup yazar eserine Nüzhetü'l-Uyûni'n-Nevâzırî ve Tuhfetü'l-Kulûbî ve'l-Havâtır adını vermiştir. “İyi Kişilerin Hikâyeleri Hakkındaki Ravdu'r-Reyâhîn “Fesleğen Bahçeleri” Kitabı” anlamına gelen eserde sâlih kişilere dair beş yüz hikâye derlenmiştir. Eser Sürûrî tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.³⁷⁶ Sürûrî'nin bu eseri üzerine Rıdvan Kabak tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.³⁷⁷ Eserin Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu'nda 000850 numarada kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır.

1.3.9.3. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl

Şebistân-ı Hayâl; Fettâhî el-Nişabûrî imiyle tanınan Mevlânâ Yahya Sibek (ö. 852) tarafından Farsça olarak yazılmıştır.³⁷⁸ Hayal meskeni anlamına gelen eser; manzum ve mensur hikâyelerden, kısa masallardan ve özellikle nükteli yazılardan müteşekkil bir mecmua hüviyeti taşımaktadır.³⁷⁹ Sürûrî, eseri Türkçe olarak şerh etmiştir. Eser üzerine Bilal Elbir doktora tezi hazırlanmıştır.³⁸⁰ Elbir, çalışmasında Şebistan-ı Hayal'in konu itibariyle dinî bir eser olduğunu aynı zamanda harf ve

³⁷⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 745.

³⁷⁷ Rıdvan Kabak, “Gelibolulu Muslihuddîn Mustafa B. Şaban Sürûrî'nin Ravzu'r-Reyyâhîn Fî-Hikâyâti's-sâlihîn Tercümesi Adlı Eseri (İnceleme-Metin)” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kayseri 2017.

³⁷⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 3, s. 823.

³⁷⁹ CL. Huart, “Fettâhî”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 4, MEB, İstanbul, 1950, s. 582.

³⁸⁰ Bilal Elbir, “Sürûrî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 2003.

kelime oyunları ile dolu girift bir muamma özelliği taşıdığını ifade eder.³⁸¹ Şerh-i Şebistan-ı Hayâl, eserin orijinaline uygun olarak sekiz bâb olarak düzenlenmiştir.³⁸² Bursalı Mehmet Tahir, müellif hattı nüshanın Şehzâde Cami-i Şerîfi Kütüphanesi'nde bulunduğunu söyler.³⁸³ Bilal Elbir, yaptığı araştırmalara rağmen böyle bir nüshaya ulaşılamadığını belirtir.³⁸⁴ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.quart.978; Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.quart.1448; Bosna-Hersek, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 4102; Bosna-Hersek, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 1532; Bursa Bölge, Haraççıoğlu, 000910; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ducaurroy, 23; İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae Edebiyat 250; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY00140; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY01747; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY03457; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY01747; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, A. 2400; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, S 4484; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 217; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 168; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 1178/2; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6446; Süleymaniye, Aşir Efendi, 000406; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001667; Süleymaniye, Darülmünevi, 000434; Süleymaniye, Esad Efendi, 002791; Süleymaniye, Halet Efendi, 000721; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000805; Süleymaniye, Lala İsmail, 000531; Süleymaniye, Lala İsmail, 000532; Süleymaniye, Serez, 003951; Topkapı, Ahmet III. Kit. , 002400.

1.3.9.4. el-Hikâyetü'l-Garîbe

Eser, Sürûrî'nin Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf adlı eserindeki hikayeleri bir araya getirmektedir. Eserin başında “Bu Sürûrî Efendi'nin Sûre-i Yûsuf tefsirinde anlattığı

³⁸¹ Bilal Elbir, “Sürûrî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, s. 32.

³⁸² Bilal Elbir, “Sürûrî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, s. 33.

³⁸³ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

³⁸⁴ Bilal Elbir, “Sürûrî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, s. 33.

yüz kırk hikâyedir.”³⁸⁵ bilgisi bulunmaktadır. Metnin dili Arapça olup hamdele ile başlamaktadır. Kısa bir mukaddimenin ardından “hikâye” başlıkları ile bahsi geçen hikâyelere yer verilmiştir. 130b-137a varakları arasında bulunan eser, Süleymaniye Kütüphanesi’nde Ayasofya adlı koleksiyonda 02195-012 numarada kayıtlıdır.

1.3.10. Kelâm

1.3.10.1. Haşîye-i Şerh-i Mevâkîf

Adudüddin el-Îcî (ö. 756/1355) tarafından kaleme alınan el-Mevâkîf, kelâma dair bir eser olup Mevâkîf’in şerh ve haşiyeleri medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.³⁸⁶ Âşık Çelebi, Sürûrî’nin Hâşîye-i Şerh-i Mevâkîf’inin bulunduğunu söyler. Eserin dili Arapçadır.³⁸⁷

1.3.11. Mantık

1.3.11.1. Havâşî li-Şerhi Îsâgûcî

Aristo’nun mantık kitaplarından ilki olan Katagoriler’in anlaşılması için Furfûriyûs (ö. 304) tarafından yazılmıştır. Îsagoge adını taşıyan eserin asıl konusu yazarın “beş ses” veya “beş lafız” dediği “beş küllî”dir.³⁸⁸ Kâtip Çelebi, kelimenin beş tümel anlamında Yunancadan geldiğini ve mantığın dokuz bölümünden biri olduğunu söyler.³⁸⁹ Kitap Arapçaya çevrildikten sonra Arapçadaki söylenişiyile Îsâgûcî olarak anılmış ve İslam dünyasında büyük ilgi görmüş, mantık alanında yazılan eserlerin adı hâline gelmiştir.³⁹⁰ Eserin Arapça tercümelere, şerhleri, hülâsaları ve adaptasyonları yapılmıştır. Bunların en çok bilineni ve şerh edileni Esîrüddîn el-Ebherî’nin (ö. 700/1300) eseridir.³⁹¹ er-Risâletü’l-Esîriyye fi’l-mantık adıyla da bilinen eser mantığın bütün konularını içermektedir. Daha sonraki çalışmalar çoğunlukla Ebherî’nin Îsâgûcî’si etrafında devam etmiştir.³⁹² Risâle-i Ebheriyye, Hüsâmüddin Kâtî (ö. 760/1359) tarafından muhtasar olarak şerh edilmiş olup bu şerhe çok sayıda haşîye ve şerh yazılmıştır.³⁹³ Sürûrî’nin Îsâgûcî şerhi de

³⁸⁵ هذه مائة و اربعون حكايت الي اوردها سروري افندي في تفسيره في سورة يوسف Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **el-Hikâyetü’l-Garîbe**, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 02195-012.

³⁸⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, s. 21.

³⁸⁷ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ’irü’ş-Şu’arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 966.

³⁸⁸ Abdülkuddüs Bingöl, “Îsâgûcî” **TDVİA**, İstanbul 2000, c. 22, s. 488.

³⁸⁹ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 1, s. 208.

³⁹⁰ Abdülkuddüs Bingöl, “Îsâgûcî” s. 488.

³⁹¹ Moh Ben. Cheneb, “Îsâgûcî”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 5/2, MEB, İstanbul, 1979, s. 1066.

³⁹² Abdülkuddüs Bingöl, “Îsâgûcî” s. 488.

³⁹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, s. 31.

geleneğin içerisinde bu konudaki önemli şerhlerden birisi olmuştur.³⁹⁴ Eserin ismi kataloglarda ve kaynaklarda Havâşî li-Şerhi İîsâgûcî³⁹⁵, Havâşî alâ şerhi İîsâgûcî³⁹⁶, Şerhu'l-İîsâgûcî, Şerhü'r-Risâleti'l-İîsâgûcî, Hâşîye alâ Şerhu Hüsâmü'l-Katî ale'l-İîsâgûcî şeklinde de geçmektedir. Eserin dili Arapçadır. Şerhin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, 001611; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 550/2; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 004428; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 002886; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 5132/1; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, 42 Kon 216/7; Konya Bölge, 000216; Köprülü, Mehmed Asım Bey, 000297; Millet, Feyzullah Efendi, 001881; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2848/2; Süleymaniye, Ayasofya, 002496; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 000852; Süleymaniye, Fatih, 003291; Süleymaniye, Fatih, 003305.

1.3.12. Astronomi

1.3.12.1. Kitâb-ı Nücûm

Nev'izâde Atâî, Şakaik-ı Nu'maniye'de³⁹⁷ ve Mehmet Süreyyâ ise Sicill-i Osmanî'de³⁹⁸ Sürûrî'nin ilm-i nücûm konusunda bir eserinin bulunduğunu belirtir. Âşık Çelebi yıldızlarla ilgili bu eserin adını Kitâb-ı Nücûm olarak verir ve kitabın dilinin Türkçe olduğunu söyler.³⁹⁹

1.3.13. Tıp

1.3.13.1. Terceme-i Risâletün fî Çûb-ı Çînî

Eserin ismi 'Çin çöpü hakkında bir risale' anlamına gelmekte olup çûb; hekimlikte kullanılan "saparna" isimli bir bitkinin adıdır. İmâdüddîn Mahmûd eş-Şirâzî ve Alâüddin ismiyle tanınan Nûrullâh tarafından bu konuda eser yazılmıştır. Sürûrî, Nurullah'ın eserini Farsçadan Türkçeye tercüme etmiştir. Kâtip Çelebi, bu eseri gördüğünü ve kısa bir kitap olduğunu söyler. Kâtip Çelebi'ye göre Sürûrî

³⁹⁴ Abdülkuddüs Bingöl, "İîsâgûcî" s. 488.

³⁹⁵ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Şerhu'l-İîsâgûcî, Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 550/2, 20b.

³⁹⁶ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Şerhü'r-Risâleti'l-İîsâgûcî, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2848/2, 65a.

³⁹⁷ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 25.

³⁹⁸ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, s. 1556.

³⁹⁹ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 966.

eserde bu bitkinin çıkış yerinin Avrupa ülkeleri olduğunu, 950 yılında tüccarlardan birinin bunu ihraç ettiğini, bundan önce ise (gizli şeyleri) sakınarak ülkelerinden dışarı çıkarmadıklarını anlatmıştır. Eseri Mahfi mahlaslı şâir Geylânî de tercüme etmiştir.⁴⁰⁰ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Süleymaniye, Lala İsmail, 000389; Süleymaniye, Reisülküttab, 001207; Türkiye Kütüphaneleri, Türkiye Kütüphanelerinde bulunan Tıb Yazmaları, Reisülküttab (Süleymaniye Ktp.) No. 9/1207; Türkiye Kütüphaneleri, Türkiye Kütüphanelerinde bulunan Tıb Yazmaları, Köprülü Ktb. No. 12/1598; Türkiye Kütüphaneleri, Türkiye Kütüphanelerinde bulunan Tıb Yazmaları, Lala İsmail Efendi (Murad Molla Ktb.) 5/398;

1.3.13.2. Şerhu Mu’cizi’l-Kânûn

İbn Sinâ’nın el-Kânûn’unun, Şerhu Teşrîh’te işlediği anatomi kısmı dışında kalan bölümlerinin özetidir. El-Mu’cez fi’t-tıb veya Mu’cizü’l-Kânûn isimleriyle bilinir.⁴⁰¹ Döneminde ikinci İbn Sînâ olarak anılan ve İbn en-Nefis ismiyle tanınan allâme şeyh İmam Alâüddîn Alî b. Ebi’l-Hazm el-Kureşî (ö. 687/1288) tarafından yazılmıştır.⁴⁰² Eser dört bölüm şeklinde düzenlenmiş olup birincisi genel tıbbın bilgi ve uygulama ile ilgili tali kuralları, ikincisi basit ve bileşik ilaçlar ve gıdalar, üçüncüsü birer birer organlarla ilgili hastalıklar, dördüncüsü sadece bir organla ilgili hastalıklar, bunların sebepleri, belirtileri ve tedâvileri hakkındadır.⁴⁰³ Kâtip Çelebi eserin, kısa olmasına rağmen öğretici, geçerli ve sanat konusunda mükemmel olduğunu söyler.⁴⁰⁴ Mu’cizü’l-Kânûn, İslam dünyasında çok sayıda şerh, talikat ve tercüme çalışmasına konu olmuştur. Bu şerhlerden biri de Sürûrî’nin Türkçe şerhidir.

Şehzâde Mustafa’nın hizmetinde bulunduğu dönemde Muslihuddin Sürûrî’nin huzuruna maharetli bir tabip gelerek merâmını ifade etmiş ve ardından “metn-i Mu’ciz Türkî dil ile terceme kılınsa ve rûşen ‘ibâretle şerh ü beyân olınsa nef’i ‘âm ve kerem tâm olurdu” diye söylemiştir. Bu ilimden Şehzâde Mustafa’nın da memnun olacağı düşünen Sürûrî, “Evvelâ bilgil ki her ‘ilmün mâhiyyetin ve

⁴⁰⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 2, s. 700.

⁴⁰¹ Esin Kahya, “İbn Nefis”, **TDVİA**, İstanbul 2000, c. 21, s. 173-176.

⁴⁰² Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 4, s. 1519.

⁴⁰³ Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi’l-Kanûn**, 96b.

⁴⁰⁴ Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi’l-Kanûn**, 96b.

mevzû'ın ve gâyetin bilmek gerekdür imdi 'ilm-i tibbun mâhiyyetin ve mevzû'ın ve gâyetin bilmek lâzımdır" diyerek çalışmalara başlamıştır. Şârih, şerhin mukaddimesinde Mu'ciz yazarının ismi, kenti ve nisbeti hakkında da bilgi vermiştir.⁴⁰⁵ Sürûrî, "Şerhu Mu'ciz iki cild kılınmak münâsib görülüp cild-i sâni emrâz-ı enfden ibtidâ kılınmak vech görüldi vechde 'ayna zâhir olup vech olduğu için" ifadeleriyle eserini iki cilt olarak tertip etmiştir.⁴⁰⁶ Sürûrî'nin şerhi biyografik kaynaklarda Şerhu Mu'ciz mine't-Tıb ismiyle de geçmektedir. Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.2276; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2929; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 11282; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY00964; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY04354; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY07080; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1077; Süleymaniye, Ayasofya, 003662; Süleymaniye, Fatih, 003542; Süleymaniye, Hekimoğlu, 000576; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 00347; Süleymaniye, Mihri Şah Sultan, 000345; Süleymaniye, Şehit Ali Paşa, 002060.

1.3.14. Diğer İlimler

1.3.14.1. Terceme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât

Zekeriya b. Muhammed b. Mahmud Ebû Yahyâ (ö. 682/1283) tarafından yazılan eser kozmografya ile ilgili olup iki kısımdan oluşur. Birinci bölümde gök, ikinci bölümde yer ile alakalı şeylerden bahsedilmektedir. Eser coğrafi bilgileri de ihtivâ etmektedir.⁴⁰⁷ Kazvîni'nin eseri çok beğenilmiş, kısaltılarak veya aynen tercüme edilerek, bazen de ilavelerle İran ve Türk edebiyatlarına kazandırılmıştır.⁴⁰⁸ Bu tercümelere biri de Muslihuddin Mustafa Sürûrî tarafından yapılmıştır. Eserin adı Kitâbu Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât şeklindedir.⁴⁰⁹ Mukaddimede Şehzâde Mustafa'dan övgüyle bahseden Sürûrî, Mekke'de tüccar zümresinden

⁴⁰⁵ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi'l-Kanûn**, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2929, 1b.

⁴⁰⁶ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi'l-Kanûn**, 96b.

⁴⁰⁷ M. Streck, "Kazvîni", **İslam Ansiklopedisi**, MEB, İstanbul, 1977, c. 6, s. 528-529.

⁴⁰⁸ Günay Kut, "Acâibü'l-Mahlûkât", **TDVİA**, İstanbul 1988, c. 9, s. 315.

⁴⁰⁹ Günay Kut, "Acâibü'l-Mahlûkât", s. 317.

saygın bir kişinin bu kitabı gönderdiğini ve şehzâdenin talebi üzerine eseri şerh ve beyan ettiğini söyler.⁴¹⁰ Şehzâdenin padişahın fermanı ile öldürülmesi üzerine üzüntüye kapılan ve gönü kırılan Sürûrî, eser henüz tamamlanmamışken telifi bırakmıştır.⁴¹¹ Muslihuddin Mustafa'nın yarım bıraktığı tercümeyle 1701 yılında Rodosizâde tamamlamıştır.⁴¹² Sürûrî'nin tercümesi üzerine Betül Bülbül Oğuz göstergebilim metoduna dayalı doktora tezi;⁴¹³ Gülhan Başkan ise eserin minyatürleri hakkında yüksek lisans tezi hazırlamıştır.⁴¹⁴ Kütüphane kataloglarına göre eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.quart 1828; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Sloane 24954; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Sloane 7894; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Tarihi Türkî 123; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5355; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5355; Süleymaniye, Fatih, 004158.

1.3.14.2. Tercüme-i Kitâbü'l-Acâibi ve'l-Garâib

Eser, Sürûrî tarafından tercüme edilmiştir. Kâtip Çelebi, bu eseri yazan kişinin kuzeybatı Afrikalı bir kişi olduğunu ve Sürûrî'nin yazarın memleketi ile ilgili verdiği bilginin doğru olduğunu söyler. Eser on makale şeklindedir. Birincisi yüce varlıklar; ikincisi felekler, üçüncüsü zaman, dördüncüsü alçak varlıklar (ve bunların nazîreleri), beşincisi unsurlar, altıncısı madenler, yedincisi bitkiler, sekizincisi canlılar (ve bunda anatominin ayrıntılı açıklaması vardır), dokuzuncusu kuvvetler ve onuncusu cin hakkındadır.⁴¹⁵ Kataloglara göre eserin nüshaları şunlardır:

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, 002462; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, A. 3632; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 405; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 409;

⁴¹⁰ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, "Terceme-i Acâ'ibu'l-Mahlûkât", Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5355, 1b-2a.

⁴¹¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, "Terceme-i Acâ'ibu'l-Mahlûkât", 161b.

⁴¹² Günay Kut, "Acâibü'l-Mahlûkât", s. 317.

⁴¹³ Betül Bülbül Oğuz, "Sürûrî'nin Kitâbü'l-'Acâibü'l-Garâib'i Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2014.

⁴¹⁴ Gülhan Başkan, "Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 45 Hk. 5355 No'da Kayıtlı Sürûrî Çevirisi Acaibü'l-Mahlûkât Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kayseri 2007.

⁴¹⁵ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 3, s. 1146.

İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1663; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1088 İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1662; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 3109; Süleymaniye, İbrahim Efendi, 000663; Topkapı, Revan Köşkü, 001088.

1.3.14.3. Kitâbü’ş-Şehâde

Tanıklık kitabı anlamına gelen eser “*Bir hâkimin dava sırasında tanıkların ifadesine ihtiyacı varsa*”⁴¹⁶ mânâsındaki bir ifadeyle başlar ve daha sonrasında davanın usûlüne, tanıklığa, ve hâkimin tutumuna dair bilgiler verir. Ayrıca metnin üst kısmında surhla yazılmış şekilde “Risâle-i Sürûrî” başlığı bulunmaktadır. Eser Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa’da 2838/6 numarada kayıtlıdır.

⁴¹⁶ “إذا لقا في قضايه يحتاج إيا شهادة الشهود” Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **Kitâbü’ş-Şehâde**, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa 2838/6, 36b-37b.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ

2.1. ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ'İN YAZILIŞI

2.1.1. Telif Sebebi

Muslihuddin Sürûrî, eserin mukaddimesinde önceki dönemlerde yaşayan sâlih kimselerin hakikat sırlarını ve tarikat usullerini semboller ve imâlar yoluyla gizleyerek anlattığını belirtir.⁴¹⁷ Sürûrî'ye göre “tercümânü'l-esrâr” ve “lisânü'l-gayb” lakabıyla anılan Hâfız-ı Şirâzî de bu sâlih kimseler zümresindedir. Onun şiirlerinin tamamı remizler ve lügazlar ile doludur. Sürûrî, tarikat sırlarına uzak olan ve hakikat yolundan haberdar olmayan bazı kişilerin kendi anlayışındaki kusur sebebiyle Hâfız'ı anlayamadıklarını ve onun şiirindeki manayı inkâr ettiğini söyler. Ayrıca bu görüşünü “Çok ayıplayan vardır doğru sözü, bu onun hastalıklı fehminden dolayıdır” manasındaki Mütenebbî'nin bir beytiyle destekler.⁴¹⁸

Sürûrî, Hâfız-ı Şirâzî'nin şiirlerinin anlaşılmasının zor olduğunu ikinci cildin hatimesinde de dile getirmiştir. Bu zorluk kemâl ve fazilet sahibi kişilerce zâten bilinmektedir. Hâfız'ın lafızlarının doğru bir şekilde izah edilmesinde birçok kişi âciz ve kusurlu kalmıştır. Şiirlerdeki murâdın algılanmasında bu kişiler şaşkın bir hâle düşmüşlerdir. Çünkü lisânü'l-gayb lakaplı Hâfız'ın şiirlerini şerh etmek kolay değildir.

“Ehl-i fazl u kemâle ve erbâb-ı vecd ü hâle ma'lûmdur ki Hâce Hâfızuñ ekşer-i elfâzinuñ ma'nî-i manţûkı beyânında hayli ahâlî 'âciz ü kâşırlar ve ma'nî-i murâd ta'yîninde mütehayyirler idî fî'l-vâkı' lisânu'l-gayb şerhi âsân olmaz” (İ240a)

⁴¹⁷ “Ki aşhâb-ı hâlden selef-i şâlihîn rıdvânü'llâhi te'alâ 'aleyhim ecma'in ahvâl-i tarîkati ve esrâr-ı hakîkati remz u imâ ve ta'miye vü ihfâ tarîki ile beyân itmişlerdür” (M1b)

⁴¹⁸ “Bu zümrenün içinde lisânü'l-gayb ve tercümânü'l-esrâr lakab virilen Şemseddin Muhammed el-Hâfız eş-Şirâzî kaddesallâhu sırrahu'l-azîz cemî'-i eş'ârında remz ü elgâz ve şüret ü mecâzda ibrâz tarîkini ihtiyâr idüp ammâ ahvâl-i sülûkdan gâfil ve esrâr-ı tarîkatdan zâhil olanlar kuşur-ı fehminden inkâr-ı küllî kılp ve ba'zı mütehayyir çalup

Ve kem min-'â'ibin kavlen şahîhan

V'afetühu mine'l-fehmi's-saķîmi” (M1b)

(Çok ayıplayan vardır doğru sözü, bu onun hastalıklı fehminden dolayıdır.)

Sürûrî; Hâfız-ı Şîrâzî'nin anlaşılmasındaki bu zorluk sebebiyle gönül ehli bazı kişilerin kendisine meylettiğini, Hâfız'ın şiirlerindeki kimi sırları sorduğunu ve bu sorulara bildiği kadarıyla sözlü olarak cevap verdiğini ifade eder. Daha sonra bunların Türk diliyle yazılmasının ve tabir edilmesinin talep edilmesi üzerine Sürûrî, bazı vakitlerini bu izaha sarf ederek mecâzî anlamları ortaya çıkartmış ve hakîkî manaları beyân etmiştir. Sürûrî, bu şerh ile anlayışı kusurlu kişilerin kâmil insan; kör ve gâfillerin ise gönül ehli olmasını amaçlamıştır.

“Ehl-i dilden zurefâ ve erbâb-ı kulûbdan ‘urefâ gâhî bu fakîre mâ’il olup ba‘zî esrârî sâ’il olup bu haķîr daħi bildügi kadar taħķîķ-i merâm ve taķdîr-i kelâm idüp ba‘dehu taķrîr-i taħrîre tebdîl kılnmaķ ve Türķî dil ile ta‘bîr olunmak taleb olunup ba‘zî evķât aña maşrûf kılnıp ‘alâ-vechî’l-icmâl ma‘nâ-yı mecâzî beyân ve ma‘nâ-yı haķîķî ‘ayân olundı tâ ki ķaşır u nâķışlar tām u kāmîl ve ‘āmî vü ğâfîl olanlar ehl-i dil olalar” (M1b-M2a)

Sürûrî’ye göre kibir sahibi inatçı bazı kişilere âyet-i kerîmeler ve Hz. Peygamber’in mucizleri dahi tesir etmez. “Söz bilir değilsin ey dilber hatâ bundadır. Gönül ehlinin sözünü dinleyesin ve bu hatadır demeyesin” anlamında Hâfız-ı Şîrâzî’nin bir beytine yer veren Sürûrî; kibir, inat ve haset ehli bu kişilerin daima cehâlet içerisinde kalacağını belirtir.⁴¹⁹

2.1.2. Telif Süreci

Eserin ikinci cildinde bulunan ferâĝ kaydından metnin yazımının 966 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Bu tarih, Şehzâde Mustafa’nın 960/1553 yılında Aköyük’te öldürülmesinden sonraki sürecin içerisinde ve şerhin yazımı şârihin vefâtından üç yıl öncesine denk gelmektedir. 960-969 yılları arasındaki dokuz yıllık bu süreç, Sürûrî için maddî ve manevî olarak pek çok zorluklarla doludur. Bu zorluklar, birinci cildin mukaddimesinde yer alan “Keşret-i eşĝâlüm ve teşevvüş-i

⁴¹⁹ “Mekâbir ü mu‘ânîd olanlar âyât-ı beyyinât-ı Ĥazret-i Ĥudâdan ve mu‘cizât-ı zâhirât-ı enbiyâdan müte‘eşşir olmazlar ve Ĥaķķa taşdıķ ü iķân kılmazlar Ĥazret-i Ĥ’âce Ĥâfîz anlaruñ gibi bî-fehm olanlaruñ Ĥiķâbında laķîfe vü luţf vechi ile cevâbında bu maţla‘-ı muţalla‘-ı dimiş SüĤan-şinâs neî ey dilberâ Ĥaţâ incâst Ćü bi’snevî süĤan-ı ehl-i dil me-ĝü ki Ĥaţâst Lâcerem bî-idrâķ u mu‘ânîdler ve Ĥodbîn ü Ĥâsîdler cehl-i cibillî perdesinde ve ‘inâd-ı aşlî dâ’iresinde ķalurlar” (M2a)

hâlüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken” (M378a) ifadelerinden de anlaşılmalıdır.

Şârih; birinci cildin mukaddimesinde birçok işle meşgul olduğu, hâlinin karışık bir vaziyet aldığı ve hayatının sıkıntılarla dolduğu bir dönemde on ay mikdarı bir zamanda Hâfız Dîvânı'nı yarısına kadar şerh ederek “ayın” harfine kadar geldiğini belirtir. Sürûrî, bu harften başlayarak eseri tamamlama niyetinde olduğunu da söyler.

“Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfiẓa on ay miḡdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḡdârı şerḡ olunup ‘ayn harfî şerḡine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur” (M378a)

İncelemiş olduğumuz nüshaların birçoğunda genel olarak ikinci cildin mukaddimesindeki 966 tarihli ferâḡ kaydı kopya edilmiştir.⁴²⁰ Bu kayda hem birinci ciltlerin sonunda hem de ikinci ciltlerin sonunda rastlanmaktadır. Milli Kütüphane’de bulunan ve okumada esas aldığımız 06 Mil Yz A 8396 numaralı nüshanın ferâḡ kaydı ise “Ḥurrire fi-evâhiri Ramâzânî'l-Mübârek seneten ḡamsin ve sittîne ve tis‘amâ’ie (965)” (M378a) şeklinde verilmiştir. Yani birinci cildin yazımı 965 yılında Ramazan ayının sonlarına denk gelmektedir. Diğer nüshaların hiçbirinde 965 yılını gösteren bir tarih bulunmamaktadır. Eserin on aylık bir süreçte yazıldığı düşünülürse ilk cildin yazımına 964 yılının sonlarında başladığı tahmin edilebilir. Birinci ciltteki bu istinsah kaydına göre 965 yılı Ramazan ayından ikinci cildin tamamlandığı 966 yılı Zilhicce ayına kadar yaklaşık on dört, on beş ay vardır. İkinci cildin kaç ayda tamamlandığı ile ilgili şârih herhangi bir bilgiye yer vermez. Bu sebeple birinci cilt tamamlandıktan sonra şârihin doğrudan ikinci cildin şerhine başlayıp başlamadığı bilgisi mevcut değildir. Bununla birlikte aradaki on dört aylık sürenin ikinci cildin yazımı için makul bir zaman olduğu söylenebilir. Bu bilgilerden hareketle eserin yazımının 964 yılının sonlarından 966 yılı Zilhicce ayına kadar

⁴²⁰ “Ḳad vaḡı‘a’l-ferâḡu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-râbi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘â er-râbi‘ min şehri Zilḡicce’i’ş-şerife senete sittin ve sittîne ve tis‘amâ’ie [966] ḡad vaḡı‘a’l-ferâḡ min tenmiḡihi bi-‘avni’llâhi te‘alâ ve ḡüsnü tevfiḡihi yevme’l-ḡamîs es-sâdisi ve’l-‘aşrîn min Zilḡicce’i’l-ḡarâm senete sittin ve sittîn ve tis‘amâ’ie” (İ240a)

(Bu kitabın telifi 966 yılının Zilhacce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitmiştir. Kitabın tashihi ise Allâh teâlânın yardımı ve ḡüsn-i tevfiḡi ile 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır.)

devam ettiği ve yaklaşık olarak 24-25 ay sürdüğü söylenebilir. Şârih, ikinci cildin tamamını 966 yılının Zilhicce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitirmiş; kitabın tashihini ise 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır.

Şârih; Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı yazma sürecini ikinci cildin mukaddimesinde de ifade etmiştir. Buna göre Sürûrî, insanların nazarından düştüğü ve yaşlılığının arttığı bir dönemde yaşı yetmişe ulaşmış bir vaziyette iken Allâh'ın faziletlerine talip olup feyze yönelerek tüm sıkıntılarının ve meşguliyetlerinin arasında gecelerde uykuyu ve istirahatini, gündüzlerde ise gezi ve sohbeti bir kenara bırakarak her vakitte feyz talep ederek ve gittikçe feyzlerin artmasıyla Hâfız'ın şiirlerini beyan edip var olan manaları gün yüzüne çıkarmıştır.

“Bu ‘avâmu’n-nâs nazarından düşmüş ve başına zenâbir-i hümûm üşmiş ‘ömri yetmişe yitmiş pîr ü fakîr cümle hazz u şafâda dil-gîr olan tâlib-i fazl-ı Rahmân olup hazret-i feyyâza tûklân kılup kesret-i iştiğâli ve teferruğ-ı bâli var iken gicelerde nevm üistirâhâti ve gündüzlerde seyr ü sohbeti terk idüp her ân feyze tâlib olup gitdükçe feyezân gâlib olup hasebü’l-imkân ma‘nî-i lafzı beyân ve be-mücib-i feyezân murâd u hisşeyi ‘ayân eyledi” (İ240a)

2.2. ŞERH METODU

2.2.1. Eserin Planı

Muslihuddin Sürûrî, Hâfız Dîvânı'nın tamamı üzerine şerh yazmıştır. Şerhin birinci cildi ayın harfine kadarki gazellerin şerhini içermektedir. İkinci ciltte “ayın” harfinden “ye” harfine kadarki gazelleri ve diğer nazım şekillerinde kaleme alınmış olan şiirlerin şerhine yer vermiştir. Şerhin metodunun anlaşılabilmesi adına şârihin kaleme aldığı telifin planının ve eserin bölümlerinin çıkartılması zarurîdir. Genel hatlarıyla şerh şu bölümlerden oluşmaktadır.

BİRİNCİ CİLDİN PLANI		
1.	Mukaddime	
2.	Gazellerin Şerhi	[Elif-ayın harfleri arasındaki gazeller] 339 Gazel ve 1 kasîdenin şerhi vardır.
3.	Birinci Cildin Hâtimesi	
4.	Birinci Cildin Ferâğ Kaydı	
İKİNCİ CİLDİN PLANI		

5.	İkinci Cildin Mukaddimesi	
6.	Gazellerin Şerhi	[Ayın-ye harfleri arasındaki gazeller] 228 gazelin şerhi vardır. Eserde toplam 567 gazel şerh edilmiştir.
7.	Kıt'aların Şerhi	38 kıt'a şerh edilmiştir.
8.	Rubâ'ilerin Şerhi	75 rubâ'î şerh edilmiştir.
9.	Mesnevîlerin Şerhi	6 mesnevi şerh edilmiştir.
10.	Kasîdelerin Şerhi	1'i birinci ciltte ve 2'si ikinci ciltte gazellerin arasında olmak üzere toplam 5 kasîde şerh edilmiştir.
11.	Muhammes Şerhi	1 muhammes şerh edilmiştir.
12.	İkinci Cildin Hatîmesi	
13.	İkinci Cildin Ferâğ Kaydı	

Tablo No:

Yukarıda yer alan tabloda eserin genel şeması çizilmiştir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın bölümleri hakkında ayrıntılar şu şekildedir:

1. Mukaddime:

Mukaddime hamdele ile başlar. Sonrasında Hicr suresinin 9. âyetinin iktibas ve Arapça iki duayı içeren bir kısım bulunur. Hem âyette hem de dua kısımlarında hıfz ve hâfız kelimelerinin vurgusu dikkat çekmektedir:

*“El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî **ḥafıza**’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni⁴²¹ kemâ-
kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-**ḥâfizûn**⁴²² ve’s-şalâtu ‘alâ-
ḥâfizihi bi-ta’lîmi lâfizihi kemâ-fi-levḥi **maḥfûzihi** ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-
maḥzûzîne bi-rumûzihi ve melḥûzihi⁴²³” (M1b)*

Arapça bu kısımda Kur’ân’ı tahriflerden koruyan Allah’a hamd edilmiş ve “Kur’ân’ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız” (Kur’ân, Hicr 15/9) anlamına gelen âyet-i kerîmeye yer verilmiştir. Ardından Kur’ân’ı telaffuz edip koruyanlar ile sahâbe ve ehline salât dileyip bu kişilerin Kur’ân’ın mülâhaza ve rumûzlarından pay sahibi olduğu ifade edilmiştir. Esere Hicr sûresinin 9. âyetiyle ve bu şekildeki dualarla başlanması tesadüfî değildir. Şârih, mukaddime bölümünün

⁴²¹ Kur’ân’-ı Kerîm’i zamânın olumsuz hadiseleriyle oluşacak tahriflerden koruyan Allâh’a hamd olsun. Nasıl ki demiştir:

⁴²² Kur’ân’ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız. (Kur’ân, Hicr 15/9)

⁴²³ Rahmet, ve salâtı üzerine yazılmıştır. Levhü’l-Mahfûz’da olduğu gibi Kur’ân’ı telaffuz edenler ve koruyanların üzerine olsun. Ve yine salât O’nun sahâbesi ve ehline olsun. Onlar ki O’nun mülâhaza ve rumûzlarından pay sâhibidirler.

derkenar kısmında “H̄āce H̄âfîzuñ ismi Şemseddîn Muhammeddür ve lağabı lisānu’l-ğayb ve tercümānu’l-esrārdur ve ba‘zılar tercümānu’l-ğayb daği dirler” bilgisine yer vermiştir. Bu ifadelere göre Hâfız, gaybın dili, sırların tercümanı ve gaybın tercümanı vasıflarına sâhibtir. Bu yönüyle “Kur’ân’ın mülâhaza ve rumûzlarından pay sâhibidirler” ifaderine muhatap olacak kişiler arasında Hâfız-ı Şîrâzî’nin de var olduğu düşünülebilir.

Müellif bu kısımdan sonra konuyu hakikat sırlarına getirir. Sâlih kişilerin Allah’a ve kâinata dair sırları daha önceden dile getirdiğini söyleyen Sürûrî, bu düşüncesini Hz. Mevlânâ’nın “Dilberlere âit sırların başkalarının hikayesi içerisinde söylenmesi hoştur” anlamındaki beytiyle destekler. Hâfız’ın şiirlerini anlamada bazı kişilerin âciz kaldığını dile getiren müellif, şiirdeki gizli sırların anlaşılmasından onu okuyanların aciz olduğu meâlinde Mütenebbî’den ve Eflâkî’den örnekler verir. Bu ifadelerin ardından eseri telif sebebinin anlatıldığı bölüm gelir.

2. Gazellerin Şerhi

Şârih, elifba sırasıyla dîvân tertibine uygun olarak gazelleri şerh etmiştir. Birinci ciltte ‘ayın’ harfine kadarki şiirlerin şerhi bulunmaktadır. Gazellerin arasında bir tane de kasîde yer almaktadır. (M303a-306b) Şârih bu kasîdenin sehven gazeller arasında şerh edildiğini ikinci ciltte “Gazeller eşnâsında yazılmış bulunup ol harflerde yazılıp baş-ı ‘özr kılmışdur” (İ233b) ifadeleriyle belirtmiştir. Bu kasîde “Sepîde dem ki şabâ bûy-ı zülf-i cân gîred / Çemen zi-luğf-ı hevâ nükte ber-cinân gîred” matlâyla başlamaktadır. Birinci ciltte 339 gazel ve 1 kasîdenin şerhi vardır.

3. Birinci Cildin Hatîmesi

Müellif, metnin sonunda birçok meşgûliyetinin bulunduğu, sıkıntılarının çokluğundan ve hayatındaki zorluklardan bahsederek eserin yazılma süreci hakkında bilgi verir. Şârih, Hâfız Dîvânı’nın yarısını on aylık bir sürede ayın harfine kadar şerh ettiğini belirtir. “Nişf miqdârı şerh olunup ‘ayn harfî şerhine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur” (M378a) Bu cümleden de anlaşılacağı üzere şârih kaldığı yerden şerhe devam ederek eseri tamamlamayı amaçlamıştır. Hatîmenin son kısmında “Yardım eden Allâh’tır ve Allâh’tan yardım istiyorum” anlamına gelen *va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în* ifadeleri bulunmaktadır.

4. Birinci Cildin Ferâğ Kaydı

Eserin telif tarihi “*Hurrîre fî-evâhîri Ramâzânî'l-Mübârek seneten ħamsin ve sittîne ve tis'amâ'ie*” (M378a) 965 olarak kaydedilmiştir. Eserin telif süreci anlatılırken ferâğ kaydı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

5. İkinci Cildin Mukaddimesi

İkinci cildin başında kısa bir mukaddime bölümü bulunmaktadır. Mukaddime hamdele ve salvele ile başlar. “*El-ħamdü li'llâhi'l-lezî 'ayyane ve a'yâne'd-dîni li-icrâ'i 'ayni'l-'ilmi ve yenbû'i'l-yaķîni ve's-şalâtu 'alâ 'ayni'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alâ âlihi ve şaħbihi ecma'in*⁴²⁴” (İ1b) Arapça bölümün ardından “Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ĥallâķ ħalk / Ben de ħarf-i 'aynı kıldum evvel-i cild-i düvum” beyti verilir. Beyitte ikinci cildin 'ayn' harfi ile başladığını kaydeden şârih, bu beytin ardından gazellerin şerhine başlar.

6. Gazellerin Şerhi

'Ayn-ye' harfleri arasında 228 gazelin şerhi bulunmaktadır. Bu gazellerin içerisine birinci ciltte olduğu gibi kasîde şerhleri karışmış olup gazellerin arasında iki kasîdenin şerhine yer verilmiştir. Şârih, bu karışıklığı kasîdeleri şerh ettiği bölümde izâh eder. Bu kasidelerin hangi şiirler olduğuyla ilgili bilgi ve kasîdelerin matla beyitleri eser planında “Kasîdelerin Şerhi” başlığı altında verilmiştir.

7. Kıt'aların Şerhi

Müellif kıt'aların şerhini “El-Muķaţta'ât” başlığı altında verir. Bu bölümde 38 kıt'anın şerhine yer verilmiştir.

8. Rubâilerin Şerhi

Müellif rubâ'ilerin şerhini “Er-Rubâ'ıyyât” başlığı altında verir. Bu bölümde 75 rubâ'î'nin şerhi bulunmaktadır.

9. Mesnevîlerin Şerhi

Müellif mesnevîlerin şerhini “El-Meşneviyyât” başlığı altında verir. Bu bölümde 6 mesnevînin şerhine yer verilmiştir. “Elâ ey âhû-yı vaĥşî kücâyî / Merâ bā-

⁴²⁴ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَيَّنُ أَعْيَانَ الدِّينِ لِأَجْرَاءِ عَيْنِ الْعِلْمِ يَنْبُوغُ الْبَيِّنِ وَالصَّلَاةِ عَلَى عَيْنِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ بَعِيْنِهِ عَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ Hakikat pınarını ve ilim çeşmesini icrâ etmek için (akıtmak) din büyüklerini tayin eden Allâh'a hamd olsun. Salât peygamber, nebî ve resûllerin kaynağı olan (Hz. Muhammed) üzerine olsun. Ve O'nun zâtında, âli ve ashâbı ve bütün ümmeti üzerine olsun.

tust bisyār āšnāyi” mısraıyla başlayan ve 36 beyitten oluşan ilk mesnevinin konusu pendnâmedir. “Biyā sāki ān mey ki hāl āvered / Kerāmet fezāyed kemāl āvered” matlalı 149 beyitlik ikinci mesnevî bir sâkînâmedir. “Muğannî kücāyî be-gülbāng-ı rūd / Be-yād āver ān hüsrevānî sürūd” matlalı üçüncü mesnevî 48 beyitten oluşmaktadır ve bir mugannînâmedir. 4 beyitten meydana gelen ve “Seg ber-ān ādemî şeref dāred / Ki dil-i düstān biyāzāred” matlalı 4. mesnevîde insanlar ile köpeğin vefa ve dostluk gibi hususlardaki kıyası anlatılmıştır. “Eyā rihū’ş-şabā ḳalbî keşîbi / Meşāmî men beḫūrek yestaḫîbi” matlalı 11 beyitlik 5. mesnevîde dünyanın geçiciliği ve güzeller ile vakit geçirmenin gerekliliği ifade edilmiştir. “Her ki āmed der-i cihān pür zi-şūr / ‘Āḳıbet mî-bāyedeş reften be-gūr” matlalı 11 beyitlik son mesnevî ise pendnâme özelliğine sâhiptir.

10. Kasîdelerin Şerhi

Müellif kasîdelerin şerhine başlamadan önce Hâfız’a ait kasîdelerin sayısı ve bu husustaki yanlış değerlendirmeler hakkında bilgi verir. Bazı kişiler, Hafız Dîvânî’nda otuzdan fazla kasîdenin bulunduğu iddia etmiştir. Sürûrî’ye göre bu bilgi yanlıştır. Şârihe göre Hâfız bazı gazellerde mahlas beyitten sonra bir yüce kişiyi zikretmektedir ve bu gazellerin beyit sayısı on biri geçmektedir. Bu tarz şiir söylemek Hâfız’ın âdetidir. Bu kişilerin kasîde zannettiği şiirler de bunlardır. Şârih bu yanlış değerlendirmelere ayrıca örnek verir: “Meşelâ harf-i elifde *Ey fûrûğ-ı mâh-ı ḫüsn ez-rûy-ı raḫşân-ı şümâ* olan ğazeli ḳaşîde ‘add itmişlerdür ki āḫirinde Yezd şehrinüñ şāhını zıkr ider” (İ233b)

Muslihuddîn Sürûrî’ye göre Hâfız-ı Şîrâzî’nin kasîde sayısı dördtür. Bunlardan ilki harf-i dâlda Şâh Ebû İshak methindedir. Kasîdenin matlaı şu şekildedir: “Sepîde dem ki şabā bûy-ı zülf-i cān ğired / Ḥāḳān-ı şarḳ u ğarb ki der-şarḳ u ğarb-ı üst” (M303a). Diğer kasîde harf-i mîmde Şâh Mansûr methindedir. Bu kasîdenin matla’ı ise “Cevzâ seḫer nihād ḫamā’il berāberem / Ya’ nî ğulām-ı şāhem ü suvgend mî-ḫurem” şeklindedir. (İ34b) Bu iki kasîde gazeller içerisinde şerh edilmiştir. Sürûrî, bu kasîdeler için “ğazeller eşnāsında yazılmış bulunup ol ḫarflerde yazılıp baş-ı ‘özr ḳılınmışdur” (İ233b) ifadelerini kullanır. Müellif, gazeller arasında şerh edilen bu iki kasîdenin dışında iki kasîdeyi daha şerh ettiğini ifade eder. Ayrıca bu iki kasîdeyi hiçbir dîvânda gazeller arasında bulamadığını belirtir. Bu

sebeple gazellerden sonra bu iki kasîdeyi şerh etmiştir. Şârih, bu şekilde Hâfız Dîvânı'nda şerh edilmeyen bir şiirin kalmamasını amaçlamıştır. Bu iki kasîdeden biri Şâh Şücâ methindedir. (İ233b) Kasîde “Şud ‘arşa-i zemîn çü bisâ-ı İrem revân / Ez-pertev-i sa‘âdet-i şâh-ı cihân-nişân” (İ234a) matlaıyla başlamaktadır. Diğeri ise Muhammed bin Ali isimli vezîrin methinde yazılmıştır. Bu kasîde “Zi-dilberî ne-tevân lâf zed be-âsânî / Hezâr nükte der-în kâr hest tâ dâni” (İ235b) matlaıyla başlamıştır.

Sürûrî, Hafız-ı Şîrâzî'ye ait dört kasîdenin bulunduğunu söylemesine rağmen gazellerin şerhi sırasında bir kasîdeyi daha şerh eder. Şerhe başlamadan önce “Sâbıken bir kaşîde harf-i mîm gâzelleri eşnâsında bulunup şerh olundu bu kaşîde daği bunda bulunup şerh kılındı” (İ81b) bilgisine yer verir. Daha sonra dört kasîde hakkında bilgi verirken bu kasîdeden bahsetmez. 20 beyitten oluşan şiir, “Men ne ân rindem ki terk-i şâhid ü sâğar kunem / Muhtesib dâned ki men in kârhâ kemter kunem” matlaıyla başlamaktadır. Bu kasîde ile birlikte Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da toplamda beş kasîdenin şerhi bulunmaktadır.

11. Muhammes Şerhi

Kasîde şerhlerinden sonra bir muhammesin şerhi bulunmaktadır. Müellif, şerh öncesinde “Dîvân-ı Hâfız nüshalarında bir nüshada bu muhammes bulunup zeyl-i şerhde yazılmağ münâsib görülüp bunda yazıldı” (İ238a) şeklinde bir bilgiye yer verir.

12. İkinci Cildin Hatîmesi

Hatîme bölümü birkaç farklı konuda bilgiyi ihtivâ etmektedir. Müellif, hatîme kısmında ilk olarak Hâfız-ı Şîrâzî'nin şiirleri hakkında bilgi verir. Hâfız'ın şiirlerini “şûr-engîz ve zevk-âmiz” olarak niteler. Sürûrî, Hâfız'ın kısa süre içerisinde büyük bir şöhret kazandığını, bu şânın âleme yayıldığını, kendisinin Kur'ân tefsiri derslerine iştigâl ettiğini, çeşitli ilimlerde telifler kaleme aldığını ve bu sebeple dîvânını tertîp edemediğini belirtir. Şârih, Hâfız-ı Şîrâzî'nin 791 yılında vefât ettiğini ve Şîrâz'da Musallâ semtine defnedildiğini söyler. Ayrıca vefâtının zamanını ve kabrinin mekânını duyurmak adına yazılan bir kıtaya yer verir.

Sürûrî, Hâfız'la ilgili verdiği bu bilgilerden sonra Dîvân-ı Hâfız'ın tertip edilmesi hususuna değinir. Dostlarından bazıları Hâfız öldükten sonra dîvânını sülûka münasip olarak tertip etmişlerdir. Bazıları ise harf-i evvelden başlayarak hurûf-ı teheccîye uygun olarak şiirleri bir araya getirmiştir. Kimi kişi ise gazellerini mazmunlarına göre tanzim etmiştir. Müellife göre bu durum aslına uygun olmayan farklı tertiplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hâfız'a ait olmayan muhtelif beyitler ve diğer nazım biçimlerindeki şiirler bu dîvânlarda yer almıştır. Şârih “bu fakîr metn ihtiyâr itdüğü nüsha ahvâl-i sülûke münâsib ve tab' -ı selîme mülâyim olandur” (İ239a) sözleriyle kendi tertip ettiği nüshanın sahih nitelikte olduğunu ifade eder.

Hatîme kısmında dîvânın tertip husûsiyetleri dışında Hâce Hâfız'ın şiirlerinin anlaşılmasındaki güçlük üzerinde de ayrıca durulmuştur. Şârih pek çok kişinin lisânu'l-gayb lakaplı şâiri anlamada âciz kaldığını belirtir ve Hâfız'ın şiirlerini şerh etmenin kolay olmadığını dile getirir.

Şârih, hatîmede Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın yazım süreci hakkında da bilgi verir. Yaşının ilerlemiş olduğunu, yoğun bir mesâî ile bu şerhi yazdığını ve imkânları dâhilinde şiirleri izâh ettiğini belirtir. Bu bilgilere telif süreci anlatılırken ayrıntılı bir şekilde değinildiği için burada tekrar edilmeyecektir.

Müellif, son olarak şerhini okuyanlardan istekte bulunur. Kendisine lütf ve ihsân göstermelerini, kendini hayır duâ ile anmalarını talep eder. Sürûrî, böyle bir yaklaşımın ruhunu şâd edeceğini söyler. “Bâyi' ez-müşterî behâ h'âhed / Şârih ez-nâzirân du' â h'âhed” beytine yer verir.

13. Ferâğ Kaydı

Ferâğ kaydında kitabın telifinin 966 yılının Zilhicce ayının 4. Çarşamba gecesinde bittiği ve eserinin tashîhinin Allâh teâlânın yardımı ve hüsn-i tevfiği ile 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlandığı belirtilmiştir.

“Kad vaqı'a'l-ferâğu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-râbi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'â er-râbi' min şehri Zilhicce'ti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amâi'e [966] kad vaqı'a'l-ferâğ min tenmîkihi bi-'avni'llâhi te'alâ ve

hüsni tevfihihi yevme'l-ḥamīs es-sādisi ve'l-‘aşrīn min Zilhicceṭi'l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis‘amā’ie⁴²⁵”

Ferâğ kaydından sonra biri Arapça nazım ve diğer üçü Farsça beyit olan dört şiir yer almaktadır. Bu şiirlerde kâtibin duası bulunur.

2.2.2. Beyitlerin Tercüme ve Şerhi

2.2.2.1. Mısra Esaslı Tercüme ve Şerh

Muslihuddîn Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’da genel olarak mısrayı esas alan bir şerh usulü izlemiştir. Mısraların tercüme ve şerhinde çoğunlukla iki farklı sıralama bulunmaktadır. İlk şekle göre şârih öncelikle bazı kelimelerin lügat ve beyit anlamını ifade etmiş, sonrasında birinci mısranın tercümesine yer vermiştir. Ardından ikinci mısrayı yazıp ilk mısrada olduğu gibi gerekli gördüğü bazı kelimelerin anlamları üzerinde durmuş ve ikinci mısranın nesre çevirisini yapmıştır. Tüm beyitten murâd edilen anlamı yani beytin mazmûnunu ikinci mısranın sonunda “murâd budur ki” ifadesiyle aktarmıştır.

1. Mısra —————> ***Ne men sebū-keş-i in deyr-i rind-süzem u bes***

Gramer/Lügat —————> *Sebū-keş vaşf-ı terkibîdür ve desti çekici dimek olur rind-süz
İncelemeleri —————> daḥi vaşf-ı terkibîdür rind yaqıcı dimek olur bes bā-yı ‘Arabî ile
bunda ancak ma‘nāsınadır*

Nesre Çeviri —————> *Ma‘nā-yı mısrā‘ budur ki ben ancak bu rind yaqıcı kilisānuñ
desti çekicisi degülem*

2. Mısra —————> ***Besā serā ki der-in āstāne ḥāk-ı sebüst***

Gramer/Lügat —————> *besā nice ma‘nāsınadır serā lafzında olan elife elif-i itlāk dirler
İncelemeleri —————> olmasa daḥi ma‘nāya ḥalel gelmez olması ḥüsni ü leṭāfet virür*

Nesre Çeviri —————> *ma‘nā-yı mısrā‘ budur ki nice baş bu eşükde desti toprağıdur*

Kelimelerden —————> *murād deyrden ‘ibādeḥānedür rind-süz olduğu şevk u ḥālet
Murād —————> virüp helāk itdügidür sebū-keş olmak şarābı desti ile içmekdür
ki keşret-i şurb-ı ḥamrdan ‘ibāretdür*

Beyitten —————> *Bunda murād vāfir-i ‘ışk-ı İlāhî nüş itmekdür ve niceler tārik-i
Çıkarılacak —————> dünyā olup ‘ibādeḥānede vefāt bulup başı ḥāk olup ol ḥākden
Anlam —————> desti düzülüp lācerem anuñ başı desti toprağı olmuşdur (M34a,
G.23/4)*

⁴²⁵ Bu kitabın telifi 966 yılının Zilhacce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitmiştir. Kitabın tashihi ise Allâh teâlânın yardımı ve hüsni tevfihi ile 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır.

Diğer şerh sıralamasında ise mısra yazıldıktan sonra hemen mısranın nesre çevirisine yer verilir. Her iki mısradaki da öncelikle nesre çeviriler yapılır. 1. mısradaki nesre çeviri sonrasında kelimelerin anlamları verilip gramer incelemeleri yapılır. 2. mısradaki da nesre çeviriden sonra kelime anlamlarına ve gramer incelemelerine yer verilir veya doğrudan beyitten murat edilen anlam açıklanır:

1. Mısra —→ **Zikreş be-ḥayr sāḳī-i ferḥunde-fāl-i men**

Nesre Çeviri —→ *Zikri ḥayr olsun benim sāḳī-i mübārek-fālum*

Gramer/Lügat İncelemeleri —→ *Zikreş be-ḥayr cümle-i du‘āiyyedür ve müdām iki ma‘nāya gelür biri dā‘im biri şarāb ikinci ma‘nā mülāḥazası ile ḳadeḥ ve sāğara münāsibdür ve ḳadeḥ büyüğine ve küçücüğüne dirler ammā sāğar ekşer küçücüğüne dirler Türkide sağrak daḫi küçücüğüne dirler*

2. Mısra —→ **K‘ez-der-müdām bā-ḳadeḥ ü sāğar āmedī**

Nesre Çeviri —→ *Ki ḳapudan müdām ḳadeḥ ve sağrak ile gelür idi*

Beyitte Murād Edilen Anlam —→ *Murād budur ki ol şeyḫ-i mübārek-ḳademe du‘ā idüp geldükçe ‘ışḳ-ı İlähī ile mālī ḳalb mālī ile gelür idi murād budur ki ol şeyḫ-i mübārek-ḳademe du‘ā idüp geldükçe ‘ışḳ-ı İlähī ile mālī ḳalb-i şāfi ile gelür idi dir*

(İ156a, G.521/3)

Mısraların nesre çevirisine dikkat edilecek olunursa çoğunlukla beyitlerin Farsça sözdizimine uygun bir şekilde tercüme edildiği görülecektir:

“Müddetī şud k‘āteş-i sevdā-yı ü der-cān-ı māst

Bir müddet oldı ki senüñ sevdāñ āteşi bizüm cānımızdadur” (M131b, G.96/1)

“Merā ümīd-i vişāl-i tu zinde mi-dāred

Beni senüñ vişālün ümīdi diri dutar” (İ11b, G.351/2)

“Zi-nişār-ı müje çün zülf-i tu der-zer girem

Kirpik saçusundan senüñ zülfün gibi altunda dutam” (M21a, G.13/2)

“K‘ez-āşıkān-ı miskīn dil mi-berī be-dāde

Ki miskīn ‘āşıklardan gönül alursın göz ile” (İ113a, G.476/12)

“Menem ki kûşe-i meyḥâne ḥānḳāh-ı menest

Ya‘nî ben ol kimseyin ki meyḥâne köşesi benüm ḥānḳāhumdur (M60a, G.42/1)

“Çeşm-i meygün leb-i ḥandân dil-i ḥurrem bâ-üst

Şarâb renglü göz ve güler tudağ ve şād gönül anuñ iledür” (M35a, G.24/1)

“İydest ü mevsim-i gül sâķi biyâr bâde

Bayramdur gül mevsimidür getir şarâb ḳadeḥin” (İ121a, G.485/1)

2.2.2.2. Bazı Beyitlerin İstisnâî Olarak Beyit Esaslı Tercümesi ve Şerhi

Sürûrî, istisnâî olarak bazı beyitleri tercüme ederken birinci mısranın anlamını vermeden “bu mışrâ‘ merhûndur” yazarak beytin tercümesini ve şerhini ikinci mısranın çevirisi ile birlikte yapmıştır. Şârih; bu beyitlerin şerhinde, “ma‘nâ-yı beyt budur ki” ifadesini kullanmıştır. Sürûrî, bu ibâreden sonra beytin anlamını bir bütün olarak vermiştir. Şerhte bu tarz örneklerin sayısı oldukça azdır. Kimi zaman da birinci mısranın tercümesini yapmadan yalnızca kelime incelemelerini yapmış ve beyti ikinci mısradan sonra şerh etmiştir.

Aşağıdaki örneklerde birinci mısranın merhûn olduğu belirtilerek mısraya dair hiçbir açıklamaya yer verilmemiştir. Şârih, ikinci mısrada kelime izahlarını yapmış ve “ma‘nâ-yı beyt budur ki” ibâresiyle beytin şerhini ortaya koymuştur:

“Nāzhā z’ân nergis-i türkâneş bâyed keşid

Merhûndur

İn dil-i şūrîde tā ān ca‘d u kākül bâyedeş

Keşid lafzınuñ fâ‘ili in dil-i şūrîdedür ma‘nâ-yı beyt budur ki nāzları anuñ Türkâne nergisinden çekmek gerek bu dilü gönül tā ol kıvrık perçem gerek ise aña murād budur ki zātu’llâhdan nāz u tağarrez çekmek gerek şol gönül ki ğayb-ı hüviyyet ve eşer-i feyz-i ḥazret ister” (M348a, G.317/6)

“Ṭarîḳ-i ḥizmet ü āyîn-i bendegî kerden

Merhûndur

Ḥudāy-rā tu rehā kun be-mā vü sultān bāş

Ma‘nâ-yı beyt budur ki Allāha ḥizmet itmek ṭarîḳin ve ḳulluḳ eylemek resmin sen ḳo bize sultān ol” (M342b, G.312/5)

Aşağıdaki örnekte ise birinci mısranın nesre çevirisi yapılmamış yalnızca kelime ve gramer incelemelerine yer verilmiştir. İkinci mısra yazıldıktan sonra kelime incelemeleri yapılmış, “ma‘nā-yı beyt budur ki” ibâresiyle beytin bir bütün olarak çevirisi verilmiş ve ardından murat edilen anlam açıklanmıştır:

“Ve in raġbitu bi-ħuldin ve ŗirtu nāķizu ‘ahdin

Kelime-i in ĥarf-i ŗartdur raġbitu fi‘l-i māzī ve nefsi-i mütেকellim-i vaħdedür ki fi‘l-i ŗartdur ve ĥuldin cennetdür ve ŗirtu daħi fi‘l-i mezkūr gibidür ve aña ma‘tūfdur ve nāķizu ism-i fā‘ildür naķazadan

Femā teťayyebe nevmī ve m‘esteťābe menāmī

*Kelime-i mā iki yerde nāfiyedür teťaybe ve esteťābe fi‘l-i māzīlerdür nevmī taťaybenüñ fā‘ilidür ve menāmī estiťābenüñ fā‘ilidür nevm uyķu ve menām uyķu yiridür mıŗrā‘-ı evvel ŗart ve mıŗrā‘-ı ŗānī cezādur **ma‘nā-yı beyt budur ki** eger ben cennete raġbet idüp ‘aħd ŗıyıcı olursam benüm uyķum ve uyķum yiri ĥoŗ olmaz murād budur ki ben ŗaleb-i düst ‘ahdin itmiŗidüm eger cennet istersem naķz-i ‘ahd itmiŗ olurum ĥālüm ve mālum iyü olmaz” (İ128b-129a, G.494/4)*

2.2.2.3. Murat Edilen Anlamın Beyit Sonrasında Ŗerh Edilmesi

Ŗârih, birinci mısranın anlamını verdikten sonra bu mısrada murād edilen anlamın ne olduğunu genellikle vermez. Daha önce gösterildiği üzere öncelikle ilk mısranın nesre çevirisi, kelime anlamları ve gramer özellikleri üzerinde durulur. İkinci mısrada da aynı ŗekilde bilgiler aktarılır. Birinci mısrada ve ikinci mısrada bulunan kelimelerden murat edilen anlam ve beyitten çıkarılacak hakîkî mânâ ikinci mısranın sonunda yer alır:

1. Mısra —————> **Sipihr-i berŗude pervizenist ĥün-efŗān**

Gramer/Lüğat —————> *ŗipihr* felekdür *berŗude* yukarı olmuş ya‘nī a‘lā dimekdür
İncelemeleri *pervizen* elekdür *ĥün-efŗān* vaŗf-ı terkībīdür ve ŗifat-ı pervizendür

Nesre Çeviri —————> ma‘nā-yı mıŗrā‘ budur ki *felek a‘lā elekdür ĥan ŗaçıcı*

2. Mısra —————> **Ki rīzeeŗ ser-i Kisrā vü tāc-ı Pervizest**

Gramer/Lüğat —————> *rīze* evrāk ve bir nesneden dökilen ĥurdedür ve kesri mu‘arreb-i
İncelemeleri —————> *Ĥüsrevdür* ‘Acem vilāyeti pādŗāhı olana itlāk olunur muťlaķā ve Perviz Ĥürmüz oğlı Ĥüsrevüñ laķabıdır

Nesre Çeviri → Ma' nā-yı mışrā' budur ki andan dökülen hurde kesrinün başı ve Pervizün tacidur

Beyitten ve Kelimelerden Murād → Murād budur ki 'ömre i'timād itmeyüp tedbir-i ahiret kılmak gerek ki feleke nisbet koyalar dahi za'ifdür insān hod nefsinde za'ifdür

(M80b, G57/5)

1. Mısra → Egerçi bāde ferah-bahş u bād gülbizest

Gramer/Lügat → Ferah-bahş vaşf-ı terkibidür ve şıfat-ı bādedür ve gülbiz dahi vaşf-ı terkibidür ve şıfat-ı bāddur aşda gülbiz idi bihten lafzından ki müstağbelâtında hāzāya kalb olunur

Nesre Çeviri → ma' nā-yı mışrā' budur ki egerçi şarāb ferah bağışlayıcı ve yıl gül eleyicidür ve yıl gül elemekden

2. Mısra → Be-bang-ı çeng me-hor mey ki muhtesib tizest

Nesre Çeviri → Çeng āvāzı ile içme şarābı ki muhtesib hiddetlü ve gāzab-nākdur

Kelimelerden Murād → murād bādeden 'ışk-ı İlahidür ve bāddan murād 'ināyet-i hazret-i Hağdur ve gül-i perişān olmak 'ināyet-i Hağdan feyezān-ı keşf-i münteşir ü fāş olmağdur ve çengden murād ifşā-yı esrār ve i'lān-ı aḥbārdur ve muhtesib ehl-i zāhirdür

Beyitten Çıkarılacak Anlam → ya'nī feyezān-ı İlahi fāş u zāhir olup ve fazl-ı Hağ gālib olıcağ ifşā-yı esrār itme ki ehl-i zāhir fehmi idemeyüp hilāf-ı şer' inleyüp te'addi ideler nitekim Hüseyin Mansūri berdār ve Zü'n-nūmi der-i zindān itdiler

(M80b, G57/1)

“Enfās-ı 'İsī ez-leb-i la'let laḫifei

'İsī nefesleri senün lebünden bir laḫifedür

Āb-ı Hızr zi-nüş-ı dehānet kināyeyeti

Daḫi Hızr şuyı tatlu ağızından bir kināyetedür murād budur ki enfās-ı 'İsī senün buḫūn-ı kelāmuından bir laḫife-i cüz'iyedür ve āb-ı ḫayāt senün kelāmuından bir kināyetedür ki anlar ḫayāt-ı cismāniyye-i fāniye sebep olurlar ve bunlar ḫayāt-ı cismāniye ve rūḫāniyye-i bāḫiyyeye sebep olurlar” (İ138b, G.502/2)

“Ne-ḫufteem zi-ḫayāli ki mi-pezem şebhā

Yatmadum bir ḫayālden ki bişürürem giceler

Ḥumār-ı dey şebih dārem şarābhāne kücāst

Dün gicelik humārum vardır şarāb evi kandedür murād budur ki ‘ālem-i İlāhīde (13) zulmet-i ketm-i ‘ademde idüm anda şarāb-ı ‘ışk-ı İlāhī nüş idüp bu cihana geldüm ol dün giceki şarāb-ı humārī bendedür hāliyā def‘-i humār için şirb-i şarāb-ı ‘ışk gerekdür ol şarāb kande bulunur diyü bu hayālî bişirüp giceler uyımazam” (M147a, G.109/6)

Şerh sırasında müellif, “murād budur ki” diyerek asıl kastedilen anlam üzerine yoğunlaşmıştır. Bu izâhlar çoğunlukla tasavvufî bir nitelik taşımaktadır. Sürûrî, murât edilen anlam üzerinde yoğunlaştığı izahlarında şâirin asıl söylemek istediğini beyân etmeyi amaçlamaktadır:

“Bes gül şikufte mî-şevved in bâğ-râ velî

Niçe gül açılır bu bâğa ammā

Kes bî-belâ-yı hār ne-çîdest ez-û gülî

Kimse hār belāsınsuz andan devşürimedi bir gül murād bâğ-ı cihāndan belāsuz intifā‘ olmaz ne deñlü çok inķifā‘a kaçd olınsa ol deñlü çok belā çekilür pes ‘ākıl oldur ki bâğ-ı fānî ve anuñ intifā‘ını terk idüp bâğ-ı bâķî ve hazret-i Haķķa telāķî kaçd eyleye” (İ158b, G.523/6)

“Der-ittihād-ı heyūlî vü ihtilāf-ı şuver

Mādde bir olup şüretler muhtelif olmaķda

Hired zi-her gül-i nev naķş-ı şad beyān gired

‘Akl her yeñî çiçekden yüz beyān naķşın dutar murād budur ki çiçekleruñ māddesi birdür ki ‘anāşır-ı erbā‘adan mürekkeblerdür ammā şüretleri muhtelif ve hāşşaları ve rāyihaları ve renkleri ve tam‘aları muğāyirdür ve renkleri bir olanların hey‘eti ve havāsı ve tu‘ümü müteğāyir ve ba‘zınuñ yüzü bir dürlü reng ve bir yüzü bir dürlü reng ve ba‘zınuñ bir yüzünde bir niçe dürlü reng vardır pes ‘akl bundan (naķş beyān-ı fehm ider ki mādde bir iken şüretler muhtelif ve müteğāyir olmaķ anı iktizā ider ki fā‘il-i muhtāruñ irādeti bu vechle olmuş ola lācerem hazret-i Haķķ fā‘il idügi ve ef‘āl-i keşire kādır idügi ve muhtār idügi ve her nesneye ihtiyārı müte‘allıķ olduğı ve her nesneye irādeti ta‘alluķ itdügi ve irādeti ne vechle müte‘allıķ olursa kudreti ol vechle icād ve halk itdügi ve her cüz ‘ıye ve her cüz ‘inüñ her bir cüz ‘ine ‘alā

ḥarrehi ‘ilmī ve irādetī müte‘allık olup kudreti ‘alā vaḥfu’l-irādeti ḥalk itdügi zāhir olur fetebāreke’llāhü aḥsenu’l-ḥālīkīn” (M303b, K.1/12)

2.2.2.4. Mısralar ve Beyitler Arasında Konu ve Anlam Bağı Kurulması

Şârih, bazı gazellerde beyitler arasında konu ve anlam bütünlüğü tespit etmiştir. Hâfız’ın kimi gazelinde art arda gelen beyitler birbirinin içerik olarak devamı niteliğindedir. Bu tarz beyitler anlamca konu bütünlüğü oluşturmaktadır. Konu ve anlam açısından kimi zaman iki beyit, kimi zaman da daha fazla sayıdaki beyit birbiriyle bağlanmıştır. Bu tarz beyitlerde genellikle “bu biş beyt merhündür”, “bu dört beyt merhündür” gibi ifadelerle yer verilmektedir:

Bu örnekte üç beytin merhûn olduğu ifade edilmiştir. Mısraları alt alta koyduğumuzda konu ve anlam bütünlüğüne sahip bir hikâye ortaya çıkmaktadır. Şiire göre şâir sabah vaktinde gül devşirmek için bağa gider. O sırada kulağına ansızın bir bülbül sesi gelir. Anlar ki o miskin bülbül de tıpkı kendisi gibi bir gülün aşkıyla mübtelâ olmuş. Doğal olarak gül bahçesi içerisinde feryâd etmiş. Sonrasında zaman zaman bu bağçede dolanıp gül ve bülbül hakkında düşünür olmuş.

1. Beyt	1. Mısra	<i>Gitdüm bâğa şabāḥ vaktinde bir gül devşürem</i>
	2. Mısra	<i>Ḳulağuma geldi nāgāḥ bir bülbül āvāzı</i>
2. Beyt	1. Mısra	<i>Bülbül-i miskīn benüm gibi bir gül ‘aşkına mübtelâ olmuş</i>
	2. Mısra	<i>Ve çemen içine itmiş feryâddan bir ğavğā</i>
3. Beyt	1. Mısra	<i>Ṭolandum ol çemen ü bâğda dem-be-dem</i>
	2. Mısra	<i>Eyledüm ol gül ü bülbülde bir fikr</i>

“(1) Reftem be-bāğ şubḥ-demī tā çinem güli

Gitdüm bâğa şabāḥ vaktinde bir gül devşürem

Āmed be-güş nāgehem āvāz-ı bülbüli

Ḳulağuma geldi nāgāḥ bir bülbül āvāzı

(2) Miskīn çü men be-‘ışk-ı güli geşte mübtelâ

Ya‘nī bülbül-i miskīn benüm gibi bir gül ‘aşkına mübtelâ olmuş

V’ender-çemen fikende zi-feryād ğulgulī

Ve çemen içine itmiş feryâddan bir ğavğā murād evvelki gibi ‘āşıkda feryād u fiğān olduğın beyāndur

(3) Mī-geştem ender-ān çemen ü bâğ dem-be-dem

Ṭolandum ol çemen ü bâğda dem-be-dem

Mî-kerdem ender-ân gül ü bülbül te 'emmüli

Eyledüm ol gül ü bülbülde bir fikr bu üç beyt merhündür (İ158a, G.523/1-3)

Bir diğerk örnekte ise beş beytin anlam ve konu bakımından birbirine merhûn yani bağılı olduğu belirtilmiştir:

(1) “Sepide dem ki şabā büy-ı zülf-i cān gired

Ťaň yiri ağardığı vaktde çün şabā cān zülf-i koğusun duta

Çemen zi-luşf-ı hevā nükte ber-cinān gired

Çemen hevā leřāfetinden cennetlere nükte dutar ya‘nī şa‘n ider

(2) Hezār nükhet-i gül der-çemen tutuğ bended

Biň gül koğusu çemende perde bađlar

Ufuğ zi-reng-i şafağ-reng-i gülsitān gired

Gök kenāri şafağ renginden gülistān rengin dutar

(3) Nevā-yı çeng ber-ān sān zened şalā-yı şebüh

Çeng āvāzı ol resm ile urur şabāh řarābı şalāsın

Ki pīr-i şavma‘a rāh-ı der-i muğān gired

Ki hānķāh pīr-i muğān şapusu yolın dutar

(4) Şeh-i sipihr çü zerrīn siper keşed der-rüy

Felek řāhı ki alyun řalkān çerker yüze

Be-tiğ-i şubh u ‘amūd-ı ufuk cihān gired

Şubh şılıcı ve ve ufuk gönderi ile cihān dutar

(5) Be-rağm-ı zāğ-ı siyeh řāhbāz-ı zerrīn-bāl

Şara şarğa rağmina altun şanadlu řāhbāz [murād şara şarğadan gicedür]

Der-īn muğarnes-i zengāri āşyān gired

Bu jengār renglü muğarnesde yuva duta bu biş beyt merhündür” (M303a,

K.1/1-5)

1. Beyt	1. Mısra	<i>Ťaň yiri ağardığı vaktde çün şabā cān zülf-i koğusun duta</i>
	2. Mısra	<i>Çemen hevā leřāfetinden cennetlere nükte dutar ya‘nī şa‘n ider</i>
2. Beyt	1. Mısra	<i>Biň gül koğusu çemende perde bađlar</i>
	2. Mısra	<i>Gök kenāri şafağ renginden gülistān rengin dutar</i>
3. Beyt	1. Mısra	<i>Çeng āvāzı ol resm ile urur şabāh řarābı şalāsın</i>
	2. Mısra	<i>Ki hānķāh pīr-i muğān şapusu yolın dutar</i>
4. Beyt	1. Mısra	<i>Felek řāhı ki alyun řalkān çerker yüze</i>
	2. Mısra	<i>Şubh şılıcı ve ve ufuk gönderi ile cihān dutar</i>
5. Beyt	1. Mısra	<i>Şara şarğa rağmina altun şanadlu řāhbāz</i>

2. Mısra	<i>Bu jengār renglü muḳarnesde yuva duta</i>
----------	--

(1) “Bāmdādān ki zi-ḫalvetgeh-i kāḫ-ı ibdā’

Şabāḫ vaḳtinde ki icād köşkünüñ ḫalvetgāhından

Şem’-i ḫāver fikened ber-heme eṭrāf şu’ā’

Maşrıḳ şem’i ata dükeli eṭrāf üzre şu’ā’ murād icād köşkünden felekdür şem’-i maşrıḳdan murād güneşdür ya’nī çünki felekden şems ṭulū’ idüp eṭrāf-ı ‘āleme şu’ā’ bıraġa

(2) Ber-keşed āyine ez-ceyb ufuk çarḫ u der-ān

Çeke āyine kenār-ı āşmān yaḳasından çarḫ ve anda

Rūy-ı ğitī be-nümāyed be-hezārān envā’

Felek yüzün göstere niçe biñ nev’ ile murād āyineden şemsdür ki çarḫ anı kenārından çeküp çıkarur ve anda cihān yüzün gösterür niçe biñ nev’ ile

(3) Der-zevāyā-yı ṭarabḫāne-i Cemşid-i felek

Felek pādşāhınıñ şenlik evi bucaḳlarında

Ergānūn sāz kuned Zühre be-āheng-i semā’

Ergānūn sāz ide Zühre semā’ āhengi ile murād esbāb-ı feraḫ ve sürür zāhir ola dimekdür

4) Çeng der-ġulġule āyed ki kücā şud münkir

Çeng ġulġuleye gele ki ḳande gitdi münkir

Cām der-ḳahḳaha āyed ki kücā şud mennā’

Ḳadeḫ ḳahḳahaya gele ki ḳande gitdi men’ idici bu dört beyt merhūndur”

(İ2b, G.341/1-4)

1. Beyt	1. Mısra	<i>Şabāḫ vaḳtinde ki icād köşkünüñ ḫalvetgāhından</i>
	2. Mısra	<i>Maşrıḳ şem’i ata dükeli eṭrāf üzre şu’ā’</i>
2. Beyt	1. Mısra	<i>Çeke āyine kenār-ı āşmān yaḳasından çarḫ ve anda</i>
	2. Mısra	<i>Felek yüzün göstere niçe biñ nev’ ile</i>
3. Beyt	1. Mısra	<i>Felek pādşāhınıñ şenlik evi bucaḳlarında</i>
	2. Mısra	<i>Ergānūn sāz ide Zühre semā’ āhengi ile</i>
4. Beyt	1. Mısra	<i>Çeng ġulġuleye gele ki ḳande gitdi münkir</i>
	2. Mısra	<i>Ḳadeḫ ḳahḳahaya gele ki ḳande gitdi men’ idici</i>

Bu örnekler incelendiğinde beyitler arasında konu devamlılığı ve anlam bütünlüğü olduğu görülmektedir. Klâsik edebiyatımızda her ne kadar gazelin beyitleri arasında anlam bağı olmadığı, her beytin müstakil bir anlama sahip olduğu

düşüncesi mevcut olsa da XVI. yüzyılda yaşamış bir şârihin beyitlerin anlam bağımlı ortaya koymuş olması mevcut fikrin her durumda geçerli olmadığını bize göstermektedir. Murat İnan, gazelde konu bütünlüğünü ele aldığı makalesinde gazelin tematik bütünlüğünü ve gazel-beyit ayrılmazlığını vurgulayan örnekleri ortaya koymuş ve bu örneklerden hareketle gazelin beyit merkezli algılama, okuma, öğretme, şerh etme ya da yorumlama alışkanlıklarımızın sorgulanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.⁴²⁶ Şerife Yalçınkaya ise Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir gazelinden hareketle şiirdeki beyitlerin bir düzen ve sıralamaya sahip olduğunu, beyitlerin ardışına birbirin takip etmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴²⁷

Şârihin mısra esaslı tercümeyle esas aldığı daha önce belirtmiştik. Müellif nesre çeviri yaparken her mısrayı müstakil olarak tercüme eder. Bazı mısralar ise müstakil çeviriye uygun değildir. Bu tip mısralar için şârih “bu mışrâ‘ merhündür” ibâresiyle mısranın ikinci mısra ile bir bütün olarak anlam oluşturduğunu belirtir:

Tâ ebed büy-ı muhabbet be-meşâmeş ne-resîd

bu mışrâ‘ merhündür ya‘ nî ebedi muhabbet koğusu meşâmına irmedi

Her ki hâk-ı der-i meyhâne be-ruhsâre ne-ruft

Her kim ki meyhâne kapusu toprağın yañağ ile süpürmedi (M109a, G77/3)

Bu örneğe göre şârih “Her kim ki meyhâne kapusu toprağın yañağ ile süpürmedi ebedi muhabbet koğusu meşâmına irmedi” anlamı vermek istemektedir. Bir diğer örnek şu şekildedir:

Der-behâ-yı büseî cānî taleb

[Bu mışrâ‘ merhündür] bir büse bahâsında bir cānî taleb

Mî-kuned in dilsitānān el-ğıyâş

İderler bu gönül eleyiciler meded (M148a, G.110/3)

⁴²⁶ Murat İnan, “İran Edebiyatından Osmanlı Edebiyatına Gazelde Konu Bütünlüğü Meselesi”, **Gazelden Gazele: Dünün Şiirine Bugünden Bakışlar, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XI**, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 134.

⁴²⁷ Şerife Yalçınkaya, “Gazelin Beyit Sıralamasının Değişmezliği -Hâfız-ı Şîrâzî'nin Bir Gazeli Örneği-”, **Çeşm-i Cihân, Türk Tarih ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, Bartın 2018, s. 29.

Şârih önceki örnekte olduğu gibi bu beytin ilk mısranın merhûn olduğunu belirtmiştir. “*Bir bûse bahâsında bir cânı taleb iderler bu gönül eleyiciler meded*” şeklinde iki mısra birleştiğinde bir bütün olarak anlam kazanmaktadır.

Bazı beyitlerde ise birinci mısranın nesre çevirisine bağlı olmayıp ikinci mısranın anlamına bağlı olan kelimeler bulunmaktadır. Şârih bu kelimeleri “(...) lafzı mışrâ^c -ı şâniye merhûndur”, “(...) lafzı merhûndur” tarzında göstermiştir:

“Zülf-i ü dâ mest ü hâleş dâne-i ân dâm u men

Anuñ zülfî ağıdur ve beñi ol ağıñ dânesidür ve ben men lafzı mışrâ^c -ı şâniye merhûndur

“Ber-ümîd-i dâne-i üftâdeem der-dâm-ı düst”

Bir dâne ümîdi ile düşmişüm dost ağına (M43a, G.30/3)

“Tu dem-i fakr ne-dânî zeden ez-dest me-dih

Sen fakr kapusın urmağ bilmezsin elden koma ez-dest me-dih lafzı merhûndur

“Mesned-i hâceğî vü meclis-i Tûrânşâhî”

Vezîrlîk tekyegâhın ve Tûrânşâha mensûb meclisi (İ169a, G.534/9)

2.2.2.5. Beyitteki Kelimelere Mânâ Verilmesi ve Mânâların Değerlendirilmesi

Şârih, kelime anlamları ile ilgili değerlendirmede bulunurken öncelikle kelimelerin lügat mânâlarını verir. Bazen lafızların ıstilahî anlamlarından da bahseder. Sözcüklerin diğer dillerdeki kullanım şekillerini ve o dillerde taşıdıkları anlamları da belirtir. Birden fazla anlamı bulunan bazı kelimelerin hangi anlamının beyte uygun olduğu hakkında da değerlendirmeler yapar. Bununla birlikte müellif, beyitteki tüm kelimelerin anlamını vermez. Metinde bu kelimelerin seçilmesi ve neden sadece bu sözcüklerin anlamı üzerinde durulduğu ile ilgili bir bilgi de verilmemiştir.

2.2.2.5.1. Lügat Mânâsı

Müellif, kelimelerin bazen tek bir anlamını verirken bazen de tüm anlamlarını sıralar. Kelimelerin hangi dile ait olduklarını belirtip hareketlerinin değişmesi durumunda ortaya çıkacak anlamlar hakkında da bilgi verir. Lügat mânâsı genellikle

nesre çeviride de kullanılan anlamdır. Şârih, bu kelimelerin sözlük anlamlarını belirtirken birkaç örnek dışında lügat isimlerine yer vermemiştir:

“Hurūşiden gürlmek ve hamle eylemek ve haykırmak ve cūşa gelmek ma‘nāsına gelür” (M357a, G.323/9)

“Şür tuzlu ve gök şu ve çoraç yer ve at bāzārı ve gāvga ve fitne ve iztırāb ma‘nāsına gelür” (M358b, G.324/1)

“Demīden üfürmek ve yil esmek ve ürperüp (7) bitmek ve açılmaç ve gövde kabkara olmaç ve şabāh vaḳti ve anuñ (8) gayrı belürmek ma‘nāsına gelür” (M25a, G.17/1)

“Bār yemiş ma‘nāsına ve yük ma‘nāsına ve kerre ma‘nāsına ve dīvān ma‘nāsına ve icāzet ma‘nāsına gelür” (M44a, G.31/3)

“Yād lafzı añmaç ma‘nāsına ve ezberlemek ma‘nāsına gelür” (M45b, G.32/6)

Kelime anlamları verilirken müellif “dirler” ifadesini de kullanır. Eserde birçok kelime “dirler” sözcüğü ile açıklanmıştır. “Ehl-i tasavvuf” ve “ehl-i lügat”e yönelik birkaç atıf dışında müellif, bu bilgiyi kimin söylediği ile ilgili bir izahta bulunmaz. Bu bilgilendirmede doğrudan kelime anlamı verilmekten çok kelimenin açıklanarak tanımlanması yoluna gidilmiştir:

“Nāl vāsıṭı kalem içinde olan iplik gibi aḳ nesneye dirler” (M78b, G.56/7)

“Kirişme nāz ile ve göz ucu ile bakmağa dirler (M82a, G.58/9)

“Dāv aşlda kumārbāzlar ḳoduğı meblağa dirler (İ61a, G.405/3)

“Mu‘āmil ol kimseye dirler ki bir kişi ile bey‘ ü şirā’ ider ve alım virüm ider ola” (M210a, G.170/9)

“İtr gökçek ḳoḳuya dirler” (İ109b, G.472/3)

Sürûrî, sözcüklerin anlamını verirken kimi zaman da kelimelerin ait oldukları dili belirtmiştir:

“*Berīd* feth-i bā ve kesr-i rā ile lafz-ı ‘Arabīdür peyk ma‘nāsına” (M204a, G.165/1)

“Lafz-ı **Tay** lafz-ı ‘Arabīdür dürmek ma‘nāsına” (İ145a, G.509/9)

“**Lehce** lafz-ı ‘Arabīdür lisān ma‘nāsına” (M368b, G.331/9)

“Lafz-ı **key** feth-i kāf ve taḥfif-i yā ile lafz-ı Fārisīdür kaçan ve ulu pādşāh ma‘nāsınadır” (İ144, G.509/1)

Müellif, kelimelerin terkip durumları değiştiğinde ve farklı hareketlerle okunduğunda ortaya çıkabilecek diğer anlamlar hakkında da bilgi verir:

“Mısrā‘-ı s̄anī evvelinde olan **genc** lafzı feth-i kāf ile ve kesr-i cīm ile olup ḥāne lafzına muzāf olıcaḡ ma‘nā bu mestūr olan olur ve eger cīmün sükūnı ile olup ḥāne lafzı ile terkīb kılınup vaşf-ı terkībī kılınursa ḥazīne ondan dimek olur eger genc lafzı zamm-ı kāf ile ola o bucağından dimek olur bu taḡdīrce izāfetden ḡayrı cā‘iz degüldür” (İ114b, G.478/7)

“**Rū** lafzı rānuñ zammı ile olıcaḡ ma‘nā böyle olur ammā rānuñ fethi ile olıcaḡ ḡarāret ile yürüyici güneş dimek olur” (M38a, G.26/5)

“Lafz-ı **rindī** vü **şāhid-bāzī** ma‘ṡūf olıcaḡ ma‘nā mastūr olandır ‘āşıķī lafzına ma‘ṡūf olıcaḡ ‘āşıķlık ve rindlik ve şāhid-bāzlik maṡıbını dimek olur” (İ47a, G.387/3)

2.2.2.5.2. Kelimelerin Diğer Dillerdeki Kullanımı ve Anlamı

Müellif, bilgi verdiği bazı kelimelerin Arapça, Farsça ve Türkçedeki kullanımlarını aktarır. Diğer dillerdeki anlam karşılıklarını verir. Kelimelerin mânâsını “‘Arab lügatinde”, “‘Arab dilinde”, “‘Arabīde”, “‘Arab isti‘mālinde”, “Türkīde”, “Fārisīde” gibi kalıp ifadelerle açıklar:

“**İnsān-ı ‘ayn** ‘Arabīdür **merdüm-i çeşm** Fārisīdür **göz bebegi** Türkīdür” (İ220b, R.70)

“Türkîde *bıyık altından şırtıdı* dirler ‘Acemler *zîr-i hânandez* dirler” (M75a, G.53/7)

“*Nağme* ‘Arabîdür Fârisîsi *sürüddur* Türkîsi *ırdur*” (M20a, G.12/2)

“*Müdârâ* Fârisîdür ‘Arabîsi *müdârâtdur*” (M10b, G.6/7)

“*Likâ* ‘Arab lüğâtinde *şataşmak* ve *bulaşmak* ma‘nâsına ‘Acem isti‘mâlinde *şûret* ma‘nâsınadır” (İ113a, G.477/2)

“*Şemâme* lafz-ı ‘Arabîdür (13) *yıylançucdur* Fârisîsi *destenbüye* ve *destenbûdur*” (İ113a, G.477/1)

“*Firûze* ‘Arabîdür *pîrûze* Fârisîdür ki bir yeşil cevherüñ ismidür” (İ226b, M.2/62)

“*Pes* lüğat-ı ‘Acemde *ard* ve *şoñ* ve *eñse* ma‘nâsına *gelür* lüğat-ı ‘Arabda *anuñ mürâdifî* *halefdür* ammâ bunda öte ma‘nâsına ki öñe ve arda ‘âmmdur *nitekim* lüğat-ı ‘Arabda lafz-ı *verâ* öyledür” (İ26b, G.367/2)

Sürûrî, bazı sözcüklerin anlamını verirken harf ayrıntılarına da yer verir. Özellikle “cim” ve “kaf” harflerini Acem veya Arap diline nispetle gösterir:

“*Çân* cîm-i ‘Acem ile *ehl-i Şîrâz* lüğatıdır *cân* ma‘nâsınadır” (İ200b, G.567/5)

“*Gâm kâf-ı* ‘Acemî ile *adım* ve *çamaç* ma‘nâsınadır (İ60b, G.405/1)

“*Lafz-ı kû kâf-ı* ‘Arabî ile *kanı* dimekdür” (M26a, G.18/1)

2.2.2.5.3. Tasavvufî Mânâsı

Şârih, kelime anlamlarını ve gramer özelliklerini verdikten sonra beyitlerin şerhine başlar. Asıl maksadı Hâfız’ın doğru bir şekilde yorumlanmasıdır. Bu noktada Sürûrî, sözcüklerin tasavvufî mânâsı üzerine yoğunlaşır. “Bu kelimedenden murâd edilen anlam şudur”, “bundan murâd” tarzındaki ifadelerle sözcüklerin tasavvufî ıstılahtaki kullanımlarına yer verir. Böylece asıl anlatılmak istenen düşüneyi muhataplarına aktarır ve şerhini destekler:

Baht: “Bahtdan murād tevfiḳ-i İlähiyyedir” (İ84a, G.435/3)

Sākī: “Sākīden murād vā‘iz ü nāşih ve raġbet ü zevḳ viricidir” (M2b, G1/1)

Düst: “Düsttan murād Hudādur” (M42b, G.30/1)

Gül: “Gülten murād ma‘şūḳ-ı ḥaḳīḳī” (M12a, G.7/1)

Ḳadeḥ: “Ḳadeḥden murād ḳalbdür” (İ39b, G.378/2)

Meh: “Mehden murād istifāza-ı nūrā ḳābil olan ḳalbdür” (M38a, G.26/4)

Pir-i muġān: “Pir-i muġāndan murād şeyḥ ü mürşiddür ki ḥarāret ü şevḳ sāhibi ola” (M3a, G.1/3)

Şabā: “Şabādan murād tecellī-i İlähīdür” (M2b, G.1/2)

Şafḥa-ı nesrīn: “Şafḥa-ı nesrīnden murād cemāl-i Ḥaḳ te‘alā şafāsı” (M24a, G.16/4)

Şarāb: “Şarābdan murād ‘ışḳdur” (M3a, G.1/3)

Şeker-fürüş: “Şeker-fürüşdan murād kelām-ı lezīze ve lezzet-i Hudāyı virmege ḳādir olandur” (M16a, G.9/2)

2.2.2.5.4. Kelime Mânâlarının Deġerlendirilmesi

Şârih, gerekli gördüğü kelimelerin lügat anlamlarını verdikten sonra beyte en uygun düşen anlamın hangisi olduğunu belirtir. “Şūḥ bir nice ma‘nāya gelür bunda utanma ma‘nāsı münāsibdür” (İ54b, G.397/11) cümlesinde görüldüğü üzere beyte uygun olan anlam “münāsibdür”, “münāsib degüldür” gibi ibârelerle ifade edilmiştir. Bazen de “ma‘nī-i āḥīr murāddur”, “ma‘nī-i evvel murāddur”, “ma‘nā-yı şānī murāddur”, “evvelki ma‘nā murāddur”, “ma‘nī-i lügavī murāddur” ve “her birine ihtimāl vardır” gibi sözcüklerle mânâlar arasında tahkîk yapılmıştır:

“Lālā ḥādim ma‘nāsına gelür maḥdüm ma‘nāsına gelür ve bī-naẓīr ma‘nāsına gelür bunda ma‘nī-i āḥīr murāddur” (M130a, G.94/7)

“**Āzār** incütmek ma‘nāsınadır hürmetsizlik ve ağrıtmak ma‘nāsına gelür bunda ma‘nā-yı evvel münāsibdür” (M221b, G.180/2)

“**Mīnā** lāciverd taşā dirler ve gök boncuğ ma‘nāsına gelür ve sırça ma‘nāsına gelür ve felek murād olur bunda her birine ihtimāl vardur” (M287b, G.252/7)

“**Şast** ok gizleyüp kirişde baş parmak ile dutulan yere dirler ve balık ağına ve oltaya dirler ve niştere dirler ve altmışa dirler bunda ma‘nā-yı evvel murāddur” (M54b, G.37/6)

“**Şikuften** açılmağ ve ‘aceblemek ma‘nāsınadır bunda ma‘nā-yı şānī murāddur” (İ85b, G.437/8)

“**Piškārān** emīn ma‘nāsına ve üstād ma‘nāsına ve hıdmetkār ma‘nāsına gelür bunda hıdmetkār ma‘nāsı münāsibdür” (İ62a, G.407/5)

“**Melūl** ‘Arabī ‘itibār olunıcağ uşancı ma‘nāsınadır melālet uşanmağ ma‘nāsındadır ve Fārisī i‘tibār olunıcağ guşşalu ma‘nāsınadır melālet guşşalanmak ma‘nāsınadır bunda ma‘nā-yı Fārisī münāsibdür” (M66b, G.47/1)

“**Tevbīh** ‘Arabī ve serzeniş Fārisīdür Türkīsī başa kaçmağdur ammā fi’l-ħaķiķa başa kaçmağ murād degüldür belki ta‘n u teşnī‘ murāddur” (İ112a, G.475/4)

“**Berīd** fetħ-i bā ve kesr-i rā ile lafz-ı ‘Arabīdür peyk ma‘nāsına ve on iki mil menzile daħi dirler bunda ma‘nā-yı evvel murāddur” (M204a, G.165/1)

“Lafz-ı **ħasb** fetħ-i ħā ve sükūn-ı sīn ile bir niçe ma‘nāya gelür yiter ve ancağ ve şaymağ ve vāķı‘-ı ħāl ve beyān-ı aħvāldür bunda ma‘nī-i āħir münāsibdür” (M179a, G.139/1)

Şârih kimi zaman kelime anlamlarını verirken verdiği kelime ile ilgili lügat ehli kişilerin yaklaşımlarına da yer verir. “Erbāb-ı lügat”, “ehl-i lügat” gibi kelimelerle bu sözcüklere hangi anlamların verildiğini açıklar. Bazen verilen bu

mânâlarla ilgili değerlendirme yapıp kendi görüşünü de ortaya koyar. Lügat ehlinin eksik veya yanlış yaklaşımlarını dile getirir:

“Kişver lafzını cemî‘-i ehl-i lügat memleket ü iklîm ile tefsîr itmişlerdür ba‘zılar lafz-ı mürekkebdür geşt ile ver lafzından terkîb kılnacaķ tâ hazf olunmuşdur re‘âyānuñ inûp çıhup oturduğı yere dirler dimiş ammâ bu kelām bir kelāmdur ki kendüsi min-‘ind-i nefsihi söyler ve bu kelāmdan lâzum gelür ki şehirler kişverden olmayalar” (M44a, G.31/1)

“Ħam lafzını cemî‘-i erbâb-ı lügat bir niçe ma‘nāya isti‘māl itmişlerdür büklüm ma‘nāsına dimemişlerdür ba‘zılar büklüm ma‘nāsınadır dimiş ammâ Ħaķ budur ki büklüm egrinüñ envā‘ındandır öyleye Ħam büklüm ma‘nāsına olmaķ ‘ām-ı zıkr olunup Ħaş murād olmaķ kabîlindendür” (M88b, G.63/1)

2.2.3. Şârihin Metin Üzerine Yaptığı Değerlendirmeler

2.2.3.1. Dil Bilgisi Üzerine Değerlendirmeler

Müellif; harflerin kullanım maksadını ve cümleye kazandırdığı anlamı, yüklem türünü, fiillerin biçim özelliklerini, zamanını ve kişilerini açıklar. Kelimelerin aldığı ekleri, sözcüklerin tekil veya çoğul oluşunu, müştaklarını belirtir. İsim, sıfat, zarf, zamir ve edat soylu sözcükleri gösterip cümleye kazandırdıkları anlamı açıklar ve nev’i hakkında bilgi verir. Cümlelerin özne ve yüklemine, öznenin erillik ve dişillik durumunu ve sayısını izah eder. İsim soylu kelimelerin özelliklerini verip müştaklarını belirtir. Kelimelerin kök ve gövde biçimlerini aktarır vezin ve kafiye gereği okunuşları üzerinde durur. Şârihin yapmış olduğu bu değerlendirmeler, aşağıda örnekler üzerinden açıklanmıştır:

Müellif, harflerin kullanım maksadını ve cümleye kazandırdığı anlamları açıklamıştır. Bu harfleri; “hitâb içündür”, “nisbet içündür”, “kasem içündür” gibi ifadelerle izah eder:

“Şebâne lafzında Ħarf-i hâ nisbet içündür” (İ116b, G.481/1)

“Ħübî lafzında Ħarf-i yâ maşdariyyedür” (M198a, G.158/1)

“Be-şafā lafzında **ḥarf-i bā** ilşāk için olmak zāhirdür ḳasem için olmak cā’izdür” (M224b, G185/3)

“Lafz-ı derḥāletde vāḳı‘ olan **tā** ḥiṭāb içündür” (M257b, G.217/7)

Şârih, harf-i cerler hakkında da bilgi verir:

“**Lām** harf-i cerdür ve nāḳıẓin anuñ ile mecrürdur” (İ23a, G.364/1)

“**Munzu** harf-i cerdür zarfiyyet için daḥi isti‘māl olunur” (İ163b, G.529/1)

“**Alā** lafz-ı harf-i cerdür mecrürı ile maḥzūfa müte‘allıḳ olup maḥallen merfū‘-ı ḥaberīdür” (İ166b, G.532/2)

“Lafz-ı cāveztü nefis-i mütekellim-i vaḥdedür müfā‘ele bābından ve iki harf-i cer **fi** ve **an** mecrürları ile aña müte‘allıḳdur” (İ175a, G.540/6)

Müellif; cümlenin yüklemine göre türünü isim veya fiil cümlesi olarak belirtir. Fiillerin mastar şekli, şahsı, hitâbı, müsbet veya menfî oluşu gibi hususlarda bilgi verir. Eylemin zamanını mâzî ve muzârî olarak ifade eder, kişilerini gösterir:

“Cāvebti fi‘l-i **māzî-i mü’enneş**dür ve mücāvebeden cevāblaşmak ma‘nāsına” (İ166b, G.532/1)

“Teğarrede ḡayn ile **fi‘l-i māzî-i ḡā’ib**dür” (İ128b, G.494/5)

“Ya‘lemüne **cem‘-i fi‘l-i muzārī‘dür ḡā’ib**dür” (İ23a, G.364/1)

“Buved lafzı bānuñ zammı vāvuñ fetḥi ile būden lafzından **fi‘l-i muzārī‘dür**” (İ98a, G.456/5)

“Ḥabbezā elfāzı **fi‘l-i medḥ**dür” (İ126b, G.491/8)

“Etet **fi‘l-i ma‘zid**ür ve revāyiḥu cem‘-i rāyiḥdür ki **fi‘l-i mezkūruñ fā‘ilidür**” (İ128b, G.494/1)

“Me-ber lafzı fetḥ-i mīm ve zamm-ı bā ile bürīden lafzından **neh**ydür” (M30a, G.20/6)

“Me-gerd gerdiden lafzından **nehydür**” (İ133b, G.498/2)

Müellif, isim cümlelerini de gösterir. Mübtedâ (özne) ve haber (yüklem) olmak üzere isim cümlesinin öğelerini açıklar. Özneyi erillik-dişillik ve sayı yönünden izah eder:

“Lafz-ı hübân-ı Pârsî-güy mübtedâdur bahşendegân-ı ‘ömrend **haberdür**” (M11b, G.6/12)

“Zevk-bahş vaşf-ı terkîbidür ve haber-i mübtedâdur şoḥbet daḥî mübtedâdur muzâfdur yârâna ḥoşest **haberidür**” (M72b, G.52/1)

“Be-hişt lafzı bunda **fi‘l-i mâzî**dür heştan lafzından (M7b, G.4/3)

“Mî-dihed lafzında mî edât-ı ḥâldür ve demed **fi‘l-i muzâri**‘dür” (M25a, G.17/1)

Sürûrî, gerekli gördüğü kelimelerin türünü açıklar. İsim, sıfat, zarf, zamir, edat soylu sözcükleri belirtir ve nev’i hakkında ayrıntıları izah eder:

İsim soylu kelimelerin cinsi, kemiyyeti, cem’i üzerinde durur ve sözcüğün müştaklarını verir:

“Mübârez **müfred** mübârezân **cem**‘idür yel feth-i yâ ile müfred yelân **cem**‘idür” (M186b, G.144/8)

“Kıyâmet lafzı bunda **müfred** degül **mürekkedür** lafz-ı kıyâm ile tâ-yı **ḥiṭâbdan**” (M283b, G.246/6)

“Lisân **mü’ennes** isti‘mâl olunur cāriḥa te’vîli ile ve **müzekker** isti‘mâl olunur ‘uzv i‘tibârî ile” (İ15b, G.356/7)

“Nefs **mü’ennes-i semâ**‘idür” (İ110b, G.474/4)

“Şühür şehriñ **cem**‘idür evṭâr vaṭaruñ **cem**‘idür” (İ23b, G.364/5)

İsim tamlamaları hakkında bilgi veren müellif; muzâf ve muzâfun ileyi gösterir:

“Genc lafzınıñ revān lafzına izāfeti **izāfet-i beyāniyye** olıcağ murādı beyān ve serh itdügimiz ma‘nā a‘yān olur” (M265a, G.224/5)

“Cevher-i la‘l izāfeti **izāfet-i beyāniyyedür**” (M28b, G.19/8)

“Hüdhüd lafzınıñ şabāya izāfeti **izāfet-i müşebbeheye ile‘l-müşebbeh** durur” (M114b, G.82/1)

“Şirīn ism-i şahş olup Şirīnün Hüsrevi dinilüp **izāfet-i i‘tibārī** kılınmağ ma‘nā-i rekīkdür” (M251a, G.360/1)

“Ferrāş-ı bād izāfeti **izāfet-i müşebbehin bih ile‘l-müşebbehdür**” (İ171a, G.536/8)

“Kār-fermāy kesr-i yā ile oğunur zīrā **mużāfdur** kader lafzına” (İ31b, G.372)

“Lafz-ı kabül mübtedādur **mużāfdur** devletiyān lafzına” (M277a, G.238/9)

“Şahn bunda meydān ma‘nāsınadur ve mübtedādur **mużāfdur** bostāna” (İ128b, G.494/1)

“Hikāyet mübtedādur **mużāfdur** leb-i şirīne hadiş haberdür **mużāfdur** Ferhāda” (M102b, G.72/4)

Sıfatların ve sıfat tamlamalarının türü, sıfat olan sözcük ve mevsûfu, müzekker veya müennes oluşu gibi bilgilere yer verir:

“Şeb-reng bunda vaşf-ı terkībīdür gice renglü ma‘nāsına ve turrenün **şıfatıdur**” (M24b, G.16/7)

“Āteşin şığa-ı nisbetdür ve **şıfat-ı** la‘ldür” (M25b, G.17/4)

“Düst-perver lafzı ve düşmen-gudāz lafzı **şıfat** terkībīdür” (İ87a, G.439/11)

“Mey-ālūd vaşf-ı terkībīdür ve **şıfat-ı** hırkadur” (M12a, G.6/13)

“Şihne-şinās vaşf-ı terkībīdür **şıfat-ı** vā‘izdür” (M59a, G.41/6)

Sürûrî, zâmirler ile ilgili tür ve şahıs olarak bilgi verir. Bahsi geçen zamir ile hangi kişinin kinâye edildiğini belirtir. Bu açıklamalar; “zamîr-i müstetir”, “zamîr-i gâ’ib” gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Zamirde bahsi geçen şahıs ise “râci’” sözcüğüyle gösterilir:

“Minhu lafzında olan **zamîr** yâ cāma râci’dür yâ dosta râci’dür” (İ111a, G.474/7)

“Tueş lafzında olan **zamîr-i gâ’ib** mışrâ’-ı evvelde olan şem’ lafzına râci’dür” (İ118a, G.482/3)

“Ravdihâ **zamîri** ma’ şuķaya râci’dür” (İ128b, G.494/5)

“Uç fi’ ilûñ fâ’ili **zamîr-i müstatir**lerdür ki râci’dür yâra” (M100a, G.70/2)

“Şun’eş lafzında **zamîr-i gâ’ib** mışrâ’-ı âhîr evvelinde olan her ki lafzına **râci’dür**”

Müellif, edatların metin içindeki görevini ve mânâyâ katkısını da izah eder. Edatların türünü “edât-ı taşgîr”, “edât-ı taħassür” ve “edât-ı hâl” gibi terimler ile belirtir:

“Kemānce lafzında olan lafz-ı ce fetħ-i cim ve hā-yı resmiyye ile **edât-ı taşgîr**dür yajcıguz dimekdür” (İ148b, G.514/2)

“Bu mışrâ’-ı âhîrûñ evvelinde olan lafz (mey) kesr-i mîm ile **edât-ı hâldür**” (İ159b, G.524/8)

“Bārî lafzı yâ-yı aşliyye ile **edât-ı taħassürdür**” (İ124b, G.489/7)

Farsça kelimelerin kök ve gövde biçimlerini gösterir. Geniş zaman durumunu “muzâri’dür” ibâresi ile belirtir:

“Lafz-ı keşed ħatm-ı kâf-ı ‘Arabî ile **geşten lafzından** muzâri’dür” (M105a, G.74/4)

“Lafz-ı çemān mübālağa-i ism-i fā‘ıldür **çemiden lafzından**” (M136a, G.100/6)

“Zedāyed lafzı **zedāyiden lafzından** muzāri‘dür” (M327b, G.299/3)

“Lafz-ı endāz **endāhten lafzından** emrdür” (İ163b, G.529/4)

“Gerdem kāf-ı ‘acemī ile **gerdiden lafzından** nefsi-i mütekellim-i vahdedür” (İ80b, G.432/3)

Arapça kelimelerin kök ve gövde biçimlerini gösterir. Fiilin kaçınıcı kişi ile çekimlendiğini “nefs-i mütekellim-i vahdedür” tarzındaki terimlerle ifade eder:

“**Edir** emr-i hāzırdur edāre yūdīrudan” (M2a, G.1/1)

“**Erā** nefsi-i mütekellim-i vahdedür ve ru ‘yetden görmek ma‘nāsına” (İ174b, G.540/15)

“**Usāmīru** nefsi-i mütekellim-i vahdedür müsāmereden” (İ174b, G.540/15)

“**İnzēl** emr-i hāzırdur nezeleden” (İ18b, G.360/2)

Uzun ünlüye sahip bazı kelimeler, vezin icâbı tahfif edilerek kullanılır. “Mâh”ın “meh” olması, “râh”ın “reh” şekline dönüştürülmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Sürûrî, bu şekildeki muhaffef kelimeleri “tahfifdür, muhaffedür, ma’zûrdur” sözcükleri ile şerh esnâsında gösterir:

“Be-nāmīzed lafzı be-nām īzed lafzından **muhaffedür**” (M361b, G326/6)

“Şehinşâh şāhenşâh lafzından **tahfifdür**” (İ126a, G.491/2)

“Bezmgēh lafzı bezmgāh lafzından **ma’zûrdur**” (M84b, G.60/2)

“Rût lafzı rûyet lafzından **muhaffedür**” (M21b, G.14/1)

“Reh-nümün lafzı rāh-nümün lafzından **muhaffedür** bu iki lafz ve lafz-ı rāhber ve anuñ **muhaffefi** rehber ve rāh-nümāy lafzı ve anuñ **muhaffefi** rāh-nümā ve reh-nümā lafzları kulāguz dimekdür” (İ156a, G.521/5)

Müellif, soru anlamı taşıyan harf ve sözcükleri verir. “İstifhām içündür”, “istifhām-ı inkār içündür” ibâreleriyle gösterir:

“Kelime-i men istifhāmiyyedür ve istifhām-ı inkār içündür” (İ128b, G.494/1)

“Mā istifhāmiyyedür ta‘accüb ve ta‘cīb için” (İ198a, G.566/3)

“Men istifhām içündür” (M112b, G.79/6)

2.2.3.2. Kelimelerin Okunuşu Hakkında Değerlendirmeler

Müellif, sözcüklerin harekeleri hakkında üstün (fetha), esre (kesre) ve ötreli (zamme) okunuşlarını verip med, şedde, tenvin veya cezm varsa bunları ifade eder.

“Hınk kesr-i hā ve sükün-ı nūn ve kāf ile boz at ve gök at ma‘nāsınadır” (İ98b, G.457/2)

“Raşş feth-i rā ve sükün-ı hā ve şīn ile alaca beñli boz at ve şu‘le ve Rüstem-i Zāl atı ve yıldurum ma‘nāsınadır” (İ98b, G.457/2)

“Sipih kesr-i sīn ve feth-i bā yā ser-i bā ile felek ma‘nāsınadır” (M80b, G.57/5)

“Türk zamm-ı tā ile ve sükün-ı rā ile Hıta ve Hoten ve Deşt ü Kıpçak memleketlerinüñ ehline dirler” (M14b, G.8/1)

“Nevk lafzı feth-i nūn ve sükün-ı vāv ile her keskin nesnenüñ sivri ucına dirler” (M109a, G.77/4)

“Hifāz kesr-i hā ile muhāfaza ve himāyet ma‘nāsınadır” (M31a, G.20/10)

“Lafz-ı şikenc kesr-i şīn ve feth-i kāf ile bunda büklüm ma‘nāsınadır” (M33b, G.23/3)

“Mınkal kesr-i mīm ve feth-i kāf ile demürden ocağdur ki bir yerden bir yere alup gitmege kabildür” (176a, G.541/8)

“Hiyel kesr-i hā ve feth-i yā ile cem‘-i hiledür” (M32a, G.21/7)

Müellif, kelimelerin harekelerini kimi zaman harflerin dillere özgü kullanımıyla birlikte verir:

“Lafz-ı gird **kesr-i kâf-ı** ‘Acemî ile kırañ ma‘nâsınadır” (İ133b, G.498/2)

“Lafz-ı ne-keşt **kesr-i kâf-ı** ‘Arabî ile mâzîdür keşten lafzından” (M247a, G.207/8)

“Kilk lafzı **kesr-i kâf-ı** ‘Acemî ve sükûn-ı lâm ve kâf-ı ‘Acemî ile aşlda kâmiş ma‘nâsınadır şoñra kalem ma‘nâsına isti‘mâli şâyi‘ olmışdur” (M51b, G.35/11)

“Lafz-ı gerd **feth-i kâf-ı** ‘Acemî ile toz ma‘nâsınadır ve **kesr-i kâf-ı** ‘Acemî ile kırañ ma‘nâsınadır” (İ77b, G.427/3)

2.2.3.3. Kelimelerin Diğer Dillerdeki Yazım Şekli Hakkında Değerlendirmeler

Şârih, bazı kelimelerin Arapça ve Farsçadaki yazılışları hakkında bilgi verir. Kelimelerin harflerindeki değişimleri gösterip sözcüğün o dildeki anlamı üzerinde durur:

“**Eyvân** kesr-i hemze ile ‘Arabî ve fethi ile Fârisîdür şol mekân-ı ‘âliye dirler ki anda pādşâh oturur” (M6a, G.2/13)

“**Bostân** vâvsız ‘Arabîdür büstân vāv ile Fârisîdür” (M12a, G.7/1)

“**Kafeş şad** ile ‘Arabîdür kafes sin ile Fârisîdür” (M104a, G.73/7)

“**Sükker** sîn ile ve teşdîd-i kâf ile ‘Arabîdür ve feth-i şın ile ve taḥfif-i kâf ile Fârisîdür” (M49a, G.34/6)

“**Müdāvāt** ‘Arabîdür müdāvā ‘Acem isti‘mâlidür müdārât ve müdārā daḥi böyledür” (M50b, G.35/3)

“**Kafeş şad** ile ‘Arabîdür kafes sin ile Fârisîdür” (M104a, G.73/7)

“**Hicle** fethateyn ile ‘Arabîdür ‘Acemler sükûn-ı ḥâ ile isti‘mâl iderler” (M267b, G.227/5)

“**Firûze** ‘Arabîdür pîrûze Fârisîdür ki bir yeşil cevherüñ ismidür ve pîrüz muzaffer ve manşür dimekdür” (İ226b, M.2/62)

2.2.3.4. Nüsha Farklarının Değerlendirilmesi

Hâfız-ı Şirâzî, dîvânını kendisi tertip etmemiştir. Bu durum birçok farklı tertibin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Muslihuddin Sürûrî, ikinci cildin mukaddimesinde bu durumu ifade etmiş ve şerhte esas aldığı nüshanın sahîh bir metin olduğunu dile getirmiştir.

Sürûrî'nin şerh esnasında yapmış olduğu izahlar, şârihin birden fazla nüshayı gördüğünü ve bu nüshaları kıyasladığını göstermektedir. Şârih; nüsha farklılıklarını gösterirken beytin anlamına uygun olmayan biçimleri, beyit tekrarlarını, beyitlerin ve mısraların şiir içindeki sıralamalarını, şiirlerin ihtiva ettiği beyitler itibariyle tam veya eksik oluşunu, gazelerin diğer nüshalarda bulunup bulunmamasını, Hâfız Dîvânı'ndaki beyitlerin diğer dîvânlardaki benzer şekillerini, bir gazelin veya bir beytin muadil şekillerini, beyitlerin ve mısraların öncelik sonralığını ve kelime farklılıklarını ortaya koyar. Bu farklılıklarla ilgili çıkarımlarda bulunur. Nüsha farklılıklarına yönelik bu değerlendirmeler, şârihin âdeta edisyon kritik yaptığını göstermektedir.

Müellif, çok sayıda Hâfız Dîvânı'nı mukayese etmiş, içeriğe dair uygun olmayan biçimleri şerhte kullanmamıştır:

“Ba‘zî nüsaḥda iki ğazel şüretinde getirilmiş birbirine nazîre olmaḡ üzere ba‘zî ebyâtuñ ma‘nâsı bir ve maḥlaş beyti bir ol nüshaya i‘tibâr olunmadı”
(M156b, G.117)

Bazı beyitlerin birden fazla gazelde yazılması durumunda bunu ifade etmiş ve bu beyitleri şerh ettiği bölüme atıfta bulunmuştur:

“Ḥarf-i mîm evvelinde olan ğazel bu ğazele nazîredür ba‘zî ebyât ol ğazelde ve ba‘zî nüsaḥda bu ğazelde yazılmışdur ol ğazel-i evvel olduğu için faḡîr anda yazdum ba‘zî nüsaḥda bu ğazelde ba‘zî ebyât bulunup ihmâl olumiş olunmaya ki ol ğazel-i evvelde yazılmışdur ve Dîvân-ı Ḥâfîz nüshalarında iki nazîre birbiri ardınca bulunmadı” (İ28a, G.369)

Şârihin bazı beyitlerde metin tamiri yaptığı anlaşılmaktadır. Aşağıdaki örnekte gazelde mısraların yerlerini değiştirmiştir.

“Ba‘zı nüsaḥda mıṣrā‘-ı evvel beyt-i meṣtūruñ mıṣrā‘-ı evveli vākı‘ olmuş idi bu faķir taẓmīn tariķi ile aldum mıṣrā‘-ı āḥir ḥatm kıldum nitekim beyt-i sābıkda böyle eyledüm” (İ103b, G.465/3)

Nüsha farklarını ifade ederken yaptığı kıyaslardan biri, şiiirlerin ve beyitlerin diğer nüshalarda bulunup bulunmadığını belirtmektir. Şerhte, bu mukayesenin farklı nazım şekillerindeki şiiirler için yapılmış örnekleri bulunmaktadır:

Bu örnekte şârih, diğer nüshalarda bulunmayan bir gazelin varlığından bahsetmiş ve bu gazeli şerh etmiştir. Örnek olarak gazelin matla beytine yer verilmiştir:

“Ba‘zı nüsaḥda bu ğazel daḥi bulunup yazıldı ğazel-i sābık nazīresidür taķtī‘i anuñ taķtī‘ idür”

“Eger be-luṭf be-ḥāñi meẓid-i elṭāfest

Ve ger veķahr-ı ber-āñi derün-ı mā şāfest” (M70b, G.50)

“Ekşer-i nüsaḥda bu ğazel bulunmayup ve bulunan nüsaḥda biş beyt bulundı liken noķşāñi kemāl ‘ad olunmaĝa

Be-ferāĝ-ı dil zamāñi nazari be-māhrüyi

Bih ez-āñ ki çend şāhi heme ‘ömr ü hāy u hüyi” (İ145a, G.510)

Şârih, nüshaları mukayese ederken yalnızca Dîvân-ı Hâfiz nüshalarıyla yetinmemiş, bazı şiiirlerin varlığı veya benzerleri ile ilgili diğer şâirlerin dîvânlarına da müracaat etmiştir:

“Bilgil kim bu ğazel Dîvân-ı Ḥāfizda ve Dîvân-ı Selmānda bi-‘aynihi bulunup ammā Dîvân-ı Selmānda maḥlaş beyti bulunmayup ve Dîvân-ı Ḥāfizuñ nüsaḥlarında daḥi maḥlaş beyti bulunmayup ba‘zı nüsaḥlarda bulundı” (M308b, G.277/7)

Şârih, nüshaları karşılaştırarak diğer nüshalarda bulunmayan beyitleri de tespit etmiş ve bu beyitleri yazarak tüm yönleriyle eksiksiz bir şerh metni ortaya çıkarmayı amaçlamıştır:

“Ba‘zı nüsaḥda bu beyt vākı‘ olmuş

Tūrān şeh-i huçeste ki der-menyezîd-i fazl

Tūrān memleketi şāhı ki mübārekdür fazlınuñ bey‘-i menyezîdinde

Şud minnet-i mevāhib-i ũ tavķ kerdennem

Anuñ hibeleri minneti oldı benüm boynum tavķı (...)” (M161b, G.122/2)

“Hezār ‘aķlu edeb dāšten men ey ħ‘āce

Ba‘zı nüsaħda bu beyt bulunup şerħ olundu biñ ‘aķl u edebim var idi benüm ey ħ‘āce

Künün ki mest-i ħarābem şalā-yı bī-edebīst

Şimdi ki mest ü ħarābın bī-edebliğe şalā Ba‘zı nüsaħda bu beyt bulunup şerħ olundu (...)” (M76b, G.54/8)

Nüsha farklarını ifade ederken yaptığı kıyaslardan bir diğeri beyitlerin farklı şekillerini göstermektir. “Ba‘zı nüsaħda bu beyt bedeli bu beyt vāķı‘ olmuş”, “ba‘zı nüsaħda maħlaş beyti böyle vāķı‘ olmuş”, “ba‘zı nüsaħda bu mışrā‘ böye vāķı‘ olmuş” biçimindeki ifadelerle bu farklılıkları gösterir:

Bu örnekte 105. gazelin mahlas beytinin iki farklı şeklini vermiştir:

“Me-şev Ĥāfiz zi-keyd-i zülfeş imen

Olma Ĥāfiz anuñ zülfi mekrinden emīn

Ki dil burd u künün der-bend-i dīnest

Ki gönli aldı şimdi dīn kaydındadur murād bundan mekr-i İlāhiden emīn olmağa tenbīhdür ki felā ya ’menu mekru’llāhi ille’l-ķavmü’l-ħāsirün ba‘zı nüsaħda maħlaş beyti böyle vāķı‘ olmuş

Zi-cām-ı ‘ışķ mey nüşid Ĥāfiz

‘Işķ ķadeħinden şarāb içdi Ĥāfiz

Müdāmeş rindi vü mestī ez-nīst

Müdām anuñ rindliği ve mestliği bundandur ve ba‘zı nüsaħda böyle vāķı‘ olmuş

Be-cān mī-keş çü Ĥāfiz nāzeş ey dil

Cān ile çek Ĥāfiz gibi nāzını ey gönül

Ki nāz-ı nāzeninān nāzenīnest

Ki nāzenīnler nāzı nāzenīndür ya‘nī güzelüñ nāzı güzeldür” (M143a-b, G.105/7)

Müellif gazel ve beyitlerin farklı biçimlerini gösterdikten sonra muadil şiirin de şerhini yapar.

“Der-kūşe-i ümīd çü nezzāregān-ı māh

Ümīd köşesinde aya nazar idenler gibi

Çeşm-i taleb der-ān ham-ı ebrū nihādeīm

*Ṭaleb gözini ol kaç büklümüne komışuzdur murād ham-ı ebrūdan bir cānibe meyl işāretdür lācerem sālīk-i ṭarīkat olup ümīd köşesinde oturup taleb gözini remz-i İllāhī meylne dutmuşdur ki ne ṭarafā işāret olursa ol cānibe mā‘il olavuz ba‘zı nüsaḥda **bu beyt bedeli bu beyt vākı‘ olmuş***

Ber-būy-ı ‘ıyd-ı vaşl çü nazzāregān-ı māh

Vāşl bayramı koğusına aya nazar idenler gibi

Çeşm-i emel be-dān ham-ı ebrū nihādeīm

*Ümīd gözini ol kaç büklümüne komışuzdur murād budur ki ümīd gözini remz-i İllāhī meylne komışuzdur ki vuşul ila‘llāh ne cānibe meyle ile olur tā ol zuhūr idüp kalb huzūr ide ve **ba‘zı nüsaḥda bu beyt vākı‘ olmuş***

Fermā işāretī ki dü çeşm-i ümīd-vār

Bir işāret buyur ki iki ümīdlü gözi

Ber-kūşehā-yı ān ham-ı ebrū nihādeīm

Ol kaşı büklümi köşelerine komışuzdur murād ham-ı ebrūdan işāret ü meyl idüğine işāret idüp senden neng gibi işāret-i beşāret olursa biz iki göz ile anı gözlerüz dir” (İ62b, G.408/7)

Bu örnekte ise şârih, 117. gazelin 6. beytinin farklı biçimlerini verir. Diğer varyasyonları ifade ettikten sonra itimat edilecek olan nüshanın kendi nüshası olduğunu belirtir:

“Hoşā namāz u niyāz kesī ki ez-ser-i derd

Ne hoşdur namāz u niyāzı ol kimsenüñ ki derd başından

Be-āb-ı dīde vü hūn-ı ciger (5) ṭahāret kerd

Göz şuyı ciger kanı ile tahâret eyledi murâd bundan gözi yaşlu (6) bağı başlu ehl-i ihlâş olanuñ ‘ibâdetden medhdür

Ba‘zî nüsaḥda bu beyt yerine bu beyt vâkı‘ olmuş

Namâz der-ḥam-ı ân ebru-yı çü mihrâbet

Kesî kuned ki be-ḥûn-âb-ı dil tahâret kerd

ve ba‘zî nüsaḥda bu beyt vâkı‘ olmuş

İmâm-ı şehîr ki seccâde mî-keşîd be-reveş

Be-ḥûn-ı duḥter-i rez ḥırka-râ tahâret kerd

Ba‘zî nüsaḥda bu beyt vâkı‘ olmuş

Sezâ-yı kûşe-i mihrâb ebruyeş kes nîst

Meger dilî ki be-ḥûn-ı ciger tahâret kerd

i‘timâd kendü nüsha ve dîvânımadur ki metn ihtiyâr itdüm” (M156b, G.117/6)

Şârih, bir diğér örnekte ise bir mısranın farklı şekillerini gösterir:

“Çi şiküft ez-gül-i ṭab‘em zi-nesîmeş be-şiküft

Ne ‘aceb eger ṭab‘um güli anuñ yilinden açıldı ise ba‘zî nüsaḥda bu mışrâ‘ böyle vâkı‘ olmuş

Be-şiküft ez-gül-i ṭab‘em zi-nesîmet çî şiküft

Açıldı iser eger benüm ṭab‘um güli senüñ yilinde ne ‘aceb ve ba‘zî nüsaḥda böyle vâkı‘ olmuş

Ne-şiküft ez-gül-i vaşlem ü nesîmeş be-şiküft

Açılmadı vaşl gülinden baña anuñ yilinden ‘acebdür ve ba‘zî nüsaḥda böyle vâkı‘ olmuş

Ne-şiküft ez-gül-i ṭab‘em be-nesîmeş be-şiküft

Açılmadı benüm ṭab‘um güli anuñ yili sebebi ile ‘acebdür ve beher taḫdîr mışrâ‘-ı şânî murtabîḫ olur” (M161b, G.122/5)

Şarih gazellerin şerh sıralamasını da mukayese eder ve farklı sıralama şekillerinden bahseder:

“Bilgil ki şimdi şerḫ olınacaḫ ḡazel Dîvân-ı Ḥâfîz nüshalarınıñ ba‘zında ḥarf-i hâda bulunup ve taḡyîr-i redîf ile ḥarf-i yâda daḫi bulunup ba‘zî ebyâtda iki

ğazel birbirine muvāfiķ olup ve ba‘zı ebyātı muğāyir olup lācerem hem ħarf-i hāda ve hem ħarf-i yāda yazılıp şerĥ olunmaķ münāsib görüldi” (İ124a, G.489)

Nüsha farklarının gösterilmesi sırasında şârihin dile getirdiği hususlardan biri de beyitlerin ve mısraların öncelik sonralığıdır:

“Sezed ki ez-heme-i dilberān-sitānī bāc

*Lāyıkdur ki cemī‘ dilberlerden alasin bāc **Ba‘zı nüsaĥda** bu mışrā‘ mışrā‘-ı şānī vāķı‘ olup mışrā‘-ı evvel böyle vāķı‘ olmuştur Tūī ki ber-ser-i ĥübān-ı kişverī çün tāc” (M148b, G.111/1)*

Nüsha farklarını ifade ederken yaptığı kıyaslardan biri de kelime farklılıklarını göstermektir:

“Aĥvāl-i gül be-bülbül-i destān-serā be-gū, Ba‘zı nüsaĥda **destān yerine būstān**
vāķı‘ olmuştur” (İ107b, G.470/1)

“Meydān be-kām-ı ĥāĥır u gūyī nemī-zenī, Ba‘zı nüsaĥda **kām yerine ĥükme**
vāķı‘ olmuştur” (İ128a, G.493/20)

“Her kū ne-keşt mihr ü zi-ĥübī güli ne-çid, lafz-ı ne-keşt kesr-i kāf-ı ‘Arabī ile
*māzīdür keşten lafzından **ba‘zı nüsaĥda** ne-kāşt vāķı‘ olmuştur fetĥ-i kāf-ı ‘Arabī ile ki māzī-i menfidür kāşten lafzından ikisi bir ma‘nāyadır **ba‘zı***
***nüsaĥda** ne-dāşt vāķı‘ olmuştur” (M246b, G.207/8)*

“K’in ĥāl nīst ‘ālim-i ‘ālī-makām-rā, Ba‘zı nüsaĥda ‘ālim yerine şūfī vāķı‘
olmuştur” (M8a, G.4/6)

“Mā-rā ber-āstān-ı tu bes ĥaķķ-ı ĥıdmetest, Ba‘zı nüsaĥda **nī‘metestdür”**
(M8a, G.4/7)

“Ġurūr-ı ĥüsnet icāzet meger ne-dād ey gül, Ba‘zı nüsaĥda ‘arūs-ı ĥüsnet
ba‘zı nüsaĥda ĥurūr-ı ĥüsne vāķı‘ olmuştur” (M16b, G.9/4)

“Bes ğarīb üftādeest ān mūr-ı haṭṭ ger der-ruḥet, Ba‘zı nüsaḥda ruḥet yerine lebet vākı‘ olmış” (M24a, G.16/6)

Şârih, nüshalardaki kelime farklılıklarını gösterdiği bazı örneklerde mânâya uygun olan kelimenin hangisi olduğunu da belirtir:

“Şeytân-ı ğam her ançı tevāned be-gū be-kun

şeytân lafzınıñ ğam lafzına izāfeti izāfet-i beyāniyyedür ba‘zı nüsaḥda şeytân yerine sultân vākı‘ olmış ammâ şeytân yerine sultân münāsib degüldür ğālibā anı yazan şeytân zıkrinden kaçmışdur faķir nüṣḥa-i ḳadīmede bulup yazup mıṣrā‘-ı şānī mefhūmın mülāḥaza ḳıldum” (İ105b, G.467/5)

“Zi-rūy-ı aḥter-i gül-çehr-i rez niķāb endāz

Ba‘zı nüsaḥda aḥter yerine duḥter vākı‘ olmış anuñ yiri degüldür ne lafzen ne ma‘nāen” (M304b, G.305/6)

“Dūd-ı āh-ı sīne-i nālān-ı men

Ba‘zı nüsaḥda nālān yerine sūzān vākı‘ olmış fi‘l-vākı‘ mıṣrā‘-ı şānī maẓmūnına ol münāsibdür” (M9a, G.5/5)

Şârih kelime farklarına göre beyitteki anlam değişimleri üzerinde de durur. Değişen kelimeye göre beytin veya mısranın anlamını yeniden verir.

“Ba‘zı nüsaḥda ḥāne yerine cāme vākı‘ olmış bu taḳdīrce murād böyle olur ki kimseye ta‘addī itmeyelüm mātemzede olup siyāh ḳaftan giymeye ve biz şūfīler libās renginde libās giyevüz ve bi‘l-cümle şūfī libāsında olan zālīm fi‘ller olmamaḳ gerek” (İ78b, G.429/1)

“Şabā-āmīz mī-āyed şimāleş Ba‘zı nüsaḥda şabā yerine nesīm vākı‘ olmış ya‘nī hoş ḳoḳu ile ḳarışmış gelür anuñ şimāli” (M348b, G.318/3)

“Gerçi bed-nāmīst nezd-i ‘āķilān, ba‘zı nüsaḥda ‘āķilān yerine zāhidān vākı‘ olmış ya‘nī egerçi melāmiyyeden olmaḳ bed-nāmīḳdur zāhidler ḳatında” (M9a, G.5/3)

Bu örnekte ise şârih, “hiredes” kelimesinin birçok nüshada “habereş” şeklinde yazıldığını belirtir. Bunu akıldan haberi olmayan kişilerin yazdığını ve gözü olmayanların bu yanlış taklit ettiğini söyler. İtibarın çoğunluğa değil doğruya olması gerektiğini belirterek nasihatine uyulması gerektiğini ifade eder:

“Miskîn hiredes der-ser ü der-dîde hayâ nîst ekşer nüshada hiredes yerine habereş vâkı‘ olmuşdur anı hiredden haberi olmayan kimseler yazup dîdesi olmayanlar taqlîd idüp nüsaḥ-ı keşîrede vâkı‘ olmuşdur i‘tibâr keşrete degül kuvvetedür şöhrete nazâr itmeyüp pend-i pîri görmek gerek haberi ğayrı terk gerek” (M138a, G.102/6)

Şârih, Hâfız’a ait sanılan ancak başka bir şâire ait olan beyit ve şiirleri de şerh esnasında gösterir.

“Bu gâzel dîvân-ı Hâfîz nüshalarında altı beyt bulunmuşdur ammâ ba‘zî dîvân kenârında Süleymānuñ bir beytin yazup Hâfîzuñ şanmışlar ol beyt budur Tu me-pendâr ki ez-ḥâk-i ser-i kūy-ı tu Men be-cefâ-yı felek cevri zamân ber-ḥîzem” (İ83a / G.433)

2.2.3.5. Vezin İle İlgili Değerlendirmeler

Hâfız-ı Şîrâzi, bazı beyitlerde vezin gereği imâle, medd, tahfif gibi aruz tasarruflarına başvurmuştur. Sürûrî, şerh esnasında bunları tespit etmiş ve bu kelimelerin vezin için nasıl okunması gerektiğini belirtmiştir:

“Dârem ‘aceb zi-naḥş-ı hayâlet ki çün güzeşt Çün imâle iledür” (M37a, G.25/8)

“Mecma‘-ı ḥûbi vü luḥfest ‘izâr-ı çü meheş ḥûbî lafzı medd ile oḡunmayup bânuñ kesri ile iktifâ olunmaḡ gerek vezn için” (M361b, G.327/1)

“Taḥt-ı zümrüd zi-dest-i gül be-çemen Zümrüd aşlda teşdîd-i râ ile bir gök cevheridür bunda tahfif ile oḡınur vezn için” (M25b, G.17/4)

“Arūs-ı baḥt der-ân ḥacle bâ-hezârân nâz ḥacele lafzı fetḥeteyn ile lafz-ı ‘Arabîdür gerdek evine dirler ki tezyîn olunur ve ‘Acemler fetḥ-i ḥâ ve

sükün-ı cīm ile okurlar zarūret-i vezn için böyle okunmak hod bunda zarūrīdür (İ114b, G.478/10)

“Ey şabā bā-sākinān-ı şehr-i Yezd ez-men be-gū ‘İbāret be-sākinān (5) gerek idi vezn için bā-sākinān dinmiş” (M6a, G.2/11)

“Ān ki cüz’ Ka‘be makāmeş ne-bud lafzı ne-būd lafzından muhaffefdür vezn için” (M48a, G.33/8)

“Men gulām-ı nazar-ı Āsaf-ı aḥdem k’ū-rā Aşlda ki ū-rā idi vezn için hemze ḥazf olunup kāf vāva muttaşıl yazılıp ḥarf-i hā ḥazf olundu” (M53a, G.36/12)

“Uḳāb-ı cevri küşādest bāl der-heme şehr ‘uḳāb zamm-ı ‘ayn ve teşdīd-i kāf ile tavşancıl kuşıdır bunda tahfif-i kāf ile okunur vezn için” (M127b, G.92/9)

“Bu ḡazelūñ ba‘zı ebyātında sekte vardur ehl-i vezn olan sekte ile okur vezni zāhir olur zāhir-bīn olanlar nā-mevzūn şanmasunlar” (M306b, G.276)

“Dilem zi-endūḥ-ı bī-ḥad hemī neyāsāyed endūḥ lafzından muhaffefdür vezn için” (M306b, G.276/1)

2.2.3.6. Kâfiye İle İlgili Değerlendirmeler

Müellif, şiirde kâfiyenin bozulmaması için kelimelerin nasıl okunması gerektiğini izah eder. Kâfiye için gerekli biçimi “ri‘āyet-i kâfiye için”, “kâfiye için”, “kâfiye ri‘āyeti için” kelimeleriyle belirtir.

*“Der-nihānhāne-i ‘işret şanemī ḥaş dārem
K‘ez-ser-i zūlf-i ruḥeş na‘l der-āteş dāre
maṭla‘da ve maḥlaşda mezkūr olan lafz-ı ḥoş fetḥ-i ḥā ile okunmak gerek
ri‘āyet-i kâfiye için” (İ51b, G.394/1)*

*“Men ḥāşıl-ı ‘ömr-i ḥad ne-dārem cüz ḡam
Der-‘ışḳ zi-nik ü bed ne-dārem cüz ḡam
lafz-ı ḥod fetḥ-i ḥā ile okunmak gerek kâfiye için” (İ210b, R.1)*

“Ḥübān-ı cihān şayd tevān kerd be-zer

Hoş hoş be-râz-ı işân be-tevân hard be-zer

hurd hânun fethi ile okunmak gerek kâfiye ri'âyeti için" (İ213b, R19)

"Nakd-i şüfi ne heme şâfi-i bî-gaş bâşed

Ey besâ hırka ki müstevcib-i âteş bâşed

*lafz-ı gış feth-i gayn ve kesr-i gayn ile hıyânet ve hîle ma'nâsınadur bunda
kâfiye ri'âyetin için feth-i gayn ile okınur" (M217a, G.178/1)*

2.2.3.7. Edebî Sanatların Verilmesi

Müellif, bazı beyitlerde edebî sanatları gösterir. Bazı sanatların ismi hiç zikredilmezken teşbîh gibi bazı sanatlar ise birçok beyitte açıklanmıştır. Sürûrî, kimi beyitte bu sanatları ayrıntılı bir şekilde izâh ederken kimisinde hiçbir açıklama yapmaz. Şerh esnâsında; teşbih, istiare, leff ü neşr, mübâlağa, ta'rîz, tenâsüp, istifhâm ve nidâ gibi edebî sanatlar belirtilmiştir:

"Du'âş guftem ü handân be-zîr-i leb mî-guft

Aña du'â didüm gülüp mestür didi

Ki kistî tu vü bâ-men çi guft u gû dârî

Ki kimsin sen ki benüm ile ne demek ve itmek vardur murâd bundan isti'âre-i temsîliyye tarîki ile hazret-i Hakkun kemâl-i 'uluvvını ve 'abdün nihâyet-i denâ'iyetini beyândur" (İ173a, G.538/9)

"Zülf-i müşkîn-i tu der-gülşen-i Firdevs-i 'izâr

Senün müşke mensüb zülfün 'izârı cenneti gülistânında

Çist tāvus ki der-bâğ-ı na'im üftâdest

Nedür tāvus der ki na'im bağına düşmüşdür bu beytde zülfе müşkîn itlâkı ve 'izâra gülşen-i firdevs itlâkı ve zülfе girü tāvus itlâkı ve 'izâra bağ-ı na'im itlâkı 'aceb isti'âre ve teşbih-i belîgdür" (M47b, G.33/4)

"Be-hüsn ü 'arız u kıdd-ı tu bürdeend penâh

Behişt ü tûba u tûbâ lehüm ve hüsnü me'âb

Leff ü neşr-i mürettebdür ki behişt âriza nazardur ve tûbâ kadde nazardur" (M28a, G.19/2)

"Hadîş-i müdde'iyân u hayâl-i hem-kârân

Hemān hikāyet-i zerdūz u būriyābāfest

bu beytde leff ü neşr-i gayr-ı müretteb vardır” (M70a, G.49/6)

“Eknūn zi-şoḥbet-i men-i müflis be-cān resīd

Nezdik-i ḥ̣iṣḥ̣ ḥ̣āneş ü kām-ı dileş be-cūy

murād ilhām-ı İllāhī ve melekī gelüp yā bir melek-şifat şāha naşihat itmek istediğün ta‘riẓdür” (İ204b, Kıt’a 13)

“Zi-Ruknābād-ı mā şad levḥaşa’llāh

Ki ‘ömr-i Hızr mī-baḥşed zülāleş

murād anuñ zülālī āb-ı ḥayātdur diyü medḥde mübālağa ider” (M348b, G.318/2)

“Gulām-ı himmet-i ānem ki zir-i çarḥ-ı kebūd

Zi-herçi reng-i ta‘alluḥ pezired āzādest

kebūd ve reng zikrinde tenāsüb-i ma‘nevī vardır” (M45b, G.32/2)

“Elā yā eyyuhe’s-sāḳī edir ke’sen ve nāvilhā

yā ḥarf-i nidādur” (M2a, G.1/1)

“Sāḳiyā ber-ḥiz ü der-dih cām-rā

Elif-i sākine bunda ism-i evvelūñ āḥirinde nidā içündür” (M8b, G.5/1)

“Ḥod giriftem k’efkenem seccāde çün süsen be-düş

Hemçü gül ber-ḥırka reng-i mey müselmānī buved

Gül gibi ḥırka üzre şarāb rengi müselmānlık mı olur ya‘nī olmaz murād mışrā‘-ı şānī maẓmūnından istifhām-i inkārīdür (M236b, G.197/3)

“Şarāb ḥürde vü ḥūy kerde şudi be-çeme

Ki āb-ı rüy-ı tu āteş der-ergavān endāht

ergavānuñ rengi kıızıllığı āteşe teşbīh ider” (M88b, G.63/2)

2.2.3.8. Şârihin Şerh Edilen Şiirle İlgili Teknik Bilgi Vermesi

Şârih, bazı gazellerin veya kasîdelerin şerhinden önce şiirle ilgili ön bilgiler verir. Burada bazen şiirin konusu hakkında; kimi zamansa şiirin teknik hususları üzerinde durur. Bu bilgilerde beyitlerin ve gazellerin sıralaması, beyit tekrarları,

şiiirin nazire olup olmadığı, müzeyyel gazel olması, diğer nüshalarda bulunup bulunmadığı, eğer bulunuyorsa bu nüshaların kaç beyitten oluştuğu ve şiiirin niçin yazıldığı gibi hususlardaki bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilerin bazıları derkenarda; bazıları ise doğrudan metnin içerisinde yer alır:

Sürûrî, şerh öncesinde gazelin sıralaması ile ilgili bir ihtilaf varsa bu hususta bilgi verir. Nüshalarda şiiirin hangi kafiyede ve kaçınıcı sırada olduğunu söyleyerek kendi tasarrufundan ve sıralamasından bahseder. Diğer nüshalarda bulunmayan şiiirleri niçin şerhine dâhil ettiğini belirtir:

*Bu **gazel evvelki gazelüñ ‘akabince vâkı’ olduğu aḥvâl-i sülûk beyânına nazarı tamâm mevķıfindadır (M4a, G.2)***

*“**Bu gazel mîm kâfiyesinde irâd olunduğı ekşer-i ebyâtınuñ ḥarf-i âḥirî mîm olduğına binâ‘endür ve illâ matla‘ında ve üçüncü beytinde mîmden soñra vāv vardır zîrâ şîḡa-i cem‘lerde ani’l emru ye ‘nî enâ ve ḥarf-i âḥiri mîm olanlar daḡi işbâ‘ ile oқunup vāv mütevellid olur” (İ23a, G.364)***

*“**Bu kaşide dîvânlarda gâzeller eşnâsında bulunup ve bu faķîrüñ dîvânında bu maḡalde bulunup bunda yazılıp şerḡ olındı” (İ34b, K.2)***

*“**Sâbıķen bir kaşide ḥarf-i mîm gâzelleri eşnâsında bulunup şerḡ olındı bu kaşide daḡi bunda bulunup şerḡ kılındı” (İ81b, K.3)***

*“**Ekşer-i nüsaḡda bu gazel bulunmayup ve bulınan nüsaḡda biş beyt bulındı liken noķşânı kemâl ‘ad olunmaḡa lâyıķdur” (İ145a, G.510)***

Hâfız-ı Şîrâzî, bazı gazellerde mahlasını yazdıktan sonra yeni beyitlerle şiiirini devam ettirmiştir. Bu beyitlerde genellikle devrin önemli şahıslarından birini methetmiştir. Şârih, bu şekilde mahlas sonrası birkaç beyit yazma hadîsesinin Hâfız’ın bir âdeti olduğunu söyler. Dîvânda birçok şiiirde bu tarz örnekler vardır. Sürûrî, bu örnekleri şerh esnasında göstermiştir.

*“**Bilgi ki Hâce Hâfızuñ ‘âdeti bu imiş ki bir şehre bir gazel gönderür olsa maḡlaş olan beytten aşāḡa birkaç beyt diyüp yazar imiş bu gâzeli Yezd şehrine gönderür olup bu ebyâtı yazmış” (M5b-M6a, G.2/10)***

“Hāce Hāfizuñ ‘ādetidür ki maḥlaş beytinden şoñra bir kimseye medḥ için ba‘zı ebyāt getirür” (İ136a, G.500/11)

“Hāce Hāfizuñ ‘ādetidür maḥlaş zıkr olınan beytden şoñra beytden bir büzürgvār medḥin ider ve anuñ ilqābında ba‘zı ebyāt söyler” (İ199b, G.567/16)

Sürûrî’nin şerh öncesinde bilgi verdiği hususlardan biri de şiirlerin nazîre olup olmadığıdır. Şiir nazîre ise hangi gazele nazîre olduğunu belirtir:

“Ba‘zı nüsaḥda bu ḡazel daḥi bulunup yazıldı ḡazel-i sâbık nazîresidür taḳṭî‘i anuñ taḳṭî‘idür” (M70b, G.50)

“Nazîre-i ḡazel-i sâbıkdur pes ikisi bir baḥrdendür” (M169a, G.129)

“Bu ḡazel ve bunuñ ‘akabinde olan ḡazel birbirine nazîredür ba‘zı nüsaḥda biri bulunup biri bulunmayup ve ba‘zı nüsaḥda maḥlûṭ bulunup eṣaḥ-ı nüsaḥda sekiz beyt iki ḡazel bulunup ol vechle yazılup şerḥ olundu” (İ141b, G.506)

Musluhiddîn Sürûrî, nazîre olan gazelleri mukayese etmiş, her iki şiirde de yer alan ve ilk gazelde yazılmış olan beyitleri ikinci defa yazmamıştır. Şârih, ayrıca Hâfız Dîvânı’nın nüshalarında iki nazîrenin art arda bulunmadığını belirtir:

“Ḥarf-i mîm evvelinde olan ḡazel bu ḡazele nazîredür ba‘zı ebyāt ol ḡazelde ve ba‘zı nüsaḥda bu ḡazelde yazılmışdur ol ḡazel-i evvel olduḡı için faḳîr anda yazdum ba‘zı nüsaḥda bu ḡazelde ba‘zı ebyāt bulunup ihmāl olumuş olunmaya ki ol ḡazel-i evvelde yazılmışdur ve Dîvân-ı Hāfız nüshalarında iki nazîre birbiri ardınca bulunmadı” (İ28a, G.369)

Müellif, Hâfız’ın gazellerine başka şâirler tarafından yazılan nazîrelerden de bahseder. Sürûrî, 487. gazelin son mısraını izah ettikten sonra Mevlânâ Şâhidî’nin yedi beyitlik nazîresini verir. Bir diğerk örnekte ise Hâfız’ın gazeline nazîre yazan Kâsım’ın gazelinin matla beytini kaydeder:

“Bu ḡazelüñ nazîresini Mevlânâ Şâhidî dimiş” (İ123a, G.487/7)

“Bu ğazel nazîresi Kâsım bir ğazel dimiş ki maṭla‘ı budur” (İ145a, G.510)

Şârih, aŖaĖıda yazılı olan beytin Hâfız’ın müŖkil beyitlerinden biri olduğunu ve erbâbı nezdinde zorluğuyla kabul gördüğünü belirtir. Daha sonra da kendisine ma’kûl gelen mânâyı yazdığını ifade eder:

“Dâdeem bâz-ı nazâr-râ be-tezervî pervâz

Bâz Ė âned meĖereŖ nağş u Ŗikârî be-kuned

bu beyt H‘âce Hâfızuñ müŖkilât-ı ebyâtından ‘ad olunur fakîre ma‘kûl gelen ma‘nâ budur ki yazdum” (M239b, G.200/4)

2.2.3.9. Bazı Ŗiirlerde Ŗiir Konusunun Özetlenmesi ve Değerlendirilmesi

Muslihuddin Sürûrî’nin Hâfız Ŗerhinde dikkat çeken yönlerinden biri, Ŗerh öncesinde Ŗârihin Ŗiirlerin konu özetini vermiş olmasıdır. Ŗârih; ğazel, kasîde, mesnevî ve kıt’a gibi farklı nazım biçimleriyle yazılmış birçok Ŗiirin konusu hakkında bilgi verir. Bu bilgiler, ilk beytin Ŗerhinden evvel ifade edilir. “Bu ğazelde mâcerâyı hikâyet idüp anı vaŖş ider”, “bu ğazel anı beyân ider” gibi ifadelerle Ŗiirde geçen konunun arka planını anlatır. Ŗârih, Ŗiirin bir hikâyesi varsa onu da bu bölümde zikreder. Bazı örneklerde ise Ŗiirin hikâyesine girmeyip sadece beyitlerde anlatılan konu üzerinde durur:

“Bu ğazelde ağvâl-i ‘ıŖk u iŖtiyâk ve ağbârdur ve firâğ söyledüm zirâ ol vağtde baña bunlar Ėasbihâl idi” (M275b, G.236/7)

“Elif kâfiyesinde Ėazret-i H‘âce Hâfızuñ hikâyete mebnî Ėasb-i Ėâl vâkı‘ olmuş ba‘zı ğazelleri olup ağvâl-i tariğate çendân ta‘alluğı olmayup ekŖer-i nûsağda bulunmayup ammâ ba‘zı nûsağda bulunup ta‘mîm-i fâ‘ide için ŖerĖ olundu biri bu ğazeldür ki sefere gitmek lâzum gelüp ma‘Ŗûkı ile kendünüñ ortasında olan ağvâli nazm itmiş” (M21a, G.13)

“Çün sâlik-i Ŗerâ ‘iğ ve âdâb-ı tariğati ri‘âyet ide cânib-i feyyâzdan feyz-i küllî olur bu ğazel anı beyân ider” (M48a, G.34)

“Kesret-i feyz-i Hakkı beyân kıldı” (M61a, G.43)

“Çün *ğazel-i sâbıkda kesret-i feyz-i Hakkı beyân kıldı ise bu ğazelde kesret-i fazlımı beyân ider*” (M62b, G.44)

“*Terk-i şoĥbet-i nefsanî vü cismânî ve taleb-i ülfet-i rûhânî ‘aql-ı me‘âd muĥârenet ve mu‘âvenetinden olur bu ğazelde anı vaşf ve beyân kılar*” (M74a, G.53)

“*Hâce Hâfizuñ yârânından biri bir bâde-nüş maĥbûb ola kendüsi kendüsi müsâ‘ede itmeyüp bâkî yârânı daĥi nehy idüp ve aña pend eyleyüp lâcerem el-ĥaĥka mürrun ĥasebince ol bundan rencide-ĥâĥır olup altunlu ĥaftanı ile mütekebbirâne ve mestâne iken süriyerek gidüp nice maĥbûblar anuñ muĥabbetinden yaĥaların çâk ide pes bu ğazelde mâcerâyı ĥikâyet idüp anı vaşf ider*” (İ116a, G.480/1)

“*Bu ĥaşıde Muhammed bin ‘Alî nâm vezîr medĥindedür*” (İ235b, K.5)

“*Bundan şoñra olan ğazele nazar kııl ki neng gibi esrâr-ı tarikatden ve fenâ-yı bahr-i ĥakikatden ĥaber virür*” (M8b, G4/8)

Sâkiyâ ber-ĥîz ü der-dih câm-râ

Hâk ber-ser kun ĥam-ı eyyâm-râ” (M8b, G5/1)

“*Murâd muĥâtabdan kendü pâdşâhidur ki anuñ bir ĥasımı var imiş andan çok ıztırâb ve müzâyaka görülmüş nitekim gelicek ğazel anı beyân ider*” (İ151b, G.518/1)

“*Murâd ĥazret-i Hâĥ ĥâtem-i sultânatı ol ‘adû-yı dîv-sıfat elinde komaz sabr kııl dîv kendü kalbine tesliyet ider fi’l-vâkı‘ öyle olmış nitekim ğazel-i sâbık anı beyân itdi*” (İ153a, G.519/8)

Müellif, aşağıdaki örnekte ise şiirin konusu ile ilgili muhataplar nezdinde oluşmuş olan yanlış bir algıyı “murâd bu faĥîr didügidür” diyerek düzeltmeyi amaçlar:

“*Ehl-i zâhir bu ğazeli buña ĥaml iderler ki ĥâce Hâfizuñ bir yâri ve sevgülü niĥârı var imiş andan âdem ve mektûp gelüp ol ĥasbihâli söyler dîrler ammâ murâd bu faĥîr didügidür*” (M41a, G.29)

Şârih tarafından anlatılan bazı hikâyelerde şiirin yazılma sebebi izah edilmiştir. Örneği 89. gazelde Sürûrî, Hâfız ile onun intisap ettiği kişi arasında geçen bir mektuplaşmaya binâen bu gazelin yazıldığını söyler:

“Şöyle hikâyet iderler ki Hâce Hâfızuñ bir ‘âlî-cenâb kimseye intisâbı olup du‘â-yı devletine iştiğâli olup ol kimse bir âhîr yerden mektûb irsâl idüp Hâce Hâfıza selâm yazmış bu daği anuñ cevâbında bu gâzeli dimiş meger ol kimse bunu ferâmûş itmiş imiş anuñçün reşha-ı kalemüñ bizüm huķûķ-ı hizmetimüz keremüne ‘arz idüp uñdurmış dir” (M122b, G.89/1)

Bazı kişiler, Hâfız-ı Şîrâzî ile pâdişâh arasına nifak sokmuştur. Şârih, bu ahvâlden bahsedip şâirin himâye talebinde bulunduğunu belirtir:

*“Şâhâ çü tu-râ bûd âteş ü ‘adl ü seḡ
Âñ merd menem ki mî-sitâyem be-sezâ
Bed-ḡ âh çî keyed kerd nâgeh ki ez-ân
Dî rûz be-kerd ḡâḡiret dâd murâd
Hâce Hâfızı pâdşâha nifâķ itmişlerdür bu rubâ‘î ile pâdşâhı tesliyyet idüp
himâyet taleb ider” (İ221a, R.74)*

Bu örnekte ise Hâfız-ı Şîrâzî’nin almış olduğu müjdeli bir haber sonrasında bu gazeli yazdığı ifade edilmiştir:

“Murâd budur ki pâdşâhlık bir ḡaşmı naķz-i ‘ahd idüp pâdşâh varup anı helâķ idüp anuñ müjdesi ḡaberi gelüp bu gâzeli ol vaķt dimiş” (İ30a, G.371/1)

2.2.3.10. Beyitlerin Konusuyla İlgili Hikâyeler

Gazellerin konusu hakkında ön bilgi veren şârih, bazı şiirlerin veya beyitlerin yazım maksadından ve hikâyesinden de bahseder. Bu açıklamalarda beyitlerin hikâyesine yer verilmiştir.

Sürûrî, bu beyitte Hâfız’ın sefere giden şeyhi hakkında bir rüya gördüğünü söyler. Şârih; bu rüyayı şeyhinin geri geleceği şeklinde yorumlar ve bunu arzular. Müellifin verdiği bu bilgi, şiirlerin Hâfız’ın hayatıyla olan bağını göstermesi bakımından önemlidir:

“Ta‘bîr çîst yâr-ı seferkerde mî-resed

Ta‘bîr nedür sefer itmiş yâr irişür ya‘nî gelür

Ey kâc her çî züdter ez-der der âmedî

Ey harf-i nidâdur münâdâ maḥzûfdur kâc bunda kâşkî ma‘nâsınadır ya‘nî ey Rabbî kâşkî her ne deñlü tizrek ise çapudan içerü geleydi murâd budur ki H‘âce Hâfîzuñ yâri bir şeyḥ-i ‘azîz sefere gitmiş imiş zîkr itdügi rü‘yâ vâkı‘ olup anuñ ta‘bîri ol sefere giden yârüñ kudümi olup anuñ tizcek gelmesini istid‘â itdügün hikâyetdür” (İ156a, G.521/2)

Bu beytin şerhinde ise Hâfîz’ın bir dostunun Hacc’a gittiği belirtilmiştir. Şârih, Hâfîz’ın Hz. Peygamber’e, dostlarına ve yakınlarına yaptığı duaya değinir:

‘Alâ vâdî’l-erâki ve men ‘aleyhâ

‘Alâ lafz-ı harf-i cerdür mecrurî ile maḥzûfa müte‘allık olup maḥallen merfû‘-ı haberîdür mübtedânuñ ya‘nî Allâhuñ selâmı dâ‘imâ Erâke deresi üzerine ve anuñ üzerinde olan üzerine olsun [erâke misvâk ağacıdır]

Ve dârin bi‘l-livâ fevka‘r-remâlî

Lafz-ı dârin ma‘tûfdur vâdî lafzına ve lafz-ı livâ kaşr ile kumdan yukarı tağ yolına dirler ve remâl cem‘-i remldür kavm ma‘nâsına ma‘nâ-yı mîşrâ‘ budur ki daḥî ol eve olsun ki komadın yukarı tağ yolında murâd budur ki H‘âce Hâfîzuñ bir yâr-ı ‘azîzi ḥacc-ı beytu‘llâh ve ziyâret-i Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm ‘azm idüp gitmiş imiş aña du‘â itmek kaşd idüp evvelâ Resûlullâh ḥazretinüñ diyârına ve kendüye ve dârina selâm idüp andan soñra ol yâr için kelâm ider (İ166b, G.532/2)

Şârih; bu beytin Hâfîz-ı Şîrâzi’nin oğlunun vefâtı üzerine yazıldığını ve bu hâlin hayli müşkil bir durum olduğunu belirtir. Hâfîz’ın oğlu daha oyun çağında iken ve eğitim bile tahsil etmemiş iken vefât etmiştir. Şârihe göre “Şimdi ki ‘ömr oyun ile gitdi ḥâşısuz” ifadeleri Hâfîz’ın ahvâlini göstermektedir ve artık bu duruma pişmanlık ve hayıflanma fayda etmeyecektir.

“Dirîğ ü derd ü te‘essüf kücâ dihed sūdî

Dirîğ demek ve derdlü olmak ve ḥayf demek kânde fâ‘ide virür

Künün ki ‘ömr be-bâziçe refî ü bî-ḥâşıl

Şimdi ki ‘ömr oyun ile gitdi hâşısuz murād budur ki H̄āce H̄āfızuñ hicret-i nebevıyyenüñ yedi yüz altmış dördüncü yılınıñ rebı‘ü’l-evvelinüñ altıncı günü vākı‘ olan Cum‘a günü şabāh oğlancığı vefāt idüp anuñ tārīhin beyān idüp bu hāl baña be-gāyet müşkil gelüp vākı‘ olmaz ol diyü mülāhaza ider idüm añsızun şu gibi azalup bozulup gitdi ol benüm ‘ömrüm idi oğlancık iken bāzıye meşgül olup taşşıl-i kemāl itmedi gitdi ‘ömr daği buncılayın lu‘be iştiğāl ile bī-hāşıl gidicek hayf u nedāmet fā’ide itmez” (İ208b, Kıt’a 25/3)

Bu örnekte müellif, Hâfız-ı Şirâzî’nin gençken nazm-ı ma’nâya kabiliyetinin az olduğunu ifade eder. Bir pîrin şarap renginde bir kadeh şerbet sunarak “bundan sonra artık söyle” demesi üzerine Hâce Hâfız, muhteşem şiirler yazmaya başlamıştır. Şiirde bahsedilen durum da bu hikâye ile ilgilidir:

“Hâfız mürîd-i cām-ı meyest ey şabā be-rev

Merhündür Hâfız cām-ı meyüñ mürîdidür ey şabā yürü

V’ez-bende bendegî be-resān şeyh-i cām-rā

Ḳuldan ḳulluḳ irişdür şeyh-i cāma şöyle hikāyet iderler ki H̄āce H̄āfız tāze cevān iken çok nazm-ı ma’nāya ḳādir degül imiş ammā münācāt-ı bārī ve taleb-i yārī itmekden hālī degül imiş ittifāken birgün yılda bir pîr bir şarāb renginde bir ḳadeh şerbet nüş itdirüp şimdengirü ey oğul söyle diyüp andan soñra H̄āce H̄āfızdan bu deñlü nefāyis-i kelimāt zāhir olmuş bunda şeyh-i cām didügi ol pîrdür ol pîr ḫāzret-i Hızrdur dirler” (M8b, G.4/8)

Bu beyitte Sürûrî; Hâce Hâfız’ın cenâze namazına gitmek istemeyen bir kişinin Hâfız Dîvânı’ndan tefe’ül çekmesini ve bunun üzerine kendisine “Ayağını uzak tutma Hâfız’ın cenâzesinden.” anlamını içeren bir beytin çıkmasını anlatmıştır.

“Ḳadem dirîğ medār ez-cenāze-i H̄āfız

Eger çî garḳ-ı günāhest mî-reved behişt

Şöyle rivāyet olunur ki H̄āce H̄āfız vefāt itdügi gün ba‘zı ‘azizler namāzına ḫāzır olmaḳ ‘azimetin idüp bir ḡalîz kimse gitmekden imtinā‘ idüp meger ol maḫzarda Dîvān-ı H̄āfız ḫāzır imiş ol kimseye gel dîvānından tefe’ül ḳıl dimişler ol daği daği dîvānı açıcaḳ beyt-i mezbūr gelmiş” (M85a-b, G.60/7)

Şârih, bu beyitte dönemin padişahları ve vezirleri ile Hâfız'ın sohbet arkadaşlığının bulunduğunu söyler. Bu kişiler, Hâfız'ın sohbetinden zevk alıp ondan istifâde etmişlerdir. Hâfız; bu gazelde mahlas beyitten sonra gelen beyitleri kendisine yakınlık gösteren kişi hakkında yazmıştır:

Cihân be-kâm-ı men eknûn şevved ki devr-i zamân

Cihân benim murâdımca şimdi olur ki devr-i zamân

Merâ be-bendegî-i Âşaf-ı zamân endâht

Beni Âşaf-ı zamân ya'ni vezîr-i 'ahdüñ kulluğına atdı şöyle hikâyet iderler ki Hâce Hâfız gâh Şîrâz pādşāhı gâh Yezd pādşāhı da'vet idüp muşâhabet ve kesb-i fazîlet idüp gâh pādşāhlaruñ vezîrleri ehl-i fazl muşâhabetin sa'âdet bilüp Hâce Hâfız ile şohbet ve muşâhabet idüp ve bundan telemmüz ve istifâde iderler imiş vezîr-i zamân bu minvâl üzre Hâce Hâfız ile muşâhabet ider imiş Hâce Hâfız dahi men lem yeşkuri'n-nâse lem yeşkuri'llâh hasebince şükr-i ni'metin kırup bu maḥlaşdan sonra yazılan beyti anuñ haḫḫında söylemiş (M90a, G.63/12)

Hâfız, memleketi Şîrâz'dan ayrılmış daha sonrasında ise vatan hasreti çekmeye başlamıştır. Şârih, bu beyitte şâirin Şîrâz'a gitme arzusunu kendisine hitâben dile getirdiğini belirtir:

“Dilâ refîk-i sefer baht-ı nîk-ḫâhet bes

Ey gönül sefer yoldaşı iyilügüñ isteyici baht yeter

Nesîm-i ravza-i Şîrâz peyk-i râhet bes

Şîrâz bağçesi yil saña yol peyki yiter murâd budur ki Hâce Hâfız kendü şehri olan Şîrâzdan sefer idüp âḫîr şehre gidüp ol şehrden dil-gîr olup ḫubbu'l-vaḫani mine'l-îmâni hasebince girü Şîrâza gitmek 'azm idüp kendü ḫalbine ḫitâb idüp bu maḫla'ı dimiş” (M339b, G.310/1)

Beyitte bir kişinin dostuna geri gel diye seslenmesi ve hırkasını çıkarıp yakması anlatılmıştır. Şârih, bu eylemin eski bir âdet olduğunu belirtir. Müellife göre Hâfız, küçük bir mesele sebebiyle haberleşmediği bir arkadaşından mektup alır. Dostundan gelen bu mektup onu hayli mutlu eder. Ardından devrin âdeti gereği kıyafetini çıkartıp ateşe atar ve övünç kıyafetinin mutluluğunu sürer.

“Mācerā kem kun ü bāz ā ki merā merdüm-i çeşm

Mācerāyı eksik eyle girü gel ki benüm gözüm bebegi

Hırka ez-ser be-der āverd ü be-şükrāne be-sūht

*Hırkayı başdan çıkardı ve şükrāne sebebi ile yakdı şöyle **hikāyet iderler ki** H̄āce H̄āfizuñ bir dostı var imiş mābeynlerinde şekker-āb vākı‘ olup ol dost bundan münkaṭı‘ olup ba‘d zamān mektüb gönderüp mābeynde vākı‘ olan mācerāyı zıkr itmiş H̄āce H̄āfiz anuñ mektüb ve haberinden ziyāde hazz idüp gözi nūrlanmış ve zamān-ı sâbıķda ‘ādet imiş bir kimseye bir feraḥ vākı‘ olsa eski libāsını çıkarup āteşe urup libās-ı fāḥir giyüp izhār-ı sürür ider imiş”*
(M93a, G.65/8)

2.2.3.11. Mefhûm ve Mazmûnlarla İlgili Değerlendirmeler

Şârih, bazı şiirleri şerh ederken mazmûn ve mefhûm kavramlarını kullanır. Sürûrî, bu açıklamalarda mefhûm ve mazmûn terimlerini beyitten veya mısradan çıkartılabilecek gizli anlam, ibâre ve nükteli mânâ şeklinde kullanmaz. Sürûrî; bu sözcükleri; beytin veya mısranın “meâli”, “ana fikri” ve “anlaşılması gereken mefhûmu” karşılığında kullanmaktadır.

Şârih, bazı beyitlerde beytin mazmûnu ve mefhûmu olarak hadîs ve âyetleri işaret eder:

Hadîs mazmûnu:

“Der-ḥalka-ı gül ü mül hoş-ḥānd dūş bülbül

Gül ü mül halkasında hoş okıdı dün gice bülbül (...)

Hāte’ş-şabūhe hayyū yā eyyühe’s-sükārā

*(...) virüñ şabūḥı dirilüñ ey serhoşlar (...) **bu beytte ol hadîs-i şerîfüñ mazmûnına işâret vardur** ki Resûlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur inna’llāhe te‘alā yenzilü ilā-semāi’d-dünyā fî-küllü leyletin cumu‘a ba‘zı rivāyetde ba‘de şelāşe külli leyletin feyeḳülü hel min-tā’ibin feetübe ‘aleyhi hel min-müstaḡfirin fa’ḡfire lehu”* (M.10, G.6/4)

Âyet mazmûnu:

“Āsumān bār-ı emānet ne-tevānest keşid

Gök emānet emānet yükin çekmege kâdir olmadı

Şârih, bazı beyitlerin anlamını verirken beyitler veya mısralar arasında anlam ilişkisi kurar ve şiirdeki anlamı önceki veya sonraki bölümlere atfeder. Bu göndermeler esnasında “beyt-i sâbıkun mazmûnını tahkîk eder”, “bu mısra-ı sâni mazmûnından fehm olunur”, “burada mısra-ı evvel mazmûnına işâret vardır” tarzında cümlelere yer verir:

“Murâd bundan beyt-i sâbıkun mazmûnını tahkîkdür” (M62a, G.43/7)

“Bu mısra-ı sâni mazmûnından fehm olunur” (M73a, G.52/2)

“Beyt-i sâbık mefhûmını tahkîk ider” (M44b, G.31/4)

“Der-în zamâne refîkî ki hâlî ez-ğalelest

Bu zamânda bir yoldâş ki ħalelden ħâlîdür

Şurâhî-i mey-i nâb u sefine-i gâzelest

Şurâhî daħi şarâb-ı şâfî daħi ħazel gemisidür mısra-ı evvel mefhûmında işâret vardır ki bu zamânda refîk-i bî-ğalel bulunmaz” (M66a, G.47/1)

Bu örnekte ise Sürûrî, Kâsım’ın Hâfız-ı Şîrâzî’nin beytiyle yakın anlama sahip bir beyit yazdığını söylemiştir:

“Murgân-ı bâğ kâfiye sencend ü bezle-ğüy

Tâ ħ âce mey ħured be-ğazelhâ-yı pehlevî

Ķâsım bu beyt mazmûnına ħarîb dimiş

Beyt

Pehlevî-ğ ânân ħazel mî-ğ ând dūş

Û be-ğod meşğul-ı cānhâ der-ğurūş” (İ146b-147a, G.512/3)

2.2.3.12. Şârihin En Sahîh ve Kapsamlı Nüshayı Ortaya Çıkardığı İddiâsı

Muslihuddin Sürûrî, Hâfız-ı Şîrâzî Dîvânı’nın çok sayıda nüshası olduğunu ve bu nüshaların içerik itibariyle farklı tertip husûsiyetlerine sâhip olduğunu belirtir. Hâfız’ın gazel, kasîde ve diğerk nazım biçimlerindeki şiirleri hakkında farklı kişilerin yorumlarına yer verir. Müellif; şerh sırasında şiir sayılarından, gazellerin beyit teşekkülünden, şiirlerin Hâfız’a âidiyyetinden ve sıralamasından bahseder. Şârih, özellikle şiirlerdeki kelime farklılıkları üzerinde durur. Diğerk nüshalarda karşılaştığı şekiller hakkında bilgi verdikten sonra farklılıklarla ilgili kendi yaklaşım tarzını

ortaya koyar. Burada şârihin dikkat çekici bir iddiâsı söz konusudur. Bu, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın en sıhhatli, en kapsamlı ve en hacimli nüshaya dayandığı iddiâsıdır.

Şârih, “Dîvân-ı Hâfız nüshalarından hayli nüshayı tetebbu‘ idüp” (M322a, G.294) şerhini yazmıştır. Şerh edeceği şiirleri belirlerken “H̄âce Hâfızuñ meşrebine ve tarîkine” uygun, “ahvâl-i sülûke” münâsib ve “tab‘-ı selîme” mülâyim olanı seçmiştir. Müellif, “H̄âce Hâfız kelâm-ı şerhinde hayli ihtimâm oldı bu maħalde cümle ğazellerinüñ şerhi tamâm oldı” (İ201a, G.567/9) diyerek ortaya koyduğu şerhteki özenini ifade etmiştir. Ortaya çıkardığı metnin “esahh”, “enseb”, ve “şahîh” olduğunu söylemiştir. Meydana gelen eser, diğer nüshaların eksikliklerini giderdiği için “nüsha-i cāmî‘”dir. Tüm bu özelliklere binâen Sürûrî'nin eserine “i‘tibâr” edilmelidir. Aşağıda Sürûrî'nin en sahîh ve kapsamlı nüshayı ortaya çıkardığı iddiâsı örneklerle izah edilmiştir:

Şârih, bazı şiirlerde nüshaların farklılık gösterdiğini ve kendisinin ortaya koyduğu nüshanın en doğru metin olduğunu ifade eder. Bu iddiâ sırasında kendisi için “fakîr” kelimesini kullanır. Nüshanın sıhhati içinse “bu fakîr ihtiyâr itdüğü eşahh olandur”, “şahîh fakîr yazduğıdur” ve “fakîr ihtiyâr itdüğü eşahh u enseb olandur” şeklindeki cümlelere yer verir:

*“Bu meşneviyyâtda nüsaħ muhtelifedür **bu fakîr ihtiyâr itdüğü eşahh olandur**”
(İ221b, M.1)*

*“Hoş-bâş vaşf-ı terkîbîdür ve ħarf-i tâ ħitâb içündür **nüsaħ bunda muhtelifedür şahîh fakîr yazduğıdur**” (M361b, G.326/7)*

*“Bu ğazelde nüsaħ muhtelifdür **bu fakîr ihtiyâr itdüğü eşahh u enseb olandur**”
(M18b, G.11)*

Müellif, tertip ettiği bu şerhin Hâfız-ı Şîrâzî'nin meşrebine ve tarikatine uygun olduğunu belirtir. Şerhe konu olan nüsha, aynı zamanda tasavvuf âdâbına da uygundur. Şârih, bu uygunluğu “H̄âce Hâfızuñ meşrebine ve tarîkine metn ihtiyâr olinandır” ve “ahvâl-i sülûke münâsib ve tab‘-ı selîme mülâyim olandur” cümleleriyle ifade etmiştir. Sürûrî, muhataplarının bu durumdan habersiz kalmamasını arzular:

“Ba‘zı nüsaḥda mıṣrā‘-ı evvelūñ evveli mā ḥāşıl-ı ḥod vākı‘ olmış mıṣrā‘-ı s̄nī evvelinde vākı‘ olan maḥşūl lafzına münāsib olduğıçün kātibler tazarruf itmişlerdür ve illā Ḥ‘āce Ḥāfızuñ meşrebine ve tarīkine metn ihtiyār olınandır” (İ76b, G.426/1)

“Dīvān-ı Ḥāfız nüshalarında tertīb-i igzāl ve ebyāt-ı muhtelif ve üslub-ı devāvīn ğayr-ı mü‘telif oldı ve bu faķır metn ihtiyār itdüğü nüsha aḥvāl-i sülūke münāsib ve ṭab‘-ı selīme mülāyim olandır” (İ239b)

“Dīvān-ı Ḥāfız nüshalarında ğazeller ve beytler tertibi biri birine muvāfiķ degüldür ammā bu faķır ihtiyār itdüğü nüsha aḥvāl-i sülūka ve irşād-ı tertibe münāsib olandır her yerde bu mülāḥazadan ğāfil olunmaya” (M23a, G.16)

Sürürî, pek çok Dīvān-ı Ḥāfız nüshasını gördüğünü ve ortaya koyduğu şerhin bütün nüshaları bir araya getirdiğini iddia eder. Diğer nüshalarda karşılaşmadığı bazı beyit ve nazım şekillerindeki şiirleri bu sebeple eserine dâhil etmiştir: Şârih, şerhi için “nüsha-i câmi‘ olmuşdur” görüşünü ileri sürer. Amacı, Hâce Ḥāfız şiirlerinden herhangi birinin şerh dışında kalmamasıdır:

“Bu faķır Dīvān-ı Ḥāfız nüshalarından ḥayli nüshayı tetebbu‘ idüp harf-i zāda biş ğazel buldum üçi toķuz beyt ve ikisi yedişer beyt ve i‘timād ğālib olanları metn ihtiyār itdüm ve ğayrılarını kenāra nüsha yazdum tā ki bu şerḥ nüsha-ı câmi‘ ola” (M322a, G.294)

“Ba‘zı nüsaḥda beyt-i sâbıķ ba‘zı nüsaḥda beyt-i lâḥıķ bulunup bu nüsha nüsha-i câmi‘a olsun için ikisi bile yazıldı” (İ149a, G.514)

“İki kaşide daḥi vardur anları hiç bir dīvānda ğazeller eşnāsında bulmadum āḥirde irād kıldum ki nüshamuzdan ḥāric Ḥ‘āce Ḥāfız eş‘ārından nesne kalmayup biri budur ki Şāḥ Şücā‘ medḥindedür” (İ233b, K.4)

Pek çok nüshada bulunmadığı hâlde kendi eserinde zikrettiği şiir şerhleri içinse muhataplarını ikâz eder. Bu şiirleri nüsha-i câmi olması maksadıyla şerhine dâhil ettiğini ve bu amaçtan ğāfil olunmaması gerektiğini söyler.

“Ba‘zı nüsaḥda rāz kāfiye olan beyt bunda yazılan beyt-i evvel ve ba‘zında beyt-i ṣānī vaḳı‘ olup serḥ-i fakīr nüṣḥa-i cāmi‘e olmak için ikisi bile yazılıp serḥ kılundu ḥatāya ḥaml olunmaya” (İ86b, G.439)

“Dīvān-ı Hāfiḫ nüṣḥalarından çok nüṣḥa cem‘ idüp her birinde olan ebyātı yazup ve tertīb-i ḥüsn virüp bu serḥde derc itdüm nüṣḥa-i cāmi‘e olmuṣdur ba‘zı ebyātı Hāfiḫüñ degüldür diyüp inkār olunmaya” (İ223b, M.2)

Şârih; 567. gazelin şerhine başlamadan evvel, nüshaların birçoğunda bu gazelin bulunmadığını ve gazeldeki kelimelerin bazısının Arapça ve Farsça olduğunu bazısının ise ehl-i Şîrâz lügati olduğunu belirtir. Sürûrî; ağız özelliklerine dayalı gazeldeki bu kelimelerin Şîrâz kavmi dışındaki Acemler tarafından dahi bilinemeyeceğini iddia eder. Müellif, kendisinin zaman içerisinde bu kelimeleri bularak not ettiğini ve gazelin şerhini tamamladığını söyler:

“Bu serḥ olunacak ḡazel bir ḡazeldür ki eḳser-i nüsaḥda yokdur ki ba‘zı elfāzı ‘Arabī ve ba‘zı Fārisī ve ba‘zı ehl-i Şîrāz lügatıdır ki Şîrāz ḡavminden ḡayrı ‘Acemler daḡi bilmezler bu fakīr zamān ile bulup ve bilüp ve bir varaḡa yazmış idüm şimdi āḡire irād kıldum tā ki ḡazeller emr-i ḡarīb ile tamām ola” (İ.200a, G.567)

Son olarak şârih, nüsha mukayesesi ile âdeta tenkitli metin oluşturur. Diğer nüshaları inceleyerek elde ettiği farklılıkları ortaya koyar ve itimat edilmesi gereken eserin kendi nüshası ve dīvânı olduğunu belirtir:

“Ba‘zı nüsaḥda bu beyt yerine bu beyt vāḳı‘ olmuṣ (...) i‘timād kendü nüṣḥa ve dīvānımadur ki metn ihtiyār itdüm” (M157a, G.117/6)

“Cemī‘-i nüsaḥda böyledür hemān bir nüṣḥada zîr-i leb vāḳı‘ olmuṣdur” (M55a, G.38/3)

“Fakīr gördüğüm nüṣḥalaruñ cemī‘inde bu ḡazel sekiz beyt bulundu” (M20b, G.12)

“Dīvān-ı Hāfiḫ nüṣḥalarında bir nüṣḥada bu muḡammes bulunup zeyl-i serḥde yazılmaḡ münāsib görölüp bunda yazıldı” (İ238b, Muhammes 1)

2.2.4. Şerhin Kaynakları

Müellif, metnin izahı sırasında açıklamalarını desteklemek maksadıyla çeşitli kaynaklara başvurmuştur. Kur'ân-ı Kerîm ve hadîsler, şârihin mürâcaat ettiği ilk kaynaklardır. Bunun dışında Sürûrî; ilmî, dînî ve edebî eserlerinden yararlanmıştır. Rivâyetler, hikâyeler, kıssalar, kelâm-ı kibârlar, mitolojik anlatılar ile tarihî ve kültürel birikimi bünyesinde taşıyan atasözü ve deyimler şerh esnâsında yorumlara kaynaklık eden diğer unsurlar arasındadır. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın içeriğini dolduran bu kaynaklar aşağıda alt başlıklar hâlinde incelenecektir.

2.2.4.1. Alıntılar

Âyet ve hadîs iktibasları, şerhte en fazla yer tutan alıntılardır. Bunun dışında metinde Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler, kelâm-ı kibârlar ve lûgat alıntıları yer almaktadır. Şârih; yapmış olduğu bu alıntılarla vermek istediği mesajı muhatabına daha etkili bir biçimde aktarmayı amaçlamıştır.

2.2.4.1.1. Âyet ve Hadîs İktibâsları

2.2.4.1.1.1. Âyet İktibâsları

Şârih, âyetlerin bazen bir kısmını bazen de tamamını alıntılar. Bazı âyetler, birden fazla bölümde mükerrer olarak iktibas edilmiştir. İki ciltte yaklaşık dört yüz âyet iktibas bulunmaktadır. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da alıntılanan âyet ve âyet bölümlerinden bazıları şunlardır:

“Ba‘de ‘usrin yusen”⁴²⁹ (M.213b, M.228a, M.311a, İ.214a).

“Elestü bi-rabbiküm”⁴³⁰ (M.8a, M.9b, M.29a, M.48a, M.62a, M.63a, M.104a, M.158a, M.191b, M.255b, M.330a, M.335b, M.367b, İ.22a, İ.23a, İ.44a, İ.107b, İ.135b, M.147b, İ.150a, İ.166a, İ.177b, İ.193b, İ.239a).

“İnna’llâhe lâ yuğî‘u ecre’l-muhsinîn”⁴³¹ (M.248a, M.293a, İ.184a, İ.167b).

⁴²⁹ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur'ân, Talâk 65/7).

⁴³⁰ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172)

⁴³¹ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur'ân, Yûsuf 12/90).

“İnna’llāhe lā yuḥlifu’l-mi’āde”⁴³² (M.51a, M.79b, M.175a, M.364a, İ.184a, İ.167b)

“İzā erādu’llāhu şey’en en yeḳūle lehu kūn feyekūn”⁴³³ (M.27b, M281, M.305a)

“Küllü şey’in hālikun illā vechehu”⁴³⁴ (M.39a, M.68a, İ.100a, İ.117b)

“Mā zāga’l-başaru ve mā taḡā”⁴³⁵ (M.120a, M.205a, M.249, İ.145)

“Tetenezzelu ‘aleyhimü’l-melā’iketü ellā teḡāfū ve lā taḡzenū ve ebşirū bi’l-‘Cenneti’l-leti küntüm tu’adūn”⁴³⁶ (M.132b, M.364a, İ.157b)

“V’esta’īnu bi’ş-şabri ve ş-şalāti”⁴³⁷ (M.11a, İ.175b)

“Va’llāhu’l-ḡaniyyu ve entümü’l-fuḡarā”⁴³⁸ (M 61b), (M 108b), (M 182a), (İ 16a), (İ 187b)

“Ve in yekādu’l-lezīne keferū leyuzliḡūneke bi-ebşārihim lemmā semi’u’ zikre ve yeḡūlūne innehu le-mecnūnūn ve mā hüve illā zikrun lil-‘ālemīn”⁴³⁹ (M.267b)

“Ve kānū fihi mine’z-zāhidīn”⁴⁴⁰ (İ55b, İ.119b, İ.140b, İ.144a)

“Ve yes’alūneke ‘ani’r-rūḡi ḡuli’r-rūḡü min emri Rabbi”⁴⁴¹ (M.355a, İ.187b)

“Ve’l-müstaḡfirīne bi’l-esḡār”⁴⁴² (M.5a, M.5b, M.73b, M.239b, M.367b)

⁴³² Rabbimiz! İnan Allah'ın sözünden dönmez. (Kur'an, Âli İmrân 3/9).

⁴³³ Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen olur. (Kur'an, Yâsîn 36/82).

⁴³⁴ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur'an, Kasas 28/88).

⁴³⁵ Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur'an, Necm 53/17).

⁴³⁶ Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyin, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolunan cennetle sevinin! derler. (Kur'an, Fussilet 41/30).

⁴³⁷ Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir. (Kur'an, Bakara 2/45).

⁴³⁸ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İcinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur'an, Muhammed 47/38).

⁴³⁹ O inkâr edenler Zikir'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden): "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (51) Oysa o (Kur'an), âlemler için ancak bir öğüttür. (52) (Kur'an, Kalem 68/51-52).

⁴⁴⁰ (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'an, Yûsuf 12/20).

⁴⁴¹ Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir. (Kur'an, İsrâ 17/85).

Muslihuddîn Sürûrî, “Hağ te‘âlâ buyurur”, “şüre-i Şaffât’da buyurur”, “âyeti mücebince” şeklindeki ifade biçimleriyle âyetlere iktibasta bulunur:

“*Hağ te‘âlâ süre-i Hüdda buyurur ve mâ min dâbbetin fi’l-arzi illâ ‘ale’llâhi rızkuhâ*”⁴⁴³ (İ143a)

“*İnna’llâhe lâ-yuħlifü’l-mi‘âde*”⁴⁴⁴ mücebince *hazret-i Hağ (...)*” (M210b)

2.2.4.1.1.2. Hadîs İktibâsları

Hadîsler, Klâsik edebiyatımızın önemli kaynaklarından biridir. Muslihuddin Sürûrî, şerh boyunca düşüncelerini desteklemek ve tasavvuf öğretisini muhataplarına aktarabilmek adına hadîslerden fazlaca yararlanmış ve şerhte çok sayıda hadîs alıntısına yer vermiştir. Şârih, bazı hadîsleri “Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm buyurmışdur” ve “Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm dimiş” tarzında verir. Bazılarında ise “hadîs-i ĳudsî dir ki”, “hadîs-i ĳudsî mücebince” gibi ifâdelerle hadîsleri alıntılar. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’da bütün veya kısmî olarak üç yüze yakın hadîs iktibası bulunmaktadır.

“*Allâhümme inneke ‘afuvvun tuħibbu’l-‘afve fa‘fu ‘anni*”⁴⁴⁵ (M36a)

“*Allâhümme innî e‘üzü bikemin-‘ilmin lâ-yenfe‘u*”⁴⁴⁶ (M15b)

“*El-mer‘u ma‘a men eħabbe yevme’l-ĳıyâmeti*”⁴⁴⁷ (M42a)

“*Kün fi’d-dünyâ ke’enneke ĳarîbün ev ‘âbiru sebîlin ve ‘udde nefseke min-aşħâbe’l-ĳubûri*”⁴⁴⁸ (M23a)

“*Lâ yelicu eħadu’n-nâre be-key min-ħaşyeti’l-lâhi te‘âlâ ĳattâ ye‘üde’l-lebenu fi’d-ďar‘i*”⁴⁴⁹ (M58a)

⁴⁴² وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan bağış dileyenler (içindir). (Kur’ân, Âli İmrân 3/17).

⁴⁴³ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah’ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz’da) dır. (Kur’ân, Hüd 11/6).

⁴⁴⁴ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur’ân, Âli İmrân 3/9)

⁴⁴⁵ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَلَمٍ لَا يَنْفَعُ Allâhım sen affedicisin, affi seversin, beni affeyle. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, Konya Kitapçılık, İstanbul 2007, s. 460, Hadîs No: 3513.

⁴⁴⁶ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَلَمٍ لَا يَنْفَعُ Allâhım fayda vermeyen ilmden sana sığınırım. (Hadîs) Abdullah Lütfi Kocaer, **Sahîh-i Müslim Muhtasarı**, Hüner Yayınevi, Konya 2013, c. 2, s. 494, Hadîs No: 2722.

⁴⁴⁷ كَيْفَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ Kıyâmet gününde kişi sevdikleriyle berâberdir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 471-472, Hadîs No: 3535.

⁴⁴⁸ دُنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِبٌ سَبِيلٌ، وَعَدُّ نَفْسِكَ مِنْ أَمْحَابِ الْقُبُورِ Dünyada bir garip gibi yabancı gibi hatta bir yolcu gibi ol! Kendini kabir halkından biri gibi kabûl et. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 503, Hadîs No: 2333.

“Lā yū ’minu eḥādüküm ḥattā yeḫülü’n-nāsi innehu mecnūnün”⁴⁵⁰ (M76b)
“inne fi’l-cesedi li-muḏḡate izā ṣalaḥat ṣalaḥe’l-cesedu küllehu ve izā fesedet
fesede’l-cesedu küllehu ilā vehiye’l-ḳalbü”⁴⁵¹ (M23b)

2.2.4.1.2.Darb-ı Meseller

Müellif, şerh sırasında atasözlerine de yer verir. Ortaya koymak istediği düşünceyi darb-ı meseller vâsıtasıyla aktarır ve genişletir. Tasavvuf erbâbı arasında bilinen bazı sözler dışında, metinde geçen darb-ı mesellerin büyük çoğunluğu Arapçadır. Şârih, bu meselleri yazdıktan sonra “ḥasebince” kelimesiyle cümleyi devam ettirip aktarmak istediklerini açıklar.

“Ed-delīlu şümme’s-sebīli”⁴⁵² (M3b)

“El-cünūne fūnūnün”⁴⁵³ (M75a)

“El-mecāzū ḳaṇṭaratü’l-ḥaḳīḳa”⁴⁵⁴ (İ186b)

“Er-refīku şümme’ṭ-ṭarīki”⁴⁵⁵ (M3b)

“Eş-şöhretü âfetün”⁴⁵⁶ (İ156a)

“Levle’l-mürebbe lemā ‘araftü Rabbi”⁴⁵⁷ (M367a)

“Mā lā yudreku küllühu lā yütrecu küllühu”⁴⁵⁸ (M320b)

“Men ḳara’e’l-bābe ve lecce velece ve men ṭalebe ve cedde vecede”⁴⁵⁹
(M30a)

“Men lā-şeyḫe lehu fe’ş-şeyṭānū şeyḫuhu”⁴⁶⁰ (M3b)

⁴⁴⁹ لا يُلْجُ أَحَدُ النَّارِ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ تَعَالَى حَتَّى يَغُودَ اللَّبْنُ فِي الضَّرْعِ Abdullah kimse sağılan süt tekrar memeye dönmedikçe cehemmem âtesine girmeyecektir. (Hadîs) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 173, Hadîs No: 1633.

⁴⁵⁰ لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَقُولُوا النَّاسُ إِنَّهُ مَجْنُونٌ Sizden biriniz mü’min olmaz, hatta onun hakkında nâs delidir dimedikçe. (Hadîs) Hüsameddin Hasan ibn Muhammed el-Nakşibendî, **Kitâb-ı Şerh-i Şemâ’il**, Bulak Matbaası, Mısır 1254, s. 109.

⁴⁵¹ إِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ İnsan vücûdunda bir parça et vardır ki o iyi olduğunda, tüm vücut iyi olur. Bozulduğu zaman da o vücut da bozulur. (Hadîs) Abdullah Parliyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2008, c. 2, s. 606, Hadîs No: 3984.

⁴⁵² الدَّلِيلُ ثُمَّ السَّبِيلُ Önce rehber, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵³ دَلِيلُ الْجُنُونِ فَجُنُونٌ Delilik çeşit çeşittir. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁴ الْمَجَازُ قَنْطَرَةُ الْحَقِيقَةِ Mecâz hakîkatin ölçüsüdür. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁵ الرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ Önce arkadaş, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁶ الشُّهُرَةُ آفَةٌ Şöhret âfettir. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁷ لَوْلَا الْمُرَبِّبِي لَمَا عَرَفْتُ رَبِّي Benim mürebim (mürşidim) olmasaydı, Rabbime ârif olamazdım. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁸ مَا لَا يُدْرِكُ كُلُّهُ لَا يُتْرَكُ كُلُّهُ Tamamı idrâk edilemeyen bir şeyin tamamı terk edilemez. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁹ مَنْ فَرَعَ الْبَابَ وَلَجَّ وَلَجَّ وَمَنْ طَلَبَ وَجَدَ وَجَدَ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Bir kapıyı da ciddi çalana elbet kapı açılır. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁶⁰ مَنْ لَا شَيْخَ لَهُ فَالشَّيْطَانُ شَيْخُهُ Şeyhi olmayanın şeyhi şeytândır. (Kelâm-ı Kibâr) Hem Bayezid-i Bistâmî hem de Cüneyd-i Bağdâdî’ye atfedilen bir sözdür.

“Müşâhedetü’l-ebrâr beyne’t-tecellî ve’l-istitâr”⁴⁶¹ (İ198b)

“Şûfînüñ sermâyesi kalbidür anı zâyî’ itmemek gerek” (M191a)

2.2.4.1.3. Kelâm-ı Kibârlar

Sürûrî; din büyüklerinin, âlimlerin, düşünürlerin, devlet büyüklerinin ve bunlara benzer kişilerin söylediği atasözü niteliğine sahip hikmetli özdeyişlere eserinde yer vermiştir. Müellif, istisnâlar dışında bu sözleri kimin söylediğinden çok fazla bahsetmez.

“El-‘ârîfî tayyâr ve ez-zâhidi seyyâr”⁴⁶² (M252a)

“Emseytü Kürdiyyen ve aşbahtu Arabiyyen”⁴⁶³ (M175a)

“Lâ hayre fi’s-serefi velâ serefe fi’l-ğayri”⁴⁶⁴ (İ10b)

“İzzü’l-dünyâ bi’l-mâli ve ‘izzü’l-âhireti bi’l-a’mâli”⁴⁶⁵ (M59a)

“Şeyh Şiblî dimiş lev ‘alime’l-mülükü mâ naħnu fihi lehârebünâ bi’s-süyüfi”⁴⁶⁶ (M60a)

2.2.4.1.4. Şiirler

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, şerhlerden sonra verilen şiir örnekleri yönüyle oldukça zengin bir eserdir. Şârih, şerh ettiği hemen her mısra ve beyitlerden sonra şiir örneklerine yer vermiştir. Sürûrî, bu zenginliği kendi ifadeleriyle de beyan etmiş olup şerhiyle ilgili bilgi verdiği bir bölümde eserinin görünürde bir kitap olduğunu ancak esasta altı kitabı bir araya getirdiğini söyler. Bu kitaplardan ilki Dîvân-ı Hâfız’dır. İkincisi Türkçe Dîvân-ı Hâfız’dır. Üçüncüsü mânâsı itibariyle sarf kitabıdır. Dördüncüsü Arapça şiirleri barındırdığı için Arapça şiir kitabıdır. Beşincisi Farsça şiirleri ihtiva ettiği için Farsça şiir kitabıdır. Altıncısı ise Türkçe şiirleri barındırdığı için Türkçe şiir kitabıdır. Şârih, bu kitapları cönk kelimesiyle ifade eder. Eserdeki

⁴⁶¹ Müşâhedetü’l-ebrâr beyne’t-tecellî ve’l-istitâr İyilerin müşâhedesi ortaya çıkmak ve gizlenmek arasındadır. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁶² العارف طيار و الزاهد سيار Ârif tayyâr, zâhid seyyârdır. (Kelâm-ı Kibâr) Bâyezîd-i Bistâmî.

⁴⁶³ امسيت كردياً و اصبحت عربياً Kürt olarak akşamladım Arap olarak sabahladım. (Kelâm-ı Kibâr) Ebû’l-Vefâ-i Bagdâdî.

⁴⁶⁴ خَيْرٌ فِي السَّرْفِ، وَلَا سَرَفٌ فِي الْخَيْرِ İsrâfta hayır, hayırda isrâf yoktur. (Kelâm-ı Kibâr) Bu cümle İmâm Azâm’a atf edildiği gibi hadîs olarak da gösterilmektedir.

⁴⁶⁵ عَزُ الدُّنْيَا بِالْمَالِ وَعَزُ الْآخِرَةِ بِالْأَعْمَالِ Dünyadaki izzet mâl ile, âhiretteki izzet ise sâlih âmellerledir. (Kelâm-ı Kibâr) Bu söz Hz. Ömer’e atfedilmektedir.

⁴⁶⁶ عَظِيمُ الْمُلُوكِ مَا نَحْنُ فِيهِ لِحَارِبُونَا بِالسُّيُوفِ Eğer ilimden aldığımızı tadı pâdişâhlar bilseydi, onu almak için kılıçlarıyla savaş açarlardı. (Kelâm-ı Kibâr)

şairlerin bu denli çeşitlilik arz etmesi sebebiyle müellifin eserini bir nevi mecmûa veya antoloji olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır:

“Şerh-i mezbûr bir kitâbdur ammâ altı kitâbı câmi‘dür ki biri Fârisî Dîvân-ı Hâfîzdur ve biri Türkî Dîvân-ı Hâfîzdur ve biri ma‘nâ-yı murâd i‘tibârî ile taşarrufdan bir kitâbdur ve biri ‘Arabî eş‘ârı iştîmâlî için çöng-i eş‘âr-ı ‘Arabîyyedür ve biri Fârisî ebyâtı mutazammın olduğu i‘tibâr ile çöng-i ebyât-ı Fârisîyyedür ve biri Türkî ebyâta şümûlî hissi ile çöng-i ebyât-ı Türkiyyedür” (İ201a, G.567/9)

Sürûrî’nin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere eserde Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde şiir örneklerine yer verilmiştir. Metinde en fazla Fars dilinde örnek şiirler bulunmaktadır. Farsça şiirleri örnek yoğunluğu bakımından sırasıyla Arapça ve Türkçe şiirler takip eder.

Aşağıda şârihin hangi şâirlerden örnekler verdiği, bu şiirlerin örneklendirilme şekli, alıntılanan şiirlerin konusu ve şerhe katkısı, şiirlerin nazım şekilleri ve örnek olarak gösterilen nazîre şiirler hakkında bilgi verilmiştir:

2.2.4.1.4.1. Şiirlerinden Örnek Verilen Şâirler

Eserde var olan şiirlerin sayısı incelendiğinde Sürûrî’nin eserini Arapça, Farsça ve Türkçe şiir kitabı olarak tanımlamasının son derece isabetli bir yaklaşım olduğu anlaşılacaktır. Şârih, eserinde hem kendi şiirlerinden hem de diğer şâirlerden örnekler vermiştir. Kimi zaman da metin içi atflarla Hâfız’ın şiirlerini örnek olarak göstermiştir. Şârihin şiirlerinden örnekler verdiği şâirlerden bazıları şunlardır:

Abdullâh bin Mübârek	Ebû Nasr Ferâhî
Abdulvâsî Cebelî	Ebû Saîd-i Ebu’l-Hayr
Abdurrahmân bin Abdullâh es-Süheyli	Ebû Tâlib
Adi b. Zeyd el-İbadî	Ebu’l-Atâhiye
Ahmed bin Yahyâ İbnü’r-Râvendî	Ebu’l-Fazl Bediüzzaman El-Hemedânî
Attâr-ı Nîşâbûrî	Ebu’l-Feth el-Bustî
Baba Efdal Kâşânî	Ebu’t-Tayyib el-Mütenebbî
Beşşâr bin Bürd	Emir Hüsrev Dihlevî

Enverî	Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî
Es-Seyyid Ebu'l-Hasan el-Magribî	Molla Câmî
Es-Sühreverdî-i Maktûl	Muhammed b. Alî el-Mühellebî el-Atekî
Fahredden Irakî	Muhammed b. Bedr Câcermî
Feridüddin Attar	Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî
Firdevsî	Muhammed bin Hâzım el-Bâhilî
Firûzanfer Bedfüzzamân	Muhammed bin Said el-Busayrî
Hâce Abdullâh Ensârî	Muhammed Dâvud-ı Kayserî
Hâce Fahreddin İsmet-i Buhârâ	Muhyiddin İbn-i Arabî
Hâce Nasîruddîn Tûsî	Nâsır Hüsrev
Hâcû-yı Kirmânî	Nasr bin Ahmed el-Basrî
Hâkânî-i Şirvânî	Necmeddîn Râzî
Hakîm Senâyî-i Gaznevî	Nizâmî
Hilâlî-i Çağatâyî	Ömer b. Ali b. Fâriz
Hüseynî-i Herevî	Ömer Hayyam
Hüsrev Dehlevî	Râcî el-Esmer
İbn Mukaffâ	Rûdekî
İbn Yemîn Feryûmedî	Rûkneddin Evhadî-i Merâgî
İbn-i Sînâ	Sa'dî-i Şirâzî
İbnü'l-Hâc El-Bekrî	Said el-Halidiyân
İbrâhîm Bin Edhem	Selmân-ı Sâvecî
İmâm Şâfî	Senâî Seyyid Buhârî
İmâm Zeyne'l-Âbidîn	Sinânî
İmâmüddîn Râfî	Süleymân er-Ravendî
İrec Efşâr	Şemseddin Ahmed el-Eflâkî
Kâsım Envâr	Şeyh Muhammed Şebusterî
Kemâl Hocendî	Ubeyd-i Zâkânî
Kemâleddîn İsmâil Isfahânî	Zahîreddîn-i Fâryâbî
Mahmûd Şebüsterî	Zünnûn-i Mısırî

Şârih, eser sırasında kendi şiir örneklerine de yer vermiştir. Bunların bazılarında şiirin kendisine ait olduğunu belirtirken kimisinde şiirin âidiyeti

hakkında bilgi vermez. Şârih; “bir pîr dimiş” sözcükleriyle takdim ettiği aşağıdaki beyitte bu şiiri yazdığında yaşının yetmişe ulaştığını ifade eder:

“Bir pîr dimiş

Men cevân pendâstem ħod-râ zi-ġaflet nâgehân

Çeşm bü’ğşâdem be-dîdem ‘ömr şud heftâd sâl

bu fakîr bunuñ taħrîri zamânında yetmişe yitmiş idüm” (İ215a, R.29)

Aşağıdaki şiir örneğinde Sürûrî; Hâfız-ı Şirâzî’nin fikir yüzünün peçesini kimsenin açmadığını ve kendisine ait şerhte bu fikirlerin ortaya çıkartıldığını ifade eder. Bu sözlerinin mecaz veya yalan olmadığını belirten şârih, Hak’tan rahmet talebinde bulunur.

“Kimse Hâfız gibi fikr yüzünüñ peçesini açmadı bu fakîrünüñ şerhinden zâhirdür ki bu söz ħaķîķatdur mecâz u dürûġ degüldür

Beyt

Hâfız kelâmı perdesini kimse açmadı

İllâ Sürûrî cânına Ĥaķ rahmet eylesün” (M260a, G.219/9)

Müellif, kimi gazelin şerhinden önce “Ba’zı nüsaħda bu ġazel daħi bulunup yazıldı ġazel-i sâbık nazîresidür taķķî’i anuñ taķķî’i idür” (İ101b) tarzındaki cümlelerle şiir hakkında nazîre yazıldığını bildirir. Şârihin bu ifadelerinden bu nazîreleri kendisinin yazdığı anlaşılmaktadır.

“Bu ġazelünüñ şerhinde her bir beytünüñ zeylinde bir beyt nazîre dinilmiş ve ķâfiye-ber-ķâfiye ri’âyet kılnmışdur” (İ101b, G.463)

“Bu ġazelin şerhinde her bir beyt zeylinde ħarf-i bâ ķâfiyesinde bir beyt söylenüp mecmû’ı on bir beyt bir ġazel olmuşdur” (İ102b, G.464)

“Bu ġazelünüñ şerhinde her bir beytünüñ zeylinde bir beyt söylenmişdür ekşer-i ebyâtı ķâfiye ba’zı beyti aşdan a’lâ olmuşdur” (İ103a, G.465)

“Bu ġazelünüñ şerhinde her bir beytünüñ zeylinde bir beyt yazılup yedi beyt nazîre-i ġazel vâķı’ olmuşdur” (İ149b, G.516)

“Bu gâzelüñ daħi şerhinde toĸuz beyt nazîre dinilmişdür” (İ150b, G.517)

Şârih, bazı şiirlerin şerhinde Hâfız’ın şiirlerinden de örnekler vermiştir. Müellif, Hâfız’dan örnek verirken kimi zaman şâirin ismini belirtmeden yalnızca şiiri yazmış; kimi zaman da şiirin Hâfız tarafından yazıldığı belirtilmiştir:

“Murâd budur ki taş kan içinde âftâb tâbende-la‘l olur bizüm merdüm-i çeşmimizde daħi la‘l olmaĸ esbâbı müheyyâ olmışdur ve la‘l huşûline ħün-âb-ı cigere istiġrâĸ gerek nitekim dir

Beyt

Güyend seng la‘l şevved der-maĸâm-ı şabr

Ârî şevved velîk be-ħün-ı ciger şevved”⁴⁶⁷ (M131b, G.96/2)

“Mekâbir ü mu‘ânid olanlar âyât-ı beyyinât-ı Ĥazret-i Ĥudâdan ve mu‘cizât-ı zâhirât-ı enbiyâdan müte‘eşşir olmazlar ve Ĥaĸĸa taşdîk ü îĸân kılmazlar Ĥazret-i Ĥâce Ĥâfız anlaruñ gibi bî-fehm olanlaruñ Ĥiġâbında laġife vü luġf vechi ile cevâbında bu maġla‘-ı muġalla‘ı dimiş

Beyt

SüĤan-şinâs neî ey dilberâ Ĥaġâ incâst

Çü bi’şnevî süĤan-ı ehl-i dil me-gü ki Ĥaġâst”⁴⁶⁸ (M2a)

Ĥâfız me-kun endişe ki ân Yûsuf-ı meh-rû

Bâz âyd ü ez-külbe-i aĤzân be-der âyi

Maġla‘

Yûsuf-ı güm-geşte bâz âyed be-Ken‘ân ġam me-ħor

Külbe-i aĤzân şevved rûzî gülistân ġam me-ħor”⁴⁶⁹ (İ131a, G.496/9)

Nükte-dânî bezle-gü çün Ĥâfız-ı şirîn-süĤan

BaĤşîş-âmûz u cihân-efrûz çün Ĥâcî Kıvâm

Beyt

Ĥâcî Kıvâm seĤî ve şâĤib-i Ĥayr kimse idi nitekim Ĥarfü‘l-elîfde didi

⁴⁶⁷ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.188/2). “Sabr makâmında taş lâl olur derler. Evet, olur ancak ciġer kanyla olur.”

⁴⁶⁸ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.109/1). “Söz bilir deġilsin ey dilber hatâ bundadır. Gönül ehlinin sözünü dinleyesin ve bu hatadır demeyesin.”

⁴⁶⁹ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.280/1). “Kaybolmuş olan Yûsuf, Ken’an’a geri gelir gam yeme. Hüzünler hücreci bir gün gül bahçesi olur, gam yeme.”

Deryā-yı aḥzar-ı felek ü keṣti-i hilāl
Hestend ğarḳ-ı ni‘met-i Hācī Kıvām-ı mā⁴⁷⁰ (İ62b G.407/8)

“Be-dih keṣtī-i mey tā hoş be-rānīm

Ez-în deryā-yı nā-peydā kirāne

Bu ma‘ nā ḥarf-i yāda daḥi gelse gerekdür

Beyt

Keṣtī-i bāde biyāver ki merā bī-ruḥ-ı düst

Geṣte her küṣe-i çeṣm ez-ġam-ı ü deryāyī⁴⁷¹ (İ117b, G.481/8)

2.2.4.1.4.2. Şiirlerin Örnek Verilme Biçimi

Şârih, örnek şiirlerden önce bazen şiiri kimden aldığı; “Mevlānā Cāmī dimiş”, “Nevāyī dimiş”, “Hācē ‘Attār dimiş”, “Kaṣīde-i Bürde şāhibi dimiş”, “Şeyḫ Sa‘ dī dimiş” tarzındaki kelimelerle ifade etmiştir.

“Aḥmed Paşa dimiş

Ey mu‘ abbir vaṣl-ı cānān ile ta‘ bīr eylegil

Düşde gördüm kim ḳamerle iḳtirānum var imiş” (M275a, G.236/4)

“Nitekim Nevāyī dimiş

Düstlar mihr ü muḥabbetüñ nihālin dikmeñüz

Kim olur dirler aña hicrān u miḥnet berg ü bār” (M279b, G.242/2)

“Nitekim Hācē ‘Attār dimiş

‘Işḳ çün ḥāşiyet-i insān buved

Ger melek ‘āşık şevved ins ān buved⁴⁷² (M333a, G.304/3)

“Kaṣīde-i Bürde şāhibi dimiş

Ve`n-nefsü kā`ṭ-ıflı in tühmilhu şebbe ‘alā

Ḥubbi`r-rızā‘i ve in teḫṫimhu yenfeṫimi⁴⁷³ (M362a, G.327/2)

⁴⁷⁰ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.3/10). “Feleğin yeşil denizi ve hilal gemisi, bizim Hâcî Kıvâm’ımız nimetine garklardır.”

⁴⁷¹ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.520/4). “Şarap kadehini getir ki dost yüzü yokken her göz köşesi gönül gamından bir deryâ olmuştur.”

⁴⁷² Ferîdüddîn Attâr, Musibetnâme.

⁴⁷³ “Nefis, tıfl (emzikli çocuk) gibidir. Eğer sen ona mühlet verirsen genç olur; Süt emmenin sevgisi üzerine... ve sen onu süttten kesersen; (hemen) kesilir.” Muhammed bin Said el-Busayrî, **Kelime**

“Hâzret-i Mevlânâ buyurur

Ney hadîs-i râh-ı pür-ğün mî-kuned

Kısshâhâ-yı ‘ışk-ı Mecnûn mî-kuned”⁴⁷⁴ (M3a, G.1/4)

“Şeyh Sa‘ dî dimiş

Ta‘alluğ hicâbest ü bî-hâşilî

Çü peyvendhâ b’ügsili vâşilî”⁴⁷⁵ (M45b, G.32/2)

“İmâm Şâfi‘ dimiş

Razînâ kısmete’l-cebbâri finâ

Lenâ ‘ilmün ve li’l-ağyâri mâlin

Fe-inne’l-mâle yafnâ ‘an-ğarîbin

Ve ‘ilmü’llâhu bâkin lâ-yezâlu”⁴⁷⁶ (M10b, G.6/8)

Şârih bazı örneklerde şâirin ismini belirtmeden yalnızca örnek şiire yer vermiştir. Müellif, bu şiirleri yazarken “bir ‘âşık dimiş”, “nitekim şâ‘ir dimiş”, “bir ‘ârif bir yârûn da‘vetinde dimiş”, “nitekim bir mürîd dimiş”, “nitekim dimişler”, “nitekim şulehâdan biri dimiş” ve “bir pîr dimiş” tarzındaki ifadeler kullanmaktadır:

“Nitekim dimişler,

Çad tağayyertu fike huzbi yedî

Yâ delilen limen tağayyera fike”⁴⁷⁷ (M25a, G.16/8)

2.2.4.1.4.3. Alıntı Şiirlerin Konusu ve Örneklendirilme Maksudı

Şârih, eserinde çok sayıda örnek şiire yer vermiştir. Bu durumla ilgili olarak “Şârihin bu kadar fazla sayıda örnek şiire yer vermesindeki maksudı nedir?” sorusu

Manalı Kasîde-i Bürde-Şerhi, Fazileti, Havas ve Esrârı, Tercüme ve Şerh: Ömer Faruk Hilmi, Tuğra Neşriyat, İstanbul 2013, s. 138.

⁴⁷⁴ “Ney kanla dolu olan yoldan bahsetmekte. Mecnûn aşkının kıssalarını söylemektedir.” Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.cilt, s. 21, Beyit: 13.

⁴⁷⁵ Muslihiddin Sa‘dî, **Külliyât-ı Sa‘dî**, (be-Tashîh: Muhammed Alî Fürûgî) İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385, Bostan, 2. Bâb, s. 397.

⁴⁷⁶ Musluhiddin Sürûrî, bu şiirin İmâm Şâfi‘ye ait olduğunu belirtmesine rağmen; şiir kaynaklarda Ebû Tâlib’e ait olarak gösterilmektedir. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrî’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, (Cemâ’ vü Tertîb: Abdülazîz el-Kerem), 1409, s. 76. “1) Cebbâr olan Allâh’ın bize verdiği kismete râzı olduk; O, bize ilim, düşmanlarımıza mal verdi. 2) Mal kısa zamanda yok olur, ilim ise kalıcıdır, yok olmaz.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014, s. 170.

⁴⁷⁷ “Ey Sen’de şaşkın olanlara yol gösteren Allâh, ben de Sen’de şaşkırım; benim elimi tut.”

akla gelmektedir. Örnek olarak verilen şiirlerin metinle nasıl bir bağlantısı vardır? Bu şiirlerin şârihin yorumuna katkısı nedir? Bu soruların cevabı örnek verilen şiirlerden önceki son cümlelerde gizlidir. Alıntı yapılan şiirler incelendiğinde, verilen örneklerin şerhin ana fikrini destekleyecek nitelikte şiirlerden seçildiği görülmektedir. Müellif, özellikle şiirin şerhini ortaya koyduktan sonra kâide veya düstur niteliğinde bazı sonuçlara ulaşır. Örneğin bir beytin şerhi neticesinde “murād gamuñdan şikāyet idüp dād istersek bize dāğ-ı gamuñ lezzeti harām olsun dimekdür” yorumunda bulunan şârih, hemen ardından

Ġam-ı Allāh-rā tu şādī dān

Ki şevī şādī āhīret tu ez-ān (İ45a, G.384/4)

beytini örnek olarak verir. Beyitte Allāh’ın gamının mutluluk bilinmesi gerektiği ve bu gamın ahirette kişiye mutluluk olacağı ifade edilmektedir. Sürûrî, verdiği beyit örneklerinde beytin şerhini desteklemiş, Hâfız’la aynı veya karşıt anlamda şiir söyleyen başka şâirlerin şiirlerini göstermiş ve beyitte anlatılan hususu şiir örneği vasıtasıyla açıklamıştır.

Sürûrî, Hâfız’ın beytinden hareketle İlâhî sözlerin sırrına yalnızca candan vazgeçerek ulaşılamayacağını, bu bilgilere ulaşmak için geçmekten dahi geçilmesi gerektiğini belirtir. Şârih; şerh sonrasında, “Âriflerin cihânda dört terkten tâcı vardır. Bunlar dünyanın terki, âhiretin terki, varlığın terki ve terkin terkidir” mânasına gelen bir beyti örnek olarak vermiştir. Bu beyit ile şerhin mânâ mazmûnu hayli yakındır:

*“Ma‘nāya nazār esrār-ı kelām-ı İlâhî ittılā‘-ı cāndan geçmek ile olmaz
geçmekden dahi geçmek gerek ki dimişlerdür*

Beyt

Hest tâc-ı ‘ārifān ender-cihān ez-çār terk

Terk-i dünyā terk-i ‘uqbā terk-i hestī terk-i terk”⁴⁷⁸ (İ160b, G.526/4)

Sürûrî, bir diğer örnekte dünyanın dâimî bir mekân olmadığını söylemiş ve bununla ilgili söylenen bir şiiri aktarmıştır:

“Pes dünyā dār-ı bekā degüldür nitelim dimişler:

⁴⁷⁸ “Âriflerin dünya üzerinde dört terkten tâcı vardır. Dünyânın terki, ukbânın terki, varlığın terki ve terkin terki.”

Hoş menzil idi dehr degilmişse fenâsı
Hoş mahrem idi ‘ömr olurmuşsa beğâsı
Hoş tâk-ı mu‘allâ idi bu kubbeye-i minâ
İllâ ki şebât üzre urulmadı binâsı
Bu kubbeye kim girdi ki çıkmadı kabâdan
Bu şuffeye kim geldi ki gitmedi şafâsı” (İ218b, R.56)

Şârih, bir başka beytin şerhinde meleklerde aşk kabiliyetinin bulunmadığını ve onların ibadetinin fazla olduğunu söyler. Bununla ilgili örnek olarak verdiği beyitte ise Attâr, “Aşk insana mahsustur. Eğer melekler âşık olsaydı onlar insan olurdu” diye söyler:

“Murâd budur ki melâ’ikede ‘ışka isti‘dād yokdur egerçi ‘ibâdet çokdur
nitekim Hâce ‘Attâr dimiş

Beyt

‘Işk çün hâşiyet-i insân buved
Ger melek ‘âşık şevved ins ân buved” (M333a, G.304/3)

Aşağıdaki örnekte ise şârih, mecâzî aşka ve başka sevdalara tutulmuş olanların bu durumdan kurtulmaya çalışması ve bu tür bağılıklara tekrar düşmemesi gerektiğini ifade eder ve bu minvalde anlamı olan bir şiire yer verir:

“murâd budur ki ‘ışk-ı mecâzî ve hubb-ı gayra mübtelâ olan andan halâsa sa‘y
idüp ve bir daği aña giriftâr olmamak gerek nitekim dimişlerdür

Beyt

Ger ez-în bār-ı cân berem zi-gamet
Digerem ‘âşıkî heves ne-buved” (M377a, G.339/5)

Şârih şâirlerin şiirlerini anlam yönüyle de mukayese eder. Hâfız’ın beytindeki anlamla başka şâirlerin benzer beyitlerindeki anlamları veya anlam aktarımlarını belirtir. Müellif, “Kâsım bu beyt mazmûnına qarîb dimiş” ve “bu ma‘nâ nazmında Selmân dimiş” tarzındaki ifadelerle bu karşılaştırmalara yer vermiştir. Sürûrî, bununla ilgili olarak bir şiir örneğinde Nizâmî-i Rûmî’nin Hâfız’ın beytindeki mânâyı traş ederek söylediğini belirtir. Bu bilgi şâirler arasındaki mânâ alışverişini göstermesi açısından son derece dikkate değerdir.

“Mu‘cizest in nazm yā sihr-i helāl

Hâtif âverd in sūhan yā Cebra ’il

Nizāmî-i Rūmî bu beytden tırāş idüp dimiş

Beyt

Ey Nizāmî saña bu mu‘ciz kelāmuñ nazmını

Hâtif-i gayb mı ta‘lîm itdi yā rūhu’l-emîn (İ206a, Kıt’a 18)

Bir diğerk örnekte, Hâfız’ın şiirindeki mânâya yakın olarak Selmân’ın yazdığı şiiri örnek gösteren Sürûrî; ardından aynı şiire muhalif olarak Ahmet Paşa’nın yazdığı şiire yer vermiştir:

“Besâ ki gufteem ez-şevk bā-dü dîde-i h’îş

Eyâ menâzil-i Selmâ ve eyne Selmâkî

Bu ma‘nâ nazmında Selmân dimiş

Beyt

Zamân zamân bedel ü cān-ı h’îş guftem

Eyâ menâzil-i Selmâ ve eyne Selmâkî

*Ammâ **Ahmed Paşa bunlaruñ hilâfin dimiş***

Beyt

Göñülde gözde tolusın nice disün Aḫmed

Eyâ menâzil-i Selmâ ve eyne Selmâkî” (İ186b, G.554/2)

Şârih, bazen de metinde anlatılan olayla ilgili bir bilgiyi veya bir hususu aktarmak adına şiir örneklerine yer verir:

Sürûrî, 307. gazelin yedinci beytini şerh ederken Allâh’a kavuşabilmek için aşk ve dert yolunda olmak gerektiğini, aklın nâmert olduğunu, aşk ilacını akl tabîbinin bilemeyeceğini ve aşk için aklın bir kenara konulması gerektiğini söyler. Ardından da akıl ve aşkın vasıflarını anlatan on bir beyitlik bir şiire yer verir:

*“Murâd budur ki vuşul ila’llâh için tarîk-i akrab-ı ‘ışk u derddür ‘aql-ı nâ-
merd degüldür pes tabîb-i ‘aql ‘ilâc-ı ‘ışkı bilmez lâcerem re’y-i ‘aql koyup
derd ü ‘ışku ihtiyâr kıлмақ gerek ki vaşf-ı ‘ışk u ‘aql ḫuşuşunda dimişlerdür”
(M337b, G.307/7)*

Aşağıdaki örnekte ise bir durum ifade edilmiştir. İlahî aşkın duyurulması gerektiği düşüncesiyle bir vâizin meclis karşısında bulunan mahebûbuna remzini ifade etmesi anlatılmıştır:

“Murād budur ki baña bu zühd-i taqvâ yiter ki minber üzerine çıkan vâ‘iz gibi şehri mahebûblarına nâz u işâret itmezem nitekim bu vâ‘iz ‘ışık-ı İlahî ifşâ olunmağ gerek diyüp meclis karşısında olan bir mahebûna remz idüp dimiş

Beyt

Ba‘d ez-ımrüz âşkârâ düst mî-dârem tu-râ

Ez-tu çün püşem ki peydâ düst mî-dârem tu-râ”⁴⁷⁹ (İ76a, G.425/5)

Şârih, bir diğer örnekte Râfizîlerin âl-i Rüsûlü sevmediğini ve reddettiğini söyler ve bununla ilgili olarak Şeyh Sa’dî’nin beytini örnek verir:

“Her mü ‘min müttakî-i zâhirdür yâhûd âl-i Resûl taşşîş bi’z-zıkr olunmuşdur Râfizîler sînelere ta‘n idüp bunlar âl-i Rusûlî sevmezler dirler anları redd için âl-i Resûl taşşîş bi’z-zıkr olunur anuñ için Şeyh Sa‘dî Bûstânda dimiş

Beyt

Eger tâ‘atem red kunî v‘er kabûl

Men ü dest ü dâmân-ı âl-i Resûl”⁴⁸⁰ (İ37b, K.28)

2.2.4.1.4.4. Örnek Şiirlerin Nazım Şekilleri

Şerhte yer alan örnek şiirlerin büyük çoğunluğunu beyitler teşkil etmektedir. Beyitlerle birlikte, rubâî, gazel, nazım ve kıt’a nazım biçimlerinde şiir örneklere de yer verilmiştir. Metinde az sayıda mısra örneği de bulunmaktadır. Şârih, Arapça örnekleri genellikle “şi‘r” başlığı ile diğer örnekleri ise kendi nazım şekline göre başlıklandırmıştır:

“Beyt

‘Âşıkân her çend müştâk-ı cemâl-i dilberend

Dilberân bâ-‘âşıkân ez-âşıkân ‘âşık terend”⁴⁸¹ (İ7b, G.346/9)

⁴⁷⁹ “Senden gizledim ama seni sevdiğim ortaya çıktı. Bu günden sonra seni aşikâr olarak seviyorum.”

⁴⁸⁰ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, s. 308. Beytin ilk mısraı Külliyât-ı Sa’dî’de şu şekildedir: *Eger da‘vetem red kunî v‘er kabûl.*

“*Rubā‘ī* (Ahreb)

Der-hicr-i hemî be-sâzem ez-şerm-i hayâl

Der-vaşl-ı hemî be-sûzem ez-bîm-i zevâl

Pervâne-i şem‘-râ hemîn bâşed hâl

Der-hicr ne-sûzed ü be-sûzed be-vişâl”⁴⁸² (İ9a, G.348/2)

“*Kıf‘a*

Eyâ şâhibe‘z-zenbi lâ-taḡnuṡen

Fe-inne‘l-ilâhe ra‘ufün ru‘uf

Ve lâ terḡalenne bilâ‘uddetin

Fe-inne‘t-tariḡe muḡûfün muḡûf”⁴⁸³ (İ9b, G.349/1)

“*Şi‘r*

Dâ‘un ḡadîmun fî-benî Âdem

Fitnetü insânin bi-insânin”⁴⁸⁴ (İ115b, G.479/4)

“*Gazel*

Dıraḡt-ı ḡonca [ber]-âverd bülbülân mestend

Cihân cevân şud u yârân be-‘ıyş bi‘neşestend

Kesân ki der-Ramazân çeng mî-şikestendî

Nesîm-i gül be-şenîdend ü tevbe bi‘şkestend

Bisât-ı sebze legedküb şud be-pây-ı neşât

Zi-bes ki ‘ârif ü ‘âmâ be-raḡş ber-cüstend

Be-der nemî-reved ez-ḡânḡâh yekî hüşyâr

Ki piş-i şıḡne be-güyed ki şüfiyân mestend

⁴⁸¹ Bedreddîn Hilâlî-i Çaḡatâyî, *Dîvân-ı Hilâlî-i Çaḡatâyî*, (be-Taših ü Mukâbele ü Mukaddime vü Fihrist: Saîd Nefisî), Tahran 1368, s. 59.

⁴⁸² Hâce Abdullâh Ensârî, *Mecmûa-i Resâyl-i Hâce Abdullâh Ensârî*, (Tashih: Muhammed Sürür Mevlâyî), Tahran 1372, s. 745.

⁴⁸³ “1) *Ey günahkâr sakın ümitsizliğe düşme, çünkü Allâh bağışlayıcıdır, bağışlayıcı.* 2) *Sakın hazırlıksız yola çıkma, çünkü yol korkunçtur, korkunç.*” Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 144-146. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, *Dîvân-ı Emîrû‘l-Mü‘minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib*, (Cemâ‘ vü Tertîb: Abdülazîz el-Kerem), 1409/1988, s. 70.

⁴⁸⁴ “İnsanın insan ile imtihânı ve insan fitnesi âdemoḡullarının kadîm bir hastalığıdır.”

*Miṣāl-i merdüm-i deryāst ‘ıyş-ı dervîşân
Ki terk-i bār be-guftend ü h̄ ‘ışten restend*

*Be-serv guft kesī mīveī nemī-ārī
Cevāb dād ki āzādegān tehī destend*

*Be-rāh-ı ‘aql be-reftend Sa‘ diyā be-künān
Ki reh be-‘ālem-i dīvānegī ne-dānistend”⁴⁸⁵ (İ121a, G.485/1)*

“Nazm

*Ne-şāyed şud be-cāh u māl mağrūr
Çü merg āyed çı derbān u çı fağfūr
Ez-în ma‘ şūḫ her cāyī çı āyed
Ki hergiz bā-kesī dā ‘im ne-pāyed” (İ144b, G.509/6)*

“Mıṣrā‘

Fenā evi bu cihāndur beḫā evi o cihān” (M91a, G.64/5)

2.2.4.1.4.5. Nazîre Şiirlerin Alıntı Olarak Verilmesi

Şârih, bazı örnek şiirleri ise başka şâirler tarafından Hâfız’ın şiirine yazılan nazîrelerden seçer. Müellif, bu nazîreleri hangi şâirlerin yazdığı ile ilgili de bilgi verir. Aşağıdaki örneklerde Hâfız-ı Şîrâzî’nin ve ona nazîre yazan şâirin şiirlerinin matla beyitlerine yer verilmiştir:

*“Nāgehān perde ber-endāḫteī ya‘ nī çı
Mest ez-ḫāne birūn tāḫteī ya‘ nī çı
bu ḡazelūn nazîresini Mevlānā Şāhidī dimiş
Ġazel
Dil zi-ağyār ne-perdāḫteī ya‘ nī çı
Ser-i mā der-ḫadem endāḫteī ya‘ nī çı” (İ123a, G.487)*

⁴⁸⁵ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyyât-ı Sa’dî**, (be-Tashîh: Muhammed Alî Fürûgî) İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385, Gazeliyyât, s. 658. G.245.

“Be-ferāğ-ı dil zamānī nazārī be-māhrūyī

Bih ez-ān ki çend şāhī heme ‘ömr ü hāy u hūyī

bu ğazel nazāresi Kāsım bir ğazel dimiş ki matla‘ı budur

Beyt

Çü zenān me-gerd kāni‘ zi-cihān be-reng ü būyī

Be-zen ey püser çü merdān kademī be-cüst ü cūyī” (İ145a, G.510)

2.2.4.1.5. Lügatlerden Alıntılar

Şârih, şerhte sözlük olarak yalnızca Muhtâr-ı Sihâh’ın ismini verir. Sözlüklere yönelik bunun dışında verilen bilgiler, eser ismi vermeden nakledilmiştir. Müellif, bu göndermelerde kelimelerin izahı sırasında; “lügatde”, “ba‘ zı Fârisî lügat kitâbında”, “lügat i‘tibârî ile” şeklindeki ifadelerle yer vermiş ve eser adını zikretmemiştir. Şârih, bu ifadelerle birlikte kelimenin lügat anlamını izah etmiştir:

“El-muḳletu şeḫmetu’l-‘ayni’l-letī tecme‘u’l-beyāze ve’s-sevāde⁴⁸⁶ Sihâh-ı Muhtâr” (İ151b, G.517)

“feşeme fâ ile şımaḳ ma‘nâsınadır ki ayrılmaya ve ḳaseme şımaḳ ma‘nâsınadır ki ayrıla nitelim Sihâhda dimiş ḳaseme’ş-şey’e keserehu min ğayri an yebîne ḳasame’ş-şey’e keserehu ḫattâ yebîne⁴⁸⁷ (İ15b, G.356/7)

“Cevzâ lügatde bili aḳ koyuna dirler” (İ34b, K.2/1)

“Lafz-ı ṭanabî yâ-yı aşliyye ile ba‘ zı Fârisî lügat kitâbında öñi açuḳ yaz evi ma‘nâsına bulunur” (M76a, G.54/5)

“Tâ ‘ir-i ḳudsî lügat i‘tibârî ile meşṭūr olandır ve işṭilâḫda Cebrâ’il ‘aleyhi’s-selâmdur” (M275b, G.237/1)

“Kişver lafzını cemî‘-i ehl-i lügat memleket ü iḳlîm ile tefsîr itmişlerdür” (M44a, G.31/1)

2.2.4.1.6. Mevlânâ Celâl’in Şerhiyle Karşılaştırmalı Şerh Yapılması⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ (المُقَلَّةُ) شَحْمَةُ الْعَيْنِ الَّتِي تَجْمَعُ الْبَيَاضَ وَالسَّوَادَ el-muḳlatü kelimesinin anlamı Sihâh-ı Muhtâr adlı sözlükten hareketle verilmiştir.

⁴⁸⁷ قَصَمَ الشَّيْءَ كَسَرَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَبِينَنَّ قَصَمَ الشَّيْءَ كَسَرَهُ حَتَّى يَبِينَنَّ Bir şeyi ikiye bölmeden kırdı. Bir şeyi birbirinden ayıracak şekilde kırdı. (Diğer Arapça İbâreler).

Sürûrî, ikinci ciltte bulunan ve

“Der-heme deyr-i muğân nîst çü men şeydâyî

Hırka cāyî girev-i bâde vü defter cāyî” (İ153b, G.520)

matlayla başlayan Hâfız-ı Şîrâzî’ye ait gazeli Mevlânâ Celâl’in (ö. 1502) şerhiyle mukayeseli olarak açıklar. Mevlânâ Celâl (ö. 1502); tefsir, kelâm, felsefe, mantık, tasavvuf, edebiyat ve ahlak gibi dinî ve aklî konularda eserler vermiş önemli bir âlimdir. Asıl ismi Ebû Abdullâh Celâlüddîn Muhammed b. Es‘ad b. Muhammed ed-Devvânî es-Siddikî şeklindedir. Devvânî, Hâfız-ı Şîrâzî’nin bir gazeli üzerine yazdığı bu şerhte gazeli kendi tasavvufî görüşleriyle şerh etmiştir.⁴⁸⁹

Bu gazelin şerhi; karşılaştırmalı şerh yapılması dolayısıyla oldukça dikkat çekicidir. Müellif, gazelin şerhine başlamadan önce Mevlânâ Celâl’in bu gazeli kendisinden önce şerh ettiğini, kendisinin de bu şerhi kısaltarak yazdığını, ardından da kendi düşüncelerine göre şiiri izah ettiğini belirtir:

“Bu şerh olunacak gazel evvel gazeldür ki Mevlânâ Celâl şerh itmişdür bu faķir her beytde anlaruñ şerhini evvelâ ‘alâ vechi’t-telhîş yazup sâniyen kendü hâķır-ı fâtıruma hâlecân ideni yazup beyân iderüm” (İ153b, G.520)

Şârih; Mevlânâ Celâl’in beyit hakkındaki yorumlarını ikinci mısranın nesre çevirisinden sonra “Mevlânâ Celâl dimiş” kelimeleri ile nakleder. Kendi yorumlarını ise ikinci mısradaki Mevlânâ Celâl’in izahının hemen ardından “faķir dirüm” sözcükleriyle ortaya koyar. Müellif gazelde bulunan tüm beyitleri bu şekilde açıklar. Şârihin bu şiirde uyguladığı karşılaştırmalı şerh metodu hakkında fikir vermesi bakımından bazı beyitlerin şerhi örnek olarak verilmiştir:

“Der-heme deyr-i muğân nîst çü men şeydâyî

Hırka cāyî girev-i bâde vü defter cāyî” (İ153b, G.520/1)

Mevlânâ Celâl dimiş murâd deyr-i muğândan maķam-ı talebdür ve şeydâlık aña binâendür ki tâlib-i haķikat maṭlûb-ı ma‘lûm degöldür pes hayrân u mestvâr taleb şahrâsına düşmişdür ve hırka rûsûm-ı zühdden kinâyetdür ki

⁴⁸⁸ Mevlânâ Celâl ismiyle kastedilen kişi Devvânî’dir. Devvânî tarafından yazılan bu şerh, Necib Mâyil-i Herevî tarafından 1369 yılında neşredilmiştir. Necib Mâyil-i Herevî, “**Şerh-i Şîr-i Hâfız**”, Muhakkak Devvânî, Der Şebistân-ı İrfân, Mecmûa-i Resâil-i Fârisî ez Pîrân-ı Êrân, Tahran 1369, s. 225-249.

⁴⁸⁹ Harun Anay, “Devvânî”, TDVİA, İstanbul 1994, c. 9, s. 260.

nice zāhir-perestlerün hicābı olmışdur ki anı vāsıta-i celb-i menāfi'-i fāsıde itmişlerdür ve defter-i işāretdür mertebe-i celāliye ki nicelerün sedd-i rāhı olmışdur ki az nesneye mağrūr olup kendüleri vāşıl zann itmişlerdür ya'ni cemī'-i merātib-i talebde benüm gibi āşüfte ü hayrān yokdur ki bi'l-külliyeye cenāb-ı kudse teveccüh idüp 'alāyık-ı zühd ü 'ilmi terk itdüm ve **fakir dirüm** murād muğāndan hānķāhdur andan benden dīvāne ve şeydā ve řālib-i bī-pervā yokdur ki melāmiyye řā'ifesinde olup şūfiyāne libāsı yā 'örf libāsı 'ıřķ-ı İlähī için bir yerde terk ve kitāb-ı resmī anuñçün bir yerde terk itdüm ki řarīķate niyyeti ve vuşüle 'azīmeti berk itdüm” (153b-154a, G.520)

“Keşti-i bāde biyāber ki merā bī-ruķ-ı düst

Geşt her küşe-i çeşm ez-ğam-ı dil deryāyi” (İ154b, G.520/4)

“Mevlānā Celāl dimiş ğaraż izhār-ı kemāl-i řevķdür mařlūba ki müstelzim keşret-i bükā-yı giryeye murād deryādan ğumüm-ı dünyā ve merātib-i keşretdür ve andan hālāř 'ıřķ u tecellī ile olur ve murād her küşe-i çeşmden her cānibedür ki eşheri ile ta'bir olunmuşdur **fakir dirüm** keşti-i bādeden murād 'ıřķ-ı İlähīdür ve ğam-ı dil firķat-i dostdandır ki yār ruķunsuz ğöñül ziyāde ğamġin olur ve 'āřıķa andan a'zam ğam olmaz ve çeřm kendü ma'nāsına münhaşırdur ğözün her bir köşesi deryā olmışdur diyü mübālaġa ider pes hāřıl-ı ma'nā ve murād budur ki 'ıřķ-ı İlähī getir ki yār ruķunsuz ğöñül ziyāde ğamnāk olup aġlamaķdan her her bir köşesi deñiz olmışdur pes bu ķadar deryādan hālās keşti 'ıřķ-ı İlähī olmayınca olmaz” (İ154b, G.520/4)

Şārih, beşinci beytin şerhinde Mevlānā Celāl'in mānā-yı zāhir boyutuyla şerhi yorumladığını belirtir. Sonrasında da kendi yorumunu aktarır:

“Kerdeem tevbe be-dest-i şanem-i bāde-fürüş

Ki diger mey ne-hurem bī-ruķ-ı bezm-ārāyi” (İ154b, G.520/5)

“Mevlānā Celāl bunda ma'nā-yı zāhir ile iktifā eylemiş **fakir dirüm** murād şanem-i bāde-fürüşdan bir teşeyyüh ider sālīk-i mübtedādur ve bezm-ārāydan murād şeyķ-i müntehīdür çün şeyķ nāķısuñ kuşürın ğördüm anuñ eli ve vāsıtası ile tevbe eyledüm ki 'ıřķ-ı İlähī nüş itmeyem ve řarīķate sülük eylemeyem bir şeyķ-i kāmīl ve müntehī fāzıl huzürü olmayıcaķ (İ154b, G.520/5)

Bu gazelin şerhinde iki şârihin aynı kelime ve mısralara verdiği farklı anlamları görmek mümkündür. Gazelin 9. beytinin şerhi ve bazı kelimelere şârihlerin verdiği anlamlar aşağıda gösterilmiştir:

“Z’ân hadîsem çi hoş âmed ki sehergeh mî-guft

Ber-der-i meykedeî bâ-def ü ney tersâyi” (İ155b, G.520/9)

*“Mevlânâ dimiş murād sehergehden vaqt-i inkişâf ve feyzdür ve meykededen murād maqâm-ı ‘ışkdur ve hâletdür ve tersâdan murād sâlik-i tâlib-i dîndür hâlâş-ı murād u ma‘nâ budur ki baña bu sözden gâyetde hoş hâl geldi ki bir sâlik vaqt-i inkişâfda maqâm-ı ‘ışk ve hâletde şevk ü zevk ü i‘lân ile didi **faķır dirüm** ki sehergehden murād vaqt-i teveccühdür ve meykedededen murād hânkâhdur ve tersâdan murād kendü ahvâlin sırr iden şâhib-i hâldür ve defden murād taleb-i ma‘şûk ve nâydan murād peygâm-ı maħbûbdur hulâşa-i ma‘nâ ve murād budur ki baña ol sözden ne hoşhâl geldi ki bir murād şâhib-i hâl ve settâr-ı ahvâl vaqt-i teveccühde hânkâh kapusunda taleb-i ma‘şûk ve cezb-ı maṭlûb ve haber-i maħbûb ile didi (İ155b, G.520/9)*

Beyit	Kelime	Mevlânâ Celâl	Muslihuddîn Sürûrî
9	sehergeh	vaqt-i inkişâf ve feyzdür	vaqt-i teveccühdür
9	meykede	maqâm-ı ‘ışk ve hâletdür	hânkâhdur
9	tersâ	sâlik-i tâlib-i dîndür	kendü ahvâlin sırr iden şâhib-i hâldür

2.2.4.2. Atıflar

Müellif, şerh sırasında metin içi göndermelerle birlikte dînî, edebî, ilmî ve diğer konulardaki eserlere atıfta bulunmuştur.

2.2.4.2.1. Kendi Eserlerine Atıflar

Sürûrî, şerh esnâsında izah ettiği bazı hususlar hakkında muhataplarını ayrıntılı bilgi edinebilmeleri maksadıyla kendi eserlerine yönlendirir. Varlıklar, yıldızlar, felekler, bitkiler gibi konuların anlatıldığı Kitâbü’l-Acâyib; aruz, kafiye ve edebî usüllerin açıklandığı Bahru’l-Ma’ârif ve Arapça sarf kitabı olan Şerh-i Merâhu’l-Ervâh müellifin atıfta bulunduğu eserlerinden bazılarıdır.

“Zühre sa‘d-ı aşğardur ki Müşterî sa‘âdetde andan ekberdür ve Zuhal naḥs-i ekberdür ki Merîḥ nuḥüsetde andan aşğardur Tafşîl-i Kitābü’l-‘Acā’ib nām te’lifimizde mezkûrdur” (M67a, G.47/6)

“Ve taḥkîk budur ki Ḥaḳ te‘ālā her şahşuñ isti‘dādına göre ki şalāḥu fesād taḳdîr ider vilādetin daḥi aña münāsib sâ‘atde ider mincem kevkebe isnād ider muvaḥḥid fā‘il-i muḥtāra isnād ider ve bu aḥkām-ı vilādet tafşîli bu faḳîrûñ ‘ilm-i nücûmdan Kitābu’l-‘Acā’ib nām te’lifinde mübeyyendür” (M135b, G.99/4)

“Vech-i tesmiye-i şühûr ve her birinûñ fezā’ili Kitābu’l-‘Acā’ib ve’l-Ġarā’ib nām te’lifimizde tafşîl olunmuşdur” (M151b, G.113/1)

“Lafz-ı âzār iki elif ortasında bir dāl ile Furs i‘tibārınca ilk yaz ayıdır ki Yunanca buña Mārtis dirler ki on ikinci günü nevrûzdur bâkî-i tafşîl bizüm Kitābu’l-‘Acā’ib nām te’lifimizde mezkûrdur” (M271b, G.233/1)

“Tafşîl-i kevākib bu faḳîrûñ el-‘Acā’ib nām te’lifinde meşrûhen mezkûrdur” (M305a/K.1/29)

“Şā‘irler ḥaṭṭ-ı maḥbûba ṭarāvetden ötüri ḥaṭṭ-ı sebz dirler ve jengār daḥi sebze ḳarîb olduğıçün jengārî daḥi dirler bâkî tafşîl Baḥru’l-Ma‘ārif nām kitābımızda mezkûrdur” (M82a, G.58/5)

“Nitekim Merāḥda beyān olunmuşdur ḳad merre yevmāni ve haza ‘ş-şālî aşda eş-şālîş idi yā ḥarf-i şādan ibdāl olunmuşdur” (İ166b, G.532/2)

2.2.4.2.2. Şerhte Metin İçi Atıflar

Sürûrî, zaman zaman metin içi atıfta bulunur. Bu atıflarda kimi zaman şiirin bazı bölümlerinin evvelki kısımlarda şerh edildiğine değinir. Kimi zaman da bazı kelimelerin izâhının daha önce yapıldığını belirtir.

Sürûrî, Dîvân-ı Hâfız nüshalarındaki çeşitlilik dolayısıyla bazı beyitlerin birden fazla gazelde bulunduğunu söyler. Şârih, daha önce şerh ettiği bir gazelin tamamının veya bir bölümünün başka bir şiir içerisinde bulunması durumunda bu şiiri şerh etmeyip önceki kısımlara okuru yönlendirir.

“*Ḥarf-i mīm evvelinde olan ğazel bu ğazele nazīredür ba‘zı ebyāt ol ğazelde ve ba‘zı nüsaḥda bu ğazelde yazılmışdur ol ğazel-i evvel olduğu için fakīr anda yazdum ba‘zı nüsaḥda bu ğazelde ba‘zı ebyāt bulunup ihmāl olumuş olunmaya ki ol ğazel-i evvelde yazılmışdur” (İ28a, G.369)*

“*Bilgi ki şimdi şerḥ olınacak ğazel ḥarf-i hāda āḥir yazılan ğazel evvelinde beyān olan ğazeldür ki Dīvān-ı Ḥāfiẓ nüshalarının ba‘zında ḥarf-i hāda bulunup ve tağyīr-i redif ile ḥarf-i yāda daḥi bulunup ba‘zı ebyātda iki ğazel birbirine muvāfiḳ olup ve ba‘zı ebyātı muğāyir olup lācerem hem ḥarf-i hāda ve hem ḥarf-i yāda yazılıp şerḥ olunmak münāsib görüldi denilüp ḥarf-i hāda şerḥ kılınup şimdi ḥarf-i yāda zikri maḥalli gelüp iki ğazel birbirine muvāfiḳ olan ebyāt yukarıda şerḥ olunmuşdur diyü ḥarf-i hāda olan beyān havāle kılınup ve muğāyir olan ebyāt şerḥ olunmağa ‘azm olunup şürü‘ kılındı” (İ127b-128a, G.493)*

“*Bu ḥarfde bir ğazel vākı‘ olmuşdur ve ol ğazel ekşer dīvānlarda ḥarf-i elifde yazılmış bulunduğu ecilden elif ḥarfinde āḥir ğazel ol yazılıp anda şerḥ olunmuşdur ki evveli budur*

Mısrā‘

Tā cemālet ‘āşıkān-rā zed be-vaşl-ı ḥod şalā” (İ124b-125a)

Sürûrî, daha önceki gazellerde izah ettiği bir kelimenin yeniden açıklanması gerektiği durumlarda bu sözcükleri izah etmeyip kelimenin ilk geçtiği şiire atıfta bulunarak muhatabını geçmiş bölümlere yönlendirir.

“*Bunda ḥārānuñ elifi hāya tebdil olunup ḥāre olmuşdur nitekim yukarıda beyān olunmuşdur” (M24a, G.16/3)*

“*Dārā bir ulu pādşāhuñ ismi idügi yukarıda beyān olunmuşdur” (İ136b, G.500/12)*

“*Raḥl-ı girān ṭolu ḳadeḥ ma‘nāsına isti‘māl olunduğı yukarıda beyān olunmuşdur” (İ164a, G.529/6)*

“Cür‘adan murād qadeh dibinde qalan teba‘iyye-i şarāb idügi yukaruda beyān olunmuşdur” (M242b, G.203/6)

“Zinderūd ırmağ adı idügi yukaruda beyān olunmuşdur” (M296b, G.267/5)

“Āhîr bunuñ gibi mağallerde Fārisî-i şaḥîḥ olur ta‘rîz maḡāmında isti‘māl olunduğı evvel ġazelde beyān olunmuşdur” (M320a, G.291/1)

“Ca‘ferābād ve Muşallā ortasında Ca‘ferābād anda bir baġuñ ismidür Muşallā harf-i elifde beyān olunmuşdur” (M348b, G.318/3)

“Çigil bir güzeli çok yeruñ ismi idügi sābıkan beyān olunmuşdur” (İ169b, G.535/5)

2.2.4.2.3. İlmî, Dînî ve Edebî Eserlere Atıflar

Şerh esnâsında eser ismi verilerek az sayıda atıf yapılmıştır. Dîvânlar, mesnevîler, tezkîreler, kasîdeler ve hadîs şerhleri şârihin atıfta bulunduğu bazı eser çeşitleridir. Şârih, bazı atıflarda “dimişlerdir” veya “bazı kitaplarda” vb. ibalerelele atfın kaynağını belirtmemiştir. Yapımış olduğu bazı atıflarda eser ismine de yer vermiştir.

“Bu ġazelüñ maḡla‘ı ve evveli nefesem be-āhîr āmed olan beyt ve maḡlaş Dîvân-ı Hüsrevde bulundı” (İ145a, G.510)

“Bilgil kim bu ġazel Dîvân-ı Hâfızda ve Dîvân-ı Selmānda bi-‘aynihi bulunup ammā Dîvân-ı Selmānda maḡlaş beyti bulunmayup ve Dîvân-ı Hâfızuñ nüsaḡlarında daḡi maḡlaş beyti bulunmayup ba‘zı nüsaḡlarda bulundı ki budur” (M308b, G.277/7)

“Şöyle ḡikāyet iderler ki ‘Acem pādşāhlarına şikāyet idenler kāġıddan ḡaftan giyüp pādşāha ḡarşı ol ḡaftana od urup yaḡarlar imiş nitekim Rûm diyārında ḡaşîr yaḡarlar H‘āce Hâfızuñ kāġezin cāme didügi oldur ve Mevlānā ‘Aḡḡār Mîhr ü Müşterî kitābınuñ evāḡirinde dir” (M168a, G.127/3)

“Taḡşîli Nefāḡāt-ı Üns nām kitābda mübeyyendür” (M171a, G.130/10)

“Şeyh Sa‘ dî Būstānda dimiş

Keşşāf meşhūr kitāb-ı tefsīrdür ve keşf anuñ hāşiyelerinden biridür ve ma‘nā-yı lügavî i‘tibārî ile bu mısrā‘ da ihām vardur (M69b, M69a/2)

“Menākıb-ı Evliyā olan kitāba şāhnāme dinilse cā‘izdür ki dīn pādşāhları vaşf olınur” (İ85a, G.437/5)

Beyt

Me-gū cāhî ez-salţanat bîş nîst

Ki îmen-ter ez-mülk-i dervîş nîst⁴⁹⁰ (İ147a, G.512/4)

Müellif bazı atıflarda bilginin kaynağını göstermemiştir. Şârih; “dimişlerdir” veya “ba‘zî kitāblarda” biçimindeki ifadelerle üstü kapalı bir şekilde atıfta bulunmuştur:

“Murād ser-i zülfdē silsile-i tarīkatdūr ki lā-yezālū ümmetî zāhirîne ‘ale’l-hakki hatta ye’tiye emru’l-lāhî⁴⁹¹ hadîş-i şerîfinüñ şerhinde dimişlerdür” (İ85a, G.437/4)

“Ba‘zî kitāblarda şāh Şücā‘ Yezd şehrinüñ pādşāhdur diyü taşrih olunup sâbıkan aña taşşîş kılundı ve ba‘zî kitāblarda şāh Şücā‘ Şirāz şehrinüñ pādşāhdur diyü muşarraḥ bulunup bunda ta‘mîm kılundı ihtimāl vardur ki evvel bir şehre soñra ol bir şehre pādşāh olmuş ola” (İ1b, G.340/1)

2.2.4.3. Kültürel ve Mitolojik Ögeler

Hikâyeler, peygamber kıssaları, folklorik unsurlar, tıbla ilgili bilgiler, deyimler, yerleşim yerlerinin adları ve mitolojik anlatılar şerhteki kültürel ögeler arasında yer almaktadır.

2.2.4.3.1. Hikâyeler

Peygamberler, dört halife, din büyükleri, sūfîler ve halk nezdinde ortaya çıkan kıssalar; Sürûrî’nin metnini canlandıran, anlatımını zenginleştiren ve yorumlarını

⁴⁹⁰ Muslihiddin Sa‘ dî, **Külliyât-ı Sa‘ dî**, Bostan, Birinci Bâb, s. 337.

⁴⁹¹ لا يزال أمتي ظاهرين على الحق حتى يأتي أمر الله
⁴⁹¹ Ümmetimden bir taife Allah’ın emri gelinceye kadar (yani kıyâmetin kopmasına kadar) hak üzerinde galip olacaktır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 449, Hadîs No: 2229.

destekleyen tahkiye malzemeleri olarak karşımıza çıkar. Şârih, bu hikâyeleri kimi zaman “hikâyet” başlığı altında; kimi zaman da başlık kullanmaksızın aktarır. Sürûrî, şerh boyunca Hâfız-ı Şîrâzî ile ilgili pek çok kıssaya yer vermiştir. Hâfız’ın hayatı ile ilgili kesitler sunması bakımından bu kıssalar hayli önemlidir. Şârih ayrıca diğer şâirler hakkında da anlatılara yer verir.

Müellif, bazı hikâyeleri “azîzlerden biri”, “meşâyıhdan biri”, “bir ‘Arabî” ve “bir merd-i ‘âlî-cenâb” gibi ifadelerle nakletmiştir. Kimi hikâyelerde ise “Ebu’l-Vefâ-yı Bağdâdî”, “Mevlânâ Celâl”, “Hâce ‘Ubeyd”, “Câmî”, “Şeyh Sa’dî” gibi kişilerin ismini vererek hadiseleri anlatmıştır.

Aşağıdaki hikâyede Şeyh Sa’dî’nin hizmetini inkâr eden bir şeyhin rüyâsında Sa’dî’ye semâ kapılarının açıldığını görmesi üzerine bir beyt söylemesi; Şîrâzî tarafından şiirin kabul görülmesi ve uyanıp Sa’dî’nin yanına gittiğinde onun bu beyti okuduğunu işitmesi anlatılmaktadır.

“Şeyh Sa’dî zamânında Şîrâz şehrinde bir şeyh nitekim mu‘âşırlarda çok vâkı‘ olur Şeyh Sa’dî hizmetlerine münkir idi ol şeyh-i münkir bir gice vâkı‘ asında görür ki ebvâb-ı semâ açılmış melekler nûrdan tabakalar ile nüzûl iderler bu nedür diyü su’âl ider didiler ki Sa’dî-i Şîrâzî içündür bir beyt söylemiş ol beyt maḳbûl-i ḥâzret olmuş ve ol beyt budur

Beyt

Berg-i dıraḥtân-ı sebz der-naḫar-ı hûşyâr

Her varaḫî defterest ma‘rifet-i Kirdgâr⁴⁹²

ol şeyh bu vâkı‘ ayı görüp uyḫudan uyanup gice içinde beşâret için Şeyh Sa’dî râviyesine gelüp görür ki Şeyh Sa’dî çerâḫ yakmış zemzeme ile bir nesne oḫur ḫulaḫ ile urup işimiş ki bu beyti oḫur imiş” (İ192b, G.560/4)

Kıssaya göre meşâyıhdan biri Hacc’a gidecek kişileri uğurlamak üzere onlara eşlik etmiş ve şehrin kenarına kadar gelmiştir. Hac yolcularını uğurlayanlar geri dönmüş; şeyh ise yolcularla bir iki adım ilerlemiştir. Bu ilerleyiş, kendisinde Ka’be’yi tavaf ve Hz. Peygamber’i ziyaret arzusunu ortaya çıkarmıştır. O esnada katır gûya Burak olmuş ve şevk içerisinde ziyarete gitmiştir:

⁴⁹² Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gazeliyyât, s. 706. G.327/6.

“Meşâyihdan biri bir Hacca gider kimesneye teşyî için esterine süvâr olup şehri kenâra irüp sâ’ir yârân vidâ idüp rücû kılpup şeyh bir iki kadem böylece giderek şevk-i tavâf-ı Ka’be ve zevk-i ziyâret-i Resûlullâh gâlib olup gūyiyâ ester Burâk olup kendüsi pür iştiyâk olup gitmiş” (M168a, G.127/4)

Bu hikâyede, iyilik sahibi bir kişinin bir ârife kendi şiirinden gönderip ondan bu şiire nazîre yazmasını emretmesi ve bu kişinin nazîre yazması anlatılmıştır:

“Fuzelânuñ de’bidür kendü kelâmların tenzîl idüp gayruñ kelâmını ta’zîm itmek nitelkim bir merd-i ‘âlî-cenâb bir ‘ârife kendü şi’rinden gönderüp nazîre diyüp kendüye irsâl itmek emr eylemiş ol dañi nazîre söyleyüp bunu yazmış” (İ206a, Kıt’a 18/5)

Aşağıdaki kıssaya göre bir pîr, Hâce Hâfız’a şarap renginde bir kadeh içirir ve ardından “ey oğul söyle” diyerek ona söz söyleme kabiliyeti verir. Bu olay sonrasında Hâfız’dan nefis kelimeler ortaya çıkar.

“Bir pîr bir şarâb renginde bir kadeh şerbet nüş itdirüp şimdengirü ey oğul söyle diyüp andan soñra Hâce Hâfızdan bu deñlü nefâyis-i kelimât zâhir olmuş (M8b, G.4/8)

Leylâ, yemek pişirip fakirlere dağıtmaktadır. Mecnûn’un çanağı eline aldığı sırada, Leylâ kepçe ile Mecnûn’un çanağını kırmıştır. Bu olay sonrasında Mecnûn mutlu olup semâya başlamıştır.

“Leylî ta’âm bişirüp fuqarâya taşadduk ider imiş Mecnûn dañi çanağın eline alup gelmiş Leylî kepçe ile anuñ çanağını urup şımış Mecnûn haz idüp semâ itmiş” (M53b, G.36/14)

Bu kıssaya göre ümmî ve kör bir kişi olan Ebu’l-Vefâ’dan ahâlî vaaz talebinde bulunmuştur. O da “inşallah” diyerek bu talebi kabul etmiştir. Gece boyunca Hakk’a yalvaran Ebu’l-Vefâ ertesi gün va’zını vermiştir. Va’z sonrasında ise “Kürt olarak yattım Arap olarak kalktım.” meâlinde bir cümle kurmuştur.

“Ebu’l-Vefâ-yı Bağdâdî bir ümmî vü ‘âmî imiş andan taleb-i va’z itmişler inşâ’llâh diyüp va’de irüp gice hazret-i Hakkâ tazarru idüp fazl-ı İlâhî irişüp

ertesî va‘z temrîn eyleyüp bu kelâmı dimiş Kürd aḥşamladım ‘Arab sabāḥladum” (M175a, G.134/1)

Aşağıdaki hikâyede hastalığa yakalanan bir kişiye doktorun şarap içmesini tavsiye etmesi ve Mevlânâ Celâl’in bu kişiye devâ için şarap içmenin helâl olacağını söylemesi anlatılmaktadır:

“Mevlânâ Celâl ḥıdmetine bir kimse gelüp bir kişinüñ bir maraz-ı ḥâ’ili var ḥâzıḳ u müselleḡ tabîbler bunuñ ‘ilâcı ḥamr içmege münḥaşırdur içmezse helâk olur dirler ol kişi ḥamr içmek ḥelâl midür diyü istiftâ idüp Mevlânâ Celâl daḥi devâ için bu şüretde şurb-ı ḥamr ḥelâldür dimiş ba‘zı süfehâ bu ḥaberi işidüp bu beyti dimiş” (İ184b, G.552/3)

Aşağıdaki kıssada sâlih bir çiftçi olan Hoca Ubeyd’den bir kalenderin dua talep etmesi ve Ubeyd’in duasının ardından kişinin halk nezdinde kabul görerek pâdişâh olması anlatılmaktadır:

“Ḥâce ‘Ubeyd evâ’il-i ḥâlinde bir şâlih çiftçi kişi imiş yâ bir ḳalender andan du‘â ḫaleb idüp du‘â ‘aḳabince ḫalkdan raġbet peydâ olup bî‘at itmişler pâdşâh olmuş” (M53a, G.36/14)

Bu kıssada ise atlı bir pâdişâhın seyir hâlinde iken serv ağacı görüp bir şiir söylemesi ve yanındaki şâirin bu şiire yönelik bir mısra söylemesi anlatılmaktadır:

“Bir pâdşâh süvâr olup seyr iderken serv görüp dimiş

Serv der-bâġ be-yek pây-ı sitâre çî kuned

Yanında bir şâ’ir var imiş ‘ale’l-fevr dimiş

Der-rikâb-ı tu reved ger buvedeş pây-ı diger” (M152b, G.112/4)

H. Muhammed, kendisini rüyada gören sâlih bir kişiye “Beni sever misin?” sorusunu yöneltir. Bu soru üzerine o azîz kişi H. Peygamber’den özür dileyerek kalbinin baştan sona Allah sevgisi ile dolu olduğunu belirtir. H. Muhammed, bu cevap üzerine hiçbir şey söylemez.

“Azizlerden biri ḥâce-i kâ’inât ‘aleyhi’s-selâm ḫazretin düşünde görüp ḫazret-i Ḥâce andan su’âl itmiş ki beni sever misin ol ‘azîz dimiş yâ

Resūlullāh beni ma‘zūr dut ki ḥubb-ı Hāḡ ḡalbi māl-ā-māl ḡılmıřdur H‘āce-i k‘ā ‘ınāt nesne dımemiř pes nef-s-i ḡalbūñ ḡubb-ı İlāhī ile mālī idüġin bilicek ne olur” (M270a, G.230/7)

Cāmī ile ilgili kıssada ise şairin denk geldiġi bir maḡbūba nazar edip ona aşık olması, karşılık görmeyince mahallesinde āh u vāh etmesi ve yaşlılık döneminde bu hadiseyi hatırlaması anlatılmaktadır.

“Cāmī bir maḡbūba ‘ařık olup yolda maḡbūba rāst gelüp maḡbūb bundan dönüp yine dönüp nazar idüp Cāmī ḡasbiḡāl zıkr eyleyüp dimiř

Beyt

Dī çü dīd ān merā zi-rāh gerdīden çı būd

V‘ān revān bügzeřten āḡir bāz pes dīden çı būd

ve ol maḡbūb yanınca olan yoldāřları ile iřāretleřüp ġülüřmiřler anı daḡi beyān itmiř

Beyt

Ger ne remzī dāřt ez-men der-miyān-ı hem-rehān⁴⁹³

Ān iřāret kerden pinhān u ḡandīden çı būd

ittifāken bu yolda bir kimse Cāmīye ol maḡbūbun evin řorup [anı daḡi nazm idüp] dimiř

Beyt

Bī-dilī men ġuft ki ān māh-rā ḡāne kücāst

Men zi-ġayret sūḡtem k‘ān ḡāne pursīden çı būd

ol maḡbūbdan kendüye taġyīr vaz‘ olunduġından bī-ḡuzūr olup dimiř

Beyt

Ger ne āḡir der-dileş cā kerd ḡavl-i müdde‘ī

Bī-ġünāh ez-‘ařık-ı bī-çāre rencīden çı būd

ve Cāmī yolda namāza şürü‘ idüp yüzün yere sürüp anuñ vechin beyān itmiş

Beyt

Ber-niřān-ı pāy-ı ū sāzem bahāne secde-rā

Tā ne-ġüyed kes ki ruḡ ber-ḡāk mālīden çı būd

⁴⁹³ Bu mısırā derkenārda şu şekildedir: Bā-raḡībān ger ne remzī dāřt ez-men der-miyān

meger Cāmī ol maḥbūb maḥallesinde gice āh u vāh (2) u hāy u hū ve yā hū diyüp ol maḥbūb buña ‘itāb idüp anı zıkr itmiş

Beyt

Men neyāsüdem zi-nāle dūş-ı ān bed-ḥū be-guft

Şeb heme şeb ber-ser-i in kūy nāliden (4) çi būd

ve Cāmī pīrlık zamānında ‘āşık olduğın teşnī‘ idüp dimiş

Beyt

Cāmī āḥir z’in cevān bāziçe-i tıflān şudī

Ḥod be-gū pīrāne ser in ‘ışık verziden çi būd” (M326a-b, G.297/6)

Bu anlatıda ise bir Arab’ın bir şehre gelmesi ve orada Kur’ân sesini duyup ardından bir cümle söylemesi nakledilmektedir.

“*Bir ‘Arabī şehre gelüp Qur’ân istimā‘ idüp hazā kelāme men fe-inne lehu ḥalāvetühü keḥelāveti’l-‘aseli*⁴⁹⁴ diyü istifsār itmiş (M362b, G.327/4)

2.2.4.3.2. Peygamber ve Evliyâ Kıssaları

Peygamber ve evliyâ kıssaları şerhteki tahkiye metinleri arasında yer almaktadır. Şârih beyitte yorumlarını desteklemek ve anlatımını zenginleştirmek amacıyla Hz. Muhammed, Hz. Âdem, Hz. Mûsâ, Hz. İbrâhim, Hz. Süleyman ve Hz. Nuh gibi peygamberler ve evliyâlar hakkında kıssalar anlatır.

Aşağıdaki kıssada Hz. İbrahim ateşe atılınca Cebrâil’in gelerek Hz. İbrahim’e bir ihtiyacı olup olmadığını sorması ve Hz. İbrahim’in ihtiyacı olmadığını belirtip durumundan Allâh’ın haberdar olduğunu söylemesi anlatılmaktadır:

“*Murād İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām tariḳatine itbā‘dur ki Nemrūd anı āteşe atduḳda hevāda āteşe atılup giderken Cebrā’il gelüp eleke ḥācetün yā İbrāhīm ya‘nī ihtiyācuñ var mıdur yā İbrāhīm diyüp ol daḫi ammā ileyke felā ve ammā ila’llāhi feni‘me ya‘nī saña ihtiyācum yoḳdur ammā Allāha vardur diyüp Cebrā’il lime lā tes’ālhu diyüp ya‘nī niçün Allāha su’āl itmezsin diyüp ol daḫi ḥasbī min su’ālī ‘ilmühu bi-ḥālī dimiş ya‘nī ol benüm ḥālümü bilmek baña su’āl yiter dimiş” (İ167b, G.532/13)*

⁴⁹⁴ هذا كلام من فأن له حالوته كحلاوة العسل Bu kimin sözüdür? Çünkü bu söz için balın tatlılığı gibi bir tatlılık vardır. (Diğer Arapça İbâreler)

Bu kıssada, Hz. Mûsâ'nın İlâhî nûrları ateş sanması ve Allâh'ın "Ben senin Rabbinim." demesi üzerine kelîmullah olması anlatılmaktadır:

"Vādî-i îmen ki cānib-i İlāhîdür Mûsâ 'aleyhi's-selām zāhirde vādî-i îmende od görüp şād olup le'allî atîküm minhā bi-ķabesin⁴⁹⁵ diyüp gelmiş idi nār şandığı nūr-ı İlāhî imiş innî ene rabbüke⁴⁹⁶ nidāsın işidüp kelîmu'llāh olmuş idi" (M242b, G.203/3)

Bu kıssada, Hz. Muhammed'in seferden gelince namaz kılip ashâbıyla muhabbet ettikten sonra evine gittiği belirtilmektedir:

"Resûlullāh 'aleyhi's-selām seferden gelicek mescide varup namāz kılip aşhāb ile muşāḥabet idüp andan şoñra ḥücre vü ḥāneye dāḥil olur idi" (İ70b, G.417/2)

Hz. Peygamber'le ilgili bir diğerk kıssada ise Mu'az bin Cebel ile Hz. Muhammed arasında geçen konuşmaya yer verilmiştir.

"Resûlullāh 'aleyhi's-selām Mu'āz bin Cebele dimiş ettaķi da'vete'l-mazlûmi fe'inna'llāhe te'alā lem yec'al beynehü ve beynehā ḥicābün⁴⁹⁷ [sakin mazlûmuñ āhından seḥergāḥ kim aña perde ķomamışdur Allāh]" (İ156b, G.521/9)

Bu rivâyette ise Hz. Âdem'in cennetten ayrıldıktan sonra yeryüzünde şâhit olduğu vahşet ve zulmetten müteessir olup ağladığı belirtilmektedir:

"Âdem 'aleyhi's-selām cennette zulmet görmemiş idi yere inüp aḥşam olıcaķ zulmetden ve vahşetden ziyāde münfa'il ve muḫtarib olup ağladı" (İ83b, G.434/1)

⁴⁹⁵ لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur'an, Tâhâ 20/10).

⁴⁹⁶ أَنَا رَبُّكَ فَاحْلَعْ Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın! (Kur'an, Tâhâ 20/12).

⁴⁹⁷ اِنَّ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَاِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُمَا حِجَابٌ Mazlûmun duasından sakın! Çünkü mazlûmun duası ile Allah arasında hiçbir engel yoktur. (Hadîs) İbn Hâtem, Hadîs No: 612-634.

Bu kıssada mührün Hz. Süleyman’da olduğu zaman tesir ettiğini başka birinde olduğunda ise tesirinin kalmadığı anlatılmaktadır:

“Hâtem Süleymân ‘aleyhi’s-selâm barmağında olmak ile te’sîr-i tâmmı olup cemî‘-i vuḥūṣa ve ṭuyūra vesā’ir eşyāya ḥâkim oldu ammâ dîv barmağında olmak ile cümlede te’sîr kılmadı” (İ162b, G.528/3)

Bu hikâyede Hz. Nûh’un Recep ayının onuncu gününde gemiye bindiği ve Muharrem ayının onuncü günü altı aylık bir sürenin sonunda gemiden çıktığı anlatılmaktadır:

“Nûḥ ‘aleyhi’s-selâm Receb ayınıñ onuncı gün gemiye binüp Muḥarremüñ onuncı gün ki ‘Āşurâ günidür gemiden çıkdı ki altı ay olur” (M29b, G.20/2)

Burada ise peygamberlerin ve evliyaların yaşadığı sıkıntılara bir bütün olarak yer verilmiştir. Hz. Âdem’in isyân sebebiyle çok uzun yıllar ağlaması, Hz. Nûh’un utangaç başını kırk yıl gökyüzüne kaldıramadığı, Dâvud aleyhisselâmın kırk yıl ağladığı, Hz. Muhammed’in vahyin kesilmesi sebebiyle kederlenmesi ve daha birçok başka evliyânın mertebesinden düşüp hüzne gark olması anlatılmaktadır.

Âdem ‘aleyhi’s-selâm bir ‘ısyân sebebi ile niçe yıllar ağladı ve Nûḥ ‘aleyhi’s-selâm innübünî min ehli⁴⁹⁸ demek ile mu‘âtib olup kırk yıl şermende başın âsmâna kıldurmadı ve Dâvud ‘aleyhi’s-selâm bir zillet bâ’îşi ile kırk yıl ağladı ve Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm bir ḥaṭâ ile vahy mükaṭı‘ olup kırk gün münfa‘il oldu ve evliyâu’llâhdan niçe kimseler ma‘şiyet bâ’îşi ile mertebelerinden düşüp giryân oldılar (M331a-b, G.302/5)

2.2.4.3.3. Folklorik Unsurlar

Şârih, toplum içerisinde ortaya çıkan çeşitli inançları, uygulamaları, âdetleri, gelenekleri ve görenekleri eserine taşımıştır.

⁴⁹⁸ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي Nuh Rabbine dua edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vâdin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin. (Kur’ân, Hûd 11/45).

Şârih, verdiği bilgide bir kişiye mutlu bir haber geldiğinde âdet gereği o kişinin kıyafetini çıkartarak övünç giysilerini giymesi ve mutluluğunu ortaya koymasını anlatır.

“Zamân-ı sâbıkda ‘âdet imiş bir kimseye bir feraḥ vâkı’ olsa eski libâsını çıkarup âteşe urup libâs-ı fâḥir giyüp izhâr-ı sürûr ider imiş” (M93a, G.65/8)

Bu örnekte Sürûrî, Âcem pâdişâhlarına şikâyetini arz eden kişilerin kâğıttan kaftan giydiğini ve pâdişâha karşı o kaftanı yaktıklarını belirtir.

“Şöyle hikâyet iderler ki ‘Acem pâdşâhlarına şikâyet idenler kâğıddan kaftan giyüp pâdşâha karşı ol kaftana od urup yakarlar imiş nitekim Rûm diyârında ḥaşîr yakarlar” (M168a, G.127/3)

Burada ise kölelerin kulağına halkadan küpeler takması anlatılmıştır.

“Acem diyârında kul kulağına halka dakarlar imiş gâh mevşûfin bile zıkr idüp bende-i halka be-gûş dirler” (İ65b, G.411/6)

Bu örnekte, Âcem âdeti olarak Tatarla özgü külâh takılması ve onun etrafına cevher dizilmesi anlatılmaktadır:

“Acem ‘âdeti üzre Tâtârî külâh etrâfına cevher dizerler anı ülkere ve yüzi mâh-ı tâbâna teşbîh ider” (M285a, G.248/5)

2.2.4.3.4. Tıbbî Bilgiler

Şerhin birçok noktasında “maraz-ı İlâhî” ve “maraz-ı kalbî” tamlamalarına yer verilmiştir. Burada bahsedilen hastalıklar inanç ve ahlak ile ilgilidir. Şârihe göre bu hastalıkların tedavisinde tabîbe gerek yoktur. İhtiyaç olan şey; aşk ilacı, ibâdet ilacı, duâ ilacı gibi ilaçlardır.

Sürûrî, bazı bölümlerde ise doğrudan tıpla ilgili bilgi vermiştir. Müellif, tedâvî yöntemlerini anlatmış, gözün tabakalarını açıklamış ve hastalıklardan bahsetmiştir.

“Ki Haḡ te‘alā ‘ayn-ı insānı yedi ṭabaḡa ve üç ruṭūbetden terkīb itmişdür ki bu tertīb üzredür ṭabaḡa-ı şulbiyye ve ṭabaḡa-ı meşimiyye ve ṭabaḡa-ı şebekiyye ve ve ruṭūbet-i züccāciyye ve ruṭūbet-i celidiyye ve ṭabaḡa-ı ‘ankebūtiyye ve ruṭūbet-i beyziyye ve ṭabaḡa-ı ‘inebiyye ve ṭabaḡa-ı ḡarniyye ve ṭabaḡa-ı müteḡime nitekim şā‘ ir dimiş

Ḳıṭ‘ā

Kerd āferīdgār te‘alā be-luṭf-ı ḡıṣ

Çeşmet be-heft perde vü se āb-ı münḡasim

Şulb u meşim ü şebeke züccāc ü pes celid

Pes ‘ankebūt u beyz ‘ineb ḡarn u mülteḡim”⁴⁹⁹ (M76a, G.54/6)

“Arab meşellerindendür şol marāz ki aña edviye ve aḡdiye ve ḡımād ve kimād ile ‘ilāc olmasa dāḡ ile ‘ilāc olunur” (İ144, G.509/1)

“Ki yüze bu vechile ḡüsn virmiş līkin ednā marāz ile rengi zā‘il olur ve ḡabrde evvel dökilecek zülfdür” (M47b, G.33/4)

2.2.4.3.5. Deyimler

Şârih, toplum içerisinde yaygın olarak kullanılan deyimlere eserinde yer vermiştir. Metinde çok sayıda deyim bulunmakta olup bahsi geçen deyimlerin küçük bir kısmına burada yer verilmiştir. Metinde geçen bazı deyim örnekleri şu şekildedir:

Uyura ur-: “Şeyḡ ‘ibādet gicesi ihyā-yı leyl idüp beni daḡi iḡyā (10) ile bī-ḡāb u ḡarāb ider ve gündüz vāḡı‘a ḡikāyet eylesem işitmeyüp uykuya varur gibi ḡılınup iltifāt itmez ki ba‘zı meşāyḡuñ ‘ādetidür mürīdūñ vāḡı‘asın işitmezlenürler mürīd vāḡı‘a söylerken uyura ururlar tā ki mürīd rüyāya maḡrūr olmayup şuḡlden ḡalmaya” (M189b, G.147/3)

Perde yırt-: “‘ādet-i felek perde yırtup rāz açmaḡdur” (M265a, G.224/5)

Rāz aç-: “‘ādet-i felek perde yırtup rāz açmaḡdur” (M265a, G.224/5)

Nūr saç-: Hicrān gicesi yılduzı nūr saçmaz (İ92b, G.448/5)

⁴⁹⁹ Şiir, Hâce Nasīruddīn Tūsī’ye aittir.

<i>ağız açdur-</i>	<i>hırkayı at-</i>	<i>rāz aç-</i>
<i>bahāne kııl-</i>	<i>hırkayı yırt-</i>	<i>ṭayyibe saç-</i>
<i>başı dön-</i>	<i>hikāyet eyle-</i>	<i>ṣadā‘ vir-</i>
<i>büt silk-</i>	<i>ittifāk id-</i>	<i>sırrını aç-</i>
<i>cān saç-</i>	<i>ḳabūl kııl-</i>	<i>su ‘āl kııl-</i>
<i>cān vir-</i>	<i>ḳalbini aç-</i>	<i>taḥammūl kııl-</i>
<i>el vir-</i>	<i>ḳan saç-</i>	<i>tedbīr buyur-</i>
<i>elden gid-</i>	<i>ḳarış murıṣ ol-</i>	<i>te ‘şīr kııl-</i>
<i>etek silk-</i>	<i>luṭf buyur-</i>	<i>tesellī vir-</i>
<i>fırşatı döndür-</i>	<i>müjde id-</i>	<i>tevbe eyle-</i>
<i>gönül aç-</i>	<i>müjdesin vir-</i>	<i>vaşl bul-</i>
<i>gönül vir-</i>	<i>nāz buyur-</i>	<i>vuşūl kııl-</i>
<i>ḫaberdār eyle</i>	<i>naḳar kııl-</i>	<i>yüz döndür-</i>
<i>ḫāşıyyet vir-</i>	<i>nūr saç-</i>	<i>yüzi açıl-</i>
<i>ḫaṭā yu-</i>	<i>‘Işḳ oyna-</i>	<i>zaḫmet vir-</i>
<i>ḫayālī el vir-</i>	<i>pāk oyna-</i>	<i>zevk vir-</i>

2.2.4.3.6. Yerleşim Yerleri ve Mekân Adları

Eserde, beyitler şerh edilirken bazı yer isimleri de zikredilmiştir. Şârih, kimi zaman bu yerlerin ismiyle birlikte dikkat çeken yönlerine de değinmiştir. Metinde geçen yer isimlerinden bazıları şunlardır:

“Āb-ı rüknī ve Rükñābād anda (Şîrâzda) bir nehrüñ ismidür” (M51a, G.35/8)

“Çigil Türkistân vilâyetinde bir güzeli çok yerüñ adıdır” (İ79a, G.430/2)

“Çin meşhür memleket adıdır” (M113a, G.80/5)

“Necd diyâr-ı ‘Arabda bir memleket adıdır” (İ198b, G.566/6)

“Gülgeşt-i Muşallâ: Rukñābād bir ırmaḳ adıdır Şîrâzda ve anda Bayrām namâzı kıldıḳları yerde bir temâşâgâh vardur aña Gülgeşt-i Muşallâ dirler” (M15a, G.8/2)

“*Ruknābād* bir ırmağ adıdur Şirāzda” (M15a, G.8/2)

“*Şirāz* Hāce Hāfizuñ şehrinüñ ismidür” (M51a, G.35/8)

“*Zeng* bir memleket adıdur aña nisbet idüp Zengi dirler” (M327b, G.299/3)

Tebriz, ‘Irāk, Şirāz, Mekke, Medîne, Merve, Yemen, Yesrib, Kıpçak, Kâf, Ken’ân ve Ka’be adı geçen yer isimlerinden bazılarıdır.

2.2.4.3.7. Mitolojik ve Tarihî Karakterler

Keykavus, Siyavuş, Dârâ, İskender, Rüstem, Hüsrev-i Pervîz, Efrâsiyâb, Kâvus ve Keykubâd gibi Fars mitoloji kahramanları Hâfız-ı Şirâzî’nin dîvânında ismi geçen karakterlerden bazılarıdır. Şârih şerh sırasında bu kişiler hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca eski dönemlerde pâdişahlık yapmış kişiler, dînî ve ilmî alanda ismi duyulmuş karakterler de eserde zikredilmektedir:

“*Dârâ* bunda bir pādşahuñ adıdur ki **İskender** elinde helāk olmuşdur” (M10a, G.6/5)

“*Siyāvuş* a‘lām-ı ricāldendür ve **Keykāvus** pādşahuñ oğlunuñ ismi daği *Siyāvuş* idi” (M273b, G.234/4)

“*Siyāvuş* **Keykāvus** oğlıdur **Zev Rüstem** birāderidür” (İ109b, G.472/6)

“*Senüñ* tācuñ **Dârâ** daği **Erdevân** tācinuñ ‘aynidur” (İ234a, K.4/1)

“*Ba‘zılar* **Pervîz** ismidür **Hüsrev** lağabıdur diyüp **Şeyhî** beytî ile istidlāl eyledi çü **Hüsrevlik** nişānın tîz ururlar adını **Hüsrev-i Pervîz** ururlar ammā istidlāl-i mağall-i bağsdür” (M80b, G.57/5)

“*Efrâsiyâb* gibi Türkler şāhı ya‘nî şeyh-i nāqış bizüm hālimüzden gāfildür kanı bir **Rüstem**-şifāt pehlivān-ı tarīkat ki bizi bu çāhdan ħalāş idüp cāh-ı vaşla işāl ide” (İ169b, G.535/5)

“*Hükemā-yı zamān ve ‘ulemā-yı devrān bilmezler ki Cemşid ü Kāvus nām pādşāhlar kaçan idiler*” (İ227a, M.2/77)

“*Zerdüşt ve Zerādeşt İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām milletinden bir imāmuñ ismidür ba‘zılar āteş-perest idi dimiş*” (İ224a, M.2/6)

“*Sa‘d bin Ebi Vakkāşdan ki oğ atmağda pehluvān idi*” (M371b, G.334/3)

“*Aristo şākird-i Eflāṭundur Eflāṭun şākird-i Bukrāṭdur bunlar müte ‘ahhīrindür*” (M264b, G.222/4)

“*Murād Şāh Şücā‘dan Yezd vilāyetinüñ pādşāhidur ki muḥabb-i sulehā idi*” (M355b, G.323/1)

“*Hākan bir şāh ismidür ki ‘atā ile ma‘rūfdur ve Cengiz ḥān bir pādşāh ismidür ki cidd ü iḳdām ile mevşūf idi*” (İ126a, G.491/6)

“*Āşaf Süleymān ‘aleyhi’s-selām ḥazretinüñ vezīrinüñ ismidür*” (M53a, G.36/12)

“*Anlaruñ Fir‘avn u Hāmān metā‘ına rağbet itmek ve anuñcün ‘arz-ı zillet itmek ‘aybdur*” (İ207a, Kıt’a 20/7)

2.2.5. Üslup Özellikleri

Şârih, beyitlerin nesre çevirisini yaparken Farsça söz dizimine bağlı kalmış, seciden uzak bir anlatıma yer vermiş, dönem eserlerindeki dil itibarıyla sade denilebilecek bir dil kullanmıştır. Eylemler, Türkçe sözcüklerden seçilmiş olup cümle yapıları Türkçeye ait eklerle birbirine bağlanmıştır. Şârih, söz gruplarını ve cümleleri bağlarken özellikle fiilimsilerden yararlanmış, bu yolla uzun cümleler oluşturmuştur. Sözcük grupları “bulup”, “kılup”, “idüp” gibi zarf fiillerle birbirine bağlanarak metin içinde ses ahengi sağlanmıştır. Deyimlerle anlatım zenginleştirilmiş, yer yer arkaik kelimelere de yer verilmiştir.

2.2.5.1. Cümle Yapısı ve Dil Özellikleri

Dîvân-ı Hâfız şerhinde mısra esaslı bir yol izleyen Muslihuddin Sürûrî, tercümelerini şerhe konu olan mısraların Farsça söz dizimine uygun olarak yapar.

Çeşm-i cihân	ne-bîned	z'in	tāze-ter	cevānî
Cihân gözi	görmez	bundan	tāzerek	bir yigit

(İ171b, G.537/2)

Mā	taḥammül	ne-kunîm	er	tu	revā	mî-dārî
Biz	taḥammül	itmezüz	eger	sen	revā	dutarsañ

(İ133a, G.497/4)

Şiirlerin şerhi sırasında Sürûrî'nin kullandığı Arapça ve Farsça kelimeler ile Türkçe sözcüklerin kullanım yoğunluğu mukayese edildiğinde özellikle münşeât tarzındaki süslü nesre sahip eserlere göre Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın daha sâde ve anlaşılır bir dile sâhip olduğu söylenebilir. Aşağıdaki cümlelerde, altı çizili ek ve kelimeler Türkçe olup metnin geneli incelendiğinde dönemin dil özellikleri bakımından süslü ve secîye dayalı bir anlatımdan uzak olduğu görülecektir.

“Murād Hâfız kendüsidür ki baḥru'l-ma'ârifdür lâcerem dir ki ben ve Hâfızuñ eş'ârü defteri kâfidür ve Hâfız ki baḥr-i ma'ârifdür andan gayrı kimsede gönül alıcı söz metâ' ını görmezem çün anuñ defter-i eş'arı benüm ile ola gönülüm karar u tesellî bulup terk-i dünyâ ve taleb-i âhîret kırup belki bunları terk idüp tâlib-i Hâk olur nitekim bu gazel maṭla' ında dir” (İ65a, G.410/9)

“Dost kapısı toprağı gedası benüm pâdşâhumdur murād budur ki pâdşâhdan mâl u manşib istemez ve aña 'arz-ı hâcet itmezin lâcerem andan fâriğın ve gedâ gibi izhâr-ı faqr itmezin Ve anuñ mülkine gitmezin pes andan daḥi fâriğın ammâ şol kimse ki ḥazret-i Hâk bâbında gedâ ola ki ricâyı andan ide benüm pâdşâhum oldur ki andan feyz ü himmet ricâ iderin” (M60a/b, G.42/3)

Eserde fiil ya da fiil soylu kelimelerin Türkçe olduğu söylenebilir. Şârih, cümlelerini “virmesün, gerekmez, konmuş, açılmış, düşmüş, çıkuñ, añlamaduñ,

virmedüñ, itmedüñ, olasin, getürdi, okıyasın, dutaruz” vb. fiil cümleleriyle tamamlar. Bu yönüyle yüklemelerin Türkçe fiillerden oluştuğu söylenebilir.

Eserde yardımcı eylemle kurulmuş birleşik fiillerin büyük çoğunluğu Arapça veya Farsça bir kelimeye “et-, ol-, kıl-, eyle-” gibi yardımcı eylemlerin eklenmesiyle oluşturulmuştur. “Tesellî bul-, şikâyet id-, vâkı‘ ol-, sülük eyle-, küşâde ol-, nūrânî ol-, haṭâ id-, beyân ol-, rüşen eyle-, ḥiṭâb id-, ḳaddüñi ḥırāmân id-, müzeyyen eyle-” yardımcı eylemle kurulmuş birleşik fiillerden bazılarıdır.

Şârih, söz gruplarını ve cümleleri birbirine bağlarken özellikle fiilimsilerden yararlanır. Sürûî, izah ettiği mânâları bu sayede daha uzun cümlelerle ifade edebilmiştir. Tek bir cümle özelliği taşıyan aşağıdaki örnekte, fiilimsilerin kullanım şekli ve anlatıma etkisi görülmektedir:

“ba‘ zı ebyâtda iki ğazel birbirine muvâfiḳ **olup** ve ba‘ zı ebyâtı muġâyir **olup** lâcerem hem ḥarf-i *hâda* ve hem ḥarf-i *yâda* yazıl**up** şerḥ olun**mak** münâsib görüldi denil**üp** ḥarf-i *hâda* şerḥ ḳılın**up** şimdi ḥarf-i *yâda* zıkrî maḥalli gel**üp** iki ğazel birbirine muvâfiḳ **olan** ebyât yukâruda şerḥ olunmuşdur diy**ü** ḥarf-i *hâda* **olan** beyân ḥavâle ḳılın**up** ve muġâyir olan ebyât şerḥ olu**ma**ġa ‘azm olun**up** şürü‘ ḳılındı” (İ128a, G.493)

lâcerem ol buña ḥiṭâb id**üp** bâl himmeti iç**üp** maḳâm-ı a‘lâya uç**up** tûbâ ağacına ‘urüc id**üp** anı maḥall-i burüc id**üp** anda mütekellim ve terennüm it**mek** gerek (İ186a, G.553/8)

Şârihin bu şekilde fiilimsi eklerini kullanarak metin içinde ses âhengi sağladığı da görülmektedir.

Şârih, kendisinin veya başka kişilerin eylemlerini edilgen fiillerle ifade etmektedir. “Şerḥ ḳılınmışdur, şerḥ olunmuşdur, beyân olunmuşdur, ‘özr ḳılınmışdur, ḳaşd olunmuşdur, zıkr olunmuşdur, tafşil olunmuşdur, istifâde olunmuşdur” gibi birleşik eylemler edilgen çatıya sâhiptir.

2.2.5.2. Arkaik Kelimeler

Sürûrî'nin şerhinde dikkat çeken önemli özelliklerden biri de metin içinde arkaik sayılabilecek kelimeleri kullanmış olmasıdır. Şârihin bu kelimelere eserde yer vermiş olması onun sade sayılabilecek anlaşılır bir eser yazmayı amaçladığını göstermektedir. Şerhte geçen bu kelimeler ve anlamları liste olarak aşağıda yer almaktadır. Bu kelimelerden bazıları Sürûrî tarafından çok defa kullanılırken bazıları da yalnızca bir kez kullanılmıştır. Bununla birlikte örneklerde kelimenin geçtiği tek bir beytin numarasına yer verilmiştir:

Arığ: temiz, pak (K.2/21)	Otar-: hayvanı otlatmak (G.529/10)
Arık: zayıf (G.477/3)	Öğürlük: birbirine yakın olmak (G.18/5)
Berk it-: sağlaştırmak (G.77/4)	Öndül: rehin, tutsak, hizmetçi (G.241/3)
Çap-: yağma etmek, saldırmak (G.366/2)	Öñegilük: incatçılık (G.413/9)
Duruşmaq: çalışmak (G.104/6)	Öri tur-: ayağa kalkmak (G.409/1)
Geñez: kolay (G.298/7)	Şı-: kırmak (G.331/1)
Giñ: genişlik, ferahlık (G.489/2)	Sağu sağmaq: ağlamak (G.302/5)
Gökçek: güzel, sevimli, hoş (G.554/6)	Şanı: istek (G.219/5)
Gönder dut-: mızrak tutmak (K.1/29)	Şıklık: ıslık, ses (G.422/5)
Gönenmek: nimete kavuşmak (G.422/6)	Söyken-: dayanmak (G.42/6)
Güni: kıskançlık etmek (G.305/4)	Söyündür-: söndürmek (G.68/2)
Ir: şarkı (G.96/1)	Şuvar-: hayvan sulamak (G.529/8)
İti: keskin (G.407/6)	Tam-: damlamak (G.284/3)
İvmek: acele etmek (G.12/7)	Talabımaq-: sıçrama, çırpınma (G.476/4)
Qaraçi: yağmacı (G.8/3)	Utlu: hicâb (G.29/8)
Qarşmaq: el çırpma (G.563/12)	Uvağı: ufak kırıntı (G.526/2)
Qırañ: ölmek (G.168/3)	Uyan: dizgin (G.92/7)
Qolañ: yaban eşeği (G.461/1)	Uyundi: başkasına uymak (G.368/5)
Qoşulmaq: bir yere katılmak (G.347/2)	Yalab: parlak (G.133/4)
Qovcı: dedikodu (G.294/6)	Yaluñlandur-: ışık saçmak (G.208/1)
Oñ-: şifâ bulmak, iyileşmek (G.372/4)	Yatlu: kötü, uğursuz (R.1)

Yavı: kaybetmek (G.280/1)

Yigrek: daha iyi (G.406/7)

Yedici: çekmek, itmek (G.478/9)

Yıl-: koşmak, koşuşturmak (G.553/9)

Yıylankuç: şemâme, kavun (G.439/9)

Yügrüglük: hızlı koşma (G.322/7)

2.2.6. Şârihin Hâfız-ı Şîrâzî'yi ve Dîvân-ı Hâfız'ı Tasavvûfî Okuma Biçimi

Muslihuddin Sürûrî, Hâfız-ı Şîrâzî'yi tüm yönleriyle tasavvufî ilkelere bağlı bir kişi olarak kabul eder. Şârih, Hâfız'ın şiirlerini yorumlarken de böyle bir anlayışla hareket etmektedir. Bu yorumlama biçiminin bir amacın sonucunda ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Aşağıda örnekler vasıtasıyla şârihin şiirlere yaklaşım tarzı ve amacı, Hâfız'ı algılama biçimi, kelime ve kavramlardan çıkarılması gereken mânânın ne olduğu ve Hâfız'ın içki ve şarapla ilgili tutumunun hangi noktada olduğu konularına değinilecektir:

Şârihin Şiirlere Yaklaşım Tarzı ve Amacı: Şârihin gazellerin dışında kalan diğer nazım şekillerindeki şiirlere yaklaşım biçimi onun Hâfız-ı Şîrâzî'ye yaklaşım tarzını da ortaya koymaktadır. Şârih; eserinde gazellerin şerhinden sonra kıt'a, rubâî, mesnevî, kasîde ve muhammes nazım biçimlerindeki şiirlerin şerhine geçmiştir. Müellif, kıta, rubâî ve mesnevî tarzındaki şiirlerin bazı bölümlerinin tasavvufî yoruma uygun olmadığını belirtmektedir. Sürûrî, başlangıçta tasavvufa uygun olmayan bu şiirleri şerh etmek istememiş ancak bazı kişilerin Dîvân-ı Hâfız'ın eksiksiz olması gerektiğini söylemeleri üzerine şerhi eksiksiz kılmak maksadıyla bu şiirleri de izah etmiştir. Şârihin bu düşüncesi onun edebî bir şerh gayreti içerisinde olmadığını da bize göstermektedir. Sürûrî'nin amacı tasavvufî olarak değerlendirilebilecek şiirleri yorumlamak, tasavvuf öğretisini ortaya koymak ve Hâfız'ın mutasavvıf kişiliğini ön plana çıkarmaktır:

“H`āce Hāfīzuñ muḳaṭṭa`āt u rubā`ıyyātı ve Sākī-nāme vesā`ir ebyātı taşavvufa çendān müte`allık olmaduğı ecilden şerh itmemeḳ kaşd itmış idüm ba`zı `azizler Dīvān-ı Hāfīz şerhi tamām olmaḳ ol vaḳt olur ki ve me`l-iḫsānū

elā bi't-tamāmi mūcebince anlar daḥi şerḥ olına didükleri eclden anlaruñ daḥi şerhine şürū' olup murād beyān kılandı" (İ201a, G.567/9)

Müellif, bu yaklaşımını elif kâfiyesindeki gazellerin şerhinde de sürdürmüştür. Bu şiirlerden önce verdiği bilgide bazı gazellerin tarîkate uygun olmadığını ancak fayda maksadıyla bu şiirleri şerh ettiğini ifade etmiştir:

"Elif kâfiyesinde ḥazret-i Ḥāce Ḥāfızuñ ḥikāyete mebnī ḥasb-i ḥāl vākı' olmuş ba'zı gazelleri olup aḥvāl-i tarîkate çendān ta'alluḳı olmayup ekser-i nūsahda bulunmayup ammā ba'zı nūsahda bulunup ta'mīm-i fā'ide için şerḥ olundu biri bu gazeldür ki sefere gitmek lâzum gelüp ma'sūḳı ile kendünüñ ortasında olan aḥvālî nazm itmiş" (M21a, G.13)

Şârihin şiirlerin şerhinde tasavvufî izahta çaresiz kaldığı zamanlar da olmuştur. Bununla ilgili olarak anlattığı kıssaya göre şârih, bir gazelin şerhine gelince hakîkî ve tasavvufî mânâyı ortaya koymada âciz kalmış, hayrete düşmüş ve şiirle ilgili düşünürken uykuya dalmıştır. O esnâda her birinin şeyh olduğunu düşündüğü halka şeklinde bir cemâat görmüş. Onların yanına gidince teveccühle karşılanmış ve kendisine bahsi geçen şiirin nefis dâiresinden kelâm olduğu söylenmiş. Ardından şârih uyanıp yazmaya başlamıştır.

"Bu gazelüñ şerhine geldükde ma'nā-yı hakîkî vü tasavvufâne tahkîk zâhir olmaduḳı ecilden müteḥayyir ü mütefekkir olup dirsegüm tayanup mülâḥaza üzre olup nevm galebe idüp halka olmuş bir cemā'at gördüm cümlesi ehl-i kisvet ḥatıruma böyle gelür ki bunlaruñ her biri şeyḥ imiş pes bunlara qarîb vardum cemî'si cümleten vâḥideten faḳîre teveccüh idüp dā'ire-i nefsdan kelâmdur didiler uyanup yazmaḡa şürū' itdüm (M349b-350a, G.319/1)

Hâfız-ı Şîrâzî'ye ve onun şiirlerine ulvî bir anlam yükleyen Sürûrî, Hâfız'ı tüm yönleriyle mutasavvıf bir karakter olarak tanımlar ve onu hakikat yolunda bir sâlik olarak tasavvur eder. 365. gazelin şerhinde bununla ilgili olarak Hâfız'ın bir şeyhe intisâp ederek târikat yolcusu olmak istediğini ve hakîkat içkisini arzu ettiğini söylemektedir:

"Zi-bāde ḥurden-i pinhān melül şud Ḥāfız

Gizlü şarâb içmekden melûl oldu Hâfız

Be-bāng-ı berbeṭ u ney rāzeş āşkâre kunem

*Ḳopuz ve ney āvāzı ile rāzı āşkâre idem murād mürşidsüz maḥfi sülûk
itmekden melûl oldu Hâfız lâcerem vâ' iz-i pür-şevḳ ve şeyḫ-i şâhib-i zevḳ
pend ü irşâdı ile sâlik-i tarîkat ve sârib-i hakîkat olmak isterin (İ25a, G.365/10)*

Kelime ve Kavramların Hakîkî Yorumu: Sürûrî bu yaklaşım tarzına bağlı olarak beyitlerde geçen “aşk”, “şarâb”, “vuslat” gibi birçok kelimeye ve mazmûna tasavvufî anlamlar vermiştir. Şârih; Hâfız-ı Şîrâzî'nin sözlerinde kastedilen mânânın mecâzî olmadığını, bu kavramların hakîkati ifade ettiğini belirtir.

“Ve Ḥ'ace Ḥâfızun elfâzınıñ ma'nâ-yı mecâzîye taḥammülünden ma'nâ-yı hakîkiye taḥammüli gâlipdür ki nice maḥalde pîr ü sâlik ve irşâd u tarîkat ve ḥânḳâh u seccâde zikr ider” (M2a)

Sürûrî, bu yaklaşım tarzını bir beytin şerhinde “şâh” kavramı üzerinden ortaya koyar. Şârih, Hâfız'ın bir şâhı meth ettiğinde zâhiri olarak aslında o pâdişâhı övdüğünü ancak şâirin bu methiyedeki asıl kastının târikat şâhını övmek olduğunu belirtir.

“Ḥ'āce Ḥâfızun 'ādetidür ki her gâh ki bir şâh medḫ eylese zâhire nazâr şâh-ı zâhir medḫin murād ider ammâ ma'nâya nazâr şâh-ı tarîkat diler lâcerem bi-hasebü'z-zâhir şâh-ı Bağdâdı medḫ ider ammâ fi'l-ḥaḳîḳa anda olan bir şâh-ı tarîkat medḫ ider” (İ126a, G.491/6)

Müellif; Muhammed bin Alî isimli vezîrin övüldüğü kasîdede onun vasfında tarîkat şeyhinin övüldüğünü ifade etmektedir:

*“Bu ḳaşîde Muḥammed bin 'Alî nām vezîr medḫindedür ve şu'ārānuñ 'ādetidür ekşer maḥbûb zikri ile ḳaşîdeye ibtidâ iderler anuñ ile muḥâtabaya ve mükâlemeye taḳrîb idüp memdûḥuñ vaşfına şürû' ider ve tarîkat ehli ḳatında şeyḫ ü mürşid maḥbûb-ı mecâzî meşâbesindedür **Beyt** Ḥânḳahdur çün bize meyhâne ey dil ḥûbdur /Düş ayağına elin al şeyḫimiz maḥbûbdur Lâcerem bunda muḥâtab olan maḥbûbdan murād şeyḫ-i tarîkatdur ve mürîd-i şâdık gâh olur şeyḫine iḥlâş-ı irşâd ḳılır anuñçün dir” (İ235b, K.5)*

Sürûrî'ye göre Hâfız-ı Şîrâzî'nin gazellerinde zikr edilen şarap dünyâ şarabı değildir. Şârihe göre dünya şarabından sarhoş olan sonunda ayılır ancak ezel şarabıyla sarhoş olan ebedî olarak mest kalır:

“Be-hiç devr ne-ḥ`āhend yāft ḥuṣyāreş

Çünin ki Hâfız-ı mā mest-i bāde-i ezelest

H`āce Hâfızuñ gazellerinde zikr itdügi şarāb dünyā şarābı degüldür ve tenbīh vardur ki dünyā şarābı mesti ayılmaḵ olur mest-i şarāb-ı ezeli ebedi mest kıılır” (M67b, G.47/7)

Şârih, şarāb ve piyāle gibi kavramları hakîkatten ve tarîkatten haberdar olanların doğru yorumladığını; zahîr ehli kişilerin ve gençlerin ise yanlış anladığını belirtir. Bu kişiler, görünür anlama bağı kaldıkları için kavramları şarap içmek olarak yorumlamışlardır. Şârih; “bu fakîrūñ şerhinde ma‘lūm idinürler ki murād mecāz degül ḥaḳîkatdür ve işlāḥa irşād u naşîḥatdur” cümlesiyle doğru yorumu kendisinin söylediğini belirtip Hâfız'ı doğru anlama noktasında muhataplara uyarıda bulunmaktadır:

“Şi‘r-i Hâfız heme beytü‘l-gazel-i ma‘rifetest

Hâfızuñ şî‘ri dükeli ma‘rifet sözi beytidür [gazel ismdür muḡāzeleden muḡāzele söyleşmek dimekdür]

Āferin ber-nefes-i dil-keş ü luṭf-ı sūḥaneş

Āferin anuñ gönül çekici nefesine ve sözünün leṭāfetine murād mañtūḳdan zāhirdür ve inşāf budur ki H`āce Hâfız cümle-i şî‘ri ma‘rifetdür bu emr-i ḡarībdür ki şūret-i mecāzda bu deñlü leṭā‘if derc eylemişdür pīrān-ı tarīkat esrār-ı ḥaḳîkat fehm iderler egerçi cevānlar şurb-ı şarāba terḡīb-i kemāl iderler idi lakin bu fakîrūñ şerhinde ma‘lūm idinürler ki murād mecāz degül ḥaḳîkatdür ve işlāḥa irşād u naşîḥatdur” (M366b, G.330/9)

Sürûrî, bir başka beytin şerhinde de yine şarap ve kadeh kelimelerinin asıl maksadının zahîrî olmadığını ifade etmektedir:

“Piyāle ber-kefenem bend tā seḡergeh-i ḥaşr

Be-mey zi-dil be-berem hevl-i rüz-ı restāḥiz

Hâce Hâfızuñ bu beyti daħi delil-i kavîdür ki şarâb u piyâleden murâd ehl-i zâhir fehmi itdügi degüldür ve mevâlî-i ‘Acemden biri Rûma gelüp marâz mevtinde bu beyti okur imiş murâdı bu fakîr zîkr itdügi du‘âyı vaşiyet itdügi zâhirdür” (M333b, G.304/8)

Hâfız İçki İçti mi? Şârih, Hâfız-ı Şîrâzî’nin içki içip içmediğine de değinir. Sürûrî; aşağıdaki beytin zâhiri olarak düşünöldüğünde “bir şahş olur ki göl kenârında oturmuş ve elinde şarâb kadehin dutmuş ve bir fâsık oğlan anuñ murâdına müsâ‘ade itmiş” anlamının ortaya çıkacağını ancak Hâfız’a böyle bir düşüncenin atfedilemeyeceğini ve bu yorumun akla uygun olmayacağını söylemektedir. Şârih Hâfız’ın bu beyti sarhoşken söylediği düşüncesine de karşı çıkmaktadır. Ona göre Hâfız-ı Şîrâzî hiçbir zaman şarap sarhoşu olmamıştır.

“Göl der-ber ü mey ber-kef ü ma‘şuk be-kârest

Sultân-ı cihânem be-çünin vakt gulârest

Murâd budur ki zîkr olundı eger mecâza haml olunursa bu bir şahş olur ki göl kenârında oturmuş ve elinde şarâb kadehin dutmuş ve bir fâsık oğlan anuñ murâdına müsâ‘ade itmiş olası bunuñ gibi harîf-i sultân-ı cihân benüm kulumdur diyübilür mi böyle kelâmı Hâce Hâfıza isnâd ‘âkilden şâdir olmaz ve bunuñ gibi sözi serhoş söylemez bu sözi mest iken söylemiş ola diyen beyân delüsidür ki Hâce Hâfız mest-i mey olmamışdur” (M48b, G.34/1)

2.3. ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ NÜSHALARI

Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın birinci cildinde “elif-zı” harflerindeki şiirleri şerh etmiştir. İkinci ciltte ise “ayın-ye” harflerindeki şiirlerle birlikte kasîde, kıt’a, rubâ‘î, mesnevî vb. nazım biçimlerindeki şiirleri şerh etmiştir. Mevcut nüshalardan bazıları yalnızca birinci cildi içerirken bazıları da sadece ikinci cildi içermektedir. Kimi nüshada ise her iki cilt bir arada bulunmaktadır. Bu başlık altında tespit edilen nüshaların ciltlere göre tavsifi yapılarak nüshaların şeceresi ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Son kısımda ise metni okumada esas alınan nüshaların tanıtımı yapılacaktır.

2.3.1. Nüshaların Tavsîfi

Yapmış olduğumuz katalog ve kütüphane taramalarında Muslihuddîn Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı olarak kayıtlara geçen 163 nüsha tespit ettik. Bu nüshaların teyit edilmesi ve temini sürecinde 5 nüshanın kütüphanelerinde bulunmadığını; 1 nüshanın da yanlışlıkla Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı olarak kataloglandığını fark ettik.⁵⁰⁰ İncelemeler neticesinde geriye kalan 157 nüshanın Şerh-i Dîvân-ı Hâfız nüshası olduğu sonucuna ulaştık.

Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı 2 ciltten müteşekkil olup bahsi geçen 157 nüshanın 91'i yalnızca birinci cildi içermektedir. İkinci cildi içeren 35 nüsha bulunmaktadır. Her iki cildin tek bir kitapta birleştiği 31 nüsha mevcuttur.

Türkiye'de birçok farklı kütüphanede nüshaları bulunan Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın Azerbaycan, İngiltere, Fransa, Bosna, İran, Almanya, Kıbrıs, Amerika ve Mısır gibi yabancı ülkelerde de nüshaları mevcuttur. Şerhin 39 farklı kütüphanede nüshaları mevcuttur. Bu nüshalardan yalnızca Amea Elyazmalar Enstitüsünde (Azerbaycan/Bakü) bulunan 3 nüshanın dijital kayıtlarına ulaşamamıştır.⁵⁰¹ Geriye kalan 154 nüshanın tamamı kütüphanelerden temin edilerek incelenmiştir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın kütüphanelere göre dağılımları ve nüshaların bulunduğu kütüphanelere dair kısaltmalar şu şekildedir:

	KÜTÜPHANE ADI	Kısaltma	1. Cilt	2. Cilt	Tüm Eser	Toplam
1.	Ali Emiri Millet Kütüphanesi	(AE)	1	-	-	1
2.	Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi	(AB)	1	-	-	1
3.	Amea Elyazmalar Enstitüsü (Azerbaycan)	(AZ)	3	-	-	3
4.	Ankara Üniversitesi, Yazma Eserler	(AÜ)	1	-	-	1
5.	Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege	(SÖ)	-	-	1	1
6.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	(B)	6	1	1	8
7.	Bodleian Kütüphanesi (İngiltere)	(BO)	2	-	-	2
8.	Bursa İnebey Kütüphanesi	(Bİ)	3	1		4
9.	Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp.	(Ç)	1	-	1	2

⁵⁰⁰ Bu nüshaların temini için kütüphanelere gerekli başvurular yapılmıştır. Bu başvurular sonucunda bazı nüshaların kütüphanelerinin zarar gördüğü bazı nüshaların ise kütüphanesinde hiç bulunmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Musul'da bulunan kütüphanenin savaşta zarar gördüğü ve bu nüshaya ulaşamayacağı söylenmiştir. Zeytinoğlu, Arnavutluk, Hidiv ve Bodleian arşivlerinde ise aradığımız bazı nüshalar bulunamamıştır. Bahsi geçen beş nüsha şunlardır: 1-Mektebetü'l-Evkafî'l-Amme, Türkçe Yazmaları, Musul, 22/22; 2-Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi Zeytinoğlu Koleksiyonu, 43 Ze 350; 3-Arnavutluk Devlet Arşivleri Türkçe Yazmaları, 160; 4-Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire/Mısır, 5761; 5-Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Newyork, Ms.Turk.d.9. Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Kılıç Ali Paşa koleksiyonunda bulunan 000802 numaralı nüshanın ise Sûdî-i Bosnevî'ye ait olduğu görülmüştür.

⁵⁰¹ Amea Elyazmalar Enstitüsünde bulunan 3 nüsha tüm girişimlere rağmen temin edilememiştir. Bu nüshaların tanıtımı sırasında Memmedzade Kerimullah'ın yazmış olduğu makaleden yararlanılmıştır.

10.	Erzurum İl Halk Kütüphanesi	(E)	1	1	-	2
11.	Fransa Milli Kütüphanesi	(F)	2	-	1	3
12.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi (Bosna)	(G)	4	-	1	5
13.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi	(H)	3	1	-	4
14.	İBB, Atatürk Kitaplığı	(İA)	4	-	1	5
15.	British Library (İngiltere)	(İ)	-	1	1	2
16.	İstanbul Üniversitesi	(İÜ)	7	3	3	13
17.	İzmir Milli Kütüphanesi	(İM)	-	1	-	1
18.	Kastamonu İl Halk Kütüphanesi	(KH)	3	-	-	3
19.	Kayseri Raşid Efendi	(RE)	1	-	-	1
20.	Kıbrıs II. Mahmud Kütüphanesi	(MK)	1	1	-	2
21.	Kitâbhâne-i Âsitân-ı Kudsi Rızavî (İran)	(R)	1	-	-	1
22.	Konya Bölge Yazma Eserler	(K)	3	-	2	5
23.	Konya Karatay Yusuf Ağa	(YA)	1	1	-	2
24.	Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi	(KÖ)	1	-	-	1
25.	Kütahya Vâhid Paşa Kütüphanesi	(V)	1	-	-	1
26.	Leipzig Üniversitesi (Almanya)	(L)	-	1	-	1
27.	Manchester John Rylands Uni. (İngiltere)	(J)	-	1	-	1
28.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	(MH)	4	3	1	8
29.	Mevlana Müzesi	(MM)	2	1	1	4
30.	Mısır Hidiv Kütüphanesi	(HI)	-	-	1	1
31.	Mısır Milli Kütüphanesi	(MS)	3	2	1	6
32.	Milli Kütüphane	(M)	11	4	3	18
33.	Nuruosmaniye Yazma Eser Ktp.	(N)	1	-	2	3
34.	Princeton Üniversitesi (Amerika)	(P)	1	1	-	2
35.	Süleymaniye Kütüphanesi	(S)	14	8	8	30
36.	Topkapı Sarayı Müzesi	(T)	1	3	1	5
37.	Trabzon İl Halk Kütüphanesi	(TH)	-	-	1	1
38.	Yapı Kredi Sermet Çifter	(YK)	1	-	-	1
39.	Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi	(Z)	2	-	-	2
İNCELENEN TOPLAM NÜSHA SAYISI			91	35	31	157

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın nüshaları tavsih edilirken eserlerin varak ve satır sayıları belirtilmiş, yazı türleri hakkında bilgi verilmiştir. Nüshaların cilt ve kâğıt özellikleri verilmiş, zahriye ve la sayfalarında var olan bilgiler kısaca özetlenmiştir. Te'lif ve ferâğ kayıtları düşülmüşse bu kayıtlar aktarılmış; nüshada var olan diğer muhtelif kayıtlar üzerinde durulmuştur. Nüshanın baş veya son kısımdaki eksiklikleri Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın gazel sıralamasına bağlı olarak açıklanmıştır. Metnin baş ve son kısımlarını göstermek adına nüshadan 3-4 satırlık bir bölüm yazılmıştır. Aşağıda öncelikle birinci cildi ihtiva eden nüshaların tavsifi verilmiş ve ardından ikinci cildi içeren nüshaların tavsifine geçilmiştir. Son olarak her iki cildi ihtiva eden nüshaların tanıtımı yapılmıştır.

2.3.1.1. Birinci Cildi İhtivâ Eden Nüshalar

1) Ali Emiri Millet Kütüphanesi, AEedb207/1, (AE.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 174 varaktan meydana gelmiştir. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı tipi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x153 mm cilt ve 145 x 100 mm yazı alanına sahiptir. Şiraze sağlam olmakla beraber, bazı sayfalar şirazedden ayrılmaya başlamıştır. Ciltte, kurt yenikleri vardır. Bu kurt yenikleri eserin içinde de bulunmaktadır. Sürûrî'nin şerhi 1b-173a yaprakları arasındadır. Nüshada 5a-b sayfaları boştur. 1b sayfasında metin “besmele” ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Açıklanan kelimelerin ve şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Beyt, şi'r, kıt'a ve velehu eyzân gibi başlıklar kırmızı ile yazılmıştır. Sayfa altlarında reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü boştur. Deri kahverengi bir kaplama ile kaplanmıştır. 1a'dan önce 4 boş sayfa yer almaktadır. Bu sayfalarda çeşitli beyitler ile birkaç kelimenin açıklaması bulunmaktadır. 1a'dan önceki sayfada iki mühür ve Ali Emiri Kütüphanesi'ne ait arşiv kaydı vardır. 1a'da da beyitler yer almaktadır. Sayfanın ortasında surhla “Kitâb-ı Sürûrî rahmetu'llâhî 'aleyhi” ibâreleri yazılmıştır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Millet Ktp. ile Alî Emîrî Efendi'nin mührü. Iİb'de “Dervîş Abdî” yazan bir mühür vardır.

Diğer Bilgiler: Eserin başı ve sonu eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfîz'ın 6. gazelinin 12. beytiyle başlamaktadır. 219. gazelin 9. beytinden sonra temmet yazısı ile nüsha tamamlanmıştır. 173b-174a'da Celâl Beg, Nâtîkî, Hâturî, Emîr Sa'dulhak ve Kadı Atâullâh'a ait manzumeler vardır. 174b'de ise mecmûadaki ikinci eser başlamaktadır.

Başı (1b): Faḥrin ve kibrin / Mine'l-mevlā bi-iblisī la'īnin “Ḥübān-ı Pārsī-gūy baḥşendegān-ı ‘ömrēnd” Pārsī Fārisīdür Fārisī mu‘arreb-i Pārsīdür ve pārsī-gūy vaşf-ı terkībīdür ve lafz-ı ḥübān-ı Pārsī-gūy mübtedādur baḥşendegān-ı ‘ömrēnd ḥaberdür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki Pārsī söyleyici maḥbūblar ‘ömr bağışlayıcılarıdır

Sonu (172a): Nokta-i ‘ışk dil-i küşe-nişinān ḥūn kerd ‘ışk noktası küşe-nişinler gönlini ḳan eyledi “Hemḳū ān ḥāl ki ber-‘ārız-ı cānāne zedend” ol beñ gibi ki cānāne ‘ārızı üzre urdılar murād budur ki cānāne ‘ārızında olan ḥāl ‘āşıḳuñ

2) Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Gü 270, (AB.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 157 varaktan oluşan eserin her sayfasında 27 satır vardır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 317x200 mm cilt ve 225x130 mm ebatlarına sahiptir. Sırtı tamir görmüş çeharkuşe meşin, ebru kâğıt kaplı mukavva bir cildi vardır. Metin, içerisinde besmele bulunan bir serlevha ile başlamaktadır. Yazı, 1b’de cetvel içerisinde gösterilmiş, sonraki sayfalarda cetvel kullanılmamıştır. Şerh edilen beyitlerin üzeri surh ile çizilmiştir. Bölüm başları ve örnek olarak verilen şiirlerin başlıklarının üzeri surh ile çizilmiştir. Bazı şiirlerin şerhinde izah edilen kelimelerin ve mahlas beyitlerde Hâfız’ın isminin üzeri surhla gösterilmiştir. Yazı alanı dışında derkenârlar bulunmaktadır. Kimi derkenârlarda sahh ve mim işareti yer almaktadır. Nüshada takip eden sayfaları göstermek için sayfanın sol alt tarafında reddâdeler kullanılmıştır. Eserin bitimini üç tane mim kısaltması ile gösterilmiştir. Metin alanı cetvelsizdir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapakta birbirinden bağımsız bir şekilde ‘Sürûrî’, “‘ilm’, “‘amel” yazıları ile çeşitli sayılar bulunmaktadır. Bunların dışında ‘101 vakt’, “151 nefes” sözcükleri vardır. 1a’da ise silinmiş vaziyette kütüphane kaşesi yer alır. Kaşede nüshanın arşiv numarası “270” ve eserin konu kodu “894.551” bilgileri bulunur. Zahriye kısmında bunların dışında kayıt bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı (157a): Temmetü’l-kitāb bi-‘avni’l-lāhi’l-Meliki’l-Vahhāb ‘alā yedin aзі’ fe’ṭ-tullābi’l-mu‘terefi’l-ḥaḳiri’l-faḳirü’l-müzñibü’l-muḥtāc keşirü’l-‘ışyān vü ḳalilü’l-iḥsān rāciyen ilā raḥmetu’llāhi’l-Ġaffār a‘nī Şālih bin Ḥasan Paşa vü

Mevlānā Pīr pīri Muḥammed Efendi şāhibü'l-kerāmet ve keşirü'l-leṭāfet Allāhümme ıǧfir lehüm bi-fazlike ve raḥmetike ve en'āmike ve iḥsānike ve ğufrāneke bi-velediyyehümā ve aḥsenü ileyhümā ve ileyhim ve'l-cemī'ü'l-mü'mināne ve'l-mü'mināti'l-iḥyā'i minhüm ve'l-emvāti ilā yevmi'-zanīni fi vaḳti'-zuhri ḳable'l-'asr sene işnā ve te'üne ve mi'etin ve elf (1192/1778-79) Müstensih istinsah tarihini “Ḥudā ū-rā dihed 'ālī merātib / Ki ḥāned Fātiḥa ez-behr-i kātīp” beytinin mısraları arasında sayı olarak da göstermiştir.

Müstensih: Eserde Sâlih bin Hasan müstensih olarak kaydedilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah yeri hakkında bilgi yoktur. İstinsah tarihi 1192/1778-79 şeklinde verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük, kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâla vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Yazmanın kenarları ıslanmış olup sayfaları yıpranmış bir hâldedir. Metnin tamamlandığı 157a sayfasından sonra Sûdî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ından üç varaklık bir şerh bulunmaktadır. Bu kısmın hattı Sürûrî'nin şerhinden farklıdır. İstinsah tarihinden hemen altında “Ān-kes ki be-dāned vü be-dāned ki be-dāned / Peyveste tevāzu' kuned vü kibr ne-māned” beytiyle başlayan beş beyitlik bir şiir bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızün ve's-şalātu 'alā-ḥāfızıhi bita'limi lāfızıhi kemā-fi-levḥi maḥfūzıhi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne birumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (157a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyân-ı ma'ānî-i lāfıza on ay miḳdârı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'in

3) Ankara Üniversitesi, Yazma Eserler Kataloğu, Mustafa Con a 126 (AÜ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 238 Eser, 238 varaktır. Her sayfada 27 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 203x133 mm cilt ve 155x83 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Kâğıtlarda filigran bulunmaktadır. Şerh metni siyah mürekkeple yazılmıştır. Beyit, kıt'a, ammâ ba'd gibi bazı terimler ve başlıklar kırmızıyla yazılmış olup şerh edilen beyitlerin üzeri surhla çizilmiştir. 1b ve 2a sayfasında yazı alanı yaldız cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalar cetvelsizdir. Zencirekli, kahverengi, meşin kaplı mukavva bir cilde sahiptir. 1b'de yeşil zeminli bir serlevha vardır. İçerisinde bir yazı bulunmasına rağmen okunaklı değildir. Nüshanın sayfaları rutubet lekeli. Bazı sayfalarda kırmızı mürekkeple yazılmış derkenarlar vardır. Diğer nüshalara göre bu nüshada derkenar sayısı azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü boş olup kapağın iç yüzüne beyaz bir kağıt yapıştırılmıştır. 1a sayfasında iki mühür, bir mülkiyet kaydı ve DTCF arşiv cetveli yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ḥasan bin Ḥüseyin ğafera'llāhu lehümā fi-ğırrehi Zī'l-ḥiccetü'ş-şerīfe fi-sene ḥamse ve 'aşrīn ve mā'ie ve elf (1125)

Müstensih: Hasan bin Hüseyin tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 1125 yılında Zilhicce ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mustafa Con kütüphanesi mührü, Es-Seyyid Eş-Şeyh Ebû Bekr Vahdetî'ye ait mülkiyet kaydı ve DTCF Kütüphanesi mührü vardır.

Diğer Bilgiler: Hatime kısmı eksiktir. Son şiirin şerhinden sonra verilen Münâcât başlıklı şiir yazılmış ancak devamında bulunan hatîme noksan kalmıştır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafıza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfizūn ve'ş-şalātu 'alā-ḥāfizīhi bita'limi lāfizīhi kemā-fi-levḫi maḥfūzihive 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzīhi ve melḫūzīhi

Sonu (238b): Dānişem ez-‘ālem-i taḥkīk baḥş / Ber-ṭarīk-i Muştafā tevfiḳ baḥş Hem revā kun ḥācet-i ān bendegān / Ki du‘ā mi-ḥāştend ez-mā nihān Ber cemī‘-i ehl-i imān kun kerem / Tā be-keş bāşed Sürürī lācerem

4) Beyazıd Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, V2685 (B.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 380 varaktır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x130 mm cilt ve 155x65 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Metin, mavi ve altın sarısı renkle süslenmiş serlevhadan sonra başlamaktadır. 1b-2a sayfalarında yazı alanı yaldızlı cetvel içerisinde yer almaktadır. Sonraki sayfalarda kırmızı cetveller kullanılmıştır. Beyt, şi‘r, kıt‘a gibi kelimeler surhla yazılmıştır. Şerh edilen beyitlerin üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metinden önce üç boş sayfa ile 1a sayfası yer almaktadır. İlk sayfada hiçbir yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada iki adet vakıf mührü ve bir adet vakıf kaydı yer almaktadır. 1a’dan önceki sayfada da herhangi bir yazı bulunmamaktadır. 1a’da Abdurrahman Hüseyin adına temellük kaydı tekrar edilmiştir. İçerisinde “Veliyyüddin Efendi ibnü’l-merḥûm El-Ḥac Muştafā Ağa ibnü’l-merḥûm el-ḥac Hüseyin Ağa” yazılı olan bir mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Şa‘bān bin Ḥamza fi-beledeti Koşantiniyye 971 ibâreleri bulunmaktadır.

Müstensih: Şaban b. Hamza tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 971 yılında istinsah edilmiştir. İstinsah kaydında nüshanın Kostantiniyye’de tamamlandığı belirtilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Veliyyüddin Efendi ibnü’l-merḥûm El-Ḥac Muştafā Ağa ibnü’l-merḥûm el-ḥac Hüseyin Ağa” yazılı vakıf mühründen zahriyye kısmında iki adet ve hatîmenin bulunduğu 279b’de bir adet bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (279b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Ḥāfīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfī şerḥine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

5) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B10613, (B.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 246 varaktır. Her sayfada 21 satır
bulunmaktadır. Metnin yazı tipi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x125 mm cilt ve 145x75 yazı alanı ebatlarına
sahiptir. 1b'de kubbe biçiminde bir serlevha bulunmaktadır. Yıldızlarla süslenmiş
olan serlevha, kırmızı çerçeve içerisindedir. Serlevhanın üst kısmı kubbe desenine
sahiptir. 1b-2a sayfaları yıldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalarda kırmızı
çift şeritli cetveller kullanılmıştır. Başlıklar ve derkenardaki vezinler surhla
yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar yer alır. Metnin alt tarafında ise
reddâdeler kullanılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde herhangi bir yazı bulunmamaktadır.
Sonrasında iki boş sayfa ile 1a sayfası bulunmaktadır. İlk boş sayfanın üst tarafında
“Rabbi yessir ve lâ tü'essir Rabbi temmim bi'l-ḥayr” duası vardır. Sayfanın ortasında
besmele ve hemen altında “Allāhümme şalli ve sellim” şeklinde başlayan Arapça bir
kısım yer almaktadır. Sonraki sayfanın ortasında besmele vardır. 1a sayfasında ise
Arapça bir metin bulunmaktadır. Metnin ikinci satırdan sonraki kısımları silinmiştir.
2a sayfasının üst kısmında silinmiş kırmızı bir mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-
kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥāfızûn ve's-şalātu 'alâ-ḥāfızıhi bi-
ta'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzıhi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-
rumûzıhi ve melḥûzıhi

Sonu (246a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḫ-ı bālüm ve şümül-i
melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miqdârı
zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerḫ olunup 'ayn ḥarfî şerḫine gelinüp
andan şürü'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve
bihi esta'în

6) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B18288, (B.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 357 varaktan oluşan eserin her sayfasından 21 satır
bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 190x120 mm cilt ve 140x70 yazı alanı ebatlarına
sahiptir. Sayfaları, nohudî renktedir. Bazı sayfaların üst kısımları yırtılmış veya
yıpranmıştır. Bazı sayfalar şîrâzedden ayrılmıştır. Âyet, hadîs gibi Arapça ibâreler
surhla yazılmıştır. Beyit, rubâî vb. başlıklar da surhla yazılmıştır. Şerh edilen
mısraların üzeri kırmızıyla çizilmiştir. Metin ilk sayfalarda çift şeritli, sonraki
sayfalarda ise tek şeritli cetveller içerisine yazılmıştır. Metnin alt kısımlarında
reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye ve hatîme bölümlerinde mühürler bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḫa'a'l-ferāgu 'an-tahrîri hâzihi'n-nüşḫati's-şerîfe fi-yevmü'l-
Cum'atü's-şerîfe fi-vaḫtû'z-zevâl fi-şehri Cemâziye'l-evvelî seneti şemân ve erba'în
ba'de'l-elf 'an-yed-i 'abdü'z-za'if Muşliḫuddîn el-Ḥaṭîb

Müstensih: Muslihuddin el-Hatib

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ferâğ kaydında 1048 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfizûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfizîhi bi-ta'limi lâfizîhi kemâ-fi-levḫi maḥfûzîhi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzîhi ve melḫûzîhi

Sonu (357a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvûş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḫ olunup 'ayn ḫarfî şerḫine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llâhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

7) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B5458, (B.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 342 varaktır. Her sayfada 25 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 240x135 mm cilt ve 180x90 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Sayfalar sarı renktedir. Metin cetveller içerisinde gösterilmiştir. 1b sayfasında cetvellerin üst kısmında çatı tarzında bir çizim vardır ve bu alanda besmele yazılıdır. Metinde başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Sayfa kenarlarında metinle ilgili derkenarlar bulunmaktadır. Metnin ilerleyen sayfalarında cetveller kullanılmamıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın arka yüzünde herhangi bir yazı yer almamaktadır. Sonraki sayfada Bayezit Genel Kitaplığı yazılı arşiv numarası vardır. Altında bir fetva sorusu ve onun cevabı bulunmaktadır. Sonraki sayfada Farsça bir beyit vardır. 1a sayfasında “Şerḫ-i Dîvân-ı Ḥâfız te'lîf-i Sürûri” yazılıdır. Ayrıca iki adet mühür ve mülkiyet kaydı yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferâgu min tahrîri hâza'l-kitâb fi-yevmü'l-eḫad min şehri evâḫiri Cemâziye'l-evvelî min şühûri seneti şemâne ve seb'în ve tis'a mi'e (978)

Müstensih: Ferâğ kaydında müstensih ismi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 978 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (342b): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı H'âce Hâfîz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llâhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

8) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B5701, (B.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 176 varaktır. Her sayfada 30 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 215x155 mm cilt ve 170x105 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Ebrulu bir cilde sahiptir. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızı ile yazılmıştır. Şerḥ edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Sayfa altlarında reddâdeler vardır. Metin cetvelsizdir. Yazı alanının dışında derkenarlar yer almaktadır. Müstensih, metnin bazı kısımlarını harekelemiştir. Sayfa kenarlarında şerḥ edilen şiirlerin vezinleri verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada Riyâzî'ye ait bir gazel, harf fihristi ve Bayezit Kütüphanesi'ne dair arşiv kaydı yer almaktadır. Sonraki sayfada ve 1a sayfasında ise bazı mısraların şerhi ile kimi kelimelerin açıklamalarına yer verilmiştir. 1a'da bir adet temellük kaydı ve vakıf kaydı ile Ahmed Nazîf el-Müderriş adına iki adet mühür bulunmaktadır. 1b sayfasında da 4 adet mühür yer almaktadır. Hatime sayfasında da iki adet mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Temmeti hazâ's-süveyd bi-'avni min hüve fe'allün limâ yürîdu fi evâsîṭi şehri Rebî'ü'l-evvel senete seb'a ve 'aşrîn ve elf (1027)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ketebe kaydında nüshanın 1027 yılında tamamlandığı bilgisi mevcuttur.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: Ahmed Nazîf adına mühür ve temellük kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-
kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfizûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfizîhi bi-
ta'limi lâfizîhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzîhi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-
rumûzîhi ve melḥûzîhi

Sonu (176b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i
melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfiz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miqdârı
zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp
andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve
bihi esta'în

9) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B5778, (B.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 315 varaktır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.
Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x140 mm cilt ve 150x85 yazı alanı ebatlarına sahiptir. 1b-2a sayfalarında siyah kalın cetveller bulunmaktadır. Sonraki sayfalarda cetveller yoktur. Metnin başında kubbe biçiminde bir serlevha ve serlevhanın içerisinde besmele yer almaktadır. Başlıklar ve bazı terimler surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Bazılarının altında “minhu” “şahḥ” gibi ibâreler yazılıdır. “B” sayfalarında metnin sol alt köşesinde reddâdeler kullanılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kağâğının içi sarı renkte olup herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Bu kısımdan sonra iki boş sayfa ve 1a sayfası gelmektedir. İlk sayfada vakıf kaydı ve vakfin kullanılmasına dair şartlar yer almaktadır. Sonraki sayfa boş olup 1a sayfasında bir gazel bulunmaktadır. 1a'da Beyazıt Kütüphanesi'ne ait arşiv numarası kaydı, kütüphane mührü ve vakıf mührü vardır.

Ferâğ Kaydı: Ve bihi esta‘in temmetü’s-süveyd fî evâ’ili Şevvâl sene seb‘a ve seb‘in ve tis‘a mi‘e (977)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 977 yılının Şevval ayının ilk günlerinde istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a, 1b ve hatime sayfalarında üzerinde “Vağf-ı Hâsan Ağa Dergâh-ı ‘Âli” yazılı vakıf mühürleri bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ğamdü li’llâhi’l-lezî hafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ğâle innâ nağnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ğâfızün ve’s-şalâtu ‘alâ-ğâfızihî bita‘îmi lâfızihî kemâ-fi-levhî mağfûzihî ve ‘alâ-şahbihî ve âlihî’l-mağzûzîne birumûzihî ve melğûzihî

Sonu (315b): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ħâlüm ve teferruğ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ĥâce Ĥâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfıza on ay miğdârî zamânda ve bu deñlü evânda nişf miğdârî şerğ olunup ‘ayn ħarfî şerğine gelinüp andan şürü‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘in

10) Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Ms. Turk. E. 16, (BO.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser 368 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 217x124 mm cilt ve 153x85 mm yazı ebatına sahiptir. Lale desenli, tezhipli bir serlevhası vardır. 1b ve 2a sayfalarında 4 çizgili bir cetvel kullanılmıştır. Sonraki sayfalarda yazı alanı tez şeritli cetvelle gösterilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Metin başlıkları, şiir vb. örnekler surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Sayfaları açık sarı renktedir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da 1a’da Cennetzâde olarak bilinen Erzurum Kadısı Abdullâh Edib’e ait 1262 tarihli vakıf kaydı bulunmaktadır. Kaydın hemen alt tarafında içerisinde “Abdullâh Edib” yazılı vakıf mührü vardır. Aynı sayfada

“Bibliotheca Bodleiana” yazılı Latin harfli bir mühürle birlikte Arap harfli iki mühür daha yer almaktadır. Eserin sonunda Farsça beyitler ve ibârelerle birlikte “Hacı Halîl” ibâreli mühür yer almaktadır. Bodlein Kütüphanesi ve Abdullah Edib’e ait mühürler bu sayfada da bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Vaḳaftu vaḳfen şaḫīḫen şer‘iyyen ‘alā en lā-yuḫraca min beytü’l-kütübi’l-multaşıḳu be-dārī illā li-‘ulemā’i haze’l-beledi bi-kefilin mer‘iyyin ve rehnin ḳaviyyin ve ene’l-faḳīr ileyhi ‘izzü şānihi es-Seyyīd ‘Abdullāh Edīb eş-şehīr be-Cennetzāde el-ḳāḏī be-medīne-i Erzurūm f’-sene işnā ve sittīn ve mi’etān ve elf (1262)”

Diğer Bilgiler: “Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḫālüm” sözcükleriyle başlayan birkaç satırlık ferâğ kaydı bu nüshada bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḫamdü li’llāhi’l-lezī ḫafıza’z-zikre ‘an-taḫrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḫnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḫāfızūn ve’ş-şalātu ‘alā-ḫāfızihī bita‘līmi lāfızihī kemā-fi-levḫi maḫfūzihī ve ‘alā-şahbihī ve ālihī’l-maḫzūzihī birumūzihī ve melḫūzihī

Sonu (178a): Dānişem ez-‘ālem-i taḫḳīḳ baḫş

Ber-ḫarīḳ-i Muştafā tevfiḳ baḫş

Hem revā kun ḫācet-i ān bendegān

Ki du‘ā mi-ḫ’āştend ez-mā nihān

Ber cemī‘-i ehl-i imān kun kerem

Tā be-keş bāşed Sürürī lācerem

11) Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Ms. Turk. E. 25/1, (BO.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser 113 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 189x145 mm cilt ve 147x102 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfaları sarı renktedir. Cetvel kullanılmamıştır. Metin besmele ile başlamaktadır. “Beyt”, “velehu eyzân”, “şi‘r” gibi kelimeler surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısralar surhla çizilmiştir. Sonraki sayfanın ilk kelimesi reddâdeler ile gösterilmiştir. Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshada çok az sayıda derkenar bulunmaktadır. 113b-163a arasında farklı bir metin bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (113a): Ki kerem ümîdi beni bu maḥmile yoldâş eyledi murâd sârbândan re’îs-i ṭarîḳatdur ve yük düşmeden murâd muşîbet vâḳı‘ olmaḳdur ve andan i‘ânet taleb itmekden murâd naşîḥat u tesliyet istemekdür

12) Bursa İnebey Kütüphanesi, Haraçcıoğlu, 985, (Bİ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 258 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 208x125 mm cilt ve 184x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Salbek şemseli, miklepli, kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Kahverengi sayfalara sahiptir. Metin cetveller içerisinde yer almaktadır. İlk sayfada besmele bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı ile yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla

çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Bu derkenarların bazıları Sürûri'nin şerhine aittir. Ancak kimisi de Sûdî şerhinden alıntılardır. Bu alıntıların altında kırmızıyla “şerh” yazısı yazılıdır. Bu derkenarlar genellikle “maḥşûl-i beyt” ifadesiyle başlamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzü boştur. Bu sayfadan sonra 4 boş sayfa ile 1a sayfası vardır. 1. ve 2. boş sayfada yazı yoktur. 3. boş sayfada Farsça bir beyit, iki adet temellük kaydı ve bir mühür bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında Bursa İnebey Kütüphanesi'ne ait arşiv bilgisi yer alır. 1a'dan önceki sayfada “Şerḥ-i Ḥāfız cild-i evvel” yazısı ve 1a'da “aded eczâ” yazıları bulunmaktadır. 1a'da Bursa Genel Kitaplığı'na ait arşiv kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳa‘a'l-ferāgu min tenmîki hazā'l-kitābü'l-müsteṭāb fi-evāḫiri Rebî'ü'l-āḫir min şühûri sene ḥams ve ‘aşrîn ve elf bi-yed-i ez‘afî ‘ibādu’llāh ve aḫvecî ḥalku’llāh Muḥammed bin Şa‘bān el-ḫaṭîb fi-ḳaşaba-i Dırāma fi-Cāmi‘-i Yıldırım Bāyezîd min fuḳarā’i şeyḫ Şeyḫülislām İbrāhîm el-Ḳarîmî el-Ḥalvetî ‘afāu’llāhu ‘anhüm bi-luṭfihi ve keremihi āmîn (1025)

Müstensih: Muhammed bin Şa‘bān tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha Dırāma'da 1025 yılında Rebiülahir ayının sonlarına doğru istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da ketebe kaydı yer almaktadır: “Ketebetü'l-faḳîrü'l-ḫaḳîrü'l-muḫṭāc ilā raḫmetü'l-melikü'l-ḡaffûr Muḥammed ibn Şa‘bān el-Ḥalvetî min fuḳarā-i İbrāhîm Efendi el-Ḳarîmî el-merḫûm fi-tārîḫ sene 1025”

Diğer Bilgiler:

Başı (1b): El-ḫamdü li’llāhi'l-lezî ḫafîza'z-zikre ‘an-taḫrîfi raybe'l-menûni kemā-ḳāle innā naḫnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḫāfîzûn ve'ş-şalātu ‘alā-ḫāfîzihi bi-ta‘lîmi lāfîzihi kemā-fi-levḫi maḫfûzihi ve ‘alā-şahḫibi ve ālihi'l-maḫzûzîne birumûzihi ve melḫûzihi

Sonu (258a): Keşret-i eşḡālüm ve teşevvûş-i ḫālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Ḥ‘āce Ḥāfız ve beyân-ı ma‘ānî-i lāfîza on ay miḳdârı

zamānda ve bu deñlü evānda nişf miqdārı şerh olunup ‘ayn harfi şerhine gelinüp andan şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

13) Bursa İnebey Kütüphanesi, Orhan Camii, 1193, (Bİ.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 447 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 204x128 mm cilt ve 132x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, miklepli, kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Sayfaları beyazdır. Ön kapağın iç yüzü sarı renktedir. Şerh edilen mısralar surhla yazılmıştır. Ayrıca başlıklar da kırmızı renktedir. Müstensih, şiir örneklerini yazarken bir alt satıra geçmiş beyitlerin mısralarını bazen yan yana bazen de alt alta olacak şekilde yazmıştır. Böylelikle şiir örneklerinin metnin akışında açık bir şekilde görülmesini sağlamıştır. Sayfa kenarlarında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının alt kısımlarında ise reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü, bir boş sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. Kapağın iç yüzünde eserin arşiv numarası ve koleksiyonu Arap harf ve rakamlarıyla yazılmıştır. Sonraki sayfada Bursa Genel Kitaplığı, Orhan koleksiyonuna ait 1193 numaralı arşiv kaydı ile Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi’ne ait 616 numaralı arşiv kaydı yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Qad istirāhü’l-ķalem li-naķli hazā’ş-şerhi mine’s-sevādü’l-beyāz ‘alā yedi aķkiri ‘ibādu’llāh İbn Şücā‘ ‘Abdullāh fi leyletü yevmü’ş-şālīş ve ‘uşri’ş-şānī mine’ş-şülüşü’ş-şālīş mine’s-seddü’s-sādis mine’nişfu’l-evvel mine’s-senetü’l-ġalaķ be-dūni harfü’t-ta‘rīf fi Medīneti Qoştaņiniyye

Müstensih: İbn Şücā Abdullāh

İstinsah Tarihi ve Yeri: Kostantiniyye, 1039

Muhtelif Kayıtlar: 1a’da Sultan Orhan Kütüphanesi’ne ait mühür bulunmaktadır. Bunun dışında kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş kısmı eksiktir. Metin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 6. gazelinin 4 beytiyle başlamaktadır.

Başı (2a): “Hoş-h̄ând dūş bülbül Gül ü mül halkasında hoş oğdı dün gice bülbül murād halka-ı gül ü mülden cenāb-ı Hāğdan olan inbisāt u inkişāfdur ve bülbülden murād ol cānibden olan tenbīh-i nebiyyedür

Sonu (447b): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i hālüm ve teferruğ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı H̄āce H̄āfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nısf miqdārı şerh olunup ‘ayn harfī şerhine gelinüp andan şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

14) Bursa İnebey Kütüphanesi, Genel, 2182, (Bİ.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 372 varaktan oluşan eserin her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 214x157 mm cilt ve 152x63 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Şemseli, meşin, fersûde hâlde koyu siyah renkte bir cildi vardır. Cildin iç yüzü ebru desenlidir. Sayfalar krem rengindedir ve cetvelsizdir. Bazı sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Şerh metni siyah mürekkeple yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstüne kırmızı çizgiler çekilmiştir. Başlıklar surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cild kapağının iç yüzü boştur. Sonraki sayfada 2 adet temellük kaydı, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'ne ve Bursa Genel Kitaplığı'na ait arşiv kayıt bilgileri vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “Temellükü’l-‘abdi’l-fakîr ilâ rahmetihi Rabbi’l-melikü’l-ḥabîr Muḥammed bin Aḥmed el-ḥaḳîr” ibâreleriyle 1028 tarihli temellük kaydı bulunmaktadır. Diğer temellük kaydı ise Muştafâ bin el-Ḥâc Müderris adınadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihive ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (372b): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥ’âce Ḥâfîz ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

15) Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphânesi, 19 Hk 4663, (Ç.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 99 varaktan oluşan eserin her sayfasında 19 satır vardır. Nüshanın yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 215x160 mm cilt ve 155x115 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Siyah bez üzerine mavi kâğıt kaplı mukavva bir cildi vardır. Arma filigranlı kâğıt türüne sahiptir. Eserin sırt kısmında “Çorum İl Halk Kütüphanesi’ne ait eserin 4663 arşiv numarasını gösteren bir arma bulunmaktadır. Eserde serlevha yoktur. Yazılar, besmelenin hemen altından başlamıştır. Metin içerisinde bölüm ve şiir başlıkları; kıt’a, beyt, hikâye gibi örnek metinler surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısranın, izah edilen kelimelerin ve “murâd budur ki” tarzında açıklama yapılırken bu ibârelerin üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanı dışında derkenârlar vardır. Bu derkenârların bitiminde “minhu” yazılıdır. Metinde takip eden sayfaları göstermek maksadıyla reddâdeler kullanılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın arka yüzünde Arap harfleriyle “umümî duḥûl numarası 4663” yazılıdır. Bu kısım ile 1a arasında içerisinde çeşitli yazıların var olduğu biri boş iki sayfa yer almaktadır. Bu sayfaların ilkinde “el-cildü’l-evvel min

şerh-i Dîvân-ı Hâce Hâfız-ı Şîrâzî”, “min mü’ellifâti efđalü’l-‘ulemâ ve’l-mevâlî ve ekmelü’l-fuzalâ ve’l-e‘âlî Mevlânâ Sürürî Efendi ekrema’llâhi te‘âlî fi’l-cinânî ‘alâ yemerru bi’l-cinân”, “et-taşavvufü ‘ilme bâhiş-e ‘an zâtu’llâhi te‘âlâ ve şifâtihi min hayşu’l-vuşûli ileyhâ bi’l-‘ameli’s-şâlihi” ifadeleri bulunmaktadır. Bu yazıların dışında “Mu‘ammâ-yı Bûse” başlığının altında “Zi-la‘l-i yâr h‘âhem zıdd-ı şarkî/ Be-tâzî vü derî vü qalb ü taşhîf” beyti yer alır. Ayrıca muammâya dair bir izâh bulunmaktadır. Sonraki sayfada herhangi bir yazı yoktur. 1a’da ise “Hâce Hâfız-râ şebî didem be-h‘âb / Goftem der-fazl u dâniş-i bî-mişâl” matlarıyla başlayan bir şiir vardır. Farklı bir hatla “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız Birinci Muştafâ bin Şa‘bân el-mütehalluş be-Sürürî el-müteveffâ sene 969” ibâresi yazılıdır. 1a, 1b ve 100b numaralı sayfalarda ise “vaqafa ‘alâ ehlü’l-‘ulümü’s-seyyid Ahmed Feyzî Müftî-i Çorum 296” yazılı mühürler bulunmaktadır. 1a’da ayrıca Arap harfleriyle varak, satır ve cilt numarası bilgileri yazılıdır.

Ferâğ Kaydı: Eserde ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi yoktur.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi hakkında bilgi yoktur.

Muhtelif Kayıtlar: Mülkiyet Kaydı: 1a’da “Kad istişabetü’l-fakîrû’l-ħaķîr ila’llâhu’l-ġanî Muħammed Emîn İbn Beg ‘Alî” ibâreleri ile mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Eserin sonu eksiktir. Nüsha, “Rüşen ez-pertev-i rüyet nazârî nîst ki nîst/ Minnet-i ħâk-ı deret ber-başarî nîst ki nîst” matla’ıyla başlayan gazelin 10. beytine kadarki kısmı içermektedir. Bu gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 101. gazeli olup nüsha bu bölümden itibâren nokсандır.

Başı (1b): El-ħamdü li’llâhi’l-lezî ħafîza’z-zikre ‘an-taħrîfi raybe’l-menûni kemâ-ķâle innâ naħnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ħâfîzûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ħâfîzihi bita‘limi lâfîzihi kemâ-fi-levħi maħfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maħzûzîne birumûzihi ve melħûzihi

Sonu (100b): Ğarḡ-ı āb u ‘araḡ eknūn ŧeḡerī nīst ki nīst Şuya ve dere ğarḡ ŧimdi bir ŧeker yoḡdur ki yoḡdur ya‘nī bir ŧeker yoḡdur ki ŧuya ve dere ğarḡ olmaya murād leb-i ŧīrinden kelām-ı İlāhīdür ki ma‘den-i lezzātdan

16) Erzurum İl Halk Kütüphanesi, Erzurum Yazmalar, 192 : 25 Hk 20705, (E.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 125 varaktan oluşan eserin her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Yazı türü kırma taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x160 mm cilt ve 165x110 mm yazı alanına sahiptir. Sırtı kahverengi pandizot desenli kâğıt kaplı mukavva bir cildi vardır. Kâğıt türü arma filigranlıdır. Sayfalar nohudî renktedir ve yapraklarda rutubet lekeleri vardır. Yazı alanı cetvelsizdir. Metin besmele ile başlamaktadır. Şerh metni siyah mürekkeple yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar ve bazı kelimeler surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Metnin alt kısmında reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da mavi harflerle “İbrahim H. Leylioḡlu” yazısı, 20705 numara bilgisi, silinmiş hâlde temellük kaydı ve kütüphane arşiv bilgisi bulunmaktadır.

Ferâḡ Kaydı: Ferâḡ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri bilinmemektedir.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, “Rū ber-reheŧ nihādem ü ber-men gūzer ne-kerd / ŧad luḡ çeŧm dāŧtem vü yek naḡar ne-kerd” matlarıyla başlayan Şerh-i Dīvān-ı Hâfiz’in 129. Gazelinin 7. beytine kadar olan kısmı kapsamaktadır.

Bu nüshaya Süleymaniye Kütüphanesi üzerinden ulaşılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi’nde bu nüsha “Erzurum Kütüphanesi-Erzurum Yazmalar” şeklinde kataloglanmış olup numarası 192 olarak görünmektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'līmi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (125b): Māhī vü murğ dūş zi-efġān-ı men ne-ḥuft Balık ve ḳuş dūn gice benüm
efġānumdan uyımadı Vān şūḥ-dīde bīn ki ser ez-ḥ'ān ber-ne-kerd Ol yüzsi ve
küstāḥı gör ki başı uyḳudan ḳaldurmadı murād bu iki beytde

17) Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Supplément turc 363, (F.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 198 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 25 satır bulunmaktadır. Metin dīvānî hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 220x160 mm cilt ebatlarına sahiptir. Koyu yeşil sırtı ve kahverenginin tonları ile süslenmiş deri bir cildi vardır. Eser kütüphane tarafından ciltlenmiştir. Sırt kısmının en üst noktasında “Bibliothèque Nationale”, ortasında “Sorourî – Commentaire de Hâfız”, alt kısımda ise kütüphanenin amblemi, “Suppl. Turc 363” arşiv numarası ve “Gardien 1873” yazısı vardır. Cildin ön ve arka kapağının iç yüzüne mavi, sarı, kırmızı ve krem renklerini içeren ebru desenli bir kâğıt yapıştırılmıştır. Şerh metni “Hazā Şerḥ-i Dīvān-ı Hâfız rahmetu'llāhi 'aleyhi” başlığı ve besmele sonrasında başlamaktadır. Şerh metni siyah, başlıklar ise turuncuya yakın bir tonda yazılmıştır. Metin alanı çerçevesizdir ve bu alanının dışında derkenarlar vardır. Şerh edilen mısraların üzeri turuncu renkle çizilmiştir. Sonraki sayfanın ilk kelimesi reddâdelerde verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde ebru süslü sayfanın ortasında yuvarlak içerisinde “Suppl Turc 363” yazısı vardır. Ardından üç boş sayfa gelmektedir. Bu sayfadan sonra “Hazā Sūretü'n-Naḳl” başlığı altında bir sayfalık Arapça bir metin bulunmaktadır. Metnin sonunda “Hāzihi'r-risāle ile'l-mecālisü'l-ğalebe fülān min fülān el-ḳāzī” kaydı yer almaktadır. Bu sayfanın sol üst tarafında ise “Dīvān-ı Hâfız Şerḥi Sūrūrî” yazısı vardır. Sayfanın altında “Bibliothèque Royale” yazılı turuncu tonda bir mühür yer almaktadır. Mührün altında “Volume Se Igs Feuilles - 14 Fevrier 1873” yazılıdır. 1a'da “Ez-kerāmet-i Hâfız-ı Şirāzî başlığı vardır. Başlığın altında “Hâfız ez-dil-i muşḥaf-ı ruḥ-ı düst/ H'āned elḥamdu vü sūre-i

İhlâş” beyti yazılmış ve Hâfız-ı Şîrâzî dîvânından tefe’ül çekmeye dair bilgiler Türkçe bir metne yer verilmiştir. Sayfada mülkiyet kayıtları ve “Bibliothèque Royale” mührü de bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: “Vaqa’ a’l-ferâgu min taḥrîri hâzihü’n-nüşa bi-‘avni’llâh ve tevfiḳihi fi-târîhi min şeliş ve şelişeyn ve elf (1033)

Müstensih: Müstensih: Müstensihin ismine yer verilmemiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 198a’da eserin istinsah tarihi 1033 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “es-Seyyid Veyis 1180” yazıl mühür ve temellük kaydı bulunmaktadır. Ayrıca “İstişabetü’l-fakîr ileyhi ‘izzü şânihi es-seyyid Aḥmed Nûrî” şeklinde başka mülkiyet kaydı daha vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâlâ innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita’lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levḫi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḫûzihi

Sonu (198a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥafîz ve beyân-ı ma’ânî-i lâfîza on ay miḳdârî zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârî şerḫ olunup ‘ayn ḥarfî şerḫine gelinüp andan şürü’ a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu’înu ve bihi esta’în

18) Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Supplément turc 595, (F.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 359 varaktan oluşan eserin her sayfasında 29 satır bulunmaktadır. Nestalik yazı türüne sahiptir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 205x120 mm cilt ebatlarına sahiptir. Yumuşak, kahverengi, parlak görümlü, şemseli deri bir cildi vardır. Sayfaları sarıdır. Kırmızı, tek şeritli cetveller çekilmiştir. 49a’dan sonra cetveller kalkmış; 357b-359b varakları arasında yeniden kullanılmıştır. Metin alanının dışında derkenarlar ve “b”

sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır. Yorum kısmı siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Mısraların üzeri surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde “Suppl. Turc. 595” ibâreli katalog numarası vardır. Sonraki boş sayfada “Volume Se 359 Feuillet-21 Aout 1883” ibâresi yer alır. Devamındaki sayfada bir beyit, tarih mısraı ve “Bibliothèque Impériale” yazılı bir mühür bulunmaktadır. Bu sayfadan sonra bir boş sayfa ve içerisinde şiirin yer aldığı bir sayfa gelmektedir. Daha sonraki sayfada fihrist yer alır. Şerh edilen şiirlerin matla beytinin ilk kelimeleri ve şerhin varak numaralarına yer verilmiştir. 1a sayfası boştur. 359b’den sonra da üç boş sayfa vardır.

Ferâğ Kaydı: “Kâtibü’l-ḥurûf Murtaẓâ Ḥalîfe el-imâm be-Mescidi Ḥacı Ramazân ‘aleyhü’r-raḥmatigi ve’l-ḡufrân”

Müstensih: Eser Hacı Ramazan Mescidi imamı Murtaẓâ Halîfe’dir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydında eserin istinsah tarihi yazılmamıştır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-leẓî ḥafîẓa’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîẓün ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfîẓihi bita‘îmi lâfîẓihi kemâ-fi-levḥi maḥfûẓihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (359b): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfîẓ ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîẓa on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nısf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

19) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, R 2073 (G.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 315 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 23 satır vardır. Metin, nestalik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Kahverengi deri bir cildi bulunan eser, 185x115 mm ebatlarına sahiptir. Sayfaları açık sarı renktedir. Arapça âyet ve hadisler, bölüm başları ve beyit, kıt'a, nazm gibi örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Sayfalarda reddâdeler ve varak numaraları bulunmamaktadır. Yalnızca 315a sayfasında metnin hattından farklı bir yazıyla sayfa numaralandırılmıştır. Asıl metnin kenarında derkenârlara yer verilmiştir.

Zahriye ve Ia Bilgileri: Zahriye kısmında herhangi bir bilgi veya yazı kayıtlı değildir. Nüsha baş taraftan eksik olup yazıların bulunduğu ilk sayfada üzerinde "Gazi Husrev Begova Biblioteka" yazılı bir mühür bulunmaktadır. Aynı sayfanın üst tarafında "Kitābu Şubḥatü'l-Ebrār" ibâreleri yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ve ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu 'an taḥrīri hāzihu'n-nüṣḫatü's-şerīfe vaḳtū'l- 'aṣr fi-yevmü çehârşenbe fi şehri's-Şevvāl min lehver *sene sitte ve şelaşin ve elf* 'an yedi 'Abdu'z-za'ifü'l-faḳīr pūr taḳşīrū'l-muḥṭāc ilā raḥmete rabbi'l-laṭīf li-ḥamdi'l-ḥaḳīri raḥmetu'llāhi 'afu'llāh ve livā'üd-dīn ve'l-cemī'ü'l-mü'minīn ve'l-mü'mināt ve'l-müslimīne ve'l-müslümāt el-aḫyā'i minhüm ve'l-emvāt (1036)

Müstensih: Ferâğ kaydındaki bilgilere göre nüsha Abduzzaif adlı bir kişi tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydında istinsah tarihi 1036/1626-27 olarak verilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Eserin baş tarafı eksiktir. Metin, "Revnaḳ-i 'ahd-i şebābest diğeri bustān-rā" matla'ıyla başlayan gazelin altıncı beytinin ikinci mısraından sonraki bölümleri ihtivâ etmektedir. Eserin tamamlandığı 315a varagından sonraki sayfada "Ḥuṭbe-i Ādem 'aleyhi's-selām" başlıklı Arapça toplamda iki sayfalık bir yazı bulunmaktadır. Hutbenin dili Arapça olup 11 satırdan oluşmaktadır. Bu kısmı "Şerḫ-i Ḥuṭbe-i Ādem" ifadeleriye başlayan Türkçe şerh bölümü izlemektedir.

Başı: mevti min-ṭūli'l-emeli ve ṭūlu'l-emelü min-ḥubbe'd-dünyā ve ḥubbu'd-dünyā re'sü külle ḥaṭī'etin 'Yār-ı merdān-ı Ḥudā bāş ki der-keştī-i Nūḥ' Yār bunda muşāḥib ma'nāsinadur ma'nā-yı mışrā' budur ki Allāh erenlerine yār ol ki Nūḥ gemisinde

Sonu (315a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḥ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥ'āce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda mışf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfī şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

20) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, R 2576 (G.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 350 varaktan oluşan eserin her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Eserin hattı nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 207x140 mm cilt ölçülerine sahiptir. Nüshanın bazı sayfalarında metin cetveller içerisine yazılmışken bazı sayfalarda cetveller bulunmamaktadır. Metinde bölümlerin ve örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri ise surh ile çizilmiştir. Nüshada derkenârlar bulunmakta olup "b" sayfalarının sol alt köşesinde reddâdelere yer verilmiştir. Eserde varak numaraları yer almamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Nüshanın zahriye ve 1a sayfaları boştur.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrīfī raybe'l-menūni kemā-kāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve'ş-şalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu (350): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvûş-i hâlüm ve teferruḡ-ı bâlüm ve şümûl-i melâlüm var iken Dîvân-ı H̡âce H̡âfîz ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miḡdârî zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḡdârî şerḡ olunup ‘ayn ḡarfî şerḡine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

21) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, R 4129 (G.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 343 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser 205x155 mm cilt ölçülerine sahiptir. Dış kapağı gövdeden ayrılmak üzeredir. İç yüzü ebru ile süslenmiş mukavva bir kapağı vardır. Besmele ile başlayan metnin baş tarafında serlevha yoktur. Ayrıca metnin sınırlarını gösteren cetvellere de yer verilmemiştir. Şerh edilen beyitlerin üzeri surh ile çizilmiştir. Bunun dışında örnek şiirlerin başlıkları ve bölüm başları surh ile yazılmıştır. Sağ sayfanın sol alt tarafında reddâdeler bulunmaktadır. Sayfa kenarlarında derkenarlar yer almaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriyede ebru süslemeli ve boş durumdaki iç kapaktan sonra çeşitli yazılar içeren 2 sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. Ön kapaktan sonraki sayfada “H̡âce H̡âfîz-râ şebî dîdem be-h̡âb / Goftem ey der-fazl u dâniş-i bî-mişâl” matlarıyla başlayan H̡âfîz-ı Şîrâzî’nin bir gazelinden ilk iki beyit yazılıdır. Beyitlerin altında silinmiş hâlde surhla yazılı “H̡ikâyet” başlığı ve hemen altında bununla ilgili Farsça bir bilgi yer almaktadır. Hikayeden sonra surhla “Rubâ‘î” ifadesi yazılmış ve silinmiş hâlde H̡âfîz’a ait rubailere yer verilmiştir. Sonraki sayfada bir tane ve 1a’da iki adet mülkiyet kaydı yer alır. 1a’daki kayıtlardan birinin üzeri karalanmıştır. Bu sayfada ayrıca “Şerḡ-i Dîvân-ı H̡âfîz” yazısı ve üzeri çizilmiş ve silik hâlde iki beyit bulunmaktadır.

Ferâḡ Kaydı: Nüshada ferâḡ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Zahriye kısmında biri üzeri karalanmış vaziyette üç mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde “Şümme intikalü ilâ yedi ez’afe’l-‘ibād Muşafâ bin el-Câmî Hasan bin Muşafâ bin Muhammed” kaydı yer almaktadır. Sonraki sayfada ise “Şümme intikalü ilâ desti ez’afe’l-‘ubeyd İbrâhîm İbn Süleymân gafere hümâu’llâhi te‘âlâ bi-ğufrânihi ve raḥmetihi” kaydı mevcuttur.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (324a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvûş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfîz ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nışf miḳdârı şerḫ olunup ‘ayn ḫarfî şerḫine gelinüp andan şürü‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

22) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, R 470 (G.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 216 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Nestalik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 285x200 mm cilt ebatlarına sahiptir. Sayfalar surhla çerçevelemişdir. 6a’da üzerinde “Gazi Husrev Begova Biblioteka” yazılı mor bir mühür vardır. Ortasında Arap harfleri ile kütüphanenin ismi yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Hâfız-ı Şîrâzî’ye ait beyitlerin kimisinde kelimeler harekelendirilmiştir. Bölüm başlıkları ve şiir, rubâî, kıt’a gibi kelimeler surhla yazılmıştır. Cetvellerin dışında derkenarlar yer almaktadır. Derkenarların altında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. Kimi derkenarların hattı metnin yazı türünden farklıdır. “B” sayfasının sol alt tarafında ise reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve Ia Bilgileri: Ön kapağın arka yüzünde “Şâhib İbrâhîm” ve Şâhib Aḫmed bin İsmâil” ifadeleri yer almaktadır. Sonraki sayfada Arap harfleriyle “el-Ḳâsım” ve Latin harfleriyle “Bs 754” yazısı vardır. Ayrıca bir adet mühür bulunmaktadır. Bu

iki sayfadan sonra herhangi bir yazı bulunmayan 1a ile birlikte bir sayfa daha vardır. 216a'dan sonra 5 boş sayfa ve arka kapağın iç yüzü yer almaktadır. 216b sayfasında "be-māh-ı Rebī'ü'l-evvel sene 1034" yazısı yer almaktadır. Sonraki sayfada ise Arap harfleriyle iki ayrı matematik hesabı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Kāne'l-ferāgu min kitābetihi hāzihi'n-nüşha mübāreketü'l-vaqt tulū'ü'l-fecrū's-şānī yevmü's-sebt 'āşiri zi'l-Ḳā'idetü'l-Ḥarām sene eḥadī ve tis' in ve tis'a mi'e (991) 'alā yedi'l-ḥaḳīrū'l-mu'teraḳ bi'z-zenbi ve't-taḳşir Muḥammed İbn Aḥmed el-'Arabī ve min naẓarahü fi hāzihü'l-kitābi ve du'āü'l-kitābetihi ve şalla'llāhu 'alā faḥru'l-'Arabi ve'l-'Acem Muḥammed şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ve 'alā ālihi ve aşḫābihi ve etibbā'ihī mine'l-'ulemā', ve'ş-şüleḫā'i ve'l-aliyyā'i bihüm yevmü'd-dīn temmet fi Şehri Muḥarremü'l-ḥarām fi yevmi erba'a sene seb'a 'aşr u elf (1017)

Müstensih: Muhammed ibn Ahmed el-Arabī

İstinsah Tarihi ve Yeri: 1017

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfizūn ve'ş-şalātu 'alā-ḥāfizihī bita'limi lāfizihī kemā-fi-levḫi maḥfūzihī ve 'alā-şahbihī ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihī ve melḫūzihī

Sonu (216a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfiz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḫ olunup 'ayn ḥarfī şerḫine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu

23) Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000473, (H.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 370 varaktır. Her sayfasında 21satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüşha, 198x133 mm cilt ve 135x75mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar nohudî renktedir. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Metin

cetvelsizdir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların altında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzü boştur. Sonraki sayfada vakıf mührü ve bağış kaydı yer almaktadır. Zahriyye kısmındaki bu bilgilere göre nüshanın sahibi Seyyid el-Hâc Abdulkadir isimli bir kişi olup eserini Valide Atik Câmiine bağışlamıştır. Bağış bilgilerinin altında nüshanın dikkatle kullanılması husunda vakfedilme şartları bulunmaktadır. Sayfanın üst kısmında satır ve varak sayılarını gösteren bilgiler mevcuttur. Sonraki sayfada “Şerh-i Kitâb-ı Dîvân-ı Hâfîz li-Mevlâ es-Sürûrî” ibâreleri ile çelitle Arapça yazılar bulunmaktadır. 1a sayfasında fevâid bilgileri ve iki adet mühür bulunmaktadır. 1b sayfasında Seyyid Abdulkadir adına vakıf mührü vardır. Aynı mühürden iki adet hatime kısmında da yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Es-Seyyid el-Hâc Abdulkadir adına vakıf mührü ve bağış kaydı bulunmaktadır. Temellük ve Vakıf kaydı: Bu haķır ü faķır-i pür-taķşir es-Seyyid el-Hâc ‘Abdulkâdir el-ma‘rûf yâ Mîr Hâce Kemânkeşü’l-Üsküdârî bu kitâb-ı müsteţâbı mülkünden ihrâc idüp Üsküdârda vâķı Vâlide ‘Atîķ Câmi‘-i şerîfine şol şart ile vaķf eyedüm ki talebe-i ‘ulûmdan her kime iķtizâ iderse rehn-i ķavî ve yâhûd kefil-i millî ile virilüp tâ hâceti tamâm olunca hıfz idüp neşâd için kâģıdın bu kimseye ve cildin Şu kimseye ve uşak eline virilmeye ve tebdil ü taģyir itmeye eger şartlardan birisinüñ ħilâfî zuhûr iderse tazmîn olına

Başı (1b): El-ĥamdü li’llâhi’l-lezî ĥafîza’z-zikre ‘an-taĥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ķâle innâ naĥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ĥâfîzûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ĥâfîzihi bita‘limi lâfîzihi kemâ-fi-levĥi maĥfûzihi ve ‘alâ-şahĥibihi ve âlihi’l-maĥzûzîne birumûzihi ve melĥûzihi

Sonu (370a): Keşret-i eşģâlüm ve teşevvüş-i ĥâlüm ve teferruķ-ı bâlüm ve Şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfîz ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miķdârı

zamānda ve bu deñlü evānda nişf miqdārı şerh olunup ‘ayn harfi şerhine gelinüp andan şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

24) Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 474 (H.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 170 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 220x150 mm cilt ve 155x92 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Metnin baş kısmı eksik olup yazılar 2a sayfasından başlamaktadır. Beyt, velehu gibi başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilidir. Sayfala cetvelsizdir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Diğer nüshalara göre daha az sayıda derkenar bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü kahverengi kağıtla kaplıdır. 1a sayfasının üst kısmında “Şerh-i Hâfız dāl kâfiyesinden zı kâfiyesine gelince” ibâresi bulunmaktadır. Hemen altında nüshanın sayfa ve varak bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca Valide Atik Câmii mührü ve vakıf kaydı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü’l-kitāb fi hazā’l-maḳām ve’şalātu ‘alā seyyidinā Muḥammed ḥayru’l-enāmi ve aşḥābihi’l-kitām vaḳa‘a’l-ferāḡu min taḥriri fi-şehri Recebü’l-mürecceb sene tis‘a seb‘ün ve tis‘a mi‘e

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre eser 1079 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Üsküdārda vāḳı‘ Vālide-i ‘Atiḳ Cāmi‘-i şerīfine Emīr Ḥācenüñ vaḳf u vaż‘ eyledügi kitāblardandır

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş kısmı eksiktir. Metin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 140. gazelinin 9. beytinden sonra başlamaktadır.

Başı (1a): Ki bir arpa dūnlar minneti ya‘nī arpa ḳada dūnlaruñ minnetin çekmek yüz baḫman altun degmez murād faḫr ile ḳanā‘at itmek ulıdur māl-ı keşir için minnet-i

alil ekmeñden dimekdür Devlet-i dünyāyı ok gördüm velikin görmedüm / Faqr u
‘uzletde olan ehl-i anā‘ at rāhatın

Sonu (170a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i hālüm ve teferru-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H̄‘āce H̄āfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay midārı
zamānda ve bu deñlü evānda nışf midārı şerh olunup ‘ayn harfi şerhine gelinüp
andan şürü‘ a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve
bihi esta‘īn

25) Hacı Selim Aa Kütüphanesi, Hacı Selim Aa, 00959, (H.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 389 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır.
Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kāıt Özellikleri: Nüsha, 207x143 mm cilt ve 157x80 mm yazı alanı
ölçülerine sahiptir. Sayfaları beyaz renktedir. Metin cetvelsiz olup serlevha
bulunmamaktadır. Başlıkların üzeri surhla izilmiştir. Metin cetvesizdir. Sayfa
altlarında reddādeler vardır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır.
Derkenarların altında “minhu” ibāresi yazılıdır. Bazı kelimeler ve beyitler
harekelendirilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapaının i yüzünde Türke iki beyit
bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında Selim Aa Kütüphanesine ait arşiv kayıt bilgisi
vardır. Sonraki sayfada Arapa ve Farsa beyitler ile bir adet mühür yer almaktadır.
Bir sonraki sayfada hiçbir yazı bulunmamaktadır. 1a sayfasında ise Selim Aa adına
vakıf mührü yer almaktadır.

Ferā Kaydı: Nüshada ferā kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a sayfasında Selim Aa adına vakıf mührü bulunmaktadır. Aynı
mühür 386b sayfasında da tekrar edilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
qāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (386b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı Ḥ'āce Ḥāfīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḡdārı
zamānda ve bu deñlü evānda mışf miḡdārı şerḡ olunup 'ayn ḡarfı şerḡine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

26) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, FAR 00181 (İÜ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 226 varaktır. Her sayfasında 27 satır yer
almaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 212x134 mm cilt ve 160x75 yazı alanı ölçülerine
sahiptir. Meşin bir cilt içerisindedir. 1b sayfasının üst kısmında mavili, altın sarılı,
tezhipli bir serlevha bulunmaktadır. Yazı alanı yıldızlı cetveller içerisindedir.
Başlıklar kırmızıdır. Şerḡ edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının
dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler
bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin başında ön kapağın iç yüzü ile birlikte 3 boş sayfa ve
1a sayfası bulunmaktadır. Cildin üst kapağının iç yüzünde yazı yoktur. Sonraki
sayfanın başında “el-cildü'l-evvel min Şerḡ-i Dīvānū'l-Ḥāfīz li-Sürürī” ifadesi
yazılıdır. Yazının altında kütüphane mührü vardır. Sonraki sayfada hiçbir yazı
bulunmamaktadır. Sonraki sayfada ise Farsça ve Arapça beyitler bulunmaktadır.
Ardından gelen sayfa ve 1a sayfasında hiçbir yazı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (286a): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı H'âce Ḥâfîz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llâhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

27) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 00118, (İÜ.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 205 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Eserin yazıldığı hattın cinsi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 295x180 mm cilt ve 202x104 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı siyah meşin, üzeri kaverengi, şemseli bir cildi vardır. Sayfalar, su yolu filigranlıdır. Eserin bazı sayfa kenalarında derkenarlar vardır. Başlıklar kırmızıdır. Yazı alanı kırmızı cetveller içerisindedir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Temellük kayıtları ve mühürler bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da 2 adet temellük kaydı ve 1 adet şahıs mührü vardır. 201a'da 1 adet kütüphane mührü vardır.

Başı: El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu: Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i hâlüm ve teferruğ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerh olunup ‘ayn harfi şerhine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

28) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 00571 (İÜ.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 322 varaktır. 17 satır vardır. Eserin yazıldığı hattın cinsi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 203x149 mm cilt ve 150x94 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar aharlı olup nohudî renktedir. Önü desenli lake, sırtı kahverengi meşin ciltlidir. Bazı yapraklarda derkenar vardır. İlk varaklarda şerh edilen mısraların ilk kelimelerinin üzeri surhla çizilmiştir. Sonraki sayfalarda ise şerh edilen mısraların tamamının üzeri kırmızıyla çizilmiştir. Sayfa altlarında reddâdeler vardır. Bazı terimler ve başlıklar surhla yazılmıştır. Yazı alanı cetvelsizdir. Serlevha bulunmamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın arka yüzünde hiçbir yazı yoktur. 1a sayfasında ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’ne ait mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü’s-süveyd fî evâ’ili sene seb‘a ve seb‘în ve tis‘a mi‘e (977)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 977/1569 yılında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi yoktur.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Eserin baş kısmı eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 10. gazelinin 7. beytiyle 7a nolu varakta başlamaktadır. 1b-7a varaklarında ise Sürûrî’ye ait olmayan Hâfız Dîvânı’nın bir şerhi yer almaktadır.

Başı (7a): Müşk-efşân-râ girü kırış muruş itmişsin gîsû-yı müşk-efşânı murâd zülfdan ğayb-ı hüviyyetdür ve gîsûdan t̄arîk-i sâlikdür ya' nî ğayb-ı hüviyyetünde bir sırr-ı hafî vardur ki *eṭ-turuḡu ila'llāhi te'alā bi'adedi enfāsi'l-ḡalā'iki* mücebince kendüñe t̄uruḡ-ı muḡtelife kıldıñ

Sonu (321b): Keşret-i eşġālüm ve teşevvüş-i ḡālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı H'âce Hāfîz ve beyân-ı ma'ānî-i lâfıza on ay miḡdârî zamānda ve bu deñlü evānda mışf miḡdârî şerḡ olunup 'ayn ḡarfî şerḡine gelinüp andan şürü'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

29) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 03018 (İÜ.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 321 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Eserin yazıldığı hattın cinsi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x152 mm cilt ve 158x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kırmızı, meşin, lacivert kâğıt kaplı ve mıklebli bir cildi vardır. Sayfa kenarlarında yer yer derkenarlar bulunmaktadır. Başlıklar kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanı cetvelsizdir. Serlevha bulunmamaktadır. Sayfaların rengi nohudîdir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 2 boş sayfa ve 1a'dan sonra metin başlamaktadır. İlk sayfanın en üstünde “Ḳıṭ'a-i Evvel mine's-Sürürî” ve hemen altında “Kitāb-ı Sürürî 'ale'l-Hāfîzu's-Şîrāzî cild-i evvel” ibâreleri bulunur. Sayfanın ortasında kütüphane mührü ve iki adet temellük kaydı vardır. Sonraki sayfada hiçbir yazı bulunmamaktadır. 1a sayfasında mülkiyet kaydıyla çeşitli Arapça ibâreler yer alır.

Ferâġ Kaydı: Ḳad vaḡa'a'l-ferāġu min taḡrîri hazā'l-kitāb fi-yevmü'l-işneyn min şehri evāḡiri Rebî'ü'l-āḡir min şühûri senete şemân ve seb'în ve tis'a mie'e (978) (22 Eylül-30 Eylül 1570)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâġ kaydına göre nüsha 978 yılının Rebiülevvel ayının ikinci gününde tamamlanmıştır.

Muhtelif Kayıtlar: Ahmed bin Şaban adına mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Başı: El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḫi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḫūzihi

Sonu: Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥ'āce Ḥāfīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḫ olunup 'ayn ḫarfı şerḫine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

30) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 09713 (İÜ.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 299 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 285x190 mm cilt ve 263x81 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı ve sertab bölümü bordo meşin, üzeri lacivert kâğıt kaplı ve miklebli bir cildi vardır. Başlıklar ve bazı terimler kırmızıdır. Açıkkanan bazı kelimeler ile şerh edilen mısraların üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. 1b ve 2a varaklarında yaldızlı cetveller vardır. Diğer sayfalarda cetveller kırmızı renktedir. Metin besmele ile başlamaktadır. Kâğıtlar aharlı olup sayfalar su yolu filigranlıdır. “B” sayfalarının alt kısımlarında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da 4 adet silinmiş mühür vardır. Sayfanın başında “Şerḫ-i Dīvān-ı Ḥāfīz li-Sürūrī” ibâresi vardır. Sayfanın ortasında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne ait mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: 1a'da Mustafa bin Muhammed ve Muhammed Sadık bin Ahmed bin Hüseyin adına temellük kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-
qāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (299b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Ḥāfīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḡdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḡdārı şerḡ olunup 'ayn ḡarfı şerḡine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

31) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY00163 (İÜ.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 320 varaktır. Her sayfasında 21 satır
bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihtir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 180x267 mm ebatlarındadır. Koyu kahverengi
meşin bir cildi vardır. Sayfalar rutubet lekeli. 1b varığında tezhipli ve yıldızlı bir
serlevha bulunmaktadır. Serlevhanın ortasında besmele yazılmıştır. 1b-2a
sayfalarında yazılar, yıldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalar cetvelsizdir.
Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Şiir başlıkları ve bazı terimler kırmızı
mürekkeple yazılmıştır. İlk varakta başlıklar sarı renktedir. Bazı mısraların ve
kelimelerin üzerinde hareke bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar
mevcuttur. Derkenarların altında “şahḡ” ve “minhu” gibi ibâreler yazılmıştır.
Sayfanın alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde Farsça beyitler
bulunmaktadır. 1a sayfasında sayfaya bir kağıt yapıştırılmış olup bu kağıtta
Sürürî'nin hayatı hakkında özet bilgi bulunmaktadır. Bilgilerin en sonunda vefâtına
düşülen tarihe yer verilmiştir. Sayfanın üst kısmında “Edebiyât Kütübḡanesi 163”
yazısı vardır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḡa'a'l-ferāḡu min hazā's-şerḡi li-Dīvāni'l-Ḥāfīz bi-'avni
'ināyeti'llāhi'l-melikü'l-mennān ve ḡüsni tevfiḡü'l-vāḡidi'l-ḡannān ed-deyyān 'an
yedi 'abdu'z-za'ifü'n-naḡīf el-faḡirü'l-ḡaḡir Rıḡvān bin 'Abdulmennān el-muḡḡac ilā

rahmeti'llāhi'l-müste'ān ve şefā'atihi Muḥammed 'aleyhi's-selām ḥabībū'r-Raḥmān fi'l-yevmü's-şāliḡ min şehri Ramażānū'l-Mübārek min şühūr senete şemān ve seb' in tis' a mi'e (978)

Müstensih: Rıdvan bin Abdülmennân

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâġ kaydına göre nüsha 978 yılında Ramazan ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri bilinmemektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḡāle innā naḡnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḡāfızūn ve's-şalātu 'alā-ḡāfızıhi bita'limi lāfızıhi kemā-fi-levḡi maḡfūzıhi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḡzūzıne birumūzıhi ve melḡūzıhi

Sonu (320b): Keşret-i eşġālüm ve teşevvüş-i ḡālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḡdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḡdārı şerḡ olunup 'ayn ḡarfı şerḡine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta' in

32) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY01561 (Ü.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 245 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır. Eser talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 261x162 mm cilt ve 181x89 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. 1b sayfasında tezhibli bir serlevha vardır. Serlevha mihrabiyevidir. Başlıklar ve bazı terimler kırmızıyla yazılmıştır. İlk varakta bu terimleri yazarken altın sarısı renk de kullanılmıştır. Metinde şerh edilen mısralar ve bazı kelimeler harekelendirilmiştir. Metin, yaldızlı cetveller içerisindedir. Kâğıtlar aharlıdır. Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Şemseli ve miklebli, kahverengi meşin bir cildi vardır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Derkenarların altlarında "minhu" ve "mim" gibi işaretler vardır. "B" sayfalarının alt kısmında reddâdeler yer almaktadır.

Ferâġ Kaydı: Nüşhada ferâġ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı: El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve'ş-şalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu: Keşret-i eşḡālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olup 'ayn ḥarfi şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

33) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Mc_Yz_K.000250, (İA.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 178 varaktan oluşan eserin her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 195x125 mm cilt ve 155x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, koyu kahverengi mukavva bir cildi vardır. Şirazesinin üst kısmı tahrip olmuştur. Besmele ile başlayan netin, cetvel içerisinde yer almaz. Yazılar siyah mürekkeple yazılmış olup bazı bölümlerin ve örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Altlarında ise “minhu” ibâresi yazılıdır. Asıl metin kısmında yer alan bazı kelimelerin üzeri çizilmiş ve “şahḥ” kısaltması ile derkenarda doğru şekli yazılmıştır. Sonraki sayfanın ilk kelimesi reddâdeler vasıtasıyla gösterilmiştir. Sayfalar latin rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Sayfaların rengi sarıdır. Orta kısımlarında ıslanmaya dayalı lekeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Kapağın ön yüzünde kütüphane katalog numarasını gösteren beyaz bir etiket bulunmaktadır. Cin ön kapağının iç yüzünden sonra çeşitli yazılar bulunan iki sayfa ve 1a bölümü gelmektedir. Cildin ön kapağının iç sayfasında “M. Cevdet Kütüphanesi K.250” yazılı mor bir mühür vardır. Altında ise “mā yez'u's-sultānū ekşere mimmā yez'a'l-Ḳur'ānū” kelimeleriyle başlayıp devam eden Hz. Osman'ın ifadeleri yer bulunur. Bu Arapça cümlenin altında üzeri siyah mürekkeple

çizilmiş “Min Şerhu’l-Mevākıf” sözcükleri vardır. Sayfanın orta kısmında “İlāhī ‘abduke’l-‘āşī atāke muķırren bi’z-zünūbi ķad da‘āke / Fe-in taġfir ve ente ehlün lizāke fe-in taṭrud femen yerḥam sivāke” mısralarından oluşan Ebî Nüvās’a ait bir şiir yazılıdır. Sayfanın alt kısmında ise bir kısmı silinmiş vaziyette Türkçe beyitler vardır. Sonraki sayfanın üst kısmında “et-taḥķīķu fi’l-aşli bi-ma‘ne’t-teşebbüti ve fi’l-arfi yuṭliķu ‘alā işbātü’ş-şey’i ‘aliyyü’l-vechi’l-ḥaķķa’t-tedķiķe fi’l-leķķati min daķaķtū’ş-şey’i izā ce‘āletihī daķiķün fi’l-işṭilāḥi” ifadeleri yazılıdır. Bu yazının hemen altında temellük kaydı vardır. Aynı sayfada “ķāle ‘aleyhi’s-selām ‘aleyküm bi’s-sivāki fe’inne fihi ‘aşre ḥişāli” şeklinde başlayan hadîse yer verilmiştir. Hadîsin hemen sol tarafında bir temellük kaydı daha bulunmaktadır. Sayfanın sol altında Arapça bir dua yer almaktadır. Sayfanın sağ alt köşesinde ise “Şerḥ-i Ḥāfiż için Ḥasan Begden bir ķuruş ziyān alındı” notu vardır. Notun geri kalan kısmı silinmiştir. Bir sonraki sayfaya ve 1a’ya ise Türkçe beyitler yazılmıştır. Şiirlerin arasında “velehu” sözcüğü yer almaktadır. Metnin tamamlandığı 178a’dan sonra “Allāhu ekber Allāhu ekber lā ilāhe illa’llāh” şeklinde başlayan bir bölüm gelmektedir. 178b’de Farsça ve Arapça ibâreler ile “Begüm ‘ālemde senden özge maḥbūb görmedüm hīç ben” mısraına tarih düşülmüş ve hesaplamaları yapılmıştır. Sonraki iki boş sayfada da beyitler bulunmaktadır.

Ferāġ Kaydı: Nüshada ferāġ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: İlk temellük kaydında “Sümme temellükü’l-faķir Muḥammed Sedīduddīn” yazılıdır. İkinci mülkiyet kaydında ise “Min kütübi’l-‘abdu’l-hey ‘Ubeydullāh bin Mūsā el-enāmu li-Cāmi‘ ü’l-Āyāşofya” ifadeleri yer alır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafīza’z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe’l-menūni kemā-ķāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfiżün ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfiżihī bi-ta‘līmi lāfiżihī kemā-fi-levḥi maḥfūżihī ve ‘alā-şahbihi ve ālihī’l-maḥzūzīne birumūzihī ve melḥūzihī

Sonu (178a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i hālüm ve teferruk-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H̄āce H̄āfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miqdārı şerh olunup ‘ayn harfî şerhine gelinüp andan şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

34) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, OE_Yz_0582, (İA.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 207 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser 210x145 mm cilt ve 160x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Koyu kahverengi köşebent içerisinde açık kahverengi mukavva bir cildi vardır. Cildin ön kapağının sol üst tarafında beyaz, yuvarlak bir alan içerisinde eserin arşiv numarası yazılıdır. Metin cetvelsiz olarak yazılmıştır. Serlevha bulunmamaktadır. Yazı alanı dışında derkenarlar vardır. Derkenarların bir kısmı metnin hattıyla uyumludur. Bir kısmı ise farklı bir hatla muhtemelen istinsahtan sonra yazılmıştır. Metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. “Velehu eyzān”, “beyt”, “şi‘r” gibi bölüm ve örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın arka sayfasıyla birlikte dört sayfa ve 1a sayfası gelmektedir. İlk sayfada İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı’na ait arşiv kaydı vardır. Çerçeve içerisindeki kayıta “O.E.582” yazılıdır. Sonraki iki sayfada eserin fihristi bulunmaktadır. Müstensih şerh edilen beyitlerin ilk mısraından bir kaç kelimeye vererek şerhin varak numarasını yazmıştır. Sonraki sayfa boştur. 1a’nın üst sol üst tarafında “Şerh-i Dīvān-ı H̄āfız kıddese sırrahu” yazılıdır. Hemen karşısında ise “Aḥvālīnā şettā ve ḥüsñüke vāḥidün / Ve küllün ilā zāke’l-cemālī yüşüru” beytine yer verilmiştir. Sayfanın ortasında “et-ta‘arrefi ‘ilme bâḥiṣe ‘an zāke’llāhi te‘ālā ve şifātuhü min ḥayṣu’l-vuṣūli ileyhā ve’l-‘ameli’ş-şālīḥi” ifadesi bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında ise Farsça cümle ve beyitler vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Fihriste göre eser 407 varaktır. Ancak eserin son tarafı eksik olduğundan toplamda 207 varak bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-
ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfîzihi bi-
ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-
rumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (207a): Biñ tâ'at ḥizmetini yarım arpaya ḳomazlar murâd budur ki keşret-i
'ibâdete mağrûr olmamağ gerek zirâ Cenâb-ı kibriyâ izhâr-ı istiğnâ idicek çokluğ
tâ'at yarım arpa ḳadrince ḳonmaz ve ol

35) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Bel_Yz_K.000818, (İA.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 277 varaktan oluşan eserin her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 200x125 mm cilt, 160x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Koyu kahverengi, yıpranmış mukavva bir cilde sahiptir. Cilt içi sayfası da kahverengidir. Metin 1b'de dikdörtgen şeklinde surhla çerçevelenmiş bir alanda bulunan “Şerḥ-i Dîvân-ı Ḥâfîz li-Mevlânâ Sürûri nişfu'l-evvel” başlığının hemen altından başlamaktadır. 1b sayfada yazı, çift çizgili cetvel içerisinde yer almaktadır. Yazı alanı sonraki sayfalarda tek çizgili surhla çizilmiş cetveller içerisinde bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. 1b-2a sayfasında bu derkenarlar surhla çerçeve içerisine alınmıştır. Sonraki sayfalarda derkenarlar çerçeve içerisine alınmamıştır. Bazı derkenarların altına “şahḥ” kısaltması konulmuştur. Kimisinde ise “minhu” kısaltması vardır. B sayfasının sol alt tarafında reddâdelere yer verilmiştir. Şerh edilen beyitlerin ve “murâd” kelimesinin üzeri surhla çizilmiştir. Beyt, hikâye, şî'r, rubâî gibi kelimeler surhla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde daire içerisinde Arap harfleriyle “1002” yazılıdır. Bu tarihin alt tarafında “Şāhibü’l-kitāb Mollā Muḥammed” ibâreleri bulunmaktadır. Yan tarafında ise matematik işlemi yapılmıştır. 1a sayfasında “Şerh-i Dīvān-ı Ḥāfız Türkce cild-i evvel” ifadeleri, İstanbul Atatürk Kitaplığı’na ait arşiv kaydı ve sayfanın sol alt tarafında “Yā kebîkec yā Ḥāfız” kaydı yer almaktadır. Yazmanın son sayfasında ise “Maṭbah-ı ‘ālemde yā Rab sensiz aç itme / Aç iderseñ ğam degül nāmerde muḥtāc itme” beyti vardır.

Ferāğ Kaydı: Ḳad vaḳa‘a’l-ferāġu ‘an süveyd hazā’l-kitābü’ş-şerîf bi-‘avnîl’lāhi’l-melikü’r-rabbü’l-laṭîf ‘alā yedu’l-‘abdu’z-za‘îf Ya‘ḳūb bin Ḥasan el-İstanbulî ğafera’llāhü le-hümā ve li-cemî‘ü’l-mü‘minîne ve’l-mü‘mināt ve’l-müslimîne ve’l-müslimāt ve şalla’llāhu ‘alā seyyidinā Muḥammed ve ālihi ecma‘în ve’l-ḥamdi’llāhi Rabbi’l-‘ālemîn fi-vaḳtü’ş-şubḥ fi-yevmü’l-Cum‘a fi’l-eşheri Recebü’l-Mürecceb ḫatmi bi’l-ḥayr bi-‘avnü’r-Rab sene işnā ve elf (1002)

Müstensih: Eser Ya‘kub bin Hasan el-İstanbulî tarafından istinsah edilmiştir. Müstensih istinsah kaydının kenarına “Yā Rab nigāh dār tu îmān-ı ān kesî /Ki îñ ḥaṭṭ-ı men be-ḡ‘āned ü ber-men du‘ā kuned” beytini yazmıştır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 1002/1594 yılında Cuma gününde sabah vakitlerinde tamamlanmıştır.

Muhtelif Kayıtlar: Mülkiyet Kaydı: Zahriye kısmında “Şāhibü’l-kitāb Mollā Muḥammed” ifadeleri ile temellük kaydı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menüni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfîzün ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfîzihi bita‘îmi lāfîzihi kemā-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (277a): Keşret-i eşġālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥ‘āce Ḥāfız ve beyān-ı ma‘ānî-i lāfîza on ay miḳdārî zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārî şerḫ olunup ‘ayn ḥarfî şerḫine gelinüp andan şürü‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

Rūzī ki çarḥ-ı ‘ömr-i ‘azīzem hebā kuned /Der-zīr-i ḥāk bend zi-bendem cūdā kuned

Yā Rab nigāh dār tu imān-ı ān kesī /Kı in ḥaṭṭ-ı men be-ḥāned ü ber-men du‘ā kuned

Destem be-zīr-i [ḥāk] çü ḥāhed şoden tebāh /Bārī be-yādigār be-māned ḥaṭ-ı siyāh

36) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Bel_Yz_K.000820, (İA.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 360 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x145 mm cilt ebatlarına sahiptir. Yazı ebatı ise 150x70 mm ölçülerindedir. Yeşil ebrû ile süslenmiş bir cildi ve miklebi, koyu kahverengi sırtı ve sertabı vardır. İç kapağı nohudî renkte olup ardından sarı bir yaprak gelmektedir. Arka kapağın iç yüzü de sarı renktedir. Metin nohudî renkli sayfalara yazılmıştır. Yazılar cetvellerle gösterilmemiş olup besmele ile başlamaktadır. Şerh edilen beyitler surhla yazılmış ve 146b sayfasına kadar harekelendirilmiştir. Sonraki kısımlarda hareke kullanılmamıştır. Metin alanı dışında derkenarlara yer verilmiştir. Derkenarların hattı metinle aynı olup altlarında “minhu” “şahḥ” gibi işaretler yer almaktadır. Bölüm başları ve örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılmıştır. “B” sayfalarının sol alt tarafında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç kısmı ve ardından gelen iki sarı sayfa boştur. 1a’da ise Atatürk Kitaplığı’na ait eser künyesi bulunmaktadır. Yer numarasının yazıldığı bu künyenin sol tarafında matematik işlemi vardır. Sayfanın orta kısmında “Ḥāfız Şerḥi Sürūrī” ibâreleri yazılıdır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
kāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (360a): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Ḥāfīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfī şerḥine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'in

37) Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1082, (KH.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 277 varaktır. Her sayfasında 23 satır
bulunmaktadır. Yazı tipi kırma taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 208x153 mm cilt ve 164x110 mm yazı alanı
ölçülerine sahiptir. Kahverengi deri sırtı olup bu kısım ebru kâğıt kaplıdır. Miklebli
bir cilde sahiptir. Sayfalar nohudî renktedir. Eserin ilk varaklarında Arapça ibâreler,
şerh edilen mısralar ve başlıklar surhla yazılmıştır. Sonraki bölümlerde bu kısımların
yazımında kırmızı renk kullanılmamıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla
çizilmiştir. Serlevha ve cetvel yoktur. Yazı alanının dışında derkenarlar
bulunmaktadır. Şerh edilen şiirlerin vezinleri derkenarda kırmızı renkle yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cilt kapağınının iç yüzünde herhangi bir yazı
bulunmamaktadır. 1a sayfasında silinmiş bir mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāgu min süveyd ḥāzihü'n-nüşhatü's-şerīfetü'l-
mevsūmeti bi's-Sürürī fi-vaḳtü'l-'aşā' fi-şühürī seneti erba'a ve 'aşrīn ve elf (1024)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mustafa Kadı Zâde adına mülkiyet kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (273a): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı Ḥ'āce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı
zamānda ve bu deñlü evānda mışf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfī şerḥine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

38) Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1476, (KH.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 151 varaktır. Her sayfasında 25 satır
bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesih kırmasıdır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 207x147 mm cilt ve 155x94 yazı alanı ölçülerine
sahiptir. Şemseli, meşin, siyah bir cildi vardır. Cildin ön kapağının iç yüzünde ebru
desenleri mevcuttur. Şerh edilen mısraların üzerinde kırmızı çizgi bulunmaktadır.
Yazı alanı dışında derkenarlar vardır. Eserin başı ve sonu eksiktir. İlk varığın üst
kısmında “Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfız-ı Şirāzī” yazısı bulunmaktadır. Hemen sol tarafında
ise mor renkte kütüphane mühürü vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde
reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin ilk sayfaları eksik olduğundan zahriye kısmı ve 1a
sayfası bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar
bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Metnin başı ve sonu eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 44. gazelinin 4. beytiyle başlamakta olup 219. gazelin 1. beyti ile son bulmaktadır.

Başı (1b): Münkir 'ışk-ı İlâhî olur eger 'ışk-ı İlâhî nûş idüp keyfiyyet ile hürüş idüp ihyâ-yı leyl kıilup ikbâl-i hâzret itmezse be-rev ey zâhid ü ber-dürd-keşân hürde me-gîr" yüri ey zâhid dürd çekicilere ta' na urma

Sonu (150b): Meyhâneden murâd şevk u keyfiyyet taḥşîl kıılinañ maḳâmdur ki bunda murâd cenâb-ı İlâhîdür ve ol dergâhuñ ḳapusın ḳaçmaḳ âdem ḥalḳınuñ ḥikmetinden su'âldür ki dirler etec' alü fihâ men yüfsidü fihâ ve yesfikü'd-dimâ'

39) Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1201, (KH.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 380 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 215x135 mm cilt ve 165x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Üstü koyu kahverengi, gömme şemseli, miklebsiz deri bir cildi vardır. Cildin sırtı ve kenarları vişneçürüğü renginde olup deridir. 1b sayfasında metin yeşil cetvel içerisindedir ve üst tarafta besmele bulunmaktadır. Diğer sayfalarda cetveller bulunmamaktadır. Bazı sayfa kenarlarında derkenarlar vardır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde yazı bulunmamaktadır. 1a'da Farsça ve Türkçe beyitler vardır. Sayfanın alt tarafında Mevlânâ Şeyh Ahmed Siyâhî'ye ait vakıf mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü'l-kitâbi bi-'avni'llâhî'l-melikü'l-vahhâb fi-evâsıtı şehri Zî'l-haccetü's-şerîfe sene seb'a ve sittin ve tis'a mi'e (967)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Mevlânâ Şeyh Ahmed Siyâhî'ye ait vakıf mührü vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
kāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (380a): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Ḥāfīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḡdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḡdārı şerḡ olunup 'ayn ḡarfı şerḡine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

40) Kayseri Raşid Efendi, Raşid Efendi 1306 (RE.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 346 varaktır. Her sayfasında 21 satır
bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 205x140 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar sarı
renktedir. Metin çatı şeklindeki bir çizimin içerisinde yer alan “Rabbi temmim bi'l-
ḡayr” sözcüklerinden ve “besmele”den sonra başlamaktadır. Yazı alanı çift şeritli
cetveller içerisinde yer almaktadır. Beyt, ammā ba'd, şı'r ve velehu eyzān gibi
ibāreler surhla yazılmıştır. Yazı alanının dılında derkenarlar vardır. Derkenarların
altında alt alta “minhu” yazısı yer almaktadır. Şerh edilen mısraların üzeri kırmızı
mürekkeple çizilmiştir. Metnin alt tarafında reddādeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde yazı bulunmamaktadır. 1a
sayfasında Raşid Efendi Kitaplığı'na ait arşiv bilgisi bulunmaktadır. Ayrıca Raşid
Efendi Kütüphanesi'ne ait mühür vardır. 1a sayfasında bir adet temellük kaydı
mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Temmetü'l-kitābi bi-'avni'llāhi'l-melikü'l-vahḡab ve ḡusni tevfiḡıgi ve
şalla'llāhu seyyidinā Muḡammedin ve ālihi ve şahbihi ve ḡad vaḡa'a'l-ferāḡu min
tahrīri ḡāzihü'n-nüşḡati's-şerīfe fi-evāsıḡı şehri Şevvāl fi-yevmü'l-eḡad fi-vaḡtü'd-
ḡuḡā fi-şehri Mar'aş ketebetü'l-faḡirü'l-ḡaḡirü'l-müznib ḡāzeru lem ya'rifu ve izā
ḡābu lem yezkuri Maḡmūd bin 'Oşmān bin Ḥāznedār ḡafera'llāhu lehüm ve li-
cemī'ü'l-mü'mināne ve'l-mü'mināt ve'l-müslimāne ve'l-müslimāt emīri yā

mucîbü's-sâ'ilîn bi-raḥmetike yâ erḥame'r-rāḥimîn târiḥ sene tis'a ve 'aşrîn ve elf (1029)

Müstensih: Ferâğ kaydındaki bilgiye göre nüsha Mahmûd bin Osman bin Haznedâr tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 1029 yılında Şevval ayının birinci gününde duha vaktinde tamamlanmıştır. Nüshanın tamamlanma yeri Maraş olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: Mehmed Râşid adına temellük kaydı bulunmaktadır. 1a sayfasında da Mehmed Râşid adına vakıf mühür yer almaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfızıhi bi-ta'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzıhi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzıhi ve melḥûzıhi

Sonu (345b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥ'âce Ḥâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

41) Kıbrıs II. Mahmud Kütüphanesi, II. Mahmud Ktp. 184, (MK.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 272 varaktır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x140 mm cilt ve 190x69 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi, şemseli, miklebsiz deri bir cildi vardır. Cildin ön kapağının üst köşesinde Arapça yazılar ile "Hâfız Şerhi Cild-i Evvel" ibâreleri yazılıdır. Başı ve sonu eksiktir. Başlıklar kırmızıdır. Bazı kelimelerin ve şerh edilen mısraların üst tarafında kırmızı çizgi vardır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane mührü vardır. Mühür dışında başka bir kayıt veya yazı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın ön kapağının iç yüzünde bulunan kütüphane kayıt bilgilerinde nüshanın arşiv numarası 76, katalog numarası 57 olarak gösterilmiştir. Bu kayıt cetvelinin hemen altında ise “M.184” kaydı yer almaktadır. Nüsha, Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında “II. Mahmud Ktp. 184” şeklinde kayıtlıdır. Bu sebeple nüsha tanıtılırken bu numara bilgisi kullanılmıştır.

Eserin baş ve son kısmı eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 20. gazelinin 5. beytinin şerhiyle başlamaktadır. Nüshanın “Harfî'r-râ”ya kadar olan bölümü içermektedir. Yani 278. gazelle birlikte eser son bulmaktadır.

Başı (2a): Yüzi qaralığına bu delıldür ve şubh-ı şâdıkuñ nefsi ardınca güneş doğar pes sen dahi şıdka duruş ki nefsüñden âftâb-ı ma'nevî tulu' ide Kâzibüñ sonunda zulmetdür bunı gör şâdıq ol / Uydurur ardınca şemsi şıdqla her-bâr şubh

Sonu (269b): Didi cemî' vaqtde baña iktizâ bu idi murâd budur ki im'ân-ı nazâr olunsa bu ma'nâ ma'lûm u zâhir olur ki nefsüñ dâ'imâ iktizâsı budur ki rûh-ı insânî ve 'aql-ı me'âddan ba'îd olup fesâda vü 'azâba qarîb ola ne'üzü bi'llâhi min şürûri enfüsinâ ve men seyvi'âti a'mâlinâ

42) Kitâbhâne-i Âsitân-ı Kudî Rızavî, Türkçe Yazmalar, 7135 (R)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 88 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Kitâbhâne-i Âsitân ve Kültür Bakanlığı veritabanında eserin cilt ebatları hakkında bilgi yoktur. Eserin sayfaları nohudî renktedir. Serlevha ve cetvel bulunmamaktadır. Yazı besmele sonrasında başlamaktadır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla

çizilmiştir. Bazı sayfalarda surh kullanılmamış; şerh edilen beyitlerin üzeri çizilmemiştir. Yazı alanın dışında derkenarlar vardır. Derkenarların altında “minhu” ibâresi yer almaktadır. 26a’dan sonra çok az sayıda derkenara yer verilmiştir. Eser boyunca “B” sayfasının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç sayfası boştur. 1a ile birlikte iki boş sayfa daha vardır. İlk boş sayfaya eserin isim, müellif, hat, numara, vakıf ve tarih bilgilerini gösteren Kitâbhâne-i Âsitân-ı Kudsi’ye ait bir künye kağıdı yapıştırılmıştır. 1a ve diğer sayfada da herhangi bir yazı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler (1b): Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında nüshanın arşiv numarası 660 olarak verilmiştir. Kitâbhâne-i Âsitân veritabanında ise nüsha 7135 numarada kayıtlıdır.

Başı (88b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu: Her kim ki ḥazân yilinüñ yağmacılığını bildi murâd şarâbdan ‘ışk-ı İlâhî ve ‘ibâdetdür ‘âkil olan aña iştiğâl idüp ‘ömre i‘timâd itmez ki nâgâh bād-ı ecel esüb bād-ı ḥazân gibi gül ‘ömri fenâya virür Çi hoş bâğîst bâğ-ı zindegânî / Ger îmen bûdi ez-bād-ı ḥazânî

43) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 42 Kon 3731, (K.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 337 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x140 mm cilt ve 145x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Keşideler kırmızıdır. Şemseli, zencirekli, meşin, miklebli, şirazeli kahverengi bir cildi vardır. 1b-2a sayfalarında yazı alanı kırmızı cetveller içerisindedir. Cetvellerin özensiz bir şekilde çizildiğini söylemek mümkündür. Sonraki sayfalarda cetveller bulunmamaktadır. 1b sayfasının üst kısmında özensiz bir şekilde çizilmiş mihrabiye biçiminde kırmızı bir serlevha vardır. Kıt'a, şi'r, harfû'l-elf gibi başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin baş kısmında 3 boş sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. Zahriye kısmında Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne ait 3731 ve Halil Hamit Paşa Kütüphanesi'ne ait K 660 numaralı arşiv kayıt bilgileri vardır. 1a sayfasında ise vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Sene sitte ve şelâşüne ve elf 'an yedü'l-faķır Muhammed bin el-Hāc Mürüvvet ğafera'llāhu te'ālā lehu ve lehum ecma'ın āmīn (1039)

Müstensih: Nüsha, Muhammed b. el-Hac Mürüvvet tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydında istinsah tarihi 1039 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a sayfasında vakıf mührü vardır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın hatimedden sonraki yaklaşık 1 varaklık kısmı eksiktir. Eser, daha önce Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 32 Hk 660 numarada kayıtlı iken sonrasında Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 3731 arşiv numarasıyla kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ħamdü li'llāhi'l-lezī ħafīza'z-zikre 'an-taħrīfi raybe'l-menūni kemā-ķāle binnā naħnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ħāfīzūn ve's-şalātu 'alā-ħāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levħi maħfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maħzūzīne birumūzihi ve melħūzihi

Sonu (337a): Benüm işüme idesin ol dem bir du'ā ey Hāfīz murād budur ki şubħ vaķtinde nāle vü tazarru' rindler ya'nī muħlişler ħālīdür ve ol vaķt icābet-i du'ā

maḥallidür lâcerem ‘ammemū du‘ā’iküm ḥasebince ğayrılara daḥi du‘ā itmek gerekdür ve ğayrılar seḥer-ḥiz ü muḥliş olanlardan istid‘ā itmek gerekdür

44) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Rodos 1043, (K.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 221 varaktır. Her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Metnin yazı hattı taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 247x150 mm cilt ve 177x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Nüshada mürekkep yanıkları mevcuttur. 1b sayfasında tezhipli, mihrabiyeli, mavi ve sarı desenlerle süslenmiş serlevha bulunmaktadır. Yazılar yaldızlı cetveller içerisinde yer almaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi vakıf mührü ve bir adet mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Sayfanın üstünde silinmiş vaziyette “Şerḥ-i Ḥāfız Sürürî” ibâresi vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a’da Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi vakıf mührü vardır. Temellük Kaydı: 1a’da es-Seyyid Muhammed Sadık adına temellük kaydı vardır.

Diğer Bilgiler: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’nde, Rodos 1043 arşiv numarasıyla kayıtlı olan bu nüshanın önceki arşiv numarası “Edebiyat 13” şeklindedir.

Başı: El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızün ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfızıhi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu: Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i hâlüm ve teferruğ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerh olınup ‘ayn harfi şerhine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

45) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Rodos 1096, (K.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 334 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metin, talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x150 mm cilt ve 155x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kurt yenikleri ve mürekkep yanıkları mevcuttur. Sayfalar aharlıdır. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üst kısmı surhla çizilmiştir. Metinde serlevha ve cetvel bulunmamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Altında “minhu” ibâresi bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin başında 4 boş sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. İlk boş sayfada “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız” başlığı mevcuttur. Altında “satır 21” ibâresi vardır. Sonraki sayfada bir rubâinin açıklamasına yer verilmiştir. Metnin hemen altında “Harririhi’l-fakîr ‘Ârif Muhammed” yazısı vardır. 1a sayfasında ise Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi’ne ait vakıf mührü bulunmaktadır. Bu mühür 1b, 333a ve 334b sayfalarında da mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Qad vaqa‘ı tenmîkihi hâzihü’n-nüşatü’l-laîfe (...) es-seyyid Muştafa bin Muhammed el-Ganîvî bi-‘aşhüma’llâhi te‘âlâ tahte’l-livâ’ü’n-nebî fi-evâ’ili şehri Rebî‘ü’l-âhîr el-muntazam fi-samti ‘âm hams ve şemânîn ve elf min târihi hicreti min zıllîletihî’l-gumâm fi’l-hâcireti şalla’llâhu ‘aleyh i ve sellem ve ‘alâ âlihi ve şahbihi fi’d-dünyâ ve’l-âhîret (1085)

Müstensih: Ferâğ kaydına göre nüsha, Mustafa bin Muhammed el-Ganîvî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Eserin istinsah tarihi 1085 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi'ne ait vakıf mührü bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde, Rodos 1096 arşiv numarasıyla kayıtlı olan bu nüshanın önceki arşiv numarası "Edebiyat 44" şeklindedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (334b): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

46) Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 528, (YA.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 128 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 29 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihtir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x150 mm cilt ve 150x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı, kenarı ve miklebi meşinden; ebru kâğıtla kaplı, şirazeli bir cildi vardır. Metnin baş kısmı eksiktir. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfalar cetvelsizdir. Serlevha yoktur. Bazı sayfalarda yazılar harekelendirilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağınının iç yüzünde yazı bulunmayıp hemen sonrasında metin başlamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ketebetihî 'Alâaddīn İbn Muştafâ Ağa 'afâ 'anhümâ fi-evāḫiri Rebī'ü'l-āḫir sene işnâ ve sittin ve elf (1065) va'llāhu'l-mu'īni ve bihi esta'īn va'llāhu a'lem bi's-şavāb

Müstensih: Alâaddin İbn Mustafa Ağa tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydında eserin istinsah tarihi olarak 1065 tarihi verilmektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Şarihin mukaddimesi baştan noksan olup kitabın şerhi tamdır.

Başı: Mâ`il olup ba`zı esrârı sâ`il olup bu haķîr dağı bildügi kadar tađķîķ-i merâm ve tađđir-i kelâm idüp ba`dehu tağrîr-i tağrîre tebdil kılinmağ ve Türkî dil ile ta`bir olunmak taleb olunup ba`zı evķât aña maşrûf kılinup `alâ-vechi`l-icmâl ma`nâ-yı mecâzî beyân ve ma`nâ-yı haķîķî `ayân olundu

Sonu: Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i hâlüm ve teferruķ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı H`âce Hâfîz ve beyân-ı ma`ânî-i lâfıza on ay miğdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miğdârı şerh olunup `ayn harfi şerhine gelinüp andan şürü`a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va`llâhu`l-mu`înu ve bihi esta`în

47) Köprülü Yazma Eser Ktp., Mehmet Asım Bey Koleksiyonu 34 Ma 452, (KÖ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 378 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 215x150 mm cilt ve 160x95 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, miklebli, kahverengi deri bir cildi vardır. Sırt kısmında Köprülü Kütüphanesi'ne ait arşiv kaydı bulunmaktadır. Bazı sayfalarda kurt yenikleri vardır. Nüshanın başında şerh edilen gazellerin alfabe sırasına göre fihristi verilmiştir. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Şiirlerin vezinleri derkenarda kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Diğer nüshalara göre derkenar sayısı oldukça azdır. B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzündeki sayfa boştur. Sonraki sayfada “Sürürî Hâfîz” ifadesi yer almaktadır. Devamında Arapça ve Farsça birkaç beytin ve notun bulunduğu bir sayfa gelmektedir. Bu sayfadan sonra 9 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır. 1a sayfasında bir adet mülkiyet kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshanın sonunda ferâğ kaydı bulunmamaktadır. Yalnızca Arapça olarak 1115 yazılmıştır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metnin sonunda istinsah tarihi 1115 olarak gösterilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da Abdullah bin Muhammed adına mülkiyet kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-
kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfizûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfizîhi bi-
ta'limi lâfîzîhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzîhi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-
rumûzîhi ve melḥûzîhi

Sonu (381b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i
melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfîz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfîza on ay miqdârı
zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp
andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve
bihi esta'în

48) Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi, Vahid Paşa, 608, (V.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 332 varaktan oluşan eserin her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Yazı türü nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 215x150 mm cilt ve 150x85 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Şemseli, koyu kahverengi bir cildi vardır. Şemsesi yıldız desenlidir. Cilt kapağının üst tarafı yıpranmıştır. 1b'de yıldızlı bir serlevha vardır. Serlevha, mavi ve altın sarısı ile tezhiplidir. İlk sayfada cetveller bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar yer almaktadır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Şerh metni siyah; başlıklar kırmızıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzü ve sonraki sayfası boştur. 1a'nın üst tarafında "Ḥâfîz Şerḥi Sürûri" yazısı bulunmaktadır. Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi'ne ait mor renkte arşiv numarasına yer verilmiştir. "Hazret-i Mevlânâ

guft” ibâresinin altında Farsça bir beyit bulunmaktadır. Sayfada bir adet vakıf mührü vardır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü'l-kitâb fi-vaqtü's-şalâ min yevmü'l-Cum'a el-vâkı' fi-şemânî ve 'aşrûn ve tis'a mi'e min Muḥarremü'l-Ḥarâm sene şeliş ve seb'in ve tis'a mi'e (973)

Müstensih: Müstensihin ismi bilinmemektedir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 973 yılında Muharrem ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri bilinmemektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “Min ketebetü'l-faḳîr es-Seyyid Muḥammed Emîn Vâḥîd” ibâreleriyle mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâlâ innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfızihî bita'limî lâfızihî kemâ-fi-levḥi maḥfûzihîve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihî ve melḥûzihî

Sonu (332b): Keşret-i eşgâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥafız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miḳdârî zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârî şerḫ olunup 'ayn ḥarfî şerḫine gelinüp andan şürü'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llâhu'l-mu'înu ve bihi esta'in

49) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2664, (MH.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 270 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Şemseli, zencirekli, şirazesı dağınık kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Ön kapağın iç yüzü ebru desenlidir. Kâğıtlar krem rengi ve rutubet lekeli. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar kırmızı renktedir. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Diğer nüshalara göre derkenar sayısı daha azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cilt kapağının iç yüzü boştur. 1a sayfasının üst kısmında kütüphaneye ait arşiv bilgisi vardır. Sayfanın ortasında “Hâfız-ı Şîrâzî Şerhi Sürûri” ibâreleri bulunmaktadır. Altında ise kütüphane mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 2a üst kenarında İlmi Alinin vakıf kaydı vardır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş ve son kısmı eksiktir. Eser, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 12. gazelinin 4. beytiyle başlamakta olup 325. gazelin ikinci beytinde son bulmaktadır.

Baş (2a): Kücâ hemî revî ey dil bed-în şitâb kücâ kınde gidersin ey dil bu ivmek ile kınde murâd hüsn-i dünyâya mâ’il olup zârârdan ğâfil olmağ ħağâdur dimekdür qarâr u şabr zi-Hâfız tama’ medâr ey düst

Sonu (270b): Rüsûm u elfâz tarîkati ve kelimât-ı ru’ünet ü da’vâ-yı ħağîkati çeng âhengi yolında қо ‘tesbîğ ü taylesân be-mey ü mey-güsâr bağş’ tesbîğ ü taylesânı şarâba ve şarâb-ğâra bağışla murâd çengden şeyğ-i merâkıbdur imdi ey şüfi iştilâğât-ı ibârât-ı taşavvufî

50) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2661, (MH.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 234 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü kırma nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Üstü şemseli, mıklebli, koyu vişne renginde meşin bir cilde sahiptir. Kâğıtlar filigranlı olup rutubet lekelidir. Sayfalar krem rengindedir. 4a’ya kadar şerh edilen mısralar surhla yazılmıştır. Sonraki sayfalarda mısraların üzeri kırmızıyla çizilmiş olup mısralar siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıklar da kırmızı renktedir. Derkenarda vezinler ve açıklamalar yer almakta olup vezinler kırmızı renktedir. Metin besmele ile başlamaktadır. Sayfa altlarında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü ebru desenlidir. Bir sonraki iç sayfa vişne çürüğü renginde olup üzerinde yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada “Şerh-i Hâfız li-Sürürî Çelebi cild-i evvel” yazısı vardır. Hemen altında bulunan aynı mülkiyet kaydı 3 kez tekrar edilmiştir. Devamındaki sayfada “Gözüm yaşıyla yazıldı bu kitâb” cümlesi bulunmaktadır. 1a’da kütüphane arşiv bilgisi ile kütüphane mührü mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mülkiyet Kaydı: 1a’da Hekim Mahmud Efendinin mülkiyet kaydı vardır.

Diğer Bilgiler: Eserin sonu eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 194. gazelinin 3. beytine kadarki kısmını ihtiva etmektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (234b): Cân senûñ mülküñ hevâsı ile ten ḥidmetin eylemez murâd ḳalb vuşûl İlallâh ricâsından terk-i cân idüp aña müteveccihdür ve cân senûñ dergâhuñ muḥabbetinden ten ḥidmetin terk itmişdür dimekdür Beyt ‘Âşıḳa ‘işret gerekmez vaşl-ı ma‘şûḳı gerek Anuñiçün göñli cân ḳaydından

51) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5138/1, (MH.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 207 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı tipi kırma nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 213x147 mm cilt ve 154x88 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yıldız zencirekli miklebli vişne rengi meşin bir cilde sahiptir. Kapağın iç yüzünde ciltle aynı renkte mahfaza vardır. Kâğıtları aharlı olup su yolu

filigranlıdır. Metin besmeleyle başlamaktadır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Diğer nüshalara göre sayısı hayli az olmakla birlikte yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Metinde cetvel ve serlevha yoktur. “B” sayfalarının alt kısmında reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da Farsça ve Araça beyitler bulunmaktadır. 2 tane vakıf mührü ve bir adet kütüphane mührü vardır. Ayrıca kütüphaneye ait arşiv bilgisi mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Ve hüve ni‘amü’n-naşir ve’l-mu‘în şümme nakletihî fi-evâhîri şehru’llâh te‘âlâ Receb min şühûri senete semâni ve selîşin ve elf (1038) ane’l-‘abdu’l-aşru’l-makarr Habîb bin ‘Oşmân el-Belgrâdi

Müstensih: Habîb bin el-Belgrâdi tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha, 1038 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: El-Hac Eyüp adına vakıf mührü vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (207a): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥ’âce Ḥâfîz ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḫ olunup ‘ayn ḫarfî şerḫine gelinüp andan şürü‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

52) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6469, (MH.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 129 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 195x130 mm cilt ve 135x82 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Vişne rengi meşin bir sırtı vardır. Deffeleri kahverengi meşin bir

cilde sahiptir. Keşideleri ve söz başları kırmızı mürekkeplidir. Sayfalar lekeli. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Kâğıt türü üç ay filigranlıdır. Metnin başındaki üç sayfalık bölüm nüshaya sonradan eklenmiş olup bu kısım metnin devamından farklıdır. Bazı bölümlerde Arapça ibâreler de surhla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane arşiv bilgisi, temellük kaydı ve kütüphane mührü bulunmaktadır. Ayrıca “Muhammed Şâdık” yazılı bir mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “Muhammed Şâdık” adına mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 140. gazelinin 9. beytinde son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (129b): Ki bir arpa dūnlar minneti ya‘nî arpa ḳada dūnlaruñ minnetin çekmek yüz batman altun degmez murâd faḳr ile ḳanâ‘at itmek ulıdur mâl-ı keşîr için minnet-i ḳalîl çekmeñden dimekdür Beyt Devlet-i dünyâyı çok gördüm velîkin görmedüm / Faḳr u ‘uzletde olan ehl-i ḳanâ‘at rāḥatın

53) Mevlana Müzesi Türkçe Yazmalar, 2525 (MM.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 380 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Mıklepli, tamir görmüş, meşin kahverengi bir cilde sahiptir. Cildin kapağında kütüphane arşiv bilgisini gösteren etiket vardır. Cilt hasarlıdır ve şirazedden ayrılmıştır. 1b sayfası metnin orjinalinden farklı olup sayfanın başında besmele bulunmaktadır. 1b'de kırmızı cetveller vardır. Diğer sayfalarda yaldızlı cetveller kullanılmıştır. Başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur. Metnin bazı bölümleri harekelendirilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında Sürûrî'nin şerhi ve şârihin kendisiyle ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Bu kısımlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1a'da üzeri karalanmış temellük kaydı, kütüphaneye ait bir mühür ve bir adet vakıf mührü mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Kaḍ vaḳa'a'l-ferâḡu min kitâbeti hazâ'l-kitâbi fi-ğurretin evvelü'l-cemâzeyn min şühûri sene sitte ve sittîn ve tis'a mi'e (966) 'an yedü'l-'abdu'z-za'if ve Âhî İbn Tâceddîn

Müstensih: Nüsha, Âhî İbn Tâceddîn tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 966 yılında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: 1a'da Muhammed Sa'id adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḫi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḫûzihi

Sonu (380a): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfîz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nışf miḳdârı şerḫ olunup 'ayn ḥarfî şerḫine gelinüp andan şürü'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llâhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

54) Mevlana Müzesi Türkçe Yazmalar, 2527, (MM.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser 83 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x142 mm cilt ve 150x77 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi mukavva bir cildi vardır. Sayfalar aharlıdır. Serlevha bulunmamaktadır. Metin sondan eksiktir. 10a sayfasına kadar yazı alanı kırmızı cetveller içerisindedir. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır. 2a sayfasında 2 adet kütüphane mührü bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde 2527 numaralı envanter bilgisi vardır. 1a’da Farsça beyitler ile çeşitli ibâreler bulunmaktadır. Kütüphane mührü ve arşiv kayıt bilgisi mevcuttur. Sayfanın alt kısmında satır ve sayfa bilgilerine yer verilmiştir. Metnin tamamlandığı 83b’den sonra 13 boş sayfa vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın son kısmı eksik olup Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın eser, 91. Gazelinin 4. beytinde sona ermektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfizûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfizîhi bita‘îmi lâfîzîhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzîhi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzîhi ve melḥûzîhi

Sonu (83b): Dür ez-ruḥ-ı u dem be-dem ez-çeşme-i çeşmem Anuñ yañağından ırak dem be-dem gözüm çeşmesinden Seylâb-ı sirişk âmed ü tûfân-ı belâ reft" Göz yaşı seylâbı geldi tûfân-ı belâ gitdi

55) Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire, 7, (MS.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 412 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Kırma talik.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 140x110 mm ebatlara sahiptir. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenar sayısı diğer metinlere göre yok denecek kadar azdır. Yazı alanın alt kısmında reddâdeler vardır. Metinde cetvel ve serlevha bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında 7 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi'nde 56838 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfizûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfizihi bita'limi lâfizihi kemâ-fi-levḫi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḫûzihi

Sonu (412a): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḫ olunup 'ayn ḥarfî şerḫine gelinüp

andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

56) Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire, S 4496, (MS.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 87 varaktır. Her sayfasında 13 satır vardır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 195x211ebatlarındadır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yeni bir gazelin şerhine başlarken bir alt satıra geçilerek “velehu eyzân” başlığı kullanılmış ve yine bir alt satıra geçilerek açıklamalara yer verilmiştir. Bazı ibâreler harekelendirilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin başında 4 boş sayfa ve 1a sayfası yer almaktadır. İlk sayfada Arapça beyitler, Farsça ifadeler ve 1 adet vakıf mührü; ikinci sayfada “Kâle’ı-tayyibi” başlıklı Arapça bir yazı; üçüncü sayfada Arapça, Farsça, Türkçe beyitler ile çeşitli konularda yazılar; dördüncü sayfada Hâfızla ilgili bilgi ve Farsça beyitler ve 1a sayfasında bir adet mühür ile bazı Arapça yazılar bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında S 4496 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi’nde 58362 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Nüshanın önemli bir bölümü eksiktir. Esas aldığımız M nüshasında 365a’da bulunan bölüm bu nüshada 87a’da yer almaktadır. Bu yönüyle nüsha yalnızca sondan eksik bir metin değildir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’ş-şalātu ‘alâ-ḥâfızıhi bi-

ta‘lîmi lâfîzîhi kemâ-fi-levhî mahfûzîhi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzîhi ve melhûzîhi

Sonu (87a): ‘Ayb örtici pādşāh keremi ile yā anuñ keremine murād budur ki hazret-i Haqquñ si‘et-i rahmeti bir mertebededür ki aña nisbet Hâfîzuñ rindligi müşkil günāh degüldür

57) Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire-Mısır, Talat 193, (MS.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 282 varaktır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 155x210 ebatlarına sahiptir. 1b sayfasında mihrabiye bir serlevha bulunmaktadır. Serlevhanın ortasında besmele mevcuttur. 1b-2a sayfasında yaldızlı ve kalın cetveller vardır. Sonraki sayfalarda tek şeritli cetveller kullanılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar yer almaktadır. “B” sayfalarının alt kısmında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk sayfada herhangi bir yazı bulunmamaktadır. 1a’da “Edebiyat-ı Türkî 193” numaralı kütüphane kaydı, Arapça ibâreler ve beyitler, “irtikâb itme şaķın” sözcükleriyle başlayan Türkçe bir metin bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında Talat 193 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi’nde 58362 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’ş-şalātu ‘alâ-ḥâfîzîhi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu (282a): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvûş-i hâlüm ve teferruğ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfîz ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nışf miqdârı şerh olunup ‘ayn harfî şerhine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

58) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 6271, (M.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 190 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Talik

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 225x160 mm cilt ve 150x85 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı bezle tamir görmüş, şemseli, zencirekli, köşebentli, miklebli, koyu kahverengi meşin bir cilt içerisindedir. Kâğıt türü harf arma filigranlıdır. Şîrâzesi dağılmıştır. Bazı sayfalarda kurt yenikleri mevcuttur. Sayfalarda rutube lekeleri bulunmaktadır. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve bazı kavramlar surhla yazılmıştır. 7a’ya kadarki bölümle şerh edilen mısralar ve Arapça ibâreler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sonraki sayfalarda Arapça metinlerin ve mısraların yazımında siyah mürekkep kullanılmış ve mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Metinde cetvel ve serlevha bulunmamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler kullanılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında ve 1a sayfasında yazı bulunmamaktadır. Yalnızca 1a sayfasında kütüphane mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Eser sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 188. gazelinin 1. beytiyle son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (190b): Bu başı mühürlü râz 'âleme ḥikâyet ola murâd budur ki sırr-ı memhûr ehlden mestûr olmaḥ lâzım degüldür ve anda ḥaṭa yokdur zarar 'âleme fâş olup ehl-i nâ-ehl bilmekdedür Cüneyde dir imiş Şiblî anuñ esrâr-ı pinhâni / Niçe fâş olmasun vâ' iz çıkar minberde söylersin

59) Milli Kütüphane, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 388, (M.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 160 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Yazı türü, dîvânî kırmasıdır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x150 mm cilt ve 155x97 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Çeharkuşe meşin, sağ deffesi düşmüş, kurt yenikli kahverengi bir cildi vardır. Söz başları ve mısra üstündeki keşideler kırmızı mürekkepledir. Kâğıt türü, su yolu filigranlıdır. Metnin baş kısmı eksiktir. Nüshada serlevha ve cetvel yoktur. Diğer nüshalarda yazı alanı dışında çok sayıda derkenar bulunmasına rağmen bu nüshada derkenarlar bulunmamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin baş kısmı eksiktir.

Ferâğ Kaydı: Eserin tarihini bildiren bir ferâğ kaydı bulunmamaktadır. Ancak eserin yazım maksadının ve kim tarafından yazdırıldığını gösteren bir kayıt 160b'de mevcuttur.

Müstensih: Molla Tokat medresesindeki talebelerin istifadesi maksadıyla Molla Süleyman tarafından yazdırılmıştır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Toğat mu‘allimlerinden olup her bir t̄alib-i ‘ilm bu haq̄irden ‘ilm ü ma‘rifet taḥṣil itdükde birer kitāb taḥrīr ricā olunurdu tā ki kendülerinden yādigār olup eṣerleri ilā-inqirāzu’d-devrān kılmak için Monla Süleymān daḥi Sürürī ki Ḥāfızuñ ṣerḥinuñ cild-i evvelidür yazdırıldı tā ki bundan ifāde ve istifāde iden kimesne yazanı ve sebep olup yazduranı du‘ā-yı ḥayrdan ferāmūṣ itmeyeler ve’s-selām

Diğ̄er Bilgiler: Eseri başı eksiktir. Nüsha “Yād bād ān ki nihānet nazārī bā-mā būd / Raqam-ı mihr-i tu ber-çihre-i mā peydā būd” matlaıyla başlayan ve Ṣerh-i Dīvān-ı Ḥāfız’da 184. sırada bulunan gazelin 4. beytinin ṣerhiyle başlamaktadır.

Başı (2a): Anuñ üzengüsünde yeñi ay cihān dürici peyk idi murād benüm māhımdan rūḥ-ı nūrānīdür ki çün ṣūfiyāne tāc giyüp ‘ibādetde olur derecāt kaṭ‘ idüp felek evvelki felek-i qamerdür andan tecāvüz idüp gide māh-ı nev anuñ rikābında peyk meṣābesinde olur dimekdür

Sonu: Keṣret-i eṣğālüm ve teṣevvūṣ-i ḥālüm ve teferruq-ı bālüm ve ṣümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda niṣf miqdārı ṣerḥ olunup ‘ayn ḥarfı ṣerḥine gelinüp andan ṣürü‘a taṣmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

60) Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Ktp., 06 Hk 746, (M.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 323 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x135 mm cilt ve 160x80 mm yazı alanı ebatları olan sahiptir. Salbek şemseli bir cildi vardır. Kâğıt türü abadî kağıttır. Metin cetvelsiz ve serlevhasızdır. Ṣerh edilen beyitlerin, anlamı açıklanan kelimelerin ve “ma’nâ budur” gibi ifadelerin üzerinde kırmızı çizgi bulunmaktadır. Başlıklar, vezinler ve diğ̄er bazı kelimeler surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır ve bu açıklamaların altına “minhu” ibāresi yazılmıştır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddādeler vardır. Metin sondan eksiktir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde Ḥāfız Dīvānı’ndan tefeül çekilmesi ve çıkan ṣiirin yorumlanması ile ilgili bilgi verilmiştir. Sonraki sayfada

arşiv bilgisini gösteren not bulunmaktadır. Bunun dışında “Vech-i taḥrīr-i ḥurūf budur ki biñ iki yüz kırk senesinde” ibâresi, kütüphane arşiv bilgisi yer almaktadır. 1a'nın üst tarafında üç beyit bulunmakta olup son beyitte Sürûrî'nin vefâtına düşülen tarih yer almaktadır: “Gitdi şıyâmı gitdi ehli dīnūñ ḥuzûrî / Hâtif buyurdu târīḥ gitdi cihân sürûrî”. Sayfada üç adet temellük kaydı ve üç adet vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 994 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a'da “Ḥayātî Efendi” adına vakıf kaydı ve iki adet vakıf mührü yer almaktadır. Bunun dışında 1b sayfasında Hayatî Efendi adına bir mühür ile üzerinde “Maẓharu'l-luṭf ‘Abdulkerīm” yazılı bir mühür yer almaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīẓa'z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīẓūn ve'ş-şalātu ‘alā-ḥāfīẓihi bita‘limi lāfīẓihi kemā-fi-levḥi maḥfūẓihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥẓūẓine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu: Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfīẓa on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürū‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

61) Milli Kütüphane, Yazma Eser Koleksiyonu: 06 Mil Yz A 3523 (M.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 265 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha 205x150 mm cilt ve 155x115 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Gömme şemseli, zencirekli, miklebli, siyah meşin bir cilde sahiptir. Yapraklar rutubet lekeli. Metnin baş tarafı eksiktir. Nüshada doğrudan bir mısra yazılarak şerhe başlanmıştır. Açıklama kısımları siyah; başlıklar ise surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzerinde kırmızı çizgiler bulunmaktadır. Derkenarlarda ve yazı alanının içerisinde açıklamalar mevcuttur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında “şahh” ibâresi ile metne dair bir düzeltmeye yer verilmiştir. Sayfanın alt kısmında kütüphane arşiv numarası ile Milli Kütüphane mührü vardır.

Ferâğ Kaydı: Sene Cemâziye'l-âhîr 980

Müstensih: Ahmed Mustafazâde

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 980 olarak kaydedilmiştir.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş kısmı eksiktir. Metin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da “Mā-rā zi-ḥayāl-i tu çi pervā-yı şarābest / Ḥam gū ser-i ḥod gīr ki ḥumḥāne ḥarābest” matlaıyla başlayan 48. gazelin 11. beytiyle başlamaktadır.

Başı (1b): Dil raqş-ı künān ber-ser-i āteş çü kebābest Göñül raqş idicidür od üzere kebāb gibi murād budur ki dil ki nūr-ı tecelliden mehcūr ola muzṭarib olur Beyt Āteş-i ruḥsārı nūrından olupdur çünki dūr N'ola göñlüm dönse pır pır āteş üzre çün kebāb

Sonu (269b): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḥ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānî-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

62) Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Ktp., 06 Hk 4623, (M.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 310 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 207x145 mm cilt ve 160x85 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Müzehhep salbek şemseli ve zencirekli, miklebi düşmüş, sırtı aşınmış kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Cilt kapağının içi müzehhep salbek şemselidir ve yıldız serpiştirilmiş ebru kaplıdır. 1b'de laciverd renginde müzehhep desenli bir serlevha vardır. 1b-2a sayfaları yıldız cetvellidir, diğer varaklar kırmızı cetvele sahiptir. Nüsha, çapa filigranlı kâğıt türüne sahiptir. Sayfalar krem rengindedir. Sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Başlıklar ve bazı kelimeler

kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır ve altlarında “minhu” ibâresi yazılıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzü ebru kaplı olup üzerinde şemse bulunmaktadır ve sayfanın üzerine yıldız serpilmiştir. Bu sayfada bir yazı yoktur. 1a’dan önce dört boş sayfa bulunmaktadır. Bu sayfaların ilkinde Mehmed Hilmi’nin 1256 tarihli mülkiyet kaydı vardır. Hemen altında “Hâfız Şerh-i Sürûri” ifadesi yazılmış olup sayfa ortasında “habâb” kelimesinin fetha veya zamme olarak okunduğunda ortaya çıkacak anlam hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilginin aşağısında Farsça bir beyit bulunmaktadır. Bu sayfadan sonra 3 boş sayfa gelmektedir. 1a sayfasında ise iki mülkiyet kaydı ve çeşitli yazılar yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmet bi-‘avni’l-melikü’l-mennân fi-evâsıtı Muḥarrem fi-yevmü’l-Cum‘ a ba‘de’l-‘aşr ḳable’l-mağribü’l-muḥtâc ilâ raḥmetu’llâhi te‘âlâ ve şefâ‘atü’n-nebî ‘aleyhi’s-selâm İbrâhîm ibn Aḥmed ğafera’llâhu lehu ve lehüm ecma‘în târiḫ 1003.

Müstensih: Ferâğ kaydına göre nüsha, İbrahim ibn Ahmed tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğa göre nüshanın istinsah tarihi, 1003 yılının Muharrem ayının ortalarında Cuma gününe denk gelmektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: 1a’da Agazâde Mühürdâr Kara Hasan ve Seyyid Eşref’e ait mülkiyet kayıtları vardır.

Diğer Bilgiler: Nüshada tüm şerhler tamdır. Ancak şerhin sonunda yer alan münâcât konusundaki şiir ile hatîme bu nüshada bulunmamaktadır.

Başı (1b): Rabbi yessir ve lâ-tu‘assir Rabbi temmim bi’l-ḫayr bi’smi’llâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm ve ‘aleyke’l-i‘timâd yâ kerîm el-ḫamdüli’llâhi’l-lezî ḫafîza’z-zikre ‘an-taḫrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḫnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḫâfîzün ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḫâfîzihi bi-ta‘limi lâfîzihi kemâ-fi-levḫi maḫfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḫzûzîne bi-rumûzihi ve melḫûzihi

Sonu (310b): Benüm işüme idesin ol dem bir du‘ā ey Hâfız murād budur ki şubḥ vaḳtinde nāle vü tazarru‘ rindler ya‘nī muḥlişler ḥālīdür ve ol vaḳt icābet-i du‘ā maḥallīdür lācerem ‘ammemū du‘ā’iküm ḥasebince ğayrılara daḥi du‘ā itmek gerekdür ve ğayrılar seḥer-ḥīz ü muḥliş olanlardan istid‘ā itmek gerekdür

63) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 5465, (M.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 147 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 28 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 222x155 mm cilt ve 175x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sağ kapak eksik, sol kapak miklebli, desenli kağıtkaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Yapraklar rutubet lekeli. Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada birtakım fevâid bilgiler yer almaktadır. Sayfa ortasında “Cild-i Evvel Dîvân-ı Hâfız Şerḥ-i Sürûri” ibâreleri vardır. 1b sayfası boş olup metin 2a sayfasından başlamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Metnin baş ve son kısımlarında bazı eksiklikler bulunmaktadır. Giriş kısmında nüshanın mukaddimesi bulunmamaktadır. Metin, doğrudan ilk gazelin şerhiyle başlamaktadır. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 255. gazelinin 4. beytinden sonraki kısım da eksiktir.

Başı (2a): Elā yā eyyuhe's-sākī edir ke'sen ve nāvilhā Elā harf-i tenbīhdür ve yā harf-i nidādur ve eyyu ism-i mübhemdür mu'arrefün bi'l-lām olan isme harf-i nidā dāhil olmak için vesīledür ve aña hā-yı tenbīh dāhil olmuştur te'kīd için ve lafz-ı es-sākī şıfatdur ey lafzına ve edir emr-i hāzırdur edāre yūdīrudan ve ke's şol kadehe dirler ki içinde şarāb ola nāvil emr-i hāzırdur

Sonu (147b): Gönül hūblara virmesün ve anlaruñ ardınca gitmesün murād t̄ahire nazar hūblara gönül viren hayrān-ı cihān olduğın beyāndur taḥkīke nazar şüyūha gönül viren hayrān-ı Ḥaḫ olduğın zikridür her kim ki hayrān-ı cihān olmak istemez

64) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3096, (M.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 157 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x145 mm cilt ve 170x94 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Kahverengi meşin bir sırtı vardır. Kapakları mukavva olup hayli yıpranmıştır. Yapraklar rutubet lekeli. Sayfaların rengi kahverengi tondadır. Metin besmele ile başlamaktadır. Serlevha ve cetvel yoktur. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. 2a sayfasının üst kısmında nüsha hattından farklı bir hatla yazılmış bir derkenar bulunmaktadır. Bu derkenarda Sûdî'nin ilk beytin şerhinden bir bölüm yer almaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde Arapça ibâreler bulunmaktadır. Sonraki sayfada muamma içerikli beyitler, çeşitli Arapça ibâreler ve kütüphane arşiv bilgileri yer almaktadır. Bir sonraki sayfada Hayâlî, Halîl, Kemâl ve Hüsrev gibi çeşitli şâirlere ait Türkçe ve Farsça beyitler ile Arapça şiir ve ibâreler vardır. 1a'da sayfanın ortasında Arapça bir metin, temellük kaydı ve vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “Temellükü’l-fakîr ‘Osmân ibn el-Hâc ‘Ömer” şeklinde mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Kaydın hemen yanında içerisinde yalnızca “‘Osmân” yazan bir mühür vardır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 152. gazelinin 4. beytinden sonrası nüshada bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (155b): ‘Işk-ı İlâhî râyihasınıñ istişmâmı kalb-i mükeddere ‘ilâc oluğın beyândur ‘Ârifî kû ki kuned fehm-i zebân-ı süsen Bir ‘ârif kanı ki süsen dilin aîlaya Tâ be-pursed ki çerâ reft ü çerâ bâz âmed Tâ şora ki niçün gitdi ve niçün girü geldi

65) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 8396, (M)

Bu nüsha, birinci cildin neşrinde esas aldığımız metindir. Nüsha hakkında “Okumaya Esas Alınan Nüshaların Özellikleri” başlığı altında ayrıntılı bilgi verilecektir.

66) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 18 Hk 415, (M.9)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 300 varaktan oluşmaktadır. Karma satır düzenine sahiptir. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 150x210 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Cilt rengi kahverengidir. Üzerinde desenler vardır. Sırt kısmı aşınmıştır. Şirazenin üst kısmı ise zarar görmüştür. Sayfalar sarı renkte olup üst kısmında su lekesi ve yanık izleri bulunmaktadır. Metin besmele ile başlamaktadır. Serlevha ve cetvel yoktur. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada müstensihin yazımla ilgili ortaya çıkabilecek hatalara karşı af talep ettiği Farsça bir beyit vardır. “Tecrübe-i kilik-râ nüvişteest iñ ḥaṭṭ / ‘Afv konîd

haṭāyeş ger şudest ān ğalat” Bu beyit aynı sayfada iki kez yazılmıştır. Sonraki üç sayfada Şerh-i Divân-ı Hâfız’ın fihristi bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı: El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfızîhi bita‘îmi lâfızîhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzîhi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzîhi ve melḥûzîhi

Sonu: Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Divân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma’ânî-i lâfıza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfi şerḥine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

67) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 9603, (M.10)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 241 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 238x170 mm cilt ve 160x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Zencirekli, kahverengi meşin kaplı, miklepli, yıpranmış vaziyette mukavva bir cildi vardır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Üç ay filigranlı kağıt türüne sahiptir. Metnin baş ve son kısmı eksiktir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Baş ve son kısmı eksik olup 1a ve zahriye kısmı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın başı ve sonu eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da Bâğ-ı merâ çi hâcet-i serv ü şanavberest / Şimşâd-ı hâneperver-i mâ ez-ki kemterest matlaıyla başlayan 35. gazelin 6. beytiyle başlamaktadır.

Baş (2a): Bugün tâ ne diye ve anuñ nedür başında murâd budur ki maḥbûb-ı mecâzî şarâb-ı ḥüsn ü luḫf ve şarâb-ı ğurûr u 'unf ve şarâb-ı (8) cevânî ü kâmrânî ve şarâb-ı devlet ü kârdânî mestlûğünden ḥâlî degüldür pes dün va' de-i vaşl itdi şarâb-ı ḥüsn ü luḫf başında idi ammâ anuñ va' dine i' timâd yokdur

Sonu (243b): Bî-çâre gönül ki hiç görmedi 'ömr geçmesin murâd ḳalbüñ ğafletin beyândur ki 'ömr geçdüğün görmez âḫiret tedbîrin ḳılmaz Nazârîst der-dil-i men ki zi-cân ḫaber ne-dâred Güzer-i cihân ne-bîned

68) Milli Kütüphane- Nevşehir Gülşehir Karavezir, 50 Gül-Kara 159, (M.11)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 313 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x138 mm cilt ve 155x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırt bölümü kahverengi olup meşindendir. Cildin üzeri solmuştur ve ebru kâğıt kaplıdır. Miklebi düşüktür. Mukavva bir cildi vardır. Keşide ve başlıklar kırmızıdır. Su yolu filigranlı kâğıt türüne sahiptir. Sayfalar, krem rengindedir. Metin besmele ile başlamaktadır. Cetvel ve serlevha yoktur. Sayfa kenarlarında derkenarlar vardır. Derkenarların altında "minhu" ibâresi yazılıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada Türkçe bir beyit ve kütüphane arşiv bilgisi ile sayfanın en üstünde "el-Cildü'l-evvel mine's-Sürürî" ibâreleri vardır. Devam eden sayfada yalnızca "melâmiyyün" sözcüğü bulunmaktadır. 1a'da ise üzerinde "Seyyid Muḫammed Paşa" yazılı vakıf mührü ile Seyyid Muḫammed Efendi adına temellük kaydı vardır. Kaydın altında 1190 yılı yazılıdır.

Ferâğ Kaydı: İŖbu sene biñ otuz iki târihi Ŗaferü'l-Muzafferinüñ ğırresi a' nâ ibtidâsı gicesi işneyn gicesi bu haķır-i naħıf keşirü'l-ıŖyân muħtâcu'l-ğuftân ya'nî 'Alî İbn Sinân bu Ŗerhi ezân işāya Allāhuekber didükde tamām itdüm ve taħrîrinden daği murādum ihvân-ı Ŗafādan ve Ėallân-ı bi-vefādan bir du'ā-ı Ėayrdur

Müstensih: Ali ibn Sinân tarafından Safer ayında istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Eser, 1032 yılında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi yoktur.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: Seyyid Muhammed adına mülkiyet kaydı vardır.

Başı (1b): El-ħamdü li'llāhi'l-lezî Ėafıza'z-zikre 'an-taħrîfi raybe'l-menüni kemā-ķāle innā naħnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ħāfizün ve'ş-şalātu 'alā-ħāfizihî bi-ta'limi lâfizihî kemā-fi-levħi maħfūzihî ve 'alā-şahbihî ve ālihî'l-maħzūzîne birumūzihî ve melħūzihî

Sonu (313a): Keşret-i eşĖālüm ve teşevvüŖ-i Ėālüm ve teferruķ-ı bālüm ve Ŗümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Ĥāce Ĥāfiz ve beyân-ı ma'ānî-i lâfıza on ay miķdârı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miķdârı Ŗerħ olunup 'ayn Ėarfî Ŗerħine gelinüp andan Ŗürü'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

69) Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, 003962, (N.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 388 varaktır. Her sayfasında 33 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 295x200 mm cilt ve 210x135 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Mukavva üzerine kestane rengi deri kaplı bir cildi vardır. Yıldız şemseli ve motifli bir cilt kapağı vardır. Cilt; salbekli, köşebentli, miklebli ve şirazelidir. Miklebi kopuk bir hâldedir. Ön kapak da kopuk bir vaziyettedir. Kağıtlar su yolu filigranlıdır. Metin; aharlı, nohudî renkli kalın bir kâğıda yazılmıştır. Bu eserin kâtibi Zâhid b. Muhammed Ŗem'î ve Sürûrî Ŗerhlerini bir araya getirip tek bir Ŗerh hâlinde tertip etmiştir. Önce Sürûrî'nin Ŗerhi ardından da Ŗem'î'nin Ŗerhi verilmiştir. 1b-2a sayfası yıldız cetvellidir. Sonraki sayfalarda cetvel yoktur. Metnin başında

diktörtgen cetveller içerisinde “Raḥmet ol mü'min karındaşıma ki bu kitābı yazdıḡda bunı daḡı böyle yaza” cümlesi bulunmaktadır. Hemen altında katibin önsözü yer alır. Başlıklar kırmızıdır. Şerh edilen mısraların ve izahı yapılan kelimelerin üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Altlarında “minhu” ve “şahḡ” ibâresi yer almaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da Nuruosmaniye Kütüphanesi'ne ait arşiv bilgisi, Arapça 3962 sayısı, 2 adet vakıf mührü ve temellük kaydı bulunmaktadır.

Ferâḡ Kaydı: Hazā'l-kitābu'l-faḡir Zāhid bin Muḡammed ḡafera'llāhu lehu ve livāü'd-dīn ve aḡsenü ileyhümā ve ileyhi fī-evāsıḡı Şa' bānu'l-azīm min şühürī sene ḡams vü elf (1005)

Müstensih: Zāhid b. Muhammed tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 1005 yılının Şa'ban ayı ortalarında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: III. Osman tuḡralı vakıf mührü ve İbrahim Hanif adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Diḡer Bilgiler: Bu nüshada Şem'i ve Sürürî'nin Hāfiz şerhi bir arada verilmiştir. Müstensih ilk olarak “Mevlānā Sürürī dimiş” diyerek Sürürî şerhine yer verir. Ardından da “Mevlānā Şem'i dimiş” ibâresiyle Şem'i'nin şerhini aktarır. Eserin başında müstensihe ait bir mukaddime vardır. Sürürî'nin şerhteki maksadını ve şerhin yazım sürecini anlatıp eserin tertibindeki hususlar hakkında bilgi vermiştir.

Başı (1b): Aşḡāb-ı uşşāḡ ve zümre-i pür-eşvāḡ ale'l-ittifāḡ cemī-i māсивādan cennāb u iftirāḡ üzre olup dünyā-yı denīnūñ sürürı ḡayd u bendiyle muḡayyed olmayup (Bu kısım müstensihin mukaddimesidir. Bu bölümden sonra Sürürî'nin mukaddimesi bulunmaktadır.)

El-ḡamdü li'llāhi'l-lezī ḡafıza'z-zikre an-taḡrīfi raybe'l-menūni kemā-ḡāle innā naḡnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḡāfızūn ve's-şalātu alā-ḡāfızīhi bi-ta'limi lāfızīhi kemā-fi-levḡi maḡfūzīhi ve alā-şahḡīhi ve ālihi'l-maḡzūzīne bi-rumūzīhi ve melḡūzīhi

Sonu: 284a'da "Sürûrî Efendi şerh itdügi nüsha bunda tamâm oldı Mevlânâ Şem'î ba'zı Meşneviyyât ve ba'zı kaşide ve Sâķinâme ve Muğannî dağı şerh itse girekdür" ifadeleriyle Sürûrî'nin şerhinin sona erdüği belirtilmiştir. Daha sonraki 4 varakta Şem'î'nin diğer şiirler üzerine yazdığı şerhler yer almaktadır.

Ĥ'âce Ĥâfızuñ rahmetu'llâhi 'aleyhi târihi bu kıt'adan rûşendür kıt'a Çerâğ-ı aşl-ı ma'nâ Ĥ'âce Ĥâfız / Ki şem' buved ez-nür-ı tecellî / Çü der-ĥâk-ı muşallâ keşt medfün / Bi-ĥur târiheş ez-ĥâk-ı muşallâ (385a)

70) Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmalar, New Series Ottoman Turkish Texts New Series Ottoman Turkish Texts 1623 (P.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 148 varaktır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 216 x 162 mm cilt ve 160 x 95 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Cilt kapağı yarı deridir. Kapakları kabartmalı bir tasarıma sahiptir. Kapak büyük ölçüde zarar görmüş olup kırılğan bir yapıya sahiptir. Cilt sarı renktedir. Dikdörtgen çerçeve içerisinde şemse bulunmaktadır. Sayfalar krem rengindedir. Metin besmeleyle başlamaktadır. Cetvel ve serlevha yoktur. Başlıklar ve keşideler surhludur. Bazı sayfalarda derkenarlar vardır. Bunların sayısı diğer nüshalara göre hayli azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metinden önce cilt kapağının iç yüzü ile birlikte iki sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. Kapağın iç yüzünde Arapça kelime ve sayılar, birinci sayfada bir kişinin evlatlarıyla bir beldeye gelip nüfus defterine kaydolması, ikinci sayfada temellük kaydı ve bir mühür, 1a sayfasında üstü çizilmiş iki temellük kaydı ve tamamen karalanmış 3 mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ķad vaķa'a'l-ferâĥu min hazâ'l-kitâbi'l-mübârek nehâru's-sebt ba'de'z-zuhr fi-evâ'ili şehri Rebî'ü'l-evvelü'l-enver fi-milâd nebiyyinâ Muĥammed şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem ve zâlike 'alâ yedi efķaru'l-'ibâd ve aĥvecehüm ilâ rahmeti'l-'azizü'l-vahhâb Monla İbrâhîm bin el-Ĥâc Muĥammed Remîĥzâde be-Anĥakya ĥâfera'llâhu lehu ve livâu'd-dîn ve'l-kitâbihi ve li-küllî'l-müslimîn eecma'in

Müstensih: Monla İbrahim bin el-Hâc Muhammed

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 1164 yılında Rebiü'l-evvel ayında Antakya'da istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Seyit Yahya adına 1200 tarihli mülkiyet beyanı bulunan damga vardır. Seyit Ahmed ibn Abdunâfi adına mülkiyet beyanı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: 1-42a arasındaki varaklarda dar bir yazı alanında metin ilerlemektedir. 42a'da yazı hat değiştiği gibi yazı alanının genişliği de değişmektedir. Eserin sonuna kadar metin bu hatla ilerlemiştir.

Nüsha sondan eksik olup Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 120. gazelinin 2. beytinde son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (148a): Murâd budur ki ḥoḳḳa-bâzlar ḥalkı güldürmek için bir şahş âlet-i hengâme eyleyüp gel senüñ külâhuñda yumurda şaḳlayayın diyüp yumurda anuñ başında şoyup anuñ başını ve yüzini mülevveş idüp rüsvây iderler lâcerem felek oyını

71) Süleymaniye Kütüphanesi, Atıf Efendi Eki, 000267, (S.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 78 varaktır. Her sayfasında 31 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüşanın sayfa rengi sarıdır. Metin 1b'de başlamaktadır. Örnek şiirler, Arapça ibâreler, anlamı ve gramer özellikleri açıklanan sözcükler surhla yazılmıştır. "B" sayfalarının alt köşesinde reddâdelere yer verilmiştir. Yazı alanı cetvelsiz olup metin dar sayılabilecek bir alanda yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane arşiv numarasını gösteren bir tablo bulunmaktadır. Bu arşiv kaydı dışında başka bir yazı yer almamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 78. gazelinin 5. beytiyle son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-
kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bi-
ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-
rumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (78b): Senûñ temâşâñ ile fitne ve kıyâmet ḳalḳdı murâd mest geçmekden
zuhûr-ı farḳ-ı tecellidür ve 'umûm-ı vüs'at-i raḥmet-i İlâhidür Beyt Ğam me-ḥor
gerçi güneh bâlâ vü gâhî pest şud / Pest bâlâ nengered çün raḥmet-i Ḥaḳ mest şud

72) Süleymaniye Kütüphanesi, Darülmescnevi, 000431, (S.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 279 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 270x175 mm cilt ve 205x100 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalarda kurt yenikleri ve yanık lekeleri vardır. Sayfalar sarı renktedir. 1b sayfasında tezhipli, çiçek desenli ve mihrabiyeli bir serlevha vardır. 1b ve 2a sayfalarında yazı alanı yıldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalarda cetveller bulunmamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur. Metin, bazı bölümler haricinde harekelidir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'nın üst tarafında "Nice fehm eyleyem ol beyti ben kim / Anı cānān cāndan söylemişdür" beyti vardır. Sayfanın ortasında bir tane temellük kaydı ve bir tane vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu ve yesri'l-itmām min taḥrīri hazā'ş-şerḥi'd-Dīvāni'l-Ḥāfız ve'l-ebyātü'l-lāfız bi-avni ğafera'llāhi'l-melikü'l-mennān ve ḥüsni teffikü'l-vaḥḥābü'l-ḥannān 'an yedü'z-za'ifü'l-ḥanīfü'l-ḥaḳīrū'l-muḥtāc ilā raḥmeti'llāhi'l-müste'an ve şefā'atihi Muḥammedin Ḥabībü'r-Raḥmān Rıdvan İbn 'Abdu'd-deyyān fi-beledeti Qoşantıyyeyü'l-müḥimiyye ḥamāha'llāhi 'ani'l-āfātu ve'l-beliyye fi-evā'ili Recebü'l-mürecceb min şühürü sene tis'a ve seb'in ve tis'a mi'e (979)

Müstensih: Nüsha, Rıdvan ibn Abduddeyyān tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre eserin istinsah tarihi 979 yılının Receb ayının başlarıdır. Müstensihin yaşadığı yer İstanbul'dur.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: "Vaḳfi hazā'l-kitāb es-Seyyid Ḥāfız Muḥammed Murād Şeyḫ-i Ḥānḳāh Murād Molla sene 1231" ibâreleri ile mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Kaydın hemen altında Hāfız Muhammed Murād adına mühür yer almaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve'ş-şalātu 'alā-ḥāfızıhi bita'limi lāfızıhi kemā-fi-levḫi maḥfūzıhi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzıhi ve melḫūzıhi

Sonu (270b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḫ olunup 'ayn ḥarfı şerḫine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'in

73) Süleymaniye Kütüphanesi, Hafid Efendi, 000367, (S.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 285 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x130 mm cilt ve 130x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, mukavva, kahverengi bir cildi vardır. Cildin köşeleri yıpranmıştır. Ön ve arka kapağın iç yüzü ebru desenlidir. Metnin son kısmında mürekkepler birbirine girmiş olup yazılar okunamaz hâle gelmiştir. Serlevha yoktur. 1b-2a sayfası cetvelsizdir. Sonraki sayfalarda cetveller kullanılmıştır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Bazı sayfalarda derkenarlar bulunmaktadır. Sayfa altında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında “Kitâb-ı Sürûrî Şerhü’l-Hâfize’s-Şirâzî cild-i evvel el-elif ilâ ahir-i harfî’z-zâ” iberesi bulunmaktadır. Sayfanın alt bölümünde Muhammed Hafid adına vakıf kaydı vardır. Bu kayıt sayfada iki defa yazılmıştır. Kaydın hemen altında Muhammed Hafid adına mühür vardır. Ayrıca sayfada iki vakıf mührü daha mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Muhammed Hafid adına vakıf kaydı mevcuttur. Bunun dışında kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfızihî bita‘îmi lâfızihî kemâ-fi-levḥi maḥfûzihî ve ‘alâ-şahbihî ve âlihî’l-maḥzûzîne birumûzihî ve melḥûzihî

Sonu (285b): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn harfî şerḥine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

74) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000716-001, (S.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 290 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 200x130 mm cilt ve 150x85 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar krem rengindedir. Bazı sayfalar şirâzeden ayrılmış olup kimi sayfada da yanık lekesi vardır. 1b'deki yazı diğer sayfalardan farklı olup metni tamamlamak üzere sonradan eklenmiştir. Bu sayfanın üstünde “Hazā Kitāb-ı Sūdī / Sürūrī el-Hāfız” başlığı bulunmaktadır. Mukaddimedede “ammā ba‘d Sürūrī” şeklindeki ifade bu nüshada “ammā ba‘d Sūdī” şeklindedir. Metnin sonunda da hat yeniden değişmektedir. Sayfalarda başlıklar ve keşideler kırmızı mürekkeplelidir. Derkenarların sayısı oldukça azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde 716 numarasına yer verilmiştir. Sonraki iki sayfa boştur. 1a sayfasında “Hāfız Sürūrī”, Hāfız Sūdī”, “716 cild-i evvel” ve vakıf mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Hārriri fī-evāhiri Rebī‘ ü’l-evvel seneti şemān ve şelişin ve elf (1038)

Müstensih: Metnin müstensihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi metnin sonunda yalnızca yıl bilgisi olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a'da bulunan vakıf mührü Farsça yazılmış olup “Hâlet” adınadır.

Diğer Bilgiler: 1b sayfasının yazı tipi metinden farklıdır. Muhtemelen bu sayfa eksik olup daha sonra farklı bir kişi tarafından tamamlanmıştır. Bu sayfanın başında “Hazā Kitābı Sūdī / Sürūrī el-Hāfız” şeklinde bir başlık bulunmaktadır. Mukaddime bölümünde “Sürūrī-i şikeste-dil” şeklindeki ibârenin altına da “Sūdī” yazılmıştır. Bu sayfadan sonraki varakta metin “ben Hāḡ te‘alā kendüye ‘āşık olanlardan kıldı ḡalib-i behişt kılmadı lācerem baña cennet gerekmez dīdār gerek” ifadeleriyle başlamaktadır. Bu ifadeler Şerh-i Dīvân-ı Hāfız’ın 61. gazelinin ilk beytine aittir. Dolayısıyla metnin baş kısmının eksik olduğunu söylemek mümkündür.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-
kālē innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu: Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i melālüm
var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miqdārı zamānda ve
bu deñlü evānda nişf miqdārı şerḥ olup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a
taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

75) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000717-001, (S.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 274 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır.
Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 221x134 mm cilt ve 163x82 mm yazı alanı
ölçülerine sahiptir. Miklepli, kahverengi deri bir cildi vardır. Cildin ön kapağının iç
yüzünde de kahverengi kaplama mevcuttur. Sayfalar nohudî renktedir. 1b ve 2a
sayfaları yaldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalarda tek şeritli kırmızı
cetveller kullanılmıştır. Metin, besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve keşideler
kırmızıdır. Metnin bazı bölümlerinde harekeler kullanılmıştır. Yazı alanının dışında
derkenarlar vardır. Derkenarların altında “minhu” tarzında ibâreler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin iç kapağında herhangi bir yazı yoktur. Sonraki sayfada
Halet Efendi Kütüphanesi'ne ait arşiv bilgi tablosu bulunmaktadır. Bir sonraki sayfa
boş olup diğer sayfada fihrist başlamaktadır. Matla beyitlerin ilk kelimeleri yazılarak
fihrist hazırlanmıştır. Fihrist 4 sayfadan oluşmaktadır. 1a sayfasında “Şerḥ-i Dīvān-ı
Ḥāfız” başlığı, cild-i evvel 717-1 ibâresi, temellük kaydı ve vakıf mührü
bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da Halet Efendi Kütüphanesi'ne ait vakıf mührü ile Ali Rızâ bin Mustafa adına temellük kaydı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (274b): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥ'āce Ḥāfīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfī şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

76) Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir, 000616, (S.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 185 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x135 mm cilt ve 150x80 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Krem renginde, yıpranmış mukavva bir cildi vardır. Cildin siyah deri bir sırtı vardır. Sırt kısmı da hayli yıpranmıştır. Şirazesi dağılmıştır. Sayfalarda rutuber ve mürekkep lekeleri vardır. 1b sayfası metinden farklı bir hatla yazılmıştır. 2a'dan sonraki sayfalarda kırmızı tek şeritli cetveller kullanılmıştır. Başlıklar ve keşîdeler kırmızıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cild kapağının iç yüzünde yazı yoktur. 1a sayfasında vakıf kaydı, Süleymaniye Kütüphanesi'ne ait arşiv kaydı ve İzmir Hisar Kütüphanesi mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a'da "Hışar Cāmi' -i şerif Kütüphānesine vakıf" nüshanın vakfedildiği belirtilmiştir.

Diğer Bilgiler: Metnin ilk sayfası (1b), nüshadan farklı bir hatla yazılmıştır. Var olan yazı farklılığından hareketle bu sayfanın daha sonra tamamlandığını söylemek mümkündür.

Nüshanın son kısmı eksiktir. Metin şerh-i Dīvān-ı Hāfız'ın 166. gazelinin 1. beytine kadarki kısmı ihtiva etmektedir.

Başı (1b): El-ħamdü li'llāhi'l-lezī ħafıza'z-zikre 'an-taħrīfi raybe'l-menüni kemā-ķāle innā naħnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ħāfızün ve'ş-şalātu 'alā-ħāfızıhi bita'limi lāfızıhi kemā-fi-levħi maħfüzühi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maħzūzine birumüzühi ve melħüzühi

Sonu (185b): řabr u ķararı ķādirdür ben miskine virmege murād budur ki maħbūblara ħüsn şüret viren řāni' -i 'ālem-i ķādirdür ki ben miskine řabr u sükün vire ki mā zāġa'l-başaru ve mā taġā ħasebince anlara meyl itmeyem ħüsn ü cemāl ü ān ki

77) Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 000797, (S.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 162 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kāġıt Özellikleri: Nüsha, 205x145 mm cilt ve 155x78 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Cildin şiraze kısmı tamir görmüştür. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanı kırmızı cetvellerle çevrilmiştir. Başlıklar ve bazı ibāreler kırmızıdır. şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında "minhu" ibāresi bulunmaktadır. "B" sayfalarının sol alt köşesinde reddādeler vardır

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde Kılıç Ali Paşa'ya ait arşiv bilgisi bulunmaktadır. 1b'nin üst tarafında "şerh-i ħāfız ez-Sürürī Mir Aħmed 'Ārif 'Alī Paşa" ibāresi ve iki adet vakıf mührü yer almaktadır.

Ferāġ Kaydı: Nüshada ferāġ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 119. gazelinin 4. beytinde son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (162b): Vaḳti zāyi' itmeyüp 'ışık u müşāhede ma'sūḳ u merātibē ile olmaḳ gerekdür ki zamān-ı keşf mümted olmaz Şud ez-burūc-ı reyāḥīn çü āsmān rüşen Oldı çiçekler burclarından felek gibi rüşen bu mısrā' maẓmūnı muḳaddem-i ḥaberdür Zemīn be-aḥter-i meymūn u tāli' -i mes'ūd

78) Süleymaniye Kütüphanesi, Mehmed Ağa Cami, 000148, (S.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 398 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı hattı taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 212x148 mm cilt ve 147x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Zencirekli, salbekli, şemseli, kırmızı deri bir cildi vardır. Şemse kısmı sarı ve gri renkteki süslemelerle işlenmiştir. Cildin iç yüzünde siyah deri kaplama vardır. 1b sayfasının üst kısmında “Hazā Şerḥ-i Sürūrī raḥmetu'llāhi 'aleyh” başlığı bulunmaktadır. Hemen altında besmele vardır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Metnin altında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ilk sayfasında “Yā Ḥāfız Şerḥ-i Sürūrī” ibâreleri ile Süleymaniye Kütüphanesi arşiv bilgileri bulunmaktadır. Bir sonraki sayfada yazı yoktur. 1a'da ise Vakıf kaydı yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāgu min hāzihü'n-nüşatü's-şerīf 'an yedi Muḥammedü'z-ẓaifü'n-naḥīf el-Bosnevī fi-sarāy Ğalaṫa fi-nıṣfu'l-leyl fi-evāḥir şehri Rebī'ü'l-āḥir sene ḥams ve seb'un ve tis'a mi'e (975)

Müstensih: Ferâğ kaydına göre nüsha Muhammed el-Bosnevî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüshanın istinsah tarihi ferâğ kaydından 975 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da bir adet vakıf kaydı mevcuttur. Vakıf kaydında es-Selâtin Hâzret-i Muhammed Ağa bin 'Abdulmu'în ismi geçmektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfızıhi bita'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzıhi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzıhi ve melḥûzıhi

Sonu (398b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı H̄âce H̄âfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

79) Süleymaniye Kütüphanesi, Özel Katalog, 00746, (S.9)

(Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 7450)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 112 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 192x130 mm cilt ve 128x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Zencirekli bordo bir cildi vardır. Cildin sırt kısmında “H̄âfız Şerḥ-i Sürûrî” başlığı bulunmakta olup bu yazı bu kısma yapıştırılmıştır. Sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Sayfa rengi kremdir. Metin besmele ile başlamaktadır. Cetvel ve derkenar yoktur. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzerine kırmızı çizgi çekilmiştir. Metnin son kısmı noksandır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde hiçbir yazı bulunmamaktadır. 1a'da iki adet temellük kaydı vardır. Ayrıca “Alî” adına silinmiş bir mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Ketebetü'l-faḳîr Muhammed Emîn târiḥ 1051

Müstensih: Muhammed Emin tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 1051 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: es-Seyyid İbrâhîm bin Muhammed bin İbrâhîm el-Esîrî adına mülkiyet kaydı vardır. Diğer kayıta ise Muhammed el-Mü'mîn ismi geçmektedir.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha Süleymaniye Kütüphanesi'nde Özel Katalog adlı koleksiyonda 000746 ve Yazma Bağışlar adlı koleksiyonda ise 7450 numarada kaydedilmiştir. Her iki koleksiyondaki nüsha aynı eser olup kütüphane kataloglarında iki farklı bölümde yer almaktadır.

Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 130. gazelinin 1. beytinde son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (112b): Vâ' izân k'in cilve der-miḥrâb u minber mî-kunend Vâ' izler ki bu nâz u şiveyi miḥrâb u minberde iderler Çün be-ḥalvet mî-revend ân kâr-ı diğer mî-kunend

80) Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 002675, (S.10)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 314 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 212x156 mm cilt ve 144x77 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi, yıpranmış, mukavva bir cildi vardır. Cildin sırt kısmı siyah desenli bir kağıtla kaplanmıştır. Hem sırt kısmı hem de cildin yüzeyi tahrip olmuştur. Cildin ön kapağı açıldığında kapakla eser arasında bağlantı kalmadığı görülecektir. Kapağın iç yüzü koyu mavidir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Kapaktan sonraki ilk sayfada kütüphane kayıt bilgileri yer almaktadır. Sonraki sayfada hiçbir yazı bulunmamaktadır. 1a'da kırmızıyla "Şerḥ-i Dîvân-ı Hâfîz li-Sürûri sellemâ'llâhu te'âlâ" ibâreleri yazılıdır. Bu yazının hemen

altında tasavvufu ilgili bir bilgi vardır. Sayfanın alt kısmında Süleymaniye Kütüphanesi'ne ait iki arşiv kaydı daha bulunmaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır

Ferâğ Kaydı: Bu metnin ferâğ kaydı, nüshanın devamı niteliği taşıyan 2676 numaralı nüshada bulunmaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha iki ciltlik bir kitabın ilk bölümünü içermektedir. 2675 arşiv numaralı bu metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 173. gazelinin 4. Beytinde son bulmaktadır. Metnin yarım kalan kısmı ise Süleymaniye Kütüphanesi'nde Serez adlı koleksiyonda kayıtlı olan 2676 numaralı nüshada bulunmaktadır. Bu yönüyle iki nüsha eksiksiz bir metin oluşturmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (313b): Hem ol iz ki idük hem ol olsa gerekdür murâd budur ki ezelden pîr-i muḡānuñ bende-i ḥalka be-güşmâyem ḥâliyâ ol ḥâl üzreyim ol ḥâl üzre olsam gerekdür Râz-ı in perde nihānest ü nihān ḥ'āhed bûd Bu perdenüñ râzı gizlûdür ve gizlû olsa gerekdür Türk-i 'āşık-kuş-ı me mest birün

81) Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 02676, (S.11)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 314 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 212x156 mm cilt ve 144x77 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Bu nüsha; Süleymaniye Kütüphanesi, Serez koleksiyonunda bulunan 2675 numaralı nüshanın devamı niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda bir önceki nüsha ile aynı özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Ferâğ Kaydı: Hârriri fî-evâhiri Ramazânü'l-mübârek sene hams ve selîş ve tis' a mi' e (965)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 965 Ramazan ayı olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha Süleymaniye Kütüphanesi, Serez koleksiyonunda bulunan 2675 numaralı nüshanın devamı olup 2675'in bittiği yerden başlamaktadır. Eserin sonunda ferâğ kaydı yer almaktadır.

Başı: Reft imrüz Benüm 'aşîk öldürici dilberüm mest taşrâ (3) gitdi Tâ-diger hûn ki ez-dîde revân h'âhed bûd Tâ daği kimüñ xanı (4) gözden revân olsa gerekdür ya' nî yine kimi 'aşîk idüp xal ağladup xanını (5) gözinden aqıtısa gerekdür murâd maħbûb-ı 'aşîk-kuşdan hâzret-i Hâkdur ki kendüye (6) 'aşîk olanuñ nefis ü nefsanîyyetin xatlı ider

Sonu: Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i hâlüm ve teferruḡ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı H'âce Hâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miḡdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḡdârı şerḡ olunup 'ayn ḡarfî şerḡine gelinüp andan şürü' a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llâhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

82) Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 000571, (S.12)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: : Eser, 291 varaktır. Karma satır yapısına sahiptir. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 208x147 ebatlarındadır. Cildin dış yüzeyi gri renktedir. Şiraze dağılmıştır. Sayfalar, yıpranmış ve bazı bölümlerde şirâzeden ayrılmıştır. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Şerh edilen mısralar ve başlıklar surhla yazılmıştır. Reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin kapaklarının iç yüzü kahverengidir. Sonraki sayfada kütüphane arşiv numarası bulunmaktadır. Devam eden sayfada hiçbir yazı yoktur. Bir diğer sayfada bazı kelimeler bulunmakta olup sonraki sayfada fihrist başlamaktadır. Fihrist, yedi sayfa boyunca devam etmektedir. Sonraki sayfada da yazı bulunmamaktadır. 1a'da vakıf mührü ile “Hazā Şerhü'l-Ĥāfız li-Sürürî” ibâreleri vardır. Sayfadaki yazıların üstü karalandığı için okunamamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmet bi-‘avni'l-lāhi'l-melikü'l-mennān (...) min şehru'llāhi Recebü'l-Merceb fi-tārīhi sene eĥadī ve elf (1001) Bunı yazdum yādgār olmağ için

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 1001 yılında istinsah edilmiştir.

Diğer Bilgiler: Metnin bazı bölümlerinde üzeri karalanmış bölümler olup bu bölümlerin üzerine “zā'īd” ibâresi konulmuştur.

Başı (1b): El-ĥamdü li'llāhi'l-lezī ĥafīza'z-zikre ‘an-taĥrīfi raybe'l-menūni kemā-ķāle innā naĥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ĥāfızūn ve's-şalātu ‘alā-ĥāfızıhi bi-ta‘līmi lāfızıhi kemā-fi-levĥi maĥfūzıhi ve ‘alā-şahḫıbihi ve ālihi'l-maĥzūzıne birumūzıhi ve melĥūzıhi

Sonu (291b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ĥālüm ve teferruķ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ĥāce Ĥāfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miķdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miķdārı şerĥ olunup ‘ayn ĥarfı şerĥine gelinüp andan şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

83) Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 002639, (S.13)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 281 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x130 mm cilt ve 160x80 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Cildin kapakları eksiktir. Yalnızca sayfaları kalmıştır. Sayfa kenarları hayli yıpranmıştır. Yanık ve rutubet lekeleri mevcuttur. Metin cetveller içerisindedir. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar ve metnin alt kısmında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da Arapça bir metin ve kütüphane arşiv numarası bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (281b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nıṣf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

84) Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 004252, (S.14)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 267 varaktır. Her sayfasında 24 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 213x155 mm cilt ve 150x100 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Ön ve arka cilt kapakları eksiktir. Sayfa kenarları yırtılmış ve yıpranmıştır. Sayfaların rengi kahverengiye yakın bir tondadır. Bazı kelimeler ve bölümler harekelendirilmiştir. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur. 2a sayfasında Süleymaniye Kütüphanesi'ne ait arşiv kayıt bilgisi bulunmaktadır. Başlıklar surhla yazılmış ve şerh edilen mısraların üzerine kırmızı mürekkeple çizgi çekilmiştir. Bazı Arapça ibâreler tamamen surhla yazılmış ve kelimelerin üzerine harekeler koyulmuştur. Derkenarlarda “şahḥ” ve “minhu” ibâreleri yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-
ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızün ve's-şalātu 'alâ-ḥâfızıhi bi-
ta'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-
rumûzühi ve melḥûzühi

Sonu (267a): Çün nâfe besî ḥün-ı dilem der-ciger üftâd Nâfe gibi niçe gönül fânî
cigere düşdi murâd ḥüsn-i zâhirden belâ vü miḥnet çekdügin beyândur Ez-reh-güzer-
i ḥâk-ı ser-i küy-ı şümâ bûd Sizüñ maḥalleñüz başı toprağı

85) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2665/1, (T.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 316 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır.
Metin, talik hattıyla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x130 cilt ebatlarına sahiptir. Miklepli,
kahverengi deri bir cilde sahiptir. Sayfaları aharlıdır. 1b'de mavi ve yaldızla
tezhiplenmiş mihrabiyeli bir serlevha vardır. 1b, 2a sayfalarında metin yaldızlı
cetveller içerisinde bulunmaktadır. Sonraki sayfalarda cetvel bulunmamaktadır.
Açıklanan kelimelerin ve şerh edilen mısraların üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir.
Başlıklar ve bazı kelimeler surhla yazılmıştır. Sayfanın alt kısmında reddâdeler
bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde Farsça ve Türkçe beyitler
vardır. 1a'da "el-Cildü'l-evvel min şerḥ-i Ḥâfız li-Sürûri" ibâreleri vardır. 1a'da
Sultan Abdulhamid Hân adına iki vakıf mührü ile bir bağış bilgisi vardır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü'l-cildü'l-evvel bi-'avni'llāh ve lâ ḥavle ve lâ ḳuvvete illā
bi'llāhi fi'l-yevmü'l-'āşir min Rebî'ü'l-evvel sene ḥams ve tis'în ve tis'a mi'e

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metin 995 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Şevketlü Sulţān ‘Abdulhamīd Hān Efendimiz hazretlerinin Enderūn-ı Hümāyūn Kütüphānesine vaqf-ı şerīflerindendir.” Mühür, Abdulhamīd Hān’a aittir. Üzerinde “Vaqf-ı ‘Abdulhamīd Hān bin Aḥmed Hān el-muzaffer dā’imā” yazısı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafīza’z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfīzihi bita’līmi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (316b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma’ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfī şerḥine gelinüp andan şürü’a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu’īnu ve bihi esta’īn

86) Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktp., Türkçe Yazmalar, 511, (YK.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 351 varaktan oluşan eserin her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metin, talik hattıyla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 180x100 mm cilt ve 120x50 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Tamir görmüş, kahverengi meşin bir cilt içerisindedir. Sayfalar aharlıdır. Metin krem renginde kâğıtlara yazılmıştır. 1b’de müzehhep bir serlevha vardır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı: El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihive 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu: Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfîz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfîza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerḥ olup 'ayn ḥarfi şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llâhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

87) Zeytinoğlu İlçe Halk Ktp, Zeytinoğlu, 43 Ze 349, (Z.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 270 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Kırmızı tonlarında mukavva bir cildi vardır. Metin, yaldızlı cetveller içerisine yazılmıştır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Derkenarda bulunan vezinler de surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Açıklamaların altında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin sırt kısmında kütüphane arşiv numarası bulunmaktadır. Ön kapağın iç yüzünde yazı yoktur. Sonraki sayfada da yalnızca kütüphane arşiv bilgisine yer verilmiştir. 1a sayfası boş olup metnin baş kısmı eksiktir.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş tarafı eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 8. gazelinin 8. beytinin şerhiyle başlamaktadır.

Başı (1b): Naşihat gūş kun cānā ki ez-cān dustter dārend Naşihat işit ey cān ki cāndan sevgilü dutarlar Cevānān-ı sa'ādetmend pend-i pīr-i dānā-rā Şa'ādetlü yigitler 'ālim pīrūñ nāşihatini bunda tenbīh vardur ki pīr olan hayr-gūy gerek ve 'ālim olan hayr-gūy gerek tā ki ikisi bir şahşda cem' olıcağ hayr-gūyлуқ muқarrer ola

Sonu (270b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvūş-i hālüm ve teferruқ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvān-ı Hāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miқdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miқdārı şerh olunup 'ayn harfi şerhine gelinüp andan şürū'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

88) Zeytinoğlu İlçe Halk Ktp. Zeytinoğlu, 43 Ze 353, (Z.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 370 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Miklepli, sertablı, petrol mavisi tonlarında deri bir cildi vardır. Cildin sırt kısmında arşiv numarası bulunmaktadır. Cild kapağının iç yüzeyi ebru desenli bir kâğıtla kaplanmıştır. Şiraze kısmen dağılmıştır. Sayfalar krem renkte olup aharlıdır. 12a'ya kadar krem renginde devam eden sayfalar buradan sonra sarı renge dönmektedir ve hat da değişmektedir. 14a'ya kadar derkenalar yazılmamıştır. Bu sayfadan itibâren derkenarlar da verilmeye başlanmıştır. Metin besmele ile başlamıştır. Şerh edilen mısraların üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Başlıklarda kırmızıyla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane mührü ve arşiv numarası bulunmaktadır. Bunun dışında bilgi yoktur.

Ferâğ Kaydı: Vaқа'a'l-ferāgu min taħrīri hāzihü'n-nüşhati fi-şehri Rebī'ü'l-evvel tāriħ sene 967

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Eser 967 yılında Rebûlevvel ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (369b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı H'âce Hâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lāfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nısf miḳdârı şerḫ olunup 'ayn ḥarfî şerḫine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

89) AMEA Elyazmalar Enstitüsü, B-2212/15551, Azerbaycan/Bakü, (AZ.1)

Amea Elyazmalar Enstitüsü'nde bulunan bu nüsha kütüphaneden talep edilmiş ancak nüshalının temini gerçekleşmemiştir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın birinci cildidir. 150x210 mm cilt ölçülerine sahiptir. Siyah, meşin bir cildi vardır. 110 varaktır. Şerh edilen mısraların üzerinde kırmızı çizgiler vardır. İstinsah tarihi olarak 985 yılı verilmiştir. Müstensihi Latif bin Oruc'dur.

(90) AMEA Elyazmalar Enstitüsü, B-61/3005, Azerbaycan/Bakü, (AZ.2)

Amea Elyazmalar Enstitüsü'nde bulunan bu nüsha kütüphaneden talep edilmiş ancak nüshalının temini gerçekleşmemiştir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın birinci cildidir. Nüshanın baş ve son kısımları eksiktir. Baş tarafında mukaddime kısmı eksik olan eser, 128. gazelin şerhine kadarki bölümü ihtiva etmektedir. Kahverengi meşin bir cildi vardır.

91) AMEA Elyazmalar Enstitüsü, B-86/3053, Azerbaycan/Bakü, (AZ.3)

Amea Elyazmalar Enstitüsü'nde bulunan bu nüsha kütüphaneden talep edilmiş ancak nüshalının temini gerçekleşmemiştir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın birinci cildir. İstinsah tarihi 1204'tür. Katibi, Feyzullah ibn Molla Abdullah'tır. Rika hattı ile yazılmıştır. 119 varaktır. Kahverengi deri cildi vardır.⁵⁰²

2.3.1.2. İkinci Cildi İhtivâ Eden Nüshalar

İkinci cilt ayın harfiyle başlamakta olup ilk gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 340. gazelinin şerhidir.

1) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, B5702, (B.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 173 varaktır. Her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x140 mm cilt ve 165x105 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar nohudî renktedir ve aharlıdır. Kapağın iç yüzü ebru süslüdür. Bazı sayfalarda yanık lekeleri vardır. Nüshanın baş kısmı eksiktir. Sayfalar cetvelsizdir. Başlıklar ve şerh edilen mısraların üzerindeki çizgiler kırmızıdır. Açıklanan mısraların başına ve sonuna kırmızı duraklar konulmuştur. “Murād” kelimesinin üzeri de surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” tarafındaki sayfalarda reddâdeler bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Fî-vaqtü'l-‘aşr yevmü'l-ḥamîş yevmi işnâ ‘aşr min şehrü'l-Muḥarremü'l-ḥarām ‘alâ yedü'l-‘abdü’z-‘îfü’n-naḥîf el-ḥâc raḥmetu’llâhi'l-melikü'l-laṭîf Ḥasan bin Muḥammed Allāhu lehu ve livāü’d-dîn ve aḥseni ileyhümâ ve ileyhi sene işnâ ve şemânîn ve elf min hicreti mine'l-eşref (1083)

Müstensih: Ferâğ kaydına göre nüsha Hasan bir Muhammed tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Eserin istinsah tarihi ferâğ kaydında 1083 olarak verilmiştir. İstinsah yerinin yazılı olduğu kısım tamamen silik bir vaziyette olduğu için okunamamıştır.

⁵⁰² Memmedzade Kerimullah, “Gelibolulu Müslihiddin Mustafa Süruri'nin Amea ulyazmalar İnstitutunda Qorunan əsərlərinin əlyazma Nüsxələri”, **Doğu Araştırmaları**, Sayı: 3, 2009/1, İstanbul 2009, s. 78-79.

Diğer Bilgiler: İkinci cilt ayın harfiyle başlamakta olup, bu ciltte ilk gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 340. gazelinin şerhidir. Nüshanın baş kısmı eksik olup metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 348. gazelinin 4. beytinin şerhiyle başlamaktadır.

Başı (1b): Vuşul taḥşil itdürüp firâkı mehcür ve benden dūr ide Ğazel Çünest ḥâl-i bostân ey bād-ı nev-bahârî / K'ez-bülbülân ber-âmed feryâd bî-karârî

Sonu (173a): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḫ'âhed / Şâriḫ ez-nâzırân du'â ḫ'âhed

2) Bursa İnebey Kütüphanesi, Orhan Camii, 1194, (Bİ.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 318 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 204x128 mm cilt ve 132x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, sertabı ve miklebi kopmuş, bordo renkli meşin bir cildi vardır. Cildin şirazesı dağılmış, sırt kısmı ciltten ayrılmış ve üst kısımları yırtılmış bir vaziyettedir. Kapağın iç yüzünde ebru tarzında desenler mevcuttur. Sayfalar beyar renktedir ve aharlıdır. 1b'de metin besmele ile başlamaktadır. Şerh edilen mısralar ve başlıklar surhla yazılmıştır. Metnin bazı kısımları harekelidir. Örnek olarak verilen şiirler bir alt satırda verilmiş olup her satırda bir mısraya yer verilmiştir. Yani beyit, kıta ve gazel gibi farklı biçimlerdeki şiirlerde her mısra bir satıra yazılmıştır. Cetvel ve serlevha bulunmamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metinden önce 1a sayfası da dahil olmak üzere 9 boş sayfa bulunmaktadır. İlk boş sayfada iki adet kütüphane arşiv tablosu var olup 1a'ya kadarki diğer sayfalarda yazı bulunmamaktadır. 1a sayfasında ise iki mühür mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Ḳad istirâḫü'l-ḳalem li-naḳli hazâ's-şerḫi mine's-sevâdü'l-beyâz 'alâ yedi aḫkiri 'ibâdu'llâh İbn Şücâ' 'Abdullâh fi leyletü yevmü's-şâliş ve 'uşri's-şânî mine's-şülüşü's-şâliş mine's-seddü's-sâdis mine'nışfu'l-evvel mine's-senetü'l-ḡalaṭ be-düni ḫarfü't-ta'rif fi Medîneti Ḳoştanîniyye (Bu nüsha 1193 numaralı birinci

cildin devamı olup birinci cildin sonunda ferâğ kaydı bulunmaktadır. 1194 numaralı ikinci ciltte ise ferâğ kaydı olmayıp birinci cildde var olan kayıt burada tekrar edilmiştir.)

Müstensih: İbn Şücâ Abdullâh tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1039 yılında Kostantiniyye’de istinsah edilmiştir.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha Bursa İnebey Kütüphanesi’nde bulunan 1193 numaralı nüshanın ikinci cildir. Metnin hatime kısmı eksiktir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a’yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbû‘i’l-yaḳîni ve’ş-şalātu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şaḥbihi ecma‘în kıṭ‘a ‘Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ḥallâḳ ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (318b): Ehl-i faẓl u kemâle ve erbâb-ı vecd ü ḥâle ma‘lûmdur ki Ḥ‘âce Ḥâfîzuñ ekşer-i elfâzınuñ ma‘nî-i manṭûkı beyânında ḥayli ahâlî ‘âciz ü ḳaşırar ve ma‘nî-i murâd ta’yîninde müteḥayyirler idi fi’l-vâḳı‘ lisânu’l-ğayb şerḫi âsân olmaz ammâ bu ‘avâmu’n-nâs nazarından düşmiş ve başına zenâbir-i hümüm üşmiş

3) Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 25 Hk 23873, (E.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 246 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x150 mm cilt ve 160x95 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Çaharkuşe, üzeri ebru kâğıt kaplı mukavva bir cildi vardır. Mıklebi kopmuştur. Metnin başında fihrist vardır. Birleşik harf ve çapa filigranlı kâğıt türüne sahiptir. Yapraklar aharlıdır. Bazı sayfalarda rutubet ve yanık lekeleri mevcuttur. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde kütüphane bilgileri mevcuttur. Sonraki sayfada Türkçe bir beyit ve kütüphane ismi yer almaktadır. Bu sayfadan sonra 5 sayfalık bir fihrist gelmektedir.

Ferâğ Kaydı: Ketebe Kaydı: Ketebetü'l-fakîrî'l-ḥakîr Receb bin Firûz 'affulâh 'anhümâ 'an Kaşaba-i Özice Allâhümme aḡfiri lehu ve livâü'd-dünyâ ve'l-üstâzinen ve li-meşâyihen ve li-men evşânen bi'l-ḥayru'd-dîn ve li-cemî'ü'l-mü'minîn ve'l-mü'minât bi-raḥmetikeyâ erḥame'r-râhimîn

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferâgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-râbi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'â er-râbi' min şehri Zilḥiceti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amâie [966] qad vaqa'a'l-ferâgu min tenmîkihi bi-'avni'llâhi te'alâ ve ḥüsnü tevfiḳihi yevme'l-ḥamîs es-sâdisi ve'l-'aşrîn min Zilḥiceti'l-ḥarâm senete sittin ve sittin ve tis'amâie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Müstensih: Nüsha, Receb bin Firûz tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüshanın istinsah tarihi verilmemiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî 'ayyane ve a'yâne'd-dîni li-icrâ'i 'ayni'l-ilmî ve yenbû'i'l-yakîni ve's-şalâtu 'alâ 'ayni'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alâ âlihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bâlâ-yı bedende eylemiş Ḥallâḳ ḥalk / Ben de ḥarf-i 'aynı kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (246a): Murâdı oldur ki şerḫine nazâr idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu fakîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḫ-ı muḫtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşteri behâ ḫ'âhed / Şâriḫ ez-nâzırân du'â ḫ'âhed

4) Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, 00960, (H.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 497 varaktır. Her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 207x140 mm cilt ve 147x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar krem rengindedir ve aharlıdır. 1b'de tezhipli, mavi ve yaldız desenli, mihrabiyeli bir serlevha bulunmaktadır. Serlevhanın içerisine "Sürürî" kelimesi yazılmıştır. Metin, yaldızlı kalın cetveller içerisindedir. Şerh edilen

mısraların ilk kelimelerinin üstü surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfalarda reddâdeler kullanılmıştır. Metnin sonu eksiktir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin üst kapağının iç yüzünde kütüphane kaydı vardır. Sonraki sayfada “Dīvān-ı Hāfız” ve “Ol melekiyyü’l-ḥiṣāl olan vücūd-ı şerīf-i pūr cūd-ı laṭīf ḥāzretlerine irsāl olundu ḳābūli luṭflarına rāci’dür” ve “Dīvān-ı Hāfız Sūrūrī” yazıları mevcuttur. Devam eden sayfada bir temellük kaydı; 1a sayfasında ise vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferāğ Kaydı: Ve ḳad vaḳa’a’l-iḥtitām fi-nehārū’l-iṣneynū’l-mübārek bi-resmū’l-emīrū’l-kebīrū’l-fāzīlu’s-seyyidū’l-kāmilū’l-mū’eyyed min ‘inda’llāhū’l-melikū’l-celīlū’l-müsem mā bi-ismi nebīyū’llāhū’l-Ḥalīl eyyidi Allāhümme eyyāmiḥū’z-āhirete ve ecma’ lehu beyne ḥayri’d-dünyā ve’l-āhireti Allāhüme eṣraḥ ṣadrihi ve erfa’ ḳadrihi bi-raḥmetike ve faḍlike ve keremike yā Rabbu’l-‘ālemīn ‘alā yedi ez’ afū’l-‘ibād Muḥammed bin Şeyḫī bin Muḥammed bin ‘Ömer bin İsmā’īl (...) be-Rebī’ ü’l-evvel sene sitte ve ṣemānīn ve tis’a mi’e (986)

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa’a’l-ferāḡu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-rābi’ati leyletü’l-yevme’l-erbi’ā er-rābi’ min şehri Zilḥicceṭi’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis’amāi’e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Müstensih: Muhammed bin Şeyhi bin Muḥammed bin Ömer bin İsmā’īl tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 986 yılının Rebū’l-evvel ayında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük kaydı: “El-Ḥāc Ḥüseyin ibn el-Ḥāc ‘Alī en-Naḳşibendī” adına mülkiyet kaydı ile el-Ḥāc Selīm Ağa adına vakıf mührü vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū’i’l-yaḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şaḫbihi ecma’īn ḳıṭ’a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāḳ ḫalk / Ben de ḫarf-i ‘ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (497b): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

5) İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Or. 3206, (İ)

Bu nüsha, ikinci cildin neşrinde esas aldığımız metindir. Nüsha hakkında “Okumaya Esas Alınan Nüshaların Özellikleri” başlığı altında ayrıntılı bilgi verilecektir.

6) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Koleksiyonu, NEKFY00182, (İÜ.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 229 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 27 satır bulunamaktadır. Nestalik yazı türüyle yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 134x212 mm cilt ve 75x160 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Miklebli, sertaplı ve zencirekli deri bir cildi vardır. Şerh kısmı siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Mısraların başında ve sonunda duraklar mevcuttur. 1b’de sarı ve mavi renklerle tezhiplenmiş, mihrabiyeli bir serlevha bulunmaktadır. Şerh edilen mısraların üzerine kırmızı çizgi çekilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Bu bölümde herhangi bir yazı bulunmamaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu mine’t-te’lifī fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilḥiceti’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis‘amāi‘e [966] ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu min tenmīḳihi bi-‘avni’llāhi te‘alā ve ḥüsnü tevḑīḳihi yevme’l-ḥamīs es-sādisi ve’l-‘aşrīn min Zilḥiceti’l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis‘amāi‘e [966] Temmetü’l-evrāḳ fi’l-leyletü’ş-şālīse min şehri Recebü’l-Müreceb sene seb‘a ve sittin ve tis‘a mi‘e (967) (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Müstensih: Müstensih hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 967 olarak kaydedilmiş olup istinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a‘yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebū‘i’l-yāḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā

ālihi ve şahbihi ecma‘in kıt‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de
ḥarf-i ‘aynı kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (229b): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u
iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile
ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

7) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Koleksiyonu, NEKTY 03019, (İÜ.9)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 388 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19
satır bulunmaktadır. Eserin yazıldığı hattın cinsi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x137 mm cilt ebatları olan sahiptir. Kırmızı meşin
üzerinde lacivert kağıt kaplı ve mıkblebli bir cilde sahiptir. Sayfalarda kurt yenikleri
vardır. Bazı sayfalar şirazesinden çıkmıştır. Kimi sayfada rutubet lekesi vardır.
Başlıklar ve keşideler surhla çizilmiştir. Mihrabiyeli ve müzehheb bir serlevhaya
sahiptir. 1b ve 2a’da metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Diğer sayfalarda cetvel
yoktur. Kâğıt, aharlıdır. “B” sayfalarında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ilk sayfasında “el-Ḥāfiz li-Sürürî” ve “Dīvān-ı Ḥāfiz
Şerhi Cild-i Şānî 3019” yazıları ile iki adet İstanbul Üniversitesi’ne ait kütüphane
mührü bulunmaktadır. 1a’da “Tecellî-i cemāl ister gönül” cümlesiyle başlayan bir
yazı bulunmaktadır. Bu yazının bulunduğu kağıt sayfaya yapıştırılmıştır. Bunun
dışında sayfada Sürürî’nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi veren bir yazı vardır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu mine’t-te’lîfi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-
yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilḥiceti’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve
tis‘amāi‘e [966] ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu min tenmīkihi bi-‘avni’llāhi te‘alā ve ḥüsnü
tevfīkihi yevme’l-ḥamīs es-sādisi ve’l-‘aşrīn min Zilḥiceti’l-ḥarām senete sittin ve
sittin ve tis‘amāi‘e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif
kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāḡ Kaydı: Vaḳa‘a’l-ferāḡu min kitābeti şerḥu’d-Dīvān bi-‘avni ‘ināyetihi’l-
melikü’l-mennān yevmü’l-eḥād sādisi ‘aşer min Ramazān hüve ‘aṭıyyeti min ‘inde’r-
rahmān

Müstensih: Müstensih hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah yeri ve tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmī ve yenbū'i'l-yāqīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'aynı kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (388b): Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

8) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Koleksiyonu, NEKTY01562, (İÜ.10)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 217 varaktan meydana gelmiştir. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 259x162 mm cilt ve 181x89 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, miklebli, kahverengi meşin bir cildi vardır. 1b'de mihrabiye ve tezhibli bir serlevha bulunmaktadır. Yazı alanı yıldızlı cetveller içerisindedir. Sayfalar aharlıdır ve su yolu filigranlıdır. Cetvellerin dışında derkenarlar bulunmaktadır. Bazı kelimeler harekelidir. Başlıklar ve keşideler surhludur. Metnin alt tarafında reddâdeler yer alır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da "Rızâ Paşa Kütübhânesi 1562" ve "Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfız" yazıları ile İstanbul Üniversitesi'ne ait kütüphane mührü bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḥicce'ti's-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] min hicretü'n-nebeviyye şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Ketebetü'l-fakîrû'l-hakîrû'l-müznibü'l-muhtâc ilâ rahmetu'llâhi te'âlâ Hasan bin Muştafâ el-Burüsevî ğafera'llâhu lehu ve bi-cemî'ü'l-mü'minîn ve'l-mü'minât ve'l-müslimîne ve'l-müslimât el-aḫyâ'i minhüm ve'l-emvât bi-rahmetike yâ erḫame'r-râḫimîn ḫayra yazdun şerrini anuñ Kirâmen Kâtibîn kim du'âdan yâd iderse bu kitâbun kâtibin

Müstensih: Nüsha, Hasan b. Mustafa Bursevî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḫamdü li'llâhi'l-lezî 'ayyane ve a'yâne'd-dîni li-icrâ'i 'ayni'l-'ilmi ve yenbü'i'l-yaḫîni ve's-şalâtu 'alâ 'ayni'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alâ âlihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ḥallâḫ ḫalk / Ben de ḫarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (217a): Murâdı oldur ki şerḫine nazâr idenler ve tarîḫ-i şavâba gidenler luṭf u iḫsân eyleyüp bu fakîri du'â-yı ḫayr ile yâd ve rûḫ-ı muhtâcını şadaḫa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḫ'âhed / Şâriḫ ez-nâzırân du'â ḫ'âhed

9) İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, 1086, (İM.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 315 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x125 mm cilt ve 155x80 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Miklebli, sertaplı, yıpranmış vaziyette mukavva bir cildi vardır. Cildin sırt kısmı sayfalardan ayrılmıştır. 1b dışındaki sayfalarda metin, kırmızı cetveller içerisinde. Metnin başında kırmızı mürekkeple yazılmış “Cild-i Şânî ez-Şerḫ-i Dîvân-ı Ḥâfız” yazısı bulunmaktadır. Yazının hemen altında besmele vardır. Cetvellerin dışında derkenarlar mevcuttur. Başlıklar ve keşideler surhludur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında iki adet temellük kaydı, 1a'da ise iki Farsça beyitle Milli Kütüphane'ye ait mühür bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a‘l-ferāgu mine‘t-te‘lifi fi‘l-leyleti‘r-rābi‘ati leyletü‘l- yevme‘l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicce‘i‘ş-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi‘e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te‘lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Qad vaqa‘a‘l-ferāgu min tenmīkihi bi-‘avni‘llāhi te‘ālā ve hüsni tevfihi fi-‘āhir Zi‘l-Qā‘ide sene isnā ve ‘aşrīn ve ba‘de‘l-elf sene 1022.

Müstensih: Müstensih ismi belirtilmemiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah zamanı 1022 yılının Zilkâide ayının sonlarıdır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: Zahriye kısmında “Ahmed Reşid” ve “Şeyh ‘Abdullāh bin Tāhir” adına mülkiyet kayıtları bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li‘llāhi‘l-lezī ‘ayyane ve a‘yāne‘d-dīni li-icrā‘i ‘ayni‘l-‘ilmi ve yenbū‘i‘l-yaqīni ve‘ş-şalātu ‘alā ‘ayni‘l-enbiyā‘i ve‘l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şahbihi ecma‘īn kıt‘a ‘Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (315a): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīk-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rûḥ-ı muḥtācını şadaqa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

10) Kıbrıs II. Mahmud Ktp., II. Mahmud Ktp. 1231, (MK.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 257 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 155x210 cilt ölçülerine sahiptir. Kahverengi, yıpranmış vaziyette mukavva bir cildi vardır. 1b-2a sayfası kırmızı cetveller içerisindedir. Diğer sayfalarda cetvel yoktur. Kâğıtlar aharlıdır. Metnin başında besmele vardır. Sayfalarda rutubet lekesi bulunmaktadır. Sayfanın alt tarafında reddâdeler mevcuttur. Başlıklar ve keşideler surhludur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında “Yā kebīkec yā ḥāfiz” ifadesi, Arapça hüsni hat, Farsça beyitler, kütüphane mührü ve Türkçe birtakım fevâid bilgiler yer

almaktadır. 1a'da "Yā kebīkec" ifadesi tekrar edilmiş olup sayfada iki adet temellük kaydı bulunmaktadır. Sayfanın üst tarafında "Cild-i şānī ez-Şerh-i Dīvān-ı Hāfız Sūrūrī" yazısı vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: "Ahmed Hāmid Tıflizāde 1176" şeklinde iki adet mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın ön kapağının iç yüzünde bulunan kütüphane kayıt bilgilerinde nüshanın arşiv numarası 109, katalog numarası 58 olarak gösterilmiştir. Sonraki sayfalarda ise "1231" ibâreleri bulunmaktadır. Nüsha, Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında "II. Mahmud Ktp. 1231" şeklinde kayıtlıdır. Bu sebeple nüsha tanıtılırken bu numara bilgisi kullanılmıştır.

Bu nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dīvān-ı Hāfız'da 5. kasîdenin 33. beytine kadarki kısımları içermektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmī ve yebū'i'l-yakīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (260b): Münkir-i 'ışk çok idi ki terk-i dünyā idüp 'ışk-ı İlāhī ve ṭā'at-i şāhiye meşgūl olanlara ṭā'n idüp tekfir eyleyüp ḥaṭāya nisbet iderler idi şimdi münkir olanlar muḥırr olup töhmet-i tekfir ortadan gitdi

11) Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 6716, (Y.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 308 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 20 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x135 mm cilt ve 147x80mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Meşin kaplı, şemseli, şirazeli bir cildi vardır. Cildin iç yüzü ebru desenli kâğıtla kaplıdır. Sayfalar aharlıdır. Bazı sayfalar krem renginde bazı sayfalar ise sarı renktedir. Şerh edilen mısraların ilk kelimelerinin üzeri surhla çizilmiştir. Mısraların tamamlandığı kısımlarda duraklar mevcuttur. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar; sayfa altında ise reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin baş tarafı eksik olduğundan zahriye ve 1a bilgileri bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş kısmı eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 349. gazelinin 4. beytiyle başlamaktadır.

Başı (1b): İhlâşumda şekküñ var ise tecrübe kı l ki kelāmımı mihek-i şerî' ate ve tarîkate ur gör ki şerî' at ü tarîkat mücebince kelām-ı Hâk ve hayrdur Güfte bûdî ki şevem mest ü dü büset be-dihem Dimiş idüñ ki mest olayın dağı saña iki buse vireyin

Sonu (283b): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler luţf u ihsân eyleyüp bu fakîri du'â-yı hayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadağa-i şevâb ile ğanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşteri behâ ħ'âhed / Şârih ez-nâzırân du'â ħ'âhed

12) Leipzig University Library, B. or. 226b, (L.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Nüsha 315 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Yazı biçimi olarak nesih hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 209x155 mm cilt alanı ve 145x90 mm yazı alanına sahiptir. Miklebli, sertablı, kahverengi deri bir cildi vardır. Cilt kapağının iç yüzü kâğıtla kaplanmıştır. Sayfalar aharlıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin besmele ile

başlamaktadır. Şerh edilen mısraların üzerinde kırmızı çizgiler bulunmaktadır. Başlıklar surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfanın sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b varağından önceki 4 sayfada yalnızca “sipās minnet” kelimelerinin anlamının verildiği birkaç satırlık bir yazı vardır. Bunun dışında başka bir yazı veya ibâre yer almaz. 315b-318b varakları arasında “Zıkr-i Muḳtedā-yı ‘Ārifān Mevlānā Celāleddīn” başlığıyla başlayan Farsça bir metin bulunmaktadır. Metin, “Zıkr-i Faḥru’l-fuzalā Ḥ’āce Ḥāfız-ı Şirāzī”, “Zıkr-i Sālik-i Dīn ve ‘Ārif-i Ma’den-i Yaḳīn Mevlānā Nūreddīn ‘Abdurrahmān Cāmī” şeklindeki surhla yazılmış başlıklarla devam etmektedir.

Ferāğ Kaydı: Temmetü’l-kitāb bi-‘avni’llāhi’l-melikü’l-vahhāb fī-evāḫiri şehri Şaferü’l-muzaffer sene sitte ve ‘aşr ve elf (1016) ‘alā yedü’z-za’ifü’l-muḫtāc ilā raḫmetu’llāhi’l-luṭf Ḥasan bin İbrāhīm el-Ḥaṭīb fī-dāru’l-cihād a’ nī Ḳal’ a-i İstolnī Belgrād

Müstensih: Hasan bin İbrahim el-Hatīb tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1016 yılında Safer ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri Belgrad’da İstolni Kalesi olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebū’i’l-yaḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şaḫbihi ecma’ in kıṭ’a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāḳ ḫalk / Ben de ḫarf-i ‘ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (315a): Murādı oldur ki şerḫine nazār idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḫsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḫayr ile yād ve rūḫ-ı muḫtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi’ ez-müşterī behā ḫ’āhed / Şāriḫ ez-nāzırān du‘ā ḫ’āhed

13) Manchester John Rylands University, Türkçe Yazmalar, 166, (J.1)⁵⁰³

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Nüsha, 354 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x130 mm cilt ve 155x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Metin yaldız süslemeleri olan kahverengi deri bir cildin içerisindeydir. Sayfaları aharlıdır ve yapraklar krem rengindedir. Bazı sayfalarında kurt hasarı vardır. Şerh metni siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıkların rengi kırmızıdır ve şerh edilen mısraların üzerinde surlu çizgiler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Farsça mısralar, Farsça kelimelerle ilgili açıklamalar ve Sultan Abdulazîze ilgili dua bulunmaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metnin istinsahı, 967 yılında Ramazan ayında tamamlanmıştır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmī ve yenbū'i'l-yaqīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu: Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

14) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2662, (MH.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 352 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 212x152 mm cilt ölçülerine sahiptir. Sırtı ve sertabı vişne renginde olup meşin, mıkblebli ve desenli kâğıt kaplı bir cildi vardır. Keşideler ve başlıklar kırmızı renktedir. Bazı sayfalar sarıdır, bazıları ise krem rengindedir.

⁵⁰³ Jan Schmidt, *A Catalogue of the Turkish Manuscripts in the John Rylands University Library at Manchester*, (Islamic Manuscripts And Books, V.2), Leiden, Boston 2011, s. 274.

Kâğıt türü arma birleşik harf filigranlıdır. Sayfalarda cetvel yoktur. Şerh edilen mısralar harekelendirilmiştir. Metin besmeleyle başlamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'nın üst tarafında "Cüz'-i Evvel Cild-i şānī ez-Şerh-i Dīvān-ı Hāfız" yazısı, sayfanın ortasında vakıf kaydı ve kütüphane mührü vardır.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l- yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilhicce'ti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] qad vaqa'a'l-ferāgu min tenmikihi bi-'avni'llāhi te'alā ve hüsnu tevfihihi (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: İstinsah tarihini gösteren bir ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: İlmî Ali Efendi'nin vakıf kaydı vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmī ve yenbū'i'l-yaḫīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (358a): Murādi oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḫsān eyleyüp bu faḫīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḫ-ı muḫtācını şadaqa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşteri behā ḫ'āhed / Şāriḫ ez-nāzırān du'ā ḫ'āhed

15) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5138/2, (MH.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 200 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tiği kırma nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 213x150 mm cilt ve 154x88 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yaldızlı, zencirekli, mıklebli vişnerengi meşin bir cildi vardır.

Ciltle aynı renkte muhafazası bulunmaktadır. Sayfalar, aharlı ve ördek filigranlıdır. Metin besmeleyle başlamaktadır. Serlevha ve cetvel yoktur. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Örnek olarak verilen şiirlerde mısraların başına ve sonuna kırmızı duraklar konulmuştur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da kütüphane arşiv kayıt bilgisi ve bir adet vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: El-Hâc Eyüp adına vakıf mührü vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî 'ayyane ve a'yâne'd-dîni li-icrâ'i 'ayni'l-ilmî ve yenbû'i'l-yakîni ve's-şalâtu 'alâ 'ayni'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alâ âlihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ḥallâk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (200b): Murâdı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḥ'âhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḥ'âhed

16) Manisa İl Halk Ktp, Akhisar Zeynelzade, 45 Ak Ze 222, (MH.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 309 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 208x152 mm cilt ve 150x73 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı ve sertabı vişnerenginde olup meşindir. Mıklebi ciltten kopuktur. Deffeleri kahverengi kâğıt kaplıdır. Sayfaları çapa filigranlıdır ve krem rengindedir. Başlıklar ve keşîdeler surhludur. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da "Yā kebīkec yā Allāh" ve "Cüz'-i Evvel cild-i Şānī ez-Şerḥ-i Dīvān-ı Hāfız" yazıları ile birer adet vakıf ve kütüphane mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da 1212 (1797) tarihi Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Aynı mühür 1b ve 2a'da da tekrar edilmiştir.

Diğer Bilgiler: Eserin sonunda Sürûrî'nin vefâtına düşülen tarih bulunmaktadır.

Ez-berā-yı Sürûrî hâtif-i ğayb

Guft târiḥ mî-reved be-behişt (969)

Mesrûr be-cennet ebeden (969)

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmî ve yenbū'i'l-yaḳīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şaḥbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (311a): Murādı oldur ki şerḥine nazār idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rûḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ğanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

17) Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar, A2526, (MM.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 240 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 269x175 mm cilt ve 190x110 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Şemseli, mıklepli, kahverengi, mukavva üzerine meşin kaplı bir cildi vardır. Sayfalar aharlıdır ve krem rengindedir. Başlıklar ve keşideler surhludur. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin besmele ile başlamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde “Hâfız şerhi Sürürî ikinci cild harfî'l-‘ ayndan aşâğısı ve nihâyet muqavvâ üzerine meşîn kaplı” şeklinde Arap harfleriyle yazılmış kırmızı mürekkepli bir bilgi notu bulunmaktadır. Bir sonraki sayfada kütüphane mührü ve vakıf kaydı vardır. 1a'da ise cilt ve satır sayıları hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Tahrîr fi'l-cildü's-sânî Recebü'l-Mürecceb ilâ leyletü'l-Cum'a râbî' Cemâzîye'l-âhîr sene 983 ketebetü'l-fakîrû'l-ħaķîr Ni'met bin Muhammed el-Muglavî aşlen el-Trâblusî mevliden ğafera'llâhu te'âlî lehu ve livâ'ü'd-dîn ve limen istekbihi ve li-cemî'ü'l-müslimîn ecma'in âmîn

Müstensih: Ni'met bin Muhammed el-Muglavî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 983 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Üzerinde “Hazret-i Mevlânâ” yazılı vakıf mührü bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ħamdü li'llâhi'l-lezî 'ayyane ve a'yâne'd-dîni li-icrâ'i 'ayni'l-ilmî ve yenbû'i'l-yakîni ve's-şalātu 'alâ 'ayni'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alâ âlihi ve şahbihi ecma'in kıt'a 'Aynı bâlâ-yı bedende eylemiş Ğallâķ ğalk / Ben de ğarf-i 'ayni ğıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (240b): Murâdı oldur ki şerħine nazâr idenler ve tarîķ-i şavâba ğidenler luţf u iħsân eyleyüp bu fakîri du'â-yı ğayr ile yâd ve rûğ-ı muħtâcını şadaķa-i şevâb ile ğanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ğâhed / Şâriğ ez-nâzırân du'â ğâhed

18) Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Kahire, Talat 144, (MS.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 267 varaktır. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Yazılar tek şeritli cetveller içerisindedir. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanın dışında derkenarlar vardır. Derkenarların altında “minhu” ibâresi yer almaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da Şerh-i Dīvān-ı Hāfız yazısı ve silinmiş vaziyette vakıf mührü bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilhiceti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] qad vaqa'a'l-ferāgu min tenmikihi bi-'avni'llāhi te'alā ve hüsnu tevfihihi yevme'l-ḥamīs es-sādisi ve'l-aşrīn min Zilhiceti'l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis'amā'ie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Nüshada ferāğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında "Talat 144" arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi'nde 60083 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmi ve yebū'i'l-yakīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā' ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıt'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (267a): Murādi oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḫīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḫtācını şadaqa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḫ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

19) Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Kahire, Talat 171, (MS.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 267 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 170x260 cilt ölçülerine sahiptir. Cild kapaklarının iç yüzü ebru desenlidir. 1b-2a sayfasında metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalarda cetvel yoktur. Metnin bazı bölümleri ile kimi sözlükler harekelidir. Sayfanın sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır. Yazı alanının dışındaki derkenarların sayısı diğer nüshalara göre yok denecek kadar azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da Arapça dua metni bulunmaktadır.

Telif Kaydı: ad vaa' a'l-ferāgu mine't-te' lifi fi'l-leyleti'r-rābi' ati leyletü'l-yevme'l-erbi' ā er-rābi' min şehri Zilhicce'ti'ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis' amāi'e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: ad ibtidā'ü't-tahrīrū'ş-şerhū'ş-şerīf ed-dīvānū'l-Hāfız fi-beledetü'l-muazzam oştantiniyye fi'l-yevmü'l-hādī 'aşr şehri Cemāziye'l-Evvel min şühürü sene şemān ve seb' in ve tis' a mi'e el-hicretiyye ve ad vaa' a'l-ferāgu mine't-tahrīri fi'l-yevmü's-sābi' 'aşr şehri Recebū'l-Mürecceb min şühürü senetü'l-mezbüre 'an yedi ' abdu'z-zāifü'n-naḥifü'l-fakīrū'l-ḥaır Rıdvan bin ' Abduddeyyān el-muḥtāc ilā raḥmetu'llāhi'l-melikü'l-müste' ān ve şefā' ati Muḥammedin

Müstensih: Rıdvan bin Abduddeyyān tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 978 yılında Kostantiniyye'de istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semā, vakıf, mukabele, mütālaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında "Talat 171" arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi'nde 61147 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ' ayyane ve a' yāne'd-dīni li-icrā'i ' ayni'l-'ilmi ve yenbū' i'l-yaini ve'ş-şalātu 'alā ' ayni'l-enbiyā' i ve'l-mürselin ve bi-' aynihi 'alā ālihi ve şaḥbihi ecma' in kıṭ' a ' Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallā ḥa / Ben de ḥarf-i ' aynı kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (265a): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler luţf u ihsân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı ĥayr ile yâd ve rûĥ-ı muĥtâcını şadaĥa-i şevâb ile ġanı vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ ĥ‘âhed / Şâriĥ ez-nâzırân du‘â ĥ‘âhed

20) Milli Kütüphane, Afyon Gedik Ahmet Paşa İHK, 03 Gedik 17757, (M.12)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 166 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 149x205 mm cilt ve 75x145 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Kahverengi şemseli bir cildi vardır. Sırt kısmında arşiv numarası etiketi vardır. Cilt kapağının iç yüzü ebru desenlidir. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Cetvel ve serlevha yoktur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında ilk sayfada “Ĥâfız Şerĥi Cild-i Şâni” yazısı, kütüphane arşiv kayıt bilgisi, kütüphane mührü, sayfanın ortasında “Ĥâfız Sürûri” ibâresi bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında nüshanın Kütahya Sancağı içerisinde bulunan Seyyid Gazi kazasındaki Çoban Baba Zaviyesi efrâdından Hacı Muhammed üzerine tevcih edildiği bilgisi vardır. Aynı zamanda nüshanın satır ve sayfa sayıları da verilmiştir. 1a’da Mîr Ahmed Aġa adına iki adet vakıf mührü ile Abdurrahman adına 1159 tarihli mühür yer almaktadır.

Ferâġ Kaydı: Nüshada ferâġ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mîr Ahmed Aġa ve Abdurrahman adına vakıf mühürleri bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diġer Bilgiler: Şerhin son kısmı noksandır. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Ĥâfız’da 503. gazelin 3. beytinin şerhiyle son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ĥamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a‘yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbû’i’l-yaġîni ve’ş-şalâtu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ

ālihi ve şahbihi ecma‘in kıt‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘aynı kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (166b): Heme sīne ṭolu āteş yeg hem göz ṭolu şu evlādur murād budur ki fikr-i ma‘āş-i dünyā ve nisyān-ı ‘ıyş-ı ‘uqbā dervīşlikden ba‘iddür lācerem dervīş olan dünyāyı ve ma‘āşını ferāmūş idüp tedbīr-i āḥiret eyleyüp derd-i İlāhī ile mālī olmağ gerekdür

21) Milli Kütüphane, Koleksiyon, 06 Mil Yz A 2836, (M.13)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 148 varaktır. Her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 207x145 mm cilt ve 162x83 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Miklebli, harab hâlde, kahverengi meşin bir cilt içerisinde. Sonu eksiktir. Başlıklar, duraklar ve keşideler kırmızıdır. Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Metinde cetvel ve serlevha yoktur. Şerh besmele ile başlamaktadır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Mısraların başını ve sonunu göstermek için kırmızı mürekkepli duraklar kullanılmıştır. Sayfalar krem rengindedir ve aharlıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk boş sayfada temellük kaydı ve bazı yazılar vardır. 1a’da ise kütüphaneye ait mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüshanun sonu eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 472. gazelinin 1. beytinin şerhine kadarki bölümü ihtiva etmektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-'ilmi ve yenbū'i'l-yaḳīni ve'ş-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (148b): Ey Ḥāfız libās-ı riyāyı çıkarup ihlāş ile sālİK olmak gerek Guftā birün şudī be-temāşā-yı mäh-ı nev Didī taşra gitdüñ yeñi ay temāşāsına Ez-mäh-ı ebruvān-ı menet şerm bād rev Benüm қаşларum

22) Milli Kütüphane, Koleksiyon, 06 Mil Yz A 5253, (M.14)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 267 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x135 mm cilt alanına ve 160x185 mm yazı alanına sahiptir. Şemseli, zencirekli, bordo meşin bir cilt içindedir. Sırtı siyah meşinle tamir görmüştür. Şirazesı dağınıktır. Sayfa kenarlarında rutubet lekeleri vardır. Sayfalar, daire içinde terazi filigranlıdır. 1b-2a'da yaldızlı cetveller vardır. Sonraki sayfalarda kırmızı cetveller bulunmaktadır. Mihrabiyeli ve tezhipli bir serlevhası vardır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Sayfalar yıpranmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da iki adet mühür ile Türkçe ve Arapça bazı yazılar bulunmaktadır. Sayfanın ortasında "Şerḫü's-Sürürī 'ale'l-Ḥāfız" ibâresi vardır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḫicce'ti'ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: İttifaḳu'l-ferâg 'an taḫrīrihi ve terḳīmihi bi-'ināyetu'llāhi ve fazlihi beyne'ş-şalātīn (...) min şehri Şa'bānu'l-mu'azzam sene tis'a ve te'ün ve tis'a mi'e (999)

Müstensih: Nüsha, Abdolvahhab bin Hasan tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metnin istinsah tarihi ferâğ kaydında 999 yılı Şaban ayı olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: “Alāaddīn Muḥammed” adına mühür bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebū’i’l-yaḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselin ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şahbihi ecma‘in kıṭ‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (267b): Murādı oldur ki şerḥine nazār idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rûḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

23) Milli Kütüphane, Nevşehir Gülşehir Karavezir İHK, 50 Gül-Kara 118, (M.15)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 266 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 202x130 mm cilt ve 155x80 mm yazı alanı ebatlarındadır. Şemseli ve zencirekli vişne rengi meşin kaplı bir cildi vardır. Haç filigranlı sayfa türüne sahiptir. Serlevha ve cetvel yoktur. Metin besmele ile başlamaktadır. Şerh edilen mısraların üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Başlıklar surhla yazılmıştır. Sayfa altlarında reddâdeler ve yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk boş sayfanın üst kısmında “el-Cildü’ş-şānī es-Sürūrī” ibâresi hemen altında ise “Bu Ḥāfız-ı Şirāzī Gülşehir Kütübḫānesinden isti‘āre olunmuşdur ḡaflet olunmaya” yazısı bulunmaktadır. Sayfanın alt bölümünde Gülşehir Kütüphanesi’ne ait arşiv notu vardır. 1a’da iki temellük kaydı ve bir mühür bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu mine’t-te’lifī fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilḥiceti’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Kad vaqa‘a’l-ferāgu min tenmīkihi hazā’n-nüşhati’l-latīfeti bi-‘avni’llāhi’l-melikü’l-ḳuddūs İbrāhīm bin Yūnus leyletü’r-rābi‘atü’l-‘āşir min şehri’l-Muḥarremü’l-ḫarām sene eḫadī ve sittīn ve ba‘de’l-ellf min hicreti men lehu’l-ikmāl ve’ş-şeref

Müstensih: Nüsha, İbrahim bin Yūnus tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1061 yılında Muharrem ayı içerisinde istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Seyyid Muhammed Efendi adına temellük kaydı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḫamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebū‘i’l-yaḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şaḫbihi ecma‘īn ḳıṭ‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḫalk / Ben de ḫarf-i ‘ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (266a): Murādı oldur ki şerḫine nazār idenler ve ṭarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḫsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḫayr ile yād ve rūḫ-ı muḫtācını şadaḫa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḫāhed / Şāriḫ ez-nāzırān du‘ā ḫāhed

24) Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmalar, New Series Ottoman Turkish Texts New Series Ottoman Turkish Texts 1715, (P.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 233 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 213x153 mm cilt ve 155 x 95 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Şemseli, salbekli, miklebli, sertablı kahverengi deri bir cildi vardır. Cildin iç yüzü ebru desenlidir. Yapraklar nohudî renktedir. Sayfaların köşeleri yıpranmıştır. Cetvel ve serlevha yoktur. Şerh edilen mısraların ilk kelimelerinin üstü surhla çizilmiştir. Başlıklar ve duraklar kırmızı mürekkeplidir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfanın sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’nın üst kısmında Muḫyī Naḫīfī Yā Kebīkec ifadeleri bulunmaktadır. Altında “Defter-i Şānī Şerḫ-i Sürürī ber-Dīvān-ı Ḥāfiḫ raḫmetu’llāhi ‘aleyhümā” ibâreleri vardır. Üç temellük kaydı ile iki mührün üstü karalanmıştır.

Bunun dışında silik vaziyette 5 tane daha küçük mühür vardır. Sayfada “Hazā mevlūd-ı şerīf-i Muḥemmd veled-i Hācī Aḥmed sene bin iki yüz altmış altıda (sene 1266) Saferü'l-ḥayrında ibtidāsında şenbe günü sā'at yedide” ibâreleriyle doğum bilgisine yer verilmiştir.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḥicce'ti's-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Qad temmeti fi-yevmü'l-Cum'a ḳable'l-şalāt min şehri Cemāziye'l-āḥir fi-evāḥiri 'alā yed ez'afü'l-'ibād Hācī 'Abdurrahīm Semerkandī ḡafera'llāhu şehü ve livā'ü'd-dīn ve li-küllü'l-müslimīn ecma'in sene 1020

Müstensih: Metin Hacı Abdurrahīm Semerkandī tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 1020 yılında istinsah edilmiş olup istinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-'ilmi ve yebū'i'l-yāḳini ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in ḳıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (233b): Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

25) Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 04055, (S.15)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 193 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 305x213 mm cilt ve 218x147 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Miklebli, sertablı bir cildi vardır. Nüshanın kondisyonu iyi

durumdadır. Sayfalar aharlıdır. Başlıklar kırmızıyla diğer tüm kısımlar siyah mürekkeple yazılmıştır. Diğer nüshalarda çok sayıda derkenar bulunmasına rağmen bu nüshada derkenarlara yer verilmemiştir. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'nın üst kısmında “Cild-i şānī ‘an Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfız” yazısı, sayfanın ortasında mülkiyet kaydı ve sayfanın altında bir adet mühür bulunmaktadır. 1b’de de mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebū‘i’l-yaḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şaḥbihi ecma‘īn kıṭ‘a ‘Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (193a): Murādı oldur ki şerḥine nazār idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḡāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḡāhed

26) Süleymaniye Kütüphanesi, Darulmesnevi, 00432, (S.16)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 347 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 155x105 mm cilt ve 115x65 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Miklebli, sertablı, şemseli kahverengi bir cilde sahiptir. Cildin sırt, sertab ve mikleb kısımları siyah meşindendir. Özellikle sırt ve sertab kısmı yıpranmış vaziyettedir. Bazı sayfalarda kurt yenikleri mevcuttur. Sayfalar aharlı olup krem rengindedir. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin besmele ile başlamaktadır. Keşideler ve başlıklar surhludur. Diğer kısımlar siyah mürekkeple yazılmıştır. Duraklar da kırmızı renktedir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da “Şerh-i Hâfız es-Sürürî”, “el-Cildü's-şânî”, “Şerh-i Dīvân-ı Hâfız li-Sürürî cild-i şânî” yazıları ile vakıf mührü ve kaydı bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilhicce'ti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] qad vaqa'a'l-ferāgu min tenmiķihi bi-'avni'llāhi te'alā ve hüsñü tevfiķihi (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Qad dahli fi-melikü'l-fakir bi-'avni'llāhi'l-qadir fi-şehri Zi'l-hacce sene ehadî ve 'aşrin ve elfü'l-hicretihi (1011)

Müstensih: Metnin müstensihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferāğ kaydına göre eser 1011 yılında Zilhicce ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Vaķf hazā'l-kitābü's-seyyid Hâfız Muḥammed Murād Şeyḥ-i Hânķāh-ı Murād Mollā sene 1231” ibâreleriyle vakıf kaydı bulunmaktadır. Mühürde de “Vaķfu hazā'l-kitābü's-seyyid şeyḥ Hâfız Muḥammed Murād” ibâreleri yer almaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî 'ayyane ve a'yāne'd-dîni li-icrā'i 'ayni'l-'ilmi ve yebü'i'l-yaķini ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (347b): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarik-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu fakiri du'a-yı ḥayr ile yād ve rüḥ-ı muḥtācını şadaķa-i şevāb ile ğanî vü şād ideler Bāyi' ez-müşteri behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'a ḥ'āhed

27) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000716-002, (S.17)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 303 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x137 mm cilt ve 150x75 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Sayfalar nohudî renktedir. Başlıklar ve keşideler genel olarak kırmızıdır. Açıklama kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Metnin bazı bölümlerinde keşideler siyah reklidir. Kimi sayfalarda ise hiçbir çizgi veya renkli yazıya yer verilmemiştir. Metindeki derkenarların sayısı diğer nüshalara göre yok denecek kadar azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da "Cild-i Şānī 716" ibâreleri ile Halet Efendi'ye ait vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a'da Hâlet Efendi ibâreli vakıf kaydı mevcuttur. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da ikinci sırada bulunan "Sâkînâme" adlı mesnevinin şerhine kadarki bölümü içermektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dîni li-icrā'i 'ayni'l-ilmî ve yebū'i'l-yakīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (303a): Be-rev Ḥāfız der-în mu'riẓ me-zen dem Yürî Ḥāfız bu maḥall-i 'arzda nefes urma Süḥan kütāh kun va'llāhu a'lem Sözi kışşa kıl va'llāhu a'lem murād budur ki bu ḳazā vü ḳader sırrıdur buña evlād-ı ādem 'ālim degüldür

28) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000717-002, (S.18)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 257 varaktır. Her sayfasında 25satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 221x134 mm cilt ve 134x98 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Cilt kapağının iç yüzü ebru desenlidir. Sayfalar nohudî renktedir. Yazı alanı kırmızı cetveller içerisindedir. Cetvellerin dışında derkenarlar mevcuttur. Metin, 1b'de büyük bir besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ile şerh edilen mısraların üzerindeki çizgiler kırmızı renktedir. Sayıların üst kısımlarında rutubet izleri mevcuttur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk boş sayfada kütüphane yer ve arşiv bilgisini gösteren kayıt mevcuttur. 1a'da ise "cild-i şānī 717" ibâresi ile bir adet vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ve tetmîmi hazā'l-kitāb qad vaqa'a fi-evāhîri şehri Zî'l-ka'ide min şühûri sene seb'a ve 'aşrin ve elf bi-medîneti şehri Sarāyu'l-mühimmiyye

Müstensih: Ferâğ kaydında müstensih ismi zikredilmemiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre eser 1017 yılında Zilkade ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri Saray olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da "Hâlet Efendi" adına vakıf mührü bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dîni li-icrā'i 'ayni'l-ilmî ve yenbū'i'l-yaqîni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alā âlihi ve şahbihi ecma'in kıt'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (257b): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarîḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳîri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterî behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

29) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Ek, 000181, (S.19)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 241 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 213x145 mm cilt ve 150x85 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar krem rengindedir. 1b-2a sayfasında metin yaldızlı cetveller içerisindedir. 1b’de mihrabiye biçiminde tezhip vardır. Sonraki sayfalarda cetvel yoktur. Bazı sayfalarda kurt yenikleri bulunmaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının az sayıda derkenar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da vakıf mührü ile Hâlet Efendi kütüphanesine ait arşiv bilgisi bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Çad vaqa‘a’l-ferâgu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-râbi‘ati leyletü’l- yevme’l-erbi‘â er-râbi‘ min şehri Zilhicce’i’ş-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis‘amâi’e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lîf kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshanın ferâğ kaydı kopyalanmış olup istinsah bilgilerine dair bir ferâğ bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a’da Mevlevîhâne adına vakıf kaydı bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar yoktur.

Diğer Bilgiler: İkinci cilt ayın harfiyle başlamakta olup ilk gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’da 340. gazeldir. Bu nüshanın başında küçük bir bölüm eksik olup metin 340. gazelin 5. beytiyle başlamaktadır.

Başı (1b): Zi-mescidem be-ḥarâbât mî-firisted ‘ışk Mescidden beni ḥarâbâta gönderür ‘ışk Ḥarîf-i bâde resîd ey refîk-i tevbe vedâ‘ Şarâb muşâhibi irişdi ey tevbe yoldaşı vedâ‘ murâd budur ki ehl-i zâhir maḳâmından ḥânḳâha gönderdi beni ‘ışk-ı İlâhî pes ‘ışk yoldaşı ya‘nî şeyḫ ü sâlik irişdi

Sonu (241b): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler luţf u ihsân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı hayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadaqa-i şevâb ile ğanı vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ h‘âhed / Şârih ez-nâzırân du‘â h‘âhed

30) Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 02677, (S.20)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 280 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 214x155 mm cilt ve 140x71 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yıpranmış vaziyette, kahverengi mukavva bir cildi vardır. Siyah desenli ve kaplama şeklinde bir sırtı vardır. Cetvelsiz ve serlevhasızdır. Besmele ile başlar. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Altlarında “minhu” ibâresi mevcuttur. Başlıklar ve keşideler kırmızı renktedir. Reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve İa Bilgileri: Bu bölümde Süleymaniye Kütüphanesi’ne ait katalog bilgisi, yâ Hâfız yâ kebîcece ifadeyi, vakıf kaydı ve mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1b’de Mevlânâ Kerîmzâde ibâreli vakıf kaydı bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın son kısmı eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 487. gazelinin 7. beytine kadarki şiirlerin şerhini ihtivâ etmektedir.

Başlı (1b): El-ğamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a’yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū’i’l-yaqîni ve’ş-şalātu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şahbihi ecma‘în kıt‘a ‘Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Hâllâk halk / Ben de harf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (279b): Sen evi ya‘nî qalbi mâsivâdan pâk itmedüñ iyü itmedüñ dimekdür Şi‘r Leyte men mâte qalbühu ve hüve hayyun Mâte fî-ţâ‘ati ilâhi fe‘âşe bu gazelüñ

naẓiresini Mevlānā Şāhidī dimiş Ğazel Dil zi-ağyār ne-perdāhteī ya‘nī çī Ser-i mā der-ķadem endāhteī ya‘nī çī

31) Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 05271, (S.21)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 279 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x125 mm cilt ve 155x78 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Zencirekli, şemseli, yıldız süslemeli, bordo renginde, kondisyonu iyi durumda deri bir cildi vardır. 1b sayfasında koyu yeşil renklere mihrabiye biçiminde süsleme bulunmaktadır. Hemen altında yıldızla yazılmış besmele vardır. 1b-2a sayfasında cetveller yıldızlıdır. Sonraki sayfalarda kırmızı tek şeritli yıldızlar kullanılmıştır. Cetvellerin dışında derkenarlar vardır. Sayfalar aharlıdır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b’de temellük kayıtları, bir mühür ve kütüphane arşiv bilgisini gösteren tablo bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: İbrāhīm Kānī ibn Aḥmed ve Muḥammed Es‘ad adına mülkiyet kayıtları vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a‘yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū‘i’l-yaḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şahbihi ecma‘in kıṭ‘a ‘Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (279a): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīķ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faķīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaķa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḡāhed / Şāriḡ ez-nāzırān du‘ā ḡāhed

32) Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman, 00004, (S.22)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 242 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x113 mm cilt alanı ve 130x60 mm yazı alanı ebatlarındadır. Kahverengi bir cildi vardır. 1b sayfasında tezhipli, yaldızlı ve mihrabiye bir serlevha bulunmaktadır. 1b’de metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalarda tek şeritli kırmızı bir cetvel mevcuttur. Yazı alanının dışında diğer nüshalara göre hayli az sayıda derkenar vardır. Şiirlerin vezinleri derkenarda yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri kırmızı çizgilidir. Duraklar ve başlıklar surhla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cild kapağının iç yüzüne eserin ismini, yazarını, varak sayısını gösteren bir kâğıt yapıştırılmıştır. 1a’da ise dört adet mühür, Süleymaniye Kütüphanesi’ne dair arşiv kayıt bilgisi ve vakıf kaydı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Mühürlerden birinde ‘Abdulhamîd ibâresi bulunmaktadır. Vakıf kaydında da “es-Seyyid ‘Abdulhamîd” ibâreleri vardır. Diğer mühürlerin yazıları silinmiş hâldedir. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Metnin sonu noksandır. Şerhte hatîme kısmının bulunduğu sayfa eksiktir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a’yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbû’i’l-yaḳîni ve’ş-şalâtu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şahbihi ecma‘în kıt‘a ‘Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ḥallâḳ ḥalḳ / Ben de ḥarf-i ‘ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (242b): Çerâğ-ı ehl-i ma‘ nâ H‘āce Hāfız / Ki şem‘î buved ez-nūr-ı tecellî / Çü der-ḥāk-ı muşallî yāft menzil / Be-gū târiḥeş ez-ḥāk-ı muşallî

33) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2665/2 (T.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 230 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Şemseli, kahverengi deri bir cildi vardır. Cildin arka kapağı şirazededen ayrılmıştır. Sayfalar aharlıdır. Metin; kırmızı, tek şeritli cetveller içerisindedir. Yapraklar krem rengindedir. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Reddâdeler bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Kapağın iç yüzünde yazı yoktur. Bir sonraki sayfanın üst kısmında “el-Cildü’s-şânî min Şerḥü’s-Sürürî fi-Şerḥ-i Dîvân-ı Hāfız rahmetu’llāhi” ibâreleri bulunmaktadır. Sayfada bu yazının dışında iki Farsça beyit ve Topkapı Sarayı Müzesi’ne ait arşiv kayıt bilgisi vardır. 1a’da silinmiş durumda tuğralı iki mühür ve iki adet tuğra ile kütüphaneye ait arşiv bilgileri yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ve ḳad ferāgu mine’l-cildü’s-şânî bi-‘avni’llāhi’l-melikü’l-mennân muşilliyyen ‘alâ şāhibü’l-esrâr ve ḥabîbü’l-ḥannân Muḥammedin el-ma‘bûş min ‘inde’r-raḥmân bi’l-hüdâ ve’n-nūr ve’l-Ḳur’ân ve ‘alâ ālihi el-ebrâr fi-cemî‘ü’l-iḥyân ve aşḥābihi’l-aḥyâr bi-fazli’l-ḡufrân sa‘ya’l-faḳîr ila’llāhu’l-vāḥidü’s-subḥân a‘nî ‘Oşmân ibn el-Hâc Hüsrev es-Serâ’î ḡafera’llāhu lehu ve livâ’ü’d-dîn ve aḥsen ileyhümâ ve ileyhi fi-vaḳtü’ḍ-ḍuḥâ min yevmü’l-eḫad el-mu‘azzamu’l-vāḳı‘ fi-sene işnâ ve şelişin ve elf (1032)

Müstensih: Osman İbn el-Hâc Hüsrev es-Sarayî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 1032’dir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Enderün-ı Hümâyün Kütüphânesine şevketlü Sultân ‘Abdulḥamîd Ḥân Efendimizüñ vaḳf-ı şerîflerindendir.” Mühür, Abdulhamîd Hân’a aittir. Üzerinde “Vaḳf-ı ‘Abdulḥamîd Ḥân bin Aḥmed Ḥân el-muzaffer dâ’imâ” yazısı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Topkapı Sarayı kataloglarında 2665/1 ve 2665/2 olmak üzere iki nüsha bulunmaktadır. Bunlardan ilk birinci cilttir. İkincisi ise ikinci cilttir. Nüshalar numaralandırılırken ikinci cilt birinci cildin son numarasını devam ettirecek şekilde başlatılmıştır. Ayrıca katalog kayıtlarında bu iki cilt 317+225 vr. şeklinde gösterilmiştir. Bu nüsha 255-484 arasındaki varakları ihtiva etmektedir.

Başı (255b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-'ilmi ve yenbū'i'l-yaḳīni ve'ş-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şaḥbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de harf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (484b): Murādı oldur ki şerḫine nazār idenler ve tarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḫsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḫ-ı muḫtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḫ'āhed / Şāriḫ ez-nāzırān du'ā ḫ'āhed

34) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2666/2 (T.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 270 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x130 cilt ölçülerine sahiptir. Sayfaları aharlıdır ve krem rengindedir. Miklepli, sertablı, şemseli, salbekli kahverengi deri bir cildi vardır. Bazı yapraklar rutubet lekeli. Cetvel ve serlevha yoktur. “B” sayfalarının alt kısmında reddâdeler bulunmaktadır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar da kırmızıdır.

Zahriye ve İa Bilgileri: İa'da Topkapı Sarayı Müzesi arşiv bilgisi, “Aḫlāḳu'l-meşāyih” başlığı altında bazı ibâreler, iki adet mühür ve vakıf kaydı bulunmaktadır. Sayfanın üst tarafında “Cild-i Şānī Şerḫ-i Dīvān-ı Ḥ'āce Ḥāfız” yazısı ile bu yazının sol alt tarafında “el-Cildü's-şānī min Şerḫ-i Dīvān-ı Ḥāfız li-Sürūrī bā-ḫaṭṭ-ı ta'lik” ifadeleri yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Şevketlü ‘Abdulhamîd Hân Efendimiz hazretlerinin Enderûn-ı Hümâyûn Kütüphanesine vakf-ı şerîflerindendir.” Mühür, Abdulhamîd Hân’a aittir. Üzerinde “Vağf-ı ‘Abdulhamîd Hân bin Ahmed Hân el-muzaffer dâ’imâ” yazısı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: İkinci cilt aslında tek bir ciltten meydana gelmesine rağmen nüshayı yazan müstensih bu cildi iki kısma ayırmıştır. Bu yönüyle Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunan ve birinci kısım olan 2666/2 ile birinci kısmın devamı olan 2666/3 nüshaları arasında tek bir cildir.

2666/2 numaralı nüsha 495. gazelin 3. beytine kadarki bölümün şerhini ihtiva etmektedir. 2666/2 numaralı nüshanın son kelimeleri “Âdem gibi rıdvân bağçe-” şeklinde olup 2666/3 numaralı nüsha “-sinden ya‘nî cennetden çıkarısın” ibâreleriyle başlamaktadır. Yani “Âdem gibi rıdvân bağçesinden ya‘nî cennetden çıkarısın” şeklinde 2666/3 önceki nüshayı tamamlayıcı niteliktedir.

Başı (1b): El-ğamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a‘yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebû‘i’l-yaqîni ve’s-şalâtu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şahbihi ecma‘în kıt‘a ‘Aynı bâlâ-yı bedende eylemiş Hâllâk halk / Ben de harf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (270b): ‘Aqluñ tut eger nefes vesvesesin işidürseñ Huş dâr ki ger vesvese-i nefes kunî güş ‘Aqluñ tut eger nefes vesvesesin işidürseñ Âdem-şifat ez-ravza-i rıdvân beder âyî Âdem gibi rıdvân bağçesi

35) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2666/3 (T.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 262 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihtir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x130 cilt ölçülerine sahiptir. Aharlı kâğıt, Miklepli, sertablı, şemseli kahverengi deri bir cildi vardır. Bu nüsha 2666/2’nin devamıdır. 2666/2’den farklı olarak bu ciltte salbek bulunmamaktadır. 2666/2 ve 2666/3 numaralı Topkapı nüshaları birbirinin devamı olan ve ikinci cildi ihtiva eden iki nüshadır. T.4 nüshasının sırt kısmı yıpranmıştır. Bu nüsha cilt ve kâğıt özellikleri

T.3 nüshasıyla aynıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar da kırmızıdır. Sayfalarda, derkenarlar ve reddâdeler bulunur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin ilk sayfasında Abdulhamîd Hân'a ait iki mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Nüshada Abdulhamîd Hân'a ait mühür bulunmaktadır ve mühürlerin üzerinde "Vağf-ı ' Abdulhamîd Hân bin Ahmed Hân el-muzaffer dâ'imâ" yazısı vardır.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha 2666/2 numaralı Topkapı Sarayı Müzesi nüshasının devamı niteliğindedir. 2666/3 numaralı nüsha 2666/2 numaralı nüshanın son kelimesi itibariyle başlamaktadır.

Başı (2a): -sinden ya' nî cennetden çıkarısın murâd budur ki mağall-i sülûk ve mevzi' - i 'ibâdet bi'l-fi'l cennetdür yâ aña ve şıla-i vuşlatdur nefsi faqr ile taḥvîf idüp taleb-i dünyâya terğib ider eger anuñ vesvesesin işidüp ya' nî kavlini kabûl iderseñ Âdem gibi cennetden çıkarısın

Sonu (262a): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler luḥf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du' â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḥ'âhed / Şâriḥ ez-nâzırân du' â ḥ'âhed

2.3.1.3. Her İki Cildi Birden İhtivâ Eden Nüshalar

1) Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege, ASL-246, (SÖ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 441varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt Bilgisi: 1b-234b arası birinci cilttir. 234b-441a arası ise ikinci cilttir. İkinci cilde geçilirken müstensih yeni bir sayfadan başlamamış, doğrudan ikinci gazelin şerhini yazarak metni devam ettirmiştir. İkinci cildin dîbâcesini de derkenarda vermiştir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Şemseli, yıldız çizgili, kahverengi deri bir cildi vardır. Sayfalar aharlıdır ve krem renklidir. 1b’de metin yıldızlı cetveller içerisindedir. Diğer sayfalarda cetvel yoktur. 2a-23a varakları arasında metnin hattı nüshanın orijinal hattından farklıdır. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur. Başlıklar surhludur. Şerh edilen mısraların üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b’den önce 5 sayfa bulunmakta olup bu sayfalarda bir adet temellük kaydı ve kaydın altında bir mühür mevcuttur. 1b’de surhla yazılmış şu cümle bulunmaktadır: “Kitâb-ı Şerh-i Dîvân-ı Hâfîze’s-Şîrâzî rahmetu’llâhi min te’lifî efsâhu’l-mütekellim Sürûrî Çelebi tayyibu’llâhi te’âlâ şerâhu ve ca’le’l-cenneti mişvâhu âmîn yâ Rabbe’l-‘âlemîn” Bu yazının sol alt tarafında iki adet temellük kaydı mevcuttur.

Telif Kaydı: Qad vaqa’a’l-ferâgu mine’t-te’lifî fi’l-leyleti’r-râbi’ati leyletü’l-yevme’l-erba’â er-râbi’ min şehri Zilhicceti’s-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis’amâi’e [966] qad vaqa’a’l-ferâgu min tenmîkihi bi-‘avni’llâhi te’âlâ ve hüsnu tevfihihi yevme’l-hamîs es-sâdisi ve’l-‘aşrîn min Zilhicceti’l-ħarâm senete sittin ve sittin ve tis’amâ’ie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Temmeti’l-evrâk fi’l-leyleti’s-şâlihihi min şehri Receb sene seb’a ve sittin ve tis’a mi’e qad vaqa’a’l-ferâgu min taħrîri haza’l-kitâbi min yedü’l-abdü’z-za’ifü’l-naħîf el-muħtâc ilâ rahmetihi Rabbihi’l-laħîf Hızır bin Sa’dî ğafera’llâhu te’âlâ lehümâ ve li-cemî’ü’l-mü’mînîn ve’l-mü’mînât ve’l-müslimîne ve’l-müslimât el-aħyâ minhüm ve’l-emvât bi-rahmetike yâ erħame’r-râħimîn târiħ sene seliṣ ve semânîn ve tis’a mi’e (983)

Müstensih: Nüsha, Hızır bin Sa’dî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metin, 983 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Mahmûd bin Halîl ve Muhammed bin Ahmed adına temellük kaydı mevcuttur. Yazıların üstü silinmiştir.

Diğer Bilgiler: 1b’de şerhe başlanan hat, 2a sayfasında değişmektedir. Metnin tümünden farklı bir niteliğe sahip olan bu hat, 23a sayfasına kadar devam etmektedir. 2a-23a arasındaki sayfalarda metin harekeli değildir. Metnin geri kalan bölümleri ise harekelidir.

Birinci cildin tamamlandığı 234b sayfasında müstensih, derkenarda eser hakkında bilgi vermiş ve ardından 2. cildin dîbâcesini yazmıştır: “Sürûrî Efendi rahmetu’llâhi bu Hâfız şerhin iki cild itmişdür bunda bir cild olmağın cild-i şânînüñ dîbâcesi yazılmayup sâ’ir gâzeller üslûbı üzere yazılmışdur iki cild olduğu taqdîrce harf-i ‘ayn cild-i şânînüñ ibtidâsı olup dîbâcesi böyledir”

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (441a): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du‘â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ ḡâhed / Şâriḥ ez-nâzırân du‘â ḡâhed

2) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, B5777, (B.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 579 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt 1b-314a arasında yer almaktadır. İkinci cilt ise 314a-579b varakları arasında bulunmaktadır. İkinci cilde başlanırken yeni bir sayfaya geçilmemiş, metin doğrudan devam etmiştir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x140 mm cilt ve 150x75 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Sayfalar surhludur. Bazı sayfalarda yanık lekeleri bulunmaktadır. Nüşanın baş kısmı eksiktir. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında

derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır. Mısraların baş ve son kısımlarını göstermek adına kırmızı duraklara yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin baş kısmı eksik olduğundan zahriye ve 1a bilgisi bulunmamaktadır. Hatime bölümünden sonraki kısımda nüshanın satın alınışı ve kaç para değerinde olduğu ile ilgili bilgi bulunmaktadır. Bu bilginin yanında bir beytin şerhi de mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Şâhibi haza'l-evrâk İbrâhîm bin 'Abdurrezzâk sene 997

Müstensih: İbrâhîm bin Abdurrezzak tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 997 olarak verilmiş olup istinsah yeri bildirilmemiştir.

Diğer Bilgiler: Hatîme kısmının bir bölümü eksiktir.

Baş (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (579a): ve ehl-i faẓl u kemâle ve erbâb-ı vecd ü ḥâle ma'lûmdur ki Ḥâce Ḥâfîzuñ ekşer-i elfâzınuñ ma'nî-i mantûkı beyânında ḥayli ahâlî 'âciz ü ḳaşîrlar ve ma'nî-i murâd ta'yîninde müteḥayyirler idi fi'l-vâkı' lisânu'l-ğayb şerhi âsân olmaz el-ḥaḳ

3) Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2000, (Ç.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 469 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-242b arasında birinci cilt bulunmaktadır. 243a sayfası boş bırakılmış olup 243a'da ikinci cilt başlamaktadır. 243a'da tezhible süslenmiş serlevha bulunmaktadır. İkinci cilt 243a-469b varakları arasında devam etmektedir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Yıldızlı salbek şemseli, yıldız zencerekli, kırmızı meşin bir cildi vardır. Kağıt türü saykallı abâdîdir. Cildin şirazesı dağılmış vaziyettedir. Sayfaların üst kısımları yıpranmıştır. 1b sayfasında yıldızlarla tezhiplenmiş mihrabiyele bir serlevha mevcuttur. 1b-2a sayfalarında metin yıldızlı cetveller içerisindeydir. Sonraki sayfalarda cetvel bulunmamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane mühürleri ile cildin satır ve numara bilgileri bulunmaktır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a‘l-ferāgu mine‘t-te‘lifi fi‘l-leyleti‘r-rābi‘ati leyletü‘l-vevme‘l-erba‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicceti‘ş-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi‘e [966] bi-‘avni‘llāhi te‘alā ve hüsni tevfiķihi (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te‘lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Nüshada ferāğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li‘llāhi‘l-lezî ‘ayyane ve a‘yāne‘d-dīni li-icrā‘i ‘ayni‘l-‘ilmi ve yenbū‘i‘l-yaķīni ve‘ş-şalātu ‘alā ‘ayni‘l-enbiyā‘i ve‘l-mürselin ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şahbihi ecma‘in kıṭ‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (469a): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīķ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faķiri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rüḥ-ı muḥtācını şadaķa-i şevāb ile ğanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

4) Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Supplément turc 362, (F.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 341 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 33 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihtir.

Cilt Bilgisi: 1-194b sayfaları arasında birinci cilt bulunmaktadır. İkinci cilt birinci cildin hemen bitiminden başlamaktadır. 194b-341a varakları arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 250x140 mm cilt ölçülerine sahiptir. Damgalı siyah renkte deri bir cilde sahiptir. 1b sayfasında tezhipli ve yaldızlı bir serlevha bulunmaktadır. Mihrabiyeli olan bu serlevhanın süslenmesinde hayli özen gösterilmiştir. 1b ve 2a sayfalarında metin, kalın yaldızlı cetveller içerisinde. Sonraki sayfalarda daha ince yaldızlı cetveller kullanılmıştır. 1b ve 2a'da her bir satırın altında yaldızlı kısa çizgiler bulunmaktadır. Yaldızlarla bu iki sayfa süslenmiştir. Şerh edilen mısralar ve başlıklar surhla yazılmıştır. Metnin bazı bölümleri harekelidir. Hatîmenin bulunduğu sayfa yaldızlı çiçek desenleriyle süslenmiştir. Ferâğ kaydı ve dua beyti serlevha biçiminde süslenmiş bir alanın içerisinde. Metnin hem ilk hem de hatime varacağının müzehhep yapıda olduğunu ve nüshanın özenle kaleme alındığını söylemek mümkündür.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Kütüphane arşiv bilgisi dışında bir yazı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Sene 1156 Rebî'ü'l-evvel

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah yılı 1156 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (341a): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

5) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Bosna Hersek, R218, (G.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 395 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı tipi nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 285x175 mm cilt ebatlarına sahiptir. Sayfalar aharlıdır. Bazı sayfalarda rutubet lekeleri mevcuttur. 1b'de tezhipli ve yaldızlı, özenle süslenmiş bir serlevha vardır. Metin kırmızı cetvellerin içerisinde yer almaktadır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Cetvellerin dışında derkanarlar vardır. Sayfanın altında ise reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü yaldızlarla süslenmiştir. İlk sayfada son derece büyük boyutlarda "Cild-i Evvel" yazısı bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında yazıları silinmiş vaziyette mühür vardır. Sonraki sayfada Hâfız'dan bir beyit ile "Dilhâne ħarâb oldı yıķıldı vîrân oldı / Her cânibi bâb oldı vîrâne miyim bilmem" biçiminde Türkçe bir beyit bulunmaktadır. 1a'da üç vakıf mührü, bir vakıf kaydı ve Gazi Hüsrev Kütüphanesi mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1b'de Muhammed Bâkî adına temellük kaydı mevcuttur. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ĥamdü li'llâhi'l-lezî ĥafîza'z-zikre 'an-taĥrîfi raybe'l-menûni kemâ-ķâle innâ naĥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ĥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ĥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levĥi maĥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maĥzûzîne birumûzihi ve melĥûzihi

Sonu (395a): Murâdı oldur ki şerĥine nazâr idenler ve tarîķ-i şavâba gidenler luţf u iĥsân eyleyüp bu faķîri du'â-yı ĥayr ile yâd ve rûĥ-ı muĥtâcını şadaķa-i şevâb ile ģanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ĥ'âhed / Şâriĥ ez-nâzırân du'â ĥ'âhed

6) İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Sloane 7765, (İ.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 264 varaktan oluşan eserin her sayfasında 20 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 203x127 cilt ebadına sahiptir. Nüshanın başı ve sonu eksiktir. Yazılar siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Eserin ikinci cildinde başlıklar surhla yazılmamış, şerh edilen mısraların üzeri çizilmemiştir. Diğer nüshalarda çok sayıda derkenar yer alırken bu nüshada derkenarlara yer verilememiştir. Sayfaların rengi sarıdır. B sütunu sayfa altlarında reddâdeler vardır. Metin cetvelsizdir.

Zahriye ve İa Bilgileri: Cildin ön kapağının arka sayfası boştur. Bu sayfada yalnızca “ADD. 7765” notu yazılıdır. Bu sayfadan sonra üç sayfalık bir fihrist yer almaktadır. Fihristte şerh edilen gazellerin matla beyitlerinin başından birkaç kelime yazılarak şerhin varak numarası yazılmıştır. Fihristin son sayfasında “Museum Britannicum” yazılı kaşe bulunmaktadır. Sonraki sayfada Keşşâf’tan bir nakil ve çeşitli Arapça bilgiler yer almaktadır. Sayfanın üst kısmında “dîn”, “siyâh”, “ğahr u ħışm” gibi surhla yazılmış çeşitli kelimeler vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha baş tarafta ‘Elâ yâ eyyuhe’s-sâķi edir ke’sen ve nâvilhâ’ matlayla başlayan 1. gazelin 7. beytiyle başlamaktadır. Önceki kısımlar eksiktir. Ayrıca sondan da eksik olan nüsha, ‘Zi-der der-ây u şebistân-ı mâ münevver kun’ matla’ıyla başlayan gazelin 3. beytine kadarki kısmı içermektedir. Bu gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 454. gazeli olup nüsha bu bölümden itibâren nokсандır.

Başı (4a): İdesin daĥi ihmâl eyleyesin ya’ni şalıveresin ve anga ħalbüñi müte’ allıķ ħılma ki dünyâ ‘abdi Mevlâdan ba’id eyler ki *dünyâke mâ yuba’‘iduke ‘an mevlâke*

ve hıdmet buyurur Bend b'ügsil bāş āzād ey püser / Çend bāşī bend-i sīm ü bend-i zer

Sonu (264b): Be-gū be-hāzin-i cennet ki hāk-ı ĩn meclis di cennet hāfızına ki bu meclis toprağını Be-tuħfe ber-sūy-ı firdevs ü 'ūd-ı micmer kun tuħfe ilet firdevs cānibine 'ūd-ı micmer kıl murād bunda daħi sābık gibidür ħicāb

7) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 03024, (İÜ.11)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 504 varaktan oluşan eserin her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgileri: 1b-244b varakları arasında birinci cilt, 246b-504b varakları arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır. Birinci cildin hatımesi yazıldıktan sonra bir boş sayfa bırakılmış ve 246a'da ikinci cildin yazımına başlanmıştır. İkinci cildin ilk sayfasında tezhipli bir serlevha bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 207x125 mm cilt ve 149x67 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yeşil bir bez ile kaplanmış, mıklepli bir cildi vardır. 1b'de bulunan serlevha mihrabiye ve tezhiblidir. Metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Sayfalar aharlıdır ve nohudî renktedir. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Şerh kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfalarda rutubet lekeleri vardır.

Telif Tarihi: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erba'ā er-rābi' min şehri Zilħicce'ti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Şemme taħrīrü'l-cildü's-şāni şerħ-i Dīvān- Ĥāfız fi-evā'il-i Zi'l-qa'ide işnā ve elf (1002)

Müstensih: Müstensih hakkında bilgi verilmemiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1002 yılında Evail-i Zilkade ayında [19-28 Temmuz 1594] istinsah edilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (504a): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmī ve yenbū'i'l-yaḳīni ve's-ṣalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve ṣaḥbihi ecma'in ḳıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

8) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 04710, (Ü.12)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 278 varaktan meydana gelmiştir. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-148b arasında birinci cilt bulunmaktadır. 149a ve 149b sayfaları boş bırakılmış olup ikinci cilt 150a sayfasından başlamaktadır. İkinci cildin başında besmele bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 256x153 mm cilt ve 152x93 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırt ve kapak etrafı kahverengi meşin, kapak açık kahverengi kağıt ciltlidir. Sırtı yıpranmış, şirazesı hasarlıdır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Duraklar kırmızıdır. Bazı kelimelerin ve şerh edilen mısraların üzerı kırmızı ile çizilmiştir. Sayfalar aharlıdır. Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Cetvel ve serlevha yoktur. "B" sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Herhangi bir kayıt veya yazı bulunmamaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḥiceti's-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu min tenmīḳihi bi-'avni'llāhi te'alā ve ḥüsnü tevfiḳihi yevme'l-ḥamīs es-sādisi ve'l-'aşrīn min Zilḥiceti'l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis'amā'ie temmetü'l-evrāk fi'l-leyletü's-şāliše min şehri Receb sene seb'a ve sittin ve tis'a mi'e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu : Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

9) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 05597, (İÜ.13)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 416 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgileri: 1b-219b arasında birinci cilt, 220b-416a varakları arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır. İkinci cildin başında tezhipli serlevha bulunmaktadır. Birinci cilt bittikten 220a sayfası boş bırakılmış olup metin 220b'de başlamıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 243x168 mm cilt ve 174x84 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Kahverengi meşin ciltlidir. Cilt yeşil bezle kaplanmıştır ve bez yıpranmıştır. Sayfalar aharlıdır ve su yolu filigranlıdır. Mihrabiyeli ve müzehheb bir serlevhası vardır. Metin, yaldızlı cedveller içerisindedir. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilidir. Başlıklar ve duraklar kırmızıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da mühür ve Şerḥ-i Ḥāfız li-Sürūrī ḥaṭṭ-ı ta'lik" ibâreleri vardır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḥicce'ti's-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Eserin sonu eksiktir. Hatime bölümü noksandır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-
kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bi-
ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-
rumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (416a): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḫ-i şavâba gidenler luṭf u
iḥsân eyleyüp bu fakîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḫa-i şevâb ile
ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḡâhed / Şâriḫ ez-nâzırân du'â ḡâhed

10) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Bel_Yz_K.000524, (İA.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 384 varaktır. Her sayfasında 29 satır bulunmektedir.

Cilt Bilgileri: 1b-225b arasında birinci cilt bulunmaktadır ve cildin sonunda ferâğ kaydı yer almaktadır. 226a sayfası boş bırakılmıştır. 226b-385a arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır. İkinci cildin sonu eksiktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 195x120 mm cilt ve 160x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Koyu kahverengi deri bir cildi vardır. Cild kapağında Mevlevî külahına benzeyen bir külah vardır. İçerisinde “Şerḫ-i Dîvân-ı Ḥâfîz-ı Şîrâzî” ifadesi bulunmaktadır. Cildin iç yüzü bordo renginde desenli bir kâğıtla kaplıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Metnin bazı kısımları harekelidir. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriyede “Hâfız-ı Şirâzî Sürûrî dimekle meşhûrdur. Mağbûl ü mergûbdur” ifadeleriyle eser ve Sürûrî hakkında bilgi verilmiştir. Bir diğer sayfada kütüphane arşiv bilgisi bulunmaktadır. 1a’da Hâfız’la ilgili Ebusssuud Efendi’nin vermiş olduğu bir fetvaya yer verilmiştir. Sayfanın altında Arapça bir bölüm yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Birinci cildin sonunda bulunan ferâğ kaydı şu şekildedir. Hârriri el-fakîr ilâ rahmetihi Rabbü’ş-şamed Aḥmed bin Muḥammed bin Firûz ḡafera’llāhu lehu ve lehümā ve ileyhümā va’llāhu āmin muḥarririhi fi-evā’il-i rebī’ü’l-evvel (225b)

Müstensih: Ahmed bin Muhammed bin Firûz tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Metnin sonu eksiktir. Eser, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’da 2 numaralı mesnevînin 135. Beytine kadarki kısmı içermektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥâfızün ve’ş-şalātu ‘alâ-ḥâfızıhi bita‘îmi lâfızıhi kemâ-fi-levḫi maḥfûzühi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḫûzihi

Sonu: Be-manşüriyet şud der-âfâḳ nām Manşürlük ile oldı senüñ aduñ âfâḳda Ki manşür bûdî ber-a‘dâ müdām Ki manşür idüñ düşmenler üzerine müdām murād budur ki ismüñ müsemmasına te’şîri olur dirler bu ma‘nâsında zâhir olmışdur

11) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 4409, (K.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 243 varaktır. Her sayfasında 33 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-123b varakları arasında birinci cilt bulunmaktadır. Birinci cildin hatimesi biter bitmez ikinci cilt başlamaktadır. İkinci cildin başladığını gösteren

herhangi bir ibâre veya başlık bulunmamaktadır. Birinci cildin hatimesinin üstü surhla çizilmiştir. 123b-243b varakları arasında ise ikinci cilt yer almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 310x205 mm cilt ve 230x130 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi şemseli, zencirekli, miklebli meşin bir cildi vardır. Söz başları, şerh edilen mısraların üstleri ve duraklar kırmızıdır. 1b’de Halil Hamîd Paşa’ya ait vakıf mührü vardır. Cetvel ve serlevha yoktur. Sayfalar aharlıdır. Metin besmele ile başlamaktadır. Reddâdeler vardır. Rutubet lekeleri bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: “Esrâru’l-ğalb” ve “Dîvân-ı Hâfız Şerhi” ibâreleri ile Halil Hamit Paşa Kütüphanesi’ne ait 1861 numaralı arşiv kaydı vardır. 1a’da vakıf mührü, mülkiyet kaydı ve Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’ne ait 4409 numaralı arşiv kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: Hazihü’n-nüşhati’l-müsemmâ be-Sürürî el-Hâfız fi’l-yevmü’l-‘aşrîn min Rebî‘ü’l-âhîr sene ehadî ve seb‘în ve elf (1071) fi-zamâni işca‘a’s-sultân İbn es-Sultân es-sultân el-ğâzî Şalîm Girây Hân bin Sa‘âdet Girây Hân ‘aleyhü’r-raḥmete’l-ğarîmî ve fi-beledeti Baḳçesarâyü’l-taḥtâhî ve fi sene 1171 el-mübârek

Müstensih: Ferâğ kaydından müstensih ismi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 1071 yılı Rebiülahir ayı olarak gösterilmektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Halil Hamid Pâşâ yazılı vakıf mührü ve mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha, Halil Hamit Paşa Kütüphanesi’nde 1861- 32 Hk 1861 numarada kayıtlı iken daha sonra 4409 numarasıyla Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’nde kayıt altına alınmıştır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ğâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzün ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (243b): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīk-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

12) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 7873, (K.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 601 varaktır. Her sayfasında 18 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 230x165 mm cilt ve 180x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Siyah meşin sırtı vardır. Ebru kaplı mukavva bir cilde sahiptir. Kağıtları aharlıdır. Krem rengindedir. Cetvel ve serlevha yoktur. Rutubet lekeleri bulunmaktadır. Baş kısımdaki hat ile sondaki hat aynı değildir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Bir adet temellük kaydı, bir adet vakıf mührü, Konya Kütüphanesi’ne ait arşiv bilgi cetveli ve çok sayıda Farsça beyit yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1b’de Muhammed ‘İlmī adına temellük kaydı ve mühür vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 396. gazelinin birinci beytiyle son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfızihî bita‘lîmi lâfızihî kemā-fi-levḥi maḥfūzihî ve ‘alā-şahbihî ve ālihî’l-maḥzūzîne birumūzihî ve melḥūzihî

Sonu (601b): Rūzgārī şud ki der-meyḥāne ḥıdmetem mī-kunem Bir zamān oldı ki meyḥānede ḥıdmet iderdüm Der-libās-ı faḳr kār-ı ehl-i devlet mī-kunem Faḳr libāsında ehl-i devlet işin iderem

13) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5179, (MH.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 358 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-204b varakları arasında birinci cilt bulunmaktadır. 205a sayfası boş bırakılmıştır. 205b-358b arasında ise ikinci cilt yer almaktadır. Hem birinci ciltte hem de ikinci cildin başında serlevha bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 269x174 mm cilt alanı ve 181x97 mm yazı alanına sahiptir. Mıklebli, şemseli, zencirekli, vişne renkli, meşin bir cildi vardır. Sayfaları Haç arma filigranlıdır. Yeşil bez kaplı. Yıldızla tezhiplenmiş, mihrabiyeli serlevhası vardır. Serlevhanın ortasında besmele bulunmaktadır. 1b'de yıldızlı cetveller vardır. Diğer sayfalarda ince tek çizgili cetveller yer almaktadır. Başlıklar ve şerh edilen mısraların üzerine çekilen çizgiler kırmızıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve İa Bilgileri: Metnin başında 8 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır. Fihristte şerh edilen şiirlerin ilk kelimeleri yazılmış ve varak numaraları gösterilmiştir. 1b'de El-Hâc Eyüb adına bir mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: el-ḥaḫ bu faḳîr-i ḥaḳîr daḫi bu şerḫ-i zîbâyı berâ-yı nüshâ taḫrîr olunup ümîddür ki yârân bir ḥaḫâsına naḫar itmeyeler

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: El-Hac Muhammed Eyüp adına mühür bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır

Diğer Bilgiler: Nüshanın hatime kısmının küçük bir bölümü eksiktir.

Başı (2a): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-taḫrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḫnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḫi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḫûzihi

Sonu (358b): Faķir metn ihtiyār itdūgi nūshā aḥvāl-i sūlūke mūnāsib ve ṭab‘-ı selīme mūlāyim olandır ve ehl-i fażl u kemāle ve erbāb-ı vecd ü ḥāle ma‘lūmdur ki Ḥ‘āce Ḥāfızūñ ekşer-i elfāzıñ ma‘nī-i mantūķı beyānında ḥayli ahālī ‘āciz ü ḳāşırlar ve ma‘nī-i murād ta‘yīninde mūteḥayyirler idi fi’l-vāķı‘ lisānu’l-ġayb şerḫi āsān olmaz

14) Mevlana Müzesi Türkçe Yazmalar, 5979 (MM.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 649 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt Bilgisi: 1b-336a arasında birinci cilt yer almaktadır. Sonraki sayfada ise ikinci cilt başlamaktadır. İkinci cildin ilk sayfasında tezhipte süslenmiş serlevha bulunmaktadır. 336b-649b varakları arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 140x235 mm cilt ve 120x210 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Siyah, deri bir cildi vardır. 1b’de tezhiplenmiş, mihrabiyeli ve yaldızlı bir serlevha bulunmaktadır. Aynı serlevha 2. cildin başında da vardır. Yazı alanı yaldızlı cetveller içerisinde. Sayfalar filigranlıdır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da sonradan yapıştırılmış bir kağıt üzerinde Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın özelliklerine ve nüshanın tanıtımına yer verilmiştir.

Ferâġ Kaydı: Ketebetü’l-faķirü’l-ḥaķir ilā raḥmetu’llāhi te‘ālā Ḥasan bin Muşţafā el-Burusevî gafera’llāhu

Müstensih: Nūsha, Hasan bin Mustafa el-Burusevi tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve’s-şalātu ‘ālā-ḥāfızıhi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu (649b): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler luţf u ihşân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı hayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadaqa-i şevâb ile ğanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ h`âhed / Şârih ez-nâzırân du‘â h`âhed

15) Mısır Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 5762 : 54070, (HI.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 490 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 160x270 mm cilt ebatlarına sahiptir.1b’de mihrabiyeli, tezhipli ve yaldızlı bir serlevha vardır. Metin cetveller içerisinde gösterilmiştir. Şerh edilen mısraların üstü çizgilidir. Cetvellerin dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 3 adet mühür ve Şerh-i Hâfız yazısı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ketebetü’l-fakîrû’l-hakîr Hasan bin Muştafâ el-Burusevî ğafera’llâhu te‘âlâ ve’l-cemî‘ ü’l-mü’minîn ve’l-mü’minât âmîn yâ mu‘în

Müstensih: Nüsha, Hasan bin Mustafa el-Burusevi tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında “5762” arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Hidiv Kütüphanesi’nde 54070 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Bu nüshanın müstensihi ile Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar koleksiyonunda bulunan 5979 numaralı nüshanın müstensihi aynı kişidir. İki metni karşılaştırdığımızda metinlerin aynı olmadığı anlaşılmıştır.

Başı (1b): El-ğamdü li’llâhi’l-lezî hafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ğâle innâ naħnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ğâfîzûn ve’s-şalātu ‘alâ-ğâfîzihi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu (490b): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler luğf u ihsân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı hayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadaqa-i şevâb ile ganî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ h̄âhed / Şârih ez-nâzırân du‘â h̄âhed

16) Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Kahire, 101: 21698 (MS.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 469 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Mısırdan gelen yazma eserlerin dijital görüntüleri siyah-beyaz olup fotoğraflarda çeşitli bozukluklar bulunmaktadır. Bu yüzden Mısır nüshalarının incelenmesinde tam bir sonuç elde edilememiştir. Bu nüsha besmele ile başlamaktadır. 1b ve 2a sayfalarının üst kısmında mühür bulunmaktadır. Şerh edilen mısraların üstü çizilidir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Metnin ilerleyen bölümlerinde çizgiler de kullanılmamıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b’nin üst kısmında “Sürûrî Şerh-i Hâfız rahmetu’llâhi te‘âlâ rahmetihi va’llâhu âmîn” yazısı bulunmaktadır. Bunun dışında 1 rubai ile üç adet mühür yer almaktadır.

Telif Kaydı: Kâd vaqa‘a’l-ferâğu mine’t-te’lîfi fi’l-leyleti’r-râbi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘â er-râbi‘ min şehri Zilhiceti’s-şerîfe senete sittin ve sittîne ve tis‘amâ’ie [966] kâd vaqa‘a’l-ferâğu min tenmîkihi bi-‘avni’llâhi te‘âlâ ve hüsnu tevfiķihi yevme’l-hamîs es-sâdisi ve’l-‘aşrîn min Zilhiceti’l-ħarâm senete sittin ve sittîn ve tis‘amâ’ie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında “101” arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi’nde 21698 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafīza’z-zikre ‘an-tahrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfizūn ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfizīhi bita‘līmi lāfizīhi kemā-fi-levḥi maḥfūzīhi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzūzīne birumūzīhi ve melḥūzīhi

Sonu (469a): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

17) Milli Kütüphane, Nevşehir Gülşehir Karavezir İHK, 50 Damad 167, (M.16)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 407 varaktır. Her sayfasında 33 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt, 1b-234b arasında yer almaktadır. Birinci cilt hemen bitiminde hiç ara vermeden ikinci cildin şerhine geçilmiştir. İkinci cilt 234b-407b arasındaki varaklarda bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 295x185 mm cilt ebatlarına sahiptir. Salbekli şemseli, zencirekli, köşebentli, miklepli, kahverengi meşin bir cildi vardır. Cild kapağının iç yüzü ebru desenlidir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b’de “Hazā kitāb-ı Sürürī vü Şem‘ī Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥ‘āce Ḥāfizū’ş-Şīrāzī ‘aleyhi müsem mā be-lisānu’l-ḡayb ve tercümānū’l-esrār” ibâreleri ve iki adet vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferāḡ Kaydı: Ḳad feraḡu min tenmīḳi hazā’l-kitābu’l-faḳīr Zāhid bin Muḥammed ḡafera’llāhu lehümā ma‘a cem‘ü’l-mü‘minīn fī-evāḡir Rebī‘ü’l-āḡir min şühürī sene işnā ve elf (1002)

Müstensih: Zâhid bin Muhammed

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 1002 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Sultânü'l-Azîm Ahmed Hân adına mühür ile Dâmâd İbrâhim Paşa adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshada şiirlerin şerhi eksiksizdir ancak hatime bölümü noksandır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-
kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızün ve's-şalātu 'alâ-ḥâfızıhi bi-
ta'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-
rumûzühi ve melḥûzühi

Sonu (407b): Sehl ü âsândur hemân beni kendüñden sürme ḥiṭâb mürşidedür H'âce
Ḥâfızuñ raḥmetu'llâhi 'aleyhi târiḥi bu kıt'ada rüşendür Kıt'a Çerâğ-ı ehl-i ma'nâ
H'âce Ḥâfız Ki şem'î buved ez-nür-ı tecellî Çü der-ḥâk-ı muşallî yâft menzil Be-gü
târiḥeş ez-ḥâk-ı muşallî

18) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 1101, (M.17)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 343 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt, 1b-178b varakları arasında yer almaktadır. 179a sayfası boş bırakılmış ve 179b'de ikinci cilt başlamıştır. 180b-343a arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 268x175 mm cilt ve 185x110 mm yazı alanına sahiptir. Sırtı ve kenarları tamir görmüştür. Şemseli, salbekli, miklepli, bordo meşin bir cildi vardır. Aharlı, krem renginde sayfaları vardır. Metin besmeleyle başlamaktadır. Cetvel ve serlevha bulunmamaktadır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: “Şerḥ-i Dîvân-ı Ḥâfız “eş-Şeyḥ Muştafâ bin Şa'bân” şeklinde başlayan cümlede Sürûrî'nin ölüm tarihi verilmiş ve Şerḥ-i Dîvân-ı Ḥâfız'ın

tasavvufi bir içeriğe sahip olduğu “ve hüve Şerhi ‘alā lisānū’t-taşavvuf” ifadeleri üzerinden gösterilmiştir.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferāgu mine’t-te’lifī fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhiceti’ş-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e [966] qad vaqa‘a’l-ferāgu min tenmikihi bi-‘avni’llāhi te‘alā ve hüsnü tevfihi yevme’l-ḥamīs es-sādisi ve’l-‘aşrīn min Zilhiceti’l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis‘amā’ie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Qad feraḡu mine’l-kitābetihi fi-şehri Şevvālū’l-evlā qable’ş-şubḥ min eyyām-ı şeşünbe mine’r-raḥmet te‘alā sene 984 el-fakīri ḥaḳīr muḥṭāc min raḥmetu’llāhi te‘alā el-‘ale’l-ilmü’t-Ṭālib ibn Pīrī va’llāhu ḳabrihümā min cemī‘ü’l-mü’mīnīn ve’l-mü’mīnāt bi-raḥmetike yā erḥame’r-rāḥimīn

Müstensih: Talib ibn Pīrī tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 984 yılında Şevval ayında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Baş (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafīza’z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfīzihi bita‘līmi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu: Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu fakīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥṭācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

19) Milli Kütüphane, Sivas Gürün İlçe Halk Kütüphanesi, 58 Gürün 49, (M.18)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 177 varaktır. Her sayfasında 35 satır vardır. Metnin yazı tipi talik kırmasıdır.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt 1b-103b varakları arasında yer almaktadır. İkinci cildin başlangıcı için bir boşluk bırakılmamış, birinci ciltten sonra doğrudan ikinci ciltle devam edilmiştir. İkinci cilt 103b-177b varakları arasında bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 288x180 mm cilt ve 210x100 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi meşin bir cildi vardır. Kâğıt Türü üç ay filigranlıdır. Cetvel ve serlevha bulunmamaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da şerhin fihristi bulunmaktadır. Sonraki iki sayfada Türkçe ve Farsça beyitler vardır. 1b'de vakıf kaydı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Vakı'a ferâğ Sürürî Hâfız bi-avni'llâhi'l-melikü'l-vahhâb ve hüsni inâyetihi fi-beledeti Ayntâb fi-Câmi-i Boyacı Ali yedü'l-abdi'n-naḥîf türâbü'l-aḳdâmü'l-âşiyü'l-muḥtâc ilâ hidâyetü'l-melikü'l-allâm ve şefâ'atihi Resûlihi Kâsım bin İsmâ'il bin Hâcî Abdurrahmân ğafera'llâhu (...) fi-yevmi aşrîn min şehri Rebî'ü'l-âḥir fi-vaḳtû'd-ḍuḥâ sene sitte ve ḥamsîn ve elf sene 1056

Müstensih: Kâsım bin İsmail bin Hacı Abdurrahman tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1056 yılında Rebûlâhir ayında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1b'de Mir Ahmed Rif'at adına temellük kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızün ve's-şalâtu alâ-ḥâfızıhi bita'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (177b): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve ṭarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi ez-müşteri behâ ḥâhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḥâhed

20) Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 34 Nk 3963, (N.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 367 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-210a arasında birinci cilt bulunmaktadır. Bir sonraki sayfada ikinci cilt başlamaktadır. İkinci cildin başında tezhipli bir serlevha bulunmaktadır. 210b-367a varakları arasında ikinci cilt yer almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 269x165 mm cilt ve 170x90 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Mukavva üzerine kestane rengi deri kaplı bir cildi vardır. Cildin dış yüzeyi köşebentli ve zencireklidir. Yıldızla süslenmiş salbekli bir şemsesi bulunmaktadır. Miklebli ve sertaplıdır. Cild, kahverengi deriyle kaplanmıştır. Cildin iç kapağında da yıldızlı şemse vardır. Bazı kısımlarda şirazesi dağılmak üzeredir. Sağ kapak yıpranarak kopmuş hâldedir. Kâğıtlar aharlıdır. Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Metin; samani renkli, yıldız cetveli, kalın bir kâğıda yazılmıştır. Mihrabiye, yıldızlı, tezhiplenmiş bir serlevhası vardır. İkinci cildin başında da aynı şekilde serlevha bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Vakıf Kaydı: 1b'de “Osmân Hân bin Muştafâ Şâh el-muzaffer dâ'imâ” yazılı bir mühür ve mührün hemen altında Osman Hân adına bir vakıf kaydı vardır.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferâgu mine't-te'lifî fi'l-leyleti'r-râbi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'â er-râbi' min şehri Zilhicce'ti's-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis'amâi'e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mühür III. Osman tuğralı vakıf mührü bulunmaktadır. Ayrıca “İbrâhim Laîf” adına mühür vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfizûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfizîhi bita'limi lâfizîhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzîhi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzîhi ve melḥûzîhi

Sonu (367a): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler luţf u ihsân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı hayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadaqa-i şevâb ile ğanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ h‘âhed / Şârih ez-nâzırân du‘â h‘âhed

21) Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 34 Nk 3964, (N.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 248 varaktır. Her sayfasında 29 satır vardır. Metin divânî hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: 1b-133b arasında birinci cilt yer almaktadır. 133b’de birinci cildin bittiği yerden sonra 3 satırlık bir boşluk bırakılmış ve aynı sayfada ikinci cildin yazımına başlanmıştır. İkinci cilt 133b-248b varakları arasında bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 295x200 mm cilt ve 230x147 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Mukavva üzerine vişne rengi deri kaplı, şemseli, miklebli, sertablı bir cildi vardır. Cilt kapaklarının iç yüzeyi ebru desenlidir. Sayfaları aharlıdır. Nohudî renkli orta kalınlıkta bir kâğıda yazılıdır. Kağıt türü su yolu filigranlıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfasının altında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin başında 11 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır. Fihristte matla beyitlerin ilk mısralarına yer verilmiştir. 1a’da Nuruosmaniye Kütüphanesi’ne ait arşiv bilgisi ile İbrahim Hanîf adına mühür, vakıf kaydı ve mührü vardır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferâġu mine’t-te’lifî fi’l-leyleti’r-râbi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘â er-râbi‘ min şehri Zilhicceti’s-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis‘amâi’e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâġ Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferâġu min kitâbetihi hazihü’n-nüşhatü’s-şerîfetü’l-laîfe fi’l-yevmü’s-sâmin ve’l-‘aşrûn mine’s-şühûri fi-şehri Rebî‘ü’l-âhîri yevmü’l-ġamîs fi-mübâretü’l-vaktü’d-đuhâ sene şenetân ve ġamsîn ve elf ketebetü’l-fakîrû’l-ġakîrû’l-verâ el-muhtâc ilâ rahmetihi rabbihi’l-a‘lâ es-sâkin fi-kaşaba-i ġafşatü’l-ġakîr Muhammed bin Muştafa‘ el-kâtibi ‘ale’l-evġâfi merġûm Qâsım ibn el-merġûm Muhammed Paşa tâb-ı şerrâh ve ce‘ale’l-cenneti mişvâh temmet

Müstensih: Muhammed bin Mustafa tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah yılı ferâğ kaydında 1050 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da III. Osman tuğralı vakıf mührü vardır. Mühürde “Oşmān Hān bin Muştafā Şāh el-muẓaffer dā'imā” yazısı vardır. Mührün hemen altında vakfa dair notlar verilmiştir. 1a sayfasında İbrahim Hanif adına mühür bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīẓa'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḫi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḫūzihi

Sonu (248b): Murādı oldur ki şerḫine naẓar idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḫşān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḫayr ile yād ve rūḫ-ı muḫtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşteri behā ḫ'āhed / Şāriḫ ez-nāzırān du'ā ḫ'āhed

22) Süleymaniye Kütüphanesi, A. Tekelioğlu, 00888/ 07 Tekeli 888, (S.23)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 320 varaktır. Her sayfasında 29 satır vardır. Metin, dîvânî hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: 1b-182b arasında birinci cilt yer almaktadır. Birinci ciltle ikinci cildi birbirinden ayıran bir ibâre veya işaret bulunmaktadır. Birinci cilt bittiği gibi satır boşluğu bile olmadan ikinci cildin yazımına geçilmiştir. 182b-320b varakları arasında ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 285x190 mm cilt ve 210x130 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı mavi renkte bezle onarılmış, kâğıt kaplı, şirazesı dağınık, kurt yenikli bir cildi vardır. Bazı sayfaları yıpranmış vaziyettedir. Krem renginde aharlı kağıtları vardır. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin, besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve şerh edilen mısraların üzerine çekilen çizgiler kırmızıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Sayfa altlarında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da iki vakıf mührü, vakfa dair bir kayıt ve bir mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a‘l-ferāgu mine‘t-te‘lifi fi‘l-leyleti‘r-rābi‘ati leyletü‘l-vevme‘l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicce‘i‘ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis‘amāi‘e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te‘lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf kaydı: Mühür ve vakıf kaydı Halil Hamid Paşa adınadır. Bu mühür 1b ve 2a‘da da vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı: El-ḥamdü li‘llāhi‘l-lezī ḥafīza‘z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe‘l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā‘z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve‘ş-şalātu ‘alā-ḥāfīzihi bita‘līmi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi‘l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (320b): Murādı oldur ki şerḥine nazār idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

23) Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 004056, (S.24)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 363 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-200a varakları arasında birinci cilt yer almaktadır. Birinci cildin sonunda “Temmet bi-‘avni‘llāhi‘l-melikü‘l-vahhāb ‘alā ‘alā yedü‘l-‘abdu‘z-za‘īf Sürürī ibāresi bulunmektedir. İkinci cildin başında tezhipte süslenmiş bir serlevha bulunmektedir. İkinci cilt ise 200b-363b varakları arasında yer almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 265x165 mm cilt ve 200x93 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Meşinle kaplanmış siyah deri bir cildi vardır. Sayfalar aharlıdır. 1b‘de yaldızlı, mihrabiye, müzehhep bir serlevha vardır. Metin, yaldızlı cetveller

içerisindedir. Beyt, kıt'a, şi'r gibi başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. "B" numaralı sayfaların sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: "Şerh-i Hâfız li-Sürürî ta'lik" yazısı, III. Osman'a ait vakıf mührü ve vakfa dair bilgi notu bulunmaktadır. Hatimedden sonraki sayfada birinci cildin ve ikinci cildin fihristi ayrı başlıklar hâlinde verilmiştir.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Telif Kaydı: Kıad vaqa'a'l-ferâgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-râbi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'â er-râbi' min şehri Zilhicce'ti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amâi'e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da III. Osman tuğralı vakıf mührü vardır. Mühürde "Oşmân Hân bin Muştafâ Şâh el-muzaffer dâ'imâ" yazısı vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Baş (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızün ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfızihî bita'limi lâfızihî kemâ-fi-levḥi maḥfûzihî ve 'alâ-şahbihî ve âlihî'l-maḥzûzîne birumûzihî ve melḥûzihî

Sonu (363b): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḥ'âhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḥ'âhed

24) Süleymaniye Kütüphanesi Carullah 001697 (S.25)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 204 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 264x155 mm cilt ve 174x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yıldızlarla süslenmiş şemseli, bordo deri bir cildi vardır. Cild kapağının iç yüzü de meşinle kaplanmıştır. Cildin iç yüzünde salbekli, mavi desenli bir şemse bulunmaktadır. Sayfalar filigranlı, aharlı olup krem rengindedir. Metnin başında fihrist bulunmaktadır. Sayfalar cetvelsizdir. Serlevha yoktur. Reddâdeler bulunmaktadır. Şerh besmele ile başlamaktadır. Yazı alanın dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin iç kapağından sonraki sayfanın başında “Kitâb-ı Şerh-i Dîvân-ı Mevlânâ Hâfız” başlığı vardır. Başlığın altında “eş-Şîrâzî el-müsemmâ lisânu’l-ğaybi ve tercümâni’l-esrâr li-Ḥazret-i Sürûrî Çelebi Raḥmetu’llâhi te’âlâ” şeklinde devam eden bir yazı bulunmaktadır. Bu sayfadan sonra 5 boş sayfa gelmektedir. Sonrasında fihrist başlamaktadır. 3 sayfalık bir fihrist tablosu bulunmasına rağmen fihristin yazımı yarım kalmış ve yalnızca birinci sayfadaki fihrist tablosu doldurulmuştur. Elif harfinden dal harfine kadarki şiirlerin fihristi verilmiştir. Fihristin son sayfasında yani 1b’de vakıf mührü ve kütüphane arşiv bilgisi bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a’da Velîyüddin Cârullah adına temellük kaydı vardır.

Diğer Bilgiler: Şerh edilen beyitlerde eksiklik olmamakla birlikte hatîme kısmı eksiktir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzün ve’ş-şalātu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (204a): Menzil-i beḳâyâ irtihâl idüp kendü şehri Şîrâzda Muşallâ semtinde defn olup vefâtınuñ zamânını ve ḳabrinüñ mekânını i‘lâm için dimişler Çerâğ-ı ehl-i

ma‘nā Ḥāce Ḥāfız Ki şem‘î buved ez-nūr-ı tecellî Çü der-ḥāk-ı muşallî yâft menzil
Be-gū târiḥeş ez-ḥāk-ı muşallî

25) Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 002774, (S.26)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 358 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt Bilgisi: 1b-205a varakları arasında birinci cilt yer almaktadır. 205b ve 206a sayfaları boş bırakılmıştır. İkinci cilt tezhipte süslenmiş serlevhalı bir sayfa ile başlamaktadır. 206b-358b sayfaları varakları arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 214x155 mm cilt ve 174x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Miklebli, sertâblı bir cildi vardır. 1b’de çiçek desenli, mihrabiyeli ve tezhipli bir serlevha vardır. 1b sayfası yıldızlı cetveller içerisindedir. Diğer sayfalarda çift çizgili kırmızı cetveller kullanılmıştır. Sayfalar aharlıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler mevcuttur. Başlıklar ve keşideler surhludur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk sayfada Sultan Veled’e ait bir şiir, Arapça kısa bir metin, Farsça iki beyit ve Süleymaniye Kütüphanesi’ne ait arşiv bilgisi bulunmaktadır. Sonrasında 3 sayfalık bir fihrist başlamaktadır. 1b’de Kitâb-ı Şerḥ-i Dîvân-ı Ḥāfız-ı Şîrâzî ḳaddese sırrahu li-Mevlânâ Sürûrî el-merḥûm” başlığı vardır. Hemen altında 3 mühür ve 3 temellük kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: el-ḥaḳ bu faḳîr-i ḥaḳîr daḫi bu şerḥ-i zîbâyı berâ-yı nüşha taḫrîr olup ümîddür ki yârân bir ḥaḫâsına nazâr itmeyeler

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Es-Seyyid el-Hâc Mehmed Lâmin adına 1310 tarihli ve Mustafa Şâmil Recâizâde adına 2 adet temellük kaydı vardır. 3a sayfasında ise Esad Efendi’ye ait mühür bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve'ş-şalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (358b): Faḳīr metn ihtiyār itdūgi nüsha aḥvāl-i sülūke münāsib ve ṭab' -ı selīme mülāyim olandır ve ehl-i faẓl u kemāle ve erbāb-ı vecd ü ḥāle ma'lūmdur ki Ḥāce Ḥāfīzūñ ekşer-i elfāzınuñ ma'nī-i mantūḳı beyānında ḥayli ahālī 'āciz ü ḳāşırlar ve ma'nī-i murād ta'yīninde müteḥayyirler idi fi'l-vāḳı' lisānu'l-ḡayb şerḫi āsān olmaz

26) Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 001143, (S.27)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 473 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: 1b-227b varakları arasında birinci cilt bulunmaktadır. 228a sayfası boş olup 228b'de ikinci cilt başlamaktadır. İkinci cildin başında tezhiplerle süslenmiş bir serlevha yer almaktadır. İkinci cilt ise 228b-473a varakları arasındadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 185x120 mm cilt ve 135x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. 3a, 3b, 9a ve 9b sayfaları boştur. Metin yaldızlı cetveller içesindedir. 1b'de mihrabiyeli, yaldızlı serlevha bulunmaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da 2 adet vakıf mührü, 1 vakıf kaydı, Farsça beyitler ve kütüphane arşiv kaydı bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḫicce'ti'ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāḡ Kaydı: ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu min tenmīḳihi bi-'avni'llāhi te'alā ve ḥüsnü tevfiḳihi fi'l-yevmi's-sābi' min Şevvālū'l-kerem sene şemānīn ve tis'a mi'e (980)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 980 olarak verilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mühür, Abdulhamîd Hân'a aittir. Üzerinde "Vaḳf-ı ʿAbdulḥamîd Ḥân bin Aḥmed Ḥân el-muẓaffer dâ'imâ" yazısı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre ʿan-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalātu ʿalâ-ḥâfîzihi bi-taʿlimi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ʿalâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (473a): Murâdı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri duʿâ-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyiʿ ez-müşterî behâ ḥâhed / Şâriḥ ez-nâzırân duʿâ ḥâhed

27) Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu, 000644, (S.28)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 398 varaktır. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt, 1b-204a varakları arasındadır. Birinci cildin sonunda "Ḳad vaḳaʿa'l-ferâḡu min tenmîkihi bi-ʿavni'llâhi ve tevfiḳihi fi-şehri evâsıtı Rebîʿü'l-evvel sene şeliş ve şemânîn ve tisʿa miʿe (983) şeklinde ferâḡ kaydı bulunmaktadır. 204b-205a sayfaları boştur. 205b-398b arasında ise ikinci cilt yer almaktadır. İkinci cildin başında tezhipte süslenmiş bir serlevha vardır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x128 mm cilt ve 151x80 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Köşebentli, zencirekli, müzehhep salbek şemseli, sertaplı ve miklebli, yıldız süslemeli kahverengi deri bir cildi vardır. Cildin kapaklarının iç yüzünde de süslü şemse bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk sayfada kırmızı mürekkeple yazılmış "Mevlânâ Sürûri Efendinüñ Divân-ı Ḥâfıza itdüğü şerḥ-i laṭîfidür" cümlesi bulunmaktadır. Cümlenin altında "Sürûrinüñ Ḥâfîz Şerḥi" yazısı vardır. 1b'de iki vakıf mührü ve bir vakıf kaydı mevcuttur. Sayfanın altında Millet Kütüphanesi'ne ait katalog bilgisi bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a‘l-ferāgu mine‘t-te‘lifi fi‘l-leyleti‘r-rābi‘ati leyletü‘l-yevme‘l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicce‘i‘ş-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi‘e [966] qad vaqa‘a‘l-ferāgu min tenmikihi bi-‘avni‘llāhi te‘alā ve hüsni tevfihi yevme‘l-ḥamīs es-sādisi ve‘l-‘aşrīn min Zilhicce‘i‘l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis‘amāi‘e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te‘lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Temmetü‘l-kitāb bi-ḥamdi‘llāhi ve tevfihi ‘alā yedi‘ez‘afi ḥalku‘llāhi te‘alā ve ekşerihüm ḥatā‘en ve zelilen Aḥmed bin İbrāhīm bin İsmā‘il el-Bosnavi rahmetu‘llāhi ‘aleyhim ve rahmetihi vāsi‘e ve fiḫhu‘llāhi subḥānihi ve te‘alā fi-veẓā‘ifi ‘ubūdi‘llāhi li‘l-a‘rāz ‘an meḫālibü‘l-a‘vāz ve‘l-ağrāz el-eḥad eṣ-şāni‘aşr min Cemāziye‘l-āḫiri fi-silki şühürī sene şeliş ve şemānin ve tis‘ami‘e (983)

Müstensih: Ahmed bin İbrahim bin İsmail el-Bosnavi tarafından yazılmıştır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi hem birinci cildin sonunda hem de ikinci cildin sonunda 983 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Mühürde “Vaḫfu‘l-vezirü‘l-a‘zām ‘Alī Paşa” yazısı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li‘llāhi‘l-lezī ḥafīza‘z-zikre ‘an-tahrīfi raybe‘l-menūni kemā-ḳāle innā naḫnu nezzelnā‘z-zikra ve innā lehu le-ḥāfizūn ve‘ş-şalātu ‘alā-ḥāfizihi bita‘limi lāfizihi kemā-fi-levḫi maḫfūzihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi‘l-maḫzūzine birumūzihi ve melḫūzihi

Sonu (398b): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḫsān eyleyüp bu faḳiri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḫ-ı muḫtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḫ‘āhed / Şāriḫ ez-nāzırān du‘ā ḫ‘āhed

28) Süleymaniye Kütüphanesi, Hidiv İsmail, 000089, (S.29)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 380 varaktır. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x154 mm cilt ve 148x100 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Nohudî renkte kâğıtları vardır. Metin besmele ile başlamıştır.

Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da “Şerh-i Dîvânü’l-Hâfız li-Sürûri Çelebi” yazısı, Farsça ve Türkçe beyitler ile Arapça ve Farsça kısa metinler bulunmaktadır. 1b’de silinmiş vaziyette iki mühür bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferâgu mine’t-te’lifî fi’l-leyleti’r-râbi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘â er-râbi‘ min şehri Zilhiceti’s-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amâi’e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Birinci cilt tamamlandıktan sonra bir sayfa boş bırakılmış ve ardından ikinci cildin yazımına geçilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahḫibihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (380a): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du‘â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ ḥâhed / Şâriḥ ez-nâzırân du‘â ḥâhed

29) Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir, 000534, (S.30)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 285 varaktır. Her sayfasında 31 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: 1b-155b varakları arasında birinci cilt bulunmaktadır. Birinci cildin hatîmesine yer verilmemiştir. Ayrıca ikinci cildin mukaddimesine de yer verilmemiştir. 155b sayfasında birinci cildin şerh edilen son beytinden hemen sonra “ayın” harfinin şerhine geçişmiştir. İkinci cildin başladığını gösteren işaret veya ipucu da bulunmamaktadır. 155b-285b varakları arasında ise ikinci cildin şerhi yer almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x125 mm cilt ve 170x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yeşil kapaklı mukavva bir cildi vardır. Sırt kısmı kahverengi meşin kaplıdır. Cildin iç yüzü yeşil kâğıtla kaplanmıştır. İlk varağın rengi de yeşildir. 1b ve 2a sayfalarında metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Sayfalarda yoğun bir şekilde rutubet lekeleri bulunmaktadır. Sonraki sayfalarda cetvel yoktur. 1b’de yaldızlı ve mihrabiyele bir serlevha vardır. Diğer nüshalarda çok sayıda derkenar bulunmasına rağmen bu nüshada derkenar yoktur.

Zahriye ve la Bilgileri: 1b’de yazıları silinmiş hâlde vakıf mührü vardır. 1 temellük kaydı ile Farsça bir cümle bulunmaktadır.

Telif Kaydı: *Çad vaqa‘a’l-ferāgu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicce’i-ş-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amā’i* [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: *Çad vaqa‘a’l-ferāgu min taħriri hazā’l-kitābi ba‘de’l-‘aşā’i fi-yevmü’l-eħadī fi-Cemāziye’l-āħir sene erba‘a ve seb‘in ve tis‘a mi‘e sevvedetü’l-faķir ‘Ömer bin Muştafa be-maħrūsa-i Koşantiniyye ğafera’llāhu lehu ve livā’ü’d-dīn ve aħseni ileyhümā ve ileyhi ve li-cemī‘ü’l-mü‘minin ve’l-mü‘mināt ve’l-müslimīne ve’l-müslimāt el-aħyā’i minhüm ve’l-emvāt bi-raħmetike yā erħame’r-rāħimīn* (974)

Müstensih: Ömer bin Mustafa tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 974 yılında Cemaziyelahir ayında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Dâvud Çelebi adına 1008 yılını gösteren temellük kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḫi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḫūzihi

Sonu (285b): Murādı oldur ki şerḫine nazār idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḫ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşteri behā ḫ'āhed / Şāriḫ ez-nāzırān du'ā ḫ'āhed

30) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2666/1, (T.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 282 varaktır. Karma satır yapısına sahiptir. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt, 1b-202a varakları asındadır. Birinci cildin hemen bitiminde ikinci cilt başlamıştır. 202a-282a arasında ise ikinci cilt ter almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 195x140 mm cilt ölçülerine sahiptir. Kahverengi deri cildin üstü kâğıtla kaplanmıştır. Kâğıdın üzerinde ebru desenli süslemeler vardır. Sayfaları aharlıdır. Metin besmeleyle başlamaktadır. Serlevha ve cetvel yoktur. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b'de üç adet vakıf mührü ve bir tane vakıf kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Enderūn-ı Hümāyūn Kütüphānesine şevketlü Sulṭān Ḥamīd Ḥān Efendimizūñ vaḳf-ı şerīflerindendir.” Mühür, Abdulhamīd Ḥān'a aittir. Üzerinde “Vaḳf-ı 'Abdulḥamīd Ḥān bin Aḫmed Ḥān el-muzaffer dā'imā” yazısı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Metin sondan eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 478. gazelinin ilk mısraıyla son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (282b): Nāzūk ḥāṭiruñ benüm kelāmumdan tizcek uşanmasun ki ibtidā-yı kelāmdayın ki şimdi bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm didi Der-i serāy-ı muğān ruftu būd u āb zede

31) Trabzon İl Halk Kütüphanesi, 61 Hk 503, (TH.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 362 varaktır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x130 mm cilt ölçülerine sahiptir. Sayfaları aharlıdır. Metin çiçek desenlerinin ortasına yazılmış besmele ile başlamaktadır. Sayfalar krem rengindedir. Az sayıda derkenar bulunmaktadır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Türkçe ve Farsça çok sayıda beyit bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüshada iki cildin şerhi bir arada bulunmaktadır. Bununla birlikte nüsha sondan eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 356. gazelinin 9. beytine kadarki kısmı içermektedir. İkinci cildin şerhinin "ayın" harfinde 340. gazelle

başladığı düşünülecek olursa ikinci cildine neredeyse tamamının eksik olduğunu söylemek mümkündür.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (362b): Benüm rāḥatum ṣarābdadur selsebilde degüldür murād beni 'ışḳ-ı İlahīsüz ve şeyḫ-i ṭarīḳatsüz cennete da'vet itme ki benüm ḥazzum 'ışḳdadur tena'um-ı cismāniyyede degüldür dimekdür

2.3.1.4. Kataloglara Dair Bazı Tespitler

Nüshalar üzerine yapmış olduğumuz araştırma sırasında katalog bilgilerine ulaştığımız ancak teminini gerçekleştiremediğimiz bazı nüshalar bulunmaktadır. Kütüphanelerin tadilatta olması, yazma eserin kütüphanede bulunmaması, kaybolması veya yakılması gibi durumlar bu eserlerin temin edilememesine yol açmıştır. Bahsi geçen sebeplerle temin edilemeyen nüshalar şunlardır:

2.3.1.4.1. Kütüphanede Bulunamayan Nüshalar

Aşağıda yer alan nüshalar, kataloglarda arşiv numaraları ve eser isimleriyle birlikte var olmalarına rağmen kütüphanelerde bulunamamıştır.

1-Mektebetü'l-Evkafı'l-Amme Türkçe Yazmaları, Mesresetü'l-Erniye fi Cami'i'l-Başa, 22/22 Musul / Irak

Katalog kayıtlarından tespit ettiğimiz bu nüshanın temini için yapmış olduğumuz başvurular neticesinde nüshanın bulunduğu kütüphanenin savaş sırasında zarar gördüğü ve eserlerin yakıldığı bilgisine ulaştık. Bu sebeple nüshanın temini gerçekleşmemiştir.

2-Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi Zeytinoğlu Koleksiyonu, 43 Ze 350

Yapmış olduğumuz başvurular neticesinde Sürûrî'ye ait Hâfız Dîvânı şerhleri Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'nden temin edilmiştir. Bu nüsha kataloglarda görünmesine rağmen bulunamamıştır.

3-Arnautluk Devlet Arşivleri Türkçe Yazmaları, 160

Katalog kayıtlarında 160 numarada kayıtlı olarak görünen bu nüshayı temin etmek için kütüphaneye başvuruda bulunduk. Başvuru neticesinde böyle bir nüshanın bulunmadığı bilgisi tarafımıza iletilmiştir.

4-Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire/Mısır, 5761

Mısır'da bulunan nüshalar temin edilerek TÜYATOK arşiv numaraları ile bulunduğu kütüphanelerdeki arşiv bilgileri mukayese edilmiştir. Mısır Milli Kütüphanesi'nden ve Hidiv Kütüphanesi'nden temin edilen 7 nüshanın arasında 5761 numaralı nüshanın bulunmadığı görülmüştür.

5-Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Newyork, Ms.Turk.d.9

Araştırmanın başında Ms.Turk.e.16 ve Ms.Turk.e.25 numaralı iki nüsha Bodleian Kütüphanesi'nden temin edilmiştir. İncelemiş olduğumuz katalogda Ms.Turk.d.9 arşiv numarasına sahip olan ve her iki cildi birden ihtiva eden bir nüshayla karşılaşmamız üzerine yapmış olduğumuz araştırmada, bu nüshanın kütüphane veritabanında bulunmadığı görülmüştür. Bahsi geçen katalogda MS.Turk.d.9 ve MS.Turk.e.16 bulunmakta olup MS.Turk.e.25 yer almamaktadır. Katalog verilerine göre bu nüsha 1-83b arasında birinci cilt; 84b-406b arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır. Nüsha, 987 yılında Şevval ayında Nurullah isimli bir kişi tarafından istinsah edilmiştir.⁵⁰⁴

2.3.1.4.2. Katalog Hatalarına Dair Tespitler

Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde bazı nüshaların yanlışlıkla Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı olarak kataloglandığı görülmüştür. Bu nüshalar şunlardır:

Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 000802

⁵⁰⁴ A.F. L. Beeston, *Catalogue of The Persian, Turkish, Hindustani and Pushtu Manuscripts in The Bodleian Library*, Part III, At The Clarendon Press, Oxford 1954, s. 34.

Bu nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi'nde Sürûrî'ye ait Şerh-i Dîvân-ı Hâfız nüshası olarak kaydedilmiştir. Eserin temini sonrasında yapmış olduğumuz incelemede bu nüshanın Sürûrî'ye ait olmayıp Sûdî-i Bosnevî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı olduğu tespit edilmiştir.

2.3.2. Nüshaların Şeceresi

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın teyit edilebilen 157 nüshası bulunmaktadır. Bu denli çok nüshası bulunan bir eserin metin anlamında doğru bir şekilde gün yüzüne çıkartılabilmesi büyük bir dikkat gerektirmektedir. Okunacak metin, Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ını en doğru şekilde yansıtmalıdır. Müellif nüshasının tespit edilememesi durumunda, sağlıklı bir metnin ortaya çıkartılabilmesi şecere kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı ile ilgili yapılan önceki çalışmalarda müellif nüshasının tespitine yönelik bazı görüşler ileri sürülmüştür. Ahmet Faruk Çelik, hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan FY-181 ve FY-182 numaralı nüshaların müellife ait olabileceği iddiasında bulunmuştur. Çelik'e göre "سلمه الله , منه , سر , م" kısaltmaları müellife aittir ve bu durum müellifin Bahru'l-ma'ârif ve kendi yazdığı Mesnevi Şerhi nüshaları ile benzerlik taşımaktadır.⁵⁰⁵ Ancak yapılan incelemede bu kısaltmaların diğer nüshalarda da benzer şekilde kullanıldığı görülmüştür. "Mim", "sahh" ve "minhu" gibi ifadeler bu yönüyle, nüshaların doğrudan müellif nüshası olduğunu göstermede yeterli değildir. Bazı sehivlerin üzerinin çizilerek düzeltilmesi diğer nüshalarda da görülmektedir. Ayrıca bu iki nüshada bazı kelime ve derkenar eksiklikleri bulunmaktadır. Nüshaların sahih olduğuna yönelik zahriye veya eserin sonunda herhangi bir bilgiye de yer verilmemiştir. Bu yönüyle bu iki nüshanın müellif nüshası olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

Meral Oğuz Ortaç, 15 varağın tenkitli metni üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde nüshaları seçerken "yazmaların içinden düzenli, en güvenilir, tam ve orijinal metne ulaşmamızı sağlayacak iki nüshayı" seçtiğini ve bu seçimde "yazmaların

⁵⁰⁵ Ahmet Faruk Çelik, "Sürûrî'nin Hâfız Dîvânı Şerhinin İncelenmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1996, s. 9.

eksiksiz ve okunaklı olmalarını, eserin yazıldığı tarihe (H 966) en yakın yani en eski nüsha olma özelliklerini dikkate aldığını” belirtir.⁵⁰⁶ Buradan hareketle Ortaç, Nuruosmaniye Kütüphanesinde bulunan 3963 numaralı nüsha ile Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu’nda yer alan 4056 numaralı nüshayı çalışmasında esas almıştır. İncelenen 157 nüsha içerisinde birçok nüsha 966 tarihinde kaleme alınmış olarak görünmektedir. Zira ikinci 966 tarihli telif kaydı birçok nüshada hiç değişiklik yapılmadan kopyalanmıştır. Bu yüzden sadece bu tarihlere bağlı kalarak metnin okunurluğu üzerinden metin tercihinde bulunmak şecere açısından bize doğru yolu göstermeyecektir.

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın şeceresinin çıkartılmasında bazı güçlükler söz konusudur. En büyük güçlük şüphesiz nüsha sayısının fazlalığıdır. Her iki cildin ayrı ayrı şeceresinin çıkartılacak olması da işimizi zorlaştırmıştır. İkinci cildin sonunda yer alan ve nüshanın telifini gösteren ferâğ kaydı pekçok nüshada tekrarlandığı için müellif nüshası hakkında ipucu vermekten uzaktır. İncelenen nüshalarda tashih, kıraat veya mukabele kayıtlarına da rastlanmamıştır. Bazı nüshaların başı veya sonu eksik olup kimi nüshada da istinsah bilgileri bulunmamaktadır. Buna benzer eksiklikler şecerenin oluşturulmasını güçleştirmektedir.

Okumada esas aldığımız nüshaların belirlenmesinde kurmuş olduğumuz şecere temel alınmıştır. Şecere kurulurken baş kısmı eksik olan nüshalar incelemeye tabi tutulmamıştır. Şecerenin oluşturulması sırasında öncelikle nüshaların baş kısmından 10 varak ve son kısmından 5 varaklık bir bölüm okunmuştur. Daha sonra okunan bu kısımlar üzerinden nüshaların mukayesesine başlanmıştır. Karşılaştırma sırasında müşterek hatalar, eksiklikler ve dikkat çekici yanlışlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Hata ortaklıkları üzerinden nüshaların tasnifi gerçekleştirilmiştir. Bazı nüshalarda küçük ortak farklılıklar varken kimi nüshalarda ciddi ayrılıklar söz konusudur. Aşağıda sırasıyla birinci cildin ve ikinci cildin şeceresine yer verilecektir.

2.3.2.1. Birinci Cildin Şeceresi

Birincni cildin şeceresi hazırlanırken yalnızca birinci cildi içeren 91 nüsha ile her iki cildi birden ihtiva eden 31 nüsha ele alınmıştır. Baş kısmı eksik olan nüshalar

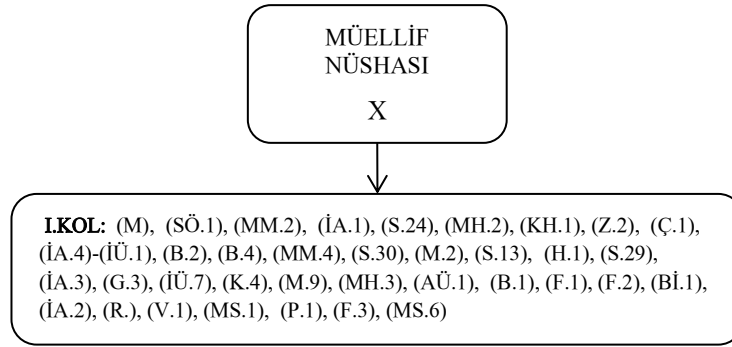
⁵⁰⁶ Meral (Ortaç) Oğuz, “Surûrî’nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ı: 15 Varağının Transkripsiyonu”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 1998, s. 27.

ile fotoğraflarını temin edemediğimiz Amea Enstitüsündeki üç nüsha seçerinin dışında tutulmuştur.

Birinci, cildin şeceresinde dört ana kol bulunduğu düşünülmektedir. Bu kollardan birincisi “müellif” nüshasına en yakın olduğunu düşündüğümüz koldur. İkinci kolda nüshaların geneline göre şerh edilen gazellerin sıralamasında farklılık vardır. Üçüncü kolda şerh metninde önemli eksiklikleri bulunan nüshalar bir araya gelmiştir. Dördüncü koldaki nüshalar kelime tercihlerindeki farklılıklar dolayısıyla diğer nüshalardan ayrılmaktadır.

I. Kol

Bu nüshalar arasında küçük bazı kelime farklılıkları mevcuttur. Az sayıda eksiği ve farklılığı bulunan bu gruptaki nüshaların müellif nüshasına en yakın kol olduğunu düşünmekteyiz. Bu nüshalarda diğer nüshlardaki gibi bölüm eksikliği, açıklama noksanlıkları, şiirlerin sıralanmasında farklılık gibi bariz farklılıklar yoktur. Bu kolun devamı olduğunu düşündüğümüz alt dallar mevcuttur. Ana kollar hakkında bilgi verildikten sonra alt kollara tekrardan dönülecektir. Bu kollara dair bilgiler aşağıda tablolar hâlinde açıklanmaya çalışılacaktır.

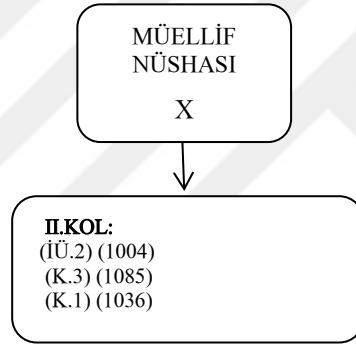

II. Kol

Birinci cildi içeren nüshaların neredeyse tamamında şerh edilen gazellerin sıralaması aynıdır. Ele alacağımız nüshalarda bu sıralama değişmektedir. Aşağıdaki tabloda öncelikle matla beyitler verilmiştir. “Nüshaların Genelindeki Sıralama” ifadesiyle Şerh-i Dîvân-ı Hâfız nüshalarının genelinde şiirin kaçınıcı sırada şerh edildiği bilgisi verilmiştir. “II. Kol”daki Nüshalarda Gazelin Sıralaması” başlığı altında ise bu nüshalarda şiirin kaçınıcı gazel olarak şerh edildiği gösterilmiştir:

Matla Beyitler:	Nüshaların genelindeki sıralama	II. Koldaki Nüshalarda Gazelin Sırası
Elā yā eyyühe's-sākī edir ke'sen ve nāvilhā Ki 'ıŝk āsān nümūd evvel velī üftād müşkilhā	[G.1]	[G.1]
Ey fūrüg-ı mäh-ı hüsñ ez-rüy-ı raŝşān-ı ŝümā Āb-ı rüy-ı hūbı ez-çāh-ı zenehdān-ı ŝümā	[G.2]	[G.2]
Sākī be-nür-ı bāde ber-efrüz cām-ı mā Muṭrib be-gū ki kār-ı cihāñ ŝud be-kām-ı mā	[G.3]	[G.6]
Şūfī biyā ki āyine sāfist cām-rā 'Ankā ŝikār-ı kes ne-ŝeved dām bāz çin	[G.4]	[G.7]
Sākıyā ber-hız ü der-dih cām-rā Ĥāk ber-ser kün ğam-ı eyyām-rā	[G.5]	[G.8]
Dil mireved zi-destem ŝāhib-dilāñ Ĥudā-rā Keşti ŝikestegāñim ey bād-ı şurte ber-hız	[G.6]	[G.4]
Revnaç-ı 'ahd-i ŝebābest diğer bustān-rā Miresed müjde-i gül bülbül-i hoş-elhān-rā	[G.7]	[G.5]
Eğr āñ Türk-i Şirāzī be-dest āred dil-i mā-rā Be-hāl-i Hindü-veş baŝsem Semerçand u Buĥārā-rā	[G.8]	[G.3]

Bu şekildeki sıralamaya sahip nüshalar şunlardır:

III. Kol

Şerh kısımlarındaki müşterek eksiklikler, diğere nüshalarda olmayan bazı kelimelerin kullanımlarındaki benzerlikler, örnek olarak verilen bir kıtanın mısralarının sıralamasındaki farklılıklar vb. bu grubun belirleyici yönleri arasındadır.

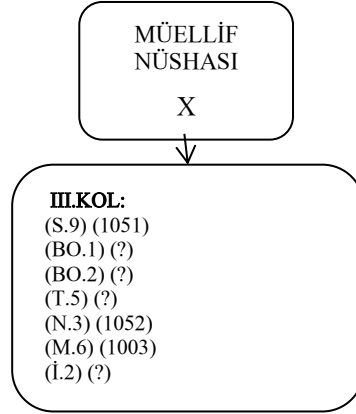
Bu kolun dikkat çeken müşterek farklılıkları ve eksiklikleri şu şekildedir:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	III. Koldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
<p>Merā der-menzil-i cānāñ çı emñ ü 'ıyş çün her dem</p> <p>Baña cānāñ menziline ne emñ ne 'ıyş çünki her dem cānāñdan murād ĥazret-i Ĥağdur ve menzilden murād sülük mertebeleridir ki çoğluk 'ağabeler ve ŝeytāñ izlāl idüp ilhāda düşürmek vardır pes ben</p>	<p>Merā der menzil-i cānāñ çı emñ ü 'ıyş çün her dem</p> <p>Baña cānāñ menziline ne emñ ne 'ıyş çünki her dem</p> <p>Ceres feryād mīdāred ki ber bendīd maĥmilhā</p> <p>Çañ feryād dutar ya'nī feryād</p>	<p>III. koldaki nüshalarda birinci mısranın sadece nesre çevirisi verilip hemen ardından ikinci mısranın şerhine geçilmiştir. Birinci mısranın şerhinde bulunan "cānāñdan murād ĥazret-i Ĥağdur"</p>

<p>ki sâlikem merâtib-i sülûkda ve menâzil-i vuşûlde çok hâtarlar vardır öyleye vuşûl ila'llâh hâşıl olmadan baña ne emn ve ne devâm-ı üns-i Hâk vardır ki dâ'im [Derkenâr: <i>her dem dimekden murâd dâ'im dimekdür her dem lafzı ile ta'bir-i ceresüñ âvâzını âdemüñ nefesine teşbih kasdı içündür</i>] [<i>bu tefsîrde işâret vardır ki 'ıys hazret-i Hak ile devâm-ı ünse dirler</i>]</p> <p>Ceres feryâd mî-dâred ki ber-bendîd maħmillhâ</p> <p>Çağ feryâd dutar ya'nî feryâd idüp dir bağlañ maħmilleri ki bu menzil hâtarlu yerdür bunda karar itmeñ ceresden murâd tarik-i Hâkkuñ hâtarın beyân idenlerdür nitelikim hazret-i Mevlânâ buyurur</p> <p>Beyt</p> <p><i>Ney hadîs-i râh-ı pür-hûn mî-kuned</i></p> <p><i>Kısshâhâ-yı 'ışk-ı Mecnûn mî-kuned</i></p> <p>Pes sâlik vuşûl ila'llâh hâşıl kılmayınca ve temkîn tahşil itmeyince telvînden halâş olup emîn olmaz ve devâm-ı üns hâşıl kılmaz [Derkenâr: <i>temkîn</i> kalb maħâmında karar itmege dirler telvîn bâtın-ı tarikâtdede olan tağyire ve inķılâba dirler]</p>	<p>idüp dir bağlañ maħmilleri ki bu menzil hâtarlu yerdür bunda karar itmeñ cânândan murâd Hazret-i Hâkdur ve menzilden murâd sülûk mertebeleridür ki çokluk 'akabeler ve şeytân-ı izlâl idüp ilhâda düşürseñ vardır pes ben sâlik-i merâtib-i sülûkda ve menâzil-i vuşûlde çok hâtarlar vardır öyleye vuşûl ila'llâh hâşıl olmada baña ne emn ü devâm-ı üns-i Hâk vardır ki dâ'im</p> <p>[Derkenâr: Ceresden murâd tarik-i hâtarın beyân idenlerdür pes sâlik vuşûl ila'llâh hâşıl kılmayınca ve temkîn tahşil itmeyince telvînden halâş olup emîn olmaz ve devâm-ı üns hâşıl kılmaz]</p> <p>[Derkenâr: <i>temkîn</i> kalb maħâmında karar itmege dirler telvîn bâtın-ı tarikâtdede olan tağyire ve inķılâba dirler]</p>	<p>şeklindeki açıklamaya, “her dem dimekden murâd” şeklinde başlayan derkenara ve “Ney hadîs-i râh-ı pür-hûn mî-kuned” mısraıyla başlayan örnek şüire hiç yer verilmemiştir.</p>
<p>Huzûri ger hemî h'âhî ez-ü gâ'ib me-şev Hâfiz</p> <p>Huzûri lafzında harf-i yâ vahdet içündür h'âhî lafzında harf-i yâ hitâb içündür ez-ü lafzı mısrâ'-ı sâni maẓmûnına işâretdür ma'nâ-yı mısrâ' budur ki eger bir huzûr isterseñ ondan gâfil olma Hâfiz</p> <p>Metâ mâ telka men tehvâ da'î'd-dünyâ ve ehmilhâ</p> <p>Metâ zarf-ı zamândur ve fi'l-i muzâri'i cezm ider ve mâ zâ'idedür ve telka aşda telkâ idi cezm için âhirinden elif sâkıt olmışdur ve lafz-ı men ismdür ekşeriyâ ehl-i 'aql olanlara itlâk olunur ve tehvâ dördüncü bâbdan muzâri'dür bu bâbdan hevâ-yı muħabbet ma'nâsınadur [Derkenâr ikinci bâbdan olıcak sukût ma'nâsınadur] ve da' emr-i hâzırdur ve da'a yedi'udan ve</p>	<p>Huzûri ger hemî h'âhî ez-ü gâ'ib me-şev Hâfiz</p> <p>(Derkenâr: Mısrâ'-i sâni maẓmûnına işâretdür)</p> <p>Metâ mâ telka men tehvâ da'î'd-dünyâ ve ehmilhâ</p> <p>Metâ zarf-ı zamândur ve fi'l-i muzâri'i cezm ider ve mâ zâ'idedür ve telka aşda telkâ idi cezm için âhirinden elif sâkıt olmışdur ve lafz-ı men ismdür ekşeriyâ ehl-i 'aql olanlara itlâk olunur ve tehvâ dördüncü bâbdan muzâri'dür bu bâbdan hevâ-yı muħabbet ma'nâsınadur ve da' emr-i hâzırdur ve da'a yedi'udan ve ehmil emr-i hâzırdur if'âl bâbından ve dünyâ mü'enneşdür anuñçün aña mü'enneş zamîri ircâ olunur ya'nî ol zamânda irişürsen sevdüğün kimseye ki dünyâyı</p>	<p>Birinci mısra yapılan açıklamalar, bazı kelimelerle ilgili açıklamaların verildiği derkenarlar, “ma'nâ-yı mısrâ' budur ki” şeklindeki ifade kalıbı ve şerhin sonundaki örnek olarak gösterilen beyitler bu nüshalarda eksiktir. Örnek olarak verilen üç beyit bu kola bağlı nüshalarda derkenarda yer almaktadır.</p>

<p>ehmil emr-i hāzırdur if'āl bābından ve dünyā mü'enneşdür anuñçün aña mü'enneş zamīri ircā olunur <u>[Derkenār ol zamīr ehmilhādur] ma'nā-yı mısra' budur ki</u> ol zamānda irişürsen sevdüğün kimseye ki dünyāyı terk eyle daği ihmāl eyle ya'nī anı şalıvir berk dutma ve aña qalbūñi müte'allıq kılma ki ta'alluq-ı dünyā 'abdi Mevlādan ba'id ider ki dünyāke mā ya'buduke 'an mevlāke <u>ve Hazret-i Mevlānā buyurur</u></p> <p>Beyt</p> <p>Bend b'üsil bāş āzād ey püser Çend bāşī bend-i sīm ü bend-i zer (17)</p> <p>ve Şeyh Sa'di dimiş</p> <p>Ta'alluq hicābest ü bī-hāşlı Çü peyvendhā (18) b'üsil vāşlı</p> <p><u>[Derkenār</u> Çist dünyā ez-Hudā gāfil buden Ne kumāş u nukre vü mizān u zen]</p>	<p>terk eyle daği ihmāl eyle ya'nī anı şalıvir berk dutma ve aña qalbūñi müte'allıq kılma ki ta'alluq-ı dünyā 'abdi Mevlādan ba'id ider ki dünyāke mā ya'buduke 'an mevlāke</p>	
<p><u>Harf-i yā iki yerde vahdet içündür ya'nī</u> Hāfız bir du'ā ider işit bir āmīn di</p>	<p>(...) Hāfız bir du'ā ider işit bir āmīn di</p>	<p>Altı çizili ve kalın puntolu yazılar bu kola bağı nüshalarda eksiktir.</p>
<p><u>Lafz-ı ruzi yā-yı asliyye ile rızk ma'nāsınadır</u> bizüm rızkımız ve naşibimiz olsun sizün şeker şacı la'lünüz</p>	<p>(...) bizüm rızkımız ve naşibimiz olsun sizün şeker şacı la'lünüz</p>	<p>Altı çizili ve kalın puntolu yazılar bu kola bağı nüshalarda eksiktir.</p>
<p><u>Lafz-ı k'ey aşlda ki eydür münādā mahzūfdur takdir-i kelām</u> ki ey sakinān-ı şehr-i Yezd Hāq bilmeyenlerün başı sizün çevgānuñuz topı olsun</p>	<p>(...) ki ey sakinān-ı şehr-i Yezd Hāq bilmeyenlerün başı sizün çevgānuñuz topı olsun</p>	<p>Altı çizili ve kalın puntolu yazılar bu kola bağı nüshalarda eksiktir.</p>
<p><u>Sarfe meziyyet ma'nāsınadır ruz-ı bāz-h'āst kıyāmet günü demekdür bunda zarfiyyet melhūzdu</u> ya'nī qorqarın ki bir ziyādelik iletmeye kıyāmet güninde</p>	<p>(...) ya'nī qorqarın ki bir ziyādelik iletmeye kıyāmet güninde</p>	<p>Altı çizili ve kalın puntolu yazılar bu kola bağı nüshalarda eksiktir.</p>
<p>Hiz ki der-sāhat-ı gülzār-ı Rab Mī-resed el-hāq nefahāt ey püser Mürde-i püsīde-i şad sāle-rā Mī-dihed ān nefha hayāt ey püser</p>	<p>Mī-resed el-hāq nefahāt ey püser Mī-dihed ān nefha hayāt ey püser Hiz ki der-sāhat-ı gülzār-ı Rab Mürde-i püsīde-i şad sāle-rā</p>	<p>Örnek olarak verilen bu kıtanın mısralarının sıralaması III. kola bağı nüshalarda farklıdır.</p>
<p>Hüsni meh-rüyān çi mi-māned be-rüy-ı yār-ı mā Pertev-i meh diğeri ü nūr-ı tecellī diğere</p>	<p>(...)</p>	<p>Şerhten sonra örnek olarak verilen bu beyit III. Kola bağı nüshalarda bulunmamaktadır.</p>

Bu kola bağlı olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

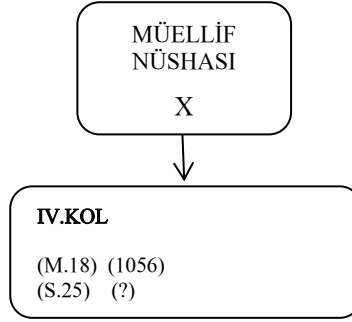
IV. Kol

Bu koldaki nüshalarda bazı müşterek eksikliklerle beraber bazı üslup farklarının var olduğunu düşünmekteyiz. Özellikle kullanılan kelimeler ve cümle tarzları diğer nüshalardan farklılık arz etmektedir. Bu nüshalara dair farklar aşağıda yer almaktadır:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	IV. Koldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Ol acı gibi ye ki şüfi habişler anası okudı ya' nî ummu'l-ħabāışdūr didi <u>murād bundan riyāzetdūr ki nefse ħabīs ü mekrūh gelenlerūñ aşıldur pes her kim ki sūfi-sūret olup 'āşık-siret olmaya ħuffeti'l-cenneti'l-cennetü bi'l-mekārihi ħasebince ol buña mekrūh gelür</u>	Ol acı gibi ye ki şüfi habişler anası okudı ya' nî ummu'l-ħabāışdūr didi	Altı çizili kısım bu kola bağlı nüshalarda eksiktir.
Der-ğam-ı mā rūzhā bi-gāh şud Rūzhā bā-sūzhā hemrāh şuds	(...)	Bu beyit IV. kola bağlı nüshalarda bulunmamaktadır.
Kerim çün der-i ihsān be-rüy-ı ħod be-küşāyed Diğer be-vech-i gedā ān der-i küşāde ne-bended	(...)	Bu beyit IV. kola bağlı nüshalarda bulunmamaktadır.
Ĥiz ki der-sāhat-ı gülzār-ı Rab Mī-resed el-ħağ nefaħāt ey püser Mürde-i pūsīde-i şad sāle-rā Mī-dihed ān nefħa ħayāt ey püser	(...)	Bu kıta IV. kola bağlı nüshalarda bulunmamaktadır.
Āteşest in bāng-ı nāy u nīst bād Her ki in āteş ne-dāred nīst bād	(...)	Bu beyit IV. kola bağlı nüshalarda bulunmamaktadır.
Maħrem-i in ħūş cüz bi-ħūş nīst Her zebān-rā müşteri cüz gūş nīst	(...)	Bu beyit IV. kola bağlı nüshalarda bulunmamaktadır.
Kımyā bunda 'ameli altun itmege dirler [Derkenar: bunda didi zīrā gāhī ol 'amel-i altuna dirler gāh altun yaldızlanmışa dirler] ve Ķārūn meşhūr maldārdur ma' nā-yı mışrā' budur ki bu varlık kımyāsi Ķārūn ider gedāyı ya' nī	Ya' nī bu varlık kımyāsi Ķārūn ider gedāyı ya' nī ol ki müstağrak-ı baħr-i ħubb-ı İllāhī ola aña ğınā-yı ħalb ħāşıl olur [Derkenar: bil ki dā'im tahāret üzere olanlara	Kelime açıklamaları, "bunda didi zīrā" ibâreleriyle başlayan derkenar, Ķārūn kelimesinin açıklaması, "ma' nā-yı mışrā" şeklindeki kalıp ifade bu nüshalarda eksiktir. "Bil ki dā'im"

ol ki müstağrak-ı baħr-ı ħubb-ı İlāhī ola aña ğınā-yı ħalb ħāşıl olur belki taħāret üzre olanlara ğınā-yı şūrī daħi ħāşıl olur ki Resūlullāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem buyurmuşdur Düm 'ale-ṭ-ṭaħāreti yūvesse' 'aleyke'r-rızķı]	ğınā-yı şuveri daħi ħāşıl olur Resūlullāh 'aleyhi's-selām buyurmuşdur Düm 'ale-ṭ-ṭaħāreti yūvesse' 'aleyke'r-rızķı]	şeklinde başlayan derkenar diğerk nüshalarda metin içinde yer almaktadır.
Pārsi Fārisīdür Fārisi mu'arreb-i Pārsidür ve pārsi-ğuy vaşf-ı terkibidür ve lafz-ı ħübān-ı Pārsi-ğuy mübtedādur baħşendegān-ı 'ömrēnd ħaberdür ma'nā-yı mısra' budur ki Pārsi söyleyici maħbūblar 'ömr bağışlayıcılardur murād budur ki Fārisi ādeme 'ışķ u şevķ virüp piri ğuyiyā cevān idüp 'ömr bağışlarlar Ĥazret-i Mevlānā dimiş	Pārsi söyleyici ħūblar 'ömr bağışlayıcılardur murād budur ki Fārisi ādeme 'ışķ u şevķ virüp piri ğuyiyā cevān idüp 'ömr bağışlarlar Ĥazret-i Mevlānā dimiş	Açıklamanın baş kısmı bu nüshalarda eksiktir.
Şebtest ber-cerīde-i 'ālem devām-ı mā Şebt şābit ma'nāsinadur cerīde defter ma'nāsinadur [sābitdür 'ālem defterinde bizüm devāmımız]	Şebtest ber-cerīde-i 'ālem devām-ı mā Şebt şābit ma'nāsinadur cerīde defter ma'nāsinadur	“Şābitdür 'ālem defterinde bizüm devāmımız” şeklindeki nesre çeviri bu nüshalarda yoktur.
Ma'nā-yı mısra' budur ki ey şabā eger çemen yigitlerine girü irişesin	Ya'nī ey şabā eger çemen yigitlerine girü irişesin	Bu bölümde “ma'nā-yı mısra' budur ki” yerine “ya'nī” kullanılmıştır.
Ĥarf-i bā be-ħod lafzında muşāħabet yā sebebiyyet içündür	Be-ħod lafzındaki ħarf-i bā muşāħabet yā sebebiyyet içündür	Cümlelerin öge dizilişinde farklılık vardır.
Ey ğāfil olan bizüm şarāb-ı şurbumuz yā dā'im şurbumuz lezzetinden	Ey ğāfil olan bizüm şurbumuz lezzetinden	Kelime eksikliği vardır.
İstifhām-ı inkāridür ol deñlü olur mı nāzı serv-ķadlerüñ ya'nī olmaz	Ya'nī ol vaķte degün olur seħi ķadlerün nāz u kirişmesi	Cümleler arasındna farklılık vardır.
Elif-i sākine bunda ism-i evvelüñ āħirinde nidā içündür	Sākiyā lafzınıñ āħirindeki elf nidā içündür	Cümleler arasındna farklılık vardır.
Resūlullāh 'aleyhi's-selām Bilāle dir idi	Resūlullāh 'aleyhi's-selām Bilāl-i Ĥabeşe dir idi	Habeş kelimesi eklenmiştir.
Ĥiṭābdur ey Ĥāfiz ğozyaşı dānesin şaç	Ĥiṭābdur ey Ĥāfiz ğözde ğozyaşı dānesin şaç	Farklı kelime kullanımları
Telaṭṭuf luṭf göstermek dimekdür lafz-ı müdārā Fārisidür	Telaṭṭuf luṭf göstermekdür müdārā Fārisidür	Farklı kelime kullanımları
Türkī dil ile ta'bir olunmak taleb olunup	Türkī dil ile ta'bir olunmak dilenüp	Farklı kelime kullanımları
Muğ u muğān āteş-perest dimekdür	Muğ u muğān mevhāneci dimekdür	Farklı kelime kullanımları
Ĥuzūrī lafzında ħarf-i yā vaḫdet içündür	Ĥuzūrī deki yā vaḫdet içündür	Farklı kelime kullanımları

Bu kola bağılı olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

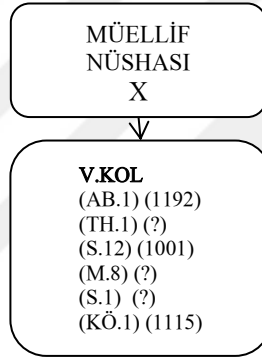
V.KOL

AB.1, TH.1, S.12, M.8 ve S.1 nüshalarının müşterek farklılıklar ve eksiklikler noktasında birbiriyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Şerhin ilerleyişinde söz konusu olan belirleyici ortaklıklar bu nüshaların ayrı bir kol olabileceği fikrini ortaya çıkarmıştır. Bahsi geçen farklılıklar ve eksiklikler aşağıda yer almaktadır:

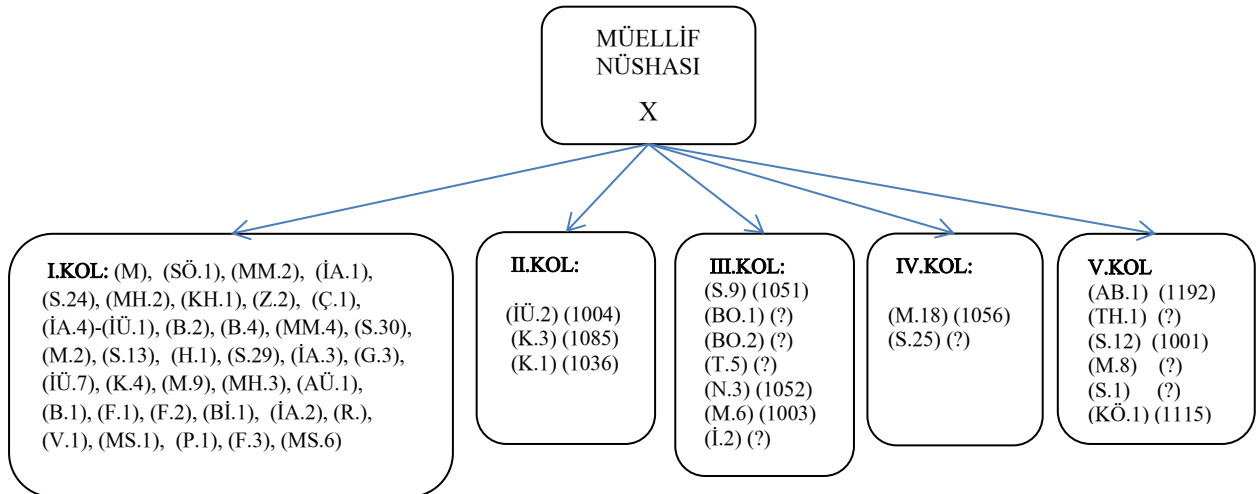
Nüshaların Genelindeki Biçimi	Şerh	I.Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Bā-düstān telatṭuf bā-düşmenān müdārā [Derkenar: Dostlar ile telatṭuf düşmānlar ile müdārā] telatṭuf luṭf göstermek dimekdür lafz-ı müdārā Fārisīdür ‘Arabīsi müdārādur nitekim Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur		Bā-düstān mürüvvet bā-düşmenān müdārā Mürüvvet göster dimekdür müdārā Fārisīdür ‘Arabīsi müdārādur nitekim Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur	Beyitte geçen “telatṭuf” sözcüğünün yerini bu nüshalarda “mürüvvet” kelimesi almıştır. Ayrıca “telatṭuf luṭf göstermek dimekdür” şeklindeki açıklama da eksiktir.
İmām Şāfi‘ dimiş		İmām Şāfi‘ buyurmuş	Dimiş kelimesi yalnızca bu nüshalarda “buyurmuş” şeklindedir.
Ger men ālüde-dāmenem çi ziyān Heme ‘ālem güvāh-ı ‘ışmet-i üst		(...)	Bu beyit V. kola bağlı nüshalarda bulunmamaktadır.
K’ey ser-i ḥaḫ nā-şināsān güy-ı çevgān-ı şümā Ey sākinān-ı şehri Yezd Ḥaḫ bilmeyenlerüñ başı sizüñ çevgānuñuz topı olsun		K’ey ser-i ḥaḫ nā-şināsān güy-ı meydān-ı şümā Ey sākinān-ı şehri Yezd Ḥaḫ bilmeyenlerüñ başı sizüñ maydānuñuz topı olsun	Beyitte geçen “çevgān” kelimesi bu nüshalarda meydān şeklindedir. Şerh de bu kelimeye bağlı olarak yapılmıştır.
Ne’ngered diğere be-serv ender-çemen <i>Daḫi naḫar itmez serve çemende</i> Her ki did ān serv-i sīm-endām-rā		Ne’ngered diğere be-serv ender-çemen (...) Her ki did ān serv-i sīm-endām-rā	“Daḫi naḫar itmez” şeklindeki açıklama bu nüshalarda yoktur.
Şabr kun Ḥāfiż be-saḫtī rüz u şeb <i>Şabr kıl ey Ḥāfiż katılığa gice ve gündüz</i> ‘Ākıbet rüzī be-yābī kām-rā		Şabr kun Ḥāfiż be-saḫtī rüz u şeb (...) ‘Ākıbet rüzī be-yābī kām-rā <i>‘Ākıbet bir gün bulasın murādı</i>	“Şabr kıl” şeklinde başlayan nesre çeviri bu nüshalarda yoktur.

‘ <i>Ākıbet bir gün bulasın murādı</i>		
Şeyh Sa‘dī dimiş	Şeyh Sa‘dī fermāyed	Yalnızca bu nüshalarda “fermāyed ifadesi geçmektedir.
Fārisī kelām istimā‘ idüp zevk-i semā‘ hāşıl eyleyüp	Fārisī kelām isti‘māl idüp zevk-i semā‘ hāşıl eyleyüp	Bu nüshalarda “Kelām istimā‘” etmek yerine “kelām isti‘ māl etmek ifadesi kullanılmıştır
Ādeme şevk u rağbet virür	Ādeme şu denlü rağbet virür	Nüshaların genelinde şevk ü rağbet kelimesi geçmesine rağmen bu nüshalarda şu denlü ibâresi yer almaktadır.
K’in hāl nīst ‘ ālim-i ‘ālī-makām-rā	K’in hāl nīst sūfī-i ‘ālī-makām-rā	
ba‘zı nüsaḥda ‘ ālim yerine sūfī vākı‘ olmuş	ba‘zı nüsaḥda sūfī yerine ‘ālim vākı‘ olmuş	

Yukarıdaki tabloda yer alan farklılıkları içeren nüshalar şunlardır:

Ortaya çıkan şablondan hareketle Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın birinci cildinin 5 ana kola sahip olduğunu düşünmekteyiz. Diğer nüshaların ise çoğunlukla I. Kola bağlı olarak istinsah edildiğini tahmin etmekteyiz. Birinci kola bağlı nüshaların da kendi içerisin de küçük ayrılıklar taşıdığını söylemek mümkündür. Bu nüshaları var olan müşterek farklılıklardan ve yanlışlardan yola çıkarak 11 alt gruba ayırdık.

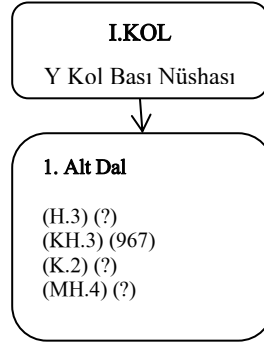

I. Kol- 1. Alt Dal

H.3, KH.3, K.2, MH.4 nüshalarının dâhil olduğu bu alt dal, bazı kelime farklılıkları ile “I. Kol”un altında yer almaktadır. Örneğin ‘uşşâk hitâbıyla şerhe başlanmasına bu alt dalın dışındaki nüshalarda raslanamamıştır. Yine nâfe/hâne-derdâ/hayfâ gibi kelime kullanımları bu nüshalara özgüdür. Nüshalara dair tespit ettiğimiz ortak bazı küçük farklılıklar tabloda gösterilmiştir.

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	1. Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Be-büy-ı nâfeî k’âher şabâ z’ân ırra buğşâyed Âhirinde hâ olan lafzda hemze vahdet ifade ider <u>nâfeî</u> gibi	Be-büy-ı nâfeî k’âher şabâ z’ân ırra buğşâyed Âhirinde hâ olan lafzda hemze vahdet ifade ider <u>hâneî</u> gibi	Yalnızca bu alt daldaki nüshalarda <u>nâfeî</u> kelimesinin yerine <u>hâneî</u> sözcüğü kullanılmıştır.
Merâ der-menzil-i cânân çi emn ü ‘ıyş çün her dem Baña cânân menziline ne emn ne ‘ıyş çünki her dem	Merâ der-menzil-i cânân çi emn ü ‘ıyş çün her dem ‘ <u>Uşşâk</u> baña cânân menziline ne emn ne ‘ıyş çünki her dem	‘Uşşâk kelimesi beytte de geçmemektedir. Dolayısıyla bu kelimenin bu nüshalara özgü bir kullanım olduğu söylenebilir.
Ey gâfil olan bizüm şarâb-ı şurbumuz lezzetinden <u>yâ dâ’im şurbumuz lezzetinden</u>	Ey gâfil olan bizüm şarâb-ı şurbumuz lezzetinden	Bu cümlede bazı kelimeler eksiktir.
Derdâ ki gizlü râz âşkâra olsa gerekdür	<u>Hayfâ</u> ki gizlü râz âşkâra olsa gerekdür	Kelime değişikliği

Bu alt daldaki nüshalar şu şekilde gösterilebilir:

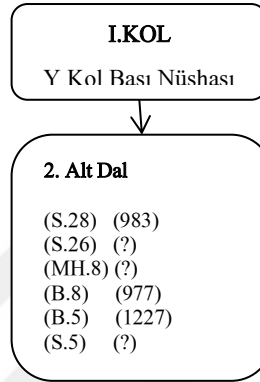

I. Kol- 2. Alt Dal

(S.28), (S.26), (MH.8), (B.8), (B.5) ve (S.5) nüshaları diğer nüshalardan farklı olarak kendi içerisinde bazı müşterek farklılıklar taşımaktadır. Bu nüshaların “I. Kol”un bir alt dalı olabileceğini düşünmekteyiz.

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	2.Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
‘Işk ki sebeb-i vuşüldür ‘ <u>ışk-ı Hakdur</u> ve cemâl-i bî-zevâl hüsn-i âftâb-ı haqîkîdür	‘Işk ki sebeb-i vuşüldür (...) cemâl-i bî-zevâl hüsn-i âftâb-ı haqîkîdür	Altı çizili kısım bu nüshalarda eksiktir.

Aña albũni mte'allık ılma ki ta'allu-ı dũnyā 'abdi Mevlādan ba'īd ider	Aña muabbet idũp albũni mte'allık ılma ki ta'allu-ı dũnyā 'abdi Mevlādan ba'īd ider	"Muabbet idũp" ibārelerine bu grupta rastlanılmıştır.
temkīn taşil itmeyince telvīnden alāř olup emīn olmaz	Temkīn- i alb taşil itmeyince telvīnden alāř olup emīn olmaz	Temkīn-i alb ifadesine bu gruptaki nũshalarda rastlanılmıştır.
bu menzil aarlu yerdũr	bu menzil aarlıdurdur	Bu kullanım değişikliğine yalnızca bu gruptaki nũshalarda rastlanılmıştır.
Gũzerden murād feyezān-ı İlahīdũr	Gũzerden murād feyz-i feyezān-ı İlahīdũr	Feyz-i feyezān-ı İlahī biimine bu grupta rastlanılmıştır.

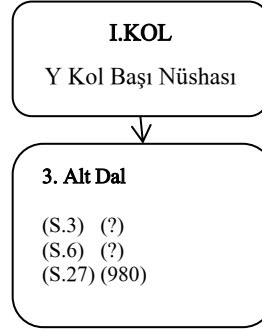

I. Kol- 3. Alt Dal

S.3, S.6 ve S.27 nũshaları bazı kelime yanlışlıkları ve farklı kullanımlar noktasında mũřterek hususiyetler iermektedir. Bu nũshaların mũstakil bir kol olmaktan ok "I. Kol"un bir alt dalı olduğu kanaatindeyiz.

Nũshaların Genelindeki şerh Biimi	3.Alt Daldaki Nũshalarda şerh Biimi	Aıklama
merātib-i sũlũkda ve menāzil-i vusũlde ok aarlar vardır	merātib-i vusũlde ve menāzil-i sũlũkda ok aarlar vardır	Bu tip bir farklılığa diğer nũshalarda rastlanılmamıştır.
a feryād dutar ya' nī feryād idũp dir	a dutar ya' nī feryād idũp eydũr	Feryād kelimesi bu nũshalarda eksiktir. Ayrıca dir yerine eydũr kelimesi kullanılmıştır.
Hāci ıvām ol 'ařruñ ulularından bir sei kimse imiş	Hāci ıvām ol zamānuñ ol 'ařruñ ulularından bir sei kimse imiş	Bu cũmleye yalnızca bu gruba dāhil olan nũshalarda rastlanılmıştır.
temkīn taşil itmeyince telvīnden alāř olup	temkīn hāřil itmeyince telvīnden alāř olup	Diğer nũshalardan farklı olarak bu ũ nũshada taşil yerine hāřil sۆzcũęũ kullanılmıştır.
'İbādetũñ 'ış ile olsun zāhid-i uřk olma eger saña mũřřid dirse	'İbādetũñ 'ış ile olsun zāhid-i uřk olma eger saña şeyh dirse	Diğer nũshalardan farklı olarak bu ũ nũshada mũřřid yerine şeyh sۆzcũęũ kullanılmıştır.
Nořān-ı fazl nīst mezīd-i siyādetest	Nořān-ı fazl nīst mezīd-i ziyādetest	Diğer nũshalardan farklı olarak bu nũshalarda siyādet yerine ziyādet sۆzcũęũ kullanılmıştır.

Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

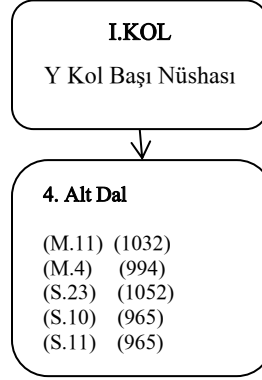

I. Kol- 4. Alt Dal

M.11, M.4, S.10, S.11 ve S.23 nüshalarının müşterek hatalar ve farklılıklar sebebiyle “I. Kol”un altında bir alt grup olduğunu düşünmekteyiz. Nüshalara dair bazı tespitler şu şekildedir:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	4.Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
ba' zı nüsaḥda fāte'ş-şabūḥ vāqı' olmış bu taḳdırce eş-şabūḥ merfū' fā'il olur ve fātenūñ şabāḥ şarābı fevt oldı dimekdür	ba' zı nüsaḥda hātenūñ yerine fāte vāqı' olmış şabāḥ şarābı fevt oldı dimekdür	Bahsi geçen açıklamalar diğerk nüshalardan farklılık arz etmektedir.
Ey fūrūḡ-ı māḥ-ı ḥüsn ez-rūy-ı raḥşān-ı şümā ḥüsn ü cemāli anuñ āftāb-ı rūyından bir tābdur	Ey fūrūḡ-ı māḥ-ı ḥüsn ez-rūy-ı raḥşān-ı şümā ḥüsn ü cemāli anuñ āftāb-ı nūrından bir tābdur	Diğerk nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda rūyından yerine nūrından sözcüğü kullanılmıştır.
Ey şehinşāḥ-ı bülend-aḥter Ḥudā-rā himmeti ey yıldızı yüce ulu pādşāḥ Allāḥ için bir himmet	Ey şehinşāḥ-ı bülend-aḥter Ḥudā-rā himmeti ey yıldızı yüce ulu pādşāḥ Allāḥ için olsun bir himmet	“Allah için olsun ” tarzındaki bir ifadeye diğerk nüshalarda rastlanılmamıştır.
yā ṭül-ı ‘ ömr ile mevte qarīb olmışuz	yā ṭül-ı emel ile mevte qarīb olmışuz	Diğerk nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda “ömr” yerine “emel” sözcüğü kullanılmıştır.
ol deñlü olur mı nāzı serv-ḳadlerūñ	ol deñlü olur mı kirişme vü nāzı serv-ḳadlerūñ	Diğerk nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda “kirişme vü” sözcükleri kullanılmıştır.

Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

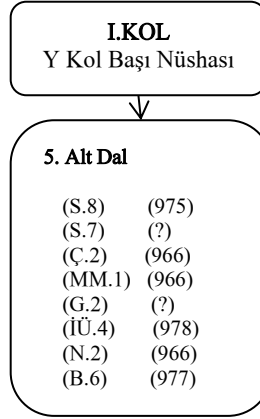

I. Kol- 5. Alt Dal

S.7, S.8, Ç.2, MM.1, G.2, İÜ.4, N.2 ve B.6 nüshaları müşterek bazı hata ve farklılıklar içermektedir. Bu nüshaların “I. Kol”un bir alt dalı olabileceğini düşünmekteyiz. Nüshalarla ilgili bazı farklılıklar şu şekildedir:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	5. Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Düd-1 âh-1 sine-i <u>nālān</u> -1 men	Düd-1 âh-1 sine-i <u>sūzān</u> -1 men	Nālān yerine sūzān kullanılmıştır ve bununla ilgili şârihin verdiği bilgiye değinilmemiştir.
Ba‘ zı nüsaḥda nālān yerine sūzān vāqı‘ olmuş fi‘l-vāqı‘ mışrā‘ -1 šānī maẓmūnına ol münāsibdür	(...)	Bu kısım bu nüshalarda bulunmamaktadır.
Ger merg resed çirā hirāsem K‘ān rāh-1 büttest mī-şināsem	(...)	Bu örnek şiir bu gruptaki nüshalarda bulunmamaktadır.
fürüg ziyā ma‘ nāsınadır ve raḥşān yaldırıcı ma‘ nāsınadır ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki	fürüg ziyā ma‘ nāsınadır (...) ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki	Açıklamada bazı kısımlar eksiktir.
ittifāken bir gün yolda bir pîr bir şarāb renginde bir kadeḥ şerbet nūş itdirüp	ittifāken bir gün yolda bir pîre buluşup şarāb renginde bir kadeḥ şerbet nūş itdirüp	“Bir pîre buluşup” ifadesine bu grubun dışındaki nüshalarda rastlanılmamıştır.
girü dönsün mi yā çıksun mı nedür sizüñ emrūñüz	girü dönsün mi yā çıksun mı nedür sizüñ fermānuñuz	Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda “emr” yerine “fermān” sözcüğü kullanılmıştır.
Ve ehl-i dilden zurefā ve erbāb-1 kulūbdan ‘urefā	Ve ahālī-i zurefā ve erbāb-1 kulūbdan ‘urefā	Altı çizili kısım diğer nüshalardan farklıdır.
Ḥuzūrī lafzında ḥarf-i yā vaḥdet içündür ḥ‘āhī lafzında ḥarf-i yā hitāb içündür ez-ū lafzı mışrā‘ -1 šānī maẓmūnına işāretdür	Ḥuzūrī lafzında ḥarf-i yā vaḥdet içündür (...) ez-ū lafzı mışrā‘ -1 šānī maẓmūnına işāretdür	Altı çizili kısım bu gruba dahil olan nüshalarda bulunmamaktadır.
temevvüc-i deryā-yı ‘işyān	temevvüc-i baḥr-ı ‘işyān	Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda “deryā” yerine “baḥr” sözcüğü kullanılmıştır.

Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

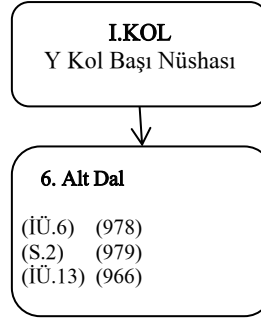
I. Kol- 6. Alt Dal

İÜ.6, İÜ13 ve S.2 nüshalarının kendi içerisinde oluşturdukları bazı kullanım ortaklıkları bu nüshaların bir alt grup olabileceği düşüncesine bizi götürmektedir.

Dikkat çeken bazı ortak kullanımlar şu şekildedir:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	6. Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
ba' dehu <u>takrîr-i tahrîre tebdîl</u> kılınmak ve Türki dil ile ta' bir olunmak	ba' dehu <u>tahkîk ü tahrîr</u> kılınmak ve Türki dil ile ta' bir olunmak	Açıklama kısmındaki bu ifade diğer nüshalar farklıdır.
<u>Zinhâr ey düstân cân-ı men u cân-ı şümâ</u> Ġâfil olmañ <u>ey dostlar</u> benim cânum sizüñ cânuñızdur	<u>Zinhâr ey düstân cân-ı men u cân-ı şümâ</u> Ġâfil olmañ <u>ey benim dostlarım</u> benim cânum sizüñ cânuñızdur	“Ey benim dostlarım” şeklindeki kullanım bu gruptaki nüshalarda görülmektedir.
revâyiñ-i tayyibe ve ahlâk-ı hasene ile muttaşif olandır	Revâyiñ-i <u>tayyibedür ve bu evsâflar ile</u> muttaşif olandır	Açıklama şekli diğer nüshalardan farklıdır.
kelime-i hikmetdür ki âdeme <u>sevķ</u> u rağbet virür	kelime-i hikmetdür ki âdeme <u>zevk</u> u rağbet virür	Diğer nüshalardan farklı olarak “sevķ” yerine “zevk” kullanılmıştır.
Ġuzürî lafzında ħarf-i yâ vaħdet içündür	Ġuzürî lafzında ħarf-i yâ <u>yâ-yı vaħdetdür</u>	Açıklama diğer nüshalardan farklıdır.
Ġüsn ü cemâli anuñ âfitâb-ı rüyından bir tâbdur	Ġüsn ü cemâli anuñ <u>âfitâb-ı tâbindan ya' nî</u> âfitâb-ı rüyından bir tâbdur	Açıklamadaki bu farklılık bu daldaki nüshalara özgüdür.
Ġâkden murâd <u>aşl-ı bedendür</u>	Ġâkden murâd <u>beden-i aşlıdür</u>	Tamlama diğer nüshalardan farklıdır.
şifat-ı <u>ķuddüsiyyet</u> ile tecellî itmekdür	şifat-ı <u>ķuddüsiyân</u> ile tecellî itmekdür	Ġuddüsiyyet yerine ķuddüsiyân kelimesi kullanılmıştır.
Lafz-ı k'ey aşlda ki eydür münâdâ maħzûfdur	Lafz-ı k'ey ki eydi aşlda ki eydür münâdâ maħzûfdur	Açıklama diğer nüshalardan farklıdır.

Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

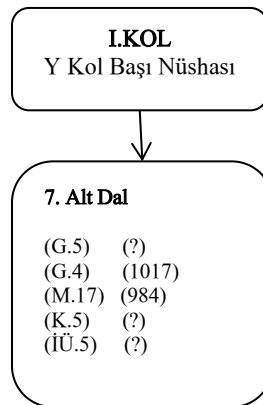

I. Kol- 7. Alt Dal

G.4, G.5, K.5, M.17 ve İÜ.5 nüshaları müşterek bazı hata ve eksiklikler barındırmaktadır. Bu nüshaların “I. Kol” un bir alt grubu olduğunu düşünmekteyiz. Bu gruba dair ortak kullanımlar aşağıda yer almaktadır:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	7. Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Fārisī kelām istimā' idüp zevk-i semā' hāşıl eyleyüp	Fārisī kelām isti' māl idüp zevk-i semā' hāşıl eyleyüp	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
aķreb-i ŧuruk ila'llāh tarīk-i 'uşşāk-ı şuttārdur	aķreb-i ŧuruk ila'llāh tarīk-i senāndur	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
ne devām-ı üns-i Hāķ vardur ki dā'im	ne devām-ı 'ıys-ı Hāķ vardur ki dā'im	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
Pertev-i meh diğer ü nūr-ı tecellī diğerest	Pertev-i meh diğer ü rüz-ı tecellī diğerest	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
<i>Hācı Kıvām</i> ol 'aşruñ ulularından bir sehī kimse imiş	<i>Hācı Kıvām</i> ol 'aşruñ ulularından bir seyh kimse imiş	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
vuşul ila'llāh hāşıl olunca sa'y-ı belīğ ide	vuşul ila'llāh hāşıl olunca sa'y-ı belīğ eyleye	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.

Bu alt gruba dāhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

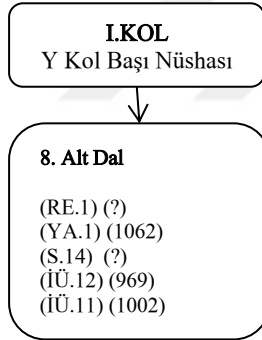

I. Kol- 8. Alt Dal

RE.1, YA.1, S.14, İÜ.11 ve İÜ.12 numaralı nüshalar, müşterek bazı hata ve farklılıklar içermektedir. Bu nüshaların “I. Kol”un bir alt dalı olabileceğini düşünmekteyiz. Nüshalarla ilgili bazı farklılıklar şu şekildedir:

Tā be-büsem hemçü gerdün-ı hāk-i eyvān-ı şümā	Tā be-büsem hemçü gerdün-ı şāh-i eyvān-ı şümā	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
şeyh-i süznākuñ harāreti mü ’eşşirdür	şeyh-i süznākuñ rāhatı mü ’eşşirdür	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
Nazar kerden be-dervişān munāfi-i büzirgī nīst Süleymān bā-çünin ḥaşmet nazārḥā būd bā-müreş	(...)	Bu örnek beyit bu gruptaki nüshalarda bulunmamaktadır.
Bizüm ḥidmetimüz irişdür serve daḥi güle daḥi feslegene	(...)	Nesre çeviri kısmı bu gruptaki nüshalarda bulunmamaktadır.
İskender āyinesi şarāb ḳadeḥidür nazār eyle	(...)	Bazı nüshalarda derkenarda bulunan bu nesre çeviri eksiktir.

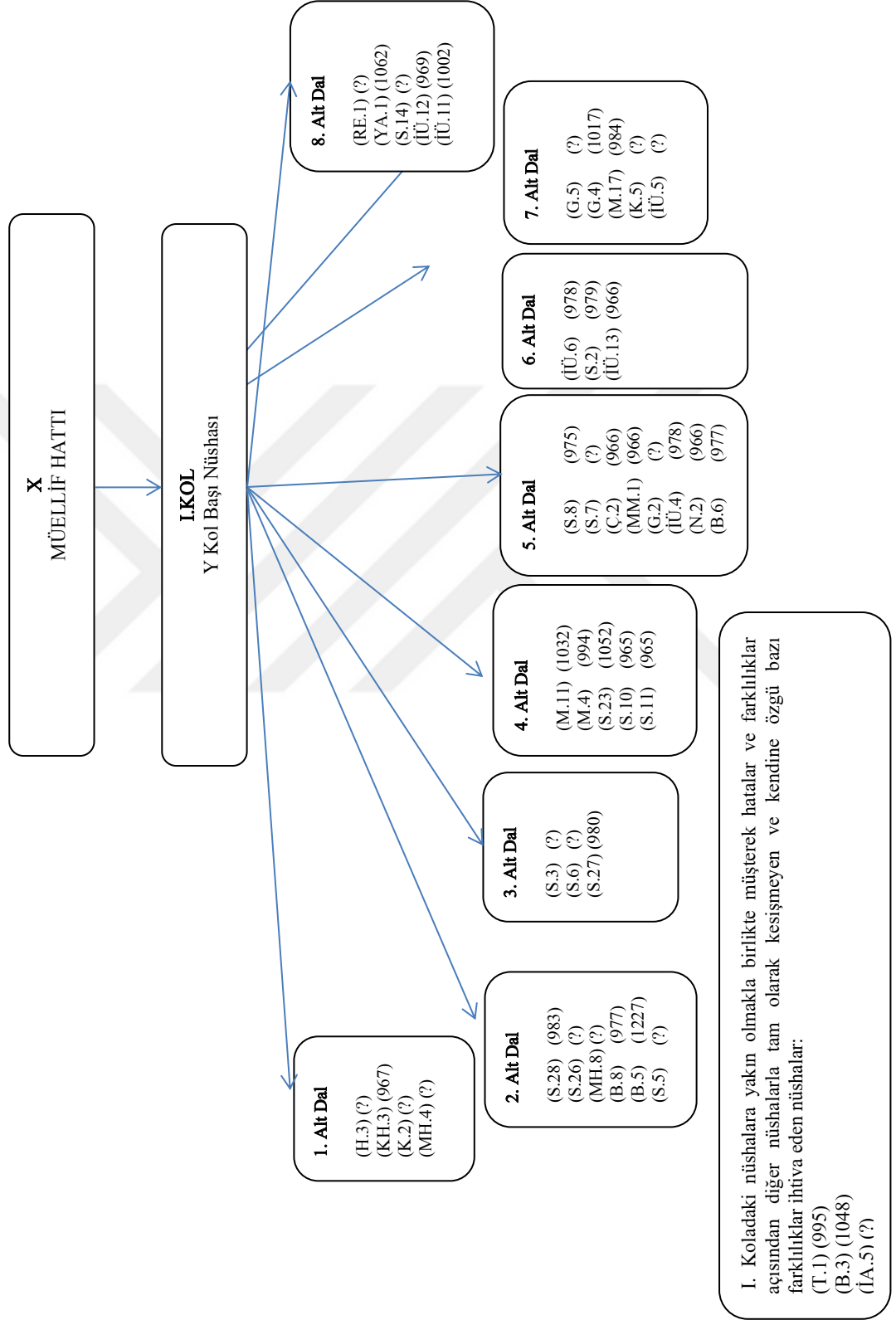
Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

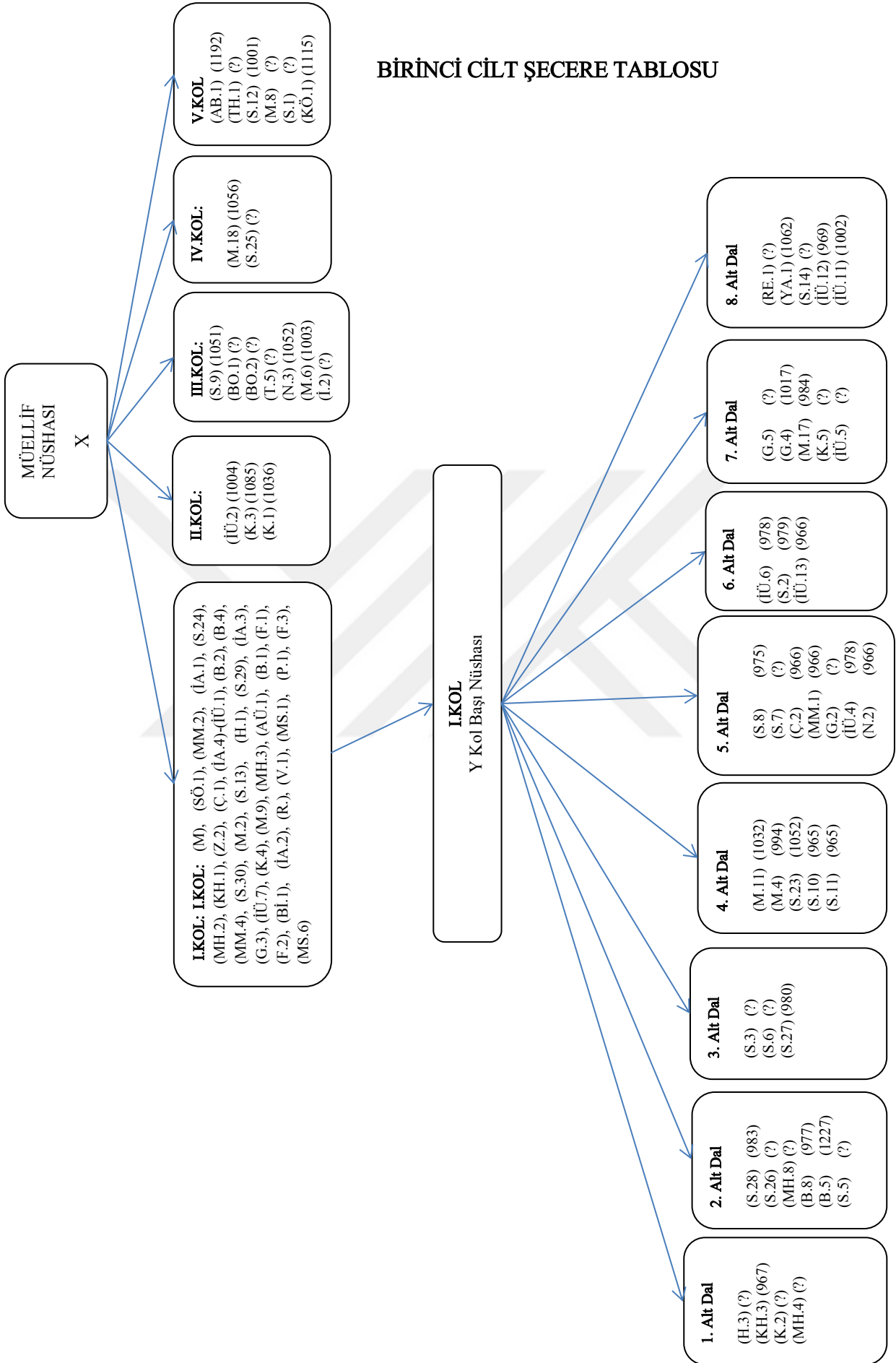
Birinci Cildin Şeceresine Dâhil Edilmeyen Nüshalar: Birinci cildin şeceresi çıkartılırken eksiklikleri sebebiyle veya temin edilemediği için şecereye dahil edilmeyen nüshalar şunlardır:

1. Cildin Şeceresine Dâhil Edilmeyen Nüshalar:			
(G.1) (1036);	(MK.1) (?)	(MH.1) (?)	(AZ.2) (?) (Temin edilemeyen nüsha)
(M.16) (1002);	(M.10) (?)	(M.3) (?)	(AZ.3) (1204) (Temin edilemeyen nüsha)
(S.4) (1038);	(Z.1) (?)	(AE.1) (?)	(AZ.1) (985) (Temin edilemeyen nüsha)
(H.2) (1079);	(İÜ.3) (977)	(Bİ.2) (1039)	(MS.2) (?) (Görseller bozuk olduğu için dahil edilemedi.)
(N.1) (1005);	(KH.2) (?)	(M.5) (980)	(MS.3) (?) (Görseller bozuk olduğu için dahil edilemedi.)
(E.1) (?)	(Bİ.3) (?)	(M.7)	(HI.1) (?) (Görseller bozuk olduğu için dahil edilemedi.)
(YK.1)			

“Birinci Kol”a bağı olduğunu düşündüğümüz nüshalar şu şekildedir:

BİRİNCİ CİLT ŞECERE TABLOSU

2.3.2.2. İkinci Cildin Şeceresi

İkinci cildin müşterek hatalarını veya eksikliklerini belirleme sürecinde en dikkat çeken ortak noktanın örnek şiirlerin yazılıp yazılmaması durumu olduğunu fark ettik. İkinci ciltte hemen her beyitten sonra Arapça, Farsça veya Türkçe örnek bir şiir söylenmiştir. Şârih, beyit örneklerinin dışında gazel, rubai, kıta vb. türlerde de örnek şiirler yazmıştır. Bir beytin şerhinden sonra bazen 8-9 beyitlik şiir örneklerine yer verildiği görülmüştür.

İkinci cildin şeceresinde temel dayanak noktamız bu şiirlerin var olma durumudur. Bazı nüshalarda örnek şiirlere büyük oranda yer verilmezken bazı nüshalarda şiir ve açıklamalarda noksanlık olmaksızın ilerleme kaydedilmiştir.

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın ikinci cildinin şeceresine dair bazı tespitler şu şekildedir:

ÖRNEK ŞİİRLER	AÇIKLAMA
Her ki dil-ārām did ez-dileş ārām reft Çeşm me-dārîd hiç her ki der-în dām reft	Matla beytini verdiğimiz 7 beyitlik bu gazel ikinci gruptaki nüshalarda mevcut değildir.
En-nefsü tebkî ‘ale’ d-dünyâ ve kad ‘alimet İnne’s-selâmete minhâ terku mâ fi hâ	İlk beytini verdiğimiz bu kıta ikinci gruptaki nüshalarda mevcut değildir.
Ġulâm-ı ‘ışk şev endîşe înest Heme şâhib-dilân-râ pîşe înest	Bu şiir ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Menem k’ez-deret ruġ be-râhî ne-kerdem Be-cüz âstânet penâhî ne-kerdem Men ez-her murâdî tu-râ ħ’âstem bes Temennâ-yı mâlî vü câhî ne-kerdem	Bu şiir ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Merâ ħudâ-yı cihân himmetî çünân dâdest Ki iltifât bedîn zînet-i cihân ne-kunem	Bu kıt’a ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Nîst dil-sûzî ki ber-bâlîn-i men girîd demî Der-şeb-i tenhâyi er ber-leb resed cânem çü şem‘	Bu kıt’a ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Merd bâyed ki bâb-ı maġşad-ı ħ’îş Mî-küşâyed be-‘aġl u mî-bended	Bu kıt’a ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Hîç dâni ki merdümü çî buved Rûz-ı devlet fûrütenî kerdem	Bu kıt’a ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
În ‘ömr-i ‘azîz-i ħod ne-dâni çî kunem Bâ-cem‘ derem tu mihrbânî çî kunem Yezdân zi-tu tâ‘ at u ‘ibâdet ħ’âhed Dâ’im tu be-kesb-i îñ cihânî çî kunem	Bu rubâî ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Ve lev biyedi’l-ġabîbi suġîtu semmen Lekâne’s-semmu min yedihi yuġîbu	Bu şiir ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.

Şecere tablosunda “II. Kol”da şiir eksiği bulunan nüshalar yer almaktadır. “I. Kol”da ise genel nüsha farkları bulunmaktadır.

İKİNCİ CİLT ŞECERE TABLOSU

ASIL
NÜSHA
X

I. KOL

(İ) (966 K)
(MH.5) (966 K)
(İÜ.8) (966 K)
(T.2) (1032)
(MH.7) (966 K)
(E.2) (966 K)
(T.3) (?)
(S.16) (1011)
(S.18) (1017)
(İM.1) (1022)
(İÜ.9) (?)
(M.15) (1061)
(İÜ.10) (?)
(S.21) (?)
(S.15) (?)
(MM.3) (983)
(M.12) (?)
(S.20) (?)
(MK.2) (?)
(M.13) (?)
(L.1) (1016)
(MS.4) (966 K)
(MS.5) (975)
(M.12) (?)

II. KOL

(M.14) (999)
(S.19) (966 K)
(H.4) (986)
(S.22) (966 K)
(S.17) (966 K)
(MH.6) (966 K)
(Bİ.4) (1039)
(P.2) (1020)

2. Cildin Şeceresine Dahil Edilmeyen Nüshalar: İkinci cildin şeceresi çıkartılınca eksiklikleri sebebiyle veya temin edilemediği için şecereye dahil edilmeyen nüshalar şunlardır:
(B.7) (1083)
(Y.1) (?)
(J.1) (967)

2.3.3. Okumada Esas Alınan Nüshaların Özellikleri

Sürûri'nin üslubu, şerhin bütünlüğü, müşterek yanlışlar ve eksiklikler, istinsah tarihinin eski olması gibi farklı hususları temel alarak yapmış olduğumuz şecere neticesinde Milli Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 8396 arşiv numaralı birinci cilt nüshasının okunmada esas alınmasına karar verilmiştir. İkinci cildin okunmasında ise İngiltere Milli Kütüphanesi'nde bulunan Or. 3206 numaralı nüsha esas alınmıştır. Bahsi geçen iki nüshanın tanıtımları şu şekildedir:

2.3.3.1. Birinci Cilt (06 Mil Yz A 8396- Milli Kütüphâne Nüshası)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Nüsha 377 varaktan oluşmuştur. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x130 mm cilt alanı ve 150x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Miklebli, kırmızı renkli meşin bir cilt içerisindedir. Cilt kapaklarının iç yüzü ebru desenli bir kâğıtla kaplanmıştır. Kâğıt, 1a sayfasının neredeyse yarısını kaplamaktadır. Sayfalar nohudî renktedir. Bazı sayfalarda rutubet lekeleri vardır. Metin, tek çizgili kırmızı cetveller içerisine yazılmıştır. 1b sayfasının üst kısmında kırmızı mürekkeple yazılmış “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız Sürûri” başlığı bulunmaktadır. Metin besmele ile başlamaktadır. Şerh metni siyah mürekkeple; beyt, gâzel, kaçîde vb. başlıklar ise surhla yazılmıştır. Mısraların başını ve sonunu göstermek adına duraklar kullanılmış olup duraklar kırmızı mürekkeple gösterilmiştir. Şerh edilen mısraların üstü kırmızı mürekkeplerle çizilmiştir. Bazı kelimeler harekeli olarak yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Derkenarda metne dair açıklamalar ve tamamlayıcı bilgiler ile şiirlerin vezin bilgileri yer almaktadır. Bazı derkenarların altına “mim” işareti konulmuştur. Bazı derkenarların altına ise “şahh” kaydı bulunmaktadır. Kimi zaman mısraların arasına açıklamalar yazıldığı da görülmektedir. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cilt kapağının iç yüzüne yapıştırılan ebru desenli kâğıt 1a'nın önemli bir bölümünü kapladığı için bu bölümdeki yazıların bir kısmı okunamamıştır. 1a'da Hâfız'ın ölüm tarihine düşülen “hâk-i muşallî” tarihine yer

verilmiştir. Bunun dışında Şeyh Sa'dî hakkında düşülen tarih yazılmıştır. Sayfada “Halis Turgut Cinlioğlu” ibâreli kayıt notu bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: “Hurrîre fî-evâhîri Ramâzânî'l-Mübârek seneten hamsin ve sittîne ve tis'amâ'ie” şeklinde ferâğ kaydı bulunmaktadır. Bu kayda göre nüsha 965 yılının Mübarek Ramazan ayının sonlarında yazılmıştır.

Müstensih: Eserin müstensihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ferâğ kaydında 965 olarak gösterilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ğamdü li'llâhi'l-lezî hafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ğâlê innâ nañnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ğâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ğâfîzihi bita'limi lâfîzihi kemâ-fi-levhî mağfûzihive 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-mağzûzîne birumûzihi ve melğûzihi

Sonu (377b): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvûş-i ħâlüm ve teferruğ-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ĥâce Ĥâfîz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfîza on ay miğdârî zamânda ve bu deñlü evânda nişf miğdârî şerğ olunup 'ayn ħarfî şerğine gelinüp andan şürü'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llâhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

2.3.3.2. İkinci Cilt (Or 3206 - British Library Nüshası)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 240 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metin, nesih hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 228x152 mm cilt ebatlarına sahiptir. 1b'de lacivert ve altın sarısı ile tezhiplenmiş yaldızlı bir serlevha bulunmaktadır. 1b ve 2a sayfalarında metin, sarı renkte kalın yaldızlı cetveller içerisinde yer almaktadır. Diğer sayfalarda cetvel kullanılmamıştır. Sayfalar aharlıdır ve nohudî renktedir. Bazı sayfalarda rutubet lekeleri vardır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Duraklar kırmızı renktedir. Kıt'a, rubâ'î, ħarfü'l-fâ, velehu eyzân gibi başlıklar surhla

yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar kullanılmıştır. Derkenarların altında “minh” ibâresi bulunmaktadır. Anlam karışıklığı oluşabilecek bazı kelimeler harekelendirilmiştir. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve Ia Bilgileri: 1b sayfasının üst kısmında “Şümme daḥli fi-yedü'l-faḳîr es-Seyyid ‘Oşmân” ibâreli temellük kaydı ve “es-Seyyid ‘Oşmân” yazılı mühür vardır. Sayfanın sol üstündeki mührün içerisindeki yazılar silinmiş bir hâldedir. Sayfanın ortasında “Şümme daḥli yedü'l-faḳîr es-Seyyid Muhammed Sa‘dullâh” yazılı vakıf kaydı ve Sa‘dullah Muhammed ismi bulunan mühür vardır. Hemen altında istiḫabetü'l-faḳîr ila’llâh ‘azze şânühü Aḥmed Sa‘îd bin Aḥmed fârisân” cümlesi bulunmaktadır. Sol alt köşede “Şümme istiḫabetü'l-faḳîr ila’llâh ‘azze şânühü ‘Alî Sa‘dî bin Aḥmed bin Aḥmed fârisân yesârîzâde” yazısı vardır. Sayfanın sağ alt köşesinde British Museum yazılı pembe renkli bir mühür bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa‘a'l-ferāḡu mine't-te'lîfi fi'l-leyleti'r-râbi‘ati leyletü'l-yevme'l-erbi‘â er-râbi‘ min şehri Zilḥiceti’ş-şerîfe senete sittin ve sittîne ve tis‘amâi‘e [966] ḳad vaḳa‘a'l-ferāḡu min tenmîkihi bi-‘avni’llâhi te‘alâ ve ḥüsnü tevfiḳihi yevme'l-ḥamîs es-sâdisi ve'l-‘aşrîn min Zilḥiceti'l-ḥarâm senete sittin ve sittîn ve tis‘amâi‘ie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir. Nüshanın müellif nüshası olması ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri bilinmemektedir.

Muhtelif Kayıtlar: 1b sayfasında dört adet temellük kaydı ve dört adet eski mühür bulunmaktadır. Bu mührün dışında İngiltere Milli Kütüphanesi’ne ait bir mühür daha vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi'l-lezî ‘ayyane ve a’yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbû‘i’l-yaḳîni ve’ş-şalātu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şaḥbihi ecma‘în ḳıṭ‘a ‘Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ḥallâḳ ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (240a): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīk-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

2.4. METNİ KURMADA TAKİP EDİLEN YOL

2.4.1. Varak ve Satır Numaralarının Gösterimi

Varak numaraları; metinde köşeli parantez içerisinde [M1b] şeklinde gösterilmiştir. Köşeli parantezin içerisinde ilk olarak nüshanın kısaltmasına yer verilmiş, ardından varak numarası yazılmış, son olarak da a veya b şeklinde sayfa bilgisi aktarılmıştır. Birinci ciltte Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’nda bulunan 06 Mil Yz A 8396 numaralı nüsha esas alınmış olup nüsha M şeklinde kısaltılmıştır. İkinci cildin okunmasında İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu’nda bulunan Or. 3206 numaralı nüsha esas alınmış olup nüshanın ismi İ şeklinde kısaltılmıştır.

Satır numaraları; parantez içerisinde (1), (2) tarzında belirtilmiştir. Satır numaralarının gösteriminde birinci ciltte M nüshası ikinci ciltte ise İ nüshasının satır numaraları esas alınmıştır:

“Subḥdan feyz-i seḥerdür ve kuḥlü’l-cevāhirden murād intibāh-ı İlāhīdür [M42b] (1) cenāb-ı ḳudsdan ṭaleb olunur ki dīde-i remed dīde-i küşāde olup (2) müşāhede-i dīdāre āmāde ola” (M42b)

Osmanlıca metinde bazı tamlamalar veya kelimeler tamamlanmadan bir alt satıra geçmiştir. Bu tip bölünmelerde varak ve satır numaraları kelimelerin veya ifadelerin tamamlandığı bölüme konulmuştur:

“Ḥ‘āhī ki ber ne-ḥīzedet ez-(20)dīde rūd-ı ḥūn” (M282b) şeklindeki bir bölünmede satır ve varak numarası kelimedenden sonra gösterilmiştir:

“Ḥ‘āhī ki ber ne-ḥīzedet ez-dīde (20) rūd-ı ḥūn” (M282b)

2.4.2. Şiir ve Beyit Numaraları ile Vezinlerin Gösterimi

Şiir numaraları: [G.1] şeklinde gösterilmiş olup, şiirlerin şerhinden önce verilmiştir. Nüshalarda yeni bir şiirin şerhine başlanırken “Velehu Eyzān” ifadesine

yer verilmiştir. Bu doğrultuda şiir başlığı gazel numarası ile birlikte **Velehu Eyzān** [G.1] şeklinde gösterilmiştir. Gazeller [G.], mesnevîler [M.] ve kasîdeler [K.] şeklinde kısaltılmıştır. Eserde bulunan 38 kıta ise **Ḳıṭ'a** [1] şeklinde yazılmıştır. Birinci kıtadan sonraki kıtalar ise **Ḳıṭ'a-i Āḫirī** [2], **Ḳıṭ'a-i Āḫirī** [3] tarzında belirtilmiştir. Bu yazılış tarzı rubâîlerde de aynı şekilde devam etmiştir. 74 rubâiden ilki **Rubā'ī** [1] şeklinde, sonrakiler ise **Rubā'ī-i Āḫirī** [2], **Rubā'ī-i Āḫirī** [3] biçiminde gösterilmiştir.

Beyit numaraları: Parantez içerisinde (1), (2) şeklinde yazılmış ve satır numaralarıyla karışmaması için italik olarak gösterilmiştir.

Vezeinlerin gösterimi: Şerh edilen gazellerin matla beytinden önce vezeinler köşeli parantez içerisinde transkriptle [Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün] şeklinde gösterilmiştir.

Örnek olarak verilen şiirler vezeinlerinde ise artı "+" ve eksi "-" işaretleri kullanılmıştır.

Beyt

+---/+---/+---/+---

Ḥudā-yı ḥazreti irsāl itdi çünki Resūl

Gerekdurur idesin da' vetini ḥüsn ü ḳabūl (M42b)

Hâfız-ı Şîrâzî'ye ait olan veya örnek olarak verilen rubâîlerin vezni parantez içerisinde (Ahreb) şeklinde gösterilmiştir.

2.4.3. Örnek Şiirlerin Gösterimi

Şârih, örnek olarak verdiği şiirin nazım biçimi beyt, rubā'ī, gazel şeklinde belirtmiştir. Bu şiirlerin yazımında ilk olarak bu başlıklar verilmiş ardından köşeli parantez içerisinde vezni belirtilmiş ve son olarak şiir yazılmıştır.

Beyt

-+---/-+---/-+---

Mest-i mey bîdâr kereded nîm-şeb

Mest-i sâḳî rûz-ı maḥşer bā-murād (M43a)

Mümkün olduğunca şiirlerin hangi kaynaktan alındığı ile ilgili bilgi verilmiştir. Şâiri tespit edilen şiirlerin kaynak metnine başvurulmuş ve bu kaynaktaki konumuna atıfta bulunulmuştur. Arapça ve Farsça şiirlerin günümüz Türkçesine aktarılarak nesre çevrilmiştir.

“Beyt

-+---/-+---/--+

Hoşter ân bâşed ki sırr-ı dilberân

Gufte âyed der-ḥadîş-i diğērân” (M1b)

Yukarıda verilen ve Mevlânâ’ya ait olan örnek şiire dâir dipnotta verilen bilgiler şu şekilde gösterilmiştir:

“*Dilbere âit sırların başkalarının hikayesi içerisinde söylenmesi hoştur.*”

Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs) c. 1-2, Akçağ Yayınları, Ankara 2007 1.Cilt, s.27, Beyt: 136.

İncelemelerimiz sırasında bazı şiir örneklerinin şâiri ile Sürûrî’nin şiirin sahibi olarak gösterdiği şâirin uyuşmadığı görülmüştür. Bu tip farklılıklar derkenarda belirtilmiştir. Aşağıdaki örnekte Sürûrî şiirin İmâm Şâfi’e ait olduğunu belirtmektedir. Ancak tespitlerimize göre bu şiir İmâm Şâfi’e değil Ebû Tâlib’e aittir:

Şiirle ilgili Sürûrî’nin vermiş olduğu bilgi şu şekildedir:

İmâm Şâfi‘ dimiş

Şi‘r

+---/+---/+---

Razînâ kısmete’l-cebbâri fînâ

Lenâ ‘ilmün ve li’l-ağyâri mâlin

Fe-inne’l-mâle yafnâ ‘an-ḳarîbin

Ve ‘ilmu’llâhu bâḳin lâ-yezâlu (M10b)

Bu şiire dair tespitlerimiz ve yaptığımız açıklamalar dipnotta şu şekilde gösterilmiştir:

“Musluhiddîn Sürûrî, bu şiirin İmâm Şâfi’ye ait olduğunu belirtmesine rağmen; şiir kaynaklarda Ebû Tâlib’e ait olarak gösterilmektedir. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, *Dîvân-ı Emîrî’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib*, (Cemâ’ vü Tertîb: Abdülazîz el-Kerem), h.1409/m.1988, s. 76. “1) *Cebbâr olan Allâh’ın bize verdiği kismete râzı olduk; O, bize ilim, düşmanlarımıza mal verdi. 2) Mal kısa zamanda yok olur, ilim ise kalıcıdır, yok olmaz.*” Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014, s. 170.”

2.4.4. Arapça İbârelerin Gösterimi

Âyetler: Çalışmamızda âyetlerin okunuşları çevriyazıyla aktarılıp italik olarak gösterilmiş ve tercümeleri dipnotta verilmiştir. Âyetlerin meâlleri, Türkiye Diyânet Vakfı tarafından hazırlanan Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli’nden alınmıştır. Âyetlerin şerhte iktibas edilen kısımları derkenarda Arap harfleriyle de verilmiştir. Ayetlere yapılan atıflar ise (Kur’ân, A’lâ 87/17) şeklinde gösterilmiştir. İlk olarak Kur’ân-ı Kerîm yazılmış ardından sure ismi verilmiş, sonra sure ve ayet numarası belirtilmiştir.

Âyetlerin metin içinde gösterimi şu şekildedir:

“Murâd budur ki dünyâda olanlar ki fânîlerdür bunda ta‘alluğ kaydından âzâd olup ya‘nî bunlara ta‘alluğ itmeyüp *ve’l-âhîretü hayrun ve ebkâ* hasebince âhîrete ve ‘âlem-i İlâhiye ta‘alluğ gerekdür” (M45b)

Âyetlerin derkenarda gösterimi şu şekildedir:

وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ Oysa ahiret daha hayırlı daha devamlıdır. (Kur’ân, A’lâ 87/17).

Hadîsler: Şârih bazı hadîslerde iktibas yapılan Arapça ibâreleri Hz. Peygamber’in söylediğini belirtir. Bazılarında ise doğrudan Arapça ibâreye yer vermiştir. Metin içerisinde âyetler gibi hadîsler de eğik olarak verilmiştir. Hadîsler, eğer kaynaklarda tespit edilmişse doğrudan o kaynaklara atıf yapılmış ve hadîs numarası bu kaynak üzerinden gösterilmiştir. Hadîslerin tespitinde Cevâmi’ü’l-Kelîm ve Mektebetü’ş-Şâmile adlı programlardan yararlanılmıştır. Bahsi geçen programlarda hadîslerin hangi kaynaktan geçtiği, râvîsinin kim olduğu, hadîs numarası

ve hadîsin sıhhatine dair bilgiler bulunmaktadır. Bazı hadîslerle ilgili atıflarda Cevâmîü'l-Kelâm'den yararlanılarak hadîsler hakkında bilgi verilmiştir.

Hadîslerin metin içinde gösterimi şu şekildedir:

“Murād budur ki *men ce'ale'l-hümūme hemmen vāhiden kefa'llāhu sâ'ire hümūmihi* hasebince her kim ki hâzret-i Hâkka bende olup cümle gümümü ğam-ı âhîret kılsa Hâk te'ālā anuñ sâ'ir gümümına kifâyet idüp ğamdan āzād olur”

Hadîsler dipnotta verilirken öncelikle Arap harfli şekli yazılmıştır. Ardından hadîsin anlamına yer verilmiştir. Parantez içerisinde ifadenin “hadîs” olduğu gösterilmiş ve kaynağı tespit edilebilen hadîslerin atıflarına yer verilmiştir. Örnek olarak hadîslerin dipnotta gösterimi şu şekildedir:

مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هَمًّا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzû ve isteklerini tek istek (âhîret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2008, c. 1, s. 90, Hadîs No: 257.

Kelâm-ı Kibâr ve Diğer Arapça İbâreler: Âyet ve hadîslerde olduğu gibi kelâm-ı kibârlar ve diğer Arapça ibâreler de metin içerisinde eğik yazıyla verilmiş, Arapça yazılışları dipnotta gösterilerek anlamları açıklanmıştır. Kime ait olduğu bilinmeyen veya hadîs, âyet ve kelâm-ı kibâr dışındaki Arapça ibâreler derkenarda “Diğer Arapça İbâler” şeklinde verilmiştir.

2.4.5. Açıklaması Yapılan Kelimelerin Gösterimi

Şârih, şerh esnâsında bazı kelimelerin anlamlarını vermiş ve tasavvufî açıdan kelimeden murat edilen anlam üzerinde durmuştur. Bazı sözcükleri dilbilgisi açısından da tahlil etmiştir. Metnin okunması sırasında bu kelimeler eğik olarak gösterilmiştir.

Gramer incelemesi örneği:

“*Elā* harf-i tenbîhdür ve *yā* harf-i nidâdur ve *eyyu* ism-i mübhemdür mu'arrefün bi'l-lâm olan isme harf-i nidâ dâhil olmak için vesîledür ve aña

hā-yı tenbīh dāhil olmuştur te'kīd için ve lafz-ı es-sāķi şıfatdur ey lafzına ve *edir* emr-i hāzırdur edāre yūdīrudan ve *ke's* şol ķadehe dirler ki içinde şarāb ola *nāvil* emr-i hāzırdur nāveleden ve *ke's* mü'enneşdür anuñçün aña mü'enneş zamīri ircā' olunmuştur" (M2a-2b)

Tasavvufi anlamı verilen kelimelerin gösterimi:

"*Hāk*den murād aşl-ı bedendür ve *ķandan* murād televvüs-i 'ışyāndur ve *güz*erden murād feyezān-ı İlāhīdür ve etegi irāķ dutmaķ şıfat-ı ķuddūsiyyet ile tecellī itmekdür" (M5a)

2.4.6. Farsçadan Nesre Çevirisi Yapılan Mısraların Gösterimi

Hāfız Dīvānı'nda yer alan ve şerhe konu olan beyitlerde mısraların tercümeleeri eğik şekilde yazılmıştır.

"Kes be-devr-i nergiset tārfi ne-best ez-'āfiyet

Kimse senüñ gözün zamānında bir gūşe ve bir nazar bağlamadı 'āfiyetden [ya'nī göz yummadı bir laħza rāħat olmadı] [*tār*f feth-i tā ve sūkūn-ı rā ile kenār ma' nāsınadır ki cem' i eṭrāf gelür ve daħi göz ma' nāsınadır] *nergisden* murād zuhūr-ı keyfiyyet-i 'ışķdur çün hāzret-i Hāķ i'tā-yı keyfiyyet-i muħabbet ide kimse selāmet-i 'aķl-ı ma' āş bulmaz

Bih ki ne'frūşend mestürī be-mestān-ı şümā

Yegdür ki mestürlik şatmayalar sizün mestlerünize zirā çün tecellī-i lāhūt zāhir ola tecellī-i nāsūt zuhūr bulmaz" (M5a)

2.4.7. İmla ve Noktalama

Metin içerisinde noktalama işareti olarak yalnızca kesme işareti (') kullanılmıştır. Bu işaret, vezin gereği ünlü kaynaşması veya ses düşmesi olan hecelerde ve Arapça izāfetlerde kullanılmıştır.

"K'ey ser-i hāķ nā-şināsān gūy-ı çevgān-ı şümā

Lafz-ı *k'ey* aşlda ki eydür münādā maħzūfdur" (M6a)

"Hāte'ş-şabūhe hayyū yā eyyūhe's-sūkārā

Hāt ismdür esmā-yı e^f ālden a^t ĩnī ma^c nāsına ve *şabūh* şabāh vaktinde içilen şarāba dirler” (M10a)

Özel isimler ve şiir başlıkları metin içerisinde büyük harfle yazılmıştır. Şiirlerde mısra başları da büyük harfle gösterilmiştir. Ayrıca şerh kısımlarının ilk cümlesi büyük harfle başlatılmıştır.

Der-ḥaşmet-i Süleymān herkes ki şek nümāyed

Süleymānuñ ululuğında her kimse ki şek göstere

Ber-^c aql u dāniş-i ũ ḥandend murğ u māhī

Anuñ ^c aqlına ve ^c ilmīne gülerler kuş u balık murād budur ki kimki Süleymān-ı ma^c nevī olan ^c azīz-i dīnūñ ^c azametinde şek iderse anuñ ^c aqlına ve ^c ilmīne hevāda murğ ve deryāda māhī güler ya^c nī ḥayvānāt daḥi istihzā itse lāyıkdur (İ137b)

Âyet ve hadîsler metin içerisinde küçük harfle başlatılmıştır.

2.4.8. Derkenarların Gösterimi

Metinde çok sayıda derkenar bulunmaktadır. Bu ibâreler şerhin içeriğini devam ettirecek ve verilen bilgileri tamamlayacak niteliktedir. Derkenarları ilk başta metin içerisine alarak beytin şerhinin tamamlanmasından sonra vermeyi düşünmüştük. Örneğin bir kelime ile ilgili derkenarda verilen âyet veya gramer izahları beytin son kısmında gösterilecekti. Sonrasında böyle bir gösterimin, metnin bağlamında kopukluklara sebep olacağı düşüncesiyle derkenarlar, metin içerisinde beytin anlamını tamamlayacak şekilde uygun bölüme eklendi. Genel anlamda yapılan izahlar ise mısraların ilgili mısranın son bölümünde gösterildi. Metne dahil edilen derkenarlar köşeli parantez [] içerisinde gösterilmiştir.

“*Bāz* bunda girü ma^c nāsınadır [bunda didi zīrā açuğ ma^c nāsına ve arşun ma^c nāsına ve kılınc ma^c nāsına ve toğan ma^c nāsına ve rüşen ma^c nāsına ve fark itmek ma^c nāsına ve oyun ma^c nāsına daḥi gelür] ma^c nā-yı mısrā^c budur ki *ey şabā eger çemen yigitlerine girü irişesin*” (M12a)

“*Anuñ Hindū beñine bağışlayım Semerḳand u Buḥārāy* [Semerḳanddan murād dünyā Buḥārādan murād āḥiret idüğü Meşnevīnūñ ba^c zı ḥikāyelerinden

añlanur] Murād budur ki anuñ ḥasenātınuñ bir ḥaķırine ‘ivāz dünyā vü āḥiret olur” (M14b)

“Be-reng ü bŷy u ḥāl ü ḥaṭṭ i ḥācet rŷy-ı zībā-rā

[Renge ve koķuya ve ḥāle ve ḥaṭṭa ne ḥācet yaraşuķ yŷze] nitelim dimişlerdür” (M15a)

2.4.9. Dipnotlardaki Açıklamalar

Örnek olarak verilen Arapça ve Farsça şiirler metne yazılıp tercŷmeleri dipnotta verilmiştir.

Āyet, hadīs ve kelām-ı kibār gibi Arapça ibāreler metinde yazılıp, ibārelerin Arap harfleriyle yazımı ve Tŷrke evirisi dipnotta gŷsterilmiştir.

Şārih, bazı beyitlerin veya mısraların farklı ŷekillerini derkenarda gŷstermiştir. Bu derkenarlar, metnin okunması sırasında dipnotta verilmiştir.

Şerh-i Dīvān-ı Hāfız’da gazellerin sıralaması elifbā sıralamasına gŷre devam etmekte olup yeni bir harfe geçildiğinde derkenarda bu harfte kaç şiir bulunduğu ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu bilgiler de dipnotta belirtilmiştir. Ayrıca bazı gazellerin vezinleri ve bahirleri derkenarda gŷsterilmiştir.

2.4.10. Metni Okumada Dikkat Edilen Hususlar

Min, fi, ilā, bi, ‘alā, lī ve ‘an gibi Arapça harf-i cerler bir kelimeye harf-i ta’rīf (elif-lām) vāsıtasıyla bağlandığında izāfet durumu kesme işareti ve kısa çizgi ile gŷsterilmiştir.

“Mine’d-dehri, mine’l-leyli, mine’l-īmān, mine’n-nŷbŷvveti, mine’l-cŷnŷn bi’l-kŷlliye, bi’l-cŷmle, bi’l-fi‘l, bi’l-ḥātimeti, bi’z-zārŷreti, bi’t-tamām, bi’l-fi‘l, fi’l-‘arzi, ile’l-‘āmilīme, ile’l-muḥlişŷne, ile’z-zŷnŷbi, ile’d-dŷnyā, ‘alā-vechu’l-kemāl, ‘ani’l-hevā, ‘ani’l-mehālik, ‘ani’l-ḥŷccābi”

Arapça ŷn eklerde harf-i tarīf bulunmadığında harf-i cerler kelimeye bitişik yazılıp kısa çizgi kullanılmıştir:

“Lī-ḥabībī, fī-enfūsiküm, ‘alā-vechu’l-isti’ cāl, fī-nefsihi, fī-ẓulmetin, fī-ümmetihi, ilā-meyyit”

Farsça, “bā, bāz, be, ber, bī, der, ez, hem, me, mī, nā, ne, ser, vā, zi” ön ekleri sözcüklere eklenirken ek ile kelime arasına kısa çizgi konulmuştur:

“**Bā:** bā-dil, bā-men, bā-şafā, bā-vücūd, bā-maşlahat-bīnī, bā-ḥayāl; **bāz:** bāz-ḥāst, bāz-keşī, bāz-āyed; **Be:** be-gülşen, be-çeşm, be-mestī, be-terahḥum, be-serv; **Ber:** ber-ḥīz, ber-tu, ber-meh, ber-dürd-keşān; **Bī:** bī-çāre, bī-naẓīrī, bī-teşvīş, bī-ḥaberest, bī-‘aql; **Der:** der-keştī-i Nūḥ, der-cennet, der-cemāl, der-āsmān, der-ḥarābāt; **Ez:** ez-men, ez-çeşme, ez-sırr-ı kaẓā, ez-der-i rahmet; **Hem:** hem-rāz, hem-kārān, hem-āgūş, hem-ḥücre; **Me:** me-ḥor, me-kun, me-pursid, me-keş; **Mī:** mī-refit, mī-guft, mī-kun, mī-ḥorem, mī-bīnem; **Nā:** nā-çār, nā-şād, nā-tüvān, nā-sezāī, nā-ehl; **Ne:** ne-dānem, ne-būd, ne-şevved, ne-keşed, ne-gūy; **Ser:** ser-firāz, ser-nīgūn, ser-rişte, ser-menzil; **Zi:** zi-leb, zi-kücā, zi-derd, zi-cānān, zi-pādşāh, zi-mescid, zi-salṭanat, zi-şehr, zi-dest”

Kelime sonuna eklenen ve belirtme hal eki görevinde kullanılan **rā** kısa çizgi ile gösterilmiştir:

“Āşīk-rā, murg-rā, Dīde-rā, cihān-rā, ū-rā, ḥaste-rā, murde-rā, tu-rā, ḥod-rā”

Şimdiki zamanın olumsuzu ile çekimlenen fiillerde yani ne olumsuzluk eki “ne” ile şimdiki zaman eki “mī”nin eklendiği eylemlerde iki ek araya kısa çizgi koymadan gösterilmiştir. Bu iki ön ek ile fiilin arasına kısa konulmuştur:

“Nemī-kunem, mīne-ḥūrī, nemī-āyed, nemī-resed, nemī-revī, nemī-gīred, nemī-dārend, nemī-keşed, nemī-bīnem”

İsim ve sıfatların sonuna gelerek sıfat ve zarf görevinde kelimeler meydana getiren “**āne**” eki, bir yere işaret edecek şekilde isimlere gelen “**sitān**” eki; zaman ve yer anlamı veren “**gāh**” eki kısa çizgi kullanılmadan gösterilmiştir:

Benzerlik anlamı katana “**āsā**”, “**sān**”, “**sār**”, “**vār**” ve “**veş**” ekleri kısa çizgi ile gösterilmiştir:

“**Sār**: Şerm-sār, seng-sār; **Vār**: reh-vār, büzürg-vār, merd-vār, hilāl-vār, meges-vār, ümīd-vār; **Veş**: perī-veş, mūr-veş, dīvāne-veş, āteş-veş, maḥ-veş, ‘āşık-veş, Mecnūn-verş, gül-veş”

Kelimeyle renk belirten veya sözcüğe gibi anlamı “**gūn**” ve “**fām**” ekleri kısa çizgi ile kelimedenden ayrılmıştır:

“**Gūn**: āteş-gūn, gül-gūn, mey-gūn, lāle-gūn, la‘ l-gūn; **Fām**: la‘ l-fām, ezrak-fām, mīnā-fām, jengār-fām”

Sözcüğün önünde veya iki kelimenin arasında kullanılan “**ender**” sözcüğü kısa çizgi ile kullanılmıştır:

“Ender-bend, ender-çemen, ḥayret-ender-ḥayret, ender-ḥāb, ender-derd, ḥarāb-ender-ḥarāb, ender-cihān, ender-piyāle, ender-pūst”

İki kelimenin ortasında kullanılan “**ā**” ve “**be**” ekleri kısa çizgi ile iki kelimeyi birbirine bağlamıştır.

“**Ser**: ser-ā-pāy, leb-ā-leb, gūn-ā-gūn, bād-ā-bād, dem-ā-dem, pey-ā-pey, **Be**: ḥāne-be-ḥāne, ser-be-ser, mū-be-mū, rüy-be-rüy”

Vezin gereği “vokalin vokale vaslı” durumlarında ilk kelimedeki vokal düşürülerek yerine kesme işareti konulmuştur:

“**K’ez-behr-i cūr’ ai heme muḥtāc-ı in derīm** (ki ez > ke’z)

Ki bir cūr’ a için cümle bu kapuya muḥtācuz” (İ22a)

“**Guft ān yār k’ez-ū geşt ser-i dār bülend** (ki ez-ū > k’ez-ū)

Didi ol yār ki andan oldı dāruñ başı bülend” (M161b)

“Cām ile rūşen olur ḥāne çün ola ḫarañu (ne ola > n’ola)

Şākiyā biz de doḫınsaḫ **n’ola** ol cāmlara” (M179a)

Yukarıda örnekleri verilen hece kaynaşmasının nesre çeviride de benzer örnekleri bulunmaktadır. Bu tarz kelimelerin yazımında da kesme işareti kullanılmıştır:

“N’ola eger bir zamān irişse vaşla ey yār” (M20a)

“Ya^c nī ikiñüz n’eylerseñüz eyleñ” (M21a)

“Ey güzellik mülkinüñ pādŝāhı n’olur āhır” (M369a)

Vaşf-ı terkîbler yani Farsça tamlamalarda tamlayan ile tamlanan arasına kısa çizgi konulmuştur:

“Der-^c ıyş-ı naqd kûş ki çün āb-ħor ne-mānd” (M7b)

“Fiğān k’in lūliyān-ı ŝūħ u ŝirīn-kār u ŝehr-āŝüb” (M15a)

“Saht mī-gīred cihān ber-merdümān-i saht-kûş” (M352b)

“şud”, “kun”, “tu”, “guft”, “purs” gibi kelimelerin okunması ile ilgili farklı uygulamalara rastlanmıştır. Bu kelimelerin okunmasında çoğunlukla dar-yuvarlak ünlülerin art damaksıl biçimleri tercih edilmiştir:

“Devlet gülām-ı men şud u iķbāl çākerem” (İ33b)

“Sāğar tehī ne-ŝud zi-mey-i ŝāf-ı rūŝenem” (İ39b)

“Be-minnet-i diğērām ħū me-kun ki der-dü cihān” (M340b)

“Ĥudāy-rā tu rehā kun be-mā vü sultān bāŝ” (M342b)

“Hemçü gül-berg-i ħerī hest vücūd-ı tu laĥif” (M343b)

“Be-şeker-ħande lebet guft mezādī ħalebīm” (İ45a)

“Ĥāfız īn ħāl-i ^c aceb bā-ki tevān guft ki mā” (İ48a)

“Zi-çeşm-i men be-purs evzā^c -ı gerdün” (İ54b)

“Zi-men me-purs ki ĥod der-miyān nemī-bīnem” (İ64b)

Tamlamadan oluşan özel isimlerin yazımında ‘İmādü’d-dīn Maħmūd, Faħre’d-dīn ‘Abdu’ŝ-ŝamed, ‘Abdu’l-vāsi’ şeklindeki yazım biçimi tercih edilmiştir.

Resūlullāh kelimesinde ve ‘Abdullāh, ‘Ubeydullāh gibi özel isimlerde Allāh lafzınının gösteriminde herhangi bir noktalama işaretine yer verilmemiştir. Diğer kelimelerde Allāh lafzı kesme işareti ile gösterilmiştir: İla’llāh, rıđvānu’llāh vb. gibi.

Metinde Arapça ecvef köklerin ism-i fâillerinde hemze yerine ye kullanılmıştır. Bu kelimelerin yazımında hemzenin kullanıldığı biçim tercih edilmiştir. Dā’im (<dāyim) cā’iz (<cāyiz) zā’il (<zāyil) kâ’im (<kāyim)

2.4.11. Transkripsiyon Alfabeti

Ünlüler

a) kısa : a, e, ı, i, u, ü َ, ِ, ُ : a, e, ı, i, u, ü
 : u, ü, o, ö ُ, ُو, ُو, ُو

b) uzun : : ā ِی : ī : َو

Sessizler :

آ	ā	ض	ḏ, Ḑ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	گ	g
د	d	ل	l
ذ	ẓ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	ه	h
ژ	j	و	v
س	s	ی	y
ش	ş		
ص	ş		

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM METİN

3.1. METİN - ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (1. CİLT)

[M1b] (1) *Bismi'l-lâhi'r-raḥmāni'r-raḥīm el-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni*⁵⁰⁷ (2) *kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn*⁵⁰⁸ ve 'ş-şalātu (3) 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fī-levḫi maḥfūzihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzine (4) bi-rumūzihi ve melḫūzihi⁵⁰⁹

Ammā ba' d bu Sürürî-i şikeste-dil (6) ve rüzgâr-ı zür-kârdan münfa' il şöyle taḳrîr-i maḳâl ve beyân-ı (7) aḫvâl kıılır ki aşḫâb-ı ḥâlden selef-i şâlihîn *rıdvānu'llâhi te'alā* (8) 'aleyhim ecma'in aḫvâl-i tarîḳati ve esrâr-ı ḥaḳîḳati remz u imâ ve ta' miye vü ihfâ tarîḳi ile beyân itmişlerdür ki ḥazret-i Mevlânâ buyurur (9)

Beyt

--+--/-+--/-+--

Hoşter ân bâşed ki sırr-ı dilberân⁵¹⁰

Gufte âyed der-ḥadiş-i diğerrân

(10) ve bu zümrenüñ içinde lisānu'l-ğayb ve tercümānu'l-esrâr laḳab virilen (11) Şemseddin Muḥammed el-Hāfız eş-Şirāzî⁵¹¹ *ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-'azīz cemī'*-i (12) eş'ârında remz ü elğâz ve şüret ü mecâzda ibrâz tarîḳini ihtiyâr (13) idüp ammâ aḫvâl-i sülûkdan gâfil ve esrâr-ı tarîḳatdan zâhil olanlar (14) ḳuşûr-ı fehminden inkâr-ı küllî kıılıp ve ba' zı müteḥayyir ḳalup

Şi'r (15)

+---/+---/+---

Ve kem min-'â'ibin ḳavlen şaḫiḫan⁵¹²

V'afetühu mine'l-fehmi's-saḳîmi (16)

Ḳıṭ'a

+---/+---/+---

⁵⁰⁷ *حَفِظَ الذِّكْرَ عَنْ تَحْرِيفِ رَبِّبِ الْمُتُونِ كَمَا قَالَ* Kur'an-ı Kerim'i zamânın olumsuz hadiseleriyle oluşacak tahriflerden koruyan Allâh'a hamd olsun. Nasıl ki demiştir:

⁵⁰⁸ *إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ* Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.

(Kur'an, Hicr 15/9)

⁵⁰⁹ Rahmet, والصلوة على حافظه بتعليم لافظه كما في لوح محفوظه و على صحبه و آله المحفوظين بمروزه و ملحوظه Levhü'l-Mahfûz'da olduğu gibi Kur'an'ı telaffuz edenler ve koruyanların üzerine olsun. Ve yine salât O'nun saḫâbesi ve ehline olsun. Onlar ki O'nun mülâhaza ve rumûzlarından pay sâhibidirler.

⁵¹⁰ "Dilbere âit sırların başkalarının hikâyesi içerisinde söylenmesi hoştur." Mevlâna Celâleddin Muhammed, *Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça*, 1.Cilt, s. 27, Beyt: 136.

⁵¹¹ (Derkenar) Hâce Hāfızūñ ismi Şemseddin Muḥammeddür. Ve laḳabı lisānu'l-ğayb ve tercümānu'l-esrârdur ve ba' zılar tercümānu'l-ğayb daḫi dirler. (1b)

⁵¹² "Doğru sözü nice ayıplayan vardır ki bu onun hastalıklı fehminden dolaydır." Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî.

Cāhilān münkirend ‘ilmī-rā⁵¹³

Ki zi-cehl ü ‘amī ne-dānendeş (17)

Gerçi imān-ı maḥz ān bāşed

Çü ne-dānend küfr ḥ’ānendeş

(18) ve ehl-i dilden zurefā ve erbāb-ı kulūbdan ‘urefā gāhī bu faḳīre [M2a] (1) mā’il olup ba’zı esrārı sā’il olup bu ḥaḳīr daḥi bildügi ḳadar (2) taḥḳīḳ-i merām ve taḳdīr-i kelām idüp ba’dehu taḳrīr-i taḥrīre tebdīl (3) ḳılınmaḳ ve Türkī dil ile ta’bīr olunmak ḫaleb olunup ba’zı (4) evḳāt aña maşrūf ḳılınup ‘alā-vechi’l-icmāl ma’ nā-yı mecāzī (5) beyān ve ma’ nā-yı ḥaḳīḳī ‘ayān olundı tā ki ḳāşır u nāḳışlar tām u (6) kāmīl ve ‘amī vü gāfil olanlar ehl-i dil olalar lākin mükābir ü mu’ānid (7) olanlar āyāt-ı beyyināt-ı Ḥazret-i Ḥudādan ve mu’cizāt-ı zāhirāt-ı (8) enbiyādan müte’essir olmazlar ve Ḥaḳḳa taşdīk ü iḳān ḳılmazlar ḥazret-i (9) Ḥ’ace Ḥāfız anlaruñ gibi bī-fehm olanlaruñ ḫiḫābında laḫīfe vü luḫf (10) vechi ile cevābında bu maḫla’-ı muḫalla’ı dimiş⁵¹⁴

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Sūḫan-şinās neī ey (11) dilberā ḫaḫā incāst

Çü bi’şnevī sūḫan-ı ehl-i dil me-gū ki ḫaḫāst⁵¹⁵

(12) Lācerem bī-idrāk u mu’ānidler ve ḫodbīn ü ḫāsīdler cehl-i cibillī perdesinde (13) ve ‘inād-ı aşlı dā’iresinde ḳalurlar *ne’üzü bi’llāhi’l-ḫāfīz min-zalike* (14) *iḫfāznā yā ḫafīz ‘ani’l-mehālik*⁵¹⁶ *fā’llāhu ḫayrun ḫāfīzan ve ḫüve erḫamu’r-rāḫimīn*⁵¹⁷ (15)

ḤARFÜ’L-ELİF⁵¹⁸ (16)

VELEHU EYẒAN [G.1]

[Baḫr-i Hezec/Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün]

(1) Elā yā eyyuhe’s-sāḳī edir ke’sen ve nāvilhā

Elā ḫarf-i tenbīhdür (17) ve *yā* ḫarf-i nidādur ve *eyyu* ism-i mübhemdür mu’arrefün bi’l-lām olan (18) isme ḫarf-i nidā dāḫil olmaḳ için vesīledür ve aña hā-yı tenbīh (19) dāḫil olmuşdur te’kid için ve lafz-ı es-sāḳī şıfatdur (20) ey lafzına ve *edir* emr-i

⁵¹³ Şemseddin Ahmed el-Eflākī, Menākıbu’l-Ārifīn.

⁵¹⁴ (Derkenar) Ve Ḥ’ace Ḥāfızun elfāzınuñ ma’ nā-yı mecāzīye taḫammülünden ma’ nā-yı ḫaḳīḳīye taḫammülü gālipdür ki nice maḫalde pīr ü sālīk ve irşād u tarīḳat ve ḫānḳāh u seccāde zıkr ider. (M2a)

⁵¹⁵ Ḥāfız-ı Şirāzī, Şerḫ-i Divān-ı Ḥāfız, (G.109/1). “Söz bilir deḫilsin ey dilber hatā bundadır. Gönül ehlinin sözüñü dinleyesin ve bu hatadır demeyesin.”

⁵¹⁶ نعوذ بالله الحافظ من ذلك اخفظنا يا حفيظ عن المهالك Bundan koruyucu olan Allah’a sığınırız, ey koruyucu olan Allah bizi helak edici şeylerden koru. (Diğer Arapça İbâreler).

⁵¹⁷ يَا كُوبُ دَدِي كِي: دَاہَا اَوْنِے كَرْدِشِي (Yusuf) hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! (Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum); Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir. (Kur’ân, Yûsuf 12/64).

⁵¹⁸ Harfü’l-elif: ‘Aded: 15.

hazırdur *edāre* yüdürudan ve *ke's* şol (21) kadehe dirler ki içinde şarāb ola *nāvil* emr-i hazırdur nāveleden [M2b] (1) ve *ke's* mü'enneşdür anuñçün aña mü'enneş zamiri ircā olunmuşdur [ol zamir nāvilhā lafzında olan zamirdür] [ve şığa-ı mü'enneş ile şıfatlanur nitekim Haq te'alā süre-i Şāffātda buyurur *yütāfu 'aleyhim bi-ke'sin min-ma'in beyzā*⁵¹⁹ (2) ma'nā-yı mışrā' budur ki *āgāh ol ey sākī devr itdür tolu kadehi ve şun* (3) *anı* ve *sākī*den murād vā' iz ü nāşih ve rağbet ü zevk viricidür ve *ke'sden* (4) murād şol va'z u naşihat ve kelime-i hikmetdür ki ādeme şevk (5) u rağbet virür [süre-i Bakara evā'ilinde *yā eyyühe'n-nāsu' budu rabbeküm*⁵²⁰ āyetinde bunda zıkr itdügümüz tafşil kütüb-i tefāsirde meşrüh u mübeyyendür]

Ki 'ışk āsān nümüd evvel veli üftād müşkilhā

(6) *Ki 'ışk-ı İllāhī āsān göründi evvel veli düşdi müşkiller* pes (7) sālīk-i tarīkat ve tālīb-i haqīkat olana şevk u zevk virmek (8) gerek tā kāhillerneyüp vuşul İla'llāh hāşıl olunca sa'y-ı belīg ide (9) [*müşkilhā* lafzında olan hā cem' alāmetidür nitekim rūzhā ve sālhā lafzlarında öyledür]

(2) Be-büy-ı nāfeī k'āher şabā z'an tırta bugşāyed

Āhirinde hā olan lafzda (10) hemze vaḥdet ifāde ider *nāfeī* gibi ve lafz-ı āhir bunuñ gibi maḥallerde (11) Fārisi ḥarfdür ta'rīz maḥāmında isti'māl olunur ve *şabā* gün (12) toğusu yiline ve her seher vaḫtinde esen yile dirler ve *tırta* alına dökülen (13) şaça dirler ma'nā-yı mışrā' budur ki *bir nāfe koğusu sebebi ile* (14) *ki āhir şabā ol tırradan aḫar tırradan* murād ḥicāb-ı cemāl-i kibriyādur (15) *şabādan* murād tecellī-i İllāhidür *nāfe* koğusından murād eşer-i feyz-i (16) Haqdur

Zi-ca' d-ı zülfi müşkineş çi táb üftād der-dilhā

(17) *Ca'd* kıvırcık dimekdür *táb* bir nice ma'nāya gelür bunda ḥarāret (18) ü ziyā ma'nāsı münāsibdür ma'nā-yı mışrā' budur ki *anuñ müşkīn zülfüñüñ kıvırcığından ne ḥarāret ü nūr düşdi* (19) *gönüllere* ve *ca'ddan* murād ṭabaḫāt-ı ḥicāb ve merātīb-i istitārdur (20)

(3) Be-mey seccāde rengin kun geret pīr-i muğān güyed

Geret lafzında tā ḥiṭāb [M3a] (1) içündür *muğ u muğān* āteş-perest dimekdür ma'nā-yı mışrā' budur ki (2) *şarāb ile seccādeyi rengin eyle ya'nī boya eger saña pīr-i muğān dirse* (3) *şarābdan* murād 'ışkdur *pīr-i muğāndan* murād şeyḫ ü mürşiddür ki (4) ḥarāret ü şevk sākibi ola ya'nī *seccādede 'ibādetüñ* (5) *'ışk ile olsun zāhid-i huşk olma eger saña mürşid* (6) *dirse*

Ki sālīk bī-ḥaber ne'bved zi-rāh u resm-i menzilhā

Maḫül-ı ḫavl (7) budur ki yā maḫül-ı ḫavl *be-mey seccāde rengin* kun maẓmūnidur bu aña (8) ta'lildür ya'nī *sālīk bī-ḥaber gerekmez yā sālīk bī-ḥaber olmaz menzillerüñ* (9) *resminden ve rāhından* ya'nī vuşul ila'llāh menzillerinüñ resm ü (10) 'ādeti ve rāh-ı vuşlatı 'ışk ile olmaḫdur ki aḫreb-i tıruk ila'llāh (11) tarīk-i 'uşşāk-ı suttārdur

(4) Merā der-menzil-i cānān çi emn ü 'ıyş çün her dem

⁵¹⁹ (46) بَيِّضَاء (45) مَّعِينٍ مِنْ مَّعِينٍ بِكَأْسٍ عَلَيْهِمْ عَلِيَّهِمْ بِكَأْسٍ Onlara pınardan (doldurulmuş) kadehler dolaştırılır. Berraktır, içenlere lezzet verir. (Kur'an, Saffāt 37/45-46)

⁵²⁰ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ (46) Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz. (Kur'an, Bakara 2/21)

(12) *Baňa cānān menziline ne emn ne ‘ıyş çünki her dem cānāndan* (13) murād ḥāzret-i Ḥaḳdur ve *menzilden* murād sülük mertebeleridür ki (14) çokluk ‘aḳabeler ve şeytān izlāl idüp ilhāda düşürmek (15) vardır pes ben ki sālिकem merātib-i sülükda ve menāzil-i vuşulde (16) çok ḥaṭarlar vardır öyleye vuşul ila’llāh ḥāşıl olmadan (17) baňa ne emn ve ne devām-ı üns-i Ḥaḳ vardır ki dā’im [*her dem* demekden murād dā’im dimekdür *her dem* lafzı ile ta’bīr ceresün āvāzını ādemün nefesine teşbīh ḳaşdı içündür] [bu tefsīrde işāret vardır ki ‘ıyş ḥāzret-i Ḥaḳ ile devām-ı ünse dirler]

Ceres feryād (18) mī-dāred ki ber-bendīd maḥmilhā

Çaň feryād dutar ya’ni feryād idüp (19) *dir bağlaň maḥmilleri* ki bu menzil ḥaṭarlu yerdür bunda ḳarār itmeň (20) *ceresden* murād ṭarīḳ-i Ḥaḳḳuň ḥaṭarın beyān idenlerdür nitekim (21) ḥāzret-i Mevlānā buyurur

Beyt

-+---/-+---/--+-

Ney ḥadīs-i rāh-ı pür-ḥūn mī-kuned⁵²¹

Ḳışşahā-yı ‘ışḳ-ı Mecnūn mī-kuned

[M3b] (1) Pes sālिक vuşul ila’llāh ḥāşıl ḳılmayınca ve temkīn taḥşil itmeyince (2) telvīnden ḥalāş olup emīn olmaz ve devām-ı üns ḥāşıl (3) ḳılmaz [*temkīn* ḳalb maḳāmında ḳarār itmege dirler telvīn bāṭın-ı ṭarīḳatde olan taḡyīre ve inḳilāba dirler]

(5) Şeb-i tārīk ü bim-i mevc ü girdābī çünin hā’il

Ḳaraňu gice ve mevc (4) *ḳorḳusı ve girdāblık buncılayın ḳorḳunc şeb-i tārīkden* murād zulmet-i (5) ḥubb-ı dünyā ve zulmet-i nefis ü hevādur ve *bīm-i mevcden* murād ‘aḳabāt-ı (6) baḥr-i sülük ve temevvüc-i deryā-yı ‘ışyān ve tehyic ü igvā-yı şeytāndur ve *girdābdan* (7) murād ilhāda düşmek yā ṭarīḳatde kemāl buldum diyü yerde ḳalmaḳdur (8)

Kücā dānend ḥāl-i mā sebuk-bārān-ı sāḥilhā

Ḳande bileler bizüm ḥālīmüzi (9) *deňiz kenārınuň yüki yeynileri* bunlardan murād vuşul ila’llāh ḥāşıl (10) ḳılanlar ve cezbe-i ilāhiye irişüp vāşıl olanlardur ba’zılar murād (11) melā’ikedür dimişler [ki *cezbetün min-cezebāti’r-raḥmāni tüvāzi* ‘amele’s-şakaleyni⁵²² ammā melā’ike murād olmaḳ ba’iddür zīrā beyānı maḳşūd olan aḥvāl-i beşerdür]

(6) Heme kārem zi-ḥodkāmī be-bed-nāmī keşid āḥir

Dükeli (12) *işim kendü murādumca olmaḳdan bed-nāmlıga çekdi āḥir* murād budur ki şeyḥ (13) ü mürşidsüz sülük itdügüm için bed-nām oldum (14) ki aḥbār-ı

⁵²¹ “Ney kanla dolu olan yoldan bahsetmekte. Mecnūn aşkının kıssalarını söylemektedir.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, *Mesnevī-i Ma’nevī-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.cilt, s. 21, Beyt: 13.

⁵²² جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَازِي عَمَلَ النَّقْلَيْنِ Allāh te’ālā cezbelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin ameline berāber olur. (Hadīs) Aclūnī, c. 1, Hadīs No: 397.

meşâyihdandır bu kelâm ki *men lâ şeyhe lehu fe's-şeytânü* (15) *şeyhuhu*⁵²³ lâcerem bed-nâmlık ile meşhür-ı enâm oldum

Nihân key mâned (16) ân rāzı k'ez-ü sâzend maḥfilhâ

Kaçan gizlü qalur bir rāz ki andan (17) *düzeler maḥfilleri* ya' nî kaçan meclisler ve mecma' lar olsa ḥādise (18) söyleşür olsalar ol rāzı söyler olsalar ol rāz (19) kaçan maḥfi ü mestür qalur pes tarikat ehli gerekdür ki şeyḥ (20) irşadı ile sâlik ola tā ki bed-nâm-ı beyne'l-enâm olmaya (21) ki *ed-delîlu şümme's-sebîl*⁵²⁴ dimişler daḥi *er-refiku şümme't-tarîki*⁵²⁵ [M4a] (1) buyurmuşlardur

(7) Huzûrî ger hemî ḥ'āhî ez-ü gâfil me-şev Hâfız

Huzûrî (2) lafzında ḥarf-i yâ vahdet içündür *ḥ'āhî* lafzında ḥarf-i yâ (3) ḥitâb içündür *ez-ü* lafzı mışrâ' -ı şânî maẓmûnına işâretdür (4) ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *eger bir huzûr isterseñ ondan* (5) *gâfil olma Hâfız*

Metâ mâ telqa men tehvâ da' i' d-dünyâ ve ehmilhâ

(6) *Metâ* zarf-ı zamândur ve fi'l-i muzâri' i cezm ider ve *mâ zâ'* idedür ve *telqa* (7) aşda telkâ idi cezm için âhîrinden elif sâkit olmuştur (8) ve lafz-ı *men* ismdür ekşeriyâ ehl-i ' akl olanlara itlâk olunur ve *tehvâ* (9) dördüncü bâbdan muzâri' dür bu bâbdan hevâ-yı muḥabbet ma' nâsınadır [ikinci bâbdan olıcaḥ suḫûḫ ma' nâsınadır] (10) ve *da'* emr-i ḥâzır dur ve *da'a* yedi' udan ve *ehmil* emr-i ḥâzır dur if'âl (11) bâbından ve *dünyâ* mü'ennesdür anuñçün aña mü'ennes zamîri ircâ olunur [ol zamîr ehmilhâdur] (12) ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *ol zamânda irişürsen sevdüğün kimseye* (13) *ki dünyâyı terk eyle daḥi ihmâl eyle* ya' nî anı şalivir berk (14) dutma ve aña ḳalbüñi müte' allıḫ ḳılma ki ta' alluḫ-ı dünyâ ' abdi Mevlâdan (15) ba' id ider ki *dünyâke mâ yüba' idüke ' an mevlâke*⁵²⁶ ve Hâzret-i Mevlânâ buyurur (16)

Beyt

-+---/-+---/-+--

Bend b'ügsil bâş âzâd ey püser⁵²⁷

Çend bâşî bend-i sîm ü bend-i zer (17)

ve Şeyḥ Sa' dî dimiş

+--/+---/+---/+--

Ta' alluḫ ḥicâbest ü bî-ḥâşılı⁵²⁸

Çü peyvendhâ (18) b'ügsili vâşılı

⁵²³ *من لا شيخ له فالشيطان شيخه* Şeyhi olmayanın şeyhi şeytândır. Bu söz hem Bayezid-i Bistâmî hem de Cüneyd-i Bağdâdî'ye atfedilen bir sözdür.

⁵²⁴ *الدليل ثم السبيل* Önce rehber, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

⁵²⁵ *الرفيق ثم الطريق* Önce arkadaş, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

⁵²⁶ *دنياك ما يبعدك عن مولاك* Senin dünyanı Mevlâdan uzaklaştırandır. (Kelâm-ı Kibâr)

⁵²⁷ *“Ey oğul bağı çöz âzâd ol, ne zamâna dek altın ve gümüşün esîri olacaksın?”* Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 21, Beyt: 19.

⁵²⁸ *“Bağlanmak engeldir, yoksun kalmaktır. Bağları koparırsan vuslata erersin.”* Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, (be-Tashîh: Muhammed Alî Fûrûgî), İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385, Bostan, 2. Bâb, s. 397.

-+---/-+---/--+-

[Çi̇st dũnyā ez-Ĥudā ġāfil buden

Ne ħumāş u nuħre vũ mĩzān u zen]⁵²⁹

VELEHU EYŹAN [G.2]

[Bu ġazel evvelki ġazelũn ‘aħabince vāħı’ olduġı aħvāl-i sũlũk beyānına nazār-ı tamām mevħıfındadır.]

[Baĥr-i remel: Fā’ ilātũn Fā’ ilātũn Fā’ ilātũn Fā’ ilũn]

(1) Ey fũrũġ-ı māĥ-ı ĥũsn ez-rũy-ı raĥşān-ı (19) Őũmā

Ey ĥarf-i nidādur mũnādā maĥzũfdur ve *fũrũġ* ziyā ma’ nāsinadur (20) ve *raĥşān* yaldırcı ma’ nāsinadur ma’ nā-yı mısrā’ budur ki *ey* (21) *maĥbũb-ı ĥaħıķĩ ĥũsn ayınuñ nũrı sizũñ yıldırcı yũzũñũzdeñdũr* [M4b] (1) bilgil ki ħũnki muşannif remz eyledi ki vuşũl ila’llāĥ ‘ıŝħ ile olmaħ (2) aħrebđũr bunda āña tenbih ider ki ol ‘ıŝħ maĥbũb-ı ĥaħıķĩ ‘ıŝħı gerek (3) ki sā’ir maĥbũblaruñ ĥũsn ũ cemālĩ anũñ āftāb-ı rũyından bir tābdur (4)

Āb-ı rũy-ı ĥũbi ez-ħāĥ-ı zeneĥdān-ı Őũmā

Ĥũbĩ lafzında olan ĥarf-i yā (5) maşdariyyedũr ya’ nĩ *ĥũbluħ yũzinũñ Şuyı sizũñ eñekizũñ ħuyısındandır* (6) ‘ıŝħ ki sebep-i vuşũldũr ‘ıŝħ-ı ĥaħdur ve cemāl-i bi-zevāl (7) ĥũsn-i āftāb-ı ĥaħıķĩdũr [maĥbũblaruñ eñeki ħuħurını Őā’irler ħuyuya teşbih iderler bunda murād menba’-ı āşār-ı İlāhiyyedũr]

Beyt

-+---/-+---/--+-

Ĥũsn-i meh-rũyān ħi mĩ-māned be-rũy-ı yār-ı mā⁵³⁰ (8)

Pertev-i meh dīġer ũ nũr-ı tecellĩ dīġerest

(2) Key dihed dest ĩn ġaraż yā Rab (9) ki hemdestān Őevend

Ĥaħan el vire bu ġaraż yā Rab ki bir ħıŝşalu (10) *ve bir ĥallu olalar*

Ĥāĥır-ı mecmũ’-ı mā zũlf-i perişān-ı Őũmā

Bizũm cem’ olmuş (11) *ĥāĥırımız sizũñ perişān zũlfũñũz[dũr]* *zũlfden* murād ġayb-ı ĥũviyyet ve āşār-ı (12) ulũhiyyetdũr ya’ nĩ *ħaħan mũyesser ola bu ġaraż ki bizũm ĥāĥır-ı mecmũ’umuz* (13) *ġayb-ı ĥũviyyet olan yerlere perişān ola yā ġayb-ı ĥũviyyet* (14) *bizũm ĥāĥırımızda mecmũ’ ola*

(3) ‘Azm-i dīdār-ı tu dāred cān-ı ber-leb-āmede (15)

⁵²⁹ “Dũnyā nedir? Ĥudā’dan ġāfil olmaktır. Ĥumaş, para, ticāret ve kadın dũnyā deġildir.” Bu Şiir derkenarda yer almaktadır. Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevĩ-i Ma’nevĩ-Farsħa**, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 70, Beyt: 984.

⁵³⁰ *Ay yũzlũlerin ġũzelliġi yarımũzin yũzũne nasıl benzer? Zĩrā ayın parıltısı başka tecelli nũru bambaşkadır.*

Lafz-ı *cân-ı ber-leb âmede* cümle-i hâliyyedür ya‘nî *senüñ didâruñ* (16) ‘*azmüñ dutar cân leb üzre geldügi hâlde*

Bâz gereded yâ ber-âyed (17) çîst fermân-ı şümâ

Bu mışra‘ istifhâmdur *girü dönsün mi* (18) *yâ çıksun mı nedür sizüñ emrünüz* bundan maqşud każâ-yı hażret-i (19) Hüdâya kemâl-i rızâdur

Şi‘r

Vekkeltü ile‘l-maħbûbi emriye küllehu⁵³¹

Ve inşâ‘a (20) aħyânî ve inşâ‘a etlefâ

(4) Dür dâr ez-hâk u ħûn dâmen çü ber-mâ (21) bu‘gzerî

Iraq dut toprağdan ve kıandan etegi çü bizüm üzerimüze uğrayasın [M5a] (1)

K’ender-în reh geşte bisyârend kıurbân-ı şümâ

Ki bu yolda sizüñ kıurbânüñüz (2) *olmuşlar çokdur ħâkden* murâd aşl-ı bedendür ve *kıandan* murâd (3) televvüş-i ‘ışyândur ve *güzerden* murâd feyeżân-ı İlähîdür ve etegi (4) ırâk dutmağ şıfat-ı kıuddüsiyyet ile tecellî itmekdür ve mışrâ‘-ı (5) şânî mażmünından murâd kesret-i ‘ışyân senüñ kıuddüsiyyetüne zarar (6) virmez dimekdür

Beyt

+++ / +-+ / +-+

Ger men âlüde-dâmenem çî ziyân

Heme ‘âlem güvâh-ı (7) ‘ışmet-i üst⁵³²

(5) Dil ħarâbî mî-kuned dildâr-râ âgeh kunîd

Ĥarâbî lafzında (8) ħarf-i yâ maşdariyyedür ya‘nî *gönül ħarâblık ider dildârı ħaberdâr idüñ* (9) murâd kıalb-i münkıalib vîrâne-i dünyâya meyl-i küllî ider hażret-i Ĥağdan (10) taleb-i hidâyet idüñ dimekdür

Zinhâr ey düstân cân-ı men u (11) cân-ı şümâ

Gâfil olmañ ey dostlar benüm cânım sizüñ cânüñüzdur ki cümle (12) ervâĥ ve *nefahtu fihi min-rûĥi*⁵³³ muqteżâsınca aşl-ı vâĥiddendür (13) pes ve te‘âvenu ‘ale‘l-birri ve ‘t-taĥvâ⁵³⁴ ħasebince mu‘âvenet ü şıyânet (14) idüñ

(6) Kes be-devr-i nergiset ħarfi ne-best ez-‘âfiyet

⁵³¹ “Ben her şeyimi sevgiliye emanet ettim (kendimi tamamen ona verdim), artık O ister beni ihyâ eder isterse telef.”

⁵³² “Ben etegi kirlî yanî ne kadar günâhkâr olsam da ne zararî var? Zîrâ bütün âlem onun ismetinin şahididir.” Beyit Hâfız-ı Şîrâzî’ye âittir. [G.22/5]

⁵³³ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur’ân, Hicr 15/29).

⁵³⁴ وَعَاوَنُوا عَلَى الْبُرِّ وَالنَّفْوَى Ey iman edenler! Allah’ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah’a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram’a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram’a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah’ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah’tan korkun; çünkü Allah’ın cezası çetindir. (Kur’ân, Mâ’ide 5/2).

Kimse senüñ (15) *gözün zamânında bir güşe ve bir nazâr bağlamadı ‘âfiyetden* [ya‘nî göz yummadı bir lahza râhat olmadı] [*tarf* feth-i tâ ve sükün-ı rā ile kenār ma‘nāsınadır ki cem‘i eṭrāf gelür ve daḡi göz ma‘nāsınadır] *nergisden* murād (16) *zuhür-ı keyfiyyet-i ‘ışkıdır çün hazret-i Hâk i‘tâ-yı keyfiyyet-i muḡabbet* (17) *ide kimse selâmet-i ‘aql-ı ma‘âş bulmaz*

Bih ki ne’früşend mestürî be-mestân-ı (18) şümâ

Yegdür ki mestürhik şatmayalar sizün mestlerünize zîrâ çün (19) *tecellî-i lâhût zâhir ola tecellî-i nâsût zuhür bulmaz*

(7) Baht-ı (20) ḡ‘âb-âlüd-ı men bîdâr ḡ‘âhed şud meger

Benüm uyku bulaşmış bahtum (21) *uyanmağ ister meger*

Z‘ân ki zed ber-dîde âb-ı rüy-ı raḡşân-ı şümâ

[M5b] (1) *Zîrâ urdı göz üzre sizün raḡşân yüzünüz şuyını* murād be-ḡükm-i (2) *ve ‘l-müstağfirîne bi‘l-esḡâr*⁵³⁵ bîdâr u seḡer-ḡîz olup belki iḡyâ-yı (3) *leyl itmekdür*

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + - -

Her ki bîdâr buved devlet-i bîdâr bered⁵³⁶

Düst (4) der-cilve velî ‘âşık-ı bîdâr kücâst

(8) Bâ-şabâ hemrah be’frist ez-ruḡet (5) gül-deste

Şabâ ile yoldâş gönder ruḡuñdan bir deste gül murād nefaḡât-ı (6) *Rabbâniyyedür* [Resûlullâh aleyhisselâm buyurmuş *inne li-rabbiküm fi-eyyâmi dehrüküm nefehâtin ilâ fete‘ arredü leha*⁵³⁷]

Bü ki büyî bi’şnevîm ez-ḡâk-i bustân-ı şümâ

Bü ki bûd ki lafzından (7) *muḡaffefdür ola ki bir koḡu işidevüz sizün bostânuñuz toprağından* (8)

Ḳıṭ‘a

- + - - / - + - - / - + - -

Ḥîz ki der-sâḡat-ı gülzâr-ı Rab⁵³⁸

Mî-resed el-ḡâk nefaḡât ey püser (9)

Mürde-i püsîde-i şad sâle-râ

Mî-dihed ân nefḡa ḡayât ey püser

⁵³⁵ والمُسْتَعْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan bağış dileyenler (içindir). (Kur’ân, Âli İmrân 3/17).

⁵³⁶ “Her kim uyanık olursa, farkındalık mutluluğâ erişir, uyanık talihe sahip olur. Dost cilvede, âşık-ı bîdâr nerede?” Hallâc-ı Mansûr, **Dîvân-ı Mansûr Hallâc**, (Dâvud-ı Şîrâzî), İntişârât-ı Senâi, Tahran, 1343, s. 27, Gazel 22/7.

⁵³⁷ إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ، إِلَّا فَتَعَرَّضُوا لَهَا Şüphesiz Rabbinizin yaşadığınız günlerde esintileri vardır, dikkatli olun, kendinizi onlara arz edin. (Hadîs) Mucemü’l-Kebîr, Taberânî, Hadîs No: 519.

⁵³⁸ “Ey oğul bil ki Rabbinin gülzârından gerçekten bir nefes erişti. Yüz yıllık ölüye o nefesle hayat verdi.”

(9) ‘Ömr-i t̄an (10) bād u murād ey sāk̄iyān-ı cām-ı Cem

‘Ömr-i t̄an lafzında ħarf-i tā ħiṭāb (11) içündür ve elif ü nün ‘alāmet-i cem‘dür ‘ömr olsun sizlere (12) daḫi murād olsun ey cām-ı Cem sāk̄ileri sāk̄iden murād (13) ğazel-i evvel evvelinde beyān olunandır

Gerçi cām-ı mā ne-şud pür-mey be-devrān-ı (14) şümā

Egerçi bizüm cāmımız olmadı şarāb ile tolu sizūñ devārānuñuzda (15) cām-ı mā ḳalbdür pür-mey olmaduđı noḳşān-ı feyzdür ḳuşūrumuzdan isti‘ dādda (16)

Beyt

-+---/-+---/--+-

Nīst hergiz necl der-feyyāz-ı mā⁵³⁹

Hest isti‘ dād (17) der-mā lik kem

(10) Mī-kuned Ḥāfız du‘ āi bi’şnev āminī be-gū

Ḥarf-i yā iki (18) yerde vaḫdet içündür ya‘ nī Ḥāfız bir du‘ ā ider işit bir āmin (19) di

Rūzi-i mā bād la‘ l-i şekker-efşān-ı şümā

Lafz-ı rūzī yā-yı aşliyye (20) ile rızḳ ma‘ nāsınadır bizüm rızḳımız ve naşibimiz olsun sizūñ (21) şeker şaçıcı la‘ lūñuz murād taleb-i esrār-ı aḫbār-ı lezīzedür bilgil ki [M6a] (1) Ḥāce Ḥāfızūñ ‘ādeti bu imiş ki bir şehre bir ğazel gönderür (2) olsa maḫlaş olan beytden aşağa birkaç beyt diyüp yazar (3) imiş bu ğazeli Yezd şehrine gönderür olup bu ebyātı yazmış (4)

(11) Ey sabā bā-sākinān-ı şehri Yezd ez-men be-gū

‘İbāret be-sākinān (5) gerek idi vezn için bā-sākinān dinmiş [be-fulān be-gū buñi fulāna di dimekdür bā-fulān be-gū buñi fulān ile di dimekdür bunda murād ma‘ nā-yı evveldür]

K’ey ser-i ḫaḳ nā-şināsān (6) gūy-ı çevgān-ı şümā

Lafz-ı k’ey aşlda ki eydür münādā maḫzūfdur taḳdīr-i (7) kelām ki ey sāk̄inān-ı şehri Yezd Ḥaḳ bilmeyenlerūñ başı sizūñ çevgānuñuz (8) ṭopı olsun

(12) Gerçi dūrīm ez-bisāt-ı ḳurb himmet dūr nīst

(9) Ya‘ nī egerçi ḳurb-ı zāhir bisātından dūruz ammā himmet dūr degildür

(10) Bende-i şāh-ı şümāim u şenā-ḫ’ān-ı şümā

[Sizūñ şāhuñuz ḳuliyuz daḫi sizūñ şenā-ḫ’ānuñuzuz ya‘ nī sizūñ zıkr bi’l-ḫayruñuz iderüz] evvel zamānda Şirāzuñ başḳa (11) pādşāhı Yezdüñ başḳa pādşāhı var imiş ol pādşāha (12) ħiṭāb idüp dir

(13) Ey şehinşāh-ı bülend-aḫter Ḥudā-rā himmetī

Lafz-ı rā bunda (13) ḳasem içündür ey yıldızı yüce ulu pādşāh Allāh için bir himmet (14)

Tā be-büsem hemçu gerdün-ı ḫāk-i eyvān-ı şümā

⁵³⁹ “Bizim cömertliğimizde asla asālet yoktur; bizde ise isti‘ dād var ama eksiktir.”

[*Tā ki öpem felek gibi sizün eyvānuñızı*] *eyvān* kesr-i hemze ile ‘Arabī (15) ve fetħi ile Fārisidür şol mekân-ı ‘āliye dirler ki anda pādşāh (16) oturur

VELEHU EYŻAN [G.3]

[Baħr-i muzārī Mef‘ ülü Fā‘ ilätü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Sākī be-nūr-ı bāde ber-efrüz cām-ı mā

Hitābdur (17) ya‘ nī *ey sākī* ‘ışık nūri ile yaluñlandur bizüm kalbümüzi

Muṭrıb be-gū ki (18) kār-ı cihān şud be-kām-ı mā

Ey muṭrıb ya‘ nī haberdār idici vā‘ iz (19) söyle cihānuñ işi oldı bizüm murādımızca ya‘ nī kazāya (20) rızā virüp ve her ne işi olsa aña teslim-i küllī ve kabül u iķbāl (21) kılduk

(2) Mā der-piyāle ‘aks-i ruħ-ı yār dīdeim

Biz kalbde taşfiye sebebi [M6b] (1) ile ma‘ şük-ı haķıķī yüzünüñ ‘aksin müşāhede itmişizdür [*biz kadeħde yārüñ ruħı* ‘aksin görmüşüzdür] [*cām* ‘Arabī Fārisidür kadeħ ma‘ nāsına bunda ma‘ nā-yı haķıķī i‘ tibārī ile kalb murāddur]

Ey bī-ħaber zi-lezzet-i şurb-ı (2) müdām-ı mā

Ey gāfil olan bizüm şarāb-ı şurbumuz yā dā’im şurbumuz lezzetinden (3) [*müdām yā cem’-i müdāmedür* ki şarāb ma‘ nāsınadır yā lafz-ı müfreddür dā’im ma‘ nāsınadır]

(3) Çendān buved kirişme vü nāz-ı sehī-ķadān

İstifhām-ı inkārīdür *ol deñlü olur mı* (4) *nāzı serv-ķadlerüñ* ya‘ nī olmaz [*sehī* kesr-i sīn ile doğru olana dirler ekşer serve şıfat kılinur]

K’āyed be-cilve serv-i şanevber-ħırām-ı mā

Ki cevelāna (5) *gele bizüm şanavber şalınlı servımız* pes nazar-ı ‘āşık ma‘ şük-ı haķıķīye gerek (6)

Beyt

--+/-+++/+---/-++-

Ger pür şevd cihān heme ez-māh-manzarān⁵⁴⁰

Va’llāhu leyse yenzuru ‘aynī ilā sivāk (7)

(4) Hergiz ne-mired ān ki dileş zinde şud be-‘ışık

Hergiz olmaz ol kimse ki gönli (8) *dirildi* ‘ışık ile

Şebtest ber-erīde-i ‘ālem devām-ı mā

(9) *Şebt* sābit ma‘ nāsınadır *erīde* defter (10) ma‘ nāsınadır [*sābitdür* ‘ālem defterinde bizüm devāmımız]

Beyt

-+---/-+---/-++-

⁵⁴⁰ “Eğer cihān bütünüyle parlak aylarla dolsa bile vallāhu benim gözüm senden başkasına nazar etmez.”

Ger be-mîred nefis dil zinde şeved⁵⁴¹

Hemçü İdrîs (11) ü nemî-mîred diger

(5) Tersem ki şarfe-i nebered rûz-ı bāz-ı ħ̣āst

Şarfe meziyyet (12) ma' nasınadur *rûz-ı bāz-ı ħ̣āst* kıyāmet günü dimekdür bunda zarfiyyet (13) melhūzdur ya' nî *korğarın ki bir ziyādelik iletmeye kıyāmet güninde* (14)

Nān-ı ħelāl-i şeyḫ zi-āb-ı ħarām-ı mā

Nebered lafzınıñ fā' ili nāndur [*seyḫüñ ħelāl etmegi bizüm ħarām şuyumuzdan*] [bundan maqşūd terhib-i riyā ve terğib-i iḫlāşdur]

(6) Ey bād (15) eger be-gülşen-i aḥbāb bu'gzeri

Merhündur⁵⁴²

Zinhār 'arza dih (16) ber-i cānān peyām-ı mā

Ey yil eger dostlar gülşenine uğrayasın (17) *elbette 'arz idesin cānān katında bizüm haberimüz* (18)

(7) Gū nām-ı mā zi-yād be-'amden çi mī-berī

Di bizüm adımız (19) añmağdan qaşd ile ne giderürsin

Ḥod āyed ān ki yād (20) neyāyed zi-nām-ı mā

Gelse gerekdür evvel ḥod añmağ gelmese (21) *gerek bizüm nāmımızdan* bu iki beytden maqşūd ehibbādan [M7a] (1) du'ā-yı ḥayr talebine irşāddur ki Resūlullāh 'aleyhi's-selām Bilāle (2) dir idi *ezkurni 'inde şālih du'ā'ike yā Bilāl*⁵⁴³

(8) Mestī (3) be-çeşm-i şāhid-i dil-bend-i mā hoşest

Mestī lafzında (4) ḥarf-i yā maşdariyyedür *be-çeşm* lafzında ḥarf-i bā sebebiyyedür (5) ve *şāhid* maḥbūb ma' nāsınadur ya' nî *mestlük bizüm* (6) *gönül bağlayıcı maḥbūbımız (7) gözi sebebi ile hoşdur* (7) murād budur ki 'aynu'llāhi nāziretün *ileyne*⁵⁴⁴ mülāḥazası (8) ile 'aql-ı ma' āşdan gāfil olmağ hoşdur [yā *çeşmden* murād 'ayn olup 'aynuñ bir ma' nāsı zāt-ı şey' olduğu için zātu'llāh için 'āşık-ı mest olmağ hoşdur] (9)

Z'ān rû sipurdeend be-mestī zimām-ı mā

Ol yüzden işmarlamışlardur (10) *mestlige bizüm yularımız* ki *el-'aqlu 'ıḳālu'l-* (11) *mer'ı*⁵⁴⁵ pes aḥsen oldur ki zimām-ı ihtiyār taşarruf-ı (12) ḥubb-ı ıztırārīde ola

(9) Ḥāfız zi-dīde dāne-i eşki (13) hemî-feşān

Ḥiṭābdur *ey Ḥāfız gözyaşı dānesin* (14) *şaç*

Bāşed ki murğ-ı vaşl kuned qaşd-ı dām-ı mā

⁵⁴¹ "Eger nefis olse bile gönül zindedir. O da İdrîs gibidir, ölmez."

⁵⁴² [*Merhūn* aña dirler ki mışrā' -ı evvel ma' nāsı mışrā' -ı şāniye mevḳūf ola]

⁵⁴³ اذكرني عنده صالح دعائك يا بلال Duanda beni de sālihlerle zikr et yā Bilāl. (Hadîs)

⁵⁴⁴ عَيْنُ اللَّهِ نَاطِرَةٌ إِلَيْنَا Allāh'ın gözü bize bakıyor (gözetimindeyiz). Bu ifāde Hācet Duası'nın içerisinde yer almaktadır.

⁵⁴⁵ العقل عقال المرء Akıl insanın yularıdır.

(15) *Ola ki murg-ı vaşlı bizüm ağımuza* (16) *kaşd ide ya'nî bize şikâr ola ki* Resûlullâh 'aleyhi's-selâm (17) *buyurmuşdur mâ min 'abdin bekâ 'alâ-zenbin fi'd-dünyâ* (18) *hattâ yenhaderu'd-dumû'ahu 'ala hazziyhi illâ harrema'llahu vecihi* (19) *'ale'n-nârî*⁵⁴⁶

(10) Deryâ-yı aḫzar-ı felek ü keşti-i hilâl

Felekün (20) *yeşil deñizi ve hilâl gemisi*

Hestend gark-ı ni' met-i (21) Hâcı Kıvâm-ı mâ

Bizüm Hâcı Kıvâmımız ni'metine garklardur [M7b] (1) *Hâcı Kıvâm* ol 'aşruñ ulularından bir şehî kimse imiş H'âce (2) *Hâfız* kendü 'âdetine binâen gâzeli tamâm itdükden sonra anuñ (3) *kemâl-i midhatin ve şükr-i ni' metin ider*

VELEHU EYẒAN [G.4]

[Baḫr-i Muzâri' : Mef' ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Şüfi biyâ ki (4) âyine sâfist câm-râ

Hiṭâbdur ey şüfi gel ki âyinesi (5) *şâfidür câmuñ* ya' nî taşfiye-i kalb muḫaşşaldur (6)

Tâ bi'ngerî şafâ-yı mey-i la' l-fâm-râ

Tâ göresin la' l rengli şarâbuñ (7) *şafâsını* ya' nî 'ışq ḫünü lezzetin müşâhede idesin

(2) 'Ankâ şikâr-ı (8) kes ne-şevved dâm bâz çîn

'Ankâ kimsenüñ şikârı olmaz ağı (9) *değşür*

K'âncâ hemişe bād be-destest dâm-râ

Ki anda dâ'im (10) *yil elindedür ağun* murâd 'ankâdan dünyâdur ki nîst hest (11) nümâdur yâ murâd dünyâda râhatlıkdur ki mevcûdu'l-ism ma'dümü'l-cismdür (12) ki ḫaberde vârid olmuşdur ki *men talebe mâ lem yuḫleḫ* (13) *et'abe nefsehu ve lem yurzaḫ*⁵⁴⁷ [ammâ her kişi anı arar zaḫmet çekerler ammâ yoḫ bulunmaz]

(3) Der-'ıyş-ı naḫd küş ki çün (14) âb-ḫor ne-mând

Âb-ḫor bunda vaşf-ı terkîbîdür lafz-ı müfred (15) *degüldür ya' nî naḫd-i 'ıyşa dürüş ki su içici ve intifâ' irici* (16) *ḫalmanı* murâd budur ki bi'l-fi' l tâ' ata dürüş dünyâya ve bekâya i' timâd (17) *eyleme* [lafz-ı *âb-ḫor* vaşf-ı terkîbî olıcaḫ ḫorende-i âb dimek olur lafz-ı müfred olıcaḫ şuvâd dimekdür]

Âdem be-ḫişt ravza-ı dâru's-selâm-râ

Be-ḫişt lafzı (18) bunda fi' l-i mâzîdür heşten lafzından ya' nî *âdem terk* (19) *eyledi dâru's-selâm bağçesin ya' nî cenneti* [bunda didi zîrâ behişt lafzı gâhî ism-i müfred isti' mâl olunur cennet ma' nâsına]

(4) Der-bezm-i devr (20) yek dü ḫadeḫ der-keş ü be-rev

⁵⁴⁶ ما من عبد بكي على ذنبي في الدنيا حتى يُحذرُ الذمعة على خذيه إلا حرم الله وجهه على النار Gözyaşları yanaklarından akıncaya kadar günahları için ağlayan hiçbir kul yoktur ki Allah ona cehennemi haram kılmasın. (Hadîs) Zikretü's-Şevkânî fi'l-Fevâidü'l-Mecmu'a, 1/114.

⁵⁴⁷ من طلب ما لم يخلق اتعب نفسه و لم يرزق Yararılmamış olanı talep eden kişi kendisini yorar ama onu bulamaz. (Diğer Arapça İbareler). Cafer es-Sâdik.

kendüsi bunuñ maẓmününü tefsîr (21) idüp dir

Ya' nî ẓama' medâr vişâl-i devâm-râ

[*Devr bezminde bir iki ẓadeh çek ve git ya' nî ẓam'a dutma vişâl-i devâma*] Âdem 'âleyhisselâm [M8a] (1) oğullarına vaşiyet idüp dimiş oğullar dünyâda (2) fikr-i beḳâ itmeñ ben cennette beḳâ fikr idüp ğâfil olup (3) nâgâh çıkdum

(5) Ey dil şebâb reft u ne-çîdî güli (4) zi-'ıyş

Ey dil yigitlik girdi bir gül dirmeden 'ıyşdan (5)

Pirâneser be-kun hünerî neng u nâm-râ

Pirâneser lafzı (6) pîrlik vaḳti dimekdür bunda zarfiyyet melhûzdur ya' nî (7) pîrlik vaḳtinde bir hüner eyle 'âr u nâm için murâd budur ki (8) yigitlik zamânında ẓâ' at itmedüñ bârî pîrlik vaḳtinde (9) eyle

Beyt

-+---/-+---/-+--

Der-ğam-ı mâ rûzhâ bî-gâh şud⁵⁴⁸

Rûzhâ bâ-sûzhâ (10) hemrâh şud

(6) Râz-ı derûn-ı perde zi-rindân-ı mest purs

(11) *Perde içinüñ râzını mest rindlerden şor mestden* (12) murâd müstağrak-ı 'ışk-ı İlahî olandur *rindden* murâd (13) kisvet ü şüret ihtiyâr itmeyüp melâmiyyeden (14) olandur [melâmiyye ol ẓâ'ifeye dirler ki içeriden sâlik-i ẓarîkat ola ammâ ẓaşradan 'avâm şeklide ola belki bilmeyen anı fâşık şana]

K'in hâl nîst 'âlim-i 'âlî-maḳâm-râ

[*Ki bu hâl yoḳdur şüfi-i 'âlî-maḳâma*] işâret (15) râz-ı derûn perdeyi bilmegedür ba' zı nüsaḳda 'âlim yerine şüfi vâḳı' (16) olmış

(7) Mâ-râ ber-âstân-ı tu bes haḳḳ-ı hıdmetest

Ba' zı (17) nüsaḳda ni' metestdür ya' nî 'âlem-i ervâhda *elestü* (18) *birabbiküm*⁵⁴⁹ nidâsında *belî* diyüp i' tirâf-ı 'ubüdiyyet idüp (19) ve ni' met-i ḳurbet-i ma' neviyye ile mütene' im olmuşuzdur

Ey h'âce (20) bâz bîn be-terahḳum ḡulâm-râ

Ey efendi girü naẓar eyle rahmet (21) *eyle ḳula*

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + - -

Kerîm çün der-i ihsân be-rüy-ı ḳod be-küşâyed⁵⁵⁰ [M8b] (1)

⁵⁴⁸ “Bizim gamımız yüzünden günler vakitsiz bir hâle geldi. Günler ateşler ile arkadaş oldu. Hz. Mevlânâ, Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1. Cilt, s. 21, Beyt: 15.

⁵⁴⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172).

Diger be-vech-i gedā ān der-i küşāde ne-bended

(8) Hāfiz mürīd-i cām-ı meyest (2) ey şabā be-rev

Merhūndur [*Hāfiz cām-ı meyūñ mürīdidür ey şabā yūri*]

V'ez-bende benedeğī be-resān şeyh-i cām-rā

(3) *Quldan kulluq irişdür şeyh-i cāma* şöyle hikāyet iderler ki (4) H'ace Hāfiz tāze cevān iken çok nazm-ı ma' nāya kādīr degül (5) imiş ammā münācāt-ı bārī ve taleb-i yārī itmekden hālī degül imiş (6) ittīfāken bir gün yolda bir pīr bir şarāb renginde bir kadeh şerbet (7) nūş itdirüp şimdengirü ey oğul söyle diyüp andan şoñra (8) H'ace Hāfizdan bu deñlü nefāyis-i kelimāt zāhir olmuş bunda (9) şeyh-i cām didüğü ol pīrdür ol pīr hāzret-i Hızrdur (10) dirler bundan şoñra olan gāzele nazar kııl ki neng gibi esrār-ı (11) tārīkatden ve fenā-yı bañr-i hāķīkatden haber virür (12)

VELEHU EYŻAN [G.5]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Sāķiyā ber-hız ü der-dih cām-rā

Elif-i sākine bunda ism-i evvelūñ (13) āhirinde nidā içündür ve lafz-ı *der zā* 'iddür te'kīd için *ey sākī* (14) *tur vir kadehi tā ki mest-i İlāhī olalum* [elif-i sākine āhir ismde nidā için olur nitekim bunda öyledür ve gāh istiğāse için olur nitekim *derdā ve hasretā ki 'inānem ez-dest refi* ve gāh mübālağa-ı ittīşāf için gelür mişl-i tevānā vü gūyā ve gāh ba' zı mürekkebatdan iki lafzı birbirinden faşl için gelür mişl-i serāpā ve gerdāgerd ve gāh zā 'id olur guftā gibi ve bunuñ mevārid-i isti' māli çoqdur]

Hāk ber-ser kun (15) ğam-ı eyyām-rā

Toprak başına eyle ya' nī başına toprak dök eyyām (16) *ğamınuñ*

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Ğam-ı dünyā me-nih ber-gerden-i cān⁵⁵¹

Dilā çendān ki (17) çendānī ne-yerzed

(2) Sāğar-ı mey ber-kefem nih tā zi-ber

Şarābuñ kadehin (18) *kefīm üzre ço tā üzerimden*

Ber-keşem in delķ-i ezrak-fām-rā

(19) *Çekem ya' nī çıkaram bu gök renglü hırķayı* murād mest-i Hāk olup (20) terk-i riya itmekdür yā melāmiyye tã 'ifesinden olmaķdur

(3) Gerçi (20) bed-nāmist nezd-i 'āķilān

⁵⁵⁰ "Cömert kişi esāsen ihsan kapısını kendi yüzüne açtığı için, gedānın yüzüne de o açık kapı kapanmaz."

⁵⁵¹ "Ey gönül cân gerdeni üzre dünyā gamını koyma. Öyle ki [dunyā] ona değmez"

Ya' nî mest-i İlähî olmak egerçi [M9a] (1) bed-nâmlıkdur 'aql-ı ma'âş 'âkılleri katında ba'zı nüsahta 'âkıllân (2) yerine zâhidân vâkı' olmuş ya' nî egerçi melâmiyyeden olmak bed-nâmlıkdur (3) zâhidler katında

Mâ nemi-h'âhîm neng ü nâm-râ

Biz 'âr u nâm istemezüz (4) yâr-ı dil-ârâm isterüz

(4) Bâde der-dih çend ez-în bād-ı ğurür

Ya' nî (5) 'ışk-ı İlähî vir niçeye dek bu ğurür-ı nefis yili

Ĥâk ber-ser-i (6) nefis-i nâ-fercâm-râ

Cümle-i du'âiyyedür ya' nî toprak başına (7) 'âkıbetsüz ve fâ'idesüz nefsüñ

(5) Dūd-ı âh-ı sine-i nālân-ı men

(8) Ba'zı nüsahta nālân yerine sūzân vâkı' olmuş fi'l-vâkı' mısrâ'-ı (9) şânî mazmûnına ol münâsibdür

[Süht in efsurdegân-ı ĥâm-râ

Yağdı bu toñmış ĥâmları zîrâ] şeyh-i sūznâkuñ ĥarâreti (10) mü'ezzirdür

Beyt

-+---/-+---/-+---

Âteşest in bâng-ı nây u nîst bād⁵⁵² (11)

Her ki in âteş ne-dâred nîst bād

(6) Maĥrem-i râz-ı dil-i şeydâ-yı (12) ĥod

Kendü delü gönîlümün râzınıñ maĥremi

Kes nemi-bînem zi-ĥâş u (13) 'âm-râ

Kimse görmezem ĥâş u 'âmdan zîrâ 'uqâlâ-yı 'aql-ı ma'âş (14) mecânîn-i Ĥâk sırrın fehm idemezler ve fi'l-ĥâkıka bunlar 'uqâlâ-yı (15) 'aql-ı me'âddururlar

Beyt

-+---/-+---/-+---

Maĥrem-i in ĥüş cüz bî-ĥüş nîst⁵⁵³ (16)

Her zebân-râ müşterî cüz ğüş nîst

(7) Bâ-dilâramî merâ ĥâtır ĥoşest

(17) Bir dil-ârâm ile benüm ĥâtırım ĥoşdur

K'ez-dilem yek-bâre burd ârâm-râ

⁵⁵² "Bu neyin sesi âteştir ve rûzgâr deĝildir. Her kimde bu âteş yoksa o yok olsun." Hz. Mevlânâ, Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoĝlu, Derya Örs), 1.cilt, s. 21, Beyt: 9.

⁵⁵³ "Bu aklın mahremi akılsızlıktan başkası deĝildir. Her dile kulaktan başka bir müşteri yoktur." Hz. Mevlânâ, Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoĝlu, Derya Örs), 1. Cilt, s. 21, Beyt: 14.

(18) *Ki gönülümde bir uğurdan aldı ārāmı* murād hazret-i Hudādur (19) ki cezbe vü muhabbet kullābın taqup bizi bizden alup kendüye meczüb (20) kılmışdur

Bejt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-ḥod reh nīst der-kūy-ı tu müştākān-ı şeydā-rā⁵⁵⁴ (21)

Ḥam-ı zülfet be-ḳullāb-ı muhabbet mī-keşed mā-rā

(8) Ne'ngered diğer be-serv ender-çemen

Daḫi naẓar itmez serve çemende

Her ki dīd ān serv-i sīm-endām-rā

[*Her kim ki gördi ol serv-i sīm-endāmı*] [M9b] (1) lācerem her kim ki vuşul ila'llāh ḫāşıl idüp müşāhede-i Ḥaḳ ḫāletine (2) vāşıl ola daḫi nesneye naẓar kılmaz

Bejt

+ ---/ + ---/ + ---

Murād-ı cānem ez-‘ālem tu būdī⁵⁵⁵ (3)

Tu-rā çün yāftem diğer çı cüyem

(9) Şabr kun Ḥāfız be-sahtī rüz u şeb

(4) *Şabr kıl ey Ḥāfız katılığa gice ve gündüz*

‘Āḳıbet rüzī be-yābī kām-rā

(5) *‘Āḳıbet bir gün bulasın murādı*

Bejt

- + ---/ - + ---/ - + ---

Şabr āred ārzū-rā ne şitāb⁵⁵⁶ (6)

Şabr kun *va'llāhu a'lem bi's-şavāb*⁵⁵⁷

VELEHU EYẒAN [G.6]

[Müstef' ilün Fe' ulün Müstef' ilün Fe' ulün]

(1) Dil mī-reved zi-destem şāhib-dilān (7) Ḥudā-rā

Şāhib-dilān muḫātabdur ve lafz-ı rā ḳasem içündür *gönül gider* (8) *elimden ey şāhib-diller Allāh için* murād ehlullāhdan mu'āvenet taleb (9) itmekdür

Derdā ki rāz-ı pinhān ḫāhed şud āşikārā

⁵⁵⁴ “*Senin mahallenden gayrı şevk ehline bir yol yoktur. Zirā senin zülfünün kıvrımı bizi muhabbet kancasına çekiyor.*”

⁵⁵⁵ “*Ālemde cānımın murādı sen idin. Seni buldum başkasını ne arayayım?!*”

⁵⁵⁶ “*İstekleri sabr getirir, acele etmek değil. Sen sabr eyle en doğrusunu Allāh bilir.*”

⁵⁵⁷ وَاللَّهُ اعْلَمُ بِالصَّوَابِ “En doğrusunu Allāh bilir, Allāh doğruyu en iyi bilendir” mânâlarına gelen Arapça bir sözdür.

Derdā ki gizlū rāz āşkārā olsa (10) gerekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ba^c d ez-imrüz āşkārā düst mī-dārem tu-rā⁵⁵⁸ (11)

Ez-tu çün püşem ki peydā düst mī-dārem tu-rā

(2) Keşti şikestegānīm ey (12) bād-ı şurte ber-hiz

Gemisi şınmışlaruz ey muvāfiķ olan yıl dur ya ‘nī es

Bāşed (13) ki bāz bīnem ān yār-ı ašinā-rā

[*Ola ki girū görem ol āšinā yārī*] murād budur ki keşret-i ‘ısyān sebebi ile (14) varṭa-ı helāke düşmüşüz yā ṭul-ı ‘ömr ile mevte qarīb olmuşuz ey (15) tevfiķ-i ṭā‘ at bize refiķ ol ola ki evvelā ašinā olup [*elestü birabbikum*⁵⁵⁹] (16) nidāsın işitdügümüz yārī müşāhede idevüz

(3) Deh rüze mihr-i (17) gerdün efsāneest u efsün

On günlük felek muḥabbeti (18) efsāne ve efsündür [ḥarf-i hā ki āḥir kelimeye lāḥiķ olur beyān-ı miķdār için olur yek-sāle ve deh rüze gibi ve gāh nisbet için olur merdāne ve şāhāne gibi ve gāh ol hāyī kāf-ı Fārisiye tebdil iderler yā-yı nisbet ile dīvānuñi ve ferzānuñi gibi]

Niki be-cāy-ı yārān fırsat şümār yārā

(19) Lafz-ı cāy muķahhamdur ya‘nī yārāna iyiligi fırsat şay ey yār ki (20) *el-furşatu temurru merre’s-seḥābi*⁵⁶⁰ ḥasebince devlet ve ķudrete (21) beķā olmaz

(4) Der-ḥalkā-ı gül ü mül ḥoş-ḥānd [M10a] (1) dūş bülbül

Gül ü mül ḥalkāsında ḥoş oķıdı (2) dün gice bülbül murād *ḥalkā-ı gül ü mül*den cenāb-ı Ḥaķdan olan (3) inbisāt u inkişāfdur ve *bülbül*den murād ol cānibden olan (4) tenbīh-i nebiyyedür

Hāte’ş-şabūḥe hayyū yā eyyühe’s-sükārā

Hāt (5) ismdür esmā-yı ef’ālden a‘ṭinā ma‘nāsına ve *şabūḥ* şabāḥ (6) vaķtinde içilen şarāba dirler *hayyū* şıģa-i cem‘-i emr-i ḥāzırdur *virün* (7) *şabūḥı dirilün ey serḥoşlar* dimekdür ba‘zı nüsaḥda fāte’ş-şabūḥ (8) vāķı‘ olmuş bu taķdirce eş-şabūḥ merfū‘ (9) fā‘il olur ve *fātenuñ* şabāḥ şarābı fevt oldı dimekdür (10) bu beytte ol ḥadıṣ-ı şerifüñ mażmünına işāret vardır ki (11) Resülullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur *inna’llāhe te‘alā yenzilü ilā-semāi’d-dünyā* (12) *fī-küllü leyletin cumu‘a* ba‘zı rivāyetde *ba‘de*

⁵⁵⁸ “Senden gizledim ama seni sevdiğim ortaya çıktı. Bu günden sonra seni aşikâr olarak seviyorum.”

⁵⁵⁹ كِيَامَتِ بِرَبِّكُمْ Kiyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (A’rāf, 172).

⁵⁶⁰ الْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ Fırsatlar bulutlar gibi gelir geçerler. Hz. Ali Nehcü’l-Bülegâ, 21. Hikmet. Ayrıca مَرَّ السَّحَابِ ifadesi Neml Suresi’nin 88. ayetinde geçmektedir. ‘Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu), her şeyi sapasağlam yapan Allah’ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır.’

selāse külle leyletin feyeķülü (13) *hel min-tā'ibin feetübe 'aleyhi hel min-müstağfirin fa'ğfire lehu*⁵⁶¹

(5) Āyine-i (14) Sikender cām-ı meyest bi'nger

[*İskender āyinesi şarāb kadehidür nazār eyle*] İskender bir āyine itdürüp anı bir (15) mīl üzre berkitüp aña nazār idüp her memleketi anda görür imiş (16) ki ol āyinenüñ hāşiyeti her memleketi göstermek imiş H'āce Hāfızuñ (17) murādı budur ki *āyine-i İskender* şol kalbdür ki 'ıışķ-ı İlāhī zarfı ola (18) aña nazār kııl ki memālik-i dünyānuñ āhiri harāb idügün saña gösterür nitekim (19) dir

Tā ber-tu 'arza dāred aḥvāl-i mülk-i Dārā

Dārā bunda bir pādşāhuñ (20) adıdur ki İskender elinde helāk olmışdur [Bunda didi zīrā bir ma' nāsı dāştēn lafzından şığa-ı mübālağa-ı ism-i fā' ildür]

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Şinidem mülk-i Dārā geşt dāru'l-(21) mülk-i İskender⁵⁶²

Ne İskender be-mānd eknün ne dāru'l-mülk ne Dārā

(6) Ey şāhib-i kerāmet şükrāne-i selāmet

[M10b] (1) Ya' nī *ey şāhib-i memleket-i dünyā yā şāhib-i vilāyet-i 'uķbā selāmet şükri içün* (2)

Rüzī tefekķudī kun derviş-i bī-nevā-rā

Tefakķud hāzır olmayan kimseyi istemege (3) ve añağa dirler ve *nevā* bir niçe ma' nāya gelür bunda rızķ ve hüsni-hāl ma' nāsı (4) münāsibdür ya' nī *bir gün yoķla derviş-i bī-rızķı yā hüsni-hālî olmayan* (5) *sālik-i bī-behreyi*

Beyt

--+/-+++/+++/-+-

Pursiden-i şikeste-dilān ehl-i faẓl-rā⁵⁶³

Noķşān-ı (6) faẓl nīst mezīd-i siyādetest

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Nazār kerden be-dervişān munāfi-i büzirgī (7) nīst⁵⁶⁴

⁵⁶¹ بعد ثلاث كل ليلة فيقول هل من تائب فأتوب عليه هل من با'z-ı rivāyetde ان الله تعالى ينزل الى سماء الدنيا في كل ليلة جمعه لله ينزل الله في كل ليلة إلى السماء الدنيا، فيقول: هل من سائل فأعطيه؟ هل من مستغفر فأغفر له؟ حتى يطلع الفجر: مستغفر فأغفر له

⁵⁶² Selmān Sāveci, Dīvān-ı Eş'ār, Kasâ'id, No: 4 Ganjor, "*Dārā mülkünün İskerder'in başşehri olduğunu işittim. Şimdi ne İskender kalmıştır ne o şehir ne de Dârâ.*"

⁵⁶³ "Gönlü kırıkların (hâlini) sormak erdemlilerin onurunu kırmaz; efendiliklerini artırır."

⁵⁶⁴ "Dervişlere nazar etmek ululuğa mânî değildir. Zîrâ Süleymân'ın bu haşmeti ile karıncasına nazarları var idi. Hâfız-ı Şirâzi, [G.323/5].

Süleymān bā-çünin haşmet nazarhā būd bā-müreş

(7) Āsāyiş-i (8) dü gītī tefsīr-i in dü harfest

Āsāyiş ism-i maşdardur āsüden ma'nāsına (9) gītī kesr-i kāf-ı 'Acemī ile cihān ma'nāsınadır āsāyiş-i dü-gītī mübtedādur (10) ya'nī iki cihān deñilmesi tefsīr-i in dü harfest haberdür bunuñ tefsiri (11) iki harfdür ya'nī iki şey' qalildür anları beyān vechi ile zıkr ider (12)

Bā-düstān telaţţuf bā-düşmenān müdārā

[Dostlar ile telaţţuf düşmānlar ile müdārā] telaţţuf luţf göstermek (13) dimekdür lafz-ı müdārā Fārisidür 'Arabisi müdārātdur nitekim Resülullāh 'aleyhi's-selām (14) buyurmuşdur umirte bi-müdārāti'n-nās⁵⁶⁵ pes müdārā yumuşaklık idüp (15) 'adāveti örtmege dirler

(8) Der-küy-ı nık-nāmī mā-rā güzer ne-dādend

(16) İyü adluluk maħallesine bize geçit virmediler murād bize intizām-ı aħvāl u (17) manşib u māl virmediler dimekdür

Ger tu nemī-pesendī tağyir kun kazā-rā

(18) Eger sen begenmedüñ ise tağyir kıl kazāyı İmām Şāfi' dimiş

Şi'r (19)

+ --- / + --- / + --

Razīnā kısmete'l-cebbāri finā⁵⁶⁶

Lenā 'ilmün ve li'l-ağyāri mālīn

Fe-inne'l-māle (20) yafnā 'an-ķarībin

Ve 'ilmu'llāhu bāķin lā-yezālu (21)

(9) An telğ-veş ki şūfi ummu'l-ħabāişeş ħ'ānd

Ol acı gibi ye ki şūfi [M11a] (1) ħabīşler anası oķudı ya'nī ummu'l-ħabāişdür didi murād bundan (2) riyāzetdür ki nefse ħabīş ü mekrūh gelenlerüñ aşlıdur pes her kim ki (3) şūfi-şüret olup 'aşık-siret olmaya ħuffeti'l-cennetü (4) bi'l-mekārihi⁵⁶⁷ ħasebince ol buña mekrūh gelür

Eşhā lenā ve aħlā (5) min-ķubleti'l-'izārā

Lafz-ı eşhā ve aħlā ism-i tafđıldür şehvetden ve (6) ħuluvdan ve 'izārā 'aynuñ kesri ve fetħi ile cem'-i 'azrādur ki bikr (7) ma'nāsınadır ya'nī müştēhārekkdür bize ve lezizrekkdür bikrleri öpmekden (8) zirā riyāzet ve 'ibādet ki sebep-i vuşul ħazret ola

⁵⁶⁵ أمرت بمداواة الناس İnsanları idare etmek, sadakadır. (Hadis) Müdāretü'n-Nās, li-İbn Ebi'd-Dünyā, Hadis No: 4.

⁵⁶⁶ Musluhiddin Sürürî, bu şiirin İmām Şāfi'ye ait olduğunu belirtmesine rağmen; şiir kaynaklarda Ebü Tālib'e ait olarak gösterilmektedir. İmām Ali bin Ebü Tālib, **Divān-ı Emīrū'l-Mü'minīn el-İmām Alī bin Ebī Tālib**, (Cemā' vü Tertīb: Abdülaziz el-Kerem), h.1409/m.1988, s. 76. "1) Cebbār olan Allāh'ın bize verdiği kismete rāzı olduk; O, bize ilim, düşmanlarımıza mal verdi. 2) Mal kısa zamanda yok olur; ilim ise kalıcıdır, yok olmaz." Nevzat H. Yanık, **Alī b. Ebī Tālib Divanı**, s. 170.

⁵⁶⁷ حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ Cennet güçlük ve zorluklarla kuşatılmıştır. (Hadis) Rîvāyet edilen hadisin tam hālî şu şekildedir: وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 616, Hadis No: 2559.

her ne deñlü (9) zaħmet olursa ni‘met ve raħmetdür [bu beytde riyāzete terğib vardır] [‘izārā elif ile yazıldığı ğalať fi‘l-kitābedür] [ba‘zı nüsaħda bintü‘l-‘ineb vāķı‘ olmiş ‘izārāya münāsib oldur]

Beyt

--+/+--+/-+--

Ger merg resed çirā hirāsem (10)

K’ān rāh-ı büttest mī-řināsem⁵⁶⁸

(10) Hengām-ı teng-desti der-‘ıyř kūř u (11) mestī

[Ve bir vaķt-i mu‘ayyen ü maħdüdda olan cem‘iyyete *hengāme* dirler *hengām* lafzınıñ āhirine hā-yı tevķiyyet idħāl itmek ile] *hengām* muťlaķā ve vaķt ma‘nāsına olmaķ řāyi‘dür ğāh olur (12) vaķt-i mu‘ayyen ü maħdüd murād olur nitekim *hengām-ı* ğül dirler ve bu beytde (13) vāķı‘ olan yā ğarfleri mařdariyyedür ma‘nā-yı mıřrā‘ budur ki (14) *el tarlıđı vaķtinde ‘ıyřa ve mestlige dūrüř* murād budur ki faķr (15) u ķillet müstevli olıcaķ haźret-i Haķ ile ünse ve ‘ibādete müstağraķ (16) u bī-ħod ol ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām haźretine kaķan ğam ‘arız (17) olsa *v’esta‘īnu bi’ř-řabri ve’ř-řalāti*⁵⁶⁹ ğasebince namāza meřğül olur (18) idi [bu ma‘nā mestī lafzından fehm olunur ki *mest* lā-ya‘ kil olana dirler *serħoř* kellesi ķızmiřa dirler]

K’in ķimyā-yı hestī Ķārūn kuned gedā-rā

Ķimyā bunda ‘ameli altun itmege (19) dirler [bunda didi zīrā ğāhī ol ‘amel-i altuna dirler ğāh altun yaldızlanmıřa dirler] ve *Ķārūn* meřħūr mālđardur ma‘nā-yı mıřrā‘ budur ki *bu varlıķ ķimyāsi* (20) *Ķārūn ider gedāyi* ya‘nī ol ki müstağraķ-ı baħr-ı ğubb-ı İlāhī ola aña ğinā-yı ķalb (21) ğāřıl olur belki taħāret üzre olanlara ğinā-yı řūrī dađi ğāřıl olur ki Resūlullāh řalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem [M11b] (1) buyurmıřdur *Düm ‘ale-t-tahāreti yūvesse‘ ‘aleyke’r-rızķı*⁵⁷⁰ [bu beytde faķr u tevekküle terğib vardır] [İnān ki ğāķ-rā naźar-ı ķimyā kunend]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Rızķ ma‘lūmı (2) olan erzāķa eyler i‘timād

Faķr u şabr ehli olan Rezzāķa eyler i‘timād (3)

(11) Serkeř me-řev ki çün řem‘ ez-ğayretet be-sūzed

Ba‘zı nüsaħda serber me-keř (4) vāķı‘ olmiş ve tā-yı ğiťāb be-sūzed lafzına dāħil olmaķ gerek idi *ğayret* (5) lafzına dāħil oldu vezn için ma‘nā-yı mıřrā‘ budur ki *bař çekici* (6) *olma yā bař yuķaru çekme řem‘ gibi ki ğayretten yaķar seni* [bu beytde tekebbürden terħib vardır]

Dilber ki der-kef-i ü (7) mūmest seng-i ğārā

⁵⁶⁸ “Eđer ölüm eriřirse neden korkayım. Ki o yol sanemlerin yoludur biliyorum.” Hekim Nizāmī-i Gencei, *Leyli vü Mecnūn*, (Vahid Destgerdi), Matbaa-i Armagān Tahrān, 1313. s. 7.

⁵⁶⁹ *وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ* Sabır ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin. şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah’a sayğıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir ğörevdir. (Kur’ān, Bakara 2/45)

⁵⁷⁰ *دُمْ عَلَى الطَّهَارَةِ يُوسِّعْ عَلَيْكَ الرَّزْقَ* Temizliğe devam et, rızķın ğenişlesin. (Hadis)

[*Dilber ki anuñ ayāsında mumdur taş berki*] sūzed lafzınuñ fā'ili dilberdür *hārā* bunda berk (8) ma' nāsınadır [bunda didi zīrā bir cins kumaşa dirler gāh elif hāya tebdil olunur hāre dirler nitekim āşikārā ve āškāre dirler] murād budur ki te' azzum u kibriyā gösterme ki *el-‘aẓametü izārī ve'l-kibriyā'ü* (9) *ridā'i femēn nāze ‘anī fihümā fiḳad edḥaltühü'n-nāra*⁵⁷¹ ḥasebince Ḥaḳ te' alā seni (10) mum gibi yaqmaya

Şi'r

Tevāza' a yā fetā fi-külle ḥīnin
Velā faḥre' ale't-ṭini (11) lıṭinin
Terā mā ḥalle min-faḥrin ve kibrin
Mine'l-mevlā bi-iblisī la' inin⁵⁷² (12)

(12) Ḥūbān-ı Pārsi-gūy baḥşendegān-ı 'ömrend

[Bir lafzuñ ba' zı ḥurūfı tağyir olunup ' Arabi kılınsa mu' arreb dirler Pārsi lafzınuñ bāsı fā kılınup ' Arabi kılınmışdur] *Pārsi* Fārisidür Fārisi (13) mu' arreb-i Pārsidür ve *pārsi-gūy* vaşf-ı terkibidür ve lafz-ı *ḥūbān-ı* (14) Pārsi-gūy mübtedādur *baḥşendegān-ı 'ömrend* ḥaberdür ma' nā-yı mişrā' budur ki (15) *Pārsi söyleyici maḥbūblar 'ömr bağışlayıcılarıdır* murād budur ki Fārisi (16) ādeme ' ışık u şevk virüp piri gūyiyā cevān idüp ' ömr bağışlarlar (17) Ḥāzret-i Mevlānā dimiş

Beyt

--+--/-+--/-+--
Fārisi gū gerçi tāzi ḥoşterest⁵⁷³ (18)
' Işık-rā ḥod şad zebān-ı diğereş

Sākī be-dih beşāret pirān-ı (19) pārsā-rā

Sākī beşāret vir ya' nī muştula zāhid pīrlere ki murād (20) budur ki ey ḥ'ānende vü gūyende müjde vir zāhid pīrlere ki şevk (21) virür Fārisi kelām istimā' idüp zevk-i semā' [M12a] (1) ḥaşıl eyleyüp ' ışık u şevk ile diyeler

Beyt

+++/-+--/++-
Me'nger ender-sepīdi-i (2) müyem
Ki cevānest cān-ı men ez-' ışık⁵⁷⁴

(13) Ḥāfız be-ḥod ne-pūşid in (3) ḥırқа-ı mey-ālūd

⁵⁷¹ الْعِظْمَةُ إِزَارِي وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي فَمَنْ نَزَعَنِي فِيهِمَا فَقَدْ أَدْخَلْتُهُ النَّارَ Büyüklük benim gömleğimdir, ululuk da cübbem. Her kim bu iki şeyde benim ile çekişirse onu ateşe atarım. (Hadis) Müsnedü'ş-Şihāb, No: 1350.

⁵⁷² “1) Alçak gönüllü ol ey genç! Her zaman mütevāzi ol. Zīrā çamurun üzerinde çamura fahr yakışmaz. 2) Çünkü sen, kibir ve fahrdan dolayı Allāh tarafından la'netlenen İblis'in başına gelen şeyleri gördün.”

⁵⁷³ “Arapça daha hoş ama Fārsi söyle. Zīrā aşkın kendine özgü yüzlerce dili vardır.” Hz. Mevlānā, Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma'nevī-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 3-4, s. 209, Beyt: 3841.

⁵⁷⁴ “Saçımın beyazladığına bakma, ruhum aşk sebebiyle hālā gençtir.”

Harf-i *bā* be-ḥod lafzında muşāḥabet yā sebebiyyet içündür (4) ve *mey-ālūd* vaşf-ı terkībīdür ve şıfat-ı ḥırḳadur ma' nā-yı mısrā' (5) budur ki *Ḥāfiẓ kendü ile giymedi bu şarāb bulaşmış ḥırḳayı* murād budur ki (6) Ḥāfiẓ kendülügi ile giymedi melāmiyye libāsını belki *evliyā'ı taḥte* (7) *ḳubābi lā-ya'rifihüm gayri*⁵⁷⁵ ḥasebince Ḥaḳ te' alā setr ü pūşiden içün bu libāsı (8) giydürdi

Ey şeyḫ-i pāk-dāmen ma' zūr dār mā-rā

Ey etegi pāk şeyḫ (9) *ma' zūr dut bizi*

VELEHU EYẒAN [G.7]

[Fā' ilün Müfte' ilātün Mefā' ilān Fa']

(1) Revnaḳ-i 'ahd-i şebābest diger bustān-rā

(10) *Revnaḳ* yüz güzelliği ve yüz şuyı ma' nāsınadır 'ahd bunda zamān ma' nāsınadır ['ahd bunda didi zīrā eyman ma' nāsına ve muḥkem yemīn ma' nāsına ve vaşıyyet ma' nāsına ve şaḳlamaḳ ma' nāsına daḫi gelür] (11) *şebāb* bunda tazelik ma' nāsınadır [bunda didi zīrā *şebāb* cem'-i şāb ma' nāsına daḫi gelür] *diger* diğerdən muḥaffedür bunda (12) daḫi ma' nāsınadır *bostān* vāvsız 'Arabīdür bustān vāv ile Fārisīdür (13) ma' nā-yı mısrā budur ki *tazelik zamānınuñ güzelliği vardur daḫi bustāna* (14) murād bustāndan 'ālem-i mükāşefedür anuñ tazeligi sālīke ibtidā'-i (15) feyezān-ı İlāhīdür [vaḳtā ki sülūk-ı tarīḳatüñ aḥvālin ve şerā'it ü ādābın zıkr ider ise sālīküñ 'ālem-i mükāşefeye irişdügün beyāna şürü' eyledi]

Mi-resed müjde-i gül bülbül-i hoş-elḥān-rā

[*İrişür gül müjdesi hoş-āvāz bülbüle*] *elḥān* cem'-i laḥndur (16) *laḥn* bunda āvāz ma' nāsınadır [bunda didi zīrā laḥn ḥaṭāya dirler ve sözden maḳşuda ve ḥüsn-i edāya ve perdeye dirler] *gülden* murād ma' şūḳ-ı ḥaḳīḳi ve *bülbül*den (17) murād 'aşıḳdur ve *hoş-elḥān* olduğı lisānında zıkrü'llāh olduğıdur

Beyt (18)

++--/+--/+--

Ger be-pursi küdām zıkr evlāst

Efdālü'z-zıkr *lā ilāhe illa'llāh*⁵⁷⁶ (19)

(2) Ey şabā ger be-cevānān çemen bāz resi

Bāz bunda girü ma' nāsınadır (20) [bunda didi zīrā açuḳ ma' nāsına ve arşun ma' nāsına ve ḳılınc ma' nāsına ve toğan ma' nāsına ve rüşen ma' nāsına ve fark itmek ma' nāsına ve oyun ma' nāsına daḫi gelür] ma' nā-yı mısrā' budur ki *ey şabā eger çemen yigitlerine girü irişesin* (21) *şabādan* murād seḫerde olan teveccüh-i ḳalbīdür [M12b] (1) *cevānān-ı çemenden* murād 'ālem-i mükāşefeye taze irişen sālīklardür

Ḥıdmet-i mā be-resān (2) serv ü gül ü reyḥān-rā

⁵⁷⁵ أوْلِيَاءِي تَحْتِ قُبَابِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي Kubbelerim altında evliyalarım vardır benden gayrısı bilmez. (Hadis-i Kudsi)

⁵⁷⁶ "Eğer hangi zıkr daha evlâdır diye sorarsan; zıkrın en efdali Lâ İlâhe İllallâhdır."

[*Bizüm hıdmetimüz iriştir serve daği güle daği feslegene*] servden murād ‘uluvv-ı mertebe bulandır *gülden* murād (3) maḥbūbiyyet dā’iresine varandır *reyḥāndan* murād revāyiḥ-i ṭayyibe (4) ve aḥlāk-ı ḥasene ile muttaşif olandır bunda tenbīh vardır ki (5) erbāb-ı sülūkdan istimdād itmek gerekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Pādşāhān-ı cihān (6) çün be-ğamī ḥaste şevend

İsti‘ ānet zi-der-i küşe-nişinān ṭalebend⁵⁷⁷

(3) Ger çünin (7) cilve kuned muğbeçe-i bāde-fürüş

Cilve çalkanı çalkanı yürimege dirler (8) *muğbeçe* Naşrānī oğlancuğına dirler *bāde-fürüş* vaşf-ı terkībīdür (9) ve şıfat-ı muğbeçedür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *eger bunculayın şive ile* (10) *hareket iderse şarāb şaticı Naşrānī beççe* bundan murād maḥām-ı irşāda (11) vāşıl olup tāmām-ı temkīn bulmayan sālīk ü vā‘ izdür [kemāl bulmayan ḥālet böyle olıcağ kemāl bulan niçe olsa gerek bunda ma‘ lūmdur]

Ḥāk-rüb-ı (11) der-i meyḥāne kunem müjgān-rā

Ḥāk-rüb vaşf-ı terkībīdür ve lafz-ı *der* bunda (12) kapu ma‘nāsınadır *müjgān* cem‘ -i müjedür [ammā gāhi müfred mevķıfında isti‘ māl olunur] ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *meyḥāne* (13) *kapusunuñ toprağın süpürücü idem kirpikleri meyḥāneden* murād ‘ālem-i (14) hüviyyetdür ki maḥall-i feyz ü ta‘ zımdür nitekim dir

Beyt

--+ / -++ / +++ / +- -

Ez-āstān-ı pīr-i muğān (15) ser çirā keşem

Devlet der-İN serest küşāyiş der-İN derest⁵⁷⁸

(4) Ey ki ber-meh (16) keşi ez-‘ anber-i sārā cevğān

Ey ḥarf-i nidādur münādā maḥzūfdur *sārā* (17) ḥāliş ma‘nāsınadır *cevğān* füşeḥā-yı ‘Acemden cīm-i ‘Arabī ve kāf-ı Fārisī (18) ile mesmū‘ dur ki Türkīsi çevgendür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *ey dilber* (19) *ki ay üzre çekersin şālī ‘anberden çevgen* murād ḥazret-i Ḥaḳķuñ istitārı (20) ve ketm-i esrārıdır

Mużtarib-ḥāl me-gerdān men-i sergerdān-rā

Ḥiṭāb münādā olan (21) dilberedür *mużtarib-ḥāl eyleme ben başı dönüciyi* çün [M13a] (1) sālīke istitār-ı cemāl ola mużtaribü’l-ḥāl olur [çevgen ile topa döndürürler kendü başı topa teşbīh idüp çevğān ile sergerdān zıkr ıyledi]

Beyt (2)

--+ / -++ / +++ / +- -

Dīdār mī-nümāyī vü perhīz mī-kunī⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ “*Cihān pādışāhları bir gam ile yorgun düştüklerinde, sen inzivāya çekilenlerden yardım iste.*”

⁵⁷⁸ “*Pīr-i muğān eşiğinden neden uzak duralım? Mutluluk o başıdır ve ferahlık o kapıdadır.*” Hâfız-ı Şirāzī, Dīvān-ı Hâfız, [G.34/4]

ma' nâsınadır ve harf-i yâ vahdet içündür ma' nâ-yı mışrâ' (7) budur ki *her kimûn ki uykusı yeri bu bir avuç toprak menzıldür* [bunda tenbîh vardır ki erbâb-ı sülûk kabır fikrin idüp hâne-i bülend sevdâsın itmemek gerek] (8)

Gü çi hâcet ki ber-eflâk keşed eyvân-râ

[Ba' zı nüsağda keşi vâkı' olmuş] *Eyvân* yukarıda beyân olunmuşdur (9) bunda çâr-tâk ma' nâsına isti' mâl olunmağ zâhirdür ki ma' nâ-yı mışrâ' (10) budur ki *ne hâcet ki eflâk üzre çeke çâr-tâkı*

Beyt (11)

-+---/-+---/-+---/-+-

Ey sarâyımı bülend iden kişi mağrûrsın

Gâfil olma kim girer birgün (12) aña düzd-i ecel

(8) Be-rev ez-hâne-i gerdün be-der-u nân miñaleb

Be-der-âmeden ve (13) *be-der-reften* taşra gelmek ma' nâsınadır öyleye ma' nâ-yı mışrâ' böyle olur ki (14) *felek ondan taşra git etmek isteme* [bunda kanâ' ata ve terk-i dünyâya terğib vardır]

K'in siyeh kâse der-âhîr be-kuşed (15) mihmân-râ

K'in aşda ki indür *siyeh kâse* siyâh kâseden maqşûddur (16) siyâh kâselik hıssetten 'ibâretdür ma' nâ-yı mışrâ' budur ki (17) *bu kara çanaqlı âhîrde depeler konuğı*

(9) Mâh-ı Ken' ânî-i-men mesned-i Mışr (18) ân-ı tu şud

Mâh muhâtabdur *Ken' ânî* lafzında harf-i yâ nisbet (19) içündür *mesned* lafzı tayanacak yer ma' nâsınadır bunda taht (20) murâddur *ân-ı tu ez-ân-ı tu* ma' nâsınadır ma' nâ-yı mışrâ' (21) budur ki *ey benüm Ken' âna mensüb ayum Mışr tahtı senûn* [M14a] (1) *oldı*

Gâh-ı ânest ki bedrûd kunî zindân-râ

Gâh bunda zamân ma' nâsınadır (2) *bedrûd kerden* esenlemek ya' nî vedâ' itmek dimekdür (3) ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *ol vaqtdür ki vedâ' idesin zindâna* (4) murâd *mâh-ı Ken' ânî*den rûh-ı insânîdür *zindândan* murâd (5) *ed-dünyâ sicnü'l-mü'mîni ve cennetü'l-kâfirî*⁵⁸³ hasebince dünyâdur *Mışr*dan (6) murâd 'âlem-i İlâhîdür çün rûh tekmi'l-i fezâ'îl ü fevâzıl idüp (7) 'izz-i hazrete istihkâkı ola aña mevt zindândan halâş olup (8) *Mışr-ı âhîretde mesned-nişin* olmağdur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Hoş ân vaqtî ki men mîrem (9) selâmet mî-berem imân

Resânem cân-ı müştâkem be-süy-ı hazret-i cânân⁵⁸⁴ (10)

(10) Der-ser-i zülf ne-dânem ki çi sevdâ dârî

⁵⁸³ الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ Dünya mümin için bir hapisane, kâfir için ise bir cennettir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 2, s. 499, Hadîs No: 2324.

⁵⁸⁴ "O öyle hoş bir vakittir ki ben ölürüm ve imânla selâmete ererim. Ve müştâk cânım ile cânânım huzûruna ulaşırım."

Zülfün başında bilmezem ne sevdân (11) *vardur* [ba'zı nüsahta bu beyt bulunup lafzen ve ma'nen münāsib olduğu için şerh olundu lafzen münāsib olduğu budur ki ebyāt-ı gazel bunuñ ile onbir olur ma'nāen münāsib olduğu budur ki her tarīk-i ihlāş tarīk-i Hākdur hilāf-ı tarīk-i riyānuñ ki aña maḥlaş zikr olan beyt dāldür]

Bāz ber-hem-zede gīsū-yı müşk-efşān-rā

Girü kırış muruş (12) *itmişsin gīsū-yı müşk-efşānı* murād zülfden ğayb-ı hüviyyetdür (13) ve *gīsūdan tarīk-i sālīkdür* ya'nī ğayb-ı hüviyyetünde bir sırr-ı hafī *vardur* (14) ki *eṭ-ṭuruḳu ila'llāhi te'alā bi'adedi enfāsi'l-ḥalā'iki*⁵⁸⁵ mücebince kendüñe (15) *ṭuruḳ-ı muhtelife* kılduñ ki her birinden bŷy-ı müşk gelüp ol (16) bŷy ile saña vuşul bulunur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Her ne yoldan istese (17) tālīb irer andan saña

Āşıka vaşluñ yolun luṭf (18) idüp āsān eyledin

(11) Hāfızā mey-ḥūr u rindī kun u ḥoş-bāş (19) velī

Merhündür [*ey Hāfız şarāb iç ve rindlik eyle ve ḥoş ol velī*]

Dām-ı tezvīr me-kun çün digerān Ḳur'ān-rā

Tezvīr ağı (20) *eyleme ğayrılar gibi Ḳur'ānı* bunda tenbīh *vardur* ki mürāyī bed-terdür fāsıḳdan

(21) Beyt

+---/+---/+---

Mürāyī her kesī ma'būd sāzed

Mürāyī-rā ez-ān guftend müşrik⁵⁸⁶ [M14b] (1)

VELEHU EYẒAN [G.8]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Eger ān Türk-i Şirāzī be-dest āred dil-i mā-rā

Türk zamm-ı tā ile ve sŷkŷn-ı rā ile (2) *Ḥıṭā* ve *Ḥoten* ve *Deşt* ü *Ḳıpçaḳ* memleketlerinüñ ehline dirler anlarıñ *ḳamŷsı* (3) aḳ yüzlü ve ḳara gözlü ve ḳara ḳaşlu ve cefākār olduklarından ötürü (4) Ācem şā'irleri maḥbŷblarına ber-sebīl-i teşbīh Türk ıtlāk iderler *Şirāzī* (5) lafzında olan ḥarf-i yā nisbet içündür ve *Şirāz* *Ḥāce Hāfızuñ* (6) kendü şehridür ve kendü şehrinüñ maḥbŷbı şalāḥ üzre olduḡın (7) ister pes *eger ol Şirāzī maḥbŷb ele alursa bizŷm göñlŷmŷzi* (8) didŷğünden murād budur ki eger şalāḥ üzre olursa ki bizŷm göñlŷmŷz (9) ḥoş olmaḳ anuñladur

Be-ḥāl-i Hindŷyeş baḥşem Semerḳand u Buḥārā-rā

⁵⁸⁵ الطُّرُقُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ Allāh'a giden yollar yaratılmışların nefesi adedindedir. (Hadīs)

⁵⁸⁶ "Riyākār her kesī kendine ma'būd yapar. O yüzden ona müşrik denmiştir.

(10) *Anuñ Hindū beñine bağışlayım Semerķand u Buḥārāyı* [*Semerķanddan murād dünyā Buḥārādan murād āḥiret idügi Meşnevīnün ba'zı ḥikāyelerinden añlanur*] Murād budur ki anuñ ḥasenātınuñ (11) bir ḥaķirine 'ivāz dünyā vü āḥiret olur ve illā kendüsi mertebe-i melekiyyet (12) bulur zīrā ḥadīs-i ḳudsī dir ki *eyyühe 'ş-şābu't-tārikü şehvetehu li-eclī* (13) *ente 'indī bi-menzileti melā'iketī*⁵⁸⁷ bilgil ki *Hind* ism-i memleketdür *Hindī* (14) ol memlekete nisbeti olandur ki āḥirinde olan yā nisbet içündür (15) ammā ol diyārdan olmaḳ ve ādemī olmaḳ lāzım degüldür ḥilāfidur (16) *Hindū*nuñ pes *Hindī* ile *Hindū*nuñ iki cihetden farkı vardır (17) biri bu ki ğayrı iķlīmden gelüp *Hinde*de tavaṭṭun idene *Hindī* (18) dirler *Hindū* dimezler ve biri bu ki ādemī olmayana *Hindī* dirler nitekim (19) *Hindī* kılıc dirler ammā *Hindū* dimezler imdi bu mışrā' da yā mecāz (20) vardır yā bu ḳā'idede külliyyet yoḳdur ve *Hindū* aşlda *Hindevidür* (21) [nitekim mışrā' -ı mezkūrda] zāmire muttaşıl olıcaḳ [nitekim *Hindevidü* zülf diseler] yā mużāf olıcaḳ yā zāhir olur [M15a] (1)

(2) Be-dih sāķī mey-i bāķī ki der-cennet ne-ḥ'āhī yāft

Vir sāķī şarāb-ı bāķī (2) *ki cennetde bulmasañ gerekdür*

Kenār-ı āb-ı Ruknābād u Gülgeşt-i Muşallā-rā

(3) *Ruknābād* bir ırmaḳ adıdır Şirāzda ve anda bayrām namāzı kıldıkları (4) yerde bir temāşāgāh vardır aña *Gülgeşt-i Muşallā* dirler ma'nā-yı (5) mışrā' budur ki *cennetde bulmazsın Ruknābād şuyı kenārını ve Muşallā* (6) *temāşā-gāhını* murād budur ki ey vā' iz ü güyende ve ey ḥikmet-güy u (7) ḥ'ānende şarāb-ı bāķī ki 'ışķ-ı İlāhī ve raġbet-i ṭā'atdur vir anı ol (8) şunuñ kenārında ve Muşallā şoḫbet-gāhında ki 'ibādet idelüm zīrā (9) *cennetde 'ibādet yiri bulunmaz ki anda ṭā'at olmaz*

Ḳıṭ' a

--+--/-+--/-+--

Behr-i bezmī çün (10) revem men süy-ı bāġ

Niyet ān bāşed ki bü'gzārem namāz

Mezd-i mescid reftenī (11) bāşed merā

Lācerem yābem şevāb ez-bī-niyāz⁵⁸⁸

(3) Fiġān k'in lūliyān-ı şūḥ u (12) şirīn-kār u şehr-āşūb

Lūlu vāv-ı aşliyye ile ḳaraçi güzeli cem' i lūliyāndur (13) [vāv-ı maḳlūbe ile lafz-ı 'Arabīdür incir demek olur anuñ cem' i lālīdür] ve *şūḥ* maṭbū' u maḳbūl-i ḳalb olana dirler ve *şirīnkār* oldur ki 'ameli (14) ve ḥarekātı lezīz ola ve *şehr-āşūb* şol maḫbūbdur ki şehre fitne biraġa (15) ya'nī fiġān ki bu cins maḫbūblar [*şirīnkār* lafzı daḫi *şehr-āşūb* lafzı vaşf-ı terkībīdür]

Çünān burdend şabr ez-dil ki Türkān ḥ'ān-ı yaġmā-rā

(16) *Türkān* cem' -i Türkdür *ḥ'ān* aşlda sofraya dirler bunda ni' met murāddur (17) ya'nī *ancılayım iletdiler şabrı gönülden Türkler yaġma ni' metin iletdikleri gibi* (18)

⁵⁸⁷ أَيُّهَا الشَّابُّ التَّارِكُ شَهْوَتَهُ لِأَجْلِي أَنْتَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ مَلَائِكَتِي Ey benim rızam için şehvetini terkedene genç! Senin benim yanındaki değerin meleklelerimin konumundadır. (Hadīs) ez-Zühd ve'r-Rekâik, İbn-i Mübârek, No: 345-346.

⁵⁸⁸ "Bir sohbet meclisi için baġ tarafına vardım. Maksadım namāzı geçirmek idi. Zīrā benim için mescid borcu geçmişti. Kuşkusuz ben bu bî-niyāzlıktan sevap kazanırım."

murād budur ki maḥbūb-1 mecāzī ḥubbı bizüm maḥbūb-1 ḥaḳıķıye muḥabbetimiz kāmıl olmağa (19) māni‘ oldı anuñçün dir

(4) Zi-‘ ışk-1 nā-tamām-1 mā cemāl-i yār müstağnīst

Bizüm (20) nāķış muḥabbetimizden yārüñ cemāli müstağnīdür

Be-reng ü büy u ḥāl ü ḥaṭṭ çı ḥacet rüy-1 zībā-rā

[*Renge ve koķuya ve ḥāle ve ḥaṭṭa ne ḥacet yaraşuķ yüze*] nitekim dimişlerdür

[M15b] (1) Şi‘r

Ve mā’l-ḥilyu illā ḥīletün li-naķışetin

Yütemmemu min ḥüsnin izā kāne ḳuşşirā (2)

Ve emma’l-cemālu izā kāne muvafferen

Ke-ḥüsnike lem yaḥtecilā en yüzevverā⁵⁸⁹

(5) Hadīş (3) ez-muṭrib u mey gū vü rāz-ı dehr kemter cū

Sözi muṭribdan ve meyden di dehre rāzını (4) eksügrek iste murād budur ki sözi vā‘ iz ü mürşidden ve ‘ ışk-ı (5) İläḥiden söyle esrār-ı eflāki azıcuķ iste

Ki kes ne’gşūd u ne’gşāyed be-ḥikmet (6) in mu‘ ammā-rā

Ki kimse açmadı ve açmaz ḥikmet ile bu mu‘ ammāyı murād budur ki ‘ ilm-i (7) ğayr-ı nāfi‘ den baḥş tażyī‘-i ‘ ömrdür anuñçün Resūlullāh ‘ aleyhi’s-selām dimiş allāḥümme (8) innī e‘üzü bike min-‘ ilmin lā-yenfe‘u⁵⁹⁰

(6) Men ez-ān ḥüsn-i rüz-efzün ki Yūsuf (9) dāşt dānistem

Rüz-efzün vaşf-ı terkībīdür ya‘nī ben ol her gün (10) artıcı ḥüsnden bildüm ki Yūsufuñ var idi

Ki ‘ ışk ez-perde-i ‘ ışmet (11) birün āred Züleyḥā-rā

Ki ‘ ışk ḥıfz perdesinden taşra getüre Züleyḥāyı (12) murād budur ki ḥāşiyet-i ‘ ışk zuḥūr u izḥārdur her kimüñ ki ‘ ışkı (13) kāmildür keşf-i ḥicāb idüp kendüyi ḥıfz eylemez

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Eger peydā (14) şevd ḥālem ‘ aceb nīst

Be-dāned her kesī ki ‘ ışk müşkest⁵⁹¹

(7) Be-dem (15) guftı vü ḥursendem ‘ ifāku’llāh nigū guftı

Yaramaz didüñ baña ḳāni‘ in Allāh ‘ afv (16) eylesün saña iyü didüñ [ba‘ zı nüsaḥda mışrā‘ -ı evvel böyle vāķı‘ olmış Eger duşnām fermāyi vü ger nefrīn du‘ ā güyem]

⁵⁸⁹ “1) Nakış ve zīnet, bir bayanın eksikliğini kapatması için hiledir. Onlar az olan güzelliği tamamlıdır. 2) Fakat senin güzelliğin gibi güzellik çok ise; taklide ve sahteliğe ihtiyaç duymaz.” Kaynaklarda bu şiir Abbāsî dönemi şairlerinden İbn el-Rûmî’ye ait olarak gösterilmektedir.

⁵⁹⁰ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ Allahım fayda vermeyen ilmden sana sığınırım. (Hadîs) Abdullah Lütfi Kocaer, *Sahîh-i Müslim Muhtasarı*, c. 2, s.494, Hadîs No: 2722.

⁵⁹¹ “Eğer benim hâlim peydâ olursa şaşırma. Zîrâ herkes bilir ki aşk misk gibidir.”

Cevāb-ı telh mi-zibed leb-i la' l-i şeker-hā-rā

Şeker-hā (17) vaşf-ı terkibidür mazmün-ı mışrā^c itifhām-ı inkārīdür *acı cevāb yaraşur mı* (18) *şeker çiyneyici la' l-i lebe* [*ya' nī yaraşmaz*] murād bundan naşihatdur ki sâlik yaramaz söze (19) şabr itmek gerek ve naşihatdur ki iyüden yaramaz söz şadır olmamağ (20) gerek anuñ için dir

(8) Naşihat güş kun cānā ki ez-cān dustter dārend

[M16a] (1) *Naşihat işit ey cān ki cāndan sevgilü dutarlar*

Cevānān-ı sa' ādetmend (2) pend-i pīr-i dānā-rā

Şa' ādetlü yigitler 'ālim pīrūñ nāşihatini bunda tenbīh vardur ki (3) pīr olan hayr-güy gerek ve 'ālim olan hayr-güy gerek tā ki ikisi bir şahşda (4) cem^c olıcağ hayr-güylük muqarrer ola ve tenbīh vardur ki pīr-i 'ālimūñ pendin (5) işitmek bed-bahtlık nişānidur ve pend bābında bundan bülend beyt olmaz (6) anuñçün dir

(9) Ğazel gufti vü dūr sufti biyā vü hoş be-h'ān Hāfiz

Ğazel (7) *didūñ incü deldūñ gel hoş oğı Hāfiz*

Ki ber-nazm-ı tu efşāned felek 'ıkd-ı (8) Şüreyyā-rā

Ki senūñ nazmuñ üzre şaça felek ülker düğümün (9) [^cıkd kesr-i 'ayn ile bir nice nesne birbirine bağlanmağa dirler boğmağ ve meftül gibi]

VELEHU EYŶAN [G.9]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Şabā be-luţf be-gū ān ğazāl-ı ra' nā-rā

Hiţābdur *ey şabā luţf ile di* (10) *ol āhū-beççe-i ra' nāya* murād budur ki ey şehirlerde olan teveccüh-i qalbi münacātda (11) di 'izz-i hāzret-i Hudāyā

Ki ser be-kūh u beyābān tu dāde-i mā-rā

Ki başımuızı (12) *tağa ve şahrāya sen virüp durursun bizüm* murād budur ki senūñ için kār u bārı (13) terk itmişümdür bunda tenbīh vardur ki ibtidā-yı sülükda *ve tebtel ileyhi* (14) *tebtelen*⁵⁹² mücebince her nesneden inqitā^c gerekdür nitekim Resülullāh (15) 'aleyhi's-selām ibtidā^c-i hālde Mekkenen çıkup Cebel-i Hīrāda olur idi (16)

Beyt

+--/+--/+--/+--

Der-' ışk-ı tu ber-hāsteem ez-heme kār

K'in kār kesī (17) nist ki kārī dāred⁵⁹³

(2) Şeker-fürüş ki ' ömreş dirāz bād çirā

(18) [*Şeker-fürüş* vaşf-ı terkibidür] *'ömreş dirāz bād çirā* cümle-i mu' teriza-ı du' āiyyedür *şeker şatıcı ki 'ömri uzun* (19) *olsun niçün*

⁵⁹² وَتَبَيَّنَ إِلَيْهِ تَبَيَّنًا Rabbinin adını an. Bütün varlığıyla O'na yönel. (Kur'an, Müzemmil 73/8)

⁵⁹³ "Senin aşkından dolayı bütün işlerden ayrıldım. Ki bu işte kimse bir şeye sâhip değildir."

Tefakḫudī ne-kuned tūṭī-i şeker-hā-rā

[*Tefakḫud* aḥvāl şormağa ve yitmiş aramağa dirler ve *şeker-hā* vaşf-ı terkībīdür] *bir aḥvāl şormağ* (20) *itmez şeker çiyneyici tūṭī için şeker-fürüşdan* murād (21) kelām-ı lezīze ve lezzet-i Ḥudāyı virmege kâdir olandur ve *tūṭī-i* [M16b] (1) *şeker-hādan* murād kelām-ı lezīz fehmine ve lezzet-i Ḥudāyī zevkine kâbil olandur (2) bunda tenbīh vardur ki vāiz ü mürşid müsta‘id ü kâbil istemek gerekdür (3)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Gerçi vâcibdür mürīde mürşide tâlib ola

Mürşide lâyıkdur (4) ammā kâbile râğıb ola

(3) Çü bā-ḥabīb nişini vü bāde peymāyi

Çün (5) *ḥabīb ile oturasın daḥi şarāb ölçesin* ya‘nī peymāneye koyup (6) ölçesin

Be-yād dār muḥibbān-ı bād-ı peymā-rā

Ḥāṭırda dut yıl ölçücü maḥibleri (7) murād budur ki çün sâlik ḳurbet-i Ḥazret bula yād olanları yād itmek (8) gerek nitekim Resūllāh şalla‘llāhu ‘aleyhi ve sellem leyle-i Mi‘rācda *es-selāmu ‘aleynā* didükden sonra (9) ve *‘alā-‘ibādi‘llāhi‘ş-şāliḥin*⁵⁹⁴ didi

(4) Ğurūr-ı ḥüsnet icāzet meger ne-dād ey gül

(10) *Ğurūr-ı ḥüsnuñ icāzet virmedi meger ey gül* [Ba‘zı nüsaḥda ‘arūs-ı ḥüsnet ba‘zı nüsaḥda ğurūr-ı ḥüsñ vâkı‘ olmuş]

Ki pursişī ne-kunī ‘andelīb-i şeydā-rā

(11) *Pursiş* ism-i maşdardur pursiden ma‘nāsına *şeydā* bulanmış dīvāne gibi olmuşa (12) dirler ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *bir şormağ itmezsın bülbül-i āşüfteye* murād (13) budur ki ‘izzet-i ḥazret ve kibriyā-yı zāt bunı iḳtiżā ider ki ‘āşıḳ u tâlib (14) nālān u giryān ola anuñçün *ud‘ünī estecib leküm*⁵⁹⁵ buyurmışdur (15)

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Be-küş tā be-kef ārī kilid-i genc-i vücūd

Ki bī-taleb ne-tevān reft gevher-i maḳşūd⁵⁹⁶ (16)

(5) Be-ḥulḳ u luṭf tüvān kerd şayd-ı ehl-i nazār

Ḥulḳ u luṭf ile ehl-i nazārı (17) *şayd itmek olur*

Be-bend ü dām ne-girend murg-ı dānā-rā

⁵⁹⁴ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ Selam olsun bize ve Allah’ın tüm iyi kullarına. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi* c. 1, s. 159, Hadīs No: 289.

⁵⁹⁵ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir. (Kur’ân, Mü’min 40/60)

⁵⁹⁶ “Çalış ta ki vücūd hazînesinin kilidini ele edesin. Zirâ maksūd cevheri talep etmeden bulunmaz.”

Bend ile daħi ağ (18) ile dutmazlar murđ-ı ‘ālimi murād ehl-i nağar ve murđ-ı dānādan vā‘ iz ü mürşiddür (19) ki bunlar semā‘ -ı kabül ve hüsn-i irādet ile şayd olunurlar

Beyt (20)

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Şeyh ez-tālib-i Hāđ hüsn-i irādet h‘āhed⁵⁹⁷

Çün fürüşende ki ü (21) kıymet-i kālā talebend

(6) Ne-dānem ez-çi sebep büy-ı āšnāyī nīst

[M17a] (1) *Bilmezem ne sebebden āšnālīđ (2) kođusu yođdur*

Sehī-đadān-ı siyeh-çeşm-i māh-sīmā-rā

Serv-đadlere đara (3) gözlere āy sīmālulara murād budur ki hüb-şüret cevānlaruñ hazret-i (4) Hāđ ile āšnālīđları yođ

Beyt

- +---/- +---/- +-

Rüy der-ān kun ki tu-rā rüy dād

Şad (5) der-i ümmīd be-rüyet küşād⁵⁹⁸

(7) Cüz in đadr ne-tevān guft der-cemāl-i tu ‘ayb

(6) *Bundan đayrı dimek olmaz senüñ cemālünde ‘ayb*

Ki reng-i mihr ü vefā nīst (7) rüy-ı zībā-rā

Ki muğabbet ü vefā rengi yoğdur yaraşuğ yüz için (8) murād budur ki hüb-rüylarda muğabbet-i Hāđ ve va‘d-i ‘ubüdiyyete (9) vefā yā ‘ahd-i tevbe ve va‘d-i şeyhe vefā yoğdur

(8) Be-şükr-i şöđbet-i aşhāb (10) u āšnā-yı bađt

Aşhāb şöđbeti ve bađt āšnālīđı şükri eyle

Be-yād dār (11) đarībān-ı deş ü şahrā-rā

Hāđırda dut beyābān u şahrā đarīblerini (12) murād budur ki aşhāb-ı tarīđat şöğbetine irenler ve đurbet-i Hāđ bağtı ile (13) āşinā olanlar bu şöğbetden dūr ve đurb-ı hazretten mehcūr olanları (14) yād idüp du‘ ā-yı đayr ile şād itmek gerek

(9) Der-āsmān ne ‘aceb ger zi-gufte-i (15) Hāfız

Āsmāndan ‘aceb degüldür eger Hāfızuñ dinmişinden ya‘ nī söyledüği (16) sözden

Semā‘ -ı Zühre be-rağş āvered Mesihā-rā

Zührenüñ semā‘ ı (17) rağşa getüre Mesihāyı Zühre ki sāzende felekdür çün Hāfızuñ (18) ‘ışđ-ı İlāhī ve şevđ-i Hāđ hađđında olan kelāmında semā‘ a gele ‘aceb (19) degüldür ki rühu’llāh bu zevđ ü hāletden rağşa ve çarđa gele

Beyt (20)

⁵⁹⁷ “Nasıl ki satıcı kumaşın kıymetlisini talep ediyorsa şeyh de Hak tālibinden irāde güzelliği ister.

⁵⁹⁸ “Yüzünü ona çevir ki o sana güzellik verdi. Yüz ümīd kapısı senin yüzüne açıldı.”

--+---/-+---/-+---/--+-

Şevk-i Hâkdandır bu kavli gûş eyle bî-nizâ^ç

Mevlevî-veş (21) çarh-ı çarha girüp itdügi semâ^ç

VELEHU EYẒAN [G.10]

[Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilün]

(1) Düş ez-mescid sūy-ı meyhâne âmed pîr-i mâ

[M17b] (1) *Dün gice mescidden meyhâne cânibine geldi bizüm pîrümüz* murâd budur ki (2) mescidde ^çibâdetden teraqqî idüp andan ^çâlem-i hüviyyet tarafına geldi (3)

Çist yârân-ı tarîkat ba^ç d ez-în tedbîr-i mâ

Nedür tarîkat yârânı (4) *bundan soñra bizüm tedbîrümüz* murâd budur ki biz de sa^ç y idüp ol ^çâleme (5) varmağ gerek

(2) Der-ḥarâbât-ı muğân mâ nîz hem menzil şevîm

Ḥarâbât-ı (6) *muğânda biz daḥi konağdaş olalum* ba^ç zı nûsaḥda *Der-ḥarâbât-ı tarîkat* (7) *mâ be-hem menzil şudîm* ya^ç nî ḥarâbât-ı tarîkatda biz pîrimüz ile menzilde (8) olduk

În çünîn reftest der-^ç ahd-i ezel taqdîr-i mâ

Buncılayın gitmiş ^ç ahd-i (9) *ezelde bizüm taqdîrimüz* murâd budur ki çün pîrimüz ile müşâreketimiz vardur ^ç amel (10) ü teraqqîde daḥi muvâfaqatımız gerekdür

(3) Mâ mürîdân rûy-ı sūy-ı Ka^ç be çün (11) ârîm çün

Evvelki çün imâle iledür keyfe ma^ç nâsına *biz mürîdler yüzi* (12) *Ka^ç be cânibine niçe getürelüm çünki* murâd budur ki biz zâhirde niçe qalalum

Rûy (13) sūy-ı ḥâne-i ḥammâr dâred pîr-i mâ

Yüzü ḥamr şatıcı ḥânesi cânibine dutar (14) *bizüm pîrümüz* murâd keyfiyyet-i ^ç ışk viren tarafı dimekdür ki ol ^ç âlem-i İlähîdür (15) Şeyḥ Kemâl-i Ḥocendî dimiş

Nazm

+++--/+++/+++--/+++

^ç Arafât-ı ^ç ışk-bâzân ser-i kûy-ı yâr bâşed (16)

Be-tavâf-ı Ka^ç be z'în der ne-revem ki ^ç âr bâşed

Çü serî ber-âstâneş zi-ser-i Şafâ (17) nihâdî

Be-Şafâ vü Merve ey dil dîgeret çi kâr bâşed⁵⁹⁹

⁵⁹⁹ “Âşıkların Arafâtı yârin köyünün girişidir. Buradan Ka'be tavâfına gitmek utanç olur. Ey gönül, onun âstânına safâ başını koyduğun zamân Safâ ve Merve'de artık ne işin kalır?” Kemâl-i Hocendî, **Dîvân-ı Kemâl-i Hocendî**, (Tashîh ü Mukâbele: Ahmed Keremî), Silsile-i Neşriyât-ı Mâ, Tahran, 1372, s. 168, G.466/1-2.

(4) ‘Akl eger dāned (18) ki dil der-bend-i zūlfet çün hoşest

‘Akl eger bileydi ki gönül (19) zūlfün bendinde nice hoşdur

‘Ākilān dīvāne gerdend ez-pey-i zāncir-i mā

(20) ‘Ākiller dīvāne olurlar idi bizüm zāncirimüz (21) için murād zūlfden ve zāncirden esrār-ı [M18a] (1) İlahiyye ve taqayyüdāt-ı Hākdur ve anlar ile muqayyed olmaq elezz-i eşyādur

Beyt (2)

-+---/-+---/-+---/-+-

Zūlfi zānciri olaldan boynımızda kaydımız

‘Ālem-i ıtlāka düşdük kılca yoqdur (3) kaydımız

(5) Murğ-ı dil-rā şayd-ı cem‘iyyet be-dām üftāde būd

Gönül kuşu için (4) cem‘iyyet şaydı ağa düşmiş idi

Zūlf be-küşādī zi-dest-i mā be-şud naḥçir-i mā

(5) Zūlfī açduñ bizüm elimüzden gitdi bizüm avımız murād budur ki taqayyüdāt-ı İlahiyye (6) ile muqayyed iken cem‘iyyet-i qalb bizüm şaydımız olmuş idi ol kayddan (7) ıtlāk olunup cem‘iyyet-i qalbizüm elden gidüp ḥatırımuz meşālih ü meşāgil-i (8) dünyāya iştiğāl ile perişān oldu

(6) Rüy-ı ḥübet āyetī ez-luḥf (9) ber-mā keşf kerd

Senün ḥüb yüzün luḥfdan bir āyeti bizüm üzerimize keşf (10) eyledi

Z’ān sebeb cüz luḥf u ḥübī nīst der-tefsir-i mā

Ol sebebdan (11) luḥf u ḥübluḥdan gayrı degüldür bizüm tefsirimüzde ya‘nī bizüm beyān itdügümüz (12) luḥfdur ve ḥübluḥdur murād budur ki şol kimse ki şıfat-ı cemāle ve zū’l-luḥf (13) vaşfına maḥzar ola andan zühür iden luḥf u cemāl olur (14) ḥilāf anuñ ki şıfat-ı celāle ve qahra maḥzar ola

(7) Bā-dil-i senginet (15) āyā ḥiç der-gired şebī

Senün taşā mensüb gönülüne ‘acabā ḥiç (16) te şir ider mi bir gice

Āh-ı āteş-nāk u süz-ı sine-i şeb-gir-i mā

Bizüm odlu (17) āhimuz ve gice uyumayan sīnemüzün ḥarāreti murād dil-i senginden (18) şıfat u qahr-ı celāldür terk-i ‘ināyet ve setr-i cemāldür

Beyt (19)

+ +---/+ +---/+ +---/+ + +

Eger ez-cānib-i ma‘şūk ne-bāşed meylī⁶⁰⁰

Küşiş-i ‘āşık-ı bī-çāre be-cāyī (20) ne-resed

(8) Bād ber-zūlf-i tu āmed şud cihān ber-men siyāh

⁶⁰⁰ “Eğer ma‘şūk yönünden bir meyl olmazsa, bî-çāre āştığım çabası bir yere ulaşmaz.”

Yıl senüñ (21) zülfüñ üzre geldi cihān baña siyāh oldu ya' nī bād ki yāddur [M18b]
(1) aña irişdi cihān benüm 'aynıma siyāh ve 'ıyşum tebāh oldu murād (2) *bāddan*
hevā-yı nefsdür çün ol ğayb-ı hüviyyet ve istitār-ı (3) ulūhiyyete geldi rüşenā-yı
'aynum mükedder olup 'ālem-i İlāhī baña siyāh (4) oldu

Nist ez-sevdā-yı zülfet biş ez-İN tevfir-i mā

Yoğdur (5) senüñ zülfüñ sevdāsından bundan ziyāde bizüm vāfirligümüz murād (6)
budur ki hevā ihtilātından 'ālem-i ğayb cānibinde terakķımız olmayup (7) belki
ziyādemüz küdüret oldu

(9) Tır-i āh-ı mā zi-gerdün be-güzered Hāfiz (8) ħamūş

[*Hāmūş* u *ħamūş* u *ħamūş* bir ma'nāyadır] *bizüm āhımız oқи felekden geçer ey*
Hāfiz sākıt ol ya' nī (9) epsem ol beni incitme tā ki āh itmeyem kendüyi ğā'ib
menzilesine (10) tenzīl idüp böyle dir ammā murād rūhuñ nefse ħitābidur ki dir (11)
ey nefis epsem ol senüñ ef'ālinüñ zararı ğayra degül kendü cānuñadır (12) ve illā
Hāzret-i Hāķķa senden şikāyet iderem benüm āhum oқи felekden (13) geçer maķbül-i
Hāzret-i Hāķ olur

Raħm kun ber-cān-ı ħod perhiz kun (14) ez-tır-i mā

Raħm kıl kendü cānuña perhiz kıl bizüm oқımızdan bilgil (15) ki rūhuñ murādı
vuşul ila'llāhdur ammā nefsuñ ef'āli sebep-i (16) tefriķdür lācerem ħahra istihķāķı
vardur

Beyt

--+/+---/+---/+---

Ayırmağa benden (17) anı sa'y itme raķībā

Ġāfil yürüme bunda şaķın āh-ı seħer var (18)

VELEHU EYŻAN [G.11]

[Mütefā' ilün Fe' ilün Mütefā' ilün Fe' ilün]

(1) Be-mülāzimān-ı sulţān ki resāned in du' ā-rā

[Sulţāna ħaber göndermek edeb degüldür diyü ħizmet-kārlarına gönderür ve
gönderdügi ħaber naşihat olup ħayra delālet olduğıçün du' ā diyü ta' bīr ider] *sulţānuñ*
mülāzımlarına (19) *kim irişdürür bu du'āyı mülāzımlar* kendüye muhtaşş olan
ħizmetkārlardur (20)

Ki be-şükr-i pādşāhī zi-nazar me-rān gedā-rā

Ki pādşāhlık şükri (21) *ile nazardan sürme gedāyı* dīvān-ı eş'ār bi-ħasebi'z-zāhir
ħüsniyātdan [M19a] (1) olduğı i'tibār ile *pādşāhdan* murād maħbūbdur mecāzen ve
naşihat (2) añadur zāhiren

Ķıř' a

+---/+---/+---

Zekāt-ı ħüsni virüp güzeller

Bu ni' met şükri nice (3) kılalar

Ki halk içinde eşrâf iken insân

Bular eşrâfdan eşref (4) olalar

Ammâ murâd pâdşâhdur ve aña penddür haķikâten

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+---/-+-

Kimse dâd almaz cihânda (5) gerçi zâlim şâhdan

Pâdşâhuñ korķusu olmaķ gerek Allâhdan (6)

Salṭanat şükrânesi olsun tekebbür eyleme

Sâ‘ili maḥrûm idüp sürme (7) şaķın dergâhdan

(2) Zi-raķīb-i dīv-sîret be-Ḥudâ-yı ḥod be-nâlem

Şeyṭân (8) *sîretlü raķıbden kendü Ḥudâma inlerüm* murâd *raķıbden* pâdşâha (9) taķarrübi olan ‘aduvdur

Meger ân şihâb-ı şaķıb mededi kuned Ḥudâ-râ

(10) *Meger ol şeyṭâna atılan nûrlu şihâb bir meded ide Allâh için* (11) [ân şihâb-ı şaķıb ‘ibâdeti ile işâret ider Süre-i Şâffâtta olan âyet-i kerîmeye *illâ men ḥatife‘l-ḥatfete fe etbe‘ahu şihâbun şaķıb*⁶⁰¹ et‘ baa teb‘ ma‘ nâsinadur] [Ḥarf-i *râ* bunda lâm-ı cârre ma‘ nâsinadur]

(3) Çi kıyâmetest cânâ ki be-‘ aşıķân nümüdi

Ne kıyâmetdür ey cân ki ‘aşıķlara (12) *gösterdüñ*

Ruḥ-ı hemçü mâh-ı tâbân ḳadd-i serv-i dil-rübâ-râ

[*Nümüdi* lafzınıñ mef‘ûli ruḥ daḥi ḳaddür] *yaldurayıcı ay gibi yañağı* (13) *göñül ḳapıcı serv-i ḳaddi* murâd budur ki ruḥ u ḳad eşer-i cemâl iken bu deñlü ıztırâb (14) ve infi‘âl virür ḥazret-i Ḥaķķuñ celâli âşârı zuḥûr idecek ıztırâb (15) nice olsa gerek [bu ğazelde nûsaḥ muḥtelifdür bu faķır ihtiyâr itdügi eşaḥḥ u enseb olundur]

Beyt

---+/-+---/+---+/-+-

Lerzidem ez-ķıyâm-ı ḳad-i çün kıyâmetes

Rüz-ı (16) kıyâmet in dil-i tersende çün buved⁶⁰²

(4) Dil-i ‘ aşıķân be-süzî çü ‘ ızâr (17) ber-fürüzî

‘Aşıķlaruñ göñlin yaķarsın çün ‘ızârı yaluñlandurasın (18)

Dil ü cân fedâ-yı rüyet be-nümâ ‘ ızâr mâ-râ

⁶⁰¹ إِلَّا مَنْ خَطَفَ الْخَطْفَةَ فَاتَّبِعْهُ شِهَابٌ نَاقِبٌ Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir parlak ışık takip eder. (Kur‘ân, Sâffât 37/10)

⁶⁰² “Boyunun azâmetinden kıyâmet gibi korkuyorum. Kıyâmet günü bu korkak gönlün hâli ne olacak?”

Dil ü cān yüzüñe fedā olsun (19) *göster ‘izārı bize* murād oldur ki egerçi ‘āşık tecelliye (20) mütehammil olmaz ammā bize vuşlatda helāk olmağ yegdür firqatde (21) sağ olmağdan

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Vaşluña iren ölür dirler beni irgür aña [M19b] (1)

Teşne ğark-āb olsa yegdür huşk-leb sağ olmadan

(5) Heme şeb der-in (2) ümîdem ki nesim-i şubh-gāhî

Dükeli gice bu ümîddeyin ki şabāh vaḳti yili (3)

Be-peyām-ı āşināyān be-nüvāzed āšnā-rā

Āşinālar haberi ile oḫşaya āşināyı (4) murād *nesim-i şubh-gāhî*den feyezān-ı İlāhîdür ve *āşināyān*dan melā’ike-i raḫmet (5) ve ervāḫ-ı mücerrede ve şifāt-ı ef’aldür ki mükevvenāta müte’allıḫ olurlar mişl-i (6) ḫalk u irādet [*peyām* ve *peygām* şol haberdür ki bir kimseden bir kimseye naḫl olur enbiyāya anuñçün peyāmbere ve peygāmbere dirler]

(6) Müje-i siyāhet er kerd be-ḫün-ı mā işāret

Senüñ kara (7) *kirpigüñ eger itdi ise bizüm ḫanımuza işāret* murād *müjeden* şifāt-ı ḫahr u (8) ḫabz u istilādur

Naḫarî kun ey ‘azîzem ki çî güne kuşt mā-rā

Bir naḫar (9) *ḫıl ey ‘azîzüm ki nice ḫatlı eyledi bizi* murād şüret-i şikāyetde isti’tāfdur (10)

(7) Be-Ḥudā ki cür’ ayî dih tu be-‘āşık-ı seḫer-ḫîz

[*Be-Ḥudā* lafzında ḫarf-i bā ḫasem içündür] [*cür’a* ḫadeḫ ve bende ḫılan şarāba dirler] *Allāḫ ḫaḫḫıçün bir cür’a vir sen seḫer* (11) *ḫalkıcı ‘āşıḫa*

Ki du’ ā-yı şubh-gāhî eḫerî kuned şümā-rā

Ki seḫer vaḫtinde (12) *olan du’ānuñ bir eḫerî ola size* murād ḫazret-i Ḥaḫḫa girü kendü (13) ile and virüp feyz-i seḫeri ḫaleb idüp mışrā’-ı şānî mazmūnı (14) ile ta’lildür ki vaḫt-i seḫer maḫall-i icābet-i da’vātdur

(8) Zi-firîb-i (15) çeşm-i cādū dil-i derdmend ḫün şud

[*Firîb* ism-i maşdardur firîften ma’nāsına] *çeşm-i cādūnuñ aldamasından* (16) *dil-i derdmend ḫan oldı*

Zi-firîb-i ü biyendiş ü ğalaḫ me-kun nigārā

(17) *Anuñ aldamasından endişe eyle ğalaḫ eyleme ey nigār* murād bundan budur ki (18) rûḫ-ı insānî nefse ḫitāb ider ki rûḫuñ nefse sevgülisidür (19) anuñçün nigārā dir ya’ nî ehl-i ḫüsnüñ çeşm-i cādūsından (20) derdmend gönül ḫan olmışdur ol çeşm-i cādūnuñ aldamasından (21) endişe eyle ey nefse maḫlûbe

(9) Dil-i derdmend-i Ḥāfîz ki zi-hicretest [M20a] (1) pür ḫün

Ḥāfîzuñ derdmend gönli ki senüñ hicründen pür-ḫün oldı

Çi şeved (2) eger zamānī be-resed be-vaşl-ı yārā

N'ola eger bir zamān irişse vaşla (3) *ey yār* murād maḥbūb-ı ḥaḳīkī ḥazretine ḥiṭābdur (4) [Ba' zı nüsaḥda bu mışrā' böyle vāḳı' olmış 'çi şeved gereş be-baḥşī nazār-ı vişāl yārā' ba' zı nüsaḥda böyle vāḳı' olmış 'çi şeved eger zamānī be-vişāl baḥşī ū-rā']

VELEHU EYŶAN [G.12]

[Mefā' ilāt Mefā' ilāt Mefā' ilün]

(1) Salāḥ-ı kār kücā vü men-i ḥarāb kücā

[*İşin şalāḥı kande vü ben ḥarāb kande*] ya' nī şalāḥ-ı kār ile men-i ḥarāb ortasında (5) bu' d-ı mesāfe vardur anuñçün dir

Be-bīn tefāvüt-i reh k'ez-kücāst tā be-kücā

[*Gör yol tefāvütini kanden kandedür*] (6) kitābda böyle yazılır ammā telaffuzda tāb-kücā oḳınur kāfiye (7) şaḥiḥ olsun için bu kelāmdan murād nefsdan gurūrı (8) def' dür nitekim şuleḥādan biri dimiş

Şi' r

+ ---/ + ---/ + ---

Uḥibbu'ş-şāliḥine (9) ve lestü minhum

Le' alle Allāhe yerzuḳni'ş-şalāḥe⁶⁰³

(2) Çi nisbetest be-rindī (10) şalāḥ u taḳvī-rā

Ne nisbeti vardur rindligüñ şalāḥ u taḳvāya (11) ya' nī nisbeti yoḳdur [Acemler taḳvī lafzını ve bunuñ emşālini imāle ile ya' nī kesr-i vāv ile oḳurlar]

Semā' -ı va' z kücā nağme-i rübāb kücā

[*Semā' -ı va' z kande ıḳlık ırı kande*] (12) *nağme* (13) 'Arabīdür Fārisisi sürüddür Türkisi ırdur *rübāb* ıḳlıḳdur ve dört (14) ḳıllu ṭanbūreye daḥi dirler

(3) Dilem zi-şuvma' a be-girift ü ḥırḳa-ı sālūs

(15) *Göñlüm şuvma'adan dutuldı ya' nī uşandı daḥi riyā ḥırḳasından* (16) murād mecma' -ı zühd-i ḥuşk ve kisvet-i riyādan yigrendüm dimekdür Ḥüsrev-i (17) Dehlevī ḥālet-i nez' de dimiş

Bejt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Zi-dünyā mī-reved Ḥüsrev be-yārāneş (18) hemī güyed

Dilem be-girift ez-ğurbet temennā-yı vaṭan dārem⁶⁰⁴

⁶⁰³ "Ben sālīh olmamama rağmen sālīhleri severim. Allāh da bana onları sevmemden dolayı salāhiyet verir." İmām Şāfiî, *Dîvānu'l-İmām eş-Şāfiî*, (Haz. İ. Bedî Ya'küb), Dāru'l-Kuttābü'l-Arabî, Beyrut 1416, s. 96.

Kücāst deyr-i (19) muğān u şarāb-ı nāb kücā

Murād *ķandedür mest-i 'ıŝķ olmak maħalli ve ŝıdķ (20) u 'ıŝķ-ı İllāhi ve iħlāŝ* dimekdür

(4) Be-şud ki yād hoşeş bād rüzgār-ı viŝāl

Be-şud be-reft ma' nāsinadur fā'ili rüzgār-ı viŝāldür ki *yād hoşeş bād* cümle-i du' āiyyedür [M20b] (1) ya' nī *gıtdi zamān-ı viŝāl añılması hoş olsun*

Ĥod ān kirişme kücā (2) reft ü ān ' itāb kücā

Ol nāz ķande gıtdi ve ol 'itāb ķande murād (3) budur ki evvel vuşul ila'llāh ħāŝıl ķılmıŝ idüm ol ħazretten cemāl ü celāl (4) müŝāhede ider idim ol rüzgār-ı viŝāl iytürdüm

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Ĥoŝā vaķtı (5) ki men büdem be-zāt-ı pāk-ı u hemdem

Refiķam ŝādi vü ğam büd u hem luţf u cefā (6) bā-hem⁶⁰⁵

(5) Zi-rüy-ı düst dil-i düŝmenān ĉi der-yābed

Dostuñ yüzünden (7) düŝmenlerüñ göñli ne doya

Ĥerāĝ-ı mürde kücā şem' -i āftāb kücā

Söyünmiŝ (8) ĉerāķ ķande güneş şem' i ķande murād budur ki bir ķalb ki ğāfil ola (9) ķābil-i iŝlāħ u ŝalāħdur bir ķalb ki meyyit ola ķābil-i ŝalāħ u felāħ (10) degüldür

(6) Ćü kuħl-ı biniŝ-i mā ħāk-i āstān-ı ŝümāst

Ćün bizüm gözümüzüñ (11) sürmesi sizüñ eŝigüñüzüñ topraĝıdur

Kücā revim be-fermā ez-in cenāb (12) kücā

[*Ķande gidelüm buyur bu cenābdan ķande*] *cenāb* evüñ eţrāfına dirler ħıţāb ħazret-i Ĥudāya yā pır-i (13) Piŝvāyadur

(7) Me-bin be-sib-i zeneħdān ki ĉāh der-rāhest

Görme eñek (14) elmasın ya' nī anı görüp aldanma ki ķuyu bu yoldadur

Kücā hemī revī ey dil (15) bed-in ŝitāb kücā

Ķande gidersin ey dil bu ivmek ile ķande (16) murād ħüsn-i dünyāya mā'il olup zārardan ğāfil olmak ħaţādur (17) dimekdür

(8) Karār u şabr zi-Ĥāfız ĉama' medār ey düst

Ba' zı nüsaħda şabr (18) yerine ħ'āb vāķı' olmuşdur

Ķarār ĉist ŝabürī kudām u ħ'āb (19) kücā

⁶⁰⁴ “Dünyadan giden Hüsrev dostlarına bu gurbetten sıkıldım, vatani temenni ediyorum diyor.” Hüsrev Dehlevî, *Divân-ı Kâmil-i Emîr Hüsrev Dehlevî*, (Sa'îd Nefisî), Sâzmân-ı İntişârât-ı Câvidân, Tahran 1341, s. 407, G.1109/7.

⁶⁰⁵ “Nasıl hoş bir vakttir ki ben onun pāk zâtıyla arkadaş idim. Yoldaŝım hem ŝādlik ve gam idi hem de lutuf ve cefā.”

Karār nedür şabirlik kağıdır uyku kande murād ‘aşıkda şabr u (20) karār ve uyku olmaz dimekdür [faķır gördüğüm nüshaların cemī‘ inde bu gazel sekiz beyt bulundu]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Karār ber-kef-i āzādegān ne-gīred māl (21)

Ne şabr der-dil-i ‘aşık ne āb der-ğırbāl⁶⁰⁶

Şi‘r

‘Acaben li’l-muħibbi keyfe yenāmu [M21a] (1)

Küllü nevmin ‘ale’l-muħibbi ħarāmın⁶⁰⁷

VELEHU EYẒAN⁶⁰⁸ [G.13]

[Baħr-i Remel-i Müşemmen, Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

Elif kâfiyesinde ħazret-i H̄‘āce (2) H̄‘āfızuñ ħikāyete mebnī ħasb-i ħāl vāķı‘ olmuş ba‘zı gazelleri olup (3) aħvāl-i t̄arıkate çendān ta‘alluķı olmayup ekşer-i nūsaħda bulunmayup ammā ba‘zı (4) nūsaħda bulunup ta‘mīm-i fā‘ide için şerħ olundu biri bu gazeldür ki (5) sefere gitmek lāzum gelüp ma‘şūķı ile kendüñün ortasında olan aħvālī (6) nazm itmiş

(1) Mā be-refīm u tu dānī vü dil-i ğam-ħor-ı mā

Biz gitdük sen bilürsin (7) daħi bizüm ğam yiyici göñlümüz bilür [ya‘nī ikiñüz n’eylerseñüz eyleñ]

Baħt-ı bed tā be-kücā mī-bered ābiş-ħor-ı mā

Yaramaz (8) baħt daħi kande iletür bizüm şuvādumuz ya‘nī bu seferimüz yaramaz baħtdan vāķı‘ oldı (9) daħi ne rızķ u naşib maħalline ilet bizi

Beyt

- - + / - + - + / + - - + / - + -

Taşra çıkan kişinüñ işini (10) H̄‘udā bilir

Gāhi düşer seferde yine bir yaña sefer

(2) Zi-nişār-ı müje çün zülf-i (11) tu der-zer ğirem

Kırpık saçusundan senüñ zülfün gibi altunda dutam

Ķademī (12) k’ez-tu selāmī be-resāned ber-mā

Bir kadem ki senden selām irişdüre bizüm (13) yanumuza ya‘nī seferde iken bir kimse senden baña selām irişdürse ben anuñ ayağın (14) gözüm yaşı cevāhiri içinde

⁶⁰⁶ “Özgür kişilerin elinde māl durmaz. Ne aşğın gönünde sabır ne de elekte su durur.” Sa’di, **Gülistān**, (Haz. Adnan Karaismailoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara: 2004, s. 35.

⁶⁰⁷ “Aşık nasıl uyuyor hayret ediyorum. Bütün uykular aşıklar için harāmdır.”

⁶⁰⁸ Bu beyt derkenarda verilmiştir:

Tā zi-vaşf-ı ruħ-ı zibā-yı tu dem zed H̄‘āfız

Varaķ-ı hül ħacalest ez varaķ-ı defter-i mā

dutam ki eşküm gevherlerin ol kadar dökem ki anuñ (15) ayağı anlaruñ içinde ola nitekim zülfüñ zer ü ziver içinde olup anuñ (16) ile müzeyyen ü arestedür

(3) Be-du‘ ā āmedeem hem be-du‘ ā dest ber-ār

Du‘ āya gelmişümdür (17) hem du‘ āya el qaldur bu kelām vedā‘ zamānında olan hāli beyāndur (18)

Ki vefā bā-tu qarīn bād u Hudā yāver-i mā

Ki vefā saña qarīn ola Allāh bizüm (19) yardımcımuz ola

(4) Be-seret ger heme ‘ālem be-serem tīg zenend

Senüñ başuñ (20) haqqıçün eger cümle ‘ālem başıma kılıc uralar

Ne-tevān burd hevā-yı tu birün (21) ez-ser-i mā

Senüñ hevāñi bizüm başımızdan çıkarmağ olmaz

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Eger her dem zenī şad tīg ber-mā

Burīden ez-tu ne’tvānīm kaṭ‘ ā⁶⁰⁹ [M21b] (1)

(5) Felek āvere be-her sū kunedem mī-dānī

Felek beni her cānibe āvāre ider bilir misün (2)

Reşk mī-āyedeş ez-şoḥbet-i cān-perver-i mā

Güni gelür aña bizüm cān (3) besleyici şoḥbetimizden ya‘ nī her kim ki bizümle muşāḥabet eylese bizüm şoḥbetimiz (4) aña ğidā-yı cān olur felek ḥased idüp bizi andan dūr idüp ğidā-yı rühdan anı (5) mehcūr ider

Beyt

---+/-+++ / +---+ / -+-

Kāmil çü kān u naqd-i süḥan gevher ü zerest⁶¹⁰

Mī-dān ğanīmet (6) er be-tu ‘ ıyşeş müyesserest

(6) Ger heme ḥalk-ı cihān ber-men ü tu ḥayf kunend

Eger (7) dükeli ḥalk-ı cihān baña ve saña zulm ideler

Be-küşed ez-heme inşāf u sitem dāver-i mā

(8) Çeke dükeliden ‘adl itmegi ve zulmi bizüm ḥākimüz

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Baña zulm eyleyen zālīm gerek (9) şāh u gedā ol sen

⁶⁰⁹ “Eğer bize her vakit yüz kılıç vursan da, senden kesilmemüz mümkün değildir.”

⁶¹⁰ “Kāmil kişi kaynak ve sermaye gibidir söz de cevher ve altın gibidir. Ve eğer sana onun ıyşı sana müyesser olursa bunu ğanīmet bil.”

Bugün ben itmezem da' vî seni Allāha şaldum ben (10)

(7) Rūz bâşed ki beyāyed be-selāmet bâzem

Gün ola ki gele selāmet ile girü (11) baña

V'ey hoş ān rūz ki āyed be-selāmī ber-mā

Ey hoş ol gün ki gele (12) bir selām ile bizüm yanımıza meger ma' şük buña gelüp selām virmek (13) 'ādet imiş aña taħassür ü taħazzün idüp kervānı temennī ider

Bejt

--+/+---/--+/+---

Der-hāne-i (14) ğam bûdem yārem be-selām āmed⁶¹¹

Īn beyt-i hüzün fi'l-hāl çün dār-ı selām āmed (15)

(8) Her ki güyed sefer-i dūr ne-dārī Hāfiz

Her kimki dirse irak seferün yok mudur (16) Hāfiz

Gü dirāzī-i sefer ser ne-bered ez-ser-i mā

Di sefer uzunluğı baş iletmez (17) ya'nī baş kaldurmaz ve vāqı' olmaz bizüm başımızdan [ba' zı erbāb-ı luğat ser sevdā ma' nāsına ve hevā ma' nāsına isti' māl olunur mecāzen dimiş ol taqdirce ma' nā-yı mışrā' böyle olur di seferün uzaklığı sevdāyı ve hevāyı iletmez ya' nī gidermez bizüm başımızdan]

VELEHU EYẒAN [G.14]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Luḫf bâşed ger ne-püşī (18) ez-gedāhā rüt-rā (ez-gedā Hārüt-rā)

Gedāhā lafzını cem' -i gedā i' tibār idüp rüt lafzı (19) rüyet lafzından muħaffefdür [ammā zevi'l- uḫulde cem' elif ve nün ile olur öyle ki gedānuñ cem' i gedāyān gelür] ma' nā-yı mışrā' luḫf olur eger örtmezsen (20) gedālardan yüzüñi demek olur ve hā lafzı ile rüt lafzı terkib olunup (21) Hārüt olur ki ism-i melekdür [melek demek murāddur ki sensin] öyleye ma' nā luḫf olur eger örtmezsen gedādan [M22a] (1) Hārütü demek olur [Hārüt ve Mārüt iki melekdür Bābil diyārında bir kıyuda ayaklarından aşılımış dā'im mu' azzeblerdür]

Tā be-kām-ı dil be-bīned dīde-i mā rüt-rā (dīde-i Mārüt-rā)

Mārüt lafzı (2) müfred i' tibār olınacağ ism-i melekdür ammā bunda mā lafzı ile rüt lafzından (3) mürekkebdür ki rüt lafzı rüyet lafzından muħaffefdür öyleye ma' nā-yı (4) mışrā' tā göñül murādı ile göre bizüm gözümüz senün yüzüñi demek (5) olur

Bejt

--+/-+---/--+/-+---

Mā rüt-rā (Mārüt-rā) be-gülşen key kerdeim nisbet⁶¹²

⁶¹¹ "Gam hānesinde idim, sevdiğim selām ile geldi. O vakit bu hüzün evi de dāru's-selām oldu."

Ger kerdeim (6) nisbethā rūy-ı mā vü hā rüt (rūy-ı mā vü Hārüt)

(2) Hemçü Hārütim dā'im der-belā-yı 'ışk zār

(7) Hārüt gibi yüz dā'im belā-yı 'ışkdā zār

Kāškī hergiz ne-dīdī dīde-i (8) mā rüt-rā

N'olaydı hergiz görmeyeydi bizüm gözümüz senün yüzünü [maṭla' olan beytten sonra kāfiye tekrār gelmek cā'izdür]

(3) Key şudī (9) Hārüt der-çāh-ı zenehdānet esir

Kaçan olurdu Hārüt senün eñekün (10) kuyusunda esir

Tā ne-guftī şemmei ez-ḥüs-n-i tu Mārüt-rā

Tā dimeye (11) idi bir şemme senün ḥüsünüden Mārūta

(4) Būy-ı gül ber-ḥāst güyī ey (12) perī ender-çemen

Güyī bunda diyesin ve şanasın ma' nāsınadır gül kokusu (13) kalkdı diyesin ey perī çemende [perī zikri melek ismine münāsibdür]

Bülbülān mestend güyī dīde-i Mārüt-rā

(14) Güyī bunda güyende ma' nāsınadır belki andan terḥim olunan (15) güy lafzına yā-yı ḥikāyet idḥāl olunmuşdur [güy ism-i fā' ildür güyendeden terḥim olunmuşdur Veḳāyīku'l-Ḥaḳāyīk] Mārūt lafzı (16) bunda müfreddür ammā zāt-ı melek murād degül belki şifatu murāddur (17) ki sāḥirdür ve dīdeye şifatur ma' nā-yı mısrā' budur ki bülbüller (18) mestdür ve güyende sāḥir göz için

(5) Mi-keşed cevri ü cefāḥāyet (19) zi-hicrān ey şanem

Çeker cevri ü cefālaruñi ayrılıktan ey şanem

Luṭf (20) fermā tā be-bīned Ḥāfız-ı mā rüt-rā

Luṭf buyur tā göre bizüm Ḥāfızımız (21) senün yüzünü bu kāfiye maṭla' uñ mısrā' -ı şānisine nisbet redd-i maṭla' [M22b] (1) kābilindendür [redd-i maṭla' her gazel nazmında cā'izdür] ve mısrā-ı evveline nisbet-i mā ile rüt terkibi ile bir melek (2) ismidür nitekim anda hā ile rüt terkibi ile bir melek ismi idi [Ba' zı nüsaḥda rūy-ı nīmā vāḳı' olmuş]

VELEHU EYZAN⁶¹³ [G.15]

⁶¹² "Biz senin yüzünü / Mārūtu gülsene nasıl nisbet edelim. Eğer edersek bu nisbetler bizim yüzümüzden ve senin yüzündendir / bu nisbetler bizim yüzümüz ve Hārütür.

⁶¹³ Bu gazelin şerhi sırasında derkenara alınan beyitler:

--+-/-+--/-+-

Bā-dil-i pür derd ü cān-ı pür dirig

Z'ıştiyāket eşk mi-bārem çü miğ

(Bu dertli gönül ve sıkıntılı ruhla senin iştiyākından kara bulutlar gibi göz yaşı döküyorum.)

'Aḳl u cān u dīn ü dil der-bāḥtīm

Ez-kemāleş zerrei ne'snāḥtīm

(Akıl, cān, dīn ve dilimizi kaybettik ve Onun kemālinden bir zerreyi bile tanıyamadık.)

Sūy-ı künh-i ḥ'ış kes-rā rāh nīst

Zerrei ez-zerrei āgāh nīst

[Baħr-i Remel-i Müsemmen, Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Tā cemālet 'āşıkān-rā zed be-vaşl-ı ħod şalā

[Tā senüñ cemālün urdı 'āşıklara kendü vaşlına şalā]⁶¹⁴ ya' nî 'āşıklara (4) tama' virüp kendüyi izhār eyleyüp ihticāb itmedi

Cān u dil üftādeend (5) ez-zülf ü ħālet der-belā

[Cān u dil düşmişlerdür zülf-i ħālünnden belāya]⁶¹⁵ ya' nî ğayb-ı hüviyyet ve 'ālem-i ğaybdan belāya düşmişlerdür (6)

(2) Ān çî cān-ı 'āşıkān ez-dest-i hicret mî-keşed

[Anı ki 'āşıklarūñ cānı hicrūñ elinden çeker]⁶¹⁶ ki firqatūñden mütē'ellimler ve vaşluña (7) mütē' atışlardur

Kes ne-dīde der-cihān cüz teşnegān-ı Kerbelā

[Kimse görmemişdür cihānda Kerbelā şusuzlarından ğayrı]⁶¹⁷ ki şusuzluğ ile (8) ölmüşlerdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Sen māhuñ āb-ı 'arızı hicriyle ħālümüz

Beñzer şü māhīye ki düşe (9) ābdan cüdā

(3) Terk-i men ger mî-kuned rindī vü mestī cān-ı men

Ĥiṭāb kendü cānınadır (10) [terk zamm-ı tā ile maħbūb ma' nāsına isti' māl olunduğı yukarıda beyān olunmuşdur]

Terk-i mestūrī vü zühdet kerd bāyed evvelā

Sañā mestūrliğı ve zühdi terk eylemek (11) gerek evvelā

Beyt

+++/-++-/+---/++-

Şanma yoluñda ĥicāb ola baña mezheb ü kış

Girürem (12) her nice mezhebde iseñ mezhebüne

Ĥikāyet

Aşhāb-ı tarīkatden birine (13) dirler senüñ mezhebin nedür cevāb virdi ki *mezhebī mezhebu'llāh* (14)

(4) Vaqt-i 'ıyş u mevsim-i şādī vü hengām-ı şarāb

(Onun fitrat sırrında kimse yol bulamamıştır. Zırā bir zerre diğē bir zerreden haberdār değıldir.)

⁶¹⁴ Derkenar bölümünde yer alan bu kısım fotoğraflarda tam olarak görünmediğı için eksik bölümler Bel Yz K818 numaralı İstanbul Atatürk Kitaplığı nüshasından tamamlanmıştır.

⁶¹⁵ Derkenar bölümünde yer alan bu kısım fotoğraflarda tam olarak görünmediğı için eksik Bel Yz K818 numaralı İstanbul Atatürk Kitaplığı nüshasından tamamlanmıştır.

⁶¹⁶ Bu kısım şerh edilen mısranın altına sonradan eklenmiştir.

⁶¹⁷ Derkenar bölümünde yer alan bu kısım fotoğraflarda tam olarak görünmediğı için eksik Bel Yz K818 numaralı İstanbul Atatürk Kitaplığı nüshasından tamamlanmıştır.

Murād budur ki taqayyüdāt-ı (15) dünyā vü ta'alluḳāt-ı māsivā ile muḳayyed olmadın

Hıç rüz-ı eyyām-ı fursat-rā (16) ḡanīmet dān helā

Ya' nī fursat eyyāmını ḡanīmet bilüp 'ibādetē (17) şarf kıı ki Resülullāh 'aleyhi's-selām buyurmuşdur ni' metāni maḡbūnun fihimā (18) keşirün mine'n-nāsi eş-şihhatu ve'l-ferāḡ⁶¹⁸ [iki ni' met vardur ki ol ni' metde aldanmışlardur nāsuñ çoḡı ki ol iki ni' metüñ biri şihhat biri ferāḡ-ı hātırdur] [ḳāfiye fetḫ-i hā ile Türkçe *hele* dimekdür]

Beyt

+--/+--/+--/+--

Naşihat hemīnest (19) cān-ı peder⁶¹⁹

Ki 'ömret 'azīzest zāyi' me-gerdān

(5) Hāfizā (20) ger pāy-būs-ı şāh destest mī-dihed

[Pāy ile dest zikrinde leḫāfet vardur] ey Hāfiz eger saña [M23a] (1) şāh ayāḡın öpmek el virürse

Yāfti der-her dü 'ālem rütbet ü 'izz ü 'alā

[Bulduñ iki cihānda mertebe ve 'izzet ve yücelik] zamm-ı rā ile mertebe ma'nāsınadır 'alā fetḫ-i 'ayn ile yücelik ma'nāsınadır murād] (2) sulṫān-ı ḫaḳīḳi ḫazretine ḳurbet her ne ḳadar az ise daḡı iki cihān sa'ādetidür (3)

Beyt

-+--/-+--/-+--/-+--

Güyyiem rev z'in der u sulṫān-ı vaḳt-i ḫ'iş bāş⁶²⁰

Ba' d-ı sulṫāni gedāyi (4) ḫoş nemī-āyed merā

Maḫla'

-+--/-+--/-+--/-+--

Yād ider misin dilā 'ālemde sulṫān olduḡuñ (5)

Ḳapusunda ol şehüñ bī-çāre derbān olduḡuñ (6)

ḪARFÜ'L-BĀ⁶²¹

VELEHU EYZAN [G.16]

⁶¹⁸ الصِّحَّةُ وَالْفُرَاحُ : النَّاسُ مِنْ النَّاسِ : فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ : الْبِحَاثَةُ وَالْفُرَاحُ : İnsanların pek çoğunun aldandığı iki nimet vardır. Sıhhat ve boş vakit. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 685, Hadis No: 4170.

⁶¹⁹ "Babanın ruhundan alacağın nasihat budur ki ömrün azizdir zâyî geçirme"

⁶²⁰ "Söylerim, bu kapıdan git ve kendi zamânının pâdişâhı ol (ama) sultânlıktan sonra gedâlık bana hoş gelmez."

⁶²¹ c Aded 4

dimek olur naķş ma' nāsına] (2) ma' nā-yı mısrā' budur ki *didi gönül ardında yolu* (3) *yitürür miskîn ğarīb* cevāb-ı ĥazret-i Ĥaķdur ki 'ināyete ħalb-i māsivāya (4) mā'il olmamaķ gerek Resūlullāh şalla'llāhu 'aleyhi vesellem buyurur *inne fī'l-cesedi li-mużġate izā şalaĥat* (5) *şalaĥe'l-cesedu küllehu ve izā fesedet fesede'l-cesedu küllehu ilā ve hiye'l-ķalbū*⁶²⁶ ve aşĥāb-ı (6) tarīķat dimişlerdür 'ināyet-i Ĥudā nāġāĥ *āyed velī ber-dil ġāĥ āyed* pes ĥulāşa-ı (7) cevāb budur ki 'ināyet-i Ĥaķķa şarķ ķalbūñ cenāb-ı kibriyāya teveccühidür

Beyt (8)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Eger ĥarīm-i dil ez-ġayr-ı düst sāzi pāk⁶²⁷

Şıfāt-ı vaĥdet-i şırf ender-ü (9) kunī idrāk

(2) Guftemeş me'ġzer zamānī guft ma' zūrem be-dār

Megzer nehydür (10) ġüzeşten lafzından *didüm aña ġeçme bir zamān didi ma' zūr dut*

Ĥāne-perverdī (11) çi tāb āred ġam-ı çendīn ġarīb

Ĥāne-perverdī oldur ki bir evüñ cemā' atini (12) besleye ve ĥarf-i yā vaĥdet içündür tāb bunda tākāt ma' nāsınadır (13) *çendīn* bu ħadar dimekdür ki keşretten 'ibāretdür ya' nī *bir ev besleyici* (14) *ne tākāt ġetüre bu ħadar ġarīb ġamina* bunda tenbīh vardır ki ĥāl (15) ki merātib-i sülükdan bir mertebedür dā'im ve mümted olmaz leme' ān berķ gibi tezcek (16) ġeçer

(3) Ĥufte der-sincāb-ı şāĥī nāzenīnī-rā çi ġam

Sincāb şol cānavardur (17) ki derisini kürk iderler ve derisine daĥi sincāb dirler nitekim bunda (18) öyledür *şāĥī* lafzında olan ĥarf-i yā maşdariyyedür *nāzenīnī* (19) lafzında olan ĥarf-i yā vaĥdet içündür ya' nī *pādşāĥlık* (20) *sincābında yatmış ve uyumuş nāzenīne ne ġam* [*ĥuften* yatmaķ ma' nāsına ve uyumaķ ma' nāsına ġelür]

Ger zi-ĥār u ĥāre (21) sāzed pister ü bālin ġarīb

Eger ĥār ve ĥarādan düze döşegi ve yaşduġı [M24a] (1) *ġarīb* bunda tenbīh vardır ki sa' at-i 'ıyş u teġannüm ile (2) vuşul ila'llāĥ bulunmaz [bunda *ĥārānuñ* elifi hāya tebdil olunup ĥāre olmuşdur nitekim yukarıda beyān olunmuşdur]

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Pūr-ı Edhem tā ne-kerde terk-i taĥt u ferş-i nerm⁶²⁸ (3)

Şāĥi-i bākī vü sulţānī-i 'uķbā-rā ne-yāft

Daĥi tenbīh vardır ki aġniyā (4) ve erbāb-ı tene' um fuķarā vü zu' efā ĥālını bilmezler

Ĥıt' a

⁶²⁶ إنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ
et vardır ki o iyi olduġunda, tüm vücut iyi olur. Bozulduġu zaman da o vücut da bozulur. (Hadis)
Sünen-i İbn-i Māce Tercemesi, c. 2, s. 606, Hadis No: 3984.

⁶²⁷ “Eġer gönül haremini dostun gayrısından temizlersen, hakikî vahdet sıfatlarını onda idrāk edersin.

⁶²⁸ “Ethem'in oġlu yumuşak döşemeleri ve tahtını terk etmedikçe, ebedî şahlığı ve ukba sultanlığını bulamaz.”

+ ---/ + ---/ + --

Püser-râ pend mî-dādî (5) şeb ü rüz⁶²⁹

Şeh-i ‘âlî-himem sulţân bâ-hüş

Neçendân muşteğil (6) bâşî be-‘işret

Ki mî-dârî fakîr ân-râ ferâmüş

(4) Ey ki der-zencîr-i (7) zülfet cân-ı çendîn âşinâst

Ey harf-i nidâdur münâdâ maḥzûfdur (8) ki maḥbûbdur bunda murâd ḥaḳîkîdür ya‘ nî *ey maḥbûb-ı ḥaḳîkî* (9) *senüñ ğayb-ı hüviyyetüñ kaydında muḳayyed ü maḥbûsdur bu deñlü cân-ı âşinâ* (10)

Hoş fütâd ân hâl-i müşğîn ber-ruḥ-ı rengîn ğarîb

Murâd budur ki (11) *hoş düşmişdür ol esrâr-ı ğaybiyye envâ‘-ı tecelliyât üzre* [ya‘ nî *hâl-i müşğînden* murâd esrâr-ı ğaybiyyedür zîrâ *hâl* neden olur bu sırrı kimse bilmez ve *ruḥdan* murâd tecellîdür zîrâ ikisi daḳı emr-i zâhirden ve zühürdan ‘ibâretdür ve *rengîn* olıcaḳ elvân olur lâcerem envâ‘ murâddur]

(12) Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Tecellî idecek ol vech-i bâkî

Ne hoşdur ḳalbe esrâr olsa (13) meḳşûf

(5) Mî-nümâyed ‘aks-i mey der-reng-i rüy-ı mehveşet

Görünür (14) *şarâb-ı ‘aks senüñ ay gibi yüzüñ renginde*

Hemçü berg-i erğuvân (15) ber-şafḥa-ı nesrîn ğarîb

Erğuvân yaprağı gibi aḳ gül yüzi üzre (16) *ğarîb* murâd *şarâbdan* ‘ışḳdur nitekim mürâra beyân olundu (17) ve *şafḥa-ı nesrînden* murâd cemâl-i Ḥaḳ te‘alâ şafâsı ve ‘âlem-i (18) İlähî beyâzıdır ki cemâl-i Ḥaḳḳuñ zîbi ve ‘âlem-i İlähiyyenüñ zîyneti ‘ışḳdur (19)

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Bî-nazîrî gerçi der-hüsn ü cemâl ey nâzenîn⁶³⁰

Lîk (20) ‘ışḳ-ı men muḥassin geşte taḥsîn veyest

(6) Bes ğarîb üftâdeest ân mür-ı (21) ḥaṭṭ ger der-ruḥet

[Ba‘ zî nüsaḥda *ruḥet* yerine *lebet vâkı‘* olmuş] *bes* bâ-yı ‘Arabî ile bunda nice ve çok ma‘nâsınadır [bunda didi zîrâ ancaḳ ma‘nâsına daḳı gelür] [M24b] (1) *ğird* lafzı kesr-i kâf-ı ‘Acemî ile bunda çevre ma‘nâsınadır ma‘nâ-yı mîşrâ‘ (2) budur ki

⁶²⁹ “Yüce himmetli şâh oğluna gece ve gündüz öğüt veriyor. Sultân akıl yoluyla sınırsız bir şekilde işrete meşğûl olup; öğütleri hatırlamayarak fakîrleşiyor.

⁶³⁰ “Ey nazlı yâr, sen güzellik ve cemâlde eşsizsin ancak seni güzelleştiren benim aşkımdır ve beğenilmek senindir.”

ziyāde ġarīb düşmişdür ol ġarınca ħaṭṭ-ı yañaġuñ çevresinde (3) [bunda didi zîrâ mürüvvet ma' nāsına ve cem' ma' nāsına daġı gelür]

Gerçi nebved der-nigāristān-ı ħaṭṭ-ı müŝġin ġarīb

Egerçi nigār-ġāne-i (4) *çinide ħaṭṭ-ı müŝġin ġarīb olmaz* murād şun' -ı Ĥaġġı istiġrāb (5) u istiġsāndur ki ħaṭṭ etden çıkmaz deriden biter anuñ daġı zāhirine (6) ġarīb yerde olur ve derinüñ her yerinde olmaz ki yañaġuñ ve lebüñ (7) eṭrāfında biter cümle-i muġassenātdan 'add olunur pes naġġāŝ-ı ezel nigār-ġāne-i (8) çinî meŝābesinde olan şuret-i ġasenede 'aceb ħaṭṭ-ı bārik yazmışdur (9) [*müŝġin* lafzında ve bunuñ emŝālinde ve nezāyirinde ħarf-i yā nisbet için ve nün te'kîd içündür]

Bejt

--+/-+--+/+--+/-+-

Ĥaṭṭ-ı ġasen füzüd leb-i la' l-rā ġasen⁶³¹

Yākût-rā çünān ki (10) kuned şöhre ġüsn-i ħaṭṭ

(7) Guftem ey ŝām-ı ġarībān ṭurre-i şeb-reng-i tü

(11) *şeb-reng* bunda vaşf-ı terki bîdür gice reŝlü ma' nāsına ve ṭurrenüñ (12) şıfatıdır [bunda didi zîrâ bozaraġ ġara at ma' nāsına daġı gelür] ma' nā-yı mıŝrā' budur ki *didüm ey dilber ġarīblerüñ ŝāmu ya'nî* (13) *aġŝamı senüñ gice reŝlü zülfüñdür*

Bejt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ser-i zülfüñde ġarār eyleyüben (14) didi gönül

Gice her ġande olur ise ġarīb anda yatur

Der-seġer-ġāhān (15) ġazer kun ger be-nāled in ġarīb

[Müteceddid ve münakġıŝ olanlaruñ cem' i elif ü nün ile olmaġ cā' izdür] *seġer-ġāhān* cem-i seġer-ġāhdur ya' nî (16) *seġer vaġtlerinde ġazer kıl eger inlerse bu ġarīb* bunda daġı tenbîh (17) vardur ki seġer vaġtleri icābet-i du' ā maġallidür

Bejt

+++ / +++ / +++ / ++-

Seġer icābet-i (18) da' vāt ez-dü ġaber büd⁶³²

Ki vaġt-i şafvet-i ġalbest ü ez-riyā (19) ġālî

(8) Guft Ĥāfiz āŝināyān der-maġām-ı ġayretend

(20) Cenāb-ı 'izzetden ġiṭāb rüġhānîdür ya' nî ol ġazret (21) *didî ki ey Ĥāfiz āŝinālar maġāmı ġayretedürler* nitekim dimişler

[M25a] (1) şi' r

⁶³¹ "Güzellik hattı, al renkli dudağın güzelliğini artırır. Yākûtu da bu denli ŝöhretli yapan hattının güzelliğidir."

⁶³² "Seher vakti dāvete icābetin iki sebebi vardır. Bunlardan biri kalbin temizlik vakti olması diğeri de riyādan uzak olmasıdır."

Çad taḥayyertu fike ḥuz̄bi yedī⁶³³

Yā delīlen limen taḥayyera fike

Bejt (2)

--+--/-+--/-+--

Kārbārī ḥayretest ü ʿibretest⁶³⁴

Ḥayret ender-ḥayretest ü ḥayretest⁶³⁵ (3)

Dūr ne-būd ger nişined ḥaste vü ğamġin ğarīb

Baʿīd degüldür eger otura (4) *ḥaste* ve *ġuşşa* ile *tolmış ğarīb* [lafz-ı *ġamġin* iki ḥarfden mürekkebdür biri ğam biri iki terkīb olıcağ elif ḥazf olunup ğamġin olmışdur ğam tolmış maʿnāsına nemġin daḥi böyledür ğamnāk aña dirler ki ğam aña girüp siñmiş ola zīrā nāk edāt-ı iḥtilāḥdur nemnāk ve afyonnāk ve berşnāk daḥi bundandur]

VELEHU EYŶAN [G.17]

[Baḥr-i ḥafīf müseddes/Fāʿ ilātün Mefāʿ ilün Fāʿ ilün]

(1) Mi-demed şubḥ u kille best (5) şehāb

Mi-dihed lafzında mī edāt-ı ḥāldür ve demed fiʿl-i muzārīʿ dūr (6) demīden lafzından ve *demīden* üfürmek ve yil esmek ve ürperüp (7) bitmek ve açılmağ ve gövde kabğara olmağ ve şabāḥ vaḫti ve anuñ (8) ğayrı belürmek maʿnāsına gelür bunda maʿnā-yı āḫir murāddur ve *kille* kesr-i kāf-ı (9) ʿArabī ve teşdīd-i lām ile perde maʿnāsınadur maʿnā-yı mışrāʿ (10) budur ki *şimdiki ḥālden belürür şubḥ u perde bağladı bulut* (11)

Eş-şabūḥ eş-şabūḥ yā aşḥāb

Şabāḥ şarābı şabāḥ şarābı (12) *ey yārān* murād bunda vaḫt-i şerīfdeki şafā-yı ḳalb ü iḥlāş ile (13) ʿamel mümkin ola ʿışğ u şevğ ile ʿamele terġīb vardur [çün şart-ı feyz-i Ḥağ ḳalb-i sālīk māsivāya māʿil olmamağ idüğün beyān eyledi ise ḥāliyā ḥuzūr-i ḳalb ile ʿibādete iştiġālī zīkr idüp aña terġīb ider]

Bejt

--+/-+--/+--+/-+--

Git (14) durma var iken saña vaḫt-i sefer yūri

Ġāfil oturma vaḫt (15) u zamān durmayup gider

(2) Mi-çeked jāle ber-ruḥ-ı lāle

Çeked muzārīʿ dūr (16) çekīden lafzından ve çekīden ḫatmağ maʿnāsınadur *jāle* çih ve ḳıraġı (17) ve yaġmur şağanaġı ve yil üfürülmüş tulum ve tolu maʿnāsına gelür (18) bunda maʿnā-yı evvel murāddur yaʿnī *şimdiki ḥālide ḫamlar lālenüñ* (19) *yañaġı üzere çih* [kāf yerine nūn daḥi cāʾizdür]

⁶³³ “Ey Sen’de şaşkın olanlara yol gösteren Allāh, ben de Sen’de şaşkınum; benim elimi tut.”

⁶³⁴ “Tüccārılık hayrettir ve ibrettir. Hayrettir ki hayret, hayret içindedir.”

⁶³⁵ Derkenar: Ḥayret ender-ḥayret ender-ḥayretest.

El-müdām yā aḥbāb yā aḥbāb

Şarāb şarāb ey (20) *dostlar* murād beyt-i evveldeki gibi terğibdür

(3) Mi-vezed ez-çemen (21) nesīm-i behişt

Vezed muzāri' dūr vezīden lafzından ki esmek [M25b] (1) ma' nāsınadır *nesīm* gökçek yile dirler ya' nī şimdiki hâlde *eser çemenden* (2) *cennetüñ gökçek yili*

Pes be-nūşid dā'imā mey-i nāb

Pes bā-yı 'Acemī ile bunda (3) fā-yı cezā'iyye ma' nāsınadır [bunda didi zīrā şoñ vārid ma' nāsına daḥi gelür] *Be-nūşid* bunda cem' -i emr-i ḥāzırdu [bunda didi zīrā fi' l-i māzī ma' nāsına daḥi gelür] *nāb* (4) bunda şāfi ma' nāsınadır [bunda didi zīrā azı dişi ve fil dişi ma' nāsına daḥi gelür] ya' nī *imdi içün dā'imā şāfi şarābı* (5) murād 'ışk-ı ḥālīş u iḥlāş-ı maḥz ile 'ibādet idüñ dimekdür (6)

(4) Taḥt-ı zümrüd zi-dest-i gül be-çemen

Zümrüd aşlda teşdīd-i rā ile (7) bir gök cevheridür bunda taḥfif ile oḳınur vezn için ma' nā-yı (8) mışrā' budur ki

Mışrā'

Zümrüdü taḥt ḳurmuş gül çemende

Rāḥ çün la' l-i (9) āteşin der-yāb

Rāḥ mürādif-i ḥamrdur ve çün bunda mişl ma' nāsınadır (10) *āteşin* şığa-ı nisbetdür ve şıfat-ı la' ldür ve *der-yāb* (11) lafzı emrdür deryāften lafzından erişmek ve añlamaḳ ma' nāsınadır (12) ma' nā-yı mışrā' budur ki *āteşe mensüb la' l gibi şarābı añla* (13) ve *duy*

(5) Der-çünin mevsimī 'aceb bāşed

Bunuñ gibi bir mevsimde (14) 'aceb olur

Ki be-bendend meygede be-şitāb

Ki baḡhyalar ya' nī ḳapayalar (15) *meyḥāne-i isti' cāl* ile murād *meygededen* mevzi' -i münācātdur

(6) Der-meyḥāne (16) beste end diger

Meyḥāne ḳapusın baḡlamışlardur ve lafz-ı *diger* ki daḥi (17) ma' nāsınadır yā mışrā' -ı evvele maşrūfdur yā mışrā' -ı şāniye (18) merhūndur

İftitāḥ yā müfettiḥe'l-ebvāb

İftitāḥ bunda açmaḡa (19) sa'y itmege dirler ya' nī *açivir ey ḳapucılar açıcı* murād Ḥaḳ te' ālādan (20) raḡbet-i 'ibādet virmek ve inbisāt-ı feyz taleb itmekdür

(7) Leb-i la' l-i tü-rā ḥuḳuḳ-ı nemek

Merhūndur

Hest ber-cān-ı sīnehā-yı kebāb

[Ba' zı nüsaḡda bu beyt şöyle vāḳı' olmış

Leb-i dendân-ı tu hûkûk-ı nemek⁶³⁶

Dâşt ber-cân-ı sînehâ-yı kebâb]

[M26a] (1) *Senüñ la‘l-i lebüñ için toz haqqı vardır kebâb sîneler cânı üzre* (2) murâd *la‘* den butün-ı kelâmdur ya‘nî *inne li‘l-Ḳur‘âni baṭnan ve li-baṭnihi* (3) *li-baṭnen ve li-baṭnihi li-baṭnan ilâ-seb‘ati ebṭunin*⁶³⁷ ḥasebince âteş-i şevkde (4) sîneleri kebâb olmuş cânlara bu butün-ı kelâm ve ṭabaḳât-ı ma‘ânî (5) lezzet virüp *ke‘l-milhi fi‘t-ṭa‘âmi*⁶³⁸ olmuşdur

(8) Hâfız ğam me-ḥor ki (6) şâhid-i baḥt

Ey Hâfız ğam yime ki baḥt-ı maḥbûbı

‘Āḳıbet ber-keşed (7) zi-çehre niḳâb

‘Āḳıbet çeker ya‘nî açar yüzden niḳâbı zâhir (8) yüzünden murâd ğam yime her nuḥüsetüñ bir sa‘âdeti vardır dimekdür (9) [Ba‘zı nüsaḥda maḥlaş beyti böyle vâkı‘ olmuş

Ber-ruḥ-ı sâki-i perî-peyker

Hemçü Hâfız be-nüş bâde-i nâb

Ve ba‘zı nüsaḥda böyle vâkı‘ olmuş

Güyi Hâfız be-Cem hikâyet-i Cem

Câm-ı Cem çîst ğayr-ı cām-ı şarâb]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Devr-i gerdün ger dü rûzî ber-murâd-ı mâ ne-geşt⁶³⁹

Dâ‘imâ yeksân (10) ne-mâned kâr-ı devrân ğam me-ḥor

Ammâ sülûk i‘tibârî ile çehreden (11) murâd şol tecellidür ki sâlik anuñ keyfiyyetine muṭṭali‘ olup bî-ḥodlik (12) ile olmaya

VELEHU EYẒAN [G.18]

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Şubḥ-ı devlet mîdemed kû cām hem çün âftâb

(13) Lafz-ı kû kâf-ı ‘Arabî ile ḳanı dimekdür ya‘nî *devlet şubḥı şimdiki ḥâlde* (14) *belürür ḳanı güneş gibi ḳadeḥ*

Furşatî zeyn bih kücâ bâşed be-dih cām-ı (15) şarâb

⁶³⁶ “Kebâb olmuş sînelerin cânı üzerinde, senin dudağının tuz hakkı vardır.”

⁶³⁷ إِنَّ لِلْفُرَّانِ نَطْنًا وَلِنَطْنِهِ لِنَطْنًا إِلَى سِنْعَةِ أَبْطِنٍ (Kur‘ân’ın zâhir ve bâtını vardır. Bâtını da yedi bâtını olan bir bâtındır. (Hadîs) Molla Muhsin Muhammed b. Murtazâ Feyz-i Kâşânî, **Tefsîrû’s-Sâfi**, (Hüseyn A’lemî), Müessesetü’l-‘Aliyyu’t-Tâbûât, Beyrût 2008, c. 1, s. 31.

⁶³⁸ كَالْمَلْحِ فِي الطَّعَامِ Yemekteki tuz gibidir. (Hadîs) Müsnedü’ş-Şihâb, Hadîs No: 1249.

⁶³⁹ “Felek iki gün bizim murâdımızca dönmediyse, devrânın işleri dâyimâ bu şekilde kalmaz, sen gam çekme.” Dîvân-ı Hâfız, [G.280/5].

Bundan yek bir fırsat kande olur ve bir (16) şarāb kadehin çün bundan sâbık olan vaqt-i (17) şerifde cem' iyyet-i hâtır ile 'ibâdete terğib eyledi (18) ol hâlün 'ağabince vâkı' olan feyezân-ı İlâhî zuhûrını (19) zikr idüp bu hâlde 'ibâdete ikbâl-i küllî kılmaga tervic (20) ider pes şubh-ı devletden murād zuhûr-ı feyz-i hazret-i Hağdur (21) ve âftāb gibi cāmdan murād kalbi taşfiye idüp âftāb-ı [M26b] (1) 'ālem-tāb gibi rüşen idüp anuñ ile feyezân-ı vâfire t̄alib olmağdan (2) çün Hağ te'alā tarafından fetḥ-i bāb ve keşf-i hicāb zuhûr ide bundan (3) yek fırsat kande olur lācerem keyfiyyet-i 'ışk ile mütekeyyif olmağ (4) gerek

(2) Hāne-i bî-teşvîş ü sākî-i yār u muṭrib nükte-güy

Hāne-teşvîşsüz (5) sākî sevdüğüm yār-ı muṭrib nükte söyleyici [Ba' zı nüsağda bezle-gü vâkı' olmuş bezle laṭife dimekdür]

Mevsim-i 'ıyşest ü devr-i sāğar (6) u 'ahd-i şebāb

Mevsim-i 'ıyşdur ve kadeh devri ve tazelik zamānidur (7) murād hāne-i bî-teşvîş olmağdan taşfiye-i kalp kılınup nefy-i mäsivā (8) olunduğudur ve sākî-i yār olmağdan hazret-i Hağ kendüsi keyfiyyet (9) virdügidür ve muṭrib nükte-güy olduğu vā' iz ü şeyḥ esrār-ı (10) İlâhiye söyledigüdür lācerem bu hāl mevsim-i 'ışret-i rühāniyye (11) ve devr-i keyfiyyet-i İlâhiyyedür ve tazelik zamānidur ki evā'il-i sülük (12) ve feyz-i Rabbānidür

(3) Ez-pey-i tefriḥ ṭab' vü ziver-i ḥüsn ü ṭarab

(13) Tefriḥ ferahlandırmak ma' nāsınadır ziver zinet (14) ma' nāsınadır ṭarab şādılık ma' nāsınadır (15) ve ziver ma' tūfdur tefriḥ lafzına ma' nā-yı mışrā' budur ki (16) ṭab' ı ferahlandırmak için ve ḥüsn ü (17) şādılık zineti için [pey lafzı berāy lafzı ma' nāsına mecāzen müsta' meldür]

Hoş būd (18) terkib-i zerrin-cām bā-la' l-i müzāb

Hoş olur (19) terkibi altun kadehün erimiş la' l ile ki şarābdur (20) haḳıqate nazār altun kadeh ten-i 'āşığdur ki şarudur (21) ve la' l-i müzābdan murād kelām-ı Hağ te'alādur [M27a] (1) hadd-i nefsinde cevher-i la' l gibidür ve seyyāldür ki levḥ-i maḥfūzdan münzel olup (2) kālīb-i ḳalbe dāḥil olur ve ḥāşiyet-i Ḳur'an tefriḥ ve tezyindür

Beyt (3)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü bi'şnevend kelām-ı tu zümre-i 'uşşāk⁶⁴⁰

Şevend şād u be-ḥ'ānend na' ra-ı (4) Yā Hū

(4) Şāhid ü muṭrib be-dest-efşān u mestān pāy küb

Maḥbūb-ı (5) ḥ'ānende el silkici ve mestler ayak kaḳıcı ve raḳḳāş murād bundan semā' ḥāletini (6) taşvır ve beyāndur

Ġamze-i sākî çü çeşm-i mey-perestān mest-i ḥ'āb

(7) Sākīnün Ġamzesi mey-perestler gözi gibi uyku mesti bu istiğrāğda olanlar (8) hālını beyāndur

⁶⁴⁰ "Uşşāk zümresi senin kelāmını dinleyerek şād olmuşlardır ve Yā Hū na'rasını okumuşlardır."

--+---/-+---/-+---/--+-

[Ḥaṭṭ-ı tu nāreste be-nümā yed ender-zīr-i post⁶⁴¹

Senüñ ḥaṭṭuñ bitmeden görünür post elinde

Çün ḥayāl-i sebze-i nūreste ender-zīr-i āb

Yeñi bitmiş sebze ḥayāl-i gibi şu altında]

Nazm

+---/+---/+---/+--

Ne-dānī ki şūrīde-ḥālān mest⁶⁴²

Çirā ber-feşānend (9) der-raḫs-ı dest

Küşāyed derī ber-dil ez-vāridāt

Feşāned (10) ser-i dest ber-kā'ināt

(5) Ḥalvet-i ḥāşest cāy-ı emn ü nūzhetgāh-ı (11) üns

Nūzhetgāh şenlik yeri dimekdür *üns* zamm-ı hemze ile ğam-güsārī (12) ya' nī ögür olmaḫdur ma' nā-yı mısra' budur ki *ḥalvet-i ḥāşdur* (13) ve *emīnlik yeridür ve ögürlük şenligi yeridür*

--+---/-+---/-+---/--+-

[Ḥalvet-i ḥāşest ü cāy-ı emn ü dilber der-nażar

Ḥalvet-i ḥāşdur ve emn yeridür ve dilver nazarda

Ger dih çeşm-i mest sākī mey-perestān-rā ḥarāb

Eylemiş sākīnüñ mest gözi mey-perestleri ḥarāb]

Her ki in şoḫbet (14) be-yābed yābed ü şad fetḥ-i bāb

Her kim ki bu şoḫbeti bulur bulur ol (15) yüz fetḥ-i bāb

Beyt

+---/+---/+---

Aña kim ola Ḥaḫḫuñ ünsi ḥāşıl

Olur (16) yüz bābdan ol bu ki vāşıl

(6) Ez-ḥayāl-i luṭf-ı mey meşşāta-ı çalāk-ı (17) ṭab'

Meşşāta düzenci ḥātuna dirler *çalāk-ı ṭab'* vaşf-ı terkībīdür (18) ve şıfat-ı meşşātadır ya' nī *şarābuñ leṭāfeti ḥayālinden ṭab'* (19) *çalāk meşşātadır*

Der-zamīr-i berg-i gül ḥoş mī-kuned pinhān gül-āb

⁶⁴¹ Emir Hüsrev Dehlevî, **Külliyât-ı Gazeliyyât-ı Hüsrev**, (Cem ü Tashîh: İkbâl Salâhaddîn), Cild-i Evvel, Lahor, Pakistân 1972, s. 226, G.118/5.

⁶⁴² Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bûstân, Bâb-ı Sevvom, Der-'İşk u Mest ü Şûr, s. 397

(20) *Gül yaprağı içinde hoş gizler gül-âbı şarâbdan* murâd muhabbetdür (21) ve *meşşâdan* murâd şun' -ı İlähîdür pes *Hağ te'âlâ küntü kenzen* [M27b] (1) *mağfiyyen fe-ağbebtü an u'rafe fe-ğalağtütü'l-ğalka li-u'rafe*⁶⁴³ hasebince sevdi (2) ve diledi ki mağlûkâtı halk ide lâcerem bu muhabbet leğâfeti mülâğazasından (3) şun' -ı *Hağ ki izâ erâdu'llâhu şey'en en yeğüle lehu kün feyekün*⁶⁴⁴ (4) mücebince çâpükdür gül yaprağı içinde gül-âbı pinhân ve hulül-ı sereyânî (5) ile hâl ider [bu beytün tağte'l-lafz ma'nâsınuñ muğaşşılı budur ki meşşâta şarâbuñ leğâfetini tağayyül idüp gülâbuñ anuñ ile münâsebeti olduğın fehm eyleyüp gülâbı gül yaprağı içinde gizleyüp zâhire çığkarmadı dimekdür]

(7) Tâ şud ân meh-i müşterî dürhâ-yı Hâfız-râ künün

Tâ oldı (6) *ol ay Müşterî Hâfızuñ incülerine* murâd kelimâtıdır şimdi [seb'a-ı sipârenün ününñ ismi bunda mezğürdür ki Mâh u Müşterî vü Zühre]

Mî-resed (7) her dem be-güş Zühre gülbâğ-ı rübâb

İrişür her dem Zühre kulağuna (8) *rübâb âvâzı* murâd budur ki *ileyhi yeşa'adu'l-kelimum't-ğayyibu ve'l-'amelü's-*(9)*şâlihu yerfe'uhü*⁶⁴⁵ muğtezâsınca iyü söz ol hâzrete irer

Beyt (10)

+ ---/ + ---/ + --

İrişüñ Hağğa dirseñ ger kelâmı

İyü söyle bülend olsun mağâmı (11)

VELEHU EYZAN [G.19]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Zi-bâğ-ı vaşl-ı tu yâbed riyâz-ı Rıdvân âb

Riyâz (12) cem' -i ravzadır ravza bağçedir bunda *Rıdvâna* izâfetden ma'lüm (13) olur ki murâd cennettür ya'nî *senüñ vaşluñ bağından bulur* (14) *rıdvân cennetleri şuyı* murâd budur ki ey hâzret-i 'izzet senüñ (15) şıfat-ı luğf u cemâlün eşeridür cennet ve bu andan istifâza (16) ider çarâvet ü leğâfet

Zi-tâb-ı hicr-i tu dâred şerâr-ı düzağ (17) tâb

Senüñ hicrün şu'lesinden dutar cehennem kığılcımı harâreti (18) murâd budur ki ey 'izz-i hâzret senüñ şıfat-ı çâhr u celâlün (19) eşeridür cehennem ve bu andan kesb ider söz ve çarâret

Beyt

⁶⁴³ كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ فَخَلَفْتُ الْخَلْقَ لِأَعْرِفَ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Mağlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadîs-i Kudsi)

⁶⁴⁴ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَقُولُ Hemen oluverir. (Kur'ân, Yâsîn 36/82).

⁶⁴⁵ كَيْمَ إِذِيهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ Kim izzet ve şeref istiyor idiye, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur. (Kur'ân, Fatır 35/10).

-+---/-+---/-+---/-+---

Heşt cennet bāğ-ı luţfuñdan durur bir berg-i sebz

Heft (21) düzağ nār-ı qahruñdan yaqılmış bir leheb

(2) **Be-ḥüsn ü ‘arız u qadd-ı tu bürdeend penāh**

[M28a] (1) *Senüñ ‘arızuñ güzelligine ve qaddüñe iletmişlerdür şığınmağı*

Behişt ü tūba (2) u tūbā lehüm ve ḥüsnü me ‘āb⁶⁴⁶

Cennet daḥi tūbā gökçeklük anlar içündür ve güzel (3) rüçü‘ yeri murād budur ki behişt ve tūbānuñ ḥüsnü ilticā-yı cemāl-i lāyezāl (4) itdüklerindendür [leff ü neşr-i mürettebdür ki behişt arıza nazardur ve tūbā qadde nazardur]

(3) **Çü çeşm-i men heme şeb cūybār-ı bāğ-ı behişt**

Benüm gözüm (5) gibi dükeli gice cennet bağı ırmağı [cūybār ırmağ ma‘ nāsına ve ırmağ kenārı ma‘ nāsına isti‘ māl olunur]

Ḥayāl-i nergis-i mest-i tu bined (6) ender-ḥ‘āb

Senüñ mest gözün ḥayālını görür uyquda yā düşde nergis-i (7) mest ve çeşm-i mest şol sırr-ı İlāhiye dirler ki taqşir-i sālİK aña (8) bā‘ iş olur pes murād oldur ki ‘aynu’llāh tesettür ider benüm ‘aybundan (9) nitekim cūybār cennetden tesettür ider ve anuñ ḥayālını ḥ‘ābda görürem (10) ve ‘aynum ābı revān olur cūybār gibi [ḥ‘āb uyku ma‘ nāsına ve düş ma‘ nāsına isti‘ māl olunur]

(4) **Bahār şerḥ-i cemāl-i tu dāde (11) der-her faşl**

Bahār cemālün şerḥini virmişdür her faşlda

Behişt (12) zıkr-i cemāl-i tu kerde der-her bāb

Cennet senüñ zıkr-i cemālün eylemişdür her bābda (13) murād budur ki her ḥüsn ü cemāl ki müşāhede olunur mazhar cemāl-i Ḥağ te‘ ālādur (14) ki andan cemāl ḥazret-i Ḥağka intikāl kılnur güyā her şāḥib-i (15) cemāl ol cemāl-i bī-zevāli şerḥ idüp zıkr-i cemālın eyler [cemāl u cemāl ve şerḥ u zıkr ve faşl u bāb zıkr-i ri‘ āyet-i tenāsüb içündür]

(5) **Be-suḥt (16) in dil ü cānem be-kām-ı dil ne-resid**

Yandı bu gönül ve cānum gönül (17) murādına irmedi

Be-kām eger be-residi ne-rifḥi ḥübān

Eger murāda ireydi (18) dönmez idi kanlu şu bunda tenbīh vardur ki vuşlat-ı Ḥağka (19) irmeyen ağlayup tālīb olmağ gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Eger be-yār residi (20) çirā tarab ne-kuni⁶⁴⁷

⁶⁴⁶ طَوْبَى لَهْمٌ وَحُسْنٌ مَّآبٍ İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir. (Kur‘ân, Ra‘d 13/29).

⁶⁴⁷ “Eğer sevgiliye ulaşırsan neden neşelenmezsin. Ve ona ulaşamazsan neden ona ulaşmayı talep etmezsin.” Bu beytin benzer bir şekli Dīvân-ı Şems’te şu şekildedir:

Eger be-vey ne-residî çirâ taleb ne-kuni

(6) Leb ü dehân-ı (21) tu-râ ey besâ hûkûk-ı nemek

Senüñ lebüñe ve ağzuña ey niçe tuz haqqı (1) [ba' zı nüsahta 'ez-ân dehân u lebet' ve ba' zı nüsahta 'ez-ân dehân u lebân' vâkı' olmuş] [M28b]

Ki hest ber-ciger-i riş ü sinehâ-yı kebâb

Ki vardur yaralu ciger üzre daği kebâb sineleler üzre (2) [bu ma' nâ yâ harfinüñ ikinci gazelinde geçmiştir]

(7) Gümân miber ki be-devr-i tu 'âşıkân mestend

Gümân iletme ki senüñ devründe 'âşıklar (3) mestlerdür [ya' nî hemân bunları mest şanma ma' nâsinadur] [Devr ile mest zıkrı le'tâfetden hâlî degüldür]

Haber ne-dâri ez-aşvâl-i zâhidân harâb

Haberüñ yoğdur (4) harâb zâhidler aşvâlınden murâd budur ki sâlik-i 'âşık olanlar mest-i (5) şevk olurlar zâhid-i huşk olanlar daği cezbe vü vecd ile (6) müstağrak olmuşlardır

(8) Merâ be-devr-i lebet⁶⁴⁸ şud yakîn ki cevher-i la'l

Baña (7) senüñ lebüñ devrinde yakîn oldı ki cevher-i la'l [cevher-i la'l izâfeti izâfet-i beyâniyyedür]

Be-dîd mî-şevd (8) ez-âftâb-ı 'âlem-tâb

Zâhir olur âftâb-ı 'âlem-tâbdan ya' nî şöyle (9) dirler ki la'l aşda rengsüz taşdur kan içine qorlar âftâbda (10) durup zamân ile rengin la'l olur baña bu haber-i yakîn oldı (11) ki lebüñ la'l reng olduğu yüzüñ güneşüñ te'sirindendir murâd (12) butün-ı kemâlün zühürü vechüñ şevkindendir dimekdür

(9) Be-'ışk-ı (13) rüy-ı tu Hâfız garîk-i baır-ı belâst

Senüñ yüzüñ 'ışkında Hâfız (14) belâ deñizine garık olmuşdur [bâ harfî bunda yâ sebebiyyet içündür yâ ilşâk içündür yâ zarfiyyet içündür ammâ bâ ile der lafzı ki zarfiyyet içündür böyle fark olunur ki bâde içinde olmak lâzım degüldür der lafzında lâzımdur meşelâ der-hâne diseler evde demek olur mu'tlakâ pes be-'ışk lafzında ol fark zâhirdür lakin bu kâ'ide küllî degüldür ki harf-i bâ vü lafz-ı der ikisi bir ma' nâya daği isti' mâl olunmak câ'izdür]

Ki fevt mî-şevd inek biyâ yekî der-yâb

(15) Ki fevt olur şimdicek gel bir eriş bundan murâd (16) hazret-i Hağdan mu' âvenet taleb itmekdür ba' zı nüsahta (17) mağlaş olan beyt bu beyt vâkı' olmuş [garîk bunda deñize batış ma' nâsinadur ki henüz fevt olmaya]

(10) Me-hil ki (18) 'ömr be-bihüde be-güzered Hâfız

Qoma ki 'ömr bātılda geçe (19) ey Hâfız

Be-güş hâşıl-ı 'ömr-i 'azîz-râ der-yâb

Eger tu yâr ne-dârî çirâ taleb ne-kunî

Ve ger be-yâr residî çirâ tarab ne-kunî

⁶⁴⁸ Derkenarda 'ruhet' şeklinde yazılmıştır.

Bu beyt (20) mażmūnı Seyyid Şerīfūñ ođluna söyledüđi beyt (21) mażmūnıdır

Beyt

+--/+--/+--/+--

Naşihat hemīnest cān-ı peder⁶⁴⁹ [M29a] (1)

Ki ‘ömret ‘azīzest zāyi‘ me-gerdān (2)

ḤARFÜ’T-TĀ⁶⁵⁰

VELEHU EYŻAN [G.20]

[Baħr-i Muħtebeş Müsemmen/Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilān]

(1) Be-cān-ı ħāce vü ħaħħ-ı ħadīm ü ‘ahd-i dürüst

Ḥarf-i bā ħasem (3) içündür ya‘ nī *Ḥācenüñ cānı ħaħħiçün ve ħaħħ-ı ħadīm ħaħħiçün* (4) ve *şahih ‘ahd ħaħħiçün*

Ki mūnis-i dem-i şubhem du‘ ā-yı devlet-i tüst

(5) *Benüm seħer vaħtimüñ mūnisi senüñ du‘ ā-yı devletüñdür* kelām-ı sâbıħda (6) seħer-ħızlıđe terġib idüp ħāliyā kendünüñ seħer-ħızlıđın (7) beyān ider ve seħer vaħtinde zıkr-i Ḥaħ itdüğün zıkr ider (8) bundan daħi maħşud ħayırılara tervīcdür pes murāda nazar (9) *cān-ı ħāceden* murād cān-ı ħāce-i kā’inātdur ‘aleyhi’ş-şalātu (10) ve’s-selām ve *ħaħħ-ı ħadīmden* murād rüħ-ı insānī muħaddemā (11) ħazret-i ‘indiyet-i İlähiyyede mürebbī olduğudur ve ‘ahd-i (12) *dürüstden* murād *elüstü birabbikum*⁶⁵¹ nidāsında olan *belā* ahdidür ve (13) *du‘ ā-yı devletden* murād ħazret-i Ḥaħħı esmā-yı ħüsni ile zıkrdür (14)

(2) Sirişk-i men ki zi-tūfān-ı Nūħ dest be-burd

Sirişk (15) ve eşk ikisi bir ma‘nāyadır gözyaşı dimekdür *dest burden* (16) ve dest yaften ħālīp olmaħ ve zafer bulmaħ ma‘nāsınadır ya‘ nī (17) *benüm gözüm yaşı ki tūfān-ı Nūħa ħālīp oldı*

Zi-levħ-i sine (18) neyārist naħş-ı mühr-i tu şust

Neyārist rānuñ kesri (19) ve fetħi ile şanı‘ a-ı māzīdür nefy-i ħudret için isti‘ māl (20) olunur zamān-ı māzīde *şust* lafzı māzīdür bunda maşdar (21) ma‘nāsına müsta‘meldür ya‘ nī *sine levħinde ħādir olmadı* [M29b] (1) *senüñ muħabbetüñ naħşını yumağa* murād budur ki tūfān-ı Nūħ zamānı hemān (2) altı ay idi benüm ħod tūl-ı ‘ömrümde nice meşā’ib ü humüm ve nice (3) mesāyib ü ħumüm vāħı‘ olup tūfān-ı Nūħ zamānından ziyāde (4) giryelerüm olup böyle iken zıkrü’llāħ şahife-i

⁶⁴⁹ “Babanın ruhundan alacağın nasihat budur ki ömrün azizdir zāyi geçirme”

⁶⁵⁰ ‘Aded 90.

⁶⁵¹ *أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ* Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (A’râf, 172).

qalbümnden zâ'il (5) olmayup *ke'n-naqşi fi'l-ḥaceri*⁶⁵² şābitdür [ki Nüh 'aleyhi's-selām Receb ayınıñ onuncı gün gemiye binüp Muḥarremüñ onuncı gün *ki 'Āşurā günidür* gemiden çıqdı ki altı ay olur]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Eşkle taşviri (6) gitmez qalbden

*Lā yezilü'l-mā'e naqşen fi'l-ḥacer*⁶⁵³

(3) Be-kun mu'āmelei vîn (7) dil-i şikeste be-ḥar

Bir mu'āmele eyle bu şınıq göñli şatun al (8)

Ki bā-şikesteği erzed be-şad hezār dürüst

Ki şınıqlığı ile diger (9) *yüz biñ dürüst* murād budur ki *enā 'inde'l-münkesireti kulübühüm*⁶⁵⁴ (10) feḥvāsı delālet ider ki Ḥaḳ te'ālā göñli şınıq olanlar qatındadır (11) öyleye şınıq göñli almaq ḥazret-i Ḥaḳḳı bulmaq olur lācerem (12) bunuñ gibi göñli yüz biñ bütün olup ğaflet ü ğurūrda (13) olan göñülden yegdür

(4) Melāmetem be-ḥarābī me-kun ki mürşid-i 'ışq

(14) Beni ḥarāblıq eyle melāmet eyleme ki 'ışq mürşidi

Havāletem be-ḥarābāt kerd (15) rüz-ı nuḥist

Beni ḥarābāta ḥavāle eyledi o günki günde ya'nī ezelde (16) murād budur ki 'imāret-i 'uqbā ile 'imāret-i dünyā bir yerde cem' (17) olmaz bize 'ışq mürşidi dünyāmuz ḥarāb olup āḥiretimüz (18) ma'mūr olmak sevq eyledi

Beyt.

--+---/-+---/-+---/-+--

'Aql guftā ḥānmānet bāz (19) vīrān sāht 'ışq⁶⁵⁵ (5)

Guftem ey nādān çi vīrān in (20) zamān ma'mūr sāht

(5) Be-şıdḳ küş ki ḥürşid zā'id (21) ez-nefesest

Şıdḳa duruş ki güneş doĝa nefsiñden [M30a] (1)

Ki ez-durüg siyeh-rüy geşt şubḥ-ı nuḥust

Ki yalandur qara (2) *yüzlü oldı o günki şubḥ ya'nī şubḥ* ikidür evvelki şubḥ (3) *kāzibdür* şoñrağı şubḥ şādıḳdur şubḥ-ı *kāzibüñ* ardınca (4) *qarañluq* olur pes *kāzibüñ* yüzi *qaralığına* bu delıldür (5) ve şubḥ-ı şādıḳuñ *nefsi* ardınca güneş doĝar pes sen daḡı (6) *şıdḳa duruş* ki *nefsiñden* āftāb-ı ma'nevī *ṭulū'* ide

⁶⁵² كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ Taş üzerindeki yazı. (Hadis) Bu ibare bir hadis içerisinde geçmektedir. Hadisin tam hali şu şekildedir: الْعِلْمُ فِي الصَّغَرِ كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ Küçükken yapılan (öğrenilen) ilim, taş üzerindeki yazı gibidir. Makasidu'l-Hasene, Hadis No: 705.

⁶⁵³ لا يزيل الماء نقشا في الحجر ... بل يزيل النقش في وجه الورق Su taşa bulunan nakışı yok edemez. Bilakis yaprağın üzerinde bulunan kaktışı yok eder. Rūhu'l-Beyān, 7. Cüz, s. 156.

⁶⁵⁴ أَنَا عِنْدَ الْمُنْكَسِرَةِ قُلُوبُهُمْ Ben, kalpleri kırılmışların yanındayım. (Hadis-i Kudsî) Kaynak Kitap: Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, I/203.

⁶⁵⁵ Kemâl Hocendî, *Divân-ı Kemâl-i Hocendî*, (Tashih ü Mukâbele: Ahmed Keremî), Silsile-i Neşriyat-ı Mâ, Tahran 1372, G.286/4, s. 108.

(7) Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Kāzibūñ şöñunda zulmetdür bunı gör şādık ol (8)

Uydurur ardınca şemsi şıdıkla her-bār şubḥ

(6) Dilā tam‘ a me-ber ez-luṭf-ı (9) bī-nihāyet düst

Me-ber lafzı feth-i mīm ve zamm-ı bā ile büriden (10) lafzından nehydür ya‘nī *ey gönül tam‘a kesme dostuñ nihāyetsüz* (11) *luṭfuñdan*

Çü lāf-ı ‘ışk zedī ser be-bāz çābük ü çust

(12) Zamm-ı cīm-i ‘Acemī ile mürādif-i çābükdür [zamm-ı cīm ‘Arabī ile māzīdür cüsten lafzından ve ism-i maşdardur] murād budur ki gāhī evvelā (13) feyz feyz-i tarīkat u sedd-i bāb-ı ḥaḳīkat olur sālīk ol (14) bābdan ümīd kesmek revā degüldür belki sa‘y ve küşiş gerekdür (15) ki *men kara‘e’l-bābe ve lecce velece ve men talebe ve cedde vecede*⁶⁵⁶ pes ‘ādetu’llāh (16) böyledür ki evā’il-i sülükda sedd-i bāb ider tā ‘āşık-ı (17) şādık ile ra‘nā ve nāzik-dil mümtāz ola

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Bilmeyince (18) ‘āşıkūñ şıdıkın vefāt itmez ḥabīb

Görmeyince ḥastanuñ (19) derdın devā itmez ṭabīb

(7) Şudem zi-dest-i tu şeydā-yı (20) küh u deştu henüz

Ol dem senüñ elüñden tağ u şahrā (21) *delüsi ve henüz*

Nemī-kunī be-terahḥum niṭāk-ı silsile süst

[M30b] (1) *İtmezsen merḥamet ile zincīrūñ kuşağını ya‘nī düğümini gegşek* (2) tā ki bendden boşanup ḥalāş baña müyesser ola

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Yār ḥubbn (3) nice terk idüp olam meşğül-i ğayr

Zülfi zincīri müselsel gerden-i (4) cānumdadur

Murād budur ki Ḥaḳ te‘alā beni zincīr-i muḥabbetine bağlamışdur (5) ben anuñ dīvānesi olup tağ u şahrāları dolanuram ve eger (6) bağıımı gegşek eylese benden boşanan kendü kolayıma gider idüm (7) terahḥüm eyleyüp zincīrümü gegşek eylemez yā ki anuñ zabtında ve muḥabbeti (8) kaydında olam bu tağdırce terahḥum-ı menfiye kayddur nefye kayd degüldür (9)

(8) Be-‘ilm-i āsafı er dil be-cūyiyem kunīd

Āsaf Süleymān peygamberüñ (10) vezīrinüñ ismidür ki şāḫi-i ‘ilm idi anuñçün dir (11) *eger Āsafā menşüb ‘ilm ile gönülümü ararsañ dirler*

⁶⁵⁶ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَّ وَلَجَّ وَ مَنْ طَلَبَ وَ جَدَّ وَ جَدَّ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Bir kapıyı da ciddi çalana elbet kapı açılır. (Kelām-ı Kibār)

Ki (12) h̄āce h̄ātem-i Cem yāve kerd ü bāz be-cüst

Ki hoca ya' nī ḥāzret-i (13) *Süleymān 'aleyhi's-selām ḥātem-i salṭanatı yāvī kıldı ve girü aradı* murād (14) budur ki ehl-i dillerüñ ḳalbi ve himmeti ḥātem-i Süleymān (15) gibi pādşāhların sebep-i salṭanatıdır ve her kim ki dil-cüy (16) ola salṭanat bulur ya dünyāda yā ' uḳbāda ba' zı nūsaḥda beyt-i sābıḳuñ bedeli bu beyt (17) vāḳı' olmış

(9) Zebān-ı mūr ber-Āşaf dırāz geşt (18) ez-ān

Ḳarıncañ dili Āşafa uzadı andan (19)

Ki h̄āce h̄ātem-i Cem yāve kerd ü bāz ne-cüst

Ki h̄āce Cem ḥātemin yāvī kıldı girü aramadı [*Cem muṭlaḳā ulu pādşāh ma' nāsına isti' māl olunur öyleye Süleymān 'aleyhi's-selām ḥāzretine vesā'ir ulu pādşāhlara ıtlāḳı cā'izdür*] murād budur ki hem kim ki [M31a] (1) sebep-i salṭanatı zāyi' idüp girü anı ṭaleb itmeye mūr gibi (2) ḥaḳır olanlardan ṭa' n işitmege lāyık olur ve murād salṭanattan salṭanat-ı (3) āḥiretdür ve anuñ ḥātemi ḳalb-i selımdür *yevme lā yenfe' u mālün* (4) *velā benün illā men ete'llāhe bi-ḳalbin selim*⁶⁵⁷ pes küfr ü ' işyāndan ve meyl-i (5) cihāndan fāriḡ olan ḳalb ḥātem-i Süleymān 'aleyhi's-selām dur (6)

(10) Merenc Ḥāfiḡ u ez-dilberān ḥifāz me-cüy

Ḥifāz kesr-i hā ile muḥāfaḡa (7) ve ḥimāyet ma' nāsınadır ma' nā-yı mışrā' budur ki *incinme Ḥāfiḡ* (8) *dilberlerden ḥimāyet ve 'ināyet isteme*

Günāh-ı bāḡ çi bāşed çü in dıraḡt (9) ne-rust

Baḡuñ ne günāhı olur çün bu ağaç ya' nī dıraḡt (10) *ḥifāz bitmedi* murād *dilberān* lafzından ma' nā-yı lügavīsidür ya' nī (11) gönül elçilerüne dünyānuñ zehārif ü nuḳūşıdır bunlardan vefā ve ḥimāyet (12) ricā etmek ḥaṭādur ki dünyāda vefā ve beḳā ağacı bitmemişdür

Beyt (13)

---/---/---/---/---

Dünyā güzellerinden ey isteyen vefāyı

Yok nesneyi ararsan yok nesne (14) hiç bulunmaz

VELEHU EYẒAN [G.21]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Revāk-ı manzar-ı çeşm-i men āşiyāne-i tüst

Revāk (15) bunda çarṭaḳ ma' nāsınadır [bunda didi zīrā her nesnenüñ şāfisine daḡı revāk dirler] [*manzar* nazargāh ma' nāsınadır] ve bunda olan izāfet izāfet-i (16) beyāniyyedür *āşiyān* ve *āşiyāne* yuva ma' nāsınadır ma' nā-yı mışrā' (17) budur *ki benüm çeşmüm manzarı çarṭaḳı senüñ yuvañ ya' nī mekānuñdur* (18) [vaḳṭā ki feyz-i İlāhī şerāiṭin beyān itdi ise cānib-i Ḥaḳdan ṭaleb tecellī idüp anı zıkr ider]

Kerem-nümā vü fūrūdā ki ḥāne ḥāne-i tüst

⁶⁵⁷ *يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ / إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ* O gün, ne mal fayda verir ne de evlāt. Ancak Allah'a kalb-i selim (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur). (Kur'ân, Şu'arā 6/88-89).

Nümā nümüden lafzından emrdür (19) *fürūdā* fürüd-âmeden lafzından emrdür ma' nâsı aşığa gel dimekdür (20) binitden inmege daği fürüd-âmeden dirler ma' nâ-yı mışrâ' budur ki (21) *kerem göster aşığa gel ki ev senüñ evüñdür* murād müşâhede-i Hâk [M31b] (1) ve tecellî taleb itmekdür

(2) Be-zülf ü hâl u haṭ ez-‘arîfân rubûdî dil

(2) *Zülf ü hâl u haṭ ile ‘arîflerden kapduñ göñli* [ba' zı nüsaḥda be-zülf yerine be-luṭf vâkı' olmuş bunuñ lafz cihetinden laṭifeye münâsebeti vardur lîkin ma' nâ i' tibâri ile zülf evvelîdür ki dâm oldur ve ğayb-ı hüviyyet aña virilür ve dâneye münâsibdür ki hâlden murād oldur]

Laṭîfehâ-yı ‘aceb (3) zîr-i dâm u dâne-i tüst

‘Aceb laṭîfeler senüñ ağuñ ve dânuñ altındadır (4) murād ğayb-ı hüviyyet ve ‘âlem-i ğayb ve ‘âlem-i berzah ile sâlik-i ‘arîf (5) olanları kendüñe cezb itdüñ dimekdür

(3) Dilet be-vaşl-ı gül ey bülbül-i (6) seher hoş bād

Senüñ göñlüñ gül vaşlı ile ey seher bülbülü hoş olsun (7)

Ki der-çemen heme gülbāng-ı ‘aşîkâne tüst

Ki çemende dükeli senüñ (8) *‘aşîkâne âvâzuñdur* murād seher-ḥîz olup zâkir olanlarıñ feyz-i (9) Hâkka vâşıl olup vuşul ila'llâh ḥâşıl kıldukların beyân ve anlara (10) istihsândur

(4) ‘îlâc-ı za' f-ı dil-i mâ be-leb havâlet kun

Bizüm göñlümüzüñ (11) *za' fi ‘ilâcın lebe havâle eyle*

Ki ân müferriḥ-i yâkût der-ḥızâne-i tüst

(12) *Ki ol müferriḥ yâkûti senüñ ḥazîneñdedür* murād kelâm-ı İllâhî ile kuvvet-i (13) ḳalb taleb itmekdür

(5) Be-ten muḳaşşırım ez-devlet-i mülâzemetet

Ten ile (14) *muḳaşşırım senüñ mülâzemetüñ devletinden*

Velî ḥulâşa-ı cân (15) ḥâk-ı âstâne-i tüst

Velî cānuñ zübdesi senüñ eşiğüñ (16) *toprağıdır* murād Mi' râc-ı cismâniye isti' dādum yoğdur (17) ammâ Mi' râc-ı rûḥânî bende ḥâşıldur dimekdür [ba' zı zurefâ eḥibbâ-yı büzürg-vârdan dür olup bu beyti mektûbda yazup 'arz-ı ihlâş itmişdür]

(6) Men ân niyem ki (18) dihem naḳd-i dil be-her şühî

Ben ol degilüm ki virem göñül (19) *naḳdın her şühâ ya' nî her maḥbûba*

Der-i ḥızâne be-müḥr-i tu vü nişâne-i (20) tüst

Ḥazînenüñ ḳapusu senüñ mihrüñ ve senüñ ‘alâmetüñ (21) *iledür* murād benim [M32a] (1) ḳalbimüñ ta' alluḳı mâsivâya degüldür dimekdür

(7) Tu ḥod çi lu' beti ey şehsüvâr-ı (2) şîrînkâr

Lu' bet aşlda oyun için düzilen nesnelere dirler (3) bunda *lu' bet* bâz dimekdür ya' nî *sen nice mutaşarrıfın ey çabük* (4) *ve yügrek ve ḥûbkâr*

Ki tûsenî çü felek râm-ı tâziyâne-i tüst

Tüsen (5) lafzı feth-i sîn ile küre dimekdür ve harf-i yâ vaḥdet içündür (6) ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *felek gibi bir küre senüñ kamçıña muḥî'dür* (7) murâd ḥâzret-i ḥaḳḳuñ ḳudret-i kâmile sin beyândur

(8) Çi cāy-ı men (8) ki belâgzed sipihr-i şu' bdebâz

Ne benüm yerüm ki ḫayranur ḥoḳḳabâz felek (9) [ne benüm yerüm demegüñ ma' nâsı baña ne i' tibâr dimekdür ya' nî senüñ ḫilelerüñden felek gibi ḥoḳḳabâz ḫayranacaḳ baña ne i' tibâr ve ne ḳudret ki ḫayranayım]

Ez-in ḫiyel ki der-enbâne-i bahâne-i tüst

Ḫiyel kesr-i ḫâ ve feth-i yâ ile cem' -i ḫiledür (10) *enbân* ve *enbâne* toğuracaḳ ma' nâsinadur ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *bu ḫilelerden* (11) *ki senüñ behânuñ toğuracağındadır* murâd mükâyed-i Ḥaḳḳı beyândur (12) ki *ve mekeru ve mekera'llâh va'llâhu ḫayru'l-mâkirin*⁶⁵⁸ ḫasebince mekr-i Ḥaḳdan ḫavf (13) gerek ki ḡâlib-i muḫlaḳdur

(9) Sürüd-ı mecliset eknün felek be-raḳş âred

(14) *Senüñ meclisüñüñ iri şimdi felegi raḳşa getürür*

Ki şî' r-i (15) Ḥâfız-ı şîrin-süḫan terâne-i tüst

Ki tatlu sözlü Ḥâfızuñ şî'ri (16) *senüñ terâneñdür* murâd kelâm-ı lezîzüñ ve şî' r-i belîğüñ te'sîrin (17) beyândur ki Resûlullâh 'aleyhi's-selâm buyurur *inne mine'l-beyâni li-siḫren* (18) *ve inne mine's-şî're li-ḫikmeten*⁶⁵⁹

VELEHU EYŻAN [G.22]

[Fâ' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Dil serâperde-i muḫabbet-i üst

(19) *Göñül anuñ muḫabbetinüñ iç ḫavlısıdır* [vaḳta ki ḫaleb-i tecellî ḳıldı ise feyz-i İlâhî irüp göñli ve gözi anuñ ile ḫolup fazl-ı Ḥaḳ ḫâşıl olduğın beyân ider]

Dîde âyinedâr-ı ḫa' lat-ı (20) üst

Göz bebegi anuñ yüzünüñ âyinedârıdır murâd budur ki muḫabbet-i (21) Ḥaḳ benüm derün-ı dilimdedür mücerred zikri lisânında degüldür [*dîde* göz bebegi ma' nâsına ve muḫlaḳ göz ma' nâsına isti'mâl olunur ve dîden lafzında ism-i mef'ül şîğasıdır görülmüş dimek olur bunda evvelki ma' nâ murâd olmaḳ zâhirdür]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Cân u [M32b] (1) göñülden gerekdür ḫâlîḳı zikr eylemek

Yoḫsa yâ Allâh dimekliküñüz (2) olur her dile

⁶⁵⁸ وَمَكْرُوهٌ وَمَكْرُوهٌ وَاللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. (Kur'an, Âli İmrân 3/54).

⁶⁵⁹ إِنَّ مِنَ الْبَيَانَ لِسِحْرًا، وَإِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لِحَكْمَةً Bâzı hikmetli şiirler vardır ki sihir tesiri gösterir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2015, c. 3, Hadîs No: 5007, s. 620.

Ve gözüm ağı anuñ āysinesi olur dīde dā'im anuñ (3) müşāhedesin ider pes benden ol nice gā'ib olur

Beyt

Cemālūke (4) fi-⁶⁶⁰ aynī ve zikrūke fi-femī⁶⁶⁰

Ve ḥubbuke fi-ḳalbī fe-keyfe tağību

(2) Men ki (5) ser der-neyāverem be-dü kevn

Ben baş indirmezem iki cihāna

Gerdenem (6) zīr-i bār-ı minnet-i üst

Boynum anuñ minneti yūki altındadır murād budur ki (7) her kimseden istiğnā idüp 'arz-ı ḥācet itmeme mümkündür ammā Ḥaḳdan (8) istiğnāya imkān yoḳdur ki her vechile ihtiyācum muḳadderdür ḥuṣūṣan (9) ol ma' ṣūḳ-ı ḥaḳīḳī ben 'aşıḳ-ı ṣādīḳam

Beyt

-+---/-+---/-+---/--+

Ḥāceti kesdüm (10) ḳamū kesden velī senden degül

Ḳanḳı 'aşıḳdur o kim ma' ṣūḳa muḥtāc (11) olmaya

(3) Tu vü tūbā vü mā vü ḳāmet-i yār

Ḥiṭāb-ı 'āmmdur 'amāya ya' nī (12) *ey 'aşıḳ olmayan sen ve tūbā ağacı ve biz ve yār ḳaddī* ya' nī (13) saña ol gerek bize bu gerek

Fikr-i herkes be-ḳadr-i himmet-i üst

Her kimsenüñ (14) *fikri anuñ himmeti miḳdārıdır* murād budur ki 'uluvvu'l-himmeti mine'l-īmān⁶⁶¹ (15) mücebince 'aşıḳuñ himmeti vuṣlat-ı Ḥaḳ te'ālā 'āmīnūñ himmeti (16) vuṣul-i cennet ü māsivādur

Beyt

+++/-+--/+--

Rüy-ı tu bāyedem ne bāğ-ı behişt (17)

Çikunem büstān-ı dīrīne

(4) Men ki bāšem der-ān ḥarem ki ṣabā

Lafz-ı (18) ki ṣabā merhūndur

Perdedār-ı ḥarīm-i ḥurmet-i üst

Ben kim olam ol (19) *ḥaremde ki ṣaba yili anuñ 'izzeti ḥarīmīnūñ perdedārıdır* murād (20) ḥazret-i Ḥaḳ dergāhınuñ 'uluvvını ve şeref ü şānını beyāndur ki (21) ol ḥazretūñ perdedārı ki Cebrā'il-i emīn ve melā'ike-i muḳarribīn ola [M33a] (1) beşer-i 'aşıye ne ḳadr u ḥayyız vardur

(5) Ger men ālūde dāmenem çi ziyān⁶⁶²

⁶⁶⁰ "Gözümde senin güzelliğın ve dudağında senin zikrin (var iken), sen nasıl kaybolacaksın?"

⁶⁶¹ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliği imândandır.

⁶⁶² Çi ziyān ifādesi derkenarda çi 'aceb olarak yer almaktadır.

Eger (2) ben etegi bulaşmış ya' nî mülevveş isem ne ziyân

Heme 'âlem güvâh-ı 'ışmet-i (3) üst

*Dükeli 'âlem anuñ 'ışmet ve 'iffetinüñ şâhididür murād 'aşinüñ (4) 'ışyanından
hazret-i Hâkkuñ küddüsiyyetine noķşan gelmedüġün beyândur (5)*

(6) Devr-i Mecnün güzeşt ü nevbet-i mâst

Mecnünuñ zamānı geçdi bizüm (6) nöbetimüzdür ya' nî şimi zamān bizümdür

Herkesi penc rüz nevbet-i üst

(7) Her bir kimsenüñ biş gün nöbetidür murād budur ki dünyā dāru'l-bekā degüldür

(8) hemān 'amel ü tã' ata mübâderet ve müsâra' at gerek ki tã hayruñ âfeti çoķdur (9)

Bejt

+ ---/ + ---/ + --

Bugün ey h̄'ace sa' y it eyle tã' at

Dimişlerdür çü fi't-te 'h̄ir (10) âfâķ

(7) Milket-i 'âşıkî vü genc-i tarab

'Âşıkluķ memleketi ve şādilik bucaġı (11) ya' nî bunlar ki benüm için hâşıldur

Her çi dârem zi-yümn-i devlet-i üst

(12) Her ne var ise anuñ devleti bereketindendir murād budur ki 'âşık-ı Hâķ olup

*(13) dünyā kulluġından âzād olmaķ bir mülke pādşahlıķdur ve küşe-i ferâġatde (14)
oturub dünyā ġamından hâlâş bulmaķ mü'ebbed şādilikdür ve bunlar 'inâyet-i (15)
Hâķ eserleridür ki ben gedāya naşib oldı*

Kıf' a

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

'Aceb müflis gedā (16) idi bu gönlüm kişver-i ġamda

Ben anı cām-ı 'ışķ ile feraķ mülkine şâh itdüm

Şerār-ı (17) âhile itdüm libāsum bir binek ķaftān

Başumda şu' le-i āhı baña zer-i şebġâh itdüm (18)

Sürürî başuma sulţān iken oldum aña bende

Gedā idim şeh oldum şanma ben terk-i cāh itdüm (19)

(8) Men u dil ger fedā şudim çi şud

Ben daġi göñül eger fedā olduķ ise ne oldı (20) ya' nî ne ziyân oldı

ġaraz ender-miyān selāmet-i üst

*Ya' nî ġaraz aşlı ve maķşud-ı (21) külli ortada anuñ selāmetidür murād budur ki nefsi
ve murādāt-ı ķalbi fedā itmek gerek tã ki hūķūk-ı Hâķ te' alā [M33b] (1) ve
müşāhede-i hazret-i Mevlā selāmet kıla*

(9) Bî-hayāleş mebād manzar-ı çeşm

Anuñ (2) hayālinsüz olmasun göz nazargāhı

Z'ân ki in küşe hâş-ı halvet-i üst

(3) *Zirâ bu köşe anuñ halvet-i hâşıdır* murâd budur ki gözi gayra nazardan fâriğ (4) kılmak gerek ki hayâl-i Hağdan hâlî olmaya ve her neye nazâr iderse anda müşâhede-i (5) Hağ kılmak gerek ki 'ayn 'ayn-ı 'ibret için halk olmuşdur

(10) Her gül-i nev ki (6) şud çemen-ârây

Her yekî gül ki oldu çemen bezeyici

Eşer-i reng ü büy-ı şöbet-i (7) üst

Anuñ şöbeti koğusunuñ ve renginüñ eşeridür murâd budur ki gül ki (8) reng-i laţîfi ve büy-ı tayyibi vardur 'âlem-i İlâhiyyeden gelmişdür hazret-i Hağkuñ (9) şöbet-i ma'nevîyesinüñ eşeridür böyle reng-i hûb ve büy-ı maħbûb (10) ile çemen bezmgâhını müzeyyen kılmışdur

(11) Fağr-ı zâhîr me-bîn ki Hâfız-râ

Fağr-ı (11) zâhiri görme ki Hâfızuñ

Sîne gencîne-i muħabbet-i üst

Sînesi anuñ (12) muħabbeti hâzînesidür murâd budur ki gınâ-yı qalbi olana ve muħabbet-i Hağ ile (13) tolana fağr-ı zâhirden gam yoğdur

VELEHU EYŖAN [G.23]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilât]

(1) Ser-i irâdet-i mâ dâstân-ı (14) hâzret-i düst

Bizüm irâdetimiz başı ve dost hâzretinüñ işigi (15)

Ki her çi ber-ser-i mâ mî-reved irâdet-i üst

Ki her ne ki bizüm başımız üzre gider (16) ya'nî vâkı' olur anuñ irâdetidür murâd budur ki ben mürîdlük başını yâ rızâ (17) ve teslim başını âstâne-i dostdan kaldırmazam ve anuñ kafasına rızâ (18) virmişimdür bunda tenbîh vardur ki mürîdde mülâzemet dergâh-ı Hağ (19) ve teslim-i rızâ gerek [vağtâ ki fazl-ı Hağ hâşıl olduğın beyân kıldı ise kendü teslim ü rızâ üzre olup dergâh-ı Hağğa mülâzemet itdüğün beyân ider]

(2) Nazîr-i düst ne-dîdem egerçi ez-meh u mihr

Dostuñ (20) nazîrin görmedüm egerçi aydan ve günden

Nihâdem âyinehâ der-muğâbil-i ruğ-ı (21) düst

Kodum âyineler dostuñ [M34a] (1) dağı muğâbilinde murâd hazret-i Hağkuñ neddi yok idüğün (2) beyândur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Nigârâ men tü-râ hemtâ ne-dîdem

Ne-dânistem tü-râ hem-râ ne-dîdem (3)

(3) Şabā zi-ḥāl-i dil-i teng-i mā çî şerḥ dihed

Şabā bizüm tar gönümüz ḥālinden (4) *ne şerḥ vire ya' nī ne şerḥ ide*

Ki çün şikenc-i varaḫhā-yı gonca tu ber-tüst

Lafz-ı *şikenc* (5) kesr-i şın ve feth-i kāf ile bunda büklüm ma' nāsınadır [bunda didi zirā kızıl yılan ve şaklamış ma' nāsına daḥi gelür] ve lafz-ı *tu* iki yerde (6) işbā' iledür bunda *kat* ma' nāsınadır [bunda didi zirā kaymak ve tut ma' nāsına daḥi gelür] ma' nā-yı mışrā' budur ki *gonca varaḫklarunuñ* (7) *büklümi gibi kat kat üzredür* murād budur ki ḳalbūñ gumūmı ve niyyatı ve esrārı (8) çoḳdur anı ḥāricden kimse bilmek imkānı yoḳdur

(4) Ne men sebū-keş-i in deyr-i (9) rind-süzem u bes⁶⁶³

Sebū-keş vaşf-ı terkībīdür ve destī çekici dimek olur (10) *rind-süz* daḥi vaşf-ı terkībīdür rind yaḳıcı dimek olur bes bā-yı ' Arabī ile (11) bunda ancak ma' nāsınadır ma' nā-yı mışrā' budur ki *ben ancak bu rind yaḳıcı* (12) *kilīsānuñ destī çekicisi degülem*

Besā serā ki der-in āstāne ḥāk-ı sebüst

[Bu mışrā' ada nüsaḥ muḥtelifedür bu faḳir iḥtiyār itdügi enseb olandır] (13) *besā nice* ma' nāsınadır serā lafzında olan elife elif-i ıtlāḳ dirler (14) olmasa daḥi ma' nāya ḥalel gelmez olması ḥüsn ü leḫāfet virür ma' nā-yı (15) mışrā' budur ki *nice baş bu eşükde destī topraḡıdır* murād *deyrden* (16) ' ibādeḥānedür *rind-süz* olduḡı şevḳ u ḥālet virüp helāk (17) itdügidür *sebū-keş* olmaḳ şarābı destī ile içmekdür ki keşret-i şurb-ı (18) ḥamrdan ' ibāretdür bunda murād vāfir-i ' ışḳ-ı İlähī nüş itmekdür (19) ve niceler tārik-i dünyā olup ' ibādeḥānede vefāt bulup (20) başı ḥāk olup ol ḥākden destī düzülüp lācerem anuñ başı (21) destī topraḡu olmuşdur

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Destī ne-dīd ' aşıḳ-ı miskīn be-gerdenī

Tā rüzgār-ı ḥāk-ı vücūdeş sebū ne-kerd

[M34b] (1) Pes ' aşıḳ-ı Ḥāk olup ḫālib-i vuşlat olan ol ḫālebde ölmek gerek (2)

Beyt

+++/-++-/++-

Gerçi ne'tvān be-düst reh burden

Şarḫ-ı yārīst der-ḫāleb murden

(5) Meger (3) tu şāne zedī zülf-i ' anbe-r-efşān-rā

Meger sen taraḫ urduñ ' anber saçıḳı (4) *zülfē*

Ki bād ḡaliyesā geşt ü ḥāk ' anber-büst

[Ba' zı nüsaḥda bād yerine ḥāk ve ḥāk yerine bād vāḳı' olmuşdur] *ḡāliye* ḳāliye misk (5) direkleridür ve *sā* bunda edāt-ı teşbīhdür ma' nā-yı mışrā' budur (6) ki *yil ḳāliye*

⁶⁶³ *Rind-süzem vü bes* lafzı derkenarda *rind-süz şudem* şeklinde yazılmıştır.

misk gibi oldu ve toprak 'anber koçuludur murād budur ki 'ālem-i (7) hüviyyetden neşr-i feyz eyledüñ ki hevā-yı nefis ve hāk-i beden mu'atţar oldu (8)

(6) Nişār-ı rüy-ı tu her berg-i gül ki çemenest

Senüñ yüzüñe nişār olsun (9) *her gül yaprağı ki çemendedür* [nişār şaçar ki bir kimsenüñ üzerine şaçarlar ve anuñ için fedā iderler]

Fedā-yı kıdd-i tu her serv-i bun ki ber-leb-i cüst

[Her mışrā' cümle-i du'āiyyedür] (10) *senüñ kıddüñe fedā olsun her serv dibi ki ırmağ kenarı üzredür* murād (11) her cemīli cemāl-i İlahī için terk itmekdür ki *len tenālū'l-birra hattā tünfikū* (12) *mimmā tuhibbun*⁶⁶⁴ pes 'aşık-ı Hāk cümle mäsivāyı anuñ için terk itmek gerek

(7) Zebān-ı (13) nāţıka der-vaşf-ı şevk-i ü lālest

[Söyleyici dil demek olur] *nefs-i nāţıkanuñ dili anuñ şevki* (14) *vaşfında dilsüzdür* [Ba'zı nüsahta 'Zebān-ı nāţıka der-vaşf-ı 'ışk-ı nālānest' vākı' olmuşdur]

Çi cāy-ı kilik-i büride zebān-ı bîhude güst

(15) *Ne dili kesilmiş ve bāţıl söyleyici kalemüñ yeridür* [*bîhude* bîhude lafzından muhaffedür] [ya'nî lisān-ı 'āciz olicağ kalem kınde beyān ider] murād Hāk te'alāya (16) şevk u muhabbeti vāfir idüğün beyāndur ve 'ışk-ı hāldür mağāl ile (17) 'ayān olmaz dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---

Her çi güyem 'ışk-rā şerh u beyān (18)

Çün be-'ışk āyem hacel kerdem ez-ān

(8) Ruğ-ı tu der-dilem āmed murād h'āhem yāft

(19) *Senüñ yañağüñ gönlüme geldi murād bulsam gerekdür*

Çirā ki hāl-i niķū (20) der-kafā-yı fāl-ı neküst

Niçün ki iyü hāl iyü fāl eñsesindedür (21) bunda tenbîh vardur ki tefā'il-i meşrū' memdūhdur

(9) Ne in zamān [M35a] (1) dil-i Hāfiz der-āteş-i talebest⁶⁶⁵

Hāfizuñ gönli bu zamānda āteş-i (2) talebde degüldür

Ki dāğdār-ı ezel hemçü lāle-i hod-rüst

Ki ezel dāğdārıdur (3) *kendüden bitici lāle gibi* bunda tenbîh vardur ki mu'teber ola 'ışk-ı İlahī (4) ezelı olandur [*hodrū* lafzı vaşf-ı terkibidür *rū* bunda rüyiden lafzındandır ki bitmek ma'nāsınadır]

Beyt

⁶⁶⁴ لَنْ تَتَّالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ Sevdiginiz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcansanız, Allah onu hakkıyla bilir. (Kur'ân, Âli İmrân 3/92).

⁶⁶⁵ *Talebest* kelimesinin altına *hevesest* kelimesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak birinci kelime kullanılmıştır.

-+---/-+---/-+--

‘Işkum ey cān ‘ārızı sevmek degül

Dāğ-ı dildür (5) lāle gibi dār-ı Hāğ

VELEHU EYẒAN [G.24]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ān siyeh-çerde ki şīrini-i ‘ālem bā-üst

(6) Ol kara yağız ki ‘ālem tatlulığı anuñ iledür

Çeşm-i mey-gün leb-i hāndān (7) dil-i hurrem bā-üst

Şarāb renglü göz ve güler tudağ ve şād gönül (8) anuñ iledür murād her kimse ki şāhib-i hüsndür mażhar-ı cemāl-i Hāğdur dimekdür (9) egerçi fayık degül ise daği pes her hūbı mir’āt bilüp anda cemāl-i (10) Hāğkı müşāhede kılup ve anı şaṭṭ-ı nazar itmetüp maqşūd-ı aşıl hüsni-i Hāğ (11) olmak gerek

Beyt

+----/+----/+----/+----

Eger der-rüy-ı mihr ü bī-be-çeşm-i dil nazar kerdem

Ne-kerdem cüz (12) ber-ān vechī ki hest āyine-i rüyet

(2) Gerçi şīrīn dehenān pādşāhānend (13) velī

Egerçi tatlı ağızlular pādşāhlardur velī [maḥbūblaruñ ağızı düğümü küçücük olduğün yüzüne teşbīh iderler anuñcün dehan muqābelesinde hātem zikr eyledi ve aña şīrīnlik lāzumdur anuñcün şīrīn didi]

Ū Süleymān-ı zamānest ki (14) hātem bā-üst

O zamānuñ Süleymānidur ki yüzüñ anuñ iledür murād bundan (15) beyt-i evvelde beyān olunan murād taşriḥ gibidür pes egerçi hūblar (16) pādşāhlardur ammā sulṭān-ı hūbān ḥāzret-i subḥāndur ki hātem-i Süleymān (17) ve nefāz-ı emr ü fermān anuñdur ki lehu’l-ḥalku ve’l-emr⁶⁶⁶ ve hüve aḥkemü’l-ḥākimīn⁶⁶⁷ (18)

(3) Hāl-i müşkīn ki ber-ān ‘ārız gedum-gūnest

Müşk gibi beñ ki ol buğdāy (19) ekillü ‘ārız üzredür

Sırr-ı ān dāne ki şud rehzen-i Ādem bā-üst

(20) Ādemüñ yolun uran dānenüñ sırrı anuñ iledür murād budur ki Ādem (21) ‘āleyhisselām ḥilāf-ı emr-i İlāhī bir dāneye meyl idüp cennetden çıkdı [M35b] (1) pes emr-i Hāğka muḥālif niçe nefis ü hevāya mā’il olan cennete nice (2) dāḥil olur hāle meyl-i ḥilāfdan ḥāli degül belki ḥilāfiyātdan (3) bir dānedür

⁶⁶⁶ لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ Şüphesiz ki Rabbimiz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istivâ eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir! (A'râf, 54).

⁶⁶⁷ وَهُوَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ O hâkimler hâkimindir.

Şi'r

Taşilü'z-zünûbe ile'z-zünûbi ve terteci⁶⁶⁸

Derce'l-cinâni (4) ve neyle fevze'l-âbid

Ve nesîte inna'llâhe aḥreçe Âdeme

Minhâ ile'd-dünyâ (5) bi-zenbin vâhidin

(4) Dilberem 'azm-i sefer kerd u Hudâ-râ yârân

Dilberüm 'azm-i sefer (6) eyledi Allâh için yârân ya' nî yârân baña yârî kılıuñ

Çi kunem bâ-dil-i mecrûh ki merhem (7) bâ-üst

Neyleyem mecrûh gönül ile ki merhem anuñ iledür murâd dilberden (8) ḥazret-i feyz-i İllâhîdür ve seferinden murâd anuñ a' râzıdur ki müstelzimdür (9) zuhûr-ı feyzî ki andan kalb-i sâlik mecrûh olur murâd dilberden (10) şeyh u mürşiddür anuñ seferinden murâd mürîdüñ müfâraḳatidür yâ zâhiren (11) yâ bâḫinen

(5) Rûy-ı ḥûbest ü kemâl u hüner ü dâmen-i pâk

Çünkü böyledür

Lâcerem himmet-i pâkân-ı dü 'âlem bâ-üst

Lâbüd iki cihânuñ pâklerinüñ (12) himmeti anuñ iledür murâd budur ki uḫlubü'l-ḥayra 'inde ḥisâni'l-vücûhi⁶⁶⁹ ḥasebince (13) yüzi güzel olup ehl-i kemâl ü tâ'at ve erbâb-ı 'ışmet (14) ü 'iffet olanlar ile evliyâ-yı 'azâm ve melâ'ike-i kirâm himmeti karîn olur (15)

(6) Bâ-ki in nükte tevân guft ki ân sengin-dil

Bu nükteyi kime dimek olur ki (16) ol taşa mensüb gönüller [guft aşlda mâzîdür bunda maşdar ma' nâsinadur]

Geşt mâ-râ vü dem-i 'İsâ Meryem bâ-üst

(17) Katl eyledi bizi ḥâlbuki 'İsâ Meryem nefesi anuñ iledür murâd (18) zuhûr-ı şîfat-ı kâhr u celâldür Ḥazret-i Ḥudâvend cemâlden ne'üzü bi'llâhi min-ḳahrihi ve celâlihi⁶⁷⁰

(7) Ḥâfız ez-mu' tekidânest girâmî dâreş

Ḥâfız mu' tekidlerdendür anı muḫterem dut

Z'ân ki baḫşâyış-i bes rûh-ı mükerrerem bâ-üst

[M36a] (1) *Zirâ çok teraḫḫum-ı cân-ı mu'azzam anuñ iledür murâd budur ki her kim ki mu' tekid (2) ve ehl-i taḳvâ ola inne ekremeküm 'inda'llâhi etḳâlüm⁶⁷¹ mücebince*

⁶⁶⁸ "1) Sen günâhı günâha ulaştırırsın yani ard arda günâh işlersin ve âbid insanların ulaştığı cenneti ricâ edip âbidin kazancını talep edersin. 2) Sen Allâh'ın Âdem'i (a.s) bir günâh üzerine cennetten çıkarttığını unuttun." Bu şiir İbn Ebi'd-Dünyâ'nın zikrettiği bir hadis içerisinde Mahmûd el-Verrâk'a ait olarak gösterilmiştir. (Ebi'd-Dünyâ: Hadis No: 110).

⁶⁶⁹ أَطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جَسَانَ الْوُجُوهِ Hayrı, gülyüzlü kimselerden isteyiniz. (Hadis) Hilvetü'l-Evliyâ, İbn Naîm, Hadis No: 3741.

⁶⁷⁰ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ قَهْرِهِ وَجَلَالِهِ Arapça İbâre, Kahrından ve celâlinden Allâh korusun!

⁶⁷¹ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاهُ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız,

‘izz-i hażret-i (3) İlahiyyede mu‘azzez ü mükreremdür pes aña tekrım ü ta‘zım lâzumdur

Beyt (4)

+ + -- / + + -- / + + -- / + + --

‘İzzet olur kim hużūr-ı Haķda olasın ‘aziz

‘İzzete şayma anı kim gide (5) ‘azl ü mevt ile

VELEHU EYZAN [G.25]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Dārem ümīd-i ‘āṭifetī ez-cenāb-ı dūst

(6) ‘*Āṭifetī* ve *cināyetī* lafzlarında olan ḥarf-i *yā* tenkır içündür nekre (7) ma‘ nāsı virilür ya‘ nī ta‘ yin murād olmaz pes ma‘ nā-yı mışrā‘ evvel budur ki (8) *dutarın meyl ümīdini dost cenābından* [çün sülükdan çok aḥvāl beyān eyledi ise ḥāliyā mürīd tevbe eyleyüp dergāh-ı Haķka ināyet itmek ve istiğfār idüp cür’et itmek niçe gerek anı beyān ider]

Kerem cināyetī vü ümīdem be-‘afv-ı (9) üst

Cināyet eyledüm ve ümīdüm anuñ ‘afvunadır murād budur ki ‘ışyānum (10) vardur ammā hażret-i Haķdan meyl ü ināyet ricā iderin ki *allāhümme inneke* (11) ‘*afuvvun tuḥibbu’l-‘afve fā‘fü ‘anni*⁶⁷² ḥasebince ‘afv umarın

(2) Dānim ki (12) bugzereḍ zi-ser-i cürm-i men ki ü

Bilürin ki geçer benüm günāhum başından (13) *ki o*

Gerçi perīveşest velīkin firīşte-ḥūst

Egerçi perī (14) *gibidür ammā firīşte-ḥūdur* murād budur ki hażret-i Haķ *ya‘lemu mā fī-enfüsiküm*⁶⁷³ (15) *ve ya‘fü ‘ani’s-seyyi’āti*⁶⁷⁴ muḳteżāsınca daḥi *ḳul yā ‘ibādiye’l-lezīne* (16) *esrafu ‘alā-enfüsihim lā taḳneṭü min raḥmeti’llāhi inna’llāhe yağfiru’z-zünübe* (17) *cemī‘en*⁶⁷⁵ mücebince günāhdan geçer zīrā egerçi Ḳahḥār u (18) *Zü’l-celāldür ammā Ğaffār u Zü’l-cemāldür* ve bunda tenbīh vardur (19) erbāb-ı sülūkuñ şol kelāmuña ki dimişlerdür mürīd çün tevbe (20) ide hergiz günāh işmeyen kimse gibi dergāh-ı Haķka cür’et idüp (21) taleb-i feyz itmek gerek

O’ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur’ân, Hucûrât 49/13).

⁶⁷² اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُورٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 460, Hadis No: 3513.

⁶⁷³ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ (İddet beklemekte olan) kadınlarla evlenme hususundaki düşüncelerinizi üstü kapalı biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız. Lâkin meşru sözler söylemeniz müstesna, sakın onlara gizlice buluşma sözü vermeyin. Farz olan bekleme müddeti dolmadan, nikâh kıymaya kalkışmayın. Bilin ki Allah, gönülünüzdekileri bilir. Bu sebeble Allah'tan sakının. Şunu iyi bilin ki Allah gafürdür, halîmdir. (Kur’ân, Bakara 2/235)

⁶⁷⁴ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir. (Kur’ân, Şûrâ 42/25)

⁶⁷⁵ فَلْيَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur’ân, Zümer 39/53).

Kıt‘a

+ ---/ + ---/ + ---

Kerīm olan ider çün ‘afv-ı ‘ışyān [M36b] (1)

Dönüp fazl eylemek ekrem işidür

Günāhum gördi setr itdi (2) keremden

İder ihşān çü Hāḡ ehemm işidür

(3) Çendān giristīm ki her kes (3) ki ber-güzešt

Ol deñlü ağladuḡ ki her kimse ki geçdi

Der-eşk-i mā çü dīd (4) revān guft k’in çü cūst

Bizüm gözümüz yaşında çün aḡar gördi (5) didi bu ne ırmaḡdur murād ağlamakdan keşret-i zārī vü tazarru‘ -ı bārī (6) ve vaḡt-i ‘ibādet ve envā‘ -ı ‘ubūdiyyetdür ve her kimseden murād sālīk (7) olan her kimsedür çün ḡarīḡe sālīk ü nefsanīyetini hālīk ola (8) ‘ayn-ı ḡalb ile ḡanīn ü ḡālātımız ve mecāzī ‘ibādetimiz müşāhede ider (9) ta‘accüb idüp dir

Kıt‘a

++---/++---/++-

Çünki bu bende terk idüp ‘ışyān

Eylemiş (10) gözi yaşını ırmaḡ

Vāfir itmiş ‘ibādeti Hāḡḡa

Lāyīḡ olmaz anı (11) tehī ırmaḡ

(4) Serhā çü gūy der-ser-i kūy-ı tu bāḡtīm

Başlar ḡob (12) gibi senūñ maḡalūñ başında oynaduḡ

Vāḡıf ne-şud kesī ki çı kūyest (13) v’in çı kūst

Vāḡıf olmadı kimse ki ne maḡalledür ve bu ne ḡopraḡdur⁶⁷⁶ (14) murād nice hevā ve heves ve şehevāt başlarını senūñ ḡurbetūñ cānibinde (15) ve vuşlatuñ nāḡıyyesinde ḡaḡ‘ itdüḡ kimse bilmedi maḡām u vuşlümüz (16) ve oynayup terk itdüḡümüz nedür zīrā bunlar maḡsūs degil emr-i ‘aḡlī (17) ve ma‘nevīdür

(5) Bī-guft ü gūy zūlf-i tu dil-rā hemī keşed

Guft ü gūy (18) Türkçe söz ve kelecı dimekdür ya‘nī sözsüz ve kelecısüz zūlfūñ ḡöñli (18) çeker murād [M37a] (1) nuḡḡ-ı zāhirsüz senün hüviyyetinūñ ḡalbi cezb ider dimekdür

Bā-zūlf-i (2) dilkeş-i tu kirā ey guft ü gūst

Senūñ ḡöñli çekici zūlfūñ ile (3) kime söz kelici fikri vardur murād cezb-i rūḡānī ve izḡtırārīdür dimekdür (4)

Beyt

⁶⁷⁶ Bu kısım, ‘Yā ne ḡopraḡdur ve ne maḡalledür’ şeklinde derkenarda yer almaktadır.

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-ḥod reh nīst der-kūy-ı tu müştākān-ı şeydā-rā

Ḥam-ı zūlfet (5) be-ḵullāb-ı muḥabbet mī-keşed mā-rā

(6) Hīçest āb dehān u ne-bīnem ez-ū nişān

(6) *Hīçdür ol ağız ki görmezüz andan nişān*

Müyest ān miyān u ne-dānem (7) ki ān çı müst

Ḵıldur ol bil ve bilmezem ki ol ne ḵıldur murād (8) dehāndan tekellümdür ki nuḵḵ-ı İlāhī telaffuz-ı zāhirī ile degüldür ve murād miyāndan (9) rabṭ u ta‘ alluḵdur ki ṭālib ile maṭlūb ortasında olur ki emr-i (10) daḵiḵdür idrāk olunmaz fekeyfe ki iḥsās olına

(7) ‘Ömrīst tā zi-zūlf-i (11) tu büyī şenīdeem

Bir ‘ömrdür ya‘ nī ḥayl müddetdür tā senüñ zūlfün den (12) bir ḵoḵu duymışumdur

Z’ān büy der-meşām-ı dil-i men henüz büst

(13) *Ol ḵoḵudan benüm gönüm meşāmmında henüz ḵoḵu vardur murād bir ‘ömrden (14) ezelde ḡayb-ı hüviyyetden olan hidāyet-i Ḥaḵdur ki ḥāliyā anuñ (15) ḥāleti bāḵīdür*

(8) Dārem ‘aceb zi-naḵş-ı ḥayālet ki çün güzeşt

(16) *Çün imāle iledür ya‘ nī ta‘ accüb iderin senüñ ḥayālün naḵşın ki niçe (17) geçdi*

Ez-dīdeem ki dembedemeş kār şüst u şüst

Gözüm den (18) ki her dem anuñ işi yumaḵ ve ırmaḵdur murād maḥbūb-ı ḥaḵīḵī ḥayālün (19) mürürü ve selāmet ile ḥuzūrıdur [şüsten yumaḵ ḡusl ma‘ nāsına şüyiden ırmaḵ tahīr ma‘ nāsınadır]

(9) Ḥāfız bedest ḥāl-i perişān-ı (20) tu velī

Ey Ḥāfız yerimüzdür senüñ perişān ḥālün ammā

Ber-büy-ı (21) zūlf-i düst perişāniyet niküst

Dostuñ zūlfī ḵoḵusu üzre [M37b] (1) perişānlıḡuñ iyüdür

Bejt

--+-/--+-/--+-/--+-

Cem‘ iyyet-i dil ādeme ḥoşdur egerçi cān-ı (2) men

Ḥātır perişān olması yek ṭurre-i dildār için (3)

VELEHU EYẒAN [G.26]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ān şeb-i ḵadrī ki güyend ehl-i ḥalvet imşebest

Ol bir Kıadr gicesi ki (4) dirler ehl-i ħalvet bu gicedür [in ve im kesr-i hemze ile ism-i işâretdür ħurb için bu ikisinin farkı budur ki in isti' mâlde keşirdür im birkaç lafza maĥşûşdur mişl imrüz u imşeb ü imsâl]

Yâ Rab in te' şîr-i devlet ez-kudâmiñ (5) kevkebest

'Aceb bu devlet te'şîri ħanķı yılduzdandır murâd budur ki (6) sâlike ħanķı gice ki feyz ü fazl-ı Ĥaķ ğâlib ü zâhir ola ol gice (7) şeb-i Kıadrdür

Beyt

--+/+---/+---/+---

Ey ĥoca ħi cüyî zi-şeb-i Kıadr nişânî

Her şeb (8) şeb-i Kıadrest egeres ħadr be-dâni⁶⁷⁷

(2) Tâ be-gîsü-yı tu dest-i nâ-sezâyân (9) kem resed

Tâ senüñ zülfüne lâyıķ olmayanlar eli eksük irişe [Kemâlpaşazâde/ ba' zılar kem ile kâst fark itmişlerdür ki eksülmek ile nâķış olana kâst dirler ibtidâen eksük olana kem dirler ammâ bunda ol fark zâhir degüldür]

Her dilî (10) ez-ħalkâi der-zıkr-i yâ Rab yâ Rabest

Her bir güñül bir ħalkadan yâ Rab (11) yâ Rab diyü nidâ idüp şıyânet taleb iderler murâd gîsüdan (12) tarîķ-i tâlibdür ki ĥuşûşla ve idrâki ħavî olmayup ilĥâda düşmek (13) ihtimâli olanlardan şıyânet dilemek gerekdür

Beyt

+++ / +++ / ++-

Her ki bî-bâkî kuned (14) der-râh-ı düst⁶⁷⁸

Rehzen-i merdân buved nâ-merd-i üst

(3) Kuşte-i (15) çâh-ı zeneĥdân-ı tüem k'ez-her taraf

Senüñ eñeküñ ħuyusunuñ maĥtûli (16) ve helâkim ki her taraftan [zeneĥ ü zeneĥdân eñek ma' nâsinadur ki ' Arabîsi zaķinedür]

Şad hezâreş gerden-i cân zir-i tavķ-ı ğabğabest

(17) Aña yüz biñ cân boyını suķuķ çenberi altındadır murâd çâh-ı (18) zeneĥden müşkilât-ı esrâr-ı müşâhededür lâcerem sâlik anuñ helâkidür (19) ki cem'-i keşir anda mütaĥayyir ħalmışdur [tavķ çenber ve gerden bend ma' nâsinadur ve ğabğab 'Acem isti' mâlinde Âdem oĝullarınıñ eñeki altında ğayyâ yumrı etdür ki güzelligüñ muĥassenâtından şayılr]

Rubâ'î (Ahreb)

in râh-ı tarîķat (20) ne be-pây-ı ' aķlest

Ĥâk-i ħadem-i ' ışķ u rây-ı ' aķlest (21)

⁶⁷⁷ "Ey Hoca Kadir Gecenin belirtilerini neden ararsın. Kadrini bilene her gece Kadir gecesidir."

⁶⁷⁸ "Kim dost yolunda pervasızlık ederse erlerin yolunu vurucudur, namert odur." Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoĝlu, Derya Örs), c. 1-2, 1.cilt, s. 25, Beyit: 90.

Sırrı ki serfirişte zi-ân bî-ḥaberest

Ey ‘aql ki bî-‘aql çî cāy-ı ‘aqllest [M38a] (1)

(4) Şehsüvār-ı men ki meh āyinedār-ı rüy-ı üst

Benüm şehsüvārum ki ay (2) anuñ yüzünñ āyinedārıdur

Tāc-ı hürşid-i bülendeş ḥāk-i na‘l-i merkebest

(3) *Yüce güneşüñ tācı anuñ merkebinüñ na‘lınıñ toprağıdur* murād *şehsüvār*dan (4) rüh-ı a‘zamdur ki rüh-ı insānī andan bir nefḥadur ve *meh*den murād istifāza-ı (5) nūrā ḳābil olan ḳalbdür ki andan in‘ikās ḳabül ider ve anuñ (6) merkebinden murād beden-i insāndur ve tāc-ı hürşid ki kendünñ nürıdur bunuñ (7) na‘lınıñ ḥākıdır ki nūr şems-i ḥāke berāber olup beden-i insānuñ (8) zır-i ḳademiđer

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Dānist hod zevāl-i ḥod ey mäh-ı burc-ı fazl (9)

Z‘ān rüy-ı ḥod be-pāy-ı tü-rā ḥāk mī-kuned

(5) ‘Aks-i ḥüy ber-‘arizeş bın (10) k‘āftāb-ı germ-rü

[*Anuñ ‘arızı üzre olan ‘araḳuñ ‘aksini ya‘nī leṭāfetini gör ki tiz yürüyici āftāb*]⁶⁷⁹
Lafz-ı *ḥüy* vāv-ı resmī ile mey ḳāfiyesinde isti‘māl (11) olınur derdür ki bedenden çıkar ‘araḳ ma‘nāsına ya‘nī *der ‘aksi anuñ ‘arızı* (12) *onda gör ki yüzi ıssı güneş* [*rü* lafzı rānuñ zammı ile olıcaḳ ma‘nā böyle olur ammā rānuñ fetḥi ile olıcaḳ ḥarāret ile yürüyici güneş dimek olur]

Der-hevā-yı in ‘araḳ tā hest her rüzeş (13) tebest

Bu ‘araḳuñ hevāsında tā ki vardur aña her gün sıtmadur ya‘nī maḥmüm gibi (14) titrer murād budur ki beden-i insānuñ cemālī rüh iledür anuñçün (15) rüh gitdükdən soñra maṭlüb u maḥbüb olan menfūr u mebgüz (16) olur ve rüh-ı insānī nefḥa-ı ruḥānıdır lācerem fi‘l-ḥaḳıka ḥüsn (17) ü cemāl celāl-i sübhānıdır āftāb bu deñlü nürü ve zuhūrü ile ol (18) mertebededür ki eşer-i cemālden maḥmüm gibi titrer

(6) Men ne-ḥ‘āhem-kerd terk-i (19) la‘l-i yār u cām-ı mey

Men yārüñ la‘li ve cām-ı mey terkini itmesem gerekdür [*ḥ‘āhem kerd* itsem gerek dimekdür *ne-ḥ‘āhem kerd* itmesem gerek dimekdür]

Zāhidān (20) ma‘zür dārıdem ki inem mezhebest

Ey zāhidler beni ma‘zür dutuñ (21) *ki bu benüm mezhebimdir* murād *la‘l-i yār*dan kelām-ı İlähıdır ve *cām-ı mey*den [M38b] (1) murād ‘ışḳ-ı ḥaḳıḳıdır pes şıfat-ı kelāma maḫhar ve ‘aşıḳ-meşreb olduḡum (2) ecilden leṭā‘if-i ma‘ārif tekellümünden ḥālī olmayup derün-ı dilde (3) eşer-i ‘ışḳ-ı zāhırdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Mazhar-ı vaşf-ı kelāmem daḫi ‘aşıḳ-meşrebem (4)

⁶⁷⁹ SÖ.1, 23b.

Zāhid-i bī-zevke idūñ mezhebüm budur benüm

(7) Ān ki nāvek ber-dil-i men zīr-i (5) çeşmī mī-zened

Ol kimse ki oқы benüm göñlüm üzre göz altında urur (6) [*nāvek* koğuş oқыna belki ol oқ atıldığı oluқ gibi yere dirler ammā şu^c arā muṭlaқā oқ ma^c nāsına isti^c māl iderler]

Ḳuvvet-i cān-ı Hāfizeş der-ḥande-i zīr-i lebest

Hāfizuñ cānuñ gıdāsı (7) *anuñ lebi altında olan ḥandededür* murād oқdan nazar-ı ḳahr u celāldür (8) ve *çeşm*den murād şıfat-ı başardur *zīr-i çeşm* olduğu maḥfi-i ḳalbe cerāḥat (9) irişdürüp müte^ʿeşşir ḳıldığıdır ve ḥandeden murād lafz u cemāldür (10) *zīr-i leb* olduğu mestür u ḥafi olduğudır ve ol^c āşıқа gıdā-yı rūḥānidür (11)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Bir nazar-ı ḳahr ile göñlümi mecrūḥ ider

Ḥande-i luṭf eylese (12) cānumı meşrūḥ ider

Bu yedi beyt bu gazel tamām olduğdan (13) şöñra maḥlaş beytten evvel olan beyte münāsib (14) bir beyt dimiş

(8) Āb-ı ḥayvāneş zi-minḳār-ı belāgat mī-çeked⁶⁸⁰

(15) *Minḳār* ḳuş burnıdır ya^c nī *āb-ı ḥayāt anuñ sā^cati burnından* (16) *ṭamlar*

Zāğ-ı kilik-i men be-nām-ized çı^c āli meşrebest⁶⁸¹

Lafz-ı *be-nām-ized* iki (17) lafzdan mürekkebdür biri *be-nām* lafzı biri *ized* lafzıdır terkib (18) olıcaḳ elif ḥazf olunmuşdur ve *be-nām* lafzından olan ḥarf-i (19) *bā* ḳasem içündür Allāḥ adı ḥaḳḳıçün dimek olur (20) ma^cnā-yı mışrā^c budur ki *benüm ḳalemüm ḳarğası Allāḥ adı ḥaḳḳıçün* (21) *ne^c āli-meşrebdür* [*ḥayvāneş* lafzında olan zamir *zāğ* lafzına rāci^c dür Fārsīde izmār-ı ḳable^ʿz-zıkr cā^ʿizdür]

VELEHU EYẒAN [G.27]

[Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilān]

(1) Me-ṭaleb ṭā^c at u peymān u şalāḥ ez-men-i mest

[M39a] (1) *Ṭaleb itme ṭā^cati ve^c aḥdi ve şalāḥı ben mestden*

Ki (2) be-peymāne-keşī şöñre şudem rüz-ı elest

Ki ḳadeḥ çekicilik ile meşhūr (3) *oldum elest gününde* ehl-i zāhir *meṭaleb* ḥiṭābını ehl-i ṭā^cata ḥaml ider (4) öyleye feḥvā-yı beyt fişḳda istiğrāḳ u tevağğul olur ammā murād ol (5) degüldür belki ehl-i hevāya ve erbāb-ı dünyāya ḥiṭābdur pes ma^cnā-yı

⁶⁸⁰ Son beytin şerhinin derkenarında şu şekilde bir açıklama yer almaktadır:

Ba^cz-ı nüsaḥda bu beyt getürmişler ḳāfiyesi bir kere geçmiştir. Tekrār gelmegüñ vechi yokdur. Ve ol beyt budur:

Ender-ān mevkeb ki ber-püşt-i şabā bendend zīn

Ol^c askerdeki şabā arḳasına bağlayalar egeri.

Bā-Süleymān çün ber-āyem men ki mürem merkebest

Süleymān ile ḳaçan yuḳaru gelem ben ki ḳarınca merkebümdür.

⁶⁸¹ Derkenarda bu mısra şu şekilde yer almaktadır: Z^cān ki kilik-i nāzenīneş nīk-i^c āli meşrebest

beyt (6) budur ki *ey ehl-i hevā ve şāhib-i dünyā benden saña t̄ā‘at u iṭā‘at* (7) ve *‘ahd u muvāfaqat ve şalāh-ı emr-i dünyā vü ‘işret taleb itme ki ben* (8) *‘ışk-ı İlāhī şarābını nūş itmek ile meşhūr oldum ezelde* [Elest gününden murād Hāḫ te‘alā ervāha *elestu birabbikum*⁶⁸² didügi gündür]

Beyt (9)

+++ / +--+ / ++-

Ben ki oldum hidāyete mazhar

Ummanın k’eyleyem fesādla şer

(2) Men hemān (10) dem ki vuzū sāhtem ez-çeşme-i ‘ışk

Ben hemān s̄ā‘at ki ābdest aldum ‘ışk çeşmesinden

Çār tekbīr zedem yeksere ber-her çı ki (11) hest

Dört tekbīr urdum bir uğurdan her nesne üzerine ki vardur (12) murād budur ki her mevcūd üzre meyyit namāzını kıldum [meyyit namāzı dört tekbīr iledür] ya‘nī her mevcūdī (13) *küllü şey’in hālikun illā vechehu*⁶⁸³ ḫasebince meyyit bildüm

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Cüz Hudā-rā çü mürde (14) ne-dāştem

Mürde-rā dil nemi-dihed ‘ākil

(3) Mey be-dih tā dihemet āgehī (15) ez-sırr-ı kızā

Şarāb vir tā saña ḫaberdārlik vireyin sırr-ı kızā vü ḫaderden (16)

Ki be-rūy ki şudem ‘āşık u ber-būy ki mest

Ki kimūñ yüzüne ‘āşık (17) *oldum daḫi kimūñ ḫoḫusu üzre mest oldum* murād şarābdan (18) ḡalebāt-ı ‘ışkdur ki vücūd-ı a‘māl ile ola ki müstevcib-i (19) selāmet-i aḫvāldür ve ḫiṭāb ehl-i ḫāl olanadur ya‘nī baña (20) şevḫ u ‘ışk ziyāde līkin vir tā ki kızā-yı İlāhī ve taḫdīr-i [M39b] (1) ezeli beni cemāl-i Hāḫḫa ‘āşık ve andan cezbe ile mest itdügün saña (2) ḫaber virem

(4) Kemer-i kūh kemest ez-kemer-i mūr incā

Evvelki *kemer* bir kayalı büyük taḡdan (3) yolunmuş yumrı kaya ma‘nāsınadur yā büyük taḡdan aşaḡa olan küçücük (4) taḡ ma‘nāsınadur ikinci *kemer* kuşak ma‘nāsınadur ve lafz-ı *incā* dergāh-ı (5) Hāḫḫa ve maḫām-ı ‘ışka işāretdür murād budur ki ol dergāh-ı kibriyāda (6) ḫavī olanlar ve çok ‘amel kılanlar za‘if olanlardan ve ‘ışyān (7) kılanlardan aḫḫardur

Nā-ümīd ez-der-i rahmet me-şev ey bāde-perest

⁶⁸² أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (A‘râf, 172).

⁶⁸³ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur‘ân, Kasas 28/88).

Raḥmet (8) ḳapusından ümīdsüz olma ey şarābı ma‘būd idinüp çok nüş (9) iden

(5) Be-cüz ān nergis-i mestāne ki çeşmeş me-resād

Ol mestāneñüzden (10) ğayrı ki añā göz irmesün ya‘nī göz degmesin

Zīr-i in tārem-i firūze (11) kesī hoş ne-nişest

Bu pīrūze derim o ya‘nī bu gök renglü felek (12) altında bir kimse hoş oturmadı murād bu cihānda kimse hoşluk ile (13) oturmadı çeşm-i maḥbūbdan ğayrı dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Rāḫatı cennetde iste (14) dār-ı mihnetdür cihān

Rāḫat-ı cennet bulunur miḥnet-i dünyā ile

(6) Cān (15) fedā-yı dehenēş bād ki der-bāğ-ı naḫar

Cān senüñ ağzuña fedā olsun ki (16) naḫar bağında

Çemenārā-yı cihān hoşter ez-in ğonca ne-best

Cihānuñ (17) çemen bezeyicisi bundan hoşraḫ ğonca bağlamadı murād bundan maşnū‘adan (18) şāni‘e intikāl ü ḥüsn maşnū‘adan kemāl-i şāni‘e istidlāldür

Ḳıṭ‘a (19)

++---/+---/+---/+---

Dehen-i yāra ğonca beñzemez

Kim anuñ ağzı vardurur dili yoḳ

Müşkil işler (20) cihānda bī-ḫaddür

Ḥaḳḳa nisbet velik müşkili yoḳ

(7) Ḥāfız ez-devlet-i ‘ışḳ-ı (21) tu Süleymānī şud

Bundan murādı kendü tefsīr ü beyān ider

Ya‘nī ez-vaşl-ı [M40a] (1) tüēş hest künün bād bedest

Ya‘nī senüñ vaşluñdan anuñ elinde (2) yıl vardur

VELEHU EYŻAN [G.28]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Zāhid-i zāhir-perest ez-ḫāl-i mā āĝāh nīst

(3) Lafz-ı zāhir-perest vaşf-ı terkībī ve şıfat-ı zāhiddür

Her çi (4) ğüyed der-Ḥaḳḳ-ı mā cāy-ı hiç ikrāh nīst

[*İkrāh* lafzı istikrāh ma‘nāsına isti‘māl itmiş nitekim ‘ādeme isti‘māl iderler ammā ‘*Her çi ğüyed der-Ḥaḳḳ-ı mā cāy istikrāh nīst*’ dise evlā idi] *her ne dirse bizüm ḫaḳḳımızda (5) hiç istikrāh yeri degüldür* murād budur ki ehl-i zāhir ehl-i bātın (6) aḫvāline cāhıldür ve cāhili ma‘zūr dutmaḳ sensin enbiyādan (7) ve ādāb-ı evliyādan

(2) Der-*tarikat* her çi piş-i sâlik âyed hayr-ı üst

(8) Ya' nî sâlik önüne her ne gelür ve ne vâkı' olursa *tarikatde* hayr (9) odur egerçi zâhiren şer görünürse daği

Ber-*şirât-ı* mustakîm (10) ey dil kesî gümrâh nîst

Bu beytün mazmûnı beyt-i evvele (11) ta' lîl gibidür

(3) Tâ çi bâzî ruḡ-nümâyed beydaḡi ḡ'âhîm rând

Tâ ne (12) oyun yüz gösterse bir beydaḡ sürseñ gerekdür

'Arşa-ı *şatranc-ı* (13) rindân-râ mecâl-i şâh nîst

Rindlerün *şatrancı bisâtına şâh* (14) *mecâl yokdur* murâd budur ki cānib-i şâh-ı ḡaḡîkîden her bâzî (15) ve fi'l-i zâhir olursa tedbîr-i cüz'î ve sabr-ı cemîl göstermek (16) gerek zîrâ 'ârif olanlara şâha muḡâbele ve anuñ ile muḡâşime (17) mecâlî yokdur

(4) Çist in saḡf-ı bülend-i sâde-i bisyâr naḡş

Nedür bu saḡf-ı bülend (18) ki naḡşı çok sâdedür

Z-in mu'ammâ hiç dānâ der-cihān āḡâh nîst

(19) Bu mu'ammādan hiç 'âlim cihānda āḡâh degüldür murâd bu saḡf-ı bülendden (20) felekdür ki sâde görünür ammâ naḡşı çokdur bunuñ sırrına 'âlim-i 'âlem vâḡîf (21) degüldür

(5) İn çi istignâst yâ Rab v'in çi kâdir ḡâkimest

Bu ne istignâdur 'aceb ve bu ne ḡadar ḡâkimdür

K'in heme zaḡm-ı nihān hest ü [M40b] (1) mecâl-i āh nîst

Ki bu dükeli gizlü zaḡm var āh mecâlî yokdur murâd budur ki (2) cānib-i ma'şuḡ-ı ḡaḡîkîden ḡalb 'âşîḡ-ı şādîḡa cerâḡatler ider ammâ āh u feryād (3) itdürmez bu bir istignâ ve ḡudret-i 'ulyâdur

Rubâ'î

-+---/-+---/-+---/-+-

Sineme dâḡ ursa dilber āh ḡılmaz (4) dil bilür

Şâha maḡşuş olmaḡiçün tamḡa-ı şâhîdür ol (5)

Şol gönül kim dâḡ-ı derd ile nişān ide ḡudâ

Niçe feryād eylesün kim (6) ḡâs u İlâhîdür ol

(6) Şâḡib-i dîvân-ı mâ ḡüyî nemi-dāned ḡisâb

Bizüm vezîr-i (7) a'zamımız ḡüyâ ḡesâb-ı āḡiret bilmez [*şâḡib-i dîvân* şikâyetçi diñleyene dirler Rum diyârında şikâyetçi diñleyen vezîr-i a'zamdur anuñçün anuñ ile tefsîr olundu]

K'ender-in tuḡrâ nişān-ı ḡasbeten li'llâhi nîst

(8) *Ki bu tevķi'-i pādşāhīde ḥasbeten li'llāhi nişānı yoķdur* murād bundan vezīre (9) penddür ki ḥesāb-ı āḥireti bilüp ḥasbeten li'llāh 'amel kılup devlet-i bākiyye (10) bulup iḥrāz-ı sa'ādet-i mü'ebbet kıla

Beyt

+---/+---/+---

Bugünki devlete mağrūr olma (11)

Uñāt fikr ile yarın n'olur aḥvāl

(7) **Her ki ḥāhed gū biyā vü herçi ḥ'āhed (12) gū be-gū**

Her kim dilerdi gel her ne dilerdi di [ya'nī her kim ki gelmek dilerdi gel ve her ki söylemek dilerdi söyle]

Kibr ü nāz u ḥācib ü derbān (13) derin ü dergāh nīst

Kibr daḥi nāz daḥi ḳapucı bu dergāhda yoķdur (14) murād dergāh-ı Ḥaḳdan kemāl-i inbisāt u ruḥşat olup redd ü sedd olmaduğın (15) beyāndur [murād dergāh-ı Ḥaḳda kemāl-i inbisātdur ve ruḥşat olup redd ü sedd olmaduğın beyāndur] [*gāh* lafzı gāh zamān için gāh mekān için isti'māl olunur bunda mekān içündür zīrā *dergāh* ḳapu yiri ma'nāsınadır] [*şāhib* 'Arabīdür *derbān* Fārisīdür ve *ḥācib* māni' ma'nāsına ve ḳaş ma'nāsına daḥi gelür]

(8) **Her çi hest ez-ḳāmet-i nā-sāz-ı bī-endām-ı māst**

Her ne ki vardur (16) *ya'nī 'adem-i muvāfaḳat bizüm düzensiz ve endāmsuz ḳāmetimüzdendür* (17)

Verne teşrif-i tu ber-bālā-yı kes kütāh nīst

Yoḥsa senüñ ḥil'atüñ (18) *kimsenüñ ferrine ḳışşa degüldür* murād bizüm isti'dādımızdan noḳşān (19) vardur senüñ feyzüñde ḳuşūr yoķdur dimekdür zīrā (20) feyyāzda tecellī yoķ dimegüñ ma'nāsı isti'dādı olana isti'dādı miḳdārı feyz ider [M41a] (1) dimekdür

(9) **Ber-der-i meyḥāne reften kār-ı yek-rengān būd**

Meyḥāne ḳapusu üzre (2) *gıtmek yek-reng ü yek-cihet olanlaruñ işidür* murād *meyḥāne*den ḥānḳāh u (3) 'ālem-i hüviyyetdür ve *yek-reng* olanlardan murād şafā-yı ḳalbī olup (4) erbāb-ı şıdḳ u iḥlāş olanlardur

Rubā'ī (Ahreb)

Der-ḥānḳāh ez-behr-i cihet (5) mī-püyī

Dervey heme zıkr ez-īn cihet mī-güyī

Tā der-cihetī zi-bī-cihet (6) bī-ḥaberī

Bügzer zi-cihet çü bī-cihet mī-cüyī

Ḥod-fürüşān-rā (7) be-küy-ı mey-fürüşān rāh nīst

Kendüyi şaticılara şarāb şaticılar (8) *maḥallesine yol yoķdur* bunda tenbīh vardur ki sālīk fenā iḥtiyār (9) itmek gerek ki aña keyfiyyet-i 'ışḳ u ḥālet vireler

Beyt

Ey ān ki tarīk-i (10) ‘ışk-ı mā mī-pursī

Bāyed ki zi-ḥ̄iştēn be-kül der-güzerī

(10) Bende-i pīr-i ḥarābātem (11) ki luṭfeş dā’imest

Ya‘nī ‘imāret-i dūnyā istemeyen pīrūñ ḫuliyun ki luṭfi (12) dā’imdūr ki ṭam‘a ve ḡaraż yoḡdur ve kendüde kemāl bulup ifāzası (13) dā’im ü müstemirdür

Verne luṭf-ı şeyḫ u zāhid ḡāh hest u ḡāh nīst

Yoḡsa (14) şeyḫ ü zāhid luṭfi ḡāh vardur ḡāh yoḡdur zīrā anlarda ṭam‘a vü ḡaraż vardur (15) ve feyẓde kemāl bulmuş degüllerdür pes ifāzaları müstemir ve dā’im degüldür (16)

(11) Ḥāfız er ber-şadr nenşinid zi-‘ālī himmetest

Ḥāfız eger şadr üzre (17) oturmazsa ‘ālī-himmetligindendür

Der-‘āşık derdī-keş ender-bend-i māl u cāh (18) nīst

Şarābuñ pūsesin çekici ‘āşık māl u manşīb ḡaydında degüldür (19) [vaḡtā ki tarīkatūñ ba‘zı şerāyiṭin beyān kıldı ise ve ba‘zı şerāyiṭ ittibā‘-ı şer‘-i Resūl oldı ise bunda anuñ beyānına şürū‘ vardur]

Ḳıṭ‘a

--+/-+--+/+---+/-+-

Ḥoş ḡāṭırī ki manşīb u cāh ārzū ne-kerd

Ḥurrem dilī ki (20) der-ṭaleb-i mülk ü māl nīst

Der-vaż‘-ı rüzḡār-ı nażar kun be-çeşm-i ‘aḡl (21)

Aḡvāl-i kes me-purs ki cāy-ı su’āl nīst

VELEHU EYẒAN [G.29]

[Ehl-i zāhir bu ḡazeli buña ḡaml iderler ki ḡāce Ḥāfızuñ bir yāri ve sevgüli nigārı var imiş. Andan ādem ve mektüb gelüp ol ḡasbiḡālī söyler dirler ammā murād bu faḡır didügidür]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) İn peyk-i nāmver [M41b] ki resīd ez-diyār-ı düst

Bu nāmдар peyk ki erdi dost diyārından (2) murād peyk-i nāmдardan Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur ve dostdan murād (3) maḡbūb-ı ḡaḡıḡıdūr ve diyārından murād ‘ālem-i İlāhīdūr [nāmдār olduḡı budur ki ismi Muḡammed Muşṭafā ve Aḡmed ve Ebu’l-Ḳāsımdur yā kāfe-i enāma mürsel olup nāmı beyne’l-enām meşḡūr olduḡıdur]

Āverd ḡırz-ı cān (4) zi-ḡaṭṭ-ı müşḡ-bār-ı düst

Getürdi cān ḡırzını dostuñ müşḡbār ḡaṭṭından (5) ḡırz-ı cāndan murād Ḳur‘āndur ki mektüb-ı fi’l-muşāḡıfidür anuñçün ḡaṭṭ-ı (6) müşḡ-bār ıṭlāḡ idildi bunda tenbīh vardur ki sülūk ehline etbā‘-ı Resūl (7) ve anuñ ḡulını ḡabūl lāzımdur [müşḡ-bār vaşf-ı terkībīdür müşḡ yağdurıcı dimekdür] [ḡırz diyü şol du‘āya dirler ki zārardan emīn olmaḡ için yazdurup bāz bend ü meftūl ve ḡamā’il idüp getirürler]

Қыт' a

+---/+---/+---/+---

Miyān-ı tu vü düst deryā-yı behişt (8)

Resīden bevey bī-güzeşt ne-bāşed

Güzeştten zi-deryā-yı keştī buved sehl (9)

Ki tā bü'gzeri z'ü gam-ı ten ne-bāşed

Be-dān keşti-i ān be-cüz şer' nīst (10)

Nigeh kun ki ū-rā şikesten ne-bāşed

(2) Hoş mī-dihed nişān-ı cemāl u celāl-i yār

(11) *Hoş virür yārūñ cemāl ü celālī nişānını* ki *yā eyyühe'n-nebiyyü inna erselnāke şāhiden* (12) *ve mübeşşiren ve nezīren ve dā'iyen ila'llāhi bi-iznihi ve sirācen münīren*⁶⁸⁴ hasebince beşir ü nezīr (13) ve dā' i-i ila'llāh ve sirāc-ı münīrdür

Tā der-ṭaleb şevved dil-i ümīd-vār-ı düst⁶⁸⁵

(14) *Tā ṭalebde ola devletūñ ümīdlüsi gönül* [Kemālpaşazāde- ba' zılar *der* lafzı ile *vār* lafzını fark itmişlerdür ki ver Türkçe *lūdür* nitekim hünerver hünerrü dimekdür ve lafz-ı *vār* münāsebet ve liyākat ma' nāsınadur nitekim reh-vār dirler yola yarar ata ve müşāhebet-i münāsebetden bir nev' olduğičün teşbih için daḥi isti' māl olunur ammā fark bunda zāhir degüldür belki *vār* bunda ver ma' nāsınadur]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Yā Resūlallāh irüp vaşfın (15) kılup da' vet aña

Rağbetin ' aşıklarūñ arturduñ Allāhdan baña

(3) Dil dādemeş (16) be-müjde vü haclet hemīberem

Gönül virdüm aña muştluq daḥi utanıram

Zin (17) naqd-i kim ' iyār ki kerdem nişār-ı düst

['Iyār kesr-i ' ayn ile vezni ve miqdār ma' nāsına gelür] *bu vezni eksük naqden ki kıldum dost* (18) *şaçısı*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Yār için eksükli ḳalbi virdüm oldum şerm-sār

ḳalb çünkim ḳalbdür (19) hīç olmaz aña i' tibār

(4) Şükr-i Hudā ki ez-meded-i baht-ı kārşāz

⁶⁸⁴ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أُرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا (46) وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا (45) Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah'ın izniyle, bir davetçi ve nür saçan bir kandil olarak (gönderdik). (Kur'ân, Ahzâb 33/45, 46).

⁶⁸⁵ Bu mısraya karşılık derkenarda şu mısra bulunmaktadır: Hoş mī-kuned hikāyet-i ' izzü veḳār-ı düst

Şükr Allāha (20) ki iş düzüci baht mededinden

Ber-ḥasb-i ārzüst (21) heme kār u bār-ı düst

*Arz u miḳdārıncadur dükeli kārı ve yüki dostuñ [M42a] (1) murād budur ki Resül-i Ḥaḳdan ḥaber bildüñ ve dostuñ ḥaberüñ alduḳ *lā ilāhe illa'llāhu* (2) *ḥıṣni femen deḫale ḥıṣni amine men 'azābi*⁶⁸⁶ lācerem baht-ı kārşaz (3) ki tevfiḳ-i İllāhidür bizi zümre-i zākirinden ḥıṣār-ı Ḥaḳḳa dāḫilinden (4) eyledi*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ḳālib ü ḳalbüm girüp ḥaşn-ı ḥaşine buldı emn

Zikrüm ü (5) fikrüm hemişe çünki illa'llāhdur

*Daḫi Peyğamberden ḥaber alduḳ ki *el-mer'u* (6) *ma'a men eḫabbe yevme'l-ḳiyameti*⁶⁸⁷*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Bundan özge müjde olur mı ki (7) dimişdür Resül

Kim kimi severse maḫşerde anuñla ḳopar ol

(5) Seyr-i (8) sipih u devr-i ḳamer-rā çı ihtiyār

Feleküñ seyri ve ḳamerüñ devri için (9) ne ihtiyār

Der-gerdişend ber-ḥaseb-i ihtiyār-ı düst

Dönüşde dururlar (10) dostuñ ihtiyārı ḥasebi üzre murād budur ki ḫukemā sa'ādet ü nuḫüseti (11) ḫarekāt ve evzā'-ı emlāk ve kevākibe ve 'ömri devr-i ḳamere ve sār seyerāt (12) devrine isnād iderler bunlaruñ seyr ü devrde ihtiyārı yoḳdur fuzelā (13) ki te'sirleri ola pes müdevvir ü mü'eşşir ḫazret-i Ḥaḳdur her kārı biz andan (14) bilürüz

(6) Er bād-ı fitne her dü cihān-rā be-hem zened

Eger fitne yili iki cihānı (15) birbirinden ura

Mā vü çerāḡ-ı çeşm ü reh-i intizār-ı düst

Biz daḫi göz (16) çerāḡı daḫi dostuñ intizārı yolu murād budur ki nekbet-i dünyā vü 'uḳūbat-ı (17) 'uḳbāda ve ref'-i belā vü ḫuşul-i ne'māda naḫar u intizārum cānib-i (18) ḫazret-i kibriyāyadur

(7) Kuḫlü'l-cevāhirī be-men ār ey nesim-i şubḫ

Bir kuḫlü'l-cevāhir (19) baña getür ey seḫer yili [kuḫlü'l-cevāhir keḫḫāller ḳatında meşhür bir sürmedür]

Z'ān ḫāk-ı nık-baht ki şud reh-güzār-ı düst

⁶⁸⁶ Lā ilāhe illallāh benim kalemdir. Her kim kaleme geçerse azābımdan emānda olur. (Hadis) Kaynak: Müsnedü's-şihāb, Hadis No: 1451.

⁶⁸⁷ كَيَوْمِ الْقِيَامَةِ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ Kıyāmet gününde kişi sevdikleriyle berāberdir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, Sünen-i Tirmizi Tercemesi, c. 3, s. 471-472, Hadis No: 3535.

(20) *Ol iyü bahtlu toprağdan ki oldı dostuñ uğrağı* murād *nesīm-i* (21) *şubḥdan feyz-i şeherdür ve kuḥlü'l-cevāhirden* murād intibāh-ı İlähîdür [M42b] (1) cenāb-ı ḳudsden taleb olunur ki dīde-i remed dīde-i küşāde olup (2) müşāhede-i dīdāre āmāde ola

(8) **Māim ü āstāne-i yār u ser-i niyāz**

Bizüz ve yārūñ (3) *eşigidür ve ḥācet ü tazarru' başıdur*

Tā ḥ'āb-ı hoş ki-rā bered ender-kinār-ı (4) düst

Tā hoş uyḳu kime ola dost kenārında murād bundan ḳurbet-i (5) Ḥaḳ bulana taḥassürdür ki vuşlat-ı bī-nedāmet ü ḳurbdur ḥilāf-ı (6) vaşl maḥbūb-ı mecāzinūñ ve teğarrüb-i şāh-ı bī-vefānuñ

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Vaşl odur kim (7) olmaya soñı nedāmet yā ḡāzab

Tā civārında seni āşūde ide luḫf-ı (8) Rab

(8) **Düşmen be-ḳaşd-ı Ḥāfız eger dem zened çı bāk**

Düşmen Ḥāfız ḳaşdına (9) *eger dem ura ne ḡam* [*dem zeden* şolmaḳ ve bir büyük işe ḳaşd eylemek ve lāf urmaḳdur bunda her ne ḥaml cā'izdür]

Minnet-i Ḥudāy-rā ki niyem şermsār-ı düst

Minnet Allāhadur ki (10) *degülem dost utlusı* murād düşmendenden *inne's-şeytāne leküm 'adüvvün*⁶⁸⁸ ḥasebince (11) *şeytāndur yāḥūd a'dā 'aduvveke nefsüke'l-letī beyne cenbeyke*⁶⁸⁹ mücebince (12) *nefsdür her birinūñ ḳaşdı muḳadderdür minnet ḥudāya ki el-ma'sūmu men 'aşema'llāhu*⁶⁹⁰ (13) *muḳtezāsınca 'ışyāndan ḥıfz itdüğičün şermsārī degülem* (14)

VELEHU EYẒAN [G.30]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) **Merḥabā ey peyk-i müştākān be-dih peygām-ı düst**

[*Merḥabā ey müştāklarūñ peyki dost ḥaberin vir müştāklardan* murād 'uşşāḳdur ve *düst*dan murād Ḥudādur] [*peygām-ı düst*dan murād evāmir ü nevāhîdür] [*Peygām* lafzı bunu meş'ardur] murād *peyk-i* (15) *müştāklardan* peygāmbere 'aleyhi's-selāmdur bundan sâbıḳ olan ḡazelde Resūlullāh (16) cānib-i İlähîden irsāl onunup tebliğ-i vaḥy itdüğün zıkr itmiş idi (17) bunda mürsel aleyhüm olanlarūñ ḥüsn-i ḳabūli gerek idüğün zıkr ider [*resūl* gāḥ mürsele izāfet ḳılınur ki Resūlullāh dirler gāḥ mürsel-i

⁶⁸⁸ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ Çünkü şeytan, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman sayın. O, kendi taraftarlarını ancak ateş ehliñden olmaya çağırır. (Kur'ân, Fatır 35/6).

⁶⁸⁹ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefstir. (Hadîs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü'l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadîs No: 354.

⁶⁹⁰ الْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah'ın koruduğı kişidir. (Hadîs), Kaynak: İbn Mende et-Tevhîd, Hadîs No: 294.

aleyhim olanlara izāfet kılınur ki *ve’ş-şalātu ‘alā-resūlinā ve seyyidina*⁶⁹¹ dirler
bunda i’ tibār-ı şānī olunmuşdur ki peyk-i müştākān didi]

Bejt (18)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ḥudā-yı ḥazreti irsāl itdi çünki Resül

Gerekdurur idesin da’ vetini ḥüsn ü (19) kabül

ve müştāklardan murād ‘ aşık-ı Ḥaḳ ve sālīk-i tarīkat ve tālib-i (20) ḥaḳīkat olanlardur
gayrılar cihān virürse anlar cān virmek (21) gerek anuñçün dir

Tā kunem cān ez-ser-i rağbet fedā-yı nām-ı düst

[M43a] (1) *Tā idem cānı rağbet evcinden dostuñ adına*

Bejt

- + - - / - + - - / - + - -

Ān derem dāden (2) seḫi-rā lāyīkest

Cān siporden ḥod seḫā-yı ‘ aşıkkest

(2) Vālih ü şeydāst (3) dā’im hemçü bülbül der-kafe

Ḥayrān ve virānedür bülbül gibi kafesde

Ṭūṭi’ -i ṭab’em (4) zi-‘ iṣḳ-ı şekker ü bādām-ı düst

*Ṭab’um ṭūṭisi dostuñ şeker ü bādāmı (5) ‘ iṣḳından murād ṭūṭi-i ṭab’dan rūḫ-i
insānīdür ki kafes-i tende maḥbūsdur (6) ve şeker ü bādāmdan murād telezzüzāt-ı
İlāhiyyedür lācerem anuñ muḥabbetinden (7) ḥayrān u dīvāne olup kafesde
mü’ebbed iken aña müncezibdür*

Bejt (8)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dilem muḥibb-i leb-i la’ l ü çeşm-i bādāmest

Be-bend-i zülf-i girifte çü murğ-ı (9) bādāmest

(3) Zülf-i ü dāmest ü ḥāleş dāne-i ān dām u men

*Anuñ zülfi (10) ağıdur ve beñi ol ağıñ dānesidür ve ben [men lafzı mısrā’ -ı şānīye
merhūndur] [Kemālpaşazāde- ba’ zılar in ü ān ve ü lafzlarını fark idüp dımiş Īn ism-i
işāretür qarīb için ki mürādif-i hezādur ve ān işāretdür ba’ id için ki mürādif-i
zalıkdür ve ū zamīrdür ki mürādif-i hüvedür ammā bu fark bunda zāhir degüldür
zülf-i ü yerine zülf-i ān demek cā’izdür]*

Ber-ümīd-i dāne-i üftādeem der-dām-ı (11) düst

*Bir dāne ümīdi ile düşmişüm dost ağına murād zülfden (12) gayb-ı hüviyyet ve
ḥālden murād ‘ ālem-i gayb idüğü beyān olunmuşdur (13) yā ḥālden murad çāşnī-i
cüz’idür ve zülfden murād ḥubb-ı İlāhīdür*

Bejt (14)

⁶⁹¹ وَالصَّلَاةَ عَلَى رَسُولِنَا وَسَيِّدِنَا Hz. Peygamber’e ve āline salāt olsun.

+---/+++/-+---/++-

Be-dām u dāne-i kes murg-ı dil ne-kerdī meyl

Velī be-şayd-ı tu ān zülf ü hāl (15) şud bā' is

(4) Ser zi-mestī ber-ne-gīred tā be-şubh-ı rüz-ı haşr

Başı mestlükden (16) kaldırmaz tā haşr günü şabāhına dek

Ger ki çün men der-ezel yek cür' a (17) hord ez-cām-ı düst

Her kim ki benüm gibi ezelde bir cür' a içmedi dost (18) kadehinden murād budur ki şol kimse ki 'ālem-i ervāhda mazhar-ı cezb-i (19) Haqq oldu anuñ keyfiyyeti zā'il olmaz tā dosta vāşıl olmayınca (20) [cür' a-i kadeh diyende kullāb-ı şarāb bağıyyesine dirler]

Beyt

-+---/-+---/-+---

Mest-i mey bīdār kereded nīm-şeb

Mest-i sākī rüz-ı maşser (21) bā-murād

(5) Mīne-guften şemmei ez-şerh-i şevk-i hod ez-ān

Dimedüm bir şemme kendü şevküm [M43b] (1) şerhinden anuñçün

Nemī-h'āhem nümüden biş ezīn ibrām-ı düst⁶⁹²

(2) *Ben istemezem göstermek bundan ziyāde dost ibrāmını* murād budur ki (3) kendü şevküm söylemek kendümi medh ü hod-fürüşdur bu cinsden (4) ziyāde ibrām itmek istemezim ammā tazarru' u niyāz yüzünden ibrām-ı memdūhdur (5) ki haberde vārid olmuşdur *inna'llāhe yuhibbu anīnū'l-müznibīne ve ilhāhu'l-mulihhīne*⁶⁹³ (6)

(6) Meyl-i men süy-ı vişāl u kaşd-ı ü süy-ı firāk

Çünkü böyledür

Terk-i kām-ı (7) hod giriftem tā ber-āyed kām-ı düst

Kendü murādum terkini dutdum yā hāşıl (8) ola dost murādı

Nazm

+---/+++/-+---/++-

Yekī piş-i şūrīde-hālī nişest

Ki (9) dūzaḥ temennī kunī yā behişt

Be-guftā me-purs ez-men in mācerā (10)

Pesendidem ānç'ü pesended merā

(7) Ger dihed destem keşed der-dīde hemçün (11) tütüyā

Eger baña el virürse çekem göze tütüyā gibi

Hāk-i rāhī k'an müşerref (12) geşt ez-aqdam-ı düst

⁶⁹² Bu mısra derkenarda şu şekilde yer almaktadır: Derd-i ser bāşed nümüden ba' d ezīn ibrām-ı düst.

⁶⁹³ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أُنِينَ الْمُذْنِبِينَ وَالْحَاحُ الْمَلْحِينَ Allah, günahından pişman olan günahkar kulunu sever. (Hadîs)

Bir yol toprağın ki ol müşerref oldu (13) *dost kademlerinden* murād aqdāmdan āşār-ı feyzdür pes şol ki (14) anda āşār-ı feyzi-İlāhī mürür itmiş ola her ne deñlü hāk gibi fakīr ü haķīr (15) ise daħi benüm kuħl-ı ‘aynum belki nūr-ı çeşmümdür ki anuñ sebebi ile (16) gözüm küşāde olur [çün da‘vet-i Resūli ve ümmetden qabūli zıkr itdi ise min-ba‘d müridden teveccüh ü rağbeti ve cānib-i İlāhiden feyz ü vuşlatı beyān ider]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Hāk-ı pāy-ı yārdur iki gözümçün tütüyā (17)

Zulmet içre rāhını görmek için virür ziyā

(8) Hāfız ender-derd-i ü (18) mī-süz u bī-dermān be-sāz

Ey Hāfız anuñ derdi içinde yan dermānsuzluğ (19) *ile düzel çoşul*

Z’ān ki dermānī ne-dāred derd-i bī-ārām-ı düst

Zirā (20) *dermānı yoğdur dostuñ qarār u sükünsuz derdinüñ* murād budur ki derd-i (21) İlāhī ‘ilāc pezīr olmaz belki fi‘l-haķīqa maraž degüldür anuñ devā [M44a] (1) olunmaz derdlere devādur

Beyt

+---/+---/+---

Devā-yı derd-i dil ey düst derdest (2)

Bi-ħamdi’llāh ki mā-rā hest derdest

VELEHU EYẒAN [G.31]

[Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilān]

(1) Şabā eger güzerī üftedet (3) be-kişver-i düst

Ey şabā eger uğramağlıguñ düşerse senüñ dost (4) *memleketine* [kişver lafzını cemī‘-i ehl-i lügāt memleket ü iklim ile tefsīr itmişlerdür ba‘zılar lafz-ı mürekkebdür geşt ile ver lafzından terkīb kılnacağ tā hafz olunmuşdur re‘āyānuñ inüp çıhup oturduğı yere dirler dimiş ammā bu kelām bir kelāmdur ki kendüsi min-‘ind-i nefsihi söyler ve bu kelāmdan lāzum gelür ki şehirler kişverden olmayalar]

Biyār nefħa-ı ez-gīsu-yı mu‘anber-ı düst

Getür bir çoşu dostuñ (5) *mu‘anber gīsūsından* murād şabādan bunda daħi teveccüh-i seheridür *kişver-i* (6) *düst*dan murād ‘ālem-i İlāhidür *nefħa-ı gīsūdan* murād gayb-ı hüviyyetden rāyihadur (7) [iki kere murād bu idügi zıkr olunmuşdur] [*mu‘anber* ism-i mef‘ül şığası üzredür ‘anberden ammā fi‘li yoğdur ‘atğar gibi ‘ıtrdan ki fi‘li yoğdur]

Beyt

-+---/-+---/-+-

Sünbülünden bū getürdi bu baña

Göreyin bād-ı şabā (8) olsun esen

(2) Be-cân-ı ü ki be-şükrâne cân ber-efşānem

Anuñ cānı haqqıçün (9) şükrâne ile cān şaçam

Eger be-süy-ı men āred peyāmī ez-ber-i düst

(10) Eger benüm cānuma getüre bir haber dost katından murād cān-ı düstdan (11) şıfat-ı hayātdur peyāmdan murād evāmīr ü nevāhī ve kelām-ı İlähīdür (12) lācerem anuñ icrāsu için bezl-i rüh itmek gerek

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

N'ola 'āşık (13) cān virürse ol şeker-leb şükrine

Çünkü ol la' l-i şeker-guftār (14) āna cān virür

(3) Ve ger çünan ki der-ān hāzretet ne-bāşed bār

Eger şöyle (15) ol hāzretde saña icāzet olmaya ya' nī varmağa komayalar çoğu (16) getürmege kādīr olmayasın [*bār* yemiş ma'nāsına ve yük ma'nāsına ve kerre ma'nāsına ve dīvān ma'nāsına ve icāzet ma'nāsına gelür ve bārīden lafzından emr olur ve vaşf-ı terkībī kılinur bunda icāzet ma'nāsı münāsibdür]

Ber-āyi dīde ber-āver⁶⁹⁴ gubārī ez-der-ı düst

(17) Göz için getür bir toz dost kapusından mışrā' -ı evvel (18) maźmūnı ve hāzret ta'bīri delālet ider ki gāhī hicāb-ı kibriyā (19) hācib olup yā kuşur-ı isti' dād mānī' olup çok müşāhede (20) zāhir olmayup mükāşefe bābı fetḥ kılinmayup sālīk maḥcūb (21) olur ammā bu eşer peydā olur ki bunuñ gibi dergāh-ı 'āliye duḥūl ve ol [M44b] (1) hāzrete vuşūl tuḥfe-i lāyıkasuz olmaz pes 'ibādeti ziyāde idüp kesb-i (2) kemāl isti' dād itmek gerek diyü ğafletden intibāh ḥāşıl olup marāz-ı (3) zā'il olur lācerem kapu tozundan murād bu vechden olan sebep-i (4) teyakkuzdur ve bunda tenbīh vardur ki ehl-i tāt olup mülāzemet-i (5) dergāh-ı Hāq kılan feyz-i İlähī ḥuşūlinden maḥrūm olmaz ḳālil ü keşir (6) behremend olur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Kim ki gelse hizmete maḥrūm göndermez Hudā

Çün (7) dimişdür *lā yuğıyyu' llāh ecra 'l-muḥsinīn*⁶⁹⁵

(4) Men-i gedā vü temennā-yı vaşl-ı ü heyhāt

(8) Ben gedā ve anuñ vaşl temennāsı heyhāt

Meger be-ḥāb be-bīnem ḥayāl-i manzar-ı düst

⁶⁹⁴ Beyitte biyāver şeklinde geçmektedir. Kelimenin üzerinde ise ber-āver düzeltmesi bulunmaktadır.

⁶⁹⁵ لَا بُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevî Araplara Allah'ın Resülünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa dūçar olmaları, kâfirleri öfkeliendirecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükāfatını zayı etmez. (Kur'an, Tevbe 9/120).

(9) *Meger düşde görem dost nazargāhı hayālını mışrā^c* -ı evvel mażmūnı (10) beyt-i sâbık mefhūmını taḥkīk ider ki cenāb-ı ‘izzet-i ḥazret-i Ḥaḫ (11) gāyetde bülend ü ‘ālī-miḫdār ve aña vuşul ‘atide düşvārdur ve tālīb-i (12) mübtedī pest ü bī-ḫadrdür ki mābeynde aşlā münāsebet ve hergiz isti‘dād-ı (13) vuşlat yoḫdur lācerem *er-rū’yā’s-şādıḫate cüz’ün min-sittetin ve erba‘ine* (14) *cüz’en mine’n-nübüvveti*⁶⁹⁶ ḥasebince meger müşāhede-i menāmı müyesser ola ve bunda tenbīh (15) vardır ki merātīb-i enbiyānuñ ve menāzil-i evliyānuñ evveli rüyādur

Beyt (16)

Dīdem çü be-ḫāb-ı rüy-ı ḫıış

Bīzār şudem men ez-bīdārī

(5) Dil-i şanavberiyem (17) hemçü bīd lerzānest

Benüm şanavber ḫalbüm söğüd gibi ditreticidür

Zi-ḫaşret-i (18) ḫad-i bālāyi çün şanavber-i düst

Dostuñ çam ağacı gibi bālā ḫaddinüñ (19) *ḫaşretinden* murād *ḫad*den tecellī-i İlähī mümted ü tavīl ve bir ḫāl (20) üzre müstaḫil olmaḫdur ki bu devlet her kimseye müyesser olmaz (21)

Beyt

--+/-+--/-+-

Dīdenet ḫūbest eger ḫod sâ‘atist

Pādşāhī [M45a] (1) ger heme yekdem ḫoşest

(6) Egerçi düst be-çizi nemī-ḫared mā-rā

Egerçi (2) dost bir nesneye almaz bizi

Be-‘ālemī ne-fürüşim müyī ez-ser-i (3) düst

Bir ‘āleme şatmazuz bir ḫılı dost başına murād başdan (4) şıfat-ı irādetdür ki ol müte‘allıḫ olıcaḫ şıfat-ı ḫudret ḫiç (5) bir nesne icād itmez ve bir ḫıldan murād şıfat-ı irādetden bir ta‘alluḫ-ı (6) cüzvīdür ki anuñ ta‘alluḫı bizüm merāmımız ḫuşulinde ve ḫazret-i Ḥaḫ vuşulinde (7) kāfī ve vāfīdür lācerem biz anı ‘āleme şatmazuz

Beyt

--+/-+--+/-+--

Yārüñ irādetiyle bulunur çü her murād

Şatmaz irādetile (8) mürīd anı ‘āleme

(7) Çi bāşed er şeved ez-bend-i ḫam dileş āzād

N’ola eger (9) olursa ḫam bendinden göñli āzādi

Çü hest Ḥāfız-ı miskīn ḫulām u (10) çāker-i düst

⁶⁹⁶ الرُّؤْيَا الصَّادِقَةُ جُزْءٌ مِنْ سِنَّةِ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ Sâdıḫın rüyası peygamberliḫin kırkaltı cüzünden bir cüzdür; (Hadīs) Kaynak: Tayerânî, Mu‘cemü’s-Saḫîr, Hadīs No:56.

Çün Hâfiz-ı miskîn dostuñ gulâm u çâkeridür (11) murâd budur ki *men ce‘ale’l-hümûme hemmen vâhiden kefa’llâhu sâ’ire hümûmihi*⁶⁹⁷ (12) hasebince her kim ki hâzret-i Hâkka bende olup cümle gümümü (13) ğam-ı âhîret kılsa Hâk te‘âlâ anuñ sâ’ir gümümüne kifâyet (14) idüp ğamdan âzâd olur [çün mürîdin teveccüh ü rağbeti ve cânib-i İlähiye iĳbâli beyân kıldı ise ol bâbda isti‘câli ve kaç‘-ı ta‘alluk ile iĳbâli beyân ider] [*ġulâm* Fârisî i‘tibâr olunacaĳ kul ma‘nâsınadır ve ‘Arabî i‘tibâr olunacaĳ kul ve oĳlan ma‘nâsınadır *çâker* kul ma‘nâsınadır ve muṭlaĳâ hizmetkâr ma‘nâsınadır ĳula ve ğayra şâmildür ve perestâr-ı ĳula ve cârîyeye ‘âmdur *bende* kul ma‘nâsınadır ba‘zılar *bende* daĳi perestâr ma‘nâsınadır diyüp ba‘zı beyt ile istidlâl eyledi ğâlibâ isti‘mâl-i mecâzidür Hâĳîĳat-i lügaviyye degüldür]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Bendenüñ her ĳarcı olur çünki (15) Mevlâ üstine

Saña bende olalı şâhâ Sürürî şâddur (16)

VELEHU EYZAN [G.32]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Biyâ ki kaçr-ı emel saĳt süst bünyâdest

(17) *Kaşr* köşkdür *emel* ümîddür *saĳt* ĳatıdır *süst* geĳşekdür (18) *bünyâd* temeldür ma‘nâ-yı mırşâ‘ budur ki *gel ki ümîd köşki ĳatı* (19) *süst temeldür* [Kemâlpaşazâde-ba‘zılar *saĳt* berkdür berklige ĳatılık lâzım olduğundan ötüri mecâzen ĳatıya saĳt dirler dimiş ammâ berk ve ĳatı birbirine muĳâyir idügi zâhir degüldür]

Biyâr bâde ki bünyâd-ı ‘ömr berbâdest

Getür şarâbı (20) *ki ‘ömr temeli yil üzredür* murâd *biyâ* demekden tarîĳate da‘vet (21) ve Hâkka irşâddur şarâbdan murâd ‘ışĳ-ı İlähîdür pes [M45b] (1) ṭül-ı emelden ve recâ-yı beĳâdan ve ‘ömre i‘timâddan nehydür

Rubâ‘î (2)

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Vefâ zi-‘ömr ü murâd ez-cihân ü behre zi-mâl⁶⁹⁸

Huzür-ı vaĳt-i zi-eyyâm u (3) fırsat ez-meh ü sâl

Men in ĳayâl-i taşavvur kunem felek (4) güyed

Zihî taşavvur-ı bâṭıl zihî ĳayâl-i muĳâl

Lâcerem fânîye (5) i‘timâd itmeyüp fırsatı fevt eylemeyüp ‘ibâdetde (6) küşîş idüp cânib-i beĳâyâ mâ’il olmaĳ gerek

Beyt (7)

⁶⁹⁷ مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هَمًّا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzû ve isteklerini tek istek (âhîret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadîs) Abdullah Parhyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 90, Hadîs No: 257.

⁶⁹⁸ Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün

-+---/-+---/--+-

Sūfi ibnü'l-vaqt bâşed ey refiķ

Nîst ferdâ guften (8) ez-şarķ-ı ıarıķ

(2) Ğulâm-ı himmet-i ānem ki zîr-i çarķ-ı kebūd

(9) *Ol kimsenüñ himmeti ķulıyın ki gök felek altında*

Zi-herçi reng-i (10) ta' alluķ pezîred āzādest

Her nesne ki ta' alluķ rengin kabul ide (11) āzāddur murād budur ki dünyāda olanlar ki fānilerdür bunda (12) ta' alluķ ķaydından āzād olup ya' nî bunlara ta' alluķ itmeyüp (13) ve'l-āhîretü ĥayrun ve ebķā⁶⁹⁹ ĥasebince āhîrete ve 'ālem-i İlähiye ta' alluķ gerekdür (14) [kebūd ve reng zıkrinde tenāsüb-i ma' nevî vardur]

Beyt

+---/+---/+---/+---

Ta' alluķ ĥicābest ü bî-ĥāşılı

Çü peyvendhā bügsilî vāşilî (15)

(3) Çü guyāmed ki be-meyĥāne dūş mest ü ĥarāb

Ne diyem saña ki (16) meyĥānede dün gice mest ü ĥarāb olduĥum ĥâlde

Sürüş-ı (17) 'ālem-i ĥaybem çi müjdehā dādest

Sürüş melek ma' nāsınadır (18) ba' zılar melek-i maĥşüş ya' nî Cebrā'ıldür didiler 'ālem-i ĥayb (19) mülki baña ne muştuluķlar virdi murād meyĥāneden mevzu'-ı 'ibādet (20) ve 'ālem-i hüviyetdür ve mest ü ĥarāb olmaķdan murād keyfiyet-i (21) 'ışķ-ı İlähî ile mütekeyyif olmaķdur ve muştuluķları [M46a] (1) kendüsi beyān idüp dir ki

(4) Ki ey bülend-nażar şāhbāz-ı sidre-nişîn

(2) *Lafz-ı bülend-nażar ve lafz-ı sidre-nişîn vaşf-ı terkibîdür ya' nî (3) ey 'ālî nażar idici ve sidretü'l-müntehāda oturıcı şāhbāz (4)*

Neşîmen-i tu ne in genc-i miĥnet-ābādest

Neşîmen mevzi'-i iķāmet (5) dimekdür ve ābād ma' mür ma' nāsına ve āferîden ma' nāsınadır ve edāt-ı (6) ism-i mekândur [fülān ābād fülān sitān dimekdür] ma' nā-yı mışrā' budur ki iķāmetüñ yeri bu miĥneti (7) çok bucaķ degüldür bunda tenbîh vardur ki bunda iķāmet (8) itmeyüp a'lā-yı 'iliyyin cānibine teveccüh itmek gerek kesb-i şevāb (9) ve tekmîl-i nefis ile

Beyt

---/+---/----/+---

Men şāhbāz-ı ķudsem ez-lāmekān perîdem (10)

Be-her şikār-ı şaydî der-ķālib āremîdem

(5) Tü-rā zi-ķüngüre-i 'arş (11) mî-zenend şafir

⁶⁹⁹ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى (Kur'ân, A'lâ 87/17).

Şafîr sıklık ve kûş âvâzı ma‘nâsınadır (12) ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *saña* ‘arş-ı bedenden âvâze olurlar (13) [*küngüre* burc üzerinde bir yer yaptıkları bedendür]

Ne-dānemet ki derîn dāmgeh çi üftādest

Bilmezin seni bu ağ yerine (14) *neden düşdün* [*dāmgeh* dāmghāhdan ma‘zürdür]

(6) Naşihatî kunemet yād gîr ü der-‘ amel ār

Saña (15) *bir naşihat iderin ezberde dut daği* ‘amele getir ki [*yād* lafzı aınmak ma‘nâsına ve ezberlemek ma‘nâsına gelür ve bunlara hâtırdā olmağ lâzımdur her bir yerde bir ma‘nâsı murâddur öyleye bu gazelde kâfiye tekrâr degüldür]

Ki in (16) hadîş zi-pîr-i tarîkatem yādest

Ki bu söz pîr-i tarîkatden (17) *ezberümdedür ve ol budur*

(7) Mecû dürüstî-i ‘ahd ez-cihân-i süst (18) nihād

İsteme ahd dürüstlükden aşlı ve bünyesi genişün cihāndan (19)

Ki in ‘acûze ‘arûs-ı hezâr dāmādest

Ki bu karı biñ güveygi (20) *gelinidür* [*‘acûze* isti‘mâlde meşhûrdur egerçi ‘Arab fuşehâsı katında ‘acûz faşihdür nitekim Muhtâr-ı Şihâhda⁷⁰⁰ dinmiş ve ‘I-‘acûzü’l-mer’atü’l-kebîretü ve lâ tekül ‘acûzetün ve ‘I-‘āmmetü teķülühü⁷⁰¹ ve ‘Acemler meşhûr ihtiyâr iderler]

Beyt

+---/+---/+---/+--

Cihân ki bu kadar âzâdı eylemiş dāmād

Talâķ (21) vireni ķurtuldu ğayrı itdi helāk

(8) Ğam-ı cihân me-ħor u pend-i men [M46b] (1) meber ez-yād

Cihân ğamını yime benüm naşihatimi hâtırdan giderme (2)

Ki in laţîfe-i ışķam zi-rehrevî yādest

Ki bu ‘ışķ laţîfesi (3) *baña bir yola gidiciden hâtırdadır*

Beyt

+---/+---/+--

Ğam-ı dünyâ me-nih ber-gerden-i (4) cān

Dilâ ķendān ki ķendānî ne-yerzed

(9) Rızâ be-dāde bi-dih v’ez-cebîn (5) girih büğşây

Virilmişe rızâ vir alından düğimi çöz ya‘nî (6) *ķaşuñ çatup inķibâz gösterme*

Ki ber-men ü tu der-ihtiyâr (7) negşādest

⁷⁰⁰ İsmâil b. Hammād el-Cevherî’nin Tâcü’l-lu’a adlı sözlüğüne Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî (ö. 666/1268’den sonra) tarafından yazılan muhtasar eseridir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: “Muhtarü’s-Sihâh”, TDVİA, c. 31, s. 57.

⁷⁰¹ وَالْعُجُورُ الْمَرْأَةُ الْكَبِيرَةُ وَلَا تَقُولُ عَجُورَةً وَالْعَامَةُ تَقُولُهُ Acuz kelimesi kocakarı, yaşlı kadın demektir. Acûze seklide telaffuz edilmez fakat avâm bu şekilde kullanır. (Diğer Arapça İbâreler).

Ki benüm ve senüñ üzerüñe ihtiyâr kapusın açmamışdur (8)

Rubā'î (Ahreb)

Ez-refte kalem hîç diger kevn ne-şüd

Ve zi-hürden ğam (9) be-cüz' cigerhün ne-şüd

Ger der-heme 'ömr-i h'ış hünābe hürî (10)

Yek kaçre ez-ança hest efzün ne-şüd

(10) Nişān-ı ahd u vefā nîst (11) der-tebessüm-i gül

'Ahd ü vefā nişānı yoçdur gül tebessümünden

Be-nāl bülbül-i (12) 'āşık ki cāy-ı feryādest

İñle ey 'āşık bülbül ki feryād (13) yeridür murād budur ki zeğārif-i dünyā bî-vefādur ve gülün hādesi (14) istihzādur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Bî-vefāya dil viren olur peşimān 'ākıbet (15)

Hasret ü firqatle ider āh u efgān 'ākıbet

(11) Hased çî (16) mīberî ey süst-nazm ber-Hāfiz⁷⁰²

Ne hasedü'r-reseb ey süst-nazm (17) Hāfiz

Qabül-i hātır u luṭf-ı sühan Hudā dādest

Hātır (18) kabūlini ve söz luṭfını Allāh virmişdür bunda tenbîh vardur ki (19) el-fāzılı maḥsūd mücebince ehl-i faẓl maḥsūd olur ve ehl-i (19) kemāle lāyık oldur ki kemāli faẓl-ı Haç bile şükr-i ni' met kıla

Kıṭ'a (20)

--+/-+--+/+--+/+--

Şükr-i keşir Haçça ki çok virdi 'ilm ü faẓl

Çendān egerçi virmedi [M47a] (1) cāh u derim baña

Ġazl ile mevt ile çün olur fevt-i cāh u māl

'İlm ü 'amel beḳāda çü ḳayl ü ḳaşem baña

Cāhil (2) gözine ḳāriz ü düşmen gözine biz

Anlar helāk olursa ḳasedden (3) ne ğam baña

VELEHU EYŻAN [G.33]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

⁷⁰² Bu beyit derkenarda şu şekilde yer almaktadır:

Me-kun ma'ārıza ey süst-nazm yā Hāfiz

Ki hüsn-i sîret ü luṭf-ı sühan Hudā dādest

(1) Tā ser-i zülf-i tu der-dest-i nesīm üftādest

(4) Tā senüñ zülfüñ evci yıl eline düşmişdür

Dil-i sevdāzede ez-ğuşşā dü nīm (5) üftādest

Sevdā urmuş gönül guşşadan iki pāre düşmişdür (6) murād zülfden ğayb-ı hüviyyetdür ve nesīmden hevā-yı nefsdür çün (7) ğayb-ı hüviyyetüñ evci hevā-yı nefsi eline düşse ihlāşa riyā (8) hāl olur lācerem sevdā-yı ‘ışk-ı İlāhī urmuş gönül ğamdan (9) iki pāre olup ğāhī ihlāş ğāhī riyā semtine düşer [çün mürīdden teveccüh ü ragbet lāzım idügin beyān eyledi hāliyā ihlāş u şıdk ile ‘ibādete tervic ider]

Beyt (10)

--+/-+--+/+--+/-+-

İhlāş hāliş olur idi dilde dā’imā

Bulsa hevā-yı nefsdan ol (11) her zamān hālāş

(2) Çeşm-i cādū-yı tu hōd ‘ayn-ı sevād-ı sihr̄est

(12) Senüñ cādū gözün hōd ‘ayn-ı sevād sihr̄idür [sevād kâğıdda yazılan hattūñ naķş u şüretine dirler]

İn kader hest ki (13) in nüşha saķim üftādest

Bu kader var ki bu nüşha saķim düşmişdür (14) murād çeşmden ‘ayndur ve ‘ayn lafzınuñ bir ma’ nāsı zāt-ı şey’dür lācerem (15) maħbūb-ı mecāzī ‘aynı ke’ennehu zāt-ı sü’edā-yı sihr̄dür ki te’sir ider ammā bir kitābuñ (16) nüşhası ki saķim ya’ nī yañlış ola şih̄hat-i ma’ nā bulunmayup (17) ğalaṭa düşülür pes ħubb-ı ‘ayn-ı maħbūb-ı mecāzī ğalaṭdur-endāzdur (18) [saķim hastaya dirler ve yañlış yazılan hattū nüşhasına dirler göze şā’irler ħaste dirler ve bu sihr̄ nüşhası saķimdür öyleye çeşme nisbet iki ma’ nā bile saķih̄dür]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Göz güzeldür gerçi kim topraķda evvel ol çürür

Hāk fikri (19) ile pāk ol aña gönül virmeden

(3) Der-ħam-ı zülf-i tu ān hāl-i siyeh (20) dānī çist

Senüñ zülfüñ büklümünde ol ħara beñ bilür misin (21) nedür

Noķta-ı düde ki der-ħalka-ı cīm üftādest

Mürekkēb noķtası ki [M47b] (1) ħalka-ı cimde düşmişdür bu bir ħayāl-i ħūbdur bunuñ nāzirini ancaķ (2) ‘Abdu’l-vāsī’ nām şā’ir dimişdür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---

Hemçü nūnest zülf-i tu ber-ruķ (3)

Hāl-i miskīn çü noķta-ı nūnest

murād bundan nitekim üftādest ‘ibāretinden (4) fehm olunur budur ki cīm içine nokta tamlamış gibi hāl-i siyāh ğam-ı zülfdē (5) kudret kılmasından tamlamış mürekkeb noktasıdır

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Bir kaçre mürekkeb (6) durur ol hāl-i ruḡ-ı dost⁷⁰³

Ṭammış varak-ı rüyına kudret kaleminden

(7) zihī şāni‘ ki kudreti kaleminden tamlayan hāl-i miskīn olur

(4) Zülfi müşkīn-i (8) tu der-gülşen-i Firdevs-i ‘izār

Senüñ müşke mensüb zülfün ‘izārı cenneti (9) *gülistānında* [*firdevs* cennet ismidür ‘izār yüzün kulaḡ cānibidür]

Çist tāvus ki der-bāğ-ı na‘īm üftādest

Nedür (10) *tāvus der ki na‘īm bağına düşmişdür* bu beytde zülfe müşkīn ıtlākı (11) ve ‘izāra gülşen-i firdevs ıtlākı ve zülfe girü tāvus ıtlākı ve ‘izāra (12) bağı na‘īm ıtlākı ‘aceb isti‘āre ve teşbih-i belıgdür ammā murād kudret-i şāni‘ i (13) beyāndur ki yüze bu vechile hüsn virmiş likin ednā maraž ile rengi (14) zā’ıl olur ve kabrde evvel dökilecek zülfdür [*na‘īm* ni‘met ve nāz ve rāhatluk ve cennet ma‘nāsınadır] [*çist* tāvus su‘āl ve cevāb ve mübtedā ve haberdür māba‘dī tāvusa şıfatdur]

Beyt

-+---/-+---/-+---

Tāb-ı teble bozular (15) rengi ruḡuñ

Ḳabrde evvel dökilen zülfdür

(5) Dil-i men der-heves-i büy-ı (16) tu ey münis-i cān

Benüm gönüm senüñ koḡuñ hevesinden ey cān enīs (17)

Hāk-i rāhīst ki der-pāy-ı nesīm üftādest

Yol toprağıdır ki rīḡ-i (18) *ṭayyibe ayağına düşmişdür* murād budur ki rāyiḡa cānān hevesinden (19) hāk olmak gerek ki aña vāşıl olmak hāşıl ola *men tevāza‘a refe‘ahu’llāhu*⁷⁰⁴ (20)

Beyt

+---/++++/+++/-++-

Ġubār olduğı için tevāzu‘ eyle fūrū

Hemīşe yıl ki (21) eser ḡaldırur anı yuḡaru

(6) Hemçü gerd in ten-i hākī ne-tüvāned ber-hāst

[M48a] (1) *Ya‘nī toz ḡalḡduğı gibi bu beden hākī ḡādir olmaz ḡalḡmaḡa*

⁷⁰³ *Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün.*

⁷⁰⁴ *مَنْ تَوَاضَعَ رَفَعَهُ اللَّهُ* Allāh te‘ālā için tevāzū edeni, Allāh te‘ālā yükseltir. (Hadīs) Kaynak: Müsnedü’s-Şihāb, Hadīs No: 335.

Ez-ser-i kūy-ı tu (2) z'ān rū ki 'azīm üftādest

Senüñ maḥalüñ başından ol yüzden ki (3) 'azīm düşmişdür murād budur ki sālİK olan Ḥaḳ cānibinde muḥkem düşüp (4) andan gitmege maḥālli olmayup ayrılmak muḥāl olmak gerek [*ez-ser-i kūy-ı tu* lafzı mısrā^c -ı evvele maşrūfdur]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Şöyle düşdüm (5) kūy-ı yārimde ki ölem ḥāk olam

Rüz-ı maḥşer olmayınca başumı kaldırmayam (6)

(7) Sāye-i serv-i tu ber-ḳālibem ey 'īsī-dem

Senüñ servüñ ya 'nī ḳaddüñ gölgesi (7) benüm bedenüm üzre ey 'īsī-nefes

'Aks-i rūḥist ki ber-'azm-i remim (8) üftādest

Cān 'aksidür ki çürümüş kemük üzre düşmüşümdür (9) murād budur ki fe'ize sevvetyühü ve nefahtü fihi min rūḥi⁷⁰⁵ ḥasebince ḥayāt-ı ten (10) nefḥa-ı raḥmāndur lācerem cān andan revāndur

(8) Ān ki cüz' Ka' be maḳāmeş (11) ne-bud ez-yād-ı lebet

Ol kimse ki anuñ Ka'beden ḡayrı maḳāmı yok idi (12) senüñ lebüñ aınmaḳdan [ne-bud lafzı ne-būd lafzından muḥaffedür vezn için] [ez-yād-ı lebet lafzı mısrā^c -ı şāniye merhūndur]

Ber-der-i meygede dīdem ki muḳim üftādest

Meyḥāne (13) ḳapusı üzre gördüm ki muḳim düşmüşümdür murād budur ki zāhid-i (14) ḥuşk olanlar senden lezzet alup maḳām-ı keyfiyyet-i rūḥāniyyede (15) muḳim olmışlardır

Beyt

+---/+---/+---/+---

Lebüñ keyfiyyetinden lezzet almış şūfi-i yābis (16)

Bilüp esrārı gör anı muḳim-i meygede düşmüş

(9) Ḥāfız-ı dil-şude-rā bā-ḡamet (17) ey cān-ı 'aziz

Göñli gitmiş Ḥāfıza senüñ ḡamuñ ile ey 'aziz cān (18)

İttiḥādīst ki der-'ahd-i ḳadīm üftādest

Bir birlik vardur ki 'ahd-i (19) ḳadimde düşmüşümdür murād 'ālem-i ervāḥda *elestü birabbikum⁷⁰⁶* gününde (20) olan insdür yā rūḥ-ı insānī nefḥa-ı raḥmānī olduḡı ittiḥāddur

⁷⁰⁵ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي Ona şekil verdiḡim ve ona ruhumdan ütlediḡim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur'ān, Hicr 15/29).

⁷⁰⁶ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz deḡil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ān, A'rāf, 7/172).

VELEHU EYŻAN [G.34]

[Çün sâlik-i şerâ'it ve âdâb-ı tarîkati ri'âyet ide cânib-i feyyâzdan feyz-i küllî olur bu gazel anı beyân ider]

[Mef' ulü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Mefâ' il]

(1) Göl der-ber ü mey ber-kef ü ma' şük be-kârest

Göl yanumda [M48b] (1) şarâb ayâ üzerinde ma' şük murâd eyle

Sultân-ı cihânem be-çünin vaqt (2) gulârest

Sultân-ı cihân bunuñ gibi vaqtde baña kuldur murâd gölden hâl-i (3) keşf-i hicâb ve fetḥ-i ebvâbdur ve şarâbdan murâd 'ışk-ı İlâhî ve şevk-i ma'nevî (4) ve keyfiyyet-i rûhâniyyedür ve ma'şukdan murâd maḥbûb-ı haḳîkîdür pes (5) şol kimsenüñ ki cenbinde cenâb-ı Haḳdan fetḥ ü keşf ola ve 'ışk-ı (6) İlâhî ve keyfiyyet-i pâdşâhî elinde hâzır ola ve cenâb-ı kibriyâ aña icâbet-i (7) da'vât ve taḥşil-i murâdif kıla pâdşâh-ı 'âlem aña muḥtâc olup ol (8) andan kemâl-i istiğnâ ile müstağnî olur [murâd budur ki zıkr olundu eger mecâza ḥaml olunursa bu bir şahş olur ki göl kenârında oturmuş ve elinde şarâb kadeḥin dutmuş ve bir fâsık oğlan anuñ murâdına müsâ'ade itmiş olasin bunuñ gibi harîf-i sultân-ı cihân benüm kulumdur diyü bilür mi böyle kelâmı H'âce Hâfız isnâd 'âkılden şadır olmaz ve bunuñ gibi sözi serḥoş söylemez bu sözi mest iken söylemiş ola diyen beyân delüsidür ki H'âce Hâfız mest-i mey olmamışdur] nitekim Şeyḥ-i Kemâl dir

Bejt

-+---/-+---/-+---

Dest-i (9) sultânân nemî-büsed kemâl

Nîst sultân-râ be-dervîş ihtiyâc (10)

(2) Gû şem' meyârîd der-în cem' ki imşeb

Di şem' getürmek bir cem'e ki bu gice (11)

Der-meclis-i mâ mâh-ı ruḥ-ı düst temârest

Bizüm meclisimizde dostuñ ey yüzi (12) tamâmdur murâd budur ki şunlar ki nür-ı tecellî ile münevver olalar sâ'ir envâra (13) ḥâcetleri olmaz

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+---

Şeb-çerâğı n'eylerem nür-ı cemâl-i yârla

Şem'e ḥâcet mi (14) olur nür-ı tecellî var iken

(3) Der-mezheb-i mâ bâde ḥelâlest veliken

Bizüm mezhebümüzde (15) şarâb ḥelâldür ammâ

Bî-rüy-ı tu ey serv-i gül-endâm ḥarârest

(16) Yüzüñsüz ey serv-i gül-endâm ḥarâmdur murâd budur ki şarâb ki 'ışkdur (17) bizüm mezhebimizde ḥelâldür eger 'ışk-ı İlâhî olursa ammâ Haḳ yüzüñsüz (18) ya' nî mecâzî ve şevvânî olursa ḥarâmdur

(4) Der-meclis-i mā 'ıtr mī-ārīd (19) ki cān-rā

Bizüm meclisimizde hoş koğu getürmek ki cānuñ

Her dem zi-ser (20) zülf-i tu hoş-büy-ı meşārest

Her dem senüñ zülfüñ evcinden (21) hoş-būdur dimāğı murād cān meşāmı zülf-i yārdan hoş-bū olmakdan [M49a] (1) 'ālem-i hüviyyetden eşer ü 'alāka ve cezbe vü peyvend peydā olmağdur

Bejt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Hezārān (2) var ola hoş-bū gerekmez hiç baña bular

Meşām-ı cān pür olmışdur çü büy-ı (3) zülf-i dilberden

(5) Güşem heme ber-ķavl-i ney ü nefħa-ı çengest

Ķulağum dükeli ney ķavli (4) ve çeng nağmesi üzredür

Çeşmem heme ber-la' l-i tu vü gerdiş-i cārest

Gözüm (5) dükeli senüñ lebüñ ve ķadeħ dönmesi üzredür murād neyden mürşid-i kāmil ve çengden (6) pīr-i mükemmeldür ve lebden murād kelām-ı Ħaķ ve cāmdan mazhar-ı 'ışğdur ve dönmesinden (7) murād devrān idüp nevbet kendüye geldügin istemekdür lācerem mürīd-i (8) şādık ve tālīb-i 'āşık kelām-ı kāmili ve pend-i pīre gūş dutup ve kelām-ı (9) ħikmet ve pend ü mev'izet gözlemekde olur ve ğayrı nesneden zevķ itmez

(6) Ez-çāşnī-i (10) ķand megū hiç ü zi-sükker

Kand u şekker lezzetinden dime hiç [sükker sīn ile ve teşdid-i kāf ile 'Arabīdür ve fetħ-i şin ile ve taħfif-i kāf ile Fārisīdür ammā şin ile ve teşdid-i kāf ile ne 'Arabī ve ne fārisīdür vezn için gelmişdür]

Z'ān rū ki (11) merā der-leb-i şīrīn-i tu kāmest

Ol yüzden ki baña senüñ tatlu lebüñden murād vardur (12) ya' nī murādum ħāsıl olur yā murādum oldur murād budur ki elezz-i eşyā istimā'-ı (13) kelām-ı Ħaķ ve münācāt-ı vücūd-ı muṭlağdur pes ğayrı lezīzlere meylüm yoğdur

(7) Tā genc-i (14) ğamet der-dil-i vīrāne muķīrest

Tā senüñ ğamuñ genci vīrāne gönülde muķīmdür (15) [muķīm ve maķām zikri leṭāfetden ħālī degüldür]

Hemvāre merā kūy-ı ħarābāt maķārest

Hemīşe baña ħarābāt bucağı maķāmdur (16) murād budur ki genc vīrānelerde olur çün genc-i ğam-ı İlāhī bu dil-i ħarābı maķām (17) idinmişdür benüm maķāmum daħi genc-i ħarābāt olmuşdur ki ħaberde vārid olmuşdur (18) ennā 'inde'l-münkesireti ķulūbuhüm ve'l-münderiseti ķubūruhüm⁷⁰⁷

Ķıṭ' a

⁷⁰⁷ أَنَا عِنْدَ الْمُتَكَبِّرَةِ قُلُوبُهُمْ وَالْمُنْدَرِسَةِ قُبُورُهُمْ Ben, kalpleri kırılmışların ve kabirleri belirsiz olanların yanındayım. (Hadīs-i Kudsi) Kaynak Kitap: Aclūnī, Keşfü'l-Hafā, I/203.

-+---/-+---/--+-

Genc virānede (19) olurmuş çünkü genc

N'ola virān olsa kalb-i müsteṭāb

Ben ḥarāb (20) itdüm ḥarābātı maḳām

Tā olam ḡāyet ḥarāb-ender-ḥarāb

(8) Ez-neng çı gūyī ki merā (21) nām zi-nengest

‘*Ārdan ne dīrsen ki baña nām ‘ārdandur* ya‘ nī ‘ār ehli [M49b] (1) olduğum ecilden nām u şöret buldum [eger su’āl olunursa bu beyt yukaruda

Gerçi bed-nāmist nezd-i ‘āḳilān

Mā nemī-ḥ‘āhīm neng ü nām-rā

beytine muḥālifdür biz cevāb virürüz ki anda āḥirete ve ‘ışḳ-ı İlähiye naẓar ‘ār istemezüz dimekdür bunda dünyāya naẓar ‘ār iderüz dimekdür]

V’ez-nām çı pursī ki merā neng (2) zi-nāmest

Nāmdan ne sorarsın ki baña ‘ār nāmdur murād budur ki (3) dünyā-yı dūna bende olmaḳ denā’etdür ben andan ‘ār iderin ol cihetden (4) nām u nişān ve şöret ü i‘tibār buldum ve nām u nişān bulmaḳ ve ḥalḳ (5) içinde şöret ḥāşıl ḳılmaḳ vücūd u enāniyyetdür lācerem andan ‘ār (6) iderin ki dervīşe lāyık degüldür

Beyt

+---/+---/+---

Ne merdest ān ber-i merdān in rāh (7)

Ki maḡlūb-ı zen-i dünyā-yı dūn şud

Ne-ḥ‘āhed merd-i rāh-ı dīn şöret

Ez-ān (8) nām āver ān ender-mekūn şud

(9) Mey-ḥ‘āre vü ser-geşte vü rindim ü naẓar-bāz

Şarāb-ḥ‘ār (9) ve ḥayrān ve rind ve *naẓar-bāzuz*

V’ān kes ki çü mā nīst der-īn şehri kūdāmest

Ol kimse (10) *ki bizcileyin degüldür bu şehride ḳanḳıdur* ya‘ nī kimdür murād *şarāb-ḥ‘ār* (11) ‘ışḳ-ı İlähī ile dā’im mütekeyyif olucudur ve *ḥayrāndan* murād tedbir-i ma‘āşdan (12) ḡāfil olucudur ve *rind*den murād a‘mālinde ḳaṭ‘-ı naẓar idicidir ve *naẓar-bāz*dan (13) murād ‘ayn-ı ‘ibret ile naẓar idicidir ve *şehri*den murād sülūk şehri (14) ve ihlāş diyāridur

Beyt

-+---/-+---/-+---/--+-

‘Āḳil oldur şehrimüzde dā’imā medhūş ola (15)

Bī-zebān ola velīkin cümle çeşm ü gūş ola

(10) Bā-muḥtesibem ‘ayb megūyīd ki ü nīz

(16) *Muhtesibe ‘aybımı dimeñ ki o dağı*

Peyveste çü mā der-ṭaleb-i ‘ıyı müdārest

(17) *Muttaşıl bizcileyin şürb-i şarāb ṭalebindedür*

Beyt

--+/+---+/---+/----+

Ġam-ḥ̣ārī-i cihān cehānest (18) faẓl-ı ‘aql

Pes ‘ākıl ān būd ki būd mest ü bī-ġam ān

(11) Hāfız menişin (19) bī-mey ü ma‘ şūḫ zamānī

Ey Hāfız oturma şarābsuz ve ma‘ şūḫsuz bir zamān

K’eyyām-ı (20) gül ü yāsemem ü mäh-ı şıyāmest

[Ba‘zı nüsaḥda ‘ıyd-ı şıyānet vāqı‘ olmuş zāhir budur ki murādı bilmeyenlerün taḥrīfidür Ḥāce Hāfızdan vāqı‘ olmuş degüldür] *ki gül ve yāsemem eyyāmı ve oruc ayıdur* (21) murād *meymen* ‘ışḫ-ı İlähīdür ve *ma‘ şūḫ*dan maḥbūb-ı ḥaḳıḳīdür ve *eyyām-ı* [M50a] (1) *gülden* evḳāt-ı mükāşefedür ve *eyyām-ı yāsememden* ezmān-ı beyāz-ı ḳalb (2) ve şafā-yı ḥāṭırdur ve mäh-ı şıyām ḥod vaḳt-i ‘ibādetdür läcerem fursatı (3) fevt itmeyüp bunuñ gibi maḥalde ṭa‘ate iştiġāl gerekdür

Beyt

---+/----+/----+/----+

Eyyām kesbüñ (4) var iken şarf eyle aña ḳudreti

Fursat seni fevt itmeden fevt (5) eyleme sen fursatı

VELEHU EYẒAN [G.35]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Bāġ-ı merā çı ḥācet-i serv ü şanavberest

(6) *Benüm baġımuñ ne ḥāceti vardur serve ve şanavbere*

Şimşād-ı ḥāneperver-i mā (7) ez-ki kemterest

Benüm evde beslenmiş şimşādum kimden eksükrekkdür bāġdan (8) murād ‘ālem-i mükāşefedür anuñ muḥasenāt-ı bāġ-ı zāhire ihtiyācı yoḳdur (9) zīrā ‘uluvv-ı mertebe ve derecāt-ı feyẓ ve teraḳḳıyyāt-ı ma‘neviyye ki ḳalb ḥānesinde (10) mürebbe ve ḥāşıldur anlardan eksük degül belki artuḳdur [şimşād Türkçe çemşir ağacı didükleridür]

(2) Ey (11) nāzenin püser tu çı mezheb girifte

Ey nāzik ve nāzlu oġlan (12) sen ne mezheb dutmuşın

K’it ḥün-ı mā ḥelāter ez-şir-i māderest

(13) [Ḥelālden ziyāde olana *ṭayyib* dirler öyleye ḥelāter olur] *Ki bizüm ḳanımuza saña anañ südünden ḥelātrekkdür* [‘uyubdan ve neḳāyişden pāk dimekdür] murād

*püserden inni rā'eytu rabbe (14) leylete'l-Mi'rāci 'alā-şūreti şābbin emrede*⁷⁰⁸ hasebince hazret-i İlahîdür [k'et aşda ki etdür hemze hareketi ile hazf olunmuş i' tibār olunursa kesr-i kâf ile okunur eger hemzenüñ hareketi kâfa virilüp ba'de hazf olunursa kâfuñ fetih ile okunur nitekim lafz-ı k'ez öyle kılınmışdır ki aşda ki ez idi] [bu beyt bu hadîs-i şerîfuñ mazmûnına işâretdür ki vârid olmışdır *inna'llāhe yenzilu ile's-semā'i'd-dünyā fi-külle leyletin feyeķülü hel min-tā'ibin fe'tübe 'aleyhi ve hel min-müstağfirin fe'agfire lehu*⁷⁰⁹ pes *püserden* murād cenāb-ı Kudsdür iskci olduğı günāhları mağfiret ile ebdānı tecdid itdügüdür]

Beyt

-+++/-+-/-++-/-+-

Ān püser-i (15) penbe-düz-ı şeb heme şeb tā be-rüz

Bāng zened çün ħoros eski (16) babuc kimde var

Nāzenin olduğı *zū'l-'izzetü ve'l-cemāl ve'l-kibriyāi* (17) *ve'l-celāl* olduğudur ve kıandan murād nefsanıyyeti kıatldür ki bu (18) tayyibdür [helâlden ziyāde olana tayyib dirler öyleye helâlter olur]

Beyt

+++--/+++--/+++--/+++--

Nefs eger mürde şevde zinde-i pâyende buved

Yār (19) eger geşt merā ħ'āst ħayāt-ı bākī

(3)Çün naķş-ı ħam zi-dür (20) be-bīnī şarāb ħ'āh

Çün ħam şūretini araķdan ħoresin şarāb (21) *iste*

Teşhîş kerdeim u müdāvā muķarrerest

Teşhîş-i marāz [M50b] (1) *itmişüzdür 'ilāc muķarrerdür* murād budur ki ħam kaçan zāhir olursa 'ibādete (2) ve ħubb-ı İlahiye sa'y u tevaġġul kııl ki *ħubbibe ileyye mindünyāküm şelesün* (3) *eṭ-tayyibu ve'n-nisāu ve ķurretü 'aynī fi's-şalāti*⁷¹⁰ muķtezasınca her bār ki (4) ħam geldi şalāta meşġül olduġ gözüm nürü ve gönüm sürürü muķarrer (5) oldu [müdāvāt 'Arabîdür müdāvā 'Acem isti' mālîdür müdārāt ve müdārā daħi böyledür]

Beyt

-+++/-+-/-+++/-+-

⁷⁰⁸ رَبِّمِي مِ رَاعِ جَعَسِي فِي لَيْلَةِ الْمِعْرَاجِ عَلَى صُورَةِ شَابٍ أَمْرَدٍ Rabbimi Mi'rac gecesinde tüysüz çehrelî, kıvırcık saçlı bir genç suretinde gördüm. (Hadîs)

⁷⁰⁹ إِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فِي كُلِّ لَيْلَةٍ فَيَقُولُ هَلْ مِنْ تَائِبٍ فَأَتُوبُ عَلَيْهِ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرُ لَهُ Allah her gece dünya semâsına iner ve şöyle buyurur: Tevbe eden var mı, tevbesini kabul edeyim? Baġışlanma isteyen var mı, kendisini baġışlayayım? (Hadîs) Bu hadîs Buhârî'de şu şekildedir: يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ بَيْتِي ثَلَاثَ اللَّيْلِ الْأَخْرَى يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبُ لَهُ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيهِ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرُ لَهُ Gecenin son üçte biri kaldığı zaman tebâreke ve teâlâ olan Rabb'imiz (zaman ve mekândan münezzeħ olarak) her gece dünyâ semâsına iner ve: Bana kim dua eder ki onun duasına icabet edeyim! Benden kim bir hacet ister ki ona dileğini vereyim! Benden kim mağfiret diler ki onun için mağfiret edeyim!" buyurur. Buhârî, Teheccüd, 14, Hadîs No: 1153.

⁷¹⁰ بَانَ سِزِينَ دُونِي مِنْ دُنْيَاكُمْ ثَلَاثَ الْيَوْمِ وَاللَّيْلِ وَالنَّيْمِ وَالنَّهَارِ وَاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ Bana sizin dünyânızdan üç şey sevdirildi. Kadın, güzel koku, namaz. (Hadîs) Kaynak Kitap: el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-ahbârü'l-mevzû'a- Harfu'l-Hâyü'l-Mühmele; Hadîs No: 158.

Her kaçan kılsam namāzı gözlerüm maḳdūr olur (6)

Ḥāṭır-ı ḡam-gīnime şādı irer mesrūr olur

(4) Ez-āstān-ı pīr-i (7) muḡān ser çerā keşem

Ba' zı nüsaḥda *ser kücā berem* vāḳı' olmuşdur (8)

Devlet der-İN serest ü küşāyiş der-İN derest

Devlet (9) *bu başdadur ve fetḥ bu ḳapıdadur* murād budur ki ehlu'llāḥ (10) ḳapusından dūr olmamaḳ bā' iş-i devlet-i mü'ebbed ve fetḥ-i bāb-ı (11) taḳarrüb-i ḥāzret-i ' izzetdür

Beyt

++---/++---/++---/++-

Ez-der-i ehl-i şafā dūr (12) me-şev ey dil-i men⁷¹¹

Her ki dūrest ez-İN der be-Ḥudā nezdiket (13)

Tercüme

++---/++---/++---/++-

Ehl-i diller ḳapusından sen ıraḡ olma saḳın (14)

Kim ıraḡ olsa bulardan olur ol Ḥaḳḳa yaḳın

(5) Der-rāḥ-ı mā şikeste-(15) dilī mī-ḥarend ü bes

Bizüm yolumuzda şınuḳ göñüllülük şatun (16) *alurlar ancaḳ* [Kemālpaşazāde ba' zılar *pes* yiter ma' nāsınadır diyüp ancaḳ ma' nāsınadır diyen kimesneyi taḥtiye diyüp iştiḥād için getürdüğü beytde ol ma' nā yaḳışmaz didi ammā bu beytde yiter ma' nāsı yaḳışmaz Ḥaḳ budur ki bes lafzınuñ ma' nāsı ancaḳdur ḡāḥ olur ancaḳ ma' nāsı zāḥirce olmaz yiter ma' nāsı virülür 'ārife bu beyān yiter bilmek ise ancaḳ olur]

Bāzār-ı ḥod fūrūş-ı ez-ān rāḥ-ı dīgerest

(17) *Kendün şatıcı bāzārı ol bir yoldandır* murād budur ki erbāb-ı (18) ṭarīḳatūñ meṭā' ı inkisār-ı ḳalb ü niyyetidür ve ḥāzret-i Ḥaḳ (19) *inna'llāḥe'ştera mine'l-mü'minīne enfüseḥüm ve emvāleḥüm*⁷¹² ḥasebince müşteridür (20)

Beyt

---/---+/---+/---

Bundan iyü ticāret olur mı gör ey faḳīr

Böyle (21) şınuḳlı ḳalb meṭā' uñı Ḥaḳ ala

⁷¹¹ *Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

⁷¹² إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O hâlde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Kur'an, Tevbe 9/111).

ammā hod-fürüşlük ve [M51a] (1) hestî ol bir yoldan ya'nî taleb-i dünyâ yolundandır

Rubâ'î (Ahreb)

Ez-kibr me-dâr (2) hiç der-dil-i hevesî

Ez-kibr be-câ'î ne-resîdest kesî

Çün zülf-i (3) bütân şikestegî 'âdet kun

Tâ şayd konî hezâr dil der-nefesî⁷¹³

(6) Dî (4) va' de dâd vaşlem ü der-ser şarâb dâşt

Dün baña va' de-i (5) vaşl virdi başında şarâb var idi

İmrüz tâ çi güyed ü bâzeş (6) çi der-serest

Bugün tâ ne diye ve anuñ nedür başında murâd budur ki maḥbûb-ı (7) mecâzî şarâb-ı ḥüsn ü luḫf ve şarâb-ı ğurûr u 'unf ve şarâb-ı (8) cevânî ü kâmrânî ve şarâb-ı devlet ü kârdânî mestlûğünden (9) ḥâlî degüldür pes dün va' de-i vaşl itdi şarâb-ı ḥüsn ü luḫf başında (10) idi ammâ anuñ va' dine i' timâd yoḫdur bugün ne diye ya'nî şâyed ki anuñ (11) ḥilâfın söyleye başında ne şarâb var ola ve ne fikr var ola nitekim (12) bir 'âşık dimiş

Rubâ'î (Ahreb)

Bâ-her ki nişîni vü kadeḫ nüş kunî

Ez-reşk merâ (13) ḥarâb u medhûş kunî

Guftî ki çü mî-ḥürem türâ yâd kunem

Tersem ki şüy-yı mest (14) ü ferâmûş kunî⁷¹⁴

ammâ maḥbûb-ı ḥaḫîkî bir şâḫîb-i cemâl ve cemîlü'l-fi' âldür ki (15) *inna'llâhe lâ yuḫlifü'l-mi'âde*⁷¹⁵ muḫtezâsınca ḫalḫ u 'adâtımız

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Çün (16) ğayr-ı Ḥudâ ḫubbı olur şoñra nedâmet

Ġayrı güzeli sevme sen Allâhı (17) severseñ

(7) Yek kışşa biş nîst ğam-ı 'ışḫ v'in 'aceb

Bir kışşadan (18) artuḫ degüldür 'ışḫ ğammı bu 'aceb

K'ez-her zebân ki mî-şinevem nâ-mükerreres

(19) *Ki her bir kimseden ki işidürem tekrâr degüldür* ya'nî 'ışḫ bir kışşadur ammâ (20) her kimseden ki işidürem evvel işitmemiş gibi ḫazḫ iderüm baña tekrâr gelmez (21) murâd budur ki her bârî ki 'ışḫ-ı İlâhî ve ḫubb-ı ḫaḫîḫî ve aḫbâr-ı [M51b] (1) ḫaḫîḫat ve aḫvâl-i âḫiret söylenür egerçi hemân bir ḫikâyet dir ammâ her (2) vâ' iz ü

⁷¹³ Hâkânî, Dîvân-ı Eş'âr, Rubâ'î Numarası: 319.

⁷¹⁴ Hilâlî-yi Çağatayî- Rubâî No: 35.

⁷¹⁵ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur'ân, Âli İmrân 3/9).

şeyhden ve her mürsid ü pirden ki istimâ' iderüm hemen şimdi (3) işitmemiş gibi zevk ve haş iderüm ki haberde vârid olmuştur *İen yeşbe'a'l-mü'minu* (4) *min-hayrin yesme'uhü hattâ yeküne müntehâhu'l-cennetü*⁷¹⁶

(8) Şirâz u Āb-ı rüknî vü (5) ān bād-ı hoş-ı nesīm

Şirâz H'âce Hâfızuñ şehrinüñ ismidür 'Arab (6) katında anuñ evvelden ismi İştahrdur şehir-i kadimde Süleymân 'aleyhi's-selâm (7) daği aña varmışdur *Āb-ı rüknî* ve *Rüknābād* anda bir nehrüñ ismidür nesīm bunda (8) rāyiha-ı tayyibesi olan dimekdür bu mışrā' uñ mażmünü mübtedādur

'Aybeş (9) me-kun ki hāl-i ruḥ-ı heft kişverest

Anı 'ayb ile ki yedi iklīmüñ yañağı (10) *beñidür* bu mışrā' uñ mażmünü haberdür murād bundan *ḥubbu'l-vaṭani mine'l-īmāni*⁷¹⁷ (11) ḥasebince kendü vaṭanını medḥ ve aña izhār-ı muḥabbetdür ve ḥuzūr-ı ḳalb olan (12) yerde 'ibâdet evlâ idüğine tenbîhdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Küy-ı yâre varmasam (13) olmaz münâcâtımda zevk

Kim ḥuzūr-ı ḳalb olmasa tamâm olmaz namâz

(9) Farḳest (14) ez-âb-ı Hızır ki zulumât cāy-ı üst

Farḳ vardur âb-ı Hızırdan ya'nî (15) *âb-ı hayâtdan ki zulumât anuñ yeridür* [ya'nî âb-ı hayâtdan yegdür]

Bâ-âb-ı mâ ki menba' eş Allâhuekberest

[Ba'zı nüsaḥda *tâ âb-ı mâ vâkı'* olmuş] [Şirâz ḳurbunda bir bülend yer var imiş ki medd-i Başrâ olup andan niçe bağı bağçe ve sahrâ vü çemen temâşâ olunur imiş ki anda varup nazar iden kimesneye ihtiyâru'llâh Ekber diyü ad virmişlerdür] (16) *Bizüm âbımız ile ki anuñ çıḳduğı yer Allâhuekber didükleri mekândur*

(10) Mâ âb-ı rüy-ı (17) faḳr u ḳanâ' at nemî-berim

Biz faḳr u ḳanâ' at yüzi şuyın iletmezüz ya'nî (18) *zâyi' itmezüz*

Bâ-pādşeh be-güy ki rüzî muḳadderest

Pâdişâha di ki (19) *rızḳ muḳadderdür*

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

'Arz-ı zillet itmeyüp rızḳ istemedüm şâhdan (20)

Niçe yıllar geldi rızḳum ḥazret-i Allâhdan

⁷¹⁶ لَنْ يَشْبَعَ الْمُؤْمِنُ مِنْ خَيْرٍ يَسْمَعُهُ حَتَّى يَكُونَ مِنْتَهَاهُ الْجَنَّةُ Herhangi bir hayırlı işten asla doymaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 680, Hadîs No: 2686.

⁷¹⁷ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmândandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sagânî, Mevzûat; Hadîs No: 81.

(11) Hâfız çî tûrfe şâh-ı nebâtîst (21) kîlk-i tu

Hâfız ne ‘aceb niyâz budağıdır senüñ kalemüñ [kîlk lafzı kesr-i kâf-ı ‘Acemî ve sükûn-ı lâm ve kâf-ı ‘Acemî ile aşlda kâmiş ma‘nâsınadır soñra kalem ma‘nâsına isti‘ mâli şâyi‘ olmışdır] [nebât her yerde bütün nâmûs olana dirler ota ve kâmişa ve ağaca mütênâvıldür]

Keş mîve [M52a] (1) dil-pezîrter ez-şehd ü şekkerest

Ki anuñ meyvesi ziyâde maqbûl-i kalbdür (2) baldan ve şekerden

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Bir tûrfe lülüdür kalemüñ ey Sürürî kim (3)

Âb-ı (3) hayât zulmeti içindedür revân

VELEHU EYẒAN [G.36]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Ravza-ı huld-ı berîn halvet-i (4) dervîşânest

Ravza bağçedir huld bunda cennetdür berîn yukarugı (5) dimekdür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki yukarugı cennet bağçesi dervîşlerüñ (6) halvetidür [dervîşlerden murâd erbâb-ı sülûkdur faķîrler dilenciler demek degüldür vaķtâ ki ehl-i sülûkuñ merâtibin ve hazret-i Hâķķa vuşlatın ve anlara ğinâ vü istignâ huşûlin beyân kıldı ise anlaruñ soħbet ü muşâhabetine tervîc idüp anlaruñ medħin ider]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

N’ola dirsem halvet-i dervîşe cennet bağçesi

Anda ğam (7) olmaz na‘îm ü ru’yet-i didâr olur

Mâye-i muhteşemî hıdmet-i dervîşânest

(8) *Muhteşemî* ism-i mef’ûl şığası üzredür yâ-yı maşdariyye ile heybetlenmek ve ululuk (9) dimekdür ya‘nî ehl-i heybet olmaķ mâyesî dervîşler hıdmetidür ki men hadime hıdime⁷¹⁸ (10) [mâye damuzluk ve sermâye ve hamîr mâyası ve aşl ve dişi ma‘nâsına gelür]

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Dünyâ ulularına iden hıdmeti olur

Faķr ehline kim eylese hıdmet ‘azîz (11) olur

(2) Genc-i ‘uzlet ki tılısmât-ı ‘acâ’ib dâred

Genc feth-i kâf-ı ‘Acemî ile hazîne ve (12) defîne ma‘nâsınadır ya‘nî defîne-i ‘uzlet ki ‘acâ’ib tılısımları vardur ki aña vuşûle (13) mâni’lerdür

⁷¹⁸ من خدم خدم Hizmet edene hizmet edilir. (Kelâm-ı Kibâr)

Feth-i ān der-naazar-ı rahmet-i dervīşānest

Ol tılsımlaruñ fethi (14) dervīşler rahmeti nazarındadır

Ḳıṭ‘a

+ ---/ + ---/ + --

Cihānuñ her metā‘ı her hevāsı

Ṭılsım u genc-i (15) ‘uzlet ma‘nı‘ idür

Kimesne bozamaz bunca ṭılsım

Meger ol kim cihānuñ ḳāni‘ idür

(3) Ān ki (16) pīşeş be-nihed tāc-ı tekebbür hūrşid

Ol ki önünde ḳor tekebbür tācını güneş (17) [ān ki bunda ānça ma‘nāsına olmaḳ gerek]

Kibriyāist ki der-ḥaşmet-i dervīşānest

Bir ‘azametdür ki dervīşerüñ (18) heybetindedür

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Dervīş ki ü ma‘rifet ü ḳurbet-i Ḥaḳ yāft

Ü salṭanatı (19) yāft ki şud mesned-i ü ‘arş

(4) Ḳaşr-ı Firdevs ki Rıdṽāneş be-derbāni ref

(20) Cennet köşki ki Rıdṽān anuñ ḳapucılıḡına gitdi

Manzarı ez-çemen-i nüzhet-i (21) dervīşānest

Dervīşler şenligi çemeninde bir nazargāhdur

Beyt [M52b] (1)

-+---/-+---/-+---/-+---

Eylemez ḳaşra nazar olan muşāhib şāhile

Cennete ḳande baḳar olan ḳarīn Allāhla (2)

(5) Ançi zer mī-şevd ez-pertev-i ān ḳalb-i siyāh

Ol nesne ki altun olur (3) anuñ ziyāsında ḳara ḳalb

Kımyāist ki der-şoḫbet-i dervīşānest

(4) Bir kımyādur ki dervīşler şoḫbetindedür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ḳalb-i ‘āşī idi ḳāsī kımyā-yı (5) ‘ışk-ı dost

Püte-i ḫalvetde anı ḫāliş altun eyledi

(6) Ez-kerān tā be-kerān (6) leşker-i zülmetest veli

Kerān ve kerāne feth-i kāf-ı ʿ Arabî ile kırañ maʿ nāsınadır yaʿ nî (7) ʿālem bir evcden bir evce varınca zulm leşkeridür ammā

Ez-ezel tā be-ebed fırsat-ı (8) dervîşānest

Yaʿ nî evvelden āhîre dek dervîşlerüñ fırsatıdır

Beyt (9)

--+/-+--+/+---/-+-

Dervîş-rā ki nîst taʿ alluğ be-māl u mülk

Û-rā çî ğam zi-derd ü ħarāmî vü zālīmān (10)

(7) Devletî-rā ki ne-bāşed ğam ez-āsîb-i zevāl

Bir devlete kim ğam olmaya zevāl fitnesinden (11)

Bî-tekellüf be-şinev devlet-i dervîşānest

Tekellüfsüz işit dervîşler devletidür (12)

Beyt

+---/+---/+---/+--

Me-ġū cāhi ez-salţanat bîş nîst⁷¹⁹

Ki îmen ter ez-mülk-i dervîş (13)

(8) Ĥüsrevān kıble-i ħacāt-ı cihānend velî

Pādşāhlar cihān ħacetleri kıblesi (14) dururlar velî [Baʿ zî nüsağda ħacāt-ı duʿ āend vākıʿ olmış]

Sebebeş bendegî-i ħazret-i dervîşānest

Anuñ sebebi dervîşler (15) ħazreti kulluğıdır

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ĥağ teʿ ālā şāh-ı ʿ ālem olana virdügi vağt

Ĥıfz-ı dervîşān (16) içündür ħıdmet-i işān için

(9) Ey tevānger mefürüş in heme nağvet ki tü-rā

(17) Ey ġanî şatma bu ħadar tekebbürî ki senüñ

Ser ü zer der-kenef-i himmet-i dervîşānest

(18) Başuñ ve altunuñ dervîşler himmeti şıġınağındadır

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ĥür münker zʿān ki dervîşān-ı (19) dîn

Sedd-i Yeʿ cücend ü evtād-ı zemîn

⁷¹⁹ Muslihiddin Saʿdî, **Külliyât-ı Saʿdî**, Bostân 1. Bâb, s. 337.

(10) Genc-i Kārūn ki fūrū mī-reved ez-ğahr henüz

(20) Kārūn ḥazīnesi ki ƫalar ƫahrdan henüz [fūrū reften ƫalmaq dimekdür]

Ḥānde bāṣi ki hem ez-ğayre-i (21) dervīṣānest

Oğumiṣsın ola ki hem dervīṣler ğayretindendür

Rubā'ī (Ahreb) [M53a] (1)

Sermāye-i mülk-i cāvidān dervīṣist

Sırr-ı heme peydā vü nihān-ı dervīṣist (2)

İflās u gedāyī ne-buved dervīṣi

Ber-dāṣten-i dil zi-cihān-ı dervīṣist (3)

(11) Rüy-ı maḫṣūd ki ṣāhān be-du'ā mī-ṫalebend

Ba'zı nüsaḥda böyle vāḫı' olmış (4) çehre-i baḫt ki dil mī-perdāz ṣāh u gedā [baḫt yūzi ki gönül alur ṣāh u gedādan] [maḫṣūd yüzini ṣāhlar]

Mazḥareṣ āyine-i ƫal' at-ı dervīṣānest

(5) Anuñ zuḥūrı yeridür dervīṣler yūzi āyinesidür murād budur ki maṫlūb olan (6) devlet devlet-i bāḫıyyedür ve ol dervīṣler üzünde zāhir olur

Ḳıṫ'a (7)

++--/+-+--/++--

Devlet oldur ki olmaya zā'il

Ola bāḫi senüñle 'uḫbāda

Yoḫsa ne (8) devlet olsun ol devlet

K'olasın müflis anda aḫiride

(12) Men (8) ğulām-ı naẓar-ı Āsaf-ı aḫdem k'ū-rā

[Aṣlda ki ū-rā idi vezn için hemze ḫazf olunup kāf vāva muttasıl yazılıp ḫarf-i hā ḫazf olundu] [Āṣaf Süleymān 'aleyhi's-selām ḫazretinüñ vezirinüñ ismidür Ḥāce Ḥāfız Āsaf-ı 'ahd diyüp kendü zamānında olan veziri medḫ ider ba'zı nüsaḥda mıṣrā' -ı evvel böyle vāḫı' olmuşdur bende-i Āsaf-ı 'ahdem ki der-īn sulṫanateṣ zihī zamāne ki veziri dervīṣ-siret ola] Āṣaf-ı 'ahd ya'ni zamān veziri naẓirinüñ (9) ḫulıym ki aña

Ṣüret-i ḫāceġi vü siret-i dervīṣānest

[Āḫirinde hā olan lafz-ı yā idḫāl itseler kāf-ı 'Acemī getürüp ḫāyı ḫazf iderler bendeġi vü ḫāceġi gibi] ḫāceliḫ (10) ṣüreti ve dervīṣler ṫariḫati vardur

Beyt

-+--/-+--/-+--/-+--

Ez-derün ṣev āṣinā (11) vü ez-berün biġāne ṣud

İnçünin zibā reveṣ kem mī-buved ender-cihān (12)

(13) Ḥāfız er āb-ı ḫayāt-ı ebedi mī-ṫalebi

Ey Hâfiz eger âb-ı hayât-ı ebedî (13) isterseñ

Menba‘ eş hâk-ı der-i halvet-i dervîşānest

Anuñ çıķduđı yer (14) dervîşler halveti kapısınıñ toprağıdur ba‘ zı nüsahda maħlaş vâkı‘ olan (15) beyt böyle vâkı‘ olmuş

(14) Hâfiz incā be-edeb bāş ki sulţānı-i mülk

(16) Ba‘ zı nüsahda sulţān u melikdür

Heme ez-bendegi-i hâzret-i dervîşānest

[*H‘āce ‘Ubeyd evā’*il-i hālinde bir şālîh çiftçi kişi imiş yā bir qalender andan du‘ā taleb idüp du‘ā ‘aķabince halkdan rağbet peydā olup bī‘at itmişler pādşāh olmuş] (17) *dükeli dervîşler hâzretinüñ kulluğındandır* ‘aceb sırr-ı İlähîdür ki terk-i dünyā idenlerüñ (18) hıdmetin idenlere Haķ te‘ālā istedüklerin virür ve anlarıñ du‘āsı bunlarıñ (19) haķķında müstecāb olur ve ekşer kendülerüñ du‘āsı kendüler haķķındadır müstecāb (20) olmaz belki belā musallağ olur anuñçün Şeyh Kemāl Hocendî dir

Beyt [M53b] (1)

-+---/-+---/-+---/-+-

Ger dilet bi’şkest dilber mesti efzūn kun kemāl

K’ez-şikest-i cām-ı Mecnūn kaşd-ı Leylî diđerest (2)

[Leylî ta‘ām bişirüp fuķarāya taşadduķ ider imiş Mecnūn dağı çanağın eline alup gelmiş Leylî kepçe ile anuñ çanağını urup şımuş Mecnūn hâz idüp semā‘ itmiş]

VELEHU EYZAN [G.37]

[Mef‘ ūlü Mefā‘ ilün Mef‘ ūlü Mefā‘ ilün]

(1) Der deyr-i muđān āmed yārem qadehî derdest

Āteş-perest kilisāsına (3) geldi yārüm bir qadeh elinde olduğı hâlde

Mest-i ez-mey ü mey-h‘ārān ez-nergis-i (4) mesteş mest

[*Nergisden murād ‘ayndur ve ‘ayn lafzınıñ bir ma‘ nāsı zāt-ı şey’dür lācerem ‘aķl ki hevvāş u kuvānuñ metbū‘ idur ve ālāt u idrākuñ aşlıdur çün ol bir nesneye mā’il ola sā’ir hevvāş ve kuvā dağı aña muvāfiķ iderler sellemā’llāhu te‘ālā] yār şarābdan mest mey-h‘ārān anuñ nergis-i mestinden mest (5) murād pīr-i muđāndan şeyh ü mürşid hükminde olan hānķāh u mevzu‘-ı ‘ibādetdür (6) bu kelām [ya‘ nī mazmūn-ı muṭlāķ] rūh-ı insānī kelāmıdır ve anuñ yāri ‘aķldur ki ‘ālem-i İlähîden (7) bile gelmişdür rūh mevzu‘-ı ‘ibādete geldükde ‘aķl fikr-i ma‘ āşda vü (8) mülāhaza-ı kesb-i dünyāda idi İttifāken ‘ışķ-ı İlähî aña te’şir idüp (9) ol dağı şarāb-ı ‘ışķ-ı İlähî nüş idüp kendüyi serhoş idüp (10) baķiyye-i bāde-i ‘ışķ nüş itmek şadedinde iken fikr-i māsivāyı terk idüp (11) rūha muvāfaķat eyleyüp mütekeyyif ve baķiyye-i nüş itmek üzre iken gelüp (12) meyhārān ki kuvā-yı rūh u hevvāş-ı bedeniyedür anuñ zāt-ı müstenidin mest olup cümlesi (13) bir hāl üzre olduķlarıdır [çün sālîk ihlās üzre ola cānib-i feyyāzdan tamām feyz olup istiğrāk-ı küllî hāşıl olur anı beyān ider] [yār haķiķatde yardımcıya dirler ve yoldāşa dirler maħbūba yār didükleri mecāzdur]*

ꞐıꞐ' a

--+---/-+---/-+---/-+-

Menzil almaz yol eri çün rehber ü hemrâhsuz (14)

Sâlik irer mi murâda ' aql aña yâr olmasa

Rûh sultândur vezîri ' aql ve (15) ' askerdür hevâs

Münhazim olmaz ' aduvv bir cümle hemvâr olmasa

(2) Der-na' l-i semend-i ü (16) şekl-i meh-i nev peydâ

Anuñ atı na' lında yeñi ay şekli zâhirdür

V'ez-ğadd-i bülend-i ü (17) bālâ-yı şanavber pest

Anuñ bülend ħaddinden şanavber ħâmeti alçağdur murâd bundan (18) ' aqluñ ' uluvv mertebesin beyândur ki ba' zı merâtibinde felekde melek gibidür ve nefis (19) ħuddusiyye mertebesine varıcağ yırde bülend-i tab' ve ħavî-i fehm olanlar andan alçağdur (20) zîrâ nefis ħuddusiyye mertebesine varıcağ nazariyyât aña bedihî olup iktisâbdan (21) müstağnî olup feyezân-ı İlâhiyyeye tamâm maħall olur

(3) Āħir be-çi güyem hest ez-ğod ħaberem [M54a] (1) çün nîst

Āħirine var diyeyin kendümden ħaberüm çün yoğdur (2) murâd bundan rûħa ' aql-ı muvâfağat idicek rûħ baħr-i tevħidde (3) müstağrağ olup kendü nefsinden daħi ħâfil olduğın beyândur

Rubâ' î (Ahreb) (4)

Cüz yâd-ı tuem ez-dil-i nâ-şâd be-reft

Der-sîne hevâ-yı gül [ü] şimşâd be-reft (5)

Müstağrağ-ı zıkr-i tu çinânem ki zi-zıkr

Der-zıkr-i tu zıkr-i tüem ez-bâd be-reft (6)

Ez-behr-i çi güyem nîst bā-ü nazarem çün hest

Neden ötürî yoğ diyem (7) aña nazarum çün vardur

Beyt

--+---/-+---/-+-

Ān ki ez-Ĥağ nîst ħâfil yek nefes (8)

Key tevâned guft incâ nîst kes

(4) Şem' -i dil-i demsâzem bi'nşest çü ü (9) berħâst

Hem-râzlaruñ gönli çerâğı oturdı ya' nî söyündi (10) çün ol ħalkdı ya' nî gitdi murâd budur ki nûr-ı ħalb ħâzret-i Ĥağğıñ (11) muvâfağatı ve tevfiği iledür çün andan muvâfağat ve mürâfağat (12) olmaya nûr-ı ħalb muntafi olur [Ba' zı nüsağda demsâzân yerine müştâğân vâğı' olmış]

ꞐıꞐ' a

+ --- / + --- / + ---

Eger tevfiķüñ olursa refiķüm (13)

Çerāğ-ı alb olur gn gibi pr nr

Eger dr idesin nr-ı hdāyı (14)

Ne zbillah olur eşm-i dil kr

V'efġān zi-dil-i bārān berhāst  (15)  benşest

Daġi efġān bārān gnlnden alkđı n ol oturdı (16) murād budur ki n ġazret-i Ĥaġ muvāfaat u mrāfaat ide ış u (17) muġabbet ve řevķ u ġālet ziyāde olur

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ger řevġi dr ez-berem hicr  melālem mġ-kşed

Ger řevġi nezdġk-i men řevķ-i viřālem mġ-kşed (19)

(5) Ger ġāliye ġoř-b şud der-ġis-yı  piġid

Eger ġāliye ġoř oķulu oldu (20) *anuñ zlġine dolaşdı* murād budur ki her nesnedeki ayyib  luġf (21) vardur ġazret-i Ĥaġuñ arġikine mā'il olur ki *el cins ile'l-cinsi yemġlu*⁷²⁰ [ġāliye yuķaruda bir kerre beyān olunmuşdur ki āliye-misk didkleridr ba zılar ıtr mrekkebdr didiler] [ġis arġikat-ı sālġke dirler]

Bejt [M54b] (1)

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Serv mā'il-i be-add-i tst i ġācet be-delġl

Heme dānend ki *el-cins ile'l-cinsi yemġl* (2)

Ver vesme kemānkeř geşt şud der-ebr-yı  peyvest

Eger rāstıķ yāyı ekici oldu (3) *ise anuñ aşına ulaşdı* murād budur ki her reng  ta alluķ ki (4) vardur ġazret-i Ĥaġuñ izlālġine rāci dr

Rubā'ġ (Ahreb)

Ger bedraa-ı luġf-ı (5) tu ne-nmāyed rāh

Ez-rāh-ı tu hġ kes ne-kerd  āġāh

Ve ān ki ki be-reh resġd (6) yāft tevfiķ

Tevfiķ-i refiķ er ne-şevved v  yelāh

(6) Bāz āy ki bāz āyed (7) mr-i şude-i Ĥāfız

Gir gel ki gir gele Ĥāfızuñ ġitmiř mr-i murād (8) raġmāniyyet ġālib olmasıdur n ol ġālib ola cemġ' -i mr ibādete (9) şarf olmiş meřābesinde olur pes mr zāyi olmiş olmaz

Bejt (10)

-+---/-+---/-+---/-+-

⁷²⁰ Cins cinsine meyl eder. الجنس الى الجنس يميل

Der-tu şeytānī vü rahmānī vü rūhānī dūrüst
Ez-şümār her ki bāşī (11) ān berī rūz-ı şümār

Her çend ki nāyed bāz tīrī ki be-reft eş şast⁷²¹

[Şast ok gizleyüp kirişde baş parmak ile dutulan yere dirler ve balık ağına ve oltaya dirler ve niştere dirler ve altmışa dirler bunda ma^cnā-yı evvel murāddur] (12) *her ne deñlü ki gelmez girü bir ok ki gitdi şastdan* bunda tenbīh (13) vardur ki giden ^cömr girü gelmek muhāldür pes tażyī^c-i ^cömr kılmayup (14) *każā-yı māfāt için tevfiq-i ihlāş ve fażl-ı hāş taleb* (15) kılmak gerek ve illā şoñ pişmānlık fā^cide itmez niteküm ^cālem-i rü^cyāda (16) bir qalbi zindeye bir meyyit dimiş

Nazm

-+---/-+---/-+---

Ey dirīgā fevt şud ^cömr-i (17) ^cazīz

Ğuşşa mānd ü kışşa ne-tevān guft nīz

Ey dirīgā mīne-dānistīm mā (18)

Kār kerden mītevānistīm mā

Lācerem imrūz hayrān māndeīm

Der peşimānī (19) be-zindān māndeīm

^cÖmr-i ħod mī-bügzered mānend-i miğ

Dest ü pādārī çī pāyī hey dirīg (20)

VELEHU EYŻAN [G.38]

[Çün sālīk iqbāl-i küllī kıla ve feyezān gālib ola. Mekāyid ü lezzāt qaṭ^c-ı tarīk itmek ħūnı vardur. Andan iħtirāzı beyān ider]

[Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilün]

(1) Ĥāb-ı ān nergis-i fettān-ı tu bī-çizi nīst

Ĥiṭāb maħbūb-ı mecāziyedür (21) [*Türkī^c* ibāret ile ħāşıl-ı ma^cnā budur] *ya^cnī senüñ ol nergis fettānuñuñ uykusı kolayına degüldür* iħtimāldür ki [M55a] (1) meger İlāhī olup baña gāflet virüp şayd itmek için ola (2)

Tāb-ı ān zülf-i perişān-ı tu bī-çizi nīst

Ya^cnī senüñ ol (3) *zülf-i perişānuñuñ bükülmesi kolayına degüldür iħtimāldür ki beni ol kemend ile* (4) *şayd itmek için ola*

Kıṭ^ca

-+---/-+---/-+---

Ĥāli dāne zülf-i dām itmişdurur

Niçe qalbi aña (5) rām itmişdurur

⁷²¹ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: *Her çend neyāyed bāz tīrī ki be-şud ez-dest*

Bend idüp bunları anda bend ile

Anlara vaşlın Һarām (6) itmişdurur

(2) Ez-lebet şîr-i revān būd ki men mî-gufterm

Lebüñden süd (7) aķar idi ya' nî tāze idüñ ki ben didüm

İn şeker gird-i nemekdān-ı tu (8) bî-çizî nîst

Bu şeker senüñ tuzluķuñ yanında kolayına degüldür (9) nemekdān aĝzı şeker tudaĝıdır murād budur ki melāhat ile lezzet-i (10) nefسانیyye rehzen-i sālîk idügün erkenden bilüp andan (11) ictināb kıldum

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Dehān-ı yār buved çün dehāne-i şer ü şür (12)

Be-ān ki merd-i tarîķat ez-ān bāşed dūr

(3) Çeşme-i āb-ı hayātest (13) dehānet ammā

Lebüñ maṭlūbıdır ammā

Ber-lebet çāh-ı zenehdān-ı tu (14) bî-çizî nîst

Lebüñ üzre dimegüñ ma' nāsı lebüñden (15) fazla ve anuñ üzerine her bir çāh-ı zenehdānuñ kolayına degüldür ammā ṭam' a (16) idüp buña düşmek ḥatārı vardır e/- 'iyāzu bi'llāh'⁷²² [cemî' -i nüsaḥda böyledür hemān bir nüşhada zîr-i leb vāķı' olmışdur]

Beyt (17)

- - + / + - - + / + - - + / + - -

Çāh-ı zaķan-ı yārdurur çāh-ı cehennem

Uĝrama anuñ dā'iresine şaķın Ādem (18)

(4) Cān-dırāzî-i yü bādā ki yaķın mî-dānem

Saña cān uzunluĝı olsun (19) ki yaķın bilürem

Der-kemān nāvek-i müjgān-ı tu bî-çizî nîst

(20) Kaşuñ yayında kirpüküñ oķı kolayına degüldür ya' nî beni helāk (21) itmek içündür saña ' ömr uzunluĝı olsun murād budur ki [M55b] (1) kemān ebrūlara ķurbān olayın dime tîr-i müje helāk eyler seni

(5) Mübtelāî (2) be-ĝam u miḥnet ü endüh u firāk

Ya' nî bu ķadar ālāma mübtelāsın (3)

Ey dil in nāle vü efgān-ı tu bî-çizî nîst

Zirā derdi olan (4) nāle vü feryād ider

Beyt

⁷²² العیاذ بالله Allāha sığınırız.

--+/-+--/-+--/-+--

Nāle vü feryāddur bu ḥaste cān eglencesi (5)

Kim olur bīmāruñ āhıyla fiğān eglencesi

(6) Dūş bād ez-ser-i zülfeş (6) be-gülistān be-güzeşt

Dün gice yil anuñ zülfi evcinden güleşene (7) uğradı [Ba' zı nüsaḥda ser-i güyeşdür]

Ey gül in çāk-ı giribān-ı tu bī-çizi nīst

Ya' nī ey gül (8) bu yaḫañ yırtmaḫ senüñ ol zülf ḫoḫusu şevḫinden

Beyt (9)

---+/-+---/+---/+---

Büyet şinid gül meger ez-bād-ı şubḫ-dem

Hemçün sürürı cāme-i ḫod-çāk mī-kuned (10)

(7) Derd-i 'aşḫ er çı dil ez-ḫalk-ı nihān mī-dāred

Derd-i 'ışḫ egerçi gönül (11) ḫalkdan gizler

Ḥāfiz in sīne-i nālān tu bī-çizi nīst⁷²³

Ey Ḥāfiz (12) senüñ bu inileyici sesinüñ ḫolayına degüldür murād budur ki 'ışḫ ki şıdḫ (13) ile ola eşerinden zāhir olur pes mu' teber budur ol degüldür ki da' vī-i (14) belā delil ola

Beyt

Da' vī-i 'ışḫ kerden āsānest

Līk ū-rā (15) delil ü burhānest

Ve bunda tenbīh vardur ki ihlāş oldur ki 'ibādeti (16) ketm ideler āşārlarından zūhūr ide

Rubā'ī

---+/-+---/+---

Ḥayfā ki esīr-i neng (17) ü nāmīm

Şud ' ömr-i tamām u nā-tamāmīm

Der-mā ' amel nīst mī-nümāyīm (18)

Guyā ki muḫalliş ü hümāmīm

VELEHU EYŻAN [G.39]

[Çün bundan sābıḫ olan ğazelde va' z u naşīḫat ve terk-i hevāya irşād eyledi ise bunda vā' iz olan ' ālim ü ' āmil olmaḫ lāzum idügin zıkr ider ki kelāmı mü'eşşer ola]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Be-rev be-kār-ı ḫod ey vā' iz in çı (19) feryādest

⁷²³ Bu mısırā derkenarda şu şekildedir: *Ḥāfiz in dīde-yi giryān-ı tu bī-çizi nīst*

Ki va^c zuñda ref^c -i şavt idersin

Merā fütād dil ez-reh tü-rā (20) çî üftādest

Benüm gönülüm yoldan düşdi saña ne düşdi murād (21) budur ki va^c z u naşihat idenlerüñ da^c vî-i keşf ü kerāmet kılanlaruñ ekşeri ehl-i kıaldür [M56a] (1) şāhib-i hāl degüldür anlaruñ kıulina erbāb-ı hāl çendān i^c tibār kılmazlar anuñçün (2) böyle dirler

Şi'r

Yā vā^c ize'n-nāsi kıad aşbehte müttehemen⁷²⁴

İz^c ibte minhüm umüren ve ente (3) te^c tihā

(2) Miyān-ı ü ki Hüdā āferīdeest ez-hiç

Anuñ belini ki Hāķ te^c ālā hiçden (4) halk eylemişdür

Daķiķāist ki hiç āferīde nekşādest

Bir daķiķadur ki (5) hiç maķlūk anı açmamışdur murād *miyāndan* taķdīr-i ezeliğer ki Hāķ te^c ālā ile her şaķşuñ (6) ortasındadır anı hāzret-i Hüdā kim ^cademden ihtiyār idüp każā itmemişdür ve anı (7) kimse bilmez

Rubā^c i (Ahreb)

Der-küy-ı każā ne rehğüzer mī-dānem

Ne sırr-ı każā vü ne kađer mī-dānem (8)

Mī-dānem in ki ez-kağer ne-tevān cüst

Ez-sırr-ı każā hem in kađer mī-dānem

(3) Gedā-yı (9) küy-ı tu ez-heşt huld müstāgnīst

Senüñ maķallüñ dilencisi sekiz cennetden (10) müstāgnīdür

Esīr-i bend-i tu ez-heft düzaķ āzādest⁷²⁵

Senüñ bendüñ (11) esīri yedi cehennemden āzāddur murād budur ki ķurbet-i hāzret-i Hāķ hāşil kılup (12) tālib-i müşāhede olan cennete muhtāc degüldür ķuyūd-ı İlāhī ile muķayyed olup (13) ma^c āşiden maşün olan cehennemden āzāddur

Rubā^c i (Ahreb)

-+---/-+---/-+---/-+-

Ni^c met-i firdevs-i (14) zāhid-rā vü mā-rā rüy-ı düst

ķıymet-i herkes be-ķadr-i himmet-i vālā-yı üst (15)

Dest ü pāy-ı men be-best ez-ma^c şiyet miknet ne-dād

Şer hemī pendāştem dīdem (16) ki hāyrem ender-üst

(4) Egerçi mesti-i ^cışķam hārāb h^cāhed kerd velī

⁷²⁴ “Ey insanlara vaaz eden; öğüt veren kişi; sen töhmet altında kalmışsın. Çünkü sen kendi yaptığın işlerden onları ayıplıyorsun.” Ebu'l-Atāhiye, **Dīvānu Ebī'l-Atāhiye**, Dāru Beyrūt li't-Tıbāa ve'n-Neşr, Beyrut 1406/1986, s. 469.

⁷²⁵ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: *Esīr-i ^cışķ-ı tu ez-her dü ^cālem āzādest*

Egerçi 'ışk mestligi (17) harāb eyledi beni ammā

Esās-ı mestī-i men z'ān harābābādest

(18) *Varlığum bünyādı ol harābdan ābāddur* murād budur ki mest-i 'ışk-ı Hāk olup (19) 'imāret-i dünyāya meşğul omayup 'aql-ı ma'āşı mu'aṭṭal olan dünyāsı (20) cihetinden harāb olur lakin ḥayāt-ı ebediyye seng-i bünyādı ve binā-yı (21) āhireti bu vīrānlıktan ma' mürdur

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ey dil eger bürīde-i taḥkīk [M56b] (1) bingerī

Dervīşi ihtiyār kuni ber-tu engerī

(5) Dilā menāl zi-bī-dād u cevri-i (2) yār ki yār

Ey gönül inleme zulm ü cevri-i yārdan ki yār

Tü-rā naşīb hemīn (3) kerdeest ü in dādest⁷²⁶

Saṅa naşīb bunı eylemişdür ve bunı virmişdür (4) murād budur ki zāhiren faqr u zillet ü belā miḥnet ki görünür egerçi (5) zulm şüretinde görünür 'aṭā-yı İlahī ve 'aṭiyye-i ebediyyedür ki cenāb-ı 'izzet (6) ḥaberi budur

Rubā'ī

+++/-++-/++-

Mā belā-rā be-kes rehā ne-kunīm

Tā ki nāmeş zi-evliyā ne-guftīm (7)

İN belā gevher-i ḥazīne-i māst

Mā be-her kes güher 'aṭā ne-kunīm

(6) Be-kām tā ne-resāned (8) merā lebeş çün nāy⁷²⁷

Murāda eger irişdürmeye beni anuñ lebi nāy gibi (9) [çün nāy lafzı merhündür]

Naşihat-ı heme 'ālem be-güş-ı men bādest

Cümle 'ālemüñ naşihati benüm kulağumda (10) *yıldür* murād budur ki eger va'z u naşihat ol cenāb-ı kibriyādan lezzete (11) bā' iş olursa febihā ve ni' met ve illā bī-fā' ide kelām olur

Ḳıṭ'ā (12)

-+---/-+---/-+-

'Ākil oldur çünki pend-i diñleye

Ol kelāma 'ālim ü 'āmil ola

Yoḥsa (13) pend-i nāşih ile kışşa-ḥ'ān

⁷²⁶ (Derkenār) Tü-rā naşīb hemīn dār u in ez-ān dādest- Saṅa naşīb hemān bunı virdi ve bu ol 'adldendür.

⁷²⁷ Derkenarda bu mısra şu şekildedir. *Be-kām-ı mā be-resāned lebeş meger verne*

Bir olur sâmi‘ eger ‘ âtıl ola

(7) Be-rev (14) fesâne me-ḥ‘ân u füsün me-dem Ḥāfiz

Yürü efsâne ya‘nî kışşa oḳıma (15) ve efsün üfürme ey Ḥāfiz [me-dem nehydür demiden lafzından]

K‘ez-în fesâne vü efsün merā besî yādest

(16) Ki bu efsâne ve efsūndan benüm çoḳ ḥātırumdadur murād budur ki eger kelāmuñ (17) ḳavl-i belā a‘mal ise cenāb-ı ḳudsün maḳbūli olmaz zirā buncılayın guftār-ı (18) bî-kirdār ol ḥazretde bî-şümārdur ki en-naşīḥatu sehlün ve‘l-müşkilu ḳabūluḥā⁷²⁸ (19)

Ḳıṭ‘a

+ ---/ + ---/ + --

Naşīḥat eylemekdür ḥalka āsān⁷²⁹

Velikin va‘ize dutması müşkil (20)

Ḳolaydur emr iderse ḥ‘āce-veş ol

Velî dutması güç çün ‘abd maḳbūl (21)

VELEHU EYŻAN [G.40]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) La‘l-i sîrāb-ı be-ḥūn teşne leb-i yār-ı menest

[La‘l ābdār ve berrāḳ olmaḳ mu‘teberdür ve murāda nazār murād-ı istiḡnādur ve ḳana teşne olmaḳ ḳan içmek istemesidür murāda nazār murād-ı feyz-i rüḥ emridür ve lebden murād kelām-ı İlähîdür] şuya ḳanmış [M57a] (1) ḳana şusuz la‘l benüm yārimüñ lebidür murād bundan işāretdür ol ḥaberde (2) ki aḥbār-ı Dāvūda vārid olmuşdur ellā ṭāle şevḳü‘l-ibrāri ilā ve (3) innî eşeddü ileyhim şevḳen⁷³⁰

Ḳıṭ‘a

+ +- -/ + +- -/ + +- -/ + +- -

Be-kuşten-i men eger leb küşāyed ü güyed (4)

Be-ḡırr za‘il ki cāneş sitān be-nezd-i men ār

Cüz in ne-dānem ez-în ḥikmet-i (5) İlähî-rā

Ki ‘ıyş-ı şoḥbet-i ü yābed in ḡarīb diyār

Eger fażilet-i (6) bisyār būdi ‘ömr-i dırāz

Ne-dādi mühlet-i İblis tā be-rüz şümār (7)

⁷²⁸ والمشكل قبولها نصيحة سهل والمشكل قبولها Nasihat etmek kolaydır, müşkil olan onu kabûl etmektir, Bu söz İmâm Gazâlî’ye âit olarak gösterilmektedir. Ancak kesin olarak sözün âidiyeti tespit edilememiştir.

⁷²⁹ Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ulün

⁷³⁰ أَلَّا طَالَ شَوْقُ الْأَبْرَارِ إِلَيَّ وَإِنِّي أَسْتَدُّ إِلَيْهِمْ شَوْقًا Ebrar benim ile kavuşmayı hararetle ister oysa ben onlara kavuşmayı onlardan daha fazla istiyorum. (Hadîs) Abdullâh bin Abdulḡanî el-Makdisî, Hadîs No: 19. Ebrar benim ile kavuşmayı hararetle ister oysa ben onlara kavuşmayı onlardan daha fazla istiyorum.

V'ez-pey-i dīden-i ū dāden-i cān kār-ı menest

[Pey lafzı aşda iz ma' nāsına ve siñir ma' nāsınadır iz kişinüñ soñunda gelür anuñçün sonra ma' nāsı virildi] anı gördükden soñra (8) cān vireyün benüm işimdür murād bundan işāretdür ol hadīs-i (9) şerīf maẓmūnına *men eḥabbe liḳā 'a 'llāhi eḥabba 'llāhu liḳā 'ahū*⁷³¹ ki (10) bu ḥālet-i niza' da olur şol kimse ol ḥinde müşāhede-i (11) dīdār ider bī-tereddūd cān nişār ider [veyāḥūd müşāhede-i ḳalb bā' iş-i bezl-i rūḥ olduğudur riyāzet ile]

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Perde ez-piş (12) ber-endāz ki müştākān-rā⁷³²

Lezzet-i dīdenet ez-telḥi-i cān gam ne-dihed (13)

(2) Şerm ez-ān çeşm-i siyeh bādeş u müjgān-ı dirāz⁷³³

Ol kimsenüñ utanması (14) *ḳara gözden olsun daḫi uzun kirpikden*

Her ki dil burden ū (15) dīd u der-inkār-ı menest

Her kim ki anuñ gönül elemin gördi ve benüm inkārumdadur (16) murād budur ki şol kimse ki cemāl-i bā-kemāl ḥāzret-i Ḥudāyı 'ayn-ı (17) ḳalb ile müşāhede ide aña gönül virür zīrā cemālūñ ḥāşşası (18) ḳalb-i selīmi cezb itmekdür

Rubā' i (Ahreb)

Ān-rā ki çünin cemāl bāşed⁷³⁴ (19)

Ger dil be-bered ḥelāl bāşed

V'ān kes ki çünin cemāl-i rā ū

Dil mīne-dihed (20) ū bāl bāşed

(3) Sārbān raḥt be-dervāze meber k'ān ser-i kūy

Ey (21) *deveci esbāb u metā' ı şehr şoḳaḡına iletme ki ol maḥalle başı*

Şāh [M57b] (1) rāḥişt ki sermenzil-i dildār-ı menest

Bir ulu yoldur ki benüm dildārımuñ menzili (2) *başıdır* lācerem metā' ve esbāb ile anı teng itmek olmaz murād *sārbān*dan (3) nefsdür ki ḥākim-i tendür ve murād *raḥt*dan metā' -ı dünyā *dervāzed*en (4) murād ṭarīḳatdur aña terk-i dünyā ile dülük gerekdür

(4) Bende-i ṭālī' -i ḫ'işem (5) ki derin ḳaḥt-ı vefā

Kendü ṭālī' imüñ ḳulıyın ki bu vefā ḳızılıḡında (6)

'Işḳ-ı ān lūlī-i sermest vefādār-ı menest

⁷³¹ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ Kim Allāh'a kavuşmayı severse Allāh'ta o kimseye kavuşmayı sever. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 1, s. 556, Hadīs No: 1066.

⁷³² Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

⁷³³ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: *Şermeş ez-çeşm-i siyeh bād u zi-müjgān-ı dirāz.*

⁷³⁴ Me' ulü Me' ulün Fe' ulün

*Ol lülü-i sermest 'ışkı (7) benüm vefādārumdur murād bundan cezb-i Hakkı mehedetdür Resülullāh 'aleyhi's-selām (8) buyurur izā erāda'l-lāhu bi-'abdin hayren zühhedehu fi'd-dünyā ve rağgebehu fi'l-āhireti ve başsarahu (9) bi-'uyūbi nefsihi*⁷³⁵ [lülü yukarıda beyān olunmuşdur]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ṭālī'üm gāyet iyüdüür naḥsdür dünyālığı

Līk (10) çün 'ilm ü 'amel kaçd eyleşem olur sa' id

(5) Ṭabla-ı 'ıtr-ı gül ü derc-i 'abir-efşāneş

(11) *Gül 'ıtrınıñ ṭablası ve anuñ abir-efşān hoqkası*

Feyz-i yek şemme (12) zi-büy-i hoş-ı 'atṭārest

Benüm 'atṭārimuñ hoş koqusından bir şemme (13) feyzdür murād bundan cümle-i aqvāl-ı şādıkanıñ ve cemi' ef'āl-i tayyibenüñ (14) daḥi ef'āl-i ḥasenenuñ ve aḥlāk-ı ḥamīdenüñ menşe' ü menbāsı ḥazret-i (15) Hakkıñ feyz ü fazlıdır dimekdür

Nazm

---+/+---/+---

Ān gū be-kanā' at āşinā şud

Ez-feyz-i tu' izzu men teşā'⁷³⁶ şud (16)

V'engüre-i hırş u āz peymūd

Mekhūr tüzillu men teşā'⁷³⁷ şud

(6) Bağbān hemçü nesimem (17) zi-der-i bāğ merān⁷³⁸

Ey bāğbān yil gibi beni bāğ kıyusından sürme

(18) **K'āb-ı gülzār-i tu ez-eşk-i çü gülnār-ı menest**

Ki senüñ gülzārınıñ şuyı (19) gülnār gibi eşkümdendür [ya'nī kanlu gözüm yaşundan] murād bāğbāndan rıdvān yā ḥazret-i Raḥmāndur (20) ve gülzārdan murād cennetdür lācerem ḥaşıyyet-i Haq için ağlamak (21) aña zīnet ü bā' iş-i raḥmetdür Resülullāh 'aleyhi's-selām buyurmuşdur [M58a] (1) lā yelicu eḥadu'n-nāre be-key min-ḥaşıyeti'l-lāhi te'ālā ḥattā ye'ūde'l-lebenu fi'd-ḍar'ı⁷³⁹ ve Haq (2) te'ālā buyurmuşdur tilke'l-cennetü'l-letī uriştümuhā bimā küntüm ta'melün⁷⁴⁰

(7) Şerbet-i kand u (3) gulāb ez-leb-i yārem fermüd

⁷³⁵ إذا أراد الله بعبد خيرا زهد في الدنيا، ورغب في الآخرة، وبصره بغيوب نفسه
hayır murād ettiği zaman onu dinde fakih (bir âlim), dünyada(n yüz çevirmiş) zâhid (bir kul) kılar, ve ona nefsinin ayıplarını (kusur ve hatalarını) gösterir. (Hadis) İbn-i Hacer El-Askalani Münebbihat.

⁷³⁶ "Dilediğini yüceltirsın." (Kur'an, Âli İmrân 3/26)

⁷³⁷ "Dilediğini alçaltırsın." (Kur'an, Âli İmrân 3/26)

⁷³⁸ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Bağbān çü nesim zi-der-i h' iş merān.

⁷³⁹ لا يلج أحد النار بكي من خشية الله تعالى حتى يعود اللبن في الضرع
Allāh'ın azābından korktuğu için ağlayan bir kimse sağılan süt tekrar memeye dönmedikçe cehennem âtesine girmeyecektir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 173, Hadis No: 1633.

⁷⁴⁰ "İşte yaptıklarımıza karşılık size miras verilen cennet budur."
(Kur'an, Zuhuf 43/72).

Ḳand ve gülāb şerbetini yārūñ lebinden buyurđı (4)

Nergis-i ũ ki ṭabīb-i dil-i bī-mār-ı menest

Anuñ gözi ki benüm ḥaste gönlümüñ (5) ṭabībīdür murād nergisden şıfat-ı başar u hidāyetdür lācerem anlardan (6) ḥāşıl olan ihtidā ve ṭā' at bā' is-i zevḳ ü lezzetdür

Ḳıṭ' a

+ ---/ + ---/ + --

Ḥudā kim (7) emr ider ' abde ' ibādet

Diler kim bulalar zevḳ-i cinānı

Eger kendü için (8) olaydı ṭā' at

Behiştde dāḥi emr iderdi anı

(8) Ān ki der-ṭarz-ı (9) ḡazel nükte be-Ḥāfız āmūḥt

Ol ki ḡazel ṭarzında Ḥāfıza nükte (10) öğretti [āmūḥten lāzımdur öğretmek ma' nāsına bunda müte' addi isti' māl olunmuşdur]

Yār-ı şīrīn-sūḥan u nādire-guftār-ı menest

Benüm ṭatlu sözlü (11) ḡarīb söyleyişlü yārimdür murād ḥazret-i Ḥaḳḳuñ şıfat-ı ' ilm ü kelām ile (12) tecellī itdügidür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

' İlm ü kelām mazḥarı oldum ' aceb midür

Pür (13) eylesem şaḥā' if-i devri kemāl ile

VELEHU EYẒAN [G.41]

[Vaḳtā ki ḥazret-i Ḥaḳḳuñ tecellī itdüğinden ḥatm-i kelām ile fetḥ-i kelām itdi ise bu ḡazelde iftitāḥ-ı kelām ile tecellī-i tamām beyānın ihtitāma iriştirür]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Rūzgārīst ki (14) sevdā-yı bütān dīn-i menest

Murād *büñ*lerden ma' būd-ı ḥaḳīḳī ve anuñ (15) esmā ve şıfātıdır ve dīn iṭā' at ma' nāsınadır lācerem bir rūzgārdur (16) ya' nī sülükdan maḳām-ı tecellīye varduḳdan soñra bunlaruñ sevdālarına ve (17) muḳtezālarına muṭi' olmuşdur ki ḡāḥ tecellī-i zāta mazḥar olurum ḡāḥ esmā (18) ve şıfātıdan birine mazḥar olurum pes ḡāḥ *Dārru* ismine mazḥar düşüp (19) mażarrat müşāhede iderüm ḡāḥ *Nāfi'* ismine maḥall-i zuḥūr olup menfa' at (20) görürüm

[Gülşen-i Rāz

+ ---/ + ---/ + --

Müselmān ger be-dānistī ki büt çīst

Be-dānistī ki dīn der-büt-perestīst]

Ġam-ı ĩn kār neşāt-ı dil-i ġamġin-i menest

Bu işüñ (21) ġamı benüm ġuşşalu ġöñlümün sürürıdur ya' nı bu inķilābāta taħammül ü [M58b] (1) şabrdan egerçi ġam hāşıl olur ammā çün muķteżayāt-ı zāt u esmā (2) vü şıfātdur bunlara mazħar olmaķ maħż-ı sa' ādātdur pes bu ħāl (3) ħalb-i ħazınimün feraħıdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Dilem der-ı ışķ nā-pervāst imrüz (4)

Zi-cānān der-serem sevdāst imrüz

(2) Diden-i la' l-i tü-rā dide-i cān(5) bın bāyed

Senün la' lün görmege cān görici göz gerek

Īn kücā (6) mertebe-i çeşm-i cihān-bın-i menest

Bu ħandan benüm cihān görici (7) ġözimün mertebesıdır [bu mertebe la' l gibi ħıymetlıdır] murād la' lden esrār-ı laṭıfe-i İlähiyyedür anı (8) zāhir-bın olan göz ġöremez yā la' lden murād keşret-i mevcūdātdan (9) ve ta' addüd-i şıfātdan tecāvüz idüp vaħdet-i zāta ve maħż-ı tecelliyātına (10) mir'at olmaķdur

Murabba'

Bırün zi-ħudüd-ı kā'inātest dilem (11)

Ber-ter zi-iħāta-ı cihātest dilem

Fāriġ zi-teķābül-i şıfātest dilem (12)

Mir'at-ı tecelliyāt-ı zātest dilem

(3) Yār-ı men bāş ki zıb-i felek ü (13) zınet-i dehr

Baņa muħarin ola ki felekün zeyni ve dehrün zıneti

Ez-meh-i (14) rüy-ı tu vü eşk-i çü Pervān-i menest

Senün yüzün āyından ve benüm (15) ülker eşkümdendür murād budur ki 'ālemün ħalkına bā' iş-i 'ışķ u muħabbet (16) olmuşdur ve her ħuşuşuñ şeref ü zıneti 'āşık u ma' şūķı iledür (17) ki her ṭālib-i 'āşık ve her maṭlūb-ı ma' şūķdur pes ħüsn-i nizām ve (18) kemāl-i inṭizām bu ikisindendür lācerem 'āşık u ma' şūķ ortasında cihet-i (19) cāmi' a vardur bu ikisinden iķtirānı münāsıbdür

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + -

İctimā' -ı yār bā-yārān (20) ħoşest

Pāy-ı ma' nā-ġir-i şüret serkeşest

(4) Tā merā 'ışķ-ı tu ta' lım-i süħan (21) dānı kerd

Tā baņa senün 'ışķuñ söz söylemek ta' lımın virdi

Ĥalk tā vird-i zebān [M59a] (1) midħat u taħsın-i menest

Halkuñ vird-i lisānı benüm benüm medh ü taḥsīnūmdür murād (2) kemāl ile ittişāfım eşer-i feyz-i İlāhīdür ve fi'l-ḥaḳīka memdūh u maḥbūb (3) oldur

Şi'r

Fe-kullu mu'zin bi-maḥbūbin yedīnu lehu⁷⁴¹

Cemihüm leke ḳad dānū ve mā (4) faṭinū

(5) Devlet-i faḳr Ḥudāuā be-men erzānī dār

Faḳr devletin yā Rab (5) baña lāyık dut

K'in kerāmet sebep-i ḥaşmet ü temkīn-i menest

(6) *Ki bu kerāmet benüm heybetimūñ ve ḳudret ü ḳadrimūñ sebebīdür* murād budur ki (7) 'izzü'd-dünyā bi'l-mālī ve 'izzü'l-āḫireti bi'l-a'mālī⁷⁴² ḥasebince daḫi el-fuḳarā'ü's-şabru (8) cülesā'u'llāhi te'ālā yevme'l-ḳiyāmeti⁷⁴³ muḳtezāsınca faḳr sebep-i 'izzet-i āḫiretdür (9)

Beyt

Bā-faḳr be-sāzem ki merā faḳr ḥoşest

Ger hiç ne-dārem çü tu dārem heme (10) hest

Beyt

Yā Rab zi-dü kevn bī-niyāzem gerdān

V'ez-efser-i faḳr serfirāzem gerdān

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ḳadr-i faḳrı bilmedügi bu faḳrūñ buldı meft

Anı İbrāhīm (11) Edhem aldı virüp salṭanat

(6) Vā' iz-i şihne-şinās in 'azamet gū mefurūş

[*Şihne* subaşı ve nā'ibi] (12) *şihne-şinās* vaşf-ı terkībīdür şıfat-ı vā' izdür *şihne bilici vā' ize di* (13) *bu 'azimet şatmasın*

Z'an ki menzilgeh-i sulṭān dil-i miskīn-i menest

Zirā sulṭān (14) *menzilgāhı benüm miskīn göñlümdür* murād budur ki merātib-i ma'ārif-i İlāhiyyeden ve derecāt-ı maḳāmāt-ı ḥaḳīkiyyeden ednā mertebeye ḳādir olan tekebbür (15) itmek lāyık degüldür ki *lā yesa' nī erzā' velā semā'ī ve lekin*

⁷⁴¹ "Bir sevgileye bağılı olan her bir kişi o sevgili emrine girer. Onların hepsi senini için eğilmişler fakat (seni) bilmiyorlar."

⁷⁴² عَزُّ الدُّنْيَا بِالْمَالِ وَعَزُّ الْآخِرَةِ بِالْأَعْمَالِ Dünyadaki izzet māl ile, āhiretteki izzet ise sālīh âmellerledir. Bu söz Hz. Ömer'e atfedilmektedir.

⁷⁴³ الْفُقَرَاءُ الصَّيْرُ جُلَسَاءُ اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ Sabreden fakirler kıyamet gününde Allah'ın meclisindedir. (Hadīs) Kaynak Kitap: Er-Risaletü'l-Kuşeyriyye, Hadīs No: 66.

yesa' nî (16) *kalbü 'abdi'l-mü'mini'n-naqiyye'l-vedā'*⁷⁴⁴ hasebince benüm kalb-i miskînim (17) muḳarr-ı İlâhîdür [bunuñ ile tekebbür itmezim] [vedā' idici ya' nî dünyâyı terk idici]

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Gedâyân-râ ez-în ma' nâ haber nîst

Ki sulṭân-ı (18) cihân bâ-mâst imrüz

(7) Yâ rab ân Ka'be-i maḳşûd temâşâgeh-i kîst

(19) *Yâ Rab ol maḳşûd Ka'besi kimüñ temâşâgâhıdur*

Ki muḡaylân-ı (21) ṭarîḳeş gül ü nesrîn-i menest

[*Nesrîn ü gül* nâşır didükleridür ba' zılar aḳ güldür dirler] *ki anuñ ṭarîḳi muḡaylânı benüm gül* [M59b] (1) *ü nesrînümdür* murâd *Ka'be-i maḳşûd*dan cenâb-ı Ḳudsdür ve anuñ (2) müşâhedesin isteyen ṭarîḳatün miḡnetin ihtiyâr itmek gerek (3) belki anı 'ayn-ı râḡat bilmek gerek

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Küy-ı yâre ta' n-ı düşmenden (4) ḳaçan varur ḳaçan

Ka'beye varmaz şü kim ḡâk-ı muḡaylândan ḳaçar (5)

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Sürem diyen kişi Ka'be şafâsın

Çeker ḡâr-ı muḡaylân ki (6) cefâsın

(8) Ez-ki deryâ-keri âmüht ḡayâl-i tu meger

Kimden deñiz eylemek (7) öğrendi ḡayâlün meher

Reh-nümâyiş şude in eşk-i çü ḡün'in-i (8) menest

Anuñ ḳulaḡuzı olmış benüm bu ḳanlu eşkümdür (9) murâd budur ki ḡayâlinde kişi niçe fikr-i 'amîḳ ü 'arîz ider ḡüyyâ deryâ (10) icâd eyler ve icâd-ı baḡr-i 'amel müşkildür bunuñ gibi kâr düşvâr-ı üstâdsuz (11) olmaz ve bu 'amele üstâd kemyâbdur belki benüm eşküme münḡaşırdu meger bu (12) 'amelde aña bu râhnümâ ve üstâd olmışdur bu kelmâda kendünün keşret-i (13) büḡâsına ve eşk-i çeşmi ḡün'in olduğına taşriḡ vardur ve buña tenbîh (14) ider ki insân keşret-i 'ışyân içün ve 'âḳıbet kârı nâ-ma' lüm (15) olduğün çok aḡlamak lâyıḳdur

Ḳıṭ'a

⁷⁴⁴ لا يَسْغَنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي وَ لَكِنْ يَسْغَنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ النَّوَّيِّ الْوَدَاعِ Ben göklere ve yere sığmam, fakat mü'min kululumun kalbine sığarım. (Hadîs) el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2:165. İhyâu Ulümü'd-dîn lil-Gazâlî, c. 3, s. 16. Bu eserde bahsi geçen hadîs şu şekildedir: لم يسعني أرضي ولا سمائي، وسعني قلب عبدي المؤمن اللين الوداع

--+--/-+--/-+--/-+--

Bir günâh için çün (16) Âdem niçe yıllar ağladı⁷⁴⁵

Çok günâh için niçe yıl ağlamakdur haq saña (17)

Âhirî maḥmūd iken itdi Muḥammed çok kıyām

Sen daḥi bir laḥza durup (18) âhirünçün baq saña

(9) Hâfız ez-ḥaşmet-i Pervîz diger kışsa me-ḥ'ân

(19) *Ey Hâfız Pervîzün heybetünden daḥi kışsa oqımaya*

Ki lebeş cür' akeş-i (20) Hüsrev-i Şîrîn-i menest

Ki anuñ lebi benüm cür'a çekici Hüsrev-i Şîrînümdür murād (21) lebden kelâm-ı İlâhî ve ilhâm-ı Rabbânîdür ve cür'adan murād esrâr u aḥvâl-i tarîkat ve baqıyye-i [M60a] (1) zevk ü keyfiyyetdür bu 'azamet qanda olur ki sulṭânü's-Selâṭîn kelâm-ı rûḥânî ile (2) esrâr-ı laṭîfe işrâb ide bunuñ için Şeyḥ Şibli dimiş *lev 'alime'l-mülükü mâ naḥnu fîhi leḥârebünâ bi's-süyüfî*⁷⁴⁶

VELEHU EYẒAN [G.42]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Menem ki küşe-i meyhâne ḥânqâh-ı menest⁷⁴⁷

(4) *Ya' nî ben ol kimseyin ki meyhâne köşesi benüm ḥânqâhumdur* murād budur ki Naḫşibendiyye (5) tarîkati üzre *ḥalvet der-encümen*⁷⁴⁸ kelâmı mücebince her yer benüm ḥânqâhumdur küşe-i (6) meyhâne daḥi olursa yâḥûd be-kelâm qalb qabilindendür ya' nî ḥânqâh baña (7) küşe-i meyhânedür ki anda şarâb-ı 'ışk-ı İlâhî nüş idüp mütekeyyif olurum (8)

Dü' â-yı pîr-i muḡân vird-i şubḡâh-ı menest

Pîr-i muḡân du' âsı benüm şabâḥ vaḡti (9) *virdümdür* murād budur ki şeyḥ ü mürşid telkîn itdüğü du' â benüm seḡer (10) vaḡtinde virdüm dir ki *men lâ virde lehu lâ vâride lehu*⁷⁴⁹ ḡasebince her şabâḥ virde (11) meşḡul olurun

(2) Gerem terâne-i çeng-i şabûḡ nîst çî bâk

Eger şabâḡ (12) *çengi terânesi yoḡ ise ne ḡam*

Nevâ-yı men be-seḡergâḡ âḡ-ı 'özr-ḡ'âḡ-ı menest

(13) *Benüm şadâm seḡer vaḡtinde benüm 'özr-ḡ'âḡumdur terâne*den murād âyîn-i muḡabbet ü (14) izḡâr-ı niyâz-ı ḡazretdür pes murād oldur ki seḡerlerde söz ü şevḡ

⁷⁴⁵ *Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün*

⁷⁴⁶ *Eğer ilimden aldığımız tadı pâdişâhlar bilseydi, onu almak için kılıçlarıyla savaş açarlardı. (Krallar içinde bulunduğumuz durumdan haberdar olsalardı kılıçlar ile bizlere savaş açarlardı.) (Kelâm-ı Kibâr) Hasan el-Basî'ye atfedilen bir sözdür.*

⁷⁴⁷ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: *Menem ki ḡânqâḡ-ı küşe-yi meyhâne menest*. Mısra bu şekilde olduğunda vezin de deḡişmektedir.

⁷⁴⁸ 'Topluluk içinde halvet' manasına gelmektedir.

⁷⁴⁹ *من لا ورد له لا وارد له* Viridi olmayanın varidi olmaz. (Diḡer Arapça İbâreler)

vahtlerinde (15) eger ğayrılar itdüĝi ādāb-ı ‘ibādeti ri‘āyet idemezsem benüm şadā vü āhum (16) taqşirüm için ‘özü-ğ‘āhumdur

Qış‘a

+++/-+--/++-

Der-heme kār hest taqşirem (17)

Ey kerīmā ki bī-kuşūr tüyī

‘Acz-i men hest ‘özü-i taqşirem

‘Afv kun (18) bī-sebeb ğafūr tüyī

(3) Zi-pādşāh u gedā fāriĝem bi-ğamdi’llāh

Pādşāhdan (19) ve gedādan fāriĝin el-ğamdü li’llāh

Gedā-yı ğāk-i der-i düst pādşāh-ı (20) menest

Dost kapusı topraĝı gedāsı benüm pādşāhumdur murād (21) budur ki pādşāhdan māl u manşib istemez ve aña ‘arz-ı hācet [M60b] (1) itmezin lācerem andan fāriĝin ve gedā gibi izhār-ı faqr itmezin Ve anuñ mülkine (2) gitmezin pes andan daĝı fāriĝin ammā şol kimse ki ğazret-i Ğağ (3) bābında gedā ola ki ricāyı andan ide benüm pādşāhum oldur ki andan feyz (4) ü himmet ricā iderin

Rubā‘ī

-+--/-+--/-+-

Ber-dü ‘ālem pādşāyī mī-kunem

Gerçi ez-İzed (5) gedāyī mī-kunem

Lātezun annī fağır müflis

Çün be-gencet rehnümāyī mī-kunem (6)

(4) Ğarağ zi-mescid ü meyhāneem vişāl-i şümāst

Ya‘nī ‘ibādeğhāne-i ehl-i zāhirdür (7) ve ma‘bed-i ehl-i sülükdan benüm ğarağum vuşul ila’llāhdur

Cüz in ğayāl (8) ne-dārem Ğudā ğüvāh-ı menest

Ya‘nī bundan ğayrı ğayālīm yoğdur

Beyt (9)

---/+---/+---/+---

Geh mu‘tekif-i deyrem ü geh sākın-i mescid

Ya‘nī ki tü-rā mī-ğalebem ğāne be-ğāne (10)

(5) Merā gedā-yı tu būden zi-salğanat bihter

Bağa senüñ gedān olmağ salğanatdan (11) yigreğdür

Ki züll ü cevr ü cefā-yı tu ‘izz ü cāh-ı menest

Ki senüñ (12) izlālüñ ve cevr ü cefāñ benüm ‘izzetüm ve manşibumdur

Beyt

+ +---/ + +---/ + +---/ + +---

Bende-i h̄ār-ı tüem lîk (13) Hüdâvend-i cihân

Ne çinân şâh ki ü beste vü derbend-i cihân

(6) Ez-ân zamân ki (14) ber-in âstân nihâdem rûy

Ol zamândan ki bu âstâne üzre kodum yüz (15)

Ferâz-ı mesned-i hürşid tekyegâh-ı menest

Güneş mesnedinün yukarusı (16) söykencek yerümdür murâd budur ki şol kimse ki âstâne-i hâzret-i Hâkda (17) be-hasebü'z-zâhir zelîl olur 'inda'llâhu 'azîz ve celîl olur ki *inne* (18) *ekremeküm* 'inda'llâhi etkâküm⁷⁵⁰ [gâh lafzı gâh zamân için gâh mekân için isti' mal olunur bunda mekân için isti' mâl olunmuşdur nitekim yazılan ma' niden zâhirdür]

(7) Meger be-tîg-i ecel hayme ber-kunem verne

Meger (19) *kılc ile ecel benüm çadırım kopara yohsa*

Remiden ez-der-i devlet (20) ne resm ü râh-ı menest

Devlet kapusından ürkmek benüm 'adetüm (21) *ve yolum degüldür* bunda tenbîh vardur ki âstâne-i hâzret-i Hâkda [M61a] (1) olmak ve hizmet-i 'ibâdet kılmak devlet nişanıdır

Beyt

- +---/- +---/- +---/- +---

Her ki der-dergâh (2) şâh âyed be-devlet mî-resed

Rev bemescid ger ne-h̄âhî manşib-ı gufrân-râ (3)

(8) Günâh egerçi ne-büd ihtiyâr-ı mâ Hâfiz

Ba'zî nüşhada *mâ* yerine *men* vâkı' (4) olmuş mışrâ'-ı şânî evvelinde olan *tu* lafzına ol münâsibdür [ihtiyârı nefy itmekden murâd işbât-ı cebr degüldür ki Cebriyye mezhebini ihtiyâr ola belki kudret ü halkı nefydür ya' nî günâh benüm kudretüm ve icâdum ile degüldür kesb iledür ve Hâk te' âlâ hâzretinün kudreti ve halkı iledür lîkin edeb oldur ki günâhı kendümüze isnâd idevüz zîrâ günâhı hâzret-i Hâkka isnâd İblis fi' lidür ki *fe bimâ ağveyten*⁷⁵¹ diyüp igvâ ve ızlâli Hâk te' âlâ hâzretine isnâd eyledi]

Tu (5) der-tarıķ-i edeb bâş gū günâh-ı menest

Egerçi benüm ihtiyârım degül (6) *idi* didükden şöra kendüyi gâ'ib menzilesine tenzîl idüp yâ tecrîd (7) tarîķi ile şahş âhir lisânından söyler gibi kendü nefsine hitâb (8) idüp dir *ki ey Hâfiz sen edeb tarîķinde ol di benüm günâhımdur* (9) [terkîb-i izâfi ma' nâsı budur ki günâh benümdür degüldür]

⁷⁵⁰ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur'ân, Hucûrât 49/13).

⁷⁵¹ فَبِمَا أُغْوَيْتَنِي İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. (Kur'ân, A'râf 7/16).

VELEHU EYŻAN [G.43]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Şikufte şud gül-i hamrā vü geşt bülbül mest

[Şiġa-ı *hamrā* şiġa-ı te'nışdür ġālibā mevşūf-ı mü'enneş taġdīri iledür ma' şūġa gibi meşelā terākib-i Fārisiyyede ġod tezkīr ve te'nış i' tibār lāzım degildür] *açıldı kızıl* (10) *gül ve oldı bülbül mest* murād *gül-i aġmerden* ma' şūġ-ı ġaġīġidür ve anuñ (11) açılması keşret-i feyż ve fetġi ve keşf-i cemāl itmesidür ve *bülbül*den murād şeyġ (12) ve mürşiddür ve mest olduġı şarāb-ı tecellī vü keşf anı bī-ġod (13) ġılduġıdır

Rubā'ī (Ahreb)

Yā Rab dil-i pāk u cān āġāhem dih

Āh-ı şeb ü nāle (14) seġer-ġāhem dih

Der-rāh-ı ġod evvel zi-ġodem bī-ġod kun

Ve ān ki bī-ġod (15) zi-ġod necüd rāhem dih

Şalā-yı serġoşī ey şūfiyān-ı bādeperest

(16) *Serġoşluk şalāsı ya'nī serġoşluġa gelüñ ey tālīb-i keyfiyyet* (17) *olan şūfīler* murād bāb-ı feyeżan-ı meftūġ olup ġalb-i (18) mürşid neşrūġ olduġı zamānda cānib-i ġaġġa teveccūġ ü iġbāl (19) ve taġşil-i keyfiyyete iştigāl idüñ dimekdür

Beyt

+---/+++---/+++---/+-

Ki fırsat (20) 'azīzest çün fevt şud⁷⁵²

Besī dest-i ġasret be-rindān berī (21)

(2) Esās-ı tevbe ki der-muġkemī çü seng nümüd

Tevbe bünyādı ki muġkemlige [M61b] (1) *taş gibi görünür idi* murād budur ki ġasvet-i ġalb ve āġiretten rücū' (2) *ke'l-ġicāreti ev eşeddü ġasveten*⁷⁵³ mücebince berk idi [tevbe rücū' a dirler ehl-i diller bundan āġiretten rücū' murād iderler]

Be-bīn ki cām-ı zücācī çī (3) ġurfaeş be-şikest

Görki şırça ġadeġ anı ne 'acep şıdı murād *cām-ı* (4) *zücācī*den ġalb-ı şāfidür ki anuñ te'şīr-i nāmı vardur

Şi'r

İzāvetü (5) ġalbi'l-mer'i kāne du' āuhu⁷⁵⁴

İlā hedefü'l-maġşūdi sehmen müseddeden

Lācerem (6) seng-dil olanlaruñ ġasāveti şāfi-ġalb olanlaruñ şoġbeti ile münkir (7) olur

⁷⁵² Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

⁷⁵³ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً (Ne var ki) bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır. Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fişkirir. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir. (Kur'ân, Bakara 2/74).

⁷⁵⁴ "Kişinin kalbinde olan şey onun duasıdır ve o şey kastettiği hedefe varan bir oktur."

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Ḳalbi nerm olanlar ile şöhet it ey seng-dil

Ḳalbün içinde (8) ḳasāvet olmaya tā ḳalb ḳalb

(3) Biyār bāde ki der-bārgāh-ı istiğnā

Getür (9) *şarābı ki istiğnā dergāhında* murād *bārgāh-ı istiğnādan* cenāb-ı (10) ḳudsdür *va'llāhu'l-ğaniyyü ve entümü'l-fuḳarā*⁷⁵⁵ ḫasebince cümleden ḡanī ve müstağnidür (11)

Çi pāsban u çi sultān çi hüşyār u çi mest

Murād budur ki dergāh-ı İlähiyyede (12) faḳīr ile ḡanī ve 'ākīl ile ḡanī yeksāndur *feizā nufiḫa fi's-şūri fe lā ensābe* (13) *beynehüm*⁷⁵⁶ muḫtezāsınca neseb ü ḫaseb mu' teber degüldür

Ḳıṭ' a

--+---/-+---/-+---/-+--

Pādşāhum diyü (14) mağrūr olma ey şāh-ı cihān

Bāb-ı Ḥaḳda şāhla derviş çün yeksān (15) olur

Olma ḡamgīn ey faḳīr-i bī-kes ü bī-çiz olan

Şüretā olan faḳīr (16) ol bābda sultān olur

(4) Ez-ın ribāt-ı dü der çün zārürest rahīl

(17) *Bu iki ḳapulu kārbaşarāyda çün zārürüdür güç*

Revāk u ṭāḳ-ı mu' ḳarnes (18) çi serbüend ü çi pest

Muḳarnas çartaḳ ve şuffe ne yüce ne alcaḳ ya'nī hīç (19) *tefāvüt yoḳdur* murād budur ki dünyā dār-ı (20) beḳā degüldür bunda tekellüf-i binā ḫarc-ı zā'ide [M62a] (1) ve emr-i laḡvdur [bir zamānda kendüm sākin olmaḳ için bir oda binā itdüm ki bināsı kirpükden idi bir āşinā kätib size bu oda için bir ḫaṭ yazıvirsem didi bu beyti yazdurdum ḳarşuma yapışdurdum]

Rubā' i (Ahreb)

Dünyā ki derd-i şebāt kem mī-bīnem

Bā-her feraḫeş (2) hezār ḡam mī-bīnem

Çün güneḫ-i ribāṭist k'ez-her ṭarafēş

Rāhī (3) be-beyābān-ı 'adem mī-bīnem

⁷⁵⁵ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur'an, Muhammed 47/ 38).

⁷⁵⁶ Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar. (Kur'an, Mü'minün, 23/101). *Feizā nufiḫa fi's-şūri*: Artık Sûr'a bir tek defa üflendiği, (Kur'an, Hâkka 69/13).

Ve dār-ı bekā dār-ı āhirīdür bundan murād anda qarār (4) bināsında olmağ gerek

Rubā'ī (Ahreb)

Eger dil ez-ğam-ı dünyā cüdā tüvānī kerd

Neşāt-ı (5) 'ıyş-ı be-bāğ-ı bekā tüvānī kerd

Binā-yı in ne-buved cüz-i seng kenden dest (6)

Tu nāzenīn-i cihānī kücā tüvānī kerd

(5) Makām-ı 'ıyş müyesser nemī-şevd bī-renc

[Mağām-ı 'ıyş müyesser olmaz zağmetsiz] (7) murād budur ki mağām-ı 'ıyş ki üns-i hażretdür yā dār-ı cennetdür zağmetsüz (8) olmaz ki hañberde vārid olmuşdur ricāü'l-cennete bil-'amel nev' mine'l-cünün⁷⁵⁷ (9)

Belā be-ğük-m-i belā besteend 'ahd-i elest

Belā elestü birabbiküm⁷⁵⁸ 'ahdini belā (10) ile bağışlamışlardur ki el-valā'u ve'l-belā'u tev'a mānī⁷⁵⁹

Ḳıṭ'a

+++ / +++ / ++-

Merd-rā tā belā vü (11) renc ne-dīd

Ber-bisāt neşāt-ı rāh ne-şud

Tā ne-şud soft e güher ez-elmās (12)

Der-i ħor tāt-ı pādşāh ne-şud

(6) Be-hest ü nīst merencān zamīr ü ħoş (13) mī-bāş

Var eyle yok eyle incitme zamīri ħoş ol

Ki nīstīst (14) serencām-ı her kemāl ki hest

Ki yoğluğdur her kemālūñ āñiri ki vardur (15) murād budur ki dünyā-yı vefādār bunuñ için ħam çekmek hañadur (16)

Ḳıṭ'a

+++ / +++ / +++ / ++-

'Āğilān meyl-i be-sūyet ne-kunend ey denī⁷⁶⁰

Hem ümīd-i kerem ü luğf-ı (17) tu cāhil dāred

Her ki ħ'āhed be-kuned ez-tu mūrādī ħāşıl

Ĥāşıl (18) ānest ki endīşe-i bātıl dāred

⁷⁵⁷ رجاء الجنة بلا عمل نوع من الجنون Amel olmadan cenneti ummak bir çeşit deliliktir. (Diğer Arapça İbâreler)

⁷⁵⁸ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172).

⁷⁵⁹ البلاء والولاء Bağlılık/dostluk ve bela ikizdir. (Diğer Arapça İbâreler)

⁷⁶⁰ Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

(7) Şüküh-ı Āşafi vü esb-i bād u mantıq-ı tayr

(19) Āşafılık heybeti ve yil atı ve kuş dili

Be-bād refı ü ez-ü h̄āce h̄iç (20) taraf ne-best

Yile gitdi andan h̄āce ya‘nī Süleymān ‘aleyhi’s-selām h̄iç (21) azcık hişse bağlamadı murād bundan beyt-i sâbıkuñ maẓmūnını taḥkīkdür [M62b] (1) [tarf yukaruda beyān olunmuşdur kenār ma‘nāsına ve göz ma‘nāsına gelür kenār azcık nesneden ‘ibāret olur]

Qıf‘a

--+/-+++/+---+/-+-

Her dem zebān-ı merde hemī güyed in süḥan

Likin tu gūş hūş ne-dārī ki (2) bişnevī

Dil der-cihān mibend ki bā-kes vefā ne-kerd

Her rüz ber-serī neher in tāk-ı (3) hūsrevī

(8) Be-bāl u per me-rev ez-reh ki tır-i pertābī

Quyruk ve kanād ile gitme yoldan (4) pertāv oқıdur [murād cerr ü sa‘ydu] [tır-i pertābī ve tır-i pertāvī uzağa atılan oқ dimekdür]

Hevā girift zamānī velī be-hāk nişest

Hevā dutdı bir zamān velī (5) topraқda oturdı ya‘nī biz miқdār zamān hevāda eglenür ammā āḥir yere iner

Şi‘r (6)

Ve lev kāneti’d-dünyā tedūmi li-vāḥidin⁷⁶¹

Le-kāne Resūlullāhi fihā muḥalleden

(9) Zebān-ı kıl-ı (7) tu Hāfız çı şükr-i ān güyed

Senüñ qalemüñ dili Hāfız nice anuñ şükrin ide (8)

Ki gufte-i süḥaneş mī-berend dest be-dest

[Süḥan ki mürādif-i kelāmdur söylenmiş ve söylenmemişe itlāk olunur pes söz ki söylenmiş ola aña süḥan-ı gufte dirler söylenmemiş olana süḥan-ı nā-gufte dirler öyleye gufte-i süḥaneş lafzında lafz-ı zā‘id yoқdur] ki anuñ sözünüñ söylenmişini (9) iletürler elden ele

Beyt

+---/+---/+---/+---

Sürüriyā qalemüñ niçe buña şükr kıla

Ki yazduğı (10) oқına tā ki ḥaşr olunca kıla

VELEHU EYZAN [G.44]

⁷⁶¹ “Eğer dünyā bir kişi için devām etseydi; şüphesiz Resūlullāh ebedi kalır idi.”

[Çün gâzel-i sâbıkda keşret-i feyz-i Hakkı beyân kıldı ise bu gâzelde keşret-i fazlımı beyân ider]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Zülf âşüfte vü hüy kerde vü handân-(11) leb ü mest

Ya' nî dilber ki zülfî qarış muruş olmuş ve terlemiş ve lebi (12) gülici ve mest

Pirehen çāk u gâzelh'ân u şurâhî der-dest

Göñliñi (13) yırtuğ ve gâzel okuyıcı ve şurâhî elde

(2) Nergiseş ' arbede cüy u lebeş efsüs(14)künân

Gözi cenk arayıcı ve lebi lañife idici

Nim-şeb-i düş be-bālîn-i (15) men âmed be-nişest

Nışf-ı leylde dün gice benüm yaşdıgıma geldi oturdı (16)

(3) Ser ferâgüş-ı men âverd be-âvâz-ı hazîn

Başı yukaru benüm kulağıma getürdi (17) yumuşak âvâz ile

Guft ey ' âşık-ı bî-çâre-i men h'âbet hest

(18) Didi ey benüm bî-çâre ' âşıkum uykuñ var bu maħalde ' ulemâ-yı beyân (19) teşbîh-i mürekkeb bi'l-mürekkeb didükleri vardur ki umûr-ı müte' addideden (20) munteze' olan hey' eti bir umûr-ı müte' addideden munteza' olan (21) hey' ete teşbîh iderler bunda daħi cenâb-ı kudsüñ ğayb-ı hüviyyeti [M63a] (1) ğayb-ı mütemeyyiz olup ve hidâyet-i sâlike mücidd ü sâ' i olup ve aña sibṭ (2) ü rağbet idüp ve hicâb-ı kibriyâyı keşf eyleyüp ve şevḳ u zevḳ virmek (3) şadedinde olup gâh celâl gâh cemâl gösterüp gice hâl-i nevmde (4) ğafletden ikâz itdügünün hey' eti ki umûr-ı ma' küleden munteza' emr-i (5) ' aklıdür bu üç beytde mezkûr olan bir maħbûbuñ evşâfını ki umûr-ı (6) maħsûsadur anlardan munteza' olan hey' ete teşbîhdür ki sâlike gâhî (7) feyz-i İlâhî ğâlib olup aña teşvik için hâlet-i ' acibe fazl itdügün (8) beyândur pes sâlik-i tâlibe ve ' âşık-ı şadıka yenbağî oldur ki ol hâlde (9) ' ışık-ı İlâhî ğamurı ile mütekeyyif olup nevmi kendüye ğarâm idüp (10) cenâb-ı kudse pür şevḳ u zevḳ müteveccih ola anuñçün dir

(4) ' Ārifî-râ (11) ki çünîn bâde-i şebgîr dihend

Bir ' ârife ki buncılayın şarâb-ı şebgîr vireler (12) [ihyâ-yı leyl idici]

Kâfir-i ' ışık buved ger ne-buved bâde-perest

Münkir ' ışık-ı İlâhî olur eger ' ışık-ı (13) İlâhî nüş idüp keyfiyyet ile ğurûş idüp ihyâ-yı leyl kılup (14) ikbâl-i ğazret itmezse

(5) Be-rev ey zâhid ü ber-dürd-keşân ğurde meğîr

Yüri (15) ey zâhid dürd çekicilere ta' na urma

Ki ne-dâdend cüz in tuħfe be-mâ rûz-ı (16) elest

*Ki virmediler bu tuhfeden gayrı bize elestü birabbiküm*⁷⁶² güninde murād (17) budur ki ‘ışık ile taleb-i Hâk itmek ‘aṭiyye-i İlâhiyyedür ‘uşşâk ṭā’ifesine (18) ezelde bu virilmişdür zâhid-i huşk gibi yübüset ile (19) ‘ibâdet itmezler belki pür şevk u hâlet olurlar

(6) Ānçı u riht (20) peymâne-i mā nūşidim

Ol nesne ki ol bizüm kadehimüze dökdi içdün (21) murād *kadeh*den kalbdür içmekden murād kalbe dökilen ile mütekeyyif [M63b] (1) olmağdur

Eger ez-ḥamr-ı behişt ü ger ez-bâde-i mest

[*Eger cennetden ola ve eger bâde-i mestden*] ya‘nî eger maḥz-ı (2) ‘ibâdet ola yâ şevk ü hâlet ü cezb-i küllî ola

(7) Ḥande-i cām-ı mey ü (3) zülf-i girihgâr-i nigâr

Şarâb kadehinün gülmesi ve nigârün düğüm dutıcı zülfi (4)

Ey besâ tevbe ki çün tevbe-i Ḥâfız be-şikest

Ey niçe tevbe-i Ḥâfız (5) *tevbesi gibi şıdı tevbe* ki rücū‘ dur ehl-i diller tevbe diyü ehl-i dünyānuñ (6) âhiretten rücū‘ idüp dünyāya iqbāline dirler bunuñ şınması dünyāya (7) teveccühden i‘râz itdürüp cenâb-ı Hâkka iqbāline bā‘ iş olmağdur (8) ve *câmdan* murād aḥvâl-i sâlikdür ki cenâb-ı Ḥudâdan fâ’iz (9) olur ve *zülfd*en murād ḡayb-ı hüviyyetden olan taḡayyüdâtur (10) pes murād budur ki zühür-ı aḥvâl ve kuyūd-ı ḡayb-ı hüviyyet niçe benüm (11) gibi müteveccih-i dünyâyı ve ṭâleb-i mâsivâyı ol hâlden rücū‘ (12) itdürüp kendü semtine teveccüh itdürmişdür (13)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-ḥod reh nişt der-küy-ı tu müştākân şeydâ-râ (14)

Ḥam-ı zülfet be-ḡullâb-ı muḡabbet mî-keşid mâ-râ (15)

VELEHU EYẒAN [G.45]

[Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

(1) Zülfet hezâr dil be-yekî târ-ı mü be-best

[Yek lafzında faşih kesr-i yâdur ve *yek* bir ve *yekî* birisi dimekdür anuñçün böyle ma‘nâ virildi ve illâ bir tel ile bağladı diyecek yerdür] (16) *anuñ zülfi biñ gönli kıl teli birisi ile bağladı* (17) murād *zülfd*en ḡayb-ı hüviyyetdür ve *hezâr keşret*den ‘ibâretdür (18) bir telden murād bir cezbedür lâcerem bir cezbe (19) ile niçe gönülleri bağlamışdur ki aña giriftâr (20) olmuşlardur [ammâ hezâr ve yek zikrinde nev‘-i leṭâfet vardur]

Râh-ı hezâr çäre-ker ez-çâr sū (21) be-best

⁷⁶² أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

Bîn çāre idicinūñ [M64a] (1) yolunu dört taraftan bağladı murād nice ‘āķil ve müdebbiri müteħayyir kıldı (2) dımeķdūr

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

N’ola ger kār-ı cihāndan ola bī-kār gönül

‘Işk ile beste (3) olup oldu çü nā-çār gönül

(2) Tā her kesī⁷⁶³ be-büy-ı nesīmī dihend cān

Tā her bir kimse (4) bir yıl koķusu ile vireler cān

Begşūd nāfei vü der-i ārzū be-best

(5) *Bir nāfei ya‘nī zülfī çözdī ārzū kapusın bağladı* ya‘nī kapidı murād (6) budur ki ğayb-ı hüviyyetden her bir ‘āşıkā bir dürlü cezbe irişdürdi (7) tā ki anuñ ħubbi ile ħatm olalar ve bunuñ sebebi ile şehevātından memnū‘ (8) olalar

Beyt

--- / +++ / +++ / +---

Yek şerbet-i ez-ān la‘l-i lebem hoş be-çeşānīd

Ez-cümle şehevāt-ı (9) cihānem be-rehānīd

(3) Şeydā ez-ān şudem ki nigārem çü māh-ı nev

Andan dīvāne oldum (10) ki nigārum yekī āy gibi

Ebrū nümūd u cilvegerī kesd ü rü be-best

Kaş gösterdi (11) ve şalınmaķ eyledi ve yüz bağladı ya‘nī yüzü örtti murād *ebrūdan* ibtidā-yı (12) sülūkda zāhir olan feyzdür ve *cilveden* murād andan sonra zāhir olan (13) evzā‘-ı laṭife ve ħālāt-ı ‘acībedür yüz örtmek istitār-ı cemālden (14) ‘ibāretdür lācerem zamān-ı istitārda ‘āşıkā cünün ‘ārız olur (15)

Beyt

+++ / +++ / +---

Görindi leyli yüzünden büründi

Anuñçün düşdi kūh u (16) deşte Mecnūn

(4) Sākī be-çend reng mey ender-piyāle rīḫt

Sākī niçe reng (17) ile şarābı kadeħe dökdi

Īn naķşhā niger ki çi hoş der-kedū be-best

(18) *Bu naķşları gör ki ne hoş kabāķda bağladı* murād *sākīden* vā‘iz (19) ve şeyḫ ve şevķ ü ħālet virendür [nitekim evvel ğazelde zıkr olunmuşdur] ve *şarābdan* murād kelime-i ħikmet ve (20) ‘ışk-ı İlāhīdür ve *piyāleden* murād kalb-i müsterşid ü ṭālibdür (21) ve *rengden* murād fūnūn u ‘ibārāt u ‘ulūm ve envā‘-ı ṭuruķ-ı sülūkdur [M64b] (1) ve *kabāķdan* murād kālīb-i ṭālib ve müriddür bunda olan *naķşlardan* (2)

⁷⁶³ Derkenārda *tā kesī* yerine *tā ‘āşıkān* vardır.

murād tūllāb u sālīkīn zamā'ir ve zevāhirinde olan 'ulūm u ma'ārif ü (3) merātīb-i sülūk ve derecāt ve anlaruñ bunlarda olan (4) teğāyür ü tefāvütüdür

(5) Yā Rab çi noķre kerd şurāhī ki hūn-ı ħam⁷⁶⁴

Yā Rab (5) ne noķre urdı şurāhī ki köpük kanı ya'nī şarāb

Bā-nağmehā-yı (6) kılķuleş ender-gilū be-best

[Na'ra urdı diyecek yerde 'Acemler na'ra zed dirler] [şurāhīden şarāba dökilürken boğazında zāhir olan āvāzeve kılķul dirler ve bunu na'ra urdı diyecek yerde iki kılķul lafzı i'tibār iderler 'Acemler na'ra zed dirler ki ana kılķul didi ya'nī di di söyle söyle didi] *anuñ kılķul nağmeleri ile boğazda bağlandı* (7) ya'nī münce mid ü mün'aķid oldı *şurāhī*den murād tālībdür ve *köpük*den murād (8) 'ışķ-ı İlähī ve 'ilm-i ħaķīkat söyleyen vā'iz-i tārīkat (9) ve mürşid-i ħaķīkatdür ve kanından ya'nī *şarāb*dan murād ol 'ışķ u (10) 'ilmdür ve şurāhīnūñ kılķul dimesi 'ilm-i şūrī ve ma'rifet-i zāhirī (11) talebinde mücerrid-i sā'ī olup 'amelde kāhil olduğudur ve 'ilm-i belā 'amel-i (12) bī-nef' olup ve 'ilm ile 'amel kılmayan tārīkatden mahrūm ħaldığı (13) içün mürşid ü nāşih lāl olup nefesi dutulmadığından nefesi (14) dutulur

Ķıf'a

+ --- / + --- / + ---

Zamān zāyi'-i mekndür 'ilm-i şūret

Meger çendān ki (15) der-ma' nā berī rāh

Çü ma' nā yāftī şūret rehā kun

Ki ān taħmist ü (16) inhā ser be-ser gāh

(6) Muṭrıb çi perde sāht ki der-perde-i semā'

Muṭrıb ne perde düzdi (17) ki semā' perdesinde

Ber-ehl-i vecd ü ħāl der-i hā vü hū be-best

(19) *Ehl-i vecd ü ħāl üzre hā vü hū ħapusın bağladı* murād *muṭrıb*dan (20) şevķ ü üns-i Ħaķ virendür ve anuñ istifsār u istiğrāb olunan (21) *perdesinden* murād müşāhede-i Ħaķ ve istiğrāķ-ı ifāde iden ifāzasıdır [M65a] (1) lācerem *men 'arefe'l-ħaķķi kelle lisānühü*⁷⁶⁵ ħasebince ehl-i ħāl olana nuṭķa maħāl (2) olmaz

Şi'r

Temenneytü men ehvā felemmā ra'eytühu⁷⁶⁶

Buhittu felem emlik lisānen (3) velā nuṭķen

(7) Guftem ki ħüsn-i çehre-i ū-rā şıfat kunem

Didüm ya'nī kendü nefsime (4) didüm ki anuñ ħüsn ü şūretini vaşf idem

Ū rüy-ı ħod nümüd ü der-guft (5) ü gū be-best

⁷⁶⁴ Bu mısra derkenârde şu şekildedir: *Yā Rab çi cürm kerd şurāhī ki hūn-ı ħam*

⁷⁶⁵ مَنْ عَرَفَ الْحَقَّ كُلَّ لِسَانُهُ Hakkı bilenin dili yorulur/susar. (Hadīs) el-Masnū'u fi-Marifetü'l-Hadīsü'l-Mevzūa, Hadīs No: 348.

⁷⁶⁶ "Ben âşık olacağım kişiyi talep ettim. Onu gördüğüm zaman ise afalladım. (O an) ne söze ne de konuşmaya gücüm yetmedi." Dīvanu İbn Hindü.

Ol kendü yüzünü gösterdi söz ve sav kapusın bağladı (6) murād bunda budur ki kâ'il ü nâşih-ı cemâl-i İllâhî vaşfına şürü' idüp müşâhede (7) ve istiğrâka düşüp güng ü lâl olur

Beyt

--+/+---/--+/+---

Bisyâr-ı sühan der-dil be-her tu (8) kunem hâzır

Çün rüy-ı tu mî-bînem ânâhâ reved ez-hâtır

(8) Hâfız her ân ki 'ışk (9) ne-verzîd vaşl h'âst

Ey Hâfız her ol kimse ki 'ışk şunamadı (10) daği vaşl istemedi

İhrâm-ı tavf-ı Ka'be-i dil bî-vuzû' be-best

Göñül Ka'besi (11) *tavâfi ihrâmını âbdestsiz bağladı* murād bunda ki vuşul ila'llâh kemâl (12) nezâfet ile olmağın şartı 'ışkdur⁷⁶⁷ (13)

VELEHU EYŖAN [G.46]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Hüdâ çü şüret-i ebrü-yı dilgüşâ-yı tu best

Hâk te' alâ çün senüñ göñül (14) *açııcı kaşınuñ şüretin bağladı* ya' nî anı halk eyledi

Güşâd-ı kâr-ı men (15) ender-kirişmehâ-yı tu best

Benüm işimüñ açılmasını senüñ nâz ile nazarlaruñda (16) *eyledi* murād bundan nefis-i insânüñ rûh-ı insânîye hitâbıdır ki dir (17) hâzret-i Hâk ki senüñ çeşm ü ebrünuñ şüretini icâd eyledi benüm cenâb-ı (18) 'izzetden 'amelimüñ fetîhini senüñ iltifâtuñda ve 'ayn-ı 'inâyetüñde eyledi (19)

Beyt

-+---/-+---/-+---

Çünki ide ihtimâmı şâh-ı rûh

İrişür nefis-i nefise (20) çok fütûh

(2) Merâ vü serv-i çemen-râ be-hâk-i râh nişând⁷⁶⁸

[Bu mışrâ' merhündür] *beni ve serv-i çemeni yol* (21) *toprağında dikdi*

Zamâne tâ kaşab-ı nergis-i kabâ-yı tu best

[*Kaşab* kumâş ma' nâsına gelür ve öt baldurı ma' nâsına gelür bunda murād kadd u kâmetdür] *zamâne tâ senüñ* [M65b] (1) *nergis ve kabâñuñ kaşabını* bağladı murād budur ki nefis-i rûha dirin ve (2) serv-i çemen harekete kâdir degülüz ben bedensüz

⁷⁶⁷ Derkenarda yer alan ve bu gazelle aynı redifte olan beyit şu şekildedir:

Dânâ ki zed teferrüc-i in çarh-ı hoşkabâz

Hengâmebâz çid der-i guftügü be-best

⁷⁶⁸ Bu beyit derkenarda şu şekildedir:

Merâ vü murğ-ı çemen-râ zi-dil be-burd ârâm

Zamâne tâ kaşab-ı nergis-i kabâ-yı tu best

ve sensüz ve serv cānsuz (3) sen ki rūhsun çeşm ü kıddüñ vardur anlar ile görür ve hareket idersin (4)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Çün beden kılmaz ‘amel hergiz cihānda cānsuz

Ben nice kār idebilem (5) ey göñül cānānsuz

(3) Zi-kār-ı mā vü dil-i gonca bes girih be-güşüd⁷⁶⁹

Bizüm işimüzden ve gonca (6) göñlinden niçe dönem

Nesīm-i gül çü dil ender-pey-i hevā-yı tu best

Gül yili (7) çün göñli senüñ hevāñ için bağladı murād nesīm-i gülden hazret-i Hāqdan vārid (8) olan bād-ı ‘ināyetdür çün anuñ meyli rūhuñ muḥabbetine ola nefsuñ niçe (9) bağlu işini ve gonca gibi dil-teng olanuñ kalbini açar

(4) Merā be-bend-i tu devrān-ı (10) çarḥ rāzī kerd

Beni senüñ bendüñe devrān-ı çarḥ rāzī eyledi

Velī çı sūd ki (11) ser-rişte der-rızā-yı tu best

Velī ne fā’ide ki iplük başını ya’ nī ihtiyārı (12) senüñ rızāñda bağladı murād budur ki nefis rūḥ kaydında ya’ nī bedende (13) muḥayyeddür buña rızāsı vardur zīrā beden aña āletdür ammā muḥlaḳü’l-‘inān (14) olmayup dā’imā kendü hevāsına gitmege rūḥ māni’ dür ol cihetden tamām-ı rızā (15) üzre degüldür

Beyt

+ + - - / + - - - / + + - -

Nefs gerçi be-rūḥ-ı me’nisest

Lik derbend-i üst (16) maḥbūsest

(5) Çü nāfe ber-dil-i ḥünin-i men girih mefiken

Nāfe gibi benüm (17) kanlu göñlüme düğüm bıraḳma

Çü ‘ahd bā-ser-i zülf-i girih-küşā-yı tu best

Çün (18) ‘ahdi senüñ girih açıcı zülfüñ ile bağladı murād budur ki (19) ey rūḥ çün taşarruf senüñ ḳabza-ı ḳudretüñdedür sen beni ḳabza (20) düşürme fetḥ ü keşf-i İlāhīye mazḥar kıлмаğa sa’y eyle

(6) Tu ḥod ḥayāt-ı (21) diger būdi ey zamān-ı vişāl⁷⁷⁰

Sen ḥod bir ḥayāt daḫi idüñ ey vişāl [M66a] (1) zamānı

Ḥaṭā niger ki dil-i ümīd der-vefā-yı tu best

⁷⁶⁹ Bu beyit derkenarda şu şekildedir:

Hem ez-nesīm-i tu rüzī küşāyişi yābed

Çü gonca her ki dil ender-pey-i hevā-yı tu best

⁷⁷⁰ Bu beyit derkenarda şu şekildedir:

Tu ḥod ḥayāt-ı diger būdi ey nesīm-i vişāl

Dil ān ümīd-i ne-dānist ü der-vefā-yı tu best

Haṭāyı gör ki gönül ümīdi (2) senüñ vefāña bağladı ya' nī ḥayāta ve 'ömre vefā olur şandı murād budur ki (3) zamān-ı vişāl ve müşāhede-i cemāl 'ale'd-devām olmaz ki müşāhedetü'l-ebrār beyne't-(4)tecellī ve'l-istitār

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Şūhī ki dā'imā dil-i ū mā'il-i cefāst

'Ömr-i 'azīz-i māst (5) çi ḥāşıl ki bī-vefāst

(7) **Zi-dest-i cevr-i tu guftem zi-şehr ḥ'āhem reft**

(6) *Senüñ cevrüñ elinden didüm ki şehrden gıtmek isterin*

Be-ḥande guft ki Ḥāfız (7) be-rev ki pāy-ı tu best

Gülmek eyle didi ki Ḥāfız yūri kim senüñ ayağūñ (8) bađlamadı [ya' nī kimse senüñ ayağūñ bađlamadı] murād budur ki nefis ū rūḥ beden ile muḳayyedlerdür iḥtiyār-ı infikāk (9) anlarūñ elinde degüldür ki mışrā' -ı şānī mażmūnı 'alā-vechu'l-laṭīfe belki (10) ta' cīz ṭarīķi üzredür

VELEHU EYŶAN [G.47]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) **Der-in zamāne refiķi ki ḥālī ez-ḥalelest**

(11) *Bu zamānda bir yoldāş ki ḥalelden ḥālīdür*

Şurāḥī-i mey-i nāb⁷⁷¹ u (12) sefine-i ğazelest

Şurāḥī daḥi şarāb-ı şāfī daḥi ğazel gemisidür (13) mışrā' -ı evvel mefhūmında işāret vardur ki bu zamānda refiķ-i bī-ḥalel (14) bulunmaz

Rubā' i (Ahreb)

Yek düst çünān ki düstī-rā şāyed

Nāmed be-kef ū ümmīd (15) nīst k'āyed

Fi'l-cümle her ānki dostī ṭalebed

Ber-ḥāk-i nişeste bād (16) mī-peymāyed

Murād bunda *şurāḥīden* ḳalbdür ve *şarāb-ı şafīden* (17) murād 'ilm-i bī-riyā ve zühd-i bī-ṭaleb-i dünyādur ve 'ışķ-ı İlāhī ve ḥubb-ı (18) ḥaķiķīdür ve *sefine-i ğazel*den murād kitābdur

Beyt

-+---/-+---/-+-

Der-zamāne be-zi-dāniş (19) yār nīst

Merd-i dānā-rā ezīn be-kār nīst

⁷⁷¹ Beyitte *mey-i şāfī* yer almakta olup müellif *mey-i nāb* şeklinde düzeltmede bulunmuştur.

Sefîne (20) lafzı işâretdür ki murâd kitâb-ı şerîc atdür ki Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm buyurmuş (21) *innemâ meşelü şerîc’ati ke-meşeli sefineti nûhin ve men rekibehâ necâ ve men taħallefâ ‘anhâ ğariķa*⁷⁷² [M66b] (1)

(2) Cerîde rev ki güzergâh-ı ‘âfiyet tengest

Cerîde bunda ‘alâyıkdan (2) mücerred ma‘nâsınadır [bunda didi zîrâ bir ma‘nâsı şol ğurma budağıdur ki yaprağı giderilmiş ola ve bir ma‘nâsı defterdür ve bir ma‘nâsı bir bölük ‘askerdür ki bir mühim için ifrâd olunmuş ola] ve ‘*âfiyet* râhatlık ma‘nâsınadır ya‘nî *mücerred git* (3) *râhatlık uğrağı tardur* bunda tenbîh vardır ki mâl u mülki olmayup (4) ‘alâyıķ u ‘avâyıkdan mücerred olanuñ râhatlığı ziyâdedür

Bejt (5)

-+--/-+--/-+-

Kîse perânend der-în reh-güzer

Her ki tehî kîse ter âsüde ter

Piyâle (6) ğir ki ‘ömr-i ‘azîz bî-bedelest

Ķadeĥ dut ki ‘ömr-i ‘azîz bî-bedeldür (7) ya‘nî şarâb-ı ‘ışķ-ı İlâhî nûşına ve tâ‘at u ‘ibâdet ĥurüşına (8) meşğül ol ‘ömrî zâyîc itme ki sermâye-i bî-bedeldür

Rubâ‘ iyye (9)

Lâ-tenĥada ‘anne bi-imtidâdi’l-‘ömrî⁷⁷³

Va‘ĝnem furaşen ĳable nefâdi’l-‘ömrî (10)

Ye’tike ehilletü’ş-şühûri in‘aťafet

Ke’lminceli şeklen li-ĥaşâdi’l-‘ömrî (11)

(3) Ne men zi-bî-‘amelî der-cihân melülem ü bes

Melül ‘Arabî ‘itibâr olunıcaķ (12) uşancı ma‘nâsınadır *melâlet* uşanmaķ ma‘nâsındadır ve Fârisî (13) i‘tibâr olunıcaķ ĝuşşalu ma‘nâsınadır *melâlet* ĝuşşalanmak (14) ma‘nâsınadır bunda ma‘nâ-yı Fârisî münâsibdür ya‘nî *yalñuz ben* (15) ‘*amelsüzlikden ĝuşşalu degülem ancaķ*

Melâlet-i ‘ulemâ hem zi-‘ilm-i (16) bî-‘amelest

‘*Ulemânuñ melâleti daĥi ‘ilm-i bî-‘ameldendür* murâd bundan (17) ‘amele terĝibdür ve ‘ulemâyı efrâd-ı bi’z-zîkr itdi zîrâ bir kimsenüñ (18) ‘ilmi olup ‘ameli olmamaķ esbâb u âlâtı olup cenkde ĳullanmaĝa (19) ĳâdir olmayup esîr olmaķ gibi ‘aybdur

Murabba‘ (Ahreb)

Der-ref‘-i (20) ĥucub-ı ĝüş ne der-cem‘-i kütüb⁷⁷⁴

⁷⁷² *إِنَّمَا مِثْلُ شَرِيعَتِي كَمِثْلِ سَفِينَةِ نُوحٍ وَ مَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ* Şeriat Nûh’un gemisi gibidir; ona binen kurtulur, uzak duran boĝulup helâk olur. (Hadîs) Mu‘cemü’s-Sagîr, Taberânî, Hadîs No: 22. Bu hadîste yer alan şeriat lafzı bazı kaynaklarda Ehl-i Beyt şeklindedir. Bu farklılığa baĝlı olarak anlam şu şekilde olacaktır: Ehl-i Beyt Nûh’un gemisi gibidir; ona binen kurtulur, uzak duran boĝulup helâk olur.

⁷⁷³ “1) Ömrünün uzun olması ile aldanma. Ömrün tükenmeden evvel fırsatları ganimet bil. 2) (Zîrâ) şekil olarak oraĝa benzeyen ay başları, senin ömrünü hasad etmek için eğiliyorlar.”

K'ez-cem' -i kütüb nemî-şevved ref' -i (21) hucub

Der-ıyay-ı kitāb kücā buved neşe-i hubb

ıyay kun heme-rā [M67a] (1) va' d-i ila'llāh u teb

(4) Be-çeşm-i 'aql der-ın reh-güzār-ı pür-āşüb

'Aql gözi (2) ile bu fitne ve ızırābı çok uğrāda

Cihān u kār-ı cihān bî-şebāt (3) ü bî-mahalest

Cihān dağı cihān işi şebātsiz ve mahālsüzdür murād (4) reh-güzār-ı pür-āşübdan mevtdür ki anda cihān ve kār-ı cihān lağv-ı (5) mahzudur

Bejt (Ahreb)

Ān lahza ki dest-i ecel ez-pā fikend

Ne māl be-feryād (6) resed ne ferzend

Yā murād bundan ıarıkat ve vuşul ila'llāhdur ki (7) anda cihān ve kār-ı cihān kār degüldür lācerem 'amel-i bālā hālāş (8) gerek

Bejt

--+--/-+--/-+--

Çün tü-rā şad büt buved der-zir-i delğ

Çün nümāyī (9) h'ış-rā şūfī be-halk

(5) Dilem ümīd-i firāvān be-vaşl-ı rüy-ı tu dāşt

(10) *Gönlüm vāfir ümīdi senüñ yüzün vaşlına dutar*

Velī ecel be-reh-i 'ömr (11) rehzen-i emelest

Velī ecel 'ömr yolunda emel rehzenidür murād (12) budur ki vuşul ila'llāh için 'amel itmek emelindeyin velī (13) ecel mānī' olmak emelindedür

Bejt

--+--/-+--/-+--/-+--

Çend rüzī ber-ser-i yārem (14) ikāmet ārzüst

Ey ecel sür' at me-kun vey 'ömr-i müste' cel mebāş

(6) Be-gir turre-i meh çehreī vü kışsa meh'ān

Dut bir ay yüzünün (15) zülfini ve kışsa okıma ya' nī dime

Ki sa' d u naşs zi-te'şir-i Zühre vü (16) Zuḫalest

Ki sa' d zührenün ve naşs Zuḫalün te'şirindendür murād budur ki ğayb-ı hüviyyetden 'urve-i vüşkā dut ki taşarruf (17) ḫāzret-i Ḥaḫkuñ ḫabza-ı ḫudretindedür te'şir-i kevākibden degüldür [*Zühre* sa' d-ı aşğardur ki *Müşteri* sa' ādetde andan ekberdür ve

⁷⁷⁴ Ebû Saîd Ebu'l-Hayr, Rubâiyyât, Ganjor: No: 30. Bu şiir, Saîd Nefîsî'nin neşrettiği Sühânân-ı Manzûm-ı Ebû Sa'îd Ebu'l-Hayr ve Mehmet Kanar'ın Farsça asıllarından çevirerek yayınladığı Ebu Saîd Ebu'l-Hayr- Rubâiler adlı kitaplarda yer almaktadır.

Zuhal naḥs-i ekberdür ki *Merih* nuḥüsetde andan aşğardur *Tafşil-i Kitābü'l-‘Acā’ib* nām te’lifimizde mezkûrdur]

Kıt‘a

--+/-+++/+---/-+-

‘İlm-i nücüm çün niçe esrār bildürür

Çekseñ revādur (21) anuñ için ḥayli zaḥmeti

Zan itme lîkin encüm ü eflāk ider ‘amel

Her kârı eyleyendurur Allāh ḥazreti [M67b] (1)

(7) Be-hiç devr ne-ḥāhend yāft ḥuşyāreş

Hiç devrde ayuḳ bulmasalar (2) *gerek* [ya‘nî Ḥāfız ki ḥuşyāreş zamîri aña râci‘dür terākib-i Fārisiyyede izmār-ı ḳable’z-zıkr cā’izdür]

Çünin ki Ḥāfız-ı mā mest-i bāde-i ezelest

Böyle ki bizüm Ḥāfızumuz (3) *ezel şarābı mestidür* bunda tenbîh vardur ki Ḥāce Ḥāfızuñ ğazellerinde (4) zıkr itdüğü şarāb dünyā şarābı degüldür ve tenbîh vardur ki dünyā şarābı (5) mesti ayılmaḳ olur mest-i şarāb-ı ezeli ebedî mest ḳılır ve ma‘nā-yı (6) sâbıḳ ğazel lâḥıḳ müṭāla‘ından mefhüm olur [iki beytüñ her bir mısrā‘ından fehm olunur] (7)

VELEHU EYẒAN [G.48]

[Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün]

(1) Mā-rā zi-ḥayāl-i tu çi pervā-yı şarābest

Bize senüñ ḥayālünnden ne şarāb (8) *pervāsı vardur*

Ḥam gū ser-i ḥod gır ki ḥumḥāne ḥarābest

Küpe di kendü (9) *başuñ dut ya‘nî kendü tedbîründe ol ḥumḥāne ya‘nî meyḥāne ḥarābdur* (10) murād budur ki şol kimse ki anda ḥubb-ı İlāhî vardur ol mest-i ezeli (11) olur ğayrı şarāba ihtiyācı olmaz pes ol kimse meyḥāneyi ma‘mūr (12) ḳılmaz [innemā ya‘mürü mesācide’llāhi men āmene bi’llāhi ve’l-yevmi’l-āḥir]⁷⁷⁵

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Mescidi ma‘mūr ider mü’min kelām-ı Ḥaḳ budur

Bir niçe (13) fāsıḳ durur meyḥāneyi ma‘mūr iden

(2) Ger ḥamr-ı behiştet be-rizid ki bî-düst

(14) *Eger cennet şarābı daḥi olursa döküñ ki dostsuz* (15)

Her şerbet-i ‘azbem ki dihi ‘ayn-ı ‘azābist

⁷⁷⁵ إِيْمَا يَعْْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır. (Kur‘ân, Tevbe 9/18).

[‘Ayn bunda yâ çeşm ma‘nâsinadur yâ *zât-ı şeyî* ma‘nâsinadur ve ‘azâb lafzında olan harf-i ‘ayn i‘tibârî ile daği şan‘at kaşd olunmuşdur] *Her tatlu şerbet ki* (16) *baña viresin* ‘ayn-ı ‘azâbdur bunda tenbîh vardur ki dost (17) rızânsuz her şarâb ve şerbet ve elvân-ı ni‘met maqbul-i ‘aşîk (18) degüldür

(3) Efsûs ki şud dilber ü der-dâde-i giryân

Hayf ki gitdi (19) *dilber ve ağlayıcı gözde*

Tahrîr-i hayâl-i haţt-ı u naqş ber-âbest

Anuñ (20) *haţtı hayâli tahrîri şu üzre naqşdur* murâd budur ki dilber şuveri (21) gîtduğine nazar efsûs sahrıyyet ma‘nâsinadur ve mısrâ‘-ı şânî mazmûnı [M68a] (1) ile anuñ ‘adem-i şebâtın beyân ider ki *küllü şey’in hâlikun illâ vechehu*⁷⁷⁶

Beyt (2)

--+--/-+--/-+--

Z’ân ne-dâde ‘âkılân dil cüz’-i bād

Küllü şey’in hâlikun illâ vecheh

(4) Bî-dâr şev (3) ey dâde ki emîn ne-tevân bûd

Uyan ey göz ki emîn olmağ olmaz [Kemâlpaşazâde ba‘zılar dâde gözüñ içinde kapağ altında olan yerdür ve çeşm mecmû‘a dirler dimiş ammâ bu beytde ol didügi zâhir degüldür Hâk budur ki dâde ve çeşm birbiri ma‘nâsına isti‘mâl olunur qarîne olıcak taşşış olunur]

Z’in (4) seyl-i dem-â-dem ki der-în menzil-i h’âbest

Bu nefes nefes ve kat kat seyliden (5) *ki bu uyku menzilindedür* murâd *menzil-i h’âbdan* dünyâdur ki mağall-i ğafletdür (6) ve *seyliden* murâd havâdiş ü esbâb-ı mevtdür ki çokdur lâcerem ğafletden (7) uyanup tedbîr-i zâd-ı âhîret kılmak lâzımdur nâgâh ecel gelüp mevt ile (8) uyanmazdan öñdin ki *en-nâsü niyâmün fe izâ mâtü entebehu*⁷⁷⁷

Şi‘r

Ve kem min feten (9) yumsî ve yuşbihu dâhiken⁷⁷⁸

Ve kad nusicet ekfânühü ve hüve lâ yedrî

(5) Ma‘şûk (10) ‘ıyân mî-güzered ber-tu veliken

Ma‘şûk âşikâre geçer senüñ üzerüñe ammâ

(11)

Ağyar hemî bîned ez-ân beste-nikâbest

⁷⁷⁶ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur‘ân, Kasas 28/88).

⁷⁷⁷ فَإِذَا مَاتُوا انْتَبَهُوا İnsanlar uykudadır, öldükleri zaman uyanırlar. (Hadis) Kaynak Kitap: Hilyetü'l-Evliyâ Ebû Na‘îm, Hadîs No: 9703. Kaynaklarda daha çok mevkuf hadis olarak geçen ve daha çok Hz. Ali'ye nispet edilen bu ifade İbn Arabî'nin el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye adlı eserinde merfû hadis şeklinde rivayet edilmiştir. Muhyiddin İbn Arabî, **Fütûhat-ı Mekkiyye**, s. 1207.

⁷⁷⁸ “Nice yiğitler endişe duymadan akşamlayıp sabahlarlar, oysa kefenleri dokunmuştur da haberleri yoktur.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 98.

Ağyār görür anuñçün niķāb (12) *bağlamışdur* murād budur ki ḥazret-i Ḥaķ cemī[‘]-i mezāhir ve āftāb-ı (13) [‘]ālem-tābdan eźherdür līkin nūrdan kendüye niķāb ve cevḥ-i cemīline ḥicāb (14) itmişdür ki nūrı kendüyi sātirdür bu ḥuşuş [‘]āşık-ı şādıkdan (15) ve ṭālib-i lāyıkdan kendüyi setr için degül belki ağyārdan istitār (16) ve iḥticāb içündür

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Gün ḳatı zāhir iken kimse yüzün görmez (17) anuñ

Bir [‘]aceb sırdur ki nūrı kendüye olmuş ḥicāb

(6) Gül ber-ruḥ-ı (18) rengin-i tu tā luṭf-ı [‘]araķ dīd

Senüñ renglü ruḥuñ üzre tā [‘]araķ (19) *leṭāfetin gördi*

Der-āteş-i reşķ ez-ğam-ı dil ğarķ-ı gülābest

Kevni āteşinde (20) *göñül ğamından ğarķ-ı gülābdur* murād bundan şani[‘]-i Ḥaķķı istiğrābdur (21) ki ḥāķ tīreden şüret-i münīre ḥalķ ider ve gülde reng ü bū ve bu deñlü ḥande [M68b] (1) reng-i rū icād ider ve gül-ruḥ ruḥunda [‘]araķ peydā idüp külli o ğayretten (2) āba ğarķ eyleyüp belki arıdup gül-āb eyler

(7) Der-künc-i dimāgem meṭaleb (3) cāy-ı naşīḥat

Benüm dimāğum köşesinde isteme naşīḥat yerin

K’in ḥücre (4) pür ez-zemzeme-i çeng ü rebābest

Ki bu ḥücrenüñ çeng ve ıklık āvāzesinden (5) *ṭoludur* murād çengden pīr-i ṭarīķat ve erbāb-ı şāḥib-i vecd ü ḥāletdür (6) ve ḥiṭāb [‘]aķl-ı ma[‘]āşa ve ehl-i dūnyāyadur

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Ey baña nuşḥ eyleyen (7) taḥşil-i māl u cāḥ için

Pende yer yoķ ḳo beni luṭf eyle gel Allāḥ (8) için

(8) Rāḥ-i tu çi rāḥist ki ez-ğāyet-i ta[‘]zīm

Senüñ yoluñ ne yoldur (9) *ki ğāyet [‘]azametdür* [[‘]Acemler ta[‘]zīm lafzını [‘]azamet ma[‘]nāsına isti[‘]māl ider]

Deryā-yı muḥīṭ-i feleķeş [‘]ayn-ı serābest

Deryā-yı (10) *muḥīṭ-i feleķ aña [‘]ayn-ı serābdur* murād bundan [‘]ālem-i nihāyetde (11) vasī[‘] idüğün beyāndur [*Serāb* ıssı günlerde şāḥrālarda şu gibi görinen nesneye dirler]

Beyt

--+---/-+---/--+-

Ey birāder bī-nihāyet dergeḥist⁷⁷⁹ (12)

Ber-her ānça mī-resī bi’llāḥ mehīst

⁷⁷⁹ Fa[‘]ilātün Fa[‘]ilātün Fā[‘]ilün

(9) Sebzest der-ü deşt biyā tā ne-güzārīm

(13) Yeşildür kapu ve şahrā gel terk itmeyelüm

Dest ez-ser-i ābī ki cihān (14) ‘ayn-ı serābest⁷⁸⁰

Eli bir şu başından ya‘nī şarābdan ki cihān (15) ‘ayn-ı serābdur murād sebzden tazelik zamānidur pes bu zamānda (16) ‘ışk-ı İlähī ve hizmet-i pādşāhī terk olunmayup dünyā terk (17) olunmağ gerek ki serāb gibi nīst hest nümādur [bu serāb kâfiye olan iki beytün biri ba‘zı dīvānlarda ve biri ba‘zı dīvānlarda bulunup ikisinin daği zikri münāsib görülüp yazıldı ve beyt-i säninün mışrā‘-ı evvelinde olan der-ü deşt dāl-ı meftūha ile ve ‘atf harfi ile okunup ma‘nī-i meştūr olandır ba‘zılar dāluñ kesri ve rānuñ fetḫi ile ve vāvuñ kesri ile deşt lafzına izāfet ile okıdı ol taḫrīrce ma‘nā yeşildür şahrānuñ biçeni dimek olur]

(10) Der-bezm-i dil (18) ez-rüy-ı tu şad şem‘-i ber-efrūht

Şoḫbetde gönül senün yüzünden (19) yüz çerāk yağdı

V’in turfe ki ber-rüy-ı tu şad gūne hicābest

(20) *Bu ‘aceb ki senün yüzün üzre yüz dürlü hicāb vardır* murād (21) budur ki nūr zāhirun fi-nefsihi ve muḫhirun li-ğayrihi⁷⁸¹ dūr böyle iken āftābuñ [M69a] (1) yüzine niḳābdur āftāb-ı ḫaḳīkī ki ḫazret-i Ḥudādur nūrından (2) niçe ḳalbe rūšenā ḫāşıl iken vech-i bākī nūrı ile mestürdur (3)

(11) Bī-rüy-ı dilārā-yı tu ey şem‘-i dilefrüz

Senün gönül bezeyici yüzünsüz (4) ey gönül nūrlandırıcı şem‘

Dil raḳş-ı künān ber-ser-i āteş çü kebābest

(5) *Gönül raḳş idicidür od üzere kebāb gibi* murād budur ki dil ki (6) nūr-ı tecelliden mehcūr ola muḫtarib olur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Āteş-i ruḫsārı (7) nūrından olupdur çünki dūr

N’ola gönülüm dönse pır pır āteş (8) üzre çün kebāb

(12) Ḥāfız çi şud er ‘āşık u rindest ü naḫar-bāz

(9) Ya‘nī nola Ḥāfız eger ‘āşık u rind ü naḫar-bāz ise

Bes ḫavr-ı ‘aceb (10) lāzım-ı eyyām-ı şebābest

Niçe ‘aceb ḫavır yigitlik eyyāmına lāzımdur (11) murād rindden a‘māline iltifātı olmayandır ve naḫar-bāz ‘ayn-ı ‘ibret (12) ile naḫar idendür ve şebābdan murād sālīk-i mübtedādur (13) çün sālīk ḫavī-ḫaleb ve ‘ālī-himmet ola ‘āşık u şādık (14) ve a‘māline ḫayr-ı mu‘temid ve ‘ayn-ı ‘ibret ile nāzır olur (15)

VELEHU EYẒAN [G.49]

⁷⁸⁰ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: *Dest ez-ser-i ābī ki cihān cümle serābest*

⁷⁸¹ ظاهرٌ في نفسه و مظهرٌ لغيره Kendinde görünür başkasını yansıtır. (Diğer Arapça İbâreler).

[Mefâ' ilün Fe' ilätün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Künün ki ber-kef-i gül cām-ı bāde-i şāfest

Şimdi ki gül ayāsında şarāb-ı (16) şāfi kadehi vardur [şāf şāfiden muhaffefdür]

Be-şad hezār zebān bülbüleş der-evşāfest

(17) *Yüz biñ dil ile bülbül anuñ evşāfindadur* murād *gülden* (18) ma' şük-ı haķikīdür ve cām-ı bāde-i şāfi elinde olmaķ 'ışķ-ı (19) bī-riyā tevfiķ itdügidür ve *bülbülden* murād 'āşıkdur çün maħbüb-ı (20) sākī mey-ı şāf ola 'āşık hāmid ü vaşşāf olur

Beyt

Çün (21) yār zi-luţf-ı ħod sākī bāşed

Key bāşed ki ihtiyār bākī bāşed [M69b] (1)

(2) Be-ħāh defter-i eş'ār u rāh-ı şahrā gır

İste eş'ār defterini ve şahrā (2) yolunu dut

Çi vaķt-i medrese vü baħş-i Keşf-i Keşşāfest

(3) *Ne vaķt medrese ve baħş-i baħş-i Keşf-i Keşşāfdur* murād *defter-i eş'ardan* (4) şol kitābdur ki sülük aħvālını ve 'ışķ-ı İlähī zevķini bildire (5) ve *şahrādan* murād cānib-i Haķ ve āhiretdür ki şehristān-ı dünyādan (6) a' rāz şüretidür lācerem çün tevfiķ-i İlähī refiķ ola (7) taşavvuf kitābın isteyüp cānib-i Haķķa teveccüh kılup 'ilm-i zāhirde (8) iştiğāli ve bī-'amel kıl u kālī terk itmek gerekdür [*Keşşāf* meşhūr kitāb-ı tefsirdür ve keşf anuñ ħāşiyelerinden biridür ve ma' nā-yı lügavī i' tibārī ile bu mişrā' da ihām vardur]

Ķıţ'a (Ahreb)

Ey dil taleb-i (9) kemāl der-medrese çend⁷⁸²

Taħşil-i uşul ü ħikmet ü hendese çend (10)

Her fikr ki cüz'-i fikr-i Ĥudā vesveseist

Şermi zi-Ĥudā be-dār k'in vesvese (11) çend

(3) Be-bor zi-ħalk u zi-'anķa kıyās-ı kār be-gır

Kesil ħalkdan ve 'anķadan (12) iş kıyās dut

Ki şit-i gūşe-nişinān zi-Ķāf tā Ķāfest

(13) *Ki gūşe-nişinleruñ āvāzesi Ķāfdan Ķāfadur* murād bundan (14) 'uzlete terğibdür ki 'uzlet içinde 'izzet ve lām-ı luţf bulunur (15)

Ķıţ'a

+++ / +++ / ++-

Şoĥbet-i 'ām nist dāniş dih

Münķatı' bāş tā ne-dānendet (16)

Ger şevī gūşe gır hemçü müje

⁷⁸² Şeyh Bahāyī Dīvānı, Rubāiyyāt, No: 29.

Ber-ser-i deyrhā nişānendet (17)

(4) Fakih-i medrese di mest bud u fetvi dad

Virdügi fetvā budur

Ki (18) mey harām veli bih zi-māl-i evkāfest

Ki şarāb harāmdur ammā yegdür māl-ı (19) evkāfdan murād budur ki māl-ı evkāfda Haq ‘abd halı olunmağ vardır (20) anuñ zararı eşiddür

(5) Be-derd ü şaf tü-rā hükm nist hoş der keş

(21) *Püseye ve şāfiye senüñ hükmüñ yoğdur hoş çek ya ‘ni nüş eyle [M70a] (1)*

Ki her çi sākı-i mā kerd ‘ayn-ı elţāfest

Ki her neyi ki bizüm sākimüz (2) eyledi ‘ayn-ı elţāf u mağz-ı iğşāndur murād bundan kaşāya rızāya (3) terğibdür ve cānib-i İlāhiden her ne şunulsa hayr bilüp nüş (4) itmege tervicdür ki haberde vārid olmışdur *men lem yeşkür ‘alā-na ‘mā ‘i (5) ve lem yaşbir ‘alā-belā ‘i ve lem yerza bi-kaşa ‘i felyağlub rabben siva ‘i*⁷⁸³ (6)

Beyt

+++ / +++ / +++

Şabr odur kim belāya katlanasın

Anı bilmek ‘ağadur aña (7) rızā

(6) Hadis-i müdde‘iyān u hayāl-i hem-kārān

Müdde‘iler sözi ve bizümle (8) ‘amelde müşārik olanlar hayāli

Hemān hikāyet-i zerdüz u būriyābāfest

(9) *Hemān zerdüz u haşır dokuyıcı hikāyetidür* bu beytde leff ü neşr-i ğayr-ı (10) müretteb vardır murād budur ki bizümle kārda müttehid olanlar zerdüz gibi (11) āşār-ı nefise izhār idenlerdür ve müdde‘iler haşırcı gibi ‘amāl-i haşise (12) ibrāz idenlerdür

Beyt

+++ / +++ / +++

Būriyābāf egerçi bāfendest (13)

Ne-bezendeş be-kārgāh-ı harir

(7) Hamuş Hāfiz u in nüktehā-yı çün (14) zer-i surh

Sākit ol ey Hāfiz ve bu kızıl altun (15) gibi nükteleri

Nigāhdār ki kullāb-ı şehr şarrāfest

Şakla (16) ki kullāb-ı şehr şarrāfdur murād bu kızıl altun gibi nüktelerden (17) kendü kelimātında şüret-i mecāzda zikr itdügi deķāyık-ı (18) tarikatdur ve *kullāb-ı şehrden*

⁷⁸³ مَنْ لَمْ يَشْكُرْ عَلَى نِعْمَاتِي وَلَمْ يَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي وَلَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي فَلْيَطْلُبْ رَبًّا سِوَايَ Verdiğim nimetlere şükretmeyen belalarım sabretmeyen hüküm ve kaderime rızā göstermeyen kendine başka Rab arasın. (Hadis-i Kudsi)

murād kendü şehrinde vā' iz (19) ve şeyh şüretinde olandur pes bunları andan şakla ki alup (20) sermāye idinüp halkı aldamasın

Rubā' i (Ahreb)

Pūşide muraqqa' end (21) ez-în hāmī çend

Be'grifte zi-ṭāmāt-ı elif lāmī çend

Nā-refte [M70b] (1) reh-i şıdķ u şafā kāmī çend

Bed-nām kunendei nikū-nāmī çend (2)

VELEHU EYŻAN [G.50]

[Ba' zı nūşahda bu ğazel dağı bulunup yazıldı ğazel-i sābık naziresidür taqṭi' i anuñ taqṭi' idür]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Eger be-luṭf be-ḥ'ānī mezīd-i eltāfest

Eger luṭf ile (3) oķursañ ya' nī da' vet iderseñ ziyāde luṭflardur

Ve ger veķahr-ı ber-ānī (4) derūn-ı mā şāfest

Ve eger ķahr ile süresin ya' nī red idesin (5) bizüm içimüz şāfdur murād ḥazret-i Ḥaķķa ḥiṭāb idüp ķazāya (6) rızāsın beyāndur

Nazm

+ --- / + --- / + ---

Yekī mī-ḥ'āhed ez-tu cennet ü ḥūr

Yekī (7) ḥ'āhed ki er düzaḥ şūd dūr

Lelikin mā ne-ḥ'āhim in ü ān (8) cüst

Murād-ı mā hemān ḥoşnūdi tüst

(2) Be-nāme vaşf-ı tu kerden (9) ne ḥadd-i imkānist

Nāmede senüñ vaşfuñ itmek ḥadd-i imkān degüldür (10)

Çirā ki vaşf-ı tu bīrūn zi-ḥadd-i evşāfest

Niçün ki senüñ (11) vaşfuñ taşradur evşāf ḥaddinden murād bundan dağı ḥazret-i (12) Ḥaķķa ḥiṭāb idüp tavşif-i ḥazret-i 'izzetden 'acziñi beyāndur (13) [bu ğazel bulunan nüşhada ķāfiye bu beytde evşāf bulundu vaşşāf olsa dağı enseb idi]

Beyt

+ + --- / + + --- / + + ---

Ez-heme der-şifāt u zāt-ı Ḥudā

Leyse şey'en kimişlehu ibdā (14)

(3) Be-çeşm-i 'ışķ-ı tu ān did-i rüy-ı şāhid-i mā

'Işķ gözi ile görmek (15) olur bizüm maḥbūbumuzuñ yüzini

Ki nūr-ı dīde-i hūbān zi-Ḳāf (16) tā Ḳāfest

Ki hūblaruñ gözi nūri Ḳāfdan Ḳāfadur murād bizüm maḥbūbumuzdan (17) ḥazret-i Ḥaḳdur ve 'ıṣṣḳ gözünden murād anuñ muḥabbeti ile bīnā (18) olan gözdür ve *hūblaruñ gözi* demekden murād hūblardan bīnā (19) olan göz ve hūbları görecek gözdür lācerem anuñ nūri ziyāde (20) olur

Beyt (Ahreb)

Ān dīde k'ez-ū nūr-ı pezīr dāverā

Her zerre buved āyine-i (21) düst-nümā

(4) Zi-defter-i ruḥ-ı dildār āyet-i ber-ḥ'ān

[M71a] (1) *Dildāruñ ruḥi defterinden bir āyet okı* murād ol āyetden Āllahu a' lem (2) sūre-i Baḳarada olan āyet-i kerīmedür ki *ve li'llāhi'l-maṣriḳu ve'l-maḡribu fe'eynemā* (3) *tüvellu feṣemme vechu'llāh*⁷⁸⁴

Ki ān beyān-ı maḳāmāt-ı keşf-i Keşşāfest

Ki ol (4) *Keşşāf keşfi maḳāmātını beyāndur* murād beyāndan maẓmūn-ı āyet-i kerīmedür (5) ve *Keşşāf*dan murād ma' nā-yı luḡavī [keşf idici ma' nāsına] ḥasebince ehl-i keşfdür ve anuñ keşfi (6) aña olan feyẓ ve fetḥdür ve maḳāmātı her nesnede müşāhede-i Ḥaḳ kılduğudur (7)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Cihān mir'āt-ı ḥüsn-i şāhid-i māst

Ne-şāhid vechehu fi külli zerrāt (8)

(5) Çü serv-i serkeşi ey yār-ı seng-dil bā-mā

Serv gibi serkeşsin ey taş gönüllü (9) *yār bizüm ile*

Çi çeşmhāst ki ber-rūy-ı tu zi-eṭrāfest

Ne gözlerdür ki senüñ (10) *yüzüne eṭrāfdandur ya'nī niçe gözler yüzüne nāzirlerdür* murād bundan kendüye (11) ḳabẓ u istitār olduğundan taḥazzün ve ḡayrılara başt u feyẓ olduğına (12) taḥassürdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Nümā-yı rüy bā-ḡayr u be-men ne hey çi ḥālest in

Eger ḡüyī (13) ki dil berdārem ez-mühret muḥālest in

(6) Tü-rā ki mā'ide-i ḥuld u nūzl hemtāyest

(14) *Ya'nī saña ki mā'ide-i ḥuld u nūzl muḳārindür*

Ez-ān mişāl-i güzīnem revān (15) der-a' rāfest

⁷⁸⁴ وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللّٰهِ (Kur'ân, Bakara 2/115).

Andan inleme eger bu baña cān ya' nī eger benüm cānum a' rāfda (16) ise murād budur ki vuşlatda olan firkatde olanuñ hālını bilmez (17)

Şi' r

Min şeribe' z-zülāle ve hüve rayyānun⁷⁸⁵

Lā-ya' rifu hāle men hüve ' aţşānun(18)

[Faķirūñ üstāddan rivāyet ile mesmū' olan bu beytde böyledür ki metn ihtiyār itdüm ammā ekşer-i nüsaħda beyt-i mezbūr böyle vāķı' olmuşdur

Tü-rā ki māye-i ħuldest nazal ü hemtānist

Ya' nī saña ki māye-i ħuld-ı mā ħazar ta' āmdur ki nazīri yoķdur

Ez-ān mişāl-i güzīnem revān der-a' rāfest

Lafz-ı mişāl muzāfdur ve lafz-ı güzīn zamm-ı kāf-ı ' Acemī ile örtelenmişdür ma' nā böyle olur ki *ol muĥtār mişālden benüm cānum a' rāfdadur*]

(7)' Aduv ki mantıķ-ı Ĥāfız tam' a kuned der-şī' r

' Aduv ki Ĥāfız sözini tam' a ider (19) şī' irde

Hemān ĥadīs-i ĥümāy u tarīķ-i ĥatĥāfest

Hemān ĥümā ĥikāyeti ve kırlağuç (20) *yolıdur* ya' nī ikisinüñ ortasında tefāvüt-i fāş vardur murād bundan (21) budur ki benüm kelāmum şī' r şüretinde irşāddur lācerem *ĥümā* bülend olduğı [M71b] (1) gibi bu daĥi kelām-ı a' lādur ve düşmen ki baña nazīre kaşd ider anuñ (2) kelāmı şī' r-i maĥzđur pes bu kelāmdan murād şol kelāmı medĥdür ki (3) anda da' vet-i ila' llāh ola *ve men aĥsenu ĥavlem mimmen de' ā ila' llāhi*⁷⁸⁶ *ve hüve* (4) *mü' min* lācerem kendüyi medĥ itmez

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Da' vet-i Ĥaķ eyleyen sözdür (5) benüm medĥ itdügüm

Ger çekem ol söz daĥi kendü kelāmımdur benüm (6)

VELEHU EYŻAN [G.51]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ĥalvetgüzide-rā be-temāşā çi ĥācetest

Ĥalvet ihtiyār itmiş (7) *kimsenüñ temāşāya ne ĥāceti vardur* bunda tenbīh vardur ki (8) ĥalvet-i ihtiyāri terk temāşā-yı māsivādur zīrā ĥalvet maĥalli (9) müşāhede-i ĥazret-i Ĥudādur [çün merātib-i sülükdan bu ĥadar leṭā' if zıkr eyledi ĥāliya ĥalvete ve ' uzlete ve rām-ı ' ibādete terğib ider]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

⁷⁸⁵ "Tatlı suya kanmış kişi tatlı su içerken susuz kişinin hālını bilmez."

⁷⁸⁶ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ (İnsanları) Allah'a çağırın, iyi iş yapan ve "Ben müslümanlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir? (Kur'ân, Fussilet 41/33).

Her ki der-ḥalvet-niṣīned seyr-i ṣāni^c (10) mī-kuned
Ān ki bīrūn mī-reved maṣnū^c mī-bīned hemān

Çün kūy-ı (11) dūst hest be-ṣaḥrā çı ḥācetest

Çün dost maḥallesi (12) vardur ṣaḥrāya ne ḥācet vardur

Beyt

+---/+---/+---/+--

Eger dil-i tu ṣeved mā 'il-i (13) temāṣāgāh

Be-rev be-mescid ü cāmi^c ki cāy-ı seyrānest

(2) Cānā be-ḥāceti ki (14) tū-rā hest bā-Ḥudā

Ey cān bir ḥācet ki saña vardur Ḥaḥ te' alāya (15)

Āḥir demī be-purs ki mā-rā çı ḥācetest

Āḥir bir dem ṣor ki bize ne ḥācetdür (16) [bu beytde tenbīh vardur ki muḥtāc-ı ileyh olanlar erbāb-ı ḥācetuñ ḥāceti revā itmek gerek tā ki ḳāḏiyu'l-ḥācāt kendüleruñ ḥācetin revā ide]

Beyt

+---/+---/+---/+--

Çü ḥayr kunī bā-kesī cezā-yı ḥayr-ı tu dān

Ki gufteend ḥadīṣi kemā-tedīn ve tūdān⁷⁸⁷ (17)

(3) Ey pādṣāh-ı ḥüsn Ḥudā-rā be-sūḥtīm

Ey ḥüsn pādṣāhı Allāh için yanduk (18)

Āḥir su 'āl kun ki gedā-rā çı ḥācetest

Āḥir ṣora gedānuñ ne (19) ḥāceti vardur beyt-i ṣābıḳ luṭf-ı vechi ile ḥitāb-ı 'āmdur (20) bu beyt pādṣāh-ı ṣūrete ḥāṣdur pes yenbaḡı oldur ki ṣāh-ı (21) tecessüs aḥvāl-i gedā ḳıla ve aña ḥizmet-i lāzımasın edā ḳıla

Beyt [M72a] (1)

-+---/-+---/-+---/-+-

Pādṣāh üstine vācibdür Ḥudānuñ ḥizmeti

Ḥizmeti budur kim ol (2) ide gedānuñ ḥizmeti

(4) Erbāb-ı ḥāceti vü zebān-ı su 'āl nīst

Ehl-i ḥācetüz (3) su 'āl dili yoḳdur

Der-ḥazret-i kerīm temennā çı ḥācetest

Ya' nī kerīm ḥazretinde (4) temennāya ḥācet yoḳdur beyt-i sābıḳuñ mazmūnını taḥḳıḳdür ki pādṣāha (5) aḥvāl-i fuḳarāyı tefāḥḥuş lāzımdur ve cānib-i İlähiye

⁷⁸⁷ كما تدين شأن Yaptığım gibi sana karşılığı verilir. (Hadīs) Hilyetü'l-Evliyâ, İbn Naım, Hadīs No: 107.

telmihdür ki [‘Arabisi temennidür kesr-i nün ile ‘Acemler feth-i nün ile okuyup ahirin elif süretinde yazarlar]

Beyt (6)

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

‘Ālimü’s-sırri ve ihfâ şıfat-ı hâzret-i ūst

Pes çi hâcet ki kunî (7) hâl-i hod ū-râ tafşil

(5) Muhtâc-ı kışsa nîst geret kaşd-ı cân-ı mâst

(8) Bunda hitâb hâzret-i ‘İzzetedür murâd budur ki *tafşile ve bahşeye ihtiyâc* (9) *yoğdur eger saña bizüm cānumuza kaşd var ise*

Çün raht ez-ân tüst (10) be-yağmâ çi hâcetest

Çün metâ‘ vü esbâb senüñdür yağmaya ne hâcet (11) *vardur*

Beyt

--+ / -++ / +---+ / -+-

Çün cân ezân-ı tüst çi hâcet be-kâl u kıl

Vaktâ ki (12) h̄‘âstî be-tu teslîm mî-kunem

(6) Câm-ı cihân nümâst zamîr-i münîr-i düst

(13) *Çünkü böyledür* [câm-ı cihân-nümâ beyânı yukarıda *âyine-i Sikender cām-ı meyest binger* didügi maħalde zîkr olunmuşdur]

İzhâr-ı ihtiyâc-ı hod ancâ çi hâcetest

Kendü ihtiyâcını (14) *izhâr itmege anda ne hâcet vardur*

Beyt

-+--- / -+--- / -+--- / -+-

Dâşte bûdem be-dil tâ ki resem (15) bā-vaşl-ı tu

Hamduli’llâh geşt hâşıl ança der-dil dâştem (16)

(7) Ān şud ki bār-ı minnet-i mellâh burdemî

Ol gitdi ki gemici yükün çeker idüm

Gevher (17) çü dest dâd be-deryâ çi hâcetest

Gevher çü el virdi (18) *ya‘nî ele girdi deryâya ne hâcet vardur* [bu beytlerde murâd manţûk-ı lafzdur anuñçün ta‘arruz olunmadı mecâz için beyâna hâcet vardur ammâ ol maşşud bi’l-beyân degüldür]

(8) Ey ‘aşık-ı gedâ çü (19) leb-i rûh-bağş-ı yâr

Ey gedâ ‘aşık çü yârüñ cân bağışlayıcı lebi (20)

Mî-dânedet vazîfe teğâzâ çi hâcetest

Bilür senüñ vazîfeñi (21) *teğâzaya ne hâcet vardur* murâd bundan budur ki mürîd [M72b] (1) tâlîb-i ‘ibâdetde mücidd ü sâ‘î olup fazl-ı Hağdan kısmete râzı (2) olup taleb-i feyzde müteğâzî olmağ gerek belki te’hîr-i feyezânı (3) kendünüñ kuşur-ı

isti' dādından bilmek gerek [teḳāzā' Arabīsī teḳāzīdür kesr-i ḍād ile 'Acemler feth-i ḍād ile okuyup āḫirin elif şūretinde yazarlar]

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Yā Rab gönül 'adlūnedür (4) cān ile rāzı

Fazluñda umar feyzi degüldür müteḳāzī

(9) Ey müdde' i (5) be-rev ki merā bā-tu kār nīst

Ey müdde' i yūri ki benüm senüñle işim yoḳdur (6)

Aḫbāb ḫāzīrend be-a' dā çī ḫācetest

Aḫbāb ḫāzīrdur a' dāya (7) ne ḫācet vardur bilgil ki *müdde' i gāh* 'aduv ma' nāsına isti' māl (8) olunur nitekim bu beytde

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Derd-i ḫod-rā bā-ḫabīb-i müdde' i ḫ'āhem (9) nümūd

Tā ne-sāzed çāre derd-i bī-devā-yı düst-rā

Ve gāh 'ilmde (10) tevaffuḳ ve ḫarīḳatde kemāl da' vī idene ıtlāḳ olunur nitekim bu beytde (11)

(10) Ḥāfız tu şabr kun ki hüner-i ḫod 'ıyān şūd

Ey Ḥāfız sen şabr eyle (12) hüner-i ḫod āşkār olur

Bā-müdde' i nizā' u muḫākā çī ḫācetest

(13) *Muḫākā* Fārisī *muḫākāt* 'Arabīdür ya' nī *müdde' i ile nizā'* ve *ḫikāyetleşmek* (14) ve *müşābehēt ne ḫācetdür* bunda tenbīh vardur ki 'ilm-i zāhir ehli (15) da' vā-yı faẓl ile izḫār-ı eşer itmek gerek ki 'ıyān ola ve ḫarīḳat (16) ehline edeb olur ki kendüde ḳāl olmayup ḫāl-i zuhūr ide (17)

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Faẓl ehline te'lif gerek lāf gerekmez

Feyz ehline (18) faẓl olki ide ḫāletini ketm

VELEHU EYẒAN [G.52]

[Ġazel-i sābıḳda ehl-i ḫalvet terk-i seyr ü şoḫbet itmek gerek idüğün beyān itmiş idi bunda anlaruñ temāşāgāhını ve yārānını beyān ider]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Şaḫn-ı bostān zevḳ-baḫş u (19) şoḫbet-i yārān ḫoşest

Şaḫn bunda meydān ma' nāsınadır (20) ve mübtedādur muzāfdur bostāna [bunda didi zīrā evüñ ortasına ve ḫavlı içine daḫi dirler] *zevḳ-baḫş* vaşf-ı terkībīdür ve ḫaber-i

mübtedâdur (21) *şoĥbet* daĥi mübtedâdur muzâfdur yârâna *ĥoşest* haberidür [M73a] (1) ve bu cümle ol cümleye ma' tûfdur ma' nâ-yı mısrâ' budur ki *şahn-ı* (2) *bostân zevk baĥışlayıcıdur ve şoĥbet-i yârân ĥoşdur* murâd *şahn-ı* (3) *bostândan şuffa-ı ĥânĥâhdur ve yârândan murâd aşĥâb-ı tarîĥatdür* (4)

Ķıı' a

+++ / +--+ / +-+

Merd-râ düstân-ı şâĥib-i dil

Ziver-i dîn ü zînet-i dünyâst (5)

Ni' met-i dehr egerçi bisyârest

Ni' meti bihter ez-refîĥ kücâst (6)

Vaĥt-i gül ĥoş bâd k'ez vey vaĥt-i mey-ĥürân ĥoşest

Gül vaĥti (7) *ĥoş olsun ki andan mey-ĥüraruñ vaĥti ĥoşdur* murâd gül vaĥtinden (8) zamân-ı mükâsefe ve fetĥ-i bâbdur ve *mey-ĥûrlardan* murâd şarâb-ı ' işĥ (9) nüş idüp mest-i İlähi olanlardur [vaĥt-i gül ĥoş bâd cümle-i du' aiyyedür]

Ķıı' a

--- / +--- / +--

Ne ĥoşdur bir niçe yâr-ı tarîĥat (10)

Şarâb-ı Ĥaĥķı bî-ĥam ideler nüş

Olalar mest ü bî-hüş-ı İlähi (11)

Ķılalar kâr-ı dünyâyı ferâmüş

(2) Ez-şabâ her dem meşâm-ı cân-ı mâ ĥoş (12) mi-şevd

Şabâdan her vaĥt bizüm cânımız dimâĥı ĥoş olur [her dem egerçi bunda her vaĥt ma' nâsinadur ammâ bu lafz ile ta' bir-i tayba ve enfâsa ma' nâ-yı âĥiri i' tibârî ile münâsibdür]

Âri âri (13) tayb-ı enfâs-ı hevâdârân ĥoşest

Belî belî hevâdârlaruñ nefisleri (14) *küçüklüĥi ĥoşdur* murâd *şabâdan* nefĥa-ı Subĥânî ve feyz-i Rabbânîdür (15) ki ehlu'llâĥ dehânından vâsıl olup andan dimâĥ-ı rûĥ mu' aĥtar (16) olur [bu mısrâ' -ı şânî mazmûnından fehm olunur]

Ķıı' a

+++ / -+++ / -+-

Güşuma irse nefes-i ehl-i dil

Gönlüme ol demde olur çoĥ (17) küşâd

Ķonca-ı gül niteki her şubĥdem

Ĥoş açılır çünki (18) aña ire bâd

(3) Nâ-güşâde gül niĥâb-ı âheng-i riĥlet sâz kerd

Gül niĥâb (19) *açmadan güç ĥaşdın düzdi*

Nāle kun bülbül ki feryād-ı dilefkārān (20) hoşest

Nāle ile ey bülbül ki gönli efkāraruñ feryādı hoşdur (21) murād beyt-i mezbūruñ mazmūnından budur ki keşf ü feyz-i tamām [M73b] (1) zāhir olmadın girü kabza dönicek sālīk ‘aşīka vaqt-i feryād (2) olur ve bu derdden figān şafā-yı ‘aşīkāndur

Beyt

---+/----+/----+/----+

Bülbül ki ez-derd-i (3) güleş feryād dāred şubhdem

‘Uşşāk-rā z’ān nālihā dilşād dāred şubhdem (4)

(4) Murğ-ı şeb-ḥ’ān-rā beşāret bād k’ender-rāh-ı ‘ışk

Gice okıyıcı murğa (5) *beşāret olsun kim ‘ışk yolunda*

Düst-rā bā-nāle-i şebhā-yı (6) bī-dārān hoşest

Dosta uyanıklararuñ giceleri nāleleri hoşdur (7) murād *murğ-ı şeb-ḥ’ān* iḥyā-yı leyl idüp tilāvet-i Kur’ān kılup (8) du‘ā eyleyendür ve ḥazret-i Ḥakka *ve’l-müstağfirine bi’l-eshāri*⁷⁸⁸ ḥasebince (9) bu hoşdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Nāle dārem her şebī men tā seher ki bī-şümār

Çün (10) şinidem düst dāred düst-ı in feryād-rā

(5) Ez-zebān-ı (11) sūsen āzādeem āmed be-güş

Sūsen āzādenüñ dilinden (12) *geldi kulağıma* [*sūsene āzāde dir nitekim serve āzād dirler zirā bunlaruñ ḥāşıl-ı mu‘ayyeni ve diğkat-i ma‘lūmı yokdur ki ol ḥāşılıñ ḥuşūli ile tāze ve ‘ademi ile şolmuş olalar ve bi’l-cümle meyveleri yok ve gāh yapraklanup ve gāh ḥazān olmazlar dā’imā bir ḥāl üzre şābit olurlar lācerem āzādeler böyle olur*]

K’ender-in deyr-i kuhen kār-ı sebukbārān hoşest

(13) *Bu eski kilisāda yüki yeyni olanlaruñ kārı hoşdur* murād (14) faķir olanlaruñ ḥüsn-i ḥālini beyāndur

Ḳıṭ‘a

---+/-+---/+---+/-+---

Z’ebnā-yı (15) dehr-i vaqt kesī hoş ne-mī-şevēd

Hoş vaqt (16) ān ki mu‘tekif-i künc-i ‘uzletest

Her sifle pey be-künc-i ḳanā‘at (17) kücā bered

İn naḳd der-ḥizāne-i erbāb-ı himmetest

(6) Nist (18) der-bāzār-ı ‘ālem hoş-dili ver z’ān ki hest

⁷⁸⁸ وَالْمُسْتَعْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun bükten, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan bağış dileyenler (içindir). (Kur’ān, Āli İmrān 3/17).

(19) *Yokdur bāzār ‘ālemde hoş-dillik eger var ise* (20)

Şive-i rindî vü hoşbaşî-i ‘ayyārān (21) hoşest

Rindlik şivesi [M74a] (1) ve ‘ayyārlarūñ hoş olması hoşdur murād *rindden* a‘ mālîne iltifātı (2) ve i‘ timādı olmayandır ve anuñ şivesinden murād anuñ luṭf-ı Hāḳḳa (3) şafā-yı hāṭır ile teveccühidür ve ‘ayyārlardan murād ihlāş ile ‘amel (4) idüp dünyādan az nesne ile ḳanā‘ at idüp āḫiret ‘ameline (5) iştî‘ āli keşir olandır

Beyt

Dünyā me-ṭaleb tā heme denit bāşed (6)

Dünyā ṭalebî ne ān u ĩnet bāşed

(7) Hāfızā terk-i cihān guften ṭarīḳ-i (7) hoş-dilist

Ey Hāfız terk-i cihān dimek hoş dillik yoludur (8)

Tā nependārî ki aḫvāl-i cihāndārān hoşest

Tā şanmayasın cihān (9) dutanlarūñ aḫvālî hoşdur

Ḳıṭ‘a

+---/+++/-+---/+---

Be-evvel çü ḥ‘āhî kunî cem‘-i māl (10)

Besî renc-i ber-ḥ‘iş bāyed kümāşt

Bes ez-behr-i ān tā be-māned be-cāy (11)

Şeb ü rüz mî-bāyedet pāş dāşt

V‘ez-ĭn cümle ĩn ḥāl-i (12) müşkilterest

Ki āḫir be-ḥasret be-bāyed güzāşt

Beyt

+---/+++/-+---/+---

Nigebāni-i (13) mülk ü devlet belāst

Gedā pādşāhest nāmeş gedāst (14)

VELEHU EYŻAN [G.53]

[Terk-i şöḫbet-i nefsānî vü cismānî ve ṭaleb-i ũlfet-i rüḫānî ‘aḳl-ı me‘ād muḳārenet ve mu‘āvenetinden olur bu ḡazelde anı vaşf ve beyān ḳılur]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Yā Rab ĩn şem‘-i dil-efrüz zi-kāşāne-i kĭst

(15) Lafz-ı *dil-firüz* vaşf-ı terkibidür ve şıfat-ı şem‘dür *kāşāne* (16) bir nice ma‘nāya gelür [*kāşāne* devlethāne ve ḳış evi ve hücre ve şāh-nişin ve muṭlakā maḳām ve şöḫbethāne ma‘nāsına gelür] bunda devlethāne ma‘nāsı münāsibdür ma‘nā-yı (17) mışrā‘ budur ki ‘*aceb bu gönül yaluñlandırıcı şem‘ kimüñ sa‘ādet-hānesindendür* (18)

Cān-ı mā sūht be-pursid ki cānāne-i kist

(19) *Bizüm cānımız yaqdı şoruñ kimüñ cānānesidür* murād *şem'-i diltfirūzdan* (20) 'aql-ı me' āddur ki devlethāne-i İlähiyyeden gelmişdür göñli nūrlandırur (21) ve cānı ya' nī nefsi-i insānı riyāzet ile yaqar

Beyt [74b] (1)

+ --- / + --- / + ---

Hoş ān āteş ki [çün] der-dil-fürūzed

Be-cüz Hāq her çi mī-āyed be-sūzed

(2) Hāliyā (2) hāne ber-endāz-ı dil ü dil-i menest

Şimdi benüm göñlümün hānesin (3) *ātıcı* ve *harāb idicidür* [lafz-ı *hāliyā* Fārisidür şol kimse ki hālā telaffuz idüp ve kātibde hālā yazup hāliyā ğalağdur dir Fārisi bilmez]

Tā hem āğüş-ı ki mī-bāşed ü hem hāne-i (4) kist

Tā kimün kucağında olur ve kimün hemhānesidür murād budur ki (5) aql-ı me' ād göñül tül-ı emel ile yapup ve nefsi-i dīn diyü itdügi āyini (6) bozup harāb ider ve rüh-ı insānı ile hem-āğüş u hem-ğücredür (7)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + ---

Īn sek-i nefsi ü şüm u bed-kāre

Ki hem āğüş-ı tüst hemvāre (8)

Piş ez-āb gū tü-rā be-bended cüst

Muħkemeş bend kun ki düşmen-i tüst (9)

(3) Bāde-i la' l-i lebeş k'ez-leb-i men dūr mebād

Anuñ la' l lebi şarābı benüm lebümden ırāq (10) *olmasun*

Rāh-ı rüh ki vü peymāndih-i peymāne-i kist

Kimün rühunuñ şarābı (11) ve 'ahd viricisi ve *kimün kadehidür* murād budur ki 'aql-ı me' ād lebinün (12) kelāmı ki bāde gibi keyfiyyet virür ehl-i hidāyet rühunuñ şarābı (13) ve yār muvāfıķı ve pür şarāb kadehidür ki mest-i Hāq ider [*peymāne* ölçek ma' nāsına ve büyük kadeh ma' nāsına gelür bunda ma' nā-yı şānı münāsibdür]

(4) Mī-dihed herkeseş (14) efsünı vü ma' lüm ne-şud

Virür her kimse āña efsün ve ma' lüm olmadı (15) [*Ma' lüm ne-şud* merhündür]

Ki dil-i nāzük-i ü mā 'il-i efsāne-i kist

Ki anuñ nāzük göñli kimün efsānesine (16) *mā 'ildür* murād budur ki her kimse kendü z' aminca 'aql-ı me' āda etbā' -ı da' vīsin (17) ider 'acabā ol kimün da' vīsine kā' il ve kimün hidāyetine mā 'ildür (18)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + ---

‘ Aklı rehber idinüp Hakk’a hidāyet dilerin⁷⁸⁹

Luṭf-ı Hakkdan daḡi (19) hem aña ‘ ināyet dilerin

(5) Yā Rab ān şāheş ü māh-ruḡ u Zühre-ceb’in

(20) Yā Rab ol pādşāh gibi ve ay yañaḡlu ve Zühre alınludur

Dürr-i yektā-yı ki vü (21) gevher-i yekdāne-i kīst

Kimüñ lülü-i ferīdi ve gevher-i bī-naẓīridür murād [M75a] (1) budur ki ‘ aql-ı me‘ ād şāh gibi ḡakimdür ve māh gibi ḡüsnü’l-vehdür ve Zühre (2) gibi zühürü rüşendür ve gevher-i ferīde gibi zīkıymet ü mu‘ teberdür

Beyt (3)

--+--/-+--/-+--/-+--

Şāh-ı ‘ aql ān be ki kirdāred ḡavī-rā bā-ḡevāşş

Kişver-i ten-rā nıgeh (4) dāred zi-şeyṡān ‘ aduvest

(6) Devlet-i şoḡbet-i ān şem‘ -i sa‘ ādet-(5) pertev

Ol sa‘ ādet nūrlu şem‘ üñ şoḡbeti devleti

Bāz pürsīd ḡudā-rā (6) ki be-pervāne-i kīst

Şoruñ Allāh için kimüñ pervānesinedür ya‘ nī (7) kimüñ pervānesi ile şoḡbet ü muḡārenet ider murād ‘ aql-ı me‘ ād (8) ile şoḡbet-i devleti ḡanḡı rūha müyesser olur ki her kimseye bu sa‘ ādet (9) naşīb olmaz

(7) Guftem āh ez-dil-i dīvāne-i ḡāfız bī-tü

Didüm ey ḡāfızuñ (10) delü göñlüñden sensiz

Zīr-i leb ḡandezenān guft ki dīvāne-i kīst

(11) *ṡudaḡ altında maḡfice gülerüñ didi kimüñ dīvānesidür* murād (12) budur ki *el-cününe fūnūn*⁷⁹⁰ ḡasebince her göñülde bir dürlü cünün (13) oldur ki bir nesneye meftūn olup aña meşḡül olup (14) āḡirden ḡāfil olur ‘ āḡil-i mecnūn oldur ki bāḡīye mā’ il olup (15) fāniden fāriḡ ola [Türkide bıyık altından şırıtdı dirler ‘ Acemler zīr-i ḡandezed dirler]

Beyt

+--+-/++++/++++/++-

Cevān u pīr ki der-bend-i māl u ferzendend (16)

Ne ‘ āḡilend ki ṡıflān-ı nā-ḡıred menedāned

VELEHU EYŶAN [G.54]

[Pes şoḡbet-i iḡvānı ve ‘ ibādet-i raḡmānı beyān ḡıldı ise şimdi iḡlāşa ve terk-i lāfa irşād ider]

[Mefā’ ilün Fe‘ ilātün Mefā’ ilün Fe‘ ilün]

⁷⁸⁹ Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

⁷⁹⁰ الجُنُونُ فُنُونٌ Delilik çeşit çeşittir. (Kelām-ı Kibār)

(1) Egerçi ‘arz-ı (17) hüner pîş-i yâr bî-edebîst

Egerçi hüner ‘arz itmek yâr önünde (18) *bî-edebîkdür* murād bundan riyā revā degüldür dimekdür

Beyt (19)

--+--/-+--/-+--

Ez-edeb ne’bved be-pîş-i şeh-mağāl

Hāşşa ḥod lāf-ı der ü ḡayn u (20) mağāl

Zebān ḥamūş velikin dehān pür ez-‘ Arabîst

Dil denmez ammā ağız (21) *‘Arabî ile ṭoludur* murād budur ki ihlāş ile ‘amel gerek ne ḳavl-i [M75b] (1) pür-dağal

Beyt

+ + + - / + - - - / + + -

Nîstem hemçü şāne cümle zebān

Hemçü āyineem (2) heme dîde

(2) Perî ne-hufte ruḡ u dîv der-kirişme-i ḥüsn

Perî yüzün örtmiş (3) *ve dîv ḥüsn-i nāzende* murād bunda ehl-i fażl u maḳbûl-ı Ḥaḳ müste‘ar u (4) maḡlûb ve faḳîr ü maḥcûb ammā dîv-şüret ve şeyṭān-sîret olan (5) ‘izz ü nāzda

Be-şüht dîde zi-ḥayret ki in çî bü’l-‘acebîst

(6) *Yandı göz ḥayretten ki bu ne bü’l-‘acebîkdür* Murād budur ki ehl-i naẓar (7) bu ḥuşuşda sūzān ve ḥayrān

Şi‘r

Hazā’llezî tereke’l-evhāme ḥāyireten⁷⁹¹ (8)

Ve şayyere’l-‘ālime’n-naḥrîre zındîkan

(3) Sebeb mepurs ki çerḡ ez-çi sifle(9)perver şud

Sebeb şorma ki çerḡ neden denî-perver oldı (10)

Ki kām-baḡşî-i ü-rā bahāne bî-sebebîst

Ki anuñ murād virmesine bahāne (11) *bî-sebeblîkdür* belki ‘ādeti ehl-i fażlı maḥrûm itmekdür

Şi‘r (12)

Ḳul li’llezî bi-şurûfi’d-dehri ‘ayyarnā⁷⁹²

⁷⁹¹ “İşte bu (paylaşım) vehimleri hayrān bir şekilde bırakan ve bu âlimi zındık yapan da budur.” Bu şiir Ahmed bin Yahyâ İbnü’r-Râvendî’ye âittir: Abdülmüteal es-Saidî, **Bugyetü’l-İzâh Telhisü’l-Miftâh fi-Ulûmü’l-Belâga, Mektebetü’l-Âdâb**, Kahire 1420/1999, s. 112.

⁷⁹² “1) Zamânın tasarrufi ile bizi ayıplayan kişiye söyle, zaman ancak tehlikeli gördüğü kişilere kafa tutar. 2) Sen denizi görmez misin, cesedler denizin üstünde yükselirken inciler denizin en dibinde

Hel ‘ānede’d-dehru illā min lehu ḥaṭaru (13)

E mā tera’l-baḥre ta’ lū fevḳahu cıfun
Ve yesteḳirru bi-aḳṣā ḳa’ rihi’d-dürerü (14)

Ve fi’s-semā’i nücümün ğayri zi-‘adedün
Ve leyse yeksefu ille’ş-şemsü ve’l-ḳameru (15)

(4) Der-în çemen gül-i bî-ḥār kes nemi-çined

Bu çemende gül-i bî-ḥār kimse degşürmez (16)

Çerāğ-ı Muştafavî bâ-şerār-ı Bülehebîst

Muştafāya mensüb (17) olan çerāğ Ebū Lehebe mensüb olan şerār iledür ya’ nî (18) dünyā dār-ı miḥnetdür bunda maḥz-ı rāḥat olmaz [şerār kıvılcım ma’ nāsınadır]

Beyt (19)

--+/-+--+/+---/-+-

Zin bî-vefā cihān meṭaleb rāḥatı ki hest

Şöhreş (20) ḳarīn-i zehr ü güleş hemnişin-i ḥār

Daḫi her ‘azize bir bātıl münkir ü (21) ḥasūd bulunur nitekim Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazretine Ebū Leheb [M76a] (1) ḥaşm olmuş idi

Şi’r

Küllü’l-‘adāveti ḳad turcā izāletuhu⁷⁹³

İllā ‘adāvete (2) men ‘adāke ‘an ḥasedin

(5) Be-nīm cov ne-ḥarem ṭāḳ-ı ḥānḳāh u ribāt

Yarım (3) arpaya almazın ḥānḳāh u tekye kemerin

Merā ki maştaba eyvān u pāy-ı ḥam (4) ṭanabîst

Baḥa ki müsāfirḥāne ya’ nî meyḥāne şuffadur ve küp (5) dibi çadır ipidür [ya’ nî çadır etegidür] murād budur ki ben ki muḥlişem ḥarābāt baḥa maḥall-i (6) münācāt ve mevzi’-i rāḥātdur ki maḥall-i riyā degüldür lācerem şol mekāndan (7) yegdür ki mevzi’-i riyā ola [bu mısrā’-ı şānī ma’ nāsında meşhūr bu ma’ nādur ki zıkr olundu ammā ba’ zılar maştaba pîş-ḥān taḥtasıdur didiler ve lafz-ı ṭanabī yā-yı aşliyye ile ba’ zı Fārisi lügāt kitābında öñi açuḳ yaz evi ma’ nāsına bulunur]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

olur. 3) Gökyüzünde sayısız yıldız vardır. O yıldızlar tutulmaz da yalnız ay ve güneş tutulur.” Şemsü’l-Me’âlî Emir Kâbûs.

⁷⁹³ “Bütün düşmanlıkların izāle edilmesi umulur. Ancak sana hasedle yapılan düşmanlığın izālesi mümkün değildir.” Abdullāh bin Mübârek, **Dîvānu İbn Mübârek**, (Cem ü Tahkik: Mücâhid Mustafâ Behcet), Mecelletü’l-Beyân, Riyâz 1432, s. 137.

Çün degüldür menzil-i zerķ ü riyā meyĥānemüz (8)

Yegdür ol yerden kim ol rızķ u riyā dükkānidur

(6) Cemāl-i duĥter-i rez nūr-ı çeşm-i (9) māst meger

Üzüm çubuĥı kızınıñ cemāli bizüm gözümüñ nūrıdur meger (10)

Ki der-niķāb-ı zücāci vü perde-i ‘inebest

Ki züccāci niķabda ve ‘inebi (11) *perdededür* bilgil ki Ĥaķ te‘alā ‘ayn-ı insānı yedi ŗabaķa ve üç (12) ruŗubetden terkib itmişdür ki bu tertib üzredür (13) ŗabaķa-ı ŗulbiyye ve ŗabaķa-ı meşimiyye ve ŗabaķa-ı ŗebekiyye ve ve ruŗubet-i züccāciyye (14) ve ruŗubet-i celidiyye ve ŗabaķa-ı ‘ankebütiyye ve ruŗubet-i beyziyye ve ŗabaķa-ı (15) ‘inebiyye ve ŗabaķa-ı ķarniyye ve ŗabaķa-ı müteĥime nitekim ŗā‘ir dimiş

Ķıŗ‘ā (16)

---+/-+++ / +---+ / -+-

Kerd āferidĥār te‘alā be-luŗf-ı ĥıŗıŗ⁷⁹⁴

Çeşmet be-heft perde vü (17) se āb-ı münķasim

Şulb u meşim ü ŗebeke zücāc ü pes celid (18)

Pes ‘ankebüt u beyz ‘ineb ķarn u mülteĥim

Ve bu tertib (19) bātından i‘tibār olunmaķ iledür lācerem bu beytde ŗarābuñ ŗırça ķadeĥde olması ve perde-i ‘inebden gelmesi i‘tibāri ile bir ruŗubet ile bir ŗib‘aya işāret ider ki ve maźmün-ı beyt [M76b] (1) muĥtemelü’z-zıddeyndür medĥ ihtimāli var zemm ihtimāli var [ma‘nā-yı mecāzi murād olıcaķ medĥe ĥaml olunur ĥaķiķi murād olıcaķ zemme ĥaml olunur] [ŗāhirden i‘tibār olunmaķ ŗabaķa-ı mülāĥĥimeden ibtidā olmuşdur]

(7) Devā-yı derd-i ĥod eknün (2) ez-ān müferriĥ cüy

Kendü derdinüñ devāsın ol müferriĥden iste

Ki der-ŗurāĥi-i (3) çini vü ŗiŗe-i Ĥalebist

Ki çini ŗurāĥide ve Ĥalebi ŗiŗededür (4) bu beytüñ maźmünü daĥi muĥtemelü’z-zıddeyndür

Beyt

---+/-+++ / +---+ / -+-

Ĥarābdur ŗarāb ŗonı (5) çün ĥarābdur

Ĥayr-āb bilme lafzını gör kim ŗarābdur

(8) Hezār ‘aķlu edeb (6) dāŗten men ey ĥı‘āce

[Ba‘zı nüŗaĥda bu beyt bulunup ŗerĥ olundu] *biñ ‘aķl u edebim var idi benüm ey ĥı‘āce*

Künün (7) ki mest-i ĥarābem ŗalā-yı bī-edebist

⁷⁹⁴ Şiir, Ĥāce Nasıruddın Tūsı‘ye aittir.

Şimdi ki mest ü harābın (8) *bī-edebliğe şalā* murād budur ki *lā yū ʾminu eḥadüküm hattā yeḳülü ʾn-nāsi* (9) *innehu mecnünün*⁷⁹⁵ ḥasebince ḥazret-i Ḥaḳḳı şöyle zıkr gerek ki (10) mest-i lāye^ç ḳül olasın ve terk-i tekellüf ve taşannu^ç idesin ki (11) ra^ʾbun bī-edeblik ola

Beyt

---+/-+---/+---+/-+

Terk-i tekellüfest çü ra^ʾb-i ṭarīḳ-i mā (12)

^ç Aybem megīr pīş-i tu ger bī-edeb şevem

(9) Be-yār mey ki çü Ḥāfız müdāmem istihzār

(13) *Getür şarābı ki Ḥāfız gibi müdām benüm arḳalanmam*

Be-girye-i seḫerī vü niyāz-ı nīm-şebīst (14)

Seḫerī aḡlamağa ve nışf-ı leyl niyāz nedür murād bundan nışf-ı (15) leylde niyāza terḡib ü seḫerde sūz ü (16) güdāza tervīcdür

Nazm

+---/+---/+---

^ç Aceb mülkīst (17) mülk-i şubḡāhī⁷⁹⁶

Ki yābī maḡfīret (18) ez-fazl-ı şāhī

Eger zārī kunī (19) ān dem be-sūzeş [M77a] (1)

Der-ān laḡza beyābī her çı ḡāhī

^ç Aceb vaḳtīst vaḳt-i nīm-i şebnīz (2)

Pes ān vaḳtīst bāḡ-ı pādşāhī

Eger şeb kerde bāşī cürm ü ^ç ışyān (3)

Be-kun tevbe çü āyed şubḡāhī

VELEHU EYẒAN [G.55]

[Mef^ç ülü Fā^ç ilātü Mefā^ç ilü Fā^ç ilün]

(1) Ḥoşter zi-^ç ıyş u şoḡbet-i (4) bāḡ u bahār çīst

Baḡ u bahār ^ç ıyş ve şoḡbetinden ḡoşraḳ nedür murād ^ç ıyş u şoḡbetden (5) devām-ı üns-i Ḥaḳḳdur ve bāḡdan keşf ü fetḫdür ve bahārdan ^ç ālem-i bāşt (6) u inbisāṭdur

⁷⁹⁵ لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَقُولُوا لِلنَّاسِ إِنَّهُ مَجْنُونٌ (Hadīs) Hüsameddin Hasan ibn Muhammed el-Nakşibendī, *Kitāb-ı Şerh-i Şemāʾil*, Bulak Matbaası, Mısır 1254, s. 109.

⁷⁹⁶ Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Fe^ç ülün

lâcerem keşf ü ‘ âlem-i baş ve devâm-ı üns-i Hâk ve şoĥbet-i (7) İlähîden hoşrak ne vardur

Sâkî kücâst gû sebab-i intizâr çîst

(8) *Sâkî kandedür di sebab-i intizâr nedür* murâd şevk ü zevk (9) virür kimse ħanı fırsatı fevt itmemek gerek dimekdür

Ķıţ‘a

Me-dih fırsat (10) ez-dest eger bâyedet

Ki küy-ı sa‘ âdet zi-meydân berî

Ki fırsat (11) ‘ azîzest eger fevt şud

Besî dest-i ĥasret be-dendân berî (12)

(2) Her vaĥt-i hoş ki dest dihed muĥtanem şümâr

Her hoş vaĥt ki (13) *el vere ġanîmet şay*

Kes-râ vuĥûf nîst ki encâm-ı kâr (14) çîst

Kimseye ‘ ilm yoĥdur ki âĥîr kârûñdur murâd budur ki şâyed (15) bu vaĥtden soñra marâz u ‘ arz u mâni‘ âĥîr vâĥı‘ olup tã‘ at (16) fevt ola

Beyt

+---/+++---/+++---/+-

Tu in vaĥt-i fırsat ġanîmet şümâr

Ki (17) ferdâ nedâmet neyâyed be-kâr

(3) Peyvend-i ‘ ömr beste be-müyîst hûş (18) dâr

‘ Ömr ittîşâlî bir ħıl ile baġlanmîşdur ‘ aĥl dut ya‘ nî ‘ aĥlî (19) cem‘ it

Ķam-ĥ‘âr-ı ĥ‘îş bâş ġam-ı rûzgâr çîst

Kendü ġuşşañî (20) *ıyıcı ol ġam-ı rûzgâr nedür*

Beyt

---+/+++---/+++---/+++

Tedbîr-i ĥod imrûz kun ey ĥ‘âce (21) ki ferdâ

Her çend ki feryâd kunî sûd ne-dâred

(4) Ma‘ nâ-yı âb-ı zindeġî vü ravza-ı İrem

[M77b] (1) *Âb-ı ĥayât ve cennet baġçesî ma‘ nâsı*

Cüz taraf-ı cüybâr (2) u mey-i hoş-ġüvâr çîst

İrmâĥ kenârından ve hoş (3) *siñici şarâbdan ġayrı nedür* bu beytde leff ü neşr-i ġayr-ı müretteb (4) vardur ki mey-i hoş-ġüvâr âb-ı zindeġiye ve taraf-ı cüybâr (5) ravza-ı İreme maşrûfdur ve murâd budur ki *âb-ı ĥayât* (6) ‘ ışĥ-ı İlähî ve tã‘ at-ı pādşâhîdür zîrâ mevt-i ĥaĥîķî ki ‘ azâb-ı (7) âĥiretdür andan ĥalâş idüp ĥayât-ı mü‘ebbede mü‘eddî (8) olur ve ırmâĥ kenârında ya‘ nî şafâ-yı ĥâţır olan mekânda (9) ‘ ibâdet hemân bi‘l-fi‘ l cennete vuşûldür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Aña kim ide Haq (10) tevfiq-i ta' at

Imaretdür kim olur ehl-i cennet

(5) Mestür u (11) mest her dü çü ez-yek kabileend

Mestür olan kimse ve mest (12) olan kimse ikisi de bir kabiledendür

Mâ dil be-^c işve-i ki dihîm (13) ihtiyâr çîst

Biz gönli kimün şivesine virelüm ihtiyâr (14) u muhtâr nedür murâd budur ki ehl-i kisvet ü tarikat olmayan (15) yâ zâhid-i huşk olan ve sâlik-i tarikat olup ^c aşık-meşreb (16) olan e-^t-^turuğu ila 'llâhi bi-^c adedi enfâsi 'l-^halâ 'i^{ki}⁷⁹⁷ mücebince (17) tâlib-i Haq olmağda bir kabiledendür bizüm kanqı kimsenün meslekine (18) sülük idelüm muhtâr nedür diyü istifsâr ider

Beyt (19)

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Şarâb-ı ^c ışq u mestî bih eger meşreb buved kâbil

Vegerne râh-ı huşyârân (20) be-gîr ü der-^c amel kun cid

(6) Râz-ı derün-ı perde çi dâned felek hamûş

(21) *Perde içinün râzını ne bilür felek sus*

Ey müdde^c i nizâ^c -ı tu [M78a] (1) bâ-perdedâr çîst

*Ey müdde^c i senün nizâ^c uñ perde dutan ile (2) nedür murâd budur ki ba^c zı âsar ki evzâ^c -ı felekiyyeden zühür ider (3) anı Haqdan bilmek gerek felek ile nizâ^c idüp andan şikâyet itmek (4) revâ degüldür ki aḥbâr-ı seleftendür bu kelâm ki kütüb-i neşâiyü ü mevâ^c izde (5) yazılmışdur *ḳâle 'l-cidâru li 'l-^veted lime teşuḳḳuni ḳâle sel men yeduḳḳuni* (6) *fe-innellezî verâ 'i mâ ḥallânî verâ 'i*⁷⁹⁸*

(7) Sehv ü ḥaṭâ-yı bende gereş nîst (7) i^c tibâr

Ḳuluñ sehv ü ḥaṭâsına eger anuñ i^c tibârî olmayaydı (8)

Ma^c nâ-yı ^c afv u raḥmet âmırzigâr çîst

*Yârlıgıcınun ^c afv u raḥmeti (9) ma^c nâsı nedür murâd budur ki ^c işyân-ı bende mir^c ât-i gufrân (10) ḥazret-i Raḥmândur ki *lev lem tüzribü entüm le-câ 'llâhü biḳâvmin yüznibüne* (11) *fevestagfirüne*⁷⁹⁹ ḥasebince^c uşâtuñ ^c işyânı ḥazret-i Ğaffârün (12) mazḥar-ı gufrânıdur ve bundan maḳşüd ^c işyâna terğib degüldür (13) belki keşret-i zünüb ile raḥmet-i Haqdan ümidi kesmemek dimekdür (14)*

Beyt

⁷⁹⁷ الطَّرُقُ إِلَى اللَّهِ بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ Allâh'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri sayıncadır. (Kelâm-ı Kibâr),
⁷⁹⁸ قال: سَلِّ مَنْ يَدْفَعُنِي فَإِنَّ الَّذِي وَرَأَى مَا خَلَّتْهُ وَرَأَى "Neden bana zahmet veriyorsun?" dedi. Çivi, "Beni çakana yani arkamdakine bak" dedi.

⁷⁹⁹ لَوْ لَمْ تُذْئِبُوا لَدَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ ، وَلَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْئِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ Not: Bu hadîs Ahmed bin Hanbel'in Müsned'inde şu şekildedir: Eğer siz günah işlememiş olsaydınız Allâh sizi yok eder, başka bir kavim getirir, onlar günah işlerler, günahlarının bağışlanmasını Allâh'tan isterler, Ahmed bin Hanbel Müsned: 8021. (Hadîs)

+ + --- / + - - - / + + -

Ḥüsrev egerçi men kühenkârem

Mazhar-ı ‘afv-ı ḥ’iṣ-i gerdânem (15)

(8) Zâhid şarâb-ı kevşer ü Hâfız piyâle ḥ’âst

Zâhid şarâb-ı (16) *kevşer ve Hâfız kadeḥ diledi* [ḥ’âst lafzınuñ fâ‘ili zâhid ve Hâfızdur ‘alâ-sebîlü’l-bedel]

Tâ der-miyâne ḥ’âste-i Kirdgâr çîst

(17) *Tâ ortada Haḫ te‘âlâ dilegi nedür* murâd budur ki her kimsenüñ (18) bir nesneye irâdeti vardur ammâ irâdetu’llâh ḫankısına müte‘allıḫ ise ol olur (19)

Rubâ‘î

+ - - - / + - - - / + - -

Yekî ḥ’âhed ki bâşed ehl-i cennet

Yekî ḥ’âhed ki yâbed feyz-i fazlet (20)

Ne-bâşed hergiz ez-înhâ Ḥudâ-râ

Yekî-râ ger zi-tu ne-büd irâdet

VELEHU EYẒAN [G.56]

[Fâ‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilân]

(1) Mâ hem in hefte (21) **şud ez-şehr ü be-çeşmem sâlist**

Benüm ayum bu hafta gitdi şehrden gözüme [M78b] (1) *bir yıldur*

Hâl-i hicrân tu çi dâni ki çi müşkil ḫâlist

(2) *Hicrân ḫâlini sen bilürsin ki ne müşkil ḫâldür* murâd bundan firḫat-i (3) maḫbüb-ı mecâzî şüretinde firâḫ-ı ma‘şuḫ-ı ḫaḫîḫî beyâmıdır ki (4) *senetü’l-vaşli senete ve senetü’l-hicr seneti*⁸⁰⁰ mücebince maḫbübüñ bir hafta firḫati (5) bir yıl gelür ve bir ‘âşîḫ dîmiş

Beyt

- - + / - + - - / - - + / - + - -

Yek rüz der-firâḫet şad sâl mî-nümâyed (6)

Z’incâ kıyâs mî-kun bâ-ḫod ḫesâb-ı sâlî

Öyleye maḫbüb-ı ḫaḫîḫî (7) firḫati müddet-i medîdeden berü vâḫı‘ olmuştur anuñ zamânı keşir ve firâḫı (8) ‘asirdür ve maẓmün-ı mısrâ‘-ı şânî buña delâlet ider ki her kimse bu hicrân (9) ḫâlini bilmez anuñçün Ḥazret-i Mevlânâ dir

Beyt

- + - - / - + - - / - + - -

⁸⁰⁰ سنة الوصل سنة وسنة الهجرة سنة Vuslat yılı bir, ayrılık yılı da bir yıldır. (Diğer Arapça İbâreler).

Bişnev in ney çün şikāyet (10) mī-kuned⁸⁰¹

Ez-cüdāyihā hikāyet mī-kuned

(2) **Merdüm-i dīde zi-luṭf-ı ruḥ-ı (11) ü der-ruḥ-ı ü**

Göz bebegi anuñ ruḥı leṭāfetinden anuñ ruḥundan

‘ **Aks-i (12) ḥod dīd gümān burd ki müşkīn ḥālist**

Kendü ‘aksini gördi (13) zann eyledi ki ḥāl müşkīndür ya‘nī ruḥı āyīne gibi muşaffādur ki (14) göz bebegi aña naẓar idicek kendü ‘aksin anda görüp şöyle (15) zann ider ki anda bir ḥāl-i siyāh vardır murād budur ki ḥüsn-i zāhir (16) gālaṭ-endāzdur ḥiss-i başar bu deñlü ḥiddeti ile gālaṭ-ı fāḥiş ider

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-tāb-ı rüy çü ḥürşid-i ü hezārān sūht

Ne‘ zu bi’llāhi ez-ān āteşī ki pinhānest

(3) **Mī-çeked şīr henüz ez-leb-i hemçün (18) şekerēş**

Süd tamar henüz anuñ şeker gibi lebinden

Gerçi der-şivegerī (19) her müjeeş kaṭṭālist

Egerçi şive idicilikde (20) her bir kirpigi kaṭl idicidür murād budur ki [M79a] (1) şāhib-i ḥüsn-i zāhir hedāset-i sünenden muḥlik olur aña rabṭ-ı (2) kalb itmek kendüyi varṭa-ı helāke atmaḥdur ve lā tülkü bieydiküm ile ‘t-tehlüketi⁸⁰² (3) ḥasebince andan ictināb lāzımdur

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Sāht (4) ez-leb şerbeti behr-i şifā-yı ḥastegān

Ṭurfe-şerbet k’ārzüyeş (5) ḥaste-rā rencür sāht

(4) **Ey ki engüşt nümāyī bekrem der-heme şehr**

(6) *Ey kimse ki müşārun ileyh bi’l-benānsın ya‘nī barmaḥ ile gösterirsün (7) kerem ile dükeli şehrde*

Veh ki der-kār-ı ġarībān ‘acebem (8) ihmālist

Vāh ki ġarībler işinde senüñ ‘aceb ihmālün vardur (9) murād budur ki kerīmün keremi mevķi‘ inde vāķi‘ olmayacak memdūḥ (10) ve nāfi olmaz

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zekāt-ı ān leb-i mey-gün be-mey-perestān dih (11)

⁸⁰¹ Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Örs), 1. cilt, s. 21.

⁸⁰² وَلَا تُلْفُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ Allah yolunda harcaym. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayım. Her türlü hareketinizde dürüst davranım. Çünkü Allah dürüstleri sever. (Kur’ân, Bakara 2/195)

Ḳabül-i ḥayr muḥālest eger ne der-maḥalest

(5) Ba' d ez-ınem nebuved şā'ıbe-i cevher-i (12) ferd

Bundan şoñra baña cevher ferd şübhesi olmaz

Ki berın nükte (13) dehān-ı tu hoş istidlālīst

Ki bu nükte üzre senüñ aǵzuñ (14) hoş istidlāldür ya' nı cevher-i ferd ki aña cüz-i lā yetecez zā dirler ya' nı (15) şol cüz ki aşlā inḳisāma ḳābil olmaya mütekellimden bunı işbāt (16) idüp her cism bir nice cüz-i lāyetecezzādadan mütekkebdür dirler (17) ḥukemā buña inkār idüp her cism andan mürekkebe degüldür belki (18) heyülā ve şūretten mürekkebdür dirler Ḥ'āce Ḥāfız dir ki min-ba' d (19) benüm cüz-i lāyetecezzānuñ vücūdında şekküm ḳalmadı ki senüñ (20) aǵzuñ cüz-i lāyetecezzādur ğāyetde şıǵarından aşlā inḳisāma (21) ḳābil degüldür murād budur ki ḥüsn-ı zāhirī maṭmaḥ-ı naẓar itmeyüp ālet-i [M79b] (1) mülāḥaza ḳıluḫ andan meş'ele-i 'ilmıyyeye intıḳāl itmek gerek

Beyt (2)

---/+---/+---/+---

Men' itme nizāmı ruḥ u zülfüñ gözedürse

Çün devr ü teselsülde (3) heḳīmüñ naẓarı var

Belki ḥüsn-i sebep taḥşıl-i 'ilm olmaḳ gerek

Beyt (4)

---/-+---/-+---/-+---

Yoğ iken ḳarnumda bir ḳara elif ammā ki ben

Şūḥte oldum yār-ı dānişmende (5) oldum ehl-i 'ilm

(6) Müjde dādend ki ber-mā güzeri ḥ'āhı kerd

Ya' nı (6) muştuladılar ki bizüm üzerimüze uğrasañ gerek

Nıyyet-i ḥayr megerdān (7) ki mübārek fālīst

Nıyyet ḥayrı döndürme ki mübārek fāldur (8) murād budur ki maḥbüb-ı ḥaḳıḳı inna'llāhe lā yuḥlifu'l-mi'āde⁸⁰³ mücebince (9) ḥulf va' de itmez ammā maḥbüb-ı mecāzı çendān ahde vefā itmez (10) andan vefā ummaḳ ḥilāf-ı vāḳı' dur

Beyt

---/+---/+---/+---

Ve ger füsüs kenānem (11) megü ki luḫ kunem

Ki sūḥtem zi-dürüg-ı tu rāstı inest (12)

(7) Kūh-ı endūh-ı firāḳet be-çi ḥilet be-keşed

Senüñ firāḳuñ ğuşşası (13) taǵını ne ḥile ile çeke

Ḥāfız-ı ḥaste ki ez-nāle teniş çün (14) nālīst

⁸⁰³ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur'ân, Âli İmrân 3/9).

Hâfiz haste ki nâleden teni nâl gibidür [nâl vâsıtı kalem içinde olan iplik gibi aķ nesneye dirler] murâd bundan (15) *hulika'l-insānu za'ifen*⁸⁰⁴ hasebince kendü za' finı ve bār-ı firāk-ı (16) hâzret-i 'izzet bār-ı girān idüğün beyāndur ve bunuñ zammında (17) taleb-i vuşlat-ı telākdur

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Fırķat-i mā-rā mübeddel kun kerīmā (18) bi't-telāk

Çend sūzīm ez-firāk āh ez-firāk āh ez-firāk (19)

VELEHU EYŻAN [G.57]

[Çün sâlik-i muhlişe keşf-i hâlât ve feyz-i kerāmât olur gerekdür esrār-ı Hâķķı nâ-ehlden ketm ide ki anlar kuşūr-ı fehminden murâdı idrāk idemeyüp su'-i zan eyleyüp belki ta' n idüp hırze kaşd iderler]

[Mefā' ilün Fe' ilâtün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Egerçi bāde feraḥ-baḥş u bād gülbizest

Feraḥ-baḥş vaşf-ı (20) terkībīdür ve şıfat-ı bādedür ve *gülbiz* daḥi vaşf-ı terkībīdür (21) ve şıfat-ı bāddur aşlda gülbih idi biḥten lafzından ki [M80a] (1) müstakbelâtında hāzāya kalb olunur ma' nā-yı mışrā' budur ki (2) *egerçi şarāb feraḥ bağışlayıcı ve yil gül eleyicidür ve yil gül elemekden* (3) murâd yil gül yaprağın yerinden koparup perākende ve perişān itdügidür (4) ya' nī egerçi şarāb-ı müferriḥ ve gül yaprağı perişān olup 'işret (5) zamānidur

Be-bang-ı çeng me-ḥor mey ki muḥtesib tizest

Çeng (6) *āvāzı ile içme şarābı ki muḥtesib ḥiddetlü ve ğazab-nākdur* murâd bādeden (7) 'ışķ-ı İlāhīdür ve *bāddan* murâd 'ināyet-i hâzret-i Hâķdur (8) ve *gül-i perişān* olmaķ 'ināyet-i Hâķdan feyezān-ı keşf-i münteşir ü fāş (9) olmaķdur ve *çengden* murâd ifşā-yı esrār ve i' lān-ı aḥbārdur ve muḥtesib (10) ehl-i zāhirdür ya' nī feyezān-ı İlāhī fāş u zāhir olup ve fażl-ı (11) Hâķ ğālib olıcaķ ifşā-yı esrār itme ki ehl-i zāhir fehmi (12) idemeyüp ḥilāf-ı şer' inleyüp te' addi ideler nitekim Hüseyn (13) Manşūrı berdār ve Zü'n-nūnı der-i zindān itdiler [*ḥurden* āşāmiden ma' nāsına çok isti' māl olunur]

Beyt

--+---/-+---/-+---

Çün zebān (14) ḥ'āhed kuned rāzeş 'ıyān

*Yaḳtulüne'l-enbiyā*⁸⁰⁵ bā-dil be-ḥ'ān (15)

⁸⁰⁴ خُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır. (Kur'ân, Nisa 4/28).

⁸⁰⁵ يَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ - Onlar (yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'ın ahdine ve insanların (müminlerin) himayesine sığınmadıkça kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur; Allah'ın hışmına uğramışlar ve miskinliğe mahkum edilmişlerdir. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır. (Kur'ân, Âli İmrân 3/112).

Beyt

--+---/-+---/--+-

Çünkü hüküm ender-kef-i rindân bûd

Lâcerem Zü'n-nün (16) der-zindân bûd

(2) Şurâhî vü harîfî geret be-çeng üfted

(17) *Bir şurâhî ve bir muşâhib eger senüñ ayâña düşse*

Be-‘ aql (18) nûş ki eyyâm fitne-engîzest

‘Aql ile iç ki eyyâm (19) fitne koparıcıdur murâd şurâhîden maqâm ve harîfden (20) murâd muşâhibdür lâcerem bu maqâmda gayra ifşâ-yı râz münhîdür (21)

Beyt

--+---/-+---/--+-

Çün kalem dersdest-i ğaddârî bûd

Bî-gümân Manşûr berdârî bûd [M80b] (1)

(3) Der-âstîn-i muraqqa‘ piyâle pinhân kun

Hırqa yeñinde kadehi gizle (2)

Ki hemçü çeşm şurâhî-i zamâne hünrîzest

Ki şurâhî gözi gibi zamâne (3) kan dökicîdür ya‘ nî esrâr-ı tarîkati ve aḥbâr-ı haqîkati fâş eyleme (4) ki ehl-i zamân hün-h‘âr ve ehlu’llâh bunlaruñ katında hürdür

Beyt (5)

--+/-+---/--+/-+---

Ey evliyâ-yı haq-râ ez-haq cüdâ şimorde⁸⁰⁶

K‘ez-zann-ı nîk dârî (6) der-evliyâ çi bâşed

(4) Zi-reng-i bâde be-şüyîm hırkahâ der-eşk

(7) *Şarâb renginden yuyalum hırkaları göz yaşında* [bu mışrâ‘-ı şânî mefhûmından fehm olunur]

Ki mevsim-i vera‘ vü (8) rûzgâr-ı perhîzest

Ki perhîz-kârluq mevsimi ve perhîz zamânıdur murâd (9) tevbe ve inâbet idüp ve tezkir-i zenb eyleyüp ağlayup kendüyi (10) taḥîr itmek dimekdür ki Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm buyurmuşdur (11) lev ta‘lemüne mâ a‘lemu le-zaḥiktüm qalilen ve lebekeytüm keşîren⁸⁰⁷ ve ‘ömr âhire gelüp (12) tamâm perhîz zamânı olmuşdur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Çü pâk âmedî ber-ḥazer bâş ü (13) pâk

⁸⁰⁶ *Mef‘ ulü Fâ‘ ilâtün Mef‘ ulü Fâ‘ ilâtün*

⁸⁰⁷ *لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَصَجَّكُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا* Benim bildiklerimi bilmiş olsanız, şüphesiz ki az güler çok ağlardınız. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 495, Hadîs No: 2313.

Ki ‘aybest nā-pāk reften be-hāk

(5) Sipih-r-i berşude pervizenist (14) hūn-efşān

[*Sipih-r* kesr-i sīn ve fetḥ-i bā yā ser-i bā ile felek ma‘nāsınadır ki toḡuzdur ba‘zılar āsmān ma‘nāsınadır didi bunda ḡāfil oldu ki āsmān mūrādif-i semādur ki yedidür zīrā kürsiye ve ‘arşa semā vü āsmān dimezler] *sipih-r* felekdür *berşude* yukarı olmuş (15) ya‘nī a‘lā dimekdür *pervizen* elekdür *hūn-efşān* vaşf-ı terkībīdür (16) ve şıfat-ı pervizendür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *felek a‘lā elekdür* (17) *kan saçıcı*

Ki rīzeeş ser-i Kisrā vü tāt-ı Pervīzest

[Kemālpaşazāde ba‘zılar Pervīz ismidür Hüsrev laḡabıdır diyüp Şeyḥī beytī ile istidlāl eyledi çü Hüsrevlik nişānın tīz ururlar adını Hüsrev-i Pervīz ururlar ammā istidlāl-i maḡall-i baḡşdür] *rīze* (18) evrāk ve bir nesneden dökilen ḡurdedür ve kesri mu‘arreb-i Hüsrevdür ‘Acem vilāyeti (19) pādşāhı olana ıtlāk olunur muḡlakā ve Pervīz Hürmüz (20) oḡlı Hüsrevüñ laḡabıdır ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *andan* (21) *dökilen ḡurde kesrinüñ başı ve Pervīzün* [M81a] (1) *tācıdur* murād budur ki ‘ömre i‘timād itmeyüp tedbīr-i āḡiret kılmāḡ gerek ki feleke nisbet (2) ḡoyalar daḡı za‘ıfdür insān ḡod nefsinde za‘ıfdür

Beyt

--+/+--+/-+--

Bī-çāre kesīst (3) ādemī zād

Hākīst ki pof kunī bered bād

(6) Me-cūy ‘ıyş-ı ḡoş ez-devr-i vājḡūn-ı (4) sipih-r

İsteme ḡoş ‘ışret felekün ma‘kūs devrinden [*vājḡūn* baş aşāḡa ya‘nī ters ekşer isti‘mālde vājḡūnedür hā ile]

Ki şāf īn ser-i ḡum (5) cümle dürdīāmīzest

Ki bu küb başınüñ şāfī cümle pūse ḡarışuḡdur

Ḳıḡ‘a

+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Sipih-r-i gevh-r-i baḡḡī be-dāmen ki nihād (6)

Ki kerden-eş be-resen ber-nisbet çün gevh-r (7)

Ki-rā be-bezm-i beḡā dād sāḡarī zi-ḡoşī (8)

Ki hem der-ān cigereş ḡūn ne-kerd çün sāḡar

(7) ‘Irāk u Fārs giriftī be-şī‘r-i ḡoş Hāfız

‘Irāk vilāyetin ve Fārs memleketin dutduñ (9) *ḡoş şī‘r ile Hāfız*

Biyā ki nevbet-i Baḡdād u vaḡt-i Tebrīzest

Gel ki Baḡdād nevbeti ve Tebrīz (10) *vaḡtidür* murād şī‘r-i ḡoşdan Ḥaḡḡa irşād idendür ve ‘*Irāk* diyüp ‘Irāk-ı (11) ‘Acem ve *Fārs* diyüp Şīrāz diyārın murād itmişdür ki bu iki vilāyetün ḡavmi (12) ḡābil-i irşād olup Ḥaḡḡı ḡabül itmişlerdür ammā Baḡdād ḡavmi ekşer Şī‘a (13) mezheb ve Tebrīz ḡalkı ekşer Rāfızī olduḡı ecilden anlaruñ irşadı (14) zamānı geldi dir

VELEHU EYẒAN [G.58]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) **Be-nāl bülbül eger bā-menet ser-i yārist**

(15) *İñle bülbül eger benümle senüñ yārlıgüñ başı var ise*

Ki mā dü ' aşık-ı (16) zārım kār-ı mā zārīst

Ki biz ikimüz ' aşık-ı zāruz işimüz zārılığdur (17) bunda tenbīh vardır ki ' aşıkā niyāz şıfat-ı lāzime ve muhāsenedür (18)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Men ü Mecnün dü ğarībim ü ğam şādi-i māst (19)

Her ki in nükte ne-dānist ne ez-vādi-i māst

(2) **Der-ān zemīn ki nesīmī (20) vezed zi-ṭurre-i düst**

Ol yerde ki bir yıl ese dost (21) ṭuresinden

Çi cāy-ı dem zeden-i nāfehā-yı Tātārīst

[M81b] (1) *Ne Tātārī nāfelerüñ nefes uracağı yerdür murād nesimden ' ināyet-i (2) Hāq tezekkür-i ' abd itdügüdür ve ṭurre ğayb-ı hüviyyetdür çün ol ṭarafdan (3) bir şemme vāşıl ola hezār revāyic-i ṭayyibeden evlādur*

Beyt

--+/-+--/+--+/-+-

Bā-ṭurre-i (4) tu sünbül-i şūrīde-hāl çist

Cāyī ki ebru-yı tu nümāyed hilāl çışt (5)

(3) **Biyār bāde ki rengin kunim cāme-i zerğ**

Getür şarābı ki boyayalum riyā kaftanını (6)

Ki mest-i cām-ı ğurūrım vü nām hüşyārīst

Ki cām-ı ğurūr mesti yüz (7) ād hüşyārılığdur ki mücerred-i hırğa-püşlük kemāl degüldür kemāl (8) oldur ki ' ışk-ı İlāhī ile mütekeyyif olup ğurūrdan ' üryān oluna (9)

Beyt

+++/-+--/++-

Ey hoş ān hüşyār-ı lā-ya' kıl

Ki buved ez-heme cihān ğāfil (10)

(4) **Hāyāl-i zülf-i tu pohten ne kār-ı hāmānist**

Senüñ zülfüñ hāyālin bişürmek (11) hāmlar işi degüldür

Ki zār-ı silsile reften ṭarīğ-i ' ayyārīst

Ki zincîr (12) altında gitmek ‘ayyârlık yoludur murâd budur ki ğayb-ı hüviyyet fikrin itmek (13) puhte ve kâmiller hâlidür ve silsile-i tarîkat altındda mürür-ı rind ü (14) ‘âkil olanlar tarîkidür

Beyt

--+--/-+--/-+--

‘Âkil oldur terk idüp fânî (15) yolun

Râh-ı bâkî bula ve sâlik ola

Ve ‘amelu’llâh olup ğayr (16) olmaya

Beyt

+---/+---/+---/+---

‘İbâdet keşr-i bî-ecr ü şevâbest ân ticâret dân (17)

Ber-i ‘ârif ne rencest ân ki hest ân ‘ayn-ı husrâneş

(5) Laṭifeist (18) nihânî ki ‘ışk ez-ü hîzed

Nihânî mu’ahhar-ı mübtedâ ve *laṭifeist* muḳaddem-i (19) haberdür ya‘nî *bir gizlî hâlet-i lâṭife vardur ki ‘ışk u muḥabbet andan* (20) *ḳalkar* ya‘nî peydâ olur

Ki nâm-ı ân ne leb-i la‘l u ḥaṭṭ-ı jengârist

(21) *Ki anuñ adı leb-i la‘l ve ḥaṭṭ-ı jengâr degüldür* murâd budur ki ‘ışk-ı İlâhî şürete [M82a] (1) degüldür ki hiss-i ṭâhir ile ihsâs oluna belki emr-i rûḥâniyedür ki kuvvet-i rûḥâniyye (2) ile idrâk olunur [şâ‘irler ḥaṭṭ-ı maḥbûba ṭarâvetden ötüri ḥaṭṭ-ı sebz dirler ve jengâr daḥi sebze ḳarîb olduğıçün jengârî daḥi dirler bâkî tafşil *Baḥru’l-Ma‘ârif* nâm kitâbımızda mezkûrdur]

Beyt

++--/++--/++--/++

Mâ ne âşüfte-i naḳşîm ki der-âb u kilist (3)

Nazar-ı pâk ne-bâşed ne-girân ber-ḥaṭ u ḥâl

(6) Ḳalenderân-ı ḥaḳîḳat be-nîm cev ne-ḥarend

(4) *Ḥaḳîḳat ḳalenderleri yarım arpaya almazlar*

Ḳabâ-yı atlas-ı ân kes ki ez-hüner ‘ârist

(5) *Ol kimsenüñ atlas ḳaftanını ki hünerden ‘üryândur* murâd budur ki hüner ma‘rifetu’llâh (6) ile müteḥallî olmaḳdur libâs-ı fâḥire i‘tibâr yoḳdur

Ḳıṭ‘a

--+/+---/+---/+---

Güyem haberî (7) bâ-tu zi-dervîş-i tüvânger

Tâ renc ne-bâyed ki keşî ez-pey-i dünyâ

Ḳârûn be-tecemmül (8) betih-i arz fûrüşed

‘îsî zi-tecerrüd-zede ber-evc-i felek pâ

(7) Cemāl-i şahş (9) ne çeşmest ü nūy u ‘ārız u haṭ

Şahşuñ cemālî göz ü kııl u yüz ü (10) haṭ degüldür

Hezār nükte der-în kār u bār-ı dildārîst

Biñ nükte bu dildārlik (11) kār ve bārında vardur murād budur ki i‘tibār-ı hüsñ şürete degüldür hüsñ (12) siredür lācerem şüretten münezzeḥ olup maḥz-ı luṭf olan (13) ḥazrete rabṭ-ı ḳalb itmek gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Hest dildār be-mā nāzır u (13) ḥāzır heme cā

Her ki dil mīne-dihed ḥāṭır-ı ü ‘āṭır nīst

(8) Be-āstān-ı tu (14) müşkil tevān resīd ārī

Senüñ eşigüñe erişmek müşkildür belī

‘Urūc (15) ber-felek-i serverī be-düşvārîst

Serverlik felekine çıkmak güçlük iledür (16) murād taḳarrüb-i ḥazret-i Haḳ ḥāşıl kılmak āsānlik ile olmaz dimekdür (17)

Beyt

++- / +++ / +-+ / ++-

Kücā be-dāmen-i vaşl-ı tu dest-i men be-resed

Ki pāye-i tu bülendest ü (18) dest-i men kütāh

(9) Seḥer kirişme-i vaşleş be-ḥāb mī-dīdem

Şabāḥ zamānında (19) anuñ vaşlı naẓarın düşde görürem [kirişme nāz ile ve göz ucu ile bakmağa dirler]

Zihī merātib-i ḥābī ki bih zi-bī-dārîst

(20) *Āferīn bir uyku mertebelerine ki uyanıklıktan yegdür murād rüyā-yı şādıḳa [M82b] (1) ulı idügin beyāndur*

Beyt

-+ - / -+ - / -+ -

Ger tu şöḥbet dāri bā-dilber be-ḥāb

Ḥāb (2) ḥoş bāşed türā her şeb be-ḥoşb

(10) Cefā-yı düst begāyet resīd ü mī-tersem

(3) *Dost cefāsı gāyete irişdi ve ḳorḳarın*

Ki intihā-yı cefā ibtidā-yı bī-zārîst

(4) *Ki cefānuñ nihāyeti bī-zārıgıuñ ibtidāsıdır* murād *cefādan* kabz u i' rāz-ı (5) *Hağdur ol 'alā-vechu'l-kemāl olmağ ğonc u delāl degül belki 'alāmet-i* (6) i' rāz-ı küllidür *el-'iyāzu bi'llāh te'alā*⁸⁰⁸

(11) **Dileş be-nāle meyāzār u hatm kun (7) Hāfiz**

Göñlini nāle ile incitme ve hatm eyle Hāfiz

Ki restgāri-i (8) cāvīd der-kem āzārīst

Ki ebedī halāş az incitmektedir murād *hazret-i* (9) *Hağkı taleb-i dünyā için nāle idüp incitmekden nehydür ki sa'ādet-i* (10) *ebedī kanā' atdedür*

Kıf'a

Āzürden-i Hağest be-dān in ki ez-ū (11)

Dünyā talebī ne 'uqbī vü ne hāl

Ān bih ki ez-ū ne-cūyi haber-i zāteş (12)

Tā dünyā vü 'uqbī be-tu āyed be-kemāl

VELEHU EYŶAN [G.59]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1)' **Ayb-ı rindān me-kun ey zāhid-i (13) pākīze-sirişt**

Rindleri 'ayblama ey tabi'ati pāk zāhid [*pākīze-sirişt* vaşf-ı terkībīdür ve şıfat-ı zāhiddür]

Ki günāh-ı digerī (14) ber-tu ne-h'āhed nevişt

[*Nevişt* şığa-ı māzīdür bunda ma'nāsı maşdardur] [*zāhiren* bu ma'nā tahte'l-lafz ma'nāsınuñ hilāfı görünür ammā isti'māl ü iştilāhı böyledür 'ayblamayasuz] *Ki ğayruñ günāhın senüñ üzerüñe yazsalar* (15) *gerekdür* murād bundan ğayruñ 'aybına nazardan nehydür ki *tübā limen şegālehu* (16) *'aybuhu 'an-'uyūbi*⁸⁰⁹ ğayra ve kendü 'aybını işlāha terğibdür (17) ki kişiyeye 'azāb ve hāzer kendü günāhından ider zīrā *ve lā teziru vāziretün* (18) *vizre uhrā*⁸¹⁰ hasebince ğayruñ günāhı aña zarar itmez anuñçün dir (19)

(2) **Men eger nīkem ü ger bed yü be-rev hod-rā bāş**

Ben eger iyüyin ve eger yaramazın (20) *sen yürü kendüñ için ol ya'nī* kendü tedbiründe ol (21)

Her kesī ān direved 'ākıbet-i kār ki kişt

Her kimse anı biçer āhir [M83a] (1) *kār ki ekdi*

⁸⁰⁸ Allāh'a sığınırım, Allāh'a sığınırız manâsında kullanılan bir tabirdir.

⁸⁰⁹ طوبى لمن شغلته عينه عن غيوب Ne mutlu o kimseye ki, kendi kusuru onu başkalarının kusurlarıyla uğraşmaktan alıkoyar. (Hadîs) Kaynak Kitap: Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 583.

⁸¹⁰ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir. (Kur'an, En'am 6/164)

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ançünin guftest pîr-i ma' nevî

Ey birâder her çi (2) kârî ber-revî

Murâd bundan nehy-i münkirden nehy degüldür zîrâ nehy-i münkiri (3) terk kendünüñ günâhıdır belki murâd budur ki nehy-i münkir iden şöyle gerekdür ki (4) tevbe ve inâbete terğîb ide ammâ rahmet erhame'r-râhiminden (5) nevmîd itmek vech üzre söylemeye anuñün dir

(3) Nâ-ümîdem me-kun (6) ez-sâbıka-ı luğf-ı ezel

Beni me'yûs eyleme luğf-ı ezelüñ rahmet-i (7) sâbıkasından ki haberde vârid olmışdur ki Hâk te'âlâ ezelde 'arş (8) üzre kalem-i kudret ile yazmış *anî inna'llâhe sebeğat rahmeti gâzabî*⁸¹¹ (9)

Tu pes-i perde çi dâni ki hûbest ü ki zîst

Sen perde ardında (10) ne bilürsin kim gözledür kim çirkindür

Beyt

++--/+--/+--

Gerçi cürm-i men (11) ez-'aded bişest

Sebeğat rahmeteş ez-ân pişest (12)

(4) Heme kes tâlib-i yârend çi hüşyâr u çi mest

Dükeli kimse yâra tâliblerdür (13) ne ayık ne mest

Heme câ hâne-i 'ışkeş çi mescid çi kiniş

(14) *Dükeli bir 'ışk uydurur ne mescid ne kilisâ* murâd budur ki i' tibâr (15) mekâna degül ol mekânda olan 'ibâdetedür

Beyt

--+/-+--/+--/+--

Bir hâşşa[dur] bu ümmete (16) budur ki dâ'imâ

Her yerde kim namâz kıllalar ola revâ

(5) Ne men ez-ğalvet-i tağvâ (17) be-der-üftâdem u bes

Ben tağvâ ħalvetinden taşra düşmedim ancağ (18)

Pederem nîz behişt-i ebed ez-dest behişt

Babam daği cennet ebedî (19) elden kodı ya'nî Ādem 'aleyhi's-selâm 'ışyân sebebi ile cennetden (20) çıkdı ki dimişlerdür evvelü'n-nâs evvelü'n-nâs [iki yerde *behişt* lafzı kesr-i bâ ve hâ iledür evvelkisi cennet ma'nâsınadır ikincisi mâzîdür heşten lafzından]

⁸¹¹ *أنى إنَّ الله سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي* Şüphe yok ki ben Allah'im ve rahmetim gazabımdan ileri geçmiştir. (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 7422.

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Gerçi (21) ‘ışyān kerd Ādem ba‘ d ez-ān ū tu be-kerd

Nā-ḥalef bāsed kesī gū [M83b] (1) ḥūy bā-yārā güzāşt

(6) Ser-i teslīm-i men ū hişt-i der-i meygedehā

Benüm teslīmim başı (2) *meyḥāneler ḳapusu gezici* ya‘nī ser-i teslīmī ol ḳapuya ḳomışam murād (3) *meyḥānelerden* ‘ibādet-ḥānelerdür lācerem gerekdür ki mürīd ser-i teslīm ve (4) irādeti ol ḳapuya ḳoya pes ma‘ nā murād budur

Müdde‘ī ger ne-kuned fehm-ı (5) sūḥan gū ser ū hişt

Müdde‘ī eger sözi fehm itmez ise di baş u (6) *kerpiç* murād bunda müdde‘iden düşmendür eger bizüm remz ile olan (7) sözümüz añlamaz ise di başuḥa kerpiç ve taş

Şi‘r

Lā yubşiru‘l-muḥibbu el-‘aybe küllehu⁸¹² (8)

Lā-ba‘ dehu in kāne minke rāḳiyen

Lā-kinnehu yere‘l-faḳle ‘aybeke

‘Aynu‘l-aduvvi (9) in kāne ḳaḳiyen

(7) Bāğ-ı Firdevs laṭifest ū līkin zinhār

Ve gāfil (10) olma

Tā ḡanīmet şumurī sāye-i bī-dolab-ı geşt

Ḡanīmet şayasın (11) *söğüd gölgesin ve ekin kenārın* murād budur ki ḥāliyā ‘āfiyetde olmaḳ (12) ni‘met-i ‘ibādetde olup söğüd gölgesinde ve ekin kenārında olmaḳ (13) ḡanīmet-i ‘azīmedür ve fażīlet-i ‘azāmīye vuşūle vesīledür

Ḳıṭ‘a (14)

--+/+---+/+---+/+---

Gencīst der-īn ḥāk ki der kevn ne-genced

Ān genc ū ḥarāb ez-pey-i īn genc-i (15) bahānest

Fi‘l-cümle her ān kes ki der-īn ḥāne rehī yāft

Sulṭān-ı zemīnest (16) vü Süleymān-ı zamānest

(8) Ber-‘amel tekye me-kun z‘ān ki der-ān rüz-ı ezel

‘Amele (17) ṭayanma zīrā ol ezel ḡüninde

Tu çı dānī ḳalem-i şun‘ be-nāmet çı nüvişt

(18) *Sen ne bilürsin ḳalem-i şun‘ı senüñ aduñā ne yazdı* Resūlullāh ‘aleyhi‘s-selām buyurmuşdur (19) [bu ḥadıṣ rivāyetinde ‘ibārāt muḥtelifedür] *inne eḥadeküm yücme‘u ḥalkūhu fī-baṭni ümmihi erba‘īne yevmen şümme yekünü ‘alaḳaten mişle*

⁸¹² “1) Eğer seven senden rāzı ise senin az veya çok hiçbir kusûrunu görmez. 2) Fakat kadı dahi olsa; düşmanın gözü senin faziletinde ayb görür.”

zelike (20) *şümme yekünü muzğaten mişle zelike şümme yursilu'l-lāhe ileyhi'l-meleke feyenfühu fihi'r-rūḥa* (21) ve *yu'meru bi-erba'in kelimātin yektübu rızkahu ve ecelehü ve 'amelehü ve şaḳıyyun ev sa'idün [M84a]* (1) *feva'l-lāhu inne eḥadeküm eve'r-recule leya'melu bi'ameli ehli'l-cenneti ḥattā mā yekünü beynehü* (2) ve *beynehā ḡayrı zirā'un ev zerā' feyesbiḳu 'aleyhi'l-kitābu feya'melu bi'ameli ehli'n-nāri* (3) *feyedḥuluhā ve inne'r-reculü leya'melu bi'ameli ehli'n-nāri ḥattā mā yekünü beynehü* (4) ve *beynehā ḡayrı zirā'un ev zerā' ayne feyesbiḳu 'aleyhi'l-kitābu feya'melu bi'ameli* (5) *ehli'l-cenneti feyedḥuluhā*⁸¹³ ve 'Abdullāh Enşār demiş *Her kes ki ez-āḫir tersend* (6) 'Abdullāh ez-evvel

Beyt

Şāyed ki zi-didehā bi-rānī Ceyhūn

Tā 'ākıbet-i (7) kār-ı tu çün bāşed çün

(9) Ḥāfızā rüz-ı ecel ger be-kef āri cāmī

[Bu beyt delil-i vāzıhdur ki Ḥāce Ḥāfızūn murādı *şarāb*dan *şarāb-ı zāhir* degüldür] *ey Ḥafız* (8) *ecel güninde eger ayaya götürürseñ bir kadeḥ*

Yekser ez-küy-ı ḥarābāt (9) berendet be-behişt

Bir kezden ve bir uğurdan ḥarābāt maḥallesinden (10) *iletürler seni cennette* murād rüz-ı ecelde bir cāmdan āḫir vaḳtde (11) kelime-i şehādetdür ki ḥaberde vārid olmuştur *Men kāne āḫiru kelāmihī* (12) *lā ilāhe illa'llāhu feḳad daḫale'l-cennete*⁸¹⁴ ve murād küy-ı ḥarābātđan maḥalle-i (13) dünyādur her kim ki āḫir demde *lā ilāhe illa'llāhu Muḥammedün Resūlullāh*⁸¹⁵ (14) ile ḥatm ola bu ḥarābāt-ı cihāndan ravza-ı cināna varur (15)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Be-vaḳt-i āḫir-i 'ömrem Ḥudāyā

Müyesser kun ki bā-zikret (16) be-mirem

⁸¹³ *إِنَّ أَعْدَاءَكُمْ يَجْمَعُ خَلْفَهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ فِي أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْنَعَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ إِلَيْهِ الْمَلَكَ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، وَيُؤَمَّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ يَكْتُبُ: رِزْقُهُ، وَأَجَلُهُ، وَعَمَلُهُ، وَسَقِيُّ أَوْ سَعِيدٌ، فَوَاللَّهِ إِنْ أَعْدَاءَكُمْ أَوْ الرَّجُلُ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذِرَاعٍ، أَوْ دِرَاعٍ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذِرَاعٍ، أَوْ دِرَاعٍ عَيْنِ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا* Sizden birinizin ana karnında yaratılma ve meydana gelme işi kırk günde tamamlanıyor. Sonra bu kadar zamanda alaka (pıhtılaşmış kan) hâline geliyor. Sonra bir o kadar zamanda mudḡa (bir parça et) hâline geliyor ve sonra Allah o parçaya bir melek gönderiyor ve melek ona ruh üflüyor ve o meleḡe dört şeyi yazması emredilir. Rızkını, ecelini, amelini, mutlu mu mutsuz mu? Olacaḡını yazar. Kendisinden başka ilah olmayan Allāh'a yemin ederim ki sizden biriniz cennetlik kimsenin yaptığını yapacak, kendisiyle cennet arasındaki bir arşınlık mesafe kalınca mutsuzluk yazgısı galip gelerek cehennemlik kişilerin yapacağı işlerle defteri son bulacak ve dolayısıyla cehenneme girecektir. Ve yine sizden birinize cehennemliklerin işledikleri işleri işleyecek ve tam o anda kendisiyle cehennem arasında sadece bir arşınlık mesafe kalınca mutluluk yazgısı galip gelerek cennetliklerin yaptığı işleri işleyip amel defteri kapatılacak ve cennete girecektir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 399-400. Hadis No: 2137.

⁸¹⁴ *Kimin son sözü Lā ilāhe illallāh olursa, cennete girmeye hak kazanır.* (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebū Dāvud Tercemesi**, c. 2, Hadis No: 3116, s. 603.

⁸¹⁵ *Kelime-i Tevhid, Allāh'tan başka ilāh yoktur, Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.*

(10) Ki nihādet heme ĩnest zihī nĭk nihād

Eger būnyād (17) bunuñ dükeli bu ise zihī iyü būnyād

Ver siriřt heme ĩnest (18) zihī hūb siriřt

Ve eger řabī^c atüñ ve yoğrulmañ dükeli bu ise (19) zihī hūb řabī^c at ve terkĭb

Ķıř^c a

+++/-+--/++-

Her ki-rā řūreteř buved (20) maħbūb

Sĭreteř hem ez-ān buved ħořter

Sūħan u řoħbeteř (21) ġanĭmet dān

Ki neyābĭ kesĭ ez-ān bihter [M84b] (1)

VELEHU EYĶAN [G.60]

[Mefā^c ilün Fe^c ilātün Mefā^c ilün Fe^c ilün]

(1) Künün ki mĭ-demed ez-büstān nesĭm-i behişt

şimdi ki eser bostāndan (2) cennet yili

Men u řarāb-1 ferāħ-baħř u yār-1 hūr siriřt

Ben daħi ferāħ bağıřlayıcı (3) řarāb daħi hūr řabī^c atlü yār murād budur ki bahār olup fenżur (4) ilā-āřārĭ raħmeti 'llāhi keyfe yuħyi 'l-erđa ba^c de mevtiħā⁸¹⁶ ħasebince āřār-1 raħmet (5) zühūr idüp büstān-1 cennet yili esicek ben řarāb-1^c ışķ-1 İlāhĭ (6) ki ġam-1 dūnyāyĭ ferāmūř itdürüp sūrūr virür ve hūr řabī^c atli yār (7) ya^c nĭ eyyühe 'ř-řābu 't-tārikü řehvetehu li-eclĭ ente 'indĭ bimenziletu (8) melā 'ileti⁸¹⁷ mücebince bunuñ gibi yār ile řarĭn olurun

Beyt (9)

--+/-+--/+--+/-+-

Ķün küşe-i ferāğat ola ve bahār ola

' Ārif odur ki ehl-i ' ibādet(10)le yār ola

(2) Gedā çerā nezened lāf-1 salşanat imrüz

Gedā niĶün salşanat (11) lāfin urmaz bugün

Ki ħayme sāye-i ebrest ü bezmgeħ leb-i kişt

Ki şadır (12) bulut ġölgesidür ve řoħbet yeri ekin kenārıdır murād budur ki bir faķĭr ki (13) řaħrā-yĭ ferāğatde ve mekān-1^c uzletde řā^c at u ' ibādetde ola (14) pādřāhlĭķ lafin ursa lāyıkđur [bezmgeħ lafzĭ bezmgāħ lafzından ma^c zürdur]

⁸¹⁶ فَاَنْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! şüpheşiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir. (Kur'an Rum 30/50).

⁸¹⁷ أَيُّهَا الشَّابُّ النَّارُكَ شَهْوَتُهُ لِأَجْلِي أَنْتَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ مَلَائِكَتِي Ey benim rızam için şehvetini terkeden genç! Senin benim yanındaki değeriñ meleklerimin konumundadır. (Hadĭs) ez-Zühd ve'r-Rekāik, İbn-i Mübārek, No: 345-346.

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Dervîş-râ ki mülk-i (15) şanâ' at müselleme

Dervîş nâmdâred ü sultân-ı 'âlemest

(3) Çemen (16) hikâyet-i Ürdibehişt mi-güyed

Çemen orta bahâr ayı hikâyetin eyler (17) ya' nî lisân-ı hâl ile anuñ kudûmun söyler

Ne 'ârifest ki nisye (18) har'd ü naqd behişt

'Ârif degüldür ol kimse ki veresiye aldı (19) ve naqdi kodı murâd budur ki bahâr ve şafâ-yı hâtır zamânı olcağ (20) kesb-i mâl ve taḥşîl-i câh idüp ba' de huşûra irmek istemeyüp (21) bu zamânı ve bu hâli 'ayn-ı mâl bilüp 'ibâdet behiştine girmege sa'y [M85a] (1) itmek gerek

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Mâ ravza ne-h'âhîm vü her câ ki be-mâyî

Ger taraf-ı (2) çemen hest be-mâ naqd behişt

(4) Vefâ me-cüy zi-düşmen ki pertevî ne-dihed

(3) Vefâ isteme düşmenden ki bir hayâ virmez

Ki şem'-i şavme'e efrûzî ez-çerâğ-ı (4) kinişt

Ki şavme'e efrûzluğ şem'i kilisâ çerâğından murâd budur ki (5) nefis ki a'dâ 'aduvveke nefsi'ke'l-letî beyne cenbeyke⁸¹⁸ ḥasebince düşmen (6) qavîdür andan vefâ umma ki kilisâ çerâğı meşâbesindedür (7) andan ḥânqâh ziyâsı ḥâşıl olmaz

Beyt

+---/+---/+---

Qarîn-i nefis-i mekkârest (8) İblis

Nigeh dâred Hudâ ez-şer-i her dü

(5) Be-mey 'imâret-i dil kun ki in (9) cihân-ı harâb

Şarâb ile gönli ma'mûr eyle eyle ki bu harâb cihân (10)

Ber-ân serest ki ez-hâk-ı mâ be-sâzed hişt

[Ser bir nice ma'nâya gelür nitekim yukarıda beyân olunmuşdur bunda sevdâ ma'nâsı münâsibdür] Ol sevdâ üzredür (11) ki bizüm toprağımızdan kerpiç düze murâd budur ki heleke'l-musavvifüne⁸¹⁹ [ya' nî te'ḥîr idiciler ya' nî tevbe ve tã'ati ta'cîl itmeyenler] (12) muḳteżâsınca 'accilu bi's-şalâti kable'l-fevti ve 'accilu bi't-

⁸¹⁸ أَعْدَىٰ عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefisindir. (Hadîs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü'l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadîs No: 354.

⁸¹⁹ هَلَكَ الْمُسَوِّفُونَ Erteleyenler helâk oldu. (Hadîs) Kaynak Kitap: Tenbîhü'l-Gâfilîn, Semerkandî, Hadîs No: 66.

*tevbeti kable'l-mevt*⁸²⁰ (13) mefhūminca tizcek tevbe ve itā'at ve 'ışk-ı İllāhī ve 'ibādet (14) ile qalbi haşā'il-i zemīmeden taḥhīr idüp haşā'il-i ḥasene (15) ile ma' mūr kıluq *yevme lā yenfe' u mālun ve lā benūne illā men ete'llāhe bi qalbin* (16) *selīm*⁸²¹ mücebince selāmet ḥāşıl idesin

(6) Me-kun be-nāme-siyāhī (17) ḥaḳāret-i men-i mest

Nāme siyāhlık ile ben mesti ḥaḳāret ve (18) melāmet itme

Ki āgehest ki taḳdīr ber-sereş çı nüvişt

Kim vāḳıfdu (19) *ki taḳdīr anuñ başına ne yazdı* murād bundan gāzel-i sābıḳda olan (20) sekizinci beytde beyān olunandır ki ḥadīs-i şerīf zıkrı (21) ile şerḥ olumuş idi

(7) Ḳadem dirīğ me-dār ez-cenāze-i Ḥāfız

[M85b] (1) *Ḳademi dirīğ dutma Ḥāfız cenāzesinden*

Eger çı ğarḳ-ı günāhest mī-reved (2) behişt

Egerçi günāha ğarḳdur cennete gider murād bundan *ene 'inde* (3) *zanni 'abdi bi*⁸²² mücebince kendü için rahmet ve cennet ricā idüp (4) tefe'üldür [ḥadīs-i ḳudsīdür ma'nāsı budur ki ben ḥalḳımuñ baña zannı ḳatındayın ya'nī baña kendü için nice zan iderse öyleyin]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Neyāyed ez-men-i ālūde ṭā' atī ḥāliş

Velī be-raḥmet ü fazlet (5) ümīdvārī hest

Ḥikāyet

Şöyle rivāyet olunur ki Ḥāce Ḥāfız (6) vefāt itdüğü gün ba'zı 'azīzler namāzına ḥāzır olmaḳ 'azīmetin idüp (7) bir ğalīz kimse gitmekden imtinā' idüp meger ol maḥzarda (8) Dīvān-ı Ḥāfız ḥāzır imiş ol kimseye gel dīvānından tefe'ül ḳıl dimişler (9) ol daḫi daḫi dīvānı açıcaḳ beyt-i mezbūr gelmiş (10)

VELEHU EYŻAN [G.61]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Bi-rev ey zāhid ü da' vet me-kunem sūy-ı behişt

Yürü ey zāhid beni da' vet (11) *itme cennet cānibine*

Ki Ḥudā der-ezel ez-ehl-i behişt em be-sirişt

Ki (12) *ḥazret-i Ḥaḳ ezelde beni ehl-i behişt den yogurmadı* murād budur ki *ed-dünyā* (13) *ḥarāmun 'alā-ehli'l-āḫireti ve'l-āḫiretu ḥarāmun 'alā-ehli'd-dünyā ve kilā hümā*

⁸²⁰ وَعَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفُوتِ ، وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ Vakti çıkmadan namāza acele ediniz, ölmeden önce de tevbe için acele ediniz. (Hadīs) Mevzūatü's-Sagānī, No: 16.

⁸²¹ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ O gün, ne mal fayda verir ne de evlāt. Ancak Allah'a kalb-i selīm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur). (Kur'ân, Şu'arâ 6/88, 89).

⁸²² أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عِبْدِي بِي Ben kulumun zannı üzeriyim. (Hadīs) Kaynak Kitap: Sahih-i Buhâri, Hadis No: 7505.

ḥarāmāni (14) ‘*alā-ehli’llāhi*⁸²³ ḥasebince ben Ḥaḳ te‘alā kendüye ‘aşıḳ olanlardan kıldı (15) ṭālib-i behişt kılmadı lâcerem baña cennet gerekmez dîdār gerek

Beyt (16)

+++ / +-+ / +-+

Rüy-ı tu bā-yedem ne bāğ-ı behişt

Çi kunem büstān-ı dîrîne

(2) Yek cevāz ḥırmen-i (17) hestî ne-tüväned ber-dāşt

Bir arpa varlık ḥarmanından kaldıramaz (18)

Her ki der-rāh-ı fenā der-reh-i Ḥaḳ dān ne-geşt

Her kim ki fenā yolunda ṭarîḳ-i (19) Ḥaḳda dāne ekmedi

(3) Tu vü tesbîḥ ü muşallā vü reh-i zühd ü vera‘

Sen ve tesbîḥ (20) ve seccāde ve zühd ve perhîz-kārılık yolu

Men ü meyḥāne vü bes yār u reh-i (21) deyr u künişt

Men u meyḥāne vü ancak yār ve kilisā-yı Naşārî ve kilisā-yı [M86a] (1) Yahūd yolu murād budur ki baña ‘ışḳ maḥalli ve yār ṭalebi ve melāmiyye ṭarîḳi gerek (2) ki ṭarîḳ-i iḥlāş sırr-ı ḥāldür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Zühd der-şavme‘ e verziden-i (3) men rindî nîst

Rindi ānest ki der-meygede zāhîd bāšem

(4) Men‘ em (4) ez-mey me-kun ey şūfi-i şāfi ki ḥakîm

Beni şarābdan men‘ eyleme ey şūfi-i (5) şāfi ki Ḥudā-yı ḥakîm

Der-ezel ṭynet-i mā-rā be-mey-i nāb sirişt

Ezelde (6) bizüm ḥamırımuzı şarāb-ı şāfi ile yogurdı murād budur ki beni (7) ‘ışḳ ve şūrişden men‘ eyleme ey şūfi-i sâde ve ‘ışḳdan ḥālî (8) ki ḥazret-i Ḥaḳ bizüm cibilletimizde ‘ışḳ u şūr ḳomışdur

Beyt (9)

+++ / +++ / +++ / +-+

Henüz mülk-i vücūd ez-şeb-i ‘irem tāli‘

Ne-geşte bûd ki bûdem çü şubḥ-ı (10) hem-dem-i ‘ışḳ

(5) Şūfi-i şāf behiştî ne-buved her ki çü men

Ehl-i cennet (11) şūfi-i şāfi olmaz her kim ki benüm gibi

⁸²³ الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الْآخِرَةِ ، وَالْآخِرَةُ حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا ، وَ كِلَاهُمَا حَرَامَانِ عَلَى أَهْلِ اللَّهِ هَامِدٌ
haramdır, dünya ehline de âhîret haramdır. Allâh’ı isteyenlere hepsi haramdır. (Hadîs) İsmâîl b. Muhammed, Aclûnî, **Keşfu’l-Hafâ ve Müzîlu’l-İlbâs amme’ştehera mine’l-Ehâdîsi alâ Elsineti’n-Nâs**, Dârul’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrût 1162, c. I, s. 465, Hadîs no: 1314.

Hırka der-meygedehā der-girev-i bāde ne-hişt

(12) *Hırka meyhānelerde şarāb rehinde komadı* murād budur ki şūfi-i (13) şāfi ehl-i behişt olmaz ‘ışık-ı İllāhī için libās-ı riyāyī (14) terk itmeyen

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-mestān u nazarbāzān nazār hā dāred ān çeşmān (15)

Meger dīvāne-i zāhid ki cūyī ‘aql u hüşyārī

(6) Rāhat ez-‘ıyş-ı behişt ü (16) leb-i hūreş ne-buved

‘*Iyş-ı behişt ve leb-i hūrdan rāhatı olmaz* (17)

Her ki ü dāmen-i dildār-ı hod ez-dest bihişt

Her kim ki ol kendü (18) *dildārı etegin elden kodı* murād budur ki her kim ki zeyl-
Haḳḳa teşebbüs (19) itmeye murāda vāşıl olmaz

Beyt

--+-/-++-/-++-/-++-

Ey şāh-ı ‘ālem çün buved her cüz [ki] (20) bā-fermān-ı tu

Z’ān rü hemī güyem tü-rā dest-i men ü dāmān-ı tü

(7) Hāfızā (21) luḳf-ı Haḳ er bā-tu ‘ināyet dāred

Ey Hāfız eger Haḳḳuñ luḳfi saña ‘ināyet [M86b] (1) *duta* [ya‘ nī eger luḳf Haḳḳuñ saña ‘ināyeti var ise]

Bāş fāriğ zi-ğam-ı düzaḳ u ĩmen zi-behişt

Fāriğ ol cehennem (2) *ğamından ve emīn ol cennetden* murād budur ki *men nūkişe fi hisābe* (3) *feḳad ‘uzzibe*⁸²⁴ ḥasebince her kimüñ ki ḥesābında diḳḳat oluna ḥaḩā ve noḳşānı (4) zāhir olup mu‘azzeb olur lācerem raḩmet ve rāḩat bulan müsāmaha (5) ve ‘ināyet-i Haḳ ile bulur

Beyt

+ --/-+--/-+--

Çün zi-reh-i luḳf ‘ināyet kuned (6)

Cümle mühimmāt kifāyet kuned

VELEHU EYŻAN [G.62]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Ey nesīm-i seḩer ārāmgeh-i yār kücāst

(7) *Ey seḩer yili yārüñ qarārgāhı kandedür*

Menzil-i ān meh-i ‘aşıḳ-kuş-i ‘ayyār (8) kücāst

⁸²⁴ مِنْ نُوقِشَ فِي حِسَابِ فَقْدِ عُدْبٍ Ahirette kimin hesabı münakaşa edilirse, azaba maruz kalacak demektir! (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebū Dāvud Tercemesi*, c. 2, s. 594, Hadīs No: 3093.

‘*Āşık-kuş* vaşf-ı terkibîdür ve şıfat-ı *mehdür* ‘*ayyār* çabük (9) ve pāk ma‘nāsınadır ve şıfat ba‘d şıfatdur ma‘nā-yı mışrā‘ (10) budur ki *ol ‘āşık öldürücü ‘aziz ayuñ menzili kandedür* murād (11) *nesim-i seherden feyz-i seherîdür* ve *yârdan ve mehden* murād maḥbûb-ı ḥaḳîkîdür (12) egerçi mekân u menzilden münezzehdür ammâ bulunacak maḥall vardır Nitekim Mûsâ (13) ‘aleyhi’s-selâm dimiş *eyne ecüdiğe yâ Rabbi* ḥitâb-ı ‘izzet irmiş *Ene* (14) ‘*inde’l-münkesireti kulûbuhüm ve’l-münderiseti kubûruhüm*⁸²⁵

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Derîlerde (15) yerüm göñli şınıklar

Ulularda yerüm kabri yıkıklar

(2) Şeb-i tārest ü (16) reh-i vâdi-i İmen der-piş

Ķarañu gice vâdi-i İmen yolu öñde

Āteş-ı Tūr (17) kücâ mev‘id-i didâr kücâst

Tūr âteşi kande didâr va‘desi yeri (18) *kandedür* Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm ḥâtûnı ile Şu‘ayb peygamber ‘aleyhi’s-selâm (19) diyârından şıla-ı raḥm için giderken *ķarañu gice* içinde ḥâtûnuñ bõrisi (20) dutup nâra ihtiyâc olup Tūr tarafından nūr-ı İlâhî zühür idüp (21) Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm anı nâr şanup ehline bunda duruñ diyüp ol cānibe [M87a] (1) müteveccih olup anda gelicek kelâm-ı Rabbi işitdi nitekim Ḥaḳ te‘âlâ (2) ḥikâyet ider *felemmâ etehâ nûdiye yâ Mûsâ innî ene rabbüke f’ahla‘ na‘leyke* (3) *inneke bi’l-vâdi’l-muḳaddesi tuven*⁸²⁶ lâcerem sâlike nisbet bu dünyâ bir *ķarañu gicedür* (4) vâdi-i İmen ki ‘âlem-i âḫiretdür öñdedür ve leme‘ân-ı envâr-ı âlehiyye ve feyezân-ı (5) Rabbu’l-‘âlemîn ol cānibde zâhir olup sâlik-i zâhib olur (6) ammâ maḳşud aşl-ı didârdur

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + ---

‘*Āşık ârâmed be-güyeş dîni vü ‘uḳbâ* (7) ne-ḥ‘âst

Cānib-i Tūr âmeden maḳşud-ı Mûsâ dîgerest

(3) Her ki âmed (8) be-cihân naḳş-ı ḥarâbî dâred

Her kim ki geldi cihâna ḥarâblıḳ naḳşın dutar (9) ya‘nî âḫir ḥarâb olur

Der-ḥarâbât me-pursid⁸²⁷ hüşyâr kücâst

Meyḥânede (10) *şormañ ki ayıḳ kandedür* belki hep mestdür lâcerem dâr-ı fenâda olanlar (11) cümle fânî olsa gerekdür

Beyt

⁸²⁵ أَنَا عِنْدَ الْمُنْكَسِرَةِ قُلُوبُهُمْ وَ الْمُنْدَرَسَةِ قُبُورُهُمْ (قال) ابن اجدك يا ربى (Hz. Mûsâ) Yâ Rabbi! Ben seni nerede bulabilirim? (Allah teâlâ) Ben, kalpleri kırılmışların ve kabirleri belirsiz olanların yanındayım. (Hadis-i Kudsi)

⁸²⁶ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَى (12) إِيَّيْنَا أَنَا رَبُّكَ فَاحْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى (11) Oraya vardığında kendisine (tarafımızdan): Ey Musa! diye seslenildi: Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın! (Kur‘ân, Tâhâ 20/11-12).

⁸²⁷ Beyitte yer alan me-pursid ifâdesi derkenârda ne-pursid /sormazlar şeklindedir.

++---/++---/++---/++-

Her ki āmed be-cihān ehl-i fenā ḥ'āhed būd (12)

Ān ki pāyende vü bāk'ist Ḥudā ḥ'āhed būd

Ve 'aceb budur ki ehl-i cihān cālisun (13) fi's-sefīnetihi⁸²⁸ gibi otururken gider

Beyt

+-+--/+-+--/+-+

Dütā bi-nişeste der-deyr-i (14) fānī

Nişeste mī-revī vü mī-nedānī

(4) Ān kesest ehl-i işāret (15) ki beşāret dāned

Ān kesest muḳaddem-i ḥāberdür ehl-i 'işāret mu'ahḥar-ı (16) mübtedādur ve bu cümle mübtedādur beşāret dāned ḥāberīdür ya'nī ehl-i işāret (17) ol kimsedür ki beşāret bilür

Nüktehā hest besī maḥrem-i esrār kücāst

(18) Nükteler vardur çok maḥrem esrār ḳānedür

Beyt

+---/ +---/ +--

Dili der-yābed esrār-ı ma'ānī (19)

Ki rüşen şud be-nūr-ı cāvidānī

Ol esrārdan biri budur ki nefis faḳrden (20) ḳaçar bā-vücūd ki faḳr sebuk-bār olmaḳdur ve ḥesāb-ı yesīr ve ecr-i keşīr (21) olmaḳ 'alāmetidür

Beyt

Ez-māye vü sūd-ı hemegī dest be-şūy [M87b] (1)

Sūd-ı tu hemīn bes ki tehī dest şūy

Ve biri budur ki evlād mevtinden (2) incinür bunu bilmez ki *innemā emvāluküm ve evlādüküm fitnetün*⁸²⁹ mücebince evlād fitnedür (3) pes mevt-i evlād noḳşān-ı fitnedür ve ehl-i cennet olmaḳ bā'ışidür ki (4) *men māte lehu şelāsetün şıḡāra ve cebet lehu'l-cennetu*⁸³⁰ aşḥāb dimişdür ve *ışnāni yā Resūlallāh*⁸³¹ Resūlullāh 'aleyhi's-selām dimiş ve *ışnāni*

Beyt (6)

--+/+---+/+---+/+--

⁸²⁸ Gemide oturur gibi.

⁸²⁹ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ Doḡrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır: Büyük mükāfat ise Allah'ın yanındadır. (Ḳur'ān, Enfal, 8/28).

⁸³⁰ مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَقَّى لَهُ ثَلَاثٌ لَمْ يَبْلُغُوا الْجَنَّةَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ مِنَ الْجَنَّةِ صَغَارٌ وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ Kimin küçük yaşta üç çocuḡu ölürse mutlaka cennete girecektir. (Hadīs) Bu hadīs Sahīh-i Buhārī'de şu şekildedir: "Henüz ergenlik çaḡına ulaşmadan üç çocuḡu ölen insanlardan hiçbir müslümân yoktur ki, illâ Allah müslümânı, bu çocuklara ihsan ettiḡi geniş rahmeti ile cennete girdirmiş olmasın" Sahīh-i Buhārī, Hadīs No: 1260.

⁸³¹ اثنان يا رسول الله İki de mi ya Resulallah? (Diḡer Arapça İbâreler).

Çün mevt-i veled oldur imiş bā^ç iş-i rahmet

Şabr eyle aña gerçi (7) gelür neufsüne zaḥmet

Ve biri budur ki ^çizzet ister zilletden (8) kaçır bunu bilmez ki ^çizzet-i āḫiret zillet-i nefs ile bulunur

Ḳıṭ^ç a (9)

+---/+---/+---/+--

Zi-ḫikmet biyāmūzimet nükte^çi

Ki der-her dü ^çālem şevī bī-niyāz

Libās-ı (10) ṭarīḳat çü der-ber kunī

Zi-zillet me-renc ü be-^çizzet menāz

Ve biri budur ki (11) mevtiden kaçır ḫayāt ister bunu bilmez ki ta^çb-ı dünyādan ḫalāş ve vuşül (12) ḫazret bunuñ sebebi ile olur ki mevt bāb-ı āḫiretdür

Beyt (13)

-+---/-+---/-+--

Çün ḫayāt-ı fāniyedür bu ḫayāt

Ölmeyince iremezsın bāḳiye (14)

(5) Her ser-i müy-ı merā bā-tu hezārān kārest

Benüm her bir ḳılum başınuñ senüñ (15) ile niçe biñ işi vardur

Mā kücāim ü melāmetger-i bī-kār kücāst

(16) *Biz ḳande yüz melāmet idici işsüz ḳandedür* murād *hezārāndan* (17) keşretdür ta^çyīn-i ^çaded degüldür lācerem ben kār-ı dünyāda olmayup (18) senüñ zıkr ü fikrüñde olup cemī^ç-i a^çzām ve eczām saña (19) müteveccih olup zākırlar ve şākırlerdür meşelā bir ḳılum mevcüd olduğı (20) ecilden lisān-ı ḫal ile bir şükrüñ ider ve cevher ya^çnī ḳā^çim-i (21) bi-zātıhi olduğı sebebden bir şükrüñ ider ve cism olduğı [M88a] (1) ecilden bir şükrüñ ider ve cism nāmı olduğı sebebden bir şükrüñ (2) ider ve maḫall-i ^çarz olduğı ecilden bir şükrüñ ider *ve ḳıs ^çalā-hezā⁸³²* (3) pes kār-ı āḫiretden battāl olup zıkr-i ḫazret-i Ḥudā itmeyüp (4) bunuñ gibi kār ve āşārdan ḡāfil olna ile bizüm ortamuzda (5) tefāvüt-i fāḫiş vardur

(6) ^çAḳl dīvāne şud ān silsile-i müşgīn gū

(6) *^çAḳl dīvāne oldı ol müşkīn zincīr ḳanı*

Dil zi-mā gūşe girift (7) ebrū-yı dildār kücāst

Göñül bizden köşe dutdı dildār (8) ḳaşı ḳandedür murād budur ki ^çaḳl ki dīvāne olup dünyā ^çāşıḳı (9) ola anı ḳayd-ı ḡayb-ı hüviyyete giriftār itmek gerek

Beyt (10)

+---/+---/+--

Çü dil dīvāne şud mī-bāyed ān zülf

⁸³² Gerisini sen düşün, gerisini sen kıyas et. Mehmet Kanar, **Farsça Sözlük**, s. 1069.

Ki cüz zincir-i ū-rā nīst (11) tedbīr

Ve gönül ki küşe ihtiyār ider yeridür ki küşe-i mihrāb (12) ihtiyār ide

(7) Bāde vü muṭrib u gül cümle müheyyāst velī

Ya‘ nī cümle (13) esbāb-ı şoḥbet ḥāzır dur ammā

‘Iyş bī-yār müheyyā ne-şevēd yār kücāst

(14) ‘*İşret yārsuz ḥāzır olmaz yār ḳandedür* murād budur ki her kimde ki esbāb-ı (15) ğınā ve imti‘ a-ı dūnyā olsa ammā ḳurb-ı Ḥaḳ ḥāşıl olmamış ise (16) ḥaẓẓ-ı āḥiret aña müyesser olmaz

(8) Ḥāfız ez-bād-ı ḥazān der-çemen-i dehr merenc

(17) *Ey Ḥāfız ḥazān yılından zamān çemeninde incinme*

Fikr-i ma‘ ḳül be-fermā gül-i bī-ḥār (18) kücāst

Fikr-i ma‘ ḳül buyurdugunuz gül ḳandedür murād budur ki (19) ḥazānsız bahār olmaz nitekim ḥārsız gül olmaz ve ḡamsız ādem olmaz

Beyt (20)

+++ / +++ / +++ / ++-

Cevr-i düşmen çi kuned k’ez-ne-keşed ṭālib-i dūst

Genc-i mār u gül ü ḥār u (21) ḡam u şādī be-hemend

VELEHU EYŻAN [G.63]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Ḥamī ki ebrū-yı şūḥ-ı tu der-kemān endāḥt

[M88b] (1) *Egriligi ki senüñ şūḥ ḳaşuñ yaya atdı ve bıraḳdı* ya‘ nī (2) yay çeker gibi egdi [*ḥam* lafzını cemī‘ -i erbāb-ı lügāt bir niçe ma‘ nāya isti‘ māl itmişlerdür büklüm ma‘ nāsına dimemişlerdür ba‘ zılar büklüm ma‘ nāsınadır dimiş ammā ḥaḳ budur ki büklüm egrinüñ envā‘ indandır öyleye ḥam büklüm ma‘ nāsına olmaḳ ‘ām-ı zıkr olunup ḥāş murād olmaḳ ḳabīlindendür lācerem ma‘ nā-yı mecāzīdür]

Be-ḳaşd-ı ḥün-ı men-i zār-ı nā-tüvān endāḥt

Ben za‘ ifüñ (3) *ḳanı ḳaşdına atdı ve bıraḳdı* murād ḳaşdan ve anuñ egri olmasından (4) sāliküñ derecesinden sükūṭı ve anuñ mücibidür lācerem sālik (5) çün derecesinden sāḳit ola mertebe-i helāke varur andan (6) kendü zilletin bilüp tedārik ḳılmaḳ gerek

Ḳıṭ‘ a

+++ / +++ / +++ / ++-

Kerem-nümüdi vü mā-rā be-dādi (7) cāh-ı bülend

Ḥaṭā be-dīdi meger z’ān maḳām-ı efgendī

Hemī kunem be-cenāb-ı tu (8) girye vü zārī

Be-ān maḳām-ı dige bār-ı bende-rā bendī

(2) Şarāb hürde vü (9) hūy kerde şudi be-çemen

Şarāb içmiş ve terlemeiş olduğun hâlde (10) çün gitdi çemene [şud bunda reft ma' nâsınadır]

Ki āb-1 rüy-1 tu āteş der-ergavān endāht

(11) Ki senün yüzün şuyı āteşi [ya' nî senün yüzün abdârlığı ve le'āfeti] erguvāna atdı ve bırağdı [erguvānuñ rengi kıızıllığı āteşe teşbih ider]

(3) Be-yek kirişme ki nergis (12) be-ħod-fürüşî kerd

Bir nāz nazarı ile ki nergis kendüyi şaticılık eyledi (13)

Firīb-i çeşm-i tu şad fitne der-cihān endāht

Senün gözün aldaması (14) yüz fitneyi cihāna atdı ve bırağdı [ya' nî nergisün hemān göz ucu ile ve nāz ile bir nazarı var bunun sebebi ile kendüyi şatar senün gözün ile anuñ ne münāsebeti var ki evvel cihān yüzüne fitne bırağmışdur]

(4) Zi-şerm-i ānki be-rüy-1 tu nisbeteş (15) kerdend

Anuñ hicābından ki senün yüzüne nisbet eylediler

Semen be-dest-i (16) şabā ħāk der-dehān endāht

Semen şabā eli ile toprağı ağza (17) atdı [semen aq çiçekdür gāh aq güle belki aq çiçeğe itlāk olunur]

(5) Benefşe turre-i meftül-i rā girih mî-zed

Benefşe örülmüş zülfe (18) düğüm urar idi ya' nî kendüyi tezyin ider idi

Şabā hikāyet-i (19) zülf-i tu der-miyān endāht

[Ol ğazelde ki evveli budur zülf āşüfte vü hūy-kerde vü ħandān-leb vü mest] *şabā senün zülfün hikāyetin ortaya (20) atdı ve bırağdı* ya' nî anuñ vaşfin eyledi bu dört beyitte teşbih-i (21) mürekkeb bi'l-mürekkeb vardır nitekim yukarıda tafşil olunmuşdur lācerem [M89a] (1) murād cenāb-ı ħuds şevĸ virmek ile ve sālîk emrinde cidd ü sa' y (2) itmek ile ħazā-yı feyze tevecüh-i ma' nevî itdüğün ve ol ħāletün (3) le'āfeti rengin ve la'if olana şevĸ virdüğün ve 'aynu'llāh-ı ħulübı (4) meftün ve musaħħar itdüğün ve her ħüsn-i ħasen aña nisbet-i şerm-sār (5) olduğün ve ğayb-ı hüviyyet cemî' müşkilâtdan eş' ab idüğün (6) beyāndur

(6) Men ez-vera' mey ü muṭrıb ne-didemî z'in piş

Ben perhîzkârlıktan (7) şarāb ve muṭrıb görmemiş idüm bundan evvel (8)

Hevā-yı muğbeçegānem der-în ü ān endāht

Muğbeçelerün muħabbeti (9) beni buña ve aña atdı ve bırağdı murād budur ki ben taşavvufdan (10) ictināb idüp şarāb-ı 'ışĸ-ı İllāhî nüş itmeyüp (11) pend-i vā' iz ve şeyĸi gūş itmeyüp bu 'ālemden ğāfil idüm (12) tāze tālîbler görüp anlaruñ şevĸi baña sirāyet idüp hem (13) vā' iz ve şeyĸ kelāmın istimā' hem şarāb-ı 'ışĸ ile semā' idüm (14)

(7) Künün be-āb-1 mey-i la'1 ħırĸa mî-şüyim

Şimdi la'1 şarāb şuyı (15) ile ħırĸa yuruz ya' nî 'ışĸ-ı İllāhîye müstağrağ oluruz

Naşibe-i (16) ezel ez-ħod nemî-tevān endāht

Ya' nî taqđır-i ezel ile olan (17) haşşa-ı mu' ayyeneyi kendüden atmağ olmaz murād budur ki taqđır-i İlāhî red (18) olunmaz ki el-muqadderu kāinun⁸³³ hasebince muqadder olan elbette olsa gerekdür (19)

Beyt

--+/+--+/+--

İmzā-yı kazā vü taqđır-i Hudā

Red mīne-şevved be-rū rızā dih (20)

(8) Ne-būd naqş⁸³⁴-ı dü 'ālem ki naqş-ı ülfet būd

İki 'ālem rengi yoğ idi (21) ki üns-i naqşı var idi ya' nî el-ervāhu cünūdun mücennedetün fīmā te'ārefe minhā [M89b] (1) itelefe vemā tenākere minhā ihtelef⁸³⁵ mücebince

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Gördüm ey (2) cān pāresi gözüm ışırdı la' lüñi

Åşinā gibi benümle 'ālem-i ervāhdan (3)

Zamāne tarh-ı muhabbet ne in zamān endāht

Zamāne muhabbet bünyādını (4) bu zamān bırağmadı ya' nî Hağ te' alāya muhabbetim ezelidür ki anuñ (5) şavbindandur

Rubā' i (Ahreb)

Ma' şük kesī sırr-ı cemāleş ne-şināht (6)

Der-milk-i ezel livā-yı hūbī efrāht

Ne tās-ı sipihr būd u (7) ne mühre-i mihr

Hem hod bā-hod nezd-i muhabbet mī-bāht

(9) Be-bezmgāh-ı (8) çemen düş mest bogzeştem

Çemen şöhetgāhıa dün gice (9) mest uğradum

Çü ez-dehān-ı tüem gonca der-gümān endāht

(10) Ki senüñ ağızından gonca beni zanna bırağdı ya' nî goncanuñ (11) dehān tengini gördüm anuñ dağı buncılayın dehān tengi var (12) ola diyü gümāna düşüp bundan mest oldum murād (13) bezmgāh-ı çemenden üns-i Hağ taleb olunan meclisdür ve goncadan (14) murād fetğ-i kelām-ı qalil ve keşf-i feyz-i yesirdür lācerem (15) sālİK tālİb-i üns iken feyz-i cüz' i zühüritse mest (16) olur

Beyt

⁸³³ الْمُقَدَّرُ كَائِنٌ Mukadder olan, vaki olacaktır.

⁸³⁴ Reng dü 'ālem şeklindeki ifade naqş dü 'ālem şeklinde müstensih tarafından düzeltilmiştir. Ancak ma'nada reng kullanılmıştır.

⁸³⁵ الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجْتَمِعَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَتْ مِنْهَا ابْتَلَفَتْ ، وَمَا تَنَاقَرَتْ مِنْهَا اخْتَلَفَتْ Ruhlar bir araya getirilmiş topluluklardır. Onlardan birbiriyle tanışıp bilişenler bu dünyada da birbiriyle tanışıp bilişip anlaşırlar. Birbirleriyle önceden tanışıp bilişemeyenler ise bu dünyada da tanışıp anlaşamazlar. (Hadis) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebü Dâvud Tercemesi*, c. 3, s. 561, Hadis No: 4834.

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Guftem ez-şeyh be-purseme çi buved çäre-i hicr (17)

Dîdem ân nîz çü men bî-ğod u lâ-yaç kıl bûd

(10) H̄arāb-ı h̄aṭṭ-ı ‘izār-ı tüem te‘āla’llāh

Senüñ ‘izāruñ h̄aṭṭınuñ h̄arābıyın (18) *te‘āla’llāh* [*te‘āla’llāh* te‘accüb maqāmında isti‘māl olunur]

Çi kıl bûd ki in naqş-ı dilsitān endāht

(20) *Ne kalem idi ki bu gönül alıcı naqş atdı ve bırağdı* murād bundan (21) kalem-i şunç-ı H̄aḫḫı taḫsîndür ki ‘izār-ı yāḫūt reng üzre h̄aṭṭ-ı [M90a] (1) h̄üb yazar

Beyt

--+-/--+-/--+-/--+-

Yāḫūt-ı kāmîl bud besî h̄aṭṭā nüvişt ü ber-varağ (2)

Kāmîlterest ānkes ki ber-yāḫūt be-nüvisîd h̄aṭ

(11) Meger guşāyış-i (3) H̄āfız derin h̄arābî bûd

Meger H̄āfızuñ fetḥ ü keşfi bu h̄arāblıḫda (4) *idi*

Ki bahşış-i ezeleş der-mey-i muğān endāht

Ki anı ezel ‘atāsı (5) *muğān şarābına atdı* murād budur ki feyezān-ı İlāhî ve keşf ü fażl-ı (6) H̄aḫ meşārib iḫtilāfî ile muḫtelif olur meger H̄āfızuñ feyzi (7) meslek-i ‘ışḫdan imiş ‘atā-yı ezelî anı şevḫ virür şeyḫ irşādına (8) düşürdi mürşid-i yābis ile meñnüs olmadı

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Dāmen-i pîr-i (9) muğān girfited in bār be-dest

Men-i sergeşte çerā ṭālib-i mürşid (10) bāşem

(12) Cihān be-kām-ı men eknün şevved ki devr-i zamān

Cihān benüm murādımca (11) *şimdi olur ki devr-i zamān*

Merā be-bendegî-i Āşaf-ı zamān endāht

(12) *Beni Āşaf-ı zamān ya‘nî vezîr-i ‘ahdüñ kulluğına atdı* şöyle hikāyet (13) iderler ki H̄‘āce H̄āfızı gāh Şirāz pādşāhı gāh Yezd pādşāhı (14) da‘vet idüp muşāḫabet ve kesb-i fażilet idüp gāh (15) pādşāhlarıñ vezîrleri ehl-i fażl muşāḫabetin sa‘ādet bilüp (16) H̄‘āce H̄āfız ile şoḫbet ve muşāḫabet idüp ve bundan telemmüz ve (17) istifāde iderler imiş vezîr-i zamān bu minvāl üzre H̄‘āce H̄āfız (18) ile muşāḫabet ider imiş H̄‘āce H̄āfız daḫi *men lem yeşkuri’n-nāse* (19) *lem yeşkuri’llāhe*⁸³⁶ ḫasebince şükr-i ni‘metin kılup bu maḫlaşdan şonra (20) yazılan beyti anuñ ḫaḫḫında söylemiş

⁸³⁶ مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah’a şükredemez. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Terceme-i Sünen-i Tirmizî*, c. 2, s. 312, Hadîs No: 1955.

VELEHU EYŖAN [G.64]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilän]

(1) **Be-küy-ı** (21) **meygede her sâlikî ki reh dânist**

Meyhâne mahallesinde her bir sâlik ki [M90b] (1) yol buldı

Derî diger zeden endîşe-i tebeh dânist

Bir kapı dağı urmağı (2) bâtıf fikr bildi murâd meygededen maķâm-ı münâcât ve maĥall-i tecelliyâtdur (3) lâcerem sâlik ki bunuñ yolun bile ġayrı ġapuyı ġaķmaķ ve ġayrı (4) ġapuya ' arz-ı ĥâcet itmek fikr-i fâsiddür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Be-der-i ġayr diger bâr (5) ne-ĥ'âhem reften

Ĥayf bâşed ki der-în fikret-i fâsid bâşem

(2) **Ber-âstâne-i** (6) **meyhâne her ki yâft rehî**

Meyhâne eşiği üzre her kim ki buldı bir yol (7)

Zi-feyż-i cām-ı mey esrâr-ı ĥânķah dânist

Şarâb ġadeĥi feyżinden (8) esrâr-ı ĥânķahı bildi murâd meyĥâneden ĥâliyâ mezkûr olandır ve cām-ı (9) meyden murâd ' ışķ-ı İläĥî ile me'âli olan ġalbdür pes her kim ki (10) ol maķâm eşiđine yol buldı ġalb mürşid feyżinden esrâr-ı (11) ĥânķahı bilür ve bulur ki fażl-ı feyżi ĥâşıl ġılır

(3) **Zamâne** (12) **efser-i rindî ne-dâd cüz be-kesî**

Zamâne rindlik tâcını virmedi (13) şol kimsenden ġayrıya

Ki ser-firâzî-i ' âlem derîn kuleh dânist

(14) *Ki ' âlemüñ ser-efrâzlığın bu kelâmda bildi ya' nî zamân rindlik (15) tâcını şol kimseye virdi ki ' âlem ser-firâzlığın bu kelâmda (16) bildi murâd budur ki faķr u rindî tâcı bir tâc-ı devletdür ki (17) zamâne anı anuñ ġadrin bilmeyene virmez*

Ĥıķ'a

+++ / +++ / ++-

Faķîr (18) rind-i ân bâşed ki bā-faķr

Be-merdem her dem istiġnâ nümâyed (19)

Gedâyist ân ki çün bîned ġanî-râ

Be-zârî ĥâcet-i (20) ĥod vâ nümâyed

(4) **Verây-ı tã' at-i divânegân zi-mâ meţaleb**

(21) *Delüler tã' atinden ġayrıyı bizden isteme*

Ki şeyĥ-i mezheb-i [M91a] (1) mâ ' âķilî ġüneĥ dânist

Ki bizüm mezhebimiz hepimizün şeyhi ‘âkıllığı günâh bildi (2) murâd budur ki aşhâb-ı tarikat ve erbâb-ı haqikat katında ‘âkıllık ya‘nî (3) ‘aql-ı ma‘âş şâhibi olmak günâhdur ki ‘aql-ı ma‘âş el‘aqlu ‘ıqâlu’l-mer⁸³⁷ (4) hasebince âhiretten avk ider

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

‘Âkil-i dīvâne oldur k’olmaya dīvâne-(5)veş

Oldurur Mecnûn-ı ‘âkil kim ola mecnûn-ı Haq

(5) Her ân ki râz-ı dü ‘âlem (6) zi-ḥaṭṭ-ı sâķi ḥ’ând

Her ol kimse ki iki ‘âlem râzını sâķi ḥaṭṭından oķıdı (7)

Rumûz-ı cām-ı Cem ez-naqş-ı ḥâk-ı reh dānist

Cām-ı Cem remzlerin yol toprağı (8) *naqşinden bildi* murâd *sâķiden* ki şevķ-i İlahî virendür anuñ ḥaṭṭı budur (9)

Mışrâ‘

+--+/++--/+--+/++-

Fenâ evi bu cihândur beķâ evi o cihân

Pes her kim ki iki (10) ‘âlem sırrın bu ḥaṭṭdan bildi cām-ı Cem remz ü işâretlerin yol toprağı (11) naqşından oķur bilür

Ķıṭ‘a

+---/+---/+---/+---

Egerçi cām-ı Cem evvel dihed zevķ-i feraḥ ammâ (12)

Nazar ḥûbek be-kun k’âḥir ḥumâr âyed ez-û ḥâşıl

Çü Cem bûdend pes şâhân (13) be-merdend in zamân ḥâkend

Be-purs aḥvâl-i işân-râ gehî ez-ḥâk u gâh (14) ez-gül

(6) Dilem zi-nergis-i sâķi emân ne-ḥ’âst be-cân

Göñlüm sâķi gözinden (15) *dilemedi cānâ*

Çirâ ki şive-i ân Türk-i dil-siyeh dānist

Niçün (16) *ki ol ĳara göñüllü Türküñ şivesin ya‘nî ‘âdetin bildi* murâd *sâķiden* (17) mirâren mezkûr olandur anuñ nergisi ‘ayn-ı ‘inâyetidür anuñ şivesi (18) ĳatl-i nefesdür ve *siyeh-dil* didüğü ta‘bir-i bi’n-naķizdür ya‘nî anuñ rûşen (19) dilligi bunu iķtizâ ider ki *imâtetü’n-nefsi ihyâ’ihâ*⁸³⁸ hasebince nefsi (20) öldüre ki ḥayât vire pes mürîd-i şâdıķa lâzımdur ki teslim ola (21)

Beyt

--+/+---/--+/+---

Dervişe budur lâzım şeyḥine ola teslim

⁸³⁷ العقل عقال المرء Akıl insanın yularıdır.

⁸³⁸ إماتة النفس إحيائها Nefsin ölümü onun ihyasıdır. (Diğer Arapça İbâreler).

Temsîli bunuñ [M91b] (1) budur *kel-meyyiti lil-ğassâ*⁸³⁹ (2)

(7) **Zi-cevr-i kevkeb-i tâli^ç sehergehân çeşmem**

Tâli^ç yıldızı elinde seher vakitlerinde (3) benüm gözüm

Çünân girist ki Nâhîd dîd ü meh dânist

Öyle ağladı ki Zühre (4) gördi ve ay bildi murâd budur ki tâli^ç şümlüğünden ve ^çibâdetde kuşûrdan (5) ve nuhûset-i sa^çâdet-i âhîretten şehirlerde ağlamak gerek ki feryâd âsmâna (6) ide [*Nâhîd* Zühre yıldızıdır ki kevâkib seb^ça-ı seyyârenüñ birisidür üçüncü felekde olur kendünüñ ve felekinüñ miqdârı ve havâşı *Kiṭābu'l-‘Acâ’ibü'l-Ġarâ’ib* nâm te’lifimizde mübeyyendür]

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+-

Çün kıran itmez benümle ol kamer tal^ç at güneş

Yiridür göge (7) çıkarsa âh u efgânum benüm

(8) **Hoş ân nazâr ki leb-i câm u rûy-ı sâkî-râ**

(8) *Hoşdur ol nazâr ki kadeh lebini ve sâkî yüzini*

Hilâl-i yek-şebeh ü mâh-ı çârdeh (9) dânist

Bir gicelik hilâl ve ayuñ on dördü bildi murâd bundan ^çaksdür (10) ya^çnî hûbdur ol nazâr ki hilâli kadeh lebi ve be-derâyî sâkî yüzi (11) bilüp ^çişret-i ^çibâdet kıla yâ murâd budur ki bunlardan anlara intikâl (12) kıilup nazarı ^çayn-ı ^çibret ola

Bejt

---/+----/---/+---

Der-bezm-i kadeh-nüşân çün sâkî (13) vü mey binem

Mey-i la^çl-i tu pendârem sâkiyeş tu-râ dânem

(9) **Hadîs-i Hâfız u sâğar (14) ki mî-zened pinhân**

Hâfız ve sâğar sözünü kim gizlü urur ya^çnî kim gizlü söyler (15) [*ki bunda ismdür kim ma^çnâsına*]

Çi cây-ı muhtesib ü şihne pādşeh dânist

Ne muhtesib ü şubaşı nâ’ibi (16) pādşāh bildi murâd budur ki ^çâşık olan ve şarâb-ı muhâbbet nüş kılan (17) i^çlân u izhâr eylemek müstaşsendür

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ba^çd ez-imrüz âşikârâ düst (18) mî-dârem tu-râ⁸⁴⁰

Ez-tu çün püşem ki peydâ düst mî-dârem tu-râ

⁸³⁹ كالميت للغسال Gassâlin (ölü yıkayıcının) (elindeki) ölü gibi. (Diğer Arapça İbâreler)

⁸⁴⁰ “Bu günden sonra seni aşikâr olarak sevdiğimi sana bildiririm. Hattâ alenî olan sevgimi senden sakladığımı da sana bildiririm.”

[Seni aşıkâre sevdüğüm saña bildiririn dimekdür seni saña bildiririn aşıkâre dimek degüldür]

(10) Bülend mertebe (19) şāhī ki nüh revāk-ı sipihr

Bülend mertebe mübtedādur ve nüh revāk fā' il-i dānistdür (20) ve haber-i mübtedā mecmū' nüh revāk-ı sipihr ve maẓmūn-ı mısrā'-ı şānīdür (21) [yāhūd *bülend mertebe şāhī mübtedā der ü dānist* lafzınıñ fā' ili zamīr-i müstetirdür ki rāci' dūr şāhīye ve nüh revāk sipihr mef' ulidür ma' nā-yı beyt böyle olur ki *bir mertebesini yüce pādşāhdur ki felekūñ tokuz çārtākı* kendü bārgāhı kemeri egriliginden bir nümüne bildi bu ma' nī-i mecāziye haml olıcağ hadden tecāvüz olur fe' fhem]

Nümünei zi-ğam-ı tāk-ı bārgēh dānist

Ma' nā-yı beyt budur ki [M92a] (1) *bir mertebesini yüce pādşāhdur ki felekūñ tokuz çārtākı kendüyi anuñ* (2) *bārgāhı kemeri egriliginden bir nümüne bildi* ma' nī-i mecāziye haml olunursa (3) kendü pādşāhını 'alā-vechu'l-mübālağa medhdür ki 'ādeti üzre maḥlaş (4) beytinden soñra olan beytde zıkr itmişdür ammā murād ma' nā-yı ḥaḳīḳīdür ki (5) ḥazret-i Ḥaḳ bir bülend mertebe pādşāhdur ki tokuz felek anuñ 'azimet ü celāli (6) ve kibriyā vü kemāli bārgāhınıñ kemeri nümunesidür

VELEHU EYŻAN [G.65]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Sineem zi-āteş-i (7) dil der-ğam-ı cānāne be-sūht

Benüm sīnem gönül āteşinden cānāne ğamında yandı (8)

Āteşī būd der-īn ḥāne ki kāşāne be-sūht

[*Kāşāne* bir nice ma' nāya geldüğü yuḳaruda beyān olunmuşdur bunda muṭlağa o ma' nāsına olmağ münāsibdür ve *sūhten* lāzım ve müte' addi isti' māl olunur] *bir āteş var idi bu evde ki* (9) *o yandı yā evi yaḳdı* mısrā'-ı evvele maẓmūnı ta' līl gibidür murād (10) budur ki ḥarāret-i ḳalb şöyle ğālib gerek ki sīne ve anda olan fikr-i māsivā (11) cümle yanup maḥv ola

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ey hoş ān āteş ki der-sīne fūrūht (12)

Her çī ğayr-ı düst bāşed cümle sūht

(2) Tenem ez-vāsıta-ı dūrī-i dilber (13) be-ğüdāht

Bedenüm araḳlığı sebebi ile eridi

Cānem ez-āteş-i mihr-i ruḥ-ı (14) cānāne be-sūht

Cānum cānānenüñ daḫi muḥabbeti āteşinden yandı (15) murād budur ki ten firḳat derdinden naḫif ü laṭif olmağ gerek ki leṭāfet (16) cihet-i cāmi' a olup sebab-i ḳurbet ola ve cān ki murād bunda (17) andan nefsdür yanmağ gerek ki maḥv u fānī ola

Ḳıṭ' a

+ +---/+ +---/+ +--

Zürmendî me-kun ey h̃āce (18) be-zer
K'āhîr-i kâr zebûn h̃āhî reft
Ferbihet kerde besî ni' met ü nâz (19)
Z'ân biyendiş ki çün h̃āhî reft
Bâ-çünîn cüşse ne-dānem ki çi sân (20)
Be-der-i merg bürün h̃āhî reft

(3) Her ki zincîr-i ser-i zülf-i perî-rüyî dîd

(21) *Her kim ki bir perî yüzlünün zülfî ucı zincîrin gördi*

Dil-i sevdâ[M92b] (1) zedeş ber-men-i dîvâne sūht

Anuñ sevdâ urmuş gönli ben dîvāneye (2) yandı murād budur ki giriftâr olan bilür giriftâr hâlini

Beyt

-+---/-+---/-+---

Cüz behemed rüy (3) ne-güyem derd-i yâr
Û buved kim yâb ammâ derd-i yâr

(4) Sûz-ı dil bîn ki zi-bes âteş-i (4) 'ışkam dil-i şem'

Gönül harâretin gör ki 'ışkum âteşinün keşretindend (5) şem' gönli

Düş ber-men zi-ser-i mihr çü pervâne be-sūht

Dün gice (6) benüm üzerime muhabbet evcinden pervâne gibi yandı murād budur ki sūz u (7) şevk ü âteş-i 'ışk gâlib olmağ sebab-i rahmet ü şefkat olur (8)

Beyt

+---/+---/+---

Mağall-i merhamet olsam 'aceb mi
Ki derd ehli olur her yerde merhûm (9)

(5) Âşinâyân ne ğarîbend ki dil-sûz-ı menend

Âşinâlar ğarîb degüllerdür ki baña (10) gönülleri yanıcıdur ya' nî âşinâlaruñ baña gönli yansa 'aceb degüldür (11)

Çün men ez-h̃îş be-reftem dil-i bîgâne be-sūht

Çün ben kendümden (12) gitdüm yâduñ gönli yandı murād budur ki ğalebe-i harâret böyle gerekdür ki (13) mübtelâ olan merhûm hâş u 'âm ola

Beyt

+---/+---/+---/+---

Egerçi dîde vü dil şud (14) zi-ķurbetet maħrûm
Zi-eşķ ü sūz u şudem nezd-i herkesî merhûm

(6) Hırķa-ı (15) zühd-i merâ âb-ı harâbât be-burd

Benüm zühdüm hırkasın meyhâne şuyı altında (16) ya' nî toparlayup alup gitdi

Hâne-i ' akl-i me-râ âteş-i humhâne be-süht

(17) *Benüm ' aklum evin meyhâne âteşi yağıdı* murād zühd-i huşkum libās-ı hubb-ı

(18) İlähî âbı giydürüp beni ' aşık-meşreb eyledi ve ' akl-ı ma' aşım hânesin (19) âteş-

i muhabbet-i Hâk fânî idüp ' aşık-ı dīvâne oldum ki ' âkil-i tarikat (20) budur

Beyt

--+--/-+--/-+--

Zâhid oldur zühdi yâbis olmaya

' Âkil oldur kâr-ı dünyâ (21) bilmeye

(7) Çün piyâle dilem ez-tevbe ki kerdem be-şikest

Kedeş gibi gönüm [M93a] (1) itdügüm tevbeden şındı

Hemçü bâde cigerem bî-mey ü peymâne be-süht

(2) *Bâde* aşlda kaynamış şarâba dirler ya' nî *kaynamış şarâb gibi cigerin* (3) *şarâbsız ve kedeşsiz yandı* murād budur ki tevbeden qalb münkesir olur (4) zîrâ terk-i hevâ-yı nefsdür ve ciger dağı şarâb ile tertîb olunurken (5) ânsız müte'essir olur pes ' ilâc budur ki

Nebered ' ışk-râ cüz-i ' ışk-ı (6) diger

hasebince ni' amü'l-bedel ile tesellî kılına

Beyt

--+/-+--/+--/+--

Sîb ü bih ü anâr be-tertib-i (7) leff ü neşr

Dil-râ vü mi' de-râ vü ciger-râ muqavâend

(8) Mâcerâ kem kun ü bâz â (8) ki merâ merdüm-i çeşm

Mâcerâyı eksik eyle girü gel ki benüm gözüm bebegi

Hırka (9) ez-ser be-der âverd ü be-şükrâne be-süht

Hırkayı başdan çıkardı ve şükrâne (10) *sebebi ile yağıdı* şöyle hikâyet iderler ki H'âce Hâfızuñ bir dostı (11) var imiş mabeynlerinde şeker-âb vâkı' olup ol dost (12) bundan münkaṭı' olup ba'd zamân mektüb gönderüp mabeynde vâkı' (13) olan mâcerâyı zıkr itmiş H'âce Hâfız anuñ mektüb ve haberinden ziyâde (14) hażz idüp gözi nürlanmış ve zamân-ı sâbıqda ' âdet imiş bir kimseye bir feraḥ (15) vâkı' olsa eski libâsını çıkarup âteşe urup libâs-ı fâhir (16) giyüp izhâr-ı sürür ider imiş lâcerem ol ' âdete binâ'en dir ki mâcerâyı (17) eksik eyle ya' nî *mażâ mâ mażâ*⁸⁴¹ diyüp anı ferâmüş idüp girü muşâhabete (18) gel ki haberünden gözüm merdümü kemâl-i sürür bulup köhne libâsı ihrâk (19) idüp tâze giyüp mesrür olmuşdur murād budur ki çün ezelde (20) dost-ı haqîkî ile ' aqd-ı mevedded olmuş idi

Qıṭ'a

Beynî (21) vü beyneke nisbetihi fi'l-muhibbih

⁸⁴¹ مضى ما مضى Olan oldu, geçen geçti.

Mestüretün ‘an-‘ayni ‘ilmi’l-‘ālimi
Naḥnu’l-lezāni [M94b] (1) te‘ārefet ervāḥunā
Min-ḳabli an yuḥlaḳa ṭiyetü ādeme

Ammā keṣret-i ‘iṣyān bā‘iṣ-i (2) inḳiṭā‘ olup mübtelā-yı belā olmuş idim

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Şudem ez-yār cüdā vü be-belā üftādem

Çi belā būd ki ez-yār cüdā üftādem

Dir iken çün (4) andan lem‘a-ı ināyet zuhūr idüp ‘aynı pür-nūr itdi

Beyt (5)

+ --- / + --- / + - -

Be-dīd āmed be-dīde nūr ez-ān nūr

Şud in dīde vü dil hoş-bīn ü mesrūr

(6) Lāzım oldı ki raġbet ü ṭaleb ziyāde olup diyem

Beyt

+ - - / + + - - / + - - / + + -

Biyā biyā ki (7) men müstemend-i zār-ı tüem

Egerçi nīst be-bāzūr-ı bī-ḳarār-ı tüem

(9) Terk-i efsāne (8) begü Hāfız u mey nūş demī

Terk-i ḳıṣṣa di ya‘nī efsāne ve ḥikāyeti terk (9) ḳıl ve şarāb iç bir dem

Ki ne-ḥoftīm şeb ü şem‘ zi-efsāne be-sūḥt

(10) *Ki yatmadıḳ ve uyımadıḳ gice ve şem‘ efsāne ile yandı* ya‘nī gice yatmadıḳ (11) ve uyımadıḳ ammā ‘ibādet itmedük ḳıṣṣa ve ḥikāyet söyleşdük mum u çerāḳ (12) ol ḥāl ile ‘abeş yandı murād budur ki gice uyanıḳ olıcaḳ laġvsuz (13) söyleşmeyüp şarāb-ı ‘iṣḳ-ı İlāhī nūş idüp ya‘nī zıkr ü ‘ibādete iştigāl (14) gerek

Rubā‘ī (Ahreb)

Hengām-ı sepīde-dem-i ḥorūs-ı seḥerī

Dānī ki çerā mī-kuned ü (15) nevḥa-gerī

Ya‘nī ki nümūdend der-āyine-i şubḥ

‘Ez-‘ömr-i şebī güzeşt tu bī-ḥaberī⁸⁴² (16)

VELEHU EYẒAN [G.66]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

⁸⁴² Şiir, Ebussaîd Fazlullâh bin Ebulhayr’a aittir.

(1) ‘Ārif⁸⁴³ ez-perteb-i mey rāz-ı nihānī dānist

‘Ārif şarāb ziyāsından (17) gizlū rāz bilmedi

Gevher-i herkes ez-în la‘l tevānī dānist

Her kimsenüñ gevherin (18) *bu la‘lden bilseñ olur* murād şarābdan ‘ışk-ı İlāhī ve sülūk-ı tarīkatdūr (19) ve anuñ ziyāsı andan hāşıl olan nūr ve şafā-yı qalbdūr ve anuñ (20) ile mükāşefe ve fetḥ ve müşāhede-i esrār hāşıl olur ve sālīk olanlaruñ (21) meşāribi muhtelif ve isti‘dādātı müteğāyiredūr [M94a] (1) ki ba‘zı ednā teveccüh ile çok terakķī ider (2) ve ba‘zı mutavassıtu‘l-hāl ve ba‘zı çok sa‘y ider feyz-i qalīl olur (3) zīrā feyezān-ı İlāhī biḥasebü‘listi‘dāddur lācerem her kimsenüñ cevheri (4) bu la‘l-i ‘ışkdan ma‘lūm olur

Beyt

+---/+---/+---/+--

Be-cedd ü cehd-i müyesser kücā şevd vuşlat (5)⁸⁴⁴

Ki qurb-ı pādşehān cüz be-sa‘y-ı devlet nīst

(2) **Qadr-i mecmū‘ a-ı gül murğ-ı (6) seḥer dāned u bes**

Gül mecmū‘ asınuñ qadrini bülbul bilür ancak

Ki ne her kū (7) varaķı ḥānd ma‘ānī dānist

Ki her varaķ okıyan ma‘ānī (8) *bilür degüldür* murād budur ki kitāb-ı taşavvuf qadrini ‘aşıķ-ı sālīk (9) olan bilür ancak ehl-i zāhir ve ‘ilm-i ‘ādet okıyan bilmez

Beyt (10)

+---/+---/+---/+--

Varaķ-ı rüy-ı tu ‘uşşāķ nikū mī-ḥānend

Digerān ān ḥaṭ-ı ḥüb-ı tu müşevveş (11) dānend

(3) ‘Arze kerdem dü cihān ber-dil-i kār üftāde

‘Arz eyledüm iki (12) *cihānı iş düşmiş ve tecrübe itmiş gönle*

Be-cüz ez-‘ışk-ı tu bāķi heme (13) fānī dānist

Senüñ bāķi ‘ışkuñdan ğayrı dükeli fānī bildi murād (14) budur ki mücerreb-i umūr u kārđan olan ‘ışk-ı İlāhiden ğayrı her ‘ameli (15) fānī bilmek gerek

Beyt

+---/+---/+---/+--

Cüz-i ‘ışk-ı ū-rā me-güzin çü dānī

‘El-‘ömri fāni (16) ve‘l-‘ışk bāķi

(4) **Seng ü gil-rā kuned ez-yümn-i nazār la‘l u ‘aķiķ**

Taş ve balçıķı (17) nazār bereketinden la‘l ve ‘aķiķ ider

⁸⁴³ ‘Ārif kelimesinin hemen altında şūfī ibaresi yer almaktadır. Şārih serh esnasında ârifi kullandığı için metinde ‘ârif kullanılmıştır.

⁸⁴⁴ Kemâl Hocendî, *Dīvân-ı Kemâl-i Hocendî*, Gazel: 181, s. 73, c. 1, Tahran, 1372.

Her ki qadr-i nefes-i bād-ı Yemānī dānist

[*Yümn* bir vilāyet ismidür bundan ism-i nisbeti Yümnî gelür ve Yemān gelür elif yā-yı nisbetden ‘ivez olur ikisi cem’ olmaz ammā Sībūye dimiş ba’ zılar Yemānī dirler pes bunda kāfiye ol ba’ zı üzredür] (18) *her kim ki bād-ı Yemānī nefesinüñ qadrini bildi* murād budur ki Resülullāh (19) Yemen cānibinden Üveys el-Ḳarnī rāyiḥasın duyup *inni li-ecidü riḥe’r-rahmāni* (20) *min-ḳıbeli’l-Yemeni*⁸⁴⁵ dir idi pes her kim ki ehlu’llāh rāyiḥasın duyup anuñ (21) qadrini bilüp abkar gşbş ehl-i feyz ola seng ü gil gibi saht-ı [M94b] (1) zulmānī olanı cevher-i girānmāye ider

Beyt

-+---/-+---/-+---

Ger tu seng ü seḫre vü mermer şüy (2)

Çün be-ehl-i dil resī cevher şüy

(5) Ān şud eknün ki zi-ebnā-yı ‘avām (3) endişem

Ol gitdi şimdi ki ‘avām oğlanlarından güşşalanalum

Muhtesib (4) nız derin ‘ıyş-ı nihānī dānist

Muhtesib daḫi bu ‘ıyş-ı nihānīde bildi (5) ya‘nī beni murād budur ki aḫbār-ı sülükdan ve esrār-ı İlähiyyeden zevkim olup (6) bu bābda tekellüm idüp ammā ‘avāmu’n-nās ḳuşūr-ı fehmlerinden (7) baña su’-i zan ideler belki hücüm u ğulv eyleyüp zarar yetiştirerler (8) diyü vehm ider idüm ḫāliyā muhtesib ü ḫākim benüm bu aḫbār u esrārda (9) idüğüm ve şüret-i mecāzda söyledigüm esrār-ı ḫaḳīḳat idüğün bildi (10) eyle olicaḳ ‘avām-ı nāsdan ğamum ḳalmadı [eger su’al olunursa yukarıda ‘*çi cāy-ı muhtesib ü şihne pādşeh dānist*’ dimiş idi andan bu añlanur ki kendünüñ aḫvālını ancaḳ muhtesib ü şihne bimeyüp belki pādşāh daḫi bile bunda bu añlanur ki ancaḳ muhtesib bile biz iderüz ehlu’llāh kelāmı kendülerüñ maḳāmātı iḫtilāfı ile muhtelif olur bu kelām muhtesib bildüğü dā’irede tekellümdür zīrā tertib-i dīvān tertib-i şudūr i’tibārı ile degüldür yāhud muhtesibden murād bunda ḫākimdür ki cümle ehl-i ḫükm olanlara ‘ām u şāmildür]

Beyt

-+---/-+---/-+---

Ehl-i ‘arz olmaḳ (11) gerek sırr-ı maḳāl

Ḳadr ü ḫālī bilmez illā ehl-i ḫāl

(6) Ey ki ez-defter-i ‘ışḳ āyet-i (12) ‘aḳl āmūzī

Ey kimse ki ‘ışḳ defterinden ‘aḳl āyetin öğrenürsin

Tersem (13) in nükte be-taḫḳīḳ netānī dānist

Ḳorḳarın bu nükte-i taḫḳīḳ (14) *ile bilmege ḳādir olmayasın* murād budur ki ḫukemā ve ‘uḳalā (15) ‘ilm-i İlähī ve İlähiyyātdan edelle-i ‘aḳliyye öğrenüp sülük (16) u müşāhede ile Ḫaḳḳı bilmezler ğālib budur ki taḫḳīḳ ile (17) bilmege ḳādir olmazlar

Beyt

⁸⁴⁵ İني لأجدُ ريحَ الرَّحْمَنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ Rahman’ın kokusu bana Yemen yönünden gelmektedir. (Hadis) el-Esrāru’l-Merfū’a, Hadis No: 105.

--+/-+++/+---+/-+-

Haqqı delil-i ' aql ile bilmek ba' iddür (18)

Çankı delil var ki aña men' ü dahl yok

(7) Mey biyāver ki ne-nāzed (19) be-gül-i bāğ-ı cihān

Şarāb getir güvenmez gül ile cihān (20) bāğından

Her ki gāretgeri-i bād-ı hāzānī (21) dānist

[Ne-nāzed fā' ili her kidür pes bu mışrā' merhūndur] her kim ki hāzān yilinūñ [M95a] (1) yağmacılığını bildi murād şarābdan ' ışk-ı İlähī ve ' ibādetdür ' aqıl (2) olan aña iştiğāl idüp ' ömre i' timād itmez ki nāgāh bād-ı ecel esüb (3) bād-ı hāzān gibi gül ' ömri fenāya virür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Çi hoş bāğist bāğ-ı (4) zindegānī

Ger imen būdi ez-bād-ı hāzānī

(8) Luṭfeş āsāyiş-i mā maşlahat-ı (5) vaqt-i ne-dīd

Anuñ luṭfi bizüm rāhatlıgımızı maşlahat-ı vaqt görmedi ya' nī (6) şimdiki hālde bize münāsib görmedi

Ver ne ez-cānib-i mā dil ne-girānī (7) dānist

Yoḥsa bizüm cānımızdan göñül ta' alluḳın bildi ya' nī bizüm ' aşık (8) idüğümüz bildi murād budur ki muḳteżā-yı hikmet-i İlähiyye bu imiş ki biz şimdi (9) rāhat olmayup miḥnet-i tā' atde olup zamān-ı ḳalilde miḥnet (10) sebebi ile ebedü'l-abād rāhata vāşıl olmavuz

Beyt

--+-/-++-/-++-/-++-

Miḥnet be-bāyed (11) müddetī nāz u nümāyed rāhatī

Ger gü ne-dīde zulmeti der-āb-ı hayvān key resed (12)

(9) Hāfız in gevher-i manzūm ki ez-ṭab' engiḥt

Hāfız bu gevher-i manzūmı (13) ki ṭab' dan ḳopardı

Eşer-i terbiyet-i Aşaf-ı şānī dānist

Āşaf-ı şānī (14) terbiyeti eşer bildi murād budur ki ehl-i fazl olan kendü fezā'iline (15) mağrūr olmayup fazl-ı Haḳ ve eşer-i gayr bilmek gerek

Beyt

Her çend eşerem (16) nüvişte çendin varaḳest

Ez-kesb-i men faḳir ney-i fazl-ı haḳest

(17) Ve bunda tenbīh vardur ki vezir olan ehl-i fazlı terbiyet ve ri'āyet (18) idüp şafā-yı ḥātır virüp kendüsi daḥi memdūḥ-ı lisān-ı ḳalem ve mezkūr-ı (19) efvāh-ı ümem ola

Beyt

+---/+---/+---/+--

Büzürg nîst be-nezdîk-i ehl-i faẓl kesî

Meger (20) kesî ki kesî-râ büzürg ger dâned

VELEHU EYẒAN [G.67]

[Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Hüsnet be-ittifâk-ı melâhat (21) cihân girift

Senüñ hüsünüñ melâhat ü leṭâfet ittifâkı ile cihânı [M95b] (1) *dutdı* [*melâhat* aşda tuzluluḡ dimekdür ammâ leṭâfet murâddur]

Ârî be-ittifâk cihân mî-tüvân girift

[Mıṣrâ'-ı şânide *girift* giriften ma' nâsinadur] *belî ittifâk ile cihân dutmaḡ* (2) *olur* murâd budur ki *ve te'âvenu 'ale'l-birru ve't-taḡvâ*⁸⁴⁶ ḡasebince ehl-i şalâḡ (3) ittifâḡ idüp cihân-ı âḡireti dutarlar ve ḡavâs-ı bedeniyye ve ḡuvâ-yı rûḡâniyye (4) ittifâḡ idicek devlet-i dâreyn dutarlar

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Bâ-şâh-ı 'aḡl leşker-i ten ger şevend (5) yâr

Tânend zi-ittifâḡ çünin her cihân girift

(2) İfşâ-yı râz-ı ḡalvet-i mâ (6) ḡ'âst kerd şem'

ḡ'âst ve *kerd* lafzlarının fa'ili şem'dür (7) 'alâ-sebilü't-tenâzu' ya'nî *bizüm ḡalvetimiz sırrını açmaḡ diledi* (8) *şem'*

Şükr-i Ḥudâki sırr-ı dileş der-zebân girift

Şükr Allâha ki gön'lünüñ (9) *sırrını dilide dutdı* ya'nî ḡazret-i Ḥudâ murâd budur ki gicelerde (10) ḡalvetde itdügümüz 'ibâdeti ḡalḡdan ketm ider idüñ şem'den ḡayrı (11) kimse muṭṭali' degül idi ve ol ifşâ-yı râz ide dir idüñ Ḥaḡ te'âlâ (12) anı söyletmedi ki aḡbâr-ı meşâyıḡdandır *lâ birre min kitmâni't-ṭâ'ât* (13) *iz biḡâ türcâ en-necâ*⁸⁴⁷

Beyt

+---/+---/+---/+--

Çünân ki ma' şiyet-i ḡ'ış mî-kunî tu nihân (14)

⁸⁴⁶ وَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالنَّقْوَى Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. (Kur'an, Mâ'ide 5/2).

⁸⁴⁷ لا بد من كتمان الطاعات إذ بها ترجوا النجاة İbadetleri gizlemekte bir hayır yoktur. Çünkü onunla kurtuluş umulur. (Diğer Arapça İbâreler).

Be-kun ʿ ibādet ü tãʿ at hemçünin pinhân

(3) Mi-ḥʿāst gül ki dem zened (15) ez-reng ü büy-ı tu

Diledi gül ki nefes ura ya ʿ nī söyleye senüñ (16) reng ü büyuñdan

Vʿez-ğayret-i şabā sühaneş der-dehân girift

Şabā gayretten (17) anuñ sözini ağzında dutdı ya ʿ nī seher yilinüñ bürüdeti aña ağız (18) açdurmadı ki gül açılmadı murād budur ki ifşā-yı sırr-ı yār menhîdür (19) muğşî belāya müntehîdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

İfşā-yı sırr-ı yār günāh-ı ʿ azîmdür (20)

Manşûrı ol günāh ile berdār itdüler

(4) Zin āteş-i nihufte ki der-sîne-i (21) menest

Bu mışrāʿ -ı mübtedādür *bu gizlü āteşden ki benüm sinemdedür [M96a] (1)*

Ḥurşîd şuʿ leîst ki der-āsmân girift

Bu mışrāʿ -ı haberdür *güneş (2) bir şuʿ ledür ki āsmānda dutdı murād budur ki ḥadîş-i kudsî mücebince (3) ki lā yesaʿ unī arzî ve lā semāʿî ve lekin yesaʿ unī ḳalbü ʿ abdiʿl-mü ʿ miniʿt-taḳıyyi ʿ n-naḳıyyi ʿ l-vedāʿî⁸⁴⁸ (4) ḳalb-i mü ʿ min-i müttakî ʿ arş-ı aʿ zamdan aʿ zamdur (5) ki muḳarr-ı İlāhî ve maḥall-i āteş şevḳdür ki āftāb-i ʿ ālem-tāb andan bir şuʿ ledür (6)*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Āftāba nūr-ı mihr-i Ḥaḳdan ider şevḳ ü tāb

Zāhir olmaz (7) zerre zîrā doğmayınca āftāb

(5) Āsüde ber-kenār çü pergār mî-şudem

(8) *Diñlenmiş kenārda pergār gibi idüm*

Devrân çü noḳta ʿ āḳıbetem der-miyân (9) girift

Devrân noḳta gibi beni ʿ āḳıbet ortada dutdı murād budur ki (10) dünyā dāruʿl-miḥnetdür bunda rāḫat isteyüp miḥnete şabr idüp (11) dār-ı āḫiretde rāḫata vuşul için saʿ y itmek gerek

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Nā-bürde renc (12) genc-i müyesser nemî-şevved

Müzdān girift-i cān-ı birāder ki kār kerd

(6) Ān rüz (13) ʿ ışḳ-ı sāgar-ı mey ḫarmenem be-sūḫt

⁸⁴⁸ لا يَسْغِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَلَكِنْ يَسْغِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ التَّقِي النَّقِي الْوَدَاعِ Ben ne arza ne de semaya sığarım ancak müttaki, tertemiz ve dünyaya veda gözü ile bakan mümin kulumun kalbine sığarım. (Hadîs-i Kudsî)

Ol gün şarāb kadehi ‘ışkı harmanum (14) yağıdı

K’āteş zi-‘ aks-i ‘ arız-ı sākī der-ān girift

Ki āteş-i sākī yūzi (15) ‘ aksinden ol sāğarda dutdı

Rubā‘ī

--+/-+++/+---+/-+-

Z’in pīş gerçi halk (16) girifti zi-māsebağ

‘ Işk āmed ü ne-mānd nişānī zi-māsebağ

Ḥ’āhem (17) der āteş-efkenem eczā-yı ḥ’iş-rā

Hestī çü māni‘ est ne-mānd zi-mā (18) varağ

(7)Ḥ’āhem şuden be-kūy-ı muğān āstīn-feşān

Gitmek (19) dilerin muğān maḥallesine yek silkerek ya‘nī isti‘cāl ile [bunda şuden reften ma‘ nāsınadır]

Z’in (20) fitnehā ki dāmen-i āḥir zamān girift

Bu fitnelerden ki āḥir zamān (21) etegin dutdı murād budur ki fitne-i nefis ü şeytāndan [M96b] (1) ve fitne-i māl u manşıbdan ve fitne-i ihtilāḫ-ı ‘avāmdan me’men-i zāviye ve (2) kūşe-i ‘uzletdür pes kūşe-i ferāğat ihtiyār itmek aḥsen-i aḥvāldür (3)

Rubā‘ī

--+/-+++/+---+/-+-

Her lezzetī ki hest be-‘ ālem çeşidegīr

Her memleketi ki hest der-āfāk (4) didegīr

[Mülk-i Sikender ü zer-i Ḳārūn u ‘ōmr-i Nūḥ

īn her se kes ne-dīde velikīn tu didegīr]

(8)Mey ḥor ki her ki āḥir-i kār-ı cihān be-dīd

Şarāb iç ki her kim ki cihānuñ (5) āḥir kārūñ gördi

Ez-ğam sebük ber-āmed ü raḫl-ı girān girift

Ġamdan yeyni (6) geldi ve ağır raḫl dutdı murād keyfiyyet-i ‘ışk-ı İlāhī ile mütekeyyif (7) olup ğam-ı cihāndan ḫalāş olmağdur [raḫl bucuğ batmān ya‘nī yüz otuz dirhem miğdārına dirler bunda büyük kadeḫ murāddur]

Ḳıḫ‘a

--+/-+++/+---+/-+-

Encām-ı dehr-i ḥasret ü zārī (8) vü şīvenest

Z’ān rūy dil ne-best der ü merd-i pīş bīn

Dil der-cihān-ı (9) me-bend ki bisyār çü tu

Dil der-cihān be-best ü neyāsūd pīş (10) ez-īn

(9) Ber-berg-i gül ne-ḥün-ı şakāyık nüvişteend

Gül yaprağı üzre şakāyıkā (11) kanı ile yazmışlardur

K'ānkes ki puḥte şud mey-i çün ergüvān girift

(12) *Ki ol kimse ki puḥte oldı ergüvān gibi şarāb dutdı* murād budur ki (13) bu renglerüñ beḳāsı yoḳdur pes 'ākil ü puḥte olan zehārif-i (14) dünyāya raḡbet itmeyüp şarāb-ı 'ıṣṣ-ı İlähī ki İlähī ki 'ibādetdür (15) anuñ nüşına iştigāl ider

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ḥām-ı ḥāli kār-ı dünyā kıılma dir (16)

Puḥte ḥāli kār-ı 'uḳbā kıılma dir

(10) Mey dih be-cām-ı zer ki şabāḥ-ı şebūḥiyān

(17) *Şarāb vir altun ḳadeh ile ki şebūḥilerüñ şabāḥı*

Çün pādīşeh (18) be-tiğ-i zer-efşān cihān girift

Pādşāh gibi altun saçıcı (19) *ḳılıç ile cihān dutdı* murād *altun ḳadeḥden* [M97a] (1) ḳalb-i ḥālişdür lācerem ḳalb-i şāfiden ḥubb-ı İlähī (2) ilḳā olunmaḳ taleb kıılınup seḫer-ḥız olup 'ibādet itmek gerek (3) ki bunlar ki du'āları müstecāb olup cihāngir olurlar

Beyt

+--+/-+--/+--/+--

'Ale'ş-şabāḥ (4) ki merdüm be-kār u bār revend

Belā-keşān-i muḥabbet be-küy-ı yār revend (5)

(11) Ḥāfiz çü āb-ı luṭf zi-nazm-ı tu mī-çeked

Ey Ḥāfiz luṭf şuyı senüñ nazmuñdan (6) *ṭamlar*

Ḥāsid çı güne nükte tevāned ber-ān girift

Ḥasūd nice ḳādir olur (7) *anuñ üzerine nükte dutmaḡa* ba'zı nüsaḥda maḡlaş beyti böyle vāḳı' (8) olmış

Furşat niger ki fitne çü der-'ālem u fotād

Furşatı gör ki fitne (9) *çün 'āleme düşdi* [Ba'zı nüsaḥda '*furşat me-ker* vāḳı' olmış me-ker kerdiden lafzından nehydür furşatı döndürme dimek olur]

Ḥāfiz be-cām-ı mey zed ü v'ez-ḡam-kerān girift

Ḥāfiz şarāb (10) *ḳadeḫine doḡundı ḡamdan kenār dutdı* murād budur ki eyyām-ı fitne ve fetretde (11) mescid ü ḥānḳāḥda şarāb-ı 'ıṣṣ-ı İlähī nüvişte meşḡül olup (12) ya' nī 'ibādetde olan emīn olup ḡamdan kenārda olur (13)

VELEHU EYẒAN [G.68]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Sākī biyā ki yār zi-ruḥ perde ber-girift

Ey sākī gel ki yār (14) yañaqdan perde getürdi ve qaldırdı

Kār-ı çerāğ-ı ḥalvetiyān bāz der-girift

(15) *Ḥalvetilerün çerāğı işi girü tizlendi ya' nī yandı* murād zuhūr u tecellidür (16) ki ol zamānda ehl-i ḥalvet olanlaruñ çerāğ-ı qalbi nūrlanur (17) şevk viricinüñ terğib-i 'ibādet idicek maḥalli olur

(2) Ān şem' -i (18) ser-girifte diger çihre ber-fürūht

Ol başı dutulmuş ya' nī söyündürülmüş (19) şem' daḥi ve girü yüzi yaluñlandurđı

V'in pīr-i sāl-ḥürde (20) cevānī zi-ser girift

Bu yıl yimiş ya' nī çok yaşamış (21) pīr yigitligi başdan dutdı ya' nī girü tāze yigit oldı murād budur ki [M97b] (1) qalb ki nūrına intifā gelmiş idi girü nūrlandı ve sālīk olan pīr rağbet-i (2) 'ibādet ve neşāt-ı tāt ile cevān olup tazelendi

(3) Ān 'işve dād (3) 'ışk ki taqvā zi-rāh reft

Ol şīve virdi 'ışk ki taqvā yoldan (4) gitdi

V'an luḥf kerd düst ki düşmen ḥazer girift

Ol luḥf eyledi (5) dost ki düşmen ḥazer dutdı murād budur ki 'ışk-ı İlähī şol cezbe (6) şaldı ki zāhid-i ḥuşk 'aşık-meşreb oldı ve ehl-i zāhir sālīk-i (7) tarīkat oldı ve dost ol kadar izhār-ı şiyānet eyledi ki şeytān (8) bizden ḥazer idüp ihlālinden me'yūs oldı

Beyt

+++ / +--+ / +-+

Müci-i ḳurbetest (9) cezbe-i düst

Hırz u ḥışn-ı ḥaşin 'işmet-i üst

(4) Zinhār ez-in (10) 'ibāret-i şirīn ü dil-firīb

Şakın bu tatlu ve gönül alıcı 'ibādetden (11) ya' nī bunu ḥıfz idüp nā-ehle şarf eyleme

Güyī ki piste-i tu süḥan der-şeker (12) girift

Ki ana senüñ pisteñ ya' nī ağzuñ sözi şekerde dutdı ya' nī (13) şeker ile qaplandı murād esrār-ı İlähiye 'aziz ve şerīfdür anı (14) nā-ehlden setr qıl ve ikşār idüp bī-ḳadr qılmaz

Nazm

+++ / +--+ / +-+

Süḥan gerçi ḥayāl-engiz (15) bāşed

Çü pür güyī melāl-engiz bāşed

'Azizest ez-yekī yāḳūt pāre (16)

Zi-bisyārī nümāyed ḥ'ār ḥ'ār

(5) Bār-ı gāmī ki ḥātır-ı mā ḥaste kerde büd

(17) *Bir gām yüki ki bizüm ḥātırımız ḥaste itmiş idi*

‘İsî-demî Hudâ be-firistâd (18) ber-girift

Bir ‘İsî-nefes gönderdi Hâk te‘âlâ ki ol ğamı getürdi (19) ve kaldırdı murâd ğamdan ğam-ı vuşul Hâkdur ‘İsî-nefesden murâd (20) mürşid-i kâmindür

Beyt

+ --- / + --- / + --

Buved her kâr-ı bî-üstâd düşvâr

Be-rev üstâd-râ evvel (21) be-dest âr

(6) Her serv-ğad ki ber-meh u hür hüsñ mi-fürüht

Her serv-ğâmet [M98a] (1) ki aya ve güneşe hüsñ şatar idi

Çün tu der-âmedî pey-i kâr-ı diger girift

(2) Çün sen içeri geldün ğayrı iş arın dutdı ya‘nî hüsñ şatmağı (3) terk itdi murâd budur ki her hüsñ ü cemâl hüsñ-i İlähî zühür idicek mağv (4) olur

Beyt

-- + / + -- + / + -- + / + --

Gün gibi idelden berü ol mâh zühürî

Mehpârelerün zerre (5) kadar kalmadı nürî

(7) Zîn kışşa heft günbed-i eflâk pür şadâst

Bu kışşa (6) ‘ışğdan eflâkün yeri kubbesi şadâ ile tolodur

Küteh-nazar be-bîn ki (7) sühan muhtaşar girift

Nazarı kışa olanı gör ki sözi muhtaşar dutdı (8) murâd budur ki ‘ışğ-ı İlähî ve anı beyân a‘lâ ve büend mertebdür ammâ nazarı kaçır (9) olanlar bunu ednâ ve kalil dutarlar

Rubâ‘î

+ -- + / + -- + / + -- + / + --

Sühan be-nezd-i sühandân büzürgvâr (10) buved

Ez-âsmân sühan âmed sühan ne h‘âr buved

Sühan çü nîk ne-güyî (11) hezâr nîst yekî

Sühan çü nîk be-güyî yekî hezâr buved

(8) Hâfız tu in (12) du‘â zi-ki âmühtî ki baht

[Ba‘zî nüsağda baht yerine yâr vâkı‘ olmuş be-her tağdır merhündür] ey Hâfız sen bu du‘âyı kimden öğrendün (13) ki baht

Ta‘vîz kerd şî‘r-i tü-râ ü be-zer girift

Hamâ‘il ü bâzübend eyledi (14) senün şî‘rünü ve altunda dutdı ya‘nî altun zarf içine (15) kodı murâd kelâmınun ağbâr-ı hağikat ve esrâr-ı tarikat idüğün (16) beyân ve ehl-i baht u yâr olan anı hîrz-ı cân kıldüğün zikrdür (17)

VELEHU EYŻAN [G.69]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Bülbüli berg-i güli hoş-reng der-minķār dāşt

(18) *Bir bülbül bir hoş-reng gül yaprağın burnında dutmuş idi* (19)

V'enderān berg ü nevā hoş nālihā-yı zār dāşt

[Zār nālān ya' nī inleyici ma' nāsınadır] *Ol azıķda* (20) *ve ni' metde hoş zār kimse nāleri var idi*

(2) Guftemeş der-' ayn-ı vaşl-ı in (21) nāle vü feryād çıst⁸⁴⁹

Didüm ol bülbüle ' ayn-ı vuşlatdasın nāle ve [M98b] (1) feryād nedür

Guft mā-rā cilve-i⁸⁵⁰ ma' şük der-in kār dāşt

(2) *Didi bizi ma' şük şalınması ve nāzı bu işde dutdı* murad (3) *bülbülden sālīk-i ' aşıķdur ve berg-i gülden murād vuşıl ila'llāhdan* (4) *hāşıl olan hişşedür lācerem bu ' aşıķ vāşıl iken nālān kimsenüñ* (5) *hoş nālelerin ider idi pes su'āl vārid oldı ki ' aşıķ vaşlda* (6) *bu nāle ve feryād nedür ol ' aşıķ şavabından cevāb-ı bā-şavāb* (7) *oldur ki ta' azzüz ü kibriyā-yı hāzret-i Hāķ te'ālā ' aşıķı vāşıl iken* (8) *daği nālān ider*

Ķıı' a

-+---/-+---/-+---/-+---

' Aşıķ-ı vāşıl n'ola feryād u nāle eylese (9)

Şive-i ma' şük-ı fettān ' aşıķı nālān ider

Yāre vāşıldur (10) egerçi havf-ı hicr ü fikr-i ķahr

Gözlerin giryān eyler bağrını büryān ider (11)

(3) Yār eger nenşest bā-mā nīst cāy-ı i' tirāz

Yār eger bizümlle oturmazsa (12) *i' tirāz yeri degüldür*

Pādşāh kāmran būd ez-gedāyān (13) 'ār dāşt

Pādşāh kāmrandur gedālardan 'ār dutdı (14) *murād bundan 'azamet ü kibriyā-yı hāzret-i* (15) *Hudāyı beyāndur*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ārzü-yı şöhet-i şeh (16) nīst ez-da'b-ı gedā

Yek-nażar ez-şāh ger bāşed gedāyān-rā (17) be-süst

(4) Der-nemī-gired niyāz u nāz-ı mā bā-hüsn-i düst

(18) *Eşer itmez bizüm niyāz u nāzımız dost* (19) *hüsnine*

Hürrem ān k'ez-nāzeninān baht-ı ber-hürdār dāşt

⁸⁴⁹ Beyitte geçen ' ayn-ı vaşlı ibaresi derkenārda ' ayn-ı vaşl-ı in şeklinde düzeltilmiştir.

⁸⁵⁰ Bu mısırda yer alan *cilve* kelimesinin altında *şive* düzeltilmesi yer almaktadır.

(20) *Hurrem ol kimse ki nāzenīnlerden* (21) *naşībler baht dutdı* [M99a] (1) murād budur ki bizüm niyāz u i'zāzumuz ol hāzretde te'sīre lāyık (2) degüldür meger hāzret-i Hūdā fażl-ı raḥmetinden 'ināyet ide

Şi' r (3)

Vemā tevāfaқа vaşlu ileyhi minnā⁸⁵¹

Ve yestecībe bi-luṭfihi'd-dā' i

(5) *Hiz tā* (4) *ber-kilk-i ān naḳḳāş-ı cān-efşān kunīm*

Ḳalk yukāru tā ki ol (5) *naḳḳāşuñ ḳalemi üzre cān şaçalım*

K'in heme naḳş-ı 'aceb der-gerdiş-i (6) *pergār dāşt*

Ki bu dükeli 'aceb naḳşı pergār dönüşünde dutdı (7) *ya' nī bu deñlü nuḳūş-ı 'acībe naḳş itdi murād 'acā'ib-i şun'-ı* (8) *Hāḳḳı istihsāndur* [*hüva'llāhu'l-ḫāliḳu'l-bāri'ü'l-muşavvirü*⁸⁵²]

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Bu deñlü taşāvīr-i 'acā'ib ki görürsin

Naḳḳāşı (9) hemān bir durur ol Rabb-i muşavver

(6) *Ger mürīd-i rāh-ı 'işḳi fikr-i bed-nāmī me-kun*

Eger (10) *'işḳ yolunuñ mürīdi iseñ bed-nāmlıḳ fikrin ḳılma*

Şeyḫ-ı Şan' ān ḫırḳa (11) *rehn-i ḫāne-i ḫammār dāşt*

[*Şeyḫ Şan' ān* ḳışşası mufaşşal ve meşhürdur maḫaşşāl budur ki bir kāfir ḳızına 'āşık olup anuñ ḫınzīr çobanı olup bed-nāmlıḳ iḫtiyār itdi] *Şeyḫ Şan' ān ḫırḳa-ı ḫamr şaticı ona rehn* (12) *dutdı* *ya' nī bu kārđan 'ār itmeyüp bed-nāmlıḳı iḫtiyār itdi* (13)

Beyt

+ +---/ +---/ + +---

'Işḳ u nāmūs zıdd-ı yek-digerend

Her dü yek cāy-ı cem'-i mey ne-şevend (14)

(7) *Vaḳt-i ān şīrīn ḳalender ḫoş ki der-eṭvār-ı seyr*

Ol şīrīn ḳalenderüñ (15) *vaḳti ḫoş ki seyr turlarında*

Zikr ü tesbīḫ-i melek der-ḫalkā-yı zünnār dāşt

(16) *Zikr ü tesbīḫ melegi zünnār ḫalkasında dutdı* murād budur ki ehl-i (17) kisvet şüretinde olmayup melāmiyye heybetinde zākir ve müsebbiḫ olan (18) riyādan pāk olur

⁸⁵¹ "Bizden ona bir vuslat tevafuk etmedi ki o da lutfu ile davet edene cevap versin."

⁸⁵² هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şânını yüceltmektedirler. O, galiptir, hikmet sahibidir. (Kur'an, Haşr 59/24).

Beyt

-+---/-+---/--+-

Seyr ü sülük ân ki bûd pâk ez-riyâ

Ne-yekest (19) vaqt ân be-dihed ne-yekeş Hudâ

(8) Çeşm-i Hâfız zîr-i bâm-ı kaşr-ı ân hürî-sirişt (20)

Hâfızuñ gözi ol hürî-ṭabî' at maḥbûbuñ köşeki (21) ṭaminuñ altında

Şive-i cennât-ı tecrî taḥtihe'l-enhâr dâşt

[Ma' nâ-yı evvel hürî-ṭabî' at maḥbûbuñ kaşrı güyiyâ cennetdür Hâfız ki anuñ altında ağlar güyiyâ 'aynı nehirdür lâcerem ol kaşr *cennâtin tecrî min-taḥtihe'l-enhâr*⁸⁵³ vaşfını gösterür] [M99b] (1) *cennâtin tecrî min-taḥtihe'l-enhâr resmen dutdı* murâd *kaşr*dan ḳubbe-i re'sdür (2) ki bu deñlü ḳavî ve ḥavâs anda maẓhâr ve müşâhid-i ḥazret-i Haḳ dururlar (3) keenne miskin-i Haḳdur ve bu ḳubbenüñ altında *Hâfızuñ* 'aynı ağlamak (4) ile şehr-i cennetdür bi-'aynihi ki andan âb-ı cârî olur ve bunda (5) tenbîh vardur ki Haḳ te'âlâ için cârî olan gözyaşı nehr-i cennet (6) gibi 'azîz ve şerîfdür

VELEHU EYŶAN [G.70]

[Mef' ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Dîdî ki yâr cüz ser-i cevr ü sitem (7) ne-dâşt

Dîdî lafzınuñ mef' üli andan aşığa mezkûr olan cümledür (8) âḥir beyte dek ve *ne-dâşt* lafzınuñ fâ' ili zâmîr-i müstetirdür râci'dür (9) yâre ve mef' üli cüz cevr ü sitemdür

Be-ş'kest 'ahd v'ez-ġam-i mâ hîç (10) ġam ne-dâşt

Be-ş'kest lafzınuñ fâ' ili daḥi zâmîr-i yârdur ve mef' üli (11) 'ahddür ve ne-dâşt lafzınuñ fâ' ili daḥi zâmîr-i yârdur mef' üli (12) *v'ez-ġam-ı mâ hîç ġam*dur murâd bunda *yârdan* nefsdür ve ḥiṭâb (13) ḥazret-i Hudâyadur ve mütekellim olan rûḥ u 'aḳldur ve 'ahdden (14) murâd 'âlem-i ervâḥda olan 'ahddür pes rûḥ u 'aḳl Haḳ te'âlâ (15) ḥazretine ḥiṭâb idüp dirler ki *gördüñ yâ Rabbî bize 'âlem-i ervâḥda* (16) *yâr olan ve beden merkebine bile süvâr olan nefis zûlm başından ġayrı* (17) *kâr dutmadı ve 'ahd-i ḳadîmi şıdı ve bizüm ġamımızdan ġam dutmadı* (18)

Ḳıṭ' a

İzâ ḳana' at nefsi bi-eyserin bulġatin⁸⁵⁴

Mine'l-mâli tekfinî ilâ yevmi (19) tekfini

Ve in hiye lem taḳna' fetleke muşîbetihi

⁸⁵³ فَكَيْفَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram olarak, altlarından ırmaklar akan, ebedî olarak kalacakları cennetler vardır. İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır. (Kur'ân, Âl-i İmrân 3/198).

⁸⁵⁴ “1) Eğer benim nefsim malın en az miktarına kanaat getirirse; o zaman bana gereken güne kadar (o mal) kâfi olacak. 2) Eğer ki nefsim az mâla kanaat etmezse; din, akıl ve mal cihetiyle musîbete uğrar.”

Uşibebihā (20) bi'l-māli ve'l-'aqli ve'd-dīni

(2) Yā Rab me-gireş erçi dil-i çün kebüterem

Yā Rab (21) dutma o yāri egerçi gügercin gibi göñlimi

Efkend ü goşt u 'izzet [M100a] (1) şayd-ı harem ne-dāşt

Uç fi' ilüñ fā' ili zamīr-i müstatirlerdür ki rāci' dür (2) yāra ve iki evvelki fi' ilüñ mef' üli *dil-i çün kebüterem*dür tenāzu' tarīkī (3) ile ve üçüncü fi' ilüñ mef' üli 'izzet *şayd-ı harem*dür ya' nī *ol yār kebüter* (4) *gibi göñlimi düşürdi ve katl itdi ve şayd-ı harem* 'izzetin dutmadı (5) murād budur ki *yā Rabbī* nağmesi 'azāb itme egerçi harem-i' izzetünde olan (6) kalbün 'izzetin bilmeyüp helāk eyledi

Ḳıf' a

- + + - / - + - / - + + - / - + -

Dil be-ḥarīm ḥarm-ı muḥarrem ü (7) hem maḥremest

Muḥteremeş dār çün şayd-ı harem şud ḥarām

Nefs-i men (8) ez-ḥurmeteş nīk ne-dānī be-dest

'Afv-ı tu cüyem vü līk ez-der-i Rabbu'l-enām (9)

(3) Ber-men cefā zi-baḥt-ı men ü ger ne yār

Benüm üzerime cefā benüm baḥtumdan (10) geldi yoḥsa yār

Hāşā ki resm-i luḥf u tarīk-i kerem ne-dāşt

(11) *Hāşā ki luḥf resmini ve kerem tarīkini dutmamış ola* murād bunda (12) *yārdan* ḥazret-i Ḥudādur ki şe'ni 'aḫādur ammā nefs-i şüm-ı zālīme ve baḥt-ı (13) bed-müte' addīdür

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Her çi ez-Ḥaḫ be-resed maḥz-ı 'aḫā vü minenest (14)

Her belāyī ki be-men mī-resed ez-nefs-i menest

[*Minen cem' -i minnetdür ni' metler ma' nāsına*]

(4) Bā-ın heme her ān ki ne ḥ'ārī (15) keşid ez-ü

Bu dükeli ile her ol kimse ki ḥorluḫ çekmedi ol yārdan (16)

Her cā ki reft hiçkeses muḥterem ne-dāşt

Her yere ki gitdi anı (17) kimse muḥterem dutmadı murād bu dükeliden andan luḥf u kerem şadır olmaḫdur (18) pes her kim ki bu ümle ile ol Allāhdan ḥ'ārlik çekmeye ya' nī aña 'ubūdiyyet (19) ve 'ibādet itmeye *ve li'llāhi'l-'izzetü ve liresūlihi ve lil-mü'minīn*⁸⁵⁵ ḥasebince 'azīz ve (20) muḥterem olmaz

(5) Sākī biyār bāde vü bā-müdde' i be-gūy

⁸⁵⁵ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler. (Kur'ân, Münâfikûn 63/8).

Ey sākī getir (21) şarābı ve müdde'īye di

İnkār-ı mā me-kun ki çünin cām-ı Cem ne-dāşt

[M100b] (1) *Bize inkār itme ki bunuñ gibi qadehi Cem dutmadı* ya' nī Cemüñ bunuñ (2) gibi cāmı yođ idi murād *sākī*den mirāren ma' lūm olandır ve bādeden (3) murād 'ıŝk-ı İlähīdür ve müdde'iden murād düşmendür ve qadehden murād (4) qalb-i şāfidür pes düşmene dimek gerek bize inkār qılma ki bunuñ (5) gibi qadehi Cem dutmamış ve mālīk olmamışdur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Gedā-yı deret muhteşem (6) mī-şümārem

Şafā-yı dileş cām-ı Cem mī-şümārem

(6) Her rāh-rev ki reh be-ħarīm-i (7) dereş ne-burd

Her yol gidici ki yolu anuñ qapusu ħarīmine iletmedi

Miskīn (8) borīd vādī vü reh der-ħarem ne-dāşt

Miskīn kesdi dereyi ya' nī (9) qat'-ı beriyye eyledi ve yolu ħareme dutmadı ya' nī iletmedi murād bundan şol (10) sālīk için taħazzündür ki sülük idüp vuşul ila'llāh ħāşıl itmeye (11)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

N'ola ger mātem dutarsa sālīk-i maħrūm olan

Yekdurur biñ kerre (12) andan hālīk-i maħrūm olan

(7) Ĥāfız be-ber tu gūy-ı sa' ādet ki müdde'ī

Ey Ĥāfız (13) ilet sa' ādet topını ki müdde'ī

Ĥiçeş hüner ne-būd u ħaber nīz hem ne-dāşt

(14) *Hiç anuñ hüneri yođ idi ve ħaber dağı dutmaz idi* ya' nī sizden ħaberi (15) dağı yođ idi murād bunda 'ilm ü feşāħat ve fażl-ı belāġat-ı sa' ādet (16) idüğün zıkr ve anuñcün şükrdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Be-'ilm küş zi-'uryān tenī me-keş āsīb (17)

Ki cürm-i mīve çü bī-püst şud lezīz-terest (18)

VELEHU EYŻAN [G.71]

[Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Mefā' il]

(1) Bī-mihr-i ruĥet rüz-ı merā nūr ne-māndest

Senüñ ruĥuñ güneşinsiz (19) baña nūr qalmamışdur

Zi-‘ömr merā cüz şeb-i deycür ne-māndest

‘Ömrden (20) baña karañu giceden ğayrı ğalmamışdur murād bundan beden ğablinden cāna (21) ğitābdur ki çün āftāb-ı rūğ ğārib ola beden ğününüñ nūrı [M101a] (1) ğalmaz lācerem ‘ömrden karañu giceden ğayrı ğalmaz ya‘nī her vağt muzlim (2) olur pes peşin ‘ibādet ğarekdür

Beyt

+--/+--/+--/+--

Be-mīred her ān ki zi-māder be-zād

Be-bāyed (3) ‘ibādet ğiriften be-zād

(2) Hengām-ı vedā‘-ı tu zi-bes ğiryeye ki kerdem

Senüñ vedā‘uñ (4) vağtinde çok ağladığımdan

Dür ez-ruğ-ı tu çeşm-i merā nūr ne-māndest

Senüñ (5) ruğuñdan ırağ benüm ğözime nūr ğalmamışdur murād bundan dağı beden tarafından (6) rūğa ğitābdur ki sen vedā‘ idüp ğidicek ben çok ağların senüñ (7) yüzüñ müfārağatinden ki ğözümde nūr ğalmaz fi‘l-vāķi rūğ bedenden müfārağat (8) itdükde ğözden yaş ağup bī-nūr ğalur ve murād bundan ‘ālemüñ (9) fenāsın ve ruğuñ intikālin beyāndur

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Ħoşest ğaşr-ı ğayāt u nigār-(10) ğāne-i ‘ömr

Velī çı sūd ki merğeş ğarāb ğāhed kerd

(3) Mī-refit ğayāl-i tu zi-çeşm-i (11) men mī-ğuft

Ēider idi senüñ ğayālün benüm ğözümde ve dir idi

Ēeyğāt ezin (12) ğüşe ki ma‘mūr ne-māndest

[Ēeyğāt lafzını ‘Acemler tağazzün mağallinde isti‘māl iderler] ma‘ğul-ı ğavl ü mişrā‘dur murād rūğuñ lisān-ı (13) ğāl ile kelāmını ğikāyetdür ki çün rūğ ğözden ğide bu köşe (14) ğarāb olur

Beyt

--- / --- / --- / ---

Cān-rā be-süy devlet-i zamān ‘azimetest

Ēin firğat (15) ez-tenest be-u lik vuşlatest

(4) Vaşl-ı tu ecel-rā zi-serem dūr hemidāşt

(16) Senüñ vaşluñ eceli benüm başımdan ırağ dutar idi

Ez-devlet-i (17) ğicr-i tu künün dūr ne-māndest

[Lafz-ı ez bunda min ecliyeye ma‘nāsınadır] Senüñ ğicrün devletinden şimdi (18) ırağ ğalmamışdur fi‘l-vāķi mādām ki rūğ bedene müte‘allığ ve mutavaşşıl (19) ola ecel ve mevt bedenden ba‘id olur çün müfārağat ğıla (20) ecel ğarīb olur ki

müfârahat-ı rûh ve kıran-ı mevt mütelâzımândur (21) ve bunda tenbîh vardur ki hicr-i dost mevdi âsân ider ya' nî [M101b] (1) dost hicri mevtden eş' abdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

‘ Āşıkân-râ terk-i cân (2) kerden ne çendân müşkilest

Terk-i cân sehlest ammâ terk-i cânân (3) müşkilest

(5) Nezdîk şud ân dem ki raķib-i tu be-güyed⁸⁵⁶

Ta' yîn oldı ki (4) senüñ raķibüñ diye

Dür ez-deret ân haste-i mehcür ne-mândest

(5) Senüñ kapuñdan ıraķ ol haste-i metrük kalmamışdur ya' nî (6) ölmüşdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Nihân şud rüz-ı vâşl-ı yâr u şâm-ı hicr peydâ şud (7)

Kücâyî ey ecel k' esbâb-ı merg-i men müheyyâ şud

(6) Min-ba' d-ı çî sūd er ķademî (8) rence kuned dūst

Min-ba' d ne fâ'ide eger ķadem rence iderse dost (9)

K' ez-cân ramaķı der-ten-i rencür ne-mândest

Ramaķ baķiyye-i rûha dirler (10) ya' nî cândan bir baķiyye hasta tende ķalmışdur murâd budur ki çün ecel (11) ide eķibbâ ve eķibbâ fâ'ide itmez

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Çün ecel dâmen-i kesî gired (12)

Dest-i ü ber-ne-mî-tevân pîçid

(7) Der-hicr-i tu ger çeşm-i merâ âb ne-mâned

(13) Senüñ hicründe eger benüm gözüm şü ķalmaya ya' nî ađlamaķdan âb tamâm (14) ola

Gü hün-ı ciger rîz ki ma' zür ne-mândest

Di göze ciger ķanın (15) dök ki ma' zür kalmamışdur ya' nî aña 'özr yokdur

Rubâ'î (16)

Yâ tälibe ihrâķi demî bi'l-beyni⁸⁵⁷

Sefken ve mesîlihi 'alel-ħaddeynî (17)

Me'l-ħâcetu an tuhriķahu min bedenî

⁸⁵⁶ Derkenârda raķib-i tu begüyed ibâresi rākibân-ı tu güyend şeklindedir.

⁸⁵⁷ “Ey benim kanımı fırkatle yanaklarımın üzerinden dökmek isteyen; bedenimden kan akıtmaya ne gerek var. Acele etme; ben o kanı gözlerimden akıtacağım.”

Mehlen fe-ene ehrikuhu min ‘aynī (18)

(8) Şabrest merā çāre-i hicrān-ı tu liken

Şabrdur baña senüñ firākuñuñ (19) çāresi ammā

Çün şabr tevān kerd ki maqdūr ne-māndest

(20) Lafz-ı çün imāle iledür ya‘ nī *niçe şabr itmek olur ki (21) maqdūr qalmamışdur*

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Bī-mār-ı gamet-rā [M102a] (1) be-cüz ez-şabr-ı devā nīst

Şabrest devā-yı men ü derdā ki merā nīst (2)

(9) Hāfız zi-gam ez-girye ne-perdāht be-ḥande

Hāfız gamdan ağlamağdan fāriğ olmadı (3) gülmege

Mātem-zede-rā dā’iye-i sūr ne-māndest

Mātem-zedeye düğün bā’işi (4) ve fikri qalmamışdur murād bundan mevt mülāhazası ile terk-i sūr (5) itmege tenbīhdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Behr-i pendet nīst vā’ iz dīde ger nemī-kunem (6)

Ez-berā-yı morden-i ḥod qaşd-ı mātem mī-kunem

VELEHU EYŻAN [G.72]

[Mefā’ ilün Fe’ ilātün Mefā’ ilün Fe’ ilān]

(1) Zi-girye merdüm-i çeşmem nişeste (7) der-ḥūnest

Ağlamağdan gözüm bebegi kan içinde müstağraqdur [merdüm kişi dimekdür merdüm-i çeşm göz bebegidür ki ‘Arabīsi insānu’l-‘ayndur merdüm-i çeşm zıkr idüp muṭlaqā merdüme intikāl idüp merdüm taleb-i dostda kana ğarq olmayınca aña vāşıl olmadığın beyān ider]

Be-bīn ki (8) der-ṭalebet ḥāl-i merdümān çünest

Gör ki senüñ ṭalebüñde kişilerüñ ḥāli (9) nicedür murād budur ki merdüm-i çeşm ğarq-ı dem olduğu dost talebi içündür (10) vuşul-i ṭaleb şedīdsüz olmaz nitekim dimişlerdür

Beyt

Tā dīde vü dil ḥūn ne-şūd (11) penceh sāl

Rāhī ne-dehendet ez-kāl be-ḥāl

(2) Be-yād-ı la’l-i tu bī-çeşm-i mest-i mey-gūnest

(12) *Senüñ lebüñ yādı ile şarāb gibi gözgüsüz*

Zi-cām-ı gam mey-i la' lî ki mî-ḥorem ḥünest

(13) *Ġam ḳadeḥinden la' l şarāb ki içem ḳandur* murād *la'* den buḫūn-ı kelām ve esrār-ı (14) İlähiyedür ve *çeşm-i mest* den murād zühūr u tecellî-i zâtdur pes sâlike esrār-ı (15) İlähiye yâd idüp ammâ tecellî olmayup tesettür olıcaḳ 'ıyş mükedder olur (16)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

La' l-i nâbuñ yâdına ger sen lebi mey-günsuz

Nüş-ı bâde kim idem (17) her demde ḳan olur baña

(3) Zi-maşrıḳ-ı ser-i gūy âftāb-ı tal' at-i tu

(18) *Senüñ maḥallüñ başı maşrıḳından yüzüñ güneşi*

Eger ṭulū' kuned ṭālî' em ḥümâyünest

(19) *Eger ṭulū' iderse ṭālî' im mübârekdür* murād *ser-i gūy* dan cānib-i İlähiyedür (20) ve *âftāb-ı tal'* atden murād tecellî-i maḥz dur çün sâlike feyz-i tecellî ḥâşıl (21) ola sa' âdet-i ṭālî' dür

Beyt

--+-/--+-/--+-/--+-

Ḥurrem-i ân çeşmî ki her rûzeş nazar ber-rüy-ı tüst [M102b] (1)

Şâdmân-ı ân ser-i ki her dem derd-i mâ ḡaşş büy-ı tüst (2)

(4) Hikāyet-i leb-i şîrîn ḥadîş-i Ferhâdest

Hikāyet mübtedādur muzâfdur (3) leb-i şîrîne *ḥadîş* haberdür muzâfdur Ferhâda ya' nî *Şîrînüñ* (4) *lebi hikāyeti Ferhâduñ sözidür ki Ferhâd anı söyler* murād budur ki (5) *men eḥabbe şey 'en ekşere zikrehu*⁸⁵⁸ ḥasebince ' aşıḳuñ zıkr-i leb-i yârdur (6)

Şikenc-i ṭurre-i Leylî maḳām-ı Mecnūnest

Leylînüñ şaçı büklimi Mecnūnuñ (7) *maḳāmıdur* murād budur ki ' aşıḳuñ maḳāmı zülf-i niḡar ve ḡayb-ı hüviyyetdür (8)

(5) Dilem be-cū ki ḳadet hemçü serv-i dil-cūyest

Göñlümi ara ki ḳaddüñ serv-i dilcū gibidür (9) murād *ḳadden* istivā-yı istilā-yı İlähidür ki zarūrî ḳalbi mâ' il ve meczüb (10) ider [*dil-cū* aña dirler ki göñli çeküp kendüye mâ' il kıla]

Suḥen be-gū ki kelāmet laṭîf ü mevzūnest

Söz söyle ki kelāmuñ (11) *laṭîf ve mevzūndur* murād *sözden* işāret-i İlähî ve fetḫ-i bâb-ı faẓldur (12) ki maḥbüb u ḥübdur

Beyt

Ḥüb-rū bâyed niḡu ḥalk u niḡu guftār hem (13)

⁸⁵⁸ مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا أَكْثَرَ ذَكَرَهُ Kişi neyi severse onu çok anar. (Hadîs) Ali el-Mütteki, Kenzül Ummâl, Hadîs No: 1829.

Z'ân ki kâr herkesî mânend-i rûy-ı u buved

(6) Zi-devr-i bâde be-cân râhatî resân (14) sâķî

Şarâb devrinden cāna bir râhat irişdür sâķî

Ki renc-i (15) hârîrem ez-cevr-i devr-i gerdünest

Ki hâţırımuñ marazı felek devrinüñ (16) cevrindendür murād devr-i bâdeden ğalebât-ı 'ışķdur ki ol müstevlî (17) olıcaķ cevr-i devr-i zamānı ferāmüş itdirüp râhat virür

Bejt (18)

+++/-++-/++-

Mey be-dih sâķiyā ki men bî-ħod

Şevem ü ğam ne-dārem ez-devrān

(7) Ez-ân (19) zamān ki zi-çeşmem be-reft rüd-ı 'azîz

Rūd ırmaķ ma' nāsına (20) ve ır ma' nāsına ve sāz kirişi ma' nāsına ve maħbüb ma' nāsına (21) ve işret ma' nāsına gelür bunda ma' nā-yı rābi' münāsibdür [M103a] (1)

Kenār-ı dāmen-i men pür zi-rüd-ı Ceyhünest

Benüm yanım ve kenārım Ceyhün ırmağından (2) toludur murād firāķüñ şiddetini beyāndur

Şi' r

Leķad zūķanā mirārete küllü şey'in (3)

Fimā şey'ü emerru mine'l-firāķi

(8) Çi ğüne şād şevend enderün-ı ğamğinem

Niçe sene (4) şād olur ğamlu içüm

Be-iħtiyār ki ez-iħtiyār bîrünest

İħtiyār evvel (5) mışrā'-ı evvele maşrūfdur iħtiyār şānî ğudret ma' nāsınadır ya' nî ğudretten (6) hāricdür murād kendü 'aczinı beyān ve ğazret-i Ħaķķa teslimini izhārdur

Bejt (7)

--+/-++-/+--+/-+-

Derdest-i mā çü nîst 'inān-ı irādetî

Bogzāştım tā kerem-i ü çi mî-kuned (8)

(9) Zi-bî-ħodî taleb-i yār mî-kuned Ħāfiz

Bî-ħodlukdan yār talebin ider Ħāfiz (9)

Çü müflisî ki talebkār-ı genc-i Ħārünest

Bir müflis ğibi ki genc-i Ħārün talebkārıdır (10) murād kendünüñ ğaķāretin ve cenāb-ı ğudsüñ 'azametın beyāndur lācerem (11) enbiyā-yı 'azām ve evliyā-yı kirām

talebkâr olduğu hazretdür Āhād-ı ümmete (12) ve ‘avām u evāsāt-ı nāsa aña ne liyākat vardır

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Men ü vuşlat çi (13) hayālest ki der-ḥāk-ı deret

Naşş-ı pîşāni-i şāhān-ı cihān mī-bīnem (14)

VELEHU EYẒAN [G.73]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Merdüm-i dīde-i mā cüz be-ruḥet nāzır nīst

Benüm gözüm bebegi senüñ (15) ruḥuñdan gayrıya nāzır degüldür murād merdüm-i dīde ‘ayn-ı ‘ibret ile naẓar (16) idüp her nesnede müşāhede-i Ḥaḳ ider diyüp merdüm olan böyle (17) gerekdür dimekdür

Beyt

--- / -+++ / +++ / -+-

Ger pür şevd cihān heme ez-māh-ı manzırān

Va’llāhu lestü (18) enẓaru ṭav‘ en ilā-sivāk

Dil-i sergeşte-u mā⁸⁵⁹ ğayr-ı tü-rā zākır nīst

Bizüm başı (19) dönmiş gönümüz senüñ ğayruñı zākır degüldür zākır bunda zıkrëndür (20) ḥatm-i zāl ile ḳalb ile añmağa dirler

Beyt

+++ / +++ / +++

Ne her vaḳtem be-yād-ı ḥātır (21) āyī

Ki ḥod her giz nemī-kerdī ferāmūş

(2) ‘Āşık-ı müflis eger ḳalb-i dileş kerd nişār

[M103b] (1) ‘Āşık-ı müflis eger ḳalb ḳalbini nişār itdi ise

Me-kuneş ‘ayb ki ber-naḳd-i revān (2) ḳādir nīst

Anı ‘aybeleme ki geçer naḳde ḳādir degüldür murād ‘āşık-ı faḳırüñ (3) ḥazret-i Ḥaḳğa nişār idecek nesnesi yok idügün beyāndur

Beyt (4)

--- / -+++ / -+++ / -+-

Ger metā‘ı çok olan iderse vaşla vāmını

‘Āşıkuñ cāndur (5) metā‘ı ana şey’ ḳalīl

⁸⁵⁹ Mâ kelimenin altında men düzeltilmesi bulunmaktadır. Ancak şârih tercümede mâyı esâs aldığı için mısırâda mâ kullanılmıştır.

(3) Eşkem iħrām-ı tavāf-ı ħaremet mī-bended

Benüm gözüm (6) yaşı senüñ ħaremüñ tavāfi iħrāmın bağlar

Gerçi ez-ħün-ı dil-i rīş (7) demī tāhir nīst

Egerçi yāralu gōñül kanından bir dem tāhir degüldür (8) murād aşār u a' mālinde televvüş ü riyā var idigün beyāndur ki küllü inā'in yetreşşeħu (9) bimā fihī⁸⁶⁰ ħasebince derün-ı şāf olmamağdan zāhir olur

Қıт' a

-+---/-+---/-+---

Pāk kerd ān ħāne-i (10) dil-rā zi-ğayr

Tā der-āyed şāhid-i ma' nā dirov

Çün tu şüret-rā be-yār āyi (11) ne dil

Key nümāyed şāhid-i ma' nīt rev

(4) Āķıbet dest be-dān serv-i bülendet (12) be-resed

Āķıbet eli senüñ serv-i bülendüñe irişür

Her ki-rā der-ťalebet himmet-i (13) ū ķāşır tüst

Her kim ki senüñ ħalebüñde himmeti ķāşır degüldür murād (14) budur ki 'uluvvu'l-himmete mine'l-īmān⁸⁶¹ mücebince daħi el-mer'u yaťır bihimmeti⁸⁶² muķtezāsınca (15) ve men ħalebe ve cedde vecede⁸⁶³ ħasebince 'ālī-himmet olan ehl-i imān olur ve vaşl-ı (16) cānān bulur ve murād ħāşıl ķılır

Şi' r

Bi-ķadri'l-keddi tüktesebü'l-me' āli⁸⁶⁴ (17)

Ve men ħalebe'l-'ulā sehire'l-leyālī

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Serv-i 'ālī-himmet olduğı için (18) oldu bülend

Ehl-i diller anı ķadd-ı yāre teşbīh itdiler

(5) Ez-revān-baħşī-i 'İsī (19) ne-zenem piş-i tu dem

Īsīñ cān bağışşayıcılığından nefes urdum (20) senüñ öñünde

Z'ān ki der-rūħ-fezāyi ķü lebet māhir nīst

⁸⁶⁰ كُلُّ إِنَاءٍ يَتْرَشْحُ بِمَا فِيهِ Her kap içindekini sızdırır. (Hadīs) el-Esrāru'l-Merfu'a, Hadīs No: 346.

⁸⁶¹ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği imāndandır. (Hadīs)

⁸⁶² المرء يطير بهمة Kişi gayreti ile uçar. (Diğer Arapça İbāreler) Hz. Alī'ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: المرء يطير بهمة كما يطير الطائر بجناحيه Kuşun kanadıyla uçması gibi kişi de azmiyle (gayret) uçar.

⁸⁶³ مَنْ طَلَبَ وَجَدَ وَجَدَ Kim bir şeyi ister ve istediđinde ciddi olursa, onu elde eder. (Hadīs) **Mevsūatü'l-Eħādis ve'l-Asāri'z-Zaıffe ve'l-Mevzūa**, (Ali Hasan Ali Halebī, Dr. İbrāhim Taha Kaysī, Hamdi Muhammed Murād), Mektebü'l-Maārif, Riyad 1419/1999, c. 10 s. 102, Hadīs No: 20313.

⁸⁶⁴ "Çalışma miktārınca üstünlük kesb edilir. Üstünlüğü taleb eden kişinin gecelerini uyanık geçirmesi gerekir." İmām Şāfiī, **Dıvānu'l-İmām eş-Şāfiī**, s. 123.

Zirā (21) *cān artırmağda senüñ lebüñ gibi māhir degüldür* murād budur ki i‘tibār cāna [M104a] (1) degül belki anuñ ile taḥşil-i merātibedür

Bejt

+--+ / +--- / +--+ / +-+

Hüner resānden-i cānest (2) tā be-zirve-i ‘irfān

Ne cān ki hest derün-ı vüçüd-ı her ḥayvān

(6) Men ki der-āteş-i (3) sevdā-yı tu āhī ne-zenem

Ben ki senüñ sevdāñ āteşinde bir āh urmazam

Key tüvān (4) guft ki ber-dāğ-ı dilem şābir nist

Kaçan dimek olur ki dağa benüm gönülüm (5) şābir degüldür murād kendünüñ ehl-i şabr idügin beyān ve şabrı medḥdür [dāğ sükün-ı ğayn iledür]

Bejt (6)

Be-ğāyet şabr Maḥmüdest ez-ān rev⁸⁶⁵

Ḥudā fermüd *ni‘mel-‘abdu* Eyyüb (7)

(7) Beste-i dām u kafeş bād çü murğ-ı vaḥşī

[*Kafeş* şad ile ‘Arabīdür *kafes* sin ile Fārisīdür] *Kafes aġınuñ bağlanmış (8) olsun vaḥşī kuş gibi*

Ṭā’ir-i Sidre eger der-ṭalebet ṭā’ir nist

[Maḳām-ı *Cebrā’il* ‘aleyhi’s-selām Sidretü’l-müntehādur andan uçar emr olunan yere gider anuñçün andan ṭā’ir-i Sidre diyü ta‘bir itdi] (9) *Sidre kuşu ya‘nī Cebrā’il eger senüñ ṭalebüñde uçıcı degül ise* murād (10) bundan ṭaleb-i Ḥaḳ olmayan mezmüm olup du‘ā-yı ‘aliyye kılinmağa müstaḥaḳ (11) idügin beyāndur ve ṭalibüñ ḳadri maṭlūbınuñ mertebesi ḥasebince idügin (12) zıkrdür ki *ḳıymetü’l-mer’ mā yuḥsinuhu*⁸⁶⁶

Rubā‘i

---+ / +--- / ---+ / +---

Der-ḥāne-i ğam būden ez-himmet-i (13) dūn bāşed

Ender-dil-i dūn-himmet esrār-ı tu çün bāşed

Ber-her çi (14) hemī lertzī mī-dān ki hemān erzī

Zīn rüy-ı dil-i ‘āşıḳ ez-‘arş-ı füzün (15) bāşed

(8) Rüz-ı evvel ki ser-i zülf-i tu didem guft

Evvel günde ki senüñ (16) zülfüñ başını gördüm didüm

Ki perişānī-i in silsile-rā āḫir nist

⁸⁶⁵ *Mefā’ilün Mefā’ilün Fe‘ülün*

⁸⁶⁶ قيمة المرء ما يحسنه Kişinin değeri, işindeki ihsanıyla ölçülür. (Diğer Arapça İbâreler)

(17) *Ki bu zincîrûñ perîşānlığına āhîr yoğdur* murād rūh-ı insānı *elestü* (18) *bi rabbiküm*⁸⁶⁷ güninde ğayb-ı hüviyyete ta' alluğ idüp bunuñ zātı ve şıfātı (19) ve ħubbı ve maşnū' āti biğāyet idüğün fehm itdüğün beyāndur

Beyt (20)

--+--/-+--/-+--/-+-

Ey Ĥudā-yı bî-nihāyet cüz tu kîst

Der-dü ' ālem cüz tu yek mevcūd nîst (21)

(9) Ser-i peyvend-i tu tenhā ne dil-i Ĥāfız rāst

Saña ittîşāl sevdāsı [M104b] (1) *yalñuz Ĥāfız göñlüne degüldür* [ser sevdā ve hevā ma' nāsına geldügi yuğaruda beyān olunmışdur]

Kîst ānkeş ser-i peyvend-i tu der-ĥātır nîst

(2) *Kimdür ol ki saña ittîşāl sevdāsı anuñ ĥātırında degüldür* murād bundan ' ilm-i (3) taşavvufuñ ğāyetin beyāndur ki vuşul ila'llāhdur pes bu maṭlab her ṭālibüñ (4) maṭlūbidur belki hemān maṭlūb olur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Cihānda gerçi her ' āşık dutar (5) bir nesne-i ma' şük

Ķamunuñ sevdügi Ĥağdur velîkin sevdüğün bilmez (6)

VELEHU EYŻAN [G.74]

[Mef' ūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Rāhist rāh-ı ' ışğ ki hîçeş kenāre nîst

Ba' zı nüsağda *bağrîst* (7) bağr-i ' ışğ vāķı' olmış

V'ānca cüz ān ki cān bisipārend çāre nîst

(8) *Ol yerde cān ışmarlamağdan ğayrı çāre yoğdur*

Beyt

--+/-+--/+--+/-+-

Var ey ṭarîķ-i (9) ' ışğa nihāyet bulam diyen

Cān virmek ibtidādur aña yoğdur intihā

(10) Murād seyr fi'llāh mütenāhî degül idüğün beyāndur

Beyt

--+--/-+--/-+-

Ey birāder (11) bî-nihāyet dergehîst

⁸⁶⁷ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172)

Ber-her ānça mī-resī bi'llāh mehīst

(2) Mā-rā be-men' -i (12) 'aql metersān u mey biyār

Bizi 'aql men' ile qorqutma şarāb getür

K'ān (13) şihne der-vilāyet-i mā hīç käre nīst

Harf-ı hā lafz-ı kārda liyākat (14) ve nisbet içündür ya' nī ol subaşı nā'ibi bizüm vilāyetimizde (15) hīç işe lāyık degül ve hīç işe nisbet olunur degüldür murād (16) 'aql'dan 'aql-ı ma' āşdur i ol 'ışk-ı İlāhiden men' ider taleb-i (17) dünyāya emr ider ammā 'āşık-ı şādıklar ve tālib-i muhaqqıklar vilāyetine (18) hüküm idemez ki 'aql-ı ma' āş anda ma' züldür

Kıt' a

+--/+--/+--/+--

Zi-pir-i cihān dide (19) kerdem su'ālī

Be-behr-i ma' işet zi-māl u bezā' at

Çi sermāye-sāzem (20) ki sūdī dihed guft

Eger mī-tevānī kanā' at kanā' at (21)

(3) Her dem ki dil be-'ışk dihī hoş demī buved

Ya' nī her dem ki 'ışka gönül [M105a] (1) viresin ol dem viresin ol dem hoş dem idüğünde şübhe yoğdur [dem nefes ma' nāsına ve vaqt ma' nāsınadır]

Der-kār-ı (2) hayr hācet-i hīç istiḥāre nīst

Hayr işde istiḥāreye hīç hācet (3) yoğdur istiḥāre bir işe şürü' itmek dilese hayr mıdur şer midür diyü (4) tefe'ül idüp hayr ve ihtiyār taleb itmege dirler murād budur ki 'ışk-ı (5) İlāhī ve taleb-i āhıret hayr-ı maḥzud anuñiçün istiḥāre itmege hācet (6) yoğdur pes hayrlu işe şürü' dileyicek tevaqquf istiḥāre lāzım degüldür (7)

Beyt

--+/-+++/+--+/+--

Sākī biyār bāde çi cāy-ı tefekkürest

Der-kār-ı hayr hācet-i hīç (8) istiḥāre nīst

(4) Ez-çeşm-i ḥod be-purs ki mā-rā ki mī-keşed

İkinci ki lafzı (9) ismdür ve lafz-ı keşed hatm-ı kāf-ı 'Arabī ile geşten lafzından muzārī' dür (10) ya' nī kendü gözünden şor ki bizi kim öldürür

Cānā günāh-ı tālī' ü cürm-i (11) sitāre nīst

Ey cān tālī'ün günāhı ve yıldızuñ cürmi yoğdur (12) murād çeşmden 'ayndur 'ayn lafzınıñ bir ma' nāsı zāt-ı şey'dür (13) ya' nī hüvellezī yuḥyī ve yumīt⁸⁶⁸ ḥasebince emānet ḥāzret-i Ḥāğdandır (14) ve ben zātu'llāh helākīyem ve te'şiri zāt-ı Ḥāğdan bilürem tālī' -i (15) vilādete ve kevkebe isnād kılmazam

⁸⁶⁸ هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ O, hem dirilten hem de öldürendir. O, herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız "Ol!" der, o da olur. (Kur'an, Mü'min 40/68).

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Te'şîr-i ez-Ḥaḫest ne ez-ṭālî' (16) vü nücüm

Be-âftâb cāy-ı zuhūr-ı sitāre nîst

(4) Rûyeş be-çeşm-i (17) pāk-ı tu ān dîd çün hilāl

Anuñ yüzini pāk göz ile görmek olur hilāl gibi (18)

Her dîde cāy-ı dilve-i ān māhpāre nîst

Her göz ol māhpārenüñ cilvesi (19) *yeri degüldür* murād budur ki tecellî-i cemāl-i Ḥaḫka neẓâket gerekdür nitekim Ḥ'āce (20) Ḥāfız kendüsü dir

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ġusl der-eşk zedem k'ehl-i ṭarîkat (21) güyend

Pāk şev evvel ü pes dîde ber-ān pāk endāz

(5) Furşat şümur ṭarîka-ı [M105b] (1) rindî ki in nişān

Furşat şay rindlik ṭā'ifesi ki bu nişān (2)

Çün rāh-ı genc ber-heme kes āşkāre nîst

Defîne yolu gibi her kimseye āşkāre (3) *degüldür* murād rindlikden a' mālîne nāzîr olmayup ihlāş ile 'ibâdet (4) idüp terk-i riyā itmekdür ammā *mā min 'amelin illā vefîhi şā'ibetün mine'r-riyā*⁸⁶⁹ mücebince (5) riyānuñ daḫāyîkı vardur her kimse anı idrāk idemez

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Kes-rā haber ne-şud (6) zi-rumūz-ı dehān-ı tü

Seriyet in ki ber-heme kes āşikāre nîst (7)

(6) Ne'grift der-tu girye-i Ḥāfız be- hiç rüy

Eşer itmedi saña Ḥāfızuñ ağlaması (8) *hiç vechile*

Ḥayrān-ı ān dilem ki kem ez-seng-i ḫāre nîst

Ol gönülün (9) *ḫayrānıyın ki senün ḫāreden eksük degüldür* murād muḫātabdan (10) nefsdür zîrā gāhi *dil* ya' nî ḫalb dirler nefis murād iderler (11) ya' nî nefis şöyle berg-i vaḫḫāsîdür ki aña girye-zārî kār olmaz (12)

Rubā'î

Feryād ez-in nefis ki cüz ber-ne-kuned

Yek zerre nîkî be-men ü ḫod ne-kuned (13)

Ez-behr-i fesād ihtimāmî dāred

⁸⁶⁹ ما من عمل الا وفيه شايه من الريا Hiçbir amel yoktur ki onda riyadan bir şey bulunmasın. (Diğer Arapça İbâreler).

Ez-behr-i şalâh lahza-ı kedd ne-kuned (14)

VELEHU EYẒAN [G.75]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fa' lün]

(1) Sâkıyâ âmeden-i 'ıyd mübârek bâdet

Ey sâkı bayram gelmesi mübârek olsun (15) saña

V'ân mevâ' id ki kerdî me-revâd ez-yâdet

Ol va' deler ki eyledüñ (16) gitmesün hâtrıñdan murâd sâkıden mirâren ma' lüm olan şevk u hâlet (17) viren mürşiddür ki aña bî' at kılındukda çok irşâd u (18) fazl u füyûz va' de kılmış idi çün Ramazân geldi kendü ' ibâdete (19) meşgûl olup ve i' tikâf için halvetde olup irşâddan (20) fâriğ olmuş idi lâcerem 'ıyd gelicek mürîd-i şâdık ve tâlib-i ' aşık (21) aña du' â kılıp va' delerin tezkîr idüp taleb-i irşâd ider [M106a] (1)

(2) Der-şigufte ki der'in müddet-i eyyâm-ı firâk

'Acembeyin ki bu eyyâm-ı firâk (2) müddetinde

Ber-giriftî zi-harîfân dil ü dil mî-dâdet

Getürdüñ şol harîflerden (3) gönli ki saña gönül virdiler murâd zamân-ı i' tikâfda kendü ' ibâdetine meşgûl (4) olup mürîdlerden fâriğ ve gâfil olduğundan şikâyet ider gibi (5) taleb ü rağbet itmekdür

(3) Be-resân bendegî-i duhter-i rez gû be-der ây

Hiâb (6) sâkıyedür ya' nî erîşdür üzüm çubuğı kızı kulluğına ya' nî hizmetine (7) bu kelâmı ki di taşra çık [fûlân hizmetlerine söyle diyesin diyecek yerde 'Acemler bendegî fûlân dirler ve 'Acemüñ Türkî bilenleri bir ulu kişiye hizmetüne diyeyin diyecek yerde kulluğına diyeyin dirler ve'l-hâşıl bendegî bunda 'ubûdiyyet ma' nâsına degüldür hizmetüne didüm her kimse bunu bilmez kulluğımı bilüp hayr du' â idesin]

Ki dem-i himmet-i mâ kerd zi-bend âzâdet

Ki bizüm (8) himmetimüz nefesi seni benden âzâd eyledi murâd duhter-i rezden şarâbdur ve şarâbdan (9) murâd ' ışk-ı İlâhî ve şevk u hâletdür şeyh halvetde iken ol daği (10) mu' ayyir ü maḥbûs idi mürîdlerün taleb ü himmeti demi anı kayd u bendden (11) ḥalâş itdi

(4) Şâdî-i meclisiyân der-ḳadem-i maḳdem-i tüst

Ehl-i meclisüñ (12) şâdılığı senüñ maḳdemüñ ḳademindedür

Cây-ı ḡam bād her ân dil ki ne-ḡâhed şâdet

(13) Ḡam yeri olsun ol gönül ki seni şâd istemez murâd şevk ü hâlet (14) zuhûrı mürîd-i tâlibüñ sürürü idügün beyândur ve anı istemeyen ḡamnâk olmaḡ (15) için du' â-yı ' aliyyedür fi'l-vâkı' mest-i ' ışk olmayan gönül ḡam-ı dünyâ maḡalli (16) olur

Beyt

---/+--+/-+--

Bi'şnev sühanem tu bāde kun nūş

Tā cümle-i ğam kunī ferāmūş (17)

(5) Şükr-i ized ki ezin bād-ı hazān raḥne ne-yāft

Ne-yāft lafzınıñ fā'ili büstāndur (18) *şükr Allāh'a ki bu hazān yilinden gedik bulmadı* ya' nī mutazarır olmadı (19)

Büstān-ı semen ü serv ü gül ü şimşādet

Hiṭāb bunda daḥi *duḥter-i* (20) *rezedür senüñ semen ve serv ve gül ve şimşāduñ büstānı* murād şeyḥ ḥalvetde (21) ve ferāğda olduğı müridlerüñ ihmāline sebep olmadı dimekdür

Beyt [106b] (1)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Hemîşe gülbün-i zāt-ı tu sebz ü ḥandān bād

Miyān-ı bāğ-ı sa' ādet çünān ki (2) faşl-ı bahār

(6) Çeşm-i bed dūr k'ez-in tefriķaet bāz āverd

Lafz-ı çeşm-i bed dūr (3) cümle-i du'āiyedür ve *āverd* lafzınıñ fā'ili ṭālī' ve aña ma' tūf olandır (4) *yerimüz göz ırağ olsun ki bu perişānlıķdan girü getürdi*

Ṭālī' -i (5) nāmver u devlet-i māderzādet

Devlet ṭālī' e ma' tūfdur senüñ nāmđār (6) *ṭālī' üñ ve anadan bile toğan ya' nī kādīmī devletüñ murād ḥubb-ı* (7) *İlāhī yūḥibbuhum ve yuḥibbūnehu*⁸⁷⁰ ḥasebince kādım ve nāmđār olup ve ihtidā' (8) ṭaleb ḥadış-i nebevī mücebince ezeli olduğı beyāndur

Beyt (9)

- - + / - + - - / - - + / - + - -

' Işķ-ı tu būd bā-men rüzī ki men ne-büdem

Güm-geşte büdeme ez-ḥod ışķ-ı (10) tu reh-nümüdem

Resülullāh 'aleyhi's-selām buyumış *inna'llāhe ḥalaķa'l-ḥalka fi-zulmetin* (11) *sümme reşşe 'aleyhim min-nūrihi femen aşābehu zelike feķad ehtedi ve men iḥta'ahu* (12) *feķad ğavā*⁸⁷¹

(7) Hāfiz ez-dest medih şoḥbet-i in keşt-i Nūḥ

Ey Hāfiz (13) *elden virme ve giderme bu Nūḥ gemisi şoḥbetini* [terk itme dimekdür]

Verne tūfān-ı ḥavāsiş (14) be-bered bünyādet

⁸⁷⁰ يُجِبُّهُمْ وَيُجِبُّونَهُ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur'ân, Mâide 5/54).

⁸⁷¹ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فِي ظُلْمَةٍ ثُمَّ رَشَّ عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ فَمَنْ أَصَابَهُ ذَلِكَ فَقَدْ اهْتَدَى وَمَنْ أَخْطَأَهُ فَقَدْ غَوَى Allah mahlukatı zulmette (karanlıkta) yarattı, sonra onların üzerine nurunu serpti. Bu nurun isabet ettiği kişiler hidayet üzeredirler. Her kim ki bu nurdan saparsa doğru yoldan ayrılmış olur. (Her kime ki o nurdan bir parça ulaşmazsa sapıklıkta kalır.) (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 659, Hadis No: 2642.

Yohsa havādiş tūfānı iletür ve giderür bünyāduñı (15) murād *Nūh gemisinden şerīʿ* atdür nitekim yukarıda bir kerre beyān olundu (16) yāhūd tārīkatdür lācerem şerīʿat ve tārīkat içinde olan havādiş (17) fesādāt tūfānından selāmetde olur ve bünyād-ı dīn ki imān u (18) İslāmdur sālīm olup āfātdan müsellemler olur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mi-şevem gārka der-īn (19) varṭa be-gūyed kücāst

Keşti-i Nūh ki der-īn mühlīke-i tūfānem (20)

VELEHU EYŶAN [G.76]

[Mefāʿ ilūn Feʿ ilātūn Mefāʿ ilūn Feʿ ilān]

(1) Şenīdeem sūḥan-ı hoş ki pīr-i Kenʿ ān guft

[Mışrāʿ -ı evvelde mezkūr olan *guft* lafzınıñ maḳūli mışrāʿ -ı şānī mażmūnidur ve mışrāʿ -ı şānīde mezkūr olan *guft* lafzı maşdar maʿ nāsınadır] *İşitmişem hoş söz ki* (21) *pīr-i Kenʿ ān yaʿ nī Yaʿ kūb ʿaleyhiʿs-selām didi* [M107a] (1)

Firāḳ-ı yār ne ān mī-kuned ki beʿtvān guft

[Yaʿ nī firāḳ-ı yār şu deñlü elem virür ki ḳābil-i beyān degüldür] *yār firāḳı anı itmez ki dimege güç* (2) *yite* murād *firāḳ-ı yār*dan ḥazret-i Ḥaḳdan dūr olmaḳdur ki ʿ ālem-i İlāhīde rūḥ-ı (3) insānī ḥazret-i ʿ indiyet-i İlāhiyyede idi şimdi dūrdur ʿ aşıḳ olan (4) dīvānevār u pūr elem ü zār olduḡı ol firḳatdendür

Beyt

--- / -+++ / ++++ / -+-

Yek dem ne-şud ki (5) ez-ḡam-ı hicret zi-cān u dilem

Seylābhā niyāmed ü feryādhā ne-reft

(2) Ḥadīş-i (6) hevl-i ḳıyāmet ki guft vāʿ iz-i şehr

Ḳıyāmet ḳorḳusu ḥadīşini ki didi (7) *şehr vāʿ izi*

Kināyetist ki ez-rūzgār-ı hicrān guft

Bir kināyetdür ki hicrān (8) *güninden didi* murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳdan müfāraḳat elemi hevl-i ḳıyāmetden (9) eşiddür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Firāḳ-ı yār-rā dīdem nişāneş guftem ez-dūzaḡ

Maʿ āzaʿllāh (10) ḥaṭā guftem ki dūzaḡ zʿān nişān bāşed

Ve ol ki vuşlat-ı Ḥaḳ ḥāşıl ḳılmış (11) ola hevl-i ḳıyāmetden aña ḡam olmaz

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Didüm terk-i hesâb-ı māl idüp (12) vaşlıçün olmış çok
Didi vâ' iz aña vaşl içün olana hesâb (13) olmaz

(3) Nişân-ı yâr-ı sefer-kerde ez-ki purse m báz

Sefer eylemiş yâr nişânını (14) *kimden şoram girü*

Ki her çi guft berid-i şabâ perişân guft

Ki her ne (15) *didi ise şabâ peyki perişân didi murâd sefer itmîş yârdan* (16) âhirete giden yârdur ki *fi'l-cenneti ve farîkun fi's-sa'ir*⁸⁷² hasebince (17) anuñ nişân u haberin bilmek gâyetde 'asirdür ki teveccüh-i seheri gâh ahsen-i (18) hâl ve gâh hilâfin haber virür [murâd şabâdan budur]

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

Yârân ki yek yek ez-men-i bî-dil (19) cüdâ şudend

Kes-râ vuķûf nîst ki her yek kücâ şudend

(4) Ğam-ı kuhen (20) be-mey-i sâlĥürde def^c kunîd

Eski ğamı yil yemiş ya' nî eski şarâb ile (21) *def^c idün*

Ki toĥm-ı ĥoş-dilî inest ki pîr-i dihĥân guft

Ki gönül [M107b] (1) *ĥoşluĥunuñ toĥmı budur ki ikinci ĥoca didi murâd ğam-ı köhnedden* (2) ma' âşî-i ĥadîmedür ve *şarâb-ı köhnedden* murâd tevbe ile taleb-i sebaĥ-ı rahmet-i (3) ezelîdür ve inâbet ile i' timâd-ı fazl-ı lem yezelîdür ve *pîr-i dihĥândan* 'amel-i şâlih (4) ve pend-i meşâlih idendür

Nazm

-+---/-+---/-+-

Çün be-şud şiblî ezîn cây-ı ĥarâb

Ba' d ez-ân (5) dîdeş civânmerdî ne-ĥ'âb

Guft Ĥaĥ bā-tu çi kerd ey nîk-baĥt (6)

Guft çün şud der-ĥesâbem kâr saĥt

Rahmeteş âmed ber-ân bî-çâre kim (7)

Pes be-baĥşîd ez-kerem yek-pâre kim

(5) Fiĥân ki ân meh-i nâ-mihrbân u düşmen-düst

(8) *Nâ-mihrbân* lafzı ve *düşmen-düst* lafzı vaşf-ı terkîbîdür ve şîfat-ı ân mehdür (9) *ya' nî fiĥân ki ol ay ki şefĥatsüz ve düşmen dostıdur*

Be-terk-i şoĥbet-i (10) yârân-ı ĥod çi âsân guft

Kendü yârânı şoĥbeti trkini ne âsân didi (11) *ya' nî yârân şoĥbeti terkinî âsânlıĥ ile eyledi murâd ol mehden nefsdür ki* (12) *rûĥ-ı insâni ve ĥuvâ-yı bedeniyyenüñ*

⁸⁷² فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. (Kur'ân, Şûrâ 42/7).

maḥbūbudur ve ma'şiyete cür'et (13) idüp bunlara 'azāb itdürmege iḳdām ider bī-şefḳatdür ve şeytānı (14) dost dutunur düşmen-düstür ve bir anlık şehvet sebebi ile (15) rūhı ve kuvāyı terk ider

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Müsellem ān gehī kereded tü-rā mülk-i Süleymānī (16)

Ki hātem rāz-ı dest-i dīv-nefs-i h'ış bostānī

(6) Men ü maḳām-ı rızā ba' d ezān (17) ü şükr-i raḳīb

Ya' nī baña min-ba' d rızā maḳāmında olmaḳ ve raḳīb şükrin (18) ḳılmaḳ gerek

Ki dil be-derd-i tu hū kerd u terk-i dermān guft

Ki gönül senüñ (19) derdüñe hū eyledi ve terk-i dermān ḳıldı murād muḫātabdan ḫazret-i (20) Ḥaḳdur çün ḳalb-i derd-i İlāhī ile me'nūs ola dermānı terk ide (21) ḳazāya rızā virüp muḫālif olandan şikāyet itmemeḳ gerek [108a] (1)

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Ḥaḳdur çü ḳamu kevne olan ḫākim ü ḳāzī

Lāyık ḳula (2) oldur ki ḳazāya ola rāzī

(7) Girih be-bād mezen gerçi ber-murād vezed

Yile (3) düğüm urma ve i' timād ḳılma egerçi murād üzre eserse daḫi

Ki in süḫan (4) be-meşel bād bā-Süleymān guft

Ki bu sözi ḳışşa ve temşil ile yil Süleymāna (5) didi murād bāddan devlet-i dünyā ve 'ömr-i bī-vefādur ki her biri bī-beḳādur (6) bunlara i' timād ḳılmaḳ ḫaḫādur

Beyt

Çün bād-vezendeest cihān ey zinde (7)

Her laḫza revān buved ü tāzende

(8) Me-zen zi-çün u çirā dem ki bende-i (8) muḳbil

Me-zen lafzınuñ mef'ūli demdür bende-i muḳbil mübtedādur ya' nī nite (9) ve niçünden nefis urma ki muḳbil ḳavl

Kabül kerd be-cān her süḫan ki cānā (10) guft

Ḳabül kerd ḫaber-i mübtedādur be-cān lafzı ḳabül kerde müte'allıḳdur ya' nī (11) ḳabül eyledi cān ile her sözi ki cānān didi murād budur ki Ḥaḳ te'ālāya (12) i' tirāz itme her ne buyurdı ise cān ile ḳabül ḳıl ki 'abd-ı (13) muḳbil ḫālī budur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ben Sinān-veş turmuşam hizmetde kâ'im husrevā (14)⁸⁷³

Her ne emrūn var ise cān üstine baş üstüne

(9) Be-mühletī ki sipihret (15) dihed zi-rāh merev

Bir mühlet sebebi ile ki felek saña virür yoldan gitme

Tü-rā (16) ki guft ki in zāl terk-i destān guft

Saña kim didi ki bu kararı terk-i (17) mekr ü hîle itdi murād budur ki müsā'ade-i feleke mağrūr olup tarīk-i (18) müstaķiden çıkmak gerek ki müsā'ade-i felek mekr ü hiledür aña firifte (19) olmak belādetdür

Rubā'ī (Ahreb)

Mağrūr me-şev ger felek-i şu'bede-bāz

Bāzī (20) be-nümāyed ki şevd nikū sāz

Bisyār kesān-rā be-nümūdest nikūyī

Küşte (21) heme-rā be-mekr-i h'ışten bāz

(10) Ki guft Hāfız ez-endiše-i tu āmed

Kim didi [M108b] (1) Hāfız senūn fikrūnden girü geldi

Men in ne-gufteem ānkes ki (2) guft buhtān guft

Ben bunı didüm ol kimse ki didi buhtān (3) didi murād budur ki 'āşık-ı şādık terk-i sevdā-yı yār (4) itmez aña bunı isnād buhtān-ı 'aẓimdür nitekim bir 'āşık (5) dimiş

Beyt (Vezin)

Çizist ki der-ezel merā der-ser buved

Kārist (6) ki tā ebed merā der-pişest

VELEHU EYẒAN [G.77]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Şubḥdem murğ-ı çemen bā-gül-i (7) nev-hāste guft

Şeher vaktinde bülbül yeñi bitmiş güle didi

Nāz (8) kem kun ki derin bāg besī çün tu şikuft

Nāzı eksük kıt ki (9) bu bāgda niçe senūn gibi açıldı

(2) Gül be-ḥandīd ki ez-rāst be-rencīm (10) velī

Gül güldi ki doğrudan incinmezüz velī

Hic 'āşık (11) süḥan-ı saht be-ma'şuk ne-guft

Hic 'āşık kanı sözi (12) ma'şuka dimedi bu kelām farz u temsil tarīkī iledür (13) ya'ni eger bülbül ve gül şāhib-i 'ākl ve ehl-i nuṭṭ olsalar (14) mābeynlerinde bunuñ gibi mükāleme olur idi murād budur ki (15) 'āşık-ı şādık ḥazret-i Ḥaḳḳa i'tirāz

⁸⁷³ *Muṭlaqā* kelimesi düzeltilerek yerine *husrevā* kullanılmıştır.

itmeyüp cemî⁶ (16) hâlde ‘arz-ı niyâz itmek gerek ki *inna’llâhe ğaniyyun ani’l-‘âlemîn*⁸⁷⁴ (17) hasebince *va’llâhu’l-ğaniyyu ve entümü’l-fuķarâ*⁸⁷⁵ mücebince ğazret-i (18) Ğudâ ğaniyy-i muṭlak ve bende-i muṭtâc-ı maḥzdur ve her ne iderse (19) aña revâdur maḥall-i ‘itirâz degüldür

Beyt

Hemçün tu hezâr ‘âşık (20) ez-ğam küştem

K’ez-ĥün-ı kes âlüde ne-keş engüştem

(3) Tâ ebed (21) büy-ı muḥabbet be-meşâmeş ne-resîd

Meşâm bu rinde koķu [M109a] (1) idrâk iden yere dirler ve anda olan zamîr her ki lafzına (2) râci⁶dür pes bu mışrâ⁶ merhündür *ya’nî ebedi muḥabbet (3) koķusu meşâmına irmedi*

Her ki ĥâk-ı der-i meyhâne be-ruḥsâre (4) ne-ruft

Her kim ki meyhâne kapısı topraĝın yañaķ ile süpürmedi (5) murâd *meyhânen* maķâm-ı ‘ışķ u talebdür pes her kim ki muḥabbet-i (6) İlähiyye idrâk olunacaķ yere varup ĥizmet ü ‘ibâdet (7) itmese ol idrâkten maḥrûm olur

Nazm

+--/+-/+-/+-

Dilâ ger tu cüyende-i (8) cevherî

Nuḥustîn taleb kun yekî cevherî

Meger bend (9) der-ĥizmet-i kâmilî

Ki ez-ĥizmet-i ü şuvey muķbilî (10)

Eger meşķ-ĥâhî be-‘atṭâr rû

Me-kun ĥişten-râ necâne girû (11)

(4) Ger tam⁶ a dârî ez-ân câm-ı muraşsa⁶ mey-i la⁶

Dârî lafzınıñ (12) mef⁶ üli mey-i la⁶ldür ve *muraşsa⁶* aña dirler ki anda cevâhir (13) berk itmiş olalar *ya’nî eger tam⁶ aña var ise ol* (14) *muraşsa⁶ kadeḥden la⁶ şarâba*

Dür ü yâķüt be-nevk-i müjeet (15) bâyed suft

Nevk lafzı feth-i nûn ve sükün-ı vâv ile her keskin (16) nesnenüñ sivri ucına dirler ve mışrâ⁶ -ı evvel mażmûnı (17) şart mışrâ⁶ -ı şânî mażmûnı cezâdur *ya’nî incüyi ve yâķütü* (18) *kirpiküñ ucu ile delmek gerek* murâd *câm-ı muraşsa⁶*dan (19) ĳalb-i mürşid-i kâmindür ki anda cevâhir-i ma‘ânî berkinmişdür (20) ve *la⁶ -i şarâb*dan murâd ‘ışķ-ı İlähîdür ve incüden murâd (21) göz yaşıdır ki ĳanlu olmaya ve yâķütüden murâd göz [M109b] (1) yaşıdır ki ĳanlu ola pes ĳalb-i mürşidden ‘ışķ-ı

⁸⁷⁴ إِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstaĝnîdir. (Kur’ân, Âli İmrân 3/97).

⁸⁷⁵ وَإِنَّكُمْ الْفُقَرَاءُ وَإِنَّ اللَّهَ الْغَنِيُّ وَإِنَّكُمْ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İcinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur’ân, Muhammed 47/ 38).

İlâhî (2) isteyen gözden yaşlar döküp ve kanlar ağlamak (3) gerek ve göz yaşı kirpükde dizilmek gerek

Kıt‘a (4)

+++ / +++ / +++ / ++-

Kâr-ı nîkû kun eger müzd-i nigû mî-ṭalebî

K‘ez-cezâ‘ her çi (5) ne-gû ter be-ne-gû kâr dihend

Kâr eger nîst tü-râ der-ṭaleb-i ecr (6) mebâş

Müzd-i müzdür beendâze-i kirdâr dihend

(5) Der-gülistân-ı (7) İrem dūş çü ez-luṭf-ı hevâ

Cennet gülistânında (8) dün gece çün hevâ leṭâfetinden

Zülf-i sünbül be-nesîm-i (9) seḫerî mî-âşuft

Sünbül-i zülf seḫer yiline karşıdı murâd gülistân (10) irmeden ‘âlem-i mükâşefedür ve hevâdan murâd ḫubb-ı (11) İlâhîdür ve zülf-i sünbül den murâd ḡayb-ı hüviyyetdür (12) ve nesîm-i seḫerî teveccüh seḫergâhıdır çün ḫubb-ı İlâhîde (13) leṭâfet ola ‘âlem-i mükâşefede ḡayb-ı hüviyyet ile (14) teveccüh-i ḫalb-i seḫerî mümteziç ola fenâ-yı cihânı (15) müşâhede idüp dir

(6) Guftem ey mesned-i Cem cām-ı cihân-(16) bînet kû

Didüm ey Cem taḫtı senüñ cām-ı cihân-bînüñ (17) ḫanı

Guft efsûs ki ân devlet-i bîdâr be-ḫuft

Didi (18) ḫayf ki ol uyanıḫ devlet uyıdı murâd devlet (19) ü salṭanat bâḫî degül idügün beyândur

Beyt

--- / --- / --- / ---

Maḡrûr (20) olma devlete ey pâdşâh-ı dehr

Fir‘avn çok yaşadı (21) velî buldı itdügün

(7) Süḫan-ı ‘ışḫ ne ânest ki âyed be-zebân

[M110a] (1) *‘İşḫ sözi ol degüldür ki dile gele*

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Zebân-ı ‘ışḫ (2) ne-dâned edîb-i nükte-şinâs

Ki in luḡat ne be-evzâ‘-ı (3) tâzi vü ‘acebest

Sâḫiyâ mey dih u kûtâh kun in (4) guft u şinuft

Ey sâḫi şarâb vir ve ḫışşa ile bu (5) deyimi ve işitmeyi murâd sâḫîden ve şarâbdan ne idügi mirâren (6) mezkûr olmışdır ḫulâşa murâd budur ki ey vâ‘ iz ve şeyḫ (7) irşâd-ı ḫavli ta‘lîl idüp irşâd-ı fi‘l eyleyüp ta‘lîm-i (8) ‘amel ḫılup a‘mâl itdür

Kıt‘a

--+/-+++/+++/-+-

Bi'llāh be-kūy-ı 'ālem-i tefsīr kūy-rā (9)

'Āmil şev evvelā vü hem a' māl-i mā be-kun

Çün kavlı-i bī-'amel ne-dihed sūd merd-rā (10)

Ĥod pīş kun 'ibādet ü kim kun be-mā sūhan

(8) Eşk-i (11) Ĥāfız Ĥired u şabr be-deryā endāht

Ĥāfızuñ gözi yaşı (12) 'aqlı ve şabrı deñize atdı

Çi kuned sūz-ı ġam-ı 'ışk ne-yārist (13) nihuft

Neylesün 'ışk ġamınuñ ĥarāretini kādır olmadı (14) gizlemege murād 'aql u şabrı deryāya atmağdan anları yitürmekdür (15) ki bu ġalebe-i 'ışkdan başı nāşī olur ve bu ĥāl 'uşşāk içinde (16) mu' teberdür

Ġazel

+---/+---/+---

Çünān geştem zi-mestī vü ĥarābī

Ki ĥākī-rā (17) nemī-dānem ābī

Derīn ĥāne nemī-yābem kesī-rā

Tu bā-'aqlī (18) beyā bāşed beyābī

Dilā būyet hemī āyed be-nīkī

Meger der-āteş-i (19) 'ışkest kebābī

Ne-bügżārī ki merdem ĥoş ne-ĥasbend (20)

Ki ez-dīvānki bī-şabr u ĥ'ābī

VELEHU EYŻAN [G.78]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Dil ü dīnem şud u [M110b] (1) dilber be-melāmet ber-ĥāst

[*Göñlüm ve dīnüm gıtdı ve dilber serzeniş kıлмаğa durdı*]

Guft bā-mā menişin k'ez-tu selāmet ber-ĥāst

Didi bizüm ile oturma ki senden (2) selāmet kılğdı murād dīnden ma'nā-yı lügavī i'tibārī ile (3) tã'at u inķiyāddur ve dilberden murād şeyĥdür ki tãlib-i (4) şādık şeyĥini maĥbūb ve maĥlūb dutunur ĥulāşa murād (5) budur ki ġalebe-i 'ışk u ĥāletden göñlüm ĥabza-ı irādetden (6) çıkup ve şeyĥe itã'atden gidüp şeyĥ daĥi bu ĥāletde (7) görüp şüret red gösterdi

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

‘Işkām çü bîş dîd (8) merâ ta‘na zed hâbîb

Ez-be-her ‘ışk-ı ta‘na-ı maḥbûb (9) hoşterest

(2) Ki şenîdî ki derîn bezm demî hoş be-nişest

(10) Evvelki *ki* lafzı ismdür ve *şenîdî* hitâb-ı ‘âmdur ve mażmûn-ı (11) beyt-i istifhâm-ı inkârîdür

Ki ne der-âḥir-i şoḥbet be-nedâmet (12) ber-ḥâst

Kimi işitdûñ ki bu şoḥbetde bir dem hoş oturdı (13) *ki şoḥbet âḥirinde nedâmet ile kalkdı* ya‘nî kim ki bu bezmde (14) bir dem hoş oturdı şoḥbet âḥirinde nedâmet ile kalkdı (15) murâd budur ki kim ki sülûk-ı tarîkat idüp bezm-i İlâhîde (16) otursa ta‘n düşmen ü ‘avâm işidür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Kûy-ı yâre (17) ta‘n-ı düşmenden kaçın varur kaçın

Ka‘beye varmaz şu kim (18) ḥâr-ı muḡaylândan kaçar

(3) Şem‘ eger z‘ân ruḥ-ı ḥandân (19) be-zebân lâfi zed

Şem‘ eger ol gülici (20) *yüzden dil ile lâf urdı* (21) *ise*

Piş-i ‘uşşâk-ı tu [M111a] (1) şebhâ be-ḡarâmet ber-ḥâst

Senûñ ‘uşşâkuñ önünde oda ki dövdi (2) ya‘nî ḥaḡasın bilüp i‘tizâr için odı dövdi murâd budur ki (3) envâr-ı za‘îfe nûrî İlâhiye her hiz müşâbih degüldür zann-ı müşâbehet ḥaḡadur (4)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Şem‘ e kim teşbîh ider bilsem bu ḥüsn-i meh-veşi

Şem‘ bir meftûl-i (5) ser-‘uryân ‘ışkdur âteşi

(4) Der-çemen bād-ı bahârî zi-kenâr-ı gül ü serv

Çemende (6) *bahâr yili gül ve serv kenârında*

Be-hevâdâri-i ân ‘arîz u kâmet ber-ḥâst

(7) *Ol ‘arîz ve kâmet hevâdârlığı ya‘nî muḡabbeti ile kalkdı* murâd ‘ışk-ı İlâhî (8) her yerde muḡarrîk ü müteḡarrîk olup cûş u ḥurûşda iken beyândur

Beyt (9)

-+---/-+---/-+-

‘Âteş-i ‘ışkest k‘ender-nîfütâd

Cûşîş-i ‘ışkest k‘ender-mî-fütâd (10)

(5) Mest bogzeşti vü ez-ḡalvetiyân-ı melekût

[*Melā'ike maḳāmma* 'ālem-i melekūt dirler pest *halvetiyān-ı melekūtdan* murād melā'ikedür] *mest geçdük ve melā'ikeden* (11)

Be-temāşā-yı tu aşıb u kıyāmet ber-hāst

Senūñ temāşāñ ile (12) *fitne ve kıyāmet kaḳıdı* murād mest geçmekden *zuhūr-ı farḳ-ı* (13) tecellidür ve 'umūm-ı vüs'at-i raḳmet-i İlähīdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ĝam me-ḳor gerçi (14) güneh bālā vü gāhī pest şud

Pest bālā nengered çün raḳmet-i Haḳ mest şud (15)

(6) Pīş-i reftār-ı tu pā ber-ne-girift ez-ḳaclet

Senūñ yürüyüşün öñinde (16) *ayaḳ ḳaldurmadı unutmāḳdan*

Serv-i serkeş ki be-nāz ḳad u (17) ḳāmet ber-hāst

Baş çekici serv ki ḳadd ü ḳāmet nāzı ile (18) *kaḳıdı* murād reftārda ḳazret-i Haḳḳuñ āşār-ı ef'ālidür ki (19) *yef'alü mā yeşā'u ve yaḳkumu mā yurīd*⁸⁷⁶ ḳasebince her ne ki didiler ide (20) ḳilāf-ı erbāb-ı cāh u devletüñ ve aşḳāb-ı mülk ü salḳanatuñ ki (21) tekebbür ü ta'azzümleri var ammā taşarruf ve icāda ḳudretleri [M111b] (1) yokdur⁸⁷⁷ (2) ve icādamüte' allıḳ olan umürda şerm-sār ve ḳayrānlar ve gedā-yı (3) bī-ser ü pāy ile yeksānlardur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Serv-i āzād hevā-yı ḳāmet-i cān-pervereş (4)

Şud çinān Mecnūn ki cān kerdend murḳān ber-sereş

Lācerem (5) ehl-i mülk ü māl naḳvet ü tekebbür iderler ammā ḳudret-i icād ve eşerleri yokdur (6)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ey muşavvir dutalum ḳaddini taşvīr idesin

Şīve-i reftārına (7) andan ne tedbīr idesin

⁸⁷⁶ يُفْعَلُ مَا يَشَاءُ (Farklı ayetler şarih tarafından bir araya getirilmiştir.) Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılsana, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar. (Hac, 18)-Zekeriyya: Rabbim! dedi, bana ihtiyarlık gelip çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir? Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir; Allah dilediğini yapar. (Kur'an, Âli İmrân 3/40)- مَا يُرِيدُ - Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz. İhramlı iken avlanmayı helal saymamak üzere (aşağıda) size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helâl kılındı. Allah dilediğine hükmeder. (Kur'an, Mâide 5/1).

⁸⁷⁷ Birinci satırda 111a'nın son kısmında yer alan şu bölüm müstensih tarafından yeniden yazılmıştır. 'ki tekebbür ü ta'azzümleri var. Ammā taşarruf ve icāda ḳudretleri' Bu yüzden 111b'de bu kısım tekrardan yazılmadı.

(7) Hâfız in hırka biyendâz meger cân be-berî

(8) Ey Hâfız bu hırkayı at ki meger cân kırtarasın

K'âteş ez-hırmen-i (9) sâlûs u kerâmet ber-hâst

Âteş riyâ ve kerâmet hırmeninde (10) *kalğdı* murâd riyâ şüretin ve kerâmet da' visin terk kıl dimekdür (11) ki *tağyîrû's-şekli li-eclü'l-ekl*⁸⁷⁸ mezmûmdur ve *terke'd-dünyâ li'd-dünyâ* (12) *men-ceme'a'd-dünyâ*⁸⁷⁹ mücebince 'amel-i âhîret ile taleb-i dünyâ gâyetde şümdür (13)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Zâhidâ ehl-i riyâ dūzağıdır didüm ki

Eger uyanmaz iseñ uşda (14) varasın göresin

VELEHU EYŶAN [G.79]

[Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Rüy-ı tu kes ne-dîd ü hezâret (15) rağîb hest

Senüñ yüzüñ kimse görmedi ve biñ (16) *rağîbüñ vardur*

Der-ğoncaî henüz ü şadet andelîb hest

[Âhîrinde hâ olan lafzında hemze vağdet için olur ve hiğâb için olur ve maşdariyyet için olur ğonca lafzında maşdariyyet zâhirdür] (17) *ğoncalığdasın henüz yüz bülbülüñ vardur* murâd hağret (18) pes perdede mestür iken zühür ve tecellî itmeksizün muğâlif (19) ü münâza' ve 'aşık u tâlîb çok dimekdür

Beyt

- - + / - - + + / + - - + / - - -

Û der-derün-ı (20) hâne vü ğavğâsiyân-ı şehr

Ey vây ez-ân zamân ki be-bâzâr der-reved (21)

(2) Ger âmedem beküy-ı tu çendân ğarîb hest

Eger senüñ mağalüñe geldüm ise ol [M112a] (1) *dükelü ğarîb degüldür*

Çün men derîn diyâr hezâret ğarîb hest

Benüm gibi (2) *bu diyârda senüñ biñ ğarîbüñ vardur* murâd *ğarîb*den rüh-ı insânîdür (3) ve *küy-ı yârden* murâd cânib-i taleb-i Hağdur ve bu diyârda 'aşık-ı ğarîb (4) çokdur

Beyt

- - + / - - + + / + - - + / - - -

Dildâr ferd ü eğad u 'uşşakı bi-'aded

⁸⁷⁸ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değışmesi... (Diğr Arapça İbâreler)

⁸⁷⁹ ترك الدنيا للدنيا من جمع الدنيا Dünya için çalışan dünyayı dünyaya için terk etmiştir. (Diğr Arapça İbâreler).

Budur (5) ‘aceb ki her biri andan bilür meded

(3) Her çend dürem ez-tü ki dür (6) ez-tu kes mebād

Nedeñlü ki iragum senden ki senden kimse irag olmasun (7)

Lākin ‘ümīd-i vaşl-ı tüem ‘an-ķarīb hest

Likin senüñ vaşluñ (8) an-ķarīb vardur murād budur ki eyne’r-rabbü’l-celīli (9) ve eyne’l-‘abdü’z-zelīli⁸⁸⁰ hasebince tālib-i Ḥaķ ol ḥazretten ba‘iddür (10) ammā ğāyet-i taşavvuf fe inni ķarībun ucību da‘vete’d-dā‘i⁸⁸¹ mücebince vuşül (11) ila’llāhdur lācerem ref‘-i ḥucb ile aña vuşül ‘an-ķarīb müyesserdür (12)

(4) Der-‘ışķ-ı ḥānķāh u ḥarābāt farķ nīst

‘Işķda ḥānķāh (13) meyḥāne farķı yoķdur

Her cā ki hest pertev-i rüy-ı (14) ḥabīb hest

Ger yer ki vardur ḥabīb yüzi ziyāsı (15) vardur murād budur ki ḥazret-i Ḥaķ tecellī itmege mevzu‘-ı (16) maḥşuş şarṭ degüldür

Beyt

---+/+---/---+/+---

Bişnev kerem-i Ḥaķ-rā ğāfil (17) me-şev ey tālib

Der-deyr-i Ḥudā güyend lebbeyk hemī güyed (18)

(5) Ancā ki kār-ı şavme‘ e-rā cilve mī-dihend

Ol yerde ki ḥānķāh (19) işine şalınmaķlık virürler

Nākūs-ı deyr-i rāhib ü nām-ı şalīb hest

(20) Ruḥbān kilīsānuñ çañı ve ḥaçı adı vardur murād budur ki Ḥaķ te‘ālā (21) ḥādī olduğı gibi muzıldür lāceremyudillu men yeşa‘u⁸⁸² muķteżāsınca [M112b] (1) şavme‘ enüñ revnaķı anuñ hidāyeti ve kilīsānuñ nākūsı ve şalibi anuñ (2) izlālī iledür

(6) ‘Āşık ki şud ki yār be-ḥāleş nazar ne-kerd

Ki ‘āşık (3) oldı ki yār anuñ ḥāline nazar itmedi

Ey ḥ‘āce derd nīst (4) ve lākin ṭabīb hest

Ey ḥ‘āce derd yoķdur velākin ṭabīb vardur mışrā‘-ı (5) evvelde istifhām-i inkāridür pes murād oldur ki her kim ki ‘āşık oldı (6) yār anuñ ḥāline nazar ķıldı lācerem derdi olana ṭabīb bulunur (7)

⁸⁸⁰ ابن العبد الذليل و ابن الرب الجليل و ابن الرب الجليل و ابن العبد الذليل Celil olan Rabb nerede zelil olan kul nerede? (Diğer Arapça İbâreler).

⁸⁸¹ فَأَيُّ قَرِيبٍ أَجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O hâlde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar. (Kur‘ân, Bakara 2/186).

⁸⁸² [اللَّهُ] مَنْ يَشَاءُ Biz cehennemın işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola erdirtir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür. (Kur‘ân, Müddesir 74/31).

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ey dil be-yâr derd ü be-cû ba' d ez-ân tabîb

K'âncâ ki derd hest (8) ta' yîn v'ân tabîb hest

(7) Feryād-ı Hâfız in heme âhîr be-herze nîst

Hâfızuñ (9) *bu dükeli feryâdı bâtıl degüldür âhîr* [lafz-ı *âhîr* Fârisî-i şahîhdür ma' nâsı böyle olur ki gâzel-i evvelde beyân olunmuşdur]

Hem kışşa-ı gârib ü hadîs-i 'acîb hest

(10) *Hem gârib kışşa ve 'acîb haber vardur* murâd budur ki derd-i derûnı (11) ve hâl-i dige-gûnı olan nâ-çâr feryâd ider

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Nâle-râ her çend meğ'âhem (12) ki pinhân ber-keşem (13)

VELEHU EYẒAN [G.80]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Be-dâm-ı zülfi tu dil mübtelâ-yı h'îştenest

Senüñ zülfüñ atmağa gönül (14) *kendü mübtelâsıdur* murâd qalb gâyb-ı hüviyyete muqayyed ve giriftâr olduğudur (15)

Be-kuş be-gamze ki îneş sezâ-yı h'îştenest

Kaıl kıl gamze ile ki bu anuñ kendü lâyıqıdur (16) murâd *gamzeden* şıfat-ı qahr ve galebedür ya' nî gâyb-ı hüviyyete ve *zât-ı muṭlaqa* (17) ta' alluḡ idüp ıtılâ' qâş idenüñ şıfat-ı qahr u istilâ ile ana (18) niyyeti ve vücûdı ve maḡv olunmaḡ gerek fânî ve mücerred *zât-ı muṭlaq* (19) *zuhûrına maḡall u maḡhar olmağa isti' dâd* olur ve bu maḡz-ı luṭf-ı Hâḡdur (20)

Beyt

+---/+---/+---/+-

Ahen ki zi-nâr zulmeteş be-reved

U qâbil-i envâr çü âteş ne-şüd

(2) Geret (21) zi-dest-i ber-âyed murâd-ı hâṭır-ı mâ

Eger senüñ elüñden gelürse bizüm hâṭırımız murâdı [M113a] (1)

Be-dest bâş ki hayrî be-cây-ı h'îştenest

Ele getür ki bir yerinde hayrdur murâd (2) *tâlib-i 'âşıkdan feyz dirîḡ itmemek* muḡtezâ-yı hikmet-i İlahiyye idüḡin zikrdür (3)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Bu Sürüriden zekât-ı hüsnüni men' itme kim
Müstaḥaḳına virilür (4) dostum zîrâ zekât

(3) Be-cânet ey büt-i şîrîn-dehen ki hemçün şem'

Senüñ (5) cānuñ ḥaḳḳıçün ey benüm büt-i şîrînüm şem' gibi

Şebân-ı tîre murâdem (6) fenâ-yı ḥ'îštenest

*Ḳarañu gicelerde murâdım kendü fenâmdur murâd (7) budur ki sâlik-i tâlib uyanıḳ
olup ḳarañu gicelerde 'ibâdet idüp (8) nefsuñ varlığın fânî itmek gerek*

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çi sūd ey şeyḫ her sâ' at (9) füzüden ḥırmen-i tã' at

Çü ne'tvânî ki yek cevâz vücüd-ı ḥ'îšten (10) gâhî

(4) Çü rây-ı 'ıḫḳ zedî yâ tu guftem ey bülbül

Çün 'ıḫḳ fikrin ḳılduñ (11) saña didüm ey bülbül

Me-kun ki ân gül-i ḥod-rü berâ-yı ḥ'îštenest

*Etme ya'nî (12) 'ıḫḳı ki ol kendü bitici gül kendü fikri iledür murâd bülbül den 'âşık-ı
(13) tâlibdür ve gül-i ḥod-rüdan murâd ḥazret-i Ḥaḳdur ki yeḳtażî zâtuhü
vücūdehu⁸⁸³ (14) ḥasebince kendü vücūdı kendüdüdür lâcerem aña tâlib olup sâlik-i
tarîḳat (15) olana aña teslim ve rızâ gerek*

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Eger tu tâlib-i yârî zi-ḥ'îšten be-güzzer (16)

Be-dih rızâ vü be-gü her çî tu be-ḥ'âhî kun

(5) Be-müşk-i Çîn ü Çigil nîst çîn-i (17) gül muḥtâc

*Çîn meşhür memleket adıdur ve büküm ma'nâsına gelür ve Çigil Türkistân (18)
vilâyetinde bir güzeli çok yerüñ adıdur ya'nî Çîn ü Çigil memleketlerinde (19) olan
müşke gül bükümü muḥtâc degüldür*

Ki nâfehâş zi-bend-i ḳabâ-yı ḥ'îšten

*(20) Ki anuñ nâfeleri kendü ḳaftanı düğmesindür murâd budur ki ḥazret-i (21)
Ḥaḳ bir cemâl-i cemîl şaçıcıdur ki tezyîn ü tevzîfden müstağnidür*

Beyt [M113b] (1)

+ ---/ + ---/ + ---

Ḥîle ḥîleest zi-behr-i nâḳış

Ḥüsn-i kâmil ne-büd mâ'îl-i zeyn

(6) Me-rev be-ḥ'âne-i erbâb-ı (2) bî-mürüvvet-i dehr

⁸⁸³ يقضى ذاته وجوده Zati varlığını gerektirir. (Diğer Arapça İbâreler).

Gitme zamānenüñ mürüvvetsiz ehlinüñ evine

Ki genc-i āfiyetet der-serāy-ı h̄'ışten (3)est

Ki saña rāhatlık bucağı kendü sarāyındadır

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Be-dendān (4) raḥne der-pülād kerdēn

Be-nāḥun rāh der-hārā borīden

Be-āteşdān fūrū reftēn (5) nigūn-sār

Be-pilk-i dīde āteş-pāre dīden

Be-farḫ-ı ser-nihāden şad şotor-bār (7)

Zi-maşrıḫ cānib-i mağrib devīden

Besī ber-Cāmi āsān-ter nümāyed

Ki bār-ı minnet-i dūnān (8) keşīden

(7) Be-sūht Ḥāfiz u der-şarḫ-ı 'ışḫ-ı cān-bāzī

Yandı Ḥāfiz ve 'ışḫ (9) ve cānbāzlık şarḫında

Henüz ber-ser-i 'ahd-i vefā-yı h̄'ıştenest

Henüz (10) kendünüñ 'ahd vefāsı başı üzredür murād budur ki 'āşık-ı şādık (11) ma'şūḫdan nedeñlü cefā görse a' rāz itmek gerek

Beyt

+ +---/ + +---/ + +---/ + +--

Ġamze tā çend kunī (11) rence be-āzār-ı kemāl

Ki be-şad tiğ ne-h̄'āhed zi-tu dil rencānid (12)

VELEHU EYŻAN [G.81]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fa' lün]

(1) Ḥāl-i dil bā-tu guftenem hevesest

Göñül ḥālını saña dimek hevesimdür (13)

Ḥaber-i dil şinugtenem hevesest

Göñül ḥaberin işitmek hevesimdür murād budur ki (14) göñül benden gitmiş sende karar itmişdür benden gittiğün saña diyüp senden anuñ (15) ḥaberin istemek murādumdur

Rubā'ī

--+---/-+---/-+---/--+-

Ger tevānī ey şabā bogzer şebī der-kūy-ı u (16)

Der-dilet ħāhed be-ber ez-men peyāmī sūy-ı ū

Çün dilem-rā bīni ancā gū (17) ħarāmet bād-ı vaşl

Men çünīn maħrūm-ı tu peyveste hem-zānū-yı ū

(2) Tam' a-ı (18) ħām bīn ki kışşa-ı fāş

Ĥām tam' aı gör ki āşikār kışşayı

Ez-raqībān (19) bihoftenem hevesest sas

Raqīblerden gizmek hevesimdür murād budur ki (20) 'ışq-ı İlāhī ile ittışāfım meşhūr olmuş iken ' avāmdan setr itmek (21) kaçan olsa gerekdür

Rubā' i

+---/+---/+---/+---

Sirişk-i lāle-gūn u hemçü za' frān [M114a] (1) rūy-ı zerd-i men

Güvāh-ı şıdk buved īn her dü pīşīn behr-i derdmend (2)

Çinān der-' aşıkī belā girift imrūz aħvālem

Ki ne-tevānd resīden sālihā (3) Mecnūn be-kerd men

(3) Şeb-i Qadrī çünīn ' aziz-i şerif

Bu Qadr gicesi (4) buncılayın ' aziz ve şerif

Bā-tu tā rūz ħuftenem hevesest

Senūñle (5) tā gündüze degin yatmağ hevesimdür murād bunda müşāhede vāqı' olsa (6) şabāha degin istiğrāğda olmağı talebdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Çankı gice kim o mehden cānuma (7) te'nīs olur

Nūr-ı Aħmed ħaqqı baña ol şeb-i ta' rīs olur

(4) Vāh ki (8) dürdāne-i çünīn nāzik

Vāh ki buncılayın nāzik incüyi

Der-şeb-i tār suftenem (9) hevesest

Çarañu gicede dilemek hevesimdür murād budur ki vuşul (10) ila'llāh ve vuşlat-ı İlāhī bir dürr-i şāhidānedür ki ħakkāk-ı kāmīl olanlar (11) rūz-ı rüşende bunı dilemege qādir olmazlar ' aceb budur ki ben çarañu gicede (12) dilemek isterin

(5) Ey şabā imşebem meded fermāy

Ey şabā bu gice meded (13) buyur

Ki sehergeh şikufem hevesest

Ki şehir vaktinde açılma hevesimdi (14) murād *şabādan* bunda feyz ü fazl-ı Hākdur ki mükāsefe sehergāhı (15) anuñ mededi ile olur

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Eger ez-cānib-i ma' şūḫ ne-bāşed meylī⁸⁸⁴

Kūş-i (16) ' aşık-ı bî-çāre be-cāyī ne-resed

(6) Ez-berāyī şeref be-nevk-i müje

Şerefden ötüri (17) *kirpik ucı ile*

Hāk-ı rāh-ı tu ruftenem hevesest

Senüñ yoluñ (18) *toprağını süpürmek hevesimdir* murād *tarīḫ-i Hāda* müjegānı cārüb (19) *kılmak kesb-i şerefdür dimekdür*

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + -

Guftē ez-rāh-ı mā berdār kerd ü hār-rā (20)

Bā-müje her şubḫ-dem guftem ki berdārem be-çeşm

(7) Hemçü Hāfız be-rağm-ı müdde' iyān

(21) *Hāfız gibi feyz-i fazl da' vī idenler ḫahrına* [*müdde' iyān* bu ma' nā murād olmaḫ ensebdür düşmen murād olmaḫdan]

Şi' r-i rindāne guftenem hevesest [M114b] (1)

Rindāne şī'r dimek hevesimdir murād *şī'r-i rindāndan* taşavvuf (2) kelimātın şüret-i mecāzda getürmekdür nitekim her beytde beyān olundu

Beyt (3)

- + --- / - + --- / - + -

' Ārifāne iştīlāḫātī ḫoşest

Rüy-ı pūşide ' ibārātī ḫoşest (4)

VELEHU EYŻAN [G.82]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ey Hudhud-ı şabā be-Sebā mī-firistemet

[*Hüdhüd* ve *Sebā* hikāyeti sūre-i Nemlde *mā liye le era'l-hüdhüde*⁸⁸⁵ āyetinüñ tefsirinde kütüb-i tefāsirde mezkürdür bunda murād olan zāhir kışsa degüldür] [*hüdhüd* lafzınıñ şabāya izāfeti izāfet-i müşebbeheye ile'l-müşebbeh durur] *Ey şabā hüdhüdi* (5) *Sebā vilāyetine gönderürem*

⁸⁸⁴ "Eğer ma' şūḫ yönünden bir meyl olmazsa, bî-çāre âştığın çabası bir yere ulaşmaz."

⁸⁸⁵ مَا لِي لَا أَرَى الْهُدُودَ (Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? (Kur'an, Neml 27/20).

Binger ki ez-kücā be-kücā mī-firistemet

Nazar kııl (6) kanden kande gönderürem seni murād şabādan bunda nefehāt-ı (7) Raḥmāniyedür ki cihet-i müşāriḳ-i rūḥāniyeden gelür ve Sebādan murād (8) vilāyet-i gayrdur ki Süleymān ‘aql ḥükmünde degüldür lācerem bu iki iḳlīmüñ (9) ortasında bundan ba‘id vardur

(2) Ḥayfest ṭā’irī çü tu der-ḥākdān-ı (10) ğam

Ṭā’irī mübtedādur ve anda ḥarf-i yā vaḥdet içündür çü tu şıfat-ı (11) ṭā’irdür ve der-ḥākdān-ı ğam ḥaberdür bu cümle mübtedādur ḥayfest muḳaddem-i (12) ḥaberidür ya‘nī ḥayfdur senüñ gibi kuş ğam çöpliginde olmaḳ

Zincā (13) be-āşiyān-ı vefā mī-firistemet

Buradan vefā yuvasına gönderürem (14) seni murād ḥākdān-ı ğamdan dünyādur ve āşiyān-ı vefādan ‘ālem-i İlähīdür (15) lācerem nefehāt-i Raḥmāniye ve teveccühāt-i rūḥāniye cānib-i Ḥaḳḳa müteveccih (16) gerekdür

(3) Der-rāh-ı ‘ışḳ merḥale-i ḳurb u bu‘d nīst

‘İşḳ yolunda ḳurb (17) u bu‘d ḳonağı yoḳdur

Mī-bīnemet ‘ıyān u du‘ā mī-firistemet

(18) Görürem seni āşikār ve du‘ā gönderürem saña ḥiṭāb bunda (19) maḥbüb-ı ḥaḳīḳiyedür ki ‘ayn-ı ‘ıyān-ı ḳalbi ile müşāhiddür ve merātib-i (20) ma‘neviye ile ba‘iddür pes fi-nefsi’l-emr ḳurb u bu‘d yoḳdur (21)

(4) Her şubḥ u şām ḳāfilei ez-du‘ā-yı ḥayr

Her şabāḥ ve aḥşām du‘ā-yı [M115a] (1) ḥayrdan bir ḳāfiledür

Der-şoḥbet-i şimāl ü şabā mī-firistemet

Şimāl (2) ve şabā yılları muşāḥabet ve muḳārenette gönderürem saña ḥiṭāb (3) bunda daḥi maşūḳ-ı ḥaḳīḳiyedür ve ḥayrda vārid olmuşdur bir cemā‘at (4) melā’ikeden şabāḥ namāzında ve bir cemā‘at melā’ikeden aḥşām namāzında (5) nāzil olurlar şabāḥ namāzında bir cemā‘at melā’ikedem nāzil olıcaḳ gice (6) bile olan cemā‘at melā’ike şu‘ūd idüp ‘ibādet-i ‘ibādı ḥazret-i Ḥaḳḳa (7) ‘arz iderler ve aḥşām namāzında bir cemā‘at melā’ikedem nāzil olıcaḳ (8) gündüz bile olan melā’ike şu‘ūd idüp ‘ibādet-i ‘ibādı ḥazret-i (9) Ḥaḳḳa ‘arz iderler lācerem ubbād-ı ‘ibād her şubḥ u şām du‘ā-yı (10) ḥayrdan bir ḳāfile ḥazret-i Ḥaḳḳa gönderürler [Ba‘zı zurefā aḥbāba irsāl itdükleri mektüba bu beyti yazarlar]

(5) Ey ğā’ib ez-nazar ki (11) şudī hemnişin-i dil

Ey nazardan ğā’ib olan ki gönül muşāḥibi (12) olduñ

Mī-güyemet du‘ā vü şenā mī-firistemet

Saña du‘ā didüm (13) müvāceheten ve şenā gönderürem murād budur maḥbüb-ı ḥaḳīḳi ‘ayn-ı ‘ıyān-ı (14) ḥasīdden ğā’ibdür ammā ḳalb ile muşāhibdür pes dā‘i ḥāzıra (15) du‘ā ider gibi du‘ā ider ve ğā’ibe selām gönderür gibi irsāl ider (16)

(6) Tā leşker-i ğam ne-kuned mülk-i dil ḥarāb

Tā senüñ ğamuñ leşkeri itmeye (17) gönül mülkünü ḥarāb

Cān-ı ‘azīz-i ḥod be-ḡidā mī-firistemet

Kendü ‘azīz (18) cānumı fedā vechi ile gönderürem murād budur ki ḳalbe ḥumūma ‘arīz (19) olup fikr-i Ḥaḳdan maḥcüb ve ḥarāb ḳalmaḳdan bezl-i rūḥ evlā (20) ve āsāndur

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

‘Āşīḳān-rā terk-i cān kerden ne çendān müşkilest (21)

Terk-i cān sehlest ammā terk-i cānān müşkilest

(7) Tā muṭribān zi-ḳavl-i menet [M115b] (1) āgehī dihend

Tā muṭriblar benüm ḳolumdan saña ḥaberdārılık vireler

Ḳavl (2) u ḡazel be-sāz u nevā mī-firistemet

[Nevā bir niçe ma‘nāya gelür bunda ism-i maḳām ma‘nāsınadır] *ḳavli ve ḡazeli düzen ile ve maḳam ile (3) gönderirüm saña bunda daḫi ḥiṭāb ma‘şūk-ı ḥaḳīḳīyedür murād (4) muṭribdan ḥ‘ānende ve güyendedür ḡaraż münācātı nazm ile beyān itdükte zıkrdür ki (5) mecālisme benüm ḡazellerim oḳunup dergāhuña ‘arz-ı ḥācetim bu vech ile olsun (6) içündür pes nazm mezmüm degüldür*

Beyt

--+---/-+---/-+--

Piş pes her dü şıfat-ı kibriyā (7)

Pes şu‘arā āmed ü piş enbiyā

(8) Sāḳī biyā ki hātif-i ḡaybem be-müjde guft

(8) *Ey sāḳī gel ki hātif-i ḡayb baña müjde ile didi*

Bā-derd şabr kun ki devā (9) mī-firisted

Derde şabr ḳıl ki devā gönderürem murād şabra terḡibdür (10)

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---

Dilā derbend-i miḥnet şabr mī-kun

Meger birün nehy cān ez-mehālik (11)

Cihān peyveste ber-yek ḥāl ne-buved

Le‘alla’llāhe yuḥdiş ba‘de zalik⁸⁸⁶ (12)

(9) Der-rüy-ı ḥod teferrüc-i sun‘-ı Ḥudāy kun

Kendü yüzünde Allāh şun‘ın (13) teferrüc ḳıl

⁸⁸⁶ لَعَلَّ اللهُ يُخْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları hâli bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir. (Kur‘ân, Talāk 65/1).

K'āyine-i Hudāy-nümā mī-firistemet

Ki Allāh gösterici āyine gönderürem (14) *saña* murād bunda cānib-i Hāğdan 'abde hı̄tāb zıkrıdır ki şüret-i (15) insān bir āyinedür ki bundan hāzret-i Hāğ müşāhede olunur (16) şānāyi' -i ' acıbesin mü'tāla' a itmek eyle [yüzde ne deñlü eczā ve a' zā ve neng gibi le'āfet vardır bu terkibi hāzret-i Hāğdan ğayrı kimse itmek kādır degüldür]

(10) Hāfiz sūrūd-ı meclis-i mā zıkr-i ğayr-ı tüst

(17) *Ey Hāfiz bizüm meclisimüzüñ ırı senüñ zıkr-i ğayruñdur*

Ta' cıl kun ki esb ü (18) ğabā mī-firistemet

İsti' cāl kıl ki at u ğaftan gönderürem saña murād (19) bundan cānib-i İlāhiden H'āce Hāfıza hı̄tāb ve cānı beyāmidur (20) ki şunuñ ki ' ibādeti ve iştıyāķı ' izz-i hāzrete çok ğarāz olunur (21) ve zıkr bi'l-ğayrı çok kılınur ola *tāle şevku'l-ibrāri ilā liķā'ıye ve inni eşeddü* [M116a] (1) *şevken ileyhim minhüm*⁸⁸⁷ hasebince hāzret-i Hāğdan aña daħi şevķ ğālib olur (2) pes yerāķ u hulle ile da'vet olunur 'alā-vechu'l-isti' cāl varmak (3) yā zād-ı seferi ta' cıl kılmaq gerek

VELEHU EYẒAN [G.83]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ey ğā'ib ez-naẓar be-Hudā (4) mī-sipāremet

Ey nazardan ğā'ib olan kimesne Allāha işmarlaram seni (5)

Cānem be-sūhı vü be-dil düst dāremet

Cānımı yağduñ gönül ile dost (6) *dutarın seni* murād muhātabdan şeyh ü mürşiddür ki mürid-i şādık (7) nazarından ğā'ib olmuş ammā mürid aña du'ā idüp ve egerçi ol buñı firķat (8) ile yā riyāzet ile yaķmış ammā şādık u ' aşık olan mürid anı sevüp dir (9)

(2) Tā dāmen-i kefen ne-keşem zır-i pāy-ı ğāk

Tā kefen etegin çekeyim topraķ ayağı (10) *altına ya' nı tā ki ölmeyem*

Bāver me-kun ki dest zi-dāmen be-dāremet

İnanma ki (11) *eli etegüñden dutam* pes tālib-i şādık böyle gerek ki diye [Ba' zı zurefā ma' şūķ-ı mecāziye hı̄tābda bunı oğuyup ve ba' zı irsāl itdügi mektübdā yazmış]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

' Işķı (12) terk kıl mazam el benüm ve etek senüñ

Cevrle seni ğomazam arķa benüm kütēk (13) senüñ

(3) Mihrāb-ı ebruvān be-nümā tā seher-gehi

⁸⁸⁷ طَال شَوْقُ الْأَبْرَارِ إِلَى لِقَائِي ، وَإِنِّي أَشَدُّ شَوْقًا إِلَيْهِمْ مِنْهُمْ Ebrar benim ile kavuşmayı hararetle ister oysa ben onlara kavuşmayı onlardan daha fazla istiyorum. (Hadis) Kaynaklarda hadis şu şekilde geçmektedir: طَال شَوْقُ الْأَبْرَارِ إِلَى لِقَائِي ، وَإِنِّي أَشَدُّ شَوْقًا لَهُمْ

Kaşlar mihrābın göster (14) tā seher vaktinde

Dest-i du‘ā ber-ārem u der-gerden āremet

Du‘ā elin kaldıruram (15) seni boyına getürem murād şeyhden fi‘l-cümle ‘arz-ı cemāl ve t̄alibden teveccüh (16) ü iqbāl olup m̄abeynde kemāl ittışāl olmağa işāretdür

(4) Ger (17) bāyedem şuden sūy-ı Hārūt-ı Bābilī

Eger baña gitmek olursa Bābile (18) mensüb Hārūt cānibine [şuden bunda reften ma‘nāsınadır]

Şad güne cādūi be-kunem tā biyāremet

(19) Yüz dürlü cāduluğ idem tā getürem seni murād budur ki çün mürīdüñ (20) murāda vuşūline vāsıta mürşiddür her ne sihir ve efsün müyesser (21) ise anuñ ile şeyhi taşşıl ve anuñ ile tevessül gerek

(5) Bārem dih [M116b] (1) ez-kerem ber-ħod tā be-süz-ı dil

[Bār bunda icāzet ma‘nāsınadır ‘ind ma‘nāsınadır] icāzet vir baña keremden kendü kendü yanuña tā gönül (2) ħarāreti ile

Der-pāy dem be-dem güher ez-dīde bāremet

Ayağuña dem be-dem dem be-dem gevheri (3) gözden yağrudam saña murād firkatden gönlinde āteş gözinde āb var idügin (4) beyāndur

(6) Şad cūy-ı āb besteem ez-dīde der-kenār

Yüz şu ırmağın (5) bağışlamışam gözden kenārda

Ber-büy-ı toħm-ı mihr ki der-dil be-kāremet

(6) Miħnet toħm koqusına ya‘nī anuñ ricāsına ki gönülde ekem kim saña ba‘zı (7) nūsağda bu beyt vākı‘ olmuş

(7) Mī-giryem ü murādem ez-īn eşk-i (8) seyl-bār

Ağların ve murādım bu seyl yağdırıcı göz yaşından (9)

Toħm-ı muħabbettest ki der-dil be-kāremet

Muħabbet toħmıdır ki gönülde (10) ekerem saña

(8) Hūnem be-rīht v’ez-ğam-ı hicrem ħalāş dād

Ƙanım (11) dökdi ve hicr ħamından ħalāş virdi [be-rīht ve dād lafzınuñ fā‘illeri ħamzedür]

Minnet pezīr ħamze-i (12) ħançer güzāremet

Senüñ ħançer o deñlü ħamzeñüñ minnetin ħabül (13) idiciyin

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Mevtden artuğdurur şeyhuñ firākı t̄alibe (14)

Anuñ için mevti anuñ üstüne terciħ ider

(9) H̄āhem ki (15) piş mîremet ey bî-vefâ tabîb

Dilerin ki senüñ önünde (16) ölen ey bî-vefâsuz tabîb

Bîmâr bâz purs ki der-intizâremet

(17) *Hastayı girü şor ki senüñ intizârûñdayın (18)*

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Dîden-i rûy-ı habîbem maṭlab-ı cân-ı menest

Pîş-i ü mürden (19) hemân ıyd-ı Kurbân-ı menest

(10) H̄âfiz şarâb u şâhid ü rindî (20) ne vaz' -ı tüst

Ey H̄âfiz şarâb ve maḥbûb ve rindlik (21) senüñ vaz' uñ degüldür

Fi'l-cümle mî-kunî vü fûrû mî-güzâremet

[M117a] (1) *Fi'l-cümle idersin ben seni âşüfte alurm* murâd 'ışık ve ḥubb-ı maḥbûb-ı (2) ḥaḳîkî ve iḥlâş-ı 'alâ-vechu'l-kemâl olmak demeye kimsenüñ kârı degüldür (3) demekdür

VELEHU EYẒAN [G.84]

[Mef' ulü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ulün]

(1) **Yâ Rab sebebi sâz ki yârem be-selâmet**

Yâ Rab (4) bir sebeb düz ve biz bahâne kııl ki yârim selâmet ile

Bâz âyed ü be-rehânedem (5) ez-çeng-i melâmet

Girü gele ve beni kırtara melâmet nicesinde eṣaḥḥ (6) nüṣhada bu ğazel ğazel-i sâbık 'aḳabinde vâkı' olduğu iḳtizâ ider ki (7) murâd bâzdan şeyḥ ü mürşiddür ki andan dūr olaldan kendüsi adâb-ı (8) tarîḳati ri'âyet idemeyüp ḥalkdan ta' n-ı melâmet işidüp (9) niçe melâmete giriftâr olmışdur anı ister ki bundan ḥalâş ide lâcerem (10) anuñ iştîyâkımda dir

(2) **H̄âk-ı reh-i ân yâr-ı seferkerde biyârîd**

Ol sefer (11) eylemiş yârüñ yolu toprağın getirin

Tâ çem-i cihân-bîn kunemeş cây-ı (12) iḳâmet

Tâ cihân görücü gözi idem anuñ iḳâmeti yeri ya' nî ḥâk (13) râhını gözümde mütemekkin kılam tâ ki tütüyâ-yı rüşenâ gibi câlibü'n-nür (14) olsa

(3) **Feryâd ki ez-şeş cihetem râh be-bestend**

Feryâd ki cihât-ı sitten (15) benüm yolum bağladılar

Ân ḥâl u ḥazḫ u zülf ü ruḥ u 'ârîz u ḳâmet

(16) *Bu altı nesne lâcerem şeyḥ ü mürşid gerek ki bu sedleri redd idüp (17) baña fetḥ-i râh idüp cânib-i Ḥâḳka irşad kııla*

(4) **İmrüz ki der-dest-i tüem (18) merḥametî kun**

Bugün ki seniñ eliñdeyim bir merhamet kı

Ferdâ ki şevem (19) hâk çi sūd eşk-i nedâmet

*Bârân ki toprak olam ne fâ'ide peşimânlık (20) göz yaşı murâd muhâtabdan nefsi-
emmâredür*

(5) Ey ân ki be-takrîr ü beyân (21) dem dem zenî ez-‘ ışk

Ey kimse ki takrîr ü beyân ile nefis urur seni [M117b] (1) ‘ışkdan

Mâ bâ-tu ne-dârîm sūhan hayr u selâmet

Lafz-ı *hayr u selâmet* (2) cümle-i du‘â’iyyedür ki bād lafzı muqadderdür ya‘nî bizüm
senüñle sözüñüz yoqdur (3) hayr u selâmeti olsun murâd budur ki ‘ışk hâl gerek qâl
ile ma‘lüm (4) olmaz şol müdde‘î ki anı lafz ile söyler anuñla maqâl eylemek olmaz
(5)

Beyt

-+---/-+---/-+---

Her çi güyem ‘ışk-râ şerh u beyân

Çün be‘ ışk âyem hacel bâşem (6) ez-ân

(6) Derviş me-kun nâle zi-şimşîr-i ahibbâ

Hitâbdur ya‘nî ey dervîş (7) nâle eyleme ahibbâ kılıcından

K’in tâ’ife ez-kuşte sitânenend garâmet

(8) *Ki bu tâ’ife ya‘nî ahibbâ maqtûlden alurlar kan behâyı* murâd budur ki (9) ahibbâ
tarîkat-ı şimşîr-i riyâzet ile dervîş-i sâliküñ nefsinı (10) katl iderler ammâ *tetihâ
ihyâ’ihâ*⁸⁸⁸ hasebince hayât-ı ebediyye virürler (11) lâcerem mâl ve kan behâ almağa
müsteħağ olurlar

(7) Der-hırka zen âteş ki (12) ham-ı ebrü-yı sâkî

Hırkaya od ur ya‘nî hırkayı yak ki sâkîñüñ (13) kaşı büklimi

Ber-mî-şikend küşe-i mihrâb-ı imâmet

Şımar ve yıkar imâmet (14) *mihrâbı küşesin* murâd budur ki ey hırka-püş olup küşe-i
(15) mihrâda ‘ibâdet kırup zâhid-i huşk olan hırka yakup (16) ‘ışk ile mütekeyyif ol
ki sâkî-i şarâb-ı bâkî şüret-i riyâyı ifnâ (17) ider tarîk-i ihlâş irşadı ile riyâdan ħalâş
eyler

Beyt (18)

---+/-+---/+---+/-+---

Ber-beste bûd şekl-i riyâ qalb qalb-i men

B’işkest sâki hey’et-i u-râ (19) be-yek kadeh

(8) Hâşâ ki men ez-cevr ü cefâ-yı tu be-nâlem

⁸⁸⁸ تتها احياها Onu canlandırdı. (Diğer Arapça İbâreler).

Hāṣā ki (20) ben senüñ cevr ü cefāñdan inleyem

Bî-dād-ı laṭifān heme luṭfest (21) ü kerāmet

Laṭiflerüñ zulmi dükeli luṭf u kerāmetdür hitāb ḥazret-i [M118a] (1) Ḥaḳḳa yā mürşid-i ṭarīkatadır ki evvel-i nazār luṭf-ı şānīye nazār-ı kerāmetdür (2)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Her ne kim Ḥaḳdan gelür yā ehl-i Ḥaḳdan ey gönül

Zulm-i zann itme anı (3) luṭf u kerāmetdür yaḳın

(9) Kūteh ne-kuned baḥş-i ser-i zülfi tu Ḥāfız

(4) *Ḳıṣa ḳılmaz senüñ zülfüñ ucı baḥşini Ḥāfız*

Peyveste şud in (5) silsile tā rüz-ı ḳıyāmet

Muttaşıl olmışdur bu zincir tā yevm-i ḳıyāmete dek (6) murād *ser-i zülfdēn silsile-i ṭarīkatdür* ki *lā-yezālū ümmetī zāhirīne* (7) ‘*ale’l-ḥaḳḳi ḥatta ye’ṭiye emru’llāhi*⁸⁸⁹ ḥadīş-i şerīfinüñ şerḥinde dimişlerdür (8) murād bu ümmetden aşḥāb-ı ṭarīkatdır ki bunların silsile ve irşadı (9) ḳıyām-ı ḳıyāmete dek bāḳi olsa gerekdür

[Mevlānā Cāmī bundan terāş itmiş

--+/-+--/+--/+--

Her giz ḥadīş-i zülfi tu kūteh nemī-şevēd

İñ guft ü güy tā be-ḳıyāmet müselselest]

VELEHU EYẒAN [G.85]

[Meḫ ülü Fā’ ilātün Meḫ ülü Fā’ ilātün]

(1) Z’ān (10) dil-nevāzem şükrüst yā şikāyet

Ol gönül oḥşayıcı yārdan (11) şükrüm vardır şikāyet ile

Ger nüktedānī ‘ışḳi ḥoş bişnev in (12) ḥikāyet

Eger ‘ışḳ nüktedānı iseñ işit bu ḥikāyeti murād *yārdan* (13) ma’ şüḳ-ı mecāzīdür dil-nevāz olduğı cihetden şükr olunur ammā ḥıdmeti (14) tażyī’-i ‘ömrdür ki andan ecr ü şevāb olmaz ol cihetden şikāyet olunur (15) anuñçün dir

(2) Bî-müzd büd u minnet her ḥıdmeti ki kerdem

Şevābsız idi (16) ve minnetsiz her bir ḥıdmeti ki itdüm

Yā Rab mebād kes-rā maḥdüm-ı bî-‘ināyet

(17) *Yā Rab olmasun kimseye ‘ināyetsiz maḥdüm*

(3) Rindān-ı teşne-leb-rā cāmī (18) nemī-dihed kes

⁸⁸⁹ لایزال اُمّتی ظاهریں علی الحق حئی یأتی أمر الله
Ümmetimden bir taife Allah'ın emri gelinceye kadar (yani kıyâmetin kopmasına kadar) hak üzerinde galip olacaktır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 449, Hadîs No: 2229.

Şusuz rindlere bir kadeh virmez kimse

Güyî velîşināsân (19) reftend ez-în vilāyet

Güyyiā velî bilenler kendüler bu vilāyetden murād bundan (20) ehl-i faẓl u feyẓ olanların kadehi bilinmeyüp ri'āyet kılınmaduğundan şikāyetdür [M118b] (1)

Rubā'î (Ahreb)

Merā zi-dest-i hünerhā-yı h̄iştēn feryād⁸⁹⁰

Ki her yekî be-diger gūne dārem (2) nā-şād

Der-în zamāne çü feryād resî nemî-bāyem

Merā resed ki resānem be-āsmān (3) feryād

(4) Der-zülf-i çün kemendeş ey dil mepiç k'āncā

Anuñ kemend gibi zülfine ey (4) gönül dolaşma ki anda ya'nî ol zülfde

Serhā burīde bīnī bī-cürm ü bī-cināyet

(5) *Başlar kesilmiş görürsem günāhsız murād kesilmiş başdan bunda zāhir yüzünden*
(6) *zülf kıllarının başları kesildiğidir ya'nî yüzünden murād aña giriftār olan* (7)
başı kesilmiş gibi 'amel-i āhirete kâdir olmaz dimekdür

Beyt

--+/-+--+/+---+/-+-

Ez-zühd-i bihteret (8) siperi bāyed ey hekīm

Tā ez-ḥadeng-i ğamze-i hūbān ḥazer kunī

(5) Çeşmet (9) be-ğamze mā-rā hūn ḥord u mī-pesendī

Gözün ğamze ile bizüm ğanımız içdi (10) ve sen begendün ve kabül kıldun

Cānā revā ne-bāşed hūnriz-rā ḥimāyet

(11) *Ey cān revāz olmaz kan içiciye ḥimāyet murād bundan ve lā terkenū (12) ile'l-lezīne zalemū⁸⁹¹ mücebince zālīme meyliden men'ür*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Zālīme meyl eylemek (13) menhīdurur bil ey 'amū

Ḥaḡ te'ālā Süre-i Hüdda didi *lā terkenū⁸⁹²* (14)

(6) Der-în şeb-i siyāhem gum geşt rāh-ı maşşud

Bu karañu gicede yāvī (15) kılındı maşşudum yolu

⁸⁹⁰ Sürûrî'nin rubâ'î başlığı altında almış olduğu bu örnek şiir Zâhir-i Feryâbi'ye ait bir kasidenin matla ve makta beyitleridir. Kasidenin ismi kaynaklarda *Kasīde-yi Şekvâiye-yi Zâhir-i Feryâbi* olarak geçmektedir. Celâleddin Hümâyî, Fünûn-ı Belâğât ve Sanâ'ât-ı Edebî, c. 1, Tahran, 1363, s. 122-124.

⁸⁹¹ وَلَا تَرْكُؤْا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا (Kur'an, Hüd 11/113). Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O'ndan da) yardım göremezsiniz!

⁸⁹² وَلَا تَرْكُؤْا (Kur'an, Hüd 11/113). Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O'ndan da) yardım göremezsiniz! (Kur'an, Hüd 11/113).

Ez-güşe 'i burün āy ey kevkeb-i hidāyet

(16) *Bir küşeden dođ ey hidāyet yıldızı murād şeb-i siyāhdan dünyādur* (17) ve *mağşüddan murād Hağ te'ālādur lācerem hidāyet nūrı olmayınca* (18) rāh-ı mağşüd bulunmaz [*kevkeb* lafzınıñ hidāyet lafzına izāfeti izāfet-i müşebbeh ile'l-müşebbehedür]

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Dānī kemāl çün rest ez-tire rüzgārī (19)

Ser ber-zed āftābī ez-maşrıq-ı 'ināyet

(7) Ez-her taraf ki refem cüz (20) vağşetem neyefzud

Ve her taraftan ki gitdüm nefretüm ve ğamumdan ğayrı artmadı [M119a] (1)

Zinhār ezin beyābān v'in rāh-ı bī-nihāyet

Şağın bu beyābāndan ve bu (2) *nihāyetsiz yoldan murād tarīğ-i Hağdur ki aña nihāyet yoğdur nitekim dir* (3)

(8) İn rāh-rā nihāyet şüret nemī-tevān best

Bu yola nihāyet şüreti (4) *bağlamağ olmaz*

Keş şad hezār menzil bişest der-bidāyet

Ki anuñ yüz biñ (5) *menzil ziyādedür ibtidāsında bu ma' nā yuğaruda geçmişdür*

(9) 'Işket (6) resed be-feryād ger ğod be-sān-ı Hāfiz

Ya'nī 'ışk erişür senüñ feryāduña (7) *ğayr degül egerçi Hāfiz gibi* [*'ışk resed be-feryādet* tağdirinedür *ger ğod be-sān-ı Hāfiz* merhūndur ve bunda ibhām-ı lañif vardur ve şüyüñ-ı kıra'at yedidür ve her birinüñ iki rāvisi vardur ba'zı nüsağda Ğur'an seb' a-ğ'ānī der-çārdeh rivāyet vāğı' olmuşdur bunuñ leñāfeti zāhirdür]

Ğur'an zi-ber be-ğ'ānī der-çārdeh rivāyet

(8) *Ğur'anı sineden oğursañ on dört rivāyetde* murād budur ki (9) *derd-i İlāhī dermānı ve zamān-ı mezā'ıkada feryād-res nihānı 'ışğdur* (10) *ba'zı nüsağda tekrir-i kāfiye ile iki beyt vāğı' olmuşdur bir budur*

(10) Ey (11) āftāb-ı ğübān mī-cüşed enderünem

Ey ğublar güneş taşar benüm içim

Yek sā' (12)atem be-goncān der-sāye-i 'ināyet

Bir sa'at beni şığdur ve mütemekkin (13) *ğıl 'ināyet ğölgesinde* ve biri budur

(12) Her çend burdī ābem rüy (14) ez-tu ber-ne-tābem

(15) *Her ne deñlü ki yitürdüñ benüm şuyum ve 'arzum senden* (15) *yüz döndürmezem*

Cevr ez-ğabīb ğoşter k'ez-müdde' i ğimāyet

Ğabībden (16) *cevr ğoş-rağdur müdde'iden ğıfzdan*

VELEHU EYŻAN [G.86]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Müdāmem mest (17) mī-dāred nesīm-i ca' d-1 gīsüyet

[Müdām şarām ma' nāsına daħi gelür mest lafzına münāsibdür] *Müdām beni mest dutar senüñ gīsüñüñ* (18) *ķıvırcıđı nesimi* [*nesim* hoş ķoķulu bir yıl ma' nāsınadır yuķaruda bir kere daħi geķmişdür]

Ħarābem mī-kuned her dem firīb-i çeşm-i cādüyet

(19) *Ħarāb ider beni her dem senüñ cādū gözünün aldaması* murād maħbüb-ı (20) mecāziden şükrü şikāyetdür ğazel-i sābık gibi

Beyt

+--/+--/+--/+--

Ħarābet kuned (21) şāhid-i ħāne kun

Medih dil be-cüz Ħaķ şinev in süħan

(2) Pes ez-çendin [M119b] (1) şekībāyī şebī yā Rab tüvān dīden

Bu señlü şabırluluğdan soñra bir gice (2) 'aceb görmek olur mı

Ki şem' -i dīde efrüzim der-miħrāb-ı ebrüyet

(3) *Ki göz şem' in yaķavuz senüñ kaşuñ miħrābında* murād maħbüb-ı mecāziden rüşenā-yı (4) dīde ħuşūli muķarrer degül idigün beyāndur

Rubā' i (Ahreb)

Yā Rab dilem ez-beyān-ı serkeş (5) be-rehān

V'ez-ħazz-ı hoş 'arız-ı mehoş be-rehān

Ya' nī ki cemāl-i ħ'ış birün (6) zi-hem

Bü'nmāy merā ezin küşā keş be-rehān

(3) Sevād-ı levħ-bīneş-rā 'aziz ez-behr-i ān (7) dārem

Nazar levħinün ħarasını göz bebegin anuñçün 'aziz dutaram (8)

Ki cān-rā nüşħai bāşed zi-naķş-ı ħāl-i Hindüyet

Ki cān mişāl olur senüñ (9) *Hindū benüñ naķşından*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ħāl-i tu tā merdüm-i çeşmest yā misk-i hoten (10)

Ħāl-i men yā muķbil-i maķbül yā Hindüstān

(4) Tu ger ħ'āħi ki cāvidān cihān (11) yekser beyārāyī

Sen eger isterseñ ki ebedi cihānı bir uğurdan bezeyesin (12)

Şabā-rā gū ki ber-dāred zamānī burķa' ez-rüyet

Şabāya di ki kaldura (13) *bir zamān burqa'ı yüzüñden* bunda hitāb maḥbūb-ı ḥaḳīḳiyedür ve murād (14) *şabādan feyz ü fazl-ı seḫerīdür* ol niḳāb-ı kibriyāyı ref idicek (15) *cihān-ı cān müzeyyen* olur

(5) *Eger resm-i fenā ḥ'āhī ki ez-‘ālem ber-endāzī*

(16) *Eger fenā resm ü ‘ādeti ‘ālemden kaldurmaḫ isterseñ*

Beyefşān (17) tā fūrū rīzed hezārān cān zi-her müyet

Silk ya'nī zülfüñi tā aşāga (18) *dökile ya'nī* kayddan ḳurtıla niçe biñ cān her ḳılıñdan bunda (19) *daḫi hitāb ma'şūḳ-ı ḥaḳīḳiyedür* ve murād zāhirdür

(6) *Men ü bād-ı (20) şabā miskīn dü sergerdān-ı bī-ḥāşıl*

Ben daḫi şabā yili iki (21) sergerdān bī-ḥāşıl

Men ez-efsūn-ı çeşmet mest ü ü ez-büy-ı [M120a] (1) gīsüyet

Ben gözüñ efsūnından mest ol gīsūñ ḳoḳusundan (2) *mest* murād çeşmden ‘ayndur ve ‘ayn lafzınuñ bir ma'nāsı zāt-ı şey'dür (3) *lācerem ben zātu'llāh teşḫiriniñ mesti* sergerdān-ı ‘ışḳ-ı Ḥaḳ olup (4) *dünyādan bī-ḥāşılın nitekim şabā yili ol ḡayb-ı hüviyyetden ḳoku alup* (5) *mest ü sergerdāndur*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Kārbān büy-ı zülf-i yāre uğrayam diyü (6)

Ṭaḡlara düşmiş şabā yıllar ḫarāmiler gibi

(8) *Zihī himmet ki Ḥāfız (7) rāst ez-dünyā vü ez-‘uḳbī*

Zihī himmet Ḥāfızıñdur ki dünyādan (8) *ve ‘uḳbādan*

Neyāyed ḫiç der-çeşmeş be-cüz ḫāk-i ser-i küyet

Hiç (9) *gelmez anuñ gözine senüñ maḫalüñ topraḡından ḡayrı* murād budur ‘āşıḳ-ı (10) ‘ālī-himmet *mā zāḡa'l-başaru ve mā taḡā*⁸⁹³ ḫasebince dostdan ḡayrıya naḡar (11) *itmeyüp terk-i dünyā ve ‘uḳbā itmek gerek*

Beyt

+---/+---/+---/+---

‘İlāc-ı derd pursi(12)dem ṭabīb-i ‘ışḳ-rā rüzī

Zi-fıkr-i ‘uḳba vü sevdā-yı dīnī (13) dād perhizem

VELEHU EYŻAN [G.87]

[Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ulün]

(1) *El-minnetu li'llāh ki der-i meygede bāzest*

(14) *Minnet Allāha ki meyḫāne ḳapısı aḳıḳdur*

Z'ān rü ki merā ber-der-i ü rüy-ı (15) niyāzest

⁸⁹³ ما زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَعَى Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur'ân, Necm 53/17).

Ol yüzden ki baña anuñ kapusına niyâz yüzi vardur (16) murâd meygededen maqâm-ı talebdür mu'âbid ve mesâcidden lâcerem (17) her kaçan niyâz yüzün getürseñ sedd ü redd yokdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Biyâ ey (18) tâlib-i kıymet behâ naqdest ü şeh hâzır

Ki ân sultân nefermâ(19)yed ber-ü-râ sâl-ı âyende

(2) Hümhâ heme der-cüş u hurüşend zi-mestî

(20) Küpler dükeli cüş u hurüşda dururlar mestlikden

V'ân mey ki (21) der-âncâst haqîkat ne mecâzest

Ve ol şarâb ki andadur haqîkatdür [M120b] (1) mecâz degüldür murâd küplerden şeyh [ü] mürşid ve ehl-i hâl olandur ki cüş (2) u hurüşda ve şevk u hâletde dururlar

(3) Ez-vey heme mestî vü hurüşest (3) u tekebbür

Küpden dükeli mestlikdür ve hurüş-ı 'âzametdür (4)

V'ez-mâ heme bî-çâregî vü 'acz ü niyâzest

Bizden dükeli bî-çârelikdür (5) ve 'acz ü tazarru'dur murâd budur ki mürşid ehl-i hâlden şâdir olan (6) mestî Haq ve girye ve zârî ve zühür-ı 'âzamet-bârîdür ve bizden (7) tenezzül ve teslim ve tezellül ve 'arz-ı hâcetdür ki mürîde edeb budur (8)

(4) Râzî ki ber-i halk ne-guftem ü ne-güyem

Bir sırrı ki halk katında dîmedük (9) dimezüz

Bâ-düst be-güyim ki ü maḥrem-i râzest

Dosta (10) dirüz ki ol dost râza maḥremdür

Beyt

+ +- -/ + + - -/ + +- -/ + +- -

Gel imdi (11) sevdügimi gizlüce saña diyeyin

Ki kimse güşına irişmemiş hikâyet(12)dür

(5) Şerḥ-i şiken-i zülf-i ḥam ender-ḥam-ı cānān

Cānānuñ büklüm (13) büklüm içinde zülfî kıvrımı şerḥini

Küteh ne-tevân kerd ki in kışsa (14) dirâzest

Kışsa itmek olmaz ki ol kışsa uzundur murâd budur ki (15) merâtib-i ğayb-ı hüviyyet aḥbârdan tafşil itmek gerek ki beyâna muḥtâc ve baş-ı (16) kelâm itizâ ider maqâmdur

Beyt

---/ + - -/ + - -

Bâ-zülf-i tu kışşahâ ki dârem

Küteh (17) ne-kunem ki şeb dirâzest

(6) Bār-ı dil-i Mecnūn ḥam-ı turre-i Leylî

Mecnūnuñ göñli (18) yüki Leylînuñ turesi büklimidür

Ruḥsäre-i Maḥmūd kef-i pây-ı āyāzest

(19) Maḥmūduñ yañağı āyāzuñ ayağı ayāsıdur murād mışrâ^ç-ı evvelden (20) budur ki ‘aşıkuñ bār-ı [ḥā]tırı ya^ç nî ğamı ma^ç şük-ı ḥaḳîkî ḥazretinüñ (21) ğayb-ı hüviyyeti gerekdür [bu beyt nüsaḥ-ı muḥtelifedür bu faḳîr ihtiyār itdügi eṣaḥḥ ve eṣebbdür]

[Ez-ān Sa^ç dî

+++ / +++ / ++-

Dest-i Mecnūn u dāmen-i Leylî

Rūy-ı Maḥmūd ḥāk-pây āyāz]

Beyt [M121a] (1)

--- / +++ / +---

Ān gū ğam-ı ğayr-ı düst dāned

Mî-dān tu ki hîç ne-dāned

Ve murād mışrâ^ç-ı (2) şāniden budur ki ‘aşıḳ ma^ç şūḳa kemāl-ı tazarru^ç ve tezellülde gerekdür

Beyt

--- / +++ / +---

Dil key ne-kuned (3) niyāzmendî

Sermāye-i ‘aşıḳî niyāzest

(7) Ber-duḥteem dāde çü bāz ez-heme ‘ālem

(4) Döñmişem gözi toğan gibi dükeli ‘ālemden

Tā dāde-i men ber-ruḥ-ı zībā-yı tu bāzest

(5) Tā benüm gözüm senüñ yaraşuḳ yüzüñe açılmışdur murād zāhirdür ki dost yüzine göz açup (6) ḫalib-i didār olan cemî^ç māsivāu’llāhdan göz yummaḳ gerek

(8) Der-Ka^ç be-i kūy-ı (7) tu her ānkes ki der-āyed

Senüñ maḥallüñ Ka^ç besine her kimse ki gele

Ez-ḳible-i (8) ebrū-yı tu der-‘ayn-ı namāzest

Senüñ ḳaşuñ ḳiblesinden ‘ayn-ı namāzdadur (9) murād budur ki her kim ki mescide gelür *intizāru ‘ş-şalāt mine ‘ş-şalāt*⁸⁹⁴ mücebince (10) ‘ayn-ı namāzdadur yā her kim ki cānib-i İlähiye teveccühdedür fikri ve zikri Ḥaḳ te‘ālā (11) ‘ibādeti olup ‘ayn-ı namāzdadur

Beyt

+++ / +++ / +---

⁸⁹⁴ انتظار الصلاة من الصلاة Namaz (itibariyle) namazı bekliyorum.

Be-her vaqtı ki rüy āri be-sūyeş

Dilā (12) bügzār hoş vaqt namāzest

(9) Ey meclisiyān sūz-ı dil-i Hāfiz-ı miskīn

Ey ehl-i (13) meclis Hāfiz-ı miskīnūñ gönli harāreti

Ez-şem' be-pursid ki der-sūz u gūdāzest

(14) *Mumdan şoruñ ki harāretde ve erimekdedür* murād budur ki ehl-i derd olan (15) bilür ehl-i derdūñ hālını

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Şem' -i āgāhest her şeb ez-dil-i pür-sūz-ı men (16)

Küşei bi'nşined ü girye besī ber-rūz-ı men

VELEHU EYŶAN [G.88]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Hāşıl-ı kārgeh-i kevn ü mekān (17) in heme nist

Kevn ü makān dergāh u dükkānuñ hāşılı bu deñli yoğdur (18) [*kārgeh* bunda kārgeh lafzından muhaffedür ki dergāh ve dükkān ma' nāsınadur ammā kārgeh lafzı ki aşlı ola gergef ma' nāsınadur bunda ol murād olmağ münāsibdür degüldür]

Bāde piş ār ki esbāb-ı cihān in heme nist

Şarābı öñe getür ki (19) *esbāb-ı cihān bu deñli yoğdur* murād budur ki kārḥāne ve dükkāndan (20) hāşıl olan bī-bekādur

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Heme rāyend cihān-rā ne-buved hiç vefā (21)

Mihr-i u der-dil-i ḥod ez-çi nişānid şümā

Ve esbāb-ı cihān āḥirete bile gitmez [M121b] (1)

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Tevāngerī ne be-mālest nezd-i ehl-i kemāl

Ki māl tā leb-i kürest (2) ba' d ez-ān a' māl

Lācerem ' işq-ı İlāhī ele getürmek gerek ki *ve'l-bāḳiyātü's-şāliḥātü* (3) *ḥayrun 'inde rabbike şevāben ve ḥayruñ emelen*⁸⁹⁵ muḳtezāsınca bāḳī ve nāḳī' olan oldur (4)

(2) Ez-dil ü cān şeref-i şoḥbet-i cānān gārazest

⁸⁹⁵ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır. (Kur'ân, Kehf 18/46).

Dil ü cāndan şöhet-i cānān (5) şerefi ğarāzdur

Heme ānest ve ger ne dil ü cān in heme nīst

Dükeli (6) oldur yoḡsa dil ü cān bu dükeli yoḡdur murād budur ki insānda ḳalb-i derrāk ve (7) rūḡ-ı pāk vardur vuşlat-ı şöhet-i Ḥaḳ şerefin taḡşil itmek ğarāzı (8) içündür ve cümle oldur ki maḳşūd-ı aşlıdür vesile ve vāsıta menzile-ti ‘ademdedür (9)

(3) Devlet ānest ki bī-ḡün-ı dil āyed be-kenār

Devlet oldur ki gönül ḳaninsuz (10) ya‘nī āsānlıḡ ile kenāra gele

Verne bā-sa‘y-ı ‘amel bāḡ-ı cihān in heme nīst

(11) *Yoḡsa ‘amel sa‘y-ı ile bāḡ-ı cinān bu dükeli yoḡdur* murād budur ki sa‘adet (12) ol kimsenüñ ki küşiş-i ‘amelsüz fażl-ı Ḥaḳḳa maḡhar ola ve zaḡmet ile olan (13) cemāl-i cānān gerek bāḡ-ı cinān degül

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+

‘Ārif iseñ zaḡmeti (14) çek ol daḡı gülnār için

İtme ‘ābid-veş ‘ibādet cennet için (15) nār için

(4) Minnet-i Sidre vü Tübā zi-pey sāye me-keş

Sidre ve Tübā minneti (16) gölge için çeke

Ki çü ḡoş bingeri⁸⁹⁶ ey serv-i revān in heme nīst

Ki eger nazar iderseñ (17) ey serv-i revān bu dükeli yoḡdur murād budur ki şecerden murād şemerdür zaḡmet ve minnet (18) anuñçün çekilmek gerek mücerred sāye için zaḡmet ve minnet laḡvdur

Beyt (19)

+++--/++--/++--

Zaḡmet ān şecer me-keş ki ez-ū

Ber-ne-bāşed hemin būd sāye

(5) Penc rūzı ki (20) der-in merḡale muhlet dārı

Biş günlük ki bu ḳonaḡda mūhletüñ vardur (21)

Ḥoş beyāsāy zamānı ki zamān in heme nīst

Ḥoş degülin bir zamān ki zamān [M122a] (1) bu deñlü yoḡdur murād budur ki dünyā dāru’l-ḳarār degüldür bunda müddet-i ḳalile (2) ki mütemekkinsen dünyā ḡamın yime ve taḡşil-i māl ve cāh için te‘eb çekme az zamānda (3) istirahat-ı ferāḡ-ı dünyā ile ‘amel-i āḡirete meşḡul ol

Beyt

+++--/+++--/+++--/++--

⁸⁹⁶ ‘*Ki ḡoş bingeri*’ ibāresi müstensih tarafından ‘*Ki çü ḡoş bingeri*’ şeklinde tashih edilmiştir.

Ġam u şādī-i (4) cihān-rā ne-buved hīç beķā

Bihter ānest ki men hātır-ı hōd hoş dārem

(6) Ber-leb-i (5) baħr-ı fenā muntazırım ey sākī

Fenā deñizi kenārında muntazırız ey sākī

Furşatī dān ki (6) zi-leb yā be-dehān in heme nīst

Bir furşat bil ki lebden dehāna dek bu (7) dükeli yoķdur murād baħr-i fenādan dünyādur ki bunuñ kenārında maħv u (8) fānī olmaķ şadedindeyüz pes ey sākī-i şarāb baķī furşatı fevt (9) itme lebden aģza var niceye dek beķāya i' timād yoķdur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ĥalīfe-zāde-i (10) Ĥaķķı be-şüret ü ma' nā

Be-penc rüze-i fānī çirā şudī mağrūr

(7) Ez-tehettük (11) me-kun endişe vü çün gül hoş baş

Perde yırtılmaķdan endişe itme ve gül gibi (12) hoş ol

Z'ān ki temkīn-i cihān-ı güzerān in heme nīst

Zirā geçici cihānuñ (13) kudret ü mekān virmesi bu dükeli yoķdur murād budur ki cihān baña kudret ü (14) ' izzet ve mekān u devlet virdi sülük-ı tarīķat idersem perde-i ' izzetüm (15) yırtılır diyü fikr idüp yırtılıp açılmaķdan kaçma gül gibi yırtılıp (16) açılıp hoş-hāl ol cihān fānī haż baķī vuşüline māni' olmasun (17)

Beyt

- - + / + - - + / + - - + / + - -

Ez-çeşm-i cüz ān cān u cihān-rā güzer āyend

Tā hoş güzerānīm cihān-ı (18) güzerān-rā

(8) Zāhid imen me-şev ez-bāzī-i ġayret zinhār

Ey zāhid emīn olma ġayret (19) oyunından şaķın

Ki reh ez-şavme' e tā deyr-i muġān in heme nīst

Ki yol şavme' eden (20) kilīsā-yı muġāna dek ya' nī ba' d mesāfe bu dükeli yoķdur murād budur ki zāhid (21) zühdine mağrūr olmamaķ ve mekr-i Ĥaķdan ġāfil ve emīn olmamaķ gerek ki [M122b] (1) el-emnü mina'l-lāhi te' alā küfri⁸⁹⁷ hasebince emn haķādur hem ' ibādet idüp hem havf (2) itmek gerek

Ķıt' a

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

Ān-rā berī ez-şavma' a der-deyr-i kibrān eġgenī

Vīn-rā berī (3) ez-bütgede ser-ħalkā-ı rindān kunī

Çün vü çirā derkār-ı tu ' aķl-ı zebūn-rā key resed (4)

⁸⁹⁷ الامن من الله تعالى كفر Allah'ın azabından emin olmak da küfürdür. (Diğer Arapça İbareler).

Fermān dih muṭlaḳ tu bī-ḥükmi ki ḥ'āhī ān kuni

(9) **Dermendī-i men sūḥte-i zār u nizār**

(5) *Ben yanmış zār u za' ifūñ derdmendlik ya' nī āşikāredür*

Zāhiren ḥācet-i taḳdīr ü (6) beyān in heme nīst

Zāhiren taḳdīr ü beyān ḥāceti bu dükeli yoḳdur (7) ya' nī zā'iddür

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Beñzemeñ şarulıḡından ey meh-i bed mihr-i yār

Gün yüzüñi (8) sevdüḡim rüşen degül mi gün gibi

(10) **Nām-ı Hāfız raḳam-ı neng peziṛruft velī**

Hāfızuñ (9) nāme ve şöhreti 'ār raḳamın ḳabül itdi ammā

Piş-i rindān raḳam-ı sūd u ziyān (10) in heme nīst

Rindler önünde işşı ve ziyān raḳamı bu dükeli yoḳdur

Beyt (11)

+ + + - / + + + - / + + + - / + + -

Rind-i 'ārī buved ez-'āriyet-i 'ār ber-ān

Faḫr-ı rindān buved ez-terk-i heme 'ār-ı (12) cihan

VELEHU EYẒAN [G.89]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) **Çi luṭf būd ki nāḡāḥ reşḡa-ı ḳalemet**

Ne luṭf (13) idi ki nāḡāḥ senüñ ḳalemüñ nemi

Huḳuḳ-ı ḥizmet-i mā 'arze kerd ber-keremet

(14) *Bizüm ḥizmetimüz ḡaḳlarını 'arz eyledi senüñ keremüñe* şöyle ḡikāyet iderler
(15) ki H'āce Hāfızuñ bir 'ālī-cenāb kimseye intisābı olup du'ā-yı (16) devletine
iştigāli olup ol kimse bir āḡir yerden mektüb (17) irsāl idüp H'āce Hāfıza selām
yazmış bu daḡi anuñ cevābında bu ḡazeli (18) dimiş meḡer ol kimse bunı ferāmüş
itmiş imiş anuñçün reşḡa-ı ḳalemüñ (19) bizüm huḳuḳ-ı ḥizmetimüz keremüñe 'arz
idüp uñdurmuş dir pes murād (20) bunda erbāb-ı devlete naşihatdur ki mest-i devlet
olup aḡıbbāyı (21) ferāmüş itmek ḡaşlet-i ḳabīhedür

Ḳıṭ' a

+ + + - / + + + - / + + -

Ey besā düstān u yārān-rā [M123a] (1)

Ez-Hudā ḡ'āstīm manşıb u cāḡ

Çün resīdend ānçinān ḡeştend (2)

Ki merā ḥod ne-dīdeend be-rāh

(2) Be-nūk-ı ḥāme raqam kerdeī selām-ı merā

Qalem ucı ile yazmıŝsın (3) selām baña

Ki kārḥāne-i devrān mebād bī-raqamet

Ki devrān kārḥānesi (4) senüñ raqamuñsuz olmasun murād bundan mektüb-ı ileyh olana penddür ki (5) selām u kelām ketb idene du‘ ā-yı ḥayr itmek gerek

Rubā‘ i

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zihī selām-ı tu āsāyiŝ-i (6) sekīne-i rūḥ

Zihī kelām-ı tu miftāḥ-ı genchā-yı fütüh

Menem ki dād zi-ṭufān-ı (7) ğam ḥalāŝ merā

Müfāvażāt-ı kerīm-i tu çün sefine-i Nüh

[Cem‘ -i müfāvaża söz sürmek ve ḥaber göndermek ma‘ nāsınadır]

(3) Ne-güyem ez-men-i miskīn (8) be-sehv kerdī yād

Dimezin ki ben miskīnden sehv ile yād eyledüñ

Ki der-ḥisāb-ı (9) ḥired sehv nīst der-ḳalemet

Ki ‘aql ḥesābında sehv yoqdur ḳalemüñde murād bundan (10) daḥi mektüb-ı ileyh olana nuşdur ki mektüb irsāl idene sehv nisbet (11) itmeyüp kerem isnād itmek gerek

Beyt

Kitābun ŝerīfün ilā men ŝerīf⁸⁹⁸ (12)

Bi-lafzin ‘ acibin ve ḥaṭṭin ğarīb

(4) Merā zelīl megerdān be-şükr-i ĩn tevfiḳ

Beni zelīl (13) ḳılma bu tevfiḳ-i ĩlāhī şükr-i ile

Ki dāŝtet devlet-i sermed ‘ azīz ü muḥteremet

Ki dutdı devlet-i sermed senī ‘ azīz ve muḥterem murād bundan (14) ‘ azīz ve muḥterem olana penddür ki yār-ı ḳadīmi ve āḥ diyeni ferāmüŝ itmek (15) gerek

şi‘ r

‘ İzā mā ğābe ‘ anke eḥūke vaḳten⁸⁹⁹

Velem yektub ileyke fe-ḳad cefākā (16)

(5) Biyā ki bā-ser-i zülfet ḳarār ḥ‘āhem best

Gel ki senüñ zülfüñ ucı ḳarār (17) bağlasam gerek

⁸⁹⁸ “Bu ŝerefli bir mektûpdur ve acâyib lafızlarla ve garip bir hatla şeref sâhibi bir kişiye yazılmıştır.”

⁸⁹⁹ “Eğer kardeŝin senden bir vakit uzaklaŝmıŝsa ve sana mektûp da yazmamıŝ ise sana eziyet etmiştir.”

Ki ger serem be-reved ber-ne-dārem ez-ḳademet

Ki eger başım giderse (18) daḫi ḳaldurmayam başı ayaḡuñdan murād bundan naşihatdur ol kimseye ki (19) bir şāhib ni‘ metüñ ihsānın gören anuñ hizmetinde ḳā’im gerek

Beyt (21)

+ + - - / + - - - / + + - -

Her ki-rā ber-simāṭ be-nişestī

Lāzım āmed be-ḫıdmeteş ber-ḫ’āst

(6) Zi-ḫāl-i mā [M123b] (1) dilet āgeh şeved meger vaḳtī

Bizüm ḫālīmüzden senüñ gönülün ḫaberdār olur ammā bir vaḳtde (2)

Ki lāle ber-demed ez-ḫāk-ı kuştegān-ı ḡamet

Ki lāle bite senüñ ḡamuñ maḳtüllerinüñ (3) topraḡından murād bundan ni‘ metde olan miḫnetde olanuñ ḫālin bilmezken (4) beyāndur

Beyt

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

Ḫaber ez-ḳākhā-yı sīne-i men nīst ḫübān-rā

Ez-īn ḡam (5) ḳāk mī-sāzem men-i bī-dil girībān-rā

(7) Şabā zi-zülf-i tu bā-her güli ḫadış rāned

(6) Şabā senüñ zülfünden her bir güle söz sürdi

Raḳīb key reh-i ḡammāz dād der-ḫaremet

(7) Raḳīb ḳaçan ve nite yol virdi ḡammāza [ya‘nī şabāya] senüñ ḫaremüne murād raḳīb (8) ve ‘adūdan şikāyetdür ki ḡammāza māni‘ olmazlar

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

Dād ez-dest-i (9) raḳīb-i dīv-siret ey perī

Gü ber-ān-rā rehberest ü nīgu ān-rā māni‘ (10) est

(8) Tü-rā zi-ḫāl-i dil-i ḫastegān çi ḡam ki müdām⁹⁰⁰

Saña ḫasta gönüller ḫālinden ne ḡam (11) ne ḡam ki dā’im

Hemī dihend şarāb-ı ḫızır zi-cām-ı Cemet

Virürler āb-ı ḫayātı (12) saña cām-ı Cemden murād bundan ḡanī ve şaḫiḫ olan faḳīr ve marīz olanuñ (13) ḫālin bilmedügin beyāndur

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + - -

⁹⁰⁰ Bu beyit derkenarda şu şekildedir:
Revān-ı reşne-yi mā-rā be-cür‘ āi deryāb
Çü mī-dehend zülāl-i ḫızır zi-cām-ı Cemet

Tü-rā ki hest zi-sā' ad dü āstīn pür sīm

Çi dāni (14) hāl kesī-rā ki nīst ḥabbe vü nīm

(9) Dilem muḳīm-i der-i tüst ḥürmeteş mī-dār⁹⁰¹

(15) *Benüm gönülüm senüñ ḳapuñ muḳīmidür muḥterem dut anı*

Be-ḥükm-i ān ki Ḥudā dāştet (16) bī-elemet

Oı ḥükm ile ki Allāh dutdı seni elemsiz murād bundan (17) muḥtāc-ı ileyh olan muḥtāc olanuñ ḥācetin revā itmek şükr-i ni' met idügin (18) beyāndur

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Ḥācetin ile revā muḥtāc olanuñ serverā

Ġayra muḥtāc (19) olmaduġunuñ virüp şükrānesin

(10) Kemīn gehīst tu ḥoş tīz mī-revī ḥuş dār

(20) *Pusı yetidür sen ḥoş tīz gidersin 'aḳluñ dut*

Me-kun ki kerd ber-āyed zi-şeh(21)-reh-i 'ademet

[*Şeh-reh* lafzı şāh-rāh lafzından muḥaffefdür ulu yol ma' nāsına ki ḥalḳ añā sulṭān yolu dirler] *tīz-revlīk itme ki toz ḳalḳar saña 'adem şāh-rāhından murād [M124a] (1) bundan erbāb-ı devlete naşīḥatdur ki ġurūr atına süvār olup ḳatı (2) sürmemek gerek ki nāġāh sulṭān yolundan toz ḳalḳar ya' nī ḥavādis-i belā ve mevt zuḥūr ider*

Beyt

Ḥuş dār u ' inān-keşīde rev k'āḫir kār

Ber-merkeb-i çüpīn (4) zi-cihān ḥ'āhī reft

(11) Hemīşe vaḳt-i tür ey 'īsī-i şabā ḥoş bād

Dā 'imā (5) ey şabā 'īsīsī senüñ vaḳtūñ ḥoş olsun ki ['īsī lafzınıñ şabā lafzına izāfeti izāfet-i müşebbehin bih ile'l-müşebbehdür]

Ki cān-ı Ḥāfız-ı dil-ḥaste zinde şud (6) be-demet

Ki dil-ḥaste Ḥāfızuñ cānı dirildi senüñ nefsūñ ile murād (7) 'īsī-i şabādan kendüye dost ḥaberin getürendür ki anuñ kelāmı buña (8) tāze cān virdi

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Ey ki ez-āb-ı ḥayāt-ı süḥan-ı çün cānet (9)

Der-ten-i mürde-i men cān-ı digere peydā şud

VELEHU EYŹAN [G.90]

⁹⁰¹ Bu beyit derkenarda şu şekildedir:
Be-ḥükm-i ān ki ḥudā dāşt bī-ġam u elemet
Be-ḥükm-i ān ki be-rev hest eyādi-i ni' met

[Bundan aqdam şeyh müfârağatin beyân itmiş idi hâliyâ mürîd müfârağatin zıkr ider]

[Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün]

(1) Ey şâhid-i kıdsî ki keşed (10) bend-i niğâbet

Ey kıdsî mağbûb kim açar senüñ niğâbuñ bendini ya' nî (11) peçeñi

Vey mürğ-i behiştî ki dihed dâne vü âbet

Ey cennete mensûb kuş (12) kim virür dâneñi ve şuyunuñi murâd bundan dür olan mürîdüñ diyâr-ı tâ' atüñ (13) ve ehl-i kıds ve cennetüñ firqati için nevhe ve feryâda irşâddur anuñçün (14) dir

(2) H'âbem be-şud ez-dîde der-în fikr-i ciger-süz

Uyğum gitdi gözden (15) bu ciger yağıcı fikrde [şeyhüñ mürîd-i mağbûbı gibi mağlûbidur]

K'âğuş-ı ki şud menzil ü me'vâ-geh-i h'âbet

Ki kimüñ (16) kucağı oldı uykuñ menzili ve me'vâ-gâhı ba' zı nûsağda bu beyttiden (17) bedel bu beyt vâkı' olmışdur

Reftî zi-kenâr-ı men-i dil-ğaste binâğâh

Gitdüñ (18) ben dil-ğastenüñ kenârından vağtsüz

Tâ cây-ı ki şud menzil ü âsâyiş ü h'âbet

(19) *Tâ kimüñ yeri oldı menzilüñ ve istirâhatüñ ve uykuñ* murâd bundan mürîd (20) şeyh nazârından kemâl bulmadın gitmek mezmûm idüğine işâretdür

(3) Her nâle vü feryâd (21) ki kerdem ne-şenîdî

Ya' nî nâle ve feryâdım saña irişmedi

Peydâst nigârâ ki bülendest cenâbet

[M124b] (1) *Zâhirdür ey nigâr ki yücedür cenâbuñ* murâd bundan 'âlî-cenâb olan (2) mürşid şeyhüñ pendini işğâ itmedigine ta' ndur ve mütekebbir olup derdmendüñ (3) feryâdın işitmeyene istihzâdur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Tüvângerî keşedet süy-ı ucb u nağvet ü nâz (4)

Hoşest fağr ki dâred hezâr süz u güdâz

(4) Derviş nemî-pursî vü tersem ki ne-bâşed

(5) Dervîşi şormazsın çorçarın ki olmaya

Endîşe-i âmurziş ü pervâ-yı şevâbet

(6) *Yarlığanmağ fikri ve şevâb kayısı saña* murâd bundan fikr-i mağfired ve pervâ-yı şevâb (7) olmamağ mezmûm u şüm idüğine tenbihdür ve *miftâhü'l-cenneti hubbü'l-*

*mesākīne*⁹⁰² (8) mücebince dervişlerün muhabbeti ve ri'āyeti memdüh u müteyemmendür aña işāretdür (9)

(5) Ey kaçır-ı dil-efrüz ki menzilgeh-i ünsi

Ey gönül nürlandırıcı köşk ki (11) *üns ü mu 'āneset menzilgāhısın*

Yā Rab me-kunād āfet-i eyyām-ı harābet

(11) *Yā Rab eylesün āfet-i eyyām seni harāb* murād *kaçır*dan hānqāh u menzil-i
(12) 'ibādetdür egerçi zāhir ehl-i dünyā kaçırına du'ādur ammā maqşūd-ı muqaddeme-i (13) dār-ı bekādur

Қıт'а

--+/-+++/+---+/-+-

Mā kaçır u çārdāq der-īn 'arşa-ı fenā

Çün 'ād u (14) çün Şemūd muqarnes nemī-kunīm

Cüz kaçır-ı 'ışq der-īn sāht-ı hülūd

Çün (15) Nūh u çün Halil mü'esses nemī-kunīm

(6) Dürest ser-i āb der-īn bādiye huş dār (16)

Iraqdur şunuñ başı bu şahrāda 'aql dut

Tā gül-i beyābān ne-firībed (17) be-serābet

Tā beyābān ādemi aldamaya seni serāb ile murād bundan tālib-i Hāqqa (18) penddür ki āb-ı hayāt-ı ma'nevī başı ba'iddür 'aqluñ başuña cem' idüp (19) mürşid-i kāmil bulup aña itbā' gerek kendüyi ādem gibi gösterüp ve āb (20) olmayanı āb gösteren şeyh-i nāqışa iktidā itmemek gerek [*gül* beyān-ı ādemidür *beyābān* görünür ile olan anı ādem şanur anuñ ardına düşüp yoldan çıkup helāk olur ve *serāb* ıssı günlerde şahrālarda şu gibi görünen yuqarıda bir kerre daği beyān olunmuşdur]

Beyt (21)

-+---/-+---/-+-

Ey besā İblis-i ādem-rüy hest

Pes be-her destī ne-bāyed dād dest [M125a] (1)

(7) Tiri ki zedi ber lebem ez-gamze haṭā ref

Bir oq ki urduñ benüm gönülüne gamzeden (2) *haṭā gitdi* ya'nī haṭā idi yā rāst doğunmadı

Tā bāz çi endişe kuned rāy-ı (3) şevābet

Tā girü ne fikr ü tedbīr ider rāy-ı şevābuñ murād budur ki mürīd 'ālī-cenāb (4) olsa şeyhi rencide-hātır ider haṭāsın bilmez [vaqtest ki feryād resed fikr-i şevābet]

Қıт'а

--+/-+++/+---+/-+-

⁹⁰² مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ حُبُّ الْمَسْكِينِ Cennetin anahtarı, miskin/fakirlerdir. (Hadis), Kaynak Kitap: Risāletü'l Kuşeyrî, Hadis No: 66.

Hakḳā ki bī-mütābe‘ et-i pīr-i rāh (5) dān
Ṭālib becāy-ı maṭlab u maṭlūb-ı reh ne-yāft
Ez-hiç rû be-hiç (6) derī reh nemī-dihend
Ān-rā ki z’āstāne-i ū rûy-ı dil be-tāft

(8) Tā der reh-i (7) pīrī be-çi āyīn revī ey dil

Tā pīrlık yolunda ne ḳānūn ile gidersin (8) ey göñül

Bārī be-ğalaṭ şarf şud eyyām-ı şebābest

[*Bārī* Hāḳ te‘ alā ma‘nāsına gelür ve edāt-ı taḫayyür ile kelime-i taḫassür olur bunda taḫassür zāhirdür] [*Pīrlık* şeyḫlik ve irşād daḫi murād olsa cā’izdür] (9) *ḫayf ki ğalat ile ḫarc oldı yigitlik eyyāmı* murād bundan (10) pīrlık zamānında kemāl-i şalāḫ u ihlāş üzre olmağa irşāddur (11)

Beyt

+---/+---/+---/+--

İlāhī be-hengām-ı pīrī me-rā

Temennā-yı nefsi cevānān me-dih

(9) Rāh-ı dil-i ‘uṣṣāk (12) zed ān çeşm-i ḫumārī

‘Āşıḳlar göñli yolın urdı ol ḫumārī göz (13)

Peydāst ez-în şive ki mestest şarābet

[Şarāba mest ıtlāḳı be-ṭarīḳü’l-mübālağadur ricl-i ‘adl gibi ‘ādil ma‘nāsına ve ‘azāb-ı elīm gibi mü’ellim ma‘nāsına ba‘zı nüsaḫda hestetdür zīrā hest lafzınuñ mefhūmında est lafzınuñ ma‘nāsı mu‘teberdür] *zāhirdür bu şiveden (14) ki mest idicidür şarābuñ* murād *çeşmden* ‘ayndur ve ‘ayn lafzınuñ bir (15) ma‘nāsı zāt-ı şey’dür ve bundan zāt-ı Hāḳ murāddur çün zāt-ı Hāḳ (16) tecellī ide ‘āşıḳlar mest olup ğayrı ṭarīḳe gidemezler ki keyfiyyet-i (17) İlāhiyye ile mütekeyyif olup ḳalurlar

Rubā‘i

-+---/-+---/-+---/-+--

Ez-saḳīhem rubbehem bīn (18) cümle-i esrār-ı mest

V’ez cemāl-i lāyezālī heft ü penç ü çār mest (19)

Ten çü sāye ber-zemīn ü cān-ı pāk-ı ‘āşıḳān

Der-behişt-i ‘adn (20) *tecri tahtehe’l-enhār*⁹⁰³ mest⁹⁰⁴

(10) Hāfız ne ğulāmīst ki ez-ḫāce gurīzed

(21) Hāfız ol ḳul degöldür ki efendiden ḳaçā

⁹⁰³ تُجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ (İslām dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur. (Kur’ân, Tevbe 9/100).

⁹⁰⁴ Mevlânâ, Dîvân-ı Şems, Gazel Numarası: 398

Luṭfi kun ü bāzā ki ḥarābem zi ‘itābet

[M125b] (1) *Bir luṭf kıl girü gel ki ḥarābın ‘itābuñdan* murād budur ki şeyḥ ü mürşid kendüyi ḡulām u (2) ḥıdmetkār bilmek gerek anuñçün meşāyih yazdukları mekātibde ‘unvānlarını (3) ḥādımü’l-fuḡarā diyü yazarlar ve tenbīh vardur ki mürīd ü ṭālib ne ḡadar ‘ālī-cenāb (4) ise daḡi şeyḥe gelmek gerek ki *ni‘me’l-emīrū ‘alā-bābi’l-faḡīri ve bi’sē’l-faḡīrū* (5) ‘*alā-bābi’l-emīri*⁹⁰⁵ ḡasebince emīr faḡīre gelmek memdūḡdur

Beyt

+ + - - / + - - - / + + -

Āftāb (6) ez-‘uluvv-ı himmet-i ḡıṣ

Hem be-tābed be-ḡāne-i dervīş

ve faḡīr emīre gelmek (7) mezmūmdur belki istiḡnā gerek zīrā fi’l-ḡaḡīka dervīş-i sāliḡ muḡtāc-ı ileyhdür (8)

Ḳıṭ‘a

+ + - - / + - - - / + + -

Pādşāhi zi-ehl-i faḡr ṭaleb

Ān sebaḡ bürdegān-ı ‘arşa-i cūd (9)

Ki ne-yerzed be-nezd-i himmet-şān

Heme naḡd-i vücūd-ı ḡalb-i vecūd (10)

VELEHU EYŻAN [G.91]

[Mef‘ ūlü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fe‘ ūlün]

(1) Ān Türk-i perī-ḡihre ki dūş ez-ber-i mā refit

Ol perī yüzlü ḡüzelle (11) *dün gice bizüm ḡatımızdan gitdi*

Eyā ḡi ḡaṭā dīd ki ez-rāh-ı ḡaṭā refit

(12) ‘*Acabā ne ḡaṭā ḡördi ki ḡaṭā yolından gitdi* ya‘ nī gitdigi yol ḡaṭā yoludur (13) ṭarīḡ-i şavāb degüldür murād *Türk-i perī-ḡehreden* nefsdür ki rūḡuñ maḡbūbidur (14) ve *giceden* murād cihān-ı muzlimdür ve dūn gice gitdüḡi sābıḡan hevāya ve māsivāya (15) mā’il olduḡudur ve rūḡı anuñ ile fütūḡı terk itdüḡi ḡaṭādur lācerem (16) muşāḡabet-i rūḡdan ve ḡıdmet-i Ḥaḡdan ḡaṭā ḡörmeyüp ḡaṭā yolından māsivāya (17) gitmişdür [beyt-i mezkūrda lafz-ı siyeh ma‘ nāsına daḡi olmaḡ münāsibdür]

(2) Tā refit me-rā ez-naḡar ān ḡeşm-i cihān-bīn

Tā ki gitdi benüm naḡarımızdan ol (18) *cihān ḡörici ḡöz*

Kes vāḡıf-ı mā nīst ki ez-ḡeşm ḡihā refit

Kimse bizüm vāḡıfımız (19) *degüldür ki ḡözden neler gitdi* murād ol ḡeşmden nefsdür ki cihān ḡöricidür (20) cānān ḡörici degüldür lācerem ol girecek kimesne

⁹⁰⁵ نَعْمَ الْأَمِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْفَقِيرِ ، وَيُسْنُ الْفَقِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْأَمِيرِ Kaynaklarda bu ifadeye benzer bir hadīs bulunmaktadır: نَعْمَ الْأَمِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْفَقِيرِ ، وَيُسْنُ الْفَقِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْأَمِيرِ Fakirin kapına giden emir ne ḡüzel emirdir, Emir in kapısına giden fakir ne kötü bir fakirdir. (Hadīs)

vākıf degüldür (21) ki rüh 'aynından neler gitdi ki niçe müşâhedeler fevt oldı ve bu hasretten [M126a] (1) ne yaşlar dökdi

(3) Ber-şem' ne-reft ez-güzer-i âteş-i dil dūş

Şem' üzre (2) gitmedi gönül âteşi giçmesinden dün gice ya' nî gönülüm odı şem' i yaçar idi (3) ammā ol hâlet şem' e olmadı ki

Ān dūd ki ez-süz-ı ciger ber-ser-i mā reft

Ol (4) tütün ki ciger harâretinden bizüm başımız üzre gitdi murād budur ki rüh yürekden (5) āh ider ciger harâretinden tütünü başa çıkar anuñçün ki nefis muvâfaqat (6) itmeyüp dost yolunda mürâfaqat eylemez

(4) Dür ez-ruh-ı u dem be-dem ez-çeşme-i (7) çeşmem

Anuñ yañağından iraq dem be-dem gözüm çeşmesinden

Seylâb-ı sirişk (8) âmed ü tūfân-ı belâ reft

Göz yaşı seylâbı geldi tūfân-ı belâ gitdi murād rüh (9) nefisün müfârekatından ve dostuñ firqatından çoqluq ağlayup ziyâde müte'ellim (10) olduğını beyândur

(5) Ez-pây fütâdim çü âmed gam-ı hicrân

Ayağdan düşdün (11) çün firqat gamı geldi

Der-derd be-mândim çü ez-dest devâ reft

Derdde (12) kalduq çü elden devâ gitdi murād rüh nefis hicrânından ve dost firâkından (13) ayağdan düşüp ya' nî menzil almağdan qalup derd-i bi-dermânda kalduğın (14) beyândur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Derdime dermân bulunmaz men qatı dermândayın

Ġarq-ı hünem (15) hayret-i firqatle bilmem qandayın

(6) Dil guft vişâleş be-du' ā nâz tevân yâft

(16) Gönül didi anuñ vişâlini du' ā ile girü bulmaq olur

'Ömrîst ki 'ömrüm (17) heme der-kâr-ı du' ā reft

Bir 'ömr ya' nî müddet-i medîdedür ki 'ömrüm du' ā işinde gitdi (18) ya' nî du' āya şarf oldı murād rüh-ı tazarru' du' āda olup muvâfaqat-ı (19) nefis-i vaşl-ı dost istedigün beyândur

(7) İhrâm çı bendim çün ān kıble (20) ne āncâst

İhrâmı nice bağlayalım çün ol kıble anda degüldür

Der sa'y çı (21) küşim çü ez Merve Şafâ reft

[Merve Şafâ Mekkede bir mevzi' üñ ismidür ki ikisinüñ ortasında sa'y olunur ki hâcılara ma' lümdur] *sa'yda ne duruşalum çün Merveden [M126b] (1) Şafâ gitdi murād bundan budur ki en-nefsü hiye 'ş-şanemu 'l-ekberü⁹⁰⁶ (2) hasebince nefis rühüñ*

⁹⁰⁶ نفْسُ هِيَ الصَّنَمُ الْأَكْبَرُ Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

ma' bûdîdur ol bile olıcağ ihrâm-ı sülûk ve (3) vuşûl ila'llâha bağlanmaq müşkildür ve merâtib-i sülûk ve menâzil-i vuşûlde (4) sa'y ' asîr ü maqşûduñ huşûli ba' iddür

(8) Dî guft tabîb ez-ser-i hasret (5) çü me-râ dîd

Dün didi tabîb hasret ucından çün beni gördi (6)

Heyhât ki renc-i tu zi-Ķânûn-ı Şifâ reft

*Ħayf ki senüñ marazuñ (7) şifâ Ķânûnından gıtdi murâd bundan şeyhüñ taħassüridür ki mādâm ki (8) nefsi-rûh mâsivâya müte'allıqdur vuşûl ila'llâh huşûli kitâb-ı (9) taşavvuf ħükmine muħâlifdür ve Ķâbil-i ' ilâc degüldür [*Ķânûn* u *Şifâ* ' ilm-i tıbdan birer mu' teber kitâblaruñ adıdur ammâ bunda izâfet ile ma' nî-i lügavî murâddur]*

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Derdîst (10) me-râ der dil-i şürîde ki ân-râ

Sâkin ne-tevân kerd be-dermân-ı Aristo

(9) Ey (11) düst be-pursiden-i Ħâfız Ķademî nih

Ey dost Ħâfız şormağa (12) bir ayak Ķo

Z'ân pîş ki güyend ki ez-dâr-ı fenâ reft

Andan öğrendi (13) ki diyeler dâr-ı fenâdan gıtdi murâd budur ki mādâm ki rûh bedenedür (14) ve dâr-ı fenâdadur çün nefsi mürâfaqat ide vuşûl ila'llâh müyesser (15) ve tedbîr-i dâr-ı beĶâ muħaşşaldur

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Tedbîr-i ħod imrûz kun ey ħ'âce ki ferdâ (16)

Her çend ki feryâd kunî sūd ne-dâred

VELEHU EYĶAN [G.92]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Cüz âstân-ı tüem der-cihân (17) penâhî nîst

Senüñ eşigüñden Ķayrı baña cihânda bir şıgıncak yokdur (18)

Ser-i me-râ be-cüz in der-ĥavâlegâhî nîst

Benüm başıma bu Ķapudan Ķayrı bir ĥavâle (19) yeri yokdur murâd bundan zâhirdür ki mütevekkil olanuñ 'atebe-i ĦaĶdan (20) ve anuñ Ķapusından Ķayrı penâhî ve ĥavâlegâhî yokdur

Beyt

Ne-dârem (21) ħiç kes-râ men penâhî

Çü tu fermüde-i firru ila 'llāh⁹⁰⁷

(2) 'Adū çü tiğ [M127a] keşed men siper biyendāzem

Düşmen çün kılıc çeke ben kalkanı atdım ya' nî cenge (2) ve def'e mübāşeret itmezem ki

Ki tiğ-i mā be-cüz ez-nāleī ü āhī nīst

Ki bizüm kılıcımız (3) nāle ve āhdan ğayrı yoğdur ve degüldür murād budur ki silāhu 'z-zu'efāi's-şikāyetü⁹⁰⁸ (4) mücebince benüm gibi faķır za' ifüñ cengi zāhir ile (5) degüldür gāh nāle vü āh iledür

(3) Zi-rāh-ı küy-ı ħarābāt ber-netābem rüy⁹⁰⁹

(6) Meyhāne maħallesi yolından yüz döndürmezem

K'ez-īn bihem be-cihān hīç rüy u (7) rāhī nīst

Ki bundan yek baña cihānda hīç yüz ve yol yoğdur murād (8) küy-ı ħarābāt dan ' ışķ-ı ilāhī ve keyfiyyet-i zevķ ü şevķ taħşil olunan (9) maķāmdur mescid ü hānķāh u meclis-i va' z u zıkr gibi lācerem tālīb-i (10) Hāķ olana bundan yek vech ü tārıķ yoğdur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Pür-ğam olan (11) gönlümi mesrūr eyler meygede

Nicesi yüz döndürem cānā ben ol dergāhdan (12)

(4) Zamāne ger fikened āteşem be-ħırmen-i ' ömr

Zamāne eger bırağa āteş benüm ' ömrüm ħırmenine (13)

Be-gū be-süz ki ber-men be-berg-i kāhī nīst

Di yağ ki benüm üzerimde bir şamān (14) yaprağı yoğdur murād bundan faķır olan ğam-ı cihāndan emīn idüĝin beyāndur (15)

Beyt

+---/+---/+---/+---

Eger ' ālem be-süzed z'āteş-i fitne der-īn devrān

Me-rā ğam nīst zīrā (16) mülk-i men yek berg-i kāhī nīst

(5) Ğulām-ı nergis-i cemmāş-ı ān sehī-ķaddem⁹¹⁰

Oı (17) şikārın gözleyici doĝru ķāmetinüñ gözünüñ ķulıym [cemmāş oldur ki şikārın uğırlayan görüp böyle şayd itmek fırsatın gözler]

Ki ez-şarāb-ı (18) ğurüreş be-kes nigāhī nīst

⁹⁰⁷ فُرُوا إِلَى اللَّهِ O hâlde Allah'a koşun. Çünkü ben, size O'nun katından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım. (Kur'ân, Zâriyât 51/50)

⁹⁰⁸ سلاح الصغفاء الشكاية Zayıfların silahı şikayettir. (Diğer Arapça İbâreler)

⁹⁰⁹ Mısranın ilk kelimesinin altında çirā zi-küy ifâdesi bulunmaktadır. Tercümeğe uygun olarak zi-rāh-ı küy ifâdesi tercih edilmiştir.

⁹¹⁰ Derkenarda ān sehī-ķaddem ifâdesinin yerine ān perī-rüyem ifâdesi bulunmaktadır.

Ki anuñ şarāb-ı gurūrdan kimseye nazarı (19) yoǵdur murād sehī-kadden şol tarīkatden müstakīm olup ve ve sārī‘u (20) ilā-maǵfiratin mi‘r-rabbikūm⁹¹¹ hasebince maǵfıret ve şevāb şikārın (21) gözleyen ehl-i nazardur ki şarāb-ı ‘ıŝķ-ı İlāhiden maǵrūr u mesrūr [M127b] (1) olup kimseye nazarı yoǵdur lācerem bunuñ gibi kimsenüñ ķulı olmaǵa (2) lāyıkdur

(6) Çünin ki ez-heme sū dām-ı rāh mī-bīnem

Böyle ki her tarafından yol (3) aǵı görürem

Be-cüz himāyet-i zülfeş me-rā penāhī nīst

Anuñ zülfi şakınmasından (4) ğayrı baña şıǵınaķ yoǵdur murād budur ki bu cihānda her tarafından tarīķ-i Haķķa (5) māni‘ olur bend ü dām çoķdur el-ma‘şūmu men ‘aşema ‘llāhu⁹¹² muķtezāsınca (6) hazret-i Haķķuñ ğayb-ı hüviyyetinden ğayrı şıǵınaķ yoǵdur

Beyt (7)

-+---/-+---/-+---/-+---

Gerçi besī düşmenān-ı ķaşd-ı şikārem kunend

‘İşmet-i Haķ ez-heme hıŝn-ı (8) haşin-i menest

(7) ‘İnān-keşide rev ey pādşāh-ı kişver-i hūsn⁹¹³

Uyanı (9) çekilmiş git ey hūsn vilāyeti pādşāhı [ya‘nī başın çekrek]

Ki nīst ber-ser-i rāhī ki dād-ķ‘āhī (10) nīst

Ki bir yol başı yoǵdur ki anuñ üzerinde bir şikāyetçi yoǵdur murād (11) bundan pādşāh-ı zāhire penddür ki isti‘cāl ile gitmeyüp tazallüm ideni (12) bi‘z-zāt istimā‘ itmek gerek yā şeyķ ü mürşide tenbīhdür ki her nefis-i zālimedden (13) zūlm görmiş müteşekkī çoķdur te‘ennī ile bunlaruñ zūlmünü def‘ idüp (14) zālīm elinden taķlışe çāre ide

(8) Me-bāş der-pey-i āzār u herçi ķ‘āhī (15) kun

İncitmek ardınca olma ne isterseñ ķıl

Ki der şerī‘ at-i mā ğayr (16) ez-īn günāhī nīst

Ki bizüm şerī‘ atımızde bundan ğayrı bir günāh yoǵdur (17) murād budur ki ehl-i tarīkat mezhebinde ādem incitmek cürm-i ‘aẓımdür (18)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Kāfirī-rā pīşe-gīr ü āteş-ender Ka‘ be zen

Sākin-i meyķāne bāş u (19) merdem āzārī me-kun

(9) ‘Uķāb-ı cevr küşādest bāl der-heme şehr

⁹¹¹ وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ve yer kadar olan cennete koşun! (Kur‘ân, Âli İmrân 3/133).

⁹¹² الْمُغْضُومُ مَن غَضَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah‘ın koruduğu kişidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhîd, Hadîs No: 294.

⁹¹³ Pādşāh-ı kişver-i hūsn ifadesi derkenarda pādşāh-ı hūsn ü cemāl şeklindedir.

Tavşancıl (20) *kanad açmışdur dükeli şehirde* [‘*uḡāb* zamm-ı ‘ayn ve teşdîd-i ḡāf ile tavşancıl kuşudur bunda tahfîf-i ḡāf ile okunur vezn için]

Kemān-ı kûşe-nişîni vü tîr-i âhî nîst (21)

Bir kûşe-nişîn yayı ve bir âh okı yokdur murād budur ki şehirde zâlim var [M128a] (1) ammâ bir kûşe-nişîn şâlih kimsenün ḡaddi kemānı ve tîr-i âhı yok ki (2) zâlimi helâk ide lîkin zâlime demek gerek

Beyt

--+-/--+-/--+-

İmrüz be-cevr herçi (3) ḡâhî be-kunî

Ferdâ be-tu nîz herçi ḡâhend kunend

(10)Ḥazîne-i dil-i (4) Ḥâfız be-zülf ü ḡâl me-dih

Ḥâfızuñ göñli ḡazînesin zülf ü (5) ḡâle virme

Ki kârhâ-yı çünin ḡadd-i her siyâhî nîst

Ki bunuñ (6) gibi işler her bir siyâhuñ ḡaddi degüldür ya‘nî her bir ḡara ḡul ḡazînedârlıḡa (7) lâyıḡ degüldür murād bundan mürşid-i kâmile tenbîhdür ki her (8) mürîd ki nâḡîş ola aña ḡilâfet ü taşarruf ḡılup tefvîz itmek (9) vech ü münâsib degüldür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ḥıfz-ı sürre ḡâdir olmayan yaraşmaz k’ola (10) şeyḡ

Ḥoḡḡa-i ser-beste açan ḡâzin-i şâh olıma

VELEHU EYŻAN [G.93]

[Mef‘ ülü Fâ‘ ilätü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün]

(1)Sâḡî biyâr bâde ki mâh-ı şiyâm ref

Sâḡî getür şarâbı (11) ki oruc ayı gıtdi

Der-dih ḡadeh ki mevsim-i nâmûs u nâm (12) ref

Vir ḡadehi ki ḡayret ü nâm (13) mevsimi gıtdi murād bundan sâbıken ‘*sâḡiyâ âmeden-i* (15) ‘*ıyd mübârek bâdet*’ didüḡi maḡalde zıkr olandur ki şeyḡ ü (16) mürşid Ramazânda ḡalvetde ve i‘tikâfda olup ke‘enne (17) nâm u nâmûs için ḡalvetde ‘ibâdete tevaḡḡul idüp mürîd ü muḡıbb (18) olanlaruñ irşâdından fâriḡ olmış idi ḡâliyâ andan irşâd u (19) şevḡ ve taḡşîl-i zevḡ taleb ider ki dir [zîrâ şeyḡ ḡalvet ü i‘tikâf itmese mürîdler terbiyyet ü irşâdına meşḡul olsa ḡalk ḡa‘n idüp i‘tikâf sünnetdür şeyḡ bunu terk itdi dirler idi pes nâm u nâmûs ve şiyânet-i ‘arz için ‘ibâdete tevaḡḡul ve ḡalvet ü ‘uzlet lâzımdur]

(2)Vaḡt-i ‘azîz ref (20) biyâ tâ ḡazâ kunîm

‘Azîz vaḡt gıtdi gel tâ ḡazâ idelüm

‘Ömrî ki bî-ḡuzûr-ı (21) şurâhî vü câm ref

Bir ‘ömr ki şurāhī vü cām huzūrunuz gıtdi [M128b] (1) lācerem anuñ vaḳti gidecek mürīdleruñ zamānı gelüp anlaruñ taḫşil-i (2) aḫvāl ü maḳāmı ḳazā olunmaḳ lāzım olur

(3) Der tāb-ı tevbe çend tevāb (3) sūht hemçü ‘ūd

Tevbe ḫarāretinde niçeye dek yanmaḳ olur ‘ūd gibi

Mey dih ki (4) ‘ömr der-ser-i sevdā-yı ḫām reft

Şarāb vir ki ‘ömr sevdā-yı ḫām başında (5) gıtdi murād tevbeden ‘avāmuñ ṭarīḳatden a‘rāzı ve dünyāya iḳbālīdür (6) lācerem ma‘nā budur ki ‘avām gibi niçe dek ṭarīḳatden a‘rāz ve dünyāya (7) iḳbāl ḫarāretinde yanmaḳ olur ki bu bir sevdā-yı ḫāmdur (8) ‘ışḳ-ı İlähī vir ki iḳbāl-i Ḥaḳ idüp māsivāyı bi’l-küllīye (9) ferāmüş idelüm anuñçün dir

(4) Mestem kun ançünān ki ne-dānem (10) zi-bī-ḫodī

Beni öyle mest ḳıl ki bilmeyem bī-ḫodluḳdan

Der ‘arşa-ı (11) ḫayāl ki āmed kūdām reft

Ḥayāl meydānına kim geldi ḳanḳı gıtdi murād (12) ṭaleb-i istiḡrāḳdur

Beyt

+++--/+++--/+++--/++-

Sāḳiyā bāde be-dih mest be-kun çendānem (13)

Tā şevem fāriḡ ez-āmed şeh-i ḡamhā vü sürür

(5) Ber-būy-ı ān ki cür‘ a-i cāmet (14) be-mā resed

Ol ḳoḳu üzre ya‘nī ol ümīde ki senüñ ḳadeḫüñ (15) baḳıyyesi bize irişe

Der-maştaba du‘ ā-yı tu her şubḫ u şām reft

(16) Ḡarībḫānede senüñ du‘ āñ her şabāḫ u aḫşam gıtdi ya‘nī vāḳı‘ (17) oldı murād muḫātabdan şeyḫdür ya‘nī saña ey şeyḫ ki ‘ışḳ-ı İlähī (18) erişmiş ve mest-i Ḥaḳ olmış idüñ andan baḳıyye (19) bize daḫı irişmek için ḫānḳāhda her şubḫ u şām (20) du‘ āña iştiḡalde idük

(7) Dil-rā ki mürde būd ḫayātī be-cān resīd

(21) Göñül için ki meyyit idi bir ḫayāt cāna irişdi

Tā būyi [M129a] (1) ez-nesīm-i meyeş der meşām reft

Tā bir ḳoḳu senüñ nesīmüñden anuñ burnına (2) gıtdi murād bundan şeyḫ feyzinden bir şemme meşām ḳalbe vāşıl (3) olup tāze cān belki ḫayāt-ı cāvidān bulduḡın beyāndur

(8) Zāhid (4) ḡurūr dāşt selāmet ne-burd rāh

Zāhidüñ ḡurūrı var idi (5) selāmet iletmedi yolu

Rind ez-reh-i niyāz be-dāru’s-selām reft

(6) Rind niyāz yolundan cennete gıtdi murād bundan ḡurūruñ şe’āmetini beyān (7) ve niyāza irişaddur

Beyt

Merdüdi İblis-i la' in ez-gurür (8) büd

Maqbülü Ebu'l-beşer âmed pes ez-niyâz

(10) Naqd-i dili ki büd (9) me-râ şarf-ı bāde şud

Bir gönül naqdi ki var idi (10) benüm şarāba şarf oldı

Ḳalb-i siyāh büd ez-ān (11) der ḫarām reft

Ḳalb siyāh idi anuñçün ḫarāma gitdi (12) murād budur ki 'ışk-ı İlāhī ehl-i dünyāya ḫarāmdur benüm (13) ḳalb ḳalbim aña maşrūf oldı ki ol kīmyādur (14) ḳalbi ḫālīş ider

(11) Diğer me-gū naşīhat-i Ḥāfız ki (15) reh ne-yāft

Daḫi dime Ḥāfız naşīhati ki yol (16) bulmadı diyü

Kem geştei zi-bāde-i şīrīn be-kām reft

(17) Fā' il-i ne-yāft kem geştedür ya' nī bir azmış kimse ki (18) tatlu şarāb tamağına gitmiş ola aña yol bulmadı (19) diyü naşīhat itme murād budur ki şol zāl olan (20) kimse ki 'ışk-ı İlāhī anuñ mezākına gide mühtedidür (21) sen anı hidāyet bulmadı diyü irşād kıлма

Beyt [M129b] (1)

--+/+---+/+---+/+---

Rāhīst reh-i 'ışk be-gāyet ḫoş u nezdik

Her reh ki cüz in (2) nīst heme dūr u dırāzest

VELEHU EYẒAN [G.94]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' il]

(1) Ğameş tā der dilem me'vā (3) giriftest

Anuñ ğamı tā benüm gönülümde mekān dutmuşdur (4)

Serem çün zülfi ü sevdā giriftest

(5) Başum anuñ zülfi gibi sevdā dutmamışdur murād (6) budur ki kimüñ ḳalbine ki ğam-ı Ḥaḳ gele sevdā-yı (7) 'ışk-ı İlāhī anuñ başına gelür

(2) Leb-i çün (8) āteşes āb-ı ḫayātest

Anuñ āteş gibi lebi (9) āb-ı ḫayātdur

Zi-āteş āteş-i der-mā giriftest

(10) Anuñ şuyından bir āteş bizde dutmuşdur (11) murād lebden kelāmdur lācerem kelāmu'llāh (12) āteş gibi mü'eşşerdür ve āb-ı ḫayātdur ki mevt-i (13) ḫaḳīḳi gelmekden ḫāfızdur lācerem ol āb-ı ḫayātdan bizde (14) āteş şevḳ dutmuşdur

Rubā' i

+---/+---/+---

Sebağ çün bürdeem (15) el-ḥamdü li'llāh

Çü şekker-ḥurdeem el-ḥamdü li'llāh (16)

‘ Aceb ābist çün āteş be-sūzed (17)

Güdāht-efsurde-em el-ḥamdü li'llāh (18)

(3) Hümā-yı himmetem ‘ömrîst ger cān

Benüm himmetüm hümāsı (19) bir ‘ömr ömr ya‘ nī bir müddetdür ki cāndan

Hevā-yı ān ḳad-i bālā (20) giritest

*Ol ḳadd-i a‘lā hevāsın dutmuşumdur (21) murād budur ki ‘uluvvü’l-himmete mine’l-
imān⁹¹⁴ ḥasebince [M130a] (1) ol ḥāzret-i vālāya vuşüle himmet gerek*

Beyt

Hevā-yı vaşl-ı ḳadeş mī-kuned dil-i derviş

Egerçi pāye-i ü pest (2) himmeteş ‘ālîst

(4) Şudem ‘āşık be-bālā-yı bülendeş

‘Āşık oldum (3) anuñ yüce ḳaddine

Ki kār-ı ‘āşıkān bālā girifted

*Ki ‘āşıklarūñ (4) kārı yüce dutmuşdur ya‘ nī teraḳḳī itmişdür murād budur ki (5) el-
mer’u yaḳıru bi-himmeti⁹¹⁵ mücebince ‘āşık u ḫālib olan teraḳḳī (6) ve irtifā‘ ada olur*

Şi‘r

Bi-ḳadri’l-keddi tüktesebü’l-me‘ālî⁹¹⁶ (7)

Ve men ḫalebe’l-‘ulā sehire’l-leyālî

(5) Çü mā der-sāye-i (8) elḫāf-ı üyīm

Çün biz anuñ luḫfları gölgesindeyüz (9)

Çerā ü sāye ez-me’vā giriftest

*Niçün ol (10) gölgeyi bizden girü dutmuşdur murād niçün ol gölgeyi (11) bizden girü
duta ya‘ nī girü dutmaz dirîğ itmez dimekdür (12)*

(6) Nesīm-i şubḫ ‘anber-büst imrüz

Şabāḫ yili ‘anber ‘anber ḳoḳuludur (13) bugün

Meger yārem reh-i şahrā giriftest

*Meger yārüm şahrā yolın (14) dutmuşum murād fażl-ı seḫerî bugün gālib oldı (15)
meger feyż-i ‘ām u keremî tām olmuşdur dimekdür*

Beyt (16)

⁹¹⁴ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliği imāndandır. (Hadîs)

⁹¹⁵ المرء يطير بهمة كذا كذا Kişi gayreti ile uçar. (Diğer Arapça İbâreler) Hz. Alî’ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: المرء يطير بهمة كما يطير الطائر بجناحيه Kuşun kanadıyla uçması gibi kişi de azmiyle (gayret) uçar.

⁹¹⁶ “Çalışma miktârınca üstünlük kesb edilir. Üstünlüğü taleb eden kişinin gecelerini uyanık geçirmesi gerekir.” İmâm Şâfiî, *Dîvânü’l-İmâm eş-Şâfiî*, s. 123.

+ + --- / + + --- / + + --- / + + ---

Feyz-i ‘āmeş niger ey şāhid-i gül-ħurde me-gır
Ki der-ın (17) bāğ çirā pervereş-i ħüsn kerdend

(7) Zi-deryā-yı dü çeşmem gevher-i (18) eşk

İki gözüm deñizinden göz yaşı gevheri

Cihān der-lülü-i (19) lālā girifted

Cihānı lülü-i bī-naẓırde dutmuşdur ya‘nī (20) cihānı bī-mişl incü ile müzeyyen itmişdür murād budur ki göz yaşı (21) ‘ālem-i İlahī zīnetidür ve aña bunda lülü-i lālā rağbetidür [*lālā* ħādım ma‘nāsına gelür maħdüm ma‘nāsına gelür ve bī-naẓır ma‘nāsına gelür bunda ma‘nī-i āħır murāddur]

Beyt [M130b] (1)

- + --- / - + --- / - + --- / - + ---

Eşkimi sâ’ıl diyü sürme kapuñdan serverā

Bir yetimdür (2) her biri şehdāne çün dürr-i yetim

(8) Ĥadīş-i Ĥāfız ey (3) serv ü şanevber

Ĥāfızuñ sözi ey serv ü çam ağacı (4) [ħadīş-i Ĥāfız ey serv ü şanevber çü vaşf-ı ħadd-i tu bālā girifted]

Çü vaşf-ı kāmeteş bālā girifted⁹¹⁷

Anuñ kāmeti vaşfi gibi (5) *teraħķī dutmuşumdur* murād budur ki kelāmuñ ‘uluvvı medlülünñ (6) ‘uluvvı i‘tibāri iledür çün Ĥāfız anuñ ħaddini vaşf ider (7) ya‘nī *şubĥāne Rabbiye’l-‘alā⁹¹⁸* diyüp ‘uluvvını zıkr ider ancılayın (8) bunuñ sözi daħi teraħķī itmişdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + ---

Çün kalem levħada vaşf-ı (9) ruĥuñ eyler güzelim

Ne ‘aceb gün gibi meşhür olur ise ğazelim (10)

VELEHU EYẒAN [G.95]

[Fâ‘ ilātün Fâ‘ ilātün Fâ‘ ilātün Fâ‘ ilün]

(1) MİR-i men hoş mī-revī k’ender-ser-ā-pā mīremet

(11) *Benüm begüme hoş gidersin bāşdan ayağa ölürem saña ve helāküñem* (12)

Terk-i men hoş mī-ħurāmī pīş-i bālā mīremet

⁹¹⁷ *Çü vaşf-ı ħadd-i ü bālā* şeklindeki ifāde *çü vaşf-ı kāmeteş bālā* şeklinde düzeltilmiştir.

⁹¹⁸ سبحان ربي الأعلى Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim

Benüm maḥbūbum ḥoş şalınursın (13) ḳaddūñ öñünde ölürem murād cereyān-ı ḳazāya rızā virüp (14) her ne vāḳı' olursa andan maḥbūb bilmekdür

(2) Gufte būdī (15) key be-mīrī pişem in ta' cīl çīst

Dimiş idūñ ki ölürsin (16) benüm öñümde bu ta' cīl nedür

Ḥoş teḳāzā mī-kunī piş teḳāzā mīremet

(17) *Ḥoş teḳāzā idersin teḳāzā öñinde ya' nī teḳāzādan öñdin (18) ölürem saña [yā teḳāzāñdan öñdin ölürem] murād küllü nefsin zā' iḳatü'l-mevl⁹¹⁹ ḥasebince mevtiden (19) haber virdūñ lācerem irādetūñ mevtime müte' allıḳ itmiş çünki (20) mevtim murāduñdur isti' cāl idüp 'Azrā' il gelmezden evvel mübāderet (21) itmek isterin maḳşūd mūtū ḳable en temūtu⁹²⁰ ḥasebince mevt-i iḥtiyārī [M131a] (1) ile ölmekdür*

(3) 'Āşıḳ u mehcūr u maḥmūrem büt-i sākī kücāst⁹²¹

'Āşıḳ u (2) dūrın ve maḥmūrın sākī dilber ḳandedür

Gū ḥıramān şev ki piş-i ḳadr-i ra' nā (3) mīremet

Di şalın ki ḳadr-i ra' nā öñinde ölürem saña [yā ḳadr-i ra' nāñ öñinde ölürem] murād şeyḫ ü (4) mürşidūñ reftār u revīşi meḳtezāsınca ifnā-yı nefis itmekdür

Hikāyet-i (5) Manzūme

-+---/-+---/---

Ḥūni-rā küşt şāhī der-' iḳāb⁹²²

Dīd ān şeb sūfi (6) ū-rā ne-cevāb

Der-behişt-i ' adn ḥandān mī-güzeşt

Gāh şādān ki (7) ḥıramān mī-güzeşt

Şūfiyeş guftā tü-rā in menzilet

K'ey müyesser şud (8) be-gū ḥoş ' illetet

Guft çün ḥ' ünem revān şud ber-zemī [zemīn ma' nāsınadır]

Mī-güzeşt āncā (9) ḥabīb-i a' cemī

Der-nihān ez-zīr-i çeşm ān pīr-i rāh

Kerd der-men ḫarfetü'l-' aynī (10) nigāh

⁹¹⁹ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet gününü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metândan başka bir şey değildir. (Kur'ân, Âli İmrân 3/185).

⁹²⁰ مَوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا Ölmeden önce ölünüz. (Hadîs) Makasıdu'l-Hasene, Hadîs No: 1162.

⁹²¹ *Mehcūr* kelimesinin üzerinde rencūr ve *maḥmūr* kelimesinin üzerinde *mehcūr* ifadesi bulunmaktadır.

⁹²² Feridüddîn Attâr, Mantûku't-Tayr, Bölüm 'Özr âverden murgân.

İn heme teşrîf ü şad çendîn diger

Yâftem ez-‘ izzet-i (11) ân yek-nazar

(4) Ān ki ‘ ömrî reft tâ bîmārem ez-hicrân-ı ũ

Ol kimse ki bir ‘ ömr (12) gitdi hastayın anuñ hicrânından

Gū nigāhî kun ki pîş-i çeşm-i şehlâ (13) mîremet

Di bir nazâr kııl ki çeşm-i şehlâ öñünde ölürem saña murād (14) ‘ ayn-ı şeyhden nazâr talebidür yâ ‘aynu’llāhi nāziretün ileynā⁹²³ hükmünce ‘ ayn-ı (15) İlāhî nazarı ile teslîm olmaqdur [yâ çeşm-i şehlân öñünde ölürem çeşm-i şehlâ büyük elâ göze dirler ki aña ‘ ebherî dir o nergis gibi kadehe teşbîh iderler]

(5) Gufteî la‘ l-i lebem hem derd baħşed hem devā

(16) Dimişsin benüm la‘ l-i lebig hem derd baħşlar hem devā

Gāh pîş-i der ũ geh pîş-i müdāvā (17) mîremet

Gāh derd öñünde gāh devā öñinde ölürem saña murād kelāmuñ (18) ba‘ zı va‘ id ve ba‘ zı va‘ d olup gāh rağbetden (19) helāk olduğın beyāndur [yâ gāh derdüñ öñünde gāh devān öñünde ölürem]

Rubā‘î

-+---/-+---/-+---

Çün me-kes ālūdeî ey cān-ı şāf

K’ey resî (20) sîmurg-rā der-kūh-ı Kāf

Ġam me-ħor çün tâ ’ib ābî pîş-i ũ

Şad fütūhat pîş āyed bî-ħilāh (21)

(6) Ĥoş Ĥurāmān mî-revî çeşm-i bed ez-rūy-ı tu dūr

Ĥoş şalıñı gidersin yaramaz göz [M131b] (1) senüñ yüzüñden irāk

Dārem ender-ser Ĥayāl ān ki der-pā mîremet

Başımda (2) ol Ĥayāl vardur ki senüñ ayağūñda ölem murād Ĥıdmet-i şeyhde Ĥatem olmağ (3) dilemekdür

(7) Gerçi cāy-ı Ĥāfız ender-ħalvet-i vaşl-i tu nîst

Egerçi Ĥāfızuñ (4) yeri senüñ vaşluñ Ĥalvetinde degüldür

Ey heme cāy-ı tu Ĥoş pîş-i heme cā (5) mîremet

Ey maħbūb senüñ dükeli yerüñ Ĥoş dükeli yer öñünde ölürem (6) saña murād şeyhe Ĥiṭābdur ki Ĥalvete girüp erba‘ in çekmege kâdir degülem ammā senüñ (7) himmetüñ her yerde vāşıl olur senüñ her yerde helāküñem

Beyt

-+---/-+---/-+---

⁹²³ عينُ الله ناظرةٌ إلينا Allah'ın gözü bize bakıyor (gözetimindeyiz).

Guft şeyhî (8) çün cihân pâyende nîst

Her ki dil bended der ü dil zinde nîst (9)

VELEHU EYẒAN [G.96]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Müddetî şud k'âteş-i sevdâ-yı ü der-cân-ı mâst

Bir müddet oldı (10) ki senüñ sevdâñ âteşi bizüm cânımızdadur

Z'ân temennâhâ ki dâ'im der-dil-i vîrân-ı mâst

(11) *Ol temennâlardan ki dâ'im bizüm vîrân gönümüzdedür* murâd budur ki dilde vuşül (12) ila'llâh ricâsı sebebi ile cânda âteş-i sevdâ vardur (13) [z'ân temennâhâ lafz-ı temennâ kesr-i 'ayn ile ve medd ile ır ma' nâsinadur ki 'Acemler sürüd dirler]

Beyt

---+/-+---/+---+/-+--

Hergiz hevâ-yı vaşl-ı tu ez-cân-ı mâ ne-reft

Sevdâ-yı salţanat zi-ser-i in (14) gedâ ne-reft

(2) Merdüm-i çeşmem be-hûn-âb-ı ciger ğarķend ez-ân

Benüm gözüm bebekleri (15) cigerüñ kanlu şuyına ğarķlardur anuñçün

Çeşme-i mihr-i raşş der-sîne-i (16) nâlân-ı mâst

Anuñ yañağı güneşinüñ çeşmesi bizüm iñleyici sînemüzdedür (17) murâd budur ki taş kan içinde âftâb tâbende-la'1 olur (18) bizüm merdüm-i çeşmimizde dağı la'1 olmağ esbâbı müheyyâ olmuşdur ve la'1 (19) huşûline hûn-âb-ı cigere istiğrâķ gerek nitekim dir

Beyt

---+/-+---/+---+/-+--

Güyend (20) seng la'1 şevend der-maķâm-ı şabr

Ârî şevend velik be-hûn-ı ciger şevend⁹²⁴

(21) Lâcerem merdüm-i çeşm la'1-i ğîrân-mâye olup ve vuşül-i Hâķ için sermâye [M132a] (1) hûn-ı cigere ğarķ gerek

Beyt

---+/-+---/+---+/-+--

Dî kerdem ez-ân ğamze şikâyet leb-i ü guft (2)

Dârî heves-i nüş me-renc ez-elem-i niş

(3) Âb-ı hayvân kaţre-i z'ân la'1-i hemçün (3) şekkerest

Âb-ı hayvân bir kaţredür ol şekker gibi la'1 den

⁹²⁴ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.188/2). "Sabr makâmında taş lâ1 olur derler. Evet, olur ancak ciğer kanıyla olur."

Ḳurş-ı ḥür ‘aks-i (4) zi-rüy-ı ân meh-i tâbân-ı mâst

Güneş çürüğü bir ‘aksdür bizüm ol mâh-ı (5) tâbânımız yüzünden murâd budur ki âb-ı ḥayât bir kaçredür kelâm-ı İlähiden (6) zîrâ ol ḥayât-ı eşbâha sebep olur bu ḥayât-ı ervâha sebep (7) olur ve ḳurş-ı ḥürşîd bu deñlü cüsse-i ‘azîmesi ile ve nür-ı mahz (8) olması ile vech-i bâķinün ‘aksidür [la‘lden murâd kelâmdur]

(4) Tâ nefahtü fihi mir rûḥi şinidem (9) şud ta‘yîn

Ya‘nî tâ ki feizâ sevveytühu ve nefahtü fihi min rûḥi⁹²⁵ âyetin işitdüm ta‘yîn (10) oldı

Ber-men in ma‘nâ ki mâ z‘ân-ı v‘ey ü z‘ân-ı mâst

Baña bu ma‘nâ ki (11) biz anuñuz ol bizümdür murâd budur ki Ḥaḳ te‘âlâ melâ’ikeye didi kaçan ki (12) ben âdemi tamâm idem ve aña rûḥumdan oḳuram pes buñdan añlanur (13) ki rûḥ-ı insân nefḥa-i raḥman imiş öyleye bu ma‘nâ ma‘lûm oldı (14) ki biz anuñ ve ol bizümdür

(5) Her dili-râ ittilâ‘i nîst ber-esrâr-ı ‘ışḳ

(15) Her bir gönñlün ittilâ‘ı yoḳdur esrâr-ı ‘ışḳa

Maḥrem-i in sırr-ı ma‘nâdâr-ı ‘ulvî cân-ı mâst

(16) Bu ma‘nâdâr sırruñ maḥremi bizüm ‘ulvî cânımızdur (17) murâd budur ki esrâr-ı İlähiyyeye vuḳûfa ḳalb-i fâriğ ve cân-ı ‘ulvî (18) gerek zîrâ süfliyyâta meşğül olan bu sırdan ḥaberdâr olımaz (19)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ger hemî ḥ‘âhî ki sırr-ı ‘ışḳ-râ vâķıf şevî

Dide-i dil-râ (20) zi-cümle mâsivâ evvel be-püş

(6) Çend güyî ey müzekkir şerḥ-i dîn-i ḥâmüş bâş

(21) Niçe söylersin ey vâ‘iz dîn şerḥini sâkit ol

Dîn-i mâ der-[M132b] (1) her dü ‘âlem şoḥbet-i cânân-ı mâst

Bizim dînımız iki ‘âlemde cânânımız (2) muşâḥabetidür murâd budur ki tarîḳat ehlinün dîni terk-i dünyâ ve terk-i (3) ‘uḳbâ idi şoḥbet-i Mevlâ ihtiyâr itmekdür dünyâda ṯâ‘at u münâcât (4) ile âḥiretde müşâhede-i cemâl-i zât ile.

Beyt

--+/-+--/+--+/-+--

Mâ râ be-mâl u cennet ü (5) ni‘met çi ḥâcettest

Maḳşud-ı mâ be-her dü cihân çün liḳâ-yı tüst (6)

(7) Ḥâfızâ tâ rûz-ı âḥir şükr-i in ni‘met güzâr

Ey Ḥâfız âḥir güne dek (7) bu ni‘met şükrin edâ ḳıl

⁹²⁵ "فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَقَعْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي" "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur‘ân, Hicr 15/29)

K'ân şanem ez-rûz-ı evvel mûnis ü mihmân-ı mâst

(8) *Ki ol şanem evvel günden bizüm mûnis ü mihmânımızdur* murâd şanemden (9) ma' bûd-ı haqîkîdûr ol ki cân u dile mûnis ve konuğ ola bundan (10) a' zam ni' met olmaz lâcerem anuñçün âhir ' ömre dek şükr (11) lâzımdur

VELEHU EYẒAN [G.97]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilâtün]

(1) Hâyâl-i rûy-ı tu der-her tarîk hemreh-i mâst

Senüñ (12) yüzüñ hayâli her yolda bizüm yoldaşımızdur

Nesîm-i bûy-ı tu peyvend-i cân-ı (13) âgeh-i mâst

Senüñ koğuñ nesîmi bizüm cân âgâhımızuñ ittîşâli (14) ve sebeb-i irtibâtıdır murâd budur ki her ne tarîke gitsek *feynema tüvellu (15) fe şemme vechu'llâh*⁹²⁶ hasebince vech-i Hağ hayâli bizüm refîkimüzdür ve hâzret-i (16) Hağ tarafından koğu duymak sebeb-i ittîşâlimüzdür

Beyt

Rehber (17) olan râhda ol pertev-i rûdur bize

Pend iden zincîr-i zülfe andan ol (18) bûdur bize

(2) Be-rağm-ı müdde' iyânî ki men' -i ' ışk kunend

Şol müdde' iler rağmına (19) ki ' ışk men' in iderler

Cemâl-i çihre-i tu hucet-i müvecceh-i mâst

(20) *Ki senüñ yüzüñ hüsni bizüm müveccih hucetimüzdür* murâd budur ki anlaruñ ' ışkuñdan (21) men' iderler vech-i fânî muhabbetinden men' iderlerse men' leri müteveccih [M133a] (1) delîlden ' aczimüz muğarrerdür ammâ *küllü şey'in hâlikun illâ vechu'*⁹²⁷ mücebince (2) vechu'llâh muhabbetinden men' iderlerse men' leri mündefi' dür ki vech-i (3) bâkî bizüm hucet-i müveccihimüzdür

Beyt

-+---/-+---/-+--

' Işkhâyî k'ez-pey-i rengî buved⁹²⁸ (4)

' Işk ne'bved ' âkıbet nengî buved

(3) Be-bîn ki çâh-ı zenehdân-ı tu çi mî-güyed

(5) *Nazar kııl ki senüñ çâh-ı zenehdânuñ ne dir*

Hezâr Yûsuf-ı Mısrî fûdâte der (6) çeh-i mâst

⁹²⁶ فَأَيُّهَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهَ اللَّهِ Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz Allah'(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Kur'ân, Bakara 2/115).

⁹²⁷ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur'ân, Kasas 28/88).

⁹²⁸ Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 31, Beyt: 205.

Biñ Yūsuf-ı Mısrî bizüm kuyumuza düşmüşdür murād budur ki (7) cemāl-i cemil-i İlāhî bir vechile ecmeldür ki ğāyetde aḥsen ü emlaḥ olanlar (8) anuñ helāki ve mübtelāsıdır

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Ān ‘aceb nîst ki ‘āşık şevedet (9) şāhib-i rîş

‘Aceb ānest ki ‘uşşāk-ı tu maḥbūbānend

(4) Eger be-zülf-i dırāz-ı (10) tu dest-i mā ne-ressed

Eger senüñ uzun zülfüñe bizüm elimüz irmezse

Günāh-ı baht-ı (11) perîşān u dest-i kütēh-i māst

Bizüm perîşān bahtımızuñ ve kışa elimüzüñ (12) günāhıdır murād ğayb-ı hüviyyete ittilā‘ imuz olmamaḥ bizüm kuşūr-ı isti‘dādımızdandır (13) dimekdür

Beyt

--+ / +---+ / +---+ / +---

Dildār ne-püşed ruḥ-ı ḥūbeş zi-kes ammā

Ey vāy ki (14) mā tākat-i didār ne-dārīm

(5) Be-ḥācib-i der-i ḥalvet-serāy-ı ḥāş be-gū

Ḥalvet-serāy-ı ḥāş (15) kapusı kapucısına di

Fulān zi-gūşe-nişinān-ı ḥāk-ı (16) dergeh-i māst

Fulān bizüm dergāhımız topraġınuñ kūşe-nişinlerindendir (17) bu beyt merhündür

(6) Be-şüret ez-naẓar-ı mā egerçi maḥcūbest

(18) Şüretde bizüm naẓarımızdan egerçi memnū‘dur

Hemîşe der-naẓar-ı ḥātır-ı müreffēh-i (19) māst

Dā‘im bizüm āsūde ḥātırımızuñ naẓarındadır murād budur ki sālîk (20) ki müddet-i medide dergāh-ı Ḥāḫda mülāzemetde ola ḥāzret-i Fettāḥ aña fetḥ-i (21) bāb ve ref‘-i ḥicāb itmek için tazarru‘ idüp mülk-i raḥmet ve ferîşte-i müvekkile emrin [M133b] (1) taleb itmek gerekdür anuñçün dir

(7) Eger be-sā‘ili Ḥāfız derī zened be-küşāy

Eger (2) dilencilik ile Ḥāfız kapu kaḫarsa aç

Ki sālḥāst ki müştāk-ı rüy-ı çün meh-i (3) māst

Ki nice yıllardır ki bizüm ay gibi yüzümüze müştāḫdur begū lafzınuñ (4) maḫūlı andan soñra vāḫı‘ olan mısrā‘-ı şānî ve bu iki beyt maẓmūnıdır (5)

VELEHU EYŹAN [G.98]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ger zi-dest-i zülf-i muşkinet ḥaḫāi refḥ refḥ

(6) *Eger zülf-i müşkînün elinden bir haṭā gitdi ise gitdi gitdi ise gitdi* ya' nī *maṣā mā maṣā*⁹²⁹ (7) ḥasebince olan oldu giden gitdi [evvelki reft lafzınuñ fā'ili ḥiṭābidür andan yukaru olanlar aña müte'allıḳdur ikinci reft lafzınuñ fā'ili maẓmün-ı cemī'-i māsebaḳdur ve bu reft cezā-yı şartdur]

Ver zi-hindū-yı şümā ber-mā cefāi reft reft

(8) *Eger sizün hindūñuzdan bize bir cefā gitdi ise gitdi* murād *zülf-i müşkînden* (9) yā ḡayb-ı hüviyyet yā 'ayn-ı vaḥdetdür ki andan revāyih-i ṭayyibe meşām-ı ervāḥa (10) vuşul bulur ve anuñ ḥaṭāsı bizde isti'dād-ı kāmīl degül iken feyz ü ḥuşuldür (11) ve *hindūdan* murād zulmet-i tesettürdür ve anuñ cefāsı feyz ü keşfüñ (12) zuhūr u incilādan soñra inḳibāz u ḥifāsıdur

(2) Berḳ-i 'ışḳ er ḥırmen-i (13) peşmīne-püşi sūht sūht

[İzāfet-i müşebbehün bih ile'l-müşebbehdür] '*ışḳ şimşeki eger bir yün geyicinün* (14) *ḥırmanuñ yaḳdı ise yaḳdı* [evvelki sūht lafzınuñ *berḳ-i* 'ışḳdur ve lafz-ı *er* ikinci sūht lafzınuñ fā'ili *berḳ-i* 'ışḳdur ve bu sūht cezā'-i şartdur ve mısrā'-ı şānīde olan iki reft lafzı sâbıkan olan reft lafzları gibidür bundan soñra olanlar daḥi böyledür]

Cevr-i şāh-ı kāmran ger ber-gedāi reft (15) reft

Murād sürüci şāhuñ cevri eger bir gedā üzre gitdi ise (16) *gitdi* murād budur ki ḡalebe-i 'ışḳ şūfinün varlığın ifnā iderse (17) rızā virmek gerek zīrā 'ışḳ bir pādşāh-ı kāmrandur ve şūfī (18) bir gedā-yı nā-tüvāndur pes ḥükm ü taşarruf anuñdur ve andan 'ayn-ı elem (19) ireyince 'ālem-i vaşl olmaz

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Der-nāme-i sa'ādet-i ḥod derdmend-i 'ışḳ (20)

Bī-dāḡ-ı miḥneti raḳam-ı devleti ne-yāft

Ba'zı nüsaḥda ḥırmen yerine ḥırḳa (21) vāḳı' olmuş murād andan ḥırḳa-ı riya' olmaḳ gerek egerçi zāhiren cevrdür [M134a] (1) ammā fi'l-ḥaḳıḳa vāsıta-ı keremdür

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Peşmīne-püş (2) ḥırḳa-ı sālūs tā ne-sūht

Ez cāme ḥāne-i keremet ḥil'atī ne-yāft (3)

(3) Ger dili ez-ḡamze-i dildār bārī burd burd

Eger bir gönül ḡamze-i dildārdan bir yük (4) *getürdi ise getürdi*

Der-miyān-ı cān u cānān mācerāi reft reft

(5) *Cān u cānān ortasında bir mācerā gitdi ise gitdi* murād budur ki dildārdan (6) ḳahr-ı şuveri ni'met-i ma'neviyedür nitekim 'Alī raḍiya'llāhu 'anh dimiş (7)

⁹²⁹ *مَضَى ما مَضَى* Olan oldu, geçen geçti.

*sübhāne men eṣteddet niḳmetihi'l-adā'ihī fī-sa'ati fī-raḥmetühü ve subḥāne menettese'at (8) raḥmetühü'l-evliyā'ihī fī-ṣiddeti niḳmetihi*⁹³⁰

Bejt

--+/-+++/+---+/-+-

Mā-rā zi-derd-i 'ışk-ı tu (9) bā-kes ḥadiş nīst

Hem pīş-i yār gufte şevēd mācerā-yı yār

(4) Ez-sūḥan çinān melāmethā pedīd āyed velī

Ṭa' n idicilerden melāmetler zāhir (10) olur velī

Ger miyān-ı hem-nişinān nā-sezāi ref t ref t

Eger muşāhibler (11) ortasında lāyık olmayan gīt di ise gīt di murād budur ki ṭa' ān u ḡammāz (12) olanların 'ādeti ṭa' n u melāmetdür ol ' aceb degüldür ' aceb (13) yārāb ortasında nā-sezā vāḳı' olmaḳdır aña daḡi taḥammül gerekdür

Bejt (14)

+ ---/ + ---/ + --

Çeker il miḡneti düşmenlerinden

Benüm hep çekdügim yārān elinden (15)

(5) Der-ṭarīkat renciş-i ḡāṭır ne-bāşed mey bi-yār

Ṭarīkatde ḡāṭır incitmek (16) olmaz şarāb getür

Her küdüret-rā ki bīnī çün şafāi ref t ref t

(17) Her küdüreti ki görürsün çün şafā-yı ḡāṭır gīt di ya' nī vāḳı' oldı (18) ol küdüret gīt di murād budur ki ḡāṭırda rencidelik vāḳı' olsa (19) 'ışk-ı İlähī ile def' itmek gerek [ol ki ref t lafzınıñ fā' ili şafāidür ikinci ref t lafzınıñ fā' ili küdüretdür]

(6) 'Işk-bāzī-rā taḥammül bāyed ey dil pāydār

(20) 'Işk-bāzıḡa taḥammül gerek ey gönül muḡkem ü şābit-ḡadem ol

Ger melālī būd būd u [M134b] (1) ger cefāi ref t ref t

[Ol ki būd lafzınıñ fā' ili melālīdür ikinci būd lafzınıñ fā' ili cümledür ve cezā şartdır iki ref t daḡi bu vech üzredür] *eger bir melāl idi idi ve eger bir ḡaṭā gīt di (2) ise gīt di murād budur ki 'ışk-bāz olan cefā-keş ü ehl-i (3) şabr gerek ki melāl ü ḡaṭā bāḡī olmayup geçer ki gīt dükden sonra filān (4) idi dirler ki idi geçmiş nesnede isti' māl olunur ve gitmiş (5) nesnede gīt di dirler*

Bejt

--+/-+++/+---+/-+-

Ger der-belā fütādei ey dil me-şev melül (6)

Çendin belā güzeşte vü in nīz bü'gzered

⁹³⁰ سُبْحَانَ مَنْ اسْتَدَّتْ نِقْمَتِهِ لِأَعْدَائِهِ فِي سَعَةِ فِي رَحْمَتِهِ وَسُبْحَانَ مَنْ اسْتَعْت رَحْمَتُهُ لِأَوْلِيَائِهِ فِي شِدَّةِ نِقْمَتِهِ Rahmetinin genişliğinde düşmanlarına azabı şiddetli olan ve azabının şiddetinde dostlarına rahmeti bol olan Allah'ı tenzih ederim. Hz. Alî.

(7)‘ Ayb-ı Hāfız gū mekun vā‘ iz ki (7) reft ez-ḥānḳāh

Hāfızūñ ‘aybını di itme ey vā‘ iz ki gitdi ḥānḳāhdan (8) diyü

Pāy-ı āzādān bebendend er becāi reft reft

Āzādlaruñ (9) ayağın bağlamazlar eger bir yere gitdi ise gitdi murād (10) budur ki āzāde olan bir ḳayd ile muḳayyed olmayup (11) muḳlaḳu’l-‘inān olur ve her yerde ṭālib-i cānān (12) olur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çerāğ-ı ‘ālem-i ‘ulvī ferā her rüz nī-āyed (13)

Tüvānder şavma‘a dīdī vü mā der-künc-i meyḥāne (14)

VELEHU EYẒAN [G.99]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilān]

(1) Her ān ḥuceste naẓar k’ez pey-i sa‘ ādet reft

(15) Her ol mübārek naẓarlu ki sa‘ ādet ardınca (16) gitdi

Be-künc-i meygede ü ḥāne-i irādet reft

(17) Meyḥāne bucağına ve irādet evine gitdi (18) murād budur ki mübārek naẓarlu olan (19) ki ṭālib-i sa‘ ādet ola ḥānḳāh (20) tarafına ve mürīdlik evine gider (21)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Tu ki bā-merdüm-i küteh-naẓar [M135a] (1) der-çāh-ı Ken‘ ānī

BeMısrā tā ki ḥoş-bīnī cemāl-i Yūsuf-ı ra‘ nā (2)

(2) Be-rıḳ-ı nīm-i menī keşf kerd sālik-i rāh

Bir yarım baḫmān ṭolu ile (3) keşf eyledi sālik-i rāh olan

Rumüz-ı ğayb ki der-‘ālem-i şehādet (4) reft

Ğayb remzlerin ki ‘ālem-i şehādetde gitdi ya‘ nī vāḳı‘ oldı (5) murād budur ki keşret-i ‘ibādet iden keyfiyyet-i ‘ıṣḳ-ı İlähī ile ziyāde (6) mütekeyyif olan şāhib-i keşf olur esrār-ı ğaybı ‘ālem-i müşāhedede (7) keşşāf olur

(3) Biyā vü ma‘ rifet ez-men şinev ki der-suḥānem

Gel ve ma‘ rifeti benden (8) işit ki benüm sözümdede

Zi-feyż-i rūḥ-ı Ḳudüs nükte istifādet reft

(9) Rūḥ-ı Ḳudüs ya‘ nī Cebra’ıl feyżüñden nükte istifādesi vāḳı‘ oldı (10) murād budur ki inne revḥe’l-Ḳudüsi nefāşü fī-rū‘ iye len temüte nefsen (11) ḥattā testev fī-

*rızkahā*⁹³¹ hasebince ve *ilhāmü'l-veliyi ke-vehyi'n-nebiyyi*⁹³² mücebince (12) kelāmımda Cebra'il 'aleyhi's-selām feyzinden istifade olunmuş (13) nükte vardır

(4) Mecüz-ı t̄ali' -i mevlūd-ı men be-cüz rindî

İsteme benüm t̄ali' mevlūdumdan (14) *rindlikden ğayrı*

Ki in mu' āmele bā-kevkib-i vilādet reft

Ki bu rindlik (15) *mu' āmelesi vilādet yıldızı ile vākı' oldı* bu beytüñ ma' nāsı (16) şerhinde tafşil budur ki gice ve gündüz ki yigirmi dört sâ' atdür (17) her sâ' at kevākib seb' a-i seyyāreden birine müte'allıkdur her mevlūd ki (18) bir sâ' atde toĝar ol sâ' atüñ kevkibi ki aña kevkib-i vilādet (19) dirler muqtezāsı nice ise mevlūd da ol hāl zühür ider meşelā bir (20) sâ' atüñ kevkibi Zühre yıldızı olsa ol sâ' atde toĝan (21) veled ehl-i 'ıyş u 'işret ve şāhib-i zevk ü hālet ve mā'il-i [M135b] (1) sâz u şöhet ve rind-i zarīf-ṭabī' at olur ve bir sâ' atüñ kevkibi (2) Müşterī yıldızı olsa ol sâ' atde toĝan veled ehl-i şalāh (3) ve şāhib-i felāh ve mā'il-i zühd ü taqvā ve qābil-i feyz ü hüdā (4) olur pes murād zāhir yüzünden budur ki benüm kevkib-i vilādetim (5) rindlik ya'nī fısk u şöhet iktizā ider lācerem t̄ali' -i (6) mevlūd kitābında bulunacaĝ budur ve murād taḥkīk yüzünden (7) budur ki benüm kevkib-i vilādetim rindlik ya'nī a' māline nāzir olmayup (8) ihlāş-ı 'ibādet iktizā ider lācerem t̄ali' -i mevlūd kitābında (9) bulunacaĝ budur [ve taḥkīk budur ki Ḥaĝ te'ālā her şahşuñ isti'dādına göre ki şalāhu fesād taĝdir ider vilādetin daĝı aña münāsib sâ' atde ider mincem kevkibe isnād ider muvaḥḥid fā'il-i muḥtāra isnād ider ve bu aḥkām-ı vilādet tafşili bu faĝirüñ 'ilm-i nücūmdan Kitābu'l-'Acā'ib nām te'lifinde mübeyyendür]

(5) Zi-bā-murād-ı bedest diger ber-āmede

Şabādan (10) *ĝayruñ eli ile ve bir ĝayr vāsıtası ile çıĝa geldi*

Vazīfe-i mey-i dūşin (11) meĝer ziyāret reft

Dün giceki şarāb vazīfesi meĝer ḥaṭruñdan (12) *ĝitdi* murād budur ki vird-i sālīk vaĝtinde edā olunmayup (13) fevt olsa namāz ḳazā ider gibi vaĝt-i āḥirde ḳazā (14) olunmaĝ gerek lācerem vird-i şebāna fevt olıcaĝ şabāhdan (15) anı ḳazā itmek gerek

Rubā' i (Ahreb)

Sāķi eşer-i şubḥ inek peydāst (16)

Gü sāĝir ü ān bāde-i dūşine kücāst

Ber-ḥīz ki bisyār bi-ḥ'āhī (17) ḥuften

Bi'nşin be-murād-ı dil ki ḥ'āhī ber-ḥāst (18)

(6) Meĝer be-mu' cize ĝüşed ṭabīb-i ' İsā-dem

Meĝer mu' cizeye durışa (19) *ṭabīb-i ' İsā nefes*

Çerā ki kār-ı men-i ḥaste ez-'ibādet reft

⁹³¹ إِنَّ رُوحَ الْفُؤْدِسِ نَفَثَ فِي رُوعِي لَنْ تَمُوتَ نَفْسًا حَتَّى تَسْتَوِيَ فِي رِزْقِهَا Bir kimse kendisi için takdir edilmiş rızkını ve ecelini tamamlamadıkça (kesinlikle ölmeyeceğini Ruh'u'l Küdüs benim gönlüme üfledi). (Hadis) Hilyetü'l-Evliyâ, Hadis No: 14924.

⁹³² الهام الولي كوحى النبي و Velinin ilhamı peygamberin vahyi gibidir. (Diğer Arapça İbâreler).

(20) *Niçün ki ben haste işi 'ibâdetden gitdi* ya' nî ol dâ'ireden (21) gitdi ki gelüp görmek 'ilâc-ı pezîr ola murâd [M136a] (1) budur ki keşret-i seyî'âtdan marâz-ı kalbim bî-haddür şeyh-i kâmil baña (2) 'ilâc-ı du'âyı ve dermân-ı Hudâyi 'tmek gerek

(7) Hezâr şükr ki Hâfız (3) zi-künc-i meygede dūş

Biñ şükr ki Hâfız meyhâne bucağından (4) dūn gice

Be-künc-i zâviye-i t̄â' at ü 'ibâdet reft

T̄â'at ve 'ibâdet (5) tekyesi bucâğına gitdi murâd bundan tenbîhdür ki dâlâlden hidâyete (6) gelen şükr-i vâfir itmek gerek

Bejt

--+/+---+/+---+/+---

Çün hük-m-i faķîrân be-cihân saltanatî (7) nîst

El-minnetu'llâh ki me-râ 'âriyetî nîst

VELEHU EYẒAN [G.100]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilân]

(1) Şerbetî ez-leb-i (8) la' leş ne-çeşidim ü be-reft

Bir şerbet anuñ la' l lebinden tatmaduķ (9) gitdi

Rüy-ı meh-peyker-i ü sır ne-didem ü be-reft

Anuñ ay gibi yüzünü doyunca (10) görmedik gitti murâd bundan şol misâfir (11) gelen vâ'iz ü şeyhdür ki anuñ va'z u naşîhatinden müntefi' olunmadan (12) ve müşâhede-i şeref-i vâfir hâşıl kılinmadan gide mürîd ü t̄alib (13) olanlar anuñ firkatinden taħazzün ide anuñçün dir

(2) Gūi ez-şoħbet-i mā (14) nîk be-teng âmede būd

Ke 'enne bizim şoħbet ü muşâhabetimizden muħkem tarlığa (15) gelmiş idi

Bār ber-best ü be-gerdeş ne-residim ü be-reft

Yük baĭladı (16) ve anuñ tozına irişmedüñ gitdi murâd bundan 'ale'l-gaflet ve 'âlâ-vechu'l-(17)isti' cāl gitdügin beyândur

(3) Bes ki mā Fâtiħa vü ħırz-ı yemânî ħ'ândim

(18) Bir niçe Fâtiħa ve ħamâ 'il yemini oķıduķ

V'ez peyeş sūre-i İhlâs (19) demidim ü be-reft

Ardınca sūre-i İhlâs oķurduk gitdi murâd (20) bundan tenbîhdür aña ki mürîd ü t̄alib ve 'aşıķ u muħibb-i şeyh ve maṭlûb (21) u dost u maħbûb 'aķabince Fâtiħa ve du'â oķuyup üfürmek gerek [M136b] (1)

(4) 'İşve mî-dād ki ez-küy-i irâdet ne-revem

Şive ider idi ki irâdet (2) maħallesinden gitmezem ya' nî mürîdler maħallesinden gitmezem ve mürîdleri terk itmemez (3)

Dīdī āhīr ki çünān ‘ işve harīdīm ü be-reft

Gördün āhīr ki anuñ gibi (4) şive aldık ve aldandık gitdi murād budur ki ol gitmezem didi biz dağı (5) istifāzda ihmāl itdük ol ‘adem rağbet-i fehm idüp hicret itdi (6)

(5) Guft ez hod be-burd her ki vişālem talebed

Didi kendüden keserem her kim ki (7) vişālim taleb ider

Mā be-ümmīd vey ez-ħ̄iş bürīdīm ü be-reft

Biz anuñ (8) ümīdi ile kendümüzden kesildük gitdi murād budur ki vuşlat-ı yār (9) ve vaşl-ı şeyħ isteyen nefsanıyyetden kesilmek gerek biz taşşil-i isti‘dād (10) eyledük taleb-i feyz idecek vaqtda gitdi güyiyā mübāşeretde taşşir (11) itmedük dir

Beyt

+++ / +++ / ++-

Men zi-dest-i tu ħ̄işten be-küşem

Tā dü destet (12) be-ħ̄ün neyālāyī

(6) Şud çemān der-çemen-i ħ̄üsn ü leţāfet liken

Lafz-ı çemān (13) mübālağa-i ism-i fā‘ildür çemīden lafzından ya‘nī mübālağa ile şalınıcı oldı (14) ħ̄üsn ü leţāfet çemeninde ammā

Der-gülistān-ı vişāleş ne-çemīdīm ü be-reft

(15) *Anuñ vişāli gülistānında şalınmak gitdi* murād budur ki ol şeyħ kemāl (16) bulmuş ve taşarrüb ü kırbet ħ̄āşıl kılmış ve tekmil mertebesine varmış anuñ (17) merātibinde biz feyz taşşil irmedük gitdi

Beyt

++ / +++ / +--

Bā-tu heme kārĥā (18) müheyyāst

Bī-tu heme ħ̄iç ħ̄āşıl-ı men

(7) Hemçü Ĥāfız heme şeb nāle vü zārī kerdīm

(19) *Ĥāfız gibi dükeli gice nāle ve zārılık kıldı*

K’ey dirīgā be-vişāleş ne-resīdīm (20) ü be-reft

Ki ey ĥayf u dirīg anuñ vişāline irmedük gitdi murād bundan (21) tenbīhdür aña ki ehl-i şalāĥ ve erbāb-ı felāĥ farkını ve ‘adem-i vuşlatı için ve ĥazret-i [M137a] (1) Ĥaĥ firāķı için feryād u zārī itmek lāzımdur ki muşibet-i ‘azamī budur (2)

Beyt

++ / -++ / +-- / -+-

Āverd şad hezār gamem iftirāk-ı tu

Kāş mürde küşte buvedi pīş ez-firāk-ı tu (3)

VELEHU EYŻAN [G.101]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1)Derdā ki yār der ğam [u] derdem be-mānd ü reft

Derde nidā idüp ziyāde (4) zücret gösterüp dir *derdā vü dirīgā ki yār beni derd ü ğamında ğodı ve ğitdi* (5)

Mā-rā çü dūd ber-ser-i āteş nişānd u reft

Bizi tütün gibi od üzre dikdi (6) ve *ğitdi* murād bundan ğazel-i sâbık gibi şeyh ü mürşid firāķı için (7) taħazzündür

(2)Maħmūr-ı bāde-i tarab-engīz-i 'ışķ-rā

'Işķuñ şenlik ğoparıcı (8) *şarābınuñ maħmūrına*

Cāmī ne-dād u zehr-i ğedāyi çeşānd u reft

Bir ğadeh (9) *virmedi ğedālık zehrini tatdurdı ve ğitdi* murād budur ki 'ışķ-ı İlähī (10) ki müferrehdür sâlik-i mübtedā ki anuñ maħmūridur şeyh tarīķ-i faķrdan ki nefsi (11) insāna zehr gibi telh gelür bir pāre tatdurup 'ışķ-ı İlähī ğadehin içürmeyüp (12) ğumār-ı bīmārlığından geçürmeyüp ğitdüğünden şikāyetdür

(3)Çün şayd-ı (13) ü şudem men-i mecrūh-ı haste-rā

Çün anuñ şaydı oldum ben mecrūh haste (14)

Der-baħr-ı ğam be-mānd cenībet be-rānd u reft

Ğam deñzinde ğodı ve yirüñ (15) *sürdi ve ğitdi* murād mürīd oldum ammā ol beni baħr-i ğayretde ğoyup (16) refiķ-i muķārini ile ğitdi diyü hikāyetdür

(4)Guftem meger be-ħīle be-ķaydeş (17) der-āverem

Didüm ya' nī kendüme meger ħīle ile ķayda ğetürem anı (18)

Ez-men remīd ü tevsen-i baħtem remānd u reft

Benden ürkdi ve baħtum ğöresin (19) *ürkütdi ve ğitdi* murād irādet gösterüp şeyhi olmak istedüm ammā baña şikār olmayup (20) nefret idüp baħtımuñ atını yerinden ğaldırup ürküdüp gidüp derdüm depreşdüirdi (21)

(5)Ħuñ-ı dilem çü der-dil-i men cāy-ı teng yāft

Göñlümün ķanı çü göñülde yeri tar (22) *buldı*

Gülgün zi-rāh-ı dīde be-şahrā devānd u reft

Gül reng atı şahrāya yaldurdı ve ğitdi murād gözinden [M137b] (1) ķanlı yaş aķduğın beyāndur

(6)Çün bende-rā sa' ādet-i ğıdmet ne-dād düst

(2) *Çün ķula sa' ādet-i ğıdmet virmedi dost*

Būsīd āstāne vü ğıdmet (3) resānd u reft

Öpdi eşiği ğıdmet irişdüirdi ve ğitdi murād (4) budur ki mürīd ğıdmete ķabül olunmasa kendüye edeb oldur ki (5) āstāneye yüz sürüp ğazret-i şeyhe selām irişdirüp (6) gide

(7)Gül der-*hicāb* būd ki murğ sehergehī

Gül hicābda idi ki bülbül (7)

Āmed be-bāg-ı Hāfız u feryād h̄ānd u reft

Geldi Hāfızuñ bağına (8) *feryād okudu ve gitdi* murād *gülden keşfdür ve bülbülden murād* ‘aql-ı (9) me‘āddur ki t̄alib-i keşf ü feyzdür ve *bāg-ı Hāfızdan* murād (10) *kalbidür* çün geldi keşfi mestür buldı feryād u figān kıldı (11) ve gitdi

VELEHU EYŻAN [G.102]

[Mef̄ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Mefā‘ il]

(1)Kes nīst ki üftāde-i ān zülfi-i dütā nīst

(12)*Kimse yokdur ki ol iki kat zülfe düşmiş degüldür* murād *zülfden gayb-ı* (13) *hüviyyetdür dütā* fehm iyemesi müşkil olduğudur ki āsānlık (14) ile açılmaz lācerem her kimse āña t̄alibdür ki h̄iç kimse yokdur ki Hāḫḫı (15) istemeye ammā āña māni‘ çokdur anuñçün dir

Der reh-güzer-i kīst (16) ki dāmī zi-belā nīst

Kimüñ uğrağı vardur ki belādan bir āg yokdur (17) murād budur ki her kimse ki bir t̄arīka sülük idüp ḫaḫḫa t̄alib olur āña (18) vuşul için māni‘ bulunur lācerem bir mürşide ḫacet vardur ki (19) mir’āt-i Hāḫḫ ola anuñçün dir

(2)Rüy-ı tu meger āyine-i nūr-ı İlähīst

(20) *Senüñ yüzüñ meger āyine-i nūr-ı İlähīdür ḫiḫāb mürşidedür*

Hāḫḫā ki çünin (21) est der-īn rüy-ı riyā nīst

Fi’l-vāḫı‘ böyledür bu sözde [M138a] (1) *yüze söylemek ve riyā ile demek degüldür* murād budur ki mürşid-i t̄arīkat ve şeyḫ-i (2) ḫaḫḫat vechi müşāhedesi nūr-ı İlähī āyinesidür ki nūr-ı Hāḫḫ anuñ yüzünden (3) görünür

(3)Zāhid dihedem tevbe zi-rüy-ı tu zihī rüy

Zāhid baña tevbe virür senüñ (4) *yüzüñden zihī yüz*

H̄içez zi-ḫudā şudem ü zi-rüy-ı tu ḫayā nīst

H̄iç anuñ (5) *Allāhdan utanması ve senüñ yüzüñden ḫayāsı yokdur* murād budur ki zāhid-i (6) ḫuşk kendü re’yi ile ‘ibādet ider baña daḫi şeyḫi neylersin diyü tevbe (7) virüp naşīhat ider vuşul ila’llāh mürşidsüz olmaduğın bilmez Allāhdan (8) utanmaz ve mürşidüñ vech ü cihetinden istiḫyā itmez

(4)Ey şem‘ -i sehergir ya be-ḫāl-i (9) men ü ḫod kun

Ey şem‘ seherde benüm ḫālīme ve kendü ḫālūñe ağla

K’īn sūz-ı nihānī (10) ne tü-rā hest be-mā nīst

Bu gizlü ḫarāret saña yok ise bize yok degüldür murād (11) budur ki şem‘ üñ zāhirī ḫarāreti var nihānī yok anuñçün ağlamak gerek bizüm nihānī (12) ḫarāretimüz var bize raḫm idüp ağlamak gerek

(5)Allāh şehīde ve kefa’llāh şehīden

(13) *Allāh şahiddür ve kāfidür şahid olmağ cihetinden*

K'in girye kem ez-rîzeş (14) ħün-ı şühedā nîst

Ki bu ağlamağ şehidlerüñ kanı dükelmekden eksük degüldür (15)

(6) Nergis talebed şive-i çeşm-i tu zihî çeşm

Nergis senüñ gözün şivesin ister (16) zihî göz

Miskîn ħiredeş der-ser ü der-dide ħayā nîst

Miskîn nergisün (17) 'ağlı yoğ başında ve utanmağ yoğ gözinde murād budur ki tarikatde nergis (18) gibi bî-başar olan şeyğ başir şivesin ve taşarrufın ister bu kendünüñ (19) 'ağsızlığından ve bî-başarlığındandır lācerem bî-'ağl u bî-başar olanı (20) terk idüp 'ağil ü başir olan mürşidden isti' dāduñ miğdārınca (21) feyz taleb itmek gerek [ekşer nüsağda ħiredeş yerine ħabereş vākı' olmuşdur anı ħireden ħaberi olmayan kimseler yazup didesi olmayanlar taqlid idüp nüsağ-ı keşirede vākı' olmuşdur i' tibār keşrete degül kuvvedür şöhrete nazār itmeyüp pend-i piri görmek gerek ħaberi ħayrı terk gerek]

(7) Ez-behr-i Ĥudā zülf meyār ey ki mā-rā

Allāh için zülfi bezeme ki bize [M138b] (1)

Şeb nîst ki şad 'arbede bā-bād-ı şabā nîst

Gice yoğdur ki yüz ceng (2) bād-ı şabā ile yoğdur murād budur ki şeyğe ħitāb idüp dir bizüm isti' dādımız (3) kāmil olmadın ħayb-ı hüviyyet vaşfın itme ki şevkimüz ziyāde olup feyezān-ı (4) İlāhî ile ceng idüp andan çoğu getür diyü talebimiz ħālib olur

(8) Dey mî-şud u (5) guftem şanemā 'ahd be-cāy ār

Dün gider idi didüm ey şanem 'ahdi yerine (6) getür

Guftā ħalaği ħ'āce der-ın 'ahd vefā nîst

Didi ħalağa mensübsin (7) yā ħalağdasın yā ħalağsın ki bu zamānda vefā yoğdur yā bu 'ahde (8) vefā yoğdur murād bundan mürşid ile olan mu'āhede ve anuñ cevābını (9) tezekkürdür

(9) Çün çeşm-i tu dil mî-bered ez-güşe-nişinān

Çün senüñ gözün (10) gönül alur güşe-nişinlerden

Dünbāl-ı tu būden guneğ ez-cānib-i mā nîst

(11) Senüñ arduñca olmağ günāhı bizüm cānımızdan degüldür murād budur ki nazār-ı (12) şeyğ güşe-nişin olan şüfilerün gönlün alur zārürî (13) anuñ cezbesi ile anuñ ardınca gidilür bu bunlara günāh 'add olunmaz (14)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-ğod reh nîst der-küy-ı tu müştākān-ı şeydā-rā

Ĥam-ı zülfet be-ğullāb-ı muğabbet mî-keşed mā-rā (15)

(10) Bāz āy ki bî-rüy-ı tu ey şem' -i dil-efrüz

Girü gel ki senüñ yüzüñsüz ey gönül (16) *nürlandırıcı şem*'

Der bezm-i harifân eşer-i nür u şafâ nîst

Muşâhibler (17) *şoĥbetinde nür u şafâ eşeri yoĥdur* murâd sefer iden mürşide ĥiṭâbdur (18) ki ol ĥâzır olmayıcaĥ şüfilere şoĥbetinde nür u şafâ eşeri olmaz (19)

(11) Ger pîr-i muĥân mürşid-i men şud çî tefâvüt

Eger pîr-i muĥân benüm mürşidüm oldı ise (20) *ne tefâvüt var* ya' nî tefâvüt yoĥdur zîrâ

Der-hiç serî nîst ki (21) sırrı zi-Ĥudâ nîst

Hîçbir bâş yoĥdur ki anda Allâhdan bir râz [M139a] (1) *yoĥdur* ya' nî her serde Allâhdan bir sır vardır murâd bunda pîr-i muĥândan şol (2) şeyĥdür ki anda ĥarâret ola 'ilm ü faẓl yoĥ ise daĥi lâcerem anuñ ile (3) şeyĥ-i fâzıl ortasında tefâvüt yoĥdur zîrâ her serde bir sırr-ı Ĥaĥ vardır

Bejt (4)

--+/-+--+ / +---+/-+-

Ez-' arş tâ be-ferş eger bi'ngerî be' aĥl

Der-hiç zerre nîst ki sırrı ĥarîb nîst (5)

(12) Guftî ber-ĥürşid ki men çeşme-i nûram

Dimişsin güneş ĥatında ki ben çeşme-i nûrın (6)

Dânend büzürgân ki sezâvâr sehâ nîst

Bilürler olur ki sehâ lâyıķı degüldür (7) murâd budur ki nür-ı İläĥiye nisbet şems-i sehâ didükleri küçücük yıldız ĥadar (8) degüldür [sehâ bir küçücük yıldızdur ki ĥiddet-i başarı anuñ ile imtiĥân iderler]

(13) Timâr-i ĥarîbân eşer-i zîkr-i cemîlest

Ĥarîblere timâr zîkr-i cemîl eşeridür (9)

Cânâ meger in ĥâ' ide der-şehr-i şümâ nîst

Ey dilber bu ĥânûn meger (10) *sizüñ şehrüñüzde yoĥdur* murâd ĥarîblere iĥsân u iltifât olmaduĥından (11) şikâyetdür

Şi' r

Lem yebĥa fi'd-dünyâ kerîmü yerbeĥiyü

Minhü'n-nevâl ve lâ-meliĥ (12) yü' ışĥ

(14) 'Āşîķ çî kuned ger ne-ĥüred tîĥ-i melâmet

'Āşîķ neylesün yimeyüp (13) *melâmet oĥunı*

Bâ-hiç dilâver siper-i tîr-i ĥazâ nîst

Hîç bahâdır ile (14) *tîr-i ĥazâ ĥalkanı yoĥdur* murâd budur ki Ĥaĥ te' âlänuñ ĥazâsı tîri (15) elbette eşer ider anı men' ü def' ider ĥalkanı yoĥdur

(15) Der-şavma' a-i zâhid ü (16) der-ĥalvet-i 'âbid

Zāhidūñ şavma‘asında ve ‘ābidūñ halvetinde

Cüz gūşe-i (17) ebrū-yı tu mihrāb-ı du‘ ā nīst

Senūñ kaşuñ kūşesinden ğayrı (18) mihrāb-ı du‘ ā yoğdur murād ebrūdan remz-i İlāhī ve bürüz-ı hafidür lācerem (19) zāhid-i huşk olan şavma‘asında ve şadefi ‘āşık halvethānesinde (20) anı mihrāb-ı du‘ ā idinüp aña müteveccihlerdür

(16) Ey çeng fūrūburde (21) be-ğün-ı dil-i Hāfız

Ey niçesin taldurmuş kimse Hāfızuñ [M139b] (1) yüregi kanına

Fikret meger ez-ğayret-i Qur‘ān u Hudā nīst

Fikrūñ meger Allāh (2) te‘ālā Qur‘ānī ğayretinden yoğdur murād budur ki Hāfızuñ kalbi mağall-i Qur‘āndur (3) anuñ kanına niçe taldırup el uran Qur‘ān ğayretinden ğāfil olmamak (4) gerek

VELEHU EYẒAN [G.103]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Rūşen ez-pertev-i rüyet nazārī nīst ki nīst

(5) *Senūñ yüzüñ pertevinden rūşen bir nazar yoğdur ki yoğdur* ya‘ nī senūñ yüzüñ (6) pertevinden rūşen degül bir nazar yoğdur

Mīnnet-i hāq-ı deret ber-başarī (7) nīst ki nīst

Senūñ kapuñ toprağı minneti bir başar üzre yoğdur ki (8) yoğdur ya‘ nī bir başar yoğdur ki senūñ kapuñ toprağı minneti anuñ üzerine (9) olmaya murād bundan hāzret-i Hāq her nazara nūr ve her ‘ayna kehl-i cilā virdüğünüñ (10) şükürin itmege irşāddur

(2) Nāzir-i rüy-ı tu şāhib-nazarānend ārī

Senūñ (11) yüzüñ nāziri olanlar şāhib-nazarlardur belī

Sırr-ı gīsū-yı tu der-hiç serī (12) nīst ki nīst

Senūñ zülfüñ sevdāsı hiçbir başda yoğdur ki (13) yoğdur ya‘ nī hiç bir baş yoğdur ki senūñ zülfüñ sevdāsı anda (14) olmaya murād bıdır ki zāt-ı Hāqka nāzir ü tālīb olan ehl-i nazar olanlardur ki (15) Hāqkı bātıldan fark iderler ammā herkes senūñ ğayb-ı hüviyyetüñ (16) sevdāsındadır lakin ba‘ zı muhīti ve ba‘ zı muşibdür [sırr bunda sevdā ma‘ nāsınadır nitekim yukarıda iki kere beyān olunmuşdur]

(3) Eşk-i men ger zi-ğamet (17) surh ber-āyed çi ‘aceb

Benüm gözüm yaşı eger senūñ ğamuñdan kızıl çıkarsa (18) ne ‘aceb

Hācl ez-kerde-i hod perdederī nīst ki nīst

Kendü ‘amelinden (19) şerm-sār bir perde yırtıcı yoğdur ki yoğdur ya‘ nī her kimse (20) ki perdesin yırtup açıla ve aḥvālī münkeşif ola kendü ‘amelinden şermende (21) degül yoğdur murād bundan her kimsenüñ ‘ışyānı ve ‘ibādetinde noğşanı [M140a] (1) muğarrerdür perde yırtılup aḥvāl açılma hacālet zāhir olur pes (2) gözüm yaşınıñ ḥomreti daḥi ol hacāletdendir diyü izhār-ı taḥazzün ider (3) ve çün bu ḥalde ğümüm vardur raḥmetden ḥırmān yoğdur diyü tesliyet-i (4) kalb ider

Rubā'ī (Ahreb)

Mī-ḥurden ü kird nīguvān kerdiden

Bih z'ān ki be-rızķ-ı (5) zāhidī verziden

Güyend behişt-i bī-günāhān bīnend

Pes (6) rüy-ı behişt kes ne-ḥ'āhed dīden

(4) Āb-ı çeşmem ki be-rū minnet-i ḥāk der-i tüst

(7) *Gözüm yaşı ki anuñ üzerinde senüñ kapuñ toprağı minnetdārdur*

Zīr-i (8) şad minnet-i ü ḥāk-ı derī nīst ki nīst

Anuñ yūzi minneti altında bir kapu (9) toprağı yoḫdur ki yoḫdur ya' nī bir kapu toprağı yoḫdur ki anuñ yüz minneti (10) altında olmaya murād budur ki her dīde-i giryān ki ḥāzret-i Ḥaḫ kapusından (11) aña kehl ḥāşıl ola her kapu aña muḫtāc olur

(5) Tā be-dāmen ne-nişinend zi-nesimet (12) kerdī

Tā anuñ etegine konmaya yilden bir toz

Seyl-i ḥiz ez-naẓarem reh-güzerī (13) nīst ki nīst⁹³³

Ḳalkıcı seyl benüm naẓarımndan bir yol uğrağı yoḫdur ki (14) yoḫdur ya' nī bir yol uğrağı yoḫdur ki andan seyl ḳalkmaḫ olmaya (15) murād budur ki setr-i 'ışyānum ve teskīn-i tuğyānum için ağların tā ki dergāh-ı Ḥaḫḳa (16) andan ğubār irmeye

(6) Nāzūkān-rā sefer-i 'ışķ ḥarāmest ḥarām

Nāzūklere 'ışķ (17) seferi ḥarāmdur ḥarām

Ki be-her kām der-ān reh ḥaḫarī nīst ki nīst

(18) *Ki her ādemde ol yolda bir ḥaḫar yoḫdur ki yoḫdur* ya' nī her ādem yoḫdur ki (19) anda bir ḥaḫar olmaya murād budur ki sefer-i 'ışķ-ı İlāhī iden cefā-keş (20) olup zaḫmet-i riyāzet iḫtiyār itmek gerek

Beyt

+--+ / +--- / +--+ / +-+

Kesī ki (21) rāh reved zaḫmet iḫtiyār kuned

Tu merd nāzi sefer-rā kücā tüvānī kerd [M140b]

(7) Tā dem ez-şām-ı ser-i zülfi tu hercā nezened

Tā senüñ zülfüñ ucınuñ (2) şāmından her yerde nefis urmaya ya' nī andan söz söylemeye (3)

Bā-şabā guft ü şinidem seḫerī nīst ki nīst

Şabā ile dimem ve (4) işitmem [bir seḫer yoḫdur ki yoḫdur ya' nī bir seḫer yoḫdur ki şabā ile dimem ve işitmem] ve sözüüm ve savum olmaya murād budur ki her kim ki esrār-ı (5) hüviyyetden her yerde ya' nī ehl ü nā-ehl öñinde rāz açsa (6) anuñ ile cedel ü baḫş idüp nehy iderem

⁹³³ Seyl-i ḥiz ez-naẓarem ifadesi derkenārda seyl-i ḥün ez-müjeem şeklindedir. Manaya uygun olarak ilk ifade tercih edilmiştir.

(8)Maşlahat nîst (7) ki ez-perde burûn âyed râz

Hikmet degüldür ki perdeden taşra (8) çıka râz

Verne der-meclis-i rindân haberî nîst ki nîst

Yoḥsa (9) rindler meclisinde bir haber yoḥdur ki yoḥdur ya' nî bir haber yoḥdur (10) ki rindler meclisinde olmaya murâd budur ki rindler ya' nî mhlîşler (11) ḥaḳâyıḳ-ı şerî'ati ve deḳâyıḳ-ı tarîḳati ve aḥbâr-ı merâtib-i vilâyeti (12) ve esrâr-ı ḡayb-ı hüviyyeti bilürler anlaruñ meclisinde bunlar ma'lûmdur (13) lîkin ifşâ-yı râz-ı mezmûmdur anuñçün söylemezler

(9)Men ez-în (14) tâli' -i şûride ber-encâm verne

Ben şûride tâli' den (15) incinürem yoḥsa

Behremend ez-ser-i küyet digerî nîst (16) ki nîst

Naşîblü senüñ maḥallüñ başında bir ḡayr yoḥdur (17) ki yoḥdur ya' nî bir ḡayr yoḥdur ki senüñ dergâhuñdan naşîbi (18) olmaya murâd budur ki ḥazret-i Ḥaḳ muḥîbbü'd-da' vâtdur (19) her kim ki dergâhına gele maḥrûm göndermez benüm ḥacetim revâ olmaduḡı (20) tâli' imüñ şe'âmetinden ve isti' dâdimuñ ḳuşûrından

(10)Ez-ḥayâ-y leb-i şîrin-i tu ey çeşme-i nüş

Senüñ datlu tudaḡuñ ḥacâletinden ey datlu çeşme [nüş bir niçe ma'nâya gelür bunda datlu ma'nâsına olmaḳ şîrindür]

Ĝarḳ-ı âb u 'arâḳ eknün şekerî [M141a] (1) nîst ki nîst

Şuya ve tere Ĝarḳ şimdi bir şeker yoḥdur ki yoḥdur (2) ya' nî bir şeker yoḥdur ki şuya ve tere Ĝarḳ olmaya murâd leb-i şîrinden kelâm-ı (3) İlähîdür ki ma' den-i lezzâtdan şâdir u nâzil olmuşdur her kelâm-ı lezîz ü belîḡ (4) anuñ ḥicâbından Ĝarḳ-ı 'arâḳ u âbdur ve baḥr-ı ḥacâlete müstaḡraḳdur [bir kimse utansa terler aña şuya ve tere Ĝarḳ oldı dirler]

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Müyesser (5) nîst Ḳur'ân-râ nazîre

Ḥudâ fermüd ez-ân *fe'tū bi-sûret*⁹³⁴

(11)Ne-men-i dil-şude ez-dest-i (6) tu ḥünin-cigerem

Yalnüz ben 'âşîḳ senüñ elüñden cigeri ḳanlı degülem

K'ez ḡam-ı (7) 'ışḳ-ı tu pür-ḥün cigerî nîst ki nîst

Ki senüñ 'ışḳuñ ḡamından pür-ḥün [bir ciger yoḥdur ki yoḥdur ya' nî bir ciger yoḥdur ki senüñ 'ışḳuñ ḡamında pür-ḥün] (8) olmaya murâd budur ki her kim ki yâre 'âşîḳdur aña dil-dâde ve şâdıḳdur cigeri (9) pür-ḥün u efgende ve nefsi-i mürde ve cân-ı zinde olmaḳ gerekdür

Ḳıṭ'a

⁹³⁴ فَاتُوا بِسُورَةٍ Eḡer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eḡer iddianızda doḡru iseniz Allah'tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın. (Kur'ân, Bakara 2/23).

+ ---/ + ---/ + --

Ne-dānem (10) hiç kes der-ahd-i hüsnet

Ki bā-dil bāşed illā bī-beşāret

Yekī-rā (11) ger bīnī geşte-i dūst

Be-dīger dūstāneş dih beşāret

(12) Şir der-bādiye-i ʿışk-ı tu (12) rübāh şevd

Arslānı senüñ ʿışkuñ şahrāsında dilkü olur

Āh ez-în rāh ki der vey (13) ḥaṭarī nīst ki nīst

Āh bu yoldan ki anda bir ḥaṭar yoḡdur ki yoḡdur yaʿ nī (14) bir ḥaṭar yoḡdur ki bunda olmaya murād bundan ṭarīk-i ʿışk ḥaṭar-nāk idügin (15) beyāndur ki bunda niçe şir-i jiyān rübāh-ı nā-tüvān olur

Beyt

+ + --/ + + --/ + + --/ + + -

ʿAcemā sehl (16) me-pendār ṭarīk-i ʿışkeş

ʿArebān gufte der-în merḥale kem men ʿaḡabāt (17)

(13) Ez-vücüd in ḡadarī nām u nişānhest ki hest

Benüm vücūdumdan bu ḡadar (18) nām u nişān vardur ki vardur

Līkin ez-zaʿ f der-ancā eşerī nīst ki (19) nīst

Līkin zaʿ f dan anda bir eşer yoḡdur ki yoḡdur yaʿ nī (20) zaʿ f dan bir eşer yoḡdur ki anda olmaya murād bundan (21) ʿibādet cihetinden zaʿ fi kemālde olup ṭāʿatde noḡşanın [M141b] (1) ḡikāyetdür

(14) Ġayr ez-în nükte ki Ḥāfız zi-tu nā-ḡoşnūdest

Bu nükteden Ġayrı (2) ki Ḥāfız senden ḡoşnūd degüldür

Der-ser-ā-pāy-ı vücūdet hünerī nīst (3) ki nīst

Başdan ayaġa senüñ vücūduñda bir hüner yoḡdur ki yoḡdur yaʿ nī (4) bir hüner yoḡdur ki sende olmaya murād bundan nefsine ḡiṭābdur ki kemālātuñ (5) çoġ ammā rüḡa muvāfiḡ degülsin ol cihetden senden benüm rızām yoḡdur dir (6)

VELEHU EYŻAN [G.104]

[Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün]

(1) Nażar-ı pīr-i muġān mūcib-i ʿıyş u ṭarabest

Pīr-i muġān nażarı ʿıyş u (7) şenlik mūcibidür

Ravza-i meygede-rā āb u hevā-yı ʿacebest

Meyḡāne (8) baġçesinüñ ʿaceb āb u hevāsı vardur murād pīr-i muġāndan niçe kerre maʿ lūm (9) olan şevḡ ü ḡarāreti olan mürşiddür lācerem anuñ nażarı ʿıyş u ʿibādet ve (10) feraḡ-ı āḡiret mūcibidür ve meyḡāneden murād ḡānḡāh u ʿibādeḡhānedür ki (11)

andan keyfiyyet-i ‘ibadet hāşıl olur lācerem ol bāğçenüñ ‘aceb (12) āb u hevāsı vardır ki rūhānī şafā virür

(2) Ser-i erbāb-ı kerem der-ka-dem-i ü (13) evvelist

Ehl-i keremüñ başı anuñ ka-demüñde olmağ evvelidür

Ėayr ez-in (14) şerh ü beyān cür’et ü terk-i edebest

Bundan Ėayrı şerh u beyān cür’etdür (15) ve terk-i edebdür murād ehl-i keremden iyilik şāhibi olanlardır (16) lācerem anlaruñ başı şeyh-i pür-hālet ka-deminde olmağ evvelidür ki merātib-i (17) ma’neviyye ve derecāt-ı uᖅreviyye taᖅşil iderler bunda Ėayrı şerh u beyān (18) ya’nī şeyhüñ merātib ü maᖅāmātda ve keyfiyyet ü hālātda derecesin (19) söylemek haddimüzden tecāvüzdür

(3) Kışsa-ı cennet ü āvāze-i (20) beytü’l-ma’ mür

Cennet kışsası ve beytü’l-ma’ mür (21) āvāzesi

Şerh-i ez-cilve-i humhāne-i [M142a] (1) beytü’l-‘inebest

Üzüm evi küphānesinüñ cilvesi şerhidür (2) murād budur ki beytü’l-‘ineb ki dünyādur bunda niçe dürlü telezzüzāt (3) vardır ve humhāneden murād keyfiyyet-i İlähiye ile mütekeyyif olanlaruñ (4) maᖅāmıdır ki anda olanlaruñ harekāt-ı Ėaribesini olur (5)

(4) Hātır-ı ‘ātır-ı mā bāde-i la’lī talebed

Bizüm hoş kokuğu hātırımız la’le (6) mensüb ya’nī la’l reng şarāb ister

Mümsikend ender-taleb-i nuᖅre vü (7) cezb-i zehebest

Hasīs gümüş talebinde altın çekmekdedür (8) murād budur ki bizüm hātırımız hāzret-i Hağ cānibinden koku duyar (9) keyfiyyet-i ‘ışğ-ı İlähī diler ammā ehl-i dünyā sım ü zer diler

Beyt (10)

+++ / +++ / ++-

Gerçi şādī ki sım ü zer dārī

Zūd ne-būd ki cümle bü’gzarī (11)

(4) Der-ezel ber-ser-i herkes ka-lemī refᖅ hamüş

Ezelde her kimsenüñ başı üzre (12) bir ka-lem gitmişdür sākıt ol

Ka’be ü bütgede ü cennet ü düzağ (13) sebebest

Ka’be ve büthāne ve cennet ü cehennem sebeb-i zāhirdür (14) murād bundan mü’esseri hağıᖅı tağdir-i ezeldür bāᖅı esbāb sebeb-i (15) şuverilerdür dimekdür

(5) Genc-i bī-mār müyesser ne-şevet kışsa me-ᖅān

(16) Define yılansız müyesser olmaz kışsa okımaz

Devlet-i Muştafavī-rā (17) taleb-i bū Lehebest

Muştafāya mensüb devlete Ebū Leheb (18) talebi vardır ya’nī Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām devletine Ebū Leheb tālib ü (19) müzāhimdür murād budur ki her nīküñ bir bed zıddı ve niddi bulunur (20)

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Cevr-i düşmen çi kuned k'ez ne-keşed t̄alib-i d̄üst⁹³⁵ (21)

Genc-i mār u gül ü hār u ğam u şādī be-hemend

(6) Gevher-i pāk buved çü her-i haşmet l̄ikin

[M142b] (1) *Gevher vāşıl-ı pāk-ı cevher ve mādde-i 'azamet olur*

Be-'amel k̄uş ki haşmet (2) ne be-aşl u nesebest

'Amele duruş ki 'azamet aşl u neseb ile (3) *degüldür* murād budur ki dünyāda egerçi aşl u neseb i'tibārī ile (4) 'azamet olur l̄ikin *fe-izā nugihe fi's-şūri felā ensābe beynehüm*⁹³⁶ hasebince āhıretde (5) aşl u neseb i'tibārī yoқdur i'tibār 'amel ü t̄ā' atadur

(7) Dil-i H̄afız (6) be-hemīn re'y-i be-tevfik-i H̄udāy

H̄afızuñ gönli bu fikr ile Allāh te'ālā tevfiķi (7) ile

Cāvidān sa'y-ı k̄ünān r̄ūz u şeb ender-kelebest

Ebedī sa'y idici (8) gice ve gündüz taleb içindedür murād bundan talebde 'ale'd-devām sa'ya (9) terġibdür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Be-k̄uş tā be-kef ārī kilid-i genc-i vücūd

Ki bī-taleb (10) ne-tevān yāft gevher-i maşşūd

VELEHU EYẒAN [G.105]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) H̄am-ı zülfi tu dām-ı küfr ü d̄inest

(11) *Senüñ zülfüñ büklümi küfr ü d̄in ağıdur*

Zi-kāristān-ı tu yek şemme inest

(12) *Senüñ kārḥānuñdan bir şemme budur* murād *ham-ı zülfd̄en* tabaқа ü istitār-ı ğayb-ı (13) hüviyyetdür ki anda ehl-i küfr ve ehl-i islām giriftārdur şun'-ı İlāhiden bir şemme (14) budur

Beyt

+ +---/+ +---/+ +-

Küfr ü d̄in der-ṭarīķ-i ü p̄yān

⁹³⁵ Sa'di-i Şirāzī, *Dîvân-ı Eş'âr*, Gazeliyyât, 246. Gazel.

⁹³⁶ فَلَمَّا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar. (Kur'an, Mü'minün, 23/101).

Vahdehu lā-şerīke leh⁹³⁷ gūyān (15)

(2) Lebānet mu‘ ciz-i ‘ İ̄sīst līkin

Senūñ leblerūñ mu‘ cizesi ‘ İ̄sīdür ammā (16) [ya‘ nī leblerūñūñ kārı mu‘ cize-i ‘ İ̄sīdür]

Hadīş-i turreet hable’l-metīnest

Senūñ şaçūñ sözi hābl-ı metīn (17) ya‘ nī muhkem ipdür murād kelām-ı İ̄lāhī ihyā-yı kalb itdügin (18) ve ğayb-ı hüviyyet bahşī muhkem ip gibi tavīl ü şābit idügin beyāndur (19) [hadīş-i ğamzeet sihr-i mübīnest ğamzenūñ sözi sihr-i zāhirdür]

(3) Ber-ān çeşm-i siyeh şad āferīn bād

Ol kara göze yüz āferīn (20) olsun

Ki der-‘ āşık-kuşī sihr-āferīnest

Ki ‘ āşık (21) depeleyicilikde sihr yüridicidür murād ‘ ayn-ı İ̄lāhī şāhib-i te’şīr [M143a] (1) olup nice ‘ āşıkları helāk itdügin beyāndur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Fedā-yı çeşm-i (2) tu şad cān u dil ki der-şūhī

Hezār şe‘ bede ez-‘ ayn-ı dilberī dāned (3)

(4) ‘ Aceb ‘ ilmīst ‘ ilm-i hey’et-i ‘ ışk

‘ Aceb ‘ ilmdür hey’et-i ‘ ışk (4) ‘ ilmi

Ki çarḡ-ı heştümeş heftüm zemīnest

Ki sekizinci felek (5) yedinci yerdür murād mertebe-i ‘ ıškuñ ‘ uluvvını beyāndur ki felek-i şāmen (6) aña nisbet yedinci yer gibi alçağdur

(5) Tu pindārī ki bed-gū reft (7) ü cāb burd

Sen şanursın ki yerimüz söyleyici oldı ve cān kırtardı (8)

Hisābeş bā-kirāme’l-kātībīnest

Anuñ ḡesābı kirāme’l-kātībīn (9) iledür murād bundan anı beyāndur ki yermezler mevt ile ḡalāş (10) bulmazlar itdükleri ‘ ameller ‘ ve inne ‘ aleyküm le-ḡāfīzīn’ ‘ kirāmen kātībīn’ (11) ‘ ya’ lemūne mā te’alūn⁹³⁸ mücebince kirāmen kātībīn defterinde mektūbdur (12) yevm-i cezāda ḡesāb olunurlar

(6) Zi-çeşm-i şūḡ-ı tu cān key (13) tevān burd⁹³⁹

Senūñ şūḡ gözüñden nice cān kırtarmağ olur

⁹³⁷ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ O tektir, O’nun ortağı yoktur. (Hadis) Kaynak Kitap: Riyāzü’s-Sālihin, Hadis No: 1034.

⁹³⁸ (12) وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ (10) Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var, (11) Değerli yazıcılar var, (12), Onlar, yapmakta olduklarınızı bilirler. (Kur’ân, İnfītâr 82/10, 11, 12).

⁹³⁹ Derkenârda bu beytin farklı bir şekli bulunmaktadır:

Çi gūyem vaşf-ı ān çeşmī ki ū-rā

Be-ḡūn-ı men kemān ender-kemīnest

Ki dā'im (14) bā-kemān ender-kemīnest

Ki dā'im yāy ile pusudadır murād 'aynu'llāhi (15) nāziretün ileynā⁹⁴⁰ hasebince naẓar-ı Haqdan ihtifā mümkün degül idügin ve mevtden (16) ħalāşa çäre yok idügin beyāndur

(7) Me-şev Hāfiz zi-keyd-i zülfeş imen

(17) Olma Hāfiz anuñ zülfi mekrinden emīn

Ki dil burd u künün der-bend-i dīnest (18)

Ki gönli aldı şimdi dīn kaydındadır murād bundan mekr-i (19) İlähīden emīn olmağa tenbīhdür ki felā ya'menu mekrü'llāhi ille'l-ķavmü'l-(20) ħāsirün⁹⁴¹ ba'zı nüsağda mağlaş beyti böyle vāqı' olmuş

Zi-cām-ı 'ışk (21) mey nüşid Hāfiz

'Işk kadehinden şarāb içdi Hāfiz

Müdāmeş [M143b] (1) rindi vü mestī ez-nīst

Müdām anuñ rindligi ve mestligi bundandır (2) ve ba'zı nüsağda böyle vāqı' olmuş

Be-cān mī-keş çü Hāfiz nāzeş (3) ey dil

Cān ile çek Hāfiz gibi nāzını ey gönül

Ki nāz-ı nāzenīnān nāzenīnest

(4) Ki nāzenīnler nāzı nāzenīndür ya' nī güzelün nāzı güzeldür

Şi'r (5)

Yeķbalü'l-ķalbu ğoncaki ke-vefāki⁹⁴²

Küllü mā yef' alü'l-melīhu melīhun (6)

VELEHU EYŻAN [G.106]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Rūze yeksü şud u 'id āmed ü dilhā ber-ħāst

Oruç bir cānibe (7) oldı ve bayrām geldi ve gönüller ħalkdı

Mey zi-meyhāne be-cūş āmed u (8) mey bāyed ħ'āst

Şarāb meyhāneden cūşa geldi gerekdür dilemek murād (9) bundan sābıkan sākıyā āmeden-i 'ıyd mübārek bādet didüginde ve'l-iħfā (10) sākı biyār bāde ki māh-ı şıyām ref't didüginde murād olan gibidür (11) ki Ramazānda meşāyiğ ü zühhād ħalvet ü i'tikāfda olup mürīd-i (12) 'āşık ve sālīk-i şādık maħcüb u mehcūr ve irşād u şevķden dūr (13) idi çün şavm ber-ķaraf oldı gönüller ħalkup ħapup ve şarāb-ı (14) 'ışk-ı İlähī ħānķāhdan cūşa gelüp ol şarābı isteyicek zamān (15) olur

⁹⁴⁰ عین الله ناظرۃ إلینا Allah'ın gözü bize bakıyor (gözetimindeyiz).

⁹⁴¹ فلا یأمن مکر الله إلا القوم الخاسرون Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz. (Kur'ân, A'râf 7/99).

⁹⁴² "Kalp senin nazını senin vefânmış gibi kabûl eder. Zirâ güzelin yaptığı her şey güzeldir"

Rubā'ī (Ahreb)

‘Ākil ki dü çeşm-i ‘ākıbet-bîn dāred

Mey hürden ü (16) mest huften āyīn dāred

Tā men ne-berīm be-dest ber-h‘āhem (17) dāšt

Telhī ki mizāc-ı cān-ı şīrīn dāred

(2) Nevbet-i zühd-fürüşān-ı girān-(18)cān bügzešt

Zühd şatıcı cānı şakīller nevbeti geçdi

Vaqt-i şādī (19) vü tarab kerdn-i rindān ber-h‘āst

Rindlerün şādılığı (20) ve şenligi vaqti durdı murād budur ki zāhid-i (21) huşk olup halka zühd şatup kendüi [M144a] (1) halvet-nişīn ü ‘ābid gösterenlerün müddeti geçüp muhliş olanlarun (2) şevk u zevk ile ‘ibādet idicek zamānı geldi dimekdür

(3) Çi melāmet (3) resed ān-rā ki çü mā bāde hored⁹⁴³

Ne ta‘n irişür aña bizcileyin şarāb iher (4)

Īn ne ‘aybest ü ne ĩn bī-ħaberī vü ne ħaḫāst⁹⁴⁴

Bu ‘ayb degüldür ve (5) bī-ħaberlik degüldür ve ħaḫā degüldür murād budur ki şarāb-ı ‘ışk-ı İlāhī nüş (6) idüp ol keyfiyyet ile mütekeyyif olana ne ta‘n irişür ki bu ‘ayb (7) u cehl ü ħaḫā degüldür

(4) Bāde-nüşī ki der ü hiç riyāi nebved

Bir şarāb (8) içici ki anda hiç bir riyā olmaya

Bihter ez-zühd-fürüşī ki der ü rüy u (9) riyāst

Yigrendür ol zühd şatıcıdan ki anda yüz ve riyā ola murād (10) mürāyī-i fāsıkdan eşiddür dimekdür ki mürāyī her ne deñlü kimseye riyā (11) ile ‘amel gösterürse ol deñlü kimseyi ma‘būd idinür

Rubā'ī (Ahreb)

Mey mīne-ħūrī (12) ta‘na mezen mestān-rā

Ger tu be-dihed tu be-kunem yezdān-rā

Tu gırre ber-ān (13) me-şev ki mey mīne-ħūrī

Şad kār kunī ki mey-i gulāmest ān-rā

(5) Mā ne merdān-ı (14) nifākīm ü ne merdān-ı riyā

Biz nifāk erenleri degülüz ve riyā erenleri degülüz (15)

V‘ān ki ü ‘ālim-i sirrest ber-ĩn ħāl-i güvāst

Ol ki ‘ālim-i sırdur bu ħāle (16) şāhiddür murād kendünün ihlāşın beyāndur

(6) Farz-ı ized be-güzārīm (17) ü be-kes bed ne-kunīm

Allāhuñ farzın edā iderüz ve kimseye yaramaz itmezüz (18)

⁹⁴³ Derkenarda bu mısra şu şekildedir: *Çi melāmet hored ānkes ki çü mā bāde hored*

⁹⁴⁴ Derkenarda bu mısra şu şekildedir: *Īn ne ‘aybest ber-‘āşık-ı rind ü ne ħaḫāst*

V'ân çi gūyend revā nīst ne-gūyīm revāst

Anı ki dirler cā'iz (19) degüldür cā'izdür dimezüz murād kendünün hūsn-i hālını beyāndur (20)

(7) Çü şevēd ger men ü tu her dü behem bāde hōrīm

Ne ola eger ben ve sen (21) ikimüz şarāb iĉerüz

Bāde ez-hūn-ı rezānest ne ez-hūn-i şümāst

[M144b] (1) *Şarāb üzüm ĉubuĉları ĉanındandır sizün ĉanuñızdan degüldür* murād şarāb (2) ĉaĉĉ-ı 'abd degüldür ĉaĉĉ-ı 'abd hūrmetde bundan eşıddür dimekdür fi'l-ĉaĉĉıĉa (3) murādı 'ıřĉ-ı İlāhī kimsenün ĉaĉĉı degüldür dimekdür

Rubā' i (Ahreb)

Bi'nger ki zi-mey ĉi 'ıyş (4) mī-efzāyed

V'ez duĉter-i rez ĉi fitnehā mī-zāyed

Mey gerĉi ĉarāmest velī māl-ı tu (5) nīst

Nāmem ki ĉarāmī bi-nehıy ĉoř n'āyed

(8) İn ĉi 'aybest k'ez-in 'ayb (6) ĉalel ĉ'āhed yāft

Bu ol 'ayb degüldür ki bundan ĉalel bulmaĉ (7) ola

Ver buved 'ayb ĉi şüd merdüm-i bī-ĉayb kücāst

Eger 'ayb (8) ise n'oldı 'aybsuz kiři ĉandedür murād şarāb-ı 'ıřĉ nūř (9) idüp kār-ı dūnyāyı ferāmūř itmek 'ayb ise ĉalel ü zarar gelür (10) 'ayb degüldür ve eger öyle 'ayb ise daĉı ma'zür dutmaĉ gerek (11) ki 'aybsuz ādem olmaz

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

'Ayb-ı men münkir ü bā-'ayb merā ĉa' ne (12) me-zen

Heme mevcüd be-rānend ki bī-'ayb ĉudāst

(9) ĉāfız ez-ĉün (13) ü ĉirā bü'gzer ü mey nūř u mey

Ey ĉāfız nite ve niĉünden geĉ ve şarāb iĉ (14) bir dem

Nezd-i ĉükmeř ĉi subĉān ĉün ü ĉirāst

Anuñ ĉükmi ĉatında (15) ne nite ve niĉün sözi mecālī vardur murād lā yūs 'alü 'ammā yef' alü⁹⁴⁵ ĉasebince (16) ĉazret-i ĉaĉĉa i' tirāza mecāl yokdur pes ĉazāya riżā virüp süküt (17) gerekdür dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.107]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Dilem melāl girift ez-ĉihān u her ĉi der-üst

⁹⁴⁵ لا يُسألُ عَمَّا يَفْعَلُ Allah, yaptıĉından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya ĉekileceklerdir. (Kur'ān, Enbiyā 21/23).

(18) *Gönlüm melâl dutdı ya' nî yigrendi cihândan ve her ki andadur* (19)

Derün-ı hâtır-ı men kes ne-künced illâ düst

Benüm hâtırım içine kimse (20) *şıgınmaz illâ dost* murâd kendünüñ mäsiva'llâhdan a' râzın ve qalbinde (21) *Hâqdan gayrı olmaduğın beyândur ki bu hâl ' aşık-ı şādık hâlidür*

(2) Eger zi-gülşen-i [M145a] (1) vuşlat be-mâ resed büi

Eger senüñ vaşluñ gülşeninde bize irişürse (2) *bir çoğu*

Dilem çü gonca ne-künced zi-şādi ender-püst

Gönlüm gonca gibi şıgımaz (3) *şādılıkdan deriye* murâd budur ki ' aşıkuñ kemāl-i feraħı vaşl-ı dostdandur (4) *pes likeylā te'sev 'alā mā fāteküm ve lā tefraħu bi-mā ātāküm*⁹⁴⁶ mücebince māl u cāhdan (5) *şād olmamağ gerek zīrā anlar bī-beqādur huşūli ħininde anlaruñ iftirākın* (6) *mülāhaza itmek gerek*

Beyt

-+---/-+---/-+---

Ber-her ānçı şād kerdī der-cihān

Ez-firāk-ı ü (7) be-endiş ān zamān

(3) Naşihat-i men-i dīvāne der-ṭarīkat-i 'ışk

Ben dīvānenüñ (8) *naşihati 'ışk ṭarīkatinde*

Hemān ḥikāyet-i dīvāngī ü seng ü sebüst

(9) *Hemān delü ve taş ve desti ḥikāyetidür* murâd budur ki dīvāne taş ile (10) *destiyi niçe şarsayın dīvāne daħi naşihati şöyle şayup ḥarāb* (11) *iderem* [ḥarf-i hā gāh lāf u yāya ibdāl olunur dīvāngī ve merdāngī gibi ki aşlda dīvāne ve merdāne idi]

(4) Be-gū be-zāhid-i ḥalvet-nişin ki 'ayb me-kun

Di zāhid-i ḥalvet-nişin (12) *'ayblama ya' nî bizi*

Ez-ān ki küşe-i mihrāb-ı mā ḥam ebrüst

Anuñçün (13) *bizüm mihrābımız köşesi kaş büklimidür* murâd bizüm teveccühümüz vech-i cemilden (14) *zuhūr-ı hafīye ve bürüz-ı taḥfiyedür* dimekdür

(5) Miyān-ı Ka' be ü büthāne hiç farkı (15) nist

Ka' be ve büthāne ortasında hiç bir fark yokdur

Be-her ṭaraf ki nazar (16) mī-kunī berāber düst

Her ṭarafā ki nazar idersin dost muḳābilidür (17) murâd budur ki her yerde ki ' ibādet ü teveccüh itsek *fē eynemā tüvellu feşemme* (18) *vechu'llāh*⁹⁴⁷ ḥasebince *Hāq te'ālā muḳābelesidür*

⁹⁴⁶ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeysin ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şıarmayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez. (Kur'ân, Hadîd 57/23)

⁹⁴⁷ فَأَيْنَمَا تُولَؤْا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz Allah'(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Kur'ân, Bakara 2/115).

(6) *Ḳalenderī ne berīsest ü (19) mūy yā ebrū*

Ḳalenderlik şaḳal ve ḳıl ve ḳaş ile degüldür

Ḥişāb-ı (20) rāh-ı ḳalender be-dān ki mūy be-mūst

Ḳalender yolunuñ ḥesābını bil ki (21) ḳıl be-ḳıldur murād budur ki ḳalenderlik hemān ḳıl terk itmek degüldür belki (22) bir cümle māsivāyı terk itmekdür nitekim dir

(7) *Güzeştēn ez-ser-i mū [M145b] (1) der-ḳalenderī sehlist*

Ḳıl başından geçmek ḳalenderlikde āsābdur

Çü Ḥāfiz (2) ān ki zi-ser bü'gzered ḳalender-i ūst

Ḥāfiz gibi ol ki başdan geçer ḳalender oldur murād (3) budur ki 'ālem ki māsivā'llāhdur cümleden biri kendü vücūduñdur ḳalender-i ḥaḳīḳī (4) oldur ki andan geçe

Bejt

-+---/-+---/-+--

Mī-zenī lāf u be-gūī ser-güzeşt

Pehlivān ānest ki (5) ū ez-ser-güzeşt

VELEHU EYŻAN [G.108]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) *Ḥadīş-i serv ü me-gūyīd piş-i ḳāmet-i dūst*⁹⁴⁸

[*serv sözün söylemek dūst ḳāmeti öninde*]

[**Ki ser-bülendi-i serv-i sehī zi-ḳāmet-i ūst**]

(6) *Ki serv-i sehīnüñ ser-bülendliḡi anuñ ḳāmetindendür* murād budur ki 'uluvv-ı mertebe-i İlāhiyyeye (7) nisbet-i a'lı olanlarıñ 'uluvvı pesttür lācerem anuñ muḳābelesinde bunları (8) zıkr laḡvdur çün cemī'-i 'ālī olanlarıñ ḥālīḳı oldur ve maḥlūḳuñ ḥālīḳı nisbeti (9) vardur ki muḳābelesinde mezkūr ola

(2) *Ḥayāl-i ḳāmet-i ser-veş nemī-kunem z'ān rū*

Anuñ serv-i ḳāmetinüñ (10) ḥayālin itmezem ol yüzden

Ki serv eger çı bülendest ḳāmeteş ḥod rūst

Ki serv (11) egerçi yücedür anuñ ḳāmeti kendüden biticidür murād ḥazret-i Ḥaḳ te'ālā ki vācibü'l-vücūddur (12) *yeḳtażī zātuhü vücūdehu*⁹⁴⁹ mücebince vücūdı ḡayrdan degül idügin beyāndur (13)

(3) *Ḥayāl-i ḳāmet-i ser-veş muḳīm-i dīde-i māst*

Anuñ serv ḳāmeti ḥayāli bizüm gözümüzde (14) muḳīmdür

⁹⁴⁸ *Ḳāmet-i dūst* ifādesi derkenārda *nażīre-i ūst* şeklindedir redif açısından uygun olan ikinci ifade şeklidir.

⁹⁴⁹ *يقضى ذاته وجوده* Zatı varlığını gerektirir. ((Diğer Arapça İbâreler))

Ez-ān ki serv-i sehī-rā maḳām ber-leb-i cüst

Anuñçün ki serv-i sehī (15) maḳāmı ırmaḳ kenārıdur murād budur ki ‘uluvvü’l-himmete mine’l-īmān⁹⁵⁰ ḥasebince her ki ‘ālī-himmet (16) olup girye vü zārı ile maḳām-ı bülend-bārı isteye Rabb-i a‘lā anuñ ‘aybına (17) tecellī ider

Beyt

-+---/-+---/-+--

Serv-i leb cüst ḳadeş z’ān me-rā

Dīde leb-i cūy u leb-i (18) cūy cüst

(4) Şabā zi-zülf ü ḥaṭu ḥāl-i ü ḥadıṣi çend

Şabā anuñ zülf (19) ü ḥaṭ u ḥālinden bir niçe söz [ḥadıṣi çend lafzı merhūndur be-müşg guft lafzına ve guft lafzınıñ fā‘ili şabādur]

Be-müşg guft ez-ānest k’in çünin ḥoşest

(20) *Müşge didi anuñçün bunculayın ḥoş ḳoḳuludur* murād her kim ki ol ḥazretten
(21) *istişmām ide ḥoş-bū olur dimekdür*

(5) Firāz-ı bedr-i münīreş ḥaṭıst līkin kes

[Līkin kes lafzı merhūndur] [M146a] (1) *Bedr-i münīrūñ yuḳarusında bir ḥaṭ vardur ammā*

Ne-dāned ān ki hilālest (2) yā ḥam-ı ebrüst

Bilmez ol hilāl midür yoḥsa ḳaşı büklümi midür (3) murād şun‘-ı Ḥaḳḳuñ ḡarābetin beyāndur ki bedr-i münīr gibi yüz üzre (4) yā bedr-i münīrūñ yüzi üzre ḥaṭ vardur ki kimse ol ḥaṭtı muḥaḳḳaḳ (5) bilmez hilāl midür yoḥsa ḳaşı midür

Beyt

+++/-+---/++-

Āy yüzi (6) üzre görinen ḥaṭı fāş

Kimse bilmez hilāl midür yā ḳaş (7)

(6) Hezār cān-ı kirāmī fedā-yı ān ki teneş

Biñ cān-ı mükerrrem ol kimsenüñ (8) fedāsı olsun ki bedeni

Fütāde der-ḥam-ı çevgān zülf-i ü çün (9) güst

Düşmiş olanuñ zülf-i çevgānı büklümünde ṭop gibi (10) murād budur ki her kim ki tenini ḡayb-ı hüviyyet ü irādet ḥazret-i Ḥaḳ (11) önünde ṭop gibi ḳıla ki çevgān-ı irādet niçe doḳunursa (12) muṭāva‘at idüp önince gide biñ biñ cān-ı mükerrrem aña fedā (13) olsun

Beyt

Güy-ı ān ki rāst u bī-noḳşān buved

Piş-i (14) çevgān şeh-i ü ḡalṭān buved

⁹⁵⁰ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliği îmāndandır. (Hadīs)

(7) Tu ez-dehāneş taleb-i kām-ı dil eger cūyī

(15) *Sen ağzından iste gönül murādın eger isterseñ*

Çü Hāfız ez-pey-i (16) çeşmeş me-rev ki ‘arbede cüst

Hāfız gibi gözi ardınca gitme ki (17) ceng isteyici ya‘nī ceng idicidür murād kelāmu’llāhdan fehm (18) murād āsāndur ‘aynu’llāh fehmi ve idrāk-ı zāt müşkildür dimekdür (19) anuñçün Resülullāh ‘aleyhi’s-selām buyurur tefekkerū fī-alā’i’llāhi ve lā-tefekkerū (20) fī-zātihī’llāhi⁹⁵¹

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Āftābuñ nūrını her yerde görmek sehdür

Zātını (21) görmek dilerseñ göz kamaşur hem donar

VELEHU EYŶAN [G.109]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) *Sühan-şinās neī dilberā haṭā incāst*

[M146b] (1) *Söz añlar degülsin ey dilber haṭā bundadır*

Çü bi’şnevī sühan-ı ehl-i dil me-gü ki haṭāst

Çün işidesin ehl-i dil sözünü dime haṭādur murād (3) ehl-i dilden aşhāb-ı tarīkatdur ki bunlar iştilāha menbidür ve be-tarīkü’l-mecāz (4) söz söylerler gāfil-i bi-fehm olanlar anı haṭāya haml iderler (5) kendü haṭaların bilmezler h‘āce Hāfızuñ anlara luṭf-ı vechi ile bu beytde (6) pend eyler

Beyt

+++/-+---/++-

İştilāhāt-ı ‘ārifān der-yāb

Tā beyābī tu zevki (7) ez-her bāb

(2) *Serem be-dünyā vü ‘uqbā fer ü nemī-āyed*

Başum dünyāya ve āhirete (8) aşağa gelmez ya‘nī dünyāya ve āhirete baş indürmezem

Tebārekallah ez-īn (9) fitnehā ki der ser-i māst

Āferin bu fitnelere ki benüm başumdadır murād budur ki (10) ḥubb-ı İlāhī ve ‘ışk-ı Haḫ benüm başumdadır pes meṭleb ü maṭlūbum (11) haḫret-i Ha te‘ālādur andan mā‘ adāya tenezzül-i tedennidür anı itmezem (12)

Beyt

---/-+---/+---/+---

⁹⁵¹ تَفَكَّرُوا فِي آلَاءِ اللَّهِ وَلَا تَتَكَبَّرُوا فِي ذَاتِهِ اللَّهُ hakkında düşünüp tefekkür edin, Allah'ı zati hakkında düşünüp tefekkür etmeyin. (Hadis) Makāsıdu'l-Hasene, Hadis No: 332.

Sevdā-yı tüst der-ser ü bîn ser-bülendiyem

Û-rā be-cüz tu hîç (13) fer ü men nemî-berem

(3) Der-enderün-ı men-i haste-dil nedānem kîst

Ben haste (14) dilüñ içinde ne var bilmezim

Ki men hamüşem ü ü der-figān u der-ğavğāst

(15) *Ki ben sâkitin ol efgān u ğavğādudur* murād derünimda ‘ışk-ı (16) İlähî ve şevk-i şāhî vardur ki ol muttaşıl zıkr qalbi irüp (17) tekellüm ü niyāzdadur dimekdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Hadîş-i ‘ışk-ı tu peydā nemî-kunem (18) ber-ğalk

Velîk şevk-i tu bā-girye kerd ğammāzî

(4) Dilem zi-perde (19) birün şüd kücāyi ey muṭrıb

Göñlüm perdeden çıkdı kandesin (20) ey muṭrıb

Be-nāl hān ki ez-în perde kār-ı mā be-nevāst

İñle tizcek (21) ki bu perdeden bizüm işimüz nevā iledür murād muṭrıbdan feyz irişdirüp [M147a] (1) şevk virendür çün cünün-ı ‘ışk ğālib olup qalb perdeyi (2) yırtup çıka anuñ intizām-ı aḥvāli muṭrıb-ı tarîkat kelāmı ile (3) olur

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Hudāi rāst be-‘ahd-i tu ey veliyy-i zamān

Ber-ehl-i rüy-ı (4) zemîn ni‘ metî vü nü‘ māyî

(5) Me-rā be-kār-ı cihān hergiz iltifāt ne-büd

Benüm cihān (5) işine hergiz iltifātum yok idi

Ruḥ-ı tu der-naẓar-ı men çünin hoşeş (6) ārāst

*Senüñ yañağüñ benüm naẓarumda böyle anı hoş tezyîn itdi (7) murād budur ki cihānuñ kārına iltifāt itmez idüm ammā bunda müşāhede-i ruḥ-ı pür-nürüñ (8) olduğı için anuñ kārını baña müzeyyen kıldı ki *ed-dünyā mezra‘atü’l-āḥireti*⁹⁵² (9) ḥasebince ve taḥşil-i şevāb ve vuşul ila’llāh anuñ ile olduğı ecilden aña (10) iştiğāl u i‘tibār itdüm*

(6) Ne-ḥufteem zi-ḥayālî ki mî-pezem şebhā

Yatmadum bir (11) ḥayālden ki bişürürem giceler

Ḥumār-ı dey şebih dārem şarābhāne kücāst

(12) *Dün gicelik ḥumārum vardur şarāb evi kandedür* murād budur ki ‘ālem-i İlähîde (13) zulmet-i ketm-i ‘ademde idüm anda şarāb-ı ‘ışk-ı İlähî nüş idüp bu cihana geldüm (14) ol dün giceki şarāb-ı ḥumārî bendedür ḥāliyā def‘-i ḥumār için şirb-i

⁹⁵² الدُّنْيَا مَرْعَاةُ الْآخِرَةِ Dünyā âhiretin ekin tarlasıdır. (Hadîs) Mevzûatü’s-Sagānî, Hadîs No: 86.

şarāb-ı (15) ‘ışık gerekdür ol şarāb kande bulunur diyü bu hayāli bişirüp giceler (16) uyımazam

Bejt

--+/-+++/+---+/-+-

Def^c -i humār için baña lāzımdurur şarāb

Ol kankı hānkaḥ (17) [içre]⁹⁵³ gelür destime benüm

(7) Çünin ki şavma^c a ālūde şud zi-hün-ı dilem

(18) *Böyle ki hānkaḥ-ı mülevveş oldı benüm gönlüm kanından*

Kerem be-bāde be-şüyid (19) Hāḫ be-dest-i şümāst

Eger şarāb ile yursanuñ Hāḫ sizüñ elüñizdedür (20) murād budur ki hānkaḥda kan ağlayuğ anı mülevveī eyleyüp taḥire ḥacet (21) olup muḥahhar isterem eger ehl-i hānkaḥ şarāb-ı ‘ışık-ı İlähî ile pāk iderlerse Hāḫ anlaruñ elindedür [M147b] (1)

(8) Ez-ān be-deyr-i muğānem ‘aziz mi-dārend

Anuñçün deyr-i muğānda beni ‘aziz dutarlar (2)

Ki āteşî ki ne-mired hemişe der-dil-i māst

Ki bir od ki söyünmez hemişe bizüm (3) *gönlümüzdedür* murād deyr-i muğāndan hānkaḥdur ki ḥarāret yeridür anuñ (4) ki āteş-i şevki söyünmez ol anda ‘aziz ü muḥteremdür

(9) Çi sāz būd ki (5) be-nüvāht düş in muḥrib

Ne sāz idi ki ḥüb çaldı dün gice (6) bu muḥrib

Ki ref^c ‘ömr-i dimāgem henüz pür-sevdāst

Ki gitdi ‘ömr dimāgum (7) *henüz pür-sevdādur* murād budur ki ‘ālem-i İlähîde şıfat-ı kelām sem^c -i cāna (8) *elestü birabbiküm*⁹⁵⁴ nidāsın işitdürdi ḥāliyā pür oldum dimāgum ol avāzeden (9) pür-sevdādur ve *lebbeyk* nidāsı ile pür-nevādur

Qıı^c a

+++/-++-/++-

Güş-ı men yek ḥaber şinid (10) evvel

Cān ez-ü yāft şevk-i ālet-i sāz

Hîç bülbül ne-dāned ān destān (11)

Hîç muḥrib ne-dāred ān āvāz

(10) Nidā-yı ‘ışık-ı tu düşam der-enderün dādend

(12) *Senüñ ‘ışıkuñ nidāsın dün gice benüm içime virdiler*

Fezā-yı sine-i Hāfiz (13) henüz pür zi-şadāst

⁹⁵³ *İçinde* kelimesi vezin gereği *içre* şeklinde tamir edilerek okunmuştur.

⁹⁵⁴ *أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ* Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

Ḥāfizuñ sīnesi meydānı henüz pürdür şadādan murād (14) bundan beyt-i sâbıkda olan gibidür ba‘ zı nüsaḥda maḥlaş beyti böyle (15) vâkı‘ olmuş

Ez-ân zamân ki be-Ḥāfız resîd şavt-ı Ḥabîb

Ol zamāndan ki (16) *Ḥāfız irişdi Ḥabîb şavtı*

Fezâ-yı sīne zi-şevkem henüz pür zi-şadâst

(17) *Sīnem meydānı şevkden henüz şadādan tolodur* murād mezkûre bu beytüñ (18) delâleti ezherdür

ḤARFÜ’Ş-ŞĀ

VELEHU EYẒAN [G.110]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1)Derd-i mā-rā nîst dermān el-ğiyās

Bizüm derdimüze (19) *yoğdur dermān meded*

Hicr-i mā-rā nîst pâyān el-ğiyās

Bizüm hicrümüze yoğdur (20) *nihāyet meded* murād bundan derd-i İlähiye kâbil ‘ilâc-ı ṭabîb degül idüğinden şikāyet (21) u istitār u firāq-ı nihāyet bulmadıgun hikāyetdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

El yüze dutup geçen (22) cānān elinden el-ğiyās

Baḥa gün göstermeyen fettān [M148a] (1) elinden el-ğiyās

(2)Dīn ü dil burdend ü qaşd-ı cān kunend

Dīni ve gönli (2) *aldılar cān qaşdın iderler*

El-ğiyās ez-cevr-i ḥübān el-ğiyās

Meded maḥbūblaruñ (3) *cevrinden meded* murād bundan maḥbūb-ı mecāzî teşḥîr-i kalb idüp dīne ḥalel (4) virüp cānı ‘azāb-ı āḥirete giriftār idüp helāk-ı ebediye mü’eddī olduğundan (5) istiğāşedür ve bu ṭā’ifeden ictināba irşāddur

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Her ki der-pîş-i bütān (6) secde kuned der-ḥalvet

Lāf-ı imān zenedeş der-ser-i bāzār çi sūd

(3)Der-behā-yı (7) büseî cānı ṭaleb

[Bu mışrā‘ merhūndur] *bir büse bahāsında bir cānı ṭaleb*

Mî-kuned in dilsitānān (8) el-ğiyās

İderler bu gönül eleyiciler meded murād bundan buse muḳaddime-i fesād (9) ve cāna ‘azāb olduğundan şikāyetdür

Beyt

--+/-+--/-+--/-+-

Ez-leb-i la‘l-i tu dil-rā (10) hest buse iltimās

Cān temennā-yı diğer dāred ‘alā-hazā’l-ḳıyās (11)

(5) Hūn-ı mā ḥurdend in kāfir-dilān

Bizüm ḳanımuḳ içerler bu kāfir ḳalbler (12)

Ey müselmānān ḳi dermān el-ḡıyās

Ey müselmānla ne dermān meded murād (13) bundan anlaruñ ḳan u māl alup bā‘ iş-i fesād olduklarından istimdāddur (14)

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ābād ne-şud dil ki ḥarāb-ı seyerān şud

Rüy-ı püserān āfet-i şāḥib-nazarān (15) şud

ve Şeyḥ Sa‘dī dermān-ı beyān itmişdür bu beytde

Beyt (16)

+--/+---/+---/+--

Ḥarābet kuned şāhid-i ḥāne kun

Be-rev ḥāne ābād gerdān be-zen

ve kāfir dil (17) olanlardan ḥalāş dermānını dünyāda isteyüp ‘amel-i āḥirete iştiḡāl (18) gerek ve illā ḳıyāmetde dilber ḥizmetinde idüm demek cevābı maḳbūl olmaz (19)

Beyt

--+/-+--/-+--/-+-

Der-ḳıyāmet eger ez-ḥāşıl-ı dünyā pür-sened

Güyem ān rüz (20) ki der-ḥizmet-i cānān buvedem

(6) Dād-ı miskīnān bi-dih ey rüz-ı vaşl

(21) *Miskīnler dādını vir ey vaşl günü*

Ez-şeb-i yeldā-yı hicrān el-ḡıyās

[Şeb-i yeldā yılda bir olur ḡāyetde uzun gicedür ki irtesi gün uzamaḡa döner] [M148b] (1) *hicrānuñ uzun gicesinden meded* murād humūm-ı hicrāndan giceler uzun (2) geldüğinden şikāyet idüp vuşlat-ı İlähī taleb ḳılmaḡdur

Kıṭ‘a (3)

İnne’l-leyālī ve’l-eyyām keşire

Tatvî ve tezhîb bînhine'l-a' māl (4)
Feḡaşā rehen ma' a'l-hümüm ṭavîlete
Veṭaval ma' s-sürür kışar (5)

(7) Her zamānî derd-i diğer mî-resed

Her bir zamānda bir derd daği irişür

Z'in ḡarîf-i (6) bî-dil ü cān el-ğiyās

Bu yüksüz ve cānsuz muşāhibden meded nefsi-i (7) bed-kārdan şikāyetdür ki ḡalb-i derrāḡi ve cān u idrāki yok her dem bir dürlü (8) belā andan ' aḡla irişür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Ne-didem nefis-rā çün maḡrem-i nîk (9)

Be-her dîvār u der-dārem şikāyet

(8) Hemçü Hāfiz rüz u şeb bî-ğ'ışten

Hāfiz (10) gibi gice ve gündür bî-ğod

Geşteem sūzān u giryān el-ğiyās

Olmışam yanıcı (11) ve ağlayıcı meded murād ' aḡl nefssüz yanup ağlayup firāk-ı dostdan (12) münfa' il olduḡın ḡikāyetdür

Ḳıṭ'a

+ + ---/ + + ---/ + + --

Zār u zerdem zi-derd-i dūrî ü (13)

Derd-i dil rüy zerd āred ü zār

Ten-i ' ıyşam naḡîf geşte be-ğam

Gül-i baḡtem (14) nihufte geşt be-ğār

ḤARFÜ'L-CİM

VELEHU EYŻAN [G.111]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Sezed ki ez-heme-i dilberān-sitānî bāc

(15) *Lāyıkdur ki cemî' dilberlerden alasin bāv* [Ba' zı nūsaḡda bu mışrā' mışrā' -ı şānî vāḡı' olup mışrā' -ı evvel böyle vāḡı' olmuşdur 'tūî ki ber-ser-i ḡübān-ı kışverî çün tāc ammā nūsaḡ-ı ḡadîmede metn iḡtiyār olunan vāḡı' olmuşdur]

Ez-ān ki ber-ser-i ḡübān-ı kışverî çün (16) tāc⁹⁵⁵

⁹⁵⁵ Ki ber-ser-i heme ḡūban-ı kışverî ifādesi derkenarda 'Ez-ān ki ber-ser-i ḡūbān' şeklindedir. Metinde ikinci kullanım şekli tercih edilmiştir.

Ki memleketüñ hūbları başı üzresin t̄ac (17) gibi murād ‘uluvv-ı Һazret-i Һaqqı beyāndur

(2) Dü çeşm-i mest-i tu āşüb (18) cümle Türkistān⁹⁵⁶

Senüñ iki mest gözüñ cümle Türkistān (19) *fitnesidür*

Be-çin-i zülfi tu Māçin ü Hind dāde Һarāc

(20) [Çin bunda büklüm ma‘nāsınadır iqlim ma‘nāsına degüldür] *senüñ zülfüñ büklümüne Māçin ü Hind virmişdür Һarāc* (21) Murād bir *çeşm-i mest*den ‘ayn-ı zāt dur ve bir *çeşm-i* [M149a] (1) *mest*den şıfat-ı başardur zātu’llāh *küntü kenzen maħfiyyen fe-aħbebtü* (2) *an u‘rafe fe-ħalaqtü’l-ħalka li-‘arifun*⁹⁵⁷ Һasebince Türkistān ‘ālemi Һalq idüp (3) herbir şahşı bir hevā ile meftün kılduğın beyāndur ve *çin-i zülf*den murād (4) ğayb-ı hüviyyetüñ tezā‘if-i istitārıdır ki istitār u esrār aña musaħħar (5) u müsellemdür

(3) Beyāz-ı rüy-ı tu rüşen ter āmed ez-ruħ-ı rüz

Senüñ yüzüñ beyāzı (6) *rüşenrekkdür gün yañāğından*

Sevād-ı zülfi tu tārakter zi-zulmet-i dāc

Senüñ (7) *zülfüñ sevādı Һarañu-rağdur Һarañu gice zulmetinden* murād tecellī-yi cemāl-i İlāhī (8) *zuhūri ezheru mine’ş-şems*⁹⁵⁸ idüğün ve ğayb-ı hüviyyet *aħfiye min külli Һafıyyı*⁹⁵⁹ (9) idigün beyāndur

(4) Ez-ın maraz be-ħaķıķat şifā kücā yābem

Bu marazda Һaķıķatde (10) *şifā Һande bulam*

Ki ez-tu derd-i dil-i men nemī-resed be-‘ilāc

Ki senden benüm gönlüm (11) *derdi erişmez ‘ilāca* murād maraz-ı İlāhiye tabīb-i zāhir devā idemeyüp (12) Rabb-ı Şāfi şifā itmeyince şifā bulunmadığın beyāndur

(5) Dehān-ı teng-i tu dāde (13) **bāb-ı Һızr-ı Һayāt**

Senüñ Һar ağzuñ virmişdür āb-ı Һayāta Һayāt (14)

Leb-i çü Һand-i tu burd ez-nebāt-ı mışr revāc

Senüñ Һand gibi lebüñ (15) *gidermişdür nebāt-ı mışrdan rağbeti* murād kelām-ı Һaķ lafz-ı *kun* ile āb-ı Һayātı (16) Һalq idüp yā aña şıfat u Һaşşa-ı Һayāt virdüğün beyān ve guftār-ı Һaķ (17) *elezz* olandan *elezz* idigün beyāndur ve ihtimāldür ki Һiṭāb Resūlullāh (18) Һazretinedür

(6) Çerā hemī şikenī cān-ı men zi-seng-dilī

Niçün (19) *şırsın benüm cānum seng-dilliginden*

Dil-i za‘if ki hest ü zi-nāzükī (20) **çü züccāc**⁹⁶⁰

⁹⁵⁶ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: ‘*Dü çeşm-i terk-i tu ber-hem zede Һiṭā vü Һoten*’

⁹⁵⁷ كُنْتُ كُنْزاً مَخْفِيّاً فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا أَعْرِفُ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Mahlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadis)

⁹⁵⁸ اظهر من الشمس Güneşten daha zāhir. (Diğer Arapça İbâreler)

⁹⁵⁹ أَخْفَى مِنْ كُلِّ خَفِيٍّ Tüm gizlenmişlerden gizle. (Diğer Arapça İbâreler)

⁹⁶⁰ Derkenārda bu mısra şu şekildedir *Dilī ki bürde ğirevhā zi-nāzükī zi-züccāc*

Kalb-i za'îfi ki ol nâzîklikden sırça (21) gibidür murād şıfat-ı celâl ü kahr zühürü kalb-i za'îfi [M149b] (1) kesr itdügin hikâyet ü taleb-i re'fetdür

(7) Çi güne beste be-müyî miyân u bü'gşâd dih

(2) Niçe bağlanmışdur bir kıl ile nil ve açılmışdur

Ten-i çü fil ü sürünî besân-ı künbed-i 'âc

Fil gibi ten ü evceh ki fil sükûkından kubbe gibidür murād ğarâbet-i (4) şun' -ı Hakkı beyândur ba'z-ı nüsahta bu beyt vâkı' olmuşdur

(8) Hıta-ı tu Hızr u (5) dehân-ı tu âb-ı hayvânest

Şakaluñ Hızr u ağzuñ âb-ı hayvândur

Qad-i tu serv ü (6) miyân-tu mü u ber-çün 'âc

Qadduñ serv ve biluñ kıl ve sînuñ fil sükûkî (7) gibi ya'ni beyâzdur

(9) Fütâde der-ser-i Hâfız hevâ-yı çün yü şehî

Düşmüşdür (8) Hâfızuñ başına senüñ gibi şâhuñ hevâsı

Kemîne bende-i hâk-ı der-i tu bûdî kâc

(9) Eksüklî senüñ kapuñ toprağı kulu olaydı kâşkî murād bundan hazret-i (10) Hakkuñ 'uluvv-ı şanı nihâyetde idügin kendüsi anuñ muhibbi olup talebinde (11) olduĝın istiğrâb idüp ve kendü hâkâretin yâd eyleyüp ve ol dergâh-ı (12) 'âlî kapusu toprağınuñ kulu olmağı temennâdur

ĦARFÜ'L-ĦÂ

VELEHU EYẒAN [G.112]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Eger be-mezheb-i (13) tu h'ân-ı 'âşıkest mübâh

Eger senüñ mezhebüñde 'âşık kanı helâl ise (14)

Şalâh-ı mâ heme ânest k'ân tu râst şalâh

Bize iyü oldur ki saña iyü ola (15) murād bundan irâdetu'llâh kendünüñ murâdı olup kazâyâ rızâ virdügin (16) zikrdür

Şi'r

El-emrû minke yâ su'li ve yâ emeli⁹⁶¹

Eşhâ ileyye mine'd-dünyâ ve mâfihâ (17)

(2) Sevâd-ı müy-ı tu be-nümüd câ' ilü'z-zulumât

Senüñ kıluñ karalığın gösterdi (18) hâlık-ı zulümât

Beyâz-ı rüy-ı tu bü'gşüd fâlikü'l-eşbâh

⁹⁶¹ "Ey benim isteğim ve hayâlîm (olan cânân)! Senden bana gelen emir; dünyâdan ve dünyâda olan her şeyden daha lezzetlidir."

Senüñ yüzüñ ağuñ (19) açdı şubh yarıcı murād hazret-i Haqqıñ ve ce'ale'z-zulumāti ve'n-nūra⁹⁶² (20) hasebince fālikü'l-işbāhi ve ce'ale'l-leyle sekennen⁹⁶³ mücebince Hālîk (21) sevād u beyāz idigün beyāndur lācerem sevād-ı zülf ve beyāz-ı [M150a] (1) vech anuñ cümle āşarındandır

Rubā'î (Ahreb)

Çün kudret-i ü münezzeh ez-noşānest (2)

Āverden-i halk u bürdeniş āsānest

Nisbet be-men ü tu her düşvār nümüd (3)

Ber-şudret ü ber-kemāl-i ü yeksānest

(3) Zi-dideem şude yek çeşme der-kenār revān

(4) *Gözümden olmışdur bir çeşme kenārında revān*

Ki āşinā ne-kuned der-miyān-ı ü mellāh

(5) *Ki yüzümüñ idemez anuñ ortasında gemici ki yüzgeç olur* murād müşāhede-i (6) Haq ile baħr-ı vahdet kenārında olduĝın beyāndur ki mellāh-ı ĝāfil anda (7) yüzmege kādîr degüldür lācerem müşāhede-i hazret her bî-başar u başîret (8) vüs'anda degüldür

Beyt

--+/--+ / +--+ / -+-

Muğbil kesî buved ki beher maṭla' -ı şabāh

Çeşmeş (9) kuned be-ṭal' at-i meymüneş iftitāh

(4) Leb-i çü āb-ı hayāt-ı tüest kuvvet-i rûh

(10) *Senüñ āb-ı hayāt gibi lebüñdür kuvvet-i cān*

Vücüd-ı hākî-yi mā-rā ez-üst (11) lezzet-i rāh

Bizüm hāke mensüb vücudumuza andandır şarāb lezzeti murād (12) kelām-ı İlahî āb-ı hayāt gibi mümedd-i hayāt olup kuvvet-i rûh ve kuvvet-i (13) ten idüĝin ve ehl-i zevk olanlar andan şarāb lezzetin alduĝın beyāndur (14)

Rubā'î (Ahreb)

Mey dih ki dil-i riş me-rā merhem-ı üst

Mihnet-zedegān-ı 'ışk-rā (15) hem-dem-i üst

Ya' nî ki be-h'ān āyeti çend ez-firāk

Zirā ki (16) şarāb-ı müskir 'ulemā-yı 'ālem-i üst

(5) Zi-çeng-i zülf-i kemendet kesî necāt (17) ne-yāft

⁹⁶² وَجَعَلَ الطُّمَاتِ وَالنُّورِ Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. (Bunca âyet ve delillerden) sonra kâfir olanlar (hâla putları) Rab'leri ile denk tutuyorlar (Kur'ân, En'âm 6/1).

⁹⁶³ فَالْبُقُ الإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, aziz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir. (Kur'ân, En'âm 6/96).

(8) Piyāle çist ki bā-yād-ı tu keşim müdām

Ğadeh nedür ki senün yāduñ ile (17) çeküz müdām

Ve nahnü neşrebü şürben kezālikü'l-ağdāh

Biz içerüz şarābı ancılatın (18) ğadehleri murād 'ışķ-ı İlähîye tevağğul u iştiğālin beyāndur ve bî-pervālık (19) gösterüp yalnız şarāb içmek degül zarfların bile içerün diyü mübālağa (20) ider [neşribü lafzınuñ mef'ulî mağzūfdur şürben mef'ul-i mültakīdür] [ya' nî şarābı içdügümüz gibi ğadehleri dağı içerüz]

Beyt

+---/+---/+---

Eger mî-pursi bāde-nüşî-i men

Be-nüşem mey be-cām u sākıyeş hem (21)

(9) Du' ā-yı- cān-ı tu vird-i zebān-ı Ğāfız

Senün cānuñ du'āsı Ğāfızuñ [M151] (1) vird-i zebānı olsun

Müdām tā ki buved muttaşıl mesā vü şabāh

*Dā'im (2) tā ki ol muttaşıl ağşam u şabāh murād bundan 'aķluñ nefse ğitābıdır ki (3) dir senün cānuñuñ du'āsı ey nefis Ğāfızuñ vird-i (4) zebānı olsun ve mesā vü şabāh zikrinde işāret vardır ki vird-i (5) şabāhda ve ağşamda lāzımdur ki tarafu nehārdur ve müdām zikrinde işāret (6) vardır ki virde virde müdāvemet gerekdür lācerem vird lāzımdur ki *men lā virde lehu (7) lā vāride lehu*⁹⁶⁵ ammā virde mübāşeret itdükdün soñra terk itmek gerek (8) ve illā merdüd olur ki şāğibü'l-vird mel'un u cān zikrinde işāret (9) vardır ki terakķi vü taşşil merātib-i cānuñdur pes menfa'at-ı vird-i (10) cāna rāci' dür*

VELEHU EYŻAN [G.113]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Be-bîn hilāl-i Muğarrem be-ğ'āh sāğar-ı rāğ

(11) *Ğör Muğarrem hilālını iste şarāb ğadehını*

Ki māh-ı emn ü emānest ü [sāl-ı]⁹⁶⁶ şulğ (12) u şalāğ

Ki emn ü emān ayıdır ve şulğ u şalāğ yılıdır murād budur ki (13) yılda dört ay eşhur-ı ğurumdur ki biri ferd ya'nî yalnızdur ki Recebdür (14) ve üçü serd ya'nî muttaşıldur ki Zil-ıķaide ve Zil-ıhicce ve Muğarremdür (15) bu dört ay Allāh te'ālā ğatında ğurmetlüdür ki bu aylarda tātāt (16) keşirü's-sevābdur ve ğıtāl bu aylarda ğarām idi ve cāhilin ehli (17) dağı bu aylara ğurmet iderlerdi ve ğā'if olanlar bu aylarda emin (18) olurlar idi ve Muğarreme Muğarrem didükleri anda ğıtāl ğarām (19) olduğıçündür ve Muğarrem yılbaşıdır çün Muğarrem hilāli görüle hilāl ki (20) sāğara şebihdür pes sāğara işāret fehm idüp sāğar-ı 'ışķ-ı (21) İlähî istemek gerek çün māh-ı emn ü emān ve sāl-ı şulğ u şalāğdur tātātā [M151b] (1) şürü' idüp tamām

⁹⁶⁵ من لا ورد له لا وارد له (Diğer Arapça İbāreler).

⁹⁶⁶ Bu kelime M nüshasında yoktur. Eklenen kelime için SÖ.1 nüshasından yararlanılmıştır.

yılı şalâh üzere geçürmege sa' y itmek gerek [vech-i tesmiye-i şühür ve her birinüñ fezâ'ili Kitābu'l- 'Acā'ib ve'l-Ġarā'ib nām te'lifimizde tafşil olunmuşdur]

(2) Nizā' -1 (2) ber-ser-i dünyā-yı dūn gedā ne-kuned

Dünyā-yı denī başı üzere ya' nī anuñiçün (3) nizā' gedā itmez

Be-pādşeh büber ey nūr-ı dīde kūy-ı felāh

Pādşāha ilet (4) ey gözüm nūrı zafer topını murād budur ki faķır olan dünyādan yesir ile kanā' at (5) ider anuñiçün ceng itmez pādşāhdur anuñ için ceng iden (6)

Beyt

--+--/-+--/-+--

Mülk-i iķlimī be-gired pādşāh

Hemçünān der-bend-i iķlimī diger (7)

(3) 'Aziz dār zamān-ı vişāl-rā k'āndem

'Aziz dut zamān-ı vişāli ki ol (8) vaķt

Muķābil-i şeb-i Ķadrest ü rüz-ı istiftāh

Şeb-i Ķadr ü rüz-ı (9) fetħ muķābilidür murād budur ki zamān-ı vişāl ü vaķt-i taħşil-i ħāl şeb-i (10) Ķadr ve yevm-i fetħ gibi şerifdür anı 'aziz ve muħrerem dutmaķ gerekdür (11)

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Bā-şubħ be-güyid ki bī-vaķt me-zen dem

K'im şeb şeb-i Ķadrest (12) nigeħ dār nef-s-rā

(4) Bi-yār bāde ki rüzeş be-ħayr ħ'āhed būd

Şarāb getir ki (13) günü ħayr ile olsa gerekdür

Her ān ki cām-ı şabūħī nehed çerāĝ-ı şabāħ

Her ol (14) kimse ki şabūħī Ķadeħin Ķor şabāħ çerāĝını ya' nī şabāħ çerāĝı (15) yerine cām-ı şabūħī Ķoyan kimsenüñ günü ħayr ile olur murād budur ki (16) seħerden tã' ate şürü' idenüñ yevmi ħayr u mübārek olur lācerem sen (17) daħi seħerden āña sa' y it [şabūħī şabāħ vaķtinde içilen şarāba dirler yuķaruda bir kerre daħi beyān olunmuşdur ĝaflet olana diyü tekrār zıkr olundu]

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ey devide süy-ı dükkān ez-be-gāh (18)

Hin be-mescid rev be-cū rızķ ez-İlāh

[ez-be-gāh erkenden dimekdür]

(5) Kūdām tã' at-i şāyeste āyed ez-men-i mest

(19) *Ķanķı lāyık tã' at gelür ben mestden*

Ki bāng-ı şām ne-dānem zi-fāliķu'l-işbāh

(20) *Ki aḥşam ezānın bilmezem şabāh ezānından* murād oldur ki kim ki mest-i (21) dünyā ola tevaġġul-ı mā' adā kıla ol vaķt şeherūñ şerefın bilmez anda [M152a] (1) tā' ata şürū' kılmaz

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Çün şeher vaķti durur vaķt-i icābet fāsıķa (2)

Gice idersūñ kühenler ile istiġfār-ı şubḥ

(6) Dilā tu ġāfili ez-kār-ı ḥıṣ mī-tersem

(3) *Ey gönül sen ġāfilsin kendü 'āmelinden* *ķorķarın*

Ki kesr deret ne-küşāyed çü kim (4) kunī miftāḥ

Ki kimse saña kapu açmaya çün zāyi' idesin miftāḥı murād (5) budur ki şimdi ki hayātdasın vaķt-i miftāḥı elüñdedür 'amele şay kııl ki (6) *ķorķarın* ecel irüp vaķt-ı miftāḥı elüñden gide saña kimse feth-i bāb itmeye (7)

Beyt

+--/+--/+--/+--

Ḥiredmend ez-ān kes teberrā kuned

Ki ū kār-ı imrüz ferdā kuned

(7) Be-büy-ı (8) şubḥ çü Ḥāfız şebī be-rüz āver

Şabāh ķoķusu ile Ḥāfız gibi gice gündüze (9) *getür*

Ki bi'şküfed gül-i baḥtet zi-şu' le-i mişbāh

Ki açıla baḥtuñ güli çerāķ şu'lesinden (10) murād budur ki şubḥ-ı sa' ādete erişmek ricāsı ile iḥyā-yı leyl kııl (11) tā ki feyż-i şeherī irişüp gül nūr u ḥarāret-i şemsden açıldıġı gibi (12) senüñ baḥtuñ güli şu' le-i mişbāḥdan açıla

Beyt

+--/+--/+--/+--

Be-büy-ı şubḥ-ı vişālet kemāl-i (13) dilşüde-rā

Ḥadiş-i zülf-i ruḥ-ı tüst vird-i şām u şabāḥ (14)

+--/+--/+--/+--

[Zamān-ı Şāh-ı Şücā' est ü devr-i ḥikmet-i şer'

Be-rāḥat-ı dil ü cān ġuş der-şabāḥ u revāḥ]

ḤARFU'L-ḤĀ [G.112]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Dil-i men der-hevā-yı rüy-ı ferruḥ

Benüm gönüm ferruḥ yüzi hevāsında

Buved aşüfte (15) hemçün müy-ı ferruḥ

*Karışmış olur ferruḥuñ kıl gibi murād ferruḥdan ma' nā-yı (16) ḥaḳīḳīye nazaran ismi-
i şahş-ı maḥşūş degüldür belki vaşfdur mübārek ma' nāsına (17) ki murād Resūlullāh
şalla'llāh 'aleyhi vesellemdür zīrā mübārek evşāf-ı enbiyādandur nitekim (18) 'İsī
'aleyhi's-selām dimiş ve ce'alenī mübāreken eyne mā küntü⁹⁶⁷ pes benüm gönümde
(19) rüy-ı mübārek hevāsı olduğıçün anuñ zülfi gibi aşüftedür ve ihtimāldür ki (20)
ferruḥ lafzı mübārek ma' nāsına olup şıfat-ı rüy u müy ola*

(2) Be-cüz hindü-yı (21) zülfeş hıçkes nist

Anuñ Hind zülfinden ğayrı hıç kimse yoğdur [M152b] (1)

Ki ber-hür bāşed ü ez-rüy-ı ferruḥ⁹⁶⁸

*Ki mīve yiyici ola ferruḥ yüzünden (2) murād zülfi-i şeb-reng rüy-ı mübārek qarīni
olup andan müntefi' olduğından (3) taḥassür ü taḥazzündür anuñçün dir*

(3) Siyāh-ı nīk-baḥtest ān ki dā'im

Ba' zı nüsaḥda (4) siyāh-ı muḳbil-i emr ü ki dā'im vāḳı' olmuş

Buved hemrāh u hemzānū-yı ferruḥ⁹⁶⁹

*(5) Olur ferruḥuñ yoldaşı ve diz-be-dizi murād zülfi-i muḫlimūñ sa'ādetin (6)
beyāndur*

Beyt

--+/-+--+ / +---+ / -+-

Ve'l-leyl⁹⁷⁰ tār-ı müy zi-müy-ı Muḥammedest

Ve'ş-şemsi ve duḥa⁹⁷¹ ne (7) çü rüy-ı Muḥammedest

(4) Şeved çün bīd lerzān serv-i bustān

Olur söğüd (8) gibi ditreyici būstān servi

Eger bīned ḳad-i dīlcū-yı ferruḥ

*Eger göre (9) ferruḥuñ gönül alıcı ḳāmetin murād ḳadden 'uluvv-i derecedür lācerem
serv-i bustān (10) anuñ derece-i 'āliyesin görmek müyesser olsa söğüd gibi ditrer idi
(11)*

Hikāyet

Bir pādşāh süvār olup seyr iderken serv görüp (12) dimiş

⁹⁶⁷ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ "Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâti emretti." (Kur'an, Meryem 19/31).

⁹⁶⁸ Derkenârda bu misra şu şekildedir: Ki bāşed nīk-baḥt ez rüy-ı ferruḥ

⁹⁶⁹ Derkenârda bu misra şu şekildedir: Buved hemvāre hemzānū-yı ferruḥ

⁹⁷⁰ وَاللَّيْلِ Ve sükūna erdiğinde geceye ki (Kur'an, Duhâ 93/2); Dönüp gitmekte olan geceye (Müddessir, 33); Kararmaya yüz tuttuğunda geceye andolsun (Kur'an Tekvîr 81/17); Geceye ve onda basan karanlığa (Kur'an, İnşikâk 84/17); (her şeyi karanlığı ile) örttüğü an geceye (Kur'an, Fecr 89/4); Onu örttüğünde geceye (Kur'an, Şems 91/4); (Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman geceye. (Kur'an, Leyl 93/1).

⁹⁷¹ وَالشَّمْسِ وَضُحَا Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına (Kur'an, Şems 91/1).

+++ / +++ / +++ / ++-

Serv der-bāğ be-yek pāy-ı sitāre çi kuned

Yanında bir şā' ir var imiş (13) 'ale'l-fevr dimiş

+++ / +++ / +++ / ++-

Der-rikāb-ı tu reved ger buvedeş pāy-ı diger

(5) Be-dih sākī (14) şarāb-ı erguvānī

Vir sākī erguvānī şarābı

Be-yād-ı nergis-i cādū-yı (15) ferruḥ

Ferruḥuñ cādū gözi yādına murād vā' iz ü şeyḥe ḥiṭābdur ki (16) bize şarāb-ı surḥ ya' nī 'ışḥ ḥūnın 'ayn u zāt-ı Resūlullāh (17) yādına ve anuñ zikri ile ki anuñ şānı teşhīr ü i' cāzdur

Rubā'ī (18)

--+ / -++ / +++ / -+-

Ān şāh-ı ebṭahā ki şehān çün gedā-yı üst

Ta' zīm-i Merve vü 'irfān (19) ez-Şafā-yı üst

Zikrī ki bā' iş-i şile vü mağfīret şeved

Nezd-i Hudā (20) be-dān şalāt u du' ā-yı üst

(6) Dü tā şud kāmetem hemçün kemānī

İki (21) kat oldı kāmetim yāy gibi

Zi-ğam peyveste çün ebrū-yı ferruḥ

Ġamdan [M153a] (1) muttaşıl ferruḥuñ kaşı gibi murād ġam hicrinden inḥitādur inḥinādur

Beyt

+++ / -+++ / -+++ / -+-

Yā Resūlallāh (2) maḳāmuñ cennet-i 'ulyā olur

Anda varmazsam yüzüñ görmezsem aḥvālüm (3) n' olur

(7) Nesīm-i müşk-i Tatārī ḥacl kerd

Müşk Tātārī nesīmın şerm-sār eyledi (4) [nesīm hoş koḳulu yildür şemīm koḳmaḳ dimekdür]

Şemīm-i zūlf-i 'anber-büy-ı ferruḥ

Ferruḥuñ 'anber koḳulu zūlfünñ koḳusu murād Ṭayb-ı (5) ṭayyibini medḥdür [Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥazretinüñ bir oḅlunuñ ismi Ṭayyibdür ve Ṭaybe fetḥ-i tā ve sükün-ı yā ile Medīne-i Münevverenüñ ismidür ve bir ismi Yeşribdür]

Beyt

+++ / -+++ / -+++ / -+-

N'ola taybı tayyib olsa çün ebu't-tayyibdür ol
Dār-ı (6) hicri arz-ı kabri daği şehir-i Taybedür

(8) Eger meyl-i dil-i herkes be-cāyist

(7) *Eger her kimsenüñ göñlünüñ meyli bir yere ise*

Buved meyl-i dil-i men süy-ı ferruḥ

(8) *Olur benüm göñlümüñ meyli ferruḥ cānibine* murād ḥarem-i ḥarīm ḥurmetine
meyli beyāndur (9)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Key buved yā Rab ki rü der-Yeşrib ü Baḥā kunem
Ki be-Mekke menzil ü ki der-Medīne (10) cā kunem

(9) Ğulām-ı ḥātır-ı ānem ki bāşed

Anuñ ḥātırınuñ ḳulıyın ki ola

Çü Ḥāfız (11) çāker ü hindü-yı ferruḥ

Ḥāfız gibi ferruḥuñ ḳulı ve hindüsü murād budur ki (12) Medīne-i münevverede
tevbe-i muḥahharanuñ ve mescid-i şerifüñ türbedarı ve ḳayyumı (13) vesā'ir ḥudāmı
Rūmī ve Ḥabeşī ve Hindī Tavāşī kimselerdür ki anda mücāvır (14) olup tül-ı
'ömrlerin anda ḥıdmete şarf idüp ḥātırı sā'ir meşāliḥe (15) meylden ve ḥıdmet-i
ekābirden ḳaṭ' itmişlerdür anlarıñ ḥālını ve fikr ü ḥātırını (16) istiḥsān idüp böyle dir
nitekim Mevlānā Cāmī dir

Ğazel

+ + + / + + + / + + + / + + -

Lī-ḥabībī ' Arabiyyi (17) Medeniyyi Ḳureşī
Ki buved derd-i ğameş māye-i şādī vü ḥoşī

Fehm-i rāzeş ne-kunem (18) ü ' Arabī men ' Acemī

Lāf-ı mihreş çi zenem ü Ḳureşī men Ḥabeşī

Zerrevārem (19) be-hevādāri-i ü raḳş-ı künān

Tā şüd ü şöhre-i āfāk be-ḥürşidveş

Gerçi şad (20) merḥale dürest zi-piş-i nazarem

Vechü fi-nazarī kelle ğıdātün ve ' aşā (21)

Şıfat-ı bāde-i ' ışkeş zi-men-i mest me-purs

Zevk-i in mey ne-şināsī be-Ḥudā tā ne-çeşī [M153b] (1)

Maşlaḥat nīst me-rā seyri ez-ān āb-ı hayāt

Žā' afu'llāh be-küll-i zamān-ı 'aṭşā (2)

Cāmi erbāb-ı vefā cüz reh-i 'ışkeş ne-reved

Ser mebādet ger ez-in rāh-ı ḳadem bāz-keşī (3)

ḤARFÜ'D-DĀL

VELEHU EYŻAN [G.114]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Dīdi ey dil ki ḡam-ı 'ışk diger bār çı kerd

Gördüm ki ey gönül (4) 'aşk ḡamı bir kerre daḡı ne eyledi

Çün be-şud dilber ü bā-yār-ı vefādār çı kerd

Niçe gitdi dilber ve yār (5) *vefādāra ne eyledi* murād bundan rūḡuñ ḳalbe 'ıŝk-ı İlähī ḡamından nefsdan şikāyetidür (6) ve *dilberden* murād ma'nā-yı lügavīsidür pes rūḡ ḳalbdür nefis ki gönül (7) eleyicidür hevāya ve māsivāya gidüp ben ki yār u vefādārın gördüñ mi baña ne (8) eyledi

(2) Āh ez-ān nergis-i cādū ki çı bāzī engiḡt

Āh ol cādū gözden (9) ki ne oyun ḳarışdurdı

Vāh ez-in mest ki bā-merdüm-i hüşyār çı kerd

Vāh (10) *bu mestden ki ayıḡ kişıye ne eyledi* murād *nergis-i cādū*dan nefsiñ (11) şevvāniyyet ile nazarıdur ki *en-nażretü sehmün sihāmi İblise*⁹⁷² ḡasebince müştehiyyāta (12) nazar eyle 'aceb oyun ḳarışdurur ki rūḡı 'amelden me' ider ve rūḡ (13) ayıḡ ve 'āḡil iken ol nefis ki mest-i şarāb-ı şehvetdür bunuñ 'aḡl (14) u şaḡvına iḡtilāl virür

(3) Eşk-i men reng-i şafaḡ yāft zi-bi-mihr-i yār

Benüm (15) *gözüm yaşı şafaḡ rengin buldı yārüñ şefḡatsüzliginden*

Ṭāli'-i bi-şefekāt (16) bīn ki der-in kār çı kerd

Şefḡatsüz ṭāli' gör ki bu işde ne eyledi (17) murād budur ki nefsiñ şefḡatsüzliginden ḳan aḡların ṭāli'üm müdā'ade (18) itmedüḡi ecilden bu ḡāldeyin

Beyt

--+---/--+---/--+---/--+---

⁹⁷² النَّظْرَةُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسِ Harama bakmak şeytānın zehirli oklarından bir oktur. (Hadīs) Tezkiretü'l-Huffāz ez-Zehevī, No: 10215.

Rāh bī-hem-rāh olmaz devlete ṭālī^ç gerek (19)

Hem-rehim yoḡdur bu yolda ṭālī^ç üm hem-naḡsdür

(4) Berḡi ez-menzil-i leyli be-dıraḡşid (20) seḡer

Bir şimşek leyli menzilinden yalābdı şabāḡ

Veh ki bā-ḡurmen-i Mecnūn-ı (21) dil-efḡār çı kerd

Vāḡ ki göñli evkār-ı Mecnūnuñ ḡurmenine ne eyledi murād [M154a] (1) ma^ç şik-ı ḡaḡikī semtinden zuḡūr iden āteş-i şevḡ ḡurmen-i ^ç āşıkı ifnā ider (2) dimekdür

Ḳıṭ^ç a

--+/+---+/+---+/+---

Bād-ı ḡamet ez-hesti-i men kerd ber-āverd

Yek-bāre me-rā şevḡ-i tu bī-nām u (3) nişān kerd

Guftem ki kunem ^ç ışḡ-ı tu pūşide velikin

Mecnūn-veş ü bīn ki çı meşḡūr-ı (4) cihān kerd

(5) Sāḡiyā bāde bi-yāver ki nigārende-i ḡayb⁹⁷³

Ey sākī şarāb getür ki (5) ḡayb naḡḡāşı

Nişt ma^ç lūm ki der-perde-i esrār çı kerd

Ma^ç lūm degüldür ki (6) perde-i esrārda ne eyledi murād vā^ç iz ü şeyḡden şarāb-ı ^ç ışḡı talebidür (7) ve anı taḡrirdür ki egerçi nefis-i muvāfıḡa degül ve ṭālī^ç-i müsā^ç id degüldür (8) ammā şāni^ç-i ālem perde-i esrārda ne eylemişdür ma^ç lūm degül ihtimāldür ki (9) sa^ç id taḡdır itmiş ola buñlaruñ ^ç adem-i muvāfaḡatı zarar itmeyüp ḡayr u (10) sa^ç ādet zuḡūr ide

Beyt

--/--/--/--/--

Bende-rā b'āyed ki der-ḡıdmet buved

Ger ne-dāned (11) ḡāl-i ḡod çün mī-şevved

(6) Ān ki pür-naḡş zed in dā'ir-i mināyī

Ol kimse (12) ki naḡş üzre urdı ya^ç nī mūnaḡḡaş ḡıldı bu gök renglü dā'ireyi (13)

Kes ne-dānist ki der-gerdiş-i pergār çı kerd

Kimse bilmedi ki pergār (14) dönüşinde ne eyledi murād ḡaḡ te^ç ālā ḡazretinüñ taḡdīrine kimse vāḡıf (15) degüldür dimekdür

(7) Fikr-i ^ç ışḡ āteş-i ḡam der-dil-i Ḥāfız zed ü sūḡt

(16) *İşḡ fikri ḡam āteşin Ḥāfızuñ göñline urdı ve yaḡdı*

Yār-ı dīrine (17) be-binid ki bā-yār çı kerd

⁹⁷³ *Sāḡiyā bāde bi-yāver ki* ifādesi derkenārda *sāḡiyā cām-ı meyem dih ki* şeklindedir.

Eski yâri görüñ ki yâre ne eyledi murâd (18) yâr-ı dîrînden Rabb-ı kâdim ve ‘ışk-ı ezelidür ki ‘âlem-i ervâhda karîn-i (19) cân olmuştur

Bejt

--+--/-+--/-+--/-+--

Bende benlik var idi çok âteş-i ‘ışk ile (20) yâd

Varlığum yakdı yoğ itdi göreyim var olsun ol (21)

VELEHU EYŻAN [G.115]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ il]

(1) Seher bülbül hikâyet bâ-şabâ kerd

Şabâh bülbül şabâya hikâyet [M154b] (1) eyledi

Ki ‘ışk-ı rüy-ı gül bâ-mâ çihâ kerd

Ki gül yüzünñ ‘ışkı bize neler eyledi (2) murâd ‘âşık-ı mecâzî ma‘ şük-ı mecâziden şikâyet-i hikâyet itdügin rivâyetdür (3) ve itdüklerini neler idügin beyân idüp dir

(2) Ez-ân reng-i ruhem hün der-dil-i endâht

(4) Ol reng-i ruhdan benüm gönlüme kan atdı

Der-în gülşen be-hârem mübtelâ kerd

Bu gülşende (5) beni dikenî mübtelâ eyledi pes ma‘ şük-ı mecâziden şadır olan cefâ ve zarardur andan (6) a‘ eâz u maḥbûb-ı ḥaḳîḳîye iḳbâl ü ta‘ alluḳ gerekdür

Bejt

+---/+---/+---/+---

Eger bülbül be-dânistî ki gül-büy (7) ez-kücâ dâred

Rehâ kerdî gülistân-râ taleb kerdî gül-endâmî

(3) Ğulâm-ı himmet-i (8) ân nâzenînem

Ol nâzenînñ himmeti ḳulıyın

Ki ü bâ-‘âşıkân-ı ḥod vefâ kerd⁹⁷⁴

(9) Ki ol kendü ‘âşıḳlarına vefâ eyledi murâd ol nâzenîn vefâdârdan ma‘ şük-ı ḥaḳîḳîdür (10) ki kârı ‘uşşâḳa vefâdur mevt daḳı olursa

Şi‘r

Şüretü’l-mevti raḥmetü’l-ebdân⁹⁷⁵ (11)

Ve hiye li’r-rûḫi râḥatü’l-aḫzân

Zâhirü’l-mevti müsülü’l-‘uşşâḳ (12)

⁹⁷⁴ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Ki kâr-ı ḥayr bî-rüy u riyâ kerd

⁹⁷⁵ “1) Ölümün yüzü bedenler için bir rahmettir. Ruhlar içinse hüznlerden rahatlamadır. 2) Ölümün hakikati âşıkları birleştirmesidir. Ve aksine ölüm, fâsıkları da helâk edendir.”

Ve ‘ale’l-‘aksi muhlikü’l-füssāk

(4) Hoşes bād ān nesīm-i şubḡāhī

Hoş olsun (13) şabāḡ vaḡtinūñ yili

Ki derd-i şeb-nişīnān-rā devā kerd

Ki gice oturanlaruñ (14) derdine devā eyledi murād iḡyā-yı leyl idenlere feyz-i seḡerī olduğıdur

Rubā‘ī (15)

Çün der-dil şeb-ḡayāl-i ū yār-ı menest

Men bende-i şeb ki rüz-ı bāzār-ı menest (16)

Şeb-rā çü be-behr-i ū bīdār kunem

Mihreş āyed u güyed īn bīdār-ı menest (17)

(5) Men ez-bīḡānegān dīḡer ne-nālem

Ben yādlardan (18) daḡi iñlemezem

Ki bā-men herçi kerd ān (19) āšnā kerd

Ki bāña her ne itdiyse (20) ol āšnā eyledi murād şüreti [M155a] (1) dostlaruñ bī-ḡaḡīḡatlıḡın beyāndur

Bejt

+++ / +-+ / +-+

Çün ‘adāvet zi-āšnā bāşed (2)

‘Āḡilā bā-kesī me-kun peyvend

(6) Ger ez-sultān ṡam‘ a kerdem ḡaṡā būd

Eger sultāndan (3) ṡam‘ a itdüm ise ḡaṡā idi

Ver ez-dilber vefā cüstem cefā kerd

Eger dilberden (4) vefā istedüm ise cefā eyledi murād pādşāḡ-ı zāhirden nesne ricā itmek (5) ḡaṡādur ve dilber-i fānīden vefā ummaḡ hevādur

Şi‘r

Fe-li-eyyi bābin ḡayri bābike (6) erci‘ u⁹⁷⁶

Ve bi-eyyi cüdin ḡayri cüdice eṡma‘ u

(7) Be-her sū bülbül-i miskīn der-efḡān

(7) Her cānibde miskīn bülbül efḡānda

Tena‘ um ez-miyān bād-ı şaba kerd

Tena‘ umı (8) ortadan bād-ı şabā itdi ve itdüḡi tena‘ umı beyān idüp dir

(8) Niḡāb-ı (9) gül keşīd ez-zülf-i sünbül

⁹⁷⁶ “Senin kapının dışında hangi kapıya döneceğim. Senin cömertliğinin dışında hangi kapıya tamâh edeceğim?”

Gül niķābını çekdi sünbül zülfden ya' nī (10) yüzi gülene sübnül zülfi niķāb idi anı açdı

Girih-bend-i ķabā-yı (11) ğonca vā-kerd

Ġonca ķaftanınıñ düğmesini açdı murād budur ki ekşeriyā (12) 'āşık-ı t̄alib maħrūm olup nā-maħrem muğtenem olur dimekdür

Beyt (13)

--+/-+--+/+--+/-+-

Bülbül zi-şevķ-i na' ra zenān der-ħarīm-i bāğ

Gül her zamān be-meclis-i nā-maħrem-i (14) diger

(9) Beşāret ber-be-kūy-ı mey-fürüşān

Muştuluķ ile şarāb (15) şatanlar maħallesine

Ki Hāfiz tevbe ez-zühd-i riyā kerd

Ki Hāfiz zühd-i (16) riyādan tevbe eyledi murād şarāb şatanlar maħallesinden maķāmāt-ı (17) 'uşşāk ve emkine-i aşhāb-ı ihlāş u ħālātdır

Beyt

+---/+---/+---

Riyā ile iderken t̄a' ati ben (18)

Bi-ħamdi'llāh ki ol ihlāşa döndi

(10) Vefā ez-ħ'āceğān-ı milk-i bā-men

Milk ħ'ācelerinden (19) vefāyı baña

Kemāl-i devlet ü dīn bü'l-vefā kerd

Devlet ve dīn kemāli Ebū'l-Vefā (20) eyledi murād bundan her vezīr ü mīr ehl-i kerem olmaduğın ve ehl-i fażl maħrūm (21) ħalmaduğın beyāndur

Ķıţ' a

+---/+---/+---/+--

Gümān me-ber ki eger zāyi' em tu bü'ğzārī

Ki zāyi' em be-güzār u müsebbibü'l-esbāb [M155b] (1)

Be-rūy-ı men der-i ihsān eger tu der-bendī

Derī diger be-küşāyed müfattaħu'l-ebvāb (2)

VELEHU EYŻAN [G.116]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Bülbülü ħūn-ı dilī ħord u güli ħāşıl kerd

Bir bülbül ciger ķanın (3) yedi ve bir gül ħāşıl eyledi

Bād-ı ğayret be-şadeş ħār perişān-dil kerd

Ġayret (4) *yili yüz deġin ile anı perīṣān-dil eyledi* murād *būlbūlden* ḥ̣āce Ḥāfız (5) kendüsidür ve *gūlden* murād oġlıdur ki anı belā vü miḥnet ile ḥāşıl idüp (6) ecel irüp vefāt idüp anuñ merşiyenin söyler

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ferzend ü yār (7) çünki be-mīrend ‘ākıbet

Ey düst-ı dil me-bend be-cüz *ḥayyun ve lā-yemūtü*⁹⁷⁷

(2) Tūtī-rā (8) be-ḥayāl-i ūkerī dil ḥoş būd

Bir tūtīnūñ bir ūker ḥayālī ile gōñli ḥoş (9) *idi*

Nā-geheş seyl-i fenā naqş-ı emel bātıl kerd

Nā-gāh fenā seyli ricā ūretini (10) *bozdı* murād *tūtīden* girü Ḥ̣āce Ḥāfız kendüsidür ve *ūkerden* murād (11) oġlıdur andan menfa‘at ricā iderken ecel seyli ol ricā ūretin (12) bozdı diyü taḥazzün ider

Beyt

+++/-++-/+--

Nāġihān bāng der-serāy üftād

Ki fūlān-rā (13) maḥall-i va‘de resīd

(3) Kūretü’l-‘ayn-ı men ān mīve-i dil yādeş bād

Benüm gözüm (14) *rūşenligi ol gōñül mīvesi añılması olsun*

Ki ḥod āsān be-şud u be-kār-ı (15) me-rā müşkil kerd

Ki kendü āsān ġitdi ve benüm işimi müşkil eyledi murād (16) firḫat-i ferzendden mütekedder olduġın beyāndur

Ḳıṭ‘a

+++/-+++/-+++/-+-

Bī-ḥuzūr-ı tu demī (17) mī-zenem ü mī-gūyem

Vallah in dem ne-be-kāmest dirīġā çı kunem

Rüz u ūşeb (18) bī-tu çünānem ki ne-dānem be-yakīn

K’ān ūşeb ü rüz kūdāmest dirīġā çı kunem (19)

(4) Sārbān bār-ı men üftād Ḥudā-rā mededī

Ey deveci benüm yüküm düşdi (20) *Allāh için bir meded*

Ki ümīd-i keremem hem-reh-i in maḥmil kerd

Ki kerem ümīdi beni bu maḥmile (21) *yoldāş eyledi* murād *sārbāndan* re’īs-i ṭarīḫatdur ve yük düşmeden [M156a] (1) murād muşibet vāḳı‘ (2) olmaḫdur ve andan i‘ānet ṭaleb itmekden murād naşīḫat u tesliyet istemektür (3)

⁹⁷⁷ حَيٌّ وَلَا يَمُوتُ Hiç ölmeyecek olan gerçek hayat sahibidir. (Diġer Arapça İbāreler)

Şi‘r

Ve lev kânetü’d-dünyâ tedümi li-vâhidin⁹⁷⁸

Le-kâne Resûlullâhi fihâ muḥallidâ (4)

Ve mâ eḥadun yebkâ mine’l-mevti sâlimen

Fe-inne’l-menâyâ ḳad aşâbet Muḥammedâ

Rubâ‘î (5)

-+---/-+---/-+---/-+---

Kâr u bâr-ı ‘âlem ey cân miḥnet ü ğam bûdeest

Ḥasret ü ber-ḥasret ü (6) mâtem be-mâtem bûdeest

Raḥat ez dâr-ı fenâ sū-yı beḳâ ḥ‘âhed keşîd

Hızr (7) eger İlyâs yâḥûd Nûḥ u Âdem bûdeest

(5) Rûy-ı ḥâkî vü nem-i çeşm-i merâ ḥ‘âr medâr

(8) *Benüm ḥâke mensûb yüzümi ve gözüm nemini ḥ‘âr dutma*

Çarḥ-ı firûze şarabḥâne (9) ez-în kehgil kerd

[*Kehgil* kâhgilden muḥaffedür]*pîrûze felek şenlik evini bu şamanlu balçıkdan eyledi*

(10) murâd beñzi şaru ve tûrâb reng olup göz yaşı ile terkîb olunduğın (11) medḥdür

ki mûcib-i sūrûrdur nitekim şamanlu balçık ile zâhir evi bünyâd olunur (12) bu

kâhgil ile daḥi ferahḥâne-i ma‘nevî yapılır ki her giryenüñ âḥiri ḥandedür (13)

Beyt

-+---/-+---/-+---

Tâ ne-girîd ebr key ḥanded çemen

Tâ ne-girîd tıfl key nüşed leben (14)

(6) Âḥ u feryâd ki ez-çeşm-i ḥaşûd-ı meh-i çerḥ

Ba‘zî nüsaḥda meh ü çerḥ yerine kejbîn (15) vâḳı‘ olmış

Der-laḥd-ı mâḥ-ı kemân ebrü-yı men menzil kerd

Ḳabrde benüm yay ḳaşlu âyum (16) *menzil eyledi* murâd oğlunuñ ḳabrde medfûn

olduğın zikrdür

Beyt

---/-+---/-+---/-+---

Çün ‘ilme (17) tâlîb idi ḳabr iḥti yâr kıldı

Şuğl ehli ne yeridür kim ola ḥücre ḥalvet (18)

(7) Nezedî şâḥruḥ u fevt şud imkân Ḥâfiz

Şâḥruḥ urmaduñ fevt olmadı (19) *imkân Ḥâfiz*

⁹⁷⁸ “1) Eğer dünyâ bir kişi için devâm etseydi Allâh’ın Resûlü dünyâda ebedî kalırdı. 2) Hiç kimse ölümden sâlim kalmaz. Çünkü ölüm Hz. Muhammed’e dahi isâbet etti.”

Çi kunem bâzî-yi eyyâm me-râ gâfil kerd

Neyleyem eyyâm oyunu bî-gâfil (20) *eyledi* murâd budur ki tizcek olundurmaduñ ki veled veled-i hâşıl olup bir iki (21) ola biri giderse biri qala

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ânçi bâşed müsteħib ta' cîl-i ũ

Zūd bâş u hîç te' hîreş me-kun [M156b] (1)

VELEHU EYŶAN [G.117]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) *Biyâ ki Türk-i felek h'ân-ı rûze gâret kerd*

Gel ki felek Türki (2) *oruc sofrasın yağma eyledi*

Hilâl-i 'ıyd be-devr-i kadeh işâret kerd

Bayrâm (3) *hilâli kadeh devrine işâret eyledi* murâd *Türk-i felek*den yâ felek kendüsidür (4) *izâfet-i müşebbehin bih ile'l-müşebbeh i'tibâri* ile yâ mäh-ı Ramazândur ki h'ân-ı (5) şavmı leyllen qalilen yağma idüp giderür ve hilâl-i nışf dâ'ire gibidür pes (6) lafz-ı işâret ile tamâm-ı devr kadehe işâret ider lâcerem Ramazânda (7) her sâlik münferiden hâlvette idi çün 'ıyd geldi hilâli dâ'ireyi işâret (8) kıldı gel imdi müctemi' olup hâlka-i zıkr ü şafâda olam Ramazân gidüp (9) 'ıyd gelüp hevâya mâ'ıl olmayalum anuñçün dir

(2) **Şevâb-ı rûze vü hacc-ı kabûl ânkes burd**

(10) *Oruc ve hacc maqbûl şevâbın ol kimse aldı*

Ki hâk-ı meygede-i 'ışk-râ ziyâret (11) kerd

Ki'ışk meyhânesi toprağın ziyâret eyledi murâd *meyhâne-i 'ışk*dan hânqâh-ı (12) vesâ'ir mevâzi-i 'ibâdetdür pes 'ıyd geldükden soñra evvelki gibi 'ibâdetde belki (13) dañi şevk ü hâletde olmağ gerek

Şi'r

Leyse'l-'ıydu li-men tebahhare bi'l-'üdi⁹⁷⁹

Beli'l-'ıydu (14) limen tâ'be ve lâ-ye'üd

[Ba'zı nüsağda iki gâzel şüretinde getirilmiş birbirine nazîre olmağ üzre ba'zı ebyâtuñ ma' nâsı bir ve mağlaş beyti bir ol nüshaya i'tibâr olunmadı]

(3) **Be-âb-ı rüşen-i (15) mey 'ârifi tahâret kerd**

Şarâbuñ rüşen şüyı ile bir 'ârif tahâret eyledi (16)

'Ale'ş-şabâh ki meyhâne-râ ziyâret kerd

Şabâhdan ki meyhâneyi ziyâret eyledi (17) ve beyt-i şânî bu vâkı' olmuş

⁹⁷⁹ "Bayram ud ağacı ile buhurlanan kişi için değildir. Belki bayram günâhdan tevbe edip bir daha günâha dönmeyen kişi içindir."

(4) Hemān ki sāgar-ı zerrīn-i hūr nihān kerd

(18) *Hemān ki güneşün altun kadehi gizlendi*

Hilāl-i ‘ıyd-ı be-devr-i kadeh işāret (19) kerd

Murād ne idügi taqdīr-i sâbıkda zâhirdür

(5) Maḳām-ı aṣlı-yi mā (20) kûşe-i ḥarâbâtest

Bizüm maḳām aṣlımuz (21) kûşe-i ḥarâbâtdur

Ḥudâş ḥayr dihâd ân ki in ‘imâret [M157a] (1) kerd

Allâh ḥayr virdün ol kimseye ki bunı ‘imâret eyledi murād ḥarâbâtdan (2) dünyâdur anuñ kûşesi ‘ibâdetḥânelerdür bu bizüm maḳām-ı aṣlımuzdur ki ehl-i ṭâatüz (3) Allâh ḥayr vırsün ‘ibâdetḥâne ma‘mūr idene

(6) Ḥoşâ namâz u niyâz kesî ki ez-ser-i derd

(4) *Ne hoşdur namâz u niyâzı ol kimsenün ki derd başından*

Be-âb-ı dîde vü ḥün-ı ciger (5) ṭahâret kerd

Göz suyu ciger kanı ile ṭahâret eyledi murād bundan gözi yaşlu (6) bağı başlu ehl-i ihlâş olanuñ ‘ibâdetden medḥdür

[Ba‘zı nüsaḥda bu beyt yerine bu beyt vâkı‘ olmış

Namâz der-ḥam-ı ân ebru-yı çü miḥrâbet

Kesî kuned ki be-ḥün-âb-ı dil ṭahâret kerd

ve Ba‘zı nüsaḥda bu beyt vâkı‘ olmış

İmâm-ı şehri ki seccâde mî-keşid be-reveş

Be-ḥün-ı duḥter-i rez ḥırқа-râ ṭahâret kerd

Ba‘zı nüsaḥda bu beyt vâkı‘ olmış

Sezâ-yı kûşe-i miḥrâb ebruyeş kes nîst

Meger dilî ki be-ḥün-ı ciger ṭahâret kerd

i‘timâd kendü nüsha ve dîvânımadur ki metn ihtiyâr itdüm]

(7) Be-rüy-ı yâr nazar kun zi-dîde (7) minnet dâr

Yâr yüzüme nazar kııl ve gözden minnet dut ya‘nî benüm gözüm saña ta‘dâd-ı (8) ni‘met iderse anı ḳabül kııl

Ki kâr dîde heme ez ser-i başâret kerd

Ki kârı (9) göz dükeli beşâret evcinden eyledi murād budur ki benüm göze yâre ta‘alluḳ itdügi (10) temâm-ı beşâret ü başâretendür sen daḥi yâr yüzün göricek taḥsîn idüp (11) andan minnet ḳabül idersün vechi vardur

(8) Behâ-yı bâde-i çün la‘l çîst (12) cevher-i ‘aḳl

La‘l gibi şarâbuñ behâsı nedür cevher-i ‘aḳldur

Biyâ ki sūd kesî burd k’ın (13) ticâret kerd

Gel ki fā'ide ol kimse aldı ki bu ticāreti eyledi murād la' l gibi şarābdan (14) 'ışk-ı İlahīdür bunuñ behāsı 'aql cevherīdür ol kimse 'aql-ı ma' āşı virüp (15) 'ışk-ı İlahī ala fā'ide ider

[Dilem zi-ħalka-i zülfeş be-cān ħired āşüb

Göñlüm ki anuñ zülfi ħalkasından cān ile alur fitne

Çi sūd dīd ne-dānem ki ĩn ticāret kerd

Ne fā'ide gördi bilmezin ki bu ticāreti eyledi]

(9) Fiğān ki nergis-i cemmāş-ı şeyḫ-i şeh̄r imrüz

Feryād (16) şeh̄r şeyḫinüñ uğurlıyan şikār gözleyici gözi

Nazar be-dürd-keşān ez-ser-i (17) ħaḫāret kerd

Pūse çekicilere nazarı ħaḫāret evcinden eyledi (18) murād şeyḫ-i şikār-bāz rind-i muḫlişe ħaḫāret ile nazar itdüğinden şikāyetdür (19)

(10) Eger imām-ı cemā' at taleb kuned imrüz

Eger imām-ı cemā' at taleb iderse (20) bugün

Ḥaber dihīd ki şūfi be-mey kaşāret kerd

Ḥaber virüñ ki şūfi şarāb (21) ile kaşārlı eyledi murād şūfi 'ışk-ı İlahī ile cāna şūylıķ idüp [M157b] (1) pāk olup imāma iktifā itmege ḫābil oldı dimekdür

(11) Ḥadīs-i 'ışk zi-Ḥāfız (2) şinev ne ez-vā' iz

'Işk ḫadīs-i Ḥāfızdan işit vā' izden degül

Egerçi (3) şan' āt-ı bisyār der-' ibāret kerd

Egerçi çok şan' atı 'ibāretde (4) eyledi murād 'ışk-ı İlahī ve aḫvāl-i sülūk ḫadīsini 'ilm-i zāhir ehli bilmez (5) egerçi 'ibārāt ve iştilāḫāta ḫadir dimekdür

Beyt

+++/-+--/-++-

Ehl-i inşāf (6) çün göre şerḫim

Bilür ol Ḥāfızuñ sözi şıdkın (7)

VELEHU EYŻAN [G.118]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Çü bād 'azm-i ser-i küy-ı yār ḫ'āhem kerd

Yil gibi yār maḫallesine 'azm eylesem gerekdür (8)

Nefes be-büy-ı ḫoşēş müşgbār ḫ'āhem kerd

Nefesi anuñ ḫoḫusu ile müşg (9) yağdırıcı eylesem gerekdür murād cānib-i İlahīye teveccüh-i küllī idüp ve şafā-yı (10) ḫalb ile tā' at ḫılup ol ḫazretten feyz ü fazl taḫşil eyleyüp (11) nefes-i ḫayyib ile revāyih-i ḫayyibe nişār idüp ya' nī irşād-ı nās iderem (12) dimekdür

(2) Her āb-ı rüy ki endühtem zi-dāniş ü dīn

Her yüz şuyı ki qazāndum (13) ‘ilm den vü dīnden

Nişār-ı hāk-ı reh-i ān nigār h̄’āhem kerd

Ol nigāruñ yolu toprağına (14) *nişār eylesem gerekdür* murād budur ki ‘ilm ü dīnden ki vaqār hāşıl itmiş idüm (15) sālīk-i tarīkat olup ol vaqār u kibriyāyı anuñ yolına nişār idüp (16) ya‘nī dervīş-i bī-i‘ tibār olmağı ihtiyār eylesem gerekdür (17)

(3) Be-herze bī-mey ü ma‘şūq ‘ömr mī-güzered

Şarāb ve ma‘şūksuz (18) *bātıl ‘ömr geçer*

Baḫāletem bes ez-imrüz kār h̄’āhem kerd

Baḫāllıgum yiter (19) *bu günden iş eylesem gerekdür* murād ‘ışk-ı İllāhīsüz ve ma‘şūk-ı haḫīkīsüz (20) ‘ömr bātıl u zāyi‘ geçmekdür yiter baḫāllıq itdüm şimden girü ‘ışk-ı (21) İllāhī ve şoḫbet-i Ḥaḫḫa iştiğāl [M158a] (1) iderem dimekdür

(4) Şabā kücāst ki in cān-ı hūn girifte çü gül

Şabā kandedür (2) *bu gül gibi kan dutmuş cānı*

Fidā-yı nikhet-i gīsū-yı yār h̄’āhem kerd

Yārūñ zūlfı koqusına (3) *fedā eylesem gerekdür* murād budur ki şabā ki feyz-i seḫeridür ol gelse cānib-i Ḥaḫdan (4) rāyiḫa-i ḫayyibe getüse tā aña cānum fedā itsem ya‘nī ol koqu ile riyāzete iştiğāl (5) irüp teslim-i rūḫ eyleyüp ḫatem olsam

(5) Çü şem‘-i şubḫ-dem şud zi-mihr-i ü rüşen

(6) *Şud* lafzınuñ fā‘ili rüşendür lafz-ı *zi-mihr* aña müte‘allıkdur diyü bu vechle ḫaber-i şubḫ-demdür (7) Ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki şem‘ gibi şabāḫ vaḫti baña anuñ muḫabbetinden rüşen oldı (8)

Ki ‘ömr der-ser-i in kār u bār h̄’āhem kerd

Bu mışrā‘ aña ta‘lildür ya‘nī *zīrā ki ‘ömr* (9) *bu muḫabbet kār u bārından eylesem gerekdür* murād budur ki ‘ömr anuñ muḫabbetine şarf itmek (10) taşavvurı ḫalbe cilā ve şafā virür

Bejt

Her bende ki āzād şevad şād şevad (11)

Men şād ez-ānem ki tü-rā bende şevem

(6) Be-yād-ı çeşm-i tu ḫod rā ḫarāb h̄’āhem sāḫt

(12) *Senūñ gözūñ yādına kenümi ḫarāb itsem gerek*

Binā-yı ‘ahd-i ḫadīm üstüvār h̄’āhem kerd

(13) *‘Ahd-i ḫadīm bināsını muḫkem eylesem gerekdür* murād çeşmden ‘ayndur ‘ayn lafzınuñ bir (14) ma‘nāsı zāt-ı şey‘dür pes zātu’llāḫ için kendümi ḫarāb iderem dimekdür (15) zīrā vücūd māni‘dür

Bejt

++---/++---/++---/++-

Der-miyān-ı men ü maḥbūb hümāmest ḥicāb

Vaḳt-i (16) ānest ki īn perde be-yek-sū fikenem

ve murād ‘ahd-i ḳadīmden *elestü birabbiküm*⁹⁸⁰ nidāsında (17) *belī* ‘ahdidür lācerem ol ‘ahd bināsını muḥkem ü ḳā’im idüp ḥıdmetde muḳīm (18) ve dā’im olmaḳ gerek

Rubā’i

Aşbaḥtu fī-muḥabetiküm küntü ḳā’imen⁹⁸¹

Fi’ş-şubḥi ve’l-mesā’i (19) da’avnāke dā’imen

Mā ziltü fi’d-du’āi bi’l-iḥlāşi ḍāri’ an

Lev küntü fi’ş-şalāti (20) velev küntü şā’imen

(7) Nifāk u zerḳ ne-baḥşed şafā-yı dil Ḥāfiz

Nifāk u riyā (21) *şafā-yı ḳalb virmez ey Ḥāfiz*

Ṭarīḳ-i rindī vü ‘ışḳ iḥtiyār ḥ’āhem kerd

[M158b] (1) *Rindlik ve ‘ış-ı ṭarīḳin iḥtiyār eylesem gerekdür* murād *rindī didüginmden* zıdd-ı (2) *riyā ya’ nī iḥlāşdur* ve ‘ışḳ didükinden zıdd-ı *nifāk ya’ nī şıdk-ı imāndur* (3) öyleye bu beytde leff ü neşr-i müşevveş olur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Kemāl-i ḥāl-i dil ü zülf-i tu hoş u (4) ber-guft

Ki leff ü neşr ü müşevveş der-īn maḳām hoşest (5)

VELEHU EYŻAN [G.119]

[Mefā’ ilün Fe’ ilātün Mefā’ ilün Fe’ ilün]

(1) Künün ki der-çemen āmed gül ez-‘adem be-vücüd

Şimdi ki çemende geldi gül ‘ademden (6) *vücūda*

Benefşe der-ḳadem-i ü nihād ser be-sücūd

Benefşe anuñ ḳademinde ḳodı (7) *başı sücūda* ekser benefşe gül fidānı dibinde biter ve başı secdeye varmış gibi (8) egridür murād bundan bahāruñ evveli ma’ mūr idügin zıkr idüp āḥiri ḥarāb (9) idügin zıkrdür

(2) Be-nüş cām-ı şabūḥi be-nāle-i def ü çeng

İç şabāḥ şarābını (10) *def ü çeng nālesi ile*

Be-būs ḡabḡab-ı sāḳi be-naḡme-i ney ü ‘ūd

⁹⁸⁰ أَلْسُنُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

⁹⁸¹ “1) Ben sizin muhabbetinizde bulundum ve sabah akşam sürekli size duâ ettim. 2) Oruçlu da olsam namâzda da olsam muhlis bir şekilde sizlere dua ettim.”

Öp (11) *sākinūñ saķfını ney ü 'ūd nağmesi ile murād cām-ı şabūhiden seher* vaktinde (12) olan aḥvāldür ve *def* den murād taleb-i ma'şūkdur ve *çengden* murād mürāķabedür (13) ve *ğabğab-ı sākī* öpmekden murād kelām-ı vā'iz ü şeyḫi istiḫsāndur (14) ḫaber-i ma'şūķ ve āyīn-i muḫabbet ile

(3) Be-devr-i gül me-nişin bī-şarāb u şāhid ü çeng

(15) *Gül devrinde oturma şarābsız ve maḫbūbsuz ve çengsiz*

Ki hemçü devr-i beķā heftei (16) buved ma' dūd⁹⁸²

Ki beķā devri gibi bir haftada ma' dūd olur ya'nī gül zamānı (17) mümted olmaz murād *devr-i gülden* inkişāf u mükāsefe zamānıdır ve ol (18) vakti zāyi' itmeyüp 'ışķ u müşāhede ma'şūķ u merātibe ile (19) olmaķ gerekdür ki zamān-ı keşf mümted olmaz

(4) Şud ez-burūc-ı reyāḫīn (20) çü āsmān rüşen

Oldı çiçekler burclarından felek gibi rüşen (21) bu mısrā' mażmūnı muķaddem ḫaberdür

Zemīn be-aḫter-i meymūn u ṭālī' -i mes'ūd

[M159a] (1) *Yer mübārek yıldız u mes'ūd ṭālī' ile* bu mısrā' mażmūnı mu'aḫḫar-ı mübtedādur murād (2) zāhire nażar ḫüsn-i bahārı medḫdür ve bātına nażar vücūd-ı insān-ı zemīn ma'mūr olmadığın (3) beyāndur

(5) Be-bāğ tāze kun āyīn-i giş-i Zerdüşti

Zerdüşť ve Zerdāşt (4) İbrāḫīm 'aleyhi's-selām milletinden bir imāmuñ ismidür ya'nī *bāğda tāze kıl ol imāmuñ* (5) *mezhebi āyīnini*

Künūn ki lāle ber-efrūḫt āteş-i Nemrūd

Şimdi ki lāle (6) *yaluñlandurdı Nemrūd odını* murād zāhir yüzinden bāğda lāle-i ḫamrānuñ (7) rengi āteş gösterdüğün beyāndur ve bātın yüzünden ḫalbe āteş-i şevķ (8) düşüp *yā nāru kūnī berden ve selāmen* 'alā-İbrāḫīm⁹⁸³ mücebince gülistān (9) u meclis-i şafā olduğün beyāndur daḫi *fettebi' u millete İbrāḫīme ḫanīfen*⁹⁸⁴ (10) ḫasebince tecdīd-i millet-i ḫanīfiye itmekdür

(6) Zi-dest-i şāhid-i nāzūk-'izār u (11) 'İsī-dem

Yüzi nāzūk ve 'İsī-nefes maḫbūb elinden

Şarāb nūş u (12) rehā kun ḫadış-i 'Ād u Şemūd

Şarāb iç terk kıl kavm-ı Hūd u ḫam-i Şālīḫ (13) *ḫaberin* murād ḫüsnü'l-vech ve 'İsā-nefes olan vā'iz ü şeyḫ yedinden (14) 'ışķ-ı İlāhī nūş idüp ümem-i sābīķa kışşasın ferāmūş idüp (15) mūḫimmāt-ı dīne iştigāle irşāddur

(7) Cihān çü ḫuld-ı berīn şud be-devr-i süsen ü (16) gül

Cihān ḫuld-ı a'lā gibi oldı süsen ü gül devrinde

⁹⁸² Derkenārda bu beyit şu şekildedir: Ki hest devr-i beķāyeş dü heftei ma' dūd

⁹⁸³ يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik. (Kur'an, Enbiyâ 21/69).

⁹⁸⁴ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا De ki: Allah doğruyu söylemiştir. Öyle ise, hakka yönelmiş olarak İbrahim'in dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi. (Kur'an, Âli İmrân 3/95).

Velî çi sūd ki (17) der vey ne mümkinest hūlūd

Velî ne fā'ide ki anda mümkin degüldür mü 'ebbed (18) olmağ murād zāhir yüzinden cihān bahār eyyāmında cennet-miṣāl olduğın (19) beyān ve fenāsın zıkrdür ve taḥkīk yüzinden vücūd-ı insānī ḥāl-i mükāşifde (20) müzeyyen olup ammā ol ḥālūñ beğası olmayup dāru'l-hūlūd (21) āḥiret idüğine tenbīhdür

(8) Çü gül süvār şevved ber-hevā Süleymānvār

[M159b] (1) *Çün gül süvār ola hevā üzre Süleymān gibi*

Seher ki mürğ der-āyed be-nağme-i (2) Dāvud

Şabāḥ ki kuş gele Dāvud nağmesine bu mıṣrā' uñ mażmūnı mıṣrā'-ı evvel (3) mażmūnıñ zarfıdur ve bu beyt merhūndur

(9) Be-ḥ'āḥ cām-ı leb-ā-leb be-yād-ı Āşaf-ı (4) dehr

İste tolu kadeḥi Āşaf-ı zamān yādına

Vezīr-i mülk-i Süleymān 'imād-ı dīn Maḥmūd

(5) *Süleymān mülküñ vezīri 'İmādü'd-dīn Maḥmūd bu mıṣrā' uñ mażmūnı Āşaf-ı (6) dehre 'aḥf-ı beyāndur murād ol vezīrūñ zamānında mürğ-ı seher-ḥizūñ şadāsı (7) ḳalbe keşf virüp feyz-i rūḥānī hevā-yı nefsanī üzre süvār u ğālib (8) olduğda nüş-i bāde-i 'ıṣḳa istiğrāk ḳıl dimekdür*

(10) Bi-yār zi-bāde ki Ḥāfız müdāmeş (9) istizḥār

Getür şarābı ki Ḥāfızuñ müdām arḳalanması

Be-faẓl u raḥmet ü ğammāz (10) būd u ḥ'āhed būd

Ğammāzuñ raḥmeti faẓlına idi ve aña olsa gerekdür murād (11) 'ıṣḳ-ı İläḥiye tevağğul idüp ammā kendü 'ameline i'timād ḳılmayup ḥazret-i (12) Ğaffāruñ faẓl u raḥmetine i'timād itdüğün beyāndur (13) [Ba'zı nüsaḥda maḥlaş beyti böyle vāḳı' olmış

Zi-'ıyş-ı kām-ı ebed cū be-devleteş Ḥāfız

'ıyşdan murād ebed iste anuñ devletinde Ḥāfız

Ki bād tā be-ebed zıll-ı re'feteş memdūd

Ki olsun tā ebedi anuñ şefḳati gölgesi çekilmiş]

VELEHU EYẒAN [G.120]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Şūfi nihād dām u ser-i ḥoḳḳa bāz kerd

Şūfi ağ ḳodı ḥoḳḳa başını açdı (14)

Bünyād-ı mekr bā-felek-i ḥoḳḳa-bāz kerd

Mekr bünyādını felek-i ḥoḳḳa-bāz ile eyledi (15) murād budur ki şūfi ki ehl-i riyā ola ḥoḳḳa-bāz gibi ḥalkı aldamağ için dām-ı (16) tezvīr ḳoyup ḥoḳḳa ağızın açup mekr ü ḥile idüp mekrde teraḳḳi (17) eyleyüp felek ki ḥoḳḳa-bāzlıkda ve ādem aldamağda māhirdür anı bile aldamağ (18) ḳaşd itmişdür pes mıṣrā'-ı şānī mażmūnı mürāyī

şūfinūñ mekr kaçdında (19) ve hīlede mübālağası içündür felek aña gālib olacağın beyān itse (20) gerekdür aña tovte'e içündür anuñçün dir [*būnyād-ı mekr kerd bā-felek hoşka-bāz* taqdır nedür] [anuñçün çok yerde felek-i şe'bede-bāz ve felek-i lu'bet-bāz dirler]

(2) Bāzī-yi çarh beşkenedeş (21) beyza der-külāh

Beşkenedeş zamīri şūfiye rāci' dūr ya' nī *felek* [M160a] (1) *oyını yumurda sır şūfinūñ taqyesinde*

Zirā ki 'arz-ı şu'bede bā-ehl-i (2) rāz kerd

Zirā hoşka-bāzlık 'arzını ehl-i rāza eyledi ya' ni ehl-i rāz olanlara (3) hoşka-bāzlık gösterüp anları aldamağ istedi murād budur ki hoşka-bāzlar (4) halqı güldürmek için bir şahş ālet-i hengāme eyleyüp gel senūñ (5) külāhuñda yumurda şaklayayın diyüp yumurda anuñ başında şoyup (6) anuñ başını ve yüzini mülevves idüp rüsvāy iderler lācerem felek (7) oyunu daği mūrāyī şūfiyi şöyle rüsvāy ider ehl-i rāza hoşka-bāzlık (8) idüp aldamağ kaçd itdüğüçün

(3) Sākī biyā şahid-i ra' nā-yı şūfiyān (9)

Ey sākī gel ki şūfīlerūñ ra' nā maḥbūbı

Diger be-cilve āmed ü āğāz-ı nāz kerd

Yine (10) *cevelāna ve yüz göstermege geldi ve nāza başladı* murād budur ki ma' şūq-ı ḥaḳīkī (11) tecellī itmege şürü' eyledi ey şevk ü ḥālet virici gel ki tamām mevki' idür (12)

(4) İn muṭrib ez-kücāst ki sāz-ı 'ırāk sāht

Bu muṭrib kaçdendür ki (13) *sāz-ı 'ırāk düzdi*

V'āheng-i bāzgeşt be-rāh-ı Ḥicāz kerd

Rücū' kaçdını (14) *Ḥicāz yolına eyledi* murād bu *muṭrib*dan ol mürşidü nāşīḥdur ki ḥikāyet ü (15) mecāz şüretinde pende şürü' idüp ibtidāsı hezl ü hevā görine ammā (16) intihāsı ḥaḳīkat ü hüdā olup Ḥaḳka irşād ola nitekim Ḥ'āce (17) Ḥāfız böyledür pes *in muṭrib* diyüp kendüsin murād itmek cā'izdür ve ḥazret-i (18) Mevlānā buyurmuş

Beyt

Beyt-i men beyt nīst iḳlīmest

Hezl-i men hezl (19) nīst ta' līmest

(5) Ey dil biyā ki tā be-penāh-ı Ḥudā revīm

Ey gönül ki tā Allāh (20) *şığınmağına gidelim*

Z'ānçi āstīn kūteh ü dest-i dırāz kerd

Andan ki yeñini (21) *kışa ve elini uzun eyledi* murād budur ki şol şūfī-şüret ki kışa yeñlü [M160b] (1) kaçtan giyüp ḥırka-püş olup ammā bunu celb-i dünyā için kıılır andan (2) Allāh ḥazretine şığınmağ gerek

Beyt

+++ / +++ / +++

Dest-i kütāh bāyed ez-dünyā

Āstīn çī dirāz u çī (3) kütāh

(6) Şan‘ at me-kun her-ān ki muḥabbet ne rāst bāht

Taşannu‘ ve riyā (4) kıılma her ol kimse ki muḥabbeti rāst oynadı

‘Işkeş be-rüy-ı dil der-i ma‘nā ferāz (5) kerd

‘Işk anuñ göñli yüzine ma‘nā kıapusın kıapadı murād budur ki şol (6) kimse ki anda ḥubb-ı İlāhī şahīḥ ü ḥaķīkat olmaya anuñ kıalbi muvācehesine (7) ma‘nā kıapısı açılmaz

(7) Ferdā ki pişgāh-ı ḥaķīkat şevved pedīd

Yarın ki ḥaķīkat (8) şadı zāhir ola

Şermende reh-revī ki ‘amel ber-mecāz kerd

Şermsārdur ol (9) ol bir sālīk ki ‘ameli mecāz üzre eyledi murād budur ki bugün dünyāda riyā ve mecāz ile (10) ‘amel idenler yarın ‘uķbāda şerm-sār olur

Şi‘r

Sevfe terā ize’ncele’l-gubārū⁹⁸⁵(11)

Hel feresun taḥteke emi’l-ḥimāru

(8) Ey kebk-i ḥoş-ḥırām kücā mī-revī (12) beīst

Ey ḥoş şalınıcı keklık kıande gidersin tur ya‘nī gitme

Ġurre (13) me-şev ki gurbe-i ‘ābid namāz kerd

Lafz-ı ‘ābid şıfat-ı gurbedür ya‘nī mağrūr (14) olma ‘ābid kedi namāz kııldı diyü egilüp kıalkduğın namāz şanup (15) aldanma murād sālīk-i ḥoş-reftāra penddür ki her namāz kıılır kimse şeyḥ (16) ü mürşid şanmaya

Beyt

-+++/-++-/-+-

Her ki tu bīnī ne heme merdümend

Piştereş k’ü vü ḥarabī (17) dümend

(9) Ḥāfız me-kun melāmet-i rindān ki der-ezel

Ey Ḥāfız rindleri melāmet (18) itme ki ezelde

Mā-rā Ḥudā zi-zühd-i riyā bī-niyāz kerd

Bizi Ḥaķ te‘ālā zühd ü (19) riyādan müstağnī eyledi murād rindlerden mürāren ma‘lüm (20) olan ‘ilmi ihlāş ile kıılan ve şüret-i (21) melāmiyyede olanlardır ki ḥazret-i Ḥaķ anları [M161a] (1) zühd-i ḥuşşdan ve riyādan ‘ārī kıılmışdur

Beyt

⁹⁸⁵ “Daha sonra göreceksin, yani toz kalktığı zamān altındakinin at mı eşek mi olduğunu göreceksin.” Ebu’l-Fazl Bediüzzaman El-Hemedānī, *Dīvānu Bediüzzamān el-Hemedānī*, (Neşr: Yüsri Abdulganī Abdullāh), Dāru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1424/2003, s. 145

+---/+++/-+--/++-

Be-^ç ayn-ı ^ç ucb u ta^ç azzüm naẓar be-halk (2) me-kun

Ki düstân-ı Hüdâ mümkinend der-ü bāş

VELEHU EYẒAN [G.121]

[Fā^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilān]

(1) Sālḥā dil ṭaleb-i (3) cām-ı Cem ez-mā mī-kerd

Nice yıllar gönül cām-ı Cem ṭalebin bizden ider

V'ānçı ḥod (4) dāşt zi-bīgāne temennā mī-kerd

O nesne ki kendünün var yādlerden (5) temennā ider murād cāmdan merātib-i sülükda ḥāl diyü ta^ç bīr olunan şafā-yı (6) ḳalbdür ve Cemden murād ḥazret-i Hüdādür

(2) Gevheri k'ez-şadef-i kevn ü mekân bürüb (7) büd⁹⁸⁶

Bir gevher ki kevn ü mekân şadefinden taşra eyledi

+++ / +++ / +++ / ++-

[Maẓhar-ı zāt u şıfat ^ç ālem ü ādem bāşed

Cām-ı Cem-rā ki şenīdī dil-i ādem bāşed]

Ṭaleb ez-gümşudegān-ı (8) leb-i deryā mī-kerd

Deñiz kenārında azmışlardan ṭaleb ider murād gevherden yā zıkr (9) olan cām-ı Cemdür anı deryā-yı ḥaḳıḳat kenārında azmışlardan ṭaleb ider yā gevher-i (10) mezkürdan murād ḥazret-i Ḥaḳdur ki lā yesa^ç unī arzī ve lā semā^ç 'ī ve lekin yesa^ç unī (11) ḳalbü ^ç abdi 'l-mü 'mini 't-taḳıyyi 'n-naḳıyyi 'l-vedā^ç 'l⁹⁸⁷ ḥasebince yere ve göke şıgımaz ḳalb (12) anı baḥr-i vaḥdet kenārında azmışlardan ya^ç nī mürşid-i nāḳışlardan ṭaleb ider (13) bā-vücüd ki ḳalb-i şāfi anuñ maḥallidür lācerem

Mısrā^ç

+++ / +++ / +++ / ++-

Yār der-ḥāne vü mā gird-i cihān (14) mī-kerdīm

mücebince kendü ile olanı gayrdan ister

(3) Bī-dilī der-Hüdā der-heme (15) cā be-ü büd

Bir ^ç aşıḳ ki Hüdā her yerde anuñ ile bile idi [bī-dil gāh yüreksüz ya^ç nī ḳorḳaḳ ma^ç nāsına ve gāh gönülsüz ya^ç nī gönli gitmiş ^ç aşıḳ ma^ç nāsına isti^ç māl olunur ma^ç nī-i evvel luğavī ve ma^ç nī-i şānī iştılāḥidür bunda ma^ç nī-i şānī münāsibdür]

Ü nemī-dīdeş (16) u ez-dür Hüdāyā mīkerd

⁹⁸⁶ Derkenârda bu mısrâ şu şekildedir: Gevheri-rā ki be-pervered şadef der-heme ^ç ömr

⁹⁸⁷ لا يَسْغِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَلَكِنْ يَسْغِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ النَّقِيِّ النَّقِيِّ الْوَدَاعِ Ben ne arza ne de semaya sığarım ancak müttaki, tertemiz ve dünyaya veda gözü ile bakan mümin kulunun kalbine sığarım. (Hadîs-i Kudsi)

Ol görmez idi Hudāyı ve irākdan Hudāyā ider idi (17) murād budur ki *ve hüve me‘aküm eyne mā küntüm*⁹⁸⁸ mücebince ve hadīs-i qudsī-yi sâbık hasebince (18) kendü ile bile olanı görmedügiçün irāk olan kimseye çağırır gibi ref‘-i (19) şavt idüp Hudāyā dir

(4) Ān heme şu‘bede-i ‘aql ki mī-kerd incā

Ol dükeli (20) *hoḳḳa-bāzlık ki ‘aql ider bunda*

Sāhiri pīş-i ‘aşā vü yed-i beyzā mī-kerd

(21) *Sāhirligi ‘aşā ve yed-i beyzā öninde ider* murād ‘aql-ı ma‘āsuñ dünyāda itdükleri [M161b] (1) hoḳḳa-bāzlıklar şol sāhirüñ siḫri gibidür ki Mūsā ‘aleyhi’s-selām ‘aşāsı (2) ve yed-i beyzāsı önindedür ve mürāyī olan kimsenüñ ‘aql ile ihtirā itdügi (3) ekāzīb daḫi kerāmāt-ı evliyāya nisbet böyledür

(5) Müşkil-i ḥ’iş ber-pīr-i muḡān (4) ber-dem dūş

Kendü müşkilimi pīr-i muḡān ḳatına iletdüm dün gice

Kū be-te ‘yid-i naḳar (5) ḫall-i mu‘ammā mī-kerd

Ki ol pīr-i muḡān taḳiyet-i naḳar ile ḫall-i mu‘ammā ider idi murād (6) *pīr-i muḡāndan* mürāren ma‘lūm olan şeyḫ-i ehl-i şevḳ ü ḫāletdür ve bu beyt merhūndür (7)

(6) Dīdemeş ḫurrem ü ḫoş-dil ḳadeḫ-i bāde be-dest

Gördüm ol pīr-i muḡānı şād u (8) *gönli ḫoş şarāb ḳadeḫi elinde*

V’enderān āyine şad gūne temāşā mī-kerd

(9) *Ol āyinede yüz dürlü temāşā ider* murād şarāb ḳadeḫinden ḳalbdür ki (10) maḫall-i ‘ışḳ-ı İlāhidür ki anı taşfiye itmiş anda tecelliyāt-ı esmā ve şifātı müşāhede (11) ider dimekdür

(7) Guftem in cām-ı cihān-bīn be-tu key dād ḫakīm

Didüm bu cihān (12) *gösterici ḳadeḫi saña ḳaçan virdi ḫakīm*

Guft ān rüz ki in künbed-i minā mī-kerd (13)

Didi ol günde ki bu sırça ḳubbeyi ider idi murād çün *cām-ı* (14) *cihān-bīnden* ḳalb-i şāfidür ve *ḫakīmden* ḫazret-i ḫaḳdur lācerem bu şāfi (15) ḳalbi ‘ālem-i ervāḫda virüp rūḫda şafā-yı ḳalb taḳdīr itmiş dimekdür (16)

(8) Guft ān yār k’ez-ü geşt ser-i dār bülend

Didi ol yār ki andan oldı dāruñ (17) *başı bülend*

Cürmeş ān būd ki esrār hüveydā mī-kerd

Günāhı ol idi ki esrārı (18) *āşḳāren ider idi* murād ol yārdan Mansūrdur ve dār başı anda bülend oldı (19) ki anuñ gibi ehl-i ḫāl anda şulb olındı günāhı esrār-ı ḫaḳḳı ifşā idüp *ene’l-ḫaḳ*⁹⁸⁹ (20) didügi idi

⁹⁸⁸ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيَّنَ مَا كُنْتُمْ O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş’ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarımızı görür. (Kur’ân, Hadîd 57/4).

⁹⁸⁹ أَنَا الْحَقُّ Ben Hakk’ım.

(9) Feyz-i Rūhu'l-ḳuds er bāz meded fermāyed

Rūhu'l-ḳuds feyzi (21) *eger meded buturdu*

Digerān hem be-kunend ānçi Mesihā mī-kerd

Ġayrılar hem iderler anı ki (22) *Mesihā ya' nī 'Īsā 'aleyhi's-selām ider idi* murād emr-i İlahī ile Cebrā'il cānibinden her kime kim [M162a] (1) feyż vāşıl ola 'Īsī gibi ihyā-yı mevṫi ider dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + --

Du' ā ḥūnān evrādī ferā-dānend der-' ālem

Be-bāyed feyż-i Ḥaḳ dem-rā ki kereded çün dem-i 'Īsī (3)

(10) Guftemeş silsile-i zūlf-i bütān ez-pey-i çist

Didüm ol pīr-i muġāna bütlerüñ zūlfī (4) *zincīri ne içündür*

Guft Ḥāfız gillei ez-dil-i şeydā mī-kerd⁹⁹⁰

Didi ol pīr-i muġān (5) *ey Ḥāfız delü gönülden şikāyet eyler* ya' nī bağlayıcaḳ delü gönül çok ḳanḳı (6) birin bağlayayın dir pes ma' lūm oldu ki silsile-i zūlf delü gönül (7) bağlamaḳ içündür murād bütlerden esmā ü şıfāt-ı İlahiyyedür ve *zūlf*den murād (8) her birinden vāḳı' olan tecellī ü zuhūrdur ve *silsile*den murād ta' alluḳ idüp (9) bağlamasıdır ki her bir ism ve her bir şıfat bir ḳalb-i Mecnūnı maḫzar idüp anda (10) zuhūr ider ki bir Raḫman ismine ve biri Kerīm ismine ve biri şıfat-ı hidāyete (11) ve biri şıfat-ı izlāle maḫzar olur ve 'alā-hazā'l-ḳıyās [mī-kerd lafzınuñ fā' ili zāmir-i silsiledür]

VELEHU EYŻAN [G.122]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Dūstān (12) duḫter-i rez tevbe zi-mestūrī kerd

Ey dostlar üzüm çubuġı kızı mestūrılıḳdan (13) *tevbe eyledi*

Şud süy-ı muḫtesib ü kār be-dūstūrī kerd

Gitdi muḫtesib cānibine (14) *ve işi icāzet ile eyledi* ya' nī *muḫtesib*den icāzet alup bu işi eyledi (15) murād *duḫter-i rez*den şu' arā işılāḫından şarābdur ve şarābdan murād ehl-i (16) taşavvuf ḳatında 'ışḳ-ı İlahīdür ki Ḥaḳ te'ālā ile 'ibād-ı 'uşşāḳ (17) ortasında muḫaḳḳaḳ olur ve *dostlardan* murād sālīk olan 'aşıḳlardur (18) ve mestūrılıḳdan tevbe itmekden murād tesettür ü ictihābdan rücū' eyleyüp (19) 'uşşāḳa zuhūr u tecellī ḳaşd itdügüdür ve muḫtesibden şıfat-ı irādetdür (20) çün 'ışḳ-ı İlahī ve cezbe-i şāhī şıfat-ı irādet düstürü ile zuhūr (21) idüp cenāb-ı 'uşşāḳa gele bezl-i feyż ider [Ḥaḳ te'ālāya nisbet cezbe ve a'tā taleb dirler 'ibāda naḫar muḫibb ü taleb dirler]

(2) Āmed ez-perde be-meclis 'araḳeş pāk kunīd

⁹⁹⁰ Derkenār: Guftemeş zūlf-i çü zincīri-i bütān ez-pey-i çist

[M161b] (1) *Geldi ol duhter-i rez perdeden meclice terini silk* ki rāhat olup (2) nuṭka mecālī ola [*‘araḫeş pāk kunīd* Türkçe terini silk dimekdür]

Tā be-güyed be-ḫarīfān ki çirā dūrī kerd

Tā diye yārāna ki niçün (3) *araḫlık eyledi* murād budur ki sizde isti‘dād yā baña icāzet yok idi diyü (4) vechin beyān ide [Ba‘zı nüsaḫda mışrā‘-ı şānī böyle vāḫı‘ olmuş *tā ne-güyīd ḫarīfān ki çirā dūrī kerd* öyleye beytūn ma‘nāsı böyle olur *ki terini silk arāḫdan geldügi ma‘lūm olmayup dimeyeler yārān ki niçün ki arāḫlık eyledi*]

(3) Cāy-ı ānest ki der-‘aḫd-i vişāleş girend

Anuñ maḫallidür ki ol (5) *duhter-i rezī ‘akd-i vişālde dutalar* ya‘nī anuñ ile vaşl-ı ‘akḫdin ideler (6)

Duhter-i mest-i çünīn k’īn heme mestūrī

Böyle mest kızuña bu dükeli mestūrlik (7) *eyledi* murād budur ki ‘ışḫ ki nisbetdür ‘āşık u ma‘şūk ortasında ki (8) ‘āşık ma‘şūka nice ṭālib ise ma‘şūk daḫi öyledür ḡāyeti ‘āşıkuñ (9) ṭalebi niyāz ile ma‘şūkuñ ṭalebi nāz iledür lācerem ‘ışḫ-ı İllāhī ‘āşık ile (10) Ḥaḫ te‘ālā ortasında mest ü mütekeyyifdür böyle iken ḡāyet nāzdan bu deñlü (11) mestūrlik itmişdür çün mest ya‘nī mütekeyyif ve ehl-i şevḫ olup geldi (12) ammā muḫkem ta‘alluḫ itmek gerek

(4) Müjdegānī be-dih ey dil ki diger muṭrıb-ı ‘ışḫ

(13) *Muṭtuluk vir ey gönül ki yine ‘ışḫ muṭrıbı*

Rāh-ı mestāne zed ü çāre-i maḫmūrī kerd

(14) *Mestāne yolın urdı maḫmūrlik çāresin eyledi* murād *muṭrıb-ı ‘ışḫ*dan mürāren (15) ma‘lūm olan şevḫ virici ve feyz irişdiricidir *mestāne*den murād mest (16) olmayup mest gibi kılinandur anuñ yolın urmaḫ aña yol virmemekdür ve *maḫmūrlik*dan (17) murād ḫayret ü bī-ḫodluḫdur çün mürşid müfeyyiz ü müşevviḫ gele ḫayretten ḫalāş (18) idüp şevḫ ü zevḫ virür

Ḳıṭ‘a

++---/++---/++---/++-

‘Āşıkī āmede sermest ü ḫırāmān mī-guft (19)

Ḥāzır-ı vaḫt şev ān māh-liḫā mī-āyed

Şād şev ez-nefes-i men ne-şenīdī zi-nebī (20)

Guft ke‘z sūy-ı Yemen būy-ı Ḥudā mī-āyed

(5) Çi şiküft ez-gül-i ṭab‘em zi-nesīmeş be-şiküft

Ne ‘aceb eger ṭab‘um güli anuñ yilinden açıldı ise [Ba‘zı nüsaḫda bu mışrā‘ böyle vāḫı‘ olmuş

Be-şiküft ez-gül-i ṭab‘em zi-nesīmet çī şiküft

açıldı iser eger benüm ṭab‘um güli senüñ yilinde ne ‘aceb ve ba‘zı nüsaḫda böyle vāḫı‘ olmuş

Ne-şiküft ez-gül-i vaşlem ü nesīmeş be-şiküft

açılmadı vaşl gülinden baña anuñ yilinden ‘acebdür ve ba‘zı nüsahta böyle vâkı‘
olmuş

Ne-şiküft ez-gül-i tab‘em be-nesîmeş be-şiküft

Açılmadı benim tab‘um güli anuñ yili sebebi ile ‘acebdür ve beher taqđır mısrâ‘-ı
şânî murtabî olur]

Murğ-ı şeb-ğ̃ân tarab ez-berg-i [M163a] (1) gül sürî kerd

Murğ-ı şeb-ğ̃ân gice okıyıcı kuş ya‘ni gice ötücü kuş dimekdür (2) ki murād
bülbüldür ve bu fā‘ il-i kerddür ve *tarab* mef‘ ülidür *ez-berg* aña müte‘ allıkdur ve *sürî*
(3) bir nev‘ kızıl çiçekdğr ve *gül* muṭlakā çiçege dağı dirler bunda *murğ-ı şeb-ğ̃ân*
(4) qarînesi ile kızıl gül murād olmağ münāsibdür ma‘ nā-yı mısrâ‘ budur ki *bülbü*
şenligi (5) *kızıl gül yaprağı ecliçün itdi* murād budur ki meşām-ı ‘aşıka ma‘ şük-ı
ḥakîkî (6) nesîmi ya‘nî anuñ hoş koğusu irişse gül gibi tab‘ı küşāde olup bülbü (7)
gibi şād olur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Çün resed büy-ı hoşş rüşen şevd çün çeşm-i dil (8)

Büy-ı Yūsuf sūd dāred dīde-i Ya‘ k̃ub-rā

(6) Ne be-heft āb ki reneş (9) be-şad āteş ne-reved

Biri şu ile degül anuñ rengi yüz āteş ile gitmez

Ānçi bā-ğırka-i (10) şūfi mey-i engürî kerd

Ol nesne ki şūfinüñ ġırkasına şarāb-ı engürî eyledi (11) murād *ğırka*dan bunda
şalāhiyet-i zāhirdür anuñ rengi rūḥuñ anuñ ile ittışāfidur (12) lācerem şarāb ki ‘ışk-ı
İlāhidür anuñ eşeri şalāhdur anuñ rengi ki rūḥuñ (13) anuñ ile muttaşif olmasıdır
yedi zıkr ile yunsa gitmez belki yüz āteş ile (14) mağv olmaz [rengiş zamîri ānçi
lafzına rāci‘ dūr ki Fāriside izmār-ı ħable‘z-zıkr cā‘iz ve lafz-ı ānçi ne-reved lafzınuñ
fā‘ ilidür ve kerd lafzınuñ fā‘ ili zamîr-i müstetirdür rāci‘ dūr mey-i engūra ve andan
yuğarusı mef‘ ülidür ki vezn için taqđim olunmuşdur]

(7) Ĥāfiz üftādegî ez-dest me-dih z‘ān ki ḥasūd

Ey Ĥāfiz üftādeligi (15) ve tevāzu elden ħoma zîrā ki ḥasūd

‘Irz u māl u dil ü dîn der-ser-i (16) mağrūrî kerd

‘Irz u mālî ve ḥalbi ve dîni mağrūrîlîq evcinden eyledi (17) ya‘nî aña şarf itdi murād
bundan tevāzu‘ı medḥ ü tekebbürî zemmdür (18)

VELEHU EYŻAN [G.123]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilān]

(1) Be-sırr-ı cām-ı Cem āngeh nazār tüvānî kerd

Cām-ı Cem sırrına ol vaqt (19) *nazār idebilürsin*

Ki ḥāk-i meygede kuḥl-ı başar tüvānî kerd

Ki meyhâne toprağın (20) göz sürmesi idebilesin murād sırr-ı cām-ı Cemden vücūd-ı insānda (21) şafā-yı kalbdür ki anuñ ile müşāhede-i ‘ālem olur nitekim cām-ı Cem cihān-nümā [M163b] (1) idi ve meyhāneden murād hānķāh u mevzu‘-ı ‘ibādetdür çün anuñ toprağın (2) kuħl-ı dīde idesin bu ‘ālemüñ fenāsın ve ķadr-i zarūretten ziyādesi (3) zā’id idügin ‘ayne’-l-yaķın ile müşāhede idersin

Rubā‘ī (Ahreb)

Der-cüsten-i cām-ı (4) Cem cihān peymüdem⁹⁹¹

Rūzī ne-nişestem u şebī ne-ğünüden

Z’üstād çü vaşf-ı (5) cām-ı Cem be-şünüdem

Ĥod cām-ı cihān-nümā-yı Cem men būdem

(2) Me-bāş bī-mey ü (6) muṭrib ki zīr-i ṭāķ-ı sipihr

Olma şarābsuz ve muṭribsuz ki felek kemeri ve çārṭāķı (7) altında

Be-īn terāne ğam ez-dīl be-der tūvānī kerd

Bu terāne ile ğamı gönülden çıķdı (8) bilürsin murād ‘ışķ-ı İlāhī ve mürşid-i Ĥaķ müferreḥdür dimekdür

Rubā‘ī (Ahreb) (9)

Bī-cām-ı ‘ışķ ‘ıyş-ı dīl-i mā tamām nīst

Fevz ü necāt-ı mā be-cihān ğayr-ı cām nīst (10)

Bā-ān ki müflisim vü gedā bes ferāğatim

Ez devleti ki ‘āķıbetiş müstedām nīst (11)

(3) Gül-i murād-ı tu ānĝeh niķāb bü’ğşāyed

Senüñ murāduñ ğülü ol vaķt niķāb açar (12)

Ki ĥıdmeteş çü nesīm-i seḥer tūvānī kerd

Ki anuñ ĥizmetini seḥer yili ĝibi idebilesin (13) murād ĝül-i murāddan cenāb-ı İlāhidür ve ol ref‘-ı ĥucubı ol vaķt (14) ider ki seḥer-ĥiz olup ‘ibādet idesin

Beyt

-+---/-+---/-+---

Ĥizmet-i bisyār bāyed (15) ber-dereş

Tā niķāb-ı çehre bü’ğşāyed ḥabīb

(4) Be-‘azm-i merḥale-i ‘ışķ piş nih ķademī

(16) *‘Işķ ķonağı ‘azmi ile öñe ķo ķademī*

Ki sūdhā kunī er īn sefer tūvānī kerd

(17) *Ki fā’ideler idersin eger bu seferi idebilürseñ murād ķadem-i ‘ibādet (18) ile sūy-ı ķadīme taķaddümdür ki ribḥ-i ḥaķīķī bu seferdedür*

Şi‘r

⁹⁹¹ Baba Efdal Kāşānī, Rubā‘ī No: 120.

Ziyâdetü'l-mer'î (19) fi-dünyâhü nokşânu⁹⁹²

Ve ribhîhu gayre maḥzî'l-hayri ḥüsrânu

(5) Biyâ ki (20) çâre-i zevk-i ḥuzûr u nazm-ı umûr

Gel ki zevk-i ḥuzûr u (21) nazm-ı umûr çâre ve dermânını [M164a] (1)

Be-feyz-baḥşeş ehl-i nazâr tüvânî kerd

Ehl-i nazâr 'atâsı feyz ile idebilürsin (2) murâd ferâğ-ı bâl ve intizâm-ı aḥvâl ve mâl-ı bî-melâl 'atâ-yı ehl-i ḥâl birle (3) ḥâşıl olur dimekdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Râḥat-ı tâ' at-ı Ḥaḫ künc-i ḳanâ' at bî-riḥ (4)

İn heme ez-nazâr-ı ehl-i nazâr ḥ'âhed bûd

(6) Cemâl-i yâr ne-dâred niḳâb u perde velî

(5) Yârûñ cemâlinüñ yoḳdur perde-i niḳâbı velî

Ġubâr-ı reh be-niṣân tâ nazâr tüvânî kerd

(6) Yol tozun sâkin ḳıl tâ nazâr idebilesin murâd budur ki yâr cemâlinüñ (7) ḥicâbı ve niḳâbı yoḳdur mâni' olan ğubâr-ı râhdur anı teskîn ḳıl tâ ki (8) ḥicâb-ı mâni' gidüp cemâl-i yâri müşâhede idesin

Beyt

+ + --- / + + --- / + + -

Ger gubârî (9) tenet kunî teskîn

Bingerî rûy-ı ũ be-' ayn-ı yaḳîn

(7) Tu k'ez serây-ı ṭabî' at (10) nemî-revî birûn

Sen ki ṭabî' at serâyından çıḳmazın

Kücâ be-kûy-ı ḥaḳîḳat (11) güzer tüvânî kerd

Ḥaḳîḳat maḥallesinde ḳande uğrayıbilürsin murâd budur ki (12) bir kimse evden çıḳsa sâlik-i râḥ olmasa maḳşûda vâşıl olmazsın ki (13) ṭabî' at u 'âdeti terk itmeyesin sâlik-i râḥ olup gitmeyesin (14) maḥalle ve menzil-i ḥaḳîḳate güzer idemezsin

(8) Gedâi der-i meyhâne ṭurfe iksîrist

(15) Meyhâne ḳapusu gedâlığı 'aceb kîmyâdur

Ger in 'amel be-kunî ḥâk zer tüvânî ker

(16) Eger bu 'ameli iderseñ ṭoprağı altun idebilürsin murâd bunda (17) meyhâneden 'âlem-i hüviyyetdür her kim ki ol dergâha varup gedâlık (18) ide kîmyâ-yı sa' âdete mâlik olur

⁹⁹² "Bir kişi için dünyâ malının ve makâmının artması eksiklidir ve hayrın dışındaki her kâr ḥüsrândır." Ebu'l-Feth el-Bustî, *Dîvânü Ebu'l-Feth el-Bustî*, (Tahkik: Dürrüyyetü'l-Hatîb), Matbûatu Mecma'i'l-Lügati'l-Arabiyye, Dımişk 1410/1989, s. 186.

(9) Dilā zi-nūr-ı riyāzet ger āgehī yābī

(19) *Ey gönül eger riyāzet nūrından haberdār olasın*

Çü şem^c -i hānde-zenān (20) terk-i ser tüvānī kerd

Şem^c gibi gülerək baş terkin idebilürsin (21) murād budur ki riyāzet nūrın bulan riyāzetden bezl-i rūḥ ider rağbet [M164b] (1) ile

(10) Velī tu tā leb-i ma^c şūḳ u cām-ı mey gīrī

Velī sen tā ma^c şūḳ (2) *lebini ve şarāb kadeḥin dutasın*

Ṭam^c a medār ki kār-ı diger tüvānī kerd

(3) *Ṭam^c a dutma ki bir işi daḥi idebilesin* murād budur ki tena^cuma ve ḥazḡ-ı (4) nefsanīye tevağğul iden riyāzet ü^c amel-i rūḥānī iştiğālin idemez (5)

(11) Ger in naşīḥat-i şāhāne bi'şnevī Ḥāfiz

Eger bu pādşāhāne naşīḥati (6) *işidesin ya^c nī kabül idesin Ḥāfiz*

Be-şāh-rāh-ı ḥaḳīḳat güzer tüvānī (7) kerd

Ṭarīḳat ulu yolına uğrayıbilürsin murād budur ki hevā-yı (8) nefsi terk itmeyen ṫarīḳate sālīk olamaz

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

‘Işḳ-bāzī çīst (9) ser der-küy-ı cānān bāḥten

Bā-ser ender-küy-ı dilber ‘ışḳ netüvān bāḥten (10)

VELEHU EYŻAN [G.124]

[Fā^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilān]

(1) Ba^c d ez-ın dest-i men ü dāmen-i ān serv-i bülend

Bundan şoñra (11) el benüm ve etek ol serv-i bülendüñ

Ki be-bālā-yı çemān ez-bun u bīḥem ber-kend

(12) *Ki şalınıcı kad ile beni dībden ve gökden kazdı* murād bālādan istivā-yı (13) istilā-yı İläḥidür çün tecellī ve cevelān-ı ma^c şūḳ ‘āşīḳ-ı ṫalīb üzre (14) gālīb ü cālīb ola ‘āşīḳ muḡtarib olup dāmen-i dildāre muḥkem teşebbüs (15) ider

Beyt

++--/++--/++--/++-

Şöyle muḥkem dutayın ‘ışḳ ile dildār etegin

Yā elem ḳaṫ (16) ideler yā keseler yār etegin

(2) Ḥācet-i muṫrib u mey nīst tu bürḳa^c be-küşā

(17) *Muṫriba ve şarāba ḥācet yoḳdur sen burḳa^c yı aç*

Ki be-raḳs āveredem āteş-i (18) rüyet çü sipend

Ki beni rakşa getüre senüñ yüzünñ âteşi yüzerlik gibi (19) murād budur ki tecellî-yi cemāl olıcak ‘ aşık pür-vecd ü hāl olup semā‘ (20) ider

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Dil sūht der-semā‘ u nemî-isted zi-çarh

Raqsîst (21) kerem ber-ser-i âteş kebâb-râ

(3) Hiç rüyî ne-şevêd âyine-i çehre-i baht

Hiç bir yüz [M165a] (1) olmaz baht yüzi âyinesi

Meger ân rüy ki mālîd ber-ân semm-i semend

Meger ol (2) yüz ki sürene yâ süreler ol ât tırnağına murād budur ki ol yüz ki tarîk-i (3) Hâkka yüz süre baht yüzünñ âyinesi olur ki anda baht u sa‘ âdet (4) görünür ki anuñ gibi yüz Hâkında vârid olmışdur *vücûhe izâ ru ‘ü zükira ‘llâhi*⁹⁹³ (5)

(4) Guftem esrâr-ı gamet her çi buved gū mî-bâş

Didüm gamuñ esrârını her ne olursa (6) di olsun

Şabr ez-în pî ne-dârem çi kunem tâ key ü çend

Bundan ziyâde (7) şabrum yokdur neyleyeyin tâ kaçana niçeye dek murād ‘ aşık-ı bî-şabr u qarâr (8) keşf-i esrâr-ı inse ma‘ zûrdur dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çend gūyî sūhan-ı ‘ ışk harâmest harâm (9)

Bâ-men in kışsa me-gūyîd ki men hayrânem

(5) Me-keş ân âhū-yı müşgîn-i (10) me-râ ey şayyâd

Çekme benüm âhū-yı müşgînimi ey avcı

Şerm ez-ân çeşm-i (11) siyeh dâr u me-bendeş be-kemend

Ol kara gözden utan anı kemende bağlama (12) murād *âhū-yı müşgîn*den maḥbûb-ı zâhirdür ve *şayyâd*dan murād şeyh-i (13) şuverîdür ki cem‘ -i mürîd itmege sâ‘ idür aña hîṭâb idüp dir ki maḥbûbı (14) mürîd idinmege sa‘ y idüp anı şikâr eyleyüp dutmak da‘ vete yedüp (15) alup gitmege ki anuñ çeşm-i siyâhı fitnedür seni meftûn ve mürîdleri (16) maḡbûn ider lâcerem andan utan bunı kemende çekme

(6) Men-i hâkî ez-în der-ne-tüvânem ber-h‘âst (17)

Ben hâke mensûb üftâde bu çapudan kalkmağa (18) kâdir degülem

Ez-kücâ büse zenem ber-leb-i ân kaşr-ı bülend

Qandan öpem ol (19) yüce köşk kenârını murād kendünñ haḡâretini ve ḡazret-i Hâkkuñ (20) ‘ uluvvını beyândur ki *eyne ‘r-rabbü ‘l-celîli ve eyne ‘l-‘abdü ‘z-zelîli*⁹⁹⁴

(7) Çün (21) gazelhâ-yı ter-i dil-keş-i Hâfız şineved

⁹⁹³ Nice simalar vardır görüldüğünde Allah hatırlanır. (Hadîs)

⁹⁹⁴ Celil olan Rabb nerede zelil olan kul nerede? (Diğer Arapça İbâreler).

Çün Hâfizuñ ter-i dil-keş gazellerin [M165b] (1) işide

Ger kemâlîş buved şî' r ne-güyed be-Ûucend

Eger Ûucendüñ kemâlî olsa (2) şî' r dimez idi Ûucendden murâd kendü şî' rini Kemâl-i Ûucendîden tercihdür (3) ki anuñ eş'arı hayâlât ve bunuñ kelâmı lisânu'l-ğayb kelimâtudur (4) ve gâzelhâ didi zîrâ Kemâl-i Ûucendî gâzelde mâhirdür

Ûıı' a

+++ / +-+ / +-+

Dü Kemâlend (5) der-cihân meşhûr

Yekî ez-İsfahân diger zi-Ûocend

În yekî der-gâzel 'adîmü'l-mişl (6)

Ve ân diger der-kaşide bî-mânend

Fi'l-mişâl

Der-miyân-ı in dü kemâl (7) nîst farkî meger be-müyî çend

[Kemâl-i İsfahânî köse ve Kemâl-i Ûucendî tammü'l-lihye imiş anuñ için fark bir kıldur didi] Ba' zı nüshâda maḥlaş beyti böyle vâkı' olmuş (8)

Bâz mestân dil ez-ân gîsü-yı müşkîn Hâfîz

Alma gönli ol müşke (9) mensûb zülfden ey Hâfîz

Z'ân ki dîvâne hemân bih ki buved ender-bend

(10) *Zîrâ delü hemân yekdür ki ola bendde* murâd qalb ğayb-ı hüviyyete muḥayyed (11) gerek tâ ki hevâya ve mâsivâya gitmeye dimekdür ba' zı nüshâda böyle vâkı' (12) olmuş

Cüz be-zülf-i tu ne-dâred dil-i Hâfîz meylî

Senüñ zülfünden ğayrıya (13) yoḡdur Hâfîzuñ gönlinüñ meyli

Âh ez-în dil ki be-şad bend nemî-gîred pend

(14) *Âh ol gönülden ki yüz bendle pend dutmaz*

VELEHU EYẒAN [G.125]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Dest der-ḥalka-i (15) ân zülf-i dü tâ netvân kerd

Eli ol iki kat zülf ḥalkasına (16) itmek olmaz ya'nî aña el urup dutmaq ve aña ta' alluḡ itmek olmaz (17)

Tikye ber-'âhd-i tu vü bād-ı şabâ netvân kerd

Senüñ 'ahdüñe ve bād-ı şabâya i' timâd (18) itmek olmaz murâd maḥbûb-ı mecâzî ve dünyâ vü mâsivâdur lâcerem anuñ (19) zülfine el urmaḡ ve dünyâ vü ehl-i fenâ

‘ahdine i‘timād itmek olmaz (20) nitekim ‘Alī rażiya’llāhu ‘anh *uhūdi hünne ve rīḥa’ş-şabā sivā’ı*⁹⁹⁵

(2) Ānçi sa‘ yest men-ender (21) talebet be’nmāyīm

Ol ne sa‘ ydur ki ben senüñ talebinde gösterürem

İn kadar [M166a] (1) hest tağyir-i kazā netvān kerd

Bu kadar var ki tağyir-i kazā itmek olmaz (2) Ya‘ nī māsivā talebince sa‘ y bātıldur ammā tağdir-i İlāhī böyle olıcağ tağyire mecāl (3) yoğdur

Beyt

+--/+--/+--/+--

Kazā çün zi-gerdün fūrūhişt per

Heme ‘ākilān kūr geştend ü ker (4)

(3) Dāmen-i düst be-şad hün-ı dil üftād be-dest

Dostuñ etegi yüz gönül kanı (5) ile düşdi ele

Be-fusūsı ki küned haşm rehā netvān kerd

Küned lafzınıñ fā‘ili (6) haşmdur ve mef‘ūli fusüsdur ve bunda bā-sebebiyyet içündür veyā yā-yı (7) vağdetdür me mısrā‘-ı evvel mażmūnı mübtedā’ ve mısrā‘-ı şānī mażmūnı haberdür (8) ya‘ nī *haşm ki bir fusūs ider ya‘ ni maşharalığa dutar anuñ sebebi ile* (9) *elden şalıvirmek olmaz dost etegin* murād budur ki riyāzet ü ‘ibādet ile (10) ki hażret-i Hağğa teşebbüş ü ta‘alluğ ḥaşıl olur ehl-i dünyā ki haşm-ı ehlu’llāhdur (11) anuñ ta‘n-āmiz kelāmı ile terk-i ta‘alluğ itmek olmaz

(4) ‘Ārizeş-rā be-meşel mäh-i felek (12) netvān guft

Anuñ ‘āriżını temşil ile felek ayı demek olmaz

Nisbet-i yār be-her (13) bī-ser ü pā netvān kerd

Yārüñ nisbetini ve teşbihini her baş size ve ayağısıza yā her fağkire (14) itmek olmaz murād budur ki *lā yüşbihu şey’en*⁹⁹⁶ haşebince hażret-i Hağ hiç bir nesneye (15) şebih degüldür anı ğayra teşbih itmek olmaz

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Çü gün yüzini anuñ māha (16) eyleyem teşbih

Her ol kim anı işidür beni ider teşfih

(5) Serv-i bālā-yı men āneğ ki (17) der-āyed be-semā‘

Benüm yüce servüm kaddüm ol vağt ki semā‘ a gele

Çe mağal cāme-i cān-rā (18) kabā netvān kerd

Ne mağal cān kaftanına ki çak itmek olmaya murād budur ki (19) hażret-i Hağ ‘uluvv-ı derecesi ile ki tecellī ide cāme-i cānı çak itmek mağalli (20) olur

⁹⁹⁵ عهود هن و ريح الصبا سواء Sabā rüzgarıyla onların sözleri aynıdır.

⁹⁹⁶ لا يُشبهه شيء Hiçbir şeye benzemez.

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Hānķāh içinde itsek āstīn-efşān semā^ç

Qalmaya (21) bir hırķa ehlinüñ girībānı dūrüst

(6) Men çı gūyem ki tü-rā nāzūki-i ṭab^ç -ı laṭīf

Ben ne didüm ki saña ṭab^ç -ı laṭīf nāzīkūñi [M166b] (1)

Tā be-ḥaddīst ki āhest du^ç ā netvān kerd

Tā bir ḥaddedür arķın arķın (2) du^ç ā itmek olmaz ya^ç nī sen şöyle nāzīk ṭab^ç sın ki egil egil daḥi du^ç ā itseler andan (3) bile incinürsin murād budur ki zīkr ü du^ç ā āşkāre olıcaķ anda şā^ç ibe-i riyā vardur (4) ḥāzret-i Ḥāķķa maķbūl degüldür anuñçün zīkr-i ḥafī memdūḥdur

Beyt

++---/++---/++---/++-

Naķşibendiyye (5) ^ç aceb ķāfiye sālārānend

Ki berend ez-reh-i penhān be-ḥarem ķāfile-rā

(7) Naẓar-ı pāk tüvāned (6) ruḥ-ı cānān dīden

Naẓar-ı pāk ķādir olur cānān ruḥuñ görmege

Ki der-āyīne naẓar (7) cüz be-şafā ne-tevān kerd

Ki āyīneye naẓarı şafādan ğayrı ile terk olmaz (8)

Ḳıṭ^ç a

Men lem yekun bike fāniyen ^ç an ḥāzṭihī⁹⁹⁷

Ve ^ç ani'l-hevā ve'l-ünsi bi'l-aḥbābi (9)

Keyfe lehu'-r-raviyetu ve'l-laḥzu leke

Yā men bābuhu maḥcūbun ^ç ani'l-ḥüccābi

(9) Ğayretem geşt (10) ki maḥbūb-ı cihānī liken

Beni ğayret depeledi ki sen maḥbūb-ı cihānsın ya^ç nī cümle (11) ḥāķķ seni severler öyleye her kimse benüm raķībimdür bu cihetden ğayret beni helāk itdi (12) liken

Rüz u şeb ^ç arbede bā-ḥāķķ-ı ḥudā netvān kerd

Gice ve gündüz Allāh te^ç ālā maḥlūķātı ile (13) ceng itmek olmaz ya^ç nī her bir maḥlūķ benüm raķībimdür diyü ceng itmek olmaz murād muḥāṭabdan (14) ḥāzret-i Ḥāķķdur ki maḥbūb-ı ḥāķķdur

(10) Müşkil-i ^ç ışķ ne der-ḥavşala-i dāniş-i māst

(15) ^ç Işķ müşkili bizüm ^ç amelimüz ḥavşalasında degüldür ya^ç nī müşkil-i ^ç ışķı ḥall u (16) beyān itmege bizüm ^ç amelimüz ḥavşalası müteḥammil degüldür

⁹⁹⁷ “Ey Rabbim! Dostlarla ünsiyetten, hevā ve hevesten ve kendi payından ferāgat etmeyen kişi; sana bakmakta nasıl doyuma ulaşabilir? Ey Allāh ki senin kapın (gönlü) örtülülere kapalıdır.”

Hall-i in nükte bedin fikr-i haṭā netvān (17) kerd

Bu nüktenün ḥallini bu fikr-i haṭā ile itmek olmaz murād mes'ele-i 'ışk mes'ele-i (18) ḡamiẓe idügin beyāndur

(11) Be-cüz ebrū-yı tu mihrāb-ı dil-i Ḥāfız nist

Senün (19) kaşuñdan ḡayrı Ḥāfızuñ ḡöñli mihrābı yoḡdur

Ṭā'at-i ḡayr-ı tu der-mezheb-i mā (20) netvān kerd

Senün ḡayrıñ ṭā'ati bizüm mezhebizde olmaz murād budur ki 'uşşāk-ı (21) muḥliş mezhebi budur ki 'amelde aşlā riẓā ve ḡayra irādet olmayup mücerred Allāh te'ālā için ola [M167a] (1)

VELEHU EYŻAN [G.126]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Dil ez-men burd u rüy ez-men bihān kerd

Ḡöñli benden aldı yüzi (2) benden gizledi

Ḥudā-rā bā-ki in bāzı tüvān kerd

Allāh için kime bu oyunu (3) itmek olur murād erbāb-ı fenā ve aşḡāb-ı dünyā bī-vefā idügin beyāndur (4)

Beyt

--++-/++-/-++-/++-

Rüy-küşāde ey şanem ḡāṭır-ı ḡalk mī-berī⁹⁹⁸

Çün pes-i perde mī-revī (5) perde-i şabr mī-derī

(2) Seḡer tenhāiyem der-kaşd-ı cān büd

Şabāḡ yalnūzlık benüm (6) cānum kaşdında idi

Ḥayāleş luṭfhā-yı bī-kerān kerd

Anuñ ḡayālī kenārsız (7) ya' nī nihāyetsiz luṭflar eyledi murād budur ki üns-i Ḥaḡdan ḡālī olmaḡ mevt-i (8) rüḡānīdür çün ḡayālī hemrāh ola luṭf bī-nihāyet olur ki ḡayāt-ı ebediyye (9) bulunur

Rubā'ī

--+/-+++/+---/-+-

Reflī vü hemçünān be-ḡayāl-i men enderī⁹⁹⁹

Ḡüyī ki der ber-ā-ber (10) çeşmem muşavvirī

Fikrem be-müntehā-yı cemālet nemī-resed

K'ez her çi der-ḡayāl-i men āyed (11) nigū terī

(3) Çirā çün lāle ḡünin-dil ne-bāšem

⁹⁹⁸ Sa'dī, Dīvān-ı Eş'âr, Gazel 552, Beyt: 1.

⁹⁹⁹ Sa'dī, Dīvān-ı Eş'âr, Gazeliyât.

Niçün lāle gibi kana mensūb (12) gönüllü olmayam

Ki bā-mā nergis-i ū ser girān kerd

*Ki bize anuñ nergisi baş (13) ağırlığın eyledi ya' nī iltifāt eylemedi murād budur ki
' ayn-ı İlähî sālîk ' aşîka (14) iltifāt itmeyüp qabz-ı feyz olıcaq qalb-i hūnīn olur*

(4) Şabā ker çāre (15) dānī vaqt vaqtest

Ey şabā eger çāre bilürseñ vaqt vaqdür (16)

Ki derd-i iştiyākem qaşd-ı cān kerd

Ki iştiyāk derdi benüm cānıma qaşd (17) eyledi murād feyz-i seherī ve bast-ı İlähî talebidür

(5) Be-dānsān sūht çün (18) şem' em ki ber-men

Ancılayın yaqdı şem' gibi ki benüm üzerime

Şurāhī girye vü berbeṭ (19) figān kerd

Şurāhī ağladı kopuz efgān eyledi murād şurāhīden maqām ve (20) kopuzdan müşfikdür

(6) Kücā güyem ki bā-in derd-i cān-süz

Qande diyem ki (21) bu cān yaqıcı derd ile

Ṭabībem qaşd-ı cān-ı nā-tüvān kerd

Ṭabībem za'if cāna [M167b] (1) qaşd eyledi murād tesettür ü inkiyāzdan kimseye şikāyet mümkün degül (2) idigün hikāyetdür

(7) Miyān-ı mihrübānān key tüvān guft

Müşfikler ortasında (3) kaçan dimek olur

Ki yār-ı mā çünin kerd ü çünān kerd

Ki bizüm yārimüz böyle (4) eyledi ve öyle eyledi

Beyt

--+/+---+/+---+/+-

Ān düst ne-bāşed ki şikāyet kuned ey düst¹⁰⁰⁰ (5)

Her hūn ki dil-ārām bi-rīzed diyetī nīst

(8) ' Adū bā-cān-ı Ḥāfız ān ne-kerdī

(6) Düşmen Ḥāfızuñ cānına anı itmez idi

Ki tīr-i çeşm-i ān ebrū-kemān kerd

Ki ol (7) yay qaşlınuñ gözi oqı atdu murād mażarrat-ı ma' şūq-ı mecāzī yā ifnā-yı (8) ma' şūq-ı haqīkī te'sīr-i ' adūdan eşeddür dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.127]

¹⁰⁰⁰ Sa'dî-i Şirâzî, Mevâ'iz, Gazel: 17.

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilāt]

(1) **Yād bād (9) ān ki zi-mā vaqt-i sefer yād ne-kerd**

Añlsun ol ki sefer vaqtinde bizi añdı (10)

Be-vidā' i dil-i gam-dide-i mā şād ne-kerd

Bir vedā' ile bizüm gam görmüş gönlimüzi (11) şād eylemedi bilgil ki zāhir-i nazm bunı gösterür ki bir şahş-ı şāhib-i hüsn (12) şehrden gidüp H'āce Hāfıza vidā' itmiş olmaya ammā murād kendünün (13) muqtedā ve şeyhi olan hüsn-i ma'nevī şāhibi sefere gitmiş ola zīrā (14) meşāyihün 'ādetinde 'ale'l-gaflete sefere gitmek vardır ve şeyh mürīdün maḥbūbı (15) meşābesinden anuñ firākında taḥazzün idüp ve şā' ir olan mürīd nazm ile (16) izhār-ı hüzn ider

(2) **Ān cevān-baht ki mī-zed raqam-ı ḥayr-ı qabül**

Ol bahtı (17) yigit ki ḥayr-ı maqbül ḥaṭṭını urur ya' nī yazar idi

Bende-i pīr ne-dānem zi-çi āzād (18) ne-kerd

Qoca kulı bilmezem neden āzād itmedi bilgil kim mürşid pīre bil ki (19) mürşid cevāna cevān-baht u baht-ı cevān ıtlāk olunur nitekim Mevlānā (20) dimiş

Beyt

-+---/-+---/++-

Kerdeem baht-ı cevān-rā nām-ı pīr

Gü zi-Ḥaḫ pīrest (21) ne ez-eyyām-ı pīr

(3) **Kāgezīn cāme be-ḥünāb be-şüyem ki felek**

Kāgezīn kaftānı [M168a] (1) kanlu şuyla boyayın ki felek [şöyle hikāyet iderler ki 'Acem pādşāhlarına şikāyet idenler kāğıddan kaftan giyüp pādşāha karşı ol kaftana od urup yaqarlar imiş nitekim Rüm diyārında ḥaşir yaqarlar H'āce Hāfızuñ *kāgezīn cāme* didügi oldur ve Mevlānā 'Aṭṭār Mihr ü Müşterī kitābınuñ evāḫirinde dir

Zi-dest-i zulm-i kilkem kerde defter

Qabā-yı kāgezīn hemvāre der-ber

Ammā H'āce Hāfız mübālağa idüp kāgezīn kaftanı giymek degül ve yaqmaq degül gözümüñ kanlu yaşı ile yuyayın ya' nī anı kızıla boyayayın dir]

Reh-nümünim be-pāy-ı 'alem-i dād ne-kerd

Baña yol (2) göstermegi 'adl sancağı ayağına eylemedi murād 'alem-i 'adlden Resūlullāh 'aleyhi's-selāmdur (3) pes ihtimāldür ki ol sefere giden Ḥacca gitmiş ola yāḥūd *eş-şeyḫü fi kavmihi* (4) *kāle'n-nebiyyi fi-ümmeṭihi*¹⁰⁰¹ ḥasebince şeyh āḫir yere gidüp bu andan dūr olup ve aña irişmek (5) müyesser olmayup böyle dir ola [*reh-nümün* yol göstericidir ve ḥarf-i yā maşdariyyedür ve *mīm* mütekellim içündür ve *ne-kerd* lafzınuñ fā' ili felekdür]

(4) **Dil be-ümmid-i şadāyī ki meger der-tu resed**

¹⁰⁰¹ *الشَّيْخُ فِي قَوْمِهِ كَالنَّبِيِّ فِي أُمَّتِهِ* Kavminin şeyhi, ümmetinin peygamberi gibidir. (Hadīs) el-Esrāru'l-Merfua fi'l-Ahbāru'l-Mevzū'a, Hadīs No: 252.

Göñül (6) bir şadā ümīdi ile ki saña irişe

Nālehā kerd der-în kūh ki Ferhād ne-kerd

*Nāleler (7) eyledi bu tağda ki Ferhād eylemedi ya' nī saña şadā irişdürem diyü göñül
Ferhāddan (8) ziyāde feryād eyledi*

Hikāyet

Meşâyıhdan biri bir Hacca gider (9) kimesneye teşyī' için esterine süvār olup
şehr-i kenāra irüp sâ'ir (10) yārān vidā' idüp rücū' kırup şeyh bir iki kadem böylece
giderek şevk-i (11) tavāf-ı Ka'be ve zevk-i ziyāret-i Resūlullāh gālib olup güyiyā
ester Burāk (12) olup kendüsi pür iştiyāk olup gitmiş

Ḳıṭ' a

+ ---/ + ---/ + --

Cemāl-i Ka' beye müştāk göñlüm (13)

Ḳarār itmez iki gün bir arada

Deñizden gidene irişmek için

Gice gündüz (14) gibi gitdüm Ḳarada

(5) Şāyed er peyk-i şabā ez-tu niyāmüzed kār

Yarar şabā peyki (15) senden iş ögrene

Z'an ki çālākter ez-în hareket bād ne-kerd

*Zirā bir hareketden (16) çāpükdür hareketi yıl itmedi ya' nī yilden sen çāpük ve çālāk
imişsin yıl (17) senden çāpüklük ögrene lāyıkdur*

(6) Sāye tā bāz girifti zi-çemen mürğ-i seher (18)

Gölgeyi tā girü dutduñ çemenden bülbül

Āşiyān der-şiken-i ṭurra-i şimşād ne-kerd (19)

*Şimşāduñ saçı büklümünde yuva itmedi ya' nī sen çemenden geölgeyi kaldırmayınca
(20) bülbül şimşādda yuva itmedi murād budur ki sen mürşid-i kāmil idüñ ve zılluñ
(21) zıll-ı hü mā gibi su'ūd idi bülbül gibi 'āşıklar senden dūr olup dūn olan
mürşidlere ilticā itdiler [şimşād ki çemşir didükleri ağacdur anuñ budaklarında ādem
saçı gibi saçı olur] [M168b] (1)*

(7) Kilk-i meşşāta-i şun' eş ne-keşed naqş-ı murād

*Ol kimsenüñ şun' -ı İlāhī meşşātasınuñ (2) kalemī murādı naqşını çekmez [şun' eş
lafzında zamīr-i gā'ib mışrā' -ı āhir evvelinde olan her ki lafzına rāci' dūr]*

Her ki ikrār bāyin hüsn-i Ḥudādād ne-kerd

*Her kim ki (3) bu hüsn-i Ḥudādāda ikrār eylemedi ya' nī şol kimse ki senüñ Ḥaḳ
te'ālā virdügi (4) hüsnüñe ikrār kılmaya şun' -ı İlāhī meşşātasınuñ kalemī anuñ
murādı naqşını yazmaz (5) murād budur ki murādı hāşıl olmaz*

Rubā' i

+ ---/ + ---

Me-şev tu münkir-i pākān
Me-zen (6) ta' na-i bī-bākān
Be-perhīz ez-ḥilāf-ı şān
Ne-bāşī tā zi-nā-pākān

(8) Muṭribā (7) perde be-gerdān u be-zen rāh-ı 'Irāk

Ey muṭrib perdeyi döndür ve ur 'ırāk yolın (8)

Ki bedīn rāh şud u yār zi-mā yād ne-kerd

Böyle gitdi yār bizi añmadan murād (9) 'Irāk-ı 'Arabdur ki rāh-ı Ḥicāz olmağa aḳrebdür

(9) Ğazeliyyāt-ı 'Irākīst (10) sürūd-ı Ḥāfız

'Irākī ğazelleridür Ḥāfızuñ idi idi ya' nī ayrıldı

Ki (11) şenīd in reh-i dil-süz ki feryād ne-kerd

Kim işitdi bu gönül yaḳıcı yolu ki (12) feryād eyledi 'Irākī şu' arā-yı şüfiyyeden 'uşşāk-meşreb kimse idi ḥadāset (13) sinde tekmīl-i 'ulūm-ı zāhire irüp diyār-ı Hindde şeyḫ Bahā'eddīn Zekeriyā (14) ḥizmetinde tekmīl-i ṭarīkat eyleyüp Şeyḫ Faḫreddīn el-'Irākī demekle ma' rūf (15) olup kelimāt u eş' arında şüriş-i 'ışḳ ḡalib idi anuñ eş' arındandır (16) bu

Beyt

---/+---/+---/+---

Sāz-ı ṭarab-ı 'ışḳ çī dānī ki çī sāzest¹⁰⁰²

K'ez zaḫme-i ü nüh felek (16) ender-tek ü tāzest

VELEHU EYẒAN [G.128]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Dilber be-reft ü dilşüdegān-rā ḥaber ne-kerd

(17) Dilber gitdi gönüli gitmişlere ḥaber eylemedi

Yād-ı ḥarīf-i şehriş ü refīḳ-i sefer ne-kerd

(18) Şehir bārını ve sefer yoldāşını añmadı murād ğazel-i sâbıḳda olan gibidür (19)

(2) Yā baḫt-ı men ṭarīḳ-i muḥabbet fūrū ḡuzāşt

Yā benüm baḫtum ṭarīḳini aşāğa ḳodı ve maḡlūb (20) ḳıldı

Yā ü be-şāhrāh-ı ṭarīkat ḡüzer ne-kerd

Yā dilber ṭarīkatuñ sulṭānı yolına uğramadı [M169a] (1)

(3) Men istādeem ki kunem cān fidā çün şem'

Ben ṭurmuşam ki cān fedā idem (2) şem' gibi

¹⁰⁰² Fahreddīn Irākī, Dîvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât, Gazel No: 26, Ganjor.

Ü hod-güzer be-mā çü nesīm-i seher ne-kerd

Ol bize seher yili gibi uğramadı (3) murād anuñ yolında bezl-i rûh itsem gerek idi ol mürāfaqata muvāfaqat itmedi (4) dimekdür nitekim ğazel-i sâbıķda buña qarīb ma‘ nā zıkr olunmuşdur

(4) Guftem meger (5) be-girye dileş mihribān guftem

Didüm ki anuñ göñlini ağlamak ile şefkatlü eyleyem (6)

Der-seng-i hāra kaçre-i bārān eşer ne-kerd

Berg taşda yağmur kaçresi eşer (7) *eylemedi* murād kāsvet-i qalbi olandan şikāyetdür

(5) Murğ-ı dil er çi bāl u per (8) ez-ğam şikeste şud

Göñül kuşunuñ egerçi kanadı ve kuyruğı ğamdan şınmış (9) *idi*

Sevdā-yı dām-ı ‘āşıkı ez-ser be-der ne-kerd

‘Āşıklık ağı sevdāsını (10) başdan çıkaradı

Şi‘r

Ente ünsi ve himmeti ve sürürī¹⁰⁰³

Qad eba’l-qalbu an yeħubbe (11) sivāke

(6) Her kes ki dīd rüy-ı tu būsīd çeşm-i men

Her kimse ki gördi senüñ yüzüñi (12) *öpdi gözimi*

Kārī ki kerd dīde-i mā bī-nazar ne-kerd

Bir işi ki eyledi bizüm gözümüz (13) *nazarsız eylemedi* murād budur ki her kimse ki ‘ayne’l-yaķin ile müşāhede-i Rabbü’l-‘ālemīn (14) ider ‘āşık-ı Hāķ olanuñ ‘aynın öpüp taħsīn ider ki ğāyetde hūb (15) ve nihāyetde maħbūb sevmiş

(7) Kilk-i zebān-keşide-i Hāfız der-encümen

Dili çekilmiş (16) *ķalemi Hāfızuñ dirnekde* [dili çekilmek sükütđan kināyetdür]

Bā-kes ne-guft rāz-ı tu tā terk-i ser ne-kerd

Kimseye dimedi (17) *senüñ rāzuñi rā terk-i ser eylemedi* murād ketm-i sırr-ı memdūħ olup anuñün terk-i (18) ser itmek gerek idigüne remzdür

VELEHU EYŻAN [G.129]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilätü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

[Nazīre-i ğazel-i sâbıķdur pes ikisi bir baħrdendür]

(1) Rū ber-reheş nihādem ü ber-men (19) güzer ne-kerd

Yüzi yol üzre ķodum benüm üzerime uğramadı

Şad luķ (20) çeşm dāştem vü yek nazar ne-kerd

¹⁰⁰³ “Sen benim yakınıñ, himmetim ve sürürümsün ve kalbim senin dışında birini sevmeyi reddediyor.”

Yüz lutfâ göz dutdum bir nazâr eylemedi ğazel (21) sâbıkda nazîre ve aña murâda muvâfıkdu

(2) Yâ Rab tu ân cevân-ı dil-âver nigâh dâr

[M169b] (1) *Yâ Rab sen ol bahâdır cevânı şakla*

K'ez tîr-i âh-ı gûşe-nişînân (2) hâzer ne-kerd

Ki gûşe-nişînlerüñ âhı okında hâzer eylemedi murâd bundan (3) ihtimâl vardır ki şol mürid tâze ola ki nakz-i ahd-i erbâb-ı tarikat ide (4) bu tâ'ifeye bugz eyleye

(3) Seyl-i sirişk-i mâ zi-dileş kîn beder ne-burd

(5) *Bizüm gözümüz yaşı seyli anuñ gönîlinden intikâmı çıkarmadı* (6)

Ber-seng-i hâre katre-i bârân eşer ne-kerd

Ma' nâ-yı mışrâ' mezkûr ve murâd beyân (7) olunmuşdur

(4) Mi-h'âstem ki mîremeş ender-âdem çü şem'

Diledüm (8) ki ölem anuñ kademinde şem' gibi

Û hod be-mâ güzër çü nesim-i seher ne-kerd

Ma' nâ-yı (9) mışrâ' -ı mezbûr ve murâd beyân kılınmışdur

(5) Cânâ küdâm seng-dil ü (10) süst mezhebest

Ey cân kanķı taş gönüllü ve za'if (11) mezhebdür

Kü pîş-i zaħm-ı tîr-i hod-râ siper ne-kerd

Ki o senüñ okuñ (12) zaħmı öninde kendüyi kalķan eylemedi

(6) Mâhî vü murğ dūş zi-efġân-ı (13) men ne-ħuft

Balık ve kuş dün gice benüm efġânımdan uyımadı

Vân şüh-dide (14) bîn ki ser ez-ħ'ân ber-ne-kerd

Ol yüzsizi ve küstâhı gör ki başı (15) uyķudan kaldurmadı murâd bu iki beytde sıhhat-ı dil ü bî-şerm (16) olanı medhdür

(7) Hâfız hadîş-i naġz-ı tu ez-bes ki dilkeşest

(17) *Ey Hâfız senüñ pāk sözüñ çok dilkeş olduġı ecilden* (18)

Ne-şenid kes ez-ser-i raġbet zi-ber ne-kerd

İşitmedi kimse ki raġbet (19) başından yukaru eylemedi ve hâtırdâ dutmadı murâd kendü kelâmını (20) medh ve kelâm-ı pâki hâtır-nişân itmege terġibdür [M170a] (1) ve kelâm-ı pâki hâtır-nişân itmege terġibdür

VELEHU EYĖAN [G.130]

[Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün]

(1) Vâ' izân (2) k'in cilve der-miħrâb u minber mi-kunend

Vâ' izler ki bu nâz u şiveyi miħrâb u (3) minberde iderler

Çün be-ħalvet mî-revend ân kâr-ı diğer mî-kunend

Çün tenhâya (4) giderler o ğayr iş iderler murād budur ki vâ'ızler meclis ü vâ'ızlarında taqvâ (5) şüretin gösterirler ammâ tenhâya varıcağ fâsıklar 'amelin iderler

(2) Müşkilî (6) dârem zi-dânişmend-i meclis bâz purs

Bir müşkilüm vardır meclis dânişmendinden (7) şor

Tevbe-fermâyân çerâ ğod tevbe kemter mî-kunend

Tevbe buyurıcılar niçün (8) tevbeyi eksük iderler murād budur ki bir müşkilüm vardır meclisde vâ'ız iden (9) dânişmendden su'âl kıl ol müşkil budur ki tevbe idüñ diyü emr idenler (10) niçün kendüler tevbe itmezler *etemürüne'n-nâse bi'l-birri ve tensevne enfüse-küm*¹⁰⁰⁴ ğitâbından ğâfillerdür (11)

-+---/-+---/-+---/-+-

[Ğayretî dâred dilem z'in vâ'ızân ğayre revî

Ânçi ber-minber hemî ğüyend kemter mî-kuned]

(3) Ğüyyâ bâver nemî-dârend rüz-ı dâveri

Ğüyyâ (12) inanmazlar ğükümet ğünine

K'in heme ğalb ü dağal der-kâr-ı dâver mî-kunend (13)

Ki bu dükeli ğalbi ve ğiyâneti ğâkim işinde iderler murād budur ki kâne yevmun (14) *ğiyâmeti*¹⁰⁰⁵ taşdik itmezler ki Ğağ te'âlâ 'amelinde böyle ğalabalık ve ğile iderler (15) [*dâverden* murād Ğağ Te'âlâdur]

(4) Yâ Rab in bev-devletân-râ bâ-ğar-ı ğodişân nişân

Yâ Rab bu nev-devlet (16) olanları kendü ğarları ile naşb eyle [ya'nî merkeb yerine bağla ve menzillerinden tenzîl kıl]

K'in heme nâz ez-ğulâm-ı Türk ü (17) ester mî-kuned

Bu dükeli nâzı Türk ğul ve ğatar ecil için iderler murād (18) budur ki yeñi devkete erenler Türk ğul istiğdâm idüp ve ğatıra süvâr (19) oldukları için 'aceb ü tekebbür iderler merkeb ile bağlanmağa (20) müstağğaldur

(5) Ber-der-meyğâne-i 'ışğ ey melek tesbîğ ğüy

'Işğ (21) meyğânesi ğapusu üzre ey melek tesbîğ di

K'ender ancâ tıynet-i [M170b] (1) âdem muğammer mî-kunend

Ki ol yerde âdemüñ ğilğati mâddesin tuğururlar murād (2) *meyğâne-i* 'ışğdan 'âlem-i İlahîdür ki *ğammertü tıynete âdeme bi-yedi erba'ine* (3) *şabâhen*¹⁰⁰⁶ ğasebince âdemüñ ğilğati balçığın anda yoğurur melâ'ike ol (4) dergâhda tesbîğ itmek gerek

(6) Ğüsn-i bî-pâyân-ı ü çendân ki 'aşış mî-kuşed

¹⁰⁰⁴ أَنَا مُرُونَ النَّاسَ بِالْبَيْرِ وَتَنْسُونَ أَنْفُسَكُمْ (Ey bilginler!) Sizler Kitab'ı (Tevrat'ı) okuduğunuz (gerçekleri bildiğiniz) hâlde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutup musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz? (Kur'an, Bakara 2/44).

¹⁰⁰⁵ كَانَ يَوْمَ قِيَامَةٍ Kıyamet günü gibiydi. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁰⁰⁶ حَمَزْتُ طِينَةَ آدَمَ بِيَدِي أَرْبَعِينَ صَبَاحاً Hz. Âdem'in hamarunu kırk gün elimle yoğurdum. (Hadîs-i Kudsi)

(5) *Anuñ āhirsüz hüsni ol deñlü ki ‘āşık öldürür*

Zümre-i diğer be‘ ışık (6) ez-ğayb ser ber-mî-kuned

Bir cemā‘at daği ‘ışık ile ğaybdan (7) baş kaldırurlar murād bundan şol ba‘zı rivāyetde var olandur (8) ki hilkat-i ādemden evvel her gün melā‘ikeden bir cemā‘at nūr-ı (9) Hāqdan yanup helāk olup bir cemā‘at daği maḥlūk olur (10) idi hilkat-i ādemden şoñra ol ḥāl zā‘il olup ḥizmetde (11) bākī qaldılar

(7) Bende-i pîr-i ḥarābātem ki dervîşān-ı ü

Meyḥāne pîrinüñ ḳulıyın (12) ki anuñ dervîşleri

Genc-rā ez-bî-niyāzî ḥāk ber-ser mî-kuned

Ḥazînenüñ (13) istiğnādan başına toprak iderler murād ‘ālem-i İlāhî şeyḫi alup dünyāyı (14) bi‘l-külliyt tārik olan ḳulıyın ki anuñ mürîdleri (15) şeyḫleri tarîkatine sâlik olup ḥazîne-i ğayba (16) mâlik olup māl-ı keşirüñ başına toprak döküp ğinā-yı (17) ḳalb ile müstağnîlerdür

(8) Ey gedā-yı ḥānḳah ber-ceh ki (18) der-deyr-i muğān

Ey ḥānḳāh dilencisi şıçra ki (19) ki deyr-i muğānda

Mî-dihend ābî ki dilhā-rā tüvānger (20) mî-kuned

Bir şūd yerlerdür ve gönülleri ğanî (21) iderler murād bundan ḥānḳāhda [M171a] (1) mücerred fuḳarā için sâkin olana penddür ki bu ḥāletden ḳalkup (2) ihlāş ehl maḳāmına gelüp şevḳ ü zevḳ taḥşil idüp şarāb-ı (3) ‘ışık nüş idüp ğinā-yı ḳalb ḥāşıl itmege irşāddur

(9) Ḥāne ḥālî (4) kun zi-büt tā menzil-i cānān şevēd

Evi ḥālî ḳıl bütten tā menzil-i cānān ola (5)

K’in hevesnāgān dil ü cān cāy-ı diğer mî-kuned

Ki bu heveslüler dil ü cānı (6) ğayrı yerde iderler murād evi ḥālî ḳılmaḳdan dil ü cān fikr-i māsivāda (7) olmamaḳdur ammā şüfi-şüret olup hevā vü heves ehli olanlaruñ (8) dil ü cānı perîşāndur anuñçün vücūdları menzil-i cānān degüldür (9)

(10) Şubḥ-dem ez-‘ arş mî-āyed şafirî ‘aḳl guft¹⁰⁰⁷

Şabāḥ vaḳtinde ‘arşdan (10) bir āvāz geldi ‘aḳl didi

Ḳuddisiyān gūyî ki şi‘ r-i Ḥāfız ezber mî-kuned (11)

Ḳuddusiler gūyiyā Ḥāfız şi‘ rini ezberler murād bundan ḥāl-i mükāşefede vāḳı‘ (12) olan istimā‘ dur ve ba‘zı eş‘ār maḳbūl-i ḥāzret-i Kirdgār olup melā‘ike (13) ṭabaḳ-ı envār ile nāzil oldukları rüyāda meşāhede olunmuşdur nitekim (14) Şeyḫ Sa‘ dînüñ eş‘ārında bu

Beyt

- + + - / - + - / - + + - / - + -

¹⁰⁰⁷ Bu beyit derkenārda şu şekildedir:

Vaḳt-i şubḥ ez-‘ arş mî-āyed ḥurūş-ı ‘ışık guft
Ḳuddisiyānend in ki şi‘ r-i Ḥāfız ezber mî-kunend

Berg-i dirāhtān sebz der-naẓar-ı hūşyār¹⁰⁰⁸ (15)

Her varaķeş defterī ma' rifetī Kirdgār

pes Hāce Hāfıza zıkr itdüğünñ vuķū'ı (16) müsteb' id degüldür [tafşılı Nefahāt-ı Üns nām kitābda mübeyyendür]

VELEHU EYẒAN [G.131]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Dānī ki çeg ü 'ūd çı taķdīr mī-kunend

(17) *Bilür misin çeng ü 'ūd ne taķdīr iderler* ['ūd bunda bir sāzuñ ismidür ki çalarlar koķulu ağac ma' nāsına degüldür ki yaķıcaķ rāyihası çıķar]

Pinhān ħorīd bāde ki te' zīr (18) mī-kunend

Gizlü içün şarābı ki gizlü içmezseñüz te' zīr iderler murād (19) çengden şeyĥ-i mürākıbdur ve 'uddān vā' iz-i sāhib-ĥāldür (20) mısrā'-ı evvelde olan *mī-kunend* lafzınıñ fā' ili zamīr-i çeng ü 'ūddur (21) ve *bādeden* bunda murād kelimāt-ı ' ışķ-ı Ĥaķ ve esrār-ı İlähiyye [M171b] (1) ve aĥbār-ı tarīķatdur mısrā'-ı şānīde olan *mī-kunend* lafzınıñ fā' ili (2) zamīr-i müstetirdür ki ĥükm mezkūrda olan muķaddere rāci' dūr ya' nī nās u (3) ' avām ve sālīk-i ĥām nitekim kendüsi bu beyt ile beyān-ı murāda işāret (4) ider

(2) Güyend remz-i ' ışķ me-güyīd u meşnevīd

Didiler ' ışķ remzini dimeñ (5) ve işitmeñ

Müşkil ĥikāyetīst ki taķdīr mī-kunend

Müşkil ĥikāyetdür ki taķdīr (6) iderler

(3) Nāmūs-ı ' ışķ u revnaķ-ı ' uşşāķ mī-berend

' Işķuñ ' ırz u nāmūsı (7) ve ' uşşāķlarıñ revnaķını iletirler

' Ayb-ı cevān u serzeniş-i pīr mī-kunend

Cevānı (8) ' ayblarlar ve pīri başda kaķarlar bu beyt mażmūnı daĥı maķūl-ı ĥavl çeng ü 'ūddur (9) ya' nī anlar dīrler ki ' avāmü'n-nās u mürīdān-ı pūr-hevās nāmūs-ı ' ışķı ve revnaķ-i (10) ' uşşāķı yitürürler ve ' aşıķ-ı cevānı ' ayblarlar ve ' aşıķ pīre başda kaķarlar lācerem (11) esrār-ı ' ışķı ve aĥbār-ı ĥaķīķiyi ketm itmek gerek ve illā

[Yeķülüne Leylā bi'l-' Irāķi marīdetün¹⁰⁰⁹

Feyā leytenī күntü tabīben mudāviyen

Yeķülüne lafzınıñ içinde zamīr-i müstetir olan zāmīr fā' il-i nāsa rāci' dūr ki ĥükm mezkūrdadır]

(4) Mā ez-burūn-ı der şude maĥrūr-ı (12) şad firīb

Biz ĥapudan taşra yüz aldamaya maĥrūr

¹⁰⁰⁸ Sa' dī, Dīvān-ı Eş'âr, Gazel: 296

¹⁰⁰⁹ "Onlar bana Leylā'nın ayrılıkta hasta olduğunu söylediler. Keşke ben tedāvī edebilen bir doktor olsaydım."

Tā hod derūn-ı perde (13) çi tedbîr mî-kunend

Tā perde içinde anlar ne tedbîr bir iderler murād budur ki cumhūr-ı (14) ‘avāmdan ve mürîdân-ı hāmdan niçe kimseler meşâyih ü ehl-i diller nazarlarına gelüp (15) ‘arz-ı ihlâş u irādât irâdet iderler ammâ bunlardan istimâ‘ itdikleri kelimât (16) tarîkati vü esrâr-ı haqîkati ve aḥbâr-ı ‘ışkı ve aşâr-ı şıdkı fehm itmeyüp belki ma‘nâ-yı (17) murâdı ğayr murâddan fark itmeyüp anlarıñ lafzlarından ma‘nâ-yı bâtil murâd idinüp (18) bunuñ ma‘nâsı budur ve bu küfr ü ḥaḫâdur diyüp kendüler mişli münkirler ile cem‘ (19) olup perde içinde ve ḥalvet yirde fikr-i mekr idüp tedbîr-i zarar iderler (20)

(5) Teşvîş-i vakt-i pîr-i muġân mî-dihend bāz

Bāz lafzı lafzen mu‘aḥḫar ya‘nî (21) muḫaddemdür ve *mî-dihend* lafzınıñ fâ‘ili mişrâ‘-ı āḫir [M172a] (1) evvelidür

Īn sâlikân niger ki çi pā pîr mî-kunend

Ve *mî-kunend* lafzınıñ (2) fâ‘ili zamîr-i müstetirdür ki *Īn sâlikân* lafzına râci‘dür ya‘nî pîr-i muġânıñ ve mürşid-i (3) pür-sūzuñ vaktine girü teşvîş virürler bu sâlikler nazar kıll ki ne eylerler *pîre* (4) murâd sâlik-i hām olanlar şeyhe ta‘n u teşvîr ile belki teşhîr ü tekfir ile (5) vaktine teşvîş virüp pîr-i tarîkati bî-ḥuzūr iderler dimekdür ‘aceb budur ki (6) pādşâhlar ehl-i ḥabere yâ ḥavâle kılmazlar ya‘nî meşâyih kelimâtınıñ şavâb u ḥaḫâsı (7) meşâyih ve ehl-i taşarrufa ḥavâle eyleyüp anlardan istifsâr u istiftâ itmeyüp (8) ehl-i zâhire tefvîz eyleyüp anlar daḫi ana *enâ nahkümü bi’z-zâhiri*¹⁰¹⁰ diyü ḥaḫâ ile ḥükm (9) iderler

Beyt

---+/-+---/+---+/-+---

Her ḫurfet ehlini şalar ehline ḫâḫılar

Nâ-ehle şaldılar beni ḫayf itdiler dirîġ (10)

(6) Şad āb-ı rûy-nîm nazar mî-tevân ḫarîd

Yüz yüz şuyını yarım nazar ile almaḫ olur (11)

Ḥübân der-Īn mu‘āmele taḫşîr mî-kunend

Mî-tevân ḫarîd lafzınıñ fâ‘ili (12) *ḫübāndur maḫbūblar bu mu‘āmelede taḫşîr ve ihmâl iderler* murâd *ḫübāndan* (13) esmâ vü şıfat-ı ḫazret-i Ḥudādur ki ḫaşd idicek yüz kimseye bir nazar ile (14) ‘aşık-ı şūrîde itmege ḫâdirlerdür

(7) Ḫavmî be-ciddü cehd nihādend vaşl-ı (15) dūst

Bir ḫavm-i cidd ü cehde ḫodılar dost vaşlını ya‘nî sa‘y ile (16) vaşl müyesser olur dirler

Ḫavmî diger ḫavâle be-taḫdîr mî-kunend

Biz ḫavm daḫi (17) *taḫdîre ḫavâle iderler* ya‘nî vaşl-ı dost sa‘y ile olmaz taḫdîrde var (18) ise olur dirler murâd tullâb-ı Ḥaḫ iki firḫa idüġin beyāndur firḫa-ı (19) evvelidür

Beyt

¹⁰¹⁰ أنا نَحْكُمُ بِالظَّاهِرِ Biz zâhire göre hükmederiz.

+++ / +--+ / ++-

Gerçi netvân be-düst reh burden

Şarḫ-ı yârîst der-ṭaleb (20) morden

Lâcerem ‘amele sa‘y idüp beḳāya i‘timād itmemeḡ gerekdür anuñçün (21) dir

(8) Fi‘l-cümle i‘timād me-kun ber-şebât-ı ‘ömr

Muḫaşşal-ı kelām i‘timād itme ‘ömr [M172b] (1) şebâtına

K’in kârḫâneist ki taḡyîr mî-kunend

Ki bu bir kârḫānedür ki (2) taḡyîr iderler murād budur ki el-â‘lemü müteḡayyir¹⁰¹¹ ḫasebince bunda bekā vü şebât (3) yoḡdur aña i‘timād ḫaṭādur pes ṭaleb-i âḫiretde te’ḫîr-i taḡşîr cā’iz (4) degüldür

(9) Cüz ḳalb-i tîre hiç ne-şud ḫāşıl u henüz

Bulanıḡ ḳalbden (5) ḡayrı hiç ḫāşıl olmadı ve henüz

Bâṭın der-in ḫayāl ki iksîr mî-kunend

(6) Bâṭın bu ḫayālde ki iksîr iderler murād budur ki ṭaleb-i dünyāda olanlar ḳasāvet-i ḳalbden (7) ḡayrı nesne ḫāşıl itmezler ammā bâṭınları bu ḫayāl-i fāsiddedür ki iksîr ü kîmyā iderler (8)

(10) Mey ḫor ki şeyḫ ü Ḥāfız u ḳāḏî vü muḫtesib

Şarāb iç ki şeyḫ ü Ḥāfız u ḳāḏî vü (9) şubaş

Çün nîk bingeri heme tezvîr mî-kunend

*Çün iyü ḡoresin dükeli tezvîr (10) iderler murād ‘ışḡ-ı İläḫî ve ‘amel-i bi‘l-iḫlāş gerek dimekdür ki aña niçe nazar idersen (11) bilürsin ki şeyḫ-i riyā ve tezvîr ü Ḥāfız şî‘rinde şan‘at u naşîḫat taşannu‘ı ile (12) tezvîr ü riyā vü ḳāḏî ḫükm-i şer‘i kendüde icrā itmeyüp ḡayrda tenfîz ile riyā ü tezvîr (13) ü muḫtesib kendü nefsinin ḫabs itmeyüp ḡayrı zabṭ u siyāset itmek ile rezvîr ü riyā (14) ider ki dimişlerdür *mā min ‘amelin illā vefîhi şā’ibetün mine’r-riyā¹⁰¹²**

VELEHU EYŹAN [G.132]

[Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Ānān ki ḫāk-rā (15) be-naḡar kîmyā kunend

Anlar ki ṭopraḡı naḡar ile kîmyā ya‘nî altun iderler [bunda kîmyā bu ma‘nāyadur şan‘at ma‘nāsına degüldür nitekim evā’il-i kitābda beyān olunmuşdur]

Āyā buved ki ḡüşe-i (16) çeşmî be-mā kunend

‘Acabā ola mı ki bir ḡöz ucın bize ideler murād anlardan şāḫib-i dillerdür ki (17) naḡarlarında te’şîr vardur

Beyt

¹⁰¹¹ العالم متغير Ālem müteḡayyirdir. (Diḡer Arapça İbareler)

¹⁰¹² ما من عمل الا وفيه شاييه من الريا Hiçbir amel yoktur ki onda riyadan bir şey bulunmasın. (Diḡer Arapça İbareler).

--+---/-+---/-+---/--+-

Yek nazar efgan ki müsteşnâ şevem z'ebnâ-yı cins (18)

Seg ki şud manzûr-ı Necmüddin segân-râ sürürest

(2) Derdem nihufte bih zi-ṭabībân-ı (19) müdde'î

Derdüm gizlü yegdür kezzâb olan yâ ḥaşm olan ṭabīblerden

Bâşed ki ez-ḥızâne-i (20) gaybeş devâ kunend

Ola ki ḥızâne-i gaybdan ol derde devâ ideler murâd derdden (21) derd-i İlähîdür ve müdde'î ṭabīblerden murâd nâkış u ehl-i da'vâ ve lâf-ı [M173a] (1) şeyhdür derdi anlardan ihfâ itmek yegdür ümîddür ki ḥazîne-i gayb-ı İlähîden (2) devâ ideler

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Ḥâl-i derd-i ḥod muḥibb hergiz ne-güyed bâ-ṭabīb

Saḥt-ı (3) bî-derdî buved nâlîden ez-derd-i Ḥabīb

(3) Çün ḥüsn-i 'âkıbet be be-rindî vü (4) zâhidîst

Çün 'âkıbet güzelliği rindlik ile ve zâhidlik ile degüldür (5)

Ân bih ki kâr-ı ḥod be-'inâyet rehâ kunend

Ol ki kendü işini inâyete terk (6) ideler murâd budur ki ḥüsn-i ḥâtîme ne ile olur ma'lûm degüldür zâhire (7) i'tibâr yokdur lâcerem ḥazret-i Ḥaḳka tafvîz ve teslîm gerekdür

(4) Ma'şûḳ çün (8) niḳâb zi-ruḥ ber-nemî-keşed

Ma'şûḳ çün niḳâbı yüzden kaldurmaz

Herkes (9) ḥikâyetî be-taşavvur çirâ kunend

Her kimse bir ḥikâyetî taşavvur ile niçün iderler murâd (10) budur ki çün ḥazret-i Ḥaḳ perde-i cemâlini ref' itmez ve kendüyi 'ayân (11) göstermez kimse kendü mülâḥazası ile söz söylemek revâ degüldür

Beyt (12)

--+---/-+---/-+---/--+-

Çü ne-dâned gayr-ı Ḥaḳ Ḥaḳ-râ be-gü bâ-müdde'î

Baḥş-i 'ilmî bü'gzerân va'llâhu a'lem bi's-şavâb (13)

(4) Ger seng ez-în ḥadîş be-nâled 'aceb me-dâr

Eger taş bu sözden inlerse (14) 'acebleme

Sâhib-dilân ḥikâyet-i dil ḥoş-edâ kunend

Şâhib-diller gönül (15) ḥikâyetini ḥoş edâ iderler murâd budur ki derd-i dil bir 'aceb derddür ki bunuñ (16) aḥvâlî beyân olinsa taş inlemek câ'izdür

Nazm

+---/+---/+---/+---

Dilem bā-‘ ışk-ı yār āmed (17) der ü cüz ğam nemī-bīnem¹⁰¹³
Dil-i bī-ġam kücā cūyem ki der-‘ ālem nemī-bīnem

Be-reft īn āb-ı (18) çeşm-i men zi-dil ez-bes ki mī-gerīm
Çi gūyem men ez-ū hāşıl be-ġayr ez-nem nemī-bīnem

Çi (19) şād u hurremest ān dil ki hest ez-‘ ışk-ı bīġāne
Ki tā men āşnā geştem dil-i hurrem (20) nemī-bīnem

Merā rāzīst ender-dil-i be-hūn dīde perverde
Be-geh īn rāz-rā gūyem (21) ki yek maḥrem nemī-bīnem

(5) Bī-ma‘ rifet me-bāş ki der-menyezīd-i ‘ ışk

Ma‘ rifetsüz olma ‘ ışkuñ bey‘-i menyezīdinde [M173b] (1)

Ehl-i nażar mu‘ āmele bā-āşnā kunend

Ehl-i nażar olanlar mu‘ āmele-i āşnā ile iderler (2) murād ma‘ rifetden ehlu’llāh u aşḥāb-ı nażar olanlar ile āşnālīk itmekdür ki (3) anlar feyzi āşnāya iderler ve haberde vārid olmışdur ekşiru ma‘ rifeti (4) mine’l-fuḡara ‘i fe’inne lehüm devlete yevmü’l-kiyāmeti¹⁰¹⁴

(6) Hālī derūn-ı perde besī fitne (5) mī-reved

Hāliyā perde içinde çok fitne vāķı‘ olur

Tā ān zamān ki (6) per ber-üfted çihā kunend

Tā ol zamān ki perde yuġaru düşse ya‘nī ḡalka (7) neler ideler murād budur ki tesettür ü istitārda bu ḡadar fitne ve şūriş (8) olur tecellī-i ef’āl u şifāt u zāt olıcak neler iderler ki her birinüñ muḡteżāyātı (9) zuhūr ider

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ü der-derūn-ı hāne vü ġavġā miyān-ı şehr

Ey vāy (10) ez-ān zamān ki be-bāzār der-reved

(7) Mey ḡor ki şad ġünāh zi-aġyār der-ḡicāb

Şarāb (11) iġ ki yüz ġünāh ki aġyārdan ḡicābda ola

Bihter zi-tā‘ atī ki be-rūy u riyā kunend

(12) Yigrekdür şol tā‘ atden ki rūy u riyā ile ideler murād bundan mezemmet-i (13) riyādur zīrā şirk-i ḡafīdür

¹⁰¹³ Sa’dî, Dîvân-ı Eş’âr, Gazeliyyât, No: 626.

¹⁰¹⁴ أَكْثَرُوا مَعْرِفَةَ مِنَ الْفُقَرَاءِ فَإِنَّ لَهُمْ دَوْلَةَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ Fakirleri iyice tanıym/öġrenin/bilin. Zira kıyamet ġününde onlar için büyük bir mükāfat vardır. (Hadîs)

(8) Pirāheni ki āyed ez-ū bŷy-ı Yŷsufem

Bir gŷnŷlŷn ki (14) andan gelŷr Yŷsufum ŷokusu

Tersem ki berāderān-ı ğayŷreŷ kabā ŷonend

ŷorŷarın (15) ğasŷd ŷardaŷları yırtalar murād pirāhenden bedendŷr ve Yŷsufdan rŷhdur (16) ve ŷarındaŷlardan murād nefis ve anuñ ŷuvvāsıdır lācerem bir beden ki tā'at (17) ŷ ibādet ide ve andan rāyiğa-i rŷh gele ğavf vardır ki ŷuvvā-yı nefse (18) anı ŷāk u ma'ŷiyet ile nā-pāk ideler

(9) Bŷgzer be-kŷy-ı meygede tā zŷmre-i (19) ğuzŷr

Geç meyğāne mağallesine tā ğuzŷr cemā'ati

Evĳāt-ı ğod zi-behr-i tu (20) ŷarf-ı du'ā kunend

Kendŷ vaĳtlerin senŷn iĳin du'āya (21) ŷarf ideler murād meygededen [M174a] (1) ŷavma'adur ya'nī ğānĳāha uğra tāki cemā'at-i ğuzŷr saña du'ā ideler (2) pes mevāzı'-ı ibādete mŷrŷr mŷcib-i du'ā ve cālib-i senādur

(10) Pinhān zi-ğāsıdan (3) be-ğorem ğān ki mun'imān

Ħāsŷdlardan gizlŷ yerim ni'meti ki ğāniler

Ħayr-ı nihān (4) besi zi-berāyī du'ā kunend

Gizlŷ ğayrı ķoĳ Allāh iĳin iderler murād fazl-ı İlāhī (5) ve feyz ŷ kerāmet ecnebīlere denilmek cā'iz degŷldŷr dimekdŷr ve ğayrda iĳfā (6) ulı idŷğine tenbīhdŷr

Beyt

--+/+---/--+/+---

Men luĳ u vefā-yı tu bā-kes ne-kunem ĳıŷŷa

Ħayrī ki buved (7) Allāh ān be-nihān bāŷed

(11) Ħāfiz devām-ı vaŷl mŷyesser nemī-ŷeved

Ey Ħāfiz devām-ı (8) vaŷl mŷyesser olmaz

ŷāhān kem iltifāt be-ğāl-i gedā kunend

ŷāhlar gedā ğāline az (9) iltifāt iderler murād tecellī vŷ mŷŷāhede-i 'āle'd-devām olmadığın beyāndur ki mŷŷāhedetŷ'l-ebrār (10) beyne'l-tecellī ve'l-istitārdur

VELEHU EYŷAN [G.133]

[Fā' ilātŷn Fā' ilātŷn Fā' ilŷn]

(1) ŷāhidān ger dilberī zīnsān gonend

(11) Mağbŷblar eger dilberliği bu meŷelde ideler

Zāhidān-rā rağne der-īmān kunend

Zāhidlerŷn (12) imānında gedik iderler murād mağbŷblardan esmāu'llāh ve ŷıfāt-ı Allāhdur anlar ki (13) dilberlik idŷp her biri gŷnŷl alup ve mağzar-ı taleb ideler zāhid-i ğuŷk (14) olanlaruñ her biri anlara mağzar olımayup esmā vŷ ŷıfāt her birinde zuhŷr (15) itmeyŷp nice noĳŷān u gedik bulınur

(2) Her kücā k'ın şāh-ı nergis beşküfed

Her yerde (16) ki bu nergis budağı açıla

Gül-ruḥāneş dīde nergisdān kunend

Gül-ruḥlar (17) aña gözi nergislik iderler murād şāh-ı nergisden şu^c be ü eşer-i zuhūr-ı zātdur (18) gül-ruḥlardan murād ḥüsnü'l-vech ü pāk olanlar (19) 'aynların anuñ müşāhedegāhı iderler

(3) Yār-ı mā çün sāzed āğāz-ı semā^c

(20) *Bizüm yārımız çün semā^c a āğāz ide*

Ḳudsiyān ber-^c arş dest efşān (21) kunend

Ḳudsiler 'arş üzre el silkerler murād budur ki çün ḥazret-i [M174b] (1) Ḥaḳ izhār-ı tecellī ve 'ātā-yı şevḳ ide melā'ike muḳarribīn 'arşda raḳş (2) iderler

(4) Rū nümāyed āftāb-ı devletet

Yüz gösterir senüñ devletüñ güneşi (3) yā yüz gösterür saña devlet güneşi

Gerçi şubḥed āyine raḥşān kunend

(4) *Eger şubḥ gibi āyine gibi yalabcı ideler yā şubḥ gibi seni yalavcı āyine ideler murād (5) taşfiyet-i ḳalb müyesser olursa mir'at-i cemāl-i ḥazret-i Ḥaḳ olursın (6) dimekdür*

(5) 'Āşīḳān-rā ber-ser-i ḥod ḥükm nīst

'Āşīḳlaruñ kendü başına (7) ḥükmi yoḳdur

Her çi fermān-ı tu bāşed ān kunend

Her ne ki senüñ emrüñ olur (8) anı iderler murād emr-i İlähiye itā^c at u teslīm ü rızā 'āşīḳ-ı şādīḳ (9) ḥālidür dimekdür

Rubā^c i

--+/-+++/+---+/-+-

Yārān buved ki şabr kuned ber-cefā-yı yār¹⁰¹⁵

Terk-i rızā-yı (10) ḥ'ış kuned ber-rızā-yı yār

Ger ber-vücūd-ı 'āşīḳ-ı şādīḳ nehend tīğ (11)

Bīned ḥaḫā-yı ḥ'ış ü ne-bīned ḥaḫā-yı yār

(6) Merdüm-i çeşmem be-ḥūn āğişte (12) şud

Benüm gözüm bebegi ḳana işlanmış oldı

Der-küçā in zulm ber-insān kunend

(13) *Ḳande bu zulmi insāna iderler* bilgil ki göz bebegine 'Acemler merdüm-i çeşm 'Arablar (14) insānu'l-'ayn dirler pes zāhir yüzinden murād budur ki insānu'l-'ayn (15) ki benüm 'aynumdandur ḳana ḡarḳ ḳılınmaḳ bir zulmdür ki bir insān (16) olmamışdur ve bāḫın yüzinden murād budur ki merdüm-i çeşm mürīde merd-i kāmīl

¹⁰¹⁵ Sa'dî-i Şirâzî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât: No: 300

(17) ve mürşid-i mükemmeldür lācerem ol insānu'l-‘ayn bil ki ‘aynu'l-insāndur aña
(18) ta‘n idüp kana istiğrāk gibi ma‘şiyete müstağrağdur dimek hazā (19) bühtān-ı
‘azīm ḥasebince zūlm-i ‘azīmdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-renc-i ḥātır-ı şāhib-dilān ne-yendişed (20)

Kesān ki şāhib-i dīvān be-rind-i ğavġāyī

(7) Ey cevān-ı serv-kaç güyī be-zen

(21) *Er serv-kaç yigit top ur*

Piş ez-ān k’ez kāmētet çevġān kunend

*Andan [M175a] (1)*¹⁰¹⁶ [*öñdin ki senüñ kāmētüñden çevġān iderler* murād yigit iken
‘ibādet kıl pır olup kāmētüñ çevġān olmadan evvel dimekdür

Beyt

- - + / - + - - / - - + / - + - -

Der-kūdegī ‘amel kun me-gū ki men cevānem

Ferdā ki pır bāşī güyī ki nā-tüvānem

(8) Piş-i çeşmem kemterest ez-kaṭreī

Benüm gözüm öñünde eksikdür bir kaṭreden

Ān ḥikāyāthā ki ez-tūfān kunend

Ol ḥikāyetler ki tūfāndan iderler murād budur ki ben ki müşāhede-i baḥr-i İlähiden
istiğrākdayım Tūfān-ı Nūḥ ‘aynuma bir kaṭre kadar gelmez

(9) ‘İyd-ı ruḥsār-ı tu gū tā ‘āşıkān

Senüñ ruḥsāruñ bayrāmı kanı ki ‘āşıklar

Der-vefāyet cān-ı ḥod qurbān kunend

Senüñ vefānda kendü cānın qurbān ideler murād fazl-ı İlähī zūhūrı bezl-i rūḥa alıķ
idüġin beyāndur

(10) Aşl-ı gül vaşlest līkin ehl-i rāz

Aşıl gül vaşldur ammā ehl-i rāz [Ba‘zı nüsaḥda bu mısrā‘-ı evvel böyle vāķı‘ olmuş
ḥoş berāy ez-ġuşşa-ı k’ehl-i rāz-rā ve ba‘zı nüsaḥda böyle vāķı‘ olmuş *ḥoş berā ez-
hicr ey dil k’ehl-i rāz*]

¹⁰¹⁶ 174b 132. gazelin 7. beyti ile tamamlanmaktadır. Müstensih 174b de diğerk sayfağa geçmeden önce “öñdin” kelimesini reddāde olarak vermiştir. Ancak 175a sayfasında ilk kelime ““aķilāndır” ve bu sayfada farklı bir gazelin şerhi bulunmaktadır. Reddāde olarak verilen kelimenin doğru olmasına rağmen diğerk sayfanın farklı bir sözcükle başlaması burada bazı varakların eksik olduğunu göstermektedir. Yapılan incelemede yaklaşık olarak iki varaklık bir kısmın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu iki varaklık kısım numaralandırılmaksızın SÖ.1 nüshasından okunmuştur. Bu eksik kısımlar SÖ.1’de 100a sayfasının 5. satrından 101a sayfasının 18. satrına kadarki bölümde yer almaktadır.

‘Iyş-ı hoş der-büte-i hicrân kunend

Hoş ‘ıyşî hicrân pütesinden iderler murâd budur ki dost hicri dost mülâhazası ile müciz zevkdür [Ba‘zî nüsağda mısrâ‘-ı şânî böyle vâkı‘ olmuş ‘*ıyşhâ der-büte-i hicrân kunend* ve lafz-ı бүте bā-yı ‘Arabî ile Fârisî ve bā-yı ‘Acemî ile Türkîdür]

Beyt

---/+--+/-+---

Cevr ez-tu me-râ vefâst ey düst

Çün ez-tu buved şafâst ey düst

(11) Ser me-keş Hâfız zi-âh-ı nîm-şeb

Baş çeke Hâfız nışfu’l-leyl âhından

K’ez-pey-i ân müşkilet âsân kunend

Ki andan okıdı yâ andan şoñra senüñ müşkilüñ âsân iderler murâd âh-ı şeb-gîrûñ feyzî şehri var idügin beyândur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Egerçi nîm şebem âh u vâh vâkı‘ şud

Şeher be-rüy-ı nigârem nigâh vâkı‘ şud

VELEHU EYŶAN [G.134]

[Mef’ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

(1) Guftem keyem dehân u lebet kâmrân kunend

Didüm kaçan beni senüñ ağızñ ve tudağıñ murâd sürici iderler

Guftâ be-çesm her çi tu güyî çünân kunend

[lafz-ı guftâ vü be-guftâ elif-i zâ’ide olıcağ su’âl cevâbında isti‘mâli ekşerdür] *didî gözüm üzre her ne ki sen dîrsen öyle iderler* murâd *dehândan* şıfat-ı mütekelimdür ve *lebd*den nefes-i kelâmdur ve *çesm-i ‘ayndur* ve *çesm* lafzınıñ bir ma‘nâsı zât-ı şey’dür ma‘nâ-i murâd budur ki ben hâzret-i Hâk hitâbında didüm senüñ şıfat-ı tekellümün ve nefes-i kelâmün beni kaçan kâmrân iderler ol hâzretten hitâb-ı rûhânî bu oldı ki *inna’llâhe lâ yuħlifü’l-mi‘ade*¹⁰¹⁷ hasebince zimmet-i zâtıma deyn gibi lâzımı’l-edâ kılmışdur ki her kim ki benden zühür-ı tekellüm ü kelâm diler anda şıfat-ı kelâm ile tecellî idem ki *emseytü Kürdiyyen ve aşbahtu Arabiyyen*¹⁰¹⁸ diyen gibi andan feyz-i kelâm ve fazl-ı tām ide [Ebu’l-Vefâ-yı Bağdâdî bir ümmî vü ‘amî

¹⁰¹⁷ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Ali İmrân, 9); Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı yahut onunla ölümler konuşurulsaydı (o Kitap yine bu Kur’ân olacaktı). Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler hâla bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın vâdi gelinceye kadar inkâr edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir belâ gelmeye devam edecek veya o belâ evlerinin yakınına inecek. Allah, vâdinden asla dönmez. (Kur’ân, Ra’d 13/31).

¹⁰¹⁸ امسیت کردیا و اصبحت عربياً Kürt olarak akşamladım Arap olarak sabahladım; Ebü’l-Vefâ-i Bağdâdî.

imiş andan taleb-i va'z itmişler *inşā'llāh* diyüp va'de irüp gice hazret-i Haḫka tazarru' idüp fazl-ı İlahî irişüp ertesı va'z temrîn eyleyüp bu kelâmı dimiş *Kürd aḫşamladım* 'Arab *şabāḫladum*]

(2) Guftem ḫarāc-ı Mıṣr taleb mī-kuned lebet

Didüm ḫarāc-ı Mıṣr taleb ider lebüñ

Guftā der-în mu'āmele kemter ziyān kunend

Didi bu mu'āmelede eksükrek ziyān iderler ya'nī ziyān itmezler murād kelāmu'llāh u 'ilm-i İlahî 'avaż-ı ḫarāc-ı Mıṣr olsa bahāsıdur dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ġam me-ḫor ez-faḫr çün 'ilm-i derūniyet hest

Ḳıymet-i her mes'ele şud mişl-i direm sī hezār

(3) Guftem be-noḫta-i dehenet ḫod ki bor rāh

Didüm aḡzuñ noḫtasına kim iletđi yol

Guft in ḫikāyetist ki bā-nüktedān kunend

*Didi bu bir ḫikāyetdür ki nükte bilene iderler murād budur ki mes'ele-i şıfat-ı kelām mes'ele-i ġāmizedür ki cenāb ile kelām-ı Haḫ şavt u ḫarfdür ki zātu'llāh ile kā'imdür dirler bu ḫavl-i kelām fāsiddür ve mu'tezile kelām-ı Haḫ şavt u ḫarfdür ammā zātu'llāh ile kā'im degüldür Haḫ te'ālā ġayrda ḫalk ider levḫ-i maḫfūza gibi ve Cebrā'il gibi ve nebī gibi dirler eş'ara bu kelāma inkār itmezler likin şıfat-ı kelām budur ki dimezler şıfat-ı kelām anlarıñ ḫatında bir ma'nādur ki zātu'llāh ile kā'imdür ki andan elfāz u 'ibārāt ile ta'bir olunur pes deyn *dehen* ki murād andan şıfat-ı tekellümdür anı nüktedān olmayana dimezler zirā anı her kimse fehm itmez*

(4) Guftem şanem-perest me-şev bā-şamed-nişin

Didüm şanem-peres olma şamed-nişin ol

Guftā be-küy-ı 'ıṣḫ hemin ü hemān kunend

*Didi ki 'ıṣḫ maḫallesinde hem bunı hem anı iderler murād şanemden māl-ı dünyādur nitekim *vecnübñi ve beniyyi en na'büde'l-aşnām*¹⁰¹⁹ āyetinüñ tefsirinde ba'zı ehl-i tefsir böyle dimişlerdür ve *şamed-nişin*den murād ehl-i taşavvufdur nitekim Resülullāh 'aleyhi's-selām buyurmuşdur *men erāde en yeclise ma'a'llāhi felyeclis ma'a ehl-i'taşavvufi*¹⁰²⁰ pes mālā mā'il olma taşavvuf muḫāreneti ile diyen kimseye cevāb budur ki 'ıṣḫ maḫallesinde hem bunı iderler ya'nī ehl-i taşavvuf ile muşāḫabet iderler hem anı iderler ya'nī mālā meyl iderler ḫayrāta şarf için ki Resülullāh 'aleyhi's-selām buyurmuşdur *ni'me'l-mālu'ş-şaliḫu fi yedü'r-reculi'ş-şaliḫi*¹⁰²¹*

¹⁰¹⁹ وَاجْتَنِبِي وَبَيْتِي أَنْ تَعْبُدَ الْأَصْنَامَ Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!" (Kur'an, İbrâhim 14/35).

¹⁰²⁰ كَيْمَ اللَّهُ مَعَهُ فَلَئِنْ جَلَسَ مَعَ أَهْلِ التَّصَوُّفِ Kim Allāh ehli ile oturmak isterse, tasavvuf ehli ile otursun. (Hadis)

¹⁰²¹ نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ فِي يَدِ الرَّجُلِ الصَّالِحِ Sâlih bir kimsenin elinde bulunan helâl ve faydalı mal ne güzeldir. (Hadis), İbn-i Hanbel, IV, 202.

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

‘Āşık oldur yārine cānın ve mālın bezl ide

Cānı tenhā bezl-i ḥod yārin olur bī-iḥtiyār

(5) Guftem hevā-yı meygede gam mī-bered zi-dil

Didüm meyḥāne hevāsı gam giderür gönülden

Guftā hoş ān kesān ki dilī şādmān kunend

Didi hoşdur ol kimseler ki bir gönül feraḥ iderler murād meyḥāneden ḥānḳāh u mevzu‘-ı ‘ışkıdır ki anda gam-ı dünyā olmaz ve anda olanlar gelenüñ gönlini şād idüp zātını mesrūr iderler

(6) Guftem şarāb u ḥırқа ne āyīn-i mezhebest

Didüm şarāb u ḥırқа āyīn-i mezheb degüldür

Guft in ‘amel be-mezheb-i pīr-i muḡān kunend

Didi bu ‘ameli pīr-i muḡān mezhebinde iderler murād şarābdan ‘ışkı-ı İlāhidür ve ḥırқadan libās-ı şūfidür bu ikinüñ cem‘ i şeyḫ-i ehl-i ḥāl āyīnidür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Ḥırқа-pūş u bāde nūş olmaḫ didüm mezheb degül

Didi cem‘ i bunlaruñ pīr-i muḡānuñ dīnidür

(7) Guftem zi-la‘ l-i nūş-lebān pīr-rā çi sūd

Didüm ṭatlu ṭudaḫlaruñ la‘ linden pīre ne fā‘ide

Guftā be-būse-i şekerīneş cevān kunend

Didi şekere mensūb būse ile yigit iderler murād nūş-ı lebāndan vā‘iz ü şeyḫ ve mürşid-i ṭarīkat mulāḫḳin-i tevbe vü inābetdür pes pīre tevbe itdirüp būse-i şīrīn ile et-tā‘ibü mine‘z-zenbi kemen lā zenebe lehu¹⁰²² mücebince cevān-ı bī-günāh iderler

(8) Guftem ki ḥ‘āce key be-ser-i ḥacle mī-reved

Didüm ḥ‘āce kaçan gerdek ḥāne başına gider [ḥacle fetḫateyn ile gerdek ḥāne ma‘nāsınadur bunda sūkūn-ı cim ile oḫunur vezn içün]

Guftā seḫer ki Müşterī vü meh-ḳırān kunend

Didi seḫer ki Müşterī ve māh-ḳırān ideler murād su‘ālden ḥ‘āce ḥalvete girmek ne vaḫt münāsib idügin istiḡsārdur ve cevāb oldur ki kaçan ḳamer Müşterī ile muḳārene ḳılsa ‘ilm-i nücum ḥükmünce iyüdüdü ‘ulemā vü ḳuzāt görmek ve muṭālebāt-ı şer‘ iye lācerem ol vaḫt ḥalvet-i şaḫīḫe ḥübdür [murāda nazār murād-ı ‘ibādet ḥalvetidür]

(9) Guftem du‘ ā-yı devlet-i tu vird-i Ḥāfīzest

Didüm senüñ du‘ ā-yı devletüñ Ḥāfīzuñ virdidür

¹⁰²² الثَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi*, c. 2, s. 709, Hadis No: 4250.

Guft in du' ā melā'ik-i heft āsmān kunend

Didi bu du' ā yidi gök melekleri iderler murād budur ki benüm derdüm zikru'llāhdur cānib-i qudsden cevāb budur ki zikr ü tesbîhi *yüsebbihüne bi-ḥamdi rabbihim lā-yeftürüne*¹⁰²³ ḥasebince sem' -i semavāt melekleri iderler

VELEHU EYẒAN [G.135]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Ğulām-ı nergis-i mest-i tu tācdārānend

Senüñ mest gözünüñ kulu pādşahlardur [*nergis* 'ayn u 'ayn-ı zāt-ı şey' vü mevşūf-ı muḥabbetdür pes murād mestür olandur]

Ḥarāb-ı bāde-i la' l-i tu hūşyārānend

Senüñ la'lün şarābınuñ ḥarābı ayıqlardur murād muḥātabdan ḥazret-i Ḥaḫdur lācerem anuñ muḥabbet ile mevşūf olan zātınuñ kulu pādşahlardur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Der-ḥarīm-i meleküteş ne-buved cāy-ı nişest

Pādşāhān-ı cihān-rā be-cüz ez-şaf-ı ni' al

ve anuñ 'ışkı mesti olanlar ayıklar ve 'ākıllerdür [bāde-i 'ışkdur ve ḥarāb-ı mestdür]

Ḳıṭ' a

+++ / +-+ / ++-

Çün be-dünyā mī-kuned 'aql-ı ma' āş] [M175a] (1)

'Āḳilān gūyend mestī ḥoşterest¹⁰²⁴

Ḥod-perestī ḥired ez-emvāl u cāh (2)

Nistī vü Ḥaḫ-perestī ḥoşterest

(2) Güzār kun çü şabā ber-benefşezār u be-bīn

(3) *Uğra şabā gibi benefşelige ve gör ki*

Ki ez teṭāvül-i zülfet çi sügvārānend

¹⁰²³ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak! Melekler de Rablerini hamd ile tesbih ediyorlar ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar. İyi bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur'ân, Şûrâ 42/5) ; Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler). (Kur'ân, Mü'min 40/7); Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükümlenmiş ve "âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" denilmiştir. (Kur'ân, Zümer 39/75)/ لَا يَفْتُرُونَ Onlar, bıkıp usanmaksızın gece gündüz (Allah'ı) tesbih ederler. (Kur'ân, Enbiyâ 21/20).

¹⁰²⁴ 'Āḳilān kelimesi itibariyle yeniden M nüshası üzerinden okuma yapılmıştır. Bu kısım son vараğın numaralandırması değiştirilmeden devam ettirilmiş ve başlangıç sayfası 175a olarak kaydedilmiştir.

(4) *Ki senüñ zülfüñ te‘addisinden ne mâtemlülördür* murād ğayb-ı hüviyyet (5) şu‘übetinden kebüd-püş u kerden-efgendeler çokdur (6) dimekdür [zamm-ı sîn ve zamm-ı kâf-ı ‘Acemî ile yaslu ma‘nâsinadur]

(3) Tü-râ şabâ vü merâ âb-ı dîde şud ğammâz

Sañâ şabâ ve baña göz yaşı (7) oldı ğammâz

Ve ger ne ‘âşık u ma‘şük râzdârânend

Yohsa ‘âşık (8) u ma‘şük râz dutıcılardur murād muhâtabdan ğazret-i Ğağdur ki anuñ (9) âşarı ve feyezânı ve sâlik ‘âşıkun dîde-i giryânı ‘ışk-ı râz-ı nihânı (10) efşân iderler

(4) Ne men ber-ân gül-i ‘arız ğazel serâyem u bes

Yalñuz ben ol gül-i (11) ‘arıza ğazel ırlamazam ancağ

Ki ‘andelib-i tu ez-her taraf hezârânend

(12) *Ki senüñ bülbülün her tarafdandır biñlerdür* murād zâkirün keşretin beyândur (13)

(5) Zi-zîr-i zülf-i düta çün güzer kunî binger

İki kat zülf altından çün (14) geçesin nazâr kılar

Ki ez-yemîn ü yesâret çi bi-ğarârânend

Şağundan (15) ve şoluñdan ne bi-ğarârlardur ya‘nî çokdur murād ğayb-ı hüviyyetden (16) ‘uşşâkun keşretin zikrdür

(6) Naşib-i mâst behişt ey Ğudâ-şinâs (17) be-rev

Bizüm naşibimizdür cennet ey Ğudâ bilen kişi yürü

Ki müstağik-i kerâmet (18) günâhkârânend

Ki ikrâma müstağik olanlar günâhkârlardur murād şıfat-ı (19) mağfîret mağzarları ‘âşilerdür dimekdür

(7) Be-rev be-meygede vü çehre (20) erğuvânî kun

Yürü meyğâneye yüzi erğuvânî kılar

Me-rev be-şavma‘a (21) k‘ânçâ siyekârânend

Varma şavma‘aya ki anda kara işlülördür [M175b] (1) murād meyğâneden mevzu‘-ı ‘ibâdet ve şevğ ü ğâlet kesb olınan mağâmdur (2) ki anda varanlarun yüzleri ağ u berrâğ olur ve şavma‘adan murād (3) medresedür ki anda kâğız qaralarlar andan nehyden murād ‘ilmden mağşud-ı (4) ‘ameldür tesvîr-i evrâğ degüldür dimekdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Ğoş ân ki rüy be-dâniş (5) çü mâh-ı gerdânend

Ne ân ki rüy-ı varağ-râ siyâh ger dânenend (6)

(8) Tu destğîr şev ey peyk-i pey-ğuceste ki men

Sen destğîr ol ey izi mübârek (7) peyk ki ben

Piyāde mī-revem ü hemrehān süvārānend

Yayağ giderem ve yoldaşlar (8) *atlulardur* murād *peyk-i pey-ğucesteden şeyh-i kāmīl* ve *mürşid-i tarīkatdūr* ki *lācerem* (9) *aña kendünün za‘f-ı hālīnde vesā’ir sālīkleriñ kuvvet ü kemālinden* (10) *şikāyet ü hikāyet ve taleb-i i‘ānet ider*

(9) Hālāş Hāfız ez-ān zūlf-i (11) tābdār mebād

Hāfızıñ hālāşı ol zūlf-i tābdārdan olmasun

Ki (12) bestegān-ı kemend-i tu restgārānend

Ki senün kemendüne bağlanmışlar kırtulmuşlardur (13) murād *ğayb-ı hüviyyete muqayyed olmağı talebdūr* ki *anda bağılu olanlar kıuyūd-ı* (14) *māsivādan kırtulmuşlardur ba‘zı nüsaħda maħlaş beyti bu vākı‘ olmış* (15)

Zi-naķş-ı çehre-i Hāfız hemī tüvān dīden

Hāfızıñ yüzi naķşından görmek (16) *olur*

Ki sākinān der-i düst haksārānend

Ki dost kapusı sālīkleri (17) *toprağa karışmışlardur* murād ‘*āşık-ı şādık* ki *bāb-ı dost mu‘tekīfidūr* (18) *yüzi türāb reng olur dimekdūr*

VELEHU EYŻAN [G.136]

[Bu ğazelün ebyātınıñ kelīmātında vezn için taķdīm ü te’*h*ir vardır taķdīr-i ma‘nā tertīb-i elfāzı a‘lām ider]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Semen-büyān ğubār-ı ğam (19) çü beñşinend beñşānend

Semen kıoķulular oturalar ğam tozın teskīn (20) *iderler*

Perī-rüyān karar dil çü bestizend bestānend

Perī-rūlar (21) *çün ‘inād ideler gönül kararın alurlar* murād *semen-būylardan* [M176a] (1) *esmā vü şifāt*dur ki *kaçan anlardan revāyiħ-i kıalbde sākin ola teskīn-i ğam* (2) *iderler ve perī-rūylardan* murād *tecelliyāt-ı İlahiyye ve cezebāt-ı rahmāniyyedūr* ki *anlardan* (3) *hücüm u ikdām olıcaķ gönülden kararını alup ‘āşık-ı tālībi bī-karār iderler* (4)

Beyt

+---/+++---/+++---/+-

Çü ‘ışķ āmed ey ‘aķl-ı hīz ü kurīz

Ki hāşāk ne-kuned be-āteş sitīz

(2) Be-fitrāk-ı cefā (5) dilhā çü ber-bendend ber-bendend

Cefā türkisi ile gönülleri ile çün bağlayalar (6) *kendüler bend üzre dururlar*

Zi-zūlf-i ‘anberin cānhā çü buğşāyend buğşāyend

Zülf-i ‘anberinden (7) cānları çün açalar açılurlar murād kayd-ı ‘anberde olan kendüsi muḳayyed olup ‘ālem-i (8) ıtlāka düşen muḳlaḳu’l-‘inān olduğın beyāndur [Ba‘zı nüsaḳda mıṣrā‘-ı ṣānī böyle vāḳı‘ olmuş

Zi-zülf-i ‘anberin cānhā çü beḳṣānend beḳṣānend

Ya‘nī *zülf-i ‘anberinden cānları çün silkelerler şavururlar*]

(3) Be-‘ömrü yek nefes bā-mā çü beṣṣinend berḫizend

(9) *Bir ‘ömrde bir nefes bizümle çün oturalar ḳalkarlar* ya‘nī çok muṣāḳabet itmezler
(10)

Nihāl-i şevḳ der-ḫātır çü berḫizend beṣṣānend

Şevḳ fidānın ḫātırda dikerler (11) çün ḳalkarlar ya‘nī gideler murād tecelliyāt-ı İlähiyye müstemirre olmayup anuñ ‘aḳabince (12) şevḳ ḡālib olduğın beyāndur

(4) Zi-çeşmem la‘l-i rummānī çü mī-ḫandend mī-bārend¹⁰²⁵

(13) *Gözümden çün güleler la‘l-i rummānī yaḡdururlar* [ya‘nī kızıl ḳan gibi gözüm yaşı dökerler la‘l ki enār dānesi gibi āl u ābdār ola merḡūbdur]

Zi-rüyem rāz-ı pinhānī çü mī-binend mī-ḫānend (14)

Yüzümden çün göreler rāz-ı nihānı oḳurlar murād cānib-i İlähiden ḫande vü (15) müsā‘ade ḡālib olıcaḳ şevḳ ḡalebesinden ‘aynumdan dumū‘-ı la‘l-reng sāḳib (16) olup ve yüzümden esrār-ı İlähiye zāhir olur dimekdür

(5) Sirişk-i ḡuşe-girān-rā çü deryābend duryābend

(17) İki lafz bile fetḫ-i dāl ile olıcaḳ evvelkisi añlamak ve ikincisi bulmaḳ ma‘nāsına olur (18) ma‘nā-yı mıṣrā‘ böyle demek olur ki *ḡuşe-girlerüñ gözi yaşın çün añlayalar* (19) *bulurlar yā bunuñ ‘aksi olur* [ikinci lafz zamm-ı dāl ile olıcaḳ ma‘nā demek olur ki ḡuşe-girlerüñ gözi yaşın bulurlarsa incü bulurlar]

Ruḫ-ı mihr ez-seḫer-ḫizān ne-gerdānend eger dānend

(20) *Yüzi seḫer ḳalkıcılardan döndürmezler eger bileler* murād ḡuşe-nişinleri ve seḫer-ḫizleri (21) medḫdür

(6) Devā-yı derd-i ‘āşıḳ-rā kesī çün sehl pindārend

‘*Āşıḳuñ derdi devāsını bir kimesne nice āsān şana* [M176b] (1)

Zi-fıkr ānān ki der-tedbir-i dermānend dermānend

Fıkrden anlar ki dermān tedbirinde (2) dururlar ‘āciz ḳalurlar murād derd-i ‘āşıḳuñ dermānı sa‘b idüğün beyāndur (3)

(7) Çü Manşür ān murād-ı ānān ki ber dārend ber-dārend

Manşürler gibi anlar ki berdārlardur (4) murādı ḳaldurırlar ya‘nī alurlar ki

Bā-in derd eger der-bend-i dermānend der mānend

(5) Lafz-ı bend sükün-ı dāl iledür ma‘nā budur ki *bu derd ile eger bendde ḳalalar dermānlu* (6) dururlar murād derd-i İlähī bendinde ḳalanlardur derde dermān olanlardur dimekdür (7)

¹⁰²⁵ Derkenārda *mī-bārend* ifādesine karşılık olarak *mī-rizend* kelimesi bulunmaktadır

(8) Der-ân hazret çü müştākān niyāz ārend nāz ārend

Ol hazretde çün müştāklar (8) niyāz getürelere nāz getürelere yā zār degüllerdür

Ber-in dergāh Hāfız-rā çü mī-h̄ānend (9) mī-rānend

Bu dergāhda Hāfızı çün okuyalar sürerler murād kendünün (10) nuḥūset-i ṭālī' atdan ve kemāl-i ḳurbet taḥşil itmeginden şikāyetdür (11)

VELEHU EYŶAN [G.137]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Şarāb-ı bī-ğış u sākī-i ḥoş dü dām-ı rehend

Çirksüz (12) şarāb ve ḥüb sākī yoluñ iki ağı dururlar

Ki zīrekān-ı cihān ez-kemendişān (13) ne-rehend

Ki cihānuñ zīrekānları bunlarıñ kemendinden ḳurtulamazlar (14) murād budur ki 'ıŝķ-ı İlāhī ki şāf u bī-riyā ola ve vā' iz ü şeyḥ (15) ki ḥüb u ḥoş-edā ola zekī olanları dutup sālīk-i ṭarīḳat (16) iderler yā şarāb-ı şāfī vü sākī-i maḥbūb sülūka mānī' dūr dimekdür (17)

(2) Mer erçi 'āşīḳam u rind ü mest ü nāme-siyāh

Ben egerçi 'āşīḳın (18) ve rind ü mest ü nāme-siyāhın

Hezār şükr ki yārān-ı şeh̄r bī-gunehend

Biñ (19) şükr ki şeh̄r yārānı günāhsuzlardur murād kendünün ḳuşūr u noḳşānına i' tirāf (20) idüp sālīkleriñ 'ıŝmetin zıkr itmekdür yā sālīkleriñ yārān daḥi bencileyindür (21) diyü ta' rīz idüp laṭīfe ṭarīḳi ile ta' bīrdür

(3) Ḳadem menih be-ḥarābāt cüz be-şarṭ-ı edeb

[M177a] (1) Ayaḳ ḳoma ḥarābāta edeb şarṭından ğayrı ile

Ki sālīkān-ı dereş maḥremān-ı (2) pādşehend

Ki anuñ ḳapısı sākīnleri pādşāh maḥremleridür murād ḥarābātadan (3) ḥānḳāh u küşe-i 'ibādet ü ferāğatdür ki anda 'imāret-i dünyā yoḳdur lācerem (4) anda gelen edeb ile gelmek gerek ki dervişler muşāhib-i ḥazret-i Ḥaḳ dururlar (5) ki ünsi anuñla itmişlerdür

(4) Cefā ne şive-i dervīşiest u rāh-revī

(6) cefā dervīşlik ve rāh-revlik şivesi degüldür [rāh-rev yol gidici dimekdür ve bunda ḥarf-i yā maşdariyyedür yola gidicilik demek olur]

Biyār bāde ki in sālīkān (7) ne merd-i rehend

Getür şarābı ki bu sālīkler yol yeri degüllerdür murād budur ki (8) dervīş ü sālīk olan kimseye cefā itmemek gerek anlar ki cāfidür anlara (9) şarāb-ı şāfī ya' nī 'ıŝķ-ı İlāhī içürüp ıŝlāḥ etmek gerek

(5) Me-kun ki kevkebe-i (10) dilberī şikeste şevēd

İtme ki dilberlik 'āzāmeti ve keşreti şınmış olur

Çü bendegān (11) be-gurizend ü çākerān be-cehend

Çün kullar kaçalar ve hizmetkārlar şıçrayalar (12) murād budur ki şeyh ü muḳtedā sālik-i tālibi rıfḳ ile dutmaḳ gerek (13) ve riyāzette ziyāde ‘iffet ü taḡlīz itmemeḳ gerek ki taḥammül itmeyüp (14) qarār itmeyeler

(6) Me-bīn ḥaḳīr gedāyān-ı ‘ışḳ-rā k’in ḳavm

Ḥaḳīr görme ‘ışḳ (15) gedāların ki bu ḳavm

Şehān-ı bī-kemer ü ḥusrevān-ı bī-kulehend

Ḳuşaḳsız (16) şāhlar ve külāhsız ḥüsrevlerdür murād sālik-i tarīḳat ve tālib-i ḥaḳīḳat (17) olanlar *el-mülükü taḥte’l-eṭmārī*¹⁰²⁶ ḥasebince ḳorḳu şaḳḳsız ve tācsız (18) pādşāhlardur

(7) Be-hüş bāş ki hengām-ı bād-ı istiḡnā

‘Aḳl ile ol (19) ki istiḡnā yili vaḳtinde

Hezār ḥürmen-i tā‘at be-nīm cov ne-nihend

Biñ (20) tā‘at ḥizmetini yarım arpayā ḳomazlar murād budur ki keşret-i (21) ‘ibādete maḡrūr olmamaḳ gerek zīrā Cenāb-ı kibriyā izḥār-ı istiḡnā idiceḳ [M177b] (1) çoḳluḳ tā‘at yarım arpa ḳadrince ḳonmaz ve ol miḳdār i‘tibār olunmaz (2)

(8) Ğulām-ı himmet-i dürdī-keşān-ı yek-rengem

Şarābuñ pūsesin çekene yek-reng olanlaruñ (3) himmeti ḳulıyın

Ne ān gürüh ki ezraḳ-ridā vü dil-siyehed

Ol cemā‘at degül (4) ki gök ridālu ve ḳara goñüllüdür murād merāret-i riyāzete şabr iden (5) ehl-i tā‘atüñ himmeti ḳulıyın ki anlar zamāne şūfileri gibi taḡyir-i libās (6) idüp ḳalbi siyāh degüllerdür dimeḳdür

(9) Cenāb-ı ‘ışḳ bülendest himmeti Ḥāfız

(7) ‘Işḳ cenābı yücedür bir himmet Ḥāfız

Ki ‘āşīḳān reh-i dūn-himmetān (8) be-ḥod ne-dihend

‘Āşīḳlar dūn-himmetlere kendülere yol virmezler murād budur ki (9) ‘uluvvu’l-himmeti mine’l-īmān¹⁰²⁷ ḥasebince tā‘atde himmet-i ‘āliyye gerek ki zümre-i ‘āşīḳa (10) mülāḳāt u loḫuḳ müyesser ola

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+

‘Ālemi geşt eyleyüp ey evliyāyı (11) isteyen

Evliyādan olmayanlar evliyāyı bulmaz

VELEHU EYŻAN [G.138]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

¹⁰²⁶ الملوك تحت الاطمار Asıl krallar eski elbiseleri giyenlerdir. (Diğer Arapça İbâreler).

¹⁰²⁷ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliği îmandandır.

(1)Çi mestîst (12) ne-dānem ki reh be-mā āverd

Ne meslikdür bilmezem ki bize yol getürdi

Ki büd sākī (13) vü in bāde ez-kücā āverd

Kim idi sākī vü bu şarābı kıanden getürdi murād (14) vākı‘ olan cezbe-i İlähiye zıkr ü bā‘ iş olan mürşidi istifsārdur (15)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çünān be-būy-ı tu āşüfteem be-rūy-ı tu mest

Ki nistem (16) haber ez-her ki der-dü ‘ ālem hest

(2)Çi rāh mī-zened ān muṭrıb-ı maḳām-şinās

(17) *Ne yol urur bu maḳām-şinās muṭrıb*

Ki der-miyān-ı ğazel ḳavl-i āşnā āverd

(18) *Ki ğazel ortasında āşinā ḳulın getürdi murād muṭrıbdan şevḳ (19) virüp feyz irişdürendür bunda murād şı‘r-i mecāzī şüretinde (20) kelām-ı ḳaḳıḳı fehvāsın ibrāz idi (21) mecāzda olanların yolın urup [M1 78a] (1) ḳaḳıḳate da‘ vet ideni taḳşındür*

(3)Şabā be-ḳoş-ḳaberī hüdhüd-i Süleymānest

(2) *Şabā ḳoş-ḳaberlik ile Hüdhüd-i Süleymāndur [Hüdhüd ü Melik-i Sebā ḳışşası yukarıda tafşil olunmuşdur]*

Ki müjde-i ṭarab ez-ġülşen-i (3) Sebā āverd

Ki şenlik müjesin Sebā ġülşeninden getürdi murād feyz-i seḳeri (4) ‘ ālem-i ġülşen-i fażl-ı Ḳaḳdan irād itdüġi feyezān-ı istiḳşānıdır

(4)Tu nız (5) bāde be-çeng ‘ār u rāh-ı şahrā ġır

Sen daḳı şarābı ele al şahrā yolın dut

Ki murġ-ı (6) naġme-serā sāz-ı ḳoş-nevā āverd

Ki ır ırlayıcı ḳuş ḳoş-nevā sāz sāz (7) getürdi murād vā‘ iz ü mürşid-i ‘ ālem-i İlähiden ma‘ ārif-i ḳaḳıḳat söyleyicek (8) sālîk-i ṭalib daḳı ‘ ışk-ı İlähî nüş itmek için şahrā-yı ferāġate teveccüh itmek (9) gerek dimekdür [lafz-ı naġme-serā vaşf-ı terkibidür ve şıfat-ı murġdur ḳoş-nevā daḳı vaşf-ı terkibidür ve şıfat-ı sāzdur ve nevā bunda maḳām-ı şadā ma‘ nāsına olmaḳ münāsıbdür]

(5)Residen-i ġül ü nesrîn be-ḳayr-ı ḳübî bād

Külün ve nesrînün irişmesi (10) ġüzellik ḳayrı ile olsun

Benefşe şād u keş āmed semen şafā āverd

Benefşe (11) şād u ġüzel geldi semen şafā getürdi murād ġülden keşfdür ve nesrînden (12) ḳalb beyāzıdır ve benefşeden gice ve semenden ġündüzdür lācerem çün (13) gice ḳüb ve ġündüz şafā-āmiz olup fetḳ ü sepîdî-yi dil zāhir ola (14) mübārek bād için du‘ ā lāzımdur

Beyt

+--+/-+--/+--+/-+--

Ġanîmetest şafâ-yı zamân (15) u luţf-ı ħabîb

Çü dest mî-dihed inhâ du‘ â biyâyed kerd

(6) Dilâ çü ğoca (16) şikâyet zi-kâr-ı beste me-kun

Ey gönül ğonca gibi bağlanmış işden şikâyet (17) itme

Ki bād-ı şubĥ nesîm-i girihgüşâ âverd

Ki şabâĥ yili düĝüm açımı hoş (18) koĝulu yil getürdi murâd feyz-i seĥerî ĥallâl-i müşkilât olup fetĥ-i (19) bâb kılduĝın beyândur

Beyt

--+/-+--/+--+/-+--

Büy-ı bahâr mî-demed in yâ nesîm-i şubĥ (20)

Bād-ı behişt mî-güzer ü yâ peyâm-ı düst

(7) ‘ İlâc-ı za‘ f-ı dil-i mâ kirişme-i sakîst

(21) Bizüm ħalbimüzün za‘ finuñ ‘ ilâc-ı sâķinün gözi uci ile nazarıdur [M178b] (1)

Biyâ zi-ser ki tabîb âmed ü devâ âverd

Ķaldur başı k-ı tabîb (2) geldi devâ getürdi murâd sâķiden mürâren ma‘ lûm olan şevĥ ü (3) zevĥ virendür ol ki mürîdlere iltifât ide anlara kuvvet-i ħalb (4) gelüp mücâhedeye ikdâm bâ‘ iş olur

(8) Mürîd-i pîr-i muĝânem zi-men me-renc (5) ey şeyĥ

Pîr-i muĝânuñ mürîdiyem benden incinme ey şeyĥ

Çirâ ki va‘ de tu kerdiyyi (6) vü ü be-câ âverd

Niçün ki sen va‘ de eyledün ol yerine getürdi (7) murâd pîr-i muĝândan sâbıķan ma‘ lûm olan ĥarâret ü ĥâlet virendür (8) ve şeyĥden murâd şüret-i şeyĥidür ki ben seni ĥazret-i Ħaĥķa vâşıl (9) ideyin diyü va‘ de ider ammâ ol va‘ di pîr-i muĝân yerine getürür (10)

(9) Be-teng-çeşmî-i ân Türk-i leşkerî nâzem

Ol ‘ askerî maĥbûbuñ ĥırşından (11) kıvanurum

Ki ĥamle ber-men-i dervîş-i yek ħabâ âverd

Ki ben bir ħaftanlu (12) dervîşe ĥamle getürdi murâd Türk-i leşkerîden şıfat-ı hidâyet ve cezb-e-i (13) ‘ inâyetdür ve anuñ celb-i ‘ ibâda vü cezb-i ‘ uşâta raĝbeti (14) nihâyetdedür ki ben libâs-ı tã‘ atden ‘ üryân olup hemân câna imân (15) lâbisi olan faķire daĥi ħaşd ider

Beyt

--+/-+--/+--+/-+--

Celb itdi ħalbi (16) şavbına irüp ‘ inâyeti

Ħaĥķuñ ‘ uşâta böyle olur her hidâyeti (17)

(10) Felek gulāmī-i Hāfız künün be-ıov^ç kuned

Felek Hāfızuñ kulluğın (18) *şimdi ihtiyār ile ider*

Ki ilticā be-der-i devlet-i şümā (19) **āverd**

Ki şıgınmağı sizüñdür devletüñize getürdi (20) *murād der-i devletden dergāh-ı Hākdur her kimse ki* (21) *ol bāba ilticā ide felek aña hizmet ider* [M179a] (1)

VELEHU EYŻAN [G.139]

[Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilün]

(1) Hasb-i hālī ne-nüviştī vü şud eyyāmī çend

Bir beyān-ı hāl yazmaduñ (2) *bir niçe eyyām oldı* [lafz-ı hasb feth-i hā ve sükün-ı sīn ile bir niçe ma^ç nāya gelür yiter ve ancak ve şaymak ve vākı^ç -ı hāl ve beyān-ı ahvāldür bunda ma^ç nī-i āhır münāsibdür]

Maħremī kū ki firistem be-tu peygāmī çend

Bir maħrem kanı ki gönderirem (3) *saña bir niçe haber* murād bundan bir yār dūr olup mektüb göndermedüğünden bī-ħuzūr (4) olup andan şikāyet ider meger ol kimse sālīk-i tarīkat imiş anı (5) ħuzūrından da^ç vete muqaddime baş idüp dir

(2) Mā be-dān maqşad-ı ā^ç lī ne-tüvānem resīd

(6) *Biz ol maqşad-ı a^ç liye irişmege kādır olmazuz*

Hem meger piş nihed luḫf-i şümā gāmī (7) **çend**

Meger sizüñ luḫfuñuz ile vuḫūya bir kaç adım murād bundan rindāna da^ç vetdür ki (8) nitekim bir ^ç ārif bir yārūñ da^ç vetinde dimiş

Ḳıṭ^ç a

+ --- / + --- / + ---

Ne-dāred meclis-i mā bī-tu nūrī (9)

Egerçi nīst meclis der-ħūr-ı tu

Çi fermāyī çī güyī maşlaḫat çīst (10)

Tu āyī nezd-i mā yā mā ber-tu

(3) Çü mey ez-ħam be-sebū ref^ç ü gül efkend niḳāb

Şarāb (11) *çün küpden destiye gitdi ve gül niḳāb atdı* ya^ç nī ref^ç -i ḫicāb itdi (12)

Furşat-ı ^ç ıyş nıgehdār u be-zen cāmī çend

Furşat ^ç ıyşı şakla ya^ç nī (13) *fevt eyleme ve ur birkaç kadeḫe* ya^ç nī birkaç kadeḫe doḫın murād *meyden* ^ç ışk-ı (14) *İlāhidür ve ħamdan* murād şeyḫdür ve *sebūdan* murād mürīddür ve gül ref^ç -i niḳāb itmekden (15) murād keşf-i feyzdür lācerem ol kimseye bu zevḳ furşatı fevt olmasun (16) gel sen de bir miḳdār zevḳ-i feyż kıl dir

+ + --- / + + --- / + + --- / + + ---

[Cām ile rüşen olur ḫāne çün ola ḳarañu

Şākiyā biz de doğınsağ n'ola ol cāmlara]

(4) Kānd-i āmīhte bā-gül ne ' ilāc-ı dil-i māst

(17) *Gül ile karışmış şeker ya'nī gül-şeker bizüm gönümüzün ' ilācı degüldür*

Būse-i (18) çend ber-āmiz be-duşnāmī çend

Bir kaç buse karışdır bir kaç sevmegün ile murād (19) saña mülākat idicek şeyh ta' līm-i ' amel-i riyāzet eyleyüp gāh lezzet-i (20) şöhet gāh zücret-i riyāzet devā-yı kalb-i mariz olur dimekdür

(5) Zāhid (21) ez-küçe-i rindān be-selāmet be-güzer

Ey zāhid rindler halkasından selāmet [M179b] (1) eyle geç

Tā harābet ne-kuned şöhet-i bed-nāmī çend

Tā seni harāb itmeye bir kaç bed-nām (2) şöhet-i murād muhātab ola zāhiden zāhid-i huşkdur ki ' aşık meşreb ü melāmiyye (3) mezheb olanlar ile şöhet idicek eş-şöhetete mü 'eşserete¹⁰²⁸ hasebince anlarun ahlākı (4) sirāyet idüp şüret ü nām-ı zühd bozulur

(6) ' Ayb-ı mey cümle be-gufti hünereş (5) nız be-gü

Şarābuñ ' aybını cümle didün hünereş daği di

Nefy-i hikmet me-kun ez-behr-i (6) dil-i ' āmī çend

Nefy-i hikmet itme bir kaç ' āmuñ hātırı için murād budur ki ' işk-ı (7) Haqqı zemm idersin ki terk-i mürādāt u mücib-i ihtilāl-i mizāc ve bā' iş-i fakr u (8) ihtiyācdur diyü hünereş daği zıkr kıl ki mücin-i işlāh-ı nefis ve def' -i fedāddur (9) ve bā' iş-i vuşul Haq ve taşfiyet-i fu 'āddur anuñçün dir

(7) Ey gedāyān-ı harābāt (10) Hudā yār-ı şümāst

Ey meyhāne fakirleri Allāh sizün yārūñizdür

Çeşm-i in' ām me-dārīd zi-en' āmī çend

(11) *İn' ām u ihşān gözin dutmañ ya'nī kerem ricā itmeñ bir kaç dört ayaklı (12) hayvāndan murād hānqāhda olan fuqarāya penddür ki çün kırbet-i Haq hāşıl (13) itmişüzdür ađniyā-yı ' avām ki en' ām meşābesinde dururlar anlardan en' ām (14) ricā itmeñ*

(8) Pīr-i meyhāne çi hoş guft be-dürd-keş-i h' iş

Meyhāne pīri (15) ne hoş didi kendü pūse çekenine

Ki me-gü hāl-i (16) dil-i sūhte bā-hāmī çend

Ki dime yanmış gönül hālini (17) bir kaç hāma murād pīr-i meyhāneden şeyh-i hānqāhdur pūse (18) çekiciden murād riyāzet çeken sālīkdür aña hūb pend (19) budur ki kalb-i müteharriq hālini hāmlara dimemek gerek

Bejt (20)

--+---/-+---/--+-

¹⁰²⁸ الصعبة مؤثرة Dostluk etkilidir. (Diğer Arapça İbāreler)

Der-ne-yābed hāl-i puhte hîç hām

Pes sühan kütāh bāyed ve's-selām (21)

(9) Hāfiz ez-şevk-i ruḥ-ı mihr-fürüg-ı tu be-süht

[M180a] (1) *Hāfiz senüñ güneş nūrlandırıcı ruḥuñ şevkinden yandı* (2)

Kām-kārā nazārī kun süy-ı nā-kāmī çend

Ey murād işlü bir nazār kııl bir kaç nā-murād (3) *cānibine murād muḥātabdan yā ma' şük-ı haḳıḳidür yā mürşid-i tarīkatdur* (4)

VELEHU EYẒAN [G.140]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Demī bā-ğam be-ser burden cihān yekser nemī-erzed

Bir nefesi ğam ile başa (5) *iletmek bir uğurdan cihān degmez* murād budur ki māl u mülke mālîk olmaḳ ğamsız olmaz (6) *lācerem bir demi ğam ile geçürmek götüri cihān degmez*

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Dilā ferāğat u rindī (7) *zi-pādşāhī bih*

Demī ferāğat-ı ḥātır *zi-her çi ḥ'āhī bih*

Be-mey befrüş delḳ-i ḥod k'ez-in (8) bihter nemī-erzed

Şarāba şat kendü ḥırkañı ki bundan yigrek degmez murād bunda (9) *ḥırkadan vücūd libāsıdur lācerem anı ' ışḳ-ı İlāhīye şatup şevāb-ı āḥiret* (10) *taḥsîl itmek gerek ki aña bundan yeg behā olmaz*

(2) Diyār-ı yār merdem-rā muḳayyed mī-kuned verne

(11) *Yār diyārı kişi muḳayyed ider yoḥsa*

Çi cāy-ı Fārs k'in miḥnet cihān yek-ser nemī-erzed (12)

Ne 'Acem yeri ki bu miḥnet getüri cihān degmez murād budur ki *ḥubbu'l-vaṭani* (13) *mine'l-īmāni*¹⁰²⁹ ḥasebince diyār-ı yārimüze muḥabbet idüp terk-i diyār idemezüz (14) *vālā bu ḥiḥnet ki 'Acem diyārında çekerin ne bu diyār getüri dünyā degmez*

Beyt (15)

+++ / +++ / +++ / ++-

Sa' diyā ḥubb-ı vaṭan gerçi ḥadîsîst şaḥîḥ¹⁰³⁰

Ne-tevān merd be-saḥtî ki men in cā *zi-adem* (16)

(3) Be-küy-ı mey-fürüşāneş be-cāmī ber-nemī-girend

¹⁰²⁹ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmândandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sagâni, Mevzûat; Hadîs No: 81. Bu hadîsin sahih olup olmadığı hususunda çeşitli görüşler mevcuttur.

¹⁰³⁰ Sa'dî-i Şirâzî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazel: 371.

Şarāb şatıcılar mahallesinde bir çadehe dutmazlar ya' nī seccādeyi şarāb şatanlar mahallesinde bir çadehe (17) almazlar ol çadar kıymete dutmazlar [*fürüşāneş* lafzında olan zamīr mışrā' -ı şānī evā' ilinde olan seccādeye rāci' dūr]

Zihī seccāde-i taqvā ki yek sāğar nemī-erzed

(18) *Āferīn seccāde-i zühde ki bir çadeh degmez* murād ta' līm-i ' ışk-ı İlähī idenler zühd-i huşkı (19) ve riyā vü za' finı bir ' ışk u şıdğa almazlar dimekdür

(4) Raķībem serzenişhā kerd k'ez-īn (20) bāb ruḥ ber-tāb

Raķīb baña başda kaçmaķlıklar eyledi ki bir çapudan yüz döndür (21) ya' nī raķīb baña yār çapısından yüz döndür diyü tevbihler eyledi

Çi üftād [M180b] (1) īn ser-i mā-rā ki ḥāk-ı der nemī-erzed¹⁰³¹

Ne düşdi bu bizüm başımuza ki çapu toprağı (2) *degmez* murād *raķīb*den ehl-i dünyā ve erbāb-ı hevādur ki sālīk-i tarīkat olup (3) bāb-ı Ḥaķda olana ta' n idüp andan men' eyleyüp ol bābda türāb (4) olmağa māni' olurlar

(5) Be-şüy-ı īn delç-i dil-tengī ki der-bāzār-ı yek-rengī

Bu gönül (5) *tarlığı hırkasın ki yek-renglik bāzārında*

Muraķça' hā-yı gün-ā-gün mey-i aḥmet nemī-erzed (6)

Dürlü dürlü hırkalar kızıl şarāb degmez murād bundan ehl-i dünyāya (7) penddür ki giyikleri ḥāzır libāslar gönül tarlığı hırkasıdur ki anı giyenlerüñ (8) gönli tar olur ğam-ı dünyā ile lācerem anı pāk idüp gidermek gerek ki şafā-yı (9) ḳalb olan bāzārda dürlü dürlü libāslar bir şāfi ' ışk-ı İlähīye degmez ki (10) anuñ ğamı çokdur bunuñ ol çadar yokdur

(6) Bes āsān mī-nümüd evvel ğam-ı deryā (11) be-büy-ı sūd

Niçe āsān görindi evvel deñiz ğamı ışşı koķusı ya' nī ol (12) ricā ile

Çü vādīdīm īn tūfān be-şad gevher nemī-erzed¹⁰³²

Çün girü gördük (13) *bu tūfān yüz gevher degmez* murād ğam-ı cān çok māl degmez dimekdür (14)

Beyt

+ --- / + --- / + --

Ĝam-ı dünyā me-nih ber-gerden-i cān

Dilā çendān ki çendānī ne-yerzed

(7) Şüküh-ı tēc-ı (15) sulṭānī ki bīm-i cān der-ū dercest

Sulṭānlık tēcī heybeti ki cān koŗkusı (16) *anda gizlüdür*

Külāh-ı dilkeşest ammā be-terk-i ser nemī-erzed

Gönül çekici külāhdan (17) *ammā baş terkinde degmez* murād tēc-ı salṭanata gönül mā' il olur ammā baş (18) gitmek ḥavfina degmez dimekdür

¹⁰³¹ *Ḥāk-ı der nemī-erzed* ifādesi derkenārda *yek efser nemī-erzed* şeklindedir.

¹⁰³² Derkenārda bu mışrā şu şekildedir: *Ĝalaṭ guftem ki yek mūçeş be-şad gevher nemī-erzed*

(8) Tü-râ ân bih ki rüy-ı hod zi-müştakân be-püşânî

(19) Saña ol yegdür ki kendü yüzünü müştaqlardan örtesin

Ki şahiyy-i cihân (20) yek-sergam-ı leşker nemî-erzed¹⁰³³

Ki getüri cihân şahlığı leşker gamına degmez murād bundan (21) şeyh olana penddür ki mürid ü muhibb ü müştaq u ‘aşık teksirinde olmayup anlardan ‘uzlet [M181a] (1) ü halvet ihtiyâr itmek ulıdur ki gam-ı ehibbâ vü etibbâ‘ riyâsetinden (2) ziyâde belâdur

(9) Çü Hâfız der-kanâ‘ at kûş v’ez dünyî-yi dün bügzer

Hâfız (3) gibi kanâ‘ ata duruş ve dünyâ-yı dündan geç

Ki yek cov minnet-i dünân (4) be-şad men zer nemî-erzed

Ki bir arpa dünlar minneti ya ‘nî arpa kıada dünlaruñ (5) minnetin çekmek yüz batman altun degmez murād faqr ile kanâ‘ at itmek (6) ulıdur mâl-ı keşir için minnet-i qalil çekmeñden dimekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Devlet-i (7) dünyâyı çok gördüm velikin görmedüm

Faqr u ‘uzletde olan ehl-i kanâ‘ at (8) râhatın

VELEHU EYŶAN [G.141]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün]

(1) Dilem cüz mihr-i meh-rüyân tarîkı ber nemî-gired¹⁰³⁴

Benüm gönülüm (9) meh-rûlar mihrinden ğayrı bir tarîk ihtiyâr itmez

Zi-her der-mî-dihem pendeş (10) veliken der-nemî-gired

Her bâbdan naşihat virürem veliken eşer itmez (11) murād mih-rûlardan esmâ vü şifâtdur ki qalb-i tãlib aña muhibb olup (12) andan ğayrı tarîk dutmaz ve andan a‘ rãz itmek naşihati aña (13) eşer itmez

Beyt

--+--/-+--/-+-

Ân hayâlâtî ki dâm-ı evliyâst

‘Aks-i meh-rüyân (14) büstân-ı Hudâst

(2) Biyâ ey sâkı-i gül-ruğ biyâver bâde-i rengin

(15) *Gel ey gül yañaqlu sâkı getür şarâb-ı rengini*

Ki nakşî (16) der-hayâl-i mâ ez-în hoşter nemî-gired

¹⁰³³ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: *Ki şadiyy-i cihâ-giri gam-ı leşker nemî-erzed*

¹⁰³⁴ (Derkenâr) Taqtî‘i ğazel-i sâbık gibidür.

Ki bir naqş bizüm hayâlimüzde bunda (17) hoşrağ dutmaz murād sâķiden sâbıkan ma' lüm olandur ve şarâb-ı (18) renginden murād ma' arif-i gün-â-gün ve eşnâf-ı fünündur ki tâlibüñ (19) hayâlinde bundan yigrek nesne qarâr itmez ba' zı nusağda bu beyt (20) vâķı' olmış

Ĥudâ-râ ey naşihat gû hadîş ez-ĥaṭṭ-ı sâķi gû

(21) *Allâh için ey naşihat idici sâķi ĥaṭṭından söz söyle [M181b] (1)*

Ki naqşı der-ĥayâl-i mâ ez-în ĥoşter nemi-gired

Murād bundan vâ' iz ü (2) nâşihdan şevķ ü zevķ ve ' ışķ-ı Ĥaķ virür kelâm taleb itdügin i' lâmdur (3)

(3) Şurâhî mi-keşem pinhân u merdüm defter ângârend

Şurâhî çekerin gizlü ve ĥalk (4) defter şanurlar

' Aceb k' ez-âteş-i in zerķ der-defter nemi-gired

' Acebdür (5) bu riyâ odından defterde dutmazsa murād defterden nâmedür tomar (6) dürilecek şurâhî boynına beñzer her kim şurâhî boynını örtüp anı (7) tomar-ı nâme gösterüp bu vechle nüş-ı bâde idüp buncılayın riyâ ide (8) riyâsı odı defter-i a' mâlin yakmazsa ' acebdür

(4) Men in delķ-i mülemma' -râ be-ĥ'âhem (9) sūhten ruzî

Ben bu alca ĥırķayı yakşam bir gün

Ki pîr-i mey-fürüşâneş (10) be-câmî ber-nemi-gired

Ki şarâb şaticıların pîri anı bir ĥadeĥe dutmaz murād (11) ĥırķa-i riyâyı pîr-i ' uşşâķ muĥliş bir cüş u şevķe almaz pes libâs-ı riyâ (12) yakmağdan ĥayrıya yaramaz dimekdür

(5) Naşihat-güy-ı rindân-râ ki bâ ĥük-m-i ĥazâ (13) cengest

Rindlere naşihat idicinüñ ki ĥük-m-i Ĥudâ ile cengi vardur

Dileş (14) bes teng mi-bînem meger sâğar nemi-gired

Anuñ gönülünü tar görürem meger (15) ĥadeĥe dutmaz murād budur ki ' ışķ-ı İlähiden ĥaberdâr olmayan vâ' iz-i (16) sâlik ' aşıķ meşrebe pend idüp melâmiye evzâ' indan nehy ider meger (17) anuñ teng-dil olup ĥilzet itdügi ' ışķ meşrebinden nüş itmedügi (18) içindür

(6) Ez-ân rû mey-perestân-râ şafâhâ bâ-mey-i la' lest¹⁰³⁵

Ol yüzden (19) mey-perestlerin şafâları şarâb-ı la' l iledür

Ki ĥayr ez-râstî naqşı der-in (20) cevher nemi-gired

Ki doğruluğdan ĥayrı bir naqş bu cevherde dutmaz (21) murād ' ışķ-ı İlähî ile ' aşıķ olanlar muĥliş ü şâdiķ olurlar dimekdür [M182a] (1)

(7) Miyân-ı girye mi-ĥandem ki çün şem' enderîn meclis

Ağlamak ortasında (2) gülerin ki şem' gibi bu meclisde

¹⁰³⁵ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Ez-ân rû hest yârân-râ şafâhâ bâ-mey-i la' lest / Ez-ân rû pâk-bâzân-râ

Zebān-ı âteşinem hest liken der-nemî-gîred

(3) *Odlu dilüm var velikin eşer itmez* murād budur ki od olup (4) eşer itmedigünden ta^c accüb idüp güldüñ ki bu bir emr-i garîbdür

(8) Ser ü (5) çeşmî ber-in hûbî ki gûî çeşm ez-ü ber-düz

Baş göz ki bu hûbluk (6) iledür dirsın ki gözi andan dik

Be-rev k'in va^c z-ı bîhüde (7) merā der-ser nemî-gîred

Yüri ki va^c z benüm başımda dutmaz murād budur ki (8) cemāl-i Hâk ki fevka'l-haddür andan nehy için va^c z-ı nuş bātıldur (9) pend-i bātıl benüm başımda dutar ve eşer ider degüldür

(9) Sühan der-ihtiyāc-ı (10) mā vü istiğnā-yı ma^c şükest

Söz bizüm ihtiyācımızda ve ma^c şūkuñ (11) istiğnāsındadır

Çi sūd efsüngerî ey dil ki der-dilber nemî-gîred

(12) *Ne fā'ide efsün idicilik ey dil çün dilberde eşer eylemez* murād budur ki (13) *va'llāhu'l-ganiyyü ve entümü'l-fuḳarā'*¹⁰³⁶ hasebince hâzret-i Hâk ganiyy-i muḫlaḳ (14) ve bende-i muḫtāc-ı maḫzdur lācerem efsün u mekr eşer eylemez şıdḳ (15) u ihlāş gerekdür

(10) Çi hoş şayd-ı dilem kerdî be-nāzem çeşm-i mestet-rā

(16) *Ne hoş göñlümi şayd eyledüñ taḫsîn iderin mest gözüñe*

Ki kes murğān-ı (17) vaḫşî-rā ez-in bihter nemî-gîred

Ki kimse vaḫşî kuşlaru bundan yigrek (18) dutmaz murād çeşmden 'ayndur ve 'ayn lafzınıñ bir ma^c nāsı (19) zāt-ı şey'dür mest olduğı muḫibb olup şıfat-ı hubb (20) ile muttaşif olduğıdur lācerem cezbe-i zāt-ı ḳulüb ve ḫaşıye-i (21) şayd itdügi maḫall-i istiḫsāndur

(11) Hudā-rā raḫmî ey mun^c im ki dervîş-i ser-i küyet

[M182b] (1) *Allāh için bir raḫm ey ganî ki senüñ maḫallüñ başı dervîşi*

Derî diğer nemî-dāned (2) rehî diğer nemî-gîred

Bir ḳapu daḫi bilmez bir yol dutmaz murād (3) men^c im āḫirete ḫiḫāb ve andan ḫaleb-i feyzdür

(12) Men ez-pîr-i muğān (4) didem ger ümmethā-yı merdāne

Ben pîr-i muğāndan gördüm merdāne kerāmetler

Ki āyîn-i (5) riyāi-rā be-cāmî ber-nemî-gîred

Ki riyāya mensüb resm ü 'ādeti bir ḳadeḫe dutmaz (6) murād pîr-i muğāndan şābıḳan ma^c lüm olan mürşid-i şāḫib-i ḫarāretdür (7) lācerem ol 'ādet-i riyāyı bir şevḳ ü cūşa dutmaz

¹⁰³⁶ وَاللَّهُ الْعَنِي وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur'an, Muhammed 47/ 38).

(13) Men in (8) āyine-rā rūzī be-dest ārem Sikendervār

Ben bu āyineyi bir gün (9) ele getürmedüm İskender gibi

Meger ān Hızr-pey-i sākī merā sāgar (10) nemī-gired

*Meger ol Hızr izlü sākī beni kadehe dutmaya murād (11) budur ki beni ol Hızr-
kadem-i sākī bir kadeh şarāb-ı ışka dutup (12) nüş itdürürse taşfiye-i kalb-i kulüb ve
kalb-i şāfi āyine-i (13) İskender gibi cihān-nümā olup fenā-yı  alemi müşāhede idüp
(14)  alem-i beķāya teveccüh iderem*

(14) Be-in şi' r-i ter-i ŝirīn zi-şāhenseh  aceb (15) dārem

Bu şi' r-i ter-i ŝirīn sebebi ile ulu pādşāhdan  aceb (16) dutarum

Ki ser tā-pāy-ı Hāfız-rā çirā der-zer nemī-gired

*Ki Hāfızı başdan (17) ayağa niçün altunda dutmaz ya' nī niçün altuna müstağrak
kılmaz (18) murād budur ki bu kadar ma' ārif-i İlāhiye söyleyeni ve bu deñlü  avārif-
i (19) şerh ü beyān eyleyeni sultānu's-selātin neden ğarīķ-i rahmet (20) itmez*

VELEHU EYŶAN [G.142]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Bütī dārem ki gird-i gül zi-sünbül sāyebān dāred¹⁰³⁷

*Bir bütüm vardur ki gül eţrāfında sünbül den sāyebānı vardur gülden murād
yañağıdur sünbül den murād zülfidür ki yañağı eţrāfına sāyebān olmuşdur*

Ķadeş [M183a] (1) āyīn-i serv-i nāz u la' leş luţf-ı cān dāred

*Ķaddinüñ serv-i nāz (2)  ādeti ve la' linüñ cān leţāfeti vardur murād beħasbü'z-zāhir
maħbüb-ı (3) zāhir medħidür*

Nazm

--+/-+--/-++/-+--

Hergiz ħased ne-bur-dem ber-manşıbī vü māli¹⁰³⁸

İllā ber-ān ki dāred (4) bā-dilberī vişālī

Hurrem kesī ki maħbüb ez-der ferāzeş āyed

Çün rızķ-ı (5) nīk-baħtān bī-minnet-i su'ālī

Dānī küdām cāhil ber-ħāl-i mā be-ħanded

Gū-rā ne-būde (6) bāşed der- ömr-i ħiş ħālī

*Līkin ol maħdūmı olan maħbūbda rūħānī (7) luţf var imiş aña  ıŝķı daħi rūħānī imiş
ki ħaţ gelmek ile muħabbeti (8) zā'il olmamış anuñçün dir*

¹⁰³⁷ (Derkenār) Bunuñ taķtī' i ğazel-i sābıkda beyān olunmuşdur

¹⁰³⁸ Sa'dī-i Şirāzī Dīvān-ı Eş'ār, Gazeliyāt, No: 595

(2) Ğubār-ı haṭ be-pūşānīd hūrşīd-i ruḫeş (9) yā Rab

Haṭṭ-ı ğubārı örtdi yañağı güneşin yā Rab

Ḥayāt-ı cābidāneş dih (10) ki ḥüsn-i cāvidān dāred

Ebedī ḥayāt vir aña ki ebedī ḥüsni vardur murād (11) bunda aña tenbīhdür ki sīreti ḥüb olana ta'alluḫ gerek ḥüsn-şuret (12) daḫi olursa nūrun 'alā nūr olur ammā mücerred ḥüsn şürete ta'aşşuḫ-ı ğālib (13) budur ki şehevānī olur

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ger şehvet ez-dimāğ-ı ḥayālet be-der reved (14)

Şāhid buved her ān ki naẓar be-ruy efgenī

ve tenbīh vardur aña ki ḥulḫı (15) ḥüsn olanuñ ḥüsni zā'il olmaz ve ḥayāt-ı ebediyye ki şevāb-ı āḫiretdür (16) aña müsteḫaḫ olur

(3) Zi-çeşmeş cān ne-şāyed burd k'ez-her sū ki mī-bīnem

(17) *Gözinden cān kırtarmaḫ olmaz ki her taraḫdan ki görürem*

Kemīn ez-ğuşei (18) kerdest ü tīr ender-kemān dāred

Bir köşeden pusu eylemişdür ve kemānında (19) *oḫ vardur* murād bundan maḥbūb-ı mecāzīden ictināb-ı 'asīr idigün (20) beyāndur

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ḥ'āhī ki şayd u küşte ne-bāşī be-zecr-i kārđ

Ey kebük (21) iḫtirāz kun ez-bāz pūr fenī

(4) Ḥudā-rā dād-ı men bistān ez-ü ey şīḫne-i meclis

[M183b] (1) *Allāh için benüm dādum al andan ey meclis şīḫnesi* [*şīḫne* subaşı nā'ibi dimekdür]

Ki mey bā-dıgerī ḫordest (2) ü bā-men girān dāred

Ki şarābı ğayr ile içmiş baña ağır başlılık dutar murād bundan (3) maḥbūb-ı mecāzīden şikāyetdür

Beyt

+++/-+++/-+++/-++-

Merā be-'āḫıbet ān şūḫ-ı sīm-ten be-keşed (4)

Çü şem'-i sūḫte rüzī der-encümen be-keşed

(5) Çü 'aşıḫ mī-şudem guftem ki burdem gevher-i (5) maḫşūd

Çün 'aşıḫ oldum didüm ki gevher-i maḫşūdı aldum

Ne-dānistem ki in deryā (6) çi mevc-i bī-kerān dāred

(9) Çü der rüyet be-ḥanded gül me-şev mağrūr ey (5) bülbül¹⁰⁴¹

Çün yüzüne güle gül mağrūr olma ey bülbül

Ki ber-gül i' timādī nīst (6) ver ḥüsn-i cihān dāred

Ki güle bir i' timād yokdur eger ḥüsn-i cihānı (7) var ise daḥi murād fāniye i' timāddan nehydür

Beyt

+---/++--/++--/++-

Dilā me-bend-i ta' alluḡ (8) be-ğayr-ı bāki vü ḥayy

Me-gü ḥadiş-i bahārān ki derpeyest ḥazān

(10) Biyefşān (9) cür' aī ber-ḥāk u ḥāl-i ehl-i şevket pırs

Topraḡ üzre bir cür' a (10) saç ve ehl-i şevket ḥālını şor

Ki ez-Cemşid ü Keyḥusrev ferāvān (11) dāstān dāred

Ki Cemşiddən ve Keyḥusrevden vāfir ḥikāyeti vardur (12) murād budur ki eger topraḡuñ 'aql u nuṡkı olaydı geçmiş pādşāhlarıñ (13) kendünüñ üzerinde neler itdüklerin ve aḥir zīr-i zemīne (14) niçe gitdüklerin beyān ider idi

(11) Çü dām-ı turre efşāned zi-gerd-i (15) ḥātır-ı 'uşşāk

Çün turre aḡı silke 'uşşāk ḥātır-ı tozından (16) ya' nī ḥātır-ı 'uşşākı teselliye idüp şād ide

Be-ğammāz-ı şabā güyed (17) ki rāz-ı mā nihān dāred

Şabā ḡammāzına dir ki bizüm sırrımız şaḡlaya (18) murād budur ki çün ḡayb-ı hüviyyet ḥātır-ı 'uşşāka tecelli idüp (19) teselli vire feyz-i seḥerīye ışmarlar ki ifşā-yı sır itmeye ve 'uşşāk (20) anuñ sebebi ile guft ü gū itmeyhe

Beyt

-+---/-+---/-+---

Bezm-i sulṡānest ber-mestī (21) me-kun

Cām-ı mey der-keş velī ḥāmūş bāş

(12) Çi üftādest der-ın [M184b] (1) reh ki sulṡān-ı ma' nā-rā

Ne düşdi bu yolda ki ma' nā sulṡānını (2)

Bedīn dergāh mī-binem ki ser ber-āstān dāred

Bu dergāhda görürem başı (3) işüñ üzre dutar murād dergāh-ı Ḥaḡḡkuñ 'azametin beyāndur ki (4) sulṡān-ı şüret degil sulṡān-ı ma' nā ol āstāne baş ḡomuşdur (5)

Beyt

++---/++---/++---/++-

Der-ḥarīm-i melekūteş ne-buved cāy-ı nişest

¹⁰⁴¹ Mağrūr ey bülbül ifādesi derkenārda der-dāmeş ey bülbül şeklindedir.

Pādşāhān-ı (6) cihān-rā be-cüz ez-şaf-ı ni'āl

(13) Çi 'özr-i baht-ı hod güyem ki ān 'ayyār-ı (7) şeh-r-āşüb¹⁰⁴²

Kendü bahtımuñ nice 'özrin diyem ki ol şehre fitne birağıcı (8) 'ayyār

Be-telhī geşt Hāfız-rā vü şekker der-dehān dāred

Acılık (9) ile katl eyledi Hāfızı hāl bu ki ağzında şekker var (10) murād bahtımuñ nuḥūsetini beyāndur ki mürşid-i mümtehin ve Rabb-ı (11) Mennān buña feyz itmez bā-vücūd ifāde ve ifāzaya kemāl-i (12) ḳudret vardur

VELEHU EYŻAN [G.143]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Dil-i ki ğayb-nümāyest cām-ı Cem (13) dāred

Bir gönül ki ğayb göstericidir cām-ı Cemi vardur

Zi-hātem-i dem-i gom (14) şevved ç-i ğam dāred

Bir yüzükden ki bu demde zāyi' olur hātem-i Süleymān (15) gibi ne ğamı vardur murād Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḫāzretini medḫdür ki anuñ (16) ḫilāfeti ḫātem sebebi ile degüldür ki ḫātem zāyi' olduğundan aña ğam gele (17)

Ḳıṭ'a

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

İlā ey Aḫmed-i Mürsel şevved her müşkil ez-tu ḫal

Kunem vaşf-ı tü-rā mücmel-i (18) tūy-i sultān-ı her mevlā

Şerī' at ez-tu rüşen şud tarikat hem mübeyyen (19) şud

Ḥaḳīkat ḫod mu'ayyen şud zih-i sultān-ı bī-hemtā

(2) Be-ḫaṭṭ u ḫāl-i (20) gedāyān me-dih ḫazīne-i dil

Gedālar ḫaṭṭ u ḫāl-i virme gönül ḫazīnesin (21)

Be-dest-i şāhveşi dih ki muḫterem dāred

Bir şāh gibinüñ eline vir ki [M185a] (1) muḫterem duta murād mürşid-i nāḳışa irādetden nehydür lācerem ḫazīne-i (2) ḳalbi bir şāh gibi ḳudret-i tāmmesi olana virmek gerek ki 'aziz ü mükerrem (3) dutup terbiyyet ü tekmil ḳıla

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Vaşiyyet mī-kuned ḫüsrev ki (4) yārān dil nighdārīd

Be-dildārī dihīd dil-rā ki ü dil-rā nighdāred (5)

(3) Ne her dıraḫt taḫammül kuned cefā-yı ḫazān

Her ağac taḫammül itmez ḫazān cefāsına (6)

¹⁰⁴² Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Şikāyet bā-ki güyem z'ān meh-i şirīn şür-engiz

Ġulām-ı himmet-i servem ki ın qadem dāred

Servüñ himmeti qulıym ki (7) bu ya' nı taħammül qademi vardur murād s̄abit qadem olup cefāya şabr (8) kı lup televvün itmeyen kimesneye medħdür

(4) Dilem ki lāf-ı tecerrüd zedı künün (9) şad şuġl

Göñlüm tecerrüd lāfin urur idi şimdi yüz şuġl (10)

Be-büy-ı zülf-i tu bā-bād-ı şubhem dāred

(11) *Senüñ zülfüñ koqusı ile şubh yili ile vardur murād qalb ğayb-ı (12) hüviyyet ricāsı ile feyz-i seheriye muqayyed olup bundan (13) anı taħşile meşġül olduġın beyāndur*

(5) Resid mevsim-i ān k'ez tarab (14) çü nergis-i mest

İrişdi ol mevsim ki şenlikden mest nergis (15) gibi

Nihed be-pāy-ı qadeħ her ki şeş direm dāred

Qor qadeħ ayaġına her kimüñ ki (16) altı aqçesi vardur murād budur ki bahār oldu bezl-i māl u kesb-i hāl (17) zamānı geldi ve nergis-i ehl-i Rüm zerrin-qadeħ didükleridür ki altı aqçe gibi (18) yapraġı vardur ki qadeħ dibine qonmuşdur pes t̄alib mālını 'ışk-ı İlähiye (19) şarf itmek gerek

Beyt

---+/-+---/+---+/-+---

Vaqttest hoş bahār ki vaqttest 'ıyş-rā (20)

Bā-nüş-ı bāde kun tu ferāmüş niş-rā

(6) Murād-ı dil zi-cüyem ki nist (21) dildārī

Göñül murādın kimden isteyeyin ki yokdur bir dildār [M185b] (1)

Ki cilve-i nazar u şive-i kerem dāred

Ki nazar cilvesin ve kerem şivesin duta (2) murād ehl-i dünyānuñ bī-vefālıġından şikāyetdür ki

Beyt

+---/+---/+---/+---

Kerem be-bāġ-ı (3) irem germ būd u germ be-ħürd

Be-ġüş her ki be-ġuftem kerem be-ġuft kerem

(7) Zer ez-(4) behā-yı mey eknün çü gül dirig me-dār

Altunı şarāb bahāsından gül gibi dirig (5) dutma

Ki 'aql-ı küll be-şadet 'ayb mütthem dāred

Ki 'aql-ı küll seni yüz 'ayb (6) ile mütthem dutar murād budur ki küll içinde olan şaruca nesne (7) altun gibidür ki gül yapraġını nişār ider ammā anı imsāk eylersen (8) daħi ancılayın altunuñı şarāb-ı 'ışk-ı İlähiden dirig iderseñ (9) 'aql-ı küll seni 'ayb ile mütthem ider

(8) Zi-sırr-ı ğayb kes āġāh nist (10) kışşa me-ħ'ān

Sırr-ı ğaybdan kimse haberdār degüldür kışşa oķıma

Küdām maħrem-i (11) dil reh der-ın ğarem dāred

Ķanķı ğoñül maħremi yolu bu maħreme döner murād (12) ‘ilm-i sırr-ı ğayb da‘ vāsın idüp kışşa gibi baş-ı kelām ideni (13) nehydür ki *felā tuzhiru ‘alā-ğaybihi eħaden illā min Resūlin*¹⁰⁴³ (14) mücebince maħrem-i dil olan bu maħreme yol bulmaz ya‘ nī vesilesüz (15) dāħil olmaz kerāmāt-ı enbiyā ki muğayyebāta vāķı‘ olur melā‘ikeden telaķķī (16) ile vuķū‘ bulur [pes bu kelāmdan kerāmāt-ı enbiyāya inkār lāzım gelmez]

(9) Zi-ceyb-i ħırķa-i Ħāfiż ği taraf betvān best

(17) *Ħāfiżuñ ħırķası yaķasından ne ken kenār-ı vaħdete bağlamaķ olur*

Ki mā (18) şamed talebīdīm [ü] ü şanem dāred

Ki biz şamed taleb itdük ol ħırķanuñ (19) *şanemi var* murād budur ki riyā ile ħırķa-puş olmaķ tezyin-i (20) ħırķa kıılmaķ anı şanem itmekdür

Ħikāyet

Bir şūfi ħırķa giymesini (21) tertibine meşğül imiş şeyħi aña *ın büt tüst in büt tüst* [M186a] (1) dir imiş

VELEHU EYŻAN [G.144]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Her ān ki cānib-i ehl-i Ħudā nigh dāred¹⁰⁴⁴

Her ol (2) *kimse ki ehlu’llāh cānibin şaķlar*

Ħudāş der-heme ħāl ez-belā nigh dāred

(3) *Allāh anı her ħālde belādan şaķlar* murād zāhirdür ki ehlu’llāh ri‘āyetin iden (4) Ħaķ te‘ālā ħimāyetinde olur

(2) Geret hevāst ki dildār¹⁰⁴⁵ **megseled peymān**

(5) *Eger senüñ hevāñ ise ki maħbüb kırmaya ‘ahdi*

Nigāhdār ser-i rişte (6) tā nigh dāred

Şaķla iplik ucını tā şaķlaya murād budur ki tālib ü (7) maţlüb ortasında mu‘āhede vü ittışāl vardır pes *evfū bi‘ahdi* (8) *ūfi bi‘ahdiküm*¹⁰⁴⁶ mücebince ‘aşıķ cānibinden ipşlik saķlanmaķ gerek ki ma‘ şūķ (9) dağı şaķlaya

(3) Ħadīş-i düst ne-ğüyem meger be-ħazret-i düst¹⁰⁴⁷

¹⁰⁴³ 26 O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz; Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar, (Kur’ân Cin 72/26-27).

¹⁰⁴⁴ (Derkenār) Taķti‘ i ğazel-i sâbık gibidür

¹⁰⁴⁵ Derkenarda bu kelime ma‘ şūķ şeklidir.

¹⁰⁴⁶ *أوفوا بعھدي أوف بعھديكم* Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vâdettiklerimi vereyim. Yalnızca benden korkun. (Kur’ân, Bakara 2/40).

¹⁰⁴⁷ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Zi-derd-i düst ne-ğüyem ħadīş-i cüz bā-düst

Ya' nî dost (10) haberin dimezin dost hazretinden gayra

Ki aṣnā suḥan-ı aṣnā nigh dāred

(11) *Ki aṣnā aṣnā sözün şaḳlar murād esrār-ı Hakkı ifşā itmezem diyüp ketm-i (12) sırrı ta' lîmdür*

(4) Çü guftemeş ki dil-i men nigāh dār çî guft¹⁰⁴⁸

Didüm aña ki benüm (13) gönlimi şaḳla ne didi

Zi-dest-i bende çî hîzed Hüdā nigh dāred

*Kuluñ elinden (14) ne kaḳkar Allāh şaḳlaya murād budur ki mürşidden şıyānet-i ḳalb ḫaleb (15) eyledüm izhār-ı ' acz idüp Allāh şaḳlaya diyüp du' ā eyledi ve haberde (16) vārid olmışdur ki *lā yemlike 'l-ḳalbi illa 'llāh¹⁰⁴⁹**

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Gönlüme dilber beni terk (17) it didi söz dutmadı

Özge sultāndur gönül hüküm irmez sultān aña (18)

(5) Ser ü zer u dil ü cānem fidā-yı ān maḥbūb

Başım ve altunum ve dil ü cānum (19) ol maḥbūba fedā olsun

Ki Hakk-ı şoḫbet-i mihr ü vefā nigh dāred

Ki Hakk (20) şoḫbeti ve muḫabbeti ve vefāyı şaḳlaya murād budur ki bunuñ gibi maḥbūb maḥbūb-ı (21) ḫaḳikîdür lācerem māl u ten ü cān aña fedā ḳılınmağa müstaḫḳdur

(6) Şabā der-ān [M186b] (1) ser-i zülf er dil-i merā bîñi

Ey şabā ol ser-i zülfde eger benüm gönüm göresin (2)

Zi-rüy-ı luḫf be-güyeş ki cā nigh dāred

Luḫf yüzinden di aña ki yeri şaḳlaya (3) murād feyż-i seḫerîye ḡayb-ı hüviyyetde olan ḳalbe anda şābit ol diyü (4) vaşıyyet itmege emrdür

(7) Dilā ma' āş çünān kun ki ger belāgzed pāy

Ey gönül (5) öyle ma' āş ḳıl ki eger ayaguñ tayranursa

Firişteet be-dü dest-i (6) du' ā nigh dāred

Firiştesini iki du' ā ile ḳaldura murād iyü zindegāñi ḳalmağa (7) irşāddur ki eger zellet ü zillet vāḳı' olursa himmet ü du' ā ile (8) ḳaldıralar

Beyt

+---/+---/+---/+---

Dilā du' ā siper-i muḫkemest sehl-i mübîn

Be-cüz du' ā ne-buved (9) ez-kesî çü redd-i ḳazā

¹⁰⁴⁸ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Nigh ne-dāşt dil-i mā vü cāy-ı renceş nîst

¹⁰⁴⁹ لا يملك القلب الا الله Kalbin içinde Allah'tan başkası yoktur.

(8) Mübârezân u yelân h̄'ace-râ nîgeh dârid

Cengciler (10) ve *bahâdırlar efendi*yi *şaklañ* [mübârez müfred mübârezân cem' idür yel feth-i yâ ile müfred yelân cem' idür]

Ki hemçü cân-ı kirâmî şümân ki dâred

(11) *Ki cân-ı mükerrrem gibi sizi şaklaya* murâd budur ki *yâ eyyühe'l-lezîne âmenü in* (12) *tenşuru'llâhe yensürküm*¹⁰⁵⁰ hasebince Hâkka ve evliyâsına (13) nuşret idüñ ki Hâk te'âlâ size nuşret ü şıyânet ide

(10) Ğubâr-ı (14) râh-ı güzâret kücâst tâ Hâfiz

Senüñ yoluñ uğrağı tozı (15) *ķandedür tâ Hâfiz*

Be-yâdgâr-i nesîm-i şabâ nîgeh dâred

Nesîm-i şabâ yâdgârlığıçün (16) *şaklaya* murâd *râh-ı güzârdan* tarîķ-i Hâkdur ki aña sülük (17) iden hâzret-i Hâkka vâşıl olup ve anuñ *ğubâr*ndan murâd 'ibâdât-ı (18) hâfiyyedür ve *nesîm-i şabâdan* murâd şabâh cenâb-ı Hâkdan gelen melâ'ikedür ki (19) 'ibâduñ 'ibâdetin bilüp bârgâh-ı Hâkka 'arz iderler (20)

VELEHU EYŻAN [G.145]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Şâhidân nîst ki müi vü miyânî dâred

Maħbûb (21) *ol degüldür ki ķıl u bili ola*

Bende-i ta' at-i ân bâş ki ânî dâred

[M187a] (1) *Anuñ şüretinüñ ķult ol ki ânî ola ân* şol câzibe-i hüsndür ki (2) ķalbi cezb ü celb ider murâd budur ki mürşid ol degüldür (3) tâc u teylesânı ve hırķa u ridâsı ola ol mürşidüñ cemâline (4) ķul ol ki göricek ķalbüñ aña mâ'il ola nitekim dimişlerdür ki (5) *men lem yenfe'uke laħzahu lem yenfe'uke lafzahu*¹⁰⁵¹

(2) Şîve-i hürî vü perî hûb u (6) laţîfest velî

Hürinüñ ve cinnüñ şîvesi hûb u laţîfdür (7) *velî*

Hûbi ânest ü letâfet ki fülânî dâred

Hûbħ ve *letâfet oldur ki* (8) *fülâninüñ vardur* murâd budur ki hüsni-şüret egerçi hûbdur (9) ammâ shehevâniyyetden hâlî degüldür hılâf-ı hüsni-sîretüñ ki hergiz (10) anda shehevâniyyet yokdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Hânķahdur çün bize meyħâne ey (11) dil hûbdur

Düş ayağına elin al şeyħimiz maħbûbdur

¹⁰⁵⁰ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَصَدَّقُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ Ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz. (Kur'ân, Muhammed 47/ 7).

¹⁰⁵¹ مَنْ لَمْ يَنْفَعْ لِحَظِهِ لَمْ يَنْفَعْ لِفِظِهِ Bakıştı sana fayda vermeyen kişinin sözü de sana fayda vermez. (Kelâm-ı Kibâr)

(3) Çeşme-i çeşm-i me-râ (12) ey gül küşâde der-yâb

Benüm gözüm çeşmesinden ey (13) gül küşâde añla ve bul

Ki be-ümîd-i tu hoş-âb-ı revânî (14) dâred

Ki senüñ ümmîdüñ ile hoş-âb revânî (15) vardur murâd gözde tecellî ve keşf ü fazl-ı Hâk (16) zühürin talebdür

(4) Hâm-ı ebrü-yı tu der-şan'at-ı tîr-endâzî

(17) *Senüñ kaçuñ büklümü tîr-endâzlik şan'atında*

Bested ez-dest (18) her ân-kes ki kemânî dâred

Alur elinden her ol kimsenüñ ki (19) yâyı vardur murâd ebrûdan remz-i İlâhîdür pes her kim ki ehl-i remz ü diğkatdür (20) rumûz-ı Hâk anuñ deçâyıq-ı efkârın alup hayrân ider (21)

Beyt

--+---/-+---/--+-

Güşe gîrân kerde der-mihrâbhâ

Hemçü çeşmet mestî ez-ebrü-yı tu [M187b] (1)

(5) Dil-nişân şud sühânem tâ tu kabûleş kerdî

Benüm sözüm gönümde deñilür (2) şâbit oldı tâ ki sen anı kabûl eyledüñ

Âri âri sühân-ı 'ışk nişânî (3) dâred

Belî belî 'ışk sözünüñ nişânı vardur murâd budur ki her kim ki anuñ (4) şüret ü sözi vardur sözünüñ te'sîri olur

(6) Der-reh-i 'ışk ne-şud (5) kes be-yakîn maḥrem-i râz

'İşk yolında olmadı kimse yakîn ile maḥrem-i râz (6)

Her kesî ber-ḥaseb-i fehmi kemânî dâred

Her kimsenüñ fehmi miqdârı zannı vardur (7) murâd budur ki gayb-ı hüviyyet kimsenüñ yakînen ma'lûmı degüldür nitekim dimişlerdür (8) sîrru 'z-zâtî lâ-ya'rîfî illâ hüve ve hüve maşûnun 'anî'l-ağyâr ve meknûnün (9) 'anî'l-uḳûl ve'l-ebşâr te'âlâ şānuhu ve azume sulṭānuh¹⁰⁵²

(7) Bâ-ḥarâbât-nişân (10) zi-kerâmât me-lâf

Ḥarâbâtda oturanlar ile kerâmâtdan lâf urma

Her sühân (11) vaḳti vü her nükte mekânî dâred

Her sözüñ vaḳti ve her nüktenüñ mekânı vardur (12) murâd ḥarâbât-nişânlerden zeḥârif-i dünyâyı terk idüp faḳr u ḥarâblıq (13) ihtiyâr idüp fazl-ı feyz-i Hâk kesb eyleyüp kerâmât-ı ṭufeylî (14) olanlardur lâcerem anlara ra'vî-yi kerâmât lâfin itmek sözi vaḳsiz (15) ve maḥalsiz söylemekdür

¹⁰⁵² سر الذات لا يعرفه الا هو و هو مصون عن الاغيار و مكون عن العقول والابصار تعالي شانہ و عظم سلطانه Zatin sırrını ancak O bilir, O başkalarından korunmuştur, akıl ve gözler de O'nu idrak edemez, O'nun şanı yücedir ve hükümleri büyüktür. (Diğer Arapça İbâreler).

(8) Murğ-ı zîrek ne-bûd der-çemenes perde-serây

(16) *Murğ-ı zîrek ol bahâr çemeninde perde ırlayıcı olmaz* anı mışrâ' -ı (17) şânî beyân ider

Her bahârî ki zi-dünbâl hazânî dâred

Her bir bahâr ki ardından (18) *bir hazânî vardur* murâd *murğ-ı zîrekden* murğ-ı 'ârîfdür ki (19) fânîye mağrûr olmayup (20) anuñçün mesrûr olmaz

(9) Güy-ı hûbî ki bered ez-tu ki hürşîd incâ

(21) *Hûblık tobın kim alur senden ki güneş bunda*

Ne süvârîst ki der-dest [M188a] (1) 'inânî dâred

Bir süvâr degüldür ki elinde uyanı vardur murâd *hazret-i Haqqıñ* (2) kemâl-i cemâlini ve cemâl-i kemâlini beyândur ki şems-i tâbân ol dergâhda muṭlaqu'l-'inân (3) olmayup kabza-i kudretde zebündür ki *hazret-i Haq buyurur* (4) *ve 'ş-şemsü tecrî li-müsteqarrin lehâ zalike taqdîrû'l-'azîzi'l-'alîm*¹⁰⁵³

(10) Müdde'î gû lügaz u (5) nükte be-Hâfız me-fürüş

Müdde'îye di Hâfıza lügaz u nükte şatma

Kilk-i mâ nîz zebânî (6) vü beyânî dâred

Bizüm kalemimizüñ daḥi dili ve beyânı vardur murâd bunda müdde'iden (7) lâf-ı fazl urup lügaz u mu'ammâ vü nükte ü daḳıka bilürin diyendür bunuñ (8) cevâbı lisân-ı kalem ile izhâr-ı eşerdür

Şi'r

İnne âşârene tedulle 'aleynâ

Fe'enzerû (9) ba' de nâ-ile'l-aşâr

Lâcerem lâf âsândur hüner izhâr-ı eşer kılmakḍur (10)

VELEHU EYŻAN [G.146]

[Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Ez-dîde hün-ı dil heme ber-rüy-ı mâ reved

Gözden gönül kanı dükeli bizüm (11) *yüzümüz üzre gider*

Ber-rüy-ı mâ zi-dîde ne binî çihâ reved

Bizüm yüzümüz (12) *üzre görmez misin neler gider* bilgil ki lafz-ı *ez-dîdede* ḥarf-i *ez* (13) ve lafz-ı *zi-dîdede* ḥarf-i *zi* min-i eceliyye ma'nâsına olmaḳ câ'iz (14) ve min-i ibtidâ'ıyye ma'nâsına olmaḳ câ'izdür pes murâd budur ki göz (15) meyl-i ḳalbe sebep olup göz eceliçün gönül kanı revân olur (16) ki ḥaberde vârid olmışdur *men lem yemlik 'aynehu lem yemlik ḳalbehu*¹⁰⁵⁴ ve ol (17) ḳan yüz üzre gözden revân-ı dîde-i hün-feşân (18) olur ki başda iki göz bir ser-çeşmede iki gözdür

¹⁰⁵³ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir. (Kur'ân, Yâsîn 36/38).

¹⁰⁵⁴ مَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَلَيْهِ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبَهُ Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz.

Beyt (19)

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Bu çeşmüm çeşmesârınıñ ‘aceb hünin aqar yaşı

Meger var ise (20) ol ‘aynuñ gönül tağındadır başı

(2) Mā der-derün-ı sine hevāi (21) nihufteim

Biz sine içinde bir hevā şaklamışızdır

Ber-bād eger reved [M188b] (1) dil-i mā z’an hevā reved

Yile girderse bizüm gönlümüz ol hevādan (2) gider murād hevānuñ mażarratın beyāndur ki efera ‘eyte meni’t-tehāze ilāhehu hevāhū¹⁰⁵⁵ mücebince (3) şolkim hevāsın ala ittiḥāz ide helāk-ı ebedī bulur el-‘iyāzu bi’llāh¹⁰⁵⁶ (4)

(3) Ber-ḥāk-ı rāh-ı yār nihādīm rüy-ı ḥ’iş

Yārūñ yolu toprağı üzre (5) koduḵ kendü yüzümüz

Ber-rüy-ı mā revāst eger āšnā reved

Bizüm yüzümüz (6) üzre revādur eger āšnā gide murād bunda tarīḵ-i yārda tevāzu‘ gerek (7) idügin ta‘limdür ki tarīḵat-ı Ebū Bekr-i şiddiḵdur ki Resūlullāh (8) ‘aleyhi’s-selām buyurmış men erāde an yenzure ilā-meyyit yemşī ‘ale’l-arzī (9) felyenzur ilā-ibni Ḳuḥāfe¹⁰⁵⁷

(4) Seylest āb-ı (10) dīde be-rev her ki bügzered

Seyldür göz yaşı anuñ üzerine her kim ki (11) uğraya

Ger ḥod dileş zi-seng buved hem zi-cā reved

Eger gönli (12) taşdan ise daḫi hem yirinden gider ya‘nī yüregi yirinden qopar (13) ḥavfdan ya seyl ḳavī olduğıçün anı yerinden qopar (14) murād budur ki bir ḥaṭar üzre yüz ki ḥavfdan seyl (15) vāfir aqmağa ve yürekler kopmağa belki (16) ol seylde taş yuvalanmağa lāyıḵdur (17)

Beyt

Şāyed ki zi-dīde tābirānī Ceyḥūn (18)

Ki ‘āḳıbet-i kār-ı tu çün bāşed çün (19)

(5) Mā-rā be-āb-ı dīde şeb ü rüz mācerāst (20)

Bizüm gözümüz şuyı ile gice ve gündüz (21) mācerāmuz vardur ol mācerāyı [M189a] (1) beyān idüp dir

Z’an reh-güzer ki ez-ser-i küyeş çirā reved

¹⁰⁵⁵ أَفْرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهُهُ هَوَاهُ Hevā ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlendiği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hāla ibret almayacak mısınız? (Kur’ân, Cāsiye 45/23).

¹⁰⁵⁶ العباد بالله Allāha sığırız.

¹⁰⁵⁷ مِنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَيِّتٍ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى ابْنِ أَبِي قُحَافَةَ Yeryüzünde yürüyen bir ölü görmek isteyen İbn Ebi Kuhafe'ye baksın. (Hadīs)

Ol yol uğrağından (2) ki yārūñ maħallesi başındandır niçün gider murād bundan cenāb-ı Hāḫḫı kemāl-i (3) tenziyedür ve ḫāl-i ‘āşıka lāyık oldur ki ḫazret-i ma‘şūḫı her nesneden (4) şıyānet ide [ya‘ni bizüm gözümüz yaşı ile mācerāmuz budur ki yārūñ maħallesi başında olan yoldan niçün geçersin diyü ceng iderin]

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Çeşmān-ı men be-rüyet der-‘āşıkī çünānend

K‘ez-reşk-i (5) yek-diger-rā dīden nemī-tevānend

(6) Hürşid-i ḫāverī kuned ez-reşk cāme çāk

(6) Maşrıḫ güneşi ider kūyından ḫaftanın çāk

Ger māh-ı mihr-perver-i men der-ḫabā (7) reved

Eger benüm gün besleyici ayım ḫaftana gide ya‘nī ḫaftan benüm maḫbūbımı (8) içine alduğından gün günileyüp ḫaftanın çāk ider murād māh-ı mihr-perverden (9) ḫazret-i Hāḫdur anuñ ḫabaya gitmesi ḫicāb-ı kibriyā ile tesettürüdür (10) güneşüñ ṭulū‘ımı cāmesin çāk itmege teşbīh idüp dir ki ḫicāb-ı kibriyā (11) cenāb-ı Hāḫḫı setr itdügin günileyüp gün cāmesin çāk idüp ‘üryān (12) olur ve bunuñ ile beyt-i sābık mażmūnını taḫḫik ider

(7) Hāfız (13) be-kūy-ı meygede dā‘im be-şıdḫ-ı dil

Hāfız meyḫāne maħallesinde dā‘im şıdḫ-ı (14) ḫalb ile

Çün şūfiyān-ı şavma‘adār ez-şafā reved

Şavma‘adār (15) şūfiler gibi şafādan gider murād ‘ibādeḫāneye şıdḫ ile (16) gıtdügin beyāndur

VELEHU EYŻAN [G.147]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Çü dest der-ser-i zülfeş zenem be-tāb (17) reved

Çün eli zülfi başına uram incinmege gider ya‘nī incinür [tāb bir niçe ma‘nāya gelür bunda incinmek ma‘nāsı zāhirdür]

Ver āştī (18) ṭalebem bā-ser-i ‘itāb reved

Eger şulḫ ṭaleb idem ‘itāb başına gider murād şeyḫ ile (19) olan aḫvāli ḫikāyetdür ki ḫaçan ḡayb-ı hüviyyete el urup andan su‘āl itsem (20) incinür ki tefekkerū alāi‘llāhi velā tefekkerū fi-zāti‘llāhi¹⁰⁵⁸ ḫasebince zātu‘llāhdan (21) su‘āl menhī idügin a‘lām ider ve çün nefis ile şulḫ itmek isteyem ‘itāb ider [M189b] (1) a‘dā ‘aduvveke nefsüke‘l-letī beyne cenbeyke¹⁰⁵⁹ mücebince anuñ ile şulḫ cā‘iz (2) degül idügin zıkr ider [mürid ile şeyḫ ortasında olan ta‘alluḫ ‘āşıḫuñ ma‘şūḫa olan ta‘alluḫı gibi ta‘alluḫdur anuñçün ‘āşıḫ u ma‘şūḫ ortasında olan mācerā şüretinde ta‘bir ider]

¹⁰⁵⁸ تَفَكَّرُوا فِي آلاءِ اللَّهِ، وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ (Hadis)

¹⁰⁵⁹ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ (Hadis)

Kaynak Kitap: ez-Zühdü'l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadis No: 354.

(2) Çü mäh-ı nev reh-i bî-çāregān nezzāre

Yeñi ay gibi bî-çāre (3) *nāzırların yolın* bu mısırā' merhündür

Zened be-gūşe-i ebrū vü der-nikāb reved

(4) *Urur kūşe-i ebrū ile ve nikāba gider* ya' nī gizlenür murād şeyh hilāl-veş (5) görünüp nāzırların göñlin alup hālvete gidüp müstatir olur dimekdür (6)

(3) Şeb-i şarāb hārābem kuned be-bīdārī

Şarāb gicesi beni hārāb ider (7) *uyanıklık ile* ya' nī uyanmaz ki bizde rāhat olavuz

Ve ger be-rūz hikāyet (8) kunem be-h'āb reved

Eger gündüz hikāyet idem uykuya giderem murād (9) budur ki şeyh 'ibādet gicesi ihyā-yı leyl idüp beni daḡi ihyā (10) ile bî-h'āb u hārāb ider ve gündüz vāqı' a hikāyet eylesem işitmeyüp (11) uykuya varur gibi kılinup iltifāt itmez ki ba'zı meşāyihün 'ādetidür (12) mürīdün vāqı' asın işitmezlenürler mürīd vāqı' a söylerken uyura (13) ururlar tā ki mürīd rüyāya maḡrūr olmayup şuglden ḡalmaya (14)

(4) Tarīk-i 'ışk pür ez-şūr u fitneest ey dil

'Işk yolu şūr u (15) *fitneden toludur ey göñül*

Beyufted ān ki der-ın rāh bā-şitāb reved

(16) *Düşür ol kimse ki bu 'ışk yolında isti' cāl ile gider* murād budur ki (17) tarīkatde 'aḡabāt-ı keşire vü mevāzı' -ı ilhād ve ızlāl-ı şeytān vardır (18) lācerem *et-te'enni' mine'r-raḡmani ve'l-'aceletü mine'ş-şeytān*¹⁰⁶⁰ ḡasebince (19) te'ennī ve te'emmül idüp mefāsidi meşālīḡden fark itmek (20) gerekdür

(5) Hābāb-rā çü reved bād-ı naḡvet ender ser

Hābābuñ çün (21) *gide tekebbür yili başına*

Külāhdāriyeş ender-ser-i şarāb reved

[M190a] (1) *Anuñ külāhdārlıḡı şarāb başında gider* murād budur ki her kim ki hābāb (2) gibi içi 'ulūm u tā' atden ve feyz-i ḡālātdan ḡālī iken tekebbür (3) idüp vā' ız ü şeyh oldum diyüp ḡadden tecāvüz ide anuñ (4) şeyh ü tādārlıḡı belki ser-i bī-sırrī 'ışk-ı İlāhī şūretinde cāhilāna (5) şerī' atden ve tarīkatden ḡāric sözden gider [pes hābābdan murād hābāb-ı şarābdur ya' nī 'ışk-ı İlāhī üzre tekebbür idendür ki ḡaḡayı şavābdan fark itmez]

(6) Dilā çü pīr şudī (6) ḡüsn ü nāz key me-fürüş

Ey göñül çün pīr olduñ güzellik ü nāzırlık (7) *şatma*

Īn mu'āmele der-'ālem-i şebāb reved

Bu mu'āmele yigitlik (8) *'āleminde gider* ya' nī vāqı' olur murād pīrlere teztin ü zarāfet yaraşmaz (9) dimekdür

Beyt

¹⁰⁶⁰ اللّٰه، وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ Teenni Rahman'dan, acele ise, şeytandır. (Hadîs); Kaynak Kitap: es-Sünenü'l-Kübrâ, Beyhakî, Hadîs No: 18651. Sünenü'l-Kübrâ'da hadîs şu şekildedir: اللّٰه مِنَ الشَّيْطَانِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ

+---/+++---/+++---/+-

İlāhī be-hengām-ı pīrī merā

Temennā-yı nefis-i cevānān me-dih (10)

(7) Sevād-nāme-i mūy-ı siyāh çün tay şud

Ƙara ƙıl-nāmesinüñ sevādı (11) *çün duruldı* ya' nī ƙıl ağarmak zamānı geldi

Beyāz kem ne-şevēd ger şad intihāb (12) **reved**

Eksük olmaz eger yüz intihāb giderse murād budur ki şaƙal (13) ağarmak zamānı gelicek ağzın ƙılı ne ƙadar yolup filislerseñ (14) aƙ ƙıl eksük olmaz

(8) Gedāi-i der-i cānān be-salţanat me-fürüş

(15) *Cānān ƙapusı gedālıƙın salţanata şatma*

Kesī zi-sāye-i in (16) **der be-āftāb** **reved**

Kişi bu ƙapu gölgesinden güneşe gider murād budur ki (17) bāb-ı Hāƙda gedā olan ol bābuñ sāye-i sa'ādetinden (18) evc-i ri'ate tā felek-i rābi'a ki maħall-i şemsdür mürtefi' olur (19) irtifā' -ı ma'nevī ile

(9) Merā be-aħd-şiken ħ'āndī vü hemī tersem

Baña 'ahd (20) *şıyıcı oƙıduñ ve ƙorƙarın*

Ki bā-tu rüz-ı ƙıyāmet hemīn ħiţāb (21) **reved**

Saña ƙıyāmet güninde bu ħiţāb gide murād budur ki niçe kimseler [M190b] (1) bu dünyāda birbirine 'ahdi şıduñ ve 'ahde vefā itmedüñ diyü (2) ta'n iderler anı añmazlar ki kendüler *ellezīne yenƙudüne 'ahda'llāhi min* (3) *ba'di mişāƙihi*¹⁰⁶¹ ħasebince 'ahd-i Hāƙƙı şımışlardur ol ħavf vardır ki (4) ƙıyāmetde anlara bu vechile ħiţāb u 'itāb ola

Beyt (5)

-+---/-+---/-+---

Ey ki 'ayb-ı diğērān gūī velī

Ān nemī-dānī ki in ħod 'ayb-i (6) tüst

(10) Ħicāb-ı rāh [tūī] Ħāfız ez-miyān ber-ħız

Yol ħicābı sensin (7) *ortadan ƙalk Ħāfız*

Ħoşā kesī ki der-in rāh bī-ħicāb **reved**

(8) *Ħoşdur ol kimse ki bu yolda bī-ħicāb gider* murād budur ki (9) nefis ü vücūd ħicāb-ı sülük-ı tariƙat ve māni' -i vuşul-i ħaƙīƙatdür (10) lācerem ħoşdur ol kimse ki nefsāniyyet ü enāniyyetden geçe (11) ki aña vuşul müyesser olur

¹⁰⁶¹ الَّذِينَ يَنْفُسُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ Onlar öyle (fâsiklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın ziyaret edilip hal ve hatırının sorulmasını istediği kimseleri ziyaretten vazgeçerler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte onlar gerçekten zarara uğrayanlardır. (Kur'an, Bakara 2/27).

VELEHU EYŻAN [G.148]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' il]

(1) Müselmānān merā vaqtı dilı būd

(12) *Müselmānlar benüm bir vaqtde gönlüm var idi*

Ki bā-vey guftemı ger müşkilı būd

(13) *Ki aña dir idüm eger bir müşkilim olaydı bunda tenbîh vardur ki kişiye bir müşkil* (14) *vāqı' olsa istefti qalbıke¹⁰⁶² mücebince qalbe mürāca' at itmek* (15) *gerek*

(2) Dilı hem-derd būd u maşlahat-bîn

Bir hem-derd gönül idi ve maşlahat (16) *görici*

Ki istizhār-ı her ehl-i dilı būd

Ki her ehl-i dilün yardım (17) *taled idicegi idi*

(3) Men-i aşüfte-rā der-her belāi

Ben divāneye (18) *her bir belāda*

Refıq-i kār-dān qābili būd

İşi bilici (19) *refıq qābil idi*

(4) Be-girdābı ki men üftādem ez-çeşm

Bir girdāba (20) *ki düşer idim gözden*

Be-tedbıreş ümmid-i sāhılı būd

(21) *Oı gönül tedbiri ile bir sāhil ümıdi var* [M191a] (1) *idi*

(5) Zi-men zāyi' şud ender-küy-ı cānān

Benden zāyi' oldı (2) *cānān maħallesinde*

Çi dāmen-gır yā Rab menzili būd

Ne etek dutıcı ve 'avq (3) *idici menzil idi*

(6) Sirişkem der-taleb dürhā çekānıd

Gözüm yaşı talebde (4) *incüler tamzırdı*

Velı ez-vaşl-ı ü bı-ħāşılı būd

Velı anuñ vaşlından bı-ħāşıl (5) *idi murād bu şı' rden şol kelāmı taħkikdür ki erbāb-ı taşavvuf dimişlerdür* (6) *şūfinüñ sermāyesi qalbidür anı zāyi' itmemek gerek ve zāyi' olursa* (7) *bulmağa sa' y itmek gerek*

Buħārā (7) Hüner bı-' ayb-i ħırmān nıst lıkin

Hüner maħrūmluk (8) *'aybınsız olmaz ammā*

Zi-men maħrūm-ter key sā' ilı būd

¹⁰⁶² استغفرت قلبك Kalbine danış. (Hadıs) Riyazu's-Salihin, Hadıs No: 592.

Benden mahrūmrek (9) kande bir sâ`il vardur murād budur ki hünerüñ `aybı budur ki ehl-i hüner (10) mahrūm olur pes hüner hırmān-ı `aybsız degüldür ammā ben ehl-i hüner ğayrı (11) ehlsizlerden ziyāde mahrūmın

(8) Ber-ın mest-i perişān rahmet ārīd

(12) Bu mest-i perişāna rahmet getirüñ ya`nī esirgeñ

Ki rüzgār dānī (13) kāmili būd

Ki bir gün bir iş bilici kāmil idi

(9) Merā tā `ışk ta`līm-i sūhan (14) kerd

Baña tā `ışk söz ta`līm eyledi

Hadīsem nükte-i her maḥfilī būd

(15) Benüm sözüüm maḥfilüñ nüktesi idi ya`nī `ışk-ı İlahī baña söz (16) ta`līm idelden berü hadīşüm her meclisüñ nüktesi olmuşdur ki maḥfil ü (17) meclislerde benüm sözüüm nükte-i daḳıka olmuşdur

(10) Me-gū dīger ki Hāfiz nüktedānest

(18) Dime daḳı ki Hāfiz nüktedāndur

Ki mā didim u muḥkem cāhilī¹⁰⁶³ būd

Ki biz gördük (19) muḥkem cāhil idi bunda tenbīh vardur ki ehl-i kemāl kendü nefslerinden tekebbüri (20) def` için tenezzül idüp böyle dirler nefslerini izlāl cümle kemālātdan berīdür (21) lācerem hüner oldur ki kişi kendüden görmeye

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Çü çeşm-i ān be-der-ġārī nişinī

Dü `ālem bīni vü ḥod-rā ne-bīnī [M191b] (1)

VELEHU EYZAN [G.149]

[Mef` ülü Mefā` ilün Fe` ülü]

(1) Yārem çü ḳadeḥ be-dest ğired

Yārim çün ele ḳadeḥ duta (2)

Bāzār-ı bütān şikest ğired

Bütlerüñ bāzārı şımaḳ dutar murād yārdan (3) şeyḥdür çün va`z u naşihat ḳadeḥin dutup refz-i shevāt ve terk-i (4) māsivā pendin ide maḥbūblaruñ ve eşnām-ı emvāl-i dünyānuñ bāzārına (5) inkisār u kesād gelür

(2) Der-ḥicr fütādeem çü māhī

Fütāduñtza düşmişem (6) balıḳ gibi

Tā yār merā be-şest ğired

¹⁰⁶³ Derkenārda *kāmili* kelimesine karşılık olarak *ġāfilī* yazılmıştır.

Tā yārini āğa duta murād baħr-i fenāya (7) düşenleri şeyh ü mürşid āğa dutup şayd itdüklerin beyāndur (8)

(3) Herkes ki be-dīd çeşm-i tu guft

Her kimse ki gördi senüñ gözün didi (9)

Kū muhtesibī ki mestgired

Ƙanı bir muhtesib ki mest duta murād çeşm-i (10) ma‘ şūḳ-ı mest idügin beyāndur lācerem anı dutmaḳ gerek ki fesād (11) itmeye

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Çeşm-i mesteş beste dīdem guftem ey cān ḥasteī (12)

Guft merdüm mī-keşed ez-baħr-i āteş besteī

(4) Der-pāş fütādeem be-zārī

Ayağına (13) *düşmişem zārılık ile*

Bāşed ki merā be-dest-gired

Ola ki beni ala duta yā elim (14) *duta* murād budur ki ayağına düşenlere dest-gir olurlar ben daḡi üftādelik (15) ihtiyār itdüm tā ala eller ve elim dutalar

(5) Ḥurrem-dil ān ki hemçü Ḥāfız

Ḥurrem (16) *anuñ ḳalbi ki Ḥāfız gibi*

Mestī zi-mey-i elest gired

Mestligi elest şarābında (17) *duta* murād budur ki şol kim *elestü birabbiküm*¹⁰⁶⁴ nidāsından mest ola ḥurrem ü ḥandān olur (18)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Mest-i mey olan olur maḥmūr-ı ḡam

Mest-i şād oldur k’ola mest-i elest (19)

VELEHU EYŻAN [G.150]

[Mef’ ulü Fā’ ilātün Mef’ ulü Fā’ ilātün]

(1) Der-her hevā ki cüz berḳ ender-ṭaleb ne-bāşed¹⁰⁶⁵

Her gevāda kim ki şimşekden ḡayrı (20) *ṭaleb içinde olmaya*

Ger ḥırmenī be-sūzed çendān ‘ aceb ne-bāşed

¹⁰⁶⁴ أَلْسُنْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

¹⁰⁶⁵ Derkenârda bu mısranın bazı farklı şekilleri bulunmaktadır:

Der-ân hevā ki cüz berḳ ender-ṭaleb ne-bāşed

Der-her hevā ki çün berḳ ender-ṭaleb ne-bāşed

Eger hırmeni yaķarsa (21) *berķ ol deñlü* ‘*aceb olmaya* murād *hevādan* maṭlub u *yārdur* ve *berķden* ‘*ıřķdur* [M192a] (1) *pes* ‘*ıřķdan ğayrı* her kim var ise *ṭalebde* olmasa ‘*ıřķ anuñ hırmenin* (2) *yaķarsa* ‘*aceb olmaya*

(2) Murgī ki bā-ġam-ı dīl şud ũlfetiş ḥāşıl

Bir ķuş (3) *ki ġoññ ũl gamı ile anuñ ũlfeti ḥāşıl ola*

Ber-şāḥsār-ı ‘ömreş berk-i ṭarab ne-bāşed

(4) *Anuñ ömri budāġı ũzre şenlik yapraġı olmaz* murād *murgdan* ‘*āşıķdur* (5) *çün* *anuñ ġamı ile ũnsi ola* anda *şenlik olmaz bilki ol şenlik* (6) *istemez*

Beyt

--+/+---/--+/+---

Her ġū be-heme ‘*ömreş sevdā-yı ġülü dāred*

Dāned ki *çirā bülbül hem-rāh-ı* (7) *ġamı bāşed*

(3) Der-kārḥāne-i ‘ıřķ ez-küfr nā-gozişest

Kārḥāne-i ‘ıřķda küfrden (8) *çāre yoķdur* ya‘ *nī zārūrīdür*

Āteş kirā bi-sūzed ger bū Leheb ne-bāşed

Āteş (9) *kimi yaķar eger Ebū Leheb olmaya* murād *kārḥāne-i ‘ıřķdan* ‘*ālem-i şun* ‘-ı *İlāhīdür* anda (10) *küfr daġı lāzımdur zīrā şıfat u ķahr u celāle mażhar* gerekdür *pes* *Ebū Leheb* ve *anuñ emşāli* (11) *küffār olmasa şıfat-ı ķahr u celāl ķande zūhūr ider idi*

(4) Der-keşī cān fūrūşān (12) fażl u edeb ne-bāyed

Cān şaticilar mezhebinde fażl u edeb gerekmez

İncā (13) neseb ne-künced ānvā ḥaseb ne-bāşed

Bunda neseb şıġmaz anda ḥaseb olmaz (14) murād budur ki ‘*uşşāk mezhebinde fażl* u ‘*ilm keşir gerekmez* ve *bunda kişi zādelik* (15) ve *mefāḥir-i aşl mu*‘*teber degüldür*

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Büzürgvār *kesi-rā be-dānem ender* ‘*ıřķ*

Ki (16) *ez-izāfet ü esbāb bāşed ü* ‘*ārī*

(5) Der-maḥfilī ki ḥürşid ender-şümār zerreest

(17) *Bir maḥfilde ki ġüneş zerre* ‘*adādtında ve ol mertebe ola*

Ḥod-rā büzürg dīden (18) şarṭ-ı edeb ne-bāşed

Kendüyi büyük görmek edeb şarṭı olmaz murād *meclis-i* (19) *İlāhīde* ve *ḥuzūr-ı* *Ḥaķda kendüyi ulu bilmek terk-i edebdür dimekdür*

(6) Mi-ḥür ki (20) ‘ömr-i sermed ger der-cihān tevān yāft

Şarāb iç ki ‘*ömr-i ebedi eger cihānda* (21) *bulmaķ olursa*

Cüz bāde-i behiştī ḥiçeş sebeb ne-bāşed

Cennet [M192b] (1) şarābında gayrı aña sebep olmaz murād budur ki ‘ömr-i ebedi isteyen şarāb-ı (2) ‘ışk-ı İlahi içmek gerek ki bāde-i behiştî oldur ya‘nî ‘ibādete iştigāl (3) gerek ki hayāt-ı ebediyyeye sebep olur

(7) Hāfiz vişāl-i cānān bā-çün (4) tu teng-desti

Ey Hāfiz cānān vişāli senüñ gibi bir eli tara ya‘nî (5) gaķire

Rūzī şevēd ki bā-ān peyvēd şeb ne-bāşed

Bir gün olur ki ol (6) güne gice ittişāli olmaya murād budur ki cānāna vaşl bu cihānda olmaz (7) ol cihānda olur ki anuñ günine gice muttaşıl olmaz

VELEHU EYŻAN [G.151]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Sāķi (8) er bāde ez-īn dest be-cām endāzed

Sāķi eger şarābı bu elden ķadeķe ata (9)

‘Ārifān-rā heme der-şurb-ı müdām endāzed

‘Ārifleri dükeli şurb-ı müdāme ata (10) murād budur ki vā‘iz ü şeyķ eger ‘ışk-ı İlahi şarābın cān-ı beden-i tullāba (11) bi’z-zāt ata dükeli ‘ārif ü şūfileri ve ‘āşık u şāfileri şurb-ı şarāba (12) ve nūş-ı dā’ime düşürür

(2) Ver çünin zīr-i ħam-ı zülf nihed dāne-i ħāl

Eger buncılayın (13) zülf büklimi altına ķoya ħāl dānesin

Ey besā murğ-ı ħired-rā ki be-dām endāzed

(14) Ey niçe ‘aķl ķuşın aķa atar murād budur ki ħayb-ı hüviyyetden aşıķa (15) sırr-ı ħafī söylerse niçe ‘aķili ķayda şayd idüp muķayyed-i ħubb-ı Ĥaķ (16) ile

(3) Ey ħoşā ħālet-i ān mest ki der-pāy-ı ħarīf

Ne ħoş ol mestüñ (17) ħāleti ki yārüñ ayağına

Ser ü destār ne-dāned ki küdām endāzed

Başı ve (18) dil-bendi bilmeye ķanķısı atar murād budur ki mest-i Ĥaķ olan öyle (19) gerek ki baş u māl fedā itmekde şöyle ola ki birin (20) birinden taķdīm itmekde tereddüd itmeye *ķeyfe mā ettefeķ*¹⁰⁶⁶ (21) her birin bezl itmek cā’iz olup mübāderet [M193a] (1) ide

(4) Zāhid-i ħām-ţam‘ a ber-ser-i inkār be-māned

Ĥām ţam‘ a zāhid inkār başı (2) üzre ķaldı

Puĥte kerded çü naķar ber-mey-i ħām endāzed

Puĥte olur (3) çün naķarı şarāb-ı ħāma ata murād budur ki zāhid-i ħuşk ki ħām (4) ţam‘ adur ‘ışk-ı İlahisüz vuşul ricā ider eger ‘ışk İlahiye naķar (5) eylese puĥte olup murādı az zamānda ħāşıl olur idi (6)

(5) Rūz der-ķesb-i hüner kūş ki mey ħurden-i rūz

¹⁰⁶⁶ كيف ما اتفق Nasıl tesadüf ederse, rast gele. (Diğer Arapça İbāreler).

Gündüz hüner kesbine (7) duruş ki gündüz şarāb içmek

Dil çün āyine der-jeng-i zulām endāzed

(8) *Āyine gibi göñli karañlık pasına atar* murād budur ki gündüz taḥşil-i ‘ilm (9) kııl ki andan beḫalet sāde olan ḳalbi zulmet-i cümle birağur (10)

Beyt

--+ -/ --+ -/ --+ -/ --+ -

Şūfi elif ḳaddūñ eger ezberlemezse ḥ‘āceden

Ḳarnında bir ḳāra (11) elif yoḳ bir ḳara cāhildür ol

(6) Ān zamān vaḳt-i mey-i şubḫ-ı fūrūgest ki (12) şeb

Ol zamān şubḫ nūrly şarāb vaḳtidür ki gice

Gird-i ḫargāh-ı ufuk (13) perde-i şām endāzed

Ufuk ḫargāhı eḫrāfına aḫşam perdesin (14) ata ya‘nī aḫşam olup karañlık büriye murād budur ki gice ‘ālem-i aḡyārdan (15) ḫālī olup nūş-ı bāde-i ‘ıḫḳ idüp yāriyle ḫalvet-ı şoḫbet zamānidur (16) [lafz-ı şeb merhūndur ve endāzed lafzınuñ fā‘ ilidür ve yerde Şām mef‘ ulidür ve ufuk kenār-ı āsmāndur ve ḫargāh ḫānuñ kesresi ile efşah u fetḫi ile şāyi‘dür ḳara ev dimekdür ki yüreklerüñ meskenidür ve bunda ekşer felek murād olur isti‘āre vü teşbīḫ ḫarīki ile]

Beyt

+ -+ -/ + + - -/ + -+ -/ + + -

Ḥoşest şeb ki be-māned ḫabīb bā-‘ āşık

Ki der-miyāne ne-bāşed (17) raḳīb-i dīv-şifat

(7) Bāde bā-muḫtesib-i şehr ne-nūşī zinhār

Şarābı şehr (18) muḫtesibi ile içme zinhār

Be-ḫored bādeet ü seng be-cām endāzed

İçer (19) şarābuñı ve ḳadeḫe taş atar murād budur ki ‘ıḫḳ-ı İläḫī iḫbārını ve ḫarīkat-i (20) esrārını ehl-i zāhir ile söyleşem ki istimā‘-i ma‘ārif idüp ba‘dehu saña (21) zarar ider

(8) Ḥāfizā ser zi-küleḫgūşe-i ḫūrşid ber-ār

Ey Ḥāfiz başı [M193b] (1) güneşüñ külāhı köşesine ḳaldur

Baḫtet er ḳur‘a be-dān māh-ı tamām endāzed

(2) *Baḫtuñ eger ḳur‘aya ol tamām āya ata* murād budur ki eger baḫtuñ müsā‘ade idüp (3) kemāl ü kāmile vuşul müyesser olursa ser-firāz olup kemāl-i rif‘at bulursın (4)

VELEHU EYŻAN [G.152]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Müjde ey dil ki diğeri bād-ı şabā bāz āmed

Muştuluğ ey gönül ki bir daği (5) bād-ı şabā girü geldi

Hüdhüd-i hoş-haber ez-şehr-i Sebā bāz āmed

Hoş haber Hüdhüd (6) Sebā şehrinden girü geldi murād cānib-i İlähiden feyz-i seher ve ilhām-ı (7) melekī geldigünden istibşārdur

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Hüdhüd-i refte diger pīş-i merā bāz āmed (8)

Hüdhüdi refte bud ammā ki diger bāz āmed

(2) Ber-keş ey murğ-ı seher nağme-i Dāvudī bāz

(9) Çek ey bülbül Dāvudī ırı girü

Ki Süleymān-ı gül ez-bād-ı hevā bāz āmed

Ki gül Süleymānı (10) hevā kenārından girü geldi murād keşf ü kerāmet için izhār-ı sürür kııl (11) dimekdür

(3) Lāle büy-ı mey-i nüşin be-şenid ez-dem-i şubh

Lāle tatlu şarāb koğusun (12) işitdi şubh nefesinden

Dāğ-dil būd be-ümmid-i devā bāz āmed

Göñli dağlı idi (13) devā ümmidi ile girü geldi murād ‘ışk-ı İlähī rāyihasınıñ istişmāmı kalb-i (14) mükeddere ‘ilāc oluğın beyāndur

(4) ‘Ārifī kū ki kuned fehm-i zebān-ı süsen

(15) Bir ‘ārif kıanı ki süsen dilin añlaya

Tā be-pursed ki çerā ref ü (16) çerā bāz āmed

Tā şora ki niçün gitdi ve niçün girü geldi murād budur ki (17) ‘ārif süsen dilin añlar ki irādetu’llāh süsenüñ helākine (18) müte‘allıq olıcağ gider ve hayātına müte‘allıq olıcağ gelür nitekim Hāq te‘ālā (19) buyurmuşdur *ve küntüm emvāten fe’ahyāküm şümme yumitüküm şümme yuhyiküm şümme* (20) *ileyhi türce’un*¹⁰⁶⁷

(5) Çeşm-i men ez-pey-i ān kâfile bes āb keşid

Benüm gözüm (21) ol kâfile ardınca niçe şu çekdi ya‘nī ağladı

Tā be-güş-ı dilem [M194a] (1) derā bāz āmed

[lafz-ı derā ve lafz-ı derāy büyük çañdur deve boynına aşarlar ve içerü gel dimek olur bunda ma‘nā-yı evvel murāddur] *göñlüm kulağına çañ āvāzı girü geldi* murād (2) budur ki kim ki tarīke sālīk olanlaruñ ardınca gidüp tālīb ü rāğīb (3) olsa anlardan aña şadā irişür āğır bu anlara irişür

Beyt

--+-/--+-/+-

¹⁰⁶⁷ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Ey kâfirler! Siz ölü iken sizi diriltten (dünyaya getirip hayat veren) Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Sonra sizi öldürecek, tekrar sizi diriltecek ve sonunda O'na döndürüleceksiniz. (Kur’ân, Bakara 2/28).

H̄āned (4) zi-bī-rāhhā be-rāh der-āyem

Bī-reh tā key revem be-rāh der-āyem

[bu beyt mu‘āmmādur her mısrā‘ından *İbrāhīm* çıkar tārīki istihzācı oldur ki lafz-ı *be-rāh* lafz-ı *āyem* içine gelicek *İbrāhīm* olur]

(6) Merdümī kerd ü (5) kerem baht-ı Hūdādāde-i men

Adamlık itdi daği kerem benüm Allāh virmiş bahtum (6)

K’ān büt-i seng-dil ez-behr-i hūdā bāz āmed

Ki ol taş gönüllü şanem Allāh için (7) *girü geldi* murād *büt-i seng-dil*den şeyh ü mürşiddür ki nefse gılzet ider (8) Hāq te‘ālā hāzretinüñ baña ‘ināyetidür ki ol Allāh için geldi baña (9) irşād ider

(7) Gerçi mā ‘ahd-i şikestīm ü güneş Hāfız kerd

Egerçi bir ‘ahd (10) *şıdık ve günāhı Hāfız eyledi*

Luṭf-ı ü bīn ki be-şulḥ ez-der-i mā bāz āmed

(11) *Anuñ luṭfin gör ki şulḥ ile bizüm kapumuzdan girü geldi* murād ‘ahd-i şıyından (12) rühıdur ve günāh eyleyen nefs-i Hāfızdur ve luṭf idüp (13) şulḥ-i tārīki ile geen şeyh ü mürşiddür

VELEHU EYŶAN [G.153]

[Mef‘ülü Mefā‘ilün Fe‘ilün]

(1) Gül bī-ruḥ-ı yār (14) hoş ne-bāşed

Gül yār yañağinsuz hoş olmaz

Bī-bāde bahār hoş (15) ne-bāşed

Şarābsız bahār hoş olmaz murād *gülden* keşfdür ve *bahārdan* (16) ‘ālem-i bastdur lācerem keşf-i tecellī datsuz ve bast ‘ālemi ‘ışk-ı İlāhısüz (17) hoş degüldür

(2) Tarf-ı çemen ü hevā-yı bustān

Çemen cānibi ve bustān hevāsı (18)

Bī-lāle-‘izār hoş ne-bāşed

Lāle-‘izārsuz hoş olmaz murād ‘ālem-i (19) bast u inbisāt müşāhede-i cemālsüz hoş degüldür dimekdür

(3) Bā-yār-ı şeker-leb (20) ü gül-endām

Şeer tudağlı gül bedenlü yār ile

Bī-būs u kenār (21) hoş ne-bāşed

Öpüb ve kocmaqsız hoş degüldür murād vuşul [M194b] (1) ila’llāh qabül-i keyfiyyet ve devām-ı mürākebesiz hoş degüldür dimekdür (2)

(4) Raqşiden serv ü hālet-i gül

Servüñ raqş itmesi ve gülün hāleti (3)

Bî-şavt-ı hezār hoş ne-bāşed

Bülbül āvāzınsız hoş olmaz murād (4) vecd ü semā' a ve keşf ü irtifā' a gūyende vü h'ānendesiz hoş (5) degüldür dimekdür

(5) Her naķş ki dest-i 'aķl bended

Her naķşı ki 'aķl eli (6) baġlar

Cüz naķş-ı nigār hoş ne-bāşed

Nigār naķşsız hoş olmaz (7) murād budur ki 'aķl taşavvur itdügi umūruñ aġsen ü etyabı taşavvur-ı yārdür (8)

(6) Bāġ-ı gül ü mül hoşest lġkin

Baġ daġı gül daġı şarāb hoşdur (9) ammā

Bî-şoġbet-i yār hoş ne-bāşed

Yār şoġbetsiz hoş olmaz murād (10) müşāhede ġaksız ve müşāġabet ehl-i taşavvufsuz 'işretten ġaz olunmaz (11) dimekdür

(7) Cān naķd-i muġaġķarest Hāfiz

Cān ġaķir naķddür ey Hāfiz

Ez-behr-i (12) nişār hoş ne-bāşed

Şaçmaķ için hoş olmaz murād cān naķd-i (13) muġaġķar olduġı budur ki meşakķat ile taġşil olunmuş degüldür ve ra'ıyyet-i (14) ġaķdur isteyicek alur anı nişār kıılmaķ ġiç nesne bezl itmek degüldür (15)

VELEHU EYŻAN [G.154]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Düş āgehī zi-yār-ı sefer kerde dād bād

Dün gice sefer (16) eylemiş yārdan ġaberdārlıķ virdi yıl

Men nġz dil be-bād dihem her çi bād bād

(17) *Ben daġı gönli yile virürem her ne olursa olsun* murād ġāzır (18) olmayan yārdan feyz ü faż u ġaber ġayr irişüp anuñcün cān u (19) dil fedā itmek istediġin beyāndur [bu maţla' ada tecnīs vardur]

(2) Kārem be-dān resid ki hem-rāz-ı ġod kunem

(20) *İşüm aña irüşdi ki kendüme hem-rāz idem*

Her şām berķ-i lāmi' u her (21) bāmdād bād

Her aġşam yalābıcı şimşegi ve her şabāġ yili murād budur ki [M195a] (1) bende hem āteş-i 'ışķ var hem hevā-yı yār var lācerem ġālüm ol mertebeye (2) irişmişdür ki gice āteş-i ġalbim berķ gibi lāmi' olup şabāġ başımda hevā (3) bād gibi zāhir ola

(3) Der-çin-i turre-i tu dil-i bġ-ġıfāz-ı men

Senüñ turreñ (4) bükliminden benüm zabtısız gönüm

Hergiz ne-guft mesken-i me'lûf yâd bād

(5) *hergiz dimedi mesken-i me'nûs añlasun* murād albim ayb-ı hüviyyete (6) teveccüh idüp mesken-i me'lûfi ferâmüş kıldı dimekdür

(4) İmrüz adr-i (7) pend-i 'azîzân şinâhtem

Bugün 'azîzlerüñ naşîhati adrini bildüm

Yâ Rab (8) revân-ı nâşih-i mâ ez-tu şâd bād

Yâ Rab bizüm nâşihimizüñ cânı senden (9) *şâd olsun* murād budur ki tâzelikte ve zamân-ı afletde naşihat (10) adrini bilmezüz ammâ mürür-ı zamân ile 'aql-ı kâmil olup ve meşâyib ile (11) aflet zâ'ıl olup nâşihüñ pendinüñ adri ma'lûm olup (12) naşihat iden 'azîzlere du'â-yı hayr kıılınur

(5) Dil hûn şudem be-yâd-ı tu (13) hergeh ki der-çemen

Yüregim an oldu senüñ yâduña her vaqt ki çemende (14)

Bend-i abâ-yı onca-i gül mî-küşâd bād

Gül oncasınuñ düğmesini açardı (15) *yıl* murād gül keşfini görüp cânib-i Hâdan keşfi yâd idüp cigeri (16) hûn olduğın beyândur

(6) Tarf-ı külâh-ı şâhit âmed be-hâtırrem

Senüñ şâhlıguñ (17) *külâhınuñ evci geldi hâtırıma*

Âncâ ki tâc ber-ser-i nergis nihâd bād

Oı (18) *yerde tâcı nergis başı üzre odı yıl* murād budur ki ehl-i başar ve (19) şâhib-i 'ibret olanlar her yerde ki 'azamet ü celâl ve lu u cemâl (20) görseler hâzret-i Hâkuñ celâl u cemâlini yâd idüp aña intikâl (21) iderler

(7) Ez-dest refte bûd vücûd-ı za'if-i men

Elden itmiş idi [M195b] (1) *benüm za'if vücûdum*

Şubhem be-büy-ı zülf-i tu cân bâz dâd bād

Şabâh (2) *baña senüñ zülfüñ oqusı sebebi ile girü cân virdi yıl* murād ayb-ı (3) hüviyyetden keşf-i seheri oqu viricek hayât-ı cedid bulduğın (4) beyândur

(8) Hâfiz nihâd-ı nîk-i tu kâmet ber-âvered

Ey Hâfiz senüñ iyü (5) *tabi'atün murâduñ hâşıl ider*

Cânhâ fedâ-yı merdüm-i niğü-nihâd bād

(6) *Cânlar iyü tabi'atlü kişinüñ fedâsı olsun* murād hoş tab' (7) olanlar kâmyâb olduğın beyân ve hoş tab olanlara du'â-yı lehdür (8)

VELEHU EYŻAN [G.155]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilân]

(1) Hüsrevâ güy-ı felek der-am-ı çevgân-ı tu bād

Ey pâdşâh felek (9) *topı senüñ çevgânüñ büklüminden olsun*

Sāhat-1 kevn ü mekân (10) ‘arşa-i meydân-1 tu bād

Kevn ü mekân meydânı senüñ meydānuñ ‘arşası (11) olsun zāhir-i nazm anı gösterür ki hitāb zāhir pādşāhına ola (12) ammā ehl-i taḥkīk katında hitāb pādşāh-ı ḥaḳīkīyedür ve zāhire nazār (13) kelām-ı inşā vü ḥaḳīqate nazār ḥaberdür [sāhat muṭlakā meydāne dirler ‘arşa sarāy ḥalısı meydānına dirler]

(2) Heme āfāk girift ü heme eṭrāf (14) küşād

Cemī‘i āfākı dutdı ve cemī‘ eṭrāfı açdı

Şit-i ḥalk-1 (15) tu ki peyveste nigeḥbān-1 tu bād

Senüñ ḥalkuñ avāzı ki muttaşıl (16) senüñ beḳçüñ olsun bunda daḫi zāhiren inşād-ı ḥaḳīka iḥbārdur (17)

(3) Zülf-i ḥātün-1 zafer şifte-i perçem-i tüst

Zafer ḥānūnunuñ zülfı (18) senüñ perçemüñ ḥayrān-ı ‘ışkıdır

Dide-i feth-i ebed ‘aşıq-1 cevlān-1 tu bād

(19) Feth-i ebed gözi senüñ cevlānuñ ‘aşıqı olsun murād ḡayb-ı hüviyyet (20) āşarından bir ‘aks-i maḡlūb ḡālibdür zafer ü ḡalebeye ve ḥarekāt-ı İlähiyenüñ (21) ‘aşıkıdır ‘ayn-ı feth dimekdür

(4) Ey ki inşā-yı ‘uṭārid şıfat-1 şevket-i tüst

[M196a] (1) Ey ḥüsrev ki ‘uṭārid inşāsı senüñ şevketüñ şıfatıdır ya‘nı (2) ‘uṭārid senüñ şevketüñ vaşfını inşā ider

‘Aql-i küll çāker-i tuḡrā-keş-i (3) dīvān-1 tu bād

‘Aql-ı küll senüñ dīvānuñ nişāncısınunuñ ḳulı olsun (4) murād budur ki ‘uṭārid ki kātib-i felekdür ‘azamet-i Ḥaḳ vaşfını inşā ider (5) ve ‘aql-ı küll ol dīvānḡānenün mevki‘inüñ bendesidür

Beyt (6)

+---/+---/+---/+---

Muḫit-i şer‘-rā vāzi‘ ṭarīk-i ‘ilm-rā şāri‘

Zülāl-i faẓl-rā menba‘-ı esās-ı (7) ‘aql-rā bānı

(5) Ṭayre-i cilve-i ṭübī ḳad-i çün serv-i tu şud

Ṭübī cilvesinüñ (8) ḡazabı ve anuñ sebebi senüñ serv-i ḳaddüñ oldı

Ḡayret-i ḥuld-1 berin sāhat-1 (9) eyvān-1 tu bād

Ḥuld-ı berin ḡayreti senüñ eyvānuñ meydānı olsun (10) murād budur ki ṭübī merātib-i ‘āliyyeñüñ pesti olup ḡazūbdur (11) ve ḥuld-ı berin eyvānuñ meydānınıñ ḡayūridur

(6) Nebetenḡā ḡayvānāt u (12) nebātāt u cemād

Yalñuz ḡayvānāt u nebātāt u cemād degül

Her çi der-‘ālem-i (13) emrest be-fermān-1 tu bād

Her nesne ki 'ālem-i emrdedür senüñ fermānuñ (14) ile olsun murād yalnız mevālid-i şüls-i ma'mūr-ı Hāḡ degül cümle 'ālem-i (15) emrde olanlar muṭī' -i fermān-ı ḡaḡdur dimekdür [nebātāt u ḡayvānāt u ma'ādīn]

(7) Hāfız-ı ḡaste (16) be-ihlāş senā-ḡ'ān-ı tu şud

Hāfız-ı ḡaste ihlāş ile senüñ (17) şena-ḡ'ānuñ oldı

Luṭf-ı 'ām-ı tu şifā-baḡş-ı senā-ḡ'ān-ı tu bād

Senüñ (18) luṭf-ı āmuñ senüñ senā-ḡ'ānuñ şifā baḡışlayıcısı olsun (19) Murād ḡāmid-i muḡliş derdine şāfi ḡazret-i Hāḡ idügin zıkr idüp andan (20) ricā şifā ider

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Gönlüm dilemez derdine dermān-ı ṭabībi

Şāfi çün (21) eṭibbāya da Allāh-ı ḡakīmdür

[Allāh te'ālāya ḡakīm itlāḡına Ḳur'ān-ı 'Azīm nāṭıḡdur ammā ṭabīb ma'nāsına degül belki her kārı ḡikmet üzre ve muḡkem idüci ma'nāsınadır]

VELEHU EYŻAN [G.156]

[Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Sāḡi ḡadıṣ-ı serv ü gül ü lāle mī-reved

[M196b] (1) *Ey sāḡi serv ü gül ü lāle sözi vāḡı' olur*

Īn baḡş bā-şelāşe-i ḡassāle (2) mī-reved

Bu baḡş şelāşe-i ḡassāle ile gider ya'nī deve ṭabanı üç (3) ḡadeḡ şarāb ile gider yā aña gider ki nihāyeti aña irişür murād pend (4) yüzinden budur ki serv ü gül ü lāle sözi ecel irişün ḡassāl üç (5) kerre yumaḡ ile zā'il olur yā bu 'ıyş u 'işret ma'şiyeti a'zā-yı (6) vuzūyı üç kerre yumaḡ ile maḡv olur taḡḡıḡ yüzinden murād budur ki (7) 'ışḡ-ı İlāhī viren derece-i 'āliyye ve keşf ü dāḡ-ı ışḡ kelāmı (8) ya'nī bu da'vi-i istiḡrāḡ keyfiyyet-i ḡumr-ı Hāḡ ile zā'il olur [ba'zı eṭibbā vü ehl-i hevā böyle dirler ki bir kiş aç iken üç ḡadeḡ şarāb içse mi'desinde olan fużül-i ṭa'āmı ve eḡlāt-ı reddiyyeyi redd idüp tefḡiye ider anuñçün aña şelāşe-i ḡassāle dirler ḡ'āce Hāfız zāhiren aña imā ider]

(2) Mey ḡor ki (9) nev-'arūs-ı çemen ḡadd-ı ḡüsn yāft

Şarāb iç ki çemenüñ yeñi gelini (10) ḡüsn-i ḡadd u nihāyetin buldı [ya'nī ḡüsn ü cemāli kemāle irdi]

Kār ĩn zamān zi-şan' at-ı dellāle mī-reved

(11) *Kār bu zamānda yinge vü meşşāṭa şan'atından gider murād feyz ü cezb-i (12) Hāḡ kemāle irdi 'ışḡ-ı İlāhī nüş itmek zamānı oldı mürşide (13) ḡacet ḡalmadı dimekdür*

(3) Şekker-şiken şevend heme ṭüṭiyān-ı Hind

Şekker (14) şıyıcı [ya'nī şekker biçici] olurlar dükeli Hind ṭüṭileri

Z'in and-i Parsi ki be-Bengale mi-reved

(15) *Bu Farsi anduna ki Bengale ehriner varur* murad kendu kelamını (16) medhdur ki and-i Farisi Hind diyarında Bengale ehriner (17) vara anda hevyi olup afesi girmeyen tutler daı eker (18) ıyıcı ya ni halvete girmeyen avm daı bu ekeri yiyici ya ni (19) bundan mntefi olurlar [Bengale Hindistanda bir ehrn ismidur pdahlr tatgahdur]

(4) ayy-ı mekn be-bn  zamn der-slk-ı i r

(20) *ayy-ı mekni ve ayy-ı zamni gr ki i r-i arii slkında ve bu slbda*

K'in (21) tfl-ı yekebe reh-i yek-sle mi-reved

Ki bu bir gicelik tfl bir yillik [M197a] (1) yol gider murad budur ki bir gice fikr idp syledigm i r *inna'llhe kenzen* (2) *tate'l-ari meftihu elsinet'-uar*¹⁰⁶⁸ hsebince mesfe-i baide at (3) ider lcerem ayy-ı mekn ider ve akreb-i truk ila'llh ari-i udur (4) pes i r-i tehyc rh-ı ulb tizcek vule bi olup ayy-ı zamn (5) daı ider

(5) n em-i cdvne-i  bid-firib bn

Ol bidatcı (6) cdvne gzi gr

Ke krvn-ı sir zi-dnble mi-reved

Ki ol sir (7) krbnnn ardından gider murad budur ki kelimt-ı u ve er-ı (8) ek gyiy krbn-ı sirdr amm ayn-ı ma k siri ana glibdr (9)

(6) Hy kerde mi-hrmed  ber- rz-ı semen

Ma k terlem alnur (10) ve semenn rzi zre

Ez-rek-i ry-ı   ara-ı jle mi-reved

(11) *Anun yzi gninden jle teri gider* ya ni akar murad grbet-i un-ı (12) Hkı beyndur [ ara-ı jle izfeti izfet-i beyniyyedr]

(7) Bd-ı bahr mvezed ez-glistn-ı h

Bahr yili eser h (13) glistnndan

Vez-jle bde der-ade-i lle mi-reved

Jleden rb lle (14) adeine gider murad bundan daı grbet-i un-ı Hkı beyndur (15)

(8) Ez-reh me-rov be- ive-i dny ki in acz

Yoldan gitme dny ivesi ile (16) ki bu arı

Mekkre mi-niined  mutle mi-reved

Mekkre oturur hle (17) idici gider murad dny czesinn mekkre v mutle idgin (18) beyndur

Beyt

¹⁰⁶⁸ ان الله كنزا تحت العرش مفاتيحه السننه الشعرا Allah'ın arm altında bir hazinesi var anahtarları airlerin dillerindedir. (Hads)

--+---/-+---/-+---/-+---

Var iken   alemde ey dil  al-ı miĥnet t c-ı  am (19)

Giyme zerbeft-i cih nı efser-i d b yı  o

(9) H fız zi-şevk-i meclis-i sult n (20)  iy ş-ı d n

Ey H fız sult n  iy şedd n meclisi  evkinden (21)

H muş me- ev ki k r-ı tu ez-n le m -reved

S kit olma ki senün içün [M197b] (1) n leden gider mur d  iy şedd nden d ne mu avenet iden recul-i  aliĥd r ki (2) sult n-ı  hiretd r anu  meclisinde n le m  eşşerd r ve andan feyze (3) sebebdür

Bejt

--+/-+---/+---/+---

Tu destg r-i ĥalk-ı cih n  der- n cih n

B d  H d -yı (4) derd   cih n destg r-i t 

VELEHU EY AN [G.157]

[M fte  ilün F   ilün M f   ilet n Fa ]

(1) Ber-ser-i  nem ki ger zi-dest ber- yed

Anu  başı (5)  zreyin ki eger elden gelürse ve na ib olursa

Dest be-k r  zenem ki (6)  u şa ser  yed

Eli bir i e uram ki  u şa başa gele ya  n  nih yet bula mur d (7) terk-i d ny  idüp  aleb-i  hiret iderem dimekdür z r  m d m ki  dem  aleb-i (8) d ny dadur  u şa nih yet bulmaz

(2) Manzar-ı dil n st c y-ı  oĥbet-i  gy r

Bu mı r  -ı (9) m bted    ĥaberd r ya  n  gönül nazarg hı  gy r şoĥbeti yeri degüldür

D v  u bir n (10) reved firifte ber- yed

 eyt n   n  ıka firifte girer mur d  albi m siv dan (11) ĥal  kılma  gerek ki maĥall-ı y r ola dimekdür

(3)  oĥbet-i ĥ kk m z lmet-i  eb-i yeld st

(12) Bu daĥi m bted  v  ĥaberd r ya  n  ĥ kimler mu  ahabeti  eb-i yeld  z lmetid r

N r (13) zi-ĥ r şid ĥ  h b  ki ber- yed

N r  g neşden iste ola ki to a ve ĥ şıl (14) ola mur d terk-i d ny  idenler ile mu  ahabet kıl ola ki n r niyyet (15)    af  ĥ şıl ola dimekdür [(b ) b d ki lafzından muĥaffed r]

(4) Ber-der-i erb b-ı b -mürüvvet-i d ny 

Dünyānuñ (16) mürüvvetsiz ehlinüñ kapısı üzre

Çend nişini ki h̄'āce key be-der āyed

(17) *Niçe oturursun ki h̄'āce kaçan çıka diyü* murād budur ki çıka Haq ehl-i manşib

(18) kapusunda kaçan çıka diyü oturmak tazı' -i ' ömrdür

(5) Terk-i gedāi (19) be-kun ki genc beyābi

Dilenciligi terk kıl ki genc bulasın

Ez-nazar-ı reh-revī ki (20) der-güzer āyed

Bir sālīkūñ nazarından ki uğrağda gele murād budur ki (21) terk-i taleb-i dünyā idüp sālīk-i tarīkat olan nazarında [M198a] (1) genc-i kanā' at u ğinā-yı kalb bulunur

(6) Şālih ü tālīh metā' -i h̄'ış nümūdend

(2) Şālih ü fāsık kendü metā' in gösterdiler

Tā ki kabül ofted der-nazar (3) āyed

Tā kim kabül düşe nazara gele murād şālih metā' ı maqbül olur (4) dimekdür yā kabül meşiyet-i Haqka menūtdur dimekdür

(7) Bülbül-i ' āşık tu ' ömr h̄'āh (5) ki āhır

Ey bülbül-i ' āşık sen ' ömr iste ki āhır

Bāğ şevēd sebz ü surh-ı (6) gül be-ber-āyed

Bāğ yeşil ü kızıl olur gül çıkar murād mu' ammet olan şabr ile (7) murād irer dimekdür

(8) Ğaflet-i Hāfız der-ın serāçe ' aceb nīst

(8) *Hāfızuñ ğafleti bu hücrede ' aceb degüldür*

Her ki be-meyhāne reft bī-ğaber āyed

(9) *Her kim ki meyhāneye gide bī-ğaber çıkar* murād budur ki dünyā ğaflet ü mestlük (10) mağallidür

VELEHU EYẒAN [G.158]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' il]

(1) Cemālet āftāb-ı her nazar bād

Senüñ cemālūñ (11) her nazaruñ güneşi olsun

Zi-hübī rüy-ı hūbet hūbter bād

Hübī (12) lafzında harf-i yā maşdariyyedür ya' nī senüñ hūb yüzüñ hūblıqdan (13) hūbrak olsun murād budur ki cemālūñden her ' ayn-ı taḥşil nūr-ı (14) kulüb-ı münevver olsun ve vech-i cemālūñ hüsn-i āḥire nisbetinde (15) tenziye kılınup kimse anı cemāl-i ğayra nisbet itmesün

Beyt (16)

Kesī gū qadr-i rüyeş-rā ne-dāned

Çü meh her şeb zi-şevket derbe-der bād (17)

(2) Hümā-yı zülf-i şāhīn-şehperet-rā

Şāhper ü şehper kanad çelki (18) dimekdür ya' nī senüñ şāhīn-şāhper zülfüñ hümāsinuñ [şāhīn toğandan bir şınıfdur 'Arab u 'Acem ü Rüm şāhīn dirler gāyetde kuvvetlü ve şikār-bāz olur]

Dil-i (19) şāhān-ı 'ālem zīr-i per bād

'*Ālem pādşāhlarınıñ kalbi kanadı* (20) *alrında olsun* murād kılub-ı selāṭīn-i şıyānet gayb-ı hüviyyetde (21) olsun dimekdür

(3) Kesī kū beste-i zülfet ne-bāşed

Bir kimse ki senüñ [M198b] (1) *zülfüne bağlanmış olmaya*

Çü zülfet der-hem u zīr ü zeber bād

Zülfüñ (2) *gibi kırçışık ve karış muruş olsun* murād budur ki her kim ki gayb-ı hüviyyete (3) muqayyed olmaya perişān olur

(4) Dilī k'ū 'āşık-ı rüyet ne-bāşed

Bir gönül ki (4) *senüñ yüzüne 'āşık olmaya*

Hemīşe garka der-hün-ı ciger nād

Dā 'imā ciger (5) *kanına gark olsun* hitāb ḥazret-i Ḥaqqadur murād zāhirdür

(5) Bütā (6) çün gāmzeet nāvek küşāyed

Ey şanem senüñ gāmzeñ oğ açā ya' nī (7) *ata* [nāvek bunda muṭlaqā oğ ma' nāsınadur egerçi ba' zılar kovuş oğı ve cerge oğı diyü ta' yīn itmişler ammā bunda ol ikiden biri münāsib degüldür]

Dil-i mecrūh-ı men pīşes siper bād

Benüm mecrūh gönülüne anuñ öñinde (8) *kalķān olsun* murād budur ki *el-belā 'i ve 'l-belā 'i tevemān*¹⁰⁶⁹ ḥasebince ve *eşeddü 'n-nāsi* (9) *belā 'en el-enbiyā 'ü şümme 'l-evliyā 'ü şümme 'l-emşelü fe 'l-emşelü*¹⁰⁷⁰ mücebince maḥzar (10) olan 'āşıkdur loḥūķ-ı belā delil-i taķarrüb ü mücib-i ķurbetdür

(6) Çü (11) la' l-i şekkerinet büse baḥşed

Çün şeker gibi la' lün büse 'atā (12) *ide*

Mezāk-ı cān-ı men z'ū pür-şeker bād

Benüm cānum mezākı andan tolu şeker (13) *olsun* murād kelām-ı İlāhiden telezzüd talebidür

(7) Merā ez-tüst her dem tāze (14) 'ışķi

Baṅa sendendür her dem bir 'ışķ tāze

Tü-rā her sā' atī ḥüsn (15) diger bād

¹⁰⁶⁹ البلاء والبلاء توأمان Belâ belâyla kardeştir. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁰⁷⁰ أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَوْلِيَاءِ ثُمَّ الْأَمْتَلُ فَالْأَمْتَلُ En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, peygamberler, sonra veliler ve ardından onlara yakın olanlara gelir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 533, Hadis No: 2398.

Saňa her bir sâ‘atde bir hüsni dađı olsun murād her dem (16) cemālũñe mazhar olayın dimekdür

(8) Be-cân müştāk-ı rüy-ı tüst Hâfiz

(17) *Cân ile senũñ yüzũñ müştākıdır Hâfiz*

Tü-râ ber-hâl-i müştākân nazâr (18) bād

Saňa müştâklar hâline nazâr olsun hitâb hazret-i Haqqadur (19) ve murād zâhirdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Tü-râ bā-‘ aşıkân dā’im nazâr bād

Zi-cân-ı hastegân (20) hod haber bād

VELEHU EYẒAN [G.159]

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Fe‘ ülüñ]

(1) Hüsni-i tu hemîşe der-füzün bād

Senũñ hüsniñ (21) dā’imā artmağda olsun

Rüyet heme sâle lâlegün bād

Yüzũñ dükeli yilde [M199a] (1) lâle gibi olsun murād hazret-i Haqqa hitâb idüp andan cemâl ü kemâl zâhir (2) olup cemâle ve nûra mazhar olmak talebidür

(2) Ender-ser-i men hayâl-i ‘ışket

Benüm (3) başımda senũñ ‘ışkuñ hayâli

Her rüz ki hest der-füzün bād

Her gün ki vardur (4) artmağda olsun murād ziyâde-i ‘ışk-ı İlâhî talebidür

(3) Qadd-i heme dilberân-ı ‘âlem

(5) *‘Âlemũñ dükeli dilberleri qaddi*

Der-hizmet-i kâmetet ne-gün bād

Senũñ kâmetũñ (6) hizmetinde başı aşığa ya‘nî aña egilüp hizmet ider olsun murād ‘uluvv-ı (7) derece-i İlâhiyyeye râki‘ vü sâcid olsun dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Herkes ki zi-hizmetet (8) keşed ser

Der çâh-ı ğam-ı tu ser-nigün bād

(4) Her serv ki der-çemen der-âyed

Her serv ki (9) çemende kalkar

Piş-i elif-i qadet çü nün bād

Senüñ kaddüñ elifi öñinde nün gibi (10) olsun murād her refi' ü'ş-şān saña 'ābid ü ḥāzī' olsun dimekdür

(5) Çeşmī ki (11) ne fitne-i tu bāşed

Bir göz ki senüñ meftūnuñ olmaya

Ez-gevher-i eşk ğarķ-ı ḥūn (12) bād

Göz yaşı gevherinden kana ğarķ olsun murād saña nigārān olmayan (13) dīde ḳan ağlasun dimekdür

(6) Çeşm-i tu zi-behr-i dilrübāi

Senüñ gözüñ gönül (14) ḳapmak için

Der-kerden-i siḥr zūfünün bād

Siḥr eylemekde zūfünün olsun (15) murād zātu'llāhdan ṭuruķ-ı muḥtelife ile cezb-i ḳulüb ṭalebidür

(7) Her cā ki dilist (16) der ğam-ı tü

Her yerde ki bir gönül vardır senüñ ğamuñda

Bī-şabr u ḳarār u bī-sükün bād

(17) *Şabrsız ve ḳarārsız ve sükünsüz olsun* murād her ḳalbūñ Ḥaḳķa 'āşıķ olmasın (18) ṭalebdür

(8) Herkes ki be-dil ne-bāşedeş derd¹⁰⁷¹

Her kimse ki gönülde olmaya derd (19)

Ez-ḥalķa-i vaşl-ı tu birün bād

Senüñ vaşluñ ḥalķasından ṭaşra olsun murād (20) budur ki derd-i hicr çekmeyen devā-yı vaşla vāşıl olmaz

(9) La' l-i tu ki hest cān-ı (21) Ḥāfız

Senüñ la' lüñ ki Ḥāfızuñ cānidur

Dür ez-leb-i her ḥasīs dūn bād¹⁰⁷²

[M199b] (1) *Lebinden ırağ olsun* murād budur ki kelām-ı İläḥī ehl-i dil cānidur her nā-ehl (2) lebinden ırağ olmağa erzānīdür

VELEHU EYẒAN [G.160]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Tenet be-nāz-ı ṭabībān niyāzmend (3) me-bād

Senüñ tenüñ ṭabībler nāzına muḥṭāc olmasun

¹⁰⁷¹ Bu mısırânın derkenarda bazı farklı şekilleri bulunmaktadır:

Her dil ki nebāşed sırr-ı hicr

Her dil ki zi-dest-i tüst ḥālī

Her dil ki be-hicr-i tu ne-sūzed

¹⁰⁷² Bu mısırâ derkenârda şu şekildedir: *Dür ez-leb-i merdümân-ı dūn bād*

Vücūd-ı nāzuket āzūrde-i gezend me-bād

Senüñ nāzük vücūduñ zararadan incinmiş olmasın murād bundan (4) bir vücūdı nāfi^ç olan kimsenüñ şıhhati için du^ç ādur

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Cān-ı şerīfisin (5) çü cihān hālkınuñ dürüst

İder şaḥīḥ-i şıhhatüñe her kişi du^ç ā

(2) Selāmet-i heme (6) āfāk der-selāmet-i tüst

Dükeli āfākuñ selāmeti senüñ selāmtüñdedür

Be-hiç (7) ^ç āriżā şaḥş-ı tu derdmend bād

Hīç ^ç āriża ile senüñ şaḥşuñ derdlü (8) olmasun

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Bāğ-ı cihānda gül-i ḥandān durur ruḥuñ

Hīç ^ç āriż ile (9) ^ç ārižuña gelmesün fenā

(3) Cemāl-i süret ü ma^ç nā zi-emn-i şıhhat-i tüst

Şüret (10) ü ma^ç nā senüñ şıhhatüñ emnindedür

Ki zāhiret dojem ü bāḥinet nejend (11) me-bād

Zāhirüñ burtarılmış ve bāḥınuñ ğuşşalu olmasun [lafz-ı dojem feth-i dāl ile ve zā-yı Fārisi ile burtarılmış ma^ç nāsınadır ve nejend feth-i nūn ile ve zā-yı Fārisi ile heybetlü ma^ç nāsınadır ve kesr-i nūn ile ulu ḥāce ve ğuşşalu ma^ç nāsınadır bunda lafz-ı evvel ve lafz-ı şānī ma^ç nāsı münāsib olduğün lafz-ı evvel fethe vü lafz-ı şānī kesre ḥaml olındı]

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Şüret cemāli ma^ç ni (12) kemāli çü sendedür

Ḥaḳ zāhirüñ küşāde ide bāḥınuñ şafā

(4) Der-ın cemen çü der-āyed ḥazān (13) be-yağmāi

Bu cemene çün gire ḥazān yağmācılığ ile

Reheş be-serv-i sehīkāmet-i (14) bülend me-bād

Ol ḥazānuñ yolu bülend kāmēt serv-i sehīye olmasun

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

İrmez ḥazān (15) serve çü her dem bahārdur

Ser sebz ola kāmēt-i servüñde serverā

(5) Der-ān bisāṭ ki (16) ḥüsn-i tu cilve āgāzed

Ol döşekde ki senüñ ḥüsnüñ cilveye başlaya

Mecāl-i ṭa'na-1 (17) bed-bīn ü bed-pesend me-bād

Yerimüz görücinüñ ve begenicinüñ ṭa'na mecāli olmaya (18) murād cemī'-i ḥarekātuñ bī'-ayb ola dimekdür

(6) Her ān ki rüy-1 çü māhet (19) be-çeşm-i bed bīned

Her ol kimse ki senüñ ay gibi yüzüñi yermez göz ile görür (20)

Der-āteş-i tu be-cüz cism-i ü sipend me-bād

Senüñ āteşüñde anuñ (21) cisminden ğayrı yüzerlik olmasın ya' nī göz [M200a] (1) degmek için āteş üzre yüzerlik važ' idüp yaqarlar anuñ yerine (2) anuñ cismi yansun

(7) Şifā zi-gufte-i şekker-feşān-1 Ḥāfız cūy

Şifāyı Ḥāfızuñ (3) şekker şaçıcı sözinden iste

Ki ḥācetet be-'ilāce-1 gül-āb u känd me-bād

Ki senüñ (4) ḥācetuñ gül-āb u känd 'ilācına olmasun

Beyt

--+/-+--+/+---+/-+-

Emrāzadur kelām-ı Ḥaḫ ile (5) du' ā 'ilāc

Pendüm ile du' ām ger olsa devā revā

[Bu ğazel şerhinde vāqı' olan biş Türki beyt cem' olunup bir kıṭ'a kılınup bir şıḫḫati maṭlūb olan kimseye gönderilmege qābildür]

VELEHU EYẒAN [G.161]

[Mef' ūlü Mefā' ilün Fe' ūlün]

(1) Ān kes ki (6) be-dest cām dāred

Ol kimse ki elinde kadeḫ vardur

Sulṭānī-yi Cem müdām dāred

(7) *Cem sulṭānlığı aña müdām vardur* murād cāmdan qalb-i şāfidür kimüñ ki (8) ol ola cām-ı Cem gibi müşāhede-i 'ālem aña 'ale'd-devām ḥāşıl olup (9) Cem sulṭānlığına müdām mālīk olur

(2) Ābī ki Ḥızır ḥayāt ez-ü yāft

(10) *Bir şu ki Ḥızır ḥayātu andan buldı*

Der-meygede cū ki cām dāred

Meyḫānede iste (11) ki cāmuñ vardur murād meyḫāneden ḥānqāhdur bunda cāmdan murād şeyḫ-i şāfi (12) vü 'amel-i kāfidür lācerem ḥayāt-ı ebede sebeb olur

(3) Ser-rişte-i cān be-cām (13) bügzer

Cān ipliği başın cāma ḳo ve aña vir

K'in rişte ez-ü nizâm dâred

(14) *Ki bu iplik andan nizâm dutar* murâd girü câmdan şeyh-i şafidür lâcerem (15) rişte-i cānı aña teslim idüp ta'alluğun andan kaç' itmemek gerek ki (16) andan nizâm u intizâm hâşıl ola

(4) Mâ vü mey u zâhidân u taqvâ

Biz daği şarâb (17) u zâhidler daği taqvâ

Tâ yâr ser-i küdâm dâred

Tâ yâr kanķısınıñ başın dutar (18) ya'nî meye mi mâ'il lur yoħsa taqvâya mı mâ'il olur murâd meyden (19) 'ışķ-ı İlâhîdür ve taqvâdan murâd zühd-i huşkdur ammâ hużür-ı Hâķda (20) kanķısı ħüsn-i қаbül bulur ma'lüm degüldür

(5) Bîrün zi-leb-i tu sâķiyâ nîst

(21) *Senüñ lebüñden ħâric ey sâķi yoķdur* [M200b] (1)

Der-devr kesî ki kâm dâred

Devrde (2) *bir kimse ki murâd duta* murâd dehân-ı vâ'iz ü şeyhden ħayru taħşil murâd (3) ider yoķdur dimekdür

(6) Nergis heme şivehâ-yı mestî

Nergis dükeli mestlik (4) *şivelerin*

Ez-çeşm-i ħoş-ı tu dâm dâred

Senüñ ħoş gözüñden borc (5) *dutar* ya'nî karz olur murâd her 'ayn sekerân-ı zâtu'llâhdan kesb-i (6) keyfiyyet ider dimekdür

(7) Zîkr-i ruħ u zülf-i tu dilem-râ

Senüñ ruħuñ (7) *ve zülfüñ zikri gönlime*

Virdist ki şubħ u meşâm dâred

Bir virdür (8) *ki şubħ u aħşam dutar* murâd budur ki şabâħ virdüm hüve'l-zâhir ve aħşam (9) virdüm hüve'l-bâıındur yâ ikisi mâ'an iki vaķte virdümdür dimekdür

(8) Ber-sîne-i (10) riş-i derdmendân

Dermendlerüñ yaralu sînesi üzre

La'let nemekî (11) tamâm dâred

La'lüñüñ tamâm duzı vardur murâd derdlü sînede şür u (12) zevķ-i kelâm-i İlâhîdendür dimekdür

(9) Der-çâh-ı zeneħ çü Ĥâfiz ey cân

(13) *Eñek çuķurında Ĥâfiz gibi ey cân*

Ĥüsn-i tu dü şad ħulâm dâred

(14) *Senüñ ħüsnüñ ikinüñ kulı vardur* murâd zeneħ .âhından tecellî-yi maħzıdur ki (15) muħîtdür lâcerem anuñ giriftarı çoķdur (16)

VELEHU EYŻAN [G.162]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Kesî ki hüsni-î haṭṭ-ı düst der-naẓar dâred

Bir kimse ki dost haṭṭı (17) hüsni-ine nazarda dutar

Muḥakkaḳest ki ân hâşıl-ı başar dâred

Muḥakkaḳdur ki (18) ol başar hâşılın dutar murâd budur ki netice vü hâşıl-ı başar cemâl-i (19) haṭṭ-ı dosta nazardur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Dîde ez-behr-i cemâl-i düst mî-bâyed (20) merâ

Ver ne in çeşm-i belâ dîde çi kâr âyed merâ

(2) Çü hâme ber-ser-i fermân-ı (21) ü ser-i tã' at

Qalem gibi anuñ emri haṭṭı üzre tã' at başını

Nihâdeim [M201a] (1) meger ü be-tiğ ber-dâred

Qomuşuzdur meger ol kılıc ile qaldıra murâd (2) hazret-i Haḳkuñ emrine itã' at u inkiyâdın beyândur

(3) Kesî be-vaşl-ı tu çün şem' (3) yâft pervâne

Bir kimse senüñ vaşluña tezkire vü hüccet ü vâşiṭa bulur (4) şem' gibi [pervâne bir niçe ma'nâya gelür bir ma'nâsı tezkiredür ki Rüm diyârında defterdârlar virdügi temessükdür bir ma'nâsı hüccetdür ki kâzılar yazduğı temessükdür ve bir ma'nâsı iki kimsenüñ ortasında vâşiṭa vü vesîle olandur ve bir ma'nâsı kelebek ve bir ma'nâsı havâle ve bir ma'nâsı çeri kulağuzı ve bir ma'nâsı haberci ve bir ma'nâsı çerâğdur bunda üç evvel zıkr olınan ma'nâlar murâddur pervâne lafzı ile ta' bir şem' lafzına münâsib olduğıçündür ammâ murâd ol çerâğa yanan kelebek degüldür ve bu beyt Dîvân-ı Hâfızuñ ebyât-ı müşkilesindendür gâfil olunmaya]

Ki zîr-i tiğ-i tu herdem ser-i diger dâred

Ki senüñ kılıcuñ altında bir (5) başı daḫi vardur murâd budur ki şem' üñ başı kesildikçe altından bir baş (6) daḫi zâhir olur söyünmez 'aşık daḫi böyle olıcaḳ ki müteḫammil-i belâ vü 'enâ (7) ola ve nefsuñ hevâlarınıñ ve sevdâlarınıñ her biri kesildikçe rûhâniyyet (8) başı zâhir ola vaşla temessük ü vesîle bulur [yâft lafzınıñ fâ' ili kesîdür]

(4) Be-pâybüs-ı tu dest-i (9) kesî resîd ki ü

Senüñ ayağüñ öpmege bir kimsenüñ eli irür ki o

Çü âstâne (10) bedîn der-hemişe ser dâred

Eşig gibi bu kuyu üzre henîşe baş dutar (11) murâd budur ki âstâne kapuda baş koduğı için şeref-i pây-büs (12) bulmuşdur her kim ki bâb-ı Haḳda âstâne gibi baş koya şeref-i kurbet (13) hâşıl ider

(5) Be-zed raḳîb-i tu rûzî be-sîneem tîrî

Urdı senüñ raķībüñ (14) bir gün sīneme bir oķ

Zi-bes ki tīr-i gamet sīne bī-siper dāred

Añdan sonra (15) ki senüñ gamuñ oķı sīneyi ķalkansuz dutar murād ğam-ı ‘ıřķ beni ‘üryān (16) ķıldı anuñ iün dūřmen baña zafer buldı dimekdür

(6) Zi-zühd-i huřķ (17) melülem kücāst bāde-i nāb

Zühd huřķuñdan melülem getür řāfī řarābı

Ki bñy-ı (18) bāde dimāgem müdām ter dāred

Ki řarāb ķoķusı dimāğumu müdām dutar (19) murād budur ki zühd ki bī-‘ıřķ ola andan melālīm vardur ‘ıřķ getür ki raķbu’d-dimāğ (20) olam be bñy-ı ħüb bulam

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ĥořter ez-devrān-ı ‘ıřķ eyyām nīst (21)

Bā-murād-ı ‘āřıķān-rā řām nīst

(7) Zi-bāde ħiet eger nīst in ne bes ki tü-rā

[M201b] (1) *řarābdan ħi saña yoķ ise bu yetmez mi ki seni*

Demī zi-vesvese-i ‘aķl (2) bī-ħaber dāred

Bir dem ‘aķl vesvesesinden bī-ħaber dutar murād budur ki ‘āřıķ u (3) sālİK olana ‘ıřķ u sülükdan ħi feyż olmazsa bu yetmez mi ki (4) ‘aķl-ı mā‘aş vesvesesinden ferāğ ider

(8) Kesī ki ez-der-i taķvā ķadem burün (5) ne-nihād

Bir kimse ki taķvā ķapusından ayağı taşra ķomadı

Be-‘azm-i meygede eknün (6) ser-i sefer dāred

Meyĥāne ‘azmi ile şimdi sefer başın dutar ya‘nī (7) anuñ tedbīrindedür murād budur ki zāhid-i huřķ olan ‘āřıķ meşreb olmaķ (8) tedārikindedür

Beyt

+++/-+---/++-

Pārsāi ki ħamr-ı ‘ıřķ eřīd¹⁰⁷³

Ĥāne-i zühd-rā be-bād berād (9)

(9) Dil-i şikeste-i Ĥāfız be-ħāk ħāhed burd

Ĥāfızuñ řınıķ ğöñlini toprağa iletse (10) gerekdür

ü lāle dāğ-ı hevāi ki ber-ciger dāred

Lāle gibi bir muħabbet dağı ki cigerinde (11) vardur murād budur ki ‘āřıķ-ı řādıķ oldur ki vefāt ide ‘ıřķ andan (12) gitmeye

¹⁰⁷³ Birinci mısra Sa’di-i řirāzi’nin Dīvān-ı Eřār’ında 311 nolu gazelde bulunmaktadır. Ancak ikinci mısra Sadi Dīvānında örnek beyitten farklıdır.

VELEHU EYŻAN [G.163]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ān ki ez-sünbül-i ü ğāliye tābī dāred

Ol kimse ki (13) anuñ sünbülinden ħalbe misküñ ħarāreti vardur

Bāz bā-dilşüdegān nāz u (14) 'itābī dāred

Girü gönli ğitmişlere ya'nī 'āşıklara nazı ve 'itābı vardur (15) murād budur ki ħazret-i Ħaħ ki anuñ ğayb-ı hüviyyetine her rāyiĥa-i tayyibe müteşevviĥdür (16) 'uşşāka anuñ ta'azzüzi ve ħicāb-ı kibriyāsı ve 'itāb-ı fi'iliyesi vardur (17) [dilşüde 'aĥlı ğidüp bayılmışa ğāh 'āşık olmışa dirler bunda 'āşık ma'nası münāsibdür]

(2) Ez-ser-i koşte-i ĥod mī-güzered hemçün bād

Kendü maĥtūli başından geĥer yıl gibi (18)

Çi tevān kerd ki 'ömrrest ü şirābī dāred

Ne eylemek olur ki 'ömrdür (19) ve isti'cālī vardur murād tecelliyāt-ı İlähiyye 'āşık helāktan tizcek mürür (20) ider ki 'ömr gibi müste'cil ü serī'ü'l-inĥizādur dimekdür

(3) Āb-ı ĥayvān (21) eger ānest ki dāred leb-i yār

Āb-ı ĥayvān eger ol ise ki leb-i yārūñ (22) vardur

Rūşenest in ki Ħızır behre serābī dāred

Rūşendür [M202a] (1) buña Ħızruñ naşibi serābdur murād budur ki eger āb-ı ĥayāt kelām-ı (2) İlähī ise ki ĥayāt-ı ebediyyeye sebeddür Ħızruñ zulümātında naşibi (3) olan rūşendür ki serābdur zirā ĥayāt-ı ebede sebeb degüldür (4)

(4) Māh-ı ĥurşid-i -nümāyeş zi-pes-i perde-i zülf

Anuñ ğün ğörünici zülf perdesi (5) ardından

Āftābist ki der-piş seĥābī dāred

Ġüneşdür ki önüñde (6) seĥābı vardur murād budur ki zātu'llāh ve cemāl-i İlähī ğayb-ı hüviyyet (7) ardında bulut ardında ğün gibidür

(5) Çeşm-i men kerd be-her küşe revān seyl-i (8) sirişk

Benüm ğözüm eyledi her küşede revān ğöz yaşı seylin

Tā seĥi-serv-i (9) tü-rā tāze be-ābī dāred

Tā senüñ toĝru servüñi bir şu ile tāze duta (10) murād ağlamak 'uluvv-ı derecenüñ tarāvetine sebeddür dimekdür

(6) Ġamze-i şuĥ-ı tu (11) ĥünem be-ĥaĥā mī-rized

Senüñ şuĥ ğamzeñ ħanı mı ĥaĥā ile döker

Furşateş bād (12) ki ĥoş fikr-i şavābī dāred

Furşatı olsun ki ĥoş fikr şavābı vardur (13) murād şıfat-ı celāl nefsanıyyetimi helāk itdüĝi ve beni işlāĥ kılduĝı kendüye (14) lāzım degül iken ĥaĥā gibidür ammā fikr-i şavābdur ki nefs-imaĥtüle olmaĥ (15) ĥayr u şavābdur dimekdür

(7) Çeşm-i maĥmür-ı tu dāred zi-dilem ĥaşd-ı ciger

Senüñ (16) maḥmūr gözünüñ vardur benüm gönlümden ciger kaşdı

Türk-i mestest meger (17) meyl-i kebābī dāred

Mest Türkdür meger kebāba meyli vardur murād istilā-yı (18) İlähī ḳalbün zübdesin kendüye cezb itmek istediğin beyāndur (19)

(8) Cān-ı bīmār-ı merā nīst zi-rüy-ı tu su 'āl

Benüm ḥaste cānuma yoḳdur senüñ (20) yüzünden su 'āl

Ey hoş ān ḥaste ki ez-düst cevābī dāred

(21) Ey hoş ol ḥaste ki dostdan cevābı vardur murād budur ki ḳalb-i [M202b] (1) mārız taleb-i cemāl itmege lāyık degüldür selāmet ol ḳalb-i mārızuñ ki (2) aña fazl-ı feyz-i İlähī vāḳı' ola

(9) K'ey kuned süy-ı dil-i ḥaste-i Ḥāfız nazārī

(3) Kaçan ider Ḥāfızuñ ḥaste gönli cānibine bir nazār

Çeşm-i mesteş ki be-her (4) küşe ḥarābī dāred

Senüñ mest gözünüñ ki her küşeden bir ḥarābī vardur (5) murād nazār-ı 'ayn 'ināyet-i Ḥaḳḳa lāyık çok baña andan naşib ba'iddür diyü (6) taḥazzün ü taḥassürdür

VELEHU EYŻAN [G.164]

[Mef' ulü Fā' ilātün Mef' ulü Fā' ilātün]

(1) Düş ez-cenāb-ı āşaf peyk-i beşāret (7) āmed

Dün gice āşaf cenābından peyk-i müjde geldi

K'ez-ḥazret-i Süleymān 'işret işāret āmed

Ki Süleymān ḥazretinden 'ıyşa işāret geldi ya'nī ḥaber-i (8) peyk bu idi murād ḥazret-i Süleymāndan ḥazret-i Ḥaḳdur ki (9) sultān-ı cümle 'ālemdür ve āşafdan murād Cebrā'il 'aleyhi's-selāmdür ki (10) pādşāh ile ḥaḳḳ ortasında vāsıḫadur ve peyk-i beşāretten (11) murād ilhām-ı melekīdür ki ḳalb-i mü'mīne vāḳı' olur ve 'işretten murād (12) şoḥbet-i aşḥāb-ı taşavvufdür ve aña işāret-i tevfiḳ-i İlähīdür anuñçün (13) şeyḫ-i mürşide ḥiṭāb idüp dir

(2) Ḥāk-ı vücūd-ı mā-rā ez-āb-ı bāde (14) gil kun

Bizüm vücūdumuz ṭapraḡını şarāb şuyından (15) balçık ḳıl

Vīrān-serāy-ı dil-rā gāh-ı 'imāret āmed

Göñül (16) vīrān-serāyınıñ 'imāreti vaḳti geldi murād 'ışḳ-ı İlähī (17) ile bizüm vücūdumuz taḥmīr ḳıl ki ḳalb-i ḥarāb ma' mūr (18) olıcaḳ zamān geldi dimekdür

(3) 'Aybem be-püş (19) zinhār ey ḥırḳa-i mey-ālūd

'Aybımı ört zinhār (20) ey şarāb bulaşmış ḥırḳa

K'ān yār-ı pāk-dāmen behr-i (21) ziyāret āmed

Ki ol pāk [M203a] (1) eteklü yār ziyāret için geldi murā ḥırḳa-ı mey-ālūddan şol mürāḳḳa' dur ki (2) 'ışḳ-ı İlähī ile mülemmā' ola lācerem tevbe ḳulüb-ı 'ışḳ u şıḳḳ

(3) ile ol hikâyı giyüp ‘ uyüb-ı ma‘ âşî mestür olup hazret-i (4) Rabb-i quddüs tecellî kılmaya liyâkat olur

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Ey dide ü dil-i cân hod-râ (5) kunîd zâhir

K‘ân meh ber-în menâzil be-her ziyâret âmed

(4) İn şerh-i bî-nihâyet (6) k‘ez-zülf-i yâr guftend

Bu şerh-i bî-nihâyet ki hüsn-i yârdan didiler

Harfist (7) ez-hezerân k‘ender-‘ ibâret âmed

Bir harfdür biñlerden ki ‘ibâdete geldi (8) murâd cemâl-i Haq zâ‘idü’l-vaşfdur andan şerh-i bî-nihâyet niçe biñlerden (9) bir harfdür dimekdür

Beyt

--+/-+---/+---/+---

Şol deñlü bî-nihâyedurur vaşf-ı hüsnî kim (10)

Biñlerde birini idemez hâtır intiḥâb

(5) İmrüz cây-ı herkes peydâ şevd (11) zi-ḥübân

Bugün her kimsenüñ yiri zâhir olur ḥüblardan

K‘ân mäh-ı meclis-efrüz (12) ender-şadâret âmed

Ki ol meclis nûrlandırıcı ay şadârete geldi (13) ya‘nî meclis şadrında cülüs itmege geldi murâd mäh-ı meclis-efrüzdan (14) şeyhdür ki ol şadr-nişîn şoffa-ı ḥânḳâhdur lâcerem ḥüblar ki (15) sâlik-i tarîkat olanlardur ol meclisde her birinüñ maḳâmı ma‘lûm olur (16) yâ meclis-i ma‘nevîde her birinüñ derecesi zâhir olur dimekdür

(6) Ber-taḥt-ı (17) Cem ki tâceş mi‘râc-ı âftâbest

Cem taḥtı üzre ki ol Cemün tâcı (18) güneşün mi‘râcıdur ya‘nî âftâb aña ermesi ‘uluvv-ı derecesidür (19)

Himmet niger ki mürî bâ-ân ḥaḳâret âmed

Himmeti gör ki bir ḳarınca bu (20) ḥaḳâret ile geldi [ya‘nî ḳarınca bu ḥaḳîrliği ile aña vâşıl oldu] murâd taḥt-ı Cemden sultân-ı âḳiret olanlar (21) vâşıl olduğı derece-i ‘âliyyedür ḳarınca gibi za‘îf olanlar daḫi el-mer‘u [M203b] (1) yaḳîru bî-himmetihi¹⁰⁷⁴ ḥasebince himmet ile ol maḳâm-ı a‘liye vâşıl olurlar (2)

Beyt

-+---/-+---/-+---

Himmet-i ‘ârif ri‘âyet ḳılmadur

Vâ‘izün sa‘yı rivâyet ḳılmadur (3)

¹⁰⁷⁴ المرء يطير بهمته كَمَا يَطِيرُ الطَّائِرُ بِجَنَاحِهِ Kişi gayreti ile uçar. (Diğer Arapça İbâreler) Hz. Alî‘ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: المرء يطير بهمته كَمَا يَطِيرُ الطَّائِرُ بِجَنَاحِهِ Kuşun kanadıyla uçması gibi kişi de azmiyle (gayret) uçar.

(7) Ez-çeşm-i şūheş ey dil imān-ı hōd nigehdār

Anuñ gözinden (4) ey gönül imānuñı şaqla

K'an cāduī kemānkeş ez-behr-i ğāret āmed

(5) *Ki ol yāy çekici cādu yağma için geldi* murād *çeşm-i şūhdan şeytān* (6) mekr itmek için gösterdüğü hüsn ü şüret ü zehārif ü zīnetdür (7) lācerem imānı anuñ şerrinden şaqlamak gerek

(8) Ālūdeī tu Hāfız (8) feyzī zi-şāh der-ḡāh

Mülevvessin ey Hāfız şāhdan feyz iste (9)

K'an 'unşur-ı semāhat behr-i şahāret āmed

Ki ol sehā zātı tathīr için (10) *geldi* murād ma' āşī televvüşinden pāk olmağı ḥāzret-i Hāḡdan (11) talep kılmāğa irşāddur ki ol ḥāzretüñ teclisi tanzīf (12) içündür

Beyt

---+/-+---/+---+/-+--

Pāk u laṡif geştem ü çün şīr dil-i ḡavī (13)

Çün feyz-i fazl-ı Hāḡ be-men-i nā-tevān resīd

(9) Deryāst meclis-i (14) şāh der-yāb u nīk dūr yāb

Deryādur şāh meclisi anı añla ve iyü (15) *incü bul* [şāninci 'ibāret zamm-ı dāl ile olıcaḡ ma' nā böyle olur feth-i dāl ile olıcaḡ te'kīd olur te'sis te'kīdden evlādur ve deryā lafzına zamm-ı dāl ile olmaḡ münāsibdür zıkr olan ma' nā-yı deryāb dūr yāb]

Hān ey ziyān-keşīde gāh-ı ticāret āmed

Ġāfil olma ey (16) *ziyān çekmiş kimse ki ticāret vakti geldi* murād budur ki şol ki 'ömrini (17) telef itmiş ola ziyān çekmişdür çünki *men erāde en yeclise ma'a'llāhi* (18) *felyeclis ma'a ehli't-tasavvufi*¹⁰⁷⁵ mücebince meclis-i sulṡān-ı ḡaḡiḡiye (19) ki mānend-i baḡrdür ire nefāyis-i cevāhir-i a' mālden alup taḡşīl-i māl-ı (20) kılmāḡ gerek

Beyt

---+/-+---/-+---/+---

Guftem be-çend vuşlat guftā be-rūḡ dāden (21)

Rūşeş be-dih dilā ḡoş vakt-i ticāret āmed [M204a] (1)

VELEHU EYŻAN [G.165]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Berīd-i bād-ı şabā düşem āgehī āverd

¹⁰⁷⁵ Kim Allāh ehli ile oturmak isterse, tasavvuf ehli ile otursun. (Hadīs)

Bād-ı şabā peyki baña dün gice haberdārlik (2) getürdi ya' nî haber getürdi ve didi [berîd feth-i bâ ve kesr-i rā ile lafz-ı 'Arabîdür peyk ma' nāsına ve on iki mil menzile daği dirler bunda ma' nā-yı evvel murāddur]

Ki rüz-ı miḥnet ü ğam rû be-kû teḥî āverd

(3) *Ki miḥnet ü ğam ğünü yüzi kışalığa getürdi* ya' nî kışalmağa teveccüh itdi (4) murād *şabāḥ*dan cenāb-ı İllāhîden vārid olan 'avndur ki *nuşirtu bi's-şabā ve* (5) *ehlîket 'ādun bi'd-debûri*¹⁰⁷⁶ ḥasebince ḳalb-i 'abde vāşıl olup hevā ḥabs (6) şeyṭān u nefsi redd idüp selāmet-i dîn-i beşāret ider

(2) Be-muṭribān-ı şabūḥî (7) dihîm cāme-i çāk

Şabāḥ şarābı muṭriblarına virelüm yırtık ḳaftanı

Be-în (8) nevîd ki bād-ı seḫergeḥî āverd

Bu müjde sebebi ile ki seḫer vaḳti yili getürdi (9) murād muṭriblardan feyz irişdürüp şevḳ virenlerdür ve *cāme-i çāk*den (10) murād bedendür ki ḫār-ı ma' āşî ile yırtılmışdur anı feyz-i seḫerî müjdesi (11) sebebi ile şeyḫ-i mürşide vü vā' iz-i mu' tî şevḳe teslîm idüp işlāḥ itdürmek (12) gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dilā be-dih heme mestî be-şūfiyān-ı faḳîr

Be-müjde-i ki nesîm-i seḫergeḥî āverd (13)

(3) Biyā biyā ki tu ḫūr-ı behişt-rā rıdvān

Gel gel ki sen cennet ḫūrîsini ḫāzan (14) *cennet*

Be-în cihān zi-berā-yı dil rehî āverd

Bu cihāna ḳuluñ göñli için (15) *getürdi* murād muḫāṭabdan ehlu'llāh ve mürşid-i rāhdur ki asil ādem anlardur (16) cennetden çıkup bu cihāna irşād-ı 'abd-i ṭālib için gelmişlerdür (17) [lafz-ı rehî yā-yı aşliyye ile mürādif-i bendedür]

(4) Nesîm-i zülf-i tu şud Ḥızr-rā hem ender-ı ışḳ

Senüñ zülfün yili benüm yolum (18) *Ḥızrı oldı 'ışḳda*

Zihî refîḳ ki baḫtem be-hemrehî āverd

Zihî (19) *yoldaş ki baḫtum yoldaşlığa getürdi* murād *nesîm-i zülf*den ğayb-ı hüviyyetden (20) iren rāyiḫa vü cāzibedür lâcerem sālîke ol Ḥızr-ı ṭarîḳ olur 'ışḳ-ı İllāhîde (21) zihî sa' ādet ki ol hemrāh ola

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ṭarîḳ-i Ḥaḳ çü ḫaṭırnāk u men [M204b] (1) der u tersnāk

Eger refîḳ-i ṭarîkem hidāyetest çi bāk

¹⁰⁷⁶ نُصِرْتُ بِالصَّبَا وَأَهْلِكْتُ عَادًا بِالدُّبُورِ Bana, doğu tarafından esen rüzgâr ile yardım edildi. Âd kavmi ise, batıdan esen rüzgâr ile helâk edildi. (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 1035.

Ba' zı nüsahta bu beyt vâkı' (2) olmuş

(5) Hemî rüyem be-Şirâz bâ-' inâyet-i düst

Giderüz Şirâza dost ' inâyeti (3) ile

Zihî nevîd ki bahtem be-hemrehî âverd

Zihî müjde ki bahtum yoldaşlığa getürdi (4) murâd budur ki hubbu'l-vaţani mine'l-îmânî¹⁰⁷⁷ hasebince vaţan-ı aslı ve Şirâz-ı haķikî ki ' âlem-i (5) İlahîdür ' inâyet-i Haķ ile aña giderüm diyü şad olur

Beyt

+---/+---/+---/+--

Şehirhâ ki merdüm şümâred (6) be-dehr

Heme rûsitânîd ü Şirâz şehir

(6) Çi nâlehâ ki resîd ez-dilem be-ğargeh-i mâh

Ne nâleler (7) ki irişdi benden ay ħargâhına

Çü yâd-ı ' arız-ı ân mâh-ı ħargehî âverd

Çün (8) ħargâha mensûb mâhuñ ' arız-ı yâdın getürdi ya' nî çün ol maĥbûb-ı pādşâhî (9) dil aña dil nâleleri ħargâh-ı mâha çıkdı murâd zıkr-i Haķ benüm nâlelerüm göge çıkdı (10) dimekdür [ħargeh muĥaffef-i ħargâhdur ve ħargâh yukaruda beyân olunmuşdur]

(7) Be-cebr-i ħâtır-ı mâ gûş k'in külâh-ı nemed

Bizüm ħâtırımız şınığın şarmağa duruş ki (11) bu nemed külâh [cebr bunda şınığ şarmağ ma' nâsınadır]

Besâ şikest ki ber-efser-i şehî âverd

Niçe şınmağı bir şâhuñ (12) tâcına getürdi murâd budur ki egerçi bemedden külâhum var bir faķir ammâ ħâfil olma (13) ki inkisâr-ı ħâtırım pādşâh tâcın sır pes ħâtırım şınığın şarmağa sa' y kıl (14)

Beyt

+---/+---/+---

Şaķın dervişüñ âhından seĥergâh

Ki aña perde ħomamışdur Allâh (15)

(8) Resâned râyet-i manşür ber-felek Ĥâfiz

İrişdürdi nuşret bulmuş sancağı (16) felege Ĥâfiz

Çü ilticâ be-cenâb-ı şehinşehî âverd

Çün şınmağı bir pādşâhlar (17) pādşâhı dergâhına getürdi murâd budur ki çün Haķ te' âlâ ħazretine (18) ilticâ vü ittikâ itdi feth-i ma' nevî sancağını felege çıkaradı

Beyt

¹⁰⁷⁷ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmândandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sagânî, Mevzûat; Hadîs No: 81.

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çü ‘abd-i (19) ân şehinşâhî be-zen nevbet ki hoş şâhî

Resânî râyet-i mansûr hod (20) tâ mâh ez-mâhî

VELEHU EYẒAN [G.166]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ān ki ruhsâr-ı tü-râ reng-i gül ü nesrîn dād

Ol kimse ki (21) senüñ ruhsârũña gül ü nesrîn rengin virdi

Şabr u ārām tevând be-men-i miskîn dād [M205a] (1)

Şabr u kararî kâdirdür ben miskîne virmege murād budur ki maḥbūblara ḥüsn (2) şüret viren şâni‘-i ‘âlem-i kâdirdür ki ben miskîne şabr u sükün vire ki (3) mā zāğa ‘l-başaru ve mā tağā¹⁰⁷⁸ ḥasebince anlara meyl itmeyem

Rubā‘î

--+/--+ / +--+ / -+-

Ḥüsn ü cemāl ü ân ki (4) vech güzelledür

Zann itmezem ki ehl-i dile dil güzelledür

Ḥıfz eylese (5) meger ki Ḥudā ḳalbi luḫf ile

Bu vech ile ki göz nazarı her güzelledür (6)

(2) Ān ki gīsū-yı tü-râ resm-i teṭāvül âmūḫt

Ol kimse ki senüñ gīsũña zulm ü te‘addî (7) ‘âdetin öğretti

Hem tevāned keremeş dād-ı men-i ğamġin dād

Hem kâdirdür anuñ keremi (8) ki ğamġinüñ ‘adlin vire murād anuñ zulmetden beni ḳurtara aña giriftâr olmayam (9) dimekdür

(3) Men hemân rüz zi-Ferhād ṭama‘ bübrîdem

Ben hemân ol gün Ferhâddan (10) ümîd kesdüm

Ki ‘inân-ı dil-i şeydâ be-leb-i şîrîn dād

Ki delü gönül uyanın leb-i (11) şîrîne virdi murād budur ki maḥbūb-ı mecāzî lebine ‘inân-ı ḳalbi viren helāk (12) olur nitekim bir dildâre ve ‘aşık-ı üftâde dimiş

Rubā‘î

Der-küy-ı tu reh ne-büd (13) reh-i mā kerdîm

Der-âyine-i belâ nigeḫ-i mā kerdîm

Mâ-râ hoş büd ‘ıyş-i tebeh-i mā kerdîm (14)

Kes-râ güneḫî nîst güneḫ-i mā kerdîm

(4) Genc-i zerger ne-buved genc-i ḳanā‘ at bâḳîst

¹⁰⁷⁸ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَعَى Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur’ân, Necm 53/17).

(15) *Hazîne-i altûn yok ise kanâ'at bucağı bâkîdür*

Ân ki ân dād be-şāhān be-gedāyān (16) in dād

OI kimse ki anı ya'nî genc-i zer virdi şāhlara gedālara bunı ya'nî (17) kanâ'at bucağın virdi

Rubā'î

+ --- / + --- / + ---

Muhallebi ile şeh yer gülâcı

Faķirüñdür (18) ğidāsı bulamacı

Aç olana nefāyisdür bulamac

Anuñçün dimiş (19) olda bulam acı

(5) Hoş 'arūsist cihān ez-reh-i şüret lîkin

Hoş (20) gelendür cihān şüret yolından lîken

Her ki peyvest ber-ü 'ömr-i hodeş (21) kāmbin dād

Her kim ki ulaşdı aña ya'nî cihāna kendü 'ömrini [M205b] (1) aña kālün virdi [kāmbin ü kāvbin nikāh u kālîñ ma'nāsinadur bunda ma'nā-yı şānî murāddur]

Beyt (Ahreb)

Dünyā zen-i pîrest cevān mî-cüyed

'Ömreş (2) ne-dihed mehr-i cevān 'āķil

(6) Ba'd ez-in dest-i men ü dāmen-i serv ü leb-i cüy

(3) Bundan şoñra el benüm ve etek ırmaķ kenārı servinüñ

Hāşe eknün ki şabā (4) müjde-i ferverdîn dād

Huşuşen şimdiki şabā ilk yaz müjdesin virdi (5) murād budur ki bahār u yazda 'ārif 'ābid gerekdür ki şu kenārında serv dibinde (6) 'ibādetde ola

Ķıţ'a

- + --- / - + --- / - + ---

Çünkü *el-berdu 'aduvvü'd-dîn*¹⁰⁷⁹ durur

Şahşî ābdestle namāzdan (7) şu virür

Yaz olıcaķ ķıl 'ibādet yazılup

Aña şevķüñ tā virür (8) hem cü virür

(7) Der-kef-i ğuşşa-i devrān dil-i Hāfız hün şud

Devrān ğuşşası (9) ayāsında Hāfızuñ gönli ķan oldı

Ez-firāk-ı ruĥet ey ĥ'āce (10) Ķıvāmüddîn dād

¹⁰⁷⁹ الزُّدُّ عَدُوُّ الدِّينِ Soğuk dinin düşmanıdır. (Hadîs) el-Esraru'l-Merfua fi'l-Ahbari'l-Mevzua, Hadîs No: 117.

Senüñ ruḥuñ firākında ey ḥāce Kıvāmuddīn dād u (11) feryād [Kıvāmuddīn yā ism-i şahş-ı maḥşūşdur yā vaşf-ı derdine takvıyet iden şeyḥ murāddur] [lafz-ı dād bunda şikāyet ma' nāsınadır]

VELEHU EYẒAN [G.167]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Eger revem zi-peyeş fitnehā ber-engized

Eger giderem ardınca (12) fitneler ḳopar

V'er ez-ṭaleb be-nişinem be-kīne ber-ḥized

Ve eger ṭalebden oturam (13) intikāma ḳalkar murād bundan dünyādur ki ardınca olup ṭalib olıcaḳ (14) fitneler ḳoparur ki ṭalibini meftūn u maḡbūn eyler eger ṭalebinde ferāḡat (15) olınsa müsā' ade itmeyüp intikāma durur

(2) Ve ger be-reh-güzeri yek dem (16) ez-hevādāri

Eger bir uğraḳda bir dem hevādārlıḳdan

Çü gerd der-pişpeyeş (17) üftem çü bād bügrized

Çün toz gibi ardına düşem yıl gibi ḳaçar murād (18) bundan girü dünyādur ki ṭalib olandan hāribdür ve ḡubār gibi öñce (19) ḳaçar

(3) Ve ger kunem ṭaleb-i nīm buse şad efsūs

Ve eger yarım buse ṭam' a idem yüz maşaralıḡa (20) almak [şad efsūs merhūndur]

Zi-hoḳḳa-i deheleş çün şeker fūrū rized

Aḡzı hoḳḳasından şeker gibi (21) dökülür murād bundan dünyā vü ehl-i dünyā ve maḡbūb-ı mecāzīdür ki bunların ḡālī şüret-i müsā' ade vü suḡriyyedür [M206a] (1) lācerem 'āḳil anların ṭalebinden fāriḡ olur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Be-genc-i faḳr zi-dünyā kesī (2) ki ḳāni' şud

Ġanī zi-mülk-i Süleymān u genc-i Ḳārūnest

(4) Ferāz u şīb ü beyābān-ı (3) 'ışḳ dām-ı belāst

'Işḳ beyābānıñ yoḳuşı ve inişi belā aḡıdur

Kücāst (4) şir-dilī k'ez-belā ne-perhized

Ḳandedür bir behādur ki belādan perhiz itmez murād 'ışḳ-ı (5) İläḡi rāḡınuñ şu' übetin beyāndur ki aña pehluvān gerek ki sālīk ola

(5) Men ān firīb ki (6) der-ḡamze-i tu mī-bīnem

Ben ol aldama ki senüñ ḡamzeñde görürem

Bes āb-ı (7) rüy ki bā ḡāk-ı reh ber-āmized

Niçe yüz suyu yol toprağı ile qarışur (8) murād maḥbūb-ı mecāzīye firīfte olanuñ yüzi suyu döküldiğün beyāndur (9) ba‘ zı nüsaḥda bu beyt vāqı‘ olmuş

(6) Çü güyemeş ki çirā bā-kesān ber-āmizī

(10) Çün aña diyeyim ki niçün kimseler ile qarışırsın

Çünān kuned ki sirişkem be-ḥūn (11) biyā mī-zed

Öyle ider ki gözüm yaşı kan ile qarışur

(7) Tu ‘ömr ḥ‘āh u şabūrī (12) ki çarḥ-ı şu‘ bede-bāz

Sen ‘ömr iste ve şabūrlık iste ki hoḳka-bāz felek (13)

Hezār bāzī ez-īn ṭurfet ber-engized

Biñ oyun bundan daḥi ṭurferek (14) ḳoparur murād budur ki mu‘ ammer olan felekden niçe şedā‘ id ü ḥiyel görür şabr dileyüp (15) şabr itmek gerek

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Görür mu‘ ammer olan çok muşā‘ ib-i dehri

İçer edāniye (16) hem ihtiyāc ile zehri

(8) Ber-āstāne-i teslim ser binih Ḥāfiz

Teslim āstānesine (17) baş ḳo ey Ḥāfiz

Ki ger sitize kunī rüzgār be-sitized

Ki eger ‘inād (18) iderseñ rüzgār daḥi ‘inād ider murād ḳazāya rızā ve belā-yı cihāna şabra (19) irşāddur

Beyt

-+-- / -+-- / -+--

Tu der-efgen ḥ‘iş ḳasem tu ez-ū

Ḥ‘āh mātem bāş u ḥ‘āhī (20) sūr bāş

VELEHU EYŻAN [G.168]

[Mef‘ ulü Fā‘ ilātün Mef‘ ulü Fā‘ ilātün]

(1) Can bī-cemāl-i cānān meyl-i cihān ne-dāred

Cānuñ cemālinsüz (21) cihān meyl-i yoḳdur

V‘ān kes ki in ne-dāred ḥaḳḳā ki ān ne-dāred

Ol kimse ki cemāl-i [M206b] (1) cānānı yoḳdur ḥaḳḳā ki cānı yoḳdur

Beyt

--+ / +--- / --+ / +---

Sensiz ḥarekāt itsem şanma ki (2) ḥayātum var

Cān meyyitine ḥaḳḳā cismüm kefen olmuşdur

murād budur ki (3) cān-ı cemāl-i cānān ister cihāna nazar mir'at-i Hāḡ olduğıçündür ki her bir (4) maşnū'ada cemāl-i Hāḡḡı müşāhede ider eger cihān-ı merāyā-yı Hāḡ olmasa (5) cānuñ aña meyli olmaz idi ol kimsenüñ ki cānānı ve aña nazirī olmaya (6) haḡḡā budur ki anuñ cānı yoḡdur ki anuñ cān didügi nefsdür

(2) Bā hīçkes (7) nişānī z'ān dilsitān ne-dādem

Hīç kimse ile bir nişān ol dilsitāndan görmedüm (8)

Yā men haber ne-dārem yā ü nişān ne-dāred

Yā benüm haberim yoḡdur yā anuñ nişānı (9) yoḡdur murād dilsitān-ı haḡḡīdür ki anuñ zātından nişān görünmez

Beyt (10)

+ ---/ + ---/ + --

Nişānī dādeend ehl-i ḡarābāt

Ki et-tevhīd isḡātu'l-izāfāt (11)

(3) Ser-menzil-i ḡanā' at ne-tevān zi-dest dāden

ḡanā' at ser-menzilin elden (12) ḡomaḡ olmaz

Ey sārban fūrū keş k'in reh kirān ne-dāred

Ey deveci (13) çöker ki bu yoluñ ḡırañı yoḡdur murād budur ki ḡaleb-i dünyā nihāyet bulmaz (14) ḡanā' at ḡonaḡın elden ḡomaḡ olmaz

Beyt

+ --/ + --/ + --/ + -

Kanā' at tevānger kuned merd-rā¹⁰⁸⁰ (15)

ḡaber kun ḡariş-i cihān kerd-rā

(4) Her şebnemī der-ın reh şad baḡr-i āteşinest

(16) Her bir şebnem bu yolda yüz od deñizidür

Derdā ki ın mu' ammā şerḡ u beyān (17) ne-dāred

Derdā ki bu mu' ammānuñ şerḡ u beyānı yoḡdur murād ḡariḡ-i Hāḡḡuñ (18) şu' übetin beyāndur ki ḡāḡ olur her bir cüzi nesne-i māni' -i ḡavī (19) ve sedd-i muḡkem olur ki andan geçmek bir od deñizin geçmek ḡadar şa' b (20) olur

(5) Zevḡ-i çünān ne-dāred bī-düst zindeḡānī

Ol deñlü zevḡi yoḡdur (21) dostsuz dirligüñ

Bī-düst zindeḡānī zevḡ-i çünān ne-dāred

[M207a] (1) Bu beyt mükerrer ḡismındandır ki te'kīd ifāde ider ve murād zāhirdür (2)

(6) Ey dil ḡariḡ-i rindī ez-muḡtesib biyāmüz

Ey gönül rindlik ḡariḡın muḡtesibden (3) öğren

¹⁰⁸⁰ Şeyh Sadī, Būstān, Bāb-ı Şeşüm der-Kanā'at.

Mestest ü der-ḥaḳ-ı ü kes in gümān ne-dāred

Mesdür ve anuñ ḥaḳkında (4) *kimsenüñ bu gümānı yoḳdur* murād budur ki kişi mest-i ‘ışḳ olduḡın ketm itmek (5) gerek ki riyā olmaya

(7) Ger ḥod raḳīb ṣem‘ est esrār ez-ü be-pūṣān

(6) *Eger raḳīb ṣem‘ ise daḡi esrārı andan ört*

K’ān şūḡ-ı ser-borīde (7) bend-i zebān ne-dāred

Ki ol başı kesilmiş şūḡuñ dili baḡı yoḳdur ya‘ nī (8) esrārı şaḳlar degüldür murād bundan esrārı aḡyārdan ketme tenbīhdür (9) zīrā aḡyār setr-i esrār ider degüldür her ne deñlü ehl-i rüşenā olursa (10) daḡı

(8) Ān-rā ki ḡāndi üstād ger bingeri be-taḡḳıḳ

Anı ki üstād oḡıduñ eger (11) *naḡar iderseñ taḡḳıḳ eyle*

Şıfatgerist līkin şı‘ r-i revān ne-dāred

(12) *Şıfat işleyicidür līkin şı‘ r revānı yoḳdur* murād budur ki ol kimse ki (13) ‘ālim ü fāzıl ve ol kimseye ki insān-ı kāmil dirsən eger ‘alā-vechu‘t-taḡḳıḳ (14) naḡar iderseñ bilürsün ki ‘ilmde mahāreti ve zühd başāreti (15) vardur işılāḡāt-ı taşavvufi ve rumüz-ı tarīḳati bilmez

(9) Çeng-i ḡamīde-ḳāmet (16) mī-ḡānedet be-‘işret

Ḳāmeti бүkölmiş çeng seni ‘işrete oḡur (17)

Bişnev ki pend-i pīrān ḡıçet ziyān ne-dāred

İşit ya‘ nī ḳabül ḳıl ki (18) *pīrlerüñ naşīḡatinüñ ḡıç saña ziyānı yoḳdur* murād *çeng-i ḡamīde-ḳāmet*den (19) şeyḡ-i mürāḳıbdur ol seni ‘işret-i Ḥaḳḳa da‘vet ider (20) ḳabül itmek gerekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Pir çeng ider şadā dir yār ile nüş (21) eyle cām

Ey göñül gel tūalum her demde pīrūñ pendini

(10) Aḡvāl-i genc-i [M207b] (1) Ḳārūn k’eyyām dād ber-bād

Aḡvāl-i genc-i Ḳārūnı ki ol genc-i Ḳārūnı (2) *eyyām yile virdi*

Bā-ḡonca bāz ḡüyīd tā zer nihān ne-dāred

Ol aḡvālī (3) *ḡoncaya diñ tā altunı şaḳlamaya* murād *ḡoncadan* teng-idil olup (4) imsāk-ı māl idendür aña aḡvāl-i genc-i Ḳārūnı dimek gerek ki imsāk-ı māl (5) itmeyüp vücūh-ı ḡayrāta bezl ide

Beyt

+---/+---/+---/+---

Eyā mümsik çi mī-dārī ü māl-ı (6) ḡod dirīḡ ez-ḡayr

Sebeb şud ḡasf-ı Ḳārūn-rā çü māl-ı bī-zekāt-ı (7) ü

(11) Kes der-cihān ne-dāred yek bende hemçü Ḥāfiz

Kimsenüñ yoǵdur cihānda (8) bir ǵulı Hāfız gibi

Zirā ki çün tu şāhī kes der-cihān ne-dāred

Zirā ki (9) sencileyin bir şāh kimsenüñ cihānda yoǵdur murād budur ki bir pādşāh-ı (10) a‘zam ǵulı olmışdur Hāfız ki ancılayın efendi ihtiyār itmiş (11) ǵul hīç kimsenüñ yoǵdur

VELEHU EYŶAN [G.169]

[Müfte‘ ilün Fā‘ ilün Müfā‘ alatün Fa‘]

(1) Rüşeni-i ǵal‘ at-i tu māh ne-dāred

(12) Senüñ yüzüñ rüşenligi ayuñ yoǵdur

Piş-i tu gül revnaǵ-i giyāh ne-dāred

(13) Senüñ öñünde gülüñ ot revnaǵı yoǵdur murād muhātabdan maḥbüb-ı (14) ḥaḳıķıdır

(2) Küşe-i ebrū-yı tüst menzil-i cānem

Senüñ ǵaşıñ (15) köşesidir benüm cānum menzili

Hoşter ez-ın küşe pādşāh (16) ne-dāred

Bundan yigrek küşe pādşāhuñ yoǵdur murād (17) *küşe-i ebrūdan* remz-i İlähī olan maḥaldür fi‘l-vāķi‘ pādşāh (18) zāhirüñ andan yigrej küşesi yoǵdur

(3) Tā çi kuned bā-ruḥ-ı tu (19) dūd-ı dil-i men

Tā ne iderseñ ruḥuña benüm gönüm tütünü (20) ya‘nī anı müteǵayyir ü mütekedder ider

Āyine dānī ki tāb-ı āh (21) ne-dāred

Āyinenüñ bilürsin ki āh tāķāti yoǵdur murād muhātabdan [M208a] (1) şāḥib-i mülk ü māl ve mālīk-i ḥüsn-i zāhirdür ki āh-ı mazlüm anda (2) mü‘eşşer ve anı muǵayyerdür

(4) Ne men-i tenhā-keşem teṭāvül-i zülfet

Ben yalñuz çekilmezem (3) zülfüñ te‘addisin

Kist ki ü dāǵ-ı ın siyāh ne-dāred

Kimdür ol ki ol (4) ǵaranuñ daǵı yoǵdur murād bu zülfden ehl-i mülk ü devletüñ tül-ı emeli (5) ve yed-i tülāsıdır ki her kimseye andan bir dāǵ irer

(5) Dideem ān çeşm-i (6) dil-siyeh ki tu dārī

Gördüm ol ǵara gönüllü göz ki senüñ vardur

Cānib-i (7) hīç āšnā nigāh ne-dāred

Hīç āšnā cānibine nazarı yoǵdur murād bir muhātabdan (8) daḥi erbāb-ı zulm ve dil ü aşḥāb-ı mekr ü ḥıyeldür ki āšnāya ‘ayn-ı ‘ināyetleri (9) yoǵdur

(6) Raṭl-i girānem diḥ ey mürīd-i ḥarābāt

Ṭolu adeḫ vir bana ey mürîd-i ḫarâbât (10) [*raṭl-ı girân* alda ağır batman dimekdür ammâ ṭolu adeḫ murâddur bir kerre daḫi gemidür]

âdi-yi eyḫî ki ḫânâḫ ne-dâred

Bir eyḫ âdiligiün ki ḫânâḫuñ (11) *yodur* murâd *mürîd-i ḫarâbât*dan âlib-i fenâ vü nâzik-i dünyâ olandur ve ol (12) bir küllî zev bir sürür ve ev virür ki eyḫ ḫânâḫda olmaz [ba zılar âdî ile ta bir-i zıddı ile ta bîrdür ya nî körligine dimekdür dirler] [âdî mef' ülün lehdür reh lafzına]

(7) Ḥûn ḫor u (13) ḫâmu niin k'ân dil-i nâzûk

an iç ve sâkit otur ki ol nâzûk (14) *göñül*

Ṭâat-i feryâd-ı dâd-ḫ'âḫ ne-dâred

ikâyetçi feryâdına ṭâati yodur (15) murâd budur ki sâlik ne adar cefâ görse an yudup abr u taḫammül idüp (16) ḫazret-i Ḥaa ikâyet itmemek gerek ki ol ḫazrete sâliküñ ikâyeti (17) ḫo gelmez

(8) ûḫî-yi nergis niger ki pi-i tu beküft

Nergisüñ (18) *küstâḫlığı gör ki senüñ önüñde açıldı*

Çem-i derîde edeb (19) nigâḫ ne-dâred

Gözi yırtılmı yüzi açılmı edeb alamaz (20) murâd küstâḫ olanlar ḫuzür-ı Ḥaa sū'-i edeb itseler ba id olmaz (21) dimekdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Gül 'ârîzuña olsa ma'ârîz 'aceb olmaz

Kim yüzi [M208b] (1) açılmıda ḫayâ vü edeb olmaz

(9) Gû be-rev ü âstân be-ḫûn-ı siyâḫ ûy

Di (2) *yüri ve yeñi ara an ile yu*

Her ki der-ân âstân râḫ ne-dâred

Her kimüñ (3) *ol âstâneye yolu yodur* murâd budur ki ol kimse ki 'atibe-i İläḫiyyeye (4) aña yol olmaya an ağlayup anı yeñi ile silüp ana boyamaa (5) lâyıdur

(10) Ḥâfîz eger secde-i tu kerd me-kun 'ayb

Ḥâfîz eger senüñ secden itdi (6) *ise 'ayblama*

Kâfir-i 'ı ey anem günâḫ ne-dâred

Murâd budur ki Ḥâfîz eger ancak (7) saña secde idüp ayra iltifât itmezse 'acebleme ki 'ıını sâtir olup (8) 'ilmîni ihlâ ile iden kimsenüñ günâḫı yodur ya nî 'ibâdet-i Ḥaa (9) müstaraq ve baḫr-ı ḫubb-ı İläḫiye ar olup günâḫdan ma'un maḫfûzdur (10) [*kâfir* sâtir ma' nâsinadur ikinciye kâfir dirler toḫmı toprak ile örtdüi için]

VELEHU EYAN [G.170]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Sālḥā defter-i mā der-girov-ı şahbā būd

Niçe yıllar bizüm defterimüz (11) *şarāba rehn itdi* [defterden murād kitābdur ki defter 'ulüm u ma' ārifdür]

Revnaḳ-i meygede ez-ders ü du' ā-yı mā būd

Meyḥāne revnaḳı (12) *bizüm du' āmuzdur senden idi* murād budur ki sālīk ibtidā-yı ḥālde *ve tebettel* (13) *ileyhi tebtīlen*¹⁰⁸¹ ḥasebince müṭāla' a-i kitāb kılmayup kitābını 'ışk-ı İläḥiye rehn (14) ü maḥbūs kılıp 'ibādetde tevaḡḡul itmek gerek (15)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Kitābını dutuḳomış şarāba dānişmend (16)

Ḥıyāl-i la' lün ile ḥā iḳer kitāb üzre (17)

ve meyhāneden murād mevzu' -ı ibādet ve ḥānḳāhdur ki (18) keyfiyyet-i 'ışk-ı İläḥi anda taḥşil olunur (19) lācerem anuñ revnaḳı 'ilm-i zāhir dersi (20) ile olmayup du' ā dersi ile olmaḳ [M209a] (1) gerek

(2) Nīkī-i pīr-i muḡān bīn ki çü mā bed-mestān

Pīr-i muḡānuñ iyüligin gör ki (2) *biz bed-mestler* [bed-mest aña dirler ki serḥoş olıcaḳ ḥafif ü sefih olup ḡavḡa vü fesād ide]

Her çı kerdim be-çeşm-i keremeş zībā būd

Her ne itdün ise anuñ (3) *keremi gözine zībā idi* murād *pīr-i muḡān*dan sābıḳan ma' lüm olan şeyḡ ü mürşiddür (4) *ve biz bed-mestlerden* murād şol mürīdlerdür ki ibtidā-yı ḥālde ednā (5) keyfiyyet ile müteḡayyir olup raḡş u taşannu' idüp kendüleri şāḥib-i ḥālet (6) göstereler şeyḡ-i kāmīl kemāl-i keremninden bunlaruñ ef' ālini maḳbūl dutar (7) bā-vücūd ki ba' zı fi' lleri terk edebdür

Beyt

+ + - - / + - + - / + + -

Raḡş-ı ān ki müsellemet (8) bāşed

K'āstīn ber-dü 'ālem efşānī

(3) Defter-i dāniş-i mā cümle be-şüyīd be-mey

(9) *Bizüm 'ilmimüz defterin cümle yuñ şarāb ile*

Ki felek dīdem ü der kīn-i men-i dānā (10) būd

Ki feleki gördüm ben 'ālimün intīḳāmında idi murād budur ki şol (11) 'ulüm ki anlar ile 'amel kılmıyaya anlara 'ulüm-ı resmiyye dirler ve şol (12) 'ulüm ki dīne müte'allıḳ olmaya anlara 'ulüm-ı ḥikemiyye dirler *allāḥümme innī e'üzü bike* (13)

¹⁰⁸¹ رَبَّنَا إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ إِلَهِ تَائِبًا Rabbinin adını an. Bütün varlığıyla O'na yönel. (Kur'ân, Müzemmil 73/8).

min ‘ilmin lā-yenfe‘u¹⁰⁸² ḥasebince anuñ gibi ‘ilmleri ‘ışık-ı İllāhī ile maḥv itmek (14) gerek ki anuñ şāḥibi ḥālik ü muḥlik olur

Ḳıṭ‘a

++--/+-+--/++-

‘Ālim-i bī-‘amel çü keştī (15) dān

Ki buved ü şikeste der-deryā

Ḥod şeved ġarḳ mī-kuned hem ġarḳ (16)

Her çī hestend merdüm ü kālā

(4) Dil çü pergār be-hersū deverānī mī-kerd¹⁰⁸³

Göñül (17) pergār gibi her tarafā bir deverān ider idi

V‘enderān dā‘ire ser-geşte-i pā ber-cā būd

(18) *Ol dā‘irede ser-geşte ve ayağı bir yerde idi* murād budur ki zamān-ı sülükda (19) böyle idüm lācem sālik ‘ibādetde bir yerde muḳīm ü müteḥarrik gerek pergār u (20) seng-i āsyā gibi ve şābitü‘l-ḳadem gerek ve eşcār-ı aşlhā şābit ve fer‘hā fi‘s-semā‘ (21) gibi

(5) Muṭrib ez-derd-i muḥabbet ‘amelī mī-perdāht

Muṭrib muḥabbet derdinden [M209b] (1) bir ‘amel perdāht ḳıldı ya‘nī bu maḳām beyānında bir kelām ırladı (2)

Ki ḥekīmān-ı cihān-rā müje ḥünpālā būd

Ki cihān ḥekīmlerinüñ kirpigi ḳan süzici (3) idi murād şeyḫ ü vā‘iz bir mev‘iza söyledi ki ḥekīmler kendüleri ‘ulemā-yı resmiyyeden (4) ve ‘ulemā-yı sū‘dan oldukları için ḳan ağladılar dimekdür

Rubā‘ī

--+/+--+ /+--

‘Ālem ki ne-bāşed (5) ān ‘āşık

Güyend muḥaḳḳıḳān münāfiḳ

Zirā ki zebān-ı üst ‘ālem

Ne dil ki (6) buved bād-ı muvāfiḳ

(6) Mī-şikuftem zi-ṭarab z‘ān ki çü gül ber-leb-i cüy

Açılırdum (7) şenlikden gül gibi zirā ırmaḳ kenārı üzre

Ber-serem sāye-i ān serv-i sehī-bālā būd

(8) *Başım üzre ol serv-i rāstuñ gölgesi idi* murād ırmaḳdan cihāndur ki (9)

Beyt

¹⁰⁸² اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ Allahım fayda vermeyen ilmden sana sığınırım. (Hadîs) Abdullah Lütفی Kocaer, *Sahîh-i Müslim Muhtasarı*, c. 2, s.494, Hadîs No: 2722.

¹⁰⁸³ Derkenārda bu mısra şöyledir: Dil çü pergār be-hersū rüziyān mī-kerdîd

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ber-leb-i cūy nişin ü güz̄er-i āb be-bīn

Īn işāret zi-cihān-ı güz̄erān (10) mā-rā bes

mūcebince geçmekdedür ve anuñ kenārı kūşe-i ferāgat u künc-i ‘uzletdür (11) lācerem bunda olan kimseye hazret-i Hāq ki ism-i ‘alī ve ‘alā ile tecellī ide (12) sālīk ise sürürdan gül gibi açılır [*servden murād budur*]

(7) Ez-bütān ān taleb er hūsn şināsī ey dil

(13) *Bütlerden ān iste eger hūsn bilürseñ ey gönül*

K’in kesī guft ki der ‘ilm-i nazār (14) bīnā būd

*Ki bunı bir kimse didi ki ‘ilm nazārda görici idi murād bütlerden esmāu’llāh (15) ve şifātu’llāhdur andan murād cezbedür lācerem sālīk anlardan bunı taleb (16) itmek gerek ki bu kelāmı bir ‘ayne’l-yaķın ‘ilminde nāzir idi ki *cezbetün min-cezebātī’r-rahmān (17) tevāzā ‘amelü’s-şakaleyn*¹⁰⁸⁴*

(8) Pīr-i gül-reng-i men ender-hāq-i ezraķ-pūşān

(18) *Benüm gül renglü pīrüm gök geyenler hāķķında*

Ruḥşat-ı ḥabş ne-dād er ne hikāyethā (19) būd

Ḥabāşet icāzetin virmedi yoḥsa hikāyetler var idi murād budur ki gülreng ü (20) laṭīf olan şeyḥüm gök ve yeşil libās giyen şūfiler hāķķında ḥabāşet ve meşāleb (21) söylemek icāzetin virmedi yoḥsa hikāyetler var idi ki ezraķ-pūşlaruñ ef’āl-i ḳabīḥesin bilürem [M210a] (1)

Ḳıṭ‘a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Maķām-ı şālīḥ ü ṭālīḥ henüz peydā nīst

Her ān çi der-pes-i perde buved (2) şevēd ān fāş

Eger libās-ı kebūdī buved berā-yı sülūk

Dilā tu cāme-i ezraķ be-pūş (3) u şūfi bāş

(9) Ḳalb-i endūde-i Ḥāfız ber-i ü ḥarc ne-şud

Ḥāfızuñ yaldızlanmış (4) ḳalbi anuñ ḳatında ḥarc olmadı [ber bunda ‘and ma‘ nāsınadır]

Ki mu‘āmil be-heme ‘ayb-ı nihān dānā būd

*Ki mu‘āmil (5) cümle gizlü ‘ayba ‘ālim idi murād budur ki Hāq te‘alā cemī‘-i ‘uyūba ‘ālimdür anuñ (6) ḥuzūrında naķd-i ḳalb geçmez pes a‘ mālde kemāl-i iḥlāş gerek ki ḥuzūr-ı Hāqda (7) maķbūl ola [*mu‘āmil* ol kimseye dirler ki bir kişi ile bey‘ ü şirā’ ider ve alım virüm ider ola]*

Beyt

¹⁰⁸⁴ جذبة من جذبات الرحمن توازی عمل النقلين Rahman’ın cezbelerinden bir cezbedir, insanların ve cinlerin ibadetine denktir.

+ ---/ + ---/ + --

Çü mî-dānî ki Hâk bünyād-ı dānāst

Nihān u āşkār-ı (8) h̄iṣ kun rāst

VELEHU EYẒAN [G.171]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Düş der-ḥalka-i mā kıṣṣa-i gīsū-yı tu būd

(9) *Dün gece bizüm ḥalkamızda senüñ gīsün kıṣṣası var idi*

Tā dil-i şeb suḥan (10) silsile-i müy-ı tu būd

Nıṣf-ı leyle dek senüñ kıluñ zincirinüñ sözi idi murād (11) budur ki dün gece dā'ire olup oturmuş idüñ ol dā'irede gayb-ı hüviyyet (12) ve silsile-i ṭarīkat söyleşür idüñ tā nıṣf-ı leyle dek

(2) Dil ki ez-nāvek-i müjgān-ı (13) tu der-ḥün mî-geşt

Göñül ki senüñ kirpigün oğından ḳanda dolanur (14) idi

Bāz müştāk-ı kemānhāne-i ebrū-yı tu būd

Girü senüñ ḳaṣuñ tırkeşine müştāk (15) idi murād mecrūḥ-ı Hâk olan ol cerāḥat u aṣl olan maḥale müştāk olduğın (16) beyāndur

(3) Hem 'afa'llāh zi-şabā k'ez-tu peyāmî āverd

Hem Allāh 'afv eylesün şabādan (17) ki senden ḥaber getürdi

Verne der-kes ne-resīdīm ki ez-küy-ı tu būd

Yoḥsa kimseye (18) irmemiş idüñ ki senüñ maḥalleñden ola idi murād feyz-i şeheri ḥaber-i İlähî (19) irişdürdüğün beyān idüp izḥār-i şükrdür

(4) 'Ālem ez-şür u şer-i 'ıṣḳ ḥaber (20) h̄iç ne-dāşt

'Ālem 'ıṣḳ şür u şerrinden h̄iç ḥaber dutmaz idi [ḥalk-ı 'ālemün 'ıṣḳdan ḥaberi yok idi dimekdür]

Fitne-engiz-i (21) cihān ḡamze-i cādū-yı tu būd

Cihāna fitne ḳarıṣdurıcı senüñ cādū ḡamzeñ [M210b] (1) idi murād ḥalk-ı 'ālem 'ıṣḳdan ḡāfil idiler iltifāt-ı İlähî ki anuñ şanı (2) teşḥirdür 'āleme şuriş bıraḳdı dimekdür

(5) Men-i ser-geşte hem ez-ehl-i selāmet büdüm

(3) *Ben ḥayrān daḥi hem ehl-i selāmetden idüm*

Dām-ı rāhem şiken-i ṭurre-i hindū-yı tu būd

(4) *Benüm yolum aḡı senüñ ṭurre-i hindün idi murād budur ki ben daḥi 'ıṣḳ bilmeyenlerden (5) ve muṭlaḳu'l-inān gidenlerden idüm senüñ gayb-ı hüviyyetün aḡına dutulup muḳayyed ü (6) mübtelā oldum*

(6) Be-küşā bend-i ḳabā tā be-küşāyed dil-i men

Aç kaftan bendini ya' nî kaftan (7) düğmesin tã açıla benüm gönüm

Ki küşādî ki merā bûd zi-pehlû-yı tu bûd

Ki bir fetḥ ki (8) baña idi senüñ pehlûñdan idi murād fetḥ ü keşf-i cânib-i feyyâzdan olur (9) dimekdür

(7) Be-vefâ-yı tu ki ber-tertibet Ḥâfız be-güzêr

Senüñ vefâñ ḥaḳkiçün ki Ḥâfızuñ (10) kabrinden geç ya' nî aña uğra

K'ez-cihân mî-şud u der-ârzû-yı rûy-ı tu bûd

Ki cihândan (11) gider idi senüñ yüzüñ ârzûsında idi murād budur ki men eḥabbe liḳâ'a'llâhi (12) eḥabba'llâhu liḳâ'ehü¹⁰⁸⁵ ḥasebine kim ki ḥâlet-i niz'ada ârzû-yı liḳâ ile olsa inna'llâhe (13) lâ-yuḥlifu'l-mi'âde¹⁰⁸⁶ mücebince ḥazret-i Ḥaḳ anuñ liḳâsın ister lâcecerem kabrde üns-i (14) Ḥaḳ isteyüp and virüp böyle dir

VELEHU EYẒAN [G.172]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Yâd bād ân ki ser-i kūy-ı tüem (15) menzil bûd

Añlsun ol ki senüñ maḥalûñ başı baña menzil idi

Dîde-râ rûşenî (16) ez-ḥâk-ı deret ḥâşıl bûd

Göze rûşenlik senüñ ḳapuñ toprağından ḥâşıl (17) idi murād muḥâtabdan şeyḥ ü mürşiddür [ba' zı zurefâ sevdüğinden dür düşüp mektûb irsâl idüp bu beyti yazmışdur]

(2) Râst çün süsen ü gül (18) ez-eşer-i şoḥbet-i pâk

Râst süsen ü gül gibi şoḥbet-i pâk eşerinden

Der-zebân (19) bûd merâ herçi tü-râ der-dil bûd

Dilimde idi benüm her nesne ki senüñ gönülünde (20) idi murād senüñ şoḥbet-i pâküñ eşerinden baña keşf ü kerâmet ḥâşıl olup (21) senüñ ḳalbünde olana muḥtali' olup söyler idüm dimekdür

(3) Dil çü ez-pîr-i ḥired [M211a] (1) naḳl-i ma'ânî mî-kerd

Gönül çün pîr-i 'aḳldan ma'ânî naḳl ider idi (2)

'Işḳ mî-guft be-şerḥ ânçi be-rev müşkil bûd

'Işḳ anuñ şerḥin dir (3) idi ki gönle müşkil olur idi murād ol ḥâlde müşkilât ḥallâli (5) 'ışḳ-ı İlâhî idi dimekdür

(4) Der-dilem bûd ki bî-düst ne-bâşem hergiz

Gönümde (6) idi ki dostsuz olmayam hergiz

¹⁰⁸⁵ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ، أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ Kim Allâh'a kavuşmayı severse Allâh'ta o kimseye kavuşmayı sever. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 1, s. 556, Hadîs No: 1066.

¹⁰⁸⁶ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur'ân, Âli İmrân 3/9)

Çi tevân kerd ki sa' y-ı men ü dil bâtl bûd

(7) *Ne eylemek olur ki gönün sa'yı bātıl idi* murād budur ki huzūr-ı şeyhden müfârekat (8) itme istemez idüm bî-ihtiyār vâkı' oldı

(5) Düş ber-yād-ı harifân be-harâbât (8) şudem

Dün gice muşâhibler yâdına harâbâta gitdüm

Ham-ı mey dîdem ü hün der-dil (9) ü pâ der-gil bûd

Şarâb küpini gördüm gönünde kan ve ayağı balçıqda idi (10) murād hariflerden şüfîlerdür harâbâtdan murād hânkâhdur hamdan murād şeyhdür ki (11) içi kan ile dolup ayağı hâkde olup gam-gîn-i sâkin idi (12) [zîrâ şarâb-ı 'ışk andan baḡş olunır]

(6) Bes be-geştem ki be-pursesem sebep-i derd-i firâk

Çok dolandım ki şoram derd-i firâk (13) sebebin

Müftî-i 'aql der-în mes'ele lâ-ya'kîl bûd

Müftî-i 'aql bu mes'elede lâ-ya'kîl (14) idi murād taqdîr-i Hâkîki ve sebep-i mevti ve müddet-i eceli kimse bilmez dimekdür (15)

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Dî suy-ı medrese refem ki be-pursesem mey-i 'ışk¹⁰⁸⁷

Ber-der-i her ki zi-dem (16) bî-hod u lâ-ya'kîl bûd

(7) Râstî hâtem-i firûze-i bû İshâkî

Râst bu kim Ebû (17) İzhâka mensûb olan pîrûze yüzük

Hoş dırahşîd velî devlet-i müsta'cil (18) bûd

Hoş yalabıdı velî isti'câl ider devlet idi murād şeyh-i Ebû İshâk (19) neslinden mu' ammet olmayup vefât iden kimsenün zikri ve aña merşiyedür (20)

(8) Dîdî ân kahkaha-i kebk-i hîrâmân Hâfız

Gördün ol şalınıcı kekligün kahkahasın (21) Hâfız

Ki zi-ser-pençe-i şâhîn-i kazâ gâfil bûd

Ki şâhîn-i kazâ ser-pençesinden [M211b] (1) gâfil idi murād budur ki niçe cevânlar nâz ile hîrâmânlardur andan (2) gâfillerdür ki anlar için tûl-ı 'ömr taqdîr olunmamışdur ecel kafalarındadır nâ-gâh (3) dutup maḡbûzu'l-ervâḡ olurlar

Şi'r

Ve kem min fetâ yumsî ve yuşbiḡu dâḡaken (4)

Ve kad nusicet ekfânühü ve hüve lâ-yedri

(9) Āh ez-în cevr ü tazallüm ki der-în dâmgehest

(5) *Āh bu cevr ü tazallümden ki bu aḡ yerindedür*

¹⁰⁸⁷ گفتم از مدرسه پرسم سبب حرم می در هر کس که زدم بیخود و لایعقل بود Bu şiirin benzeri Mihrî'ye aittir.

Âh ez-ân nâz u tena'üm ki der-ân maḥfil (6) bûd

Ve âh ol nâz u tena'ümden ki ol maḥfilde idi murâd dünyâ maḥall-i miḥnet ve âḫiret (7) maḥall-i râḫat idügin beyândur

VELEHU EYẒAN [G.173]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilân]

(1) Tâ zi-meyḫâne vü mey nâm u nişân ḫ'âhed bûd

(8) Tâ meyḫâneden ve şarâbdan nâm u nişân olsa gerekdür

Ser-i mâ ḫâk-i reh-i pîr-i muḡân (9) ḫ'âhed bûd

Bizüm başımız pîr-i muḡân yolunuñ toprağı olsa gerekdür murâd budur ki (10) mādâm ki ḫânḫâh u 'ışık-ı İllâhî vardur bizüm başımız şeyḫü mürşid tarîkatüñ (11) ḫâkîdür ki ol tarîḫde başımızı ḫâk idüp ol yolda oluruz

(2) Ber-ser-i (12) türbet mâ çün güzeri himmet ḫ'âh

Bizüm ḫabrimüz başı üzre eger uğrarsañ (13) himmet iste

Ki ziyâretgeh-i rindân-ı cihân ḫ'âhed bûd

Ki cihân rindlerinüñ (14) ziyâretgâhı olsa gerekdür nitekim bu faḫîr didüm

Beyt

-+---/-+---/-+---

Her ki ḫabrimden du'â (15) idüp geçe

Cennete imân u Ḳur'ânla göçe

(3) Ḥalka-i pîr-i muḡânem zi-ezel (16) der-güşest

Pîr-i muḡânüñ ḫalkası ezelden ḫulağımdadur

Ber-hemânîm ki bûdîm (17) ü hemân ḫ'âhed bûd

Hem ol iz ki idük hem ol olsa gerekdür murâd (18) budur ki ezelden pîr-i muḡânüñ bende-i ḫalka be-güşmâyem ḫâliyâ ol ḫâl (19) üzreyim ol ḫâl üzre olsam gerekdür

(4) Be-rev ey zâhid-i ḫod-bîn (20) ki zi-çeşm-i men ü tu

Yüri ey ḫod-bîn zâhid ki benüm ve senüñ gözümüzden (21)

Râz-ı in perde nihânest ü nihân ḫ'âhed bûd

[M212a] (1) *Bu perdenüñ râzı gizlüdür ve gizlü olsa gerekdür* [manṭûḫ lafzından murâd zâhirdür anuñçün tafşîle ta'riiz olunmadı]

(5) Türk-i 'âşık-kuş-ı (2) me mest birün reft imrüz

Benüm 'âşık öldürici dilberüm mest taşrâ (3) gitdi

Tâ-diger ḫün ki ez-dîde revân ḫ'âhed bûd

Tâ daḫi kimüñ ḫanı (4) gözden revân olsa gerekdür ya'nî yine kimi 'âşık idüp ḫal ağladup ḫanı (5) gözünden aḫıtsa gerekdür murâd maḫbûb-ı 'âşık-kuşdan ḫazret-i Ḥaḫḫdur ki kendüye (6) 'âşık olanuñ nefis ü nefsâniyyetin ḫatli ider mest olduğı şıfat-ı

(7) hidāyeti rahmet ile tecellī idüp zühür itdügüdür böyle olıcağ niçe maḥall-i (8) rahmet olan hidāyete mazḥar olup seyvi'ātin yād idüp ve cemāl-i Ḥaḳḳa 'āşık (9) olup ḳan ağlar

(6) Dīde ān şeb ki zi-şevḳ-i tu nihed ser be-laḥd

Göz ol gice ki (10) senüñ şevḳüñden baş ḳor ḳabre

Tā dem-i şubḥ-ı kıyāmet nigerān ḥ'āhed būd

Tā şubḥ-ı (11) kıyāmet demine dek naḫar idici olsa gerekdür murād ol ḫazrete müte'allık olup (12) ta'alluḳın ḳaḫ' itmez dimekdür

(7) Baḫt-ı Ḥāfız ger ez-İN güne meded ḥ'āhed kerd

Ḥāfızuñ (13) baḫtı eger bu nev'den meded itse gerek ise

Zülf-i ma's şuḳ be-dest digeRān ḥ'āhed būd

(14) *Ma'sūkuñ zülfī ḡayrılarıñ elinde olsa gerekdür* murād budur ki Ḥāfızuñ baḫtı (15) çendān müsā'id degül ki ḡayb-ı hüviyyete ve keşf ü kerāmete eli ire eger min (16) ba'd daḫi bu vechle müsā'ade iderse ḡayb-ı hüviyyet ve keşf ü ḫālet (17) ḡayrılarıñ elinde olup Ḥāfıza feyz olmaz

VELEHU EYŻAN [G.174]

[Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilān]

(1) Resīd müjde ki (18) eyyām-ı ḡam ne-ḥ'āhed mānd

Müjde irişdi ki ḡam eyyāmı ḳalmasa gerekdür

Çünān (19) ne-mānd çünİN nİZ hem ne-ḥ'āhed mānd

Öyle ḳalmadı böyle hem ḳalmasa gerek murād budur ki (20) cihānuñ sürürü ḳalmaduḡı gibi ḡamı daḫi ḳalmaz

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

ḡam yime ey dil ki dünyānuñ (21) ḡamı durmaz gider

Görmedüñ mi çün anuñ gitdi sürürü ḳalmadı

(2) Men erçi der-naḫar-ı [M212b] (1) düst ḫāk-sār şudem

Ben egerçi dost naḫarında topraḡa ḳarışmış oldum (2)

Raḳīb nİZ çünİN muḫterem ne-ḥ'āhed mānd

Raḳīb daḫi böyle muḫterem ḳalmasa gerekdür (3) murād budur ki māl u ni'etde ve manşib u 'izzetde olanlar daḫi bāḳi ḳalmazlar (4)

Ḳıḫ'a

+++/-+---/+---/+---

Ez-emīred ü zīr ü ez-sultān

Nīst şahşī ki ü helāk ne-şud (5)

Heme merdend hemçü dervîşân
Nîst merdî ki zîr-i hâk ne-şud

(3) Çü perdedâr be-şimsîr (6) mî-zened heme-râ

Çün perdede olan kılıc ile urur cümleye

Kesî muķîm-i hârim-i harem (7) ne-h'âhed mând

Bir kimse hârim-i harem muķîmi qalmasa gerekdür murâd ehlu'llâh dağı vefât (8) itse gerekdür dimekdür

(4) Ğanîmetî şumur ey şem' vaşl-ı pervâne

Vaşlını ya'nî saña (9) gelüp mülâzemet ve muĥabbet itdügin

Ki in mu'âmele tâ şubĥ-dem ne-h'âhed mând

(10) Ki bu mu'âmele şabâĥ vaqtine dek qalmasa gerekdür murâd budur ki muĥtâc-ı ileyh olan (11) kendüye muĥtâc olanlar müraca' at itdügin ğanîmet bilmek gerek ki dimişlerdür (12) men keşüre ni'amü'llâhi 'aleyhi keşüre ihtiyâcü'n-nâsi ileyhi¹⁰⁸⁸ ve bu hâl bâķi qalmaz pes fırsatı (13) fevt itmek olmaz

(5) Sürüş-ı 'âlem-i ğaybem beşâretî hoş dâd

'Âlem-i ğayb mülki (14) baña hoş bir beşâret virdi

Ki kes hemîşe be-gîti dojem ne-h'âhem mând

(15) Ki kimse dâ'imâ cihânda ğuşşalu qalmasa gerekdür murâd matla' mazmûnında olandur (16)

Beyt

--+--/-+--/-+--

Şâd ber-ânem ki der-în deyr-i teng

Şâdi vü ğam her dü ne-dâred (17) direng

(6) Çi cây-ı şükr ü şikâyet zi-naķş-ı nîk ü bedest

Ya'nî şükr ü şikâyet (18) yeri degüldür iyü virmez şüretinden

Ki bir şaĥîfe-i hestî raķam ne-h'âhed mând

(19) Ki varlık şaĥîfesi üzre raķam qalmasa gerekdür mısrâ'-ı evvelde leff ü neşr-i (20) müretteb vardur ya'nî naķş-ı nîk eceliçün şükr ü rızâ ve naķş-ı bed (21) için şikâyet ve ğavġâ maĥalli degüldür murâd budur ki iyü dirmez her ne vâķı' [M213a] (1) olursa şabr gerekdür ki hiç biri qalmasa gerekdür

(7) Sürüd-ı meclis-i Cemşîd (2) gufteend in bûd

Cemşîdüñ meclisi ırı dimişlerdür ki bu idi

Biyâr bâde (3) ki devrân-ı Cem ne-h'âhed mând

¹⁰⁸⁸ من كثر نعم الله عليه كثر احتياجه للناس إليه
(Diğer Arapça İbâreler).

Getür şarābı ki Cem devrānı almasa gerekdür (4) murād bunda pādşāhlara penddür ki *velā yeğurrannekümü 'l-hayātu 'd-dünyā*¹⁰⁸⁹ hasebince (5) hayāt u salţanat anları mağrür ılmayup ' ış-ı İlähî ' işretine meşğül olmak (6) gerek

(8) Tevāngerā dil-i derviş-i hod be-dest āver

Ey ğanî kendü dervişün (7) *ğönlini ele al*

Ki maħzen-i zer ü genc-i direm ne-ħ'āhed mānd

Ki altun maħzeni ve akçe (8) *ħazinesi almasa gerekdür* murād bundan ağniyāya naşihatdur ki mālā mālîk (9) iken ħayr itmek gerekdür *eyyūküm mālū vārişihî eħabbu ileyhî min mālîhî*¹⁰⁹⁰ hasebince pāsban (10) vāriş olmamağ gerek

Beyt

+--/++-/++-/+-

Ĥor u pūş u baħşāy u rāħat resān¹⁰⁹¹ (11)

Niĝeh mey çî dārî zi-behr-i kesān

(9) Ber-in revāk-ı zeberced nüvişteend be-zer

(12) *Bu zeberced çārdāğ üzre yazmışlardur altun ile*

Ki cüz nigū-i ehl-i (13) kerem ne-ħ'āhed mānd

Ki ehl-i keremün iyilüğinden ğayrı almasa gerekdür murād (14) *ve 'l-bāiyātü 's-şālîħātü ħayrun 'inde rabbeke*¹⁰⁹² feħvāsına işāretdür ki levħ-i (15) maħfūzda ve semā-yı dünyāda yazılmışdur

Beyt

+---/++++/++-/++-

Ümîd-i ħalk ber-āver çinān ki (16) betvānî

Be-ħükm-i ānki tü-rā hem ümîd-i mağfiretest

(10) Seħer kirişme-i vaşlem beşāretî (17) ħoş dād¹⁰⁹³

Sabāħ vaşl ğamzesi baña ħoş beşāret virdi (18)

Biyār bāde ki eyyām-ı ğam ne-ħ'āhed mānd

Getür şarābı ki ğam eyyāmını almasa gerekdür (19) murād budur ki ğam-ı dünyā saña ' ış-ı İlähî ve ' amel-i āħiretden mānî' olmasun (20) ki bu bāı ol fānîdür

¹⁰⁸⁹ وَلَا يَغُرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın. (Kur'ân, Lokman 31/33. Āyet-i Kerîme'nin asıl şekli şu şekildedir: فَلَا تَغُرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّتْكُمْ

¹⁰⁹⁰ أَيُّكُمْ مَالٌ وَارْتَبَهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimidir? (Hadîs) Riyâzû's-Sâlihîn, 546.

¹⁰⁹¹ Sâ'dî, Bostân, Bâb-ı Dûvum der-İhsân.

¹⁰⁹² وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır. (Kur'ân, Kehf 18/46).

¹⁰⁹³ Derkenârda bu beyit şu şekildedir:

Seħer kirişme-i ħüsneş beşāretî ħoş dād

Ki kes be-ĝitî hemîşe dojem be-ħ'āhem mānd

Ḳıṭ‘a

--+/-+--+/+---+/-+--

Ey dil cihān be-kām-ı tu ger nīst gū me-bāş (21)

Menet Ḥudāi-rā ki cihān hest münkaleb

Ver devr-i rūzgār ne ber-vaḳt-i re‘y-i tüst [M213b] (1)

Ḥod-rā murād ez-ḡam īn kār muḡtarib

Hoş bāş egerçi rūz be-şeb şud (2) binā hoşī

Āhir ne şām-rā seherī hest der-‘ aḳab

(11) Zi-mihribāni-i cānān (3) ṭam‘a meber Ḥāfız

Cānān şefḳātinden ṭam‘a kesme ey Ḥāfız

Ki naḳş-ı cevr ü nişān-ı (4) sitem ne-ḫ‘āhed mānd

Ki cevr naḳşı ve zulm nişānı ḳalmasa gerekdür murād rahmet-i (5) rahmandan ümīd kesmeyüp velā tey‘esu mir ravḫi‘illāhi¹⁰⁹⁴ mücebince (6) ve lā taḳneṭū mir rahmeti‘illāhi¹⁰⁹⁵ muḳtezāsınca ümīdvār olmaḡa delāletdür ba‘de (7) ‘usrin yūsren¹⁰⁹⁶ ḡasebince ḡamdan şonra sūrūr vuḳū‘ una teşbihdür

Şi‘r (8)

+---/+---/+---/+---

İzā dāḳat bike‘d-dünyā fe-fekkir fi-*elem neşrah*¹⁰⁹⁷

Fe-usrun beyne yūsreyni izā fekkertehu tefrah¹⁰⁹⁸ (9)

VELEHU EYẒAN [G.175]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Her ki şud maḡrem-i dil der-ḡarem-i yār be-mānd

Her kim ki göñle (10) maḡrem oldı yār ḡareminde ḳaldı

V‘ān ki īn kār ne-dānist der-inkār be-mānd

(11) *Ol kimse ki bu işi bilmedi inkārda ḳaldı murād budur ki her kim ki taşfiye-i (12) ḳalb-i ḳulüb ve ehl-i dil olup ma‘ rifetu‘llāh ḡaşıl ḳıldı diyār-ı ‘ ibādetde (13) ve ḳurb-*

¹⁰⁹⁴ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ Ey oğullarım! Gidin de Yusufu ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez. (Kur‘ân, Yusuf, 12/87).

¹⁰⁹⁵ لَا تَقْطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur‘ân, Zümer 39/53).

¹⁰⁹⁶ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur‘ân, Talâk 65/7).

¹⁰⁹⁷ أَلَمْ نَشْرَحْ Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? (Kur‘ân, İnşirâh 94/1).

¹⁰⁹⁸ “Dünyâ sana daraldığı zamân Elem neşrah sûresini tefekkür et. O sûrede bir zorluk iki rahatlık içindedir. Sen onu düşündüğün zamân ferahlarsın.”

1 hazretde kaldı her kim ki bu kârı kalmadı ve hazret-i Hağ ile āšnā (14) olmadı inkârda kaldı ki *men lem yezuk lem ya'ri*¹⁰⁹⁹

(2) Eger ez-perde burün şud (15) dil-i men 'ayb me-kun

Eger perdeden taşra gitdi ise benüm gönlüm 'ayblama (16)

Şükr-i İzed ki ne ez-perde-i pindâr be-mând

Şükr Allāha ki şanu perdesinde kalmadı (17) ya'ni kendüyi iyü şanup ol perde vü hicâbda kalmadı murâd budur ki perdeyi (18) yırtup rüsvây olmak yegdür kendüyi iyü şanmak perdesinde kalmakdan (19) nitekim munşif dimiş

Rubā'î (Ahreb)

Derdâ ki esîr-i neng ü nāmîm henüz¹¹⁰⁰

Der-guft (20) ü şenîd hâş u 'āmîm henüz

Şud 'ömr-i tamâm u nâ-tamâmîn henüz

Şad bâr (21) be-şühtîm ü hāmîm henüz

(3) Dâştēm delķi vü şad 'ayb-ı nihân mî-püşîd

Bir hırķam [M214a] (1) var idi ve yüz 'ayb nihân örter idi

Hırķa rehn-i mey ü muṭrib şud u zünnâr be-mând

Hırķa meye ve muṭriba rehn oldı zünnâr kaldı murâd hırķadan (3) bunda bedendür anda nice efkâr u inkâr sū'-i kirdâr mestürdur lâcerem hırķa-i (4) bedeni 'ışķ-ı İlähî ile mürşide teslim eyledüm likin ol efkâr-ı fâside ve inkâr u (5) sū'-i 'aķide mütebeddil olmayup kaldı

Rubā'î (Ahreb)

Guftem ki meger ez-fuķarâyîm neîm (6)

Yâ ez-'ulemâ-yı pârsâyîm neîm

Âreste zâhirîm ü bâṭın neçünân

İnşâf (7) çünân çi mî-nümâyîm neîm

(4) Şüfiyân vâsitedend ez-girov-i mey heme hırķa

Şüfîler girü (8) aldılar şarâb rehninden hırķayı

Delķ-i mâ bûd ki der-hâne-i hammâr be-mând

Bizüm hırķamuz (9) idi ki şarâb şatıcı onda kaldı murâd budur ki şüfîler hırķa-i teni (10) 'ışķ-ı Hağķa rehn virüp halvet-i hânķâhda şeyḡ hükminde olmuşlar idi (11) girü halvetden çıkup 'avâmu'n-nâsdan oldılar ammâ bizüm tenimüz humârķânesinde (12) ya'ni şeyḡ halvetinde kaldı terk-i 'ışķ kılmaduk

(5) Ez-şadâ-yı şuḡan-ı 'ışķ ne-dîdem (13) hoşter

'İşķ sözi şadâsından hoşrağ görmedüm

Yâdgârî ki der-în (14) günbed-i devvâr be-mând

¹⁰⁹⁹ مَنْ لَمْ يَدْرُ لَمْ يَعْرِفْ Tatmayan bilmez. (Diğer Arapça İbâreler)

¹¹⁰⁰ Hilâlî-i Çağatâyî, Rubâ'î No: 18.

Bir yādgār ki bu devr idici künbedde kaldı murād budur ki çün (15) bu dār-ı fenādan intikāl olunup bir yādgār kılsa gerekdür şıyt u şadā-yı kelām-ı (16) ‘ışkdan yigrek yādgār yoğdur şönraya kalacağ ol olmağ gerekdür

(6) Hırka-(17)pūşān-ı diger mest güzeştend ü güzeşt

Ġayrı hırka-pūşlar mest geçerler (18) *ve geçen geçdi*

Ķışsa-i māst ki ān ber-ser-i bāzār be-mānd

Bizüm kışsamuzdur ki bāzār başında (19) *kaladı* murād budur ki niçe sālīkler ‘ışk-ı İlāhī ile mütekeyyig olup gıtdiler anlar ehl-i kelām (20) olmayup eşerleri kalmadı bizüm ‘ışk bābından kitābımız olup kışsamuz bāzārlarda (21) fāş olup kaldı

(7) Cüz dil-i men zi-ezel tā be-ebed ‘āşık reft

Benüm gönülünden Ġayrı (22) *ki ezelden ebede ‘āşık gıtdi*

Cāvidān kes ne-şenīdīm ki der-kār be-mānd

[M214b] (1) *Ebedī kimse işitmedüñ ki işide kaldı* murād budur ki benüm kalbim hergiz ‘ışkdan (2) zā’il olmadı

Rubā’i

-+---/-+---/-+---/-+-

Çünki ‘ışkum ezeliğür ebedī olsa gerek

Şıyt-ı güftārum (3) ile şaħn-ı cihān talsa gerek

Sözümñ khand u nebātı dūrölüp kāğidde (4)

Tūti-i tab‘ u ħired zevğ u şafā bulsa gerek

(8) Her mey-i la‘l ki z‘ān dest-i billürin (5) sitedīm

Her la‘l şarābı ki ol billür gibi elden aldum

Āb-ı hasret şud u der-çeşm-i güherbār (6) be-mānd

Hasret şuyı oldı gevher yağdırıcı gözde kaldı murād maħbūb-ı mecāzī (7) elinden içilen şarāb u şerbet āb-ı hasret olur diyü pend idüp andan (8) a‘ rāz ta‘ limidür

(9) Ber-cemāl-i tu çünin şüret-i Çin hayrān şud

Senüñ (9) *cemālüne buncılayın şüret çünin hayrān oldı*

Ki ħadışeş heme cā ber-der ü (10) dīvār

Ki anuñ sözi her yerde der ü dīvāra kaldı murād budur ki der ü (11) dīvārda yazılan taşvīrlər cemāl-i Ħaħka ‘āşık-ı hayrān olanuñ şüretleridür (12)

(10) Geşt bīmār ki çün çeşm-i tu gerded nergis

Ħaste oldı ya‘nī kendüyi (13) *ħastaya urdı ki senüñ gözün gibi ola nergis*

Şive-i tu ne-şudeş (14) ħāşıl u bīmār be-mānd

Senüñ şiveñ aña ħāşıl olmadı ve ħaste kalmadı (15) murād budur ki ħastaya teşbīh idüp temāruż iden marīz olur nitekim (16) Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmışdur

*lā-temārezū temarzū*¹¹⁰¹ tenbîh vardur ki taşannu‘ u (17) riyā ile olan şaḥîḥ degüldür ve şaḥîḥ olanlara teşbîh gerek ki anlardan (18) olına ki *men teşebbehe kavmin fehüve minhüm*¹¹⁰²

(11) **Be-temāşāgeh-i zülfeş dil-i Ḥāfız rûzî** (19)

Anuñ zülfi temāşāgāhına Ḥāfız gönli bir gün

Şud ki bāz āyed ü cāvīd (20) **giriŧār be-mānd**

Gitdi ki girü gele giriŧār ƣaldı murād Ḥāfız ğayn-ı hüviyyet (21) müşāhede ve mülāḥazasına gidüp ‘āşık olup ƣaldı dimekdür [M215a] (1) pes *el-mecāzū ƣanŧaratü’l-ḥakīka*¹¹⁰³ ḥasebince ḥazret-i Ḥaƣƣa ‘āşık gibi ƣılmanuñ (2) mecāzî ḥakīƣate münƣaleb olur

Ƙıŧ‘ a

Semi‘ tü’l-hevā ƣable ‘irfānikum¹¹⁰⁴ (3)

‘Arefne’l-hevā iz veşalnāküm

Ve levlāküm mā ‘arefne’l-hevā

Ve levle’l-hevā (4) mā ‘arefnāküm

VELEHU EYŶAN [G.176]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) **Piş ez-īnet biş ez-īn ğam-ḥ‘āri-i ‘uşşāk būd**¹¹⁰⁵

(5) *Bundan evvel senüñ bundan ziyāde ‘uşşāk ğamın yimek var idi*

Mihrverzî-i (6) **tu bā-mā şöhre-i āfāk būd**¹¹⁰⁶

Senüñ bize muḥabbet şunamuñ ya‘nî bizi sevdüğüñ meşhūr-ı (7) *āfāk idi* murād muḥātabdan ḥazret-i Ḥaƣƣdur pes ol ḥazrete dir ki bundan (8) evvel ki ādemi ḥaƣƣ itmemiş idüñ ki ol ve zürriyātı ‘uşşākuñ olsa (9) gerek idiler şimdiden ziyāde ğam-ḥ‘ārlık idüp *hüve’l-lezî ḥalaƣa leküm mā fi’l-‘arzi* (10) *cemī‘an şümmeş tevā ile’s-semā‘i fesevvhünne seb‘a semāvātīn*¹¹⁰⁷ mücebince (11) insānuñ mühimātın icād

¹¹⁰¹ لا تمارضوا تمارضوا لا Hakikatte hasta olmadığınız hâlde hasta gibi görünmeyin yoksa gerçekten hasta olursunuz. (Hadîs) Kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: لا تمارضوا فتمرضوا Kaynak Kitap: el-Esrârü’l-Merfû’a, el-Fevâ’id,

¹¹⁰² مَنْ تَشَبَّهَ قَوْمًا فَهُوَ مِنْهُمْ Kim bir topluma benzemeye özenirse o da onlardan sayılır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, Hadîs No: 4031, s. 245.

¹¹⁰³ المجاز قنطره الحقيقه Mecâz, hakîkatin ölçüsüdür. (Diğer Arapça İbâreler)

¹¹⁰⁴ “1) Sizi tanımadan evvel aşkı duymuşduk ve aşkı size kavuştuktan sonra öğrendik. 2) Eğer siz olmasaydınız biz aşkı bilemezdik. Ve eğer aşk da olmasaydı (yine) sizi bilemezdik.” Son iki mısra Sühreverdî-i Maktûl’e ait olarak gösterilmektedir. Tüm şiirin âidiyyeti hususunda bir tespit elde edilememiştir.

¹¹⁰⁵ Derkenârda *ez-īn ğam-ḥ‘āri-i ‘uşşāk būd* ifadesi *ez-īn endiše-i ‘uşşāk būd* şeklindedir. Metne ve çeviriye uygunluğu bakımından birinci ifâde tercih edilmiştir.

¹¹⁰⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Kevkeb-i sa‘d me-râ şad cılve-i āfāk būd

¹¹⁰⁷ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra (kendine has bir şekilde) semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi (tanzim etti). O, her şeyi hakkıyla bilendir. (Kur’ân, Bakara 2/29).

eyledüñ ve *iz kâle rabbüke lil-melâ'iketi innî câ'ilün fi'l-'arzi* (12) *halîfeten*¹¹⁰⁸ hasebince bize muhabetüñ melâ'-i a'lâya i'lân ve âfâk-ı semâda i'lân (13) eyledüñ ki bu haber meşhûr-ı âfâk olmuş idi

(2) Yâd bād ān şöhet-i şebhā (14) bā-nüşin lebān

Añlsun ol giceler şöberi ki tatlu tudaqlu ile (15)

Bahş-i mā der-luṭf-ı ṭab' u ḥübī eflāk būd¹¹⁰⁹

Bizüm bahşimüz luṭf-ı ṭab' da emr-i 'acīb (16) *güzelliginde idi* murād budur ki tatlu tudaqlulardan murād ki füşeḥā vü 'ulemādur (17) anlar ile bahşimüz evşāf-ı bārī zıkr-i cemil kılınup ve emr-i ğarīb irād olunmağda (18) idi [*eflāk* kesr-i hemze ile emr-i 'acīb irādına dirler kaçan bir faşihî medh itseler şā'ir-i müfliḥ dirler]

(3) Hüs-n-i mehrüyan-ı meclis gerçi dil mī-burd u dīn

Meclis mehrülarınıñ cemālî gerçi (19) *gönül ü dīn alur idi*

'Işk-ı mā ber-luṭf-ı ṭab' u ḥübī-i ahlāk būd

Bizüm 'ışkımız (20) *luṭf-ı ṭab' u hüs-n-i ahlāka idi* murād budur ki meclisde va'z u naşihat ve kelime-i hikmet (21) söyleyüp izhâr-ı fazl u feşâhat idenler cezb-ı kalb idüp ve kendülere inkiyâd u itâ'at itdürürler idi ammâ bizüm 'ışk u muhabetimüz *inneke le'ale ḥuluḳin 'azîmin*¹¹¹⁰ muḳtezâsınca Resûlullâh [M215b] (1) 'aleyhi's-selâm ḥazretine idi

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Yâ Resûlallâh laḳab geşte ḥabîbu'llâh tü-râ (2)

Bende ḥulḳ-ı Ḥaḳ girifte 'aşık-ı tu geşteem

(4) Sāye-i ma'şuḳ eger üftād ber-'aşık (3) çî şud

Ma'şuḳ gölgesi eger 'aşık üzre düşdi ise noldı (4)

Mā be-ū muhtāc būdüm ü be-mā müştāk būd

Biz aña muhtāc idük ol bize müştāk (5) *idi* murād *ma'şuḳ*dan ma'şuḳ-ı ḥaḳîkî yâ ḥabîbu'llâhdur

(5) Piş ez-in k'in (6) saḳf-ı sebz ü ṭāk-ı minā ber-keşend

Bundan evvel ki bu yeşil saḳfi ve lâciverdî (7) *çarṭāḳı çekeler*

Manzar-ı çeşm-i merā ebrü-yı cānān ṭāk būd

Benüm gözüm nazargāhına (8) *cānān ḳaşı kemer idi* murād ezelde rūḥum 'ışk-ı İlahîye müte'addid nazar-ı rūḥānî (9) remz-i rabbāniye müteveccih idi dimekdür

(6) Ez-dem-i şubḥ-ı ezel tā āḥir-i şām-ı ebed

¹¹⁰⁸ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur'an, Bakara 2/30).

¹¹⁰⁹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Bahş-i sırr-ı 'ışk u zıkr-i ḥalḳa-i 'uşşāk būd

¹¹¹⁰ إِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin (Kur'an, Kalem 68/4).

(10) *Şubh-ı ezel vaqtinden şām-ı ebed āhirinde dek*

Düstî vü mihr-i tu yek ‘ahd ü yek (11) mîşāk bûd

Senüñ dostluğun ve muhabbetün bir ‘ahd ü bir peymân idi murād (12) benüm muhabbetüm ezeli ve ebedi ve bir minvâ üzre şābit idi dimekdür

(7) Der-şeb-i (13) Qadr er-şabūhî kerdeem ‘aybem me-kun

Qadr gicesi eger şabūh itmiş isem beni (14) ‘ayblama

Serhoş āmed yār u cāmî ber-kinār-ı tāk bûd

Serhoş geldi yār u (15) bir qadeh kemer kenārî üzre idi ya‘nî kemerün gözinde ve penceresinde idi murād (16) Qadr gicesi feyezân-ı İlāhî mütekeyyif ü bî-pervā añilup benüm hicrimde daḡi (17) baqiyye-i hamr-ı Haḡ olup seherî anı nüş idüp şevḡ ile huruş itdüm (18) beni ‘ayblamañ dimekdür

(8) Rişte-i tesbîh eger bugsist ma‘zūrem be-dār

(19) *Tesbîh ipliği eger kırıldı beni ma‘zūr dut*

Destem ender-sā‘id-i sākî-i (20) sîmîn-sāk bûd

Elüm gümüş incüklü sākî bileginde idi murād tesbîhden (21) ‘uḡūd-ı dünyādur bey‘ ü şirādan ve sâ‘ir ‘uḡūi dünyeviyyeden ve sākî-i sîmîn-sākdan [M216a] (1) murād qademi mübārek şeyḡ ü mürşiddür lācerem tevbe vaḡti olup (2) elem anuñ bileginde bulunup kuyūd-ı ‘uḡūd kırıldı diyüp ehl-i dünyādan (3) ‘özr diler

(9) Ber-der-i şāhem gedāi nüktei der-kār kerd

Şāh ḡapusu üzre beni (4) bu nükteñ gedādur kār eyledi

Guft ber-ḡān ki benşestem ḡudā rezzāk bûd

Didi (5) her sefer üzre ki oturdum Allāh rezzāk idi murād budur ki ben bāb-ı ḡazret-i (6) şāh-ı ḡaḡiḡide idüm ammā rızḡ ḡātırası var idi bir faḡir her yerde (7) rezzāk ḡazret-i Haḡ idüḡin beyān idüp beni ol ḡātırdan ḡalāş eyledi (8) ‘amel-i ‘ibādetden ḡalūş ile oldum

(10) Şi‘r-i Ḥāfız der-zamān-ı ādem ender bāḡ-ı (9) ḡuld

Ḥāfızun şı‘ri ādem zamānında cennet baḡında

Defret-i nesrîn ü gül-rā (10) zînet-i evrāk bûd

Nesrîn ü gül defterine zînet-i evrāk idi murād budur ki (11) şı‘r-i Ḥāfız ki ‘ışḡ beyān ider bunuñ maẓmūnı cennet izḡarınun zînetidür (12) ki küntü kenzen maḡfiyyen fe-aḡbebtü an u‘rafe fe-ḡalaḡtü’l-ḡalḡa (13) li-‘arifun¹¹¹¹ mücebince ḡalḡ-ı maḡlūḡa ve zînet-i cennāta bā‘iş olmuşdur (14)

Beyt

‘Işḡ olmasa ḡalḡ itmez idi ādemi Haḡ

Ol olmasa ḡalḡ (15) itmez idi ‘ālemi Haḡ

¹¹¹¹ كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا أَعْرِفُ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Maḡlūkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadîs)

VELEHU EYŻAN [G.177]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) 'Aks-i rüy-ı tu çü der-âyine-i cām üftād

(16) *Senüñ yüzüñ 'aksi ki cām āyinesine düşdi*

'Ārif ez-ħande-i mey der-ṭam' a-i ħām (17) üftād¹¹¹²

'Ārif şarāb gülmesinden ṭam' a-i ħāma düşdi murād muħātabdan (18) ħazret-i Ĥaḫdur ki ve cāmdan murād ḳalbdür ve şarābdan murād 'ıŝḳ-ı İlähîdür çün (19) ħazret-i Ĥaḫkuñ 'aksi cemāli ḳalbe düşe 'ārif olan bu feyzi 'ıŝḳ (20) ħandesinden bilüp ħām ṭam' a ya' nî müşāhede-i cemāl-i Ĥaḫ sevdāsına (21) düşer

-+---/-+---/-+---/-+--

[Cilveî kerd raħat-ı rüz-ı ezel zîr-i niķāb

Dilberem āyine ez-behr-i temāşā ber-dāşt]

(2) Ĥüsn-i rüy tu be-yek cilve ki der-âyine kerd

Senüñ yüzüñ ĥüsnî [M216b] (1) bir cilve ile ki āyinede eyledi

Īn heme naḳş der-âyine-i evhām üftād

Bu dükelî (2) naḳş āyine-i evhāma düşdi murād beyt-i sâbıķda olan gibidür ki ħazret-i (3) Ĥaḫkuñ ĥüsn ü vechi āyinede ya' nî ḳalbde bir cilve idicek evhām-ı beşeriyeye (4) nuķuş-ı keşir ve meṭalib-i 'āliye ve merātib-i muħtelife ve derecāt-ı müteħālife arzūsı (5) düşer

(3) Çi kuned k'ez-pey-i devrān ne-reved çün pergār

Neylesün devrān ardınca (6) gitmeyüp pergār gibi

Her ki der-dā 'ire-i gerdiş-i eyyām üftād

Her kim ki eyyām dōnişi (7) dā 'iresine düşdi murād budur ki bu cihān içinde olan ħarekāt u evzā' -ı (8) eflāk iķtizā idügi üzre olmaḳdan ħayrıya ḳādir degüldür

(4) Ān şud (9) ey ĥ'āce ki der-şavma' a bāzem bîñi

Ol gitdi ey ĥ'āce ki ben ĥānķāhda (10) girü göresin

Kār-ı men bā-ruḫ-ı sākî vü leb-i cām üftād

Benüm işim sākî yañağı (11) ve ḳadeḫ ṭudağı ile düşdi murād min ba'd beni ehl-i zāhir ü 'āvām olduğı (12) yerde görünürsin çün benüm işim şeyḫ ile ĥalvet ü 'ıŝḳ-ı İlähî ṭarafına düşdi (13) dimekdür

(5) Zîr-i şemşîr-i ħameş raḳş-künān bāyed reft

Anuñ ħamî ḳılıcı altına (14) raḳş iderek gitmek gerek

K'ān ki şud geşte-i ü nîk ser-encām üftād

Ki (15) ol kimse ki anuñ maḳtûli oldı 'āķıbeti iyü düşdi murād nefsinî ħam-ı İlähî (16) ile maḳtûle idenüñ 'āķıbeti ħayr olur dimekdür

¹¹¹² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: 'Āşık-ı sühte-dil der-ṭam' a-i ħām üftād

(6) Men zi-mescid be-ḥarābāt ne-ḥod (17) üftādem

Ben mescidden ḥarābāta kendümden düşmedüm

İnem ez-ahd-i ezel (18) ḥāşıl-ı fercām üftād

Bu benüm ‘ahd-i ezelden ‘ākıbet kārım ḥāşılı düşdi (19) murād ehl-i zāhir ü ‘avām ma‘bedinden ḥānķāha kendümden düşmedüm Ḥaķ (20) te‘ālā ezelde benüm ḥātımeme ḥayr u sa‘ādet ile taķdīr itmiş dimekdür (21)

(7) Ğayret-i ‘ışķ zebān-ı heme ḥāşān be-borīd

‘İşķ ğayreti dükeli ḥāşlaruñ [M217a] (1) dilin kesdi

K’ez kücā sırr-ı ğameş der-dehen-i ‘ām üftād

Ḷanden anuñ ğamı sırrı (2) ‘ām ağzına düşdi murād ḥavāş-ı esrār-ı İlähiye söylemezler ‘avām (3) ağzına ķanden düşer ki söyleyeler dimekdür

(8) Her demeş bā-men-i dil-sūḥte (4) luḫfi digerest

Her dem anuñ bin göñli yanmışa bir luḫfi daḫi vardur

İn gedā (5) bīn ki çi şāyeste-i in‘ām üftād

Bu gedāyı gör ki nice in‘āma lāyık düşdi (6) murād feyezān-ı İlähī mütetābi‘ olduğın zıkr ve anuñçün şükrdür

(9) Der ḥam-ı zülf-i tu (7) āvīḫt dil ez-ķāh-ı zeneḫ

Senüñ zülfün büklimine aşıldı gönüñ eñek çuķurından (8)

Āh k’ez-ķāh burūn āmed ü der-dām üftād

Ḷuyudan taşra geldi ve ağa düşdi (9) murād ķalb müşkilāt-ı esrār-ı müşāhededen ğayb-ı hüviyyete ta‘alluķ idüp ķuyudan (10) çıkup ağa dutılan gibi oldu dimekdür

(10) Şūfiyān cümle ḥarīfend ü nażar bāz (11) velī

Şūfīler cümle muşāḫibler ve maḫbūb gözleyicilerdür velī

Z’in miyān Ḥāfiż-ı (12) dil-sūḥte bed-nām üftād

Bu ortadan göñli yanmış Ḥāfiż bed-nām düşdi (13) murād budur ki şūfīler ile evşāfda müşāreketim var ammā ben ehl-i riyā olmayup (14) ve şāḫib-i kesvet olmayup melāmiyeden olduğum ecilden bednām vāķı‘ (15) oldum bu kelām zemme bimā yüşbiḫu’l-medḫ maķūlesindendür (16)

VELEHU EYŻAN [G.178]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Naķd-i şūfi ne heme şāfi-i bī-ğaş bāşed

Şūfinüñ naķdi şāfi ve (17) bī-ḫiyānet olmaz mı [lafz-ı ğış feth-i ğayn ve kesr-i ğayn ile ḫiyānet ve ḫile ma‘nāsınadır bunda ķāfiye ri‘āyetin için feth-i ğayn ile oķınur]

Ey besā ḫırķa ki müstevcib-i āteş bāşed

Ey nice hırka ki (18) *āteşe lāyık olur* murād budur ki şūfinūñ naqdi ki ‘amel ü tã‘ atidür (19) hālîş ü bî-riyā olmağ gerek ki mücerred hırka giymek ile şūfîlik olmaz (20) ki nice hırka vardur ki müsteħağ nāzdur

(2) Şūfi-i mā ki zi-vird-i seherī mest (21) şudī

Bizüm şūfîmüz ki vird-i seherīden mest olur idi

Şāmgāheş nigerān bāş ki serħaş bāşed

[M217b] (1) *Aħşam vaqtinde nāzîr ol ki serħoş olur* murād budur ki evā’il-i sülūkda meşgūl-i (2) evrād olan āħîr kārda hoş hāl olur [lafz-ı hoş ferħ-i hā ile oqınur kâfiye ri‘ āyeti için]

(3) Hoş buved ger mihek-i tecrübe āyed be-miyān

(3) *Hoş olur eger tecrübe miheki ortaya gele*

Tā siyeh-rüy şevd her ki durūgeş bāşed

(4) *Tā yüzi kara ola her kimūñ ki yalanı ola* murād muhliş ü mürāyî imtiħān olınmağ
(5) gerekdür tā ki mürāyî olanuñ yüzi kara ola dimekdür

Beyt

--+-/-++-/-++-/-++-

Dirler ki şeytāndur (6) olan insāna seng-i imtiħān

Muhliş ile ehl-i riyā anuñ ile olur ‘ayān (7)

(4) Nāz-perverd-i tene‘um ne-bered rāh be-düst

Tene‘um nāzı ile beslenen dosta yol iletmez (8)

‘Āşıkî şive-i rindān-ı belā-keş bāşed

‘Āşıklık belā çekici rindler şivesi (9) *olur* murād ehl-i nāz u tena‘um olan riyāzet ihtiyār idemez dimekdür

Ķıtt‘a (10)

+++/-++-/++-

Ān ki tālîb buved be-düst keşed

Cevr-i dildār u ta‘ ne-i ağıyār

Her ki ü ehl-i (11) nāz u ni‘ met hest

Ne-keşed bār u reh ne-burd be-yār

(5) Ğam-ı dünyî-yi denî çend ħorî (12) bāde be-ħor

Dünyā-yı denî ğamın niçe yersin şarāb iç

Ħayf bāşed dil-i dānā (13) ki müşevveş bāşed

Ħayf olur ‘ālimūñ göñli ki müşevveş ola murād bundan (14) ‘ālim ü ‘ākîle naşîhatdur ki dünyā ğamın yimeyüp ‘ışk-ı lāhî nüş (15) idüp ‘ibādet-i Ħağ itmek gerek

Ķıtt‘a

Hümümüke bi'l-ıyşı maqrūnetün¹¹¹³ (16)
Felā tenқаtı'ı'ı'ıyşu illā bihem

Meḥāmidü dünyāke mezmūmetün
Felen telbise'l-ḥamde (17) illā bi-zem

Ḥalāvetü dünyāke memzūcetün
Felā te'kulü'ş-şehde illā bi-sem

İzā künte (18) fi-ni' metin fe'r' ihā
Fe-inne'l-me'āşī tüzīlu'l-ni' am

Ve ḥāmi'aleynā bi-şükri'l-ilāhi (19)
Fe innel-ilāhe şedīdü'n-neḫam

(6) Ḥaṭ-ı sāi ger ez-ın güne zened naḫş ber-āb

(20) *Sāḫīnūñ ḥaṭtı eger bu nev' den ura naḫşı şūya*

Ey besā ruḫ ki be-ḥunābe (21) mūnaḫḫaş bāşed

Ey niçe yañaḫ ḳan ile mūnaḫḫaş olur murād vā'ızūñ [M218] (1) kitāb-ı āḫireti ḥaṭtı böyle ḳalb-i şāfiue te'şir iderse nice yañaḫlar (2) ḳan aḫlamaḫdan rengin olur dimekdür

(7) Delḳ ü seccāde-i Ḥāfız be-bered bāde-fürüş

(3) *Ḥāfızūñ ḫırḳasın ve seccādesin alur şarāb şatıcı*

Ger şarāb ez-kef-i ān (4) sāḫī-yi meh-veş bāşed

Eger şarāb ol ay gibi sāḫī elinden olursa (5) murād vā'ız ü nāşih'ālim-i'āmil olıcaḫ te'şir-i küllisi olup Ḥāfız-ı (6) sāmi' cümlelerin varın bāyi'-i'ışḳ-ı İlähiye virüp [ya'nī şeyhe virüp] cānib-i Ḥaḫḳa tamām münceziḫ olur dimekdür (7)

VELEHU EYŻAN [G.179]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Nefes ber-āmed ü kām ez-tu ber-nemī-āyed

¹¹¹³ “1) Senin dertlerin hayatla beraberdir. Ancak yaşamın dertlerle biter. 2) Dünyânın övgüleri yergi ile karışıktır bu bakımdan övgüyü ancak yergi ile kazanabilirsin. 3) Senin dünyanın tadlılıklar karışıktır. Sen balı ancak bakımdan balı ancak zehirle karışık yiyorsun. 4) Bir nimetin içinde bulunduğu onun koru, çünkü günahlar nimetleri yok eder. 5) Nimetleri Allāh'a şükürle koru, çünkü Allāh'ın gazābı şiddetlidir.” 1. mısrası farklı olarak tüm şiir Hz. Âli Dîvânında da yer almaktadır. Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 211. Ayrıca şiirin 1. ve 3. beyitleri Abdullāh bin Mübârek Dîvânı'nda bulunmaktadır. Abdullāh bin Mübârek, **Dîvānu İbn Mübârek**, s. 109.

Nefes çıktı ve murād senden (8) hāşıl olmaz

Figān ki baht-ı men ez-ḥāb der-nemī-āyed

Figān ki benüm bahtum (9) uykudan içerü gelmez murād vuşul ila'llāh 'asir idügin beyāndur ba'zı (10) nüsaḥda maṭla' böyle vākı' olmuş

Zi-dil ber-āmedem ü kām ber-nemī-āyed

(11) *Göñilden çıkdum ve murād hāşıl olmaz*

Ḥod burün şudem ü yār (12) der-nemī-āyed

Kendümden çıkdum ve yā içerü gelmez

(2) Der-ın hayāl be-ser şud zemān-ı (13) 'ömr ü henüz

Bu hayālde başa vardı 'ömr zamānı ve henüz

Belā-yı zülf-i (14) dirāzet be-ser nemī-āyed

Senüñ uzun zülfüñ belāsı başa gelmez murād ğayb-ı (15) hüviyyet ve seyr fi'llāh bī-nihāyet idügin beyāndur

(3) Şabā be-çeşm-i men endāht (16) ḥāki ez-küyeş

Şabā benüm gözime atdı bir toprak anuñ maḥallesinden

Ki (17) āb-ı zindegiyem der-naazar nemī-āyed

Ki āb-ı hayāt benüm nazarma gelmez murād (18) cenāb-ı 'izzetden bir şemme 'aynına vāşıl olan hayāt-ı (19) dünyā istemedügin beyāndur

Beyt

++--/++--/++-

Her ki yābed hayāt-ı bākī-rā

Meyl-i fānī (20) nemī-kuned her giz

(4) Kadd-i bülend-i tü-rā tā be-ber nemī-ğirem

Senüñ bülend kaddüñi tā ki sīnede (21) dutayım ya'nī koçmayım

Dıraht-ı kām u murādem be-ber nemī-āyed

Benüm murādum [M218b] (1) ağacı yemişe gelmez murād cenāb-ı Ḥaḫdan 'ulüv derece hāşıl kılmayınca (2) murādum hāşıl olmaz dimekdür [mışrā' -ı evvelde olan ber lafzı sīne ma' nāsınadır ve mışrā' -ı şānide olan ber lafzı yemiş ma' nāsınadır]

(5) Muḫim-i zülf-i tu şud dil ki hoş sevādī (3) dīd

Senüñ zülfüñ muḫimi oldı gönül ki hoş sevād gördi (4)

V'ez-ān ğarīb-i belā-keş haber nemī-āyed

Ol ğarīb belā-keşden haber (5) gelmez murād budur ki ğayb-ı hüviyyet sevād-ı a' zam u şehr-i mu' azzamdur (6) 'aleyküm bi's-sevādī'l-a' zam¹¹¹⁴ hasebince gönülüm anda mütemekkin olup (7) diyār-ı cihānı ferāmüş itmişdür

¹¹¹⁴ عَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ Size sevād-ı azama tâbi olmak gerekir. (Hadis) Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis No: 18921.

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Sefer kerdem be-her şehri (8) residem

Çü şehir-i yâr-ı hod şehri ne-didem

(6) Meger be-rüy-ı dil-ârâ-yı (9) yâr-ı mâ vernî

Meger bizüm gönül bezeyici yârimüzün yüzi ile yoḥsa

Be-hiç (10) vech dige kâr ber nemî-âyed

Bir vechle daḥi işi ḥâşıl olmaz murâd bizüm (11) ‘amelimüz vech-i Ḥaḫdan ḡayrı ile ve li-vechuşşâh olmaḫdan (12) ḡayrı ile ḥâşıl olmaz dimekdür

(7) Zi-şest-i ‘ışk (13) küşâdem hezâr tîr-i du‘ â

‘İşk şestinden açdum ya‘nî (14) atdum biñ du‘ â oḫın [şest bunda kirişde oḫ gizi geçdügi yer ma‘nâsınadır]

Der-în zamâne yekî kârger nemî-âyed

(15) *Bu zamânede bşrş mü ‘eşser gelmez murâd ḥâliyâ du‘ â maḫbûl olmayup âhirete*
(16) *ḫalduḫın zikrdür ki ḫayr-ı bâḫî uḫrevîdür*

(8) Besem ḫikâyet-i dil (17) hest bâ-nesîm-i şehir

Çoḫ gönlüm ḫikâyeti vardur şehir yili ile

Velî (18) be-baḫt-ı men imşeb şehir nemî-âyed

Velî benüm baḫtumda bu gice şehir (19) olmaz murâd feyz-i şehri olsa derd-i dili aña disem ammâ (20) ḫâlî‘ümde olaz diyüp te‘ḫîr-i feyezân-ı (21) İlähî olduḫı için izḫâr-ı [M219a] (1) ḫüzn ider

(9) Kemîne şart-ı vefâ terk-i ser buved Ḥâfiz

Şart-ı vefânuñ (2) alçaḫı baş terkidür ey Ḥâfiz

Be-rev eger zi-tu kâr in ḫadar nemî-âyed

(3) *Yürî eger senden yoḫdur bu ḫadar iş gelmezse murâd budur ki da‘i nefseke (4) ve illâ fe‘terke terrehâtu ‘ş-şüfiyye¹¹¹⁵ [terk kıl nefsüni ve illâ terk kıl şüfîler ıştılâḫatını] ḫasebince şart-ı vefâ ‘ahd-i tarîḫat (5) terk-i serdür eger terk-i ser idemezseñ yürî bu kârî terk kıl*

Beyt (6)

-+---/-+---/-+---

Şeyḫ Şiblî dir imiş terk it seri

Yoḥsa terk it şüfiyâne (7) sözleri

Ba‘ zî nüsaḫda maḫlaş beyti bu beyt vâḫı‘ olmuş (8)

Zi-bes ki şud dil-i Ḥâfiz remîde ez-heme kes

Çoḫ oldı Ḥâfiz (9) gönli ürkmîş dükeli kimseden

¹¹¹⁵ دع نفسك و الا فا ترك ترهات الصوفية (Keram-ı Kibâr)

Künün zi-fitne-i zülfeş be-der nemi-âyed

(10) *Şimdi anuñ zülfî fitnesinden taşra çıkmaz* murād *fitne*den imtiḥān u (11) ibtilādur ya^c nī ḡayb-ı hüviyyete ibtilādan çıkmaz

VELEHU EYẒAN [G.180]

[Mefā^c ilün Fe^c ilātün Mefā^c ilün Fe^c ilün]

(1) Hoşā dilī (12) ki müdām ez-pey-i nazār ne-reved

Hoşdur bir gönül ki dā'im nazār ardınca gitmeye (13) murād budur ki nazār zāhir-bīndür ve zeḡārif ü nuḡūşa firīfte olıdıdır (14) ammā şol gerek hoşdur ki zāhire nāzır olan nazāra dā'im tābi^c (15) olmaya

Be-her reheş ki be-ḡānend bī-ḡaber ne-reved

Her yola ki oḡurlar (16) *bī-ḡaber gitmeye* murād budur ki tarīḡ-i Ḥaḡ birdür ve ṡuruk-ı ḡalāl çoḡdur pes (17) şol gönül hoşdur ki tarīḡ-i hidāyeti bilüp aña sālīk ola (18)

(2) ṡam^c a der-ān leb-i şīrīn ne-kerdenem evlāst

ṡam^c a ol leb-i şīrīne itmeme (19) *evlādur*

Velī çī ḡüne meges ez-pey-i şeker ne-reved

Velīken niçesine meges (20) *şeker ardınca gitmeye* murād budur ki nefis şehevāta meyl itmemesi evlādur velīken (21) meges gibi cibilleti lezzāta ve şehevāta meyl üzredür aña şabr idemez

Beyt [M219b] (1)

---+/-+---/+---+/-+-

Pervāne niçe āteşe düşerse nefis-i şüm

Şehvāta küp düşer (2) nitekim tatluya meges

(3) Tu ez-mekārim-i aḡlāḡ 'ālem-i digeri

Sen bir ḡayr-ı (3) *'ālemün aḡlāḡ-ı kerīmesindensin*

Vefā vü 'ahd-i men ez ḡāṡret be-der ne-reved

(4) *Benüm vefām ve 'ahdüm ḡāṡruñdan gitmeye* murād muḡāṡabdab şeyḡ ü mürşiddür (5) ki andan nefisini ḡimāyet ve ma^c āşiden zecr ṡaleb idüp vefā ve 'ahd-i (6) 'aḡd-i tevbeyi tezkīr ider

(4) Sevād-ı dīde-i ḡamdīdeem be-eşḡ me-şüy

(7) *Benüm ḡam ḡormiş gözüm ḡarasın göz yaşı ile yuma*

Ki naḡş-ı ḡāl-i (8) tüem herḡiz ez-naẒār ne-reved

Ki senün ḡālün naḡşı benüm nazārumdan (9) *gitmeye* murād budur ki beni çoḡ aḡlaya ta gözüm yaşı gözüm ḡarasın (10) maḡv itmeye ki ol senün ḡālün naḡşıdır nazārumdan gitmeye ki ḡāl-i ḡikmet (11) maḡz-ı Ḥaḡdur dā'im anuñ naḡşını müşāhede idesin

(5) Siyāh-nāmeter ez-ḡod (12) kesī nemi-bīnem

Kendümden nâmesi kararâk bir kimse görmedüm (13)

Çi gûne çün kalemem düd-ı dil be-ser ne-reved¹¹¹⁶

Niçesine gönümün tütünü kalem gibi (14) *başıma gitmeye* murâd budur ki keşirü'l-
‘ısyân olan âhı çok idüp (15) kendü hâline acınmağ gerek

(6) Dilâ me-bâş çünin herzeğerd ü hercâi

(16) *Ey gönül olma buncılayın bâtıl dolanıcı ve hercâyî*

Ki hiç kâr zi pişet (17) **ber-in hüner ne-reved**

Ki hiç iş senün önünden bu hüner ile gitmez murâd (18) budur ki battâl-ı kızb-i
‘ömrün zâyî’ itmeñün hiç fâ’idesi yokludur (19)

(7) Be-tâc-ı hüdhüdem ez-reh me-ber ki bâz-ı sepîd

Hüdhüd tâcı tâc ile beni yoldan (20) *çıkarma ki ağ toğan*

Zi-kibr der-pey-i her şayd-ı muhtaşar ne-reved

Ta‘azzîm ü tenezzühden (21) *her muhtaşar şayd ardınca gitmez* murâd tâc-ı devlet-i
dünyâ ile bâz-ı kıymetdâr [M220a] (1) ya‘ nî târik-i dünyâ-yı mordâr ve tâlib-i dîdâr-ı
Kirdgâr dünyâ vü mâsivâ (2) şaydına meyt itmez dimekdür

(8) Zi-men çü bād-ı şabâ büy-ı hod dirîğ me-dâr

(3) *Benden bād-ı şabâ gibi kendü koğuñ dirîğ dutma*

Çerâ ki bî-ser-i zülf-i tüem (4) **be-ser ne-reved**

Niçün ki senün zülfün başınsuz benim başuma koğu gitmez (5) murâd büy-ı Hâk
oldur ki gayb-ı hüviyyetden zühür ide dimekdür (6)

(9) Be-püş-ı dâmen-i ‘afvî be-zillet-i men-i mest¹¹¹⁷

Ört ‘afv etegin ben (7) *ben mest toğrağı üzre*

Ki âb-ı rüy-ı şerî‘ at ber-in kader ne-reved

(8) *Ki şerî‘ atün yüzi şuyı bu miğdâr ile gitmez* murâd setr-i ‘ısyân (9) ve ‘afv-ı zillet
menâfi-yi hükmi-ı şerî‘ at degüldür andan şer‘ e noğşân (10) gelmez dimekdür

(10) Men-i gedâ heves-i serv-i kâmetî dârem

Ben gedâ bir serv-i (11) *kâmet hevesin dutarın*

Ki dest-i der-kemereş cüz be-sîm ü zer ne-reved

(12) *Ki el anuñ kuşağına gümüş ve altundan gayrı ile gitmez* murâd (13) budur ki
mağbüb-ı mecâzî vişâline mâl gerek mağbüb-ı haqîkî vuşûline (14) a‘ mâl gerek

(11) Biyâr bâde ü evvel be-dest-i Hâfız dih

Getür şarâbı (15) *evvel Hâfıza eline vir*

Be-şarî‘-ı ân ki zi-meclis-i sühan be-der ne-reved

¹¹¹⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Çigüne derd-i dilem çün kalem be-ser ne-revem

¹¹¹⁷ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Me-kun be-çeşm-i haqâret nigâh der-men-i mest

(16) *Evvvel şart eyle ki söz meclisden taşra gitmeye* murād esrār-ı hāqīqati (17) ve ma' ārif-i tarīqati Hāfız söyle ammā bu rāz meclis ehinden ğayra (18) fāş olmasun ki münkirler inkār idüp zarar iderler (19)

VELEHU EYẒAN [G.181]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilātün]

(1) Gudāht cān ki şevved kār-ı dil tāmām u ne-şud

(20) *Eriyici cān ki gönül işi tamām ola ve olmadı*

Be-sūhtīm (21) der-in ārzū-yı hām u ne-şud

Yanduk bu ārzū-yı hāmda olmadı [M220b] (1) murād qalbi taşfiye ve nefy-i havātir idüp ve mir'at-i İlähî ve maẓhar-ı (2) Hāq kıılmağa sa'y itdük olmadı diyü kendü hālinden şikāyetdür (3)

(2) Fiğān ki der-taleb-i genc-nāme-i maqşūd

Fiğān ki genc-nāme-i (4) maqşūd talebinde

Şudem harāb-ı cihānî zi-ğam tamām u ne-şud

Harāb-ı (5) cihān oldum ğamdan tamām ve olmadı murād budur ki genc harābede (6) olur ben harāb u yebāb oldum ammā genc bende olmadı dimekdür (7)

(3) Be-lābe guft şebî mîr-i meclis-i tu şevem

Lāğ ile didi bir gece senüñ (8) mîr-i meclisüñ olurum [lābe yalvarmak ve lañfe ve maşharalığa almak ma'nāsına gelür bunda ma'nā-yı sānî münāsibdür ve *mîr-i meclis* oldur ki sākīye ve yārāna hākim olur yārān-ı meclis anuñ hükmine rāzı olurlar]

Şudem be-rağbet-i h' işeş kemîn ğulām u (9) ne-şud

Oldum kendü rağbeti ile alçaq kul ve olmadı murād (10) budur ki feyezān-ı İlähî müsā'ede gibi gösterüp hākim ü zābıtım olmağ (11) iş'ār idüp benden kemāl-i inkīyād zühür eyleyüp ammā olmadı (12) diy sü'-i hālîne taħazzün ider

(4) Dirîğ ü derd ki der-cüst ü cüy-ı (13) naqd-i hużür

Hayf u derd ki naqd-i hużür cüst ü cüyında (14)

Besî şudem be-gedāi ber-i kirām u ne-şud

Çok gitdüm dilenmege ger kerîmler yanına (15) ve olmadı murād meşāyih-i kirām hāzretine māl-ı hużür talebi için (16) çok gitdüm ammā ol maṭlūbum olan hāşıl olmadı (17)

(5) Revāst der-ber eger miṭābed kebüter-i dil

Revādur eger sinede (18) talebiyye gönül gügercini

Ki did der-reh-i hod piç ü táb-ı dām (19) u ne-şud

Ki gördi kendü yolında ağ dolaşmasını ve gitmedi murād (20) budur ki tarīq-i Hāğda dil çok māni' gördi zā'il ola diyü (21) ümmid itdi zā'il olmadı pes qalb anuñçün muẓtarib olsa [M221a] (1) lāyıkdur [ne-şud bunda ne-reft ma'nāsınadır]

(6) Peyām dād ki h' āhem nişest bā-rindān

(2) *Haber virdi ki rindler ile otursam gerek*

Be-şud be-rindî vü dürdi-keşim (3) nām u ne-şud

Gitdi rindlik ve pūse çekicilik ile nāmım ya‘ni (4) meşhūr oldum ve olmadı ya‘nī ol bizümle oturmadı murād (5) budur ki muhlişler ve ehl-i ‘ışk ile muşāḥabet ü mukārenet ve va‘de (6) itmişdi bizüm adımız muhliş ü ehl-i şevk olmak ile meşhūr oldı (7) ammā ol bizüm ile muşāḥib olmadı pes bizde bu nām var līkin (8) ḥaḳīkat-i iḥlāş yok imiş

(7) Der-ān heves ki be-mestş be-būsem (9) ān leb-i la‘l

Ol hevesde ki mestlik ile öpem ol la‘l lebi (10)

Çi ḥūn ki der-dilem üftād hemçü cām u ne-şud

Ne ḳan gönlüme (11) düşdi ḳadeḫ gibi ve olmadı murād rızḳ-ı kelām-i İlähī için ḳan (12) yutdum ammā ol murād vuşul olmadı dimekdür

(8) Be-kūy-ı ‘ışk (13) ki menih bī-delīl-i rāḥ ḳadem

‘Işk maḥallesine ḳoma yol delīlünsüz ḳadem (14)

Ki men be-ḥ‘ış nümüdem şad ihtimām u ne-şud

Ki men yüz ihtimām (15) gösterdüm ve olmadı murād şeyḫ mürşidsüz vuşul ila‘llāḥ ḥāşıl (16) olmaz dimekdür

(9) Hezār ḥīle ber-engiḫt Ḥāfız ez-ser fikr

Hezār (17) ḥīle ḳarışurdu Ḥāfız fikr başından

Ber-ān heves ki şeved ān (18) ḫarīf rām u ne-şud

Ol heves üzre ki ol yār muḫ‘ola (19) ve olmadı murād ḫīle vü fikr ile teşḫir ü taḳarrüb-i Ḥaḳ olmaz iḥlāş ile ‘amel-i (20) şāliḫ gerek dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+--

Enderin reh ez-ḫired reh-bin budı [M221b] (1)

Faḫr-ı rāzī rāz-ı dār-ı dīn budı

VELEHU EYŻAN [G.182]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Merā mihr-i siyeh-çeşmān zi-ser (2) birün ne-ḫ‘āhed şud

Benüm ḳara gözlüler muḫabbeti başımdan çıḳmasa (3) gerekdür

Ḳazā-yı āsmānest in u diġer-gün ne-ḫ‘āhed şud

Ḳazā-yı (4) āsmāndur bu bir dürlü daḫi olmasa gerekdür murād ‘ışk taḳdīr-i İlähī (5) iledür taḫallüf itmez dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Seni sevmekte ve 'llâhi benüm hiç (6) ihtiyârum yok
Begüm bi'llâhi incünme kazâ-yı âsmânîdür

(2) Raķib (7) āzārĥā fermüd u cāy-1 āştī negzāşt

Raķib incütmeler buyurdu (8) ve şulĥ yirin ĥomadı [āzār incütmek ma' nāsınadur ĥürmetsizlik ve ağrıtmak ma' nāsına gelür bunda ma' nā-yı evvel münāsibdür]

Meger āh-1 seĥer-ĥizān süy-1 gerdün ne-ĥ'āhed şud

(9) *Meger seĥer-ĥiz olanlaruñ āhı felek cānibine ġitmesi gerekdür* murād seĥer-ĥizler
(10) āhınuñ te'şiri vardır raķibi helāk itse gerekdür dimekdür (11)

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ayırmaġa benden anı sa'y itme raķibā

Ġāfil yürime bunda şaķın (12) āh-1 seĥer var

(3) Merā rüz-1 ezel kārī be-cüz rindī ne-fermüden

Baña ezel (13) ġüninde bir iş rindlikden ġayrı buyurmadılar

Her ān ĥismet ki (14) reft ancā ez-ān efzün ne-ĥ'āhed şud

Her ol ĥismet ki vāķı' oldı (15) anda ziyāde olmasa gerekdür murād ihlāş-1 'aṭiyye-i Ĥaĥdur dimekdür (16) Resülullāh 'aleyhi's-selām dimiş *ķāla'llāhu te'alā el-ihlāşi sırrun min esrāri* (17) *estevde' tühü ĥalbe men aĥbebtu min 'ibādi*¹¹⁸

(4) Şarāb-1 la'1 ü cāy-1 (18) emn ü yār-1 mihrbān sāķi

La'1 şarāb ve emn yeri ve şefķatlü yār (19) sāķi

Dilā key biĥ şevved kāret eger eknün ne-ĥ'āhed şud

Ey ġöñül (20) ĥaçan iyü olur işüñ eger şimdi olmazsa murād budur ki 'ışķ-1 İlāhi [M222a] (1) ve ferāġ-1 ĥāṭır mürşid-i müşfiķ olıcaķ ĥüsn-i 'amel ü intizām-1 ĥāl müyesser (2) olur bu zamānda olmazsa ġayr vaķtde olmaz lācerem fırsatı fevt (3) itmek olmaz

(5) Naşihat kem kun ü mā-rā be-feryād def ü ney baĥş¹¹⁹

Naşihati (4) eksük ĥıl ve bizi def ü ney feryādına baġışla

Ki kār-1 mā ez-in tevcih (5) bī-ķānün ne-ĥ'āhed şud¹²⁰

Ki bizüm işimüz bu tevcihden ķānünsuz (6) olmasa gerekdür murād defden ṭalib-i ma'şuķ ve neyden mürşid-i (7) kāmildür lācerem bizüm 'amelimüz bunlar ile muttasıķ u muntażım olur

Beyt (8)

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

¹¹⁸ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى الْإِحْلَاصِ سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي اسْتَوْدَعْتُهُ قَلْبَ مَنْ أَحْبَبْتُ مِنْ عِبَادِي Allāh teālā buyurur: İhlas bir sırdır, Benim sırrımdan ki, kullarımdan sevdiğim kulun gönlünde emanet koydum. (Hadîs-i Kudsi) Müselselât, Hadîs No: 2.

¹¹⁹ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Ĥudā-rā muĥtesib mā-rā be-feryād-ı def ü ney baĥş

¹²⁰ Bu mısranın baş kısmı derkenârda şu şekildedir: Ger sâz-1 şer' ez-in efsâne bī-ķānün

Biyā tā der-şaf-ı rindān be-bāng-ı çeng bī-nūşim

Ki kār-ı ʿışk (9) ez-în esbāb-ı bī-kānūn ne-ḥʿāhed şud

(6) Mecāl-i men hemīn bāşed ki (10) ne-ḥʿāhed şud

Benüm mecālim hemān bu olur ki gizlū anuñ (11) ʿışkın kesb idem

Kenār u būs u āgūşeş çi güyem çün (12) ne-ḥʿāhed şud¹¹²¹

Anuñ vaşlın ve öpmegin ve çoçmağın ne diyem çün (13) olmasa gerekdür murād maʿ şūḡ-ı ḥaḡiḡiden ḥazz-ı rūḡānī olur (14) cismānī olmaz dimekdür

(7) Me-şüy ey dide naḡş-ı ḡam zi-levḡ-i sīne-i (15) Hāfız

Yuma ey göz ḡam naḡşını Hāfızın sīnesi levḡinden (16)

Ki zaḡm-ı tiḡ-i dildārest ü reng-i ḡün ne-ḥʿāhed şud

Ki dildāruñ (17) tiḡi zaḡmıdur ḡan rengi olmasa gerekdür murād ḡüzn-i İlähī ḡalbden (18) gitmemek gerek dimekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--

Hüzn-i Ḥaḡ olmasa ḡalb olur ḡarāb (19)

Tiz yıḡılır ḡāne ādem olmasa

VELEHU EYŻAN [G.183]

[Fāʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün]

(1) Der-ezel pertev-i ḡüsnet (20) zi-tecellī dem zed

Ezelde senüñ ḡüsnüñ ziyāsı tecelliden dem urdı (21)

ʿİşk peydā şud u āteş be-heme ʿālem zed

ʿİşk peydā oldı ve odı [M222b] (1) cemīʿ ʿāleme urdı murād bundan şol ḡaberde vārid olandur (2) ki kāna ʿllāhü velem yekün maʿ ahü şey¹¹²² yaʿ nī Allāh var idi anuñ ile (3) bir şey ʿ yok idi tecellī zāta lezzāta zātı zātına tecellī eyledi yaʿ nī (4) Ḥaḡ teʿ ālā āyineye naḡar ide gibi kendü zātını müşāhede idüp bir kemālāt-ı (5) keşire ile muttaşif görđi ki cemīʿ-ı ecrām-ı ʿ ulivviyyāt ve ecsām-ı (6) süfliyyāt ve eşbāḡ u ervāḡ u ʿ unşuriyyāt u mücerredāt u cevāhir (7) aʿ rāz u nebātāt u maʿ deniyyāt u ḡayvānāt ve ve bunların envāʿ ın (8) ve efrādın ve cümle şānāyiʿ -i ʿ acebe ve nuḡuş-ı ḡaribe ḡalḡ itmege ḡādir (9) pes küntü kenzen maḡfiyyen fe-aḡbebtü an uʿ rafe fe-halaḡtü ʿ l-ḡalḡa li-ʿ arifun¹¹²³ (10) ḡasebince ʿ ālemi ḡalḡ idüp ʿ ışk zühür eyledi

(2) Cilvei kerd ruḡet dīd (11) melek ʿışk ne-dāşt

Bir cilve eyledi yañaḡuñ görđi firiştenüñ (12) ʿışkı yok

¹¹²¹ Bu mısırânın baş kısmı derkenârda şu şekildedir: Ḥadış-i būs u āgūşeş

¹¹²² كَانَ اللهُ وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَيْءٌ Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi! (Ḥadış) Sahīh-i Buharī, Ḥadış No: 3045.

¹¹²³ كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِيًّا فَاحْبِيبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا أَعْرِفُ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Mahlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Ḥadış)

‘Ayn-ı âteş şud ez-în gayret ü ber-âdem zed

‘Ayn-ı âteş (13) oldu bu gayretten ve âdeme urdu murâd budur ki isti‘dâd-ı (14) ‘ilm-i şâmil ve ‘ışık-ı kâmil melekde yok idi gayret-i cemâl ‘ayn-ı âteş (15) olup kendüyi âdeme urup âdemi mazhar-ı ‘ışık kıldı

Beyt (16)

+++ / +++ / +++ / +- -

Ḥâst ma‘ şûk ki zâhir kuned esrâr-ı vücûd

Hayme-i ‘ışık be-şahrâ-yı (17) dil-i âdem zed

(3) ‘Akl mî-ḥâst k’ez-ân şu‘le çerâğ efrûzed

‘Akl (18) diledi ki ol şu‘leden çerâğ nûrlandıra

Berķ-i gayret be-dıraḥşid (19) cihân ber-hem zed

Ġayret şimşegi yaldurdu ve cihânı birbirine urdu murâd (20) budur ki ‘aql-ı ḥükemâ istediler ki nûr-ı İlâhîden feyz alup ittibâ‘-ı enbiyâsız (21) mütefeyyiz olalar gayret-i İlâhiye berķi zâhir olup cihânı birbirine urup [M223a] (1) bunları ḥayretde koyup bi’z-zât müstenîr olımadılar

(4) Müdde‘î ḥ̣âst (2) ki âyed be-temâşâgeh-i râz¹¹²⁴

Müdde‘î diledi ki gele râz temâşâgehine (3)

Dest-i ḡayb âmed ü ber-sîne-i nâ-maḥrem zed

Ġayb eli gelmedi nâ-maḥrem (4) sînesine urdu murâd budur ki mürşidsüz lâf-ı sülûk ve da‘vî-yi (5) vuşûl iden diledi ki râz temâşâgâhına varup esrâr-ı İlâhiyyeye (6) muḥtali‘ ola dest-i ḡayb ol nâ-maḥrem sînesini urup aña yol (7) virmedi

(5) Diğerrân ḡur‘a-i himmet heme ber-‘ıyş zedend

Ġayrılar himmet (8) ḡur‘asın dükeli ‘ıyşa urdılar [ba‘zılar murâd bundan şeytândur ki merdûd u rücûm oldu dirler]

Dil-i ḡam-dîde-i mâ bûd ki hem ber-ḡam zed

(9) Bizûm ḡam görmüş gönlimüz ḡur‘a daḡi ḡama urdu murâd ḡayrılar ‘ıyş (10) u ‘ışret istediler bizûm gönlimüz ḡam u miḡnet istedi dimekdür

Beyt (11)

-+ - / -+ - / -+ - / -+ -

Men cefâ-yı yâr ez-ân mî-ḥâstem

Gü cefâ-keş-râ kuned âḡir vefâ (12)

(6) Cân-ı ‘ulvî heves-i çâh-u zeneḡdân-ı tu dâşt

Cân-ı ‘ulvî senüñ (13) çâh-ı zeneḡdânüñ hevesin dutar idi

Dest der-ḡalka-i ân zülf-i (14) ḡam ender-ḡam zed

¹¹²⁴ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Müdde‘î ḥ̣âst ki pâ der-ḡarem-i ‘ışık nihed

Eli ol büklüm büklüm içinde olan zülfe urdı (15) murād cān-ı ‘ulvī müşāhede-i esrār itmek isteyüp ğayb-ı hüviyyete (16) el urdı dimekdür

(7) Hāfız ān rüz tarabnāme-i ‘ışķ-ı tu (17) nüvişt

Hāfız ol gün senüñ ‘ışķuñ tarabnāmesin yazdı (18)

Ki kalem ber-ser-i esbāb-ı dil-i hurrem zed

Ki kalem dil-i hurrem esbābı (19) *üzre urdı* ya‘nī kalem ile ileri çaldı murād budur ki tarabnāme-i ‘ışķ-ı (20) İlāhī yazılmaz esbāb-ı şādī bozulmayınca

VELEHU EYŖAN [G.184]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Yād bād ān ki [M223b] (1) nihānet nazārī bā-mā būd

Añlsun ol ki senüñ gizlü bir nazaruñ (2) *bende idi*

Raķam-ı mihr-i tu ber-çihre-i mā peydā būd

Senüñ muħabbetüñ raķamı bizüm (3) *yüzümüzde zāhir idi* murād muħātabdan şeyhdür ki müridi ħalvete (4) kor ve gizlüce aña nazār terbiyyeti olur ve ‘ışķ-ı muħabbet ešeri ki (5) beñz şaruluğdur müridüñ vechinde zāhir olur nitekim bir mürid dimiş (6)

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Dīd düzdīde be-sūy-ı men ü pinhān zi-raķīb

Çeşm-i bed-devr ki (7) pinhān nazāreş bā-mā būd

(2) Yād bād ān ki çü çeşmet ve‘ itābem (8) mī-kuşť

Añlsun ol ki senüñ gözüñ beni ‘itāb ile ķatl (9) *ider idi*

Mu‘ ciz-i ‘İseviyet der-leb-i şekkerhā būd

Senüñ ‘İsiye (10) *mensüb olan mu‘cizen şekker çiyneyici tudaķda idi* murād ‘ayn-ı (11) ‘ināyetüñ ‘ışyānum için ‘itāb idüp nefsimi ķatl ider idi ihyā-yı (12) mevt eylemeñ ya‘nī meyyit gönülleri dir görmeñ leťa’if-i ħükm ve tarā’if-i (13) ma‘ārif söyleyen tudağında iken dir

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Yād bād ān ki hemī (14) koşť merā ‘ayn-ı ‘itāb

Dil-i ğam-dīde-i mā-rā zi-lebet ihyā būd (15)

(3) Yād bād ān ki şabūhī zede der-meclis-i üns

Añlsun ol ki şabūhī (16) *idermiş irāķ meclis-i ünsde*

Cüz men ü yār ne-būdīm ü Ĥudā bā-mā būd

(17) *Ben ü yār idük Allāh bizümle idi* murād seher vaqtlerinde ‘ibādetde olup (18) nefis ile üns hāşıl olup ben ve nefsum idük ḥazret-i Ḥaḳ bizümle idi (19) dimekdür

(4) Yād bād ān ki meh-i men çü küleh perestī

Añılsun ol ki benüm ayum (20) külāh bağlanur idi

Der-rikābeş meh-i nev peyk-i cihān peymā būd

Anuñ üzengüsünde [M224a] (1) yeñi ay cihān dürici peyk idi murād benüm māhımdan rūḥ-ı nūrānīdür ki (2) çün şūfiyāne tāc giyüp ‘ibādetde olur derecāt ḳaṭ‘ idüp (3) felek evvelki felek-i ḳamerdür andan tecāvüz idüp gide māh-ı nev anuñ rikābında (4) peyk meşābesinde olur dimekdür [ḳamere peyk-i felek dirler sür‘at-i ḥareketi için aña daḫi remz ider]

(5) Yād bād ān ki ḥarābāt-nişin būdem ü mest

[Añılsun ol ki ḥarābāt-nişin] (5) idüm daḫi mest idüm

V’ān ki der-mescidem imrüz kemest ancā būd¹¹²⁵

Ol ki (6) mescidde bugün baña eksükdür anda idi murād budur ki ḥānḳāh-nişin ü (7) ḥalvet-güzin ü mest-i İllāhī idüm mescid ki ma‘bed-i ehl-i zāhirdür anda keşf (8) ü feyz eksükdür anda ḥāzır u ḥāşıl idi

(6) Yād bād ān ki çü yāḳūt ḳadeh (9) ḥande zedī

Añılsun ol ki ḳadeḫ yāḳūti çün güler idi

Der-miyān-ı (10) men ü la‘l-i tu ḥikāyethā būd

Benüm ile senüñ la‘lün ortasında ḥikāyetler (11) var idi murād yaḳūt ḳadeḫden ḳalbdür çün aña fetḫ ü feyz olur (12) idi benüm ile senüñ kelāmuñ ortasında esrār zuhūr ider idi dimekdür (13)

Beyt

+---/+++---/+++/-

Ne ma‘nā-yı Ḳur’ān hemin maḫarest

Fe evḫā ilā‘abdihi¹¹²⁶ mużmerest (14)

(7) Yād bād ān ki ruḫet şem‘-i ṭarab mī-efrūḫt

Añılsun ol ki senüñ ruḫuñ (15) şenlik şem‘in nūrlandırur idi

İn dil-i sūḫte pervāne-i nā-pervā būd

(16) *Bu yanmış göñül pervāne-i bī-pervā idi* murād şeyḫe ḫiṭābdur ki dir senüñ (17) senüñ vechüñ müşāhede itdükçe baña sürür gelüp ḳalbüm pervāne gibi bī-pervā olur idi (18)

Beyt

+++---/+++---/+++---/+++

Şem‘-i meclis olsa vechüñ dil aña cān terk ider

¹¹²⁵ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: V’ān ki ü maḫrem-i imrüz ne-geşt ancā būd

¹¹²⁶ فَأُوحِيَ إِلَىٰ عَبْدِهِ Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Kur’ān, Necm 53/10).

Cānı pervāne gibi (19) terk idene pervā yine

(8) Yād bād ān ki der-în meclis-i temkîn ü edeb

Añılsun (20) ol ki bu vaqār u edeb meclisinde

Ān ki ū ḥande-i mestāne zedī şahbā būd

[M224b] (1) *Ol mestāne güler idi şarāb idi* murād meslis-i aşḥāb-ı tarīkatde (2) mütekeyyif-i sürür olan ‘ışk-ı İlähîdür dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Āzmüdem be-cihān (3) şöḥbet-i her t̄a’ife-rā

Ān refiḳî ki ğam ez-dil be-bered şahbā būd

(9) Yād bād (4) ān ki bā-şalāḥ-ı şümā mî-şud rād

Añılsun ol ki sizüñ ıslāḥuñız ile olur (5) idi rāst

Nazm-ı her gevher-i nā-süfte ki Ḥāfız-rā būd

Her delinmemiş (6) gevher ki Ḥāfızuñ idi murād cevāhir-i tarīkat u ḥaḳīḳat ki söyler (7) idim ıslāḥı şeyḫ ḥazreti ider idi diyü aña ḥiṭāb ider

Beyt

+++ / +-+ / +-+

Şā’ irüñ (8) şî’ri puḫte olmak için

Pîr muşliḫ gerek ki ide ıslāḥ (9)

VELEHU EYẒAN [G.185]

[Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün]

(1) Bāşed ki ey dil ki der-i meygedehā büğşāyed

Ola ki ey gönül meyḥāneler ḳapusın (10) açalar [bu ğazelüñ ekser ebyātında büğşāyed lafzınuñ fāili mezkūr degüldür murād cānib-i İlähîden açalar dimekdür]

Girih ez-kār-ı fūrū beste-i mā büğşāyed

Dediki bizüm bağlanmış işimüz (11) açalar murād ḥānḳāḥ u merātib-i tarīkat ḳapusu ki mesdüddür (12) meftūḫ ola ve mün‘aḳıd olan ‘amelimüz meḳşūf ola dimekdür (13)

(2) Eger ez-behr-i dil-i zāhid-i ḥodbîn bestend

Eger ḥodbîn zāhid için (14) bağladılar ise ḳapuyı

Dil ḳavî dār ki ez-behr-i Ḥudā büğşāyed

(15) *Gönli ḳavî tut ki Allāh için açarlar* murād budur ki zāhid-i ḥuşk ki (16) ḥodbîndür ‘ışk ehline bî‘at itmez ve tarīkate sülük ḳılmaz anuñçün (17) fetḫ-i bāb olmaz ammā ṭalib olana Allāh için açarlar

(3) Be-şafâ-yı dil-i (18) rindân-ı şabûhîzedegâ¹¹²⁷ n

Şabûhî urmuş rindlerüñ şafâsı ile (19) [*be-şafâ* lafzında harf-i bâ ilşâk için olmak zâhirdür kasem için olmak câ'izdür]

Bes der-i beste be-miftâh-ı du'â büğşâyed

Niçe bağlanmış kapuyı du'â miftâh (20) *sebebi ile açarlar* murâd du'â-yı hîzân bâ' is-i feth-i ebvâb olur [M225a] (1) dimekdür

(4) Nâme-i ta' ziyet-i duhter-i rez benvisîd

Üzüm çubuğı kızınuñ (2) *ya'nî şarâbuñ 'azânâmesin yazuñ* ya'nî ol evveldeki için 'azânâme (3) yazuñ

Tâ harîfân heme hün ez-müjhâ büğşâyed

Tâ muşâhibler (4) *dükeli kanı kirpiklerden açalar* murâd 'ışk-ı İlâhî merde olup anı (5) ihyâ ider kimesne olıcağ muşâhib ü tâlîb olanlar kan ağlamak gerek dimekdür (6)

(5) Gîsü-yı çeng be-borîd be-merg-i mey-i nâb

Çengüñ saçını kesüñ şarâb-ı (7) *şâfî mevti ile*

Tâ heme muğbeçegân zülf-i dütä büğşâyed

Tâ dükeli (8) *muğbeçeler zülfler zülf-i dütäyı açalar* murâd çengden pîr-i zâhiddür (9) ki ehl-i sülük olmaya ve gîsü aña olan ta'alluğdur ve anuñ muşâhabeti ile (10) şarâb-ı şâfî ki 'ışk-ı İlâhîdür merde olur ve *muğbeçelerden* murâd himem-i şeyh-i (11) mürşid pes zâhid-i ğayr-ı sâlikden kaç-ı 'alâka idicek himem-i şeyh ve vâridât-ı (12) ğaybiyye zühür ider

Beyt

Dilberân ger girih er zülf-i dütä büğşâyed

'Uğdeî (13) ez-dil-i ser-geşte-i mâ büğşâyed

(6) Der-i meyhâne be-bestend Hudâyâ me-pesend

Meyhâne (14) *çapusun bağladılar yâ Rab kabûl itme revâ görme*

Ki der-i hâne-i tezvîr ü riyâ büğşâyed

(15) *Ki tezvîr ü riyâ evi çapusun açalar* murâd murâd-ı meşâyih-i şevk ü zevk (16) çapusun çapayup riyâ hânesi çapusun açdılar bunu revâ gördüğümdür (17)

(7) Hâfiz in hırka ki dârî tu be-bîni ferdâ¹¹²⁸

Ey Hâfiz bu hırka ki (18) *senüñ vardur yarın göresin*

Ki çi zünnâr zi-zîreş be-cefâ büğşâyed

(19) *Ki niçe zünnârı anuñ altından cefâ ile yâ gizlüce açalar* murâd budur ki ehl-i (20) riyânuñ hırkası altında olan riyâlaruñ her biri bir zünnârdur ki ferdâ-yı [M225b] (1) kıyâmet ki *yevme tüble's-serâ'irüdü*¹¹²⁹ zâhir olsa gerekdür

¹¹²⁷ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Be-şafâ-yı dil-i rindân u şabûhîzedegân

¹¹²⁸ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Hâfiz in hırka-i peşmîne ki dârî rûzî

¹¹²⁹ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ Gizlenenlerin ortaya döktüğü gün (Kur'ân, Târik 86/9).

VELEHU EYŻAN [G.186]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Hoşest (2) halvet eger yār yār-ı men bāşed

Hoşdur halvet eger yār benüm yārim olursa (3)

Ne men be-süzem ü ü şem' -i encümen bāşed

Ol degül ki ben yanam ol mecmu' -ı şem' (4) ola murād budur ki hoşdur halvet eger hażret-i Haq ile ünsüm olursa (5) böyle degül ki ben anam halvetde anuñ feyzi mecmu' -ı yārāna ola

(2) Men ān nigīn-i (6) Süleymān be-hiç nestānem

Ben ol Süleymān yüzügin hiçe almazın

Ki gāh gāh (7) ber ü dest-i ehrimen bāşed

Ki gāh gāh anuñ üzerine Ehrimen eli ola (8) murād devlet-i dünyāyı hiçe almazın ki gāh gāh nā-ehiller hükmine olur (9) dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Revā me-dār Hudāyā ki der-zamān-ı sürür

Melek nühüfte ü fırsat (10) be-ehrimen bāşed

(3) Revā me-dār Hudāyā ki der-ħarīm-i vişāl

Revā dutma yā Rabbī ki (11) *vişāl-i ħarīminde*

Raķīb maħrem ü ħirmān naşīb-i men bāşed

Raķīb maħrem (12) *ola ve maħrūmluķ benüm naşībüm ola* murād ğayrılara feyż-i vişāl olup kendüye (13) ħirmān olmaķdan ħavf idüp hażret-i Haqķa münācātdur

(4) Hümāy gū (14) me-fiken sāye-i şeref hergiz

Hümāya di bıraķma şeref gölgesin hergiz

Der-ān (15) diyār ki tūti kem ez-zağan bāşed

Ol diyāra ki tūti devlencecden (16) *eksük ola* murād ehl-i kemāl ri' āyet olunmadığı diyāri mezemmet ve aña du' ā-yı (17) ' aliyyedür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çi i' tibār be-bāġi ki ħār-ı yār gülest

Figān naşīb (18) hezārī ki ü çü men bāşed

(5) Hevā-yı kūy-ı tu ez-ser' i reved mā-rā

Senüñ (19) *maħallüñ hevāyı bizüm başımızdan ğitmez*

Ġarīb-rā dil-i ser-geşte bā-vağan bāşed

(20) *Ġarībūñ ħayrān gōñli vaşana olur* murād budur ki muşabbet ‘ālemi İlähî [M226a] (1) başımızdan gitmez zîrā vaşan-ı aşlîmüzdür lâcerem *ħubbu’l-vaşani mine’l-îmāni*¹³⁰ (2) mücebince aña meylimüz muşarrerdür

Bejt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Zi-dünyā mî-reved ħüsrev be-yārāneř (3) hemî güyed

Dilem bigrift ez-ğurbet temennā-yı vaşan dārem

(6) Beyān-ı řevķ (4) ĉi ħācet ki ħāl-i āteř-i dil

şu beyānına ne ħācet ki gōñül odunuñ (5) ħālîn

Tevān řināĥt zi-süzî ki der-süĥan bāřed

Bilmek olur (6) bir ħarāretden ki sözde olur murād kişi kendü řevķin beyān itmege ħācet (7) yoķdur zîrā kelāmından ħarāreti ma‘lûm olur

Bejt

--+/-+--+/+--+/-+-

‘Iřķ āteřini sîne-i (8) süzānda gizledüm

Gündüz duĥān-ı āhum ucından bilindi āĥ

(7) Besān-u (9) süsen eger deh zebān şeved Ĥāfiz

Süsen gibi eger yüz dillü ola (10) Ĥāfiz

ĉü gōnca piş-i tüeş müĥr be-dehen bāřed

Gōnca gibi senüñ (11) önüñde anuñ ağzında müĥr olur murād budur ki egerĉi nařîĥ olan (12) ĉoķ kelemāta ķādir olur ammā *men ‘arefe’l-ĥaķķi kelle lisānuĥu*¹³¹ ĥasebince ĥuzûr u (13) zuhûr-ı Ĥaķda lāl olur

Bejt

+ +---/ + +---/ + +---

Piş-i yārem ĉinān şevem ebkem

Ki ne-tevān (14) cevāb-ı güftāreř

VELEHU EYZAN [G.187]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Men u inkār-ı řarāb in ĉi ĥikāyet bāřed

(15) Ben ve inkār-ı řarāb bu ne ĥikāyet olur

Ġālibā in ķadarem ‘aķl (16) u kifāyet bāřed

¹³⁰ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmāndandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sagānî, Mevzûat; Hadîs No: 81.

¹³¹ مَنْ عَرَفَ الْحَقَّ كُلَّ لِسَانُهُ Hakkı bilenin dili yorulur/susar. (Hadîs) el-Masnû’u fî-Marifetü’l-Hadîsü’l-Mevzûa, Hadîs No: 348.

Ġālibā bu kadar baña ‘aql u kifāyet olur (17) murād ben ve ‘ışk-ı İlāhī inkārı kaçan olsa gerekdür *Ġālibā bu kadar* (18) ‘aql u idrāküm vardur ki hayrı bilürem

(2) Men ki şebhā reh-i taqvā (19) zedeem bā-def ü çeng

Ben ki giceler taqvā yolın urmuşam def(20) ü çeng ile

Nāgehān ser be-reh ārem çī hikāyet bāşed

Nāgāh başı [M226b] (1) *yola getürem ne hikāyet olur* murād bunda def ü çengden şevk ile taleb-i (2) maṭlūbdur lācerem ben gicelerde zühd-i huşk yolın taleb pür şevk ile (3) olur idüm nā-gāh tarīkatden baş çıkup zühür idersem ġarībdür (4)

(3) Tā be-ġāyet reh-i meyḥāne nemī-dānistīm

Ġāyete dek meyḥāne yolın bilmez idük (5)

Verne mestürī-yi mā tā be-çi ġāyet bāşed

Yoḥsa bizüm mestürligimiz ne ġāyete dek (6) *olur idi* murād tarīk-i taşavvufi nihāyetine dek bilmez idük yoḥsa bizüm (7) andan maḥbūb olmamız bu mertebede olmaz idi dimekdür

(4) Zāhid er rāh be-rindī (8) ne-bered ma‘ zūrest

Zāhid eger yolu rindlige iletmezse ma‘ zūrdur

‘Işk (9) kārīst ki mevḫūf-ı hidāyet bāşed

‘Işk bir işdür ki hidāyete (10) *mevḫūf olur* murād zāhid-i huşk sülük idemezse ‘aceb degüldür ki ‘ışk-ı (11) İlāhī hidāyetsiz olmaz dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Rindi vü zāhidi vü mesti vü mestürī-i mā (12)

Heme vābeste vü mevḫūf-ı hidāyet bāşed

(5) Bende-i pīr-i muġānem ki zi-cehlem be-rehāned

(13) *Pīr-i muġānuñ ḫulıyın ki beni cehlden ḫurtardı*

Pīr-i mā herçi kuned ‘ayn-ı (14) vilāyet bāşed

Bizüm pīrimüz her ne iderse ‘ayn-ı vilāyet olur murād (15) şeyḫ-i kāmīl beni cehl tarīkından ḫurtarub belki *men ‘amile bimā ‘alime verreşehu’llāhü* (16) *‘ilme mā lem ya‘lem*¹¹³² ḫasebince cibilletden ḫurtarıb iẓhār-ı kerāmet ider dimekdür (17)

(6) Zāhid ü ‘ucb u namāz u men u mesti vü niyāz

Ya‘nī zāhidüñ muḫābili ben anuñ (18) *‘acebinüñ muḫābili benüm mestligüm anuñ namāzı muḫābili benüm niyāzum*

Tā türā ḫod (19) zi-miyān bā-ki ‘ināyet bāşed

Saña ortadan kime ‘ināyet olur murād mesti (20) vü niyāz ḫodperestī vü mestīden evlādur dimekdür

¹¹³² مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ وَرَأَى اللَّهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ Kim bildiği ile amel ederse Allāh bilmediğini ona öğretir. (Hadīs) Fevā’idü’l-Mecmûa, Hadīs No: 731.

Beyt

+++ / +--- / +-+

Zāhidā niyyetī zi-mestī bih [M227a] (1)

Būd-perestī zi-ḥod perestī ber

(7) Düş ez-in fikr ne-ḥoftem ki ḥekīmī mī-guft

(2) *Dün gice bu fikrden uyımadum ki bir 'āḳil faḳīhi dir idi*

Ḥāfız (3) er mestī buved cāy-ı şikāyet bāşed

Ḥāfız eger mest olursa (4) şikāyet yiri olur murād budur ki 'uḳelā vü fuḳehā 'ışḳ-ı İlähī vü sülük-ı (5) tarīḳinden ḡāfillerdür anlara mest-i Ḥaḳ ve sālīk-i tarīḳat olanlardan (6) şikāyet olur belki bu anlardan taḳdīr-i İlähīden şikāyet olur

Beyt (7)

+++ / +--- / +-+

Rev ü dem der keş ü tedbīr be-taḳdīr güzār

Herçi güyī hemegī 'ayn-ı şikāyet bāşed (8)

VELEHU EYŹAN [G.188]

[Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Tersem ki eşk der-ḡam-ı mā perde-der şeved

Ḳorḳarın göz yaşı bizüm (9) ḡamzemüzde perde yırtıcı ola murād sirişk-efşā rāz ḳılduḡından ḳorḳarın (10) dimekdür [lafz-ı perde-der vaşf-ı terkībīdür anuñ kesri cā'izdür bunda fetḥ ihtiyār olunur ḳāfiye ri'āyeti için]

Beyt

--+ / -++ / +--- / -+-

Tersem ḡam-ı ḥabīb be-eşkem be-der şeved

Īn ḥāne-i dilem zi-ḡameş bī-eşer (11) şeved

Īn rāz-ı ser be-müḥr-be-'ālem semer şeved

Bu başı mühürlü rāz 'āleme (12) ḥikāyet ola murād budur ki sırr-ı memhūr ehlden mestūr olmaḳ lāzım degüldür (13) ve anda ḥaḫa yoḳdur zarar 'āleme fāş olup ehl-i nā-ehl bilmekdedür

Beyt (14)

+--- / +--- / +--- / +---

Cüneyde dir imiş Şiblī anuñ esrār-ı pinhānı

Niçe fāş olmasun vā'iz (15) çıkar minberde söylersin

(2) Güyend seng la' l şeved der-maḳām-ı şabr

Dirler (16) taş la' l olur şabr maḳāmında

Ârî şevved velik be-ḥün-ı ciger şevved

(17) *Belî olur velî ciger kınyıla olur* murād meşakkatsiz kemāl ḥāşıl olmaz (18) ve ‘āmî merd kāmîl olmaz dimekdür

(3) Der-tengnâ-yı ḥayretem ez-naḥvet-i raķīb

(19) *Ḥayret tarlıgında biz ben raķībūñ tekebbürinden*

Yâ Rab me-bād ân ki gedâ mu‘ teber şevved

(20) *Yâ Rab olmasun ol ki gedâ mu‘reber ola* murād budur ki denî kimse ḥâkim olmaķ (21) beliyeye-i ‘azîmedür el-‘iyâzu bi’llâh

Şi‘r

Ve lev şâre fî-şadri’l-menâsibi fâşılun¹¹³³ [M227b] (1)

Lemâ dâ‘e fî-şaffi’l-ni‘ali efâdilü

(4) İn serkeşî ki der-ser-i serv-i bülend-i tüst

(2) *Bu serkeşlik ki senüñ serv-i bülendüñdedür ya‘nî kâmet-i bülendüñ serkeşdür* (3)

Key bâ tu dest-i kûteh-i mâ der-kemer şevved

Kačan bizüm kışa elimüz senüñ kuşağında (4) *olur* murād ‘uluvv-ı derece-i İlahiyyedür beyân ve aña vuşulûñ şu‘übetini zikrdür (5)

(5) Ez-her kenâre tîr-i du‘â kerdeem revân

Herkenârdan du‘â oķın revân itdüm (6)

Bâşed k’ez-ân miyâne yekî kârger şevved

Ola ki ol ortadan biri mü‘eşser (7) *ola* murād devâm-ı du‘âya irşâddür ki *men lem yuḥremi’d-du‘â’e lem yuḥteremi’l-icâbete*¹¹³⁴ (8) mücebince kim ki du‘âdan maḥrûm olmaya icâbetden maḥrûm olmaz

(6) İn қаşr-ı salṭanat ki (9) tüeş mâh-ı manzarî

Bu salṭanat köşki ki sen anuñ manzarı ya‘nî penceresi ayısın (10)

Serhâ ber-âstâne-i ü ḥâk-ı der şevved

Başlar anuñ eşiğünde kapu toprağı olur (11) murād bundan cenâb-ı Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâma ḥiṭâb yâ şeyḥu’l-islâma ḥiṭâbdür (12) ve ol қаşr-ı salṭanat ‘azamet ü kibriyâ-yı ḥazret-i Ḥaķdur ki başlar ol dergâh (13) bâbınuñ ḥâkidür

(7) Ez kîmyâ-yı mihr-i tu şud rüy-ı men çü zer

Senüñ muḥabbetüñ kîmyâsından (14) *oldı benüm yüzim altun gibi*

Ârî be-yümn-i luṭf-ı şümâ ḥâk zer şevved

(15) *Belî sizüñ luṭfuñız bereketinde topraķ altun olur* murād ‘ışk-ı İlahî ile (16) beñzi şaru olan zer gibi ‘azîz olduğın beyân ider

Beyt

¹¹³³ “Eğer makâmların başında bir ayırıcı varsa; kapıların safında fazîletli olanlar kaybolmaz.”

¹¹³⁴ مَنْ لَمْ يُحْرَمِ الدُّعَاءَ لَمْ يُحْتَرَمِ الإِجَابَةَ Dua etmekten mahrum olmayan kişi icabetten de mahrum olmaz. (Hadîs) Ensâbü’l-Eşrâf, Belâzürî, Hadîs No: 2146.

+++ / +++ / +++ / ++-

Niçe iksir-i sa'adet (17) dimeyem 'ışkuña kim

Hâk iken şüretini kıldı sürür nîk-i zer

(8) Bes nükte gayr-ı hüsn (18) be-bāyed ki tā kesî

Niçe nükte hüsnden gayrı gerekdür ki tā bir kimse

Maqbül-i tab' -ı merdüm-i (19) şahib-nazar şevad

Şahib-nazar kişinüñ tab'ı maqbûli ola murād hüsni'l-hulq olan (20) hüsni'l-halk u hüsni'l-hâl olmak gerek idügin beyândur

(9) H'āhem şuden be-meygede (21) giryān u dād-h'āh

Dilerin meyhāneye gitmeñ ağlayıcı ve şikāyetci olduğım [M228a] (1) hālde

K'ez-dest-i gam halāş-ı men ancā meger şevad

Ki gam elinde benüm halāşum (2) anda olur murād budur ki hānqāh-ı gam dünyādan halāş yiridür belki anda (3) varan gam-ı ahiretten daği halāş olur

Beyt

--- / +++ / +++ / +---

Ey tālib-i rāhat eger ez-gam be-gorizî (4)

Cüz küşe-i meyhāne türā memleketi nîst

(10) Ey cām hadîş-i mā ber-i dildār bāz gū

(5) Ey cān bizüm sözüümüz dildār qarında girü söyle

Liken çünān me-gū ki şabā-rā (6) haber şevad

Likin öyle dime ki şabāya haber ola murād esrār u niyāzı (7) hazret-i Haqka ' arz idüp ammā ifşā-yı rāz idenlerden ketm itmek gerek idügin (8) beyān ider

(11) Rūzî eger gamî resedet teng-dil me-bāş

Bir gün eger biz gam irerse (9) saña teng-dil olma

Rev şükr kunî me-bād ki ez-bed beter şevad

Yürî şükr kııl ki (10) olmaya ki yaramazdan yaramaz ola murād budur ki her belā ki vāqı' olur anda (11) eş' ab olanı fikr idüp aña şükr itmek gerek yā gam-ı dünyā içünb (12) şükr itmek gerek ki dāfi' -i belā-yı ahiretdür

(12) Ey dil şabūr bāş u me-ğor gam (13) ki 'ākıbet

Ey dil şabr idici ol ve gam yime ki 'ākıbet

İn şām şubh (14) gerded u in şeb seher şevad

Bu aḡşam şabāh olur bu gıce seher olur (15) murād ba' de 'usrin yüsren¹¹³⁵ hasebince her teraḡuñ bir feraḡı olur dimekdür

¹¹³⁵ بَعْدَ عُسْرِ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur'an, Talâk 65/7).

(13) Hâfız (16) çü nâfe-i ser-i zülfeş be-dest-i tüst

Ey Hâfız çün zülfi başı nâfesi (17) senüñ elüñdedür

Dem der-keş er ne bād-ı şabā-rā haber şevd

Sākit ol (18) yoḥsa bād-ı şabāya haber olur murād budur ki ḡayb-ı hübiyyetden ḡabīrsin (19) ammā söyleme ki müfşī-zār olan vākıf olur ba'zı nūsaḡda maḡlaş (20) beyti vākı' olmış

Hâfız ser ez-laḡd be-der āred be-pāy-būs

Hâfız (21) başı ḡabrden çıkarur ayaḡ öpmege

Ger ḡāk-ı ü be-pāy-ı şümā pey siper şevd

[M228b] (1) *Eger anuñ topraḡı sizüñ ayaḡuñıza ḡalkansuz ya'ni persesiz ola murād*
(2) mevt ile senüñ muḡabbetüñ ve vuşul ü şoḡbetüñ benden zāyil olmaz dimekdür (3)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ne ḡadar ölmüş isem dūrum ayaḡuñ öpmege

Seyr iderken serverā (4) başsuñ ḡadem sīn üstine

VELEHU EYŹAN [G.189]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Rūz-ı hicrān u şeb-i firḡāt-i (5) yār āḡir şud

Hicrān ḡüni ve firḡāt-i yār ḡicesi āḡir oldı

Zedem ĩn (6) fāl u ḡüzeşt aḡter ü kār āḡir şud

Bu fālı urdum ya'ni tefe'ülen bu kelāmı (7) didüm yıldız ḡeçdi ya'ni nuḡüset yıldızınuñ devri ḡeçdi ve işi (8) āḡir oldı murād tefe'ül mübārek idüḡin beyān ve hicrūñ āḡiri vaşl (9) idüḡin zıkrdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Yār ez-perde birün āmed u kār āḡir şud (10)

Şubḡ-ı devlet be-demīd ü şeb-i tār āḡir şud

(2) Ān heme rāz u tena'um ki ḡazān (11) mī-fermūd

Ol dükeli nāz u tena'umı ki ḡazān buyurur idi ya'ni ider idi (12)

'Āḡıbet der-ḡadem-i bād-ı bahār āḡir şud

'Āḡıbet bahār yili ḡademinde āḡir (13) oldı murād ḡudüm-ı yüsri-laḡif 'usr-i şerīri ḡiderür dimekdür (14)

(3) Şubḡ-ı ümmīd şud mu'tekif-i perde-i ḡayb

Ümmīd şabāḡı ki ḡayb (15) perdesinde mu'tekif idi

Gü burün ey ki kâr-ı şeb-i (16) târ âhîr şud

Di taşra çık ki kara gice âhîr oldı murād (17) maṭla^c daki gibidür

(4) Şükr-i ized ki ve-iḳbâl-i külehgüşe-i gül¹¹³⁶

Şükr Allāha ki (18) gülün külāh güşesi devletinde

Naḫvet-i bād-ı dey ü şevket-i ḫār (19) âhîr şud

Göz yilinün tekebbürü ve diken şevketi âhîr oldı murād beyt-i (20) şānideki gibidür

(5) Ān perişānı-yi şebā-yı dırāz u ğam-ı dil

Ol uzun (21) giceler perişānlığı ve gönül ğamı

Heme der-sāye-i ğisū-yı nigār âhîr şud

[M229a] (1) *Dükeli nigār ğisūsı gölgesinde âhîr oldı murād zulumāt-ı nefis ve (2) hevā-yı ğayb-ı hüviyyet ile zā³il oldı dimekdür ba^czı nüsaḫda bu beyt (3) vāḳı^c olmuş*

(6) Gerçi âşüfteĝi-yi kâr-ı men ez-zülf-i veyest

Egerçi benüm işüm (4) karışıklığı anuñ zülfindendür

Ḫall-i in^c uḳde hem ez-rüy-ı nigār âhîr şud

(5) *Bu düğümün çözmesi hem nigār yüzinden âhîr oldı murād ğayb-ı hüviyyetden (6) ḫayretim tecellı-yi cemāl ile zā³il oldı dimekdür*

(7) Ba^c d ez-in ber-der-i meyḫāne (7) revem bā-def ü çeng

Bundan soñra meyḫāne ḳapusına giderüm def ü çeng ile (8)

Ḳışsa-i ğuşsa ki der-devlet-i yār âhîr şud

Ġuşsa ḳışsası ki yār devletinde âhîr (9) oladı murād şavma^c aya şevḳ-i taleb ve pîr-i müteveccihe ile varurım ki (10) ināyet-i Ḫaḳ ile ğam-ı dünyā münḳaṭı^c oldı dimekdür ba^czı nüsaḫda (11) bu beyt vāḳı^c olmuş

(8) Bāverem nîst zi-bed-^c ahdı-yi eyyām u henüz

(12) *İnanmazam eyyāmuñ bed-^c ahdligünden ve henüz*

Ḳışsa-i hicr ki der-vuşlat-ı yār (13) âhîr şud

Ḳışsa-i hicr ki yār vuşlatında âhîr oldı murād mısrā^c-ı şānı (14) maẓmūnına inanmazam zirā zamāne bed-^c ahddür lācerem müsā^cede-i zamāna (15) i^c timād itmek gerek dimekdür

(9) Sāḳiyā luṭf nümüdî ḳadeḫet pür mey (16) bād

Ey luṭf gösterdün ḳadeḫün tolu şarāb olsun

Ki (17) be-tedbîr-i tu teşviş-i ḫumār âhîr şud

Ki senün tedbîrün ile teşviş-i (18) ḫumār âhîr oldı murād şevḳ viren kimsenün kelāmı ile tekāsül (19) gitdügin beyāndur ve aña keşrde^c ilm ü ḳali me³ali olaḳ ile (20) du^c a-yı ḫayrdur

¹¹³⁶ Derkenârda bu mısrâ şu şekildedir:
Şükr-i ized ki be-büy-ı gül-i nevrüzî bād
Şükr-i ized ki be-dîdim gül-i küşe-i gül

(10) Der-şümār erçi neyāverd kesī Ḥāfiz-rā

(21) Egerçi kimse Ḥāfızı şāğışa getürmedi ya' nī ādem yerine şaymadı [M229b] (1)

Şükr k'in miḥnet-i bīrūn zi-şümār āḫir şud

Şükr ki bu 'adedden taşra (2) miḥnet āḫir oldı murād faķır ü bī-i' tibār olanlaruñ miḥneti daḫi (3) tamām olup sa' ādete irerler dimekdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Mī-şümurdem şeb-i hicrān-ı (4) tü-rā rüz be-rüz

Şükru'llāh ki ğam-ı hicr ü şümār āḫir şud (5)

VELEHU EYŻAN [G.190]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Gerçi ber-vā' iz-i şehriñ suḫan āsān ne-şevēd

Egerçi (6) şehriñ vā' izine bu söz āsān olmaz ya' nī güc olur

Tā riyā verzed ü (7) sālūs müselmān ne-şevēd

Tā riyā ve sālūs kesb ider ya' nī riyā eyler (8) müselmān olmaz murād ehl-i riyā kemāl-i İslām ile müselmān degüldür ki riyā (9) şirk-i ḫafidür dimekdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Rāḫat er mī-ṭalebī terk-i riyā kun zinhār (10)

Ki çünin naḫd-i dağal ḫarc be-āsān ne-şevēd

(2) Rindī āmūz u kerem ver (11) zi-ne çendān hünerest

Rindlik öğren ve kerem kııl ol deñlü hüner (12) degüldür

Ḥayavānī ki ne-nüşed ey ü insān ne-şevēd

Bir ḫayvān ki şarāb (13) içmeye ve insān olmaya murād rindlik iḫlāşdur ya' nī iḫlāş (14) öğren ve kerem kııl ki şol ḫayvān ki 'ışķ-ı İllāhī bilmeye ḫayvān-ı dü pādur (15) insān degüldür

(3) İsm-i a' zam be-kuned kār-ı ḫod ey dil ḫoş (16) bāş

İsm-i a' zam ider kendü işini ey gönül ḫoş ol (17)

Ki be-telbīs ü ḫiyel dīv Süleymān ne-şevēd

Ki tezvīr ü ḫīleler ile dīv (18) Süleymān olmaz murād ismu'llāh zikrine meşğül olan 'azīz olur (19) ehl-i telbīs olan şerif olmaz dimekdür

(4) Gevher-i pāk be-bāyed ki şevēd (20) kābil-i feyż

Gevher-i pāk gerekdür ki kābil-i feyż ola

Verne her seng (21) ü gilī lülü ü mercān ne-şevēd

Yoħsa her taş ve balçık lülü ve mercân [M230a] (1) olmaz murād feyz-i İlähî isti' dâda göre dimekdür

(5) 'Işık (2) mî-verzem ü ümmîd ki in 'ilm-i şerîf

'Işık ve ümmîd işlerün ki bu 'ilm-i (3) şerîf

Çün hünerhâ-yı diger mûcib-i ħarmân ne-şevêd

Gayrı hünerler gibi mûcib-i (4) ħarmân olmaz murād 'ışık-ı İlähî ve ümmîd-i kerem mûcib-i ħarmân (5) olmaz ki inna'llâhe yuğıyu ecra'l-mühsinîn¹¹³⁷ ħasebince 'uşşâk (6) 'ubbâd şevâbı zâyî' olmaz dimekdür

(6) Düş mî-guft ki ferdâ be-dihem (7) kâm-ı devlet

Dün gice dir idi ki yarın virem gönülün (8) murâdın

Sebebî sâz Ĥudâyâ ki beşimân ne-şevêd

Bir sebep kııl (9) yâ Rabbî ki beşimân olmaya murād va' de-i müsâ' ede-i nefis zıkr ve anuñ (10) tencizin talebdür

(7) Ĥüsn-i ħulķî zi-Ĥudâ mî-talebem ħüy-ı tü-râ

Ĥüsn-i ħulķ Allâhdan (11) dilerin senün ħüyün için

Tâ diger ħâtır-ı mâ ez-tu perîşân ne-şevêd

Tâ daĥi (12) bizüm ħâtırımız senden perîşân olmaya murād nefsuñ ħalbe müsâ' adesin (13) ve 'ibâdetde muvâfaķatın talebdür

(8) Zerre-râ tâ ne-buved himmet-i 'âlî Ĥâfız

(14) Zerrenün tâ olmaya 'âlî himmet ey Ĥâfız

Tâlib-i çeşme-i ħürşîd-i (15) dirâĥşân ne-şevêd

Yaldırıcı güneş çeşmesine tâlib olmaz taleb-i cenâb-ı (16) ħudse 'uluvvü'l-himmete mine'l-îmân¹¹³⁸ mücebince himmet gerek daĥi el-mer' u yaĥıru bi-himmetihî¹¹³⁹ (17) ħasebince sa' y gerek maĥlûb ħâşıl ola dimekdür (18)

VELEHU EYŻAN [G.191]

[Mef' ülü Fâ' ilâtün Mef' ülü Fâ' ilâtün]

(1) Guftem ğam-ı tu dârem guftâ ğamet ser âyed

Didüm senün ğamuñ dutarum didi (19) ğamuñ başa gele ya' nî tamâm ola gide

Guftem ki mâh-ı men şev guftâ eger ber-âyed

¹¹³⁷ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur'an, Yûsuf 12/90).

¹¹³⁸ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği îmandandır. (Hadîs)

¹¹³⁹ المرء يطير بهمة كىşi gayreti ile uçar. (Diğer Arapça İbâreler) Hz. Alî'ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: المرء يطير بهمة كما يطير الطائر بجناحيه Kuşun kanadıyla uçması gibi kişi de azmiyle (gayret) uçar.

(20) *Didüm ki benüm ayım ol didi eger rāst gelürse* murād maḥbüb-1 şuverinüñ (21) ğamı başa gelür andan fā'ide olmaz ve māh olup nūr virmesi muḳarrer [M230b] (1) degüldür dimekdür

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Guftem ruḥ-1 tu māhest guftā veli dü hefte

Guftem be-men (2) nümāyiş guftā eger ber-āyed

(2) Guftem zi-mihrbānān resm-i vefā biyāmüz

Didüm ki (3) şefkatlülerden resm-i vefā öğren

Guftā zi-māhrüyān in kār kemter āyed

(4) *Didi ay yüzlülerden bu iş eksükrek gelür* murād māhrüyalar mihrbān (5) olmaz dimekdür

(3) Guftem ki ber-ḥayālet rāh-1 nazār be-bendem

Didüm ki senüñ ḥayālün (6) üzre nazār yolın bağların

Guftā ki şeb-revest in ez-rāh-1 diğer āyed

(7) *Didi şeb-revdür bu ğayrı yoldan gelür* murād budur ki 'ışık tarīki (8) nazār-1 münḥaşır degüldür tarīki āḥretten daḥi olur

Beyt

+---/+---/+---

Dimişlerdür (9) gelenler bizden öñdin

Ḳulaḳ-1 'āşık olur gözden öñdin

(4) Guftem (10) ki büy-1 zülfet gümrāh-1 'ālemem kerd

Didüm ki senüñ zülfün ḳoḳusu beni (11) gümrāh-1 'ālem eyledi

Guftā eger be-dānī hem üt rehber āyed

Didi eger bilürseñ (12) ol hem saña ḳulaḳuz geldi murād *el-mecāzü ḳanḫaratü'l-ḫaḳīka*¹¹⁴⁰ ḥasebince mecāz-1 ḫaḳīkate (13) delildür dimekdür yāḥūd ğayb-1 hüviyyetden bir ḳoḳu zāhir olup ol (14) ḳoḳu ḫalibi 'āşık bī-rāh idüp ba' de vuşüle sebeb olur (15) dimekdür

(5) Guftem ḫoşā hevāi k'ez-baḡ-1 düst ḫized

Didüm ne ḫoşdur (16) bir hevā ki dost baḡından ḳalkār

Guftā ḫonek nesimi k'ez-küy-1 dilber āyed

(17) *Didi mübārekdür bir yıl ki dilber maḫallesinden gele* murād cenāb-1 ḳudsden (18) bir şemme istişmām itmek sebeb-i sa' ādetdür dimekdür (19)

(6) Guftem ki nüş-1 la' let mā-rā be-ārzü ḳoş

Didüm ki la' lün balı bizi (20) ārzü ile öldürdi

¹¹⁴⁰ المجاز قنطره الحقيقه Mecāz, hakikatın ölçüsüdür.

Guftā tu bendegī kun kū bende-perver āyed

Didi sen (21) kullık kıl ol bende besleyici geldi murād mükāleme-i Hāq ve mükāşefe-i İllāhī [M231a] (1) ve müşāhede-i rūhāniyye talebin ‘arzdu ve ola hāzretten cevāb beyānidur ki (2) vuşul ila’llāh ‘ibādet ile olur

(7) Guftem dil-i rahīmet k’ey ‘azm-i (3) şulh dāred

Didüm senüñ rahīm göñlüñ kaçan şulh ‘azmın ider

Guftā be-kes (4) me-gū in tā vaqt-i ān der-āyed

Didi kimse dimeye bunı tā anuñ vaqtı (5) gelince murād budur ki ‘ināyet-i Hūdā nā-gāh āyed veli ber-dil āgāh āyed hasebince (6) fazl-ı Hāq nā-gāh gelür anuñ vaqtini Allāh bilür sen hemān hāzır (7) ol

(8) Guftem zamān-ı ‘işret didi ki çün ber āmed

Didüm zamān-ı ‘işret (8) gördüñ ki nice tamām oldı

Guftā hamuş Hāfiz k’in guşsa hem ser āyed

(9) Didi sus Hāfiz ki bu guşsa dañi başa gelür murād gamuñ dañi (10) intihāsı vardur dimekdür

Beyt

--+--/-+--/-+-

Şād ber-ānem ki der-ın deyr-i teng (11)

Şādi vü ğam her dü ne-dāred direng

VELEHU EYŻAN [G.192]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Her ki-rā bā-ħaṭ-ı sebzet ser-i (12) sevdā bāşed

Her kimüñ senüñ ħaṭ-ı sebzüñ ile sevdā başı vardur (13)

Pāy-ı ez-ın dā’irebirün ne-nihed tā bāşed

Ayağı bu dā’ireden taşra (14) komaz tā ki olur murād ħaṭ-ı sebzen ‘ilmdür menhümāni lā-yeşbe‘āni menhümün (15) bi’l-māli ve menhümün bi’l-‘ilmi¹¹⁴¹ mücebince ‘ilme ħariş ü tälüb olan mādām ki (16) vardur andan qademi taşra komaz ya‘ nı anuñ talebin terk itmez

(2) Men ki (17) ez-ħāk-ı lahid na‘ra-zenān ber-ħizem

Ben ki kabır toprağından na‘ra urıcı (18) olduğım ħālde kalkam

Dāğ-ı sevdā-yı tüem sırr-ı süveydā bāşed

Senüñ (19) sevdāñ dāğı sırr-ı süveydā olur bilgil kim qalb ki lahm-ı şanevberidür (20) anuñ içinde bir qan qatresi vardur aña süveydā-yı qalb dirler kuvvet-i (21) idrāk

¹¹⁴¹ مَنْهُومَان لَا يَشْبَعَان مَنْهُومًا بِالْمَالِ وَمَنْهُومٌ بِالْعِلْمِ İki haris vardır ki hiç doymaz; biri dünyayı dileyen, öbürü bilgi isteğinde bulunan. (Hadis) Makāsıdu’l-Hasene, Hadis No: 1145.

anda konuşmuşdur pes murād budur ki ḥubb-ı İlāhī ḥabbe-i ḳalbede sırr-ı mektūmdur [M231b] (1) mevt ile daḫi zā'ıl olmaz ḥaşrde daḫi anda şābitdür

Bejt (2)

--+--/-+--/-+--/-+--

Şan' atın almaz ferāmūş uyḳuya varmaḡla merd

Mevt ile ben ' ışḳuñı niçün (3) ferāmūş eyleyem

(3) Tā key ey gevher-i yek-dāne revā mī-dārī

Tā niçeye (4) dek ey gevher-i yek-dāne revā dutarsın

K'ez-ḥayāl-i tu merā dīde çü deryā bāşed

(5) *Ki senüñ ḥayālünden gözüm deñiz gibi ola murād gevher-i yek-dāneden ferd ü eḫad (6) olan ḥazret-i Ḥudādur andan vuşlat isteyüp (7) aḡlamaḡdan ḥalāş ricā ider ba' zı nüsaḫda bu bejt vāḳı' olmuş (8)*

Tu ḫod ey gevher-i yek-dāne kücāi āḫir

Sen ḫod ey gevher-i yek-dāne ḳandesin (9) āḫir

K'ez-ḡamet dīde-i merdüm heme deryā bāşed

Ki senüñ ḡamuñdan ḫalḳ (10) gözi dükelı deryā ola murād bejt-i sābıḳdaki gibidür

(4) Zıll-ı memdūd u (11) ḫam-ı zülf-i tüem ber-ser bād

Senüñ zülfün büklimi zıll-ı memdūdı benüm başum üzerinde (12) olsun

K'ender-ān sāye ḳarār-ı dil-i şeydā bāşed

Ol gölgede delü (13) gönül ḳarārı olur murād ḡayb-ı hüviyyet taḫtında olmak talebidür ki ḳarār (14) u sükün ḳalb anda olur

(5) Ez-bun-ı her müjeem āb revānist biyā

Her (15) kirpigüm dibinde āb revāndur gel

Egeret meyl-i leb-i cūy u temāşā bāşed

(16) *Eger saña ırmaḳ kenārı ve temāşā meylı var ise murād keşret-i bükāsın (17) beyān u mübālaḡadur*

(6) Çün dil-i men demī ez-perde bīrün āy u der-āy

(18) *Benüm gönülüm gibi perde-i ḡafletden çık ḫalvet-i ' ibādeteye gir*

Ki diger (19) bāre mülāḳāt ne-peydā bāşed

Ki bir daḫi mülāḳāt peydā olmaz murād (20) muḫātabdan nefsdür aña dir ki gönülüm gibi ḡaflet perdesinden çık (21) ' ibādet ḫalvetine gir ki kesb-i şevāb ve ' amel-i tā' at için bir daḫi mülāḳāt müyesser [M232a] (1) olmaz şimdi furşatı fevt eyleme

(7) Çeşmet ez-nāz be-Ḥāfız ne-kuned meyl ārī

(2) *Senüñ gözün nāzdan Ḥāfız meyl itmez belī*

Ser-girānī şıfat-ı nergis-i (3) şehlā bāşed

Baş ağırlığı nergis-i şehlä şıfatı olur (4) murād çeşmden ‘ayn ve ‘ayn-ı zāt ma‘ nāsınadır pes ‘azamet ü (5) kibriyā zātu’llāh hazretinüñ dimekdür [*şehlä* elā göz ve büyük göz ve şahin gözlü ma‘ nāsınadır]

VELEHU EYŻAN [G.193]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilätün Mefā‘ ilün Fe‘ ilätün]

(1) **Çü āftāb-ı (6) mey ez-maşrıķ-ı piyāle ber-āyed**

Çün şarāb güneşi kadeh maşrıķından toĝa (7)

Zi-bāĝ-ı ‘arız-ı sākı hezār lāle ber-āyed

Sākınüñ ‘arız baĝından hezār (8) *lāle çıkar* murād *maşrıķ-ı piyāle*den kalb-i şeyh-i mürşid ve *āftāb-ı şarābdan* (9) murād ‘ışķ-ı İlähîdür çün ‘ışķ-ı İlähî anuñ kalbinden tülü‘ idüp zāhir (10) ola anuñ arızı bāĝında ve vech-i cemilinde āşār-ı nūr ve tarāvet zuhūr (11) ider

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Bāĝ-ı behişt meclis-i ‘ilmest hoş biyā

Ez-lālehā vü sünbül-i (12) hoş-büy-ı ü bi-çer

(2) **Nesim der-ser-i gül bişkened külāle-i sünbül**

Yil gül başında her sünbül destesin (13)

Çü ez-miyān-ı çemen büy-ı ān külāle ber-āyed

Çün çemen ortasında ol zülf (14) *koķüsü çıkar* murād ĝayb-ı hüviyyet koķüsü meclis-i ‘ışķda zuhūr (15) idicek hevā-yı ‘āşık mükāsefe üzre sünbül bāĝın tārümār ider dimekdür (16)

Beyt

Büy-ı zülfüñ iricek ‘āşıkā ey yüzi gül

Iraķ ot (17) görünür anuñ gözine her sünbül

(3) **Zi-gird-i ħān-ı nigün-ı felek tam‘ a me-dār dilā**

(18) *Felek başı aşāĝa sofrası kenārından tam‘ a itme ey gönül*

Ki bī-melāmet (19) u şad ĝuşşā yek nevāle ber-āyed

Ki melāmetsiz ve yüz ĝuşşasız bir loķma ħāşıl olma (20) murād taleb-i zerķ kalil-i felekden ĝam-ı keşirsiz olmaz dimekdür

(4) **Şikāyet-i ĝam-ı hicrān (21) ne ān ħikāyet-i hālist**

ĝam-ı hicrān şikāyeti ol ħikāyet-i hāl degüldür [M232b] (1)

Ki şemmei zi-beyāneş be-şad risāle ber-āyed

Ki bir şemme anuñ beyānından yüz risāle (2) *ile ħāşıl ola* murād firķar tafşili taţvīl ister dimekdür

Beyt (3)

+++ / +++ / +++ / +-

Sālhā ger be-nüvîsem süĥan-ı müştākî

Māned ez-şevĥ-i tu şad sāle ĥikāyet bākî (4)

(5) Geret çü Nüh nebî şabr hest ber-tûfān

Eger senüñ Nüh nebî gibi şabruñ (5) var ise tûfān ne

Belā be-gerded ü kām-ı hezār risāle ber-āyed

Belā dutar ve biñ (6) yıllık murād ĥāşıl olur murād belāya şābir olan belāyı dāfi‘ ve murāda (7) vāşıl olur dimekdür

Beyt

--+ / -++ / +++ / -+-

Her çiz-rā serest beĥāyeş be-ān buved (8)

Şabrest re’s-i dîn ü be-ān mî-şevved beĥāş

(6) Be-sa‘ y-ı ĥod ne-tevān burd (9) gevher-i maĥşūd

Kendü sa‘ yuñ ile almak olmaz maĥşūd-ı gevherini (10)

Ĥayāl būd ki in kār bî-ĥavāle ber-āyed

Ĥayāl idi ki bu iş ĥavālesiz (11) ĥāşıl ola murād budur ĥazret-i Ĥaĥ iĥsānına ĥavālesiz ve ol ĥazretten (12) ‘ināyetsiz gevher-i maĥşūd ĥāşıl olur dimekdür ĥayāl bātıldur

(7) Nesīm-i (13) luĥf-ı tu ger bogzered be-türbet-i Ĥāfiz

Senüñ luĥfuñ yili eger uĥrarsa (14) Ĥāfiz ĥabrine

Zi-ĥāk-i kālbedeş şad hezār nāle ber-āyed

Anuñ ĥalıbı topraĥından (15) yüz biñ nāle çıkar murād ĥazret-i Ĥaĥĥa ĥiĥābdur ki luĥfuña iĥtiyāc (16) memātumdan şoñra ĥayātumdan eşiddür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Ėayrılardan meded olmasa olur dünyāda (17)

Fevt olur fevt olıcaĥ ol meded Allāh meded (18)

VELEHU EYŻAN [G.194]

[Müfte‘ ilün Mefā‘ ilün Müfte‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Serv-i hemān-ı men çirā meyl-i çemen nemî-kuned

Benüm ziyāde şalınıcı servüm niçün (19) meyl-i çemen itmez

Hemdem-i gül nemî-şevved yād-ı semen nemî-kuned

Güle muşāhib (20) *olmaz semeni aîmaz* murād *serv-i çemāndan* ‘uluvv-i himmetdür (21) *yā maḥbûb-ı mecāzîdür çemenden* murād ma‘ rifetu’llāhdur *gûlden* [M233a] (1) murād mükāşefedür *semenden* murād beyāz-ı ḳalb ve şafā-yı ḥātırdur (2)

(2) **Tā dil-i herzeğerd-i men reft be-çîn-i zülf-i tu**

Benüm bâṭıl dolancı (3) *ḳalbim tā ki gitdi senüñ zülfün büklümüne*

Ez-heves-i sefer künün yād-ı (4) vaṭan nemî-kuned

Sefer hevesinden şimdi vaṭanı aîmaz murād budur ki şimdiye (5) dek bâṭıl gezen gönlüm çün gayb-ı hüviyyete girüp seyr ila’llāh (6) ve seyr fi’llāh ḳıldı ol seferün hevesinden vaṭanı dünyâyı yād itmez (7)

Ḳıṭ‘a

+ + - - / + - - - / + + -

Der-behiştet her ki der-dünyā

Der-i bî-tāḳi vü revākî nîst (8)

Künc-i ‘uzlet girifte der-‘ālem

Der-pey-i ḥükm ü ṭumṭurākî nîst

Her ki ü cüft-i (9) in sa‘ādet şud

Mişl-i ü der-zamāne ṭāḳî nîst

(3) **Dil be-ümîd-i vaşl-ı (10) tu hemdem-i cān nemî-şevved**

Göñül senüñ vaşluñ ümmîd ile cāna muşāhib (11) *olmaz*

Cān be-hevā-yı küy-ı tu ḥidmet-i ten nemî-kuned

Cān senüñ (12) *mülküñ hevāsı ile ten ḥidmetin eylemez* murād ḳalb vuşul ila’llāh (13) ricāsından terk-i cān idüp aña müteveccihdür ve cān senüñ dergāhuñ (14) muḥabbetinden ten ḥidmetin terk itmişdür dimekdür

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

‘Āşıḳa ‘işret gerekmez (15) vaşl-ı ma‘şūḳı gerek

Anuñiçün göñli cān ḳaydında cān tende degül

(4) **Pîş-i (16) kemān-ı ebrüyeş lābe hemî kunem velî**

Senüñ ḳaşuñ kemānı önünde tazarru‘ iderem (17) *velî*

Küşe keşideest ez-ân güş be-men nemî-kuned

Küşe çekmişdür ya‘nî (18) ‘uzlet iḥtiyār itmişdür *ḳulağı baña eylemez* murād budur ki remz-i İlāhî müstatirdür (19) ḳavl ile aña vuşul bulunmaz ‘amel ü ḥāl taḥşil ḳılmayınca olmaz

(5) **Dî gileî (20) zi-ṭurreş kerdem u ez-ser-i füsüs**

Dün bir şikāyet anuñ zülfinden itdüm laṭife (21) *başından*

Guft ki in siyāh-kec güş be-men nemî-kuned

Didi bu egri kara [M233b] (1) kulağı baña itmez murād budur ki esrār-ı gaybiyye baña zühür itmez didüm cevāb-ı (2) İlahî ‘alā-vechu’t-talṭif bu oldu ki esrāra ittılā‘-ı ‘amel keşirsüz (3) olmaz mücerred ḳavl ile ḥāşıl olmaz

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Mevāni‘ tā ne-gerdāni zi-ḥod dūr¹¹⁴² (4)

Derūn-ı ḥāne-i dil ne-āyedet nūr

(6) Çün zi-nesīm mī-şevved zülfi benefşe (5) pür-şiken

Çün yilden olur benefşe zülfi tolu büklüm

Veh ki dilem çi yād ān (6) ‘ahd-şiken nemī-kuned

Vāh ki gönüm yine ol aḥd şıcı yādın eylemez murād (7) budur ki nesīm-i zāhir benefşeye nazar-ı zühūra sebeddür ve andan murād sālīk (8) nazar-ı müşāhede vü ḥāldür ammā ‘ahd-şikendür ya‘nī dā‘im ü müstamir degüldür ki müşāhedetü‘l-ebrār (9) beyne‘t-tecellī ve‘l-istitār lācerem ḳalb-i nesīm zāhirden müşāhedeye (10) intikāl-i ḳulüb-ı mücāhede itmek gerek idi

(7) Sākī-yi sīmsāk-ı men ger heme dürd (11) mī-dihed

Benüm sākī-yi sīmsākum eger dükeli pūse virürse

Kist ki ten çü cām-ı mey (12) cümle dehen nemī-kuned

Kimdür ki teni cām-ı mey gibi cümle aḡz eylemez murād vā‘ iz ü mürşid ki (13) sāk u ḳademī sīm gibi mübārek ve nāfi‘dür egerçi dürd-i derd içirüp ve her vaḳt (14) riyāzet daḫi buyurursa ṭālīb olan aña tamām rāḡīb gerek dimekdür (15)

(8) Laḫlaḫa sāy şud şabā dāmen-i pāket ez çi rü

Hoş ḳoḳulu ṭayyib mürekkeb ezici oldu (16) şabā senün pāk dāmenüñ ne yüzden [laḫlaḫa lafz-ı ‘abirdür hoş ḳoḳulu nesnelere mürekkeb olan ṭayyibe dirler]

Ḥāk-ı benefşe-rā ez-ān müşk-i ḥoten nemī-kuned

(17) Benefşe ṭopraḡını andan müşk-i ḥoten eylemez murād tecelliyāt-ı İlahiyye ḡālib olup (18) her yerde şühūd-ı Ḥāk zāhir olup sālīkūñ dāmen-i teni ‘uyüb-ı ma‘āşiden (19) pāk olup her yerde āşār-ı tecellī izḫār itmege liyāḳati olduğunu beyāndur ba‘zı (20) nūşahda bu beyt vāḳı‘ olmuş

(9) Bā-heme ‘ıtr-ı dāmenet āyedem ez-şabā ‘aceb

Dükeli (21) senüñ dāmenüññ hoş ḳoḳusu ile baña şabādan gelür

K‘ez-güzer-i tu ḥāk-rā müşk-i [M234a] (1) ḥoten nemī-kuned

Senüñ uğramañdan ṭopraḡı müşk-i ḥoten eylemez murād budur ki (2) çün feyz ü tecellī ḡālib ola sālīk ü ‘āmā yeksān olmaḳ cā‘iz olur (3) olmamaḳ ‘acebdür dimekdür

(10) Dest-keş-i cefā me-kun k‘āb-ı ruḥem zi-feyz-i tu

¹¹⁴² Şeyh Muhammed Şebusterî, Gülşen-i Râz, Bahş 25, Başlık : Cevāb

Cefā el (4) çekmiş itme ki [ya' nī cefādan el çekme ki] benüm yañağum şulı senüñ feyzüñden

Bī-meded-i sirişk-i men dürr-i 'aden (5) nemī-kuned

Benüm gözüm yaşı mededsiz dürr-i 'aden eylemez murād feyz ü istitārı (6) eksük itme tā ki şevk ile t̄alib ağlayup terbiyyet ü ıslāh h̄aşıl (7) ola dimekdür

(11) Kuşte-i gāmze-i tu şud H̄āfız-ı nā-şenide-pend

Senüñ gāmzeñ (8) maqtūli oldı naşihat işitmemiş H̄āfız

Tiğ sezāst her ki-rā (9) derd-i sūhan nemī-kuned

Kılıc lāyıkdur her kimseye ki söz derdin eylemez (10) anuñ kaydında olmaz murād budur ki pend-i mürşidi q̄abül itmeyen (11) mażhar-ı q̄ahr olur maḥall-i feyz olmaz

VELEHU EYẒAN [G.195]

[Mütefā' ilün Fe' ülün Mütefā' ilün Fe' ülün]

(1) Dil-i mā be-devr-i rüyet (12) zi-çemen ferāğ dāred

Bizüm gön̄lümüzüñ anuñ yūzi devrinde çemenden ferāğı (13) vardur

Ki çü serv pāy bendest ü çü lāle dāğ dāred

Ki serv gibi ayağı (14) bağıldur ve lāle gibi dāğı vardur murād vechu'llāh müte' allığı olan q̄alb (15) şāhibini bir yerde s̄akin ve fāriğ ider dimekdür

(2) Ser-i mā fūrū neyāyed (16) be-kemān-ı ebrū-yı kes

Bizüm başımız inmez kimsenüñ q̄aşı yāyına

Ki derün-ı kuşe-girān (17) zi-cihān ferāğ dāred

Ki kūşe dutanlaruñ içinüñ cihāndan ferāğı (18) vardur murād 'uzlet ihtiyār iden cihāna meyl eylemez dimekdür

Beyt (19)

---+/-+---/+---+/-+--

Faḫrest rāḫat-ı dü cihān zinhār ez-in¹¹⁴³

Meyl-i ğinā me-kun ki ğinā şüret-i (20) ğināst

(3) Zi-benefşe tāb dārem ki zi-zülf-i ü zened dem

Benefşeden ḫarāretüm (21) varur ki anuñ zülfinden nefes uram

Tu siyāh-ı kem-behā bın ki çi der-dimāğ dāred

[M234b] (1) *Sen eksük behālu siyāhi gör ki dimāğında ne vardur murād siyāh rü (2) olan ḫaddini bilmeyüp kendüyi şāhib-i ḫālet ve maṭla' -ı ğayb-ı hüviyyet bilmek (3) ḫaṭādur dimekdür*

(4) Şeb-i t̄ire vü beyābān be-kücā tevān residen

Q̄arañu gice ve beyābān (4) q̄ande irişmek olur

¹¹⁴³ Bu şiir *Keşkül-i Şeyh Baha'* adlı eserde yer almaktadır.

Meger ān ki ‘aks-i rüyeş be-rehem çerāğ dāred

Meger anuñ yüzi (5) ‘aksi yola çerāğ duta murād zulmet-i nefسانیyyet ü beyābān-ı dünyāda maqşūda vuşul (6) olmaz meger hidāyetu’llāh rehber ola dimekdür

(5) Men u şem‘ -i şubhgāhī sezed er be-ħod be-girīm

(7) Ben ve şem‘ seħergāhī lāyıkdur ki kendümüze ağlayavuz

Ki be-sūħtīm ü ez-mā büt-i mā (8) ferāğ dāred

Ki yandux ve bizden bütümüzüñ ferāğı vardur murād budur ki *en-nefsü* (9) *hiye’s-şanemu’l-ekberü*¹¹⁴⁴ ħasebince nefis ki ma‘şūka ve ma‘būdudur bize muvāfaqat (10) itmeyüp ferāğda olduğından ađlamak bize lāyıkdur

(6) Be-çemen ħarām u binger ber-taħt-ı (11) gül ki lāle

Çemene şalın ve nazar kı l gül taħtı kande ki lāle

Be-nedīm-i şāh māned ki be-kef ayāğ (12) dāred

Şāh muşāħibine beñzer ki kefinde kadeħi vardur murād lāle vü nesīm-i şāh (13) egerçi kadeħ tutarlar ammā āħir ħazān-ı ecel ħarāb ider andan ‘ibret almak gerek (14) dimekdür

(7) Sezedem çü ebr-i behmen ki ber-ın çemen be-giryem

Lāyıkdur ki örte (15) *kış ayı seħābı gibi bu çemende ağlayam*

Ṭarab-āşiyān-ı bülbül be-niger ki zāğ (16) dāred

Bülbülüñ şenligi gör ki zāğ dutar murād raķib-i nā-ehl (17) olanlar şiddik u ehl olanlarıñ yirin aldığıçün ağlamaludur dimekdür

(8) Be-fürüg-ı (18) çehre ħālet reh-i dil zened be-her şeb

Yüz nürü ile senüñ ħālüñ gönül (19) *yolın urur her gice*

Çi dilāverest düzdı ki be-şeb çerāğ dāred

Ne bahādır (20) *bir ħırsız ki gice çerāğı vardur* murād zāhir gice gibi mestür vaqtdede (21) ṭarık-i qalbi āşkāre urup anı aldığın istiğrābdur [M234a] (1)

(9) Ser-i ders-i ‘ışk dāred dil-i müstemend-i Ĥāfiz

‘Işk dersi sevdāsı vardur (2) *Ĥāfizuñ guşşalu gönlinde*

Ki ne ħātır-ı temāşā ne hevā-yı bāğ dāred

Temāşā (3) *ħātırı ve bāğ hevāsı yoğdur* murād ṭalib-i ‘ilm ü derd-i‘uzlet (4) ü ħalvet iħtiyār itmek gerek murāda vāşıl ola dimekdür (5)

VELEHU EYŻAN [G.196]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Şarāb-ı ‘ıyş-ı nihān çist kār-ı bī-bünyād

Şarāb daħi gizlü ‘ıyş nedür (6) *bünyādsız işdür*

¹¹⁴⁴ *النَّفْسُ هِيَ الصَّنَمُ الْأَكْبَرُ* Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbāreler)

Zedim ber-şaf-ı rindān u her-çi bād-ā-bād

Urduḡ rindler (7) şafına her ne olursa olsun murād 'ışık-ı İlāhī ve taşavvuf tarīķi şarīḡ-i (8) sülūk itmeksiz temelsiz işdür biz sālīk ü muḡlişler şafına doḡınduk anlardan (9) olduḡ her ne olursa olsun dimekdür

(2) Girih zi-dil be-küşā vü zi-sipīhr yād (10) me-kun

Göñülden düḡümü çöz ve felekden yād itme

Ki fikr-i hīç mühendis çünin girih ne-küşād (11)

Ki hīç mühendis fikri bunuñ gibi düḡüm açmadı murād felekden müsā'ade (12) yokdur diyü ḡāḡıruñda 'uḡde olmasun ol 'uḡdeyi ḡal it felek mü'essir-i (13) ḡaḡīķī degüldür anı mühendis ve felsefī ḡal idememişdür dimekdür

Beyt (14)

--+---/-+---/-+---/-+-

An ber-aḡter-keş müneccim guftei çün her eşer

Piş-i ü mesned be-aḡter şud (15) kelāmeş ebterest

(3) Zi-inḡilāb-ı zamāne ḡam' a medār ki çarḡ

Zamāne inḡilābından (16) ḡam' a dutma ki çarḡ

Ez-ın fesāne hezārān hezār dāred yād

Bu efsāneden (17) niçe biñler biñ yādındadır murād ḡāḡī zamāne sa'ādet-i dünyā ḡarafına (18) meyl gösterdigünden ḡam' a düşme ki cümle mekābir dehrden biri olur aña (19) aldanma āḡirete teveccüh itmekte öyle dimekdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Çarḡ-ı merdüm ḡ'ār ger rüzī (20) düvum dem perverest

Nişt ez-şefḡat meger pervāri-i ü lāḡarest (21)

(4) Ḳadeḡ be-şarḡ-ı edeb ḡir z'ān ki terkībeş

Ḳadeḡi edeb şarḡı ile dut zīrā [M235b] (1) anuñ terkībi

Zi-kāse-i ser-i Cemşid ü Behmenest ü Ḳubād

Cemşidüñ ve Behmenüñ (2) ve Ḳubāduñ çanaḡındandır murād pādşāḡlaruñ başı toprak olup (3) ol toprakdan ḡadeḡ düzülmişdür dünyāda pādşāḡ u gedā ḡāj olmaḡda (4) yeksāndur dimekdür [beḡmen bunda nām-ı pādşāḡdur]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Kāḡ-ı rīḡlet nişt şāḡān-rā be-cüz dest-i tehī (5)

Pes der-ın ma' nā gedā hemçün Ḳubād u Ḳayşerest

(5) Ki āḡehest ki Kāvūs (6) u Key kücā reftend

Kim agāhdur ki Kāvūs u Key ẓande gıtdiler [Kāvūs Nemrūddur ki İbrāhım peygamberi oda atdı ve Key bunda ulu pādşāh ma' nāsınadır]

Ki vākı' est ki (7) çün reft taht-ı Cem ber-bād

Haberdārdur ki niçe gıtdi taht-ı Cem yile murād budur ki (8) dünyā dāru'l-beķā degüldür ve illā pādşāhlar māl u ' asker ẓuvveti ile cān bulurlar idi (9)

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+

Men' em ü derviş-rā ne-būd ħalāş ez-ecel

Şayd-ı şayyādest şayd er (10) ferbih ü er lāğarest

(6) Zi-ħasret-i ruĥ-ı şīrin henüz mī-bīnem

Şirīnūñ (11) yañāğı ħasretinden henüz görürem

Ki lāle mī-demed ez-ĥūn-ı dīde-i Ferhād

Ki (12) lāle biter Ferhāduñ gözi ẓanından murād budur ki ehl-i nazar olan lāle-yi ħamrāyı (13) ẓan ağlayanlaruñ gözi yaşından boyanmış bilüp anuñ rengine aldanmamak gerekdür (14)

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+

Ehl-i dīl-rā nā-pesend āyed zer ü sīm ü güher

' Ār bāşed merd-rā ançı zenān-rā (15) ziverest

(7) Biyā biyā ki zamānī zi-mey ħarābābād

Gel gel ki bir zamān şarābdan ħarāb (16) olalum

Meger resīm be-gencī der-ın ħarābābād

Ola ki irişüz bir gence bu ħarābābādda (17) murād budur ki genc ü defīne vīrānelerde olur lācerem ' ışķ-ı İlāhī ile faķir ü ħarāb (18) olalum ola ki genc-i ẓurbete ve māl-ı vuşlata vāşıl ola

Beyt

Genc-i ' uzlet (19) bā-ẓanā' at zīnet-i ehl-i dilest

Mülk ü māl-ı bī-nihāyet şāh-rā zīb ü ferest (20)

(8) Meger ki lāle be-dānist bī-vefāi-yi dehr

Meger ki lāle bildi dehrūñ bī-vefāsızlıgını

Ki tā be-zād u (21) be-şud cām-ı mey zi-kef ne-nihād

Ki tā toğdı ve gıtdi şarāb ẓadeĥin [M236a] (1) elden ẓomadı murād budur ki cihānuñ bī-vefālının bilen uřlubū'l-' ilme (2) mine'l-mehdi ile'l-laĥdi¹¹⁴⁵ ħasebince ' ışķ-ı İlāhī ẓadeĥin ve şafā-yı ẓalbi terk itmez (3)

Beyt

¹¹⁴⁵ اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد Beşikten mezara ilim talep et. (Hadis)

--+---/-+---/-+---/-+---

Mākīyān minḳār bürde zīr-i kūh u mezbele¹¹⁴⁶

Ḳahḳaha ber-kūh u şahrā şīve-i (4) kebk-i nerest

(9) Nemī-dihend icāzet merā be-seyr-i sefer

İcāzet virmezler saña (5) sefer seyrine [āb lafzı nesīm lafzına ve bunlar nemī-dihend lafzınıñ Muşallā Şīrāzda ola ve Ruknābād anda bir ırmaḳdur elif ḫarfinde bir kere zıkr olunmışdur]

Nesīm-i bād-ı Muşallā vü Āb-ı Ruknābād

Muşallā topraḡı yili (6) daḫi Ruknābād şuyı murād ḫubbu'l-vaṭani mine'l-īmāni¹¹⁴⁷ mücebince Şīrāz (7) diyārın terk itmezem öyleye vaṭan-ı aşlı ki āḫiretdür anı terk itmek olmaz (8) dimekdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Çün buved āḫir rücū^ç -ı her kesī sūy-ı vaṭan

Sāz-ı ^ç uḳbā mī-kuned (9) her kes ki ü dāniş ü rest

(10) Resīd der-ḡam-ı ^ç ışḳeş be-^ç aşıḳ ançı resīd

(10) İrişdi anuñ ^ç ışḳı ḡamında ^ç aşıḳa ol ki irişdi

Ki çeşm-i zaḫm-ı ḫavādiş (11) be-^ç aşıḳān me-resād

Ki ḫavādiş zaḫmı ḡozi ^ç aşıḳlara irmesün murād ^ç aşıḳ-ı (12) şadıḳ ^ç ışḳ-ı Ḥaḳda bāḳi olsun diyü du^ç ā-yı lehdür [bu mışrā^ç bulunan nüşhalarda bulundu eger ki zaḫm-ı çeşm olsa evlā idi]

(11) Ḳadeḫ me-ḡir çü Ḥāfız (13) meḡer be-nāle-i çeng

Ḳadeḫ dutma Ḥāfız gibi meḡer nāle-i ceng ile [ceng pīr-i murāḳıbe dinledüḡi beyān olmuşdur]

Ki besteend be-ebrīšem-i (14) ṭarab dil-i şād

Ki baḡlamışlardur şenlik ebrīşimi üzre şād ḡoñül murād (15) ^ç ışḳ-ı İlāhī dutma ve sülük-ı ṭarīkat itme meḡer şeyḫ murāḳıb inlemesi ile sālīke (16) şeyḫ-i mürşid lāzımdur ki dimekdür

Beyt

--+ / +--+ / +---

Bī-pīr me-rev be-rāh-ı Allāh

Evvel-i pīrest ü ānehī rāh (17)

¹¹⁴⁶ Keşkül-i Şeyh Bahâî isimli kitapta bu beyt şu şekildedir: Baḡş-ı Pencem-Cāmī Rāst

ماکیان از بهر دانه می برد سر زیر کاه
فقهه بر کوه و دره شیوه ی کبک نر است

¹¹⁴⁷ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmândandır. (Hadīs) Kaynak Kitap: es-Sagânî, Mevzûat; Hadīs No: 81.

VELEHU EYẒAN [G.197]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Der-ezel her kû be-feyẓ-i devlet erzānī buved

Ezelde her kim ki o (18) devlet feyẓine lāyık ola

Tā ebed cām-ı murādeş hemdem-i cānī buved

Tā ebed anuñ murād (19) kadehi muşāhib-i rūhānī olur murād budur ki es-sa'īdū sa'īdün fī-baṭni (20) ümmihi¹¹⁴⁸ hasebince sa'ādet-i ezeliye taqdīr olunmuş ola ve cezbetün min-cezebāti'r-raḥmān tevāzā (21) 'amelü's-saḳaleyn¹¹⁴⁹ mücebince feyẓ-i İlāhī zaḥmet-i riyāzetsiz vāşıl ola idi [M236b] (1) murāda vuşul cānına muḳārin olur

(2) Men hemān sā'at ki ez-mey ḥāstem (2) şud tevbekār

Ben hem ol sā'atde ki şarābdan tevbekār olmaḳ diledüm (3)

Guftem in şāḫ er dihed bārī beşimānī buved

Didüm bu budāḳ ya'nī tevbe eger yimiş (4) virürse pişmānlıḳ olur murād budur ki ol vaḳt ki āḫiret (5) emrinden rücū' ve kār-ı dünyāya duḫul diledüm hemān ol vaḳtde bildüm ki (6) bu budāḳ mīvesi pişmānlıḳ olsa gerekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Zāhidā faşl-ı bahār (7) ez-zühd ü taḳvā tevbe kun

Verne der-faşl-ı ḫazānet pes beşimānī buved (8)

(3) Ḥod giriftem k'efkenem seccāde çün süsen be-düş

Dutalum ki biraḳmış seccādeyi (9) süsen gibi omuza

Hemçü gül ber-ḫırka reng-i mey müselmānī buved

Gül gibi ḫırka (10) üzre şarāb rengi müselmānlıḳ mı olur ya'nī olmaz murād mışrā' -ı şānī (11) maẓmūnından istifhām-i inkārīdür ki omuzda seccāde ve ḫırkasında (12) televvüş-i ḫarām olan kimseye ta'riẓdür

(4) Bī-çerāğ-ı cām der-ḫalvet nemiyārem nişest

(13) *Ḳadeḫ çerāğ-insuz ḫalvetde oturmaḡa ḳādir degülin*

Z'ān ki künc-i ehl-i dil bāyed ki (14) nūrānī buved

Zirā ehl-i dil bucaḡı gerekdür ki nūrānī ola murād budur ki (15) ḫalvet-nişin olan 'ışḳ-ı İlāhī ile gerekdür ki ḫalveti nūrānī ola

Beyt (16)

+---/+---/+---

Be-bāyed bāde-i 'ışḳet dihed nūr

¹¹⁴⁸ السَّعِيدُ سَعِيدٌ فِي بَطْنِ أُمِّهِ Said olan annesinin karnında saıddir. (Hadıs) Kaynak Kitap: Keşfü'l-Hafâ, No: 1450.

¹¹⁴⁹ جذبة من جذبات الرحمن توازی عمل النفلين Rahman'ın cezbelerinden bir cezbedir, insanların ve cinlerin ibadetine denktir.

Ki bā-zikret buved der-ḥücre mezkūr

ba' zı (17) nüsaḥda bu beyt vāqı' olmuş

(5) Ḥalvet-i mā-rā fūrūg ez-'aks-i şem' ü bāde (18) bād

Bizüm ḥalvetimize nūr şem' ü şarāb 'aksinden olsun

Vaqt-i gül mestūri-i (19) mestān zi-nādānī buved

Gül vaqtinde mestlerden mestūrlıgı cāhillikden olur (20) murād ḥalvetde nūr-ı ḳalb ve 'ışk gerek ki vaqt-i mükāşefede mütekeyyif (21) olmamaḳ ceḥlendür dimekdür

(6) Meclis-i üns ü bahār u baḥş-i 'ışk ender-miyān

Meclis-i üns ü bahār ola ve [M237a] (1) baḥş-i 'ışk ortada ola

Nesteden cām-ı mey ez-cānān girāncānī buved

(2) *Cānāndan cām-ı şarāb almamaḳ şaḳilü'-rūḥ ve ḡalīz olmamaḳ olur* murād (3) üns-i Ḥaḳ ve feth-i feyz olup 'ışk-ı İlähī baḥşende iken Ḥaḳdan feyz (4) ü faẓl almamaḳ 'alāmet-i ḡilzet ve idbārdur

(7) Himmet-i 'ālī taleb (5) cām-ı muraşşa' gū me-bāş

Himmet-i 'ālī iste muraşşa' ḳadeḥ ḳo olmasun (6)

Rind-rā āb-ı 'ineb yāḳūt-ı rummānī buved

Rinde üzüm şuyı yāḳūt-ı rummānī olur (7) murād 'uluvvu'l-himmeti mine'l-īmān¹¹⁵⁰ ḥasebince şeyḥ ü mürşidden ve ḥazret-i Ḥaḳdan himmet-i 'āliye (8) ve derece-i sāmiye iste esbāb u metā' ḳo olmasun ki faḳire şarāb-ı 'ışk yāḳūt-ı rummānī (9) ve metā' u māl dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Müsned-i 'ālī-taleb dünyā-yı dūn-rā terk kun

Māl-ı (10) 'īsī ber-tecerrüd geşt-i cāyeş āsmān

(8) Nıknāmī ḥ'āhī ey dil bā-bedān (11) şoḥbet me-dār

İyü adluluk istersin ey gönül yaramazlar ile şoḥbet dutma (12)

Bed-pesendī cān-ı men burhān-ı nā-dānī buved

Yaramaz begenmek ey benüm cānum cāhillik delili (13) olur murād iyülere muḳārenete terḡib virmezler şoḥbetinden terḥibdür (14)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ḥaḳ-ı nıgū ḡired ān gū yār-ı nıgüyān buved

Bed buved yār-ı bedān zırā ḡabī' at (15) sārıḳest

(9) Gerçi bī-sāmān nümāyed kār-ı mā sehleş me-bīn

¹¹⁵⁰ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliḡi îmandandır.

Egerçi yünsüz (16) görünür bizüm işimüz āsān görme

K'ender-în kişver gedāi reşk-i sulṭānī buved

(17) *Ki bu memleketde gedālīk pādşāhlık gūnisi olur* murād budur ki terk-i dünyā
(18) vü taḥşil-i şafā ehl-i zāhire yavansuz görünür ammā bu bir vilāyetdür ki
pādşāhlar buña (19) *gūni* itseler lāyıkdur

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+

Tāc-ı şūfi tāc-ı şehdūr kendü sulṭān-ı beḳā

Ölmek ile (20) zā' il olmaz devleti pāyendedür

(10) Dī 'azīzī guft Ḥāfız mī-ḥored pinhān şarāb

(21) *Dün bir 'azīz didi Ḥāfız gizlü şarāb içer*

Ey 'azīz-i men ne 'ayb ān bih ki pinhānī buved

[M237b] (1) *Ey benüm 'azīzüm 'ayb gizlü olmaḳ yeg degül midür* murād ki bir 'azīz
Ḥāfız sülükını 'avāmdan (2) iḥfā ider didi ben didüm ey 'azīz 'avām ḳatında sülük u
taşavvuf (3) 'aybdur 'ayb gizlü olmaḳ yegdür

Rubā'ī (Ahreb)

Ānān ki ber-āsmān şihḫat-i māhend (4)

Ber-taḫta-i şaṭranc selāmet-i şāhend

V'ānhā ki zi-sırr-ı in süḫan āgāhend

Gümrāh (5) ḫalā' iḳend ü ḫod ber-rāhend

VELEHU EYŻAN [G.198]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Eger ne bāde ḡam-ı dil zi-yād-ı mā be-bered

(6) *Eger şarāb göñül ḡamın bizüm ḫāṭırımuzdan gidermeyeydi*

Nehīb-i ḫādişe bünyād-ı (7) cān-ı mā be-bered

Ḥādişe heybeti bizüm cānımız bünyādın giderür idi murād 'ışk-ı (8) İlähiye
tevaḡgul-i ḡam cihānı bize ferāmūş itdürdi ve illā heybet-i ḫavādiş-i (9) cihān ve
nekebāt-ı ālām-ı zamān bizi helāk ider idi dimekdür (10)

Ḳıṭ' a

+++/-+---/++-

Bādeī dād çün merā sāḳī

Mest geştem ki ez-menī men şud

Ḡam-ı dünyā (11) ne-mānd der-dil ü hūş

Şādi-i cān-ı men dü şad men şud

(2) Eger ne ‘aql be-mestî fûrû keşed (12) lenger

Eger ‘aql mestlik ile aşğa çekmeyeydi demüri

Çi gûne keştî ez-în varṭa-i (13) belâ be-bered

Niçe sene gemiyi bu belâ girdâbından giderür idi murâd budur ki ‘aql-ı (14) me‘âd şarâb-ı ‘ışk-ı Hâk mestligi ile vakâr u sükûn virmeyeydi vücûd-ı insânî (15) kimseyi girdâb-ı ‘ışyândan ve ḥubb-ı cihândan ḥalâş olmayup anda helâk (16) olur idi

(3) Fiğân ki bâ-heme kes gâ’ibâne bâht felek

Feryâd ki her kimse (17) ile gâ’ibâne uyandı felek

Kesî ne-bûd ki destî ez-în du‘â be-bered

Kimse (18) olmadı ki bir el bu mekkârdan ilete ya‘nî gâlib ola murâd zamâne ile muḥâşama itmeyüp (19) ḥazret-i Hâkka i‘tişâm ve amel-i âhirete iḳdâm itmek gerek dimekdür

Beyt (20)

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Me-kun sitîze dilâ bâ-sipîhr-i şe‘bede-bâz

Muḳarrerest çü morden be-süy-ı Hâk kun (21) sâz

(4) Dil-i za‘îfem ez-ân mî-keşed be-ṭarf-ı çemen

Za‘îf gönülüm anuñçün [M238a] (1) çeker çemen ṭarfına

Ki cân zi-merg be-bimâri-i şabâ be-bered

Ki bî-cân ölmekden (2) şabâ ḥasteligi ile ya‘nî âheste esmesi ile iletür ya‘nî ḥalâş ider murâd çemenden (3) seyr-i sülûkdur ya‘nî za‘îf gönülüm sülûk-ı ṭarîqate mâ‘il olur ki (4) âheste âheste feyz-i İlâhî ile ḳalbi mevt-i ḥaḳîḳî ki nisyan-ı mevt (5) ve ‘azâb-ı âhiretdür andan ḳurtar

(5) Güzâr ber-zulumâtest Hızr-ı râhî kû

(6) *Uğramaḳ zulumâtadur bu yol Hızr ḳanı*

Me-bâd k’âteş-i maḥrûmî âb-ı [mâ] be-bered

(7) *Olmaya ki maḥrûmluḳ odı bizüm suyumuz ilete ya‘nî giderüp zâyî‘ide (8) murâd budur ki âb-ı ḥayât zulumât içinde olur buncılayın âb-ı ḥayât-ı (9) ḥaḳîḳî ki mevt-i âhiretden ve ‘azâb-ı mü‘eyyedden ḳurtarur zulumât-ı riyâzet (10) içindedür Hızr gibi bir ḳulaḡuz gerek ki bizi aña ilete tâ ki andan maḥrûm olmaḳ ḥarâreti (11) bizüm neşv ü nemâmuz zâyî‘itmeye*

(6) Ṭabîb-i ‘ışk menem bâde ḥür ki in macûn

(12) *Ṭabîb-i ‘ışk benin şarâb iç ki bu ma‘cûn*

Ferâġet âred ü endîşe-i ḥaṭâ be-bered

(13) *Ferâġat getirür ḥaṭâ fikrin gider* murâd ‘ışk-ı İlâhî sebep-i ferâġat-ı ḥaṭır ve (14) dâfi‘-i fikr-i fâsiddür dimekdür

Beyt

În şerbet-i ‘aşıkî heme (15) merdân-râst
Nâ-merdân-râ der-în kadeh rengî nîst

(7) Be-sûht Hâfiz (16) u kes hâl-i ü be-yâr ne-guft

Yandı Hâfiz ve kimse anuñ hâlini yâre dimedi (17)

Meger nesîm peyâmî Hudây-râ be-bered

Meger yil bir haberi Allâh için yâ Allâha ilete (18) murâd kendünüñ vesilesüz vuşûli olmayup vâsîta istedigün (19) beyândur

Rubâ‘î (Ahreb)

Zi-yâd-ı kâr-ı men ey düst ger nighedârî
Yekî dü nükte (20) be-guftem men ez-ser yârî
Be-gîred dâmen-i pîr ü zi-dest me-güzâreş
Be-hüş bâş (21) ki fırsat zi-dest ne-güzârî

VELEHU EYẒAN [G.199]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Merâ be-rindî vü ‘ışk [M238b] (1) ân füzül ayb kuned

Baña rindlik ve ‘ışk ile ol füzül ‘ayb (2) ider [füzül ışılâhda şol şahşa dirler ki mütekebbir ü hod-bîn ola ki Türkî dilde füzül dirler]

Ki ‘itirâz ber-esrâr-ı ehl-i ğayb kuned

Ki ehl-i ğayb esrârına i‘tirâz (3) ider murâd budur ki ihlâş-ı ‘ibâdet ve ‘ışk u muhabbet ile esrâr-ı İlâhiyyeye (4) vâkıf olunur ve ehl-i zâhir ‘ilminden ğayrı ‘ilm ehl-i ğayb hâşıl (5) olur lâcerem sülûk-ı tarîkat ve ihlâş u muhabbet hayr-ı mağzdur bunı (6) ta‘yîn şol kimse ider ki ehl-i ğayb esrârına i‘tirâz ve inkârı (7) ola

Beyt

Ne her ki hırka kuned şüf u ser be-ceyb kuned
Nazar be-çeşm-i (8) başîret be-setr-i ‘ayb kuned

(2) Kemâl-i şıdk u muhabbet be-bîn ne naqş-i günâh

(9) Kemâl-i şıdk u muhabbet gör noqşânı görme

Ki her ki bî-hüner üfted nazar be-‘ayb (10) kuned

Ki her kim ki hünersiz vâkı ola nazarı ‘ayba ider murâd (11) budur ki insânda iki hâl vardur biri kemâl-i şıdk u muhabbet biri noqşân-ı (12) fesâd u ma‘şiyet ehl-i kemâl kemâle nâzır olup bî-hüner ‘ayba başîr olur (13)

Beyt

Rahat çü mâh-ı tamâ mest key bûd noqşân
Zi-râh-ı lutf eger bingered be-süy-ı (14) kemâl

(3) Çünân be-zed reh-i islâm ğamze-i sâkî

Öyle urdı İslām (15) yolını sākī ğamzesi

Ki ictināb zi-şahbā meger Şuheyb kuned

(16) *Ki şarābdan ihtirāzı meger Şuheyb ide* Şuheyb rağiya'llāhu 'anhü Resü'lullāh
(17) 'aleyhi's-selām hazretinüñ aşhābından emīr-āhūruluk hizmetin ider şahābi
zāhiddür ki (18) hazret-i 'Ömer rağiya'llāhu 'anh anuñ haqqında didi *ni' me'l-'abdu*
Şuheybün lev (19) *lem yeħafi'llāhe lem ya'şihī*¹¹⁵¹

(4) Zi-ıtr-ı hūr-ı behişt ān zamān ber-āyed būy

Cennet (20) *hūri tayyibünden ol vaqt çıkar koķu*

Ki hāk-ı meygede-i mā 'abīr-i ceyb kuned

(21) *Ki bizüm meyhānemüz toprağın yaķa 'abīr ide* murād 'ibādeḥāne-i medhdür
[M239a] (1) ki anuñ hāki 'abīr-i ceyb-i hūr olmağa lāyıkdur

(5) Kilid-i genc-i sa' ādet kabūl-i ehl-i dilest

(2) *Genc-i sa' ādet miftāhı ehl-i dilün kabūlidür*

Me-bād der-ın nükte şekk ü rayb kuned

(3) *Olmaya kimse ki bu nüktede şekk ü rayb ide* murād ehl-i dilün maķbūli olmaķ
mūriş-i (4) sa' ādet idügin beyāndur

Beyt

--+/+--+/-+--

İN ṭā'ifeend ma' den-i ḥayr

Her bed ki der ü füted şevved (5) nīk

(6) Şabān-ı vādi-i imen gehī resed be-murād

Vādi-i imen çüobanı bir vaqt irer (6) *murāda*

Ki çend sāl be-cān hizmet-i Şu' ayb kuned

Ki niçe yıl cān ile Şu' ayb (7) *hizmetin ide* murād vādī-yi imen öobanından Mūsā
'aleyhi's-selāmdur niçe yıl (8) Şu' ayb 'aleyhi's-selām hizmetin idüp murāda vāşıl
oldı

Beyt (9)

+++ / +++ / +++

Mūsi ān dem şud kelīmu'llāh be-Ṭūr

Sāl çendī geşt çupān-ı Şu' ayb

(10) lācerem sālīk daħi hizmet-i şeyḥ itmeyince kemāl bulmaz ve murāda irmez

(7) Zi-dīde (11) hūn be-çekāned fesāne-i Hāfiz

Gözden kaçan tamladur Hāfizuñ kışşası (12)

Çü yād-ı vaqt-i şebāb u zamān-ı şeyb kuned

¹¹⁵¹ نِعْمَ الْعَبْدُ صُحَيْبٌ ، لَوْ لَمْ يَخَفِ اللَّهُ لَمْ يَعْصِهِ Suheyb ne yüksek bir karakterdir; Allah'tan korkmasa da günah işlemez. (Hadīs) Kaynak Kitap: el-Esrāru'l-Merfū'a. Hadīs No: 565.

Çü yigitlik vaqtini ve pîrlik zamânını (13) yād ider murād ‘ömr zāyi’ geçdügin zıkr idüp qan ağılatsa lāyıkdur dimekdür (14)

Rubā’î

-+---/-+---/-+---

Der-cevānî ‘ömr-i men zāyi’ güzēşt

Kes çü men her giz ziyānî (15) mî-kuned

Şud güvāh-ı merg her müy-ı sepîd

Hemçünān ṭab’ em cevānî mî-kuned (16)

VELEHU EYŻAN [G.200]

[Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün]

(1) Ṭā’ir-i devlet eger bāz güzārî be-kuned

Devlet kuşu eger girü (17) uğramaqlık ide

Yār bāz āyed ü bā-vaşl qarārî be-kuned

Yār girü gele vaşl ile (18) qarār ide murād münkaṭı’ olan tecellî ‘avdet idüp bende temkîn ḥāşıl ola (19) dimekdür

(2) Dīde-rā destgeh-i dürr ü güher gerçi ne-mānd

Göze dürr ü gevher kudreti egerçi (20) qalmadı

Be-ḥored ḥūnî u tedbîr nişārî be-kuned

Qan yiye ve tedbîr nişār ide murād (21) firqatden ağlamaqdan göz yaşı tükenmişdür ammā zaḥmet çeküp tedbîr nişār [M239b] (1) itmek gerek dimekdür [ḥūn ḥurden zaḥmet çekmekden ‘ibāretdür nitekim bu mısırā’ da *būlbūlî ḥūn-ı ciger ḥord ü gülî ḥāşıl kerd*]

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +---

Dīde-rā her çi zi-envā’ -1 güher būd feşānd

Ba’ d (2) ez-în cān meger ez-ḥ’iş nişārî be-kuned

(3) Kes neyāred ber-i ü dem zened ez-kışsa-i men

(3) Kimse kādir olmaz anuñ qatında nefis urmağa benüm kışşamdan

Megerēş bād-ı şabā gūş (4) güzārî be-kuned

Meger aña bād-ı şabā kulağa uğramaqlık ide murād keşret-i ‘ışyāndan (5) ‘izz-i ḥazrete ‘arz olinacaḥ ḥālīm yoḡdur meger ve’l-müstağfirîne bi’l-esḥār¹¹⁵² mücebince (6) istiğfār-ı seherî ‘arz-ı ḥāl ide dimekdür

(4) Dādeem bāz-ı nazar-rā be-tezervî pervāz

¹¹⁵² وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan bağış dileyenler (içindir). (Kur’ân, Âli İmrân 3/17).

(7) *Virmişem nazār tūfānın bir süglün uçışlıya* [tezer̄v ve tānuñ ve zānuñ fet̄hi ve rānuñ ve vānuñ sūkūnı iledür]

Bāz ḥāned megereş naqş u şikārī (8) be-kuned

Ḥāned lafzınıñ fā‘ili naqşdur ve *naqşdan* murād pefteredür ve zamīr bāriz (9) *bāz-ı nazāra* rāci‘dür ve *be-kuned* lafzında müstatir olan zamīr yā *bāz-ı nazāra* rāci‘ (10) yā *tezer̄vī pervāza* rāci‘dür ya‘nī beyt budur ki *nazār toğanını bir süglün* (11) *gibi tiz uçana virdüm tā ki ta‘līm-i şikār ide ki anı paftara oquya ve bir şikār* (12) *ide ol bāz-ı nazār yā tezer̄vī pervāz* murād budur ki nazārüm bāzını bir serī‘ü’t-ṭayerān (13) olan şeyḥe teslim itdüm yā mükāsefe ile anu da‘vet idüp şikār-ı (14) fażl-ı İlāhī ide [paftara kayışa bağlayup toğan da‘vet itdükleri nesneye dirler] [bu beyt Ḥāce Ḥāfızuñ müşkilāt-ı ebyātından ‘ad olunur faķire ma‘ķül gelen ma‘nā budur ki yazdum]

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Men şāhbāz-ı kudsem ez-lāmekān peride

Be-her (15) şikār-ı şaydī der-ķālib āremide

(5) Düş guftem be-kuned la‘l-i lebeş çāre-i men

Dün (16) *gice didüm anuñ la‘l-i lebi benüm çāre mi ider*

Hātif-i ğayb nidā dād ki ārī (17) be-kuned

Hātif-i ğayb nidā virdi ki belī ider murād budur ki müteḥayyir olanlaruñ (18) çāresin kelām-ı İlāhī ider

Beyt

+++/-+++/-+++/-++-

İşidüp Qur‘ānı bir şūfī bayılmış āh idüp (19)

Yine Qur‘ān oqımışlar ‘aklı gelmiş başına

(6) Şehr ḥālist zi‘uşşāķ buved (20) k‘ez-ṭarafı

Şehr ḥālidür ‘uşşāķdan ola ki bir ṭarafdan

Merdī ez-ġayb birūn (21) āyed u kārī be-kuned

Bir er ğaybdan ṭaşra çıķa ya‘nī zāhir ola ve bir iş ide [M240a] (1) murād mürşid-i kāmilüñ yā mürīd-i ṭālibüñ nā-yāblığından şikāyet ve bir merd-i şāhib-i (2) derdüñ zuhūrın ricādur

Beyt

---/-+---/-+---/-+---

Halk dir kim şeyḥ yoķdur kime olayın mürīd (3)

Şeyḥ dir kim ḳanı ṭālib kim aña irşād idem

(7) Kū kerīmī ki zi-feyz-i keremeş (4) ğamzede¹¹⁵³

¹¹⁵³ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Kū kerīmī ki zi-bezm-i ṭarabeş ğamzedeī

Çanı bir kerīm ki anuñ keremi feyzinden bir ğam urmuş kimse

Cür' aī der-keşed ü (5) def' -i ğumārī be-kuned

Bir cür'a çeke ve def'-i ğumār ide murād budur ki çanı bir kerīm ki (6) şāhib-i feyz ola tā ki andan tekāsül vākı' olmuş kimseye fazl (7) irüp şevğ ħāşıl ide

(8) Yā vefā yā ħaber-i vaşl-ı tu yā merg-i raķīb

Yā vefā yā senüñ (8) vaşluñ ħaberi yā raķīb ölmesi

Bāzi-i çarĥ meger z'in dü se kārī be-kuned

Çarĥ (9) oyunu meger bu iki üçden bir iş ide murād budur ki yā bir kerīm ehl-i feyzden (10) vefā yā ħazret ' izzetüñden vaşl u ' aĥā yā helāk-ı nefis ü hevā ola tā ki maķşüd (11) ħāşıl ola

(9) Ĥāfiz ez-dergeh-i ü ger ne-revī hem rüzī¹¹⁵⁴

Ey Ĥāfiz anuñ (12) dergāhından eger gitmezsüñ hem bir ğün

Ğüzerī ber-seret ez-küşe kinārī (13) be-kuned

Bir uğramağı senüñ başñ üzre bir çarañ bucağından ider (14) murād dergāh-ı Ĥaķķa mülāzemet idüp feyz-i fazlından maĥrüm çalmaz dimekdür (15)

Rubā' ī (Ahreb)

Guftā ki çü dest kerd der-gerden-i men

Didi tu besā çiz (16) zi-ğam-ĥurden-i men

Reft ān heme ĥünābe vü cān kenden-i cān

Āmed heme luĥf (17) bende-perverden-i men

VELEHU EYŻAN [G.201]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Ĥoş āmed ğül vezān ĥoşter ne-bāşed

(18) Lafz-ı ān mışrā' -ı şānī mazmünına işāretdür ya' nī ĥoş geldi ve ĥoşdur (19) ğül ve andan ĥoş olmaz

Ki der-destet be-cüz sāĝar ne-bāşed

Elüñde (20) ĥadeĥden ğayrı olmaya murād budur ki ĥoş geldi ve ĥoşdur keşf (21) ü feyz ve andan ĥoş olmaz ki elüñde çalb-i şāf ola ki keşf ü feyz [M240b] (1) fazl-ı Ĥaķ ile māl-ā-māl ola

(2) Ğanīmet dān u mey ĥor der-ĝülistān

Ğanīmet (2) bil ve şarāb iç ĝülistānda

Ki ğül tā hefte-i diĝer ne-bāşed

¹¹⁵⁴ Bu mışrā derkenārda şu şekildedir: Ĥāfizā ger ne-revī ez-der-i ü hem rüzī

Ki gül tā bir haftaya (3) *dek daḥi olmaz* murād keşf ü feyzi ḡanīmet bilüp ‘ışk-ı İlähī nüş (4) kıl ki keşf ü ḥāl bākī olmaz dimekdür

(3) Zamān-ı hoş-dilī der-yāb u dūr-yāb

(5) *Hoş dillik zamānın duy ve incü bul* [lafz-ı evvel feth-i dāl ile lafz-ı şānī zamm-ı dāl iledür ki incü şadefe ve gevhere münāsibdür]

Ki dā’im der-şadef gevher ne-bāşed

(6) *Ki dā’im şadefde gevher olmaz* murād o şafā-yı ḥāṭır vaḡtini zāyi‘ itme lülū-yı (7) feyż al ki dā’im şafā vü feyż olmaz dimekdür

(4) ‘Aceb-rāhīst rāh-ı (8) ‘ışk k’āncā

‘Aceb yoldur ‘ışk yolu ki anda

Kesī ser ber-kuned keş ser ne-bāşed

(9) *Bir kimse baş kaldırur ki anuñ başı olmaya* murād budur ki başı ve başında ‘aḡlı olan (10) ṭarīḡ-i ‘ışkdan baş çekmez ki sa‘ ādet-i āḡiret bu yoldadır

(5) Be-şüy evrāḡ (11) eger hem-ders-i māī

Bu evrāḡı eger bizümle hem-ders iseñ

Ki ‘ilm-i ‘ışk der-defter (12) ne-bāşed

Ki ‘ışk ‘ilmi defterde olmaz murād sālīk evā’il-i ḥālde ‘ilm-i tevaḡḡulı (13) terk idüp ‘amele sa‘y itmek gerek ve vuşul ila’llāḡ mücerred ‘ilm ile olmaz (14) imdi eger bizümle hem-ders iseñ ya‘ nī sālīk-i ṭarīḡat ve ṭālib-i vuşul-i (15) Ḥaḡ iseñ ‘ilmi terk idüp ‘amele cerr kıl dimekdür

(6) Zi-men benyüş u dil (16) der-şāhidī bend

Benden işit gönli bir maḡbūba baḡla

Ki ḡüsneş (17) beste-i zīver ne-bāşed

Ki anuñ ḡüsni zīnete baḡlu olmaya murād mecāzī (18) maḡbūba ve zeḡārif-i dünyāya gönül baḡlama ki bunlaruñ ḡüsni bi’z-zāt degüldür (19) gönli maḡbūb-ı ḡaḡīḡīye baḡla ki zīnete muḡtāc degüldür dimekdür [zīver bezeñdür ki libās ile ve cevāhir ve bunuñ emşāli ile olur ki zīnet anuñ eşeridür]

(7) Biyā ey (20) ey şeyḡ ü ez-ḡumḡāne-i mā

Gel ey şeyḡ bizüm meyḡānemüze

Şarābī ḡor ki der-keşer (21) ne-bāşed

Bir şarāb iç ki keşerde olmaz murād budur ki ey pīr-i ‘ışk ḡānemüze [M241a] (1) gel zevḡ-i ḡubb-ı İlähī nüş it ki ol şarāb-ı şerīf keşerde bulunmaz (2)

(8) Eyā pür la’l kerde cām-ı zerrīn

Ey pür la’l eylemiş kimse altun ḡadeḡı

Be-baḡşā ber-kesī (3) keş zer ne-bāşed

‘Atā kıl bir kimseye ki altunı olmaya murād ey ḡalb (4) ḡālişini ‘ışk-ı İlähī la’li ile pür iden şāḡīb-i ḡāl ḡalbinde ḡḡlāş (5) olmayan faḡīr ṭālib-i sālīke ‘atā kıl dimekdür

(9) Şarāb-ı bî-ḥumārī baḥş yā Rab¹¹⁵⁵

(6) Ḥumārsız şarāb vir Yā Rabbī

Ki bā-ū hîç derd-i ser ne-bāşed

Ki anuñ ile (7) hîç baş ağrısı olmaya murād ‘ışk-ı ḥaḳīkī talebidür ki anda baş ağrısı (8) olmaz

(10) Be-nāmized büt-i sîmîn-tenem hest

Allāh adı ḥaḳḳıçün bir sîmîn ten bütüm (9) vardır [be-nāmized lafzı be-nām İzed lafzından muḥaffedür ve ḥarf-i yā ḳasem içündür aşl ma‘nāsı Allāh adı ḥaḳḳıçün dimekdür aşlın bilmeyenler kelime-i taḥsîndür aferîn dimekdür dirler ba‘zı nüsaḥda bu mısra‘ böyle bulındı *Be-nām İzed büt-i sengîn dilî hest*]

Ki der-büthāne-i Āzer ne-bāşed

Ki Āzer büthānesinde olmaz murād *en-nefsü (10) hiye’s-şanemu’l-ekberü*¹¹⁵⁶ ḥasebince nefsüm bir büt-i nāzenîndür ki kendüyi her vechle (11) ma‘būd itmişdür ki anuñ gibi büt Āzer-i bütger büthānesinde bulunmaz dimekdür (12) [*Āzer İbrāhîm peygamber ‘aleyhi’s-selām babasıdır ki büt yunıcı idi*]

(11) Men ez-cān bende-i sulṭān Uveysem

Ben cāndan sulṭān Uveys ḳulıyın (13)

Egerçi yādeş ez-çāker ne-bāşed

Egerçi aña ḳulın añmak olmaz murād (14) Ḥāce Ḥāfızuñ ‘ādeti üzre ḡazel irsāl itdüğü büzürgvāre ‘arz-ı (15) ḥasbiḥāldür

(12) Be-tāc-ı ‘ālem ārāyeş ki hürşid

Anuñ ‘ālem bezeyici tācı ḥaḳḳıçün (16) ki güneş

Çünîn zībende-i efsar ne-bāşed

Buncılayın tāc yaraşmış olmaz (17) murād sulṭān Uveysüñ cemālini medḥdür ki tāc buña yaraşduğı gibi güneşe (18) yaraşmaz

(13) Kesī gired ḥaṭā ber-nazm-ı Ḥāfız

Bir kimse ḥaṭā dutar Ḥāfızuñ nazmına (19)

Ki hîçeş luṭf der-gevher ne-bāşed

Ki hîç leṭāfet anuñ gevherinde olmaya (20) murād budur ki luṭf-ı ṭab‘î olan bu nazma ḥaṭā dutmaz belki şavāb idügin (21) bilür ki mecāz şüretinde ḥaḳīḳat beyān idüp iştılāḥāt ihtiyār [M241b] (1) itmişdür ki ehl-i ḥāl olmayan ol iştılāḥātı bilmeyüp ḥaṭāya nisbet (2) ider

Beyt

-+---/-+---/-+--

İştılāḥātist mer abdāl-rā¹¹⁵⁷

¹¹⁵⁵ Bu mısra‘ derkenârda şu şekildedir: Şarābī bî-ḥumārī baḥş-ı sākī

¹¹⁵⁶ الصَّنَمُ الْأَكْبَرُ Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

¹¹⁵⁷ Bu beytin benzer şekli Mesnevîde şu şekildedir:

Z'ü haber ne-büd ehl-i hâl-râ (3)

VELEHU EYẒAN [G.202]

[Mefâ' ilün Fe' ilätün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Mu' aşirân zi-ḥarîf-i şebâbe yâd ârîd

‘İşret idiciler (4) gice ki muşâhibi añuñ

Ḥukûḳ-ı bendegî-yi muḥlişâne yâd ârîd

Muḥlişâne (5) kulluḳ ḥaḳlarını añuñ murâd gice naşîhat ü terbiyyet iden mürşidi (6) ve anuñ muḥlişâne itdügi ḥizmetüñ ḥaḳlarını unıtmañ dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Mu' aşirân (7) zi-nigâr-ı yegâne yâd ârîd

Zi-rüz-ı vaşl u zi-‘ ıyş-ı şebâne yâd ârîd

(2) Be-vaḳt-i (8) serḥoşî ez-âh u nâle-i ‘uşşâḳ

Serḥoşluḳ vaḳtinde ‘uşşâḳuñ âh u (9) nâlesinden

Be-şavt-ı nağme-i çeng ü çegâne yâd ârîd

Çeng ü ıḳlık nağmesi şavtı (10) ile añuñ murâd keyfiyyet ḥâşıl olup pîrûñ ve güyendenüñ nağmesi şavtı (11) ile ‘uşşâḳ âh u nâle itdügin unıtmañ dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-süz-ı sine be-nâlid (12) yek-nefes çün ney

Zi-süz-ı çeng ü fiğân-ı çegâne yâd ârîd

(3) Çü der-miyân-ı (13) murâd âverîd dest-i ümîd

Çün murâd beline getüresiz ümîd elini

Zi-ahd-i şoḥbet-i (14) mâ der-miyâne yâd ârîd

Bizüm şoḥbetimüz ‘ahdini ortada añuñ murâd budur ki ümîdüñiz (15) eli murâd belin ḳucduḳda ya‘nî si murâda vâşıl olduḳda bizüm şoḥbetimüz (16) ‘ahdin unıtmañ dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü ‘aşîḳân heme cem‘ end ü mîr-i meclis-i yâr (17)

Be-şavt-ı ḥoş ğazelî ‘aşîḳâne yâd ârîd

(4) Çü ‘aks-i bâde kuned cilve ber-ruḥ-ı (18) sâkı¹¹⁵⁸

Çün şarâb ‘aksi sâkı yüzinde [cilve ide ya‘nî sâkınûñ yüzinde] şarâb ḥumretinûñ ‘aksi düşe

Zi-zühd-i (19) men be-sürüd u terâne yâd ârîd¹¹⁵⁹

Benüm zühdümden ayru terâne ile anûn murâd budur ki (20) vâ‘ iz ü şeyḥûñ yüzine ‘ışḳ-ı İlähî şevḳinden reng ü leṭâfet düşicek (21) zühd-i ḥuşkı zevḳ u ḥâlet ile yâd idesüz dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-‘ aşıkân-ı [M242a] (1) vefâdâr ḥod cefâ mî-kuned

Zi-cevr-i ḥâdişehâ-yı zamâne yâd ârîd

(5) Nemî-ḥorend (2) zamânî gam-ı vefâdârân

Yimezler bir zamân vefâdârlar ḡamın

Zi-bî-vefâi-i devr-i (3) zamâne yâd ârîd

Devr-i zamâne bî-vefâlıḡın añuñ murâd ehl-i zamândan mu‘ aşirlere (4) şikâyetdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü ḡarḳ-ı ‘ıyş u şafâ mî-şevend ehl-i zamân

Be-küy-ı fırḳat-i (5) yârân miyâne yâd ârîd

(6) Semend-i devlet eger çend serkeşest velî

Devlet atı (6) eger niçe ki serkeşdür velî

Zi-hem-rehân be-ser-i tâziyâne yâd ârîd

Yoldaşlardan (7) ḳamçı ucı ile añuñ murâd budur ki ey devlet atına süvâr u kâmkâr (8) olanlar egerçi atañız serkeşdür ammâ merkübı yürimeyüp kâhil olanlaruñ (9) merkûblarını ḳamçı ucı ile ḡarv idüp yürütmege sa‘y idüñ

Beyt (10)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü nefsi tevsen-i men kâhilî kuned der-‘ ışḳ

Zi-zülf-i düst be-yek tâziyâne (11) yâd ârîd

(7) Be-vech-i merḥamet ey sâkinân-ı şadr-ı celâl

Merḥamet yüzi (12) ile ey şadr-ı celâl sâkinleri

Zi-rüy-ı Ḥâfız u in âstâne yâd ârîd

¹¹⁵⁸ Çü ‘aks-i bâde ifâdesi derkenârda çü luṭf-ı bâde şeklindedir. Şârihin tercümesine uygun olarak metin içinde birinci ifâdeye yer verilmiştir.

¹¹⁵⁹ Zi-zühd-i men ifâdesi derkenârda zi-‘aşıkân şeklindedir. Şârihin tercümesine uygun olarak metin içinde birinci ifâdeye yer verilmiştir.

(13) *Hâfîzuñ yüzinden ve bu eşikden anuñ* murād budur ki ey şadr-ı celâl-i (14) Hâk sâkini olanlar ol şadr-ı celâl âstânesine Hâfîz yüz (15) sürer bu huşûşî merhâmet yüzinden yâd idüñ

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Be-ğurmetî ki ruhem (16) dâşt zi-âstâne-i dūst

Zi-ğurmet-i men ü ân âstâne yâd ârîd (17)

VELEHU EYẒAN [G.203]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Müjde ey dil ki Mesîhâ-ñefesî mî-âyed

Muştuluğ ey gönül (18) ki bir 'îsî-ñefes gelür

Ki zi-enfäs-1 hoşş büy-1 kesî mî-âyed

Ki anuñ hoş (19) nefeslerinden bir kimse *koğusı gelür* murād ehlu'llâhdan biri gelüp anuñ nefeslerinden (20) büy-1 Hâk te'âlâ gelicegin müjde itmekdür

(2) Ez-ğam-1 hicr me-kun nâle vü feryâd ki (21) dūş

Hicr ğamından nâle vü feryâd itme ki dün gice

Zedeem fâli vü feryâd resî mî-âyed

[M242b] (1) *Bir fâl urdum feryâd irici gelür* murād budur ki vuşul ila'llâh hâşıl (2) olmaduğundan gönül nâle vü feryâd ider idi rûh aña nâle vü feryâd itme ki (3) bir mürşid-i tarîkat ve delîl-i haķîkat irer diyü müjde ider

(3) Zi-âteş vâdi-i îmen (4) ne menem ğurrem ü bes

Vâdi-i îmen âteşinden hemân şâd ben degülem

Mûsa (5) âncâ be-ümîd-i ğabesî mî-âyed

Mûsâ anda bir şu'le-i âteş ümîdi ile gelür murād (6) budur ki vâdi-i îmen ki cânib-i İlahîdür Mûsâ 'aleyhi's-selâm zâhirde vâdi-i (7) îmende od görüp şâd olup *le'allî atîküm minhâ bi-ğabesin*¹¹⁶⁰ diyüp gelmiş (8) idi nâr şandığı nûr-1 İlahî imiş *innî ene rabbüke*¹¹⁶¹ nidâsın işidüp kelîmu'llâh (9) olmuş idi bu kıyâs üzre ol dergâha gelen şâd olup (10) gider

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Şeref-i vâdi-i îmen ne-bered Mûsi vü bes

Her ki âncâ be-resed (11) bā-ğabesî mî-âyed

¹¹⁶⁰ لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur'ân, Tâhâ 20/10).

¹¹⁶¹ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın! (Kur'ân, Tâhâ 20/12).

(4) Hiç kes nîst ki der-küy-ı tüeş kârî nîst

Hiç kimse (12) yokdur ki senün maḥallünde anuñ işi olmaya

Her kes āncā be-ṭarîḳ-i hevesî mî-āyed

(13) *Her kimse anda bir heves ṭarîḳi ile gelür* murād cānib-i İlähiye gelen bir maḳşüd

(14) için geldügin beyāndur

(5) Kes ne-dānist ki menzilgeh-i dildār kücāst

Kimse bilmedi (15) ki dildār menzilgāhı ḳandedür

İn ḳadar hest ki bāng-ı ceresî mî-āyed

(16) *Bu ḳadar vardur ki bir çañ āvāzı gelür* murād budur ki ḫāzret-i Ḥaḳ menzilden münezzehdür (17) pes kimse anuñ için menzilgāh bilmez hemān rūḫa ol ṭarafdan bir şadā (18) vü eşer zāhir olur

Beyt

++---/++---/++---/++-

Der-beyābān-ı temennā-yı tu merdend besî

Be-ümîdî (19) ki şafir-i ceresî mî-āyed

(6) Cür' aî dih ki be-meyḫāne-i erbāb-ı kerem

Bir cür' a vir ki (20) ehl-i kerem meyḫānesine

Her ḫarîfi zi-pey-i multemesî mî-āyed

Her bir muşāḫib (21) bir ümîd için gelür murād şeyḫ-i ḫānḳāh u mürşid-i rāh olandan himmet ṭalebidür [*cür'*adan murād ḳadeḫ dibinde ḳalan teba' iyye-i şarāb idügi yukaruda beyān olunmuşdur] [M243a] (1)

(7) Düst-rā ger ser-i pursiden-i bîmār-ı ğamest

Dosta eger ğam ḫastasın sormak (2) var ise

Gü birān ḫoş ki henüzeş nefesî mî-āyed

Di ḫoş sür ki henüz (3) ol ḫaste-i ğamdan nefes gelür ya' nî henüz vefāt itmemişdür murād budur ki *inna'llāhe* (4) *yaḳbelu tevbete'l-'abdi mā lem yuġar ğır*¹¹⁶² ḫasebince mādām ki marrîz-i marāz mevtde (5) ğargara mertebesinde ya' nî ḫaḳkuma gelmeye tevbesi maḳbûl olur bu ḳıyās (6) üzre vuşûl ila'llāh ḫāşıl olur

(8) Ḥaber-i bülbül-i in bāĝ be-pursid ki men

(7) *Bu bāĝ bülbülü ḫaberin şoruñ ki ben*

Nāle-i mî-şinevem k'ez-ḳafesî mî-āyed

Bir nāle (8) işidirin ki bir ḳafesden gelür murād rūḫ-ı insānî bülbül-i bāĝ-ı ḳurb-ı İlähîdür (9) anuñ nālesi ḳafes-i tenden mecmû' olur dimekdür

(9) Yār dāred ser ez-āzürden-i Ḥāfiz (10) yārān

Yārüñ Ḥāfızı incitmek sevdāsı vardur yārān

¹¹⁶² إِنَّ اللَّهَ يُغْفِرُ لِمَن يَدْعُ إِلَى تَوْبَةٍ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرَعِزْ Abdullah, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 3, s. 473, Hadis No: 3537.

Şāhbāzī be-şikārī (11) megesi mī-āyed

Bir şāhbāz siñegi şikāra gelür murād budur ki *izā eḥabbe'llāhu* (12) 'abden *ebtelāhu*¹¹⁶³ ḥasebince Ḥaḳ te'ālā bir ḳulını sevse anı mübtelā idüp (13) māsivāyı ferāmūş itdirüp kendü zıkrine ve fikrine meşgūl ider (14)

VELEHU EYẒAN [G.204]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Resīd müjde ki āmed behār u sebze demīd

İrişdi muştılıḳ ki bahār geldi ve sebze (15) *belürdi*

Vazīfe ger be-resed maşrefeş gulest ü nebīd

Vazīfe eger irerse (16) *anuñ ḥarc olıcaḳ yeri güldür şarābdur* murād budur ki feyz ü fazl-ı İlāhī (17) olıcaḳ mālī ve 'ömri mükāşefeye ve şarāb-ı İlāhīye şarf itek gerek (18)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Gül-i murād zi-bāğ-ı ḥayāt u 'ömr be-çin

Künün ki 'ahd-i şebābet (19) ü der-bahār mezīd

(2) Şafir-i murğ ber-āmed baṭ-ı şarāb kücāst

Ḳuş avāzı (20) *geldi şarāb kilindiri ḳandedür* [baṭ aşlda ördek dimekdür şarāba izāfet ile kilindir murād olur yā muṭlaḳā zarfı murād olur]

Figān fütād be-bülbül niḳāb-ı gül ki keşīd

(21) *Figān düşdi bülbüle gül niḳābın kim çekdi* murād budur ki Rūḥ-ı Ḳuds ḳalbe [M243b] (1) ilhām-ı 'ıṣḳ getürdi ki ma' den-i 'ıṣḳ olan ehl-i ḥāl ḳanı diyü göñle feryād (2) düşdi mükāşefe kime müyesser oldı diyü

(3) Men in muraḳḳa' -i rengin çü gül be-ḥāhem (3) sūḥt

Ben bu gül gibi rengin ḥırḳayı yaḳmaḳ isterin

Ki pīr-i bādefürüşeş (4) be-cür' aī ne-ḥarīd

Ki şarāb şatıcı pīr anı bir cür' aya almadı murād budur ki (5) müzeyyen ḥırḳa ki libās-ı riyādur 'ıṣḳ-ı İlāhī şatıcı şeyḫ-i 'āşıḳ-meşreb (6) anı azcık 'ıṣḳa almadı pes anı yaḳmaḳ gerek

(4) Zi-rüy-ı sāḳī-i meh-veş güli (7) be-çin imrüz

Ay gibi sāḳī yüzinden bir gül degşür bugün

Ki gird-i (8) 'arız-ı bustān ḥaṭ-ı benefşe demīd

Ki bostan yüzi ḳırañında benefşe (9) *ḥaṭtı belürdi* murād maḥall-i tecelliyāt olan vā' iz ü şeyḫüñ yüzinden bir feyz (10) al ki 'ālem-i müşāhede eṭrāfında ḥuṭūṭ-ı

¹¹⁶³ إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ Allah bir kimseyi severse, onu musibetlerle imtihan eder. (Hadīs) Şu'abü'l-İmān, Beyhākī, Hadīs No: 9142.

ma‘ānī zāhir oldu [nūrū’l-ķameri müstefādün mine’ş-şemsi¹¹⁶⁴ hasebince ķamere nūr şemsün tecellisi iledür bŭstāndan murād ‘ālem-i müşāhededür ki bŭstān gibi anda nice nesne zāhir olup seyr olunur pes ay gibi olan maħall-i tecellī olandur ve bŭstān ‘ālem-i müşāhededür]

(5) Be-kŭy-ı ‘ıřķ (11) me-nih bī-delīl-i rāh-ı ķadem

‘Iřķ maħallesine ķoma yol delīlŭnsiz

Ki kem (12) şud ān ki der-īn reh be-rehberī ne-resīd

Ki azdı ol ki bu yolda bir ķulaĝuza (13) irişmedi murād budur ki sālīk-i țarīķat olana řeyħ-i mŭrebbī lāzımdur nitekim (14) ‘Ali rağiya’llāh buyurur levle’l-mŭrebbī mā ‘areftŭ Rabbī¹¹⁶⁵

(6) Zi-mīvehā-yı behişti ĉi zevķ (15) der-yābed

Cennete mensŭb yemişlerden ne zevķ duyar

Kesī ki sīb-i zeneħdān-ı (16) řāhidī ne-gezd

Bir kimse ki bir maħbŭbuñ eñeki elmasın işırmadı murād zevķ-i (17) mīve-i cennet duymaz bir mertebe-i müşāhededen lezzet almayan dimekdür

(7) Ćünān (18) kiriřme-i sākī-i dilem zi-dest be-burd

Öyle sākīnŭñ nāzı göz ucu ile (19) nazarı göñlümi elden aldı

Ki bā-kesī digerem nīst berg-i guft u řenīd

Ki bir kimse (20) ile daħi yoķdur demek ve işitmek ķayusı murād budur ki vā‘iz ũ řeyħŭñ nazarı (21) benüm göñlimi şmyle aldı ki ĝayrı kimsenŭñ muřāħabeti pervāsı ķalması

(8) ‘Acā’ib-i [M244a] (1) reh-i ‘ıřķ ey refīķ bisyārest

‘Iřķ yolınuñ ‘acā’ibi ey yoldāř çoķdur (2)

Zi-piş-i āhu-yı īn deşt şir ne-remīd

Bu řahrānuñ āhŭsı öñdin erkek arslān (3) ũrkmedi ya‘nī ķaçmaĝa ķādir olmadı murād budur ki za‘īf olan ĝāh olur (4) maźhar-ı feyz olup kavīden aķvā olur [be-remīd ũrkdi ya‘nī ķorķup ķaçdı be-revid segitdi ya‘nī ķaçdı]¹¹⁶⁶

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Maķām-ı ‘ārif-i ‘ālī maķām-ı (5) bī-vațanīst

Țırāz-ı kisvet-i faķr u fenā bürehne tenīst

(9) Me-kun zi-ĝuřřa řikāyet (6) ki der-țarīķ-i țaleb

Ĝuřřadan řikāyet itme ki țaleb yolında

¹¹⁶⁴ نُورُ الْقَمَرِ مُسْتَفَادٌ مِنَ الشَّمْسِ Kamerin nŭri şemsin tecellisindedir yani Ayın ıřıĝı ĝüneřten gelir. (Diĝer Arapça İbāreler)

¹¹⁶⁵ لَوْلَا الْمُرَبِّي مَا عَرَفْتُ رَبِّي Benim mŭrebbim (mŭřdidim) olmasaydı, Rabbime arif olamazdım. (Diĝer Arapça İbāreler)

¹¹⁶⁶ řāriħ ne-remīd ifādesinin yerine be-remīd ve be-revid ifādeleri kullanıldığında ortaya ĉıkan yeni anlamı derkenārda belirtmiştir.

Be-rāhatī ne-resīd (7) ān ki zaḥmetī ne-keşīd

Bir rāḥata ırmadı olkim bir zaḥmet çekmedi

Beyt

+--/+--/+--/+--

Be-renc enderest (8) ey ḥıredmend genc¹¹⁶⁷

Be-nādir buved genc-i nā-bürde renc

(10) Ḥudāy-rā mededī ey delīl-i rāh-ı ḥarem

(9) *Allāh için bir meded ey ḥarem yolu kulağuzı*

Ki nīst bādiye-i ‘ışk-rā (10) kerāne pedīd

Ki yoğdur ‘ışk şahrāsına kırāñ zāhir murād vuşul ila’llāh (11) kulağuzsız olmaz dimekdür

(11) Şarāb nüş kun ü cām-ı zer be-Ḥāfız baḥş

Şarāb (12) iç ve altun kadeḥi Ḥāfıza vir

Ki pādşeh be-kerem cürm-i şūfiyān baḥşīd

Ki pādşāh (13) kereminden şūfīler günāhın bağışladı murād muḥātabdan mürşīd ü delīldür ya‘nī (14) ‘ışk-ı İllāhī nüş idüp şafā-yı ḥālī vü taşfiye-i ḳalbi şūfīlere vir ki (15) et-tā’ibü mine’z-zenbi kemen lā zenebe lehu¹¹⁶⁸ mücebince anlaruñ günāhı me‘ fuvdur feyezān (16) u fazla maḥall olmışlardur ba‘zı nüşāḥda maḥlaş beyti budur

Gülī ne-çīd zi-bustān-ı (17) ḥüsn-i ü Ḥāfız

Bir gül degşürmedi anuñ ḥüsn-i büstānından Ḥāfız

Meger nesīm-i (18) mürüvvet der-ın çemen ne-vezīd

Meger mürüvvet yili bu çemende esmedi murād budur ki (19) Ḥāfız feyz-i İllāhiden ḥişşedār olmadı meger anuñ vücūdına cezbe-i İllāhiyye irişmedi ba‘zı (20) nüşāḥda budur

Bahār mī-güzered dād-güsterā der-yāb

Bahār geçdi ey ‘adl düşici duy (21)

Ki reft mevsim u Ḥāfız henüz mey ne-çeşīd

Ki mevsim geçdi Ḥāfız henüz şarāb (22) tatmadı murād budur ki ‘ālem-i baş geçer ey şeyḥ-i ‘ādil fevt-i fırsat itme Ḥāfızuñ [M244b] (1) zamān-ı şebābı ve vaḳt-i nüş-ı şarābı geçdi ol henüz içmedi lācerem (2) aña ‘ışk-ı İllāhī içür ve varḫa-ı ḡafletden geçür

VELEHU EYŻAN [G.205]

[Mef‘ ulü Fā‘ ilätü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

¹¹⁶⁷ Firdevsî,

¹¹⁶⁸ الثَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadis No: 4250.

(1) Ger mey-fürüş hâcet-i rindân (3) revâ kuned

Eger şarâb şatıcı rindlerün hâcetin revâ ide

İzed güneh be-bahşed u def^f -i belâ kuned

(4) *Allâh günâh bağışlar ve def^f -i belâ ider* murâd şarâb şatıcıdan gâzel-i sâbıkda zıkr olandır (5) ve *rind*lerden murâd şüfiyân-ı muhlişdür lâcerem mürşid anlarun hâcetin revâ idicek (6) Hâk te^c âlâ mağfiret idüp def^f -i belâ ider

(2) Sâkî be-câm-ı ‘adl be-dih bâde tâ gedâ

(7) *Ey sâkî ‘adl kadehi ile vir şarâbı tâ fakîr*

Ġayret neyâvered ki cihân pür belâ kuned

(8) *Ġayret getürmeye ki cihânı pür belâ ider* murâd fakîre fazl u ‘inâyeti eksük itmek (9) gerek ve illâ anuñ âhı ve du^c âsı cihânı belâ ile pür ider dimekdür

(3) Muṭrib be-sâz (10) perde ki kes bî-ecel ne-mord

Ey muṭrib ‘ūd düz ki kimse ecelsiz ölmedi (11)

Her güne in terâne ser-âyed ḥaṭâ kuned

Her kim ki bu terâneyi ırlamaz ḥaṭâ ider murâd budur ki (12) her kim ki kelâmında ecelsiz kimse ölmez dimeye *fe izâ câ’e ecelühüm lâ yeste ‘ḥirüne* (13) *sâ’aten velâ yestaḳdimün*¹¹⁶⁹ âyetine inkâr itmiş olur ki bu ḥaṭâdur

(4) Ger renc pîş (14) âyed ü ger râhet ey ḥakîm

Eger zaḥmet önine gele ve eger râhat ey ‘âkîl

Nisbet (15) me-kun be-ğayr ki inhâ Ḥudâ kuned

Ġayra isnâd itme ki bunları Allâh ider murâd ḥayr u (16) şerrün ve nef^f ü zarrun ḥâlîkı Hâk te^c âlâdur ve her emr anuñ ḳazâ vü kaderi iledür dimekdür (17)

Muḥammes

+--/+--/+--/+--

Dilâ çün ne-dârî tu Ġayr-ı Ḥudâ

Eger ḥalk cüdet kuned ver cefâ (18)

Çü Hâk kerdeest cümle-ber tu ḳazâ

Eger hesti ender-maḳâm-ı rızâ (19)

Rızâ dih rızâ dih rızâ dih rızâ

(5) Der-kârḥânei ki reh-i ‘aḳl u faẓl nîst

(20) *Bir kârḥânedeki ‘aḳl u faẓl yolu yoḳdur* ya^c nî ‘aḳl u faẓla yol (21) yoḳdur aña

Vehm-i za‘îf re’y fuzûli çirâ kuned

¹¹⁶⁹ فَإِذَا جَاءَ أَحَدُهُمْ لَا يَسْتَأْجِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Kur’ân, A’râf 7/34).

Ža‘if vehm foʻtulluḡ re ‘yin niḡe ider [M245a] (1) murād kārḡāne-i İlāhī ve ‘ālem-i ḡayb esrārına ‘aḡla ve faʻzla yol yoḡdur vehm anuñ (2) esrārına vuḡūf iḡūn neden foʻtulluḡ ider dimeḡdür

Muḡhammes

+--/+++/-+/+-

Dilā hesti-i tu tu-rā (3) šud belā

Zi-mestī šudī der-šekī mübtelā

Eger ḡāhī dem-i ḡalāš ez-ḡinā (4)

Ḳadem ne künūn der-maḡām-ı fenā

Fenā šev fenā šev fenā šev fenā

(6) Ḥaḡḡa k‘ez-in ḡamān be-resed (5) müjde-i ümīd

Ḥaḡḡā ki bu ḡamlardan irišūr ümīd müjdesi [nazmda nešrde cā‘iz olmayan isti‘ māl olunur ve illā cem‘-i ḡam ḡamhā gelūr]

Ger sālīkī be-‘ahd-i emānet vefā kuned

(6) *Eger bir sālīk emānet ‘ahdine vefā iderse* murād budur ki *innā ‘areḡne‘l-emānete* (7) *‘ale‘s-semāvāti ve‘l-arḡi ve‘l-cibālī feebeayne an yaḡmilnehā ve ešḡaḡne minhā ve ḡamelehe‘l-insānu*¹¹⁷⁰ ḡasebince (8) her kim ki emānet ‘ahdine vefā iderse ḡumūm-i āḡiretden emān olur

(7) Mā-rā ki derd-i ‘išḡ (9) u belā-yı ḡumār hest

Bize ki derd-i ‘išḡ u ḡumār belāsı vardur

Yā la‘l-i düst (10) yā mey-i šāfi devā kuned

Yā dost lebi yā šarāb-ı šāfi devā ider murād budur ki bizdeki (11) derd-i ‘išḡ-ı dünyā ve belā-yı tekāsül-i ‘ibādet vardur bunlara kelām-ı İlāhī yā muḡabbetu‘llāh (12) ḡālīš ‘ilāc ider

Muḡhammes

+--/+++/-+/+-

Dilā ḡubb-ı dünyāst der-cān tü-rā

Tekāsül kunī (13) der-‘amel dā‘imā

Be-kūšt neyāmed meḡer in nidā

Ki ḡūyed Ḥudā behr-i tašḡihhā (14)

Devā kun devā kun devā kun devā

(8) Cān refit der-ser-i mey ü Ḥāfiḡ be-‘išḡ sūḡt

(15) *Cān gitdi šarāb sevdāsında ve Ḥāfiḡ ‘išḡ ile yandı*

‘İsī-demī kücāst ki (16) iḡyā-yı mā kuned

¹¹⁷⁰ *إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ* Biz emaneti, göklere, yere ve daḡlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluḡundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur‘ān, Ahzāb 33/72).

Bir 'îsî nefes kanı ki bizi dirgire murād budur ki cānda sevdā-yı 'ışk (17) var kalb-i Hāfız bu 'ışk ile helāk olmuşdur bir mürşid-i kāmīl olaydı bizi (18) ihyā kılaydı

VELEHU EYŻAN [G.206]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Naqdhā-rā buved eyā ki 'ayārī girend

Naqdləri ola mı 'acabā (19) *ki veznin alalar ve mihege çalalar* ['ayār kesr-i 'ayn ile vezn itmege ve mihefe çalmağa ya'nī bir nesnenüñ miqdārın bilmege ve şaḥn u fesādın bilmege dirler]

Tā heme şavme' edārān pey-i kārī girend

Tā dükeli (20) *şavma' adārlar bir iş arđın dutalar* murād budur ki naqd-i ḥālīş ü şūfi-i muḥliş (21) geçenlerüñ veznı alınup mihege çalınsa bakırları zāhir olup şūfiliği terk idüp 'avām gibi gayrı işi dutarlar idi [M245b] (1)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Şūfiyā şūfi-i şāfi ol ya 'āmī ol yūri¹¹⁷¹

İki 'ālem kārını terk (2) eyleme batṭāl olup

(2) Maşlahatdid-i men ānest ki yārān heme kār

Benüm maşlahat görmem (3) *oldur ki yārān dükeli işi*

Be-güzārend ü ḥam-ı ṭurre-i yārī girend

Ḳoyalar bir yār ṭuresin (4) *dutalar* murād budur ki düstlara irşādımız böyle gerek ki terk-i a' māl-i dünyā idüp (5) 'amel-i gayb-ı hüviyyet ve ṭā'at-i ḥazret-i rubūbiyyet ideler

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Kār-ı ān bāşed ki bāşed (6) kār-ı tu kār-ı Ḥudā

Kār-ı dīnī kerdē ey dil 'ömr zāyi' kerdēnest

(3) Ḥoş giriftend ḥarīfān (7) ser-i zūlf-i sākī

Ḥoş dutdılar muşāḥibler sākīnūñ zūlfı ucını

Ger felekşān (8) be-güzāred ki qarārī girend

Eger felek anları çorsa ki bir qarār dutalar murād budur ki (9) şūfiler ihtiyār iden yārān silsile-i ṭarīkat şeyḫi ḥoş dutarlar eger (10) felek ü cihān ve ḥubb-ı dünyā ve evṭān-ı şābit ve bir qarār olmağa çorsa yā felek (11) ü zamān mühlet virüp ecelden emān olursa ki bir müddet qarār dutalar

Beyt (12)

¹¹⁷¹ Vezin gereği "yā" sözcüğü "ya" şeklinde muhaffef okunmuştur.

Çend rûzî ber-ser-i yârem iķâmet ârzüst

Ey ecel sür' at me-kun v'ey (13) 'ömr müsta' cil me-bâş

(4) Zâğ çün şerm ne-dâred ki nihed pâ ber-gül

Ķargâ çün utanmaz (14) ki ayağ kor gül üzre ya' nî zülf-i siyâh rûy-ı yâre ayağ kor

Bülbülân-râ (15) sezedâr dâmen-i ħârî girend

Bülbüllere lâyıķdur ki bir diken etegin dutalar ya' nî (16) 'âşıkıların çün gül yüzine eli irmez gerekdür ki dâmen-i ağıyâre yapışalar murâd (17) budur ki bî-edebler 'izzet bulıcağ 'uşşâķ-ı mü'eddebler ħaķâret ü zaĥmet iĥtiyâr (18) ideler

(5) Ķuvvet-i bâzû-yı perĥîz be-ĥübân mefrûş

Perĥîz kuvvet bâzûsın (19) ĥüblara şatma

Ki der-în ĥayl ĥişârî be-süvârî girend

Ki bu cemâ'etde bir ĥişârî (20) bir süvâr ile dutarlar murâd budur ki maĥbûblar ile muşâĥabet idüp kuvvet-i bâzû-yı (21) taķvâ ile ben bunlardan ĥalâş bulurın dime ki bunların biri bir ĥişârî (22) ve bir şehri fetĥ idüp ehlini ifsâd ve iĥlâl ider lâcerem evvelâ bunlara muķârin [M246a] (1) olmayup muşâĥabet itmekdür

(6) Yâ Rab in beççe-i Türkân çi dilirend be-ĥün

(2) Yâ Rab bu ferzend sipâhân ne bahâdırlardur ķana

Ki be-tîr-i müje her laĥza şikârî (3) girend

Ki kirpik oķı ile her laĥza bir şikâr dutarlar murâd sipâhîzâdelerün âdem (4) helâk itmekte pehlivânlıķların beyândur ne'üzü bi'llâhi min şerrihim

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Bir pâdşeh-ı ĥüsn-i silaĥdâra ķul oldum

Ki ģamzesidür 'âşıkı ķatline silâĥı

(7) Raķş (5) be-şî' r-i ĥoş vü nâle-i ney ĥoş bâşed

Raķş şî' r-i ĥoş ve nâle-i ney nâyı üzre ĥoş (6) olur

Ĥâşşe raķşî ki der ü dest-i nigârî girend

Ĥuşuşen bir raķşî ki anda (7) bir nigâr elin dutalar murâd budur ki şüfîlerün İllâhî sözler diyü şî' r oķıdıkları (8) ve şadâ-yı ĥüb ile semâ' şüretinde raķş itdükleri ve ĥalkâ-i zıkr diyü maĥbûb (9) elin ele aldıkları ĥübdur ki ĥazz-ı nefsanîdür ehl-i Ĥaķ olan bir kârî itmez (10)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Şüfiyâ şâyed merâ ger nâledârem der-semâ'

Tu çirâ der-raķş-ı nâlî der-bağaldârî ĥabîb (11)

(8) Ĥâfîz ebnâ-yı zamân-râ ģam-ı miskînân nîst

Ey Hâfiz ebnâ-yı zamâne miskînler (12) gamı yoğdur

Z'in miyân ger be-tevân bih ki kinârî gîrend

Bu ortadan eger güç yitirse (13) yeg oldur ki kenâr dutalar murâd budur ki ebnâ-yı zamân ve ahâlî-yi cihân ile (14) muşâhabetüñ dünyevî nefy olmak gerek çünkü ebnâ-yı zamân bî-mürüvvetlerdür (15) anlar ile muşâhabet itmeyüp 'ömrî tazîyî' eylemeyüp kenâr ihtiyâr (16) itmek gerek

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Cîfe-i dünyâya meylim yoğ benüm kerkesleyin

Eyledüm Kâf-ı kanâ' atde (17) yerüm 'Ankâ gibi

VELEHU EYẒAN [G.207]

[Mef' ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Dîdem be-ğ'âb-ı hoş ki be-destem piyâle bûd

Gördüm hoş (18) uyğuda ki elümde kadeğ var idi

Ta' bîr reft ü kâr be-devlet havâle bûd

Ta' bîr (19) vâkı' oldı ki iş devlete havâle idi murâd budur ki düşde elde kadeğ görmek (20) zahmetsiz şarâb-ı 'ışk-ı İlähî hâşıl olmağdur öyleye bunuñ ta' bîri cezbetün (21) min-cezebâtü'r-rahmâni tevâzâ 'amelü's-şakaleyn¹¹⁷² mücebince feyz-i İlähî meşakqatsiz olmağdur [M246b] (1)

(2) Çil sâl renc ü guşsa keşîdîm ü 'âkıbet

Kırğ yıl zahmet ü guşsa çekdüñ ve 'âkıbet (2)

Tedbîr-i ân be-dest-i şarâb-i dü sâle bûd

Anuñ tedbîri iki yıllığ şarâb elinde (3) imiş murâd budur ki vuşül ila'llâh hubb-ı dünyâ ve taleb-i 'uqbâ ile olmaz belki bu ikiden (4) bedel hub-ı Allâh gerek imiş

Beyt

Murğî ki verâ cîfe-i dünyâ bāyed

Key der-i ħor (5) ħazret-i şehinşâh āyed

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ṭā' at ez-behr-i cezâ şirk-i ħafîst

Yâ Hudâ-râ (6) bāş yâ 'uqbâ taleb

Beyt

--+--/-+--/-+--

¹¹⁷² جذبة من جذبات الرحمن توازی عمل الثقلين Rahman'ın cezbelerinden bir cezbedir, insanların ve cinlerin ibadetine denktir.

Pes be-şüy ez-her dü 'âlem dest ü rüy

Tâ şevî (7) şâyeste-i ân reng ü büy

(3) Ân nâfe-i murâd ki mî-ğ̃âstem zi-baht

Ol murâd nâfesin (8) ki ister idim bahtdan

Der-çîn-i zülfi-ân büt-i müşkîn külâle bûd

Ol (9) müşkîn zülflü bütüñ zülfi bükliminde imiş murâd budur ki ma' bûd-ı haqîkî ki Haq (10) te' âlâdur anuñ gayb-ı hüviyyeti merâtibde murâd qoqusı bulunur

(4) Ez-dest burde (11) bûd ħumâr-ı ħamem seher

Elden almış idi ħam ħumârı beni seher [lafz-ı seher merhündür]

Devlet müsâ' id âmed ü mey (12) der-piyâle bûd

Devlet müsâ' id geldi ve şarâb qadeħde idi murâd ħam-ı tekâsül (13) benüm ihtiyârum elimden alup mu' attal kılmış idi seher vaqtinde devlet (14) müsâ' ede idüp 'ışq-ı İlâhî qalimde vâqı' bulunup raġbet-i 'ibâdet (15) ħâşıl oldu

(5) Ĥün mî-ħorem vü lîk ne cây-ı şikâyetîst

Ĥan içerin ve lîkin (16) şikâyet yiri degüldür

Rüzî-i mâ zi-ğ̃ân-ı kerem¹¹⁷³ in nevâle bûd

Bizüm rızqımız (17) kerem sofrasından bu loqma idi murâd budur ki qazâ ezeliide baña miħnet-i muqarrer (18) imiş pes şikâyet itmeyüp qazâyâ rızâ virmişümdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Firâket-râ (19) nemî-ğ̃âhem velîken

Çi çâre bâ-qazâ-yı âsmânî

(6) Der-âstân-ı meygede ħün (20) mî-ħurem müdâm

Meyhâne eşiğinde qan içerin müdâm

Rüz-ı nuħust çünki (21) hemînem ħavâle bûd

Oñ günde çünki baña hemân bu ħavâle idi murâd budur ki maqâm-ı talebde [M247a] (1) meşaqqat çekerin ki baña taqdir-i İlâhî böyle imiş

(7) Nâlân u dâd-ğ̃âh (2) be-meyhâne revem

İñleyici ve şikâyetci olduğum ħâlde meyhâneye giderem

K'âncâ (3) küşâd kâr-ı men ez-yek piyâle bûd

Ki anda benüm işimüñ fetħi bir qadeħden idi murâd (4) nefsi şeytândan nâlân u mütezallim olup ħânqâha girerem ki anda (5) baña feyz ü keşf bir himmet ü şafâ-yı qalbdendür dimekdür

(8) Her kû ne-keşt (6) mihr ü zi-ğ̃übî güli ne-çid

¹¹⁷³ Kerem ifâdesinin yanına *fêlek* kelimesi not edilmiştir. Şârih nesre çeviride kerem kelimesini esas aldığı için beyitte bu ifade kullanılmıştır.

Her kim aîmadı muhabbet ve bir hûbdan yâ hûblıktan bir gül degşürmedi (7) [*hûbî* lafzında harf-i yâ vahdet içindir yâ maşdariyyedür] [lafz-ı *ne-keşt* kesr-i kâf-ı ʿ Arabî ile mâzîdür keşten lafzından baʿ zı nüsahta *ne-kâşt* vâkıʿ olmuşdur feth-i kâf-ı ʿ Arabî ile ki mâzî-i menfidür kâşten lafzından ikisi bir maʿ nâyadur baʿ zı nüsahta *ne-dâşt* vâkıʿ olmuş]

Der-rehgüzâr-ı bād nıgehbân-ı lāle bûd

Yıl uğrağında lāle begçisi idi murād (8) budur ki her kim ki muhabbet tohumun ekmeğe ve bir maḥbûbdan yaʿ nî ehl-i ḥâllerüñ birinden (9) bir feyz yâ ḥüs-ni ḥâlden ḥazḡ almaya bu cihân ki yıl uğrağı maḥall-i (10) zevâl-i fenâdur ol kimse bunda bûstân oydıdur

(9) Ber-ṭarf-i gülşenem güzer (11) üftād vaqt-i şubḥ

Gülşen kenârına uğramam vâkıʿ oldı şabâḥ vaqtinde

Ân dem (12) ki kâr-ı murğ-ı çemen âh u nāle bûd

Ol vaqtde ki çemen kuşunuñ işi âh u nāle (13) *idi* murād gülşenden cenâb-ı kudsdür ve *bülbülden* murād şehir-ḥîz olup münâcât (14) idenlerdür ki ol vaqt icâbet-i ḥâcet vaqtidür [*murğ-ı çemen* ve *murğ-ı şehir* bülbüldür]

Ḳıṭʿ a

-+---/-+---/-+---/-+---

Ger be-sâmân-ı ser-i küyeş (15) resî ey âh-ı şubḥ

ʿ Arzedârî şerḥ-i ḥâl-i bî-ser ü sâmân-ı mâ

Der-dil-i mâ (16) pây-ı ğam bişkest ü ğam der-dil be-mând

Çîst yâ Rab çäre-i ğamhâ-yı bî-pâyân-ı mâ (17)

(10) Âteş fikend der-dil-i Ḥâfız nesîm-i bâğ¹¹⁷⁴

Od bırağdı Ḥâfızuñ gönline bağ yili (18)

Zʿân dâğ-ı ser be-müḥr ki ber-cân-ı lāle bûd

Ol başı müḥürlü dâğdan ki lāle (19) *cânî üzre idi* murād âteşden ḥarâret-i ʿ ışğdur ve *nesîm-i bâğdan* (20) murād bād-ı ʿ inâyetdür ve *lâleden* murād ḳalbinde derd-i İlähî olandır ve başı (21) müḥürlü *dâğdan* murād ʿ ışğ-ı mektûm ve derd-i mestürdür ki âteş andan nâşî olur ve bağ-ı [M247b] (1) nüsahta maḥlaş beyti böyle vâkıʿ olmuş

Gül ber-cerîde gufte-i Ḥâfız hemî nüvişt

(2) *Gül deftere Ḥâfız kelâmını yazar idi*

Şiʿ rî ki nükteeş biḥ ez-şad risāle bûd

Bir şiʿri ki (3) *anuñ nüktesi şad risāleden yeg idi* [*şiʿri ki gufteden bedeldür*] murād kendü kelâmını medḥdür ki yüz risāle-i taşarrufdan (4) yegdür ki esrâr-ı ṭarîḳat mektûm u manzûm zıkr olunmuşdur lâcerem ehl-i keşf (5) bunı deftere yazmağa lâyığdur [*gülden* keşf murād olduğı gibi ehl-i keşf murād olmağ câʿizdür] baʿ zı nüsahta maḥlaş beyti böyle vâkıʿ olmuş

¹¹⁷⁴ *Nesîm-i bâğ* ifâdesinin altına *murğân-ı bâğ* yazılmıştır. Ayrıca bu mısra derkenârda şu şekildedir: Âteş fikend der-dil ü cânem nesîm-i bâğ

Dīdīm (6) ūi' r-i dilkeū-i Hāfız be-medh-i ūāh¹¹⁷⁵

Gördük Hāfızūñ gōñül çekici ūi' rini ūāh medhinde (7)

Her beyt ez-ān sefine bih ez-ūad risāle būd

Her beyt ol gemiden yüz risāleden (8) yeg idi murād ūāhdan ūāh-ı haqīkīdūr ve sefīneden murād innemā meūelū ūerī'ati (9) kemeūeli sefīneti nūhin¹¹⁷⁶ hasebince ūerī' ātdūr lācerem her beyt ol ūi' r ūerī' atden yüz (10) risāleden yegdūr

(11) Ān ūāh-ı ūir-hamle ki hūrūid-i tiz-rev¹¹⁷⁷

Ol arslan hamlelū (11) ūāh ki tiz yūriyici gūneū

Piūeū be-rūz-ı ma' reke kemter gāzāle būd

Anuñ öñinde (12) ceng yiri gūninde bir geyik buzağısından eksikrek idi murād ūems (13) rūz-ı kıyāmetde ve cumi'e'ū-ūemsū ve'l-ķameru¹¹⁷⁸ mücebince za' if ü mağlūb idūgin (14) beyāndur

VELEHU EYŪAN [G.208]

[Mefā' ilūn Fe' ilātūn Mefā' ilūn Fe' ilūn]

(1) Ne her ki ķihre ber-efrūht dilberī dāned

Her yüz yaluñlandıran (15) dilberlik bilūr degūldūr

Ne her ki āyīne sāzed Sikenderī dāned

Her āyīne dūzen (16) İskenderlik bilūr degūldūr murād budur ki her ūüretin tezyīn iden ūeyh-i maħbūb (17) olmaz ve her taūfiye-i ķalb iden ūeyh-i hākim olmaz nitekim dir

(2) Ne her ki ķarf-i (18) kūleh kec nihād u tūnd niūest

Her kūlāhı ucını egri ķoyup ūarp oturan (19) [mıūrā' -ı evvel evvelinde olan ne lafzı ki nefy içūndūr mıūrā' -ı ūāniye maūrūfdur] [kec ve keji ikisi bir ma' nāyadur]

Kūlāhdāri vū āyīn-i serverī¹¹⁷⁹ dāned

Kūlāhdārlik ve serverlik āyīn bilūr degūldūr (20) murād mağla' mazmūnından zāhir olandur

(3) Hezār nūkte-i bārīkter zi-mū incāst

(21) Biñ ķıldan ince nūkte vardur bunda

Ne her ki ser be-terāūed ķalenderī dāned

Her baūın [M248a] (1) tūrāūı iden ķalenderlik bilūr degūldūr murād bundan daħi sābık gibi zāhirdūr (2)

¹¹⁷⁵ Bu mıūrā derkenārda ūu ūekildedir: Ān ūi' r-i dil-pezir-i tu Hāfız be-medh-i ūāh

¹¹⁷⁶ إِنَّمَا مَثَلُ شَرِيْعَتِي كَمَثَلِ سَفِيْنَةِ نُوحٍ ūeriat Nūh'un gemisi gibidir. (Hadis) Kaynak Kitap: Mu'cemū's-Sagır, Taberānī, Hadis No: 22.

¹¹⁷⁷ Ān ūāh-ı ūir-hamle ifādesi dekenārda ān ūāh-ı tūnd-hamle ve hūrūid-i tiz-rev ifādesi hūrūid-i ūirgīr ūeklinedir.

¹¹⁷⁸ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ Güneūle ay biraraya getirildiği zaman! (Kur'ān, Kıyāmet 75/9).

¹¹⁷⁹ Serverī kelimesinin yanına dilberī kelimesi yazılmıştır.

Beyt

+---/+++/-+---/+-

Ƙalenderī be-terāş be-revt ebrū nīst

Her ān ki merd zi-mestī Ƙalenderī dāned (3)

(4) Vefā vü ‘ahd nikū bāşedd er beyāmūzī

Vefā ve ‘ahd iyüdüür eger ögrenürseñ

Ve ger ne (4) tu bīnī sitemgerī dāned

Yoĥsa her kimse sen görürsin zālīmlik bilür murād (5) budur ki vefā ve ‘ahd bilenler muĥtefī ve mestür olanlardır zīrā ehl-i zāhīr (6) olanlar zulm-i enfüse bilürler pes vefā ve ‘ahdi aşĥāb-ı ihlāşdan ta‘allüm (7) itmek gerek

(5) Medār-ı noĥta-i bīneş zi-ĥāl-i tüst merā

Nazar noĥtasınuñ merci‘i (8) senüñ beñüñdendür baña

Ki Ƙadr-i gevher-i yekdāne cevherī dāned

Ki gevher-i yekdānenüñ (9) Ƙadrin cevheri bilür murād senüñ ĥālüñ gevher-i yekdāne ve şu‘-ı ġarībdür ve ben (10) cevheriyin anuñ Ƙadrin ben bilürin dimekdür läcerem Ƙadr-i meṭā‘ı ehli bilür (11) nā-ehl bilmez

Beyt

+---/+++/-+---/+-

Berā-yı la‘l-i tu ez z‘ān dihīm cevher-i rüĥ

Behā-yı cevher-i bī-mişl (12) cevherī dāned

(6) Tu bendeġi çü gedāyān be-şarṭ-ı müzd me-kun

Sen Ƙulluġı dilenciler ġibi (13) şevāb için Ƙılma

Ki düst ĥod reviş-i bende-perverī dāned

Ki düst (14) ĥod Ƙul beslemek ‘ādetin bilür murād ‘amelu’llāĥ itmek gerek Ĥaĥ te‘ālā ĥod (15) *inna’llāhe lā yuğiyu‘ ecre’l-muĥsinīn*¹¹⁸⁰ mücebince bende-perverlik ve iĥsān-ġüsterlik (16) bilür dimekdür

(7) Der-āb-ı dīde-i ĥod ġarĥaem çı çāre kunem¹¹⁸¹

Kendü gözüm şuyında (17) ġarĥın ne çāre idem

Ki der-muĥīt ne herkes şināverī dāned

Ki baĥr muĥītte her kimse (18) yüzgeçlik bilür degüldür murād budur ki seyr fi’llāĥ baĥr-i bī-pāyāndur anda yüzmekde (19) ‘acüzüm olduġı için göz yaşına ġarĥın

(8) Ģulām-ı himmet-i ān rind-i (20) āfiyet-süzem

Oı ‘āfiyet yaĥıcı rindüñ himmeti Ƙuliyın

¹¹⁸⁰ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayı etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

¹¹⁸¹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Be-Ƙadr-i merdüm-i çeşm-i menest ġavṭa-i ĥün

Ki der-gedā-şifati (21) kîmyāgeri dāned

Ki gedā şifatlıkda kîmyāluluk bilür murād budur ki şol maḥlaş ki zağmet ihtiyār ider [M248b] (1) rāhatı maḥv ider gedā-şifat faqîr-siretdür ammā nuḥāsi zehb-i ḥāş (2) ider anuñ himmeti ḳulıyın himmeti ‘alāyadur dūnyāya degüldür

(9) Be-bāḥtem dil-i dīvāne vü (3) ne-dānistem

Uyandum ya‘nī aldırdum delü gönlimi be bilmedüm

Ki ādemî-beççeî şive-i perî dāned

(4) *Ki ādem yavrusı perî şivesin bilür* murād ḥüsn-i zāhire gönlimi aldurdum ādemî zād (5) perî ‘amelin ḳıluḫ ādemî dīvāne ḳılduğın bilmedüm dimekdür pes ‘āḳıl olan (6) ḥüsn ü cemāl-i ḥālîḳa gönül virmek gerek

(10) Be-ḳadd ü çihre her ānkes ki şāh-ı ḥübānest

(7) *Ḳadd ü şüret ile her ol kimse ki güzeller şāhıdur*

Cihān be-gired eger dād-güsteri (8) dāned

Cihānı dutar eger ‘adl düşmek bilürse murād budur ki ehl-i zāhirden (9) ve bātından ‘adl-güster olan cihān-gir olur

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

‘Udül ḳılma ‘adlden ‘adālet (10) it ey şāh

Bu kavlı mu‘tedili didiler şekāt ‘udül

(11) Zi-nazm-ı dilkeş-i Ḥāfız (11) kesî buved āgāh

Ḥāfızuñ gönül çekici nazımından bir kimse olur ḥaberdār

Ki luṭf-ı (12) nükte vü sırr-ı süḥanverî dāned

Ki nükte leṭāfetin ve sözlülük sırrın bilür murād (13) budur ki ehl-i rāz u nükte-şinās olan ve ehl-i kelām u şāḥib-i kemāl olan (14) bilür Ḥāfızuñ kelāmını ammā süḥan-şinās olmayup nā-ehl olan perde-i inkārda (15) ḳalır

VELEHU EYẒAN [G.209]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-ḥüsn ü ḥulḳ u vefā kes be-yār-ı mā ne-resed

Ḥüsn ü ḥulḳ u (16) vefāda kimse bizüm yārimüze irmez

Tü-rā der-în suḥan inkār-ı kār-ı mā ne-resed

(17) *Saḥa bu sözde bizüm kārımuza inkār idemez* murād bizüm yārimüzden Resülullāh (18) ‘aleyhi’s-selāmdur ki *ene emleḫe men Yūsufe*¹¹⁸² ḥasebince ve *inneke le‘alā ḥuluḳın* (19) ‘azim¹¹⁸³ mücebince ve *şādıḳu’l-va‘di’l-emīnu*¹¹⁸⁴

¹¹⁸² أنا أملح من يوسف Ben Yusuf’tan daha güzelim. (Hadîs)

¹¹⁸³ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin. (Kur’ân, Kalem 68/4).

¹¹⁸⁴ و صادق الوعد الأمين Emîn ve sözünün eri olan. (Diğer Arapça İbâreler)

muktezāsınca kimse aña irmez (20) ve efdalü'l-beşer idüğü manşüşdur bu sözde münkire inkāra mecāl yokdur (21)

(2) Be-ḥaḳḳ-ı şoḥbet-i dīrin ki hīç maḥrem-i rāz

Eski şoḥbet ḥaḳḳıçün ki hīç maḥrem-i rāz [M249a] (1)

Be-yār-ı yek cihet-i Ḥaḳ-güzār-ı mā ne-ressed

Bizüm yek cihet Ḥaḳ edā idüci yārimüze irmez (2) murād şoḥbet-i dīrinden leyle-i Mi' rācda yā 'ālem-i ervāḥda olan muşāḥabetdür (3) ve yek-cihet olduğı mā zāğa'l-başaru ve mā tağā'¹¹⁸⁵ ḥasebince ḥazret-i Ḥaḳ teveccühinden (4) zā'il olmaduğıdur ve Ḥaḳ-güzāt olduğı 'ibādetde tūlı kıyām idüp mübārek ḳademi (5) teverrüm idüp elem ekün 'abden şekūren'¹¹⁸⁶ didügidür lācerem hīç maḥrem-i rāz bu maḳāma irmemişdür (6)

Ḳıṭ' a

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

İlā ey Aḥmed-i Mürsel re'īs-i zümre-i kümmel

Şeved her müşkil ez-tu ḥall tu bī-bes [ü] tu bī-tāhā (7)

Zi-her kāmīl ki pīş āmed kemālāt-ı tu pīş āmed

Mişāl-i kāmīlān bā-tu mişāl-i peşe bā-^ç anḳā (8)

(3) Egerçi ḥüsn-früşān be-cilve āmedeend

Egerçi ḥüsn şaticılar cilveye gelmişlerdür (9)

Kesī be-ḥüsn ü melāḥat be-yār-ı mā ne-ressed

Kimse ḥüsn ü melāḥatda bizüm yārimüze irmez (10) murād cemī' -i enbiyā şāḥib-i ḥüsnlerdür ammā bizüm resülümüz aḥsen ü emleḥdür dimekdür

(4) Hezār naḳd (11) be-bāzār-ı kā'ināt ārend

Biñ naḳdi kā'ināt bāzārına getürürler

Yekī be-sikke-i şāḥib-^ç ayār-ı mā (12) ne-ressed

Birisi sikkede bizüm şāḥib-^ç ayārımızuza irmez murād sā'ir enbiyānuñ (13) şer' i mensūḥ oldı anuñ şer' i mensūḥ olmaz dimekdür [yā birisi bizüm şāḥib-^ç ayārımız sikkesine irmez]

Beyt

-+---/-+---/-+---

Ez-diremhā sikke-i şāḥān (14) reved

Sikke-i aḥmer buved bāḳī ebed

(5) Hezār naḳş ber-āyed zi-kilk-i şun' yekī

Biñ naḳş ḥāşıl (15) olur ḳalem-i şun' dan birisi [lafz-ı yekī merhündür]

¹¹⁸⁵ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَعَى Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur'ân, Necm 53/17).

¹¹⁸⁶ أَلَمْ أَكُنْ عَبْدًا شَكُورًا Allāh'a çok şükreden bir kul olmayayım mı? (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 1, s. 230, Hadis No: 412.

Be-dil-pezirî-i naqş-ı nigâr-ı mâ ne-resed

Bizüm nigârimuz naqşınıñ (16) *gönül qabûl itmesine irmez* murâd budur ki *ve kezâlike ce‘alnâküm ümmten ve setâ* (17) *li-tekünü şühedâ’* ‘ale’n-nâssi ve *yeküne’r-resülü’ aleyküm şehiden*¹¹⁸⁷ mücebince şâhib-i (18) vilâyet-i ‘âmme olmaq şıfatı bir naqş-ı ma‘nevîdür ki qulüb bunı qabûl (19) ider

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Çün Hudâ peygamber-i mâ-râ be-raḥmet ḥü’ândeest

Efdal-i peygamberân (20) ânest mâ ḥayru’l-ümem

(6) Dilâ zi-ḥabş-i ḥasûdân me-renc ü imen bâş

Ey gönül (21) *ḥaşudlar ḥabşinden incinme ve emîn ol*

Ki bed¹¹⁸⁸ be-ḥâtır-ı ümmîdvâr-ı mâ ne-resed

[M249b] (1) *Ki yerimüz bizüm ümîdli ḥâtırımıza irmez* murâd bundan *velâ yekun fi qalbıke ḥaracun mimmâ kâlû*¹¹⁸⁹ (2) ḥasebince ‘aqluñ qalbe nuşıdır ki ta‘n u ḥabş ḥasâd sebebi ile müteğayyir (3) olmayup taşavvufî terk itmeyüp ricâyı qat‘ itmek gerek

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Şüfî olmışsın (4) diyü ta‘n idene şabr iderem

*Faşbir*¹¹⁹⁰ emri ile vâcibdür Resüle çünki şabr (5)

¹¹⁸⁷ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûl’ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin (arzulayıp da şu anda) yönelmediğin kibleyi (Kâbe’yi) biz ancak Peygamber’e uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenen ayırdetmemiz için kible yaptık. Bu, Allah’ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir. (Kur’ân, Bakara 2/143).

¹¹⁸⁸ *Bed* kelimesinin altına *ğam* kelimesi not edilmiştir.

¹¹⁸⁹ وَلَا يَكُنْ فِي قَلْبِكَ حَزَجٌ مِّمَّا قَالُوا Onların dediklerinden dolayı kalbinde bir sıkıntı olmasın. (Diğer Arapça İbâreler).

¹¹⁹⁰ فَاصْبِرْ Rabbinin rızasına ermek için sabret. (Müdesir, 7); Artık Rabbinin hükmüne (boyun eğip) sabret; onlardan hiçbir günahkâra yahut hiçbir nanköre boyun eğme. (Kur’ân, İnsân 76/24); (Resûlüm!) Şimdi sen güzelce sabret. (Kur’ân Meâric, 70/5); Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yunus) gibi olma. Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmişti. (Kur’ân, Kalem 68/48); (Resûlüm!) Onların dediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbini hamd ile tesbih et. (Kur’ân Kaf 50/39); O hâlde (Resûlum), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar vâdedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir. (Ahkaf, 35); Onun için (Resûlum), sen sabret! Şüphesiz Allah’ın vâdi gerçektir. Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz yahut seni daha önce vefat ettiririz. Nasıl olsa onlar bize döneceklerdir. (Kur’ân Mü’min 40/77); (Resûlüm!) Şimdi sen sabret. Çünkü Allah’ın vâdi gerçektir. Günahının bağışlanmasını iste. Akşam-sabah Rabbini hamd ile tesbih et. (Kur’ân, Mü’min 40/55); (Resûlüm!) Sen şimdi sabret. Bil ki Allah’ın vâdi gerçektir. (Buna) iyice inanmamış olanlar, sakın seni gevşekliğe sevketmesin! (Rum, 60); (Resûlüm!) Sen, onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et; gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün etrafında (iki ucunda) da tesbih et ki, sen, Allah’tan hoşnut

[Fa'şbir kemā şabera ulu'l-azmi mine'r-rusulü¹¹⁹¹]

(7) Dirîğ kâfile-i 'ömr ançünân reftend

Dirîğ 'ömr kâfilsesi ancılayın gitdüler

Ki gerdişân be-hevâ-yı (6) diyâr-ı mâ ne-resed

Ki anlaruñ tozı bizüm diyârımız hevâsına iremez murâd bundan telef olan (7) 'ömr için te'essüf idüp baqiyye-i 'ömri isrâfdan nehy ve hüsn-i 'amele terğîbdür (8) nitekim dir [ya'nî giden 'ömr kâfili bizüm diyârımıza gelmek degül anlaruñ tozı bizüm diyârımız hevâsına irmez bu kânde ki bize ire ve ömr girü 'avdet ide]

(8) Çünân bezî ki eger hâk-ı reh şevî kes-râ

Ancılayın diril ki eger yol toprağı (9) olasın kimseye

Ğubâr-ı hâtırî ez-reh-güzâr-ı mâ ne-resed

Bir hâtır tozı bizüm yol uğramağımızdan (10) irmeye murâd budur ki kimse rencide olacağ fi'l eylemeye [bu murâduñ edâsına mübâlağa itmişdür ki hayâtuñda incitmek degül memâtuñdan soñra kimse incinmeye incitmek degül toprağıñdan kimsenüñ hâtırına toz kônmaya]

Ƙıř'a (11)

++--/+-+--/++--

Hiç dâni ki vaqt-i zâden-i tu

Hemân ħandân şudend ü tu giryân

Ançünân (12) zî ki vaqt-i mürden-i tu

Heme giryân şevend ü tu ħandân

(9) Be-süht Ĥâfız u tersem ki şerĥ-i kışsa-ı ü

(13) Yandı Ĥâfız ve korĥarın anuñ kışsası şerĥi

Be-sem' -i pādşeh-i kāmğâr-ı mâ ne-resed

Bizüm ġâlib (14) pādşâhımız sem'ine irmeye murâd şâhdan zâhire nazâr-ı sulţân-ı zamândur bâtına nazâr-ı (15) sulţânı's-Selâţindür ve sem'den murâd ħabüldür nitekim semi'a'llâhü limen ħamide¹¹⁹² lafzında öyledür (16) [lafz-ı kāmĥâr aşda murâd işlü ya'nî murâdın işleyüci dimekdür ammâ murâd ġâlibdür]

VELEHU EYŖAN [G.210]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

olasın, (Allah da senden!). (Kur'ân Tâhâ 20/130); (Resûlum!) İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O hâlde sabret. Çünkü iyi sonuç (sabredip) sakıncalıdır. (Kur'ân, Hüd 11/49);

¹¹⁹¹ فَأَصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ O hâlde (Resûlum), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar vâdedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir. (Kur'ân Ahkaf, 46/35).

¹¹⁹² سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ Allahü teâlâ, kendisine hamd eden kimsenin hamdini (övgüsünü) işitir.

(1) Nefes-i bād-ı şabā müşk-feşān h'āhed şud

Şabā yilinüñ nefesi (17) *müşk saçıcı olsa gerekdür*

‘Ālem-i pīr digerbāre cevān h'āhed şud

Pīr (18) ‘*ālem bir kez daħi yigit olsa gerekdür* murād şabādan nefehāt-ı raħmāniyye yā şavlet-i (19) hevā-yı rūhdur ve müşk-feşān olduğı revāyic-i tayyibe-i feyz şaçduğıdur (20) ve ‘*ālem-i pīr zāt-ı pīr-i* ‘āşidür cevān olduğı ma‘āşiden tevbe kılp tāze (21) cevān gibi günāhdan pāk olduğıdur

(2) Ergavān cām-ı ‘aķıķı be-semen h'āhed dād

[M250a] (1) *Ergūvān ‘aķıķı ķadeħi semene virse gerekdür*

Çeşm-i nergis ne-şakāyık negerān h'āhed (2) şud

Nergis gözi şakāyıkā nāzir olsa gerekdür murād *ergāvān*dan derūnı nūrānı (3) ve zāhiri ħumret-i ‘ışk ile mülevven olan mürşiddür ve ‘aķıķı ķadeħ ħumret-i şevķdür (4) ve *semenden* murād sāfi-dil ve ķābil-i feyz olandur ve *çeşm-i nergis*den murād (5) ‘ayn-ı insān-ı kāmildür ve *şakāyık*dan murād ħumret şevķi ve ķadeħ ķalbi olup (6) maħall-i şarāb-ı İlāhī olmağa ķābil olan sālīkdür

(3) Der-ın tazallüm ki keşid ez-ġam-ı hicrān bülbül

(7) *Bu zulmi ki çekdi hicrān ġamından bülbül* [tazallüm lafzı aşda zulmden şikāyet itmege dirler bunda zulm ma‘nāsına isti‘māl olımışdur]

Tā serāperde-i gül na‘ra-zanān h'āhed şud

(8) *Gelün iç ħavlısına dek na‘ra idici ġitse gerekdür* murād *bülbül*den ‘āşık u tālibdür (9) ve *gül*den murād ehl-i keş olan şeyħdür lācerem sālīk-i tālib hicr-i yārdan zulm görüp (10) mütezallimen şeyħüñ ħalvetine ġirse gerekdür [*serāperde* iç ħavlıya didükleri yukarıda beyān olunmuşdur be *na‘ra-zenān* vaşf-ı terkibi ve bülbül den ħāldür]

(4) Ger zi-mescid be-ħarābāt şudem ħorde me-ġir

Eger (11) *mescidden meyhāneye ġirse gerekdür* [*şudem* bunda reft ma‘nāsınadır]

Meclis-i va‘z dırāzest ü zamān h'āhed şud

(12) *Va‘z meclisi uzundur ve zamān olsa gerekdür* murād *mescidden* ehl-i zāhir ‘ibādetġānesidür (13) ve *meclis-i va‘z*dan murād ‘ilm-i zāhirüñ ‘ibādet olmasıdır ve *ħarābāt*dan (14) murād ‘ışk u sülük ehli maķāmıdır lācerem zāhirden sülūka geldüğüme ta‘n eyleme ki (15) ‘ilm-i zāhir ve zühd-i ħuşk ile vuşul ila’llāh ba‘iddür çok zamān ister

(5) Ey dil er ‘işret-i (16) imrüz be-ferdā fikenī

Ey gönül eger bugün ‘işreti irteye ķorsañ

Māye-i naķd-i beķā-rā ki zamān (17) h'āhed şud

Beķā naķdi sermāyesine kim kefil olur murād ‘ıyş-ı ‘ibādeti ve şöbet-i (18) tā‘atı yārına teħir itme şıġhat u beķāya kimse kefil olmaz iħtimāldür ki tizcek vefāt idesin (19) ‘amelsiz ġidesün dimekdür

(6) Māh-ı şa‘bān ķadeħ ez-dest me-nih k’in ħürşid

Şa‘bān (20) āyine kadehi elden koma ki bu güneş ya‘nī kadeh

Ez-nazar tā şeb-i ‘ıyd-ı Ramazān h̄‘āhed şud

(21) *Nazardan Ramazān bayramı gicesine dek gitse girekdür* ya‘nī Ramazān [M250b] (1) geldikten sonra bayram gicesine dek bulunmasa gerekdür murād budur ki Şa‘bān ayında (2) şeyhün irşadı ile şarāb-ı ‘ışk nüş idüp ‘ibadetde küşiş kıl ve illā Ramazān (3) gelicek şeyh halvetde olup irşād itmeyüp mu‘atıl olsañ gerekdür [*şud* bunda reft ma‘nāsınadır]

(7) Gül ‘azīzest (4) ganīmet şumurīdeş şöhet

Gül ‘azīzdür ganīmet şayun̄ anuñ şöhetini

Ki be-bāg āmed ez-īn (5) rāh u ez-ān h̄‘āhed şud

Ki bāga geldi bu yoldan ve andan gitse gerekdür murād aşhāb-ı (6) keşf ü şeyh şāhib ü kāşife ‘azīzdür anuñ muşāhabetini ganīmet bilün ki bāg-ı ‘āleme (7) ‘ālem-i İllāhī yolından geldi girü andan gitse gerekdür dimekdür

(8) Muṭribā meclis-i ünsest gazel h̄‘ān u sürūd

(8) *Ey muṭrib ünsest meclisidür gazel okı ve ır okı* [*sürūd* ırılanan nesneye dirler gazel ve türki gibi meşelā Türkçe buña ır dirler ve şā‘ ırcı dirler]

Çen gūi ki çünin reft ü çünān (9) h̄‘āhed şud

Niçe dırsin böyle vākı‘ oldı ve öyle olsa gerekdür murād budur ki ey vā‘ız (10) ‘ışka terğib idüp zevk vir ‘ālemün evā‘ilin ve ümem-i sābıka aḥvālin ve ‘ālemün evāḥirin (11) ve ḥaşr kışşasın ko

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Va‘z odur kim tā‘ata terğib ide tālibi

Geçmiş yā olacağı (12) söylemek efsānedür

(9) Hāfız ez-behr-i tu āmed süy-i iklim-i vücūd¹¹⁹³

Hāfız senün için geldi (13) vücūd iklimine

Ḳademī nih be-vedā‘ eş ki revān h̄‘āhed şud

Bir kadem ko anuñ vefā‘ına ki (14) revān olsa gerekdür murād budur ki Hāfızun̄ ‘āleme gelmekden murādı ehlu’llāh muşāhabetidür (15) ehlu’llāhdan murādı budur ki cihāndan gitdügi zamānda ehlu’llāh vefā‘ı ile gide bunda (16) terğib vardur ki muḥtazar olan katında şulḥen ḥāzır olmağ gerek ki ḥüsn-i ḥātıme ve imān ile (17) ḥatm olmağ ‘alāmetidür

VELEHU EYŹAN [G.211]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Kilk-i müşkīn-i tu rüzī ki zi-mā yād kuned

¹¹⁹³ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Der-ten-i Hāfız-ı miskīn raqamı piş ne-mānd

Senüñ (18) *müşkîn kalemüñ bir gün ki bizden yād ide ya' nî bizi aña*

Be-bered ecr-i dü şad bede ki (19) āzād kuned

İletür ikiyüz kul şevābın ki āzād ide murād mekrüb ile (20) taṭyīb-i ḳalb itmek şevāb idügin beyāndur

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Bir varak kâğıd ile yār beni (21) yād idicek

Bu şevābı bulımaz biñ ḳulın āzād idicek

(2) Ḳāşid-i ḥazret-i Selmā [M251a] (1) ki selāmet bādeş

Selmā ḥazretinüñ peyki ki selāmet ola [ḳāşid mektüb ve ḥaber ileten peyke dirler ve Selmā' ism-i ma' şūḳadur]

Çi şevad ger be-selāmī dil-i mā (2) şād kuned

N'ola eger bir selām ile bizüm göñlümüz şād ide murād ma' şūḳ tarafından (3) ḥaber ḳalb-i maḥzūnı tefrīḥ itdügin beyāndur

Ḳıṭ'a

Selāmun ' aleyküm dā' imen mütetābi' an¹¹⁹⁴ (4)

K'evveli ḥarfın min ḥurūfi selām

Ve ḳad kâne ḳalbi ālifen bi-vişāliküm

K'evsaṭı ḥarfi (5) min ḥurūfi selām

Ve ḳad ḳaḳe şadri ḳıyḳaten li-bu' dikum

K'āḥiri ḥarfın min ḥurūfi selām (6)

(3) Yā Rab ender-dil-i ān ḥüsrev-i şir'in endāz

Yā Rabbī ol ṭatlu ḥüsrevüñ göñline bıraḳ (7) [şir'in bunda ṭatlu ma' nāsına olup vaşf-ı ḥüsrev olmaḳ münāsibdür ve ḥüsrev ü ferhād zıkrine mülāyimdür ve Şir'in ism-i şaḥş olup Şir'inüñ Ḥüsrevi dinilüp izāfet-i i' tibārī ḳılınmaḳ ma' nî-i rekikdür]

Ki be-raḥmet güzeri ber-ser-i Ferhād kuned

Ki raḥmet ile uğramaḳı Ferhād başı üzre ide (8) murād maḥbüb u maṭlüb olan ' aşıḳ u ṭālib üzerine be-ṭariḳü'l-merḥamet gelmek için (9) du' ādur

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + -

Derdime dermān için ben ḥastaya geldi ḥabīb¹¹⁹⁵

Ḥasta şıḥḥat (10) bulmalu olsa gelür tā ki ṭabīb

¹¹⁹⁴ “ 1) Sürekli peş peşe selām sizin üzerinize olsun. Selām kelimesinin ilk harfindeki sin gibi. 2) Benim kalbim sizin vuslatınıza alışmıştı. Selām kelimesinin ortasındaki harf gibi. 3) Benim gönlüm sizden uzaklaştığı için daraldı; mim harfinin daralması gibi.”

¹¹⁹⁵ Ḥabīb ve ṭabīb mısra sonunda birlikte yazılmıştır.

(4) Hâliyâ işve-i çeşm-i tu zi-bünyâdem burd

Hâliyâ senüñ gözün (11) şivesi beni bünyâddan aldı

Tâ digerbâre hekimâne çi bünyâd kuned

Tâ bir kez daği hekimâne ne (12) bünyâd ide murâd muhâtabdan şeyh olıcağ senüñ nazaruñ beni bi'l-külliyeye aldı daği hekimâne (13) benüm işlâh u terbiyetimde ne bünyâd ider dimekdür

Beyt

Şeyh bāyed ki be-dāned maraž-ı (14) ṭab‘ -ı mizāc

Tā be-vefkeş be-mürīdān be-kuned nīk ‘ ilāc

(5) Gevher-i pāk-ı tu ez-midḥat-i mā (15) müstağnīst

Senüñ pāk gevherüñ bizüm medḥimüzden müstağnīdür

Dest-i meşşāta (16) çi bā ḥüsn-i Ḥudādād kuned

Düzegünci eli Allāh virmiş ḥüsne ne eyler murâd (17) memdūḥınuñ medḥin müstağnī idügin beyāndur [meşşāta ve māşīte ‘ Arabīdür ṭaraqçı ‘ avrat demek olur ammā işlâhda düzegünci ‘ avrat murâddur ve bu beyt mażmūnı şeyh Sa‘ dīnüñ Gülistānda medḥ-i vezīrde zıkr itdügi beyt mażmūnıdır]

(6) İmtihān kun ki besī genc-i mürādet be-dihend

(18) Tecrübe eyle ki niçe murāduñ gencin virürler

Ger ḥarābī çü merā luṭf-ı tu ābād kuned

(19) Eger benüm gibi bir ḥarābī senüñ luṭfıñ ma‘ mūr ide murâd iḥsān idene va’llāhu yüḍā‘ ifu (20) limen yeşā¹¹⁹⁶ ḥasebince a‘ vāz keşire olmaduğın beyāndur

-+---/-+---/-+---/-+---

[Vaşf-ı tu-rā ger kuned ver ne-kuned ehl-i fażl¹¹⁹⁷

Ḥācet-i meşşāta nīst rüy-ı dilārām-rā]

(7) Şāh-rā (21) bih buved ez-ṭā‘ at-i şad sāle vü zühd

Şāha yegdür yüz yıllık ṭā‘ at ü zühdden [M251b] (1)

Ḳadr-i yek sâ‘ ate ‘ ömrī ki derū dād kuned

Bir sâ‘ at miḳdārı ‘ ömr ki anda ‘ adl ide (2) murâd ‘ adlū sâ‘ atin ḥayrun min ‘ ibādeti sittīne ‘ āmen¹¹⁹⁸ ḥasebince fażīlet ‘ adli beyāndur (3) ve zıkr şad mübālağa içündür

(8) Reh ne-burdım be-maṭlūb-i ḥod ender-Şirāz

Yol (4) iletmedük kendü maṭlūbımuza Şirāzda

Ḥurrem ān rüz ki Ḥāfız reh-i Bağdād kuned

¹¹⁹⁶ والله يُضَاعَفُ لِمَنْ يَتَنَاءَ Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfü geniştir, O herşeyi bilir. (Kur'ân, Bakara 2/261).

¹¹⁹⁷ Sa' dī-i Şirāzī.

¹¹⁹⁸ عَدْلُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ عَامًا Bir saat adalet ile hükmetmek, altmış yıl ibadetten hayırlıdır. (Hadis) Faziletü'l-Âdilîn, Hadis No: 12.

(5) *Şād ol gün ki Hāfiẓ Bağdād yolın ide ya‘nī añā gide* murād budur ki maṭlūb-ı (6) vuşul ila’llāhdur çünki ol vaṭanımızda müyesser olmadı ğurbete gidüp Bağdāda (7) teveccüh itmek gerek ki anuñ laķabı burc-ı evliyādur

VELEHU EYŻAN [G.212]

[Mef’ ũlü Fā’ ilātü Mefā’ ilü Fā’ ilün]

(1) Būy-ı hoş-ı tu her ki (8) zi-bād-ı şabā şenīd

Senüñ hoş koķuñ her kim bād-ı şabādan işitdi

Ez-yār-ı aşinā (9) haber¹¹⁹⁹-i aşinā şenīd

Āşinā yārdan haber-i aşinā işitdi murād nefehāt-ı Rabbāniyye (10) ‘ālem-i ervāhda aşinā olduğumuz haber-i İlāhī getürdi dimekdür [koķu duymağa dağı işitmek dirler]

(2) İneş revā ne-būd (11) dil-i Haķ-güzār-ı men

Bu lāyık degül idi benüm Haķ edā idici gönlüm

K’ez-ġam-güsār-ı hod (12) sühan-i nā-sezā şenīd

Kendü muşāhibinden lāyık olmayan söz işitmedi (13) murād *ķalb-i nefsd*den kelām-ı izlāl u ifsād işitdüğinden şikāyetdür (14)

(3) Ey şāh-ı hüsn çeşm be-ħāl-i gedā fiken

Ey hüsn şāhı gözi gedā ħāline biraķ (15)

K’in güş bes hikāyet-i şāh u gedā şenīd

Bu ķulaķ niçe hikāyet-i şāh u gedā (16) işitdi murād ‘ayn-ı ‘ināyet talebidür

(4) Mā mey be-bāng-ı çeng ne imrüz mī-ħurīm

(17) Biz şarābı çeng āvāzı ile bugün içmedük

Bes devr şud ki günbed-i çerħ (18) in şadā şenīd

Niçe devr oldı ki çerħ ķubbesi bu şadāyı işitdi (19) murād pīr-i murāķıb kelāmı ile ‘ışķ-ı İlāhī nüş itmek ‘ādet-i ķadīme (20) idüġin beyāndur

(5) Mā bāde zīr-i ħırķa ne imrüz mī-ķeşim

Biz şarābı (21) ħırķa altında bugün çekmezüz

Şad bār pīr-i meygede in mācerā şenīd

[M252a] (1) *Yüzüñde meyħāne pīri bu mācerātu işitdi* murād mestūr-ı ‘ışķ-ı İlāhī ve (2) ṭā‘t-i şāhī itdügümüz şeyħ-i ħānķāha ma‘lūmdur dimekdür

(6) Sırr-ı Ĥudā ki ‘ārif-i sālīk (3) be-ķes ne-ġuft

Sırr-ı Haķķı ki ‘ārif-i sālīk kimseye dimedi

Der-ħayretem ki bāde-fürüş (4) ez-kücā şenīd

Ĥayretdeyin ki şarāb şatıcı ķanden işitdi murād (5) ‘ārifden ‘ışķ u cezbe ile ṭayyār olandur bu ħālet zāhidde olmaz ki (6) seyyārdur şeyħ-i ħānķāh neden bundan

¹¹⁹⁹ *Haber* kelimesinin altına *nefes* ibāresi yazılmıştır.

haber dâr olmış ki ‘ışğa irşâd ider (7) bunda hayretdeyin [*el-‘arîfî tayyâr ve ez-zâhîdî seyyâr*¹²⁰⁰]

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Dî şerh-i sūz-ı ‘ışk şenîdem zi-bāng-ı ney

Der-hayretem (8) ki kışşa-i ‘ışk ez-kücā şenîd

(7) Maḥrūm eger şudem zi-ser-i kūy-ı ū çî şud

Maḥrūm eger (9) *gıtdüm ise anuñ maḥallesı başından ne oldı* ya‘ nî ‘aceb degüldür [*şudem* bunda reftem ma‘nāsına olmaḥ münāsıbdür oldum ma‘nāsına daḥi olmaḥ cā’izdür]

Ez-gülşen-i zamāne ki bŷy-ı vefā şenîd

Zamāne (10) *gŷşeninden kim vefā koḡusın işıtdı* murād ehl-i dŷnyā vŷ aşḡāb-ı zāhir bî-vefā idügin beyāndur (11)

(8) Yā Rab kücāst maḡrem-i rāzı ki yek zamān

Yā Rab ḡandedür bir maḡrem rāz ki bir zamān

Dil şerh-i (12) dihed ki çî guft u çihā şenîd

Göñŷl anuñ şerḡin diye ki ne didi ne işıtdı (13) murād tālib yoḡ ki esrār-ı tarıḡati ve aḡbār-ı ḡaḡıḡati ve muşāḡabet-i İlähiyyeyi aña (14) beyān idem dimekdür

(9) Sākı biyā ki ‘ışk nidā mî-kuned bŷlend

Ey sākı gel ki ‘ışk (15) *bŷlend nidā ider*

K’ān kes ki guft kışşa-i mā hem zi-mā şenîd

Ki ol kimse ki söyledi (16) *bizŷm kışşamız bizden işıtdı* murād ‘ışḡdan ma‘şŷḡdur ya‘ nî ma‘şŷḡ-ı ḡaḡıḡı (17) i‘lān idŷp *ve mā yentiḡu ‘ani’l-hevā in hüve illā vaḡyun yuḡā*¹²⁰¹ mücebince bizŷm ḡaberimŷz söyleyen (18) bizden işıdŷp söyler

(10) ḡoş mî-kunem be-bāde-i mişḡin meşām-ı cān

ḡoş iderin (19) *müşḡin şarāb ile cān meşāmın*

K’ez-delḡ-pŷş-ı şavma‘ a bŷy-ı riyā şenîd

Ki şavma‘a (20) *ḡırḡa-pŷşından riyā koḡusın işıtdı* murād aşḡāb-ı riyādan meşām-ı cānıma riyā (21) koḡusı geldi andan dimāḡum mŷkedder oldı ‘ışḡ-ı İlähı ve ḡubb-ı tayyib ile [M252b] (1) mu‘atḡar itmek isterin dimekdür

(11) Pend-i ḡekım ‘ayn-ı şavābest ŷ maḡz-ı ḡayr

ḡekımŷñ naşıḡati (2) *‘ayn-ı şavābdur ve maḡz-ı ḡayr*

Ferḡunde baḡt ān ki be-sem‘ -i rızā şenîd

¹²⁰⁰ العارف طيار و الزاهد سيار Arif tayyâr, zâhid seyyârdir. Arif uçan zahid ise yürüyerek dolaşandır. Bâyezîd-i Bistâmî
¹²⁰¹ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ (3) O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir. - Çünkü onu güçlü kuvvetli biri (Cebrail) öğretti. (Kur’ân, Necm 53/3-4).

Mübârek ol kimsenûñ (3) bahtuñ ki sem‘-i rızâ ile işitdi murâ ‘âkilûñ naşîhatini kabûl ile işitmege anuñ mücîbince (4) iş itmege terğîbdür

(12) Her şâm mâcerâ-yı men ü dil şimâl guft

Her aḥşam benüm ve gönül (5) mâcerâsın bād-ı kıble didi

Her şubḥ guft ü gūy-ı men ü şabâ şenîd

Her şabâḥ benüm ve gönül (6) guft ü gūyını şabâ işitdi murâd budur ki her aḥşam kıble tarafından gelen hevâ-yı dîn benüm (7) gündüz taẓyî‘-i ‘ömr itdigüm ve ḳalb fikr-i fâsid ḳılduğın lisân-ı ḥâl ile söyler ve baña nedâmet (8) gelüp seḥer-ḥîz olup cân u dil ile istiğnâ remzi bād-ı seḥer istimâ‘ ider

(13) Ḥâfız (9) vazîfe-i tu du‘ â guftenest ü bes

Ey Ḥâfız senûñ vazîfe ve ḥıdmetûñ du‘ â dimekdür (10) ancak

Der-bend-i ân me-bâş ki ne-şenîd yâ şenîd

Ol ḳaydda olma ki işitmedi yâ işitdi (11) murâd budur ki ‘abdûñ ḥizmeti ‘ibâdetdür anı edâ itmek gerek kabûl u ‘adem-i kabûl (12) ḳaydında olmamaḳ gerek

VELEHU EYẒAN [G.213]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Ḥastegân-râ çü taleb bâşed ü ḳuvvet ne-buved

(13) Ḥastalara çü taleb ola ve ḳuvvet olmaya

Ger tu efsûs kunî şarḫ-ı mürüvvet ne-buved

Eger (14) sen ḥayf iderseñ şarḫ-ı mürüvvet olmaz murâd şeyḫe nuşdur ki ḫâliblere işılâḥ (15) u terbiyyetde ḥayf u taḫşîr itmemeḳ gerek

(2) Mâ-cefâ ez-tu ne-dîdim ü tu her giz (16) ne-kunî

Biz cefâyı senden görmezüz ve sen hergiz itmezsin

Ânci der-mezḫeb-i pîrân-ı (17) ḫarîḳat ne-buved

Ol nesne ki ḫarîḳat pîrleri mezḫebinde olmaz murâd (18) şeyḫi taḫşîr ve cefâdan tenzîhdür

(3) Çün tahâret ne-buved Ka‘be vü büḥâne yekîst

(19) Çün pâküñ olmaya Ka‘be ve büḥâne birdür

Nebuved ḥayr der-ân ḫâne ki ‘ışmet ne-buved

(20) Ḥayr olmaz ol evde ki ‘ışmet olmaya murâd ḳalbi tahîr itmege irşâddur

Beyt (21)

--+---/-+---/--+--

Ṭahhîrâ beyti¹²⁰² nişân-ı pâkiyest¹²⁰³

¹²⁰² طَهْرًا بَيْتِي Biz, Beyt'i (Kâbe'yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail'e: Tavaf edenler,

Genc-i nūrest ez-tılsımeş hākiyest

(4) Tā be-efsūn ne-kuned cādū-yı çeşm-i tu meded

[M253a] (1) Tā efsūn ile itmeye senūñ cādū gözūñ meded

Nūr der-şūhten-i şem^ç -i muhabbet ne-buved

(2) Nūr şem^ç-i muhabbet yaqmasında olmaz murād ^ç ayn-ı ^ç ināyet-i şeyh teşhīr-i qalib itmegi talebdür (3) ki andan nazar olıcaq şem^ç-i muhabbet yaqın mürīdde nūr olmaz ba^ç zı nūsaḥda bulındı (4)

(5) Hīre ān çeşm ki ābeş nebered girye-i ^ç ışq

Ṭonuqdur ol göz ki şu virmeye aña (5) ^ç ışq ağlaması

Tire ān dil ki der-ū şem^ç -i muhabbet ne-buved

Bulanıqdur ol gönül ki (6) anda şem^ç-i muhabbet olmaya murād ^ç ışq ile ağlamağa ve gönülde şevq-i muhabbet olmağa (7) terğībdür

(6) Hüsni tu kerd zi-ser-rişte-i ḥod bā-ḥaberem

Senūñ ḥüsünü eyledi (8) kendü ipliğüm başından beni ḥaberdār

Ān me-bādā ki meded-kāri-i devlet ne-buved

(9) Ol olmasun ki devlet meded-kārlığı olmaya murād senūñ ḥüsünü baña iplik (10) başını bildirürdi andan çözmege ve ^ç amele şürū^ç itdüm bu devlet meded-kārlığıdur (11) lācerem ^ç aşıkuñ delīl-i ^ç ışkuñ delīl-i ^ç ışqdur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

^ç Işq mī-bāyed ki (12) ān bāşed delīl-i rāh-ı düst

Vāy ān kes-rā ki ^ç ışq-ı düst ne-buved rehberes

(13) ba^ç zı -u nūsaḥda bulındı

(7) Devlet ez-murğ-ı humāyūn taleb u sāye-i ū

Devleti mübārek (14) kuşdan taleb kıl ve anuñ gölgesinden

Z'ān ki bā-zāğ u zağan şehper-i devlet (15) ne-buved

Zirā qarğa ve devlencec ile devlet şehperi olmaz murād hümā hibi zıll-ı (16) hümāyūnı olan mürşid-i kāmīl talebine terğībdür ve ḥizmet-i nāqışdan tenzīhdür (17) [şāhper ve şehper kanat çelekidür]

Beyt

+++/-+--/+--

Kes ne-bāyed be-zīr-i sāye-i büm

Ver hümāy ez-cihān şevved ma^ç düm (18)

ibadete kapananlar, rükū ve secde edenler için Evim'i temiz tutun, diye emretmiştik. (Kur'ân, Bakara 2/125).

¹²⁰³ Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1. Cilt, s. 42, Beyt: 435.

(8) Ger meded h̄āstem ez-pīr-i muġān ‘ayb me-kun¹²⁰⁴

Eger meded istedüm ise pīr-i muġāndan (19) ‘ayblama

Şeyh-i mā guft ki¹²⁰⁵ der-şavma‘ a himmet ne-buved

Şeyh buyurđ ki şavma‘ada (20) *himmet olmaz* murād budur ki ‘ışk u şevk ehli olan şeyhden meded taleb (21) itdüm zīrā bir pīr baña didi loğma-i vaqf için h̄ānkāhda olanda himmet [M253b] (1) olmaz

Rubā‘ī (Ahreb)

Ez-loğma-i vaqf her ki pervered cesed

Rübāh şevved egerçi būdest esed (2)

Ger bī-ğaraž-ı merā muşaddıq dārī

H̄āsiyet-i nān-ı vaqf buhlest ü h̄ased (3)

(9) **H̄āfizā ‘ilm ü edeb verz ki der-meclis-i şāh**

Ey H̄āfiz ‘ilm ü edeb kesb kııl ki meclis-i şāhda (4)

Her ki-rā nīst edeb lāyık-ı şoğbet ne-buved

Her kim ki edebi olmaya lāyık-ı şoğbet olmaz murād (5) budur ki sultān-ı mecāzī edeb-i zāhir ister zīrā bātından ġāfildür sultān-ı haqīkī hem (6) edeb-i zāhir gen edeb-i bātın ister anuñçün hizmetü’l-mülük nişfu’s-sülük dimişlerdür (7) bes H̄āce H̄āfizūñ ‘ilm didügi edeb-i bātına nazār u edeb didügi edeb-i zāhire nazardur (8)

VELEHU EYŻAN [G.214]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) **Hümā-yı evc-i sa‘ ādet be-dām-ı mā üfted**

Sa‘ ādet evci hümāsi bizüm aġumuza (9) *düşer* [evc feth-i hemze ve sükün-ı rā vü cīm ile yüce ve yukaru ma‘ nāsınadur ki h̄azīz muqābilidür]

Eger tü-rā güzeri ber-mağām-ı mā üfted

Eger saña uğramağ bizüm mağāmımuza düşerse murād (10) budur ki bize tecellī-i İlāhī vaqı‘ olursa hümā-yı bülend pervāz u salṭanat-i mümtāz bizüm (11) şaydımuż olur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çi kem şevved zi-tu ey meh ki ber-minnet-güzer üfted

Ki tā be-rūzenem ez-rüyet āftāb der-üfted (12)

(2) **H̄ubābvār ber-endāzem ez-neşāt külāh**

H̄abāb gibi atam şenlikden külāhi [h̄abāb zamm-ı h̄ā ile ‘Arabīdür şu qabarcuğı ma‘ nāsınadur *külāhi* izāfet ile taḥşiş olunur h̄abāb-ı re’s dirler]

¹²⁰⁴ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Ger men-i meygede himmet talebem ‘ayb me-kun

¹²⁰⁵ *Şeyh fermüd ki der* ifadesinin altında *şeyh-i mā guft ki der* düzeltilmesi bulunmaktadır.

Eger zi-rüy-ı tu ‘aksî (13) be-cām-ı mā üfted

Eger senüñ yüzünden bir ‘aks bizüm kadehimüze düşerse murād bizüm kadehimüzden (14) kalbimüzdür aña tecellî cemāl olursa şādılığdan taqyeyi atmak olur dimekdür

(3) Şebî ki mäh-ı (15) murād ez-ufuk tülû‘ kuned

Bir gece ki murād ayı ufukdan tülû‘ ide [ufuk zamm-ı hemze ve fâ ile kenâr-ı admândur dimekdür]

Buved ki pertev-i nürî be-bām-ı mā üfted

(16) *Ola ki bir nür ziyası bizüm tamımuza düşe* murād tecellî kendüye vâkı‘ olmak ricâsıdır (17)

(4) Be-bārgāh-ı tu çün bād-rā ne-bāşed bār

Senüñ bārgāhuña çün yile olmaz icāzet (18) [bār yemiş ma‘nāsına ve kerre ma‘nāsına ve yük ma‘nāsına ve icāzet ma‘nāsına gelür bunda icāzet ma‘nāsınadır pādşāhlar dergāhına bārgāh didükleri icāzet yiri olduğıcündür]

Key ittifāk-ı mecāl-i selām-ı mā üfted

Kaçan bizüm selāmımuza mecāl ittifāk düşe murād (19) hāzret-i ‘izzetüñ kibriyâsın ve kendünüñ selāmınıñ ol dergāha ‘adem-i liyākatin (20) beyândur ba‘zı nüsahda bulandı

Mülük-rā çü reh-i hāk būs in der nîst

Pādşāhlara (21) *çün bu kapu toprağın öpmek yolu yoğdur*

Key iltifāt-ı mecāl-i selām-ı mā üfted

Kaçan bizüm selāmımuza [M254a] (1) *iltifāt düşe* murād beyt-i sâbıkdaki gibidür

(5) Çü cān fidā-yı lebeş şud hayāl-i mey bestem

(2) *Çün cān lebüñe fedā oldı hayāl bağladum*

Ki kaçreî zi-zülâleş be-kām-ı mā üfted

Ki bir (3) *kaçre anuñ zülâlınden bizüm tamağımuza düşe* murād budur ki rüh kelām-ı Hākda mihver-i (4) müstağrak olıcağ hayāl itmek olur ki bir kaçre anuñ âb-ı hoş-güvârından tamağa düşe (5) hülâşa murād budur ki çün şan‘at-ı kelām tecellî idüp rühı sâlik anda müstağrak ola anuñ (6) ağızından ma‘ârif-i İlâhiyye zühür idüp ‘amâ iken ‘âlim olur

(6) Hayāl-i zülf-i tu guftâ ki (7) cān vesîle me-sâz

Senüñ zülfün hayâli didi cānı vâşıta kıлма

K’ez-în şikâr ferāvân (8) be-dām-ı mā üfted

Ki bu şikârdan vâfir bizüm ağızımuza düşer murād budur ki gayb-ı hüviyyet hayâli (9) cān virmegi baña vuşüle vesîle itme ki cān şikârdan vâfir benüm ağımda vardur dir (10)

(7) Be-nâ-ümîdî ez-în der-me-rov bezen fâlî

Ümidsizlik ile bu kapudan gitme ve bir fâlî

Buved ki (11) k̄ur‘ a-i devlet be-nām-ı mā üfted

Ola ki devlet k̄ur‘ası bizüm adımuza düşe (12) murād budur ki bāb-ı Hāqdan recāyı kaḫ‘ itmeyüp ‘ibādete sa‘y itmekde olmağ gerek (13) ola ki biri sebab-i k̄urbet ola

(8) Zi-ḫāk-ı kūy-ı tu hergeh ki dem zened Hāfiz

Senüñ (14) maḫallüñ toprağından her vaqt ki nefes urur Hāfiz

Nesīm-i gülşen-i cān der-meşām-ı mā (15) üfted

Cān gülşeni yili bizüm burnumuza düşer ise murād budur ki ḫaraf-ı (16) Hāqdan kelām söylendikce meşām-ı cānımız andan rāyiḫa idrāk ider (17)

VELEHU EYŶAN [G.215]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Düş vaqt-i seḫer ez-ğuşşa necātem dādend

Dün gice seḫer vaqtinde ğuşşadan (18) baña necāt virdiler

V’ender-ān z̄ulmet-i şeb āb-ı ḫayātem dādend

Ol gice (19) *z̄ulmetinde baña āb-ı ḫayāt virdiler* murād budur ki dün gice baña feyż-i İlāhī (20) ve fażl-ı tecellī vākı‘ olup vuşul ila’llāh müyesser ola mı diyü ğuşşada (21) idüm ol ğuşşadan necāt virdiler ve āb-ı ḫayāt-ı ḫaḫīkī oldur ki ‘azāb-ı mü’ebbedden ḫülāşa [M254b] (1) bā‘iş ola lācerem baña şarāb-ı feyż içirüp ḫayāt-ı ebediyye virdiler

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Īn (2) feyż-i rūḫ-ı perver ez-ān kūy-ı dilberest¹²⁰⁶

Īn āb-ı zindegāni ez-ān cūy-ı kevşerest (3)

(2) Bī-ḫod ez-şa‘ şa‘ a-i pertev-i zātem kerdend

Beni ḫayā-yı zāt yalabımından bī-ḫod (4) *itdiler*

Bāde ez-cām-ı tecellī-i şıfātem dādend

Şarābı baña tecellī-i şıfātından virdiler (5) murād tecellī-i ef‘ ālden teraḫḫī idüp tecellī-i şıfātından mütekeyyif olup tecellī-i zāt-ı lem‘ ānından (6) bī-ḫod olduğın beyāndur [tecellī-i ef‘ āl ve tecellī-i şıfāt ve tecellī-i zāt erbāb-ı sülūka ma‘ lümdur tafşīli tekşīr-i sevād iḫtizā itdüğü ecilden ta‘riż olındı]

(3) Çi mübārek seḫerī būd u çi ferḫunde demī

Ne mübārek seḫer (7) *idi ve ne ferruḫ vaqt idi*

Ān şeb-i Ḳadr ki ĩn tāze berātem dādend

Ol Ḳadr gicesi ki (8) *baña bu tāze berāt virdiler* murād ol dün giceyi ve seḫer vaqtin medḫdür ki (9) ol gice şeb-i Ḳadr imiş ki anuñ seḫerinde baña berāt-ı feyż ü fażl virdiler dir

¹²⁰⁶ Sa’dî, Dîvan-ı Eş’âr, Gazeliyyât, No: 64.

(4) Hâtif (10) ân rûz be-men müjde-i in devlet dâd

Hâtif ol gün baña bu devlet müjdesin virdi (11)

Ki be-ân cevr ü cefâ şabr u şebâtem dâdend

Ki ol cevr ü cefâya şabr u qarâr virdiler baña (12) murâd budur ki ben ki mücâhede ve hilâf-ı nefse şâbir oldum ol gün baña Hâtif (13) müjde itdi ki devlet-i feyz ü tecellî saña müyesser olsa gerekdür lâcerem her kim ki cefâ-yı (14) mücâhedeye şâbir ola vellezîne câhidu finâ lenehdiyennehüm sübülenâ¹²⁰⁷ hasebince (15) aña buncılayın feyz olur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yâr dimiş aña kim cevr ü cefâlar ide rûz (16)

Katlanursa şoñ ucı mihr ü vefâlar ide rûz

(5) Ba' d ez-în rûy-ı men ü âyine-i (17) vaşf-ı cemâl

Bundan şoñra benüm yüzüm ve vaşf-ı cemâl âyinesi ya' nî min ba' d (18) âyine-i şifâta nazar idüp andan yüzüm döndürmezem

Ki der-ancâ haber ez-cilve-i (19) zâtem dâdend

Ol yirde baña cilve-i zâtdan haber virdiler murâd budur ki (20) tecellî-i şifâtdan şoñra tecellî-i zât olur lâcerem aña müdâvemet iden buña vuşul (21) bulur

(6) Men eger kâm-revâ geştem hoş-dil çi ' aceb

Ben eger murâda lâyıķ oldum (22) ve gönli hoş oldum ise ne ' aceb

Müstaḥik bûdem ü inhâ be-zekâtem dâdend

[M255a] (1) Müstaḥak idüm bunları baña zekât virdüler murâd taḥşil-i istiḥkâķ itmek gerek ki (2) feyze maḥal olunup faẓl-ı feyz zühür ide dimekür [lafz-ı zekât ve lafz-ı şalât elifî vâva mâ' il oḳıyanların lafzına ri' âyet idüp vâv şüretinde yazılır ammâ bu terâķib-i ' Arabiyyedür kaçan Fârisî ve Türkî terkîblerde vâķı' olursa elif şüretinde yazılır]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Bî-niyâzân çü niyâz-ı men ü faķrem (3) dâdend

Câmi ez-la' l-i leb-i düst zekâtem dâdend

(7) İn heme şehd ü şeker k'ez sühânem (4) mî-rized

Bu dükeli bâl u şeker ki benüm sözümde dökülür

Ecr-i şabrîst k'ez-ân (5) şâh nebâtem dâdend

Şabr ecridür ki ol nebât budağından virdiler murâd nebât (6) budağından Ḥaķ te' âlâ tarafından olan şu' be-i faẓldur lâcerem men aḫleşe (7) li'llâhi erba' ine şabâhen

¹²⁰⁷ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur'ân, Ankebût 29/69).

*zaharet yenābī' u 'l-ḥikmeti min ḡalbihi 'alā lisānihi*¹²⁰⁸ mücebince anuñ kelāmından (8) şehd ü şeker-i ḥikmet dökülür

(8) Men hemān rüz be-dīdem ki zafer ḡāhem yāft

(9) *Ben hem ol gün gördüm ki zafer bulsam gerek*

Ki ber-efsūs-ı 'aduv şabr u şebātem dādend

(10) *Ki düşmenüñ ḡayfına baña şabr u şebāt virdiler* murād 'aduvden inne 'ş-şeytāne lekümā (11) *aduvvün mübīn*¹²⁰⁹ ḡasebince şeytāndur ve a'dā 'aduvveke nefsüke 'l-letī beyne cenbeyke¹²¹⁰ (12) muḡtezāsınca nefsdür ki her kim ki bunlaruñ ḡayf u mekrine şabr ide ḡālib (13) ve muzaffer olur

(9) Himmet-i Ḥāfız u enfās-ı seḡer-ḡizān būd

Ḥāfızuñ ve seḡer-ḡizlerüñ (14) *himmeti idi* ba' zı nüsaḡda böyle vāḡı' olmuş

Himmet-i pīr-i muḡān u nefes-i rindān būd

(15) *Pīr-i muḡānuñ himmeti ve rindlerüñ nefesi idi*

Ki zi-bend-i ḡam-ı eyyām necātem dādend

Ki eyyām (16) *ḡamı bendinden baña necāt virdiler* murād himmet-i nefesüñ te'şirin beyāndur ve ba' zı (17) nüsaḡda maḡlaş beyti bu vāḡı' olmuş

Şeker-i şükr be-şükrāne beyefşān Ḥāfız

(18) *Şükr şekerin şükrāne ile saḡ Ḥāfız*

Ki nigār-ı ḡoş u şīrīn-ḡarekātem dādend

(19) *Ki ḡoş ve şīrīn ḡarekāt nigār virdiler* murād ol *nigār*dan 'amel-i şāliḡdür (20) lācerem anuñçün vāfir şükr itmek lāzımdur ba' zı nüsaḡda maḡlaş beyti böyle (21) vāḡı' olmuş

Ḥāfız ān dem ki be-bend-i ser-i zülf-i tu fütād

Ḥāfız ol dem ki senüñ zülfüñ (22) *ucı bendine düşdi*

Guft ez-bend-i ḡam u ḡuşsa necātem dādend

Didi ḡam u ḡuşsa bendinden baña [255b] (1) *necāt virdiler* murād budur ki *men ce'ale 'l-hümūma hemmen vāḡiden keḡāhu 'llāḡü sā 'ire hümūmihi*¹²¹¹ ḡasebince (2) her kim ki ḡayb-ı hüviyyet ḡaydına düşe sā 'ir humūmdan necāt bulur (3)

¹²⁰⁸ مِنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ظَهَرَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ Kim kırk sabah Allah'a ihlâslı olursa, kalbinden lisanına ḡikmet çeşmeleri akmaya başlar. (Hadīs) Müsnedü'ş-Şihāb, Hadīs No: 466/448.

¹²⁰⁹ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكَمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ Böylece onlara hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapıklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nidâ etti. (Kur'ân, A'raf 7/22).

¹²¹⁰ أَعْدَى عَدُوِّكَ تَفْسُكَ الَّذِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefesindir. (Hadīs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü'l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadīs No: 354.

¹²¹¹ مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هُمًا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzû ve isteklerini tek istek (âhret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 90, Hadīs No: 257.

VELEHU EYẒAN [G.216]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Gevher-i maḥzen-i esrār hemānest ki būd

Maḥzen-i esrār gevheri hemāndur ki idi ya' nī (4) kemākān şābir ve muḳarrerdür

Hoḳḳa-i mihr be-dān mühr ü nişānest ki būd

Hoḳḳa-i (5) *mihr ol mühr ü nişān iledür ki idi* murād *maḥzen-i esrār*dan ḳalbdür *gevherden* (6) murād anda olan ma' ānī ve umürdür *elestü birabbiküm*¹²¹² nidāsı cevābında denilen *belīdür* (7) ve ḳabūl-ı bār-ı emānetdür ve ḥazret-i Ḥaḳ ile olan mişāḳ u mu' āhededür ve *mihr* (8) kesr-i mīm ile muḥabbetdür ki hoḳḳaya teşbīh itmişdür ve *mühr* zamm-ı mīm ile ma' rūfdür (9) murād andan isti' dādımuza göre olan taḳdīr-i İlāhīdür [*hoḳḳa* lafzınıñ *mihr* lafzına izāfeti izāfet-i müşebbehün bih ile'l-müşebbehdür]

(2) 'Āşīḳān zümre-i erbāb-ı (10) emānet bāşend¹²¹³

Lafz-ı 'āşīḳān mübtedādur ve anuñ māba' dı ḥaberdür *ya' nī* 'āşīḳlar (11) *aşḫāb-ı emānet zümresi dururlar*

Lācerem çeşm-i güherbār hemānest ki būd

(12) *Lābūd çeşm-i gühervār hemāndur ki idi* murād *emānet*den Ḥaḳ te' ālā ḥazretinüñ (13) sūre-i Ahzāb āhirinde *innā 'areḳne'l-emānete 'ale's-semāvāti ve'l-arḳi* (14) *ve'l-cibāli*¹²¹⁴ āyetinde zıkr itdügidür erbāb-ı taşavvuf bu emānetden 'ışḳ murād (15) iderler lācerem 'ışḳ emānetini 'āşīḳlar ḳabūl itmişlerdür ve 'ışḳa (16) girye vü zārı lāzımdur anuñçün gözüm güherbārdur

(3) Ez-şabā purs ki mā-rā (17) heme şeb bā-dem-i şubḥ

Şabādan şor ki bize dükeli gice dem-i şubḥ ile

Büy-ı (18) zülf-i tu hemān mūnis-i cānest ki būd

Senüñ zülfün ḳoḳusu hemān muşāḫib-i cāndur ki (19) *idi* murād şabādan bunda teveccüh-i ḳalbīdür ve ḫiṭāb ḥazret-i Ḥaḳḳadur *ya' nī* (20) benüm ḳalbüm teveccühinden şor ki cānımuñ muşāḫibi ve enīsi ḡayb-ı hüviyyetüñ ve mülāḫaza-i (21) ḥazretüñdür

(4) Tālib-i la' l ü güher nīst ve līkin ḥurşid

La' l ü güher tālibi yoḳdur ve līkin [M256a] (1) *güneş*

Hemçünān der-' amel-i ma' den ü kānest ki būd

Ancılayın ma' den ü kān 'amelindedür (2) *ki idi* *ya' nī* ma' den ü kānda hudūş-ı cevāhir te' şīr-i şemsden olur ol (3) 'amel kemākān şābit ve ber-ḳarārdur murād

¹²¹² أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'an, A'râf 7/172).

¹²¹³ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: 'Āşīḳān maḥrem-i esrār-ı emānet bāşend

¹²¹⁴ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur'an, Ahzâb 33/72).

budur ki t̄alib-i la‘l-i esrār-ı tarīkat ve cevher-i (4) aḥbār-ı ḥaḳīkat yokdur ve illā mürşid ü mürebbī kemākān ‘amel tertībindedür (5)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Me-gū aşḫāb-ı dil reftend ü şehr-i ‘ışk şud ḥālī

Cihān pür-şems-i Tebrīzest merdī gū çü Mevlānā (6)

(5) Reng-i ḥūn-ı dil-i mā-rā ki nihān mī-dārī

Bizüm gön̄lümüz kanı rengini ki gizlü dutarsın (7) [ya‘nī gizlersin]

Hemçünān der-leb-i la‘l-i tu ‘ıyānest ki būd

Ancılayın senüñ leb-i la‘lünde ‘ayāndur ki (8) idi murād leb-i la‘lden butūn-ı kelāmdur bizüm ‘ışkımuñ tabākāt u merātibini egerçi (9) ihfā idüp ḥalka ifşā itmezsin ammā inne li‘l-Ḳur‘āni baṭnan ve li-baṭnihi baṭnan ilā seb‘ati (10) ebṭunin¹²¹⁵ hasebince butūn kelāmuñdan ‘ayāndur ki yuḥibbuhüm ve yuḥibbūnehu¹²¹⁶ delālet ider ki ‘ışk-ı (11) ezeli ‘āşığı meczūb ve bī-iḥtiyār ider ve bunūñ merātib-i mütefāvitesi vardur (12)

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---

Ġarḳ-ı ‘ışkīem ki Ġarḳest enderīn¹²¹⁷

‘İşḳhā-yı evvelīn (13) ü āḫirīn

(6) Kuşte-i Ġamze-i ḥod-rā be-ziyāret mī-āy

Kendü Ġamzeñ maḳtūlini ziyārete (14) gel

Z‘ān ki bī-çāre hemān dilnigerānest ki būd

Zirā bī-çārenüñ gön̄li nāzir ü müte‘allıḳdur ki idi (15) murād maḳtūl-i Ġamzeden şifat-ı feyz ü istitāruñ helāki olandur aña girü baş u (16) tecelli ḳıl ki ḳalbi kemākān ta‘alluḳ-ı intizārdadur dimekdür

(7) Züld-i Hindū-yı tu guftem (17) ki diger reh ne-zened

Senüñ Hindū zülfüñ dir idüm ki daḫi yol urmaz

Sālḫā reft (18) ü be-dān sīret ü şānest ki būd

Niçe yıllar kendi ki ol sīret ü şāndur ki (19) idi murād budur ki ğayb-ı hüviyyet ki Hindū gibi ḥafīdür Rūmī gibi rüşen degüldür (20) ibunuñ ḥafāsı māni‘ olup kimsenüñ yolın urmayup gön̄lin almaz ya‘nī [kimse aña gön̄ül virüp mübtelā olmaz

¹²¹⁵ إِنَّ لِلْفَرَّانِ بَطْنًا وَلِبَطْنِهِ لِبَطْنًا إِلَى سَبْعَةِ أَبْطَانٍ Kur‘ān’ın zāhiri ve bātını vardır. Bātını da yedi bātını olan bir bātındır. (Hadīs) Molla Muhsin Muhammed b. Murtazā Feyz-i Kāşānī, **Tefsīrū’s-Sāfi**, c. 1, s. 31.

¹²¹⁶ عَيُّهُمْ وَيُجِبُونَهُ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah’ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah’ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur‘ān, Mâide 5/54).

¹²¹⁷ Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma‘nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 109, Beyt: 1757.

dir idüm niçe yıllar geçdi ol kemākān kendü] haşleti (21) ve hāli üzredür ki muttaşıl cezb ü celb kıilup ider

Bejt

+++/-+--/++-

Meyl ez-în [M256b] (1) cānib ihtiyārī nīst¹²¹⁸

Kehrübā-rā be-gū ki men kāhem

(8) Hāfızā bāz nümā kışsa-i hūnābe-i (2) çeşm

Ey Hāfız girü göster gözünün kanlu şuyı kışsasın

Ki ber-în çeşme (3) āb revānest ki būd¹²¹⁹

Ki bu çeşmde hemān āb revāndur ki idi (4) murād budur ki ‘āşık u tālib ‘arz-ı hāl idüp ağlamaq maṭlūb-ı ma‘şūkdur (5) lācerem anı terk eyleme

Bejt

Nāle mī-kun nālehā hoş āyedeş

K’ez-dü ‘ālem (6) nāle vü ğam bāyedeş

VELEHU EYẒAN [G.217]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Dıraht-i düstī benşān ki kām-ı dil be-bār (7) āred

Dostluq ağacın dik ki gönül murādın yemiş getürür

Nihāl-i düşmenī ber-ken (8) ki renc-i bī-şümār āred

Düşmenlik fidānın çıkar ki sağışsuz marāz getürür murād (9) mantūkdan zāhirdür ve bu maṭla‘ mu‘ammādur Şücā‘ çıkar tarīk-i istihrācı oldur ki (10) dırahtdan murād şecerdür ve kāmndan murād murāddur anuñ dili rādur ki ism-i ḥarfdür (11) bunda müsem mā murāddur [dilden murād mābeynü‘t-ṭarīkdür] ve bār lafzı mu‘ammāya nazar bārīdendendür çün şecer lafzından (12) ḥarf-i rā yağup gide şec qalır ve düşmenī ‘adāvetdür anuñ nihāli andan (13) müştāk olan ‘aduvdur ol çıkmayıcak budaqları cem‘ olup a‘dā olur (14) ve renc dādur a‘dā lafzıda kaçan zā şümārsuz olup ḥesāba gelmeyüp gide (15) ā‘ qalup mecmū‘ şücā‘ olur [murād şücā‘ dan ḥarf-i ‘aynda memdūhı olan Şāh Şücā‘ olmaq münāsibdür]

(2) Çü mihmān-ı ḥarābātī be-‘izzet bāş bā-rindān¹²²⁰

Çün (16) meyḥāne konuğısın ‘izzetde ol rindler ile

Ki derd-i ser keşī cānā geret mestī (17) ḥumār āred

Ki baş ağrısı çekersin ey cān eger mestlik saña ḥumār getürür murād (18) ḥarābātndan ḥānkāhdur ve rindlerden murād şūfiyān-ı muḥlişdür ve mestlikden (19) murād ‘ışk-ı İlāhī ile mütekeyyif olmaqdur ve ḥumār andan kāhillerüp dünyāya iştigāldür (20)

¹²¹⁸ Sa’dî, Dîvân-ı Eş’âr, Gazeliyyât, Gazel No: 430

¹²¹⁹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Ki der-în cūy ne ān āb revānest ki būd

¹²²⁰ Be-‘izzet ibâresinin üzerinde selâmet kelimesi yazılıdır.

lâcerem hânkâhda muhlîş şūfiler ile olan *inne ekrameküm ‘inda’llâhi etḫaküm*¹²²¹ ḥasebince (21) ‘izzetde olur ve ol mestlikden ki keyfiyyet-i ‘ıṣḫdur tekāsül idüp a‘ rāz kılp [M257a] (1) meşâliḥ ü mekāsib-i dünyāya meşḡul olan baş ağrısın çeker

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Güş şeh-i (2) ḥālî vü bāng-ı ḡulguleş derd-i serest¹²²²

Her ki kâni‘ şud be-ḥuşk u turşha-i baḥr u berest (3)

(3) Şeb-i şoḥbet ḡanîmet dān ki ba‘ d ez-rüzḡār-ı mā

Şoḥbet gicesin ḡanîmet bil ki (4) bizüm zamānımızdan şoñra

Besî gerdiş kuned gerdün besî leyl ü nehār āred

Niçe dönmeḡ (5) ider felek niçe gice ve gündüz getirür murād budur ki ‘ibâdet gicesin ḡanîmet bilüp (6) ‘ibâdeti terk ve fırsatı fevt itme ve illâ sen fevt olursun nice vâktler bulunur (7) ammâ sen anda bulunmazsın

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Ṭālib-i dünyā-yı fānî kem kuned sermāye-rā

Ṭālib-i ‘uḡbā (8) faḡîrest erçi āḥir serverest

(4) ‘Emārî dār-ı Leylî-rā ki mehd-i māḥ der-ḥükmeṡ

Leylînüñ (9) meḥeffesin dutanuñ ki ey bişigi ḥük mündedir [Leylî māha ve meḥeffesi mehde teşbih olunmuşdur]

Ḥudāyā der-dil endāzeş ki ber-Mecnün (10) ḡüzār āred

Yā Rabbî anuñ ḡöñline bıraḡ ki Mecnūna uğramaḡ getüre murād ma‘ şūḡı ‘āşıḡa (11) mülâḡat itdürme ki ḡādir olandan kerem ṡalebidür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Ey ki yārî yār-rā nezdik-i gerdān devr-rā (12)

Pāye pāye ḡurb-ı şeh dāden çü resm-i kişverest

(5) Bahār-ı ‘ömr ḡāḥ ey dil vegerne in (13) çemen her sāl

‘Ömr bahārın iste ey ḡöñül yoḡsa bu çemen her yıl

Çü nesrîn şad ḡül-i (14) ra‘ nā vü çün bülbül hezār āred

Nesrîn gibi yüz ḡül-i ra‘ nā ve bülbül gibi biñ getirür murād budur ki (15) bāḡ-ı ‘ömrüñ bahārı anuñ ezḡarı ve āşarı ve a‘ māl-i şāliḡāt u ḡurb bārıdur anuñ (16) taḡşil

¹²²¹ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur’ân, Hucûrât 49/13).

¹²²² Emîr Hüsrev Dehlevî, Dîvân-ı Eş’âr, Kasâid, No: 3.

ü izhârına sa‘y kıl ve illâ bahâr rûzgâr-ı envâ‘-ı gül ve hezâr kesb ü ihtiyâr (17) izhâr ider

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

În hürâfât ez-dimâg-ı hüd birün kun ger tü-râ

Ârzü-yı nikmeti z‘ân (18) gülşen-i cân perverest

[gicelerde söylenen yalan hikâyetler ve murdâr koçulu otlar dimekdür]

(6) Hüdâ-y-râ çün dil-i rişem qarârî best bâ-zülfet

Allâh için (19) çün yaralu gönüm bir qarâr bağladı senün zülfün ile

Be-fermâ la‘l-i nüşin-râ ki hâleş (20) bâ-qarâr âred

Buyur tatlu la‘le ki anuñ hâlini qarâra getüre murâd muhâtabdan şeyh-i mürşiddür (21) ve zülfden murâd anuñ silsile-i tarikatidür ve la‘l-i nüşinden murâd kelâm-ı lezizidür ve hâlin (22) qarâra getürmek temkin virmekdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Mürşid-i kâmil müridân-râ kuned ehl-i kemâl [M257b] (1)

Şoĥbet-i ehl-i şafâ kibrîti-i şâf-ı aĥmerest

(7) Zi-kâr üftâdeî ey dil ki şad men bâr-ı ğam (2) dârî

İşden düşüp mu‘aṭṭal olupdurursın ey gönül ki yüz batman ğam yükün (3) vardur

Be-rev yek cür‘a-i mey der-keş ki derhâlet be-kâr âred

Yürî bir cür‘a şarâb (4) çek ki fi‘l-hâl seni işe getüre murâd budur ki meşâgul-i dünyâ ve humûm-ı mâsivâ (5) kalbe müstevlî olup ‘amel-i âhiretten mu‘aṭṭal kılmışdur bir pâre ‘ışık-ı İlâhî nüş (6) idüp gumûm-ı mâsivâyı ferâmüş itse fi‘l-hâl ve ‘ale‘l-fevr ‘amele gelür idi (7) [derhâl lafzı ‘Arabîde fi‘l-hâl didükleridür ki tizücek ma‘nâsınadur ve lafz-ı derhâletde vâkı‘ olan tâ hitâb içündür nefsi kelimeden degüldür]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Ṭâlib-i dünyâ zi-mihnet yek-nefes hâlî ne-şud

V‘ân ki terkeş kerd dâ‘im fâriğ ez-şür u şerest (8)

(8) Der-în bâğ ez-Hudâ h‘âhed diger pîrâneser Hâfiz

Bu bağda Allâhdan diler daĥi pîrlîk (9) vaĥtinde Hâfiz

Nişined ber-leb-i cûi vü servi der-kenâr âred

Otura bir ırmağ kenârında (10) ve bir servi kenâra getüre murâd bu bâğdan dünyâdur ve ırmağ kenârından murâd şafâ-yı (11) hâtır olan mağâmdur ve servden ‘uluvv-ı derece ve merâtib-i sülûkdan bir mertebe-i ‘âlidür (12) hülâşa-i kelâm ve murâd

budur ki Hâfız pîrlik eyyâmında Allâhdan diler ki bir maqâm-ı şafâda (13) oturup
‘ibâdet-i Hâk ile mertebe-i refî‘e tahşîl ide

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ân ki ‘ömr-i hüd (14) telef kerd üst müflis ‘âkıbet

Ân ki bā-tā‘ât mî-rev mâleş ez-şeh ekşerest (15)

VELEHU EYẒAN [G.218]

[Feilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Der-naẓar-bāzî-i mâ bî-başarân¹²²³ hayrânend

Bizüm güzel görülmemüzde nazarsızlar (16) hayrândururlar

Men çüninem ki nümüdem diger işân dânenend

Ben böyleyin ki (17) gösterdüm gayrısın anlar bilürler murâd budur ki benüm cemâle nazârum inna’llâhe cemîlun (18) yuhibbu’l-cemâle¹²²⁴ hasebince daği el-‘âlemi merâyâ’l-ḥaḥḥ¹²²⁵ mücebincedür evvele nazâr-ı taḥallaḥu (19) bi-aḥlâḥi’llâhi¹²²⁶ ile ‘amel iderem şâniye nazâr-ı cemâl-i Ḥaḥḥı müşâhede idüp direm (20)

Nazm

+ + + - / + + + - / + + -

Hem cemîlest ü hem muḥabbet-i cemâl

Ân Hudâvend zü’l-cemâl ü celâl

Tu eger hem cemâl-i (21) Ḥaḥḥ bîni

Der-cemâl-i cemîl-i Ḥaḥḥ bîni

Çeşm-i bînende nîst bînende (22)

Z’âferîneş cüz âferînende

(2) ‘Âḫilân nokḥta-i pergâr-ı vücüdend velî

‘Âḫiller vücüd [M258a] (1) perkârınuñ nokḥtası dururlar velî

‘Işḥ dâned ki der-în dâ’ire sergerdânend

(2) ‘Işḥ bilür ki bu dâ’irede serâsime dururlar murâd budur ki ‘uḫelâ vü ḥükemâ (3) dâ’ire-i vücüduñ nokḥta vü ‘ayne’l-fi‘li ve zübde vü güzîni dururlar ammâ ‘ışḥ-ı İlâhîden ve ‘ilm-ı (4) ‘âlem-i beḳâdan gâfildür ehl-i ‘ışḥ olan bilür ki anlar dâ’ire-i ‘ışḥ-ı Ḥaḥḥda serâsime (5) vü ağmaḥlardur

Rubâ‘î

¹²²³ Bî-başarân ibâresinin altına bî-ḥaberân kelimesi yazılmıştır. Şârihin tercümesine uygun olarak birinci kelime beyitte kullanılmıştır.

¹²²⁴ إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ Allah güzeldir, güzeli sever. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 330, Hadîs No: 1999.

¹²²⁵ الْعَالَمُ مَرَايَا الْحَقِّ Dünya gerçeğin aynasıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

¹²²⁶ تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ Allahın ahlakıyla ahlaklanın. (Hadîs)

-+---/-+---/-+--

‘ Ākil oldur kim bile Allāha yol

Āhîret ‘ ilmi hem anda ola bol (6)

Bî‘ at itme ‘ ilm-i dünyā bilene

Ger Ebū ‘ Alī daği olursa ol

(3) Lāf-ı ‘ ıŝk u gile ez-yār (7) zihî lāf-ı durūğ

‘ Işk lafi ve yārdan ŝikāyet zihî yalan

‘ Işk-bāzān (8) çünin müstahîk-i hicrānend

Buncılayın ‘ ıŝk-bāzlar hicrāna müsteħaqlardur murād budur ki (9) ben ĥazret-i Ĥaĥķuñ ‘ aŝıķıyın diyen ĥazāsına rāzı olmağ gerek ve illā ol ĥazretten (10) mehcūr olmağa müstahak olur

Nazm

++---/+---/+--

Be-ĥazā-yı Ĥudā-yı rāzı ŝev¹²²⁷

Verne beħrūŝ (11) nezd-i ĥāđi ŝev

Tā tü-rā ez-ĥazāŝ be-rehāned

Eblehest ān ki inçünin dāned (12)

(4) ‘ Ahd-i men bā-leb-i ŝirīn-dehenān best Ĥudāy

Benüm ‘ ahdimi tatlu ağızlular (13) lebine bağladı Allāh

Mā heme bende vü in ĥavm Ĥudāvendānend

Biz dükeli ĥullaruz (14) bu ĥavm ya‘nī ŝirīn-dehenler efendilerdür murād ŝirīn-dehenlerden kelām-ı İlāhī (15) söyleyenlerdür ve lebden murād anlaruñ nefāyis ma‘ārifidür pes men ‘allemenī ĥarfen fe-ĥad (16) ŝayyerenī ‘abden¹²²⁸ mücebince anlar efendiler biz ĥullaruz

Beyt

-+---/-+---/-+--

Men ne-yaftem der-ğalağ tā zindeem¹²²⁹ (17)

Z’ān ki dānem dā’imā men bendeem

(5) Megerem çeşm-i siyāh-ı tu biyāmüzed kār

Meger senüñ ĥara gözün (18) baña iş ögrede

Verne mestürī vü mestī hemekes netvānend

Yoħsa mestürluğa (19) mestlige dükeli kimse ĥādir degüldür murād çeşmden ‘ayndur ve ‘ayn bunda zāt-ı (20) şey’ ma‘nāsınadur ve siyāh olduğı ĥafā ve

¹²²⁷ Sinānî, Hadîkatü’l-Ĥakîka vü şerîatü’t-Tarîka, el-Bābu’l-Evvel, Der-tevhîd-i Bârî Te’âlâ

¹²²⁸ مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَبَّرَنِي عَبْدًا Bana bir harf öğreten beni kendisine köle yapar. Hz. Ali.

¹²²⁹ Feridüddin Attar, Musibet-nâme, Bahş, 33.

istitârından ‘ibâretdür lâcerem zātu’llâh (21) her mezâhirde zâhirdür ve özi hadd-i nefsinde müstatirdür pes anda hem zühür hem hafâ (22) vardur imdi mestürlük ile mestlik ki handân gibidür andan te‘ allüm itmek gerekdür

Қıт‘а

Fe-küllü’l-lezî şâhedtühu fi‘ lü vâhidin¹²³⁰

Bi-müfredihi likin bi-ħucbi’l-ekinneti [M258b] (1)

Ve iz қад uzîle’s-sütüru lem terâ ente

Sivâhu ve lâ-yebқа қатту fike rîbetun

(6) Cilvegâh-ı (2) ruĥ-ı ü dîde-i men tenhâ nîst

Anuñ ruĥunuñ cilvegâhı yalnuz benüm gözüm degüldür (3)

Mâh u ĥurşid hemîn âyine mî-gerdânend

Ay u gün şöyle âyineye dönerler murâd (4) mażhar-ı müzhir-i Ĥaĥ ve mir’at-ı muţlaқdur dimekdür

Nazm

+--/+--/+--/+--

Yaĥîn dân belâ şek ki ĥallâĥ ferd (5)

Heme çiz-râ mażhar-ı ĥ’iş kerd

Yekî-râ be-nür-ı cemâlî nevâĥt

Yekî-râ be-nâr-ı (6) celâlî küdâĥt

Behişt ez-ķabîl-i cemâl âmede

Cehennem zi-ķahr u celâl âmede (7)

(7) Ger şevend âgeh ez-endîşe-i mâ muĥbeçegân

Eger ĥaberdâr olalar bizüm fikrimüzden âteş-perest (8) oĥlancıĥları

Ba‘ d ez-în ĥırķa-i şüfi be-girov nestânend

Bundan soñra (9) şüfi ĥırķasın rehn almazlar murâd muĥbeçelerden tâze maĥâm-ı irşâda қadem (10) başmış şeyĥ olmuş cevânlardur ve bizüm fikrimüz vuşül ila’llâhdur taĥyîru’ş-şekli (11) li-ecli’l-ekl¹²³¹ degüldür ve ĥırķadan murâd beden-i şüfidür [ki beden rûĥuñ libâsı gibidür] rehn almak ĥalveye қoyup (12) çile çekdürmekdür lâcerem şeyĥ olmaĥ cevânlar tâlîb-i ķâbilleri bilüp bulıcaĥ (13) şüret-i şüfîlerini ĥlavete қoyup erba‘în çekdürmezler ba‘ zı nüsaĥda bu beyt vâkı‘ (14) olmuş

(8) Müflisânîm u hevâ-yı mey ü muţrib dârîm

Müflislerüz ve şarâb u sâzende (15) hevâsın dutaruz

Âĥ eger ĥırķa-ı peşmîn be-girov nestânend

¹²³⁰ “1) Müşâhade ettiğim her şey bir kişinin (Allâh’ın) fiilidir. Fakat o fiiller perdelerle kapanmıştır. 2) Eğer o perdeler kaldırılırsa; sen Allâh’ın dışında hiçbir şey göremezsin. Ve sende de hiçbir şüphe kalmaz.” Ömer b. Ali b. Fârîz, *Dîvânu İbnü’l-Fârîz*, Dârü’s-Sâdır, Beyrut, s. 112.

¹²³¹ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değişmesi... (Diğer Arapça İbâreler).

Åh eger yũñ hırķayı rehn (16) *almayalar* murād budur ki ‘ilm ü ‘amel faķĩrleri yüz şarāb-ı ‘ıřķ ve şeyķ ü mürşid muħabbeti var (17) bizde ammā ķabũl-i ħizmete beden-i za‘ifden ğayrı nesnemũz yoķdur ve ey bize eger anı ķabũl (18) itmeyũp ħalvete ķomayup terbiyyet itmezler ise

(9) Ger be-nũzhetgeh-i ervāħ bered bũy-ı yũ bād

(19) *Eger ervāħ Şenligi yerine ilete senũñ ķoķuñı yil*

Melek ü ħũr dil ü cān be-niřār efřānend¹²³²

(20) *Melek ü ħũr dil ü cānı saķar tariķi ile saķalar* murād muħātabdan ħazret-i Ħaķdur

(21) Eger ol ħazretten feyezan u nesim ‘ālem-i ervāħa bir Őemim iletse mũlk u ħũr [M259a] (1) bezl ü niřār iderler

(10) Vaşf-ı ruřsāre-i ħurřid zi-ħuffāř me-purs¹²³³

(2) *Gũneř yanağı vaşfin yarasadan şorma*

Ki der-in āyine řāħib-nařārān (3) ħayrānend

Ki bu āyinede naşar řāħibleri ħayrān dururlar murād *ħũrřidd*den (4) āftāb-ı ħaķĩķĩdũr *ruřsān*ndan murād cemāl-i cemilidũr *ħuffāř*dan murād ol (5) ħazretten maħcũb olanur ol āyine-i ruřsārda řāħib-naşar olanlar (6) ħayrān olıcaķ maħcũb u memnũ‘ olanlar ķaķan ħaberdār olurlar

Beyt

+ + + - / + + + - / + + + - / + + -

‘Āciz-i (7) vaşf-ı veyest ān ki be-vey maħbũbest

Key be-dāned şifateş ān ki ez-ũ maħcũbest (8)

(11) Zāhid ez-rindĩ-i Ħāfız ne-kuned fehm murād¹²³⁴

Zāhid Ħāfızuñ rindliginden murād (9) *fehm itmez*

Dĩv bugrized ez-ān ķavm ki Ķur’ān ħ’ānend

Şeytān kaķar ol ķavmden (10) *ki Ķur’ān oķurlar* murād *zāhid*den rağbet itmeyendũr lācerem *ve kānũ mine’z-zāhidĩn¹²³⁵* (11) mũcebince Ħazret-i Ħaķdan mu‘riş olan iħlāřdan murād vuřũl-i (12) Ħaķ idũgin fehm ķılmaz ve ehl-i Ħaķdan firār ider

VELEHU EYŻAN [G.219]

[Fā‘ ilātũn Fe‘ ilātũn Fe‘ ilātũn Fe‘ ilũn]

(1) Dũř dĩdem (13) ki melā’ik der-i meyħāhne zedend

¹²³² Bu mısrā derkenārda şu Şekildedir: ‘Aķl u cān gevher-i hestĩ be-niřār efřānend

¹²³³ Bu mısrā derkenārda şu Şekildedir: Vaşf-ı ħũrřid be-şeb-perre-i e‘ mā ne-resed

¹²³⁴ Bu mısrā derkenārda şu Şekildedir: Zāhid ez-rindĩ Ħāfız ne-kuned fehm ħi şud

¹²³⁵ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الرَّاهِدِينَ (Kafile Mısr’a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaķ dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur’ān, Yũsuf 12/20). Not: فِيهِ ibaresi şerhte geķmemektedir.

Dün gice gördüm melekler meyhâne çapusun urdılar (14) [ve gördüm didüğü baña haber-i şādık ile ‘ilm hāşıl oldı dimekdür nitekim *e lem tera keyfe fe‘ale rabbüke bi-aşhābi‘l-fil*¹²³⁶ tefsirinde beyān olunmuşdur]

Gil-i ādem be-siriştend ü be-peymāne zedend

Ādemün balçıguñ yuğurdılar ve ölçege urdılar (15) murād dün giceden zamān-ı zulmet-i ‘ademddür ki bugünkü ziyā-yı vücūddan muqaddemdür [zīrā gice gündüzden muqaddem olur] (16) ve *meyhāne*den murād şevk u keyfiyyet taḥşil kılınañ maqāmıdır ki bunda murād cenāb-ı (17) İlahīdür ve ol dergāhuñ çapusun kaçmağ ādem halkınıñ hikmetinden su’āldür ki dirler (18) *etec‘alü fihā men yüfsidü fihā ve yesfikü‘d-dimā*¹²³⁷ ve ādemün balçıgın yuğurmağ cem‘-i türāb (19) u taḥmīrine mübāşir ü hāzır olmağdır ve ölçege urmağ kıyās u taḥmīn itmekden kināyetdür ki (20) ādem halk olunmazdan evvel arzda cin var idi [anlar çok fesād eylerler idi] ādemi aña kıyās eyleyüp (21) bu vechle hikmetden su’āl itdiler

(2) Sākinān-ı harem-i setr [ü] ‘ifāf-ı melekūt

Setr haremün [M259b] (1) *sākinleri melekyyet gizleyicileri yā perhīzkārları* [bu nüsha üzre ‘ifāf-ı sākinān lafzından bedeldür ba‘z-ı nüshaḡda ḡarf-i ‘atf ile bulundu öyleye teğāyür şifāt-ı i‘tibārī ile ‘atf olur zīrā zevāt-ı sākinān-ı harem-i setr yerine quds ba‘zı nüshaḡda sidre vāqı‘ olmuşdur]

Bā men-i rāhnişin bāde-i mestāne (2) zedend

Ben toprağda oturıcı ile mestāne şarāb urdılar murād melā‘ike ve ins (3) ‘ibādetde ve muḡabbetde müşāriklerdür dimekdür

Beyt

+++ / +--+ / +-+

Ādemī gūst kār-ı ü tāt at (4)

Şud beşer-şūret ü melek-siret

(3) Āsumān bār-ı emānet ne-tevānest keşid

Gök emānet emānet (5) *yükin çekmege kādır olmadı*

Qur‘ a-i kār be-nām-ı men-i dīvāne zedend

İş qur‘asın (6) *ben dīvāne adına urdılar* murād sābıқан zıkr olınan sūre-i Ahzāb āyetinün mażmūnidur (7) ve bağıyye-i āyet *innehu kāne zulūmen cehūlen*¹²³⁸dür. Buña nazār dīvāne diyü ta‘bīr eyledi

(4) Şükr-i ān-rā (8) ki miyān-ı men [u] ü şulḡ üftād

Anuñ şükri için ki benüm ile anuñ ortasında şulḡ (9) *düşdi*

¹²³⁶ ألم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل Rabbın fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? (Kur‘ân, Fil 105/1).

¹²³⁷ أَنَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ Hatırla ki Rabbın meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemiyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur‘ân, Bakara 2/30).

¹²³⁸ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur‘ân, Ahzāb 33/72).

Hüriyân rakş-künân sāgar-i şükrâne zedend

Hüriler rakş iderek (10) *kağeh-i şükrâne urdılar* murād Ādem ‘aleyhi’s-selām *fetelaqqa ādemü min rabbih kelimātin fetābe* (11) ‘aleyhi¹²³⁹ ĥasebince tevbe idüp tevbesin ĥazret-i Ĥađ kabül eyleyüp ĥüriler şükr itdügin (12) zikridür

(5) Mā be-şad ĥürmen-i pindār zi-reh çün ne-revīm

Biz yüz şanı ĥürmeni ile yoldan (13) *nice gitmeyelüm*

Çün reh-i ādem-i bīdār be-yek dāne zedend

Çün uyanıq ādemüñ bir dāne (14) *ile yolın urdılar* murād budur ki Ādem ‘ālehi’s-selām bu deñlü teyaqquzı ile *ve lā tağriben* (15) *hazihi’s-şecerete*¹²⁴⁰ nehyini [nehy-i tađrīm olduğundan ġāfil oldı] tenziye şanup yolu uruldı bizüm niçe ĥilāf-ı Ĥađ şanılarımız (16) vardur niçe yoldan çıkmayalum diyüp kendünüñ ve emālinüñ ĥālin ĥikāyet ü şikāyetdür (17)

(6) Ceng-i heftād u dü millet heme-rā ‘özr be-nih

Yetmiş iki milletüñ cümlesinüñ ‘özrin (18) *ko ya’ ni ‘özrin yerine koyup kabül kı*

Çün ne-dīdend ĥađıqat reh-i efsāne (19) zedend

Çün ĥađıqati görmediler efsāne yolın urdılar murād her fırqa tālib-i (20) Ĥađdur ammā ĥađıqati bilmeyüp ġümān ile mezheb ittiĥāz itmişlerdür dimekdür (21)

(7) Āteş ān nīst ki ber-şu’ le-i ü ĥanded şem’

Āteş ol degüldür ki anuñ şu’ lesi üzre [M260a] (1) *güle şem’*

Āteş ānest ki der ĥürmen-i pervāne zedend

Āteş oldur ki pervāne (2) *ĥürmenine urdılar* murād budur ki ‘ışık ol degüldür ki andan feraĥ ĥāşıl ola (3) belki ‘ışık oldur ki ‘āşıkı maĥv u fānī idüp ya’ nī vücūd-ı beşeriyeti ifnā (4) eyleyüp ĥicābı ref’ idüp ma’ şük-ı ĥađıķıye vuşüle vesile ola

Rubā’i (Ahreb) (5)

Tā tu ġam-ı ĥod ĥürī ne-baĥşāyendet¹²⁴¹

Tā tu eser-i hest ne-nümāyendet

Tā ez-ĥod u (6) her dü kevn fāriġ ne-şūy

İn der-mezen ey ĥ’āce ki ne-küşāyendet

(8) Nokta-i (7) ‘ışık dil-i küşe-nişinān ĥün kerd¹²⁴²

‘Işık noktası küşe-nişinler göñlini (8) *ķan eyledi*

Hemçü ān ĥāl ki ber-‘ārız-ı cānāne zedend

¹²³⁹ فَتَلَقَىٰ أَدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ Bu durum devam ederken Ādem, Rabbinden birtakım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır. (Kur’ân, Bakara 2/37).

¹²⁴⁰ وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ Biz: Ey Ādem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik. (Kur’ân, Bakara 2/35).

¹²⁴¹ Mahmūd Şebüsterî.

¹²⁴² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Der-reh-i ‘ışık dil-i küşe-nişinān ĥün şud

Ol beñ gibi ki cānāne (9) ‘ārızı üzre urdılar murād budur ki cānāne ‘ārızında olan hāl ‘āşıkūñ (10) cigerin hūn iderse ‘ışkıdan bir noқта dađı kūşe-nişinlerüñ göñlini şöyle (11) ider

Rubā‘ī (Ahreb)

Esrār-ı ıarıkat ne-şevēd hāl be-su ‘āl¹²⁴³

Ne nīz be-der bāhten manşıb u māl (12)

Tā dīde ü dil hūn ne-kunī pence sāl

Ez-kāl tü-rā reh ne-nümāyend be-hāl

(9) Kes çü Hāfiz (13) ne-keşid ez-ruḥ-ı endiše niḳāb

Kimse Hāfiz gibi çekmedi ya‘nī açmadı fikr yüzinden (14) *niḳābı*

Tā ser-i zülf-i ‘arūsān-ı sūḥan şāne zedend¹²⁴⁴

Tā söz gelinlerinüñ zülf-i (15) *başına taraḳ urdılar* murād budur ki ḥaḳāyık-ı ma‘ārif ve daḳāyık-ı ‘avārif söyleyenler (16) ki söz gelinlerinüñ zülf-in tarayup tezyīn itdiler kimse Hāfiz gibi fikr yüziniñ peçesin (17) açmadı bu faḳirüñ şerhinden zāhirdür ki bu söz ḥaḳıḳatdur mecāz u dürüg degüldür (18)

Beyt

Hāfiz kelāmı perdesini kimse açmadı

İllā Sürür-i (19) cānına Ḥaḳ raḥmet eylesün¹²⁴⁵

VELEHU EYẒAN [G.220]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Yāri ender-kes nemī-binim (20) **yārān-rā çı şud**

Yārlığı kimsede görmezüz yārāne n’oldı

Düst-i k’ey āḥir āmed düstdārān-rā çı şud

Dostluḳ kaçan āḥir oldı sevicilere n’oldı murād (21) *yārāndan mu‘āvenet ve düstlardan muḥabbet olduğundan şikāyetdür*

Beyt

Ġam zi-ḥad [M206b] (1) b’ügzeşt yā Rab ḡam-ḡüsārān-rā çı şud

Kes nemī-āred ḡaber ez-yār yārān-rā çı şud (2)

(2) Āb-ı ḡayvān türegün şud Hızr-ı ferruḥ-pey kücāst

Āb-ı ḡayāt bulanık gibi oldı (3) *izi mübārek Hızr ḡandedür*

Gül be-geşt ez-reng-i ḡod bād-ı bahārān-rā çı şud

¹²⁴³ Mevlānā, Dīvān-ı Şems, Rubāiyyāt, No: 1087.

¹²⁴⁴ Bu mısırā derkenārda şu şekildedir: Tā ser-i zülf-i sūḥan-rā be-ḳalem şāne zedend

¹²⁴⁵ Musluhiddin Sürür-i.

Gül döndü (4) *kendü renginden baharlar yiline n'oldı* murād 'ışk-ı İlähî ve aḥvâl-i sülûk mütebeddil gibi oldı (5) *mürşid-i mübârek-ḳadem ḳanı ve keşf müteḡayyir oldı* terbiyyet ve irşâd n'oldı dimekdür (6)

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Şâh-ı ümmîdem zi-bî-ebî be-ḥuşkî rû nihâd

Çeşme-i iḥsân eger şud ḥuşk-ı bârân-râ (7) çî şud

(3) Kes nemî-güyed ki yârî dâşt ḥaḳḳ-ı düstî

Kimse dimez ki bir yâr dostluḳ ḥaḳḳın dutar

Ḥaḳ-şinâsân-râ çî ḥâl üftâd yârân-râ çî şud

Ḥaḳ bilenlere ne ḥâl düşdi (8) *yârâna n'oldı* murād maṭla' daki gibidür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Hiç kes yâr-ı vefâdarî der-in deverân (9) ne-dîd

Yâ Rab ân yârân-ı müşfik düstdârân-râ çî şud

(4) Güy-ı tevfik ü kerâmet der-miyân (10) efkendeend

Tevfik ü kerâmet topın ortaya atmışlardur

Kes be-meydân der-nemî-âyed severân-râ (11) çî şud

Kimse meydâna gelmez atlulara n'oldı murād tevfik-i İlähî ve ikrâm-ı şâhî sâbit ü muḳadderdür (12) ammâ tâlibler meydâna gelmezler diyü şikâyet ve ḥikâyetdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

'İşk cevelân mî-kuned (13) her laḫza der-meydân-ı ḥüsn

Kes be-meydâneş nemî-âyed süvârân-râ çî şud

(5) Şad hezerân (14) gül şikuft u bang-ı murḡî ber-ne-ḥâst

Niçe yüz biñ gül açıldı ve bir ḳuş âvâzı (15) ḳalkmadı

'Andelibân-râ çî pîş âmed hezârân-râ çî şud

Bülbüller önine ne geldi hezârlara n'oldı (16) murād mükâşefât-ı keşîre ve füyûz-ı mütekâşîre vardur ammâ irşâd ider ve tekellüm-i kelâm-ı ṭarîḳat (17) eyler yokdur dimekdür [bunda *hezâr*dan *Hezâr Destân* didikleri ḳuş murād olmaḳ gerek ki bülbüle beñzer ammâ cüşşede andan büyükdür bu irâde-i ḳarîne 'andelibe muḳâbil ḳılınduḡıdur]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Mest-i dünyâ-yı denî geşte heme pîrân-ı mâ

Ehl-i 'ışk u mürşid-i (18) Ḥaḳ ḥüşyârân-râ çî şud

(6) Zühre sâz hoş ne nemî-sâzed meger ‘üdeş be-süh̄t

(19) *Zühre hoş düzmez meger ‘üdi yandı* [‘ūd bunda âlet-i sâz ma‘nâsinadur ol bir ma‘nâsı i‘tibârî ile yanmağ münâsibdür anuñçün be-süh̄t didi ve illâ meger ‘üdeş şikest dimek dañi cā’iz idi]

Kes ne-dâred zevk-i mestî mey-güsârân-râ (20) çî şud

Kimsenüñ yoğ mestlik zevki şarâb-h̄âr olanlara n’oldı murâd (21) vâ‘iz-i ehl-i şevk ve tâlib-i pür-zevk yoğdur dimekdür [*mey-güsâr* şarâb şürbine müdâvim olan kimseye dirler]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Merdümân çün kışşa [M261a] (1) pendârend va‘z u nuşh-râ

Pend-gîr ü râh-bîn tâlib güzârân-râ çî şud

(7) Şehr-i yârân bûd u (2) hâk-i mihribânân in diyâr

Şehryârlar var idi ve şefkatlüler toprağı bu diyârda (3)

Mihribânî k’ey ser âmed şehryârân-râ çî şud

Şefkatlülük kaçan tamâm oldı (4) *şehryârlara n’oldı* murâd ümerâ vü selâtin ü müşfikân-ı dîn terk-i ‘adl ü kerem itdüklerinden (5) şikâyetdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Her sitem-ger ber-firâz-ı taht-ı devlet hufteest

Serverân-ı tâc-(6)bağş u tâc-dârân-râ çî şud

(8) La‘lî ez-kân-ı mürüvvet ber-neyâmed sâlhâst

Bir la‘l mürüvvet (7) *kânından hâşıl olmadı niçe yıllardur*

Tâbiş-i hürşid ü sa‘y-ı bād u bārân-râ çî şud

Güneş (8) *yıldırımına ve yıl yağmurlar sa‘yına n’oldı* murâd bir merd-i kâmil hâşıl olmaz mürebbilerün terbiyetine (9) n’oldı dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Nîst der-feyyâz buhl ü kem ne-geşte tâlibân

Yâ Rab ân tekmil ger (10) tâlib medârân-râ çî şud

(9) Hâfiz esrâr-ı İlâhî kes nemî-dâned hamüş

Ey Hâfiz esrâr-ı İlâhî (11) *kimse bilmez sâkit ol*

Ez-ki mî-pursî ki devr-i rüzgârân-râ çî şud

Kimden şorarsın ki (12) *rüzgârlar devrine n’oldı* murâd budur ki arada Allâh ‘âlemün böyle olmasına müte‘allık olmışdur (13) bunda esrâr-ı İlâhiye vardur ammâ bunı bilür kimse yoğdur bundan su‘âlî ço

Beyt (14)

--+---/-+---/-+---/-+--

Çünkü her ẓarnī zi-ẓarnī bed şevved īnek ḥaber

Çend mī-gūyī tu ehl-i rūzgārān-rā çī şud (15)

[bu ğazelüñ şerhinde yazılan toköz beyt Ḥ'āce Ḥāfız ğazeline tamām nazīredür]

VELEHU EYŻAN [G.221]

[Meḥ' ūlü Fā' ilātün Meḥ' ūlü Fā' ilātün]

(1) Rāhī be-zen ki āhī ber-sāz-ı ān tevān zed

Bir yol ur ki bir āhī (16) anuñ düzeni üzre ya' nī aña muvāfiḳ urmaḳ ola

Şi' rī be-ḥ'ān ki bā-ān raḥl-ı (17) girān tevān zed

Bir şı'r oḳı ki anuñ ile ağır toluva urmaḳ ola murād muḥātabdan (18) muḥrıbdur ve muḥrıbdan murād vā' iz ü mürşiddür ya' nī bir ẓarīḳe doḳın (19) ki bir āh u ḥāleti ve sūz u ḥarāreti aña muvāfiḳ itmek ola ve bir ' ilm ü ma' rifet (20) söyle ki anuñ sebebi ile ' ışḳ-ı İllāhiden şurb-ı keşir müyesser ola [şı'r lügatde ' ilmdür]

(2) Ber-āsītān-ı cānān (21) ger ser tevān nihāden

Eger cānān eşiği üzre baş ḳomaḳ mümkün ola

Gülbāng-ı ser-bülendī [M261b] (1) ber-āsmān tevān zed

Ser-bülendlik avāzını āsmāna urmaḳ olur murād cānān istināsından (2) ' ibādetḥānedür her kim ki ol istināya baş ḳoya ben ser-bülend oldum diyüp (3) gül-bāng idüp gül-bāngı āsmāna çıḳarsa yiridür.

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

' İzzet-i dünyā vü ' uḳbā (4) ber-der-i bārī buved

Ber-der-i ebvāb-ı dünyā cūyed ū-rā eblehān

(3) Ehl-i naẓar dü ' ālem der-yek-naẓar (5) be-bāzend

Ehl-i naẓar iki ' ālemi bir naẓardan oynarlar

' Işḳest ü dāv-ı evvel ber-naḳd-i cān (6) tevān zed

' Işḳdur daḥi evvel dāvı cān naḳdı üzre urmaḳ olur murād budur ki (7) ehl-i naẓar iki ' ālemi bir naẓarda oynarlar ammā ehl-i ' ışḳ evvel dādı naḳd-i cāna urmaḳ (8) olur [dāv ḳumār-bāzlaruñ bir kerreden ortaya çıḳarup oynamāḳ için ḳoduḳları meblaḡa dirler]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

' Āḳil olan terk ider iki cihānı yār için

' Āşıḳ olan terk ider cānını (9) evvel yārda

(4) Der-hānķah ne-gonced esrār-ı ‘ışķ-bāzī

Hānķāha şıĝmaz ‘ışķ-bāzlık (10) esrārı

Cām-ı mey-i muĝāne hem bā-muĝān tevān zed

Muĝāna şarāb ķadeĝin hem muĝān (11) ile urmaķ olur murād budur ki taşavvuf-ı resmīde ‘ışķ-bāzlık olmaz ‘aşıkāne (12) şarāb ķadeĝin ehl-i ‘ışķ u ĥarāret ile nūş itmek gerek

(5) Ber-‘azm-i kāmranī fālī (13) be-zen ĉi dānī

Kāmranlık ‘azmi üzre bir fāl ur ne bilesin

Mümkin ki gūy-ı (14) furşat der-ān miyān tevān zed

Mümkündür ki furşat topunı ol ortada (15) urmaķ ola murād budur ki murāda irmek iĉün fāl urmaķ ya‘nī ‘amel-i (16) şālīĝ kıılmaķdan ĥālī olmayasın ne bilürsin muĥtemeldür ki bir ‘amel-i furşat (17) ve mevķi‘inde vāķı‘ olup maĥal-i irtizāya dūşe

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Gāh olur kim az (18) ‘ibādet mevķi‘ inde çoĝ olur

Gāh olur kim çoķ ‘ibādet āz kühenden yoĝ (19) olur

(6) Derviş-rā ne-bāşed berg-i sarāy-ı sulţān

Dervişe olmaz saray-ı (20) pādşāĥ kuvveti ve yapraĝı

Māim köhne delķi k’āteş der-ān tevān zed

Bizüz (21) daĝi köhne ĥırķa ki aña āteş urmaķ olur murād budur ki dervişe lāyık [M262a] (1) emīr ü sulţān muşāĥabeti degüldür ki *ni‘me’l-emīrū ‘alā bābi’l-faķiri ve bi’sel-faķiru ‘alā* (2) *bābi’l-emīri*¹²⁴⁶ ĥasenince emīr ve sulţān sarāyına varmayup dervişāne libāsa (3) münāsib fuķarā ile iĥtilāt itmek gerek

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

İĥtiyār-ı rāĥ-ı dervişān girifti şūfiyā (4)

Ĥoşterān bāşed ki dervişān buved aşĥāb-ı tu

(7) ‘ışķ u şebāb u rindī mecmū‘ a-i (5) murādest

‘ışķ ve yigitlik ve rindlik mecmū‘ a murāddur

Bāşed ki gūy-ı devlet der-īn (6) zamān tevān zed¹²⁴⁷

¹²⁴⁶ نِعْمَ الْأَمِيرُ عَلَى بَابِ الْفَقِيرِ ، وَيُنْسِنُ الْفَقِيرُ عَلَى بَابِ الْأَمِيرِ Fakirlerin kapısında olan idareci ne güzel idareci; yöneticilerin kapısında bekleyen fakir ise ne kötü fakirdir. (Hadîs) Kaynaklarda bu hadîs şu şekilde geçmektedir: نِعْمَ الْأَمِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْفَقِيرِ ، وَيُنْسِنُ الْفَقِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْأَمِيرِ Makâsıdu’l-Hasane, Hadîs No: 1202.

¹²⁴⁷ Bu mısranın derkenârda iki farklı biçimi bulunmaktadır:

Çün cümle geşt ĥāşıl gūy ez-cihān tevān zed

Çün cem‘ şud ma‘ānī gūy-ı beyān tevān zed

Ola ki devlet topın bu zamānda urmağ ola murād budur ki ‘ ışk-ı İlāhī (7) ve cevānlık ve ihlās-ı ‘ ibādet cem‘ olucağ sa‘ ādet topı urilup maqşada irişilür (8)

Beyt

--+/+--+/-+--

Sermāye-i sūd-ı āhiret dār

Megzār ki ū şevēd zi-tu fevt

(8) Şud rehzen-i selāmet (9) zülf-i tu v’in ‘ aceb nīst

Selāmet kātī‘-i tārīki oldı senüñ zülfün ve bu ‘ aceb degüldür (10)

Çün rāhzen tu bāşī şad kārவān tevān zed

Çün kātī‘-i tārīk sen olasın (11) yüz kārவān urmağ olur murād muhātabdan hāzret-i Hāğdur lācerem anuñ ğayb-ı hüviyyeti (12) ve ‘ ışk-ı zāt u hāğikāti selāmet yolın urur āña mübtelā olan ehl-i melāmet olur ve bu (13) ‘ aceb degüldür zīrā hāzret-i Hūdā va’llāhu ğālibun ‘ alā emrihi¹²⁴⁸ mücebince tārīk-i dūnyā vü (14) hevāya gitmege kōmayup sebīl-i hudāya döndürür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Kesī-rā ki ‘ ışkeş zened rāh-ı ū (15)

Der-āyed be-dih geşte hemrāh-ı ū

(9) Ez-düst der-hicābem sākī telāttufi kun¹²⁴⁹

Dostdan hicābdayın (16) ya‘ nī hicāb baña māni‘ olmışdur ey sākī bir luğf kıl

Bāşed ki buse-i çend ber-ān dehān tevān zed

(17) Ola ki birkaç buse ol dehāna urmağ ola ya‘ nī āğzında birkaç kerre öpmek müyesser ola (18) murād budur ki hāzret-i Hāğdan maħcūb olup kelāmından mütelezziz olmadum ey vā‘ iz (19) ü şeyh bir luğf-ı ta‘ lim ve kerem-i tefhīm kıl ola ki kelām-ı İlāhiden telezzüz zevk idem (20)

(10) Ber-cüybār-ı çeşmem ger sāye efkend düst

Benüm gözüm ırmağı üzre ger gölge (21) birağursa dost

Ber-hāk-ı reh-güzāreş āb-ı revān revān zed

Anuñ yolu uğrağı [M262b] (1) toprağı üzre āb-ı revān urmağ olur murād ‘ aynuma eşer tecellī olursa (2) yolında giryān olan ‘ uşşāğdan olurun dimekdür ba‘ zı nūsāğda bulundı

(11) Bā-‘ akl u (3) fehm ü dāniş dād-ı sūhan tevān dād

‘ Akl u fehm ü ‘ ilm ile söz ‘ adlden virmek olur (4)

¹²⁴⁸ والله غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniz." İşte böylece (Mısır da adaletle hükmetmesi) ve kendisine (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusufu o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler. (Kur’ân, Yûsuf 12/21).

¹²⁴⁹ Bu mısranın baş kısmı derkenârda şu şekildedir: Ez-şerm der-hicābem

Çün cem' şud ma' ānī gūy-ı beyān tevān zed

Çün cem' oldı ma' ānī beyān topın (5) urmağ olur murād budur ki va' z u naşīhat itmege yā izhār-ı belāgat itmege 'aqlu fehm ü (6) 'ilm gerek ki bunlar aña esbābdur

(12) Kadd-i hamīde-i mā sehlet nümāyed ammā

Bizüm bu gülmiş kaddimüz sehl (7) görünür saña ammā

Ber-çeşm-i düşmenānet tır ez-kemān tevān zed

Senüñ düşmenlerüñ gözine yaydan (8) oğ urmağ olur murād muhātabdan rūhdur mütekellim olan 'ağldur ya' nī 'aql rūha (9) dir bedenüñ kāmēti munḥanī saña sehl görünür bunuñ gibi pīr-i hamīde kāmētden (10) ne deñlü tã' at gelür dirsēn bundan ğāfil olma ki gümān olan kāmēti senüñ (11) düşmenlerüñ olan nefis ü şeytān ve ehl-i dālāl görene tır-i hilāf urup a' mā ider (12)

Beyt

-+---/-+---/-+--

Kadd-i men gerçi şude mānend-i çeng

Mi-kuned bā-ğavs-i bā a' dāt-ı ceng (13)

(13) Ger devlet-i vişālet ḥ'āhed deri guşūden

Eger senüñ vişālūñ devleti bir kapu (14) açmağ dilerse

Serhā der-in taḥayyül ber-āstān tevān zed

Başları bu taḥayyülde eşiğe (15) urmağ olur murād budur ki āstānuña baş koyana eger vişālūñ devleti fetḥ-i (16) bāb iderse niçe başları bu ḥayāilde āstānuña urmağ revādur

(14) Hāfiz (17) be-ḥağğ-ı Kūr'ān ez-zerğ u şeyd bāz āy

Ey Hāfiz Kūr'ān ḥağğı için riyā vü siḥirden (18) girü gel ya' nī rücū' kı

Bāşed ki gūy-ı 'ıyşī der-in miyān tevān zed¹²⁵⁰

Ola ki 'ıyş (19) topını bu ortada urmağ ola murād riyā vü mekr müfid degüldür fā'ide iderse ihlāş (20) ider dimekdür ki ḥaberde vārid olmışdur *en-nāsü küllühüm helkā ile'l-'āmilüne (21) ve'l-'āmilüne küllühüm ile'l-'āmilüne ve'l-'āmilüne küllühüm helkā ile'l-muḥlişüne¹²⁵¹ [M263a] (1)*

Beyt

---+/-+---/+---+/-+--

Ehl-i riyāya nice felāḥ şalāḥ olur

¹²⁵⁰ Bu mısranın baş kısmı derkenārda şu şekildedir:

Bāşed ki cām-ı 'ışķī der-in cihān

Bāşed ki gūy-ı devlet bā-muḥlişān

¹²⁵¹ النَّاسُ كُلُّهُمْ هَلَكٌ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَالْعَامِلُونَ كُلُّهُمْ هَلَكٌ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ İnsanların hepsi helāk olmuştur; ancak alimler, alimler de hepsi helāk olmuştur; ancak amel edenler, amel edenlerin hepsi ise helak olmuştur, ancak ihlaslı olanlar, ihlaslı olanlar da büyük bir tehlike üzeredirler. (Hadîs), Not: Hadîsin son kısmında yer alan “büyük bir tehlike üzeredirler” kısmı şerhte bulunmamaktadır. Mevzûatü's-Sagānî'de hadîs şu şekildedir: الْعَامِلُونَ إِلَّا هَلَكُوا ، الْعَامِلُونَ إِلَّا مَوْتَى كُلُّهُمْ النَّاسُ ، الْمُخْلِصُونَ إِلَّا غُرَقَى كُلُّهُمْ وَالْعَامِلُونَ ، عَظِيمٌ خَطَرٌ عَلَى وَالْمُخْلِصُونَ ، الْمُخْلِصُونَ إِلَّا غُرَقَى كُلُّهُمْ وَالْعَامِلُونَ Hadîs No: 21.

Muhtıř olanlara çü hařar (2) var durur ‘ aźım

VELEHU EYŻAN [G.222]

[Fe‘ ũlũn Fe‘ ũlũn Fe‘ ũlũn Fe‘ ũl]

(1) Merā mey diger bārih ez-dest burd

Beni řarāb bir kerre (3) dağı elden iletđi ya‘ nī bī-iřtiyār kıldı

Be-men bāz be-nũmũd mey dest burd

Baňa girũ (4) gŕsterđi řarāb galebe murād budur ki sābıķan beni ‘ iřķ bī-iřtiyār kılmış idi girũ bī-iřtiyār (5) idũp galebe kıldı

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Evvelā ‘ iřķ-1 mecāzī çire bed ber-cān-1 men

Sāniyen ‘ iřķ-1 (6) řakıķī ber-dil-i men çir şud

(2) Hezār āferīn ber-mey-i surĥ bād

Hezār āferīn kızıl řarāba (7) olsun

Ki ez-rũy-1 men reng-i zerdī be-burd

Ki benũm yũzũmden řaruluķ rengin giderđi (8) murād kızıl řarābdan ‘ iřķ-1 İlāhīdür ki āteř gibi surĥ rengdür ve şaru reng (9) ma‘ şiyetden olan şavf řaletidũr ‘ iřķ anı maĥv ider

Beyt (10)

-+---/-+---/-+---/-+-

Pāk olursa ma‘ şiyetden n’ola ger āyıb olan

Çũn *kemen lā zenbe lehudur*¹²⁵² zenebden (11) tā’ib olan

(3) Be-nāzīm destī ki engũr çīd

Gũvenelim bir ele ki ũzũm dirdi [nāzīden bunda gũvenmek ma‘ nāsınadır]

Me-rīzād (12) pāyī ki der-hem feřurd¹²⁵³

*Dŕkũlmesũn bir ayaķ ki řıķdı murād ũzũmden ‘ iřķ-1 İlāhīnũñ (13) aşlı olan kitāb-1 mũnzeldũr ki anı *bi’eydin seferetin kirāmin bereretin*¹²⁵⁴ ĥasebince melā’ike elleri (14) levĥ-i maĥfũzda dirmişler yazmışlardur ve anı řaķın ya‘ nī zũbdesin istiĥrāc iden (15) nebī ‘ alehi’s-selām ĥazretidũr ki anuñ a‘ zāsı taĥte’l-‘ arz çũriyũp dŕkũlmez (16)*

(4) Me-rā ez-ķazā ‘ iřķ şud ser-nũviřt

¹²⁵² التآيبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Kaynaklarda hadıs şu şekilde geçmektedir: الذَّنْبُ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahından tam olarak dŕnũp tŕvbe eden, onu hiç işlememiş gibidir. (Hadıs) Abdullah Parlıyan, **Sũnen-i İbn-i Māce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadıs No: 4250.

¹²⁵³ Bu mısranın baş kısmı derkenārda şu şekildedir: Be-mīrem ber-ān pā ki

¹²⁵⁴ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ (15); كِرَامِ بَرَّةٍ (16) Kātiplerin ellerindedir (15) Değerli ve gũvenilir katiplerin. (16) (Abese, 15-16).

Benüm kazādan ‘ışk oldu başum yazısı (17)

Kazā-yı nüvişte ne-şāyed sitord

Yazılmış kazāyı kazımağ olmaz murād budur ki (18) taqdir-i ezeliide baña ‘ışk-ı İlahi muqadder olmuş lācerem taqdire tağyir olmaz (19)

Beyt

---+/-+---/+---+/-+---

Ey hūşyār çünki be-sermest bügzeri

‘Aybeş me-kun ki ber-ser-i merdüm kazā reved (20)

(5) Me-zen dem zi-ḥikmet ki der-vaqt-i merg

Ḥikmetden dem urma ki mevt vaqtinde

Aristo (21) dihed cān çü bī-çāre kerd

Aristo cān virür bī-çāre kerd gibi murād budur ki [M264b] (1) ḥikmet-i muzeḥrefe vü felsefe-i zenādiqa vü ‘ulüm-ı ğayr-ı dīniyye cehldür ki bunlara ‘ālim olan (2) cāhil ile yeksāndur [Aristo şäkird-i Eflātündür Eflātün şäkird-i Buqrātdur bunlar müte’ahḥirindür ḥukemā-yı İslāmiyyūndan]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çeng der-gufte-i Allāh u Resūlullāh zen

K’ançi (3) Qur’an ḥaber nīst ne-bāşed südeş

(6) Be-rev zāhidā ḥurde ber-mā me-gir

Yürü ey zāhid (4) bize ḥurda vü ta’n dutma

Ki kār-ı Ḥudāyi ne-kārist ḥord

Ki ‘amel-i İlahi küçücük (5) iş degüldür murād ḥazret-i Ḥaḳqa lāyık ‘amel şu‘b idügin beyāndur

(7) Çünān zindegāni (6) me-kun vā’ izā

Öyle dirlik kıılma ey vā’ iz

Ki çün mürde bāşi ne-güyend mürd

Ki (7) çün meyyit olasın öldi dimeyeler murād budur ki ‘ālim ‘ilmi ile ‘āmil gerek (8) tā ki anuñ mevtine mevt dimeyeler belki ıtlāq-ı ‘ane’l-ḥabs diyeler

(9) Şevd mest-i vaḥdet (9) zi-cām-ı elest

Olur mest-i vaḥdet kadeḥ-i elestden

Her ānki çü Ḥāfiz mey-i şāf (10) ḥüred

Her kim ki Ḥāfiz gibi şarāb-ı şāfi içdi murād budur ki her kim ki kelāmı āña cām (11) olup şarāb-ı vaḥdet-i Ḥaḳ āña müdām olup ol şarābdan kendüsi mest-i müstedām (12) olur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Mest-i vaḥdet ān buved k̄lā be-ḡyued ğayr-rā

Bā-zebān u dil ne-ḡyued (13) ğayr-ı ila'llāh-ı ū

VELEHU EYẒAN [G.223]

[Mef' ūlü Mefā' ilün Mef' ūlü Mefā' ilün]

(1) Key ū' r-i ter engized ḥāṭır ki ḥazın bāşed

Kaçan ū' r-i ter (14) k̄para ḥāṭır ki ğamġin ola

Yek nükte ez-ın ma' nı guftım [u] hemın bāşed

Bir nükte (15) bu ma' nıden didüñ ancağ ola murād 'ilm ü 'amel ḥasen ü laṭif olmağ
sürür u şafā (16) gerek idüġin beyāndur

Beyt

---+/+---/-+---/+---

Key ūerḥ-i ġüzın ġyued ānkes ki ḥazın bāşed

ġüyend (17) Sürürı-nām der-zāt-ı ġamın bāşed

(2) Ez-la' l-i tu ger yābem engüūterı-i zinhār

(18) Senüñ la' lüñden eger bulam emān yüzüġi

Şad mülk-i Süleymānem der-zır-i nigın bāşed

Yüz (19) Süleymān mülki baña yüzüñ kaşı altında olur murād la' lden kelām-ı
İlāhıdır (20) ve emān yüzüġinden murād āyet-i va' ddür lācerem eger ben meşelā li'l-
lezıne aḥsenu'l-ḥüsnā (21) ve ziyādetün¹²⁵⁵ āyetinde münderic olam ki ḥüsnā cennet
ve ziyādet liğā-yı Ḥağdur [M264a] (1) yüz Süleymān mülki benüm ḥükmümde olur
[ya' nı yüz Süleymān mülki benüm taḥt-ı taşarrufumda olur]

(3) Ğam-nāk ne-bāyed büd ez-ṭa' n-ı ḥasüd ey dil

(2) Ğam-ġın olmağ olmaz ḥasüd ṭa' nından ey ġöñül

Şāyed ki çü vā bını ḥayr-ı tu (3) der-ın bāşed

Yarar ve muḥtemeldür ki çün açığı ġoresin senüñ ḥayruñ bunda ola (4) murād budur
ki eger ṭa' n-ı ḥasüd senden olan 'aybı söylerse 'aybuña tenbıh (5) ve ıūlāḥuña bā' ıū
olur ve eger iftirā ise saña ūevāb olur [vā bir niçe ma' nāya ġelür bunda açığı ve rüūen
ma' nāsına münāsıbdür]

Beyt

-+---/-+---/-+---

Her ki ṭa' nem mı-kuned (6) bā-zıkr-i 'ayb

Düst-ı düūmen düst-ı ū bı-şekk ü rayb

¹²⁵⁵ Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz (kara leke) bulaşır ne de bir horluk (gelir). İşte onlar cennet ehlidirler. Ve onlar orada ebedî kalacaklardır. (Kur'an, Yûnus 10/26).

(4) Herkū ne-kuned fehmi (7) z'in kilik-i hayāl-engiz

Her kim ki fehm itmeye bu hayāl koparıcı kalemde

Naķşēş (8) ne-ḥarem er ḥod şüret-ger-i Ćin bāşed

Anuñ naķşını almazam eger naķķāş-ı Ćin olursa (9) murād fehm-i kelām itmeyeni mezemmetdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Süḥan-rā rüy bā-şāhib-dilānest (10)

Kesī gū fehmedeş şāhib-dil ānest

(5) Cām-ı mey ü ḥün-ı dil her yek be-kesi dādend

(11) *Şarāb ḳadeḥin ve gönül ḳanın her birin bir kimseye virdiler*

Der-dā'ire-i ḳısmet evzā' (12) Ćünin bāşed

Ḳısmet dā'iresinde evzā' böyle olur murād budur ki taḳdīr-i (13) ezeli de kimine 'işret kimine miḥnet virilür sırrı ḥazret-i Ḥaḳḳa ma' lümdür

(6) Der-kār-ı (14) gül-āb u gül ḥükm-i ezeli in būd

Gül-āb u gül kārında ḥükm-i ezeli bu idi

K'ān şāhid-i (15) bāzārī v'in perde-nişin bāşed

Ki ol maḥbūb bāzārī be bu perde-nişin (16) ola murād budur ki ezelde bir kimse ehl-i bāzār ve bir kimse şūfi-yi ḥalvet-nişin (17) olmaḳ muḳadder olur

(7) Ān nīst ki Ḥāfız-rā rindī be-şud ez-ḥāṭır

Ol (18) yoḳdur ki Ḥāfızuñ rindlik gide ḥāṭırından

K'ān sābıḳa-i pişin tā rüz-ı pesin (19) bāşed

Ki ol öñdinki meşiyet sābıḳa şoñrağı güne dek olur murād (20) rindlikden iḥlāşdur lācerem el-iḥlāşü sırrun min esrārī evda' tühü fi-ḳalbe (21) min urīde ḥayretün¹²⁵⁶ mücebince Ḥaḳ te' ālā ḥazretinüñ meşiyet-i sābıḳası [M264b] (1) muḳteżāsıdur āḥir 'ömre dek gitse gerekdür

VELEHU EYŻAN [G.224]

[Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün]

(1) Ān yār k'ez-ü ḥāne-i mā (2) cāy-ı perī būd

Ol yār ki andan bizüm evimüz perī yeri idi

Ser rā ḳademeş (3) Ćün perī ez-' ayb berī būd

¹²⁵⁶ الإخلاص سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي أَوْدَعْتُهُ فِي قَلْبِ مَنْ أُرِيدَ خَيْرَةً. İhlas benim sırlarımdan (öyle) bir sırdır (ki) onu kullarımdan en sevdiğim kimsenin kalbine koydum. (Hadis). Diğer kaynaklarda hadis, şu şekilde geçmektedir: الإخلاص سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي أَوْدَعْتُهُ قَلْبَ مَنْ أَحْبَبْتُ مِنْ عِبَادِي.

Başdan ayağa dek peri gibi 'aybdan biri (4) idi murād ol yārdan rūh-ı insānīdür ki cin gibi şahş-ı nihānīdür (5) ve bizüm hānemüzden murād bedendür ve rūh anda başdan ayağa dek 'aybdan (6) pākdür

(2)Manzūr-ı huredmend-i men ān māh ki ū-rā

Benüm 'aķıllu manzūrum ol ay ki (7) aña

Bā-hüs-n-i edeb şive-i şāhib-nazarī būd

Hüs-n ve edeb ile şāhib-nazarlık (8) şivesi idi murād ol manzūr ya' nī maḥbūbdan ol rūhdur ki 'aķıllıdır (9) ki 'aķl aña qarīndür ve māh gibi ḥasendür ve edebi vardır ki şāhib-i 'aķl olandan (10) ḥayā münfek olmaz ve şāhib-nazarlık ḥuyı vardır ya' nī āḥir-bīn ve ehl-i temīzdür (11)

(3)Dil guft fūrū-keş kunem īn şeh-r be-būyeş

Göñül didi konarın ve ikāmet iderin (12) bu şeh-rde anuñ koķūsı ile [fūrū-keşiden ve fūrū-kerden deveyi çegürmek ve yükü indirmek maḥalinde isti' māl olunur ammā bunda konmak ve muķim olmak ma' nāsı münāsibdür]

Bī-çāre ne-dānist ki yāreş seferī būd

Bī-çāre (13) bilmedi ki yāri ehl-i sefer idi murād budur ki göñül diler ki şehristān-ı cihānda (14) muķim olup rūh rūḥı ile rāḥat ola bī-çāre bilmez ki yāri seferīdür (15) ikāmet ehli degüldür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Guftem ki çü cān ez-dil-i men dūr ne-kerded (16)

Ninşest be-yek buķ' a ki cānem seferī būd

(4)Ez-çeng-i meneş aḥter-i bed-mihr be-der burd

(17) *Benüm pençemden anı şefķatsüz yılduz çıkardı*

Ārī çi kunem devlet-i devr-i ķamerī (18) būd

Belī neyleyeyin devr-i ķamer devleti idi murād budur ki devr-i ķamerde bi-izni'llāh (19) 'ōmr ṭavīl olmaz pes cān ķabzā-ı yedden çıkar göñül murādın bulmaz (20)

(5)Tenhā ne zi-rāz-ı dil-i men perde ber-üftād

Yalñuz benüm göñlüm rāzından perde düşmedi (21)

Tā būd felek şive-i ū perde-derī būd

Tā felek vardır anuñ şivesi perde [M265a] (1) yırtıcılıķdur [ya' nī perdesi düşüp sırrı açılan yalñuz benüm göñlüm degüldür] murād budur ki çün 'ādet-i felek perde yırtup rāz açmaķdur 'āķil (2) olana lāyık oldur ki perde ardında fi'l-i ķabīḥ itmeye tā ki perde açılıp rüsvāy (3) olmaya

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ + -

Kesīst şādık u muḥliş ki şerm-gīn ne-şevēd

Eger dirīde şevēd (4) perde vü şevēd sırr fāş

(6) Hoş bûd leb ü âb u gül ü sebze ve liken

Hoş idi (5) şu kenârı ve gül ve sebze veliken

Efsûs ki ân genc-i revân reh-güzerî bûd

Hayf ki (6) ol açıcı hazîne yolcu idi murâd budur ki cihânda ‘işret-gâhlar hoşdur (7) ammâ rûhuñ qarârı yokdur [genc lafzınuñ revân lafzına izâfeti izâfet-i beyâniyye olıcağ murâdı beyân ve şerh itdügimiz ma‘nâ a‘yân olur] [lafz-ı reh-güzerî yâ-yı aşliyye ile yolcu dimekdür ‘âbir-i sebîl ma‘nâsına]

Bejt

--+/+---+/+---+/+---

Der-reh-güzereş dîdem ü fi’l-ğâl revân şud

Feryâd (8) zi-‘ömrî ki hemîn reh-güzerî bûd

(7) Evkât-ı hoş ân bûd ki bā-düst be-ser reft

(9) Hoş vaqtler ol idi ki dost ile tamâm oldı

Bākî heme bî-hâşılı vü bî-ğaberî bûd

(10) *Bākî evkât dükeli bî-hâşılılık ve bî-ğaberlik idi murâd budur ki hoş vaqtler (11) olur ki enâ celîsü men zekereni¹²⁵⁷ hasebince Hağ Te‘âlâ zikrine şarf ola ve illâ ğayra (12) şarf olınan evkât bî-hâşılılık ve bî-ğaberlikdür*

(8) Hod-râ be-kuşed bülbül ez-în (13) reşk ki gül-râ

Kendüyi öldürür bülbül bu kînden ki gülüñ

Bā bād-ı şabâ vaqt-i seher (14) cilve-gerî bûd

Bād-ı şabâ ile seher vaqtinde şalınması idi murâd budur ki (15) ‘aşık-ı Hağ anuñ için ğıbta itse müsteğabdur

[bir nüsağda bu beyt dağı bulundu]

(9) ‘Özri be-nih ey dil ki tu derviş ü ü-râ

‘Özr kabûl kııl ey gönül ki sen dervîşsin aña

Der-memleket-i hüsn ser-i tâc-verî bûd

Hüsn memleketinde tâc-dârlık başı idi

(10) Her genc-i sa‘âdet ki Hudâ dâd be-ğâfız

(16) *Her sa‘âdet hazînesin ki Allâh virdi Ğâfıza*

Ey yümn-i du‘â-yı şeb u vird-i (17) seherî bûd

Gice du‘âsı ve seher virdi birgetinden idi murâd du‘â-yı (18) leyl ve vird-i seher bā‘ iş-i sa‘âdet idügin beyândur (19)

VELEHU EYŶAN [G.225]

[Mef‘ ülü Fâ‘ ilätü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün]

¹²⁵⁷ أَنَا جَلِيسٌ مِّنْ ذَكَرْنِي Ben beni zikredenin dostuyum. (Hadîs) el-Makâsıdu’l-Hasene, No: 183.

(1) Baht ez-dehān-ı düst nişānem nemī-resed

Baht dost ağızından (20) *baña nişān virmez*

Devlet haber zi-rāz-ı nihānem ne-dihed

Devlet rāz-ı nihāndan (21) *baña haber virmez* murād *dehān-ı düst*dan şıfat u kelām ve andan *zuhūr* iden [M265b] (1) ilhāmdur yā murād *dehāndan* sırr-ı nihāndur be-her taqdīr mışrā‘ -ı şānī maẓmūnı anı beyāndur (2)

(2) **Derdā vü hasretā ki der-în perde rāh nīst**

Ba‘ zı nüsaḥda böyle vākı‘ olmuş (3) *mürdem zi-iştıyāk u der-în perde rāh nīst*

Yā hest perdedār nişānem nemī-dihed

(4) *Murād budur ki Cenāb-ı Kudse yol yoḡdur yā yol vardur* ammā perdedār nişān (5) virmez ve irşād kılmaz

(3) **Ez-behr-i busei zi-lebeş cān hemī-dihem**

Lebinden buse (6) *içün cān virürin*

İnem nemī-sitāned ü ānem nemī-dihed

Bunı almaz benden ve anı virmez (7) murād şıfat-ı kelāmī vü ilhāmī ve sırr-ı nihānī şatun almak isterin benümle mübāya‘ a itmez (8) ma‘lūm oldu ki be-ṭarīḡü’l-bey‘ olmaz imiş be-ṭarīḡü’l-feyz ve’l-faẓl olur (9) imiş

(4) **Zülfeş keşid bād-ı şabā çarḡ-ı sifle-bīn**

Anuñ zülfini çekdi şabā deni (10) *görici felek*

K’āncā mecāl-i bād-ı vezānem nemī-dihed

Ki ol yire benüm eser yilüme mecāl (11) *virmez* murād *şabādan* teveccüh-i seḡerīdür ve *bād-ı vezāndan* murād temkīn bulmamış (12) ḡubb-ı hevādur ya‘nī ḡayrılaruñ teveccühine ḡayb-ı hüviyyete vuşul olur benüm (13) hevā vü ḡubbumda ḡuşūr olduḡiçün baña vuşul ü ittilā‘ müsā‘ edesi yoḡdur (14)

(5) **Çendān ki ber-kinār çü pergār mī-revem**

Ol deñlü ki kenārda pergār gibi giderüm (15)

Devrān çü noḡta reh be-miyānem nemī-dihed

‘Ubūr-ı zamān noḡta gibi ortaya yol (16) *virmez* murād budur ki cenāb-ı ḡuds eṭrāfını dolanırım ammā noḡta gibi (17) ortaya varmaḡa zamān baña mānī‘ olur [*devrān* lafzı ‘Arabīdür ‘Arab isti‘mālinde fetḡ-i vāv ve rā iledür ki maşdardur nezevān ve feyezān gibi ammā ‘ammā ‘Acem isti‘mālinde sükūn-ı vāv iledür dönmeḡ ma‘nāsınadır ki mürür-ı zamāndan ‘ibāretdür ḡāḡ olur nefis-i zamān ma‘nāsına isti‘māl olunur]

(6) **Şekker be-şabr dest dihed ‘ākıbet** (18) **veli**

Şeker şabr ile el virür ‘ākıbet ammā

Bed-‘ahdi-i zamān zamānem nemī-dihed

(19) *Zamānuñ bed-‘ahdşığı baña mehl virmez* murād budur ki telezzüz-i İlāhī tül-ı zamān (20) ile müyesset olur idi ammā ecel ḡarīb olup müddet-i medīde olmamaḡ

(21) māni^ç olur [zamān aşlda ānından mürekkeb olan vaqte dirler gāh mehl u va^ç de ma^ç nāsına isti^ç māl olunur bu mışrā^ç -ı s̄ānide iki ma^ç nā iki zamān lafzında murāddur]

(7) Guftem revem be-ḥ̄āb u be-bīnem cemāl-i dūst

Didüm uyquya [M266a] (1) varayın dost cemālin göreyin

Hāfiz zi-āh u nāle emānem nemī-dihed

Hāfiz āh u (2) nāleden mühlet virmez murād budur ki nefis mekr idüp uyquya varayın düşde (3) cemāl-i Ḥaḫḫı göreyin diyüp istirāḫat taleb ider ammā ^çaql aña āh u feryāddan uyquya (4) mehl virmez

VELEHU EYZAN [G.226]

[Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilün]

(1) Seherem devlet-i bīdār be-bālīn āmed

Seher baña uyanıḫ devlet (5) yaşduğa geldi

Guft ber-ḥ̄iz ki ān Ḥüsrev-i Şirīn āmed

Didi yuḫāru ṭur ki ol (6) tatlu Ḥüsrev geldi murād seher vaḫtinde münebbih vāḫı^ç olup nüzül-ı raḫmetden ḫaber-i (7) rūḫānī virdüğün beyāndur

Şi^ç r

İzā keşura'l-menāmu fe-nebbihūnī¹²⁵⁸

Fe-inne'l-^çömre yunḫişuhu'l-menāmu (8)

(2) Ḳadeḫi der-keş u serḫoş be-temāşā be-ḫurām

Bir ḫadeḫ çek ve serḫoş temāşaya (9) şalın

Tā be-bīnī ki nigāret be-çī āyīn āmed

Tā göresin ki nigāruñ ne resm ile geldi (10) murād erken uyanup istiḡfār u ṭā^ç ate meşḡül olup inna 'llāhe yenzilu külle leyletin (11) ile 's-semāi'd-dünyā¹²⁵⁹ mücebince nüzül-i raḫmeti müşāhede ḫıl dimekdür

(3) Müjdegānī be-dih ey ḫalveti-i (12) nāfe-güşāy

Muştulux vir ey nāfe içici ḫalveti

Ki zi-şahrā-yı Ḥoten āhū-yı müşḫīn āmed

(13) *Ki ḫoten şahrāsından müşḫī āhū geldi* murād ḫalvetde olup istişmām-ı rāyiḫa sa^ç y (14) idene nefāḫāt-ı Rabbāniyye vü revāyiḫ-i ṭayyibe ^çālem-i İllāhiden geldüğün müjde idüp müjdegānī (15) vü şükrāne ṭalebidür

(4) Girye ābī be-ruḫ-ı suḫtegān bāz āverd

Aḫlamak yanmışlar yüzine (16) şu getürdi

¹²⁵⁸ “Uykum çoḡaldığı zamān hemen beni uyandırın zira uyku ömrü kısaltır.” Es-seyyid Muhammed Mehdī es-Seyyid Hasan el-Müseviyü'l-Horasan, **Mevsūatü Abdullāh bin Abbās 'Haberü'l-Ümmeti ve Tercümānī'l-Kur'ān**, en-Nāşir: Merkezü'l-Ebhasü'l-Akâidiyye, 9. Cüz, Bağdad 1430, 9. Cüz, s. 56.

¹²⁵⁹ إِنَّ اللَّهَ يُنَزِّلُ كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا Allah her gece en yakın semāya iner. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebū Dāvud Tercemesi**, c. 1, s. 525, Hadīs No: 1315.

Nāle feryād-res-i ‘āşık-ı miskîn āmed

Nāle ‘āşık-ı miskîne meded irici (17) *geldi* murād ağlamak yanmışların āteşin söyündürüp ve nāle ‘āşıklara meded irgürüp (18) menfa‘ at yetiştürdigin zıkrdür

(5) Sākīyā mey be-dih ü ğam me-ħor ez-düşmen ü düst

(19) *Ey sākī şarāb vir ğam yime düşmen ü düstdan*

Ki be-kām-ı dil-i mā ān be-şud u ĩn āmed

(20) *Ki bizüm gönümüz murādınca ol ya‘nī düşmen gitdi ve bu ya‘nī dost geldi* murād feyezān-ı (21) İlähī ğālib olıcağ şeyħden ‘ışk tekşirin talebdür ki ol zamānda düşmen ki hevā-yı [M266b] (1) nefis ü şeytāndur gidüp fażl-ı Hāğ gelür

(6) Murğ-ı dil bāz hevādār-ı kemān-ebriyist

(2) *Gönül kuşu bir yāy kaşlunuñ hevādār toğanıdur*

Ey kebüter nigerān bāş ki şāhın āmed

(3) *Ey gügercin nāzir ol ki şāhın geldi* murād kemān-ebriyist remz-i İlähīdür çün kalb (4) remz-i İlähī idrāk ide bāz bülend-pervāz olur *kebüter-i ma‘nevī* ki merātib-i tarīkatden (5) biridür anı şikār ider

(7) Der-hevā çend mu‘allağ zenī vü cilve kunī

Hevāda nice mu‘allağ (6) *urup cilve idersin*

Ki kemīn-şayd-ı reşeş hem dil ü hem dīn āmed

Kin anuñ yolunuñ (7) *alçağ şaydı hem dil hem dīn gelür* murād muħātabdan mertebe-i tarīkat ve derece-i kurbetdür (8) ve ol ğāyetde bülend rütedür ammā remz-i İlähī idrāk iden kalb ‘ālī-himmetdür ki (9) anuñ tarīkinuñ kemīne-şaydı hem kalb-i mürīd hem dīn ü şerī‘ atdür

(8) Resm-i bed-‘ahdi-i (10) eyyām çü did ebr-i bahār

Eyyāmuñ bed-‘ahdligi ‘ādetin gördi çün bahār ebri

Giryeş (11) ber-semen ü sünbül ü nesrīn āmed

Anuñ ağlaması semen ü sünbül ü nesrīn üzre geldi murād (12) budur ki *lā tenzuru ilā evvelü’ d-dünyā ve enzere ilā āhirehā*¹²⁶⁰ hasebince dünyā evveline nazār iden mağrūr (13) u ğāfil olur āhirine nazār iden anuñ fenāsın yād eyleyüp girye kıılır

Qıṭ‘a (14)

+ --- / + --- / + ---

Şinidem kişveri-rā merdümāneş

Hemī giryend ü ber-ferzend-i nevdād

Hemī güyend ĩn mired (15) çü āħir

Ne-bāyed şud pey-i ü evvelā şād

(9) Çün şabā gufte-i Hāfız be-şenid ez-bülbül

¹²⁶⁰ لا تُنظَرُ إلى أوّل الدُّنْيَا و تُنظَرُ إلى آخِرِهَا (Kelām-ı Kibār)

(16) *Çün şabā Ḥāfizuñ kelāmını işitdi bülbülden*

‘Anber-efşān be-temāşā-yı reyāhīn āmed

(17) ‘Anber şaçaraq rāyihānlar temāşāsına geldi murād şabādan nefehāt-ı Rabbāniyyedür (18) ve *bülbülden* ma‘ārif-i İlähiyye söyleyendür ve *reyāhīnden* tāze zuhūr idüp (19) revāyih-i tayyibe taḥşil iden sālīklerdür çün merd-i ‘ārif (20) kelām-ı Ḥāfızdan ma‘ānī-i ḥaḳīkiyye söyleye sālīklerden (21) rağbet-i istifāza zāhir ola nefahāt-ı [M267a] (1) Rabbāniye revāyih-i tayyibe şaçmaq ḥālī ile bunlara gelür lācerem Ḥāfizuñ kelāmı bu (2) ḥāle bā‘iş olur [*reyāhīn* cem‘-i reyḥāndur reyḥān feslegen didükleri hoş koḳulu otdur ve rızḳ ma‘nāsına gelür ve gāhī cümle hoş koḳulu nebāta ve çiçege dirler ve (....) ve leṭāfete daḫi dirler]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

‘Ārif olan söylese Ḥāfız kelāmı ma‘nāsın (3)

‘Āşık olan ṭālibe Ḥaḳdan irer feyz-i keşir

VELEHU EYŶAN [G.227]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Der-namāzem ḥam-ı ebrū-yı tu (4) bā-yād āmed

Namāzda senüñ kaşuñ büklümi benüm ḥātırıma geldi

Ḥāletī refit ki mihrāb be-feryād (5) āmed

Bir ḥālet vāḳı‘ oldı ki mihrāb feryāda geldi murād namāzdan münacātdur (6) ve ḥam ebrūdan şu‘eb-i mermüzātdur çün münacāiye bu ḥālet zāhir ola na‘ra (7) şadır olur pes *mihrābdan* anuñ in‘ikāsı peydā olur ki aña şadā dirler (8)

(2) Ez-men eknün ṭama‘-i şabr u dil ü hoş medār

Benden şimdi şabr u ḳalb u ‘aḳl ṭam‘a (9) dutma

K‘ān taḥammül ki tu dīdī heme ber-bād āmed

Ki ol taḥammül ki sen gördüñ dükeli (10) yile gitdi murād mermüzāt-ı İlähiyye zāhir olıcaḳ bī-iḥtiyār na‘ra vü zārī zuhūr (11) ider dimekdür

(3) Bāde şāfi şud u murğān-ı çemen mest şudend

Şarāb şāfi oldı (12) çemen kuşları mest oldılar

Mevsim-i ‘āşıkī vü kār be-bünyād āmed

‘Āşıklıḳ mevsimi (13) ve işi bünyāda geldi murād ‘ışḳ-ı İlähī ihlāş ile olup şūfiyān-ı meclis-i (14) üns mütekeyyif oldılar lācerem şevḳ u ṭaleb vāḳti olup ‘amel intizām buldı (15) dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Terk kerdem heme dārūyi be-yār āverdem

Tā der-in kār-gehem kār be-bünyād (16) āmed

(4) Büy-ı bih-būd zi-evzā' -i cihān mī-şinevem

İyü olmak kokusun cihān evzā'ından (17) işidürem

Şādī āverd gül ü bād-ı şabā şād āmed

Şādlık getürdi gül ü şabā yili (18) şād geldi murād keşf ü feyz sürür getürüp nefahāt-ı Rabbāniyye feraḥ ile gelmege (19) cihān-ı vücūd iyü olmak 'alāmetidür dimekdür

(5) Ey 'arūs-ı hüner ez-baḥt şikāyet me-nümā

(20) Ey hüner gelini baḥtdan şikāyet getürme

Ḥicle-i ḥüsn biyār ey ki dāmād āmed

Ḥüsn gerdek (21) ḥānesin tezyīn kıll ki güveygü geldi murād hünerden 'amel-i şāliḥdür lācerem baña tecellī [M267b] (1) irmedi diyü baḥt-ı muḥālifden şikāyet itme ḥalvethāne ve ḥücre-i 'ibādeti şıdḳ u iḥlāş (2) ile müzeyyen kıll ki dāmād-ı tecellī vü feyz irişmedi [ḥicle fetḥateyn ile 'Arabīdür 'Acemler sükün-ı ḥā ile isti' māl iderler]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Hiç cānīst ki 'aks-i ruḥ-ı (3) ü peydā nīst

Cürm-i āyine buved ger ne-buved 'aks-i pezīr

(6) Dil-firībān-ı nebātī heme zīver (4) bestend

Nebātdan olan gönül aldayıcılar dükeli zīnet bağladılar

Dilber-i māst ki bā-ḥüsn-i (5) Ḥudādād āmed

Bizüm dilberimüzdür ki Ḥudā virdügi ḥüsn ile geldi murād budur ki nebātāt (6) vesā'ir mevālidüñ ve dünyā vü māsivānuñ zehārif ü nuḳuşı ve zīnet-i 'ārīzī ve behcet-i (7) ḡayr-ı bākī iledür ammā cennet ü 'uḳbā ve zāt-ı Mevlā ḥüsn-i zātī ile müzeyyenlerdür

(7) Zīr-i bārend (8) dıraḥtān ki ta' alluḳ dārend

Yük altındadır ağaclar ki ta' alluḳları vardur anuñçün egrilerdür (9)

Ey hoşā serv ki ez-bār-ı ḡam āzād āmed

Ey hoşdur serv ki ḡam yükünden āzād geldi (10) anuñçün müstaḳīmdür murād māl u cāha ve dünyā vü metā'ına müte'allıḳ olanlar (11) bār-ı girān altında dururlar anuñçün mu'avveclerdür ve ta'alluḳ-ı dünyādan mücerred olanlar (12) sebük-bār u rāst-refṭārlar dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Şāḥ-ı pür-mīve (13) besī seng-i melāmet be-ḥored

Ey hoşā serv ki ez-seng-i ḡam āzād āmed

(8) Muṭrib ez-gufte-i (14) Ḥāfiz ḡazelī mest be-ḥ'ān

Ey muṭrib Ḥāfiz kelāmından bir ḡazeli mest oḳı

Tā be-güyem (15) ki zi-‘ahd-i tarabem yād āmed

Tā diyem ki şenlik zamānio hātırıma geldi murād budur ki (16) ey vā‘ iz benüm kelāmım ki terk ü tecrīde delālet ider mütekeyyif olup anı beyān kııl (17) tā müstema‘ olan diye ki ‘ālem-i ervāhda olan şādılık zamānın dutarum (18) [ki andan tealluğda tecerrüdüm var idi]

VELEHU EYŻAN [G.228]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün]

(1) Mu‘ āşirān girih ez-zülf-i yār bāz kunīd

Muşāhibler yār zülfinden (19) düğümü çözüñ

Şebī hoşest bedīn kışşaeş dırāz kunīd

Bir hoş gicedür (20) bu kışşa ile anı uzaduñ murād muşāhiblerden şūfilerdür ve *zülf-i yārdan* (21) murād ğayb-ı hüviyyetdür andan bahş bir hoş gicede hūbdur ol bahş ile anı [M268a] (1) taṭvīl begāyet maṭlūbdur

(2) Huzūr-ı meclis-i ünsest ü düstān cem‘ end

(2) Meclis üns huzūridur ve dostlar cem‘ dūr

*Ve in yekādu*¹²⁶¹ be-h‘ānīd u der-firāz kunīd

(3) *Ve in yekādu’l-lezīne keferū leyuzlıkūneke bi-ebşārihim lemmā semi‘ u’-zikre ve yeķülüne innehu* (4) *le-mecnūnün ve mā hüve illā zikrun lil-‘ālemīn*¹²⁶² āyetinin oķuñ ve *ķapuyı ķapañ* murād budur ki meclis-i üns (5) olup dostlar cem‘ olıcaķ gözed kimüñ havfı vardur bu sūre-i Nūn āhirinde (6) olan āyet ki göz degmek için mücerrebdür bunu oķuyup ķapuyı ķapañ (7) [*firāz kunīd* ķapañ ma‘ nāsına isti‘ māl olunur faķire bu maħalde ma‘ nī-i evvel münāsib gelür]

(4) Miyān-ı ‘āşık u ma‘ şük rāz¹²⁶³ bisyārest

‘Āşık u ma‘ şük ortasında rāz çoķdur (8)

Çü yār nāz nümāyed [şümā] niyāz kunīd

Çü yār nāz göstere siz niyāz idüñ murād budur ki (9) ‘āşık u ma‘ şük muşāhabeti her birine lāyık olan şıfat ile gerek ki ma‘ şūķa (10) nāz ‘āşık niyāz şıfat lāzımedür

(5) Rebāb u çeng be-bāng-ı bülend mī-güyend

İķlık (11) ve çeng yüce āvāz ile dirler

Ki gūş-ı hūş be-peyğām-ı ehl-i rāz kunīd

¹²⁶¹ وَإِنْ يَكَادُ O inkār edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (Kur'an, Kalem 68/51).

¹²⁶² وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُرْفَلُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ (51) وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ (52) O inkār edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (51) Oysa o (Kur'an), âlemler için ancak bir öğüttür. (52) (Kur'an, Kalem 68/51-52).

¹²⁶³ Rāz ifâdesinin altına *farķ* kelimesi yazılmıştır. Şerhte rāz ma'nası tercih edildiği için beyitte *rāz* kullanılmıştır.

Ki ‘aql (12) kulağın ehl-i rāz haberine idüñ murād rebābdan cevān-ı ‘āşık ve çengden murād (13) pīr-i münhanidür ve bunlar āvāz-i bülend ile pend idüp dīrlər ki ehl-i rāzuñ haberin ‘aql (14) kulağı ile istimā‘ idüp qabūl idüñ

(6) Her ankesi ki der-ın hane nist zinde (15) be-‘ işk

Her ol kimse ki bu evde ‘ışk ile zinde degüldür

Ber-ü çü ne-mürde be-fetvī-i men (16) namāz kunid

Anuñ üzerine meyyit gibi benüm fetvām ile namāz idüñ murād ki zinde oldur ki (17) ‘ışk-ı İlähī ile zinde ola ol ki ‘āşık degüldür meyyit meşābesindedür benüm fetvām (18) budur ki anuñ üzerine meyyit namāzı kılına ya‘nī meyyit i‘tibār oluna

(7) Nühust (19) mev‘ ize-i pīr-i meclis in harfest

Pīr meclisinüñ evvel va‘zı bu harfdür

Kiş ez-muşāhib-i (20) nā-cins ihtirāz kunid

Ki nā-cins muşāhibden ihtirāz idüñ murād mantūkdan (21) zāhirdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Sālikān-rā mey ne-bāyed şohbet-i nā-cins-i ğod

Bāz dāred z’ān ki qavl ü fi‘l-i ü [M268b] (1) ez-rāh-ı Hāq

(8) Be-cān-ı düst ki gam perde ber-şümā ne-dered

Dost cānı Hāq için ki gam (2) sizüñ üzerüñize perde yırtmaz

Ger i‘timād ber-elṭāf-ı kār-sāz kunid

Eger i‘timādı iş (3) düzicinüñ luḡflarına idesüz murād budur ki her kim ki ḡazret-i Hāqkuñ elṭāfına i‘timād (4) ide faqr u gam anuñ perde-i ‘arzın yırtup delil kılmaz

Beyt

+---/+---/+---/+---

Der-i murād çü ber-beste şud zi-cānib-i (5) ḡalk

Ruḡ-ı niyāz be-dergāh-ı bī-niyāz kunid

(9) Ve ger taleb kuned in‘āmī ez-şümā Hāfiz

Eger bir (6) in‘ām taleb iderse sizden Hāfiz

Havāleteş be-leb-i yār-ı dil-nevāz kunid

Göñül oḡşayıcı (7) yār lebine havāle idüñ murād budur ki sizden iḡsān iderse Hāfiz anı Hāq te‘ālā (8) kelāmına havāle idüñ aşl-ı maqşūd budur ki mu‘ṭā ni‘met-i Hāqdur ḡalk degüldür

Beyt (9)

-+---/-+---/-+---/-+-

Mu‘ṭi-i erzāk-ı Hāqdur fi‘l-ḡaḡıka liken ol

Gāh zeydī gāh ‘ömri zāhiren ider sebab (10)

VELEHU EYŻAN [G.229]

[Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülü]

(1) Pīrāne-serem ' ışk-ı cevānī be-ser üftād

Pirlik vaqtinde bir cevān ' ışkı başıma düşdi (11)

V'ān-rāz ki der-dil be-nihuftem be-der üftād

Ol rāz ki gönülde gizler idüm taşra düşdi (12) murād *cevānī* lafzında olan harf-i yādan murāda nazar-ı maşdariyyedür ya' nī pīrlük zamānında (13) yigitlik ' ışkı başıma geldi ki cevānī gibi ' ışk-ı Hāqqa mübtelā oldum gizlü şūfiyāne hālüm āşkāre (14) olup sālīk-i tarīkat oldum

(2) Ez-rāh-ı nazar murğ-ı dlem geşt hevā-gīr

Nazar yolından gönülüm (15) *kuşu hevā dutucı ya' nī hevāyī oldı*

Ey dide nıgeh kun ki be-dām-ı ki der-üftād

Ey göz nazar kııl (16) *ki kimüñ ağına düşdi* murād budur ki göz görür gönül sever lācerem ' ayn-ı ' ibret ile (17) nazar itmek gerek ki gönül fāniye mi muhābbet kııldı yoğsa fāniden bākīye intikāl idüp (18) muhābbeti āña mı itdi

(3) Derdā ki ez-ān āhū-yı müşkīn-i siyeh-çesm

Derdā ki ol āhū-yı (19) *müşkīn siyāh çesmden*

Çün nāfe besī hūn-ı dilem der-ciger üftād

Nāfe gibi (20) *niçe gönül fānī cigere düşdi* murād hūsn-i zāhirden belā vü miḥnet çekdügin (21) beyāndur

(4) Ez-reh-güzer-i hāk-ı ser-i küy-ı şümā būd

Sizüñ maḥalleñüz başı [M269a] (1) *toprağı uğrağından idi*

Her nāfe ki der-dest-i nesīm-i seher üftād

Nāfe ki nesīm-i (2) *seher eline düşdi* murād muḥātabdan ḥazret-i ' izzetdür lācerem her rāyīḥa-i tayyibe ki feyezan-ı (3) seheri ile vārid olur ol cenāb-ı tayyibdendür

(5) Müjgān-ı tu tā tīg-i cihān-gīr ber-āverd

(4) *Senüñ kipigüñ tā cihān dutucı kıılıc kıaldurdi*

Bes kuşte-i dil-zinde ki ber-yek-diger üftād

(5) *Niçe kalbi zinde meftül birbiri üzerine düşdi* murād *müjgāndan* şıfat-ı kıahrdur (6) çün ol zühür idüp nefsi helāk ide niçe nefş nğrde kalbi zinde ol cenāb-ı (7) cālībe ' āşk-ı üftāde olurlar

(6) İn bāde ki perverd ki ḥammār-ı ḥarābāt

Bu şarābı kim (8) *terbiyet itdi ki ḥarābāt ḥumārı*

Ez-büy-ı behiştış çünin bī-ḥaber üftād

Cennete (9) *mensüb kıokudan ol böyle bī-ḥaber düşdi* murād *bādeden* ' ışk-ı İlähidür ve *ḥarābāt*dan (10) murād ' ışk nūşına maḥal olan mevzu' -ı ' ibādetdür ve bu bādenüñ

keyfiyyetini istiğrāb (11) idüp dir ki buni kim terbiyet eyledi ki bunuñ bāyi' i vü şāribi b̄y-ı behiştiden (12) bī-ḥaber düşüp mest-i dīdār-ı Ḥaḫ oldu

(7) Ger cān be-dihed seng-i siyeh la' l ne-kerded

(13) *Eger cān virürse ḫara taş la' l olmaz*

Bā-ḫinet-i aşlī ç i kuned bed-güher üftād

(14) *Ḥinet-i aşlī ile n'eylesün bed-gevher düşdi* murād hidāyete isti' dādı olmayan ḫabūl-ı (15) feyż itmez dimekdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

İlletün te 'şirine ma' lülde imkân gerek

Nice (16) te 'şir eylesün 'illet çü imkân olmaya

(8) Bes tecrübe kerdim der-ın deyr-i mükāfāt

Niçe (17) tecrübe itdün bu 'arz u cezā kilisāsında ya' nī dünyāda

Bā-dürd-keşān her ki der-üftād (18) ber-üftād

Dürd-keşler ile her kim ki düşdi yukarı düşdi murād budur ki her kim ki (19) 'ışḫ-ı İlāhī nūş iden fuḫarā-yı ehl-i riyāzet ile muşāhib düşdi a' lā (20) vü ekrem düşdi

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Ey şeyḫ me-şev münkir-i rindān ki der-ın devr

Her kes ki der-üftād ber-ın ḫavm ber üftād

(9) Ḥāfız ki ser-i zülfi bütān dest-keşes būd

Ḥāfız ki bütlerüñ ser-i zülfi anuñ elin çekici idi [M269b] (1)

Pes ḫurfe ḫarīfest keş eknün be-ser üftād

Pes 'aceb ḫarīfdür ki ol şimdi başa düşdi (2) murād *bütān*dan esmā vü şifātdur anlaruñ ser-i zülfi anlaruñ ta' alluḫıdur lācerem Ḥāfız a' mā gibi itdi ta' alluḫ-ı (3) esmāu'llāh vü şifātu'llāh anuñ a' mā elin dutan gibi hādīsī idi böyle iken bu başı üzre yıḫılıp (4) düşer bu bir emr-i ḡarīb ve kendüsi ḫarīf-i 'acībdür

Beyt

+---/+---/+---

Çü nā-bīnā reved tenhā bi-yefted (5)

Ger üfted bā-' aşā-keş ān 'aceb nīst

VELEHU EYŻAN [G.230]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ger men ez-bāḡ-ı tu yek mīve be-çinem ç i şevded

Eger ben senüñ (6) bağından bir mîve degşürürsem ne olur

Piş-i pâyî be-çerâğ-ı tu be-bînem çi şevd

Ayağ önüni (7) senüñ çerâğıñ ile görürsem ne olur murād bağı-ı Hâkdan mîve-i feyz ve çerâğ-ı hidâyet ile mühtedî (8) olmak talebidür

(2) Yâ Rab ender-kenef-i sâye-i ân serv-i bülend

Yâ Rab ol serv-i bülendüñ gölgesi perdesinde (9)

Ger men-i sūhte yek-dem be-nişînem çi şevd

Eger ben yanmış bir dem oturursam ne olur murād ‘uluvv (10) dereceye vuşul ve harâret-i riyâzeten bir dem huzûr talebidür

(3) Āhîr ey hâtem-i Cemşîd-i hümâyün-âşâr

(11) Āhîr ey mübârek eşerlü hâtem-i Cemşîd

Ger fütêd ‘aks-i tu ber-nağş-ı nigînem çi şevd

Eger düşe senüñ ‘aksüñ (12) benüm yüzügüm kaşı üzerine ne olur murād *hâtem-i Cemşîdden ve leki’r-resûla’llâhi ve hâteme’n-nebiyyîn*¹²⁶⁴ hasebince (13) Resûlullâhdur anuñ ‘aksinüñ kalbde olan nağş üzre düşmesin taleb ider ki sebeb-i (14) şafâ-yı kalbdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Tu dârî mağşad-ı Ağşâ tu dârî kırb-ı *ev ednâ*¹²⁶⁵

Ki mâ derdim tu şâfî (15) heme şâfend ü tu aşafî

(4) Zâhid-i şehîr çü mihr-i melik ü şîhne güzîd

Şehr zâhîdi (16) pâdsâh ve şubaşı nâ’ibi muhâbbetin ihtiyâr itdi

Men eger mihr-i nigârî be-güzînem çü şevd

Ben eger (17) bir nigâr muhâbbetin ihtiyâr idersem ne olur murād zâhid-i huşk sultân u hâkim-i zâhir muhâbbetin (18) ihtiyâr itdi ben mağbûb-ı hâkîkî ve sultân-ı aşlî muhâbbetin ihtiyâr itsem ne olur dimekdür (19)

Beyt

+ +---/ + +---/ + +---/ + +---

Dil eger bâr-keşed bâr-ı nigârî bârî

V’er kesî yâr güzîned çü tu yârî bârî

(5) ‘Aqlum ez-hâne be-rûn (20) reft eger mey înest

‘Aqlum evden taşra gitdi eger şarâb bu ise

¹²⁶⁴ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir. (Kur’ân, Ahzâb 33/40).

¹²⁶⁵ أَوْ أَدْنَىٰ O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. (Kur’ân, Necm 53/9).

Dîdem ez-pîş (21) ki der-hâne-i dînem çi şevd

Gördüm evvelden ki dînim evi ne olur murād budur ki ‘ışk-ı İlähî ‘aql-ı ma‘aşım [M270a] (1) başımdan çıkardı eger şarâb ya‘nî ‘ışk bu ise öndinden gördüm ya‘nî kıble’l-vuķū‘ (2) bildüm ki dînim evi nice olur ya‘nî zâhir-i şerî‘at dâ’iresinden öte tarîkate ve haķîkate (3) sâlik ü vâşıl olurun

(6) Şarf şud ‘ömr-i girānmāye be-ma‘şūka vü mey

Harc oldu ağır bahālu (4) ‘ömr ma‘şūkaya ve meye

Tā ez-ānem çi be-pîş āyed ez-īnem çi şevd

Tā andan ya‘nî ma‘şūkadan (5) *öñe ne gelür ve şarābdan ne olur* murād ma‘şūkadan nefisdür ve şarābdan ‘ışk-ı Haķdur lācerem (6) bir miķdār ‘ömr-i semīn nefis hevāsına ve bir miķdārī ‘ışk-ı İlähīye harc oldu görelüm (7) andan ne vāķı‘ olur ve bundan ne hāşıl olur hāşıl-ı kelām oldur ki nefse ittibā‘dan (8) hāşıl olan nedāmet ü miḥnetdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Merā gūyend sa‘d ez-‘ışk-ı ü hāşıl çihā dārī (9)

Melāmethā-yı gūn-ā-gūn cirāḥathā-yı bī-merhem

(7) H̄āce dānist ki men ‘āşıķem ü h̄iç ne-guft

(10) *H̄āce bildi ki ben ‘āşıķın h̄iç dimedi ya‘nî nesne dimedi*

H̄āfız er nîz be-dāned ki (11) çünīnem çi şevd

H̄āfız eger bilürse ki böyleyin ne olur murād bundan ol ḥikāyetdür ki (12) ‘azīzlerden biri h̄āce-i kā’ināt ‘aleyhi’s-selām ḥazretin düşünde görüp ḥazret-i H̄āce (13) andan su’āl itmiş ki beni sever misin ol ‘azīz dimiş yā Resūlallāh beni ma‘zūr dut (14) ki ḥubb-ı Haķ ḳalbi māl-ā-māl ḳılmışdur H̄āce-i kā’ināt nesne dimemiş pes nefis-i ḳalbūñ (15) ḥubb-ı İlähî ile mālī idügin bilicek ne olur

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Ey Sürürī bu rumūz-ı ğayb (16) keşfin ḳalbūñe

‘Ālemü’l-ğayb eylemiş ilhām bu keşfi degül (17)

VELEHU EYŻAN [G.231]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Dilā be-sūz ki sūz-ı tu kārḥā be-kuned

Ey gönül yan ki senün yanmañ işler ider

Niyāz-ı nīm-şebī (18) def -i şad belā be-kuned

Nışfu’l-leyl niyāzı yüz belā def ider murād mantūķ-ı kelāmdan (19) zāhirdür

(2) ‘İtāb-ı yār-ı perī-çihre ‘āşıķāne be-keş

Perî yüzlü yârûñ ‘itâbını ‘âşıkâne (20) çek

Ki yek kirişme telâfi-i şad cefâ be-kuned

Ki bir nâz ile nazâr yüz cefâ tedârikîn ve ‘ivežin (21) ider murâd yâr-ı perî-çehreden halvet-nişin olup halka yüz göstermeyen mürşiddür [M270b] (1) eger ol ıslâh-ı nefsün için ey ‘dil ‘itâb iderse ‘itâbı ‘âşıkâne çek ki bir (2) ‘ayn-ı ‘inâyeti yüz cefâ vü ‘itâba ‘ivež ider

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Merâ güyend yâret şud perî-rû z’ân (3) şudî Mecnûn

Perî yârem ne-şud ammâ perî-rüyest yâr-ı men

(3) Zi-mülk tâ melekûteş hicâb (4) ber-dârend

Mülkden melekûta dek hicâbı kaldırurlar

Her ân ki hizmet-i câm-ı cihân-nümâ be-kuned

(5) Her ol kimse ki câm-ı cihân-nümâ hizmetin ider murâd câm-ı cihân-nümâdan kalb-ı şâfidür pes (6) her ol kim ki taşfiye-i kalb için hizmet ide ehl-i keşf olur

(4) Tabîb-i ‘ışk Mesîhâ-demest ü (7) müşfik lîk

‘İşk tabîbi ‘İsâ-nefesdür ve müşfikdür lîkin

Çü der-tu derd ne-bîned (8) ki-râ devâ be-kuned

Çün sende derd göremez kime devâ ider murâd budur ki mürşid ‘İsâ-nefes ü (9) şâfi-i maraz u şefikdür ammâ sende maraz yok kime devâ eylesün

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Ger dilersen (10) sen ey dil evvel tabîb-i cân âña

Derde dermân ide gör kim derddür dermân âña (11)

(5) Tu bâ-Ĥudâ-yı Ĥud endâz kâr u dil hoş dâr

Sen kendü Ĥudâña şal işi ve gönli hoş (12) dut

Ki rahm ger ne-kuned müdde‘i Ĥudâ be-kuned

Ki eger düşmen rahm itmezse Allâh ider

Beyt (13)

+ + ---/ + + ---/ + + ---/ + + ---

Fazl-ı rızk ile hevâyic bize Allâh işidür

Nâlemüz düşmen işitmez ise Allâh işidür (14)

(6) Zi-baht-i Ĥufte melûlem buved ki bîdârî

Uyumuş bahtdan melûlin ola ki bir uyanık (15)

Be-vaqt-i fâtiha-i şubĤ yek du‘ â be-kuned

Şubh ibtidâsı vaktinde bir du‘â ide murâd bu iki (16) beytde mantûk-ı kelâmdan zâhirdür

(7) Be-sûht Hâfız u bûyî be-zülf-i yâr ne-burd

(17) *Yandı Hâfız u bir koğu yâr zülfine iletmedi*

Meger delâlet-i in devleteş şabâ be-kuned

(18) *Meger aña bu devlet delâletin şabâ ide murâd budur ki Hâfız riyâzet ile yandı*
(19) *ğayb-ı hüviyyete bir eşer iletmedi ve bulmadı meger bu devlete nefha-i rabbâniyye delâlet ide* (20)

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Gencîst vaşl-ı düst u hâlakîst muntazar

V'in kâr-ı devletest (21) kesî-râ ki mî-resed

VELEHU EYŻAN [G.232]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Şabâ be-tehniyet-i pîr-i mey-fürüş âmed

[M 271a] *Şabâ şarâb şatıcı pîr-i mübârek yâdına geldi*

Ki mevsim-i tarab u 'ıyş y nâz u nüş âmed¹²⁶⁶

(2) *Ki şādılık u 'ıyş u nây u içmek mevsimi geldi murâd pîr-i mey-fürüşdan bāyî' -i 'ışk olan* (3) *mürşiddür kış zamânında el-berdu 'aduvvu'd-dîni'¹²⁶⁷ hasebince 'ibâdetde kâhillik olur idi* (4) *bahâr geldi 'ibâdet zamânı oldu anuñcün şabâ aña tehniyet idüp dir ki ferağ-i 'ibâdet ü* (5) *'işret-i tã' at u şevk u hâlet mevsimi geldi*

(2) Hevâ Mesîh-nefes geşt ü hâk nâfe-güşây¹²⁶⁸

(6) *Hevâ Mesîh-nefes oldu ve toprak nâfe açıcı*

Dıraht sebz şud u murğ der-hurüş âmed

(7) *Ağac yeşil oldu murğ hurüşa geldi maqûl-ı kavlı şabâdur ki tehniyetde dâhıldür* (8)

(3) Tenür-ı lâle çünân ber-fürûht bād-ı bahâr

Lâle tenürin ancılayın yalunlandurdı bahâr yili

Ki (9) gonca garç-ı ' arak geşt ü gül be-cüş âmed

Ki gonca tere garç oldu ve gül cüşa geldi bu daği tehniyetde (10) *dâhıldür*

(4) Be-güş-ı hüş şinev ez-men ü be' işret küş

'Akl kulağı ile işit benden ve 'işrete (11) *duruş*

¹²⁶⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Ki mevsim-i gül ü nesrîn ü nâz u nüş âmed

¹²⁶⁷ الزُّدُّ عَدُوُّ الدِّينِ Soğuk dinin düşmanıdır. (Hadîs) el-Esraru'l-Merfua fi'l-Ahbari'l-Mevzua, Hadîs No: 117.

¹²⁶⁸ Bu mısranın baş kısmı derkenârda şu şekildedir: Hevâ ' abîr-feşân geşt

Ki in sühan seher ez-hâtifem be-güş âmed

Ki bu söz seherde hâtifden benim kulağuma geldi (12) bu tehniyetde dâhil olup maqûl-ı kavlı şabâ olmak ihtimâl-i gâlibdür kelâm-ı Hâce Hâfız (13) olmak daği muhtemeldür

(5) Zi-murg-ı şabâ ne-dânem ki süsen-i âzâd

Bülbülden bilmezem ki süsen-i âzâd (14)

Çi güş kerd ki bā-deh zebān hamūş âmed

Ne işitdi ki on dil ile sâkit geldi bu kelâm Hâce (15) Hâfız olmak ihtimâli gâlibdür maqûl-ı kavlı şabâ olmak daği muhtemeldür

(6) Çi cāy-ı şöhet-i (16) nā-mahremest meclis-i üns

Nā-mahrem şöhet-i yeri degüldür meclis-i üns

Ser-i piyāle be-pūşān ki hırka-pūş (17) âmed

Çadeh başın ört ki hırka giyici geldi murād hırka-pūş olup ehl-i hâl olmayandan esrār-ı (18) İlâhiyyeye setr kıl dimekdür

(7) Zi-fikr-i tefrika bāz āy tā şevī mecmū‘

Tefrika fikrinden rüçū‘ kıl tā mecmū‘ (19) *olasın*

Be-hüküm-i ān ki çü şud Ehrimen sürüş âmed

Ol hüküm ile ki çün dīv gitdi melek geldi murād (20) budur ki *eş-şeytānu ye‘idükümü’l-fakra ve te‘mürüküm bi’l-faşşā*¹²⁶⁹ mücebince şeytān faqr ile korkudup ma‘āşī vü shevāta (21) qandırıp hātıra fikr-i tefrika virür andan rüçū‘ idicek ilhām melegi gelür

(8) Be-güyemet sühan-ı hoş biyār bāde-i nāb

Saňa dirin [M271b] (1) hoş söz getür şarāb-ı şāfī

Ki zāhid ez-ber-i mā refit ü mey-fürüş âmed

Ki zāhid bizüm katımızdan gitdi (2) *şarāb şaticı geldi* murād budur ki ‘ışk u ihlās ile ‘ibadet kıl ki zāhid-i huşk olan (3) ki bizden dūr olur idi şimdi ehl-i ‘ışk u ihlās ve mürşid-i hāş olmuş geldi (4)

(9) Zi-hānkāh be-meyhāne mī-reved Hâfız

Hānkāhdan meyhāneye gider Hâfız

Meger zi-mestī-i ehl-i riyā¹²⁷⁰ (5) be-hüş âmed

Meger ehl-i riyā mestliginden ‘aqla geldi murād budur ki maqām-ı riyādan ya‘nī riyā (6) ile ‘amel kılmağdan maqām-ı ‘ışk u ihlāsa ya‘nī şevk u ihlās ile ‘amel itmege gider Hâfız ki (7) ehl-i riyā mesliginden ayıldı ‘aqlı başına geldi

¹²⁶⁹ الشَّيْطَانُ يَعِدُّكُمْ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size cimriliği telkin eder. Allah ise size katından bir mağfîret ve bir lütuf vâdeder. Allah herşeyi ihata eden ve herşeyi bilendir. (Kur’ân, Bakara 2/268).

¹²⁷⁰ Ehl-i riyā ifâdesi derkenârda *zühd ü riyā* şeklindedir.

VELEHU EYŻAN [G.233]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ebr-i āzārī ber-āmed bād-ı nevrūzī vezīd

(8) *İlk yaz ayı şehābı kalçdı ve nesīm-i nevrūzī esdi* [lafz-ı āzār iki elif ortasında bir dāl ile *Furs* i' tibārınca ilk yaz ayıdır ki Yunanca buña Mārtīs dirler ki on ikinci günü nevrūzdur bākī-i tafşil bizüm Kitābu'l-^c Acāyib nām te'lifimizde mezkūrdur]

Vech-i mey mī-ḥ'āhem ü muṭrıb ki mī-güyed resīd

(9) *Şarāb u muṭrıb ḥarçlıgın isterin kim dir irişdi* murād budur ki bahār geldi ' ibādete şürü' (10) ve ḥalvet-i şeyḥe duḥūl zamānı oldı bizüm ma'āşımuza ve şeyḥüñ mühimmātına şarf itmege ḥarçlık gerek (11) kim ola ki işite māl u ḥarçlık diye [*vech* işılāḥda ḥarca sürülen mālā dirler ki Türkçe ḥarçlık diyü ta' bir olunur]

(2) Şāhidān der-cilve vü men şem-sār-ı kīseem

Maḥbūblar (12) *cilvede ve ben kīse utlusıyın*

Ey felek in şerm-sārī tā kim bāyed keşīd¹²⁷¹

Ey felek bu utluluğı (13) *kaçana dek çekmege gerek* murād *şāhidān*dan esmā vü şifāt u zāt^cdur *cilvede* murād bunlaruñ (14) tecelliyātıdır pes esmā vü şifāt u zāt tecellide ammā benüm ḥarçlıgum yoğ ki emr-i ma'āşdan fāriğü'l-bāl (15) olup ḥalvetde ve ' ibādette tecelliyāt şāhidlerini müşāhede idem diyü felekden şikāyet (16) ider

(3) Kaḥṭ-ı cüdest āb-rū-yı ḥod nemī-bāyed fūrūḥt

Şehā kaḥṭıdır yüz şuyın şatmağ (17) *olmaz*

Bāde vü gül ez-bahā-yı ḥırka mī-bāyed ḥarīd

Şarāb u güli ḥırka bahāsından şatun almağ (18) *gerekdür* murād budur ki kerem kıızıllığı vardır gedāluğ iderseñ kimse nesne virmez hemān yüzüñ (19) şuyı zāyī' olur kimseden nesne istemeyüp ḥırka vü libāsı şatup ' ıışğ u keşf mühimmātına (20) şarf itmek gerek

(4) Ğālibā ḥ'āhed küşūd ez-devletem kārī ki dūş

Ğālibā devletden baña bir iş (21) *açılrsa gerekdür ki dün gice*

Men hemī kerdem du' ā vü şubḥ-ı şādık mī-demīd

Ben du' ā ider idüm [M272a] (1) *şubḥ-ı şādık belürür idi* murād şabāḥ vaqtinde icābet-i du' ā olduğın beyāndur

(5) Bā-lebiyy u (2) şad hezārān ḥande āmed gül be-bāğ

Bir tūdağ ve niçe yüz biñ gülmek ile çıka taşra gül (3)

Ez-kerīmī güyiyā der-kūşeī büyī şenīd

Bir kerimden ke'enne bir kūşede bir koğu duydt (4) murād kerīm-i zuhūrāt keşfe bā' iş olur dimekdür

(6) Ḥırkaī ger çāk şud der-' ālem-i rindī çı bāk

¹²⁷¹ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Bār-ı ' ıışğ u müflisī şa' nest mey bāyed keşīd

(5) *Bir hırka eger yırtıldı ise rindlik ‘āleminde ne gam*

Cāmeī der-nik-nāmī nīz mī-bāyed derīd

(6) *Bir kaftanı iyü adluluğda daği yırtılmağ gerek* murād budur ki bir müddet-i ‘ömr ihlāş ile ‘ibādetde (7) eskidi ise ne gam degül ‘ömrden bir libāsı şalāh u felāhda eskidüp hüsn-i hātıme kesb itmek (8) gerek [yā müddet fısqda geçdi ise yaqsın şalāhda itmām gerek dimekdür]

(7) Ān leṭā’if k’ez-leb-i la’l-i tu men guftem ki guft

Ol leṭā’if ki senüñ la’l-i lebüñden ben (9) didüm kim didi

V’ın teṭāvül k’ez-ser-i zülf-i tu men dīdem ki dīd

Bu el uzunluğı ki senüñ (10) zülfüñ ucından ben gördüm kim gördi murād *leb-i la’l*den butün-ı kelāmdur ya’ nī butün u merātib-i (11) kelāmdan ve haḳāyık-ı ma’ārif ü daḳāyık-ı ‘avārifden ben söyledüğim esrār-ı laṭife ve aḳbār-ı şerife (12) kim söyledi ve ğayb-ı hüviyyetüñden ve sırr-ı haḳīkatüñden ben gördüğüm tül-ı mücāhedeyi kim gördi (13)

(8) Tīr-i ‘āşık-kuş ne-dānem ber-dil-i Hāfız ki zed

‘Āşık öldürücü okı bilmezem Hāfızuñ gönline kim urdı (14)

Īn kadar dānem ki ez-şī’r-i tereş hūn mī-çekīd

Bu kadar bilürem ki anuñ ter şī’rinden ḳan ṭamlar (15) murād budur ki Hāfızuñ ḳalbine tīr-i ḳavī te’şīr dokunup nefsanıyyetini helāk itmişdür (16) ammā ol tīri uran kimdür bilmezem bu kadar bilürem ki şī’r-i ābdārından ḳan ṭamar ve eşer-i cerāhat (17) ve mevt-i nefis zāhir olur

(9) ‘Adl-i sultān ger ne-pursed ḫāl-i mazlūmān-ı ‘ışḳ

Sultān ‘adli (18) eger şormazsa ‘ışḳ mazlūmlarınuñ ḫālını

Güşe-gīrān-rā ez-āsāyış ṭam’ a bāyed borīd

Güşe-gīrlere (19) rāhatlıkden ṭam’a kesmek gerek murād budur ki ‘ışḳ mazlūmlarınuñ ḫālını ‘adl-i Haḳ şormaz (20) ve anlara faḫl ḳılmazsa güşe-nişin olanlar rāhat u ‘āfiyetden ricāyi ḳaṭ’ itmek gerek (21)

VELEHU EYZAN [G.234]

[Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün]

(1) Şūfi er bāde be-endāze ḫored nūşeş bād

[*endāze* miḳdār-ı mu’ ayyen ve resm-i muḳarrer delile ve arşun ma’ nāsına gelür] [*nūş* bal u ṭatlu şerbet ve içmek ve ‘āḳıbet ve çam ağacı ma’ nāsına gelür ve şīḡa-i emrdür *nūşiden* lafzından ve vaşf-ı terkībī ḳılınur bunda evvelki iki ma’ nā münāsibdür] *Şūfi eger şarābı endāze ile içerse aña nūş* [M272b] (1) olsun

Verne endīşe-i ĩn kār ferāmūşeş bād

Yoḡsa bu iş fikri aña ferāmūş (2) olsun [ya’ nī bu iş fikrini unutsın] murād budur ki şūfi ki ṭarīḳ-i Haḳḳa sülük idüp ‘ışḳ-ı İlāhī nūş itmek (3) ister aña lāzımdur ki anuñ endāzesin ri’ āyet ide ki evvelā ḫalvet ve ḫalḳdan ‘uzlet (4) gerek ve şıyām-ı yevm ve

kıyām-ı leyl gerek ve keşre-i kelāmı vü ta‘āmı terk idüp cem‘-i ıalb (5) eyleyüp ve muttaşıl zıkr kılmak gerek

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Şamt u cū‘ u seher ü ‘uzlet ü zıkr be-devām (6)

Nā-tamāmān-ı cihān-rā be-kuned kār tāmām

ve mü‘āla‘a-i kitābī ve fıkır-i māsivāyī terk eyleyüp (7) nefy-i hevātır kılmāğa ve ‘amelin ihlāş ile itmege sa‘y-ı vecd eylemek gerek

Beyt

- + --- / - + --- / - + -

Guft (8) perī ki ender-ın reh pışvāst

Dūr şev ez-her çı ān ğayr-ı Hudāst

belki kendüyi (9) bile terk itmek gerek

Beyt

+ + --- / + + --- / + + -

Hıç ‘aşık verā sezā ne-şevēd

Tā be-küllī zi-ğod (10) fenā ne-şevēd

ve müddet-i medīde bu hāle müdāvemēt gerek bunları idemezse bu iş (11) fikrin unudup ‘avām-ı nāsdan olup şūfiliğ nāmın kımak gerek

Beyt

+ + --- / + + --- / + + -

Sālikā (12) nıst şev der-ın bāzār

Hesti-i tu hiçāb-ı dındārest

(2) Ān ki yek cūr‘ a mey ez-dest (13) tevāned dāden

Ol kimse ki bir cūr‘ a şarāb elden vire bilür

Dest bā-şāhid-i (14) maqşūd der āğūşeş bād

Eli maqşūd-ı mağbūbın kıocmağda olsun murād budur ki (15) şol sālik ki kemāl bulup şeyhlik ya‘nī irşād dā’iresine varup bağıyeden ğayrılara (16) hişşe virmege kıadır ola anuñ eli maqşūda vāşıl olmağdan ğālī olmasun pes (17) kāmil ü mükemmel olmayana el şunmayup dest tevbesin dutmak olmaz

Beyt (18)

- + --- / - + --- / - + -

Ey besā İblis-i ādem-rüy hest

Pes be-her destī be-şāyed dād dest (19)

(3) Pır-i mā guft hağā ber-kālem-i şun‘ ne-refit

Bizüm pîrümüz didi haṭā ḳalem-i şun' üzre gitmedi (20) ya' nî ḳalem-i şun' dan haṭā vāḳı' olmadı

Āferin ber-nazar-ı pāk-ı haṭā-püşeş bād

(21) *Āferin anuñ haṭā örtici pāk nazarına olsun* bu beytün iki mısrā'ı [M273a] (1) ortasında münāfāt görünür [zirā mısrā'-ı evvel delālet ider ki ḳalem-i şun' dan haṭā vāḳı' olmuş olmaya ammā pîr anı örte mısrā'-ı şānī delālet ider ki vāḳı' olmuş ola] ammā murād beyān olıcaḳ münāfāt yoḳ idüğü zāhir (2) olur pes murād budur ki vücūd-ı ḫayr-ı maḫz̄dur şerr-i muṭlaḳ yoḳdur pes her nesne bir kimseye (3) nazār-ı ḫayr ve bir kimseye nazār-ı şerdür pîr-i ḫayr cānibine nazār idüp şer cānibin setr itmiş (4) nazār-ı pāk kemāle nāzır olur 'ayba nazār ḳılmaz ve nazārı pāk ile tavşif 'ayb-bīn olan (5) nazardan iḥtirāz içündür [bu mes'ele kütüb-i kelāmiyyede muşarraḫdur]

Şi'r

Ve 'aynu'r-rezā' an külle 'aynin keliletün

Ve lekinne (6) 'ayne's-saḫṭi tūbdi'l-mesāviyā¹²⁷²

Beyt

-+---/-+---/++-

'Ayb bāşed k'ū ne-bīned cüz ki 'ayb¹²⁷³ (7)

'Ayb key bīned revān-ı pāk-i ceyb

bu beytün taḫḳikinde faḳirūñ ḫāṭır-ı fātırına (8) lāyih olan budur ki kütüb-i kelāmda mezkūr olan bu mes'eleye muvāfiḳ ve 'aḳla fehmi esheldür (9) ve ba'zı fuzelā bu beyte şerḫ yazup dimiş [bir niçe muḳaddime zıkr itmiş] haṭā vü şavāb gāh fi'ide isti'māl olunur (10) gāh ḳavilde isti'māl olunur ve ḫālīḳ-ı cem'-i eşyā Ḥaḳ Te'ālādur ve ef'ālullāh mu'allile bālā ḡarāz (11) degüldür ammā ḫikmeti ve maşlaḫatı mutaḫammindür ve 'ināyet-i İlähiyye nizām-ı küll-i 'āleme müte'allıḳdur min ḫaysü'l-kül (12) egerçi ba'zı ef'āl ba'zı şaḫşa nazār-ı maşlaḫat degüldür fi'l-i haṭā yoḳdur ki ol (13) ḫālīḳ-ı 'ālem ḫikmeti vü maşlaḫatı müştemel ḫaḳ eylemişdür lācerem bi-ḫasebü'l-küllü şavābdur (14) egerçi ba'zı ef'āl ba'zı şaḫşa nazār-ı maşlaḫat degüldür ki ol ferde nazār haṭā görünür (15) Mevlānā Cāmī dimiş

Beyt

--+/-+++/+++/-+-

Ber-ḫarf ḫiç kes me-nih engüşt-i i' tirāz

Ān nīst kilik-i şun' (16) ki ḫaṭṭ-ı haṭā keşed

İmdi iki mısrā' ortasında münāfāt yoḳdur egerçi ḳaşır olanlar (17) öyle tevehhüm iderler nazārı pāk ile tavşif itdüğü ḳaşırlardan iḥtirāz içündür (18) ve ba'zı müte'aḫḫirīn bunda tafşil-i zıkr itmişdür telḫiş budur ki her mevcūd fā'ideden (19) ḫālī degüldür ammā her bir noḳşān ki haṭā zann olunur anuñ menşe'i iki emrden

¹²⁷² "Rızā gözü ayıplara karşı kördür. Kem göz ise kusurları araştırır."

¹²⁷³ "Ayb odur ki o ayıptan başka bir şey görmez. Fakat gayb âleminin pāk ruhu hiç ayıp görür mü?" Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 121, Beyt No: 1995.

hāric (20) degüldür biri ‘adem-i kâbiliyyet-i maşnū‘ adur nitekim ‘arz-ı maḥal-i beḳā degüldür eger su’āl (21) olunursa fā‘ il nā-ḳābili ḳābil ḳılsa cā’iz degül midür cevāb oldur ki ḳābiliyyetüñ iki ma‘nāsı [M273b] (1) vardur ki birine imkân birine isti‘dād dirler evvelki te’şir-i fā‘ il ile degüldür ikinci şart-ı (2) ‘ādīdür ḥaḳīḳī degüldür ki isti‘dād cümle maşnū‘ ātdandur ve biri ‘adem-i liyāḳāt-ı maşnū‘ adur (3) ve kemāl nizām-ı ‘āleme nisbetdür pes kuşūr u noḳşān ḳābilledür fā‘ ilde degüldür

(4) Şāh-ı (4) türkân sūḥan-ı müdde‘iyān mī-şineved

Sipāhiler pādşāhı düşmenler sözün işidür (5) [murād *şāh-ı türkān*dan Efrāsiyāb-nām pādşāhdur]

Şermī ez-mazleme-i ḥün-ı Siyāvüş bād

Utanmaḳlık aña siyāvüş ḳanı zūlmünden (6) *olsun* murād budur ki pādşāh düşmenler sözün diñleyüp nā-ḥaḳ öldürdüğü ādemin ḳanı zūlmünden (7) utanmaḳ gerek [*türkân cem‘-i türkdür* bir nice ma‘nāya isti‘māl olup bunda sipāhī ma‘nāsına olmaḳ münāsibdür] [māzleme kesr-i lām ile maşdardur zūlm gibi ve fetḥ-i lām ile zālīmüñ zūlm ile alduğı nesnedür ammā fetḥ-i lām ile zūlm ma‘nāsına isti‘mālī şāyi‘dür ve *siyāvüş* a‘lām-ı ricāldendür ve Keykāvuş pādşāhuñ oğlunuñ ismi daḫi Siyāvüş idi]

Beyt

İmrüz be-cevr her çi ḥ‘āhī be-kunī

Ferdā be-tu nīz her çi ḥ‘āhend kunend (8)

(5) Çeşmem ez-āyine-dārān-ı ḥaṭṭ u ḥāleş geşt

Gözüm anuñ ḥaṭṭ u ḥālīnūñ āyinedārlarından (9) *oldı*

Lebem ez-būse-rubāyān-ı ber ü düşeş bād

Ṭudağum anuñ gögsinūñ ve omuzunuñ būse (10) *ḳapıcılarından olsun* murād *ḥaṭṭ*dan ‘ālem-i müşāhid ve *ḥāl*den ‘ālem-i ḡaybdur ve *sīneden* (11) murād şıfat-ı ‘ilm ve *omuzdan* murād şıfat-ı kibriyādur ya‘nī gözüm anuñ ‘avālimin müşāhede (12) ider ağızum daḫi şıfat-ı ‘ilm ü kibriyāsı beyānında olsun

Rubā‘ī

+++ / +--+ / ++-

Men be-ḥ‘āhem ki ‘ilm-i tu güyem (13)

Şıfat-ı kibriyā-yı tu cüyem

Maḥzen-i ‘ilm-i ḥod ne-süzānī

Hem buved kibriyāt bāzüyem (14)

(6) Gerçi ez-kibr sūḥan bā-men-i derviş ne-guft

Egerçi kibrden ben dervişe söz söylemedi

Cān (15) fedā-yı şekerin piste-i ḥāmūşeş bād

Cān anuñ sākīṭ şekerlü fıstığına fedā olsun (16) murād *piste-i ḥāmūş*dan ḥazret-i Ḥaḳḳuñ mütekellimligidür maḥlūḳ fehm ü taşavvur (17) itdüğine muḡāyir ki āḥād-ı ümmetden bir ferde anı semā‘ müyesser degüldür

(7) Nergis-i mest-i (18) nevāziş-kun-i merdüm-dāreş

Anuñ oğşayıcı ve âdem dutucu mest gözi (19)

Ḥün-ı ‘aşık be-kaḏeḥ ger be-ḥored nūşeş bād

‘*Āşık kanın eger kaḏeḥ ile içerse* (20) *aña nūş olsun* murād *nergisden* şıfat-ı başardur mest olduğu ma‘ siyyeti görüp (21) *gāh setr ü ‘afv itdügüdür nevâziş didügi buña nazadur ve gāh zecr ü ḳahr itdügüdür merdüm-dār [M274a]* (1) didügi aña nazardur lācerem nefsi-i sāliki ‘ışk u riyāzet ile helāk iderse kemāl-i rızā (2) gerek *nūşeş bād* didüğinden murād budur

Beyt

Der-püte-i ḳahr-i tu kerem b’ügzārī (3)

Minnet-dārem ki bī-ğışem mī-sāzī

(8) Be-ğulāmī-i tu meşhūr-ı cihān şud Ḥāfız

Senüñ ḳulluğun (4) *ile meşhūr-ı cihān oldu Ḥāfız*

Ḥalka-i bendegī-i zülf-i tu der-gūşeş bād

Senüñ zülfün ḳulluğı (5) *ḥalkası ḳulağında olsun* murād *gayb-ı hüviyyet ta‘ alluğı* andan münfekk olmasın dimekdür (6)

VELEHU EYŹAN [G.235]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-küy-ı meygede yā Rab seḥer çı meşğale būd

Meyḥāne maḥallesinde seḥer (7) ‘*aceb ne ğavğa idi*

Ki cūş-ı şāhid ü sākī vü şem‘ ü meş‘ale būd

Ki maḥbūb u sākī (8) *cūşı ve şem‘ ü meş‘ale idi* murād *meygededen ve sākīden* murāden ma‘ lüm olandur (9) ve *şāhid*den murād maḥbūb-ı ḥaḳıḳīdür ve anuñ cūşı tecellī vü zūhūrıdur ve sākīnūğñ (10) cūşı anuñ tekeyyüfidür ve *şem‘ ü meş‘aleden* murād envārdur [*şem‘ ü meş‘ale* muzāfa ya‘ ni cūşa ma‘ tūf olıcaḳ ma‘ nā meşūr olandur muzāfun ileyhe ya‘ nī şāhide ma‘ tūf olıcaḳ ma‘ nā böyle olur ki maḥbūb u sākī ve şem‘ ü meş‘ale cūşı idi ve murāddur murād şem‘ ü meş‘ale cūşı zūhūr-ı envār olur fe’fhem]

(2) Ḥadīs-i ‘ışk ki ez-ḥarf (11) ü şavt müstağnist

Ḥadīs-i ‘ışk ki ḥarf ü şavtdan müstağnidür (12)

Be-nāle-i def ü ney der-ḥurūş u ğulgüle būd

Def ü ney nālesi ile ḥurūşda ve ğulgüledede (13) idi murād *defden* tālīb ve *nāydan* mürşiddür ya‘ nī ‘ışk ḥāldür ḳāl istemez līkin tālīb ü (14) şeyḥ kelāmı ile zūhūrda idi

(3) Mebāḥişi ki der ān ḥalka-i cünün mī-reft¹²⁷⁴

Bir mebāḥiše ki (15) *ol cünün ‘ışk ḥalkasında vāḳı‘ olur idi*

Verā-yı medrese vü ḳıl ü ḳāl u (16) mes‘ele būd

¹²⁷⁴ Mısrā derkenārda şu şekildedir: Mebāḥişi ki der-ān meclis ez-cünün mī-reft

Medrese ve kıl u kâl ve mes'eleden öte idi murād budur ki evvel (17) şerī' at andan soñra tarīkatdur lācerem mebāhiş-i tarīkat mebāhiş-i şerī' atden (18) ötedür

(4) Dil ez-kirişme-i sākī be-şükr būd velī

Göñül sākīnūñ nazār nāzından (19) şükrde idi ammā

Zi-nā-mūsā' idi-i bahtem endekī gile būd

Bahtımuñ 'adem-i mūsā' edesinden (20) *azcık şikāyet var idi* murād budur ki nāşih u mürşidūñ 'ayn-ı 'ināyetinden (21) göñül şākir idi kendünūñ noqşān isti' dādından bir pāre müteşekkī idi

(5) Kıyās [M274b] (1) kerdem u ān çeşm-i cāduvāne-i mest¹²⁷⁵

Kıyās eyledim ol şūh hoqkabāz göz (2)

Hezār sāhir-i çün Sāmiriş der-tele būd

Biñ Sāmiri gibi sāhir aña duzaqda idi (3) murād budur ki maħbūb-ı mecāzī sāhir-i māhirleri bile giriftār ider andan ictināb (4) ziyāde lāzımdur ki anuñ 'aynı niçeleri mağlūb itmişdür [*Sāmiri* Mūsā 'aleyhi's-selām zamānında olan şahş-ı mekkāruñ ismidür ve lafz-ı *tele* fetħ-i tā ve taħfif-i lām ile duzaq ve fāk ma' nāsınadır ba' zı nūsahda lafz-ı *gele* vākı' olmuşdur fetħ-i kāf-ı 'Acemī ve taħfif-i lām ile yağan ma' nāsınadır]

(6) Be-guftemeş be-lebem büsei hevālet (5) kun

Didüm aña beni lebe bir büseye havāle kıl

Be-ħande guft kiyet bā men in mu' āmele būd

(6) *Gülmek ile didi kaçan senūñ benüm ile bu mu' āmeleñ idi* murād maħbūb-ı mecāzī (7) mükālemesi ise anuñ ħud' ası ve bī-vefālığı beyānidur ve ħazret-i Ĥağ mükālemesi (8) ise ol ħazretūñ 'azanet ü kibriyāsı beyānidur

(7) Zi-aħterem nazār[ī] sa' d der-rehest (9) ki dūş

Benüm yıldızumdan nazār Sa' d yoldadur ki dün gice

Miyān-ı māh u ruħ-ı yār-ı men muqābele būd

(10) *Ay ile benüm yārimūñ ruħı ortasında muqābele idi* murād māħdan mürşid ve yārdan (11) rüħdur çün muqābele-i sa' d bi's-sa' d ola delil-i sa' ādetdür pes qalbe nazār sa' d (12) olmağa 'alāmetdür

(8) Dehān-ı yār ki dermān-ı derd-i Ĥāfız dāşt

Yārūñ ağı ki (13) *Ĥāfızūñ derdi dermānın dutar*

Figān ki vaqt-i mürüvvet çi teng havşala būd

(14) *Feryād ki mürüvvet vaqtinde ne tar havşala id* murād yārdan şimdi beyān olınan (15) rüħdur yā nefsdür Ĥāfızūñ derdīnūñ dermānı ki tevbe vü zıkrdür anuñ ağızındadır (16) ammā mürüvvet ü kerem zamānında qatı tarlıq ve ħisset ider [*havşala* aşlda qırsaqdur ki kuşlaruñ mi' desi yerinedür ve mecāzen her tarafdan isti' māl olunur]

¹²⁷⁵ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Kıyās kerdem ez-ān çeşm-i şūh u 'arbede cū

VELEHU EYẒAN [G.236]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Yek dü cāmem (17) dī sehergeh ittifāk üftāde būd

Bir iki kadeh baña dün seher vaqtinde ittifāk (18) düşmiş idi

V'ez-leb-i sākī şarābem der-mezāk üftāde būd

Sākībūñ lebinden (19) şarāb benüm mezākıma düşmiş idi murād budur ki dün seher vaqtinde bir iki def'a (20) feyz ü fazl-ı Hāk vākı' olmuş ve şeyh-i müşevvik kelāmından mezāk-ı cānıma şarāb irmiş (21) andan mütekeyyif olmuş idüm

(2) Ez-ser-i mestī diger bā-şāhid-i 'ahd-i şebāb

Mestlik başından [M275a] (1) yigitlik zamānı maħbūbı ile

Ric' atī mī-h'āstem liken talāk üftāde būd

Ric'at (2) diledüm ammā talāk düşmiş idi murād budur ki şevk ü keyfiyyet galebesinden yigitlik (3) zamānına rücu' ve ric'at kaçd eyledüm ammā talāk-ı bāyin vākı' olmuş imiş ric'at müyesser (4) olmadı

(3) Naş mī-bestem ki girem güşe z'ān çeşm-i mest

Naş bağlardum ki bir küşe (5) dutam ol çeşm-i mestden

Tākat-i şabr ez-ħam-ı ebrüş tāk üftāde būd

Şabr tākatı anuñ kaşı (6) büklümünden tāk u 'āciz düşmiş idi murād budur ki şıfat-ı başar ki gāh 'āfī gāh cāfidür (7) andan tesettür kaçd eyledüm rumüz-ı İlāhiye bundan istitār mümkün degül idügin a' lām idüp (8) 'acüzüm zāhir oldı

(4) Ey mu' abbir müjdei fermā ki düşem āftāb

Ey mu' abber bir muştuluk buyur baña güneş (9)

Der-şeker-ħ'āh-ı şabūhī hem vişāk üftāde būd

[vişāk bunda hāne ve çartāk ma'nāsınadur bend ü 'ahd ma'nāsına degüldür] *Sabāh şarābinuñ tatlu uyqusında hem-ħāne (10) düşmiş idi* murād budur ki dün gice seher vaqtinde 'ışk-ı İlāhī keyfiyyeti ile tatlu uykuya (11) varup düşümde güneşi benümle hem-ħücre gördüm lācerem ey mu' abbir şüret-i rüyā hündur ta'birin (12) iyü bilür nitekim Aħmed Paşa dimiş

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ey mu' abbir vaşl-ı cānān ile ta' bir eylegil

Düşde (13) gördüm kim kamerle iktirānum var imiş

(5) Der-maķāmāt-ı tarīkat her kücā kerdīm seyr¹²⁷⁶

Tarīkat maķāmārında (14) her kande seyr eyledüñ ise

¹²⁷⁶ *kerdīm seyr* ifādesinin altına *kerdem nazar* kelimeleri not edilmiştir.

‘ Āfiyet-rā bā-nazar-bāzī firāk üftāde būd

Rāhatlıguñ nazar-bāzlık (15) ile iftirākı düşmiş idi murād budur ki maķāmāt-ı tarīkatde müşāhedemüz böyle olmuşdur (16) ki ‘ ışk-ı Hāķķ-ı İlāhī ‘ āfiyet-i cismānī bir yerde cem‘ olmaz [nazar-bāzlık güzel gözlemege didükleri yukarıda beyān olunmuşdur bunda ‘ ışk u muhabbet murāddur]

(6) Sāķiyā cām-ı dem-ā-dem dih ki der-seyr-i (17) tarīķ

Ey sāķī her dem ķadeh vir ki tarīķ seyrinde [dem-ā-dem nefes nefes dağı vaķt vaķt dimekdür]

Her ki ‘ āşık-veş neyāmed der-niķāb (18) üftāde būd

Her kim ‘ āşık gibi gelmedi niķāba düşmiş idi murād budur ki ey vā‘ iz ü şeyh (19) ‘ ale’t-tevālī ta‘ līm-i ‘ ışk kııl ki ‘ āşık gibi olmayan sülükda nifāķa düşer

Beyt (20)

+ ---/ + ---/ + ---

Gel ey şūfi Hūdāya kııl ta‘ alluķ

Yoğ ise ‘ ışk-bāzī kııl ta‘ aşşuķ

(7) Hāfız ān sā‘ at (21) ki ĩn nazm-ı perīşān mī-nüvişt

Hāfız ol sā‘ atde ki bu nazm-ı perīşānī yazar idi [M275b] (1)

Tā‘ir-i fikreş be-dām-ı iştıyāķ üftāde būd

Anuñ fikri kuşı iştıyāķ āđına düşmiş (2) idi murād budur ki bu ğazelde aĥvāl-i ‘ ışk u iştıyāķ ve aĥbārdur ve firāk söyledüm (3) zīrā ol vaķtde baña bunlar ĥasbihāl idi

VELEHU EYZAN [G.237]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Eger ān tā‘ir-i ķudsī¹²⁷⁷ zi-derem (4) bāz āyed

Eger ol ķudse mensüb kuş kapumdan girü gele [tā‘ir-i ķudsī lüğat i‘ tibārī ile meşūr olundur ve iştılāĥda Cebrā‘il ‘ aleyhi’s-selāmdur]

‘ Ömr-i b’ügzeşte be-pīrāne-serem bāz (5) āyed

Geçmiş ‘ ömr pīrlik vaķtinde baña girü gelür murād bir Cebrā‘il-şıfat ‘ aziz ve bir nefis-i (6) ķudsiyye mertebesin bulmuş ehl-i temiz şehrden gitmiş anuñ ķudūmun ricā idüp ķademinden (7) ĥayāt-ı tāze bulmağı beyāndur

(2) Dārem ümmid be-ĩn eşk-i çü bārān ki diger

Ümmid dutarın bu (8) yağmür gibi göz yaşı ile ki girü

Berķ-i devlet ki be-reft ez-nazarem bāz āyed

Devlet şimşegi ki (9) nazarımdan gitdi tgirü gele murād ağlamak sebebi ile ol berķ-i devlet olan ‘ azizüñ girü gelmesin ricā (10) itdüğün zıkdür

¹²⁷⁷ Tā‘ir-i ķudsī ibāresinin altında tā‘ir-i feraĥ ifadesi bulunmaktadır.

(3) Ān ki t̄ac-ı ser-i men ḥāk-i kef-i p̄yēş b̄ud

Ol kimse ki benüm başım t̄acı anuñ (11) ayağı ayāsınuñ toprağı idi [ān ki mübtedādur ḥāk haberīdür herbiri māba^c dlarına muzāfdur]

Ez-Ḥudā mi-talebem t̄a be-serem b̄az āyed¹²⁷⁸

Allāhdan dilerem t̄a başuma (12) girü gele murād ol ‘azizüñ ḥāk-i p̄ayı kendünüñ başı t̄acı idügin beyāndur girü ol ḥāk-ı (13) p̄ay t̄ac-ı ser olmasın talebdür

(4) Ger nişār-ı kadem-i yār-ı kirāmī ne-kunem

Eger yār-ı mükerrem kademine (14) nişār itmeyem [ne-kunem lafzınuñ me^f üli cevher-i cāndur]

Cevher-i cān be-çi kār-ı digerem b̄az āyed

Cān cevherin dağı ne işime girü gelür (15) murād budur ki yār-ı mükerrem için cān fedā kılungsa revādur

(5) Ḥāhem ender-‘ aḳabeş reft (16) be-yārān-ı ‘aziz

Anuñ ardınca gitmek isterin ‘aziz yārān ile

Şaḥsem er b̄az neyāyed ḥaberem (17) b̄az āyed

Şaḥşım eger girü gelmezse ḥaberüm girü gele murād a^c lem ü erşed ardınca ‘aziz-i yārān (18) ile gitmek ādāb-ı t̄arīkatden idüğine işaretdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Taleb-i a^c lem ü erşed (19) durur ādāb-ı sebīl

Müsa Hızrı taleb itdügudurur buña delīl

(5) Māni^c eş gülgül-ı çengest ü (20) şeker-ḥāb-ı şabūḥ

Ol ‘azizüñ māni^c i çeng gülgülü ve şabāḥ şarābınuñ tatlu uykusı

Verne (21) ger bişneved āh-ı seherem b̄az āyed

Yoḥsa eger işide idi benüm āh seherüm girü gelür idi murād budur ki [M276a] (1) şavt-ı p̄ir ve istiğrāk anuñ semā^c ina māni^c olmuşdur ve illā āhum istimā^c eylese girü gelür idi (2)

(6) Kūs-ı nev-devletī ez-bām-ı sa^c ādet be-zenem

Yeñi devletlülün kūsını sa^c ādet t̄amından uram (3)

Ger be-bīnem ki meh-i nev-seferem b̄az āyed

Eger görem ki benüm yeñi sefer iden āyum girü gele murād (4) kadem-i kudüm-ı ehl-i sa^c ādet delīl-i devlet idügin bilüp anuñçün şeker ü şadmānī kılunga (5) delāletdür

(7) Ārzümend-i ruḥ-ı şāh-ı¹²⁷⁹ çü māhem Ḥāfiz

Āy gibi şāh yüzünüñ ārzümeniyyin ey (6) Ḥāfiz

¹²⁷⁸ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Pādşāhī be-kunem ger be-serem b̄az āyed

¹²⁷⁹ Şāh kelimesinin altına yār ifâdesi not edilmiştir.

Himmetî tâ be-selâmet zi-derem bâz âyed

Bir himmet kııl tâ selâmet ile çapumdan girü (7) gele murâd budur ki murâda vuşul ve yâr-ı maqbül için istimdâd ve taleb-i himmet gerekdür (8)

VELEHU EYZAN [G.238]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Sitâreî be-dıraḡşîd ü mâh-ı meclis şud

Bir yıldız yaldurdu ve meclis âyî (9) oldu [yıldızdan murâd mürîd-i mübtedî olup mâh-ı meclis olması şeyḡ-i müntehî olmak ile tevcih olunmak vesâ'ir ebyâtda daḡi bu maqbüle i' tibâr kıılınmak ihtimâl-i ba' iddür]

Dil-i remîde-i mâ-[râ] refîḡ ü münis şud

Bizüm oñmış gönlümüze yoldâş ve enîs oldu (10) murâd ol yıldızdan Resûlullâh 'aleyhi's-selâmdur ki kezer'in aḡrece şaḡ'ehu fe âzerehu festaḡleza (11) festevâ 'alâ sūḡihî¹²⁸⁰ ḡasebince kuvvetlenüp meclis-i dîn mâhı olup ḡaḡdan ürkmiş (12) ḡalbe resûlün mina'llâhi yetlü şuḡufen muḡahharen¹²⁸¹ mücebince yâr u ḡam-küsâr oldu

(2) Nigâr-ı men (13) ki be-mektab ne-refî ü ḡaḡ nenvişt

Benüm nigârum ki mektebe gitmedi ve ḡaḡ yazmadı

Be-ḡamze (14) mes'ele âmüz-ı şad müderris şud

ḡamze ile yüz müderrise mes'ele öḡredici oldu (15) murâd benüm nigârumdan Resûlullâh ḡazretidür ki mektebe varmadı ve ḡaḡ yazmadı ki nebiyy-i (16) ümmî idi ammâ hüve'l-lezî be'ase fi'l-ümmiyyîne resûlen menḡüm yetlü 'aleyhim âyâtihi ve yüzekkîhim (17) ve yu'allimehumu'l-kitâbe ve'l-ḡikmete ve in kânü min ḡablü lefi ḡalâlin mübîn ve âḡerîne minhüm lemmâ yelḡaḡü (18) bihim¹²⁸² mücebince ümmîlere ta'lim itdüḡi bi'z-zât olduḡi ibi ḡukemâ vü 'ulemâya ve yevm-i kıyâmete (19) dek gelicek 'uḡalâya ve li-yübelḡeḡu's-şâḡidu'l-ḡâ'ibe¹²⁸³ işâreti ile ta'lim kııldı

(3) ḡarab-serâ-yı (20) muḡabbet künün şevved ma' mür

¹²⁸⁰ أخرج شطاه فآزره فاستغلط فاستوى على سوقيه Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelenendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir. (Kur'ân, Fetih 48/29).

¹²⁸¹ رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً (İşte o apaçık delil,) Allah tarafından gönderilen ve tertemiz sayfeleri okuyan bir elçidir. (Kur'ân, Beyyine 98/2).

¹²⁸² هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (3) هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (3) Çünkü ümmîlere içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Kuşkusuz onlar önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler. (2) (Peygamberi) müminlerden henüz kendilerine katılmamış bulunan diğer insanlara da göndermiştir. O, azizdir, hakîmdir. (3) (Kur'ân, Cum'â 62/2-3).

Not: Âyet-i kerîmede geçen ve âḡerîne minhüm lemmâ yelḡaḡü bihim ifâdesi şerhte ve âḡerîne lemmâ lem yelḡaḡü bihim şeklindedir.

¹²⁸³ لِيُبَيِّنَ الشَّاهِدَ الْغَائِبِ Burada bulunanlar bulunmayanlara bu sözlerimi ulaştırınsınlar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, İbn Mâce Tercemesi, c. 1, s.83, Hadîs No: 235.

Muḥabbetüñ şenlik evi şimdi ma‘mür olur

Ki (21) tāk-ı ebrū-yı yār-ı meneş mühendis şud

Ki benüm yārimüñ kaşı kemeri aña mühendis [M276b] (1) oldı murād tarab-ḥāne-i muḥabbetden dīndür ki aña dāhil olan ‘azābdan emīndür (2) ve benüm yārimden murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur anuñ tāk-ı ebrūsı anuñ rumūzıdır ki (3) eş-şerī‘atü aqvālī ve’t-tarīkatü ef‘ālī ve’l-ḥaḳīkatü aḥvālī¹²⁸⁴ demek ile ütütü (4) cevāmi‘e’l-kelimi¹²⁸⁵ muḳtezāsınca dīn ḥānesin anuñ işāreti mühendis olup ma‘mür (5) kılmışdır

(4) Kirişme-i tu şarābī be-‘ aşıḳān peymūd¹²⁸⁶

Senüñ nāzuñ ‘aşıḳlara şarāb ölçdi (6)

Ki ‘ilm bī-ḥaber üftād u ‘aql bī-ḥis şud

Ki ‘ilm bī-ḥaber düşdi ve ‘aql bī-ḥis oldı (7) murād budur ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazreti ‘ilm-i zāhir ta‘līm itdi ‘ulemāya nītekim be-ḡamze (8) mes‘ele āmūz-ı şad müderris şud didügi aña delālet ider ve ol ḥazret buncılayın ‘ilm-i (9) tarīkat ta‘līm itdi ‘uşşāḳ ḥazret-i Ḥudāya ki ‘ilm-i zāhir ehli andan zāhil ve ‘aql-ı kāmīl (10) andan ḡāfildür

(5) Leb ez-tereşşuh-ı mey pāk kun zi-behr-i Ḥudā

Ṭudaḡı şarāb terlemesinden ve sızmasından (11) pāk kıl ya‘nī aḡzuñı sil Allāh için

Ki ḥāṭrem be-hezārān güneh mevesvis¹²⁸⁷ şud

Ki ḥāṭrum (12) niçe biñ günāha vesvese idici oldı murād muḥāṭabdan Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazretinüñ (13) ḥalīfesi olan vā‘iz-i ‘ālem ve mürşid-i tarīkatdur ya‘nī si‘et-i raḥmeti ve ḥubb u şefḳati (14) çok söyleme ki nefsime girme i‘timād ile ma‘şiyete iḳdām ḳopmasun [ḥalife-i Resūlullāh biri ‘ilm-i zāhir ehli biri ‘ilm-i tarīkat ehli]

Beyt (15)

+++ / +++ / +++ / +- -

Ḥaḳ yoluñ bunca şu‘ übetlerini bildürmez

Vā‘izi gör ki hemān ḥalka ḳolayın söyler (16)

(6) Be-şadr-ı meygedem¹²⁸⁸ mī-nişāned eknün düst

Meyḥāne şadrında naşb eyledi beni şimdi (17) dost

Gedā-yı şehir nigeḥ kun ki mīr-i meclis şud

¹²⁸⁴ والشريعة أقوالی، والطريقة أفعالی، والحقیقة أحوالی Şeriat kavlim, tarikat fiilim, hakikat ahvālimdir. (Hadis)

Not: Hadis olduğu iddia edilen bu ifadeler için Aclunî, “Bunu rivayet eden hiçbir kaynağa rastlayamadığı, yalnız bazı kimselerin bu bilgiyi bazı ehl-i tasavvufun kitaplarında gördüğü” yolundaki bilgiyi vermiştir. Bkz. Aclunî, Keşfu’l-hafâ, 2/5, Hadis no: 1532.

¹²⁸⁵ أوتيت جوامع الكلم Bana Cevāmiu’l-Kelim (özlü söz söyleme meziyeti) verildi. (Hadis) Müslim, “Mesâcid”, 5.

¹²⁸⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Kirişme-i tu şarābī be-‘arīfān be-nümūd

¹²⁸⁷ Derkenârda *mevessis* kelimesinin yerine *muhevves* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde mevessis ibâresine yer verilmiştir.

¹²⁸⁸ *meygedem* kelimesinin altına *maştabaem* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde *meygedem* ibâresine yer verilmiştir.

Şehr fakîrin gör ki mîr-i meclis oldı (18) murād budur ki bir fakîr tarîk-i Hâkka sülûk idüp dergâh-ı Hâkka mülâzemet kılup hânkâh u (19) maqâm-ı irşâdda şadr-nişîn-i meclis olup ‘âmâ iken ‘âlim ve ‘âşî iken (20) muhremem olur

Beyt

+--/+--/+--/+--

Hemînest lutf-ı Hudâvend-i dîn

Kuned bende-i bâb-ı hod (21) muhterem

(7) Be-büy-yi ü dil-i bîmâr-ı ‘âşîkân çü şabâ

Anuñ koqusı ile ‘âşîkларуñ gönli [M277a] (1) şabâ gibi

Fidâ-yı ‘arîz-ı nesrîn ü çeşm-i nergis şud

Nesrîn ‘arîzına ve nergis gözine (2) *fedâ oldı* murād budur ki ‘âşîkларуñ gönli hüsni-zâhire mâ’il ü hâlik olduğı dost (3) koqusına ya’ nî hazret-i Hâkkuñ eşer-i cemâlî olduğıçündür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çanķı dil kim ol olur (4) bir hüsne ‘âşîk cân virüp

Hüsni-Hâkdur sevdüğü ammâ ki bilmez sevdüğün

(8) Hayâl-i âb-ı (5) Hızır best ü câm-ı Keyhüsrev

Hızır şuyı ve Keyhüsrev kadehi hayâlin bağladı ya’ nî gedâ-yı şehr (6) âb-ı hayât bulun ve ulu pādşâh kadehin alın diyü hayâl bağladı

Be-cür’ a-nüşî (7) sultân Ebü’l-fevâris şud

Bu *şud* lafzınıñ fâ’ili hayâle râci’ zamîrdür ya’ nî ol hayâl (8) *atlular babası sultânıñ cür’asın içmek ile oldı* murād budur ki şol bâb-ı Hâkda gedâ (9) vü sâlik râh-ı hüdâ olan ki âb-ı hayât-ı haķîkî ki sa’âdet-i âhîrîdür ve pādşâh-ı a’zam câmı (10) ki kalb-i şâfidür bunlara tâlibdür bunlardur bunları sultânü’l-enbiyâ cür’ a-nüşîliği ile (11) buldı ve anlar buña anuñ ile hâşıl oldı

(9) Çü zer ‘azîz-i vücüdest şi’ r-i men ârî

Altun (12) *gibi ‘azîzü’l-vücüddur benüm şi’rim belî*

Çabül-i devletiyân kîmyâ-yı in mis şud

Devlete mensüb (13) *olanlaruñ çabüli bu baķıruñ kîmyâsı oldı* lafz-ı çabül mübtedâdur muzâfdur *devletiyân* (14) lafzına ve *şud* lafzınıñ fâ’ili kîmyâyâ râci’ zamîrdür ve kîmyâ muzâfdur *in mis* lafzına (15) cümle haber-i mübtedâdur murād budur ki benüm şi’rüm hadd-i nefsinde baķar idi devlet-i âhîrete mensüb (16) olanlaruñ çabüli bu baķıra kîmyâ olup bunu altun gibi ‘azîz eyledi

(10) Zi-râh-ı meygede yârân (17) ‘inân ber-gerdânîd

Meyhâne yolından yârân uyan döndürüñ

Çerâ ki Hâfîz ez-in râh (18) refit ü müflis şud

Niçün ki Hâfiz bu yoldan gitdi müflis oldı murād budur ki hânkâha vü (19) mevzi^c -i^c ‘ibâdete teveccüh iden dünyâyı terk idüp fakr ihtiyâr itmek gerek bencileyin ve illâ anuñ yolından (20) ‘inân-ı ‘azîmeti döndürmek gerek

Bejt

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Be-dân ki in^c amel-i reh revân-ı çâlâkest

Tu nâzenîn-i (21) cihânî kücâ tevânî kerd

VELEHU EYŖAN [G.239]

[Müstef^f ilün Müstef^f ilün Müstef^f ilün Müstef^f ilün]

(1) Ān kîst kez rûy-ı kerem bā-men demî yārî kuned

Ol kimdür ki [M277b] (1) kerem yüzinden baña bir dem yârlık ide

Ber-cây-ı bed-kārî çü men yek-dem nikû-kārî kuned

Bencileyin (2) bed-kārılık yerine bir dem iyü işlülük ide murād bu beytden ne idügin beyân idüp dir [maṭla^c dan aşığa olan ebyât musammaṭdur musammaṭ aña dirler ki vezn ile seci^c cem^c ola]

(2) Evvel be-bāng-ı (3) çeng ü ney āred be-dil peygām-ı vey

Evvel çeng ü ney āvâzi ile getüre gönle anuñ haberin

V’ân ki be-yek (4) peymâne mey bā-men vefādārî¹²⁸⁹ kuned

Andan soñra bir kadeḥ şarāb ile baña vefādārılık ide murād budur ki (5) pîr-i murākıb ve şeyḥ-i muḥāṭab āvâzi ile evvelâ benüm gönlüme dost haberin getirüp andan soñra bir kadeḥ (6) şarāb içürüp ya^c nî tarikatden ve ‘ışk-ı Haḫdan ṭatdurup şöyle vefādārılık ide

(3) Dilber ki cān (7) fersūd ez-ü kār-ı dilem negşūd ez-ü

Dilber ki cān ezeldi andan gönümün işi açdı andan (8)

Nevmîd netvân bûd ez-u bāşed ki dil-dārî kuned

Me ’yūs olmaḫ olmaz andan ola ki dildārılık (9) ide murād dildārıdan şıfat-ı ḫabzdur ki andan cān-ı sâlik ezilür ammâ ḫalbe anı def^c için ‘amele (10) raġbet ḫopar lâcerem andan ümmîd kesmek olmaz feyz ü fazl ide

(4) Guftem girih (11) negşudeem z’ân ṭurre tā men bûdeem

Didüm dügüm açmışam ol ṭurreden tā ki ben var oldum (12)

Guftâ meneş fermûdeem tā bā-tu ṭarrārî kunem

Didi aña ben buyurmuşam tā saña yan kesicilik ide (13) murād budur ki ġayb-ı hüviyyetden ḫall-i ‘uḫde idemedüğimden ‘arz-ı zecret eyledüm cevâb-ı ilhâmî bu

¹²⁸⁹ *Vefādārî* kelimesinin altına *hevādārî* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde vefādārî ibâresine yer verilmiştir.

oldı ki (14) benüm irâdetüm buña müte^ç allık oldu ki aña kimseye ittılâ^ç virilmeye ve kat^ç -ı kudret kılına

(5) Peşmîne-püş-ı (15) tünd-hû ez-^ç ışk neşnîdest bû

Yüñ hırka giyici şarp hûlu ^ç ışkdan duymamışdur koğu (16)

Ez-mestiyeş remzî be-gû tâ terk-i hüşyârî kuned

Mestlikden aña bir işâret di tâ ayıklığı terk (17) ide murâd budur ki şol şûfî ki zâhid-i huşkdur ^ç ışk-ı İlähîden koğu duymamışdur aña ^ç ışk-ı (18) Hâkdan bir remz dimek gerek tâ mest-i Hâk ve ^ç ışka müstağrak ola

(6) Çün men gedâ-yı bî-nişân (19) müşkil buved yârî çünân

Bencileyin faķîr-i bî-nişân müşkil olur bir yâr ancılayın (20)

Sultân kücâ ^ç ıyş-ı nihân bâ rind-i bâzârî kuned

Pâdşâh kande ^ç ıyş-ı maħfî ide (21) rind bâzârı ile murâd kendünün haķâretini ve hazret-i Hâkkuñ ^ç âzametini beyândur [M278a] (1)

(7) Z'ân turre-i pür-çîn ü ħam sehlest eger bînem sitem

Ol kıvrım kıvrım ve büklüm büklüm (2) turrenden âsândur eger zulm görem

Ez-bend-i zincîreş çî ħam herkes ki ^ç ayyârî kuned

Zincîr bendinden (3) ne ħam her kimseye ki ^ç ayyârlık ide murâd budur ki ^ç ayyârlık ihtiyâr iden zincîr bendinden (4) kaçmaduğı gibi ħayb-ı hüviyyet tâlibi olan dağı anuñ cefâ vü şu^ç übetini çeker

(8) Şud leşker-i ħam bî-^ç aded (5) ez-baĥt mî-ĥ'âhem meded

Ġam leşkeri oldu bî-^ç aded baĥtdan dilerin meded

Tâ faĥr-i dîn ^ç Abdu'ş-şamed (6) bâşed ki ħam-ĥ'ârî kuned

Tâ Faĥre'd-dîn ^ç Abdu'ş-şamed ola ki ħam yiyicilik ide murâd kendü (7) zamânınuñ büzürgvârından istimdâd ve tâleb-i i^ç ânetdür

(9) Bâ-çeşm-i pür nîreng-i ü Hâfız me-kun âheng-i ü

(8) Anuñ siĥir ve teşĥîrlü gözi ile Hâfız aña kaçd eyleme

K'ân turre-i şeb-reng-i ü bistân terrârî kuned¹²⁹⁰

(9) Ki anuñ gice renglü turesi çok mekkârlık ider murâd budur ki ^ç ayn ki zâtdur va'llâhu ħayru'l-mâkirîn¹²⁹¹ (10) ħasebince anuñ mekri ħavî ve çokdur lâcerem ħayb-ı hüviyyetine ittılâ^ç yoĥdur ki çok (11) mekr ider

VELEHU EYŻAN [G.240]

[Mefâ^ç ilün Fe^ç ilâtün Mefâ^ç ilün Fe^ç ilün]

(1) Eger be-bâde-i müşkîn keşed dilem şayed

¹²⁹⁰ Bu mışrâ derkenârda şu şekildedir: K'ân çeşm-i şüh şeng-i ü bisyâr tarrârî kuned

¹²⁹¹ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. (Kur'ân, Âli İmrân 3/54).

Eger müşkîn şarāba çekerse (12) benüm gönülüm yarar

Ki büy-ı hayr zi-zühd ü riyā nemî-āyed

Ki hayr koğusu zühd ve riyādan gelmez murād bāde-i müşkîn (13) didüğinden ‘ışk-ı İlāhî ve ihlāş-ı ‘ibādetdür lācerem gönül aña çekmek gerek hayr andadır (14)

(2) Cihāniyān heme ger men‘ -i men kunend ez-‘ ışk

Cihān ehli eger beni men‘ iderlerse ‘ışkdan (15)

Men ān kunem ki Hüdāvendigār fermāyed

*Ben [anı] iderem ki iş ıssı buyurur murād budur ki imāret-i (16) hubbu’llāh ittibā‘ -ı resül ve sünneti kabıldür pes ehl-i dünyā kelāmın istimā‘ itmeyüp *kul* (17) *in küntüm tuhibbūna’llāhe fe’ettebi‘ūni*¹²⁹² emrine imtişāl iderem*

(3) Tama‘ zi-feyż-i kerāmet meber ki halk-ı (18) kerīm

Tama‘ ı feyż-i kerāmetden kesme ki kerīmün halkı

Güneh be-bahşed ü ber-‘ aşıkān be-bahşāyed

(19) Günāhı bağışlar ve ‘aşıklara rahm ider murād hazret-i Haqqūn feyyāz-ı kerāmet idüğün beyān ve (20) vahhāb u gāffār u rahīm ve erham idügi ile ta‘ lildür

(4) Muķīm-i halka-i zikrest dil be-dān (21) ümmid

Halka-i zikr muķimidür gönül ol ümmid ile

Ki halkaī zi-ser-i zülf-i yār büğşāyed

[M278b] (1) *Ki bir halkayı yā zülfinden açā murād budur ki zikrden murād gayb-ı hüviyyetden (2) ve zāt-ı Haqdan aña fetḥ ü keşf ola*

(5) Tü-rā ki hüsn-i Hüdādādeest ey meh-rū¹²⁹³

(3) Saña ki Allāh virdügi hüsn vardur ey ay yüzlü

Çi hācettest ki meşşātaet (4) biyārāyed

Ne hācetdür ki meşşātasını bize ye murād meh-rūdan şıfatu’llāhdur anuñ cemāli (5) zātu’llāhdandur ki zāt vācib şıfātına nisbet mücibdür pes (6) şıfatu’llāh gayruñ tavşifinden müstağniyedür

(6) Çemen hoşest ü hevā (7) dil-keşest ü mey bî-ğış

Çemen hoşdur hevā gönül çekicidür ve şarāb (8) çirksüz

Künün be-cüz dil-i hoş hiç der-nemî-bāyed

Şimdi hoş gönülden (9) gayrı gerekmez murād çemenden ma‘rifetu’llāhdur ve hevādan murād nefehāt-ı rabbāniyyedür (10) ve şarāb bî-ğış-ı ihlāş ile olan ‘ışk-ı Haqdur çün esbāb-ı huzūr (11) hāzırdur bunda hemān şafā-yı kalb gerek ki feyezān-ı küllī zühūr ide (12)

(7) Cemileist ‘arūs-ı cihān ez-ü huş dār

¹²⁹² *فَلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي* (Resülüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarımızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir. (Kur’ân, Âli İmrân 3/31).

¹²⁹³ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Tü-rā ki hüsn-i Hüdādādeest ü hicle-i baht

Bir cemiledür cihân gelini andan (13) ‘aql dut ya‘nî ‘aqluñ cem‘ kııl [‘arūs güveygüye dirler ve geline dirler maħaline göre murād olur]

Ki ān muħaddere der-‘aqd-ı kes nemī-āyed

Ki ol mestüre (14) *kimsenüñ ‘aqd-i nikāhına gelmez* murād budur ki dünyā cemiledür ammā kimseye menkūħa olmaz (15) pes ‘aqluñ başuña getürüp bunuñ kimseye zevce olmaduğın bilüp (16) anuñ tam‘ indan olma

(8) Ne-ħ‘āhed in çemen ez-serv ü lāle ħālī māned

Bir çemen serv ü lāleden (17) *ħālī ħalmasa gerekdür*

Yekī hemī reved ü diğeri hemī āyed

Biri gider biri daħi gelür murād (18) ma‘rifetu’llāh āsarı ve güftarı ħālī olmaz dimekdür

(9) Zi-dil gedā-yı aħlāk-ı mā me-purs u (19) be-bīn

Göñülden bizüm aħlākımız faħrını şorma ve nazār kıılma

Ki her çi hest (20) der-āyine rüy be-nümāyed

Ki her ne var ise āyīnede (21) *yüz gösterür* murād budur ki bizüm aħlākımız ħalbimüzden şorup [M279a] (1) bilmege ħacet yokdur ki ħalb āyine gibidür aña nazār idicek anda olan görünür ħulāşa (2) murād budur ki erbāb-ı ħulüb ħalbe nāzır olup aħvālını nazār ile bilürler yā *küllü inā’in* (3) *yetreşşeħu bimā fihi*¹²⁹⁴ ħasebince ħalbe niçe aħlāk var ise āsar-ı zāhiresinden ma‘lüm (4) olur

(10) Be-lābe guftemeş ey māh-ruħ çi bāşed eger

Yalvarmağ ile didüm ey āy yañaklu (5) *n’ola eger*

Be-yek şeker zi-tu dil-ħastei biyāsāyed

Bir şeker ya‘nī bir buse ile senden (6) *bir göñli ħasta rāħat ola* murād tecellī-i şıfat talebidür *dil-ħasteden* murād isti‘dād (7) bulmayandır

(11) Be-ħande guft ki Ĥāfiz Ĥudāyrā me-pesend

Gülmek ile didi ki Ĥāfiz (8) *Allāh için ħabül kıılma ya‘nī revā görme*

Ki buse-i tu ruħ-ı māh-rā biyālāyed

Ki senüñ buseñ (9) *ayüñ yüzün bulaşdura* murād isti‘dādsuz bir maħāmı istid‘ā anı telviş (10) gibidür dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.241]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ez-ser-i kūy-ı tu her k’u be-melāmet be-reved

Senüñ maħalüñ başından (11) her kim o melāmet ile gider

Ne-reved käreş u āħir be-ħacālet be-reved

¹²⁹⁴ كُلُّ إِنَاءٍ يَتْرُسُحُ بِمَا فِيهِ Her kap içindekini sızdırır. (Hadīs) el-Esrāru’l-Merfu’a, Hadīs No: 346.

İşi gitmez ve āhir (12) *ḥacālet ile gider* murād budur ki her kim ki cenāb-ı ‘ izzetden ‘ amel-i ḥayr u ṭā‘ at ile gitmeyüp (13) ma‘ şiyet ü melāmet ile gide işi ilerüye varmayup āhir dünyādan şermsārlik (14) ile gider

(2) Sālik ez-nūr-ı hidāyet talebed rāh be-dūst

Sālik nūr-ı hidāyetden ister (15) *yolu dosta*

Ki be-cāyī ne-resed ger be-ḍalālet be-reved

Ki bir yere irmez eger ḍalālet ile (16) *giderse* murād budur ki sālike hidāyetsiz vuşul ila’llāh müyesser olmaz lācerem (17) ḍalālet üzre olan hiç bir maḳāma irmez

(3) Gerevī āhir-i ‘ ömr ez-mey ü ma‘ şūḳ be-gār

(18) *Bir öñdül āhir* ‘ ömrde şarābdan ve ma‘ şūḳdan tüt

Ḥayf-ı evḳāt ki yek-ser (19) **be-beṭālet be-reved**

Eḳāta ḥayf ki cümle baṭālet ile gide murād budur ki āhir (20) ‘ ömrde ‘ işḳ-ı İlāhiden ve ma‘ şūḳ-ı ḥaḳīḳiden ḥişse alup cümle ‘ ömri zāyī‘ (21) itme ki ḥayfdur yigitlik gibi pīrlik zamānı daḫi baṭālet ile gide

(4) Ey delīl-i dil-i güm-geşte Ḥudā-rā mededī

[M279b] (1) *Ey azmış göñlün delīli Allāh için bir meded*

Ki gārīb er ne-bered reh be-delālet be-reved

(2) *Ki gārīb eger yol iletme delālet ile iletür* murād budur ki şeyḫ ü mürşid zāl olanlara (3) delālet itmek gerek ki gārīb kişi yolu başına iletme delālet ile iletür

(5) Ḥükm-i mestūrī vü (4) mestī heme ber-ḥātīmetest

Mestürlik ve meslik ḥükmi dükeli ḥātīmeyedür

Kes ne-dānist (5) **ki āhir be-çi ḥālet be-reved**

Kimse bilmez ki āhir ne ḥālet ile gider murād budur ki ḥāliyā (6) kimsenün ‘ āḳıbeti niçe olsa gerek ve ne ḥālet üzerine olsa gerek ma‘ lüm degüldür (7) anuñçün *el-‘ibreti bi’l-ḥātīmeti*¹²⁹⁵ dimişlerdür

(6) Kārvānī ki buved nedraḳaeş luṭf-ı Ḥudā

Bir (8) *kārbān ki anuñ ḳulaḡuzı ola luṭf-ı Ḥaḳ te‘ālā*

Be-tecemmül be-nişīned be-celālet be-reved

(9) *Ḥānumān u tezeyyün ile oturur* ‘ *ażemet ile gider* murād budur ki her kimseye ki luṭf-ı Ḥaḳ (10) ḥādī ola ol kimse her ḥālde mu‘ azzez ü mükerrrem olur

(7) Ḥāfız ez-çeşme-i ḥikmet be-kef āver (11) **ābī**¹²⁹⁶

Ey Ḥāfız ḥikmet çeşmesinden ele getür bir şu

Bü ki ez-levḫ-i dilet naḳş-ı (12) cehālet be-reved

¹²⁹⁵ العبرة بالخاتمة İbret sona (duruma) göredir. (Kelām-ı Kibâr)

¹²⁹⁶ *Ābī* kelimesinin altına *cāmī* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde *ābī* ibâresine yer verilmiştir.

Ola ki senüñ gönül levhinden cehālet naqşoi gide murād hikmet-i (13) İlahiyye bilmeyen cehāletten kurtulmaz dimekdür [bū lafzı büd lafzından muhaffefdür]

VELEHU EYŻAN [G.242]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Şabā vaqt-i seher büyi (14) zi-zülf-i yār mī-āverd

Şabā seher vaqtinde bir koğu yār zülfinden getürürdi

Dil-i (15) dīvāne-i mā-rā be-nev der-kār mī-āverd

Bizüm delü gönümüzi yeñiden işe getürdi (16) murād seher vaqtinde nefha-i rahmāniyye gelüp 'amele şevk ü rağbet virdügi beyāndur (17)

(2) Men ān şāh-ı şanavber-rā zi-bāğ-ı sine ber-kendem¹²⁹⁷

Ben ol çam ağacı budağın (18) sine bağından kopardum

Ki her gül k'ez-gameş beşkuft miñnet (19) bār mī-reved

Ki her çiçek ki ol budağ gamından açıldı miñnet (20) ış getürürdi murād ol şāh-ı şanavberden mañbüb-ı mecāzidür ki (21) anuñ gamı çiçeginüñ yemişi miñnetdür nitekim Nevāyi dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Düstlar mihr ü muhabbetüñ [M280a] (1) nihālin dikmeñüz

Kim olur dirler aña hicrān u miñnet berg ü bār

(3) Zi-bīm-i gāret-i 'ışkeş (2) dil-i hünin rehā kerdem

Ol mañbūbuñ 'ışkı yağması korğusından kanlu gönüli şalivirdüm (3) ya' nī kaçasın kurtulasın didüm

Velī mī-rīht hün u reh be-dān hencār mī-āverd

Velī (4) dökerdi kanı yolda bu ince yol ile getürdi ya' nī gönül kan akıdarak gider idi 'ışk (5) anı ol kandan kande gitdügin bilüp bulup getürdi murād budur ki kazādan kaçup (6) kurtulmağ olmaz [hencār bir niçe ma'nāya gelür biri büyüci ipi biri ince yol biri berāber yol yürimek biri guşsa biri sāmān biri muñlak yol faķire bu mañalde ikinci ma' nā münāsib gelür]

(4) Fūrüg-ı māh mī-didem zi-bām-ı kaşr-ı ü rüşen

Ay ziyāsın gördüm (7) anuñ köşki tamından rüşen

Ki rüy ez-şerm-i ān hürşid der-divār mī-āverd

Ki yüzi (8) ol günün şerminden dīvāre getürürdi ya' nī ayuñ nürü ol mañbūbdan utandüğundan (9) yüzün dīvāre ider idi murād her cemil kendüden ecmelden hecil olduğın beyāndur (10)

(5) Be-kaḅl-i muḅrib u sāķi burün reftem zi-menzilgeh

¹²⁹⁷ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Men ān şekl-i şanavber-veş zi-bāğ-ı sine ber-kendem

Muṭrib ve sākī kavli ile gitüm konağdan (11)

Kez-ān rāh-ı girān k̄asid haber duşvār mī-āverd

Ki ol ağız yoldan pek haberi müşkil (12) *getürirdi* murād şevk virici ve feyz irüşdirici kimselerün kelāmı ile ṭarīk-i (13) Ḥaḫka sülük itdugin beyān ve ol ṭarīkūñ şu‘ übetin zikrdür Ba‘ zı nüsağda böyle (14) vākı‘ olmuş

Be-ḫavl-i muṭrib u sākī burūn refem geh ü bī-geh

Muṭrib ve sākī (15) *kavli ile taşra gitdüm vaqıtlü vaqıtsüz*

Ki şeyhem z’ın reh-i müşkil haber düşvār mī-āverd

(16) *Ki şeyhim bu müşkil yoldan haberi müşkil getürürdi* murād budur ki şeyh-i müşevveḫ ve vā‘ iz-i (17) müzevveḫ irşadı baña gāh u bī-gāh teshīl-i sülük-ı rāh kıldı ki benüm şeyh-i ‘āmā ve zāhid-i (18) yābis olan mürşidüm haberi müşkil getürirdi

(6) Serāser baḫşış-i cānān ṭarīk-i luṭf u iḫsān (19) būd

Başdan başa cānān ‘atāsı luṭf u iḫsān idi

Eger tesbīb mī-fermūd (20) eger zünnār mī-āverd

Eger tesbīb buyururdi eger zünnār getürürdi murād budur ki Ḥaḫ te‘ālā (21) maḫlūḳātuñ şüretlerin muḫtelif ḫalḫ itdügi gibi isti‘ dādların daḫi muḫtelif ḫalḫ [M280b] (1) eyledi zīrā eger cümle maḫlūḳāt bir isti‘ dād üzere olaydı ‘āleme nizām olmaz (2) idi ve her ism ü şıfat maḫzarın bulmaz idi meşelā eger cümle a‘zā bir isti‘ dād (3) üzere olsalar ādemi nākış olurdu lācerem ba‘ zı ‘uzv şerīf oldu (4) başar ve sem‘ gibi ba‘ zı ḫasīs oldu ālet-i cimā‘ gibi ve maḫ‘ ad gibi pes ḫazret-i (5) Ḥaḫ ba‘ zı nāsı mü‘min ve ba‘ zını kāfir ḫalḫ itdügi mecmū‘ -ı ‘āleme nisbet (6) min ḫaysü hüve mecmū‘ -ı ḫasyr u şavābdur lācerem mısırā‘ -ı şānī mażmūnı mecmū‘ -ı (7) ḫalḫa nisbetdür her ferde nisbet degüldür ve bundan tafşil münkündür ammā her kimseye (8) nisbet fehmi müşkildür anuñçün aña ta‘ arruz olunmadı

Ḳıṭ‘ a

+ + - - / + - - - / + + -

Gāh gāhī dilem hemī (9) ḫ‘āhed

Ki kuned fāş der-cihān esrār

Līk nā-maḫremān çü bisyārend

Z’ın (10) sebeb nīst zühre-i güftār

(7) ‘Afa’llāh çeşm ü ebrüyeş egerçi nā-tevānem kerd

(11) *Allāh ‘afv eylesün anuñ gözi ḫaşı egerçi beni za‘ if eyledi*

Be-‘ işve hem peyāmī (12) ber-ser-i bīmār mī-āverd

Şive ile hem ḫayrı ḫasta başı üzre getürürdi murād (13) budur ki tecellī-i zāt ve rumüz-ı şıfāt sālīki za‘ if ve bī-mecāl eyler ammā andan (14) bir şemme ḫaberdār eyler

(8) Ḥoşā ān vaḫt ü ān sā‘ at k’ez-ān zülfi girih-bendeş¹²⁹⁸

¹²⁹⁸ Mısırānın diğerk şekli şu şekildedir: Ḥoşā ān baḫt u ān devlet k’ez-ān zülfi girībāneş

(15) *Ne hoşdur ol vaqt ü ol sâ'at ki anuñ düğüm bağlayıcı zülfinden*

Be-der mî-burd (16) kâr-ı dil ki haşm ikrâr mî-âverd

Taşra çıkardı gönül işi ki haşm ikrâr (17) getirürdi murâd gayb-ı hüviyyetden keşf ü kerâmet fâ'iz ü zâhir olup (18) haşm bi'z-zarûreti ve'l-müşâhede ikrâra geldiği vaqti istihsândur

(9) Zi-reşk-i (19) târ-ı zülf-i düst ber-bâd hevâ mî-dâd

Dostuñ zülfî telinüñ gūnisinden (20) bâd hevâya virür idi

Demî her nâfe-i müşkîn ki ez-Tâtâr mî-âverd

Bir demde (21) her nâfe-i müşkîni ki Tâtârdan getirirdi bu beyt ba'zı nüsağda ma'la' uñ [M281b] (1) 'ağabinde vâkı' olmuş ol taqdîrce *mî-dâd* lafzınıñ fâ'ili şabâ ve *mî-âverd* (2) lafzınıñ fâ'ili dil-i dîvânedür bunda vâkı' olduğu taqdîrce *mî-dâd* lafzınıñ (3) fâ'ili vaqt ü sâ' atdür ve *mî-âverd* lafzınıñ fâ'ili haşmdur

(10)' Acem mî-dâstem (4) dî şeb zi-Hâfız cām u peymâne

'Acab dutardum dün gice Hâfızdan (5) kadehi

Velî taḥsîn mî-kerdem ki şüfi-vâr mî-âverd¹²⁹⁹

Velî taḥsîn ider idüm (6) ki şüfi gibi getirürdi murâd nefsinden şüfiler gibi şafâ-yı kalb vâkı' (7) olduğın taḥşindür

VELEHU EYẒAN [G.243]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün]

(1) Her ânkü ḥâṭır-ı mecmû' u yâr-ı nâzenîn dâred

(8) *Her ol kimse ki ḥâṭır-ı mecmû'ı ve yâr-ı nâzenîni vardur*

Sa' âdet hem-dem-i ü geşt ü (9) devlet hem-ḡarîn dâred¹³⁰⁰

Sa' âdet anuñ muşâḥibi oldı ve devlet ḡarînidür (10) murâd budur ki şol kimse ki kalbi meşâğul-i dünyâya müteferriḡ olmaya ve bir (11) şâliḡe muḡarîn ola sa' âdet ü devlet-i dünyâ vü âḡiret anuñ ḡarînidür (12)

(2) Ḥarîm-i 'ışḡ-râ dergeh besî bālâ-ter ez-'aḡlest¹³⁰¹

'İşḡ ḡarîminüñ dergâhı (13) 'aḡldan çoḡ yücerekdür

Kesî ân âstân büsed ki cān der-âstîn dâred

(14) *Bu kimse ol eşiḡi öper ki cānı yeñinde ola* murâd budur ki 'ışḡ-ı İlâhî (15) dergâhı 'aḡldan a' lādur ol ḡazrete vuşul şol kimseye müyesser (16) olur ki cānın nişâr ve bezl itmek cā'iz ola

¹²⁹⁹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Velî baḡşî nemî-kerdem ki şüfi-vâr mî-âverd

¹³⁰⁰ *Hem-dem* kelimesinin altına *maḡrem* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde hemdem ibâresine yer verilmiştir. Aynı mısra da yer alana hem-nişin kelimesinin altına ise hem-ḡarîn yazılmıştır. Manâ hem-ḡarîn kelimesine uygun olduğundan beyitte bu ibâre tercih edilmiştir.

¹³⁰¹ 'aḡlest kelimesinin altına 'arşest ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde 'aḡlest ibâresine yer verilmiştir.

(3) Dehān-ı teng-i şīrīneş meger (17) mühr-i Süleymānest

Anuñ ʔatlu ʔar aǵzı meger mühr-i Süleymāndur

Ki naqş-i hātem-i (18) laʿ leş cihān zīr-i nigīn dāred

Ki anuñ laʿl-i hātemi naqşınıñ cihān ʔaşı (19) altındadır murād dehāndan şıfat-ı kelāmdur teng olması şıfat-ı (20) maḥlūqāta müşābeheden muḥaddes olduğudur ve şīrīn olduğu ḥayr-ı maḥz (21) olduğudur ve hātem-i laʿ linüñ naqşı lafz-ı kündür ki *izā erādu'llāhu şey'en en yeḳülü lehu* [M281b] (1) *kün feyekün*¹³⁰² mücebince cihān anuñ altındadır

(4) Leb-i laʿ l [u] ḥaṭ-ı müşkīn çü āneş hest ü (2) īneş nīst

Yaʿnī zāhīr maḥbūbuñ leb-i laʿ l ü ḥaṭṭ-ı müşkīnden biri var ise biri (3) yoḳdur [ān lafzından iki mevzuʿ da cāzibe-i ḥüsn maʿ nāsını ihām vardır]

Be-nāzem dilber-i ḥod-rā ki ḥüsneş ān u in dāred

Güveneyin kendü dilberüme ki (4) ḥüsüne ol ve bu var murād maḥbūb-ı ḥaḳīḳī ḥazreti cemīʿ kemālātı cāmiʿ idügin zikrdür (5)

(5) Çü ber-rüy-ı zemīn bāşı tevānāi ḡanīmet dān

Çü yeryüzi üzere olasın (6) ḳādırlığı ḡanīmet bil

Ki devrān nātevānīhā besī zīr-i zemīn dāred

Ki devrānuñ (7) niçe zaʿīfligi yer altında vardır murād ḳavī vü ḳādir olanlara penddür ki bunu ḡanīmet (8) bilüp ʿadl ü ʿaṭā itmek gerek ki niçe ḳavī vü ḳādir olan zaʿ f ile yeraltındadır (9) sen daḫi olsañ gerekdür

(6) Be-ḥārī menger ey munʿ im zaʿ ifān u naḥīfān-rā

(10) Ḥārīlīk ile naḫar itme ey maldār zaʿ iflere vü ārıḳlara

Ki şadr-ı meclis-i ʿişret faḳīr-i (11) reh-nişīn dāred¹³⁰³

Ki meclisinüñ şadrı yolda oturan faḳīrünüñdür murād mantūḳdan (12) zāhirdür

(7) Belā-gerdān-ı cān u ten duʿ ā-yı müstemendānest

Cān u ten belāsın (13) döndürücü derd-mendlerüñ duʿ āsıdır

Ki bīned ḥayr ez-ān ḥırmen ki neng ez-ḥüşe (14) çin dāred

Kim ḥayr görür ol ḥırmenden ki başaḳ degşüriciden ʿār ide murād (15) faḳīrden ʿār iden ḡanīden ḥayr olmaz dimekdür

(8) Şabā ez-ʿ işḳ-ı men (16) remzī be-gū bā-ān şeh-i ḥūbān¹³⁰⁴

Ey şabā benüm ʿişḳumdan bir remzdi ol ḥūblar (17) şāhına

Ki şad Cemşid ü Keyḥusrev ḡulām-ı kemterin dāred

¹³⁰² إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen olur. (Kurʿân, Yâsîn 36/82).

¹³⁰³ Faḳīr-i reh-nişīn dāred ifadesi derkenârda faḳīr-i rāh-bīn dāred şeklindedir.

¹³⁰⁴ Bā-ān şeh-i ḥūbān ifadesi derkenârda bā-ḥüsrev-i ḥūbān şeklindedir.

Ki yüz Cemşid ü Keyhüsrev (18) eksükrek kıultı vardur murād şabādan bunda teveccüh-i şehirîdür (19) ve ol sultān-ı hūbān Hāq te'ālādur ki (20) niçe kemine vü kemterin kıulları pādīāhlardur (21)

(9) Ve ger güyed nemî-h'āhem çü Hāfiz [M282a] (1) 'āşık-ı müflis

Eger dirse istemezem Hāfiz gibi müflis 'āşık

Be-güyideş ki sultānî gedāyî (2) hem-nişin dāred

Diyüñ aña ki bir pādşāh bir gedāyî hem-nişin dutar murād budur ki eger (3) maḥbūb-ı mecāzî 'āşık-ı müflis istemezem dirse aña cevāb virüñ ki pādşāh-ı a'zam (4) faķiri hem-dem ider

VELEHU EYZAN [G.244]

[Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ulün]

(1) Dīrist ki dildār peyāmî ne-firistād

Çokdandur ki (5) dildār bir ḥaber göndermedi

Nenvişt kelāmî vü selāmî ne-firistād

Bir kelām yazmadı (6) ve bir kelām göndermedi murād bir büzürg-vār kendüye ḥaber ve mektüb göndermedüğinden şikāyetdür (7) ve ehl-i sülūka münāsib oldur ol büzürg-vār şeyḥ ü muḳtedā ola

(2) Şad nāme firistādem u (8) ān şāh-ı süvārān

Yüz nāme gönderdüm ol süvārlar şāhı

Peykî ne-devānîd ü peyāmî (9) ne-firistād

Bir peyk yaldurmadı ve bir ḥaber göndermedi murād kendüñ mekātibine cevāb gelmedüğünden (10) şikāyetdür

(3) Süy-ı men-i vaḥşî-şifat-ı 'aḳl-remîde

Ben 'aḳlı ürkmiş vaḥşî-şifat cānibine (11)

Āhū-revişi kebk-ḥurāmî ne-firistād

Bir āhū yürüişlü keklig şalınışlu göndermedi (12) murād kendüñ ehlü'llāh muşāḥabetinden vaḥşî gibi ürküp ve 'aḳl ürküp beyābān-ı (13) dünyāya gitdügin ḥikāyet itmek ve bir reftār u revişî iyü irşāda ḳādir kimse göndermedüğünden (14) şikāyetdür

(4) Dānist ki ḥ'āhed şudenem murg-ı dil ez-dest

Bilürdi ki (15) benüm gönülüm ḳuşı elden gitse gerekdür

V'ez-ān ḥaṭ-ı çün silsile dāmî ne-firistād¹³⁰⁵

¹³⁰⁵ Bu mısırānın derkenārda iki farklı biçimi bulunmaktadır:

Z'ān silsile-i zülf-i çü dāmî ne-firistād

Z'ān ḥāl u ḥaṭim dāne vü dāmî ne-firistād

(16) *Ol zincîr gibi haţdan bir ağ göndermedi* murâd budur ki eger anuñ mektûbı gelse andan zincîr (17) gibi müselsel yazılan haţ murğ-ı albime dâm olup alb anuñ ile ârâm bulur idi

(5) Feryâd (18) ki ân sâķi-i Şekker-leb ü sermest

Feryâd ki ol Şekker tudaqlu ve sermest sâķi

Dânist (19) ki maħmûrem ü câmî ne-firistâd

Bildi ki maħmûrın bir adeħ göndermedi murâd budur ol Őeyħ-i müŐevvek (20) ki Şîrîn kelâmdur ve mest-i müdâmdur benüm maħmûr ya‘nî ‘ibâdetde mütekâsil idüğim bilürken bir dâfi‘-i (21) tekâsül irsâl ılması

(6) Çendân ki zedem lâf-ı kerâmât u maâmât

Ol deñlü ki urdum ki (22) kerâmât u maâlât lâfin

Hîcem haber ez-hîç maâmî ne-firistâd

Hîç baña bir maâmdan [M282b] (1) haber göndermedi murâd merâtib-i sülûkdan ba‘zı maâmâta iriŐdüğüm haber virdüm andan bir maâm (2) irŐâdın dağı ricâ ıldum ammâ hîç bir maâm haberin göndermedi

(7) Hâfiz be-edeb bâş ki (3) vâħ‘âst ne-bâşed

Ey Hâfiz edeb ile ol ki taħassürâtüñ ve dilemeñ (4) olmaz

Ger Şâh peyâmî be-gulâmî ne-firistâd

Eger Şâh bir haberi bir ula göndermeye (5) murâd zâhirdür

VELEHU EYŞAN [G.245]

[Mef‘ ülü Fâ‘ ilâtü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün]

(1) Ey piste-i tu ħande zede ber-ħadıŐ-i and

Ey dilber senüñ pisteñ (6) ħande urmıŐdur Şeker sözine [piste fıstıdur maħbûblaruñ ağzını aña teşbîh iderler pes piste zıkr idüp ağz murâd iderler be-arıķü‘t-teşbîh]

MüŐtâķem ez-berâyi Ĥudâ yek Şeker be-ħand

MüŐtâķın Allâh için (7) bir tatlu gül murâd muħâtabdan vâ‘ iz ü Őeyħdür ki ağzı Şekere ħande ider ve âgâh sâlik-i müŐtâķdur (8)

(2) Câyî ki yâr-ı men be-Şeker-ħande dem zened

Bir yerde ki benüm yârüm Şeker-ħande ile söyleye

Ey (9) Piste kîstî yü Ĥudâ-râ be-ħod me-ħand

Ey fıstı san kimsin Allâh için kendüñe gülme (10) murâd vâ‘ iz ü Őeyħ kelime-i ħikmet söyleyicek zâhiri ma‘mûr olup bâtını olmayanlar (11) söylemek kendüyi rüsvây itmekdür

(3) Tûbâ zi-âmet-i tu neyâred ki dem zened

[*Tübā senüñ kâmetüñden kâdir degüldür ki nefis ura* [ya' nî mebahîş-i tûbā ve kâmet zikrinden ferâgat idelüm] [*dem-zeden* şolmak ve kendüyi bir ulu nesneye nisbet idüp büyük söz söylemek dimekdür]

[**Z'in kışsa bugzerem ki sühan mî-şeved bülend**]¹³⁰⁶

Bu kışsadan (12) *geçelüm ki söz bülend olur* murād budur ki maķâmât-ı İlahiyye ve derecât-ı ma' neviyye merâtib-i (13) zâhireden bülenddür ve bu bahş ü beyân gamîz ü daķıķdür gitdükçe söz 'alî ve 'asîr (14) olur

(4) **Ger tanz**¹³⁰⁷ **mî-nümâyî vü ger ta' na mî-zenî**

Eger lafîfe gösteresin ve ger ta' na urasın (15)

Mâ nîstîm mu' teķid-i merd-i ĥod-pesend

Biz degülüz ĥod-pesend kişinüñ mu' teķidi murād (16) ta' ân olan kimseye penddür ki mu' teķid olmağa lâyıķ degüldür

(5) **Z'aşiftegî-i ĥâl-i men** (17) **âgâh key şevd**

Benüm ĥâlüm aşüfteliginden kaçan âgâh olur

Ân-râ ki dil ne-geşt (18) **giriftâr-ı in kemend**

Ol kimsenüñ ki gönli olmaya bu kemen giriftârı murād bir maraza (19) mübtelâ olmayan ol maraz-i marîzinüñ ĥalini bilmez dimekdür

(6) **Ĥ'âhi ki ber ne-ĥizedet ez-dîde** (20) **rüd-ı ĥün**¹³⁰⁸

Dilersüñ ki senüñ gözününden kaçmaya ĥan ırmağı

Dil der-vefâ-yı şoĥbet-i rüd-ı (21) **kesân me-bend**

Gönli kimselerüñ güzel oĥlanı vefâsına bağlama murād ĥüsn-i zâhire mübtelâ [M283a] (1) olan 'abeş ĥan aĥlar dimekdür

(7) **Bâzâr-ı şevķ germ şud ân şem' -i ruĥ kücâst**¹³⁰⁹

Şevķ (2) *bâzârı germ oldı ol şem' yañaķlı ĥandedür*

Tâ cân-ı ĥod ber-âteş-i rüyeş kunem (3) **sipend**

Tâ kendü cânımı anuñ yüzi odına yüzerlik idem murād *şem' -i ruĥdan* (4) vâ' iz ü şeyĥdür bâzâr-ı şevķ germ olıcaķ anuñ cemâlin isteyüp yanmak münâsib görünür (5)

(8) **Ĥâfîz çü terk-i ĥamze-i türkân nemî-kunî**

Ey Ĥâfîz sen maĥbûblar ĥamzesi terkin eylemezsın (6)

Dânî kücâst cây-ı tu Ĥ'ârezm yâ Ĥocend

¹³⁰⁶ Köşeli parantez içerisinde gösterilen bu mısra M nüshasında eksiktir. SÖ.1 nüshadan yararlanılarak bu mısra yazılmıştır.

¹³⁰⁷ *Ger tanz* kelimesinin altına *ger ĥire* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde *ger tanz* ibâresine yer verilmiştir.

¹³⁰⁸ *ber ne-ĥizedet ez-dîde* ifadesi derkenârda *ber-ne-ĥized ez-în dîde* şeklindedir. Manâya uygun olarak ilk biçim beyitte kullanılmıştır.

¹³⁰⁹ *Ân şem' -i ruĥ* derkenârda *ân serv-i ĥad* şeklindedir. Manâya uygun olarak ilk biçim beyitte kullanılmıştır.

Bilür misün kandedür senüñ yerüñ Hârezmdür (7) yâ Hocenddür murâd türkândan tarîkat maħbûblarıdır ğamzedden murâd anlaruñ (8) remz ü işâretleridür lâcerem buña tâlib olan bu kankı şehrde bulunursa (9) uḡlubū'l-‘ilme velev fi’ş-şiyñ¹³¹⁰ ħasebince anda varmak gerek

VELEHU EYẒAN [G.246]

[Mef’ ülü Fā’ ilātün Mef’ ülü Fā’ ilātün]

(1) Dest (10) ez-ṭaleb ne-dârem tâ kām-ı men ber-âyed

Eli ṭalebden dutmazam tâ benüm murâdum ḥâşıl ola (11) [ber-âmeden yukaru gelmek ve ḥâşıl olmağ ve çıkmak ve nâ-gâh vücüd bulmak ma’ nâsına gelür anuñçün bu ğazelüñ redifinde ma’ ânî muḡtelife yazıldı]

Yâ ten resed be-cânân yâ cân zi-ten ber-âyed

Yâ ten cânâna iriše yâ cân tenden çıka (12) murâd tâlib-i mücidd olmağ gerek idügin beyândur

(2) Her dem çü bî-vefâyân netvân girift yârî

(13) Her dem bî-vefâlar gibi bir yâr dutmağ olmaz

Mâyim ü ḥâk-i küyeş tâ cân zi-ten ber-âyed

(14) Biz ve anuñ maħallesi toprağıdur tâ cân tenden çıka murâd (15) men kara’ e’l-bâbe ve lecce ve lecce¹³¹¹ mücebince dergâh-ı Ḥâk mülâzemetin terk itmez dimekdür

(3) Cân (16) ber-lebest ü ḥasret der-dil ki ez-dehâneş¹³¹²

Cân leb üzredür ve ḥasret gönüldedür (17) ki anuñ ağızından merhündür

Negrifte hiç kāmî cân ez-beden ber-âyed

Dutmamışdur cân hiç bir murâd (18) bedenden çıkar murâd mağşada vuşül bulunmazsız mevtden ve fevtten ḥavf u şikâyetdür (19)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Men ki her şeb tâ seher bā-çeşm-i giryānem çü şem’

Der-çünin ğam tâ seher ki zinde key (20) mānem çü şem’

(4) Ez- ḥasret-i dehâneş âyed be-teng cānem

Anuñ ağızı ḥasretinden tarlığa gelür (21) cānum

Ḥod kām-ı teng-destân key z’ân dehen ber-âyed

¹³¹⁰ اطلبوا العلم ولو في الصين İlme tâlip olunuz velev ki Çin’de bile olsa. (Hadîs) Bu ifâdenin sahîh bir hadîs olup olmadığı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur.

¹³¹¹ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَّ وَلَجَّ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Hz. Ali. (Kelâm-ı Kibâr)

¹³¹² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Çeşmî pür-âb u ḥasret dârem ki ez-lebâneş

Eli tar olanlar murādı kaçan ol ağızdan hāşıl olur [M283b] (1) murād budur ki ni' me'l-mālū's-şālīhū li'r-recūli's-şālīhi¹³¹³ hasebince māl ile taḥşil-i merām-ı (2) aḥiret olur faķir olanlara 'ibādet-i māliyye müyesser olmaz dimekdür

(5) Büğşāy turbet-i (3) men ba' d ez-vefāt binger

Aç benüm kabrimi ben öldükden sonra nazar kııl

K'ez-āteş-i derünem (4) dūd ez-kefen ber-āyed

Ki içimüñ odından tütün kefenden çıkar murād budur ki 'ışķ-ı İlāhī (5) bende şöyle şābitdür ki vefātdan şoñra eşeri zāhir olmak cā'izdür

(6) Ber-ḥīz tā çemen-rā (6) ez-kāmet ü kıyāmet

Ṭur tā çemene dek senüñ kāmētüñden ve kıyāmuñdan [kıyāmet lafzı bunda müfred degül mürekkebdür lafz-ı kıyām ile tā-yı ḥiṭābdan]

Hem serv der-ber-āyed (7) hem nārven ber-āyed

Hem serv yemişe gelür hem nārven yukarı gelür murād çememden (8) ma' rifetu'llāh maķāmıdır çün bir kimse aña gele andan fevā'id ü āşār zuhūr ider (9) [nārven kara ağacuñ envā'ından uzun kāmētlü ağaçdur]

(7) Ber-rüy-ı ān ki der-bāğ yābed güli çü rüyet

Ol koķuya ya'nī ol ricāya ki (10) bağda bir gül bula yüzüñ gibi

Āyed nesīm ü her dem kerd çemen ber-āyed

Gelür yil ve her dem (11) çemen eṭrāfına çıķa gelür murād hevādār olan 'āşķ ma' rifetu'llāh olan yerleri (12) gezüp cemāl-i Ḥaķdan eşer ister dimekdür [yābed lafzınuñ ve āyed lafzınuñ fā'ili nesīmdür]

(8) Bunmāy rü ki ḥalkī vāleh şevend ü ḥayrān

(13) Göster yüzüñi ki bir ḥalk ḥayrān olalar

Buğşāy leb ki feryād ez-merd ü zen (14) ber-āyed

Aç ṭudağüñ ki feryād erden ve 'avretten kalķa murād tecellī-i cemāl ṭalebidür (15) ki mücib-i ḥayretdür ve şıfat-ı kelām zuhūridür ki müriş-i feryād 'aql u nefesdür (16)

(9) Her yek şikest-i zülfet pencāh şeyb dāred

Zülfüñüñ her büklüminüñ elli 'aķlı (17) gitmiş vardır

Çün in dil-i şikeste bā-ān şiken ber-āyed

Niçe sīne bu şımķ gönül (18) ol şikene yukarı gelür ya'nī gālib olur murād ğayb-ı hüviyyetüñ şu'ubetini beyāndur (19)

(10) Güyend zıkr-i ḥayreş der-ḥayl-i 'ışķ-bāzān

Zıkr-i ḥayrın dirler 'ışķ-bāzlar cemā'atinde (20)

Hercā ki nām-ı Ḥāfız der-encümen ber-āyed

¹³¹³ نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ Sālih bir kimsede bulunan helāl ve faydalı mal ne güzeldir. (Hadīs) Mu'cebü's-Sahabe, İbn Kani, Hadīs No: 1116.

Her yerde ki Hâfîzuñ adı dirnekde yukarı gele ya' nî (21) adı yâd olma murâd hayr ile mezkûr olduĖunuñ Őûkrin kılmağdur

VELEHU EYŖAN [G.247]

[Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün]

(1) Nisbet-i rüyet [M284b] (1) eger bā-māh u pervin kerdeend

Senüñ yüzüñ nisbeti eger aya ve ũlkere itmişlerdür (2)

Ŗüret-i nādide ıtlākı be-tahmîn kerdeend

Ŗureti görmeden bir ıtlākı tahmîn ile (3) itmişlerdür murâd budur ki cemāl-i HaĖĖı gāh aya gāh güne gāh pervine teşbih iderler (4) ol cemāl-i cemāli görmeden tahmîn ũ zann ile ıtlāk itmişlerdür

(2) Ŗemmei ez-dāstān-ı (5) 'ıŖĖ-ı Ŗür-engiz-i māst

Bizüm Ŗür ĖariŖdurıcı 'ıŖĖumuz ĖiŖŖasından bir Ŗemmedür

Ān (6) Ėikāyethā ki ez-Ferhād u Ŗirîn kerdeend

Ol Ėikāyetleri ki Ferhān u Ŗirînden (7) itmişlerdür murâd 'ıŖĖ-ı mecāzî 'ıŖĖ-ı ĖaĖĖiye nisbet bir Ŗemme-veŖi-i Ėalil idüğin (8) beyāndur

(3) Sākiyā mey dih [ki] bā-Ėükm-i ezel tedbîr nîst

Ey sākî Ŗarāb vir ki Ėükm-i ezel (9) ile tedbîr yoğdur

Ėābil-i taĖyîr ne-būd ānĖi ta' yîn kerdeend

Ėābil-i tağyîr olmaz ol nesne (10) ki ta' yîn itmişlerdür murâd budur ki ey ŖeyĖ bizi ehl-i dünyā tağdir itmemişlerdür pes (11) bize 'ıŖĖ-ı İlähî vir ki Ėükm-i ezel ile tedbîr yoğdur her ne tağdir itdiler ise tağyîr (12) olunmaz

(4) ĖiĖ müjĖān-ı dirāz-ı Ėamze-i cādū ne-kerd

ĖiĖ uzun kirpik ve cādū Ėamze itmedi (13)

ĀnĖi ān Ėāl-i siyāh u zŭlf-i müŖĖin kerdeend

Ol nesneyi ki ol Ėara beñ ve zŭlf-i (14) müŖĖin itmişlerdür murâd mü'ezzîr zāhir fehm olunanlardan esrār-ı İlähiyye ve mü'ezzîrāt-ı (15) Ėaybiyyenüñ te'Ŗiri ziyādedür dimekdür

(5) Der-sifālîn kāse-i rindān be-Ė'ārî mengerid

(16) Rindlerüñ ŖaĖsıdan ĖanaĖına Ė'ārîlik ile nazār itmeñ

K'în Ėarîfān Ėıdmet-i cām-ı (17) cihān-bîn kerdeend

Bu Ėarîfler cām-ı cihān-bîn Ėıdmetin itmişlerdür murâd (18) budur ki fuĖarā-yı muĖliŖin egerĖi evānî ve zŭrŭf-ı Ėālî isti' māl iderler anlaruñ (19) Ėablarınıñ sifālîn ũ faĖîrāne olduğına ĖaĖāret ile nazār itmeñ ki bunlar (20) taŖfiye-i Ėalb Ėizmetin idŭp 'ālem müŖāhedesin ider Ėalbe mālîk olmişlardur

(6) Ez-Ėıred (21) biĖāne-i Ėün dāned ender ber keŖid

'AÇıdan biĖāne olan niÇe sîneye Ėelebilür

Duhter-i [M284b] (1) rez-rā ki naqd-i ‘aql kâbîn kerdeend

Üzüm çubuğı kızın ki [murād şarābdur ve şarābdan murād ‘ışk-ı Hāğdur] ‘aql naqđini kâbîn itmişlerdür (2) murād budur ki ‘ışk-ı İlāhīye mehir-i mü‘eccel olan ‘aql-ı ma‘āşdur ve ol ‘aql-dan (3) yād olan anı çoçmağa qandıra qādir olur ki mehire mālİK degüldür

(7) Hākīyān bī-behreend (4) ez-cür‘ a-i kāsü’l-kirām

Hāke mensüb olanlar naşİbsüzlerdür kerİmler çañāğı (5) cür‘ asından

İn tetāvül bīn ki bā-‘ uşşāk-ı miskīn kerdeend

Bu zulmi gör ki miskīn (6) ‘aşİklara itmişlerdür murād budur ki ‘uşşāk-ı miskīn ki hāk u hāk-nişīnlerdür (7) kerİmler anlara cür‘ a-i kāslerinde nesne bezl ü ‘atā itmezler bunlara zulm bu zulm şarİhdür (8)

(8) Şehper-i zāğ u zağan zībā-yı şayd u kayd nİst

Karğa ve devlengeç kanadı şayd u (9) kayd lāyıkı degüldür

İn kerāmet hem-reh-i şehbāz u şāhīn kerdeend

Bu kerāmeti şehbāz u (10) şāhīn yoldaşı itmişlerdür ya‘nī bunları şayda ehil kılmışlardır murād budur ki cİfeye (11) mā‘il olan şayd-ı āhİret qalmağa ehil degüldür

(9) Nükhet-i cān bağş dāred hāk-i kūy-ı dilberān

(12) Cān bağışayıcı koğusu vardır dilberler maħallesi toprağınuñ

‘Ārifān āncā meşām-ı ‘aql (13) müşğīn kerdeend

‘Ārifler bunda ‘aql meşāmını müşğīn itmişlerdür murād dilberlerden gönül (14) alan ehl-i dillerdür anlarıñ maħallesi ki ‘ibādehānedür anıñ koğusu cān bağışdır lācerem (15) ‘ārifler andan meşām-ı ‘aqların müşğīn itmişlerdür

(10) Şi‘r-i Hāfız-rā ki yek-ser vaşf-ı (16) iħşān-ı şümāst

Hāfızuñ şİ‘ri ki bi‘l-küllİye sizüñ iħşānuñız vaşfidur

Her kücā (17) beşnīdeend ez-şıdğ taħşīn kerdeend

Her kande ki işİtmİşlerdür şıdğdan taħşīn (18) itmişlerdür murād budur ki şükr iħşān olan şİ‘r lāyık-ı taħşīndür ki Resülullāh ‘aleyhi’s-selām (19) buyurur eş-şİ‘ru kelāmün fe-ħasenühu ħāsenun ve kabİhuhu kabİhun¹³¹⁴

VELEHU EYŻAN [G.248]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Şüret-i hūbet (20) nigārā hoş be-āyīn besteend

Senüñ hūb şüretüñ ey nigār hoş tertīb ile bağlamışlardır (21)

Güyiyā nağş-ı lebet ez-cān-ı şīrīn besteend

¹³¹⁴ الشِعْرُ كَلَامٌ؛ فَحَسَنُهُ حَسَنٌ، وَقَبِيحُهُ قَبِيحٌ Şiir sözdür. Güzeli güzeldir. Kötüsü kötüdür. (Diğer Arapça İbâreler).

Güyyiā lebūñ naqşını cān-ı şīrinden bağlamışlardır murād budur ki [M285a] (1) maşnū‘ adan şāni‘ e intikāl ve şun‘ ı görüp şāni‘ ũñ kemāline istidlāldür

(2) Hatt u (2) sebz ü ‘arizet bes hūb u dil-keş yāftem

Yaşıl hatt u ‘arizūñı ziyāde hūb ve (3) gönül çekici buldum

Sāyebān ez-‘ anber-i ter kerd nesrīn besteend

‘Anber tozın (4) nesrīn eṭrāfına sāyebān bağlamışlardır murād sâbık gibidür ve garābet-i şun‘ -ı (5) Hakkı beyāndur

(3) Ez-berāy-ı maḳdem-i ḥeyl-i ḥayālet merdümān

Senūñ ḥayālūñ ‘askerinūñ (6) gelmesi için kişiler

Z’eşk-i rengīn der-diyār-ı dīde āyīn besteend

Rengīn (7) gözyaşından göz diyārında zīnet bağlamışlardır murād *merdümāndan* göz bebekleridür ki (8) anlar göz diyārın eşk-i rengīn ile bezemişlerdür ḥeyl-i ḥayāl ḥazret-i (9) İlahī için

(4) Kār-ı zūlf-i tüst müşk-efşānī ber-‘ aşıḳān

Senūñ zūlfūñ işidür müşk-efşānlık (10) ‘aşıklar üzre

Maşlahat-rā tōhmetī ber-nāfe-i çīn besteend¹³¹⁵

Maşlahat için (11) tōhmeti nāfe-i Çine bağlamışlardır murād budur ki ṭayyib ṭayyib-i ‘aşıklara ḡayb-ı hüviyyetdendür (12) bunı setr için rāyiḡa-i ṭayyibeyi nāfe-i Çine üstād itmişlerdür

(5) Yā Rab ān rüyest (13) ü der-pīrāmeneş bend-i külāh

Ān mübtedādur rüyest haberīdür andan aşağa olan cümle-i (14) ḡaliyyedür ya‘ nī ‘aceb ol yüz midür ve eṭrāfında külāh bağı var

Yā be-kerd māh-ı (15) tābān ‘aḳd-i pervīn besteend

Yā māh-ı tābān eṭrāfına ülker düğümin bağlamışlardır murād (16) ‘Acem ‘ādeti üzre Tātārī külāh eṭrāfına cevher dizerler anı ülkere ve yüzi māh-ı (17) tābāna teşbīh ider ammā şun‘ -ı Hakk māh-ı tābān eṭrāfına ‘aḳd-i pervīn tezyīn itdügin tezkīrdür (18) nitekim bu beyt ile remz ider

(6) Cümle vaşf-ı ‘ışḳ-ı men būdest ü ḡüsn-i rüy-ı tu

(19) Cümle benim ‘ışḳum ve senūñ yüzüñ ḡüsn-i vaşfidur

Piş ez-īn ānhā ki ber-Ferhād u Şīrīn (20) besteend

Bundan evvel anları ki Ferhād u Şīrīne bağlamışlardır birini ḡüsn-i fāyık (21) birini ‘ışḳ-ı lāyık ile tavşif itmişlerdür murād ‘ışḳ-ı mecāzī şüret-i [M285b] (1) ‘ışḳ-ı ḡaḳīḳī ve anūñ taḡḳīḳīdür dimekdür nitekim dir

(7) Hāfızā maḡz-ı ḡaḳīḳat ḡüy ya‘ nī sırr-ı ‘ışḳ

(2) Ey Hāfız maḡz-ı ḡaḳīḳat söyle ya‘ nī sırr-ı ‘ışḳ söyle

ḡayr ez-īn ḡüyī ḡayālātī be-taḡmīn besteend

¹³¹⁵ M nüshasında bu beytin redifi kerdeend şeklidir. Ancak tüm beyitlerde redif besteend olduğundan bu beyitte bu şekilde bir düzeltme yapılmıştır.

- (3) *Bundan gayrı gayrı hayālâtı tahmîn ile bağlamışlardır* murād mantûkdan zâhirdür
(4)

VELEHU EYŽAN [G.249]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Būy-ı misk ez-Ḥoten-i bād-ı şabā mī-āyed

Misk koğusu bād-ı şabā (5) *Ḥoteninden gelür* [*Ḥoten* ism-i memleketdür ki misk anda olur ve anuñ bād-ı şabāya izāfeti izāfet-i beyāniyyedür]

İn çî bādest k'ez-u būy-ı şümā mī-āyed

Bu ne yildür ki andan sizüñ koğuñuz (6) *gelür* murād *şabādan* nefehāt-ı Rabbāniyyedür ki cānib-i İlāhiden būy getirür ve ḥiṭāb (7) ḥazret-i Ḥudāyadur

(2) Nükhet-i misk-i ḥoten mī-demed ez-ceyb-ı nesīm

Misk-i Ḥoten (8) *koğusu belürür yil yağasından*

Kārvānī meger ez-mülk-i ḥiṭā mī-āyed

Bir kārbān meger Ḥiṭā (9) *mülkünden gelür* murād sâbıkdaki gibidür

(3) Ber-ne-dārem dil ez-ü tā ne-reved cān zi-tenem

(10) *Göñli andan qaldurmazam ya' nī anuñ muḥabbetini terk itmezem tā gitmeyince cān tenümden*

Güş kun (11) İn sūhanem būy-ı vefā mī-āyed

İşit bu sözümi vefā koğusu gelür murād budur ki (12) *mādām* ki ḥayātda olam Ḥaqquñ muḥabbetin terk itmezem

(4) Piş-i tır-i gameş ey dil siper (13) ez-sīne me-sāz

Anuñ ğamı oğı öñinde ey göñül qalkanı sīneden düzme

Dīde ber-bend ki (14) peykān zi-hevā mī-āyed

Gözi bağla ki hevādan temren gelür murād mażarrat-ı 'aynı beyāndur ki (15) *men lem yemlik 'aynehu lem yemlik qalbehu*¹³¹⁶ ḥasebince gözi zabt eylemek gerek ki *en-nazrete sehmün mesmümün fi* (16) *sihāmi İblise*¹³¹⁷ mücebince zarar irmeye

(5) Işğ-ı ebrū-yı tu peyveste merā mī-persed

Senüñ (17) *kaşuñ muḥabbeti muttaşıl baña irişür*

Pādşāhīst ki yādeş zi-gedā mī-āyed

Pādşāhdur (18) *ki gedādan aña añağ gelür* murād *yuḥibbühüm ve yuḥibbunehu*¹³¹⁸ muḳteżāsınca ol 'ışğ ḥazret-i Ḥaqq tarafından (19) olur dimekdür ki kemāl-i kereminden pādşāh-ı ḥaḳīkī faḳīri yād ider

¹³¹⁶ مَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَيْنَهُ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبَهُ (Hadis)

¹³¹⁷ النَّظْرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ فِي سَهْمِ إِبْلِيسَ Harama bakmak şeytânın zehirli oklarından bir oktur. (Hadis) Müsnedü's-Şihâb, Hadis No: 279.

¹³¹⁸ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir.

(6) Bes ki eşk-i menet (20) pây fîrû-reft be-gil

Niçe benüm gözüm yaşından ayağ balçığa batdı

Merdüm-i çeşm merâ ez-tu hayâ (21) mî-âyed

Gözüm bebeginüñ senden hayâsı gelür murâd budur ki gözüm bebegi senden utandığı [M286a] (1) gözüm yaşınıñ ayağı yere batdı ya' nî utandığından yere geçdi

(7) Hâfız ez-bâde me-perhîz ki gül bâz be-bâğ

Ey Hâfız şarâbdan perhîz kııl ki gül girü bağa

Ez-pey-i 'ışk (3) be-şad berg ü nevâ mî-âyed

'Işk için yüz berg ü nevâ ile gelür murâd budur ki 'ışk-ı Hâkdan perhîz (4) kıılma ki bâğ-ı 'ibâdethâneye keşf ü feyz yüz fazl u rahmet ile gelür (5) [*berg* yerâk u tâket ü yaprak u sâz u zînetdür bunda herbirine ihtimâl vardur ve *nevâ* dağı bir nice ma' nâya gelür bâyılık u ni' met ü revnağ-i hâl ü destân u sipâh u rehin ü avuç u çalgı vü ism-i mağâm bunda ekşerî muhtemeldür]

VELEHU EYẒAN [G.250]

[Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün]

(1) Rûz-ı vaşl-ı düstdârân yâd bād

Sevicilerüñ vaşlı günü añılsun

Yâd bād (6) ân rûzgârân yâd bād

Añılsun ol rûzgârlar añılsun murâd müfârağat vâkı' (7) olan ehibbâ için tağassür ü tağazzündür [ba' zı zurefâ kendü şehrinden sefer lâzım gelüp gidüp ol şehre mektüp irsâl idüp bu mağla' ı ve üçüncü beyti yazarmış]

(2) Kāmem ez-telhî-i ğam çün zehr geşt

Benüm tağagum (8) ğam acılığında zehr oldı [*kām* kâf-ı 'Acemî ile tağak ma' nâsınadur ba' zılar kâf-ı 'Arabî ile dağı bu ma' nâyadur dirler]

Bāng-ı nûş-ı bâde-hürân yâd bād

Şarâb içenlerüñ tatlu (9) âvâzı añılsun murâd ol ehibbâdan 'ışk-ı İlâhî ile mütekeyyif olup na' ra uran (10) şüfiyân-ı pür-şevk idügin beyândur

(3) Gerçi yārân fâriğend ez-yâd-ı men

Egerçi yārân fâriğlerdür (11) beni añmağdan

Ez-men işân-râ hezârân yâd bād

Benden anlara niçe biñ añmağ olsun (12) murâd kendü şıdğ-ı muğabbetini beyândur

(4) Mübtelâ geştem der-în bend [ü] belâ

Mübtelâ oldum bu belâ bendinde (13)

(Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfü ve ilmi geniştir. (Kur'an, Mâ'ide 5/54).

Küş-i ān Ḥak-güzārān yād bād

Ol Ḥak-güzāraruñ ya'ni sa'yı añlsun murād budur ki (14) anlaruñ ḥuzūrında iken beni belādan telḥiše sa'y iderler idi şimdi dūr olup (15) belāya giriftār oldum

(5) Gerçi şad rüdest der-çeşmem müdām¹³¹⁹

Egerçi yüz (16) ırmağ vardur gözümde müdām

Zinderūd u bāğ-kārān yād bād

İşfahān ırmağı ve (17) bağ kazanlar añlsun murād yārān-ı İşfahāniden dūr olduğun zikridür [zinderūd nehr-i maḥşüş ismidür]

(6) Nîk der-tebdîr-i ğam (18) bî-çāreim¹³²⁰

İyü ğam tebdîrinde bî-çāreyüz [ya'ni ğam tebdîrinde muḥkem-i 'ācizüz]

Çāre-i ān ğam-kūsārān yād bād

Ol muşāhiblerüñ (19) çāresi añlsun murād mantūkdan zāhirdür

(7) Rāz-ı Ḥāfız ba'd ez-în nā-gufte mād

(20) Ḥāfızuñ rāzı bundan soñra denilmemiş kaldı

Ey dirîğ ān rāzdārān yād bād

(21) Ey dirîğ ol rāz dutanlar añlsun murād budur ki esrār-ı İlāhiyye şağlar kimse yoğdur [M286b] (1) şimden girü Ḥāfızuñ rāzı kimseye denilmemek yegdür

VELEHU EYẒAN [G.251]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Muṭrib-ı 'ışk (2) 'aceb sâz u nevâyi dâred

Muṭrib-ı 'ışk 'aceb sâz u nevâsı vardur

Nağş-ı her nağme-i (3) ü rāh be-câyî dâred

Anuñ her nağmesi nağşinuñ bir yere yolu vardur murād muṭribdan (4) niçe kerre ma'lûm olan şevk viricidür ki kelâminuñ her mertebesi bir mağāma işâretdür (5)

(2) 'Ālem ez-nāle-i 'uşşâk mebdâ hālî

'Ālem-i 'uşşâk nālesinden hālî olmasun

Ki (6) ḥoş-āheng ü feraḥ-baḥş şadâyî dâred

Ki ḥüb āheng ve feraḥ virici şadâsı (7) vardur murād tālîb-i Ḥak olanlaruñ 'adem-i inkiṭā'ın istemekdür

(3) Pîr-i dürdî-keş-i mā (8) gerçi ne-dâred zer u zür

Bizüm pūse çekici pîrimüzüñ egerçi yoğdur zeri daḥi zürü (9)

Ḥoş 'atā-baḥş u ḥatā-püş Ḥudâyî dâred

¹³¹⁹ *Müdām* kelimesinin altına *revān* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde müdām ibâresine yer verilmiştir.

¹³²⁰ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Der-hevâ-yı serv-i ḳadet gufteim

Hoş 'atâ bağışlayıcı ve hatâ örtücü (10) *Hudâsı vardur* murâd budur ki şeyh-i riyâzet-keşüñ mâl u mansıbı yok ammâ mu' tî vü (11) settâr Hudâsı vardur

(4) Muhteşem dâr dilem k'in meges-i kand-perest

'Azametlü dut gönülümü (12) *ki bu şekkere tapar siñek*

Tâ hevâdâr-ı tu şud ferr-i humâyî dâred

Tâ senüñ hevâdârüñ oldı (13) *hümâ kuvveti vardur* murâd budur ki egerçi kalb fakîr-i meges gibi haķirdür ammâ çün (14) 'aşıķ-ı Haķdur hümâ gibi kudreti vardur kim ki anuñ gölgesine vâķı' ola pādşâh (15) yâ ğanî olur

(5) Ez-' adâlet ne-buved dūr gereş pursed hâl

'Adâletden ba' id degüldür (16) *şorarsa hâl*

Pādşâhî ki be-hem-sâye gedâyî dâred

Bir pādşâh ki bir gedâ (17) *ķoñşısı vardur* murâd civâr-ı Haķda olanuñ hâlin hażret-i Haķ tefahhüş ü ' ayn-ı ' inâyet (18) ile nazâr itdüğünü temşıldür

(6) Eşk-i hünin be-nümüdem be-ţabîbân guftend

Ķanlı gözyaşın (19) *gösterdüm ţabîbşere didiler*

Derd-i ' işķest ü ciger-süz devâyî dâred

(20) *'İşķdur ve ciger yakıcıdur devâsı vardur* murâd derd-i ' işķuñ devâsı var idüĝin beyândur ki (21) şifâ' u'l-ķulüb liķâü'l-maħcüb

(7) Sitem ez-ĝamze meymüz ki der-mezheb-i mâ

Ķulmi ĝamzeden öğrenme ki bizüm mezhebimizde

Her ' amel ecri vü [M287a] (1) her kerde cezâyî dâred

Her ' amelüñ ecri ve her ma' mülüñ cezâsı vardur murâd budur ki (2) *in aħsentüm aħsentüm li-enfûsiküm ve in ese 'tüm felehâ*¹³²¹ ħasebince her ' amel-i ħayruñ ecri (3) ve her fi' l-i şerrüñ cezâsı vardur ki *femen ya' mel mişķâle zerrethin ħayren yerah ve men ya' mel mişķâle zerrethin* (4) *şerren yerah*¹³²²

(8) Naĝz guft ân büt-i tersâ-beççe-i bâde-fürüş

Güzel didi ol şarâb şatıcı tersâ (5) *oĝlancığı büt*

Mey be-şâdi-i kesî ħür ki şafâyî dâred

Şarâbı bir kimsenüñ şādılıĝına (6) *iç ki şafâsı vardur* murâd bütünden muķtedâdur ve *tersâ-beççeden* maķâm-ı irşâda ķarîb (7) olmuş sâlikdür anuñçün bâde-fürüş ile şifatladı ki murâd andan mürşiddür ve anuñ (8) ħüb kelâmı mişrâ' -ı şânî mazmûnidür ya' nî ' işķ-ı Haķîķi bir mürşidüñ şādılıĝına ve şevķine (9) nüş ķıl ki şafâsı vardur [bir nüşhada bu beyt bulundu]

¹³²¹ *إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا* Eĝer iyilik ederseniz kendinize etmiş, kötülük ederseniz yine kendinize etmiş olursunuz. Artık diĝer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e (Süleyman Mâbedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başımıza yine düşmanlarımızı musallat kıldık). (Kur'ân, İsrâ 17/7).

¹³²² *فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (7) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (8)* Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. (7) Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür. (8) (Kur'ân, Zilzâl 99/7-8).

(9) Dil-i men mu‘tekif-i zülf-i tu şud nigū dāred

Benüm gönülüm senün zülfün mu‘tekifi oldı iyü tut

Bülbül-i ‘ışk-ı tu şud berg ü nevāyī dāred

Senün ‘ışkuñ bülbüli oldı yerāğı ve şadāsı vardur murād muhātabdan hazret-i İlahīdür]

(10) Hüsrevā Hāfız-ı dergāh-nişin Fātiha h‘ānd

Ey pādşāh (10) dergāhda oturan Hāfıza Fātiha oğudı

V‘ez-zebān-ı tu temennā-yı du‘āyī dāred

Senün dilünnden (11) du‘ā temennāsın dutar muhātabdan sulţānu‘l-me‘ānī ve pādşāh-ı dīn olan şeyhdür ki (12) Hāfız-ı halvet-nişin andan du‘ā vü himmet talep ider (13)

VELEHU EYŻAN [G.252]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Nīst der-şehr nigārī ki dil-i mā be-bered¹³²³

Yoğdur şehrde bir nigār ki bizüm gönülümüz ala

Bahtem er yār (14) şevd rahtem ez-incā be-bered

Bahtum eger yār olursa esbābum bu yerden iletür murād budur ki (15) şehrde bir mürşid yoğdur ki gönülüm ala lācerem bahtum yār olursa terk-i diyār (16) idüp taleb-i mürşid kılamak gerek

(2) Kū harīfi-keş-i sermest ki piş-i keremeş

Qanı (17) bir güzel muşāhib-i sermest ki anuñ keremi öninde

‘Āşık-ı sūhte-dil nām-ı temennā be-bered

(18) *Gönli yanmış ‘āşık temennā nāmın ilete murād kerīm-i tarīkat yoğluğında şikāyetdür (19)*

(3) Bāğbānā zi-ħazān bī-ħaberet mī-bīnem

Ey bāğbān seni ħazāndan bī-ħaber görürem

Āh ez-ān rüz ki (20) bādet gül-i ra‘nā be-bered

Āh ol gündən ki yil senün gül ra‘nāñ ilete murād ehl-i dünyānuñ (21) zeħārif-i dünyāya iğtirārını ve mevtden ġafletini beyāndur

(4) Rehzen-i dehr ne-ħuftest me-şev imen ez-ū

Dehr rehzeni uyumamışdur emīn olma andan [M287b] (1)

Eger imrüz ne-burdest ki ferdā be-bered

Eger bugün iletmedi ise yarın ilete ya‘nī eger (2) bugün esbābuñı ġāret itmedi ise yarın ider murād māl u menāl u ‘ömr ü ħüs-n-i (3) hāl bāķi kalmaduğın beyāndur

¹³²³ Not: *dil-i mā ifādesinin hemen altına dil ez-mā* notu yazılıdır. Şerhteki manāya uygun olarak *dil-i mā* beyit içerisinde kullanılmıştır.

(5) Der-ḥayāl-i in heme lu'bet be-heves mī-bāzem

Ḥayālde (4) *bu dükeli lu'beti heves ile oynarum* [*lu'bet* oyuncak vaḳti güzel ma' nāsına gelür]

Bū ki şāhib-nazarī nām-ı temāšā be-bered

(5) *Ola ki bir şāhib-nazar temāšā adına ilete* murād budur ki ma' arif-i İlähiyye şüret-i (6) mecāzda ve şî'r ü taḥayyül şeklinde irād itdüm bu ümmīde ki ehl-i nazar olan temāšā (7) idüp bundan ma' rifetu'llāh fehmi eyleyüp sālîk-i tārîḳat olalar

(6) 'İlm ü fazlî ki (8) be-çil sāl dilem cem' äverd¹³²⁴

'İlm ü fazlı ki kırk yılda gönülüm cem' eyledi

Tersem (9) ān nergis-i mestāne be-yağma be-bered

Ḳorḳarın ki ol çeşm-i mestāne yağma ile ilete murād (10) 'ayn-ı maḥbûb-ı mecāzî 'ilm ü fazlı yağma idüp muḳtezā-yı 'ilm olan 'ameli itdürmez (11) dimekdür

(7) Sihr bā-mu' cize pehlü ne-zened imen bāş

Sihr mu'cize ile yan urımaz emîn (12) *ol* [pehlü-zeden doḳuşmak ve yanaşmak ve berāber eşmek ma' nāsına gelür]

Sāmîrî kîst ki dest ez-yed-i beyzā be-bered

Sāmîrî kimdür ki yed-i beyzāya (13) *gālib ola* murād mantûḳdan zāhirdür [*Sāmîrî* kimdür beyān olunmuşdur]

(8) Rāh-ı 'ışḳ erçi kemîn-gāh-ı kemān-dārānest

(14) *'İşḳ yolu egerçi yay dutanlaruñ pususu yeridür*

Her ki dāniste reved ḥırḳa (15) zi-a' dā be-bered

Her ki 'ilm ile gide ḥırḳayı dūşmeden iletür ya' ni ḳurtarur murād (16) budur ki tārîḳatüñ niçe 'aḳabāt u āfātı vardır ki şeyāḫin-i cin ilḥāda (17) dūşürmek ve şeyāḫin-i üns izlāl itmek olur ehl-i 'ilm ve şāhib-i (18) 'aḳl olan āfātdan sālîm gider

(9) Ḥāfîz er cān talebed ğamze-i mestāne-i yār

(19) *Ey Ḥāfîz eger cān isterse yārüñ mestāne ğamzesi*

Ḥāne ez-ğayr be-perdār u be-hil (20) tā be-bered

Evi ğayrdan ḥālî kıl ḳo ki tā ilete murād (21) ḥazret-i 'aynu'llāh için bezl-i rūḫ kıl dimekdür [M288a] (1) ba' zı nüsaḥda bu beyt bulundu

(10) Cām-ı mīnāyî-i men sedd-i reh-i teng-dilîst

(2) *Benüm mīnāyî ḳadeḫüm gönül tarlıġınuñ sedd-i rāhıdur* [*mīnā* lāciverd taşa dirler ve gök boncuḳ ma' nāsına gelür ve şırça ma' nāsına gelür ve felek murād olur bunda her birine ihtimāl vardır]

Me-nih ez-dest ki seyl-i (3) ğameş ez-cā be-bered

Elden ḳoma ki seyl-i ğam anı yerinden iletür ya' nî yerinden (4) ayırur giderür murād ol *ḳadeḫden* 'ışḳ-ı İlähî ve anuñ maḥallidür pes anuñ şıyāneti (5) lâzımdur

¹³²⁴ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: 'İlm ü fazlî ki heme 'ömr-i bedest äverdem

VELEHU EYẒAN [G.253]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Cihān ber-ebrü-yı 'ıyd ez-hilāl vesme keşid

Cihān bayram (6) kaşı üzre hilālden rāstıķ çekdi

Hilāl-i 'id der-ebrü-yı yār bāyed dīd

Bayrām (7) hilālını yār ebrūsında görmek gerek murād hilālden rumüz-ı İlähiyyedür lācerem hilāl (8) 'ıydı ve anuñ şādısın rumüz-ı İlähiyyede görmek gerek ki

Şi' r

Leyse'l-'ıydu li-men tebaḥḥare bi'l-'üdi¹³²⁵

Beli'l-'ıydu (14) limen tā'be ve lā-ye'üd

(2) Şikeste geşt çü püşt-ı (10) hilāl kâmet-i men

Şındı hilāl arķası gibi benüm kâmetüm

Kemān-ı ebrü-yı yārem çü vesme (11) bāz keşid

Yārimüñ yay kaşı çün rāstıķ çekdi murād rumüz-ı İlähiyyenüñ tesettüri ve (12) ḥafası benüm ḳaddüm lām eyledi dimekdür

(3) Me-püş rüy u me-şev der-ḥaṭ ez-teferrüc-i ḥalk

(13) Örtme yüzi ve vaḥşetde olma ḥalk tecerrücden ki [mışrā'-ı evvelde olan ḥaṭ vaḥşet ma' nāsınadır ḥuṭuṭ feth-i ḥā ile bundandır ki baķar vaḥşıye dirler]

Ki ḥānd ḥaṭṭ-ı tu ber-rüy ve in yekād (14) demīd

Kim ki oķıdı senüñ ḥaṭṭuñı yüzüñ üzre ve in yekādu'l-lezīne keferü leyuzliķüneke (15) bi-ebşārihim¹³²⁶ āyetin üfürdi murād muḥātabdan mürşiddür ki ḥalvet iḥtiyār itmişdür (16) aña ḥiṭāb idüp dir ki tesettür itme ḥalkdan ki senüñ cemāl ü kemālüñi görenler (17) göz degmemek için oķınan āyeti oķıyup üfürürler

(4) Meger nesīm-i tenet şubḥ der-çemen (18) bügzeşt

Meger senüñ tenüñ nesīmi şabāḥ çemene uğradı

Ki gül be-büy-ı tu ber-ten çü şubḥ (19) cāme derīd

Ki gül senüñ ḳoķuñ sebebi ile teni üzre ḳaftanın çāk itdi murād (20) nesīm-i muḥabbet gülistāna irişüp gül anuñçün yaķasın çāk itdi dimekdür (21)

Beyt

--+/-+--+ / +---+ / -+-

Büyet şenīd gül meger ez-yād-ı şubḥ-dem

¹³²⁵ "Bayram ud ağacı ile buhurlanan kişi için değildir. Belki bayram günâhdan tevbe edip bir daha günâha dönmeyen kişi içindir."

¹³²⁶ وَإِنْ يَكْفُرُوا الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُرْلَقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ O inkâr edenler Zikr'i (Kur'ân'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (Kur'ân, Kalem 68/51).

Hemçün Sürûri cāme-i ḥod çāk mī-kuned (22)

(5) Ne-būd (22) çeng ü rebāb u gül ü nebīd ki būd

Çeng ü iḳlık degül ve gül ü şarāb yoḳ idi ki var idi [M288b] (1)

Gil-i vücūd-ı men āgeşte-i gülāb u nebīd

Benüm vücūdum balçıḡı gülāba ve şarāb (2) işlanmıř murād bizüm ṭabī‘ atimüzde ‘ıřıř u sūz ezelde taḥmīr olunmıř idi (3) dimekdür

Şi‘r

Şeribnā ‘alā ḥubbi’l-ḥabībi müdāmeten¹³²⁷

Sekernā bihā min ḳabli an yuḥleḳa’l-kermu(4)

(6) Biyā ki bā-tu be-güyem ḡam-ı melāmet-i dil

Gel ki saña diyem gönül melāmeti ḡamını (5)

Çirā ki bī-tu ne-dārem mecāl-i guft u şenīd

Niçün ki sensüz yoḳdur dimek ve işitmek (6) mecālīm murād ehl-i ḥāl olıcaḳ maḳāle mecāl olmaz

(7) Behā-yı vaşl-ı tu ger cān buved (7) ḥarīdārem

Senüñ vařluñ bahāsi eger cān olursa daḡı müşteriyem

Ki cins-i ḥūb (8) mübařřir be-herçi dīd ḥarīd

Ki ḥūn cinsi ya‘nī ḳumařı mübařřir olan neyi ki görür alur (9) murād ṭālib-i vařl u vuřul bezl-i rūḡ itmek revādur dimekdür

(8) Me-rīz āb-ı siriřkem (10) ki bī-tu dūr ez-tu

Dökme gözün yaşın ki sensüz senden ırāḡ olsun

Çi bād (11) mī-şud u der-ḥāk-ı rāḥ mī-ḡalaṭīd

Yil gibi gitdi ve topraḡa yuvalandı murād firḳatde (12) gözi yaşı yıl gibi gidüp topraḡa yuvalandıḡın beyān ider böyle olmaḳ senden (13) ırāk olsun diyü muḥāṭabı şeyḡ-i ṭarīḳate du‘ā-yı leh ider

(9) Çü māḥ-ı rüy-ı tu der-řām-ı zülfi (14) mī-dīdem

Çün senüñ yüzüñ ayın zülfi aḡşamında gördüm

Şebem be-rüy-ı tu rüşen (15) çü rüz mī-gerdīd

Gecem senüñ yüzüñ ile gün gibi rüşen oldı murād ḡayb-ı hüviyyet (16) mülāḡazasında tecellī-i cemāl olduḡı gice baña gündüz gibi rüşen gelür dimekdür

(10) Be-leb (17) resīd merā cān u ber-neyāmed kām

Aḡzuma irdi cānum ḡařıl olmadı murādum (18)

Be-ser resīd ümīd ü ṭaleb be-ser ne-resīd

¹³²⁷ “Daha üzüm yaratılmadan evvel; sevgilinin aşkı üzerine içki içip sarhoş olduk.” Ömer b. Ali b. Fâriz, Dîvânü İbnü’l-Fâriz, Dârü’s-Sâdır, Beyrut, s. 140.

Ümîd tükendi taleb tükenmedi (19) murād huşul-i murād zamānı mümted olduğundan şikâyetdür

(11) Zi-şevk-i zülf-i tu (20) Hâfız nüvişt harfi çend

Senüñ zülfüñ şevkinden Hâfız birkaç harf yazdı (21)

Be-ḥ̣ān zi-nazmeş der-güş kun çü morvārîd

Okı anuñ nazmından ve kulağda kal [M289a] (1) incü gibi murād muḥâţadan şeyḥ-i tarîkatdür anuñ zülfi silsile-i sülûkdur lâcerem anuñ (2) nazmın okuyup kulaqlarda incü gibi kılmğa lâyıkdur [Ba' zı nüsaḥda bu beyt bulundu

(12) Dilem zi-zülf-i tu şūrîde bûd u tersîdem

Göñlüm senüñ zülfüñden qarışmış idi korçarum

Ki piş-i zülf-i tu ber-ḥod çü mār mî-piçîd

Ki senüñ zülfüñ öñinde yılan gibi dolanur ve kıvrılır idi murād silsile-i tarîkate vâkı' olan ıztırâbâtın beyândur]

VELEHU EYŶAN [G.254]

[Müfte' ilün Fâ' ilün Müfte' ilün Fâ' ilün]

(1) Hâfız-ı meşid-nişîn düş (3) be-meyḥâne şud

Mescid-nişîn olan Hâfız dün gice meyḥâneye gitdi [maṭla' uñ mışrâ' -ı evvelinde ve maḥlaş vâkı' olan şud reft ma' nâsınadur bâkîsi oldı ma' nâsınadur]

Ez-ser-i peymân be-reft (4) bā-ser-i peymâne şud

'Ahd başdan gitdi kadeḥ başı ile oldı murād ehl-i zâhir maḥâmından (5) gidüp ehl-i sülûk u 'ışk oldı dimekdür

(2) Şâhid-i 'ahd-i şebâb âmede bûdeş be-ḥ̣āb

(6) Yigitlik zamānı maḥbûbı aña düşde gelmiş idi ya' nî yigitligi düşde görür idi

Bāz be-pîrâne-ser (7) 'aşık u dîvâne şud

Girü pîrlik zamânında 'aşık u dîvâne oldı murād pîrlik (8) zamânında sâlik-i tarîkat oldı dimekdür

(3) Muğbeçe-i meygede rāhzen-i dîn ü dil

Meyḥâne (9) muğbeçesi dîn ü dil rāhzeni

Der-pey-i ān āşinā ez-heme bîgâne şud

Ol āşinā için (10) dükeliden yād oldı murād budur ki sâlik qarîbü'l-irşād u ehl-i zevk ü sedād-geh-i (11) inḫiyād-ı zâhir ve ḳalb bağı rāhzeni idi ol 'âlem-i İlâhî āşnâsı için cümleden bîgâne (12) oldı

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ḥalka ger bîgâne olsa bu Sürürî tañ degül

Çünkü ehl-i ‘ akl ile dīvāne (13) olmaz āšnā

(4) Āteş-i ruhsār-ı gül ħurmen-i bülbül be-sūht

Gül ruhsārunuñ āteşi bülbül ħarmanın (14) yağıdı

Çehre-i ħandān-ı şem‘ āfet-i pervāne şud

Şem‘ üñ güler yūzi pervānenüñ āfeti (15) oldı murād her ma‘ şük ‘ āşıkımı ifnā itmek ‘ ādet-i mustemerrihdür dimekdür

(5) Girye-i şām u (16) seher şükr ki zāyi‘ ne-geşt

Şām u seher ağlaması şükr ki zāyi‘ olmadı

Çatre-i bārān-ı mā gevher-i (17) yekdāne şud

Bizüm yağmurumuz kaçresi gevher-i yekdāne oldı mışrā‘ -ı şānī evveli beyān olup (18) murād ‘ ayāndur

(6) Şūfi-i mecnūn ki dī cām u kadeĥ mī-şikest

Delü şūfi ki dūn kadeĥ (19) şır idi

Bāz be-yek cür‘ a mey ‘ āķil ü ferzāne şud

Tizcek bir cür‘ a şarāb ile ‘ āķil (20) ü ħakīm oldı murād budur ki şūfi-i ħam ki bed-nefs idi ħalb-i enāmı şıyup dīvānelik ider (21) idi ‘ ışık-ı İlāhī telezzüz idüp ‘ āķil ü nīk ħaşlet oldı

(7) Nergis-i sāķi be-ĥ‘ānd āyet-i efsūn-geri

Nergis-i sāķi [M289b] (1) oķıdı efsūn-gerlik āyetin [nergis-i çeşm çeşm-i ‘ ayn ‘ ayn-ı zātdur]

Ĥalka-i evrād-ı mā meclis-i efsāne şud

Bizüm evrādımız (2) ĥalkası ĥikāyet meclisi oldı murād budur ki ‘ ayn-ı mürşid müşevvik-i ihlāş ve teshīr (3) āyetin oķıyup ya‘ nī ve mā emirū illā li-ya‘ budū’l-lāhe muĥlişine lehu‘d-dīne¹³²⁸ āyetin daĥi fe-men (4) kāne yercū liķāe rabbihi felya‘ mel ‘ amelen şāliĥen velā yüşrik bi-‘ibādeti rabbihi eĥaden¹³²⁹ āyetin oķuyup (5) bizüm riya ile itdügümüz cem‘ iyyet-i meclis efsāne idügi zāĥir oldı

(8) Menzil-i Ĥāfız (6) künün bezmgeĥ-i pādşāst

Ĥāfızuñ menzili şimdi pādşāĥ şoĥbetgāĥıdur

Dil pey-i (7) dildār reft cān ber-cānāne şud

Göñül dildār ardınca gıtdı cān cānān ĥatına (8) gıtdı murād vuşul ila’llāĥ olduĥın beyāndur

VELEHU EYŻAN [G.255]

¹³²⁸ وَمَا أَمْرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ Hālbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekāt vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur. (Kur’ân, Beyyine 98/5).

¹³²⁹ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرَكَ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlāh'ınızın, sadece bir İlāh olduĥu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın. (Kur’ân, Kehf 18/110).

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Hergizem naqş-ı tu ez-levh-i (9) dil ü cān ne-reved

Hergiz senüñ naqşuñ benüm dil ü cānum levhinden gitmez

Hergiz ez-yād-ı men ān (10) kıadd-i hırāmān ne-reved

Hergiz benüm yādımdan ol şalınıcı kıad gitmez murād mülāhaza-i Hākıdan (11) hālī olmaduğın beyāndur

(2) Ez-dimāğ-ı men-i sergeşte hayāl-i ruh-ı tu

Ben hayrānuñ dimāğından (12) senüñ ruhuñ hayālī

Be-cefā-yı felek ü guşsa-i devrān ne-reved

Felek cefāsı ve devrān guşsası (13) ile gitmez murād hümüm u ālāmum beni fikr-i cemāl-i Hākıdan fāriğ kıılmaz dimekdür

(3) Der-ezel (14) best dilem bā-ser-i zülfet peyvend

Ezelde bağladı göñlüm senüñ zülfüñ ucı ile ittışāl (15)

Tā ebed ser ne-keşed ü zi-ser-i peymān ne-reved

Tā ebed baş çekmez ve 'ahd başından gitmez murād ğayb-ı (16) hüviyyete ve hāzır-ti zāta hubbı ezeli vü ebedi idüğün beyāndur

(4) Her çi ez-ı ışık-ı tu hest (17) ān be-dil ü cān-ı menet¹³³⁰

Her nesne ki senüñ 'ışkuñdan vardur benüm dil ü cānumda

Be-reved (18) in dil ü men ü zi-dil-i men ān ne-reved

Gider bu benüm göñlüm ve göñlümden ol gitmez murād 'ışık-ı (19) Hākı kalbinde şābit idüğün beyāndur nitekim dir

(5) Ançünān mihr-i tüem der-dil ü cān cāy girift

(20) Ancılayın senüñ muhabbetüñ benüm göñlümde ve cānumda yer dutdı

Ki eger ser be-reved ān zi-dil ü cān (21) ne-reved

Ki eger baş giderse ol dil ü cāndan gitmez murād bundan 'ışık-ı Hākıda [M290a] (1) teraqqısın beyāndur ki 'ışık-ı İlāhī kalbinde şābit olduğı gibi cānında dağı şābitdür (2)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Dilde olsa mührüñ olurdı anuñla nā-bedid

Bu Sürürinüñ veli ey düst (3) imānındadır

(6) Ger reved ez-pey-i hūbān dil-i men ma' zūrest

Eger hūblar ardınca giderse (4) benüm göñlüm ma' zūrdur

Derd dāred çi kuned k'ez-pey-i dermān ne-reved

¹³³⁰ Derkenārda bu mısra şü şekildedir: Ançı ān bār-ı ğamet ber-dil-i miskin-i menest

Derdi vardur niçe ide (5) dermān ardınca gitmeye murād hūbāndan tarikat-i mecūsileri olan şūhdur lācerem (6) derd-i İlāhī bīmārı olan t̄alib anlaruñ ardınca gidüp dermān ister

Beyt

Kimi maḥbūb-dostdur (7) ḥalkuñ kimi zen-dūstdur

T̄alib-i Ḥaḫ olan olur dā'im ey dil pür-dūst (8)

(7) Her ki ḥāhed ki çü Ḥāfiz ne-şevēd sergerdān

Her kim ki dilerse ki Ḥāfiz gibi olmaya ḥayrān

Dil (9) be-ḥūbān ne-dihed vez pey-i iṣān ne-reved

Göñül ḥūblara virmesün ve anlaruñ ardınca gitmesün (10) murād t̄ahire nazar ḥūblara göñül viren ḥayrān-ı cihān olduḡın beyāndur taḥḫiḳe nazar şüyūḥa (11) göñül viren ḥayrān-ı Ḥaḫ olduḡın zikridür her kim ki ḥayrān-ı cihān olmaḡ istemez ḥūblara göñül (12) virmez her kim ki ḥayrān-ı Ḥaḫ olmaḡ istemez meşāyiḡe göñül virmez

VELEHU EYẒAN [G.256]

[Mef' ūlü Mefā' ilün Fe' ūlün]

(1) 'Iṣḳ-ı tu nihāl-i (13) ḥayret āmed

Senüñ 'ıṣḳuñ ḥayret fidānidür [āmed bunuñ gibi maḥallerde gāh geldi ma'nāsında gelür gāh şıla i'tibār olunup ḥaber ma'nāsı virilür nitekim maḥla' da ve maḥlaşda böyledür]

Vaşl-ı tu kemāl-i ḥayret āmed

Senüñ vaşluñ kemāl-i (14) ḥayretdür murād budur ki 'ıṣḳ-ı İlāhī ibtidā-yı ḥayret ve vaşl-ı Ḥaḫ intihā-yı ḥayretdür

(2) Bes ḡarḳa-i (15) baḥr-i¹³³¹ vaşl k'āḫir

Niçe vaşl deñizinüñ ḡarḳı ki āḫir

Hem bā-ser-i ḥāl-i ḥayret āmed

Ḥāl-i ḥayret (16) başı üzre geldi murād ḥayrete ḡalib oldu dimekdür

(3) Ne vaşl be-māned u ne vāşıl

(17) Ne vaşl kaldı ne vāşıl

Ancā ki vişāl-i ḥayret āmed

Ol yerde ki vişāl-i ḥayret (18) geldi murād ittışāl-ı ḥayret olıcaḡ vaşl u vāşıl maḥv olur dimekdür

(4) Ez-her tarafı (19) ki ḡuş kerdem

Her tarafdan ki iṣitdüm

Āvāz-ı su 'āl-i ḥayret āmed

¹³³¹ *Baḥr* kelimesinin altında *ḥāl* ibaresi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak *baḥr* kelimesi beyitte kullanılmıştır.

Hayret su 'āli āvāzı (20) *geldi* murād sālīk-i tarīkat olanlar her tarafından hayret su 'ālin iderler dimekdür

(5) Yek dil be-nümā (21) ki der reh-i ū

Bir gönül göster ki anuñ yolında

Ber çihre ne hāl-i hayret āmed

Anuñ yūzi [M290b] (1) *üzre hayret beñi gelmeye* murād cümle sālīkler yüzinden nişān-ı hayret vardır dimekdür (2)

(6) Şud munhezim ez-kemāl-i 'izzet

Şandı kemāl-i 'izzetin

Ānrā ki celāl-i hayret āmed

Aña ki (3) *celāl-i hayret geldi* murād budur ki aña ki celāl-i hayret gele kemāl-i 'izzet bile senden münhezim (4) olur

(7) Ser tā kadem-i vücūd-ı Hafız

Başdan ayağa Hāfizuñ vücūdı

Der- 'ışk nihāl-i hayret (5) āmed

'İşkda nihāl-i hayretdür murād kendü zātını bir fidāna teşbihdür ki ol fidān (6) hayret fidānı ola ki şemeresi hayret ola

VELEHU EYŶAN [G.257]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Düş mī-āmed u ruhsāre ber-efrūhte būd

(7) Dün gice gelürdi yañağı yaluñlandurmış idi

Tā kücā bāz dil-i ğamzedei sūhte būd

(8) Tā girü kande bir ğam urmuşuñ gönlini yaqmış idi murād tecellī-i cemāl zuhūr idüp ğamgān (9) kimsenüñ ğalbini maḥv u fānī itdügin zikridür

(2) Resm-i 'āşık-kuşı vü şive-i şehre-āşübī

'Āşık öldürmek (10) *'ādeti ve şehre fitne biraqmaq şivesi*

Cāmei būd ki ber-ķāmet-i ū dūhte būd

Bir kaftan (11) *idi ki anuñ ķāmetine dikilmiş idi* murād ķahr u ihlāk ve cezb-i ķulüb şān' āt-ı zāt-ı (12) Hāqdur dimekdür

(3) Cān-ı 'uşşāķ sipend-i ruḥ-ı ḥod mī-dānist

'Āşıķuñ cānını kendü ruḥınuñ (13) *yüzerligi bilürdi*

Āteş-i çihre ber-İN kār ber-efrūhte būd

Yüzi odını bu iş üzre (14) *yaluñlandurmış idi* murād 'uşşāķınuñ cānını yaqmaq ve anlara dod biraqmaq kendünüñ kemāl-i zuhūrı (15) idügin beyāndur ba'zı nūsahda bu beyt vāķı' olmuş

(4) Küfr-i zülfeş reh-i dîn mî-zed ü ân sengîn-dil

(16) *Anuñ zülfi küfri dîn yolın urur idi ve ol taş gönüllüdür*

Der-reheş meş'ale (17) ez-çihre ber-efrûhte bûd

Kendü yolında yüzinden meş'ale yaluñladurmuş idi (18) murâd küfrden tesettürdür ya' nî ğayb-ı hüviyyet tesettürü dîn yolun ururdu ki ehl-i dîn (19) olan aña varımadı ve ol kibriyâ şâhibi gerçi yolında cemâlınden tecellî meş'alesin (20) yaçar idi

(5) Dil besî hun be-kef âverd velî dîde be-rîht

Gönül niçe kan (21) ele getürdi velî göz döndi

Allâh Allâh ki telef kerd u ki endûhte bûd

Allâh Allâh [M291a] (1) kim telef eyledi ve kim kazanmış idi murâd budur ki niçe kimse taşıl-i mâl ider kendü (2) harclanmaz bir âhire naşib olur

Beyt

-+---/-+---/--+-

Şanma kim kesin kişi ekl eyleye

Kim ne bilür kim kazana kim yiye

(6) Yâr mefrûş be-dünyâ ki besî sûd ne-kerd

Yârı şatma dünyâyâ (4) ki çok fâ'ide itmedi

Ân ki Yûsuf be-zer-i nâsere befrûht bûd

Ol kimse ki Yûsufi geçmez (5) aqçeye şatmış idi ya' nî Yûsufuñ qarındaşları ve şeravhü bi-şememin bahsin derâhime ma' dūdeh¹³³² (6) hasebince Yûsufi geçmez aqçeye şatdılar çok yâyide itmediler lâcerem hâzret-i Hâkîki dünyâyâ (7) şatanlar dañi böyledür

(7) Gerçi mî-guft ki zâret be-kuşem mî-didem

Egerçi dir idi seni (8) zâr katl iderem görür idüm

Ki nihâneş nazârî bā-men-i dil-sūhte bûd

Ki anuñ gizlüce (9) ben gönli yanmışa nazâr var idi murâd nefsi katl itdüğü 'ayn-ı 'inâyet ile nazâr (10) itdügidür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/--+-

Nefs-râ kuşten be-bâyed zâr zâr

Tâ ne-süzed ü tü-râ bā-şad şerâr (11)

(8) Guft u hoş guft be-rev hırka be-süzân Hâfız

Didi ve hoş didi yüri hırka yaq (12) ey Hâfız

Yâ Rab in qalb-şinâsî zi-ki âmûhte bûd

¹³³² وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'an, Yûsuf 12/20).

‘Aceb bu alb bilmegi kimden ğrendi (13) idi murād nie kimse hıra giyüp Őfī-Şuret olduğı rüyā vü ılıbılııdır anı ihrā u (14) mav emr itmek riyā vü alb-Őināslı eşeridür dimekdür

VELEHU EYZAN [G.258]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) atlı in haste be-ŐemŐir-i tu (15) tađir ne-būd

Bu hastanuñ atlı senüñ ılıcuñ ile muadder degül imiş

Verne hi ez amze-i cādū-yı (16) tu taŐir ne-būd¹³³³

Yosa senüñ cādū amzeñden taŐir yo idi murād muātabdan nefsdür ki (17) ihlāk-ı rüda ya‘ nı azāb-ı āhirete giriftār ılmada sa‘ yı çodur ammā el-ma‘Őümü (18) men ‘aŐemea’ llāhü’¹³³⁴ hasebi ile anuñ zararından emin oldum

(2) Yā Rab āyine-i hüsni tu i cevher dāred

(19) ‘Aceb senüñ hüsnuñ āyinesinüñ ne cevheri vardur

Ki der-ü āh-ı merā kuvvet-i te ‘Őir ne-būd

(20) *Ki anda bizüm āhimuzuñ kuvvet-i te ‘Şiri yodur* murād budur ki nefsi- insāniyye en-nefsü (21) *hiye ‘Ő-Şanemu’ l-ekberu’¹³³⁵* mücebince mevdüde ve ma‘büdedür anuñ iŐlāhı iün ‘al cidd ü [M291b] (1) sa‘ y idüp āh eyler ammā anuñ āyinesine te ‘Şir ılmaz

(3) Men-i dīvāne ü zülf-i tu rehā (2) mī-kerdem

Ben dīvāne ün senüñ zülfüñ Őalıvirdüm

Hi lāyık-terem ez-ala-i (3) zincir ne-būd

Hi zincir alkasından baña lāyıkrek yodur yā hi baña lāyıkrek zincir (4) alkası yodur murād budur ki nefsuñ dā’im zülfın dutup āna irā-yı ‘inān itmemek (5) gerek unki ben anı abt itmedüm ben dīvāne zincirden ayrıya lāyık degülem yā hi (6) bir zincire lāyıkrek degülem ki zincir ile uŐlanaca delü degülem

(4) Nāzenin-ter zi-adet (7) der-emen-i nāz ne-āst

Senüñ addüñden nāzeninrek nāz emeninde alkmamıŐdur

oŐter (8) ez-naŐ-ı tu der-‘ālem-i taŐvir ne-būd

Senüñ naŐuñdan hūbrek ‘ālem-i taŐvirde olmamıŐdur (9) murād nefsuñ nāzın ve hüsni-Őuret ü i‘ zāzın beyāndur

(5) Tā meger hemü Őabā bāz be-küy-ı (10) tu resem

Tā meger Őabā gibi girü senüñ maalüñe irişem

āŐilem dūŐ be-cüz nāle-i Őeb-ir ne-būd

¹³³³ Derkenārda mısra Őu Őekildedir: Verne ez-cānib-i bī-rahm-ı tu taŐir ne-būd

¹³³⁴ المَعصُومُ مَنْ عَصَمَ اللهُ Günahsız olan kişi Allah’ın koruduğu kişidir. (Hadis) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhīd, Hadis No: 294.

¹³³⁵ النفسُ هي الصنمُ الأكبرُ Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapa İbāreler)

(11) *Hâşilum dün gice nâle-i şeb-gîrden gayrı degül idi* murād muhâtabdan nefsdür ve anuñ maħallesi (12) ‘âlem-i İllâhîdür ki andan gelmişdür girü aña irişeyim dimekten murād sâbıkan ol ħâzretde (13) idük girü ol ħâzrete vuşul müyesser olsa dimekdür

(6) Ser zi-ħayret be-der-i meygedeħā mî-kerdem

(14) *Başı ħayretten meyhâneleler ħapusına dolanduram*

Çü şināsâ-yı tu der-şavma‘ a yek pîr ne-büd

(15) *Çü seni bilici şavma‘ ada bir pîr yok idi* murād budur ki seni şavma‘ a pîrlerinden (16) bilür bir oîr bulunmadı ben ħayretten ‘ışık-ı İllâhî olan yerleri dolanuram (17)

Beyt

Geh mu‘ tekif-i deyrem vü geh sâkin-i mescid

Ya‘ nî ki tü-râ mî-ṭalebem ħâne-be-ħâne (18) (VEZİN)

(7) Ān keşidem zi-tu ey âteş-i hicrân ki çü şem‘

Anı çekdüm senden ey hicrân âteşi (19) ki şem‘ gibi

Cüz fenâ-yı ħodem ez-dest-i tu tedbîr ne-büd

Kendü fenâmdan gayrı (20) senüñ elüñden tedbîr yok murād ifnâ-yı nefis olmayınca hicrândan ħalâş olunmaz (21) ki vuşul ila’llâh bulunmaz dimekdür

(8) Āyetî büd ‘azâb enduh-ı Ĥâfız bî-tu

Bir âyet idi ‘azâbdan [M292a] (1) Ĥâfızuñ ħuşşası sensüz

Ki ber-i ħiç-keseş ħâcet-i tefsîr ne-büd

Ki ħiç kimsenüñ (2) ħatında tefsîre muħtâc degüldür murād ħuşşa dostsuz âyet-i ‘azâb idügi zâhirdür beyâna (3) muħtâc degüldür dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.259]

[Mef‘ ülü Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Dil şevk-i lebet müdâm dâred

Göñül senüñ lebüñ şevkini (4) müdâm dutar

Yâ Rab zi-lebet çi kâm dâred

‘Aceb senüñ lebüñden ne murād dutar murād (5) lebden kelâmu’llâhdur andan ‘aceb ne murād dutar dimekten murād anuñ mücibi ile ‘amel ide mi (6) yoħsa ma‘ nâ vü ‘amelden ħâfil gide mi dimekdür

(2) Cân şerbet-i mehr ü bâde-i şevk

Cân (7) muħabbet şerbetin ve şevk şarâbın

Der-sâġar-ı dil tamâm dâred

Göñül ħadeħinde tamâm dutar (8) murād ħalbi ħadeħe teşbîh anda olan muħabbeti şerbete ve şevki şarâba teşbîhdür

(3) Şūrīde-i (9) zülf-i yār dā'im

Yār zülfī şūrīdesi dā'im

Der-dām-ı belā maqām dāred

Belā ağında maqām (10) dutar murād gayb-ı hüviyyete ve zāt-ı hazrete mübtelā olan nihāyetine irmez ' itāba giriftār (11) qalur dimekdür

(4) Tā şayd kuned dilī be-şūhī

Tā şayd ide bir gönli şūhlık ile

Ber-gül zi-benefşe (12) dām dāred

Gül üzre benefşeden ağı vardur murād gülden keşfdür ve benefşeden (13) haṭṭ u ' ilm-i zāhirdür ki ol ' ilm-i zāhir niçelere dām olup mücibi ile ' amel itmeyüp (14) keşfden mahrūm qalurlar

(5) Āhīr resedem ki bāz purse

Āhīr aña degerem ki şoram

K'an dilber-i mā (15) çī nām dāred

Ki ol dilberimüzüñ ne adı vardur murād güneş-i zāt ma' lūm olmamaq muqarrer (16) ammā esrār-ı esmā teflīş olunmaq revādur dimekdür

(6) Bā-yār kücā nişined ān k'ū

Yār ile kaçan oturur (17) ol ki

Endişe-i hāş u ' ām dāred

Hāş u ' ām fikrin dutar murād meşāliḥ-i nāsa (18) meşgūl olup muşāhib-i dünyāya muqayyed olan ḥalvet ü ' uzlet ḥazzın bulmayup (19) ma' şūq-ı ḥaḳīkī ile şoḥbet ü muşāhabete mālīk olmaz

(7) Hurrem-i dil ān kesī ki şoḥbet

(20) Şād ol kimsenüñ gönli ki şoḥbeti

Bā-yār ' ale'd-devām dāred

Yār ile ' ale'd-devām dutar murād (21) ' uzlet ü ḥalvet ihtiyār iden yār-ı ḥaḳīkī ile üns taḥşil ider ḥazz-ı külliye irer dimekdür [M292b] (1)

(8) Hāfız çī demī hoşest meclis

Ey Hāfız ne hoş demdür ve hoş meclisdür (2)

Esbāb-ı tarab müdām dāred

Ki şenlik esbābını müdām duta murād esbāb ferāğı olanuñ (3) ḥüsn-i ḥāline rağbeddür

VELEHU EYŻAN [G.260]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Zi-men şalāḥ u selāmet kes in gümān ne-bered

(4) *Benden şalāh u selāmeti kesme bu zannı iletmez*

Ki kes be-rind-i harābāt zann-ı ān ne-bered

(5) *Ki kimse harābāt rindine ol zannı iletmez* murād budur ki ben melāmiyye t̄ā'ifesinden ve 'amelin ihlāş (6) ile kılanlardanum zāhirde kendümi rind-i harābāt u 'āmā gösterürem ki kimse benden şalāh-ı (7) a' māl ve selāmet-i ahvāl zann itmez

(2) Men in muraqqa' -ı dīrine behr-i ān dārem

Ben bu eski hırkayı (8) anuñçün dutaram

Ki zīr-i hırka keşem mey kes in gümān ne-bered

Ki hırka altında çekem şarābı (9) kimse bu gümānı iletmeye murād eski hırkadan budur ki ben girü eski kaftanımı giyüp şūfiyāne (10) kisvete girmezem tā ki 'ışk-ı İlāhī vü ihlāş ile 'ibādeti 'avāmu'n-nās libāsı altında idem (11) beni kimse şūfī vü 'ābid şanmaya

(3) Me-bāş ğurre be' ilm ü 'amel faḳīh müdām

Mağrūr olma 'ilm ü 'amele (12) ey faḳīh müdām

Ki hīçkes zi-każā-yı Hudāy cān ne-bered

Ki hīç kimse Allāh te'ālā każāsından (13) cān iletmez murād budur ki *es-sa'idü sa'ide fī baṭni ümmihi ve's-şakiyyu fī baṭni ümmihi*¹³³⁶ hasebince (14) każā-yı Hudāda sa'id olan sa'id şakī olan şakīdür ol kim şakī taḳdīr olumuş ola (15) ol sa'id olmaz lācerem 'ilm ü 'amele mağrūr olmaḳ revā degüldür

(4) Me-şev firifte-i reng ü bū kaḳdeḳ (16) dürd-keş

Reng ü būya aldanmış olma kaḳdeḳ çek

Ki jeng-i ğam zi-dilet cüz mey-i muġān ne-bered

Ki ğam (17) pasın göñülüñden muġān şarābından ğayrı iletmez murād *reng ü būdan* zāhiri āreste (18) olan şeyḫ ve ehl-i kisvettür ve *muġāndan* murād şeyḫ-i şāhib-i ḫāletdür imdi zāhiri (19) ārāste vü pīrāste olana aldanma ya'nī zāhirüñ tezyin itmek ile kendüni iyü oldum (20) şanma 'ışk-ı İlāhī nüş idüp 'amelī ihlāş ile kıl ki ğam-ı cihān pasın zāhirüñden 'ışk-ı (21) pür-süz giderür

(5) Egerçi dīde buved pāsbān-ı tu ey dil

Egerçi göz senüñ pāsbānuñdur [M293a] (1) ey göñül

Be-hüş bāş ki naḳd-i tu pāsbān ne-bered

'Aḳl ile ol ki senüñ naḳdüñ pāsbān [iletmeye murād budur ki aşḫāb-ı teşriḫ dimişlerdür ki *ḫalaḳa'llāhu'l-'aynu fī 'ale'l-beden ke-ḫārisü'l-bustāni*¹³³⁷ pes göz pāsbāndur ammā ğāfil olmaḳ olmaz ki ğāhī pāsbān u] (2) bekçi kişinüñ mālın seriḳa ider lācerem *en-nazrete sehmün mesmümün min siḫāmi İblise*¹³³⁸ hasebince ve (3)

¹³³⁶ السَّعِيدُ سَعِدٌ فِي بَطْنِ أُمِّهِ، وَالشَّقِيُّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ Sa'id anasının karnında sa'id dir, şakī de anasının karnındaki şakīdir. (Hadīs)

¹³³⁷ خلق الله العين في اعلى البدن كحارس البستان Allah, gözü bahçe bekçisi gibi bedeninin en üst bölgesinde yaratmıştır. (Kelām-ı Kibâr)

¹³³⁸ النَّظْرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ Harama bakmak şeytânın zehirli oklarından bir oktur. (Hadīs) Tezkiretü'l-Huffāz ez-Zehevî, No: 10215-10362.

*men lem yemlik ‘aynehu lem yemlik kalbehu*¹³³⁹ muktezāsınca göz seni hubb-ı māsivāya ve meyl-i dünyāya (4) düşürüp sermāye-i ‘ömrüni zāyi‘ itmeye

(6) Be-sa‘y küş eger müzd bāyedet ey dil

Sa‘ya (5) *duruş eger şevāb gerek ise saña ey göñül*

Kesī ki kār ne-kerd ecr rāygān ne-bered

Bir kimse (6) *ki iş işlemedi ücreti rāygān iletmez* murād budur ki *leyse li’l-insāni illā mā se‘ā ve enne sa‘yehu sevfe* (7) *yürā*¹³⁴⁰ hasebince *inna’llāhe lā yuğiyu‘ ecra’l-muħsinin*¹³⁴¹ muktezāsınca ‘amel idene şevāb olur (8)

(7) Sühan be-nezd-i sühandān edā me-kun Hāfiz

Sözi smz bilür kimse katında edā kıılma ey Hāfiz (9)

Ki tuħfe kes dür ü gevher be-baħr u kār ne-bered

Ki kimse dür ü güheri baħr u kārna iletmez murād budur ki (10) sühandān bāħr u kār menzilesindedür baħre incü ve kārne gevher revā degüldür pes fuželā vü fuşehā (11) katında ‘arz u kemāl ‘aybdur

VELEHU EYŻAN [G.261]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Dī pīr-i mey-fürüş ki zikreş be-ħayr bād

(12) *Dün şarāb şatıcı pīr ki zikri ħayr olsun*

Guftā şarāb nüş u ğam-ı dil beber zi-yād

Didi (13) *şarāb iç ve göñül ğamın gider yāddan* murād *pīr-i mey-fürüş*dan vā‘ iz ü mürşiddür ki ‘ışķ-ı (14) İlähi nüş idüp ğam-ı dünyāyı ferāmüş itmek emr ider

(2) Guftem be-bād mī-dihem bāde nām u neng

(15) *Didüm yile virür şarāb nām u ‘ārı*

Guftā kabül kun sühan u her çi bād bād

Didi (16) *kabül kııl sözi her ne olursa olsun* murād ‘ışķ-ı İlähi ihtiyār idüp nām u nāmūsı (17) terk itmek gerek dimekdür

(3) Sūd u ziyān u māye çü ħ‘āhed şuden zi-dest

Işşı vü ziyān (18) *vüsermāye elden gitse gerekdür*

Gü behr-i in mu‘ āmele ğam-ġin me-bāş u şād

¹³³⁹ مَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَيْبُهُ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبُهُ (Hadīs)

¹³⁴⁰ أَلَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (39) Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (39) Ve çalışması da ileride görülecektir. (40) (Kur’ân, Necm 53/39-40).

¹³⁴¹ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayı etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

Di bu mu'āmeleden (19) ötürî ğam-gîn ü şād olma murād budur ki likeylā te 'sev 'alā mā fāteküm velā tefrahū bimā (20) ātāküm¹³⁴² ħasebince metā' -ı dünyānuñ fevti ve ħuşūli için ğam-gîn ü şād olmağ olmaz (21)

(4) Bādet be-dest bād eger dil nihī be-ħiç

Elüñde yıl olur eger gönül virüseñ ħiçe

Der-ma' razī [M293b] (1) ki taht-ı Süleymān reved be-bād

Bir 'arz yerinde ki Süleymān tahtı gider yile murād ħiçden dünyādu ki (2) nīst hest nümādur her kim ki aña gönül vire vaqt-i mevtde ve ħuzūr-ı Ĥağda elinde yıl olur (3)

(5) Ĥāfiz geret zi-pend-i ħakīmān melāmetest

Ey Ĥāfiz eger saña ħakīmler naşihatinden melāmet var ide (4)

Kūteh kunīm kışşa ki 'ömret dirāz bād

Ĥışşa idelüm kışşa ki 'ömrüñ üzre olsun murād budur ki (5) pend-i ħakīmden her kim ki kim melāmet gelürse aña dirüz senüñle sözimüz yok şağ ol (6) var ol [Ba'zı nüşahda bu beyt bulundu

(6) Pür kun zi-bāde cām u pey-ā-pey be-ğuş-ı hüş

İoldur şarābdan ħadehi ve biri biri ardınca 'aql kulağı ile

Bişnev ez-ü ħikāyet-i Cemşid ü Keyğubād

İşit andan Cemşid ü Keyğubād ħikāyetin]

VELEHU EYŻAN [G.262]

[Mef' ulü Fā' ilātün Mefā' ilün Fā' ilün]

(1) Ān-rā ki cām-ı şāfi-i şahbāş mī-dihend

Aña ki şāfi (7) şarāb ħadehin vireler

Mī-dān ki der-ħarīm-i ħarem cāş mī-dihend

Bil ki ħarem ħarīminde (8) aña yir virürler murād 'ışğ-ı İlāhi virilen muğarrebü'l-ħazret olur dimekdür

(2) Şüfi me-bāş (9) münkir-i merdān ki sırr-ı 'ışğ

Ey şüfi rindler münkiri olma 'ışğ sırrın

Rüz-ı ezel be-merdüm-i (10) ħallāş mī-dihend

Ezel güninde ħarābātī kişkiye virürler murād melāmiyye vü ehl-i ihlāş (11) vāğıf-ı esrār olur dimekdür

(3) Sākī biyār bāde-i gül-reng müşğ-büy

Ey sākī getür gül renglü (12) müşğ çoğulu şarābı

¹³⁴² لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeysiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şırmamayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez. (Kur'ân, Hadid 57/23).

Kār bāb-ı ‘aql zaḥmet-i evbāş mī-dihend

Ki ‘aql ehilleri bī-kāre (13) zaḥmet virürler murād ‘ışk-ı İlähî nüş idüp kār-ı dünyādan baḥḥāl olanlara ‘aql-ı ma‘āş (14) şāhibi olanlar zaḥmet virürler imdi ey şeyḥ anlara daḥi ‘ışk-ı İlähî nüş itdür ki (15) hem-ḥāl olalar

(4) Ez-lezzet-i ḥayāt ne-dāred temettü‘ i

Ḥayāt lezzetinden dutmaz dutmaz bir fā‘idelenmeḳ (16)

İmrüz her ki va‘de-i ferdāş mī-dihend

Bugün her kim ki yarına va‘de vireler murād budur ki (17) a‘melū li-āḥiretiküm ke‘enneküm temütüne ḡadan¹³⁴³ mücebince ‘amel āḥiretde isti‘cāl gerek şol kim anı (18) yarına te‘ḥîr itdürüp ‘amelde ihmāl vireler anuñ lezzet-i āḥirtten fā‘idelenmesi olmaz (19)

(5) Muḥrib be-sāz perde-i ‘uşşāḳ-ı bī-nevā

Ey muḥrib düz perde-i ‘uşşāḳ-ı bī-nevāyı

K‘ān-rā ki (20) bī-nevāst nevāḥāş mī-dihend

Ki ol ki nevāsızdur aña nevālar virürler murād muḥribdan şevḳ (21) ü ḥālet virendür anuñ kelāmı feyezān-ı İlähiye bā‘iş olur

(6) Ḥāfiż be-terk-i cennet-i Firdevs [M294a] (1) mī-kuned

Ḥāfiż cennet-i Firdevsi terk ider

Ger der-ḥarīm-i vaşl-ı tu me‘vāş mī-dihend

(2) Eger senüñ vaşluñ ḥarīminde aña mekān vireler murād temkīn-i ḥarīm-i vaşl-ı yār bulan mā‘il-i (3) Firdevs olmaz dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.263]

[Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Kārem zi-devr-i çarḥ be-sāmān nemī-resed

İşüm (4) devr-i felekden şalāḥa irmez

Ḥün şud dilem zi-derd be-dermān nemī-resed

Ḳan oldı (5) göñlüm derdden dermāna irmez murād zamāneden şikāyetdür

(2) Bā-an ki ḥāk-ı küy şudem hemçü (6) seg henüz

Bunuñ birle ki maḥalle toprağı oldum kelb henüz

Āb-ı raḥm hemī reved ü (7) nān nemī-resed

Yüzüm şuyı gider ekmek irmez murād tezellül idüp müntefi‘ olmaduğın (8) ḥikāyetdür

(3) Pey pāreī nemī-kenem ez-ḥiç üstülḡān

¹³⁴³ اعملوا لآخرتكم كأنكم تملون غدا Yarin ölecekmiş gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadis) Müsnedü’ş-Şihâb, Hadis No: 672.

Bir kesük koparımaz hiç bir kemükden (9)

Tā şad hezār zaḥm be-dendān nemī-ressed

Tā yüz biñ zaḥm dişe irmeye murād çok (10) şefkat ile az menfa‘at hāşıl iderem dimekdür

(4) Sirem zi-cān-ı ḥod be-dil-i düstān (11) velī

Toydum kendü cānumdan dostlar gönli haḳḳıçün

Bī-çāre-rā çi çāre çü fermān (12) nemī-ressed

Bī-çāreye ne çāre çü fermān irmez murād kemāl-i zücrenden mevt isterin (13) ammā irmemişdür dimekdür

(5) Ya‘ kûb-rā dü dide zi-ḥasret sepīd geşt

Ya‘ kûbuñ (14) iki gözi ḥasretten ağardı

Āvāzei zi-Mışr be-Ken‘ ān nemī-ressed

Bir āvāze Mışrdan (15) Ken‘ āna irmez murād budur ki taḳdīr-i Ḥaḳda zamān-ı ḥasret tamām olmamış imiş anuñçün (16) Yūsuf tarafından Ken‘ āna haber gelmemiş idi benüm ḥālüm daḫı buncılayındur

(6) Ez-ārzüst (17) geşte girān bār-ğam-ı dilem

Senüñ arzūñdan ağır oldu gönümün ğam yüki

Āveḫ ki (18) ārzü be-men erzān nemī-ressed

Vāy ki ārzü baña ucuz irmez murād mañtūḳdan (19) zāhirdür

(7) Tā şad hezār ḥār nemī-rüyed ez-zemīn

Tā yüz biñ diken bitmeye yerden (20)

Ez-gülbünī güli be-gülistān nemī-ressed

Bir gül fidānından bir gül gülistāna irmez murād (21) çok zaḥmet ile az menfa‘at hāşıl olur dimekdür

(8) Ez-dest-burd-ı cevri-i zamān ehl-i fażl-rā

[M294b] (1) *Cevr zamānuñ ğalebesinden ehl-i fażla*

Īn ğuşşa bes ki dest süy-ı cān nemī-ressed

(2) *Bu ğuşşa yiter ki el cān cānibine irmez murād cānları tedbīrin iremezler ma‘ āşları*
(3) *emrinde ‘ ācizlerdür dimekdür*

(9) Ez-ḥaşmet ehl-i Cehl be-keyvān resīdeend

‘Azametden Cehl (4) ehli Keyvāna ya‘ nī Zuḫal yıldızına irişmişlerdür

Ḥāfiz zi-‘ ilm ü fażl be-keyvān nemī-ressed

(5) *Ḥāfiz ‘ilm ü fażldan keyvāna irmez murād budur ki ehl-i Cehl ‘azametden Zuḫal yıldızı (6) olduğı yedinci felege irmişlerdür Ḥāfiz ‘ilm ü fażldan Keyvān-nām kul mertebesine (7) irmez mışrā‘ -ı şānī ba‘ zı nüsaḫda böyledür*

Cüz āh-ı ehl-i fażl be-keyvān nemī-ressed

(8) ve maḥlaş beyti böyle vākı^ç olmuş

Hāfız şabūr bāş ki der-rāh-ı ‘āşıkī

Ey Hāfız (9) ziyāde şabr idici ol ki ‘āşıklık yolında

Her kes ki cān ne-dād be-cānān nemī-ressed

(10) *Her kimse ki cān virmedi cānāna irmez* murād vuşul ila’llāh şabrla olduğu beyāndur (11)

VELEHU EYŻAN [G.264]

[Mefā^ç ilün Fe^ç ilātün Mefā^ç ilün Fe^ç ilün]

(1) Zihī ḥuceste zamānī ki yār bāz āyed

Zihī mübārek bir zamān (12) ki yār girü gele

Be-kām-ı ğamzedegān ğam-ğüsār bāz āyed

Ğam urmuşlar murādınca muşāhib (13) girü gele murād zuhūr-ı tecellī ve üns-i Ḥaḳ zamānın medḥdür

(2) Be-piş-i şāh-ı ḥayāleş (14) keşidem ablaḳ-ı çeşm

Anuñ ḥayālī şāhınuñ öñine çekdüm gözüm alaca atın

Be-dān (15) ümīd ki an şehsevār bāz āyed

Ol ümīdde ol şehsüvār girü gele murād (16) ḥayālī gelmeği fażl bilüp aña rağbet kılmaktadır

(3) Der-intizār-ı ḥadengeş hemī pered dil-i şayd

(17) *Anuñ oḳı intizārında uçar şayd gönül*

Ḥayāl-i ān ki be-resm-i şikār bāz āyed

Ol ḥayāl (18) ile ki şikār ‘ādeti üzre girü gele murād andan gelen elem daḫi luḥḫdür dīvāne ister (19)

(4) Muḳīm ber-ser-i rāheş nişesteem çün gered

Anuñ yolu başında muḳīm oturmuşam (20) toz gibi

Ber-ān heves ki be-dīn reh-ğüzār bāz āyed

Ol heves ile ki bu yol uğrağına (21) girü gele murād mümidd ü mirşād-ı Ḥaḳda faḳīr ü ḥaḳīr olana ‘ināyetu’llāh gelür dimekdür

(5) Eger ne [M295a] (1) der-ḥam-ı çevgān-ı ü reved ser-i men

Eger anuñ çevgānı büklümünde gitmezse benüm başum

Zi-ser (2) çi güyem ü ser ḥod çi kār bāz āyed

Başdan ne diyem ve baş ḥod ne işime girü gelür (3) murād baş aña fedā olmağa yaramazsa neye yarar dimekdür

(6) Dilī ki bā-ser-i zülfeyn-i ü (4) ḳarārī kerd

Bu gönül ki iki zülfi başı ile ḳarār eyledi

Gümān me-ber ki der-ān dil qarār bāz āyed

(5) *Gümān iletme ki ol gönülde qarār girü gele* murād gayb-ı hüviyyet ve ta' alluğ-ı zāt ile qarār (6) iden gönülde qarār olmaz dimekdür

(7) Sirişk-i men be-zened mevc ber-kenār çü bahr

Benüm gözüm yaşı (7) mevc urur kenār üzere deñiz gibi

Eger miyān-ı veyem bā-kenār bāz āyed

Eger anuñ beli benüm kenāruma (8) girü gele murād budur ki qurb-ı Haq ' aşıkā galebe-i şevk virüp zevk ü sürürdan ağlamağa (9) bā' iş olur

(8) Çi cevrhā keşidend bülbülān zi-ħazān

Niçe cevrler ki çekdiler bülbüller (10) ħazāndan

Be-büy-ı ān ki diger nev-bahār bāz-āyed

Anuñ koğusu ile ki nev-bahār girü gele murād (11) cefā çekmeyince vefāya irilmez dimekdür

(9) Zi-nağş-bend-i kaçā hest ümīd-i ān Ĥāfiz

(12) *Kazā nağşı bağlayandan ol ümīd vardur Ĥāfiz*

Ki hemçü serv be-destet nigār bāz-āyed

(13) *Ki serv gibi elüñe nigār girü gele* murād budur ki kaçā-yı fazldan ricā budur ki ' uluvv-ı derece (14) gibi maṭlūb ḥāşıl ola

VELEHU EYŻAN [G.265]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ber-ser-i bāzār-ı cān-bāzān münādā mī-zenīd

(15) *Cān oynayıcılar bāzārı başı üzre çağırıcılar idük*

Bi'şnevīd ey sākinān-ı (16) kūy-ı cānān bi'şnevīd

İşidüñ ey cānān maḥallesi sākinleri işidüñ bu beyt (17) merhündür

(2) Duğter-i rez çend rüzī şud ki ez-mā kem şudest

Üzüm çubuğı kıızı (18) bir niçe gün olmışdur ki bizden nā-bedīd olmışdur

Reft tā gīred ser-i ħumḥāne tā ḥāzır şevīd

(19) *Gitdi tā ħumḥāne başın duta tā ḥāzır oluñ* murād ' ışk-ı İlāhī ve sülük u irşād (20) bir māni' sebebi ile bir niçe gün idi ki gā'ib olmuş idi girü ḥānķāh cānibine (21) gitdi ḥāzır olduñ girü ' ışk-ı İlāhī nüş idüp ya' nī sülük-ı tarīķat kılup [M295b] (1) şeyḥden irşād kıluñ dimekdür

(3) Cāmeī dāred zi-la' l u nīm-tācī ez-ḥabāb

Ol (2) duğter-i rezüñ kaftanı vardur la' lden ya' nī kızıldur ve yarum tācı var kabarcıķdan

' Aql u (3) dāniş burd u şud imen ez-vey n' ağnūvīd

‘Aql u ‘ameli iletdi ve gitdi andan emîn uyumañ (4) murād ‘ ışk-ı İlähîniñ hürmet-i şevki ve hevâdan tâcîd vardır ‘ aql-ı ma‘ âşı ve ‘ ilm-i zâhiri (5) alup gitmişdür andan gâfil olmañ dimekdür

(4) Her ki ân telhem dihed helvâ-bahâ câneş dihem

Her kim (6) ol acıyı baña vire helvâ bahâ aña cân virürem

V’er buved püşide ü pinhân be-dūzağ der-revîd

(7) *Eger mestür ve gizlenürse cehennem gidüñ* murād ol acıdan riyâzetedür ki nefse gâyetde (8) acı gelür anı virüp irşâd iden şeyhe cân virüp teslim olmağ gerek ve cehennemden murād mekkâre (9) nefis ya‘nî nefse mekrüh gelenlerdür aña girmeyince cennete ve vuşlata erilmaz

(5) Duğter-i rez gerçi telh ü (10) tîz ü gül-rengest ü mest

Üzüm çubuğı kıızı egerçi acı vü iti vü gül-reng ü mestdür (11)

Ger be-yâbîdeş be-süy-ı hâne-i Hâfîz berîd

Eger bulursañuz anı Hâfîz evi cânibine iletüñ murād (12) kendü hücre-i halvetinde ‘ ışk-ı İlähî olduğın talebdür

VELEHU EYŖAN [G.266]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Benefşe düş (13) be-gul guft u hoş nişânî dâd

Benefşe dün gice güle didi ve hoş nişân virdi

Ki (14) tâb-ı men be-cihân turre-i fülânî dâd

Ki benüm büklümim cihânda fülânüñ turre-i olsun murād (15) *benefşeden* kitâblarda olan hağdur ki lisân-ı hâl ile keşfe dir benüm mu‘inlerümüñ tabağatı (16) gayb-ı hüviyyet ve esrâr-ı İlähiyye olsun

(2) Dilem hazîne-i esrâr bûd u dest-i kazâ

Göñlüm (17) hazîne-i esrâr idi ve kazâ eli

Dereş be-best ü kilîdeş be-dil-sitânî dâd

Çapusın bağladı (18) ve miftâhın bir göñül alıcı eline virdi murād *lisânda* mürşiddür ki mürîdânüñ izinsüz (19) fetğ-i bâb itmeyüp mücâz olmaz sizin irşâda iğdâm itmek gerek

(3) Şikeste-vâr (20) be-dergâhet âmedem ki tabîb

Sınığ gibi senüñ dergâhuña geldüm ki tabîb

Be-mümyâyî luğf-ı (21) tuem nişânî dâd

Senüñ luğfuñ mümyâlığında nişân virdi murād *tabîbden* ilhâm-ı Hağdur ki [M296a] (1) irşâd-ı şeyğ devâ olur diyü a‘ lâm ider [mümyâ bir meşhür devâdur ki harb olınan yâ bir ‘ uzvı münkesir olan kimseye içürürler bir niçe kısmdur iyüsi beşerîdür]

(4) Güzeşt ber-men-i miskîn ü bâ-rağîbân guft

(2) Geçdi dilberin miskîn üzerine ve raķıblere didi

Diriĝ ‘ aşıķ-ı maķtül-ı men çi cānī (3) dād

Diriĝ benüm maķtül ‘ aşıķum ne cān virdi murād nefsi hālik olana ‘ ināyetu’llāh (4) mürür u şefķat itdüĝin beyāndur

(5) Teneş dürüst u dileş şād bād u ān ‘ arif

Teni dürüst (5) ve dili şād olsun ol ‘ arifün

Ki dest dādeş yārī-i nātevānī dād

Ki el virdi (6) ve bir za‘ife yardım virdi murād mürşid ü mu‘in olana du‘ādur

(6) Be-rev mu‘ālece-i ĥod kun (7) ey naşīhat-güy

Yürü kendü ‘ ilācuñ kıl ey naşīhat idici

Şarāb u şāhid-i şīrīn (8) ki-rā ziyānī dād

Şarāb u şīrīn maĥbüb kime ziyān virdi murād taleb-i dünyā için (9) naşīhat idene cevābdur ki ‘ işķ-ı İlähī ve maĥ mürşid ve büb-ı ĥaķīķī kime ziyān itdi (10)

(7) Ĥazāne-i dil-i Ĥāfız zi-gevher-i esrār

Ĥāfızuñ gönli ĥazānesi esrār-ı gevherinden

Be-yümn-i (11) ‘ işķ-ı tu sermāye-i cihān dād

Senüñ ‘ işķuñ bereketinde cihān sermāyesin virdi murād (12) budur ki ‘ işķ-ı İlähī Ĥāfıza bir feyz eyledi ki bu deñlü ma‘ arif-i raķīķa-i ehl-i ‘ āleme sermāye (13) kıldı

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Egerçi Ĥāfız-ı lā-fazz nügüfte guft esrār

Sürürī līk be-şerĥ-i (14) ‘ aceb beyānī dād

VELEHU EYŻAN [G.267]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilätü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) ‘ İşķet ne serserīst ki ez-ser be-der şevēd

Senüñ (15) ‘ işķuñ kolayna degüldür ki başdan çıķa

Mehret ne ‘ arizīst ki cāy-ı digēd (16) şevēd

Muĥabbetüñ ‘ arizī degüldür ki ĝayrı yere ĝide murād manţūķdan zāhirdür

(2) ‘ İşķ-ı tu (17) der-derünem ü mehr-i tu der-dilem

Senüñ ‘ işķuñ benüm içümdeve muĥabbetüñ gönlümdē

Bā-şīr enderün (18) şud u bā-cān be-der şevēd

Süd ile içērü ĝitdi cān ile çıķar murād budur ki ‘ işķ-ı İlähī (19) çün ĥāl-i şıĝardan ŧab‘um ile siriştedür mādām ki cān tendēdür andan men‘ üñ olmaz (20) cān ile bile çıķar

(3)Derdîst derd-i ‘ışk ki ender-‘ilâc-ı ü

Bir derddür ‘ışk (21) derdi ki anuñ ‘ilâcında

Her çend sa‘y-ı bîş nümâyî beter şevd

Her ne deñlü sa‘yı ziyâde [M296b] (1) gösteresin beter olur murâd budur ki ‘ışk-ı İlahî ‘ilâcı ma‘şûk hâzretine vuşul ü (2) kurb ile olur lâcerem ol hâzrete vuşul u kurb ziyâde oldukça şevk-i muhabbet (3) gâlib olur

(4)Evvel yekî menem ki der-în şehri her şebî

Evvel biri benim bu şehride ki (4) her gice

Feryâd-ı men zi-‘ışk bâ-felâk ber şevd

Benüm efgânım ‘ışkdan eflâk üzre (5) gider murâd budur ki ‘âşık-ı Hâk olan dükeli gice uyımayup her gice münâcât u efgânı (6) eflâke ‘uruc itmek gerek bu şehride evvel biri benim diyü terğib ü mubâhat (7) ider

(5)V’er z’ân ki men sirişk feşânem be-Zinderüd

Eger ben göz yaşı saçarsam Zinderüdda (8) [Zinderüd ırmağ adı idüğü yukarıda beyân olunmuşdur]

Kıst-i ‘Irâk u Fârs be-yekbâr ter şevd

‘Irâk u Fârs ekini bir uğurdan ıslanur (9) murâd budur ki ger gözüm yaşı şevküm kadar cârî olup Zinderüd Irmağına (10) munzam olup mezârî-‘i ‘Irâk u Fârs anuñla sivarılmak için icrâ kılındı (11) cümlesine kifâyet ider idi

Kit‘a

Hazintu ‘alâ firâkike ba‘de bu‘din¹³⁴⁴ (12)

Fe-emleytü’l-cinâne mine’l-cününü

Ve lev kâne’l-bukâ’ bi-ğaderi’ş-şevkî

Le-ecreytü’l-‘uyüne (13) mine’l-‘uyüni

(6)Dî der-miyân-ı zülf be-dîdem ruğ-ı nigâr

Dün zülf ortasında gördüm (14) nigâr yañağın

Ber-hey’etî ki ebr-i muhîf-i kamer şevd

Bir hey’et üzre ki bulut kameri (15) muhîf ola

(7)Guftem ki ibtidâ kunem ez-büse guft nî

Didüm ki ibtidâ iderin büseden didi (16) yok

Bügzâr tâ ki mâh zi-‘akreb be-der şevd

Ko ki ay ‘akrebden taşra çıka murâd (17) budur ki tecellî-i zât baña verâ-yı hicâbdan vâkı‘ olup da‘vî-i vaşl ve kaşd-ı (18) vuşul itdüm henüz vaqt olmadı zamân-ı nuhüst geçdi diyü ruhsat virilmedi (19)

(8)‘Āşık ser ez-laḥid be-der âred be-pây-büs

¹³⁴⁴ “Sen uzaklaştıktan sonra ayrılışına üzuldüm ve yüreğimi çılgınlıklarla doldurdum. 2) Eğer ağlamak özlemin miktarı kadar olsaydı, ben gözlerden çeşmeler akıtırdım.”

‘*Āşık başı kabrden çıkarur ayak öpmege*

Ger (20) ḥāk-ı ū be-pāy-ı şümā bī-siper şevēd

Eger ‘āşıkuñ toprağı sizüñ ayağıñuza kalkansuz (21) ya‘ nī perdesüz ola

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ne kadar ölmüş isem dūrum ayağıñ öpmege

Seyr iderken [M297a] (1) serverā başsañ kadem sīn üstine
murād şıfat-ı ihyā mu‘ allāk olıcağ (2) ḥayāt-ı ḥādış olur dimekdür

(9) Ḥāfız be-yād-ı la‘ leş eger bāde mī-ḥurī

Ey Ḥāfız (3) anuñ la‘ li yādına eger şarāb içerseñ

Megzār hān ki müdde‘ iyān-rā ḥaber şevēd

*Ḳoma ya‘ nī tiz (4) ol gāfil olma ki müdde‘ ilere ḥaber olur murād budur ki tevbe vü
inābet ve sülūk-ı tarīkat (5) kaşd iden isti‘ cāl itmek gerek ki a‘ dā ya‘ nī şeyāṭin-i cinn
ü üns māni‘ olurlar (6)*

VELEHU EYẒAN [G.268]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Eger Ḥudāy kesī-rā be-her günāh be-gīrd

Eger Allāh bir kimseyi her günāh (7) ile duta

Zemīn be-nāle der-āyed zamāne āh be-gīrd

*Yer nāle ile iñler zamāne āh dutar (8) murād budur ki eger Ḥāk te‘ ālā her günāh
sebebi ile mu‘ aḥāze ideydi ve lev yū ‘aḥizū ‘l-lāhü ‘n-nāse (9) bimā kesebū mā terake
‘alā zahrühā min dābbetin¹³⁴⁵ ḥasebince ḳahr-ı küllī iderdir*

(2) Berāberest (10) keh ü kāh piş-i ḥazret-i Mevlā

Berāberdür şaman u tağ ḥazret-i Mevlā öñinde

Gehī be-kūh (11) be-baḥşed gehī be-kāh be-gīrd

*Gāh tağ ile bağışlar gāh şaman ile dutar murād budur ki (12) zünüb-ı kebire vü keşire
ile rahmetden me‘yūs olmamağ gerek ve zenb-i şağīr ile (13) ‘azābdan emīn
olmamağ gerek ki gāh çok günāhı ‘afv ider gāh az günāh sebebi (14) ile ‘azāb eyler*

(3) Günāh rüy-ı zemīn mī-kunī ne-mīdānī

Yer yüzinde günāh idersen bilmezsin (15)

Ki māh ber-felek ez-şūmi-i günāh be-gīrd

¹³⁴⁵ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرهَا مِنْ دَابَّةٍ Eger Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir. (Kur’ân, Fatır 35/45).

Ki ay felekde günāh şūmlıgından dutulur (16) murād budur ki günāh şūmdur zararını semāda bile zāhir olur *inne's-şemse ve'l-ķamere* (17) *āyetāni min āyāti'llāhi lā yenkesifāni li-mevti eķadın ve lā li-ķayātihi bel yuķavvıfı bihā* (18) 'ibādehu¹³⁴⁶ ħasebince inķisāf ķamer-i ma'şiyetden eķerdür ve andan ehl-i arza niçe (19) zarar müterettib olur

(4) Tu pāk dāmeni āri veli şevved peydā

Sen pāk dāmensin (20) *beli veli zāhir olur*

Günāhhā-yı tu ferdā ki dād ħ'āh be-gird

Senüñ günāhlaruñ ki yarın (21) *şikāyetçi dutar ya'nī etegüñi* murād zalemeye penddür ki bugün libās-ı fāķir giyüp [M297b] (1) faķır idüp pāk dāmen yürürsin ammā yarın mażlūmların dāmenüñ dutıcaķ zāhir olur ki (2) mülevveş ü şāķib-i ma'āşī imişsin

(5) Şebī zi-şerm-i güneħ men çünān be-giryem zār

Bir gice (3) *günāh ħicābından ben şöyle zār ağların*

Ki secdegāh-ı men ān şeb heme giyāh be-gird

(4) *Ki benüm secdegāhum ol gice dükeli ot dutar* murād keşret-i günāh için ağladuğın (5) ħikāyet idüp gözüm yaşımdan otlar biter diyü mübālağadur

(6) Geh-i vidā' be-giryem (6) ber-ān meşābe ki yār

Vidā' vaķtinde ağların ol meşābede ki yār (7)

Be-her zemīn ki reved āb-ı dīde rāh be-gird

Her yere ki gider göz suyu (8) *yolu dutar* murād dost firķatinde keşret-i bükāsın ħikāyet eyleyüp (9) mübālağadur

(7) Çü şāh ķaşd-ı dil-i bī-dilī kuned Ĥāfız

Çün şāh bu yüreksüz (10) *ya'nī 'āşık göñli ķaşdın ide ey Ĥāfız*

Ki rāst zehre ü yārā ki piş-i (11) şāh be-gird

Kime ödü ķudret olur ki şāh öñin duta ya'nī māni' ola (12) murād pādşāh-ı zāhirden pādşāh-ı ħaķikīye intikāldur ki ħazret-i (13) Ĥaķ celle ve 'alā ķaçan ķahr u 'azāb emr ide anuñ ħazretinde kim (14) söz söyleyüp taķlīş idebilür

VELEHU EYŻAN [G.269]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ser-i sevdā-yı tu ender [ser-i mā] (15) mī-kerded

Senüñ sevdāñ başı bizüm başımuzda dolanur

Bīn ki ender-ser-i (16) şūrīde çihā mī-kerded

¹³⁴⁶ إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يُكْمِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ بَلْ يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ Güneş ve ay Allah'ın ayetlerinden iki ayettirler. Her hangi bir kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmazlar. (Hadis) Sünen-i Nesâi, Hadis No: 1459.

Gör ki şūrīde başında neler dolanur murād budur ki (17) *eyne'r-rabbü'l-celīli ve eyne'l-'abdü'z-zelīli*¹³⁴⁷ mücebince ben kıanden senüñ sevdān kıanden (18)

Bejt

--+/-+++/+---+/-+-

Hergiz hevā-yı vaşl-ı tu ez-cān-ı mā ne-reft

Sevdā-yı saltanat zi-ser-i (19) ĩn gedā ne-reft

(2) Her ki dil der-ħam-ı çevgān-ı ser-i zülf-i tu best

Her kim ki gönli senüñ (20) *zülfüñ ucu büklümünde bağladı*

Lācerem güy-şıfat ber ser ü pā mī-kerded

Lācerem (21) *top gibi baş u ayağ üzre dolanur* murād ğayb-ı hüviyyete ve zāt-ı ğazrete [M298a] (1) gönül bağlayan muttaşıl talebde gerek dimekdür

Bejt

-+---/-+---/-+-

Ger kıadem 'āciz şevēd netvān nişest (2)

Geh be-pehlü geh be-ser bāyed devīd

(3) Gerçi bī-dād u cefā mī-kuned ān dilber-i men

Egerçi (3) *zılm u cefā ider ol benüm dilberüm*

Hemçünān der-pey-i ü dil be-vefā mī-kerded

Ancılayın anuñ (4) *ardınca gönül vefāya dolanur* murād tālīb-i şadıķ cefā ile terk-i recā itmemek gerek (5) dimekdür

Bejt

-+---/-+---/-+-

Ey ki dilem burdı u cān sūħtī

Der-ser-i sevdāt serem ber-ķarār (6)

(4) Ez-cefā-yı felek ü ğuşşā-i hicrān şad bār

Felek cefāsından ve hicrān ğuşşasından (7) *yüz kerre*

Ber-tenem pirehen-i şabr kıaba mī-kerded

Bedenüm üzre şabr kıaftanı kıaba olur (8) ya' nī yırtılır öñi açık kıaftan olur murād keşret-i ālām vāķı' olup kendüsi (9) taħammül kııldığın ğıkāyetdür

(5) Der-za' ifi vü nizārī ten-i bī-çāre-i men

Zā' iflikde (10) *ve öyün*

lıķda benüm bī-çāre bedenüm

Çün hilālīst ki engüşt nümā mī-kerded

¹³⁴⁷ ابن الرب الجليل و ابن العبد الذليل Celil olan Rabb nerede zelil olan kul nerede? (Diğer Arapça İbâreler).

(11) *Hilāl gibidür ki barmağ ile gösterilür* murād za‘if olan ve riyāzet (12) ile naḥīf olan müşārün ileyh bi’l-benān olduĝın beyāndur

(6) Būlbūl-i ṭab‘-ı (13) men ez-fırkat-i gūlzār-ı ruḥeş

Benüm ṭab‘um būlbūli anuñ ruḥı gūlzārı fırkatinde (14)

DİR-i kâhîst ki bî-berg ü nevâ mî-kerded

Çok zamāndur ki yerâksuz ve azıksuz (15) *dolanur* murād müddet-i medīde fırkat çekmeyince vuşlat bulunmaz dimekdür (16)

(7) Çend gūyem me-rev ey dil zi-pey-i nefis ü hevâ

Niçe diyem gitme ey gönül nefis ü (17) *hevâ ardınca*

K’in hevâyîst ki der-‘ayn-ı ḥaṭâ mî-kerded

Ki bu bir hevâdur ki (18) *‘ayn-ı ḥaṭâda dolanur* murād nefis ü hevâ ardınca gitmek ‘ayn-ı ḥaṭâ (19) idüĝin beyāndur

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ey ki pey-i nefis ü hevâ mî-revî

Râh ne ĩnest (20) ḥaṭâ mî-revî

(8) Be-hevâdâriyet ey serv-ḳad ü lâle-‘izâr

Senüñ hevâdârluĝuñda [*yâ senüñ hevâdârlıĝuñ*] (21) *ey serv-ḳamet ü lâle-‘izâr*

Bes ki âşüfte ü sergeşte çü mâ mî-kerded

[M298b] (1) *Niçe âşüfte ve ḥayrân bizcileyin dolanur* murād ol ‘âlî-i ḥazret ve ḥüb-ı (2) ṭal‘at içün bî-ḥadd ü ‘ad‘âşık-ı ṭalib var idüĝin zikrdür

(9) Dil-i Ḥâfız (3) çü şabâ ber-ser-i kūy-ı tu muḳîm

Ḥâfızuñ gönli şabâ gibi senüñ maḥalüñ başında (4) *muḳîm*

Dermendest ü bā-ümîd-i devâ mî-kerded

Derdlüdüdür devâ ümîdi ile dolanur (5) murād şabâ niçe dolanursa Ḥâfızuñ gönli daḥi dergâh-ı (6) Ḥaḳḳı dolanur dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.270]

[Fâ‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Mî-zenem her nefes ez-dest-i (7) firâket feryâd

Ururam her dem senüñ firâkuñ elinden (8) *feryâd*

Āh eger nâle vü zârem ne-resâned be-tu bād

Āh eger nâle vü zârum irişdürmese (9) *saña yıl* murād zâhire naẓar-ı zâhirdür ve taḥḳîke naẓar-ı āh eger teveccüh ü (10) tazarru‘um maḳbūl-i ḥazret olmazsa dimekdür

(2) Çi kunem ger ne-kunem nâle vü feryâd u (11) fiĝân

N'eyleyem eger itmezsem nāle vü feryād u efgān

K'ez-firāk-ı tu çinānem ki (12) bed-endiş-i tu bād

Ki senüñ firākuñdan öyleyin ki senüñ bed-endiřüñ olsun (13) murād murāda nazar budur ki hażretten bu' dum ol hażrete sūızan (14) idenler bu' dı gibi olmağ muřıbet-i 'aźımedür anuñçün çoğ nāle vü (15) feryād u efgān itmek muevki' indedür

(3) Rüz u şeb ğaşşa u ħün (16) mī-ħurem ü çün ne-ħorem

Gice vü gündüz ğuşşa vü ħan içerem niçe içmeyem (17)

Çün zi-dīdār-ı tu dūrem be-çi bāšem dil-řād

Çün senüñ dīdāruñdan (18) ırağın niçe olam ğöñli řād murād sevğ-i kelāmdan zāhirdür

(4) Tā tu (19) ez-çeřm-i men-i sūhte-dil dūr řudī

Tā sen ben ğöñli yanmıřuñ ğözinden (20) ırağ olduñ

Ey besā çeşme-i ħünin ki dil ez-dīde (21) küřād

Ey niçe ħan çeşmesin ğöñül ğözden açdı [M299a] (1) murād firğat-i hażret içün ħan ağalarum dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Firğat içün ādem ağlarsa (2) niçe dem yiridür

Niçe yıllar ağlamak çün sūnetidür ādenüñ

(5) Ez-bün-i her müje şad ħatre-i (3) ħün piş şud

Her kirpik dibinden yüz ħatre ħan öñde olur

Çün ber-āred dilem (4) ez-dest-i firāket feryād

Çün ħaldura ğöñlüm senüñ firākuñ elinden feryād murād (5) budur ki senüñ firğatüñden ğöñlüm feryād idecek ğözimden ħan cereyanı sebğat ider (6)

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Feryād u nāle-i dil bāřed be-āb-ı dīde

Çün re' d ü berğ bāřed mağrūn-ı seyl-i bārān (7)

(6) Ĥāfız-ı dil-şude müstağrağ-ı ħüsnet¹³⁴⁸ şeb u rüz

Ĝöñli ğitmiş Ĥāfız senüñ ħüsñüñ müstağrağıdur (8) gice vü gündüz

Tu ez-in bende-i dil-refte be-küllī me-borād

Sen bu ğöñli ğitmiş ħuldān bi'l-küllīye (9) kesilme murād budur ki egerçi kim ħalbüm periřāndur ammā cānum müstağrağ-ı cemālüñdür senden (10) ricā itdüğim kemāl-i iħsān ve ħüsni kemāldür

¹³⁴⁸ *Ĥüsnet* kelimesinin altına *yādet* ifadesi yazılmıştır. şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde *ħüsnet* ibāresine yer verilmiştir

VELEHU EYŻAN [G.271]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Merā be-vaşl-ı tu ger z'ān ki destres (11) bāşed

Baňa senüñ vaşluňa eger el irmek ola

Diger zi-ţāli' -i ħıřem ħi mültemes bāşed

(12) *Daħi kendü ŧāli' ümden ne maţlūb olur* murād budur ki şol kimseye ki vuşul ila'llāh müyesser (13) ola daħi aňa maţlūb gerekmez

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Murād-ı cānem ez-'ālem tu būdī

Tü-rā çün (14) yāftem dıger ħi cüyem

(2) Ber-āstān-ı tu ğavgā-yı 'āşıkān ħi 'aceb

Senüñ eşiğüñ (15) üzre 'āşıklarūñ ğavgası ne 'aceb

Ki her kücā şekeristān buved meges bāşed

Ki her ħānde (16) şekerlik ola siñek olur murād budur ki bāb-ı Ħaħda ferāħeme-i erbāb-ı ħācāt (17) olsa 'aceb degüldür ki melce'-i aşħāb-ı ħācātdur

Şi' r

Yā men yerā mā fi'z-żamiri ve yesme' u¹³⁴⁹ (18)

Ente'l-mu' iddü li-küllü mā yüteveħħa' u

Yā men yuracce li'ş-şedā'idi küllihā

Yā men ileyhi'l-müştekā ve'l-mefza' u (19)

Mā lī sivā ħar' i li-bābike ħiletün

Fe-le'in rudidtü fe'eyye bābin aħra' u

(3) Ħi ħācetest (20) be-şimşir ħatl-i 'āşık-rā

Ne ħācetdür ħılıca 'āşık ħatli için

¹³⁴⁹ İmām Abdurrahmān bin Abdullāh es-Süheylī'ye āit olan bu şiir, Müstakimzāde tarafından nazmen tercüme edilmiştir: “1) *Derünüm matlabın sensün basır ü hem semī el-ân/ Visālün maksûdı ehl-i dilin fazlunla kıl âsan*2) *Şedâid mübtelâsına çü sensün kible-i ħācet / Şikâyet sanadur vakt-i fezâda ey Ganī Sultân* 3) *Bana hoş hiledür kim bāb-ı feyzünden idem her dem / Eger redd olunursam kankı dergehde olam nālân*” Ahmet Yılmaz, “Müstakimzade'nin Kaside-i Ayniyye Tercümesi ve Şerhi”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1999, S. 9, s. 241-264. 1) *Ey benim kalbimdekini görüp duyan Allāh, beklenen her şeyi hazırlayan Sen'sin.* 2) *Ey o Allāh ki bütün şiddetlerde ricâ edilen umulan Allāh'tır ve ey o Allāh ki şikâyet ve sığınma ancak Sanadır.* 3) *Benim Sen'in kapını çalmaktan başka bir hilem yoktur. Eğer ben Sen'in kapından reddedilirse hangi kapıyı çalayım?”*

Ki nīm cān-ı merā yek kirişme bes bāşed

(21) *Ki benüm yarum cānuma bir nazār yiter* murād ihlāk-ı nefşüme ‘ayn-ı ‘ināyetden bir nazār kāfidür dimekdür [M299b] (1)

Beyt

Nefsini mevte qarīb itmişdurur ‘aşık olan

Cān virür bir lahzada (2) bir lahz iderse ger Hābīb

(4) Eger be-her dü cihān yek nefes zenem bā-düst

Eger iki cihānda bir (3) nefes urursam dost ile

Merā zi-her dü cihān hāşıl ān nefes bāşed

Baña iki cihāndan (4) hāşıl ol bir nefes olur murād budur ki eger taqarrüb-i İlähî müyesser olursa andan a‘zam maqşad (5) ve andan eşref vaqt olmaz

Kıt‘a

++---/++---/++---/++-

Ger tevāzī be-cihān hoşter ez-în vaqtem nīst (6)

Ki heme maṭlab u maṭlūb hemānem bāşed

Der-kıyāmet çü ser ez-hāk lahd ber-dārem

Yek nazār (7) ger be-kunī beh zi-cinānem bāşed

(5) Ez-în heves ki merā dest-i baht kütāhest

Bu hevesen ki (8) baña baht eli kışadur

Keyem be-serv-i bülend-i tu destres bāşed

Kaçan baña senüñ serv-i bülendüñe (9) el irmek olur murād budur ki sevdā-yı ‘ışık-ı İlähî iderin ammā bahtum eli andan kışa ki (10) aña lāyık ‘ibādet idemezsin pes kaçan derece-i ‘āliye ve qurb-ı hāzret-i ‘izzet hāşıl kılam (11)

(6) Reh-i hālāş kücā bāşed ān ğarīket-rā

Hālāş yolu kande olur ol ğarīküne

Ki (12) seyl-i miñnet-i ‘ışkeş zi-piş ü pes bāşed

Ki ‘ışk miñneti seyli aña öñden (13) ve arddan olur murād her taraftan ihāta kılduğı ğarīke (14) hālāş müyesser olmaz dimekdür

(7) Hezār bār şeved āşnā vü diğer bār

Biñ kere āşnā (15) olur ve girü

Merā be-bīned ü güyed ki in çi kes bāşed

Beni görür dir bu ne kimsedür (16) murād kibriyā-yı hāzret-i Hākkı beyāndur

VELEHU EYŻAN [G.272]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Heves-i bād-ı behārem be-ser-i şahrā burd

(17) Bahār yili hevesi beni şahrāya iletdi

Bād-ı būy-ı tu biyāverd ü qarār ez-mā burd

Yil senūñ koquñ getürdi (18) ve *qarārı bizden aldı* murād ‘ışk-ı mecāzī beni şahrā-yı t̄ā‘ ate iletüp nefha-i Rabbāniye (19) rāyiha-i İlähiyye getürüp beni bī-qarār itdi dimekdür

(2) Her kücā būd dilī çeşm-i tu burd ez-rāheş

(20) Her kande ki bir gönül var idi senūñ gözün yolından çıkardı

Ne dil-i haste vü bī-mār merā tenhā (21) burd

Yalñuz mecrūh u haste gönüm ilemedi murād budur ki ‘aynu’llāh nazār kılıcağ ekviyāyı [M300a] (1) bile cezb ider zu‘ efāyı cezb itmesi hod bi’t-ṭarīkū’l-evlā

(3) Āmed ü germ be-bered āb-ı ruhem (2) eşk çü sīm

Geldi ve harāret ile iletdi yüzüm şuyın gümüş gibi göz yaşı

Zer be-zer (3) dād kesī k’āmed ü in kālā burd

Nağdi nağde virdi bir kimse ki geldi bu kumaşı aldı murād (4) rüy-ı zerd ve sīm-i eşk ikisi daği ‘ında’llāh ‘azīz ü şerīf ve nağd-i nefisdür dimekdür (5)

(4) Dil-i sengin tü-rā eşk-i men āverd be-rāh

Senūñ taş gibi gönülünü benüm gözüm yaşı getürdi yola (6)

Seng-rā seyl-i tevānd be-leb-i deryā burd

Taşı seyl-i kādirdür deniz kenārına iletmege murād (7) muhātabdan nefis ve mütekellimden rühdür

(5) Düş zevk-i tarabem silsile-i şevk-i tu best

(8) Dün gece şenlik zevki baña senūñ şevküñ zincirin bağladı

Pāy-ı heyl-i hıredem leşker-i gam ez-cā (9) burd

‘Aql ‘askerinūñ ayağın gam leşkeri yerinden iletdi murād bunda muhātabdan hāzret-i (10) Hāğdur ve ‘ağdan murād ‘aql-ı ma‘ āşdur ve gamdan murād gam-ı āhıretdür

(6) Rāh-ı mā ebru-yı (11) ān türk-i kemān ebrü zed

Bizüm yolumuz ol yay kaşlu maħbūbuñ kaşı urdı

Raht-ı mā sünbül-i (12) ān serv-i sehī-bālā burd

Bizüm metā‘ımuızı ol serv-i sehī-bālānuñ sünbül iletdi (13) murād müşārun ileyhden hāzret-i Hāğdur ve ebrūdan murād rumūz-ı İlähiyyedür ki rāh (14) ‘aql-ı ma‘ āşı urur ve meṭā‘-ı rühi ğayb-ı hüviyyet alur

(7) Cām-ı mey dī zi-lebet (15) dem zi-revān baħşī zed

Şarāb kadehi dün senūñ lebünden cān bağışlayıcılığdan (16) dem urdı

Āb-ı mey-rā leb-i cān-baħş-ı revān-efzā burd

Şarābuñ şuyını (17) cān bağışlayıcı ve cān arturıcı tudağ iletdi murād budur ki eşribe-i mükeyyife zevk ü hālet ü (18) revān u kuvvet virmek lāfın urur idi ammā kelām-ı İlāhī anuñ yüzi şuyın dökdi (19) ki zevk u şevk ve rūha kuvvet bundan olur anuñ buña hergiz nisbeti yoğdur (20)

(8) Bağı-i bülbül ber-i Hāfız me-kun ez-ğoş-sühānī

Bülbülün hoş sözlülükden bağısini Hāfız (21) katında kıılma

Piş-i tütü netevān nām-ı hezār āvā burd

Tütü öninde bülbül adın añmak [M300b] (1) olmaz murād Hāfız tütüdür bülbülün hergiz aña müşābeheti yoğdur dimekdür (2)

VELEHU EYŻAN [G.273]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Seher çün hüsrev-i hāver 'alem ber-kühsār[ān] zed

Şabāh çün maşrıq pādşāhı sancağı (3) tağlar üzre urdı

Be-dest-i merhāmet yārem der-i ümmīdvārān zed

Merhāmet eli ile yārim (4) ümmīdvārılık kapusın urdı murād şabāh vaqtinde icābet-i da' vāt ve merhāmet-i kādīyü'l-hācāt (5) olduğın beyāndur

(2) Çü piş-i şubh rüşen şud ki hāl-i mihr-i gerdün çist

(6) Çün şubh öninde rüşen oldı ya'nī evveldeñ zāhir oldı ki felek güneşinün hālī nedür (7)

Ber-āmed hānde-i hoş ber-ğurūr-ı kāmğārān zed

Hoş gülmek zāhir oldı kāmğārılar (8) ğurūrına urdı murād budur ki şabāhuñ zuhūrı güyiyā hānedür kāmğār olanlaruñ (9) ğurūrına ki niçün şemsün zevāl ü ğurūbindan fenāya intikāl itmezler

(3) Nigārem (10) dūş der-meclis be-'azm-i rağş çün ber-hāst

Nigārum dün gice meclisde rağş (11) kaşdı ile kağkđı

Girih bekşād ez-ğisū vü ber-dilhā-yı yārān zed

Dügüm açdı (12) zülfden ve yārān gönline urdı murād nigārdan şıfat-ı feyzdür çün ol (13) zuhūr ide ğayb-ı hüviyyet kağdı yārānuñ gönline doğunur

(4) Men ez-reng-i (14) şalāh ān dem be-hün-ı dil be-şostem dest

Ben şalāh renginden ol dem yürek (15) kağı ile el yudum

Ki çeşm-i bāde-peymāyeş şalā ber-hüşyārān zed

Ki anuñ şarāb (16) ölçici gözi şalāyı ayıklara urdı murād şalāhdan meşālih-i dünyāya şalāhdur (17) çün zātu'llāh ki 'ışk ölçici ya'nī tecellī-i şevk idici ola sālīk (18) meşālih-i dünyāya kābiliyyetden yürek kağı ile el yuyup ayıklar mest-i Hağ olurlar (19)

(5) Kūdām āhen-dileş āmūht in āyın-i 'ayyārī

Ƙanƙı demür gönüllü öğretti (20) aña ‘ayyārılık resmin

Ki evvel çün burün âmed reh-i şeb-zindedārān zed

Ki evvel (21) çün taşra çıƙdı ihyā-yı leyl idenlerün yolın urdı murād āhend-dilden [M301a] (1) şıfat-ı ƙahrur öğrenmekden murād anuñ tecellīsıdır ol tecellī zātdan şadır olup (2) ihyā-yı leyl idenlerün yolın urup anları şalāh-ı meşālīh-i dünyādan men‘ idüp (3) cümle varların alup kendü hükümünde ider ki musahhar-ı ƙahr u irādet olurlar

(6) Ğayāl-i (4) şehsüvārī puht u Ğalī şud dil-i miskīn

Şehsüvārılık Ğayālın bişürdi ve şimdi (5) gıtdi miskīn gönül

Ğudāvendā nıgeh dāreş ki ber-ƙalb-i severān zed

Yā Rabbī şaƙla anı (6) ki alular ƙalbine ya‘nī ālāyınuñ ortasına urdı murād budur ki miskīn gönüm şehsüvārılık (7) Ğayālın bağlayup ya‘nī tarīkate sülük eyleyüp hevācis-i nefis ve vesāvis-i şeytān (8) ‘askerine doƙındı yā Rabbī sen anı şaƙla mekr ü zararadan [Ba‘zı nüsaħda bu beyt bulundu

(7) Te‘āla’llāh zihī zātī ki tā nıreng-i hestī yāft

Te‘āla’llāh zihī bir zāt ki tā varlık naƙşın buldı

Şafā-yı cevher-i pākeş dem ez-perhız-kārān zed

Anuñ pāk cevherinüñ şafāsı nefesi perhız-kārlardan urdı murād ol zātdan rüĥ-ı insānıdır ammā evvelā anuñ Ğalılık olan Ğazret-i Ğaƙƙa Ğamde işāret idüp te‘āla’llāh diyüp ba‘de ol zāt ki rüĥ-ı insānıdır aña taħsīn idüp dir ki rüĥ-ı insānī ki varlık naƙşını buldı ya‘nī mevcūd oldu aşl-ı cibilletinde taƙvāya isti‘dādı olduğıçün muttakilerden nefes utdı anlaruñ kelimātın itdi]

(8) Ez-ān sā‘at ki cām-ı Cem (9) be-dest-i ü müşerref şud

Ol sā‘atden ki Cem ƙadeĥi anuñ eli ile müşerref oldu

Zamāne (10) sāğar-ı şādī be-yād-ı mey-güsārān zed

Zamāne şādılık ƙadeĥini mudmin-i Ğamr olanlar yādına (11) urdı murād budur ki ƙalb ‘ışƙ-ı İlāhī nüşına şürü‘ idicek zamān şūfiler (12) yādına feraĥ ƙadeĥine doƙındı ki ihvāndan biri ziyāde olduğı anlara şādmānıdır (13)

(9) Der-āb u reng-i ruşāreş çı Ğün Ğürdīm ü cān dādīm

Anuñ ruşārınuñ āb u renginden (14) ne ƙan içdüñ ve cān virdüñ

Çü naƙşeş det dād evvel raƙam ber-cān-sipārān zed

(15) Çün anuñ naƙşı el virdi evvel raƙamı cān işmarlayanlara urdı ya‘nī ol anlara (16) vuşul ƙıldı murād budur ki ve’l-lezīne cāhedū finā lenehdiyennehüm sübülenā¹³⁵⁰ Ğasebince cühüd u (17) mücāhede ziyāde olup bezl-i rüĥ idenlere fazl-ı Ğaƙ ziyāde olur

(10) Meneş bā-Ğurƙā-i (18) peşmīn kücā ender-kemend ārem

¹³⁵⁰ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur’ân, Ankebût 29/69).

Ben anı yün hırka ile kaçan kemende getürem [şın ki zamir-i gâ'ibdür mışrâ'-ı âhîr evvelinde olan zirih müyî râci' dür]

Zirih müyî ki müjgâneş (19) reh-i hancer-güzārān zed

Bir zirih kıllu ki anuñ müjgānı hancer geçiricilerün yoluñ urdı murād ben za' f-ı (20) hāl ile anı niçe şayd kılam ki anuñ şıfat-ı celālî aqvıyā yolın urmuşdur dimekdür

(11) Nazar ber kur' a-i (21) tevfiķ ü yümn-i devlet-i şāhest

Nazar tevfiķ kur' asına ve şāh devleti bereketinedür

Ki Hāfiz [M301b] (1) fāl ez-in defter be-nām-ı bahtiyārān zed

Ki Hāfiz fālî bu defterden bahtiyārılar adına urdı sâbıķan (2) beyān olunmuşdur ki H'āce Hāfızuñ 'ādetidür ki ba' zı gāzellerinde maħlaşdan şoñra (3) bir kaç beyt ile bir şāhib-i vücūdı zikr ider

(12) Şeginşāh-ı muzafferfer şücā' -ı mülk ü dīn (4) manşūr

Lafz-ı şücā' bahādur ma' nāsınadır ve kendünün memdūhı olan Şāh Şücā' murād (5) olmağı daħi ihām ider

Ki cūd-ı bî-dirîgeş hānde ber-ebr-i bahārān zed

Ki anuñ dirîgsüz (6) seħāsı bahādurlar seħābına gülmek urdı ya' nî seħāsı şöyle keşirdür ki bahādurlaruñ keşirü'l-maṭar (7) seħābına bunuñ seħāsı qalildür diyü güler

(13) Zi-şemşir-i zer-efşāneş zafer ān rüz (8) be-dirahşid

Anuñ altun saçıcı kılcından zafer ol gün yaldıradı

Ki çün hürşid-i (9) encüm-süz tenhā ber-hezārān zed

Ki yıldız yaqıcı gün gibi ya' nî yıldızları maḥv iden güneş gibi (10) biñlere urdı

(14) Devām-ı 'ömr-i mülk-i ü be-h'āh ez-luṭf-ı Haḫ ey dil

Anuñ mülki 'ömrinün (11) devāmın iste luṭf-ı Haḫdan ey gönül

Ki çarḫ-ı in sikke-i devlet be-devr-i rüzgārān zed

(12) Ki felek bu devlet sikkesin rüzgārılar devrine urdı ya' nî anuñ mülkinün devām-ı

(13) 'ömrü rüzgārılara sikke-i devletdür

VELEHU EYŻAN [G.274]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Bıyā ki rāyet-i manşūr pādşāh resid

[Gel ki pādşāhuñ manşūr sancağı irişdi]

Nüvid-i fetḫ u beşāret be-mihr ü māh resid]

(13) Fetḫ ü beşāret avāzı kevne vü aya irişdi murād pādşāhuñ sancağı gelüp fetḫ ü zafer (14) ile 'avdet kılundığın beyāndur nitekim Şeyḫ Sa' dî kendü zamānı pādşāhı ve sancağı (15) ḫudūmında dimiş

Ġazel

--+/+---+/+---+/+---

El-minnetulāhi ki ne-murdīm ü be-dīdīm¹³⁵¹

Dīdār-ı ‘azīzān u be-ḥizmet (16) be-resīdīm

Der-reften ü bāz āmeden rāyet-i manşūr

Bes Fātiḥa ḥ‘āndīm ü be İhlāş (17) demīdīm

(2) Cemāl-i baḥt zi-rūy-ı zafer niḳāb endāḥt

Baḥt cemālī zafer yüzinden (18) niḳāb atdı

Kemāl-i ‘adl be-feryād-ı dād-ḥ‘āh resīd

Kemāl-i ‘adl şikāyetçi feryādına (19) irişdi murād kendü şāhını kemāl-i ‘adl ile vaşfdur

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Çün mäh-ı şeb-i çārdeh (21) ez-şarḳ ber-āmed¹³⁵²

Rüyī ki der-ān mäh çün ü mī-ṭalebīdīm

(3) Sipīhr devr-i ḥoş [M302a] (1) eknūn kuned ki mäh āmed

Zened fā‘ili zamīr-i sipīhrdür ve mef‘ülü devr-i ḥoşdur ya‘nī felek (2) şimdi ḥoş devr urur ki ay geldi

Cihān be-kām-ı dil eknūn resed ki şāh resīd

(3) Cihān gönül murādına şimdi irer ki şāh irişdi

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

El-minnetulāh ki hevā-yı ḥoş-ı (4) nevrüz¹³⁵³

Bāz āmed ü ez-cevr-i zemistān be-rehīdīm

(4) Zi-ḳāṭı‘ ān-ı ṭarīḳ in zamān (5) şevend imen

Şevend lafzınıñ fā‘ili mışrā‘-ı āḥirūñ evvelidür e‘innī

Ḳavāfil-i dil ü (6) dāniş ki merd-i rāh resīd

Yol kesicilerden bu zamānda amān olurlar gönül ü ‘ilm (7) ḳāfileleri ki yol eri irişdi murād *merd-i rāh*dan seferden gelen pādşāh-ı zāhirdür (8) yā pādşāh-ı ṭarīḳatdur

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Der-sāye-i evvān be-selāmet be-nişestīm¹³⁵⁴

¹³⁵¹ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵² Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵³ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

Tā kūh u beyābān (9) be-meşakḳat ne-borīdīm

(5) ‘Azīz-i Mıṣr be-raġm-ı birāderān-ı ġayūr

‘Azīz-i Mıṣr ġayūr u ḥasūd (10) birāderler raġmına

Zi-ḳa‘ r-ı çāh ber-āmed ber-evc-i māh resīd

Kuyu dibinden çıkdı (11) mansıb evcine irişdi

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Düşmen ki nemī-ḥ‘āst çünin kūs u beşāret¹³⁵⁵ (12)

Hemçün duhuleş püst be-çevġān derīdīm

(6) Kücāst şūfi-i deccāl-şekl ü (13) mülhid-kīŝ

Ḳandedür Deccāl-şekl ü mülhid mezheb şūfi

Be-ġū be-sūz ki mehdiyy-i dīn-penāh resīd

Di yan ki dīn (14) şaġanaġı mehdī iriŝdi murād kızılbaş şūfi olmaḳ cā’izdür

(7) Şabā be-ġū ki (15) çihā ber-serem ser-in ġam-ı ‘ıŝḳ

Ey şabā di ki neler benüm başıma bu ‘ıŝḳ ġamında

Zi-āteş-i (16) dil-i sūzān u dūd-ı āh resīd

Yanıcı ġönül odından ve dūd-ı āhdan iriŝdi murād (17) çokluḳ ālām çeküp ḥāliyā ḥalāş bulduġın zikrdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Vaḳtest be-dendān (18) leb-i maḳşūd geziden¹³⁵⁶

K’ān şud ki be-ḥasret ser-i engüşt gezidīm

(8) Zi-şevḳ-i rüy-ı (19) tu şāhā be-dīn esir-i firāk

Senüñ yüzün şevḳinden şāhā bu firāk esirine

Hemān resīd (20) k’ez-āteş be-rüy-ı kāh resīd

Ol irişdi ki oddan şaman yüzine irişdi murād (21) ‘azāb-ı nārdan ḥalāş oldum dimekdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Şükr-i şeker-i ‘āfiyet ez-kām-ı ḥalāvet¹³⁵⁷ [M302b] (1)

İmrüz be-ġuftım ki ḥenzel ne-çeşidīm

¹³⁵⁴ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵⁵ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵⁶ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵⁷ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

(9) Me-rov be-ḥ'āb ki Ḥāfız be-bārgāh-ı kabūl

Uyḡuya (2) gitme ki Ḥāfız kabūl bārgāhına

Zi-vird-i nīm-şeb ü ders-i şubḡāh resīd

Nışf-ı (3) leyl derdinden ve şabāḡ vaḡtı dersinden irişdi murād vird-i şeb ve ders-i seḡer murāda (4) vuşūle sebep olduḡın zıkr ve aña irşāddur

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Sa' dī edeb ānest ki (5) der-ḡazret-i Ḥūrşid¹³⁵⁸

Gūyīm ki mā ḡod şeb-i tāriḡ ne-dīdim (6)

VELEHU EYŹAN [G.275]

[Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün]

(1) Dādgerā tü-rā felek cür' a-keş-i piyāle bād

Ey 'ādī idici saña felek ḡadeḡ cür' asın (7) çekici olsun

Düşmen-i dil-siyāḡ-ı tu ḡarḡa be-ḡūn çü lāle bād

Senūñ ḡöñli ḡara (8) düşmenūñ lāle gibi ḡana ḡarḡ olsun murād pādşāḡ medḡi ve aña du' ādur yā zāḡir (9) pādşāḡı murād yā āḡiret pādşāḡı murāddur

(2) Zırve-i kāḡ-ı rutbetet rāst zi-farḡ-ı irtifā'

Senūñ rif' atūñ ḡaşırnuñ depesi içün ziyāde irtifā' fan (10)

Rāḡ-revān-ı vehm-rā rāḡ hezār sāle bād

Vehm yolcılarına biñ yıllıḡ yol (11) olsun murād ol pādşāḡıñ kemāl-i 'uluvvın ve rif' atın istemekdür

(3) Zülf-i siyāḡ-ı (12) pür-ḡamet çeşm ü çerāḡ-ı 'ālemest

Senūñ pür ḡam olan zülf-i siyāḡıñ çeşm ü çerāḡ-ı (13) 'ālemdür

Cān zi-nesīm-i devleteş der-şiken-i kolāle bād

Cān anuñ devleti nesīminden (14) zülf bükümünde olsun murād anuñ kenef-i ḡimāyetinde olmaḡı talebdür (15)

(4) Ey meh-i (16) çarḡ-ı ma' dilet nūr-ı cemāl-i 'ālemi¹³⁵⁹

Ey çarḡ 'adüllü ay nūr-ı cemāl-i 'ālemsin

Bāde-i şāf dā'imet der-ḡadeḡ ü (17) piyāle bād

¹³⁵⁸ Sa'dī, Mevā'iz Kasā'id, No: 39

¹³⁵⁹ Bu mısırada müstensih hatası görülmektedir. Farsça beytin yarısı yazıldıktan sonra *ma' dilet* kelimesinin üzeri çizilerek Türkçe açıklamaya yer verilmiştir. Doğrusu “*Ey meh-i çarḡ-ı ma' dilet nūr-ı cemāl-i 'ālemī*” *Ey çarḡ 'adüllü ay nūr-ı cemāl-i 'ālemsin*” şeklinde olan mısra ve şerhi “*Ey meh-i çarḡ 'adllü ay nūr-ı cemāl-i 'ālemsin*” şeklinde hatalı bir şekilde yazılmıştır. Eksik kısımlar tenkitli metinde düzeltilmiştir.

Şāfi şarāb dā'imā senūñ kadehūñde olsun murād 'ışk-ı şāf kalbūñde (18) olsun dimekdür

(5) Çün be-nevā-yı midhatet Zühre şevēd terāne-sāz

Çün senūñ (19) medhūñ nevāsı ile Zühre terāne düzici ola

Hāsedet ez-semā'-ı ān hem-dem-i āh u nāle (20) bād

Senūñ hāsedūñ anuñ semā'ından āh u nāle muşāhibi olsun murād pādşāha (21) du' ā-yı leh hasūdına du' ā-yı 'aleyhdür

(6) Nüh tabağ-ı sipihr ü ān kūrşa-i māh u hūr ki hest

[M303a] (1) *Felekün toğuz tabağı ve ol gümüş ve altun çevrik ki vardur*

Ez-leb-i h'ān-ı kısmetet sehler'in nevāle bād

Senūñ 'azametūñ sofrası kenārından āsānīrek loğma olsun (3) murād toğuz felegi toğuz tabağa teşbīh ve kāmēri gümüş çevrike ve şēmsi altun çevrike (4) teşbīhdür ve bunlar senūñ sofrānuñ kemter-i nevālesi olsun diyü du' ādur

(7) Duğter-i fikr-i (5) bīkr-i men maḥrem-i midhat-i tu şud

Benüm bīkr-i fikrüm kıızı senūñ medhūñ muşāhibi oldu (6)

Mehr-i çünān 'arūs-rā hem be-guft ḥavāle bād

Ancılayın gelin mehri senūñ elūñe (7) ḥavāle olsun murād fikrini bīkr kıza teşbīh ve āña mehr-i mü' eccel pādşāh elinden (8) olmağ istid' āsıdur

(8) Hāfız-ı tu der-īn gāzel ḥacet-i bendegī be-dād

Senūñ Hāfızuñ bu gāzelde (9) kulluğ ḥacetin virdi

Luṭf-ı 'abīd-perveret şāhid-i īn kabāle bād

Senūñ kullar (10) besleyici luṭfuñ bu ḥüccete şāhid olsun murād budur ki çünki kul beslemek (11) luṭfuñuñ 'ādetidür ben kuluñ daḥi luṭfuñ besleyüp kuluñ idüğüme luṭfuñ (12) şāhid-i ḥüccet olsun

VELEHU EYẒAN [Kasīde K.1]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Sepīde dem ki şabā büy-ı zülf-i cān gired

(13) *Ṭañ yiri ağardığı vağtde çün şabā cān zülf-i koğusun duta*

Çemen zi-luṭf-ı (14) hevā nükte ber-cinān gired

Çemen hevā leṭāfetinden cennetlere nükte dutar ya' nī ṭa' n ider (15)

(2) Hezār nükhet-i gül der-çemen tutuğ bended

Biñ gül koğusu çemende perde bağlar

Ufuğ (16) zi-reng-i şafağ-reng-i gülsitān gired

Gök kenāri şafağ renginden gülistān rengin (17) dutar

(3) Nevā-yı çeng ber-ān sān zened şalā-yı şebūh

Çeng āvāzı ol resm ile (18) urur şabāh şarābı şalāsın

Ki pīr-i şavma‘ a rāh-ı der-i muġān ġired

Ki hānķāh pīr-i (19) muġān ķapısı yolın dutar ya‘ nī zāhid yābis olan şeyh-i şāhib-i harārete mā‘il (20) olur

(4) Şeh-i sipihr çü zerrīn siper keşed der-rūy

Felek şāhı ki alyun ķalkān (21) çeker yüze [sipihr lafzında olan izāfet izāfet-i beyāniyedür]

Be-tiġ-i şubh u ‘amūd-ı ufuk cihān ġired

Şubh ķılıcı ve ve ufuk gönderi ile cihān [M303b] (1) dutar [‘amūddan gönder murād olmaķ muķtezā-yı maķāmdur]

(5) Be-raġm-ı zāġ-ı siyeh şāhbāz-ı zerrīn-bāl

Ķara ķarġa raġmına altun ķanadlu (2) şāhbāz [murād ķara ķarġadan ġicedür]

Der-īn muķarnes-i zengāri āşyān ġired

Bu jengār renglü muķarnesde (3) yuva duta ya‘ nī āftāb-ı ‘ālemtāb ki tālī‘ -i tābān ola bu bīş beyt merhūndur (4)

(6) Be-bārgāh-ı çemen rev ki hoş temāşāyīst

Çemen bārgāhına ġit ki hoş temāşādur (5)

Çü lāle kāse-i nesrīn ü erġuvān ġired

Çünki lāle aķ ġül ve erġuvān çanaġın duta (6) aķ lāleyi ve kıızıl lāleyi aķ ve kıızıl ķadehe teşbīh ider

(7) Çi hāletest ki ġül der-seher (7) nümāyed rūy

Ne hāletdür ki ġül seherde yüz gösterür

Çi ġulgulest ki der-murġ-ı şubh-ġ‘ān (8) ġired

Ne ġulguldur ki bülbülde dutar murād ġülüñ açılmasından ve bülbülüñ nālesinden (9) ‘ibret almaķ gerek dimekdür

(8) Çi pertevest ki nūr-ı çerāġ-ı şubh dihed

Ne ziyādur ki (10) şabāh çerāġınuñ nūrı virür

Çi şu‘ leest ki der-şem‘ -i āsmān ġired

Ne şu‘ ledür ki (11) şem‘ -i āsmānda dutar murād nūr-ı āftāb nedür ve nedendür ki ‘ālemi böyle münevver ider diyüp (12) Allāhu nūru’s-semāvāti ve ‘l-arzī¹³⁶⁰ mazmūnına işāret idüp hāzret-i Hāķķuñ şānāyī‘ -i ġarībesin (13) beyān ider

(9) Hāyāl-i şāhi eger nīst der-ser-i Hāfız

¹³⁶⁰ الله نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir. (Kur‘ân, Nûr 24/35).

Şahlık hayālî yok ise (14) eger Hâfîzuñ başında

Çirā be-tîğ-i zebān ‘arşa-i cihān gired

Niçün dil kılcı ile cihān (15) meydānın dutar murād kendünün nazm-ı belîğ ile cihāngirliğin beyāndur ba‘ zı nüsaḥda (16) bunlardan aṣağa bu ebyāt vākı‘ olmış

(10) Çü şehsüvār-ı felek bingered be-cām-ı şebūḥ

(17) Çün felek şehsüvārı nazar ide şebūḥ kadeḥine

Ki hūr be-şa‘ şa‘ a-i nūr kuḥl-ı cān (18) gired¹³⁶¹

Ki güneş nūr yalabısından cān sürmesin dutar murād ol rüşenālıkda (19) cān ziyāde başır olur dimekdür

(11) Şabā niger ki dem-ā-dem çü rind-i şāhid-bāz

Şabāyı gör ki (20) her vakt rind-i maḥbūb-ı dost gibi

Gehī leb-i gül ü geh zülf-i zeymerān gired

Gāh gül (21) tudağın gāh reyḥān zülfīn dutar murād şabānuñ bunlara teşebbüşin oğsamağa teşbīhdür [M304a] (1)

(12) Der-ittihād-ı heyūlî vü iḥtilāf-ı şuver

Mādde bir olup şüretler muḥtelif olmaḥda

Ḥired zi-her gül-i nev naḫş-ı şad beyān gired

‘Aḫl her yeñi çiçekden yüz beyān naḫşın dutar (3) murād budur ki çiçeklerün māddesi birdür ki ‘anāşır-ı erbā‘ adan mürekkeblerdür ammā şüretleri (4) muḥtelif ve ḥāşşaları ve rāyihaları ve renkleri ve ṭam‘aları muḡāyirdür ve renkleri bir olanların (5) hey‘eti ve ḥavāsı ve ṭu‘ümü müteḡāyir ve ba‘zınuñ yüzi bir dürlü reng (6) ve bir yüzi bir dürlü reng ve ba‘zınuñ bir yüzinde bir niçe dürlü reng vardur pes ‘aḫl bundan (7) naḫş beyān-ı fehm ider ki mādde bir iken şüretler muḥtelif ve müteḡāyir olmaḥ anı (8) iḫtizā ider ki fā‘il-i muḥtāruñ irādeti bu vechle olmış ola lācerem ḥazret-i Ḥaḫ fā‘il (9) idügi ve ef‘āl-i keşire kâdir idügi ve muḥtār idügi ve her nesneye iḫtiyārı müte‘allık olduḡı (10) ve her nesneye irādeti ta‘alluḫ itdügi ve irādeti ne vechle müte‘allık olursa ḫudreti (11) ol vechle icād ve ḫaḫl itdügi ve her cüz‘iye ve her cüz‘inüñ her bir cüz‘ine ‘alā ḥarrehi (12) ‘ilmî ve irādeti müte‘allık olup ḫudreti ‘alā vaḫfu‘l-irādeti ḫaḫl itdügi zāhir olur (13) fetebāreke ‘llāḫü aḫsenu‘l-ḫāliḫin¹³⁶²

(13) Men ender-ān ki dem kīst in mübārek dem

Ben andayın ki (14) kimün nefsidür bu mübārek nefis

Ki vaḫt-i şubḫ der-in tīre ḫākdān gired

Ki şabāḫ (15) vaḫtinde bu ṭonuḫ çöplükde dutar murād budur ki nefis-i raḫmānî ve emr-i subḫānidür bu deñlü (16) āşār izḫār iden

¹³⁶¹ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Ki hemçü şa‘ şa‘ a-i nūr-ı kuḥl-ı cān gired

¹³⁶² فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et hâline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratışla insan hâline getirdik. Yapıpyaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir. (Kur‘ân, Mü‘minün, 23/14).

(14) Çirā be-şad ğam u ھاşret sipihr-i dā'ire-şekl

Niçün yüz ğam u (17) ھاşret ile dā'ire şekillü felek

Merā çü noқта-i pergār der-miyān ğired

Beni noқта-i pergār (18) gibi ortada dutar murād felekden şikāyet ve hümüm u ğumüm ihāta itdügin hikāyetdür (19)

(15) Zāmīr-i dil ne-küşāyem be-kes merā ān bih

Göñül zāmīrin açmazın kimseye baña ol yegdür (20)

Ki rüzgār-ı ğuyürest ü nāgehān ğired

Ki rüzgār-ı ğuyürdur nāgehān dutar murād kitmān-ı (21) sır evveli idügin beyāndur nitekim dir

(16) Çü şem' her ki be-ifşā-yı rāz şud meşğül

[M305b] (1) Şem' gibi her kim ki rāz ifşāsına meşğül oldı

Şebeş zebāne-i miqrāz der-zebān (2) ğired

Gice miqrāz dili anuñ dilin dutar ya'nī keser murād budur ki ifşā-yı rāz idenüñ (3) dilin bil ki başın keserler selāmetü'l-insān fi-hıfzu'l-lisān

(17) Kücāst sāķi-i meh-rüy (4) men ki ez-ser-i mehr

Ƙadedür benüm ay yüzlü şāķim ki muħabbet ucından

Be-nīm-mest-i (5) ğodeş sāğar-ı girān ğired¹³⁶³

Kendünüñ nīm mestine āğır Ƙadeħ ya'nī tolu duta murād taleb-i (6) feyż-i faızdur

(18) Peyāmīez āverd ez-yār u der-peyeş cāmī

Bir ھاber getüre yārdan ardınca bir Ƙadeħ (7) [der-peyeş Cāmī lafzı merhündur ve ğired lafzınuñ mef'ül-i muƘaddemidür fā'ili zāmīr-i sāķidür]

Be-şādi-i ruħ-ı ān yār-ı miħribān ğired

Ol şefkatlü yārüñ yüzi şādılığı ile duta (8) murād cenāb-ı Ƙudsden ھاber virüp 'ışķ-ı İlähī şuna dimekdür

[(19) Nevā-yı meclis-i mā-rā eger keşed muṭrib

Bizüm meclisimüz nevāsın eger çeke

Gehī 'Irāk zened gāh İşfahān keşid

Gāh 'Irāk urur gāh İşfahān dutar murād budur ki muṭrib-ı ṭarīkat bizi nevālandırmak için şadāya ve da'vet-i Ğudāya meşğül olsa merātib ü derecāt-ı sülük zıkr ider dimekdür] [Nevā vü 'Irāk u İşfahān zāhire nazār esāmī-i maƘāmātdur murāda nazār 'adād-ı ğüsn-i ğāl ve merātib-i sülük murāddur]

(20) Firişte-i be-ħaķıķat sürüş-ı (9) 'ālem-i ğayb

Firiştedür ھاķıķatde 'ālem-i ğayb melegi

Ki ravza-i keremeş nükte ber-cinān ğired

¹³⁶³ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Çü çeşm-i ğiştēnem sāğar-ı girān ğired

(10) *Ki anuñ keremi bağçesi cennetlere ta'n dutar* murād *sürüş-ı 'âlem-i gaybdan vâ' iz-i şarîkat ve 'âlem-i* (11) *Îlâhiden aḥbâr* söyleyen mürşiddür ki ol egerçi şürette beşer ammâ ḥaḳîkatde melekdür ve anuñ (12) *bezl-i faẓl* itdügi meclis ü ravza-i cennete nükte dutar ki bunda cemâl-i Ḥaḳ ve esrâr-ı ḥaḳîkat söylenür (13) ve cennetde olmayan aḥbâr diñlenür

(21) Sikenderî ki muḳîm-i ḥarîm-i ü çün Hızr

Bir İskenderdür ki (14) *anuñ ḥarîmi muḳîmi olan Hızr gibidür*

Refîḳ-i ḥâk-ı dereş 'ömr-i cāvidân gired

Anuñ ḳapusı (15) *toprağınuñ yoldâşı 'ömr-i ebedî dutar* murād *İskenderden kendünüñ memdühıdır* ki bu beytde (16) anı zıkr idüp dir

(22) Cemâl-i çihre-i te'yîd şeyḫ-i Ebû İshâḳ

Taḳviyet yüzünüñ cemâli Şeyḫ Ebû İshâḳ (17)

Ki mülk der-ḳademeş zîb-i büstân gired

Ki mülk anuñ ḳademinde büstân zînetin dutar (18) murād mülki müzeyyen ḳıldı dimekdür

(23) Gehî ki ber felek-i serverî 'urüc kuned

Bir vaḳtde ki (19) *serverlik felegi üzre çıḳa*

Nühust pāye-i ü fark-ı ferḳedân gired

Evvel pāyesi (20) *anuñ ferḳedân depesin dutar* farkedân yediler yıldızlarınuñ iki nürlusınıñ ismidür (21)

(24) Çerâğ-ı dîde-i Maḥmūd ān ki düşmen-râ

Maḥmūd şāhuñ gözi çerâğısın ki düşmeni

Zi-berḳ-i [M305a] (1) tîğ-i tu âteş be-dih zebân gired

Senüñ ḳılıcuñ şimşeginden od on yaluñ ile dutar [*zebân* bunda zebâne ma' nâsınadır]

(25) Be-ıvc-i mâh (2) resed mevc-i ḥün çü tîğ keşed

Ay evcine irer ḳan mevcî çün ḳılıç çeke

Be-tîr-i çarḫ bered (3) ḥamle çün kemân gired

Felek 'utâridine iletür ḥamleyi çün yāy duta murād anuñ 'azametin ve (4) ḳuvvet-i te'sîrin beyândur [*tîr* bunda 'uḫârid ma' nâsınadır ki kevâkib-i seb'a-i seyyârenüñ biridür ki ikinci felekdedür]

(26) 'Arūs-ı ḥâveri ez-şerm-i re'y-i enver-i ü

Maşrıḳa mensüb gelin (5) *anuñ ziyâde nürlü fikri ḥicâbından*

Be-cāy-ı ḥod buved er rāh-ı ḳayrevân gired

Kendü yerinde (6) *olur eger kârbân yolın dutarsa* murād güneş anuñ ziyâde nürlü fikrinden utanup (7) kendü yerine gider dimekdür [*ḳayrevân* taḳrîb-i kârbândur]

(27) Ayâ 'azîm-i vaḳârî ki her ki bende-i tust

Ey vaḳarı 'azîm her kim ki (8) *senüñ ḳuluñdur*

Zi-vaż' -1 kader-i kemer-bend-i tu emān gired

Senüñ kuşağun bağı kadriñün (9) vaż'ından emān dutar murād kaħr u mehābetin beyāndur

(28) Resed zi-çarħ 'uṭārid hezār (10) tehniyetet

İrişür 'uṭārid felekden biñ tehniyet saña

Çü fikretet şıfat-1 emr-i kün (11) fekān gired

*Çün senüñ fikrün kün fekān emri şıfatın duta murād çarħ-1 'uṭāridden (12) ikinci felekdür izā erādu'llāhu şey'en en yeķüle lehu kün feyekün¹³⁶⁴ hasebince fikrün emri İlähî (13) gibi şavāb ve serî'ü'l-cereyān ola felek felek-i 'uṭāridden niçe mübārek irişür (14) saña [*fikret* ve *fikr* ikisi bir ma' nāyadur]*

(29) Müdām der-pey-i ṭa' nest ber-ħasūd u 'aduvet

*Dā'im ṭa'n ardıncadur senüñ (15) ħasūduñ ve 'aduvvün üzre [*ṭa'n* bunda dürtmek ma' nāsınadur]*

Simāk-1 rāmiħ ez-ān rüz u şeb sinān gired

Simāk-1 rāmiħ anuñçün (16) gice vü gündüz gönder dutar simāk-1 rāmiħ sekizinci felekde bir nūrlu kevkebdür anuñ öñinde (17) bir kevkeb daħi vardur aña rumħ dirler murād budur ki simāk-1 rāmiħ didükleri yıldız elinde (18) rumħ dutmuşdur senüñ ħasūduñ ve 'aduvvün dürtmek ister diyüp medħde mübālağa (19) ider [tafşil-i kevākib bu faķirün el-' Acā'ib nām te'lifinde meşrūhen mezkūrdur]

(30) Felek çü cilve-künān bingered semend-i tü-rā

Felek çün cilve iderek nażar ide senüñ (20) atuña

Kemine päygeheş evc-i kehkeşān gired

Alçaķ kademesi kehkeşān yuķarusını (21) dutar murād kākheşān u kehkeşān didüklerinden 'Arablar mecerre didügidür Türkçe [M305b] (1) ħācılar yolu ve şaman uğrısı didükleridür

(31) Melāmeti ki keşidi sa' ādeti dihedet

Melāmet ü (2) melālet ki çekdüñ saña bir sa' ādet virür

Ki Müşteri neseķ-1 kār-1 ħod ez-ān gired

Ki müşteri kendü (3) işi tertibini andan dutar murād Müşteriden kevākib-i seb'a-i seyyāreden altıncı felekde olan (4) aķ yıldızdur egerçi kevkeb-i sa' dudur ammā aña mensüb olanlar sa' ādeti evāħir-i 'ömrde bulurlar (5) evā'ilde cefā çekerler

(32) Ez-ımtihān-1 tu eyyām-rā ħaraz inest

Senüñ imtiħānuñdan eyyāma ħaraz (6) budur ki

Ki ez-şafā-yı riyāzet dilet nişān gired

Ki riyāzet şafāsından senüñ göñlüñ (7) nişān duta murād budur ki miħnet ü cefā müntec-i ħuluş u şafādur

¹³⁶⁴ Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir. (Kur'ân, Yâsîn 36/82).

Beyt

-+---/-+---/--+-

Behr-i inest (8) in riyāzet v'in cefā

Tā ber-āred küre ez-nukre cefā¹³⁶⁵

(33) Ve-ger ne pāye-i ' izzet ez-ān (9) bülendterest

Yoḥsa muşhaf mertebesi andan a' lādur

Ki rüzgār ber-ū ḥarf-i imtiḥān (10) gired

Ki rüzgār aña imtiḥān ḥarfīn duta murād muşhaf gibi şerīfsin diyü memdūḥı ta' zımdür (11)

(34) Dilir der-ḥıred ānkes buved ki der-heme ḥāl

Bahādur ' aqlda ol kimse olur ki dükeli ḥālde (12)

Nūḥust bingered ān ki ṭarīḳ-i ān gired

Evveli göre andan soñra anuñ ṭarīḳin duta (13) murād budur ki ' aqlı ḳavī olan Ḥaḳḳı görüp anuñ ṭarīḳini dutar

(35) Mezāk-ı cāneş zi-telḥi-i (14) ğam şevved imen

Cānı mezākı ğam acılığından emīn olur

Her ān ki şükr-i şeker-i tu der-dehān gired

(15) Her ol kimse ki senüñ şükrüñ şekerin ağızda dutar murāda nazār muḥāṭab-ı ḥazret-i (16) Ḥaḳ olmak münāsibdür

(36) Zi-' ömr ber-ḥored ān kes ki der-cemī' -i şifāt

' Ömrden yimiş (17) yir ol kimse ki cemī' -i şifātda

Be-ḥ'ış bingered ān ki ṭarīḳ-i ān gired

Kendüye nazār (18) ide andan soñra anuñ yolın duta murād budur ki ' ömrünüñ ḥāşılın almaḳ isteyen (19) kendü şifāt u aḥvālin görüp anuñ işlāḥında olmak gerek

(37) Çü cāy-ı ceng (20) be-bined be-cām ne-āred dest

Çün ceng yerin göre ḳadeḫe el getürmeye

Çü vaḳt-i (21) kār buved tiğ-i cānsitān gired

Çün iş vaḳti ola cān alıcı ḳılıç duta murād [M306a] (1) ceng vaḳtinde ' ıyşa meşğül olmayup ḳadeḫ dutmayup ḳılıç duta dimekdür (2)

(38) Zi-luṭf-ı ğayb be-suḥtī ruḥ ez-ümīd me-tāb

Luṭf-ı ğaybdan ḳatılıḫda yüzi ümīdden (3) döndürür

Ki mağz-ı nağz-ı maḳām-ender üstüḥ'ān gired

Ki pāk ilik maḳāmı kemükde (4) dutar murād budur ki kemük berkdür içinde laṭīf ilik olur lācerem ḳatılıḫ içinde (5) luṭf olmaḫdan ümīd kesmemek gerek

¹³⁶⁵ Mevlāna Celāleddin Muhammed, *Mesnevī-i Ma'nevī-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 32, Beyt: 232.

(39) Şükür kemâl-i halâvet pes ez-riyâzet yâft

(6) Şükür kemâl-i halâveti riyâzetden şoñra buldı

Nuñust der-şiken-i teng ez-ân mekân (7) gired

Evvel tar büklümünde anuñçün mekân dutdı murâd riyâzet ü müzâyağa (8) çeken halâvet ü leñfete mâlik olu dimekdür

(40) Der-ân maqâm ki seyl-i havâdiş ez-çep (9) ü râst

Ol maqâmda ki havâdiş seyli şoldan ve şağdan

Çünân resed (10) ki emân ez-miyân kerân gired

Öyle irişse ki emân ortadan kenâr duta ya^cnî (11) ortada emân qalmaya bu beyt merhündür

(41) Çi gam buved be-heme hâl küh şâbit-râ

Ne (12) gam olur dükeli hâlde şâbit tağa

Ki hamlehâ-yı cenân kulzüm-i girân [gired]

Ki gönül hamleleri (13) ağır deñiz dutar murâd hazret-i Haqqa vâsiq olan qalb-i şâbit havâdişden müteğayyir (14) olmaz dimekdür

(42) Egerçi haşm-ı tu küstâh mî-reved hâlî

Egerçi senüñ haşmuñ küstâh (15) gider hâliyâ

Tu şâd bäs ki küstâhies^c inân gired

Sen şâd ol ki küstâhlığı (16) anuñ uyanuñ dutar murâd memdüñ tesliyetdür

(43) Egerçi der-Hağ in hândân-ı devlet (17) guft

Egerçi bu devlet handanı Hağdan didi [handân ehl-i beyt ve şâhib-i hâne ma^cnâsınadır]

Cezâş der-zen ü ferzend ü hânumân (18) gired

Cezâsını^c avretde ve oğlanda ve mâl u mülkünde dutar murâd cezâ^cü seyyi^cetin (19) seyyi^cetün¹³⁶⁶ hasebince kendü^c ameli cinsinden cezâsın görür dimekdür

(44) Zamân-ı^c ömr-i tu (20) pâyende bād k'in ni^cmet

Senüñ^c ömrüñ zamânı bākî olsun ki bu devlet (21)

^cAtiyyeist ki der-cân-ı üns ü cân gired

Bir^c aqâdur ki ins ü cân cânında [M306b] (1) dutar ya^cnî anlar bile hayr u nâfi^cdür

Şi^cr

Ve hazâ du^c â^cün lāyuraddu fe'innehu¹³⁶⁷

Du^c â^cün li-eşnâfi'l-beriyyeti (2) şâmilun

¹³⁶⁶ جزاء سيئة سيئة Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez. (Kur'an, Şûrâ 42/40).

¹³⁶⁷ "Bu reddedilmez bir duâdır çünkü bu duâ bütün insanları kapsamaktadır." Mevlâna Celâleddin Muhammed, Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 20, Mukaddime.

(45) Ser-i mülük-1 sühan Hâfizest ez-ân her dem

Söz pādsāhlarınuñ (3) başı Hâfizdur anuñcün her dem

Be-Zülfikār-1 sühan ‘arşa-i beyān gired

Söz (4) Zülfikāri ile beyān meydānın dutar

Beyt

Ser-i mülük-1 ma‘ ānī Sürürīst imrüz (5)

Beyān-1 sırr-1 bedī‘ ez-demeş ‘ayān gired

VELEHU EYẒAN [G.276]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]¹³⁶⁸

(1) Tenem zi-renc-i firāvān hemī be-fersāyed

(6) Benüm bedenüm vāfir-i marāzdan rāhat olmaz

Dilem zi-enduḥ-1 bī-ḥad hemī neyāsāyed

Göñlüm ḥadsiz (7) guşşadan ezilür murād mantūḳdan zāhirdür [endüh lafzından muḥaffedür vezn için]

(2) Buḥār-1 ḥasret çün ber-şevd zi-dil be-serem¹³⁶⁹

(8) Ḥasret buḥāri çün ḳalka göñülden başuma

Zi-didegān nem-i bārān-1 ḡam fūrū āyed¹³⁷⁰

Gözlerden (9) ḡam yaḡmuru nemi aşıḡa iner murād budur ki nitekim buḥār teşā‘ud idüp seḡāb olup (10) andan maḡar nüzül ider benüm göñlümden daḡi ḥasret buḥāri başuma ḳalkup gözlerümden (11) yaḡmur gibi yaşlar dökülür

(3) Dü çeşm-i men ruḡ-1 men zerd dīd ne-tevāst

(12) Benüm gözüm benüm yanaḡum şaru gördi ḳādir olmadı ya‘ nī öyle görmeḡe

Ez-ān be-ḡün-1 (13) dil ān-rā hemī be-yendāyed

Anuñcün göñül ḳanı ile anı sıvar murād budur ki (14) gözümden aḡan yaş degül yüregüm ḳanıdır yüzümi ol kızıla boyayup şaruluḡı (15) mestür olur nitekim dir

(4) Ki ger be-bīned ü bed-ḡ‘āh rüy-1 men rüzī

Ki eger göre (16) şanucı ya‘ nī düşmen benüm yüzümi bir gün

Be-çeşm-i ü ruḡ-1 men zerd reng ne-nümāyed

(17) Gözine anuñ benüm yanaḡum şaru renklü görünmeye

(5) Zamāneī bed ü hercā ki fitneī bāşed

¹³⁶⁸ Not: Vezin derkenārda hatalı olarak *Mefā‘ ilün Mefā‘ ilān Mefā‘ ilün Fe‘ ilün* şeklinde belirtilmiştir.

¹³⁶⁹ Bu mısırāda vezin aksamaktadır.

¹³⁷⁰ Bu beyit derkenārda şu şekildedir:

Zi-bes ki guşşa be-dīdem çünān şudem ki merā

Ez-ān pes ānçi ḡamī piş-i çeşm diger āyed

(18) *Zamāne her yerde ki yaramaz ve fitne ola*

Çü nev-‘ arüsi vü der-çeşm-i men be-yārāyed

(19) *Bir yeñi gelin gibi gözüme zînet ider* murād budur ki zamāne her yerimüzi ve fitneyi (20) bir gelin gibi düzer қоşar baña gönderür

(6) Zamāne ħod ber-buved ez-men ānçi büd merā¹³⁷¹

(21) *Zamāne ħod ħapdı ol ki benüm idi* [Bu ħazelüñ ba‘ zı ebyātında sekte vardur ehl-i vezn olan sekte ile oğur vezni zāhir olur zāhir-bîn olanlar nā-mevzün şanmasunlar]

Be-cüz ki muħabbet-i cānān ki der-hemī päyed¹³⁷²

Cānān [M307a] (1) *muħabbetinden ħayrı ki şābit olur* murād zamāne benüm nem var ise aldı hemān cānān (2) muħabbeti ħaldı diyü zamānedən şikāyetdür

(7) Çirā ne-giryed çeşmem çirā ne-nālid cān¹³⁷³

Niçün (3) *ağlamaya gözüm niçün inlemeye cān*

Çi gūne kem ne-şevved şabr u ħam ne-yefzāyed

Niçün eksilmeye (4) *şabr ve artmaya ħam* bu beyt merhūndur

(8) Felek çü şādi-i men dīd mer merā be-şimord

(5) *Felek çün benüm şādılığum gördi benüm için şaydı ya‘nī baña şādılığı ‘aded ile azcık* (6) *virür*

Künün ki mī-dihim ħam hemī ne-peymāyed¹³⁷⁴

Şimdi ki baña ħam virür ölçmez ya‘nī ölçisüz (7) *ve ħesābsuz vāfir virür* murād zamānedən şikāyetdür ki şādılık virsa şayup (8) şey‘-i ħalil virür ħam virse bī-ħesāb u keşir virür

Beyt

‘İndī mine‘d-dehri mā lev enne (9) eyserahu¹³⁷⁵

Yulkā ‘ale‘l-feleki‘d-devvāri lem yeduri

(9) Çü düstān-ı men ez-men girift bīzārī

(10) *Çün benüm dostlarum benden bīzārılık dutdı*

Çi gūne düşmen-i men ber-tenem be-baħşāyed¹³⁷⁶

Niçe (11) *sene benüm düşmenüm benüm tenüm üzre ‘atā ider*

¹³⁷¹ Bu mısırâda vezin aksamaktadır. Şu şekilde tamir edilirse vezin kusuru ortadan kalkmaktadır:

Zamāne ber-buved ez-men [her] ānçi büd merā

¹³⁷² Bu mısırâda vezin aksamaktadır. Şu şekilde tamir edilirse vezin kusuru ortadan kalkmaktadır:

Be-cüz [muħabbet]-i cānān ki der-hemī päyed

¹³⁷³ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

¹³⁷⁴ Bu mısırâda vezin aksamaktadır. Şu şekilde tamir edilirse vezin kusuru ortadan kalkmaktadır:

Künün ki mī-[dihedem] ħam hemī ne-peymāyed

¹³⁷⁵ “Yanımda bir kaderim vardır. Eğer o kaderin en kolay şekli bu dönen feleğe verilmiş olsaydı bu felek dönmezdi.” Nasr bin Ahmed el-Basrî, *Dîvānu‘l-Hubzerzî*, (Tahkik: eş-Şeyh Muhammed Hasan Âli Yāsîn), Mecelletü Ma‘hedi‘l-Mahtûtati‘l-Arabiyye, Kahire 1416, s. 160.

¹³⁷⁶ Bu mısırâ derkenârda şu şekildedir: Merā kūdām kesî dıgeri be-kār āyed

Ḳıṭ‘a

Türābun¹³⁷⁷ ‘alā hazā’z-zamāni fe’innehu¹³⁷⁸ (12)

Zamānu ‘uḳūḳin lā-zamānu ḥuḳūḳin

Fe-küllü rafīḳin fihi ḡayru muvāfīḳin

Ve küllü şadīḳin fihi ḡayru (13) şadūḳin

(10) Eger ne-nālem ü gūyend nīst ḥācetmend

Eger inlemezsem dirler muhtāc degüldür (14)

Ve ger be-nālem ü gūyend jāj mī-ḥāyed

Eger inlersem dirler herze çiyner murād zamānesi (15) ehlinden şikāyetdür ki hiç vechle rahımleri yoḳ diyü ve kendüye tesellī (16) virüp dir

(11) Ğamī ne-bāşed ez-ān ki Ḥudā-yı ‘izz ü cell

Bir ḡam yoḳdur anuñçün ki (17) *ḥazret-i Ḥaḳ cell ü ‘alā*

Derī ne-bended tā diğeri ne-büḡşāyed¹³⁷⁹

Bir ḳapu ḳapamaz (18) *tā bir ḡayrı açmaya* bu ḡazel ba‘zı dīvānlarda bulunup ammā maḥlaş beyti bulunmayup (19) ḥasb-i ḥālüm olduğıçün yazup şerḥ itdüm ve didüm¹³⁸⁰

Beyt

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Sürürī cüz (20) be-der-i ü ne-reft ān Rezzāḳ

Be-bendegān-ı güzīn rüziyeş be-fermāyed

VELEHU EYŻAN [G.277]

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fe‘ ülü]

(1) Guftem ki ḥaṭā kerdı vü tebdır ne in būd

Didüm ki ḥaṭā eyledüñ tebdır bu degül [M307b] (1) *idi*

Guftā çı tevān kerd ki taḳdır çünin būd

Didi neylemek olur ki taḳdır (2) *buncılayın idi* murād mütekellimden rüḥ-ı insānī yā ‘aḳl-ı me‘āddur ve murād muḥāṭabdan (3) *nefs-i emmāredür rüḥ yā ‘aḳl aña i‘tirāz idüp ef‘āl-i ḳabiḥe itmek ḥaṭā idi* (4) *iyü itmedüñ diyicek ol cevāp virüp taḳdır böyle*

¹³⁷⁷ *Türāb* kelimesine karşılık olarak derkenārda *afā’ un* ibâresi bulunmaktadır.

¹³⁷⁸ “1) *Zamānın üzerini toprak örtün çünkü o nankörlük zamāndır, âsîlik zamānı değildir* 2) *Bu zamānda her arkadaş uyumsuz ve her dost vefâsızdır.*” Nevzat H. Yanık, **Alı b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 155.

¹³⁷⁹ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

¹³⁸⁰ Bu şiir bazı kaynaklarda Hâfız’a atfedilirken bazı kaynaklarda ise Mesûd Sa’d-i Selmân’a ait olarak gösterilmiştir. Bu durumla ilgili olarak Sürürî de bilgi vermiş ve bazı divanlarda bu gazelin bulunduğunu ancak mahlas beytinin yer almadığını söylemiştir.

idi dir kendünüñ (5) şarf-ı ihtiyār ve mübāşeret-i esbāb ve kesb-i seyyi'āt itdügin añmaz lâcerem (6) aña dimek gerek

Rubā'î

Yā ğadiyen fi-ğafletin ve rāyiḥen¹³⁸¹

İlā metā testaḥsinü'l-ḳabāyiḥen (7)

Ve kem ilā kem lā-teḥāfu mevḳıfen

Yestantiḳu'llāhü bihi'l-cevāriḥen

(2) Guftem ki besî ḥaṭṭ-ı ḥaṭā (8) ber-tu keşidend

Didüm ki niçe ḥaṭṭ-ı ḥaṭāsınuñ üzerüñe çekdiler yazdılar (9)

Guftā hem ez-ān būd ki ber-levḥ-i cebīn būd

[Ḳāfiye bunda cimüñ fetḥi ve hānuñ kesri ile lafz-ı 'Arabīyedür alın ma' nāsına] *didi hem andan idi ki alın levḥinde (10) idi murād mütekellimden girü rüḥ yā 'aḳldur muḥātabdan nefsi-i mezbüredür ki aña niçe (11) günāhlar yazıldı diyicek bu daḫi alnumda yazılmış idi dir pes aña dimek (12) gerek*

Beyt

Yā 'aceben minke ve ente munşırın¹³⁸²

Keyfe tecennebte eṭ-ṭariḳu'l-vāziḥen (13)

Keyfe tekünü ḥıne tuḳra 'u fi-ğadin

Şaḫifeten ḳad ḫavati'l-feḫāyiḥen

(3) Guftem ki ḳarīn-i (14) bedet efkend ber-ın rüz

Didüm ki yaramaz yoldāşuñ bıraḳdı seni bu güne (15)

Guftā ki merā baḫt-ı bed-i ḫış ḳarīn būd

Didi ki baña yaramaz baḫtum ḳarīn idi (16) murād budur ki rüḥ yā 'aḳl nefsi-i mezküreye şeyṭān ki be'sü'l-ḳarīndür (17) ol seni bu yaramaz güne ve fi'l-i ḳabiḫe düşürdi diyicek ol cevāb (18) virüp yaramaz baḫt ve taḳdīr-i ḳabiḫ baña ezelden ḳarīn idi dir lâcerem (19) ma'şiyeti kendüye ve şeyṭāna isnād idüp tevbe vü inābet itmez ḫüsrānda (20) ḳalmağı ihtiyār ider pes aña dimek gerek

Şi'r

Ve keyfe terzā en teküne ḫāsiren¹³⁸³ (21)

Yevme yefüzü men yekünü rābiḥen

¹³⁸¹ “1) Ey gaflette gidip gelen kişi! Ne zamāna kadar kötülükleri güzel göreceksin? 2) Ve ne vakte kadar, Allāh Teālā'nın azāları konuşuracağı zamāndan korkmayacaksın?” Şiir İbnü'l-Hâc El-Bekrî isimli bir şâire aittir.

¹³⁸² “1) Ne garip ki sen gördüğün hâlde, açık ve doğru yoldan uzaklaşıyorsun. 2) Bütün rezillikleri içeren sayfayı okuduğun zaman (amel defterini) senin durumun nasıl olacak?” Şiir İbnü'l-Hâc El-Bekrî isimli bir şâire aittir. Bir önceki örnek şiirin devâmıdır.

¹³⁸³ “Kazanan kişinin kurtulduğu günde sen kaybetmeye nasıl râzı olursun?” Şiir İbnü'l-Hâc El-Bekrî isimli bir şâire aittir. Bir önceki örnek şiirin devâmıdır.

[Bu ğazelüñ şerhinde yazılan ‘Arabî beytler cem’ olinsa biş beyti müstemil bir ‘Arabî ğazel olur]

(4) Guftem zi-men ey mäh çirā mehr borīdī

Didüm ey ay [M308a] (1) benden niçün muḥabbeti kesdün

Guftā ki felek bā-men-i bed-mehr be-kīn būd

Didi ki felek (2) ben şefkatsüze kīn ile idi murād budur ki en-nefsü hiye ‘ş-şanemu ‘l-ekberu¹³⁸⁴ hasebince (3) nefsi ma‘ şūqa-i rūḥ aña ey mäh niçün benden muḥabbeti kesüp muvāfaqat-ı t̄a‘ at (4) itmedün diyicek ol cevāp virüp feleküñ baña intiḳāmı var idi dir kendünüñ (5) rūḥa ‘adem-i muvāfaqatın yād itmez

Rubā‘ī

++--/+-+--/++-

Ser-i peyvend-i mā ne-dāred yār¹³⁸⁵

Çün (6) tevān şud zi-baḥt ber-ḥürdār

Kār-ı mā bā-yekīst der-heme şehir

V’ān yekī ten (7) nemī-dihed der-kār

(5) Guftem ki besī cām-ı tarab ḥürdi ez-īn piş

Didüm ki (8) niçe şenlik ḳadeḥin içdün bundan öñdin

Guftā ki şifā der-ḳadeḥ-i bāz-ı pesīn (9) būd

Didi ki şifā sonrağı ḳadeḥde idi murād budur ki rūḥ yā ‘aql nefse (10) pend idüp bu deñlü şehevāta irtikāb itdün diyü ḳadar telezzüzāt-ı zevḳ (11) itdün min ba‘d ferāğat u inābet ḳıl diyicek daḥi ārzü vü murād vardur anı (12) görmeyince ve ol murāda irmeyince tamām-ı ferāğat gelmez diyü cevāğ virür (13)

Ḳıṭ‘a

Nefsi dārem ki ne-kerded ez-güneh-i sīr

Her dem güyed ki murād-ı digerem (14) hest

Güyed pes ez-īn tevbe kunem līkin ū

Ender-‘aḳab-ı her güneheş (15) kereded mest

(6) Guftem ki tüyī ‘ömr çirā bāz be-refī

Didüm ki sensin ‘ömr (16) niçün girü ğitdün

Guftā ki fülānī çı kunem ‘ömr hemīn būd

Didi ki ey fülān (17) neyleyeyin ‘ömr hemīn idi ya‘nī ancaḳ bu ḳadar imiş murād muḥātabdan (18) girü nefsdür ki menzile-i ‘ömrdedür yā ‘ömr kendüsidür ki aña niçün ğitdün (19) diyicek hemān müddet-i ‘ömr bu deñlü imiş dimekten ğayrı cevābı yoḳdur (20) çün ḥāl böyledür ‘ibādetde mübāderet itmek gerek

¹³⁸⁴ *نَفْسُ هِيَ الصَّنَمُ الْأَكْبَرُ* Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

¹³⁸⁵ Rükneddin Evhadî-i Merâgî, Dîvân-ı Merâgî, (Tashîh, Sa’id Nefîsî), s. 19. 1340.

Not: Şârihin rubâî olarak tanımladığı bu şiir Merâgî Dîvânı’nda kasîde içerisinde yer almaktadır.

Şi'r

Mā' aḳbelet (21) evcühü'l-lezzāti müsfireten¹³⁸⁶

Müz edberet bi'l-levā eyyāmüne'l-uvelu

(7) Guftem ki ne [M308b] (1) vaḳt-i seferet būd çünin zūd

Didüm ki senüñ seferüñ vaḳti (2) böyle tez degül idi ya'nî böyle tez gitmek vaḳti degül idi (3)

Guftā ki meger maşlahat-ı vaḳt der-în būd

Didi ki meger maşlahat-ı (4) vaḳt bunda idi ya'nî tizcek gitmek ḥayr u nāfi' idi (5) ola murād budur ki niçe kimse vardur ki 'ömri çok oldukça (6) ma'şiyeti çok ider anuñ gibi kimseye tizcek mevt maşlahat-ı (7) vaḳt ve ḥayr u menfa'at olur sa'adet ol kimseyedür ki (8) 'ömri tavil olup 'ameli ḥüsn ola ki ḥaberde vārid olmışdur (9) tūbā limen ṭāle 'ömürühü ve ḥasune 'amelühu¹³⁸⁷ bilgil kim bu ğazel Dīvān-ı Ḥāfızda (10) ve Dīvān-ı Selmānda bi-'aynihi bulunup ammā Dīvān-ı Selmānda maḥlaş beyti (11) bulunmayup ve Dīvān-ı Ḥāfızuñ nüsaḥlarında daḥi maḥlaş beyti bulunmayup (12) ba'zı nüsaḥlarda bulundı ki budur

(8) Guftem ki zi-Ḥāfız be-çi mücib şudei dūr

(13) *Didüm ki Ḥāfızdan ne sebeb ile ba'id olduñ*

Guftā ki heme vaḳt merā dā' iye (14) in būd

Didi cemī' vaḳtde baña iḳtizā bu idi murād budur ki im'ān-ı naḫar (15) olunsa bu ma'nā ma'lūm u zāḥir olur ki nefsuñ dā'imā iḳtizāsı budur ki (16) rūḥ-ı insānī ve 'aḳl-ı me'āddan ba'id olup fesāda vü' azāba ḫarīb ola (17) ne'üzü bi'llāhi min şürürü enfüsünā ve min seyyi'āti a'mālinā¹³⁸⁸ (18)

ḤARFÜ'R-RĀ¹³⁸⁹

VELEHU EYẒAN [G.278]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' il]

(1) Elā ey tūḫi-i gūyā-yı esrār

Āgāḥ ol ey esrāruñ tūḫi-i gūyāsı

Mebādā (19) ḥāliyet-i şükr zi-minkār

¹³⁸⁶ "Livā denilen mevkide ilk günlerimiz bittikten sonra; lezzetler ve güzellikler yüzünü bize çevirmedi." Rāci el-Esmer, *Şerhu Dīvānu Ebî Temmām el-Hatîbü't-Tebrîzî*, Dāru'l-Kitābü'l-Arabî, Beyrut 1414/1994, c. 2, s. 5.

Not: Beytin birinci mısrasının son kelimesi nüshada müsfireten şeklindedir. Kaynaklarda ise bu kelime sāfireten şeklindedir.

¹³⁸⁷ طَوْبَى لِمَنْ طَالَ عُمْرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ Ömrü uzun ameli güzel olan kimse ne mutlu. (Hadîs) Müsned-i Abdullāḥ bin el-Mübārek, Hadîs No: 80.

¹³⁸⁸ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا, Sünen-i İbn Māce; Kendi nefislerimizin şerlerinden ve işlerimizin kötü neticelerinden O'na sığınırız. (Hadîs)

¹³⁸⁹ Aded 16.

Şükr hâli olsun minķârũndan murād muķātabdan nefsi (20) nāţıkadur ki esrār-ı İlahiye söyler ola ve aña du‘ā idüp dir ki feyz-i lezîz (21) senũn dehānuñdan ģālî olmasun

(2) Seret sebz ü dilet hoş bād cāvîd

Başuñ yeşil ve gönülün taze [M309a] (1) hoş olsun ebedî

Ki hoş naķşî nümüdi ez-ĥaţ-ı yār

Ki hoş bir naķş gösterdüñ (2) yār ĥaţtũndan murād nefsi nāţıkaya ve esrār tekellüm iden mütekellime du‘ā-yı lehdür ve aña du‘ā itdüğini (3) ta‘lildür şüret-i mecāzda ve ilgāz-ı vechî ile söylediği ile

(3) Süĥan ser-beste guftî (4) bā-ĥarîfān

Sözi başı örtülü didüñ muşāĥiblere [murād bunlardan aşĥāb-ı ţarîķatdür]

Ĥudā-rā ez-în mu‘ammā perde ber-dār

Allāh (5) için bu mu‘ammādan perdeyi ĥaldur mışrā‘-ı evvel beyt-i evvelüñ mışrā‘-ı şānîsin beyāndur (6) ve mışrā‘-ı şānî ile keşf murādı istid‘ādur va’llāhu’l-ĥamd ki bu faķirüñ lisān-ı ĥalemi (7) ile bu mu‘ammādan perde meķşüf oldu ve bu degüldür illā fażl-ı Ĥaķdur ve enne’l-fāzle (8) *bi-yedi’llāhi yu’tihi men yeşā’u vallāhü zü’l-fāzli’l-‘azîmi*¹³⁹⁰ [lafz-ı rā bunda lām-ı cer ma‘nāsınadur yā ĥasem içündür evvelki ma‘nā ma‘nā cihetinden edĥel ve ikinci ma‘nā lafz cihetinden esheldür]

(4) Be-rüy-ı mā zen ez-sāĥar (9) gülābî

Bizüm yüzümüze ur ĥadeĥden bir gülāb

Ki ĥāb-ālūdeim ey baĥt-ı (10) bîdār

Ki uyķuya bulaşmışuz ey uyanuķ baĥt murād *baĥt-ı bîdār*dan uyanıķlık (11) baĥtı müyesser olan kişidür ya‘nî ey ĥafletden bîdārlıķ baĥtı naşîb olan kimse (12) bizüm yüzümüz ‘ışķ-ı İlāhîden bir gülāb urup ya‘nî ma‘ārif-i münebbihe söyleyüp uyandıрмаĥa (13) sa‘y ĥıl

Ėazel

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey şude ‘ömr-i ‘azîz-i tu be-ĥaflet berbād¹³⁹¹

V’ez-kefen müy-ı sefid-i tu tü-rā yād ne-dād (14)

Çend ez-în ĥāb-ı girān ĥîz demî ţā‘at kun

Ey ki der-rüy-ı zemîn kes çü tu der-ĥāb (15) me-bād

Der-dil-i ĥāķ-i laĥed ĥāb çünān ĥāĥî kerd

¹³⁹⁰ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ Böylece kitap ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine bahşeder. Allah, büyük lütuf sahibidir.(Kur’ân, Hadîd 57/29).

¹³⁹¹ Bu şiir Hâce Abdullāh-ı Ensârî’ye aittir.

Ki reved cümle-i lezzāt-ı cihānet (16) ez-yād

Kārvān reft der-în menzil hūn-h'ār me-ḥosb
Rāh-ı dūrest ü ḥaṭarnāk u (17) ne-ḥordī ğam-ı zād

Rū be-dergāh-ı Ḥudāvend-i kerīm ār u raḥīm
Yād kun kerde-i ḥod-rā vü ber-āver (18) feryād

Gū İlāhī zi-ma' āşī be-tu mī-kerdem bāz
Her çı kerdem heme bed būd u ḥaṭā būd u fesād (19)

Yā Rab ez-faız be-baḥşī tu günāh heme-rā
Va' de-i tūst ki Allāh laṭīf be-' abād (20)

(5) Çı reh būd ĩn ki zed der-perde muṭrıb

Ne yol idi ki urdı perdede muṭrıb (21)

Ki mī-raşend bā-hem mest ü huşyār

*Ki raşş ururlar birbiri ile mest ü [M309b] (1) ayık murād muṭrıbdan ḥaberdār idüp
şevk virendür ol bir perde urdı ya'nī (2) bir pend kıldı ki mest ü huşyār yeksān u bī-
iḥtiyār olup raşş itdiler*

Rubā'ī (3)

-+---/-+---/-+---/--+-

Ey be-mānde sāl u meh bā-kerd kār-ı ḥod be-ceng

Veh çı ḥ'āhī kerd ber-gū āḥir ender kūr-ı teng (4)

Penbe-i ğaflet kunī der-guş-ı ḥod vaqt-i ezān

Kuş-ı hüşet mī-kuşāyī çün ber-āyed (5) bāng-ı çeng

(6) Ez-İN efyūn ki sākī der-mey efkend

Bu afyondan ki sākī şarāba bıraқdı (6)

Ḥarīfān-rā ne ser māned ne destār

*Muşāḥiblerūñ ne başı kalur ne dülbendi murād budur ki (7) vā' iz ü şeyḥ 'ışk-ı İlāhī
zıkrinde bir mükeyyif qor ve bir keyfiyyet ile edā ider ki şūfiyān-ı (8) meclis ve
mustemi' ān-ı maḥfil dülbendlerin yire urduqları gibi başların daḥi yire ururlar (9)*

Kıṭ'a

++---/++---/++-

Çend der-ḥ'āb-ı ğafletī dā'im

Āḥir ey ḥufte vaqt-i bīdārīst (10)

Çend bî-hod şevî vü fâriğ-i kâr
Âhîr ey mest vaqt-i huşyârîst
Ger heme ‘ömr-i bûde-i (11) tarrâr
Dem-i âhîr çi cāy-ı tarrârîst
Menzilet bî-nevâst kârî kun
K’în (12) heme âfetet zi-bî-kârîst

(7) Sikender-râ nemî-bahşend âbî

Sikendere bağıslamazlar bir şu (13)

Be-zûr u zer müseyyeser nîst in kâr

Qüvvet ü altun ile müyesser degüldür bu iş murād (14) budur ki âb-ı hayât-ı ma‘nevî ki feyz-i fazl-ı İlahîdür dervîş-i ehl-i miñnete virilür (15) pādşāh-ı şāhib-i şevkere virülmez *men kâne yüridü ħarse’d-dünyâ nü’tihi minhâ vemâ lehu* (16) *fi’l-âhîreti min naşib*¹³⁹² ħasebince t̄alib-i dünyâ şāhib-i ‘uqbâ olmaz

Beyt (17)

-+---/-+---/-+-

Behr-i dînî terk-i ‘uqbâ mî-kunî
‘Aql-dârî şerm-dâr ez-Zü’l-celâl

(8) Ĥired her çend (18) nağd-i kâ’inâtest

‘Aql her ne deñlü nağd-i kâ’inâtdur

Çi senced pîş-i ‘ışk-ı kîmyākār

(19) *Ne vezni vardur kîmyâ işleci ‘ışk öñinde* murād ‘aql-ı ma‘âşdan ‘ışk-ı ħaĳîkî evlâ (20) vü a‘lâ idügin beyândur

Rubā‘î (Ahreb)

‘Āşîk çü dil ez-vücüd-ı ħod ber-gîred¹³⁹³

Ender-dü [cihân] dü dāmen-i dilber gîred

Bi’llāh ki ‘aceb ne-bāşed er dilber-i ü

K’ü-râ be-kemāl-i ħod [der] ber-gîred [M310a] (1)

(9) Biyâ vü ħāl-i ehl-i derd bişnev

Gel ehl-i derd ħālîni işit

Be-lafz-ı endek u ma‘nî-i (2) bisyār

¹³⁹² Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını artırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz. (Kur’ân, Şûrâ 42/20).

¹³⁹³ Hâce Abdullâh-ı Ensârî’ye ait olan bu beytin bir mısrası nüshada *ender dü dü dāmen-i dilber gîred* şeklinde eksiktir. Yine son mısırâda *der* lafzı noksandır.

Azcık lafz ve çok ma' nā ile murād budur ki ütütü cevāmi'e'l-kelimi¹³⁹⁴ (3) ḥasebince lafz-ı kālil ve ma' nā-i keşir ḥāşşe-i Resül-ı muhtâr ve ümmet-i ihtiyârdur (4) ḥuşûşân ehl-i derd olanda bu ḥuşûş bî-şümârdur

Rubā'î (5)

-+---/-+---/-+---/-+-

‘İlm ü hikmet kavı-i tu Qur’ân-ı Haḫ mışdâk-ı tu

Encüm ü meh reşk-i eşk ü çehre-i berrâk-ı tu (6)

Nâşihet ilhâm-ı ‘aynî vâ’ izet tenbîh-i kalb

Nâşiret te’yîd-i ‘ulvî ḥâfızet Ḥallâk-ı tu (7)

(10) Büt-i çini ‘adü-yı dîn-i mâ şud

Şanem çini bizüm dinimiz düşmeni oldı

Dil ender-dâm (8) u mîr-i şayd-ı gaddâr

Göñül ağda ve şikâr begi aldayıcı murād dünyānuñ zeḥârif ü (9) nuḳûşı dîn düşmeni idügin beyân ve kalb aña giriftâr ve nefsi dünyâ mekkâre vü gaddâre (10) diügin zikrdür

(11) Büt-i ḥüsn ‘aduv-ı dîn mâ-râ

Şanem-i ḥüsn dîn düşmenidür bize

Ḥudâvendâ (11) dil ü dînem nigeḥ dâr

Yâ Rabbî göñlümi ve dînümi şakla murād ḥüsn-i zâhir zârr idügin zikr ve (12) ḥâzret-i Haḫdan taleb-i hıfzdur

(12) Be-mestürân me-gü esrâr-ı mestî

Mestürlara dime mestlik (13) esrârını

Ḥadîş-i cân me-gü bâ-naş-ı dîvâr

Cân haberin şorma dîvâr taşavvurından (14) murād budur ki maḥbûb olanlara mestlik esrârın söylemek dîvâr naşından (15) cân haberin şormaḫ gibi bî-vech ü ğayr-ı münâsibdür

(13) Be-yümn-i râyet-i manşür-ı şâhî¹³⁹⁵

(16) ‘Alem-i manşür şâhî bereketinden

‘Alem şud Ḥâfız ender-nazm-ı eş‘âr

Sancaḫ oldı (17) Ḥâfız nazm-ı eş‘ârda murād iltifât-ı ‘âlâ ‘uluvv-ı âşâruma bâ‘ iş oldı dimekdür (18)

(14) Ḥudâvendî be-cây-ı bendegân kerd

Efendiligi kullar ḥaḫkında eyledi

Ḥudâvendâ zi-âfâteş (19) nigeḥdâr

¹³⁹⁴ أوتيت جوامع الكلم Bana Cevâmiu'l-Kelim (özlü söz söyleme meziyeti) verildi. (Hadîs) Müslim, “Mesâcid”, 5.

¹³⁹⁵ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Be-yümn-i devlet-i sultân ğazanfer

Yā Rabbī anı āfātdan şakla murād bunı a‘lāmdur ki şol efendi (20) ki kulları haqqında efendilik ide efendi anı hıfz itmege müsteħaķ olur (21)

VELEHU EYŻAN [G.279]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ger buved ‘ömr be-meyhāne revem bār-ı diger

Eger ‘ömr ola meyhāneye irem [M310b] (1) *bir kerre daħi* [bār-ı diger lafzı delālet ider ki bir kerre hānķāha varup girü çıķmıř imiř girü anda varmağı arzū ider]

Be-cüz ez-ħizmet-i rindān ne-kunem kār-ı diger

Rindler ħizmetinden ğayrı (2) *iş itmeyem daħi* murād meyhāneden hānķāhdur ve rindlerden murād ihlāř ile (3) ‘ibādet idenlerdür ve tariķ-i mā ħizmetest mücebince anlara ħizmet müris-i vuşlatdur (4)

(2) Ğurrem ān rüz ki bā-dide-i giryān be-revem

Ğurrem ol gün ki ağlar göz ile gidem (5)

Tā zenem āb der-i meygede yekbār-ı diger

Tā uram meyhāne ķapısı suyin bir kerre daħi murād (6) hānķāh ķapısına varup ađlamaķ arzūsıdır

(3) Ma‘ rifet nist der-in ķavm (7) Ğudāyā sebebi

Ma‘ rifet yoķdur bu ķavmde yā Rabbī bir sebep ya‘ nī bir bahāne ķıl (8)

Ki berem cevher-i ħod-rā be-ħaridār-ı diger

Ki iletem kendü cevherümi bir müşteriye daħi (9) murād ehl-i ma‘ rifet olmayup ķadr bilmeyen kimselerden řikāyetdür

(4) Yār eger reft ü (10) ħaķķ-ı řoħbet-i dirin ne-řināħt

Yār eger gitdi ve řoħbet-i ķadim ħaķķın añlamadı ise (11)

Ğaşali’llāh ki revem men zi-pey-i yār-ı diger

Ğaşali’llāh ki gidem ben yār ardınca daħi (12) murād kendünün ħaķ-řināřlıđın beyāndur [ba‘ zı zurefā kendüye cefā vü terk-i ‘ahd ü vefā iden yārine mektüp yazup bu iki beyti ħasbiħāl diyü yazmışdur]

(5) Ger müsā‘ id řevedem dā’ire-i ķarħ-ı kebūd

(13) *Eger baña müsā‘ id olursa gök ķarħ dā’iresi*

Hem be-dest āvāremeř bāz be-pergār-ı (14) diger

Anı ele getürem girü bir ğayrı pergār ile murād yār-ı şadık ve řeyħ-ı muvāfiķ (15) ħuzürından dūr olduğından bī-ħuzür olup girü aña vuşuli talebidür

(6) ‘Āfiyet (16) mī-talebed ħātırem er begüzārend

‘Āfiyet ister ħātırum eger ķorlarsa

Ğamze-i (17) řuħeř vü ān şurre-i řarrār-ı diger

Anuñ şüh gamzesi ol turre-i tarrrâr daği (18) murād *gamze* vü *turre mâni'* -i huzür-i 'âfiyet idügin beyândur

(7) Râz-1 serbeste-i mâ (19) bîn ki be-destân guftend

Bizüm başı örtülü sırımuzı gör ki kışsa ile dirler

Her zamân (20) bâ-def ü ney ber-ser-i bâz-1 diger

Her zamân def ü nây ile bir bâzâr başında daği murād (21) ehl-i sâz u sürüd söyledikleri ahvâl-i 'ışkıdur dimekdür

Beyt

Der-şavma' a u meygede [M311a] (1) esrâr-ı tu güyend

Zâhid be-sürüd-ı hod u 'âşık be-terâne

(8) Her dem ez-derd be-nâlem ki felek (2) her sâ' at

Her dem derdden inlerin ki felek her sâ' at

Kunedem kaçd-1 dil-i riş be-âzâr-1 (3) diger

İder benüm yaralu gönlüme kaçd bir incitmek ile daği murād cevri felekden şikâyetdür (4)

(9) Bâz güyem ne der-in vâkı' a Hâfız tenhâst

Girü diyem bu vâkı'ada Hâfız yalnûz degüldür (5)

Ġarğa geştend der-in vaqı' a bisyâr-1 diger

Ġarğ olmuşlardur bu vâkı'ada çoklar daği (6) murād âlâme vü aşâme çok kimse mübtelâ idügin zıkr idüp tesliyetdür (7)

VELEHU EYŻAN [G.280]

[Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün]

(1) Yûsuf-1 güm-geşte bâz âyed be-Ken'ân gam me-ğor

Yavı kılınmış Yûsuf girü gelür Ken'âna (8) *gam yime*

Külbe-i ahzân şevved rûzî gülistân gam mor

Guşşalar hücresi bir gün (9) *gülistân olur gam yime* murād *ba'de 'usrin yusren*¹³⁹⁶ hasebince her tarhuñ bir ferahı var idügin (10) beyândur nitekim dir

(2) Ey dil-i gam-dide hâlet bih şevved dil bed me-kun

Ey gam görmüş gönül hâlün (11) *iyü olur yüregi yaramaz itme* [*hâlet* lafzında harf-i *tâ* hitâb içündür]

Ey ser-i şürîde bâz âyi be-sâmân gam me-ğor

¹³⁹⁶ بَعْدَ عُسْرِ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur'an, Talak 65/7).

Ey karışmış (12) baş girü gelürsin iyü hâle gam yime murād kendüye teselli virmekdür

(3) Ger bahār-ı ‘ömr bāşed (13) bāz ber-taht-ı çemen

Eger ‘ömr bahārı olursa girü çemen tahtı üzre [ya‘ nî eger olmazsañ ‘ömr bahārına irişürsün] [*bāz ber-taht-ı çemen* merhündür]

Çetr-i gül ber-ser-keşi (14) ey murğ-ı şeb-ḥ̄ān gam me-ḥor

Gül sāyebānın başa çekersin ey gice oқыıcı kuş gam (15) yime murād *murğ-ı şeb-ḥ̄ān* dan bülbül-i ḳalbdür ki şeb-ḥ̄iz ü müstağferdür ve aña vuşul (16) maṭlûb ile beşâretdür

(4) Hân me-şev nevmîd eger vâkıf neî ez-sırr-ı gayb

(17) *Nevmîd olmasa eger vâkıf degül iseñ esrâr-ı gaybdan*

Bāşed ender-perde bāzihâ-yı (18) pinhân gam me-ḥor

Olur perdede gizlü oyunlar gam yime murād gâhî gam u elem vâsıta-i (19) vuşul-i Ḥaḳ ve ḥayr olur perde-i gaybda niçe gizlü oyunlar vardur gam yime diyü penddür

(5) Devr-i (20) gerdün ger dü ruzî ber-murād-ı mâ ne-geşt

Devr-i felek eger bir iki gün bizüm murādımızca dönmedi ise (21)

Dâ’imen yeksân ne-mâned ḥâl-i devrân gam me-ḥor

Dâ’imen bir mişâl üzre ḳalmaz devrân ḥâlî gam yime murād mantûḳdan zâhirdür [M311b] (1)

(6) Der-beyābân ger be-şevḳ-i Ka’ be ḥ̄āhî zed ḳadem

Beyābānda eger Ka’ be şevḳinde urmaḳ isterseñ (2) ḳadem

Serzenişhâ ger kuned ḥâr-ı muğilân gam me-ḥor

Başa ḳaçmaḳlar eger iderse muğilân dikenî (3) gam yime murād Ka’ be isteyen beriyyede ḥâr-ı muğilân başına doḳunduḳın iḥtiyâr itmek gerek (4) dimekdür lâcerem her maṭlûb için miḥnet çekmek lâzımdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Küy-ı yâre ta‘ n-ı düşmenden (5) ḳaçan varur ḳaçan

Ka’ beye varmaz şu kim ḥâr-ı muğilândan ḳaçar

(7) Ey dil er seyl-i fenâ (6) bünyād hestî ber-kened¹³⁹⁷

Ey gönül eger fenâ seyli varlık bünyādın ḳoparsa

Çün tü-râ (7) Nūhest geştibân zi-ṭufân gam me-ḥor

¹³⁹⁷ Şerh edilen beyite istinâden derkenâra yazılan ve Sa’dî’nin Gülistân’ında yer alan beyit şu şekildedir:

+---/+---/+---/+---

Çi gam dîvâr-ı ümmet-râ ki bāşed çün tu poştibân

Çi pāk ez-mevc-i baḥr ân-râ ki dâred Nūḥ geştibân

Çün saña Nūḥdur gemici tūfāndan ğam yime murād (8) mevt irişüp ğarḳ-ı tūfān-ı āḫiret olursañ çün şefi‘ saña Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur (9) ğam yime dimekdür

(8) Ḥāl-i mā der-firḳat-i cānān u ibrām-ı raḳīb

Bizüm ḫālīmüzi cānān firḳatinde (10) *ve raḳīb ibrāmını*

Cümle mī-dāned Ḥudā-yı ḫāl-gerdān ğam me-ḫor

Cümleyi bilür ḫal döndürücü (11) *Allāh ğam yime* murād hicrden ve mekr-i nefsdn şikāyet idüp ḫazret-i Ḥaḳḳa i‘timād (12) itdügün zıkrdür

(9) Gerçi rāh bes ḫaṭarnākest ü maḳşad bes ba‘id

Egerçi yol ziyāde ḫaṭarludur (13) *ve maḳşad ziyāde ırāḳdur*

Hiç rāhī nīst ḳān-rā nīst pāyān ğam me-ḫor

(14) *Hiç bir yol yoḳdur ki aña nihāyet olmaya ğam yime* murād tarīḳ-i Ḥaḳḳuñ şu‘ūbetin (15) ve vuşūl-i Ḥaḳḳuñ bu‘dın beyāndur ve āḫir vuşūl daḫı olduğün zıkrdür

(10) Ḥāfızā der-künc-i (16) **faḳr u ḫalvet-i şebḫā-yı tār**

Ey Ḥāfız faḳr bucağında ve ḳarañu gicelerde

Tā buved (17) **virdet du‘ā vü ders-i Ḳur‘ān ğam me-ḫor**

Tā ola senüñ virdüñ du‘ā vü ders-i Ḳur‘ān (18) *ğam yime* murād budur ki künc-i faḳr maḫall-i ḫayret ve ḳarañu giceler zamān-ı vaḫşetdür ammā (19) virdi du‘ā ve dersi Ḳur‘ān olana bunlardan ğam yoḳdur

VELEHU EYŹAN [G.281]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Rüy bünmāy (20) **vücūd-ı ḫodem ez-yād be-ber**

Yüzi göster kendü vücūdum ḫāṭırdan gider

Ḥırmen-i (21) **sūḫtegān-rā heme gū bād be-ber**

Yanmışlaruñ ḫırmenin yile di dükeli gider murād [M312a] (1) budur ki çün tecellī-i cemāl ola ṭalīb-i ‘āşıḳ bī-ḫod olup cümle varın yile virüp (2) fānī-i maḫḫ olur bu ḫāl aña aḫsendür

Beyt

+ + + / + + + / + + + / + + -

Der-reh-i ‘ışḳ zi-esbāb-ı cihān fānī (3) şev

‘Āşıḳā ḫırmen-i hestī heme gū bād be-ber

(2) Mā çü dādım dil ü dīde be-tūfān-ı belā

Biz (4) *virdük gönli ve gözi belā tūfānına*

Gū biyā seyl-i ğam u ḫāne zi-bünyād be-ber

Di gel ey (5) *ğam seyli evi bünyāddan gider* murād fenā-yı küllī sebeb-i beḳā-yı İläḫidür aña irşād ider (6)

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ + -

Evvel ez-naķş-ı ta' alluķ dil ü cān kun āzād

Ba' d zi-ān ūret-i ü ber-dil-i āzād be-ber

(3) Devlet-i (7) pīr-i muġān bād ki bākī sehlest

Pīr-i muġān devleti olsun bākī āsāndur

Digerī gū berev ü (8) nām-ı men ez-yād be-ber

*Ġayra di yūri ve benūm adımı hātırdan gider murād budur ki mürşid-i (9) ūāhib-
hāletūñ devleti bākī olsun ki bākī ya' nī andan ġayrı mühimm ü lāzım degüldür (10)*

Ķıt'a

+ -+-/+ +---/+ -+-/+ + -

Be-sāz-ı kār-ı bekā-rā der-īn cihān-ı fenā

Be-bīn ki zār ez-incā ħi hūsrevān reftend

Zi-māl u (11) mülk be-burdend hiç süy-ı lahid

Ķünān ki āmede būdend hemħünān reftend

Be-kār-ı ġuş-ı ġüzīn hāne (12) ūy-ı dār-ı beķā

Revendegān-ı reh-i dīn ūadmān reftend

(4) Zülf-i ħün ' anber-i hāmeş ki be-büyed heyhāt

(13) Anuñ ġayrı hām gibi zülfünü kim ķoķar heyhāt

Ey dil-i hām ūama' īn sūhan ez-yād be-ber

*Ey (14) hām ūama' ġönül bu sözi hātırdan gider murād ġayb-ı hüviyyet istişmāmi
müte' azzir idüġin (15) beyāndur*

(5) Düş mī-ġuft be-müġgān-ı siyāhet be-ķoşem

Dün gice didi seni ķara ķirpik ile öldürürem (16)

Yā Rab ez-hātıreş endişe-i bīdād be-ber

*Yā Rabbī anuñ hātırından zūlm fikrin gider murād nefsūñ (17) gice vesvese idüp
hūsni-ı zāhir ile helāk-ı uhrevīye ķaşd itdüġin hikāyet ve hāzret-i (18) Hāķķa
isti' āzedür*

(6) Sīne gū ūu' le-i āteşkede-i pārs be-ķuş

*Sīneye di pārs iķlīmi āteş (19) hānesin ūu' lesin ķek ya' nī yut [āteşkede maħbūblaruñ
od yaķduķları kilīsālarıdır ki anda oda ūaparlar]*

Dīde gū āb-ı ruķ-ı Dicle-i Baġdād be-ber

*Ġöze di Baġdād (20) Diclesi yūzi ūuyın gider murād budur ki sīne-i ' āşık āteş-ķeş ü
' aynī-i seyl-rīz gerek (21)*

(7) Sa' y nā-burde der-īn rāh be-cāyī ne-resī

Sa‘y iletmez sizin bu yolda bir yere irmezsen [M312b] (1)

Müzd eger mî-ṭalebî ṭā‘ at-i üstād be-ber

Şevāb eger isterseñ üstāda iṭā‘at ilet murād (2) ‘amel-i şāliḥsüz vuşul ila’llāh müyesser olmaz ve mürşide ittibā‘ siz şevāb-ı ṭarīḳat ḥāşıl olmaz (3) dimekdür

Rubā‘î (Ahreb)

Der-ḥizmet-i düst ‘izz ü ḥurmet yābî¹³⁹⁸

Esrār-ı dü kevn-rā be-ḥizmet yābî (4)

Ez-cehl tü-rā çı nef‘ çihil şubḥ be-ḥiz

Tā genc-i revān ‘ilm ü ḥikmet yābî

(8) Ruz-ı mergem nefesî (5) va‘ de-i dīdār be-dih

Vefātum güninde bir nefes va‘ de-i dīdār vir

V’āngehemi tā be-laḥid fāriḡ ü āzād (6) be-ber

Ve andan sonra beni tā ḳabre fāriḡ ü āzād ilet murād budur ki tetenezzelu ‘aleyhimü’l-melā’ketü (7) ellā teḥāfū velā taḥzenū ve evşirū bi’l-cenneti’l-letī küntüm tu‘adūn¹³⁹⁹ mücebince aña kim ḥālet-i niza‘da (8) beşāret ola mevtden fāriḡü’l-bāl ve ḳafesden āzād olan murḡ gibi bī-pervā gider (9)

(9) Ḥāfız endişe kun ez-nāzükî-i ḥāṭır-ı yār

Ey Ḥāfız fikr ḳıl yārūñ ḥāṭırı nāzükliḡin

Be-rev (10) ez-dergeḥş in nālevü feryād be-ber

Yüri anuñ dergānında bu nāle vü feryādı gider (11) murād budur ki zıkr-i cehrî ve i‘lān-ı ḥālet şā‘ibe-i riyādan ḥālî degüldür riyā ḥāzret-i (12) Ḥāḳḳa hergiz maḳbül olur degüldür lācerem riyādan ictināb u ḥalāş-ı ḥāş (13) lāzımdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Şüfiyā na‘ ra-i şebḥā-yı tu ger behr-i Ḥudāst

Ḥāşşe ez-behr-i Ḥudā (14) na‘ ra vü feryād be-bered

+++ / +++ / +++ / ++-

[Ba‘d ez-în çehre-i zerd-i men ü ḥak-ı der-i düst

Bāde piş āver ü in cā ḡam-ı ābād be-bered]

VELEHU EYẒAN [G.282]

¹³⁹⁸ Şiir, Hâce Abdullāh-ı Ensārî’ye aittir.

¹³⁹⁹ تَنْتَرُلْ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ Şüphesiz, Rabbimiz Allah’tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeysin, size vâdolunan cennetle sevinin! derler. (Kur’ân, Fussilet 41/30).

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ey şabā nükhetī ez-ḥāk-ı der-i yār biyār

(15) Ey şabā bir hoş koğu yār kapusı toprağından getir

Be-ber endüh u dil ü müjde-i (16) dildār biyār

Gider gönül gamın dildār müjdesin getir murād şabādan bunda (17) nefehāt-ı Rabbāniyedür ki Cenāb-ı İlāhiden gelüp gönülden gamı giderüp müjde-i (18) İlāhī getirür

(2) Nükte-i rüh-fezā ez-dehen-i düst be-gü

Cān arturucu nükteyi yār (19) ağızından di

Nāme-i hoş-ḥaber ez-'ālem-i esrār biyār

Hoş haberlü nāmeyi 'ālem-i esrārdan (20) getir murād dehen-i yārdan kelāmu'llāhdur nefehāt-ı Rabbāniyyenüñ getürdügi kelām-ı Ḥaḫdur (21) ve 'ālem-i esrārdan nāme-i hoş-ḥaberdür

(3) Gerdi ez-reh-güzer-i düst be-kür-i raḫīb

[M313a] (1) Bir tozı dost uğrağından raḫīb körlüğine

Behr-i āsāyiş-i in dide-i ḥünbār biyār

(2) Bu kan yağdurıcı gözün rāḫatlığı için getir murād tozdan eşer-i tarīḫ-i Ḥaḫdur (3) ve raḫībden murād şeytāndur ki māni'-i Raḫmāndur çün nefehāt-ı Rabbāniye eşer-i tarīḫ-i (4) İlāhī irişdüre şeytān kūr olup dide-i ḡam-dide binā vü rāhat olur (5)

(4) Ḥāmi vü sāde-dilī şive-i cān-bāzān nist

Ḥāmlık ve bönlük cān oynayanlar (6) şivesi degüldür

Ḥaberī ez-ber-i ān dilber-i 'ayyār biyār

Bir ḥaber ol dilber-i 'ayyār katından (7) getir murād budur ki ol ḥaber ile biz daḫi 'ayyār olup ḥāmlığımız ve bönlüğümüz gidüp (8) cān-bāzlık idüp bezl-i fāni vü taḫşil-i bāḫi idevüz

(5) Tā mu' aḫtar kunem ez-luḫf-ı nesim-i tu (9) meşām

Tā mu' aḫtar idem senün nesimün leḫāfetinden meşāmı

Şemmei ez-nefehāt-ı nefes-i (10) yār biyār

Bir şemme yār nefesinün hoş koğularından getir murād nefehāt-ı Rabbāniye ile (11) meşām-ı dil ü cān mu' aḫtar olmasın talebdür Resūlullāh 'aleyhi's-selām (12) buyurur inne li-rabbikum fi-eyyāmi deḫriküm nefehātın elā fete'arredū lehā¹⁴⁰⁰ ve āña ta' arruz-ı (13) taḫhīr-i nefes ve taşfiye-i ḫalb ile olur vesāvis-i şeytāniyye ve şehevāt-ı nefesāniyyeden (14) anuñçün dir

(6) Be-vefā-yı tu ki ḥāk-ı reh-i ān yār-ı 'aziz

Senün vefāñ ḫaḫkiçün ki ol yār-ı 'azizün (15) yolu toprağın

Bī-ḡubārī ki pedid āyed ez-aḡyār biyār

¹⁴⁰⁰ إن لربكم في أيام دهركم نفحات، إلا فتعرضوا لها

Şüphesiz Rabbimizin yaşadığımız günlerde esintileri vardır, dikkatli olun, kendinizi onlara arz edin. (Hadis) Mucemü'l-Kebir, Taberānī, Hadis No: 519.

Ağyardan zāhir olan ğubārsız (16) getir murād vesāvis-i şeytāniyye vü shehevāt-ı nefsanīyye kederinsiz vāşıl u hāşıl (17) olsun dimekdür

(7) Rūzgārīst ki dil çihre-i maqşūd ne-dīd

Bir zamāndur ki gönül maqşūd (18) yüzün görmedi

Sākīyā ān kadeh-i āyine-kirdār biyār

Ey sākī ol āyine fi' llü kadehi (19) getir murād şeyh ü mürşidden qalbi şāfi idici 'ışk-ı İlahī talebidür zīrā küdüret-i (20) nefsanīye vü şeytāniyeden qalb şāfi olmayıcaq maqşūd yüzi görünmez

(8) Şükr-i ān-rā ki tu der-'işretī (21) ey murg-ı çemen

Anuñ şükriine ki 'işretde sen ey bülbül

Be-esirān-ı kafes müjde-i gülzār biyār

[Ba'zı nüsağda şükr-i ized vākı' olmışdur müfti cihetinden şükr-i ān-rā zāhirdür] *ķafes esirlerine [M.313b] (1) gülzār müjdesin getir* murād vāşıl-ı Hāķ olandan maħcüb olan iöün irşād (2) talebidür

(9) Kām-ı cān telh şud ez-şabr ki kerdem bi-düst

Cān tamağı acı oldu şabrdan ki (3) dostsuz eyledüm

'İşveī z'ān leb-i şirīn-i şeker-bār biyār

Bir şiveyi ol şekker yağdırıcı (4) tatlu tudağdan getir murād firķat merāretinden şikāyet ve kelām-ı İlahiden hālāvet (5) taleb idüp şeyhden bu emrde feyzü i'ānet talebidür

(10) Delķ-i Hāfiz be-çi erzed be-meyeş rengin kun

(6) Hāfizuñ hırķası ne deger anı şarāb ile boya

V'āngeheş mest ü harāb ez-ser-i bāzār (7) biyār

Andan sonra mest ü harāb bāzār başında getir murād hırķadan bedendür ve ol (8) 'azizü'l-miķdār degüldür ğidā-yı mür u mār olıcağdur anı 'ışk-ı İlahī ile mülevven itmek (9) gerek andan sonra kibr ü nāmūsını kesr için şūfiyāne libās u 'aşıķāne hey'et ile (10) halka göstermek gerek

VELEHU EYZAN [G.283]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ey şabā nükhetī ez-küy-ı fülānī be-men ār

Ey şabā bir (11) hoş koķu fülānuñ maħallesinden baña getir murād şabādan ğazel-i sābıķdaki gibi (12) nefehāt-ı Rabbāniyye yā feyezān-ı keşfdür andan cenāb-ı ķuds rāyihasın taleb ider (13)

Zār u bīmār-ı ğamem rāhat-ı cānī be-men ār

Ĝamuñ ğaste vü zārı ben rāhat-ı cānı baña getir (14) murād manţūğdan zāhirdür

(2) Kālb-i bi-hāşıl-ı mā-rā be-zen iksir-i murād

Bizüm bî-hâşıl (15) albimüze ur murād kîmyāsın

Ya‘nî ez-āk-ı der-i dūst niānî be-men ār

Ya‘nî dost (16) apusu opraından bir niān baa getir murād budur ki Cenāb-ı udsden bir eer-i kîmyā-yı (17) alb-i bî-zerdür

(3) Der-kemīngāh-ı naar bā-dil-i ııem cengest

Nazaru pusı yirinde kendü (18) gōnlümlle cengüm var

Z‘ebrü vü amze-i ü tîr ü kemānî be-men ār

Anu aından ve amzesinden (19) oı ve yayı baa getir murād ebrūdan remz-i İlāhî ve amzeden te‘îr-i adur ya‘nî ‘al-ı me‘ād dir ki (20) kendü albüm ile cengdeyin ki ol dūnyāya mütēkallib olur ben āirete cezb idüp ceng (21) iderin remz-i İlāhî ve te‘îr-i a baa tîr ü kemān olıca alebe iderin

(4) Der-arîbî vü firā u am-ı dil pîr udem

arîblide [M314a] (1) ve firāda ve gōnül amında pîr oldum

Sāar-ı mey zi-kef-i tāze-cevānî be-men ār

arāb adein (2) bir tāze cevān ayāsından baa getir murād arîbliden dār-ı dūnyāda olmadur ki vaan-ı (3) alî ‘ālem-i İlāhîdür ve firādan murād azret-i ‘indiyyet-i İlāhiyyeden iftirādur ve alb (4) amından murād albū her bir nesneye taallübünden ‘alu te‘ellümidür lācerem bu adar (5) ālām u umüm ādemi tizcek pîr ider bir cevān-ı arîat ve vuulde nev-devlet elinden (6) ‘ı-ı İlāhî ve zev-ı āhî vāıl olıca murād aıl olur

(5) Mūnkirān-rā hem ez-n mey (7) dū se sāar be-eān

Mūnkirlere hem bu arābdab iki ü ade atdur

Ve ger iān (8) ne-sitānend revānî be-men ār

*Eger bunlar ya‘nî mūnkirler almazlar ise fi‘l-āl ve ‘ale‘l-fevr (9) baa getir murād budur ki ta‘mīm-i irād ve da‘vet-i ‘āmmē müsteabdur mūnker ü ‘āmā olanlara (10) daı ‘ı-ı İlāhî zev itdürmege sa‘y ıl eger anlar abül itmezlerse ben ki ālibim baa (11) getir ki *lā tu‘tu‘l-ikmete ayre ehlihā fetezlimūhā velā temne‘ūhā ‘an ehlehā fetezlimūhūm*¹⁴⁰¹ asebince (12) ehl ü ālibden ikmet-i İlāhiyyeyi men‘ itmek olmaz*

(6) Sāiyā ‘ıret-i imrüz be-ferdā me-fiken

Ey sāî (13) bugūnki ‘ıreti yarına oma

Yā zi-dīvān-ı azā a-ı emānî be-men ār

*Yā dīvān-ı azādan (14) emānî aın baa getir murād budur ki ey ey ü mürid bugūnki ‘ibādeti yarına te‘îr itme ki (15) *heleke‘l-musavvefūne*¹⁴⁰² mūcebince daı*

¹⁴⁰¹ لا تُعْطُوا الْحِكْمَةَ غَيْرَ أَهْلِهَا فَتَنْظِمُوهَا ، وَلَا تَمْنَعُوهَا عَنْ أَهْلِهَا فَتَنْظِلُوهُمْ Hikmeti ehil olmayana vererek ona zulmetmeyin ve hikmeti ehil olana vermeyerek de ona haksılık etmeyin. (Hadîs) el-Erba‘ūnū‘l-Vedi‘ānū‘l-Mevzū‘a, Hadîs No: 14.

¹⁴⁰² هَلَاكَ الْمُسَوِّفُونَ Erteleyenler helāk oldu. (Hadîs) Kaynak Kitap: Tenbihü‘l-Gāfilin, Semerkandî, Hadîs No: 66.

*fi't-te'ḥīri āfātūn*¹⁴⁰³ hükmünce te'ḥīrde fevt gālibdür (16) pes *a'melū li-āḥiretikūm kemā temūtūne ḡadan*¹⁴⁰⁴ ḥasebince 'amelde isti' cāl gerekdür eger te'ḥīr iderseñ (17) *każā vü ḳader dīvān ḥānesinden baña hükm-i şerīf-i emān ve mühlet ü zamān temessükün getir* (18) *yā tā' atsüz ḥuşūl-i merām ve vuşūl-i maḳām için berāt-ı 'ālī-şān getir*

(7) Dilem ez-perde¹⁴⁰⁵ (19) **be-şud dūş çü Ḥāfız mī-guft**

Göñlüm perdeden gıtdi dün gıce ki Ḥāfız (20) *dir idi*

Ey şabā nūkhetī ez-kūy-ı fülānī be-men ār

Murād budur ki çün dostdan ḥaber ü eşer (21) *vāşıl olmaḳ ricāsı ola 'aşıḳ-ı t̄alib dīvāne-vār-ı bī-iḥtiyār olur*

VELEHU EYẒAN [G.284]

[Mef' ūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ey ḥurrem ez-fürüg-ı ruḥet lāle-zār-ı 'ömr

Ey maḥbūb şād u ma'mürdur senüñ [M314b] (1) *rūḥuñ nūrından 'ömr lāle-zārı*

Bāz ā ki rīḥt bī-gül ü rüyet behār-ı 'ömr

[*rīḥten* dökmek *rīziden* dökülmek ma'nāsınadır bunda rīḥt rīziden ma'nāsınadır mecāzen] *Girü gel ki döküldi* (2) *senüñ yüzüñ gülünsüz 'ömr bahārı* murād budur ki 'ömr bağçesinüñ tarāveti tecellī-i cemāl-i İlähī iledür (3) ve ol olmayıcaḳ bahār-ı 'ömr ḥazān u ḥarāb olur

(2) Endişe ez-muḥit-i fenā nīst her ki-rā

Muḥit-i (4) *fenādan ḡuşşa yoḳdur her kime ki* [*her ki-rā* merhündür ve medār maşdar mimi i' tibār olunmuşdur ism-i mekān degüldür]

Ber-noḳta-i dehān-ı tu bāşed medār-ı 'ömr

Senüñ aḡzuñ noḳtası üzre (5) *ola 'ömr devri* murād *dehāndan* kelām-ı İlähīdür lācerem kimüñ ki 'ömri kelām-ı Ḥaḳ ile devr (6) idüp geçe muḥit-i fenādan ve dā'ire-i mevtden aña ḡam yoḳdur ki 'ömri şevāb-ı āḥiret ile tamām olur (7)

(3) Ez-dīde ger sirişḳ çü bārān çeked revāst

Gözden eger yaş yaḡmur gibi ṭamarsa revādur (8)

K'ender-ḡamet çü berḳ be-şud rüzgār-ı 'ömr

Ki senüñ ḡamuñda şimşek gibi gıtdi 'ömr rüzgārı (9) murād budur ki sür'at-i mürür-ı 'ömr için vāfir aḡlanmaḳ vechdür

(4) Bī-'ömr zindeem men u in (10) **bes 'aceb me-dār**

'Ömrsüz diriyin ben be bunı çok 'aceb dutma

¹⁴⁰³ في التَّاجِيرِ أَفَاتٌ Ertelemede afetler (musibetler) vardır. (Kelām-ı Kibār)

¹⁴⁰⁴ اعْمَلُوا لِأَجْرَتِكُمْ كَمَا تَمُوتُونَ غَدًا Yarın ölecekmiş gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadīs) İbn Ebi'd-Dünyâ, Hadīs No: 49.

¹⁴⁰⁵ *Ez-perde* kelimesinin altına *ez-dest* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde *ez-perde* ibâresine yer verilmiştir.

Rûz-ı firâk-râ ki nihed der-şumâr-ı (11) ‘ömr

Firâk günini kim kor ‘ömr şağışında murād budur ki ben dā’im firâkdayın firâk günü (12) ‘ömrden maḥsûb degüldür öyleye ‘ömrşüz zindeyin didigüm ‘aceb degüldür

Beyt (13)

--+/-+++/+---+/-+-

‘Ömrî ki der-vişâl reved naḫd-i ‘ömr dān

Eyyām-ı hücregî reved ender-şumâr-ı ‘ömr

(5) Ez-her taraf (14) zi-ḫayl-i ḫavādiş kemîn-gehîst

Her taraftan ḫavādiş ‘askerinde pusı-gāhıdur

Z’ân rû (15) ‘inân-keşide devāned sevār-ı ‘ömr

Ol yüzden uyan çekmiş yaldırur ‘ömr atlusı murād (16) budur ki ḫavādiş-i muhlikāt ve şehvāt-ı muḡniyāt çokdur ‘ömr atına süvār olan ‘ākil (17) atnuñ uyanın çekerek gidüp mevāzi’-i zellāt ve mehālik-i seyyi’ātdan ictināb itmek gerek

(6) İn (18) yek dü dem ki şoḫbet-i dīdār mümkinest

[Bu bir iki nefes ki şoḫbet-i dīdār mümkindür

Deryāb kār-ı mā ki ne peydāst kār-ı ‘ömr

Duy bizüm işimüz ki zāhir degüldür ‘ömr işi murād budur ki (19) şimdi ki bir iki nefes vaḫt ü zamān ḫāle mālîksin bunda taḫşil-i müşāhede ve şoḫbet-i dīdāra (20) ḫādîrsin ḡāfil olma ‘accilū bi’s-şalāti ḫable’l-fevti ve ‘accilū bi’t-tevbeti ḫable’l-mevti¹⁴⁰⁶ [mücebince] ‘amel-i ‘aḫldan (21) ḡāfil olma ki ‘amel ve beḫā-yı ‘ömr ma’lûm degüldür

Beyt

+---/+---/+---

Güzergāhest in dünyā-yı fānî [M.315a] (1)

Penāyed merd-i ‘ākil ber-güzerhā

(7) Tā key mey-i şabūḫ u şeker[ḫ’āb]-ı bāmdād

Tā ḫaçana dek şabāḫ şarābı (2) ve şabāḫnuñ tātlu uyḫusı

Bīdār gerd hān ki güzeşt iḫtiyār-ı ‘ömr

Uyanıḫ ol (3) bil ki geḫdi ‘ömr iḫtiyārı murād budur ki niçeye dek ‘ıyş u ‘işretde ve ḫ’āb-ı ḡafletde (4)olur ‘amelden fāriḡ ü ḡāfilsin ḡafletden uyan ki ‘ömr ü beḫā iḫtiyār ile degüldür (5)

Beyt

+---/+---/+---

Küşāy ez-ḫ’āb-ı ḡaflet çeşm-i tā men

¹⁴⁰⁶ وَعَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفُوتِ ، وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ Vakti çıkmadan namāza acele ediniz, ölmeden önce de tevbe için acele ediniz. (Hadîs) Mevzûatü’s-Sagānî, No: 16.

Be-güş-ı hoş-ı tu güyem haberhâ

(8) Dî der-güzâr (6) bûd u nazâr sūy-ı mâ ne-kerd

Dün geçmekde idi ve bizüm cânımuza nazâr itmedi

Bî-çâre dil ki (7) hîç ne-dîd ez-güzâr-ı ‘ömr

Bî-çâre gönül ki hîç görmedi ‘ömr geçmesin murâd qalbün (8) gafletin beyândur ki ‘ömr geçdügin görmez âhîret tedbirin kılmaz

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+---

Nazârîst der-dil-i (9) men ki zi-cân haber ne-dâred

Güzêr-i cihân ne-bîned ki ez-ân güzêr ne-dâred

(9) Hâfız sūhan be-güy ki (10) ber-şafha-i cihân

Ey Hâfız söz söyle ki cihân şafhasından

În naqş mâned ez-ķalemîet yâdgâr-ı (11) ‘ömr

Bu naqş qaldı senün qalemünden ‘ömr yâdgârı murâd budur ki ‘âķil şahîfe-i cihânnda (12) eşer qomâķ gerek ehl-i kelâm u nazm olan qalem ile raqam idüp yâdgâr-ı ‘âlem qılmaq gerek (13)

VELEHU EYŻAN [G.285]

[Mef‘ ulü Fâ‘ ilätü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün]

(1) ‘Iydest ü âhîr-i gül ü yârân der-intizâr

Bayramdur ve gül âhîridür ve yârân (14) intizârdadur

Sâķî be-rüy-ı şâh be-bîn mâh u mey biyâr

Ey sâķî şâh yüzinde gör (15) ayı daķı şarâb getür murâd budur ki bayram gelüp keşf ü feyz-i âhîrî olup halvetden (16) çıķmaq zamân irişüp yârân-ı qarîķat intizârdadur pes ey şeyķ-i mâhî cemâl-i şâhîde (17) müşâhede idüp şarâb-ı ‘ışķ getürüp yârâna nûş itdürüp cûş u ħurûş itdür (18)

(2) Dil ber-girifte bûdem ez-eyyâm-ı gül velî

Gönli getürmiş idüm gül eyyâmından ammâ

Kârî (19) be-kerd himmet-i rindân-ı rûzedâr¹⁴⁰⁷

Bir iş eyledi oruc dutan rindler himmeti murâd budur ki (20) keşf u kerâmet ħuşûlinden ümîdi kesmiş idüm pîrân-ı muħliş ve ‘âbidân-ı ħâlîş (21) himmeti eşer idüp bende keşf ü ħâlet zūħür eyledi

Rubâ‘î

+---/+---/+---/+---

¹⁴⁰⁷ *Himmet-i rindân-ı rûzedâr* ifâdelerinin altına *himmet-i pîrân-ı rûzgâr* yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde *himmet-i rindân-ı rûzedâr* ibâresine yer verilmiştir.

Çü müştākān-ı hazret-tā (22) niķāb ez-rāh ber-ĥīzed
Zi-ĥalvethāne-i ma' nā hezārān āh ber-ĥīzed
*Seķāhüm Rabbühüm*¹⁴⁰⁸ [M315b] (1) sākī der-i meyĥane büğşāyed
Der-ān meclis be-yek na' ra gedā çün şāh ber-ĥīzed

(3) Dil der-cihān (2) me-bend ü zi-mestī su 'āl kun

Göñli cihāna baġlama ve bir mestden su 'āl kıł

Ez-feyż-i cām u (3) kışsa-i Cemşid-i kāmķār

Ķadeĥ feyżinden ve Cemşid-i kāmķār kışsasından murād budur ki (4) dünyāya ta'alluķ eyleme salţanat daĥi olursa ki bī-beķādur ĥayr u nāfī' olan ķalb (5) pür-şafādur mest-i Ĥaķ olup ĥaķīķat olandan su 'āl kıł ki şafā-yı ķalb müşāhede-i Ĥaķķa (6) bā' işdür ve salţanat-ı 'ālem miĥnet ü nedāmete mu'eddīdür

Rubā' i

-+---/-+---/--+

Dil peziroft ānçi 'ālem (7) ber-ne-tāft¹⁴⁰⁹

Dil be-dānist ānçi 'arş ender ne-yāft

'Āķıbet Cemşid-i püşide-kefen (8)

Reft z'incā gerçi bes zer beft bāft

(4) Cüz naķd-i cān be-dest ne-dārem şarāb kū

(9) Cān naķdinden ġayrı elümde yoķdur şarāb ķanı

K'ān nīz ber-kirişme-i sākī kunem nişār

Ki anı (10) daĥi sākī nāzı üzre idem nişār murād budur ki şarf-ı feyż ve fażl-ı Ĥaķ için (11) cāndan ġayrı naķda ķādir degülem şeyĥ ü mürşidüñ bir nażar-ı 'ināyeti olursa anı daĥi fedā iderem (12)

(5) Ĥoş devletist ĥurrem ü ĥoş ĥusrevi kerim

Ĥoş bir devletdür ĥurrem ve ĥoş (13) bir pādşāhdur kerim

Yā Rab zi-çeşm-i zaĥm-ı zamāne niġāhdār

Yā Rabbī zamān gözi zaĥmından (14) şaķla murād budur ki feyze mālīk olan mest-i Ĥaķ devleti vir ĥoş devletdür ve zātı (15) bir ĥoş kerim pādşāhdur lācerem zārar-ı zamāndan şaķınmaġa lāyīķdur

(6) Mey ĥor (16) be-şī' r-i bende ki zībī diger dihed

Şarāb iç bendenüñ şī'ri ile ki bir zīnet daĥi (17) virür

Cām-ı muraşsa' -ı tu ez-İN dürr-i şāhvār

¹⁴⁰⁸ سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir. (Kur'ân, İnsân 76/21).

¹⁴⁰⁹ Bu rubâinin ilk iki mısırâsı Hüseyinî-i Herevî'nin Kenzü'r-Rumûz aldı eserinde bulunmaktadır. Sa'îd Rahîmân, "Mukâyese-i Akâyid-i Şebüsterî vü Hüseyinî-i Herevî der-Gülşen-i Râz u Kenzü'r-Rumûz", *Zebân u Edeb-i Fârisî*, Neşriye-i Dânişgede-i Edebiyât u Ulûm-ı İnsânî, Yıl: 51, No: 204, s. 47-85.

Senüñ muraşsa' kadehüñ bu lü'lü-i âbdârdan (18) murâd *câm-ı muraşsa'*dan şol kalbdür ki cevâhir-i ma'ânî ile müzeyyen ola pes aña şevk u zevk (19) virür kelâm zamm olunup anuñ sebebi ile 'ışk-ı İlähî nüş kıılınacaq va'z u naşihatüñ (20) zîb [ü] zîneti ve te'sîr ü hâleti ziyâde olur [*şahvâr* pādşāhāne ve tāze vü âbdār dimekdür]

(7) Zāncā ki perde-pūşî-i 'afv-ı kerīm-i tüst

(21) *Ol yirden ki senüñ 'afv-ı kerīmüñ perde-pūşlüğüdur*

Ber-çalb-i mā be-baḥş ki naḳdîst (22) **kem-'ayār**

Bizüm kalbimüzi 'afv kııl ki bir vezni eksük naḳddür murâd kendü kuşür-ı [M316a]

(1) isti' dādum ma'zür tüt dimekdür

(8) Ger fevt şud sehur çi noḳşān şabūhest

(2) *Eger fevt oldı ise saḥūr ne noḳşān şabāḥ şarābı vardur*

Ez-mey kunend rüze (3) **küşā tālibān-ı yār**

Şarābdan iderler oruc açıcı yār tālibleri murâd budur ki gice ba'zı (4) nevāfil fevt oldı ise ne noḳşān çün seherde şevk u zevk ile tevḥîd ü edā-yı (5) farz var lâcerem yār tāliblerinin rüzda rüze şürü'ı ve şebde iftārı 'ışk u şevk (6) iledür

Beyt

-+---/-+---/-+---

Yek 'ibâdet ki buved bā-vecd ü hāl

Be-zi-tā' athā ki bāşed bā-kesel

(9) Tersem (7) **ki rüz-ı ḥaşr 'inān ber-'inān reved**

Korḳarın ki ḥaşr güninde uyan uyana gide ya' nî berāber (8) *yüriye*

Tesbîḥ-i şeyḥ u ḥırka-i rind-i şarāb-ḥ'ār

Şeyḥüñ tesbîḥi ve rind-i şarāb-ḥ'āruñ ḥırkası (9) murâd budur ki şeyḥ-i mirā-yı fāsık faḳîrden fazla hâlet gösterimeyüp yevm-i kıyāmetde berāber (10) olalar diyü korḳarın

(10) Ḥāfız çü reft rüze vü gül nîz mî-reved

Ey Ḥāfız çün oruc gitdi (11) *gül daḥi gider* [Ba'zı nüsaḥda mışrā' -ı evvel böyle vākı' olmış

Ḥāfız çü reft rüze vü şeytān zi-bend cüst]

Nā-çār bāde nüş ki ez-dest reft kār

Zarūrî şarāb iç ki elden gitdi (12) *iş* murâd budur ki eyyām-ı şavm zamān-ı tāt at ü hâlet idi çün şavm gitdi ol keşfü (13) hâlet daḥi gider 'ışk-ı İlähî ile mütekeyyif olup sālîk-i tarîkat ol ve illā dālale düşersen (14)

VELEHU EYẒAN [G.286]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Şabā zi-menzil-i cānān güzer dirîğ me-dār

Ey şabā cānān menzilinden uğramagı (15) dirîğ dutma

V'ez-ū be-‘āşık-ı miskīn haber dirîğ me-dār

Andan ‘āşık-ı miskīne haberi dirîğ (16) dutma murād şabādan bunda teveccüh-i şeyhdür andan istid‘ā ider ki Cenāb-ı Ẕudse teveccühi (17) eksük itmeyüp sālīk-i Ẕaliblere andan haberi dirîğ itmeye

(2) Be-şükr-i ān ki şikufti be-kām-ı dil (18) ey gül

Ol şükre ki açıldıñ gönül murādı ile ey gül

Nesīm-i vaşl zi-murğ-ı seher (19) dirîğ me-dār

Vaşl yilin bülbülden dirîğ dutma murād gülden şāhib-i keşfdür aña dir ki (20) ol nimet-i şükrānesine ki ehl-i keşf ü şāhib-i feyẔ olduñ gönülñ murādınca (21) seher-hiz olan sālīk-i Ẕalibden vuşul ila’llāh koqusın dirîğ itme

(3) Künün ki çeşme-i (22) Ẕandest la‘l-i nüşinet

Şimdi ki şeker çeşmesidür senüñ Ẕatlu lebüñ

Sühan [M316b] (1) be-güy zi-tütü şeker dirîğ me-dār

Söz söyle ve tütüden şekeri dirîğ dutma murād şeyh-i (2) şāhib-i ma‘rifetden kelime-i hikmet talebidür

(4) Harif-i ‘ışk-ı tu büdem çü mäh-ı nev büdī

Senüñ (3) ‘ışkuñ muşāhibi idüm çün yeñi ay idüñ

Künün ki mäh-ı tamāmī naẔar dirîğ me-dār

Şimdi ki (4) tamām aysın naẔarı dirîğ dutma murād ibtidā-yı hālününden saña muhibb idüm intihā-yı kemālünde benden (5) naẔarı dirîğ itme dimekdür

(5) Cihān u herçi der-ū hest sehl u muhtaşarest

Cihān ve her ne ki (6) anda vardur sehl ü muhtaşardur

Zi-ehl-i ma‘rifet in muhtaşar dirîğ me-dār

Ehl-i ma‘rifetden bu muhtaşarı (7) dirîğ dutma murād budur ki *Ẕul metā‘u’d-dünyā Ẕalilun*¹⁴¹⁰ hasebince dünyā ve anda her ne ki vardur şey‘-i Ẕalildür (8) anı ehl-i ‘ilm ü ma‘rifetden dirîğ itmek vech degüldür

(6) Mekārim-i tu be-āfāk mi-bered şā‘ir

(9) Senüñ mekremetlerüñi āfāka iletür şā‘ir [mekārim cem‘-i mekremedür]

Ez-ū vazife-i zād-ı sefer dirîğ me-dār

Andan sefer azığı (10) vazifesin dirîğ dutma murād şā‘ir ü ‘ālim āfāk-ı ‘ālem seyr idüp ehl-ikeremüñ mekārim ü (11) elẔāfin eẔraf-ı ‘āleme iletür lācerem şā‘ir ü ‘ālimi ihşān ile mālī idüp göndermek (12) gerek ki ‘ālemi zıkr-i kerem ile mālī ide

¹⁴¹⁰ *فَلْ مَتَاعِ الدُّنْيَا قَلِيلٌ* Kendilerine, ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin, denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınca, içlerinden bir gurup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da "Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (daha bir müddet savaşı farz kılmasan) olmaz mıydı?" dediler. Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez. (Kur'ân, Nisâ 4/77).

(7) Çü zıkr-i hayr taleb mî-kunî sühan inest

Çün zıkr-i hayr (13) istersin söz budur

Ki der-behâ-yı sühan sîm ü zer dirîğ me-dâr

Ki söz bahâsında gümüşi (14) ve altını dirîğ dutma murâd budur ki çünki zıkr bi'l-hayr olunmak istersen ehl-i nazm u nesr (15) ve şâhib-i belâgat ve ehl olanlardandır hem ve dînârî dirîğ itme ki anlar senüñ meddâhuñ (16) olalar

(8) Ğubâr-ı ğam be-reved u hâl be-şevved Hâfız

Ğam tozı gider hâl iyü olur ey Hâfız (17)

Tu âb-ı dîde ez-în reh-güzer dirîğ me-dâr

Sen göz şuyın bu yoldan dirîğ dutma murâd (18) ağlamak mücib-i ferahdur dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.287]

[Fâ^ˆ ilâtün Fe^ˆ ilâtün Fe^ˆ ilâtün Fe^ˆ ilün]

(1) Rûy bünmây u merâ gû ki zi-cân dil bergîr

(19) *Yüz göster ve baña di ki cândan gönli kaldur* ya^ˆ nî cândan te^ˆ llukı kes ve andan müfâraatı (20) muqarrer bil

Pîş-i şem^ˆ âteş-i pervâne be-cân gû dergîr

Şem^ˆ öñinde âteş-i pervâneye (21) di câna te^ˆ şîr kııl murâd budur ki yüzüñ âteş-i şem^ˆ dür ol teni cândan dür itdür nitekim bu [M317a] (1) pervâneyi cândan mehcür ider lâcerem tecellî-i cemâl bâ-kemâl zâhir olıcağ vücûd-ı ^ˆ âşık tâlîbi ifnâ (2) ider

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Geşti ^ˆ âşık çü dilâ mihr zi-cânet ber-gîr

Her çi dârî be-güzâr u reh-i ân dilber (3) gîr

(2) Der-leb-i teşne-i mâ bîn ü me-dâr âb dirîğ

Bizüm şusuz tudağımız gör ve şuyı dirîğ itme (4)

Be-ser-i koşte-i h^ˆîş ây u zi-hâkeş ber-gîr

Kendü maqtûlûñ başı üzre gel anı toprağdan kaldur (5) murâd taleb-i feyz ve ref^ˆ -i derecâtdyr

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ser-i hod-râ ki fikendem çü be-hâk-ı reh-i tu

Güy-ı çevgân-ı (6) hodeş sâz u zi-hâkeş ber-gîr

(3) Terk-i dervîş me-kun ger ne-buved sîm ü zereş

Dervîşi terk (7) itme eger gümüşi ve altını yok ise

Der-ğamet sîm şumâr eşk ü ruheş-râ zer gîr

Ğamuñda (8) *gümüş şay gözi yaşın ve yañağın altun tut* murâd budur ki ağniyānuñ sîm ü zeri (9) var ise faqr anuñ sîm-i eşki ve zer-i vechi vardur ‘ında’llāh sîm ü zer i‘ tibār olunsa vechi (10) vardur

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Ağniyā fahr eyler ise sîm ü zerle ey faqr

Eşk-i çeşm ü rüy-ı zerdüñ (11) saña sîm ü zer yeter

(4) Çeng be-nüvâz u be-sâz er ne-buved ‘ūd me-nāl¹⁴¹¹

Çengi nağmelendür ve düzel (12) *eger ‘ūd olmazsa inleme*

Âteşem ‘ışk u dilem ‘ūd u tenem micmer gîr

Odum ‘ışk u gönüm (13) *‘ūd ve bendenüm micmer tut* murâd çengden şeyh miñnetidür ‘ūddan vā‘ izdür ya‘nî şeyh-i murākıbbı (14) nağmelendirüp anuñ ile muvāfaqat kıll eger vā‘ iz degül ise dañı kırmaz zîrâ ol (15) ‘ūd yok ise ğayrı ‘ūd vardur [*micmer* evvelki mîmüñ kesri ve ikinci mîmüñ fethi ile ‘ūd u buñur yaqdıkları tarafa dirler]

(5) Der-semā‘ āy u zi-ser hırka ber-endâz be-rağş

Semā‘ a gel (16) *ve başdan hırkayı at rağşda*

Verne der-güşe reved hırka-i māder ser gîr¹⁴¹²

Yoğsa bir köşeye (17) *git anañuñ hırkasuñ başa tut* murâd budur ki sâlik-i tarikat olan merdâne meydâne (18) girmek gerek yoğsa zenâne libās giyüp bir köşede oturmağ gerek anuñçün dir (19)

(6) Şuf ber-keş zi-ser ü bāde-i şāfi der-keş

Yüñ kaftanı başdan çek ve şāfi şarābı (20) *çek*

Sîm der-bâz u be-rev sîm-berî der ber gîr

Gümüşi oyna ve yürî bir gümüş göğüsliyi sînede (21) *tut* murâd budur ki çün merdâne şūfîlik idesin şūfi şüretinde fāsık olma üzerüñden şūfi [kaftanı çıkarup şarāb içüp aqçe harc idüp aqçe tenlüyi қоç nitekim bir şūfi-şüret ve fāsık-sîret haqqında dinilmiş] [M317b] (1)

Beyt

+++---/++---/++---

Ma‘ rifet söylemekdesin tūî

Lik fişk ehlinin katı lūî

(7) Düst ger yār şevd (2) halk-ı cihān düşmen bāş¹⁴¹³

¹⁴¹¹ ‘*Ūd me-nāl* ifâdesinin altına ‘*ūd çî bāk* yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde ‘*ūd me-nāl* ibâresine yer verilmiştir.

¹⁴¹² *Hırka-i māder ser gîr* ifâdesinin altına *hırka-i mā ber-ser gîr* yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde *hırka-i māder ser gîr* ibâresine yer verilmiştir.

Dost eger yār olursa halk-ı cihān düşmen olsun

Baht ger poşt (3) şevved rüy-ı zemīn leşker gīr

Baht eger arka ola yer yüzün leşker tut murād budur ki aña kim (4) hazret-i Hıak naşir ola cümle ‘ālem düşmen ola ğam yokdur aña kim baht zahīr ola *ve mā ya‘lemu* (5) *cünūde rabbike illā hüve*¹⁴¹⁴ hasebince aña ‘ asker çokdur

(8) Meyl-i reften me-kun ey düst demī bā-mā bāş

(6) *Gitmege meyl itme ey dost bir dem bizümle ol*

Ber-leb-i cüy tarab cüy u leb-i sāgar gīr

Irmağ kenārı üzre (7) *şenlik iste ve kadeh lebin tut* murād muhātabdan nefsdür ve cüydan murād cihāndur ki cārī ü seri‘ü'l-mürürdur (8) ve *sāgardan* murād zevk ü şevkdür lācerem ‘ aql u rüh nefse hitāb idüp dirler ey dost bizi (9) terk idüp gitme bir dem bizümle olup cihān-güzārdan bir kenārda ferağ-ı ferāgat ve sürür-ı aḫiret isteyüp (10) zevkden bir pāre tüt

Rubā‘ī (Ahreb)

Her gū be-kanā‘ atī biyā ber-nāmī

Binşest be-cāyī be-ferāğ-ı (11) cānī

Sultān-ı memālik-i heme ‘ālem üst

Ḥod key resed īn mülk be-her sultānī

(9) Refte gīr ez-berem u (12) āteş ü āb-ı dil ü çeşm

Gitmiş tut benüm katımdan gönül ü göz āteş ü ābdan

Güneem zerd ü (13) lebem huşk u kenārem ter gīr

Beñzüm şaru tudağum kırı ve kenārum yaş tut murād budur ki (14) senüñ firkatüñ farz idüp benüm hālime nazar itseñ gönülüm odından beñzüm şaru ve tudağum (15) kırı ve gözüm yaşından kenārum yaş bulursın

(10) Hāfız ārāste kun bezm ü be-gū vā‘ iz-rā

Ey Hāfız (16) *bezenmiş kıl şöḫbeti ve di vā‘ize*

Ki be-bīn meclisem ü terk-i ser-i minber gīr

Ki gör benüm meclisümi minber (17) *başın terk tut* murād budur ki hüner-i ihlāş ile ḫalvet ihtiyār idüp ‘ibādet itmekdür minbere (18) vü kürsiye çıkup ḫalka ḫüküm ü ḫükümet itmek degüldür

Beyt

¹⁴¹³ Bu mısırā derkenārda şu şekildedir: Düst gū yār şud u her dü cihān düşmen bāş

¹⁴¹⁴ *وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ* Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkārcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola erdirtir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür. (Kur‘ân, Müddesir 74/31).

--+/+--+/+--

Ger pāsuḡ-ı vā' ızān be-pursī (19)

Bālā be-revend fevḡ-i kürsī

Ber-ḡalk kunend lu' b-ı bisyār

Boz gūy be-şān be-' arş u kürsī¹⁴¹⁵ (20)

VELEHU EYŻAN [G.288]

[Mef' ūlü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Dīger zi-şāḡ-ı serv-i sehī bülbül-i şabūr

Daḡi serv-i sehī budaḡından şabr idici (21) bülbül

Gülbāng zed ki çeşm-i bed ez-rüy-ı gül be-dür

Gülbāng urdı ki yaramaz göz gül yüzinden ırāḡ [M318a] (1) olsun murād serv-i sehī budaḡından ' uluvv-ı mertebeden bir şu' bedür ve bülbül-i şabūrdan murād sālīk-i (2) şābur ve nefesine cābirdür ve gülden murād şeyḡ-i şāḡib-i keşfdür lācerem sālīk-i şabūr çok (3) mertebe-i ' aliyyeden bir şu' beye vāşıl ola şeyḡine du' ā ider ve andan meded ricā ider

(2) Ey gül be-şükr-i ān ki (4) tūyī pādşāḡ-ı ḡüsn

Ey gül anuñ şükrine ki sensin ḡüsn pādşāḡı

Bā-bülbülān-ı ' aşıḡ-ı bī-dil (5) me-kun ḡurūr¹⁴¹⁶

Yüreksüz ' aşıḡ bülbüllere itme ḡurūr murād budur ki ey şeyḡ-i şāḡib-i keşf (6) sālīk-i ' aşıḡlara merḡamet idüp irşād-ı tarīḡat kı

(3) Ez-dest-i ḡaybet-i tu şikāyet nemī-kunem

(7) Senüñ ḡaybetüñ elinden şikāyet itmezem

Tā nīst ḡaybetī ne-dihed lezzetī ḡuzūr

Tā bir ḡaybet (8) olmaya bir lezzet virmez ḡuzūr murād budur ki ihticāb u istitār olmayıcaḡ tecellī-i cemāl lezzetī (9) zāḡir olmaz

(4) Zāḡid eger be-ḡūr u ḡuşūrest ümīdvār

Zāḡid eger ḡūr u ḡuşūra ümīdlü (10) ise

Mā-rā şarāḡḡāne ḡuşūrest ü yār ḡūr

Bize şarāḡḡāne ḡuşūrdur yār ḡūrdur (11) murād budur ki zāḡid-i zūhd-i yābis ile yārin ḡūr ve ḡuşūr ümīd ider biz ki sālīk-i ' aşıḡuz (12) ḡücre-i ḡānḡāḡ-ı ḡuşūr ve maḡbūb-ı ḡaḡīḡi ḡūr-ı ḡāzırdur

(5) Mey ḡor be-bāng-ı çeng ü me-ḡor ḡuşşa (13) ver kesī

Şarāb iç ceng āvāzı ile ve ḡam yime eger bir kimse

¹⁴¹⁵ Mısrānın altında son mısrānın tercümesi vardır: *Keçi di böyle ' arş u kürsī ḡaḡıḡıçün*

¹⁴¹⁶ Bu mısrā derkenārda şu şekildedir: Bā-bülbülān-ı ' aşıḡ-ı şeydā me-kun ḡurūr

Güyed tü-rā ki bāde me-ḥor (14) gū hüve'l-ğafūr¹⁴¹⁷

Dirse saña şarāb içme di ol ğafūrdur murād budur ki (15) pīr-i merākīb ve şeyḥ-i münḥanī kelāmı ve aḥvāl-i esrār-ı tarīkat aḥbārı ile ʿışq-ı İlähī nūş (16) idüp rumūz-ı tarīkat kelimātı ile ḥurūş kıl eger bir kimse dirse saña esrār-ı tarīkat (17) ifşā idene ehl-i zāhir aʿ dādur zarar iderler cevāb vir ki ḥazret-i Ḥaḳ ğafūr u (18) sātirdür beni setr ü ḥıfz ider

(6) Ger diğērāb be-ʿ ıyş u tarab ḥurremend ü şād

Eger ğayrılar (19) ʿişret ü şenlik ile ḥurrem ü şād iseler

Mā-rā ğam-ı nigār buved māye-i sürūr

Bize yār u nigār (20) ğamıdur māye-i feraḥ u sürūr murād mantūḳdan zāhirdür

Beyt

--+/-+--/-+--/-+-

Ġuşşañı ālemde şādī (21) bilmeyen şād olmasun

Olmayan ʿışkuñ esiri ğamdan āzād olmasun [M318b] (1)

(7) Ḥāfiz şikāyet ez-ğam-ı hicrān çi mī-kunī

Ey Ḥāfiz ğam-ı hicrāndan şikāyet ne idersin (2)

Der-hicr vaşl bāşed ü der-zulmetest nūr

Hicrde vaşl olur ve zulmetdedür (3) nūr murād budur ki hicr çeken vaşla irer lācerem şābir olan murād bulur (4)

Beyt

--+/-+--/+--+/-+-

Güyend şabr māye-i fetḥ u feraḥ buved

Ey dil tu nīz der-ğam-ı dildār şev şabūr (5)

VELEHU EYZAN [G.289]

[Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ulün]

(1) Şeb-i Ḳadrest ü tay şud nāme-i hecr

Ḳadr gicesidür ve dürüldi (6) hecr nāmesi

*Selāmun fihi ḥattā maḥlaʿ i'l-fecr*¹⁴¹⁸

Selāmetdür yā selām virmekdür anda fecr (7) tülūʿı vaḳtine dek murād şeb-i Kadr vaşfidur

(2) Dilā der-ʿ aşıķı şābit-ḳadem bāş

¹⁴¹⁷ هُوَ الْعَفْوَرُ De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kurʿân, Zümer 39/53).

¹⁴¹⁸ Kadir Süresi'nde yer alan bu âyetin aslı şu şekildedir: سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar. (Kurʿân, Kadir 97/5).

(8) *Ey gönül 'aşıklıkda sâbit-çadem ol*

Ki der-în reh ne-bâsed kâr bî-ecr

Ki bu yolda (9) olmaz 'amel ecrsüz murâd budur ki 'amel-i dünyâda ve mülâzemet-i şâh-ı pür-câhda çok 'amel(10) zâyi' olup ecr hâşıl olmaz ammâ tarîk-i Mevlâda ve mülâzemet-i bârgâh-ı a' lâda (11) 'amel zâyi' olmaz

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Der-Nebî fermüdeest in-râ çü Rabbü'l-'âlemîn (12)

Ĥüb bişnev *lâ yuğî'ullâh ecre'l-muĥsinîn*¹⁴¹⁹

(3) Men ez-rindî ne-ĥ'âhem kerd tevbe

Ben rindlikden (13) tevbe itsem olmaz

Velev âzeytenî bi'l-hecri ve'l-hecr

Eger baña ezâ iderseñ hecr ile ve men' ile (14) murâd budur ki ihlâş ile 'ibâdet muĥtezâ-yı tab' dur istihkâk-ı zâtuñ için bir 'arz (15) için degüldür

Beyt

---+/+---/+---

Ânân ki be-ĥamr-ı 'ışk-ı mestend

Ĥaĥ-râ zi-berâ-yı ĥaĥ-perestend (16)

(4) Dilem reft ü ne-dîdem rüy-ı dildâr

Göñlüm gitdi ve görmedim dildâr yüzün

Figân (17) ez-în teĥâvül âh ez-în zecr

Feryâd bu te'addîden âh bu men'den murâd (18) imtidâd-ı ĥuşül-i murâddan ĥuşür-ı isti' dâdın şikâyetdür anuñçün (19) dir

(5) Berâ¹⁴²⁰ ey şubĥ-ı rüşen-dil Ĥudâ-râ

Toĥ ey gönli rüşen şubĥ Allâh için (20)

Ki bes târîk mî-bînem şeb-i hecr

Ki ziyâde ĥarañu görürem hicr gicesin murâd (21) sür'at-i feyz ü fazl u vuşül ve ĥuşül-i vaşl talebidür ve kendüye tesliyet için [M319a] (1) dir

(6) Vefâ ĥ'âhi cefâ-keş bâş Ĥâfiz

Vefâ isterseñ cefâ-keş ol ey Ĥâfiz (2)

Fe-inne'r-ribĥe ve'l-ĥüsrâne fi't-tecr

¹⁴¹⁹ *الله لا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ* Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayı etmez, dedi. (Kur'ân, Yûsuf 12/90).

¹⁴²⁰ Berâ ifâdesinin altına *beyâ* kelimesi yazılmıştır.

Tahakkiken işşı vü ziyān ticāretdedür murād budur ki ticāret (3) iden gāh ziyān iderse gāh işşı ider ‘āşık daḡi gāhī cefā çekerse gāhī vefā görür (4) lāceren ṭālib-i Ḥaḡḡa gāh istitār u inḡibāz olursa gāhī tecellī vü inḡişāf olur (5)

VELEHU EYZAN [G.290]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Naşihatī kunemet bişnev ü bahāne me-gİR

Bir naşihat iderin saña işit (6) *ve bahāne dutma*

Her ānçi nāşih-i müşfik be-gūyedet be-peZİR

Her anı ki şefkāt idici (7) *nāşih dir saña kabūl kııl* bu beyt merhūndur

(2) Zi-vaşl-ı rüy-ı cevānān temettu‘i ber-dār

(8) *Yigitler yūzi vaşlından bir fā‘ide ḡaldur*

Ki der-kemīngeh-i ‘ömrest mekr-i ‘ālem-i pİR

Ki ‘ömr (9) *pusıgāhındadır ‘ālem-i pİR mekri* murād budur ki tāze ṭālibler müşāhedesi ile (10) ṭarīkatden ḡazṡ u naşīb al ki ‘ömre zamāneden beḡā yok ve māni‘ çokdur

(3) Na‘im-i her dü cihān (11) piş-i ‘āşıkān be-dü cū

İki chān ni‘meti ‘āşıklar öñinde iki arpa

Ki in metā‘-ı (12) ḡalilest u ān bahā-yı keşİR

Ki ol metā‘-ı ḡalıldür ve bu bahā-yı keşİR murād budur ki ‘āşıklar (13) cemāl-i Ḥaḡ isterler iki cihān ni‘meti anlarıñ ḡatında şey‘-i ḡalıldür ve iki arpa aña nisbet-i (14) keşİrdür

(4) Mu‘āşirī ḡoş u rūdī be-sāz mī-ḡāhem

Bir ḡoş muşāḡib ve bir ırı sāzda (15) *isterin* [rūd bir niçe ma‘nāya gelür bunda sürūd ma‘nāsı zāhirdür ve sāz kıılı ma‘nāsına olmaḡ cā‘izdür]

Ki derd-i ḡiş be-gūyem be-nāle-i bem ü zİR

Ki kendü derdüm diyem yuḡaru alçaḡ nāle ile (16) murād budur ki bir muşāḡib-i ehl-i ḡāl ve bir maḡāl-i ḡasb-i ḡāl isterin tā ki derdüm (17) zıkr idem gāh bülend ü gāh pest

(5) Ber-ān serem ki ne-nūşem mey u ḡüneḡ ne-kunem

Ol sevdā (18) *üzreyin ki şarāb içmeyem ve ḡünāḡ işlemeyem*

Eger muvāfiḡ-ı tedbİR mī-reved taḡdİR

Eger tedbİre (19) *muvāfiḡ vāḡı‘ olursa taḡdİR* murād terk-i ‘işyān itmek isterin eger *el-ma‘şūmu* (20) *men ‘aşema ‘llāhu*¹⁴²¹ ḡasebince tedbİRüm taḡdİre ve ‘işmet-i Ḥaḡḡa muvāfiḡ vāḡı‘ olursa (21)

¹⁴²¹ الْمَغْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah’ın koruduḡu kişidir. (Hadīs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhīd, Hadīs No: 294.

(6) Be-^c azm-i tevbe nihâdem kadeh zi-kef şad bār

Tevbe ^cazmi ile kodum kadehi ayadan yüz kere [M.319b] (1)

Velî kirişme-i sâkî nemî-kuned taşşîr

Likin sâkî nâzî taşşîr itmez murâd budur ki (2) niçe kere tarîkatden rücû^c itmek kaçd itdüm likin pend ü şive-i şeyh mâni^c olmakda (3) taşşîr itmedi [murâdı zâhir şarâbdan tevbeye haml idüp ve zâhir sâkî izlâl ider dimek egerçi bundan soñra gelen beyt mazmûnına mülâyimdür ammâ ahvâl-i sülûka münâsib degüldür]

(7) Mey-i dü sâle vü maḥbûb-ı çârdeh sâle

İki yıllık şarâb ve on dört (4) yaşında maḥbûb

Hemîn besest merâ şoḥbet-i şağîr ü kebîr

Hemân yeter baña şağîr ü kebîr (5) muşâḥabeti murâd budur ki şalâtü'l-leyli meşnâ meşnâ¹⁴²² ḥasebince ikişer rek^c at nâfile (6) namâz ve on dört rivâyet ile menkûl olan Qur'ân yeter baña şağîr ü kebîr muşâḥabeti (7) [kırâ'at imâmları yedidür ve her imâmuñ iki râvîsi vardur her bir râvî bir dürlü rivâyet ider pes Qur'ân-ı ^cAzîm on dört rivâyet ile menkûldür]

Ḳıṭ^c a

++--/++--/++-

Rek^c ateyn-i ḥafîfeteyn saña

Yeter ey dil muşâḥib-i küçek

Ger dilersen ^cazîm (8) şoḥbetini

Ḥıfz-ı Qur'ân kıl anı sineye çek

(8) Çü kısmet-i ezeli bî-ḥuzûr-ımâ kerdend

Çün (9) ezeli kısmeti biz ḥâzır degül iken itdüler

Ger endekî ne be-vefḳ-i rızâst ḥorde me-gîr

Eger azcık (10) rızâya muvâfık degül ise ta^cn itme murâd mantûḳdan zâhirdür ki każâyâ rızâyâ (11) irşâddur

(9) Çü lâle der-ḳadehem rîz sâkiyâ mey-i la^cl

Lâle gibi ḳadehe dök ey sâkî şarâb-ı (12) la^cl

Ki naḳş-ı ḥâl-i nigârem nemî-reved zi-zamîr

Ki nigârımuñ ḥâli naḳşı gitmez zamîrümünden murâd (13) budur ki lâlenüñ içinde ḳara daḥ olduḡı gibi benüm ḳadeḫüm ya^c nî ḳalbüm böyledür ve lâlenüñ (14) içinde ḳara beñ olduḡı gibi ḳalbimde ^câlem-i ḡayb ve şun^c -ı bî-rayb naḳşı muḳarrerdür (15) pes lâle gibi ḳalbime ey şeyḫ ^cişḳ-ı rengin ve şevḳ-i müşḡin dök ki bî-ḥod olam

(10) Ne-guftemet ki ḥazer kun (16) zi-zülf-i ü ey dil

Dimedim mi saña ki ḥazet ḳıl anuñ zülfinden ey gönül

Ki mî-keşend der-în (17) ḥalka bād der-zincîr

¹⁴²² صلاة اللیل منئی منئی Gece namazları ikişer ikişer kılınır. (Hadîs), Riyazu's-Salihin, 1171.

Ki çekerler bu halkada yili zincire murād budur ki ğayb-ı hüviyyet (18) idrākine kaçd itmemek gerek zīrā anda bād gibi çālāk u çābük olanlar muķayyed ü maħbūs ve müteħayyir (19) ü menkūsdir ķalb-i za' ifüñ ne ķudreti vardur ki anı fehm idüp ħalāşı ola (20)

(11) Biyār sāĝar-ı yā ķuvvet ü feyz dürr-i ħoş-āb

Getür yā ķuvvet daħi lü 'lü-yi ābdār feyzi ķadeħin (21)

Ĥasūd gū kerem-i Āşafi be-bīn ü be-mīr

Ĥasūd di Āşafa mensüb keremi gör ve helāk ol (22) murād budur ki cevāhir ü le 'ālī ile ārāste olan ķalbi getür ki ' ışķ-ı İlähī ile mālī ola ve ħasūda [M320a] (1) Āşaf gibi velī ve ' ilmde ' alā keremin gör helāk ol di lācerem ' ālem-i ' ilm (2) ile ārāste olan ķalb ' ışķ-ı Ĥaķ ve zevķ-i velī-i muṭlaķ ile pīrāste gerek aña ħased iden (3) helāk olursa ne bāk

Naẓm

--+/+--+/-+--

Ey ĝirre be-' ilm-i ħod ' amel gū

Der-kūy-ı yaķın tü-rā (4) maħal gū

' İlmet zi-' amel çü būd bī-behr

Tiryāk tü-rā nümüd çün zehr

Pendāšte-i ki merhemet (5) üst

Derd-i dil-i tüst ān ne-dārüst

(12) Dil-i remīde-i mā-rā ki pīş mī-ĝired

(6) Bizüm ürkmiş ĝöñlümüzüñ kim öñin dutar ya' nī kim źabṭ ider

Ĥaber dihīd be-Mecnūn-ı ħaste ez-zencīr

(7) Ĥaber virüñ ħaste Mecnūna zincīrden ya' nī zincīr ile bend idüñ murād ķalbümü ğayb-ı (8) hüviyyet ibtilāsı ile muķayyed iderin dimekdür

Beyt

+--+/-+--+/-+--+/-+--

Dilem be-silsile-i zülf-i ħod (9) muķayyed kun

Ki nīst çāre-i dīvānhā be-cüz zincīr

(13) Çi cāy-ı gufte-i Ĥ'acū vü şī' r-i Selmānest

(10) Ne Ĥ'acū kelāmı ve Selām şī' ri yeridür

Ki şī' r-i Ĥāfız-ı mā bih zi-naẓm-ı ħüb-ı Zāhīr

Ki bizüm (11) Ĥāfızımızuñ şī' ri yegdür zāhīrūñ ħüb naẓmından murād budur ki Ĥ'aceye egerçi (12) naħlebend-i şu' arā dirler ve Selmāna şā' ir-i māhir dirler ammā Zāhīr bunlardan evlā vü a' lādur (13) anuñçün dimişler

Beyt

--+/+--+/-+--

Dīvān-ı Zāhîr Fāryābî

Der-Ka' be be-düzd eger be-yābî (14)

Lîkin aḥvāl-i sülûk beyânında ve ma'ârif-i İlähiyye zikrinden ḥâlîdür bizüm Ḥâfızımızuñ (15) şi'ri bunlar ile mālîdür lâcerem a' lādan a' lādur

(14) Ḥadîş-i tevbe der-în bezmgeh me-gû (16) Ḥâfız

Tevbe sözün bu şöhetgāhda dime ey Ḥâfız

Ki sâkıyān-ı kemān-ebrūyet (17) zenend be-tîr

Ki yay kaçlu sâkîler ururlar seni oğ ile murād budur ki tarîkatden (18) ve şöhet-i ehl-i ḥakîkatden rücū' ideyin dime ki meşāyih-i aşḥāb-ı rumūz seni mecrūḥ (19) iderler

VELEHU EYŶAN [G.291]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Dilā çendem be-rîzî ḥūn zi-dîde şerm dār āḥîr

Ey gönül niçe dökersin (20) benüm kanum gözden utan āḥî [āḥîr bunuñ gibi maḥallerde Fārisî-i şaḥîḥ olur ta' rîz maḥāmında isti' māl olunduğı evvel gazelde beyân olunmuşdur nitekim Türkî dilde āḥî lafzı böyledür ki bu sözi baña sen didüñ mi āḥî ve senüñle dostluğumuz yokmıdır āḥî dirler]

Tu nîz ey dîde ḥ'ābî kun murād-ı dil ber-ār āḥîr

Sen daḥî (21) ey göz bir uyı gönül murādın ḥāşıl kıl āḥî murād ḳalbe ' itābdur göze çok ḳan ağlatduğı (22) içün ve göze ' itābdur uyımayup ḳalbüñ murādın virmedüğü içün

(2) Menem yā Rab ki cānān-rā zi-la' leş büse mî-çinem

[M320b] (1) Benin yā Rab ki cānānuñ la' linden bûde degşürürem (2)

Du' ā-yı şubḥ-dem dîdî ki çün āmed be-kār āḥîr

Şabāḥ vaḳti du' āsını gördüñ mi nice geldi (3) işe āḥîr murād du' ā-yı seḥergāḥî icābete ḳarîn olup kelām-ı İlähiden sırra vāḳıf (4) olduğın beyāndur

(3) Murād-ı dîni vü ' uḳbā be-men baḥşîd rûzî-baḥş¹⁴²³

Dünyā vü ' uḳbā murādın (5) baña bağışladı baḥt yüzi

Be-güşem ḳavl-i çeng āmed be-destem zülfi yār āḥîr

Ḳulağuma çeng ḳavli (6) ve elüme zülfi yār geldi āḥîr murād dünyādan şeyḥ-i merāḳıb kelāmı ḳulağuma geldiği (7) ve murād-ı ' uḳbādan gayb-ı hüviyyete eli irişdügidür

(4) Çü bād ez-ḥîrmen-i dünān rubūden ḥuşei tā çend

¹⁴²³ Rûzî-baḥş kelimesine karşılık derkenârda rûzî-dih rızḳ verici ifadesi bulunmaktadır.

(8) *Yıl gibi hasisler hırmeninden kapmak bir hoşâ niçeye dek* [hüşe bunda buğday u arpa ve bunlar gibi hubüb başı ma' nâsınadır]

Zi-himmet-i tüşei berdâr u hod tohmî be-kâr (9) âhir

Himmetden bir azık kaldur ve kendün bir tohm ek âhi murâd budur ki meşâyih-i dñn mecma' indan ve şüyüh-ı (10) nâkış meclisinden ma' rifet-i cüz' iyye ve feyz-i kalîl kapmağı terk idüp himmet ile taşşil-i (11) fazl u feyz eyleyüp tohm-ı tã' at eküp hâşıl-ı kerâmet kaldurmağa sa' y kıl

(5) Nigâristân-ı Çini dânem ne-h'âhed (12) şud serâyet lîk

Nigâristân-ı Çini bilürem senün sarâyun olmasa gerekdür

Be-nevk-i kilik-i (13) müşg-âmiz nakşî mî-nigâr âhir

Müşg karşıdurıcı kalem ucı ile bir nakş taşvîr kıl âhi (14) murâd budur ki nigâristân-ı Çine kâdir degülseñ kalemün ile nakş-ı ma' nâ itmeye kâdirsin anı (15) kıl ya' nî mâ lā yudreku küllühu lā yütrefu küllühu¹⁴²⁴ mücebince a' māl-i daķika ve ef'āl-i enikeye kâdir (16) degülseñ bi'l-küllüye terk eylemek olmaz kâdir olduğı kadar 'amele sa' y kıl

Beyt

--+--/-+--/-+--

Enderin reh mî-trâş u (17) mî-hırâş

Tâ dem-i âhir demî fariğ me-bâş

(6) Dilâ der-mülk-i şeb-hîzî ger ez-endüh¹⁴²⁵ negrîzî

(18) *Ey gönül gice kalkmak mülkünden eger guşşadan kaçmazsañ* ya' nî zaħmetden kaçmazsañ uyanmak (19) ihtiyâr idersün

Dem-i şubhet beşârethâ biyâred z'ân diyâr âhir¹⁴²⁶

Şubh nefesi saña beşâretler (20) *getürür ol diyârdan âhir* murâd şeb-hîz olanlara cânib-i İlahiden beşâret-i feyz ü fazl (21) gelür dimekdür

(7) Bütî çün mâh zânü zed meyî çün la' l piş âverd¹⁴²⁷

Ay gibi bir büt [M321a] (1) *diz çökdi la' l gibi şarâbı öñe getürdi*

Tu güyî tâ'ibem Hâfiz zi-sâķi şermdâr âhir

Sen dirsin (2) *tâ'ibim ey Hâfiz sâķiden utân âhi* murâd mâh gibi bütten muķtedâ vü mütebbi' ve şâhib-i (3) nür olan mürşid ü şeyhdür ki diz çöküp la' l gibi letâ'if ma'ânî öñe getürür ben andan ta'in ü (4) râci' in ve iktisâb-ı mâla müteveccihin demek ol sâķi olan şeyh ü mürşidden utanmaķdur (5)

¹⁴²⁴ مالا يُتْرَكُ كُلُّهُ لَا يُتْرَكُ كُلُّهُ Tamamı idrâk edilemeyen bir şeyin tamamı terk edilemez. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁴²⁵ Ger ez-endüh kelimesinin altına eger merdâne ifâdesi yazılmıştır.

¹⁴²⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir:

Peyâm-bâd-ı nevrûzî biyârî z'ân diyâr âhir / Bâd nûri haberin getürürsin ol diyârdan âhir

¹⁴²⁷ Meyî çün la' l ifâdesinin altına lebî çün kand ve meyî çün ergüvân der-kef ifâdeleri not edilmiştir. Şârih bu notlar ile farklı nüshalardaki değişiklikleri göstermiştir.

VELEHU EYẒAN [G.292]

Fā' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān

(1) Sākīyā māye-i şarāb biyār

Ey sākī şarāb māyesin getür

Yek dü sāgar şarāb-ı (6) nāb biyār

Bir iki kadeh şarāb-ı şāfi getür murād şeyh ü mürşidden şarāb-ı āhiret māyesin istemekdür (7) bir iki nevbet riyādan şāfi ' ibādet eylemekdür

(2) Dāru-yı derd-i ' ışk ya' nī mey

Marāz-ı ' ışk (8) devāsı ya' nī şarāb

K'üst dermān-ı şeyh ü şāb biyār

Ki oldur ki pīr ü cevān dermānı getür (9) murād marāz-ı k'albe devā ve pīr ü bernāya ' ilāc ' ibādet-i Mevlādur dimekdür

(3) Āftābest ü māh u bāde ü (10) cām

Gönder ve aydur ve şarābdur ve kadehdür

Der-miyān-ı meh āftāb biyār

Ay ortasında (11) *gün getür* murād āftābdan *Allāhu nūrü's-semāvāti ve'l-arđı*¹⁴²⁸ hasebince āftāb-ı haqīkīdür ve *māhdan* (12) murād *el-ķameri müstefādün mine's-şemsi*¹⁴²⁹ mücebince Resülullāh 'aleyhi's-selāmdur ki nūrı ol (13) hāzretlendür lācerem nebīye ittibā' içinde maṭlūb u maṭṭāda'llāh gerekdür

(4) Mī-kuned (14) ' aql-ı ser-keşī tamām

'Aql tamām baş çekmeklik ider

Ķaydeş ez-zülf çün tınāb (15) biyār¹⁴³⁰

Anuñ kayını çadur ipi gibi zülfdan getür murād ' aql-ı ma' aşı ğayb-ı hüviyyete muṭayyed kıl (16) dimekdür

(5) Be-zen in āteş-i merā ābī

Ur benüm bu odıma şu

Ya' ni ān āteş çü āb (17) biyār

Ya' nī şu gibi odı getür murād bu benüm oldımdan shevātdur anı ' ışk-ı İlāhī (18) ile söyündürmek gerek egerçi āteş gibi sūz-nākdur ammā āb gibi ğayrı āteşi itfā' ider (19)

(6) Gül eger reft gū be-şādī rü

¹⁴²⁸ اللهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir. (Kur'ân, Nûr 24/35).

¹⁴²⁹ (نُورُ) الْقَمَرِ مُسْتَفَادٌ مِنَ الشَّمْسِ Ayın nuru (parıltısı) güneşten elde edilmektedir. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁴³⁰ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Gerdeniş-râ zi-mey tınāb biyār

Gül eger gitdi ise di şādılık ile git

Bāde-i nāb (20) çün gül-āb biyār

Şāfi şarābı gül-āb gibi getir [*yā gül-āb gibi şāfi şarāb getir*] murād *gülden keşf ü hāldür* ki (21) bākī degüldür ve bāde-i nāb ihlāş ile ‘ibādetdür ki gül-āb gibi zübde-i t̄ā‘ atdür [M321b] (1)

(7) Ğulğul-ı bülbür er ne-mānd çi gam¹⁴³¹

Bülbül ğulğulu eger qalmadıysa ne gam

Qalkal-ı şīşe-i şarāb (2) biyār

Şarāb şīşesi qalkalın getir murād *ğulğul-ı bülbülden güyende vü h̄‘āhende sürüdidür* (3) ol olmazsa gam degül *qalkal-ı şīşe-i şarāb*dan murād terğib-i t̄ā‘ at-i şeyhdür anı getürmek (4) gerek ki nāfi‘ olan oldur

(8) Ğam-ı devrān me-ħor ki reft be-bād¹⁴³²

Devrān ğamın yime ki yile gitdi (5)

Na‘ me-i berbať u rebāb biyār

Qopuz u iqlık sürüdin getir murād budur ki cihān fānidür anuñ (6) ğamın yimek nādānidür lācerem gam-ı āhret söyleyüp dost talebi için nāle idenlerüñ (7) nağmesin gūş itmek gerek

(9) Vaşl-ı ü cüz be-ħ‘āb-ı netevān dīd

Anuñ vaşlını uyqudan (8) *ğayrıda görmek olmaz*

Dāruyi k’üst behr-i ħ‘āb biyār

Bir devā ki uyku içündür (9) *getür* murād vaşl-ı dost qande ise aña talebe irşād ve esbābına mübāşerete terğibdür (10)

(10) Gerçi mestem se çār cām diger¹⁴³³

Egerçi mestin üç dört qadeħ daħi [se çār cām diger lafzı biyār lafzına merhündür ki anuñ mef’ üli maqdemidür]

Be-küllī şevem (11) ħarāb biyār

Bi’l-küllīye ħarāb olam getir

(11) Līk dü raťl-ı girān be-Ĥāfız dih

Bir iki ağır (12) *raťl ya‘ nī tolu qadeħ Ĥāfıza vir*

Ger şavābest ü ger ‘azāb biyār¹⁴³⁴

Eger şavābdur eger ‘azābdur (13) *getür* murād bu iki beytden ‘ışq-ı İlähīye ve riyāzet-i şedīdeye delāletdür (14)

¹⁴³¹ *Çi gam* ifādesi derkenārda *çi rāst* şeklindedir.

¹⁴³² Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Ğam-ı bülbül me-ħor ki reft ne-reft

¹⁴³³ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Gerçi mestem be-dih dü cām diger

¹⁴³⁴ Bu mısranın iki farklı hāli derkenārda şu şekildedir:

Ger şevābest ü ger ‘‘iķāb biyār

Hem şavābest ü hem şevāb biyār

VELEHU EYŻAN [G.293]

[Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]¹⁴³⁵

(1) Serv-i bālā-bülend-i hoş-reftār

Lafz-ı serv muhāṭab ve māba' dı aña şıfatdur lācerem ol (15) muhāṭaba dir

[Dilber-i nāzenin gül-i ruhsār]¹⁴³⁶

Lafz-ı dilbermuhāṭab ve māba' dı aña şıfatdur lācerem ol muhāṭana dir]

(2) Dil-i mā burdeī be-' ayyārī

Bizüm gönümüz alduñ ' ayyārılık ile

Ez-berā-yı (16) Hudā nigāheş dār

Allāh için anı sakla murād muhāṭabdan şeyhü mürşiddür ki (17) ' uluvv-ı merteve şāhibi ve hūb yürüyüşlü ve gönül alıcı ve ' aziz ü hüsnü'l-vechdür (18) çün sālīk-i tālib kalbini aldı andan ricā ider ki tertīb ü hıfz (19) ideüp emrāz-ı kalbiyyeden mahfūz duta

(3) Tā be-didem dü çeşm-i cādüyet

(20) *Tā gördüm senün iki cādü gözün*

Der-dil-i men ne-mānd şabr u qarār

Benüm gönümde kalmadı (21) *şabr u qarār* murād senün iki nesnenün gönümün iki nesnesin aldı dimekdür ammā fi'l-haқиka [M322a] (1) ' ayn-ı zāt bir cāzibe ve ' ayn-ı şıfat bir cāzibe olup beni meczüb kıldılar dimekdür (2)

(4) Sünbül-i zülf eger ber-efşānī

Zülf sünbülün eger saçasın

Ne-buved müşk-rā diger miqdār

(3) *Olmaz müşke daği miqdār* murād ğayb-ı hüviyyet rāyihası zuhūr idecek sā'ir revāyiḫ-i (4) tayyibeye qadr ü i' tibār kalmaz dimekdür

(5) Bī-vefāyī me-kun diger pişe

Vefāsuzlığı itme (5) *daği şan'at*

Be-vefā gūş ey büt-i ' ayyār

Vefāya duruş ey ' ayyār büt murād bunda (6) muhāṭabdan nefsdür çün istişmām-ı rāyiḫa itdi ve sülük-ı tarīkat kıldı naqz-ı ' ahd (7) eylemek revā degüldür

(6) Gāh gāhem be-būseī be-nüvāz

Gāh gāh beni bir buse ile oğsasa (8)

Tā ki kerdī zi-' ömr ber-ḫürdār

¹⁴³⁵ **Not:** Bu gazelin vezni derkenârda Fā' ilün Fā' ilātün Fā' ilān şeklinde gösterilmiştir.

¹⁴³⁶ **Not:** Matlâ beytin ikinci mısraı M nüshasında bulunmamaktadır. Bu kısım SÖ.1 nüshasından yazılmıştır. (SÖ.1, 194b).

Tā olasin ‘ömrden berhürdār murād nefsdan zevk-i (9) ‘ibadet ve halâvet-i tã’at talebidür ki böyle olıcağ nefes-i ‘ömrden fã’idelenür (10)

(7) **Hâfız-ı derdmend hayrānest**

Haste Hâfız hayrāndur

Bende-i tüst bî-zer ü dīnār

(11) *Senūñ kuluñdur altunsuz ve filorīnsüz* murād muhâtabdan ma‘şūk-ı haķīkīdür ki Hâfız-ı derdmend (12) hayrān ve anuñ kılıdır şemen ister isen

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ġayr-ı Hâķķuñ kulları esbāb-ı mülk ile (13) olur

Hâķ te‘ālā kılı olanlar olur halkı ile (14)

ĤARFÜ’Z-ZĀ

VELEHU EYĖAN [G.294]

[Bu faķır Dīvān-ı Hâfız nüshalarından hayli nüshayı tettebbu‘ idüp ĥarf-i zāda biş ġazel buldum üçi toķuz beyt ve ikisi yedişer beyt ve i‘timād-ı ġalīb olanları metn ihtiyār itdüm ve ġayrılarını kenāra nüsha yazdum tā ki bu şerĥ nüsha-ı cāmī‘ ola]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) **Menem ki dīde be-dīdār-ı düst kerdem bāz**

Benin ki ġözi dost dīdārına açdum (15) ya‘ nī dost dīdārın ġördüm

Ėi şükr ġüyemet ey kārşāz-ı bende-nevāz

Ne şükr diyem (16) *saña ey iş düzüci kul oġşayıcı* murād *dost*dan şeyĥ ü mürşiddür çün (17) anı ġörmek müyesser ola anuñçün ĥazret-i Hâķķa şükr-i vāfir revādur

(2) **Niyāzmend-i (18) belā ġū ruĥ ez-ġubār me-şüy**

Belā muĥtācına di yüzi tozin yuma

Ki ķimiyā-yı murādest (19) ĥāk-ı kūy-ı niyāz

Ki murād ķimiyāsıdır ihtiyāc maĥallesinūñ topraġı murād budur ki (20) aña ki ihtiyāc u du‘ā virildi ĥuşūl-i murād ve icābet aña ĥāzırdur pes *men ruziķe’d-du‘ā’e lem yuĥrame’l-icābe*¹⁴³⁷ ĥasebince ihtiyāc-ı du‘āyı terk itmek olmaz

Rubā‘ī (Ahreb) [M322b] (1)

Lemmā lezimtü ĥar‘a bābi’llāhi¹⁴³⁸

¹⁴³⁷ وَمَنْ رَزَقَ الدُّعَاءَ لَمْ يُحْرَمِ الإِجَابَةَ Kim dua ederse duasına cevaptan mahrum olmaz. (Hadīs) Ebu’l-Leys Semerkandī, Tenbīhü’l-Gāfilin, Hadīs No: 260.

¹⁴³⁸ “Ben Allāh’ın kapısını çalmaya başladığımdan beri, kendime muĥâfiz oldum. 2) Onun yüzünün tesbihi bana ġözüktükten sonra (bir daha) boş şeylerle uğraşanlardan olmadım.” Muhyiddin İbn

Küntü'l-murāqıbe lem ekün lâhi
Haṭṭa bedet li'l-‘ayni subḥate (2) vechihi
Ve ileyye (helümme) lem yekun ille hiye

(3) Be-yek dü kaṭre ki işār kerdī ez-dīde

Bir iki kaṭre sebebi ile (3) ki virdūn dōkdūn ey göz

Besā ki ber-ruḥ-ı devlet kunī kirışme vü nāz

Niçe devlet yüzi (4) üzre idersin naḥar-ı şīve vü nāz murād budur ki gözūn bir iki kaṭre dōkmesi devlet ü sa‘ādet (5) yüzine niçe naḥarına sebep olur

Ḳıṭ‘a (Ahreb)

İmrüz ki kādiri zi-dīde rīz ābeş
Ferdā tu (6) be-bīnī be-cezā rüy-ı Hudā
*Lā ecmeu‘ emneyni velā ḥavfinest*¹⁴³⁹
Tersende künün bāşed emīn rüz-ı (7) cezā

(4) Ṭahāret er ne be-ḥūn-ı ciger kuned ‘āşık

Ṭahāreti eger ciger ḳanı ile itmezse ‘āşık (8)

Be-ḳavl-i müfti-i ‘ışkeş dürüst nīst namāz

Müfti-i ‘ışk ḳavli ile dürüst degüldür anuñ (9) namāzı murād budur ki ‘āşıkūn ṭahāret ü vuzū‘ı ciger ḳanı ile olmazsa namāz u niyāzı (10) ehl-i ‘ışk ḳatında maḳbūl olmaz

Rubā‘ī

Ger mātemkār-ı ḥod ne-dārem çi kunem
Ḥūn-ı (11) ciger ez-dīde be-nārem çi kunem
Güyend merā çend bīr bī-şeb ü rüz
Z‘in ḥūn-ı vuzū‘-ı ḥod biyārem (12) çi kunem

(5) Zi-müşkilāt-ı ṭarīḳat ‘inān me-tāb ey dil

Müşkilāt-ı ṭarīḳatde uyan döndürme (13) ey göñül

Ki merd-i rāh neyendişed ez-neşib ü ferāz

Ki yol eri teşvīşlenmez inişden (14) ve yoḳuşdan murād budur ki bir ṭarīḳe sülük iden anuñ şerāyirin ihtiyār irmek gerek (15)

Rubā‘ī (Ahreb)

Hergiz ne-buved ḡuşsa vü teşvīş merā
Ez-bīm-i rehī ki hest der-pīş merā (16)
Çün sālīk-i reh-i miḥnet-i ū-rā bükşed

Arabî, **Fütūhat-ı Mekkiyye**, (Urdu Tercüme vü Takdīm: Pīr Seyyid Muhammed Fāruk el-Kādīrī), Dāru‘l-İlm ve‘l-Ma‘rife, Şāhābād 2002, s. 148.

¹⁴³⁹ لا أجمع على عذبي خوفاً ، ولا أجمع له أمناً

Lābūd zi-rehem nīst ğam-ı nīş merā

(6) Men ez-nesīm-i (17) sūhan-çin çı taraf [ber]-bendem¹⁴⁴⁰

Ben kovcu nesimden ne köşe bağlayam ve rāhat (18) *olam* [sūhan-çin ‘ Arabça ğamm Türkçe kovucu dimekdür]

Çü serv-i rāst der-ın bāğ nīst maḥrem-i rāz

Doğru serv gibi bu bağda (19) *yoğdur maḥrem-i rāz* murād hevāyī olanlara keşf-i rāz itmeyüp müstaḫīm olanları hemrāz (20) idinmege irşāddur

(7) Be-hiç der ne-revem ba‘ d ez-ın zi-ḥazret-i düst

Hîç kapuya gitmezın bundan şoñra (21) *dost ḥazretinden*

Çü Ka‘ be yāftem āyem zi-büt-perestī bāz

Çün Ka‘ be buldum büte tapmağdan [M323a] (1) *rücū‘ iderem* murād budur ki çün dergāh-ı Ḥağ mülāzemetine mu‘ tād oldum ğayrı kapuya (2) varmazam *vecnūbnī ve beniyye en na‘bude’l-aşnām*¹⁴⁴¹ mücebince çün ḥağīkat Ka‘ besin buldum (3) ehl-i dūnyā ḥānesine ve anlaruñ bütḥānesine varmazam anları ma‘būd idinmezem [Ba‘ zı nūsaḥda mısrā‘ -ı evvel böyle vākı‘ olmış

Be-hiç kes ne-berem diğere ez-der-i tu niyāz

böyle olıcağ matla‘ olup beyt-i āḥir bu vākı‘ olmış

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Dilā me-nāl zi-şāmī ki şubḥ der-pey-i üst

Ki nūş u nīş be-hem bāşed ü neşib ü ferāz

manṭūğ u murād zāhirdür]

Ḳıṭ‘ a (4)

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Ṭurfe işdür bu ki şunlar kim ider kibri çü kibr

Hergiz İslām ehline yoğ yanlarında bir vücūd (5)

Cāh u māl içün sürerler yüzi pāy-ı cāhile

Şürete tapmağ degül mi ādeme kılmağ sücūd (6)

(8) Şebī çünin be-seḥer ki zi-baḥt ḥāsteem

Buncılayın bir gicede seḥer vaḳtinde baḥtdan dilerem (7)

Ki bā-tu şerḥ-i ser-encām-ı ḥod kunem āğāz

Ki saña kendü ser-encāmum şerḥine başlayam murād budur ki (8) şol giceler ki fenā-yı dūnyā vü beḳā-yı ‘ uḳbā fikr idem yā gice uyğu ve şabāḥ uyanığ görüp (9) mevt ü

¹⁴⁴⁰ Ber ifādesi bu mısrāda veznin bozulmasına neden olmaktadır.

¹⁴⁴¹ وَاجْتَنِبِي وَتَبَيَّ أَنْ تَعْبُدَ الْأَصْنَامَ Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut! (Kur’ân, İbrâhim 14/35).

zulmet-i kabri vü ferdā-yı kıyāmeti tezekkür idem benüm āhîr kārüm niçe olsa gerek
(10) anı söyleyem

Ġazel

--+---/-+---/-+---/--+-

Āh ez-ān sâ^ç at ki ^ç Azrā^ç’îl kaçd-ı cān kuned
Āyedem İblis-i āheng (11) dūr-i imān kuned

Āh ez-ān sâ^ç at ki cān ber-çenber-i halkem resed
Āb-ı hasret gūşehā-yı (12) çeşm-rā vîrān kuned

Āh ez-ān sâ^ç at ki şevîd morde şev cism-i merā
Ba^ç d ez-ān pîçed (13) kefen ū-rā lahid zindān kuned

Āh ez-ān sâ^ç at ki peşem Münker āyed hem Nekîr
Her yekî purseş (14) zi-dîn ü hem Resûl ü hân kuned

Āh ez-ān sâ^ç at ki İsrâfîl şüreş der-demed
Kabr (15) be-şikâfed cemî^ç -i halk-rā hayrân kuned

Āh ez-ān sâ^ç at ki bâşed kâzi-i maşşer Hudāy
Purseş (16) ez-^ç amāl bâşed nāmeḥā perrān kuned

Āh ez-ān sâ^ç at ki mî-bāyed güzeştan ber-şırâṭ
Āteş-ı (17) dūzah cemî^ç -i halk-rā tersān kuned

Bende-rā ān būd ki kâreş nîk bâşed tā be-ḥaşr
Şād u (18) ḥandān rūy-ı ḥod der-ravza-ı rıdvān kuned

Zühd ü taḫvā verz ü ṭā^ç at kun ki miskîn ādemî (19)
Ez-çünîn ef’āl-ı zād-ı rāh-rā āsān kuned

(9) Ġazel-serāyi-i nāhid şerfeî ne-bered

Zührenüñ (20) ğazel ırlaması bir ziyāde iletmez

[Der-ān maḫām ki Ḥāfız ber-āverd āvāz

Ol maḳāmda ki Ḥāfiẓ ḳaldırur āvāz] murād budur ki zühre ki sāzende-i felekdür sāzendenüñ ğazeli (21) ŧehevāta taḫrık eylemekdür āvāz-ı Ḥāfiẓ ma‘ārif-i İlähiyye söylemekdür läcerem anuñ bunuñ [M323b] (1) üzerine her ğiz meziyyeti yoḳdur anuñçün bu ğazelüñ nazıresinde dir (2)

VELEHU EYẒAN [G.295]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) *Hezār ŧükr ki dıdem be-kām-ı ḥıŧet bāz*

Biñ ŧükr ki ğördüm kendü murādumca seni (3) *girü*

Zi-rüy-ı ŧıdḳ u ŧafā geŧte bā-dilem dem-sāz

ŧıdḳ u ŧafā yüzinden ğöñlüm ile (4) *muŧāḫib olmuŧ* murād muḫātabdan nefsdür ve mütekellimden murād yā ‘aḳl-ı me‘āddur yā rüḫdur (5) çün nefis ḳalbe ŧıdḳ u ŧafā yüzinden muŧāḫib ü muvāfiḳ olsa ‘aḳla u rüḫa (6) biñ ŧükr maḫaldür

(2) **Revendegān-ı ḫarīḳat reh-i belā siporend**

ḫarīḳat sālikleri belā yolın (7) *baŧarlar* [*siporden* kesr-i sīn ile ayağla baŧmak ma‘nāsınadır zamm-ı sīn ile ıŧmalamak ma‘nāsınadır bunda kesr-i sīn iledür]

Refīḳ-i ‘ıŧḳ çı ğam dāred ez-neŧib ü ferāz

‘ıŧḳ yoldāŧınıñ ne ğamı vardur iniŧden (8) *ve yoḳuŧdan* murād ğazel-i sābıḳda beyān olınan gibidür

Rubā‘ ī (Ahreb)

Sālik be-reheŧ ḫaste-i teb (9) mī-bāyed

ŧeydā-yı tecelliyāt-ı Rab mī-bāyed

Cānī ki zi-süz-ı ŧevḳ-i ḫaḫḫi ḫāhed (10)

Peyveste teneŧ be-tāb-ı ŧeb mī-bāyed

(3) **Ġaraẓ kiriŧme-i ḫüsneŧ verne ḫācet nīst**

(11) *Ġaraẓ ḫüsñ nāzıdur yoḫsa ḫācet yoḳdur*

Cemāl-i devlet-i Maḫmūd-rā be-ḫüsñ-i eyāz¹⁴⁴²

Maḫmūduñ (12) *devleti cemāline eyāz ḫüsñinüñ* murād budur ki ḫüsñ-i ma‘ŧüḳ ‘āŧıḳuñ ‘ıŧḳı tezyīn ü cemāline muḫtāc (13) degüldür ammā ‘āŧıḳuñ ‘ıŧḳı ma‘ŧüḳuñ ḫüsñinüñ kiriŧme vü tecellisi zuḫūrıdur [*be-ḫüsñ* lafzında ḫarf-i bā zā’iddür]

Rubā‘ ī (14)

-+---/-+---/-+-

Pādŧāḫ-ı ḫüsñ çün leŧker keŧed

ŧāḫ-rā der-ḫizmet-i çāker keŧed

Efkened ğer ḫasen ez-desteŧ kemend (15)

¹⁴⁴² *Be-ḫüsñ-i eyāz* ifādesinin altına *be-zülf-i eyāz* ifādesi yazılmıŧtır. ŧerhteki manāya uygun olarak beyitte ilk ifādeye yer verilmiŧtir.

Kes nişāned kun kemendeş ser keşed

(4) Egerçi hüs-n-i tu ez-‘ışk-ı gayr müstāgnīst

Egerçi senüñ hüs-nüñ (16) ğayruñ ‘ışkından müstāgnīdür

Men ān niyem ki ez-īn ‘ışk-bāzī āyem bāz

Ben ol degülem (17) ki bu ‘ışk-bāzlıktan rücū‘ idem murād budur ki hüs-nüñi ‘ışk-ı ‘āşık tezyīn itmege (18) muhtāc degüldür ammā ben aña ‘āşık olmamağa qādir degülem lācerem hāzret-i Hāq cümle ‘ālemden (19) ğanī vü ‘ışk ğayrdan müstāgnīdür ammā ‘āşık-ı bī-ihtiyār pervānevār āteş-i ‘ışka (20) düşüp maḥv u fānī olup küdüreti gidüp nūrānī olur

Ḳıṭ‘ a

‘Işk-ı tu (21) merā çünin yek reviya

Bubrīd zi-ḥalk u rüy-ı süy-ı tu kerd

Evvel çü hācer qarār-ı men buved [M324a] (1)

Eknün bī-qarār çün müy-ı tu kerd

(5) Be-īn sipās ki meclis münevverest be-düst¹⁴⁴³

Bu şükre (2) ki meclis münevverdür dost ile

Geret çü şem‘ cefāyī resev be-süz u be-sāz¹⁴⁴⁴

Eger saña şem‘ (3) gibi cefā irerse yan ve muvāfiq ol murād budur ki maḳām-ı müşāhedede olan yanmaḳ (4) ve fenā ihtiyār kılmāḳ gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Mişāl-i şem‘ be-yek pā sitādeem pīşeş

Be-āteş-i ruḥ-ı (5) ü mī-revem be-süz u güdāz

(6) Be-nīm büse du‘ āyī be-cüz zi-ehl-i dilī

Yarum büse ile bir du‘ ā (6) al bir ehl-i dilden

Ki keyd-i düşmenet ez-cān u cism dāred bāz

Düşmen mekrini senüñ (7) cānuñdan ve cismüñden ğirü dutar men‘ ider murād muḥātabdan nefis ve mütekellimden ‘aḳldur (8) ve yarum büseden murād teveccühdür ki ṭā‘ āt-i nevāfile muḳārin olup tamām degüldür lācerem (9) nefis tevbe idüp ehl-i ṭarīkatüñ du‘ āsın alıcaḳ meger şeyṭāndan cānını ve cismüni men‘ ider (10)

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Mescid ü zıkr ü tilāvet nefsüñe ey ehl-i dīn

Mekr-i şeyṭāndan emīn olmaḳadur (11) ḥışn-ı ḥaşīn

¹⁴⁴³ *Be-īn sipās ki ifādesinin kenārına ber-īn vesīle kelimesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyitte ilk ifādeye yer verilmiştir.*

¹⁴⁴⁴ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Egerçi şem‘ zenend āteşet be-cān der-sāz

(7) Melâmetî ki be-rûy-ı men âmed ez-ğam-ı tû¹⁴⁴⁵

Bir melâmet ki benüm yüzüme geldi senüñ (12) ğamuñdan

Zi-eşk purs hikâyet ki men niyem ğammâz

Göz yaşından şor hikâyeti ki ben ğammâz degülem (13) murâd budur ki ‘âşık oldur ki kâtım-i sır ola ‘ışk vechinde eşkden zâhir ola

Rubâ‘î (Ahreb) (14)

‘İşk âmed ü bâz reftem ender-ğam-ı düst¹⁴⁴⁶

Hem bā-ser-i giryeî ki çeşmem-râ h’âst

Ez-ğün-ı dilem (15) her müjeî k’ez-pilk ferdest

Sihîst ki pâre-i ciger ber-ser-i üst

(8) Der-în mağâm-ı mecâzî (16) be-cüz piyâle me-ğir

Bu mecâzî mağâmda kadeğden ğayrı dutma

Der-în serâçe-i bâziçe ğayr-ı ‘ışk (17) me-bâz

Bu oyuncağ evceğizinde ‘ışkdan ğayrın oynama murâd budur ki dünyâ ki mağâm-ı hağikî degüldür (18) bunda ‘ışk-ı İllâhî ve ‘amel-i âhiretden ğayrı ‘amel tazâyî‘-i ‘ömrdür ve dünyâ inneme’l-ğayâtü’-d-dünyâ (19) le‘ibün ve lehvun¹⁴⁴⁷ mücebince oyuncağ evceğüzidür bunda ‘âkıbet hamîdesi olur oyuncağ (20) oynamak gerekdür

Rubâ‘î

+ --- / + --- / + --

Kunî incâ mağâm-ı hûb bünyâd

Ne-yârî rihletet-râ hiç der-yâd (21)

Ne-kerdî menzil-i bağit ma‘ mür

Heme ‘ömret hebâ-veş reft ber-bâd

(9) Fikend zezeme-i ‘ışk [M324a] (1) der-Ğicâz u ‘İrâk

Atdı ve bırağdı ‘ışk avâzesin Ğicâza ve ‘İrâka

Nevâ-yı bāng-ı ğazelhâ-yı (2) Ğâfız-ı Şirâz

Şirâz Ğâfızınun ğazellerinun şavtınun nevâsı murâd kendü şi‘ri ‘ışk-ı (3) İllâhî ifşâ itdüğün beyândur nitekim bu fağirün şerhinden ‘ayândur [nevâ bir nice ma‘nâya gelür bunda ‘ilm-i müsikiden bir perde ma‘nâsına olmağ münâsibdür]

Ğazel

- + --- / - + --- / - + --- / - + -

Hoşdur ol eş‘âr kim (4) eş‘âr-ı ‘ışku’llâh ide

Güş idenler varını işâr-ı ‘ışku’llâh ide

¹⁴⁴⁵ Bu mısra derkenârda şöyledir: Melâmetî ki be-cânem resid ez-ğam-ı ‘ışk

¹⁴⁴⁶ Ebû Saîd-i Ebu’l-Hayr.

¹⁴⁴⁷ أَلَمَّا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ (Kur’ân, Hadid 57/20).

Terk idüp ef' āl-i dünyāyı (5) ide a' māl-i hayr

Kār u bārın dā'imā ol kār-ı 'ışku'llāh ide

Oldurur şi' r-i ḥasen kim ḥüsn-i Ḥaḳ (6) tezkır idüp

Kim semā' itse anı ezkār-ı 'ışku'llāh ide

Hemçü dir ol şi' r ki tehyıc-i (7) ŝehvāt eyleye

İstimā' iden anı inkār-ı 'ışku'llāh ide

Ḥāfızuñ şi' rini ŝerḥ iden (8) *Sürür* bendesin

Dilerin Ḥaḳdan ki berḥürdār-ı 'ışku'llāh ide

VELEHU EYẒAN [G.296]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) *Ḥoş ān ŝebī* (9) ki der āyī be-şad kirişme vü nāz

Ḥoşdur ol gice ki çıқа gelesin yüz kirişme vü nāz ile

Kunī tu (10) nāz be-şūḥī vü men keşem be-niyāz

İdesin sen nāz şūḥluḳ ile ve ben çekem niyāz ile murād nāgāh (11) gicede tecellī-i İlāh vākı' olup ğonc u delāl kılp kendünün tazarru' vü niyāz itmesin (12) istid' ādur

Ġazel

Şeb çist maḥal-i āb-ı hayvān

Ḳadreş ne-buved be-piş-i nādān (13)

Bihter zi-hezār rüz-ı revşen

Rüyeş çü be-men nümüd cānān

Mi-kerd kirişme-i nihānī (14)

Men der-nazareş çü vird-i ḥandān

Şud farz Resül-rā teheccüd

Tā ḥalvet-i ḥaş (15) şud be-Yezdān

Ber-ḥiz be-şeb *Sürüriyā* tu

Tā hemçü Resül bâşi yek ân

(2) Çü ğonca (16) sırr-ı derüneş kücā nihān māned

Ğonca gibi içinüñ sırrı kınde gizli kıalır

Dil-i merā ki nesīm-i (17) şabāst maħrem-i rāz

Benüm gönlüme ki şabā yilidür maħrem-i rāz murād budur ki ehl-i hevāya meķarin
(18) olanuñ sırrı fāş olur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ĥālet-i erbāb-ı ma' nā-rā be-n'āhilān me-gū

Verne ez-püşideĝi-i (19) sırr-ı ma' nā dest şev

(3) Ümīd-i kıadd-i tu mī-dāstem zi-baħt-ı bülend

Senüñ kıaddüñ ümīdin dutar (20) idüm baħt-ı bülendden

Nesīm-i zülf-i tu mī-ħ'āstem zi-'ömr-i dirāz

Senüñ zülfüñ hoş (21) kıoķulu yilin isterdüm uzun 'ömrden murād budur ki devlet-i
'āliyeden metebe-i 'aliyye ümīdin dutarın ĥazret-i Ĥaķdan ve ĝayb-ı hüviyyet
[M325a] (1) rāyiħasın dilerin kıoķ yaşamaķdan

Ĥıf' a

-+---/-+---/-+---/-+-

Rif at-i dünyā için isterler eller devleti¹⁴⁴⁸

'Ömr isterler (2) bulalar tā ki ĥazı u lezzeti

Devleti ben ĥazretünde rif at için isterem

İsterem hem 'ömr (3) uzunluĝıyla bulam ĥāleti

(4) Ći fitne büd ki meşşāta-i belā engiħt¹⁴⁴⁹

Ne fitne idi ki (4) belā düzgencisi kıopardı

Ki kerd nergis-i şūħeş siyeh be-sürme-i nāz

Ki eyledi senüñ (5) şūħ gözüñi kıara nāz sürmesi ile murād muħātabdan nefis yā
maħbüb-ı mecāzī olıcaķ (6) murād zāhirdür murād muħātabdan maħbüb-ı ĥaķikī
olıcaķ murād bu olur ki ne fitne ĥādiş (7) oldu ki bir belā āna bā' iş oldu ki senüñ şıfat-ı
başaruñ ki cemī' -i eşyāya 'ale'l-fevr (8) nāzir iken benden 'ayn-ı 'ināyeti setr ider

Beyt

--+/-+---/+---/+---

Ger mā muķaşşırīm kerīmā tu fażl kun

¹⁴⁴⁸ Bir ve ikinci mısırda yer alan rif at kelimesi M nüshasında yanlış imlâ ile reft şeklinde yazılmıştır. Bu hata düzeltilmiştir.

¹⁴⁴⁹ Birinci mısırda meşşāta-i belā ifâdesinin altına meşşāta-i kıazā ve ikinci mısırda şūħeş kelimesinin altına mesteş lafzı yazılmıştır. Şerhteki mânâya uygun olarak meşşāta-i belā ve şūħeş kelimeleri beyit içerisinde kullanılmıştır.

‘ Ayn-ı ‘ atā-yı (9) ḥod zi-ber-i mā me-kun dirīg

(5) Hikāyet-i ūeb-i hicrān be-dūŷmenān me-kunīd

Hicrān gicesi hikāyetin (10) *dūŷmenlere dimen*

Ki nīst sīne-i erbāb-ı kīne maḥrem-i rāz

Ki degūldür intikām ehl-i sīnesi (11) *rāz-ı maḥremi* murād budur ki vaŷl-ı İlāhī müyesser olmaduğın ‘ avām-ı nāsa dimek menhīdür (12)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Dūŷmene esrār-ı Ḥaḫḫı söylemek olmaz revā

Yā kuŷūr-ı feyz ü yā ṭālibde (13) noḫŷāndan ŷanur

(6) Ći ḫalkahā ki zedem ber-der-i dil ez-ser-i sūz

Ne ḫalkalar urdum (14) *gōñül ḫapusu üzre ḫarāret ucından*

Be-nūr-ı ŷem‘-i viŷāl-i tu der-ŷebān-ı dirāz

(15) *Senūñ viŷālūñ ŷem‘i nūrına ya‘nī anuñ ricāsına uzun gicelerde* murād budur ki (16) *men ḫara‘e‘l-bābe ve lecce velece*¹⁴⁵⁰ ḫasebinde gōñül ḫapusu ḫalkasın niĉe kerre ŷevḫ u ḫarāret (17) ile ḫaḫdum uzun gicelerde tā ŷem‘ viŷāl nūrı zāhir ola [zevi‘l-‘ uḫūl ve nūmuvvı olmayanların cem‘i hā vü elif ile olur elif ve nūn ile olmaz ammā mücerred ve münḫaẓī olanlarda iki vech cā‘izdür anuñĉün ŷebān didi]

Beyt

--+/-+--/+--/+--

Her kes ki ḫar‘-ı (18) bāb kuned fetḫ mī-ŷeved

Ez-behr-i ān zenem der-i dergāh-ı Kirdgār

(7) Merā ĉi fikr zi-cevr-i tu vü (19) cefā-yı raḫīb

Baña ne fikr senūñ cevrūñden ve raḫīb cefāsından

Esir-i ‘ iŷḫ ne-dāred (20) ğam ez-neŷīb ü ferāz

‘Iŷḫ esiriniñ yoḫdur ğamı iniŷden ve yoḫuŷdan murād (21) budur ki esir olan ḫalāŷ ister yol zaḫmeti aña āsān gelür

Beyt

+--/-+--/+--/+--

Du‘ ā-yı morden-i ḥod mī-kunem meger yābem [M325b] (1)

Zi-devri-i tu vü nezdiki-i raḫīb ḫalāŷ

(8) Egerĉi mesti-i ‘ iŷḫem ḫarāb kerd velī

(2) *Egerĉi ‘ iŷḫ mestligi beni ḫarāb eyledi ammā*

Men ān neyem ki ez-in ‘ iŷḫ-bāzī āyem bāz

¹⁴⁵⁰ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَّ وَلَجَّ Kim bir ŷeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. (Kelām-ı Kibār)

Murād (3) ‘ışk mest ü harābī olan zāhirī harāb u bāṭını ma‘mūr olur bunu bilen ‘ışk ile (4) harāb olmağı iḥtiyār kıılır

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

‘Aql guftā ḥānumānet bāz vīrān sāḥt-ı ‘ışk¹⁴⁵¹ (5)

Guftem ey nādān çı vīrān in zamān ma‘mūr sāḥt

(9) Ğubār-ı ḥāṭır-ı mā çeşm-i ḥışm kūr kuned

(6) *Bizüm ḥāṭırımız ğubārı ḥışm gözün kör ider*

Tu ruḥ be-ḥāk ne ey Ḥāfız u be-süz u be-sāz

(7) *Sen yüzi toprağa ço ey Ḥāfız yan ve muvāfiḳ ol murād mantūḳdan zāhirdür* (8)

VELEHU EYẒAN [G.297]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-rāh-ı meygede ‘uşşāk rāst der-tek ü tāz

Meyḥāne yolında ‘uşşāka varur yilmekde ve (9) segirdmekde

Hemān niyāz ki ḥuccāc-rā ne-rāh-ı Ḥicāz

Ol niyāz ki ḥācılaradur Ḥicāz yolında (10) murād budur ki ṭarīḳat ‘āşıklarına ḥānḳāh yolında ḥācılara ṭarīḳ-i Ḥicāzda olan (11) şevḳ u zevḳ olur anlar bu yolda ḥācılar şevābın bulur

Ḳıṭ‘a

--+---/-+---/-+---/--+-

Der-ṭarīḳ-i meygede (12) *lebbeyke*¹⁴⁵² güyed ehl-i faḳr

Ḥacc-ı miskīnān buved in ḳadar ey nu‘ mü’r-refīḳ

İstītā‘ at (13) çünki şart-ı farz-ı Ḥac āmed be-dān

Nisbet-i işān buved in ḳadr çün fecc-i ‘amīḳ

(2) Tenem (14) be-hicr-i tu çeşm ez-cihān u cān be-dūḥt

Benüm tenüm firḳat sebebi ile gözi (15) cihān u cāndan dıkdı

Nevīd-i devlet-i (16) vaşl-ı tu dād cānem bāz¹⁴⁵³

Senüñ vaşluñ devleti müjdesi baña cān virdi (17) *girü* murād budur ki gāhī ḥayāt-ı ma‘neviyye ve cihān-ı āḥiretten ümīdi keserin gāhī (18) feyz-i vaşl müjdesi irişüp tāze cān bulurın ol müjdeyi kim getürdüğine (19) remz için dir

(3) Şabā be-maḳdem-i gül rūḥ rūḥ mī-baḥşend

¹⁴⁵¹ Bu şiir Kemāl-i Hocendî’ye aittir.

¹⁴⁵² لَبَّيْكَ Emrindeyim hizmetindeyim.

¹⁴⁵³ *Nevmīd* kelimesinin altında ümīd ibāresi bulunmaktadır. Mânāya uygun olarak ilk kelime beyitte yer almıştır.

Şabā gül gelmesi sebebi ile (20) rūḥa rāḥat bağışlar

Hezār rahmet-i Ḥaḳ bād ber-çünin ğammāz

Biñ Ḥaḳ rahmeti (21) olsun bunuñ gibi ğammāz üzre murād şabādan bunda teveccüh-i seheridür ve gülden [M326a] keşf ü hāletdür çün teveccüh sehergāhı keşf ü hālet-i İlähî getüre rūḥa rāḥat (2) gelüp beşāret-i vaşl vāşıl olur bunuñ gibi ğammāza du^ç ā-yı ḥayr ḥāşıl olur [Ba^ç zı nüsaḥda mışrā^ç -ı evvel böyle vāķı^ç olmuş

Şabā be-maḳdem-i gül rūḥ rūḥ baḥşed bāz

mışrā^ç -ı şāñi böyle vāķı^ç olmuş

Kücaşt bülbül-i ḥoş-gūy gū ber-ār āvāz

bu taḳdirce maḥla^ç olup beyt-i āḥir bu beyt vāķı^ç olmuş

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Çi nālehā ki zedem ber-der-i tu ez-ser-i sūz

Be-būy-ı şubḥ-ı vişāl tu der-i şebān-ı dırāz]

Beyt (3)

+ - - - / + - - - / + - -

Baña vaşluñ diyen kūyuñda olsun

İyü ğammāz uçmaḳlık dimişler

(4) Dilā zi-hicr me-kun (4) nāle z'ān ki der-^ç ālem

Ey gönül hicrden nāle itme zīrā ^ç ālemde

Ġamest ü şādī vü ḥār u (5) gül ü neşib ü ferāz

Ġam u şādī daḥi diken daḥi iniş ve yoḳuşdur murād budur ki dā'imā (6) vaşl olmaz gāhī hicr demi olur

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Cevr-i düşmen çı kuned ger ne-keşed tālīb-i düst¹⁴⁵⁴ (7)

Genc ü mār u gül ü ḥār u ğam [u] şādī be-hemend

(5) Dütā şudem çü kemān ez-ġam u nemī-güyem

İki (8) ḳat oldum yay gibi ğamdan ve dimezem

Henüz terk-i kemān-ebruvān-ı tīr-endāz

Henüz yay (9) ḳaşlu oḳ atıcılar terkini murād nefsün terk-i hevā itmedüğinden şikāyetdür ḥuşuşan (10) pīrlık zamānında olmaḳ ziyāde ḳıyāmetdür

Ḥikāyet

¹⁴⁵⁴ Sa^ç dī, Divān-ı Eş'ār.

Cāmī bir maḥbūba ‘āşık olup (11) yolda maḥbūba rāst gelüp maḥbūb bundan dönüp yine dönüp nazar idüp (12) Cāmī ḥasbiḥāl zikr eyleyüp dimiş

Bejt

--+---/-+---/-+---/--+-

Dī çü dīd ān merā zi-rāh (13) gerdiden çı būd

V’ān revān bügzeşten āḥir bāz pes dīden çı būd

ve ol maḥbūb (14) yanınca olan yoldāşları ile işāretleşüp gülüşmişler anı daḥi beyān itmiş (15)

Bejt

--+---/-+---/-+---/--+-

Ger ne remzī dāşt ez-men der-miyān-ı hem-rehān¹⁴⁵⁵

Ān işāret kerden (16) pinhān u ḥandīden çı būd

ittifāken bu yolda bir kimse Cāmīye ol maḥbūbun evin (17) şorup [anı daḥi nazm idüp] dimiş

Bejt

--+---/-+---/-+---/--+-

Bī-dilī men guft ki ān māh-rā ḥāne kücāst

Men zi-ğayret (18) sūḥtem k’ān ḥāne pursīden çı būd

ol maḥbūbdan kendüye tağyīr vaz‘ olunduğundan (19) bī-ḥuzūr olup dimiş

Bejt

--+---/-+---/-+---/--+-

Ger ne āḥir der-dileş cā kerd ḳavl-i müdde‘ ī

Bī-günāh ez-‘āşık-ı (20) bī-çāre rencīden çı būd

ve Cāmī yolda namāza şürū‘ idüp yüzün yere sürüp (21) anuñ vechin beyān itmiş

Bejt

--+---/-+---/-+---/--+-

Ber-nişān-ı pāy-ı ū sāzem bahāne secde-rā

Tā ne-güyed [M326b] (1) kes ki ruḥ ber-ḥāk mālīden çı būd

meger Cāmī ol maḥbūb maḥallesinde gice āh u vāh (2) u hāy u hū ve yā hū diyüp ol maḥbūb buña ‘itāb idüp anı zikr itmiş

Bejt (3)

--+---/-+---/-+---/--+-

Men neyāsüdem zi-nāle dūş-ı ān bed-ḥū be-guft

¹⁴⁵⁵ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Bā-raḳībān ger ne remzī dāşt ez-men der-miyān

Şeb heme şeb ber-ser-i in kūy nāliden (4) çi būd
ve Cāmī pīrlık zamānında ‘aşık olduğın teşnī‘ idüp dimiş

Bejt (5)

-+---/-+---/-+---/--+

Cāmī āhır z’in cevān bāziçe-i tıflān şudī

Ḥod be-gū pīrāne ser in ‘ışk verziden (6) çi būd

(6) Revendegān-ı tarīkat reh-i belā pūyend

Tarīkat sālīkleri belā yolında yilerler (7)

Kez-in rehest ber-ışān der-i sa‘ ādet bāz

Ki bu yoldandır ve bunların üzre sa‘ ādet (8) kapısı açık murād budur ki sālīk-i tarīkat belā yolına gitmeyince aña fetḥ-i bāb-ı sa‘ ādet (9) olmaz

Bejt

--+/-+---/+---/+---

Ez-her belā-yı düst be-mā mī-resed vefā

Pişin nuḥūsetest be-pāyān sa‘ ādetest (10)

(7) Zi-şevk-i meclis-i ān māh-ı hergehī Ḥāfız

Ol hergāha mensūb ayun meclis şevkinden ey Ḥāfız (11) [hergeh lafzı hergāh lafzından maqşūrdur hergāh keçeden olan evdür ki göçer tabaçası isti‘ māl iderler ve gāhī bundan felek murād olur]

Geret çü şem‘ be-süzend pāy dāred bāz

Eger seni şem‘ gibi yakarlar şābit (12) ü muvāfık ol murād māh-ı hergehiden dünyāya ta‘ alluķı olmayan cānib-i āhirete intikāl (13) üzre olandır çün ancılayın māh ki istifāde-i nūr-ı İlāh ider meclis-i va‘ z u naşīḥat (14) yā izhār-ı keşf ü ḥālet ide saña daḥi şevk ḥāşıl ola eger cānib-i İlāhiden ḥarāret (15) zāhir olup seni yakup nefsāniyyetün ifnā ideler şābit ḳadem olup muvāfaķat (16) ḳıl

Ḳıṭ‘ a

-+---/-+---/-+---/--+

Şūfī ān bāşed ki bāşed hesti-i ü nīstī

Tā ne-māned hergiz ez-nefs ü hevāyeş (17) der-vücūd

Key buved şūfī kesī k’ez-āteş-i şevk-i İlāh

Mey ne-süzed cān-ı ü der-micmer-i ter hemçü ‘ūd (18)

VELEHU EYŻAN [G.298]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1)‘ Arūs-ı gül diger āmed be-bezm-i gülşen bāz

Gül gelini girü geldi gülşen şoḥbetine

Küçāst (19) bülbül-i hoş-gü ber-āvered āvāz¹⁴⁵⁶

Ḳandedür hoş söyleyici bülbül ki ḳaldura āvāz murād (20) keşf ü hālet-i meclis-i ehlu'llāhda ğālib olıcaḳ vā' iz ü mürşid söz söylemek (21) maḥalli olur dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çü gül bişkuft hemçün gül biyā ey düst cevlan kun [M327a] (1)

Çü bülbül nāle kun her murğ-rā güyān u nālān kun

(2) Zi-ṭurre-i tu perişāni-i dilem şud fāş

(2) Senüñ ṭurreñden benüm gönñümüñ perişānlığı fāş oldı

Ġarīb nīst zi-müşg āri er buved (3) ğammāz

'Acīb degüldür müşgden belī eger olursa ğammāz murād budur ki ğayb-ı hüviyyet müşg (4) gibi hoş ḳoḳuludur lācerem andan ḥātırımuñ perişānlığı zāhir olur zīrā müşgüñ (5) ḥāşşesi inşā vü izḥārdur

(3) Ne in zamān men-i şūrīde-dil nihādem rüy

Ben gönñli bulanmış (6) bir zamānda ḳomadum yüzi

Ber-āstān-ı tu ki ender-ezel be-süz u niyāz

Senüñ işigüñ üzre (7) ki ezelde ḥarāret ü niyāz ile murād budur ki benüm 'ubūdiyyet [ü] muḥabberüm ḥazret-i 'izzete ezeliđer (8) [bu beytüñ mażmünü ḥarf-i tāda geçen beytüñ mażmünü gibidür

Beyt

+ - + -/ + + - -/ + - + -/ + + -

Ne in zamān dil-i Ḥāfiz der-āteş-i hevesest

Ki dāğdār-ı ezel hemçü lāle-i ḥod-rüst]

(4) Be-hiç kes ne-revem ba' d ez-in zi-ḥazret-i düst

Hīç kimseye gitmezin bundan şoñra dost (9) ḥazretinden

Be-hiç der be-berem diğer er der-i tu niyāz

Hīç ḳapuya iletmezin daḫi senüñ ḳapuñdan (10) niyāzı murād mantūḳdan zāhirdür

(5) Ġam-ı ḥabīb nihān bih zi-cüst ü cüy-ı raḳīb

(11) Ḥabīb ğamı gizlü yegdür raḳīb tecessüsinden ve ṭalebinden [cüsten aramaḳ cüyiden istemekdür]

Ki nīst sīne-i erbāb-ı (12) kīne maḥrem-i rāz

Aşl-ı ma' nā vü murād mezkür olmışdur

(6) Çi güyemet ki zi-süz-ı derün (13) çi mi-binem

Ne diyem saña ki iç ḥarāretinden ne görürem

¹⁴⁵⁶ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Küçāst bülbül-i hoş-nağme-gü ber-ār āvāz

Zi-eşk purs hikāyet (14) ki men niyem gammāz

Aşl-ı ma' nā vü murād mezkūr olmuştur bu iki beytde mısrā' -ı şānī (15) kendünün aḥir gāzelinden tazmīn vechi iledür

(7) Yekest şa' b vü sehl der-ṭarīk-i (16) Hāfız-rā

Birdür şarp ve geñez ṭarīkde Hāfıza

Ki murğ-rā çı tefāvüt buved neşib ü (17) ferāz

Ki kuşa ne tefāvüt olur inişden ve yoğuşdan murād el- ' aşıku ṭayyār ḥasebince (18) kendüsi ehl-i ' işk olup sülūki bi-ḥasebü's-seyr olmayup 'alā vechu'ṭ-ṭayerān (19) diüngen beyāndur

VELEHU EYẒAN [G.299]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Der-ā ki der-i ḥaste tevān der-āyed bāz¹⁴⁵⁷

İçerü (20) gel ki ḥaste gönle kuvvet gel girü

Biyā ki der-ten-i morde revān der-āyed bāz

Gel (21) ki meyyit tene cān gire girü murād budur ki çün şadra nūr-ı İlāhī dāḥil ola [M327b] (1) ḥubb-ı dünyā ve meyl-i māsivā ile ḥaste olan ḳalbe kuvvet gelüp meyyit meşābesinde (2) olup ' amel-i aḥiretten mu' aṭtal olmuş tene cān girüp a' māl-i şālihāt (3) ider olur nitekim Resūlullāh ' aleyhi's-selām buyurur *izā daḥle 'n-nūrü'l-ḳalbe* (4) *enfeseḥe lehu venşeraḥe¹⁴⁵⁸* aşhab didiler bunuñ ' alāmeti var mıdır Resūlullāh ' aleyhi's-selām (5) didi *ne' amü't-tecāfi ' an dāri'l-gurūri ve ilnābetu ilā dāri'l-ḥulūdi ve'l-isti' dādü lil-mevti* (6) *ḳable nüzūlihi¹⁴⁵⁹*

(2) Biyā ki firḳat-i tu çeşm-i men çünān der-best

Gel ki senün firḳatün (7) benüm gözümü şöyle ḳapadı

Ki fetḥ-i bāb-ı vişālet meger küşāyed bāz

Ki senün visālün (8) fetḥ-i bābı meger açā girü murād budur ki Ḥazret-i Ḥaḳdan maḥbūb olan kimsenün gözi (9) mestūr olup Ḥaḳkı bātıldan farḳ idemez anuñçün Resūlullāh ' aleyhi's-selām (10) du' ā idüp dir idi *Allāhümme erine'l-ḥaḳka ḥaḳkan ve' rzuḳnā ittebā' ehu ve erine'l-bāṭile* (11) *bātilen ve' rzuḳnā ictinābehu¹⁴⁶⁰* daḥi dir idi *Allāhümme erine'l-eşyā' e kemā hiye¹⁴⁶¹*

(3) Ğamī ki (12) çün sipeh-i Zeng dil be-ḥün be-girift

¹⁴⁵⁷ *Der-ā* kelimesinin altına *biyā* ibaresi yazılmıştır.

¹⁴⁵⁸ إِذَا دَخَلَ النَّوْرُ الْقَلْبَ انْفَسَخَ لَهُ وَانْشَرَحَ İman kalbe girdiği zaman kalb açılır ve genişler. (Hadis) Ebü Nuaym, Aḥbār el-Asbahān, Hadis No: 1373.

¹⁴⁵⁹ نَعْمَ التَّجَافِي عَنْ دَارِ الْغُرُورِ وَ الْإِنَابَةَ إِلَى دَارِ الْخُلُودِ وَالْإِسْتِعْدَادَ لِلْمَوْتِ قَبْلَ نُزُولِهِ Gurur diyarından yüz çevirip ebedilik yurduna yönelmek ile ölüm gelmeden ona hazırlık yapmak ne güzel hasletlerdir. (Hadis) el-Müstedrek ale's-Sahihayn, Hadis No: 7931.

¹⁴⁶⁰ اللَّهُمَّ أَرْنَا الْحَقَّ حَقًّا وَ أَرِّزْنَا اِتِّبَاعَهُ وَ أَرْنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَ أَرِّزْنَا اجْتِنَابَهُ Allahım! Bize hakkı hak olarak göster, ona uymayı nasib eyle. Batılı da batıl olarak göster, ondan kaçınmaya muvaffak kıl. (Hz. Peygamber'in Duası)

¹⁴⁶¹ اللَّهُمَّ أَرْنَا الْأَشْيَاءَ كَمَا هِيَ Allahım eşyayı olduğu gibi bize göster. (Hz. Peygamber'in Duası)

Bir gam ki Zeng sipāhi gibi gönli kan ile (13) dutdı [Zeng bir memleket adıdır aña nisbet idüp Zengî dirler ve pas ma' nāsına daği gelür nitekim zā-yı 'Acemî ile bu ma' nāyadur ve Rūm daği ism-i memleketdür anuñ halkınuñ yüzi ağ olduğıçün ruha münāsib ve Zenge muķābil olur zıkr olunmuşdur]

Ze-ḥayl-i şādī-i rüm-ı ruḥet zedāyed bāz

Senüñ ruḥuñ şādılıđı (14) 'askerinden şaykallanur girü murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳdan maḥcüb olmaḳ sebebi (15) ile kellā bel rāne 'alā ḳulūbihim¹⁴⁶² ḥasebince ḳalb yaşlanup Çalaba muḥtāc olur ve inne'l-'abde (16) izā eznebe nükitet fi-ḳalbihi nüktetün sevdā'ü fe'in hüve neza'e ve's-tağfere ve tābe şuḳile (17) ve in 'āde zīde fihe ḥattā ta'luve ḳalbehu¹⁴⁶³ mücebince günāh ile ḳalbi sipāh-ı Jeng gibi (18) dutup ḳara ḳana boyanmış gibi ḳararur ammā tecellī-i cemālī ile cilālanur yā tevbe (19) vü istiğfār ile şaykallanur [zedāyed lafzı zedāyiden lafzından muzāri' dūr]

(4) Be-piş-i āyine-i dil her ānçi mī-dārem

Gönül āyinesi (20) öninde her nem ki vardur

Be-cüz ḥayāl-i cemālet nemī-nümāyed bāz

Senüñ cemālūñ ḥayālinden (21) ğayrı görünmez girü murād budur ki ḳalb mir'āt meşābesindedür anuñ cilāsı nefy-i māsivādur [M328a] (1) çün māsivā andan menfī olan tecellī-i cemāl zāhir olur nitekim aḥbār-ı meşāyihda vārid (2) olmışdur ḳalbū'l-mü'mini kalmerrāti izā şuḳile tecellī rabbehu fihi¹⁴⁶⁴

Beyt

--+/++-/-+--

Dil āyine-i Ḥudā-nümāyest (3)

Ver z'ān ki be-ğayr mübtelā nīst

(5) Be-dān meşel ki şeb ābistenest (4) dūr ez-tu

Ol meşel ile ki gice yüklüdür ya'ni meşel-i meşhūrdur ki el-leylü ḥublī dirler (5) senden irāḳ

Sitāre mī-şümurem tā ki şeb çi zāyed bāz

Yılduz şayarın tā gice ne (6) toğura girü murād budur ki kumi'l-leyle illā ḳalīlen¹⁴⁶⁵ mücebince ḳānū [ḳalīlem] mine'l-leyli mā yehce'un¹⁴⁶⁶ (7) ḥasebince enbiyā vü evliyāya ḳıyām-ı leylden münāfi' uḥreviyye ḥāşıl olur 'acabā (8) baña ne olur ola diyü intizār u iztırābdayın

¹⁴⁶² كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirlletmiştir. (Kur'ân, Mutaffifin 83/14).

¹⁴⁶³ وَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَدْنَبَ نُكِنَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءٌ ، فَإِنَّ هُوَ نَزَعٌ وَاسْتَعْفَرَ وَتَابَ صُقِلَ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهِ حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبُهُ Kul günah işlediğinde kalbine siyah bir nokta çizilir. Eğer o günahattan uzaklaşır ve tövbe ederse kalbi parlatılır. Eğer tekrar günaha dönerse kalbindeki çizgiler çoğalır ta ki kalbini sarar. (Hadis) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 362, Hadis No: 3334.

¹⁴⁶⁴ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ كَالْمِرَاةِ إِذَا صُقِلَ تَجَلَّى رَبِّهِ فِيهِ Müminin kalbi ayna gibidir. Parlatıldığında, cila vurulduğunda rabbi orada tecelli eder. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁴⁶⁵ ثُمَّ اللَّيْلُ إِلَّا قَلِيلًا Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl. (Kur'ân, Müzemmil 73/2).

¹⁴⁶⁶ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ Geceleri pek az uyurlardı. (Kur'ân, Zâriyât 51/17).

Not: Müstensih bu âyette geçen *ḳalīlen* kelimesini yazmamıştır.

(6) *Biyā ki bülbül-i maṭbū‘ -1 ḥāṭır-1* (9) *Ḥāfız*

Gel ki Ḥāfızuñ ḥārınuñ maṭbū‘ bülbüli

Be-büy-ıgölşen-i vaşl-ı tu mî-serāyed bāz

(10) *Senüñ vaşluñ gülşeni қоқусı ile ırlar girü* murād budur ki *ene celisü men zekereni*¹⁴⁶⁷ (11) ḥasebince ben seni zıkr iderem tā ki baña iḥsān u fazluñ ile qarın olasin (12)

VELEHU EYẒAN [G.300]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Ey serv-i nāz-ı ḥüsn ki hoş mî-revî be-nāz

Ey ḥüsn serv-i nāzı ki (13) *hoş gidersin nāz ile*

‘Uşşāk-rā be-nāz-ı tu her laḥza şad niyāz

‘*Āşıkıların* (14) *senüñ nāzuña her laḥzada yüz niyāzı vardır* murād muḥātabdan ma‘şuḳ-ı ḥaḳıḳıdır (15) ve nāz cezbedür ki ta‘azzüz ü kibriyā ile ola pes ol ḥazretten cezbe zühür idicek (16) ki tamām olmaya ‘āşıklara her anda yüz tazarru‘ olur ki ḥuşul-i merām (17) ve vuşul-i maḳām bunuñ ile olur

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Yek nāz mî-kunî tu vü men şad kunem (18) niyāz

K’āmed niyāz-ı ‘āşık-ı bîçāre kārsāz

(2) Ferḥunde bād ṭal‘ at-i nāzet (19) ki der-ezel

Mübārek olsun senüñ nāzuñ yüzi ki ezelde

Bübriideend ber-ḳad-i (20) servet ḳabā-yı nāz

Biçmişlerdür senüñ serv ḳaddüñ üzre nāz ḳaftanın murād (21) budur ki *el-‘azametü izārî ve’l-kibriyā ü ridā’i*¹⁴⁶⁸ ḥasebince şıfat-ı ‘azamet ü kibriyā [M328b] (1) şıfat-ı ḳadīme-i ḥazret-i Ḥudādur

(3) Ān-rā ki büy-ı ‘anber-i zülf-i tu ārzüst

(2) *Aña ki senüñ zülfüñ ‘anberi қоқусı ārzüdur*

Çün ‘ūd gū ber-āteş-i sūzān be-süz u (3) sāz

‘*Ūd gibi di yanar oda yan ve muvāfiḳ ol* murād budur ki ḡayb-ı hüviyyetden (4) rāyihā idrāk itmege nāsütünü ifnā itmek gerek

Rubā‘î (Ahreb)

Ey cān-ı şikeste (5) der-miyān-ı āteş

Sermest der-ü pāre-i ‘ışḳ be-keş

¹⁴⁶⁷ أَنَا جَلِيسٌ مِنْ ذَكَرَنِي Ben beni zikredenin dostuyum. (Hadîs) el-Makāsıdu’l-Hasene, No: 183.

¹⁴⁶⁸ الْعِظْمَةُ إِزَارِي وَالْكَبْرِيَاءُ رِدَائِي Büyüklük benim gömleğimdir, ululuk da cübbem. (Hadîs) Müsnedü’ş-Şihâb, No: 1350.

Çün mest şudî (6) tu bā-ḥayāl-i ma' şük
Pervāne-şıfat raqş hemī kun hoş hoş

(4) Ez-ṭa' ne-i (7) raqīb ne-gerded 'ıyār-ı men

Raqīb ta' nından dönmez benüm vezn-i ḥulūşum

Çün (8) zer eger berend merā der-dehān-ı gāz

Altun gibi eger ileteler beni şındı ağzına murād (9) budur ki ṭa' n-ı ağıyār ve cevā-yı rüzgār ile benüm ihlāş ile ' ibādetüm müteğayyir (10) olmaz

Rubā' i (Ahreb)

Tā şem' -şıfat mücerredī ne-güzinī

Der-şuffe-i cem' -i evliyā ne-nişinī (11)

Gū nīz şeb-i tār nūr nemī-dād

Tā terk ne-kerd şoḥbet-i şirīnī

(5) Pervāne-rā zi-şem' (12) buved sūz-ı dil velī

Pervāneye şem' den olur gönül ḥarāreti velī

Bī-şem' -i ' arız-ı (13) tu dilem-rā buved güdāz

Senüñ ' arızuñ şem' insüz olur gönlüme erimek murād (14) budur ki pervāneye yanmaq şem' vaşlından olur benüm gönlüme erimek (15) firqat-i didārdan olur ki ḥazret-i ' indiyet-i İlahiyeden dūr olduğum (16) için yanmaqda ve helāk olmağdaym

Beyt

-+---/-+---/-+--

Keş ĩncā āmeden firqat (17) zi-tu

Kāş pāyem būdī meksūrān zamān

(6) Dil k' ez-ṭavāf-ı Ka' be-i kūyet (18) vuḳūf yāft

Gönül ki senüñ Ka' be-i kıyuñdan vuḳūf buldı

Ez-şevḳ-i (19) ān ḥarīm ne-dāred ser-i ḥicāz

Ol ḥarīmüñ şevḳinden ḥicāz sevdāsın (20) dutmaz murād budur ki müşāhede ile ' ibādete ḳādir (21) olan maḥcūb olup ' ibādet itmek istemez zīrā [M329a] (1) bu derece-i ' āliyeden tenezzüldür

(7) Her dem be-ḥūn-ı dīde çi ḥāşıl-ı vuzū' çü nīst

Her dem göz ḳanı (2) ile vuzūdan ne ḥāşıl çün yoḳdur

Bī-ṭāḳ-ı ebrū-yı tu namāz-ı merā cevāz

Senüñ ḳaşuñ kemerinsüz (3) benüm namāzuma cevāz murād namāz-ı merā didüklerinden ehl-i ṭarīḳat namāzı didüğümdür ki anlaruñ ḳatında (4) namāz kemāl-i ihlāş ve müşāhede-i bārī ile olmağdur tā ki ḳul inne şalāti ve nūsūki ve maḥyāye (5)

ve memāti li'llāhi rabbe'l-ālemīn lā şerīke lehu¹⁴⁶⁹ hasebince namāza şerī'at-i tarīkatde cevāz ola (6)

(8) Şūfī ki bī-tu tevbe zi-mey kerde būd dūş

Şūfī ki sensiz şarābdan tevbe itmiş idi (7) dün gice [zāhir budur ki dūş mışrā'-ı şāniye maşrūfdur mışrā'-ı evvele maşrūf olmak daği muhtemeldür]

Beşkest 'ahd çü der-i meyhāne dīd bāz

Şıdı 'ahdi çün meyhāne kapusın açık (8) gördi murād budur ki şūfiye vuşul ila'llāh ve kurbet-i hazret-i Hāk hāşıl olmayup (9) ānsuz olduğu için 'ışk-ı İlāhiden tevbe ve rücu' idüp tarīkatden ferāgata 'azm itmiş (10) idi dün gice meyhāneden ya' nī şevk ü zevk hāşıl olan 'ālem-i İlāhī tarafından fetḥ-i (11) bāb görüp ol 'ahdi şıyup girü 'ışk-ı İlāhī nüşını muqarrer eyledi

(9) Çün bāde bāz mest (12) ber-i ḥum refit kef zenān

Şarāb gibi mest küp başına gitdi kef urarağ (13)

Hāfız ki dūş ez-leb-i sāgar şenīd rāz

Hāfız ki dün gice kadeḥ lebinden işitdi rāz (14) şarābuñ küp başına gitmesi taşmasından 'ibāretdür ve kef urması köpüklenmesi dimekdür (15) ve Hāfızuñ küp başına gitmesi şeyḥden feyz taleb itmege gitmesidür ve kef urması el ele (16) qarşup pür şevk olmasidur ve kadeḥden bunda murād keyfiyyet-i cüz'iyyesi olan mürīddür (17) çün Hāfız andan rāz-ı tarīkat ve sırr-ı İlāhī işitdi pür zevk ü şevk olup küp (18) ya' nī şeyḥ cānibine gitdi

VELEHU EYẒAN [G.301]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ber-neyāmed ez-temennā-yı lebet kāmem henüz

Hāşıl (19) olmadı senüñ lebüñ temennāsından benüm murādum henüz

Ber-ümīd-i cām-ı la' let dürdi (20) aşāmem henüz

Senüñ la'lüñ kadeḥi ümīdine pūse içiciyem henüz murād (21) lebden kelām u ilhāmdur ve cām-ı la'lden murād buṭün-ı kelām ve esrār-ı ifhāmdur [M329b] (1) ve dürd-i aşāmlık riyāzetden 'ibāretdür ya' nī kelām-ı İlāhī ve ilhām-ı şādī temennī ider idüm (2) henüz ol murād hāşıl olmadı ve buṭün-ı kelām ve esrār-ı ifhām ümīdine riyāzet iderem (3) ümīd-vārum ki ol merām hāşıl ola

Rubā'ī (Ahreb)

Ey dil tu be-'ilm sīne-i gülşen kun (4)

V'ey cān zi-'amel tenet-rā cevşen kun

V'er nīm-i şebī çü şubḥ rüşen kerdī

¹⁴⁶⁹ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (163) لَا شَرِيكَ لَهُ (162) O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim. (162) De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir. (163) (Kur'an, En'am 6/164).

Çün şubh-ı (5) zamîr-i ‘ aşîkân rüşen kun

(2) Rûz-ı evvel reft dînem der-ser-i zülfeyn-i tu

Evvel günde gitdi (6) dînüm senüñ iki zülfüñ ucında

Tâ çi h’âhed şud ez-în sevdâ serencâmem henüz

Tâ nice olsa (7) gerekdür bu sevdâdan benüm âhîr kârüm henüz murâd dînden ma‘nâ-yı lûgavîsidür ki tâ‘ at ü inkiyâddur (8) ve zülfeynden murâd gayb-ı hüviyyet ve şifâtdur ya‘nî ezelde ittibâ‘-ı inkiyâdum zâta vü şifâta (9) olmışdur âhîr kârüm nice olsa gerek bu sevdâda bilmezem ammâ fazl u ihsândan ümîdi (10) kesmezem

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+---

Hergiz ey şeh ne-kunem ez-der-i tu nevmîdî

Çün hezârân be-terâz-ı men be-kerem baħşîdî (11)

Rûz-ı bazar-ı elestem çü merâ baħrîdî

Hemegî gayb-ı nihânem tu ‘ayân mî-dîdî (12)

Key kunî hizy-i men-i bed-‘amel âhîr yâ Rabb

Tu ki kirdâr-ı men eknün be-kerem püşîdî (13)

Nîst lâyıķ keremet-râ ki merâ red be-kunî

Evvel-i rûz ki ez-luḡ u kerem bügzîdî (14)

Me-ħor ey ‘aşîķ-ı bî-çâre ez-ü çendîn gam

Tu ki Câmî be-elest ez-kef-i ü nüşîdî (15)

(3) Sâķiyâ yek cür‘a dih z’ân âb-ı âteş-gün ki men

Ey sâķî bir cür‘a vir ol od gibi şudan ki ben (16)

Der-miyân-ı puḡtegân-ı ‘ışķ-ı ü ħâmem henüz

Anuñ ‘ışķı puḡteleri ortasında ħâmun henüz (17) murâd âb-ı âteş-gündan riyâzetedür ki âb-ı ħayât-ı ma‘neviyedür ammâ âteş gibi süzendedür (18) lâcerem ey sâķî ya‘nî şeyḡ ü mürşid bir baķiyye-i selefi andan baña vir tâ ki ben daḡi anlar (19) gibi puḡte olam

Ķıṡ‘a

-+---/-+---/-+---

‘Āşîķî h’âhî ki tâ pâyân beri¹⁴⁷⁰

¹⁴⁷⁰ Bu şiir, Ebû Sa’îd-i Ebu’l-Hayr’a aittir.

Pes ki bepsendîd bāyed (20) nā-pesend
Zişt bāyed dîd ü inkārîd hûb
Zehr bāyed hûred ü inkārîd kıand

(4) Ez-*haṭā* guftem (21) *şebî zülf-i türā müşg-i Ḥoten*

Ḥaṭādan didüm bir gice senüñ zülfüñe müşg-i Ḥoten

Mî-zened her laḥza [M330a] (1) tîğî mü ber-endāmem henüz

Urur her laḥza bir tîğ kııl endāmum üzre henüz murād budur ki (2) ol şibh ü mişlden münezzeḥ olan ğayb-ı hüviyyeti bir nesneye teşbîh itsem endāmumda her (3) kııl tenüme tîğ gibi yatup ezā ider

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ḥayāl-i keşf-i ḥaḳîḳat me-kun be-*kuvv*-i ‘aḳl (4)

Ki in luġat be-*kıyās*-ı hıred nemî-bāşed

(5) Nām-ı men refteſt rûzî ber-leb-i cānān be-sehv

(5) *Benüm adum gitmiş bir gün cānān lebi üzre sehv ile*

Ehl-i dil-rā bûy-ı cān mî-āyed ez-nāem henüz

(6) *Ehl-i dile cān koġusu gelür ādemden henüz* murād bundan şol ḥadîş-i şerîf mazmûnidur ki (7) Resûlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur *kaçan Ḥaḳ te‘ālā bir kıulı sevse Cebrā’ile dir* (8) *Allāh fülānı sever sen daġı sev Cebrā’il daġı sever andan şoñra Cebrā’il* (9) *mele’-i a‘lāda nidā idüp dir Allāh fülānı sever siz daġı sevüñ anlar daġı severler andan şoñra* (10) *anuñ kabûli düşer ehl-i arza kabûline*

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Şol ki maḥbûbu’l-*ku*lûb ola odur maḥbûb-ı Ḥaḳ (11)

Her kaçan yād olsa nāmın ehl-i diller şād olur

(6) **Pertev-i rûy-ı tü-rā der-ḥalvetem dîd āftāb**

(12) *Senüñ yüzüñ ziyāsın benüm ḥalvetümde gördi güneş*

Mî-reved çün sāye her dem ber-der ü bāmem (13) henüz

Gider gölge gibi her dem benüm kapum ve tamum üstine henüz murād ḥalvetde tecellî-i cemālî (14) olduğım beyān ve ehl-i şevḳ aña ṭālîb idüğün zıkdür

Beyt

- + - - / - + - - / - + - -

*Lî ma‘allāh*¹⁴⁷¹ vaḳt-i ehl-i (15) ḥalvetest

¹⁴⁷¹ لي مع الله وقت لا يسع فيه ملك مقرب، ولا نبي مرسل Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler, ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir. (Hadîs) Makasıdu’l-Hasene, Hadîs No: 883 *Lî-ma‘allāh* mezkûr hadîsin bir parçasıdır.

Her ki in-rā yāft şahib-i devletest

(7) Der-ezel dādest mā-rā sāķi-i (16) la' l-i lebet

Ezelde virmişdür baña la' l-i lebüñ sāķisi

Cür' a-i cāmī ki men medhūs-ı ān cāmem (17) henüz

Bir kadeh baķiyyesin ki ol kadehüñ 'aķlı gitmişiyem henüz murād budur ki *elestü* (18) *bi-rabbiküm*¹⁴⁷² nidāsı baña keyfiyyet virmişdür ki henüz ol keyfiyyet bāķidür

Bejt (19)

Yā Rab çi meyest ān ki be-ħordem be-ezel

Keyfiyyet-i ū künün kemā kānest

(8) Ey ki gufti (20) cān be-dih tā bāşedet ārām-ı dil

Ey kimse ki didüñ cān vir tā saña qarār-ı ħalb ola (21)

Cān be-ġamhāyeş sipordem nist ārāmem henüz

Cānı anuñ ġamlarına teslim itdüm yoķdur qarārum [M330b] (1) *henüz* murād budur ki ey kimse ki baña *mütü ħable en temütü*¹⁴⁷³ ħasebince kendüyi meyyit (2) ħılup ve meyyit bilüp qarār-ı ħalb ħāşıl ħıl dirsın ben kendümi cemī' -i māsivādan (3) meyyit ħılup terk-i ġam-ı māsivā eyleyüp cānı cānān ġamlarına teslim ħıldum ammā henüz (4) qarār-ı ħalb ħāşıl ħılmadum

Rubā' i

+ --- / + --- / + ---

Merā gūyi tu fānī bāş ez-ħ' iş

Be-yābī (5) tā qarār-ı ħalb der-piş

Men ez-ġayreş fenā geştem vü likin

Nemī-yābem qarār ey merd-i derviş (6)

(9) Der-ķalem āverd Ĥāfız kişsa-i la' l-i lebeş

Ķaleme getürdi Ĥāfız anuñ leb-i la' li kişşasın

Āb-ı (7) ħayvān mī-reved¹⁴⁷⁴ her dem zi-aķlāmem henüz

Āb-ı ħayāt gider her dem ħalemlerümden henüz (8) murād budur ki Ĥāfızuñ ħalemi kelām-ı İlāhī yazar anuñçün anuñ ħaleminden āb-ı ħayāt aķar (9) ya' nī ħayāt-ı cāna sebeb olur ma' ārif-i cārī olur

Ķıı' a

+ + --- / + + --- / + + ---

Z'āb-ı ħayvān ez-pey-i insān (10)

¹⁴⁷² أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172).

¹⁴⁷³ مَوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا Ölmeden önce ölünüz. (Hadîs) Makasıdu'l-Hasene, Hadîs No: 1162.

¹⁴⁷⁴ *Mī-reved* kelimesinin altında *mī-çeked* notu düşülmüştür.

Sırr-ı hikmet (2) be-mā ki gūyed bāz

Hikmet sırrını bize kim dir girü murād kāmīl-i ʿarīkatden gayrı ḥakīm-i hikmet-i İlāhiyyeden (3) bize ḥaber virmez dimekdür

Beyt

-+---/-+---/--+-

Hikmet-i şerʿ ü ʿarīkat müşkilest

ʿĀlim ü ʿarīf (4) ber-īn ehl-i dilest

(4) Her ki çün lāle kāse-gerdān şud

Her kim ki lāle gibi çanağ döndürici (5) *yaʿnī envāʿ-ı neʿam ve elvān-ı ʿāʾam* getürici idi

Z'in cefā ruḥ be-ḥūn be-şūyed bāz

Bu cefādan (6) *yūzi ḳan ile yur girü* yaʿnī nā-ehllik belāsından yüzini mülevves ide murād budur ki (7) şol ki ʿulūm u maʿarīf ile ārāste ola ve envāʿ-ı ḥükm ü ʿavārif ile pīrāste (8) ola kendüsi ʿilmi ile ʿāmil olmayup belki ḥilāf-ı Ḥaḳḳa zāhib olduğı ecilden (9) yüzini maʿāşī ile telvīş ider

Rubāʿī

+---/+---/+---

Dilā der-kār-ı ḥod mī-kun nazarhā

Ki der-rāh-ı tu (10) mī-bīnem ḥaṭarhā

Maʿāşī zehr-i ḳahrest ü nümūde

Be-kām-ı nefis-i tu hemçün şekerhā (11)

(5) Bes ki der-perde çeng guft sūḥan

Guft lafzınıñ fāʿ ili zāmīr-i çengdür ve mefʿūli (12) sūḥandur yaʿnī *çeng perdede niçe ki söz söyledi*

Be-boreş müy tā be-mūyed bāz

[*mūyed* lafzı muzāriʿdür müyiden lafzından *mūyiden* sağı sağıp ağlamağa dirler] (13) *Be-boreş* lafzında olan zāmīr bāriz ve *be-mūyed* lafzında olan zāmīr müstatir çenge rāciʿdür (14) *yaʿnī kes çeng kılmı tā sağı şağa girü* murād budur ki *çengden* murād (15) ki şeyḥ-i merāḳıb u münḥanīdür ol ki merātib-i sülūkda ve perde-i ʿarīkatde söz söyler idi (16) ḥazret-i Ḥaḳḳa ittīşāl u taʿalluḳı aña bāʿ iş olmuş idi pes *mūydan* murād ol ittīşāl (17) u irtibātdur ḳaçan bir zillet ü maʿşiyet sebebi ile ol ittīşāl u irtibāt münḳaṭıʿ (18) olsa evvelki gibi fırḳate düşüp ağlayup sağı şağmak lāzım olur nitekim Ādem (19) ʿaleyhiʿs-selām bir ʿişyān sebebi ile niçe yıllar ağladı ve Nūḥ ʿaleyhiʿs-selām *innebūnī* (20) *min ehli*¹⁴⁷⁶ demek ile muʿatib olup kırk yıl şermende başın āsmāna ḳaldurmadı (21) ve Dāvud ʿaleyhiʿs-selām bir zillet bāʿ işi ile kırk yıl ağladı ve Resūlullāh ʿaleyhiʿs-selām bir ḥaṭā ile vahy müḳaṭıʿ olup [M331b]

¹⁴⁷⁶ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي Nuh Rabbine dua edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vâdin ise elbette hakır. Sen hâkimler hâkimisin. (Kurʿân, Hūd 11/45).

(1) kırk gün münfa' il oldu ve evliyāu'llāhdan niçe kimseler ma'şiyet bā' işi ile mertebelerinden (2) düşüp giryān oldılar

Κιτ' a

++--/+--/+--

Evvelā Ādem āhiren Hātem

Zillet için olup bulur giryān (3)

Evliyāden niçe niçe kümmel

Ma'şiyet birle itdiler hüsran

(6) Be-küşāyed dilem çü gonca eger

Açılur (4) göñlüm gonca gibi eger

Sāgarī ez-lebeş be-büyed bāz¹⁴⁷⁷

*Bir kadeh anuñ lebinden çoqılars girü murād (5) budur ki munqabız u münfa' il olan kalb kelām-ı İlāhiden bir şemme duyarsa açılıp (6) inbisāt u feyż hāşıl ider nitekim Ādem 'aleyhi's-selām *fe teleqqā ādemü min rabbehi kelimātin fetābe*¹⁴⁷⁸ (7) hasebince ve Resülullāh 'aleyhü's-şalātu ve's-selām *mā vedde'ake rabbüke ve mā kalā*¹⁴⁷⁹ mücebince tesellī bulurlar pes (8) ma'şiyet ü zilletden şoñra qabül ü rahmet bulanlar tevbe vü inābet ve tazarru' u zillet (9) sebebi ile buldılar*

Nazm

--+/+--+/+--

Ey merhem-i riş-i dilfikārān

V'ey musliḥ-i kār-ı zışt-kārān (10)

Megzār çün'in zelil ü zārem

Ez-rāh-ı kerem ber-ār kārem

Sergeşte me-kun merā ez-în pīş (11)

Bünmāy rehī be-cānib-i ḥ'ış

Der-meclis-i ma'şiyet esirem

Megzār der-în çün'in be-mirem (12)

¹⁴⁷⁷ Bu mısranın iki farklı şekli derkenârda şu şekildedir:

Sāgar-ı lāle-gün ne-büyed bāz

Şāgar-ı mey demī ne-büyed bāz

Derkenârdaki mısraların vezni bu gazelden farklıdır: Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

¹⁴⁷⁸ فَتَلَقَىٰ أَدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ Bu durum devam ederken Ādem, Rabbinden birtakım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır. (Kur'ân, Bakara 2/37).

¹⁴⁷⁹ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ Rabbini seni bırakmadı ve sana darılmadı. (Kur'ân, Duhâ 93/3).

Ḥaclet-zedeem zi-kerde-i ḥ'ış
V'ez-şerm-i tu ser-fikende der-pîş

Çün âmedeem be-^ç özr ḥ'āhī (13)
Nevmīd me-kun merā İlāhī

Berdār zi-maṭraḥ-ı helākem
Megzār miyān-ı ḥūn u ḥākem

Her çend be-dü günāhkārem (14)
Ez-luṭf-ı tu līk ümīd-vārem

^ç İşyān-ı men er zi-ḥad burūnest
Luṭf u kerem-i tu z'ān füzūnest (15)

(7) Gird-i beytü'l-ḥarem-i ḥum Ḥāfız

Küp beytü'l-ḥaremi kırañın Ḥāfız

Ger tevāned be-ser be-püyed bāz

(16) *Eger kādir olursa baş ile yiler girü* murād *ḥumdan şeyḥ-i pür-ḥāletdür* ve anuñ beytü'l-ḥarāmı ḥānḳāh u mevzu^ç -ı ^ç ibādetdür (17) ki maḥall-i ikrām ve ta^ç zīm ü ^ç izzetdür aña başdan ḳadem irüp segirdüp varmağa lāyıḳdur (18)

VELEHU EYẒAN [G.303]

[Fā^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilān]

(1) Ḥız der-kāse-i zer āb-ı ṭarabnāk endāz

Ayağ üzre ḳalk altun çanağa şenliklü şu at (19)

Piştter z'ān ki şevved kāse-i ser ḥāk endāz¹⁴⁸⁰

Andan öñdın ki ola baş çanağı ṭoprağa (20) *atılmış* murād altun çanaḳdan ḳalbdür ki a^ç zā-yı re'isenüñ eşrefidür ki altun gibi ^ç azīzdür (21) ve *āb-ı ṭarabnākdan* murād ^ç ıṣḳ-ı İlāhīdür ki ḡam-ı dünyāyı ferāmüş itdürür lācerem baş çanağı ṭoprağa (22) düşmezden evvel aña sa^ç y itmek gerek ki taẓyī^ç -i ^ç ömr ḥüsrān-ı ^ç azīmdür

Rubā^ç ī (Ahreb)

^ç Ömrī be-ḡam-ı dünyi-i [M332a] (1) dūn mī-güzered

Āḥir bīnī ki zi-dīde ḥūn mī-güzered

Mey-ḥorde şeb-i ḥufte vü her (2) şubḥ-ı ḥumār

¹⁴⁸⁰ *Piştter z'ān ki şevved* ifādesinin altına *pîş ez-ān dem ki şevved* notu yazılmıştır.

Evkāt-ı ‘azîz bîn ki çün mî-güzered

(2) ‘Āķıbet menzil-i mā vādî-i hāmūşānest

(3) ‘Āķıbet bizüm menzilümüz sākıtlar deresidür

Hāliyā ğulgüle der-günbed-i eflāk endāz

Hāliyā (4) ğavġa ve şadā-yı felekler ķubbesine at murād budur ki ey şayt u şadāyı ve şehvet ü (5) ğavġayı feleklere çıkarar kimse ‘āķıbet bizüm mekân u ķonaġımız maķābir olsa gerekdür ki (6) aña maħalle-i hāmūşānn dirler

Ġazel

--+---/-+---/-+---/-+---

Ey ki tu maġrūr-ı taħt u devlet-i ferħundeî¹⁴⁸¹

Der-heme ‘ālem (7) şadā-yı şāhi-i efgendeî

Yā ki Cemşidî be-şevket yā ki Hürşidî be-ħüsn

Yā çü zühre-çehredārî (8) yā çü meh-tābendeî

Yā kemālātî ki guftem za‘ f-ı ān der-yāftî

Yā murādātî ki cüstî (9) cümle-rā yā bendeî

Yā ķayşer hest ber-ser-i tāk u efser mer tü-rā

Yā çü ‘İsā ibn-i Meryem (10) tā ķıyāmet zindeî

Yā ġirifi çün Feridün mülket-i rüy-ı zemîn

Yā çü Ķārün (11) şad hezārān māl u genc āgendeî

Gerçi Şeddādî vü lîkin nîstî imen zi-mevt

Hîç kes (12) guftest bā-tu tā ebed pāyendeî

Ger emirî ger faķirî çün be-mirî ‘āķıbet

Hı‘aceġî (13) nepzired ez-tu ser binih çün bendeî

(3) Çeşm-i ālüde-nażar ez-ruħ-ı cānān dürest

Göz (14) ki bulaşık nażarlı ola cānān yüzinden ba‘iddür

Ber-ruħ-ı ü nażar ez-āyine-i pāk endāz

¹⁴⁸¹ Bu şiir, Hâce Abdullāh-ı Ensārî’ye aittir.

Anuñ ruḥı (15) *üzre nazarı āyine-i pākden at* murād budur ki şol ‘ayn ki televvüş-i şehevâtadan ve meyl-i mäsivâdan (16) pāk ola müşâhde-i cemâl-i Ḥaḳḳa lâyiḳ olur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

‘Āşıkānī ki giriftār cemâl-i üyend

Yek dil ü (17) yek cihet ü yek reviş ü yek rüyend

(4) Be-ser-i sebz-i tu ey serv ki ger ḥāk şevem

Senüñ yeşil (18) *başuñ ḥaḳḳıçün ey serv ki çün topraḳ olam*

Nāz ez-ser binih ü sāye ber-in ḥāk endāz

Nāzı (19) *başdan ḳo ve gölgeyi bu topraḳ üzre at* murād muḥātabdan bunda ṭarāvet ü leṭāfeti ve uluvv-ı (20) derece ü rif‘ati olandur andan *üzürü mevtāküm bi’l-ḥayr*¹⁴⁸² mücebince du‘ā-yı ḥayr ve ziyāret-i ḳabr (21) ricā ider

Beyt

-+ - / -+ - / -+ -

Ez-kerem ba‘d ez-vefātem yād kun

Hem be-elḥamdī revānem şād kun [M332b] (1)

(5) Dil-i mā-rā ki zi-mār-ı ser-i zülfi tu be-ḥest

Bizüm gönllümüzi ki senüñ zülfüñ ucı yılanından (2) *mecrūḥ oldı*

Ez-leb-i ḥod be-şifāḥāne-i tiryāk endāz

Kendü lebünden tiryāk şifāḥānesine (3) *at* murād ḡayb-ı hüviyetden mecrūḥ olanı kelām-ı feyz ile şifā erzānı ḳıl dimekdür

Beyt (4)

+++ / +++ / +++

Dil me-rencān be-derd-i düst-ı kemāl

Füve mā‘u’l-ḥayāt fihi şifā

(6) Mülk-i in mezra‘a dānī ki şebātī (5) ne-kuned

Bu mezra‘anuñ mülki bilürsin ki bir şebāt itmez

Āteşi ez-ciger-i cām der-emlāk endāz

(6) *Bir āteşi ḳadeḥ cigerinden ki şarābdur emlāka at* murād bu *mezra‘adan ed-dünyā mezra‘atü’l-āḥireti*¹⁴⁸³ (7) ḥasebince dünyādur lācerem bunuñ mülki şebāt u ḳarār itmez

Şi‘r

Ve yekfike ḳavlü’n-nāsi fimā (8) mülketihi

Leḳad kāne hazā merreten li-fülāni

¹⁴⁸² اذْكُرُوا مَوْتَكُمْ بِالْخَيْرِ Ölülerinizi hayırla yād edin. (Hadis) Sünen-i Nesâi, Hadis No: 1909.

¹⁴⁸³ الدُّنْيَا مَرْعَى الْأَجْرَةِ Dünya âhiretin ekin tarlasıdır. (Hadis) Mevzuâtü’s-Sagânî, Hadis No: 86.

çün böyledür ħubb-ı Hâk zübdesinden emlâke (9) âteş urup ifnâ idüp ħalbden anlaruñ ta^c alluħın nefy eyle ki *ġubâ li-men tereke'd-dünyâ ħable an* (10) *tetrükehu*¹⁴⁸⁴ nuş-ı şahîhdür

Rubâ'î

--+---/-+---/-+---/-+-

Ey ki dildâr-ı hevâ-yı ħayr-ı Hâk fersüdeî

Pend-i ehl-i dil (11) be-güş-ı hüş-ı cân neşnüdeî

Ĥubb-ı emlâk-ı cihân-râ der-dilet cā kerdeî

Tu revî anhâ be-māned (12) ħāfil ez-în bûdeî

(7) Ėsül der-eşħ zedem k'ehl-i ħarîħat ħüyend

Ėsüli ħöz yaşında urdum (13) *ki ehl-i ħarîħat dirler*

Pâk şev evvel [ü] pes dide ber-ân pâk endâz

Pâk ol evvel ve andan (14) *şoñra ħözi ol pâk üzre at murâd pâk olan müşâhede-i cemâl-i Hâħħa lâyıħ olur dimekdür* (15)

(8) Yâ Rab ân zâhid-i ħod-bîn ki be-cüz 'ayb ne-did

Yâ Rab ol kendin ħörici zâhid ki (16) *'aybdan ħayrı ħörmedi*

Düd-ı âhiş der-âyine-i idrâk endâz

Âħ tütüniñ anuñ idrâki (17) *âyinesine at tâkiâyine idrâki ħonup 'ayb ħörmez ola* [şın ki zamîr-i ħâ'ibdür zâhide râci'dür idrâk lafzına dâħil olsa gerek idi vezn içün taħdîm olunmuşdur]

Beyt

--+---/-+---/-+-

Mû-şikâfi tu be-'ayb-ı (18) digerân

Çün be-'ayb-ı ħod resî kûrî der-ân

(9) Çün ħül ez-nüħet-i ü cāme ħabâ kun (19) Ĥâfiz

Ĥül gibi anuñ ħoş ħoħusından ħaftanı ħabâ kııl ey Ĥâfiz [*ħabâ* öñi açıħ ħaftana dirler ki ħöñlüñ gibi olmaya *ħabâ kun* demek yaħasından aşıħa yırt ħöñlüñ gibi öñi bütün iken açıħ olsun dimekdür]

V'in ħabâ der-reh-i ân ħāmet-i (20) çālāk endâz

Ol ħabâyı ol çāpük-ħāmet yolına at murâd cāmeden bedendür ki (21) *cāna libās meşābesindedür ve anı ħabâ itmek riyāzet ile çāk itmek tâ ħicāb u* [M333a] (1) *tesettürini ref' itmekdür ve ħāmet-i çālākdan murâd 'uluvv-ı derecedür lācerem taħşil-i mertebe-i 'aliyye-i* (2) *İlāhiyee içün bedeni anuñ sebîlinde bezl itmek gerekdür*

¹⁴⁸⁴ طوبى لمن ترك الدنيا قبل أن تتركه “Ne mutlu o kimseye ki dünya onu terk etmeden önce o dünyayı terk eder.” İfadenin devamı şu şekildedir: وَبَنَى قَبْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَهُ وَأَرْضَى رَبَّهُ قَبْلَ أَنْ يَلْقَاهُ Kabre girmeden önce kabrini hazırlar. Rabbinin huzuruna varmadan önce Rabbini razı eder. (Kelâm-ı Kibâr) Yahyâ b. Muaz.

VELEHU EYẒAN [G.304]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Dilem zi-büde-i lülü-veşist (3) şür-engiz

Benüm gönülüm bir karaçı gibi fitne qarışdurıcınun kaplamışdur [lülü tafşili figāngin-i lüliyan-ı şüh didügi maħalde ħarf-i elifde zıkr olunmuşdur]

Der-ħilāf-ı va' de ü (4) kattāl-vaz' u reng-āmiz

Va' deye ħilāf idici ve kattāl vaz' lu ve ħilekār murād (5) bundan nefsi-i emmāredür ki bu deñlü evşāf-ı kabīhe ile muttaşifedür ve ħalb aña müte'allıkdur [reng-āmiz qarışmış renklü ve her nesneden āgāh u ħilekār ma'nāsınadur bunda ma'nā-yı āħir münāsibdür]

Rubā' i (6)

+ --- / + --- / + --- / + ---

‘ Acebdür ħumķı insānuñ bilürken nefsi-i bed-kārı

Anuñ aķvāline göre ider her laħza kirdārı (7)

Niçe niçe televvüş ħāşıl olmışdur dile andan

Gör ol bī-‘ aķlı kim terk eylemez bir dem o murdārı (8)

(2) Fedā-yı pīrehen-i çāk-ı māh-rüyān bād

Ay yüzlülerün yırtıķ gönlegine fedā olsun

Hezār cāme-i (9) taķvā vü ħırķa-i perħiz

Biñ taķvā kaftanı ve perħiz ħırķası murād ay yüzlülerden (10) nūrāniyet ħāşıl iden fuķarādur ki libāsları köhnedür anlara fedā olsun şüretin ārāste (11) idüp müttakı vü ehl-i perħiz gečen kimselerün libās-ı tezyin ü riyāsı

Rubā' i (Ahreb)

Der-şüret eger (12) Mūsā vü Hārūn bāşı

Ber-şive-i Cebra'ıl bīrūn bāşı

Ez-şüret-i zühd-i tu çi maķşūd (13) tü-rā

Der-siret eger Yezid ü Qārūn bāşı

(3) Firişte ‘ ışķ ne-dāned ki çist ey sākı¹⁴⁸⁵

(14) *Firişte ‘ ışķı bilmez ki nedür ey sākı*

Be-ħ'āh cām u gülābı be-ħāk-ı ādem rız

İste ħadeħi ve (15) *gülāb ādem toprağına dök* murād budur ki melā'iked e ' ışķa isti' dād yokdur egerçi (16) ' ibādet çokdur nitekim Ĥ'āce ' Attar dimiş

Beyt

¹⁴⁸⁵ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Be-şükr-i ān ki be-ħüsn ez-melek be-burdı güy

-+---/-+---/-+-

‘Işık çün hâşiyet-i insân buved¹⁴⁸⁶ (17)

Ger melek ‘âşık şevd ins ân buved

Lâcerem ‘ışık-ı İllâhî kadehin alup andan râyiha-i tayyibe (18) beden toprağına döküp
‘ışık ile ‘ibâdetde olmağ gerek

Bejt

-+---/-+---/-+-

‘Işık ber-çarh-ı haķîkat (19) aḡterest

Ez-‘ibâdet yek kadem bâlâ-terest

(4) Faķır ü haste be-dergâhet âmedem cānā¹⁴⁸⁷

(20) *Faķır ü haste dergâhuña geldüm ey cān*

Ki cüz velâ-yı tüem nîst hiç dest-âvîz

(21) *Ki senüñ muḡabbetüñden ġayrı benüm yoğdur hiç armağanum* murâd budur ki
ḡazret-i bâriye tuḡfe-i [M333b] (1) fuķârâne ancağ muḡabbetüm vardur

(5) Ğulâm-ı ân kelimâtem ki âteş efrüzed

Ol kelimâtuñ ḡulıyın ki (2) od yaluñlandurur

Ne âb-ı serd zened der-süḡan be-âteş tîz

Soğuk şu urmaz sözde (3) iti oda murâd budur ki söz olur ki âteş şevk yaluñlandura
söz ol degüldür ki (4) olanca şevki söyündüre pes ol kimse ile muşâḡabet itmek
gerek ḡarâret ü şevk vire (5) anuñ ile iḡtilât itmemek gerek ki olan şevk ü ḡarâreti
ifnâ ide

Ḳıṡ‘a

+++/-+---/++-

Be-kesi yâr şev ki çün (6) güyi

Süḡan-ı dîni ü be-güyed Ḥağ

Be-bor ez-kes ki çün tu Ḥağ güyi

Süḡanî güyed ü kuned dil (7) şağğ

(6) Biyâ ki hâtif-i meyhâne düş bâ-men guft

Gel ki meyhâne hâtifî dün gice baña didi

Ki der-mağâm-ı (8) rızâ bâş v’ez kağâ me-gurîz

Ki rızâ mağâmında ol kağâdan kağma murâd ḡanğâh u ‘ibâdetḡâne (9) hâtifî baña
kağâyâ rızâ vir diyü pend itdi dimekdür

Rubâ‘î

¹⁴⁸⁶ Ferîdüddîn Attâr, Musibetnâme.

¹⁴⁸⁷ *Cānā* kelimesinin altına *rahmî* kelimesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak birinci kelime kullanılmıştır.

--+/+--+/-+--

Her bende ki ü güzîn-i Rab bûd (10)

Peyveste qarîn-i tâb u teb bûd

Her hükmi-i kazâ ki ez-Ḥaḳ âmed

Teslim ü rızâ nümüd dü ḥab bûd (11)

(7) Me-bâş ğurre be-bâzû-yı ḥod ki der-ğaybest

Mağrūr olma kendü kuvvetüñe ki ğaybdadur (12)

Hezâr ta'biye bâ-pâdşâh-ı hükmi-engiz

Biñ ḥalḫ u setr hükmi koparıcı pâdşâh ile murâd budur ki (13) kuvvet ü 'amele mağrūr olmaḫ menhîdür zîrâ hükmi-ezelî ve şun'-ı şulḫân-ı lem yezelî niçe idügi ma'lûm (14) degüldür

Ḳıṭ'a

--+---/-+---/-+---/-+--

Ğurre-i a' māl-i ḥod bûden revâ ne-bûd dilâ

Her serî-râ her nüviştî-kerde dîvân-ı (15) ezel

İḫtiyâr-ı mâ çi senced piş-i taḫdîr-i İlâh

Çün tü-râ çün gûy-ı çevgân kerde sulḫân-ı ezel (16)

Ğayr-ı ḥavf u hem recâ ne-bûd tarîḫ-i sâlikân

'Aḳl-ı 'âciz-râ ki gûyed merd-i meydân-ı ezel (17)

(8) Piyâle ber-kefenem bend tâ seḫergeh-i ḫaşr

Ḳadeḫi kefenüme baĝla tâ ḫaşr seḫeri vaḫtinde

Be-mey zi-dil (18) be-berem hevl-i rûz-ı restâḫiz

Şarâb ile gönülden giderem kıyâmet günü korḫusın (19) murâd budur ki kefenüme du' â-yı ḫadeḫ baĝla ki anuñ ḫâşşası hevl-i kıyâmetden (20) emîn kıılmaḫdur [Ḥ'âce Ḥâfîzuñ bu beyti daḫi delîl-i ḫavîdür ki *şarâb* u *piyâle*den murâd ehl-i zâhir fehmi itdügi degüldür ve mevâlî-i 'Acemden biri Rûma gelüp marâz-ı mevteinde bu beyti oḫur imiş murâdı bu faḫîr zîkr itdügi du' âyı vaşiyet itdügi zâhirdür]

(9) Miyân-ı 'âşîḫ u ma' şûḫ ḫîç ḫâ'ıl nîst

Ba' zî nûsaḫda (21) *bu mîşrâ bedeli bu mîşrâ vâḫı' olmış*

Nikâb u perde ne-dâred nigâr-ı dil-keş-i mâ

Tu ḥod [M334a] (1) ḫicâb-ı ḫodî Ḥâfîz ez-miyân ber-ḫîz

Sen ḫod kendü ḫicâbuñ sen ey Ḥâfîz ortadan (2) *ḫalk* murâd budur ki cānib-i Ḥaḫda kendü ile 'âşîḫ ortasında mānî' ü ḫicâb yoḫdur hemân 'âşîḫuñ (3) benligi ḫâ'ıldür ol ref' olıncaḫ vuşûl bulur

Beyt

--+---/-+---/-+--

Terk-i cümle kun ki tecrîd in buved
Hîştên (4) kem kun ki tağrîr in buved

VELEHU EYŻAN [G.305]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Biyā vü keşti-i mā der-şat-ı şarāb endāz

Gel bizüm gemimüzi şarāb (5) ırmāğına at [şat Bağdād ırmāğına ıtlākı şāyi' dūr mutlakā ırmağ ma' nāsına daği müsta' meldür]

Ġariv ü velvele der-cān-ı şeyḡ ü şāb endāz

Feryād u ġulġule pîr ü cevān (6) cānına at murād muḡātabdan şeyḡdür aña dir ki biz ki şer' gemisindeyüz bizüm şer' 'ilmimüzi (7) ṡarīkat ırmāğına birağ tā ki 'ağl u nefis cānına feryād-ı 'ışğ ve ġulġule-i şevğ vāğı' ola (8)

Nāzm

--+/+--+ /+--

'İlmet be-'amel eger ḡariv nîst

Der-nezd-i kesān tamām-ı dîn nîst

Çün şer' -i tamām (9) buved be-a' māl

Bî-şer' kücā resî be-aḡvāl

İşlāḡ-ı derün-ı ḡod mühimest

Bî-ü ne-dihed (10) ṡarīkat-i dest

Rāh-ı heme enbiyā vü mürsel

İn būd tamām tā zi-evvel

Tā ez-dil ü (11) cān ḡaber ne-yābî

Ez-şāḡ-ı ümîd ber-ne-yābî

Ānrā ki ne der-dileş ġam-ı üst

Der-dîni vü (12) āḡiret siyeh-rüst

Ger bişnevi ez-men in ḡaber-rā

Ber-tu şerefest ġāv u ḡar-rā (13)

(2) Merā be-keşti-i bāde der-efken ey sākî

Beni şarāb gemisine birağ ey sāķī

Ki gufteend (14) nikūi kun ü der-āb endāz

Ki dimişlerdür iyülük iyle ve şuya at murād budur ki (15) beni ıŝķ-ı İlähī gemisine birağ ve baħr-i vaħdete şal ki meşāb olasin

Beyt (16)

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Be-baħr-i dīdeem efgen ħayāl-i serv-i ħadet

Ki gufteend nikūi kun ü der-āb endāz (17)

(3) Zi-kūy-ı meykede ber-geşteem zi-rāh-ı ħaṭā

Meyhāne maħallesinden dönmişem ħaṭā yolundan (18)

Merā diger zi-kerem bā-reh-i şavāb endāz

Beni girü keremden şavāb yolına at (19) murād budur ki ħānķāh u ħarīķat maħallesinden rücü^ç idüp ħaṭā eyledüm beni ħarīķ-i şavāba (20) at ya^ç nī sālik-i ħarīķat ħıl

(4) Biyār ez-ān mey-i gül-reng-i müşg-bū cāmī

Getür ol gül renklü (21) müşg ħoķulu şarābdan bir ħadeħ

Şerār-ı reşķ ü ħased der-dil-i gül-āb endāz

Güni ve [M304b] (1) ħased ħıģılcımın gül-āb içine at murād budur ki ^ç ıŝķ-ı İlähī nüş idüp ħam u dünyāyı (2) ferāmüş idüp ħüsn-i ħālī ve ħayyib-i mālī olanuñ ħālīne erbāb-ı dünyā ve ehl-i ^ç ıyş (3) u hevānuñ ħıbṭa vü ħasedi olup içlerine od düşer

Ķıṭ^ç a

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Ṭayyib-i ^ç ıyş u dil-āzāde (4) eger mī-ħ^ç āhī

Bişnev ey düst ki der-şobħet-ı dervişānest

Rāħat-ı dīni vü (5) ^ç uķbā ne-buved bī-işān

Rūħ-rā revħ çü ez-rāħat-ı dervişānest

Faħr-i erbāb-ı (6) düvel gerçi zi-māl u cāhest

Līķ der-ħāṭır-ı şān ħasret-i dervişānest

Kemer ü (7) tāc u külāh u ħaşem ü ^ç izzet ü cāh

Mī-reved bāķi hemān ^ç izzet-i dervişānest

(5) Egerçi (8) mest ü ħarābem tu nīz luṭfi kun

Egerçi mest ü ħarābın sen daħi bir luṭuf ħıl

Nażar ber-ın dil-i (9) sergeşte-i ħarāb endāz

Nażarı bu ħayrān u ħarāb göñle at murād mürşidden ^ç ayn-ı ^ç ināyet (10) ṭalebidür

Ķazel

--+---/-+---/-+---/--+-

Tā bekī kibr ü ta^c azzüm tā bekī in bī-rehī

Bā-çünin fi^c l ez-^c itāb-ı tāt-ı dūzaḥ (11) key rehī

Ākıbet bākī ne-māned māl u mülk ü şevketet

^c Ākıbet ber-ḥāk-ı ḥ^vārī ser nehiy (12) hemçün rehī

Kaşd-ı tu dārend nefis ü şehvet ü hırş u emel

Yek nefes ġāfil me-şev ki (13) ^c ākılī ve āgehī

Ḥ^vāb-ı ḥergūşī dihed her dem tü-rā ṭül-ı emel

Hin be-rev şirī be-kun tā key tü-rā (14) in rūbehī

Ger be-tenhāyī ne-te^vennī çire key ber-düşmenān

Hoş be-rev yārī be-cū ey mübtedī (15) ez-müntehī

(6) Be-nīm-şeb egeret āftāb mī-bāyed

Nışf-ı leyde eger saña güneş gerek ise

Zi-rūy-ı (16) aḥter-i gül-çehr-i rez niķāb endāz

*Gül yüzlü yıldız yüzünden niķābı at murād gül yüzlü yıldızdan (17) gözdür ki gül gibi nāzūkdür ve altun niķābdan murād göz қаpağıdır ki altun gibi şarudur (18) lācerem kim ki nişfu'l-leyde nūr-ı āftāb-ı ḥākīkī ister gözünden қаpaқ perdesin қaldurmaқ (19) gerek ki nevm-i memdūḥ degüldür [şebe ve āftāba münāsib aḥterdür ve ma^c nī-i murāda daḥi mülāyim oldur ki ba^c zı nüsaḥda *aḥter* yerine *duḥter* vāqı^c olmuş anuñ yiri degüldür ne lafzen ne ma^c nāen]*

Lügaz

+---/+---/+---/+---

Birāder-i dil-i rez-rā niger ki mī-dāred

Vişāl bā-Ḥabeşī-çihre (20) k'ān sīm-endām

[Bağ çubuğı қарındaşın gör ki dutar vişāli Ḥabeşī yüzlü gümüş bedenlülere]

Eger muşahḥif-i ü nistī kücā dīdī

Kesī piyāle-i zerrin be-taş-ı minā-fām (21)

[Eger anuñ muşahḥifi degül imiş қанде görürdi bir kimse altun қadeḥi şırça renklü legende]

Eger tu қalb-i verā nişf-ı қalb-i şeş sāzī

Be-yek dü nükte ez-in remz fehm kereded nām

[Eger sen anuñ albinuñ altınuñ albinuñ nişfi idesin bir iki nükte ile bu remzden fehm olunur]

Buved [M335a] (1) şikesten-i şart-ı sütun-ı dîn ez-vey

Lead edleke in kunte min züyi'l-ifhâm

[Dîn direginuñ şartı andan şınur şana delâlet iderin eger sen fehm şâhiblerinden isen]

Me-bâş (2) der-aleb-i vaşl-ı ü ki peyveste

Muşâhibest be-baht-ı hasud-ı şâh-ı kirâm

[Anuñ vaşlı talebinde olma ki muttaşıl muşâhibdür şâh-ı kirâm hasudı bahtına]

Beyt-i evvelde remz-i (3) lüaz budur ki *rez* keremdür anuñ albi mergdür ki mevtdür anuñ birâderi nevmdür ki (4) *en-nevmü au'l-mevtdür*¹⁴⁸⁸ ve Hâbeşî yüzlü sîm endâmlar gözlerdür ve beyt-i şânide remz-i lüaz budur ki (5) nevm taşhîfi yevmdür ve altun adehden murâd güneşdür ve sıra renklülüin gökdür (6) lâcerem yevm olmasa gökde günü kimse görmez idi ve beyt-i şâlişde remz-i lüaz budur ki (7) altı raamı böyledür bunuñ albi budur bunuñ nişfi birdür ki bir elifdür nevm lafzınuñ (8) albi ya' nî harf-i vesei vavdur ol elif olıca nâm olur pes bir iki nükte ile (9) bu merâm hâşıl olur ve beyt-i ra' bide remz-i lüaz budur ki sütun-ı dîn *eş-şalâtu imâdü'd-dîn*¹⁴⁸⁹ (10) hasebince namâzdur anuñ şartı vuzûdur anuñ nevâızından biri nevmdür ve beyt-i râbi' (11) murâdı mübeyyendür ki nevmden yaaza-i evlâdur ve nişf-ı leyde sebep-i müşâhede-i Mevlâdur (12)

ı'a

--+/-+--+/+--+/+--

'âhî ki çeşm-i cân-ı tu bînâ şevved çü men

Bîdâr şev be-alka-i rindân-ı nîm-şeb (13)

Geri gedâ-yı alk nümâyem miyân-ı rüz

Lîkin be-şâm-ı şâhem ü sultân-ı nîm-şeb

(7) Me-hil ki rüz-ı (14) vefâtem be-âk be-sipârend

oma ki vefâtum güninde topraa teslim ideler

Merâ be-meykede ber der-um-ı (15) şarâb endâz

Beni meyâneye ilet şarâb küpine at murâd 'ibâdehâne urbında şâhib-i (16) hâlet olanlar maberesinde defn ıl dimekdür Resûlullâh 'aleyhi's-selâm buyurmuş *mâ min eadin* (17) *min aşhâbî yemûtu bi-arın illâ yekünü â'iden ve nûren lehum yevme'l-iyâmeti*¹⁴⁹⁰ buna binâendür şalihâ civârında (18) defn taleb itdükleri [*ber* lafzı feth-i bâ ile emrdür burden lafzından]

(8) Zi-cevr-i ar çü Hâfız be-cân resîd dilet

¹⁴⁸⁸ النُّومُ أَخُو الْمَوْتِ Uyku ölümün kardeşidir. (Hadîs) İbn-i Ebî Hâtim, İleli'l-Hadîs, No: 2097.

¹⁴⁸⁹ الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ, Namaz dinin direidir. (Hadîs) el-Makâsıdu'l-hasene, Hadîs No: 603.

¹⁴⁹⁰ مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِي يَمُوتُ بِأَرْضٍ إِلَّا يَكُونُ قَائِدًا وَنُورًا لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ Ashabımdan herhangi bir kimse herhangi bir bölgede ölürse, kıyamet günü onlar o ülke halkı için bir lider ve nur olarak mahşer yerine getirilirler. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Terceme-i Sünen-i Tirmizi**, c. 3, s. 613, Hadîs No: 3865.

Çarh cevrenden çünki (19) ey Hâfız cāna erişdi senüñ gönülün

Be-süy-ı dīv-i mihen nāvek-i şihāb endāz

[*şihāb* gökden şeyātime atılan oda dirler]

[*şihāb* gökden şeyātime atılan oda dirler] *miḥnetler* (20) *şeytānı cānibine şihāb oqın at* murād cevri-ı çarḥ şikāyetinden zamāne muḳtezāsınca (21) mu' āsī ve bed' a ibtilādur ve anı şihāb oqı ile ihlāk itmek 'ilm ü vera' ile 'āmil [M335b] (1) olup anı ifnā itmekdür nitekim Resūlullāh 'aleyhi's-selām buyurur *fe inne faḳīhen vāḥiden muteverri'an* (2) *eşeddü 'ale'ş-şeytāni min elfi 'ābidin*¹⁴⁹¹

ḤARFÜ'S-SİN¹⁴⁹²

VELEHU EYŻAN [G.306]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ey şabā ger bogzeri ber-sāḫil-i rūd-ı eres

(3) Ey şabā eger uğrarsañ eger Aras ırmağı kenārına

Büse zen ber-ḫāk-i ān vādī ü müşķin kun (4) nefes

Öp ol derenün toprağın müşğlü kıl nefesi murād teveccüh-i seḫeriye-i sipārişdür ki cānib-i (5) İlāḫiye irerse andan eyfiyyet-i tayyibe taḫşil ide

(2) Menzil-i Selmā ki bādeş her dem ez-mā şad selām

(6) Menzil-i selmā ki olsun aña her dem bizden yüz selām

Pür şadā-yı sārbanān bīnī vü bāng-ı ceres¹⁴⁹³

(7) Deveciler şadāsından ve çañ āvāzından tolu görürsin Selmā ism-i ma'şūkadur murād bunda ma'şūq-ı (8) ḫaḳīķidür ve devecilerden murād ḫādiyān-ı sebīl-i Hudā ve ceresden murād sālīkān-ı pür-hüy u hādur (9)

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+-

Merḫabā ḳavmī ki derd-i dil buved der-mā nişān

Der-hevā-yı bī-ḫodī perrān-ı murğ-ı cāneşān (10)

Şehsüvār-ı merkeb-i 'ışķend der-şahrā-yı faḳr

Ber-ser-i meydān-ı ev ednā¹⁴⁹⁴ buved cevlāneşān (11)

¹⁴⁹¹ فَإِنَّ فَكَّيْهَا وَاجِدًا مُتَوَرِّعًا أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ Takva sahibi bir fakih (alim), şeytana karşı bin âbiddin (âlim olmayıp ibâdetle meşğul olan) daha kuvvetlidir. (Hadîs) Kaynaklarda bu hadis şu şekilde geçmektedir: وَأَلْفُ عَابِدٍ وَوَلْفِيهِ وَاجِدٌ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ Yapıtığı ibadet ve kulluğu bilerek yapan bir kimseyi şeytanın aldatması, bin tane şuursuzca ibadet edeni aldatmasından daha zordur. Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 78, Hadîs No: 222.

¹⁴⁹² ' Aded 6

¹⁴⁹³ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Pür-şadā-yı sārban bīnī vü gülbāng-ı ceres

Bî-ser ü sāmān devîde kerd ʿ âlem rûz u şeb
Fâriğend ez-her dü kevn înek ser ü sāmāneşân (12)

Gerçi ez cām-ı elest îñ kavm-i sermest âmedend
Lîk ez-hüşyârî âmed ʿ aql-ı kül hayrâneşân (13)

Der-livâ-yı evliyâ-yı hayme-i rifʿ at zede
Der-fezâ-yı *lî maʿ aʿllāh*¹⁴⁹⁵ âmede eyvâneşân

(3) Maḥmel-i cānān (14) be-būs āngēh be-zārî ʿ arze dār¹⁴⁹⁶

Maḥmel cānānı öp andan şoñra zārılık ile arz kııl [maḥmel sefer devesine ve deve üzerine kürsî gibi berkitdikleri nesneye dirler ve ḥaccāc kâfilesinde kâfilenüñ önünde içine muşḥaf koyup deveye yüklettikleri zarfa dirler]

Kʿez-firāket (15) sūhtîm ey mihribān feryād res

Senüñ firākuñdan yandux ey şefkatlü meded (16) eriş murād Rabb-i Raḥîden taleb-i mededdür

Rubāʿî (Ahreb)

Ey her nefesî şad güneş ez-men (17) dîde

Vʿez-faẓl u kerem perde-i men ne-derîde

Ey men beter ez-her ki be-ʿ âlem betertest (18)

Ey luṭf-ı tu ez-men beter âmurzîde

(4) Men ki kavlı-i nāşihān-rā ḥʿāndemî kavlı-i rebāb

(19) Ben ki nāşihlaruñ kavline kavlı-i revāb oḡurdum

Güş-mālî dîdem ez-hicrān ki înem pend bes

(20) Bir kulak burmak gördüm hicrāndan bu baña nāşihat yeter murād budur ki nāşihlerüñ (21) kelāmı baña āvāz-ı sâz gibi hevā gelür idi firkat baña güş-māl oldu pend kâfî oldu [M336a] (1)

Ḳıṭʿa

-+---/-+---/-+---/-+---

Şūfiyān-rā ḥāl çün şud pend-i nāşih neşnevend

¹⁴⁹⁴ أو أدنى O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. (Kurʿân, Necm 53/9).

¹⁴⁹⁵ لي مع الله وقت لا يسع فيه ملك مقرب، ولا نبي مرسل Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler, ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir. (Hadîs) Makasıdu'l-Hasene Hadîs No: 883 *Lî-maʿ allāh* mezkûr hadîsin bir parçasıdır.

¹⁴⁹⁶ *Maḥmel* kelimesinin altına *menzil* ibâresi ve *dih* kelimesinin altına *dār ifâdesi* yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak *maḥmel* ve *dār* beyit içerisinde kullanılmıştır.

Behr-i ĩn ne-būd derũn-ı ¼alb-i (2) ĩřān hĩç nũr
Ehl-i ¼ā' at ¼urb-ı Hā¼ hāřıl kunend ez-seyr-i rāh
Mĩ-şevend (3) ĩřān zi-¼od rāyĭ ez-ān dergāh dũr
K'ũ řimāl-i Hā¼ buved ĩn dũri ĩřān-rā meger (4)
Tā kuned ĩřlā¼-ı ĩřān-rā be-dĭn Rabb-i ¼afũr

(5) 'İşret-i řebgĭr kun bĭ-teres k'ender şehr-i 'ıř¼

(5) *Gice uyanı¼lıęı 'ışretin ¼ıl ¼or¼usuz ki 'ıř¼ şehrinde*

şeb revān-rā āřınāyĭhāřt (6) bā-mĭr-i 'ases

Gice kendilerũ āřnālĭęı vardur 'ases begi ile murād ihyā-yı leyl idũp (7) cevfi-ı leylde 'ibādet iden bĭ-¼avf olup riyādan emĭn ũ enĭs Rabbu'l-'ālemĭn (8) olduğın beyāndur

¼ıř'a

--+---/-+---/-+---/-+---

şeb revān hestend bā-¼ā' āt-ı Hā¼ hemrāh-ı rāh
Çeşm-i ĩřān (9) şud mũnevver her řebĭ ez-nev-i şeb
¼am ne-dāred ez-'ases çũn yār-ı mĭr-i ũ şudend
Belki ĩřānend (10) řāh-ı ma¼bel ũ manřũr-ı şeb
Rũz-ı ba¼tālĭ nũmāyend ez-berā-yı setr-i hāl
Ten hāřābĭ cān u (11) dilhā řān buved ma' mũr-ı şeb

(6) *Pādřāhĭ kār-ı bāzĭ nĭřt ey dil ser be-bāz*¹⁴⁹⁷

Pādřāhĭk (12) oyun degũldũr ey gũnũl baş oynā

Verne gũy-ı 'ıř¼ netevān zed be-çevgān-ı heves

Yo¼sa (13) 'ıř¼ ¼opun urma¼ olmaz heves çevgānĭ ile murād budur ki saltānat-ı ĩlāhiye pāye-i (14) bũlenddũr ānā hĭzmet emr-i sehl degũldũr anuñçũn baş oynamā¼ gerek lācerem 'ıř¼ (15) ¼opın oynamā¼ hevā vũ heves ile olmaz

Rubā'ĭ (Ahreb)

Ender ¼aleb-i yār hemĭ bāř çũ gũy
Bĭ-pā (16) vũ ser h'ĭř tu ender tek ũ pũy
K'ān çĭz ki der-perde-i va¼det bāřed
Der-bĭ-¼odĭ (17) ey pũser nũmāyed rũy

(7) *Dil be-rağbet-i mey sipār u cān be-dest-i çeşm-i yār*¹⁴⁹⁸

¹⁴⁹⁷ *Pādřāhĭ kār-ı bāzĭ nĭřt* ifādesinin altına *'ıř¼-bāzĭ kār-ı āřān nĭřt* notu yazılmıştır. Mānāya uygun olarak beyit içerisinde ilk ifadeye yer verilmiştir.

¹⁴⁹⁸ *Be-dest-i çeşm-i yār* ifādesinin altına *be-çeşm-i mest-i yār* notu yazılmıştır. Mānāya uygun olarak beyit içerisinde ilk ifadeye yer verilmiştir.

Göñül rağbet (18) *ile virür cānı yār gözi eline* [*sipāred* lafzınıñ fā' ili zamīr-i dildür mef' üli cāndur]

Gerçi hüşyārān ne-dādend iḥtiyār-ı ḥod be-kes

Gerçi ayıklar (19) *virmediler kendü iḥtiyārların kimseye* murād budur ki 'āşık olmayanlar iḥtiyārların kimse eline (20) *virmezler ammā* 'āşık olan cānını rağbet ile 'ayn u zāt-ı Ḥaḳḳa virür

Rubā'î (21)

'Işık-ı tu emīrest künün ber-cānem

Der-ḳabza-i ḳudretet esīrem dānem

Çün nīst [M336b] (1) dilā berīd dermānem

Bī-çāre şude muntaẓır-ı fermānem

(8) Tūṭiyān der-şekeristān ḳāmrānī mī-kunend

Tūṭiler (2) *şekerlikde murād süricilik iderler*

Ez-taḥayyür dest ber-ser mī-zened miskīn meges¹⁴⁹⁹

Taḥayyürden (3) *eli başa urur miskīn siñek* murād 'ulüm u ma'ārifeye ve vuşul-i merātibe mālīk olanlar ḥazz u şafāda (4) ammā cāhil ü 'āmā olanlar ḥayretde ve ḥasrettedür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Çāşnī bilmek hevāsında uçardı gerçi kim (5)

Leblerüñ ḳandini şordum eñsesi ḳaşır meges

(9) Nām-ı Ḥāfız ger ber-āyed ber-zebān-ı kilik-i düst

(6) *Ḥāfızuñ adı eger gelürse dost ḳalemi diline*

Ez-cenāb-ı ḥazret-i şāhem besest in multemes

(7) *Benüm şāhum ḥazreti cenābından yitir bu maṭlūb* murād budur ki levḥde ḳalem ile eger Ḥāfızuñ (8) nāmı ḥayr eyle mektūp ise aña bu sa'ādet yiter

VELEHU EYẒAN [G.307]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Cānā tü-rā ki guft ki aḥvāl-i mā (9) me-purs

Ey cān saña kim didi ki bizüm aḥvālīmüz şorma

Biğāne kerd ü ḳışsa-i hiç-i āşnā me-purs

(10) *Yād ol hiç-i āşnā ḳışsasın şorma* murād muḥātabdan ma'şūḳ-ı ḥaḳīḳidür ki *Allāhümme lā māni'a limā a'ṭeyte¹⁵⁰⁰* (11) ḥasebince aña kimse biz 'āşilerüñ aḥvālin

¹⁴⁹⁹ *Ez-taḥayyür* ifādesinin altına *ez-taḥassür* notu yazılmıştır. Mānāya uygun olarak beyit içerisinde ilk ifadeye yer verilmiştir.

şorma ve merhamet kıllma dimez ve *elestü birabbikum*¹⁵⁰¹ güninde (12) āšnā olana yād ol anuñ kışşasın şorma dimez ve mağfiretten men‘ eylemez anuñçün dir

(2) **Z’āncā** (13) **ki luţf-ı şāmil ü aĥvāl-i sūz-ı mā**¹⁵⁰²

O yerden ki senüñ luţf-ı şāmilüñ ve ĥalk-ı kerīmüñdür

Cürm-i ne-kerde (14) ‘afv kun vü mācerā me-purs

*Geçmiş günāhı ‘afv kıll ve mācerā şorma murād si‘ et-i raĥmetüñ ve ‘umüm-ı (15) re’fetüñ iktizāsı ile geçmiş günāhımızı ‘afv idüp mazā mā mazā*¹⁵⁰³ mücebince vākı‘ olanı (16) şorma

Ġazel

-+---/-+---/-+-

Men kiyem ber-āstānet yā İlāh

Şermsārī ‘özr-ĥāhī ez-günāh

‘Ömr zāyi‘ kerdeī (17) sergeşteī

Ĥār u zār üftāde-i der-ĥāk-ı rāh

Mī-keşem zi-endişe-i āĥir nefes

Āhhā-yı (18) serd-i vaĥt-i şubĥgāh

Her çi kerdem ‘afv-ı fermā z’ān ki men

Ber-ümīd-i raĥmetet kerdem günāh (19)

Geşte bār-ı ma‘ şiyet sengin çü küh

Kāş būdī vezn-i tā‘ at berg-i kāh

(3) **Men zevĥ-i sūz-ı ‘ışĥ-ı** (20) **tu dānem ne müdde’i**¹⁵⁰⁴

Ben senüñ ‘ışĥuñ ĥarāreti zevĥin bilürem müdde’i degül

Ez-şem’ (21) **purs kışşa zi-bād-ı şabā me-purs**

Şem’den şor kışşayı şabā yilinden şorma murād ĥubb-ı İlāhī (22) kendüye meleke vü ĥāl olduĥın zikridür

Rubā’i (Ahreb)

¹⁵⁰⁰ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ Ey Allāhım, senin verdiĥine hiç kimse engel olamaz. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Māce Tercemesi**, c. 1, s. 276-277, Hadis No: 879.

¹⁵⁰¹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

¹⁵⁰² Bu mısırâ derkenârda şu şekildedir: Z’āncā ki perde pūşī-i luţf-ı ‘amīm-i tüst

¹⁵⁰³ مَضَى مَا مَضَى Geçen geçti, giden gitti. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁵⁰⁴ Birinci mısırâ derkenârda şu şekildedir: Ĥ’āhī ki rüşenet şevved esrār-ı derd-i ‘ışĥ

Hergiz ne-şevēd ey büt-i bügzīde-i men [M337a] (1)

Mihret zi-dil ü hayālet ez-dīde-i men

Ger ez-pes-i merg-i men be-cūyī yābī

Mihr-i tu der-üstühān-ı pūşīde-i men (2)

(4) Hiç āgehī zi-‘ ālem-i dervīşiyēş ne-būd

Hiç haberdārliğı dervīşlik ‘āleminden yok imiş [dervīşiyēş lafzında olan zamīr ān kes lafzına rāci‘dür]

Ān kes (3) ki bā-tu guft ki dervīş-rā me-purs

Ol kimse ki saña didi dervīşi şorma murād budur ki (4) nā-ehl olan ehl olanuñ qadrini bilmez lācerem dervīşlikden āgāh olmayan dervīşüñ (5) hālını bilmez ve lā yaḥuḍḍü ‘alā ta‘āmi’l-miskīn¹⁵⁰⁵ ḥasebince miskīnün hālın şormağa terğīb itmez (6) belki nehy ider

Ḳıṭ‘a

Ḥudā yārī kuned ān dem ki dervīşān buved yā Rab

Be-kun ey yār sa‘y-ı hoş şevī (7) tā yār-ı dervīşān

Buved dīdār şān raḥmet buved güftār şān ḥikmet

Ġanīmet dān (8) eger dānī çünin miqdār-ı dervīşān

Ḥuzūr-ı ān ‘azīzān dān hemīşe şoḥbet-i Yezdān

Hoş (9) ān sâ‘at ki der-pişet buved dīdār-ı dervīşān

(5) Ez-ḥırқа-pūş-ı şavma‘a naḳd-i vefā me-cūy¹⁵⁰⁶

(10) *Ḥanḳāh ḥırқа-pūşından vefā naḳdın isteme*

Ya‘nī zi-müflisān süḥan-ı kīmyā me-purs

Ya‘nī müflislerden (11) kīmyā sözin şorma murād budur ki ḥanḳāhı dükkān-ı riyā idüp ḥıḳayı sermāye-i şadaḳa ḳılanlarda (12) naḳd-i vefā olmaz ve müflis olan ‘ilm-i kīmyā bilmez

Ġazel

+ --- / + --- / + --

Süḥan-rā ān ki behr-i māl güyed

Zi-güftäreş (13) rızā-yı Ḥaḳ ne-cüyed

Eger rüzī şevēd rüzīş-i eفزūn

Zi-rūy u müy-ı ü şādī be-rüyed

Eger (14) rüzī ne-bāşed fetḥ-i bābeş

¹⁵⁰⁵ وَلَا يُحْضُنْ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ (Kur‘ân, Mâûn 107/3).

¹⁵⁰⁶ Birinci mısırâda *ḥırқа* kelimesinin altına *dīn* ve *vefā* kelimesinin altına *ḫaleb* ibâresi yazılmıştır.

Kuned çizî bahâne vü be-müyed

Ez-ü hergiz vefâ cüyî me-cü tu
Ki ü dest ez-vefâ (15) vü ‘ ahd şüyed

Ĥikâyet âvered der-şüret-i va‘ z
Ki ‘ amâ behr-i efsâneeş be-püyed

(6) Mâ kışsa-i (16) Sikender ü Dārā ne-ĥāndeim

Biz İskender ü Dārā kışsasın oĥımaduĥ

Ez-mā be-cüz ĥikâyet-i Mihr ü (17) Vefâ me-purs

Bizden Mihr ü Vefâ ĥikâyetinden ĥayrı şorma murād bizüm ‘ ilm ü ma‘ rifetimüz ve va‘ z u (18) naşihatimüz muĥabbet ü vefâ ĥikâyetidür dimekdür

Ėazel

--+/+--+/-+--

Ey ān ki tu ŧalibî vü derviş
Ĥĥāhî ki şevî (19) zi-‘ ışĥ-ı bî-ĥoş

Binger be-tu luĥfā-yı bārî
Pes cürm ü cefā-yı tu beyendiş

Çün guft (20) *yuhıbbühüm*¹⁵⁰⁷ be-Ėur ‘ān
Ü bā-heme bî-niyāzi-i ĥĥiş

Bā-kerde-i ĥod hemî naĥar kun
Her rüz kunî cefā-yı ĥod biş

Min ba‘ d be-kun vefâ be-‘ ahdeş
Ĥoş dār-ı ŧarîĥ-i ‘ ışĥ der-piş [M337b] (1)

(7) Der-defter-i ŧabîb-i ĥıred bāb-ı ‘ ışĥ nîst

‘ Aĥl ŧabîbî defterinde ‘ ışĥ bābı yoĥdur (2)

¹⁵⁰⁷ *يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا* Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur‘ân, Mâide 5/54).

Ey dil be-derd-i hōd kun ü nām-ı devā me-purs

Ey gönül derd ile hū kıl devā adın şorma murād (3) budur ki vuşul ila'llāh için tarīk-i akrab-ı 'ışk u derddür 'aql-ı nā-merd degüldür pes (4) tabīb-i 'aql 'ilāc-ı 'ışkı bilmez lācerem re'y-i 'aql koyup derd ü 'ışku ihtiyār kılmak (5) gerek ki vaşf-ı 'ışk u 'aql huşuşunda dimişlerdür

Nazm

-+---/-+---/--+-

Huş be-dān hāllāl-i müşkilhāst 'ışk (6)

Şaykal-ı āyīne-i dilhāst 'ışk

Zıdd-ı 'aql est in tarīkat hūş dār

Tā be-'aql ender ne-gūyī (7) zīnhār

'Aql gūyed cübbe vü destār gū

'Işk gūyed hāne-i hammār gū

'Aql-ı hestī mī-kuned k'in (8) der-hūrest

'Işk-ı mestī mī-kuned k'in hoşterest

'Aql gūyed kār-sāzī mī-kunem

'Işk (9) gūyed pāk-bāzī mī-kunem

'Aql mī-gūyed perīşānī me-kun

'Işk mī-ḥanded ki nādānī me-kun (10)

'Aql mī-sāzed ki in āsūde kīst

'Işk mī-sūzed ki in ālūde kīst

'Aql gūyed (11) ger Hudāyī mī-kunem

'Işk gūyed pārsāyī mī-kunem

'Işk-rā gūyī ki der-Ḳur'ān ne-guft (12)

'Işk-rā der-genc-i *mā evhā*¹⁵⁰⁸ ne-hoft

¹⁵⁰⁸ ما أوحى Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Kur'ân, Necm 53/10).

*Rabbi erini*¹⁵⁰⁹ ez-zebān-ı ʿışk būd
*Lī maʿaʿllāh*¹⁵¹⁰ ān zamān-ı ʿışk būd (13)

ʿİşk ne-būd pīşe-i her bü'l-heves
ʿİşk-rā hem ʿāşıkān dānend bes

(8) Hāfız resīd mevsim-i gül (14) maʿrifet me-gūy

Ey Hāfız gül mevsimi irişdi maʿrifet söyleme

Der-yāb naqd-i vaqt ü zi-çün ü (15) çirā me-purs

ʿÖmr vaqtini añla ve eriş nite ve niçünden şorma murād budur ki vaqt-i (16) mükāsefe ve ifāza irişdi ve zamān-ı istimdād u istifāza yetişdi ʿilm-i maʿrifet ve kavlı-i (17) bī-hālet zıkrını terk eyleyüp sermāye-i ʿömri telef kılmayup tahsil-i feyze saʿy idüp (18) *keyfe yekūnu hazā ve lem lā yecūzū an kezā*¹⁵¹¹ bahşını қо [yāften bulmaqdur yāft añlamak ve irişmek]

Қıтʿa

--+/-+--+/+--+/-+--

Hāfız kelāmı şerhını hūb eyledüñ velī (19)

Saʿy it Sürüriyā ʿamele kıl u kāl қо

ʿİlm ile ʿömr hāşıldur feyż ü fazl-ı Hāq (20)

Fevt itme bunları yūri ceng ü cidāli қо

VELEHU EYẒAN [G.308]

[Fāʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün]

(1) Dārem ez-zülf-i siyāhet (21) gile çendān ki me-purs

Zülf-i siyāhuñdan şikāyetüm vardur ol deñlü ki şorma

Ki çünān zʿü şudeem [M338a] (1) bī-ser ü sāmān ki me-purs

Ki öyle oldum andan başsuz ve yönsüz ki şorma murād (2) budur ki ğayb-ı hüviyyet ki āb-ı hayāt gibi zūlmet-i tesettürde muhtefidür aña tālīb olup (3) ittılāʿdan eşer zāhir olmayup anuñ için saʿy u ʿamelüm zāyiʿ olduğundan şikāyetüm vardur (4)

(2) Kes be-ümmīd-i vefā terk-i dil ü dīn me-kunād

¹⁵⁰⁹ رَبِّي أَرْنِي İbrahim Rabbine: Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster, demişti. Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı? dedi. İbrahim: Hayır! İnanırım, fakat kalbimin mutmain olması için (görmek istedim), dedi. Bunun üzerine Allah: Öyleyse dört tane kuş yakala, onları yanına al, sonra (kesip parçala), her dağın başına onlardan bir parça koy. Sonra da onları kendine çağır; koşarak sana gelirler. Bil ki Allah azizdir, hakîmdir, buyurdu. (Kurʿân, Bakara 2/260).

¹⁵¹⁰ لِي مَعَ اللَّهِ وَفَتَّ لَا يَسْعُ فِيهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler, ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir. (Hadis) Makasıdu'l-Hasene, Hadis No: 883 *Lī-maʿallāh* mezkûr hadîsin bir parçasıdır.

¹⁵¹¹ كيف يكون هذا ولم لا يجوز أن كذا (Diğer Arapça İbâreler).

Kimse vefā ümīdi ile dil ü dīn terkin itmesün (5)

Ki çünānem men ez-īn kerde peşīmān ki me-purs

Ki ben bu itdügimden öyle peşīmānın ki şorma (6) murād budur ki ğayb-ı hüviyyet-i vefā anda ve andan ‘ıttılā tülū’ ide diyü kimse qalbin (7) aña müte‘allıq qılup dīn ü t̄ā’ atin anuñ için itmesün ki ben öyle itdigümden ziyāde peşīmānın (8)

Beyt

--+/+--+/-+---/-

Deryā-yı ezel muhīṭ-i pāyānest¹⁵¹²

Ey peşşe çi lāyıkī çünīn der-yārā

(3) Be-yekī (9) cür‘ a ki āzār-ı keseş der-pey nīst

Bir baqıyye-i qadeh ile ki kimse incitmeñ anuñ ardında (10) yoqdur

Zahmetī mī-keşem ez-merdum-ı nādān ki me-purs

Bir zahmet çekerin cāhil kişiden (11) ki şorma murād budur ki bir cür‘ a-i ‘ışq-ı İlähī nūş idüp ve sırr-ı ğayb-ı hüviyyet ile (12) hürüş idüp ve bundan kimseye āzārum ve hezel-i güftārum olmayup bu mażmūn mücibi (13) ile

Beyt

--+/+--+/-+---/-

Ber-men nazārī fikend tā ki dildār¹⁵¹³

Z’ān yek-i nazār keşūd çendīn esrār

ba‘zı aḥbār (14) söylerem ve anuñ ile kimseyi rencīde itmezem ammā cāhil kişiden çok zahmet çekerem

Rubā‘ī (Ahreb) (15)

Ey sālīk-i reh mürşid-i bī-rayb menem

Dānende-i sırr u hūner ü ‘ayb menem

Ger şahid-i hūb u (16) hoş-ı hū ḥ’āhī

Der-perde-i *yu ’minūne bi’l-ğayb*¹⁵¹⁴ menem

(4) Zāhid ez-mā be-selāmet be-güzer k’īn mey-i la‘l

(17) Ey zāhid bizden selāmet ile geç ki bu la‘l şarāb

Dil ü dīn mī-bered ez-dest be-dān sān ki (18) me-purs

Göñül ü dīn olur elden anuñ gibi ki şorma murād budur ki ey zāhid (19) yābissin ki ‘ışq-ı İlähiden ğāfil ve bunuñ keyfiyyetinden zāhilsin sālīk-i ‘ışq-meşreplerden (20) ‘uzlet ü selāmetde ol ki ‘ışq-ı İlähī qalbi ve şer‘-i zāhiri cezb idüp (21) ‘ameli ricā-yı cennet ve ḥavf-ı nār için itmezler

¹⁵¹² Beyt şeklinde başlığı olan bu şiirin vezni rubâî kalıplarına uymaktadır.

¹⁵¹³ Beyt şeklinde başlığı olan bu şiirin vezni rubâî kalıplarına uymaktadır.

¹⁵¹⁴ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. (Kur’ân, Bakara 2/3).

Rubā'ī

Yek kavm-i 'amel be-ravza mī-siporend [M338b] (1)

Yek kavm zi-bīm-i nār ber-ḥazerend

Bü'gzeşte ez-în dü kavmi-i digerend

Ez-behr-i cezb-i ḥubb-ı ü (2) ber-güzerend

(5) Güşe-giri vü selāmet hevesem būd velī

Güşe dutmaḳ ve selāmet hevesim idi (3) ammā

'İşveī mī-kuned ān nergis-i fettān ki me-purs

Bir şive ider ol fettān göz ki şorma murād (4) budur ki bir güşe-i ferāgat ve maḥall-i selāmet ihtiyār itmek murādum idi ammā ol 'ayn-ı zāt ki (5) mümteḥindür baña bir şive vü cezbe ider ki bī-ihtiyār terk-i ihtiyār idem

Beyt

--+/+--+/-+---/-

'İşkest (6) burūn ki bā-melāmet bāşed¹⁵¹⁵

Zühdest derūn ki bā-selāmet bāşed

(6) Guft ü gūhāst der-în (7) rāh ki cān be-güdāzed

Söz ü savlar vardur bu yolda ki cān eridür

Her kesī 'arbedeī (8) in ki me-bīn ān ki me-purs

Her kimse ki bir cengde ki bunı görme anı şorma murād budur ki rāh-ı (9) aḥiretde ve sülük-ı tarīkatde niçe ḥatarkar ve bīm ü zararlar vardur 'āmī vü cāhil ü evleh ü ğāfil (10) olanlar bunı görme ve anı şorma diyüp ihtiyār u ihtimām kelāmın istemezler

Nazm (11)

-+---/-+---/-+--

Eblehī pursid ez-ān şirīn-maḳāl

Hergizet ḥandān ne bīnem çist ḥāl

Guft çün ḥandem ki (12) şāḥib-mātemem

Sūgvār ez-bīm ü cān-ı pür-ġamem

Piş dārem menzil-i dūr u dırāz

Zir-i [her] gāhī (13) dü şad şeyb ü firāz

Ḥalḳa-i dūrhā zedem bisyār-ı men

¹⁵¹⁵ Beyt şeklinde başlığı olan bu şiirin vezni rubâî kalıplarına uymaktadır.

Nik tersānem zi-ḥatm-i kār-ı men

‘Ālemī-rā (14) ḥūn şude cān u ciger

Ez-ḳabūl u redd-i kes n’āmed ḥaber

(7) Guftem ez-gūy-ı felek şüret-i ḥālī purse

(15) *Didüm felek topından bir şüret-i ḥāl şoram*

Guft ān mī-keşem ender ḥam-ı çevgān ki me-purs

(16) *Didi anı çekerin çevgān büklümünde ki şorma* murād budur ki ḳazā vü ḳader sırrını ve meşiyet-i İlähiye ve taḳdīr-i ezeli (17) ḥaberin felekden şormak dilerüm lisān-ı ḥāl ile baña cevāb virüp didi ki çevgān-ı ḳazā ve taḳdīr (18) ḥarābını şöyle sergerdān eylemişdür ki ḳābil-i ta‘bīr ve müteḥammil-i taḳdīr degüldür läcerem ol esrārdan ben (19) niçe ḥaberdār olurın

Beyt

-+---/-+---/-+---

Gūy-rā guftem çirā ser-geştei

Guft īn bā-şāḥib-i çevgān ne-gūy (20)

(8) Guftemeş zülf be-kīn-i ki şikestī guftā¹⁵¹⁶

Didüm aña zülfī kimūn intikāmına şıduñ didi

Ḥāfız (21) īn ḳışşa dırāz be-Ḳur’ān ki me-purs

Ey Ḥāfız bu ḳışşa uzundur Ḳur’ān ḥaḳḳıçün şorma murād [M339a] (1) zülf şımaḳdan ḡayb-ı hüviyyetüñ infī‘āli ve ḡazābidur anı su’āl sırrına istiḫlā‘dur (2) ve muḫavveldür anı şorma dimekten murād ḡāhī ḡazāb-ı İlähī luḫf için olur ḡāhī (3) ḳahr için olur andan su’āl itmeyüp ḳazāya rızā virmege irşāddur [nitekim ḳaş şımaḳ ḡazāb idüp anı bükmek dimekdür]

Rubā‘ī (Ahreb) (4)

Der-‘ālem-i Allāh be-ḥaber gūy me-bāş

Bi’llāh be-Ḥudā merd-i hevā cūy me-bāş

Çün gūy eger ḥaste-i (5) şad çevgānī

Ender heme ḥāl cüz yekī gūy me-bāş

VELEHU EYŹAN [G.309]

[Fā‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Derd-i ‘ışḳī keşideem ki (6) me-purs

Bir ‘ışḳ derdīn çekmişümdür ki şorma

¹⁵¹⁶ *Be-kīn* kelimesinin altına *be-ḥūn* ibāresi yazılmıştır. Mânāya uygun olarak ilk kelime beyit içerisinde yer almıştır.

Zehr-i hecrî çeşideem ki me-purs

Bir hicr zehrin (7) tadmışumdur ki şorma murād ‘ışk-ı İllāhî derdinüñ şiddetini ve ol
hazret firqatinüñ şu‘ übetini (8) zikrdür

(2) Geşteem der-cihān u āhir-i kār

Țolanmışam cihānda ve āhirü’l-emr

Dilberî ber-güzideem (9) ki me-purs

Bir dilber ihtiyār itmişümdür ki şorma murād seyr-i qalb ü fikr idüp hubb-ı hazret-i
(10) Hakkı ihtiyār itdugin beyāndur

(3) Ançünān der-hevā-yı hāk-ı dereş

Ancılayın anuñ qapusı toprağı (11) hevāsında

Mî-reved āb-ı dideem ki me-purs

Gider gözüm yaşı ki şorma murād vuşul (12) ila’llāh meşakkat ü ‘enā ve derd ü bükā
ile olduğın zikrdür ki aña erenler miñnet çeken (13) erenlerdür

Ėazel

Merhabā qavmî ki dād bendegî-rā dādeend¹⁵¹⁷

Terk-i dünyā kerdeend ü ez-heme āzādeend (14)

Rūzhā bā-rūzhā der-kūşeî binşeste hoş

Bāz-ı şebhā der-mağām-ı bendegî üstādeend (15)

Nefs-i hod-rā qahr kerde rūh-rā dāde fütüh

Zād-ı taqvā ber-girifte behr-i merg āmādeend (16)

Țurfetü’l-‘aynî be-būde gāfil ez-hazret ü lik

Seylhā bā-in heme ez-çeşm-i hod bügşādeend (17)

Yek zamān ez-nevha hemçün Nūh hālî nistend

Güyyā hod hemçü Yaḥyā behr-i zārî (18) zādeend

(4) men be-güş-ı hod ez-dehāneş dūş

Ben kendü qulağum ile anuñ ağızından (19) dün gice

Sūhanānî şenideem ki me-purs

Bir sözler işitmişümdür ki şorma murād (20) gice münacāt u nidā-yı qādiyü’l-hacāt
iden *lebbeyke* ‘abdi¹⁵¹⁸ cevābın işitdüğine işaretdür (21)

¹⁵¹⁷ Bu şiir, Hâce Abdullāh-ı Ensārî’ye aittir.

Ḳıṭ‘a

--+---/-+---/-+---/-+--

Şeb revān ez-āb-ı dīde ğusl-i a‘ zā kerdeend

Rüy-rā ber-ḥāk-i pāk-i mescid ü binhādeend [M339b] (1)

Şeb revān *lebbeyke* ‘*abdī ez-ḥüve* bişinevend

Lācerem sermest-i ‘ışķ ez-cür‘ a-i (2) ān bādeend

(5) Sūy-ı men leb çi mī-gezī ki me-gūy

Benüm cānuma ṭudağı niçün ıdırursın ki dime (3)

Leb-i la‘ lī güzīdeem ki me-purs

Bir leb-i la‘ l ıdırımışumdur ki şorma murād budur ki baña sırr-ı (4) İlähī söyleme dirsın ben kelām-ı İlähī telezzüz itdüm ki ketme ḳudretüm yoḳdur

Şi‘r (5)

--+/+---/-+---/+---

Tekelleme minnā fi‘l-vücūhi ‘uyūnunā¹⁵¹⁹

Fenaḥnü sükütün ve‘l-hevā yetekellemu

(6) Bī-tu der-külbe-i gedā-yı (6) ḥıış

Sensüz kendü dilenciligüm hücreesinde

Renchāyī keşīdeem ki me-purs

Bir zaḥmetler (7) *çekmişdür ki şorma* murād budur ki sālīk-i ṭarīķat ve ṭālib-i Ḥaḳ olan anuñ firķatinde (8) hücre ve ḥalvetinde zaḥmetler çeker ki gündüz şā‘im ve gice ḳā‘im ve zıķri dā‘im ve ḳalbi hā‘im olur (9)

Nazm

--+---/-+---/-+--

Ger hemī ḥ‘āhī naşīb-i āḫiret¹⁵²⁰

Rev be-der kun cāmeḥā-yı fāḫiret

Ḥırķa-i peşmīne-rā (10) ber-düş kun

Şerbetī ez-nā-murādī nüş kun

Ey ki der ber mī-kunī peşmīne-rā

¹⁵¹⁸ لَبَّيْكَ عِبْدِي Söyle kulum Bu ibāre bir hadīsin içerisinde yer almaktadır. El-Vasīt fi-Tefsirü‘l-Kur‘āni‘l-Mecīd, Hadīs No: 85/1:284.

¹⁵¹⁹ “Sadece gözlerimiz konuştu. Biz susarız aşk konuşur.”

فَنَحْنُ سُكُوتٌ وَالْهَوَىٰ يَتَكَلَّمُ Bu iki mısra bir hadīs içerisinde yer almaktadır. İ‘tilāl el-Kulûb el-Harâitî, Hadīs No: 406.

¹⁵²⁰ Bu şiirin ilk iki beyti ile üçüncü beytin ilk mısrası Attâr‘ın Pendnâme’sinde bulunmaktadır. Bölüm: *Der-Beyân-ı Sebeb-i ‘Āfiyet*.

Pāk kun (11) ez-bed-i derūn sīne-rā

Ger hemī ḥāhī vuşūlet bā-Ḥudā
Evvelā mī-kun tu taqlīl-i ğidā (12)

Ba^c d ez-ān tekşīr-i t̄ā^c at kun tamām
Rūz rūzedār u şeb mī-kun kıyām

Hem ri^c āyet kun (13) tu ādāb-ı t̄arīk
Kun her ānçi mī-kuned nīgū ferīk

Tā şevī ender-t̄arīkat nīk-nām (14)
Tā kunī ḥāşıl be-ķurb-ı Ḥaķ-maķām

(7) Hemçü Ḥāfız ğarīb der-reh-i ‘ışķ

Ḥāfız ğarīb gibi (15) ‘ışķ yolında

Be-maķāmī resīdeem ki me-purs

Bir maķāma erişmişümdür ki şorma murād beyt-i sâbık beyânından (16) zāhirdür

Beyt

+++ / +++ / ++-

Sālhā rāh-ı ‘ışķ püyidem

Be-maķāmī resīdeem ki me-purs (17)

VELEHU EYŻAN [G.310]

[Mefā^c ilün Fe^c ilātün Mefā^c ilün Fe^c ilün]

(1) Dilā refīk-i sefer baḥt-ı nīk-ḥāhet bes

Ey gönül sefer yoldaşı iyilügün isteyici (18) baḥt yeter

Nesīm-i ravza-i Şirāz peyk-i rāhet bes

[*ravzanuñ Şirāza izāfeti izāfet-i beyāniye i^c tibār olunmaķ münāsibdür*] *Şirāz baĝçesi yıl saña yol peyki (19) yiter* murād budur ki Ḥāce Ḥāfız kendü şehri olan Şirāzdan sefer idüp āḥir şehre (20) gidüp ol şehrden dil-gir olup *ḥubbu’l-vaṭani mine’l-īmāni*¹⁵²¹ hasebince girü Şirāza gitmek (21) ‘azm idüp kendü ḳalbine ḥiṭāb idüp bu maṭla^c ı dimiş

(2) Diĝer zi-menzil-i cānān sefer me-kun derviş

¹⁵²¹ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmândandır. (Hadīs) Kaynak Kitap: es-Sagānî, Mevzûat; Hadīs No: 81.

[M340a] (1) *Daḥi cānān menzilinden sefer itme ey dervīş*

Ki seyr-i ma'nevī vü künc-i ḥānḳāhet bes

(2) *Ki ma'nevī seyrüñ ve ḥānḳāhuñ bucağı yeter* murād bundan sālīk-i tarīḳat olana penddür ki (3) maḥall-i 'ibādet menzil-i cānān-ı ḥaḳīḳīdür andan sefer itmeyüp ḥānḳāh bucağında sākin (4) olup ma' nā yüzinden seyr itmek yeter

Ḳıṭ' a

--+--/-+--/-+--/-+-

Āb çün sākin şevved gendide kerd ü 'āḳıbet (5)

Lācerem ez-behr-i pāk bāyedet kerden sefer

Līk mī-bāyed sefer kerden çü seng-i āsyā (6)

Gü reved ammā ne-bāşed refteneş cāy-ı diğer

(3) Hevā-yı mesken-i me'lūf u 'ahd-i yār-ı ḳadīm

Üns dutılmış (7) mesken muḥabberi ve yār-ı ḳadīm 'ahdi

Zi-reh-revān-ı sefer-kerde 'özü-ḥ'āhet bes

Sefer itmiş sālīklerden (8) senüñ 'özüñ dileyici yeter murād budur ki sālīk-i seyyāḥ olanlar niçün bizümle sefer itmezsın (9) dilerse ḥubb-ı vaṭan aşlı ve 'ahd-i yār-ı ḳadīm sende mānī' olduğu bahāne vü 'özü yeter

Rubā' i (10)

--+--/-+--/-+--/-+-

Mesken-i me'lūf-ı mā ez-pīş-i genc-i 'uzletest

'Ahd ü 'aḳd-i tevbe-i mā hem der-ān bā-ḥazrettest (11)

İn dü pāyende dilest āncā nemī-tānīm reft

'Özü-i mā pendāst ey yārān ne mā-rā ruḥşatest (12)

(4) Be-şadr-ı maştaba binşin ü sāğar-ı mey nüş

Misāfir ḥāne şadrında otur ve şarāb ḳadeḥin iç (13)

Ki in ḳadar zi-cihān kesb-i māl u cāhet bes

Ki bu ḳadar cihāndan māl u mañşıb kesbi saña yeter murād (14) budur ki şadr-ı ḥānḳāhda şadāret saña mañşıb u sāğar-ı şarāb ya'nī ḳalb ki maḥall-i 'ışḳ-ı İlahīdür (15) māl u sermāye yeter

Ḳıṭ' a

--+/-+--/+--/+--

Cāmī me-bend tevsen-i himmet be-mīḥ-i āz¹⁵²²

Hemçün ḥarāb be-aḥur āḥir zamāniyān (16)

Ez-ḥ'ān-ı ḥākiyān me-ṭaleb loḳma tā resed

¹⁵²² Molla Cāmī'ye āittir.

Nuzl-i beḳā zi-mā'ide-i āsmāniyān
Āzādegī gūzīn ki ne-yerzed (17) be-nezd-i 'aql
Mülk-i cihān be-dīden-i rūy-ı cihāniyān
Pestest ḳadr-i sifle eger ḥod külāh-ı cāh (18)
Ber-evc-i salṭanat zened ez-gerdiş-i zamān
Siflīst ḥāk egerçi ne ber-muḳteżā-yı ṭab' (19)
Hemrāh kerd bād keşed ser ber-āsmān

(5) Veger kemīn be-guşāyed 'aduv be-kişver-i dil

Eger pusu açarsa düşmen gönül (20) memleketine

Ḥarīm-i dergēh-i pīr-i muḡān penāhet bes

Pīr-i muḡān dergāhınuñ ḥarīmī saña şıḡınaḳ yeter (21) murād budur ki eger *inne's-şeyṭāne lekūme 'adüvvün mübīn*¹⁵²³ ḥasebince daḡı *a'dā 'aduvveke nefsüke'l-letī* [M340b] (1) *beyne cenbeyke*¹⁵²⁴ mücebince şeyṭān u nefis hücum u ḡulüvv iderse şeyḥ-i şāhib-ḥālet (2) dergāhı ve anuñ ḥānḳāhı penāhı yeter

Ḳıṭ'a

-+---/-+---/--+-

Her kaçan a'dā-yı dīn itse hücum
Ceng (3) idersem cünd-i ḡaybumdur sipāh
Ger firār itmek dilersem me'mene
Mescid ile ḥānḳah yiter penāh (4)

(6) Ziyādeti me-ṭaleb kār ber ḥod āsān kun

Ziyādelik ṭaleb itme işi kendüñe āsān ḳıl (5)

Ki şīşe-i mey-i la'l ü bütü çü māhet bes

Ki bir la'l şarāb şīşesi ve ay gibi bir büt (6) *saña yeter* murād budur ki meşāyıḡdan çok kimseye ilticā ve evrāddan çokluḡ esmā-yı ḳalbe ḥayret (7) ve 'amele şu'übet virür lācerem bir ism-i a'zam u şeyḥ-i mükerrem kāfidür

Rubā'ī

+---/+---/+--

Çü merdān (8) ḡüy kun dā'im be-ṭā'at
Be-dān ḳadrī ki dārī istiṭā'at

¹⁵²³ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُفْرًا عَدُوٌّ مُّبِينٌ Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nidâ etti. (Kur'ân, A'râf 7/22).

¹⁵²⁴ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefisindir. (Hadis) Kaynak Kitap: ez-Zühdü'l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadis No: 354.

Çü fermüd *aḥsenü'l-a' mālī* (9) *edvem*¹⁵²⁵

Be-endek zıkr u şeyḥī kun ḳanā' at

(7) Felek be-merdüm-i nādān dihed zimām-ı murād

(10) *Felek cāhil kişiyē virür murād yuların*

Tu ehl-i fazlī vü dāniş hemīn günāhet bes

(11) *Sen ehl-i fazl u 'ilmsin hemīn günāhuñ yeter* murād ehl-i kemāl nā-murād olduĝın zıkrıdır (12)

Ḳıṭ' a

' Atibtü ' ale'd-dünyā be-taḳdīmi cāhilin

Ve te'ḥīri zī faḍli fe-ḳālet liye'l-' azrā' i (13)

Zü'l-cehli ebnā' i li-hazā refe' tühüm

Ve ehlü'n-nehyi ebnā' ü zarreti'l-uḥrā

(8) Be-hiç vird-i (14) diger nist ḥācetet Ḥāfiz

Hiç ĝayrı virde yoḳdur senüñ ḥācetuñ Ḥāfiz (15)

Du' ā-yı nīm-şeb ü ders-i şubḥ-gāhet bes

Nışfu'l-leyl du' āñ ve şabāḥ vaḳti (16) *dersüñ yeter* murād evrād keşreti lāzım degül vaḳt-i şerīfde ḳalīl ü dā' im ve iḥlāşa (17) meḳārin olan yeter dimekdür

Ḳıṭ' ā

--+---/-+---/-+---/-+-

Ger buved hoş fāsiḳān-rā pister-i hoş ḥ'āb-ı şubḥ (18)

Ey hoşā her ' āşıḳān-rā secdegāh-ı nīm-şeb

Ey faḳīr-i ṭālib-i Ḥāḳ şubḥ mī-ḥ'ān (19) ders-i dīn

Hem vazīfe kun be-ḥod tu intibāh-ı nīm-şeb

(9) Be-minnet-i digerām ḥü me-kun ki (20) der-dü cihān

Ĝayrılaruñ minnetini ḥü itme ki iki cihānda

Rızā-yı ized ü in' ām-ı pādşāhet bes

(21) *Allāh rızāsı ve senüñ pādşāhuñ in' āmı yeter* murād pādşāhlardan pādşāh-ı ḥāḳīḳī [M341a] (1) ya' nī İzed olmaḳ evlādur bu taḳdīrce ' aṭfu' ş-şıfat ' ale' ş-şıfat olur ve pādşāh-ı (2) zamān murād olmaḳ muḥtemeldür

VELEHU EYŻAN [G.311]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Gül-' izārī zi-gülistān-ı cihān mā-rā bes

¹⁵²⁵ Bu ifādede bir hadīse telmih vardır. اللَّهُ أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ Allah'ın en sevdiĝi amel, az da olsa devamlı olanıdır. Sahīh-i Buhārī, Hadīs No: 5922. Libas, 43.

Bir gül (3) yüzlü cihān gülistānından bize yeter

Z'ın çemen sāye-i ān serv-i revān mā-rā bes

Bu çemenden (4) ol yürür servüñ gölgesi bize yeter murād *gül-‘izārdan* şol mürşiddür ki anuñ yüzinden keşf (5) ola ve cihān gülistānından murād ‘ālem-i mükāşefedür ve bu çemen-i mükāşefeden (6) ol yürür servüñ ya‘nī derece-i ‘āliyyesi olan ādemüñ zıll-ı himāyeti ve sāye-i ‘ināyeti bize (7) yeter ki ta‘lim-i ihlāş idüp bizi şıyānet ider

(2) Men u hem-şoḥbeti ehl-i riyā dürem bād

(8) Ben ve ehl-i riyā hem-şoḥbetligi benden ırağ olsun

Ez-girānān-ı cihān raṭl-ı girān mā-rā bes

(9) Cihān şaḳillerinden bir ağızı tolu bize yeter murād şaḳillerden riyāzet-i şaḳile emr idenlerdür anlardan (10) riyāzet-i külliye bize yeter ki sebep-i vuşul-i Ḥaḳ olur

Rubā‘i

-+---/-+---/-+---

Rāh-ı rüşen keşf ü dīn-rā (11) revnaḳī

Ḥaceteş peydā delileş muṭlaḳī

Rızq-rā berḳist ammā bī-şebāt

Nist (12) şūfi her ki pūşed ezraḳī

(3) Ḳaşr-ı firdevs be-pādāş-ı ‘amel mī-baḥşed

Firdevs köşkin (13) ‘amel ‘ivezi ile bağışlarlar

Mā ki rindim ü gedā deyr-i muḡān mā-rā bes

Biz ki rind ü gedāyuz deyr-i (14) muḡān bize yeter murād budur ki şunlar kim ‘amel ü tā‘ati cennet için iderler anlara cezā-yı ‘amel (15) cennet virürler biz ki ‘ameli ihlāş ile iderüzve ‘amele i‘timād itmezüz ve ḥazret-i Ḥaḳḳa ‘arz-ı (16) iftikārdayuz bize muḳliş ü ehl-i şevḳ olanlar ‘ibādet ḡānesi yeter

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / +++ / +++

Ber-der-i meykede (17) rindān-ı ḳalender bāşend¹⁵²⁶

Ki sitānend ü dihend efser-i şāhensāhī

Ḥişt zīr-i ser ü (18) ber-tārek-i heft aḡter pāy

Dest-i ḳudret niger u manşib-ı şāhib-cāhī

(4) Be-nişin (19) ber-leb-i cūy u güzer-i ‘ömr be-bīn

Otur ırmaḳ kenārı üzre ve ‘ömr geçsün gör

İn (20) işāret zi-cihān-ı güzerān mā-rā bes

¹⁵²⁶ Beyitler, Hâfız-ı Şirâzî’ye aittir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.534/3-4.

Bu işâret geçici cihândan bize yeter murâd âb (21) niçe serî' ü'l-cereyân ise ömr dağı böyle idügin ehl-i işâret fehm ider dimekdür el-‘arîfu yekfihu ‘l-‘işâreti [M341b] (1) v‘ellezî fehum lehu ‘l-beşâreti¹⁵²⁷

(5) Nağd-i bâzâr-ı cihân binger ü âzâr-ı cihân

Cihân bâzârınuñ nağdin (2) ve cihânuñ incitmesin gör

Ger şumâ-râ ne bes in sūd u ziyân mâ-râ bes

Eger size bu işşı ve ziyân (3) yetmezse bize yeter murâd budur ki cihân bâzârınuñ nağdı var ise âzâr u zağmeti dağı vardır (4) biz anuñ nağdin zağmetine dutup ferâgat itdük

Ėazel

-+---/-+---/-+---/-+--

Mâl h‘âhî ger dilâ rezzâkî Allâh bes (5)

Ger keşî zağmet be-cânet hıdmet-i ân şâh bes

Çend ez-în püyiden reh ez-berâ-yı kesb-i mâl (6)

Merdüm-i Hağ cüy-râ çün şer‘ ü dîneş râh bes

Çend ez-în dergâh-ı mîr ü çend ez-în şadr u (7) vezîr

Câh-ı bâkî cüy-râ ey düst ân dergâh bes

Ger hemî h‘âhî refîk-i râh u hem püşt ü (8) penâh

Luţf-ı bârî behr-i yârî hem tü-râ hemrâh bes

Nîst hâcet behr-i ‘arz hâcetet (9) bâ-merdümân

Her nefes behr-i münâcât-ı tu sūz u âh bes

(6) Yâr bâ-mâst çihâcet ki ziyâdet (10) talebîm

Yâr bizümlüdür ne hâcet ki ziyâde taleb idevüz

Devlet-i şöhet-i ân münis-i (11) cân mâ-râ bes

Bu cân münisinüñ şöheti devleti bize yeter murâd budur ki şol kimse ki üns-i (12) Hağ hâşıl ide anuñ dağı nesneye hâceti olmaz

Ėazel

+ +---/+ +---/+ +--

Düş der-‘ âlem-i beķâ büdem (13)

Reste ez-âfet-i fenâ büdem

¹⁵²⁷ العارف يكفيه الإشارة والذي فهم له الإشارة Ėarife bir söz ve işâret kâfidir. (Kelâm-ı Kibâr)

Nezd-i cānān nişeste hoş bî-ğam
Bā-dil-i şād u bā-liķā (14) būdem

Geşte būdem zi-şāh-ı müstağnī
Çün be-dergāh-ı Hāķ gedā būdem

Tā seḫergāh-ı (15) nezd-i ū būdem
Raḫmeteş-rā hemī sezā būdem

Geşt-i Mi' rāc-ı ḳalb-i rūḫānī
Z'in (16) cihet hemçü Muştafā būdem

(7) Ez-der-i ḫ'iş Ḥudāyā be-behiştem me-firist

Kendü ḳapuñdan (17) yā Rabbs beni cennete gönderme

Ki ser-i kūy-ı tu ez-kevn ü mekān mā-rā bes

*Ki senüñ maḫalüñ başı (18) kevn ü mekāndan bize yeter murād ḳurb-ı Hāķ ḫāşıl iden
ğayrı nesne istemedigün beyāndur (19)*

Rubā'ī

Hāşā ki dilem ez-tu cüdā dāned şud¹⁵²⁸

Yā bā-kes-i diğer āşnā dāned şud

Ez-mehr-i tu (20) b'ügsiled ki-rā dāred dūst

Ez-kūy-ı tu b'ügzered kücā dāned şud

(8) Ḥāfiz ez-meşreb-i ḳısmet (21) gile nā-inşāfist

Ey Ḥāfiz ḳısmet meşrebinden şikāyet inşāfsızlıķdur

Ṭab' çün [M342a] (1) āb u ğazelhā-yı revān mā-rā bes

*Şu gibi ṭab' u revān ğazeller bize yeter murād budur ki ğayrılara (2) manşıb u māl
virildi ise bize luṭf-ı ṭab' ve kelām-ı ḫüsn virildi bunuñ şükrin bilmeyüp şikāyet (3)
ḳılmaķ inşāfsızlıķdur*

ḤARFÜ'Ş-ŞİN¹⁵²⁹

VELEHU EYŻAN [G.312]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

¹⁵²⁸ Beyit, Necmeddīn Rāzī'ye aittir.

¹⁵²⁹ c Aded: 22.

(1) Eger refîk-i şefîkî dürüst-peymân bâş

Eger şefkat (4) idici yoldaş iseñ 'ahdi dürüst ol

Harîf-i hücre vü germâbe vü gülistân bâş

(5) *Hücre vü hamâm u gülistân muşâhibi ol* murâd refîkden *er-refîku şümme't-tarîki*¹⁵³⁰ hasebince mürşiddür (6) aña hitâb idüp dir eger şefkat idici yoldaş iseñ şahîhü'l-'ahd ol her mekânda (7) mürîdlere muşâhib olup müfârahat kıılma ki anlaruñ itmâm-ı sülûk huzûr-ı hâzretüñ iledür (8)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Çäre der-def' -i havâtır şohbet-i pîrest ü bes

Rahne ber-Ye 'cüc besten hâşşa-ı (9) İskenderest

(2) Şikenc-i zülf-i perîşân be-dest-i bād me-dih

Zülf-i perîşân büklümini yil eline (10) vırme

Me-gü ki hâtır-ı 'uşşâk gü perîşân bâş

Dime ki 'aşıklar hâtırına di perîşân (11) ol murâd budur ki gayb-ı hüviyyet merâtib ü tabakâtın ifşâ itme ki 'aşıklarüñ ya' nî (12) mürîd ü mañbûblaruñ hâtır-ı perîşân oldur pes anı nihân itmek evlâdur

Beyt (13)

İşân dârend dil-i mâ işân dârend

İşân ki ser-i zülf-i perîşân dârend

(3) Geret (14) hevâst ki bā-Hızr hem-nişin bâşî

Eger senüñ hevâñ ise ki Hızr ile muşâhib olasın (15)

Nihân zi-çeşm-i Sikender çü âb-ı hayvân bâş

İskender gözinden âb-ı hayât gibi gizlü ol (16) murâd budur ki ey şeyh eger qarîn-i hâzret olmak istersen âb-ı hayvân İskenderden gizlü (17) olduğı gibi sen dağı pādşâh u ağniyâdan gizlü ol

Beyt

+++ / +++ / +++

Ez-heme ağniyâm-ı istiğnâst (18)

Hem merâst der hōdest-i ānçi merâst

(4) Rumüz-ı 'ışk-nevâzî ne kâr-ı her murğîst

(19) *Rumüz* mübtedâdur muzâfdur 'ışk-nevâzî lafzına ve lafz-ı *ne kâr-ı* her murğîst haber-i mübtedâdur (20) ya' nî 'ışk nağmelendirmek remzleri her kuşuñ işi degüldür

Biyâ vü nev-gül-i in bülbül-i (21) ğazel-h'ân bâş

¹⁵³⁰ الرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ Önce arkadaş, sonra yol. (Hadîs)

Bu bülbül gazel-h'ānuñ yeñi güli ol murād budur ki ben 'ışk [M342b] (1) nağmelendirmek rumūzına kâdirin benüm gülüm ol ki 'ışk nağmeleri rumūzın söyleyem

Rubā'ī (Ahreb) (2)

Ey düst hadîş-i 'ışk-ı diğer gūnest
V'ez-keyl-i hurūf-ı in hadîş efzūnest
Ger dāde-i (3) dil bāz-güşā-yı bīnī
Ma' lūm kunī ki in hikāyet cūnest

(5) Tarîk-i hizmet ü āyīn-i bendegī kerden

(4) Merhūndur

Hudāy-rā tu rehā kun be-mā vü sultān bāş

Ma' nā-yı beyt budur ki *Allāha hizmet itmek* (5) *tarîkin ve kulluk eylemek resmin sen ko bize sultān ol* murād budur ki keşret-i mücāhede ve (6) 'ibādeti biz mürīdler idelüm sen bize hākim ü sultān ol

Qıṭ'a

Nefs-i tevsen-rā biyāyed rāyizi (7)
Tā be-kerded rām-ı bār-ı Hāq keşed
Ger güzārī bī-'inān u bī-mehār
Ber-zemīnet mī-zened nā-geh (8) keşed

(6) Diğer be-şayd-ı harem tīg ber-me-keş zinhār

Daği harem şaydına kılc çekme zinhār

V'ez-ān çi (9) bā-dil-i men kerdeī peşimān bāş

Ve andan benüm gönlüme etmişindür peşimān ol murād budur ki mürīd ki (10) harem-i İlāhī şaydudur aña ism-i qavī havāle kılcma ki helāk idersin ve baña itdügün fi'lden (11) daği nādīm ol

Rubā'ī

Şeyh olmak gerek tabīb-mizāc
Her mürīde münāsib ide 'ilāc (12)
Çok riyāzetle itmeye iḥrāk
Qomaya ḥadden aşurı anı ac

(7) Tu şem' -i encümenī yek zebān u (13) yek dil şev

Sen mecma' şem'isin bir dillü ve bir gönüllü ol

Hāyāl ü küşiş-i pervāne bīn ü ḥandān bāş

(14) *Pervānenüñ duruşmasın ve ḥayālin gör ḥandān ol* murād budur ki ey şeyh sen mürīdler (15) mecma' inuñ şem'isin pervāne gibi bunlaruñ āteş-i riyāzete atılmasın görüp (16) *le-an yehdiya'llāhü bike aqvāmen ḥayrun min en yeküne ḥamri'n-*

*ne‘ami*¹⁵³¹ hasebince daği *enā übāhī bi-küm* (17) *velev bi-sekatın*¹⁵³² mücebince şād ol

Ꞑıř‘ a

+ + - - / + - - - / + + -

Çün Nebī faħr kerdi ez-ümmet (18)

Behr-i bisyār gešten iřān

Çünkü eř-Şeyħ Kālbenī fermūd

Şeyħ hem ez-mürīd (19) şud ħandān

(8) Kemāl-dilberī vü ħüsn der-nażar-bāzīst

Kemāl mübtedādur muzāfdur (20) dilberī lafzına ve *ħüsn* ma‘ tūfdur aña ve lafz-ı *der-nażar-bāzīst* ħaberdür

Be-řive-i nażar ez-nādirān-ı devrān bāř

Ya‘nī göñül almağ ve ħüsn-i kemāli nażar-bāzlığdadur [M343a] (1) *nażar řivesi ile zamān nādirlerinden ol* murād budur ki ħalb-i mürīdi almağ ve ħüsn-i (2) řarīkat-i kemāli güzel gözlemekdedür imdi ey şeyħ nażar řivesi ile ya‘nī mürīdleri güzel (3) gözlemek ile nādir-i zamān olanlardan ol

Beyt

Kāmil ü nākıř ne yeksānend der-kaş‘ -ı sülük (4)

Ānçi ez-şemşir mī-āyed ne ħadd-i ħaņcerest

(9) Ĥamūř Ĥāfız u ez-cevr-i yār nāle me-kün

Sākit ol (5) ey *Ĥāfız ve cevr-i yārdan inleme*

Tü-rā guft ki der-rüy-ı ħüb ħayrān bāř

Saña kim didi ki (6) *güzel yüzine ħayrān ol* murād budur ki ‘ışş iħtiyār iden cevr-i yāri çekmek gerek (7) ve řālib-i Ĥağ olan riyāzet ü ‘ibādet idüp şeyħ irşadı ile ředā’idi ħabül itmek (8) gerek

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Ĥikmet ender renc-i ten teħzib-i ‘ağl u cān-ı tüst¹⁵³³

Ĥařd-ı vā‘ iz zecr-i ařĥāb u (9) leged ber-minberest

VELEHU EYŻAN [G.313]

¹⁵³¹ لَأَن يُهْدِيَ اللَّهُ بِكَ أَقْوَاماً خَيْرٌ مِنْ أَن يَكُونَ خُمْرَ النَّعْمِ Allāh’a yemīn ederim ki, senin vāsitanla Allāh’ın bir kimseyi hidāyete eriştirmesi bir sürü kırmızı develere sāhip olmandan hayırlıdır. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebū Dāvud Tercemesi**, c. 3, Hadīs No: 3661, s. 119.

¹⁵³² أَنَا أَبَاهِي بِكُمْ وَلَوْ بَسَقَطِ Ben bir düşük (cenin) ile de olsa sizinle övüneceğim. (Hadīs) Ümmetin sayıca çok olması bakımından söylenmiştir. Övüneceğim kelimesinde bulunan mütekellim zamirinden bu kelamın hadīs olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁵³³ Mollā Cāmī’ye āittir.

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ey heme şekl-i tu maḥbū' u heme cāy-ı tu hoş

Ey dilber senüñ (10) dükeli şeklüñ maḥbū' ve dükeli yerüñ hoş

Dilem ez-ı işve-i yāḳūt-ı şeker-hāy-ı tu hoş

Göñlüm (11) senüñ şeker çiyneyici yāḳūtüñ şivesinden hoş murād muḥātabdan şeyḥdür ki şekli sünnet (12) üzre olup ḥalveti ve selveti yeksān ola ve lafzı şeker gibi şirīn ü ğidā-yı ḳalb-i ḥazīn (13) ola

Ḳıṭ' a

-+---/-+---/-+---/-+-

Rāh-ı sünnet rev eger ḥ'āhī sırāṭ-ı müstaḳīm

K'ez-sünen rāhī buved süy-ı rızā-yı (14) zūlmenen

Her müje der-çeşm-i vey hemçün sinān u tīr-i bād

Ger senā-yı zindeġi ḥ'āhed zamānī (15) bī-sünen

(2) Hemçü gül-berg-i terī hest vücūd-ı tu laṭif

Tāze gül yapraġı gibidür senüñ vücūduñ (16) laṭif

Hemçü serv-i çemenī cümle ser-ā-pāy-ı tu hoş¹⁵³⁴

Serv-i çemen gibisin başdan ayaga hoş murād (17) 'azizlerüñ vücūdı şerīf ü laṭif ve ef' āli vü ḥarekātı maḥbūl u mevzūn idüġin zıkrdür (18)

Ḳıṭ' a

+++ / +++ / +++ / ++-

Her ki ser ber-ḥaṭ-ı fermān-ı delīlī ne-dihed

K'ey müyesser şevedeş rüy ber-āh āverden (19)

Her ki ḥ'āhed be-ser-i menzil-i maḳşūd resed

Bāyedeş peyrevi-i rāh-nümāyān kerdem

(3) Şive-i şekl-i (20) tu şirīn ü ḥaṭ u ḥāl-i tu melīḥ¹⁵³⁵

Senüñ şeklüñ şivesi şirīn ve senüñ ḥaṭ u ḥālüñ (21) güzel

Çeşm-i ebrū-yı tu zībā ḳad ü bālā-yı tu hoş

Gözüñ ve ḳaşuñ yaraşık ve ḳadd ü bālāñ [M343b] (1) hoş murād şeklüñ şivesi sünnete muṭābık ḥaṭtuñ 'ulūm-ı dīniyye ve ḥālüñ andan (2) müte'eşşir olmaḳdur ki melīḥdür gözüñ ki 'ayn-ı 'ināyet ile naẓar ider ve remzüñ buṭūn-ı ma'āniyye (3) tenbīḥ ḳılır ki yaraşıkdur ve ḳaddüñ ki 'uluvv-ı dereceye irşād eyler hoşdur

Ḳıṭ' a (4)

¹⁵³⁴ *Serv-i çemenī cümle ser-ā-pāy-ı* ifādesinin altına *serv-i çemen-i ḥuld ser-ā-pāy-ı* ibāresi yazılmıştır. Mānāya uygun olarak ilk ifāde şekli beyit içerisinde kullanılmıştır.

¹⁵³⁵ *Şive-i şekl-i tu* ifādesinin altına *şive ü nāz-ı tu* ibāresi yazılmıştır. Mānāya uygun olarak ilk ifāde şekli beyit içerisinde kullanılmıştır.

+---/+++---/+++---/+-

Kaṭa' ne'l-uḥuvvete min ma' şerin

Bihim marazun min Kitābü'ş-Şifā

Femātū 'alā dīni Resṭālis (5)

Ve 'işnā 'alā sünneti'l-Muştafā

Rubā'ī (Ahreb)

Dil guft merā 'ilm-i ledennī hevesest

Ta' lim kun geret (6) ber-în destreest

Kunem ki elif guft diger guftem hiç

Der-hāne eger kesest (7) yek ḥarf besest

(4) Hem gülistān-ı ḥayālem zi-tü pür-naḳş u nigār

Hem benüm ḥayālüm gülistānı senden (8) pür-naḳş u taşvīr

Hem meşām-ı dilem ez-zülf-i semensāy-ı tu ḥoş

Hem benüm gönlüm meşāmı (9) senüñ semen maḥv idici zülfüñden ḥoş murād şeyḥüñ muşāḥabeti ile 'ulüm-ı ledünniye (10) ü feyziyye ile ḥayālüm ṭoludur ve gönlümüñ esrār-ı ḡaybiyye aḥbārı ile ṭayyibdür (11) ki semen rāyiḥası anuñ ḳatında maḥv u mużmaḥildür

Ḳıṭ'a

-+---/-+---/-+---

'Ālim olur nice 'āmā añsızın (12)

Çün ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa ol sālik olur

Ḥaḳ te'ālādan idüp feyż-i ḳavī

'İlm-i ḡaybīye (13) daḡi mālīk olur

(5) Pīş-i çeşm-i tü be-mīrem ki be-dān bīmārī

Senüñ gözüñ öñünde ölürem ki (14) bu ḥastalıkda

Mī-kuned derd-i merā ez-ruḥ-ı zībā-yı yu ḥoş

Benüm derdümi senüñ yaraşık (15) yüzüñden ḥoş ider murād çeşmden 'ayndur andan murād zāt-ı şey'dür ya' nī ey şeyḡ (16) egerçi zātuñ zār u nizārdur ammā vech-i cemilüñe naḡar marazuma şıḡḡat virür lācerem ben anuñ (17) öñinde helākem

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ez-şifā custen şifā hergiz ne-şud ḳānün-ı men

Şeyḡ ü mürşid (18) çün ḳoned bā-yek naḡar bā-men devā

(6) Der-reh-i 'ışḡ ki ez-seyl-i belā nīst güzār

'Işḡ yolında (19) ki belā seylinden geçmek olmaz

Kerdeem hâtır-ı hod-râ be-temâşâ-yı tu hoş

İtmişümdür (20) *kendü hâtırımı senüñ temâşâñ ile hoş* murâd budur ki riyâzât-ı şedîde ve mücâhedât-ı (21) keşîre baña vuşûle mâni^ç olur ki idemezem andan geçemezem ammâ müşâhede-i şeyh tesellî virüp [M344a] (1) anuñ ile hâtırım hoş iderem

(7) Der-beyâbân-ı belâ gerçi zi-her sū hâtarîst

Belâ beyâbânında (2) *egerçi her tarafından hâtar vardır*

Mî-reved Hâfız-ı bî-dil be-tevelhâ-yı tu hoş

Gider yüreksüz (3) *ve ‘âşık Hâfız senüñ muhâbbetüñ ile hoş* murâd beyt-i sâbıkda gibi ‘aql dâ’iresinde (4) olan kelâmdan ‘udül-i ‘ışk dâ’iresinde olan mertebeye intikâl ü nüzûldur (5)

Kıt‘a

-+---/-+---/-+---/-+---

Şüfi-i şâfi kesî bâşed ki bî-dîdâr-ı yâr

Ger buved dâru’l-karâr incâ nemî-h‘âhed hülûd (6)

Sâkı-i bâkî *seķâhüm Rabbühüm*¹⁵³⁶ fermüdeest

Verne ‘âşık-râ be-cennet rağbetî hergiz ne-bûd (7)

Çün miyân-ı ‘âşık u ma‘ şük-ı ten sedd-i vaşl

Tâ ne-b‘ügzâred ez-ü ne-bûd verâ (8) be-üy durûd

VELEHU EYŻAN [G.314]

[Fâ‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Fikr-i bülbül heme ânest ki gül şud yâreş

Bülbül fikri (9) *dükeli oldur ki gül ola anuñ yâri*

Gül der-endîşe ki çün ‘işve kuned der-kâreş

(10) *Gül şükrdede ki nice şive ide anuñ işinde* murâd ‘âşık taleb-i vaşlda ve ma‘ şük şive-i (11) fikrinde idügin beyândur ki ma‘ şüka nâz ve ‘âşık niyâz şifat lâzımdur (12)

Rubâ‘î

Der-‘ışk-ı tu hoş-dilî zi-men bî-zârest¹⁵³⁷

Rev şâd nişîn ki ber-murâdet (13) kârest

Tu geşten-i men mî-‘alebî v‘în sehlest

Men vaşl-ı tu mî-cüyem [vü] in düşvârest (14)

¹⁵³⁶ سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir. (Kur‘ân, İnsân 76/21).

¹⁵³⁷ Hâce Abdullâh Ensârî, Münâcâtname.

(2) Dilrubāyī heme ān nīst ki ‘aşıq be-koşend

Göñül kaçırıcılık dükeli ol degüldür ki (15) ‘aşıq öldüreler

Ḥāce ānest ki bāşed ğam-ı hizmetkāreş

Efendi oldur ki ol (16) aña hizmetkārı ğamı murād budur ki şeyḥ ü mürşid ol degüldür ki göñül қаpa ammā riyāzāt-ı (17) şedide ile mürīd ü muḥabbeti helāk kıla pes şeyḥ oldur ki mizāc-ı mürīdi daḥi (18) ri‘ āyet ide

Nazm

+---/+++/-+/-+---

Çünin gufteest mürşid-i meh-liqā

Be-her kes sezāver mey dih ğidā (19)

Çü tıflī ki bāşed zi-şireş ta‘ām

Me-dih nān u ḥelvā ki bāşed ḥarām

Ġıdāyī (20) k‘ez-ū zindeġi yāft merd

Çü tıflī ḥored zūd mired be-derd

(3) Cāy-ı ānest (21) ki ḥūn mevc zened der-dil-i la‘l

Anuñ yeridür ki қan mevc ura la‘l yüreginde [M344b] (1)

Z’in teġābun ki ḥazef mī-şikened bāzāreş

Bu maġbūnluқdan ki şaksı sır anuñ bāzārın murād (2) budur ki ehl-i fazl olanlara yüreginde қan deryāsı olup temevvūc itse yeridür şu (3) maġbūnluқ için ki nā-ehl anuñ bāzārın kāsıd ide ki nā-ehle raġbet olup ehl olan (4) bī-қadr ola

Қıṭ‘a

+++/-+---/+++/-+---

Mī-dihed dest-i felek ni‘ met-i aşḥāb-ı yaқın¹⁵³⁸

Be-kesānī ki ne-dānend (5) yemīn-rā zi-şimāl

Ān ki ū-rā zi-ḥarī tūbre bāyed ber-ser

Felekeş la‘l be-dāmen dihed ü zer be-cevāl (6)

(4) Bülbül ez-feyż-i gül āmūht suḥan verne ne-būd

Gül feyżinden öğrendi sözi yoḥsa (7) yoқ idi

Īn heme қavl u ğazel ta‘biye der-miқāreş

Bu dükeli söz ve ğazel gizlenmiş ve қarışmış (8) anuñ minқārında murād budur ki ma‘şuқ-ı ḥaқıķī feyżindendür bu dükelü ma‘ārif zuḥūrı (9) ‘aşıq lisānında ve illā anuñ aġzında bunuñ gibi kelām-ı laṭif ve nuşḥ-ı şerif yoқ idi (10)

¹⁵³⁸ Kemāleddīn İsmāil Isfahānī’ye āittir.

Beyt

--+/+--+/-+--

Ḥod gūyed-i rāz u ḥod mī-şünūd

V'ez-mā vü şümā bahā sāḥteest

(5) **Ān sefer kerde ki şad kâfile (11) dil-hem-reh-i ūst**

Ol sefer kılmış kimse ki yüz kâfile gönül anuñ yoldâşıdur

Her kücā hest (12) Ḥudāyā be-selāmet dāreş

Her kande olursa yā Rabbī sen anı selāmet tut murād sefere giden (13) yār-ı 'azīz için du' ā-yı ḥayrdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Çün göneldüñ sefere luḥf-ı Ḥudā yārūñ ola

Baḥt-ı hemrāh u (14) du' ā kâfile-sālāruñ ola

(6) **Ey ki ber-küçe-i ma' şūka-i mā mī-güzērī**

Ey kimse ki bizüm ma' şūkamuz (15) soқағına uğrarsın

Ber-ḥazer bāş ki ser mī-şikened dīvāreş

Ḥazer üzre ol ki baş (16) şır anuñ dīvārı ya' nī mest gibi gitme ki başuñ dīvāra doқınup yarılmasun murād (17) budur ki tarīq-i Ḥaққа sālīk olan gāfil olmayup kendüye zararadan ictināb itmek (18) gerek

Ḥikāyet

--+/+--+/-+--

Büdest ḥarī ki dom ne-büdeş

Rūzī ğam-ı bī-domī füzüdeş (19)

Ez-her ṭarafī ḳadem hemī zed

Dom mī-ṭalebīd duvum ne-mīzed

Nāgeh ne zi-rüy-ı iḥtiyārī (20)

Bü'gzāşt miyān-ı kişt zārī

Dihḳān megereş zi-ḳūşeī dīd

Ber-cest ü ez-ü dü gūş bübrīd (21)

Bī-çāre ḥar ārzū-yı dom kerd

Nā-yāfte dom dü gūş gom kerd

Ān kes ki zi-ḥad burūn nihed kām [M345a] (1)

Īnest sezā-yı ū ser-encām

(7) Şoḥbet-i ‘āfiyetet gerçi hoş üftād ey dil

(2) *Senüñ ‘āfiyetüñ şoḥbeti egerçi hoş düşdi ey dil*

Cānib-i ‘ıyş ‘azizest fūrū me-güzāreş

(3) ‘*Iyş cānibi ‘azizdür anı terk itme* murād budur ki sülūk-ı tarīkat itmeyüp keşret-i ‘ibādete meşgūl (4) olmamak hoşdur ammā ‘ışq-ı İlāhī ve şoḥbet-i şāhenşāhī ‘aziz ū şerīfdür anı terk (5) itmek olmaz

Rubā‘ī (Ahreb)

Ger ber-reh-i şehvet ü hevā ḥ‘āhī ref¹⁵³⁹

Ez-ḥod ḥaberet ne bī-nevā (6) ḥ‘āhī ref

Bi’nger ki keyī vü ez-kücā āmedeī

Mī-dān çi mī-kunī kücā ḥ‘āhī ref (7)

(8) Eger ez-vesvese-i nefis ü hevā dūr şudī

Eger nefis ü hevā vesvesesinden oraḳ olasın (8)

Bī-şekī rāhberī der-ḥarem-i dīdāreş

Şeksüz yol iletürsin anuñ dīdārı ḥaremine (9) murād budur ki nefis ü hevā mānī‘-i vuşūl-i ḥazret-i Ḥudādur kim ki bunlardan ıraḳ olup (10) sālīk-i rāh ve ṭalīb-i İlāh ola dīdāra vuşūl aña müyesser olur

Beyt

+--/+++/-+/+-

Ez-ān geşti ez-ḥazret-i (11) şāh dūr

Be-dihed tü-rā nefis ü şeytān gürūr

(9) Şūfi-i serhoş ez-İN dest ki kec (12) kerd külāh

Serhoş şūfi ki bu elden egri eyledi külāhı

Be-dü cām-ı diger āşufte şevved destāreş

(13) *Eger ḳadeḥ ile daḥi ḳarışmış ve bozulmuş olur dülbendī* murād budur ki şūfi ki keyfiyyet-i (14) cüz’iyye ile aḥvāli fi’l-cümle müteğayyir olur çün ziyādece keyfiyyet ḥāşıl ide bi’l-küllīye (15) müteğayyirü’l-aḥvāl olup ‘avām ziyy ü libāsından çıḳup tamām-ı ehl-i taşavvuf olur (16)

Beyt

---/++++/-/---

İN ṭayifeend ehl-i taḥḳīḳ¹⁵⁴⁰

¹⁵³⁹ Rubāi kaynaklarda Ömer Hayyām’a ait olarak gösterilmiştir. Ancak rubâinin ilk iki mısrası Dîvân-ı Şems’te de yer almaktadır.

Bākī heme h̄iştēn perestēnd

(10) Dil-i Hāfız ki (17) be-dīdār-ı tu h̄üger şude būd

Hāfızuñ göñli ki senüñ dīdāruñ ile h̄ü idici olmış (18) idi

Nāz-perverd-i vişālest me-cū āzāreş

Vişāl nāzı ile beslenmişdür anı incitmek (19) isteme murād budur ki çün ‘ālem-i ezelde h̄azret-i ‘ināyet-i İlāhī ve şoḥbet-i ma‘neviye (20) vü rühāniye h̄aşıl olup ni‘met-i vişāl ile mürebbī olmış idüm ol h̄ali benden (21) zā’il kıлма

Beyt

-+---/-+---/-+---

Nūr-ı imānem ki dārī der-ezel

H̄aşali’llāh v’āstānī ey kerīm [M345b] (1)

VELEHU EYẒAN [G.315]

[Mef̄ ulü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fe‘ ulün]

(1) Bāz āy u dil-i teng-i merā mūnis-i cān bāş

Girü gel benüm tar göñlüme mūnis-i cān ol (2)

V’ın sūḥte-rā maḥrem-i esrār-ı nihān bāş

Bu yanmışa esrār-ı nihān maḥremi ol murād muḥāṭabdan (3) şeyhdür meger ğayrı yere gitmiş yā ‘uzlet ihtiyār itmiş anuñ gelmesin ve ḳalbe mūnis-i (4) cān olmasın ve maḥrem-i rāz-ı nihān olmasın taleb ider ki teng-dil olmaḳdan ḫalāş bulunup (5) sırr-ı İlāhiden ḫaberdār ola zīrā ehl-i riyā şoḥbeti ḳalbi ḫarāb ve cānı bī-nūr u tāb ider (6)

Ġazel

-+---/-+---/-+---

Cāhili çend ez-pey-i rengī şude

Şūf pūş u şīve-i tengī şude

Her yekī-rā zāhireş (7) ma‘mūr līk

Bāṭıneş vīrān u dil-i sengī şude

Berḳ-i rızḳī mī-nümāyed ez-burūn (8)

Enderūn ber-rūy-ı dil jengī şude

Nefs-i işān-rā zi-ḫod bīnī ki hest

Şaḫn-ı gītī (9) ḫücre-i tengī şude

¹⁵⁴⁰ Şeyh Bahāyī, Dīvān-ı Eş’ār, Gazeliyyāt No: 9.

Ḥ'āb u ḥūr-rā kerde 'ādet hemçü kār
Der-reh-i t̄ā' at ḥar-ı lengī şude (10)

Merd bāyed enderīn reh behr-i dūst
Üstüḥ'ān u pūst çün çengī şude

Dūst (11) bā-tu şulḥ kerd ān dem ki dīd
Der-miyān bā-nefs-i tu çengī şude

(2) Z'ān bāde ki der-meykede-i (12) 'ışk fūrūşend¹⁵⁴¹

Ol şarābdan ki 'ışk meyḥānesinde şatarlar

Mā-rā dü se sāgar be-dih u (13) gū Ramazān bāş

Bize iki üç kadeḥ virdi Ramazān ol murād budur ki şeyḥ (14) Ramazānda ḥalvete girüp mürīdlere irşāddan fāriḡ olur lācerem aña muḡaddemā bir miḡdār (15) 'ışk-ı İlāhī ve zevk-i t̄arīkat izākat idüp ba' de kendü ḥalvet ü i' tikāfuña (16) şürü' kııl dir

(3) Der-ḥırka çü āteş zedī ey 'ārif-i sālīk

Ḥırkaya od urduñ (17) ey 'ārif-i sālīk

Cehdī kun u ser-ḥalka-i rindān-ı cihān bāş

Bir sa'y kııl ve cihān (18) rindlerinüñ ser-ḥalkası ol murād budur ki 'ārif olan sālīk şūfiyāne libās (19) giymez kendüyi riyā şā'ibesinden kaçurur pes aña lāzımdur ki mücāhede idüp muḥlişler (20) re'si ola ve bu ehl-i fesāddan dūr ve aşḥab-ı şalāḥa qarīn olmaḡ ile (21) olur

Nazm

-+---/-+---/-+--

Tā tevānī ez-bedān tu dūr bāş

Tā ne-bāşed ber-seret ber-dūr bāş [M346a] (1)

Tā tevānī şoḥbet-i nīkān güzīn

Ki āb-rā nāle būd ez-hem-nişīn

Yek-nefes bāyed me-rev der-hīç (2) rāh

K'āyine ez-yek-nefes kerd ü siyāh

Her ki bā-' Atḡār bāşed ü qarīn

¹⁵⁴¹ *Meykede* kelimesi derkenārda *maştaba* şeklindedir.

Büy-ı nīgū (3) bāyed ū-rā ber-güzin

(4) Ān yār ki guftā be-tuem dil nigerānest

Ol yār ki didi saña gönlüm (4) müte‘allıkdur

Gū mī-resem inek be-selāmet nigerān bāş

Di irişürem şimdicek selāmet (5) ile nāzır ol ya‘nī gözle murād budur ki albüm saña müte‘allıkdur diye aña terbiyet ü (6) ıslāh için va‘de-i vürüd kı

Beyt

+++ / +++ / ++-

Yār k‘ez-tu aleb kuned yārī

Yād kun tu te‘āvenu-rā¹⁵⁴² (7) zūd

(5) Hūn şud dilem ez-asret-i ān la‘l-i revān-baş

an oldu gönlüm ol cān (8) baışlayıcı la‘l asretinden

Ey durc-i muabbet be-hemān mihr ü niřān bāş

Ey muabbet hoası (9) ol mihr ü niřān ile ol murād kelām-ı İlāhī ve ilhām-ı řāhī için alb (10) an ve andan aña mihr ü niřān olmak memdūh idügin beyāndur ki āhir bā‘ıř-i feyz (11) olur

Rubā‘ī (Ahreb)

Ān-rā ki be-āned ū be-nā-ār āyed

Tā hesti-i ū be-emr-i der-kār āyed

V‘ān-rā (12) ki keşid luf-ı u nezd-i hodeş

Bī-vāřıta-ı marem-i esrār āyed

(6) Tā ber-dileş ez-uşşa (13) gubārī ne-nişined

Tā gönlüne uşşadan toz onmaya

Ey seyl-i sirişk ez-‘aab-ı (14) nāme revān bāş

Ey göz yaşı seyli nāmenüñ ardınca revān ol murād budur ki (15) duter-i ‘ıřyānum ‘ızz-i azrete ‘arż olunmaz sen tevbe vü inābet idüp āb-ı dīde-i (16) giryān seyl-i revān olup anuñ ara yazısın mav itmek gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Defter-i ‘ıřyānumuñ (17) mav itmek için yazısın

Seyl-i eşküm eyledüm ben anuñ ardınca revān

¹⁵⁴² وَعَاوَنُوا Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. (Kur‘ân, Mâ‘ide 5/2).

(7) Hâfız (18) ki heves mî-kunedeş cām-ı cihān-bîn

Hâfız ki heves ider cihān görücü kadeh [mî-kunedeş lafzında olan şın ki zamîr-i ğā'ibdür mışrā'-ı şānide olan gū lafzında dāhil olsa gerek idi vezn için taqdim olunmuşdur]

Gū (19) der-nazar-ı āşaf-ı Cemşid-mekān bāş

Di āña Cemşid-mekān vezirūñ nazarında ol (20) murād budur ki kalb-i şāfi isterseñ ki 'ālemi müşāhede itdüre halifetu'llāh olan (21) Resūlullāh 'aleyhi's-selām hazretinūñ veziri olan şeyh nazarında ol ki [M346b] (1) eş-şoḥbetu mu 'sereten¹⁵⁴³ ḥasebince eşer zāhir ola

VELEHU EYŻAN [G.316]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Be-devr-i lāle kadeh ğir ü bî-riyā (2) mî-bāş

Lāle devrinde kadeh tüt ve riyāsuz ol

Be-büy-ı gül-nefesî hemdem-i şabā mî-bāş

(3) *Gül koḫusu sebebi ile bir nefes şabāya müşāhib ol murād devr-i lāleden dāğ-ı 'ışk derün-ı (4) dilde olduğı zamāndur ki anda riyā eşeri olmaya lācerem ol vaqtdē tã'ate iştiğāl (5) gerekdür ihlāş ile ve rāyiḥa-i keşf bir dem nefḥa-i Rabbāniye muḫārin gerekdür*

Ḳıṭ'a (6)

'Abedne'l-hevā eyyāme cehlin ve innene¹⁵⁴⁴

Lefî ğamreti min sükkerinā min şarābihi

Ve 'işnā zamānen (7) na'budü'l-ḥaḫḫa li'l-hevā

Mine'l-cenneti'l-a'lā ve ḥüsni şevābihi

Felemmā tecellā nūruhü fi ḳulūbenā

'Abednā (8) recā'en fi'l-liḳā'i ve ḥiṭābihi

Femerci' u envā' i'l-'ubūdiyyeti'l-hevā

Sivā men yekun 'abden (9) li-'izze cenābihi

Ve na'budühü min ğayri şey'in mine'l-hevā

Ve lā li'n-nevā min nārihi ve 'aḳābihi (10)

(2) Ne-güyemet ki heme sāl mey-perestî kun

Dimezem saña ki dükeli yıl mey-perestlik ḳıl

Se mäh mey ḥor u (11) nüh mäh pārsā mî-bāş

¹⁵⁴³ الصُّحْبَةُ مُؤْتَرَةٌ Sohbet etkileyicidir. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁵⁴⁴ Bu şiir Muhammed Dâvud-ı Kayserî'nin Şerh-i Füsüsü'l-Hikem adlı eserinde yer almaktadır. s. 313.

Üç ay şarāb iç tokuz ay zāhid ol murād budur ki (12) dā'imā 'ışk-ı İlähî ve riyāzet kıl dimezem üç [ay] ki şavm u 'ibādet ve i'tikāf u (13) ḥalvet zamānidur mücāhede kıl tokuz ay riyāzetden zāhid ü fāriğ ol (14)

Bejt

--+/-+++/+---/-+-

Sālik birez ṭarīḳati tekmīl idicek

Yılda üç ay yeter aña itmek (15) riyāzeti

(3) Geret hevāst ki çün Cem be-sırr-ı ğayb resî

Eger senüñ hevāñ ise ki Cem gibi (16) sırr-ı ğayba idesin

Biyā vü hemdem-i cām-ı cihān-nümā mî-bāş

Gel cām-ı cihān-nümā muşāhibi (17) ol murād budur ki eger pādşāh-ı dîn gibi sırr-ı ğaybdan ḥaberdār olmağ isterseñ (18) şafā-yı ḳalbe ḳarīn ol ki ḳalb-i muşaffā mir'āt-i cihān-nümādur

Bejt

+---/+---/+---/+---

Zi-rāz-ı jeng-i (19) ta'alluğ derün u birün-rā

Zi-behr-i 'aks-i ruḥ-ı yār bā-şafā mî-bāş

(4) Çü pîr-i (20) sālik-i 'ışket be-mey havālet kerd

Çün seni 'ışk sāliki pîr şarāba havāle eyledi (21)

Be-nüş u munṭazır-ı raḥmet-i Ḥudā mî-bāş

İç ve raḥmet-i Ḥudāya munṭazır ol murād budur [M347a] (1) ki çün şeyḫ seni ṭarīḳ-i 'ışka irşād eyledi aña sālik olup feyz için (2) raḥmet-i Ḥaḳḳa munṭazır ol

Rubā' i (Ahreb)

Bā-pîr-i ḥired nihuft mî-guftem dūş¹⁵⁴⁵

K'ez-men süḫan-ı sırr-ı (3) nihān hiç me-püş

Nermek nermek merā hemî guft be-güş

K'in dīdenīst guftenī (4) nīst ḥamüş

(5) Çü gonca gerçi fūrū-bestegīst kār-ı cihān

Gonca gibi egerçi bağlanmağdur (5) cihān işi

Tu hemçü bād-ı bahārī girih-güşā mî-bāş

Sen bahār yili gibi düğüm açıcı ol (6) murād budur ki dünyā işi in'ikāddan ve 'adem-i müsā'ede ve inḳibāzdan ḥālī degüldür (7) sen ey 'aşık ḥallāl-ı müşkilāt olup faḳr u ḳilletden ve inḳibāz u 'illetden müteşekkī (8) olanları nuş ile mütesellī ḳılıp ḥaṭırlarından 'uğdeyi gidermek gerek sen

¹⁵⁴⁵ Firūzanfer Bedüzzamān, **Külliyāt-ı Şems-i Tebrîzî**, Celāleddīn Muhammed Mevlevî, Müessese-i İntişār-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân 1376, s. 1404, Rubâi No: 1022.

Beyt (9)

+---/+---/+---/+--

Çü her çi hest heme tâbi^c -i meşiyet-i üst

Zi-hiç çiz me-ğor gam tu bā-rızāyī bāş (10)

(6) Vefā me-cüy zi-gīti vü ger nemi-şinevi¹⁵⁴⁶

Vefā isteme cihāndan eger işitmezseñ

Be-herze t̄alib-i (11) s̄imurğ u k̄imyā mī-bāş

Bāṭlān ile ‘anķa vü k̄imyā t̄alibi ol murād budur ki cihānda (12) vefā yoķdur anı kimseden isteme eger benüm naşihatüm işitmeyüp vefā isterseñ ‘anķa vü k̄imyāya (13) t̄alib olursın ki biri mevcüdü’l-ism ma‘dümü’l-cismdür biri yesirü’l-ism ‘asirü’l-cismdür (14)

Şi‘r

Mevā‘ idü ihvānū’z-zamāne ḥaķiķaten

Mevā‘ idü ‘urķūbin ‘aleyhā mu‘ āķidun (15)

Dü çiz hest ki ū-rā vuşul mümkin nist

Be-kīş-i pīşe-i Ķārūn yekīş dīden (16) ‘anķa

[‘urķūb bir vadesi çok vefası yoķ Yahūdīnūñ ismi imiş ki meşhūr olup ḥalef-i va‘ de anuñ ile darb-ı meşel ider olmuşlar]

(7) Mürīd-i t̄a‘ at-i bigānegān me-şev Ḥāfiz

Yādlar t̄a‘ atine mürīd olmasa ey Ḥāfiz (17)

Velī mu‘ āşir-i rindān-ı āşnā mī-bāş

Velī āşnā rindlerūñ muşāhibi ol murād budur ki sālīk-i (18) muḥliş olmayanlaruñ ‘ibādetine mürīd olma sālīk-i muḥliş ve ‘āşīķ-ı şādīķ olanlaruñ (19) ‘ibādetine mübāşir ü muşāhib ol

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Sālīkā taķlīd ķılma merd-i ‘āmā ḥāline (20)

‘Ārif iseñ ihtiyār it ‘ışķ ile ihlāş-ı ḥāş

VELEHU EYŻAN [G.317]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Bāğbān ger penc (21) ruzī şoḥbet-i gül bāyedeş

Bāğbāna eger beş gönlūñ gül şoḥbeti gerek ise

Ber-cefā-yı [M348b] (1) ḥār-ı hicrān şabr-ı bülbül bāyedeş

¹⁵⁴⁶ *Zi-gīti* ifādesinin üzerinde *zi-kes* kelimesi yazılmıştır. Anlama uygun olarak ilk ifāde beyit içerisinde kullanılmıştır.

Hicrân dikenî cefâsına şabr-ı bülbül gerek aña murâd budur ki (2) her tâlib-i dünyâ ve ‘âşık-ı mâsivâ zamân-ı kalilde intifâ‘ u temettü‘ için ‘âşık gibi meşakkât-ı (3) şedîde çekmek gerek bâ-vücûd ki fânîdür

Ġazel

--+-/--+-/--+-/--+-

Ey kes eger ‘âşık şevî bâ-ğazret-i Cebbâr şev (4)

Ger hemçü bülbül mî-gerî ez-behr-i ân gülzâr şev

În mâh-rüyân ‘âkıbet çün gâh rüyân (5) mî-şevend

Ez-bî-şebâtân çünin bestân-ı dil bîzâr şev

Ehl-i melâhat râz-ı ruğ her dem (6) tarâvet kim şevend

Ger ‘âşıkî ħ‘âhî be-rev ber-ğüsni-i bâkî zâr şev

Tu kâr çendîn sâle-râ (7) endîşe-i pîş ħod nehiy

‘Ömret be-mâned ân kadar bâ-fikr-i in derkâr şev

Ey bî-vefâ (8) ân pür-‘atâ her dem murâdet mî-dihed

Şermî be-dâr âħir demî ber-vağt-i emr-i yâr şev (9)

Pencâhveşest ez-‘ömr-i tu bü’ğzeşt tu tıflî henüz

Ey pîr-i nâ-bâliğ biyâ ez-mestît (10) ħüşyâr şev

Çendîn çi mi‘mârî kunî bostân-serây-ı ħ‘îş-râ (11)

Zindân-ı teng-i gür-râ âħir demî mi‘mâr şev

(2) Ey dil ender-bend-i zülfeş ez-perişânî me-nâl

(12) *Ey gönül anuñ zülfi bendinde perişânlıqdan inleme*

Murg-ı zîrek çün be-dâm üfted (13) tağammül bāyedeş

Zîrek kuşu çün ağa düşe tağammül gerek aña murâd budur ki bir kayda (14) mübtelâ vü muğayyed olan perişân oldum diyü inlememek ve zücret itmek gerek ve illâ kayd-ı (15) muğkem olup ħalâş-ı müşkil olur

Beyt

-+---/-+---/-+---

Tevsenî kerdem ne-dânistem hemî¹⁵⁴⁷

K'ez-keşiden (16) saht-ter gerded kemend

(3) Bâ-çünin zülf ü ruḡeş bādā nazarbāzî ḡarām

Buncılayın (17) zülf ü ruḡa 'aşıklık ḡarām olsun

Her ki rüy-ı yāsemîn u ca' d-ı sünbül bāyedeş

(18) *Her kime kim yāsemîn yüzi ve sünbül kıvırcığı gerekdür aña* murād budur ki her ki kim yāsemîn (19) yüzi ve sünbül kıvırcığı gerekdür ya' nî bunlara müte'allıkdur aña ol cemâl-i cemîle ve zülf-i (20) cān-āsāya 'ışık u muḡabbet ḡarām olsun lācerem ḡayb-ı hüviyyete ve cemâl-i (21) cemîl-i ḡazrete muḡıbb olan māsivāya ve zeḡarîf-i dünyāya ta'alluḡ itmemek gerek

Beyt [M348a] (1)

--+/-+++/+---/-+-

Dünyā vü āḡıret dilemez Ḥaḡḡı isteyen

Ehl-i Ḥudāya iki cihān çün ḡarāmdur

(4) Rind-i 'ālem-süz-rā (2) bā-maşlahat-bînî çî kār

'Ālem yaḡıcı rindüñ maşlahat görıcılık ile ne işi (3) vardur

Kār-ı mülkest ān ki tedbîr ü ta'ammül bāyedeş

Mülk işidür ol ki tedbîr ü fikr gerek (4) aña murād budur ki faḡîr-i muḡlişüñ tedbîr-i 'ālem ile kārı ve ol fikr ile inkisārı yoḡdur (5) ammā şāḡıb-i mülk olanuñ tedbîr ü ta'ammüli ve her murāda ḡükm-i teressüli çoḡdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Çîst (6) ta' rîf-i şeh-i 'ālem eger pursî ez-ān

Merdüm-i bisyār-ı endühest ta' rîfeş be-dān

(5) Tikye (7) ber-taḡvā vü dāniş der-ḡarîḡat kâfirîst

Taḡvāya ve 'amele i'timād ḡarîḡatde küfrdür (8)

Rāh-rev ger şad hünere dāred tevekkül bāyedeş

Sāliküñ eger yüz hünere daḡı var ise (9) tevekkül gerek aña murād budur ki ḡazret-i Ḥaḡḡdan ḡayrıya i'timād-ı ḡazret-i Ḥaḡḡa anı teşrîkdür (10) teşrîk-i ḡayr-ı ma'a'l-Ḥaḡḡ küfrdür lācerem ehl-i ḡarîḡat ne deñlü 'ameli olsa i'timād u (11) tevekküli ḡazret-i Ḥaḡḡa ider

Ḳıḡ' a

Eḡāfu ve ercū 'afvehu ve 'iḡābehu¹⁵⁴⁸

¹⁵⁴⁷ Ebû Sa'îd Ebû'l-Hayr, **Sühânân-ı Manzûm-ı Ebû Sa'îd Ebû'l-Hayr**, (Bâ-Taşîh ü Mukaddime ü Havâşî vü Ta'likât: Sa'îd Nefîsî) Ez-İntişârât-ı Kütübhâne-i Şems, Şumara: 1, Tahrân 1334, s. 116, Mukata'ât u Ebyât-ı Perâkende No: 44.

Ve a' lemu haqqen ennehu (12) hâkimu 'adlin
Ve in yeku 'afvun fe-hüve minhu tafezzelun
Ve in yeku ta' zîbun fe-innî lehu ehlun
Ve leyse (13) liye 'amelun 'aleyhi a' temidu
Ve leyse fi mâ yeclibu'l-ecre fağlun

(6) Nāzhā z'ān nergis-i türkāneeş (14) bāyed keşid

Merhūndur

Īn dil-i şūrīde tā ān ca' d u kākül bāyedeş

Keşid lafzınıñ (15) fā' ili ĩn dil-i şūrīdedür ma'nā-yı beyt budur ki nāzları anuñ Türkāne nergisinden çekmek (16) gerek bu dilü gönül tā ol kıvırık perçem gerek ise añā murād budur ki zātu'llāhdan (17) nāz u tağarrez çekmek gerek şol gönül ki gayb-ı hüviyyet ve eşer-i feyz-i hażret ister

Beyt (18)

+++ / +++ / +++ / +++

Heme kes nāz-ı tu cüyend ne çün men be-niyāz

Heme düşnām-ı tu h'āhed ne çün men be-du' ā (19)

(7) Sākīyā der-gerdiş-i sāğar te' allul tā be-key

Ey sākī kadeh devrinde te' allul niçeye dek (20)

Devr çün bā-'āşıkān üfted teselsul bāyedeş

Devr çün 'āşıklara düşe teselsül (21) gerek murād budur ki ey şeyh 'ışık-ı İlāhī nüş itdürmekde bahāne niçeye dek çün [M348b] (1) nevbet-i 'āşıklara ve tālib-i şādıklara ire 'ale'd-devām şürb-i müdām olmağ gerek (2)

Beyt

Sākī resīden nevbet-i 'uşşāk-ı dürd-keş

Mey dih şarāb-ı bākī bā-ķıdāh-ı bī-şümār (3)

(8) Kīst Hāfız tā ne-nüşed bāde bī-āvāz-ı rūd¹⁵⁴⁹

Kimdür Hāfız içmeye şarābı kıyl āvāzınsuz (4)

'Āşık-ı miskīn çirā çendīn tecemmül bāyedeş

'Āşık-ı miskīne niçün bu deñlü tecemmül gerek murād (5) budur ki Hāfız 'ışık-ı İlāhī nüş itmege şöhet ü i'tibār lāzım degüldür ki 'āşık-ı miskīn (6) ve faķir-i bī-temkīn tecemmül ü tezeyyün istemez

Beyt

¹⁵⁴⁸ “1) Ben Allāh'ın azābından korkuyorum; (ancak) afvından da ümidvârum. Ben kesinlikle biliyorum Allāh hâkim ve âdildir. 2) Eğer Allah afvederse bu Allāh'ın fazlıdır. Eğer Allāh azâb verirse ben azâbı hak etmişimdir. 3) İtimâd edebileceğim hiç bir iyi amelim yoktur. Bende sevâbı celb edecek bir fazilet de yoktur.”

¹⁵⁴⁹ Rūd kelimesinin altın çeng ibâresi yazılmıştır.

+---/++---/++---/++-

Hoşā ki meykede gencinde bir tayağum ola (7)

Elem ayağum olup kâsedden ferāğum ola

VELEHU EYẒAN [G.318]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Hoşā Şirāz u vaz' -ı bī-mişāleş

(8) *Ne hoşdur Şirāz ve anuñ bī-mişl vaz'ı*

Ḥudāvendā nighdār ez-zevāleş

Ne hoşdur (9) *Yā Rabbī sen şakla zevālden anı* murād *ḥubbu'l-vaṭani mine'l-īmāni*¹⁵⁵⁰ (10) ḥasebince kendü vaṭanına muḥabbeti i' lān ve anı midḥat ü beyāndur

Beyt (11)

Dil ser-i kūyuñ koyup itmez heves dāru's-selām

Her kişiye kendü şehri yeg gelür Bağdāddan (12)

(2) Zi-Ruknābād-ı mā şad levḥaşa'llāh

Bilgil kim lafz-ı *levḥaşa'a'llāh*] aşlda *lā-evḥaşa'allāh* idi (13) ' Arablar bir maḳāma du' ā itseler *lā-evḥaşa'allāh* dirler idi ma' nāsı Allāh vaḥşet (14) virmesün ya' nī ḥalk bundan girüp ḥālī ḳalmasun soñra ḡalaṭ idüp (15) iki elifi *ḥazf* idüp lāmı vāva muttasıl ḳilup *levḥaşa'allāh* dirler (16) ve şad zıkr itdüğü du' āda teḳşir içündür ya' nī bir kerre *levḥaşa'allāh* degül (17) yüz *levḥaşa'allāh*

Ki ' ömr-i Ḥızr mī-baḥşed zülāleş

Ki Ḥızr ' ömrin virür (18) *anuñ zülālī zülāl* şol şuya dirler ki laṭif olup siñici ola murād (19) *anuñ zülālī āb-ı ḥayātdur* diyü medḥde mübālağa ider

(3) Miyān-ı Ca' ferābād u (20) Muşallā

Ca' ferābād ve Muşallā ortasında Ca' ferābād anda bir bağıñ ismidür (21) Muşallā harf-i elifde beyān olunmuşdur [kenār-ı āb-ı Ruknābād u Gülgeşt-i Muşallā-rā]

Şabā-āmiz mī-āyed şimāleş

Şabā [M339a] (1) gün toğusu didükleri yıldür ki Maşrıḳdan eser *şimāl* poyraz didükleri yıldür (2) ḳuṭb-ı şimāl altından eser murād iki laṭif ü memdūḥ yıl birbiri ile maḥlūt eser (3) dimekdür Ba' zı nüsaḥda *şabā* yerine *nesīm* vāḳı' olmuş ya' nī hoş ḳoḳu ile ḳarışmış (4) gelür anuñ şimālī [Ba' zı nüsaḥda ' abir vāḳı' olmuş]

(4) Be-Şirāz āy u feyz-i rūḥ-ı ḳudsī

Merhūndur

Be-ḥ'āh ez-merdüm-i şāḥib-kemāleş

¹⁵⁵⁰ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmāndandır. (Hadīs) Kaynak Kitap: es-Sagānī, Mevzūat; Hadīs No: 81.

(5) *Ya'nî Şirāza gel Cebrā'ile mensüb feyzi iste anuñ şāhib-kemāl kişisinden* (6) murād Şirāzuñ şāhib-kemāl kişisi Cebrā'il gibi feyz ider dimekdür ihtimāl (7) vardur ki merdüm-i şāhib-kemāleş didüğinden murād kendüsi ola [*rūh-ı kuds* Cebrā'ıldür]

(5) Şabā z'ān lūlī-i (8) şengül-i sermest

Merhūndur

Çi dārī āgehi çünest hāleş

Lūlū ve *lūlī* karaçı (9) gözli dimekdür ve her fettān güzele ıtlāk olunur ve *şengül* ve *şengül* maṭbū' güzel ve şirīn (10) harekāt dimekdür ma' nā-yı beyt budur ki *ey şabā ol maḥbūb-ı fettām ve şūh-ı cihān* ve (11) *sermestden ne ḥaberdārılığūñ vardur niceđür anuñ ḥālī* murād bir şahş-ı ma' hüddur ki (12) muḥarrık-i 'ışk u cūş ve şāhib-i vecd ü ḥāl olup andan Ḥ'āce Ḥāfız keşf ü (13) feyz bulup şükr-i ni' met kırup anı bu vechle zıkr ider

Bejt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Huḳūḳ-ı ḥizmet-i men (14) ger tu-rā ferāmūşest

Mekārim-i tu merā laḫza laḫza der-yādest

(6) Ki nām-ı ḳand-i Mışrī (15) burd ancā

Kim ḳand-ı Mışrī adın iletdi anda

Ki şirīnān ne-dādend infī' āleş

Ki şirīnler (16) *aña infī'āl virdiler* ya'nî kim ki Şirāzda şeker-i Mışrī adın aña şirīnler bir lezzet gösterürler ki (17) anuñ ḳatında şeker-i Mışrī leziz degül idüğü zāhir olup anuñ adın zıkr itdüğinden münfa' il (18) ü bī-ḫuzūr olur

Ġazel

-+-- / -+-- / -+-- / -+--

Key be-güyem men şeker mānend-i la' l-i yār-ı māst

Çün şeker ez-āb (19) be-güdāzed lebeş dā'im be-cāst

Key be-güyem men şeker mānend-i güftāreş buved

Nīst gerded (20) çün şeker-i ü bāḳī vü bī-müntehāst

Behr-i ten bāşed hemīn nef' -i şeker ne behr-i rūḫ

Key be-güyem men şeker mānend-i la' l-i cān-fezāst

Lezzet ü nef' -i şeker ez-behr-i dünyā būdeest [M349b] (1)

Rızḳ-ı güftār-ı 'azizān ez-berā-yı her dü cānest

Çün şeker maḳbül-i ḫalk-ı ‘âlemest (2) ez-behr-i nûş
Pend-i şîrînân bihest ez-vey ki maḳbül-i Ḥudâst

(7) Me-kun bîdâr ez-în (3) ḫâbem Ḥudâ-râ

Beni uyandırma bu uykudan yâ Rabbî

Ki dârem ‘işret-i ḫoş bā-ḫayâleş

(4) *Ki ḫoş ‘ıyşum vardur anuñ ḫayâli ile murâd ḫayâleş zamîrinüñ merci‘-i aleyhinden ol lûlî (5) şengüldür ki uykuda ḫuvvet-i muḫayyilede anuñ şüreti mürtesem olup anuñ ile ‘ıyş müyesser (6) olur*

Ġazel

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ḥabîb-i men ki rübüd ez-sipîhr-i kûy-ı cemâl
Cemâl-i ü ne-reved sâ‘ atî merâ (7) zi-ḫayâl

Be-ḫâb-ı ḫûb muşavver şeved ḫayâl-i merâ
Dilem taşavvur-ı ân mî-kuned ki geşt-i vişâl (8)

Ḥayâl-i mihr-i tu ân ki reved merâ ez-dil
Ki âftâb-ı ḫayâtem resed be-burc-ı zevâl

Kemâl-i ‘âşîḳ-ı (9) şâdıḳ zevâl u noḳşânest
Der-în cihân ki buved kâr-ı ân cihân be-kemâl

Her ân ki (10) kerd taşavvur ḫayâl-i vaşl tu bi-cidd
Zihî taşavvur-ı bâtıl zihî ḫayâl-i muḫâl (11)

(8) Ger ân şîrîn püser ḫünem be-rîzed

Eger ol şîrîn oĝlan ḫanum dökerse

Dilâ çün (12) şîr-i mâder kun ḫelâleş

Ey gönül anası südi gibi aña ḫelâl ḫıl murâd ol şîrîn (13) püserden ol lûlî-i şengüldür yâḫûd ḫarf-i tâda

Beyt

- - + / - + - + / + - - + / - + -

Ey nâzenîn püser tu çi mezheb (14) girifte¹⁵⁵¹

K’et ḫün-ı mâ ḫelâlter ez-şîr-i mâderest

¹⁵⁵¹ Şiir Hâfız-ı Şîrâzî’ye âittir. Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.35/2)

didügi maħalde zıkr olınandır (15)

(9) Çirā Hāfız çü mī-tersīdī ez-hecr

Niçün Hāfız çok korķarduñ hicrden

Ne-kerdī (16) şükr eyyām-ı vişāleş

İtmedüñ eyyām-ı vişāli şükrini murād budur ki ol yār-ı ‘azizün (17) hicrinden korķar idüñ niçün eyyām-ı vişāl şükrin itmedüñ ki anuñ vişāli ni‘meti (18) senden zā’il olmayadı lācerem yār-ı ‘aziz şoħbetinden dūr u mehcūr olduğıçün te’essüf (19) ider

Nazm

+--/+--/+--/+--

Zi-şoħbet rü-tā kār çün zer şeved

Ki ez büy-ı gül gil mu‘ teber şeved

Zi-şoħbet tü-rā (20) pāye gerded füzün

Ki der-nāf-ı āhū şeved müşg-i hūn

Zi-şoħbet tü-rā kesb kerdem şeref (21)

Ki der gerdem eşk-i seħāb ez-şādef

VELEHU EYŻAN [G.319]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Be-burd ez-men karar u tākāt u hoş

[M350a] (1) *İletdi benden karar u tākāt ü ‘aklı [be-burd lafzımuñ fā‘ ili bütdür]*

Büt-i şirīn-leb-i sīmīn bināgūş

Şirīn leb (2) gümüş telüklü büt

Hikāyet

Bu ğazelüñ şerhine geldükde ma‘nā-yı haķikī vü taşavvufāne (3) taħķik zāhir olmaduğı ecilden müteħayyir ü mütefekkir olup dirsegüm tayanup mülāħaza (4) üzre olup nevm ğalebe idüp halka olmış bir cemā‘at gördüm cümlesi ehl-i (5) kisvet hāṭıruma böyle gelür ki bunlaruñ her biri şeyḫ imiş pes bunlara karīb (6) vardum cemī‘si cümleten vāhideten faķire teveccüh idüp dā’ire-i nefsdem kelāmdur didiler (7) uyanup yazmağa şürü‘ itdüm lācerem nefsi emmāre *şirīn-leb-i sīmīn bināgūş* (8) maħbūb göricek karar u tākati ve ‘aklı gidüp bir fi‘le mübāşeret itmek ister ki āhiri (9) nedāmet-i ‘azīme ola *el-‘iyāzu bi’llāh*¹⁵⁵²

(2) Nigārī çābüki şengi külehdār¹⁵⁵³

Bir nigār çāpük şirīn harekāt (10) külāhlu

¹⁵⁵² العباد بالله Allāha sığınırız.

¹⁵⁵³ Derkenārda mısra şu şekildedir: Harīfi çābüki müşgī külāle.

Zarîfi mehveşi Türkî-ķabā pūş

Bir zarîf ay gibi maħbūb ķabā pūş fi'l-vāķı¹⁵⁵⁴ nefsi (11) ızlāl iden nigār ķāpūk ü şîrîn-ħarekāt ve zarîf ü māh-ķehre ve libās-ı fāħîr giyendür ki (12) bunlar muħarrik-i şehvetdür ehl-i nefsi ve şehvet-perest olana ¹⁵⁵⁵ 'arîf olana degül [*nîgārî vü zarîfî* büt lafzından bedeldür]

Ķıı¹⁵⁵⁶ a (13)

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

' Arîf olan nazār-ı pāk ile ma¹⁵⁵⁴ nā gözler

Şüretā gerçi sever ' arîz u zülf ü zaķanı

Laħm u şaħmı ve (14) beyāzı gözedür şüret-bîn

Ehl-i ma¹⁵⁵⁴ nā bilür evvel ma¹⁵⁵⁴ nā vech-i hüsni¹⁵⁵⁴

Nazār itmez aşığa (15) himmeti ' alî olan er

Terse gömmez güheri ol kim ola gönli ğanî

Yaķmasun ħîrmen-i (16) cānı dir iseñ şehvet odı

Yaķmasun ' aķl evini ister iseñ mā¹⁵⁵⁴ ' -i meni

Genc-i ' uzletde (17) otur açma gözün ħüblara

Genc-i ' ışmet bula tā maħ ola nefsiñ maħnı

(3) Zi-tāb-ı āteş-i (18) sūzān ' ışķeş

Anuñ ' ışķınuñ yanar odınuñ ħarāretinden

Be-sān-ı dîĝ dā'im mî-zenem (19) cūs

Ķölmek gibi dā'im ķaynaram murād şehvet odınuñ ğaleyānın beyāndur

Nazm

+ - - - / + - - - / + - -

Peder çün (20) devr-i ' ömreş münķazî ğeşt¹⁵⁵⁵

Merā in yek naşîħat ğerd ü bü' ğzeşt

Ki şehvet-i āteşest (21) ez-vey be-perħîz

Be-ħod ber-āteş-i düzaħ me-kun tîz

(4) Çü pirāhen şevem āsüde-ħātır

[M350b] (1) *Gönlün gibi ħātırı dînlenmiş olurum*

Gerem hemçün ķabā ğirem der-āĝuş¹⁵⁵⁶

¹⁵⁵⁴ Bu mısırânın vezni aksamaktadır.

¹⁵⁵⁵ Muslihiddin Sa'dî, **Ķülliyât-ı Sa'dî**, Gülistân, Bâb-ı Heştüm, Der-Âdâb-ı Sohbet, s. 280.

¹⁵⁵⁶ Bu beyit derkenârda şu şekildedir:

Çü pirāhen kesî āsüde-ħātır

Buved keş çün ķabā ğired der-āĝuş

*Eger kaftan (2) gibi anı kucağa dutarsam ya'ni kocarsam murād nefsün dilberi
koçıcak sükünin (3) beyāndur*

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Muḥabbet zā'il olur çün ' arazdur

Ḥekīm eydür ki şehvānī marazdur (4)

(5) Nemī-rencem zi-cevr-i ü ki bī-ḥār

Merhūndur

Ne-yābed gül kesī bī-niḥem nūḥ

*İncinmezem (5) anuñ cevrenden ki dikensüz bulmağ güli bir kimse niḥstersiz bal
murād cevr ü cefā çeken (6) mihr ü vefāya irer dimekdür eger çekdügi cevr taleb-i
āḥiret içünse sa' ādet bulur (7) eger hevā-yı nefis için ise şekāvet bulur*

Ġazel

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Ey kelām-ı nāşihān ez-gūş-ı hūş (8) endāḥte

Vey zi-behr-i şehvet-i ānī dil ü cān bāḥte

Z'āteş-i sevdā-yı nefis şūm-ı şeytān (9) mer tü-rā

Her demī der-pūte hemçün sīm ü zer bü'gdāḥte

Ez-cehūlī ber-ḥarīk-i Ḥaḫ (10) ne-reftī yek ḫadem

Ve'z-fuzūlī sūy-ı şehir-i şer düesbe tāḥte

Bes ḫacālethā be-bīnī (11) ger be-mīrī in çünin

Ey ki eknūn ser zi-kibrīt tā semā efrāḥte

Veh ki ' Azrā'il ki (12) nāgeh saḥt mī-gīred gulūt

Tu be-mīrī vü revī kār-ı ḫodet yā sāḥte

(6) Eger pūsīde gerded üstüḥāhem

(13) Eger çürürse kemügüm

Ne-gerded mijreş ez-cānem ferāmūş

*Olmaz anuñ muḥabbeti cāndan unudulmuş (14) murād nefsün cibilleti hevā üzre olup
şehvet aña tabī' at idügin beyāndur*

Rubā'ī (15)

+ + ---/ + + ---/ + + ---

Nefs-rā ber-cibilletest nuḥust
Pes ne-gerded zi-ḥ̄iṣ nīk ü dürüst
Muḥkemeş kayd u (16) bend bāyed gerd
Pīş ez-ān gū tü-rā be-bended cüst

(7) Ser endāzī kun ender pāyeş ey dil

Baş at (17) anuñ ayağına ey gönül

Ki ser der-pāy-ı ü bihter ki ber-düş

Ki baş anuñ ayağında yigrekdür omuz (18) üzre olmağdan murād başı ayağına sürmek yigrekdür omuzunda olmağdan dimekdür yā baş (19) anuñ ayağında olmağ yegdür anuñ ayağı omuzda olmağdan ve bi'l-cümle şehvetden ırağ olmağ (20) yegdür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Zi-esbāb-ı şehvet şuden dūr bih

Ki der-ḳurb-ı müşkil buved zabt-ı nefis (21)

(8) Dil ü dīnem dil ü dīnem be-burdest

Göñlümi dīnimi göñlimi dīnimi almışlardur

Ber u düşeş (22) ber u düşeş ber u düş

Anuñ gögsi ve omuzı anuñ gögsi ve omuzı fi'l-vāḳı' göñlin [M351a] (1) ve dīnin alur maḥbūbuñ gögsi ve omuzı

Ḳıṭ' a

-+---/-+---/-+---/-+-

Çün nümāyed yār-ı sīne hem buved meclis (2) tehī

Der-çünin ḥālet-i tarīḳ pārsā-yı müşkilest

Ḥoşterān bāşed ki ne-būd nefis-i (3) tenhā bā-nigār

Z'ān ki peydā mī-şevved ān ḳaşd-ı bed ki der-dilest

(9) Devā-yı tu devā-yı tust (4) Ḥāfiz

Devāñ senüñ devāñdur ey Ḥāfiz

Leb-i nüşeş leb-i nüşeş leb-i nüş

(5) Anuñ taltlu tudağı anuñ taltlu tudağı murād muḥāṭabdan nefis-i Ḥāfizdur anuñ derdi (6) ḥazṣ-ı nefsanīdür lācerem leb-i dilber anuñ dermānidur

VELEHU EYŻAN [G.320]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Dilem remīde şud u gāfilem (7) men-i derviş

Gönlüm ürkdî gâfilin ben dervîş

Ki ân şikâri-i sergeşte-râ çi âmed pîş

(8) *Ki ol avcı hayrâna ne geldi öñe ya' nî ne vâkı' oldı* murâd gönlünüñ avâreliginden
(9) şikâyetdür

Ġazel

Ey ħürde zi-eyyâm-ı firîbende demî çend
Vey kerde telef ' ömr (10) zi-behr-i diremî çend

Gîti girih-i bend-i beķâ-yı tu güşüde
Tu ber-diremî beste hezârân girih ü bend (11)

Ey gâfil ez-în vesvese-i bihüde tâ key¹⁵⁵⁷
Vey bi-ħaber ez-ħâmi-i bi-fâ'ide tâ çend

Bü'gsil (12) çam' a ez-' ömr ki der-' âlem-i fânî
Ber-' ömr-i maķül ne-kuned merd-i ħiredmend

Bes mâl ki nâ-ħorde fûrû-mând (13) zi-Ĥâce
Bes şaşr-ı binâ kerde ki ni'nşest Ĥudâvend

Der-dîn-i Muħammed şeved ü fermân-ı Ĥudâ kun (14)
Tâ toħm-ı ümîd-i tu şeved geşt berümend

Ey ħ'âce eger merd-i ħiredmend ü başirî
Ez-rüy-ı (15) vefâ güş kun in mev' ıza vü pend

(2) Ćü bîd ber-ser-i imân-ı ħ'îř mî-lerzem

Sögüd gibi kendü (16) imânum başı üzre ditrerin

Ki dil be-dest-i kemân-ebriyîst kâfir-kîş

Ki gönül bir yay (17) řaşlunuñ elindedür ki kâfir mezhebdür murâd rûħuñ imân için
ħavfidur ki çalb (18) nefsi bed-mezhebüñ elindedür

(3) Ĥayâl-i ħavřala-i baħr mî-pezem heyhât

Deñiz ħavřalası (19) ħayâlin bişürürem heyhât

Ćihâst der-ser-i in řatre-i muħâl-endîř

¹⁵⁵⁷ Bu mısırâda bihüde kelimesi veznin aksamasına sebep olmaktadır.

(20) *Neler vardır bu muhāl fikr idici kaṭre başında* murād ‘ilm ü ‘amelde tebahhur-ı fikr itdüğün (21) ve kendününün za‘ f-ı hālinden bu muhāl geldüğün hikāyet ve bu ta‘ bīr ile ğayrılara pend ü tevāzu‘ a delāletdür [M351b] (1)

Ġazel

--+--/-+--/-+--/-+-

Ey püser ger merd-i rāhī ber-der-i deryūze bāş
V’ez-tevāzu‘ hāk-būs u der-kaḍem çün müze bāş (2)

Ĥiştēn efgende dār u bār keş hemçün zemīn
Ber-der-i Ĥaḵ poşt-ı hom çün günbed-i firūze (3) bāş

Muṭ‘im-i bī-çāregān çün kāse şev bī-minnetī
Bī-tam‘ a seḵḵā-yı her tefsīde-dil (4) çün küze bāş

V’er devām-ı nūr-ı imān bāyedet şeb zinde dār
V’er emān ĥ‘āhī (5) zi-dūzaḥ rūzhā ber-rūze bāş

V’er ğınā-yı ḵalḵ mī-ĥ‘āhī me-cū ez-ḵalk hīç (6)
Ḵānī‘ vū rāzī zi-Ĥaḵ ber-ḵısmet-i her rūze bāş

(4) Be-nāzem ān müje-i şūḥ ‘āfiyet-kuş-rā

(7) *Oğşarın ol ‘āfiyet öldürici şūḥ kirpigi*

Ki mevc mī-zenedeş āb-ı nūş (8) ber-ser-i nīş

Ki mevc urur tatlu şu zehirlü nīşter üzre murād müjeden ḥazret-i (9) Ĥaḵḵuñ cezbe vū ğalebe ile sālīke ‘amel itdürdügüdür ki şīret-i ḵahrda luṭfdur

Beyt (10)

--+/-+--/-+--/-+--

Gūyend tīr-i çeşmeş ḵaşd-ı şikār dāred
Her laḥza bād-ı rūzī dil-rā çünīn şikārī (11)

(5) Zi-āstīn-i ṭabībān hezār ḥūn be-çeked

Ṭabīblerūñ yeñinden biñ ḵan ṭamlar

Gerem be-tecrūbe (12) destī nihend ber-dil-i rīş

Eger tecrūbe ile el ḵoyalar yaralu yürek üzre murād (13) ḵalbinde yara olduğun beyāndur

Beyt

Sīne-i mecrūḥ-ı Mecnūn-rā resed der-vaḵt-i (14) şubḥ

Na' ra-i cān-süz u vāveylā vü [vā]veylā zeden

(6) Be-kūy-ı meykede giryān u ser-fikende (15) revem

Meyhāne maħallesine ağlayurağ ve baş aşağa bırağmış giderem

Çirā ki şerm hemī-āyedem (16) zi-ħāřıl-ı ħ'ış

Niçün ki ħicāb gelür baña kendü ħāřılumdan murād sülük-ı (17) řarıkāt ve çaleb-i ħađıķāt idicek ağlamağ ve baş aşağa şalmağ ile iderem zīrā kendü (18) 'amelimden şermendeyim dimekdür

Ķıř' a

+ --- / + --- / + ---

Zi-bisyārī-i 'ıřyān-ı ħod ey dil (19)

Zi-'azm ħānķah-ı şerm āyedem reft

Velī dergāh-ı dīđer nīst āħir

Be-īn řermendegī (20) mī-bāyedem reft

(7) Ne 'ömr-i Ħızr be-māned ne mülk-i İskender

Ħızr 'ömr-i çalmaz ve İskender (21) mülki çalmaz

Nizā' ber-ser-i dünyā-yı dūn me-kun dervīř

Nizā' ı dünyā-yı dūn bařı [M352a] (1) üzre itme ey dervīř murād çünki dünyā fānīdür anuñçün nizā' itmek lāyık degüldür (2) dimekdür

Ėazel

+ - - / + + - / + - - / + + -

Cihān be-geştem ü āfāķ ser-be-ser dīdem

Ne merd bāķi vü ne ez-beķā eşer (3) dīdem

Ber-īn revāķ-ı zeberced be-cāme-i ħūrřīd

Nigāřte sūħanī ħoř be-āb-ı (4) zer dīdem

Ayā (5) kesī ki be-dih rūze 'ömr-i mađrūrī

Me-bāř ħırre ki ez-tu büzürgter dīdem (6)

Zi-ħāřılāt-ı cihān[em] hemīn pesend āmed

Ki zıřt ü ħūb u bed ü nīķ ber-güzere dīdem (7)

(8) Tu bendeī gile ez-dūstān me-kun ey dil

Sen şulsun dostlardan řikāyet itme ey (8) gönül

Ki řarđ-ı 'ıřķ ne-bāřed řikāyet ez-kem ü bīř

Ki 'ışık şartı olmaz şikāyet (9) eksükden ve artuğdan murād budur ki dostlardan ve dost-ı haqīkī ḥazretinden (10) cevır ü kaḥr artuğ ve mihr ü luḥf eksük olsa incünmemek ve her kārı dervīşāne (11) itmek gerek

Beyt

--+--/-+--/-+--

Guftemeş būsī be-dih guftā ḥamūş

K'ın süḥanhā hīç dervīşāne (12) nīst

(9) Be-ān kemer ne-resed dest-i her gedā Ḥāfız

Ol kuşağa irişmez her gedā eli ey Ḥāfız (13)

Ḥazīneī be-kef āver zi-genc-i Ḳārūn bīş

Bir ḥazīne ele getir genc-i Ḳārūndan ziyāde (14) murād vuşul-i Ḥaḳ ve vaşl-ı İllāhī 'amel-i ḳalīl ile müyesser olmaz bezl-i māl-ı keşir ve şarf-ı (15) a' māl-i bisyār lāzımdur dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Su'āl kerdeem ez-gül ki ber-çi mī-ḥandī (16)

Cevāb dād ki ber-'aşıḳān-ı bī-dīnār

VELEHU EYẒAN [G.321]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Düş bā-men guft pinhān (17) kārđānī tiz-hüş

Dün gice baña didi gizlü bir iş bilür iti 'aḳıllu (18)

K'ez-şumā pinhān ne-şāyed dāşt rāz-ı mey-fürüş

Ki sizden gizlü dutmak olmaz (19) şarāb şatıcınun rāzını murād kārđānī rīz-ḥüşdan şol müriddür ki 'amel-i (20) āḥiret bilüp ṭarīkatden ḥaberdār ola ve mey-fürüşdan murād şeyḥdür ki 'ışık-ı İllāhī (21) bāyī' idür lācerem mürīd-i 'ālem-i 'amel ve ḥabir-i ṭarīkat baña şeyḥ rāzını ve sülük aḥvālını [M352b] (1) beyān-ı va' de idüp

(2) Guft āsān gır ber-ḥod kārḥā k'ez-rüy-ı ṭab'

Didi āsān ṭut (2) kendü üzreüne işleri ki ṭab' yüzinden [mışrā' -ı evvel merhündür]

Saḥt mī-gired cihān ber-merdümān-i saḥt-küş

(3) *Berk ṭutar cihān berf durışıcı kimseleri* murād budur ki ol mürīd-i ḥabir baña rāz (4) beyān idüp didi ki işleri kendüne āsān ḳıl ya' nī 'amel-i dünyā ile 'amel-i āḥireti (5) cem' ideyin dime belki 'amel-i dünyāyı terk ḳıl ki *men ce'ale'l-hümūme hemmen vāḥiden kefa'llāhu* (6) *sā'ire hümūmihi*¹⁵⁵⁸ ḥasebince Ḥaḳ te'ālā saña 'ameli āsān ide ve illā muḳteżā-yı ṭab'-ı felek (7) budur ki iki cihān 'ameline sa'y

¹⁵⁵⁸ مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هُمًا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzü ve isteklerini tek istek (âhîret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 90, Hadîs No: 257.

ideni berk tutup murād sühulet ile hāşıl (8) olmaz [lafz-ı *saht-kūş* kâf-ı ‘Arabî ile vaşf-ı terkîbîdür ve şîfat-ı merdümândur]

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

İki iş bir uğurdan nice olur

Çatal kazık dimişler yire batmaz (9)

(3) V’āngehemi der-dād cāmī k’ez-fürūgeş ber-felek

Andan şoñra baña virdi bir kadeh ki anuñ nūrından (10) *felek üzre*

Zühre der-rağş āmed u berbetzenān mī-guft nūş

Zühre rağşa geldi ve (11) *kopuz urarağ iç didi* murād budur ki ol mürîd ğam-ı dünyâyı ferāmūş idicek söz (12) söyleyüp ‘aql ki maķamı anuñ felek-i re’sdür semā’ a gelüp dīneyi dögüp ‘ışķ-ı İlāhî (13) nūş kıl kār-ı dünyâyı ferāmūş kıl diyü emr eyledi

Ġazel

+ +---/ + +---/ + +---/ + +-

Piş-i şāhib-nazarān mülk-i Süleymān (14) bādest¹⁵⁵⁹

Mülk-i ānest Süleymān ki zi-mülk āzādest

Ānçi güyend ki ber-āb-ı nihādend (15) cihān

M’eşnev ey düst ki çün ber-nigerî ber-bādest

Ĥāk-ı Bağdād be-merg-i ĥulefā (16) mī-gerîd

Verne in Dicle revān çîst ki der-Bağdādest

Ger pür ez-lāle-i sîrāb (17) buved deşt-i cihān

Me-rev āncā ki heme ĥün-ı dil-i Ferhādest

Hemçü nergis be-küşā (18) çeşm ü be-bîn ender-ĥāk

Çend rüy çü gül ü kāmēt-i çün şimşādest

Ĥayme-i (19) üns me-zen ber-der-i in köhne ribāt

Ki esās heme bî-mevķi’ ü bî-bünyādest (20)

¹⁵⁵⁹ Hâcû-yı Kirmânî, *Dîvân-ı Eş’âr-ı Hâcû-yı Kirmânî*, (be-Tashîh: Ahmed Süheylî Hansârî), Şirket-i İntişârâtî-i Pâjeng, Tahran 1349, Bölüm: Kitâbü’s-Seferiyât fi’l-Gazeliyat-ı Dîvân-ı Sanâyiü’l-Kelâm, s. 94+380, G.17.

Hāşılî nîst be-cüz ğam zi-cihān H'ācū-rā

Şād-ı ān kes ki zi-bendeş hemegî āzādest (21)

(4) Gūş kun pend ey püser v'ez-behr-i dünyā ğam me-ħor

İşit naşihati ey oĝlan dünyā için [M353a] (1) ğam yime

Guftemet çün dūr ħadîşî ger tevānî dār gūş

Didüm saña incü gibi bir söz (2) eger kâdir iseñ kulağ tut murād taleb-i dünyâyı terk idüp taleb-i 'uqbā (3) ve ħurb-ı Mevlāya irşāddur

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+---

Ser-i kūyeş heves-dārî ħired-rā püşt-i (4) pā-yı zen¹⁵⁶⁰

Der-în endîşe yek-rū şev dü 'ālem-rā kâfā-yı zen

Ṭarîk-i 'ışk mî-püyî (5) ħired-rā elvedā'î gū

Bisât-ı ħurb mî-cüyî belā-rā merħābā-yı zen

Zi-bāzār-ı ħired (6) sūdî ne-ħ'āhî dîd ħaber-i sevdā

Be-küy-ı 'āşıkî der-şev der-i 'uzlet-serā-yı zen (7)

Şabūħ-ı mey-perestānest hemîn sākî şarābî dih

Semā' -ı bî-nevāyānest hān (8) muṭrıb-ı nevā-yı zen

Ġameş deryā-yı bî-pāyān u mā-rā destĝirî nih

Güzeşt (9) āb ez-seret Selmān çi pā-yı dest ü pā-yı zen

(5) Bā-dil-i ħünîn leb-i ħandān (10) biyāver hemçü cām

Ķanlu ĝoñül ile ĝüler tudağ ĝetür kadeħ gibi

Nî ĝeret (11) zaħmî resed çün çeng āyî der-ħurūş

Böyle degül ki eger saña bir zaħm iderse (12) çeng gibi ħurūşa gelesin murād budur ki kadeħün içi ħan ammā kendüsi ħandān-ı (13) lebdür ve çeng bir zaħm doĝımcak efĝān ider pes 'āşık-ı şādık ve tālîb-i (14) Ħağ kadeħ gibi içi ħan iken leb-i ħandān ĝerek çeng gibi bir zaħm ile nālān (15) ĝerekmez

Ķıṭ' a

+ +---/+ +---/+ +---/+ +---

Eger be-rüy-ı tereş kār-ı zühd rāst şudî

¹⁵⁶⁰ Selmān-ı Sāvecî, Dîvān-ı Eş'ār, Gazel: 315, Ganjor.

Kedü-yı ser ki şudî (16) Bāyezīd-i Bestāmī
Ve ger be-cāme-i ezrağ kesī şudī şūfī
Teğārnīl şudī şeyh Aḥmed-i (17) Cāmī
Eger be-māl u menāl ādemī şudī hoş-dil
Kücā be-şād-dilī men nihād mī-kāmī (18)
Çi hoş dilī be-ezel-i Ḥağ merā ‘aṭā kerdest
Me-kun tu ṭa‘na künün ey birāder ez-Cāmī (19)

(6) Tā negerdī āşinā z’in perde remzī n’eşnevī

Tā ki āşinā olmayasın bu perdeden bir remz (20) işitmezsin

Güş-ı nā-maḥrem ne-bāşed cāy-ı peygām-ı surūş

*Nā-maḥrem kulağı olmaz ferişte (21) haber yeri murād budur ki şūfī vāşıl-ı ḥāl
olmayan bu kelām u esrārı fehm itmez [M353b] (1)*

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Nükte guften pīş-i kem-fehmān zi-ḥikmet bī-gümān¹⁵⁶¹

Cevherī çend ez-cevāhir riḥten (2) pīş-i ḥarest

(7) Der-ḥarīm-i ‘ışğ ne-tevān zed dem ez guft u şenīd

‘İşğ ḥarīminde (3) nefes urmağ olmaz dimekden ve işitmekden

Z’ān ki ancā cümle a‘zā çeşm bāyed būd u (4) güş

*Zirā anda cümle a‘zā göz ü kulağ olmağ gerek murād aḥvāl-i ‘ışğ kıl u (5) kāl ile
olmaz aña vecd ü ḥāl gerek dimekdür*

Ġazel

--+---/-+---/-+---/--+-

‘İşğ-ı tu ḥāletīst ki (6) guften nemī-tevān

Ez-dil ğubār-ı derd-i tu reften nemī-tevān

Efgendem eşk-rā (7) zi-nağar ber-zemīn k’ez-ū

Derd-i tü-rā be-sīne nihofte nemī-tevān

‘Ālem şikufte geşt (8) velī bī-gül-i ruḥet

Ger şad bahār hest şikofte nemī-tevān

¹⁵⁶¹ Müellif bilgisine erişemediğimiz bu şiir, İsmail Hakkı Bursevî’nin Rūhu’l-Beyân adlı tefsîrinde geçmektedir. İsmail Hakkı Bursevî, **Tefsîr-i Rūhu’l-Beyân**, el-Cildü’l-Evvel, Matba’atü’l-Osmâniye, İstanbul 1330, s. 359.

Guftem güvâh-ı ‘ışk-ı tu (9) şud çeşm-i hūniyem
Guftâ çünin güvâh şinuftan nemî-tevân

Ahbâr-ı ‘ışk-râ (10) heme a‘ zâ-yı men güvâst
Likin şarih-i zikr-i tu guften nemî-tevân

(8) Der-bisât-ı nüktedânân (11) hod-fürüşî şart nîst

Nükte bilenler döşeginde kendüyi şatmak şart (12) degüldür

Yâ sühan dāniste gū ey merd-i ‘ākil yâ hamûş

Yâ sözi bilüp di ‘ākil er (13) yâ dineme murād budur ki ehl-i taşavvuf meclisinde izhâr-ı fażl kaşd idüp (14) iştilâhât-ı taşavvufî kemālî ile bilmezsizin söylemek edeb degüldür yâ tamām bilüp (15) söylemek yâ sâkit olmağ gerek ki anlardan istifâde idesin

Ġazel

Bende-i pîr-i muġān (16) bâş u be-cān kun hizmeteş
Tâ be-kām-ı dil resî rûzî be-Yemen himmeteş

Key tevân (17) ez-‘uhde-i yek cür‘a bîrûn āmeden
Sâlhâ ez-cān eger gūyîm şükür-i ni‘meteş

Her ki-tâ (18) ez-zühd ü taqvâ ber-neyāyed hîç kâr
Çün be-kūy-ı mey-fürüş āyed biyāyed furşateş (19)

Muhtesib der-kūy-ı mey-ħorān meger der-beste bûd
‘ışk ez-ān rûmî nihed ber-ser (20) külâh-ı devleteş

Ber-der-i meyħāne ‘aşîk secde-i şükr āvered

Ger kuned sâķî der-ān ħālet-i (21) ķābül tã‘ateş

(9) Sâķiyâ mey dih ki rindihâ-yı Ĥāfiz fehmi kerd

Ey sâķî şarâb [M354a] (1) vir ki Ĥāfiz rindliklerin añladı

Āşaf-ı şāhib-ķırān-ı cürm-baħş-ı ‘ayb-pūş

(2) *Günâh baġışlayıcı ‘ayb örtici şāhib-ķırānuñ vezîri* murād ol *şāhib-ķırāndan* (3) Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâmdur anuñ vezîri şeyħ-i kâmil ve mürşid-i mükemmeldür ve *sâķîden* (4) murād vâ‘izdür lâcerem vâ‘izden kelime-i ħikmet isteyüp ihlâşum ħazret-i şeyħe (5) ma‘lûm olmuşdur dir ve Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm ħazretin cürm baġışmalamağ ve ‘ayb (6) örtmek ile vaşf ider ki ümmetinüñ zünübını ‘afv olınmağ

ve anlaruñ ‘uyübını (7) setr olunmak ister idi [kendü zamānı pādşāhınıñ vezīrin murād itmek muhtemeldür ammā sülūka münāsib degüldür]

Nazm

-+---/-+---/-+-

Seyyid-i ‘ālem be-ḫ̣āst ez-Kirdkār¹⁵⁶²

Guft kār-ı ümmetem (8) bā-men güzār

Tā neyābed ıtıtlā‘i hiç kes

Ber-günāh-ı ümmet-i men yek-nefes (9)

VELEHU EYẒAN [G.322]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Der-‘ahd-i pādşāh-ı ḫaṭā-baḫş-ı cürm-püş

Ḥaṭā bağışlayıcı günāh (10) *örtücü pādşāh ‘ahdinde* [kendü zamānı pādşāhı murād olmaḫ cā’izdür ammā aḫvāl-i sülūka münāsib degüldür]

Müfti qarābe keş şud u Ḥāfız piyāle nüş

Müfti (11) *ḫaba kulaḫ çekici oldı Ḥāfız ḫadeḫ içici* murād ol *pādşāhdan* şimdi (12) beyān olınan Resülullāh ‘aleyhi’s-selāmdur lācerem ‘ilm-i keşiri olan *innemā yaḫşea’llāhe* (13) *min ‘ibādihi’l-‘ulemā*¹⁵⁶³ ḫasebince Ḥaḫ te‘ālā ḫezer-i tenden ziyāde ḫavf ider (14) pes ‘ışḫ-ı İllāhī nüşın ziyāde ider ve Ḥāfız ya‘nī ḫıfz-ı kelāmu’llāh iden (15) ma‘nā bilmez pes nüş-ı ‘ışḫ ḫılması ḫalil olur ba‘zı nüşahda müfti yerine (16) Ḥāfız Ḥāfız yerine müfti vāḫı‘ olmuş ol taḫdirce murād böyle olur ki (17) sālīk olup ‘ışḫ-ı ḡālib olan ḫubb-ı İllāhī şarābın çok içir ‘ilm-i zāhir ehli (18) olan az içir [kendü nüşahumda metn ihtiyār itdügüm vāḫı‘ olup ve müfti ki şeyḫü’l-İslāmdur muḫaddem olmaḫ münāsib olup ol nüşhayı ihtiyār itdüm]

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+-

Ḳanḫı zarf kim ola ḫālī vü büyük

Ma‘rifet ābını ol (19) vāfir alur

Ḳanḫı zarf küçücük ola ya ṭolu¹⁵⁶⁴

Āb-ı endek birle andan pür olur (20)

(2) Şüfi zi-künc-i şavma‘a bā-pāy-ı ḫum nişest

¹⁵⁶² Feridüddin Attar, *Kitāb-ı Mantuku’t-Tayr*, (Hazırlayan: Garcin De Tassy), Der-Medīne-i Mahrūsa-i Pariz be Matbaahāne-i Padşāhāne, Der-sene-i İsevī: 1273/1857, s. 22.

¹⁵⁶³ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır. (Kur’ân, Fatır 35/28).

¹⁵⁶⁴ *Ḳanḫı zarf kim küçücük ola ya ṭolu* şeklindeki mısırânın vezni aksamaktadır. Vezni tamir etmek amacıyla mısırâdan *kim* kelimesi çıkartılmıştır.

Şūfî hānķāh bucağında küp dibinde (21) oturdu

Tā dīd muhtesib ki sebū mī-keşed be-düş

Tā gördi muhtesibi ki desti çeker [M354b] (1) omuzında murād muhtesibden ehl-i zāhirdür çün şūfî ehl-i zāhir olanı görür ki küpden (2) ya' nī şeyhden feyz alup kendü vücūdı destisin andan toldurup gider pes şūfî (3) kendüsi küp dibinde oturup ya' nī şeyh hizmetinde muķim olmağı ihtiyār ider ve beden-i (4) insānı sebūya teşbîh iderler başı kulbları kollarıdır

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Destî ne-dīd (5) ' aşık-ı miskîn be-gerdenî

Tā rüzgār-ı hāl-i vücūdeş sebū ne-kerd

(3) Aḥvāl-i şeyh u kādî vü (6) şurbu'l-yehūdişān

Şeyh ü kādî aḥvālını ve bunların ḥasīsāne şurbuno yā tam' a-i dünyāsını (7)

Kerdem su 'āl şubḥ-dem ez-pīr-i mey-fürüş

Su 'āl itdüm şabāḥ vaktinde pīr-i mey-fürüşdan (8) bu beyt merhūndur

(4) Guftā ne guftenīst sūḥān gerçi mahremî

Didi dimelü söz degüldür (9) egerçi mahremsin

Der-keş zebān u perde nigh dār u mey be-nüş

Dilūñ çek ve perde şakla (10) ve şarāb iç murād şeyhden şol şeyhdür ki ehl-i dünyā ve erkān ile ihtilāḫ ider ola (11) ve kādiden murād ḥākimdür ve şurbu'l-yehūdīdan murād ḥekīmāne vü ḥasīsāne nüşdur (12) yā irtişā ü aḫz-i māludur bu aḥvālî kendü şeyhümden su 'āl itdüm cevāp virüp didi (13) bunuñ cevābı budur ki şol şeyh ki ehl-i zāhir ile şoḫbet ü muşāḥabet ider ve ḥākim olup (14) mühimmāt-ı nās gören çok ' işk-ı İllāhî nüş itmezler ve ' ibādeti tevağğul kılmazlar ol (15) şeyhüñ erkān katında meşālîḫ-i nās görüp derdmendlerüñ ḥācetin revā itmesi (16) ' ibādetdür ve ḥākim ' adl iderse ' adlu sā'atin yūvāzî min ' ibādeti sittine seneten¹⁵⁶⁵ ḥasebince (17) efḫal-i ' ibādetdür yā ol şeyhüñ aḫz-i hāl itmesi aḡniyāya şevāb-ı şadaķa buldurması (18) ve kādî vü ḥākim taleb-i māl ile każāya ve meşālîḫ-i nāsa mübtelā olup bu kuyūd ile (19) olması ' ibādetdür lācerem şūfî olan bunlara ta' n itmeyüp sırrı içmeyüp (20) kendü ' ibādetinde olmaķ gerek

Beyt

+--/+--/+--/+--

Zebān der-keş ez-' ayb-ı diğerkesān

Eger merdî (21) işlāḫ-ı ḥod kun tu zūd

(5) Sākî bahār mī-resed ü vech-i mey nemānd

Ey sākî bahār irer şarāb [M355a] (1) ḥarçlığı kalmadı

¹⁵⁶⁵ عدل ساعة يوازي من عبادة سبعين سنة (Hadîs) Faziletü'l-Âdilîn, Hadîs No: 12.

Fikrî be-kun ki hûn-ı dil âmed zi-ğam be-cüş

Bir fikir kıl ki gönül kanı geldi (2) gâmdan cüşa murād budur ki ey şeyh bahār-ı feyz irer oldı ammā benüm ma‘aş için mālā (3) ihtiyācum teveccüh-i külliye mānī‘dür benüm için bir tedbîr kıl

(6)‘ İşkest ü müflisî vü cevānî (4) vü nev-bahār

‘İşkdur ve müflislikdür ve yigitlikdür ve yeñi bahār

‘Özrem be-bîn ü cürm be-zeyl-i kerem be-püş

‘Özrümi gör ve günāhı kerem (5) etegi ile ört murād budur ki ey şeyh-i ‘ışk u talebim ve maḥal-i feyzüm var ammā faqr daḡi (6) var tamām-ı şuḡl idemeyüp ‘ibādetde taqşîr itdügüme ‘özrümi görüp kerem etegi ile setr (7) idüp ba‘zı kuşurum ma‘zür tut

Rubā‘î

---+/+--+/-+---

Ān-rā ki bedest nîst dirhem (8)

Der-‘azm-i bedest ü rüş-ı derhem

Terk-i heme mülk ü māl kerdem

Kārîst ki kerd pür-ı Edhem (9)

(7) Tā çend hemçü şem‘ zebān-āverî kunî

Tā niçeye dek dil yügrüklügin ve feşādın idersin (10)

Pervāne-i murād resîd ey muḡibb ḡamüş

Murād pervānesi irişdi ey muḡibb sâkit (11) ol murād budur ki sâlik ü mürîde kesret-i kelām mānī‘-i merāmdur pes şem‘ gibi cereb-i zebānligi (12) koyup ‘ibādetde iştiḡāl gerek

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---

Nazar kerdem be-çeşm-i ‘aql u tedbîr¹⁵⁶⁶

Ne-dîdem bih (13) zi-ḡāmüşî ḡışālî

Ne-güyem leb be-bend ü dîde ber-düz

Ve liken her maḡāmî-rā (14) maḡālî

Zamānî baḡş-i ‘ilm ü ders ü tekrār

Ki bāşed nefsi-i insān-rā kemālî

Zamānî ḡalvet ü (15) ‘uzlet ‘ibādet

Ki bāşed nefsi-rā taḡşîl-i ḡālî

(8) Ey pādşāh-ı şüret ü ma‘nā ki (16) mişli-tu

¹⁵⁶⁶ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyyât-ı Sa’dî**, Kıt’ahâ vü Beythâ, s. 1110.

Ey şüret ü ma' nā pādşāhı ki senüñ mişlün

Nā-dide hiç dide vü ne-şenide (17) hiç güş

Görmemişdür hiç göz ve işitmemişdür hiç kulağ murād muhātabdan rūh-i insānidür ki

Beyt

Būd şāhī der-zamānī pīş ez-īn¹⁵⁶⁷

Mülk-i dünyā būdeş ü hem mülk-i dīn

hasebince hem zāhir pādşāhı hem dīn pādşāhidur ammā *ve yes 'alūneke 'ani'r-rūhı kuli'r-rūhü min emri rabbi*¹⁵⁶⁸ mücebince anı göz görmemiş ve kulağ işitmemişdür ve bu beyt merhündür [murād muhātabdan kendü pādşāhı olmak ihtimāl-i mercū' dur ve ehl-i sülük hāline münāsib degüldür]

(9) Çendān be-mān ki hırğa-i ezrağ kuned kabül

Ol deñlü kal ki [M355b] (1) gök hırğa kabül ide

Baht-ı cevānet ez-felek-i pīr-i jende-püş

Senüñ yigit (2) bahtuñ felekden ki pelās-püş pīrdür murād rūhuñ bedeninde bekā-yı ta' alluğ istemekdür (3) tā şol vaqte dek ki tā'ib olup sülük-ı tarīkat kıluğ hüsn-i hāl ile hatm (4) ola

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

H'āhī ki be-mağşūd resī zūd-ı taleb kun

Rāhī ki der ü rāsti hest (5) hamī nīst

VELEHU EYŻAN [G.323]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Şeher zi-hātif-i gaybem resid müjde be-güş

Şeherde hātif-i (6) gaybdan irişdi müjde kulağuma

Ki devr-i şāh Şücā' est mey dilir be-nüş

[Şücā' nām pādşāhdur bahādur ma' nāsınadır bu ma' nāya münāsib dilir zıkr itdi ki bahādur dimekdür] *Ki şāh (7) Şücā' devridür şarābı şecā'at ile iç* murād şāh Şücā' dan Yezd vilāyetinüñ (8) pādşāhidur ki muhābb-i şulehā idi pes şol pādşāh ki şulehāya muhibb ola anuñ (9) devrinde 'ışğ-ı İlāhī ve kelimāt-ı taşavvuf fāş söylenmek cā'iz olur ve illā taşavvuf (10) ehlinüñ a' dāsı çoğdur ki cemī' -i fussāk u 'avām ve cümle-i gayr-ı sālīk ü hām anlara (11) düşmendür kelāmın fehm

¹⁵⁶⁷ “Bundan evvelki bir zamānda bir pādīşāh vardı. O hem dünyā, hem dīn saltanātına mālīkti.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 22, Beyt: 36.

¹⁵⁶⁸ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir. (Kur'ân, İsrâ 17/85).

idemeyüp küfr ü dalāle nisbet idüp ¼aşd-ı helāk (12) iderler ve erbāb-ı taşavvuf pādşahlara dağı pend idüp dirler

Ėazel

Ėusrevā (13) nāgeh Ėazānī der-resed gūlzār-rā

Hemçünin dā'im ne-binī revnağ-ı bāzār-rā

Ger hemī dānī (14) çı guftem ceĖd kun der-^ç adl kūş

Kīne-rā ez-dil be-der kun bes kun in āzār-rā (15)

Dest-i zulm ez-āstīn-i kibr ber-merdüm me-keş

K'āh-ı mazlümān-ı seğergeh fikend kuhsār-rā¹⁵⁶⁹ (16)

Būd Nūşrevān-ı ^ç ādil kāfir-i āteş-perest

Līk tu iĖrār kerdī Ėzed-i Cebbār-rā

Nām-ı ü (17) ^ç ādil ber-āyed v'ān tu zālīm be-Ėaşr

Mü'minā ber-gū ki ber-Ėod çün keşī in ^ç ār-rā (18)

Fī' l-i münkirhā besī ez-zāt-ı tu şādır şudest

Geşte-i şāyeste lābüd ta^ç na vü inkār-rā (19)

Çün Süleymān ger hemī Ė'āhī ki sulţānī kunī

Tu be-kun ez-kār-ı bed z'in pes be-hil bed-kār-rā

(20) eger pādşāĖ *el-ĖaĖķķu mür*¹⁵⁷⁰ muĖtezāsınca kelām-ı ĖaĖķdan rencide olup *el-^çavām ke'l-hevām*¹⁵⁷¹ (21) ve ehl-i zāĖir ü Ėām olanlara müsā^ç ade iderse ehl-i nażar u ^ç ibret olanlar [M356a] (1) ^ç uzlet ü şamt iĖtiyār iderler nitekim Şücā^ç dan evvel öyle imiş nitekim (2) Ė'āce Ėāfız dir

(2) Şud ān ki ehl-i nażar ber-kenāre mī-reftend

Gitdi ol ki ehl-i nażar (3) kenāra gitdiler idi

Ėezār gūne sūĖan der-deĖān u leb Ėāmūş

Biñ dürlü söz ağızda (4) ve tudağ sākıt olduğı Ėālde ya^ç nī bundan evvel böyle idi ki biñ dürlü (5) söz bilenler kenāre gidüp süküt iĖtiyār idüp keminde idiler şimdi ol (6) Ėāl gitdi

¹⁵⁶⁹ Bu mısırāda yer alan be-fikend kelimesi veznin aksaması sebebiyle fikend şeklinde okunmuştur.

¹⁵⁷⁰ *الĖıĖ mü* Doğru söz acıdır. (Kelām-ı Kibār)

¹⁵⁷¹ *العوام كالĖوام* Halk hayvan sürüsü gibidir. (Diğer Arapça İbareler)

(3) Be-şavt-ı çeng be-güyim ân hikâyethâ

Çeng şavtı ile diyelüm ol hikâyetleri (7)

Ki ez-nihuften-i ân dîg-i sîne mî-zed cûş

Ki anı gizlemekden sîne çölmegi cûş (8) *urur* murâd şeyh-i munhanî ve pîr-i merâkıb şadâsı ile esrâr-ı İlâhiyyeyi fâş söyliyelüm ki (9) anuñ ketminden sînemüz çölmek gibi kaynar idi

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+-

Er-raĥîl ey düstân mâ reĥt-i (10) ĥod ber-dâştîm¹⁵⁷²

Ber-şümâ bâdâ mübârek ânçi mâ bü'gzâştîm

Mâr bûdest ânçi ũ-râ (11) mâl-ı ĥod mî-gufteîm

Bâd bûdest ânçi ũ-râ ġam-ı ĥod pendâştîm

Ey besâ enbârhâ (12) ez-ĥırş u ez-tŭl-ı emel

Behr-i nüş-â-nüş-ı 'ıyş-ı dġgerân ebnâştîm

Menzil-i mâ ĥâk-ı (13) tîre bŭd u mâ ez-ĥîregî

Ķaşr u eyvân tâ miyân-ı âsmân efrâştîm

Bâ-Ĥudâ vŭ düstâneş (14) ceng-i mâ bûdest saĥt

Ez-zebân u Muşluĥiddîn in zamân der-âştîm

Ĥâşıl-ı kâr-ı kesân (15) ez-dâne-i dîn bŭd dâm

Ĥâşıl-ı mâ dâne-i ĥâlest ez-ânçi kâştîm

Yâd bŭde (16) tâlib-i mâ velî ez-bî-ĥodî

Ĥîştên-râ nâ-şinâsâ tâlibeş pendâştîm

(4) Şarâb-ı ĥanegî-i (17) ters-i muĥtesib ĥorde

Eve mensŭb şarâbı muĥtesib ĥorĥusından açmış idŭñ (18) [*ĥânegî* her nesneye dirler ki evden ola ve bir ĥelvânuñ ismidŭr ve ĥâne-perver ma' nâsınadur bunda ma' nâ-yı evvel murâddur]

Be-rŭy-ı yâr be-nüşîm ũ bâng-ı nüş-â-nüş

¹⁵⁷² Şiirin ilk dört beyti Hâce Abdullâh Ensârî'ye âittir. Sonraki beyilerin aidiyyeti ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Yār yüzine içelüm muttaşıl içmek âvâzı ile (19) murād budur ki evvel esrâr-ı tarîkati ve aḥbâr-ı ḥaḳîḳati maḥfi ü mestûr söyler idük şimdi (20) âşikâren ve ‘ale’ d-devâm söyler olduḳ [nûş-â-nûş muttaşıl u dürlü dürlü içmek ma‘nâsına gelür bunda ma‘nâ-yı evvel zâhirdür]

Rubâ‘î

Ḥîāhî ki süḥan zi-cân āgeh şinevî (21)

V’esrâr-ı derûnî zi-şehinşeh şinevî

Kem kerd zi-ḥîş tâ tu ez-hestî-i ḥod

Bî-ḥod [M356b] (1) heme *innenî ena’llâh*¹⁵⁷³ şinevî

(5) Zi-küy-ı meykede düşeş be-düş mî-burdend

Meyḥâne maḥallesinden (2) *dün gice omuzda iletdiler ya‘nî getürdiler*

İmâm-ı ḥîāce ki seccâde mî-keşid be-düş

İmâm-ı (3) *ḥîāce ki seccâde çeker ya‘nî getürür idi omuzda* murād budur ki ehl-i zâhirden biri (4) ki hemân zâhir-i şer‘ bilür idi cemâ‘ate imâm u metbû‘-ı enâm idi tarîkate sülûk (5) idüp kesb-i ḥâlet kırup bî-ḥod oldu yâḥud ḥânḳâhda vefât idüp andan (6) omuzda getürüp alup ḳabre gitdiler

Rubâ‘î (Ahreb)

Ger her çî tu-râ hest heme der-bâzî (7)

V’ez-hesti-i ḥod cüdâ kunî enbâzî

Bâşed ki zi-ḥod bâz-ı rehî der-tâzî

Der-pür-i tu (8) nûr-ı ü penâhî sâzî

(6) Dilâ delâlet-i ḥayret kunem be-râh-ı necât

Ey gönül saña ḥayr delâlet (9) *ideyin necât yolına*

Me-kun be-‘ışḳ¹⁵⁷⁴ mubâhât u zühd hem me-fürüş

‘İşḳ ie faḥr (10) *itme daḥi zühd şatma* murād budur ki tarîḳ-i necât budur ki ‘ışḳ-ı mecâzî ile yâ ‘ışḳ-ı (11) ḥaḳîḳî ile faḥr itmeyüp ve zühd şatmayasın ki ‘ışḳ-ı mecâzî fişḳ ḳabilindendür (12) ve ‘ışḳ-ı ḥaḳîḳî ile faḥr riyâyâ râci‘dür zühd şatmaḳ ḥod maḥz-ı taşannu‘dur (13) bunlaruñ birisi sebîl-i necâta delîl degüldür nitekim Ḥâḳânî ‘atâ ḥuşûşında (14) dimiş

Ḳıṭ‘a

--+/-+--+ / +--+ / -+-

Ḥâḳâniyâ be-sâ’il eger yek dürem dihi¹⁵⁷⁵

Ḥîāhî cezâ-yı ân (15) dü behişt ez-Ḥudâ-yı ḥîş

¹⁵⁷³ *إِنِّي أَنَا اللَّهُ* Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl. (Kur‘ân, Tâhâ 20/14).

¹⁵⁷⁴ *Be-‘ışḳ* ibâresinin üzerinde *be-fişḳ* kelimesi bulunmaktadır. Mânâyâ uygun olarak *be-‘ışḳ* kelimesi tercih edilmiştir.

¹⁵⁷⁵ Ḥâḳânî-i Şirvânî, *Dîvân-ı Hisânu’l-‘Acem Efdalüddîn İbrâhim bin ‘Alî Ḥâḳânî-i Şirvânî*, (Hz. Ali Abdürresûlî), Şirket-i Çâçhâne-i Saâdet, 1316, Kıta’ât u Kasâid-i Sıḡâr, s. 643

Pes nām-ı ān kerem kunī ey h̄āce tu me-nih
 Nām-ı kerem (16) be-dāde-i rūy u riyā-yı h̄īş
 Ber-dāde-i tu nām-ı kerem key būd revā
 K'ān dāde-rā (17) behişt sitānī berā-yı h̄īş
 Tā yek dihi be-ḥalk u dü h̄āhi zi-Ḥaḥ cezā
 Ān-rā (18) riyā şomor ki şomordī 'aḥā-yı h̄īş
 Dānī kerem kūdām būd ān çi her çi hest (19)
 Bedehi behr ki hest ü ne-h̄āhi cezā-yı h̄īş

(7) Maḥal-i nūr-ı tecellist rāy-ı enver-i şāh

(20) *Nūr-ı tecellī maḥallidür şāhuñ ziyāde nūrlu fikri*

Çü ḳurb-ı ü ṭalebī der-şafā-yı (21) niyyet kūs

Çün anuñ ḳurbın istersin şafā-yı niyyete duruş murād şāhdan Resūlullāh [M357a] (1) 'aleyhi's-selāmdur anuñ re'yi sünnetidür ve anuñ sünneti maḥal-i nūr-ı tecellidür (2) şol kim ri'āyet ḳıla mazhar-ı nūr-ı tecellī olur ve her kim aña ḳurb-ı ṭaleb ide taşfiye-i (3) niyyet idüp 'amel itdügi sünneti sünnet-i Resūldür diyü itmek gerekdür Resūlullāh 'aleyhi's-selām (4) buyurmuşdur *men aḥyā sünneti feḳad aḥyānī ve men aḥyānī kāne ma*¹⁵⁷⁶

Ḥikāyet (5)

Bir 'ālim-i 'ābide bir merd-i zāhid su'āl idüp dimiş elli yıldur misvāk (6) isti'māl iderin 'acabā baña şevāb oldı mı evvelā ol 'ālim dimiş eger dişim pāk (7) olsun diyü itdün ise şevāb-ı keşiri vardur ve sehl-i Tüsteri dimiş uşul-i mezheb (8) üçdür biri Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥazretine iktidādur aḥlāḳda vü ef'alde (9) biri ekl-i ḥelāldür biri iḥlāş-ı niyyetdür cemī'-i a' mālde

(8) Be-cüz şenā-yı celāleş (10) me-sāz vird-i zāmīr

Ol şāhuñ celāli şenāsından ğayrı ḳılma göñül virdini

Ki hest (11) gūş-ı dileş maḥrem-i peyām-ı sürüş

Ki anuñ göñli ḳulağı mülk ḥaberinüñ maḥremidür murād budur ki (12) Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥazretinüñ şalavāt u selāmı melā'ike vāsıtası ile ḳalb-i (13) münevverine ve rūḥ-ı muṭaḥḥarine vāşil olur nitekim buyurmuşdur *inne li'llāhi melā'iketen seyyāḥīne fi'l-arzi yübelligūnī 'an ümmeti's-selāme*¹⁵⁷⁷

Ḳıṭ'a

---+/-+---/+---+/-+--

Yā seyyidü'l-enām (14) dūrūd-ı cenāb-ı tu

¹⁵⁷⁶ مِنْ أَحِبَّائِي فَقَدْ أَحِبَّائِي وَمَنْ أَحِبَّائِي كَانَ مَعِي Kim benim sünnetimi yaşatırsa beni sevmiş demektir. Kim de beni severse, cennette benimle birlikte olur. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Terceme-i Sünen-i Tirmizî**, c. 1, s. 676, Hadis No: 2678.

¹⁵⁷⁷ إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامِ Şüphesiz ki Allah'ın yeryüzünde dolaşan gezici melekleri vardır. Onlar, ümmetimden bana selām ulaştırırlar. (Hadis) Sünen-i Nesâi, Hadis No: 1290, Kitâbü's-Sehv, 40. Bâb.

Vird-i zebân-ı mâst meh u sâl u şubh u şâm
Nezdik-i (15) tu çi tuhfе firistim mâ zi-devr
Der-dest-i mâ hemîn şalâtest ve's-selâm (16)

(9) Rumûz-ı maşlahat-ı mülk¹⁵⁷⁸ hüsrevân dânenđ

Mülk maşlahatınıñ remzlerin pādşāhlar bilürler (17)

Gedā-yı kûşe-nişini tu Hâfızā me-ğurûş

Kûşede oturıcı gedâsın sen (18) *ey Hâfız ħurûş itme* murâd budur ki 'âlem-i mülk taşarrufâtı tedâbirin iktâb u evtâd (19) olanlar bilürler sen anlardan dikil kûşede sâkin bir fakîrsin da'vâ-yı taşavvuf (20) ve lâf-ı kerâmet urma ki de'b-i tarîkat degüldür [*ħurûşiden* gürlmek ve ħamle eylemek ve haykıрмаk ve cûşa gelmek ma'nâsına gelür]

VELEHU EYẒAN [G.324]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün]

(1) Şarâb-ı telh mi-ğ'âhem [M358b] (1) ki merd-efken buved züreş

Acı şarâb isterin ki er birağıcı ola anuñ kuvveti (2)

Meger yek dem ber-âsâyem zi-dünyâ vü şerr ü şüres

[*Şür* tuzlu ve gök şu ve çorağ yer ve at bazarı ve ğavğa ve fitne ve ıztırâb ma'nâsına gelür] *meger bir dem diñlenem dünyâdan anuñ şerrinden* (3) *ve fitne ve ğavğasından* murâd *şarâb-ı telh*den 'ışk u muħabbet ve fağr u riyâzetdür ki (4) âdemi lâ-ya'kil ide ki istilâsından mâsivâyâ ferâmûş itdüre tâ ki *ed-dünyâ sâ'atün* (5) *fe'c'alhâ tã'aten*¹⁵⁷⁹ ħasebince bir dem râħat olam ya'nî dünyâdan ve anuñ şer ü ğavğasından (6) ferâğat bulam ve bu murâd İbn Yemîn tafşil ider

Kıf'a

--+/-+++/+---+/-+-

Ser-geşte behr-i dâne çi bâšem (7) çü âsyâ¹⁵⁸⁰

Âmed be-sân-ı kuṭbgeh-i âremidenem

Tâ çend bâšem ey felek-i dün zi-cevr-i tu¹⁵⁸¹ (8)

Behr-i dunân be-dergeh-i dünân devidenem

Hâk er ħorem be-hest-i zamânî hezâr-ı bâr (9)

¹⁵⁷⁸ *Mülk* ibâresinin üzerinde *vağt* kelimesi bulunmaktadır. Mânâya uygun olarak *mülk* kelimesi tercih edilmiştir.

¹⁵⁷⁹ *الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً* Dünyâ bir sâattir, o hâlde onu tâat kılın. (Hadis) Mevzûâtü's-Sagâni, Hadis No: 85/105.

¹⁵⁸⁰ İbn Yemîn Feryûmedî, *Dîvân-ı Eş'âr*, (Tashih: Hüseyin Ali Bâstânî Râd), İntişârât-ı Kütübhâne-i Senâi, Tahrân 1344, s. 470.

¹⁵⁸¹ *Âħir* kelimesi dîvânda *dün* şeklindedir. Vezindeki aksamayı düzeltmek adına mîsrâda *dün* kelimesi kullanılmıştır. Bir sonraki mîsrâda yer alan *behr-i dünân* şeklindeki ibâre vezin gereği *behr-i dünân* şeklinde okunmuştur.

Ki ān-rā be-āb-rūy be-bāyed ḥarīdenem
Ger laḥm-ı tayr mī-ḥurem ez-dest-i siflegān
Çün (10) şahm-ı ḥanzalest be-gāh çeşīdenem
‘Ankā şıfat be-kūşe-i ‘uzlet revem ki nīst (11)
Çün murg-ı ḥānegī ser-i ḥ‘ārī keşīdenem

(2) Biyāver mey ki netvān şud zi-mekr-i āsmān īmen

(12) *Getür şarābı ki āsmān mekrinden emīn olmağ olmaz*

Be-lu‘b-ı zühre-i çengī vü mirriḥ-i sileḥ-şüreş

(13) *Zühre-i çengī ve anuñ sileḥ-şūr meriḥi oyunu ile* murād budur ki zükre ki aña çengī-i felek (14) dirlar taşvīrin çengī şüretinde yazarkar ve meriḥ ki elinde kılıç vardur sileḥ-şūr felekdür (15) biri sileḥ-şürlik idüp lu‘b itdüklerinden mağrūr olmayup mekr-i felekden gāfil (16) olmamağ gerek lācerem ‘ışk-ı İlāhī ve ṭā‘at-ı pādşāhī ‘ıyş u nüşına iştiğāl itmek (17) gerek

Rubā‘ī (Ahreb)

Ve yek heveset-rā ki felek cūş dihed
Mağrūr me-şev ki ḥ‘āb-ı ḥargūş dihed (18)
Çendān ki buved çarḥ-ı felek der-gerdeş
Geh niş çeşānidet gehī nüş dihed (19)

(3) Simāṭ-ı dehr-i dūn-perver ne-dāred şehd-i āsāyiş

Dūn silici zamān sofrasınuñ rāḥatlık (20) balı yoğdur

Mezāk-ı hırş-rā ey dil be-şüy ez-telḥ ü ez-şüreş

Hırş mezākını ey gönül (21) yu anuñ acısından ve tuzlusından murād budur ki zamān dūr-perverdür ehl-i perver degüldür ve bunuñ [M358a] (1) sofrasında rāḥatlık ‘aseli yoğdur lācerem bunuñ ni‘ metinden ricāyı kaṭ‘ gerekdür

Ġazel (2)

---+/-+++ / +---+ / -+-

Ey çarḥ-ı sifle-perver ü ey dehr-i dūn-nevāz
Her dem be-māst kār-ı tu sūz-ı dil ü güdāz (3)

Çün mār-ı kīne-cūyi vü çün ger be-beççe-ḥor
Çün mī-kuşī be-zār çı mī-perverī (4) be-nāz

Tā key dihi vü bāz sitānī me-dih me-gir
Tā çend sāzi vü şikenī me’şken ü me-sāz (5)

Çün i‘ timād ber-tu kuned ādemī ki nīst

Nerm-i tu bî-dorošt u neşib-i tu bî-ferāz (6)

Eyyām-ı rāhat-ı tu çü ‘ ahd-i tu kabz-ı cān
Şebhā-yı miḥnet-i tu çü devr-i tu bes dirāz (7)

Resm-i tu kaşd-ı ‘ ömr ü şî‘ār-ı tu kabz-ı cān
Suğl-ı tu ceng ü fitne vü kār-ı tu (8) türk ü tāz

Ey hoş kesî ki kûşe girift ü zi-tu çü men
Ne’nhād ber-der-i tu ser-i hācet ü (9) niyāz

(4) Kemend-i şayd-ı Behrāmî biyefken cām-ı Cem berdār

Behrāma mensüb şayd kemendini (10) birağ Cām-ı Cem ıaldur

Ki men peymüdem in şahrā ne Behrāmešt ü ne güreş

*Kim ben (11) ölçdüm bu şahrāyı ne Behrām var ne ıolanı murād budur ki Behrām nām bir pādşāh (12) var idi şikāra meşğül olup eķser ıolan didükleri ḥayvānı şikār idüp (13) büryān ider idi ve Cem dirler bir pādşāh var idi ‘ıyşa meşğül ve kār-ı (14) ‘ālemden fāriğ idi lācerem Ḥāce Ḥāfız pend idüp dir ki Behrāmuñ şayd-ı (15) kemendini elden birağup cām-ı Cem ki murād andan ıalbdür anı ele alup ‘ıyş u (16) işret-i āḥirete meşğül ol ki ben bu şahrā-yı dünyāyı ölçdüm ve gezdüm ne Behrāmı (17) ve ne şikārın buldum lācerem metā‘ -ı dünyā bāķi ıalmaz ve şāḥibi bunda olmaz anı terk (18) idüp *ve’l-āḥiretü ḥayrun ve ebķā*¹⁵⁸² ḥasebince ‘ıyş u ‘amel-i āḥirete iştiğāl gerek*

Rubā‘ī

--+/-+--+/+--+/-+-

Sāķi biyār (19) bāde ki furşat müdām nīst

Peyveste devr-i çarḥ-ı kesî-rā be-kām nīst (20)

Mihr ü vefā me-cūy zi-devrān ki zerrei

Der-ıab‘ -ı rüzgār şebāt u devām nīst (21)

(5) Nazār kerden be-dervişān munāfi-i büzürgi nīst

Dervişlere nazār itmek ululuğa muḥālif ü [M358b] (1) māni‘ degüldür

Süleymān bā-çünin ḥaşmet nazārḥā büd bā-müreş

Süleymānuñ bu ‘azameti ile (2) nazārları var idi ıarıcasına murād ululara faķirlere nazāra delālet ve tevā‘ zu‘ a irşāddur (3)

Beyt

+--/+--/+--/+--

¹⁵⁸² وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى Oysa ahiret daha hayırlı daha devamlıdır. (Kur’ân, A’lâ 87/17).

Gedā ger tevāzu‘ kuned hūy-ı üst¹⁵⁸³

Tevāzu‘ zi-gerden-firāzān ne-güst

(6) Biyā tā (4) der-mey-i şāfit rāz-ı dehr bü’nmāyem

Gel tā şarāb-ı şāfide saña zamān rāzını gösterem (5)

Be-şarṭ-ı ān ki ne’nmāyī be-kec-ṭab‘ ān-ı dil-kūreş

Ol şarṭ ile ki göstermeyesin egri ṭab‘ lulara (6) kör gönlini murād budur ki ‘ışk-ı İlāhī ki bī-riyā ola aña nazar iden dünyānuñ fenāsın (7) ve ḥalkı ihlāk u ifnāsın görür lācerem anuñ terkin idüp bākīye meyl kılur pes sālīk ki buña (8) vāqıf olur ṭalib-i dünyā olanlara bunı göstermeyüp anları ğafletlerinde ḳomaḳ gerek ki (9) levlā’l-ḥumḳā leḥarrabeti’d-dünyā¹⁵⁸⁴ ḥasebince anlar olmasa niżām-ı ‘ālem muḥtell olur idi zīrā māl u (10) manşīb hevāsı ve anlaruñ sevdāsı ile ḥalkuñ ğavġasın çekerler ‘āleme niżām u intizām (11) virürler ve illā ehl-i dünyāya dimelüdür

Ġazel

-+---/-+---/-+---/--+

Hān u hān ey kes tu-rā çend in ḳadar ten-perverī (12)

Tā be-key ez-behr-i yek ten diġerān-rā çākerī

Ḥ’işten ferbih kunī der-āḥur āḥir ġāfilī (13)

K’ez-berā-yı tiġ bāşed ġüsferd āḥurī

Bā-murād ez-şūr-ı baḥtī sūy-ı dīvān mī-revī

Ḥ’iş-rā (14) maḥbūs sāzī ḳan berī ki serverī

Ey ki şeb kārī kunī ferdā şevī sūy-ı dükān (15)

Dīn ü imān mī-fürüşī ḥubb-ı dünyā mī-ḥarī

Şad hezārān şāhib-i emvāl u cāh u (16) salṭanat

Ḥāk-ı kuşte ‘ömr-rā dāde be-bād-ı şarşarī

(7) Kemān ebrū-yı cānān nemi-piçed ser ez-Ḥāfiz

(17) Cānānuñ ḳaşı yayı baş döndürmez Ḥāfizdan

Ve liken ḥande mī-āyed ber-in (18) bāzū-yı bī-zūreş

Ve liken ġülmek gelür anuñ ḳuvvetsüz bāzūsı üzre ya‘ nī (19) ḳuvvetsüz bāzūsına ġüler murād budur ki rumüz-ı İlāhiyye Ḥāfizdan a‘ rāz (20) eylemez ammā istiġrāb u isti‘zām ider anuñ ḳuşūr-ı istiṭā‘atinden ve nokşān-ı (21) isti‘dādından ki fehm-i rumūza kemāl-i ḳuvvet ü ḳudret gerekdür [M359a] (1)

¹⁵⁸³ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dî**, Bûstân, Medh-i Ebûbekir bin Sa’d bin Zengî, s. 310.

¹⁵⁸⁴ لَوْلَا الْحُمَّى لَحَرَبَتِ الدُّنْيَا Arapça Kelam-ı Kibâr, Ahmaklar olmasaydı , dünya harap olmuştu.

VELEHU EYŻAN [G.325]

[Mef' ũlü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Şūfi güli be-çin ü murakka' be-hār baḥş

Ey şūfi bir gül dir ve hırkayı (2) dikene bağışla [lafz-ı be-çin emrdür çiden lafzından ki dirmek ma' nāsınadır]

V'in zühd-i telh-rā be-mey-i hoş-güvār baḥş

Bu acı zühd-i hoş siñici (3) şarāba bağışla murād şūfiye penddür ki bir keşf-i taḥşil idüp hey'eti ve şüreti (4) riyāya virüp ya' nī şūfiyāne libās-ı riyādan ḥālī degüldür anı terk eyleyüp ve riyāzet-i (5) bī-' ışkı ve zühd-i huşkı ' ışka bezl itmek gerek ki vuşul bu tarik ile esheldür (6)

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+-

Şud melül ez-hırka-i ezrak dil-i men çün kunem

Sākiyā cāmī be-dih tā hırka-rā (7) gül-gün kunem

Sākiyem güyed ki bī-ḥod zāhidem güyed me-ḥor

Ḳavl-i sāki bi'şnevem men pend-i (8) zāhid çün kunem

Gü leb-ā-leb sāgarī ber-yād-ı çeşm-i mest-i düst

Tā ḥumār-ı ḥod-perestī-rā (9) zi-ser bīrün kunem

Ey şabā zīncir-i ca' d-ı turra-i leyli kücāst

Tā ' ilāc-ı in dil-i āşüfte-i (10) Mecnün kunem

Devr-i çarḥem devr kerd ez-yār baḥtem yār nīst

El-ğiyāş ez-baḥt-ı bed (11) yā nāle ez-gerdün kunem

Bā-men-i şeydā-yı vaşleş nazretī gired dileş

Ān perī ḥ'ārā nemī-dānem (12) ki çün efsün kunem

Ḥum girift ez-bār-ı gam sinet Nesimī çün hilāl

Dāl-ı ḥünem yā (13) çü ebrū-yı tu nāmeş nün kunem

(2) Tāmāt u şaḥ der-reh-i āheng-i çeng nih

Rūsūm u elfāz (14) *ṭarīkati ve kelimāt-ı ru‘ūnet ü da‘vā-yı ḥaḳīḳati çeng āhengi yolında ḳo [ṭāmāt u şaḥḥ neye denildiği masṭūrden ma‘lūm olur ehl-i fehmi olana]*

Tesbīḥ ü ṭaylesān (15) be-mey ü mey-gūsār baḥş

Tesbīḥ ü ṭaylesānı şarāba ve şarāb-ḥāra bağışla murād çengden (16) *şeyḥ-i merākıbdur imdi ey şūfī iştılāḥāt-ı ‘ibārāt-ı taşavvufi ve da‘vā-yı irşadı* (17) *şeyḥ-i ṭarīḳate ḳo ya‘nī ol iştılāḥāt-ı ṭarīḳ-i irşādda olan şeyḥüñdür ve tesbīḥ ü* (18) *ṭaylesānı ya‘nī şūfiyāne ve şa‘y u şūreti ‘āşıḳ-ı melāmīye vir ya‘nī sen daḥi* (19) *şūret ḳaydı ile muḳayyed olmayup ‘āşıḳ-meşreb olanlardan ol nitekim bir ‘āşıḳ* (20) *dimiş*

Ġazel

--+/+---+/+---+/+---

Şükrest ki seccāde der-üftād zi-düşem

Tā men ne-tevān ki diğeri (21) zühd-fürüşem

Dil her nefesem pend hemī dād ki huş dār

El-minneti li’llāh ki ne dil [M359b] (1) mād ne hüşem

Z’ın pes menem vü rindī vü bāzār-ı ḥarābāt

V’ez-her ki cihān (2) pend dehendem ne niyüşem

Şeyḥem sūḥanī guft dilem z’ū ne-niyüşid

Sāḳī ḳadeḥi (3) diḥ ki be-rūy-ı tu niyüşem

Her çend ki püşideem in delḳ-i muraḳḳa‘

Zünnār-ı heves (4) mī-kunedem ez-tu çı püşem

Her şubḥ be-mescid çı nihem pāy ki çü her şeb

Ez-meykede ārend (5) sūy-ı ḥāne be-düşem¹⁵⁸⁵

Vey çāker-i ser-ḥalḳa-i rindān-ı ḥarābāt

Men ḥalḳa be-güşān tu-rā (6) ḥalḳa be-güşem

(3) Zühd-girān ki şāhid ü sāğar nemī-ḥarend¹⁵⁸⁶

Ağır zühd-i ki maḥbūb u (7) ḳadeḥ almazlar

Der-ḥalḳa-i çemen be-nesim-i bahār baḥş

¹⁵⁸⁵ Bu mısırada vezin aksamaktadır.

¹⁵⁸⁶ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Zühd-girān-behā çü nedimān nemī-ḥarend

Çemen halkasında bahār yiline bağışla (8) bu daħi şūfiye penddür ki zühd-i şaķil maħbüb-ı Haķ olup ķalb-i şāfisi (9) olanlar raġbet idüp almazlar pes keşf ü feyz maħalinde anı fażl-ı İlāhī (10) yiline vir

(4) Rāhem şarāb-ı la' l zed ey mīr-i ' āşıkān

Yolumı la' l şarāb urdı (11) ey ' āşıklar begi

Hūn-ı merā be-çāh-ı zeneħdān-ı yār baħş

Benüm ķanımı yārūñ eñeki çuķurına (12) *bağışla* murād *mīr-i ' āşıkān*dan mürşid-i ' āşık-meşrebdür aña ħitāb idüp (13) dir ki benüm yolumı ' ışık-ı ħāliş urup ve müşkilāt-ı esrār beni helāk ķıldı (14) beni aña fedā ķıl ya' nī anuñçün vefātum müsellemtüt

Ġazel

--+/-+++/+---+/-+-

Ey ħ' āce merā bā-mey ü (15) meyhāne rehā kun¹⁵⁸⁷

Cān-ı men-i dil-ħaste be-cānāne rehā kun

Dildār merā bā-men-i dil-sūħte (16) be-güzār

Bü' gzer zi-ser-i şem' ü be-pervāne rehā kun

Ber-reh-güzeret dīnī vü dīn dāne vü (17) dāmešt

Der-dām-ı muķayyed me-şev u dāne rehā kun

Ān-rā ki buved berg-i gül ü ' azm-i (18) temāşā

Gü ħayme be-şahrā zen ü kāşāne rehā kun

Gencīst ġam-ı ' ışket ü vīrān-ı (19) dil ħ' ācū

Ez-behr-i dilem genc be-vīrāne rehā kun

(5) Yā Rab be-vaķt-i gül güneħ-i bende ' afv kun

(20) Yā Rabbī gül vaķtinde ķuluñ ġünāħımı ' afv ķıl

V'in mācerā be-ser ü leb-i cūybār baħş

(21) Bu mācerāyı ırmaķ kenārı servine bağışla murād keşf zamānında ba' zı esrār söylesem [M360a] (1) ol cereyān-ı feyzden vāķı' olan derece-i ' āliyeden nāşī olur lācerem benüm izħār-ı (2) esrār itdügüm ' afv idüp mertebe-i ' āliyeden ħādiş olmuşdur diyü aña nisbet ķıl (3)

Ġazel

¹⁵⁸⁷ Hācū-yı Kirmānī, *Dīvān-ı Eş'ār-ı Hācū-yı Kirmānī*, Bölüm: Kitābü's-Seferiyāt fi'l-Gazeliyat-ı Dīvān-ı Sanāyiü'l-Kelām, s. 94+482, G.223.

+++ / +++ / +++ / +-

Ez-kerem der-men-i bî-çāre nazar kun nefes¹⁵⁸⁸

Ki ne-dārem be-cüz ez-luṭf-ı tu feryād resī (4)

Der-serem nīst be-cüz dīden-i tu sevdāyī

Der-dilem nīst be-cüz dīden-i rūyet hevesī (5)

Piṣ ez-ān k'ez-tu merā cān be-leb āyed nāgāh

Nazarī kun ki ne-māndest merā 'ōmr besī (6)

Tersem ez-āh ki sūzed dehenem nāgāhī

Verne her laḥza ber-āverd mey ez-cān nefesī (7)

Ger be-gufterem be-ğalaṭ ez-ser-i zūlfet sırrī

'Afv kun tā ne-şevēd ḳadr-i güher kim be-ḥesī (8)

(6) Ey ān ki reh be-meşreb-i maḳşūd burdeī

Ey kimse ki yolu maḳşūd meşrebine iletmişindür (9)

Z'in baḥr ḳatreī be-men-i ḥāk-sār baḥş

Bu deñizden bir ḳatre ben toprağa ḳarışmışa bağışla (10) murād maḳşūda vāşıl ve ol baḥr-i vaḥdete dāḥil olandan feyz-i cüz'ī-i istid'ādur ki (11) ol ḥazret-i 'ulyāya 'arz-ı ḥāl vāsıtaya muḥtācdur

Ġazel

+++ / +++ / +++ / +-

Ḳıṣṣa-i mūr (12) be-nezdik-i Süleymān ki bered

Sūḥan-ı bende sūy-ı dergeh-i sulṭān ki bered

Nāle-i bülbül-i bî-çāre vü (13) derd-i dil-i ū

Nezd-i ān serv-i revān u gül-i ḥandān ki bered

Ḥaberī ez-dil-i rencūr (14) ki āred sūy-ı ten

Eşerī ez-ten-i rencūr ber-i cān ki bered

¹⁵⁸⁸ Fahreddin Irakî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât, No: 243, Ganjor. **Not:** Gazelin ilk üç beyti Fahreddin Irakî'ye aittir. Sonraki beyitler bahsi geçen gazelde yer almamaktadır.

Pîş-i dildâr-ı men (15) ez-ğusrev-i hûbân-ı haṭā
Hâl-i rāz-ı men-i dil-sūḥte pinhân ki bered

Şud müsellem ki zi-ğam (16) mūr-ı za'îfi ey dil
Kıışa-i mūr be-nezdik-i Süleymân ki bered

(7) Şükrâne-râ ki çeşm-i (17) tu rüy-ı bütân ne-dîd

Ol şükrâneye ki senüñ gözün bütler yüzün görmedi

Mâ-râ (18) be-afv-ı luṭf-ı Hudâvendigâr baḥş

Bizi Hudâvendigâr luṭfi 'afvına bağışla murâd (19) muḥâtabdan ol meşreb-i maḫşûda erendür ya'nî beni dünyâ bütleri 'afv itdi (20) sen anları görmedüğün şükrânesi beni 'afv-ı Haḫḫa teslim 'idüp Haḫ te'âlâ kuşuruñ (21) tekmiñ idüp ve taḫşirüñ 'afv ide diyü ve 'âkil

Ḳıṭ'a

--+/-+--+/+---/-+-

Yâ Rab be-süy-ı Ka'be ki [M360b] (1) bâşed delîl-i mâ

K'in reh ki mî-revîm ṭarîḫ-i ḍalâletest

Çendân ki mî-revîm (2) be-maḫşad nemi-resîm

Mâ-râ ez-in tereddüd-i zâyî-i ḥacâletest

(8) Sâḫî çü ḥ'âce nüş kuned (3) bâde-i şabûḥ

Ey sâḫî çün Ḥ'âce nüş ide şabâḥ şarâbın

Gü cām-ı zer be-Ḥâfız-ı (4) şeb-zindedâr baḥş

Di aña altun ḳadeḫi giceyi diri dutan Ḥâfıza bağışla (5) murâd sâḫiden zevḫ u şevḫ viren ḥ'ânenededür ve ḥ'âceden murâd şeyḫ-i kāmildür (6) ve altun ḳadeḫden murâd anuñ ḳalbidür lâcerem ol ḥ'ânenedeye dir ki çün şeyḫe (7) seḫerlerde feyz ü fazl ide aña di iḫyâ-yı leyl iden Ḥâfıza ḳalb-i şâfi ve himmet-i (8) vâfi 'aṭâ ḳılsun

VELEHU EYẒAN [G.326]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün]

(1) Kenâr-ı âb-u pây-ı bîd ü ṭab' -ı şî' r ü yârî ḫoş

(9) *Şu kenârı ve söğüd dibi ve şî'r ṭabî'ati ve ḫoş ya*

Mu' âşir dilberî şîrîn ü (10) sâḫî gül-'izârî ḫoş

Muṣâḫib bir dilber şîrîn ve sâḫî bir ḫoş gül-'izâr (11) murâd budur ki şafâ-yı ḳalb esbâbi şu kenârıdur ve söğüd gölgesidür ve 'alemi (12) ṭab'dur ve ḫoş yârdur ve gönül alup kendüye mâ'il ḳılan şîrîn dilberdür ki cezbe-i (13) İlâhiyyedür ve zevḫ viren bir şâḫib-i keşf yâ vecginden keşf ḫâşıl olan (14) kimsedür bu beyt merhündür

(2) Elâ ey ṭâlî' devlet ki ḳadr-i vaḳt mî-dânî

Āgāh (15) *ol ey devlet t̄ālī' i ki vaqt k̄adrini bilesin*

Guvārā bādet in 'işret ki dārī (16) rūzgārī hoş

Sīnici olsun saña bu 'işret ki bir hoş rūzgāruñ vardur (17) murād budur ki t̄ālī' devlete h̄itāb idüp dir saña bu cem'iyet-i h̄atır ve vaqt-i şerīf (18) h̄āşıl olıcağ bunun k̄adrini bilüp taẓyī' kılmayup 'ibādete şarf idesin (19) ba' dehu du' ā-yı leh ider lācerem 'ākıl oldur ki ta' t̄il-i vaqt ve taẓyī' -i ' ömr itmeye (20) ki şu ki nedāmetdür

Ġazel

--+/-+++/+---/-+-

Bü'gzeşt der-hevā vü heves rūzgār-ı mā

Žāyi' şud (21) ançi būd zi-' ömr ihtiyār-ı mā

Berbād şud be-lehv ü lu' b-ı mevsim-i şebāb

Endüh u guşşa [M361a] (1) māned ez-ü yādgār-ı mā

Rūz-ı tarab güzeşt ü tevānīm hem ne-mānd

Eknün çi āyed (2) ez-ten-i zār u nizār-ı mā

Nā-refte hiç rāh zi-pāy ender āmedem

Nā-kerde hiç kār (3) be-şud vaqt-i kār-ı mā

Gerçi günāh u şūhī zi-endāze der-gūzeşt

Gerçi be-bād refte (4) heme rūzgār-ı mā

Dārem ümīd-i ān ki neyārend der-şümār

Der-cenb-i cūd-ı ü güneş-i (5) bī-şümār-ı mā

'Abdu'l-mecīd-i baħr-i günāhem çü kaṭre nīst

Bā-āftāb-ı raħmet-i (6) perverdigār-ı mā

(3) Her ān kes-rā ki der-h̄atır zi-' işk-ı dilberī bārīst

Her ol kimsenüñ ki (7) h̄atırı üzre bir dilber 'işkından bir yük vardur

Sipendī gū der-āteş nih ki dāred (8) kār u bārī hoş

Yüzerligi di āteşe ko senüñ bir hoş kār u bāruñ vardur (9) murād budur ki yüzerlik otunı yavuz gözden zarar olmamağ için tütsi iderler (10) şunuñ ki gönünde dilber yüki vardur anuñ hoş kār u bārı vardur pes göz (11) degmemek için yüzerlik yakmağ gerek [*kār u bār* Türkçe iş ü güç dimekdür]

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ez-ṭaleb ger mī-fezāyed dāğ u derd-i ū (12) kemāl

Der-i dil-i rīş-i tu cüz derd ṭalebkārī me-bād

(4) ‘Arūs-ı ṭab‘-rā zīver zi-bikr-i fikr (13) mī-bendem

Ṭab‘ gelinine zīneti bikr-i fikrden bağlaram

Buved k’ez-dest-i eyyāmem be-dest (14) üfted nigārī hoş

Ola ki eyyām naqşından elüme düşe bir hoş nigār murād (15) ‘arūs-ı ṭabdan kelām-ı nefisdür anuñ zīneti bikr-i fikr olmak gerek ki zamān ile (16) kelām-ı merğüb ve nazm-ı maḥbüb ele gele ve’l-hāşıl zaḥmet çekmeyince kemāl-i (17) kelām ḥāşıl olmaz

Ḳıṭ‘a

--+ / -++-+ / +---+ / -+-

Her kim kemāl istese çekmek gerek elem

Ḥayru’l-enām (18) çekdi Ḥaḳ için belā-yı tam

Ḥaḳ isteyen yeridür eger çekse çok belā

Zaḥmet (19) gerek kemāle budur ḥāşıl-ı kelām

(5) Şeb-i şoḥbet ḡanīmet dān u dād-ı hoş-dilī bestān

(20) *Şoḥbet gicesin ḡanīmet bil ve hoş dillük dādını al*

Ki meḥtāb-ı dil-efrūzest (21) ü ṭarf-ı cūybārī hoş¹⁵⁸⁹

Ki ḡoñül nūrlandurıcı ay ayduñdur ve bir hoş ırmaḳ [M361b] (1) kenārıdur murād budur ki şafā-yı ḥāṭır ḥāşıl olduğı ḡanīmet bilüp anuñ gibi (2) gicede hoş-dillük muḳtezāsı üzre olup

Beyt

--+ / -++-+ / +---+ / -+-

Şeb yār-ı men şevī be-resed ḥ‘āb (3) ger merā

Tażyī‘-i ‘ömr dānem ü ta‘ṭil-i rüzḡār

(6) Meyī der-kāse-i çeşmest sākī-rā (4) be-nām-īzed

Bir şarāb gözi çanağındadır sākīnūñ Allāh adı ḥaḳḳıçün

Ki mestī (5) mī-kuned bā‘-ı aḳl u mī-āred ḡumārş hoş

Ki mestlik ider ‘aḳl ile ve getürür bir hoş (6) ḡumār murād budur ki şeyḫ nazarı ‘aḳla bir keyfiyyet virür ki dünyāyı ferāmüş itdürür ve bir hoş (7) ḡumār virür ki emr-i dünyāda bīmār olur [be-nāmīzed lafzı be-nām İzed lafzından muḥaffedür bunuñ aşlın bilmeyenler lafz-ı müfred şanup kelime-i taḥşındür āferīn ve bāreka’llāh dimekdür dirler ve ba‘zı ehl-i luḡat ṭübī-i leh ma‘nāsınadır ve Tañrı ḥaḳḳıçün

¹⁵⁸⁹ *Cūybār* kelimesi derkenārda *lālezār* şeklindedir. Şerhteki mânāya uygun olarak *cūybār* mısra içerisinde kullanılmıştır.

dimekdür dimiş bu dağı ile bilmemiş bir kerre bu lafz beyân olunmuş idi aşlı ahālîye hafî olduğün tekrâr tafşil kıldum]

Ġazel

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-ḥ̂āb nergis-i mest-i tu ser-girān ber-ĥāst¹⁵⁹⁰ (8)

Ĥurūş u velvele ez-cān-ı ‘āşıkān ber-ĥāst

Çi sihr kerd ne-dānem dü çeşm-i cādūyet (9)

Ki ez-naẓār-künān na‘ ra vü figān ber-ĥāst

Zülāl-i la‘ l-i leb ez-teşnegān dirîğ me-dār (10)

Ṭarīk-i merdümī āĥir nih ez-cihān ber-ĥāst

Çünīn ki men zi-firāk-ı tu ber-ser āmedeem (11)

Kerem tu dest ne-girī kücā tevān ber-ĥāst

Tu der-kenār-ı men ā tā men ez-miyān be-revem (12)

Ki her kücā ki ber-āyed yakīn gümān ber-ĥāst

(7) Be-ġaflet ‘ömr şud Ĥāfiẓ biyā bā-mā be-meyĥāne

(13) Ġaflet ile ‘ömr gitdi ey Ĥāfiẓ gel bizümle meyĥāneye

Ki şengülān-ı ĥoş-bāşet (14) biyāmüzend kārī ĥoş

Ki senüñ ĥoş olıçı şengüllerüñ ögreneler bir ĥoş iş (15) murād *meyĥāne*den ĥānķāh u ma‘ beddür ve *şengülān-ı ĥoş-bāş*dan murād kuvvā-yı (16) nefsanıyyedür lācerem anlara ĥoş ‘amel ögrenmek için ‘ibādeĥāneye iletüp (17) ġaflet ile ölmemek gerek [*ĥoş-bāş* vaşf-ı terkibidür ve ĥarf-i tā ĥiṭāb içündür nüsaĥ bunda muĥtelifedür şaĥiĥ faķir yazduğıdur]

VELEHU EYẒAN [G.327]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Mecma‘ -ı ĥūbi vü luṭfest ‘izār-ı çü (18) meheş

Ĥūbliķ ve luṭf mecma‘ idur anuñ ay gibi ‘izārı [*ĥūbī* lafzı medd ile oķunmayup bānuñ kesri ile iktifā olunmaķ gerek vezn için]

Līkeneş mihr ü vefā (19) nist Ĥudāyā bi-diheş

Liken aña şefķat u vefā yoķdur yā Rabbī vir aña bilgil ki (20) bunda üç zamir ġayib-i maĥbūba rāci‘ dür ve murād ol maĥbūbdan nefsdür ki rūĥuñ (21) ma‘ şūķıdır ve nefis mecma‘ -ı ĥüsn ü luṭfdür ki kemālāt-ı keşireye isti‘ dādı vardur [M362a] (1) ammā

¹⁵⁹⁰ Fahreddin Irākî, Dîvân-ı Eş‘âr, Gazeliyyât, Gazel No: 19, Ganjor.

rūḥa ve ‘aqla ve ḳalbe ŧeḳḳati ve ‘ahde vefā vü muḥabbeti yoḳdur anuñün tevḳiḳ-i
(2) İläḫi ve ‘aṭa-yı ŧāḫi lâzımdur *Allāḫümme nefsi fe-innemā emmāretün bi’s-sü*¹⁵⁹¹

Ġazel

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Der-men-i ḥaste-nazar (3) cüz be-ḥaḳāret ne-kunī

Be-kuŧi zinde-dilān-rā vü ziyāret ne-kunī

Dil-i mā-rā be-cüz imrüz (4) be-sermāye-i ḥüsn

Ḥayf bāŧed ki ber-in māye ticāret ne-kunī

Mülk-i dil mā be-tu dādım (5) me-kun tārāceŧ

Çi be-dān ŧarḫ sipurdım ki ğāret ne-kunī

Yek-nefes devlet-i vaŧl (6) er be-dü ‘ālem be-dihend

Be-dih ey ḥāce ü bestān ki ḥesāret ne-kunī

Ne-kunī der-ḥarem-i (7) Ka‘ be-i maḳŧūd ṭavāf

Tā ne-cü nābe-i dil piŧ-i ṭahāret ne-kunī

(2) Dilberem ŧāḫid ü (8) ṭıflest ü be-bāzi rūzi

*Benüm gönüm alan maḥbūbdur ve küçükdür ve oyun ile (9) bir gün [dilber lafzi
ma‘nā-yı lügāviye maḥmūdür ve illā ŧāḫid lafzi zā’id olur]*

Be-kuŧed zārem ü der-ŧer‘ ne-bāŧed güneheŧ

*Öldürür beni zār u ŧer‘ de olmaz (10) günāḫı murād ol gönül alan ŧāḫidden nefsdür ki
ṭıfla teŧbiḫ olunur nitekim (11) Ḳaŧide-i Bürde ŧāḫibi dimiŧ*

ŧi‘r

Ve’n-nefsü kā’ṭ-ṭıfli in tühmilhu ŧebbe ‘alā¹⁵⁹² (12)

Ḥubbi’r-rızā‘ i ve in teḧtimhu yenfeṭimi

ve bir lehv ü lu‘b ile rūḫı helāk ider ya‘nī ‘azāb-ı (13) āḫirete giriftār eyler ‘acebdür
ki ŧer‘ de aña muzil dirler mücrim dimezler

(3) Men hemān biḫ (14) ki ez-ü nıḳ nıgeḫ dārem dil

Ben hemān ol yegdür ki andan iyü ŧaḳlayam gönli

¹⁵⁹¹ اللّهُمَّ نَفْسِي فَإِنَّهَا أَمَارَةٌ بِالسُّوءِ (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁵⁹² “Nefis, tıfl (emzikli çocuk) gibidir. Eğer sen ona mühlet verirsen genç olur; Süt emmenin sevgisi üzerine... ve sen onu süttten kesersen; (hemen) kesilir.” Muhammed bin Said el-Busayrı, **Kelime Manalı Kasıde-i Bürde-Şerhi**, Fazileti, Havas ve Esrârı, (Tercüme ve Şerh: Ömer Faruk Hilmi), Tuğra Neşriyat, İstanbul 2013. s. 138.

Ki (15) bed ü nîk ne-dîdest ü ne-dâred nigeheş

Ki yaramaz ve iyü görmemişdür anı şaqlamaz murād (16) budur ki ‘aql albi şaqlayup nefse teslim itmek gerek ki nefis iyü yaramaz bilmez albi (17) aa nice şaqlamaz

Beyt

Nefs cāhildür aa albī inanma ‘āilā

‘Ārif olan cāhile (18) ılmaz gönülden i‘timād

(4) ārdeh sāle бүti ābük ü şîrîn dārem¹⁵⁹³

On dört yaşında (19) bir ābük ü lezîz mabūbum vardur

Ki be-cān hāla be-gūşest meh-i ārdeheş

(20) *Ki cān ile aa uldur on dört gice iken ay* murād *ārdeh sāle* mabūbdan (21) ur‘ān-ı ‘azımdür ki on dört rivāyet ile yedi şeyden mervīdür ve ābük ü serī‘ü‘l-arārdur [M362b] (1) ki tilāvet tekrārsuz hıfz olunmaz ve lezîzdür ki bir ‘Arabī şehre gelüp ur‘ān istimā‘ (2) idüp *hazā kelāme men fe-inne lehu hālāvetühü keelāveti‘l-‘aseil‘¹⁵⁹⁴* diyü istifsār itmiş [ul ulaına diyār-ı ‘Acemde hāla aarlar imiş lācerem hāla be-gūş diyüp ul murād iderler]

(5) Būy-ı şîr ez-leb-i (3) hemūn şekereş mī-āyed

Sūd ousu anu şekere gibi lebinden gelür

Geri hūn mī-eked (4) ez-şive-i eşm-i siyeheş

Egeri an amlar anu ara gözi şivesinden murād budur ki (5) nefis eger nesāyih söylese şeker gibi kelām-ı lezîz söyler eger şehvānī nazar ılsa helāk-ı cāna (6) bā‘ iş olur anucūn ‘aqla hıāb idüp dimişler

ı‘a

--+/-+++ / +---+ / -+-

Pāy ez-udūd-ı şer‘ (7) birūn mey-i nehy me-nih

od-rā esīr-i nefis ü hevā mī-kunī me-kun

Bī-abl-ı şer‘ nīst (8) hālāşī zi-āh-ı āb‘

n rişte rāz-ı dest rehā mī-kunī me-kun

(6) Yār-ı dildār-ı men er alb (9) bedīnsān şikend

Benüm gönül dutucu yārüm eger albi bunu gibi şarsa

Be-bered zūd be-cān-dārī (10) od pādşehş

letür tizcek kendü cellādlıına pādşāh anı murād ol yārdan (11) gönli dutar nefsdür ki gönül alır kendüye mā‘il ılır ammā ma‘şiyete irtikāb (12) itmek ile anı bir vechle münkesir ider ki helāk-ı ebedīye erişdirür ve şöyle şefatsüzdür ki (13) kendü

¹⁵⁹³ *Şîrîn* kelimesinin altında *mevzūn* ibāresi bulunmaktadır. Şerhteki ma‘nāya uygun olarak mısra içerisinde şîrîn lafzına yer verilmiştir.

¹⁵⁹⁴ هَذَا كَلَامٌ مَنْ فَيَنْ لَهُ حَلَاوَةٌ كَحَلَاوَةِ الْعَسَلِ Bu kimin sözüdür? ünkü bu söz için balın tatlılıı gibi bir tatlılık vardır. (Diğer Arapa İbāreler)

cânına daği rahm itmez pes böyle bî-rahm olan pādşāh cellāligine lāyık olur (14)
*ne‘üzü bi’İlāhi min şerrihi*¹⁵⁹⁵

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Yā İlāhî cānuma kı l rahmetüñi ‘ aşıma

Hîç aña rahm eylemez (15) bir lahza nefsi zālime

(7) Der-pey-i ān gül-i nevreste dil-i mā yā Rab

Ol yeñi bitmiş gül ardınca (16) *bizüm gönümüz yā Rabbî*

Ḥod kücā şud ki ne-dīdim der-în çend geheş

Ḳande gıtdi ki görmedüñ (17) *bu deñlü vaqtde* murād yeñi bitmiş gülden ibtidā-yı hālde vākı‘ olan keşfdür lācerem (18) keşfi-İlāhî vākı‘ olıcağ kalb cānib-i Ḥaḳḳa münkalib olur pes anuñ maḳām u hālını (19) Allāh bilür

Rubā‘î (Ahreb)

Ān dil ki zi-dest-i dilberān ber-būdî

Hergiz be-kesî ne-dādem ü (20) ne-nümüdem

Cānā tu be-yek nazar çünān ber-būdî

Güyî ki hezār sāl bî-dil büdüm (21)

(8) Cān be-şükrāne kunem şarf ger ān dāne-i dūr

Cānı şükrāneye şarf idem eger ol incü [M363a] (1) *dānesine*

Şadef-i dīde-i Ḥāfız buved ārāmgeheş

Ḥāfız gözi şadefî ola anuñ (2) *ḳarārgāhı* murād müşāhede müyesser olursa cānum şükrāne için fedā iderem dimekdür (3)

Ġazel

+ + -- / + + -- / + + -- / + + --

Düş ān şeh be-ser-i vaqt-i gedā āmede būd

Bî-sipāh u heşem ez-taht-ı (4) beḳā āmede būd

[Ger serāy-ı dil ü ten her dü ez-ū rüşen geşt

‘ Acebî nīst ki şem‘ dü serā āmede būd]

Müjde-i rahmetem āverd rehīdem zi-belā

[Hemçü rahmet zi-pey-i def‘ -i belā āmede būd]

[Ān ki ū-rā be-du‘ ā cüst dil-i bīmārem]

¹⁵⁹⁵ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهِ Serrinden Allāh’a sığınırız. (Diğer Arapça İbâreler)

Sūy-ı bīmār be-emīn ü du‘ ā (5) āmede būd

Tiğ-i ma‘ şük zi-‘ aşık ser ü cān mī-ṭalebed

Cān-ı men dest-i (6) zenān ber-ser [ü] pā āmede būd

VELEHU EYẒAN [G.328]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilätü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Mā āzmüdeim der-in şehṛ baht-ı h̄’iş

(7) Biz tecrübe itmişüzdür bu şehṛde kendü bahtımız

Birün keşid bāyed ez-in varṭa raht-ı h̄’iş

(8) Taşṛa çekmek gerek bu varṭadan kendü esbābımız murād olduğu şehṛde ṭālī‘ i müsā‘id (9) olmayup ve işi rāst gelmeyüp ve ḳadri bilinmeyüp ve feyz-i İlāhī olmaduğundan (10) şikāyet idüp āhir yere intikāl itmek ḳaşd itdüğün beyāndur [varṭa tabaḳlu balçığa ve şarp yire ve girdāba ve müşkil işe dirler]

Ḳıṭ‘ a

+++/-+++/-+++/-+-

Peder ki cān-ı (11) ‘ azīzeş be-leb resid çi guft¹⁵⁹⁶

Yekī naşihat-ı men yād dār cān-ı peder

Der-ān (12) diyār ki kes ḳıymet-i tu ne’şnāsed

Ez-ān maḳām sebuk naḳl kun be-cāy-ı diger

Dıraht (13) eger müteḥarrik şidī zi-cāy be-cāy

Ne cū rādde keşidī vü nih cefā-yı teber

(2) Ez-bes ki (14) dest mī-gezem ü āh mī-keşem

Nice ki elem ışırur ve āh çekerem

Āteş zedem çü gük (15) be-ten-i laht laht-ı h̄’iş

Od urdum gül gibi pāre pāre tenüme murād çok bāṭınī vü (16) zāhirī ālām çeküp münfa‘ il olduğın ḳikāyetdür

Ġazel

-+++/-+++/-+++/-+-

Çün be-yād āyed merā (17) yār-ı diyār-ı h̄’işten

Ḫün-ı dil binem zi-dīde der-kenār-ı h̄’işten

Kes çü men (18) der-dest-i hicrān pāymāl-ı ḡam me-bād

¹⁵⁹⁶ Bu şiirin ilk iki mısırâtı Sa’dî’ye aittir. Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Kıt’ahâ vü Beythâ, s. 1084.

Bî-dil ü ser geşte vü hayrân be-kâr-ı h'îšten (19)

Mî-feşâned ebr-i çeşmem jâle ber-berg-i hazân
Tâ çirâ ber-bâd dâdem nev-bahâr-ı h'îšten (20)

Ey 'azîzân men ğam-ı dil bā-ki gūyem der-cihân
Çün nemî-bînem be-cüz-i ğam-güsâr-ı h'îšten (21)

'Ömr zâyi' geşt ü ez-kirdâr cüz-i hasret ne-mând
Tâ çi bînem rûz-ı haşr Kirdgâr-ı h'îšten [M363b] (1)

Ger ser ez-pây-ı nedâmet ber-ne-dârem 'ayb nîst
Şermsârem ey birâder şermsâr-ı h'îšten (2)

Baht-ı men ber-men be-ħand dehr-i zamânî ez-füsûs
Ger be-giryem sâ' atî ber-rûzgâr-ı h'îšten (3)

(3) Düşem zi-bülbülî çi hoş âmed ki mî-sürüd

Dün gice bir bülbülden ne hoş geldi ki (4) ırlar idi

Gül güş pehn kerde zi-şâh-ı dıraht-ı h'îş

Gül kulağın inlü itmîş (5) idi kendü ağacı budagından ya' nî gül kulağın yaşşılalyup evkât içüp (6) diñler idi ve bülbülüñ ırladığı beyt-i şânî mażmûnıdır ki dir

(4) K'ey dil şabür (7) bâş ki ân yâr-ı tünd-ħüy

Ki ey gönül şabr idici ol ki ol şarb ħülü yâr

Bisyâr (8) tünd-ħüy nişined zi-baht-ı h'îş

Çok şarb ħülü otursa gerekdür kendü bahtından (9) murâd budur ki yâr u yârân tünd-ħülüğ idüp dostı incidicek ol dostu şabr (10) idüp hoş-dil olmağ gerek imiş ki ol tünd-ħüylük idene çok tünd-ħüylük (11) zararı gelse gerekdür

Қıт'а

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Pes [ez]-mergem zi-ħâkim ger giyâhî yâ güli rüyed
Ez-în yek (12) bûy-ı mihr âyed v'ez-ân bûy-ı vefâ dârî
Nazar ber-ħâl-i müştākân-i h'îş efgen niküyî kun (13)
Ki hergiz kes cezâ-yı bed ne-bendîd ez-nikû-kârî
Zihî devlet ki ħübân-râst der-dînî vü (14) der-'uqbâ
Eger bā-ħüb-rüyî cem' bâşed ħüb-kirdârî

(5) **H̄āhī** ki saht u süst-i (15) cihān ber-tu ne'gzered

Dilersen ki cihān senün üzerüne berk ü süst geçmeye

Bü'gzer (16) zi-^ç ahd-i süst ü sühanhā-yı saht-ı h̄'ış

Geç kendünün süst 'ahdinden ve berk (17) sözlerinden murād budur ki her kim ki süst 'ahd ola vaḳti sözlü ol en-nāsū (18) mecziyyüne bi-a^ç mālīhim¹⁵⁹⁷ ḥasebince cihāndan süstlik ve berklik görür

Ġazel

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Merā der-dil (19) hemī kereded ki dildār-ı diger girem

Zi-yār-ı bī-vefā ān bih ki mihr-i h̄'ış ber girem

Çü bā-mā nīst peyvendī nigār hest (20) peymān-rā

Revem bā-digerī 'ahdī vü peyvendī diger girem

Nigeh mī-dārīm 'ahd-i ḥod u [M364a] (1) verne kücā bāšem

Gülü z'in tāze ter çinem nigār-ı hūb-ter girem

Be-cāy-ı sühaneş devrān kuned sahtī (2) cezā-yı ān

Vü ger ne seng-i miḥnet-rā men ez-desteş şeker girem

Hemīn menzil ne in şehrest ki (3) şabr-ı ḳahr-ı ü bendem

Kunem terk-i diyār-ı ü revem kār-ı diger girem

(6) **Ger mevc-ḥız-i ḥādişe ser ber-felek** (4) zened

Eger ḥādişenün ḳalkıcı mevcı başı feleke ura

'**Ārif be-āb ter ne-kuned raht u baht-ı** (5) h̄'ış

'Ārif şu ile ıslamaz kendü esbāb u meḳā'ını murād budur ki 'ārif olan ḳazāya (6) rızā virüp ḥavādiş-i keşretinden müte'essir olmaz

(7) **Ey Ḥāfız er murād müyesser şudī müdām**

Ey Ḥāfız (7) eger murād müyesser olaydı

Çemşid nız dūr ne-māndī zi-taht-ı h̄'ış

Cemşid daḥi ıraḳ (8) ḳalmaz idi kendü tahtından murād dünyānuñ zevālin ve devletün intikālın beyāndur (9)

Rubā'ī (Ahreb)

¹⁵⁹⁷ النَّاسُ مَجْزِيُونَ بِأَعْمَالِهِمْ İnsanlar amellerine göre karşılık görürler. (Hadis) Kaynak Kitap: el-Makāsıdu'l-hasene. No: 1186.

Ān qaşr ki ber-felek hemî zed pehlû¹⁵⁹⁸

Şāhān heme ber-dereş nihādendî rû

Dîdîm ki ber-küngüreeş (10) fāhteî

Feryād hemî kerd ki kûkû kûkû

VELEHU EYŻAN [G.329]

[Müfte‘ ilün Müfte‘ ilün Fā‘ ilün]

(1) Hâtifi ez-güşe-i meyḥāne dūş

(11) *Hâtif meyḥāne köşesinden dün gice* [*hâtifi* lafzı medd ile oqunmayup fānuñ kesri ile iktifā olunmaq gerek vezn için]

Guft be-baḥşend güneh mey be-nūş

Didi bağışlar günāhi (12) *şarāb iç* murād *meyḥāne*den ḥānqāhdur anuñ köşesinden hâtif ḡaybı sālîk-i mübtedāya (13) nidā idüp günāhuñ yarlığanur tevbe kııl ve ‘ışķ-ı İlāhî nūşına meşḡul ol didügin (14) haber virür

Rubā‘î (Ahreb)

Ger tevbe meded-kār-ı günehkār ne-būdî

Ū-rā be-ser-i ḥadd-i kerem rāh nümūdî (15)

V’er tevbe ne-būdî ki der-i feyż güşūdî

Jeng-i ḡam ez-āyîne-i ‘āşî ki zodūdî (16)

(2) ‘Afv-ı İlāhî be-kuned kār-ı ḡış

‘Afv-ı İlāhî ider kendü işini

Müjde-i raḥmet be-resāned sürüş

(17) *Raḥmet müjdesin irişdürür melek* murād budur ki Ḥaḳ te‘ālā kendü vaşında ve *hüve’l-lezî* (18) *yaḳbelü’t-tevbete* ‘an ‘ibādîhi ve ya‘fu ‘ani’s-seyyi‘āti¹⁵⁹⁹ buyurup daḡi *inna’llāhe lā-yuḡlifü’l-mi‘āde*¹⁶⁰⁰ (19) buyurmuşdur ve tā’ib-i mü’mîn olanlar ḡaḳḳında *tetenezzelü ‘aleyhimü’l-melā’iketü* (20) *ellā teḡāfū ve lā taḡzenū ve ebşirū bi’l-cenneti’l-leṯi küntüm tu‘adūn*¹⁶⁰¹ buyurmuşdur lācerem tevbe (21) idicek ‘afv-ı İlāhî va‘d-i ḡusni ḡasebi ile günāhları ‘afv ve melā’ike müjde-i raḥmet getürür [M364b] (1)

(3) Luṯf-ı Ḥudā bişter ez-cürm-i māst

Ḥāḳ te‘ālānuñ luṯfi bizüm günāhımızdan ziyādedür (2)

¹⁵⁹⁸ Ömer Hayyām, **Rubāiyyât-ı Ömer Hayyām**, (Tashîh: Muhammed Ali Fürûḡî), İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân 1354, s. 39.

¹⁵⁹⁹ O, ḡuḡlâdî ḡıfîl t-töbete ‘an ‘ibādîhi ve ya‘fu ‘ani’s-seyyi‘āti O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir. (Kur’ân, Şûrâ 42/25).

¹⁶⁰⁰ Rabbimiz! İnnâ lā yuḡlifü’l-mi‘āde İnnâ lā yuḡlifü’l-mi‘āde Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur’ân, Âli İmrân 3/9).

¹⁶⁰¹ استقاموا تنتزل عليهم الملائكة ألا تخافوا ولا تحزنوا وأبشروا بالجنة التي كنتم توعدون Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolunan cennetle sevinin! derler. (Kur’ân, Fussilet 41/30).

Nükte-i ser-beste çi güyi hamüş

Başı bağlu nükteye ne dırsın sus murād budur ki (3) mağfıret-i meşıyyete müte^c allıkdur ve keşret-i ma^c şıyet-i gufrāna neden lāyıkdur dimeyüp tevbeye (4) ikdām itmek gerek ki keşret-i ^c ısyān var iken gufrān sırr-ı Raĥmāndur

Ėazel

Sırr-ı ^c ışket (5) kes tevāned guft nī¹⁶⁰²

Dürr-i vaşlet kes tevāned soft nī

Dıde-i her kes be-cārüb-ı müje (6)

Ėāk-ı dergāhet tevāned reft nī

Ez-gülistān cemāl-i dil-keşān

Hıç bī-dil-rā güli bü'şkuft nī (7)

Pış-i ĥürşid-i ruĥet çün zerreem

Ėftāb ez-zerre ruĥ bi'nhuft nī

Ėalkāi (8) der-mī-zedem gufti der-ā

Ender-ān büdem ki ĥayret guft nī

Ėĥir in baĥt-ı merā bıdār kun (9)

Hıç kes-rā baĥt çendın ĥoft nī

Luĥf kun bī-dil ^c Irākī tāk mānd

Ey be-ĥübī (10) der-cihānet ceft nī

(4) in ĥıred-i ĥām be-meyĥāne ber

Bu ĥām ^c aklı meyĥāneye ilet (11)

Tā mey-i la^c l āveredeş ĥün be-cüş

Tā la^c l şarāb anuñ ĥanın cüşa getüre murād budur ki (12) ^c akl-ı mā^c aş zevk-i ^c ışk-ı İlāhıden ĥāfildür anı ĥānĥāha ilet tā şarāb-ı ^c ışk-ı Ėaĥ (13) anuñ ĥanın cüşa ve kendüyi ĥurüşa getüre

Ėazel

--+--/-+--/-+--/-+--

Ez-girībān-ı ĥaĥāyık çün ber-āverdem (14) serī

¹⁶⁰² Fahreddin Iraki, Divan-i Eş'ar, Gazeliyyat, Gazel No: 282, Ganjor.

Nüş kerdem ez-şarāb-ı bī-niyāzī sāğarī

Çün şudem serhoş zi-rāh-ı bī-ḥodī (15) kerdem tavāf
Her demī der-‘ālemī her sâ‘atī der-kişverī

Nāgehān ez-devr-i āvāz sūrūd (16) āmed be-gūş
Serhoş ez-cām-ı tecellī her taraf sīmīn-berī

Mest-i lā-ya‘kīl der-ān (17) bezm āmedem dīdem zi-şevk
Hāy hūy-ı ḳudsiyān-rā her taraf naḳş-ı perī

Der-dil-i (18) her yek zi-cām-ı ‘ışḳ-bāzī mestī
Ber-ser-i her yek zi-melek bī-niyāzī efserī

Cür‘aī (19) z’ān bezm ü ez-mestān-i ḳudsi ‘ālemī
Ġamzeī z’ān fevc ü ez-ḥeyl-i melā’ik leşkerī (20)

Ger ez-ān gülşen be-sūy-ı ‘ālem āyed yek nesīm
Der-benī ādem ne-mānd hīç rūḫī der-perī (21)

Çün nazār kerdem der-ū ez-dāğhā bi’şnāḫtem
K’ān dil-i men buved āvāre be-kūy-ı dilberī [M365a] (1)

Guftem īn ‘ālem çī cāy-ı tust k’āncā Cebra’īl
Ger pür-i dehr şu‘le-sūz u ez-vücūd-ı ü perī (2)

Guft ‘ışḳ-ı pāk-ı ‘āşīḳ-rā der-īn kū mī-keşed
Tā be-ğaflet münkerī nā-pāk der-her manzarī (3)

Zīr-i leb ḫandīd ü guft īn bārgāh-ı ‘işmetest
Cüz-i men āzurde īncā reh ne-dāred dīgerī (4)

(5) Gerçi vişāleş ne be-kūşīş dihend

Egerçi anuñ vişālin duruşmañ ile virmezler

Her ḳadar (5) ey dil ki tevānī be-kūş

Her miqdār ki kādırsın ey gönül duruş murād budur ki sa‘y elbette (6) müntec olmaz ammā ekser sā‘i olan maḥrūm ḳalmaz

Bejt

--+--/-+--/-+--

Ender-īm reh mī-terāş u mī-ḥırāş¹⁶⁰³ (7)

Tā dem-i āḥir demī fāriğ me-bāş

(6) Gūş-ı men ü ḥalka-i gīsū-yı yār

Benüm ḳulağum diyāruñ zülfi (8) ḥalkası

Rüy-ı men ü ḥāk-ı der-i mey-fürüş

Benüm yüzüm ve şarāb şatıcı ḳapusu toprağı (9) murād budur ki benüm ḳulağumda ḡayb-ı hüviyyet ḥalkası taḳılmışdur ve benüm yüzüm şeyḡ-i kāmil (10) ḳapusu toprağına sürülmüşdür ya‘nī ol talebden ve bu mülāzemetden ḥālī olmazam lācerem (11) *men talebe ve cedde vecede ve men ḳara‘e bāben ve lecce velece*¹⁶⁰⁴ ḥasebince vuşul ḥāşıl iderem (12) ki her ki cūyed pūyed ü her ki pūyed yābed

Bejt

--+--/-+--/-+--

Dāned ān kū ḥarr u yābende buved¹⁶⁰⁵

Āḳıbet (13) cūyende yābende buved

(7) Rindi-i Ḥāfız ne günāhist şa‘b

Ḥāfızuñ rindligi müşkil (14) *günāh degüldür*

Bā-kerem-i pādşeh-i ‘ayb-püş

‘Ayb örtici pādşāh keremi ile (15) *yā anuñ keremine* murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳḳuñ si‘et-i raḥmeti bir mertebededür ki aña nisbet (16) Ḥāfızuñ rindligi müşkil günāh degüldür

Rubā‘i

Ey İläh-ı men ü İläh-ı heme

Kerem-i tust ‘özr-ḥ‘āh-ı (17) heme

Ḳatre-i ebr raḥmet-i tu bes-est

Ez-pey şüsten günāh-ı heme

¹⁶⁰³ “Bu yolda çalış çabala, son nefese kadar bir an bile boş durma.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 112, Beyt: 1823.

¹⁶⁰⁴ مِنْ طَلَّبَ وَ جَدَّ وَ جَدَّ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَ لَجَّ وَ لَجَّ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Kapıyı çalan ve ısrarcı olan içeri girer. (Kelām-ı Kibār)

¹⁶⁰⁵ “Bilir o yer sıcaktır ve arayan bulur ve arayan sonunda aradığını bulur.” Şiirin ikinci mısrası Mesnevî-i Mānevî’de geçmektedir. Beyit olarak şiirin âidiyeti tespit edilememiştir. Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 3.Cilt, s. 254, Beyt: 4779.

(8) Dāver-i dīn (18) Şāh Şücā' ān ki kerd

Dīn hākimi Şāh Şücā' ol ki eyledi

Rūh-ı Kūdus halka-i (19) emreş be-güş

Cebrā'il anuñ emri halkasın kulağda murād hākim-i dīn olana Cebrā'il-i (20) emīn hizmet ü 'ubūdiyyet ider dimekdür

Bejt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Şāh-ı ān nīst ki ū hākim-i eşbāh (21) buved

Şāh-ı ānest ki ū hākim-i ervāh buved

(9) Ey melikü'l-'arş murādeş be-dih

[M365b] (1) *Ey 'arş pādşāhi anuñ murādın vir*

V'ez-ḥaṭar-ı çeşm-i bedeş dār güş

Yaramaz göz (2) zararından kulağ dut aña murād pādşāh-ı dīn olana ḥaber-i du' ādur (3)

VELEHU EYŶAN [G.330]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Yā Rab ān nev-gül-i ḥandān ki sipurdī be-meneş

Yā Rab ol yeñi ḥandān gül ki işmarladuñ (4) ya' nī teslīm itdūñ

Mi-sipārem be-tu ez-çeşm-i ḥasūd-ı çemenes

İşmarların saña (5) çemen ḥasūdı gözinden anı murād ol gül-i ḥandāndan nefsi insāndur ki işi (6) feraḥ-ı dünyādur ğam-ı āḥiret degüldür ve ḥasūd-ı çemenden murād iblīsdür ki ḥasūd-ı (7) cennet olup ādemi andan iḥrāc itmişdür lācerem nefsi ḥazret-i Ḥaḳka işmarlamak (8) gerek şeytāndan ḥıfz için belki cemī' -i umūrda teslīm ü i' timād ol ḥazrete (9) gerek

Naẓm

+ - - / + - - / + - - / + -

Tu mecmū' -ı kār-ı ḥod ey merd-i kār¹⁶⁰⁶

Be-gū ḥasbina 'llāh¹⁶⁰⁷ u bā-vey güzār

Zi-ğayr-ı (10) Ḥudā hīç yārī me-cüy

Ve fēvvedtü emrī ila 'llāh¹⁶⁰⁸ güy

¹⁶⁰⁶ “Ey iş eri, sen kendi işini cem eyledin. Allāh bize yeter diye söyle ve O'nunla (vaktini) geçir. Hudādan başka hiçbir yār arama. Ve işimi Allāha havāle ediyorum diye söyle.”

¹⁶⁰⁷ حَسْبُنَا اللَّهُ Eğer onlar Allah ve Resülünün kendilerine verdiği razı olup, "Allah bize yeter, yakında bize Allah da lütfundan verecek, Resülü de. Biz yalnız Allah'a rağbet edenleriz" deselerdi (daha iyi olurdu). (Kur'an, Tevbe 9/59).

(2) Gerçi ez-küy-ı vefâ geşt (11) be-şad merhale dūr

Egerçi vefâ mahallesinden yüz konağ ırağ oldu

Dūr bād (12) āfet-i devr-i kamer¹⁶⁰⁹ ez-cān u teneş

İrağ olsun devr-i kamer āfeti anuñ cān u teninden (13) murād mışrā^c-ı evvel maẓmūnından nefis hālını beyāndur ki ‘ahde vefā itmekden gāyet (14) bu‘ ddadur ve mışrā^c-ı şānī maẓmūnı du‘ ādur ki nefsüñ ḍalālī ziyāde olmayup (15) cāna ve tene zarar-ı ‘azāb gelmemek taleb ider

Ḳıṭ‘a

İlāhī be-hengām-ı pīrī (16) merā

Temennā-yı nefis-i cevānān me-dih

Be-şev ‘āşım nefis-i ‘āşī-i men

Küşāde (17) kun ez-kār-ı nīkem girih

Ki bisyār dārem a‘ dā-yı dīn

Ki ba‘ zı ī ez-īşān kih ü (18) ba‘ zı mih

Heme bār-ı ‘işyān be-ḥ‘āhed nihād

Be-gerden merā bār-ı işān me-nih

(3) Ger (19) be-ser-menzil-i Selmā resī ey bād-ı şabā

Eger ma‘ şūka ser-menziline irerseñ (20) ey şabā yili [Selmā ism-i ma‘ şūkadur]

Çeşm dārem ki selāmī be-resānī be-meneş

Göz dutar ya‘nī ümīd (21) iderem ki bir selām irişdiresin benden aña murād teveccüh-i seheri ḥāzret-i [M366a] (1) ‘izzete münācāt ve ‘arz-ı ḥācāt itmesin talebdür

Ḳıṭ‘a

Selāmun ‘ale’l-‘ahdi’l-lezī (2) kāne beynenā¹⁶¹⁰

Selāmun ‘ale’l-‘ahdi’l-ḳadīmi selāmun

Ve lev kāneti’n-nefsü tühālifu ‘ahdehā (3)

Yuvāfikunī ḳalbī ‘ale’l-ḥubbi bi’d-devāmi

(4) Bā-edebe nāfe-küşāyī kun ez-ān zülfi siyāh

(4) Edeb ile nāfe aç ol zülfi siyāhdan

Cāy-ı dilhā-yı ‘azīzest be-hem ber-me-zeneş

¹⁶⁰⁸ فَوَضَّحْتُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ Ben işimi Allāh’a havale ediyorum. (Diğer Arapça İbâreler) Kaynaklarda duâ olarak geçen bu cümlelerin aslı Mü’min Süresi’nde şu şekildedir: وَأَفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ ve üfevvidu emri ila’llāh: Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah’a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir. (Kur’ân, Mü’min 40/44).

¹⁶⁰⁹ Kamer kelimesinin altında melek ibâresi bulunmaktadır. Şerhteki mânâya uygun olarak beyit içerisinde kamer tercih edilmiştir.

¹⁶¹⁰ “1) Selām ikimiz arasında vukû bulmuş ahde ve selām olsun eski ahdimize. 2) Eğer nefis kendi sözüne muhâlefet ederse, yine de kalbim sevgi üzerine muvafakat edecektir, sebât edecektir.”

(5) ‘Azîz gönüller yiridir birbirine urma murād budur ki ğayb-ı hüviyyet kılup evliyā teveccüh ü (6) temekkün itdüğü maķāmdur anuñ esrār u aķbārın ehl-i şerī‘ at u tariķat direklerinüñ (7) ħilāfına açmamaķ gerek

Ķıt‘a

--+/-+++/+---+/-+-

Dānisteem Ħudā-yı te‘ ālā ki ü yekīst

Zāt u şifāt-ı ü (8) be-kemālest ü ber-devām

Ħayest ü lāyezāl-i ħadīrest ü lem yezel

Mā bendeīm ü ħālīķ-ı mā (9) üst ve’s-selām

(5) Gū dilem ħaķķ-ı vefāyī ħaķ u ħālet dāred

Di gönülümñ ħaķ vefāsı (10) senüñ ħaķ u ħālūñe vardur

Muĥterem dār der-ān tırra-i ‘anber-şikenes

Muĥterem dut (11) ol ‘anber büklümlī tırrada anı murād budur ki rūĥ-ı insānī teveccüh-i seĥerīye (12) ħiķāb idüp dir ki ma‘şūķ-ı ħaķīķī ħazretine ‘arz iesin ki egerçi nefis (12) ‘ahde vefā itmez ammā ħalbimüñ ħaķ vefāsı vardur senüñ şerī‘ atüñ ħaķına ve tariķatüñ (13) remzine lācerem anı ‘izz-i ħazretde ‘azîz ü muĥterem dutmaķ gerek sen

Ėazel (14)

+---/+---/+---/+---

Küdām dil ki zi-cān beste-i vefā-yı tu nīst

Küdām cān ki zi-dil ber-ser-i hevā-yı (15) tu nīst

Be-dān ĥoşest dil-i men ki nīst der-‘ālem

Dilī ki şifte-i (16) zülf-i müşg-sā-yı tu nīst

Tu-rā be-cāy-ı men er ħi kesī buved liken

Be-cān-ı tu (18) ki merā ĥiĥ kes be-cāy-ı tu nīst

Beķā-yı ĥiş berā-yı rızā-yı tu ĥiāhem (19)

Beķā-yı ĥiş nemī-ĥiāhem er rızā-yı tu nīst

Kesī ki ez-dil ü cān cān u dil (20) fedā-yı tu nīst

Me-gir ĥorde ger inhā şehā sezā-yı tu nīst

(6) Der-maķāmī ki be-yād-ı leb-i ü (21) mey nüşend

Bir maķāmda ki anuñ lebi yādına şarāb içeler

Sifle ān mest ki [M366b] (1) bāşed haber ez-ğ'ışten

Denîdür ol mest ki kendüliginden haberi ola murād budur ki (2) 'ışk-ı İlähî nüş iden bî-ğod olup mäsivâyı belki kendüyi bile ferāmüş itmezse (3) denîdür 'ālî-himmet degüldür

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Zikr-i Hudâ-yı ān dem bāşed dürüst ü şādık

K'ān dem (4) vücūd-ı ğod-râ külli kunî ferāmüş

(7) 'Irz u māl ez-der-i meyğhâne ne-şâyed endüht

'Irz u (5) mālî meyğhâne çapusından çazanmağ olmaz

Her ki in āb ğored rağt be-deryā fikeneş

(6) *Her kim bu şuyı içer metā'ı deñize atsin* murād budur ki ğānğāha varın çaleb-i 'ırz u (7) vağar u şeyğühıyyet ü i'tibār istemeyüp ve tağşil-i māl çaşd eyleyüp çālib-i Ğağ olmağ (8) gerek ki 'ışk-ı İlähî nüş iden ve ğubb-ı Ğağ iğtiyār iden 'ırz u nāmüş ve māl u (9) metā'ı mağmūd ifnā itmek gerek

Beyt

+---/+---/+---/+---

Men ez-dünyā vü māfihā ferāğat dārem ü dārem (10)

Nigārini ki yek müyeş be-ez-dünyā vü māfihāst

(8) Her ki tersed zi-melāl enduh-ı 'ışğış (11) ne ğelāl

Her kim ki çorçarsa melālden 'ışğ ğuşşası aña ğelāl degüldür

Ser-i mā vü (12) çademeş yā leb-i mā vü deheniş

Bizüm başımız anuñ ayağı yā bizüm lebizüm ve anuñ ağızı murād (13) budur ki 'ışğ iğtiyār iden nef' ü çazar her ne vāğı' olursa anı çabül itmek (14) gerek ve çākāret ü 'izzet ü firçat ü vuşlat aña yeksān olmağ gerek

Ğazel

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Be-küy-ı (15) 'aşığî ez-'āfiyet nişān ne-dihend¹⁶¹¹

Be-dān kesî ki be-dü in dihend ān ne-dihend

Çü 'ışk-ı (16) cān beredet şükr ğüy k'in devlet

'Atiyyeist ki kes-rā be-rāyğān ne-dihend (17)

Zi-dest mîne-tevān dād ğüb-rüyān-rā

¹⁶¹¹ Emir Hüsrev Dihlevî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât, No: 1025, Ganjor.

Egerçi dād dil-i yār mihribān ne-dihend (18)

Be-guftemeş ki be-keş tā be-mîrem ü be-rehem

Cevāb dād ki rāhat be-^cāşıkān ne-dihend (19)

Be-cevr-i terk-i cevānān ʔarīk-i Hüsrev nîst

Hemîn buved ki zi-hün-rîzîş emān ne-dihend (20)

(9) Şi' r-i Hâfız heme beytü'l-gazel-i ma' rifetest

Hâfızuñ şî'ri dükeli ma' rifet (21) *sözi beytidür* [*gazel* ismdür muğāzeleden muğāzele söyleşmek dimekdür]

Āferīn ber-nefes-i dil-keş ü luţf-ı sūhaneş

Āferīn anuñ gönül çekici [M367a] (1) *nefesine ve sözünüñ leţāfetine* murād manţūkdan zāhirdür ve inşāf budur ki (2) H'āce Hâfız cümle-i şî'ri ma' rifetdür bu emr-i ğarībdür ki şüret-i mecāzda bu deñlü (3) leţā'if derc eylemişdür pīrān-ı ʔarīkat esrār-ı haķīkat fehm iderler egerçi cevānlar (4) şurb-ı şarāba terġib-i kemāl iderler idi likin bu faķirüñ şerhinde ma' lüm idinürler (5) ki murād mecāz degül haķīkatdür ve işlāha irşād u naşihātür

Nazm (6)

+ --- / + --- / + ---

Cevānā pend bi'şnev dil der ü bend

Zi-nev tevbe zi-pīrān kühen-i pend

Me-kun kārī ki (7) ez-neng ü nedāmet

Şevēd rüyet siyeh rüz-ı kıyāmet

Çü ez-nīkī rızā-yı (8) Kirdkārest

Bih ez-nīkī nazar kun yā çi kārest

Dilet-rā rāst kun (9) ez-rāst kārī

Ki hest ez-rāst kārī restekārī

Zi-āmüzende (10) in ma' nā ferā-gir

Zi-nīkī ger bedet āyed merā gir

VELEHU EYŻAN [G.331]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Çü ber-şikest (11) şabā zülfi-i ‘anber-efşāneş

Çün şıdı şabā anuñ ‘anber şaçıcı zülfini

Be-her şikeste (12) ki peyvest zinde şud cāneş

Her şınık kimseye ki uğradı cānı dirildi (13) murād budur ki şol kimsenüñ ki teveccüh-i seherisi ğayb-ı hüviyyetden kesr ü fetḥ idüp (14) ya‘nī andan ḥişşa-i feyz alup ve ce‘alnā minhüm e’immeten yehdūne bi-emrinā¹⁶¹² ḥasebince (15) imāmete ve irşāda maḥal ola münkesir olan ğayrı kimselerüñ cānına ḥayāt virüp (16) levle’l-mürebbi lemā ‘araftü Rabbi¹⁶¹³ mücebince müşşid olur

(2) Kücāst hem-nefesī tā be-şerḥ (17) ğuşşa dihem¹⁶¹⁴

Ḳandedür bir hem-nefes ki ğuşşa şerḥin virem

Ki dil çı (18) mī-keşed ez-rüzġār-ı hicrāneş

Ki gönül ne çeker anuñ hicrānı zamānından murād budur ki (19) rüḥ-i insānī ‘ālem-i ğaybda ḥazret-i ‘indiyyet-i İlähiyyede idi çün andan (20) ‘ālem-i kevn ü fesāda geldi ādem gibi ol ḥazretten dūr oldı anda derd-i (21) hicrān zāhir olup sālīk-i mübtedā ve ṭālīb-i vuşul ila’llāh olup vuşul [M367b] (1) bulduġdan soñra sālīk-i ṭālīb ister ki aña irşād ide (2) pes dir ḳanı bir derd-i dūrı bilen tā aña şerḥ-i hicrān ḳılam ve irşād eyleyüp (3) derdine dermān ḳılam nitekim ḥazret-i Mevlānā evvel-i Meşnevīde dir

Beyt

--+--/-+--/-+--

Sīne ḥāhem (4) şerḥa şerḥa ez-firāk¹⁶¹⁵

Tā be-ġüyem şerḥ-i derd-i iştıyāk

Pes maṭla‘ meretebe-i irşāda (5) vāşıl olanuñ ḥālını beyān ve beyt-i şānī ṭālibe ṭālīb olduġın zikrdür

(3) Nesīm-i (6) şubḥ-ı vefā nāmei ki bered be-düst

Vefā şabāḥınuñ yili bir nāme ki iletdi dosta (7)

Zi-ḥün-ı dīde-i mā būd u mihr-i ‘unvāneş

Bizüm gözümüz ḳanından idi anuñ ‘unvānı (8) mihri murād budur ki elestü birabbiküm¹⁶¹⁶ nidāsında olan ‘ahde vefā idüp ve’l-müstaġfirīne (9) bi’l-eşḥārī¹⁶¹⁷ mücebince seherde istiġfār u ‘ibādet ḳıilup teveccüh-i seheri cenāb-ı (10) ‘izzete

¹⁶¹² وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا Sabrettikleri ve āyetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruġumuzla doġru yola ileten rehberler tayin etmiştik. (Kur’ân, Secde 32/24).

¹⁶¹³ لولا المرابي لما عرفت ربي Benim mürebhim (müşşidim) olmasaydı, Rabbime ârif olamazdım. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁶¹⁴ Ğuşşa dihem ibâresi derkenârda ‘arza dihem şeklindedir. Şerḥin mânâsına uygun olarak beyit içerisinden ğuşşa dihem kelimesine yer verilmiştir.

¹⁶¹⁵ Mevlāna Celāleddin Muhammed, Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 21, Beyt: 3.

¹⁶¹⁶ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oġullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz deġil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şāhit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

¹⁶¹⁷ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun bükten, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan baġış dileyenler (içindir). (Alî İmrân, 17).

nāme-i t̄ā' ati alup gidüp ' unvānı ve mihri gözüm yaşı idi ki (11) ağlamak ibtidā-yı a' mālüm idi

(4) Zamāne ez-varaḳ-ı gül mişāl-i rüy-ı tu sâht

Zamāne (12) gül yaprağından senüñ yüzüñ mişālin düzdi

Velī zi-şerm-i tu der-ḡonca kerd pinhāneş

(13) *Velī senüñ ḡicābuñdan ḡoncada gizledi*

Ġazel

--+/+---/--+/+---

Rüyet bih ez-ān āmed inşāf ki (14) mī-bāyed

Mānend-i ruḡ-ı ḡübet ger gül ne-buved şāyed

Ger her ser-i müy-ı men şāḡib-naḡarī (15) bāşed

Nizāre-i rüyet-rā çeşm-i digereḡ şāyed

Rüy-ı tu çü her dem hest (16) bāḡī çı şevved gül-veş

K'in ' ahd-i gül-i ḡandān bisyār nemī-bāyed

Ān rüy çü (17) mihr-i tu ḡāl-i ' acebī dāred

Peydāst velī ḡod-rā ez-dāde be-pūşāned

Rüzī (18) dü der-īn menzil ez-behr-i tu ḡıḡ-ı dil

Verne dil-i ' āşık-rā dünyā be-çi kār āyed (19)

(5) Tu ḡasteī vü ne-şud ' ışık-rā kirāne pedīd

Sen mecrūḡsın ve ' ışık kenār zāḡir olmadı

Tebāreka'llāḡ (20) ez-īn reh ki nīst pāyāneş

A' lādur Allāḡ bu yoldan ki yoḡdur nihāyeti anuñ murād budur ki (21) ey ḡālib sen mecrūḡ u mānde olursın ve seyr fi'llāḡ nihāyet bulmaz

Ġazel

Hacci ileyke ve resmu dārike ka' betī¹⁶¹⁸

¹⁶¹⁸ “1) Benim Haccım sanadır. Senin evinin kalıntısı da benim Ka'bemdir. Çalışıp çabalamam, tavâfım ve umrem sanadır. 2) Ey arzu edilen! Ben senin hakkında ezân okuyup buyrun fenâ olmaya diyorum. Benim ikametim de sözlerim üzerinedir. 3) Ben sabahladığım vakit zamânımın tamâmını namâzda görüyorum. Senin yüzünün nûru da benim kiblemdir. 4) (Oruç tutmak yanı) senin dışındakilerden uzak durmak bana fârzdir. İftâr sana ulaşmaktır ey beni mükemmel yaratan Allâḡ. 5) Senin sevginin zekâtını ben muhabbet isteyenlere hediye ederim. 6) Yürüyorum ve isteyerek senin tarafına geliyorum. Senin vaslının nihâyeti yoktur. 7) Eğer senin yolundaki zillet; heves zilletinden daha aziz deḡil midir? Eğer zilletteki sevgi olmazsa üstünlük de olmaz.”

Ve ileyke sa‘yi ve’ṭ-ṭavāfi ve ‘umretī

Uezzīnu fike ḥayye ‘ale’l-fenā [M368a] (1)

Yā mübteğā ve ‘ale’l-‘uhūdi iḳāmetī

Erā zamānī fi’ş-şalāti bi-esrihi (2)

Lemmā gadevtu ve nūri vechike kıbletī

Eş-şavmu ‘indi ‘an sivāke farīdatün

El-fiṭru (3) vaşlike yā mükemmile fiṭratī

Zekatu ḥubbike innenī uhdī ilā

Nehci’l-maḥabbeti men erāde (4) hidāyetī

Emsī ve es‘ā ileyke muṭāliben

Ve lem yutimme li-vaşlin ileyke nihāyetī

Ve lev ‘azze (5) fike’z-züllü bi-züllü’l-hevā

Ve lem teku levlā’l-ḥubbu fi’z-züllü ‘izzetī

(6) Cemāl-i Ka‘be meger (6) ‘özr-i reh-revān ḥ‘āhed

Ka‘benüñ cemāli meger yola gidenlerüñ ‘özrin dileye

Ki cān-ı zinde-dilān (7) sūht der-beyābāneş

Ki göñli dirilerüñ cānı yandı beyābānında anuñ murād Ka‘beden (8) ḥazret-i ‘izzetdür ve anuñ sālikleri anuñ ṭarīḳ-i ṭalebinde yandılar lācerem anuñ cemāl u cemāli (9) bunlaruñ ‘özrin dileyüp ya‘nī i‘tirāz-ı fi‘l eyleyüp tekşir-i tecellī kılmak gerek

Beyt

--+/+--+/-+--

Ān-rā ki (10) firāḳ mī-pesendī

Rūzī dü be-ḥizmet āşinā kun

(7) Ber-ın şikeste-i beytü’l-ḥazan ki mī-āred

(11) *Bu guşşa evi şınmışa kim getürür*

Nişān-ı Yūsuf-ı dil ez-çeh-i zeneḥdāneş

Göñül Yūsufi nişānını (12) anuñ eñeki ḳapusından murād şikesteden rūḥ-ı münkesir yā ‘aḳl-ı mütekerrirdür ve beytü’l-ḥazan (13) ḥücre-i ḥalvetdür ve çāh-ı zeneḥdāndan

murād müşkilât-ı esrâr-ı müşâhededür lâcerem rûh-ı (14) münkesirü'l-bâl ve 'aql-ı muhtelü'l-aḥvâl Yûsuf ḳalbûñ müşkilât-ı esrâr-ı müşâhede (15) nişânın kim getürür diyü intizârda dururlar

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+-

Vaḳt neyâmed henüz ki âveremet (16) der-kenâr

'Ömr be-âḫir resîd tâ key ez-în intizâr

Vaḳt-i gül ender-çemen-i vaşl-ı hezâr (17) veyest

Va' de-i nîkest eger mehl dihed rûzgâr

'Ömr-i cevânî çü bādî (18) güzered bî-direng

Furşat-ı eyyâm-ı 'ışḳ fevt me-kun zînhâr

Der-çemen-i 'ömr-i tu (19) hest cevânî-i gülî

K'ân çî ki pür murde şud bâz neyâbed be-yâr

Müşkil-i bisyâr hest (20) der-reh-i 'ışḳ-ı ḫabîb

Kîst kesî gû kuned ḫall-i şu' ubât-ı yâr

(8) Be-gîrem ân ser-i zülğ ü (21) be-dest-i ḫ'âce dihem

Dutarum ol zülf ucını efendinüñ eline virürem

Ki dâd-ı men be-sitâned zi-mekr u destâneş

[M368b] (1) *Ki benüm dâdum illâ anuñ mekr ü ḫîlesinden* murād budur ki silsile-i 'ışḳuñ niçe 'uḳubât u müşkilâtı (2) vardur ki sâlik-i ṭalibe müsâ'ede vü mükâşefe göstermez lâcerem anuñ ucını dutup şeyḫ (3) efendi eline virmek gerek yâ ki ḫall-i müşkilât ve teshîl-i mu' zîlât ide

(9) Seḫer be-ṭarf-ı (4) çemen men şenîdem ez-bûlbûl

Şabâḫ çemen küşesinde ben işitdüm bûlbûlden

Nevâ-yı Ḥâfız-ı (5) ḫoş-lehce ü ḫoş-elḫâneş

Ḥoş dillü ve ḫoş âvâzlu Ḥâfızuñ nevâsını murād (6) *ṭarf-ı çemenden cānib-i ḫaḳîḳat* ve âḫiretdür ve *bûlbûlden* murād vâ' iz-i ṭarîḳatdur (7) lâcerem anuñ nevâsı Ḥâfızuñ zebân-ı şîrîni ve âvâz-ı rengînidür (8) [*lehce* lafz-ı 'Arabîdür lisân ma' nâsına]

VELEHU EYẒAN [G.332]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilân]

(1) Men ḫarâbem zi-ğam-ı yâr-ı ḫarâbâti-i ḫ'ış

Ben ħarābın kendü ħarābātī yārimüñ ğamınndan (9)

Mi-zened ğamze-i ü nāvek-i ğam ber-dil-i rīş

Urur anuñ ğamzesi ğam oğunı yaralu ğöñle murād (10) *ħarābāt*dan bunda dünyādur ve *ħarābātī* dünyāya mensüb olandır ve *yār-ı ħarābātī* nefsi (11) emmāredür ki dā'im bir fi'l-i ħabīh ve 'amel-i şeni' ile ħalb-i mecrūħa bir oğ urup (12) elem irişdürür anuñçün dimişlerdür

Beyt

+--/+--/+--/+--

Be-perhiz ez-nefs ü imān me-bāş

Ki bedter (13) zi-heftād şeytān buved

(2) Ger çelipāy-ı ser-i zülf zi-hem bü'ğşāyed

Eger zülf ucu ħacımı (14) *birbirinden aç*

Bes müselmān ki şevad fitne-i ān kāfir-kīş

Niçe müselmān olur ol (15) *kāfir mezheblünüñ meftūnı* murād budur ki nefsi için ŧabāħāt-ı izlāl ve merātib-i (16) mekāyid vardır ki her birin çelipā vü şanem idüp göstericek niçe müselmānı meftūn (17) u maġbūn ider *ne'üzü bi'llāhi min şürūri enfüsünā ve min seyyi'āti a'mālinā*¹⁶¹⁹ (18)

(3) Bā-tu peyvestem ü ez-ġayr-ı tu bübridem dil

Sañ uşaldum ve senüñ ġayruñdan kesdüm (19) *ğöñli*

Āşnā-yı tu ne-dāred ser-i biġāne ü ħ'iş

Senüñ āşnāñuñ yoġdur (20) *yār u ħışm sevdāsı* murād mütekellimden rūh-ı insānī yā 'aħl-ı cismānīdür ve muħāᧁabdan (21) murād nefsdür lācerem rūh yā 'aħl nefse dir saña ittişāl u ta'allüm [M369a] (1) olaldan berü ğöñlümi ġayrdan kesdüm zirā saña āşnā olup muᧁ'üñ olan kimse (2) yādlaruñ ħuħūħını ri'āyet ve aħraba şilātını ħimāyet itmez

Ġazel

--+/-+++/+---+/-+-

Guftem meger be-'ahd-i (3) meveddet vefā kunī

Rūzī ri'āyet-i dil-i rencūr-ı mā kunī

Hergiz ğümān ne-berdemi ez-tu ber-in (4) ᧁarīħ

Āyīn-i düstī vü muħibet rehā kunī

Ez-'āşīħān-ı ğamzede tā çend ser-keşī

¹⁶¹⁹ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا Kendi nefislerimizin şerlerinden ve işlerimizin kötü neticelerinden O'na sığırız. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn Mâce**, c. 1, s. 606, Hadis No: 1893.

Ber-ḥastegān-ı (5) sūḥte tā key cefā kunī

Me-kesl zi-‘ aşıkān u me-şuv yār-ı düşmenān
Ḥayfā buved ki meyl-i be-her (6) nā-sezā kunī

Ez-ḥūy-ı tu ğarīb ne-dīdem be-tecrübe
Bīgānegān be-şoḥbet-i ḥod āšnā kunī (7)

(4) Be-‘ ināyet nazārī kun ki men-i dil-şude-rā

‘Ināyet ile nazār kııl ki ben gōñli gitmişüñ

Ne-reved (8) bī-meded luṭf-ı tu kārī ez-pīş

Gitmez senüñ luṭfuñ mededinsüz bir işi ilerü murād (9) nefsdan ‘ayn-ı ‘ināyet ile nazār taleb idüp anuñ i‘āneti ve muvāfaqatı ile ‘amel-i ṭā‘at (10) taḳaddüm itdügün zikrdür

Ġazel

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çi ḥoş buved ki müyesser şevd be-yārī çend
Ki der-neşāt (11) güzārīm rüzġarī çend

Ümīd hest ki sākī şevd be-rüz-ı şümār
Be-yek kirişme şefi‘ -i (12) günāhkārī çend

Çi kem şevd zi-tu ey āftāb-ı ‘ālem-i ḥüsn
Ki sāye bāz ne-ġirī zi-ḥāksārī (13) çend

Geret hevāst ki ez-bāġ-ı būy-ı cān āyed
Zi-zülf-i ḥiş be-bostān firist (14) tārī çend

Eger muvāfaqat kuned ān yār ğamze kār-ı merā
Be-yümn-i ü be-güzārīm kār u bārī çend (15)

(5) Āḥir ey pādşeh-i mülk-i melāḥat çi şevd

Ey güzellik mülkinüñ pādşāhı n’olur (16) āḥir

K’ez-leb-i la‘l-i tu rīzed nemegī ber-dil-i rīş

Ki senüñ la‘l lebüñden [dükelı] bir ṭuz yaralu gōñül (17) üzre murād rüḥuñ nefsdan bir kelām-ı nefsi talebidür ki ḳalbe andan vāşıl u mülhem ola (18) ve ol kelām-ı şür-engiz ol ḳalb-i mecrüḥuñ ḥareketine bā‘ iş ola

Ġazel

--+/-+++/+---+/-+-

Kāş ān bütēm (19) kuned be-men-i nā-tevān ḥadīş

Tā mī-dihed be-cism ü dilem tāze cān ḥadīş

Der-dil kuned (20) eşer süḥan-ı düst hemçü tīr

Gerçi kuned be-remz-i nihān bī-dehān ḥadīş

Ānest (21) bŷy-ı cān ki kuned bā-ḥaber merā

Çün zīr-i leb hemī kuned ān dilsitān ḥadīş

Āb-ı ḥayāt [M369b] (1) mī-çekedeş gŷyiyā zi-leb

Her laḥzaeş ki mī-gŷzer ü ber-zamān ḥadīş

Ez-āsmān (2) ḥadīş fŷrŷ-āmede be-arż

Bāz ez-zemīn reved be-ber-i āsmān ḥadīş

(6) Ḥarmen-i şabr-ı men-i sŷḥte-dil (3) dād be-bād

Ben gönlü yanmışuñ şabrı ḥirmenin virdi yile

Çeşm-i mest-i tu ki bü'gşād (4) kemīn ez-pes ü piş

*Senüñ mest gözüñ çün açdı pusı arddan ve öñden murād (5) budur ki rŷḥ yā 'aql nefse ḥiṭāb idŷp dir senüñ şehvet ile mest olmuş gözüñ (6) arda ve öñe ya' nī maḥall-i muḥarreme nefsanıyyet ü şehvāniyyet ile nazar idicek ben gönlü yanmışuñ (7) şabrı kalmayup şeḥeāta mā' il olup ma' şiyete irtikāb iderem *el-'iyāzu bi'llāh*¹⁶²⁰*

Ġazel (8)

Ey ber-endāḥte bār-ı diġer ez-bŷnyādem

Ḥāk-ı rāh-ı tuem ey düst be-dih ber-bādem

Rāstī (9) miḥnet-i der-beste be-revīm bü'gşād

Tā der-i dīde be-revī ṭama' i bü'gşādem

Eġer āzād şevem (10) ez-ġam-ı tu şād şevem

Be-dilem her melek āyed be-mübārek bā-dem

¹⁶²⁰ العباد بالله Allāha sġınırız.

Mî-kunem nâle be-cây-ı seg-i küyet (11) her şeb
Z'in temennâ ki be-güş-ı tu resed feryâdem

Yâ Rabem devlet-i ân bahş ki sultân-ı (12) gamet
Kuned ez-bendegi-i şöhet-i gayr âzâdem

(7)Merhemî ber-dil-i Hâfız ne-ez-ân hoğka-i nüş

Bir merhem (13) Hâfız gönli üzre ço ol bâl hoğkasından

Ki ciger hün şud ez-ân gamze-i çün nişter ü niş

(14) *Ki ciger kan oldu ol nişter gibi gamzeden murâd ol hoğka-i nüşdan ağızdu ya' nî ağızdan (15) tevbe itmek ile bir merhem ço Hâfızuñ kalbine ki cigeri kan u mecrûh olmuşdu ol nişter gibi (16) gamzeden ya' nî ol şehvânî nazardan ki Resûlullâh 'aleyhi's-selâm buyurmuşdu en-nazrete (17) sehmun mesmûnün min sihâmi İblise¹⁶²¹ [faşîh nişterdür vezn için yâ hazf olmuşdu niş dağı nişter ma' nâsına ve her diken gibi sivri olup cerâhat iden nesneye dirler]*

VELEHU EYŻAN [G.333]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1)Çü cām-ı la' l-i tu nüşem kücâ be-mând hüş

(18) *Çün senüñ la' lün kadehin içem kande kalur 'aql*

Çü çeşm-i mest-i tu binem merâ ki dâred (19) güş

Çün senüñ mest gözün görem baña kim kulağ dutar murâd cām-ı la' l'den tudağdu (20) ve kadeh içilmez murâd zıkr-i mağall-i irâde-i hâl i' tibârî ile kelâmdur pes rûh-ı (21) insânî nefsi zulmânîye dir ben senüñ sözüñ işidicek kande kalur 'aql ya' nî [M370a] (1) 'aql kalmaz ki Mecnûn gibi ef' âl-i kabîhe iderem ve çün senüñ shevâta nazar olan (2) gözün görürem baña kimse kulağ dutmaz ki [yâ kimse benüm kulağımı dutmaz ya' nî baña irşâd itmez dimekdür] benden kelâm-ı hayr şâdır olmaz yâ kelâmımuñ kimsede (3) te 'şîri olmaz

Veyt

Vâ' iz ki pend-i h' iş hod ne-gired

Hergiz sühaneş ne-gired dîger

(2)Menem gulâm-ı tu (4) v'er z'ân ki ez-men âzādî

Ben senüñ kuluñam eger benden âzād iseñ

Merâ be-kûze-fürüş-ı şarâbhâne (5) fûrüş

Beni meyhâne bardağ satıcısına şat murâd meyhânedan hânkâhdur ve aña (6) bir bardağ şatın anuñ havâyicin şatın dir ve aña kul olup hizmet iden vekîl-i harcdur (7) lâcerem rûh yâ 'aql nefse dir ben saña kul olup Allâh kulluğına delâlet iderem (8)

¹⁶²¹ النَّظْرَةَ سَيْمٌ مَسْمُومٌ فِي سِهَامِ إِبْلِيسَ Harama bakmak şeytânın zehirli oklarından bir oktur. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 279.

eger benden āzād u fāriğ iseñ beni hānķāh hızmetine naşib kıl ya' nī ey nefis hānķāh (9) hücresinde sākin olup 'ibādete ve riyāzete muvāfaķat u müsā'ede idemez iseñ (10) bārī hānķāh hızmetine müsā'ede ve murāfaķat kıl

(3) Be-būy-ı ān ki zi-meyhāne kūzei yābem

(11) *Ol koķu ile ki meyhāneden bir bardaķ bulam*

Revem sebū-yı hārābātıyān keşem ber-dūş

(12) *Giderem hārābātīlerūñ destisin çekerem omuz ile* murād budur ki ol ricā ile ki hānķāhdan (13) bir şūfī hışşesin bulam ehl-i hānķahuñ destisin omuzum ile çekerem zīrā meşāyih (14) ittifaķ itmişlerdür ki hādīm-i hānķāh olana şūfī murtāz ķadar feyż olur (15)

Hikāyet

Şeyh Şehābeddīn dimiş bir vaktde şūfīler hālvette ve riyāzette idiler (16) bir şūfī hādīm-i hānķāh olup bunlaruñ havāyic ü mühimmātın ve hademātın görür idi (17) baña müşāhede ü mükāşefede şöyle zāhir oldu ki hānķāhda olan şūfīlerūñ (18) cümlesine ne deñlü feyż oldu ise ol hādīm-i hānķāha cümlesi ķadar oldu (19) ve kūze ta' birinde beden-i insān murād ideğine işrāret vardur belki kūze aşlda (20) beden-i insān idüğine tenbīhdür

Rubā'ī (Ahreb)

Ez-kūze-gerān kūze firāvān burdem

Pür mī-kerdem (21) ü pīş-i hārīfān burdem

Kūze be-zebān-ı hāl bā-men mī-guft

Men nīz ez-īn kūze firāvān burdem [M370b] (1)

(4) Zi-şevķ-i la' l-i tu seķā-yı kūy-ı mey-ħ'ārān

Senūñ la' lūñ şevķinden mey-ħorlar maħallesı seķķāsı

Be-dīde āb-ı zinde āstān-ı bāde-fürüş

Gözi ile şu urur şarāb şatıcı eşiğine murād muħātabdan (3) ma' şūķ-ı haķīķīdür çün Ĥ'āce Ĥāfız hādīm-i hānķāh ahvālin beyān kıldı ise seķķāsı (4) hālīn [zīkr ider ki şūfīlerūñ biri seķķālīķ] idüp yārāna şū getürür aña seķķādede dirler pes *mey-ħorlardan* murād 'ışķ-ı İlāhī (5) nūş iden şūfīlerdür ve *bāde-fürüş* şeyhdür lācerem seķķā-ı hānķāh la' l-i İlāhī ve kelām-ı (6) şāhī şevķinden şūfīlere āb virüp āstāne-i şeyhe göz yaşın seper

Beyt

Āteşim āb (7) ile söyündürdi çün seķķādede

Nūş ide ol kevşeri diyem aña şahhādede

(5) Merā (8) me-gūy ki hāmūş bāş u dem der-keş

Baña dime ki sākit ol ve nefes çek

Ki der-çemen (9) ne-tevān goft murg-rā hāmūş

Ki çemende dimek olmaz kuşa sākit ol murād budur ki (10) meclis-i üns ve maħall-i va' z olcaķ nefis-i nāıķa tūıı-i gūyā ve bülbül-i pür-nevā gibi tekellūme ve terennūme

(11) gelür pes ol vaqtdē süküt ile emr-i bülbüle gülistānda sākī ol dimekdür ve hīç ‘āşık-ı (12) pür-belā sükūta kādır olur mı

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Merā ki sīne pür ez-āteşest ü dil pür dürd

Çi gūne (13) bā-heme derd ü belā şevem hāmūş

(6) Eger nişān-ı tu cūyem kücāst şabr u qarār

Eger senūñ nişānuñ (14) söyleyem baña kanķı tākāt u ‘aql

[Ve ger hadīş-i tu gūyem gerest tākāt u hūş

*Eger senūñ sözūñ söyleyem baña kanķı tākāt u ‘aql*¹⁶²² murād budur ki ma‘şūķ-ı haķīķī nişānım isteyüp ol (15) cānibe müteveccih olıcaķ şabr u qarārım ħalmayup ol cānibe incizāb-ı küllī idüp bī-şabr u (16) qarār olurum ve eger anuñ kelāım söylesem tākāt u ‘aqlum ħalmaz

Beyt

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

Eger ez-tu hadīş (17) āşüfte gūyem dār-ı ma‘zūrem

Ki ez-zikret şevem bī-hūş ne-dānem ān ki bī-hūşem (18)

(7) Şarāb-ı puhte be-cānhā-yı dil-füsürde dihend

Puhte şarābı göñli toñmiş cānlara virürler (19)

Ki bāde āteş-i tizest ü puhtegān der-cūş

Ki şarāb iti oddur puhteler (20) kaynamaħdadur murād budur ki ‘avāmü’n-nāsdan olan mübtedā sālīklere riyāzet-i (21) şerire teklīf iderler puhtelere itmezler zīrā ‘ışķ-ı İlāhī ve mücāhede-i ħaviyye āyeti [M371a] (1) odur puhte olanlar kaynamaħdadur anlaruñ āteşe ħaceti yoħdur lācerem kāmil ü (2) mübtedā yeksān degüldür

Meşnevī

- + - - / - + - - / - + - -

Āb der-güre turuş bāşed vü līk¹⁶²³

Çün be-engürī resed (3) şīrīn ü nīk

Bāz der-ħum ü şevēd telħ ü ħarām¹⁶²⁴

Der-maħām-ı sirkeġi ni‘ me’l-idām (4)

¹⁶²² [] işāreti içerisindeki kısım M nüshasında bulunmamaktadır.

¹⁶²³ “*Su goruk içinde ekşidir, fakat üzümüne gelince tatlılaşır güzelleşir.*” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma’nevī-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Örs), 1.Cilt, s151, Beyt: 2600.

¹⁶²⁴ “*Sonra küpün içine girince acır, haram olur. Sirke olunca ne güzel katıktır.*” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma’nevī-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Örs), 1.Cilt, s151, Beyt: 2601.

(8) Nesīm-i ravza-i cennet be-zevk-i ān ne-resed

Cennet bağçesi yili ol zevke irmez

Ki (5) yār nūş kuned bāde ü tu gūyī nūş

Ki yār şarāb içe ve sen diyesin iç murād (6) budur ki nesīm-i ravza-i cennet hażz-ı cismānīdür ve yār şarāb içmesi ya' nī nefis (7) 'ışk-ı İlāhī nūş idüp 'aql aña nūş kıl dimesi hażz-ı rūhānīdür zevk-i rūhānī (8) hażz-ı cismānīden evlādur lācerem nesīm-i ravza-i cennet hażzından nefis 'ibādete meşgūl (9) olup 'aql aña terğīb kılduğı evlā vü a' lādur

Ġazel

++---/++---/++---/++-

Ĥurrem ān 'ōmr ki der-şoĥbet-i (10) yār āĥir şud

Tīre ān rüz ki bī-rüy-ı nigār āĥir şud

Ber-dil-i bülbül-i āzurde (11) me-nih dāğ ey gül

Ki hażān āyed ü eyyām-ı bahār āĥir şud

Be-dih ey şubĥ tarab der-şaf-ı (12) mestān çizī

Ki perişāni-i şebhā-yı ĥumār āĥir şud

Mey çü ĥürşid ber-efrüz (13) ki ez-ĥande-i cām

Dīde-rā der-şeb-i ġam dīde-i zār āĥir şud

Dil be-ġam reft sefer kerd (14) dil ez-şehr-i vücūd

'İşmet ez-vey ne-kuned sūd çü bār āĥir şud

(9) Merā çü ĥil' at-i (15) sulţān-ı 'ışk mī-dādend

Baña çün sulţān-ı 'ışk ĥil' atın virdiler

Nidā zedend ki Ĥāfız (16) ĥamūş bāş u be-pūş

Nidā urdılar ki Ĥāfız sākıt ol ve gey murād ĥil' at-ı sulţān-ı 'ışkdan (17) libās-ı faĥrdür lācerem baña didiler faĥrdan şikāyet itmeyüp sākıt olup (18) libās-ı faĥrı lābis ol ve emīrū'l-mü'minīn 'Alī kerrema'llāhu vechehu¹⁶²⁵ [sulţān-ı 'ışkdan murād Resūlullāh 'aleyhi's-selāmdur ve anuñ ĥil' ati libās-ı faĥrdur ki iftiĥarı ol libāsı ile idi]

Kıt'a (19)

¹⁶²⁵ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ Allāh vechini mükerrrem kılsın. (Kelām-ı Kibâr) Bu söz, Hz. Ali hiç putlara secde ve ibâdet etmediği ve çocukluğundan itibâren Allāh'a secde ettiğinden, onun ismi anıldığında Hz. Ali'ye hürmeten söylenen bir sözdür.

Delîlüke enne'l-fakre hayrun minel-ğınā¹⁶²⁶

Ve inne kalîle'l-mâli hayrun mine's-sera

Likâ'üke mahlûken (20) 'aşa'llâhe bi'l-ğınā

Ve lem tera mahlûken 'aşa'llâhe li'l-fakri

ve haberde vârid olmuşdur (21) eş-şerî'atü aqvâlî ve't-ṭarîkatü ef'âli ve'l-ma'rifetü re'sü mâlî ve'l-'aqlu [M371b] (1) eşlu dînî ve'l-ḥubbu esâsî ve's-şevku merkebî ve'l-ḥavfu refîkî ve'l-'ilmu silâhî (2) ve'l-ḥilmu şâhibî ve'l-tevekkelu ridâ'î ve'l-kanâ'atü kenzî ve's-şıdqu menzili ve'l-yakînu (3) mâ'vâyâ ve'l-fakru fahrî ve bihi eftahîru 'alâ sâ'iri'l-enbiyâ'î ve'l-mürselîne¹⁶²⁷ (4)

ḤARFÜ'Ş-ŞÂD¹⁶²⁸

VELEHU EYẒAN [G.334]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilân]

(1) Nîst kes-râ zi-kemend-i ser-i zülf-i tu ḥalâş

Yoğdur kimseye (5) senüñ zülfüñ ucı kemendinden ḥalâş

Mî-kuşî 'aşıq-ı miskîn ü ne-tersî zi-kışâş

(6) Öldürürsin 'aşıq-ı miskîni korğmazsın kışâşdan murâd muḥâtabdan nefsdür ki her kimse (7) anuñ kaydına mübtelâdur ve ol 'azâb-ı âhiretten bî-pervâdur

Ġazel

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey ser-i zülf-i tu leylî vü (8) cihânî Mecnûn¹⁶²⁹

'Älemî ber-şiken-i zülf-i siyâhet meftûn

Ḥusrevân şekker-i Şîrîn tu-râ (9) Ferhâdend

'Äkilân ṭurra-i leylî-şifatet-râ Mecnûn

¹⁶²⁶ “Yoksulluğun zenginlikten daha hayırlı olduğuna ve malı az olanın varlıklı olandan daha hayırlı olduğuna delilin, zenginlik yüzünden Allâh'a isyân eden bir yaratılmış görmendir. Zîrâ fakîrlik yüzünden Allâh'a isyân eden bir yaratılmış göremezsın.” Nevzat H. Yanık, **Alf b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 102-103.

¹⁶²⁷ الشَّرِيعَةُ أَقْوَالِي وَ الطَّرِيقَةُ أَفْعَالِي وَ الْمَعْرِفَةُ رَأْسُ مَالِي وَ الْعَقْلُ أَصْلُ دِينِي وَ الْحُبُّ أَسَاسِي وَ الشُّوقُ مَرْكَبِي وَ الْخَوْفُ رَفِيقِي وَ الْعِلْمُ سِلَاحِي وَ الْجَلْمُ صَاحِبِي وَ التَّوَكُّلُ رِدَائِي وَ الْقَنَاعَةُ كَنْزِي وَ الصِّدْقُ مَنْزِلِي وَ الْيَقِينُ مَأْوَايَ وَ الْفَقْرُ فَخْرِي وَ بِهِ أَفْتَحُ عَلَى سَائِرِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ Şeriat, benim sözlerim; tarikat benim fiillerimdir. Marifet sermayem, akl dinimin temelidir. Sevgi benim esasım, şevk bineğim, korku arkadaşım ve ilim silahımdır. Hilm (yumuşaklık), arkadaşım, tevekkül kuşandığım elbisem, kanaat hazinem ve doğruluk menzilimdir. Yakın (kesin bilgi/iman) sığınağım, fakirlik de iftiharım ve diğer peygamberlere karşı kendisiyle övündüğüm hasletimdir. (Hadîs) El-hâc Mîrzâ Hüseyin en-Nûrî, **Müstedrekü'l-Vesâil ve Müstenbetü'l-Mesâ'il, Müessesetü'l-Alü'l-Beyt**, c. 11, 3. Baskı, Beyrût 141,1 s. 173. No: 12672.

¹⁶²⁸ 'Aded: 2

¹⁶²⁹ Hâcû-yı Kirmânî, **Dîvân-ı Eş'âr-ı Hâcû-yı Kirmânî**, Bölüm: Kitâbü's-Seferiyât fi'l-Gazeliyat-ı Dîvân-ı Sanâiyü'l-Kelâm, s. 94+316, G.293.

Hâl-i zengîr siyâhîst (10) be-gâyet maḳbel

Zülf-i Hindût Bilâlist be-gâyet meymûn

Çeşm-i hûn-h'âr-ı tu çün (11) teşne be-hûn-ı dil-i mâst

Hest devr ez-tu merâ çeşmî vü şad çeşme-i hûn

Çün (12) figân-ı men-i dil-sûhte ez-gerdünest

Mî-resânem heme şeb nâle-i hûd ber-gerdün (13)

(2) 'Āşık-ı sūhte-dil tā bih beyābān-ı fenā

Gönlü yanmış 'āşık tā fenā beyābānında

Ne-reved (14) der-ḥarem-i cān ne-şevved ḥāşu'l-ḥāş

Gitmeye cān ḥaremine olmaz ḥāşu'l-ḥāş murād (15) 'āşık-ı sūhte-dilden sâlik-i ṭâlibdür ol ki fenā fi'llāh fezāsında nefsi-şerrinden emîn (16) olmayup rûḥ ḥaremine vâşıl olmaya maḳbûl-i ḥazret-i İllāhî olmaz

Rubā'î (Ahreb)

Ey vāy (17) ber-ân dil ki der-i ū sūzî nîst¹⁶³⁰

Sevdâzede-i mihr-i dil-efrûzî nîst (18)

Rûzî ki tu bî-'ışḳ be-ser ḥ'āhî bered

Zāyi' ter ez-ân rûz-ı tu-râ rûz nîst

(3) Nāvek-i ğamze-i (19) tu dest be-bered ez-Rüstem

Senüñ ğamzeñ oḳı el iletđi Rüstemden ya' nî aña ğālib (20) oldı

Ḥācib-i ebru-yı tu burde gerev ez-Vaḳḳāş

Senüñ ḳaşuñ māni'ı ve bevvābı öñdül (21) iletđi Sa'd bin Ebî Vaḳḳāşdan ki oḳ atmaḳda pehlivān idi [Vaḳḳāş diyüp Ebü Vaḳḳāş murād itmişdür ve anı zıkr idüp oḳı Sa'd murād itmişdür ve ol Sa'd oḳ atmaḳda pehlivān idi ki Resûlullāh 'aleyhi's-selām aña bir cengde ırmı yā Sa'du fîdāke ebî ve ümmi¹⁶³¹ dimiş] murād muḥātabdan [M372a] (1) nefsdür ve ol bir vechle ğālibdür ki şeci' ü pehlivānlar anuñ mağlûbı dururlar (2)

Rubā'î

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Eger ân cādū-yı hûn-h'âr-ı nergis der-füsün āred

Dilirān-ı cihān-râ der-demî (3) zār u zebün āred

¹⁶³⁰ Ömer Hayyâm.

¹⁶³¹ اٰم يا سَعْدُ فِدَاكَ اَبِي وَاُمِّي At! Ey Sa'd, anam babam sana feda olsun. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî**, c. 3, s. 570, Hadîs No: 3715.

Merā bārī ber-āmed cān ez-ān bār-ı derūn mānde
Kesī bāşed ki (4) dil bi'şkāfed ü ū-rā birūn āred

(4) Be-hevādāri-i ū şem^ç -şıfat ez-ser-i zevk¹⁶³²

Anuñ hevādārlığı (5) ile şem^ç gibi zevk başından

Kerdem işār-ı ten-i h^ış zi-rüy-i ihlāş

*Eyledüm (6) işār kendü tenümi ihlāş ile ^ç ibādetde ve riyāzetde tenimi ifnā itmegi
ih̄tiyār itdüm (7) dimekdür*

Ġazel

+ - + - / + + - - / + - + - / + + - -

Biyā vü kaṭl-i men-i haste-rā be-tiğ cefā kun

Vefā-yı ^ç ahd be-bīn ü be-^ç ahd-i (8) h^ış vefā kun

Tenem be-sāye-i dīvār-ı ḥod fiken geh-i kuşten

Be-yek kirişme merā surḥ-ı rüy (9) her du serā kun

Zi-süz-ı sine çü ḥākisterim āteş-i mā bīn

Der-āb-ı dīde-i ter (10) ġarḳaīm çāre-i mā kun

Miyāne-i ser ü ten çend ceng be-tiğ-i tu bīnem

Berā-yı şulḥ zi-hem (11) her dü-rā be-luṭf-ı cüdā kun

Sipār kātibi in cān dām kerde be-cānān

Der-intizār-ı (12) teḳāzā me-bāş farzeş edā kuñ

Ba^ç zı nüsaḥda bu beyt vāḳı^ç olmuş

(5) Be-hevādāri vü (13) ihlāş çü pervāne zi-şevk

Hevādārlık ve ihlāş ile pervāne gibi şevkden

Tā ne-süzī (14) tu ne-yābī zi-ğam-ı ^ç ışık ḥalāş

*Tā yanmayasın bulmazsın ^ç ışık ġamından ḥalāş murād (15) budur ki tā riyāzet ile
nefsāniyyetüñi şevk ile ifnā itmesin ḥubb-ı İllāhī (16) ġamından ḥalāş olmayup vuşül
ila'llāh ḥāşıl itmezsin*

Beyt

- + - - / - + - - / - + - -

Maṭlab-ı (17) dil maḳşad-ı cān yāften

¹⁶³² *Be-hevādāri-i ū şem^ç -şıfat ez-ser-i zevk* ifādesi derkenārda *cān nihādem be-miyān şem^ç -şıfat ez-ser-i şıdk* şeklindedir. Şerhteki mânāya uygun olarak metin içerisinde ilk ifāde kullanılmıştır.

Cüz be-riyâzet ne-tevân yâftan

(6) Āteşî der-dil-i pervâne-i (18) mā efgendî

Bir odı bizüm delü gönümüzüze atduñ

Ki çü kerdîm hemîşe be-hevâyet rakqâş¹⁶³³

(19) *Ki toz gibiyüz senüñ hevân ile rakş urucı* murâd muhâtabdan bunda maḥbûb-ı ḥaḳîkî ve (20) *âteş* anuñ iştîyâkıdur lâcerem anuñ iştîyâkı zât-ı cemîline ‘uşşâkî (21) toz gibş rakqâş u qaşırğa gibi Mevlevî var devvâr ider

Rubâ‘î

Ḥ̄ānende vü güyende-i tu bisyārest [M372b] (1)

Her yek çü hezār hoş-ı güftārest

Rakşiden-i men nîst ‘aceb ez-şevket

K’ez-‘ışk-ı (2) tu in çarḥ-ı felek devvārest

(7) Kîmyā-yı ğam-ı ‘ışk-ı tu ten-i ḥāki-i mā

Senüñ ‘ışkuñ ğamı kîmyāsı (3) bizüm ḥākî tenümüzi

Zer-i ḥālîş kuned er çend buved hemçü raşâş

Ḥālîş altun ider her ne deñlü (4) kalay ise daḥî murâd ‘ışk-ı İlahînüñ ḥāşşasın beyāndur ki aḥlâḳ-ı zemîme aḥlâḳ-ı (5) ḥamîdeye tebdil ider ve ḳalilü’l-ḳadr olanı ‘azîzü’l-miḳdār eyler

[Bu ğazel şerḥ olınan Ḥ̄āce Ḥāfız ğazeline nazîre vâkı‘ olmuşdur]

Ġazel

+++ / +++ / +++ / ++-

Kîmyāyî ne-buved hemçü (6) ğamet ḥüb-ı ḥavâş¹⁶³⁴

Ki kuned çend mis ü nuḳre be-yek dem zer-i ḥâş

Ġamzeet nefsi merâ (7) geşt be-yek tîr-i nazār

Ḥākîm-i şer‘ ne-fermüd be-vey lîk ḳışâş

Ez-şāfâ-yı ğam-ı tu ḥālîş ü şāfi (8) geştem

Hest vecheş egerem nām-ı nehiy ḥāşu’l-ḥâş

Gerçi dergāh-ı Ḥudā mecma‘ -ı ‘āmešt (9) dilā

Cüz be-ḥāşān ne-dihed cām-ı şāfâ şāki-i ḥâş

¹⁶³³ *Ki çü kerdîm ibâresi* derkenârda *bûdîm* şeklindedir.

¹⁶³⁴ Musluhiddîn Sürûrî.

Der-ḥam-ı zülf-i tu şud cān-ı Sürürî (10) maḥbūs

Lîk murğ-ı dil-i ü z'ü ne-kuned қаşd-ı ḥalās

(8) Kıymet-i dürr-i girān-māye çî dānend 'avām

(11) *Ağır bahalu incü kıymeyini ne bilür 'avām*

Hāfizā gevher-i yek-dāne me-dih cüz be-ḥavāş

Ey Hāfiz (12) *gevher-i yek-dāneyi virme ḥavāşdan ğayrıya* murād kendü kelāmını 'avām añlamayup anlara virmeği (13) vech görmeyüp ḥavāşa taşşış itmek gerek idügin zikrdür

VELEHU EYŻAN [G.335]

[Fā' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Ez-raqībət (14) dilem ne-yāft ḥalās

Senüñ raqībüñden göñlüm bulmadı ḥalās

Meşelü'l-kaşşu lā-yuḥibbu'l-kāş

(15) *Kışşa-ḥ'ān kışşa-ḥ'āni sevmez meşeli* murād budur ki ehl-i dünyā ki raqīb-i Ḥudādur (16) ve 'aduvv-ı ehl-i hüdādur anlaruñ kelāmu ḥubb-ı dünyā vü māsivādur ve anlaruñ ehlu'llāh ile işleri (17) ğavğadur ki bunlaruñ kelāmında tefahḥuş ḥaṭādur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Niçe ehl-i zāhir ehl-i bāṭını katl itdiler (18)

Sözünüz küfr ü ḥaṭādur diyü yañlış gitdiler

(2) Muḥtesib ḥum şikest ü bende sereş

Muḥtesib (19) *küp katdı bende başını* [bu mışrā' uñ Türkî ma' nāsında bende lafzı Türkî i' tibār olınmağ laṭif-i laṭifedür]

Senne bi's-senne ve'l-cürüḥa kışāş

*Es-sinne bi's-sinni ve'l-cürüḥa kışāşun*¹⁶³⁵ (20) murād *muḥtesib*den ehl-i zāhirdür *küpden* şeyḥ-i kāmildür lācerem her kim ki ehl-i zāhirden şeyḥ-i ṭarīkate (21) mażarrat irişdüre ben aña cezāsını itmek ravādur zīrā *enne'n-nefse bi'n-nefsi ve'l-ayne bi'l-ayni* [M373a] (1) *ve'l-elfe bi'l-enfi ve'l-üzüne* [bi'l-üzünü ve's-sinni bi's-sinni ve'l-cürüḥe kışāşun]¹⁶³⁶]ḳavl-i Ḥudādur

(3) Hemçü 'İsāist (2) cām-ı mey ki müdām

¹⁶³⁵ السِّنِّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحِ قِصَاصٌ Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir. (Kur'ân, Mâ'ide 5/45.)

¹⁶³⁶ أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحِ قِصَاصٌ Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir. (Kur'ân, Mâ'ide 5/45.)

‘İsā gibidür şarāb қадеһi ki dā’im

Murde-rā zinde mī-kuned be-ḥavāş

(3) *Ölüyi dir görür ḥavāş ile murād cām-ı meyden* қalb-i kāmildür ki şarāb-ı ‘ışķ-ı İlāhī ile (4) mālīdür lācerem қulüb-ı meyyite iḥyā itmek anuñ ḥālīdür

Rubā‘ī (Ahreb)

Z’ān mey ki ḥayāt-ı cāvidānist be-ḥor¹⁶³⁷ (5)

Sūd-ı tu ez-īn bāde-i cevānist be-ḥor

Süzende çü āteşest dilet-rā liken (6)

Sāzende çü āb-ı zindegānist be-ḥor

(4) Muṭrib-ı men rehī be-zen ki be-çarḥ

Benüm muṭribum bir yol (7) ur ki felekde

Müşterī hemçü Zühre şud raḳḳāş

Müşterī Zühre gibi raḳḳāş oldı murād (8) muṭribdan şevķ viren şeyḥ ü vā‘ izdür ve *Müşterīdeb* murād ‘ilm-i zāhir ehlidür ki ‘ilm-i nücūmda (9) mübeyyendür ki Müşterīye ‘ulemā mensūbdur ve *Zühreden* murād ehl-i zevķ u şarabdur (10) ki ‘ilm-i nücūmda mübeyyendür ki Zühreye ehl-i ‘işret ü sāz mensūbdur lācerem kendü muṭribına (11) ya‘nī vā‘ iz-i şeyḥe ḥiṭāb idüp dir ki bir vechle va‘z u naşīḥat ve ta‘līm-i ṭarīķat kıl (12) ki ‘ilm-i zāhir her şūfī-i şāhib-şevķ gibi vecde ve semā‘a gelmişdür

Nazm

İlā ey gāfil-i üftāde (13) ez-rāh¹⁶³⁸

Be-ḥ’āhī merd-ı ‘āmā-vār nāgāh

Be-dādī-rā yegān ‘ömr-i ḥod ez-dest (14)

Eger ber-ḥod be-ger bī-cāy-ı ān hest

Be-rev ez-ser be-nih kibr ü beyendiş

Ki tā tu kīstī vü (15) çist der-piş

Dilā ḥāmūş çün maḥrem ne-yābī

Me-zen dem çün ne-cūd hem dem ne-yābī (16)

Çü merdān ḥūy kun dā’im be-ṭā‘ at

Ḥamūşī vü şabūrī vü қanā‘ at

¹⁶³⁷ Ömer Hayyām, Rubāiyyāt, No: 108, Ganjor.

¹⁶³⁸ 1., 4. ve 5. beyitler Ferīdüddin Attār’ın Esrārname adlı eserinde yer almaktadır.

Ki tā şūfî şevî (17) der-sırr u der-şekl

Ne ân ki şüretet şūfî pey-i ekl

Ĥudāvendā dilem ber-kār-ı gerdān (18)

Zi-ḥ̂āb-ı ġafletem bīdār-ı gerdān

(5) Fazlet ez-‘ışk bād ne ez-‘aql

Fazluñ ‘ışkdan (19) olsun ‘aqlan degil

Tā ki ĥālîş şevî çü zerr-i ĥalāş

Tā ki ĥālîş olasin ġüzīde (20) altun gibi murād ‘ālem-i ehl-i fazla penddür ki fazl u kemālūñ ve ġayrdan tefazżul-i (21) ĥālūñ ‘aql-ı kāmîl ve ‘ilm-i şāmîl ile olmasun belki ‘ışk-ı İlāhî ile olsun ki iki [M373b] (1) ciheti cāmî‘ olup ġüzīdeden ġüzīde olasin

Ķıţ‘a

İzā şî‘te an telkâ ‘aduvveke (2) rāġiman¹⁶³⁹

Ve taġtülehu ĥüznen ve taĥriġahu ġammen

Fesāmî‘t-tuġa ve ezded mine‘l-fadli innehu

Men izdāde (3) fazlen zāde ĥāsīdehu hemmen

(6) Ĥāfız ez-dil zi-muşĥaf-ı ruĥ-ı dūst

Ĥāfız ġönūlden dostuñ (4) yüzi muşĥafından

Ĥāhed elĥamd u sūre-i İĥlāş

Oġudı Fātiĥa ve sūre-i İĥlāş murād ġönūlden (5) oġumaġdur yā ezber oġumaġ yā şıdġ ile oġumaġdur ve vech-i ĥabībî muşĥafa teşbīĥ iderler (6)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ey yüzi muşĥaf cemālūñ yazıcı ‘āşık senüñ

Zülfüñi ve‘l-leyl ü la‘lün (7) sūre-i Kevşer yazar

ammā bunda murād tecellî-i cemāl olıcaġ Fātiĥa ve İĥlās oġuduġın zikrdür (8)

ĤARFÜ‘D-ĤĀD¹⁶⁴⁰

VELEHU EYŻAN [G.336]

¹⁶³⁹ “Eġer sen düşmanına burnu yere sürtülmüş bir hâlde rastlamak istiyorsan ve onu mahzûn bir şekilde öldürüp gamla yakmak istiyorsan, takvayı uygula ve fazîleti kendinde ziyâdeleştir. Fazîleti yükselten kişi düşmanında derdi çoġaltır.” Dîvân-ı İbn Tayyib eş-Şarkî el-Fâsî.

¹⁶⁴⁰ 3 ‘Adet

[Müfte' ilün Mefâ' ilün Müfte' ilün Mefâ' ilün]

(1) Hüsn ü cemâl-i tu cihân cümle girift be-ṭül u 'arz

Senüñ hüsn ü (9) cemâlüñ cihânı cümle dutdı uzunına ve inine

Şems-i felek ḥacel şude ez-ruḥ-ı hüb-ı mäh-ı arz¹⁶⁴¹

(10) Felek güneşi ḥacel olmuştur yer ayınuñ hüb yüzinden murād muḥāṭabdan Resûlullâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellemdür (11) ki anuñ hüsn ü cemâli cihânı dutmuşdur ve ol nür-ı İlähîdür lâcerem anuñ yüzinden (12) şems-i felek şermende vü ḥaceldür

Rubâ'î

-+---/-+---/-+---/-+---

Es-selâm ey seyyid-i kevneyn ü ḥatm-i enbiyâ

Es-selâm (13) ey şâh-ı mürsel şâhib-i tâc u livâ

Es-selâm ey şadr u bedr-i 'âlem ü nür-ı İläh

Es-selâm (14) ey fahr-i nesl-i Âdem ü şems-i hüdâ

(2) Diden-i hüsn ü hūbiyyet ber-heme ḥalḳ u eḥabbest

(15) Senüñ hüsnüñi ve hūbluḡuñi görmek cemî'-i ḥalḳ üzre eḥabbdur

Rūyet-i rūt belki ber-cümle-i (16) melâ'ikeest farz

Senüñ yüzüñ görmek belki cümle melekler üzre farzdur murād budur ki (17) şol zāt-ı şerîf ki ḥazret-i Ḥaḳ anı ḥabîb-i ihtiyâr ide cümle ḥalḳ-ı cihân ve ehl-i âsmân (18) anı görmek istemek lâzımdur

Beyt

+ + + - / + + + - / + + -

Ân kesî keş Ḥudây ḥ'âned ḥabîb

Dîdeneş lâzımest (19) ber heme ḥalḳ

(3) Ez-ruḥ-ı tust muḳtebes ḥor zi-çehârem âsmân¹⁶⁴²

Senüñ yüzüñden şu'le alıcdur (20) güneş dördünci felekden

Hemçü zemîn-i heftemîn mände be-zîr-i bâr-ı farz¹⁶⁴³

Yedinci yir gibi (21) ḳalmışdur farz yüki altında murād budur ki levlâke lemâ ḥalaḳtü'l-eflâke¹⁶⁴⁴ ḥasebince felek [M374a] (1) şemsinüñ nürü senüñ yüzüñden alınmış diyendür ki sen olmasañ felek olmaz (2) ve şems olmaz ve aña nür olmaz idi lâcerem şems senüñ medyūnuñdur ve ol dîn (3) altındadır ki aña dîn bâr-ı girân olmuştur

Beyt

¹⁶⁴¹ Bu mısırâ derkenârda şu şekildedir: Şems be-pây-büs-ı tu üfted ez-âsmân be-arz

¹⁶⁴² Bu mısırâ derkenârda şu şekildedir: Bâ-ruḥ-ı tu berâberî gerev ḥacel şud âftâb

¹⁶⁴³ Bu mısırâ derkenârda şu şekildedir: Şeb be-zemîn-i heftemîn mände be-zîr-i bâr-ı ḳarz

¹⁶⁴⁴ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ Sen olmasaydın kâinâtı yaratmazdım. (Hadîs) Mevzuat es-Sagânî, No: 59-78.

---+/-+---/+---+/-+--

Nür ez-ruḥ-ı tu dām giriftest ḥūr be-ḥūd (4)

Zi-rüy reviş-i hest be-medyüneyeş güvâh

(4) Cān ki fedā-yı ū ne-şud murde-i cāvidān be-mānd

(5) Cān ki anuñ fedāsı olmadı ebedī meyyit ḳaldı

Ten ki esīr-i ū ne-şud lāyık-ı üst ḳı (6) ḳat' u be-razz

Ten ki anuñ esīri olmadı anuñ lāyıkıdur kesmek ve eksilmek murād (7) budur ki şol cān ki Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥazretine fedā u teslim olmaya (8) küfrü zālâetde ḳalur ve kāfir ū zāll-i meyyit meşābesindedür ve her ten ki anuñ (9) muḳayyedi olmaya ya' nī sünneti ile maḥalli olmaya ḳat'-ı 'alāḳa ve noḳşān-ı şevāba müsteḥaḳ (10) olur

Rubā'ī

Efiḳ ve'tlub li-nefsike mustevāhā¹⁶⁴⁵

Vede' a 'usaben ḳad etba' at hevāhā (11)

Ve sünnete Aḥmede'l-muḥtāri fe'lzimi

Ve 'azzimhā ve 'azzim men revāhā

(5) Būse-i be-ḥāk-ı pāy-ı ū dest (12) kücā dihed tu-rā

Anuñ ḥāk-i pāyın öpmek ḳaçan el virür saña

Ḳıssa-ı 'ışḳ-ı Ḥāfızā (13) bād resānedes be-'arz¹⁶⁴⁶

Ḳıssa-ı 'ışḳı ey Ḥāfız yıl itişdürür aña 'arza murād (14) budur ki Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥazretine dünyāda vuşul müyesser degüldür (15) yā faḳir olan ḳabri ḳurbına varmak 'asirdür ammā 'arz-ı 'ışḳ şevḳ müsehhildür ki (16) Resūlullāh 'aleyhi's-salātu ve's-selām buyurmuş men şallā 'aleyye bi-ḳabrī semi'tühu ve men (17) şalle nā'iyen übliḡtuhu¹⁶⁴⁷ ya' nī bir kimse baña şalavāt virse kurbumda ben anı işidürem (18) ve bir kimse baña salāvāt virse ba'id iken baña yetişürler

Ḳıṭ'a

+---/+---/+---/+---

Eyā mü'min (19) ez-faẓl şalavāt guften

Biyā bi'snev in mu'ciz-i rüḥ-ı perver

Rivāyet çüninest (20) ez-rāvi-i gū

Buved mu'teber bi'l-kelām mu'anber

¹⁶⁴⁵ "1) Akıllı ol, gafletten uyan, nefsin için doğruluğu talep et. Hevâsına tâbî olmuş toplulukları terk et. 2) Seçilmiş Ahmed'in yoluna tâbî ol. O yolu ta'zîm et ve yücelt. Onun bize ulaşmasını sağlayanları da ta'zîm et." Bu şiir Es-Seyyid Ebu'l-Hasan el-Magribî'ye aittir.

¹⁶⁴⁶ Derkenârda 'ışḳ kelimesine karşılık olarak şevḳ ibâresi yer almaktadır. Şerhteki mânâya uygun olarak 'ışḳ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁶⁴⁷ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ بِقَبْرِي سَمِعْتُهُ ، وَمَنْ صَلَّى نَائِبًا مِنْهُ أَلْبِغْتُهُ [Bir kimse baña şalavāt virse kurbumda ben anı işidürem ve bir kimse baña salāvāt virse ba'id iken baña yetişürler] [Bu ḥadîş Ḥadîş-i Erba'în Şerḥinde mezkûrdur] (Hadîs) Hallâd en-Nasibî, No: 53.

Ki der-gülşen-i bāğ-ı firdevs murğist (21)
 Be-ğāyet ‘ azīm āferīdest ekber
 Ki ān murğ-rā murğ şalavāt h̄‘ānend
 Firāzed raḥatī Ḥudā-rā şenā-ger [M374b] (1)
 Be-zīr-i dirāht āferīdest ized
 Yekī ḥavz mānende-i ḥavz-ı kevşer
 Her ān kes ki ber-seyyid-i (2) nās gūyed
 Dürūdī be-iḥlāş der-heft kişver
 Be-zīr-i dirāht āyed ān murğ (3) şalavāt
 Pes ān ki reved der-tek-i ḥavz-ı yekser
 Ḥor u ḡavṭa ü ber-leb-i ḥavz-ı ḥod-rā (4)
 Beyefşāned ān murğ-ı pākīze-peyker
 Be-her ḳatre-i āb ki efşāned ü
 Ki üfted zi-her bāl-i ān (5) murğ u her per
 Ḥudā yek melek āferīned be-ḳadret
 Be-şahşī ki guft ü dürūd-ı peyamber (6)
 Hemī h̄‘āhed āmir zi-şeş ez-Ḥudāvend
 Be-şıdḳ u be-iḥlāş tā rüz-ı maḥşer (7)

VELEHU EYŻAN [G.337]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) **Biyā ki mī-şinevem bŷy-ı cān ez-ān ‘ārız**

Gel ki duyarum cān ḳoḳusın ol ‘ārızdan (8)

Ki yāftem dil-i ḥod-rā nişān ez-ān ‘ārız

Ki buldum kendü göñlüm için nişān ol (9) ‘ārızdan murād muḥātabdan Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur ki rŷ-ı muṭahharından teveccŷ (10) ṭaleb ider ve ol vechden rŷ-ı a‘ zām istişmām itdŷgin zıkr ve ḳalb için ol ḳalbden (11) nişān bulduḡın beyān ider

Ḳıṭ‘a

---/+--+/-+---

Ey ān ki be-vaşf-ı tu be-gūyend

El-vāşıta beynenā (12) ve beyne’llāh

Mā-rā be-berā-y delīl bā-vey

Tā dŷr nemī-şevīm ez-ān şāh

(2) **Ma‘ ānī ki zi-ḥŷrī (13) be-şerḥ mī-gūyend**

Şol ma‘āniler ki hūrīden şerh ile dirler

Zi-hüsn-i luţf be-pursī beyān (14) ez-ān ‘ārız

Luţf hüsninden şorasın beyān ol ‘ārızdan murād budur ki hūruñ (15) cihāt-ı hüsnün şerh idüp ki söylerler ve leţāfet-i hüsn ki zıkr iderler ol ‘ārızdan (16) beyān şor ki kemāl-i hüsn ü laţāfet ve celāl-i cemāl ü melāḫat anuñ ‘ārızında (17) rüşendür ve hüsn niçe idügi bundan mübeyyendür

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Hüsn-i tu cilve kerd (18) behiştem zi-yār reft

Çehre nümüdi vü varaḫ-ı gül be-bād reft

(3) Be-gül be-mānde (19) ḫad-i serv-i nāz ez-ān ḫāmet

Balçıkda ḫalmışdur serv-i nāzuñ ḫaddi ol ḫāmetden (20)

Ḥacel be-mānde gül-i gülistān ez-ān ‘ārız

Ḥacel ḫalmışdur gülistān güli ol (21) ‘ārızdan murād ḫazret-i risālet-penāhuñ ‘uluvv-ı derecesin beyāndur ki ene seyyidu [M375a] (1) benī Âdeme ve lā-fahre¹⁶⁴⁸ ḫasebince derece-i ‘āliyyesi olan aña nisbet-i pestdür ve ehl-i mükāşefe keşfi (2) ol vech ü cihetden şermendedür

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+-

Pāy der-gül dest ber-ser serverā

Rüz u şeb (3) ez-ḫaclet-i bālā-yı tu

Âb kerd ü gül zi-şermet hemçü yeh

Çün be-bīned ān ruḫ-ı zībā-yı tu (4)

(4) Be-şerm mānde ten-i yāsemīn ez-ān endām

Ḥacletde ḫalmışdur yāsemīnün teni ol endāmdan

Be-ḫūn (5) nişeste dil-i erguvān ez-ān ‘ārız

Ḳanda oturmuşdur ya‘nī ḫana ḡarḫ olmuşdur erguvān (6) yūregi ol ‘ārızdan murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḫazretinün melāḫatin beyāndur ki (7) Yūsufa ebyezu minnī ve ene emlaḫ minhu¹⁶⁴⁹ mücebince beyāz olanuñ teni anuñ melāḫat-ı endāmından (8) şerm-gīndür ve surḫ-ı rüy olan anuñ ḡam-ı ‘ışkında ḫalbi ḫana ḡarḫ olduḡiçün rengīndür (9)

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---/+---

¹⁶⁴⁸ أَنَا سَيِّدُ بَنِي آدَمَ وَلَا فَخْرَ Ben insanoglundun seyyidiyim ve bunda herhangi bir fahr (gurur) da yoktur. (Hadis) Abdullah Parliyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 732, Hadis No: 4306-4308.

¹⁶⁴⁹ أَبْيَضُ مِنِّي وَ أَنَا أَمْلَحُ مِنْهُ (Yusuf) benden daha beyazdı ama ben ondan daha güzeldim. Bu söz, hadis olarak da nakledilmektedir. "أخي يوسف أصبح مني وأنا أملح منه." "Kardeşim Yusuf, benden sabih "güzel"; ben ondan melihim "sevimliyim". (Diğer Arapça İbâreler)

Zi-şevk-i vaşl mî-giryem eger destem resed rûzî
Zi-bîm-i hicr mî-giryem ki tâ ki (10) der-kemîn bâşed
Hümâm ez-girye-i hûnîn ü sûz-ı dil me-gû çendîn
Ne-dânistî ki hâl-i ‘ışk-bâzân (11) ançünîn bâşed

(5) Girifte nâfe-i Çîn bûy-ı misk ez-ân gîsû

Dutmuşdur Çîn nâfesî (12) misk koğusun ol gîsûdan

Gül-âb yâfte bûy-ı cinân ez-ân ‘arız

Gül-âb (13) bulmuşdur cennetler koğusun ol ‘arızdan murâd bilâd-ı bâ‘idede olan ol silsile-i ‘şerî‘ atden (14) râyihâ-i tayyibe bulmuşdur ve ehl-i riyâzet olan ol vechden bûy-ı tarîkat bulmuşdur (15) dimekdür

Kıt‘a

-+---/-+---/-+---/-+-

Es-selâm ey hâdi-i ümmet şefî‘ü’l-müznibîn
Es-selâm ey ez-tu (16) derd-i derdmendân-râ devâ
Es-selâm ey şerh-i gîsû-yı tu ve’l-leyl âmede
Es-selâm ey şemmeî (17) ez-vâşf-ı rüyet ve’đ-đuhâ

(6) Zi-mihr-i rûy-ı tu hürşîd geşte gark-ı ‘arâk

Senüñ yüzüñ (18) muhabbetinden güneş olmuş ‘arâka gark

Nizâr mânde meh-i âsmân ez-ân ‘arız

Za‘îf (19) kalmış âsmân ayı ol ‘arızdan murâd Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm hazretinüñ cemâl ü bâlin (20) ve aña aşhâb-ı cemâl ve erbâb-ı hâl-i ‘aşık olduğın zikrdür

Ġazel

---+/+---+/+---+/+---

Ey mülk-i melâhat be-cemâl-i tu me-bâhî¹⁶⁵⁰ (21)
Der-‘âlem-i cân hüsn-i tu-râ manşib-ı şâhî

Zerrât-ı cihân maḥv der-envâr-ı ruḥ-ı tust
İnek [M375b] (1) zi-tu da‘ vî vü zi-hürşîd güvâhî

Ervâḥ-ı Kudus bâ-heme pākî vü leṭâfet
Mâhiyyet-i hüsn-i tu ne-dânend (2) kemâhî

Naḳḳâş-ı ḳazâ-beste zi-reng-i ruḥ u zülfet

¹⁶⁵⁰ Hâce Fahreddin İsmet-i Buhârâ.

Der-dide-i cān naqş-ı sepīdī ü siyāhī (3)

Dīvāne ü mestīm ez-ān dem ki cemālet

Dīdim der-āyīne-i envār-ı İlāhī

(7) Zi-naẓm-ı dil-keş-i Hāfız çekīde (4) āb-ı hayāt

Hāfızuñ gönül çekici nazmindan tamamiş ākar şu

Çünān çi hūy şude cānā çekān (5) ez-ān ‘arız

Öylekim terlemişe cān tamlar ol ‘arızdan murād kendü nazmını ‘arız-ı yāre (6) teşbīh ve bundan tereşşüh ü zühūr iden ma‘nā-yı laţif āb-ı revāna ve ‘arağ-ı cānāna teşbīhdür (7)

ḤARFÜ’Ṭ-ṬĀ¹⁶⁵¹

VELEHU EYẒAN [G.338]

[Müfte‘ ilün Mefā‘ ilün Müfte‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Gird-i ‘izār yār-ı men tā be-nüvişt devr-i haṭ

‘İzār eṭrāfına benüm yārüm yazı (8) haṭ devrini yā benüm yārimün ‘izāri eṭrāfına yā yazdı devr-i haṭtı [‘izār lafzı sükün-ı rā ile oқınacağ yār-ı men lafzı nüvişt lafzınuñ fā‘ ili ve devr-i haṭ mef‘ üli olur ve ‘izār lafzı izāfet ile oқınacağ nüvişt lafzınuñ fā‘ ili devr ve mef‘ üli haṭ olur beher tağdir gird lafzı nüvişt lafzınuñ zarfıdır ve iki ma‘nā meşṭürda mezkürdür]

Māh-ı felek zi-rüy-ı ü rāst (9) fütād der-ğalaṭ¹⁶⁵²

Felek ayı anuñ yüzinden rāst düşmişdür ğalaṭa ya‘ nī māh-ı felek anuñ (10) ‘izārını eṭrāfında haṭ ile ğoricek kendüyi şanur hāle dā‘iresi içinde

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ḥaṭṭ-ı (11) reyḥān kim dolanmışdur ğülistānı dürüst

Hāledür devr id peder-i māh-ı tābānı dürüst¹⁶⁵³ (12)

murād ğarābet-i şun‘ -ı Ḥaḫḫı beyāndur

(2) Ez-heves-i lebeş ki ān zi-āb-ı hayāt hoşterest

Anuñ lebi (13) hevesinden ki āb-ı hayātdan hoşrağdur

Geşte revān zi-dideem çeşme-i āb hemçü Şaṭ¹⁶⁵⁴

¹⁶⁵¹ ‘Aded: 1.

¹⁶⁵² Derkenārda bu beyit şu şekildedir:

Gird-i ‘izār yār-ı men tā ki nüvişteend haṭ

Māh zi-ḥüsn-i ‘arızēş mānd ü fütād der-ğalat

¹⁶⁵³ *Hāledür kim devr id peder-i māh-ı tābānı dürüst* şeklindeki mısra da vezin aksaması mevcuttur. Bu kusuru ortadan kaldırmak adına kim ibāresi mısra dan çıkartılmıştır.

Olmışdur (14) *revān gözümde şu çeşmesi Şaṭ gibi* murād kelām-ı İlāhî için ağladuğın zikirdür ki selef-i şālihîn (15) Kurʼān okıyacak ağlarlar imiş ve bir kimse muşhaf açup tilāvet idüp ağlasa *hazā tilāveteʼl-Kurʼāni* (16) *ve eyneʼl-bükāʼü*¹⁶⁵⁵ dirler imiş

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Baṅa ol maḥbūb göndermiş ʿaceb mektūb-ı (17) ḥūb

Oḳuyup anı baṅa elṭāfin aṅdum ağlaram

(3) Keh be-hevāt mī-dihem gerd-mişāl cān u (18) dil

Gāh senüñ hevāñ virürem toz gibi cān u gönli

Gāh be-āb mī-kešem āteş-i ʿışķ-ı ü çü beṭ¹⁶⁵⁶

(19) *Gāh şuya çekerin senüñ ʿışķuñ odını ķaz gibi* murād gāh muḥabbetüñe toz gibi cān u dili (20) perrān iderüm gāh āteş-i ʿışķuñı söyündürmek için kendümi şuda nihān iderem (21) dimekdür

(4) Ḥāl-i siyāh-ı ü ber-ān ʿarız-ı sīm-reng bīn

Anuñ ķara beñini ol gümüş renklü [M376a] (1) ʿarız üzre gör

Rāst be-müşg māned ān ber-ruḥ-ı māh yek nuķaṭ

[*nuķaṭ* bunda noķta maʿnāsınadır] *rāst müşge* (2) *beñzer ol ay yañağı üzre bir noķta* yaʿnī anuñ ķara beñi aķ yüzinde ay yüzinde müşg (3) noķtaya beñzer murād bundan daḥi ğarābet-i şunʿ-ı Ḥaķķı beyāndur

(5) Zülf küşāde kerde ḥūy çün (4) be-çemen der āmidī

Zülf çözmiş ve terlemiş çün çemene girdüñ

Şud ruḥ-ı gül çü erguvān müşg ü (5) gül-āb şud seķeṭ

Gül yüzi erguvān oldı yaʿnī ķızardı ve müşg ü gül-āb seķeṭ oldı (6) murād ğayb-ı hüviyyetden defʿ-i ḥicāb idüp istiʿcāl-i feyz eyleyüp mecmaʿ-ı mükāşefeye (7) duḥūl idüp ehl-i keşfi şerm-sār u revāyiḥ-i tayyibe şāhibi olanları bī-ķār kılduğın (8) beyāndur lācerem tecellī-i cemāl ğayrıları bī-mecāl ider [*seķeṭ* bunda işe yaramayan nesne maʿnāsınadır] [bunda teşbīh-i mürekkeb biʼl-mürekkeb vardır nitekim ḥazf-ı *tāda* ve *dāda* mufaşşıl beyān olunmuşdur]

Beyt

--+/-+--/+--+/-+--

Dī çāştgeh zi-çehre (9) fikendī niķāb-rā

Şermende sāḥti heme rüz-ı āftāb-rā

(6) Ger be-ğulāmī ḥodem şāh ķabül (10) mī-kuned

Eger beni kendü ķulluğına şāh ķabül iderse

¹⁶⁵⁴ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Geşte zi-çeşm-i men revān āb-ı Fırāt hemçü Şaṭ

¹⁶⁵⁵ هذا تلاوة القرآن فاین البكاء Kurʼān tilaveti budur. Peki, ağlamak nerededir? (Kelām-ı Kibâr)

¹⁶⁵⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Gāh zi-āb-ı dīdeem mī-kešem āteş-i çü beṭ

Tā be-mübārekī dihem bende be-bendegîş (11) haṭ

Tā mübāreklige vire kul anuñ kulluġına haṭ ya' nī temessük-i murād-ı 'ubüdiyyet ile maqbül (12) olmaġa ṭālib ve rāġıb olduġın beyāndur

Bejt (Ahreb)

Her bende ki āzād ŧeved ŧād ŧeved¹⁶⁵⁷

Men (13) ŧād ez-ānem ki tu-rā bende ŧudem

(7) Āb-ı hayāt-ı Hāfızā geŧt zi-naẓm-ı tu ḥacel¹⁶⁵⁸

Āb-ı hayāt (14) ey Hāfız oldı senüñ naẓmuñdan ḥacel

Kes be-hevā-yı 'ıŧk-ı u ŧi' r ne-guŧt ez-ın nemet

(15) *Kimse anuñ 'ıŧkı hevāsında ŧi' r dimedi bu üslübdan murād kendü ŧi' rini medḥdür fi'l-vākı' (16) bu üslüb üzre kimse ŧi' r söylememiŧdür ki ŧüret-i mecāzda bu deñlü ḥaġāyık-ı ṭarīkat (17) ve daġāyık-ı ḥaġīkat kimseden vākı' olmamiŧdur ve āb-ı hayāt bu naẓmdan ḥacel olsa cā'izdür (18) ki ol hayāt-ı dünyā-yı fāniyyeye bā' iŧdür be bu hayāt-ı 'uġbā-yı bāġiyeyi müriŧdür*

Bejt (19)

-+---/-+---/--+

Āferin bād āferin bād āferin

Hiç kes ŧi' rī ne-guŧte ançünin (20)

ḤARFÜ'Z-ZĀ

VELEHU EYẒAN [G.339]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Zi-çeŧm-i bed ruḥ-ı ḥüb-ı tu-rā Ḥudā ḥāfız

Yaramaz gözden senüñ ḥüb yüzüñi Allāh ŧaġlayıcı (21) [mıŧrā' -ı evvel maẓmūni cümle-i du' āiyyedür ya' nī yaramaz gözden Allāh senüñ güzel yüzüñi ŧaġlasun]

Ki kerd cümle niküyi be-cāy-ı mā Hāfız

Ki eyledi cümle iyülüġi bizüm için ey Hāfız murād [M376b] (1) mürŧid-i ṭarīkate du' ādur ki anuñ kārı iyülik itmekdür ki cenāb-ı 'izzetden feyz ü faẓla (2) bā' iŧdür ve dünyāda vü āḥiretde

Ġazel

+---/++++/++--/++-

Be-rev zi-merg ki rüz-ı firāġ-ı yārānest

Yekī ki dest-i (3) men āmed girift-i yār ānest

¹⁶⁵⁷ “Āzād olan her köle mutlu olmuŧtur. Ben ise sana ne vakit kul olursam o vakit ŧād olurum.”
Mevlānā, Rubāiyyāt,

¹⁶⁵⁸ *Geŧt zi-naẓm-ı tu ḥacel* ifādesi derkenārda *geŧte ḥacel zi-naẓm-ı tu* ŧeklindedir.

Gümān me-ber ki be-mîrem zi-merg ü kerdem hāk
Zi-süy-ı düst (4) çü bārān-ı luḫf-ı bārānest

Be-mātemem megerī zār u zār u nevhā me-kun
Ki ān nefes nefes-i şūr u (5) vaşl-ı sulṫānest

Cenāzeem çü be-bīnī tu ez-firāḫ-ı menāl
Ki dest-i düst (6) der-ān dem be-gerden-i cānest

Merā be-gūr der-ārī mübārek bād
Me-gü dirîg ki tārîk ü (7) teng-i zindānest

Ki rāh-ı gūr reh-i gülşenest ber-dil-i mā
Hevā-yı hāk-ı lahid faşl-ı nev-bahārānest (8)

Zenaḫ be-beste ü der-gūr ḫufteem münkir
Ki murğ-ı rûḫ-ı men ender-ḫurüş u cevlānest

Kefen (9) be-bīn ki bih ez-cāme geşt ber-ten-i men
Serāy-ı menzil-i men der-riyāz-ı rıdvānest

Ziyāretem (10) çü be-bīnī biyā tu pā-kübān
Ki bezm-i maḫbere-i mā maḫām-ı ḫūrānest

(2) Biyā ki nevbet-i (11) şulḫest düşmenī bü'gzār¹⁶⁵⁹

Gel ki şulḫ nevbetidür düşmenligi terk kı1

Ki bā-tu nīst merā (12) ceng ü mācerā Ḥāfız

*Ki senüñ ile baña yoḫdur ceng ü mācerā ey Ḥāfız murād maḫbüb-ı (13) ḫaḫîkî
ṫarafından kelāmdur ki ol cānibde ḫarb ü mācerā yoḫdur ḫaçan dergāhına varılsa (14)
iḫbāl u ḫabül ider*

(3) Egerçi ḫün-ı dilet ḫord la'1-i men bestān

Egerçi senüñ gönñlün (15) ḫanımı içdi benüm la'1 el

Be-cān-ı men zi-lebem buse-i ḫün-behā Ḥāfız

¹⁶⁵⁹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Biyā ki nevbet-i şulḫest ü düsti vü şafā

Benüm cānum haqqıçün (16) *lebümden büse kan behā ey Hāfız* murād bundan daħi maħbüb-ı haqqıķi tarafından kelāmdur ki (17) cefā vü riyāzet muķābelesinde vefā vü ‘ināyet iderem dir [*ħord* lafzınıñ fā‘ ili la‘l-i mendür ve lafz-ı *bestān* merhündür anuñ mef‘ üli büsedür *ħün-behā* anuñ şıfatıdır yā andan bedeldür ve *be-cān* lafzında ħarf-i bā ħasem içündür ve lafz-ı *zi-lebem* maħall-i büseyi beyāndur]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yār dimiş şuña kim cevr ü (18) cefālar iderüz

Ķatlanursa şoñ ucı mihr ü vefālar iderüz

(4) Tu ez-kücā vü ümīd-i vişāl-i (19) ü zi-kücā

Sen ħanden anuñ vişāli ümīdi ħanden

Be-dāmeneş ne-resed dest-i her gedā Hāfız

(20) *Anuñ etegine irmez her gedā eli ey Hāfız* murād ħazret-i ĶaĶķuñ ‘azamet ü celālini ve ‘abdüñ (21) ħaķāret ü ħālını zıkdür ki meşāyıĶ dimişler *eyne’r-rabbe’l-celīli ve eyne’l-‘abdi’z-zelīli*¹⁶⁶⁰ [M377a] (1) ammā ‘acebdür ki bu ħadar kemāl-i istiğnā ile bende-i günāhkāra terk-i māsivā emr idüp (2) kendü cenābına da‘vet ü va‘d-i ħurbet ider

Rubā‘i (Ahreb)

Bāz āy k’ez-ān ħi būdī efvün bāşī (3)

V’er tā be-künün ne-būdī eknün bāşī

Ānī ki be-vaĶt-i ceng-i cān dād u cihān

Bi’nger ki (4) be-vaĶt-i āştī ħün bāşī

diyü luĶf-ı ‘azīme ve fazl-ı cesīme delīl budur ki *ve ‘aşā* (5) *ādemu rabbehu feğava*¹⁶⁶¹ diyüp *inna’llāhe’ştafa ādeme*¹⁶⁶² ħaberin virüp anı eħıbbā (6) itdi lācerem terk-i ħayr idene *mazā mā mazā ve’steva’l-vudde beynenā*¹⁶⁶³ ħāsebince kemāl-i (7) luĶfından dir

Beyt

Āyī ber-i men ħü bā-zamānī zi-heme

Ma‘ şūķa-i rüz bī-nevāyiyet menem (8)

(5) Be-zülf-i ħaĶ-ı bütān dil me-bend ü cān dīger¹⁶⁶⁴

Bütlerüñ zülf ü ħaĶına gönül ü cān baĶlama (9) *daħi*

¹⁶⁶⁰ اين الرب الجليل و اين العبد الدليل Yüce yaratıcı nerede, zelil kul nerede? (Kelām-ı Kibâr)

¹⁶⁶¹ وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabbine âsi olup yolunu şaşırđı. (Kur’ân, Tâhâ 20/121).

¹⁶⁶² إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ Allah Âdem’i, Nuh’u, İbrahim ailesi ile İmrân ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. (Kur’ân, Âli İmrân 3/33).

¹⁶⁶³ مَمْنَىٰ مَا مَمْنَىٰ وَاسْتَوَىٰ الْوَدَّ بَيْنَنَا Geçen geĶti ve muhabbet aramıza yerleşti. (Kelām-ı Kibâr)

¹⁶⁶⁴ *Dil me-bend ü cān dīger* ifādesinin altında *cān u dil me-bend dīger* ibāresi bulunmaktadır. *ĶaĶ* kelimesinin altında ise *ķad* lafzı bulunmaktadır.

Eger be-cüsti ez-în bend ü in belâ Hâfız

Eger kırtulursañ bu bendden ve bu belâdan (10) ey Hâfız murâd budur ki ışk-ı mecâzî ve ħubb-ı ğayra mübtelâ olan andan ħalâŝa (11) sa'y idüp ve bir dağı aña giriftâr olmamak gerek nitekim dimişlerdür

Beyt

---/+--+/-+---

Ger ez-în (12) bâr-ı cân berem zi-ğamet

Digerem ı aşıkî heves ne-buved

(6) Biyâ be-ĥân ğazelî ħüb u (13) tâze vü ter ü nev

Gel oğı ħüb u tâze vü ter ü yeñî ğazeli

Ki şi' r-i tust (14) feraĥ-baĥŝ u cân-fezâ Hâfız¹⁶⁶⁵

Ki senüñ şi' rüñdür ŝādılık baĝıŝlayıcı ve cân artırucı (15) ey Hâfız murâd bundan bir nazm taleb itmekdür ki ğam-ı dünyâyı ferâmüş (16) itdürüp câna cüş u ħurüş itdüre

Ğazel

+++ / +++ / +++ / +-+

Eyyühe'n-nâs cihân cây-ı (17) ten âsânî nîst¹⁶⁶⁶

Merd-i dâñâ be-cihân dâŝten erzânî nîst

Ĥufte-ĝân-râ (18) çi ħaber zemzeme-i murĝ-ı seĥer

Ĥayavân-râ ħaber ez-ı âlem-i insânî nîst

Dâru-yı (19) terbiyet ez-pîr-i tarîkat bestân

K'âdemî-râ beter ez-ı illet-i nâdânî nîst

Rüy (20) eger çend perî-çehre vü zîbâ bâşed

Ne-tevân yâft der-âyîne ki nürânî nîst (21)

Ĥâ' at ân nîst ki ber-ĥâk-ı nehî piŝânî

ŝıdĝ-ı piş âr ki iĥlâŝ be-piŝânî nîst [M377b] (1)

Ĥazer ez-peyrevi-i nefis ki der-râh-ı Ĥudâ

Merdüm eĝten ter ez-în ĝül-i beyâbânî nîst (2)

¹⁶⁶⁵ Bu mısra derkenârda şu şekildedir:

Zi-ı ışk-ı üst feraĥ-baĥŝ u ğam-zidâ Hâfız

Zi-ŝevĝ-i düst feraĥ-baĥŝ u reh-nümâ Hâfız

¹⁶⁶⁶ Muslihiddin Sa'dî, Külliyyât-ı Sa'dî, **Kasâyid-i Fârisî**, Kasîde: 4, s. 946.

Bā-tu tersem ne-kuned şāhid-i rūḥānī rūy
K'iltimās-ı tu be-cüz rāḥat-ı nefsanī nīst (3)

Ḥāne pür kendem ü yek cū ne-firistī tu be-gūr
Ġam-ı güret çü ğam-ı berg zi-mestānī nīst (4)

Be-berī māl-ı kesān-rā vü çü mālet be-berend
Bāng u feryād ber-ārī ki müselmānī nīst (5)

Ānkes ez-düzd be-tersed ki metā' i dāred
'Ārifān cem' ne-kerdend ü perīşānī (6) nīst

Ġarḳa der-cennet-i firdevs binā kun k'ān-rā
Hergiz (7) ez-seyl-i ḥavādiş ğam-ı vīrānī nīst

Ger gedāyī kuni ez-dergeh-i ü (8) kun bārī
Ki gedāyān-ı dereş-rā ser-i sulṭānī nīst

Ger ber-ānī vü (9) kerem bende-i maḥlaş ḥ'ānī
Rūy-ı nevmīdiem ez-ḥāzret-i Rabbānī nīst (10)

(7) Tu delḳ-i şe'bede pūşidei be-rev zāhid

Sen ḥoḳḳa-zāliḳ ḥırḳasın giymişsin yūri (11) zāhid

Zi-derd derd-i tu nūşidei biyā Ḥāfiz

Derd pūsesinden sen içmişsin (12) sen gel ey Ḥāfiz murād budur ki mūrāyī merdūd-ı dergāh ve ehl-i derd-i maḳbūl-i ḥāzret-i (13) İlāhī olur

(8) Be-şubḡāh çü rindān be-nāl ez-dil ü cān

Şabāḥ vaḳtinde rindler gibi (14) inle dil ü cāndan

Be-kār-ı men kunī ān dem yekī du'ā Ḥāfiz

Benüm işüme idesin (15) ol dem bir du'ā ey Ḥāfiz murād budur ki şubḡ vaḳtinde nāle vü tazarru' (16) rindler ya'nī muḥlişler ḥālīdür ve ol vaḳt icābet-i du'ā maḥallīdür lācerem (17) 'ammemū du'ā'ikūm¹⁶⁶⁷ ḥasebince ğayrılara daḡi du'ā itmek gerekdür ve ğayrılar (18) seḡer-ḡiz ü muḥliş olanlardan istid'ā itmek gerekdür

¹⁶⁶⁷ عَمُّوَا دُعَائِكُمْ Duanızda umum lafız kullanımız. Yani duanızı genel olarak söyleyiniz. (Kelām-ı Kibār)

El-münācāt (19)

--+---/-+---/--+-

Yā Rabem tevfiķ dih der-her nefes¹⁶⁶⁸

Kār-ı men bāşed heme zıkr-i tu bes (20)

Mihr-i ħod ne tā be-ĥānendem heme

Dāġ-ı ħod kun tā be-dānendem heme

Kāşif-i (21) żarr-ı u dānā-yı zamīr

Ġayr-ı tu ne-būd Ĥudāyā dest-gīr

Her çi mī-dādi [M378a] (1) [merā ħorsen kun

Her çi men bi'şkestem peyvend] kun

Ber-besī kerdem nikū (2) [pendāştem

Hīç cāy-ı āştī ne'gzāştem

Ey] şeb-efrūz seĥer-ĥizān rāh (3)

[Hemçü şeb dārem dil ü nāme siyāh]

Ĥālet-i men geşte çün şübĥ-ı nuĥust (4) [ya' nī şübĥ-ı kāzib]

[Bī-şebāt u ħod-nümā vü nā-dürüst]

Ey ümīd-i nā-ümīdān kūy-ı tu

Her dü (5) [‘ālem-rā] teveccüh sūy-ı tu

Z'ān ‘ināyethā-yı bī-‘illet ki hest

Īn (6) zi-pā üftāde-rā me'fken zi-dest

Pīş ez-ān k'ez-mā tevānāyī reved

Raĥmetī (7) kun verne rüsvāyī reved

¹⁶⁶⁸ M378a sayfasının sol üst kısmı tahribat sebebiyle silinmiştir. Okunamayan bu kısımlar metin içerisinde köşeli parantez ile [] gösterilmiştir.

Dānişem ez-‘ālem-i taḥkīk baḥş
Ber-ṭarīk-i (8) Muştafā tevfiḳ baḥş

Hem revā kun ḥācet-i ān bendegān
Ki du‘ā (9) mī-ḥāştend ez-mā nihān

Ber cemī‘-i ehl-i īmān kun kerem
Tā be-keş bāşed Sürürī (10) lācerem

Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm (11)
var iken *Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfiż* ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miḳdārı (12) zamānda
ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olunup ‘ayn (13) ḥarfı şerḥine gelinüp andan
şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm (14) niyyet olunmuşdur *va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi
esta‘īn*¹⁶⁶⁹ (15)

Ḥurrire fi-evāḥiri Ramāzāni’l-Mübārek seneten (16) ḥamsin ve sittine ve
tis‘amā’ie¹⁶⁷⁰ (17)

Yā nāziren fihi seli’llāhe merḥameten¹⁶⁷¹
‘Alel-muşannifi ve’s-tağfir li-kātibihi (18)
Ve’ṭlub li-nefsike min ḥayrin türīdu bihi
Min ba‘di zelike gufrānen li-şāhibihi (19)

Leḳad etmemtühu ḥamden li-Rabbī¹⁶⁷²
‘Alā mā ḳad e‘āne mine’l-kitābī (20)
Leḳad eyḳantu inne’l-ḥaṭte yebḳā
Ve kātibihi remīmun bi’t-türābi

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

[Der-īn kitābet-i mechül eger buved ‘aybī
Tevaḳḳu‘ est zi-nezzāregān-ı in gülzār

¹⁶⁶⁹ Yardım eden Allāh’tır ve Allāh’tan yardım istiyorum.

¹⁶⁷⁰ Bu kitap 965 yılının mübarek Ramazan ayının sonlarında tahrir edilmiştir.

¹⁶⁷¹ “1) Ey bu kitābı mütālaa eden kişi; Allāh Teālā’dan musannife iste ve kātibine gufrān taleb eyle.
2) Her ne hayr istersen onu Hudā’dan talep eyle ve bu talepten sonra sâhibine ve mâlikine gufrān taleb eyle.”

¹⁶⁷² “1) Ben bu (kitabı) tamamladım; bu kitabın yazımında yardımcı olduğu için Rabbime hamd olsun.
2) Ben hattın bâki kalacağına kânî oldum. Hattın kâtibi ise toprağın altında çürümüş bir hâlde olacak.”

Zi-rūy-ı merḥamet ü luṭf-ı ḥı̇ş ʿafv kunend
Be-her çı der-naẓar āyed zi-endek ü bisyār]
[Dürūd-ı raḥmet-i ĩzed ber-ān bād ki kātib-rā bi'l-ḥamdı kuned yād]

3.2. METİN - ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (2. CİLT)

[İ1b] (1) *El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmî ve yenbū'i'l-yakīni ve's-ṣalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn* (2) ve *bi-'aynihi 'alā ālihi ve ṣahbihi ecma'in*¹⁶⁷³ kıt'a

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk

Ben de ḥarf-i 'aynı kıldum (3) evvel-i cild-i düvum

ḤARFÜ'L-'AYN

VELEHU EYẒAN [G.340]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) **Be-ferr-i devlet-i giti-fürüz-ı şāh Şücā'**

Şāh Şücā' uñ (4) *cihān nūrlandırıcı devletiñ kuvveti ḥaḳḳıçün*

Ki bā-kesem ne-buved behr-i māl u cāh nizā'

Ki kimse ile yoḳdur benüm (5) *māl u mañsıb içün nizā'um* murād zāhire naẓar Şücā'dan Yezd pādşāhidur yā Şirāz pādşāhidur ki saḥī (6) vü kerīm şāh idi ṭarīqate naẓar murād ol şāh-ı dīndür ki nefis ü şeyṭān cenginde Şücā'dur lācerem anuñ (7) 'ālemi nūrlandırıcı naşīḥatinüñ devleti ve 'ilm ü ma'rifeti kuvvetinde māl u mañsıb içün kimse ile nizā'um olmayup (8) salṭanat-ı ferāğat ve ni' met-i ḳanā'at ile istiğnā-yı küllī ḥāşıl itmişümdür [ğazel-i şālīṣ maṭla'ı delīldür ki bu maṭla' uñ evvelinde olan ḥarf-i bā ḳasem içündür] [ba' zı kitāblarda şāh Şücā' Yezd şehrinüñ pādşāhidur diyü taşriḥ olunup sābıḳan aña taḥşīş kılundı ve ba' zı kitāblarda şāh Şücā' Şirāz şehrinüñ pādşāhidur diyü muşarraḥ bulunup bunda ta' mīm kılundı ihtimāl vardur ki evvel bir şehre soñra ol bir şehre pādşāh olmuş ola]

Şi'r

+---/+---/+---

Mülükü'l-'arḍi aşḥābu'r-re'āyā¹⁶⁷⁴ (9)

¹⁶⁷³ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَيَّنْ أَعْيَانَ الدِّينِ لِأَجْرَاءِ عَيْنِ الْعِلْمِ يَنْبُوغُ الْيَقِينِ وَالصَّلَاةُ عَلَى عَيْنِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ بِعَيْنِهِ عَلَى إِلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ Hakikat pınarını ve ilim çeşmesini icrâ etmek için (akıtmak) din büyüklerini tayin eden Allâh'a hamd olsun. Salât peygamber, nebî ve resüllerin kaynağı olan (Hz. Muhammed) üzerine olsun. Ve O'nun zâtında, âli ve ashâbı ve bütün ümmeti üzerine olsun.

¹⁶⁷⁴ “1) Yeryüzünün padişahları köle sahipleridir. Biz ise yeryüzünü yaratana ibâdet ediyoruz. 2) Onlar dîbâ ve saf ipek ile övündükleri vakit, bizler abâ ve yamalı elbiselerle övündük. 3) Onlar önde gelen atlara binerlerse, bizler çölde çıplak ayakla dolaşırız. 4) Onlar helva ve kızartılmış et yedikleri zamân, biz azık olarak arpa ekmeğine râzı olduk. 5) Onlar yüksek kasır ve saraylarda ikâmet ederken bizler mescid ve zâviyelerde ikâmet ederiz. 6) Yarın (kıyâmet vaktinde) hangimizin önder olduğu belli olacaktır ve (orada) kime ihsânda bulunulduğu da görülecektir.” İmâm Zeyne'l-Âbidîn.

‘ Abednā naḥnu ḥallāka’l-berāyā

İzā’ freḥaru bi-dībācin ve ḥazzin
Feḥarnā bi’l-muraqqa’i ve’l-‘ abāyā

Ve in rekibu ḥuyūlen (10) şābiqātun
Meşeynā fi-felāvāti ḥafāyā

Ražīne’l-ḳūte min ḥubzi şa’ irün
İzā ekelü’l-ḥalāvete ve’l-ḳalāyā (11)

Ve in nezelü ḳuşüren ‘ āliyātün
Nezelnā fi’l-mesācid ve’z-zevāyā

Ġaden tubeyyenü sādātu minnā
Ve yubşar men yekun (12) lehu’l-‘ aṭāyā

(2) Biyār mey ki çü ḥürşid meş‘ al efrüzed

Getür şarābı ki çün güneş meş‘ al yaluñlandura (13)

Resed be-külbe-i derviş nîz feyż-i şu‘ ā’

İrer derviş evine şu‘ ā feyzi murād şarābdan ‘ ışq-ı İlähîdür pes (14) şol kimse ki ‘ ilm ü ‘ amel dervîşi ola āftāb-ı ḥaḳîḳî ki ḥazret-i Ḥaḳdur çün bezl-i nūr ve feyż-i fażl ide (15) ol faḳîr-i ‘ ilm ü ‘ amel olanuñ ḳalbi ḥānesine daḫi feyż-i nūr ider [şu‘ ā’-ı nūr ṭavîl ma‘ nāsınadır]

Şi‘ r

Yā mālîke’l-mülûki lenā ente maḳşadun¹⁶⁷⁵ (16)

Yā ze’l-celâli mülkuke mülkun mü’ebbedun

Nüşnî ‘ aleyke külle mesā’ in ve ğudvetin

Ned‘ ūke fihimā ve nuşallî ve nescüdü (17)

¹⁶⁷⁵ “1) Ey meliklerin, pâdişâhların pâdişâhı! Bizim maksadımız sensin. Ey azâmet sâhibi! Senin mülkün ebedî bir mülktür. 2) Her sabah ve her akşam sana hamd ederiz. Sabah akşam sana dua eder namaz kılar ve secde edderiz. 3) Biz senden sevâbı umar ve senin azâbından da korkarız. Senin rızâna kasd ederiz ve çabuk davranırız. 4) Sen bizim sâlih amelimizin olmadığını bilirsin. Lâkin bizler senin tek ve bir olan Rab olduğunu ikrâr ediyoruz. 5) Bizi bağışla çünkü sen kerîm olansın ve bizler sadece senden yardım diler ve sana ibadet ederiz.”

Nercu's-şavābe minke ve naḥşā' uḫûbeten
Nehvā ilā rızāke ve nes'a ve naḥfidu

Tedri bi-enne lenā' amelun ğayru şālih (18)
Lekinne nuḫirru inneke rabbun mu'aḥḥad

Fa'ġfirlenā ve ente kerīmu ve innenā
İyyāke nesta'īnu ve iyyāke na'budü

(3) Şurāḥī vü ḥarīfi ḥoşem [İ2a] (1) zi-dünyā bes¹⁶⁷⁶

Bir şurāḥī ve bir ḥoş muşāḥib baña dünyādan yeter

Ki ğayr ez-în heme esbāb-ı tefrikest ü şadā

(2) *Ki bundan ğayrı dükeli perişānlık ve baş ağrısı esbābidur murād şurāḥīden maḳāmdur ve ḥoş muşāḥibden (3) mürşid-i ṭarīkat ve refiḳ-i ṭarīk-i Ḥaḳdur dünyādan bu ikisi tālib-i Ḥaḳқа kāfidür bundan ğayrı her ne var (4) ise tefriḳa-i ḳalbe ve baş ağrısına sebebdür*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Muṭrıb-ı' ışḳ in zi-reh vaḳt-i semā¹⁶⁷⁷

Bendegī bend ü (5) ḥudāvendī şudā'

(4) **Be-rev edīb be-cāmī bedel kun in şefḳat**

Yüri ey edeblici bir ḳadeḫe bedel ḳıl bu şefḳati (6)

Ki men ğulām-ı muṭı' em ne pādşāh-ı muṭā'

Ki ben muṭı' ḳulam pādşāh-ı muṭā' degülem murād edībden mu'allim ü üstād (7) ve ḫākim-i' ibāddur aña dir ki eger baña şefḳat ü luṭfuñ var ise ol şefḳati' ışḳ-ı İläḫīye bedel ḳıl ya'nī (8) şefḳatüñ baña' ışḳ-ı İläḫī olsun ki saña anda iḳtidā ideyin ki sen muṭā' sın ve ben muṭı' em läcerem (9) itā' atüm baña nāfi' olur ḥuşuşda olsun

Ḳıṭ'a

+ +---/+ +---/+ +---

Ḥāne-i' ışḳ der-ḫarābātest¹⁶⁷⁸

Nik-nāmī der-ü çi kār (10) kuned

Her şebī yār şāhidī būden

Rüz-ı huşyāriyet ḫumār kuned

¹⁶⁷⁶ Bu mısırada vezin aksamaktadır.

¹⁶⁷⁷ "Aşk muṭrıbı, semâ vaktinde şunu çalar: Kulluk bir baĝdır efendilik baş ağrısı." Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoĝlu, Derya Örs), c. 3-4, Beyt: 4720.

¹⁶⁷⁸ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, s. 664. G.258/4,6,7.

Kaği-i Şehr-i ‘ aŐıķān bāyed

Ki be-yek (11) Őāhid iĥtiŐār kuned

(5) Zi-mescidem be-ĥarābāt mī-firisted ‘ ıŐķ

Mescidden beni ĥarābāta gōnderūr ‘ ıŐķ

Ĥarīf-i (12) bāde resīd ey refīķ-i tevbe vedā‘

Őarāb muŐāĥibi iriŐdi ey tevbe yoldaŐı vedā‘ murād budur ki (13) ehl-i zāhir maķāmından ĥānķāha gōnderdi beni ‘ ıŐķ-ı İlāhī pes ‘ ıŐķ yoldaŐı ya‘ nī Őeyĥ ü sālīk iriŐdi (14) ve baĥna koŐuldu ey tevbe yoldaŐı ya‘ nī āĥiretten rücu‘ -ı refīķi olan ehl-i dūnyā saĥna vedā‘

Ėazel

-++-/-+-/-++-/-+-

Her ki (15) dil-ārām dīd ez-dileş ārām reft¹⁶⁷⁹

Çeşm me-dārīd ĥiç her ki der-īn dām reft

Yār-ı tu mī-reft (16) mā ‘ aŐıķ u bī-dil Őudīm

Perde ber-endāĥtī kār be-itmām reft

MeŐ‘ aleī ber-fürūĥt āteŐ-i ĥürŐid-i ‘ ıŐķ (17)

Ĥırmen-i ĥāŐān be-sūĥt ĥānķah-ı ‘ ām reft

Ger be-heme ‘ ömr-i ĥıŐ bā-tu ber-ārem demī

ĤāŐıl-ı ‘ ömr ān (18) demest bāķi-i eyyām reft

‘ Ārif-i mecmū‘ -rā der-pey-i dīvār-ı Őabr

Ĥāķat-i būden ne-būd neng Őud u nām (19) reft

Mā ķadem ez-ser kunīm der-ĥaleb-i dūŐān

Rāh be-cāyī ne-burd her ki be-iķdām reft

Himmet-i Sa‘ dī (20) be-‘ ıŐķ meyl ne-kerdī velīk

Mey çü fürūŐed be-kām ‘ aķl be-nā-kām reft

(6) Ĥüner nemī-ĥured eyyām ĥayr ez-īnem nīst

(21) Ĥüneri almaz eyyām benüm bundan ĥayrı yoķdur

¹⁶⁷⁹ Muslihiddin Sa‘ dī, **Külliyāt-ı Sa‘ dī**, Gazeliyyāt, s. 611, G.157.

Kücā revem be-ticāret bedīn kesād metāʿ

Ḳande gidem ticārete [İ2b] (1) bu kesād metāʿ ile murād manṭūḳdan zāhirdür ki ehl-i zamān hünberi almazlar ve aña raġbet kılmazlar lācerem (2) inneʿd-dehri ḳad fesede ve inneʿs-sūḳa ḳad kesede¹⁶⁸⁰ hasebince ḳande gidelüm bu kesād metāʿ ile pes küşe-i ferāġat (3) ihtiyār itmek gerekdür

Ḳıṭʿa

+--/+--/+--/+--

Raẓiytu bimā ḳasemaʿllāhu lî¹⁶⁸¹

Ve fevveztu emrî ilā ḫālîkî

Leḳad aḫsenaʿllāhu fîmā maẓā (4)

Kezālike yuḫsinu fîmā baḳî

(7) Zi-zühd-i Ḥāfız u ṫāmāt-ı ü melül şudem

Ḥāfız zühdinden ve anuñ daʿvî ile (5) olan ıştılāḫātından uşandum

Be-sāz rüd ğazel-ḫʿān-ı men sürüd-ı semāʿ

Düz kıla benüm ğazel-ḫʿānum (6) semāʿ ırını murād budur ki zühd-i ḫuşḳdan ve ḳavl-i bîʿ amelden ve daʿvî ü lâfdan uşandum ve yigrendüm ey (7) baña şevḳ viren semāʿ vü zevḳ vir şadāyı peydā kııl

VELEHU EYẒAN [G.341]

[Fāʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün]

(1) Bāmdādān ki zi-ḫalvetgeh-i kāḫ-ı (8) ibdāʿ

Şabāḫ vaḳtinde ki icād köşkünüñ ḫalvetgāhından

Şemʿ-i ḫāver fikened ber-heme eṫrāf şuʿāʿ

Maşrıḳ (9) şemʿi ata dükeli eṫrāf üzre şuʿāʿ murād icād köşkünden felekdür şemʿ-i maşrıḳdan murād güneşdür yaʿnî (10) çünki felekden şems ṫulūʿ idüp eṫrāf-ı ʿāleme şuʿāʿ biraġa

(2) Ber-keşed āyine ez-ceyb ufuk çarḫ u der-ān

(11) Çeke āyine kenār-ı āşmān yaḳasından çarḫ ve anda [ber-keşed lafzınıñ fāʿ ili çarḫ ve mefʿ üli āyinedür]

Rüy-ı ğitî be-nümāyed be-hezārān envāʿ

Felek yüzün ğöstere (12) niçe biñ nevʿ ile murād āyineden şemsdür ki çarḫ anı kenārından çeküp çıkarur ve anda cihān yüzün (13) gösterür niçe biñ nevʿ ile [be-nümāyed lafzınıñ fāʿ ili zamîr-i çarḫ ve mefʿ üli rüy-ı ğitîdür]

¹⁶⁸⁰ إِنَّ الدَّهْرَ قَدْ فَسَدَ وَإِنَّ السُّوقَ قَدْ كَسَدَ Şüphesiz zaman bozulmuş ve pazar da durgunlaşmıştır. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁶⁸¹ “1) Allâh’ın bana taksîm ettiġi rızka râzî oldum. Ve emrimi yaratıcıma teslim ettim. 2) Allâh teâlâ geçmişte güzellikler yaptı, geri kalanda da aynı şekilde güzellikler yapacaktır.” رَضِيْتُ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لِي (Hadîs), Beyhakî, Şa’bü’l-İmân, No: 1265.

(3) Der-zevâyâ-yı tarabhâne-i Cemşid-i felek

Felek pādşāhınūñ ŧenlik evi (14) bucaqlarında

Ergānūn sāz kuned Zühre be-āheng-i semā[‘]

Ergānūn sāz ide Zühre semā[‘] āhengi ile murād (15) esbāb-ı feraḥ ve sürūr zāhir ola dimekdür [Cemşid aşlda bir pādşāhın ismidür bunda muṭlaqā pādşāh ma[‘] nāsına olmaḥ münāsibdür ve sāz kuned lafzınuñ fā[‘] ili Zühre ve mef[‘] ūli ergānūndur ve ergānūn bir sāzdur ki çalarlar]

(4) Çeng der-gülgüle āyed ki kücā şud münkir

Çeng gülgüleye gele ki (16) kande gitdi münkir

Cām der-kaḥkaḥa āyed ki kücā şud mennā[‘]

Kaḥkaḥa kaḥkaḥaya gele ki kande gitdi men[‘] idici (17) murād çengden şeyḥ Münḥanidür ki çeng gibi kaḥkaḥa bükülmişdür ve cāmdan murād kaḥkaḥa ki neşāṭ ḥāşıl itmiş (18) ola bu dört beyt merhūndur ve ḥulāşa-i murād bu dört beytden budur ki çün şabāḥ olup İşrāk (19) ve Duḥā namāzı kılınup şeyḥ ta[‘] bir-i vākı[‘] a ve beyān-ı leṭā[‘] if-i tarikat kılup neşāṭ-ı aşḥāb ḥāşıl ola

(5) Vaz[‘] -ı (20) devrān niger ü sāgar-ı ‘işret ber-gır

Devrān vaz[‘] indan ögr ve ‘işret kaḥkaḥin dut

Ki be-her ḥāletī inest (21) bihter-i evzā[‘]

Ki her ḥāletde budur eyürek evzā[‘] murād budur ki vaz[‘] -ı devrān ḡam-ı cihān ve ifnā-yı [İ3a] (1) ‘ömrdür lācerem ‘ārif olan anı görüp ‘ışḥ-ı İlāhī nūşına meşḡul olmaḥ gerekdür ki dünyāya ve āhirete nazār yigrek va[‘] z (2) budur

Şi[‘] r

Ve men tereke’d-dünyā ve aşbaḥe zāhiden¹⁶⁸²

Femā li’l-ezā yevmen ileyhi sebīlun

(6) Ṭurra-i şāhid-i dünyā heme bendest (3) ü firīb

Dünyā maḥbūbı ṭurra-i dükeli benddür ve aldamaḥdur [şāhid-i dünyā lafzında olan izāfet izāfet-i beyāniyyedür]

‘Ārifān ber-ser-i in rişte ne-cüyend nizā[‘]

(4) ‘Ārifler bu iplik başı üzre nizā[‘] istemezler murād budur ki dünyā zülfi bend ü ḥud[‘] adur ve bu iplik (5) ki ṭurra-i dünyādur çün sebep-i kayddur ‘ārifler anuñ üzerine nizā[‘] itmezler

Kıṭ[‘] a

En-nefsü tebkī ‘ale’d-dünyā (6) ve kaḥkaḥ alimet¹⁶⁸³

¹⁶⁸² “Dünyâyı terk edip zāhid olan kişiye hiçbir vakit sıkıntıların ve eziyetlerin ulaşması mümkün değildir.”

¹⁶⁸³ “1) Bu nefis dünyādān kurtuluşun ondaki her şeyi terk etmede olduğunu bile bile dünyâ için ağlar 2) Kişinin ölümden sonra kalması için ölmeden önce yaptığından başka hiçbir ev yoktur. 3) Nerede zorba pādīşāḥlar? Sonunda ecel sākisi olanlara ölüm kadehini sundu. 4) Mallarımızı mirâşçılar için

İnne's-selāmete minhā terku mā fihā

Lā dāre li'l-mer'i ba' de'l-mevti yeskūnhā

İlle'l-letī kāne able'l-mevti (7) bānihā

Eyne'l-mülükü'l-letī kānet musallaṭaneten

Ḥattā sekāhüm bi-ke'si'l-mevti sākīhā

Emvālünā li-zevi'l-mīrāsi (8) necme' uhā

Ve dūrune'l-ḥarābi'd-dehri yebnihā

(7) Ömr-i ḥusrev ṭaleb er nef' -i cihān mī-ṭalebī

Pādšāhuñ 'ömrin iste (9) eger cihān fā'idesin isterseñ

Ki vücūdīst 'aṭā-baḥş u kerīmī neffā'

Ki bir vücūddur 'aṭā baḡışlayıcı (10) ve bir kerīmdür fā'ide idici murād zāhire nazar pādşahını medḡ ve 'umūm nef' ini beyān ve aña du'ā-yı ḡayr nef' -i cihān (11) idügin zikrdür ve ṭarīkate nazar şeyḡ-i ṭarīkat ve şāh-ı ḡaḡīkat için du'ādur ki 'aṭā idici vücūd u kerīm ve şāḡib-i (121) cūd u keşīrū'n-nef' dūr

Ḳıṭ'a

--+/+--+/-+--

İn bende-i ḡırḡa-i kebūdet

Der-cennet-i 'adn ḡulle-pūşān

Ber-yād-ı leb-i tu der-şevāmi' (13)

Zühḡād-ı zamāne bāde-nūşān

Bi'şkest leb-i şeker-fürüşet

Bāzār heme şeker-fürüşān

'Ömr-i tu dırāz (14) bād-ı şeyḡā

Bā-pend-i tu tā şevīm cūşān

(8) Manzar-ı luṭf-ı ezel rüşeni-i çeşm-i emel

Luṭf-ı ezelüñ nazargāḡı (15) ve ümīd gözinüñ rüşenligi

Cāmi' -i 'ilm ü 'amel cān-ı cihān Şāh Şücā'

'İlm ü 'amelüñ cāmi' i cihānuñ cānı (16) Şāh Şücā' murād mantūḡdan zāhirdür ki zāhire nazar medḡ-i şāh maḡşuş ider ve ṭarīkate nazar hidāyet-i (17) ezeliyyeye manzar olup 'ayn-ı ricānuñ rüşenāsı ve 'ilm ü 'amelüñ cāmi' i olan şeyḡ-i kāmil ü mükemmeldür lācerem (18) aña mülāzemet gerekdür

biriktiririz, evlerimizi de zaman yıksın diye yaparız.”Nevzat H. Yanık, Alı b. Ebı Tālib Divanı, s. 258-259. İmām Ali bin Ebü Tālib, Dıvān-ı Emīrū'l-Mü'minīn el-İmām Alı bin Ebı Tālib, s. 104.

Rubā'ī

+---/+---/+---/+---

Menem k'ez-deret ruḥ be-rāhī ne-kerdem

Be-cüz āstānet penāhī ne-kerdem

Men ez-her murādī (19) tu-rā ḥ'āstem bes

Temennā-yı mālī vü cāhī ne-kerdem

(9) Hāfızā bende-şifat ber-der-i ü bāş muḳīm

Ey Hāfız ḳul (20) gibi anuñ ḳapusı üzre muḳīm ol

Ki cihāndār-ı muḳī' est ü şehinşāh muḳā'

Ki muḳī' cihān dutıcıdur (21) ve iḫā'at olunmuş ulu pādşāhdur murād ol şāhuñ emr-i İlähiye muḳī' olup kendüsi sultān-ı muḳā' [İ3b] (1) olduğın beyāndur ve ḫarīkata nazar Şāh Şücā' dan murād sābıḳan beyān olınan nefis ü şeyḫān cenginde (2) secī' olan mürşid-i kāmildür lācerem anuñ ḳapusında ḳul gibi muḳīm olmaḳ gerek ki cihānı dutan (3) oldur ki evliyāu'llāh-ı evtād-ı arzıdur ve ḫazret-i Ḥaḳḳa muḳī' ve kendüsi muḳā' ve du'āsı müstecābdur (4) ve murād bu idügi gelicek ḡazelde zāhirdür

VELEHU EYŹAN [G.342]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Ḳasem be-ḫaşmet-i cāh u celāl-i Şāh Şücā'

Andum (5) Şāh Şücā'uñ manşıb u celāli 'azametinedür

Ki nīst bā-kesem ez-behr-i māl u cāh nizā'

Ki yoḳdur kimse ile (6) benüm māl u manşıb için nizā'um murād ḡazel-i evvel maḫla'ındaki gibidür

Ḳıḫ'a

+---/+---/+---/+---

Merā ḫudā-yı cihān himmeti çünān (7) dādest

Ki iltifāt bedīn zīnet-i cihān ne-kunem

[Be-resm-i ebr zi-behr-i güher ne-bārem eşk

Be-sān-ı re' d zi-dest-i hevā fiḡān ne-kunem]

Çü ber-serīr-i ḳanā' at nişānd baḫt-ı merā

Diger mülāzemet-i (8) hīç āstān ne-kunem

(2) Be-'āşıḳān nazārī kun be-şükr-i in ni' met

'Āşıḳlara bir nazar ḳıl bu ni' met şükrine [in ni' met diyü mışrā'-ı şānī maẓmūnına işāret iderem]

Ki men (9) ḡulām-ı muḳī' em tu pādşāh-ı muḳā'

Ki ben muṭī' ulam ve sen sultān-ı muṭā'sın murād bundan zāhir pādşāhına (10) ḥiṭāb degül idügi zāhirdür lācerem murād sultān-ı arīkatdür ki muḥıblere andan nazar ricā ider şol (11) şükr için ki ben 'abd-i muṭī' em senüñ emrüñe ve irşāduña ve sen sultān-ı muṭā' sın dir

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ser ber-āverdi (12) be-devlet pāy-ı merdi kun be-luṭf

Dest-res dādet Ḥudā üftādegān-rā destgır

(3) Be-feyz-i cür' a-i cām-ı (13) tu teşneim veli

Senüñ adeḥüñ cür'ası feyzine şusuzuz veli

Nemı-kunım diliri nemı-dihim şudā'

(14) *Bahādurlu itmezüz baş arısı virmezüz* murād muḥāṭabdan şeyḥ-i mürşiddür anuñ cāmı albidür baıyye-i (15) feyze şusuz ve muḥtācuz ammā cür'et idām u taşdı' itmezüz dir

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Nıkuyı kun be-dil-i ḥal tu-rā bende şevend¹⁶⁸⁴ (16)

K'ādemı bende-i luṭf u kerem ü iḥsānest

(4) Şarāb-ı ḥānegiyem bes mey-i muğāne be-dih

Evdeki şarābum anca ya' nı tamām (17) oldu şarāb-ı muğāne vir

Ḥarif-i bāde resid ey refi-i tevbe vedā'

Bu mısrā' bi-'aynihi azel-i evvelde (18) gemişdür murād kendümden olan 'ış u ḥālet tamām oldu mürşid ü şeyḥ-i 'ış ve zevi gerekdür çün (19) andan feyz ola aḥiretten rücü' itdüren refiden ya' nı ehl-i dünyādan vedā'

Beyt

+ ---/+ ---/+ ---

Ḥayātı ḥoş (20) memātı ḥoş kesı rāst

Ki dünyā-rā be-dini dār bü'gzāşt

(5) Ḥudāy-rā be-meyem şüst ü şüy-ı ḥıra kunid

(21) *Allāh için benüm ḥıramı şarāb ile yuyup arıtma idüñ*

Ki men nemı-şinevem büy-ı ḥayr ez-in evzā'

Ki ben [14a] (1) duymazam ḥayr ousun bu evzā' dan murād ḥıradan vücud-ı insāni ve ḥal-ı cismānidür anı 'ış ile yuyup (2) pāk itmek aleb ider ki ḥāliyā olan evzā' dan büy-ı ḥayr gelmez diyü ehl-i dünyā zeyyininden şikāyet ider [*şeniden* işitmek ve ou duyma ma' nāsına gelür]

¹⁶⁸⁴ Birinci mısrāda *nıkuyı* kelimesi vezin kusuru sebebiyle *nıkuyı* şeklinde okunmuştur.

Beyt (3)

-+---/-+---/--+-

Terk-i dünyā gîr ü kâr-ı merg sâz

Râh bes dürest reh-râ berg sâz

(6) Be-bîn ki raqş künân mî-reved be-nâle-i (4) çeng

Gör ki raqş uraraq gider çeng nâlesi ile [mî-reved lafzınıñ fâ'ili mısrâ'-ı şânî evvelinde vâkı' olan kesîdür]

Kesî ki ruşsat ne-fermüdi istimâ'-i simâ'

Bir kimse (5) ki icâzet buyurmaz idi semâ' işitmege murâd budur ki 'ilm-i zâhir ehli olup semâ' dan nehy iden sâlik-i tarîkat (6) olup zevk ü hâlet kesb idüp şeyh Munhanî ve murâkıb nâlesi ile şâhib-i vecd ü hâlet olmışdur

Beyt (7)

+---/+---/+---

Ġulâm-ı 'ışk şev endîşe inest¹⁶⁸⁵

Heme şâhib-dilân-râ pîşe inest

Şi'r

Lev kâne fi'l-'ilmi düne't-tuqâ (8) şerefun¹⁶⁸⁶

Lekâne eşrefu halkı'llâhi İblisu

(7) Cebîn ü çehre-i Hâfız Hudâ cüdâ ne-kunâd

Hâfızuñ alnın ve yüzün (9) Allâh ırağ eylesün

Zi-hâk-ı bargeh-i kibriyâ-yı Şâh Şücâ'

Şâh Şücâ' uñ kibriyâsı bargehî toprağından murâd (10) gâzel-i evvel maḥlaşında olan gibidür [bargeh lafzı bargeh lafzından muḥaffefdür bargeh aşda icâzet yeri dimekdür şimdi pâdşâh ḳapusı ve dergâhı murâddur]

Ḳıṭ'a

İnnî le-aḥsedu cārekum li-civārikum¹⁶⁸⁷

Ṭübā li-men aḥḥā li-dārike cāren

Yā leyte (11) cāreke bā-a' nî min dārihi

Şibren li-u' ṭihi bi-şibrin dāren

¹⁶⁸⁵ Nizâmî, Hüsrev ü Şîrîn, Bölüm: Sühanî Çend der-İşk, Beyt: 3, Ganjor.

¹⁶⁸⁶ "Eğer takvâdan yoksun olan ilimde şeref olsaydı, Allâh'ın mahlûklarının en şereflişi Şeytân olurdu."

¹⁶⁸⁷ "1) Sizin çevrenizde olduğu için komşunuza hased ediyorum. (Ey sevgili) ne mutlu senin evine komşu olana! 2) Keşke komşun kendi evinden bana bir karış (yer) satsaydı. O bir karışa karşılık ona bir ev verirdim."

VELEHU EYŻAN [G.343]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Der-vefā-yı 'ışk-ı tu meşhūr-ı hūbānem (12) çü şem'

Senüñ 'ışkuñ vefāsında hūblar meşhūrı ben şem' gibi

Şeb-nişin-i kūy-ı serbāzān u rindānem (13) çü şem'

Serbāzlaruñ ve rindler maħallesiñüñ gice muşāhibiyin şem' gibi murād hūbān-ı tarikat içinde (14) 'ahde vefā itmekde ve bezl-i rūh kırup yanmağda meşhūrın ve baş fedā idenler ve muħlişler maħallesinde gice (15) muşāhibiyin ya' nī ihyā-yı leyl ve ifnā-yı vücūd iderin şem' gibi dimekdür

Bejt

-+---/-+---/-+---/--+

Āteş-i dil çend sūzed rişte-i cānem (16) çü şem'

Ey şabā teşrif dih tā cān ber-efşānem çü şem'

(2) Şeb-i rū h'ābem nemī-āyed be-çeşm-i ğam-perest

Uyku (17) şeb-i rūy gelmez benüm ğam tapıcı gözüme

Bes ki der-bimārī-i hicr-i tu giryānem çü şem'

Nice ki senüñ hicrüñ (18) hasteliginde ağlayıcıyın şem' gibi murād uyanık olup marāz-ı hicrde giryān olduĝın beyāndur

Bejt

-+---/-+---/-+---/--+

Dārem (19) imşeb keremī der-ser ki ne'nşinem zi-pāy

Tā ser-ā-pāy vücūd-ı ğod ne-sūzānem çü şem'

(3) Rişte-i cānem be-miķrāz-ı (20) ecel bubrīde şud

'Ömrüm ipligi eceli miķrāzı ile kesildi

Hemçünān der-āteş-i 'ışk-ı tu çendānem çü şem'

(21) *Ancılayın senüñ 'ışkuñ odında ħandānın şem' gibi* murād senüñ 'ışkuñda ħālet-i niza' da daħi olursam şād [İ4b] (1) u ħandānın dimekdür

Bejt

-+---/-+---/-+---/--+

Ger be-miķrāz ez-ten-i sūzān cüdā sāzī serem

Ez-maķām-ı imtişālet ruħ ne-gerdānem (2) çü şem'

(4) Der-şeb-i hicrān merā pervāne-i vaşlī firist

Hicrān gicesinde baña bir vaşl pervānesin gönder

Verne (3) ez-derdet cihānī-rā be-sūzānem çü şem'

Yoḥsa senüñ derdüñden cihānı yaqarın şem^ç gibi murād baña ifāza (4) kıl yoḥsa şem^ç cihānı yaqduğı gibi ben cihānı yaqarın yā şem^ç yandığı gibi yaqarın dimekdür

Bejt

Ey nesīm-i şubḥ res (5) yek-dem be-kuş in āteşem

Verne bā-yek āh-ı huşk u ter be-süzānem çü şem^ç

(5) Ger kumeyt-i eşk-i gülgünem ne-būdī germ-rev

(6) *Eger benüm eşk gülgünüm atı germ yürüyici olmayaydı [kumeyt torı at ve yelesi ve kıyruğı kara at]*

Key şudī rüşen be-gītī rāz-ı pinhānem çü şem^ç

Kačan rüşen (7) olur idi benüm rāz-ı pinhānum şem^ç gibi murād gözüm yaşı benüm rāz-ı pinhānum āşkäre kıldı dimekdür

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+-

Rāz-ı men çün (8) şem^ç rüşen geşt der-her maḥfilī

Bes ki seyl-i āteşin ez-dīde mī-rānem çü şem^ç

(6) Der-miyān-ı āb u āteş hemçünān (9) ser-germ-i tust

Āb u āteş ortasında ancılayın başı senüñ kızmışdur

Īn dil ü zār u nizār u eşk-i bārānem (10) çü şem^ç

Bu kalb ü zār u za^ç ifin ve göz yaşını yağdurıcıyın şem^ç gibi murād kendüyi bir kaç vechle şem^ç e (11) teşbīhdür ki şem^ç üñ başı āb u āteş ortasında kızmışdur kendü daḥi öyledür ve anuñ kalbi zār u za^ç ifdür (12) ki kendü daḥi öyledür ol göz yaşı yağdırur kendü daḥi öyledür

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+-

Her şebem tā şubḥdem āteş (13) be-ser ber mī-reved

V'āb-ı ḥasret mī-reved ez-ruḥ be-dāmānem çü şem^ç

(7) Kūh-ı şabrem nerm şud çün mūm der-dest-i (14) gamet

Benüm şabrum tağı yumışadı mūm gibi gamuñ elinden

Tā der-āb u āteş-i 'ışket güdāzānem çü şem^ç

(15) *Tā senüñ 'ışkuñ āb u āteşinde eriyiciyem şem^ç gibi murād mantūkdan zāhirdür*

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+-

Nist dil-süzī ki (16) ber-bālīn-i men girīd demī

Der-şeb-i tenhāyi er ber-leb resed cānem çü şem^ç

(8) Bī-cemālī-i 'ālem-ārā-yı tu rüzem çün şebest

(17) *Senüñ ‘âlem bezeyici cemâlüñsüz gündüzüm gice gibidür*

Bâ-kemâl-i ‘ışk-ı tu der-‘ayn-ı noqşānem çü şem‘

Senüñ ‘ışkuñ (18) kemâli ile ‘ayn-ı noqşāndayın şem‘ gibi murād tecellî cemâlsüz gündüz aña qarañu geldügin beyāndur ve kemâl-i ‘ışk ile noqşānda (19) olmak kemâl idügin zikrdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Ĥ‘āb der-çeşmem nemî-āyed zi-süz-ı dil be-şeb

Münis-i şebhā-yı bīdārān be-hicrānem (20) çü şem‘

(9) Ser-firāzem kun şebî ez-vaşl-ı ĥod gerden küşāy

Beni ser-firāz kııl bir gice kendü vaşluñdan boyın aç (21)

Tā münevver gereded ez-dīdāret eyvānem çü şem‘

Tā münevver ola senüñ dīdāruñdan benüm eyvānum şem‘ gibi murād tecellî ile [İ5a] (1) incilā-yı şadr ĥāşıl olduĥın beyān ve anı talebdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Ķudsiyān āyend pīrāmün-ı bezmem (2) der-tavāf

Her şebî ez-nūr-ı ĥod be’ frūzi eyvānem çü şem‘

(10) Hemçü şubhem yek nefes bākīst bī-dīdār-ı tu

(3) *Şubĥ gibi bir nefesim bākīdür ya‘ nī hemān bir nefesim vardur senüñ dīdāruñsuz*

Çihre bü’nmā dilberā tā cān ber-efşānem (4) çü şem‘

Yüz göster ey dilber tā cān şaçam şem‘ gibi murād kemâl-i tecellî ile teslīm-i rüĥ ve vuşul-i (5) küllî talebidür

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Yek şebî der-ĥāneem bi’ nşīn ü bi’ nşān bende-rā

Tā be-cān kenden şebî-rā rüz gerdānem (6) çü şem‘

(11) Āteş-i mihr-i tu-rā Ĥāfiz ‘aceb der-ser girift

Senüñ muĥabbetüñ āteşin Ĥāfiz ‘aceb başda dutdı (7)

Āteş-i dil key be-āb-ı dīde bi’ nşānem çü şem‘

Göñül āteşin kaçan göz şuyı ile söyündürem şem‘ gibi murād (8) alçaqda olan āteş āb ile söyünür yüksekde olan söyünmez benüm āteşüm bālādur söyünmez dimekdür

Beyt (9)

--+---/-+---/-+---/--+-

Gāh ender-ĥānĥah bā-şūfiyān hem-şoĥbetem

Gāh der-meyhānehā maşhūb-ı rindānem çü şem^ç (10)

ḤARFÜ'L-ĠAYN¹⁶⁸⁸

VELEHU EYẒAN [G.344]

[Mefā^ç ilün Fe^ç ilātün Mefā^ç ilün Fe^ç ilān]

(1) *Seher be-büy-ı gülistān hemī şudem der-bāğ*¹⁶⁸⁹

Şabāḥ gülistān koğusu ile gitdüm bağa

Ki tā (11) çü bülbül-i bī-dil kunem ^çilāc-ı dīmāğ

Ki bülbül-i ^çāşık gibi idüm dīmāğ ^çilācını murād vuşul ila'llāh rāyihası (12) ile seyr-i bāğ-ı cihān itdüm tā ^çāşık-ı mükāşif ve merd-i ^çārif gibi bundan ^çibret-i elem ve ^çamel-i āḥiret kılam dimekdür (13)

Ḳıṭ^ç a

+++ / +--+ / +-+

Merd bāyed ki bāb-ı maqşad-ı ḥ^şış

Mī-küşāyed be-^ç aql u mī-bended

Reften-i bī-murād ne'stāned

Guften-i (14) ber-güzāf ne'psended

Ebr bāşed ki yāfe mī-girīd

Berḳ bāşed ki ḥire mī-ḥanded

(2) **Be-çihre-i gül-i sūrī nigāḥ (15) mī-kerdem**

Gül-i sūrī yüzine nazar eyler idüm [gül-i sūrī kıızıl gül ve bir nev^ç kıızıl çiçekdür]

Ki būd der-şeb-i tāri be-rüşenī çü çerāğ

Ki ḳarañu gicede (16) idi aydınlıkda çerāğ gibi bu beyt merhündür

(3) **Çünān be-ḥüsn ü cevāmī-i ḥ^şışten mağrūr**

Öyle kendü ḥüsnine (17) ve yigitligine mağrūr

Ki dāşt ez-dil-i bülbül hezār gūne ferāğ

Ki var idi bülbül göñlinden biñ dürlü (18) ferāğı murād erbāb-ı münāşib ve nev-devlet olanları ve aḡniyā vü şāḥib-i ni^ç met olanları muḥtāc u faḳir olanlardan (19) ḡāfil ü fāriğ gördüm dimekdür

Ḳıṭ^ç a

+++ / +--+ / +-+

Hiç dānī ki merdümī çı buved

¹⁶⁸⁸ Aded: 1

¹⁶⁸⁹ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Seher be-büy-ı gülistān demī şudem der-bāğ

Rüz-ı devlet fūrūtenī kerden
Sīm (20) ü zer bī-sipās baḥşīden
Gāh ḳudret ḡazab fūrū-ḡorden

Rubā'ī (Ahreb)

Īn 'ömr-i 'azīz-i ḡod ne-dānī çī kunem (21)
Bā-cem' derem tu mihrbānī çī kunem
Yezdān zi-tu ṭā' at u 'ibādet ḡāhed
Dā'im tu be-kesb-i ĩn cihānī çī kunem

(4) Küşāde [İ5b] (1) **nergis-i ra' nā zi-ḡasret ān ez-çeşm**

Açmış ra' nā nergis ḡasretten şuyı gözden

Nihāde lāle zi-sevdā (2) **be-cān u dil şad dāḡ**

*Ḳomış lāle sevdādan cān u ḡönle yüz dāḡ murād ḡalḡuñ ba' zını nemnāk u fikr-i
'uḡbā* (3) ile ḡamnāk ḡördüm dimekdür

Ġazel

+++ / +++ / +++ / +-+

Ḥoşest 'ömr dirīḡā ki cāvidānī nīst¹⁶⁹⁰

Ki 'itimād ber-ĩn 'ömr ü zindeḡānī (4) nīst

Külīst ḡurrem ü ḡandān u tāze vü ḡoş-būy
Velī ümīd-i şebāteş çünān ki dānī nīst

Kūdām bād-ı bahārī (5) vezīd der-āfāḡ
Ki bāz der-'aḡabeş nekbetī ḡazānī nīst

Dil ey refīḡ der-ĩn kārbānserāy me-bend
Ki ḡāne (6) sāḡten āyīn-i kārvānī nīst

Be-şīḡḡat-i ten ü şāhi-i ḡod me-şuv maḡrūr
Beḡā-yı şīḡḡat-i cism ü şebāt ḡānī nīst (7)

(5) Zebān keşīde çü tīḡī be-serzeniş sūsen

Dil çekmiş kılıc gibi başa ḡaḡmaḡa sūsen

Dehān küşāde (8) **şāḡāyık çü merdüm ĩḡāḡ**

¹⁶⁹⁰ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyāt-ı Sa'dī**, Kasâid-i Fârisî, s. 947. K.5/1,3,7,8

Ağız açmış şakāyık gammāz ve çok söyler kişi gibi murād cihānuñ ba'zını (9) dil-azār u mūzī ü mevt ve āhiretten fāriğ ü gāfil gördüm dimekdür

Rubā'ī (Ahreb)

Kütāh kuned zamāne in demdeme-rā¹⁶⁹¹ (10)

Āhir be-derd gurg-ı fenā in reme-rā

Ender-ser-i her kesī gurūrīst velī

Seylī-i ecel kafā zened in heme-rā

(6) Gehī (11) çü bāde-perestān şurāhī ender-dest

Gāhī bāde-perestler gibi şurāhī elinde

Gehī çü sākī-i mestān be-kef (12) girifte ayāğ

Gāhī mestler sākisi gibi ayada dutmuş ayāğ murād ba'zını mest-i devlet ve ehl-i kibr ü (13) hisset ve ba'zını şāhib-i himmet ve ğayra muvaşşıl-ı ni' met ü mu'ṭī-i hālet gördüm dimekdür

Ḳıṭ'a

İzā cādetü'd-dünyā (14) 'aleyke fecud bihā¹⁶⁹²

'Ale'n-nāsi ṭurren innehā teteḳallebu

Felā'l-cūdu yefnīhā izā hī aḳbelet

Vele'l-buḫlü yubḳihā izā hī (15) tezhebu

(7) Neşāt u 'ıyş u cevānī çü gül ğanīmet dān

Şenligi ve 'ıyş ve yigitligi gül gibi ğanīmet bil

Ki Hāfizā ne-buved (16) ber-resūl ğayr-ı belāğ

Ki ey Hāfiz olmaz resūle belāğdan ğayrı murād budur ki devlet ü ni' meti ve şıḫat ü (17) kudreti ve taḫşīl-i ḳarīb için fırsatı fevt itme diyü naşīhat itdüm ve mā 'ale'r-resūli ille'l-belāğ¹⁶⁹³ ḥasebince (18) itmām-ı risālet itdüm ḳabūl ü 'amel senūñ 'ahdüñde ḳalmışdur

Beyt

+-+ -/+ + - -/+ + - -/+ + + -

Men ānçi şarṭ-ı belāğest bā-tu ḥoş (19) guftem¹⁶⁹⁴

Tu ḥ'āh ez-suḫanem pend gīr [ü] ḥ'āh melāl

¹⁶⁹¹ Mevlānā, Dīvān-ı Şems, Rubāiyyāt, No: 64, Ganjor.

¹⁶⁹² "1) Dünyā sana cömertlik ettiğī zamān sen de onunla bütün insanlara cömert ol; çünkü dünyā döner. 2) Nasıl ki varlık geldiğinde cömertlik onu tüketmezse, gideceğī zamān da cimrilik onu tutamaz." Nevzat H. Yanık, **Alī b. Ebī Tālib Divanı**, s. 26-27. İmām Ali bin Ebū Tālib, **Dīvān-ı Emīrū'l-Mü'minīn el-İmām Alī bin Ebī Tālib**, s. 23.

¹⁶⁹³ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır. (Kur'ân, Nūr 24/54).

¹⁶⁹⁴ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyāt-ı Sa'dī**, Kasâid-i Fârisî, K19/3.

ḤARFÜ'L-FĀ¹⁶⁹⁵

VELEHU EYẒAN [G.345]

[Müfte^c ilün Mefā^c ilün Müfte^c ilün Mefā^c ilün]

(1) Ṭālī^c eger meded (20) dihed dāmenēş āverem be-kef

Ṭālī^c eger meded vire etegin getürem el

Ger be-keşem zihī ṭarab v'er be-kuşed (21) zihī şeref

Eger çekem zihī şādılık eger katl ide zihī şeref murād budur ki vuşül ila'llāh el virüp şemme-i [İ6a] (1) feyż hāşıl olup ba^c dehu vaşl-ı küllī müyesser olursa zihī şādmānī ve eger katl iderse zihī şeref ki (2) anuñ maqtüli olam ve anuñ talebinde olam

Şi'r

Ve lev biyedi'l-ḥabibi suķitu semmen¹⁶⁹⁶

Lekāne's-semmu min yedihi yuḫibu (3)

Beyt

+++/-+--/+--

Gerçi ne-tevān be-düst reh-burden¹⁶⁹⁷

Şarḫ-ı yārīst der-ṭaleb-i murden

(2) Ṭarf-ı kerem zi-kes ne-best in dil-i (4) pür-ümīd-i men

Kerem gözün kimseden bağlamadı bu benüm pür [İ6b] ümīd göñlüm

Gerçi suḫan hemī bered kışşā-i men be-her ṭaraf

(5) *Egerçi söz iletür benüm kışşamı here ṭarafa murād ḳalb ṭalebde sā^c i olup benüm kışşamdan her şeyḫ ü vā^c ize söz (6) iletür ammā kimseden murādı hāşıl olup ḫuzür bulup göz yummamışdur diyü şikāyet ider [hemī bered lafzınuñ fā^c ili dıldür]*

Rubā^c i

Esrār-ı ezel-rā (7) ne tu dānī vü ne men¹⁶⁹⁸

V'in ḫarf-i mu^c ammā ne tu ḫ^çānī vü ne men

Hest ez-pes-i perde guft u güy-ı men u tū

Ger (8) perde ber-üfted ne tu mānī vü ne men

(3) Çend be-nāz perverem mihr-i bütān-ı seng-dil

Niçe nāz ile besleyem ṭaş (9) göñüllü bütler muḫabbetini

¹⁶⁹⁵ c Aded: 1

¹⁶⁹⁶ "Eğer sevgilinin elinden bana zehir sunulsa, zehir onun elindeyken bana lezzetli ve hoş olur."

¹⁶⁹⁷ "Eğer sevgiliye ulaşamazsa, ölüm talebinde olmak dostluk şartıdır." Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gülistân, Hikâyet: 4, s. 198.

¹⁶⁹⁸ Ömer Hayyâm.

Yād-ı peder nemî-kunend in püserân-ı nâ-ḥalef

Atayı aîmaz bu nâ-ḥalef oğlanlar murād kuvvâ-yı (10) nefsâniyye ve hevâcis-i şehvâniyyeyi ıslâh için pend-i hikmet ile beslerem ammâ Âdemden hisse alup (11) terk-i muḥarremât itmezler ve tevbe vü inâbet kılmazlar dimekdür

Ḳıṭ‘a

--+---/-+---/-+---/-+--

Gerçi ‘ışyân kerd Âdem tevbe kerd ü (12) ba‘ d ez-ân

Yâft ü ez-tevbeeş nezd-i Ḥudâ ‘izz ü şeref

Tu kunî ‘ışyân ne-yârî tevbe hergiz yek-nefes (13)

Gerçi tu ferzend-i üyî lik hestî nâ-ḥalef

(4) Ez-ḥam-ı ebrû-yı tuem hiç küşâyişi ne-şud

Senüñ kaşuñ (14) büklüminden hiç fetḥ olmadı

Veh ki der-în ḥayâl-i kec ‘ömr-i ‘azîz şud telef

Vâh ki bu egri ḥayâlde ‘ömr-i (15) ‘azîz telef oldı murād bunda ḥam-ı ebrûdan suḳûṭ-ı sâlikdür derecesinden taḳşiri sebebi ile pes sâlik ki taḳşiri sebebi ile (16) derecesinden sâkiṭ ola aña hiç keşf ü fetḥ olmaz lâcerem mādâm ki sâlik ihtimâm itmeye ‘ömrin (17) zâyî‘ idüp feyz ḥâşıl itmez

Ḳıṭ‘a

++---/+---/+---/+--

Pes revende be-maḳşudeş ne-resed

Çün buved maḳşad u merâmeş (18) piş

Tu ki her dem güneh kunî devrî

Key resî bā-Ḥudâyi ey dervîş

(5) Ebrû-yı düst key şevved dest-keş-i (19) men-i za‘îf

Dostuñ kaşı kaçan olur ben za‘îfüñ elin çekici

Kes ne-zedest ez-în kemân tîr-i murād (20) ber-hedef

Kimse urmamışdur bu yaydan murād oḳın nişâna murād (21) suḳûṭ-ı derece delil olmaz ki kimse suḳûṭ-ı derece ile murâda vâşıl olmamışdur dimekdür

Beyt

++---/+---/+---/+--

Her ki her dem fûrû reved der-câh

Û be-bâlâ-yı [İ6b] (1) âsmân ne-reved

(6) Men be-ḥayâl-i zâhidî küşe-nişîn ü ṭurfe ânk

Ben zâhidlik ḥalâyi ile küşe-nişinem (2) ve ‘aceb ol ki

Muğbeçei zi-her ṭaraf mî-zenedem be-çeng ü def

Bir muğ oğlanuğı her taraftan urur beni çeng (3) ü def ile murād budur ki ben zāhid-i huşk olup bir küşede oturmak isterem irāde-i ğaybı beni her taraftan (4) şeyh-i munhanī ve murākıb u zevk taleb ile urup sālİK ü tālİb ider

BeYt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Men ne-h'āhem ki şudem küşe-nişin (5) ü fāriğ

Mi-keşed lik kemend-i ser-i zūlfet pīşem

(7) Bī-ħaberend zāhidān naķş be-ħ'ān ve lā-teķul

Bī-ħaberlerdür zāhidler (6) naķş okı ve dimeye

Mest-i riyāst muħtesib bāde be-dih velā teħef¹⁶⁹⁹

Mest-i riyādur muħtesib şarāb vir ve ķorķma (7) murād budur ki zāhid-i huşk olanlar esrār-ı tarīkatden ğāfillerdür ol esrārı okuyup anlara dimemek gerek (8) ve ehl-i zāhir ki 'ālem-i ğayr-ı 'āmil mest-i riyādur 'ışk-ı İlāhī şun ve ķorķma ki ol bunı idrāk idemez

Rubā'ī (Ahreb) (9)

Zevk-i gül ü mül bāde-perestān dānend

Ne teng-dilān u teng-destān dānend

Ez-bī-ħaberī bī-ħaberī ma' zūrī (10)

Zevķist der-in miyān ki mestān dānend

(8) Şūfi-i şehr bīn ki çün loķma-i şübhe mī-ħored

Şehr şūfisin (11) gör ki çün şübhe loķmasın yir

Pārdumeş dırāz bād ān ħayavān-ı ħoş-'alef

ķuşkunı uzun olsun (12) ol 'alefi ħoş ħayvānuñ murād şūbehātdan iħtirāz itmeyeni ħayvāna teşbihdür

Rubā'ī (Ahreb)

ķışsa çi kunem ħilet ü (13) rengīm heme

V'ez-reften-i rāh-ı rāst lengīm heme

Ez-āz der āviħte çi kunem heme

Bā-ķismet-i ķassām be-cengīm heme (14)

(9) Ĥāfiz eger ķadem zenī der-reh-i ħānedān-ı 'ışk

Ey Ĥāfiz eger ķadem urursañ 'ışk ħānedānı yolında (15)

Bedraķa-i rehet şevd himmet-i şihne-i Necef

Senūñ yoluñ ķulağuzı olur Necef ħākiminūñ himmeti murād budur ki (16) eger sālİK-ı tarīkat olursañ Necef vilāyetinde ħākim ve anda medfūn olan emirū'l-mü'minān 'Alī rađiya'llāhu 'anh (17) ħazretinūñ himmeti senūñ ķulağuzuñ olur ki ekşer

¹⁶⁹⁹ *Be-dih* kelimesi derkenārda *be-nūş* şeklindedir.

ṭarīkatūñ silsilesi emīrū'l-mü'minīn 'Alīye müntehī olur (18) ve her kim ki ṭarīkate sülük ide anuñ rüḥāniyyetinden aña himmet ü meded ü taḳviyyet vāşıl olur (19)

ḤARFÜ'L-ḲĀF

VELEHU EYẒAN [G.346]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Maḳām-ı emn ü mey-i bî-ğış u refiḳ-i şefiḳ

Emn maḳāmı çirksiz şarāb (20) ve müşfik yār

Geret müdām müyesser şevved zihī tevfiḳ

Eger saña dā'im müyesser ola zihī tevfiḳ murād budur ki (21) mevzu'-ı 'ibādet ki şeytāndan emn maḳāmıdır ve şarāb-ı şāfi ki 'ışḳ-ı ḥāliş ve ihlās-ı 'ibādetdür ve [17a] (1) mürşid-i müşfik eger saña ey sālīk dā'im naşib olursa zihī tevfiḳ-i İlähī

Ḳıṭ'a

+ --- / + --- / + --- / + ---

Ger ez-meydān-ı şehvānī süy-ı meydān-ı (2) 'aḳl āyī¹⁷⁰⁰

Çü keyvān der-zamān-ı ḥod-rā be-heftum āsmān bīnī

V'er imrüz enderīn menzil tu-rā ḥālī zebān āyed (3)

Zihī sermāye ü sevdā ki ferdā z'in ziyān bīnī

(2) Cihān u kār-ı cihān cümle hiç der-hiçest

Cihān (4) daḫi kār-ı cihān cümle hiçde hiçdür

Hezār bār men in nükre kerdeem taḫḳiḳ

Biñ kere bin bu nükteyi (5) itmişümdür taḫḳiḳ murād mantūḳdan zāhirdür

Ḳıṭ'a

+ - - / + - - / + - - / + - -

Çi genchā be-nihādend ü diğeri ber-dāşt¹⁷⁰¹

Çi renchā be-keşidend (6) ü diğeri āsūd

Be-tāziyāne-i merg ez-sereş be-der gerdend

Ki salṭanat be-ser tāziyāne mī-fermüd

Nefes ki nefes (7) be-rev tekye mī-kuned bādest

Be-vaḳt-i merg be-dānki bād mī-peymüd

(3) Be-me'imenī rev ü fırsat şumur ganīmet-i vaḳt

(8) Bir emn yirine git ve fırsatı şay vaḳt ganīmetini

¹⁷⁰⁰ Senāyî, Dîvân-ı Eş'âr, Kasâyid, No 198, Beyt: 9,13 Ganjor.

¹⁷⁰¹ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Kitahâ vü Tek Beythâ, s. 1076.

Ki der-kemîngēh-i ‘ömrēnd kâti‘ân-ı tarîk

Ki ‘ömr pusıgâhındadır (9) kaç‘-ı tarîk idiciler murād mevzi‘-i ‘ibâdete gidüp vaqtı ğanîmet şayup fırsatı fevt itmemege delâletdür ki (10) ecel ü emel ü maraz ‘arz-ı kaç‘-ı sülük idicilerdür dimekdür

Қıт‘а

Ve men yahmedi’d-dünyâ li-‘ayşin yesürühu¹⁷⁰² (11)

Fesevfe le-‘amrî ‘an qalilin yelümühâ

İzâ edberet kânet ‘ale’l-mer’i qasveten

Ve in aqbelet kânet keşîren humümühâ (12)

(4) Dirîğ u derd ki tâ in zamân ne-dânistem

Hayf u derd ki bu zamâna dek bilmedüm

Ki kîmyâ-yı sa‘âdet (13) refîk bûd refîk

Ki sa‘âdet kîmyâsı yoldaş eylemiş yoldaş murād yâr-ı tarîkat ve mürşid-i tarîk-i Hâk (14) kîmyâ-yı sa‘âdet idügin şimdi bildüm dimekdür

Қıт‘а

‘Ani’l-mer’i lâ-tes’âl ve sel ‘an qarînihi¹⁷⁰³

Fe-küllü qarînin bi’l-muqâreni (15) muqtedî

İzâ künte fi qavmin feşâhib hıyârehum

Velâ taşhebi’l-ardâ feterdâ ma‘a’r-radi

(5) Biyâ ki tevbe zi-la‘l-i nigâr (16) u ħande-i cām

Gel ki la‘l-i nigârdan ve ħande-i cāmdan tevbe

Taşavvurîst ki ‘aql nemî-kuned taşdıq

Bir taşavvurdur (17) ki ‘aql anı taşdıq itmez murād budur ki ‘aql-ı me‘âd kelâm-ı İlâhîden ve feyz-i qalbden rücû‘ taşavvurını (18) taşdıq itmez ya‘nî ğâfil olan kelâm-ı İlâhîden ve feyz-i qalbîden rücû‘ taşavvurın qabûl kılmaz

Ġazel

--+/-+--/-++/-+--

Men şem‘-i (19) tal‘ atet-râ pervâne-i ħaķîrem

Pervânevâr rûzî der-pîş-i pāt mîrem

¹⁷⁰² 1) Kim ki onu sevindiren bir yaşam için dünyâyı överse; hayatıma yemin olsun ki yakın bir zamanda dünyâyı yerecektir. 2) Dünyâ kişiye sırtını verirse sıkıntı olur; dünyâ insana doğru geldiği zaman ise derdi çok olur. ” وَمَنْ يَحْمَدِ الدُّنْيَا لَعَيْشِ بَسْرُهُ فَسَوَّفَ لَعْمُرِي عَنْ قَلِيلٍ يَلُومُهَا إِذَا أَدْبَرَتْ كَأَنْتَ عَلَى الْمَرْءِ قَسْوَةٌ وَإِنْ أَقْبَلَتْ كَأَنْتَ كَثِيرًا هُمُومَهَا

¹⁷⁰³ “1) Kişiyi araştırma, kişinin dostunu araştır. Her arkadaş dostuna tâbîdir. 2) Eğer sen bir toplulukta isen onların en iyisi ile dostluk yap. Onların kötüsü ile dostluk yakma ki kötü olmayasın.” Turfe bin Abd, **Dîvân-ı Turfe bin el-Abd**, (Haz. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn), Dâru’l-Kütüp el-İlmiye, 3. Baskı, Lübnan Beyrut 1423/2002. s. 32.

Ez-dest-i çeşm ü zülfet pîş ki (20) dād h'āhem
V'ın mī-keşed be-bendem v'ān mī-kuşed be-tirem

Hız ey tabīb-i nādān terk-i mu'ālecet kun
Men derd-i (21) 'ışk dārem dermān nemī-pezirem

Ber-hākem er hārāmī çün serv-i men çü sebze
Ez-hāk ser ber-ārem tā dāmenet [İ7b] (1) be-girem

Ey dūstān me-cū ba' d ez bendeyān hālāşī
Āzādem ez-dü 'ālem k'ender-gameş esirem

Bārān-ı (2) eşk-bāzem çün ebr ü berķ hized
Ez-āh dūdnākem vü zi-ateş nefirem

Men terk-i ü ne-güyem v'er cān (3) reved der-ın ser
K'ez-cān guzır bāşed v'ez-üst nā-guzirem

Ber-hāk-ı āstāneş her şeb maķām sāzem (4)
V'ez-şevķ-i vaşl gūyī pehlüst ber-harirem

Her çend dūst hergiz yād ez-celāl nāred
Yek lahza nīst (5) hālī ez-yād-ı ü zamirem

(6) Melāhatı ki tu-rā der-çeh-i zenehdānest

Bir melāhat ki saña çāh-ı zenehdāndadır (6)

Be-kūnh-i ān ne-resed şad hezār fikr-i 'amīķ

Anuñ kūnhine irmez yüz bin 'amīķ murād melāhatdan kemālātdur (7) ve çāh-ı zenehdan müşkilāt-ı esrār-ı müşāhededür ve anda bir vechle kemālāt u merātib-i 'aliye vardır ki (8) anuñ kūnhine çok fikr-i 'amīķ irmez

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-her çi 'aql kıyāseş kuned ez-ān bışest

Zi her çi (9) vehm-i taşavvur kuned füzūnest ü

(7) Kücāst ehl-i dilī tā kuned delālet-i hayr

Ƙandedür ehl-i dil ki delâlet-i (10) hayr ide

Ki mā be-düst ne-burdīm reh be-hiç tarīķ

Ki biz dosta iletmedük yolu hiç bir tarīķ ile murād (11) mürşidsüz vuşul ila'llāh olmaz dimekdür

Beyt

-+++/-+-/-++-/-+-

Şoĥbet-i şāhib-dilān ' ayn-ı sa' ādet buved

Her ki be-yābed (12) demī devlet-i cāvīd yāft

(8) Eger çi mūy-ı miyānet be-çün menī ne-ressed

Egerçi senüñ bilüñ kıtlı benüm gibiye (13) erişmez

Hoşest hātirem er fikr-i in hayāl-i daķīķ

Hoşdur hātirum bu hayāl-i daķīķ fikrinden murād mūy-ı (14) miyāndan daķāyık-ı tarīķatdur ki ol her za'ife irmez ammā hātir-ı fātır anuñ fikri ile hoşdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Be-cüz (15) in nükte ne-şud hāşilem ez-diķķat-ı fikr

Ki be-dān sırr-ı miyān reh ne-bered fikr-i daķīķ

(9) Eger be-reng-i ' aķīķest (16) eşk-i men çi ' aceb

Eger ' aķīķ renginde isem benüm gözüm yaşı ne ' aceb

Ki mühr-i hātem-i çeşm lebiştem hemçü ' aķīķ

(17) Ki gözüm yüzügi mühri bir lebdür ' aķīķ gibi murād reng-i ma' şük ' aşıkda te'şir idüp anuñ eşeri bunda (18) zuhūr ider dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

' Āşıkān her çend müştāk-ı cemāl-i dilberend¹⁷⁰⁴

Dilberān bā-' āşıkān ez-āşıkān ' āşık (19) terend

(10) Be-ħande guft ki Ĥāfiz ğulām-ı tab' -ı tuem

Ĝülmek ile didi ki Ĥāfiz senüñ tab' uñ kuhyam

Be-bın (20) ki tā be-çi ĥaddem hemī kuned taħmīķ

Gör ki tā ne ĥadde dek beni taħmīķ ider murād bir dost Ĥ'āce Ĥāfizuñ (21) ma' ārif-i keşiresin görüp medhü taħşin itdügin ĥikāyet ve kendüsi tevāzu' u tenezzül eyleyüp anuñ [İ8a] (1) kelāmını taħmīķe ĥaml itdügin beyāndur

Beyt

¹⁷⁰⁴ Bedreddin Hilālî-i Çaĥatâyî, **Dîvân-ı Hilālî-i Çaĥatâyî**, (be-Tashîh ü Mukābele ü Mukaddime vü Fihrist: Saîd Nefîsî), Tahran 1368, s. 59.

+---/+---/+---/+--

Tevāzu^ç kuned hāk ez-behr-i ān

Bered gerd-i ū bād bā-āsmān (2)

VELEHU EYẒAN [G.347]

[Mefā^ç ilün Fe^ç ilātün Mefā^ç ilün Fe^ç ilün]

(1) Zebān-ı hāme ne-dāred ser-i beyān-ı firāk

Qalem dilinüñ beyān-ı firāk başı yoqdur

Çigüne şerh (3) dihem bā-tu dāstān-ı firāk

Niçe şerh virem saña firāk kışşasın murād firqat-i habīb qalem ile taḥrīr (4) olunmaduğın beyāndur

Şi'r

+++/-+--/-+--/+--

İştiyākī bi-ḳurbi ḥazretüküm¹⁷⁰⁵

Şerḥühü lā yutimmu bi'l-ḳalemi

Beyt

+++/-+--/-+--/+--

Sālhā ger be-nüvisem süḥan-ı (5) müştākī

Māned ez-şevḳ-i tu şad sāle ḥikāyet bākī

Beyt

+++/-+--/-+--/+--

Zebān-ı hāme ciger süzed ez-beyān-ı firāk (6)

Be-düstān çi nüvisem zi-dāstān-ı firāk

(2) Refiḳ-i ḥayl-i ḥayālem ü hem-rikāb-ı şekīb

Ḥayāt atlularına yoldaşuz (7) ve şabr rikābı

Ḳarīn-i āteş-i hicrān hem-ḳırān-ı firāk

Āteş-i hicrān yoldaşıyuz ve firāk ile ḳoşulmuş murād (8) her vechle firqatde olup ḥayāl ü şabr ile ḳarār itdüğün beyāndur

Beyt

+++/-+--/-+--/+--

Ve ger ne ḥayl-i ḥayāl-i tu leşkerem (9) ne-şudī

Merā be-keşti hemīn çend bī-girān-ı firāk

(3) Dirīğ müddet-i 'ömrem ki ber-ümīd-i vişāl

¹⁷⁰⁵ "Sizin yanınızda olmamdaki heyecânımın izâhı kalem ile ifâde edilemez."

Dirîg 'ömrüm müddeti' (10) vişâl ümîdi üzre

Be-ser resîd ü neyâmed be-ser zamân-ı firâk

Başa irdi başa gelmedi firâk zamânı murâd 'ömr-i (11) âhir oldı firâk zamânı âhir olmadı dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Zamân-ı vaşl çî sâlî buved buved yek-dem

Velîk (12) lahza be-sâlî buved zamân-ı firâk

(4) Serî ki ber-ser-i gerdün be-fâhr mî-südem

Bir başı ki felek başı üzre (13) fâhr ile sürter idüm

Ber-âstân ki nihâdem ber-âstân-ı firâk

Doğrular haqqı için qodum firâk eşigi (14) üzre murâd tefahhür u tekebbür ider idüm şimdi tenezzül idüp vaşl ister oldum

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Ber-âstân k'ez-ân-râ (15) ümîd-i vuşlat nîst

Buved terahhüm cânân ber-âstân-ı firâk

(5) Çigüne báz kunem bâl der-hevâ-yı vişâl

Niçe (16) açam kanadı vişâl hevâsında

Ki rîht murğ-ı dilem per der-iştiyâk-ı firâk

Ki dükeli gönülüm kuşu (17) kanadı firâk yuvasında murâd mantûkdan zâhirdür ki firâk âşiyânından hülâşa âlât u esbâbum yoqdur dir (18)

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Qarâr-ı murğ egerçi der-âşiyân bâşed

Dilem qarâr ne-gîred der-âşiyân-ı firâk

(6) Çigüne da' vî-i vuşlat (19) kunem be-cân ki şudest

Niçe vuşlat da' vîsin idem câna ki olmışdur

Tenem vekîl-i kazâ vü dilem zimâm-ı (20) firâk

Bedenüm kazâ vekîli ve gönülüm firâk kefilî murâd bende zıdd-ı vaşl zâhir iken vaşl da' vîsin itmek (21) şahîh degüldür dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Çü vuşlateş be-men âyed firâk be-gurized

Egerçi der-ten-i men dil şude zimân-ı firâk [18b] (1)

(7) Zi-süz-1 şevk dilem şud kebâb dūr ez-yār

Şevk harâretinden gönlüm kebâb oldı yârdan ırak

Müdâm (2) hün-1 ciger mî-ğurem zi-ğ̃ân-1 firâk

Dâ'im ciger kanın içerem firâk sofrasından murâd mantûğdan (3) zâhirdür ki firâkdan elemden gayrı haz yokdur

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Benân-1 vaşl benân key resed çü destem-râ

Ta'âm-1 (4) zehr resed dâ'imâ zi-ğ̃ün-1 firâk

(8) Künün çî çâre ki der-bağr-i gam be-girdâbî

Şimdi ne çâre ki gam deñizinde (5) bir girdâba

Fütâd zevrak-1 şabrem zi-bâdbân-1 firâk

Düşdi şabrum şandalı firâk yelkeninden murâd firâk (6) yelkeni benüm şabrum şandalı sürüp gam deñizinde girdâba düşürdi ki hülâşa çâre yokdur dimekdür

Beyt (7)

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Kenâr-râ be-resed dâ'imâ çün be-bâdbân keştî

Kenâr-1 yâr be-ğ̃âhem zi-bâdbân-1 firâk

(9) Besî ne-mând ki keştî-i 'ömr ğarkâ şevd

(8) Çok kalmadı ki 'ömr gemisi ğarkâ ola

Zi-mevc-i şevk-i tu der-bağr-i bî-kerân-1 firâk

Senüñ şevküñ mevcinden (9) firâkuñ kerânsuz deñizinde murâd mantûğdan zâhirdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Ümîd hest ki lülû-yı vaşl-ı tu ğirem

Fürû (10) revem çü be-deryâ-yı bî-kerân-1 firâk

(10) Felek çü did serem-râ esîr-i çenber-i 'ışk

Felek çün gördi başımı (11) 'ışk çenberi esîri

Be-best gerden-i şabrem be-rîsmân-1 firâk

Bağladı şabrum boynını firâk ipine (12) murâd 'aşîka ğâlib ahvâl-i firqat olur huşul-i vuşlat suhulet ile olmaz dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Çü pençem (13) be-resed bâ-tu ber-derem firqat

Egerçi beste çü şirem be-rîsmân-ı firâk

(11) Firâk u hicr ki âverd der-cihân (14) yâ Rab

Firâk u hicri kim getürdi cihâna yâ Rab

Ki rûz-ı hicr siyeh bād u hânsmân-ı firâk

Ki hicriñ (15) günü kara olsun daği firâk hânsmânı murād hicr ü firâka du‘â-yı ‘aliyyedür

Bejt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü zîd be-zîdd-ı hüveydâ (16) şevved der-în ‘âlem

Serây-ı vaşl şevved hoş zi-hânsmân-ı firâk

(12) Be-pây-ı şevk ger in reh be-ser şudî (17) Hâfiz

Şevk ayağı ile eger bu yol başa var idi ey Hâfiz

Be-dest-i hecr ne-dâdi kesî ‘inân-ı (18) firâk

Hicr eline virmez idi kimse firâk uyanın murād şevk ayağı ile firâk mesâfesi (19) kat‘ olunmaz yârdan ‘inâyet olunmayınca vuşlata irilmez dimekdür

Bejt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

‘Inân-ı hayl-i hayâl çün firâk (20) be-keşem

Ne-dâdeend çü der-dest-i men ‘inân-ı firâk

VELEHU EYŻAN [G.348]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Kesî me-bād çü men haste mübtelâ-yı firâk

(21) Kimse olmasun ben haste gibi firâk mübtelâsı

Ki ‘ömr-i men heme bü’ gzeşt der-belâ-yı firâk

Ki benüm ömrüm [İ9a] (1) dükeli geçdi firâk belâsında murād kendünüñ firâkdan belâ-yı ‘azîme mübtelâ idügin beyân ve vuşul (2) ila’llâh huşul bulduğundan şikâyetdür

Ķıţ‘ a

- - + / + - + - / + - -

Her dem ki men ez-ħabîb dürem

Ān vaqt (3) zi-‘ömr-i men nîst

Men murde şumârem in tenem-râ

Gerçi ki libâs-ı ü kefen nîst

(2) Eger be-dest-i men üfted (4) firâk-râ be-kuşem

Eger benim elüme düşerse firâkı öldürürem

Zi-her dü dide dihem bâz hün-ı bahâ-yı firâk

(5) *İki gözden virürem girü firâk kan bahâsın* murâd budur ki vaşl u vuşul huşul bulursa firâk (6) helâk olur ben ol dem şevkten kan ağlaram ki kan bahâ-yı firâk olur

Rubâ'î (Ahreb)

Der-hicr-i hemî be-sâzem (7) ez-şerm-i hayâl¹⁷⁰⁶

Der-vaşl-ı hemî be-süzem ez-bîm-i zevâl

Pervâne-i şem' -râ hemîn bâşed hâl

Der-hicr ne-süzed (8) ü be-süzed be-vişâl

(3) Ğarîb ü 'aşık u miskîn-i fakîr-i bî-çâre

Bu mışrâ' merhûndur

Keşîde miḥnet-i eyyâm (9) u cevrhâ-yı firâk¹⁷⁰⁷

Çekdi eyyâm miḥneti ve firâk cevrleri murâd budur ki *el-mü'mine fi kılletin ev zilletin*¹⁷⁰⁸ (10) ḥasebince mü'min miḥnet ü cevr çekmekden ḥâlî olmaz

Ğazel

--+/-+--+/+--+/--+

Mâyim ü gam-ı 'ışk u ser-i küy-ı melâmet

Kem kerde (11) zi-bî-ḥ'ışteni râh-ı selâmet

Şehrîst pür ez-fitne vü râhîst pür âşüb

Ne rüy-ı sefer kerden ü ne re'y-i (12) iḳâmet

Eşkem ki be-ruḥsâr-ı tu mânist ne-şândem

Ber-küşe-i çeşmem be-şad âğâz u kerâmet

Der-sîne (13) 'aceb nîst ki dâred dil-i bîmâr

Ân-râ ki ḥamîdest çü ebrû-yı tu ḳâmet

Her şeb ki celâl ez-ğam-ı (14) dil âh ber-âverd

¹⁷⁰⁶ Hâce Abdullâh Ensârî, **Mecmûa-i Resâyl-i Hâce Abdullâh Ensârî**, (Tashîh: Muhammed Sürûr Mevlâyî), Tahrân 1372, s. 745.

¹⁷⁰⁷ Derkenârda *fakîr-i bî-çâre* kelimesinin yerine fakîr ü ser-i gerdân yazılmıştır. İkinci mısradaki cevrhâ-yı firâk kelimesi derkenârda dâ'hâ-yı firâk şeklindedir.

¹⁷⁰⁸ *أَنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَخْلُو مِنْ عِلَّةٍ أَوْ قَلَّةٍ* (Hadîs), Bu hadîs kaynakta şu şekilde yer almaktadır: *أَنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَخْلُو مِنْ عِلَّةٍ أَوْ قَلَّةٍ* (Hadîs), Bu hadîs kaynakta şu şekilde yer almaktadır: *أَنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَخْلُو مِنْ عِلَّةٍ أَوْ قَلَّةٍ* Mevsûatü'l-Ehâdis ve'l-Asârü'z-Za'ife ve'l-Mevzûa, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 15 s. 189, Hadîs No: 26909.

Sükkân-ı semavât be-nâlend tamâmet

(4) Kücâ revem çi kunem hâl-i dil ki-râ güyem

Ḳande gidem (15) neyleyem gönül derdin kime diyem

Ki dâd-ı men be-sitâned dihed sezâ-yı firâḳ

Ki benüm dâdum ala ve vire (16) firâḳuñ lâyıḳını murâd budur ki ḳanı bir irşâd u himmete ḳâdir ehl-i taşarruf ve şâhib-i hâl ki baña (17) irşâd u himmet idüp vuşul taḫşil itdürüp firâḳı mehcür ve benden dür ide

Ġazel

--+/-+---/---+/-+---

Çünest (18) hâl-i bostân ey bâd-ı nev-bahârî¹⁷⁰⁹

K'ez-bülbülân ber-âmed feryâd bî-karârî

Ey genc nüş dâr u ber-ḥastegân (19) nazar kun

Merhem be-dest ü mâ-râ mecrûḫ mî-güzârî

Yâ ḫalvetî ber-âver yâ burḳa'î fûrûhil

Verne be-şekl-i (20) sîret şûr ez-cihân ber-ârî

Üdest zîr-i dâmen yâ gül-i âstînet

Yâ müşğ der-girîbân bü'nmây (21) tâ çi dârî

Her derd-râ ki bînî dermân u çâreî hest

Dermân-ı derd-i Sa' dî bâ-düst sâzkârî [19b] (1)

(5) Firâḳ-râ be-firâḳ-ı tu mübtelâ sâzem

Firâḳı senüñ firâḳuña mübtelâ iderem

Çünân ki ḫün be-çekânem zi-dîdehâ-yı (2) firâḳ

Öyle kim ḳan ṫamladuram firâḳ gözlerinden murâd mâni'-i vuşlat ve ḳurbet olana senüñ 'ıṣḳuñ (3) düşürüp anı daḫi mübtelâ-yı firâḳ idüp ḳan ağladuram tâ ki benüm ile hem-ḫâl olur dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çend sūzânî (4) merâ ey nâr-ı hicrân bî-günâh

Men be-vaşl-ı ü resem âḫîr tu mâni' rû siyâh

(6) Men ez-kücâ vü firâḳ ez-kücâ vü ḡam zi-kücâ

¹⁷⁰⁹ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, s. 664. G.596.

Ben kıanden (5) ve firāk kıanden ve ğam kıanden

Meger be-zād merā māder ez-berā-yı firāk

Meger toğurdı beni ana firāk için (6) murād her birimüz bir yerden gelüp bir yerde müctemi^c olduğ ki anlar benden müfāraķat itmezler meger anam beni anlara maħal (7) olmağ için doğurmuş dimekdür

Bejt

--+--/-+--/-+--/-+--

Tā zi-māder zādeem hergiz ne-büdem şādmān

Māderem māned merā ez-behr-i (8) ğamhā zādeest

(7) Firāk u hicr ki āverd der-cihān bārī

Firāk u hicri kim getürdi cihāna bārī

Ki rüy-ı (9) hicr siyeh bād u ħānehā-yı firāk

Ki baħr yüzi kıara olsun ve firāk evleri ğazel-i sābıķda bunuñ meşeli (10) geçmişdür

(8) Ez-ın cihet men ü Ĥāfiz çü bī-dilān şeb ü rüz

Bu cihetden ben dağı Ĥāfiz ‘āşıķlar gibi gice (11) ve gündüz

Çü bülbülān-ı seħer mī-zenem nevā-yı firāk

Seħer bülbüli gibi ururam firāk nevāsını murād budur ki ehl-i firāk (12) egerçi firķatdedür ammā bülbül-i seħerī gibi ħüb-nevādur

ĤARFÜ’L-KĀF

VELEHU EYŻAN [G.349]

[Fā^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilün]

(1) Ey dil riş-i (13) merā bā-leb-i tu ĥaķķ-ı nemek

Ey dilber benim yaralu gönlümüñ vardur senüñ lebüñ ile tuz ĥaķķı

Ĥaķ nigeħdār ki men (14) mī-revem Allāhu ma‘ek

Ĥaķķı şaķla ki ben giderem Allāh senüñle olsun murād muħāţabdan nefsdür ki kıalb-i (15) mecrüħüñ anuñ işlāħı için ĥaķķı ve anuñ ile ĥaķķ-ı nān u nemeki vardur lācerem ol ĥaķķı zāyi^c itmeyüp nuşı (16) kıabül kıılmağ gerek tā ki ten ü kıalb kıabre gidicek nefsi-ı ĥāzret-i ‘indiyyet-i İlähiyyede ola

Kıı‘a

Eyā şāħibe’z-zenbi (17) lā-taķnuţen

Fe-inne’l-ilāhe ra’ufün ru’uf

Ve lā terħalenne bilā ‘uddetin

Fe-inne't-ṭarīḳe muḥūfūn muḥūf¹⁷¹⁰

(2) Tū ān (18) cevher-i pākīze ki der-‘ālem-i ḳuds

Sensin ol cevher-i pākīze ki ‘ālem-i ḳudsde

Zikr-i ḥayr-ı tu buved ḥāşıl-ı (19) tesbīḥ-ı melek

Senüñ zikr-i ḥayruñ olur tesbīḥ-ı melek ḥāşılı murād mü'min [olanlar için melā'ike zikr bi'l-ḥayr idüp tesbīḥ itdüklerin beyāndur nitekim ḥa-mim Mü'min]¹⁷¹¹ süresinde Ḥaḳ te'ālā ḥaber virür (20) *ellezīne yaḥmilüne'l-arşe ve men ḥavlehu yusebbiḥüne bi-ḥamdi rabbihim ve yu'minüne bihi ve yestagfirüne li'l-lezīne āmenū rabbenā vesī'te* (21) *külle şey'in raḥmeten ve 'ilmen fa'ğfir li'l-lezīne tābū ve't-tebe'ū sebīleke ve ḳihim 'azābe'l-ceḥīmi rabbenā ve edḥilhüm cennāti 'adni'l-letī [İ10a]* (1) ve *'adteḥüm ve men şalaḥe min ābā'ihim ve ezvācihim ve zürriyyātihim*¹⁷¹²

Ḳıṭ' a

+++ / +++ / +++ / +++

Derün-ı baḥr-i ma'ānī dilā ne ān (2) güherī

Ki ḳadr-i ḳıymet-i ḥod-rā bahā tevānī kerd

Eger tu cins-i ḥümāyī vü cins-i zāğ neī

Zi-cān tu meyl (3) be-süy-ı ḥümā tevānī kerd

(4) Der-ḥulūş-ı menet er hest şekī tecrübe kun

Benüm saña ḥulūşumda bir şekūñ var (4) ise tecrübe ḳıl

Kes 'ayār-ı zer-i ḥāliş ne-şināsed çü miḥek

Kimse ḥāliş altunuñ 'ayārın bilmez miḥek (5) gibi murād ḳalbün nefse kelām-ı rüḥānīsın beyāndur ki ḳalb nefse dir eger benüm saña iḥlāşumda şekkūñ (6) var ise tecrübe ḳıl ki kelāmımı miḥek-i şerī'ate ve ṭarīḳate ur gör ki şerī'at ü ṭarīḳat mücebince kelām-ı (7) Ḥaḳ ve ḥayrdur ['ayār aşlda vezn ve miḳdār ma'nāsına gelür bunda iyülikde ve kötülükde miḳdār murāddur]

Ḳıṭ' a

--- / --- / --- / ---

Eger pend-i men ḥāhi çünest hān

Be-mizān-ı şer'ī kelāmem be-senc

¹⁷¹⁰ “1) Ey günahkâr sakın ümitsizliğe düşme, çünkü Allâh bağışlayıcıdır, bağışlayıcı. 2) Sakın hazırlıksız yola çıkma, çünkü yol korkunçtur, korkunç.” Nevzat H. Yanık, **Alf b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 144-146. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Divân-ı Emîrû'l-Mü'minîn el-İmâm Alf bin Ebî Tâlib**, s. 70.

¹⁷¹¹ Bu kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır.

¹⁷¹² الَّذِينَ يَجْمَلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ (7) Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler). (8) Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vâdettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz azîz ve hakîm olan sensin! (Kur'ân, Mü'min 40/ 7-8).

Eger sâlikî vü tarîkat (8) güzîn
Be-yâbî der ü güfteem hemçü genc

(5) Güfte bûdî ki şevem mest ü dü büset be-dihem

Dimiş idüñ ki (9) mest olayın dañi saña iki bûse vireyin

Va' de ez-ğad be-şud u mâ ne dü dîdîm ü ne yek¹⁷¹³

Va' de (10) ħadden gîtdi biz ne iki gördük ne bir murâd muğâtabdan nefsdür ki ħalb aña dir va' de itmiş idük (11) ki mest-i ' ışğ-ı İlâhî olayın dañi terk-i dünyâ vü âñirî ħılayın va' de-i ħadden geçdi ne ikiyi terk (12) itdük ne biri

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+---

Ez-tu tâ mağşud çendân menzili der-pîş nîst¹⁷¹⁴

Yek ħadem ber-her dü ' âlem ne ki (13) kâmi biş nîst

Ma' ni-i dervîş eger ħ'âhî kemâl-i nîstîst

Her ki-râ hestî-i ħod bâħîst ü dervîş (14) nîst

Tâ tu nâ-kâmi ne-bîni key tevâni yâft kâm

Z'an ki ber-hem der-ħaħîkat cüz berâ-yı riş nîst

Bendeğî-i (15) ' ışğ kun v'ez-küfr ü dîn âzâd bâş

K'ez-cedel âsüde şud herkes ki ü-râ kiş nîst

Şiddet-i râh-ı (16) beyâbân mî-ğaleb ez-mâ şinev

Tü kücâ dâni ki in menzil tu-râ der-pîş nîst

Ez-fiğân-ı çeng nüş-â-nüş mestân (17) güş-ı mâ

Ançünân pür şud ki cây-ı pend nîk endîş nîst

Ger Celâl ez-bî-ğodî bî-perde mî-güyed suğan (18)

Ez-kerem ma' zür dârîdeş ki ü bâ-ğ'îş nîst

(6) Be-küşâ piste-i ħandân u şekker-rîzî kun

Aç piste-i (19) ħandâni ve şeker dökicilik ħıl

¹⁷¹³ *Dîdîm ü ne yek* ifâdesi derkenârda *bü'gzešt ü ne yek* şeklindedir.

¹⁷¹⁴ *Gazel*, Celâl Devvânî'ye aittir.

Halk-rā ez-dehen-i h̄'ış meyendāz be-şek

Halkı kendü ağzuñdan (20) şekke birağma murād qalbūñ nefse h̄itābıdır ki ağzuñ açup kelimāt-ı 'ibādet söyle halk u kimse (21) zıkr ü tesbîh itmez ve tilāvet-i Qur'ân kılmaz dilsüzdür dimesünler

Qıf'a

---/+--+/-+---

Ey gırre be-rağmet-i Hudāvend¹⁷¹⁵

Der-rağmet-i [İ10b] (1) ü kesî çî güyed

Her çend mü'eşşirest bārān

Tā dāne neyefkenī ne-rüyed

(7) Çarğ ber-hem zenem er ğayr-ı murādem (2) gerded

Çarğı birbirine ururam eger murādum ğayrı dönerse

Men ne ānem ki zebūñi keşem ez-çarğ-ı (3) felek

Ben ol degülem ki zebūñlık çekem çarğ-ı felekden murād müstecābü'l-da' vetin hazret-i Hağ murādum hāşıl (4) ider devr-i felek h̄ilāfından ğam çekmezin dimekdür

Beyt

+---/+---/+---

Eger der-ğavl ü der-fi' lī tu şādık

Hudā dāred (5) sühanhāyet muşaddık

(8) Çün ber-i Hāfız-ı h̄'ışeş ne-ğüzārī bārī

Çün yāri kendü Hāfızı katında ğomazsın (6) bārī

Ey rağīb ez-ber-i ü yek dü ğadem dūr-terek

Ey rağīb anuñ katında bir iki ğadem ırağcağ (7) murād muğātab olan rağībden şeytāndur kalb āna dir eger rūhı yā nefsi inni 'aleyküm le-hāfızıyne kirāmen (8) kātibine¹⁷¹⁶ hasebince Hāfız olan melek katında ğomazsañ bārī ğatı izlāl itmeyüp bir miğdār ırağ (9) ol [dūr ırağdur ve ter tafđil içündür ve kāf taşğir içündür]

VELEHU EYŹAN [G.350]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Eger şarāb ğurī cür' aī feşān ber-ğāk

Eger şarāb içerseñ bir cür' a şağ ğāk (10) üzre [cür' a ğadeğ dibinde qalan şarāb bağıyyesine dirler]

Der-ān ğünāh ki nef' i resed be-ğayr çî bāk

¹⁷¹⁵ Muslihiddin Sa'dı, **Külliyāt-ı Sa'dı**, Kıtaât, s. 1080-1081.

¹⁷¹⁶ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ (10) كِرَامًا كَاتِبِينَ (11) Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var (10) Değerli yazıcılar var (11) (Kur'ân, İnfıtâr 82/10-11).

*Ol günāhda ki bir fā'ide ide ğayra ne ğam murād zāhire (11) nazar budur ki eger 'ıyşda olursañ fuġarāyı daħi ħişşedār kıl ki isrāf daħi iderseñ lā ħayre (12) fī's-serefi velā serefe fī'l-ħayri'*¹⁷¹⁷ ħasebince ğam yoġdur

Şi'r

Tena' amte kün mufaẓzalen faẓlehā¹⁷¹⁸

Ve li'l-arzi min (13) ke'si'l-kirāmi naşībun

ve tarīkate nazar murād budur ki 'ışġ-ı İlāhī nūş idüp tarīkate sülük iderseñ ğayrıları (14) irşād u du'ādan ferāmūş itme egerçi sülük-ı tarīkat ehl-i zāhir ħatında ħaṭā ve günāhdur ammā şol (15) günāh andan ğayra nef' ola ğam degüldür

(2) Be-rev be-her çi tu dārī be-ħor dirīg me-dār

Yüri her neñ var (16) ise yi ħayf dutma

Ki bī-dirīg zened rüzgār tiġ-i helāk

Ki dirīg ü tevaġġufsuz urur (17) rüzgār helāk kılıcını murād mevtden evvel bezl-i māla irşāddur

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ĥurrem kesī ki ħāşıl-ı 'ömr-i 'aziz-i (18) ħ'ış

Bā-düstān be-ħord ü be-düşmen rehā ne-kerd

(3) Be-ħāk-i pāy-ı tu ey serv-i nāz-perver-i men

Senüñ ħāk-i (19) pāyuñ ħaġġıçün ey benüm nāz ile beslenmiş servüm

Ki rüz-ı vāġı' a pā vā me-ġirem ez-ser-i ħāk

Ki ecel (20) güninde ayak çekmezem toprak başından murād mevtden ve ħāk altına girmekden ihtirāz itmezem dimekdür (21) ki Resülullāh 'aleyhi's-selām el-mevtü rāhatün el-mü'mini'¹⁷¹⁹ daħi el-mevtü tuġfetü'l-mü'mini'¹⁷²⁰ buyurmuşdur

Beyt (Ahreb)

Ĥod-rā [İ11a] (1) be-ħiyel der-efkenem mest āncā¹⁷²¹

Tā bi'ngerem ān cān u cihān hest ancā

(4) Çi düzeħi çi behiştī çi ādemī (2) çi melek¹⁷²²

¹⁷¹⁷ لا خَيْرَ فِي السَّرَفِ، وَلَا سَرَفَ فِي الْخَيْرِ İsrâfta hayır, hayırda isrâf yoktur. Bu cümle İmâm Azâm'a atf edildiği gibi hadîs olarak da gösterilmektedir.

¹⁷¹⁸ "Rızıklandırılırsan, sen onun fâziletini ifâde et açıkla. (Zirâ) kerem sâhibi kişilerin kadehinde yeryüzünün dahi bir payı vardır."

¹⁷¹⁹ الْمَوْتُ رَاحَةٌ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir rahatlaktır. (Hadîs) Makâsıdu'l-Hasene, Hadîs No: 1212

¹⁷²⁰ الْمَوْتُ نُحْفَةٌ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir hediyedir. (Hadîs) İbnü'l-Cevzî, **El-ilelü'l-Mütenâhiye fi el-Eĥâdisü'l-Vâhiye**, (Hazırlayan: Halil el-Mis), el-Cüzü'l-Evvel, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnân: 1403/1983, s. 885. Hadîs No: 1480.

¹⁷²¹ Bu şiirin başlığı beyt olmasına rağmen vezni rubâî kalıplarına uygundur. Mef'ülü Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fâ.

¹⁷²² Melek lafzı derkenârda perî şeklindedir. Mânâya uygun olarak melek kelimesi beyit içerisinde kullanılmıştır.

Ne ehl-i cehennem ne ehl-i cennet ne âdemî ne melek

Be-mezheb-i heme küfr-i tarîkatest imsâk

(3) *Dükelinüñ mezhebinde küfr-i tarîkatdur hisset murâd cemîc -i tavâ'if-i hissetüñ ve imsâk-ı mâlik-i* (4) tarîkatde haţâ idüğine ittifağ itmişlerdür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/--+-

Ey dil er hestî be-cân cüyâ-yı ü

Len (5) *tenâlü'l-birre hattâ tünfiğû*¹⁷²³

(5) Mühendis-i felekî râh-ı deyr-i şeş cihetî¹⁷²⁴

Feleke mensüb mühendis cihât-ı (6) *sitte mensüb-ı deyr-i*

Çünân be-best ki reh nîst zîr-i dâm-ı muğâk

Öyle bağlanmışdur ki yol (7) *yoğ mıdur çukur duzağı altına murâd mühendis-i felekîden tağdîr-i İlahîdür ve deyr-i şeş cihetîden* (8) *murâd dünyâdur lâcerem tağdîr-i Hağ bunı şöyle bağlamışdur ki her kimse yer altına girse gerekdür* (9)

Rubâ'î

Ere'd-dünyâ setüzinu bin-ıtlâkin¹⁷²⁵

Müşemmişireten 'alâ kâdemin ve sâğun

Fele'd-dünyâ bi-bâkiyetin li-hayyen (10)

Velâ hayyun 'ale'd-dünyâ bi-bâki

(6) Firîb-i duğter-i rez turfe mî-zened reh-i 'ağl

Üzüm çubuğı kıızı [*ya'nî şarâb*] *aldaması* (11) *'aceb urur 'ağl yolın*

Me-bâd tâ be-kıyâmet ħarâb ħârem-i tâğ

Olmasun kıyâmete dek ħarâb üzüm (12) *çubuğı evi murâd budur ki şarâb ki 'ışğ-ı İlahîdür 'ağl-ı ma'âş yolın urur kıyâmete dek anun evi ya'nî* (13) *ħânğâğ ħarâb olmasun*

Beyt

Çün 'ağl-ı 'ığâl-i merdüm âmed

Ân çîz ki zed reheş keşüd râhem

(7) Be-râh-ı (14) **meykede Ĥâfiz ħoş ez-cihân refî**

Meğhâne yolına Ĥâfiz ħoş cihândan gitdüñ

¹⁷²³ لن تتألوا البرَّ حتى تُنفقوا Sevdığınız şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir. (Kur'ân, Âli İmrân 3/92).

¹⁷²⁴ Bu beyit derkenârda şu şekildedir:

Be-zen ber-vec-i felek ħâliyâ sürâdık-ı 'ışğ

Ki Ĥod bered ecelet nâğehân be-tîre muğâk

¹⁷²⁵ "1) *Dünyâyı, paçaları sıvamış hâlde çekip gideceğini ilân edecek görüyorum.* 2) *Ne dünyâ bir canlı için kalıcıdır, ne de bir canlı dünyâda kalıcıdır* Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 152-153. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Divân-ı Emîrû'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 71.

Du‘ ā-yı ehl-i dilet (15) bād mūnis-i dil-i pāk

Ehl-i dil du‘ āsı senüñ pāk qalbūñe mūnis olsun murād budur ki terk-i (16) cihān idüp sülük-ı tarīq-i hānqāh kılduñ ehl-i dil du‘ āsı senüñ pāk qalbūñe mūnis olsun (17) diyü du‘ ā idüp her kim ki böyle ide du‘ āya müsteḥaḳ olduğın āşıqār ider

Beyt

+---/+---/+---/+--

Hezār āferīn bād (18) ber-cān-ı tu

Ḥudāvend-i ‘ālem nigehbān-ı tu

VELEHU EYẒAN [G.351]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilān]

(1) Hezār düşmenem er mīkunend qaşd-ı helāk

(19) *Biñ düşmen eger iderlerse baña qaşd-ı helāk*

Gerem tu düstī ez-düşmenān ne-dārem bāk

Eger sen düst (20) iseñ düşmenlerden baña ne ğam [eger yārim benümle yār olursa ne ğam baña cihān ağıyār olur] murād budur ki şeyāṭīn-i cinn ü ins ve nefis-i ḥabīse ve kuvvā-yı nefsāniyye (21) eger benüm helāküm qaşd iderlerse *el-ma‘şūmu men ‘aşema ‘llāh*¹⁷²⁶ ḥasebince ḥazret-i Ḥaḳ baña ‘āşım ve dost olursa [İ11b] (1) anlardan ğam yoğdur

Beyt

+---/+---/+---

Ḥudāvendā hezārān hest qāşım

Ne-dārem ğam eger bāşı tu ‘āşım

(2) Merā ümīd-i (2) vişāl-i tu zinde mī-dāred

Beni senüñ vişālüñ ümīdi diri dutar

Veger ne her demem ez-hicr-i tust (3) bīm-i helāk

Yoḥsa her dem vardur baña senüñ hicrūñden helāk qorqısı murād mantūqdan zāhirdür (4)

Beyt

+---/+---/+---

Murād ez-zindegānī vuşlat-ı tust

Veger ne murdenem bihter zi-‘ışyān

(3) Nefes nefes eger ez-bād ne’şnevem (5) büyet

Nefes nefes eger yelden duyayım senüñ qoquñ

¹⁷²⁶ *الْمُعْتَصِمُ مِنَ عَصَمَ اللَّهُ* Günahsız olan kişi Allah’ın koruduğu kişidir. (Hadīs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhīd, Hadīs No: 294.

Zamān zamān kunem ez-ğam çü gül girībān çāk

(6) *Zamān zamān iderem ğamdan gül gibi yağamı çāk* murād bŷy-ı İllāhī istiřmām itmesem bī-şabr olup yağamı (7) çāk ider idŷm dimekdŷr

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Pāy-ı men lağzīdī ez-hicr ŷ ber-ŷftādem be-ğāk

Ger ne-bŷdī dest-i luşf-ı dŷst-ı (8) dāmen-ğīr-i men

(4) Reved be-ğ'āb dŷ çeşm ez-ğayāl-i tu heyhāt

Gider mi uyğuya iki göz senŷñ ħayālŷñden heyhāt (9)

Buved řabŷr dil ender-firāk-ı tu ħāřāk

şabr idici olur mı gŷñŷl senŷñ firākŷñdan ħāřā ve kellā murād senŷñ (10) ħayālŷñden iki gözŷm uyğuya gitmez ve gŷñŷl senŷñ firākŷñda şabr itmez dimekdŷr

řī' r

Keyfe řībŷ'l-ı ayşi (11) fi-hecri'l-ğabībi¹⁷²⁷

Lā-tenāmŷ'l-ı aynu fi-bağri'l-firākı

(5) Eger tu zağm zenī bih ki đigerān merhem

Eger sen zağm urursañ (12) *yegdŷr ki ħayrılar merhem ura*

Ve ger tu zehr dihi bih ki đigerān tiryāk

Eger sen zehr viresin yegdŷr ki (13) *ğayrılar tiryāk vire* murād dostdan cevı ŷ cefā 'āřıka luşf u vefā gelŷr dimekdŷr

řī' r

Kŷlli dā'in (14) cā'e min mağbŷbinā 'ayne'd-devā¹⁷²⁸

Kŷlli semmin kātlin va'llāhi tiryākun lenā

Beyt

+---/+---/+---/+---

Çŷnān be-dād ħazā-rā rızā dil ŷ (15) cānem

Ki dil cefāt vefā dāned ŷ revān řafā

(6) Bi-đarbi seyfike katlī ħayātınā ebedā

Senŷñ ħılıcuñ đar bı (16) *ile benŷm katlŷm ħayātımızdur ebedī*

Bi-enne rŷhī ħad řābe in yekŷne fidāk

¹⁷²⁷ "Sevgilinin hicretinde ve onun yokluğunda hayat nasıl güzel olabilir. Göz firāk denizinde iken yatamıyor."

¹⁷²⁸ "Sevgilimizden bize gelen her derd řifānın kendisidir. Allāh'a yemin ederim ki her öldŷrŷcŷ zehir bizim için tiryāktır."

Zirā benüm rūḥum gökcek olur ki (17) senüñ fedāñ ola murād nefsümi қatl itdüğün ḥayāt-ı ebediyyedür ki riyāzet birle bezl-i rūḥ itdüğüm ṭayyib-i (18) ‘ıyşdur dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+--

Murden-i nefsem ḥayāt-ı cān buved

Z’ān sebep cānem tu-rā ḳurbān buved

(7) ‘İnān me-piç ki (19) gerem zenī be-şemşirem

Uyan döndürme eger beni urursañ ḳılıc ile

Siper şudem men ü destet (20) ne-dārem ez-fitrāk

*Ḳalkān oluram ben ve el çekmezem senüñ ḳayışuñdan murād қatl-i dostdan ḳaçmayup (21) aña cānın fedā itdüğün beyāndur [taḳdīr-i kelām *dest ne-dārem ez-fitrāk*dur tā-yı ḥiṭāb dest lafzına dāḥi olduğı vezn-i ḳāfiye şıḥhati içündür]*

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Cān siper-sāḥteem nāvek-i müjgān-ı tu-rā

Tā heme ḥalk be-dānend ki men [İ12a] (1) cān-siperem

Diger

--+ / +--+ / +--

Ger hesti-i men sitāned ān düst

Şādem ki ḳabül kerdem-i üst

(8) Tu-rā çünān ki tūī (2) her naḳar kücā bined

Seni böyle ki sensin her naḳar ḳande görür

Be-ḳadr-i biniş-i ḥod her kesī kuned idrāk

(3) Kendü naḳarı miḳdārı her kimse idrāk ider murād müşāhede-i Ḥaḳ merātib-i mütefāvite ile olduğın (4) beyāndur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Nişt yeksān her kesī der-dīden-i dīdār-ı düst

Şebpere hergiz ne-dāred tāb tāb-ı āftāb (5)

(9) Be-çeşm-i ḥalk ‘aziz ān zamān şevēd Ḥāfiz

Ḥalkuñ gözine ‘aziz ol zamān olur Ḥāfiz

Ki ber-der-i tu nihed (6) rüy-ı meskenet ber-ḥāk

Ki senüñ ḳapuñ üzre ḳoya meskenet yüzün ḥāk üzre murād dergāh-ı Ḥaḳda (7) zillet ü ‘arz niyāz iden kimse ḥalk naḳarında ‘aziz olduğın beyāndur

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Rev ber-dereş tu zillet ü h̄ārī (8) kun ihtiyār

Tā der-zamān-ı h̄ış ʿ azīz-i cihān şevī

ḤURŪFŪ'L-LĀM

VELEHU EYẒAN [G.352]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Eger be-küy-ı (9) tu bāşed merā mecāl-i vuşul

Eger senüñ maḥalleñe ola baña mecāl-i vuşul

Resed be-devlet-i vaşlet nevā-yı men (10) be-uşul

İrişür senüñ vaşluñ devletinde benüm nevām uşule murād taḥarrüb-i sülükı ḥāşıl olıcaḡ (11) vuşul ḥuşul bulup intizām-ı aḥvāl ve te'sşir-i maḡāl müyesser olur dimekdür [*nevā* bunda ʿ ilm-i müsıķiden bir perde ma'nāsına ve bir ālet-i sāz ma' nāsınadır]

Beyt

+---/+---/+---/+---

Be-tedric ü şebāt u intizār u (12) terbiyet kereded

Meh-i nev bedr ü bārān dürr ü ḥün müşg ü ḥacer gevher

(2) Ḳarār burde zi-men ān dü sünbül-i ra' nā

(13) *Ḳarār iletmişdür benden ol iki sünbül-i ra' nā*

Ferāğ burde zi-men ān dü nergis-i meḡhül

Ferāğı iletmişdür benden ol (14) *iki sürmeli göz* murād ḡayb-ı hüviyyet-i zāt ve güneh-i şıfāt beni bī-ḡarār ḡıldı ve ʿ ayn-ı zāt ve ʿ ayn-ı şıfāt ki mestürlardur benüm ferāğ-ı (15) ḡalbümi aldı dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Su 'āl-i bende zi-elṡāf-ı düst yek-nażarest

Zi-ʿ ayn-ı luṡf nażar kun be-ḡālem ey meḡhül (16)

(3) Dil ez-cevāhir-i mihr-i tu şayḡalı dāred

Göñlümüñ senüñ muḡabbetüñ cevāhirinden bir şayḡalı vardur

Buved zi-jeng-i (17) ḡavādiş her āyine meşḡul

Olur ḡavādiş pasından elbette şayḡallanmış murād ḡalb muḡabbetu'llāh ile meşḡul (18) olıcaḡ ḡavādişden meşḡul vaşşāf olur dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/++-

Eger havâdiş-i eyyâm-ı sır kuned çün mevc

Dil-i muşaykal-ı mârâ (19) hemân şafâyî hest

(4) Men-i şikeste-i bed-ḥāl zindeḡi yābem

Ben yaramaz ḥāllü şınıḡ ḡayāt buluram

Der-ān nefes ki (20) be-tiḡ-i ḡamet şevem maḡtül

Ol nefesdeki senüñ ḡamuñ kılıcı ile olam maḡtül murād nefsumi ḡatlı itdüḡüñ (21) nefesde ḡayāt-ı ebediyye buluram dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+-

Me-ters ez-muḡabbet ki ḡāket kuned¹⁷²⁹

Ki bâḡî şevî ger helāket kuned [İ12b] (1)

(5) Çi cürm kerdeem ey cān u dil be-ḡazret-i tu

Ne ḡünāḡ eyledüm ey cān u dil senüñ ḡazretüñde

Ki tā' at-i (2) men-i bî-dil nemî-şevem maḡbül

Ki ben 'āşıḡuñ tā' atı olmaz maḡbül murād manḡūḡdan zāhirdür

Beyt (3)

+---/+---/+---/++-

Çi ger demet ki merā pāy-bend-i ḡam kerdî

Biyā biyā ruḡ-ı zībā be-mā nümā ey düst

(6) Çü ber-der-i tu men bî-nevā-yı (4) bî-zer ü zür

Çün senüñ ḡapuñ üzre ben altunsuz ve ḡuvvetsüz bî-nevā

Be-ḡiç bāb ne-dārem reh-i ḡurüc (5) u duḡül

Hîç bāb ile dutmazam ḡurüc u duḡül yolın bu beyt merhündür [ekşer ḡurüc duḡül üzre muḡaddem olduḡı zārüret-i ḡāfiye içündür ammā faḡîre düşümde ḡaddeme'l-ḡurüc ḡavle'l-vülüc daḡı ḡaşd olunmuşdur didi]

(7) Kücā revem çı kunem çün (6) şevem çı çāre kunem

ḡande gidem ne idem nice olam ne çāre idem

Ki ḡeşteem zi-ḡam u renc-i rüzḡār (7) melül

Ki olmuşam ḡam u renc-i rüzḡārdan melül murād budur ki egerçi ḡiç vechle vuşüle (8) mecālüm yoḡ ḡam u renc-i rüzḡārdan melülün ammā ḡande gidüp ne çāre ideyin ki senüñ dergāḡuñdan (9) ḡayrı ḡarāḡāḡum yoḡdur

Beyt

¹⁷²⁹ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bostan, 3. Bâb, s. 396.

---+/-+---/---+/-+---

Ne dest bā-tu der-āvīhten ne cāy gurīz

Ne ihtimāl firāk u ne ihtiyār vuşul (10)

(8) Hārābter zi-dil-i men ğam-ı tu cāy ne-yāft

Benüm gönülümde hārābrek senün ğamuñ yer bulmadı

Ki sāht (11) der-dil-i tengem qarārgāh-ı nüzül

Ki düzdi tar gönülümde konmağ qarārgāhın murād budur ki ğam münāsib-i mekân-ı (12) hārābedür çün benüm ğalbüm ğāyetde hārāb idi senün ğamuñ anı mekân-ı ihtiyār itdi

Bejt

+++/-+---/+++/-+---

Hārāb būd dilem (13) būd hāli ez-ğam-ı düst

Kerem nümüd ğameş kerd ān mekân-ı ma' mūr

(9) Be-derd-i 'ışk be-sāz u ğamüş kun Hāfız

(14) 'Işk derdi ile düzel ve sākıt ol ey Hāfız

Rumüz-ı 'ışk me-kun fāş piş-i 'ehl-i 'uğul

Rumüz-ı (15) 'ışkı fāş itme ehl-i 'uğul öninde murād ehl-i hāl u hem-zebān olmayan kimse ile mükāleme ve keşf-i rāz (16) revā degüldür dimekdür

Rubā'ı (Ahreb)

Bā-yār-ı nev ez-ğam-ı kühen bāyed guft¹⁷³⁰

Bā-ū be-zebān-ı ü suhan bāyed guft

Lā tef'al (17) ü ef'al ne-kuned çendin sūd

Çün bā-'acemī kun ü me-kun bāyed guft

VELEHU EYŻAN [G.353]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Be-'ahd-i gül şudem ez-tevbe-i (18) şarāb ğacil

Gül 'ahdinde oldum şarāb tevbesinden ğacil

Ki kes me-bād zi-kirdār-ı nā-şavāb ğacil

Ki kimse (19) olmasun nā-şavāb 'amelden ğacil murād zamān-ı mükāşefede 'ışk-ı İlāhiden ferāğat itdügümden şermsārın (20) diyüp kimse ğaṭālu 'ilmden ğacil olmasun diyü du' adur

Bejt

¹⁷³⁰ Necmeddîn-i Rāzî, **Mirsâdu'l-İbâd**, (Be-küşîş: Doktor Muhammed Emîn-i Riyâhî), İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî, Beşinci Baskı, Tahrân 1373, s. 93.

+++ / +++ / ++-

Hağ nıgeh dāredem ez-ān kirdār

Ki şerm-sār (21) şevem rüz-ı şümār¹⁷³¹

(2) Şalāh-ı mā heme dām-ı rehest ü men z'in bahş

Bizüm şalāhımız dükeli yol [İ13a] (1) duzağıdur ve ben bu bahşden

Niyem zi-şāhid ü sākī be-hiç bāb hacil

Degülem maħbüb u sākīden hiç bāb (2) ile hacil murād budur ki bize şalāhı ve nefi' i olan ki kār-ı dünyādur dām u bend-i tarīkatdur ammā ben aña muqayyed (3) degülem lācerem maħbüb-ı haqīkī ve şeyh-i tarīkatden hiç vechle şermende degülem

Şi'r

Yā men bi-dünyāhü'ştegal

Qad ğarrehu (4) tulu'l-emel

Evelem tezel fi-ğafletin

Hattā denā minke'l-ecel

Ve'l-mevtü ye'ti bağteten

Ve'l-ğabrü şandükü'l-amel¹⁷³²

(3) Zi-ğün (5) ki reft şeb-i düş ez-serāçe-i çeşm

Qandan ki gitdi dün gıce göz sarāyıcğından

Şudım (6) der-nazar-ı şeb-revān-ı ħāb hacil

Olduğ uyqu şeb-revleri nazarında ħacil murād ħāb-ı şeb-revleri gelmege gözümden (7) ağan qan yaşın māni' oldı anlardan şermende oldum diyü kendü bī-ğāblığın ħikāyet ider

Beyt

Şeb-i (8) dırāz dü çeşmem ber-āstān-ı ümīd¹⁷³³

Ki bāmdād der-i ħücre mī-zened me'mül

Beyt-i Diğer

+++ / +++ / +++ / ++-

Şeb-i dırāz ne-ğasbem ki düstān (9) güyend¹⁷³⁴

¹⁷³¹ Bu beytin ikinci mısırası metnin aslında “*Ki şevem şerm-sār rüz-ı şümār*” şeklindedir. Mısrâ bu şekildeyken vezin aksamaktadır. Şiir “*Ki şerm-sār şevem rüz-ı şümār*” şeklinde tamir edilerek vezin düzeltilmiştir.

¹⁷³² “(1) *Ey dünyâ ile meşğul olan bitmeyen arzunun aldattığı kişi! 2) Ecel sana yakıncaya kadar, sen hep gaflet içinde oldun, 3) Ölüm ansızın gelir, kabir de amellerin sandığıdır.*” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 160-161. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Divân-ı Emîrû'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 82.

¹⁷³³ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 748. G.392/2.

Be-serzeniş ‘acebe’l-lil-muhibbe keyfe yenām

(4) Tu hūb-rūy-terī z’āftāb u şükr-i Hūdā

Sen güneşden (10) hūb yüzlüreksin şükür Hūdāya

Ki nistem zi-tu der-rūy-ı āftāb hacil

Ki degülem senden güneş (11) yüzinde hacil murād vech-i maḥbūb cān-ı āftābdan aḥsen idügin beyāndur

Rubā‘ī

-++-/-+-/-++-/-+-

Tire şevved çeşm-i ser (12) ez-nażar-ı āftāb

Z’ān ki be-dīdār-ı ü dīde nemī-dāşt tāb

Çeşm-i ser ü çeşm-i dil ḥayre şud ez-rūy-ı tu (13)

Z’ān ki tu rüşen-terī ez-meh ü ez-āftāb

(5) Buved ki yār ne-pursed güneh zi-ḥulḳ-ı kerīm¹⁷³⁵

Ola ki yār şormaya (14) günāhı ḥulḳ-ı kerīmden

Ki ez-su’āl melūlīm ü ez-cevāb hacil

Ki su’ālden melūlüz ve cevābdan hacil murād (15) budur ki ḥazret-i Ḥaḳ ki kerīm ü raḥīm ü gāffārü’z-zünüb u settārü’l-‘uyūbdur ümīd-vāruz ki kendü (16) aḥlākından bizüm ‘iştānumuz su’āl itmeye ve illā su’āl ve cevābdan melāletde ve ḥacāletdeyüz

Beyt (17)

+---/+---/+---

Kesī ki i’ timādeş būd ber-‘amel

Menem ber-germhā-yı Ḥaḳ mu’temed

(6) Ruḥ ez-cenāb-ı tu cāy-ı diger ne-yāfteīm

(18) Yüzi senüñ cenābuñdan ğayrı yere döndürmedüm

Niyem be-yāri-i tevfiḳ ez-ān cenāb hacil

Degülem tevfiḳ yārıġı (19) ile ol cenābdan hacil murād cenāb-ı Ḥaḳdan ğayrıya teveccüh itmedüm ki tevfiḳ-i refiḳ olduġıçün cenāb-ı ḥazret-i (20) Ḥaḳdan şermende degülem diyü şükr zıkr ider [beyt-i sâbık ğayrılarıñ ḥālını beyān ve bu beyt kendü ḥālını ve tevfiḳ-i İlähiye mazhar oldun beyāndur]

Beyt

++-/+---/+---/++-

Egerçi ḥaclet-i men nist ez-‘amelhāyīm

Velī ne ü zi-men (21) ez-‘iştmet-i Hūdāvendest

¹⁷³⁴ Muslihiddin Sa’dī, Külliyyât-ı Sa’dî, Gazeliyyât, s. 752. G.398/7.

¹⁷³⁵ Yār ne-pursed güneh zi-ḥulḳ-ı kerīm ifâdesi derkenârda düst ne-renced zi-mā be-ḥulḳ-ı kerīm şeklindedir.

(7) Çerā be-zîr-i leb ez-cām-ı hānde be-zened

Niçün leb altında kadehden bir hānde urur [İ13b] (1)

Eger ne ez-leb-i la‘l-i tu şud şarāb hacil

Eger senüñ la‘l-i lebüñden degül ise şarāb hacil murād şarābuñ hāndesi (2) hānde-i hacletdür dimekdür pes anuñ hāndesine mağrūr u meftün olmamağ gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Şarāb k‘ez-leb-i cāmeş (3) be-hulq-ı hānde zened

Me-bāş ğırre be-dān k‘üst hānde-i haclet

(8) Revāst nergis-i mest er fikend ser (4) der-piş

Revādur nergis-i mest eger baş öñe birağursa

Ki şud zi-şive-i ān çeşm-i pür-‘itāb hacil

(5) Ki oldı ol çeşm-i pür-‘itāb şivesinden hacil murād şermende olan baş aşağa ider nergis (6) gözüñden utanup başın aşağa itmişdür diyüp ‘ayn-ı zāt-ı tecellisinden ‘uşāt-ı ‘arşa-i ‘areşātda (7) ve lev terā izi‘l-mücrimüne nākisū ru‘usihim ‘inde rabbihim¹⁷³⁶ hasebince baş aşağa itdüklerine remz ider (8)

Qıf‘a

+ + - - / + - + - / + + - -

Ger be-h‘āhī ki ser-fürü ne-berī

Piş-i Yezdān zi-şermsārī tu (9)

Her çi z‘ü nehy kerd kun perhiz

Her çi fermüd ü güzārī tu

(9) Hicāb-ı zulmet ez-ān best āb-ı Hızr ki geşt

Zulmet hicābını andan bağladı (10) Hızr şuyı ki oldı

Zi-‘tab‘-ı Hāfiz u z‘in şi‘r hemcū āb hacil

Hāfiz ‘tab‘ından ve bir şu gibi şi‘rden (11) hacil murād kendünün ‘tab‘-ı la‘ifini ve haqāyık-ı ‘arīkat beyān iden şi‘rini āb-ı hayātdan tercihdür ki (12) ol hayāt eşbāha bu hayāt ervāha sebebdür

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Ey kim ez-āb-ı hayāt sühan-ı çün cānet (13)

Der-dil-i murde-i men cān-ı diger peydā şud

(10) Ez-ān nühuftē ruh-ı h‘iş der-nikāb-ı şadef

¹⁷³⁶ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُؤُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ O günahkârların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, "Rabbimiz! Gördük duyduk, şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık" diyecekleri zamanı bir görsen! (Kur‘ân, Secde 32/12).

Anuñçün örtmişdür (14) kendü yüzünü şadef niķābında

Ki şud zi-lü 'lü-yi nazm dürr-i hoş-āb hacil¹⁷³⁷

Ki oldı benüm nazmum incüsinden (15) hoş şulu incü hacil murād kendü nazmını lü 'lü-yi ābdārdan tercihdür

VELEHU EYẒAN [G.354]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ey ruḥet (16) çün ḥuld u la' let selsebīl

Ey dilber ruḥuñ cennet gibi dūr ü lebūñ selsebīldür

Selsebīl (17) kerde cān u dil sebīl

Selsebīl eylemiş saña cān u gönül sebīl murād budur ki 'āşık-ı didār-ı (18) Ḥaḳḳa cennet cemāl-i Ḥaḳ ve selsebīl cemāl-i İlahīdür lācerem anuñ kelāmına selsebīl cān u dili sebīl (19) itmişdür

Ḳıṭ' a

--+/-+++/+---+/-+-

Ġavġā-yı 'āşıkān u tenennā-yı 'ārifān¹⁷³⁸

Ḥırş-ı behişt nīst ki şevḳ-i liķā-yı tust (20)

Ḳavmī hevā-yı ni' met-i dünyā hemī zenend

Ḳavmī hevā-yı 'uḳbi vü mā-rā hevā-yı tust

Ger mā muḳaşşırīm tu bisyār-ı rahmetī (21)

'Özrī ki mī-reved be-ümīd-i vefā-yı tust

(2) Sebz-pūşān-ı ḥaṭet ber-gird-i leb

Senūñ ḥaṭṭuñuñ yeşil [İ14a] (1) giyenleri lebūñ kenārında

Hemçü mūrānend gird-i selsebīl

Ḳarınclar gibidür selsebīl kenārında murād melā'ike-i muḳarribīn (2) ki kelām-ı İlahī ḥafızasıdur ol ḥazrete nisbet ḳarınca gibi dururlar selsebīl ḳırañında

Ġazel

+++/-++-/++-

Her suḥan ġüne (3) 'ilm ü Ḳur'ānest

Yā ne tevḥīd-i Rabb-i Subḥānest

Ān suḥan-rā tu laġv dān u 'abeş

Ber-suḥan ġüy belki tāvānest (4)

¹⁷³⁷ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Ki şud zi-nazm-ı hoşem lü 'lü-i hoş-āb hacil

¹⁷³⁸ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, s. 579. G.105/2,8,10.

Çün kelām-ı tu zıkr-i Haq bāşed
Ān suhan ne hulāşa-i cānest

Zıkr ü Qur'ān buved çü vird-i melek
Lācerem (5) in dü cān-ı imānest

Cümle emlāk bā-çünin miknet
Ber-ser-i ' acz-i h'ış hayrānest

(3) Yā Rab in āteş ki der-cān-ı (6) menest

Yā Rab bu od ki benüm cānumdadur

Serd kun z'ān sān ki kerdī ber-Ĥalīl

*Şoğuk kıl (7) anuñ gibi ki itdün Ĥalīl üzre murād budur ki benüm odumı yā nāru
kuni berdev ve selāmen 'alā İbrāhīme¹⁷³⁹ (8) hasebince bārid ü gülistān-ı selāmet kıl*

Beyt

-+---/-+---/--+-

Der-tevekkül ger ne-kerdī terk-i cān

Key şudī āteş gülistān (9) ber-Ĥalīl

(4) Ber-nemī-yārem mecāl ey düstān

Ben kâdir degülem mecāle ey dostlar

Z'ān ki ü dāred cemāl-i (10) bes cemīl

*Zirā anuñ ziyāde cemāl-i cemālī vardur murād tecellī-i cemāl-i Haqqa mecāl ü
küdrētüm yoğdur diyüp (11) ol cemāl gāyetde cemīl idügin beyāndur*

Beyt

+---/+---/+---/+---

Kemāl-i hüsn-i vücūdet zi-her ki pursīdem¹⁷⁴⁰

Cevāb dād ki (12) der-gāyet-i kemālest in

(5) Pāy-ı mā lengest u menzil çün behişt

Ayağuma ağsağ ve konağ cennet gibi

Dest-i (13) mā kütāh u ĥurmā ber-naḥīl

*Elimüz kışa ve ĥurmā ağac üzre murād menzil-i maṭlūb ba' id ve ayağumuzda (14)
istiṭā' at-ı meşī yoğ ve maṭlūbumuz a' le'l-müz kışa diyü kuşurından şikāyetdür*

¹⁷³⁹ يا نَارُ كُنُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik. (Kur'ân, Enbiyâ 21/69).

¹⁷⁴⁰ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 838. G.530/3.

Beyt

-+---/-+---/--+-

Māndem hayrān (15) der-în tîh-i fenā

Yā delîle'l-ḥāyirîn kun lî-delîl¹⁷⁴¹

(6) Nāvek-i çeşm-i tu der-her gūşeî

Senüñ gözün oқınıñ (16) her bir köşede

Hemçü men üftāde dāred şad қatîl

Ben üftāde gibi yüz maқtūli vardır murād zātu'llāh (17) sehmi ile maқtūl-i keşir idügin beyāndur

Beyt

-+---/-+---/--+-

Her қadem der-rāh-ı 'ışķet teşne-i leb¹⁷⁴²

Māte şevķen fi'l-hevā (18) kem min қatîl

(7) Ḥāfız ez-ser-pençe-i 'ışķ-ı nigār

Ḥāfız 'ışķ-ı nigār ser-pençesinden

Hemçü mūr üftāde şud der-pāy-ı (19) pîl

Қарınca gibi düşmişümdür fil ayağına murād kendünün za'if ü hālik olduğın beyāndur

Rubā'î

+++ / +++ / +++

'ışķ (20) bāzū-yı zü'l-fikār-ı 'alîst

'ışķ maқşūd-ı her nebî ü velîst

'ışķ kūhîst bes kelān u girān

Lîk (21) cāyeş hemîşe genc-i dilîst

(8) Şāh-ı 'ālem-rā beķā vü 'izz ü nāz

Şāh-ı 'āleme beķā ve 'izz ü nāz

Bād u her çizi ki ḥ'āhed z'in қabîl

Olsun [İ14b] (1) her ne ister bu қabîlden Ḥ'āce Ḥāfızuñ 'ādetidür maḥlaş beytden soñra şāhına du'ā ider (2)

VELEHU EYẒAN [G.355]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

¹⁷⁴¹ Fenā çölünde hayran kalmışım. Şaşkın kalanların yol gösterici bana yol göster.

¹⁷⁴² Senin aşkının yolundaki her adım dudağı susamasıdır. Zira hevāda özlem duyarak bir çok kişi ölmüştür.

(1) Reh-revān-rā ‘ışık bes bāsed delil

Sāliklere ‘ışık yeter delil

Āb-ı çeşm ender-reheş kerdem sebil

(3) Göz yaşın anuñ yolında kıldum sebil murād ‘ışık-ı İlähî sâliküñ delil-i râhı olduğın zıkr ve ‘âşık-ı sâlik (4) anuñ yolında eşkin sebil kılduğın hikâyetdür

Beyt

‘Işık-ı tu bûd bā-men rûzî ki men ne-büdem

Güm-geşte büdem (5) ez-ğod ‘ışık-ı tu reh-nümüdem

(2) Mevc-i eşk-i mâ key âred der-ğesâb

Bizüm gözümüz yaşı mevcini kande ģesâba getürür (6)

Ān ki keştî rāned ber-ğün-ı katil

Ol ki gemi sürdi mağtül ģanı üzre murād budur ki mağbüb-ı ģağikî ki anuñ (7) mağtülleri keşirdür ve mağtülleri ģanı bağr olmuşdur bizüm gözümüz yaşı bağr-i mevvâc olduğı anuñ ģuzürında ģesâba (8) gelmez ve i‘tibâr bulmaz lâcerem a‘ māl-i keşiresi ve tã‘at-i kāmilesi olan enbiyâ vü evliyâ ve zümre-i mollâ-yı ‘alâya bizüm (9) ef‘ âlimizüñ aşlâ nisbeti yoğdur

Ķıf‘a

Lev ‘ıştu elfe ‘amin fi secdeti li-rabbi¹⁷⁴³

Şükren li-fazlü yevmin lem ağđi (10) bi‘t-tamâmi

Ve‘l-‘âmu elfe şehrin ve‘ş-şehru elfe yevmin

Ve‘l-yevmu elfe ģinin ve‘l-ğinu elfe ‘âmin

(3) İğtiyârî nist bed-nâmî-i (11) men

İğtiyârî degüldür benüm bed-nâmlığum

Đallenî fi‘l-‘ışık min yehdi’s-sebil

Azdurdu beni ‘ışıkda yol hidâyet (12) iden murād taşarruf u fi‘l-i Ĥağ te‘âlâ ģazretinüñ ģudretindedür ‘abd-i ģulğ fi‘le ģâdir degüldür dimekdür [đalle bunda ağelle ma‘nâsınadır]

Beyt

-++-/-+-/-++-/-+-

Fâ‘il-i (13) muğtâr-ı üst der-heme-i encümen

Seyyid-i bî-çäre şud müttehim-i merd ü zen

(4) Āteş-i rüy-ı bütân ber-ğod me-zen

Bütler (14) yüzi odın kendüñe urma

¹⁷⁴³ “1) Onun bana verdiğı bir günün şükürü için ben bin yıl Rabbime secde ederek yaşasam dahi onun şükürünü tam olarak yerine getirmiş olmam 2) Her bir yıl bin aydır, her ay bin gündür; her gün bin ândır, her ân bin yıldır.”

Yā ber-āteş-i hoş güzer kun çün Halil¹⁷⁴⁴

Yā ‘āteş üzre hoş uğra Halil (15) gibi murād nār-ı ‘ışk-ı zāt u şıfāta teveccüh itme yāhūd nār-ı riyāzete duhūli ihtiyār kıl dimekdür

Rubā‘ī (Ahreb) (16)

Ey dil be-heves be-kār u bārī ne-resī

Tā ğam ne-ħorī be-ğamgūsārī ne-resī

Çün şāne be-zīr-i erre tā ser ne-nehī

Hergiz (17) be-ser-i zūlf-i nigārī ne-resī

(5) Reh me-rev bā-ħod ki maqşad kem kunī

Yola gitme kendüñ ile ki maqşadı yitütürsin (18)

Pā me-nih tu enderīn reh bī-vesīl¹⁷⁴⁵

Ayağ koma bu yolda vāsıtasuz murād budur ki ed-delīlu şümme’s-sebīli¹⁷⁴⁶ (19) ħasebince daħi er-refīku şümme’t-ṭarīki¹⁷⁴⁷ mücebince sālīk-i ṭarīkate şeyḫ ü mürşid lāzımdur

Beyt

-+---/-+---/-+--

Rāh-ı zāhir-rā (20) hemī bāyed delīl

Rāh-ı bāṭın key buved ān bī-vesīl

(6) Sālḫa der-fīkr-i ān beytem ki guft

Nice yıllar ol beyt (21) fikrindeyim ki didi

Pīl-bānī ber-leb-i deryā-yı Nīl

Bir filci Nil ırmağı kenārında bu beyt merhūndur [bu beyt Şeyḫ Sa‘ dīnūndür Ḥāce Ḥāfız anı taẓmīn idüp sülūka münāsib beyt zamm itmişdür ve Şeyḫ Sa‘ dī kelāmında bundan aşığa olan beyt bu beytdür

-+---/-+---/-+--

Zīr-i pāyet ger be-dānī ḫāl-i mūr¹⁷⁴⁸

Hemçü ḫāl-i tust zīr-i pāy-ı pīl]

(7) Yā rūsūm-ı [İ15a] (1) pīl-bānī yād kun

Yā filciler ‘ādetin ḫāṭırda dut

Me-rev Hindūstān bā-yād-ı pīl

¹⁷⁴⁴ İkinci mısranın derkenârda iki farklı şekli bulunmaktadır:

V’ez-ser-i āteş güzer kun çün Halil

Yā ber-āteş hoş güzer hemçün Halil

¹⁷⁴⁵ İkinci mısra derkenârda şu şekildedir: Yā men-nih pā enderīn reh bī-delīl

¹⁷⁴⁶ الدَّلِيلُ ثُمَّ السَّبِيلُ Önce rehber, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁷⁴⁷ الرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ Önce arkadaşı, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁷⁴⁸ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gülistân, s. 50.

Yā gitme Hindistāna fil (2) yādına murād budur ki bir maṭlab-ı ‘azīme ṭālib olan anuñ ehlinüñ rüsüm u ‘ādātın ri‘āyet itmek gerek (3) lācerem ṭālib-i Ḥaḳ olan ehlu’llāh ‘ibādetin ri‘āyet itmek gerek

Beyt

Şerī‘ at rev ḥaḳīḳat gū ṭarīḳat verz (4) mī-bāyed

Ki ḳand u gendum u revḡen be-cem‘ iyyet şevēd ḥalvā

(8) Yā me-keş ber-çehre dāḡ-ı ‘āşıkī

Yā çekme yüz üzre (5) ‘āşıklık dāḡın

Yā fūrū ber-cāme-i taḳvā be-Nīl

Yā ṭaldur taḳvā ḳaftanın Nīle ya‘nī cūyda murād (6) ‘āşık-meşrebler sīmāsı gibi sīmā ihtiyār itme yāḥūd zühd-i ḥuşḳ rengine boyayup ‘āşık-ı maḥz ol dimekdür (7)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Şem‘ eger āteş ne-bīned ez-kücā rüşen şevēd

‘Işḳ bāyed der-dil-i tārik tā rüşen şevēd

(9) Bī-mey ü muṭrıb (8) be-firdevsem me-ḥ‘ān

Şarābsuz ve muṭrıbsuz beni firdevsüme oḳıma

Rāḥatī fi‘r-rāḥi lā-fi‘s-selsebīl

Benüm (9) rāḥatum şarābdadur selsebilde degüldür murād beni ‘ışḳ-ı İlāhīsüz ve şeyḡ-i ṭarīḳatsüz cennete da‘vet itme (10) ki benüm ḥazzum ‘ışḳdadur tena‘um-ı cismāniyyede degüldür dimekdür

Beyt

+++---/+++---/+++---/+++--

Her cefā vü sitem-i ‘ışḳ ki ber-mā bāşed (11)

Zalike‘l-fazli mina‘llāhi ‘aleynā bāşed¹⁷⁴⁹

(10) Ḥāfızā ger ma‘nī dārī biyār

Ey Ḥāfız eger ma‘nīñ var ise (12) getir

Z‘ān ki da‘vīñist ḡayr ez-ḳāl u ḳīl

Zirā da‘vī yoḡdur ḳāl u ḳīlden ḡayrı murād ḳāl (13) u ḳīl-i da‘vīdür i‘tibār aña degül ma‘nāyadur dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

¹⁷⁴⁹ “Aşkın her sitem ve cefası bizim üzerimizdir ve bu Allâh’ın bize lütfüdür.” İkinci mısırda yer alan Arapça ifâdeler Yûsuf Sûresi 38. Âyette şu şekilde geçmektedir. ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا Atalarım İbrahim, İshak ve Ya’kub’un dinine uydum. Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu, Allah’ın bize ve insanlara olan lütfündendir. Fakat insanların çoğu şükretmezler. (Kur’ân, Yûsuf 12/38).

‘İlm ü taqvā ser-be-ser da‘ vīst ma‘ nī (14) dīgerest
Merd-i ma‘ nā dīger ü meydān-ı da‘ vī dīgerest

VELEHU EYŻAN [G.356]

[Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Hoş haber bād ey (15) nesīm-i şimāl

Hoş haber ol ey şimāl yili

Ki be-mā mī-resed zamān-ı vişāl

Ki bize irişür vişāl zamānı (16) murād nefħa-i Rabbāniye midħatidür ki muḳaddime-i vişāldür

[Rubā‘ i

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey şabā nükheti ez-ḥāk-ı reh-i yār biyār¹⁷⁵⁰

Be-ber endüh-ı dil ü müjde-i dildār biyār

Tā mu‘ aṭtar kunem ez-luṭf-ı nesīm-i tu meşām

Şemmei ez-nefehāt-ı nefes-i yār biyār

(2) Yā berīde’l-ḥimā ḥamāka’İlāh

Ey ḳurı peyki Allāh şaḳlasun seni

Merḥabā merḥabā te‘ āl te‘ āl

Merḥabā merḥabā gel gel murād berīde’l-ḥimādan girü nefħa-i Rabbāniyye ve feyezān-ı İlāhidür]

Rubā‘ i

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey şanā nükhetī ez-küy-ı fülānī be-men ār¹⁷⁵¹ (17)

Zār u bīmār-ı ğamem rāḥat-ı cānī be-men ār

Ḳalb-i bī-ḥāşıl-ı mā-rā be-zen iksir-i murād

Ya‘ nī ez-ḥāk-ı der-i düst (18) nişānī be-men ār

(3) Mā li-selmā ve men bi-zīselem

N’oldı Selmāya ve zīselemede olanlara

Eyne cīrānunā ve (19) keyfe’l-ḥāl

Ḳandedür bizüm ḳoñşılarımız ve nice oldı ḥāl murād ma‘ şūḳ-ı ḥaḳīḳī tarafından ve ‘ālem-i İlāhiden (20) ve anda olan yārān aḥvālinden istifsārdur

Rubā‘ i

¹⁷⁵⁰ Hâfız-ı Şirâzî, G.282/1-5.

¹⁷⁵¹ Hâfız-ı Şirâzî, G.283/1-2.

--+/-+++/+---+/-+-

Ey peyk-i āšnā ḥaber-i yār-ı mā be-gū¹⁷⁵²

Aḥvāl-i gül (21) be-bülbül-i destān-serā be-gū

Ber-īn fakīr nāme-i ān muḥtešem be-ḥ'ān

Bā-īn gedā ḥikāyet-i ān pādšā be-gū [İ15b] (1)

(4) 'Arşa-i bezmgāh ḥālī mād

Bārgāh meydānı ḥālī ḳaldı

Ez-ḥarīfān u raḥl-ı māl-ā-māl

Muṣāḥiblerden (2) ve toptolu ḳadeḥden murād iḥvān-ı şafā ve ḥullān-ı vefā gidüp meclis-i ins anlardan ḥālī ve 'ışḳ-ı İlāhī (3) zā'il olduğın zıkrdür

Rubā'ī

+++/-++-/+--/+--

Yā İlāhī ki mülke mālīksin

Leyse fi'l-mülki ḡayruke mālīk¹⁷⁵³

Beni yārāna (4) eylegil vāşıl

İnneke ḳādirun 'alā zālik

(5) 'Afeti'd-dārı ba' de 'āfiyetin

Eskidi o 'āfiyetden şoñra

Fes'elū (5) ḥālehā 'ani'l-uḥlāl

Şorañ ol dār ḥālını eşerlerden murād dār-ı 'ışḳ-ı İlāhī münderis olup şoḥbet (6) bozulduğın ḥikāyetdür

Ḳıṭ'a

--+/-+++/+---+/-+-

Dār u diyār u yār ile yārān ile tamām

Ma' mūr idi taḡıldı bular ve (7) bozuldı 'ıyş

Her bāḡ u rāḡ olmış idi hemçü bāḡ-ı ḥuld

Şekl-i cehīme girdi çün ırdı ḥarīf (8) ü ḳıyş

(6) Ḥāliyā ḥ'āb reft ü fikr āmed

Şimdi uyḡu gitdi ve fikr geldi

Tā çı bāzend şeb-revān-ı ḥayāl

(9) *Tā ne oynayalar ḥayāl şeb-revleri* murād uyanup fikr ü taḥayyül ḳılup bir netīce-i zuhūrın istid' ādur (10)

¹⁷⁵² Hâfiz-ı Şirâzî,

¹⁷⁵³ 2.mısra: "Mülkte senin dışında hiçbir mâlik yoktur."

4.mısra: "Senin bunu yapmaya kudretin vardır."

Ġazel

--+/-+++/+---+/-+-

Guftem meger be-ḥ̣āb be-bīnem ḥayāl-i dūst¹⁷⁵⁴

Ġnek ʿaleʿş-şabāḥ nazar ber-cemāl-i dūst

Merdüm-i hilāl (11) ʿıyd-ı bedīdend ü pīş-i mā

ʿİydest Ġnek ebru-yı hem-çün hilāl-i dūst

Mā-rā diger be-serv-i cihān iltifāt (12) nīst

Ez-dūsti kāmēt be-iʿtidāl-i dūst¹⁷⁵⁵

Zʿān bī-ḥodem ki ʿāşık-ı şādık ne-bāşedeş

Pervā-yı (13) nefs-i ḥ̣īştēn ez-iştigāl-i dūst

Ey ḥ̣āb derd ü dīde-i Saʿdī diger me-gerd

Yā dīde cāy-ı ḥ̣āb (14) buved bā-ḥayāl-i dūst

(7) Kışşatü'l-ʿişki le'nfişāme lehā

ʿİşk kışşasınūñ inkıṭāʿı yoḡdur

Fuşimet (15) hahūnā lisāni maḡāl

Şındı bunda maḡāl dili murād aḡbār-ı ʿişk mütenāhī degüldür lācerem söylemek (16) ile tükenmez lisān-ı maḡāl anda yorulup şınup ʿāciz ḡalır dimekdür [feşeme fā ile şımaḡ maʿnāsınadır ki ayrılmaya ve ḡaseme şımaḡ maʿnāsınadır ki ayrıla nitekim Şiḡāḡda dimiş ḡasemeʿş-şeyʿe keserehu min ḡayri an yebīne ḡasameʿş-şeyʿe keserehu ḡattā yebīne¹⁷⁵⁶ bunda nüsaḡ-ı şaḡīḡede fā ile bulundu ve şıḡa-i mechül gerekdür tā ki müteʿaddī olan lāzım menzilesine tenzīl ḡılınmaḡa ḡācēt olmaya] [lisān müʿenneş istiʿmāl olunur cāriḡa teʿvīli ile ve müzekker istiʿmāl olunur ʿuzv iʿtibārī ile] [fe-ḡadiʿstemseke biʿl-ʿurvetiʿl-vüşḡā¹⁷⁵⁷]

Ḳıṭʿa

Ḳışşā-i ʿişket kücā bāşed (17) ki tā

Bā-zebān guften be-yābed iḡtitām

Baḡr-i ʿummān key buved kʿez-lüle

¹⁷⁵⁴ Muslihiddin Saʿdī, **Külliyât-ı Saʿdî**, Gazeliyyât, s. 581. G.109.

¹⁷⁵⁵ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

¹⁷⁵⁶ فَصَمَ الشَّيْءَ كَسْرَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَبِينَنَّ فَصَمَ الشَّيْءَ كَسْرَهُ حَتَّى يَبِينَنَّ Bir şeyi ikiye bölmeden kırdı. Bir şeyi birbirinden ayırarak şekilde kırdı. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁷⁵⁷ فَدَّ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O hâlde kim tâḡutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir. (Kurʿân, Bakara 2/256).

Mî-şevved cārî vü tâ bâşed tamām

(8) Türk-i mâ (18) sūy-ı kes nemî-nigered

Bizüm maḥbūbumuz kimse cānibine naẓar itmez

Āh ez-în kibriyā vü cāh u celāl

Āh bu kibriyā (19) ve maṣṣīb u celālden murād ‘azamet ü celāl-i cenāb ‘izzeti zikridür

Nazm

+++ / +++ / +++ / ++-

İftitāḥ-ı suḥan ān be-ki kunend ehl-i (20) kemāl

Be-şenā-yı melikü’l-mülk-i Ḥudā-yı müte‘āl

Pādşāhî ki be-pīrāmen-i cāheş ne-resed

Ez-ezel tâ be-ebed vaşmet-i (21) noḳşān u zevāl

Ber-der-i bār-ı celāleş ne-buved cāy-ı nişest

Şehr-i yārān-ı cihān-rā be-cüz ez-şaff-ı ni‘āl

Der-ḥarīm-i [İ16a] (1) melekūteş ki melek rāh ne-yāft

‘Aḳl u ḥiss emr-i muḥālest ki yā bend-i mecāl

Hest der-çeşm heme nāḳış u (2) müte‘alü’l-‘ayn

Her ki maḳrūn be-cenīn zāt kuned şebih ü mişāl

Ḳudret-i ūst ki perverd be-şīrīn-kārī (3)

Ṭūṭi-i nāṭıka-rā der-şekeristān-ı maḳāl

Ḥikmet-i ūst ki pervāne-i dīn dār be-‘āḳl

Tā nihed (4) şem‘-i hidāyet be-şebistān-ı ḍalāl

Ger be-ḥānī be-meşel āyet-i ḥükmeş ber-kūh

Bā-heme seng-i dilī nāle ber-āyed (5) zi-cibāl

Piş-i aşḥāb-ı yaḳīn berden-i nāmeş be-zebān

Hem çünānest ki bā-teşne-lebān vaşf-i zülāl (6)

Āhenin pāy-ı çü pergār şud u hem ne-resid

Peyk-i endişe der-ān dā'ire illā be-ḥayāl

(9) Sāye efkend (7) ḥāliyā şeb-i hicr

Gölge bırağdı şimdi hicr gicesi

Tā çı z'āyend şeb-revān-ı ḥayāl

Tā ne toğar alır (8) ḥayāl şev-revleri murād hicr hücum idicek tedbır nice olur dimekdür [nüsaḥ-ı şaḥıhede şıga-i mütekellime taşḥıḥ olunup ve ma'nā-yı ḥaḳıḳıye münāsib olduğı için aña ḥaşr olundu ve illā şıgānuñ ḥaḫāya ihtimāli daḫı vardır]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Zi-dest-i hicr be-cān āmedem tarīk-i (9) vişāl

Ḥudā-yı 'azze ü cell 'an qarībi sehl künād

(10) Fī-cemālū'l-kemāli nilte munan

Kemāl-i cemālinde irişdüm (10) ārzūlara

Şarrafā'llāhu anke 'ayne kemāl

Allāh döndürsin senden 'ayn-ı kemāli murād muḥātabdan şeyḫ-i kāmildür (11) ki anuñ kemāl-i cemālinde murāda irdüğü için aña göz degmesün diyü du'ā ider [ḫüsn ü cemāl ve faẓl u kemāli olanlara göz degmek ḳeşirü'l-vuḳū'dur anuñçün 'ayne kemāl işābet-i ğayr ile şerḫ olundu]

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Çeşm-i (12) bed-şāḫib-kemālān-rā residen aḡlebest

Ez-Ḥudā ḫ'āhem kemālet-rā nıgeh dāred zi-bed

(11) Ḥāfızā 'ışḳ u şābirī (13) tā çend

Ey Ḥāfız 'ışḳ u şabr idicilik niçeye dek

Nāle-i 'āşıḳān ḫoşest be-nāl

'Āşıḳlaruñ (14) nālesi ḫoşdur inle murād manṭūḳdan zāhirdür

Beyt

Ḥüsrevā ger der nemī-gencī be-ḫalvetgāh-ı düst (15)

Hem-nişin bā-'āşıḳān zār būden hem ḫoşest

VELEHU EYŻAN [G.357]

[Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülü]

(1) Ey burde dilem-rā tu bedin şekl ü şemā'il

Ey kimse ki iletmişindir gönlümi bu şekil (16) ü şemâ 'il ile

Pervāyi kist nīst cihānī be-tu mā 'il

(17) *Sa'na kimse pervāsi yoqdur bir cihān sa'na mā 'il* murād hüsñ ü cemāl-i Hāḳḳa 'āşīḳ olup ve ol ḥazretüñ (18) kemāl-i istiğnā ve ḥalkuñ aña *va 'llāhu 'l-ğaniyyü ve entümü 'l-fuḳarā 'i*¹⁷⁵⁸ mücebince ihtiyācı olduğın beyāndur (19) pes 'āḳil olan *i 'mel li-dünyāke bi-ḳadri maḳāmike fihā v'a 'mel li-āḥiretike bi-ḳaderi be-ḳā 'ike fihā v'a 'mel* (20) *li 'llāhi bi-ḳaderi ḥācetike ileyhi*¹⁷⁵⁹ ḥadīş-i şerīfi ḥasebince 'amel itmek gerekdür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Künün k'ez-Hāḳ ferāğat mī-nümāyī (21)

Be-gür āyī be-bīnī ihtiyācet

(2) Geh āh keşem ez-dil ü geh tīr-i tu ey cān

Gāh āh çekerin gönülden senüñ [İ16b] (1) oḳuñ ey cān

Pīş-i tu çi güyem ki çihā mī-keşem ez-dil

Senüñ önüñde ne diyem ki neler çekerem gönülden murād (2) ḳalbüñ taḳallübinden şikāyetdür

Rubā 'i

+ --- / + --- / + ---

Dilā der-kār-ı men mī-kun nazarhā

Ki der-rāh-ı tu mī-bīnem ḥatırhā

Ma' āşī (3) zehr-i ḳahrest ü nümüde

Be-kām-ı nefsi tu hemçün şekerhā

(3) Vaşf-ı leb-i (4) la 'l-i tu çi güyem be-raḳībān

Senüñ la 'l-i lebüñ vaşfını ne diyem raḳībılere

Nīkū be-buved ma' ni-i rüşen ber-i cāhil

İyü degüldür rüşen ma' nī (5) cāhil ḳatında murād İlāhī kelāmı ve esrār-ı ṭarīḳati nā-ehle demek mezmüm idügin beyāndur

Şi' r

+ --- / + --- / + --- / + ---

¹⁷⁵⁸ وَاللَّهُ الْعَنِي وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İcinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur'an, Muhammed 47/ 38).

¹⁷⁵⁹ عَمَلٌ لِدُنْيَاكَ بَقَدَرٍ مَقَامِكَ فِيهَا وَعَمَلٌ لِأَخْرَجَتِكَ بَقَدَرٍ بَعَائِكَ فِيهَا وَعَمَلٌ لِلَّهِ بَقَدَرٍ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ Dünyada ne kadar kalacaksan dünya için o kadar çalış, ahirette ne kadar kalacaksan ahiret için o kadar çalış, Allah'a (cc) ne kadar ihtiyacın varsa Allah (cc) için o kadar çalış. (Hadîs) Rûhu'l-Beyân, c. 8, s. 25.

Velā (6) taşheb eḡa'l-cehli ve iyyāke ve iyyāhu¹⁷⁶⁰

Fekem min cāhilin ezā ḡakīmen hīne aḡāhu

(4) Her rüz çü ḡüsnet zi-diger (7) rüz füzūnest

Her gün senüñ ḡüsñüñ ḡayrı gündən ziyādedür [ki ol gāh artar gāh eksilür]

Meh-rā ne-tevān kerd be-rüy-ı (8) tu muḡābil

Ayı dimek olmaz senüñ yüzüñe muḡābil murād zuhūr-ı ḡaḡ ve izḡār-ı āşār itdügi peydā vü (9) hüveydā olup ḡayrı aña muḡābil ḡılmaḡ cā'iz olmaduḡın zikrdür

Ġazel

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ey ser-i zülf-i tu leylī vü cihānī (10) Mecnūn¹⁷⁶¹

‘ Ālemī ber-şiken-i zülf-i siyāhet meftūn

Ser-i müyist miyān-ı tu velī yekser müy

Der-kenār-ı (11) men-i dil-ḡaste tu-rā nīst sükūn

Kāf u nūn pīş-i men ānest ki ḡod mümkin nīst

Meger ān zülf-i (12) çü ḡāf u ḡam-ı ebrū-yı çü nūn

Çün fiḡān-ı men-i dil-sūḡte ez-gerdūnest

Mī-resānem heme şeb (13) nāle-i ḡod ber-gerdūn

Hest yāḡūt-ı tu çün ḡufte-i Ḥācū şīrīn

Mihr-i ruḡsār-ı tu çün (14) miḡnet-i ū rüz füzūn

(5) Dil burdī ü cān mī-dihemet ḡam çı firistī

Göñül alduñ ve cān virürem saña (15) ḡamı niye gönderürsin

Çün nīk ḡamīnīm çı ḡācet be-muḡaşşal

Çün ziyāde ḡamnāküz ne ḡācet (16) ḡāşıl itdüriciye murād mantūḡdan zāhirdür

Beyt

Merā ḡüyend ‘ āşık kerd ü bī-dil

Çı kār āyed (17) merā taḡşıl ḡāşıl

(6) Ḥāfız çü tu pā der-ḡarem-i ‘ ışık nihādī

¹⁷⁶⁰ “Cāhil kişi ile arkadaşlık yapma, kendini ondan sakın. Birçok cāhil kendisi ile kardeşlik yapan bilge kişilere eziyet vermiştir.” İmām Ali bin Ebû Tālib, . İmām Ali bin Ebû Tālib, **Dīvān-ı Emrū’l-Mü’minīn el-İmām Alī bin Ebī Tālib**, s. 205.

¹⁷⁶¹ Ḥācū-yı Kirmānī, **Dīvān-ı Eş’ār-ı Ḥācū-yı Kirmānī**, s. 94+316, G.293.

Ey Hâfız sen ayağı çün 'ışık haremine koduñ (18)

Der-dâmen-i ü dest zen ü ez-heme be-kesel

Anuñ etegine el ur ve cümleden kesel murād budur ki sâlik (19) ibtidâ-yı hâlde *ve tebettel ileyhi tebtîlen*¹⁷⁶² hasebince cümleden kesilüp hâzret-i Hâkka teveccüh-i küllî itmek (20) gerekdür

Rubâ'î (Ahreb)

Ez-pes me-niger yek dem ü der-pîş me-bâş¹⁷⁶³

Bâ-ğ'îş me-bâş u hâli ez-ğ'îş me-bâş (21)

V'er mî-ğ'âhî ki ğark-ı tevhid şevî

Me'snev me-niger me-gü meyendîş me-bâş

VELEHU EYẒAN [G.358]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Be-sihr-i çeşm-i tu [İ17a] (1) ey lu' bet-i hüceste hışâl

Senüñ gözün sihri haqq ey ra' nâ maħbûb hûları mübârek

Be-remz-i (2) haqq-ı tu ey âyet-i hümâyün fâl

Senüñ haqquñ remzi haqqıçün ey mübârek fâl âyet murād çeşmden 'ayndur (3) ve 'ayn zât-ı şey' ma'nâsinadur ya'nî zâtu'llâh teşhîri haqqıçün ve remz-i Qur'an haqqıçün dimekdür bu beytde (4) maħlaş beytine varıncaya dek merhündür

(2) Be-nüş-ı la' l-i tu ey âb-ı zindegânî-i men

Senüñ la' lün balı haqqıçün (5) ey benüm âb-ı hayâtum

Be-reng ü büy-ı tu ey nevbahâr-ı hüsñ ü cemâl

Senüñ reng ü koquñ haqqıçün ey (6) tâze bahâr hüsñ ü cemâl murād kelâm-ı Hâkka ve âşârına kâsemdür

(3) Be-gerd-i râh-ı tu ya' nî ki sâyebân-ı ümîd

(7) Senüñ yoluñ tozu haqqıçün ya' nî ümîd sâyebânı

Be-ğâk-ı pây-ı tu ya' nî ki reşk-i âb-ı zülâl

Senüñ ayağun (8) toprağı haqqıçün ya' nî âb-ı zülâl günisi murād ğubâr-ı tarîk-i Hâkka kâsem ve anı sâyebân-ı ümîddür diyü (9) medhdür [ve tarîk-i Hâkka pest olan kâsem ve anı âb-ı hoş-ğuvâr günisidür diyü medhdür]¹⁷⁶⁴

(4) Be-cilvehâ-yı tu der-şivehâ-yı reften-i kebk¹⁷⁶⁵

Senüñ cilvelerün haqqıçün keklik şivehâ-yı reften-i kebk (10)

¹⁷⁶² رَبَّنَا إِنِّي أَتَتْكَ أَمْثَلٌ وَأَبْهَرٌ رَبَّنَا رَبَّنَا رَبَّنَا Rabbinin adını an. Bütün varlığıyla O'na yönel. (Kur'an, Müzemmil 73/8).

¹⁷⁶³ Rubâinin birinci mısrası Ferîdüddin Attâr'ın Muhtârname (Rubâi Numarası: 33) adlı eserinde yer almaktadır. 3 ve 4. mısralar ise Bâbâ Efdal Kâşânî'nin bir rubâisinde bulunmaktadır (Rubâi Numarası: 106) Ganjor.

¹⁷⁶⁴ Bu kısım 3206 nüshasında yoktur.

¹⁷⁶⁵ Der-şivehâ kelimesi derkenârda çün şivehâ şeklindedir.

Be-ğamzehā-yı tu çün ‘ işvehā-yı çeşm-i ğazāl

Senüñ ğamzelerüñ haqqıçün ğazāl gözi şıveleri (11) *gibi* murād tecelliyāt-ı İlähiyye ve inzār-ı Hâkka kâsem ve anları medhdür

(5) Be-ıayb-ı hulq-ı tu ü nüsha-i şemāme-i (12) şubh

Senüñ gökçek hulkuñ ve şubh şemāmesi nüshası haqqıçün [*şemāme* yıylanguçdur]

Be-büy-ı zülf-i tu ü nükhet-i nesim-i şimāl

(13) *Senüñ zülfüñ koğusu ve nesim-i şimālüñ gökçek koğusu haqqıçün* murād ahlāk-ı İlähiyye kâsemdür ki (14) ol şubh feyz şemāmesinüñ nüshasıdır ve ğayb-ı hüviyyet rāyihāsına kâsemdür ki ol nefehāt-ı rabbāniye (15) koğusudur

(6) Be-ān ‘ aķık ki mā rāst zır-i hātem-i çeşm

Ol ‘ aķık haqqıçün ki bizüm vardır göz yüzügi (16) *altında*

Be-ān güher ki şümā rāst dürr-i dürc-i maķāl

Ol güher ki sizüñdür maķāl dürci incüsi murād (17) kanlu yaşına ve kelām-ı İlähiyye kâsemdür ve anı ‘ aķıka ve bunı gühere teşbihdür

(7) Be-ān şahıfe-i ‘ arız (18) ki geşt gülşen-i ‘ aķl

Ol şahıfe-i ‘ arız haqqıçün ki oldı ‘ aķl gülşeni

Ve ān hadıka-i biniş ki (19) şud maķām-ı hayāl

Ol nazar bağçesi haqqıçün ki oldı hayāl maķāmı murād müşāhedār-ı İlähiyyeye (20) ve münāzır-ı Hâkka kâsemdür ki anı gülşen-i ‘ aķldur diyü ve bunı maķām-ı hayāldür diyü vaşf ider

(8) Ki der-rızā-yı (21) tu Hāfız ger iltifāt kunı

Ki senüñ rızānda Hāfız eger iltifāt idersen

Be-‘ ömr-i bāz ne-mānd çi cāy-ı māl [17b] (1) u menāl

‘ Ömre kalmaz nice māl u menāl murād bu deñlü kâsem zikrinden soñra budur ki eger ‘ ayn-ı ‘ ināyetüñ (2) olursa Hāfız senüñ rızānda cānın virür ne māl u esbāb

Ġazel

--+/-+++/+---+/-+-

Yār ān buved ki şabr kuned ber-cefā-yı yār¹⁷⁶⁶ (3)

Terk-i rızā-yı h̄iş kuned ber-rızā-yı yār

Ger ber-vücüd-ı ‘ aşıķ-ı şādık nihend tığ

Bine haķā-yı h̄iş (4) ü ne-bined haķā-yı yār

Yār ez-berā-yı nefis-i giriften tarık nist

Mā nefis-i h̄işten be-kuşım ez-berā-yı yār

¹⁷⁶⁶ Muslihiddin Sa’dı, **Külliyât-ı Sa’dı**, Gazeliyyât, s. 710. G.333.

Yārān (5) ŧenideem ki beyābān girifteend

Bī-tāḡat ez-melāmet-i ḡalk u cūdā-yı yār

Men reh nemī-berem meger āncā ki ḡūy-ı dūst (6)

Men ser nemī-nihem meger āncā ki pāy-ı yār

Ey bād eger be-gülŧen-i rūḡāniyān revī

Yār-ı ḡadīm-rā be-resānī du‘ ā-yı yār (7)

Herkes miyān-ı cem‘ ī vü Sa‘ dī be-kūŧeī

Bīḡāne bāŧed ez-heme ḡalk āŧnā-yı yār

VELEHU EYŶAN [G.359]

[Mef‘ ũlü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Dārā-yı (8) cihān nāŧır-ı dīn ḡüsrev-i kāmīl

Cihān ḡākimi dīnūñ yardımıcısı pādŧāh-ı kāmīl

Yaḡyā bin Muḡafffer melik-i (9) ‘ālim ü ‘ādīl

Muḡafffer oḡlı Yaḡyā pādŧāh-ı ‘ālim ü ‘ādīl murād ḡāhire naḡar ŧāh-ı maḡŧūŧı medḡdūr ḡarīḡate (10) naḡar sultān-ı dīn olan insān-ı kāmīli medḡdūr ki ‘ālim ü ehl-i ‘adl ola

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Nām-ı nīkū bih zi-māl u cāh (11) çü ba‘d ez-vefāt

Nām-ı nīkū hest merdem-rā vü māl u cāh nīst

(2) Ey dergeh-i İslām penāh-ı tu küŧāde

Ey (12) pādŧāh senūñ İslām ŧıḡınaḡı dergāhuñ açmıŧ

Ber-rūy-ı cihān revzene-i cān u der-i dil

Cihān yüzi (13) ũzre cān penceresin ve ḡöñül ḡapusın murād ḡāhire naḡar pādŧāh-ı maḡŧūŧı vaŧfdur ḡarīḡate naḡar (14) sultān-ı dīni vaŧfdur ki anuñ ḡāli cān pençesin ve ḡöñül ḡapusın āḡiret-i cihānī cānine açmaḡdur (15)

Beyt

++---/++---/++---/++--

Sâlik-i sūhte-dil zinde be-cānī digerest¹⁷⁶⁷

Ez-cihāneş çi haber gū be-cihānī digerest

(3) Ta' zīm-i tu ber-cān (16) u ħired vācib ü lāzım

Senūñ ta' zīmūñ cān u 'aql üzre vācib ü lāzımdur

V'in' ām-ı tu ber-kevn (17) ü mekān fā'iz ü şāmıl

*Daĥi senūñ in' āmuñ kevn ü mekān üzre feyezān idici ya'nī aqıcı ve şāmıldür (18) murād beyt-i sâbık gibidür ki pādşāh maĥşuşı ta' zīm lāzım idügin zıkr ider ve anuñ 'umūm-ı in' āmını beyān (19) eyler tārīkate nazār şāh-ı dīn olan 'azizūñ ta' zīmi cān u 'aql üzre vācib ü lāzımdur diyüp ve anuñ (20) in' āmı kevn ü mekāna 'ām u fā'iz idügin beyān eyler ki *lev le'l-'ibādu'r-rukkeu' ve's-şıbyānu'r-ruğdeu' ve'l-behā'imü'l-ratteu'* (21) *mā kaṭrūhu kaṭreten ve şubbe 'aleykümü'l-belā'u şabben*¹⁷⁶⁸ ĥasebince ṭā'ife-i 'ubbād ve bā' iş-i beķā-yı 'ibāddur*

Rüz-ı ezel [İ18a] (1) ez-kilk-i tu yek kaṭre siyāhī

Ezel güninde senūñ kaṭremūñden bir kaṭre mürekkeb

Ber-rüy-ı meh üftād ki (2) şud ĥall-i mesā'il

*Ay yüzi üzre düşdi oldı ĥall-i mesā'il murād zāhire nazār zāhirdür ve tārīkate (3) nazār ĥazret-i Ĥaĥķuñ kaṭem-i kudretinden bir kaṭre Resūlullāh 'aleyhi's-selām üzre vāķı' olup kaṭre kaṭretün (4) *fī-femī 'alimtu bihā 'ilme'l-evvelīne ve'l-āĥirīne*¹⁷⁶⁹ mücebince Resūlullāh 'aleyhi's-selām ĥallāl-i müşkilāt olmuşdur (5) dimekdür läcerem 'ilm-i efđal talebi fażdur*

Қıт' a

+ -- / + -- / + -- / + -

Ṭaleb kerden 'ilm ez-ānest farz¹⁷⁷⁰

Ki bī-'ilm kesī-rā be-Ĥaĥ (6) rāh nīst

Kesī neng dāred zi-āmūĥten

Ki ez-neng nādāni āgāh nīst

(5) Ĥurşid çü ān ĥāl-i siyeh (7) did be-dil guft

Güneş ol ĥara beñi gördi ve gönle didi

Ey kāc ki men būdemī ān Hindū-yı muķbil

Ey (8) kāşķi ben olaydum ol Hindū-yı muķbil murād budur ki ol kaṭre ki sebeb-i 'ulūm-ı evvelin ve āĥirīn olmuşdur (9) şems aña reşķ itse yeridür

Beyt

¹⁷⁶⁷ Emir Hüsrev Dehlevî, **Külliyât-ı Gazeliyyât-ı Hüsrev**, Cild-i Evvel, s. 412, G.215/1.

¹⁷⁶⁸ وَالصَّبِيَّانُ الرُّضْعُ وَالْبَهَائِمُ الرَّثْعُ مَا فَطَرَهُ فَطْرَةً وَصَبَّ عَلَيْكُمْ الْبَلَاءُ صَبًّا Eğer otlayan hayvanlar ve süt emen bebekler ve beli bükülmüş ihtiyarlarınız olmasaydı belâlar sel gibi üzerinize dökülecekti. (Hadis) el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2:163.

¹⁷⁶⁹ أَغْزَمَا بِيْر دَامْلَا دُشْتِي. Bu damla ile evvelin ile ahirinin ilimlerini öğrendim. (Hadis)

¹⁷⁷⁰ İmâmüddîn Râfîî.

+---/+---/+---/+---

‘Azîz-i Mısr şevî ger be-mâl u ni‘ met ü câh

Velî çü bî-hünerî piş-i ‘âkilân (10) h̄‘arî

Mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

‘Azîz-i mülk-i cihānî eger hünerî dārî

(6) Şāhā felek ez-bezm-i tu (11) der-rağş u simā‘ st

Ey pādşāh felek senüñ şohbetüñden rağş u semā‘ dadur

Dest-i şarab ez-dāmen-i (12) in zezeme me’ gsil

Şenlik elin bu zezeme eteginden kesme murād zāhire nazar zāhirdür tarīkate nazar (13) sulţān-ı tarīkat şevkinden felek ü melek anuñ meclis-i ‘ilm ü zikrinde zevk ü semā‘ dadur lācerem aña (14) yenbağı oldur ki şenlik elin bu şavt eteginden gidermeye ya‘ nî terk itmeye dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ez-berā-yı ma‘ rifet (15) mā-rā hüveydā kerdeend

Genc-i ma‘ nā-rā der-în gencine peydā kerdeend

(7) Mey nüş u cihān bağş ki ez-zülf-i (16) kemendet

Şarāb iç ve cihān bağışla ki senüñ kemend-i zülfüñden

Şud gerden-i bed-h̄‘āh giriftār-ı selāsil

(17) *Oldı yaramaz dileyicinüñ boyını zincirlere giriftār* murād zāhire nazar beyāndan müstağnidür tarīkata (18) nazar şeyh ü mürşide ‘ışk-ı İlāhî nüş idüp cihān āhret ‘atā eylemek gerek idügin tezkirdür ki anuñ kıyūd-ı ‘ilm (19) ü pendinden şeytān bend ü kayda olur

Beyt

+---/+---/+---

Eger h̄‘āhî zafer ber-düşmen-i dîn

Salāh-ı ‘ilm ü takvā-rā tu bu’gzîn (20)

(8) Devr-i felekî yeksere ber-menhec-i ‘adlest

Feleke mensüb devr bir uğurdan ‘adl tarīki üzredür

Hoş (21) bāş ki zālīm ne-bered rāh be-menzil

Hoş ol ki zālīm iletmez yolu menzile murād zāhire nazar-ı mağşüşî tesliyetdür [İ18b] (1) tarīkate nazar küşe-i ferāğat u genc-i ‘ibādet mağām-ı rāhat ve mağall-i istirāhat idügin beyān ve anda olan (2) devr-i felekden ‘adl ve zikr-i melekden fazl bulduğın zikr ve zālīm olan tarīk-i Hāğda menzil almayup Hāğğa vāşıl (3) olduğın beyāndur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Eger der-cihān ez-cihān resteist¹⁷⁷¹

Der ez-ḥalk ber-ḥiştēn besteist

Bejt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

‘Azīz-i men (4) der-i dervīşi vü ḳanā‘ at zen¹⁷⁷²

Ki ḥ‘ari ez-ṭama‘ u ‘izzet ez-ḳanā‘ at zād

Digeri

+ - - - / + - - - / + - -

Çü zālīm-rā ‘aduvvu’llāh (5) gūyend

Kücā bāşed ‘aduv-rā rāh bā-dūst

(9) Hāfız ḳalem-i şāh-ı cihān muḳsim-i rızķest

Ey Hāfız (6) şāh-ı cihānuñ ḳalemi rızķ muḳsimidür

Ez-behr-i ma‘ iştet me-kun endiše-i bāṭıl

Ma‘ iştet için itme fikr-i (7) bāṭıl murād zāhire nazār şāh-ı zāhirüñ ḳassām-ı rızķ olduĝın zikrdür tariķate nazār ḥazret-i Ḥaḳ rezzāk (8) idüĝin beyān ve rızķ için ĝam çekmemege irşāddur

Şi‘r

Külü‘l-yevme min rızķi’llāhi ve’srebü¹⁷⁷³ (9)

Fe-inne ‘ale‘r-raḥmani rızķaküm ĝadā

VELEHU EYŻAN [G.360]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Şememtu ravḥe vedādin ve şimtu berķa vişāl

Lafz-ı (10) *şememtu* nefsi mütekellim-i vaḥdedür *şemme‘ş-şey‘eden* ve lafz-ı *ravḥe* fetḥ-i rā ile rāḥatlık ma‘ nāsınadır [ve rāyiḥa ma‘ nāsına daḥi isti‘ māl iderler] (11) ve lafz-ı *vedādin* fetḥ-i vāv ile muḥabbet ma‘ nāsınadır ve lafz-ı *şimtu* bi‘ tu vezni üzre nefsi mütekellim-i (12) vaḥdedür *şāme‘l-berķeden* bunuñ aşıl ma‘ nāsı şimşek seḥābına nazār eyledi ḳanda yaĝdurur (13) göreyin [*şāme‘l-berķa nazare ilā seḥābetihi ayne tumṭıru* Muḥtaru’s-Şiḥāḥ]¹⁷⁷⁴ diyü bunda muṭlaķā görmek ma‘ nāsınadır ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki *ḳoḳuldum muḥabbet* (14) *rāḥatlıĝın ve gördüm vuşül şimşekin*

Biyā ki büy-ı tu-rā mirem ey nesim-i şimāl

¹⁷⁷¹ Muslihiddin Sa’di, **Külliyât-ı Sa’dî**, Bûstân, 7.Bâb, s. 469.

¹⁷⁷² Dîvân-ı Selmân Sâvecî, Kıtaât, No: 44. Ganjor.

¹⁷⁷³ “Bugün Allâh teâlânın rızķından yeyiniz ve içiniz. Çünkü sizin yarınki rızķınız da Allâh’a âittir.” Hâtem-i Tâî.

¹⁷⁷⁴ Şimşeklere umut bağlayarak nerede yaĝmur yaĝdıracak diye bulutlara baktı. Muḥtaru’s-Siḥâh. (Diĝer Arapça İbâreler).

Gel ki senüñ koķuñ (15) için ölürem ey şimāl yili murād cānib-i İlāhiden muħabbet istirāhatın ve rāyihāsın istişmām itdüm (16) ve lim‘ ān-ı vişāl gördüm gel ey nefħa-i Rabbāniyye ki senüñ koķun için helākin dimekdür

(2) Ahādiyen bi-cemāli’l-ħabībi (17) kıf vi’nzel

Hemze ħarf-i nidādur *ħādi* ol deveciye dirler ki deveyi yolda sürüp (18) giderken ırlaya *cimāl* kesr-i cīm ile cem‘ -i cemeldür *ħabībi* maħbūbdur *ķıf* emr-i ħāzırdur ve *ķafeden* ‘ır vezni (19) üzere *inzel* emr-i ħāzırdur nezeleden ızrab bezni üzere ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki *ey ħabīb develerüñ* (20) ırlayıcısı ve sürücisi *ķatlan ve ķon* [bunda der-i cerre olduģün hemzesi sākıt olmuşdur]

Ki nist şabr-ı cemilem der-iştiyāk-ı cemāl

Ki yoķdur şabr-ı cemilüm iştiyāk-ı (21) *cemālde* murād ħavf-ı iftirākı beyān ve farṭ-ı iştiyākı zikrdür [mişrā‘ -ı evvelde cemāl ve bu mışrā‘ da cemāl zikri tecnis-i ħaṭdur ve bu mışrā‘ da cemil ü cemāl zikri şıfat-ı iştiyākıdır]

Ķıf‘ a

Se‘ mitu ħādiyen yeħdū fi’l-bādiyeti¹⁷⁷⁵

Ebkā ve mā [I19a] (1) yüdrıke mā yübkini

Ebkā ħazāri an tūfāriķini

Ve taķte‘ i ħablī ve tehcurini

Tercüme

+--/+--/+--/+--

İşitdüm beyābānda hoş bir (2) nidā

Meger bir şütürbān iderdi ħidā

Anuñçün nihān ağlarum dir idi

Ki benden üzilüp olasın (3) cüdā

(3) Ħikāyet-i şeb-i hicrān fūrū-güzār ey dil

Hicrān gicesi ħikāyetin terk ķıl ey gönül

Be-şükr-i ān ki (4) ber-efkend perde rüz-ı vişāl

Ol şükre ki perde atdı ya‘ nī ħicāb ref‘ itdi vişāl murād budur ki (5) vaşl zühür idicek firāk zikrin itmek erbāb-ı ħarīķat ķatında menħidür

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Zıkr-i hicrān be-vaķt-i vuşlat-ı (6) düst

Maħz-ı küfrān-ı ni‘ metest be-dān

(4) Çü yār ber-der-i şulħest ü ‘özr mi-ħ‘āhem

¹⁷⁷⁵ “1) Ben çölde deveye şarkı söyleyen bir deveciyi duydum. Ağlıyordu ve beni ağlatan nedir diyordu. 2) Ben senin benden ayrılmandan ve benimle olan ipini kesmeden ve benden uzak durmandan korkup ağlıyorum.”

Çün yār şulh başı (7) üzredür ve ‘özü dilerin

Tevān güzeşt zi-cevr-i raķīb der-her hāl

Geçmek olur raķīb cevrinden (8) *her hālde* murād budur ki çün raķmin izhār-ı ğufrān ide izlāl-ı şeytān ferāmūş olunmaq gerek (9)

Beyt

+---/+---/+---/+---

Çü yār yār-ı men ü mihribān-ı men bāşed

Diger zi-cevr-i raķibeş nemī-kunem feryād

(5) Biyā ki perde-i gül-rīz (10) heft kārī çeşm

Gel ki gözün heft kārī gül-rīz perdesinde

Keşideim be-tahrīr kārġāh-ı hayāl

(11) *Çekmişüzdür tahrīr ile hayāl kārġāhın* bilgil ki mışrā‘-ı evvelde tabaķāt-ı ‘ayna işāret ider ve ol (12) tabaķāt tafşili budur ki tabaķa-i evveliyeye *şulbiyye* dirler ve tabaķa-i şāniyyeye *meşimiyye* dirler ve tabaķa-i şālişeye (13) *şebekiyye* dirler ve andan soñra bir *ruṭūbet* vardur şırça gibi aña *ruṭūbet-i züccāciyye* dirler ve andan (14) bir ruṭūbet yüz gibidür aña *ruṭūbet-i celīdiyye* dirler ve tabaķa-i rābi‘eye ‘*ankebūtiyye* dirler ve andan sonra bir ruṭūbet (15) vardur yumurda ağı gibi aña *ruṭūbet-i beyziyye* dirler ve tabaķa-i hāmseye *tabaķa-i ‘inebiyye* dirler ve tabaķa-i sādiseye (16) *tabaķa-i ķarniyye* dirler ve tabaķa-i sābi‘eye *tabaķa-i mülahḥimme* dirler ve nūr olan mevzi‘ mercümeğden küçücük (17) ķaracadur ki her nesneyi gören oldur [naķķāşların ıştılāhātından ba‘ zını daħi zıkr idüp hūb-ı taşvīr ta‘ bir itmişdür]

Ķıṭ‘ a

--+/-+++/+---+/-+-

Kerd āferīdgār te‘ ālā be-şun‘-ı hū‘i¹⁷⁷⁶

Çeşmet be-heft (18) perde vü se āb-ı münķasım

Şulb u meşim ü şebeke züccāci ü celīd

Pes ‘ankebūt u beyz ü ‘ineb ķarn (19) u mültehim

murād ‘aynı māsivādan taşfiye itdüm tecellī-i cemāle isti‘dād geldi vaķtidür ki gelesin (20) diyü taleb-i müşāhede ider

Beyt

-++-/+---/-++-/+---

Dīde eger be-ġayr-ı tu yā digerī nażar kuned

Meyl keşem hem ān zamān der-nażar-ı tu (21) dīde-rā

(6) Be-cüz hayāl-i dehān-ı tu nīst der-dil-i teng

Senün ağzün hayālinden ġayrı yoķdur tar [I19b] (1) gönülde

Ki kes me-bād çü me der-pey-i hayāl-i muḥāl

¹⁷⁷⁶ Şiir, Hāce Nasīruddīn Tūsī’ye aittir.

Ki kimse olmasun benüm gibi hayâl-i muhâl ardınca murâd (2) sâlik-i kemâl iştiyâkından zücret ve zeyk-i kalbinden hîn-i münâcâtda kelâm-ı Hâk istimâ' ın taleb itdügin (3) zıkrdür

Bejt

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Şudem hayâl zi-fıkr-i dehân-ı tu çü hayâl

Ne-yâft [ki] ser-i müyî ez-în hayâl-i muhâl

(7) Melâl-i (4) maşlahatî mî-nümâyem ez-cânân

Bir maşlahat için melâl gösteren cânândan

Ki kes be-cidd ne-nümâyed zi-cân-ı (5) hîş melâl

Ki kimse cidd ü kaşd ile melâl göstermez kendü cânından murâd budur ki gâhî (6) mizâcda fütür olup istirâhat için 'ibâdetde kuşur gösterüp neşât-ı 'ibâdet hâşıl olsun (7) için melâl gösteririn ki Resûla'llâh 'aleyhi's-selâm buyurmuşdur *inna'llâhe lâ yemellu hattâ temellu*¹⁷⁷⁷ pes (8) melâl-i tâ'atüm neşât-ı 'ibâdet hâşıl olmağ maşlahatı içündür ve illâ 'ibâdet kendü cânım için (9) ve taqarrüb-i cânânım içündür hiç 'âkil kendü cânından melâl göstermez

Bejt (10)

- + - - / - + - - / - + -

Der-cihân ger nîk ü ger bed mî-kunî

Nî be-ğayret cümle bâ-hod mî-kunî

(8) Kâtil-i 'ışk-ı tu şud Hâfız-ı ğarîb (11) velî

Senüñ 'ışkuñ maqtûli oldı ğarîb Hâfız velî

Be-hâk-ı mâ güzeri kun ki hün-ı mât (12) helâl

Bizüm toprağımıza uğra ki bizüm kanımız saña helâldür murâd muhâtabdan ma' şük-ı haqîkîdür (13) anuñ güzeri mürür-ı rahmetîdür

Bejt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Ger pes ez-murden biyâyî türbetem-râ gâh gâh

Her kesî güyed Hudâvendâ (14) revâneş şad bād

VELEHU EYẒAN [G.361]

[Mef' ulü Fâ' ilâtün Mef' ulü Fâ' ilâtün]

(1) Her nükteî ki guftem der-vaşf-ı ân şemâ'il

Her nükte ki (15) didüm ol şemâ'il vaşfında

¹⁷⁷⁷ إِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا Siz usanmadıkça Allah usanmaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 546, Hadîs No: 1368.

Her gū ŧenid guftā li'llāhi derru kâ'il

Derru feth-i dāl ile ve zamm-ı rā ile (16) lübün mürādifidür zemme maḥallinde *lā derre derrehu* dirler ḫayrı çok olmasun demek olur ve medḫ maḳāmında (17) *li'llāhi derrehu* dirler 'ameli Allāh içündür ve ecrini Allāh virür demek olur pes ma'nā-yı mıŧrā' budur ki (18) *her kim işitdi didi Allāh içündür* 'ameli ve *andandur ecri* murād budur ki benüm zıkr itdigüm evşaf-ı (19) İlähiyyedür pes işiden dir 'ameli Allāh içündür ŧevābı andan olur

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Vaşf-ı cemāl-i Ḥaḳda her nükte (20) kim didi dil

Her kim işitdi didi li'llāhi derru kâ'il

(2) Guftem ki key be-baḫŧi ber-cān-ı nātevānem

Didüm kaçan baḡışlarsın (21) *benüm za'if cānuma*

Guft ān zamān ki ne'bved cān der-miyān ḫāyil

Didi ol zamān ki olmaya cān ortada [İ20a] (1) *ḫāyil* murād budur ki vuşul-i feyż-i rahmet ve ḫuşul-i 'ayn-ı vuşlat birinden rūḫ müfāreḳat idicek (2) olur ya'nī çıkdıkdan ŧoñra olur

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Ey dil ḫicāb-ı cānān cānest der-miyāne

Ḥod ez-miyān çü refḫi (3) diğer ne-mānd ḫāyil

(3) Taḫŧil-i 'ıŧk u rindī āsān nümüd evvel

'ıŧk ve rindlik taḫŧili āsān görindi (4) *evvel*

Liken be-sūḫt cānem der-kesb-i in fezā'il

Liken cānum yaḳdı bu fezā'il kesbinde murād budur ki (5) baña 'ıŧk-ı İlähi ve iḫlāŧ-ı 'amel āsān görünür idi evvel ammā ḫubbu'llāh ki ḫāliŧ ola ve 'amel ki iḫlāŧ (6) ile ola ḡāyetde müŧkıl imiş anuñcün meŧāyih dimiş *mā min 'amelin illā vefihi ŧā'ibetün mine'r-riyā*¹⁷⁷⁸

Beyt (7)

--+/-+---/--+/-+---

Herkes be-ḳadr-i imkān taḫŧil-i fażl kerdend

Māyim ü 'ıŧk-ı cānān ez-cümle-i fezā'il

(4) Ḥallāc ber-ser-i dār (8) in nükte ḫoŧ serāyid

Ḥallāc-ı Manŧūr dār baŧı üzre bu nükteyi ḫoŧ ırladı

Ez-ŧāfi'ī (9) me-pursid emŧāl-i in mesā'il

¹⁷⁷⁸ وفيه شائبة من الرياء ما من عمل الا وفيه شائبة من الرياء Hiçbir amel yoktur ki onda riyadan bir ŧey bulunmasın. (Diğer Araçça İbâreler)

Şāfi'iden şormañ bu mesā'il meşellerin murād budur ki tarīkat ehli (10) kelāmını ve ef'ālını ve evzā'ın ve aḥvālin şerī'at ehlinden şormañ ki ehl-i zāhir sülük ḥālını ve ḥāletini (11) bilmez

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Der-^ç ıŝķ ^ç ilm cehlest nāmūs-ı ^ç ilm sehlest¹⁷⁷⁹

Nādān-ı ^ç ilm ehlest dānā-yı ^ç ilm ^ç āmī (12)

(5) Dil dādeem be-yārī ki şūḥi keşī nigārī

Göñli virmişem bir yāra bir şūḥ bir ḳātīl bir nigāra

Marziyyetü's-secāyā (13) maḥmūdetü'l-ḥaşāyil

Ḥūları rızālanmış ve ḥaşletleri begenilmiş murād budur ki göñül virdügüm yār ḥāzret-i (14) Ḥaḳdur ve ol evşāf mütezādde ve şifāt-ı kāmīle ile muttaşıfdur

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Dildār-ı mā çü ber-best (15) dīvānegān-ı ḥod-rā

Der-ḥalkā-i cünün reft herkes [ki] buved ^ç āḳil

(6) Der-^ç ayn-ı kūşe-gīrī būdem çü çeşm-i (16) mest

Kūşe tutmak ^ç aynında idüm senüñ mest gözün gibi

Eknün şudem be-mestān çün ebrū-yı (17) tu mā'il

Şimdi oldum senüñ ḳaşuñ gibi mestlere mā'il murād budur ki evvel ^ç ıŝķ-ı İlähī mestlerinden (18) gāfil ü fāriğ idüm şimdi anlara mā'il oldum

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Der-^ç ayn-ı kūşe-gīrī ^ç aḳlem zi-reh beyendāḥt

Eknün (19) şudem çü mestān ber-ebur-yı tu mā'il

(7) Ez-āb-ı dīde şad reh tūfān-ı Nūḥ dīdem

Göz yaşında yüz kere (20) tūfān gördüm

Ez-levḥ-i sīne naḳşet hergiz ne-geşt zā'il

Sīne levḥinden senüñ naḳşuñ hergiz (21) olmadı zā'il murād budur ki ḳalbimde taşavvur-ı taşvīr-i Ḥaḳ şöyle şābitdür ki ne deñlü mā'-i keşīr aña cārī olsa [İ40b] (1) maḥv olmaz

Beyt

-+---/-+---/-+---

Eşkle taşvīri gitmez ḳalbden

¹⁷⁷⁹ Dīvān-ı Şems, Gazel: 2956/5

Lā yuzilü'l-mā'ü naşen fi'l-ħacer

(8) **Derdā ki der-ber-i ħod bā-dem (2) ne-dād dilber**

Derdā ki kendü vaqtine icāzet virmedi ba'ña dilber

Çendān ki ān cevābet engiħtem ü sā'il

(3) *Ol deñlü ki cevābindan ħopardum vesileler* murād vesā'it ile vuşul ila'llāh müyesser olmaz kendüden (4) 'ināyet gerek dimekdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Eger ez-cānib-i ma'şūk ne-bāşed meylī¹⁷⁸⁰

Kūşiş-i 'āşık-ı bî-çāre be-cāyī ne-resed (5)

(9) **Ey düst dest-i Ĥāfız ta'viz-i çeşm-i zaħmest**

Ey düst Ĥāfızuñ eli göz degmek heykelidür (6)

Yā Rab be-binem ān-rā der-gerdenet ħamā'il

Yā Rab görem anı senüñ boynuñda ħamā'il murād rūħuñ nefse (7) ħiṭābidur ki dir ey benüm dost u maħbūbum olan nefsi nefise benüm destüm senüñ boynuñda ħamā'il (8) olup sen benüm zābtümde olıcağ saña zararum irmeyüp şalāh u selāmetde olursın

Beyt

+ --- / + --- / + - -

Eger (9) ħ'āhī selāmet būden ey nefsi

Zimāmeş rāz-ı dest-i 'aql me-güzār (10)

ĤARFÜ'L-MİM¹⁷⁸¹

VELEHU EYŻAN [G.362]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) **Eger ber-ħized ez-destem ki bā-dildār bi'nşinem**

Eger elümden gelürse dildār ile (11) oturam

Zi-cām-ı vaşl mey nüşem zi-bāğ-ı 'ıyş gül çinem

Vaşl ħadeħinden şarāb içem 'ıyş bağından (12) gül degşürem murād budur ki eger vuşul ila'llāh ħāşıl idersem ol ħāzretten fezā'il ü fevāzil taħşil (13) iderem

Rubā'ī

+ --- / + --- / + --- / + ---

Zi-destem ber-nemī-ħized ki yek-dem bī-tu bi'nşinem¹⁷⁸²

¹⁷⁸⁰ "Eğer ma'şūk yönünden bir meyl olmazsa, bî-çāre āşığın çabası bir yere ulaşmaz."

¹⁷⁸¹ 'Aded: 77.

Be-cüz rüyet nemî-h'âhem ki rüy hiç kes (14) bînem
Çü yâbem fırsat-ı vuşlat ne-güyem in sühan hergiz
Me-ters ey baġbân ez-gül ki mî-bînem nemî-çînem

(4) Şarâb-ı (15) telh-i şûfî-sûz bünyâdem be-h'âhed burd¹⁷⁸³

Şûfî yaķıcı acı şarâb bünyâdum gidermek diler

Lebem ber-leb (16) nih ey sâķî vü bistân cân-ı şîrînem

Ŧudâguma ķo ey sâķî ve al cân-ı şîrînum murâd 'ışķ-ı (17) İlâhî ve riyâzet beni helâk
itmek ister idi ey şeyh baña esrâr-ı İlâhiyye söyleyüp beni benligümden alup (18)
irşad u i'ânet ķıl dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---

Râh-ı düşvârest ne-tevânem güzeşt

Tu be-kun yârî eyâ ni' me'l-mu' in (19)

(5) Meger dîvâne h'âhem şud ki der-'ışķ-ı tû şeb tâ rûz

Meger delü olsam gerekdür ki senüñ 'ışķuñdan (20) gice tâ gündüze dek

Suġan bâ-mâh mî-güyem perî der-h'âb mî-bînem

Sözi ay ile söylerin cinni düşde (21) görürin murâd hilâf-ı mu' tâd vaz'-ı 'âlâmet-i
cünündür dimekdür

Ķıř'a

+---/++++/++--/++-

Her ân ki saġt giriftest deyr-i fânî-râ [İ21a] (1)

Me-h'ân tu 'âķileş ü-râ ki saġt-ı divânest

Ez-ân ki hest-i beķâ cüy enderîn-fânî

Beķâ'nderîn ne-buved (2) belki enderân hânest

(6) Lebet şekker be-mestân dâd u çeşmet mey be-mey-hürân

Senüñ lebüñ mestlere şekker (3) virdi gözün mey-hürlara şarâb virdi

Menem k'ez-gâyet-i ġarmân ne bâ-ânem ne bâ-înem

Benüm ki gâyet (4) maġrûmlıķdan ne anuñ ileyin ne bunuñ ileyin murâd kelâmuñdan
'ışķ-ı İlâhî mestleri lezzet buldı (5) ve 'ışķ-ı İlâhî şâdileri keyfiyyet ġaşıl ķıldı ammâ
ben ķuşûrumdan hiç bir şâ'ifeden olmadum diyü (6) te'essüfdür

Ėazel

+++/-+---/++-

Şîr-i merdân çü 'azm-i kâr kunend

¹⁷⁸² Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 799, G.467/1.

¹⁷⁸³ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: "Şarâb-ı telh-i şûfî-sûz berbâdem be-h'âhed dâd"

Kār ez-în gūne merd-vār kunend

Pîş-i şîr-i belâ (7) siper kerdend
Nezd-i şîr-i ecel güzer kunend

Pây ber-gerden-i merdân nihend¹⁷⁸⁴
Puşt ber-rûy-ı rûzgâr (8) kunend

Fırkat ez-ehl ü ez-vaţan cüyend
Hicret ez-yâr u ez-diyâr kunend

Pes-i püşt efkenend (9) manşıb-râ
Rûy der-rûy-ı ıztırâr kunend

Cân u câh u ser ü zer endâzend
Harc-ı ân râh (10) ez-în çihâr kunend

Her kücâ ‘ışk-ı lâyezâl âmed
Be-sürür zi-çi i‘tibâr kunend

Dîde ez-her çi hest (11) ber-düzend
Tâ çünîn devletî şikâr kunend

Pes bürehne şevend çün şemşîr
Tâ be-enfes ki kârdâr kunend (12)

Çîst remyü’l-cimâr nezd-i hîred
Nefs-i emmâre seng-sâr kunend

Sağf-ı merfû‘ u hâne-i ma‘mûr
Heme seknî (13) der-ân civâr kunend

(7) Şeb-i rihlet hem ez-pister revem ber-kaşr-ı hûri’l-‘ıyn

¹⁷⁸⁴ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

Göç gicesi döşegden (14) giderem hūri'l-ıyn köşküne

Eger der-vaqt-i cān dāden tu bāşī ūem'-i bālīnem

Eger cān virmek (15) vaqtinde sen olursañ yaşduğum ūem' i murād muḥātabdan şeyhdür çün ḥāley-i niz'ada leyle-i mevtde çerāk (16) gibi yaşduğum üzre olup kelime-i şehādet telkīn idüp āḥir kelāmum lā ilāhe ila'llāhu¹⁷⁸⁵ olup vefāt idem (17) maḳāmum cennet olur

Beyt

+---/+++---/+++---/+-

İlāhī be-Ḥaḳḳ benī Fāṭimā¹⁷⁸⁶

Ki ber-ḳavl imān kunem ḥātime

(8) Çü her ḥākī ki bād āverd feyzī (18) burd ez-in'āmet

Çü her bir toprağı ki yel getürdi bir feyz aldı senüñ in'āmuñdan

Zi-ḥāl-i bende yād āver (19) ki ḥıdmetkār-ı dīrīnem

Bendenüñ ḥālını añ ki eski ḥıdmetkārın murād muḥātabdan şeyhdür ana dir ki (20) her faḳīr kimse ki hevā ile geldi senüñ in'ām-ı 'āmuñdan feyz aldı ben bendeyi yād-ı himmetden ki eski ḥıdmetkāruñ (21)

Ḳıṭ'a

---/-+++---/+++---/---

Şartest ber-mürevvet-i maḥdüm-ı ehl-i feyz

İşlāḥ-ı kār u terbiyet-i bendegān-ı ḥ'ış

Gāfil me-şuv zi-ehl-i [İ21b] (1) 'ıyālī ki kerdeend

Der-her seḫer du'ā-yı tu vird-i zebān-ı ḥ'ış

Mī-dār bendegān-ı ḥod ender-ḫarīm-i emn (2)

Tā Kirdgāred eredet ender-emān-ı ḥ'ış

(9) Ne her kū naḳş-ı naẓmī zed kelāmeş dil-pezir āmed

Her kim ki bir naẓm (3) naḳşın urdı anuñ kelāmı gönül ḳabül ider degüldür

Tezerv-i ṭurfe mī-girem ki çālākest ü şāhīnem

(4) Ṭurfe süglin ṭutarın ki çābükdür şāhīnüm murād budur ki ehl-i naẓmuñ kelāmı maḳbülü'l-ḳulüb olmaz (5) ammā ben 'aceb şikār iderem ki çābükdür şāhīnüm ya'nī ben 'ulüm u ma'ārif ile müzeyyen olanları şayd iderin (6) ki kelām-ı ğarībe ḳādirin

Rubā'ī

+++---/+++---/+++---

¹⁷⁸⁵ لا إله إلا الله Bil ki, Allah'tan başka ilāh yoktur. (Habibim!) Hem kendinin hem de mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir. (Kur'ân, Muhammed 47/ 19).

¹⁷⁸⁶ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bostân, s. 308, (Bölüm: Sitâyiş-i Peygamber sallallāhu aleyhi ve âlihi).

Der-suhan ‘andelib bāyed būd
Hemçü ‘İsā ṭabīb bāyed būd
Be-suhanhā-yı (7) dil-rübā-yı ġarīb
Der-zamāne ġarīb bāyed būd

(10) Eger bāver nemī-dārī rev ez-şüretger-i Çin purs

Eger inanmazsañ (8) yūri Çin naḳḳāşından şor

Ki Mānī nüsha mī-ḥāhed zi-nūk-ı kilik-i müşkinem

Ki Mānī nüsha diler müşkin (9) ḳalemüm ucından murād budur ki eger benüm kemālātuma taşdıḳ itmezsen yūri ‘ālim-i şerī‘at olan şeyḫ-i (10) ṭarīḳatden şor ki naḳḳāş zāhir olan ya‘nī ‘ālim zāhir ve zāhirde māhir nüsha ve ḥişşe olur ve ta‘allüm-i (11) ṭarīḳat ḳılur benüm ḳalemümden

Şi‘r

‘İbārātünā fi’n-nazmi ve’n-neşri küllihā¹⁷⁸⁷

Ġarā’ibu taşādu’l-ḳulūbe bedā’i‘a (12)

(11) Şabāḫu’l-ḫayr zed bülbül kücāyī sāḳiyā ber-ḥāz

Şabāḫu’l-ḫayr urdı bülbül ḳandesin ey sāḳī ṭur

Ki ġavġā (13) mī-kuned der-ser nevā-yı çeng-i düş nīm

Ki ġavġa ider başımda dün giceki çeng nevāsı murād şabāḫ (14) oldı ey şeyḫ ṭur bize ‘ışḳ-ı İlähī ve ma‘ārif-i Ḥaḳ nüş itdür ki dün giceki şadā-yı şeyḫ ḫāleti başımdadır (15) dimekdür

Beyt

Elā ey sāḳi an bāḳi ki an düşest bāz āver

Şabūḫ āmed çı ḫasbī ḫayr-ı mey mī-rīz (16) der-sāġar

(12) Rumüz-ı ‘ışḳ u ser mestī zi-men bi’şnev ne ez-Ḥāfız

İşḳ ve ser-mestlik rumūzı benden (17) işit Ḥāfızdan degül

Ki bā-cām u ḳadeḫ her şeb nedīm-i māḫ u pervīnem

Ki cām u ḳadeḫ ile her gice ay (18) ve ülker muşāḫibiyem murād budur ki ‘ışḳ-ı İlähī ve bī-ḫodluk remzlerini benden işit ‘ālim-i zāhir Ḥāfızdan (19) degül zīrā ben her gice ḳalb ü ‘aḳl-ı vāfi ile şeyḫ ü zümre-i şūfiyān muşāḫibiyem [nedīm şarāb muşāḫibine dirler]

Beyt

Zi-men pursid (20) rāḫ u resm-i şehristān-ı şeydāyī

Ki çün Ferḫād u Mecnūn nistem kūhī vü şaḫrāyī

(13) Vefādārī vü ḫaḳ ġūi (21) ne-kār-ı her kesī bāşed

Vefādārılıḳ ḫaḳ söylemek her kimsenüñ işi olmaz

¹⁷⁸⁷ “Bizim manzûm ve mensûr bütün ibârelerimiz şâheser kalpleri avlıyan ġarīb satırlardır.”

Ġulām-ı Āşaf-ı devrān Celālū'l-ḥaḳḳı [İ22a] (1) ve'd-dīnem

Devrān Āşafu Celālū'l-ḥaḳḳı Ve'd-dīn ḳuluyam ya' nī ol vefādārılıḳda ve ḥaḳ söylemekde tamām-ı (2) kāmildür bunda tenbīh vardur ki vezīr-i vefādār gerek cefākār gerekmez ve ḥaḳ gerek mekkār gerekmez

Ḳıṭ' a (3)

---+/-+---+/+---+/-+---

Ey Āşafı ki bī-meded-i feyż-i ḥalḳ-ı tu

Bād-ı bahār terbiyet-i gül nemī-kuned

Gerdün be-devlet-i tu çünān şud [ki] ba' d ez-īn (4)

Der-kār-ı ehl-i fażl ta' allül nemī-kuned

Ey ez-^ç uluvv-ı ḳadr resīde celāl-i tu

Der-pāye-i ki vehm-i te'emmül nemī-kuned (5)

VELEHU EYŻAN [G.363]

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

(1) Bü'gzār tā zi-şāri' -i meyḥāne bü'gzerim

Ḳo tā meyḥānenüñ ulu yolından geçelüm [şāri' bunda ulu yol ma' nāsınadur]

K'ez-behr-i cür' aī (6) heme muḥtāc-ı in derim

Ki bir cür' a için cümle bu ḳapuya muḥtācuz murād meyḥāneden ḥānḳāhdur ki (7) tālib-i dergāh olan her kimse bir cür' a için ya' nī taḥşil-i feyż-i ḳalil için aña muḥtācdur lācerem (8) ^ç aḳl u rūḥ nefse dirler ki ḥānḳāhuñ ulu yolına ḳo bizi sālil olalum tā ki raḥmet-i raḥman bulalum (9)

Rubā' i

Yā rāḳiden fī-ḡafletin yā ḳā' iden ^ç amme umir¹⁷⁸⁸

Eyne'l-lezīne'stebşarū ile'l-Mevlā fesir

Ḳum fi'd-dücā (10) müstaḡfiren ve'bki bi-dem' in munḥamir

Ve'nhaż ile ve derki'l-^ç ulā cidden bi-ḳalbi muştabir

(2) Rüz-ı nuḥust çün dem-i rindī (11) zedim ü ^ç ışḳ

Evvel günde çün rindlik ve ^ç ışḳ nefesin urdın

Şarṭ ān buved ki cüz reh-i in şīve (12) ne'sperim

Şarṭ ol olur ki bu şīve yolından ḡayrı ışmarlamayavuz murād budur ki çün ezel gününde *elestü* (13) *birabbiküm*¹⁷⁸⁹ nidāsın yā ^ç ālem-i ervāḥda ihlāş u ^ç ışḳ-ı İlāhī

¹⁷⁸⁸ “1) Ey gaflette uyuyan ve kendisine emredilen şeylerden geri duran kişi; O basîret sâhibi olanlar nerededir? Onlar Mevlâ'ya doğru gittiler. Sen de Mevlâ'ya doğru git. 2) Karanlıkta kıyâm edip Allâh'tan maḡfîret dile. Ardarda gözyaşları ile ağla. Ve sabırlı bir kalb ile ciddi bir şekilde yüksek mertebeye doğru kanat aç, uç.”

nefesin urduķ ve ol da^ç vayı kıldıķ Őarđ (14) oldur ki ol da^ç vî ũzre olup andan ğayrı ũarîķe sũlũk kılmayavuz

Rubā^ç î (Ahreb)

Tenhā ne menem (15) zi-^ç iŐķ-ı tu bāde-perest

Ān kîst tu ĥod be-gũ gũzîn bāde pũrest

Ān rũz ki men giriftem ĩn bāde bedest (16)

Bũdend ĥarîf-i mey-perestān-ı elest

(3) Cāi ki taĥt u mesned-i Cem mî-reved be-bād

Bir yerde ki Cemũn taĥtı ve (17) tekyegāhı yile gide

Ger ğam ĥurîm ĥoŐ ne-buved bih ki mey ĥurîm

*Eger ğam yerseñ ĥoŐ olmaz yegdũr ki Őarāb (18) iĥevũz murād budur ki dũnyā ki dār-ı fenādur her nesneye bunda beķā olmaz yegdũr ki lācerem *hemme's-sa'idi āĥirrethu* (19) ve *hemmũ's-Őaķıyi dũnyā*¹⁷⁹⁰ mũcebince bunda anuñ iĥũn ğam yimek ĥoŐ degũldũr yeg yeg oldur ki ^ç iŐķ-ı İlāhî yiyevũz (20)*

(4) Tā bũd ki dest der-kemer-i ũ tevān zeden

Tā ola ki el anuñ kemerine urmaķ ola

Der-ĥũn-ı dil nişeste (21) ĥũ yāķũt-ı aĥmerîm

Gŕnli ķanında yāķũt aĥmer gibi oturmıŐdur murād budur ki la^ç ũ yāķũt niĥe mũddet [İ22b] (1) ķan iĥinde ũurmaķ ile gevher olup kemer yara tersî^ç kılınup eli kemer yara ider imiş biz daĥi bir niĥe mũddet ĥũn-ı (2) dilde oturup riyāzet itmek gerekũz ki vuŐũl ila'llāh ĥāŐıl idevũz

Rubā^ç î (Ahreb)

Tā dil zi-vũcũd-ı ĥiŐ ber-kende (3) neî

Der-bend-i ĥodî Ĥudāy-rā bende neî

Ĝirem ki tu cānî vũ cihān zinde zi-tust

Tā zinde be-cānān ne-Şevî zinde neî (4)

(5) Vā^ç iz me-kun naŐîĥat-i Őũrîdegān ki mā

Ey vā^ç iz Őũrîdelere naŐîĥat itme ki biz

Bā-ĥāk-i kũy-ı dũst (5) be-Firdevs ne'ngerîm

Dost maĥallesi ũpraĥında Firdevse naķar itmezũz murād budur ki vā^ç iz ki terĝib-i (6) cennet ider ^ç āŐıķ-ı Őũrîdelere anı dimemek gerek bunlar dost maĥallesi ĥākinden ve taķarrũb-i İlāhî (7) menzilĝahında cennete nāķır degũllerdũr

Beyt

¹⁷⁸⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gũnũnde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oĝullarından, onların bellerinden zũrriyetlerini ĥıkardı, onları kendilerine Şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz deĝil miyim? (Onlar da), Evet (buna) Őāhit olduk, dediler. (Kur'ān, A'rāf 7/172).

¹⁷⁹⁰ هَمَّ السَّعِيدِ أَجْرَتَهُ وَهَمَّ الشَّقِيِّ دُنْيَاهُ İmām Alî, Said (bahtiyar) kişinin derdi ahiretidir. Şaki (kŕtũ) kişinin derdi ise dũnyasıdır.

+ + --- / + - - - / + + -

Rüy-ı dildâr bāyedem ne-behişt

Çi kunem büstān-ı dīrīne (8)

(6) Çün şūfiyān be-ḥālet ü rakşend muḳtedā

Çün şūfīler ḥālet ü rakşda muḳtedālardur

Mā nīz hem be-şu‘ bede destī (9) ber-āverīm

Biz daḥi ḥoḳḳa-bāzlıḡa el ḳalduralum ammā i‘ tibār buña degül iḥlāşadur dimekdür

Rubā‘ī (Ahreb)

Īnān zi-kücā vü ‘ ışḳ-bāzī (10) zi-kücā

Hindī zi-kücā vü zebān-ı tāzī zi-kücā

Çün ehl-i ḥaḳīḳat süḥan-ı ‘ ışḳ kunend

Bīhūde-i (11) ĩn ḳavm-i mecāzī zi-kücā

(7) Ez-cür‘ a-i tu ḥāk-i zemīn dürr ü la‘ l yāft

Senüñ cür‘ añdan yerüñ topraḡı lülü (12) ve la‘ l buldı

Bī-çāre mā be-pīş-i tu ez-ḥāk kemterīm

Bī-çāre biz senüñ öñüñde topraḡdan kötīreküz murād (13) muḥātabdan şeyḡ-i kāmīl ü mükemmeldür pes aña dir ki senüñ baḳīyye-i şarāb-ı ‘ ışḳuñdan edānī lü‘ lü vü la‘ lī ya‘ nī feyz ü (14) fazl buldular ammā biz bī-çāre taḥşīl-i feyz idemedük ve bize ifāza itmedüñ biz senüñ ḳatuñda ḥākten kemter (15) imişüz

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

‘ Ālemī himmet meyinden cümle serḡoş eyledüñ

Bendeñi bir cür‘ adan niçün ferāmüş eyledüñ (16)

(8) Z‘ ān pīşter ki ‘ ömr-i girānmāye bü‘ gzered

Andan öñdin ki ağır bahālu ‘ ömr geçer

Bü‘ gzar tā muḳābil-i rüy-ı tu bi‘ ngerīm

(17) *Ko ki senüñ yüzüñ muḳābili aña nazar idelüm murād ‘ ömr geçmeden müşāhede-i Ḥaḳḳa teveccüh itmek gerekdür dimekdür*

Rubā‘ī (18)

Ve ḥālīf murāde‘ n-nefsi ḳable memātihā¹⁷⁹¹

Ve sārī‘ ile‘ l-ḡayrāti ḳable fevātihā

Setebkī nüfūsün fi‘ l-ḳıyāmetin ḡasreten

¹⁷⁹¹ “1) Nefsin ölmeden evvel nefis isteklerine muḥālefet et ve hayır kaybolmadan önce hayra ulaşmak için acele et. 2) Kendi hayatındaki zamanları kaybettikleri (boşa geçirdikleri) için kıyāmette bazı nefisler üzüntü ile ağlayacaktır.”

‘ Alā fevti (19) evkātın zamāne hayātihā

(9) Hāfız çü reh be-küngüre-i kâh-ı vaşl nîst

Ey Hāfız çün vaşl kaşrı bedenine yol (20) yoğdur

Bā-hāk-i āstāne-i ān der be-ser berīm

Ol kapu astānesi toprağına ne başı iletelüm murād vaşl-ı İlāhî kaşrınıñ (21) zirvesine vuşul müyesser degüldür ammā ol kaşr kapusu āstānesi toprağına baş koyup talebde olmağ gerekdür dimekdür [İ23a] (1)

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Ger çi ne-tevān be-düst reh burden

Şart-ı yārîst der-taleb murden

VELEHU EYẒAN [G.364]

[Bu gazel mīm kâfiyesinde irād olunduğı eķser-i ebyātınıñ harf-i āhiri mīm olduğına binā^c endür ve illā matla^c ında ve üçüncü beytinde mîmden soñra vāv vardır zirā şığa-i cem^c lerde *ani'l emru ye 'ni enā* ve harf-i āhiri mīm olanlar daħi işbā^c ile oğunup vāv mütevellid olur] (2)

(1) Elem ye 'ni li'l-aħbābi en yeteraħhamu

*Hemze istifhām içündür ve istifhām-ı inkār içündür ve lem harf-i (3) cezmdür ve ye 'ni fi'l-i müzāri^c dür aşlında ye 'nī idi cezm ile yā düşmişdür ve aħbāb cem^c-i ħabībdür (4) eħibbā gibi teraħħum esirgemek ma^c nāsınadır ve en yeteraħħam cümlesi muħallen merfū^c-ı fā^c ilidür fi'l-i mezkūruñ (5) ma^c nā-yı mışrā^c budur ki *vağt olmadı mı dostlara şefkat ideler**

Ve li'n-nāķızini'l-‘ahde en yeteneddemu

(6) Vāv^c atf içündür ve lām harf-i cerdür ve nāķızin anuñ ile mecrürdür ve lafzü'l-‘ahden lafzen mañşüb (7) mef^c ulidür nāķızinüñ ki cem^c-i nāķazdur ki ism-i fā^c ildür ve en yeteneddemu cümlesi maħallen merfū^c dur (8) ve li'n-nāķızin lafzı li'l-ħabāb lafzına ve en yeteneddemu cümlesi en yeteraħħemü cümlesine ma^c tūfdur ma^c nā-yı (9) mışrā^c budur ki daħi^c ‘ahd şayıcılar peşimān olalar murād budur ki *elem ya 'ni li'l-lezine āmenü en taħşe‘a kulübühüm* (10) *li-zikri'llāhi*¹⁷⁹² [bu āyet sūre-i Ĥadīdedür] ħasebince vağt olmadı mı ya^c nī vağt oldu ya dostlara ki vücūd-ı insānide rūh u ‘ağl (11) u nefis ve bunlaruñ kuvvāsıdır şefkat idişeler ya^c nī birbirin esirgeyüp kendüleri ‘azāb-ı nārdan taħlişe (12) sa‘ y ideler daħi *elestü birabbiküm*¹⁷⁹³ nidāsında *beli*

¹⁷⁹² أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي سَكِينَةٍ مِمَّا كَانُوا يَعْبُدُونَ (Kur'ân, Hadīd 57/16)

¹⁷⁹³ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172).

‘ahdin idüp ba‘de *ellezîne yenkuğüne ‘ahde’llâhi min ba‘di mişâkihi*¹⁷⁹⁴ (13) hasebince ‘ahdin şıyanlara vaqt olmadı mı ya‘nî vaqt oldu ya peşimân olup *en-nedemu tevbetun*¹⁷⁹⁵ mukteżâsınca (14) tâ‘ib olalar

(2) Elem ye‘tîhim enbâ‘u men bâte ba‘ dehum

Hemze ve lem mezkûr olan gibidür ve *ye‘ti* aşlda *ye‘ti* (15) idi *enbâ‘* cem‘-i neb‘dür ki haber ma‘nâsınadır fi‘l-i mezkûruñ fâ‘ilidür (16) ve zamîr-i cem‘-i mef‘ûlidür râci‘dür aḥbâb ile nâkıẓin lafzlarına cem‘en yâ‘alâ sebîlü‘l-bedel ve *bâte* fi‘l-i (17) mâzîdür ikinci bâbdan *bâte yubî‘* yâ dördüncü bâbdan *bâte yebât* maşdarı *beytüt*edür gicelemek ma‘nâsına (18) *ba‘dihim* zamîri daḥi zamîr-i sâbık gibidür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *geldi mi bunlara haberleri şol kimsenüñ* (19) *ki giceledi anlardan şoñra* ya‘nî kendülerden şoñra vücüd bulup kendülerden evvel vefât idüp gidenüñ (20) haberleri ma‘lûmları oldu

Ve fi-şadrihi nâru‘l-esâ yeteğarramu

Vāv vāv-ı ḥâliyyedür *şadrihi* lafzında (21) olan zamîr men lafzına râci‘dür ve *fî-şadrihi* muḳaddem-i haberdür *nâr* mu‘aḥḥir-i mübtedâdur ve *âsâ* guşşadır ve *tażarremu* [İ23b] (1) od yaluñlanmaḳdur ve *tażarrum* lafzınuñ mîmi işbâ‘ ile oḳunup vāv mütevellid olup vezn-i kâfiye (2) şaḥîḥ olur ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *ḥâl bu ki anuñ gögsinde guşşa ve te‘essüf odı yaluñlanur* murâd (3) budur ki meyyit olanlaruñ ekşer-i şıyâḥ *ehli‘l-nâri mine‘t-tesvîf* mücebince guşşa yidükleri ve ḥayf didükleri (4) ma‘lûm olmuşdur

(3) Feyâ leyte ḳavmî ya‘ lemüne bimâcerâ

*Fâ cezâ‘*ıyyedür *yâ* ḥarf-i nidâdur *leyte* ḥarfdür ḥurûf-ı (5) müşebbehe bi‘l-fi‘lden temennî içündür ve *ḳavmî* ismidür *ya‘ lemüne* cem‘-i fi‘l-i muzâri‘dür gâ‘ibdür anda olan (6) zamîr-i cem‘-i ḳavme râci‘dür *mâ* mâ-yı mevşüledür yâ maşdariyyedür *bâ* şılasıdur *ya‘ lemünenüñ* yâ mâ-yı istifhâmiyyedür (7) *bâ* şılasıdur *cerânun* ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *nolaydı benüm ḳavmüm bilelerdir cârî olanı yâ cereyânı* (8)

‘Alâ murabbihîn minhüm fe-yaḥfû ve yerḥamu

Murabbihîn ‘ism-i fâ‘ildür aşlda *murabbî* idi ve zamîr-i *minhüm* ḳavme râci‘dür (9) *yaḥfû* muzâri‘-i müfreddür *ḥafîden* aşınmaḳ ve incelmek dimeḳdür [*yaḥiff* müfreddür içinde olan zamîr ḳavme râci‘dür lafzı i‘tibâri ile ve *yerḥamu* cem‘dür ḳavmüñ ma‘nâsı i‘tibâti ile] ba‘zı nüsaḥda *feyâ‘fûdur* ‘afvden ve (10) *yerḥamû* muzâri‘-i cem‘dür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *bunlardan ümîd dutan üzre refîḳ olup* (11) *rahm iderlerdi* murâd budur ki meyyite olan *inne‘l-meyyitü kâlgârîḳi‘l-yeteğavveşü*¹⁷⁹⁶ mücebince lisân-ı ḥâl iledür (12) *nolaydı ḳavmüm baña ne cârî olduḡın bilelerdi du‘â-yı ḥayr ḳılalardı*

(4) Ḥake‘d-dem‘u ‘annî me‘l-cevâniḥu azmeret

(13) Lafz-ı *cevâniḥ* cem‘-i *câniḥ*adur eyegü kemükleri ma‘nâsına ya‘nî *göz ḥikâyet ideydi benden eyegü kemükleri gizledüḡin* (14)

¹⁷⁹⁴ Onlar öyle (fâsıklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın ziyaret edilip hal ve hatırının sorulmasını istediği kimseleri ziyaretten vazgeçerler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte onlar gerçekten zarara uğrayanlardır. (Kur‘ân, Bakara 2/27).

¹⁷⁹⁵ اللَّدْمُ تَوْبَةٌ Pişmanlık duymak bir tövbedir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2 s. 709, Hadîs No: 4252.

¹⁷⁹⁶ إِنَّ الْمَيِّتَ كَالْعَرِيقِ الْيَتِيمِ Ölü, boğulmak üzere olup imdat isteyen kişi gibidir.

Feyā ‘acebā min şamitin yetekellemu

‘Acedür bir sâkit söyler murād göz yaşı ifşā-yı ‘ışk itdügin beyāndur (15) ve anı istiğrābdur [bunda daği mīm işbā‘ ile okunur ve o mütevellid olur]

Şi‘r

Fe-keyfe tunkiru ħubben ba‘ de mā şehidet¹⁷⁹⁷

Bihi ‘aleyke ‘udülü‘d-dem‘i ve‘s-sağami (16)

(5) Atā mevsimi‘n-neyrūzi va‘ħderretü‘r-rubā

Niyrūz nevrūzdur ve lafz-ı rubā zamm-ı rā ile cem‘-i rübüh depedür (17) ya‘ nī bahār mevsimi geldi ve depeler yeşil oldı

Femā li‘l-ğavānī‘l-ğaydi lā-teterannemü

Ğavānī ğāniyenün cem‘idür (18) ğāniye şol güzel ‘avrete dirler ki tezyinden müstağniye ola lafz-ı ğayd aşda fetĥeteyn iledür bunda (19) sükün-ı yā ile okunur vezn için ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki nolaydı ziyāde güzel ‘ışk-ı ‘avrete ırlamazlar (20) murād zamān-ı ‘ıyş u sürürda nefis ü kuvvāsın zevk ü ‘ışk-ı ‘amel-i āĥirete tergībdür [ehl-i taşavvuf nefsi ‘avrete teşbīh iderler çünki şīğa-i cem‘ ile zıkr olundu murād]

Beyt

---+/-+++ / +---+ / -+-

Āmed bahār (21) u şud çemen ü lāle-zār hoş

Vağtest hoş bahār ki vağt-i bahār hoş

(6) Şühurun bihā‘l-evtāru tağdī [İ24a] (1) mine‘ş-şibā

Şühür şehriñ cem‘idür evtār vağaruñ cem‘idür vağar ĥacet ma‘nāsınadır tağdā (2) kağādandır virülmek ma‘nāsınadır şibā kesr-i sād ile muğabbet ve meyl ü tazelik ma‘nāsınadır ma‘nā-yı mışrā‘ (3) budur ki aylardur ki anda ĥacetler virilür ‘ışkdan ve tazelikden

Ve fi-şe‘ninen ‘ıyşu‘r-rebī‘i Muğarremu

(4) Bizüm şe‘nimüzde bahār ‘ıyşı ĥarāmdur murād kendüye evğāt-ı şerīfede feyz olmaduğundan şikāyetdür (5) belki murād ğayrılara ta‘rīzdür

Beyt

+--- / +--- / +--- / +-

Bahārest çün men kes ez-yār-ı ĥod

Me-bādā der-İN faşl-ı ĥurrem cüdā (6)

(7) Benü ‘amminā cüdü ‘aleynā bi-cür‘atin

‘Ammuz oğulları bize seğā itdiler bir cür‘a ile

¹⁷⁹⁷ “Hastalık ve gözyaşı (gibi iki âdilin) sana şâhitlik etmesinden sonra nasıl sevgiyi inkâr edebilirsin?” İmâm Busîrî, Kasîde-i Bürde.

Ve li'l-faḍli esbābün (7) bihā yütevessemu

Faḍl için esbāb vardır anuñ anuñ 'alāmetlenür murād budur ki bir kimsenüñ faḍl (8) u kemāli ne ise ğayra ol zāhir olup kendünüñ 'alāmet-i hāli ol olur eger ḥayırlu nesneye çok (9) 'aṭā iderse yesüdü'l-mer'u kavmihi bi'l-iḥsāni ileyhim¹⁷⁹⁸ ḥasebince kendülik faḍlını ve siyādeti zāhir (10) olur

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Şeved ber-ḳavm-i ḥod ān merd-i bihter

Ki bā-iḥsān kuned iḥsān serāser

(8) Eyā men 'ālī külle's-selāḫini (11) şaṭveten

Ey 'ālī olan cemī' sultānlara ḳahr cihetinden

Terahḥem cezāka'llāhu fe'l-ḥayru maġnemu

(12) Lafz-ı terahḥum emrdür *cezāka'llāhu* cümlesi cümle-i du'ā'ıyyedür *maġnemu* ğanīmet ma'nāsınadır ma'nā-yı mışrā' budur ki (13) *terahḥum Allāh saña cezā eylesün ḥayr-ı ğanīmet* murād zāhire naḥar pādşāhını merḥamete delālet ve (14) ḥayr-ı ğanīmet-i uḥrevīdür anı fevt eylemek gerekdür diyü penddür tarīḳate naḥar rūḥa yā 'aḳla nidādur ki (15) cemī' -i ḳuvvā-yı bedeniyye üzre sultān-ı ğālibsın terahḥum ḳıl kendü re'āyā-yı a'zā-yı cismüñe ki ḥayr-ı ğanīmetdür (16) ve meded-i ḥayāt anuñçün fırsat

Ḳıṭ'a

İzā hebbet riyāḥuke fa'ġtenimhā¹⁷⁹⁹

Fe- uḳbā küllü ḥāfıḳatin (17) sükünü

Velā taġfel 'ani'l-iḥsāni fiḥā

Femā tedrī's-sükünü metā yekünü

(9) Li-küllin minel'l-ḥullāni zuḥrun ve münyetün

(18) *Dostlardan her biriçün azıḳ ve ārzü vardır*

Ve li'l-Ḥāfızı'l-miskīn faḳrun ve maġremu

Ḥāfız-ı miskīn (19) için esbāb yoḳdur anuñ naşibi faḳr u ziyān murād anuñ zuḥrı olıcaḳ a' māl ü ārzüya vuşul için esbāb yoḳdur (20) anuñ naşibi faḳr u zimāndur ve 'ömrinde ḥüsrāndur dimekdür [bunda daḫi mīm işbā' ile oḳunur]

VELEHU EYZAN [G.365]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

¹⁷⁹⁸ يسود المرء قومه بالإحسان إليهم Kişi kavmine iyilik yaparak onlara başkan olur. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁷⁹⁹ “1) Rüzgarın (lehine) estiği zamân onları değerlendirdi, çünkü her dalgalananın sonu durgunluktur. 2) O anlarda iyilik yapmaktan gâfil olma, çünkü durgunluğun ne vakit olacağını bilemezsin.” Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 236-238. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, *Dîvân-ı Emîrü'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib*, s. 194.

(1) Be-‘azm-i (21) tevbe seher guftem istihāre kunem

Tevbe şāhibi bahār istihāre idem

Bahār-ı tevbe-şiken mī-resed çi çāre kunem

Tevbe şāhibi bahār irişür [İ24b] (1) ne çāre idem murād tevbeden sülükdan rücū‘ idüp kesb-i ma‘āşa şürū‘ dur ve bahārdan murād (2) maḳām-ı ‘ālem-i başdur ya‘ nī sülükdan ‘udül idüp kesb-i māla iştiğāl için ḳaşd iderüm ammā baş-ı İlähī (3) ve feyezān-ı şāhī gelüp baña cezbe şalup beni bī-ihtiyār iderem dimekdür

Şi‘r

Zümretü’l-‘ müştāki ḳad ḳurbe’l-vişāl¹⁸⁰⁰ (4)

Zübdetü’l-‘ uşşāki lā-temsū te‘āl

Eyyühe’l-aḥbābe ḳümū min niyām

İşrabū‘ min ke’sihi şurbe’l-müdām (5)

(2) Suḡan dürüst be-güyem nemī-tevānem dīd

Dürüst söz dīrem ḳādir degülem görmege

Ki mey-ḥurend ḫarīfān (6) u men nezāre kunem

Ki şarāb içeler muşāḫibler ve ben nazār idem murād yārān-ı ṭarīḳat şarāb-ı İlähī nüş idüp (7) zevḳde olup ben ‘avāmu’n-nās gibi ḫāricden nazār itmege ḳādir degülem läcerem erbāb-ı zevḳden olmaḳ geregin (8) dimekdür

Beyt

Mey ḥür ki hezār bār pīşet guftem¹⁸⁰¹

Bāz āmedenet nīst çü refī refī

(3) Be-devr-i lāle dimāğ-ı (9) merā ‘ilāc kunīd

Lāle devrinde benüm dimāğuma ‘ilāc idün

Ger ez-miyāne-i bezm-i ṭarab kināre kunem

Eger (10) şenlik şoḫbeti ortasında kināre idem murād o lāleden tecellī-i cemāldür ya‘ nī çün tecellī-i İlähī ola ve ben (11) bezm-i ṭarab ortasında çıkup kinār ihtiyār ḳılam dimāğum muḫtel olmuşdur baña ‘ilāc idün ki böyle itmek (12) ‘āḳıl işi degüldür

Rubā‘ī (Ahreb)

Bā-men çi kunī sitīze kārī ey dil

Men dāmen ü ‘ışḳ u bāde ḫ‘ārī ey dil (13)

Guftī zi-ser-i bāde-perestī ber-ḫīz

Tu nīz meger ‘aḳl ne-dār ey dil

(4) Be-taḫt-ı gül be-nişānem бүтї çü sultānī

¹⁸⁰⁰ “1) Ey istekliler zümeresi, muhakkak vuslat yaklaştı. Ey seçkin âşıklar yürümeyin; (koşarak) gelin. 2) Ey dostlar! Uykudan uyanın ve onun (sevgilinin) kadehinden şarâb için.”

¹⁸⁰¹ Ömer Hayyâm, **Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm**, s. 42.

(14) *Gül tahtına dikem bir büti sultân gibi*

Zi-sünbül ü semeneş sâz u tavk u yâre kunem

Sünbül ü semenden aña tavk (15) ve *bilezik yerâğın idem* murâd budur ki *gül* sultânı'l-ezhâr vesâ'ir ezhâr aña muhassenâtdur dirler (16) pes bir şıfatı gül gibi sultân naşib idüp sâ'ir nevâfil-i 'ibādâtı ana muhassenât-ı i'tibâr idüp seyr-i gülistândan (17) müstağnî olup hücre-i halvet baña maḥall ü 'işret olmışdur

Beyt

--+/+---/+---/+---

Çün künc be-dîdem ki der-i künc-i faķirest (18)

Hâli be-ser-i künc-i faķirî be-nişestîm

(5) Zi-rüy-ı düst merâ çün gül-i murâd şikuft

Dost yüzinden baña çün (19) *murâd güli açıldı*

Havâle-i ser-i düşmen be-seng-i hâre kunem

Düşmen başı havâlesin katı taşa idem murâd budur ki (20) çün baña tecellî-i cemâlden mükâşefe vâķı' oldı düşmen başına taş doķunsun ben andan bî-pervâyın (21)

Beyt

Çü yâr yâr şevd nîst bā-kesem ser-i ceng

Be-güyyed dîv-i raķibeş be-zen seret ber-seng

(6) Gedā-yı meykedeem [İ25a] (1) lîk vaķt-i mestî bîn

Meyhâne gedâsıyın ammâ mestlik vaķtinde gör

Ki nâz ber-felek ü hüküm (2) ber-sitâre kunem

Ki feleke nâz ve yıldıza hüküm iderüm murâd budur ki egerçi hânķâh faķiriyin ammâ keyfiyyet (3) ü hâlet zamânında müstecâbü'd-da' vet ve maķbülü'l-hâzret olurın ki *rubbe eş'ase ağbere lev aķseme 'ala'llâhi li-eberrehu*¹⁸⁰² (4) ḥasebince sözümün te'sîri olur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Tuî ki köhne kolūhî fikende ber-ser-i rāh

Sitân zi-her (5) ki be-h'āhî be-her ki h'āhî dih

(7) Merâ ki nîst reh ü resm-i hırķa perhîzî

Baña ki yoķdur hırķa perhîzlik (6) *yolı ve 'âdeti*

Çerâ mezheb-i rind-i şarâb-h'âre kunem

¹⁸⁰² رَبِّ أَشَعَثَ أَغْبَرَ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ Nice saçı başı dağınık pejmürde, eğer bir şey hakkında Allah'a yemin etse, Allah yemininde sadık çıkarır. (Hadîs) Târih-i Bagdâd li'l-Hatîb-i Bagdâdî. Hadîs No: 1015, 4.cilt, s. 333.

Niçün rind-i şarāb-ḥāre zem iderem murād budur ki (7) ḥırka-püş olan müttakī olmayıcaḡ rind-i mey-ḥāre yā ‘aşıḡ-ı muḥlişe ta‘n itmek olmaz

Bejt

--+--/-+--/-+-

Ey zi-bi-inşāfi (8) ḥod bi-ḥaber¹⁸⁰³

Yek-zamān inşāf-ı reh-binān niger

(8) Çü ḡonçe bā-leb-i ḡandān be-yād-ı meclis-i şāh

Ḡonca gibi güler tudaḡ (9) ile şāh meclis yādına

Piyāle ḡirem ü ez-şevḡ cāme pāre kunem

Ḳadeḡ dutam daḡi şevḡden ḡaftanı pāre (10) idem murād budur ki ‘işret ve üns-i Ḥaḡ yādına ḡonca-i ḡandān leb olup cāme çāk kılduḡı gibi ben daḡi ‘ışḡ-ı (11) İlähī nüş idüp şevḡ-i Ḥaḡdan şād u ḡandān olup cāme çāk iderin

Bejt

--+/-+--/+--+/-+-

Zāhid kücā vü sūz-ı (12) dil-i men ki ü zi-rızḡ¹⁸⁰⁴

Peşmīne çāk kerd ü men ez-şevḡ sine çāk

(9) Eger zi-la‘l-i leb-i yār büseī resedem

(13) Eger yārūñ la‘linden bir büse irişe baña

Cevān şudem zi-ser ü zindeḡi dü bāde kunem

Yiḡit olam başdan (14) ve ḡayātı iki kerre idem murād budur ki eger şıfat-ı kelām eşeri bende zūhūr iderse

Şi‘r

+---/+---/+--

Ḥayātü‘l-ḡalbi (15) ‘ilmun fa’ḡtenimhu¹⁸⁰⁵

Ve mevtü‘l-ḡalbi cehlün fe‘ctenibhu

mücebince ḡayāt bulup ‘ālim ü ‘āmil olup şevābum (16) muzā‘if olur

Bejt

+---/+---/+--

Riyāz-ı cennet āmed meclis-i ‘ilm

Bisāt-ı raḡmet āmed meclis-i ‘ilm

(10) Zi-bāde ḡurden-i (17) pinhān melül şud Ḥāfiz

Gizlü şarāb içmekden melül oldu Ḥāfiz

¹⁸⁰³ Feridüddin Attar, *Kitāb-ı Mantıku’t-Tayr*, s. 104.

¹⁸⁰⁴ Birinci mısırada yer alan *zi-kücā* ifādesi vezin gereḡi *kücā* şeklinde okunmuştur.

¹⁸⁰⁵ “*Kalbin yaşanı ilim iledir. Öyle ise ilmi ganimet bil. Kalbin ölmesi ise cehālettendir. Ondan da uzak dur.*”

Be-bāng-ı berbeṭ u ney rāzeş (18) āşkāre kunem

Kopuz ve ney āvāzı ile rāzı āşkāre idem murād mürşidsüz maḥfı sülük itmekden melül oldı (19) Ḥāfız lācerem vā^c ız-i pür-şevḫ ve şeyḫ-i şāhib-i zevḫ pend ü irşadı ile sālİK-i tarİKat ve şārib-i (20) ḥaḳıḳat olmak isterin dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.366]

[Mefā^c ilün Mefā^c ilün Mefā^c ilün Mefā^c ilün]

(1) *Biyā tā gül ber-efşānım ü mey der-sāgar endāzım*

Gel (21) tā gül şaçalum ve şarābı ḳadeḫe atalum

Felek-rā saḳf be'şkāfım ü tarḫ-ı nev ber-endāzım

Felekūn saḳfin [İ25b] (1) *yaralum ve bir yeñi tarḫ atalum* murād küll-i şāhib-i keşf olup 'ışḳ-ı Ḥaḳḳı ve şıdḳ-ı 'ışḳı ḳalbe bıraḡup felekūn (2) zāhirinden geḫüp *yevme naṭvi's-semā'e keṭayyi's-sicilli li'l-kütübi*¹⁸⁰⁶ ḥasebince 'ālem-i āḫiret mülāḫazasın idüp *lev küşife'l-ḡitā'u* (3) *mā'zdedtü yaḳīnen*¹⁸⁰⁷ mücebince 'aliyyun veliyyu gibi 'ālem-i ḡayb ve cihān-ı bī-rayb müşāhedesinde olalum dimekdür (4)

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Dilā ḫün 'ālem-i diġer hemī ḫ'āhed şuden peydā

Biyā tedbir-i ān 'ālem kunīm imrüz mā pīşin

(2) *Eger ġam leşker (5) engīzed ki ḫün-ı 'āşıḳān rīzed*

Eger ġam leşker ḳopara ve 'āşıḳlar ḳanın dōke

Men u sākī ber-ū tāzīm (6) ü bünyādeş ber-endāzım¹⁸⁰⁸

Ben daḫi sākī anuñ üzerine ḫapalum ve anuñ bünyādın yuḳaru atalum murād budur ki (7) sālİK-i tarİKat olanlara ġam-ı ma'āş rāhzen olur eger bize daḫi böyle iderse ben ve şeyḫ aña at (8) ḫapup *ve mā min dābbetin fi'l-arḫi illā* 'ala'llāhi rızḳuha¹⁸⁰⁹ mülāḫazası ile anuñ bünyādın yıḳup ḫarāb idelüm (9)

Şi'r

Şıḳ bi'l-meliki'l-müsebbibi'l-esbāb¹⁸¹⁰

Ve'r-rızḳi ızā atā daḳḳa'l-bāb

(3) *Şarāb-ı erġuvānī zi-ġulāb ender-ḳadeḫ (10) rīzım*

¹⁸⁰⁶ *يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِ لِلْكُتُبِ* (Düşün o) günü ki, yazılı kâğıtların tomarını dürer gibi göġü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hāle getiririz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vâdettiğimizi) yaparız. (Kur'ân, Enbiyâ 21/104).

¹⁸⁰⁷ *لَوْ كُنْثِفَ الْعَطَاءُ مَا أَرْدَدْتُ يَوْمًا* Aradaki perdeler kalksa yakınim ziyadeleşmez. (Hadis) El-Esrârül-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzû'a No: 381.

¹⁸⁰⁸ *Ber-ū tāzīm* ifadesi derkenârda *be-hem sâzīm* şeklindedir.

¹⁸⁰⁹ *وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا* Yeryüzünde yürüyen her canlının rızḳı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduġu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır. (Kur'ân, Hûd 11/6).

¹⁸¹⁰ "Sebeblerin var olmasını sağlayan ve rızḳın senin kapını ḫalmasını sağlayan Allāh'a ġüven."

Şarāb-ı erguvāniye ʔadehde gülāb dōkelüm

Nesīm-i ‘itr-ı gerdān-rā Şeker der-micmer endāzīm

(11) ‘*Itr gezdirci yil micmerine Őeker atalum* murād ‘ıŐk-ı İlāhī olan ʔalbe eŐer-i keŐ dūŐup nefehāt-ı Rabbāniye (12) lezzet-i ‘ibādet bırağup itmām-ı sülük idelüm dimekdür

Ėazel

-+---/-+---/-+-

Çün tu gülī der-heme gülzār nīst

Çün tu (13) Şeker der-heme bāzār nīst

Her ki giriftār tu Şud cān be-bered

V’ey ber-ān kes ki giriftār nīst

Yār eger be-cānī (14) āyed be-dest

Herze me-gūyīd ki bisyār nīst

Cān u dil ü Őabr u ten ü ‘aĖl u hūŐ

Reft çü men hīç (15) sebuk-sār nīst

Nīst Ėarīdār-ı tu tenhā Ėelāl

Kīst ki ez-cānet Ėarīdār nīst

(4) Çü der-destest rūdī (16) ĖoŐ be-zen muĖrıb sūrūdī ĖoŐ

Çün eldedür ĖoŐ ʔıl ur ey sāzende ĖoŐ ırla

Ki dest-efŐān (17) Ėazel-Ėānīm ü pākupān ser endāzīm

Ki eli silkerek Ėazel oĖuyalum ayaĖ ʔaĖaraĖ baŐ (18) atalum murād *muĖrıbdan* ŐeyĖ ü vā‘ izdür ve *rūddan* murād sebep-i zevĖ olan kelime-i Ėikmetdür ve anuñ ırı (19) ta‘ bīr ü edāsıdur lācerem ŐeyĖ ü vā‘ iz kelime-i Ėikmeti ta‘ bīr-i Ėüsn ile zıkr idicek sāmī‘ olana vecd (20) ü Ėalet gelüp semā‘ ider [nitekim va‘ z eŐnāsında yā ‘aĖıb-i va‘ zda ehl-i ŐevĖ meclis-i zıkre ʔaĖup ellerin Őalup İlāhī Ėazeller oĖuyup ve ŐevĖ ile *hū hū* diyüp ayaĖların yere ʔaĖup baŐların Őalup belki bī-Ėod-vār baŐ bıraĖurlar ve bu Ėazel ‘imād lisānından ehl-i meclise ŐevĖ virmek için olmaĖ cā‘ izdür ve ehl-i lisānından olmaĖ cā‘ izdür]

Ėazel

+---/+---/+---/+---

SeÇer nesīm-i gül āmed be-nāl-i bülbül-i ‘aşık

Ki der-muğabbet-i ‘azrā ĖoŐest (21) nāle-i vāmıĖ

Buved be-‘ışk-ı tu mā’ıl revān-ı ‘ālim ü ‘āmā
Buved be-vaşf-ı tu kâ’il zebān-ı şāmet ü nāṭıķ [İ26a] (1)

Zi-mihr-i rüy-ı tu rüşen derün-ı şūfi ü şāfi
Zi-yād-ı ğayr-ı tu fāriğ zamīr-i ‘āşık-ı şādık

Eger nişār-ı tu (2) ḥ’āhem kūdām tuḥfe-i zibā
Ve ger rızā-yı tu cüyem kūdām ḥıdmet-i lāyık

Ḥadīş-i ‘ışk çı güyem ne-kerde (3) terk-i temennā
Nişān-ı vaşl çı cüyem ne-kerde kaṭ’-ı ‘alāyık

Ḥadīş-i ‘ışk be-sem’-i ḥıred-i ğarīb nümāyed (4)
Ki ṭıfl-rā ne-buved ḥaṭar-ı rumüz-ı daķāyık

‘İmād eger güzeri bāşedet be-bāğ-ı ma’ānī
Şeved meşām revānet (5) pür ez-nesīm-i ḥaķāyık

(5) Şabā ḥāk-i vücūd-ı mā be-dān ‘ālī-cenāb endāz

Ey şabā bizüm vücūdumuz ṭoprağın (6) ol ‘ālī-cenāba at

Buved k’ān şāh-ı ḥübān-rā nazār ber-manzar endāzīm

Ola ki ol güzeller (7) şāhınuñ görinecek yerine nazār atavuz murād nefehāt-ı rabbāniye bizi cenāb-ı İlāhiye atsun tā ki (8) müşāhede-i Ḥaķ müyesser ola dimekdür

Muḥammes

+++ / +++ / ++-

Bī-ṭaleb der-nazār neyāyed yār

Bī-ṭarab berg mī-nümāyed ḥār (9)

Nist maķşūd-ı mā ez-ın güftār

Ṭaleb ey ‘āşıkān ḥoş-reftār

Ṭarab ey nīkuvān şīrīn-kār

(6) Yekī (10) ez-‘aql mī-lāfed yekī ṭāmāt mī-bāfed

Biri ‘aķıldan lāf ider biri iştīlāḥāt-ı taşavvuf doķur (11)

Biyā k’in dāverihā-rā be-piş-i dāver endāzīm

Gel bu hâkimlikleri hâkim önüne atalum murâd budur ki (12) ‘ulemâ-yı ‘ilm-i zâhir ‘aql-ı kâmil lâfın ururlar ve erbâb-ı tarîkat ıstılâhât-ı taşavvuf söylerler iki tâ’ife daği (13) şöyle itmek gerek diyü halka hüküm ü hükümet gösterüp kabûl-ı hağ da‘vî iderler ammâ ihlâş (14) budur ki bu hükümeti terk idüp huzûr-ı Hağda meskenet kılup kabûl-ı ‘amel harem-i kereme menûî kılına

Beyt (15)

+++ / +-+ / +-+

Her ki ü nîst hâk ber-der-i ü

Ger ferîştet hâk ber-ser-i ü

(7) Behîşt-i ‘Adn eger h’âhî biyâ bâ-mâ be-meyhâne

(16) *Cennet eger isterseñ gel bizümle meyhâneye*

Ki ez-pây-ı hamet rûzî be-havz-ı kevşer endâzîm

Ki küp (17) dibinden seni bir gün havz-ı kevşere atalum murâd *meyhâneden* hânkâh ve *küpten* şeyhdür ki şarâb-ı ‘ışk (18) ve keyfiyyet andan alınur pes her kim terk-i dünyâ idüp şeyh nazarında ‘ibâdetde olup ol hâl üzre (19) vefât ide andan havz-ı kevşere ve nehr-i rahmete vâşıl olur

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Şikestegân-ı tu cânhâ ber-âstân dâdend (20)

Belî behîşt ber-în-râ ber-âstân dâdend

(8) Suhan-dâni vü hoş-h’ânî nemî-verzend der-Şîrâz

Söz bilmegi ve (21) hoş-h’ânlığı tutmazlar ve i‘tibâr itmezler Şîrâzda

Biyâ Hâfîz ki tâ hod-râ be-mülk-i diğeri endâzîm

(1) [İ26b] *Gel Hâfîz ki kendü gayrı mülke atalum* murâd mısırâ‘-ı evvelden kendü şehrinde kendü qadrini bilmediklerin (2) beyândur ve mısırâ‘-ı şâniden murâd qadr bilmeyen şehride âhîr mülke intikâle irşâddur

Qıṭ‘a

Kefâ hüznen ilâ (3) muqîmin bi-beldetin¹⁸¹¹

Feḏâ’ilü ehli’l-‘ilmi fihâ menâkışun

Fe-nâkışuhum min keşreti’l-mâli kâmilu

Ve kâmiluhüm min kılleti’l-mâli (4) nâkışun

[İmâm Şâfi‘î hâzretlerinüñdür dirler]

VELEHU EYŖAN [G.367]

¹⁸¹¹ “1) Bir memlekette ikâmet eden kişîye; o memlekette ilim ehlinin fazîletlerinin az olması hüznün olarak yeterlidir. 2) Ve o memleketin nâkıs insanları, malları çok olduğı için kâmil konumundadırlar. O memleketin kâmilleri de mallarının az olması yüzünden nâkıs konumundadırlar.”

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Bār-hā gufteem u bār-ı diger mī-güyem

Niçe kerre ve bir kerre daği direm (5)

Ki men-i kem-şude in reh ne be-ğod mī-cüyem

Ki ben azmış bu yolu kendüm aramazın murād budur ki niçe (6) kerre dimişüm ve yine direm bu sözi ki mürşidsüz tarīk-i Hāğğı aramak olmaz ki (7) delilsüz bu sebil bulunmaz

[Beyt

-+---/-+---/-+--

Hin-i ğıdāy dil be-dih ez-hem-dilī

Der be-cū iqbāl-rā ez-muğbilī]¹⁸¹²

(2) Der-pes-i āyine tūṭī-şıfatem (8) dāşteend

Āyine ortasında tūṭī gibi beni tuṭmışlardur [pes luğat-ı 'Acemde ard ve soñ ve eñse ma' nāsına gelür luğat-ı 'Arabda anuñ mürādifī halefdür ammā bunda öte ma' nāsına ki öñe ve arda 'āmmdur nitekim lüğat-ı 'Arabda lafz-ı verā öyledür va'llāhu min verā 'ihim muḥiyṭun¹⁸¹³ gibi ve gāh verā' gibi ve bir memlekete Māveraünnehr dirler nehr ötesinde olduğıçün]

Ān ki üstād-ı ezel guft be-gū mī-güyem

(9) Anı ki üstād-ı ezel dī didi direm murād budur ki tūṭīye tekellüm ta' limi böyle olur ki tūṭī öñine (10) āyine qorlar tūṭī āyinenüñ ortasında olur ve āyinenüñ bir tarafında bir adam söyler tūṭī āyinede (11) kendü şüretin görüp söyleyeni kendü gibi bir tūṭī şanup aña taqlid idüp ol ne söylerse bu daği anı (12) söyler läcerem baña daği 'ālem-i İlähiden teslīm ü ilhām olur söyledüğüüm kendü kelāmum degül cānib-i Hāğğandur (13)

Beyt

-+---/-+---/-+--

Dü dehen dārīm güyā hemçü ney¹⁸¹⁴

Yek dehān pinhānst der-lebhā-yı vey

(3) Men eger ḥārem ve ger gül çemen-ārāi (14) hest

Ben eger dikenin eger gülin bir çemen bezeyici vardur ya' nī bağbān

Ki ez-ān dest ki mī-perverdem (15) mī-rüyem¹⁸¹⁵

Ki ol elden ki besler beni biterem murād mürebbī niçe terbiyyet iderse benden daği eşer ol vech (16) ile zühür ider dimekdür

Beyt

¹⁸¹² Bu beyit İÜ nüshasında bulunmamaktadır.

¹⁸¹³ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ Allah onları arkalarından kuşatmıştır. (Kur'ân, Bürûc 85/20).

¹⁸¹⁴ Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 6.cilt, s. 344, Beyt: 2002.

¹⁸¹⁵ Mî-perverdem ifâdesi vezni bozmaktadır.

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Bāğbān perverešem mī-dihed ez-āb u hevā

Tu me-pendār der-īn bāğ be-ḥod mī-rüyem (17)

(4) Dūstān ‘ayb-ı men-i bī-dil-i ḥayrān me-kunīd

Ey dūstlar ben ‘āşık-ı ḥayrānı ‘ayblamañ

Gevherī dārem u (18) şāhib-nazarī mī-cüyem

Bir gevherüm vardır bir şāhib-nazar ararın murād budur ki bir şeyḥde qarār itmeyüp (19) kāh ol şeyḥ kāh bu şeyḥ ile muşāḥabet itdügüm ta‘ ayyüb itmeñ ki feyezān-ı İlāhīye isti‘ dādum vardır bir mürşid-i (20) kāmīl ü mükemmel isterin ki baña ta‘ līm-i tarīkat idüp beni tekmi̇l ide

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Şeref ḥ‘āhī be-kerd mübtelān kerd (21)

Ki zūd er mübtelān muḳbil şevved merd

(5) Gerçi bā-delḳ-i mülemma‘ mey-i gül-gün ‘aybest

Egerçi alaca ḥırḳa ile gül [İ27a] (1) renklü şarāb ‘ayb degüldür

Me-kunem ‘ayb k‘ez-ü reng-i riyā mī-şüyem

Beni ‘ayblama ki andan riyā rengin yuram murād delḳ-i (2) mülemma‘dan dürlü dürlü renklü pāreler yamanmış ḥırḳadur ve şarāb-ı gülgündan murād ol libāsı tağyirdür pes libās-ı (3) şūfiyāne ve ḥırḳa-i ‘āmiyāne libāsa tebdil-i ‘aybdur ammā beni ‘ayblama ki ol ḥırḳada riyā rengi (4) vardır ya‘ nī anuñ gibi ḥırḳa giymek riyādan ḥālī degüldür ‘āmiyāne libās riyādan pākdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Şūfi (5) er bāde-i şāfi be-ḥurem ‘ayb me-kun

Dil-i ḥod-rā zi-ğam u kibr ü riyā mī-şüyem

(6) Girye vü ḥande-i ‘uşşāḳ zi-cāy-ı (6) digerest

‘Āşıklarunñ ağlaması ve gülmesi bir ğayrı yerdendür

Mī-serāyem be-şeb ü vaḳt-i seḥer mī-müyem

İrların gicede ve seḥer vaḳtinde (7) ırların murād budur ki ‘āşıklarunñ ağlaması fevt ü ḥüsrān-ı dünyā için (8) degüldür ve gülmesi ḥuşul-i ḥiṭām-ı dünyā için degüldür belki gülmeleri vişāl-i yār için ve ağlamaları firḳat-i (9) nigār içündür nitelim gice yār ile ḥalvet ü selvet olduğıçün ırların ammā şabāḥ olup ol (10) şoḥbet fevt olduğıçün ağların

Beyt

--+ / -++ / +---+ / -+-

Āb-ı ḥayāt vaşl çü der-zulmet-i şebest

Ân şeb be-çeşm-i men bih ez-în (11) rûz-ı rûşenest

(7) Hâfızam guft ki hâk-i der-i meyhâne me-büy

Hâfiz baña didi meyhâne kapusı toprağın (12) koğma

Gü me-kun ‘ayb ki men müşk-i Hoten mî-büyem

Di ‘ayblama ki ben müşk-i Hoten koğuların murād (13) hânkâhdan nefha-i Rabbâniye istişmâm itdüğün beyândur

Bejt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Dilem büy-ı Hoten yâbed zi-mey çün bād mî-âyed

Çü (14) rüy-ı hûb mî-bînem hudâyem yād mî-âyed

VELEHU EYẒAN [G.368]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Be-müjgân-ı siyeh kerdî hezārân rahne der-dînem

(15) Kara kirpikleri ile itdün niçe bin gedik benüm dînümde

Biyā k’ez-çeşm-i bîmâret hezārân derd ber-çînem

Gel ki (16) senüñ haste gözünnden niçe derd degşüreyin ya‘ nî ol haste gözünnden ol dînümde olan gedik marazları (17) cem‘ idüp ref‘ ü def‘ ideyin murād *müjgân-ı siyâhdan* esrâr-ı hafıyye-i İlahiyyedür ki ihmâl-i a‘ mâl-i sâlike (18) ve taqşîr-i nevâfil-i ‘ibâdâtına bâ‘ iş olur ve murād *çeşm-i bîmârdan* zât-ı Hağ sıfat-ı sırr u ‘afv ile (19) tecellî itmekdür şıfat-ı şatvet ü qahr ile degül lâcerem hazret-i Hağ ‘afv u luğf ile tecellî idicek ihmâl-i (20) a‘ mâl ve taqşîr-i ‘ibâdâr ma‘ fuvv olup belki ihmâl-i nefis a‘ mâl ve taqşîr-i ‘ibâdet teqşîr-i tã‘ at olur (21)

Rubā‘î

Mevlâya ene’t-tâ’ibu mimmâ selefâ¹⁸¹⁶

Hel yuğbelu ‘özru ‘aşîğın kad telifâ

În kâne’l-luğfu fe-ğavli bi-şafâ [İ27b] (1)

Bi’l-luğfi ‘afâ’llâhu ‘afâ’llâhu ‘afâ

(2) Elâ ey hem-nişîn-i dil ki yârânet be-reft ez-yâd

Ey gönül muşâhibi ki (2) yâr anuñ yâduñdan gitdi

Merâ ruzî me-bâd in dem ki bî-yâd-ı tu bi’nişînem

Baña müyesser olmasun ol (3) vağt ki seni yâd itmezüz oturam murād muğâtabdan nefsdür ki muşâhib-i qalbdür ve yârânı rûğ (4) u ‘ağl u qalbdür ve bunlaruñ kuvvâsıdur lâcerem nefsün şanı bunları nisyândur ve mütekellimden murād (5)

¹⁸¹⁶ “1) Yâ Rabbî, ben yaptıklarımın dolayısı tevbeğârım. Helâk olmuş aşîğın özrü kabul edilir mi? 2) Eğër lutf olursa ben açık bir şekilde söylerim: Lutf ile Allâh affetti, Allâh affetti, affetti.” Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî.

rūhdur yā ‘aqlıdır pes anlar bunu dilerler ki nefsi ferāmūş itmeyüp anuñ zabt u tedbîrinde (6) olalar

Kıt‘a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Dirîğ ‘ömr-i ‘azîzet dilâ güzeşt ü be-reft

Be-yâr-ı ğayr muvâfık u bâ-refîk münâfık (7)

Be-‘aql bâş u ‘amel kun ki raḥmetet bâşed

Ki der-günâh be-mîrî ne-kerde ḥıdmet lâyık

(3) Cihân pîrîst (8) ü bî-bünyâd ez-in Ferhâd-kuş feryâd

Cihân pîrdür bünyâdsuz bu Ferhâd öldürüciden feryâd (9)

Ki ez-efsûn u nîrengeş melûl ez-cân-ı şîrînem

Ki anuñ efsûn u ḥîlesinden cân-ı şîrînümden (10) yigrendüm murâd budur ki çün cihân-ı kattâl u mekkârdur ‘âkil oldur ki aña giriftâr olmaya ki (11) fi’l-ḥaḳîka pādşâh oldur ki cihân ḳuyûdı ile muḳayyed olmaya

Beyt

- - + / + - - + / + - - + / + - -

Der-‘âlem-i taḥḳîk eger pādşehî (12) hest

Ānest ki ū-râ ḥademî yâ ḥaşemî nîst

(4) Zi-tâb-ı âteş-i dūrî şudem ğarḳ-ı ‘araḳ çün gül

(13) *Ayruluḳ odı ḥarâretinden tere ğarḳ oldum gül gibi*

Biyâr ey bād-ı şeb-gîrî nesîmî z’ân ‘araḳ-çînem

(14) *Getür ey gice uyanuḳ olan yıl bir hoş ḳoḳu ol ‘araḳ-çînden murâd firâḳ-ı Ḥaḳdan beyân-ı zücret (15) ve taleb-i nefḥa-i vuşlatdur*

Rubâ‘î (Ahreb)

Yârâ ğam-ı cihân nîst ğam-ı firḳat-i tust

V’endîşe-i mâ zi-mânden (16) ez-şoḥbet-i tust

Her kes ki be-dâred zi-cihân-ı maḳşûdı

Maḳşûd-ı men ez-her dü cihân vuşlat-ı tust (17)

(5) Cihân-ı fânî vü bâḳî fedâ-yı şâhid ü sâḳî

Fânî ve bâḳî cihân maḥbûb u sâḳîye fedâ olsun

Ki sultânî-i (18) ‘âlem-râ tufeyl-i ‘ışḳ bînem

Ki ‘âlem sultânlığın ‘ışḳ tâbî‘î ve uyundısı görürem murâd şâhidten (19) maḥbûb-ı ḥaḳîkîdür ve sâḳî anuñ ‘ışḳın nüş itdürendür pes ‘ışḳ-ı İlähî şâhibine ve ‘âşık-ı Ḥaḳ olana (20) ‘âlem pādşâhlığı tâbî‘ vü lâzımdur

Ġazel

--+---/-+---/-+---/--+-

‘Iyd-ı bî-‘ aşık be-tîğ-i ğamze kırbân bûdenest
Devlet-i bâkî gedâ-yı (21) kûy-ı cânân bûdenest

Mülk-râ der-kâh u eyvân cüsten ez-bî-himmetîst
Saltanat der-kûşe-i vîrâne sultân [İ28a] (1) bûdenest

Ez-günehkârî peşimânî ne tavır-ı bendegîst
Tâ‘ at-i şâyeste ez-tâ‘ at peşimân bûdenest (2)

Rûy-ı pinhân kerden ez-murdem zi-kûteh-i himmetîst
Hâlvat-i ma‘ nâ zi-çeşm-i h‘îş pinhân bûdenest (3)

Ger perişân mî-reved ‘ işmet maķâm-ı ta‘ na nîst
Serverâ cem‘ iyyet-i dil der-perişân bûdenest

(6) Eger ber-cây-ı (4) men ğayrî güzined düst hâkim üst

Eger benüm yerüme ğayrı ihtiyâr ide dost hâkim odur (5)

Hârâmem bād eger men cân be-cây-ı düst bü’gzinem

Hârâm olsun baña eger ben cânı dost yerine ihtiyâr (6) idersem murād mısrâ‘ -ı evvelden kaçāya rızāyı beyāndur ve mısrâ‘ -ı şāniden cānānı cāndan tercihdür (7)

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Dilâ ger yâr dâred kaçd-ı cānet

Ne yârî ger ser ü cân ber ne-h‘îzî

(7) Hâdiş-i ârzümendî ki der-în (8) nâme şebt üftād

Ârzümendlik sözi ki bu nâmede şābit düşdi

Hemānâ bî-ġalat bâşed ki (9) Hâfız dād telķinem

Şöyle beñzer ki ġalatsuz ola ki Hâfız virdi telķinüm murād Hâfızdan inne ‘aleyküm (10) le-hâfızıyne¹⁸¹⁷ ħasebince melek-i Hâfızdur lâcerem ilhâm meleki ile olan kelâmda ġalať olmaz

VELEHU EYŻAN [G.369]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

¹⁸¹⁷ إِنَّ عَلَيْكُمْ لِحَافِظِينَ İn Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var. (Kur’ân, İnfitâr 82/10).

[Harf-i mīm evvelinde olan ğazel bu ğazele nazīredür ba‘ zı ebyāt ol ğazelde ve ba‘ zı nūsahda bu ğazelde yazılmışdır ol ğazel-i evvel olduğu için fakīr anda yazdum ba‘ zı nūsahda bu ğazelde ba‘ zı ebyāt bulunup ihmāl olumuş olunmaya ki ol ğazel-i evvelde yazılmışdır ve Dīvān-ı Hāfız nüshalarında iki nazīre birbiri ardınca bulunmadı] (11)

(1) **Be-ğayr ez-ān ki be-şud dīn ü dāniş ez-destem**

Andan ğayrı ki ğitdi dīn ü ‘ilm elimden

Biyā be-gū ki zi-‘ışket (12) çī taraf ber-bestem

Gel di ki senüñ ‘aşkuñdan ne naşīb bağladum fehvā-yı beyt budur ki senüñ ‘ışkuñdan baña (13) bir fā’ide diyen ğitdüğü ve bir fā’ide ‘ilm elümde ğitdüğüdür gel di baña ki senüñ ‘ışkuñdan ne hişşe (14) vü naşīb hāşıl itdüm murād muḥātabdan şeyhdür aña dir ki efera ‘eyte meni’tteḥaze ilāhehu hevāhü¹⁸¹⁸ ḥasebince ola benüm dīnüm (15) dīn-i ehl-i dūnyā olan hevā idi ve ‘ilmüm ya‘lemüne zāhiren mine’l-ḥayāti’d-dūnyā¹⁸¹⁹ mücebince ‘ilm-i zāhir-i ḥayāt-ı (16) dūnyā idi şimdi saña muḥabbet idüp sālīk-i tarīkat olup ol dīn ki hevādur elümde ğidüp dīn-i Ḥaḳ (17) alup ğelüp ve ‘ilm-i zāhir-i ḥayāt-ı dūnyā elümde ğidüp ‘ilm-i bāṭın ve ‘ilm-i āḥiret elüme ğeldi bundan ğayrı merātīb-i (18) sülükdan ne taḥşil itdügüm ve ne maḳāma yitdügüm saña ma‘lūmdur baña anı beyān kııl

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Derün-ı ḥalvet-i (19) dil bā‘ iş-i tu bi’neştem

Be-cüz ḥayāl-i tu ber-her çī būd der-bestem

(2) **Egerçi ḥırmen-i (20) ‘ömrem ğam-ı tu dād be-bād**

Egerçi ‘ömrüm ḥırmenin senüñ ğamuñ yile virdi

Be-ḥāk-i pāy-ı ‘azizet ki ‘ahd ne-şikestem

Senüñ ‘aziz ayaguñ (21) toprağı ḥaḳḳıçün ki ‘ahdi şımadum murād budur ki ehl-i zāhir katında hāşıl-ı ‘ömr kesb-i māl u manşıbdur [İ28b] (1) ben senüñ ile ‘aḳd-i tevbe ve ‘ahd-i tarīkat kıılup ğam-ı āḥiret ki senden hāşıl olmuşdur aña mübtelā olup (2) hāşıl-ı ḥırmen-i ‘ömrüm be-ḥasebü’d-dūnyā hebā olmuşdur ammā baña bu ḥuşuşdan nedāmet ğelmeyüp ‘ahd-i tarīkati şımadum (3)

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Hezār şükr ki ender-ḥızāne-i dil ü cān

Be-cüz muḥabbet-i dildār nīst tā hestem

(3) **Çü zerre gerçi ḥaḳīrem (4) be-bīn be-devlet-i ‘ışk**

¹⁸¹⁸ أَفْرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهُهُ هَوَاهُ Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâla ibret almayacak mısınız? (Kur’ân, Câsiye 45/23).

¹⁸¹⁹ يَعْظُمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler. (Kur’ân, Rûm 30/7).

Zerre gibi egerçi haķırin gör ki 'ıřķ [devletinde]

Ki der-hevā-yı ruĥet çün be-mihr (5) peyvestem

Ki senüñ ruĥuñ hevāsında nice güneşe ulaşdum murād kendünüñ zerre-i ĥāk iken 'ıřķ-ı (6) İlähî devletinde āftāb-ı haķıķîye ittıřālin ya' nî vuşul ila'llāh ĥāřıl kılduğın beyāndur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Gusîĥtem (7) zi-heme der-cihān-ı kevn ü fesād

Ez-ān ki dil be-ĥam-ı zülf-i yār peyvestem

(4) Biyār bāde ki' ömrîst tā men ez-ser-i (8) emn

Getür řarābı ki bir 'ömrdür tā ben emn ucından

Be-künc-i 'āfiyet ez-behr-i 'ıyş ne-nişestem

'Āfiyet bucağında (9) *'ıyş için oturmam* murād budur ki sālîk-i řarîķat olmaz sizin emn ü ferāđ-ı ĥāĥır bulmayup 'āfiyet (10) bucağında 'ıyş için oturmuyup ıztırābumdan ĥālî degül idüm şimdi sālîk olup emn ü ferāđ ĥāřıl kılup (11) küşe-i ferāđatda sākın oldum lācerem 'ıyş getür ki cemi' iyyet-i ĥāĥır ile 'ıyş-ı āĥiret ve řoĥbet-i tā' at (12) kılalum

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü bende-i tu şudem şud cenāb-ı men ĥālî

Egerçi nezd-i bezirgān-ı ĥāzretet bestem

(5) Eger zi-merdüm-i ĥuřyārî (13) ey nařîĥat-güy

Eger ayıķ kişilerden iseñ ey nařîĥat diyici

Süĥan be-ĥāk meyefken çerā ki men mestem

(14) *Sözi şoprağa atma ki ben mestem* murād budur ki şol kimse ki baña nařîĥat idüp terk-i dünyā kılmađuñ (15) sālîk-i řarîķat olduñ māl u manşıbdan maĥrüm kıldıđuñ dirse aña cevābum budur ki eger ayıķ ve 'āķil (16) iseñ sözüñ zāyi' itme ki ben mest-i 'ıřķ-ı İlähîyem meste nařîĥat eşer itmez

[Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çi men' mî-kuni (17) ez-'ıřķam ey nařîĥat-güy

Çü nîst rābıta-i iĥtiyār der-destem]¹⁸²⁰

(6) Çi güne ser zi-ĥacālet ber-āverem ber-i düst

(18) *Niçe sene başı ĥacāletden kılduram dost çatında*

Ki ĥadıři be-sezā ber-neyāmed ez-destem

¹⁸²⁰ Bu örnek beyit İÜ nüshasında yoktur.

Ki bir hadīs (19) lāyık gelmedi elümden murād kendünüñ ‘ibādetde noķşanın ve ‘acz ü ‘işyanın beyāndur

Bejt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Cenāb-ı düst (20) be-ġāyet bülend ü men ednā

Çi ġüne der-fütedān hemçü māhi der-şüstem

(7) Be-sūht Hāfız u ān yār-ı dil-nevāz ne-guft

(21) Yandı Hāfız ve ol gönül oħşayıcı yār dimedi

Ki merhemī be-firistem çü haıreş haistem

Ki bir merhem göndereyin [İ29a] (1) çün hāıırın yaraladum murād ol yārden nefsdür ki dil-nevāzdur zırā gönül istedigine müsā‘ede (2) ider ammā Hāfız ki rühdür anuñ fi‘ilinden maħrüm ve bu ġuşuşdan yandı ve ol nefis merhem-i tevbe (3) gönderüp ‘ilāc ideyin dimedi diyü řikāyet ider

Bejt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Maķām-ı aşli-i men çün diyār-ı yār-ı menest

Ez-in (4) diyār-ı pür-aşüb raħt ber-bestem

VELEHU EYŻAN [G.370]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Bāz āy sāķiyā ki hevā-h‘āh-ı ġıdmetem

Girü gel ey sāķī (5) ki ġıdmet ārzūlayıcıyın

Müştäķ-ı bendeġi vü du‘ā-gü-yı devletem

Ķulluķ müştäķi ve devlet du‘āsın (6) diyiciyın murād sāķīden řarāb-ı ‘iřķ-ı İlāhī nüş itdüren şeyhdür meger ġayrı mekāna ġitmiş imiş ki aña (7) dir gel ki ġıdmet ārzūsındayın ve ġulluġuñ müştäķi ve devlet-i āġiretüñe du‘ā idiciyın

Bejt (8)

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

Biyā ey şeyh ber-vaşl-ı ġabībem rü-nümāyi kun

Cüdā şud bende ez-bendem diger terk-i cüdāyi kun

(2) Z‘āncā ki feyz-i (9) cām-ı sa‘ādet-fürüg-ı tust

Ol yerden ki senüñ sa‘ādet nūrlu ġadeġüñüñ feyzidür

BİRÜN şUDEN (10) NÜMĀY Zİ-ZULEMĀT-ı ġAYRETEM

Ķařra çıķmak ġöster baña ġayret źulmetlerinden murād cāmdan ġalb-i şeyhdür ki (11) sa‘ādet nūrı ile nūrludur ve feyz andandur ve feyz-i fażl-ı İlāhīdendür lācerem

şeyhden diler ki ol (12) fazl-ı İlâhî maqâmından buña himmet idüp hayret-i zulmetlerinden çıkmak irşâd ide

Rubâ'î (Ahreb)

Ey dil (13) sühan-ı sırr-ı ma'ânî bā-tust

Her çiz ki der-cüsten-i ânî bā-tust

Huş dār ki ender-ẓulemât-ı ten-i h̄îş (14)

Mî-mîri vü âb-ı zindegânî bā-tust

(3) Her çend ğarķ-ı baħr-i gūnāhem zi-şad cihet

Her ne deñlü gūnāh zikrine ğarķın (15) yüz cihetden

Tā āšnā-yı 'ışķ şudem ehl-i rahmetem

Tā āšnā-yı 'ışķ oldum ehl-i rahmetin murād budur ki (16) şol kimse ki cihāt-ı keşireden gūnāh deryāsına ğarķ ola çün tevbe vü inābet kılup sâlik-i tarīķat (17) ola et-tā 'ibū mine 'z-zenbi kemen lā zenebe lehu¹⁸²¹ mücebince ehl-i rahmet olur

Rubâ'î

Mā aṭyebe mā elezze mā ahlānā¹⁸²² (18)

Kūnnā mūhaccen ve lem nekun ebdānā

İn şā'e binā kerāmeten mevlānā

Ya' fū ve yu' idunā kemā ebdānā

(4) 'Aybem me-kun be-rindî (19) vü bed-nāmî ey faķih

Beni 'ayblama rindlik ve bed-nāmlık ile ey faķih

K'in būd ser-nüvişt zi-dīvān-ı kısmetem

(20) *Ki bu imiş başum yazusu kısmet dīvānından murād budur ki ihlāş-ı 'ibādetüm ve zāhir-i şer' den mütecāviz-i (21) hāletüm olup ve Mecnūn-şıfat hareketüm ve taşannu' dan ferāġatüm olduġın 'ayblama ki taķdîr-i İlāhî böyle imiş [İ29b] (1) ki zuhūr itdi*

Ķıṭ' a

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Şebî be-luṭf zi-pîr-i ħired be-porsidem

Çerā merā zi-zamān in miħen müyesser şud

Cevāb (2) dād ki zi-kerdeş zamāne me-renc

Ki in zi-sābıķa-i kıymeteş muķarrer şud

¹⁸²¹ التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadis No: 4250.

¹⁸²² “1) Biz beden değil de ruhtan ibaret iken bizi ne güzel, ne leziz ve ne tatlı eylemiştir. 2) Eğer Allāh teâlâ keremiyle isterse bizi affeder. Bizi ilk yarattığı gibi bizi tekrar yaratır ve (güzellikleri) iade eder.” Mevlānā Celāleddin Muhammed b. Muhammed, **Külliyat-ı Şems-i Tebrîzî**, (Musahhhih: Bediüzzaman Firuzanfer), Emîr-i Kebîr, Tahran, c. 1, s. 1317.

(5) Mey hür ki ‘āşıkî ne be-kesbest ü ihtiyār

(3) Şarāb iç ki ‘āşıklık kesb ü ihtiyār ile degüldür

İn mevhibet resid zi-yezdān-ı fıtrātem

Bu hibe (4) irişdi Allāhdan hilkatümde murād muhātabdan kendü nefsidür ki aña dir çün hazret-i Haq baña ‘ışk (5) hibe itmişdür aşl-ı fıtratında pes ‘ışk-ı İlähî ‘ıyşına iştiğālüm gerekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Pādşāh u mülk (6) ü dervīş ü şānā‘at mā vü ‘ışk

Gufteend āri ki hem bā-aşl kered küll-i şey’

(6) Men k’ez-vaṭan sefer (7) ne-güzidem be-‘ömr-i h’iş

Ben vaṭandan sefer ihtiyār itmedüm kendü ‘ömrümde

Der-‘ışk-ı diden-i tu (8) hevā-h’āh-ı gurbetem

Seni görmek ‘ışkında gurbet ārzūsı iderem murād budur ki vuşul (9) ila’llāh halkdan ‘uzlet itmeyince olmaz lācerem sefer der-vaṭan mücebince ‘uzlet ārzūsındayın yāhūd (10) rūḥuñ Haqka ittışālı bedenden infişālı olmayınca olmaz pes ol merām için ben daḥi mevt tālibiyin (11)

Şi‘r

Hacertü’l-halka ṭurren fi-hevākā¹⁸²³

Ve eytemtü’l-velide likey erākā

(7) Dūrem be-şūret ez-der-i (12) devlet-penāh-ı düst

Irağın şūretde dostuñ devlet şığınağı kapısından

Lāken be-cān u dil zi-muķīmān-ı (13) hazretem

Lāken cān u gönül ile hazret muķīmlerindenin murād zāhirde ehl-i dünyā ve bāṭında muķarreb-i (14) Mevlāyın dimekdür

Beyt

+++/-+--/+--

Digeri hem-nişin-i ten bāşed

Düst der-dil enis-i men bāşed

(8) Deryā vü kūh (15) der-reh ü men haste vü za‘if

Deñiz ü tağ yolda ben haste vü za‘if

Ey Hızr-ı pey-ḥuceste meded (16) diḥ be-himmetem

¹⁸²³ “Ben bütün insanları senin aşkıdan terk ettim. Seni görmek için veledi (oğulu) yetim bıraktım.” İbrāhīm Bin Edhem’e āittir. Bir hadis içerisinde zikredilmektedir. Tārihu Dımaşk, İbn Asākir, No: 182.

Ey izi mübârek Hızır meded vir baña himmet ile murâd vuşul ila'llâh müşkildür (17)
Hızır-şifat şeyhden himmet olmayınca olmaz diyü andan istimdâd ider

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+---

Râh beyâbânest şeb-i târik ü pâyem (18) der-gilest

‘Işık u bîmârî vü ğurbet müşkil ender-müşkilest

(9) Ger dem zenî zi-turra-i müşkîn-i ân nigâr

(19) *Eger nefes urursañ ol nigârũ müşkîn turrasından*

Fikrî kun ey şabâ zi-mükâfât-ı ğayretem

Bir fikr kıt (20) ey şabâ benüm ğayretüm cezâsından murâd şabâdan bunda ehl-i hevâ olup esrâr-ı İlähiyyeye vuķuf da‘ vîsin (21) idendür aña dir ki böyle lâf urma ki ben ğayret idüp saña ‘ıvaż eyleyüp şerm-sâr itmeyem

Bejt

+ +---/+ +---/+ +---

Ez-şadef [İ30a] (1) dür taleb zi-âhû nâf¹⁸²⁴

Dil zi-merdân taleb zi-nâdân lâf

(10) Der-ebru-yı tu tîr-i nazâr tâ be-ğuş-ı hûş

(2) *Senũñ kaşũnda nazâr oķın tâ ‘aķl kulağına degin*

Åverde ü keşide ü mevķũf-ı fırşatam

Getürmişem (3) ve çekmişem ve fırşata mevķũfin murâd budur ki bir kimse zâhirde oķı gizleyüp kirişini çeküp çâķ kulağına (4) iletüp fırşat gözleyüp maħall-i fırşat olıcaķ atup şayd itdüği gibi ben daħi nazâr oķını gizleyüp ve anũñ kirişini (5) ma‘ nâ yüzinden çeküp tâ ‘aķl kulağına iletmişem tâ ki rumũz-ı İlähiyyeye [fırşat bulıcaķ nazâr oķın atup şayd idem hulâşa murâd rumũz-ı İlähiyyeye]¹⁸²⁵ isti‘ dâd hâşıl itmişüm dimekdür (6)

Bejt

+---/+---/+---/+---

Ne-burdem be-ser ‘ömr der-câhili

Meger der-hünermendi vü ‘âķili

(11) Hâfız be-piş-i çeşm-i tu h‘âhed sipurd cân

(7) *Hâfız senũñ gözũñ öñinde cân ısmarlamak ister*

Der-în hayâlem ey be-dihed ‘ömr mühletem

¹⁸²⁴ Bu şiirin oldukça benzer bir hâli Senâyi’nin Hadikatü’l-Hakikâ ve Şeriatü’t-Tarika adlı eserinde şu şekilde geçmektedir: Hakîm Senâyi-i Gaznevî, **Hadikatü’l-Hakikâ ve Şeriatü’t-Tarika**, (Be-cem ü tashih: Muhammed Tâkî Müderris Rızavî), Tahrân 1329, Cild-i Evvlel, s. 448.

Ez-takî dîn taleb zi-ra‘ nâ lâf

Ez-şadef dür taleb zi-âhû nâf

¹⁸²⁵ Bu kısım 3206 nolu nüshada yoktur.

Bu hayâldeyin ‘ömr eger (8) mühlet virürse murād budur ki Hâfız zât müşâhedesinde ve vuşul İlähi huşûlinde teslîm-i rûh (9) itmek eger ‘ömrden mühlet ü zamân olursa

Şî‘r

Mevtünâ fî-hevâ’ihi tarabun¹⁸²⁶

Tahte zılli livâ’ihi tarabun (10)

VELEHU EYŻAN [G.371]

[Mef’ ulü Fâ‘ ilätü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün]

(1) Buşrâ izi’s-selâmetü hallet bi-zî-selem

Lafz-ı *büşrâ* maşdardur ve *hallet* hulûldandur ve selem (11) fethateyn ile ism-i şecerdür ve *zî-selem* ol ağaç olan mekânun ismidür

Li’İlähi hamdu mu‘terifin gâyete’n-ni‘am

(12) Câr ma‘a’l-mecrûr muhallâ merfû‘-ı muqaddem-i haberdür *hamd* lafzen merfû‘ dur mu‘ahhâren mübtedâdur muzâfdur *mu‘terifin* lafzına (13) ve *gâyete* lafzı nez‘-i hâfızıyyet üzre manşûbdur ve lafz-ı *ni‘am* kesr-i nün ve feth-i ‘ayn ile cem‘-i ni‘metdür (14) murād budur ki pādşahlık bir haşmı nakz-i ‘ahd idüp pādşâh varup anı helâk idüp anuñ müjdesi (15) haberi gelüp bu gâzeli ol vaqt dimiş bu matla‘uñ ma‘nâsı budur ki *muştuluq selâmet-i hulûl eyledi* (16) *zî-seleme* ve *Allâh içündür ni‘metler gâyetine mu‘terif olanuñ hamdı*

(2) Ân hoş-haber kücâst ki in (17) feth müjde dâd

Lafz-ı *hoş-haber* vaşf-ı terkibîdür ya‘nî *ol kimse ki haberî hoşdur kandedür bu* (18) *fethi muştuladı*

Tâ cân feşânemeş çü zer ü sîm der-ka-dem

Tâ cân şaçalum anuñ kademine altun u gümüş gibi (19) murād mantûkdan zâhirdür

(3) Peymân-şiken her âyine gerded şikeste-hâl

Lafz-ı *peymân-şiken* vaşf-ı terkibîdür (20) ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *şol kimse ki ‘ahd şıyıcıdur elbette şikeste-hâl olur*

İnne’l-uhûde ‘inde (21) melîkü’n-nuhâ zimem

‘*Uhûde* cem‘-i ‘ahddür *melik* mâlik ma‘nâsınadır ve *nuhâ* cem‘-i nehyedür ve *zimem* cem‘-i [İ30b] (1) *zemih*dür zemih emân ve emânet ya‘nî ‘*ahd ki ‘ağıllar şâhibi katında emânetlerdür* murād ol ‘ahd şıyan (2) kimse şikeste-hâl olup ve ‘ahdi şaklayup şâhib-i ‘aql idügin beyândur [*nuhâ* zamm-ı nün ile ‘aqlıdur]

(4) Ez-bâz-geşt-i şâh çi hoş (3) turfe nakş best

Şâhuñ rücû‘ından ne hoş ‘aceb nakş bağladı

Âheng-i haşm-ı ü be-serâperde-i ‘adem

¹⁸²⁶ “Sevgilin sancağının gölgesi altında ve onun aşkında ölmek bizim için keyiftir.”

(4) *Anuñ haşmınuñ kaşdı* ‘adem ‘adem serâperdesinde murâd ne ‘aceb ‘adem perdesine gitti diyüp haşmuñ mevtinden (5) haber virmezdür [bâz-geşt ve naqş best ve âheng lafzlarında ‘ilm-i müsiķi iştilâhâtın ri‘ âyet vardır]

(5) Mî-cüst ez-sehâb-ı emel rahmeti veli

İsterdi ümîd sehâbından bir rahmet veli

Cüz dideeş (6) mu‘âyene çizî ne-dâşt nem

Gözinden gayrı âşkâre bir nesne virmedi nem murâd âb-ı rahmet yerine kendünüñ (7) gözi yaşı naşib oldu aña dimekdür

(6) Der-Nîl-i ğam fütâd sipihreş be-ţanz guft

Ĝam Niline düşdi felek aña (8) ta‘n ile didi

El’âne kad nedimte vemâ yenfa‘u’n-nedem

Şimdi peşimân olduñ ammâ peşimânlık fâ‘ide itmez (9) murâd ol haşmuñ hâli Fir‘avn hâli gibi olup bî-vaķt tevbe vü imân getirüp maķbûl olmadı dimekdür (10)

(7) Sâķi biyâ ki devr-i gülest ü zamân-ı ‘ıyş

Ey sâķi gel ki gül devri ve ‘ıyş zamânıdır

Piş âr cām u ğam (11) me-ħur ez-devr-i piş ü kem

Öñe getir kadehi ve ğam yime devr-i ziyâde vü noķşândan murâd derviş şâhib-i keşf (12) vaķt-i ‘ibâdetinde devrünü ziyâde ve noķşânından ğam yimeyüp kendü ‘âleminde olduĝın beyândur

(8) Bi’şnev zi-cām-ı (13) bâde ki in zâl-ı nev-‘arūs

İşit şarâb kadehinden ki bu yeñi gelen ķarı

Bisyâr kuşt şevher-i çün Keyķubâd (14) u Cem

Çok ķatl itdi erini Keyķubâd u Cem gibi murâd budur ki şeyħ dir ki bu dünyâ bir ķarıdır ammâ her gâh yeñi gelin olur (15) niçe pâdsâh-ı ‘azîm olan erini helâk itmişdür pes şeyħüñ bu kelâmın işidüp anuñ mücebince iş idüp (16) faķrı ihtiyâr idüp tezvîc-i dünyâ itmek gerek

(9) Hâfiz be-künc-i meykede dâred ķarârgâh

Hâfiz meyhâne bucaĝındadır (17) ķarârgâhı

K’el-ţayru fi’l-ħadîķati ve’l-leysü fi’-acem

Baĝçede ķuş gibi ve mişede arslan gibi murâd Hâfiz (18) hânķâh bucaĝında ‘ıyş u ‘işretde ve emn ü selâmetde dimekdür ba‘zı nüsaħda maħlaş beyti böyle vâķı‘ (19) olmuş

(10) Hâfiz tu mülk-i Cem me-ţaleb cām-ı mey be-ħ’âh

Hâfiz sen cām-ı mey isteme şarâb kadehin iste

K’in bûd (20) ķavl-i bülbül-i bustân-serây-ı Cem

Ki bu idi Cemüñ sarây baĝçesi bülbülünüñ ķavli murâd saltanatuñ haķrı (21) ‘azîmi vardır anı istemeyüp faķr ihtiyâr itmek gerek idüĝün beyândur

Beyt

+---/+++/+++/+-

Me-gū cāhi ez-salṭanat bīṣ nīst¹⁸²⁷ [I31a] (1)

Ki eymen ter ez-mülk-i dervīṣ nīst

ve Şeyḫ Sa' dīnūñ daḫi bu ğazel ṭavrında bir ğazeli vardur ki budur (2)

Ġazel

---+/+---+/+---+/+---

Elminnetuli'llāh ki ne-murdīm ü be-dīdīm¹⁸²⁸

Dīdār-ı 'azīzān u be-ḫıdmet be-resīdīm

Der-reften u bāz-āmeden (3) rāyet-i manşūr

Pes Fātiḫa ḫ'āndīm ü be-İḫlāṣ demīdīm

Çün māh-ı şeb-i çārdeh ez-şarḫ ber-āmed (4)

Rūyī ki der-ān māh çün ü mī-ṭalebīdīm

Der-sāye-i eyvān be-selāmet be-niṣestīm

Tā kūh u beyābān-ı (5) meşāḫḫat ne-burīdīm

Şükr şeker-i āfiyet ez-kām-ı ḫalāvet

İmrüz be-ḡuftīm ki ḫanzal be-çeşīdīm

Vaḫtest (6) be-dendān leb-i maḫşūd güzīden

K'ān şud ki be-ḫasret-i ser-engüşt güzīdīm

Düşmen ki nemī-ḫ'āst çünīn rüz-ı (7) beşāret

Hemçün duhuleş püst be-çevġān be-derīdīm

Elminnetuli'llāh ki hevā-yı ḫoş u nevrüz

Bāz-āmed (8) ü ez-cevr-i zemistān be-rehīdīm

Sa' dī edeb ānest ki der-ḫazret-i ḫürşīd

¹⁸²⁷ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Bostân, Bâb-ı Evvel, s. 337.

¹⁸²⁸ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Tek Beythâ vü Kıtahâ , s. 1095.

Güyīm ki mā ḥod şeb-i (9) deycür ne-dīdīm

VELEHU EYŶAN [G.372]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Bī-tu ey serv-i revān bā-gül ü gülşen çī kunem

Sensiz ey serv-i revān gül (10) ü gülşen ile neyleyeyin

Zülf-i sünbül çī keşem 'ārız-ı süsen çī kunem

Zülf-i sünbülü ne çekeyin ve 'izār-ı süseni (11) neyleyeyin murād servden 'uluvv-ı mertebdür revān olduğı seyr fi'llāh bī-ḥad olup durmayüp gitdügidür (12) ve gül keşf ve gülşen maḥall-i keşf olan mevzi'-i 'ibādetdür ve zülf-i sünbül tarīkatdur ve 'ārız-ı süsen (13) şaḥīfe-i sevdā ve ḥaṭṭ-ı kitābdur ya'nī seyr fi'llāh olmazsa ki vuşül ila'llāhdan şoñra olan menāzil-i (14) refī' adur keşfi ve mevzi'-i 'ibādeti neyleyeyin ve silsile-i tarīkati ṭutup kitābları niye müṭāla'a ideyin (15)

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Nihāyet dāred in seyr ila'llāh

Velīken seyr fi'llāhest bī-ḥad

(2) Āh k'ez-ṭa' na-i bed-ḥ'āh ne-dīdem rüyet

(16) *Āh ki yaramaz dileyici ṭa' nasından görmedün senün yüzün*

Nīst çün āyineem rüy zi-āhen çī kunem

(17) *Degüldür āyine gibi yüzüm demür gibi neyleyeyin murād bed-ḥ'āhdan nefsdür ve ṭa'na bunda dürtmek ma'nāsınadır (18) lācerem nefş beni dürtüp mertebe vü maḳāmımdan düşürüp müşāhedeye māni' olur bende demür gibi berk (19) yüz gerek idi ki andan müte'eşşir olmayup maḳşūda vāşıl olaydım*

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Māni' -i dīdār-ı yār-ı men çü nefş (20) bedregest

Tu dilā saḥṭi be-kun tā def' -i ān bedreg kunī

(3) Be-rev ey nāşih ü bā-dürd-keşān ḥurde me-gir

(21) *Yüri ey nāşih dürd çekicilere ṭa'n itme*

Kār-fermāy ḳader mī-kuned in men çī kunem

Lafz-ı kār-fermāy [I31b] (1) vaşf-ı terkībīdür ve ḳader fetḥateyn ile ḳazā ma'nāsınadır ve lafz-ı kār-fermāy kesr-i yā ile oḳunur (2) zīrā muzāfdur ḳader lafzına ve mī-kuned lafzınıñ fā' ili zāmīr-i kār-fermāydur ve lafz-ı in mef' ulīdür ki (3) işāretdür pūse çekmege ma'nā-yı mīşrā' budur ki ḳaderi iş buyurucısı ider pūse çekmegi ben (4) neyleyeyin murād nāşihden dünyā ṭarafına tervīc idüp riyāzet ü 'ibādet idenler ṭazyī'-i 'ömr iderler māl (5) u mañşıbdan maḥrūm ḳalurlar diyen

kimsedür aña cevâbın budur ki bunı bize kazâ-yı İlähî itdürür ki şıfat-ı (6) hidâyete mazhar olmuşuzdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Men ki bâşem ki be-pâyem be-der-i hazret-i düst

Lafzhâ mî-kuned ân yâr-ı bed ancâ (7) be-bered

(4) Berğ-i gayret çü çünin mî-cehed ez-mekmen-i gayb

Gayret şimşegi çün bunculayın şıçrar gayb püse-gâhından (8)

Tu be-fermâ ki men-i sūhte-ğırmen çı kunem

Sen buyur ki ben ğırmeni yanmış neyleyeyin murâd budur ki (9) ğayret-i İlähiyye benüm ğayra ta'alluğum istemez lâcerem benüm dünyâmı ğarâb ve âğiretimi ma' mür ister anuñçün dünyevî ğaşılımuz (10) olmaz pes nâşih ben nice ideyin

Beyt

-+ - / -+ - / -+ - / -+ -

Dünyevî kârum ğarâb ve uğrevî ma' mürdur

Müşkil oldur kim oña (11) dünyâ vü 'uğbâ oñmaya

(5) Şâh-ı Türkân çü pesendîd ü be-çâhem endâht

Türkle şâhı çün beni begendi ve kuyuya (12) atdı

Destgîr er ne-şevved luğf-ı Tehemten çı kunem

Destgîr olmazsa Tehemten luğfini neyleyeyin murâd zâhire (13) nazâr şâh-ı Türkândan Efrâsiyâb nâm pādşâhdur [Acemler Efrâsiyâb dirler 'Arablar Ferâsiyâb dirler] ki pehlivânları ğabs ü helâk ider idi nitekim Siyâvuş (14) Türk vilâyetine varup Efrâsiyâb aña rağbet idüp kızın virüp ve ol iğlîmde bunuñ nâm u nişanı (15) meşhûr olup Efrâsiyâb andan qorğup ğabs idüp helâk itdi ve Tehemten bir ulu pādşâh idi (16) ve ol pehlivânlara mu' in ü mürebbî idi ve ma' nâ yüzinden murâd şâh-ı Türkân nefsdür ki qalbi qabûl (17) ü tâbi' idüp kendüye muhtaşş kılup çâh-ı câha ve mâla düşürüp helâk ider Tehemten gibi bir pehlivân-ı (18) dîn gerekdür ki destgîr olup anuñ cinsinden ğalâş ve ihlâkenden necât vire [Efrâsiyâb kıızı Siyâvuşdan yüklü oldu erkek oğlan toğurup adını Keyğusrev virüp büyüyüp Bâbil vilâyetine varup anda pādşâh olup ve 'Acem vilâyeti dağı anuñ ğükmünde olup 'askeriyle Türk vilâyetine gelüp babası Siyâvuş qanı için cedd-i fâsid Efrâsiyâbı qatlı eyledi]

Şi'r

Ve min 'âdeti'l-eşrâfi (19) an yetefeğkadū¹⁸²⁹

Eşâğirehüm ve'l-mekremâtu meşâ'idu

(6) Mededî ger be-çerâğî ne-kuned âteş-i Tūr

Bir meded eger (20) *itmezse bir çerâğ ile Tūr odı*

Çâre-i tîre-şeb-i vâdi-i İmen çı kunem

¹⁸²⁹ "Küçükleri gözetmek eşrâfin âdetindedir. İkrâmiyeler de bunun için bir avdır."

İmen deresinüñ karañu (21) *gicesin çāresin neyleyin* murād zāhire nazar budur ki Mūsā ‘aleyhi’s-selām hātūnı ile giderken [İ32a] (1) āteşe hācet olup Tūr tağı tarafından buķ‘a-i mübārekeden nūr-ı İlāhī zuhūr idüp Mūsā ‘aleyhi’s-selām (2) nār sanup varup kelīmu’llāh oldı ve ma‘nā yüzinden murād budur ki tārīkat u ‘ibādet ü sülūk-ı tārīk-i hāzret (3) vādī-i mübārekdür līken beşeriyet ü nefsanıyyet zulmeti ile maķşūda vuşul be-ğāyet şa‘bdur lācerem nūr-ı İlāhī (4) hidāyet itmeyince ihtidā müyesser olmaz

Şi‘r

Qalle iştibārī ve innī lā-erā feraħen¹⁸³⁰

Yā Rabbi heyyi’lenā min emrinā (5) reşeden

(7) Hāfızā huld-i berīn hāne-i mevrūs-ı menest

Ey Hāfız huld-ı a‘lā benüm mīrās qalmış evimdür

Enerīn-hāne-i (6) vīrāne-nişimen çı kunem

Bu vīrāne menzilde oturaķ neyleyeyin murād budur ki cennet bizüm babamız Ādem (7) ‘aleyhi’s-selām hāzretinden mīrās qalmıř evimüzdür aña vuşul ü duħūle sa‘y itmek gerekdür bu vīrāne (8) hānede neylerin

Ėazel

+-+--/++--/+-+--/++--

Zi-h‘āb-ı Ėaflet eger yek-zamān şevī bīdār

Cemāl-i şubħ-ı sa‘ādet nümāyedet dīdār (9)

Zi-dest-i sākī-i raħmet Ėurī şarāb-ı beķā

Eger zi-mesti-i Ėırıř u hevā şevī Ėüřyār

Zi-tāc u taħt u (10) selāřın tu-rā be-küřāyed

Çü enbiyā vü rusül ser be-künc-i faķr ber-ār

Eger tu küş kunī bi’şnevī ki mī-Ėüyed (11)

Zamāne fa‘tebirū yā uli’l-ebşār¹⁸³¹

Tu Ėāfilī vü nedāmī resed zi-‘ālem-i Ėayb

¹⁸³⁰ “Benim sabrım azaldı ve ben hiçbir kurtuluş da görmüyorum. Yâ Rab bizim bu işimizde bir kurtuluş müheyyâ et.”

¹⁸³¹ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkararak O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın. (Kur’ân, Haşr 59/2).

Ki in serāy-ı mecāzest dil (12) ez-ü ber-dār

VELEHU EYŶAN [G.373]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Be-tiğem ger kuşed desteş ne-girem

Ƙılıcı ile beni Ƙatlı iderse elin dutmazam (13) ya' nī men' itmezem

Ve ger tırem zened minnet pezirem

Ve eger oğ urursa minnet Ƙabül iderem murād budur ki (14) eger nefsāniyyetüm helāk iderse men' itmezem ya' nī gerekmez dimezem ki bu benüm murādumdur ve eger baña tenbīh (15) ü iƘāz için kendü tarafından te'sir izhār iderse anı in'ām bilüp andan minnet Ƙabül iderem (16)

Ƙıı' a

+ ---/ + ---/ + --

Be-zen tiğ ü be-kuş nefsem be-tiri

Tu-rā bāşed helāl in kuşten-ı men

Çü bā-ağlāl bāşed 'abd-i abak

Biyāyed (17) bend-i tu der-gerden-i men

(2) Kemān-ebrüyet-rā gū be-zen tir

Ƙaşuñ yayına di oğ ur

Ki piş-i dest ü (18) bāzūyet be-mirem

Ki senüñ bāzuñ eli öñinde ölem murād *kemān-ebrüsü* urmağdan sālīkūñ (19) derecesinden suƘūtin kendüye i'lācdur aña işāl-i elem ile tā ki mütenebbih olup te'yid-i İlähī ile a' māl-i (20) şālihāta iştiğāl idüp hüsni-hātīme üzre ola

Ƙıı' a

+ ---/ + ---/ + --

Çü 'ömret bü'gzerānī tu be-ğaflet

Ne-dārī murden-ı (21) hod-rā nigāhī

Eger ālām u miħnet bini ez-Ħak

Be-dān ān-rā tu tenbīh-i İlähī

(3) Ğam-ı giti ger ez-pāyem der-āyed

Cihān [İ32b] (1) Ğamı eger beni ayağdan düşürse

Be-cüz sāğar ki bāşed dest-girem

Ƙadeħden Ğayrı kim olur dest-girüm (2) murād budur ki 'ışğ-ı İlähī nüşına meşğül olup şey'i Ƙalil ile Ƙanā' at itmek ile kār-ı cihān Ğamından (3) Ğalāş olunur Ğayrı ile degül

Ƙıı' a

+---/+++---/+++---/+++

Zi-pîrî cihân dîde kerdem su 'âlî
Ki behr-i ma'îşet zi-mâl u bizâ'et (4)
Çi sermâye sâzem ki sūdî dihed guft
Eger mî-tevânî kanâ'at kanâ'at

(4) Ber-ây ey âftâb-ı şubh-ı ümmîd

(5) *Toğ ey ümîd şabâhınıñ güneşi*

Ki der-dest-i şeb-i hicrân esîrem

Ki hicrân gicesi elinde esîrin (6) murâd cenâb-ı Hâkdan feyz ü fazl talebidür

Bejt

---+/+---/---+/+---

Ey pādşeh-i hūbān dāde ez-ğam-ı tenhāyî¹⁸³²
Dil bî-tu be-cān (7) āmed vaqtest ki bāz āyî

(5) Be-feryādem res ey pîr-i hārābāt

Benüm feryāduma iriş ey meyhāne pîri

Be-yek (8) cür' a cevānem kun ki pîrem

Bir cür'a ile yigit kııl beni ki pîrin murâd âhir-i 'ömre geldüm seyyi'āden hālāş (9) olmadum ve dostdan eşer bulmadum baqıyye-i feyz ve ve irşād-ı qalîl ile meded kııl ey pîr-i hānqāh tā ki cevān-ı (10) ma'şüm gibi pāk olam

Bejt

Şudim pîr zi-'ışyān u çeşm mîdārîm
Ki cürm-i mā be-cevānān pārsā (11) bahşend

(6) Be-gîsû-yı tu hürdem dūş sevgend

Senüñ gîsûña dün gice and içdüm

Ki men ez-hāk-i (12) rehet ser ber ne-gîrem

Ki senüñ yoluñ toprağından baş qaldurmam murâd gîsûdan tarîk-i taleb-i Hâk (13) yā gayb-ı hüviyyetdür ya'nî senüñ tarîk talebüñe yā zāt-ı mestûru'l-māhiyyet olan hâzretüñe and içdüm (14) ki sülûkdan ferāğat itmeyüp ol yoldan baş qaldurmayam

Qıta

+---/+---/+---/+---

Ez-ānem sâkin-i küyet ki çün cān (15) bā-tu bisyārem
Ğubārî ber-ser-i küyet be-māned yādğār-ı men
Çü tu tîgem zenî hūn-ı merā ber-hāk efşānend
Ki tā ki (16) ez-ser-i küyet ne-berhîzed ğubār-ı men

¹⁸³² Hâfiz-ı Şirâzi'ye aittir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz, G.492/1.

(7) Be-süz in hırka-i takvā tu Hāfiz

Yağ bu takvā hırkasın sen Hāfiz (17)

Ki ger âteş şevem der vey ne-girem

Od olursam aña dutmazam murād şüret-i libāsdan geç ki anda (18) hālet-i şevk buldum dimekdür

Beyt

+++/-+--/++-

Hırka ne-büd çü ez-riyā hālī

‘ Ārif-i rind ez-ü buved ‘ ārī (19)

VELEHU EYŶAN [G.374]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Tu hemçü şubhī vü men şem‘ -i hālvat-i seher

Sen şubhī gibisin ben seher hālvatinün şem‘ iyin (20)

Tebessümü kun u cān bīn ki çün hemī sipurem

Bir tebessüm kııl ve gör ki ben niçe cān işmarlarum murād zāhire (21) nazār budur ki çün şubh tebessüm idüp zāhir ola şem‘ söyündürölüp cān [virür ve ma‘ nāya nazār murād budur ki cenāb-ı] qudsden inbisāt-ı feyz [İ33a] (1) ve baş-ı fazlı zāhir olıcağ ben bezl-i rüh iderem

Ġazel

-+++/-+++/-+-

Zinde küdāmest ber-i hūşyār¹⁸³³

Ān ki (2) be-mired be-ser-i kūy-ı yār

Ser ki be-kuşten be-nehī pīş-i düst

Bih ki be-ğurbet be-nehī der-diyār

Derd-i nihānī (3) dil-i tengem be-sūht

Lāceremem ‘ ışğ be-büd āşkār

Dil çi maḥal dāred ü dīnār çīst

Müdde‘ iyem ger (4) ne-kunem cān nişār

Çün deger-i gül ne-buved der-cihān

¹⁸³³ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Gazeliyyât, s. 706-707, G.326.

‘ Āşık-ı rüy-ı tu çü Sa‘ dî hezār

(2) Çünin ki der-dil-i (5) men dāğ-ı zülf-i serkeş-i tust

Böyle ki benüm gönlümde senüñ zülf-i serleşüñ dāğı vardur

Benefşe-zār (6) şevd türbetem çü der-güzerem

Benefşelik oldum benüm kabrüm çün geçem murād budur ki kişi ne şıfat ile (7) muttaşif olursa vefātından şoñra anuñ eşeri zühür ider

Rubā‘î (Ahreb)

Rūzî ki cezā-yı her şıfat h̄āhed būd¹⁸³⁴

Ƙadr-i tu be-Ƙadr-i ma‘ rifet (8) h̄āhed būd

Der-h̄üsni-i şıfat kūş ki der-rūz-ı cezā

Haşr-i tu (9) be-şüret-i şıfat h̄āhed būd

(3) Ber-āstān-ı ümīdet küşādeem der-i çeşm

Senüñ ümīdüñ eşigine açmışam (10) göz Ƙapusını

Ki yek-nazar fikenî hod fikendî ez-nazareem

Ki bir nazār birağasın birağduñ hod beni nazādan (11) murād budur ki her kim ki ma‘ şıyyet ü zillet sebebi ile nazār-ı İlāhî manzarından sākîş olsa bir hāl ve bir (12) minvāl üzre olmağ gerek ki manzūr-ı hażret-i Hağ ola

Ġazel

--+/-+--+/+--+/-+--

Peymān şikest-i Ƙalb ü ez-ānem şikest yār¹⁸³⁵ (13)

Ƙārem zi-dest reft neyāmed be-dest yār

Ber-h̄āst āhem ez-dil ü der-h̄ün nişest çeşm

Ez-men (14) be-dî be-h̄āst ki bî-men nişest yār

Der-‘ işğ-ı yār nîst merā ihtiyār-ı şabr

Lîk āb-ı çeşm ü āteş-i dil her (15) dü hest yār

Çün Ƙāmetem kemān-şıfat ez-bār-ı ğam hamîd

Çün tîr-i nāgehān zi-kemānem be-cüst yār

Ger tu (16) kemer be-bendî berā-yı rızā-yı düst

¹⁸³⁴ Ebû Sa‘îd Ebu’l-Hayr, Rubâiyyât, Ganjor.

¹⁸³⁵ Bu şiir Sa‘dî-i Şirâzî’nin bir gazelinin küçük değışiklikler yapılmış hâlidir. Muslihiddin Sa‘dî, **Külliyât-ı Sa‘dî**, Gazeliyyât, s. 709-710, G.332.

Mî-dân meger berâ-yı vefâ-yı tu best yâr

(4) Çi şükr güyemet ey hayl-i gam (17) ‘afâka’llâh

Ne şükr diyeyin saña ey gam âlây-ı Allâh ‘afv eylesün [‘afâka’llâh cümlesi cümle-i du‘âiyyedür cümle-i mu‘terize vâkı‘ olmışdur]

Ki rûz-ı bî-kesî âhîr nemî-revî (18) zi-berem

Kî bî-keslik güninde gitmezsin kıatumdan murâd gam-ı insândan münfekk olmaz dimekdür

Beyt (19)

Bâ-her ki ber-âmîhîtem ez-men bikr-i baht¹⁸³⁶

Cüz gam ki hezâr âferîn ber-gam bād

Beyt

--+/+--+/+--

Ger saltanatest u ger gedâyî (20)

Ġam ez-tu nemî-kuned cüdâyî

(5) Ġulâm-ı merdüm-i çeşmem ki bâ-siyâh-dilî

Göz bebeginüñ kılıyın ki kara gönüllülük (21) ile

Hezâr kaçre be-bâred çü derd-i dil şumurem

Biñ kaçre yağdırur çü gönül derdin şayam murâd ehl-i [İ33b] (1) şefkat olanı medhdür ki er-raḥimüne yerḥamuhümü’r-raḥmānu¹⁸³⁷ ḥasebince ehl-i raḥm u şefkat olan (2) maḥall-i raḥmet olur

Ķıt‘ a

+---/++++/++++/++-

Be-derd-i in dil-i bîmâr-ı men teraḥḥum kun

Egerçi hest tu-râ her zamân nâz u tena‘um (3)

Ki in ‘amel be-tevehhüm ḥayır şevad zîrâ

Be-yâft raḥmet-i Raḥmân her ân ki kerd teraḥḥum

(6) Be-her nazar büt-i mâ (4) cilve mî-kuned lîken

Her nazara bizüm şanemimiz cilve ider ammâ

Kes in kirişme ne bîned ki men (5) hemî-nigerem

Kimse bu nâzı görmez ki ben görürem murâd müşâhede-i Ḥaḳ merâtib-i muḥtelife ile olduĝın beyândur (6) ve kendünün müşâhedesî ĝâlib idüĝin zikrdür

Rubâ‘î (Ahreb)

¹⁸³⁶ Bu şiir örneĝi beyit deĝil rubâidir ve ikinci mîsrâsı Dîvân-ı Şems’te yer almaktadır. Rubâî, 536. Ganjor.

¹⁸³⁷ الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ Rahm rahman isminden bir damardır. Her kim baĝları koparmaz, ilgiyi kesmezse Allah da onu rahmetine ulaştırır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 2, s. 300, Hadîs No: 1924.

Çeşmî dârem heme pür ez-şüret-i düst¹⁸³⁸ (7)

În dîde merâ hoşest tâ dust der-üst

Ez-dîde vü düst fark kerden ne niküst (8)

Bâ-üst be-cây-ı dîde bâ-dîde hod üst

(7) Be-hâk-i Hâfız eger yâr bü'gzered çün bād¹⁸³⁹

Hâfızuñ (9) toprağına eger yâr uğraya yil gibi

Zi-şevk der-dil-i ân tengnâ kegen be-derem

Şevkden ol tarlık içinde (10) kefen yırtam murād budur ki ve cā'e rabbüke ve'l-melekü şaffen şaffen¹⁸⁴⁰ hasebince çün zamân-ı kıyâmet ola emr-i İlähî (11) gelüp yil esüp mekâbiri açup dirilmek zamânı olup âsar-ı İlähiye zühür idüp veci'e yevme'izin (12) bi-cehennem¹⁸⁴¹ mücebince tarlık ve havf olıcak rûhuma şevk gâlib ve qalbüm cemâl-i İlähiye tâlib olup (13) ol şevkden kefenüm yırtam

Beyt

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Be-rüz-ı haşr çi güne buved hesâb-ı merâ

Ki men zi-şevk-i cemâleş zi-ğış (14) bî-ğaber

VELEHU EYŖAN [G.375]

[Mef' ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Tâ sâye-i mübâreket üftâd ber-serem

Tâ senüñ mübârek gölgeñ düşdi (15) benüm başum üzre

Devlet ğulâm-ı men şud u iğbâl çâkerem

Devlet benüm kulum oldı ve iğbâl hıdmetkârum (16) murād zıll-ı İlähî ve 'inâyet-i şâhî benüm üzerüme vâkı' olup cenâb-ı Hağdan feyz ü fazl bulaldan devlet-i (17) dünyâ ve iğbâl-i ednâ benüm qatumda hağır olmışdur dimekdür

Qış'a

+ - - - / + - - - / + - -

Çü ' izzet behr-i hağk u mü'minânest

Eger ' izzet be-ğâhî (18) şev müselmân

Müselmânî çünin bâşed hağıqat

¹⁸³⁸ Dîvân-ı Şems, Mevlânâ, Rubâiyyât, No: 284, Ganjor.

¹⁸³⁹ Bu beyit derkenârda şu şekildedir:

Be-hâk-i Hâfız eger bü'gzeri çü bād-i nesim

Çü ğonça der-dil-i ân tengnâ kefen be-derem

¹⁸⁴⁰ رَبِّكَ وَالْمَلَكُ صَفًا صَفًا Rabb'in(emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman (her şey ortaya çıkacaktır). (Kur'an, Fecr 89/22).

¹⁸⁴¹ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ O ğün cehennem getirilir, insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var! (Kur'an, Fecr 89/23).

Şevî haq-râ hemîşe bende fermân

(2) Şud sâlhâ ki (19) ez-ser-i men refte bûd baht

Yıllar oldu ki benüm başumdan gitmiş idi baht

Ez-devlet-i vişâl-i tu bâz âmed (20) ez-derem

Senüñ vişâlüñ devletinden girü geldi şapumdan murâd baht-ı âhîret niçe müddet idi ki benden (21) dūr idi çün vuşlat-ı İlâhî müyesser oldu baht-ı âhîret ve ‘amel-i ‘ibâdet meskenüme dâhil oldu dimekdür [İ34a] (1)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Baht u devlet ân buved ki dâ'im ü bākî buved

Kâr-ı tu halkî ne-bâşed belki hallākî buved

(3) Bîdâr der-zamâne ne-dîdî (2) kesî merâ

Kimse uyanık görmez idi zamânede beni

Der-ḥâb eger ḥayâl-i tu geştî muşavverem

Uykuda (3) eger senüñ ḥayâlüñ baña muşavver olaydı murâd mantûkdan zâhirdür ki eger uykuda senüñ ḥayâlüñ (4) görmek müyesser olaydı hergiz uykudan ḥâlî olmaz idüm kimse beni uyanık görmez idi (5) murâd müşâhede-i Ḥaqqâ kemâl-i rağbetüm vardur dimekdür

Rubâ'î (Ahreb)

Ger der-seferem be-cüst ü cüyet bâşem (6)

Ger der-ḥâzerem be-guft u güyet bâşem

Çün nîst murâd-ı men cüz-i rüyet

Z'ân rû heme câ be-cüst rüyet (7) bâşem

(4) Men 'ömr der-ğam-ı tu be-pâyân berem velî

Ben 'ömri senüñ gamuñda âhîret iletürem velî

Bâver me-kun ki bî-tu (8) zamânî be-ser berem

İnanma ki senüsüz bir zamân başa iletem murâd dâ'imâ müşâhede-i Ḥaqqâ ve murâkabe-i muvâcehedeyin (9) dimekdür

Ġazel

+---/+---/+---/+---

Ruḥet rübüde zi-ḥürşîd-i küy-ı mihr ü cemâl

Cemâl-i tu ne-reved sâ'atî merâ zi-ḥayâl

Ḥayâl (10) bîn ki dilem ârzü-yı vaşl-ı tu kerd

Güzeşt 'ömr-i 'azîzem qarîb geşt vişâl

Vişāl-i hemçü tuyî-rā (11) kesî resed vaqtî

Ki ü nizâr şevved ez-firāk hemçü hilāl

Hilāl-vār eger şud za' if mî-bîned

Ruḥ-ı (12) çü mäh-ı nev ey serv-i ḳad ü ḥüb-ı şafā

Ḥişāl-ı ḥüsn-i tu ān ki reved merā ez-çeşm

Ki āftāb-ı kemālem (13) resed be-burc-ı zevāl

Zevāl-i ḥüsn pezîrend nîkuvān liken

Tuî ki ḥüsn-i tu hergiz nemî-füted zi-kemāl (14)

Kemāl-i ' aşîḳ-ı şādîḳ buved ki der-' işḳet

Zi-' arz u cāh neyendişed ü zi-māl u menāl

(5)Derd-i merā (15) ṭabîb ne-dāned devā ki men

Benüm derdüme ṭabîb devā eylemez ki ben

Bî-düst haste-ḥāṭır u bā-derd hoşterem

(16) *Dostsuz haste-ḥāṭırın ve derd ile hoşrağın* murād budur ki benüm marazum cismānî degül maraz-ı ' işḳdur ki (17) rûḥānîdür şöyle ki müşāhede-i dost olmasa haste-ḥāṭırın ve maraz-ı İlāhî ile hoşrağın lācerem (18) maraz-ı bedene ' ilāc iden ṭabîb-i zāhir benüm derdüme dermān idemez

Beyt

+--/+-+/+-+/+-

Eger derd-i dil-rā be-pursî devā (19)

Liḳāü'l-ḥabîb şifāü'l-ḳulüb

(6)Mā gufti meyār raḥt-ı iḳāmet be-küy-ı men

Didük getürme iḳāmet esbābın (20) benüm maḥalleme

Men ḥod be-cān-ı tu ki ez-în küy ne-güzerem

Ben ḥod senüñ cānuñ ḥaḳḳıçün bu maḥalleden gitmezem (21) murād budur ki senüñ maḥalleñe esbāb-ı iḳāmet getürmek bundan āḥir yere gimek ile olur ben ḥod bundan [134b] (1) gitmezem raḥt getürmek niçe müyesser olur ḥulāşa murād budur ki dergāh-ı Ḥaḳ mülāzemetin terk itmezem raḥt egerçi (2) menfa'at-i āḥiret için taḥşîl-i māl u menāl daḫi olursa

Ġazel

+++ / +++ / +++ / +++

Hemçü kûy-ı tu der-âfâk ne-dîdem cāyî
Bih ez-āncā (3) ki tu bāşî ne-buved mevāyî

Dil şud ez-dest ü men üftāde çünîn bî-ser ü pā
Ne-buved hemçü men-i dil-şude nā-pervāyî (4)

Māye-i serveri ān rûz merā dest dihed
Ki be-bînem ser-i üftāde-i ĥod der-pāyî

‘Āşıkān-ı cān be-ġam-ı ān leb-i (5) şîrîn dādend
Heme merdend ne-dādî be-yekî ĥalvāyî

Kātibî kışşa ki ez-rüy u ki ez-müy-ı tu guft
Hest çün ehl-i cünün her süĥaneş (6) ez-cāyî

(7) Herkes ġulām-ı şāhi vü memlûk-ı āşafist

Her kimse bir şāhuñ ħulı ve bir vezîrûñ memlûkidür

Ĥāfız-kemîne (7) bende-i sultān-ı kişverem

Ey Ĥāfız-kemîne memleket sultānınuñ bendesiyin murād her kimse bir dünyā ulusına (8) intisāb itmişdür ben mālîkü’l-mülk ve ĥālîķu’l-kül ĥazret-i Ĥaĥķuñ bendesiyin dimekdür (9)

Ķıţ‘a

+--/+++ / +---/+-

Kesî çün be-nānî dihed dil zi-cān

Çü ü-rā zevālî resed ġam buved

Çü men dil be-bāķî be-dādem tamām (10)

Ez-ān ĥāţırem ĥüb u ĥurrem buved

ĶAŞİDE [K.2]

Bu Ķaşide dîvānlarda ġazeller eşnāsında bulunup ve bu faķîrûñ (11) dîvānında bu maĥalde bulunup bunda yazılup şerĥ olındı

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Cevzā (12) seĥer nihād ĥamā’il berāberem

Cevzā seĥer ĥamā’il Ķodı muĶābilümde

Ya‘ nî ġulām-ı şāhem ü suvgend mî-ĥurem

*Ya' nī šāhuñ kılıyın ve and içerüm (13) bilgil ki tebāreke'l-lezī ce'ale fī's-semā'i burūcen*¹⁸⁴² hasebince felekde burclar on ikidür

Ḳıṭ'a

-+---/-+---/-+---/--+

Burchā dīdem ki (14) ez-maşrıḳ ber-āverdend ser¹⁸⁴³

Cümle der-tesbīh ü der-tehlīl-i *hayyun lā yemūt*

Çün ḥamel çün sevr ü cevzā (15) vü seretān u esed

Sünbüle mīzān u 'aḳreb ḳavs ü cedī vü delv ü ḥūt

Pes burclaruñ bir *cevzādur* (16) ve *cevzā* luḡatde bili aḳ ḳoyuna dirler kāne aña ḥamā'ıldür anuñiçün *cevzā* burcına ḥamā'il isnād eyledi ve (17) aña *yemīn* idüp şāhuñ kılıyım dir didi murād zāhire nazār memdūhı olan pādşāh-ı zāhirdür ve (18) ma'nāya nazār ḥazret-i Ḥaḳ te'ālādür ki 'uluviyyātanuñ 'ubūdiyyetine mu'terif ve emr-i 'ālīsine mu'tīdür

(2) Sākī biyā ki (19) ez-meded-i baḥt-ı kārşāz

Sākī gel ki iş düzüci baḥt mededinden

Kāmī ki ḥāştem zi-Ḥudā şud müyesserem

(20) *Bir murād ister idüm Allāhdan müyesser oldı* murād zāhire nazār meclis-i 'işret olan sākīdür ki şāhuñ (21) cemālī müşāhedesi ile ḥoş-ḥāl oldum diyü anı da'vet ider ve ma'nāya nazār murād şeyḥdür ki cenāb-ı Ḥaḳdan [I35a] (1) tecellī zāhir olup 'işret-i İlähiyyeye mā'il olup şeyḥden 'atā-yı zevḳ istimdād ider

Şi'r

+---/+---/+---

Ḳaseme sākī ve (2) istagnā şümülen¹⁸⁴⁴

Fe's-şemlu mine's-şümülü ḥāşılun

(3) Cāmī be-dih ki bāz be-şādī-i rüy-ı şāh

Bir ḳadeḥ vir ki girü şāhuñ (3) yüzi şādılıḡına

Pirāneser hevā-yı cevānist der-serem

Pirlik vaktinde yigitlik hevāsı vardur (4) *başumda* murād zāhire nazār pādşāhınuñ müşāhedesinden başuma yigitlik hevāsı gelüp 'işrete meyl (5) itdüm dir ma'nāya nazār müşāhede-i İlähī ile şevḳ ḡālib olup feyz rāḡıbı (6) oldum dimekdür

Şi'r

+---/+---/+---

¹⁸⁴² *تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا* Gökte burcları var eden, onların içinde bir çeraḡ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir. (Kur'ân, Furkân 25/61).

¹⁸⁴³ Ebû Nasr Ferâhî'ye aittir.

¹⁸⁴⁴ "Sākī içkiyi taksîm etti. Sâfî şarap da yeterli geldi. Zirâ güzel ahlak içkiden hâsıl olur." Derkenârda beyit içerisinde yer alan kelimelerin mânâlarına yer verilmiştir: Şümülen: *şarāb-ı şâfî*, Fe's-şemlu *ḥūy-ı nîk*, Eş-şümül: *şarāb-dān*.

Min ğayrihi lā urīdu vaşlen¹⁸⁴⁵

El-ķalbū etābe ‘an rezā’ ile

(4) Rāhem me-zen be-vaşf-ı zülāl-i (7) Hızr ki men

Yolum urma Hızr şuyı vaşfi ile ki ben

Ez-cām-ı şāh cür‘ a-keş-i havz-ı kevşerem

Şāh (8) kadehinden havz-ı kevşer cür‘ asın çekerin murād zāhire nazār zāhir şāhınıñ kadehinden zevķ-i havz-ı (9) kevşer buldum dimekdür ve ma‘ nāya nazār şarāb-ı ‘ışķ-ı İlāhiden havz-ı kevşer hażzın buldum dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Āb (10) ehl-i aķl-rā hoşter zi-ķum-rā ħamerest

Lik ehl-i ‘ışķ-rā bāde çü ‘ayn-ı kevşerest

(5) Şāhā men er be-‘arş (11) resānem serir-i fażl

Ey şāh eger ben ‘arşa irüşdürem fażl tahtını

Memlūk-ı in cenābem ü miskin-i in (12) derem

Bu cenābuñ memlūkı ve bu ķapunıñ miskiniyin murād muķātabdan zāhire nazār kendü pādşāhıdır ve (13) ma‘ nāya nazār hażret-i Haķdur ki egerçi ben fażl u kemāl tahtını ‘arşa irişdürdüm ise daķi fażla (14) iķtirārım yokdur senüñ cenābuñ ve bāb-ı ni‘amu’l-me’ābuñ bendesı ve efkendesiyin

Beyt

+---/+---/+---/+---

Resāned (15) ez-deret eflāk-rā Sürürī ser

Serār-ı ādetiş ammā ber-āstāne henüz

(6) Men cür‘ a-nüş-ı bezm-i tu būdem (16) hezār sāl

Ben senüñ şöhetüñ cür‘ a-nüşı idüm biñ yıl

Key terk-i āb-ķord kuned tab‘-ı hūgerem

Kaķan kendü (17) şuvādın terk ide hū dutucı ta‘bum murād zāhire nazār zāhir pādşāhına ħiķāb idüp senüñ (18) şöhetüñden müddet-i medidedür ki ħişşedār olıgeldüm anı terk itmezem dir ve ma‘ nāya nazār hażret-i Haķķa (19) ħiķāb idüp ‘ālem-i ervāķda sinin-i māziyeden şöhet-i rūķāniyyede feyz olıgelmişdür ol mu‘ tādı (20) terk itmezem dimekdür

ķıķ‘ a

--+/-+---/--+/-+---

İn ‘āşıkı u mestı dānı kirāst der-ķūr

Ān-rā ki cem‘ bāşed esbāb-ı düst (21) dānı

¹⁸⁴⁵ “Ben onun dışında herhangi biriyle buluşmayı istemiyorum. Kalp rezilliklerden tevbe etmiştir.”

Esbāb-ı düst dānī bāşed tu-rā müyesser

Hergiz der-în zamāne ger ğayr-ı ū ne-dānī

(7) V'er bāveret nemī-şevēd [İ35b] (1) ez-bende ĩn ħadīş

Eger saña inanmağ gelmezse bendeden bu söz

Ez-gufte-i Kemāl delilī biyāverem

(2) *Kemāl sözinden bir delil getirürem* murād budur ki benüm kelāmum da'vī-i belā delil degüldür delilüm vardur (3) Kemāl-i İşfahānī kelāmından ve ol kelām bu ğazelinüñ āĥır beytidür ve tamām-ı ğazel budur ki

Ġazel (4)

--+/-+++/+---+/-+-

Cā'iz çü nīst vaşl-ı tu ħāşıl kücā berem¹⁸⁴⁶

Dil-rā ki şud zi-derd-i tu ğāfil kücā berem

Bī-vaşl-ı (5) cān-fezāyī vü ħadīş çü şükret

Īn 'ıyş hemçü zehr-i helāhil kücā berem

Be-ğust çarĥ-ı tār-ı ħayātem be-dest-i (6) hicr

Çün vaşl nīst gū heme bügsil kücā berem

Bünyād-ı ħoş-dilī-i men ez-seyl-i ħīz-i eşk

Ġirem ki ħod (7) ne-kerded [ü] bāıl kücā berem

Bī-pāy-merd-i vaşl zi-ğarĥ-āb-ı ħādīşāt

Keştī-i 'ömr-i ħ'ış be-sāhil kücā berem (8)

Menzil dırāz u bār keşem leng ü men za'if¹⁸⁴⁷

Bārem girān u rāh pür ez-gil kücā berem

Dik-i revān u tīre şeb (9) ü ebr-i tünd-bād

Men çeşm-i derd-i rāh be-menzil kücā berem

Müşkil-küşā-yı vaşl eger dīr-ter resed

¹⁸⁴⁶ Ebu'l-Fazl Kemāleddīn İsmail-i İsfahānī, **Dīvān-ı Hallāku'l-Ma'ānī**, (Hüseyn Bahru'l-Ulūmī) İntişārāt-ı Kitāb-fürüşī-i Dehhudā, Tahran 1348, G.131, s. 776-777.

¹⁸⁴⁷ Derkenār: sekte ile okunur.

Çendîn hezâr (10) kışsa-i müşkil kücâ berem

Girem ki ârzû-yı dilem cümle hâşilest

Eknûn çü nîst rûy-ı tu hâşıl kücâ (11) berem

Guftend ber-girift fülân dil zi-mihr-i tu

Men dâverî merdüm-i câhil kücâ berem

[Kemâl-i İşfâhâni taḥalluṣ zıkr itmez]

(8) Ger ber kenem dil ez-tu (12) vü ber-dârem ez-tu mihr

Eger ḳoparam gönli senden ve ḳalduram muḥabbeti senden

Ân mihr ber-ki efkenem ân dil (13) kücâ berem

Ol muḥabbeti kime bırağam ve ol gönli ḳande iletem H̄âce H̄âfızuñ delil getürdügi bu beyt âḳirdür (14) murâd zâhire nazâr zâhir pâdşâhına ḳıṭâbdur ki senden gönli alup kime virürem ve senden muḥabbeti ḳoparup (15) kime muḥabbet iderem dir ve ma' nâya nazâr ḳazret-i Ḥaḳḳa ḳıṭâbdur

(9) 'Ahd-i elest-i men heme bâ-mihr-i şâh bûd

Benüm (16) 'ahd-i elestüm dükeli şâh muḥabbeti ile idi

V'ez-şâh-râh-ı 'ömr bedîn 'ahd bü'gzerem

'Ömrüñ ulu yolından (17) bu 'ahd ile geçerem murâd budur ki benüm muḥabbetüm *elestü birabbiküm*¹⁸⁴⁸ zamânındandır lâcerem 'ömrümi ol 'ahd üzre (18) tamâm iderem zâhire nazâr zâhir şâhı muḥabbet ile itmâm-ı 'ömr iderem dimekdür ve ma' nâya nazâr ḳubb-ı İlähî ile (19) 'ömrümi tamâm iderem dimekdür

(10) Manşür bin Muḥammed Ğâzist ḳırz-ı men

Muḥammed Ğâzî oğlu Manşürdür benüm (20) heykelüm ya'nî bu ism benüm ta' vîzümdür

V'ez-in ḳuceste-nâm ber-a' dâ muzafferem

Bu mübârek addan düşmenler (21) üzre ğâlibin murâd budur ki çünki ta' vîzüm Manşürdür ben muzafferin

Ḳıṭ'a

+++---/+++---/+++---/+++---

Pehlivân Ḥüsrev-i Manşür ki [İ36a] (1) bâ-ḳudret-i ü¹⁸⁴⁹

Âsmân-râ sezed er 'âciz ü muzṭar ğirend

¹⁸⁴⁸ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172).

¹⁸⁴⁹ Bu şiirin ilk beyti *Râhatü's-sudûr ve Ayetü's-Sürûr* adlı eserde Seyyid Eşref adlı bir şâire ait olarak gösterilmiştir. Diğer beyitler bu kasîde içerisinde yer almamaktadır. Muhammed bin Ali bin Süleymân er-Ravendi, *Râhatü's-sudûr ve Ayetü's-Sürûr*, Emîr-i Kebîr, Tahran 1333, s. 368.

Nāme-i fetḥ-i tu ber-ṭārem-i gerdūn ḥānend
Ḥayme-i cāh-ı tu (2) ber-tārik-i āḥter girend

Sa' d-ı gerdūn-ı beḳā-yı ebed ü nuşret-i Ḥaḳ
Fāl-ı iḳbāl zi-nām-ı tu be-defter girend

Emr-i (3) nefy-i tu çünān bād ki ber-rūy-ı zemīn
Ḥüsrevān-rā heme me'mūr u muşahḥar girend

Der-i tu Ka' be-i ümīd-i ḥalā'ıḳ (4) bādā
Tā heme ḥaḳ-ı cihān ḥaḳa-i in der girend

(11) Gerdūn çü kerd nazm-ı Şüreyyā be-nām-ı şāh

Felek çün eyledi (5) ülker dizisin şāh adına

Men nazm-ı dürr çerā ne-kunem ez-ki kemterem

Ben incü nazmunı niçün itmeyem kimden kemrekem (6) murād zāhire nazār zāhirdür ki şāh-ı zāhir medḥinde mübālağa ider ve ma'nāya nazār murād budur ki felek ḥazret-i Ḥaḳ (7) zıkrinde nazm ider olsa nazm-ı Şüreyyā ider idi ben niçün incü mişāl lafza nazm itmeyem ki nazmda kimden kemem dir (8)

Ḳıṭ'a

+++ / +++ / +++ / ++-

Her süḥan k'ez-pey-i şükr-i melikü'l-mülk āri

Nezd-i 'āḳil heme çün lü'lü-i 'ummān kereded

Behr-i fazl-ı tu (9) ne belki zi-pey-i mezkürest

Fa'z-ı tu hem zi-pey-i baḥşış-i subḥān kereded

(12) Şāhın-şıfat çü loḳma çeşidem zi-dest-i (10) şāh

Şāhın gibi çün loḳma tatdum şāh elinden

Key bāşed iltifāt be-şayd-ı kebüterem

Ḳaçan ola iltifātum (11) gügercin şikārına murād zāhire nazār zāhir pādşāhı elinden loḳma tatdum anuñ elinden olmayan ta'āma (12) iltifātum yoḳdur dimekdür ve ma'nāya nazār cenāb-ı İlāhiden telezzüm itdüm min ba'd dünyā şikārına meyl itmezem dimekdür (13)

Be'yt

--+ / -++ / +++ / -+-

Men şāhbāz-ı ḳudsiyem ü şāhem be-pervered

Z'ân rû be-cîfe meyl ne-dârem çü zâğ-ı men

(13) Ey şâh-ı şîr-gîr (14) çî kem kered er şevd

Ey arslan dutıcı şâh ne eksilür eger olursa

Der-sāye-i tu mülk-i ferāgat müyesserem

(15) *Senüñ gönlüñde ferāgat mülki baña müyesser* murād zāhir pādşāhınñ sāyesinde küşe-i ferāgatda teğā' üd (16) itmek isterin diyüp zıll-ı 'ināyet-i Hāğda temekkün istediğün iş'ardur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Kesî ki 'izzet-i 'uzlet ne-yāft (17) hiç ne-yāft¹⁸⁵⁰

Her ān ki rüy-ı qanā' at ne-dîd hiç ne-dîd

(14) Bāl u perî ne-dârem ü in tırfa ter ki nîst

(18) *Qanadum kuyruğum yok ve bu 'acebdür ki yokdur*

Ġayr ez-hevā-yı menzil-i Sîmurğ der-serem

Sîmurğ menzili hevāsından (19) *ğayrı benim başumda* murād kendünün za' f-ı hālî ve kılllet-i a' mālî varken tārîk-i dünyā olanlarñ (20) ve küşe-i 'uzlet ihtiyār idenlerñ re's ü re'îsi olan gibi mekân-ı Qāf-ı qanā' at istediğün istiğrābdur (21)

Beyt

--- / --- / --- / +-

Ne-tānend murtāzā ten-i perverān

Meges key kuned kār-ı pervāne-rā

(15) Şi' rem zi-yümn-i medh-i tu şad mülk-i dil küşād

[İ36b] (1) *Benüm şî'rüm senüñ medhüñ berekātinde yüz gönül mülkin fetğ itdi*

Güi ki tîğ-i tust zebān-ı sühan-verem

(2) *Ke'enne senüñ kılcuñdur benim sözlü lisānum* murād haqāyık-ı ma' ārif söyleyen lisānın medhdür ki kulüb fetğ (3) idüp dāğil ü mālîk olmışdur şî'r-i mü'essir ile

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Eger be-şî'r-i nikū iftiğâr şāyed kerd

Yemen diyār-ı merā fağr kerden (4) erzānî

(16) Ber-gülşenî eger be-güzeştem çü bād-ı şubğ

Bir gülşene eger uğradumsa şabāğ yili gibi

Ne 'ışğ-ı serv büd (5) u ne şevğ-ı şanevberem

¹⁸⁵⁰ Senāyî, Dîvân-ı Eş'âr, Kasāyid, No: 62, Ganjor.

Ne serv 'ışkı idi ve ne şanevber şevki idi murād hissiyāt şüretinde olan (6) kelāmumdan murād ilāhiyyātdur dimekdür

Bevt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Āb u kenār çü güyem murād-ı men bāşed

Kenār-ı baħr-ı İlähî leb-i leb-â-leb-i ü (7)

(17) Būy-ı tu mî-şenidem ü ber-yād-ı rüy-ı tu

Senüñ қоқуñ duydum ve senüñ yüzüñ yādına

Dādend sākiyān-ı ıarab (8) yek dü sāgarem

Virdiler şenlik sākîleri bir iki қadeħ baña urād cenāb-ı İlähîden feyz duyup şıfāt-ı İlähiyye (9) 'ilm ü kelām hişşesin duyup kendüden 'ilm ü kelām āşarı zuhūr itdügün beyāndur

Қıт'а

- - + / - + - + / + - - + / - + -

Çün vaşf-ı (10) 'ilm ü vaşf-ı kelāmeş be-dîd şud

Āşār-ı her dü ez-men-i bî-dil zuhūr yāft

Herkes ki ħ'āned guft merā gerçi (11) pür ğamest

Geşt ü sürürî hemçü Sürürî sürür yāft

(18) Mestî be-āb-ı yek dü 'ineb vaz' -ı bende nîst

Mestlik (12) bir iki üzüm şuyı ile bendenüñ vaz'ı degüldür

Men sāl-ħurde pîr-i ħarābāt-pereverem

Ben niçe yıl yimiş (13) pîr-i ħarābāt mürebbîsiyin urād budur ki benüm şarāb zıkr itdügimden murād üzüm şuyı şarābı degüldür 'ışk-ı İlähîdür (14) ve mestlikden murādum andan ħāşıl olan keyfiyyet degül bundan ħāşıl olandur ki biz niçe yıl 'ömr sürmiş (15) pîr-i ħānķāhuñ mürebbîsiyin lācerem şöħbet mü'eşşerdür

Қıт'а

Devr-i şür ez-bedān ki şöħbet-i bed

Gerçi nîkî tu-rā (16) tebāh kuned

Tu be-bîn nîk-i ħūşe-i engür

Ki sepîdeş sepîd siyāh kuned

Çü be-gāzer şeved ħarîn çü kîn (17)

Pāk ger dānedeş çü māh kuned

(19) Bā-seyr-i āħter-i felekem dāverî besest

Felek yılduzı seyri ile benüm ħükümetüm yiter (18)

İnşāf-ı şāh bād der-în kışsa dāverem

Şāh inşāfi olsun bu kışşada benüm hākīmüm murād budur ki (19) kevkeb-i felek seyri baña hākīm olup anuñ muktezāsınca yiter oldum min ba‘d şāhdan ‘adl ü inşāf-ı hükümetin (20) isterüm ya‘nī şāh-ı mülk ferāğat-ı ihsān itsün diyü şāh-ı zāhire hıttāb ider ammā fi‘l-ḥaḳīka murādı (21) şāh-ı ḥaḳīkī ḥazretinden bu ḳaḳıyyede ‘ināyet ricā ider

Ḳıtt‘a

--+/-+++/+---/-+-

Şāhā murād-ı bende-i miskīn zi-ḥazretet

İnest [İ37a] (1) mī-kunī dil-i men ez-heme ḡanī

Cüz dergeh-i tu revī neyārem be-dergehī

Ez-luṭf-ı ḥod be-dergeh-i ḡayrem neyefkenī

(20) Şükr-i (2) Ḥudā ki bāz der-ın evc-i bārgāh

Şükr Ḥudāya ki girü bir bārgāh a‘lāsında

Ṭāvuş-ı ‘arş mī-şineved şavt-ı (3) şehperem

‘Arş ṭāvusu işidür benüm ḳanadumuñ çeledi şavtını murād budur ki ben ṭā‘ir-i ḳuds olmuşumdur ki ḳanadum (4) āvāzını melā‘ike-i ‘arş işidürler ya‘nī kelām-ı ḥikmet ümīdüm mesmū‘ u maḳbūl-i melā‘ike olmuşdur lācerem (5) bunuñ için şükr iderem

Ḳıtt‘a

+---/+---/+---

Tu ḥod-rā şāh dānī ey şeh-i ‘aşr

Ki herdem mī-nişini ber-erā‘ik (6)

Be-bīn in şāhi dervīş-i zākir

Ki dāred ḡuş-ı zikreş-rā melā‘ik

(21) Şibli‘l-esed be-şayd-ı dilem ḥamle (7) kerd u men¹⁸⁵¹

Arslan yavrusı benüm gönüm şaydına ḥamle eyledi ve ben

Ger lā-gerem ü ger ne şikār-ı ḡazanferem

(8) *Eger arıḡın ve eger degülin arslan şikārıyın* murād şibli‘l-esedden şıfat-ı Allāhdur ki zātu‘llāhdan şādırdur (9) ve baña ḥamel iden şıfat-ı hidāyetdür ki benüm gönümü şikār itdi eger ḳalilü‘l-‘ilm ve eger keşirü‘l-‘ilm arslan şaydıyın (10) diyü mübāhāt ider

Beyt

+---/+---/+---/+---

Revāst ger be-kuned iftiḥār-ı in dil-i men

Ki her şebī [ṭalebeş] mī-kuned Ḥudāy ‘izz ü cell

(22) Nāmem zi-kārḥāne-i (11) ‘uşşāk maḡy bād

¹⁸⁵¹ Şibli‘l-esed kelimesi derkenārda ḳalbe‘l-esed şeklindedir.

Benüm adum ‘âşıklar kārḥānesinden maḥv olsun

Ger cüz muḥabbet-i tu buved şuḡl-ı dıgerem

(12) *Eger senüñ muḥabbetüñden ğayrı şuḡlum olursa murād muḥabbetu’llāhdan ğayrı şuḡlum yoḡdur dimekdür*

Ġazel

+ --- / + --- / + --

Besī (13) derd ez-ġam-ı ‘ işket keşidem

Zi-bī-derdī beter derdī ne-dīdem

Yek-ā-yek derd-i men dermān pezīruft (14)

Ez-ān dem k’ez-tu ĩn şerbet çeşidem

Be-nīm endüh ez-şad ġuşsa restem

Be-yek derd ez-hezārān ġam rehīdem (15)

Men ān murġem ki der-dām-ı belāyet

Çü peçīdem ġam-ı derd-i tu çīdem

Fiġān-ı ḡod men-i serġeşte z’ın-derd

Resāndem (16) ber-felek her cā resīdem

Ṭabīb-i ‘âşıkānem nām kerdend

Çü derdet der-heme dermān ġüzīdem

Be-evşāf-ı (17) kemāl imrüz der-i ‘ işk

Ez-ān ferdem ki hem-derd-i ferīdem

(23) Bü’nmā be-men ki münkir-i ‘ işk-ı ruḡ-ı tu kīst

Göster baña (18) ki senüñ ruḡuñ ‘ iŝkınuñ münkiri kimdür

Tā dīdeş be-gezlik-i ġayret ber-āverem

Tā anuñ gözini ġayret (19) bıçacaġı ile çıkaram murād ‘ işk-ı cemāl-i Ḥaḡḡa münkir olanuñ gözün çıkarmaludur dimekdür [gezlik küçücük bıçaġa dirler şoya ve ḡalem trāş gibi]

Ḳıṭ‘a

+ - - / + + - / + - - / + + -

Be-ġayr-ı düst (20) revānist ger naḡar be-kuned

Kesî ki der-ser-i ĥod dîde vü başar dâred
Nazar be-rûy-ı tu endâhten ĥarâmeř bād (21)
Ki cüz tu der-heme gîti diğer dâred

(24) Ber-men fütâd sâye-i ĥürřid-i salţanat

Benüm üzerüme düşdi [İ37b] (1) salţanat güneşi gölgesi

Eknün ferâġatest zi-ĥürřid-i enverem

şimdi benüm ferâġatüm vardur nurlu güneşden murâd (2) zâhire nazar zâhir pâdşâhını güneşe teşbih idüp anuñ gölgesi benüm üzerüme düşdi lâcerem zâhir güneşden (3) müstaġnî oldum dimekdür ammâ ma' nâya nazar âftâb-ı ĥaĥîķî zıllı benüm üzerüme vâķı' olup sâye-i envârdan baña (4) ferâġat ĥâřıl olmuşdur dimekdür

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Pertev-i rûy-ı tu-râ nîst zevâl ü noĥřân

Lâcerem nîst şehâ ĥâcet-i (5) şems ü ĥamer

(26) Maĥşüd ez-în mu' âmele bâzâr-tîz nîst

Maĥşüd bu ma' âmeleden tîz-i bâzâr degüldür

Ne cilve mî-fürüşem (6) ü ne ' işve mî-ĥarem

Ne cilve şatarum ne şive alurum murâd budur ki bu mu' âmeleden murâdum kendümi (7) kıymetlendürmek degüldür lâcerem ĥalka ne cevlan u nâz şatarum ne ĥalkdan şive vü raġbet aluram (8)

Ķıţ' a

- + - - / - + - - / - + - -

Nîstem çün şüfiyân-ı ehl-i riyâ

Nîstem çün vâ' izân men ehl-i nâz

Ķod fûrüşî nîst kârem (9) z'ân sebeb

Ķod-nümâyî nîst fi' lem behr-i âz

Belki mî-ĥ' âhem ĥumül ü nîstî

Tâ ki nü' nmâyem be-ġayr-ı Ķaĥ niyâz (10)

(27) Ey ' âşıkân-ı rûy-ı tu ez-zerre bîşter

Ey kimse senüñ yüzüñ ' âşıklarî zerreden ziyâderekdür (11)

Men key resem be vaşl-ı tu k' ez-zerre kemterem

Ben ĥaçan irem senüñ vařluña ki zerreden kemrekem murâd ĥazret-i Ķaĥķuñ (12) ' uřřâķınıñ keşretin ve kendünüñ kemâ ĥaĥâretin beyân ve ol ĥazrete ' adem liyâĥatin zikrdür

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

Vaşl-ı tu (13) şāhān be-ḥāhend ü gedāyān nīz hem
Devlet ān kes rāst ki vaşleş tu ḥāhī serverā

(28) Ḥāfız zi-cān (14) muḥibb-i Resūlest ü āl-i ü

Ḥāfız cāndan Resūlūñ ve ālinūñ muḥabbetidür

Ḥoḳka ber-in güvāst Ḥudāvend (15) ü dāverem

Ḥoḳka buña şāhiddür Ḥudāvend ü ḥākimem murād āl-i Resūlden küll-i mü'min taḳıyyu naḳıyyu ilā yevmi'l-ḳıyāmeti (16) fehüve āli¹⁸⁵² ḥasebince her mü'min müttakī-i zāhirdür yāḥūd āl-i Resūl taḥşış bi'z-zıkr olunmuşdur aña bināen ki (17) Rāfıziler sinelere ta'n idüp bunlar āl-i Rusūli sevmezler dirler anları redd için āl-i Resūl taḥşış (18) bi'z-zıkr olunur anuñ için Şeyḥ Sa' dī Būstānda dimiş

Beyt

+--/+--/+--/+--

Eger ḫā' atem red kunī v'er ḳabūl¹⁸⁵³

Men ü (19) dest ü dāmān-ı āl-i Resūl

VELEHU EYẒAN [G.376]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Çerā ne der-pey-i 'azm-i diyār-ı ḥod bāşem

Niçün kendü (20) diyārum 'azm-i ardınca olmayam [taḳdīr-i kelām çerā der-pey-i 'azm-i diyār-ı ḥod ne-bāşemdür taḳdīm-i harf-i nefy vezn içündür mısırā' -ı şānī daḫi böyledür]

Çerā ne ḥāk-i ser-i kūy-ı yār-ı ḥod bāşem

Niçün kendü yārimūñ maḥallesı başı (21) topraḡı olmayam murād budur ki bizüm vaḫān-ı aşlimüz ve diyār-ı ḳadīmimiz 'ālem-i İllāhīdür pes niçün tedbīr-i āḫiret [İ38a] (1) ve isti' dād-ı mevt ḳılmayam ve mūtū ḳable en temütü¹⁸⁵⁴ ile 'amel eylemeyem

Beyt

+++ / +--+ / +--+

Ey birāder çü 'āḳıbet ḥākest¹⁸⁵⁵ (2)

Ḥāk şev piş ez-ānki ḥāk şevī

(2) Ğam-ı ġarībī vü miḫnet çü ber-nemī-tābem

Ğarīblik ve miḫnet ḡamina çünki tāḳat (3) getürmezem

Be-şehr-i ḥod revem ü şehriyār-ı ḥod bāşem

¹⁸⁵² نَقِيٌّ نَقِيٌّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَهُوَ آلٍ O kıyamet gününe kadar temiz ve takvalıdır. O benim ailemdir. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁸⁵³ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bostân, s. 308. Beytin ilk mısırâ Külliyât-ı Sa'dî'de şu şekildedir: *Eger da' vetem red kunī v'er ḳabūl*.

¹⁸⁵⁴ مَوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا Ölmeden önce ölünüz. (Hadīs) El-Esrârül-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzû'a No: 539.

¹⁸⁵⁵ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gülistân, 2. Bâb, s. 123.

Kendü şehrüme gidem kendü pādşāhum olam murād (4) budur ki bu dünyā dār-ı ğurbet ve maḥall-i miḥnetdür bunuñ ğamına taḥammül müte‘essir bilki müte‘azzirdür ve diyār-ı āḫiret maḥarr-ı (5) aṣlī ve maḥall-i ‘işretdür lācerem aña teveccüh ü rağbet kılup ḫuzūr u istirāhat taḫşil itmek gerek

Rubā‘i

--+/-+--+/+---+/-+-

Z’in (6) tengnā-yı vaḫşet eger bāz restemī

Ḥod-rā be-āstān-ı ‘adem bāz bestemī

Ger rāh ber-demī suy-ı in ḫayme-i kebūd (7)

Ān ki nişistemī ki tınābeş gusestemī

(3) Zi-maḥremān-ı serāperde-i vişāl şevem

Serāperde-i vişāl maḥremlerinden olam (8)

Zi-bendegān-ı Ḥudāvendigār-ı ḫod bāşem

Kendü Ḥudāvendigārımuñ kullarından olam murād *serāperdeden* iç ḫavlıdur (9) ya‘ nī vuşul ila’llāh ḫāşıl kılup ḫarem-i ḫāşsa vāşıl olan maḥremlerden olup ve sulṭān-ı ḫaḫikī ki ḫazret-i (10) Ḥaḫdur aña bende-i muḫliş ü muḫtaşş olam

Ḳıṭ‘ā

--+/-+--+/+---+/-+-

Ey kāşkī miyān-ı menestī vü dilberem¹⁸⁵⁶

Peyvendi ān çünān ki miyān u (11) men ü ğamest

Pend be-dād merd-i ‘azizī der-in ḫuşuş

Z’an pend-i ḫoş derün-ı dilem şāh u ḫurremest (12)

Biġānegī ğüzār geret ḫ‘āhi üns-i düst

Be-āşnā-yı kūy-ı ḫarīmeş çü maḥremest

(4) Çü kār-ı ‘ömr ne peydāst bārī (13) ān evlā

Çü ‘ömr işi zāhir degüldür bārī evlādur

Ki rüz-ı vāḫı‘a pīş-i nigār-ı ḫod bāşem

Ki vāḫı‘a (14) *ġüninde ya‘nī ecel irişdükde kendü nigārım öñinde olam* murād budur ki ‘ömr ne zamānda āḫir olur ve ecel ne vaḫt (15) irişür ma‘lüm degüldür lācerem muḫaddemā ḫazret-i Ḥaḫğa teveccüh idüp ecel irişdükde ḫuzūr-i Ḥaḫda ve ḫabül-i (16) ḫazretde bulunmaḫ gerek

Ḳıṭ‘a

Yā rāḫide’l-leyli mesrüren bi-evvelihī¹⁸⁵⁷

¹⁸⁵⁶ Bu kıtanın ilk beyti Sa’dî’nin bir gazeli içerisinde yer almaktadır. Diğer beyitlerin âidiyeti ile ilgili bilgi mevcüt değildir. Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gazeliyyât, G.81/7, s. 566.

İnne'l-havādişe kaç tatrukne eşhāren
Lā-te'menne (17) bi-leylin řābe evvelühü
Fe-inne āhirehu kaç uccice nāren

(5) Hemīşe pīşe-i men 'āşıkī vü rindī būd

Hemīşe benüm şan'atum (18) 'āşıklık ve rindlik idi

Diger be-kūšem ü meşgūl-i kār-ı ğod bāšem

Girü duruşam kendü işime meşgūl (19) *olam* murād budur ki çün şaleb-i Ğaķ idüp ve 'amelî ihlāş ile kılmak benüm 'ādetüm idi lācerem girü ol ğāl üzre (20) olmak baña lāzımdur

Ķıř' a

+ + - - / + - - - / + + -

Pīşe-i faķr cāy-ı řirānest

Şir-i in pīşe bāş tā bāşī

Pīşe-i merd (21) çist nefy-i vücūd

Merd-i in pīşe bāş tā bāşī

(6) Zi-dest-i bağt-ı girān-ğ'āb u kār-ı bī-sāmān

Uyķusı [İ38b] (1) *ağır bağt elinden ve yünsüz işden*

Gerem buved gilei rāzdār-ı ğod bāšem

Eger bir řikāyetüm var ise (2) *kendü řāhib-i sırrum olam* murād budur ki eger bağt-ı āhiretüm ağır uyķuda ve 'āķil olup ve 'amelüm bī-vech (3) ü bī-nef' ise kendü sırrumı kendüme söyleyüp bu 'amel üzre olmak ve bu ğāl üzre olmañ ğayr (4) 'ālemt degüldür diyü kendü işlāhumda olam

Ķıř' a

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Çünkü sermāye-i 'ömrest tu-rā ey dil-i men

Ger 'amel (5) mī-ne-kunī renc-i ğasāret be-berī

Ger bedin ğāl be-mirī çü telef kerde-i māl

Piş-i ğ'āce be-revī sūd-ı (6) ğacālet be-berī

(7) Meger ki luşf-ı ezel reh-nümün şeved Ğāfız

Meger ki luşf-ı ezel yol gösterici ola Ğāfız (7)

Ve ger ne tā be-ebed řermsār-ı ğod bāšem

Yoğsa tā ebedi kendü řermsārum olurum murād budur ki meger (8) 'ināyet-i ezeliyye hidāyet ide ve illā ebedi kendü efālümnden ğacāletüm muķarrerdür

¹⁸⁵⁷ 1) *Ey gecenin başında sevinçli bir şekilde uyuyan kişi! Şüphesiz hadiseler gece vakti kapıyı çalar.*
2) *Evveli güzel olan geceden emin olma. Şüphesiz o gecenin sonunda ateş alevlenmiştir.*” Muhammed bin Hāzım el-Bāhilî. Min Şu'arāü'l-Asru'l-Abbāsî.

Beyt

+---/+---/+---/+--

Eger ne luṭf-ı tu bāşed (9) bedīn ‘amel ki me-rāst

Sezed ki rüz-ı cezā şermsār-ı ḥod bāşem

VELEHU EYŻAN [G.377]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Şalāḥ ez-mā çi (10) mī-cūyī ki mestān-rā şalā guftīm

Şalāḥı bizden ne istersin ki mestlere şalā didük

Be-devr-i (11) nergis-i mestet selāmet-rā du‘ ā guftīm

Senüñ nergis mestüñ devrinde selāmete du‘ ā didük ya‘ nī (12) vedā‘ itdük murād mütekellimden ‘aql ve muḥātabdan nefsdür ki ‘aql aña dir bizden şalāḥ-ı ḥāl ve intizām-ı (13) aḥvāl ve cem‘-i māl u menāl ve cem‘ iyyet-i kıllet ü bāl isteme ki biz mest-i ‘ışk olup ve anda maḳām-ı irşād (14) bulup mestān-ı ‘ışka şalā didük senüñ mest gözüñ ki şehevāt u telezzüzāt-ı dünyāya ve selāmet-i (15) ḥāl ve esbāb-ı hevāya nazardur anuñ bu zamānda ve ol bu ḥāl üzre iken biz selāmete vedā‘ idüp faḳr (16) u melāmeti ihtiyār itdük

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---

Ger ez-Mecnūn be-ḥ‘āhī pend-i ‘aqlī

Nemī-ḥ‘āhī şeniden cüz cününeş

Cünūn (17) gerçi fünūnest ey birāder

Zi-Mecnūn bi’şnevī cümle fününeş

Zi-‘ışk-ı Leyliyeş geşte kavī ān

Nemī-yābī (18) tu ez-‘ālem zebüneş

(2) Der-i meyḥāneem bü’gşā ki hīç ez-ḥānḳāh ne’gşūd

Meyḥāne ḳapusın aç baña ki hīç ḥānḳāhdan (19) açılmadan

Geret bāver buved verne suḥen in būd u mā guftīm

Eger inanırsañ eger inanmazsañ söz budur (20) ki biz didük murād meyḥāneden ḥānḳāh u ‘ışk-ı İlähī evlā-yı gāhdur ve ḥānḳāh didüğinden ehl-i zāhir (21) ma‘bedi olan mescid ü ‘ibādetgāhdur lācerem ‘aql nefse dir baña ḥānḳāh u ‘ışk-ı İlähī ve sülūk-ı ṭarīḳat [139a] (1) olan ‘ibādetḥāne ḳapusın aç ki ehl-i zāhir ‘ibādetḥānesinden nesne fetḥ ü feyz olmadı gerek (2) inan gerekse inanma vāḳı‘-ı ḥāl budur ki saña didüm

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---/+---s

Vuşül-i şeh¹⁸⁵⁸ eger h'āhī sülük-ı rāh-ı ü bāyed (3)

Tu tā bi'nşeste der-cāyī be-maṭlab key şevī vāşıl

Eger haḳḳest maṭlūbet sülük-ı rāh-ı ü bāyed

Vuşül-i hażret-i (4) Haḳḳet bedīn reh mişevēd hāşıl

(3) Men ez-çeşm-i tu ey sākī ḥarāb üftādeem liken

Ben senüñ gözünñden ey (5) sākī ḥarāb düşmişüm liken

Belāyī k'ez-ḥabīb āyed hezāreş merḥabā guftım

Bir belā ki ḥabībden gelür aña (6) biñ merḥabā didük murād sākīden şeyḥdür ki senüñ nazaruñdan mest-i İlähī olup cihet-i dünyām (7) ḥarāb olup 'amel-i dünyādan düşmişüm ve aḥvālī muḥtel olmuşumdur ve bu ḥāl egerçi belādur liken belā-yı ḥabībdür (8) andan gelen belāya biz biñ merḥabā didük ya'nī dostdan gelen belāya kemāl-i rağbetimüz vardır

Beyt

-+---/-+---/-+---/--+

Düst (9) mī-dāred dilem çendīn cefā-yı düst-rā

[Düst-ı tu-rā zi-cān u ser dārem belā-yı düst-rā]¹⁸⁵⁹

(4) Ḳadet guftem ki şimşādest bes ḥaclet be-bār āverd

Ḳaddüñe (10) şimşāddur didüm ve çok ḥaclet yimiş getürdi ya'nī senüñ ḳaddüñe şimşād dir kimüñ şemere vü neticesi (11) bu oldu ki şerm-sār oldum

Ki in nisbet çerā kerdım ü in bühtān çerā guftım

Ki bu nisbeti niçün itdüñ (12) ve bu bühtānı niçün didüñ murād ḳadden 'uluvv-ı maḳāmāt-ı merātib-i İlähiyyedür anı şimşāda ve rif'at-i (13) dünyāya teşbih bī-vechdür lācerem bunuñ netice vü hāşılı şermsārılıḳdur

Rubā'ī

+--/+--/+--/+--

Emīrī ki ḥākim-i şehir (14) ü rehest

Ki tīr-i murādeş be-şest ü zihest

Faḳīrī muḳarreb be-nezd-i Ḥudā

Haḳ inest k'in z'ān (15) be-şad reh bihest

(5) Eger ber-men ne-baḥşāyī peşimānī ḥurī āḥir

Eger baña raḥm itmezseñ peşimānılıḳ yirsin āḥir (16)

Be-ḥātır dār in ma'nī ki der-ḥıdmet kücā guftım

Ḥātırda dut bu ma'nāyı ki ḥıdmetüñe ḳande didük (17) murād 'aḳluñ nefse muḥātabasın beyāndur ki 'aḳl aña dir ey nefes baña raḥm ḳıl terk-i 'işyān eyle ve eger (18) itmezseñ peşimānılıḳ yersin āḥir ü āḥiretde

¹⁸⁵⁸ Vuşül-i şeh şaḥḥ: Vuşül-i şeh

¹⁸⁵⁹ İkinci mısra 3206 numaralı nüshada eksik olup SÖ.1 nüshasından tamamlanmıştır. (SÖ.1, 263b).

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Er kār-ı bed ey nefis be-perhîz-i tu zinhār

Zîrā ki peşîmān (19) şevî z'ān aḥîr-i kār¹⁸⁶⁰

(6) Ciger çün nāfeem ḥûn geşt kem zînem nemî-bāyest

Cigerüm nāfe gibi ḳan oldı (20) bundan eksük gerekmez idi

Cezā-yı ān ki bā-zülfeş suhen ez-Çîn ḥaṭā guftüm

Anuñ cezāsı ki anuñ zülfüne (21) sözi Çîn ve ḥaṭādan didük murād budur ki ḡayb-ı hüviyyetden baḡş idüp anı niçe aña beñzemez nesneye teşbîh itdüm [İ39b] (1) lâcerem bunuñ cezāsı cigerüm ḳan oldı pes bu cezā baña sezādur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çîn-i zülfün müşge beñzetedüm ḥaṭāsın (2) bilmedüm

Key perişān söylerem bu yüz ḳarasın bilmedüm

(7) Tu āteş geşt ey Ḥāfîz velî bā-yār der ne' grift

Sen āteş (3) olduñ ey Ḥāfîz velî yāre te 'şîr itmedi

Zi-bed- 'ahdî-i gül güyî ḥikāyet bā-şabā guftüm

Gülün bed- 'ahdliginden (4) şanasın şabāya ḥikāyet didük murād zāhire nazar budur ki ḥüsn ü cemāl bî-beḳādur nitekim 'ahd-i gül bî-vefādur (5) diyü şabāya ḥikāyet itdüm bunuñ gibi ḥarāretlü āteşin kelām yāre te 'şîr idüp cemāline maḡrūr olmamaḳ gerek (6) idi biz böyle pür-āteş olup bu sözi söyledüm ammā yā bundan müte 'eşşîr olmadı ve ma' nāya nazar murād budur ki (7) behcet-i dünyā bî-beḳādur buña i' timād ḥaṭādur diyü nefsüme pend itdüm ki pür-şevḳ ü ḥarāret olup bu sözi söyledüm (8) ammā aña te 'şîr itmeyüp terk-i dünyā ḳılmayup ṭaleb-i 'uḳbā itmedi

Ḳıṭ' a

Erā ṭālibe' d-dünyā ve in ṭāle 'ömruhu¹⁸⁶¹

Ve nāle (9) mine' d-dünyā sürüren ve en' ümā

Kebānin benā bunyānehu ve etemmehu

Felemme' stevā mā ḳad benāhu teheddumā (10)

VELEHU EYẒAN [G.378]

[Mef' ūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Çil sāl reft ü biş ki men lāf mî-zenem

¹⁸⁶⁰ İkinci mısırâda *āḥîr* kelimesi vezin gereği *aḥîr* şeklinde okunmuştur.

¹⁸⁶¹ "Ben dünyâyı talep eden kişiyi, ömrü her ne kadar uzun olsa da ve dünyadan sevinç ve nimetler elde etmişse de şu şekilde görüyorum: O kişi: bir ev yapıp o evi tamamlayan ve o binaya tam hâkim olacağı esnâda binâsı yıkılan bânî gibidir." İbrâhim bin Ethem.

Kırk yıl gitdi daği ziyāde ki ben lāf ururam

K'ez-sākinān-ı deyr-i (11) muğān kemterin menem

Ki muğān 'ibādetḥānesi sākinlerinden kötirek benem murād budur ki Nakşibendiyye tarīkisinde (12) kemāl-i vişāl kırk yılda olur ve murād deyr-i muğāndan evvel maḳām-ı talebdür ki anda sālīk-i zūlmet nefis (13) ile nūr-ı Ḥaḳ ortasında olur nitekülüm muğān ya' nī āteş-perest tütün ile āteş ortasında olur pes ben (14) kırk yıl daği ziyādedür ki sülük-ı tarīkat idüp maḳām-ı talebdeyin

Beyt

-+---/-+---/-+---

Bu maḳāmda Ḥ'āce Ḥāfız (15) didügi

Ey Sürürī ḥasbiḥālümdür benüm

(2) Hergiz be-yümn-i 'āḫifet-i pīr-i mey-fürüş

Hergiz şarāb satıcı pīrūñ (16) meyli bereketi ile

Sāgar tehī ne-şud zi-mey-i şāf-ı rüşenem

Benüm ḳadeḥüm boş olmadı şarāb-ı şāf-ı rüşenden (17) murād pīr-i mey-fürüşdan şeyḥdür ki 'ışḳ-ı İlähī andan alınur ve ḳadeḥden murād ḳalbdür lācerem şeyḥüñ baña (18) meyli olduğıçün ḳalbüm 'ışḳ-ı şādīḳ ve ḥubb-ı ḥālīşden ḥālī olmamışdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Luṭf fermüdi vü çün şem' ez-tu (19) rüşen şud dilem

Z'in hemī süzem ki der-pīş-i tu çün 'özr āverem

(3) Ez-cāh-ı 'ışḳ u devlet-i rindān pākbāz

(20) 'Işḳ mañşıbından ve pākbāz rindler devletinden

Peyveste şadr-ı maştabahā buved meskenem

Muttaşıl meyḥāneler şadri (27) benüm meskenüm idi murād budur ki 'ışḳ-ı İlähī mertebesinden ve maḥliş-i müttakī vü naḳiler devletinden 'ale'd-devām ḥānḳāhlar [İ40a] (1) şadri benüm oldı benüm maḳāmum ki eşref-i emākin anlardur

Beyt

---+/-+---/+---+/-+---

Ḥoş-vaḳt-i 'āşīḳī ki şevd cāş-ı meykede (2)

K'āncāst cāy-ı şādi vü devlet be-her zamān

(4) Der-şe'n-i men be-dürd-keşi zann-ı bed me-ber

Benüm şānumda pūse (3) çekicilik ile yaramaz zann itme

K'ālūde geşt ḥırḳa velī pāk-dāmenem

Ki ālūde oldı ḥırḳa velī pāk (4) dāmenin murād dürd-keşlikden 'ibādet ü 'ışḳ u muḥabbet şāf olmayup riyā ile ve ḥubb-ı dünyā ile mülevveş (5) olduğıdur ve ḥırḳadan murād bedendür ki rüḥa libās meşābesindedür ve pāk-dāmenlik 'azm ü

niyyet (6) ü kaşd-ı âfiyet nezâfet üzre idügidür ya' nî egerçi zâhir hâlümde riyâ ve televvüş görinür ammâ niyyetüm (7) şâf u pâkdur

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Zâhid günâhkâr be-zühdest 'âkıbet

Ey şad hezâr şükr ki mâ pâk-dâmenim (8)

(5) Şeh-bâz-ı dest-i pâdişehem yâ Rab ez-çi hâst

Ben pâdşâh eli şeh-bâzıym yâ Rab ne kâldı (9) ya' nî ne vâkı' oldı

K'ez-yâd burdeend hevâ-yı nişimenem

Ki hâtırundan iletmişlerdür mekânım hevâsını murâd budur ki (10) benüm maqâmım hâzret-i 'indiyyet-i İlâhiyye idi ve ol hâzret karbet-i ma'neviyye idi yâ Rab ne vâkı' oldı ki baña (11) unutturdılar ol mekân-ı aslı ve maqâm-ı qadimüm hulâşa-i murâd dünyâya ve mâsivâya iştiğâl kurb-ı hâzret-i (12) 'izzet nisyânına bâ' iş oldı diyü istiğrâb ve andan infi' âldür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Çü bûd dest-i şeh-i kâmrân mekân (13) revân

Çi şud ki cife-i dünyâ kuned şikâr-ı merâ

(6) Hâfest bülbülü çü men eknün der-în çemen

Hâyfdur benüm gibi (14) bir bülbül şimdi bu çemende

Bâ-în lisân-ı 'azb ki hâmuş çü süsenem

Bu tatlu dil ile sâkit olam süsen (15) gibi murâd kendünüñ lisânı ma'ârifden sâkit olmaq ma'kül degül idügin zikrdür

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Kilk ü zebân-ı men (16) çü dü tûti vü bülbülend

Key bâşed in revâ ki ne-bâşend der-suhen

(7) Âb u hevâ-yı Pârs 'aceb sifle-perverest

(17) Pârsuñ âb u hevâsı 'aceb denî-perverdür

Kü hem-rehî ki hayme ez-în hâl ber-kenem

Qanı bir yoldaş ki çâdurı (18) bu topraqdan qalduram murâd Şirâz vilâyeti dün-perverdür ehl-i perver degüldür qanı baña bir refiğ-i tarîğ ki (19) bu diyârı terk idüp âhîr yere gidem diyüp qadr bilinmez diyârı terk idüp mekân-ı âhîre intikâl-i 'azm (20) itdügin zikrdür [lafz-ı kû kâf-ı 'Arabî ile qanı dimekdür]

Qıf'a

--+/-+++ / +---+ / -+-

Dānend ehl-i fazl u hüner qadr-i bende-rā
Ānān pesend tā ki kunendem be-ḥayr yād
Ānān (21) ki cāhilend merā tīr-i cāhilend
Z'ānest ḥāṭır u dil-i ğam dīdeīm şād

(8) Hāfız be-zīr-i ḥırqa ḳadeḥ tā be-key keşī

[I40b] (1) *Ey Hāfız ḥırqa altında ḳadeḥi ḳaçana dek çekersin*

Der-bezm-i ḥāce perde zi-kāret ber-efkenem

Hāce (2) *şoḥbetinde perdeyi senüñ eşiginden atarum* murād 'ışk-ı İlähī ve sülük-ı ṭarīḳat maḥfī olmaḳ ve 'ırs u nāmūs (3) saña perde ve ḥicāb olmaḳ vech degüldür mürşid-i kāmīl meclisinde perdeñi açup 'ışkuñı fāş itmek gerekdür (4) dimekdür ba' zı nüsaḥda bu beyt vāḳı' olmış

(9) Tūrān şeh-i ḥuceste ki der-menezīd-i fazl

Tūrān memleketi (5) *şāhı ki mübārekdür fazlınuñ bey'-i menyezīdinde* [*der-menezīd* fazl-ı merhūndur]

Şud minnet-i mevāhib-i ü ṭavḳ kerdem

Anuñ hibeleri minneti (6) *oldı benüm boynum ṭavḳı* murād anuñ in'ām-ı keşiri olup ol in'āmlarıñ minneti buynımda ṭavḳ olmışdur (7) ve şükr-i ni'eti zimmetümdedür diyüp anuñ fazl-şinās idügin zıkr ider

VELEHU EYŻAN [G.379]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Hāşā ki men (8) be-mevsim-i gül terk-i mey kunem

Hāşā ki ben gül mevsiminde şarābı terk idem

Men lāf-ı 'aḳl mī-zenem in kār key kunem

(9) *Ben 'aḳl lāfın ururam bu işi ḳaçan idem* murād vaḳt-i mükāşefede 'ışk-ı ḥaḳıḳı terk itmek 'aḳl işi (10) degüldür dimekdür

Beyt

--+/-+--+ / +---+ / -+-

Sāḳī ḥarīf ü yār nedīmest ü gül ḳarīn

Dīvāneem ki vaḳt-i çünin terk mī-kunem (11)

(2) Muṭrıb kücāst tā heme maḥşül-i zühd ü 'ilm

Muṭrıb ḳandedür tā cümle maḥşül-i zühd ü 'ilmī

Der-kār-ı bāḡ u (12) berbaṭ u āvāz-ı ney kunem

Ḳopuz āvāzı ve ney āvāzı işinde idüm murād şeyḥ-i müşevvıḳ ḳanı ki zühd-i ḥuşḳı (13) vü 'ilm-i resmī anuñ kelāmına şarf idüp mūcib-i kelāmı ile 'āmil olam dimekdür

Beyt

---+/-+++ / +---+ / -+-

Yā Rab çi hoş (14) demī buved ān dem ki her zamān

Çeşmem biyār u kūş be-āvāz-ı ney kunem

(3) Ez-kāl u kıl-i medrese hālī (15) dilem girift

Medresenüñ kāl u kılinden şimdi gönüm dutuldu

Yek çend nîz hıdmet-i ma' şūķ (16) u mey kunem

Bir müddet daħi ma' şūķ u şarāb hıdmetin idem murād 'ilm-i resmīden ve kavlı-i belā
'ameliden uşandum (17) bir müddet daħi ma' şūķ-ı haķıķī ve 'ışķ-ı İlähī hıdmetinde
olayın dimekdür

Rubā'ī

'İşķest ki ez lā ve limet (18) bürhāned

V'ez-derd-i ser-i mu' allimet bürhāned

Yek pend be-taħķıķ be-dih nefset-rā

Tā ez-lime ve lā nesellemet bürhāned (19)

(4) Key būd der-zamāne vefā cām-ı mey biyār

Kaçan olur zamānede vefā şarāb kadeħin getir

Tā men hikāyet-i Cem (20) ü Kāvus-ı Key kunem

Tā ben Cem ü Kāvus u Key hikāyetin idem murād budur ki eger zamānede vefā olsa
(21) Cem ü Kāvus u Key nām pādşāhlara olur idi çünki zamānede vefā yoķ imiş anı
terk idüp [141a] (1) 'ışķ-ı İlähī ve 'amel-i şāhīye sa'y idüp kūşe-i faķr ihtiyār itmek
gerek

Beyt

---+/-+++ / +---+ / -+-

Z'ın salţanat ki hāşıl-ı men (2) şud zi-künc-i faķr

Key meyl-i tāc u devlet-i Kāvus u Key kunem

(5) Ez-nāme-i siyāh ne-tersem ki rüz-ı haşr

Kara nāmeden (3) korķmazam ki haşr güninde

Bā-feyz-i luţf-ı ü şad ez-ın nāme tay kunem

Anuñ luţfi feyz-i ileyüz bu nāmeden (4) dururam murād hażret-i Haķķuñ 'ināyeti
olıcaķ a' māl-i seyyi'āt defterleri ne deñlü çoķ olursa durulur (5) dimekdür

Rubā'ī (Ahreb)

Ne der-ser-i kār bā-halel mī-tersem

Ne nîz zi-noķşān-ı 'amel mī-tersem

Tersem zi-güneh (6) nîst ki ü ğaffārest

Ez-sābıķa-i hükm-i ezel mītersem

(6) Kū peyk-i şubḥ tā gilehā-yı şeb-i dırāz

Ḳanı şubḥ peyki tā uzun (7) *gice şikāyetlerin*

Be-ān ḥuceste-tāl' at ü ferḥunde pey kunem

O yüzi mübārek ve izi ferḥundeye diyem murād (8) zāhire nazar şubḥ-ı tāli' olsa aña uzun gice şikāyetlerin itmesem dimekdür ma' nāya nazar murād feyezān-ı (9) nūr-ı İlāhī zāhir olsa aña zulumāt-ı nefsāniyye ve küdüret-i cismāniyye şikāyetlerin itsem dimekdür

Beyt

+ +---/ + +---/ + +---/ + +---

Mī-zenem (10) şeb zi-ğam-ı zulmet-i hicret feryād

Key buved şubḥ-ı sa' ādet ne-kuned bā-men dād

(7) İn cān-ı 'āriyet ki be-Ḥāfız sipurd dūst

(11) *Bu 'āriyet cānı ki Ḥāfıza işmarladı dūst*

Rūzī ruḥeş be-bīnem ü teslīm-i vey kunem

Bir gün anuñ yüzün (12) *görem ve aña teslīm idem* murād müşāhede-i İlāhī ile teslīm-i rūḥ itmek talebidür

VELEHU EYŹAN [G.380]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Ḥicāb-ı (13) çihre-i cān mī-şevved ğubār-ı tenem

Cān yüzünñ ḥicābı olur benüm tenüm tozı

Ḥoşā demī ki ez-İN çihre (14) perde ber-fikenem

Ḥoşdur ol bir dem ki bu yüzden perdeyi atam murād müşāhede-i İlāhiye ve vuşul-i (15) ḥaḳīḳiye māni' vü ḥicāb olan bedendür ne ḥoşdur ol vaḳt ki rūḥ andan müfāreḳat idüp vuşlat-ı (16) maḳşūd ḥāşıl ola dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çü ber-'azm-i sefer herkes be-süy-ı yār mī-bendend

Men ez-şehr-i ḥayāt (17) ān bih ki bār-ı 'ömr ber-bendem

(2) ÇünİN kafeş ne sezā-yı çü men-i ḥoş-elḥānist

Buncılayın kafes benüm gibi ḥoş-āvāza (18) *lāyık degüldür* [*kafes* 'Arabidür *kafes* Fārisidür]

Revem be-gülşen-i rıdvān ki murğ-ı ān çemenem

Giderem gülşen-i rıdvāna ki ol çemen kuşuyam (19) murād dünyā kafesinden müfāreḳat ve cennet-i rıdvāna vuşlat ricāsıdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Şikāyet kem kun ez-devr-i ğam (20) ey dil

Ki ħurrem rüzgārī ħ`āhed āmed

(3)‘ Ayān ne-şud ki çerā āmedem kücā būdem

Zāhir olmadı ki niçün (21) geldüm ve kınde iderem

Diriğ ü derd ki ğāfil zi-kār-ı ħ`iştenem

Hayf u derd ki kendü işümden ğāfilin [İ41b] (1) murād budur ki mekānum ħazret-i ‘indiyyet-i İlähiyye idi ve dünyāya göndermekden ħikmet-i İlähiyye fırkat elemin (2) idrāk idüp vuşlat kıadrin bilüp girü ol dergāha vāşıl olmağ için sa‘ y kıılmağ idi a‘ māl-i (3) şālihāt ile diriğā ben bundan ğāfil oldum

Beyt

+ --+/ + --+/ + --+/ + --

Be-‘ ıyş küş ki tā çeşm mī-zenī be-rehem

Ĥazān hemī resed (4) ü nev-bahār mī-güzered

(4) Çi ğüne tavf kunem der-fezā-yı ‘ālem-i kıuds

Niçe sene tavāf idem ‘ālem-i kıuds meydānını (5)

Çü der-serāçe-i terkīb tahte-bend-i tenem

Çü beden tahta-bendi evcügezindeyin murād bedene ta‘ alluğ ile ‘ālem-i (6) kıuyseyri olmaz dimekdür

Beyt

- +---/- +---/- +---/- +--

Dür ki penhān der-şadef bāşed ne-dāned kes behāş

Çün şadef (7) bi’şkest der-bāzār-ı kıadreş fāş geşt

(5) Merā ki manzar-ı ħürest mesken ü me`vā

Benüm ki ħür nazargāhıdur (8) meskenüm ve merci‘üm

Çerā be-küy-ı ħarābātiyān buved vaţanem

Niçün ħarābātīler maĥallesi ola vaţanum murād ehl-i cennet (9) ü ehlu’llāh olan ehl-i dünyā olmağ münāsib degüldür dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Ne-şāyed ehl-i ‘uqbā-rā ki ğired şan‘ at-ı (10) dünyā

Ne-bāyed ħiç zerger-rā ki ğired şun‘ -ı āhenger

(6) Eger zi-ĥün-ı dilem büy-ı şevğ mī-āyed

Eger gönlüm kıanından (11) şevğ kıoğusu gelürse

‘ Aceb me-dār ki hem-derd-i āhu-yı Ĥotenem

‘Aceb dutma ki āhū-yı Hōten ile bir (12) derdlüyün murād derd-i derūnı olanuñ kanı misk olur ve nefsinde rāyiḥa-i ṭayyibe bulunur dimekdür (13)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Hāl-i dil-rā ez-nefes be’tvān şināht

Büy-ı her hīzem pedīd āyed zi-dūd¹⁸⁶²

(7) Tırāz-ı pīrehen-i zer-keşem (14) me-bīn çün şem‘

Benüm altun çekilmiş gönlegüm ‘alemin görme şem‘ gibi [lafz-ı çün şem‘ merhündür]

Ki sūzhāst nihānī derūn-ı pīrehenem

(15) *Ki ḥarāretler vardur gizlü gönlegüm içinde* murād zāhirüm müzeyyen görüp beni şād şanma ki ḥālüm şem‘ gibidür (16) zāhirüm nūrānī vü ḥandān ve bātınım pūr-süz u giryāndur

Beyt

Ḥandān-ı merā çü bīnī Sürürī me-ḥ‘ān ki men (17)

Ḥandān çü şem‘ zāhirem sūzem derūn nihān

(8) Biyā vü hestī-i Hāfız zi-pīş-i ü berdār

Gel Hāfızuñ varlığı (18) anuñ öñinden kaldur

Ki bā-vücūd-ı tu kes ne’şneved zi-men ki menem

Ki senüñ vücūduñ ile kimse işitmesün (19) benden ki benem murād āftāb-ı ḥaḳīḳī ṭulū‘ idicek vücūd-ı insānī seyyāre mişāl maḥv olur dimekdür (20)

VELEHU EYŻAN [G.381]

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fe‘ ülün]

(1) Ger dest dehed ḥāk-i kefi-pāy-ı nigārem

Eger el virürse benüm nigārumuñ ayağı ayası (21) ṭoprağı

Ber-levḥ-i başar ḥaṭṭ-ı gubārī be-nigārem

Başar levḥ üzre ḥaṭṭ-ı gubārī naşş idem ya‘nī yazam murād [İ42a] (1) *nigārdan* rūḥdur anuñ ayağı ayası ya‘nī ṭabanı kadem-i şadefī vü şebātīdür ṭarīḳ-i Ḥaḳda ve anuñ ṭoprağı (2) ṭarīḳ-i Ḥaḳdan eşerdür çün ṭarīḳ-i Ḥaḳdan bir eşer zāhir ola anı nazar levḥine gubār-ı ḥaṭṭ gibi naşş u şebt itmek (3) gerek ki nūr-ı başar gibi anuñ ile ihtidā ḥāşıl olur [ve ṭarīḳ-i ḥaḳ ṭarīḳ-i rūḥdur ki sālīk olan fi’l-ḥaḳīḳa rūḥdur ve ṭarīḳ-i Ḥaḳdan ya‘nī ‘ālem-i İlähī yolından gelen oldur] [bu beytde tecnīs vardur dest ü kefi]

¹⁸⁶² “Gönlün hāli nefesden bilinir zirā her odunun kokusu dumanından çıkar.” İkinci mısra Mesnevî’de yer almaktadır. Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 26, Beyt: 107.

ü pây zikri ri' âyet-i tenâsübdür ve levh-i hatt münâsibdür ve hâk-ı ğubârî ıtlâkı ince olduğıçündür anuñçün hatt-ı ğubârî dir ki ince hatta ğubâr-ı hatt dirler]

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Hâk-i pây-eş-râ be-güyed tütüyâ ehl-i nazar (4)

Men ne-güyem hâk-i pây-ı düst-râ nür-ı başar

(2) Pervâne-i ü ger resedem der-taleb-i cân

Anuñ pervânesi (5) ya' nî tezkiresi ve hükmi eger irerse baña câb talebinde [pervâne bir nice ma' nâya geldügi beyân olunmuşdur bir ma' nâsı hükümü tezkiredür bunda evvel ma' nâ murâddur şem' e münâsib olduğıçün pervâne lafzı ile ta' bir olunmuşdur ve ma' nâ-yı meşhür murâd olmağ dağı cā' izdür şağş-ı haķir te' vili ile]

Çün şem' hemândem be-demî câb be-sipârem

Şem' (6) gibi hem ol demde bir nefesde cân işmarlarum murâd cânib-i İlâhiyeden taleb-i rûh için bir emr geldi (7) gibi ve izâ cā' e ecelühüm lā yeste 'hirüne sa' âten ve lā yestaķdīmün¹⁸⁶³ hasebinnce ve ol hażret-i kemâl-i iştiyâķdan (8) hemân teslim-i rûh iderem dimekdür

Beyt

Sicn-i mü' min şud cihân u ten kafes şud behr-i cân

Düst (9) çün ruşşat dihed züdek revem men süy-ı ân

(3) Ger kalb-i dilem-râ ne-nihed düst ' ayârî

Eger gönülüm (10) kalbinde kıomazsa dost bir vezn ü ' ayâr

Men naķd-i revân der-demeş ez-dide şümârem

Ben naķd-i (11) revânı anuñ yoluñda gözden şayarum murâd budur ki eger gönülümde kalbliķ eglenüp kabûl itmezse gözüm (12) yaşı hâliş gümüşdür anı yolına gözden nişâr idüp işâr ideyin [yaramaz aķçeye ve altuna ' Acemler ve ehl-i Rüm kalb dirler ve iyüsine naķd-i revân dirler]

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Rüy-ı zerdüm kalb-i kalbüm ger (13) kabûl itmezse düst

Sîm-i eşküm şâf u hâlişdür anı idem nişâr

(4) Dâmen me-feşân ez-men-i hâkî (14) ki pes ez-merg

Etek silkme ben hâke mensûbdan ki mevtden soñra

Z'in der ne-tevâned ki bered bād (15) ğubârem

Bu kıapudan kıâdir olmaz yil ki gidere tozum murâd budur ki beni red itme ki ben red ile (16) merdûd olmazam dergâhüñü terk kıılmazam

¹⁸⁶³ إِذَا جَاءَ أَحَدُهُمْ لَا يَسْتَخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقِيمُونَ Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Kur'ân, A'râf 7/34).

Beyt

++--/+--+/-++-

Kendeem gür-ı h̄îş der-küyet

Ki pes ez-merg hem ez-ü (17) ne-revem

(5) Ber-büy-ı kenâr-ı tu şudem ğarķ u ümîdest

Senüñ kenâruñ koķusına ğarķ oldum ümîddür

Ez-mevc-i (18) sirişkem ki resânend be-kenârem

Gözüm yaşı mevcinden kim irişdüre beni kenâre murâd kenârdan koçmak ya' nî (19) vuşül hâşıl kılmaķdur çok ağlayup göz yaşına ğarķ olan ümîddür ki anuñ mevcinden vuşül hâşıl ide (20)

Beyt

--+/-+--/-+--/-+--

Pâyüñe eşküm revân idüp miyân-ı bāğda

Ağlayu ağlayu sen serv-i kenâr itsem gerek

(6) Zülfeyn-i siyâh-ı tu (21) be-dildârî-i 'uşşâķ

Senüñ iki kâra zülfüñ 'âşıkıların dildârlıĝına

Dâdend kararî vü be-burdend kararrem

[142b] (1) *Ķarâr virdiler ya' nî muķarrer kıldılar ve benüm kararum aldılar* murâd ĝayb-ı hüviyyet-i zât vir ki şîfât-ı 'âşıkâ (2) karar virüp iztirâb-ı ħalb virmeyüp benüm kararum muţtarib kıldılar dimekdür

Beyt

---/+---/+---/+---

Her dem hezâr bā-gül ü hâreş (3) karar yâft

Liken kalem be-yâft be-her lafz-ı hâr hâr

(7) İmrüz me-keş ser zi-vefâ-yı men ü endiş

Bugün çeke başı (4) benüm vefâmdan ve endişe kııl

Z'ân şeb ki zi-ĝam men be-du' â dest ber-ârem

Ol ĝiceden ki ĝamdan ben du' âya (5) el kıalduram murâd mütekellimden rûh yâ 'aķldur ve muĝâtabdan nefsdür ki bundan muvâfaķat taleb idüp münâcât-ı (6) zikrdür

Beyt

---/+---/+---/+---

Ger yâr-ı menî yârî-i men kun tu be-her hâl

Verne be-kunem ez-tu şikâyet be-Ĥudâvend

(8) Ey bād ez-ân bāde nesimî (7) be-men âver

Ey yil ol şarâbdan bir kökçek koķu baña getüt

K'ân bÿy-ı şifâ mî-dihed ez-renc-i ħumârem

Ki ol (8) ħoħu şifâ virür baña ħumâr marâzından murâd nefĥa-i Rabbâniyyeden bÿy-ı 'ıŖkı İllâhî talebidür ki ol râyiĥa-i tayyibe (9) Ŗudâ' vü ħumâr-ı dÿnyâdan Ŗıĥĥat virür

Beyt

+---/+---/+---/+--

ĤoŖest bâde-i 'ıŖk-ı Ĥudâ-yı 'izz ü ve cell

Ki ez-ħumâr u Ŗudâ' (10) be-cihân dihed Ŗıĥĥat

(9) Bâ-vaŖf-ı ser-i zÿlf-i tu mî-Ŗud sÿĥan-ı men

Senün ser-i zÿlfÿn vaŖfi ile oldı benüm sÿzüm (11)

Peyveste ez-ân hem-nefes-i mÿŖk-i tatârem

MuttaŖıl anuñcün mÿŖk-i tâtâr hem-nefesiyin murâd hüviyyet-i zât (12) vaŖfin idenÿn nefesi tayyib olduğın beyândur

(10) Ĥâfız leb-i la' leŖ çü merâ cân-ı 'azizest

Ey Ĥâfız anuñ (13) la'-ı lebi baña cân-ı 'azizdür

'Ömrî buved ân laĥza ki cân-râ be-leb ârem

Bu 'ömr olur ol laĥza ki cânı lebe getürem (14) murâd zâhire nazâr anuñ lebi ağzuma geldiği laĥza bir 'ömrdür dimekdür ve ma'nâya nazâr murâd budur ki kelâmu'llâh (15) ile cân lebe gelemek bir 'ömrüdür ya'nî kelâmu'llâh ile vefât-ı ĥayâtdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Cânuma olur ĥayât-ı sermedî (16) bî-Ŗekk ü rayb

Ger ölrsem düstüm imân ile Ĥur'an ile

VELEHU EYŖAN [G.382]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Ĥâliyâ maŖlaĥat-ı vaĥt der-ân (17) mî-binem

Ĥâliyâ maŖlaĥat-ı vaĥti anda görürem [lafz-ı ĥâliyâ lafz-ı Fârisîdür Fârisî bilmeyen 'azizler ĥâliyâ Ėalaĥdur ĥâlâ gerek didükleri Ėalaĥ u Ėafletdür]

Ki keŖem raĥt be-meyĥâne vü ĥoŖ be'nŖinem

Ki çekem esbâbı (18) meyĥâneye vü ĥoŖ oturam murâd budur ki maŖlaĥat-ı vaĥt olan ĥâlet-i ĥâliyâ oldur ki esbâbımı ĥânĥâha (19) iletüp dÿnyâdan el çeküp bî-Ėam oturam

Ĥı'â

+---/+---/+---/+--

GÿŖeî Ėir ü ĖuŖ bâ-ħod dâr

Tâ ne-mânî meğer nedim-i nedem (20)

K'enderin rüzgâr-ı nâ-hemvâr

Câme haşmest ü sâye nâ-maḥrem

(2) Cüz şurâhî vü kitâbem ne-buved yâr u nedim

Şurâhîden (21) ve kitâbdan ğayrı olmaya yâr u muşâhibüm

Tâ ḥarîfân-ı degâ râz-ı cihân kem binem

Tâ aldayıcı muşâhibleri cihândan [143a] (1) eksük görem murâd maḳâm-ı ḥalvet ve kitâb-ı ṭarîḳat ile şoḥbet eyle yârân dünyâdan ve ehl-i dağal degâdan (2) 'uzlet ü inḳitâ' evlâ idügin zikrdür

Naẓm

+ + - - / + - - - / + + -

În dağal düstân ki mi-bîni¹⁸⁶⁴

Megesânend kird şîrîni (3)

Mî-ḥurend kûthâ-yı cân-ı tu-râ

Mî-berend mağz-ı üstüh'ân-ı tu-râ

(3) Câm-ı mey ğirem ü ez-ehl-i riyâ dūr şevem

Şarâb (4) ḳadeḥin dutayın ve ehl-i riyâdan ırâḳ olayın

Ya' nî ez-ehl-i cihân pāk-dilî bu'gzidem

Ya' nî ehl-i cihândan (5) pāk-dillik ihtiyâr ideyin murâd kendü tefsîrinden zâhirdür

Ḳıṭ'a

+ + - - / + - - - / + + -

Tâ segân-râ vücûh peydâ nîst¹⁸⁶⁵ (6)

Müşfik ü mihrîbân yek-digerend

Üstüh'ânî miyâneşân endâz

Tâ tehîgâh yek-diger be-derend

(4) Bes ki der-ḥırḳa-i (7) âlüde zedem lâf-ı şalâḥ

Nice mülevveş ḥırḳada urdum şalâḥ lâfin

Şerm-sâr ez-ruḥ-ı sâḳî vü mey-i (8) renginem

Sâḳî yüzinden ve şarâb renginden şerm-sârın murâd sâḳîden şeyḥ ve şarâb-ı renginden 'ışḳ-ı (9) İlâhîdür ya' nî şalâḥ lâfin ururın ammâ bedenüm ef'âl-i ḳabîḥe ile mülevveşdür lâcerem ol cihetden (10) şeyḥden ve 'ışḳ-ı Ḥaḳdan şermendeyin

Rubâ'î (Ahreb)

Şıdḳest ki bünyâd-ı 'amel muḥkem ez-üst

Dil-râ meded-i nûr (11) u şafâ her dem ez-üst

¹⁸⁶⁴ Bu şiirin ilk beyti Sa'dî'nin bir mesnevîsi içerisinde yer almaktadır. Sa'dî, Mevâ'iz, Ganjor.

¹⁸⁶⁵ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Kıt'ahâ vü Tek-beythâ, s. 1073.

Çün ez-ser-i şıdk mî-zened şubh-ı nefes

Bi'nger ki hemîşe rüşenî ' âlem ez-üst (12)

(5) Ser be-âzâdegî ez-ğalk ber-ârem çün serv

Başı âzâdelige ħalkdan ħalduram serv gibi

Ger dihed dest (13) ki dâmen zi-cihân der-çinem

Eger el birürse ki etegi cihândan dîrem murâd ħalkdan ve dünyâdan 'uzlet (14) idüp el çeken serv gibi âzâd olur dimekdür

Beyt

Çü ' anķa kûşeî her dem nîgeh dâr

Me-rev ber-sofra-i (15) dūnân meges-vâr

(6) Ber-dilem gerd-i sitemhâst Ĥudâyâ me-pesend

Gönlüm üzre zımlar tozu vardur yâ Rabbî (16) ħabûl itme

Ki mûkedder şeved âyine-i mihr-âyinem

Ki mûkedder ola âyine ü muĥabbet âyinem murâd zılm-i şeytân (17) ve zılm-i hevâ ħubârı vardur ħâtırında beni bundan pāk ħıl tâ ki mûkedder olmaya ħâtırım ki âyine-i (18) muĥabbet-âyindür diyü ħâzret-i Ĥaħķa tazarru'

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Bî-şayķal-ı ' inâyet-i Ĥaħ ķalb-i pür-keder

Hergiz ne-yâft rüşenî (19) vü şafvet ü şafâ

(7) Sîne-i teng-i men ü bâr-ı ħam-ı ü heyhât

Benüm tar gögsüm ve anuñ ħamı yüki heyhât (20)

Merd-i in bâr-ı girân nîst dil-i miskînem

Bu ağır yük eri degüldür benüm miskîn gönlüm murâd mantûğdan (21) zâhirdür

Beyt

Bî-yârî-i yâr-ı yârân her bâr

Key mî-keşed in ten-i za'if ü nizâr

(8) Men eger rind-i ħarâbâtem [İ43b] (1) ve ger Ĥâfız-ı şehr

Ben eger meyĥâne rindiyin ve eger Ĥâfız-ı şehrin

in metâ' em ki hemî-binî vü kemter zînem

(2) Budur meţâ'um ki görürsin ve bundan daĥi kemem murâd budur ki beni zâhiren muĥliş-i ħânķâh ve Ĥâfız-ı şehr (3) görür amma ħadd-i nefesümde bundan kemem

(9) Bende-i âşaf-ı ' ahdem dilem âzurde me-dâr

Zamân vezîrinüñ (4) ħulıyın gönlüm incinmiş dutma

Ki eger dem zenem ez-çarĥ be-ĥâhed kînem

Ki eger nefes uram (5) çarhdab alur benüm intikāmum murād kendünün zamānı veziri qad-şinās olup anuñ yanında (6) şükr ü şikāyeti maqbül idügin beyān u zikrdür

VELEHU EYŻAN [G.383]

[Fe[°] ilātün Fe[°] ilātün Fe[°] ilātün Fe[°] ilün]

(1) Hız tā cāme-i şüfi be-ħarābāt (7) berīm

Hız emrdür ħarābāt meyhānedür ki ħānķāh murāddur

Delķ-i tāmāt be-bāzār-ı ħarāfāt (8) berīm

*Delķ ħırķadur tāmāt rüsüm u ° örfdür bāzār-ı ħarāfāt ħurda ve eski esbāb şatılan (9) bāzārdur ki Rüm diyārında bit bāzārı dirler murād budur ki gel şüfi kaftanın giyüp ħānķāha (10) varalum ° örf libāsını ve tācını bit bāzārına iletüp şatup sülük-ı tarīķat idelüm [ba[°] zı nüsaħda mısrā[°] -ı şānı böyle vāķı[°] olmuş *Defter-i rızķ be-bāzār-ı ħarāfāt berīm* ya[°] nı ° ilm-i resm kitābını bit bāzārına iletüp ° ilm-i belā ° amel terkin idüp şüfi olup tālīb-i Ĥaķ olalum]*

(2) Güş be-bestīm (11) ve zi-efsāne-i vā[°] iz restīm

Ķulaġı baġladuķ ve vā[°] iz efsānesinden Ķurtulduķ

Çend çün bī-ħaberān (12) neng-i ħarāfāt berīm

Niceye dek ħabersüzler gibi ħurda ve eski ° arın iletelüm murād budur ki ħalvete girüp (13) Ķulaġumuzu baġlayup ° ilm-i zāhir ehlinüñ efsāne vü aħbārı-ı ħavādişinden Ķurtulduķ niceye dek ġāfiller gibi (14) eski dülbend ve libās-ı ° örf ve tāc-ı i[°] tibār ° arın çekelüm

(3) Tā heme ħalvetiyān cām-ı şabūhī ġirend

Tā dükeli (15) ħalvetiler şabāħ şarābı ķadeħin dutalar [tā bunda ibtidā-yı ġāyet içündür]

Çeng-i şubhī be-der-i pīr-i münācāt berīm

Şabāħ çengini pīr-i münācāt (16) Ķapısına iletelüm murād ħalvet ehli şabāħ ° ibādete Ķalkıcaķ biz şeyħ Ķapısında ve ħücesi öñinde murāķabeye (17) meşġül olalum ki mübtedā ibtidā ħâlde nazār-ı şeyħde olup terbiyyet ħāşıl Ķılmaķ gerekdür

(4) Süy-ı (18) rindān-ı Ķalender be-reh-āverd-i sefer

Ķalender rindleri cānibine sefer armaġanı [reh-āverd armaġan dimekdür]

Delķ-i şeytānı vü seccāde-i (19) tāmāt berīm

Şeytāna mensüb ħırķayı ve seccādeyi ve ° örfi iletelüm murād muħliş şüfilere armaġanımız (20) sünnete muħālif kaftan u seccādeti ° örf ü libās-ı tekebbür ve i[°] tibār olsun tā ki şüfiler anları bey[°] idüp (21) ta[°] am-ı ehl-i ħānķāha şarf itsünler

(5) V[°] er nihed der-reh-i mā ħār-ı melāmet zāhid

Eger Ķorsa bizüm yolumuza [İ44a] (1) melāmet dikenin zāhid

Ez-ġülistābeş be-zindān-ı mükāfāt berīm

Gülistāndan anı cezā zindānına iletelüm murād (2) *zāhiddin ve kânū fihî mine'z-zāhidîne*¹⁸⁶⁶ fehvāsınca tarīkate raġbet itmeyendür lâcerem ol bizüm yolumuza ta' n u (3) melāmet dikenin ħorsa ya' nī bizüm sülükumuza ta' n idüp māni' olursa biz anı gülistān-ı 'ibādetden (4) zindān-ı dünyāya iletüp *leküm dīnüküm veliye dīn*¹⁸⁶⁷ ħasebince dünyā ve 'ālemünüzde oluñ diyüp bu vechle mükāfāt u (5) 'arz idüp dünyā zindānında maġbūs olanlardan iderüz

(6) Şermimān bād zi-peşmīne-i ālūde-i ħ'ış

(6) *Bizüm ħicābımız olsun kendü mülevveş ħırķamızdan* [ba' zı nūsahda *şermetān bād vāķı'* olmuş sizlerüñ utanmañuz olsun demek olur]

Ger be-İN faẓl u kerem nām-ı kerāmāt berīm

Eger bu faẓl (7) *u kerem ile kerāmāt nāmın iletirseñ* murād budur ki kerāmāt lâfin urmaġa faẓl-ı ġālīb ve kerem-i tã'at (8) gerekdür bizüm ħod tenümüz ma'āşī ile mülevveşdür eger kerāmāt nāmın söylerseñ bizüm mülevveş tenimizden (9) utanmamuz gerek ya' nī bu ħāl ile kerāmāt lâfin urmamaġ gerek

(7) Naġd-i vaġt er ne-şināsed dil ü kārī ne-kuned¹⁸⁶⁸

(10) *Naġd-i vaġti eger añlamazsa göñül ve 'amel itmezse*

Bes ħacālet ki ez-İN ħāşıl-ı evķāt berīm

Nice ħacāleti (11) *bu evķāt ħāşılından iletirüz* murād naġd-i vaġtün ħadrini bilmeyüp 'amel-i şāliġ kılmayup vaġt-i 'öri ħacāleti (12) *bu evķāt ħāşılından iletirüz* murād naġd-i vaġtün ħadrini bilmeyüp 'amel-i şāliġ kılmayup vaġt-i 'ömri ma' şiyete (13) şarf iderseñ ħāşıl-ı evķātımız ħacālet olur dimekdür

(8) Fitne mī-bāred ez-İN saġf-ı muġarnas ber-ħīz

(14) *Fitne yaġar bu muġarnas örtiden ħalk*

Tā be-meyġāne penāh ez-heme āfāt berīm

Tā meyġāneye penāhi (15) *cemī'-i āfātdan iletelüm* murād budur ki felekden ħavādiş ü fiten yaġmaġdan ve ehl-i dünyāya elem ü ġam irişmekden (16) ħālī degüldür lâcerem ħānķāhda sākin olan dervīş cemī'-i ālām u ġumūmdan sālīm biz daġi aña ilticā (17) idelüm ki ħānķāh cemī'-i āfātdan penāhgāhdur

(9) Der-beyābān-ı hevā gum şuden āġir tā key

Hevā beyābānında (18) *azmaġ niçeye dek*

Reh be-pursīm meger pey be-mühimmāt berīm

Yol şoralum meger izi mühimmāta iletvüz (19) *ķademi mühimmāt-ı āġirete iletmek gerekdür*

(10) Bā-tu ān 'ahd ki der-vādi-i İmen kerdīm

Senüñ ile ol (20) *'ahdi ki İmen deresinde itdük*

Hemġü Mūsā erinī-güy be-mīķāt berīm

¹⁸⁶⁶ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الرَّاهِدِينَ (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'an, Yûsuf 12/20).

¹⁸⁶⁷ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ Sizin dininiz size, benim dinim banadır. (Kur'an, Kâfirûn 109/6).

¹⁸⁶⁸ *Naġd-i vaġt* kelimesi derkenârda *ķadr-i naġd* şeklindedir.

Mūsā gibi erinî diyü va' de (21) yerine iletirüz muād vādî-i İmenden elestü birabbiküm¹⁸⁶⁹ dinilüp belî dinilen maķāmdu ki anda 'ahd-i 'ubüdiyyet itmiş [144b] (1) idük lācerem rabbi erinî enzur ileyke¹⁸⁷⁰ mücebince tā ru'yet-i cemāl ü 'uhdegāhına dek müşāhede-i cemāl (2) taleb iderüz

(11) Kūs-ı nāmūs-ı tu ber-küngüre-i 'arş zenīm

Senüñ nāmūsüñ kūsını 'arş bedeninden uralum (3)

'Alem-i 'ışķ-ı tu ber-bām-ı semavāt berīm

Senüñ 'ışķuñ sancağını semavāt dāmı üzre iletelüm murād budur ki (4) sālîk-i tarīķat olup maķāmāt-ı 'āliyeye vāşıl olup subhāne rabbiye'l-a'la¹⁸⁷¹ şadāsını 'arş-ı a'zam (5) burcında urup 'ışķ-ı İllāhî livāsını seb'-i semavāt üzerine

(12) Hāk-i kūy-ı tu be-şahrā-yı kıyāmet ferdā

(6) Senüñ maķālūñ toprağını şahrā-yı kıyāmetde yarın

Heme ber-farķ-ı ser ez-behr-i mübāhāt berīm

Dükeli (7) başum depesi üzre faħr için iletirüz murād budur ki sālîk-i tarīķat olup senüñ semtüne teveccüh idüp (8) ol cānibden bir eşer bulup ol eşeri başum üzre dutup anuñla iftiħār idüp 'izz-i hażrete varsam (9) gerekdür

(13) Bü'gzeri vü be-güzārî ne nişān-ı keremest

Geçmek ve geçürmek kerem nişānı degüldür

İn miyāncî ber-erbāb-ı (10) kerāmāt berīm

Lafz-ı miyāncî lafz-ı Fārisîdür vāsıta ve muşliħ ma'nāsınadır ya'nî bu muşliħi ehl-i kerāmāt (11) katına iletirüz ya'nî ehl-i kerāmātdan ıslāħ dilerüz murād budur ki şeyħ-i tarīķat ol degüldür ki hevā-yı nefis (12) idüp geçe ve ğayrılar daħi hevā-yı nefisini gördükden soñra geçüre yā murād budur ki şeyħ-i tarīķat ol degüldür (13) ki merātib-i sülûkı tedrîc ile geçe ve sālîki daħi riyāzāt ile geçüre lācerem muşliħ ü mürebî ve ehl-i kerem (14) oldur ki hevā-yı nefsi yā merātib-i sülûkı kerāmāt ile kat' itdürüp tizcek vuşul ila'llāh itdüre

(14) Hāfız (15) āb-ı ruħ-ı ğod ber-der-i her sifle me-rîz

Lafz-ı sifle kesr ve zamm-ı sîn ile kötü ve denîdür ya'nî ey Hāfız (16) kendü yüzüñ şuyını her denîñüñ kaķusı üzre dökme

Hācet ān bih ki ber-i kaği-i hācāt berīm

¹⁸⁶⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'an, A'râf 7/172).

¹⁸⁷⁰ رَبِّ أَرْنِي أَنْظُرَ إِلَيْكَ Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tür'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur'an, A'râf 7/143).

¹⁸⁷¹ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى Yüce olan Rabbimi tesbih ederim. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, Hadis No: 883, s. 352.

Hāceti (17) *ol yegdür ki kâdiyü'l-ḥacât fitne iletirüz* murād her denī ḳapusına varup mülāzemet idüp yüzüñ şuyıñ (18) dökme kâdiyü'l-ḥacât ki ḥazret-i Ḥaḳdur andan ḡayrıya 'arz-ı ḥacēt itme dimekdür bu faḳır bunuñ ile (19) 'amel ḳıldum

Rubā' i

+ --/+ --/+ --/+ --

Nişeste zi-merdem girifte kenār

Kitābet merā būd yā ders-i kār

Be-māl-ı kesān mī-nekeştem (20) ḡariş

Ne-büdem be-cāh-ı ḡasān sūk-vār

VELEHU EYŻAN [G.384]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ḥiz tā ez-der-i meyhāne küşāde ṭalebīm

Kalk (21) *tā meyhāne ḳapusından fetḥ ṭaleb idelüm*

Be-reh-i düst nişinīm ü murādī ṭalebīm

Dost yolında oturalum [I45a] (1) *ve bir murād ṭaleb idelüm* murād ḡanḳāḡ ḳapusına varup keşf ṭaleb itmek ve ṭariḳ-i Ḥaḳda oturup (2) vuşül murād ṭaleb itmekdür

(2) Zād-ı rāh-ı ḡarem-i vaşl ne-dārīm meger

Ḥarem vaşl yolunuñ azıḡı yoḳdur bize (3) *meger*

Be-gedāi zi-der-i maşṭaba zādī ṭalebīm

Dilencilik ile meyhāne ḳapusından bir azıḡ ṭaleb idelüm (4) murād vuşül-i ḡarem-i vaşla a' māl u ṭā' at azıḡumuz yoḳdur evvelā ki meyhāne ḳapusından gedālık (5) ile zād-ı vuşül vaşl bulavuz dimekdür

(3) Eşḳ-i ālüde-i mā gerçi revānest velī

Bizüm bulaşuḳ (6) *yaşımız egerçi revāndur velī*

Be-risālet sūy-ı ü pāk-nihādī ṭalebīm

Anuñ cānibine ḡabercilik (7) *bir pāk ṭabī' at ṭaleb idelüm* murād egerçi gözümüz yaşı ṭariḳ-i Ḥaḳda revāndur ammā televvüşden ḡālī (8) degüldür lācerem risālete lāyık degüldür pes risālet için bir mürşid-i pāk-nihād gerekdür dimekdür (9)

(4) Lezzet-i dāḡ-ı ḡamet ber-dil-i mā bād ḡarām

Senüñ ḡamuñ dāḡınuñ lezzeti bizüm gönümüzze ḡarām olsun (10)

Eger ez-cevr-i ḡam-ı 'ışḳ-ı tu dādī ṭalebīm

Eger senüñ 'ışḳuñ ḡamı cevrinden bir dād ṭaleb idersek murād (11) ḡamuñdan şikāyet idüp dād istersek bize dāḡ-ı ḡamuñ lezzeti ḡarām olsun dimekdür

Beyt

+ + --/+ + --/+ + --

Ġam-ı Allāh-rā (12) tu şādī dān
Ki şevī şādī āhīret tu ez-ān

(5) Nokta-i hāl-i tu ber-levh-i başar ne'tvān zed

Senüñ (13) hālün noktasın göz levhine urmağ olmaz

Meger ez-merdüme-k-i dīde mi-dādī talebīm

Meger göz bebeginden (14) bir mürekkeb taleb idevüz murād zāhire naẓar budur ki göz bebegi senüñ hālün noktasına beñzer anı (15) gözde yazmağ andan mürekkeb almağ ile olur ve ma' nāya naẓar murād budur ki sırr-ı ğayb bilmege zāhir gözi (16) mağv olmağ gerek ki baş gözi yummayıcağ gönül gözi açılmaz

(6) 'İşveī ez-leb-i şīrīn-i tu dil h'āst be-cān

(17) Bir şīve senüñ şīrīnünden gönül diledi cān ile

Be-şeker-ħande lebet guft mezādī talebīm

[Lafz-ı *mezādī* zā-yı mu'ceme iledür ekşer nüsağda nokta yazmazlar mezādı bilmeyenlere müştebeh olur] *şeker-ħande* (18) *ile lebüñ didi arturmağ taleb iderüz* murād zāhire naẓar şīve-i leb olmağ yalñuz cān ile (19) olmaz daği ziyāde nesne virmek gerekdür dimekdür ve ma' nāya naẓar esrār-ı kelām-ı İlāhī ittilā' -ı cāndan (20) geçmek ile olmaz geçmekden daği geçmek gerek ki dimişlerdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Hest tâc-ı 'ārifān ender-cihān ez-çār (21) terk¹⁸⁷²

Terk-i dünyā terk-i 'uqbā terk-i hestī terk-i terk

(7) Tā buved nüsha-i 'ıtrī dil-i sevdā-zede-rā

Tā bir hoş [İ45b] (1) koğu nüshası ola sevdā-zede gönle

Ez-ħaṭ-ı gāliye-sāy-ı tu sevādī talebīm

Senüñ gāliye misk (2) ezici ħaṭtuñdan bir kara ħaṭṭ u müsevvede taleb idelüm murād ħuṭṭ-ı 'ulüm-ı İlāhiyye sevdāyī olmayınca ṭayb (3) ħāşıl olmaz dimekdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

'Ālim ān bāşed ki bāşed dāniş-i ü 'ilm-i dīn

Ki meşām-ı cān u dil yābed ez-ü (4) büy-ı yağın

(8) Çün ğamet-rā ne-tevān yāft meger der-dil-i şād

Çün ğamuñı bulmağ olmaz meger şād gönülde

Mā (5) be-ümmid-i ğamet ħaṭır-ı şādī talebīm

¹⁸⁷² Rūhu'l-Beyân'da bu şiir Seyyid Buhârî'ye âit olarak gösterilmiştir. Rūhu'l-Beyân, c. 3, s. 379. "Āriflerin dünyā üzerinde dört terkten tâcı vardır. Dünyânın terki, ukbânın terki, varlığın terki ve terkin terki"

Biz senüñ gamuñ ümîdi ile şād gönül taleb iderüz murād budur ki (6) ğam-ı Hâk şol gönülde olur ki ol gönül şād ola ya' nî anda ğam-ı dünyā olmaya pes biz ğam-ı Hâk taḥşîli için (7) bir hâtır isterüz ki anda ğam-ı dünyā olmayuğ şād ola

(9) Ber-der-i medrese tā çend nişîni Hâfiz

Medrese (8) kapusı üzre niceye dek oturursın ey Hâfiz

Hiz tā ez-der-i meyḥâne küşādî talebim

Redd-i matla' dur (9) murād budur ki niceye dek 'ilm-i zâhir talebi üzre olursın ḥānḳāha varup sülük-ı tarîkat üzre olmağ (10) gereksin

VELEHU EYẒAN [G.385]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Hiyâl-i rüy-ı tu çün bü' gzered be-gülşen-i çeşm

Senüñ yüzüñ ḥayâli çün geçe (11) göz gülşenine

Dil ez-pey-i nazar âyed be-süy-ı revzen-i çeşm

Gönül nazar için gelür göz penceresi cânibine murād (12) budur ki gönülüm müşâhede-i cemâle şöyle müteşevvikdür ki gözümeye ḥayâl-i cemâl gelse gönül göze gelür

Beyt (13)

+---/+---/+---/+---

Derün-ı ' aql be-cüz-i şüretet munaḳkaş nîst

Ki cüz ḥayâl-i tu be-büd derün-ı maḥzen-i çeşm

(2) Biyâ ki la' l ü güher der-nişâr-ı (14) maḳdem-i tu

Gel ki la' li ve güheri senüñ kudümüñ nişârında

Zi-genc-i ḥâne-i dil mî-keşem be-maḥzen-i çeşm

Gönül (15) evi bucağından çekerem göz maḥzenine murād budur ki kemâl-i iştîyâkıdan gözüm yaşını gâh güher gibi şâfi gâh la' l (16) gibi rengin maḳdem ü ḳademüñe nişâr itmek isterin

Beyt

Biyâ ki behr-i nişâr-ı tu kerdeem ḥaşıl

Besî cevâhir-i rengin ü (17) ter zi-ma' den-i çeşm

(3) Sezâ-yı tikiyegehet manzarî nemî-binem

Senüñ tikiyegâhuñ olmağa lâyiğ bir nazar yeri görmezem (18)

Menem zi- ' âlem ü in güşe-i mu' ayyen-i çeşm

Benin ‘ālemde ve bu gözün mu‘ayyen gūşesidür murād maqarr-ı İlähî olmağa lâyıķ (19) mā zāğā’l-başaru ve mā tağā¹⁸⁷³ ĥasebince ġayra nazār itmeyen gözdür dimekdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Ķarārgāh-ı ŧehān çün zi-ğayr-ı pāk-ı tū (20)

Maķām-ı tust ki pākest merā çü mesken-i çeŧm

(4) Nuĥust rüz ki dīdem ruĥ-ı tu dil mī-guft

Evvel günde ki (21) gördüm senün yüzün gönül di

Eger resed ĥalelī ĥün-ı men be-gerden-i çeŧm

Eger zarar irerse benüm kanum [İ46a] (1) göz boynına murād inne’n-nazrete seĥmun min siĥami İblise¹⁸⁷⁴ ĥasebince ve men lem yemlik ‘aynehu lem yemlik ħalbehu¹⁸⁷⁵ mücebince zarar (2) ħalbe gözden irar dimekdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Be-pūŧ-ı dīde eger ĥāhi dil ŧeved sālīm

Ve gerne dil be-ğınā mī-reved zi-revzen-i (3) çeŧm

(5) Seĥer siriŧk-i revānem ser-i ĥarābī dāŧ

ŧabāĥ cārī baŧımuñ ĥarāblığı baŧı var idi

Eger ne ĥün-ı (4) ciġer mī-girift dāmen-i çeŧm

Eger ciġer kanı dutmayadı göz etegin murād göz yaŧı ifŧā-yı rāz ider idi ĥün-ı ciġer (5) anı men‘ itdi dimekdür ĥulāŧa-i murād kitmān-ı sır müsteĥab idüğün zikrdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Be-pūŧ-ı sırr-ı Ĥudā ger be-ĥāhi nuŧret-i ũ (6)

Helāk geŧt zi-ifŧā-yı sırr-ı Ĥaķ Mansūr

(6) Be-būy-ı müjde-i vaŧl-ı tu tā seĥer ŧeb-i dūŧ

Senün vaŧluñ müjdesi (7) ħoķusına dün gice seĥere dek

Be-rāh-ı bād nihādem çerāğ-ı rūŧen-i çeŧm

Yil yolına ħodum gözüm rūŧen (8) çerāğını murād gice uyanıķ olanlar murāda vāŧıl olmaķ mercūdur dimekdür

Beyt

¹⁸⁷³ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَعَى Gözü kaymadı ve sınırı aŧmadı. (Kur’ân, Necm 53/17).

¹⁸⁷⁴ إِنَّ النَّظْرَةَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ Harama bakmak ŧeytânın zehirli oklarından biridir. (Hadīs) El-mu‘cemü’l-Kebîr, Tāberânî, No: 10215.

¹⁸⁷⁵ وَمَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَيْنَهُ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبَهُ Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz. (Hadīs)

--+/-+++/+---/-+-

Bîdâr bâş ey dil-i ğāfil tu dā'imā (9)

Çün devlet-i vişāl be-bîdâr mî-ressed

(7) Ber-iztirāb-ı kesî raḥm kun ki nîme-i şeb

Bir kimsenüñ iztirābına raḥm (10) it ki nişf-ı leyde

Be-ruḥ revāne kuned ḥün-ı dil zi-revzen-i çeşm

Yüzine revāne ider gönül kanın göz penceresinden (11) murād budur ki yürekden kan ağlayan maḥall-i merḥamet olmağa lâyıḳ idügin zıkr ü şıdḳ-ı ḳalb ile ağlamağa (12) irşāddur

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Mî-ḥāhem ez-tu merḥamet ey rāḥim-i kesān

Z'an-rū ki eşk-i men be-şafā mî-şevved revān

(8) Be-merdümü (13) ki dil-i derdmend-i Ḥāfiz-rā

Kişilik ḥaḳḳıçün Ḥāfizuñ derdmend gönline

Me-zen be-nāvek-i dildüz-ı merdüm-efken-i (14) çeşm

Urma gözün ādem dürici gönül dökici oḳını murād sehm-i nażar şerrinden şıyānet talebidür (15)

VELEHU EYŻAN [G.386]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ḥurrem ān rüz k'ez-in menzil-i vîrān ber-revem

Ḥurrem ol gün ki menzil-i vîrāndan gidem

Rāḥat-ı cān ṭalebem v'ez-pey-i (16) cānān be-revem

Cān rāḥatın isteyem ve cānān ardınca gidem murād budur ki mübāre ü şād ol gün ki vîrān-ı (17) dünyāyı terk idüp ṭaleb-i āḫiret idüp sülük-ı ṭarīḳat ḳılup cān rāḥatın isteyüp cānān-ı ḥaḳıḳî ṭalebinde (18) olam ki vuşul ila'llāḥ ḥāşıl ḳılam

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Ey hoş ān dem ki suy-ı menzil-i cānān be-revem

Vaşl-ı ü (19) der-nażarem vālih ü ḫayrān be-revem

(2) Gerçi dānem ki be-cāi ne-bered rāḥ ğarīb

Egerçi bilürem ki bir yere iletmez yolu ğarīb (20)

Men be-büy-ı hoş-ı ān zülf-i perişān be-revem

Ben ol zülf-i perîşānuñ hoş koşusu ile giderüm murād budur ki (21) tarîk-i Hâk ile āşinā olmayup ġarîb olan vuşul hâşıl idemez ammā *cezbetün min-cezebâti'r-raḥmāni tūvāzi* [I46b] (1) 'amele's-şaḳaleyni'¹⁸⁷⁶ ḥasebince ġayb-ı hüviyyetüñ taraf-ı muhtelifesi vardır anuñ rāyiḥası ile sülük idüp giderem (2) dimekdür yāhūt *eṭ-turuḳu ila'llāhi te'alā bi-'adedi enfāsi'l-ḥalā'iki*¹⁸⁷⁷ mücebince ḳanġı tarîkatden feyz ġālip olursa (3) ol rāyiḥa ile sālîk oluram dimekdür

Beyt

Me-gū tarîk-i vuşul-i Ḥudā yekī bāşed

Ki gufteend tarîkeş be-ḳadr-i (4) enfāsest

(3) Çün şabā bā-ten-i bīmār u ten-i bî-tāḳat

Şabā gibi ḥaste gönül ve tāḳatsüz ten ile

Be-hevādāri-i (5) ān serv-i ḥurāmān be-revem

Ol serv-i ḥurāmānın hevārārlığı ile giderem murād budur ki egerçi gönül ḥasta (6) ve tenüm bî-tāḳatdür böyle iken merātib-i sülükdan seyr fi'llāh hevādārlığında şabā gibi çābük giderem

Beyt (7)

+++---/+++---/+++---/+++

Merdümān sūy-ı şehān gerçi be-ḥaşyet be-revend

Be-ḥudā mîrem ü çün serv-i ḥurāmān be-revem

(4) Dilem ez-vaḥşet-i (8) zindān-ı Sikender be-girift

Gönüm İskender zindānı vaḥşetinden dutuldu ya' nî yigrendi

Raḥt ber-bendem ü tā mül-i (9) Süleymān be-revem

Esbāb bağlayayın tā Süleymān mülkine gideyin murād budur ki cānib-i dünyā zindān-ı 'ālem-i mülkdür (10) anuñ vaḥşetinden uşandum cānib-i 'uḳbā ve sülük-ı tarîk-i hüdā 'ālem-i melekūt u nübüvvetden ḥişşedārlıḳdur (11) aña müteveccih olayın

Beyt

+++---/+++---/+++---/+++

Çü faḳirān-ı cihān nezd-i Ḥudā şāhānend

Mür-veş men be-suy-ı nuṭḳ-ı Süleymān be-revem (12)

(5) Tāziyān-rā çü ġam-ı ḥāl-i girān-bārān nîst

'Arabî ve Bedevî atalara çün ağır yüklüler ḥālinüñ ġamı yoḳdur ya' nî (13) anlaruñ yükin çekmezler

Pārsāyān mededî tā hoş u āsān be-revem

¹⁸⁷⁶ جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَارِي عَمَلِ النَّفْلَيْنِ Allāh te'âlā cezbelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin 'ameline berâber olur. (Hadîs), Aclûnî, c. 1, Hadîs No: 397.

¹⁸⁷⁷ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ Allāh'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri sayısındadır.

Zāhidler bir meded tā hoş ve āsān gidem (14) murād budur ki meczūb u vāşıl olanlar sālīk-i mübtedīler hālī ğamın bilmezler anlara irşād idemezler lācerem (15) ey sülūk u riyāzet ile vāşıl olanlar bir meded ve irşād idūñ tā hūb u āsān kaṭ‘-ı merātīb idüp (16) vuşul ila’llāh hāşıl idevüz

(6) Der-reh-i ü çü kalem ger be-serem bāyed refit

Anuñ yolında kalem gibi başum üzre gitmek gerek (17) ise

Bā-dil-i zaḥm-keş ü dīde-i giryān be-revem

Zaḥm çekici gönül ve ağlayıcı göz ile gitmek gerek murād budur ki (18) kalem başı üzre gider ki içi zaḥm çekmiş ve gözi ağlayıcıdur lācerem anuñ gibi baş üzre tarīk-i düstda gitmek (19) isteyen gönli şikeste ve gözi yaşlu gerek

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Ƙalem şikeste-zebānest ü dīdeş giryān

Nazar be-kun tu be-eşkeş (20) ki çün siyāh ābest

(7) Nezr kerdem ki ger in ğam be-ser āyed ruzī

Nezr eyledüm ki eger bu ğam başa gelürse ya‘nī āḥir (21) olursa bir gün

Tā der-i meykede şādān u ğazel-ḥ‘ān be-revem

Tā meyḥāne kapusına şādān u ğazel okuyıcı gidem [İ47a] (1) murād budur ki hālīyā ğam-ı dünyāya ve ḥubb-ı māsivāya mübtelāyım eger andan ḥalāş olursam ḥānḳāha kemāl-i (2) neşāṭ ile gidem daḥi dünyāya meyl ü muḥabbet itmeyem

Beyt

+ + - - / + - - - / + + -

Ger ez-īn bār-ı cān berem zi-ğamet

Digerem ‘āşīkī heves (3) ne-buved

(8) Be-hevādāri-i ü zerre-şıfat raḳs-künān

Anuñ hevādārlıĝında zerre gibi raḳş iderek

Tā leb-i çeşme-i (4) ḥürşīd-i dirāḥşān be-revem

Tā yalabıcı güneş çeşmesi kenārına gidem murād budur ki zerre egerçi ḥaḳīr (5) ve āftāb kebīrdür ammā çün zerre hevādār-ı āftābdur kenār-ı āftābdan dūr degül ve anuñ şoḥbetinden mehcūr (6) degüldür lācerem insān-ı faḳīr çün ṭālīb-i Rabb-ı kebīr ola aña vuşul hāşıl ider

(9) V‘er çü Ḥāfız ne-berem reh (7) zi-beyābān bīrūn

Eger Ḥāfız gibi yol iletmezsem beyābāndan taşra ya‘nī eger beyābāna çıkamazsam andan (8) ḥalāş olmazsam

Hem-reh-i kevkebe-i Aşaf-ı devrān be-revem

Veżīr-i devrānuñ kulları cemā‘ati yoldāşlıĝı ya‘nī (9) anlaruñ muḳāreneti ile giderem murād budur ki şol kim ṭaleb-i dünyāda ve ḥubb-ı māsivāda ola beyābāndadır (10) andan çıkmaḳ lācımdu ki yola girüp tarīk-i hüdā bula pes kişi kendülüĝi ile

çıkmazsa k̄utb-ı zamān (11) vezīri olan şeyh-i kāmīl mūrīdleri muķāreneti ile çıkup tarīk-i hidāyet bulur

VELEHU EYŻAN [G.387]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Der-ḥarābāt-ı (12) muġān nūr-ı Ḥudā mī-bīnem

Muġān ḥarābātında nūr-ı Ḥudā görürin

Īn 'aceb bīn ki çi nūrī zi-kücā mī-bīnem

(13) *Bu 'acebi gör ki ne bu nūrı nereden görürin* murād *ḥarābāt-ı muġāndan ḥānķāh-ı şeyḥdür sālīk anda nūr-ı Ḥudā görür* (14) *bu 'acebi gör ki nūr-ı Ḥudā-yı a'zamı metā' u esbāb olmayan vīrān-ı ḥücre-i ḥānķāhda görürin* dir

(2) Kīst (15) dürdī-keş-i ĩn meykede yā Rab ki dereş

Kimdür bu meyhānenüñ pūsesin çekici yā Rab ki anuñ ḳapısı

Ḳıble-i (16) ḥācet ü miḥrāb-ı du'ā mī-bīnem

Ḥācet ḳıblesi ve du'ā miḥrābı görürin murād budur ki bu ḥānķāhuñ riyāzet (17) çekici şeyḥ kimdür ki anuñ ḳapısı ḳıble-i ehl-i ḥācet ve miḥrāb-ı du'ā-yı ehl-i ṭā'at görürin

(3) Manşīb-ı 'āşiki (18) vü rindi vü şāhid-bāzī

'Āşıklık manşībını ve rindligi ve şāhid-bāzligi [lafz-ı *rindī vü şāhid-bāzī* ma'ṭūf olıcaḳ ma'nā maşṭūr olandır 'āşiki lafzına ma'ṭūf olıcaḳ *'āşıklık ve rindlik ve şāhid-bāzlik manşībını* demek olur]

Heme ez-terbiyet-i luṭf-ı şümā mī-bīnem

(19) *Dükelı sizüñ luṭfuñız terbiyyetinden görürin* murād muḥātabdan şeyḥ-i ḥānķāhdur aña dir ki 'āşıklık ve ihlāş ve (20) ḥubb-ı maḥbūb pāyesin sizüñ luṭfuñız terbiyeti āşārından görürin [yāḥūd 'āşıklık manşībı ve ihlāşı ve ḥubb-ı maḥbūbı sizüñ luṭfuñız terbiyyetinden görürin demekdür]

(4) Cilve ber-men me-fürüş ey melikü'l-ḥāc ki tu

(21) *Baña cilve şatma ya'nī nāz itme ey emīrū'l-ḥāc ki sen* [merhündür]

Ḥāne mī-bīni vü men ḥāne ḥudā mī-bīnem

Evi görürsin ben [147b] (1) *ev ıssını görürin* murād *emīrū'l-ḥācdan ḥākim-i zāhir olup yā 'ālim-i 'ilm-i zāhir olup zāhir-i şerī'at bilendür* (2) aña dir ki sen zāhir ḥükümeti ve şerī'ati görürsin ben ḥāzret-i Ḥāḳ müşāhedesin iderem

(5) Kes nedīdest zi-müşk-i (3) Ḥoten ü nāfe-i Çin¹⁸⁷⁸

Kimse görmemişdür müşk-i Ḥotenden ve nāfe-i Çin

Ānci men her seḥer ez-bād-ı şabā mī-bīnem

¹⁸⁷⁸ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Derc-i 'atṭār ne-dīd ez-şeref-i müşk-i Ḥoten

Anı ki (4) ben her şehir bād-ı şabādan görürin murād budur ki şehirlerde baña nefha-i Rabbāniyye gelüp andan bir tayb-ı laṭif (5) istiṣmām iderem ol tayb-ı müşk-i Ḥotende ve nāfe-i Çinde bulunmaz

(6) Nīst der-dā 'ire cüz nokṭa-i ḥilāf (6) kem ü biş

Yokdur dā 'irede nokṭadan gayrı eksük ve artık ḥilāfi

Ki men in mes 'ele bī-çün ü çerā (7) mī-bīnem

Ki ben bu mes 'eleye nitesüz ve niçünsüz görürin murād budur ki dā 'ire-i vücūdda nokṭa-i vahdet (8) ya 'nī ḥazret-i 'izzetden gayrı yokdur ḥilāf ziyāde vü nāķış bunu taḥķik ide mümkinden nāşī olur ammā ben bu (9) mes 'eleye nitesüz ve niçünsüz ya 'nī baḥş ü cedelsüz yāḥūd kem ü keyfsüz taḥķik itmişemdür müşāhede ile (10)

(7) Her dem ez-rūy-ı tu naķşī zenedem rāh-ı ḥayāl

Her dem senüñ yüzüñden bir naķş urur benüm ḥayālüm yolın

Bā ki (11) güyem ki der-in perde çehā mī-bīnem

Kime diyem ki bu mertebede neler görürin murād cenāb-ı Ḥaḳdan ḥazērāt (12) vāķı' olup her ḥazret-i ḥayāl yolın urup kuvvet-i ḥayāliyye mu'atṭal kı lup bu mertebelere neler görürin (13) kime diyeyin diyü istiğrāb u istiş'āb ider

(8) Ḥāhem ez-zülf-i bütān nāfe-küşāyī kerden

Dilerin bütler zülfinden (14) nāfe içicilik

Fikr-i dürest hemānā ki ḥaṭā mī-bīnem

Iraḳ fikrdür beñzer ki ḥaṭā görürin murād (15) bütlerden zāt u şifātdur anlar ki zülfi gayb-ı hüviyyetleridür anları keşf ideyin dirin ammā bu fikr ba'iddür (16) beñzer ki bu ru 'yet ü rāyim-i ḥaṭādur

(9) Süz-ı dil eşk-i revān āh-ı şehir nāle-i şeb

Göñül ḥarāreti ve aķar göz yaşı (17) ve şabāḥ āhı ve gice nālesi

in heme mertebe ez-luṭf-ı Ḥudā mī-bīnem

Bu dükeli mertebe-i luṭf-ı Ḥudāda görürin murād (18) budur ki ḳalbde ḥarāret olmaḳ delil-i şevķ ve göz yaşı revān olmaḳ eşer-i 'işķ ve āh-ı şehir olmaḳ imāret-i (19) zevķ ve gice nālesi dedil ü cānib-i Ḥaḳķa meyldür lācerem cemī' bu mertebe-i luṭf-ı Ḥaḳdan bilürin (20)

(10) Düstān 'ayb-ı nażar-bāzi-i Ḥāfız me-kunīd

Dostlar Ḥāfızuñ nażar-bāzligine 'ayb itmeñ

Z'an ki ū-rā zi-muḥibbān-ı (21) şümā mī-bīnem

Zirā anı sizüñ muḥiblerüñizden görürin murād budur ki Ḥāfız her güzeli ve her iyüyi sever ki 'āşık-meşrebdür [I48a] (1) lācerem ey düstlar sizi sevduğı nice ise güzelleri sevduğı daḫi öyledür (2)

VELEHU EYŻAN [G.388]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Düstân vaqt-i gül ân bih ki be-‘ işret küşim

Dostlar gül vaqtinde ol yegdür ki ‘ işrete durışuz (3)

Sühan-ı pîr-i muğānest be-cān binyüşim¹⁸⁷⁹

Pîr-i muğān sözidür cān ile işidelüm murād vaqt-i gülden zamān-ı (4) mükāşefe ve revān-ı feyezān-ı İlahîdür lâcerem ol zamānda ‘ ıyş-ı İlahîye ve ‘ işret-i tã‘ ate duruşmaq gerekdür (5) pîr-i hankāh sözi budur cānile işitmek gerekdür ve mûcibi ile iş itmek gerekdür

(2) Nîst der-kes kerem ü vaqt-i (6) tarab mî-güzereğ

Yoğdur kimsede kerem ü şenlik vaqti geçer

Çāre ānest ki seccāde be-mey be’ früşim

Çāre oldur (7) ki secādeyi şarāba şatavuz murād budur ki şafā-yı kalb ve feyz-i Hağ olduğu zamānda emr-i ma‘ āş tedbirinde (8) olmayup ‘ işğ-ı İlahîye iştiğāl gerek bizüm için bezl ü māl u kerem ider kimse yoğdur lâcerem seccādemüz (9) şatup ‘ işğ-ı İlahî ve tã‘ at-i şāhîye şarf idüp fırsat-ı füyüzı fevt itmek gerekdür

(3) Hoş hevāist (10) ferağ-bağş Hudāyā be-firist

Hoş hevādur ferağ bağışlayıcı yā Rabbî gönder [be-firist lafzınıñ mef‘ üli nāzeninidür]

Nāzenini ki be-rüyeş mey-i gül-gün (11) nüşim

Bir nāzenin ki anuñ yüzine gül renklü şarāb içelüm urād budur ki zamān-ı feyz-i fazl-ı hoş ferağ-bağş-ı (12) hevādur ol vaqtdde bu mağbūbuñ ve mağbūlüñ olan şeyğ-i şāhib-i irşād gönder ki anuñ muvācihesinde (13) ‘ işğ-ı İlahî nüş idüp zevğ-i tã‘ at bulalum

(4) Ergānün-sāz-ı felek rehzen-i ehl-i hünestes

Feleküñ ergānün-sāzı (14) ehl-i hünereñ kıtā‘-ı tarīkidür

Çün ez-în guşsa ne-nālim ü çerā ne’ hrüşim

Nice bu gaşşadan (15) inlemeyelüm ve niçün ağlayup gülmeyelüm murād mantūğdan zāhirdür [lafz-ı çün imāle iledür keyf ma‘ nāsına]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Hüner nuhufte çü ‘ anğā be-mānd z’ ān ki (16) ne-mānd¹⁸⁸⁰

Kesî ki bāz şināsed hümāy-rā ez-zāğ

(5) Gül be-cüş āmed ü zi-mey ne-zedimes ābî

Gül cüşa geldi ve şarābdan (17) aña şu urmaduğ

Lācerem z’ āteş-i hirmān u heves mî-cüşim

¹⁸⁷⁹ İkinci mısra derkenârda şu şekildedir: Sühan-ı ehl-i dilest in ü be-cān binyüşim

¹⁸⁸⁰ Zahîreddîn-i Fâryâbî, *Dîvân-ı Zahîreddîn-i Fâryâbî*, (Tashîh ü Tahkîk ü Tavzî: Doktor: Emîr Hasan Yezdgirdî, be-İhtimam: Doktor Asgar Dâdbih), Neşr-i Katre, Tahran 1381, s. 58, K.17/3.

Lābüd maḥrūmluḡ ve heves odından ḡaynaruz (18) murād budur ki bir ḡazan ḡaynayup ṡaşmalu olsa aña šu ḡoyup teskīn iderler ṡaşup ṡāyi‘ olmaḡa (19) ḡomazlar pes keš š feyz cūša geldi biz ‘ıšḡ-ı İläḡi šuyı ile anı teskīn š zabt itmedük läcerem (20) maḥrūmluḡ ve heves odından ḡaynar imišüz ki mükāšif š feyzi ṡāyi‘ idevüz

(6) Mi-kešim ez-ḡadeḡ-i läle šarābī (21) mevḡüm

Çekerüz läle ḡadeḡinden mevḡüm šarābı

Çešm-i bed dūr ki bī-muṡrıb u mey medḡūšim

Yaramaz göz [İ48b] (1) *ıraq olsun ki muṡrıbsuz ve šarābsuz mest š ḡayrān ve bī-‘aḡl u sekerānuz* murād budur ki läle-i šınıḡ (2) çanaḡ gibidūr ki içünde šarāb u āb durmaz bizüm daḡi elimüzde mālımız yok ammā ḡāṡırumuzda istiḡnā (3) çok läcerem kendü šafā-yı ḡāṡırumuz olduḡıçün esbāb-ı ma‘āšsuz ‘ıyš u ‘išretde ve šoḡbetden zevḡ (4) š ḡāletdeyüz [*çešm-i bed dūr* cümle-i du‘āiyyedür]

Bejt

--+/-+++/+---/-+-

Deryā dilim š dīde-i mā ma‘den-i dürest

Ger dest-i mā tehīst velī çešm-i mā pürest (5)

(7) ḡāfız in ḡāl-i ‘aceb bā-ki tevān guft ki mā

Ey ḡāfız bu ‘aceb ḡāli kimle dimek olur ki biz

Bülbülānīm (6) ki der-mevsim-i gül ḡāmūšim

Bülbüllerüz ki gül mevsiminde sākıtüz murād budur ki ṡarīkat bülbülleri yüz vaḡt (7) keš š feyzde tekellüm š terennümde gerek idük ṡālib š sāmi‘ olmaduḡıçün sākıt olmušuzdur ammā bu ḡāli (8) kime diyelüm

VELEHU EYšAN [G.389]

[Mef‘ šlü Fā‘ ilätü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Dī šeb be-seyli-i ešk reh-i ḡāb mī-zedem

Dün gice göz yašı seyli ile (9) uyḡu yolın ururdum

Naḡši be-yād-ı ḡaṡṡ-ı tu ber-āb mī-zedem

Bir naḡšı senün ḡaṡṡın yādı šu üzre (10) *ururdum* murād göz yašı ile uyḡuyı def‘ ideredüm ve gözümde olan yašda ḡaṡṡ-ı ma‘rifet-i ḡaḡ (11) ṡašvīr iderdüm ki ḡālbümde itdüḡim ṡašavvur gözümde mušavver olur idi dimekdür

(2) Ebrū-yı yār der-nazar u ḡırḡa (12) sūḡte

Yār ḡašı nazarda ve ḡırḡa yanmıš olduḡı ḡāilde

Cāmī be-yād-ı küše-i miḡrāb mī-zedem

Bir ḡadeḡi (13) *küše-i miḡrāb yādına ururdum* murād remz-i İläḡi baña miḡrāb olup bedenüm maḡv olup ol remz küšesi (14) yādına šarāb-ı ‘ıšḡ-ı İläḡi zevḡ iderdüm dimekdür

(3) Rüy-ı nigār der-nazarem cilve mī-nümüd

Nigāruñ yüzi (15) nazarumda cilve gösterürdi

V'ez-dür büse ber-ruḥ-ı mehtāb mī-zedem

Iraḡdan ben bedr ayuñ yañağın öperdüm (16) murād ḡazret-i Ḥaḡ ve naḡnu aḡrabu ileyhi min ḡabli'l-varīd¹⁸⁸¹ ḡasebince baña aḡrab ammā ben ḡafletümnden ba' id taşavvur idüp (17) ve ḡalat eyleyüp ḡayra teveccüh ve taḡbet iderüm dimekdür

(4) Çeşmem be-rüy-ı sākī ü güşem be-ḡavl-i çeng

Gözüm (18) sākī yüzinde ve ḡulaḡum çeng ḡavlinde

Ḥālī be-çeşm ü güş der-in bāb mī-zedem

Bir ḡālī göz ve ḡulaḡ (19) ile bir ḡapuda ururdum murād gözüm vā' iz yüzinde ve ḡulaḡum ol pīr-i munḡanī ḡavlinde bāb-ı İläḡide bu göz (20) ve ḡulaḡ baña bir ḡāldür ve ḡüsni- ' aḡbetüme dāldur didüm dimekdür

(5) Naḡş-ı ḡayāl-i rüy-ı tu tā vaḡt-i şubḡ-dem

(21) senüñ yüzüñ ḡayālī naḡşını yā şabā vaḡtine dek

Ber-kārgāḡ-ı dīde-i bī-ḡāb mī-zedem

Uyḡusuz [İ49a] (1) göz kārgāḡına ururdum murād müşāhede-i Ḥaḡ ḡayālī her gice şabāḡa dek ḡayālümnden ḡālī olmaz dimekdür (2)

(6) Sākī be-şavt-ı in ḡazelem kāse mī-girift

Sākī bu ḡazelüm şavtı ile çanaḡ ya' nī ḡadeḡ dutardı

Mī-guft in (3) sürüd u mey-i nāb mī-zedem

Bu ırı dir idi ve ve şarāb-ı şāf ururdum murād vā' iz benüm İläḡi nazmum oḡuyup (4) zarf-ı kelime-i ḡikmet dutardı ben ol şarḡa ' ışḡ-ı İläḡi zevḡ ider idüm dimekdür

(7) Her murḡ-ı fikr k'ez-ser-i şāḡ-ı (5) süḡan be-cest

Her fikr ḡuşı ki söz budaḡubdan uçdı

Bāzeş zi-turra-i tu be-mızrāb mī-zedem

Girü aña (6) senüñ turrañdan zaḡme ururdum murād sözden fikr ki uçup ḡaçmış idi ḡayb-ı hüviyyet eḡrāfından (7) aña zaḡm urup girü şikār itdüm dimekdür

(8) Ḥoş büd vaḡt-i Ḥāfız u fāl-ı murād u kām¹⁸⁸²

Ḥoş idi (8) Ḥāfızuñ vaḡtı ve fāl-ı murādı

Ber-nām-ı ' ömr ü devlet-i aşḡāb mī-zedem

Aşḡābuñ ' ömr ü devleti nāmına (9) ururdum murād aşḡābuñ ' ömr ü devleti nāmına urduḡum fāl mübārek vāḡı' olur andan Ḥāfızuñ (10) vaḡtı ḡoş olur dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.390]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

¹⁸⁸¹ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarımızı biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız. (Kur'ân, Kaf 50/16).

¹⁸⁸² Fāl-ı murād u kām ifādesi derkenārda fāleş be-baḡt-ı nīk şeklindedir.

(1) Düş sevdā-yı ruheş guftem zi-ser bîrûn kunem

Dün (11) didüm anuñ yañağı sevdāsın başdan taşra çıqaram

Guft kû zincîr tâ tedbîr-i in Mecnûn kunem

Didi (12) kanı zincîr ki bu Mecnûn tedbîrin idem murād hubb-ı cemâl-i Hakkı terk itmek istemek cünündür ve ol fikri (13) iden Mecnûndur lâcerem zincire urup anuñ tedbîrin itmek gerek

(2) Kâmeteş-râ serv guftem ser keşid (14) ez-men be-ħışm

Anuñ kâmetine serv didüm baş çekdi benden ħışm ile

Düstân ez-râst mî-renced nigârem (15) çün kunem

Dostlar doğrudan incinür nigârum nice idem murād nigârdan nefsdür ammâ ‘uluvv-ı mertebe-i (16) tarîkati aña disem ve terğib itsem baña muvâfaqat itmeyüp baş çeküp ğazab ider dostlar doğrudan (17) incinür nefsum var nice ideyüm diyü andan şikâyet ider

(3) Nükte-i nâ-sencide guftem dilberâ ma‘zür dâr

Nükteyi (18) tartmemiş didüm ey dilber ma‘zür dut

‘İşveî fermây tâ men tab‘-râ mevzûn kunem

Bir şive buyur tâ (19) ben tab‘ı mevzûn idem murād nefse ħitâbdır ji ben saña tedric ile riyâzet emr itmek gerek idüm öyle (20) eylemedüm şive ü nâz u ğilzât u te‘ azzür kıl tâ tab‘ umı mevzûn u ta‘ lîm ü irşâd-ı tedric ile idem

(4) Zerd-rüyî (21) mî-keşem z’ân tab‘-ı nâzûk bî-günâh

Şaru yüzlülük çekerin ol nâzûk tab‘ dan bî-günâh

Sâkiyâ [İ49b] (1) cāmî be-dih tâ çehre-râ gül-gün kunem

Ey sâkî bir kadeh vir tâ yüzi gül renklü idem murād nefsuñ tab‘ ı nâzûk ben aña (2) hayra delâlet iderin ol bî-günâh baña ğazab ider ħavfdan beñz şararduram ey şeyh ü vâ‘ iz bir şafâ-yı (3) ħâtır vir ki ħavfdan ħalâş olup şarı yüzüm gül reng ola

(5) Ey nesîm-i menzil-i Leyli Ĥudâ-râ tâ be-key

Ey Selmâ (4) menzilinüñ yili Allâh için ya‘nî iriş tâ niceye dek

Reb‘-râ ber-hem zenem itlâl-râ Ceyhûn kunem¹⁸⁸³

Menzili (5) birbirine uram âşâr-ı dâr-ı ħarâbeyi Ceyhûn idem murād cenâb-ı İlâhiden nefha-i Rabbâniyye ve feyz-i istid‘â idüp (6) niçeye dek mekânüm ħarâb ve maķâmum eşk-i çeşm ile seyle virem dimekdür

(6) Men ki reh burdem be-genc-i ħüsni (7) bî-pâyân-ı düst

Ben ki yol iletdüm dostuñ pâyânsuz ħüsni ħazînesine

Şad gedâ-yı hemçü ħod-râ (8) ba‘ d ez-în Kârûn kunem

¹⁸⁸³ Metinde *reb‘ leyli-râ* şeklinde başlayan bu mısra vezin gereği *reb‘-râ* şeklinde okunmuştur.

Yüz kendüm gibi gedâyı bundan sonra Kârûn idem murâd budur ki seyr ila'llâh idüp (9) vuşûl-i Hâzret-i Hâk hâşıl kıldum seyr fi'llâh hûd bî-pâyândur lâcerem bundan sonra niçe kendüm gibi gedâları (10) vuşûl ila'llâh ile ganî idem

(7) Ey şeh-i şâhib-kırân ez-bende Hâfız yâd kun

Ey şâhib-kırân pâdşâh (11) bende Hâfızı añ

Tâ du' â-yı devlet-i ân hüsni-rüz-efzün kunem

Tâ ol her gün artan hüsni devleti du'âsın (12) idem murâd zâhir pâdşâhından ricâdur ammâ ma'nâyâ nazar sultân-ı tarîkat olan mürşid-i kâminden istid' â-yı (13) himmetdür

VELEHU EYŻAN [G.391]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Dide deryâ kunem ü şabr be-şahrâ fikenem

Gözi deñiz idem ve şabrı şahrâyâ atam

V'enderin-kâr (14) dil-i hûş be-deryâ fikenem

Bu işde kendü gönülümü deñize atam murâd budur ki gözümü bañr-ı vañdete nâzır idüp (15) mañall-i deryâ ve 'ayn-ı deryâ idüp ve ol hâzretsüz şabrı yabana atup bu 'amelde kendü qalbümü bañr-ı vañdete atayın ki (16) görüp gönül sevmek muqtezâ-yı tabi' at-ı beşeriyedür

(2) Ez-dil-i teng-i günehkâr ber-ârem âhî

Tar günehkâr gönülden kaldırayın (17) bir âh

K'âteş ender-güneh-i Âdem ü Havvâ fikenem

Ki âteşi Âdem ü Havvâ günâhına atam murâd budur ki tevbe-i hâlişe ideyin (18) ki 'ağldan ve nefsdan şâdir olan günâh bile yanup mañv olsun zîrâ 'ağlı zevceye teşbih iderler

(3) Hürdeem (19) tîr-i felek bâde be-dih tâ sermest

Yemişem felek oğın şarâb vir tâ sermest

'Uğde der-bend-i kemer terkeş-i cevzâ fikenem

(20) *Bağı cevzânun belün kuşağı bendine atam* murâd budur ki baña havâşiş-i felek ve nekbet-i ma'şiyet oğı toğunmuşdur (21) 'ışk-ı İlâhî virüp keyfiyyet-i hubb-ı Hâk ile mütekeyyif olam tâ ki oğ atılan yire bend ü 'ağd idüp def'-i muzırrât [İ50a] (1) idem

(4) Cür' a-i cām ber-in taht-ı revân efşānem

Qadeh cür' asın bu taht-ı revân üzre şaçayın

Ğulğul-ı (2) çeng der-in günbed-i minâ fikenem

Çeng gulğulin bu kubbe-i minâyâ atam murâd taht-ı revândan dünyâdur ki bâkî degül (3) gitmekdedür lâcerem bundan şey'-i qalil ile iktifâ idüp ve 'ışkdan hişşedar kırup ve himmeti mollâ-yı a'lâyâ eyleyüp (4) şeyhün kelâmı figânını yâ murâqabe

kelimâtını felek yetişdürdüm [çengden murād şeyh-i munhanîdür yâ sâlik-i murâkıbdur]

(5) Māye-i hoş-dilî ancâst ki dildâr ancâst

(5) *Göñük hoşluğı māyesi andadur ki dildâr andadur*

Mî-kunem cehd ki ho-râ meger ancâ fikenem

Cehd ideyin (6) *i kendümi meger anda atam* murād budur ki dünyâda hazret-i Hağ bulunmaz bunı terk idüp ‘uğbāya meyl ideyin (7) ve ehl-i dünyâdan olmayup ehl-i âhiretten olayın tâ ki maṭlûb-ı hağikî hazretin bulayın

(6) Be-küşâ bend-i kabâ ey meh-i (8) ħurşîd-külâh

Aç kaftanuñ düğmesin ey güneş külâhlu ay

Tâ çü zülfet dil-i sevdâ-zede der-pâ fikenem

(9) *Tâ zülfüñ gibi sevdâ urmuş göñli ayağa atalum* murād mütekellimden ‘ağldur ve muhâtabdan rûhdur anuñ bend-i kabâsı (10) bedene ta‘alluğıdır ve rûh kendüsi ay gibi münevverdür ve anuñ tâcı imândur ki andan enverdür ve anuñ zülfî süfliyyâta (11) ta‘alluğı ve tenzildür kâcerem ‘ağlı rûha bedenden ta‘alluğı kaç kıl tâ senüñ süfliyyâta irtibâtuñ gibi sevdâ-yı dünyâ urmuş (12) kalbi ayağa atup nazardan birağup aña tâbi‘ olmayam

(7) Hâfızâ tikye ber-eyyâm çü sehvest ü hağâ

Ey Hâfız eyyâma (13) *i‘timâd sehvdür ve hağâdur*

Pes çerâ ‘işret-i imrüz be-ferdâ fikenem

Pes niçün bu günki ‘işreti yârına atam murād budur ki (14) eyyâm-ı ‘ömre i‘timâd hağâdur lâcerem *a‘melû li-âhiretike kemâ temütüne ğadan*¹⁸⁸⁴ mücebince ‘ibâdetde ve tâ‘atde ta‘cîl idüp (15) yârına te’ĥîr itmek gerek niteküm haberde vârid olmuşdur *‘accilû bi’ş-şalâti kable’l-fevti ve ‘accilû bi’t-tevbeti kable’l-mevti*¹⁸⁸⁵ (16)

VELEHU EYẒAN [G.392]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Düş bîmâri-i çeşm-i tu be-burd ez-destem

Dün gice senüñ gözün ħasteliđi iletdi (17) *beni elden*

Lîken ez-luğf-ı lebet şüret-i cân mî-bestem

Lîken senüñ lebüñ luğfindan cân şüretin bağlardum (18) murād dün giceden ‘âlem-i ervâhdur ki bugünkü dünyâ güninden muğaddemdür ve çeşm-i ‘ayndur ve ‘ayn bunda zât-ı şey’ (19) ma‘nâsınadur ve anuñ bîmârlığı ihtifâsıdır ve *lebd*den murād kelâm-ı Hağdur ya‘nî ‘âlem-i ervâhda ru’yet-i zâtu’llâh (20) müyesser

¹⁸⁸⁴ اَعْمَلُوا لِآخِرَتِكُمْ كَمَا تَمُوتُونَ غَدًا Yarın ölecekmiş gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadîs) İbn Ebi’d-Dünyâ, Hadîs No: 49.

¹⁸⁸⁵ وَعَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْوُت ، وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ Vakti çıkmadan namâza acele ediniz, ölmeden önce de tevbe için acele ediniz. (Hadîs) Mevzûatü’s-Sagâni, No: 16.

olmaduğından bī-hod u bī-vücüd idüm ammā ervāha *elestü birabbiküm*¹⁸⁸⁶ nidası işitdürölüp andan (21) cān şüretin bağladum ya‘nī cānum mevcüd oldı yā cānum muşavver ü müveccih oldı

(2) ‘Işk-ı men bā-ğat-ı müşkīn-i tu imrūzī nīst¹⁸⁸⁷

[İ50b] (1) *Benüm ‘ışkum senün müşkīn ğatıña bu ğnlük degüldür*

Dīrgāhist k’ez-īn cām-ı hilālī mestem

Çok ve ğiç zamāndur (2) ki bu hilālī ğadeğden mestin murād ğat-ı müşkīnden kelāmu’llāhdur ve aña muğabbetüm dūnyā ğüninden degüldür ‘ālem-i (3) ervāğdandır ki bu ince ğadeğden ve lafz-ı dağığden mestin

(3) **Ez-şebāt-ı ğodem īn nükte ğoş āmed ki bī-cevr**

(4) *Kendü şebātumdan bu nükte ğoş geldi baña ki cevr ile*

Ber-ser-i kūy-ı tu ez-pāy-ı taleb ne-niştem

Senün mağallün başı (5) üzre taleb ayağından oturmadum murād kendünün ğarīğ-i Ğağda şebātın medğdür ki riyāzet şiddeti (6) ve ğicāb-ı kibriyā tağarrüzi ile ferāğat itmedüm ğirü talebde şābit ğademin lācerem kendü şebātumdan bu nükte ya‘nī (7) mışrā‘-ı şānī mazmūnı baña ğoş geldi talebden teğā‘ üd itmedüm diyüp tervic-i şebāt taleb ider

(4) ‘Āfiyet çeşm (8) **me-dār ez-men-i meyhāne-nişin**

‘Āfiyet ğöz dutma ya‘nī ümīd itme ben meyhāne-nişinden

Ki dem ez-ğıdmet-i (9) rindān zedeem tā hestem

Ki nefesi rindler ğıdmetinden urdum tā ki varın murād budur ki ben ğānğāh-nişinden (10) ferāğat-ı sülük ve ‘āfiyet-i riyāzet ümīd itme ki ben olaldan ve kendüm bilelden bir ve muğlišler (11) ğıdmetinden nefes ururam anlar ki ğıdmetinde dururam diyüp beyt-i sābıkuñ mazmūnını tağğığ (12) ider

(5) **Der-reh-i ‘ışk ez-ān süy-ı fenā şad ğatarest**

‘Işk yolında ol fenā cānibinden yüz ğatar vardır (13)

Tā ne-ğüyī ki çü ‘ömrem be-ser āmed restem¹⁸⁸⁸

*Tā dimeyesin ki çün ‘ömrüm āğir oldı ğurtuldum murād budur ki (14) ğarīğ-i Ğağda ve cānib-i fenāda ğatar çokdur hemān vefāt itdüm ğurtuldum dimeyesin mevzi‘-i mevtden (15) defne dek nice su’aller ve ğabrde nice su’al ve ğaller ve mevāğıf-ı ğaşrde nice mağūf ğullar vardır (16) *vetteğū yevmen türce‘üne fīhi ila’llāhi şümme tüveffā küllü nefsin mā kesebet vehüm lā yuzlemün*¹⁸⁸⁹ feğvāsından ğāğil (17) olmamağ ğereğdür*

¹⁸⁸⁶ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet ğününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

¹⁸⁸⁷ *Bā-ğat-ı müşkīn-i tu* ifādesi derkenârda *bā-leb-i şirīn-i tu* şeklindedir.

¹⁸⁸⁸ ‘*Ömrem be-ser āmed* ifādesi derkenârda *cānem be-leb āmed* şeklindedir.

¹⁸⁸⁹ وَأَنْتُمْ أَيُّهَا النَّاسُ نُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Allah’a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceğ i ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir ğünden sakının. (Kur’ân, Bakara 2/231).

(6) Ba' d ez-înem çi gam ez-tîr-i kej-endâz-ı hasûd

Bundan sonra baña ne gam hasûduñ egri atılıcı oğından (18)

Çün be-mahbûb-ı kemân-ebürü-yı hod peyvestem

Çün kendümüñ yay kaşlu mahbûbuma ulaşdum murâd *hasûddan* (19) İblisdür anuñ egrş atılıcı okı taraf-ı dalâle delâletidür çün mahbûb-ı haqîkî şâhib-i rumûzdur aña vuşul (20) buldum İblis-i hasûddan ne gam ki *el-ma'sûmu men 'aşema'llāhu*¹⁸⁹⁰ hasebince hazret-i Haqqun kenef-i 'ışmetinde olurum (21)

(7) Buse ber-dürç-i 'aķıķ-i tu helâlest merâ

Senüñ 'aķıķüñ dürçin öpmek helâldür baña

Ki be-efsûs u cefâ [İ51a] (1) mühr-i vefâ ne-şikestem

[*dürç* zamm-ı dâl ile cevâhir hoşkasına dirler] *Ki ta'n u cefâ ile muhabber ü vefâyı şımadum* murâd 'aķıķden cevâhir-i ma'ânî (2) ve esrâr-ı nihânî olan zarf-ı ma'nevîdür çün ben halkuñ ta'nı ve cefâ-yı riyâzet ile muhabbet ü vefâyı şımadum *inne* (3) *li'l-Ķur'āni batnan ve li-batnihi li-batnen ilā-seb'ati ebṭuni*¹⁸⁹¹ hasebince ma'ânî-i daķıķa ve haķâyıķ-ı anıķa keşfine ağz açsam revâdur (4)

(8) Şanem-i leşkeriyem gâret-i dîn kerd ü be-refi¹⁸⁹²

Bir sipâhî şanem dîn yağma itdi ve gitdi

Åh eger 'âţfet-i şâh ne-gîred destem

(5) *Åh eger şâh meyli dutmazsa elimi* murâd *şanem-i leşkeriden* ferîştedür ki anı ma'bûd idinmiş *ţā'ife* vardur ve sipâhî (6) olduğı elli olduğı ve cündü'llâhdan olduğıdur lâcerem ilhâm-ı melekî gelüp benüm dünyâya itâ'atüm ve inkiyâdum (7) alup ammâ hazrete irşâd itmeyü gitdi åh eger hazret-i Haqdan meyl ü merhamet olmazsa elüm dutup hidâyet (8) itmezse hayretde kalup maķşada vâşıl ve maķşudı hâşıl kılmazam diyü hazret-i Haqdan istimdâd ider (9)

(9) Rutbet-i dâniş-i Hâfuz be-felek ber-şude bûd

Hâfizuñ 'ilmi mertebesî felek üzre gitmiş idi

Kerd gam-h'âre-i (10) şimşâd-ı bülendet pestem

Senüñ yüce şimşâduñ münisligi eţrafında alçağın murâd 'ilm-i zâhirde mahâretüm (11) ve 'uluvviyetüm vardur ammâ üns-i Haq zuhûr itdükde ve ol havâliye yitdükde alçaķ ve nesne bilmez olurum diyüp (12) 'ilm-i keşfi vü ledünnî zuhûr idicek 'ilm-i kesbî vü zâhirî maḥv olur diyü beyândur [*gam-h'âr* bir kimsenüñ gamın yiyüp ve anuñçün kayırıcı dimekdür hazret-i Haqķa isnâd olınıcak üns ü ülfet murâd olmaķ münâsibdür]

VELEHU EYŶAN [G.393]

¹⁸⁹⁰ الْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah'ın koruduğı kişidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhîd, Hadîs No: 294.

¹⁸⁹¹ إِنَّ لِلْقُرْآنِ بَطْنًا وَلِبَطْنِهِ لِبَطْنًا إِلَى سَبْعَةِ أَبْطُنٍ Kur'an'ın zâhiri ve bätını vardır. Bätını da yedi bätını olan bir bätındır. (Hadîs) Molla Muhsin Muhammed b. Murtażâ Feyz-i Kâşânî, **Tefsîrû's-Sâfi**, c. 1, s. 31.

¹⁸⁹² *Gâret-i dîn* ifâdesi derkenârda *gâret-i dil* şeklindedir.

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) **Derdem (13) ez-yārest ü dermān nīz hem**

Derdüm yārdandur hem dermān daḥi

Dil fedā-yı ü şud u cān nīz hem

(14) *Göñül anuñ fedāsı oldı hem cān daḥi* murād derd-i 'ışk dād-ı Hāḫdur feyz-i vaşl daḥi dād-ı Hāḫdur gönül ve (15) cān her biri aña fedādur dimekdür

(2) **İn ki mī-güyend ān bihter zi-ḥüsn**

Bunı ki dirler ān yigrekdür ḥüsnden

Yār-ı mā (16) in dāred ü ān nīz hem

Bizüm yārimüzüñ bu vardur ol daḥi hem murād zāhire nazār budur ki ān didükleri (17) şol cāzibedür ki ba'zı maḥbūblarda olur egerçi ḥüsni fā'ik degül ise dāḥi pes dirler ki ān yigrekdür (18) ḥüsnden ki anda ān olmaya ve mışrā'-ı şānide mezkūr olan *in* lafzı ḥüsne işāretdür ve *ān* lafzı yā ine (19) işāretdür yā ān kendüsi murāddur ya'nī bizüm yārimüzüñ hen ḥüsni fā'iki vardur hem cezb-ı şādıķı vardur (20) ve ma'nāya nazār murād budur ki *cezbetün min-cezebātı'r-raḥmāni tüvāzī* 'amele's-*şakaleyni*¹⁸⁹³ mücebince cezbe-i İlähiyye ḥüsni (21) 'amelden yigrekdür ammā bizüm yārimüz ki ḥazret-i Hāḫdur anuñ hem cezbe-i şādıķası hem ḥüsni 'amele raḡbeti hem ḥüsni 'ameli [İ51b] (1) ya'nī fazl-ı raḡmeti vardur

(3) **Her dü 'ālem yek fūrüg-ı rüy-ı üst**

Her iki 'ālem anuñ yüzünüñ bir ziyāsıdur

Gufte (2) şud peydā u pinhān nīz hem

Dinildi āşķār o gizlü daḥi hem murād budur ki dünyā ve āḫiret tecelliyāt-ı İlähiyyeden ve (3) zühürāt-ı Hāḫdan bir şemmedür bu söz dinilmişdür āşķār o gizlü hem

(4) **Dāstān der-perde mī-güyem veli**

Hikāyet (4) ve kışşa perdede direm veli

Gufte ḥ'āhed şud be-destān nīz hem

Dinilse gerekdür hikāyet ve kışşa ile daḥi hem (5) murād 'ışk-ı İlähī kışşamı gizlü söyleyüp ḥalka fāş itmez idüm ammā şān-ı 'ışk zühürdür ve hikāyet olsa (6) gerekdür dimekdür

(5) **Ḥün-ı mā ān nergis-i mestāne riḫt**

Bizüm ḫanımız ol nergis-i mestāne dökdi

V'ān ser-i zülf-i perişān (7) nīz hem

Ol perişān zülfden ucı daḥi hem murād zātu'llāh helāk itdügi gibi şıfāt daḥi helāk ider dimekdür

(6) **İ' timādī (8) nīst ber-kār-ı cihān**

¹⁸⁹³ جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَازِي عَمَلِ النَّفْلَيْنِ Allāh te'âlā cezbelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin 'ameline berāber olur. (Hadīs) Aclūnî, c. 1, Hadīs No: 397.

Bir i‘timād yoqdur cihān işine

Belki ber-gerdün-ı gerdān nīz hem

Belki dönici felege daği hem murād budur ki (9) cihānuñ a‘māline ya‘nī feleküñ te‘şirātına i‘timād yoqdur belki feleküñ kendüye i‘timād yoqdur ki fānī vü hālik olsa (10) gerekdür

(7) Yād bād ān kũ be-qaşd-ı hũn-ı mā

Añlsun ol ki bizüm qanımız qaşdına

‘Ahd-rā be’şkest ü peymān nīz hem

‘Ahdī (11) *şıdı ve öci daği hem* murād nefsuñ rũhuñ zararı qaşdına ‘ahd ü peymān şıdığın beyāndur [*peymān* ‘ahd ma‘nāsınadır ve öc ki iki kimse qorlar aña daği dirler]

(8) Çün ser āmed devlet-i şebhā-yı (12) vaşl

Çün başa geldi vaşl giceleri devleti

Bü’gzered eyyām-ı hicrān nīz hem

Geçer hicrān eyyāmı daği hem murād vaşl-ı bākī (13) olmaduğı gibi hicrān daği bākī olmaz lācerem dünyānuñ ne devleti bākīdür ne miñneti bākīdür dimekdür

(9) Naqş-ı hāleş hũn-ı çeşmem (14) bārḥā

Anuñ ḥālinüñ naqşı benüm gözüm qanın nice kerre

Āşkārā ḥured ü pinhān nīz hem

Āşkārā içdi gizlü daği hem (15) murād sırr-ı İlähiye vuqũf için āşkāā ve gizlü qan aqladum dimekdür

(10) ‘Āşık ez-qağı ne-tersed mey biyār

‘Āşık qağıdan (16) *qorqmaz şarāb getir*

Belki ez-yargũ-yı dīvān nīz hem¹⁸⁹⁴

Belki dīvān yasağından daği hem murād budur ki ehl-i şer‘ (17) ‘ışk-ı İlähiye māni‘ degüldür lācerem ‘āşık andan qorqmaz ehl-i ‘örf ḥod qalb ḥālin bilmez ‘ışk-ı ḥod derünidür (18) pes ‘āşık andan daği qorqmaz [*yergũ* tehdid ve yasaq ve da‘vī ma‘nāsına gelür]

(11) Muḥtesib dāned ki Ḥāfiz ‘āşıkest

Muḥtesib bilür ki Ḥāfiz ‘āşıkdur (19)

Āşaf-ı mülk-i Süleymān nīz hem

Süleymān mülkinüñ veziri daği hem murād budur ki benüm ‘āşık-ı Ḥāq idüğim ehl-i ḥükmüñ (20) ednā olanı bildüğü gibi a‘lā olanı daği bilür ki tālib-i Ḥāqkınn tālib-i manşib u māl degülin (21)

VELEHU EYZAN [G.394]

¹⁸⁹⁴ *Yargũ-yı dīvān* ifādesi derkenārda *sultān-ı dīvān* şeklindedir.

[Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilün]

(1) Der-nihānhāne-i 'işret şanemî haş dārem

'İşret kılarında bir hoş ma'būdum vardur [maṭla' da ve maḥlaşda mezkūr olan lafz-ı hoş feth-i hā ile oḡunmak gerek ri' āyet-i kāfiye içün] [nihān-hāne killardur]

K'ez-ser-i zülf-i ruḡeş [İ52a] (1) na' l der-āteş dārem

Ki anuñ zülf-i ucından ve yañağından odda na'lim vardur murād nihānhāne-i 'işret-den (2) 'ibādethāne ve hücre-i ḡalvetdür ve hoş ma'būddan murād ḡazret-i Ḥaḡdur ve zülfüñ ucu egri olduğıçün na'la (3) teşbihdür ve yañaḡ ḡumret rengi olduğıçün āteşe müşābihdür oes ol şanemün ser-i zülf-i baña na' l ve yañağı āteşdür (4) şol kimsenüñ ki göñlini kızdurmaḡ isteseler anuñ niyyetine na' lı āteşe korlar lācerem benüm ḡayb-ı hüviyyet ucından (5) ve cemāl-i ḡazret-i Ḥaḡdan ḡarāretüm vardur

(2) 'Āşık u rindem ü mey-ḡāre be-āvāz-ı bülend

'Āşıkın ve rindin ve şarāb-ḡārin (6) āvāz-ı bülend ile [ya' nī şarābı āvāz-ı bülend ile içerin]

V'in heme manşıb ez-ān ḡür-ı perī-veş dārem

Bu cümle manşıbı ol perī gibi ḡürdan (7) dutarın murād budur ki 'āşık u muḡliş-i muṭlak şarāb-nüş-ı muḡaḡḡak olduḡum ki bu cümle manşıb-ı 'ālīdür ol (8) cemāl-i mestürdan dutarın

(3) Ger tu z'in dest merā bī-ser ü sāmān dārī

Eger sen beni bu elden ya' nī bu manşıbum (9) içün ki 'āşık u rind ü meyḡāreyin başsuz ya' nī ḡudretsüz ve yuvasuz dutarsañ

Men be-āh-ı seḡeret zülf-i müşevveş (10) dārem

Bir āh-ı seḡer ile senüñ zülfüñ müşevveş dutarın murād budur ki ḡazret-i Ḥaḡ 'āşık u muḡliş ve 'ışk-ı İlähī (11) nüş kılanı bi-ḡasebü'z-zāhir ḡor ve fakīr dutarsa ammā fakīr du' ā-yı seḡergāhı ve seḡerlerde olan āhı ile anuñ (12) ḡayb-ı hüviyyetinden āşar müşāhede idüp anda te'sir ider

(4) Ger be-kāşāne-i rindān ḡademī ḡāhī zed

Eger rindler ḡücesine (13) bir ḡadem urmaḡ istersen

Naḡl-i şif r-i şekerin ü mey-i bī-ḡaş dārem

Şeker gibi şif r nakli ve şāfi şarābum vardur murād hücre-i (14) ḡalvetde ḡazret-i Ḥaḡdan tecellī istid' ā idüp ṭatlu 'ilm ü ma' rifetüm ve 'ışk-ı şāfum vardur dir

(5) V'er çünin (15) çehre küşāyed ḡaṭ-ı zengāri-i düst

Eger böyle yüz açarsa dostuñ zengāri ḡaṭı

Men ruḡ-ı zerd be-ḡünābe (16) münāḡḡaş dārem

Ben şaru yüzi kanlu şu ile münāḡḡaş dutarım murād ḡaṭ-ı sebzden Ḥur'ān-ı 'azimüñ ḡaṭ-ı laṭifidür (17) ol açıldıḡda ben şevḡden kan aḡlayup şaru beñzümi kızıl reng

iderem ki selef-i şālihīn muşhaf açup okuduğça (18) ağlarlar idi ağlamayan kimseyi görseler *hazā tilāvete'l-Ḳur'ān fe-eyne'l-bükā'ü*¹⁸⁹⁵ dirler idi

(6) Nāvek-i ğamze biyāver zırh-ı (19) zülf ki men

Ġamze okunu ve zülf zırhını getür ki ben

Cenghā bā-dil-i mecrūh u belā-keş dārem

Cenglerüm vardır (20) mecrūh u belā çekici gönül ile murād budur ki te'sīr-i 'ayn-ı zāt u şifāt isterin ki şeytān şerrinden mecrūh ve belā (21) çekmiş ḳalbūmi ceng ile maḳlūb ve mazbūt idem

(7) Hāfizā çün ğam u şādī-i cihān ber-güzereŧ

Ey Hāfiz çün [İ52b] (1) cihānuñ ğam u şādısı geçmek üzredür

Bihter ānest ki men hātır-ı hod haş dārem

Yigrek oldur (2) ki ben kendü hātırımı hoş dutarım murād budur ki çün cihānuñ ğam u feraḫı bāḳī degüldür yigrek (3) oldur ki ben dā'imā hātırım hoş dutup ğam geldükde daḫi in nīz b'ügzer dedim

VELEHU EYŻAN [G.395]

[Mef' ūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Dīdār şud (4) müyesser ü būs u kenār hem

Dīdār müyesser oldı ve öpmek ḳoçmaḳ hem

Ez-baht şükr dārem ü ez-rūzgār hem

(5) Bahtdan şükrüm vardır rūzgārdan hem murād tecellī-i cemāl ve münācāt-ı vişāl lümüyesser oldı bahtumdan şākirin (6) ve rūzgārdan daḫi diyüp izhār-ı şükrdür

(2) Zāhid be-rev ki ḫālī' eger ḫālī' -i menest

Ey zāhid yūri eger (7) ḫālī' benüm ḫālī' üm ise

Cāmem be-dest bāşed ü zülf-i nigār hem

Ḳadeḫ benüm elümde olur zülf-i nigār hem murād (8) budur ki ey zāhid-i huşk yūri ki eger ḫālī' benüm ḫālī' üm ise ki 'āşıḳ-meşrebin 'ışḳ-ı İlāhī elümde ve (9) ğayb-ı hüviyyet daḫi elümeddür lācerem feyz ü fazl ḫāşıl itmişümdür

(3) Mā 'ayb-ı kes be-rindī vü mestī nemī-kunım

(10) Biz kimsenüñ 'aybını rindlik ve mestlik ile itmezüz

La' l-i bütān hoşest ü mey-i hoş-güvār hem

Bütlerüñ la' li (11) hoşdur ve siñici şarāb hem murād budur ki rindī ihlāşdur ve mestī 'ışḳ-ı İlāhīşdür her kimde ki bunlar (12) olsa 'ayblamazuz zīrā ihlāş bā' iş-i taḳarrüb-i ḫāşdur ve 'ışḳ-ı İlāhī ğidā-yı ḫavāşdur

(4) Ey dil beşāretī (13) dihemet muḫtesib ne-mānd

¹⁸⁹⁵ هذا تلاوة القرآن فابن البكاء Kur'ān tilaveti budur. Peki, ağlamak nerededir? (Kelām-ı Kibār)

Ey gönül saña bir beşâret vireyin muhtesib kalmadı

Ez-mey-i cihân pürest ü büt-i (14) mey-güsâr hem

Şarâbdan cihân toludur şarâb-ğur maḥbûbdan hem murâd muhtesibden şol ehl-i zâhirdür ki (15) taşavvuf ehline münkir olup mażarret kaşd ide lâcerem ehl-i zamân bunsuz olmaḥ sa' âdet ve maḥall-i beşâretdür (16) pes bir zamânda böyle olup ' ışk-ı İlähî ğâlib ve eḡşer-i nâs aña tâlib olmış anuñ şükürin zıkr ider (17)

(5) Ān şud ki çeşm-i bed nigerân bûd ez-kemîn

Ol gitdi ki yaramaz göz nazâr idici idi pusıdan [şud bunda reft ma' nâsınadır]

Ḥaşm (18) ez-miyân be-refî ü sirişk ez-kenâr hem

Ḥaşm ortadan gitdi ve göz yaşı kenârdan hem murâd budur ki bize gizlü (19) yaramaz nazâr ider göz var idi ol gitdi ve bizüm gözümüz yaşı kenârdan gitdi ki andan ağlamaz olduḡ bu (20) beyt mażmûnı ile beyt-i sâbıḡ mażmûnını taḥḡıḡ ider

(6) Ḥâtır be-dest-i tefriḡa dâden ne zîrekîst

Ḥâtırı (21) perîşânlıḡ eline virmek zîrkelik degüldür

Mecmû' aî be-ḡâh u şurâhî biyâr hem

Bir mecmû' a iste ve şurâhî [İ53a] (1) getir hem murâd budur ki meşâğul-i dünyâya iştiğâl ḡâtırı perîşân kıılmaḡdur böyle eylemek zîreklik degüldür (2) bir kitâb-ı taşavvuf iste ve bir maḥall-i ' ışk-ı İlähî olur yâ getir ki cem' iyyet-i ḡalb bulasın

(7) Ber-ḡâkiyân-ı ' ışk feşân (3) cür' a-i lebeş

' Işḡ ḡâkîlerine saç anuñ lebi cür' asın

Tâ ḡâk la' l-gün şevved ü müşk-bâr hem

Tâ ḡâk (4) la' l gibi ola ve müşk yaḡdurıcı hem murâd budur ki ' ışk-ı İlähî pesti ve ḡâk nihâdı olanlara kelimât-ı İlähiyyeden (5) bir şemme saç tâ ki ol ḡâk ve ḡâk olanlar la' l gibi ' azîz ü şerîf olup ve kelimât-ı tayyibe ile müşk yaḡdurıcı (6) olup ma' ârif-i İlähiyye ehli olalar

(8) Çün kâ' inât cümle be-büy-ı tu zindeend¹⁸⁹⁶

Çün kâ' inât cümlesinüñ (7) ḡoḡuñ ile dirilirdür

Ey âftâb sâye zi-mâ ber-me-dâr hem

Ey güneş gölgeyi bizden kaldurma hem murâd (8) muḡâtabdan âftâb-ı ḡâḡıḡidür ki ' âlem andan ḡayât bulmuşdur lâcerem andan bir zıll-ı ' inâyet ve nûr-ı hidâyet (9) ister

(9) Çün âb-ı rüy-ı lâle vü gül feyz-i ḡüsn-i tust

Çün lâlenüñ ve gülüñ yüzi şuyı senüñ ḡüsnüñ (10) feyzidür

Ey ebr-i luḡf ber-men-i ḡâkî be-bâr hem

Ey luḡf şehâbı ben ḡâkî üzre yaḡ ve yaḡdur hem murâd (11) muḡâtabdan ḡazret-i feyyâzdür çün laḡıfıñ leḡâfeti anuñ feyzindendür lâcerem âb-ı feyz andan ḡaleb ider (12) [bâriden yaḡmaḡ ma' nâsınadır yaḡdurmaḡ ma' nâsına daḡı isti' mâl olunur]

¹⁸⁹⁶ Be-büy-ı tu ifâdesi derkenârda be-nûr-ı tu şeklindedir.

Rubā'î

+ +---/+ +---/+ +--

Ey İlähî men ü İlähi heme

Kerem-i tust 'özür-ḥ'âh-ı heme

Kaṭre-i ebr-i raḥmet-i tu besest

Ez-pey-i şusten-i günâh-ı heme (13)

[ba'zî dīvānlarda bu şi'r on beyt bir gâzel şüretinde bulundu ki maḥlaş beyti böyle idi *Hâfız esîr-i zülf-i tu şud ez-Ḥudâ be-ters* ve ba'zî dīvānlarda on yedi beyt bir kaşide şüretinde bulundu ki maḥlaş âhîrde mezkûrdur]

(10) Ehl-i nazar esîr-i tu şud ez-Ḥudâ be-ters

Ehl-i nazar senüñ esîrüñ oldı Allâhdan kırk

V'ez-intişâf-ı âşaf-ı (14) Cem iktidâr hem

Cem kudretlü vezîrüñ 'adl itmesinden hem murâd muḥâtabdan nefsdür ki nazar sebebi ile (15) nice ehli esîr itmişdür lâcerem aña dir Allâhdan kırk ve şeyḥ-i kaḥhâr 'adlinden kırk ki seni riyâzet (16) ile helâk ider

(11) Burhân-ı mülk ü dîn ki zi-dest vizâreteş

Mülküñ ve dînüñ delîli ki anuñ vizâreti (17) elinden

Eyyâm kân-ı yemîn şud u deryâ yesâr kem

Eyyâm ma'den yemînlü oldı ve zîkr yesâdlu hem murâd zâhire (18) nazar vezîr-i zamâni medḥdür ma'nâyâ nazar ḥalîfetu'llâh olan ve ḥalîfe-i Resûlullâh olan şeyḥi medḥ ider ki (19) mül ü dînüñ delîlidür ki vizâreti elinden zamân sağ eli ma'den ve sol eli deryâ olmuşdur yâ ğinâ-yı (20) deryâ bulmuşdur ḥulâşa murâd mülk ü dînüñ kulağuzıdır ve ta'lîm-i kanâ'at ile ehl-i zamâni ğanî vü müstağnî (21) kılmışdur dimekdür

(12) Ber-yâd-ı re'y-i enver-i ü âsmân be-şubḥ

Anuñ nûrlu fikri yâdına şabâḥ âsmânı

Cân mî-kuned fedâ vü [İ53b] (1) kevâkib nişâr hem

Cânı fedâ ider şubḥ u kevkebi nişâr hem murâd zâhire nazar vezîrüñ re'y-i enverin ve ma'nâyâ nazar (2) şeyḥüñ re'y-i enverin medḥ idüp anuñçün âsmân şabâḥ cân virüp meyyit gibi olanları dirgîrüp ve (3) yıldızları nişâr ider diyü vaşf ider

(13) Güy-ı zemîn rübûde-i çevgân-ı 'adl-i tust

Yir topı senüñ 'adlüñ (4) çevgânınuñ kapılmışıdır

V'in ber-keşide günbed-i nîlî-ḥişâr hem

Bu çekilmiş kubbe ve gök renklü ḥişârum hem murâd (5) zemîn ü âsmân musahḥar-ı fermân-ı İlähî idüĝin beyândur

(14) 'Azm-i sebük 'inân-ı tu der-cünbüş âvered

Senüñ çâbük (6) uyanlu 'azmüñ dönmege getürür

İn pâydar merkez ü ‘ālî-medâr hem¹⁸⁹⁷

Bu şâbit merkezi ve ‘ālî-medârı hem murâd (7) meşîyyetu’llâh müte‘alluk olmak ile zemîn ü âsmân müteharrik olur dimekdür

(15) Tâ ez-netîce-i felek ü tavr-ı devr-i üst

(8) Tâ feleküñ ve anuñ devrinüñ tavrı netîcesindendür

Tebdîl-i mâh u sâl u hazân u bahâr hem

Yıluñ ve (9) ayuñ ve hazânuñ ve bahâruñ tebdîli hem bu beyt merhündür

(16) Hâlî me-bâd kâh-ı celâlet zi-serverân

Hâlî olmasun (10) ululuk köşki serverlerden

V’ez-sâkıyân-ı serv-ğad ü gül‘izâr hem

Serv-ğad ve gül‘izâr sâkilerden hem murâd (11) zâhire nazar vezîre du‘âdur ve ma‘nâya nazar şeyh-i zamâna du‘âdur ki aña dir senüñ hânkâh-ı ‘azametüñ dîn serverlerinden (12) ve bülend-i mertebe ve şâhib-i keşf şevk virici kâmil ve mükemmellerden hâlî olmasun

(17) Hâfız ki der-şenâ-yı tu çendîn (13) güher feşând

Hâfız ki senüñ şenânda bu deñlü güher şaçdı

Pîş-i kefen buved hacil ü şerm-sâr hem

*Senüñ (14) ayañ önünde hacel olur şerm-sâr hem murâd senüñ elünden vâkı‘ olan işsân benüm cevâhir nişârumdan ziyâdedür (15) dimekdür yâ benüm nişâr itdügüm gevher-i i‘tibârî senüñ a‘tâ itdügüñ gevher-i haqîkîdür dimekdür (16) [*hacil* bunda mütehayyir ma‘nâsınadır *şerm-sâr* ziyâde utanandur ve muhâtab zâhire nazar vezîr ve ma‘nâya nazar şeyh-i şâhib-i himmetdür]*

VELEHU EYŖAN [G.396]

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Rûzgârî şud ki der-meyhâne hıdmetem mî-kunem

Bir zamân oldı ki meyhânede hıdmet iderdüm

Der-libâs-ı (17) fakr kâr-ı ehl-i devlet mî-kunem¹⁸⁹⁸

Fakr libâsında ehl-i devlet işin iderem murâd budur ki bir müddetdür ki hânkâhda (18) hıdmet eylerüm libâsum fakrâne ammâ ehl-i devlet bâkıyye ve âşhâb-ı âhîret ‘amelin eylerüm

(2) Vâ‘ iz-i mâ büy-ı Hağ ne’şnid (19) bi’şnev k’in sühan

Bizüm vâ‘ izimiz Hağ koğusun duymadı bu sözi

Der-hüzüreş niz mî-güyem (20) ne gıybet mî-kunem

¹⁸⁹⁷ Merkez kelimesinin altına *kevâkib* lafzı yazılmıştır.

¹⁸⁹⁸ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Müflisem deryüzei ez-ehl-i devlet mî-kunem

Onuñ huzûrında dañi direm gayb itmezem murād budur ki ‘ilm-i zāhir bilen va‘z-ı ‘avām (21) iden sülûkdan gāfil ve irşāda kâdir degüldür fi‘l-vākı‘ böyledür müvācehesinde dañi dinilmek câ’izdür gayb [İ54a] (1) degüldür

(3) Tâ ki ender dām-ı vaşl ârem tezervî hoş-ıırām¹⁸⁹⁹

Tâ kaçan vaşl ayağına getürem bir hoş şalınıcı bir süglüni (2)

Der-kemīnem ü intizār-ı vaqt-i fırsat mī-kunem

Pūsīdeyin fırsat vaqtı intizārın iderem murād budur ki seyr (3) ila’llāh merātibinden bir mertebe şayd u taḥşil itmek için ḥalvet pusısındağın ol ki fırsat bulam taḥşil (4) kılam

(4) Çün şabā üftān u hīzān mī-revem tā kūy-ı düst

Şabā gibi düşerek ve kalkarak giderem tā dost (5) maḥallesine ya‘nī gāyet isti‘cāl ile giderüm ki gāh düşerüm gāh kalkarım

V’ez-reyāhīn ü gül istimdād-ı himmet mī-kunem¹⁹⁰⁰

(6) *Feslegenlerden ve gülden himmet mededin taleb iderem* murād budur ki vuşul-i kurb-ı Ḥaḳda isti‘cāl eylerem revāyiḥi (7) ma‘ārif-i İlähiyyesi olanlardan ve şāhib-i keşf olanlardan meded taleb eylerem

(5) Zülf-i dilberdām-ı rāh u gāmzeeş (8) tīr-i belāst

Dilberüñ zülfı yol tuzağıdur ve gāmzesi belā oğıdur

Yād dār ey dil ki çendinet naşīhat (9) mī-kunem

Hāḫıruñda dut ey gönül ki saña bu deñlü naşīhat iderem murād ḥüsn-i mecāzī ve ḥubb-ı şehevātī māni‘-i (10) rāh-ı Ḥaḳ idügin beyān ve andan ictināb u ihtirāz itmege irşāddur ve bu pendi hāḫırda dutmağa tenbīhdür (11)

(6) Ḥāk-i kūyet zaḫmet-i mā ber ne-tābed bīş ez-īn

Senüñ maḥallüñ toprağı bizüm zaḫmetümize kâdir degüldür bundan (12) ziyāde

Luḫfhā kerdi bütā taḫfif-i zaḫmet mī-kunem

Luḫflar eyledüñ ey büt zaḫmet taḫfif iderem murād (13) bundan maḥbüb-ı mecāzīden müfārekat tarīkını ta‘līmdür ki ḥüsn-i ta‘bīr ile andan ba‘d ihtiyār idüp ma‘şūḳ-ı (14) ḫaḫīḳī mülāzemetin itmek gerek [bütā lafzı zamm-ı bā ile nidā-yı bütdür maḥall-i münāsib budur fetḫ-i bā iledür ḳoya diyen kimseye bunu ḳoya dimek gerek]

(7) Dīde-i bed-bīn be-pūşān ey kerīm-i ‘ayb-pūş

Yaramaz gözden gözi ört (15) ey ‘ayb örtücü kerīm

Z’īn dilirihā ki men der-künc-i ḫalvet mī-kunem

¹⁸⁹⁹ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Tâ key ender dām-ı vaşl ârem tezerv-i hoş-ıırām / Niceye dek vaşl tuzağına getürem hoş şalınıcı süglüni.

Bu mısranın bir başka şekli de şu şekildedir: Tâ ki ez-destem ber-âyed nīz tedbīr-i şavāb

¹⁹⁰⁰ Bu mısranın bazı farklı şekilleri derkenârda şu şekildedir:

V’ez-refīḳān-ı reh istimdād-ı himmet mī-kunem

V’ez-refīḳ-i rāh istimdād-ı himmet mī-kunem

V’ez-refīḳān nīz istimdād-ı himmet mī-kunem

Bu bahâdurlıklardan ki ben halvet bucağında (16) iderem murâd bundan hazret-i Rabb-i kerîme setr-i ‘uyüb ve ‘afv-ı zünüb için tazarru‘ ta‘limidür ki benim halvetde ma‘şiyete (17) cür‘etüm vardır ey settârü’l-‘uyüb ve gaffâru’z-zünüb ve Rabb-i kerîm ol halvetde olan cür‘etlerüme nazâr itme (18)

(8) Hâşali’llâh k’ez-ḥesâb-ı rûz-ı ḥaşrem bâk nîst

Tenzîh iderem Allâhı ki ḥaşr günü ḥesâbumda baña ğam yoğdur (19)

Fâl-ı ferdâ mî-zenem imrûz ‘işret mî-kunem

Yarın fâlin ururam bu gün ‘işret iderem murâd budur ki bu gün (20) tevbe idüp ‘işret-i ‘ibâdet iden inne’l-ḥasenâti yüzhibine’s-seyyi’âti¹⁹⁰¹ ḥasebince yarın ḥaşr gününde ḥesâbdan ğam (21) çekmez ki bu günki tevbe ü tâ‘at yarın emânete ve rahmete fâl u ‘alâmetdür

(9) Ez-yemîn-i ‘arş amîn mî-kuned rûḥu’l-ḳuds

[154b] (1) ‘Arş sağından amîn ider Cebra’îl

Çün du‘ â-yı pādşâh-ı mülk ü millet mî-kunem

Çünkü mülk (2) ü millet pādşâhınun du‘ âsın idem murâd zâhire nazâr zâhir pādşâhı du‘ âsıdur ḥaḳîḳate nazâr ḥaḳîḳat (3) pādşâhı du‘ âsıdur

(10) Hüsrevâ ümîd-i evc-i câh dârem z’în cihet

Ey pādşâh manşıb-ı a‘lîsi ümîdin dutarın (4) bu cihetden

İltimâs-ı âstân-ı bûs-ı ḥazret mî-kunem

Ḥazretün eşigin öpmek talebin iderem murâd zâhire (5) nazâr pādşâh-ı mecâziye ḥiṭâbdur ma‘nâya nazâr pādşâh-ı ḥaḳîḳîye ḥiṭâbdur manşıb-ı a‘lâ oldur ki anda ‘azl (6) ü mevt ile müfâreḳat olmaya lâcerem her kim ki ‘uḳbâ-i ‘aliyye-i ‘İlâhiyye öpmek talebinde ola ümîddür ki ‘azl (7) ü mevt ile müfâreḳat vâḳı‘ olmayıcağ manşıb-ı a‘lâya vâşıl ola

(11) Hâfızem der-maḥfilî derdî keşem der-meclîsi

(8) *Hâfızın bir maḥfilde bûse çekiciyin bir meclisde*

Bi’nger in şūḥî ki çün bâ-ḥalk-ı şun‘ et mî-kunem

Gör bu (9) utanmazlığı ki nice ḥalka şan‘at iderem murâd kendüyi şüret idüp ḥalk yüzine ehl-i Ḳur‘ân ve meclis-i (10) fışḳda şarâbü’l-ḥamrâ olanı teşnî‘ idüp aña pend ider [şūḥ bir nice ma‘nâya gelür bunda utanma ma‘nâsı münâsıbdür]

VELEHU EYẒAN [G.397]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Zi-dest-i kûteh-i ḥod zir-i bârem

Kendü (11) ḳışa elimden yük altındayum

Ki ez-bâlâ-bülendân şermsârem

¹⁹⁰¹ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır. (Kur‘ân, Hûd 11/114).

Ki kāmeti yücelerden utluyum murād budur ki (12) mertebe-i tarīkate alçaqlıgumdan mağlūbum ki mertebe-i ‘āliye şāhibi olanlardan şermendeyüm

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Egerçi nāfe-i (13) müşkest bārem

Zi-zülfet ‘anberinet şermsārem

(2) Meger zincir-i müyī giredem dest

Meger bir saçı zincir duta (14) *elümi*

Ve ger ne ser be-şeydāyī ber-ārem

Ve illā başı delüligе getürürem murād budur ki meger bir zāhir-i gayb-ı hüviyyet ehli (15) baña tesellī vire ve illā dīvāne oluram

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Eger dīvāne-i ‘ışket be-mīrem

Be-‘aql-ı tām ferdā ser ber-ārem

(3) Zi-çeşm-i (16) men be-purs evzā‘-ı gerdün

Benüm gözümden şor felek evzā‘ını

Ki şeb tā rüz ahter mī-şümārem

Ki gice şabāha (17) *dek yıldız şayārum* murād budur ki uyanıklar bilürler ki feleküñ karārı ve şebātı yoqdur sâ‘aten fe-sâ‘aten (18) diger gün olur

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Şümurdem men cihān-rā çün be-nāçiz

Çi bāşed ger der-ārī der-şümārem

(4) Bedin şükrāne (19) mī-büsem leb-i cām

Bu şükrāneye öperüm kadeh tudağın

Ki kerd āgeh zi-rāz-ı rüzgārem

Ki beni haberdār (20) *eyledi rüzgār rāzından* murād cāmdan ‘ışk-ı İlāhī maḥalli olan ehl-i ḥāldür anı öpüp sevdügüm oldur (21) ki ‘ālemüñ bī-bekā vü metā‘ı hebā idügin baña bildürdi

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Eger pursi za‘fi-i men ey düst [İ55a] (1)

Zi-dest-i rüzgār-ı zürkārem

(5) Men ez-bāzū-yı ḥod dārem besī şükr

Benüm kendü bāzūmdan çok şükrüm vardır (2)

Ki zūr-ı merdüm-āzārī ne-dārem

Ki ādem incütmek kuvvetüm yoçdur murād budur ki ben faķır olduğum için (3) şükr iderem ki kimseyi incitmege ķādir degülem mıřrā-ı şānī şeyḫ Sa‘dī kelāmından tazmīndür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Ḥudā-rā şükr-i (4) ni‘ met çün güzārem

Ki zūr-ı merdüm-āzārī ne-dārem

(6) Eger guftem du‘ ā-yı mey-fürüşān

Eger didüm ise şarāb (5) şaticılar du‘ āsın

Çi bāşed ḥaķķ-ı ni‘ met mī-güzārem

N’ola ḥaķķ-ı ni‘ met edā iderem murād budur ki baña ifāza vü (6) ifāde-i ‘ıřķ-ı İlähī idenlere du‘ āyı anuñçün iderüm ki benüm üzerümde ḥaķķ-ı ni‘ metleri vardır anuñ şükrin (7) edā iderem

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Çü ni‘ methā-yı bārī bī-şümārest

Çi güne şükr-i ū-rā mī-şümārem

(7) Tu ez-ḥākem ne-ḥ‘āhī (8) ber-giriften

Sen beni topraķdan kaldurmasāñ gerekdür [isti‘ māl-i ‘Acemde ma‘ nā budur ğalaṭ u ḥaṭā zann olunmaya]

Be-cāy-ı eşk eger gevher be-bārem

Göz yaşı yerine eger (9) gevher yağdururam murād muḥāṭabdan nefsdür ki rüḥuñ gözi yaşına rağbeti ve şevķi yoçdur

Beyt (10)

+ ---/ + ---/ + --

Hemīn kārem buved bā-dīden-i eşk

Be-bīn der-‘ āşıķī īn kār u bārem

(8) Me-kun ‘aybem be-ḥūn-ḥ‘ārī ez-īn (11) dest

Beni ‘ayblama ķan içicilik ile bu şaḥrādan

Ki kār-āmüz-ı āhū-yı Tatārem

Ki āhū-yı Tātāra iş (12) öğrediciyem murād budur ki şaḥrā-yı cihāndan riyāzet ile ķan için zaḥmet çekdigüm ‘ayblama ki enfās-ı (13) ṭayyibe şāḥibi olanlara ta‘līm-i ‘amel iderem

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Be-müyî der-vaþan raġbet ne-dârem

Be-bâyed reft çün müşk-i (14) Tatârem

(9) Serî dârem çü Hâfîz mest lîken

Bir başum vardur Hâfîz gibi mest lîken

Be-luþf-ı ân serî (15) ümîd-vârem

Ol bir başuñ luþfına ümîdlüyem murâd budur ki bu þarafdan mest-i Hâk olana ol (16) þarafdan luþf olmak ümîdi vardur

VELEHU EYÐAN [G.398]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Der-þarâbât-ı muġân ger kuned üfted bâzem

Eger muġân (17) þarâbâtına uğramaġ düþe girü baña

Hâşıl-ı hırþa vü seccâde revân der-bâzem

Hırþa ve seccâde hâşılın (18) revân oynayam murâd þarâbât-ı muġândan hânķâh-ı şeyhdür lâcerem aña girü uğrarsam bedenüm ve mâlum (19) hâşılın ve ellezîne câhedü bi-emvâlihîm ve enfüsihîm¹⁹⁰² hasebince aña þarf idem [matla' da tecnis ve beyt-i şânide tecnis-i mütekkeb vardur]

(2) Halka-i tevbe çü zühhâd ger (20) imrüz zenem

Tevbe halkasın zâhidler gibi eger bugün uram

Hâzin-i meykede ferdâ ne-kuned der bâzem

(21) Meyhâne hazînedârı yarın kapu açmaz baña murâd tevbeden sülûkdan rücû' dur ve zühhâddan murâd ve kânû [155b] (1) fihi mine'z-zâhidîn¹⁹⁰³ mücebince andan i' râz idenlerdür ya'nî eger terk-i hânķâh idüp andan i' râz idersem (2) hânķâh-ı bevväbı ve Hâfızı baña kapu açmaz ki anda mürted-i þarîķat olan merdüd olur maķbül olmaz

(3) V'er (3) çü pervâne dihed dest ferâġu'l-bâlî

Eger pervâne gibi el virürse bir ferâġu'l-bâl

Cüz be-dân (4) 'ârîz-ı şem'î ne-buved pervâzem

Ol şem'e mensüb 'ârîzdan ġayrıya olmaya üçmam murâd eger baña ferâġ-ı (5) ķalb hâşıl olursa pervâne gibi cemâl-i İlâhiden ġayrıya olmaz pervâzum dimekdür

Beyt

¹⁹⁰² الَّذِينَ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
Müminler ancak Allah'a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşılanlardır. İşte doğrular ancak onlardır. (Kur'ân, Hucûrât 49/15). Âyet-i Kerîme'nin aslı şu şekildedir: بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

¹⁹⁰³ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الرَّاهِدِينَ (Kafîle Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'ân, Yûsuf 12/20).

--+--/-+--/-+--/-+--

Cānını terk itmeyendür (6) terk-i cānān eyleyen

Cānı ben terk itmişümdür yā daḡī pervāne[vār]

(4) Hemçü çeng er be-kenārī be-dihī kām-ı dilem

(7) *Çeng gibi eger bir kenārda viresin gönül murādın*

Bāz çün ney zi-lebānet nefesī be'nvāzem¹⁹⁰⁴

Girü ney gibi (8) senüñ leblerüñden bir nefesi iyü nağmelendürem murād budur ki şeyḡ gibi baña bir kenārda feyz-i ḡalb ve ḡuşul-i faẓl (9) iderseñ ney gibi senüñ kelāmuñı bir nefesde söyleyem 'ilm-i keşfiden ma'ārif-i İlähiyye beyān eyleyem [*nevāhten* bir nice ma'nāya gelür bunda iyü nağmelendürmek ma'nāsınadır]

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ey nice (10) ümmiye keşf-i 'ilm olur

Merd-i 'āmā iken oldı 'ālem ol

(5) Şoḡbet-i ḡūr ne-ḡāhem ki buved 'ayn-ı kuşūr

ḡūr (11) şoḡbetin istemezem ki 'ayn-ı kuşūr olur

Bā-ḡayāl-i tu eger bā-digerī perdāzem

Senüñ ḡayālün ile eger (12) bir ḡayr ile kuşaldım murād senüñ ḡayālün müyesser olıcaḡ ḡayr ile şoḡbet itmek istemezem eger ol ḡayr ḡūr daḡı (13) olursa ki 'ayn-ı kuşūr u dereceden süḡūtdur dimekdür

Beyt

---/+---/+---

Bā-rüy-ı tu çist cennet ü ḡūr (14)

Hestend be-her dü devr-i kuşūr

(6) Mācerā-yı dil-i ḡün geşte ne-güyem bā-kes

Ḳan olmuş gönül (15) mācerāsın dimezem kimseye

Z'ān ki cüz tiḡ-i ḡamet nist kesī dem-sāzī

Zirā senüñ ḡamuñ ḡılıcından (16) ḡayrı yoḡdur bir kimse benüm muşāḡibüm murād gönül ḡamını ḡam irişdürenden ḡayrıya dimez dimekdür

(7) Sırr-ı sevdā-yı (17) tu der-sine be-māndī pinhān

Senüñ sevdāñ rāzı sinede ḡalurdı gizlü

Çeşm-i ter-dāmen (18) eger fāş ne-kerdī rāzem

Etegi yaş göz eger fāş itmeyeydi rāzumı murād senüñ sevdāñ rāzını kimseye (19) dimez idüm ammā gözüm yaş fāş itdü dimekdür

¹⁹⁰⁴ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Hem be-āvāz-ı def ü ney nefesī be'nvāzem

Şi'r

Eyaḥsebu'ş-şabbü enne'l-ḥubbe münketimun¹⁹⁰⁵

Mā beyne münsecim minhu ve (20) muḫtarimi

(8) Murğ-sân ez-kafe-i ḥāk hevāyī geştem

Ḳuş gibi toprak kafesden hevāyī oldum

Be-hevāyī ki (21) meger şayd kuned şeh-bāzem

Bir hevāya ki meger şayd ide beni şehbāz murād murğ gibi hevāyī olup kār-ı dünyāyı [İ56a] (1) terk itdüğim bir şehbāze şikār olmak hevāsınadır dimekdür

(9) Ger be-her mūy serī ber-ten-i Ḥāfiz bāşed

(2) Eger her kıl bir baş olursa Ḥāfizuñ teni üzre

Hemçü zülfet heme-rā der-ka demet endāzem

Zülfüñ gibi (3) cümlesin ka demüñe atam murād her kılum bir baş olsa senüñ için kaṭ' olup ka demüñe nişār kılmağa rāzıyın (4) ḥulāşa-i murād cemī'-i ervāk ve kuvvā-yı rühāniyye ve nefsanıyye ḥazret-i Ḥāk için ve fī-sebīla'llāh fedā (5) olsun dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.399]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Zülf ber-bād me-dih tā ne-dihī ber-bādem

Zülfī yile virme tā yile virmeyesin (6) beni

Nāz bünyād me-nih tā ne-berī bünyādem

Nāza bünyād ḳoma tā gidermeyesin benüm bünyādum murād mütekellimden (7) rühdur ve muḥātabdan nefsdür ve nefis rühüñ maḥbūbı müşābesindendür ki diledüğün itdürür ve nefsuñ (8) zülfī efkār-ı tavīlesi ve tül-ı emelidür lācerem rüh nefse dir efkārüñi hevāya virme ki beni daḥi (9) hevāya virüp zāyi' idersin ve ta' azzüz ü telezzüz bünyādın urma ki benüm bünyādum ḥarāb idersin

(2) Ruḥ ber-efrüz (10) ki fāriğ kunī ez-berg-i gülem

Yüzüñ nūrlandur ki fāriğ eyle sen gül yaprağından beni

Ḳad ber-efrāz (11) ki ez-serv kunī āzādem

Ḳaddüñ ḳaldur ki servden āzād idesin beni murād budur ki nefsuñ cemāli tā' at (12) ile münevver olıcaḳ rüh andan mütelezziz olup gülden müstagnī olur ve nefsuñ 'ında'llāh ' uluvv derecesi (13) olıcaḳ rüh mertebe-i zāhireden āzād olur

(3) Şöhre-i şeh me-şuv tā ne-nihem ser der-küh

Şehr meşhūrı (14) olma tā ḳomayam başı tağa

Şür-ı Şirīn me-nümā tā ne-kunī Ferhādem

¹⁹⁰⁵ Busayrî, Kasîdetü'l-Bürde, Beyt: 4. Âşık sevginin sicim gibi akan gözyaşları ve yanan kalbi arasında gizli kalacağını mı düşünür?

Şirîn şürin gösterme tâ Ferhād (15) itmeyesin beni murād budur ki nefis şöhret bulıcaq eş-şöhretü âfetün¹⁹⁰⁶ hasebince rûha noqsân u zarar olur (16) lâcerem tağa ve beyâbâna kaçup halkdan ‘uzlet itmek lâzım gelür ve nefis şive-i Şirîn idicek rûh (17) ‘aşık-ı dīvâne olur

(4) Mey me-ğur bā-digerān tā ne-ğurem hūn-ı ciger

Şarāb içme ğayrılar ile tā ciger kanın (18) içmeyem

Yād her kavm me-kun tā ne-revī ez-yādem

Her kavmi aīma tā gitmeyesin benüm yādumdan murād budur ki rûh (19) nefse dir sen ğayrılar ile muğarreme ve ‘işrete irtikāb itme ki ben bī-ğuzūr olup ciger kanın içmeyem (20) ve ğayrılar zıkrine meşğul olma tā ki ben seni ferāmūş itmeyem

(5) Zülf-rā halka tā ne-kunī der-bendem

Zülfī halka (21) atma tā beni bendde itmeyesin

Ṭurra-rā tāb me-dih tā ne-dihī ber-bādem¹⁹⁰⁷

Ṭurrayı bükme tā yile virmeyesin beni murād [İ56b] (1) budur ki rûh nefse dir efkârūnı hilelü eyleme tā beni bendde düşürmeyesin ve halk yüzine olan ‘amelūn (2) riyā ile itme ki beni zāyī‘ ve ‘amelūmi bātil idersin [ṭurra alma dökilen saçta dirler]

(6) Yār-ı bigāne me-şuv tā ne-berī ez-ğışem

Yāda yār olma tā (3) gidermeyesin beni kendümden

Ğam-ı ağıyār me-ğur tā ne-kunī nā-şādem

Ağıyār ğamın yime tā beni ğam-nāk itmeyesin murād (4) budur ki rûh nefse dir Hāğdan ba‘id ü yād olanlar ile yār olma tā ki beni daği ba‘id ve kendümden gidermeyesin (5) ve şeyātin ü a‘dā-yı dīn ğamın yiyüp anlarūn kaydında olma tā beni ğam-ğın itmeyesin

(7) Şem‘-i her cem‘ me-şuv v’er ne (6) be-süzī mā-rā

Her cem‘ üñ şem‘i olma yoğsa yağarsın bizi

Ser me-keş tā ne-keşed ser be-felek feryādem

Baş (7) çekme tā baş çekmeye felege feryādum murād budur ki rûh nefse dir sen her mecma‘-i şem‘ olup nās ile (8) ihtilātı çok idersün ‘amelden çalup beni yağup zāyī‘ idersin ve baña muvāfağatdan baş çekersin (9) feryādum felege çıkar

(8) Serem ez-dest şud u vaşl-ı tu ne-nümūd cemāl

Başum elden gıtdi senüñ vaşluñ (10) cemāl göstermedi

Dest ğirem ki zi-hicr-i tu zi-pā üftādem

Elüm dut ki senüñ hicrūñden ayakdan düşdüüm (11) murād budur ki rûh nefse dir ki ‘ömrüm āğır ölümlü oldı senden muvāşalet yüzi görünmedi lâcerem elüm (12) dut baña muvāfağat kıl ve illā harāb u yebāb ve zāyī‘ ü tebāb oldum

(9) Rağm kun ber-men-i miskīn ü be-feryādem res

¹⁹⁰⁶ الشهرة أفة Şöhret âfettir. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁹⁰⁷ Ṭurra-rā ifâdesi derkenârda çihre-rā şeklidir.

Rahm (13) *ķıl ben miskâne ve feryāduma iriş*

Tā be-ħāk-i der-i āşaf ne-resed feryādem

Tā vezīr ĳapısı toprağına irmeye (14) *feryādum* murād rūhuñ nefsdan rahm u şefķat ü muvāfaķat-ı ‘ibādet taleb itdügüdür ve illā şeyh-i ķadır (15) ĳahrından şikāyet iderem diyü tehdidi dir

(10) ĳün felek cevr me-kun tā ne-ķuşı Ĥāfız-rā

Felek gibi (16) *cevr itme tā ĳatlı itmeyesin Ĥāfızı*

Rām şev tā be-dihed t̄alı’ -i ferruħ dādem

Muķī’ ol tā vire mübārek (17) *t̄alı’ benüm* ‘*adlüm* murād rūh nefsi zālimum li-nefsihi ve zālimum li-ĳayrihi olmađdan ki kendüyi ve rūhı helāk (18) ĳılmađdan nehydür ve t̄a’ ate terĳibdür tā t̄alı’ -i mübārekden ‘*adl* ü dād ve ĳuşul-i murād müyesser ola ba’ zı (19) nüsađda maĳlaş beyti böyle vāķı’ olmuş

(11) Ĥāfız ez-cevr-i tu ĳāşā ki be-nāled rüzī

Ĥāfız senüñ cevrüñden (20) *ĳāşā ki inleye bir gün*

Ki ez-ān rüz ki der-bend-i tuem dil-şādem

Ki ol günden birüñe senüñ (21) *bendüñdeyim göñli şādın* murād bundan muĳātabdan şeyhdür ki riyāzet ü mücāhede itdürür andan şikāyet itmek [İ57a] (1) olmaz ki şeyh ĳaydında ve zābtında olan kimsenüñ göñli şād olur

VELEHU EYŻAN [G.400]

[Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün]

(1) Şanemā bā-ĳam-ı (2) ‘ışķ-ı tu ĳi tedbīr kunem

Ey şanem ‘*ışķuñ ĳamı ile ne tedbīr idem*

Tā be-key der-ĳam-ı tu nāle-i şeb-gīr kunem

Tā niĳeye dek (3) *ĳice uyımayan nālesin idem* murād bunda daĳı rūhuñ nefse ĳiķābidur ki dir ey benüm maĳbüb u metbū’ um (4) olan senüñ muĳabbetüñde ne tedbīr idem ki saña muķāva’ at itmekden ĳalāş olam ve niceye dek senüñ (5) sebebüñ ile ĳam-ı ‘ışyāndan nāle idem [*şeb-gīr* bir nice ma’ nāya gelür bunda ĳice uyımayan kimse ma’ nāsı münāsibdür]

(2) Dil-i divāne ez-ān şud ki be-dermān be-resed

Delü gönül andan (6) *ĳitdi ki dermāna ire* [*şud* bunda reft ma’ nāsınadır]

Megeres hem zi-ser-i zülf-i tu zincīr kunem

Meger aña senüñ zülfüñ ucından zincīr (7) *idem* murād budur ki ĳalb-i hevāyi nefse tābi’ olup dā’ire-i ‘aĳıldan ĳidüp ĳābil-i ‘ilāc olmuşdur meger efķār-ı (8) nefis ĳayr olup anuñ ile zincīr ü bend ĳılına ki ‘aĳıla ve şalāĳa gele

(3) Bā-ser-i zülf-i tu mecmū’ -ı perişāni-i (9) dil

Senüñ zülfüñ ucu ile gönlüñ mecmū’ -ı perişānlıđı

Kü mecālī ki ser-ā-ser heme taķrīr kunem

Ƙanı bir (10) mecāl ki başdan başa dükeli taƙrîr idem murād budur ki rûh nefse dir senüñ efkâr-ı ıavîle ve (11) ıül-ı emelüñ ile benüm gönüm ziyâde perîşân olmışdur ki ol perîşanlığün cümlesin taƙrîr itmege mecāl (12) yoƙdur

(4) Ānçi der-müddet-i hicr-i tu keşîdem heyhât

Anı ki senüñ hicrüñ müddetinde çekdüm heyhât (13)

Der-yekî nâme muhâlest ki taƙrîr kunem

Bir nâmede muhâldür ki taƙrîr idem murād budur ki nefse dirsın (14) baña muvâfaƙat itmeyüp muhâceret idelden berü ben çok cefâ-yı ‘ısyân ve belâ-yı ıuğyân çekdüm ki anı bir (15) nâmede taƙrîr itmek muhâldür

(5) Ān zamân k’ârzü-yı dîden-i cânem bâşed

Ol zamân ki cânumo görmek (16) ârzüsü

Der-nazar naƙş-ı ruh-ı hûb-ı tu taşvîr kunem

Nazarda senüñ hûb yüzüñ naƙşını taşvîr iderem (17) murād budur ki rûh u nefsi bi’z-zât ser-i bālâ ‘ıtibâr-ı muğâyir didükleri ƙavl üzre kişi kendü cânını görmek (18) istese kendü nefsinı bir zî-şüret-i hûb taşavvur ve taşvîr idicek cânını görmüş olur

(6) Ger be-dânem ki (19) vişâl-i tu bedîn dest dihed

Eger bilem ki senüñ vişâlüñ bunuñ ile el virür

Dil ü dîn-râ heme der-bâzem (20) ü tevfiż kunem

Göñli ve dîni cümle oynayam daği vâfir idem murād bedîn lafzından mısrâ’-ı âhîr mazmûnına (21) işâretdür ya’ nî rûh nefse dir eger gönül virüp ve itâ’at ƙılup seni haƙƙa vaşl itmek mümkün olsa gönül [157b] (1) virüp itâ’at ƙılup daği ziyâde ider idüm

(7) Dür şev ez-berem ey vâ’ız ü bîhüde me-gü

Iraƙ ol benüm (2) ƙatımdam ey vâ’ız ve bâtıll söyleme

Men ne ânem ki dige güş be-tezvîr kunem

Ben ol degülem ki daği ƙulağı tezvîre (3) idem murād vâ’ızden şol kimsedür ki sâlik-i tarîƙat olan kimesnenüñ yanına gelüp naşîhat idüp ‘ilm (4) ü manşibuñ ve meksebi ü ticâretün ve dükân u şan’atunı terk eyleme bunlar ile daği ‘ıbâdet müyesserdür ki hem kesbi (5) dünyâ hem taşvîl-i âhîret idersin dir lâcerem sâlik-i şâdık ve ıalibi ‘aşık aña dir yürü benüm ƙatımdan ve bâtıll (6) söyleme ki hubb-ı dünyâ ve âhîret bir ƙalbde cem’ olmaz nitekim bir çanaƙda ƙor ile şu cem’ olmaz pes ben ol degülem ki (7) bunuñ gibi tezvîr işidem ba’zı nüsaħda ƙâfiye tezkîrdür ol taƙdırce murād bu olur ki ben ol degülem ki bunuñ gibi (8) va’zı işidem

(8) Nîst ümmîd-i şalâhi zi-fesâd ey Hâfîz¹⁹⁰⁸

Yoƙdur ģalâş ümmîdi fesâddan ey Hâfîz

Çünki (9) taƙdır çünînest çî tedbîr kunem

Çünki taƙdır böyledür ne tedbîr idem murād budur ki nefsiñ ģılƙat u (10) tabî’atında fesâd vardur andan ģalâş ģayetde şu’bdur (11)

¹⁹⁰⁸ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Nîst ümmîd-i ģalâş ez-ğam-ı ‘ışkeş Hâfîz

Beyt

-+---/-+---/--+-

Nefs-rā āsān ne-bīned merd-i ehl

Sehl dīden nefis-rā cehlest cehl

VELEHU EYẒAN [G.401]

[Mef' ūlü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ūlün]

(1) Ger dest resed der-seri-i zülfeyn-i tu bāzem

Eger el ire senüñ iki zülfüñ (12) başına girü benüm

Çün güy çi serhā ki be-çevgān-ı tu bāzem

Top gibi ne başları senüñ çevgānuñ ile (13) oynayam [ya' nī eger elüm irerse senüñ iki zülfüñ başına girü] murād iki zülfden ğayb-ı hüviyyet zāt u şıfātđur anlaruñ ucına el urmağ müyesser olursa (14) nice başları shevātđan ve nefsanıyyetden senden olan kuvvet-i kāmile oynayup ya' nī redd idüp yabana atam (15) [bu maṭla' da tecnīs vardır]

(2) Zülf-i tu merā 'ömr-i dirāzest velī nīst

Senüñ zülfüñ benüm uzun 'ömrümdür velī yoğđur

Der-dest ser-i (16) müyī ez-in 'ömr-i dirāzem

Elde bir kııl başı bu 'ömr-i dirāzđan murād budur ki ğayb-ı hüviyyet sālİK-i tālıbe 'ömr-i (17) dirāzđur ammā aña huşul-i vuşul 'şu' bđur

(3) Pervāne-i rāhet be-dih ey şem' ki imşeb

Rāhat temessükün vir (18) ey şem' ki bu gice [lafz-ı pervāne bir nice ma' nāya geldüğü ve bir ma' nāsı temessük ü hükm ü hüccet idüğü yuğaruda beyān olunmuşđur]

Der-āteş-i dil pīş-i tu çün şem' güdāzem

Göñül odında senüñ öñüñde şem' gibi eriyem (19) murād pervāneden bunda temessükdür ve anda murād cānib-i Hağđan ħurb-ı mevtden olan beşāretdür nitekim buyurur (20) tetenezzelu 'aleyhimü'l-melā'iketü ellā teğāfū ve lā tağzenü ve ebşirü bi'l-cenneti'l-letī küntüm tu' adün¹⁹⁰⁹ lācerem baña daği böyle (21) beşāret olursa ħalbümde olan nār-ı şevğ ile müm gibi eriyüp teslim-i rüğ idem

(4) Ān dem ki be-yek [İ58a] (1) ħande dihem cān çü şurāhī

O demde ki bir ħande ile cān virem şurāhī gibi

Mestān-ı tu ħāhem ki (2) güzārend namāzem

Dilerüm ki senüñ mesletüñ kıllalar benüm namāzum murād budur ki şurāhīnüñ içinde cānı gibi (3) şarāb çıkarken ħağħaha ile güler gibi öter lācerem ben daği nez' -i rüğ

¹⁹⁰⁹ تَنْزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vādolunan cennetle sevinin! derler. (Kur'ân, Fussilet 41/30).

h̄ininde h̄ande ile teslīm-i rūḥ (4) idersem dilerüm ki şuleḥā-i ‘ibād ve zühhād u ‘ibād cem‘ olup namāzum kıllalar

(5) Çün nīst vücūd-ı men-i ālūde (5) namāzī¹⁹¹⁰

Çün ben mülevveş vücūdı mensüb-ı namāz degüldür [ya‘ nī namāza lāyık degüldür]

Der-meykede z’ān kem ne-şevd sūz u güdāzem

(6) *Meyḥānede anuñçün eksük olmaz yanmam ve niyāzum* murād budur ki vücūdum çün televvüşi için namāza lāyık (7) degüldür anuñçün ḥānḳāhda ḥarāretüm ve niyāzum eksük degüldür ḥulāşa-i murād feyz-i İlähiye kuşur (8) isti‘dādından şikāyetdür

(6) Der-mescid ü meyḥāne ḥayālet eger āyed

Mescidde ve meyḥānede eger senüñ (9) ḥayālün gele

Miḥrāb u kemāçe zi-dü ebrü-yı tu sāzem

Miḥrābı ve ıḳlıḡı senüñ iki ḳaşuñdan düzerem murād (10) budur ki mescidde ḥayāl-i Ḥaḳ zuhūr idicek maḥall-i teveccühüm remz-i İlähī olur ve ḥānḳāhda ḥayāl-i (11) Ḥaḳ burüz idicek ālet-i şevḳ ü niyāzum remz-i nihānī olur

(7) Ger ḥalvet-i mā-rā şebi ez-ruḥ be-fürüzī

Eger (12) bizüm ḥalvetimüz bir gice yañaḳdan nūrlandurasın

Çün şubḥ der-āfāk-ı cihān ser be-ferāzem

Şubḥ gibi cihān eṭrāfına (13) baş ḳalduram murād hücre-i ḥalvetde tecellī-i cemāl bulursam ser-firāz-ı ‘ālem olurum dimekdür

(8) Maḥmūd buved ‘āḳıbet-i (14) kār der-ın rāh

Maḥmūd olur āḫir kār bu yolda

Ger ser be-reved der-ser-i sevdā-yı Eyāzem

Eger baş giderse (15) Eyāzımuñ sevdāsı ucında [eger başum giderse Eyāzuñ sevdāsı başında] murād budur ki benüm ma‘şūḳum sevdāsı ucında eger başum giderse ‘āḳıbet (16) kārda Maḥmūd olurum

(9) Ḥāfız ḡam-ı dil bā-tu ne-güyem ki der-ın devr

Ey Ḥāfız gönül ḡamın saña dimezem ki bu (17) devrde

Cüz cām ne-şāyed ki buved maḥrem-i rāzem

Ḳadeḥden ḡayrı yaramaz ki benüm rāzum maḥremi ola murād budur ki gönül (18) ḡamı ki ḡam-ı āḫiret ve ḥaḳdur anı nefse demek olmaz ki devr-i ‘ıṣḳ-ı İlähīde şeyḥden ḡayrı ki cām u zarf-ı ‘ıṣḳ-ı (19) Ḥaḳdur maḥrem-i rāz bulunmaz

VELEHU EYẒAN [G.402]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

¹⁹¹⁰ Bu mısırânın diğerk farklı şekilleri derkenârda şu şekildedir:

Çün rüze-i ālūde-i men nīst namāzī /

Çün nīst namāz-ı men-i ālūde namāzī

(1) Sālḥā peyrevi-i mezheb-i rindān kerdem

Niçe yıllar rind mezhebinüñ (20) ardınca gitmek eyledüm

Tā be-fetvā-yı ḥıred ḥırş be-zindān kerdem

Tā ‘aql fetvāsı ile ḥırşı zindānda eyledüm murād (21) niçe yıllar muhlışler mezhebine tab‘iyyet eyledüm tā ki ‘aql-ı me‘ād fetvāsı ile ḥırşı ḥabs idüp ḳanā‘at ihtiyār [158b] (1) kıldum dimekdür

(2) Men be-ser-menzil-i ‘anḳā ne be-ḥod burdem rāh

Ben ‘anḳānuñ menzili başına kendüm ile yol (2) iletmedüm

Ḳaṭ‘ -ı in merḥale bā-murğ-ı Süleymān kerdem

Bu ḳoñaguñ ḳaṭ‘ını Süleymān ḳuşı ile eyledüm murād menzil-i (3) Ḳāf-ı ḳanā‘ate kendüligüm ile irmedüm delil-i İllāh ve mürşid-i rāh vāsıtası ile ḳaṭ‘-ı mesāfe itdüm dimekdür (4)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Yokdur ‘ayn-ı ṭama‘-ı in‘ām-veş in‘ām için

Kim baña ‘anḳā sıfat Ḳāf-ı ḳanā‘at oldı cāh

(3) Naḳş-ı mestūri (5) vü mestī ne be-dest-i men ü tust

Mestūrlük ve mestlik naḳşı benüm ve senüñ elüñde degüldür [yā mestūr u ehl-i arz olmak ve mest ü rüsvāy olmak ihtiyārı degüldür]

Ānçi sultān-ı (6) ezel guft be-kun ān kerdem

*Anı ki sultān-ı ezel didi ḳıl kıldum murād mestūr u maḥcüb olmak ve mest (7) ü merḡüb olmak ‘abdüñ ihtiyārı ile degüldür taḳdīr-i İllāhī ve irādetu’llāh neye müte‘allık oldı ise (8) anı iderüm dimekdür ki *es-sa‘īdu sa‘īde fī-baṭni ümmehi ve ‘ş-şāḳıyyu şāḳıye fī-baṭni ümmehi*¹⁹¹¹ mücebince vāḳı‘ olur (9)*

(4) Dārem ez-luṭf-ı ezel manzar-ı firdevs ṭama‘

Luṭf-ı ezelden firdevs nazargāhın ṭama‘ iderüm

Gerçi (10) derbāni-i meyhāne firāvān kerdem

Egerçi meyhāne ḳapucılığın çok eyledüm murād budur ki egerçi ḥānḳāh (11) ḥıdmetin vāfir itdüm ammā ümīdüm ve i‘timādüm ‘amelüme degüldür belki luṭf-ı ezeledür ki ol beni nazargāh-ı (12) firdevse ve müşāhede-i Ḥaḳḳa ilette

(5) İn ki pīrāne-serem şoḥbet-i Yūsuf be-nevāḥt

Bu ki pīrlük vaḳtinde (13) beni Yūsuf şoḥbeti oḥşadı [pīrāne-ser lafzı pīrlük vaḳti demek idügi yuḳaruda beyān olunmuşdur]

Ecr-i şabrīst ki der-külbe-i aḥzān kerdem

¹⁹¹¹ سَعِدٌ فِي بَطْنِ أُمِّهِ، وَالشَّقِيُّ شَقِيٌّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ Saīd anasının karnında saīddir, şakī de anasının karnındaki şakīdir. (Hadīs) Tāberānī, el-Mu‘cem, No: 2704.

Şabr ecridür ki guşşalar (14) *evinde eyledüm* murād budur ki nice müddet hücre-i hāzan ve hālvette şabr itdüm anuñ ‘ıvaızı Yūsuf-ı hāqīkī (15) ile āhır-i ‘ömrde şoḥbet müyesser oldı

(6) Sāyei ber-dil-i rişem fiken ey genc-i revān

Bir gölgeyi benüm yaralu gönüm (16) *üzre bıraḡ ey genc-i revān*

Ki men in hāne be-sevdā-yı tu vīrān kerdem

Ki ben bu evi senüñ sevdāñ (17) *ile vīrān itdüm* murād budur ki seyr ila’llāh ve seyr fi’llāh mertebesi için hāne-i vücūdı ve beyt-i (18) ḡalbi zeḡārif ü ‘imāret-i dünyādan hālī ve vīrān itdüm lācerem ey mer-tebe-i cāriye benüm üzerüme sāye şal (19)

(7) Tevbe kerdem ki ne-būsem leb-i sākī vü künün¹⁹¹²

Tevbe eyledüm ki öpmeyem sākī lebin ve şimdi

Mi-gezem leb ki çerā (20) gūş be-nādān kerdem

Ṭudaḡ ışıırım ki niçün cāhile ḡulaḡ urdum murād budur ki vā‘iz ü şeyḡ lebin (21) öpmeyem ve anuñ sözün işitmeyem diyü tevbe itmiş idüm bu tevbe bir cāhil sözi ile olmuş şimdi [İ59a] (1) pīşmānlık ve ḡayretten ṭudaḡum ışırup direm ki niçün cāhil ü ‘āmā sözün işidüp böyle tevbe itdüm (2)

(8) Ez-ḡilāf āmed ‘ādet be-ṭaleb kām ki men¹⁹¹³

‘*Ādet ḡilāfi gelmekden iste murādı ki ben* [ba‘zı nüsaḡda maṭlab vāḡı‘ olmuşdur ol ḡilāf vāḡı‘ dur aña i‘tibār olunmaya]

Kesb-i cem‘iyyet ez-ān (3) zülfi perīşān kerdem

Cem‘iyyet kesbini ol zülfi perīşāndan eyledüm murād budur ki *terkü’l-‘ādeti ‘ibādetün*¹⁹¹⁴ (4) ḡasebince murād terk-i ‘ādet ve mu‘tād ile bulunur ki ben bunu tecrübe itdüm böyle buldum

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ger murād-ı ḡiş (5) ḡiş-āhī nā-murādī pīşe kun

Men murād-ı ḡiş-rā der-nā-murādī yāftem

(9) Şubḡ-ḡizī vü selāmet-ṭalebi çün Ḥāfiz

(6) *Şabāḡ ḡalkıçılıḡı ve selāmet ṭaleb ḡılmaḡlıḡı Ḥāfiz gibi*

Her çı kerdem heme ez-devlet-i Ḳur’ān kerdem

Her ne (7) *itdüm ise dükeli Ḳur’ān devletinde eyledüm* murād seḡer-ḡizlik ve selāmet ḡuşūlin ḡalkup tilāvet-i Ḳur’ān (8) itmekden buldum diyü şükr zıkr ider [ḡalkuñ şabāḡ vāḡtinde ey benüm iki yoldaşlarum ıssı olmazdan evvel zīrā bu zafer-i kāmīl şabāḡ ḡalkmaḡdadur]

¹⁹¹² Bu mısırā derkenārda şu şekildedir: Zāhidī guft dü tevbe kun ez-muṭrıb u mey

¹⁹¹³ Bu mısırāda vezin aksamaktadır.

¹⁹¹⁴ ترك العادة عبادة Adetleri terketmek, ibadettir. (Hadīs) **Mevsūatü’l-Eḡādis ve’l-Asārü’z-Zāife ve’l-Mevzūa**, (Ali Hasan Ali Halebī, Dr. İbrāḡim Taha Kaysī, Hamdi Muhammed Murād), Mektebü’l-Maārif, Riyad, 1419/1999, c. 3 s. 131, Hadīs No: 8085.

Şi'r

Bekkerā şāhibeyye ḳable'l-hecīri¹⁹¹⁵

İnne zāke'n-necāhe fi't-tebkīri

ba'zı (9) nüsaḫda maḫlaş beyti böyle vāḳı' olmuş

(10) Hiç Hāfiz ne-kuned der-ḫam-ı miḫrāb-ı felek

Hîç Hāfiz idemez felek (10) miḫrābı büklümünde

Ān tena'um ki men ez-devlet-i Ḳur'ān kerdem

Ol tena'umı ki ben Ḳur'ān devletinden eyledüm murād (11) budur ki felek ki ḳaddi miḫrāb gibi bükülmüştür hiç bir ḫāfiz bu miḫrāb-ı felekde ben Ḳur'ān devletinde itdügüm (12) tena'umı itmemiştir ki hem lafzını ḫāmil oldum hem ma' nāsı ile 'āmil oldum hem bunuñ sebebi ile Ḥaḳḳa (13) vāşıl oldum ḡayrı ḫāfizlar gibi Ḳur'ān vesīle-i dünyāyı red ile ḳıldum

(11) Ger be-dīvān-ı ḡazel şadr-nişinem çi (14) 'aceb

Eger ḡazel dīvānında şadr-nişin olsam ne 'aceb

Sālhā bendegi-i şāhib-i dīvān kerdem

Nice (15) yıllar şāhib-i dīvān ḳulluḡın eyledüm murād budur ki dīvān cem' itmiş şāhib-i dīvān olmuş şāhib-i kemāle (16) çok müddet ḳulluḳ ḳıldum anuñcün dīvān-ı ḡazelde şadr-nişin oldum ki şirümde tamām zāyi' -i şi' iriyye-i (17) mer' i olduğundan ḡayrı cānib-i mecāz ma' mūr olup ḫaḳāyık-ı taşavvuf ve deḳāyık-ı sülük ' avārif (18) ü ma' arifin beyān eyledüm ki hiç bir şā' ir-i māhir bu merātive ḳādir olmamıştır yā murād şāhib-i dīvān-ı İlāhī (19) olana çok ḫıdmet eyledüm anuñcün bu zāhir ve bāḫın kemālātın buldum demek ola (20) [iḫtimāl mercüdür ki şāhib-i dīvān olan vezire ḫıdmet itmek ile şadr-nişin-i dīvān-ı ḡazel oldum demek murād ola]

VELEHU EYŻAN [G.403]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Serem hoşest ü be-bāng-ı bülend mī-güyem

Mestin ve yüce āvāz ile dirin

Ki men nesim-i ḫayāt ez-piyāle (21) mī-cüyem

[*Nesim hoş ḳoḳulu yile dirler*] *ki ben ḫayāt nesimini ḳadeḫden isterüm* murād budur ki ben mest-i ' işḳ-ı İlāhīyin fāş [159b] (1) bunu söylerin ki ḫayāt-ı ebediyye nesimini şeyḫ-i ḫarīḳatden ve ḳalb-i selimden isterin

(2) ' Abüs-ı zühd be-vech-i ḫumār (2) ne'nşined

Zühd yüz ekşilig ḫumār yüzine oturmaz

Mürīd-i ḫurḳa-i dürdī-keşān-ı hoş-ḫüyem

¹⁹¹⁵ "Her iki dostum öḡle vaktinden önce sabah erken vakitte uyandılar. Şüphesiz kurtuluş sabahın erken vaktindedir." Beşşâr bin Bürd.

(3) *Hoş-hûlu puse çekiciler hırkasınıñ mürîdiyîn* murâd budur ki ehl-i zühd olana ‘ibâdetden kesel gelüp (4) ‘abûsu’l-vech olmak ammâ ehl-i ‘ışık olan dâ’imâ neşât-ı ‘ışık ve rağbet-i ‘ibâdet üzre ve nîk-i (5) haşlet olurlar lâcerem ben anlaruñ hırkası mürîdiyîn

(3) Gerem ne-pîr-i muğân der be-rûy bü’ğşâyed

Eger pîr-i (6) muğân kapuyı yüzüme açmazsa

Küdâm der be-zenem çäre ez-kücâ cüyem

Kanķı kapuyı urayın çäreyi nireden (7) isteyin murâd pîr-i tarîkat baña fetḥ-i bâb itmezse ta’lîm-i sülûk ve irşâd-ı tarîk baña kimden olur diyü te’essüf ü (8) telehhüfdür

(4) Me-kun der-în çemenem serzeniş be-ḥodrüyî

Bu çemende baña tevbiḥ itme kendü biticilik ile [tevbîḥ ‘Arabî serzeniş Fârsîdür Türkîsi başda kaçmak ve tapılmaḥdur]

Çünân ki (9) perverişem mî-dihend mî-rüyem

Öylekim perveriş virürler bitirin urâd budur ki çemen-i tarîkatde beni mürebbî (10) ve mürşidsüz sâlikdür dime ki benüm mürebbî vü mürşidüm vardur baña teveccühle terbiyyet virürse öyle sâlik (11) olup zâhir oluram [*perveriş* ism-i maşdardur perverden ma’nâsına beslemek ve terbiyyet itmek demek olur]

(5) Tu ḥânķāh u ḥarâbât der-miyâne me-bîn

Sen ḥânķāhı ve meyḥāneyi ortada görme (12)

Ḥudâ güvâh ki her cā ki hest bā-üyem

Allāh şāhiddür ki her ḳande olsam anuñ ileyin murâd budur ki (13) ‘ibâdeḥâne ve ḥarâbât-ı dünyâda olduĝıma nazar itme ve ḥüve ma’aküm eyne mâ küntüm¹⁹¹⁶ mücebince daĝı *ricālün lâ tülḥihim* (14) *ticâretün ve lâ bey’ün ‘an zikri’llāhi*¹⁹¹⁷ ḥasebince her ḳande olsam ḥâḫırum Ḥaḫ iledür

(6) Ğubâr-ı rāh-ı ḫaleb kîmyâ-yı bihrüzîst

(15) *ḫaleb yolınuñ tozu iyü günlülük kîmyâsıdur*

Ğulām-ı himmet-i ān ḫāk-ı ‘anberîn-büyem¹⁹¹⁸

Ol ‘anber ḳoķulu ḫoḫraĝın (16) himmeti ḫulıyın murâd budur ki kim ki ḫaleb yolına sâlik ola ve andan bir eşer bula günü iyü olmaḫ kîmyâsın ḫâşıl (17) ḫılır lâcerem ol ‘anber ḳoķulu ḫoḫraĝıñ himmeti ḫulıyın ki baña daĝı himmeti vâşıl olup maḫşûdum ḫâşıl ola (18)

(7) Zi-şevķ-i nergis-i mest-i bülend-bālâyî

Bir ḳāmeti yücenuñ mest gözi şevķinden

¹⁹¹⁶ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيَّنَ مَا كُنْتُمْ , gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş’ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarımızı görür. (Kur’ân, Hadîd 57/4).

¹⁹¹⁷ رَجَالٌ لَا تُلْهِيمُهُمْ تِجَارَةً وَلَا يَبِيعُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ Onlar, ne ticaret ne de alış-verişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar. (Kur’ân, Nûr 24/37).

¹⁹¹⁸ *Himmet-i ān* ifâdesi derkenârda *devlet-i ān* şeklindedir.

Çü lāle bā-kaḏeḥ üftāde ber-leb-i (19) cüyem

Lāle gibi kaḏeḥ ile ırmaḫ kenārına düşmişem murād *bülend-bālādan* derece-i ‘āliye ve mertebe-i ‘aliyyesi (20) olan mürşiddür ki ‘aynı mest-i Ḥaḫdur anuñ şevḫinden ḫalb ile nehr-i t̄ā‘ at kenārına düşmişümdür

(8) Şudem (21) fesāne be-sergeşteḡi vü ebrü-yı düst

Ḳışsa olmışdur başı dönmek ile ve dost ḫaşı

Keşid der-ḫam-ı çevḡān-ı ḡıḡ şün [İ60a] (1) güyem

Çekdi kendü çevḡānı büklümünde beni top gibi murād budur ki sergeşte vü ḫayrān ve āvāre vü sergerdān olup (2) bunuñ ile ḫışsa ve dāstān olmuş idüm remz-i İläḫi cezbe-i ḫaviyye şalup benüm ḫam-ı çevḡān topçuḡı gibi (3) çeküp meczüb-ı vāşıl ḫılup murādum ḫāşıl eyledi

(9) Biyār mey ki be-fetvī-i Ḥāfız ez-dil-i pāk

Getür şarābı (4) ki Ḥāfız fetvāsı ile pāk gönülünden

Ġubār-ı zerḫ be-feyż-i kaḏeḥ fūrū şüyem

Riyā tozını kaḏeḥ feyż ile (5) yuyam murād budur ki ‘ışḫ-ı ḫāliş getür ki Ḥāfız fetvāsı ile ḫubb-ı dünyādan pāk olup ġubār-ı riyā ḫonan (6) ḫalbi şeyḫ-i feyż ve anuñ māḫ-ı irşādı ile yuyup muḫahhar idem

VELEHU EYẒAN [G.404]

[Mef‘ ülü fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Şüfi biyā ki cāme-i sālūs (7) ber-keşim

Ey şüfi gel ki riyā ḫaftanın çekelüm ya‘nī çıkaralum

V’in naḫş zerḫ-rā ḫaḫ-ı buḫlān be-serkeşim

(8) *Bu riyā naḫşınıñ bāḫıllıḫ ḫaḫtın başına çekelüm ya‘nī çalalum* murād riyā ḫırḫasın çıkarup ve riyā ḫaḫtın çalup muḫliş (9) olalum dimekdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Şüfi biyā ki cām-ı mey-i şāf der-keşim

Nāmūs u nām-rā ḫaḫt-ı buḫlān be-ser keşim

(2) Nezr ü fütüḫ-ı şavma‘ a der-vech-i mey nihim

Ḥānḫāhuñ (10) nezr ü şadaḫaların şarāb ḫarcına ḫoyalum

Delḫ-i riyā be-āb-ıḫarābāt ber-keşim

Riyā ḫırḫasın meyḫāne şuyına (11) çekelüm murād budur ki nezrler ve şadaḫalar ki ḫānḫāha gelür anı zillet bağlamayup cem‘-i māl itmeyüp ‘ışḫ-ı İläḫiye ḫarc (12) ve fī-sebīla’İläḫ şarf idelüm ve riyā libāsın iḫlāş rengine boyayalum

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Kerd reheş ki rüşeni-i didehâ ez-üst (13)
Çün tütüyâ be-dide-i bîdâr der-keşim

(3) Bîrûn cehim serhoş u ez-bezm-i müdde'î

Taşra şıçrayalum serhoş ve müdde'î (14) *şoĥbetinden* [*u ez-bezm-i müdde'î* merhündür]

Ėaret kunim bade vü şahid be-der keşim

Yağma idelüm şarâbı ve maĥbûbı taşra çekelüm murâd *müdde'î* den bundan (15) şol şeyh ü şüfîdür ki şahib-i kerâmet ve ehl-i vilâyet ve taşarrufa kudret ü hâl ü hâlet lâfin urup meclisinde (16) 'ışk-ı İlahî söylenüp ammâ kendüde anuñ ile keyfiyyet olmayup ve Hâkka vuşul bulmamış ola lâcerem biz mest-i (17) 'ışk-ı İlahî olup yerümüzden şıçrayup müdde'î şoĥbetinden şarâb-ı 'ışkı alup anuñ ile keyfiyyetimüz ziyâde olup (18) ma'şuk-ı haĥikîye vuşul hâşıl kılalum

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Cüz der-diyâr-ı her çi buved der-diyâr-ı dil

Merdâne-vâr (19) cümlegi ez-dil be-der keşim

(4) Sırr-ı Hudâ ki der-tutuĥ-ı gayb münzevîst¹⁹¹⁹

Sırr-ı Haĥ te'âlâ ki gayb perdesinde gizlüdür (20)

Mestâneeş niĥâb zi-ruĥsâre ber-keşim

Mest gibi anuñ yüzinden niĥâbı çekelüm murâd ihlâş u şıdık ile (21) 'ibâdet idüp ittilâ'-ı esrâr dâ'iresine gelüp esrâr-ı gaybiyye perdesin açalum dimekdür [*münzevî* köşelenici dimekdür buña ihtifâ lâzımdur anuñçün gizlü ma'nâ virildi ehl olana bu ma'nâ gizlü degüldür]

(5) Kârî kunim ver ne [İ60b] (1) hacâlet ber-âvered

Bir 'amel idelüm yoĥsa hacâlet getürür

Rûzî ki raĥt-ı cân be-cihân-ı diger keşim

Bir gün (2) *ki cân esbâbın bir gayrı cihâna çekerüz* murâd budur ki şimdi 'amel ü tâ'at idelüm ve illâ cân âhirete intiĥâl (3) idicek şermende oluruz

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Çün şöhre geşteim be-zühd enderîn-diyâr

Rindâne raĥt-ı ĥîş (4) be-cây-ı diger keşim

(6) Ferdâ eger ne ravza-i rıdvân be-mâ dihend

Yarın eger ravza-i rıdvânı bize virmeyeler (5)

Ėılmân zi-gurfe ĥür zi-cennet be-der keşim

¹⁹¹⁹ İlk mısırâda yer alan *sırr-ı Hudâ ki* ifâdesi derkenârda *sırr-ı kazâ ki* şeklindedir.

Ġilmānı çartağdan ħūrī cennetden taşra çekelüm murād budur ki yarın (6) ravza-i riđvān ve maħall-i müşāhede-i raħmān bize virilmezse Ġilmān u ħūrī red iderüz ki bir ‘aşığ-ı (7) didāruz t̄alib-i ħūr u Ġilmān degülüz

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Cennet murād-ı māst berā-yı cemāl-i düst

Verne zi-lezzet-i digereş (8) cümle ser keşim

(7) Kū ‘ işveī zi-ebrū-yı ū tā çü mäh-ı nev

Ķanı bir şive anuñ kaşından tā yeñi ay gibi

Güy-ı (9) sipihr der-ħam-ı çevgān-ı zer keşim

Felek topını altun çevgān bükümüne çekelüm murād budur ki remz-i İlähiden (10) bir i‘ānet olursa felek bize top olup hilāl gibi altun çevgān bükümü ile anı dolandıruruz ya‘nī (11) ħazret-i Ħağ kuṭbiyyet-i ‘atā iderse müte‘arrif-i ‘ālem oluruz

(8) Ħāfiz ne ħadd-i māst çünin lāfhā zeden

(12) Ey Ħāfiz bizüm ħaddimüz degüldür buncılayın lāflar urmağ

Pāy ez-kilim-i ħ’iş çerā bişter keşim

Ayağı (13) kendü kilimimüzen niçün ziyādereğ çekerüz murād budur ki taşavvuf u ħālet lāfin urmağ ħaddimüz (14) degüldür kilimimüze göre kösülmek gerekdür

VELEHU EYŶAN [G.405]

[Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün]

(1) ‘ Ömrüst tā men der-ṭaleb her rüz gāmī mī-zenem

(15) Bir ‘ömürdür tā ben ṭalebde her gün bir adım ururam [gām kāf-ı ‘Acemī ile adım ve ṭamağ ma‘nāsınadır bunda ma‘nā-yı evvel murāddur] [tā bunda ‘ibtidā-yı ğāyet içündür]

Dest-i şefā‘ at her zamān der-nik-nāmī mī-zenem

(16) Şefā‘ at elini her zamān bir iyü adluya ururam murād müddet-i medidedür ki ṭaleb-i Ħağda ṭat‘-ı mesāfe (17) itmekdetin ve bir iyü adlu ‘azizüñ etegine şefā‘ at elin urup baña şefā‘ at u ‘ināyet kııl dimekdeyin (18) dimekdür

(2) Bī-mäh-ı mihr-efrüz-ı ħod tā bü’gzerānem rüz-ı ħod

Kendü muħabbet arturıcı ayımsuz tā geçürmeyem (19) kendü günüm

Dāmī be-rāḫī mī-nihem murgī be-dāmī mī-zenem

Bir ağı bir yola ħoram bir kuşu bir ağa ururam murād (20) cemāl-i İlähī şayd itmek ve ‘ömri anuñ ile geçürmek için ṭariğatde bir sālīk-i ‘ibādet iħtiyār idüp ve bir (21) şeyhi aña vesile iderüm dimekdür

(2) Tā bü ki yābem İlähī ez-sāye-i serv-i sehī

Tā ola ki bulam haberdālīk bu serv-i sehī [İ61a] (1) gölgesinde [bū būd ki lafzından muhaffefdür]

Gülbaş-ı ‘ışk ez-her taraf ber-hoş-ı hırāmī mī-zenem

‘İşk āvāzını her taraftan bir (2) hoş şalınıcıya ururam murād budur ki hāzret-i Hākdan haberdālīğı meritebe-i ‘āliye bulmuş ‘azizūn (3) zıll-ı irşādından bulmağ için bir hoş yürüyüşlü ‘aziz-i sālīk ‘ışkī āvāzın urup āna irādet (4) gösterürin

(3) Evreng kū gülçeher kū naqş-ı vefā vü mihr kū¹⁹²⁰

Zīnet kanı ve gül yüz kanı vefā ve muhabbet naqşı (5) kanı [evreng bir nice ma‘nāya gelür bunda zīne ma‘nāsı zībādur]

Hālī men ender-‘ aşıkī dāv-ı tamāmī mī-zenem

Şimdi ben ‘aşıklıkda tamāmlık dāvın ururam murād (6) budur ki şüret-i hüsne ve sīret-i hüsne her kimsede kanı hāliyā ben ‘ışkda tamāmlık dāvın ururam (7) ki budur ki hüsne şüreti ve hüsne sīreti cem‘ itmişümdür [dāv aşda kumārbāzlar kuduğı meblağa dirler ve isti‘mālde da‘bīye ve lāfa ve işte meydān diyü söylenen güzāfa dirler]

(4) Dānem ser āred guşsa-rā rengin ber-āred kışsa-rā

(8) Bilürin başa getürür guşsayı rengin getürür

İn āh-ı hün-efşān ki men her şubh u şāmī (9) mī-zenem

Bu kan saçıcı āhı ki ben her bir şabāh u aḥşam ururam murād budur ki benüm şubh u şām (10) āh-ı hün-efşānum guşsamı tamām ve kışsamı rengin ider lācerem āh-ı şādık kārger olur

(5) Her çend k’ān (11) ārām-ı dil dānem ne-baḥşed kām-ı dil

Her ne deñlü ki ol gönül ārāmı bilürin bağışlar gönül murādın

Naqş-ı vişālī (12) mī-keşem fāl-ı devā mī-zenem¹⁹²¹

Vişāl naqşın çekerin bir devām fālın ururam murād budur ki hāzret-i kādīyü’l-hācāt (13) ve muḥībü’d-da‘vāt mu‘ṭī-i mürādātdur lācerem andan ben şüret-i vişāl taleb idüp devān-ı ittīşāl (14) fālın ururam

(6) Bā-anki ez-vey gā’ibem vez-mey çü Hāfiz tāyibem

Bunuñ ile ki kendümden gā’ibin (15) daḥi şarābdan Hāfiz gibi tāyibin

Der-meclis-i rūḥāniyān ki geh gāh cāmī mī-zenem

Rūḥāniler meclisinde gāh (16) gāh bir kadeh ururam murād budur ki egerçi tedbīrümde gāfletüm vardur anuñçün ‘ışk-ı İlāhiden rāci‘ (17) vü fāriğın ammā gāh gāh rūḥāniler meclisinde bir kadeh çeküp ‘ışk-ı İlāhiden zevk iderem (18)

VELEHU EYŻAN [G.406]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

¹⁹²⁰ Naqş kelimesi derkenārda *reng* şeklindedir.

¹⁹²¹ Vişālī kelimesinin altına *ḥayālī* ibāresi yazılmıştır.

(1) Rüz-ı 'ıydest ü men imrüz der-ân tedbirem

Bayram günüdür ve ben bugün ol tedbırdeyin

Ki dihem hâşıl-ı (19) sî rûze vü sâgar girem

Ki vireem otuz günlük hâşılı ve kadeh dutam murād budur ki otuz gün (20) şâ'im olup hâlvetde kâ'im olup 'ibâdet itmiş idüm şimdi 'ıyd olup hâlvetden çıkdum ol tedbırdetın (21) ki bu otuz gün 'ibâdetüñ netice vü hâşılı kalb-i şeyhı dutmak aña mâlik olmak ola tâ ki kalb-i şeyh benüm olup [İ61b] (1) andan feyz-i kâmil vâşıl ola

(2) Dü se rüze ki dürem zi-mey ü sâgar u cām

İki üç gündür ki (2) ırağın şarâbdan ve kadehden ve cāmdan

Bes hacâlet ki be-dîd-âyed ez-în taşşirem

Çok hacâlet zâhir olur (3) benüm taşşirümden murād budur ki bayram olup hevâ-yı dü şeb 'ışk-ı İlâhî ve kalb-i şeyh ve şafâ-yı hâtırdan ırağ (4) oldum çün hacâlet ü nedâmet hâşıl olur bu taşşirümden pes 'âdetde devâm ve nazâr-ı şeyhde müstedâm (5) olmak gerekdür

(3) Men be-hâlvet ne-nişinem pes ez-în v'er be-meşel

Ben hâlvetde oturmazam bundan soñra eger meşelâ

Zâhid-i (6) şavma' a ber-pây nihed zincirem

Hânkâh zâhidi ayağuma zincir korsa da murād budur ki nazâr-ı şeyhüñ (7) benüm meşrebüme te'siri ziyâdedür hâlvetde ola 'ibâdetden lâcerem men hânkâhuñ zâhid-i yâbisi ayağuma zincir (8) daği urursa hâlverde oturmazam

(4) Pend-i pîrâne dihed vâ' iz-i şehrem liken

Pîrâne naşihat virür şehri (9) zâhidi liken

Men ne-dânem ki diger pend-i kesî be'pzirem

Ben ol degülem ki daği kimsenüñ naşihatın kabül idem murād (10) budur ki baña sülükdan ferâğat kıl ve kesb ü ticâret kıl diyü mu'riz-i tarikat naşihat ider ammâ ben ol degülem ki (11) kimsenüñ naşihatını bu huşuşda kabül idem

(5) Ân ki ber-hâk-ı der-i meykede cân dâd kücâst

Ol kimse ki meyhâne (12) kapısı toprağı üzre cân virdi kandedür

Tâ nihem ber-kademeş in ser ü pişes mirem

Tâ bu başı anuñ (13) kademi üzre koyam ve önünde ölem murād budur ki hânkâhda sâkin olan sâlik anda teslîm-i rûh ide (14) ayağına başı koyup önünde ölmek lâyıkdur hulâsa-i murād sâlik-i tarikat olup şavma'ada sâkin olup (15) andan çıkmayup 'avâmu'n-nâsdan olmayup anda hatm ola kemâl-i taşsin ve istihsâne müsteħâkdur

(6) Mi-keşem (16) bâde vü seccâde-i takvâ ber-düş

Çekerin şarâbı ve takvâ seccâdesi omuzumda

V'ey eger halk şevend âgeh (17) ez-în tezvirem

V'ey eger halk haberdâr olursa benüm tezvîrûmden murâd budur ki gizlü fâsık olup (18) âşkâren salâh şüretinde ve felâh hey'etinde olmak haţâdur ki halk muţţalı' olıcağ rüsvâyılığ olur

(7) Halk (19) güyend ki Hâfız sühan-ı pîr niyûş

Halk dirler ki ey Hâfız pîr sözün işite [niyûşiden işitmek ve dinlemek dimekdür]

Sâl-ğurde mey-i imrüz (20) bih ez-şad pîrem

Murâd budur ki 'avâmu'n-nâs baña pîr-i harîş naşîhatin işit taleb-i dünyâ it dirler benüm (21) anlara cevâbum budur ki 'ışk-ı 'atîk ki 'âlem-i İlähiden ve cânib-i Hağdan vâkı' olmışdur baña bu dünyâda yigrekdür yüz pîr-i [İ62a] (1) harîşden

VELEHU EYŻAN [G.407]

[Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün]

(1) 'Işk-bâzî vü cevânî vü şarâb-ı la' l-ğâm

'Işk oynamak ve yigitlik ve la' l renklü (2) şarâb

Meclis-i 'üns ü harîf-i hemdem ü şurb-ı müdâm

Üns meclisi ve hem şan'at-ı muşâhib ve şurb-ı şarâb yâ şurb-ı dâ'im (3) murâd budur ki 'ışk-ı İlähiye iştigâl ve eyyâm-ı şebâb ve kelâm-ı rengîn şarâbı ve meclis-i üns ola ve muşâhib (4) hem-şan'at ve hem-hâl ola ve şurb-ı şarâb 'ale'd-devâm ola bu ğazelüñ sekiz beyti toğuzıncı beyte merhündür

(2) Sâki-i (5) şekker-dehân u muţrib-ı şîrîn-sühan

Şeker ağızlu sâki ve tatlu sözlü muţrib

Hem-nişin-i nîk-kirdâr u nedim-i (6) nîk-nâm

Böyle oturucu iyü 'amellü ve şarâb muşâhibi iyü adlu murâd şeyh-i lezîzü'l-fem ve vâ' iz-i hulvü'l-keâm (7) ve muşâhib-i şâlih ve nedim-i şarâb ki şalâh ile ma' rûf ola

(3) Şâhidî ez-luţf u pâki reşk-i âb-ı zindegî

Bir (8) mağbûb luţfdan ve pâklikden âb-ı hayât günisi

Dilberî der-ğüsñ ü ħübî ğayret-i mâh-ı tamâm

Bir dilber ğüsñde (9) ve ħüblikda tamâm ayunñ ğayreti murâd şâhididen şıfat-ı baş-ı İlähidür ki âb-ı hayâtdan laţif ve pâkdür murâd dilberden (10) şıfat-ı ħabz-ı İlähidür ki nâğışa tecellî itmez

(4) Bezm-ğâh-ı dil-nişân çün ħaşr-ı firdevs-i berîn

Bir şubğâh ki gönül ħarâr (11) itdürici firdevs a' lâ ħaşrı gibi

Ğülşenî pîramuneş çün ravza-i dâru's-selâm¹⁹²²

Bir ğülşen ki anuñ kenârında (12) cennet bağçesi gibi murâd zıkr olan şoğbetğâhdan elâ bi-zıkrî'llâhi taţme 'innü'l-ğulüb¹⁹²³ hasebince meclis-i zıkrdür (13) ve ğülşen-i

¹⁹²² Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Der-mağâlât-ı şerîfeş gufte cân hayru'l-keâm

mezbürdan murād *izā merertüm be-ravzatün min riyāzü'l-cenneti farte'ühā*¹⁹²⁴
mücebince meclis-i va'z u 'ilmdür

(5) Şaf-nişinān (14) nīk-ḥ'āh u pişkārān bā-edeb

Şaf-nişinler iyülik dileyici ve ḥıdmetkārlar edeb ile [pişkārān emīn ma'nāsına ve üstād ma'nāsına ve ḥıdmetkār ma'nāsına gelür bunda ḥıdmetkār ma'nası münāsibdür]

Düst-dārān (15) şāhib-esrār u ḥarīfān düst-kām

Dost dutanlar esrār ıssı ve hem-şan'atlar dost murādınca olıcaḵ (16) murād ḥānḳāhda şūfiler ki şofada şaf-nişinlerdür iyülik isteyüp iyü 'amel itmekde ve ḥānḳāh ḥuddāmı (17) edeb ile ḥıdmet itmekde ve ehl-i muḥıbb şāhib-esrār ve muşāhibler tamām-muvāfiḵlar ola

(6) Bāde-i gül-reng-i telḥ ü tiz ü ḥoş-ḥ'ār-ı (18) sebük

Gül renklü şarāb acı ve iti ve yimesi ḥoş ya'nī içmesi āsān ve ḥafif

Nuḵleş ez-la'l-i nigār u nuḵleş (19) ez-yāḳūt-ı fām

Mezesi nigār la'linden ve rivāyeti yāḳūt renglüden murād riyāzet ü 'ibādet ki nefse (20) acı ve iti ve rūḥa ḥoş-ḥ'ār u ḥafifdür ve ol şarābuñ mezesi gül-āb-ı İlāhiden ve nuḵl ü rivāyeti yāḳūt (21) mişāl rengin şeyḥden ola dimekdür [ya'nī riyāzet ve 'ibādet meclislerine şeyḥ yāḳūt gibi lebden kelāmu'llāh tefsirin idüp nuḵl-i meclis ol ola] [nuḵl zamm-ı nūn ile meze oldur ki şarāb meclisinde ekl iderler meyve vesā'ir ṭa'am-ı ḥafif ki def'-i merāret-i ḥumar ider]

(7) Ğamze-i sākī be-yağma-ı ḥıred āhiḥte tiğ

Sākī ğamzesi 'aḳl yağmasına kılıç [İ62b] (1) çekmiş [āhiḥten ḥādan sonra yāsuz ve āhiḥten ḥādan sonra yā ile kılıç ve bıcaḵ çekmek ma'nāsınadır]

Zülf-i cānān ez-berā-yı şayd-ı dil gusterde dām

Cānān zülf-i gönül şikāri için ağ döşemiş (2) murād vā'iz ü şeyḥüñ remz-i ğamzi ve naẓar-ı ḳahrı 'aḳl-ı ma'āş yağmasına güyiyā tiğ çelmiş anı helāk ḳaşd (3) itmişdür ve ğayb-ı hüviyyet-i zāt gönül şikāri için ke'enne ağdur

(8) Nükte-dānī bezle-gü çün Ḥāfız-ı şirīn-sūḥān

(4) Bir nükte bilici laṭife söyleyici Ḥāfız gibi ḥulvu'l-keḷām

Baḥşiş-āmüz u cihān-efrüz çün Ḥācı Ḳıvām

'Aṭā (5) öğrenici cihān nūrlandırıcı Ḥācı Ḳıvām murād budur ki bir nükte-dānki laṭife söyleyicidir Ḥāfız gibi şirīn-keḷām (6) ola bir 'aṭāya mu'tād olmuş münevver-i cihān Ḥācı Ḳıvām ola [Ḥācı Ḳıvām seḥī ve şāhib-i ḥayr kimse idi nitekim ḥarfü'l-elifde didi

Deryā-yı aḥẓar-ı felek ü keşti-i hilāl

¹⁹²³ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. (Kur'ân, Ra'd 13/28).

¹⁹²⁴ إِذَا مَرَرْتُمْ بَرْوَصَةً مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعَوْهَا Cennet bahçelerinden bir bahçeye uğradığınızda onunla oyalanın/ondan istifade edin, (Hadis) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, c. 3, s. 458, Hadis No: 3510.

Hestend ğarķ-ı ni‘ met-i Hācı Kıvām-ı mā¹⁹²⁵]

(9) Her ki in şöhet ne-ħ̄āhed hoş-dilī ber-vey (7) tebāh

Her kim ki bu şöhetini istemeye gönül hoş aña bātıl

V’ān ki in ‘işret ne-cūyet zindeġi ber-vey ħarām

(8) *Ve ol ki bu ‘işreti aramaya dirlik aña ħarām* murād budur ki bir ħānķāh ki anda bu tafşil itdügüm üzre aĥvāl-i (9) sülükda cem‘ iyyet-i zāhir ħāşıl ola ve emr-i ma‘ āş Hācī Kıvām ‘atāsı ile intizām bulup cem‘ iyyet-i bātın (10) daġi ħāşıl ola şol sālīk ki bu şöhetini istemeye gönül hoşluġı aña müyesser olmaz ve bu ‘işrete tālīb olmayan (11) ħayāt-ı ħarām olur [yā ħarām olsun yā müyesser olmasun]

VELEHU EYŻAN [G.408]

[Mef‘ ulü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) ‘Ömrüst tā be-rāh-ı ġamet rü nihādeim

[tā bunda daġi ibtidā-yı ġāyet içündür iki yerde gelse gerekdür] *bir ‘ömrüdür tā anuñ ġamı* (12) *yolında yüz ġomuşuzdur* murād müddet-i taviledür ki ħazret-i Ĥaķķuñ ġamında olup anuñ yolında yüz ġomuşuzdur (13) ya‘ nī tarīķ-i Ĥaķķa sālīk olup nām u nāmūsı ve şöhet ü i‘ tibārı terk itmişüzdür dimekdür ba‘ zı nūsahda (14) mışrā‘ -ı evvel böyle vāķı‘ olmuşdur

Mā piş-i ħāk-ı pāy-ı tu şad rü nihādeim

Biz senüñ ħāk-i pāyuñ (15) *öñinde yüz ġomuşuzdur* ammā taşavvufa münāsib olan metn ihtiyār olunandır

Rüy u riyā-yı ħaķ (16) be-yeksü nihādeim

Ĥaķķuñ rüy u riyāsın bir cānibe ġomuşuzdur murād ħaķ yüzine kendümi bir müte‘ ayyin-i şaġş (17) ve şāhib-i nām olmaķ i‘ tibārından geçmişüz dimekdür

(2) Nāmūs-ı çend sāle-i ecdād-ı nīk-nām

İyü adlu dedelerüñ (18) *nice yıllıķ nāmūsını*

Der-rāh-ı cām u sāķi-i meh-rü nihādeim

Ĥadeġ ve ay yüzlü sāķi yolında ġomuşuzdur (19) murād budur ki *aben ‘an ceddin ve kābiren ‘an kābirin*¹⁹²⁶ nesl-i ‘ālī ve neseb-i şerif ve ehl-i manşib ve şāhib-i ġadr idük (20) bu deñlü yıllıķ nāmūsı ve i‘ tibārı şafā-yı ġalb ve şeyġ-i ħüsnü’l-vech yolında ġoduķ ve fedā itdük dimekdür (21) ba‘ zı nūsahda mışrā‘ -ı evvel bu vāķı‘ olmuşdur

Tāķ u revāķ-ı medrese vü ġil ġāl-ı fażl

Medrese kemerin [İ63a] (1) ve yüce evini ve fażl ġil ü ġālını

(3) Nihādeim bār-ı cihān ber-dil-i za‘ if

Ĥomuşumdur cihān (2) yūķini za‘ if gönül üzre

¹⁹²⁵ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.3/10). “Feleġin yeşil denizi ve hilal gemisi, bizim Hâcî Kıvām’ımız nimetine ġarklardır.”

¹⁹²⁶ أَبَا عَنْ جَدِّ وَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ Asaleti; babadan, dededen alın ve büyükten, büyükten alımız. (Kelâm-ı Kibâr)

V'in kār u bār beste be-yeksū nihādeīm

Bu işi ve esbābı bağlayup (3) bir yaña qomışuzdur murād budur ki faqr ihtiyār idüp māl u manşıbı terk idüp cihān yükini za'if (4) gönle yükletmeyüp āzāde ve hoş-ḥāl olup kār u bārı bir cānibe qomışuzdur dimekdür ba'zı nüsaḥda (5) bu beyt bedeli bu beyt vākı' olmuş

B'inhādeīm bār-ı girān ber-dil-i za'if

Qomışuzdur ağır yük za'if(6) gönül üzre

Īn kār u bār beste be-yek mū nihādeīm

Bu kār u bārı bağlayup bir kıla qomışuzdur (7) murād budur ki innā 'araḍne'l-emānete 'ale's-semāvāti ve'l-arḍi ve'l-cibāli fe-ebeyne en yaḥmilnehā ve eşfeḳne minhā (8) ve ḥamelehe'l-insānū innehu kāne zulūmen cehūlen¹⁹²⁷ ḥasebince taşavvuf u sülük ve riyāzet ü şu'lük 'ameller (9) bār-ı şaḳıldür ki anı za'if-i ḳalbe qomışuzdur gūyiyā kār u bārı bir kıla yüklemiştür

(4) Mā mülk-i 'āfiyet (10) ne be-leşker girifteīm

Biz 'āfiyet mülkini leşker ile dutmamışuzdur

Mā taḥt-ı salṭanat ne be-bāzū nihādeīm

(11) *Biz salṭanat taḥtını bāzū ile qomamışuzdur* murād faqr u sülük ihtiyār iden mülk-i 'āfiyete mālİK (12) olur ammā 'asker ile degül suhūlet ile taḥşil ider ve salṭanat-ı ferāḡat ve āḥiret ḳor ve ḳurar (13) ammā zaḥmetsüz dimekdür

(5) Hem cān be-dān dü nergis-i cādū sipurdeīm

Hem cānı ol iki çeşm-i cādūya (14) işmarlamışuzdur

Hem dil be-dān dü sünbül-i Hindū nihādeīm

Hem gönli ol iki sünbül-i Hindūya qomamışuzdur (15) murād iki nergis-i cādūdan şıfat-ı başar ve şıfat-ı irādetdür ki anlara her nesne musaḥḥardur lācerem cān (16) emri anlaruñ taşarrufına müfevvezdür ve iki sünbül-i Hindūdan murād ḡayb-ı hüviyyet ve esrār-ı İlāhiyyedür ki (17) ḳalb anlaruñ teveccühindedür

(6) Tā siḥr-i çeşm-i yār çı bāzı kuned ki kār

Tā yār gözi siḥrine oyun ide ki (18) 'amel

Bünyād ber-kirişme-i cādū nihādeīm

Esāsı cādū nazarına qomışuzdur murād siḥr-i çeşmden (19) taşarruf-ı 'ayn-ı zātdur ki 'amel anuñ iltifātına mu'allaḳdur

(7) Der-küşe-i ümid çü nezzāregān-ı māh

Ümid (20) köşesinde aya nazar idenler gibi

Çeşm-i taleb der-ān ḥam-ı ebrū nihādeīm

¹⁹²⁷ Biz إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur'an, Ahzāb 33/72).

Ṭaleb gözini ol kaç (21) büklümüne komışuzdur murād *ham-ı ebrūdan* bir cānibe meyl-i işāretdür lācerem sālīk-i ṭarīkat [İ63b] (1) olup ümīd köşesinde oturup ṭaleb gözini remz-i İllāhī meylīne dutmuşdur ki ne ṭarafa işāret (2) olursa ol cānibe mā'il olavuz ba'zı nüsaḥda bu beyt bedeli bu beyt vākı' olmuş

Ber-büy-ı 'ıyd-ı vaşl (3) çü nazzāregān-ı māh

Vāşl bayramı koḡusına aya nazar idenler gibi

Çeşm-i emel be-dān ḡam-ı ebrū nihādeim

Ümīd (4) gözini ol kaç büklümüne komışuzdur murād budur ki ümīd gözini remz-i İllāhī meylīne komışuzdur ki vuşul ila'llāh (5) ne cānibe meyle ile olur tā ol zuhūr idüp ḡalb ḡuzūr ide ve ba'zı nüsaḥda bu beyt vākı' olmuş

Fermā (6) işāretī ki dü çeşm-i ümīd-vār

Bir işāret buyur ki iki ümīdlü gözi

Ber-küşehā-yı ān ḡam-ı ebrū nihādeim

(7) *Ol kaçı büklümü köşelerine komışuzdur* murād *ham-ı ebrūdan* işāret ü meyl idüğine işāret idüp senden neng (8) gibi işāret-i beşāret olursa biz iki göz ile anı gözlerüz dir

(8) Bī-nāz-ı nergiseş ser-i sevdāyī ez-melāl¹⁹²⁸

Anuñ (9) nergisi nāzsuz sevdāyī başı melāleden

Hemçün benefşe ber-ser-i zānū nihādeim

Benefşe gibi diz başı üzre (10) komışuzdur murād *nergisden* 'ayndur ve 'ayn zāt-ı şey' ma'nāsınadır ve nāz te'azzüz ü kibriyā tecelli olmaya (11) sālīk-i ṭalīb maḡzūn olup benefşe gibi boyun burup melāl ü ḡayretten sevdāyī başı dizine ḡoyup murāḡıb (12) u müteḡayyir oturur

(9) Ḥāfız be-'ıyş küş ki mā naḡd-i 'aḡl u ḡuş

Ey Ḥāfız 'ıyşa duruş ki biz naḡd-i 'aḡlı (13) ve ḡuşı

Ez-behr-i yār silsile ḡisū nihādeim

Zincīr-i ḡisūyı yār için komışuzdur murād 'ıyş u 'ibādete (14) duruş biz 'aḡlımuzu ḡayb-ı hüviyyet şāḡibi yār için ya'ni ṭaleb-i Ḥaḡ için komışuzdur ṭaleb-i dūnyā ve māsiwā (15) için degül ba'zı nüsaḥda maḡlaş beyti bu vākı' olmuş

ḡuftī ki Ḥāfızā dil-i serḡeşteet kücāst

Didūñ ki (16) ey Ḥāfız başı dönmiş ḡöñlün ḡandedür

Der-ḡalkāhā-yı ān ḡam-ı ḡisū nihādeim

Ol ḡisū büklümünüñ (17) ḡalkalarında komışuzdur murād ḡöñlüm merātīb-i ḡayb-ı hüviyyetde ve seyr fi'llāh derecātındadır merātīb-i münāşib-i (18) dūnyā ṭalebinde degüldür dimekdür [*ḡisū* saç bölüğü ma'nāsınadır]

¹⁹²⁸ *Bī-nāz-ı nergiseş* ifādesi derkenārda *bī-vaşl-ı nergiset* şeklindedir.

VELEHU EYŻAN [G.409]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) 'Āşık-ı rüy-ı cevānī hoş-ı nev-ḥasteem

Bir yeñi (19) kalkmış hoş cevānuñ yüzi 'āşıkıyın

V'ez-Ḥudā devlet-i in ğam be-du' ā ḥ'āsteem

Allāhdan bu ğamuñ (20) şādılığın du' ā ile istemişem murād budur ki Ḥaḳ te' ālā ḥazretinden du' ā ile bir yeñi zuhūr itmiş mürşid diler (21) idüm lācerem müyesser olup bir yeñi zāhir olmuş şeyḥüñ yüzine 'āşık oldum [mısrā' -ı evvelde kâfiye elif iledür ki ḥāsten elif ile öri tırmaḳ ma' nāsınadur ve mısrā' -ı şānide kâfiye vāv iledür ki istemek ma' nāsınadur]

Beyt

-+---/-+---/--+-

Kerdeem baḥt-ı cevān-rā [İ64a] (1) nām-ı pîr¹⁹²⁹

K'ü zi-ḥaḳ pîrest nez-i eyyām-ı pîr

(2) 'Āşık u rind ü naẓar-bāzem ü mî-güyem fāş

'Āşıkın ve rindin (2) ve güzel gözleyiciyın ve āşkār iderin

Tā be-dānī ki be-çendin hüner ārāsteem

Tā bilesin ki bu deñlü (3) hüner ile bezenmişin urād budur ki 'āşıkın zāhid-i ḥuşk degülin ve muḥlişin mürāyī degülin ve güzel gözleyiciyın (4) 'ayb-bīn degülin bunları āşkäre dirin ki bunlar sözlerdür

(3) Şermem ez-ḥırka-i ālüde-i ḥod mî-āyed

Baña (5) kendü mülevveş ḥırkamdan utanmaḳ gelür

Ki ber-ü pāre be-şad şu' bede pîrāsteem

Ki anuñ üzerine pāreyi (6) yüz ḥoḳkabāzlıḳ ile düzem koşmışam murād budur ki şol şūfī ki dürlü dürlü yimeler ile ḥırkasın (7) bezmiş ve kendüde olmayan ḥalet ile riyā evzā' in itmiş ola ol kendü ḥırkasından utanmaḳ gerekdür (8)

Beyt

+++---/+++---/+++---/++-

Be-şalāḥ-ı men ez-ın delḳ-i muraḳka' münkir

Ki be-her vaşle besī şu' bede pîrāsteem

(4) Hoş be-süz ez-ğameş (9) ey şem' ki imşeb men nîz¹⁹³⁰

Hoş yan anuñ ğamından ey şem' ki bu gice ben daḫi

Hem bedin kār kemer (10) beste vü ber-ḥāsteem¹⁹³¹

¹⁹²⁹ “Tāze ve genç tâlihe pîr adını verdim. Fakat o Hak tarafından pîr olmuştur,yaşlılık günlerinin geçmesiyle değil.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 168, Beyt: 2939.

¹⁹³⁰ *İmşeb men nîz* ifādesi derkenārda *inek men nîz* şeklindedir.

Hem bu işe kuşak bağlamış ve tırmışam murād budur ki şem^ç nice gice kâ'im olup (11) yanarsa t̄alib-i H̄aḡ daḡi gice kâ'im olup yanmaḡ erimeḡ gerek

(5) Bā-çünin hayretem ez-dest be-şud şarfe-i kār

(12) *Bunuñ gibi hayret ile elümden gitdi iş taşarrufi*

Der-ğam-efzūdeem anç'ez-dil ü cān kāsteem

(13) *Ğamda artururam anı ki dil ü cāndan eksilürem* murād budur ki ḡazret-i H̄aḡḡa^ç aşıḡ u ḡayrān olup (14) kesb ü kārđan ḡalırum gerç̄i telezzüzāt-ı cismāniyeden ve kuvvet-i ġidā-yı rūḡdan eksilürem ammā ġam-ı İlähiden (15) artururum

Beyt

++--/++--/++--/++-

Z'ānç̄i maḡşül-i men ez-^ç ışḡ şudest ez-kem ü biş

Girye efzūdeem u şabr u sükün (16) kāsteem

(6) Tā be-sevdā-yı ġamet ez-ser-i cān ber-ḡizem

Tā senüñ ġamuñ sevdāsında cān başından ḡalḡam (17) [yā cān ucından yā cān sevdāsından]

İşḡ-ı tu der-dil-i pür-vesvese bi'nşāsteem

Senüñ ġamuñı vesvese ile tolu gönülde oturtmışam murād (18) budur ki vesvese ile tolu olan gönül cān ġamında olup imtidād-ı ḡayāt-ı dünyā mülāḡaza ḡılır ammā (19) ġam-ı cānānı ve ehvāl-i aḡvāl-i āḡireti añmaz idi senüñ işḡuñı ol pür-vesvese gönülde sākin ḡıldum (20) tā ki senüñ ġamuñda olup ġam-ı cānı ferāmüş ide [nişesten oturmak nişāsten oturtmak]

(7) Hemçü Hāfız be-ḡarābāt revem cāme ḡabā

Hāfız gibi (21) *meyḡāneye giderem ḡaftanı yırtıḡ ve sīne çāk*

Bū ki der ber-keşed ān dilber-i nev-ḡāsteem

[bū būd ki lafzından muḡaffefdür] *ola ki sīneye* [İ64b] (1) *çeke ol yeñi ḡalḡmış dilber benı* murād budur ki ḡānḡāha varan terk-i^ç arz u nāmūs ve terk-i tecemmül idüp ve (2) ve fenā iḡtiyār itmek gerek ki mürşid-i t̄arīḡat anı ḡüsn-i ḡabül ider

VELEHU EYŻAN [G.410]

[Mefā^ç ilün Fe^ç ilātün Mefā^ç ilün Fe^ç ilün]

(1) Ğam-ı zamāne ki hiçş kerān (3) nemi-bīnem

Zamāne ġamina ki hiç aña kenār görmezem [kerān feth-i kāf-ı^ç Arabī ile ḡıran ya^ç nī kenār u nihāyet dimekdür]

Devāş cüz mey-i çün erġuvān nemi-bīnem

¹⁹³¹ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Be-hem'in kār miyān beste ü ber-ḡāsteem

Ol ğamuñ devāsını (4) *erguvān gibi şarābdan ğayrı görmezem* murād budur ki ğam-ı dünyāyı bī-nihāyet gördüm ki dünyāsı çok olanuñ (5) ğamı çok olur lācerem anuñ ‘ilācı ‘ışķ-ı Hāķdur ki hoş-rengdür ya‘ nī terk-i dünyā ve ķanā‘ atdur

(2) Be-terk-i (6) hıdmet-i pīr-i muġān ne-ĥ’āhem guft

Pīr-i muġānuñ hıdmeti terkini disem olmaz [be-terk lafzında ĥarf-i bā zā’iddür]

Çerā ki maşlahat-ı ĥod der-ān nemī-bīnem

(7) *Niçün ki kendü maşlahatumı anda görmezem* murād *pīr-i muġāndan şeyĥ-i şāhib-i ĥarāretdür* anuñ hıdmeti terkini itmek ĥilāf-ı (8) maşlahatdur

(3) Der-īn ĥumār kesem cūr‘ aī nemī-baĥşed

Bu ĥumārda kimse baña bir cūr‘ a baĥşlamaz

Be-bīn ki ehl-i dilī der-cihān (9) nemī-bīnem

Gör ki bir ehl-i dili cihānda görmezem murād budur ki vuşul ila’llāh keşret-i riyāzet ve ‘ibādetsüz (10) olmaz ve anda nefse kesel gelür ki ĥumār-ı tarīķatdur bir şevķ virür şeyĥ-i sāhib-i ĥāle ihtiyāc olur ammā anı (11) ‘atā ider kimse bulunmaz ğüyyā cihānda bir ehl-i dil-i kāmīl ü mükemmel bulunmaz

(4) Zi-āftāb-ı ķadeĥ irtifā‘-ı ‘iş (12) be-ġir

Ķadeĥ āftābından irtifā‘-ı ‘iş tut

Çerā ki tālī‘-i vaķt ançünān nemī-bīnem

Niçün ki vaķt tālī‘ in (13) *ol degüldür görmezem* murād bubudr ki uşurlāb ile āftāb itifā‘ in alup bir sāt-at-i mübāreke bulum ‘amele (14) şürü‘ iderler lācerem ķadeĥ ki ķalb-i şeyĥdür andan irtifā‘ sülūķi vaķt-i şerīfin bilüp ‘ibādeti şürü‘ (15) ķılmaķ gerek zīrā vaķt-i taleb-i dünyāda müsā‘ ede görmezem

(5) Nişān-ı ehl-i Ĥudā ‘aşıķīst bā-ĥod dār

(16) *Ehlu’llāh nişānı ‘aşıķlıķdur kendüñde tut* [mışrā‘-ı evvelün evveli mışrā‘-ı şāniye merhūndur]

Ki der-meşāyiĥ-i şehir in nişān nemī-bīnem

Ki şehir meşāyiĥinde (17) *bu nişānı görmezem* murād budur ki ehlu’llāh olmaķ ve vuşul ila’llāh ĥāşıl ķılmaķ ‘alāmeti ‘ışķ-ı Hāķdur (18) bunu unutma ĥāķruñda tut ki ‘umde-i tarīķatdur ammā şehirüñ meşāyiĥinden bu ‘alāmeti görmezem ki (19) ba‘ zı zāhid-i ĥuşķ ve ba‘ zu mürāyīdür

(6) Nişān-ı müy-ı miyāneş ki dil der-ü bestem

Anuñ beli ķılı nişānını ki (20) *ġöñli aña baġladum*

Zi-men me-purs ki ĥod der-miyān nemī-bīnem

Benden şorma ki kendümi ortada görmem (21) murād *müy-ı miyāndan vāsıta-i vuşul-i Ĥaķ olan ‘amel ü ĥāldür* ve anuñ nişānına vuşuline ġöñül baġlamışum [İ65a] (1) ve anuñ talebinde olmuşumdur anı benden şorma ki kendümi aña vāsıta görmezem ve anuñ irşādına (2) kendümde liyāķat añlamazum

(7) Bedīn dü dīde-i giryān-ı men hezār efsūs

Benüm iki aġlayıcı ġözüme biñ ĥayf(3)

Ki bā-dü āyine rüyeş ‘ayān nemī-bīnem

Ki iki āyine ile anuñ yüzün ‘ayān görmezem murād müşāhede-i cemāl-i (4) Hāḡ ve tecellī-i vech-i muṡlaḡ olmaduğından te’essüf ü tehellüfdür

(8) Ḳad-i tu tā be-şud ez-cūybār-ı dīde-i men

Senüñ (5) ḡaddüñ tā ki gitdi benüm gözüm ırmağı kenārından [şud bunda reft ma’ nāsınadır]

Be-cāy-ı serv cüz āb-ı revān nemī-bīnem

Serv yerine āb-ı revāndan ġayrı (6) görmezem murād ‘uluvv-ı derece-i ḡurbet-i Hāḡḡı zāyi’ idüp anuñçün ağladığı ġikāyet idüp girü bulmadığun zıkr (7) idüp şikāyet ider

(9) Men ü sefine-i Hāfız ki cüz der-ın deryā

Ben dağı Hāfız gemisi ki bu deñizden ġayırda (8)

Bizā’ at-i sūḡan-ı dil-sitān nemī-bīnem¹⁹³²

Göñül alıcı söz ḡumaşın görmezem murād *sefine-i Hāfızdan* anuñ defter-i (9) eş’ arıdır ve deñizden murād Hāfız kendüsidür ki baḡru’l-ma’ arıfdür lācerem dir ki ben ve Hāfızuñ (10) eş’ aru defteri kāfidür ve Hāfız ki baḡr-i ma’ arıfdür andan ġayrı kimsede göñül alıcı söz metā’ ını (11) görmezem çün anuñ defter-i eş’ arı benüm ile ola göñlüm ḡarār u tesellī bulup terk-i dünyā ve ṡaleb-i āḡiret (12) ḡılıp belki bunları terk idüp ṡalīb-i Hāḡ olur nitekim bu ġazel maṡla’ ında dir (13)

VELEHU EYŻAN [G.411]

[Fā’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün]

(1) Fāş mī-ġüyem ü ez-ġufte-i ḡod dil-şādem

Āşḡār iderin ve kendü sözümden göñli şādın

Bende-i ‘ışḡem (14) ü ez-her dü cihān āzādem

‘Işḡ ḡulıyın ve iki cihāndan āzādın murād budur ki *ed-dünyā ḡarāmın ‘alā ehli’l-āḡireti (15) ve’l-āḡiretü ḡarāmın ‘alā ehli’d-dünyā ve kilāḡümā ḡarāmāni ‘alā ehli’llāhi¹⁹³³* ḡasebince çün sābıḡan ma’ lüm oldu (16) ehlu’llāḡ olmađuñ nişāni ‘ışḡdr ben ‘ışḡ-ı Hāḡḡa bende olup ehlu’llāḡ ‘adādından olup dünyā vü āḡiret (17) ‘ubūdiyyetinden ḡür oldum

(2) ṡā’ir-i ġülşen-i ḡudsem çı dihem şerḡ-i firāḡ

Ḳuds ġülşeninde uçucı idüm ne diyem (18) firāḡ şerḡini

¹⁹³² *Bizā’ at-i sūḡan-ı dil-sitān* ifādesinin iki farklı şekli derkenārda açıklaması ile birlikte şu şekilde verilmiştir:

Bizā’ at-i sūḡan-ı dür-feşān: incü saçıcı söz ḡumaşın

Bizā’ at-i sūḡan-ı dil-nişān: göñül sākın idici söz ḡumaşın

¹⁹³³ *والأخرة حرام على أهل الدنيا ، وكلاهما حرامان على أهل الله* Āḡiret ehline dünyā haramdır, dünyā ehline de āḡiret haramdır. Allāḡ’ı isteyenlere hepsi haramdır. (Hadīs) İsmāil b. Muhammed, *Aclūnî, Keşfu’l-Hafā ve Müzīlu’l-İlbās amme’ştehera mine’l-Eḡādīsī alā Elsineti’n-Nās*, Dārul’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrūt 1162, c. I, s. 465, Hadīs no: 1314.

Ki der-în dāmgeh-i hādise çün üftādeem

Ki bu hādise ağı yerine nice düşdüm murād budur ki (19) ben ‘ālem-i qudsde hazret-i ‘indiyyet-i İlahiyyede t̄a’ir idüm andan dūr oldum maqām-ı aşılden ve kurb-ı Haqdan (20) mehcūr olduğum için elem-i firākdayın [*dāmgeh* dāmghāhdan muhaffefdür ve çün imāle ile oqınur ki keyf ma‘nāsınadır]

Beyt

Sine h̄āhem şerha şerha ez-firāk¹⁹³⁴

Tā be-güyem şerh-i (21) derd-i iştiyāk

mücebince şerh-i firākı nice diyem ve kime diyem

(3) Men melek bûdem ü firdevs-i berîn cāyem bûd

[İ65b] (1) *Ben meek idüm ve firdevs benüm yerüm idi*

Ādem āverd der-în deyr-i harāb-ābādem

Ādem getürdi beni harāb-ābād (2) *kilisāya* murād budur ki ben melek meşābesinde cennetde sâkin olur idüm hebût-ı Ādem sebebi ile bu dünyāya (3) geldüm ki kilisā gibi aşnām u teşābir maḥallidür pes sa‘y idüp girü vaṭan-ı aşliye ve maqām-ı haqīqīye varmaq gerek (4)

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Men şāhbāz-ı qudssem ez-lāmekān perīdem

Behr-i şikār-ı şaydī der-ķālib āremīdem

(4) Sāye-i tūba vü dil-cūi-i (5) hūr u leb-i havz

Tūbā gölgesi ve hūruñ gönül araması ve havz kenārı

Be-hevā-yı ser-i kūy-ı tu be-reft (6) ez-yādem

Senüñ maḥallüñ başı hevāsı ile gitdi hāṭrumdan ve hıfzumdan murād budur ki çün maqām-ı sâbıkum (7) ‘indiyyet-i hazret idi girü ol hevāda ve añā vuşul fikrinde olup tūbā ve hūr ve kevşer zevķin ferāmüş (8) itmişümdür

(5) Kebkeb-i baht-i merā hiç müneccim ne-şināht

Benüm bahtum yıldızın hiç müneccim añlamadı ve bilmedi

Yā rab ez-māder-i (9) giti be çi tāli‘ zādem

‘*Aceb cihān anasından ne tāli‘de toğdum* murād budur ki benüm dünyevī bahtum müsā‘id (10) olmayup hiç bir müneccim benüm tāli‘ delāletüm ķangı kevkeb idügin bilmedi *ed-dünyā ve’l-āḫireti kalleyli ve’n-nehār* (11) *küllemā ezdāde eḫadühümā naķşe mine’l-āḫiri*¹⁹³⁵ ḫasebince cānib-i āḫiretüm ma‘mūr olmaq ‘alāmetidür diyü şikāyet-i nuḫūset-i (12) dünyā idüp şükr-i sa‘adet-i āḫiret ider

¹⁹³⁴ “*Ayrılıklardan parça parça olmuş sine isterim ki iştiyāk derdini ona açayım.*” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 21, Beyt: 3.

¹⁹³⁵ الدنيا والآخرة كالليل والنهار كلما ازداد أحدهما نقص من الآخر Dünya ve ahiret gece ve gündüz gibidir. İkisinden biri arttıkça diğeri azalır. (Kelām-ı Kibār)

(6) Tā şudem halka be-güş-ı der-i meyhâne-i ʿışk

Tā ʿışk meyhānesi kapusı (13) *kulı oldum* [ʿAcem diyārında kul kulağına halka dağarlar imiş gāh mevşūfın bile zıkr idüp *bende-i halka be-güş* dirler gāh mevşūfi zıkr olunmaz bunda öyledür]

Her dem āyed gami ez-nev be-mübārek-bādem

Her dem yeñiden bir gam gelür benüm mübārek bāduma murād (14) budur ki hānķāh-ı ʿışk kapusı kulı olana yeñi gam-ı Hāķ gelür mübāderēk-bād için ki gam-ı İlāhī cilā-yı (15) kalb ve şafā-yı hātır virür lācerem bir şariḥ şukrdür

(7) Mi-ḥured hūn-ı dilem merdümek-i çeşm ü sezāst

(16) *Gönlüm kanın yir gözüm bebegi ve lāyıkdur*

Ki çerā dil be-ciger-kūşe-i merdüm dādem

Ki mniçün gönlümü kişinüñ ciger (17) *köşesine virdüm* murād budur ki benüm gönlüm ʿāşık-ı Hāķ olup ve ʿışķum ḥāķikī olmaķ gerek idi çün (18) anı ḥalkūñ oğlancıklarına virdüm

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Men in kālā-yı ḥod-rā vaķf kerdem

ʿAlā şıbyāneküm yā (19) eyyüheʿn-nās

Pes ʿışķum mecāzī oldı lācerem gönlümüñ kanını merdüm-i çeşmüm yiyüp yaʿnī göz bebegi kan içüp (20) kırmızı olmağa lāyıkdur ve yüregüm kanı gitse müsteḥāķdur

(8) Nist der-levḥ-i dilem cüz elif-i kāmēt-i düst

(21) *Yokdur gönlüm levḥinde dostuñ kāmēti elifden ğayrı*

Çi kunem ḥarf-i diger yād ne-dād üstādem

Nice ideyin [İ66a] (1) *ğayrı ḥarf ezberletmedi üstādum* murād maṭlab u maṭlūbum ve hātırımda mezkūr olan ʿuluvv-ı derece-i ķurbet-i (2) Hāķdur bundan ğayrı degüldür ki üstād-ı tariķat baña anı taʿlim itmişdür

(9) Pāk kun çihre-i Hāfız be-ser-i zülf (3) zi-eşķ

Pāk ķil Hāfızuñ yüzini zülf ucu ile göz yaşından

Verne in seyl-i dem-ā-dem be-bered bünyādem

(4) *Yoḥsa bu muttaşıl seyl görürür benüm bünyādum* murād ğayb-ı hüviyyetden ve tecellī-i zātdan eşer göster gözüm (5) yaşı diñsün ve illā ağlayu ağlayu yu kendümi ifnā iderüm dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.412]

[Fāʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün]

(1) Fetvā-yı pīr-i muġān dārem (6) ü kavlist ķadīm

Pīr-i muġāndan fetvām vardur ve kavlı-i ķadīmdür

Ki harāmest mey ancā ki ne yārest ü nedīm

(7) *Ki harāmdur şarāb anda ki yār u muşāhib olmaya* murād budur ki şeyh-i şāhib-i harāretten fetvām vardır ve ol (8) fetvā kavlı-i kadīmdür ki meşāyih-i mütekkaddimīn daħi aña kâ'illerdür ki 'ışk-ı İlāhī ve sülük-ı tarīkat harāmdur cezbe-i (9) İlāhī olmayınca ve mürşid-i tarīkat bulmayınca ki *cezbetün min-cezebātī'r-raḥmānī tüvāzī 'amele's-şakaleyni*¹⁹³⁶ ḥasebince cezbe-i (10) İlāhiyye 'illet-i tāmmedür ve *men lā şeyhe lehu fe's-şeytānū şeyhuhu*¹⁹³⁷ mücebince mürşidsüz sālīk olan ḍalāle düşer (11) lācerem cezbesüz ve mürşidsüz sülük harāmdur

(2) Çāk ḥāhem zeden īn delḡ-i riyāyī çī kunem

Yırtmaḡ (12) *isterin bu riyāyī ḡırḡayı nice ideyin*

Rūh-rā şoḡbet-i nā-cins 'azābīst elīm

Cāna nā-cins muşāḡabet (13) 'azāb-ı elīmdür murād nefsdēn şikāyetdür ki ḡırḡa-i riyāyī giyüp ḡalkā kendüyī şūfī gösterüp (14) rūḡa aşlā muvāfaḡat itmez lācerem ol riyāyī ḡırḡayı yırtup rūḡī nefsi-i mürāyī muḡārenetinden ḡurtarmaḡ (15) isterin rūḡ-ı muḡlişe nefsi-i nā-cins ya' nī mürāyī muşāḡabeti 'azāb-ı müelledür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Be-mār māhi-i (16) mānī ne īn dürüst ü ne ān¹⁹³⁸

Münāfīḡī çī kunī mār bāş yā māhī

(3) Tā meger cūr'a feşāned leb-i cānān ber-men

(17) *Tā meger cūr'a şaça cānān lebi benüm üzerüme*

Sālḡa şud ki şudem ber-der-i meyhāne muḡīm

Niçe yıllar oldı (18) *ki oldum meyhāne ḡapusu üzre muḡīm* murād kelām-ı İlāhīden nefsüme bir feyz ire diyü müddet-i medīde (19) ḡānḡāḡ ḡapusunda muḡīm oldum diyü ḡuşül-i feyz intizār medīdsüz olmaduḡın zīkr ider

(4) Megerēş ḡıdmet-i (20) dīrīn-i men ez-yād be-reft

Meger benüm eski ḡıdmetüm ḡāḡırından gitdi

Ey nesīm-i seḡerī yād diheş 'ahd-i ḡadīm

(21) *Ey seḡer yili añdur aña 'ahd-i ḡadīmi* murād budur ki 'ālem-i İlāhīde *elestü birabbiküm*¹⁹³⁹ dinildükde ḡıdmet ü i'tirāf-ı [İ66b] (1) 'ubūdiyyet itmiş idüm unuttı ey nefḡa-i seḡerī ol 'ahd-i ḡadīmi aña añdur

(5) Ba' de şad sāl (2) egerem büy-ı tu ber-ḡāk vezed¹⁹⁴⁰

¹⁹³⁶ جَذْبَةٌ مِنَ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَازِي عَمَلِ التَّقْوَانِ Allāh te'ālā cezbelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin 'ameline berāber olur. (Hadīs) Aclūnī, c. 1, Hadīs No: 397.

¹⁹³⁷ مَنْ لَا شَيْخَ لَهُ فَالشَّيْطَانُ شَيْخُهُ Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır. Bu söz Bayezid-i Bistāmī ve Cüneyd-i Bağdādī'ye atfedilmektedir.

¹⁹³⁸ Senāyī, Dīvan-ı Senāyī, Kasāyid, Sıra: 201/6, Ganjor.

¹⁹³⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz deḡil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şāhit olduk, dediler. (Kur'ān, A'rāf 7/172).

Yüz yıldan sonra eger senüñ koğun benüm toprağum üzre ese

Ser-ber âred zi-gilem (3) rakş künân ‘azm-i remîm

Baş kaldura balçıkumdan rakş iderek çürimiş kemük murād budur ki müddet-i (4) medideden soñra nefha-i ihyâ idicek çürümüñ kemük hayāt bulup mevzu‘ -ı haşrden döne döne (5) cenâb-ı kudse varuram

(6) Dilber ez-mâ be-şad ümîd sited evvel dil

Dilber bizden yüz ümîd ile evvel gönül aldı (6)

Zâhiren ‘ahd ferâmüş ne-kuned hulq-ı kerîm

Zâhiren ‘ahdi unuymaz kerîm hūyı murād budur ki yuhibbuhüm ve yuhibbūnehu¹⁹⁴¹ (7) hasebince evvel hazret-i Hağdan hubb olup andan soñra bizden gönül almış idi lâcerem hulq-ı kerîm anı iktizâ (8) ider ki ol luğf-ı sâbıkı ferâmüş itmeye

Rubâ‘î

Mâ lî ve hubbi li-mahlûğın ev edurruhu¹⁹⁴²

Dehren ve ya‘ ruğu ahyânen ve yehcürinî (9)

Ve luğfu maħbûbi‘l-bâkî yüsâmiħunî

İzâ ceneytu ve ensâhu feyezğuruni

(7) Ğonca gū teng-i dil ez kâr-ı fūrūbeste me-bâş

(10) Ğoncaya di bağlanmış işden gönüli tar olma

K‘ez-dem-i şubħ meded yānî vü enfās-ı nesîm

Ki şubħ nefesinde meded (11) bulursın daħi hoş koğulu yıl nefeslerin murād Ğoncadan sâlik-i mübtedâdur aña pend idüp dimek gerek (12) ki dil-teng olma feyze mazhar olduğundan ki feyzi-seħerî ve aşl olup nefehât-ı Rabbâniyye ħâşıl olur (13)

(8) Fikr-i bihbūd-ı ħod ey dil zi-der-i diger kun

Kendü iyü olmağun fikrin ey gönül ğayrı ħapusdan ħıl

Derd-i ‘aşğ (14) ne-şevved bih be-müdāvā-yı ħekîm

‘Āşığ derdi iyü olmaz ħekîm devāsı ile murād budur ki derd-i ‘ışğ maraz-ı ten degüldür (15) tabîb-i emrâz-ı bedeniyeye aña ‘ilâc idemez lâcerem aña dermânı erbâb-ı ħulüb ve aşğâb-ı keşf olanlardan taleb (16) itmek gerek

(9) Gevher-i ma‘ rifet âmüz ki bā-ħod be-berî

Ma‘ rifet gevherin ħazan ki kendün ile iletisin

¹⁹⁴⁰ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ba‘de şad sâl eger bād-ı tu ber-cân vezedem
¹⁹⁴¹ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlerle karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur‘ân, Mâide 5/54).

¹⁹⁴² “1) Benden yüz çevirip, beni terk edecek bir maħbûbu ömür boyu niçin seveyim? 2) Hâlbuki bâkî maħbûbum lutfuyla bana müsamaha göstermekte. (Hatta) ben hata yapıp onu unuttuğumda bile o beni hatırlıyor.”

Ki (17) naşib-i digeřānest nişāb-ı zer ü sım

Ki ğayrılar naşibidür altun u gümüş nişābı murād budur ki ma' rifetu'llāh (18) taşşiline sa'y kııl altun u gümüş kesbine sa'y itme ki senüñ ile āhirete gidicek fezā'il-i nefsāniyye ve (19) kemālāt-ı rüĥāniyyedür māl-ı dünyā degüldür ki ol ğayra ğalsa gerekdür

(10) Dām-ı saĥtest meger yār şevēd luţf-ı Ĥudā

(20) *Berk aĝdur meger luţf-ı Ĥudā yār ola*

Verne ādem ne-bered şurfe zi-şeytān-ı recīm

Yoĥsa ādem fā'ide (21) *iletmez şeytān-ı recīmden* murād budur ki şeytān-ı recīmuñ ızlālī muĥkem aĝdur andan insān 'amel-i şālih kıurtarup [İ67a] (1) dergāh-ı Ĥaĥķa fā'ide ve naşib iletme olma meger luţf-ı Ĥaĥ yār olup 'işmet-i İllāhī ħarīn ü mu' in ola

(11) Ĥāfiz er (2) sım ü zeret nist ħi şud şākir bāş

Ey Ĥāfiz eger gümüşüñ ve altınuñ yoĥ ise noldı şākir ol (3)

Ĥi bih ez-devlet-i luţf-ı sūĥan u taḅ' -ı selīm

Ne vardur yeg luţf-ı kelām ve taḅ' -ı selīm devletinden murād budur ki (4) mālīk yoĥ ise nol luţf-ı kelāmuñ ve taḅ' -ı selīmuñ vardur bundan yeg devlet yoĥdur imdi şākir olup (5) faĥrdan şikāyet itme ba' zı nüsaĥda maĥlaş beyti bu vāĥı' olmuş

Be-Ĥudā bīm ü ümīdest merā ħün Ĥāfiz

(6) *Ĥudāyadur ħorĥum ve ümīdüm Ĥāfiz gibi*

Dīger ez-hiĥ kesem nist ne üid ü ne bīm

Daĥi hiĥ kimseden (7) *yoĥdur ne ümīdüm ne ħorĥum* murād manṭūĥdan zāhirdür ki ĥavf u recām Allāhdandur ğayrıdan degüldür (8)

VELEHU EYŻAN [G.413]

[Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Gerĥi mā bendegān-ı pādşehīm

Egerĥi biz pādşāh ħullarıyuz [pādşehīm pādşāhīm lafzından muĥaffefdür]

Pādşāhān-ı mülk-i şubĥgehīm

(9) *Şabāĥ vaĥti memleketinüñ pādşāĥlarıyuz* murād budur ki egerĥi 'ibādu'llāh zümresiyüz ammā vaĥt-i seĥer (10) mülkinüñ pādşāĥlarıyuz seĥerlerde du' āmuz revā ve emrimüz cārī ve ĥükmümüz nāfizdür [şubĥgehīm şubĥgāhīm lafzından muĥaffefdür]

(2) Genc der-āstīn (11) ü kīse tehī

Ĥazīne yeñde ve kīse boş

Cām-ı ğitī-nümā vü ĥāk-ı rehīm

Cihān gösterici kadeh ve yol toprağıyuz (12) murād budur ki ‘ulūm u ma‘ārifē mālik ve māl-ı dūnyādan hālī ve cām-ı cihān-nümā-yı İskenderüz ve yol toprağı gibi (13) haķırüz [*hāk-ı rehīm* hāk-ı rāhīm lafzından muhaffefdür]

Bejt

+ + - - / + - - - / + + -

Genc-i faķrest künc-hāne-i mā

Pādşāhān-ı mülk ü bī-sipehīm

(3) Hūşyār-ı gurūr u mest-ı hużūr

(14) *Ġurūr ayıķıyuz ve hużūr mesti*

Bahr-i tevħid ü ġarķa-i günehīm

Tevħid deñiziyüz ve güneha ġarķ murād (15) budur ki ġurūr biz mest kılmışdur ve hużūr-ı Haķ keyfiyeti ile mest olmuşuzdur tevħid deñiziyüz ammā (16) a‘mālimüzde kuşūr u noķşānımız olduğıcün güneha ġarķ olmuşuzdur [*ġarķa-i günehīm* ġarķa-i günehīm lafzından muhaffefdür]

(4) Şāhid-i baht çün kirişme kuned

Baht (17) *maħbūbı çün nazār şīvesi ide*

Māş āyine-i ruħ-ı çün mehīm

Biz ay gibi yüzünñ āyinesiyüz murād mażhar-ı (18) tecellī-i İlähī olan bir tã’ıfe yüz dimekdür [*çün mehīm* çün māhīm lafzından muhaffefdür]

(5) Şāh-ı bīdār-baht-rā her-şeb

Bahtı uyanuķ şāha her gice

Mā nıgehbān-ı (19) efser ü külehīm

Biz tãc u külāh bekcisiyüz murād uyanuķ olan sālīk-i tālibūñ murāķabe ve muħāfazasında yuz (20) anuñ dimāğını ġurūr-ı beşeriyet ve vesvese-i şeyetāniyye ifsād itmekden hıfz ıderüz dimekdür (21) fi’l-vāķı‘ şeyħ-i kāmīl ü mükemmel mürīd-i tālibūñ muħāfazasında olur [*efser ü külehīm* efser ü külāhīm lafzından muhaffefdür]

(6) Ġū ġanīmet şümār himmet-i mā

[İ67b] (1) *Di ġanīmet şaybizüm himmetimüz*

Ki tu der-h̄āb u mā be-dīdegehīm

Ki sen uyuda ve biz göz yerindeyüz (2) murād budur ki sālīk-i mübtedī ki h̄āb-ı ġafletdedür biz anı gözleyüp iķāz itmekte ve anuñ içün himmet (3) itmekdeyüz [*dīdegehīm* dīdegāhīm lafzından muhaffefdür]

(7) Şāh Mañşūr vāķıfest ki mā

Şāh Mañşūr haberdārdur ki biz

Rūy-ı himmet be-her kücā ki nihīm

(4) *Himmet yüzini her kınde ki qoruz* murād budur ki *innehu le-ħaqqun*¹⁹⁴³ diyen ki ħazret-i Ĥudādur her sālīke ki biz himmet yüzin (5) qoyup teveccüh iderüz ol ħazret aña feyz ider

(8) Düşmenān-rā ez-ħūn kefen sāzīm

Düşmenler kından kefen (6) *düzerüz*

Düstān-rā qabā-yı fetħ dihīm

Dostlara fetħ qaftanın virürüz murād şeyātin-i cinn ü (7) insūñ ħilāf-ı murādınca gidüp ve ta‘ avvudāt ile helāk idüp qana ħarq eyleyüp gūyiyā kefenlerin kından (8) iderüz ve muħibb ü mürīd olanlara fetħ ü keşf ħil‘atin virüp şāhib-i keşf iderüz dimekdür

(9) Reng-i tezvīr (9) piş-i mā ne-buved

Tezvīr rengi bizüm önümüzde olmaz

Şīr-i surħīm vü ef ī-i siyehīm

Qızıl arslanuz qara (10) *öñegilük yılanıyuz* murād libās-ı riyāyı giyemezüz ve *tağyīru’ş-şekli li-ecli’l-ekl*¹⁹⁴⁴ itmezüz nefis ü şeytān (11) ihlākinde kızıl arslan gibi pehlivān ve qara ef ī gibi mühlük ü müfnīyüz dimekdür [*ef ī-i siyehīm* ef ī-i siyāhīm lafzından muħaffefdür]

(10) Vām-ı Ĥāfiż be-gū ki (12) bāz dihend

Ĥāfiż borcu di ki girü vireler

Kerdeī i‘ tirāf u mā guvehīm

İkrār idersin (13) ve *biz şāhidüz* murād budur ki *inna’llāhe lā yuğiyyu‘ ecre’l-muħsinīn*¹⁹⁴⁵ buyurmuşındur buña biz şāhidüz pes (14) *inna’llāhe lā yuħlifü’l-mi‘ād*¹⁹⁴⁶ ħasebince ve *va‘adü’l-kerīmi deynün*¹⁹⁴⁷ mücebince edā fermān kı (15) [*ve mā güvehīm* ve mā güvāhī lafzından muħaffefdür]

VELEHU EYŻAN [G.414]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Gerçi pāmāl-i cefā kerd çü ħāk-i rā¹⁹⁴⁸

Egerçi cefā pāymāli kıldı yol toprağı gibi beni [*pāmāl* pāymāl lafzından muħaffefdür ayağ altında olmuş ve ayağ ile ezilmiş ma‘ nāsınadır]

Ĥāk mī-büsem (16) ü ‘özr-i qademeş mī-ħ‘āhem

¹⁹⁴³ إِنَّهُ لَحَقُّ Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir. (Kur’ân, Zâriyât 51/23).

¹⁹⁴⁴ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değışmesi... (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁹⁴⁵ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

¹⁹⁴⁶ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur’ân, Âli İmrân 3/9).

¹⁹⁴⁷ وعد الكريم دين Cömerdin sözü borçtur. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁹⁴⁸ Gerçi kelimesi derkenârda *ân ki* şeklindedir.

Toprak öperüm ve anuñ 'özr-i kademın dilerüm murād şeyh-i tarikat ile (17) rûh aḥvâlin beyândur ki rûh idr egerçi şeyh cefâ-yı riyâzet ile beni ya'nî nefsumı yol toprağı (18) gibi zelil eyledi ammâ anuñ tezlilinden ḥazḥ idüp ta'zîmen toprak öpüp ve zahmet oldı diyü ayağı (19) 'özrin dilerin [şeyh mürîdüñ ma'şûkı meşâbesindedür anuñçün 'aşık u ma'şûk mükâleme ve muḥâtabası vaqı' olur]

(2) Men ne ânem ki zi-cevr-i tu be-nâlem ḥâşâ

Ben ol degülem ki senüñ cevruñ ile inleyem ḥâşâ (20)

Çâker-i mu'tekid ü bende-i devlet-ḥâhem

Mu'tekid ḥıdmetkâr ve devlet dileyici kulam murād rûhuñ şeyhe ḥiṭâbını (21) beyândur ki dirin riyâzet-i cevri ile ḥâşâ ki senden inleyem zîrâ riyâzet-i dünyâ sa'âdet-i 'uḳbâya sebep [İ68a] (1) idüğine mu'tekidüm ve devlet-i âḥiret isteyici 'abd-i müte'abbidüm

(3) Besteem der-ḥam-ı gîsü-yı tu ümmîd dirâz

(2) Bağlamışam senüñ zülfüñ büklümünde uzun ümîd

Ân me-bādâ ki kuned dest-i ecel kütâhem

Ol olmasun ki ecel (3) *eli beni kaşd ide* murād ḥam-ı gîsüdan silsile-i tarikatden kendü şeyhine maḥşûş olan 'urve-i vüḣkâdur aña teşebbüs (4) idüp seyr ila'llâh ve seyr fi'llâh ümîdin itmişümdür ol olmaya ki aña vâşıl olmadın vefât iderüm dir (5)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Çend rûzî ber-der-i yâdem ikâmet ârzüst

Ey ecel sür'at me-kun vey 'ömr müsta'cil me-bâş (6)

(4) Zerre-i ḥâkem ü der-küy-ı tuem vaḳt ḥoşest

Bir toprak zerresiyin ve senüñ maḥallüñde benüm vaḳtüm ḥoşdur (7)

Tersem ey düst ki bādî be-bered nâgâhem

Çorçarın ey dost ki bir yıl beni nâgâh alup gide ki ğubârî (8) *yıl olup gitmek âsândur* murād budur ki civâr-ı şeyhde bir ḥâķirin ammâ vaḳtüm ḥoşdur çorçarın bir hevâ-yı nefis (9) ü dünyâ beni bundan dür ide

Beyt

+++---/+++---/+++---/+++---

Hemçü ḥüsn ber-ser-i küy-ı tu fütâdem ammâ

Tersem ey düst ki bādî be-bered (10) çün gâhem

(5) Şüfi-i şavma'a-i 'âlem-i ḳudsem liken

'Âlem-i ḳuds şavma'ası şüfisiyin liken

Hâliyâ deyr-i muġânest (11) ḥevâletgâhem

Hâkiyâ muġân kilîsâsıdur benüm ḥavâle yirüm murād budur ki 'âlem-i İlâhî ve ḳuds ki ḥânķâh (12) meşâbesindedür ben andan 'aḳd-i bî'at ve 'ahd-i ubûdiyyet idüp şüfi olmuşam liken baña feyz-i vuşûli ve ḳurb-ı (13) ḥuşûli şeyh-i şâhib-i ḥarâret

hānqāhına havāle olunmuşdur ki bundā sākit olup riyāzet çeküp ve ‘ibādet (14) kılmak ile maqşūdum hāşıl olur [hāliyā lafzı lafz-ı Fārisi idüğü yukarıda bir kerre geldüğü yerde zıkr olunmuş idi hāliyā girü geldi girü tenbih olundu]

(6) Pīr-i meyḥāne seḥer cām-ı cihān-bīnem dād

Meyḥāne pīri şabāḥ baña cihān (15) görücü ḳadeḥ virdi

V’enderān āyine ez-ḥüsn-i tu kerd āgāhem

Ve ol āyinede senüñ ḥüsnüñden ḥaberdār (16) eyledi murād pīr-i hānqāh seḥer vaḳtinde baña ḳalb-i şāfi ve şafā-yı ḥātır virdi ki cihānuñ fenāsın andan (17) müşāhede idüp ve ḥüsn ü beḳā-yı Ḥaḳdan ḥaberdār ḳıldı dimekdür

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Kerdeem terk-i cihān ḥalḳ be-men (18) Mecnūn guft

Gerçi dīvāneem ammā zi-Ḥudā āgāhem

(7) Bā-men-i rāh-nişin ḥız ü süy-ı maşṭaba āy

Ben yolda (19) oturucu ile ḳalḳ meyḥāne ve tekye cānibine gel

Tā be-bīnī ki der-ān ḥalḳa ḳi şāḥib-cāhem

Tā göresin ki (20) ol ḥalḳada nice şāḥib-manşibum murād budur ki rūḥ nefse dir ben sālīk-i rāh ile hānqāha gel ya’ nī (21) muvāfaḳat ḳıl tā göresin ki nice tekmi-l-i ṭarīḳat itmış mer-tebe-i irşāda yitmiş şāḥib-i cāh u ḳadrem

(8) Mest [İ68b] (1) bü’gzeştī vü ez-Ḥāfızet endişe ne-būd

Mest geḳdüñ ve Ḥāfızuñdan ḡuşsa ve fikrūñ yoḳ idi

Āh eger dāmen-i ḥüsn-i (2) tu be-gīred āhem

Āh eger senüñ ḥüsnüñ etegin dutarsa benüm āhum murād budur ki rūḥ nefse dir mest-i dünyā (3) olup geḳdüñ ve tażyī’-i ‘ ömr itdüñ ben ki senüñ Ḥāfızuñam benüm endişe ve fikrüm itmedüñ āh eger benüm āhum (4) senüñ ḥüsnüñ etegin dutup ehl-i nār iderse

(9) Ḥoşem āmed ki seḥer ḥüsrev-i ḥāverī guft

Ḥoşa (5) geldi baña ki seḥer maşrıḳ pādşāhı dir idi

Bā-heme pādşehī bende-i Tūrān-şāhem

Dükeli pādşāhlık ile (6) Tūrān şāh ḳulıym murād zāhire naḳar Tūrān vilāyeti pādşāhını medḥdür yā Tūrān şāh nām şāhı (7) medḥdür ki Ḥ’āce Ḥāfızuñ ‘ ādeti üzre maḥlaşdan soñra zıkr ider ma’ nāya naḳar Tūrān vilāyetinden (8) bir şeyḫ-i büzürg-vārı medḥdür

VELEHU EYŻAN [G.415]

[Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün]

(1) Gerçi ez-āteş-i dil çün ḥum-ı mey [der]-cüşem

Egerçi gönül oldundan (9) şarāb küpi gibi kaynaram

Mühr ber-leb-zede hūn mī-ḥorem ü ḥāmūşam

Ağzuma mühr urulurmuş kan içerem ve sākitem (10) murād budur ki muḥliş olan öyle gerekdür ki gönlinde āteş-i ʿışk-ı İlāhī olup ammā riyā ü tevācüd ü raqş (11) u taşannuʿ itmeyüp ağzına mühr-i sükūt urup kan yudup şabr u sükūt ide

Şiʿr

E yerkuşu men lehu ʿaqlun (12) ve dīnun¹⁹⁴⁹

Ke-dubbin biʿd-dufūfi eviʿt-tübūli

(2) Қаşд-ı cānest ṭamaʿ der-leb-i cānān kerden

Cān қаşдıdur cānān (13) lebine ṭamʿa eylemek

Tu merā bīn ki der-īn kār be-cān mī-kūšem

Sen beni gör ki bu işde cān ile duruşdum (14) murād budur ki maḥbūb-ı mecāzī lebine ṭamaʿ kendü cānına қаşд anı ʿazāb-ı āḥirete giriftār itmege saʿyudur benüm nefsümi (15) gör ki bu ʿamelde cān ile saʿy-ı belīg ider

Қıtʿa

+---/+---/+---/+---

Der-i serāy be-hem kerde ez-pes-i perde¹⁹⁵⁰

Me-bāş ğırre ki hīç (16) āferīde vākıf nīst

Ez-ān be-ters ki mektüb-ı ğayb mī-ḥāned

Gereş bülend be-ḥānī vü ger nühuftē yekīst (17)

(3) Men key āzād şevem ez-ġam-ı dil çün her dem

Ben kaçan āzād olam gönül ġamından çün herdem

Hindū-yı zülf-i (18) bütī ḥalka kuned der-ġuşem

Bir Hindū-yı zülfī ḥalka ide kulaġumda murād budur ki ben gönülümün ʿışk-ı (19) mecāzisi ġamından niçe ḥalāş olam ki her dem bir maḥbūbuñ zülfī kulaġuma ḥalka olup beni bende-i ḥalka (20) be-ġuş kıılır

Rubāʿī (Ahreb)

Ey dil tu demī muṭīʿ -i fermān ne-şudī¹⁹⁵¹

Vʿez-ḥūy-ı bedet hīç peşimān ne-şudī

Şūfī vü faḳīh (21) ü vāʿ iz ü dānişmend

İn cümle şudī lik müselmān ne-şudī

(4) Hırka-püş-i men ez-ġāyet-i dīndārī nīst

[İ69a] (1) Benüm hırka-püşlüġum ġāyet-i dīndārılıġdan degüldür

¹⁹⁴⁹ “Davul ve def karşısında akli ve dīni olan bir kişi ayı gibi oynayıp raks eder mi?”

¹⁹⁵⁰ Muslihiddin Saʿdī, **Külliyât-ı Saʿdī**, Kıtâat u Tek-beythâ, s. 1060.

¹⁹⁵¹ Mevlânâ, Dīvân-ı Şems, Rubâiyyât, 1729.

Perdeî ber-ser-i şad ‘ ayb-ı nihân mî-püşem

Bir perdeyi yüz (2) gizlü ‘ayb başı üzre örterin murād budur ki şūfiyāne libās giydüğim zühd u şalāhumdan degül gizlü (3) ‘aybum çokdur anları setr içündür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Merdüm-i dīndār şev tā hoşı şevî z’ān ki būd

Her çi cüz dīn (4) mürdegî vü her çi cüz sūnnet-i hūzn

(5) Men ki h’āhem ki ne-nüşem be-cüz ez-rāvīk-ı hūm

Ben dilerüm içmeyem küp (5) şāfindan ğayrı [rāvīk her nesnenüñ şāfisine dirler Rümīler bundan ğalaṭ idüp revāk dirler]

Çi kunem ger sūhan-ı pīr-i muġān ne’nyüşem

Neyleyem eger pīr-i muġān sözün işitmezsem murād küpden (6) şeyh-i vā’ izdür ki keyfiyyet-i ‘ışk-ı İlāhī andan hāşıl olur ve anuñ şāfī-i hūlāşa-i kelāmı ve zübde-i kelimātı (7) ve anı içmek hūsn-i qabūl ile istimā’ iderin dimekdür ve mışrā’-ı şānī aña ta’ lildür evkātca fehm kıl ki (8) ma’ nā-yı cemīldür

(6) Hāşali’llāh ki niyem mu’tekid-i tā’at-i dest

Hāşāli’llāh ki ben dest tā’ati mu’tekid-i degülem (9)

İn kadar hest ki gehgeh kadehī mî-nüşem

Bu kadar var ki gāh gāh bir kadeh içerüm murād budur ki benüm (10) tā’atüm hāzret-i Hāqқа lāyıkdur dimezem hemān bu kadar vardur ki gāhī ‘ışk-ı İlāhī nüş idüp nevāfil-i ‘ibādāt (11) iderem

Beyt

++---/++---/++-

Key buved tā’atem sezā-yı Hudā

Çün buved tuhfe-i faķīr-i hāķīr

(7) Hest ümīdem ki ‘alā-raġm-ı ‘adū rüz-ı (12) cezā

Ümīdüm vardır ki düşmen raġmına cezā güninde [raġm haşmuñ burnın tire sürmege ya’ nī tezlil ü taḥķīr itmege dirler]

Feyz-i ‘afveş ne-nihed bār-ı günēh ber-düşem

Anuñ ‘afvı (13) feyzi kıomaya günāh yükini omuzuma murād budur ki ğafūra’llāh günāhumı şeytān raġmına ‘afv idüp yaḥmilüne (14) evzārehüm ‘alā zuhūrihim¹⁹⁵² olduĝı yevm-i haşrde bār-ı günāhum arķama kıonmaya

Ḳıṭ‘a

‘Aşeytu’llāhe fī sırrı (15) ve cehri¹⁹⁵³

¹⁹⁵² يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar gerçekten ziyana uğramıştır. Nihayet onlara Kıyamet vakti ansızın gelip çatınca, onlar, günahlarını sırtlarına yüklenerek diyecekler ki: "Dünyada iyi amelleri terketmemizden dolayı vah bize!" Dikkat edin, yüklendikleri şey ne kötüdür! (Kur’ân, En’âm 6/31).

Uşirru'z-zenbe fi fi' lî ve kâlî
Ve lâ-edrî ğaden fi'l-ħaşri emrî
Ve keyfe yerci' u fi'l-emrî ħâlî (16)
Elâ yâ Rabbî fa'ġfirlî zünübî
Ve tahhir fihi min sū'i maķâlî

(8) Pederem ravza-i cennet be-dü gendüm be'früht

(17) *Babam cennet baġçesin iki buġdaya şatdı*

Men çerâ mülk-i cihân-râ be-cevî ne'früşem

Ben niçün cihân (18) baġını bir arpaya şatmayam murâd Âdem 'aleyhi's-selâm cennet baġçesin buġdaydan şey'-i kalîle şatdı (19) ben cihân baġını kıymet ü 'aded cihetinden buġdaydan eķall olana niçün şatmayam [ki ednânuñ bahâsı ednâ olur] dimekdür ba'zı nüsaħda (20) mısrâ'-ı şânî bu vâķı' olmış

Nâ-ħalef bâšem eger men be-cevî ne'früşem

Yerimüz kâ'im-maķâm baba olam eger (21) ben bir arpaya şatmazsam murâd budur ki Âdem 'aleyhi's-selâm cenneti iki buġdaya şatdı ben ħayr-ı ħalef olmak [İ69b] (1) budur ki babamdan teraķķî idüp andan daġı alçaķ bahāya şatam eger andan alçaķ bahāya şatmazsam nâ-ħalef (2) olurum babamdan teraķķî itmiş olmazam ħulâşa-i murâd Âdem oġlanlarınıñ ħazret-i Âdemden teraķķîleri (3) izdiyâd-ı ma'şiyetdedür ki cennet ü âġireti ve ķurbet-i Ĥazreti ednâ bahāya şatmaķdur kemâl-i ħod bu degüldür (4) dimekdür

(9) Ger ez-în dest zened muṭrib-ı meclis reh-i 'ışķ

Eger bu elden ura meclis muṭribı 'ışķ yolını (5)

Şi' r-i Ĥâfız be-bered vaķt-i semâ' ez-ħüşem

Ĥâfızuñ şî'ri iletür semâ' vaķtinde beni 'aķıldan (6) murâd budur ki eger vâ'iz-i meclis 'ışķ yolını bu elden urup ve bu yüzden mev'ıza beyân idüp (7) ki Ĥâfız şî'rini mecâz şüretinden çıkarup ħaķîķatin taġķîķ iderse şî' r-i Ĥâfız ehl-i meclisüñ vaķt-i (8) semâ' da 'aķlın alur

VELEHU EYZAN [G.416]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Ger men ez-serzeniş-i müdde' iyân endişem

Eger ben müdde'ilerün başa (9) kaçmasından ġuşşalanam

Şive-i rindî vü mestî ne-reved ez-pişem

Rindlik ve mestlik şivesi ġitmez (10) önümden murâd eger müdde'iler ta'nından ġuşşalanursam daġı rinliġi ve mestliġi ya'nî ihlâşı ve (11) şürîdeliġi terk itmezem

¹⁹⁵³ “1) Ben açık ve gizli olarak Allâh teâlâya isyân ettim. Eylem söylemlerimde de isyan ettim. 2) Yarın mahşerde durumumun ne olacağını bilmiyorum. Yarınki günde hâlimin neye dönüşeceğini bilmiyorum. 3) Ey Rabbim günâhlarımı bağışla ve mahşerde kötü sözlerimden (defterimi) temizle.”

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Nāşihā ger be-zenī niş-i cefā ber-rişem

Ne-reved naqş-ı hoş ü hūb (12) niğār-ı pîşem

(2) Zühd-i rindān-ı nev-āmūhte rāhī bed nîst

Yeñi çgrenmiş rindler zühdi yaramaz yol degüldür (13)

Men ki bed-nām-ı cihānem çi şalāh endişem

Ben ki cihān bed-nāmıyın ki ne şalāh fikr idem murād budur ki (14) tarīk-i Hāk sālikleri iki kısmdur biri zühd ü şalāh şüretinde olan ve biri ‘āmiyāne vü rindāne (15) şekilde olandur ki bu kısma melāmiyye dirler lācerem dir ki kısım-ı evvel tarīki yaramaz tarīk degüldür ammā (16) riyā vehmi vardur liken bizüm tarīkimüz riyāya qābil degüldür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Tu zi-bed-nāmi-i men ta‘ na me-zen ey zāhid (17)

Hāl-i men bīn ki be-her ferd çi nīk endişem

(3) Şāh-ı şūrīde-serān h‘ān men-i bī-sāmān-rā

Başı (18) *bulanıklar şāhı okı ben yünsüze*

Z‘ān ki der-kem-ħuredī ez-heme ‘ālem bişem

Zirā ‘aql eksükliginde (19) *cümle ‘ālemden artıķum* murād budur ki ‘aql-ı ma‘āş ehl-i olanlar terk-i dünyā kılanları şūrīde vü dīvāne (20) ‘ad iderler imdi nefis sen baña dīvāneler başı dī zirā ‘aql-ı ma‘āş noqşāında cümle ħalk-ı ‘ālemden (21) ziyādeyin

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Ne-şümurd ‘aql-ı me‘ād ehl-i cihān-rā ‘āķil

Tu be-ħ‘ān ‘āķil ü ferzāne k‘ez-işān bīnem

(4) Ber-cebīn [İ70a] (1) naqş kun ez-ħūn-ı dil-i men ħālī

Alnuñ üzre naqş kııl benüm göñlüm qanından bir ħāl

Tā be-dānend ki ħurbān-ı (2) tu kāfir-kişem

Tā bileler ki sen kāfir-mezhebūñ ħurbanıyın murād rūħuñ nefse ħiṭābını zıkrdür ki (3) dir ey nefis sen kāfir-mezhebsin beni helāk u ħurban ve yüregüm qan imiş sen ve şūfi şüretinde olmayup (4) zāhirūñde bir nişān kııl ki sen beni helāk itdügüñ ma‘lüm ola

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Cān-ı men çün be-nümāyed ‘amel-i zühd (5) ü şalāh

Ne-güzāred çi kunem nefsi-i çü kâfir-kîšem

(5) İ' tîkādî be-nümā vü be-güzer behr-i Ĥudā

Bir i' tîkād göster ve geç Allāh (6) için [bu beytde ihtilāf-ı nüsah vardır bu fakîr ihtiyār itdüğü eşahh olandur]

Tā ne-dānî ki der-în hırka çi nā-dervîšem

Tā bilmeyesin ki bu hırkada ne şūfî degülem murād budur ki (7) hırka-püş olan kimseye hüsn-i i' tîkād kıl çok muşāhabet kılma tā hırka-püş olup şūfî degül idüğün (8) bilmeyesin

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çün pürem men zi-ma' ārif zi-cihān müstağnî

Tu me-pendār der-în hırka nā-dervîšem (9)

(6) Şi' r-i hün-bār-ı men ey bād ber-yār be-ĥ'ān

Benüm kan yağdurucu şî' rümi ey yıl yār katında oĥı

Ki zi-müjgān-ı (10) siyeh ber-reg-i cān zed nîšem

Ki kara kirpükden cān tamar ne nişter urdı murād ħalbün nefsdan şikāyetin (11) beyāndur ki dir ey nefha-i Rabbāniye benüm kan yağdurucu kelāmumı yārüm ve ħarīnüm olan nefse oĥı ki ara (12) gözlülkere nazār idüp anlaruñ kirpüğinden cānum 'ırĥına nişter urup mecrüh itmişdür tā ki min ba' d anı (13) terk ide

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Egerem şeyĥ zened nîş-i riyāzet ĥübest

Z'ān ki ez-cānib-i ũ nüş buved her nîšem

(7) Dāmen (14) ez-reşha-i hün-ı dil-i mā der hem çin

Etegi bizüm gönümüz kanı yaşından degşür

Ki eşer der-tu resed çün be-ĥırāşî (15) rîšem

Ki saña eşer ider çün tırmalayason yararı murād budur ki rüh nefse dir benüm ħalbüm keşret-i 'ışyāndan (16) mecrüh olmuşdur çün tekrār 'ışyān idesin ħalbimün yarasin tırmalarsın pes andan saña zarar (17) ider imdi etegün degşürüp ġāfil olma ya' nî tekrār 'ışyān iderseñ bir nekbet ü belā ider pes ħalbümü tekrār (18) mecrüh itme ıdlāl itmege sa' y kılma

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Terk-i sünnet ne-kunem men ne-şevem cevlaķî

Mü-be-mü ger be-kunî bid' atiyān in (19) rîšem

[cevlaķî torlaķ uşak dimekdür]

(8) Men eger rindem eger şeyh çi kârem bā-kes¹⁹⁵⁴

Ben eger rindin eger şeyhin ne işüm var kimse ile

Hâfız-1 (20) rāz-ı hūd u ‘ārif-i vaqt-i h̄işem

Kendü rāzımuñ Hâfızı ve kendü vaqtimüñ ‘ārifiyin murād budur ki (21) ben rind olup ğayra irşād u şeyhlik da‘ vāsında olmazsam yā şeyh olup ğayr irşād kaydında olursam [İ70b] (1) kimse ile işüm yokdur ya‘nī ğayra irā’et ü riyā ü süm‘a kaçd itmeyüp ‘ibādet kaçd eyleyüp tażyī‘-i ‘ömr (2) itmezem be-her hāl kendü rāzımuñ Hâfızı ve kendü vaqtimüñ ‘ārifiyin [bu maḥlaş ihām-ı laṭifi mutaẓammındur]

VELEHU EYŻAN [G.417]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ger ez-İN menzil-i ğurbet (3) be-suy-ı h̄āne revem¹⁹⁵⁵

Eger bu ğurbet konağında o cānibe gidem

Ve ger āncā ki revem ‘ākil ü ferzāne revem¹⁹⁵⁶

(4) *Daḥi anda ki gidem ‘ākil ü hekim gidem murād diyār-ı ğurbetde sülük-ı ṭarīkat kı lup taḥşil-i ‘ilm-i İlāhī idüp ve (5) ve feyz-i irşād bulup bundan vaṭanuma gidersem ‘ākil ü kāmil ü hekim ü mükemmel giderüm diyü izhār-ı şükrdür*

(2) Z’İN (6) sefer ger be-selāmet be-vaṭan bāz resem¹⁹⁵⁷

Bu seferden eger selāmet ile vaṭana irişürsem

Nezr kerdem ki hem ez-rāh (7) be-meyhāne revem

Nezr eyledüm ki yoldan meyhāneye gidem murād budur bu ğurbet diyārında hānķāh u ma‘bedde şafā (8) vü selāmet bulup girü şihḥat ile vaṭanuma varıcaḥ evvelā anda yoldan hānķaha varam nitekim Resülullāh ‘aleyhi’s-selām (9) seferden gelicek mescide varup namāz kı lup aşhāb ile muşāhabet idüp andan soñra hücre vü hāneye dāḥil (10) olur idi

(3) Tā be-güyem ki çi keşfem şud ez-İN seyr ü sülük

Tā diyem ki ne keşf oldı baña bu seyr ü sülükdan (11)

Ber-der-i meykede bā-berbet ü peymāne revem

Meyhāne kapısı üzre kopuz ile ve ḳadeḥ ile gidem murād budur ki diyār-ı (12) ğurbetde sülük-ı ṭarīkatde baña ne hāşıl ve keşf olduĝın bildürmek için vaṭanumda hānķāh ḳapusına varup āvāze-i (13) ‘ilm ü ma‘ārif-i izhār ve şafā-yı ḳalbi āşķār idem

(4) Āşnāyān-ı reh-i ‘ışķ egerem h̄ün be-ḥurend

‘İşķ yolınuñ āşnāları (14) eger ḳanum içerlerse

¹⁹⁵⁴ Bu mısırânın diĝer farklı şekilleri derkenārda şu şekildedir:

Men eger bāde hurem verne çi kârem bā-kes

Men eger şühem eger şeyh çi kârem bā-kes

¹⁹⁵⁵ *Ger ez-İN menzil-i ğurbet* ifādesinin ḳarşılıĝı olarak derkenārda *ger ez-İN cāy-ı ĝarībān* lafzı bulunmaktadır.

¹⁹⁵⁶ *Ve ger āncā ki* ifādesinin ḳarşılıĝı olarak derkenārda *bāz her cā ki* lafzı bulunmaktadır.

¹⁹⁵⁷ *Bāz resem* ifādesinin ḳarşılıĝı olarak derkenārda *kerdem bāz* lafzı bulunmaktadır.

Nā-kesem ger be-şikāyet ber-i bigāne revem

Nā-kes eger şikāyet ile yār katına gidem murād budur ki şeyḫ (15) ü aşḫāb-ı tarīkat baña mücāhede-i riyāzet itdürüp ḳanum iḳer gibi za' f-ı nefsanıyyet virürler ise daḫi (16) nā-kes ü deniyüm eger ' avāmu'n-nās ve ehl-i vesvās olanlara şikāyet idersem

(5) Ba' d ez-ın dest-i men ü zülfi (17) çü zincir-i nigār

Şimden şoñra benüm elüm ve nigāruñ zincir gibi zülfi

Çend ü çend ez-pey-i kām-ı [dil]-i dīvāne revem¹⁹⁵⁸

Nice nice (18) delü gönül muradı ardınca yürüyem murād budur ki min ba' d elüm silsile-i tarīkatden gidermezem ve nefsi zabt (19) u ḫabs iderem niceye dek ḳalb-i mecnün murādına tābi' olup ğayr-ı mażbūt ve muḫlaḳu'l- inān olam

(6) Ger be-binem (20) ḫam-ı ebrü-yı çü miḫrābeş bāz

Eger görem anuñ miḫrāb gibi ḳaşı büklümünü girü

Secde-i şükr kunem v'ez-pey-i şükrāne (21) revem

Secde-i şükr idem ve şükrāne ardınca gidem murād budur ki eger ben remz-i İlähī meylini ve baña olan iltifātını [İ71a] (1) görem secde-i şükr idüp şükrāne ardınca olam ki bu ni' met-i celile şükr idüp ve şükrāne virmek ardınca (2) olmaḳ iḳtizā ider

(7) Ḫurrem ān dem ki çü Ḫāfiz be-tevellā-yı vezir

Şād ol vaḳt ki Ḫāfiz gibi vezir muḫabbeti (3) ile

Serḫoş ez-meykede bā-düst be-kāşāne revem

Mest meyḫāneden dost ile eve gidem murād budur ki (4) ḫāliyā diyār-ı ğurbetde maḫall-i ' ibādetde dosta ḫaleb-i ḳurbetdeyin kendü diyārımuñ veziri baña rağbet ü muḫabbet (5) gösterüp da' vetdedür läcerem ḫoşdur ol vaḳt ki vezir muḫabbetine keyfiyyet-i ' ışḳ-ı İlähī ile mütekeyyif (6) olup ḫazret-i dost muḫāreneti ile ona gidem

VELEHU EYŻAN [G.418]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Gerçi üftād zi-zülfeş giriḫi (7) der-kārem

Egerçi düşdi anuñ zülfinden bir düğüm benüm işümde

Hemçünān çeşm-i küşād ez-keremeş mi-dārem

(8) *Ancılayın açılmaḳ gözün anuñ kereminde dutaram* murād budur ki ğayb-ı hüviyyet-i zātından işüme bir düğüm düşüp (9) ya' nī dünyā ' amelüm bağlanup yā ' amelümüñ eşer zāhir olmadı ancılayın gözüm açılmaḳ ya' nī fetḫ olmaḳ ve baña keşf (10) olmaḳ ümīdin anuñ kereminden dutarum yā göz açılmaḳ anuñ kereminden dutarum [çeşm dutmaḳ ümīd ma' nāsınadır] [çeşm kerde ma' nāsınadır]

(2) Be-ḫarab ḫaml me-kun surḫi-i rüyem ki (11) çü cām

Şenlige ḫaml itme yüzüm kızılığın ki ḳadeḫ gibi

¹⁹⁵⁸ "Dil" kelimesi "İ" nüshasında bulunmamaktadır Bu sözcük SÖ.1 nüshasından hareketle eklenmiştir. (SÖ.1, 288b).

Hün-ı dil ‘ aks birün mî-dihed ez-ruhsârem

(12) *Göñül kanı ‘aksi taşra virür baña gâmdan* murâd zâhirde humretüm şādılığdan degüldür belki göñül kanınıñ (13) ‘aksi taşra urur hülâşa-i murâd ehl-i derd olanda tarab olmaz dimekdür

(3) Perde-i muṭribem ez-dest birün (14) h̄‘âhed burd

Muṭrın perdesi beni elden taşra çıķarsa gerekdür

Âh eger z’ân ki der-în perde ne-bâşed bârem

(15) *Âh eger andan ki bu perdede olmazsa benüm yolum* murâd budur ki vâ‘ız ü şeyhüñ perde-i elhânı ve mev‘ıza-i kelâmı (16) beni elden çıkarup zabṭ u ihtiyârumdan giderse gerekdür âh eger perde-i İlähîye icâzet ve yol olmazsa (17) ki kâr-ı dünyâdan mu‘aṭṭal ve ḳurb-ı hażretten maḥrûm olurum [*bâr* bir nice ma‘nâya gelür bunda yol ve icâzet ma‘nâsı münâsibdür]

(4) Pâsbân-ı harem-i dil şudeem şeb heme şeb

(18) *Göñül haremünüñ pâsbânı olmuşum gice ve dükeli gice*

Tâ der-în hâne cüz endiše-i ü ne’gzârem

Tâ bu evde (19) *anuñ fikrinden ğayrı ḳomayam* murâd budur ki nefy-i havâṭıra ve def‘-i hâṭıraya meşğülün dükeli gice tâ hâṭır-ı (20) raḥmâniden ğayrı nesne ḳalbim evin huṭür itmeye

(5) Dide-i baḥt be-efsâne-i ü şud der-h̄‘âb

Baḥt gözi (20) *anuñ efsânesi ile uyķuya vardı*

Kü nesimî zi-‘ inâyet ki kuned bîdârem

Ḳanı ‘inâyetden bir yıl ki beni [İ71b] (1) *uyandura* murâd budur ki kelimât-ı İlähiyye ve ıṣṭilâḥât-ı şüfiyye söyleyüp ammâ nesne-i feyż olmayup h̄‘âb-ı (2) ğafletde ve perde-i ḥayretde ḳaldum ḳanı bir feyż-i ‘ inâyet ki beni bîdâr ve şâḥib-i ḥâlet ide

(6) Menem ân şâ‘ir-i sâḥir (3) ki be-efsün-ı süḥan

Benin ol şâ‘ir-i sâḥir ki söz efsünü ile

Ez-ney-i kilik heme ḳand ü keler mî-bârem

Ḳalem ḳamışından (4) *ḳand u şeker yağdururam* murâd kendünüñ mahâretin beyândur ki *inne mine’l-beyâni li-siḥren* (18) *ve inne mine’ş-şi‘re li-ḥikmeten*¹⁹⁵⁹ (5) ḥasebince siḥr-i kelâm ile ḳalemi ḳamışından neng gibi ḳand u nebât u şeker gibi âb-ı ḥayât yağdurur

(7) Be-şad ümid nihâdım (6) der-în bâdiye pây

Yüz ümid ile ḳoduḳ bu beyâbâna ayak

Ey delil-i dil-i güm-geşte fûrû me’gzârem

Ey azmış (7) *göñlün ḳulağuzı beni tert itme* murâd budur ki ṭarîḳat beriyyesine çok ümid ile ki baña feyezân-ı İlähî (8) ve vilâyet-i nâ-mütenâhî ve ıṭṭilâ‘-i eşyâ kemâhî

¹⁹⁵⁹ إِنَّ مِنَ الْبَيَانَ لِسِحْرًا، وَإِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لِحِكْمَةً Bâzı hikmetli şiirler vardır ki sihir tesiri gösterir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi*, c. 3, Hadîs No: 5007, s. 620.

ve kırbet-i pādšāhī ola diü sülük itdüm läcerem ey qalb-i (9) dālle rāh-nümā olan beni terk eyleme ola ki bu maqāşıda olam

(8) Çün meneş der-güzer-i bād nemī-yārem dīd

(10) *Çün ben anı yil uğrağında görmege qādir olmayam*

Bā-ki güyem be-güyed sühanī bā-yārem

Kime diyem ki (11) *bir söz diye yārūme* murād yilden bunda nefha-i Rabbāniye yā hevā-yı hübb-ı Hāqdur läcerem müşāhede bunuñ (12) ile olur bu olıcaq aña işāl-i haber ve huşul-i eşer nice olur dimekdür

(9) Düş mi-guft ki Hāfiz (13) heme rüyest ü riyā¹⁹⁶⁰

Dün gice dimiş ki Hāfiz dükeli rüy u riyādur

Be-cüz ez-hāk-ı dereş bā-ki be-gü der-kārem

(14) *Anuñ kapısı toprağından gayrı kimüñ ile işdeyin dī* murād budur ki dün gice vesāvis-i (15) nefis rüha senüñ kārūñ rüy u riyādur didi rüh daħi aña didi rüy u riyā halka erā'et (16) içündür benüm hod halkdan 'uzletüm var ve āstāne-i bāb-ı Hāqdan gayrıya mülāzemetüm yoqdur pes riyā neden olur (17)

VELEHU EYŻAN [G.419]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Men düstdār-ı rüy-ı hoş u müy-ı dil-keşem

Ben hoş yüzi ve gönül çekici kılı seviciyin (18)

Medhüş-i çeşm-i mest ü mey-i şāf-ı bī-ğaşem

Çeşm-i mestüñ ve şāf u bī-ğaş şarābuñ hayrāniyin (19) murād budur ki ben şol şeyhe muhibbem ki anuñ yüzi baña hoş gele zīrā meşāyiğ dimişlerdür *men lem yenfe'uke* (20) *lahzahu lem yenfe'uke lafzahu¹⁹⁶¹* ve *müydan* murād silsile-i tarikatdur ve ol silsile-i tarikat benüm gönülüm çeke (21) aña daħi muhibbem ve *çeşm-i mest*den murād şol zāt-ı şeyhdür ki mest-i İlähī ola ve *şarāb-ı şāf*dan murād 'ışık-ı [İ72a] (1) İlähidür ve *bī-ğaş* olan oldur ki anda şā'ibe ü şübhe-i riyā olmaya [ğış kesr-i ğayn ile çirk ü hıyānet ve iyü virmez qarışmış ma'nāsınadur demende feth-i ğayn ile okunur qāfiye ri'āyeti için ammā aşda feth-i ğayn ile bī-hod dimekdür] [*çeşm* 'ayndur ve 'ayn zāt-ı şey' ma'nāsına]

(2) Gufti zi-sırr-ı 'ahd-i ezel yek sühan be-gü

(2) *Didüñ ki 'ahd-i ezel sırrından bir söz dī*

Āngāh güyemet ki dü peymāne der-keşem

Ol vaqt direm saña ki (3) *kime kadeğ çekem* murād budur ki esrār-ı İlähiye söylemege mest-i Hāq olmak gerekdür zīrā idrāk-i dünyā ile olan (4) ğāfil-i mutlağ olur [*dü* didüğü yek dü didüğüne münāsib olmak içündür haşr-ı maqşud degüldür]

¹⁹⁶⁰ İlk mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Halk güyend ki Hāfiz be-ki dāred bāzār

¹⁹⁶¹ من لم ينفك لحظه لم ينفك لفظه Bakışı sana fayda vermeyen kişinin sözü de sana fayda vermez. (Kelâm-ı Kibâr)

(3) Der-‘ aşıkî gurîz ne-bâşed zi-sâz u süz

‘Aşıklıkda kaçmak olmaz sâz u yanmağdan (5) [gurîz kesr ü zamm-ı kâf ile evâhîrinde zâ ile kaçmak ma‘ nâsınadır ammâ gurîz zamm-ı kâf ile ve andan sonra zâ vü âhîrinde râ ile çâre ma‘ nâsınadır]

İstâdeem çü şem‘ me-tersân zi-âteşem

‘Turmuşum şem‘ gibi korkutma beni oddan murâd ‘ışk-ı İlâhî ve (6) sülûk-ı tarîkat âteş-i riyâzette yanmak ile olur lâcerem ben şem‘ gibi yanmağa turmuşumdur dimekdür (7)

(4) Men âdem-i behiştîyem ammâ der-în sefer

Ben haste mensûb âdemüm ammâ bu seferde

Hâlî esîr-i ‘ışk-ı cevânân-ı meh-veşem

(8) ‘Şimdi ay gibi yigitler ‘ışkı esîriyem murâd rûh tarafından kelâmdur ki rûh dir ben âdem-i behiştîyüm (9) ki hâzret-i ‘indiyyet-i İlâhiyye maqâmum idi ammâ ol maqâmdan sefer idüp bedene ta‘ alluk idelden berü bedende hâdiş (10) olan kuvvâ-yı cismâniyye vü shevâniyye ki her biri güzel görünür mübtelâ olmuşumdur [hâlî hâliyâ gibi Fârisîdür ‘Arabîsi hâlâdur iki kerre tenbîh olunmuşdur girü gelse gerekdür]

(5) Baht er meded dihed ki keşem (11) raht süy-ı düst

Baht eger meded virürse ki çekem esbâbı dost cânibine

Gisû-yı hür gerd feşâned (12) zi-mefreşem

‘Hür saçı bölüğü toz silker benüm döşek döşencek yerümden murâd rûhuñ baqiyye-i kelâmın (13) hikâyetdür ki dir eger tevfiğ-i İlâhî meded iderse çün dünyâdan âhirete rihlet idem ki imân u ‘amel-i sâlih (14) ile gidem hür baña hüdmetkâr olup gisûların cârüp idüp döşegüm yerinden tozu süpürüp pâk ideler (15)

(6) Şîrâz ma‘ den-i leb-i la‘ lest ü kân-ı hüsn

Şîrâz leb-i la‘ l-i ma‘ den ve hüsn kanıdur

Men cevherî-i müflis ez-ân (16) rû müşevveşem

Ben cevherî-i müflis ol yüzen müşevveşin murâd budur ki Şîrâzda cevâhir-i ma‘ ârif söylerler (17) ve hûb-ı tarîkat kimse çokdur ammâ ben tâlîb-i ma‘ ârifüñ ve râğıb-ı ‘avârifüñ şıdk u ihlâşda kuşûrı (18) var anuñçün müşevveşü’l-hâl ve müteferriku’l-bâl olmuşumdur ve bu kelâm gayrılara ta‘ rîzdür ki ben daği ol (19) ma‘ ârif ü ‘avârif cevâhirin söyleyenlerden ve cemâl-i ma‘ nâ şâhibiyin ammâ tâlîb ü râğıb yokdur

(7) Ez-bes ki (20) çeşm-i mest der-în şehîr şud be-dîd

Nice ki bu şehîrde mest söz zâhir olaldan

Hâk ki men nemî-hurem eknün u serhoşem

Hâk ki ben içmezem şimdi ve mestin murâd budur ki mest-i Hâk olmuş nice mürşid-i [172b] (1) tarîkat bu şehîrde zâhir olmuşumdur ve ben sülûk itmeksizin anları görüp müşâhedelerinden mestin diyüp (2) bundan daği ta‘ rîz kaçd ider

(8) Şehrîst pür kişîşme-i hurân zi-şes cihet

Bir şehrdür nâz nazarı ile (3) mâl-â-mâl u hürîler cihât-ı sitteden var

ÇİZİM NİST VERNE HARİDÂR-1 HER ŞEŞEM

Bir nesnem yokdur yoħsa (4) *cihāt-ı sitte müşterîyin* murād nazār u himmet ehli ve remz ü hālet şāhibi maħbüb-1 *tarīkat* her taraf-1 şehirde vardur (5) ammā bende isti‘ dā yokdur ve illā her birine müşterî idem dimekdür bundan daħi maħşūd ta‘ rīzdür ki ben (6) bunlardan bir belki ğayrılardan yigregiyin ammā tālīb-i kâbil ve mir‘at-1 muķābil yokdur nitekim dir

(9) HĀFİZ ‘ARUŞ-1 TAB‘ -1 (7) MERĀ CİLVE ĀRZÜST

Ey Hāfiz benüm tab‘um gelinine cevelān ārzūdur

ĀYİNEİ NE-DĀREM EZ-ĀN ĀH MĪ-KEŞEM

(8) *Bir āyinem yokdur anuñçün āh çekerin ya‘nī āh iderin* murād budur ki benüm tab‘umda irşād-1 *tarīkat* ‘arz-1 cemālin (9) anuñ ārzūsı vardur ammā cemālüm müşāhedesinde bir āyine ya‘nī tālīb-i kâbil yokdur anuñçün münfa‘ il olup āh iderin (10) ba‘zı nūsaħda beyti sâbıkda lafz-1 Hāfiz yirine lafz-1 ħüsn vāķı‘ olup maħlaş beyti bu vāķı‘ olmuş

(10) HĀFİZ Zİ-TĀB-1 (11) FİKRET-İ Bİ-HĀŞİLLĀN BE-SŪĦT

Hāfiz bī-hāşıllar fikri ħarāretinden yandı [*fikr ü fikret* bir ma‘ nāyadur]

SĀKĪ KÜCĀST TĀ ZENED ĀBĪ BER-ĀTEŞEM

(12) *Sākī kandedür tā bir şu ura benüm āteşüne* murād budur ki bī-hāşıllar ve nā-ķābiller vardur anlara irşād u ta‘līm (13) fikri baña ħarāret virüp ol ħarāretten yandum bir şeyħ-i vā‘iz ve pīr-i pend-güy kanı ki benüm āteşüne naşihat u tesliyet (14) şuyın urup teskīn idüp muntafī kıla

VELEHU EYŻAN [G.420]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) MĀ BER-ĀRĪM ŞEBĪ DEST Ü DU‘ Āİ BE-KUNĪM

Biz bir gice (15) *el ķaldıralum bir du‘ā idelüm*

ĠAM-1 HİCRĀN-1 TU-RĀ ÇĀRE Zİ-CĀİ BE-KUNĪM

Senüñ hicrānuñ ğamına çāreyi bir yerden (16) idelüm murād bundan ‘aķluñ rŭħa ħiṭābın beyāndur ki dir biz ikimüz bir gice el ķaldırup ħazret-i Hāķka du‘ā (17) eyleyüp senüñ ol ħazretten mehcūr olduğunuñ ğamı çāresin cenāb-1 Hāķdaan idelüm ki *inne rabbeküm ħayyun kerīmün* (18) *yestaħyī min ‘abdihī izā ref‘a ileyhi yedeyhi an yeruddehümā şafiren*¹⁹⁶² mücebince icābet-i du‘ā ider

(2) DİL-İ BİMĀR ŞUD EZ-DEST (19) REFĪKĀN MEDEDĪ

Gönül ki ħasta oldı yoldaşlar elinden bir meded

TĀ TABĪBEŞ BE-SER ĀRĪM Ü DEVĀYĪ BE-KUNĪM

¹⁹⁶² إِنَّ رَبَّكُمْ حَيٌّ كَرِيمٌ يَسْتَحْيِي مَنْ عَبْدُهُ إِذَا رَفَعَ إِلَيْهِ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صِفْرًا vermemeekten haya eder. İkrāmı boldur, kulunun kendisine ellerini kaldırarak duâ ettiğinde onları boş çevirmekten hayâ eder. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi*, c. 2 s. 559, Hadîs No: 3865.

Tā bir (20) ṭabīb gerürelüm anuñ başına ve bir devā idelüm murād budur ki ‘ aql rūḥa dir gönül ḥaste oldı nefsuñ (21) ve kuvvā-yı nefsāniyyenüñ şeyāṭin-i cin ü insüñ elinden baña meded idüp muvāfaqat kııl ki anuñ başına bir ṭabīb-i [İ73a] (1) dīn getürüp ‘ ilāc idelüm

(3) Ān ki bī-cürm be-rencid ü be-tigem zed ü reft

Ol ki günāhsuz incitdi ve bir kıılıc ile (2) beni urdı ve gitdi

Bāzeş ārīd Ḥudā-rā ki şafāyī be-kunīm

Girü getürüñ anı Allāh için ki bir şafā vü Muşāfāt (3) idelüm murād bundan ‘ aqluñ kuvvā-yı rūḥāniyyeye ḥiṭābın zıkrdür ki dir o kimse ki nefsdür benüm günāhum yoq iken (4) incitdi baña ‘ işyān kıılıcı urup hevāyā tābi‘ olup gitdi anı girü getürmege sa‘ t idük ki şulḥ u muşāfāt (5) ve mābeynimüzde işlāḥ idevüz

(4) Meded ez-ḥāṭır-ı rindān ṭaleb ey dil verne

Mededi rindler ḥāṭırından (6) iste ey gönül yoḥsa

Kār-ı sa‘ best mebādā ki ḥaṭāyī be-kunīm

Müşkil işdür olmaya ki bir ḥaṭā idevüz (7) murād ‘ aqluñ ḳalbe ḥiṭābın beyāndur ki dir bir mededi maḥliş olanlar ḥāṭırından iste ki vuşul ila‘llāh (8) müşkil işdür olmaya ki ḥaṭā idüp maḳşūd u maṭlūbdan maḥrūm kılavuz

(5) Der-reh-i nefis k‘ez-ü sine-i mā bütgede büd

(9) Nefs yolında ki andan bizüm sinemüz kilisā idi

Tir-i āhī be-küşāyīm ü gazāyī be-kunīm

Bir āh oḳın açalum ve bir gazā (10) idelüm murād ‘ aqluñ rūḥa yā ḳalbe ḥiṭābın zıkrdür ki dir nefis yolında sinemüz kilisāya dönüp dünyā (11) şanemleri ve taşvırleri ile ṭolmuşdur pes tir-i āh çeküp gazā idüp nefsi helāk ve sineyi pāk idelüm (12)

(6) Ḥuşk şud biḥ-i ṭarab rāh-ı ḥarābāt kücāst

Kurıdı şenlik köki meyḥāne yolu ḳandedür

Tā der-ān āb u hevā (13) neşv ü nemāyī be-kunīm

Tā ol āb u hevāda bitmek ve büyümek idevüz murād feraḥ-i dīn ve neşāt-ı yaḳin köki (14) ḳurıdı ḥānḳāḥ yolu ḳandedür ki tā anda varup şecere-i sürür-ı dīne bitmek ve ziyādelik müyesser ola (15) dimekdür

(7) Sāye-i ṭā‘ir-i kem-ḥavşala kārī ne-kuned

Ḳursaḡı eksük ḳuş gölgesi bir iş itmez

Ṭaleb ez-sāye-i meymün-ı (16) hümāyī be-kunīm

Bir hümānuñ mübārek gölgesin ṭaleb idelüm murād şeyḥ-i nāḳış sāyesinden fā‘ide olmaz bir şeyḥ-i (17) kāmil zıllını isteyelüm dimekdür

(8) Dilem ez-perde be-şud Ḥāfiz-ı ḥoş-lehce kücāst

Gönlüm perdeden gitdi ḥoş (18) sözli Ḥāfiz ḳanı [lehce‘ Arabidür söz ma‘nāsınadır]

Tā be-ḳavl ü gazeleş sāz-ı nevāyī be-kunīm

Tā anuñ sözi ile ve gāzeli ile bir düzen ve nevā (19) idelüm murād ma‘ārif-i İlähiyye ve kelimāt-ı laṭife ile ḳalbi perdeye ve nizām-ı aḥvāle getürelüm dimekdür (20)

VELEHU EYŻAN [G.421]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Mā zi-yārān çeşm-i yārī dāştım

Bir yārāndan yārılık ümīdin dutarduk

Ḥod gālaṭ būd ānçi mā pendāştım

(21) *Ġālaṭ imiş ol ki biz şanur idük* murād budur ki ‘aḳl u rüh dirler bir nefsdan ve ḳuvvā-yı bedeniyeden bize ṭā‘atde [İ73b] (1) muvāfaḳat-ı müşāreket ümīdin ider idük bizüm zannımız gālaṭ imiş anlar bize müzāheret ü mu‘āvenet itmeyüp ‘adāvet (2) ü muḫālefet itdüler [*ḥod* lafzı bunda Türkīde isti‘ māl olınan gibidür]

(2) Tā dıraḥt-ı düstī key ber-dihed

Muḫabbet ağacu ḳaçan yemiş virür

Ḥāliyā refti ü toḫmī kāştım

(3) *Biz gitdük şol ḫālde ki toḫmī ekdük* murād budur ki rüh u ‘aḳl dirler ‘ışḳ-ı İlähī cevān ilen gerek imiş (4) biz anı pīrlik zamānına pes muḫabbet-i İlähiyye şeceresi nice yemiş virür ki biz toḫm ekdüğümüz zamānda āhirete gitdük (5) [lafz-ı *ḫāliyā* Fārisī idügi sābıḳan ma‘lüm olmuş idi ḫāliyā mükerrer oldı]

(3) Nüktehā reft ü şikāyet kes ne-kerd

Nükteler vāḳı‘ oldı kimse şikāyet itmedi

Cānib-i ḫurmet fūrū ne-güzāştım

(6) *Ḥürmet cānibin terk itmedük* murād budur ki nefsdan ve ḳuvvā-yı bedeniyeden niçe şikāyet idicek ‘ameller vāḳı‘ (7) oldı bizden birimiz şikāyet itmedük yārān ḫurmetin terk eylemedük

(4) Guftugū āyin-i dervīşān ne-būd

Dimek (8) ve itmek dervīşler resmi degüldür

Verne bā-tu mācerāhā dāştım

Yoḫsa senüñle mācerālarımız var idi (9) murād rühüñ ve ‘aḳluñ nefse ḫiṭābın beyāndur ki dirler şikāyet dervīşlik ‘ādeti degüldür yoḫsa bizüm (10) senden çok şikāyetimiz maḫalli vardur

(5) Şīve-i çeşmet firīb-i ceng dāşt¹⁹⁶³

Senüñ gözün şīvesinüñ ceng (11) aldaması var imiş

Mā ne-dānistım ü şulḫ engāştım

¹⁹⁶³ Bu mısırānın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir:

Şīve-i çeşm-i siyeh dil ceng būd

Mā gālaṭ kerdım ü şulḫ engāştım

Biz bilmedük şulh zann itdük murād budur ki ‘aql u rūh (12) nefse dirler senüñ meḥābīb-i cihāna nazaruñ ‘ayn-ı ‘ibret ile şun‘-ı ḥāzret müşāhedesi şanurduḡ ol (13) degül nazār-ı şevhvet ve ‘ayn-ı nefsanıyyet imiş

(6) Gülbün-i ḥüsnet ne ḥod şud dil-firīb¹⁹⁶⁴

Senüñ ḥüsünüñ gül fidānı (14) kendüden gönül aldayıcı olmadı

Mā dem-i himmet ber-ü bü’gmāştım

Biz himmet nefsin anuñ üzreine ḥavāle itdük (15) murād rūh u ‘aql nefse senüñ ḥüsünüñe aldanmazuz muḥarred andan ḥādīs olmış degüldür bizden nefes-i himmet (16) ve aña muvāfaḡat oldı anuñcün gönülümüz aña aldandı dimekdür

(7) Guft ḥod dādī be-mā dil-i Ḥāfızā

Didi kendüñ (17) virdüñ bize gönli ey Ḥāfız

Mā muḥaşşıl ber-kesī ne’gmāştım

Bir taḥşıl ider kimseyi kimse üzre ḥavāle (18) itmedük murād nefsüñ ve kuvvā-yı bedenıyyenüñ cevābın beyāndur ki anlar dirler sen kendüñ bize gönül virüp (19) ‘āşık u tābī‘ oldun bir kimseyi bir kimseye ḥavāle idüp ḥaber itmedük [muḥaşşıl kesr-i şad ile taḥşıl-i māl için bir kimsenüñ üzerine ḥavāle kılınan şaḡşa dirler muḥzır u çavuş gibi]

VELEHU EYẒAN [G.422]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Merḥabā tā’ir-i (20) ferruḡ-pey-i ferḡunde-peyām

Merḥabā ey izi mübārek ḥaberi ḡutlu baḡtlu ḡuş

Ḥayr-ı maḡdem çi ḥaber (21) yār kücā rāh küdām

Şafā geldüñ ne ḥaber yār kānde yol kaḡı murād şol şeyḡ-i ḡademe ḡiḡābdur ki ḡademi mübārek [İ74a] (1) kelāmı baḡtlu ola pes aña merḥabā diyüp tavşif idüp du‘ā itdükden şoñra ḥaber-i İllāhī şorup vuşül ila’llāh ḡande (2) olur tarıḡ kaḡıdır dir

(2) Yā Rab in kāfile-rā luḡf-ı ezel bedraḡa bād

Yā Rabbī bu kāfileye luḡf-ı ezel ḡulaḡuz (3) ve begçi olsun

Ki ez-ü ḡaşm be-dām āmed ü ma‘şuḡ be-kām

Ki andan ḡaşm āḡa geldi ve ma‘şuḡ murāda murād aşḡāb-ı (4) tarıḡate du‘ā ve medḡdür ki dir bu kāfileden nefis-i düşmen maḡbūs olup ve vuşül-i maḡbüb müyesser oldı (5)

(3) Mācerā-yı men ü ma‘şuḡ-ı merā pāyān nīst

Benüm mācerāma ve ma‘şıḡuma nihāyet yoḡdur

Her çi āḡāz ne-dāred (6) ne-peḡired encām

¹⁹⁶⁴ Bu mısırānın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir:

Gülşen-i ḥüsnet ne ḥod şud dil-firīb

Mā ser-i servet be-çarḡ efrāştım

Her nesne ki ibtidāsı olmaya intihāsı kabūl itmez murād hazret-i Hakkūn ezeli vü ebedi idügin (7) beyāndur

(4) Zülf-i dildār çü zünnār hemî-fermāyed

Zülf-i maḥbūb çü zünnārūm buyurur

Be-rev ey şeyḫ ki şud (8) ber-ten-i men ḫırқа ḫarām

Yüri ey ḫāce ki bizüm tenümüze ḫırқа ḫarām oldı murād budur ki ḡayb-ı hüviyyet-i (9) zāt ve mā emirū illā liya‘ budı’illāhe muḫlişine lehu’ d-dīne¹⁹⁶⁵ mücebince kemāl-i ihlāş emr ider ki melāmiyye şüretinde (10) olup libās-ı tã’ife-i şüfiyyemüz olmaya lâcerem bize ḫırқа ve şekl-i şüfi ḫarāmdur

(5) Murğ-ı ‘arşem ki hemî der-resed (11) ez-sidre-i şafir

‘Arş kuşıym ki irişür sidretü’l-müntehādan āvāz [şafir şıklık ve kuş avāzi ma‘ nāsınadır]

‘Ākıbet dāne-i ḫāl-i tu fikendem (12) der-dām

‘Ākıbet senüñ ḫālün dānesi beni aḡa düşürdi murād rüḫüñ nefse ḫitābın zıkrdür ki benüm (13) maḡāmum hazret-i ‘indiyet-i İlähiyye ve ‘arş-ı a‘lā idi ve dā’imā ilhām-ı Cibril baña irişür ammā senüñ ḫubbuñ (14) ḫubbı beni dām-ı dünyāya ve kayd-ı māsivāya giriftār itdi

(6) Gül zi-ḫad burd tena‘um be-kerem ruḫ be-nümā

Gül ḫadden (15) iletdi tena‘umı kerem ile yañak gösterür

Serv mî-nāzed ü hoş nist Ḥudā-rā be-ḫarām

Serv görünür (16) ve hoş degüldür Allāh için şalın murād ehl-i keşfin diyen müdde‘i-i ten-perverliki ḫadden aşurdı ey şeyḫ-i (17) muḫliş ü mirtāz yüz göster ki sımā-yı şalāḫi görsün ve ehl-i manşib olan nāz u te‘aḫḫür ider ve anuñ (18) māz ı te‘azzümü hoş degüldür ki mest-i devlet olup fāniyye i‘timād idüp maḡrūr olur lâcerem ey şeyḫ (19) ‘uluvv-i derece göster ki mertebe-i bākiyyedür ve raḡbetimüz buñadır [nāziden görünmek ve faḡr itmek ve gönenmek ve hoş dirilmek ve nāzlanmaḡ ma‘ nāsına gelür]

(7) Çeşm-i ḫün-bār-ı merā ḫāb çı der-ḫur bāşed

(20) Benüm ḡan yaḡdurıcı gözüme uyku ne lāyık olur

Men lehu yuḡtelü dā’ün denefun keyfe yenām

Şol kimse ki anuñ (21) helāk ider marāz lāzımı ola nice uyur murād mantūḡdan zāhirdür [taḡdir-i kelām men lehu dā’ün denefun yuḡtelü keyfe yenāmdur] [men lafzı maḡhallen merfū‘-ı mübtedādur ve dā’ün lafzı lafzen merfū‘-ı mübtedā-yı şānīdür ve denefun fetḫateyn ile marāz lāzımdur ki şıfat-ı dā’ündür ve yuḡtulü içinde olan zamīr-i fā‘il ile cümle-i fi‘iliyye olup dā’ün lafzına şıfat ba‘d şıfatdur ve lehu cār ma‘a’l-müccereddür maḡzūfihi müte‘allik olup muḡhallen merfū‘-ı ḫaberīdür mübtedā-yı şānīnün ve mübtedā-yı şānī-i ḫaberī ile ḫaberīdür mübtedā-yı evvelün ve keyfe yenām cevābidur men lafzınuñ]

¹⁹⁶⁵ وَمَا أَمُرُوا إِلَّا لِیَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur. (Kur’ân, Beyyine 98/5).

(8) Tu teraḥḥum ne-kunī ber-men-i miskīn guftem

Sen [İ74b] (1) merḥamet itmezsin ben miskīne diyem

Zāke da‘ vāyi ve hā ente ve tilke’l-eyyām

Bu benüm du‘āmdur ve (2) işte sen ve bu eyyām murād rūḥuyñ nefse ḥiṭāb u ‘ itābın beyāndur ki senden baña merḥamet gelmese gerekdür (3) ve bu da‘ vāmuñ şıdķı zamān ile zāhir olur dir

(9) Ḥāfız er meyl be-ebrū-yı tu dāred şāyed

Ḥāfız (4) eger senüñ kaşuña meyl iderse yarar

Cāy der-kūşe-i miḥrāb kunend ehl-i kelām

Yiri miḥrāb kūşesinde (5) iderler ehl-i kelām murād Ḥāfız remz-i İlähiye mā’il olsa yaraşur ki ehl-i kelām maḥall-i remzde olurlar (6) dimekdür

VELEHU EYZAN [G.423]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Mā bi-ğamān-ı mest-i dil ez-dest dādeim

Biz ğamsuz mest göñli elde virmişüzdür (7)

Hem-rāz-ı ‘ışķ u hem-nefes-i cām-ı bādeim

‘İşķ hem-rāzı ve şarāb kadehi hem-nefesiyüz murād budur ki (8) biz dünyā ğamsuz mest-i Ḥaķ olup ehl-i ‘ışķ ile ve kalb-i şeyḥ yā dehān-ı şeyḥ ile hem-nefes olmuşszdur (9)

(2) Ber-mā besī kemān-ı melāmet keşideend

Bizüm üzerimize çok melāmet yayın çekmişlerdür

Tā kār-ı ḥod zi-ebrū-yı (10) cānān küşādeim

Tā işümüzizi cānān kaşından açmışszdur murād budur ki bir remz-i Ḥaķ ve esrār-ı (11) İlähiye söyleyüp andan ‘amel ü ḥaber keşf itdügümüz için ehl-i zāhir ve ‘avāmu’n-nās bize ta‘n u melāmet (12) yayın çeküp çok daḥl u teşnī‘ itmişlerdür

(3) Ey gül tu düş dāğ-ı şabūhi keşidei

Ey gül sen dün (13) gice şarāb-ı şabāḥ dāğın çekmişsin

Mā ān şakāyıkim ki bā-dāğ zādeim

Biz ol şakāyıkuz ki dāğ (14) ile toğmışszdur murād budur ki ehl-i keşfin diyü da‘ vī iden dün gice ya‘nī zamān-ı kalīlden (15) berü dāğlu geçinüp ve şabāḥ şarābın içer gibi dāğ u derd için āḥ çekmişszdür bizi gör ki dāğ-ı ‘ışķı ‘ālem-i (16) İlähiden bile getürmüşszdür [ya‘nī sen şabāḥ vaķtinde şarāb içer gibi benüm dāğ u derdüm var diyü āḥ çekersin]

(4) Pīr-i muğān zi-tevbe-i mā ger melül şud

Pīr-i muğān bizüm tevbemizden eger melül oldu (17) ise

Gü bāde şāf kun ki be-‘özr istādeim

Di şarābu şaf kııl ‘özre tırımışuzdur murād budur ki biz (18) tarīkatden rücū‘ idüp ehl-i dünyā meslegine sālīk olduğumuzdan şeyh rencide-ḥātır ise aña di ki ‘ışkı-ı (19) Ḥaḫkı ihzār itsün ki biz rücū‘ dan rücū‘ idüp girü tarīkate sülük idüp ḥuzūr-ı şeyhe varup ‘özr (20) itmege tırımışuzdur

(5) Kār ez-tu mī-reved mededī ey delil-i rāh

İş senden gider bir meded ey yol kulağuzı (21)

İnşāf mī-dihim ki ez-reh fütādeim

İnşāf virürüz ki yoldan düşmüşüzdür murād mürşid-i tarīkat [İ75a] (1) olana tazarru‘ dur dir iş senün sebebüñ ile eyler ve gider vir meded kııl ki biz inşāf iderüz ki yoldan ḥurūc (2) itmişüzdür

(6) Çün lāle mey me-bīn ü ḳadeḥ der-miyān-ı kār

Lāle gibi şarāb görme ve ḳadeḥ iş ortasında

İn dāğ (3) bīn ki ber-dil-i pūr-ḥūn nihādeim¹⁹⁶⁶

Bu dāğı gör ki ḳan ile tolu gönle ḳomışuzdur murād budur ki ‘amel ortasında (4) lāle gibi kırmızı şarābı ve ḳadeḥi var görme ya‘nī zāhirimüze nāzır olup tena‘um u ‘işretde şanma belki (5) lāle gibi pūr-ḥūn gönlümüzde dāğ vardur anı gör

(7) Guftī ki Ḥāfız in heme reng ü ḥayāl çist

Didün (6) ki ey Ḥāfız bu dükeli reng ü ḥayāl nedür

Naḳş-ı ḡalaṭ me-ḥ‘ān ki hemān levḫ-i sādeim

Ḡalaṭ naḳş oḳuma ki (7) sāde taḫtalıyuz murād budur ki eş‘ārumda reng ü leṭāfet ve ziyā vü şan‘at görüp tarīkat ü ḫaḳīkatden (8) ‘ārī şā‘ir-i māhir zann itme belki taşannu‘ ve tekellüfden ḫālī şāfi-i ḳalb sālīk-i tarīkat ve ṭalīb-i ḫaḳīkat merd-i ferdüm (9)

VELEHU EYŻAN [G.424]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Be-zen ber-dil zi-nük-ı ḡamze tırem

Ur gönlüme ḡamze sivrisinden oḳ

Ki piş-i çeşm-i (10) bīmāret be-mırem

Ki senün ḫaste gözüñ öñinde ölem murād muḫātabdan şeyḫdür aña dir bañ ‘ayn-ı ‘ināyetünden (11) tır-i riyāzet ur tā senün zāt-ı murtāzañ öñinde nefsāniyyetüm meyyit olup rūḫāniyyetüm ḫayāt-ı ebediyye bula (12) [ba‘zı nüsaḫda me-zen vāḳı‘ olmuş şaḫīḫ degüldür zirā ‘aşık-ı ma‘şūḳuñ tır-i ḡamzesi ile gözi öñinde ölmege maṭlūbdur ḫatf-ı enfese ölmekden]

(2) Nişāb-ı ḫüsn der-ḫadd-i kemālest

Ḥüsn nişābı ḫadd-i kemāldedür

Zekātem dih ki miskīn ü faḳırem

¹⁹⁶⁶ *Ber-dil-i pūr-ḥūn* ifādesinin karşılığı olarak derkenārda *ber-dil-i ḫūnīn* kelimesi bulunmaktadır.

[*Zekāt vir baña ki miskîn ü fakîrin*]¹⁹⁶⁷ murād şeyh-i (13) kāmilsin himmete kâdirsin baña himmet kııl ki müsteħaķ dimekdür

(3) Men ān murğem ki her şām u seħergāh

Ben ol (14) *ķuşın ki her aħşām u şabāh*

Zi-bām-ı ‘arş mī-āyed şafirem

‘*Arş tāmından gelür baña āvāz* murād yukaruda (15) bir kerre zıkr olunmuşdur yā ilhām melegi gelür dimekdür yā kelām-ı Cibril yā vahy-i rühānī gelür dimekdür

(4) Kadeh (16) pür kun ki men der-devlet-i ‘ışķ

Kadehi taldur ki ben ‘ışķ devletinde

Cevān-baħt-ı cihānem gerçi pirem

(17) *Cihān cevān baħtiyin egerçi pirin* murād şeyhden taleb-i feyz idüp ve irşād-ı riyāzet istid‘ā eyleyüp (18) kendünün isti‘dād-ı feyzin ve riyāzete taħammülün beyāndur

(5) Çünān pür şud fezā-yı sīne ez-düst

Öyle (19) *tolmuşdur sīne meydānı dostdan*

Ki fikr-i ħıř kem gum şud der-zamirem

Ki kendü fikrüm yitdi ħāturumda (20) murād galebe-i ‘ışķın beyāndur ki şadrum dost ile şöyle mālī olmuşdur ki kendü fikrümünden ħālī olmuşdur (21) [zamm-ı kāf ile olmaķ mübālağada ziyādedür fetħ-i kāf ile olmaķdan bu söz kem degüldür]

(6) Me-bād cüz ez-ħesāb-ı muṭrıb u mey

Olmasun muṭrıb u şarāb ħesābında ğayrı

Eger ħarfı keşed kilik-i debirem

[175b] (1) *Eger bir ħarf çekerse kātibüm kalemı* murād budur ki benüm a‘ mālüm defterinde mürşid ve ‘ışķ-ı İlāhī ħesābından ğayrı olmasun (2) eger Kirāmen Kātibin bir ħarf daħı yazarsa

(7) Der-ān ğavgā ki kes kes-rā ne-pursed

Ol ğavgāda ki kimse kimseye (3) *şormaz*

Men ez-pir-i muğān minnet pezirerem

Ben pir-i muğāndan minnet kabül idiciyin murād budur ki ‘arşa-i kıyāmetde (4) ol maħall-i ħavf u ħayretde nefsi nefsi dinildügi ħāletde ben şeyh-i tarikatden şefā‘ at görüp ve sālīk-i tarīķ-i Ĥaķ (5) olduğumuz için selāmet bulup şeyhden minnet kabül itsem gerekdür

(8) Çü tıflān tā key ey zāhid firibi

Oğlancıklar (6) *gibi kaçana dek ey zāhid aldarsın*

Be-sib-i büstān u şehd ü şirrem

¹⁹⁶⁷ Parantez içerisindeki kısım 3206 nüshasında eksiktir.

Bostān elması ve bal u sūd ile murād (7) budur ki zāhid na‘īm-i cennete terğib ider ammā ‘āşıka cemāl-i yār gerek lācerem aña dir beni oğlancıklar gibi nice (8) bir aldarsın baña na‘īm-i cennet gerekmez cemāl-i Haq gerek

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Zāhidūñ gönlinde cennet ‘āşıkuñ dīdār-ı yār

Her (9) kişinūñ lācerem başında bir sevdası var

(9) Qarārī kerdeem bā-mey-fürüşān

Bir qarār itmişümdür şarāb (10) şaticılar ile

Ki rüz-ı ğam be-cüz sāgar ne-girem

Kim ğam güninde qadehden ğayrı dutmayam murād şarāb şaticılardan (11) ‘ulemā-yı tarikatdūr ki anlardan hāşıl olan ‘ilm ü ma‘rifet baña bunu muqarrer itdürdi ki ğam geldükde *v’esta‘īnu* (12) *bi’s-şabrı ve’s-şalātī*¹⁹⁶⁸ hasebinde ‘ibādet meşğul olam

(10) Hoş[est] ān dem ki istignā-yı mestī

Hoşdur ol dem ki (13) *mestlik istignāsi*

Ferāgat beħşed ez-şāh u vezīrem

Ferāgat başışlaya şāhdan ve vezīrden baña örād (14) budur ki ‘ışk-ı Haqqa ve ‘amel-i āhirete şöyle müteveccih ü müstağraq olam ki ehl-i dünyādan bi’l-küllīye ferāgat idem (15)

Şi‘r

Radıytü meni’d-dünyā bi-kuvveti ve şumleti¹⁹⁶⁹

Ve şerbeti mā’i kuvvezihā mütekessiri

(11) Men ān ki ber-giriftem dil zi-Hāfız

(16) *Ben ol vaqt götürdüm gönli Hāfızdan* [gönül götürmek ümīd kesilmek ve kaç-ı ta‘alluq itmek dimekdür]

Ki sākī geşt yār nā-güzīrem

Ki sākī oldı nāçār ya‘nī (17) *zarūrī olan yār baña* murād budur ki nefsi-i emmāre dirin ol vaqt hāfızuñ izlālından ümīd kesdüm (18) ve kaç-ı ta‘alluq itdüm ki *izā erāde’llāhu bi-‘abdin hayren ce‘ale min nefsihi vā’izen*¹⁹⁷⁰ mücebince nefsi-i levvāme belki nefsi-i (19) muṭma‘ine aña ‘ışk-ı İlāhī içürdi ve şehevāt u muṭālibāt-ı dünyādan geçürdi

(12) Firāvān-genchā der-sīne dārem

Vāfir (20) *hazīnelerüm gögsümde vardur*

Egerçi müdde‘ī bīned haqīrem

¹⁹⁶⁸ واستعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir. (Kur‘ân, Bakara 2/45)

¹⁹⁶⁹ Şiir İbn-i Sînâ'ya âit olarak gösterilmektedir. Dîvân-ı İbn-i Sînâ, s. 29.

¹⁹⁷⁰ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا جَعَلَ مِنْ نَفْسِهِ وَاعْتِظًا Allah (c.c), bir kulunun hayrını (iyiliğini) isterse, ona kendi içinden bir nasihatçi nasip eder. (Hadîs) Aclunî, Keşfü'l-Hafa 1/78.

Egerçi müdde'î beni hâkî görür murâd budur ki 'ulûm (21) u ma'ârifden ve fînûn u 'âvârifden ve keşf-i hâkâyıkdan ve feyz-i dağâyıkdan şadrumda hâzîne-i keşîre vardur [I76a] (1) egerçi beni müdde'î-i münkir ve düşmen-i mütekebbir hâkîr ü zelîl görür

VELEHU EYẒAN [G.425]

[Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Men terk-i 'ışk-bâzi vü sâgar (2) nemî-kunem

Ben 'ışk-bâzlığı ve kadehi terk itmezem

Şad bâr tevbe kerdem u diğer nemî-kunem

Yüz kerre tevbe eyledüm (3) daği eylemezem murâd budur ki ben 'ışk-ı İlähî 'amelin ve şafâ-yı kalb terkin itmezem ve taleb-i dünyâ ve mâsivâ kılmazam (4) yüz kerre bu 'amelden rücû' idüp ya'nî sâlik-i tarikat iken taleb-i dünyâ ve tâbî' -i hevâ oldum bir daği itmezem (5) [ba' zî nüsahda mışrâ' -ı şânî bu vâkı' olmuş

Taklîd-i 'ilm ü zühd-i müzevver nemî-kunem

'ilm-i taklîd ve zühd-i telbîs itmezem ya'nî 'ilm-i resmî tälîbi ve tağyîru's-şekli li-ecli'l-ekl¹⁹⁷¹ eylemezem]

(2) Bâğ-ı behîşt ü sâye-i tûbî vü kaşr-ı hür

Cennet bağını ve tûbâ gölgesin ve hür kaşrını

Bâ-hâk-ı kûy-ı düst (6) berâberem nemî-kunem

Dost mahallesini toprağına muqâbil yâ aña müsâvî itmezem murâd na'im-i cennatı kurb-ı dergâh-ı Hâkkuñ (7) ednâ mertebesi muqâbili ve berâberi kılmazam dimekdür

(3) Telkîn-i ders-i ehl-i nazar yek işârettest

Ehl-i nazaruñ (8) dersi telkîni bir işâretdür [telkîn-i ders didüğü için elif dirler ehad dilerler didüm ve illâ bir dirler Allâh ehad telkîn ü ders dilerler dir idüm]

Guftem kinâyeti vü mükerrer nemî-kunem

Bir kinâyet didüm tekrâr itmezem murâd budur ki (9) ehl-i nazar olup Hâkkuñi görenleruñ ders telkîni bir işâretdür ya'nî elif dirler ehad dilerler [lafz- telkîn mübtedâdur yek işârettest ve mışrâ' -ı şânî mażmûnı bu kinâyetê beşâretdür]

Rubâ'î (Ahreb)

Kes (10) guft merâ 'ilm-i ledünnî hevesest

Ta' lim kuneş egeret destresîest

Guftem ki elif gufte diğer guftem hiç (11)

Der-hâne eger kesest yek harf besest

(4) Şeyhem be-ñire guft ber-ü terk-i 'ışk kun

Bir koca baña gâzab ile didi (12) yûri 'ışkı terk kı1

¹⁹⁷¹ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değışmesi... (Diğer Arapça İbâreler)

Muhtâc-ı ceng nîst birâder nemî-kunem

Cenge muhtâc degüldür kıardaş itmezem murâd budur ki (13) baña her dünyâ kocası yokdur kıardaş terk itmezem [ol ğažab ile didiki benden dağı ğažab vâkı‘ olup ceng iktizâ ider ammâ ben ehl-i dünyâ gibi ehl-i nefis degülüm nefsanıyyet ile söz söyleyüp ‘ aql u edeb ile cevâb virüp terk-i ‘ ışk itmezem]

(5) İn taqviyem tamâm ki bâ-şâhidân-ı şehr

Bu taqvâ baña tamâmdur ki (14) şehr maĥbûbları ile

Nâz u kirişme ber-ser-i minber nemî-kunem

Nâzı ve göz ucu ile bağmağı ve göz konmağı minber başı üzre (15) itmezem murâd budur ki baña bu zühd-i taqvâ yiter ki minber üzerine çıkan vâ‘ iz gibi şehr maĥbûblarına nâz u işâret (16) itmezem nitekim bu vâ‘ iz ‘ ışk-ı İlahî ifşâ olunmaq gerek diyüp meclis kıarşusunda olan bir maĥbûna remz idüp (17) dimiş

Beyt

--/--/--/--/--/--/--

Ba‘ d ez-imrüz âşkârâ düst mî-dârem tu-râ¹⁹⁷²

Ez-tu çün püşem ki peydâ düst mî-dârem tu-râ

(6) Hergiz nemî-şevved zi-ser-i ĥod ĥaber merâ

Hergiz (18) kendü başumdan ĥaberüm olmaz benüm

Tâ der-miyân-ı meykede ser-ber nemî-kunem

Tâ meyĥâne ortasında baş kıaldurmayam (19) murâd budur ki meşâğul-i dünyâya ve meşâlih-i ğayra meşğül olanuñ kendü başından ĥaberi olmayup kendü tedbîrinden (20) ğâfil olur ammâ ĥânķâhda murâķıb olup cânib-i Ĥaķķa müteveccih olan seyyi‘atin tezekkür idüp istiĝfâr ile (21) tedbîr kendü başı için fikr-i âĥiret ider

(7) Nâşih be-ťanz guft ĥarâmet me-ĥur

Naşihat idici şa‘ n ile didi [İ76b] (1) ĥarâmdur şarâb içme

Guftem be-çesm ü güş be-her ĥar nemî-kunem¹⁹⁷³

Didüm gözi ve kıulağı her ĥara itmezem murâd (2) budur ki ehl-i dünyâ nâşihı kâsib-i mâla ve ehl-i ‘ iyâle ‘ ışk-ı İlahî ĥarâmdur sen kâsib-i mâl ve ehl-i ‘ iyâlsın (3) andan ferâğat kııl didi ben didüm bu didüğüñ ĥar-ı dü pâ ve aĥmaq u ‘ arizu‘l-kafâ fı‘ li ve kıavlidür ben her bir (4) deni vü nâdâna ve gül-i cihâna göz kıulaķ dutmazam

(8) Ĥâfız cenâb-ı pîr-i muĝân cây-ı devletest

Ey Ĥâfız (5) pîr-i muĝân evi şarafı devlet yiridür [cenâb ev şarafı dimekdür]

Men terk-i ĥâk-büsi-i in der nemî-kunem

¹⁹⁷² “Senden gizledim ama seni sevdiğim ortaya çıktı. Bu günden sonra seni aşikâr olarak seviyorum.”

¹⁹⁷³ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Guftem ki çesm ü güş be-her ĥar nemî-kunem

Ben bu kapu toprağın öpmek terkin (6) itmezem murād budur ki ehlu'llāh u mürşid için rāh-ı cenābī ve bāb-ı ni' emü'l-me'ābī devlet-i āhır yeridür lācerem ben ol bāb (7) türābın öpmegi terk itmezem ol bābı koyup bāb-ı ehl-i dünyāya gitmezem

VELEHU EYẒAN [G.426]

[Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün]

(1) Mā ders-i seher der-ser-i (8) meyhāne nihādīm

Biz seher dersini meyhāne ucında ve sevdāsında kōduķ

Maḥşül-i du' ā der-reh-i cānāne nihādīm

(9) *Du' ā maḥşülini cānāne yolında kōduķ* murād budur ki evvel biz seher-i derse meşğül olurduķ şimdi ḥānķāh (10) ' ameline meşğül u maḥşül ve netīce-i du' ā evvelā ṭaleb-i dünyā idi şimdi *lā es'ālū minke illā iyyāke*¹⁹⁷⁴ ḥasebince ḥāzret-i (11) Mevlādur [ba' zı nūsaḥda mısrā' -ı evvelüñ evvelī *mā ḥāşıl-ı ḥod vāķı'* olmuş mısrā' -ı şānī evvelinde vāķı' olan maḥşül lafzına münāsib olduğıçün kātibler tazarruf itmişlerdür ve illā Ḥ'āce Ḥāfızuñ meşrebine ve ṭarīķine metn ihtiyār olındur]

(2) Der-ḥırmen-i şad zāhid-i ' āķil zened āteş

Yüz zāhid-i ' āķil ḥırmenine od urur [' āķil bunda ' āşık muķābilidür]

İn dāğ ki mā (12) der-dīvāne nihādīm

Bu dāğı ki biz delü gönle kōduķ murād budur ki zāhid-i ' ābid yābis-mizāc olur (13) vuşül-i maḥbūb aña meşāķkat ile ḥuşul bulur ammā sālīk-i ' āşık tizcek vāşıl olur lācerem bizüm ḥāşılımuz (14) serī' ü'l-vuşul olduğıçün yüz zāhid-i ' āķilüñ maḥşülini ifnā idüp ke'ladem kıılır

(3) Sultān-ı ezel genc-i ğam-ı (15) ' ışķ be-mā dād

Ezel sultānı ' ışķ ğamı ḥazīnesin virür

Tā rüy der-İN menzil-i vīrāne nihādīm

(16) *Tā yüzi bu menzil-i vīrāneye kōduķ* murād ḥāzret-i Ḥāķ bize ḥazīne-i ğam-ı ' ışķ virdi şol vaķtde ki vīrāne-i (17) dünyā ne teveccüh itdük dimekdür

(4) Der-ḥırķa ez-İN biş münāfık ne-tevān būd

Ḥırķada bundan ziyāde münāfık (18) olmaz

Bünyādeş ez-İN şīve-i rindāne nihādīm

Anuñ bünyādın bundan ötürü şīve-i rindāne kōduķ murād (19) ḥırķaya münāsib ' amel olmayıcaķ münāfık gibi zāhir bāṭına muvāfık olmamaķ lāzum gelür lācerem ziyāde (20) münāfıkāne vaż' olur bunuñ için bir ḥırķa-puş olmayup ḥırķa bünyādın rindāne kııldıķ ki melāmiyye-vār (21) ' āmiyāne libās giydük dimekdür

(5) Der-dil ne-dihem reh pes ez-İN mihr-i bütān-rā

Gönle yol virmezüz [İ77a] (1) bundan soñra bütler muḥabbetine

¹⁹⁷⁴ لا أسألُ منك إلاَّ إِيَّاكَ Senden yalnızca seni istiyorum. (Diğer Arapça İbâreler)

Müher-i leb-i ü ber-der-i büthâne nihâdîm¹⁹⁷⁵

Anuñ lebi mührini büthâne çapısına çoduğ (2) murâd budur ki çalbüme maħbûblar şüretleri ve temâsil-i dünyâ girüp büthâneye dönmiş idi şimden girü anuñ muħabbetini (3) çalbüme girmege çomazam ki *mā hazihî't-temâsilü'l-letî entüm lehâ 'ākifün*¹⁹⁷⁶ mücebince kelâm-ı Hıçadan bu hâne çapısı müher (4) urmuşdur

(6) Ān büse ki zāhid zi-piş-i dest be-mā dād

Ol büse ki andan soñra zāhid bize el virmiş (5) idi

Ez-rüy-ı şafâ ber-leb-i peymâne nihâdîm

Şafâ yüzinden çadeh ağzına çoduğ murâd budur ki sülükdan (6) zāhid ya' nî i' rāz kılan bizi öpüp andan soñra elin şunup baña irşâd kıl dimiş idi ol büseyi bir şeyh (7) ağzına çoduğ ki anuñ ağzın nefsanıyyetin ve şehvet ile olan büseyi terk itdük [ehl-i Rüm çatında el virmek şeyh mürîde el şunmağ dirler ammâ ehl-i Fârs çatında 'akşdür]

(7) El-minnetuli'llāh ki (8) çü mā bî-dil ü dîn şud

Minnet Allāha ki bizcileyin bî-dil ü dîn oldı

Ān-râ ki çired-perver ü ferzâne nihâdîm

(9) *Anı ki 'aql terbiyyet idici ve çekîm çoduğ* murâd budur ki şol kimse ki biz aña mürebbî-i 'aql u çekîm ü 'âlem (10) dir idük 'ışk-ı İllāhîden telezzüz idüp bizcileyin çalbi gidüp ve dîn-i ehl-i dünyâyı ve cennet-i mäsivâyı terk (11) idüp minnet Allāha ki bizüm ile hemhâl oldı

(8) Çün mî-reved in keştî-i sergeşte ki āhir¹⁹⁷⁷

Niçe gider bu başı (12) dönmiş çemi ki āhir

Cân der-ser-i ān güher-i yekdâne nihâdîm

Cânı ol çevher-i yekdâne sevdâsında çoduğ murâd çalib-i (13) Hıç ferd ü rāğıb-ı şamed ü ehad olan deryâ-yı çalebde serçerdân-ı girdâba düşmiş çemi gibi çalup çıkamaz dimekdür (14)

(9) Çāni' be-çayālî zi-tu bûdîm çü Hāfız

Bir çayäle çāni' idük senden Hāfız çibi

Yā Rab çî gedâ-himmet ü biğâne-nihâdîm

(15) *'Aceb yā Rab gedâ-himmet ü yār çabî'at imişüz* murâd budur ki vuşul-i Hıçdan bir çayâl ile çāni' olan gedâ-himmet (16) ve biğâne-çab'dur lâcerem *'uluvvu'l-himmete mine'l-îmân*¹⁹⁷⁸ çasebince bülend-himmet ü ašnâ-çabî'at olmağ çerekdür (17) [*Yā Rab* lafzı ma' nâ-yı beytiye 'aceb ma' nâsınadır ve ma' nâ murâda çazret-i Hıçça çitâbdur] [bu çazelün sekiz beytinde vâkı' olan nihâdîm lafzı nihâden lafzından mâzî ve nefsi mütekellim ma' a'l-çayrdur ve mağlaş beytde olan niğâdîm

¹⁹⁷⁵ *Der-i büthâne* kelimesi derkenârda *der-i in hâne* şeklindedir.

¹⁹⁷⁶ مَا هَذِهِ النَّمَائِلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ O, babasına ve kavmine: Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor? demişti. (Kur'an, Enbiyâ 21/52).

¹⁹⁷⁷ *Ki āhir* ifâdesinin karşılığı derkenârda *be-āhir* şeklindedir.

¹⁹⁷⁸ عُلُوُّ الْهَيْمَةِ مِنَ الْإِيمَانِ Himmetin yüceliği îmandandır. (Hadîs)

lafzı nihād lafzı ki ism-i cāmiddür aşl u tabī‘ at ma‘ nāsınadur edāt-ı nefis-i mütekellim ma‘ a’l-ğayrdur terkîp olunup ve bigâne lafzı ile vaşf-ı terkîbî kılunmuşdur]

VELEHU EYŖAN [G.427]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün]

(1) *Ĥıyāl-i rüy-ı tu der-kārgāh-ı dīde keşīdem*¹⁹⁷⁹

Senüñ yüzüñ ĥayālın göz kārgāhında çekdüm (18) ya‘nī yardum

Be-şüret-i tu nigārī ne-dīdem ü ne-şenīdem

Senüñ şüretüñde bir nigār ne gördüm ve ne işītdüm (19) murād taşavvurumda ĥazret-i Ĥaĥķı ‘aynumda müşāhede ider gibi mülāĥaza iderüm ammā bir vechle taşavvur-ı ĥuşül-i (20) şüret olur ki ĥiç bir şüret-i ĥüb aña beñzemez

(2) **Ümīd-i ĥacegiyem būd bende key tu cüstem**

Benüm efendilik (21) mīdüm var idi saña ĥul olmaĥ istedüm

Hevā-yı salţanatem būd ĥıdmet-i tu güzīdem

Bende salţanat hevāsı [İ77b] (1) var idi senüñ ĥıdmetüñ iĥtiyār itdüm murād ĥazret-i Ĥaĥķa ĥul olmaĥ efendilikdür ve aña ĥıdmet itmek salţanatdur (2) dimekdür

(3) **Egerçi der-ţalebet hem-‘ inān-ı bād-ı şimālem**

Egerçi senüñ ţalebüñde şimāl yili hem-‘ inānıyın

Be-gerd-i serv-i (3) ĥırāmān-ı kāmētet ne-resīdem

Senüñ kāmētüñüñ şalınıcı servi tozına yā kırañına irişmedüm murād her ne deñlü (4) sür‘at olınsa seyr fi’llāh nihāyeti tozına ve ĥurbına irişilmez dimekdür [lafz-ı gerd feth-i káf-ı ‘Acemī ile toz ma‘ nāsınadur ve kesr-i káf-ı ‘Acemī ile kırañ ma‘ nāsınadur bunda herbiri murād olmaĥ cā’izdür ve evvelki ma‘ nāda mübālaĥa ziyādededür]

(4) **Ümīd der-ser-i zülfet be-rüz-ı ‘ aĥd be-bestem**

(5) *Senüñ zülfüñ ucında ümīdi ‘ aĥd güninde baĥladum*

Ĥama‘ be-devr-i dehānet zi-kām-ı dil ne-bubrīdem

*Senüñ dehānuñ (6) devrinde ĥama‘ı gönül murādından kesmedüm murād budur ki *elestü birabbiküm*¹⁹⁸⁰ ‘ aĥdi güninde ĥayb-ı hüviyyete ümīdi baĥladum (7) kelām-ı İlāhī devrinde ve anuñ mażmünü ‘ amelinde murāda vuşulden ĥama‘ı kedüm ki buyurmışdur *ellezīne cāhedü finā* (8) *le-nehdiyennehüm sübülenā*¹⁹⁸¹*

(5) **Günāh-ı çeşm-i siyāh-ı tu būd u gerd-i dil-ĥāh**

¹⁹⁷⁹ *Ĥıyāl-i rüy-ı tu* ifādesinin karşılıĥı derkenārda *ĥayāl-i nefis-i tu* şeklindedir.

¹⁹⁸⁰ *أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ* Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz deĥil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

¹⁹⁸¹ *الَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا* Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceĥiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur’ân, Ankebût 29/69).

Senüñ kara gözinüñ ve gönül dilegi boynnuñ (9) günāhi idi [‘ Arab lügatında rakabe dirler zāt murād iderler ‘ Acem lügatında gerden diyüp zāt murād olursa cā’ izdür]

[Ki men çü āhū-yı vahşī zi-ādemī be-bürīdem]

Ben vahşī āhū gibi ādemīden kesildüm murād zāt mestūra cezb idüp ve meyl-i kalbüm aña olup (10) Mecnūn-şıfat halkdan ‘ uzlet kıldum ki *el-ittisālū bi’l-ħaħka bi-ħadri’l-infişāli mine’l-ħalkı*¹⁹⁸² [be-bürīdem lafzı iki bā iledür evveli nūn degüldür evvelki lafz gibi zan olunmaya]

(6) Zi-şevķ-i çeşme-i nüşet (11) çi kaçrehā ki feşāndem

Senüñ tatlu çeşmeñüñ şevķinden ne kaçreler ki kaçdum

Zi-la’l-i bāde-fürüşet (12) çi ‘ işvehā ki ħarīdem

Senüñ şarāb şatıcı la’lünden ne şiveler ki aldum murād vahy-i rühānī şevķinden (13) çok ağladum ve kelām-ı İlähī zevķinden çok ma’ nā anladum dimekdür

(7) Zi-ğamze ber-dil-i rişem çi tīrhā ki küşādī

(14) *Ğamzeden yaralu gönlüme ne oğlar ki açdun ya’ nī atduñ* [ğamze iltifāt-ı ħahrīye dirler]

Zi-ğuşşa ber-ser-i küyet çi bārĥā ki keşīdem

(15) *Ğuşşadan senüñ maħallüñ başı üzre ne yükler ve ne tuħaflar çekdüm* murād nefsanıyyetüm ħahrı için eltifāt (16) çok vākı’ olup nefşümden ve şeyātinden olan gullalarum ol dergāha çok ‘ arz olmışdur dimekdür (17) [*bārĥā* lafzı *rānuñ* sükünü ile olıcağ yüklü dimekdür *rānuñ* fetĥi ile olıcağ tuħfe ve armağan ve pīşkeş dimekdür]

(8) Zi-küy-ı yār biyār ey nesīm-i şubĥ ğubārī

Yār maħallesinden getir ey şubĥ yili bir toz

Ki büy-ı cān-ı ĥod āĥir ez-ān (18) türāb şenīdem

Ki kendü cānum ħoķusın āĥir ol toprağdan tuydum murād nefĥa-i Rabbāniyyeden eşer-i ‘ ālem-i İlähī (19) talebidür ki rāyiĥa-i cān ol eşerden tuyulur zīrā rüh ol ‘ ālemdendür

(9) Çü ğonca ber-serem ez-küy-ı ü ğüzeşt (20) nesīmī

Ğonca gibi başum üzre anuñ maħallesinden geçdi bir yıl

Ki perde ber-dil-i miskīn be-büy-ı ü be-derīdem

(21) *Ki perdeyi miskīn gönül üzre anuñ ħoķusı ile yırttum* murād ğonca seher yilinden yaķasın çāk ider ben daĥi [I78a] (1) nefĥa-i Rabbāniyye geldüğinden perdeyi yırtup ‘ aşıķ-ı fāş olurum dimekdür

(10) Be-ħāk-i pāy-ı tu sevgend ü nūr-ı dīde-i Ĥāfız

(2) *Senüñ ĥāk-i pāyuñadur Ĥāfızuñ gözi nūrınuñ andı*

Ki bī-fürüg-ı ruĥet bā-çerāğ-ı dīde ne-dīdem

¹⁹⁸²الاتصال بالحق بقدر الانفصال من الخلق Hak ile kurulacak ilişki, halktan uzaklaşma derecesi oranındadır. (Hadīs)

Ki senüñ (3) yanağün ziyāsınsuz göz çerāğı ile görmedüm murād tecellî-i cemāl olmayınca zāhir gözi müşāhede-i ḥaḳīkat (4) itmez ve eşyāyı kemāhî görmez dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.428]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Mā bedīn der ne pey-i ḥaşmet ü cāh āmedeīm

(5) Biz bu ḳapuya heybet ü manşib için gelmiş degülüz

Ez-bed-i ḥādişe incā be-penāh āmedeīm

Ḥādişe yaramazından (6) buraya şıgına gelmişüzdür murād bāb-ı Ḥaḳḳa şūfî vü şeyḫ olmak 'azamet ü i'tibārî için gelmedük nefis (7) ü hevā vü şeyātın ü dünyā ḥādişelerininüñ yaramazından şıgınmak için geldük dimekdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Çü be-dīdīm ki (8) mā ḡarḳ-ı günāh āmedeīm

Be-der-i pīr-i muḡān behr-i penāh āmedeīm

(2) Reh-rev-i menzil-i 'ışḳīm ü zi-ser-ḥadd-i 'adem

(9) 'Işḳ menzilinüñ yolcusıyuz ve 'adem ser-ḥaddinden

Tā be-iḳlīm-i vücūd in heme rāh āmedeīm

Tā vücūd (10) iḳlīmine bu dükeli yoldan gelmişüzdür murād 'ālem-i İlähiden 'aşıḳ-ı Ḥaḳ olup ketm-i 'ademden 'ālem-i kevne (11) bu dükeli mesāfe ḳaṭ' idüp geldük dimekdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Gerçi ez-dā'ire-i 'aḳl birünem velī

Der-reh-i 'ışḳ (12) besī sālih-i rāh āmedeīm

(3) Sebze-i ḥaṭṭ-ı tu dīdīm ü zi-bustān-ı behişt

Senüñ ḥaṭṭuñ sebzesini gördük (13) ve cennet bostānından

Be-ṭalebkāri-i ān mihr-giyāh āmedeīm

Ol muḥabbet otı ṭalebi işi için gelmişüzdür (14) murād ve 'alleme ādeme'l-esmā'e külleḥā¹⁹⁸³ ḥāsebince şulb-ı ādemde behişt-i mükerreremde iken 'ilm-i İlähî müşāhede idüp (15) anuñ tekmiḻi için dünyāya geldük dimekdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

¹⁹⁸³ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا Allah Adem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklerle arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi. (Kur'ân, Bakara 2/31).

Be-ḥaṭ-ı sebz-i tu mihr-i dil-i men şud zā'id
Ez-pey-i çiden-i ān mihr-giyāh (16) āmedeīm

(4) Tā çünin genc ki şud ḥāzin-i ū Rūh-ı emīn

Tā buncılayın ḥazīne ki anuñ ḥazīnedārı (17) Cibrīl oldı

Be-gedāyī be-der-i ḥāne-i şāh āmedeīm

Dilencilik ile şāh evi kapusına gelmişüzdür murād (18) Qur'ān ve her vaḥy-i İlähī ki anuñ ḥazīnedārı Cibrīl-i emīndür biz anı dilenmek için ya'nī vaḥy-i ḳalbī ve keşf-i (19) İlähī ve ilhām-ı melekī talebi için dergāh-ı Ḥaḳḳa ve maḥall-i 'ibādete gelmişüzdür dimekdür

Bejt

+++ / +++ / +++ / ++-

Her ki manşıb talebed (20) ḥıdmet-i sultān be-kuned
Mā pey-i cāh-ı ebed tā der-i şāh āmedeīm

(5) Lenger-i ḥilm-i tu ey keştī-i tevfiḳ kücāst

Senüñ (21) ḥilmüñ lengeri ey tevfiḳ gemisi kandedür

Ki der-ın baḥr-i kerem ğarḳ-ı günāh āmedeīm

Ki bu kerem deñizine günāh [İ78b] (1) ğarḳı gelmişüzdür murād tevfiḳ-i İlähī gemisi lenger-i ḥilm şalup baḥr-i keremde ḳarār eyleyüp müstağraḳ-ı günāh olanlara necāṭ (2) talebidür

Bejt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mā ümīd-i kerem ü fazl-ı Ḥudā mī-dārīm
Gerçi der-baḥr-i ḥaṭā ğarḳ-ı günāh āmedeīm

(6) Āb-ı rü mī-reved (3) ey ebr-i ḥaṭā-şüy be-bār

Yüz şuyı gider ey ḥaṭā yuyucu şehāb yağdur

Ki be-dīvān-ı 'amel nāme-siyāh āmedeīm

(4) Ki 'amel dīvānına ḳara nāmeler gelmişüzdür murād nāme-i a' mālüm siyāhdur andan yüzüm şuyı dükelmışdür şehāb-ı kerem (5) yağup seyyi'ātüm siyāhın yumaḳ gerek diyü istid' ā-ı kerem ider

Bejt

+++ / +++ / +++ / ++-

Rü sepīdīm hemīn bes ki zi-şirkīm berī (6)
Gerçi ez-cürm ü güneh nāme-siyāh āmedeīm

(7) Ḥāfiz in ḥırḳa-i peşmīne biyendāz ki mā

Ey Ḥāfiz bir yüñ (7) ḥırḳayı at ki biz

Ez-pey-i ḳāfile bā-āteş-i āh āmedeīm

Ḳāfile ardınca āh odı ile gelmişüzdür murād budur ki (8) yūñ yanmağa ḳābil olur biz āh odı ile gelürüz oddan şaḳım ḥulāşa-i murād oda yanacaḳdan ihtirāz (9) ḳıl dimekdür

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Gerçi şāyeste-i dergāh-ı tu a' mālem nīst

İn ḳadar hest ki yā nāle vü āh āmedeīm (10)

VELEHU EYẒAN [G.429]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Mā ne-gūyīm bed ü meyl be-nā-ḥaḳ ne-kunīm

Biz yaramaz dimeyelüm ve nā-ḥaḳḳa meyl itmeyelüm

Ḥane-i kes (11) siyeh ü delḳ-i ḥod ezraḳ ne-kunīm

Kimseñ adın ḳara ve kendü ḥırḳamız gök itmeyelüm murād budur ki yaramaz (12) söz söylemeyelüm ve nā-ḥaḳ iş itmeyelüm ve kimseye ta' addi idüp āhı tütüninden evini siyāh ve kendümüz (13) şūfiyāne gök ve yeşil ḥırḳa giymeyelüm [ba' zı nüsaḥda ḥāne yerine cāme vāḳı' olmuş bu taḳdīrce murād böyle olur ki kimseye ta' addi itmeyelüm mātemzede olup siyāh ḳaftan giymeye ve biz şūfiler libās renginde libās giyevüz ve bi'l-cümle şūfi libāsında olan zālīm fi' ller olmamaḳ gerek]

(2) 'Ayb-ı dervīş ü tevānger be-kem ü biş bedest

Dervīşi ve 'aybını (14) eksük eyle ve artuḳ eyle 'ayblamaḳ yaramazdur

Kār-ı bed maşlaḥat ānest ki muḥlaḳ ne-kunīm

Yaramaz ili maşlaḥat (15) oldur ki muḥlaḳ u 'umūmen itmeyüz murād mantūḳdan zāhirdür [bu mışrā' da leff ü neşr-i müretteb vardır]

(3) Ḥoş berānīm cehān der-nazar-ı rāh-revān

(16) *Ḥoş sürelüm segirdici yolcılar nazarında* [lafz-ı cehān fetḥ-i cīm ile şıfat-ı müşebbedür cehiden lafzından ki segirtmek ve şıçramaḳ ma' nāsınadır]

Fıkr-i esb-i siyāh u zīn muḡarreḳ ne-kunīm

Ḳara at ve zīnete ḡarḳ (17) olmuş eyer fıkrin itmeyelüm murād sālik-i ṭarīḳat olanlarıñ nazarında ve o gence piyāde sürüp segirdelüm ḳara (18) at ve müzeyyen eyer fıkrin ya' nī aña süvār olmak mülāḥaza itmeyelüm dimekdür [zīn lafzı kesr-i zā ve sükün-ı yā ve nūn ile lafz-ı Fārisīdür 'Arabīsi sercdür Türkīsi eyerdür ve muḡarreḳ lafz-ı Arabīdür lafz-ı tefa' il bābından ism-i mef' ul şıḡasıdır licāme muḡarreḳ bi'l-fadḍeti dirler gümüş ile müzeyyen ma' nāsına Şihāḥda daḫi böyledür]

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Ne ber-ḳabā-yı ḥarīrem müzehhebest (19) tırāz

Ne ber-kūmeyt zevānem muḡurraḳest licām

[kümeýt torı at yilesi ve kıyruęı kara ola]

(4) Raqam-ı muğallağa ber-defter-i dāniş ne-zenim

Muğallağa raqamın ‘ilm (20) defterine urmayalum

Sırr-ı Haq bā-varaq-ı şu‘ bedē mülhaq ne-kunim

Sırr-ı Haqqı hoqkabāzlık varaqına mülhaq itmeyelüm (21) murād budur ki ‘ilm kitābına su’āl şüretinde muğallağalar yazup hoqkabāzlık evrākı gibi idüp sırr-ı Haqqı aña zamm [İ79a] (1) itmeyelüm

(5) Zāhid er men‘-i men ez-bāde kuned ān bihter

Zāhid eger beni şarābdan men‘ iderse ol yigrekdür (ān bihter merhündür)

Ki’ltifāteş (2) be-mey-i şāf-ı mürevvaq ne-kunim

Ki anuñ iltifātın şarāb-ı şāfi ve süzülmiş ile itmeyelüm murād budur ki şol kim (3) ‘ışk-ı Haqdan men‘ iderse biz dağı aña bundan şāf u laţifi ve esrār-ı ĥafiyye şarāb itmeyelüm

(6) Şāh eger be-cür‘ a-i (4) rindān ne be-ĥurmet gired

Şāh eger muĥlişlerüñ baĥiyye-i esrārın ve kendüye vāşıl olan aĥbārın (5) ‘izzet ile dutmazsa [ekşer nüsaĥda bu mısrā‘ beyt-i sābıkuñ mısrā‘-ı evveli yerine vākı‘ olmuşdur]

Hiç käreş zi-ser-i şıdık u be-revnaq ne-kunim

Hiç anuñ işini ser-i şıdıkdan ve revnaq (6) ile itmeyelüm murād budur ki esrār-ı tarikatden ve aĥbār-ı ĥaĥikatden bir miqdār şāh nazarına irişüp şalāĥa (7) ĥaml idüp ‘izzet ile dutmazsa hiç anuñ du‘ā-yı devletin sırr-ı şıdık ve rağbetden itmeyelüm [ekşer nüsaĥda bu mısrā‘ bulunmayup bunuñ yerine beyt-i şābıkuñ mısrā‘-ı şānisi bulunmuşdur ba‘ zı nüsaĥda bu beyt bulunup zāyi‘ olmamaq için yazıldı]

(7) Āsmān keşti-i (8) erbāb-ı hüner mī-şikend

Felek ehl-i hünerüñ gemisin sır

Tikye bih ki ber-ın baĥr-i mu‘ allaq ne-kunim

İ‘timād ol (9) yegdür ki bu aşılımış deñize itmeyelüm murād budur ki felekden dā’imā ehl-i kemāle zarar ider lācerem biz aña (10) i‘timād itmeyüp belki iĥtirāz idelüm

(8) Ger be-dī guft ĥasūdī vü refikī rencid

Eger bir yaramaz didi ise (11) bir ĥasūd ve incindi ise bu yoldaş

Gü tu hoş bāş ki mā güş be-aĥmak ne-kunim

Di sen hoş ol ki (12) biz kulağı aĥmağa itmezüz murād budur ki bir ĥaşüf şüfiler ĥaqqında yaramaz söz söyleyüp bir refik-i tarik (13) andan incindi ise aña di ki biz aĥmağa kulak dutmazuz ve anuñ sözün işitmezüz lācerem sen dağı işitme (14)

(9) Ĥāfiz er ĥaşm ĥaţā guft ne-girim ber-ü

Ey Ĥāfiz eger ĥaşm ĥaţā didi ise aña dutmazuz

Ver be-Ĥaq guft cedel (15) bā-süĥan-ı ĥaq ne-kunim

Eger Haḫ didi ise haḫ söz ile cedel itmeyelüm murād budur ki eger haşm bize iftirā (16) idüp nā-haḫ söylerse biz aña mu'āḫeze itmeyelüm eger didügi vāḳı' -ı hāl ise haḫ söze incinmeyüp (17) nizā' itmeyelüm

VELEHU EYẒAN [G.430]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Merā 'ahdīst bā-cānān ki tā cān der-beden dārem

Benüm 'ahdüm vardur (18) *cānān ile ki tā cānum bedenümde vardur*

Hevādārān-ı küyeş-rā çü cān-ı ḫ'ışten dārem

Anuñ maḫallesi (19) *hevādārların kendü cānum gibi dutam* murād budur ki ḫāzret-i Haḫ ile 'ahdüm böyledür ki anuñ dergāhı (20) maḫbūbların cānum gibi 'azīz dutam ve muḫabbet idem

(2) Şafā-yı ḫalvet-i ḫātır ez-ān şem' -i Çigil dārem

Ḫātır ḫalvetinüñ (21) *şafāsın ol şem' -i Çigilden görürem* [Çigil Türkistān vilāyetinde bir güzeli çok yerüñ adıdur]

Fürüg-ı çeşm ü nūr-ı dil ez-ān māh-ı Ḫoten dārem

Gözün ziyāsın [İ79b] (1) *ve gönülün nūrın ol Ḫoten ayından dutarum* murād şafā-yı ḫātırım ve nūr-ı 'aynum ve ḫalbüm maḫbūb-ı iḫlīm-i āḫirdendür (2) dimekdür [Ḫoten ism-i memleketdür]

(3) Be-kām u ārzū-yı dil çü dārem ḫaleveti ḫāşıl

Gönül ārzūsı ve murādı ile çü bir ḫalvet ḫāşılum (3) *vardur*

Çi fikr ez-ḫabş-i bed-gūyān miyān-ı encümen dārem

Ne fikrüm vardur dirnek ortasında yarama söyleyicilerün (4) *ḫabşinden* murād budur ki çün gönülüm ārzū vü murād itdügi üzre baña bir ḫalvet ḫāşıl olmışdur ne teşvişüm (5) var eger yaramaz söyleyiciler mecma' ında ḫabāset iderlerse

(4) Gerem şad leşker ez-ḫübān be-ḫaşd-ı dil kemīn sāzend

Eger (6) *ḫūblardan yüz leşker gönül ḫaşdına pusu düzeler*

Bi-ḫamdi'llāh ve'l-minnetih bütī leşker-şiken dārem

Bi-ḫamdi'llāh (7) *ve'l-minnetih leşker şıyıcı bir bütüm vardur* murād budur ki eger cihān maḫbūbları benüm gönülüm ḫaşdına pusu iderlerse (8) ne ğam ki leşker şıyıcı bir ma' būdum vardur

(5) Ḫudā-rā ey raḫīb imşeb zamānī dīde ber-hem nih

Allāh için ey raḫīb (9) *bu gice bir zamān göz ḫapa*

Ki men bā-la' l-i ḫāmūşeş nihānī şad sūḫan dārem

Ki ben anuñ la' li ile gizlü (10) *yüz sözüüm vardur* murād nefse bir miḫdār zamān iġmāz-ı 'ayn idüp mühlet virüp māni' olma ki benüm (11) ḫāzret-i Haḫḫa maḫfi münācātum vardur dimekdür

(6) Çi der-gülzār-ı iḫbāleş ḫurāmānem bi-ḫamdi'llāh

Çün anun (12) teveccühi gülistânında şalınurin bi-ḥamdi'llāh

Ne meyl-i lāle vü nesrîn ne berg-i nesteren dārem

Lāle ve nesrîne (13) ve nesteren yaprağına meylüm yoḡdur murād cenāb-ı Hāḡdan gülzār-ı mükāşefe ve murāḡabe içindeyin gülistān-ı (14) cihān şüküfelerine meylüm yoḡdur dimekdür

(7) Elā ey pîr-i ferzâne me-kun 'aybem be-meyḡāne

Agāh ol ey 'āḡil (15) pîr beni 'ayblama meyḡāne ile

Ki men der-terk-i peymāne dil-i peymān-şiken dārem

Ki benüm ḡadeḡ terkine bir 'ahd (16) şıyıcı göñlüm vardur murād budur ki ey 'aḡl-ı ma'āşı olan pîr beni ḡānḡāh ile 'ayblama egerçi terk-i şarāb-ı (17) 'ışḡ-ı İllāhî itmek için 'ahd iderin ammā ḡalbüm girü ol 'ahdi şır

(8) Şarāb-ı ḡoş-güvārem hest ü yār (18) çün nigārem hest

ḡoş siñici şarābum vardur ve nigār gibi yārüm vardur

Ne-dāred ḡiç kes yārî çünin (19) yārî ki men dārem

Yoḡdr ḡiç kimsenüñ bir yārî buncılayın yār ki benüm vardur murād 'ışḡ-ı İllāhî ḡalbüme (20) nāfizdür ve refiḡüm Hāḡ te'ālādur buncılayın yār ehl-i dünyādan ḡiç kimsenüñ yoḡdur diyü izḡār-ı şükrdür

(9) Merā (21) der-ḡāne servî hest k'ender-sāye-i ḡaddeş

Benüm evde bir servüm vardur ki anuñ ḡaddi gölgesinde [İ80a] (1)

Ferāḡ ez-serv-i bustānî vü şimşād-ı çemen dārem

Bostānı servden ve çemen şimşādından ferāḡ u istiḡnām (2) vardur murād 'uluvv-ı mertebe-i İllāhiyye ḡāşıl itmişdür ki merātib-i menāşib-i 'āliyyeden ferāḡum vardur dimekdür

(10) Sezed (3) k'ez-ḡātem-i la'leş zenem laf-ı Süleymānî

Lāyıḡdur ki anuñ la'li yüzünnden Süleymānlıḡ lafin uram

Çü ism-i a'zamem (4) bāşed çî bāk ez-Ehrimen dārem

Çün ism-i a'zamem ola dīvden ne ḡamum vardur murād budur ki kelām-ı İllāhiden (5) bir āyet-i kerīme bilürüm ḡātem-i Süleymān 'aleyhi's-selām gibi sebab-i saltanat āḡiretüm ve zarar-ı şeytāndan emn ü emānum (6) oldur ki ism bilene ve aña müdāvemem-i şeytāndan ne ḡam vardur ve ol āyet budur ki *şümme enzele 'āleyküm min ba'di'l-ḡammi* (7) *emeneten nü'āsen*¹⁹⁸⁴ didüḡinden *va'llāhu 'alīmun bi-zātî's-şudür*¹⁹⁸⁵ didüḡine varıncaya dek

¹⁹⁸⁴ ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمْنًا نُنَاسًا Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hâli bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bu işten bize ne!" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, herşeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. Onlar, sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak

(11) Be-rindî şöhre şud Hâfız (8) pes ez-çendîn vera' liken

Rindlik ile meşhûr oldu Hâfız bu deñlü perhîzkârlıktan şoñra

Çi gam dârem (9) çü der-' âlem Emînüddîn Hasan dârem

Ne gamum vardır çün 'âlemde Emînüddîn Hasanum vardır murâd budur ki (10) ehl-i taşavvufa 'avâmu'n-nâs töhmet idüp zarar kaçd idügin ulular ve erbâb-ı devlet olanlar himâyet ü (11) şıyânet itmeyicek zarar yitişdürürler benüm dañi bu deñlü taqvâ vü zühdümden şoñra rind ü qallaş ve merd-i 'ayyâş (12) diyü şöhetüm ve töhmetüm oldu ammâ gam yok çünki Emînüddîn Hasan hâfızumdur [zâhir budur ki Emînüddîn Hasan lafzı bir büzürgvâr kimsenüñ ismi ola nitekim Şemseddîn Muhammed H'âce Hâfızuñ ismidür ihtimâl vardır ismi Hasan ola hıfz-ı ehl-i dîn itdüğüçün Emînüddîn diyü vaşf ide]

VELEHU EYZAN [G.431]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Men ki (13) başem ki ber-ân hâtır-ı ' âtır güzırem

Ben kim olam ki ol hâtır-ı ' âtırı uğrayam

Luţfhâ mî-kunî ey hâk-ı deret (14) tâc-ı serem

Luţflar idersin ey kimse ki senüñ kapuñ toprağı benüm başum tâcıdur murâd budur ki bir büzürgvâr (15) H'âce Hâfızı tezekkür idüp selâm u kelâm irsâl itmiş anuñçün izhâr-ı şükr ider

(2) Dilberâ bende-nevâzît (16) ki âmüht be-gü

Ey dilber saña kul oğşamağı kim öğretti di

Ki men in zan be-raķibân-ı tu hergiz ne-berem

(17) *Ki ben bu zannı senüñ raķiblerüñe itmezem murâd beni saña raķibler tezķir itmiş degüllerdür kim tezķir itdi diyü istiĥbâr (18) ve raķiblerden şikâyeti iş' ârdur*

(3) Himmetem bedraķa-i râh kun ey tâ'ir-i ķuds

Himmeti baña yol ķulağuzı kııl ey ķuds (19) tâ'iri

Ki dırâzest reh-i maķşad u men nev-seferem

Ki uzaķdur maķşud yolu ve ben yeñi sefere çıķmışum (20) murâd vuşul ila'llâh mesâfe-i ba'ide kaţ' itmek ile olur ve ben henüz sâlik olmışum diyü ol büzürgvârdan (21) istimdâd-ı himmetdür

ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir. (Kur'ân, Âli İmrân 3/154).

¹⁹⁸⁵ Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hâli bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bu işten bize ne!" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, herşeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. Onlar, sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir. (Kur'ân, Âli İmrân 3/154).

(4) Ey nesīm-i seheri ben-degi-i men be-resān

Ey seher yili benüm kulluğımı yitişdür

Ki ferāmūş me-kun vaqt-i [180b] (1) du'ā-yı seherem

Ki unutma beni seher du'ası vaqtinde murād ol büzürgvārdan seher vaqtinde taleb-i du'ādur

(5) Hurrem ān (2) rüz k'ez-ın merhale ber-bendem raht

Hurrem ol gün ki bu konağdan esbāb bağlayam

V'ez-ser-i kūy-ı tu pурсend refikān (3) haberem

Senūñ mağallūñ başından soralar yoldaşlar haberüm murād büzürgvāruñ civārına varmağ istid'āsıdır (4) ki tārān haberini oradan soralar

(6) Rāh-ı halevetgeh-i hāşem be-nümā tā pes ez-ın

Halvetgāh-ı hāş yolın göster tā ki (5) bundan soñra

Mey hūrem bā-tu vü diger ğam-ı dünyā ne-hūrem

Şarāb içem senūñ ile ve dağı dünyā ğamın yimeyeyüm murād ol büzürgvār (6) ile halvet-i hāşda olup ışk-ı İlahiye meşğul olup ğam-ı dünyādan ferāğ talebidür

(7) Pāye-i nāzm bülendest ü cihānhır (7) be-gū

Nāzm pāyesi bülenddür ve cihān dutucıdır di

Tā kuned pādşeh-i dehr dehān pür-güherem

Tā ide dehr pādşahi (8) ağzımı gevher ile tolu murād nazmınuñ bülend-pāye idügin beyān ve pādşah zamānında taleb-i ihsāndur

(8) Hāfızā (9) şāyed eger der-taleb-i gevher-i vaşl

Ey Hāfız eger gevher-i vaşl talebinde

Dide deryā kunem ez-eşğ ü der-ü (10) ğavta hūrem

Gözi deryā idem göz ayşından ve anda talaz yiyem murād gevher-i vaşla vuşul göz yaşı vāfir (11) ağıp deryā temevvuc idüp ve tālib āna talup anuñ ka' rından şadef alur gibi olmağ ile hāşıl olur dimekdür (12)

VELEHU EYŻAN [G.432]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Merā mī-bīnī vü der-dem zi-yāde mī-şevved derdem

Beni görürsin ve fi'l-hāl yāduñdan gider derdüm (13)

Tu-rā mī-bīnem ü meylem ziyādet mī-şevved her dem

Seni görürem ve meylüm ziyāde olur her dem murād mütekellimden rüh (14) ve muğātabdan nefsdür lācerem nefis rühüñ derdini fi'l-hāl uyandır ve rühüñ nefse herdem ta'alluğı (15) ziyādedür [mışrā' -ı evvelde evvel zıkr olınan der-dem lafzı der lafzı ile dem lafzından mürekkebdür fi'l-hāl ya' nī tizcek demek olur ve lafz-ı zi-yādet mürekkebdür ze harfinden ki ezden muğaffedür ve yād lafzından ki añağ ve ezber

ma' nāsınadır ve tā-yı hitābdan ve *şevved* lafzı reved ma' nāsınadır nitekim şud reft ma' nāsına gelür ve ikinci *derdem* lafzı bu i' tibār ile ve bu *derdem* lafzı evvelki i' tibār ile olmağ daği cā' izdür ve mışrā' -ı şānide olan *ziyādet* lafzı lafz-ı müfreddür ve *şevved* lafzı ma' nā-yı meşhūrı üzredür ki olur dimek olur bu maqām diğğat mağallidür evkātce te' emmül olına] [mağla' uñ mışrā' -ı evveli kâfiyesi şānide tekrār gelmek cā' izdür]

(2) Be-sāmānem nemī-pursī nemī-dānem ser dārī

Benüm şalāğum şormazsın bilmezem ne sevdāñ vardır (16) [sāmān bir nice ma' nāya gelür bunda şalāğ ma' nāsı münāsibdür ve lafz-ı ser bir kaç ma' nāya gelür bunda sevdā ma' nāsınadır]

Be-dermānem nemī-kūşī nemī-dānī meger derdem

Benüm dermānuma duruşmazsın meger derdümi bilmezsin murād girü rühuñ (17) nefse hitābidur tağrır-i merām mañtūğdan zāhirdür

(3) Ne rāhest in ki endāzī merā der-ğāk u bu' grīzī

Yol (18) *degüldür buña atasın beni toprağa ve kaçasın*

Güzārī ār u bāzem purs ki tā ħāk-ı rehet gerdem

Uğra girü (19) *şor ki senüñ yoluñ toprağı olam* murād budur ki rüğ nefse dir bu yol degüldür ki beni ħāk günāhına (20) düşürüp gidesin ya' nī ferāmüş idesin girü gelüp baña muvāfağat kıl ki senüñ yoluñ ki tarīğ-i Ħağdur (21) anuñ toprağı olam ya' nī 'ubbād-ı tarīğ-i Ħağdan bir kemter olam [*gerdem* kâf-ı 'Acemī ile gerdiden lafzından nefsi-i mütekellim-i vağdedür]

(4) Ne-dārem dāmenet ez-dest cüz der-ğāk u ān dem hem

[181a] (1) *Dutmazam ya' nī çekmezem etegüñi elden toprağdan ġayrıda ve ol dem hem* [bunda ħalb vardır 'arağtū'n-nāğate 'ale'l-ğavz gibi ya' nī elümi etegüñden dutmazam girüye çekmezem dimekdür ba' zı nüsağda *ne-dārem dest ez-dāmen be-cüz ħāk ender-ān dem hem* vāğı' olmış ez-dāmenet tağdirinedür]

Ki ber-ğākem revān gerdi be-ğired dāmenet (2) gerdem

Ki toprağuma revān olasın dutar etegüñi tozum murād budur ki rüğ nefse dir ħāl-i ħayātda ve 'arşa-i (3) 'areşātda senden ittışālüm münkağı' olmaz lācerem ħüsn-i ħālde muvāfağat kıl tā ki sa' ādet-i āğiret müyesser (4) ola [lafz-ı gerd kâf-ı 'Acemī ile tozdur mīm-i mütekellim ile terkib olunmuş tozum dimekdür]

(5) Fürü reft ez-ğam-ı ' işğet demem dem mī-demī çün ney

Ğaldı batdı ġitdi senüñ ' işğuñ ġamından (5) *benüm nefsum üfürürsin ney gibi*

Demār ez-men ber-āverdī nemī-ğüyī ber-āver dem

Benden intīğām alduñ (6) *dimezsın bir nefes ġetür ya' nī şoluğlan* murād budur ki rüğ nefse dir benüm nefsum dutıldı ve intīğāmuñ (7) bī-ğadd oldı bir kerre diğilen dimezsın

(6) Şebī dil-rā be-tārīkī zi-zülfet bāz mī-cüstem

Bir ġice ġöñli ġarañlığda (8) *senüñ zülfüñden istedüm* murād ħalbüñ meyli ġayb-ı hüviyyetedür isteyicek anda bulunur dimekdür

Ruĥet mî-dîdem (9) ü cāmî zi-la‘let bāz mî-ĥurdem

Yüzüñ gördüm ve bir ĳadeĥ la‘lünnden girü içdüm murād tecellî-i (10) cemāl olıcaĳ münâcât-ı Ĥaĳĳa ve tilâvete ve ezĳäre meyl ziyâde olur dimekdür

(7) Keşîdem der-beret nāĳāĥ (11) u şud der-tāb ĳîsüyet

Çekdüm seni nāĳāĥ sîneye kıvrıldı şaşuñ bölüĳi

Nihâdem ber-lebet leb-râ (12) vü cān u dil fedâ kerdem

Ķodum lebüñe lebi ve cān u ĳçñli fedâ eyledüm murād budur ki ‘aĳl nefse dir seni (13) zabt itüm tül-ı emelüñ münfa‘il oldı ve çün benümle aĳz bir idüp ittifaĳ itdüñ cānı ve ĳalbi fedâ itdüm (14) ya‘nî mümâni‘e ider idüñ çün muvâfaĳat itdüñ cānı ve ĳöñli fî-sebîla‘llāĥ fedâ itdüm

(8) Be-‘azm-i sebze vü (15) şahrâ ĳi mî-kerdî revān bî-mâ

Sebze ve şahrâ ‘azmi ile ne dolanursın revān bizsüz

Sirişk-i surĥ (16) mî-kerded ez-ān ber-çehre-i zerdem

Ķızıl göz yaşı yuvalanur anuñçün şaru yüzüm üzre mruād rüĥüñ (17) nefse ĳiĳābını zikrdür ki dirsın bensüz ya‘nî benüm muvâfaĳatumsuz seyr ü temāşaya ve mäsivāya tâbi‘ (18) olursın anuñçün ben ĳan aĳlaram

(9) Tu ĳoş mî-bāş bā-Ĥāfîz be-rev ĳü ĳaşm cān mî-kun

Sen ĳoş ol (19) Ĥāfîz ile ĳaşma yüri cān çekiş di

Çü germî ez-tu mî-bînem ĳi bāk ez-ĳaşm-ı dem-serdem

Çün (20) ĳarāreti senden ĳörürem ne ĳam baña nefsi soĳuraĳ ĳaşmdan murād budur ki rüĥ nefse dir sen benümle mütteĥid (21) ü muvâfiĳ ol şeytān cān çekişsin çün senden ĳarāret ola ne ĳam bārid-i ‘aduvdan

ĶAŞİDE [K.3]

[İ81b] (1) Sābıken bir ĳaşıde ĳarf-i mîm ĳazelleri eñnāsında bulunup şerĥ olundu bu ĳaşıde daĳı bunda bulunup şerĥ kıldı (2)

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Men ne ān rindem ki terk-i şāhid ü sāĳar kunem

Ben ol rind degülem ki maĳbübı ve ĳadeĳi terk idem

Muĳtesib (3) dāned ki men in kārĥā kemter kunem

Muĳtesib bilür ki ben bu işleri eksükrek iderüm mruād budur ki ben ol (4) muĳliş degülem ki ĳubb-ı ĳaĳĳı ve şafā-yı ĳalbi terk idem ehl-i dūnyā ki ‘ayb-bîn-i ehl-i taşavvufdur bilür bunı ki ben (5) terk-i ĳubbı ve terk-i şafā-yı ĳalbi itmezem

(2) Men ki ‘ayb-ı tevbeĳārān kerde bāşem bārĥā

Ben ki tevbeĳāraları (6) ‘ayblamış olam nice kerre

Tevbe ez-mey vaĳt-i ĳül dīvāne bāşem ger kunem

Şarābdan tevbe gül vaktinde delü olam (7) eger ki idem murād budur ki ben tarīk-i taşavvufdan rüçü' idenleri nice kerre 'ayblamış olam meger dīvāne olam ki (8) keşf ü feyz vaktinde tarīkatden rüçü' idem

(3)' Işk dürdāneest ü men gāvvaş u deryā meykede

'Işk (9) incüdür ve ben talķicum ve deñiz meyhānedür

Ser fūrū burdem der-İN deryā kücā ser ber-kunem

Başum taldurdum bu deñize (10) nereden baş çıkaram murād budur ki 'ışk-ı İlāhī ve vuşul-i şāhī incüdür ve ben talķicum ve hānkāh deñizdür (11) bu deñize taldum nereden baş çıkaram ve ne feyz-i İlāhī getürem diyü izhār taħayyür ider

(4) Men ki ez-yākūt u la' l-i (12) eşk dārem genchā

Benüm ki göz yaşı la' l ü yākūtından hāzīnelerüm vardur

Key tama' der-feyz-i hürşid-i bülen-aħter (13) kunem

Kačan tama'ı yüce yıldızlu güneş terbiyeti ile la' l hāşıl olur çün benüm kendü zātumda la' l ü yākūtum (14) vardur lācerem Cevheriler i' tibār itdüğü la' le ve ehl-i dünyā metā' ina ve anuñ sebebine hācetüm yokdur

(5) Men ki dārem (15) der-gedāyī genc-i sulţānī be-dest

Benüm ki vardur gedālikde hāzīne-i sulţānī elümde

Key tama' der-gerdiş-i gerdün-ı dūn-perver (16) kunem

Kačan felek-i dūn-perverüñ dönüşine tama' idem murād budur ki faķir iken hāzīne-i feyz ve fażl-ı İlāhīye (17) mālīk oldum kačan mürebbī-i ednā olan feleküñ hareket-i devriyyesi baña müsā' ade-i devlet ü māl ide diyü tama' idem (18)

(6) Lāle sāgar gired nergis mest ü ber-men nām-ı fışk

Lāle kadeh dutucu ve nergis mest ve fışk nāmı bizüm üzerimüze (19)

Dāverī dārem besī yā Rab ki-rā dāver kunem

Da' vām vardur çok yā Rab kimi hākim idem murād budur ki nice (20) kimseler vardur fışkları zāhir ve fücürleri bāhir ammā anlara ta' n itmezler fışk nāmını biz taķarlar bu maķüle (21) da' vālarum vardur ammā kimi hākim ihtiyār idem ki Hāķ üzre hūkm ide

(7) V'er tu mī-güyī ki zāhid şev be-çeşm [İ82a] (1) ü ser velī

Eger sen dirseñ zāhid ol baş ve göz üstine ammā

Mī-revem k'İN meşveret bā-şāhid ü (2) sāgar kunem

Varayın bu meşverete maħbūb ile kadeh ile ideyin murād rūhuñ nefse hitābın zikrdür (3) ki dırsen baña tarīkatden i' rāz kıl ve taleb-i dünyā eylegil dırsen senüñ sözüñ redd itmezem ammā istiḫāre (4) ve şafā-yı kalb ile müşāvere ideyin ya' nī cenāb-ı İlāhiden ve şafā-yı hātırdan bu huşūşa müsā' ede (5) yokdur

(8)' Aşıkān-rā ger der-āteş mī-pesended luţf-ı düst¹⁹⁸⁶

'Aşıkaları eger āteşde olmaķ begenürse dost (6) luţfi

¹⁹⁸⁶ Mī-pesended luţf-ı düst ifādesi derkenārda mī-nişāned kahr-ı düst şeklindedir.

Teng-çeşmem ger nazar der-çeşme-i kevşer kunem

Tar gözin eger nazarı çeşme-i kevşere idersem murād budur ki (7) hāzret-i Hāḡda ḡazāsı nice ise aña tamām rızām vardur ḡahrın daḡı luḡf bilürin

(9) V'er çü bīd-i (8) bī-şemer nāgeh çünin şāfi şevem

Eger yemişsüz sögüd gibi nāḡāh buncılayın şāfi olam

Ba' d ez-in ez-şerm-i (9) rüy-ı gül kücā ser ber-kunem

Bundan soñra gül hicābından nereden başum ḡalduram murād budur ki şimdi ben yemişsüz (10) sögüd gibi ḡālīyinb ḡarīkatden behremend olmadum ve feyz-i İlāhī bulmadum ehl-i keşf öñinde hicābumdan nice başum (11) ḡalduram

(10) Çün şabā mecmū' a-i gül-rā be-āb-ı luḡf şüst

Çün şabā gül mecmū' asın luḡf şuyı ile yudı

Kec-dilem (12) ḡ'ān ger nazar ber-şafḡa-i defter kunem

Egri göñlü oḡı baña eger defter yüzine nazar idersem murād budur ki nefḡa-i (13) Rabbāniye ehl-i keşf olanuñ ḡalbinden 'ulūm-ı resmiyye giderür lācerem ben ki ḡālib-i keşfin kitāba nazar itmeyüp (14) taşfiye-i ḡalbe sa'y itmek geregin öyle itmezsem keḡ-ḡab' di baña

(11) V'er çünin bī-rāh ḡ'āhed guft bā-mā müdde' i

(15) Eger buncılayın yolsuz dirse bize müdde' i

Hāḡ-i rāh-ı pādşāh ez-dest-i ü ber-ser kunem

Pādşāhuñ yolu topraḡın (16) anuñ elinden başuma idem murād budur ki ḡarīḡ-i Hāḡda olanlara müdde' i yolsuz dirse pādşāha andan (17) muḡkem şikāyet idüp başuma toprak şaçam

(12) Gerçi gerd-ālūd-ı fakrem şerm bād ez-himmetem

Egerçi fakr tozına (18) bulaşıḡum ammā himmetümden utanmaḡ olsun ya' nī utanmaḡ gerek

Ger be-āb-ı çeşme-i ḡurşid dāmen ter kunem

Eger (19) güneş çeşmesi şuyından etegüm ıslarsam murād budur ki egerçi fakr tozına bulaşmışum ammā himmetümden utanurum (20) ki aḡniyādan ve ehl-i dünyādan etegüm yaş eyleyem ya' nī taḡşil-i ma' aş eyleyem

(13) 'Ahd ü peymān-ı felek-rā nīst çendān (21) i' tibār

Feleküñ 'ahd ü peymānına yoḡdur ol ḡadar i' tibār

'Ahd bā-peymāne bendem şart bā-sāḡar kunem

'Ahd-i [İ82b] (1) peymāne ile ve şartı ḡadeḡ ile idem murād 'ahd-i felek ve anuñ müsā'adesi mu' teber degüldür 'ahdi ḡalb-i şeyḡ (2) ve şafā-yı ḡāḡır ile ideyin dimekdür

(14) Bāz keş yek-dem 'inān ey Türk-i şehre-āşüb-ı men

Utanuñ çek ey benüm (3) şehre fitne biraḡıcı maḡbūbum

Tā zi-eşḡ ü çihre rāhet pür zer ü gevher kunem

Tā göz yaşından ve yüzden yoluñı pür (4) *altun ve gevher idem* murād rūḥuñ nefse ḥiṭābın beyāndur ki kdir ey vücūd şehrine fitne bırağan maḥbūbum maḡrūr (5) olup gitme tā ki dem^c -i şādık ve sīmā-yı şalāḥ ile yoluñı tezyīn idem ki bu yoldan varup maḡbūl-ı ḥāzret-i İlähiyye (6) olasin

(15) Şīve-i rindī ne lāyık būd vaż^c em-rā künün

Rindlik şīvesi lāyık degül idi benüm vaż^c uma şimdi (7)

Çün der-üftādem çerā endīşe-i dīger kunem

Çün düşdüm niçün ḡayrı fikr idem murād budur ki benüm vaż^c uma şimdi (8) iḥlāş u şalāḥ lāyık idi ki daḡı hevālarum var idi çünki bu ḡāle düşdüm min ba^c d fikr-i ḡayr ve ḡayrda (9) seyr cā^{iz} degüldür

(16) Düş mī-gufterm ki la^c let şükrī baḡşed velī

Dün gice dir idüm senüñ la^c lüñ şükr baḡışlar (10) *velī*

Tā ne bīnem ber-dehān-ı ḡod kücā yāver kunem

Tā görmeyem kendü aḡzumda ḡande inanurum murād budur ki kelām-ı (11) Ḥaḡ ve zikru'llāḡ lezzet ü ḡalāvet virür dir idüm bu ^c ilme'l-yaḡındür ^c ayne'l-yaḡīn ve Ḥaḡḡe'l-yaḡīn olmayınca ve ḡāl (12) ḡılmayunca ḡalbüm muṭmaⁱⁿ olmaz

(17) Kūşe-i miḡrāb ebrū-yı tu mī-ḡāhem zi-baḡt

Senüñ ḡaşañ miḡrābı köşesin isterüm (13) *baḡtdan*

Tā der-āncā şubḡ u şāmī ders-i ^c ışḡ ezber kunem

Tā anda şabāḡ u aḡşām ^c ışḡ dersin ezber idem murād (14) budur ki bir kūşede remz-i Ḥaḡ bulmaḡ isterin müsā^c ede-i tevfiḡ-i İläḡiden tā anda ^c ale'd-devām ders-i ^c ışḡ ezberleyelüm (15)

(18) Men ki imrüz behişt-i naḡd ḡāşıl mī-şevēd

Baḡa ki bu gün bi'l-fi^c cennet ḡāşıl olur

Va^c de-i ferdā-yı zāhid-rā (16) **kücā bāver kunem**

Zāhidüñ yarınki va^c desine ḡande inanam murād budur ki sülūk-ı ṭarīḡat ve vuşūl-i ḡāzret baḡa müyesser (17) olmışdur ki cennet naḡddür bundan i^c rāz idenüñ yarın olur cennet ve ben yarın cennet bulurın didüğine ḡande (18) inanurın

(19) Men ḡulām-ı şāḡ Mañşürem ne-bāşed dūr eger

Ben şāḡ Mañşür ḡulıyın ba^c id olmaz eger

Ez-ser-i temkīn (19) **tefāḡür ber-şeh-i ḡāver kunem**

Ḥudret ucından maşrıḡ pādşāḡı ya^c nī güneş üzre tefāḡür idersem [murād zāhire naḡar zāhiren Mañşür nām pādşāḡ ḡulı olmaḡ ile iḡtidār cihetinden şems üzre tefāḡür idersem] ba^c id degüldür (20) dimekdür ve ma^c nāya naḡar mü^c eyyed min ^c inda'llāḡ olana ḡul olmaḡ ile ḡudret cihetinden şems üzre tefāḡür itsem (21) ba^c id degüldür dimekdür

(20) Düş la^c let ^c işveī mī-dād Ḥāfız-rā velī

Dün gice senüñ la^c lüñ şīve vü va^c de virdi [İ83a] (1) *Ḥāfıza velī*

Men ne ānem k'ez-vey īn efsānehā bāver kunem

Ben ol degülem ki andan bu efsānelere inanam murād rūḥuñ (2) nefse ḥiṭābını ve anuñ aña 'itābını ḥikāyetdür ki rūḥ nefse dir sen baña terk-i hevā vü shevāt iderüm ve muvāfaqat-ı (3) tā'āt kılurum dir sen ammā 'ahdüñde bī-vefāsın pes senüñ ağzuñdan bu efsānelere inanmazam (4)

VELEHU EYẒAN [G.433]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Müjde-i vaşl be-dih k'ez-ser-i cān ber-ḥizem

Vaşl müjdesin vir ki cān sevdāsından kalkam

Ṭā'ir-i kudsem (5) u ez-dām-ı cihān ber-ḥizem

Ḳuds ṭā'iriyin cihān ağından kalkam murād ḥazret-i İlähiden müjde-i vuşul talebidür (6) ki anuñ sebebi ile terk-i cān ve cenāb-ı kudse tayerān idem dir

(2) Be-vilā-yı tu ki ger bende-i ḥ'ışem ḥ'ānī

Senüñ (7) muḥabbetüñ ḥaḳḳıçün ki ger baña kendü ḳulum diyessin

Ez-ser-i ḥ'ācegi-i kevn ü mekān ber-ḥizem

Kevn ü mekānuñ ḥ'āceligi (8) ucından kalkam murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳḳa ḳul olmaḳ kevn ü mekān ya' nī cihān efendiliginden rāciḥdür

(3) Yā Rab (9) ebr-i hidāyet be-resān bārānī

Yā Rabbī hidāyet seḥābından irişdür bir yağmur

Piştir z'ān ki çü gerdī zi-miyān (10) ber-ḥizem

Andan öñdin ki toz gibi ortadan kalkam murād ḥazret-i Ḥaḳdan hidāyet talebidür mevten evvel

(4) Ber-ser-i (11) türbet-i mā bī-mey ü muṭrib me-nişin

Bizüm ḳabrimüz başı üzre şarābsuz ve ḥ'ānendesüz oturma

Tā be-büyet zi-laḥid (12) raḳş künān ber-ḥizem

Tā ḳoḳuñ ile ḳabrden raḳş iderek kalkam murād ziyāretüme gelen zıkrü'llāh ile otursın (13) ve ḥoş-elḥān-ı Ḥāfız getürsün tā kıyām-ı kıyāmetde feraḥ u sürür ile kalkam dimekdür

(5) Gerçi pirem tu şebī mest (14) der-āgüşem kun

Egerçi pirin bir gice beni mest ḳoc

Tā seḥergeh zi-kenār-ı tu cevān ber-ḥizem

Tā seḥer vaḳtinde senüñ (15) kenāruñdan yigit kalkam murād muḥāṭabdan şeyḥ-i şāḥib-i ḥāldür aña ḥiṭāb idüp dir ḥazret şevḳinden ve 'ışḳ-ı İlähī (16) zevḳinden ḥoş-ḥāl olduḡuñ gicede beni ḥāṭruña getürüp yā ḥalvetüñde iskān idüp ve anda mekān vir (17) tā ki pır-i 'ışyān iken sālīk-i cevān kalkam

(6) Ḥiz ü bālā be-nümā ey büt-i şirīn-ḥarekāt

Meyhâne mahallesinde yine sancağ kalduram mruād (12) mürşidden istimdâddur ki hânkâhdan izhâr-ı rāyet-i dîn ide

(5) Hıred zi-pîri-i men key hesâb ber-dâred

‘Aql benüm (13) *pîrligümden kaçan hesâb getüre*

Ki bāz bā-şanemî tıfl ‘ışk mî-bāzem

Ki girü ve bir küçücük şanem ile ‘ışk oynarum (14) murād ‘aql benüm pîrligüme nice i‘tibâr ide ki nefsum oğlancuğına girü muhabbet idüp anuñ hevâsındayum dimekdür (15)

(6) Be-cüz şabâ vü şimâlem nemi-şinâsed kes

Şabâ ve şimâlden gayrı beni kimse añlamaz

‘Azîz-i men ki be-cüz bād nîst hem-râzem

(16) *Benüm ‘azîzum ki yilden gayrı yoğdur benüm hem-râzum* murād budur ki benüm esrâr-ı aḥbârüm nefehât-ı Rabbâniyyeye ma‘lûmdur (17) ki kimseye ifşâ-yı sır itmezem ve ‘azîz-i men diyü ta‘birinde işâret vardır ki aşhâb-ı tarîkatden olanlara keşf-i (18) râz itmezem fe-keyfe ki ‘avâm-ı nâsa keşf idem

(7) Hevâ-yı menzil-i yâr âb-ı zindegâni-i mâst

Yâr menzilinüñ hevâsı (19) *bizüm âb-ı hayâtumuzdur*

Şabâ biyâr nesimî zi-hâk-i Şirâzem

Ey şabâ bir hoş koğu yıl getür baña Şirâz toprağından (20) murād vaṭan-ı aşlî ki ‘âlem-i İlâhîdür andan gelen koğu hayât-ı ebediyye virür dimekdür ve Şirâz diyü ol ‘âlemden ta‘bir (21) idüp nefḥa-i nefḥa-i Rabbâniye andan rāyiḥa-i ṭayyibe istid‘â ider

(8) Sirişken âmed ü ‘aybem be-guft rüy-be-rüy

Göz yaşı [İ84a] (1) geldi ve ‘aybum didi yüze yüz

Şikâyet ez-ki kunem hânegîst gammâzem

Kimden şikâyet iderüm ki evdekidür (2) *gammâzum* murād küllü inā’in yerşehu *bimā fihi*¹⁹⁸⁸ ḥasebince kendü âşârüm qabâ’ih-i a‘mâlüm izhâr ider dimekdür

(9) Zi-çeng-i Zühre (3) şenidem ki şubḥ-dem mî-guft

Zühre çenginden işitdüm ki şabâḥ vaktinde dir idi

Nüvîd-i Hâfız-ı (4) hoş-lehce-i hoş-âvâzem

Hoş sözlü hoş âvâzlu Hâfızuñ müjdesini murād tesbîḥ ü izkârüm ve şüret-i (4) ḥüsnüm maqḃûl-i ḥazret olup semavât ehli müjde-yi qabûl söyler ben sem‘-i rûḥânî ile işitdüm dimekdür (6)

VELEHU EYŶAN [G.435]

[Mef‘ ülü Fâ‘ ilâtü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün]

¹⁹⁸⁸ كلُّ إِنَاءٍ يَرِشَحُ بِمَا فِيهِ Her kap içindekini sızdırır. (Hadîs) el-Esrârü’l-Merfu’a, Hadîs No: 346.

(1) Her çend pîr ü haste-dil ü nâ-tevân şudem

Her ne deñlü pîr ü marîzu'l-ğalb ve za'if oldum (7)

Hergeh ki yâd-ı rûy-ı tu kerdem cevân şudem

Her vaqt ki senüñ yüzüñ añdum yigit oldum murâd kendünüñ (8) za' f-ı hâlini ve taşavvur-ı cemâl ile olan şevk-i vişâlini beyândur

(2) Şükr-i Hudâ ki her çi taleb kerdem ez-Hudâ

(9) *Şükr Allâha ki her ne taleb itdüm ise Allâhdan*

Ber-müntehâ-yı himmet-i hod kâmrân şudem

Kendü himmetüm nihâyetince (10) *murâd sürücü oldum* murâd budur ki *inna'llâhe lâ yuğî' u ecre'l-muhsinîn*¹⁹⁸⁹ mücebince dağı *inna'llâhe lâ yuğlifü'l-mi'ade*¹⁹⁹⁰ (11) hasebince sağım miğdârınca ħurb-ı ħazret ħâşıl kıldum

(3) Der-şâh-râh-ı devlet-i sermed be-yümn-i baht

Devlet-i (12) *sermedüñ ulu yolında baht bereketi ile* [ezelî oldur ki evvelî olmaya ebedî oldur ki âĥiri olmaya sermedî oldur ki evveli vü âĥiri olmaya]

Bâ-câm-ı mey be-kâm-ı dil-i düstân şudem

Şarâb ħadeĥi ile dostlar (13) *göñli murâdınca oldum* murâd *devlet-i sermedden* sa' âdet-i İlähiyyedür ve anuñ ulu yolu ħuruğ-ı şerî'ât ve ħarîğat (14) ü ħaĥîğatdür ve *baht*dan murâd tevfiğ-i İlähiyyedür ve *câm-ı mey* ħalbdür läcerem ben dostlar murâdınca oldum (15) ya' nî maĥşûda vuşul buldum

(4) Ey gülbün-i cevân ber-i devlet be-ğur ki men

Ey tâze gül fidânı devlet yemişin (16) *yi ki ben*

Der-sâye-i tu bülbül-i bâğ-ı cinân şudem

Senüñ gölgeñde cennetler bağı bülbüli oldum murâd mütekellimden (17) nefsi-nâtiğâ ve muĥâtabdan ħalbdür ve taĥrîr-i merâm feĥvâ-yı kelâm sevğinden zâhirdür

(5) Ez-ân zamân ki fitne-i çeşmet (18) be-mâ resîd

Ol zamândan gözüñüñ fitnesi bize irişdi

İmen zi-şerr-i fitne-i âĥir zamân şudem

Âĥir (19) *zamân fitnesi şerrinden emîn oldum* murâd meftûn-ı zât-ı Ĥağ olup âĥir zamân fitnesi şerrinden emîn (20) oldum dimekdür

(6) Evvel zi-ğarf ü şavt-ı vücudem ħaber ne-büd¹⁹⁹¹

Evvel vücudum ħarf ü şavtından ħaberüm yoğ (21) *idi*

Der-mekteb-i ħam-ı tu çünin nüktedân şudem

¹⁹⁸⁹ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur'ân, Yûsuf 12/90).

¹⁹⁹⁰ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur'ân, Âli İmrân 3/9).

¹⁹⁹¹ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Evvel zi-taht u fevğ-i cihânem ħaber ne-büd

Senüñ ğamuñ mektebinde buncılayın nükte bilici oldum murād evvel [İ84b] (1) esrār-ı vücūdundan yā esrār-ı vücūddan benüm hergiz haberüm yok idi senüñ ‘ışkuñ mektebinde şöyle ‘ārif ü (2) nüktedān oldum diyü ħāzret-i Ħaħħa ħiṭāb ider

(7) Ān rüz ber-dilem der-i ma‘ nā küşāde şud

Ol ğün (3) ğöñlüme ma‘ nā ħapısı açıldı

Ki sākinān-ı dergeh-i pīr-i muġān şudem

Ki pīr-i muġān dergāhınuñ sākinlerinden (4) oldum murād ħānħāh ehli olaldan berü baña ma‘ nā ħapısı açıldı dimekdür

(8) Ķısmet ħavāletem be-ħarābāt mī-kuned

(5) Ķısmet beni ħarābāta ħavāle ide

Her çend k’in çünin zedem ü ançünān şudem¹⁹⁹²

Her ne deñlü ki buncılayın urdum (6) ancılayın oldum murād budur ki ħısmet ve taħdīr-i lem yezeli beni ħānħāha sevħ ider her ne deñlü ki nefsum dünyā (7) tarafına meyl ider ve ol cānibe toħunur iħtizā-yı ħısmet ğālib ve zāhir olur

(9) Men pīr-i sāl u māh niyem yār bī-vefāst

(8) Ben yıl ve ay pīri degülem yār bī-vefādur

Ber-men çü ‘ ömr mī-güzered pīr ez-ān şudem

Benüm üzerüme (9) ‘ömr gibi geçer andan pīr oldum murād ziyāde müsinn degülem ammā nefsum ki yārüm ve ħarīnümdür bī-vefādur anuñ bī-vefālīħ (10) ile geçüp gitdüġinden pīr oldum dimekdür

(10) Düşem nüvīd dād ‘ ināyet ki Ħāfızā

Dün gice müjde virdi (11) ‘ināyet ki ey Ħāfız

Bāz ā ki men be-afv-ı ġünāhet zimān şudem

Girü gel ki ben senüñ ġünāhuñ ‘afvına kefil (12) oldum murād ‘ināyet-i İlähī olıcaħ ma‘ şiyet ‘afv olunduġın zıkrdür

VELEHU EYŻAN [G.436]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) İn çı şürest ki (13) der-devr-i ħamer mībe-bīnem

Bu ne ṭalġadur ki devr-i ħamerde ġördüm [şūr ki bir nice ma‘ nāya gelür bunda ṭalġa ve örgü ma‘ nāsı münāsibdür]

Heme āfāk pūr ez-fitne vü şer mībe-bīnem

(14) Dükeli āfāk fitne ve şerden ṭolu ġördüm murād zamānede olan ıztırāb u fitneleri istiġrābdur (15)

(2) Duħterān-rā heme cengest ü cedel bā-māder

¹⁹⁹² Bu mısırānın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Çendān ki in çünin şudem ü ān çünān şudem

Kızlaruñ dükeli cengi ve cedeli vardır ana ile

Püserân-râ heme (16) bed-ḥâh-ı peder mîbe-bînem

Oğlanları dükeli babanuñ yaramazlığın dileyici gördüm murâd manṭûḳdan zâhirdür (17)

(3) Eblehân-râ heme şerbet zi-gül-âbest ü ‘asel

Eblehleruñ dükeli şerbeti gül-âbdan ve ‘aseldendür

Ḳuvvet-i dâna heme (18) ez-ḥûn-ı ciger mîbe-bînem

‘Âlimüñ kuvvetini dükeli ciger kanından görürüm murâd câhiller pür zevḳ ü muğtenim ve (19) ‘âlimler fakîr ü pür ğam dimekdür

(4) Esb-i tâzî şude mecrûḥ be-rîz-i pâlân

‘Arabî at mecrûḥ olmuşdur semer altında (20)

Ṭavḳ-ı zerrîn heme ber-gerden-i ḥar mîbe-bînem

Altun ḥlaḳa dükeli merkeb boynında görürüm murâd vâcibü’r-re‘âya (21) olanlar elem ü miḥnetde ve müstaḥakü’l-ihâne olanlar kemâl-i ‘izzetde dimekdür

(5) Pend-i Ḥâfız be-şinev ḥâce be-rev nîkî kun

[İ85a] (1) Ḥâfızuñ naşîḥatin işit yûri ḥâce iyülik kıl

Ki men in pend bih ez-genc ü güher mîbe-bînem

Ki ben bu naşîḥati (2) gevher ḥazînesinden yeg görürüm murâd manṭûḳdan zâhirdür ki iyülik eylemek için olan naşîḥat ḥazîne-i (3) gevherden yegdür pes bundan ma‘lûmdur ki iyülik iyü idügi zâ’idü’l-vaşfdur

Kıṭ‘a

İnnî neşaḥtu fehel li-nuşḥi (4) sâmi‘un¹⁹⁹³

Min ḳabli an tefne’l-ḥayātu ve tenḳadî

Fa’ḥfaz zamâneke lâ yemurru muḍeyye‘an

Feḳad te’essefe min ba‘di mâ yamḍî (5)

ḤARFÜ’N-NÜN¹⁹⁹⁴

VELEHU EYẒAN [G.437]

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Efser-i sulṭân-ı gül peydâ şud ez-ṭarf-ı çemen¹⁹⁹⁵

¹⁹⁹³ “1) Şüphesiz ben öğüt veriyorum. Hayat bitip sona ermeden evvel benim öğütlerimi dinleyecek olan var mı? 2) Zamânını koru, boşuna geçmesin. (Zîrâ) zamân geçtikten sonra teessüf edersin.”

¹⁹⁹⁴ ‘Aded 20.

¹⁹⁹⁵ Efser-i sulṭân ifâdesinin karşılığı derkenârda rāyet-i sulṭân şeklinde gösterilmiştir.

Gül sultānınuñ tācı zāhir oldı (6) çemen cānibinden [murād bu olucağ *efser* şūfî ve şeyh tācı demek olur]

Mağdemeş yā Rab mübārek bād ber-serv ü semen

Anuñ gülmesi mübārek olsun yā Rab serv ü semene murād (7) bir şāhib-i keşf zāhir oldı cānib-i İlāhiden ki aña hilāfet virildi pes anuñ kudūm-ı kademi mübārek (8) ola ‘uluvv-ı derecesi olan ‘ālime ve şafā-yı kalbi olan ‘āmāya dimekdür

(2) Hoş be-cāy-ı h̄iştin būd in nişest-i (9) h̄üsrevî

Hoş yerinde idi bu pādşāhlık oturmai

Tā nişined her kesî eknün be-cāy-ı h̄iştin

Tā otura (10) her kimse kendü yerine murād ol şāhib-i keşfüñ seccādeye cülüsü ve hilāfeti tamām қande vāqı‘ oldı (11) tā ki her sālîk isti‘dādına göre maқām bula dimekdür

(3) H̄ātem-i Cem-rā beşāret dih be-h̄üsn-i h̄ātimet

Cen yüzüğine (12) muştıla h̄üsn-i h̄ātime ile

K’ism-i a‘zam kerd ez-ū kūtāh dest-i ehrimen¹⁹⁹⁶

Ki ism-i a‘zam andan kışa itdi (13) ehrimen elin murād *Cem*den rûh-ı insānîdür ve anuñ h̄ātemi imāndur aña h̄üsn-i h̄ātime müyesser olur ki ehl-i tarîkat (14) meşğul olduğı esmā’illāh ve vazîfe-i evrād u ezkârdur şeytān elin andan kışa itdi belki қat‘ eyledi dimekdür (15) [*ehrimen* erkek dīv dimekdür]

(4) Tā ebed ma‘mūr bād in h̄āne k’ez-h̄āk-i dereş

Tā ebedi ma‘mūr olsun bu evüñe anuñ қapusu toprağından

Her nefes (16) bā-büy-ı Raḥmān mī-vezed bād-ı yemen¹⁹⁹⁷

Her nefes Raḥmān қokusu ile eser Yemen yeli murād ‘imāret-i h̄ānkāh için (17) du‘ādur ki bunda nefehāt *inni li-ecidü rihe’r-raḥmāni min-қıbeli’l-Yemeni*¹⁹⁹⁸ ḥasebince büy-ı Raḥmān getürür

(5) Şevket-i Pür-ı Peşeng (18) u tīg-i ‘ālem-gİR-i ū

Peşeng oğlınuñ şevketi ve anuñ ‘ālem dutucu қılıcı [*pür* mürādîf-i püserdür Peşeng nām pādşāhdur]

Der-heme şehnāmeḥā şud dāstān-ı encümen¹⁹⁹⁹

(19) *Cemî‘ şāhnāmelerde oldı dirnek kışşası* murād ol şāhib-i keşf-i şāh-ı tarîkat oğlıdur ki şevketi ve (20) cihān-gİR olan tīg-i zebānı Tezkiretü’l-Evliyā kitāblarında meclis ü maḥfil kışşası oldı dimekdür [Menāқıb-ı Evliyā olan kitāba şāhnāme dinilse cā’izdür ki dīn pādşāhları vaşf olunur]

(6) H̄eng-i çevgānî-i (21) çarḥet rām şud der-zİR-i zİN

¹⁹⁹⁶ Birinci mısırda bulunan *a‘zam* kelimesinin karşılığı derkenârda *yezdān* şeklindedir.

¹⁹⁹⁷ *Her nefes bā-büy-ı Raḥmān* ifâdesinin karşılığı derkenârda *her zamān bā-yād-ı Raḥmān* şeklindedir.

¹⁹⁹⁸ ریح الرَّحْمٰنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ Rahmān’ın kokusu bana Yemen yönünden gelmektedir. (Hadîs) el-Esrāru’l-Merfû’a, Hadîs No: 105.

¹⁹⁹⁹ *Der-heme şehnāmeḥā* ifâdesinin karşılığı derkenârda *bīn ki der-şehnāmeḥā* şeklindedir.

Çarhuñ çevgānī atı muṭī' oldı saña eyer altında

Şehsüvārā çün be-meydān āmedī [İ85b] (1) gūyī be-zen

Şehsüvār çün meydāna geldüñ bir top ur murād ol şāhib-i keşf ve şeyḥ-i tarīkat olup (2) meydāna gelenden 'ilm ü ma'rifet ve kelime-i ḥikmet ifādesi ve irşād-ı tarīkat ve pend ü mevā' izet icādesi için (3) iqdām talebidür

(7) Cūybār-ı mülk-rā āb-ı revān şimsīr-i tust

Mülk ırmağına āb-ı revān senüñ kılcuñdur [cūybār ırak kenārıdur gāh ırmağ ma'nāsına isti' māl olunur bunda daḥi öyledür]

Tu dirāht-ı (4) 'adl bi'nşān bīḥ-i bed-ḥ'āhān be-kun

Sen 'adl ağacın dik yaramaz ḥuluvlar kökin kaz murād mülk ırmağına yā vücūd-ı (5) insānī ırmağına āb-ı revān lisān-ı fā'izüñ ve kelām-ı nāfizüñdür ḥaşāyil-i ḥamīde nişbu tertīb ve rezā'il-i (6) ḳabiḥe ḳal' u ḳam' ḳıl dimekdür

(8) Ba'd ez-İN ne'skuft eger bā-nükhet-i ḥulḳ-ı ḥoşet

Bundan soñra 'aceb degüldür (7) senüñ ḥoş ḥulḳuñ ḳoḳusu [şikuften açılmağ ve 'aceblemeğ ma'nāsınadır bunda ma'nā-yı şānī murāddur]

Ḥized ez-şahrā-yı Eydec nāfe-i müşk-i Ḥoten

Ḥāşıl olursa Eydec şahrāsından (8) müşk-i Ḥoten nāfesi murād aḥlāḳ-ı ḥamīdeñüñ rāyīḥa-i tayyibesi ile 'āmā olanlardan revāyīḥ-i ma'ārif (9) ḥāşıl olsa 'aceb degüldür dimekdür [Eydec hemzenüñ fetḥi ve yānuñ sükünü ve dāluñ fetḥi ile ve cīmüñ sükünü ile bir şahrānuñ ismidür şahrānuñ aña izāfeti izāfet-i beyāniyyedür]

(9) Kūşe-girān intizār-ı cilve-i ḥoş mī-kunend

Kūşe dutucılar ḥoş cilve (10) intizār iderler

Ber-şiken tarf-ı külāh u burḳa' ez-ruḥ ber-fiken

Şı ya'nī bük ve kıvır külāhuñ ucını ve burḳa' yüzden (11) getir murād ḥalḳdan münḳatı' olup kūşe-i ferāğat ihtiyār idenler senüñ ḥoş cevlānuña ve ḥüsn-i vechüñe (12) muntazırlardur perde vü ḥicābı ref' idüp 'arz-ı cemāl-i kemāl eyleyüp irşād-ı reşād ḳıl dimekdür

(10) Meşveret bā-'aḳl (13) kerdem guft Ḥāfiz bāde nüş

'Aḳl ile meşveret eyledüm didi ey Ḥāfiz şarāb iç

Sāḳiyā mey dih be-ḳavle'l-müsteşār-ı (14) mu'temen

Ey sāḳī şarāv vir el-müsteşār-ı mu'temen ḳavli ile murād 'aḳl-ı me'ād ile müşāvere itdüm (15) 'ışḳ-ı İlähī nüşına delālet itdi imdi ey şeyḥü'l-müsteşār-ı mu'temen ḳavli mücibince baña irşād-ı 'ışḳ-ı İlähī ḳıl (16) dimekdür [el-müsteşār meşveret olunmuş mu'temen emn üzerine olan]

(11) Ey şabā ber-sāḳī-i bezm-i Atabeg 'arza dār

Ey şabā pādşāhuñ şoḥbeti sāḳisine 'arz ḳıl

Tā ez-ān cām-ı (17) zer-efşān cür' aī baḥşed be-men

Tā ol altun saçıcı kadehden bir cür'a 'aṭā ide baña murād şabādan teveccüh-i (18) seheridür aña emr ider ki sākī meclis-i üns-i Ḥaḫdan kendü için anuñ ḫalb-i zer-eşānından istid'ā-ı feyż-i baḫiyye-i (19) 'ıṣḫ-ı İlähī ide

Şi'r

Esetü ve lem uḫsin ve ci 'tüke hāriben²⁰⁰⁰

Ve leyse li-'abdin ğayri mevlāhu mehrebun (20)

VELEHU EYŻAN [G.438]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ey nūr-ı çeşm-i men süḫanī hest gūş kun

Ey benüm gözüm nūri bir söz var işi

Çün sāğaret pürest be-nūşān (21) u nūş kun

Çün kadehüñ toludur içür ve iç murād şol cevāna penddür ki gönli 'ulüm u ma'ārif ile mālī ola [İ86a] (1) aña dir ki ğayra ta'lim-i 'ilm ü 'amel ve kendüñ daḫi 'amel kııl [ġanī olan cevāna daḫi pend olsa cā'izdür ki mālını ğayra bezl ide ve kendü daḫi ekl ide]

(2) Pīrān süḫan be-tecrübe güyend guftemet

Pīrlər sözi tecrübe ile dirler (2) saña didüm

Hān ey püser ki pīr şevī pend gūş kun

Āġāh ol ey oġlan ki pīr olasin naşīḫat işit murād budur ki (3) pīrlər güzāf söylemezler ve yigitler pīrlərüñ pendin işitmek pīr olmaḫ nişānidur

Beyt

---/+---/+---/+---

Her kes ki naşīḫat zi-'azizān ne-kuned (4)

Bisyār be-ḫāred ser-i engüşt nedāmet

(3) Ber-hüşmend silsile ne'nhād dest-i 'ıṣḫ

'Āḫile zincir ḫomadı 'ıṣḫ eli (5)

Ḥ'āhī ki zülf-i yār keşī terk-i hüş kun

İsterseñ ki yār zülfün çekesin 'aḫlı terk kııl murād budur ki 'aḫl-ı (6) ma'āşı olana 'ıṣḫ zincir urmaz ki anı kendüye muḫtaşş kıılmaz imdi eger zülf-i yār çekeyin aña muḫayyed olayın (7) ve ğayb-ı hüviyyetden ḫaberdār olayın dirseñ 'aḫl-ı ma'āşı terk kııl

Beyt

+++/-+--/+--

Merd-i divāne-rā bes in iḫbāl

²⁰⁰⁰ "Ben kötülük yaptım hiç iyilik yapmadım ve firār ederek sana geldim. Çünkü bir kulun Mevlâsı dışında kaçacak hiçbir yeri yoktur."

Ki buved (8) zülf-i yâr zîncîreş

(4) Tesbîh ü hırka lezzet-i mestî ne-bağşedet

Tesbîh ü hırka meslik lezzetin bağıslamaz saña

Himmet (9) der-în ‘amel taleb ez-mey-fürüş kun

Bu ‘amelde himmeti şarâb satıcıdan taleb kııl murâd ‘amel-i zâhir ve tebdil-i kisvet (10) lezzet-i ‘ışk u hâlet virmez lezzet-i ‘ışk isterseñ şeyh-i şâhib-i şevkden ve mu‘tî-i zevkden himmet taleb kııl dimekdür (11)

(5) Bâ-düstân müzâyâka der-‘ömr ü māl nîst

Dostlar ile ‘ömrde ve mālda müzâyâka olmaz

Şad cân fedâ-yı yâr (12) naşîhat-niyüş nîst

Yüz cânı naşîhat diñleyici yâre fedâ kııl murâd budur ki dostlara ‘ömr ü māl dirîgi olmaz pes (13) naşîhat işidüp hem-hâl olan yâre yüz cânı fedâ kııl bir cân u māl-ı hodından [naşîhat-niyüş vaşf-ı terkîbidür niyüşiden kesr-i nün ile söz diñlemekdür]

Beyt

+++ / +++ / ++-

Düst-ı ân dân (14) ki ez-tu câneş-râ

Ne-güzîned çi cây-ı māl u menāl

(6) Der-râh-ı ‘ışk vesvese-i Ehrimen besîst

‘İşk (15) yolında ehrimen ve şeytân vesvesesi çokdur

Huş dâr u güş-ı dil be-peyâm-ı sürüş kun

‘Aklı cem‘ (16) kııl kulağı ferîşte haberine kııl murâd budur ki sâlik-i tarîkat olana şeyâtîn-i cin ü ins çok vesvese (17) iderler aña i‘tibâr itmeyüp ferîşte haber işitmek gerek [huş lafzı hüş lafzından muhaffefdür] [sürüş ferîşte ma‘nâsına ve huşuşi ile Cebrâ’îl ma‘nâsına isti‘mâl olunduğı bir kerre beyân olunmuşdur]

Qıt‘a

Tecerred mine‘d-dünyâ fe‘inneke innemâ²⁰⁰¹

Haracte (18) ile‘d-dünyâ ve ente mücerredun

Teferred mine‘d-dünyâ fe‘inneke innemâ

Setaħrucu minhâ ve ente müferredun

(7) Berg-i nevâ tebeh şud (19) u sâz-ı tarab ne-mând

Ni‘met yarâğı bâtıl oldu ve sâz u şenlik kalmadı

Ey çeng nâle ber-keş ü (20) ey def ħurüş kun

Ey çeng nâle çek ve ey def ħurüş kııl murâd kırbet-i ħazret yarâğı bâtıl oldu (21) ve üns-i Ĥağ sâzı kalmadı ey pîr-i murâkıb ve munĥânî ve tâlib-i Ĥağ ve ‘âmâ ħurüş kııl dimekdür [ħurüş ağlamak ile olan feryâda dirler]

²⁰⁰¹ “1) Dünyâdan soyutlan. Çünkü sen dünyâyâ geldiğın zamân üzerinde bir şey yoktu. 2) Ve dünyâda yalnız ol. Çünkü sen dünyâdan ancak yalnız olarak çıkacaksın.”

(8) Sākī ki cāmet [I86b] (1) ez-mey-i şāfi tehī me-bād

Ey sākī kadehūn şarāb-ı şāfiden boş olmasun

Çeşm-i ‘ināyetī be-men-i dürd nüş kun

(2) *Bir ‘ināyet gözini ben pūse içiciye kıl* murād şeyh-i şāhib-i şevke ve mu‘tīden zevke hitābdur ki aña dir qalbūn (3) ‘ışk-ı hālīşden hālī olmasun ben ‘ameli riyā ile maḥlūt olandan ‘ayn-ı ‘ināyetūn dirīg itme

(9) Serмест der-қabā-yı (4) zer-efşān çü bü’gzerī

Serмест altun şaçıcı kaftanla çün geçesin

Yek buse nezr-i Hāfız-ı peşmīne-pūş (5) kun

Bir buseyi Hāfız-ı hırka pūşa nezr kıl murād keyfiyyet-i ‘ışk-ı İlāhī ile mütekeyyif olduḡun hālde ‘atā-baḡş (6) olup teveccüh ü mürürda ve seyr-i menāzil ü kaḡ-ı tārīkde iken bir zevk nezrini ve bir hālet bezlini Hāfız-ı peşmīne-pūşa (7) kıl dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.439]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Bālā-bülend-i ‘işveger ü nakş-bāz-ı men

Qaddi yüce ve şīve idici ve benüm (8) nakş-bāzum

Kütāh kerd kışsa-i zühd-i dırāz-ı men

Kışa eyledi benüm uzun zühdüm kışsasını murād budur ki (9) nefsum ki tül eyledi ve şīve-i mekri ve dürlü dürlü taşavvurı vardur benüm zühd-i tavīlüm kışsa idüp a‘ mālümün ekşerin (10) zāyi‘ eyledi

(2) Dīdī dilā ki āḡir-i pīrī vü zühd ü ‘ilm

Gördüğümü ey gönül pīrlık āḡirinde ve zühd ü ‘ilmde [āḡir bunda zarfdur pīrī lafzına muzāfdur ve lafz-ı zühd ü ‘ilm aña ma‘ tūfdur]

Bā-men (11) çı kerd dīde-i ma‘ şūka-bāz-ı men

Bāna eyledi ma‘ şūka-bāz gözüm murād rūḡun qalbe şikāyetin hikāyetdür ki (12) rūḡ qalbe dir gözüm nefsum ma‘ şūkasına mā’il olup pīrlık āḡirinde ve zühd ü ‘ilmde kemāl-ı şalāḡ ve felāḡ (13) bulacaḡ vaḡtde nefş murādına mā’il ve hevāya tābi‘ oldı [nefs ‘avrete teşbīh olunur anuñçün ma‘ şūka dırler]

(3) Ez-āb-ı dīde ber-ser-i āteş nişesteem

Göz yaşından od (14) üzerine oturmuşum

K’ü fāş kerd der-heme āfāḡ rāz-ı men

Ki ol fāş eyledi cemī‘ āfāḡda benüm rāzum murād gözüm (15) görüp ‘āşık olup ‘ışk-ı mecāzī için ağlayup rüsvā-yı ‘ālem olduğumdan od üzreyin diyü şikāyetdür

(4) Guftem (16) be-zerḡ-i delḡ be-pūşem nişān-ı ‘ışk

Didüm hırka riyāsı ile örteyin ‘ışk nişānını

Ġammāz būd eşk ü ‘ayān kerd rāz-ı men

(17) *Ġammāz idi göz yaşı ‘ayān eyledi benüm rāzum* murād budur ki riyārı hırka ile ‘ışk-ı mecāzî nişānın örtmek isterüm (18) ammā nefsanî ağladuğum ve āsar-ı a‘ mālüm benüm rüsvāy eyledi [ba‘ zı nüsaħda rāz kâfiye olan beyt bunda yazılan beyt-i evvel ve ba‘ zında beyt-i şānî vaqı‘ olup şerħ-i faķir nüşa-i cāmi‘ e olmaķ için ikisi bile yazılıp şerħ kılundu ħatāya ħaml olunmaya]

(5) Mestest yār u yād-ı ħarīfān nemī-kuned

Mestdür yār ve muşāhibler (19) añmaz

Zikreş be-ħayr sākī-i miskīn-nevāz-ı men

Zikri ħayr olsun benüm miskīn oğşayıcı sākīmüñ murād yārdan nefsdür ki (20) mest-i şehvedür rühı ve ‘aķlı ve ħarārı rühāniyyeyi añmaz miskīn oğşayıcı sākī ki şeyħ-i tarīkat anuñ zikri ħayr (21) olsun muşāhibleri añup ‘ışk-ı İlāhî nüş itdüren oldur [zikreş lafzında olan zamīr sākīye rāci‘dür luğat-ı Fārisiyyede izmār-ı ħable’z-zikr cā’izdür ve zikreş be-ħayr cümlesi cümle-i du‘āiyyedür]

(6) Mī-tersem ez-ħarābī-i imān ki mī-bered

Ķorķarın imān [İ87a] (1) ħarāblığından ki iletür

Mihrāb-ı ebrū-yı tu ħuzūr-ı namāz-ı men

Ķaşuñ mihrābı benüm namāzum ħuzūrını murād nefsden şikāyetdür (2) ki a‘dā ‘aduvveke nefsüke’l-letī beyne cenbeyke²⁰⁰² ħasebince bir düşmendür ki cümle düşmenlerden eşeddür zīrā sā’ir a‘ dānuñ (3) zararü cāna ve bunuñ zararü imānadur lācerem aña dir zevāk-i imāndan ħorķarın ki senüñ remz ü mekrüñ benüm namāzum ħuzūrın (4) gidermişdür

(7) Ber-ħod çü şem‘ ħande zenān girye mī-kunem

Kendüme şem‘ gibi gülerək ağların

Tā bā-tu seng-dil çı kuned (5) sūz u sāz-ı men

Tā sen taş gönüllüye ne ide sūz u sāzum murād kendü nefesine ħitābdur ki benüm sūz (6) u sāzum sen ħalīz-i vaķķāsı ħalbe eşer ide mi diyü ağlayup ammā ħasvet-i ħalbüñ bilüp ağladuğuma daħi gülerüm (7)

(8) Naķş-ı ber-āb mī-zenem ez-girye mī-kunem

Şu üzre naķş ururum ağlamağdan şimdi

Tā key şeved ħarīn-i ħaķīķat mecāz-ı men

(8) *Tā kaçan ola ħaķīķat yoldaşı benüm mecāzum* murād budur ki gözüm yaşına nāzır olup *el-mecāzü ħanțaratü’l-ħaķīķa*²⁰⁰³ mücebince (9) bu şüret-i mecāziyyesi şüret-i ħaķīķate kaçan muķārın ola diyü taşavvur iderin

(9) Yā Rab key ān şabā be-vezed k’ez-nesīm-i ü

(10) *‘Aceb kaçan ol şabā ese ki anun ħoş ħoķulu yelinden*

²⁰⁰² أُعِدَى عَدُوْكَ نَفْسِكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefsidir. (Hadīs)

Kaynak Kitap: ez-Zühdü’l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadīs No: 354.

²⁰⁰³ المجاز قنطرة الحقيقة Mecāz hakīkatın ölçüsüdür. (Kelām-ı Kibâr)

Gerded şemāme-i keremeş kârsâz-ı men

Anuñ keremi yıylançucı (11) benüm kârsâzum ola murād budur ki kaçan nefha-i Rabbāniye zühür idüp anuñ rāyiha-i tayyibesi beni cezb idüp mecāzdan (12) haķıķate ilete dirüm [kârsâz muvāfıķ ve iş düzüci ma^c nāsınadır]

(10) Zāhid çü ez-namāz-ı tu kārī nemī-reved

Ey zāhid çün senüñ namāzuñdn bir iş gıtmez (13)

Hem mesti-i şebāne vü sūz u güdāz-ı men

Hem benüm giceki mestlügim ve yanup erimem murād budur ki ey zāhid sen (14) gice namāz kılup ve ben ^c ışķ u hālet ü harāret üzre oluğ aööā şabā zeħārif ü meħābīb-i dünyāya mā³il olup (15) senüñ namāzuñdan ve benüm sūz u güdāzumdan netice hāşıl olmaz [bunda kāfiye vāķı^c olan lafz-ı *güdāz* müfreddür maħlaş beytde olan mürekkebdür öyleye bu i^c tibār ile muğāyirdür]

(11) Hāfız be-kışşa sūht be-gū hāleş ey şabā

Hāfız guşşa (16) ile yandı di hālin ey şabā

Bā-şāh-ı düst-perver ü düşmen-gudāz-ı men

Benüm dost besleyici ve düşmen arıdcı (17) şāhum murād teveccüh-i seħerden ^c arz-ı hāl taleb idüp hāzret-i Haķ taķviyyet-i rüh ve ^c aķl u kahr-ı nefis ü şeytān (18) itmesin istid^c ādur [*düst-perver* lafzı ve *düşmen-gudāz* lafzı şıfat terkibidür]

VELEHU EYŻAN [G.440]

[Müstef^c ilātün Müstef^c ilātün]

(1) Çendān ki guftem ğam bā-ṭabībān

Ol deñlü didüm ğamı ṭabıblere

Dermān (19) ne-kerdend miskīn ğarībān

Dermān itmediler miskīn ğarıbler murād ğam-ı ṭarıķati ^c ulemā-yı ^c ilm-i zāhire didüm anlar (20) ^c ilāc idemediler dimekdür

(2) Dürc-i muħabbet ber-müħr-i ħod nıst

Muħabber hoķķası kendü müħri ile degüldür

Yā Rab me-bādā (21) kām-ı raķībān

Yā Rab olmasun raķıbler murādı murād *dürc-i muħabbet*den kıalbdür ol muħabbetu'llāh müħri ile müħürlenmiş [İ87b] (1) degüldür ħubb-ı ğayr daħi girmege kıabildür yā Rabbī şeyāṭın murādı hāşıl olmasun göñlüme muħabbet-i māsivā dāħil (2) olmasun dimekdür [*dürc* zamm-ı dāl cevāhir kıonan hoķķaya dirler]

(3) Ān gül ki her dem der-dest-i ħārıst

Ol gül ki dā'im diken elindedür

Gū şerm bādet (3) zi-^c andelībān

Di aña utan bülbüllerden murād budur ki şol şāħib-i keşf ki ehl-i dünyāya muķayyedür utansın (4) ṭālib-i mürıdlerden

(4) Yā Rab emān dih yā bāz bīned

Yā Rab emān vir tā girü göre [bīned lafzınuñ fā' ili çeşmdür]

Çeşm-i muhibbān rüy-ı habībān

(5) *Muhibler gözi habīblerüñ yüzün* murād hazret-i Hâkdan müsā' ade talebidür rüh u 'aql u kalb tecellî-i ef' āl ve şifāt (6) u zāt u müşāhede itmege

(5) **Mā derd-i pinhān bā-yār guftim**

Biz gizlü derdi yāre didük

Ne-tevān nühuften derd (7) ez-ṭabībān

Gizlemek olmaz derdi ṭabīblerden murād maraz-ı 'ışk devāsın hazret-i Hâkdan istedüm zīrā marazı (8) ṭabīblerden gizlemek olmaz dimekdür

(6) **Ey mun' im āhir ber-ḥ'ān-ı cūdet**²⁰⁰⁴

Ey mun' im āhir seḥāk sofrası üzre

Ey mun' im āhir ber-ḥ'ān-ı luṭfet

Ey ni' metleri kimse āhir senüñ luṭfuñ sofrası üzre

Tā çend (9) bāşim ez-bi-naşībān

Niceye dek olalum naşibsizlerden murād *va'llāhu'l-ġaniyyu ve entümü'l-fuḳarā*²⁰⁰⁵ ḥasebince şāhibü'l-ni'am (10) cānibinden taleb-i 'aṭāda iken ḥarmān olmayup dermān olmak istid' āsıdur

(7) **Hāfız ne-geştī şeydā-yı (11) gītī**

Hāfız olmaz idi cihān dīvānesi

Ger mī-şenidī pend-i edībān

Eger işide idi edebliciler naşihatini (12) murād ehlu'llāh naşihatın qabül iden dünyā dīvānesi olmaz dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.441]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) **Ey rüy-ı mäh-manzar-ı tu (13) nev-bahār-ı ḥüsn**

Ey kimse ki senüñ ay nazargāhlu yüzüñ ḥüsn nev-bahārıdur

Hāl u ḥaṭ-ı tu merkez-i luṭf (14) u medār-ı ḥüsn

Senüñ ḥālün ve ḥaṭtuñ nokṭa-i luṭf ve merci'-i ḥüsndür murād muḥāṭabdan Resüüllāh 'aleyhi's-selāmdur (15) ki anuñ yüzi kal-ḳameri leyletü'l-bedr idi ve ol vech-i ḥasen ḥüsn-i İlähi-i nev-bahāri ve anuñ zübde-i āşāridur ve anuñ (16) sırr-ı

²⁰⁰⁴ *Ey mun' im* kelimesinin karşılığı derkenārda *ey gonca* şeklindedir. *ḥ'ān-ı cūdet* ifadesi ise *ḥ'ān-ı vuşlat* şeklindedir.

²⁰⁰⁵ وَاللّٰهُ الْعَنِيُّ وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur'an, Muhammed 47/ 38).

hafisi luṭf qarārgāhı ve ḥatt u ḥayy-ı ḥüsn merci' i ve delilidür [mişrâ' -ı şānide leff ü neşr-i müretteb vardır]

(2) Der-çeşm-i pür-ḥumār-ı tu pinhān fūnūn-ı siḥr

Senüñ (17) pür-ḥumār gözün̄de gizlüdür seḥer fitneleri

Der-zülf-i bî-qarār-ı tu peydā qarār-ı ḥüsn

Senüñ qarārsuz zülfün̄de zāhirdür (18) ḥüsn qarārı murād zātuñda fūnūn-ı belāgat vardır ve zātuñ cānib-i İlähiye ta' alluḥ ile da' vet-i ümmete istiḡāl (19) cihetinden mükedderdür keenne ḥumārı vardır ve rivāyāt-ı şerī' at ve silsile-i ṭarīkatün̄dedür ḥüsn qarārı dimekdür (20)

(3) Māhī ne-tāft hemçü tu ez-burc-ı nīküyī

Bir ay yalabımadı senüñ gibi iyülük burcundan

Servī ne-ḥāst çün ḳadet (21) ez-cūybār-ı ḥüsn

Bir serv ḳalkmadı senüñ ḳaddün̄ gibi ḥüsn ırmaḡı kenārından murād vech-i vecihün̄ melih ve ḳadr-i [İ88a] (1) refi' ün̄ a' lādür ki efdalü'r-rusülsin dimekdür [cūybār bunda ırmaḡ kenārı ma' nāsınadır]

(4) Ḥurrem şud ez-melāḥat-i tu 'ahd-i dilberī

Şād oldı (2) senüñ melāḥatün̄den dilberlik 'ahdi

Ferruḡ şud ez-leṭāfet-i tu rüzgār-ı ḥüsn

Mübārek oldı senüñ (3) leṭāfetün̄den ḥüsn rüzgārı murād melāḥat-i vechi gönül almaḡa ve nās aña tābi' olmaḡa bā' iş olur (4) idiki görenler māhazā vech-i ḳāzib dirler idi ve küntüm ḥayra ümmetin²⁰⁰⁶ ḥasebince ḥüsn-i dīn zamānı senüñ luṭf (5) u leṭāfetün̄den mübārek oldı dimekdür

(5) Ez-dām-ı zülf ü dāne-i ḡāl-i tu der-cihān

Senüñ zülfün̄ ağından (6) ve ḡālün̄ dānesinden cihānda

Yek murḡ-ı dil ne-mānd ne-geşte şikār-ı ḥüsn

Bir gönül ḳuşı ḳalmadı olmamış (7) ḥüsn şikārı murād silsile ü rivāyāt-ı şerī' atün̄ ve rumüz u esrār-ı ṭarīkatün̄ ehl-i zāhiri ve erbāb-ı (8) bāṭını şayd itmişdür dimekdür

(6) Gird-i lebet benefşe ez-ān tāze vü terest

Lebüñ kenārından benefşe anuñçün (9) tāze vü terdür

K'āb-ı ḥayāt mī-ḡured ez-çeşme-sār-ı ḥüsn

²⁰⁰⁶ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ Siz, insanların iyiliḡi için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliḡi emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız: Ehl-i kitap da inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler var; (fakat) çoḡu yoldan çıkmışlardır. (Kur'ân, Âli İmrân 3/110).

Ki āb-ı hayāt içer üsn çeşmesinden (10) murād elfāzuñ ve eħādişüñ arāni olan *aşhābı etyābi hayru'l-urūni'l-arnu'l-lezī ene* (11) *fihī*²⁰⁰⁷ mücebince ayrlar ve şerīfler ve raṭb u laṭīflerdür ki menba' -i üsnden āb-ı hayāt-ı ma' nevī nüş (12) iderler

(7) Dā'im be-luṭf-ı dāye-i ṭab' ez-miyān-ı cān

Dā'im luṭf ile ṭab' dāyesi cān ortasından

Mi-pervered (13) be-nāz tu-rā der-kenār-ı üsn

Besler seni nāz ile üsn kenārında mruād budur ki *eddebenī rabbi fe-aḫsene te'dībī*²⁰⁰⁸ (14) ħasebince luṭf-ı İlāhī muḫtezā-yı ħikmet ile 'alā vechi'l-ihtimām seni terbiyyet ider ta' zīm ü i' zāz ile üsn (15) ü cemāl-i Ḥaḫ civārında ki anuñ la' li ħulḫ-ı 'azīm şānuñda nāzildür

(8) Ĥāfiz ṭama' berīd ki bīned nazīr-i tu

Ĥāfiz (16) ṭama'ı kesdi ki göre senüñ nazīrūñ

Deyyār nīst cüz ruḫet ender-diyār-ı üsn

Bir ferd yoḫdur senüñ ruḫuñdan (17) *ğayrı üsn diyārında* murād ħātemü'l-enbiyā ve'l-mürselin ve seyyidü'l-evvelin ve'l-āħirīnsin dimekdür (18)

VELEHU EYŻAN [G.442]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Bahār u gül ṭarab-engīz geşt ü tevbe-şiken

Bahār u gül şenlik arışdurıcı oldu ve tevbe şıyıcı

Be-şādi-i (19) rūḫ-ı gül bīḫ-i am zi-dil ber-ken

Gül yüzünüñ şādılığı ile amı gönülden opar murād 'ālem-i başt ve keşf-i sālīke feraḫ (20) virüp ve ṭarīkatden rücū' ın şıdı lācerem ey ṭalib-i keşf vechinüñ feraḫı ile am-ı cihānı gönülden bi'l-küllīye (21) def' ıl dimekdür

(2) Resīd bād-ı şabā onca der-hevādārī

İrişdi şabā yili onca hevārılığda [*hevādārılığ* 'aşıklılığ dimekdür]

Zi-ħod birün [İ88b] (1) şud u ber-ħod derīd pīrāhen

Kendüden ıçkđ yırtđi gönlegi murād nefħa-i Rabbāniye irişüp ṭalib-i mübtedā ve (2) sālīk-i müsta'id libās-ı nefsanıyyeti yırtup beşerıyyetden ıçkup *taḫalluḫū bi-aḫlāki'llāhi*²⁰⁰⁹ ħasebince aḫlāḫ-ı ħamīde ile (3) muttaşıf oldu dimekdür

(3) Ṭarīḫ-ı şıdḫ biyāmüz ez-āb-ı şāfi-dil

Şıdḫ yolın öğren gönlüñ āb-ı şāfisinden (4)

Be-rāstī ṭaleb āzādegī ü serv-i emen

²⁰⁰⁷ أصْحَابِ أَطْيَابِ خَيْرِ الْقُرُونِ الْقُرُونِ الَّذِي أَنَا فِيهِ En hayırlı asır içinde bulunduğum asırdır. Ashabım en hayırlı olanlardır. (Hadīs) Bu hadīs Ebī Nuaym'ın Ma'rifetü's-Sahābe'sinde خَيْرِ أُمَّتِي الْقُرُونِ الَّذِي أَنَا فِيهِ şeklinde geçmektedir. Hadīs No: 29.

²⁰⁰⁸ رَبِّمِ بَانَا عَدَبِي ÜZEL BİR SURETTE İHSAN ETMİŞ, EDEPLENDİRMIŞ. (Hadīs) el-Aclūnī, Keşfü'l-Hafā, 1:70.

²⁰⁰⁹ تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ Allāh Teālā'nın ahlākı ile ahlāklanın. (Hadīs)

Toprulukda iste āzādeligi serv-i çemen gibi murād sālike penddür ki şıdķı (5) şafāyı kalbden ta‘ allüm idüp ve āzādeligi istiķāmetde taleb itmek gerek

(4) ‘Arūs-ı gönca bedīn zīver ü tebessüm-i hoş

(6) Gönca gelini bu zīnet ile ve hoş şırtmaķ ile

Bi-‘ aynihi dil ü dīn mī-bered be-vech-i hasen

Gül gibi göñli ve dīni alur (7) güzel yüz ile murād sālik-i ķābil dağı feyż-i İlāhī zīneti ve keşf ü başt müsā‘ edesi ile şeyh-i şāhib-i keşf gibi (8) cezb-i kalb ider ve dīn-i ‘avām ki ĥubb-ı dünyādur alur vech-i ĥüsn-i ‘ilm ü ‘amel ile dimekdür

(5) Şafir-i bülbül-i şūrīde (9) vü figān-ı hezār

Bülbül-i ‘aşıķuñ āvāzı ve hezāruñ figānı [hezār bülbül gibi bir ķuşdur]

Berā-yı naķd-i gül āmed birün zi-beyt-i ĥüzün

Gül naķdi (10) için çıķdı ġuşsa ondan murād budur ki tālib-i ‘aşıķ ve sālik-i şadıķ ġuşsa onda feryād (11) u figānda idi keşf ü başt olduğı ecilden murāda vāşıl ve maķşūdı ĥāşıl olup ġuşsa ondan (12) çıķdı dimekdür

(6) Zi-dest-i bād-ı şabā gird-i gül külāle niger

Şabā yili elinden gül kırañında çiçek destesin gör [külāle bunda çiçek destesi ma‘ nāsınadır]

Şikenc-i (13) ġisu-yı sünbül be-bīn be-rüy-ı semen

Sünbül ġisūsınuñ büklümini gör semen yüzi üzre murād nefħa-i Rabbāniye (14) ve feyezān-ı İlāhī sebebi ile şāhib-i keşf etrāfında ma‘ārif-i keşire ve ‘avārif-i vāfite müşāhede kıl ve yüzi aķ (15) olalaruñ müvācehesinde taķāķāt-ı ġayb-ı hüviyyetden merātib-i müşāhede kıl dimekdür

(7) Ĥadīs-i kışsa-i devrān (16) cām çü Ĥāfız

Devrān kışsası ĥadīsini ķadeĥden iste ey Ĥāfız

Be-ķavli muṭrıb u fetvī-i pīr-i şāhib-i fen

(17) Muṭrıb ķavli ve pīr-i şāhib-i fen fetvāsı ile murād budur ki istefti ķalbeke²⁰¹⁰ ĥasebince devrānuñ kışsasını ve bunuñ (18) kimseye vefāsı ve beķāsı yoķ idüġin ķalbüñden istifsār kıl ki vā‘ izüñ ķavli ve şeyh-i zū-fününüñ fetvāsı budur ki (19) ĥadīs rivāyet idüp istefti ķalbeke ve an iftāke’l-meftün²⁰¹¹

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Heme dānīd cihān-rā ne-buved ĥiç vefā

Mihr-i ü der-dil-i (20) ĥod ez-çi nişānīd şümā

²⁰¹⁰ اسْتَفْتِ قَلْبَكَ Müftiler fetvayı vermiş olsalar dahi sen bir de kalbine danış. Bu ifade “İstefti kalbeke ve an iftāke’l-meftün” şeklindeki bir hadîsin başında yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 194. (Hadîs)

²⁰¹¹ اسْتَفْتِ قَلْبَكَ وَإِنْ أَفْتَاكَ الْمَفْتُونُ Müftiler fetvayı vermiş olsalar dahi sen bir de kalbine danış. (Hadîs) Ahmed b. Hanbel, Müsned I, 194.

VELEHU EYẒAN [G.443]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Çü gül her dem be-büyet cāme der-ten

Gül gibi her dem senüñ koķuñ ile (21) ķaftanı tenümde

Kunem çāk ez-girībān tā b-dāmen

Yırtarın yaķadan etege dek murād mütekellimden ' aķl-ı me'ād ve muķātabdan [I89a] (1) nefsdür ki her dem ' aķl nefsüñ Şemme-i nefsāniyyeti ve hevā-yı ķalili ile libāısı Őıyāneti tamām yırtup ķarāb ider (2) gül bād sebebi ile cāmesin çāk itdügi gibi

Şi' r

İla'llāhi eŐķü nefse sū'ın ķad iķtevā²⁰¹²

' Aleyhe'l-hevā (3) fe'ste ' Őalathü'l-' avā' iķu

(2) Tenet-rā dīd gül güyī ki der-bāģ²⁰¹³

Senüñ tenüñi gördi gül Şanasın baģda

Çü mestān (4) cāme-rā be'drīd ber-ten

Mestler gibi ķaftanı yırttı teni üzre murād gülden Őāhib-i keŐfdür pes ' aķl nefse hiķāb (5) ider dir Őāhib-i keŐf olan daģi bāģ-ı vücūdında nefsini görüp mestler gibi libāısı ' iŐmetini yırtup ' āŐiler gibi (6) olmuŐdur

(3) Men ez-dest-i ğamet müşkil berem cān

Ben senüñ ğamuñ elinden müşkil ķurtaram cānı

Velī dil-rā tu (7) āsān burdī ez-men

Velī ğöñül sen āsān alduñ benden murād budur ki ' aķl nefse dir ben senüñ ğamuñdan ve zararūndan (8) cānı ğalāŐ eylemek müŐkildür velī seni benüm ğöñlümi āsānlık ile alup tābi' ķılmıŐsındur

(4) Be-ķavl-i dūŐmenān ber-geŐti (9) ez-dūst

DūŐmenler ķavli ile döndük dūstan

Ne-gerded hiķ kes bā-dūst dūŐmen

Hiķ kimse dost (10) ile dūŐmen olmaz murād budur ki ' aķl nefse dir Őeyātin-i cinn ü ins sözi ile dost-ı ğaķıķiden yā rūħdan (11) yā benden rücu' itdük hiķ kimse böyle dūŐmen olmaz

(5) Me-kun k'ez-sīnem āh-ı ciger-süz

İtme ki sīnemden ciger yaķıcı (12) āh

Ber-āyed hemçü dūd ez-rāh-ı revzen

Çıķar tütün gibi pencere yolından murād budur ki ' aķl nefse dir böyle itme (13) ki āh-ı ciger-süz itdirürsin baña

Beyt

²⁰¹² "Arzuların yurt edindiği ve engellerin kökünü kazdığı kötü nefsi Allāh'a Őikāyet ediyorum."

²⁰¹³ Bu mısırānın benzer bir Şekli derkenārda Şu Şekildedir: Tenet dīdest gül der-bāģ güyī

+ + - - / + - - - / + + -

Her kes ez-ğayr mî-kuned feryād

Lîk feryād-ı men zi-nefs-i menest

(6) Tenet der-cāme (14) çün der-cām-ı bāde

Senüñ tenüñ kaftanda kıadd-i hadde şarāb gibi

Dilet der-sīne çün der-sīm āhen

(15) *Senüñ gönülün sīnede gümüşde demür gibidür* murād budur ki ‘aql nefse dir cism-i lañıfsin ammā ğalīzü’l-ğalbsin (16)

(7) Be-bār ey şem^c -i eşk ez-dīde çün men²⁰¹⁴

Yağdur ey şem^c göz yaşın gözden benüm gibi

Ki şud sūz-ı dilet (17) ber-ğalk rüşen

Ki olmışdur gönülün harāreti ğalka rüşen murād nefsum şerrinden harāretüm vardur şem^c (18) gibi ve bu ğāletüm zāhir olmışdur lācerem ben anuñ gibi ve ol benüm gibi ağlamağa istihkāk var dimekdür

(8) Dilem-rā me’şken (19) ü der-pā meyendāz

Gönlümi şıma ve ayağa atma

Ki dāred der-ser-i zülf-i tu mesken

Ki senüñ zülfün ucındadır (20) meskeni murād budur ki ‘aql nefse dir gönlümi ‘ışyān ile şıyup zelil itme ki senüñ silsile-i şerī‘atünde ve (21) şarīkatünde ve müntehā-yı şıyānetündedür sükümü ve fikr-i derünü

(9) Çü dil der-zülf-i tu bestest Ğāfız

Çün gönli senüñ [İ89b] (1) zülfüne bağlamışdur Ğāfız

Bedin sān kār-ı ü der-pā meyefken

Bunuñ gibi anuñ işini ayağa bırağma murād (2) budur ben gönlümi senüñ müntehā-yı ğālünde ve ğüsn-i mālüne bağlamışumdur lācerem ey sen benüm ‘amelümü ibtāl (3) ü zāyi^c itme ki zararı saña müretteb olur

VELEHU EYŻAN [G.444]

[Fā^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilün]

(1) Çün şevem ğāk-i reheş dāmen beyefşāned (4) zi-men

Çün anuñ yolu toprağı olam etek silker benden

V’er be-ğüyem dil be-gerdān u be-gerdāned zi-men

(5) *Eger dirsem gönül döndür yüz döndür benden* murād ‘aqlun nefsdan şikāyetin ğikāyetdür ki dir eger yolu (6) toprağı olup aña tezellül idersem ol baña müsā^c ede ve

²⁰¹⁴ Bu beytin benzer bir şekli derkenârda şu şekildedir:

Me-bār ey şem^c -i eşk ez-dīde çün mā

Ki sūz-ı dil şud ber-ğalk-ı rüşen

muvāfaqat itmez ve qaşduñı hayra döndür disem (7) yüz döndürür benden anuñcün *a‘dā ‘aduvveke nefśüke’l-letī beyne cenbeyke*²⁰¹⁵ şerhinde dimişlerdür sâ’ir (8) a‘dāya ihsân itseñ yâ terk-i ‘adâvet yâ taqlil-i ‘adâvet ider ammâ nefse iyülik itdükçe ‘adâveti (9) ve muhâlefeti ziyâde olur

(2) Rüy-ı rengin-râ be-herkes mî-nümâyed hemçü gül

Rengin yüzi her kimseye gösterür gül (10) gibi

V’er be-güyem bâz püşân bâz püşâned zi-men

Eger dirsem ört örter benden murâd budur ki ‘aql dir (11) nefis her kimseye yüz gösterüp gül gibi açılır eger yüzüñi ört ihtirâz kııl dirsem benden yüzün örtüp (12) ictinâb ider

(3) Ger çü şem‘ eş pîş mîrem ber-ğamem hâned çü şubh

Eger şem‘ gibi öñinde ölem benüm ğamuma güler (13) şubh gibi

V’er be-rencem hâtır-ı nâzük be-rencâned zi-men

Eger incinürsem hâtır-ı nâzûki incidür benden murâd budur ki (14) ‘aql dir nefśüñ ef’âlinde sükût idüp helâk u maġmûm olsam benüm ğamuma güler merhamet kıılmaz eger (15) incinüp huşûmet idersem hâtır-ı nâzûkin incidür benden lâcerem hiç bir hâlde anuñ ile işlâh müyesser (16) degüldür

(4) Dîde-râ guftem ki âhir yek nazâr sîreş be-bîn

Göze didüm ki âhir bir nazâr anı tok gör

Guft mî-h’âhî (17) meger tâ cüy-ı hûn râned zi-men

Didi dilersen meger kan ırmaġı süre benden murâd budur ki (18) ‘aql hikâyet idüp dir göze didüm nefśüñ murâd-ı ten virseñ tâ bir nazâr anı tok görseñ (19) göz didi eger nefśüñ murâd-ı ten virürsem hâdden ziyâde tuġyân u ‘işyân ider anuñ ef’âlinüñ ef’âlinde (20) ağlayu ağlayu kan ırmaġın aqıtmalu oluruz

(5) Ū be-hünem teşne vü men bâ-lebeş tâb çün şevved

Ol kanuma şusuz (21) ve ben lebine şusuz tâ nice ola

Kâm be’stânem ez-ü yâ dâd be’stâned zi-men

Murâd alam andan yâ dâd ala benden murâd [İ90a] (1) budur ki ‘aql dir nefse keşret-i ‘işyâna harîş olup benüm helâküme qaşd idüp kanuma şusuzdur ve ben anuñ (2) lebine ya‘nî lebinden tevbe şādıl olmaġa müştâk ve şusuzın yâ murâd alam andan ki lebinden tevbe şādır ola (3) yâ dâd u feryâd senden diyem şikâyet ala benden [dâd buda ‘adl ma‘nâsına degüldür şikâyet ü feryâd ma‘nâsınadır]

(6) Düstân cân dâdem ez-behr-i dehâneş bi’ngerîd

Ey dostlar (4) cân virdüm anuñ aġzı içün nazâr idüñ

Gü be-çiz-i muhtaşar çün bâz mî-mâned zi-men

Ki ol bir muhtaşar nesne (5) içün nice girü qalır benden murâd ‘aqluñ rûha ve kuvvâ-yı rûhâniyye ve ‘aqliyyey şikâyetin hikâyetdür ki (6) ‘aql anlara dir ziyâde

²⁰¹⁵ اَعْدَىٰ عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefstir. (Hadîs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü’l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadîs No: 354.

tālib oldum nefsuñ ağızından tevbe şadır olmak için bu bir muhtaşardur ammā görüñ
(7) anı ki bir muhtaşar nesne için niçe girü qalır benden

(7) Ger çü Ferhādem be-tekḫi cān ber-āyed ‘ayb nīst

Eger Ferhād gibi (8) acılıq ile cānum çıkarsa ‘ayb degüldür

Bes ḫikāyethā-yı Şirīn bāz mī-māned zi-men

Nice tatlu ḫikāyetler girü (9) qalır benden murād buur ki eger riyāzet merāreti ile cānum çıkarsa ḫalk dilinde riyāzet ü ‘ibādetimüñ tatlu (10) ḫikāyetler söylense gerekdür

(8) Ḥatm kun Ḥāfız ki ger z’in sān buved ders-i gameş

Ḥatm kııl ey Ḥāfız ki eger bunuñ (11) gibi olursa anuñ gamı dersi

‘Işq der-her kūşei efsānei ḫāned zi-men

‘Işq her bir kūşede bir kışşa (12) oqur benden murād budur ki nefis gamından çok mesā’il beyān kııldum bu kadar ile iktifā itmek geregin ki ehl-i ‘ışq (13) benden her kūşede bir kışşa rivāyet itmege bu kāfidür

VELEHU EYŻAN [G.445]

[Mefā’ ilün Mefā’ ilün Fe’ ülün]

(1) Ḥudā-rā kem nişin bā-ḫırqa-pūşān

(14) Allāh için eksük otur ḫırqa-pūşlār ile

Ruḫ ez-rindān-ı bī-sāmān me-pūşān

Yüzi yünsüz rindlerden (15) oturma murād ‘aqluñ rūḫa pendin beyāndur ki dir ḫırqa-pūş olup ehl-i riyā olanlar ile az otur (16) ve muḫlişler ki zāhirde şalāḫları görünmez anlardan i’ rāz kıılma

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Be-teng āmedeem ez-ḫırqa-pūşān (17)

Nişinem müddetī bā-dürd-nūşān

(2) Der-īn ḫırqa besī ālüdegi hest

Bu ḫırqada nice televvüş vardur

Ḥoşā (18) vaqt-i kabā-yı mey-fürüşān

Ḥoşdur şarāb şaticıların ḫaftanı vaqtı murād ḫırqada nice riyā televvüşü vardur (19) ammā anlar ki ‘ışq-ı İlähī şatarlar muḫlişlerdür egerçi ‘āmiyāne libās giymişlerdür ol libāsuñ vaqtı ḫoşdur ki (20) riyādan ‘ārīdür dimekdür

(3) Tu nāzük-ḫab’i vü tākat ne-dārī

Sen nāzük-ḫab’ sını ve tākatüñ yokdur

Girānihā-yı (21) muştı delq-pūşān

Bir avuç hırka giyeler şakilliklerine murād ehl-i riyānuñ ef'ālinden rūh-ı münfa' il olduğı zıkrdür [190b] (1)

Beyt

Haridār-ı muğān-ı bāde-nüşem

Ne-ḥ'āhem şöbet-i takvā-fürüşān

(4) Der-ın şūfi-veşān derdi ne-didem

Bu şūfi (2) *gibilerde bir derd görmedüm*

Ki şāfi bād 'ıyş-i dürd-nüşān

Ki şāfi olsun şarāb içicilerün 'ıyş murād budur (3) ki şūfi şüretinde girüp *tağyīru's-şekli li-ecli'l-ekf*²⁰¹⁶ idenlerde bir derd-i 'ışk görmedüm ammā 'ışk-ı İlähī nüş (4) idüp muhliş olanlaruñ ḥāli hoş olsun dimekdür

(5) Biyā v'ez-ğabn-ı in sālūsiyān bın

Gel mürāyīler aldamasından (5) *gör*

Şurāhī ḥün-dil ü berbet hurüşān

Şurāhī gönli kan ve kopuz hurüş idici mruād mürāyīler ḥud'asından (6) şāhib-i maḳāmuñ ḳalbi ḳan ve vā'ız-i şeyḥüñ ağlamak ile feryādı var ya'nī bunlar anlardan münfa' illerdür

(6) Çü mestem (7) kerdeī mestür me'nşin

Çün beni mest eyledüñ mestür oturma

Çü nüşem dādeī zehrem me-nüşān

Çün (8) *baña baş virdüñ zehr içürme* murād 'aḳluñ rūḥa ḥiṭāb-ı ma'nevīsin zıkrdür ki dir çün 'ālem-i ervāḥda (9) beni mest-i 'ışk itdüñ mestür oturma çün 'asel-i kelām-ı İlähī tatdurduñ zehr-i firāḳ içürme lācerem keyfiyyet-i (10) 'ışk u ḥāletde ve lezzet-i 'amel ü ṭā'atde müşāreket ü muvāfaḳat ḳıl

Beyt

Der-ān 'ālem nidāyeş çün şenīdī (11)

Der-ın 'ālem ğidāyeş nüş u nüşān

(7) Leb-i mey-gün u çeşm-i mest büğşā

Şarāb gibi lebi ve mest gözi aç

Ki ez-şevḳ-i (12) tu mey ḥāmeş ü cüşān

Ki senüñ şevḳüñden şarāb ḥāmdur ve ḳaynayıcı murād budur ki 'aḳl rūḥa ma'ārif-i (13) İlähiyye tekellüm idüp zātuñda olan ḥāleti izḥār ḳıl ki ḳalbde olan keyfiyyet ḥāmdur ve ḳaynamaḳdadur tā ki (14) kemāl bula dir

(8) Zi-dil-germī-i Ḥāfiz ber-ḥazer bāş

Ḥāfizuñ gönli ḥarāretinden ḥazer üzre ol

²⁰¹⁶ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değışmesi... (Diğer Arapça İbâreler)

Ki dāred (15) sīneī çün dīg-i cūşān

Ki vardur bir sīnesi kaynayıcı çölmek gibi murād kendünün kemāl-i harāretin ve te'sīr-i (16) hāletin beyāndur

VELEHU EYŶAN [G.446]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Hoşter ez-fikr-i mey ü cām çī h'āhed būden

Şarāb u kadeh fikrinden (17) hoşrağ ne olsa gerek

Tā be-bīnem ki serencām çī h'āhed būden

Tā görem ki āhīr kār ne olsa gerek (18) murād 'ışk-ı İlahī ve zarfı fikrinden yigrek yoğdur ki bunuñ 'ākıbeti hayrdur dimekdür

Beyt

++---/++---/++---/++-

Kūy-ı çevgān-ı tu kerdem (19) ser-i sevdāyī-rā

Tā be-bīnem ki serencām çī h'āhed būden

(2) Ğam-ı dil çend tevān hord ki eyyām ne-mānd

Göñül (20) ğamın nice yemek olur ki eyyām kalmadı

Ki ne dil mānd ne eyyām çī h'āhed būden

Ki göñül kalmadı ve eyyām (21) kalmadı ne olsa gerek murād budur ki zamān geçdi ve göñül murādı hāşıl olmadı demek olmaz ki ne göñül [İ91a] (1) kalur ne eyyām pes bu ğamı çekmek olmaz

Beyt

++---/++---/++---/++-

'Ākilān ğam ne-hurend ez-pey-i fānī hoş bāş

Ger be-ğam bü'gzered (2) eyyām çī h'āhed būden

(3) Bāde hūr ğan ne-hūr u pend-i muqallid me-şinev

Şarāb iç ğam yime muqallid naşihatın işitme (3)

İ'tibār-ı sühan-ı 'ām çī h'āhed būden

'Avām sözine i'tibār ne olsa gerek murād budur ki 'ışk-ı İlahīye meşğül (4) ol ğam-ı cihān yime ve 'avām sözine i'tibār itme

(4) Murğ-ı kem-havşala-rā gū ğam-ı hord hūr ki ber-ü

Kırsağı eksük (5) kuşa di kendü ğamuñ yi ki anuñ üzerine

Rahm-i ān kes ki nihed dām çī h'āhed būden

Ağ koyan kimsenüñ (6) rahmi ne olsa gerek murād budur ki sālīk-i mübtedāya di kendü tedārikinde olsun şeyh-i nākışa i'timād (7) itmesün zīrā ol ağ kurup bunu şikār idendür andan buña ne rahm olsa gerekdür

(5) Dest-renc-i tu hemān bih (8) ki şevved şarf be-kām

Senüñ elüñ emegi ol yegdür ki murād harc ola

Dāni āhir ki be-nā-kām çi h̄'āhed būden

(9) *Bilürsin āhir ki nā-murād u zārūrī ne olsa gerek* murād budur ki kesb itdügün māl murād-ı āhirete şarf (10) u harc olunmak gerek bilürsin āhir ki mevt irüp sen āhirete gidüp māl dünyāda kalsa gerek

(6) Pīr-i (11) meyhāne hemī h̄'ānd mu' ammāyī dūş

Meyhāne pīri oğur idi bir mu' ammāyī dün gice

Ez-ḥaṭ-ı cām ki fercām çi (12) h̄'āhed būden

Ḳadeḥ ḥaṭından ki 'ākıbet ne olsa gerek murād budur ki şeyḥ-i ḥānḳāh dün gice (13) bir mu' ammā oğur şafā-yı kalbden ki 'ākıbet ne olsa gerek ya'nī mevt gelse gerek 'acabā imān ile mi (14) ḥatm olasın ve ḳabre dāḥil olursın 'acabā nice cevāb viresin ve ḥaşr olunsān gerek 'acabā (15) ḥesābuñ āsān ola mı daḫi *farıḳün fi'l-cenneti ve farıḳün fi's-sa'ir*²⁰¹⁷ olur 'acabā ḳaḅḳı farıḳden olasın

(7) Burdem (16) ez-reh dil-i Ḥāfız be-mey ü çeng ü ḡazel

Çıḳardum yoldan Ḥāfızuñ ḡöñlin şarāb ile ve çeng ile ve ḡazel ile (17)

Tā cezā-yı men-i bed-nām çi h̄'āhed būden

Tā ben bed-nāmuñ cezāsı ne olsa gerek murād budur ki Ḥāfızuñ ḡöñlini (18) dünyā yolından ve kesb-i mālдан çıḳardum 'ışḳ-ı İlāhī ve şeyḥ-i Munḥanī ve kelām-ı taşaffuf ile pes ben emr-i ma' āşī bilmez didükleri (19) bed-nāmuñ cezāsı ve ecri ne olsa gerek

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

İn merā bes ki şudem bā-ḡam-ı 'ışḳ-ı tu be-nām

Ger şudem 'āşık-ı bed-nām (20) çi h̄'āhed būden

VELEHU EYẒAN [G.447]

[Müstef' ilün Fe' ülün Müstef' ilün Fe' ülün]

(1) Dānī ki çist devlet dīdār-ı yār dīden

Bilür misin nedür devlet (21) dīdār-ı yār görmek [dānī ki çist devlet su'āldür dīdār-ı yār dīden cevābdur]

Der-kūy-ı ü gedāyī ber-ḥüsrevī ḡüziden

²⁰¹⁷ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. (Kur'ân, Şûrâ 42/7).

Anuñ maħallesinde gedālığı şahlıq üzre [İ91b] (1) ihtiyār itmek murād devlet-i müşāhede-i didār-ı Haqdur ve salṭanat-ı dünyādan anuñ tarafında faqr ihtiyār (2) itmek dimekdür

(2) Ez-cān ṭama‘ buriden āsān buved ü liken

Cāndan ṭama‘ı kesmek āsān olur veliken

Ez-düstān-ı (3) cānī müşkil tevān buriden

Cāna mensūb dostlardan müşkil olur kesilmek murād budur ki (4) cāndan ṭama‘ kesilmek āsāndur ki andan firqat muqadderdür ammā hayāt-ı ebediyyeye sebep olan dostlardan (5) kesilmek müşkildür ki mevt-i haqıķı ‘ azāb-ı āhiretdür

(3) H̄āhem şuden be-bustān çün gonca bā-dil-i teng

(6) Bostāna gitmek isterin goñca gibi ṭar gönül ile

V’āncā be-nīk-nāmī pīrahenī deriden

Anda iyü adluluq (7) ile bir gönlek yırtmaq murād budur ki hānqāha varmaq isterin şınıq kalb ile tā anda ‘ amel-i şālīh ile (8) libās-ı vücūdı ifnā idem

(4) Geh çün nesīm bā-gül rāz-ı nigufte guften

Gāh yil gibi gül ile gizlü rāz söylemek (9)

Geh sırr-ı ‘ışq-bāzī ez-bülbülān şeniden

Gāh ‘ışq-bāzılıq sırrını bülbüllernden işitmek murād gāh ehl-i (10) keşf ile rāz keşfi maḥfi söyleşem ve gāh ‘ aşık-meşreb sālīklerden ‘ aşıklığı işidem dimekdür (11)

(5) Būsiden-i leb-i yār evvel zi-dest me’gzār

Yārūñ lebin öpmegi evvel elden qoma

K’āhir melül gerdī (12) ez-dest ü leb güziden

*Ki āhir melül olursın el u ṭudaq ışıрмаqdan murād budur ki şıḥhade vü hayātda (13) iken zıkrū’llāh ve kelāmu’llāh müdāvemetin terk itme ki āhir vaqṭde ve qabrde lā ilāhe illa’llāh²⁰¹⁸ dimege daḥi (14) Allāh Rabbī söylemege şābit olası nitekim buyurur *yüsebbitu’llāhü’l-lezīne āmenū bi’l-kavli’s-şābiti fi’l-hayāti’d-dünyā* (15) ve *fi’l-āhireti*²⁰¹⁹ eger zıkrū’llāh ve kelāmu’llāh müdāvemetin itmezseñ āhir vaqṭde ‘ āciz ü maḥrūm olup nedāmet (16) idüp melāmet çeküp elüñ ve ṭudaḡuñ ışırsañ gerekdür el-‘ iyāzu bi’llāh*

(6) Furşat şümār şoḡbet k’ez-ın (17) dūrūze menzil

Furşat şay şoḡbeti ki bu iki günlük menzilden

Çün bü’gzērīm dıger ne’tvān behem (18) residen

Çün geqevüz daḥi birbirimize irişmek olmaz murād budur ki muşāḡabet-i iḡvān-ı şafāyı ve şoḡbet-i (19) ḡallān-ı vefāyı yā bedende olan ictimā‘-i ‘ aql u rūḡ u kuvāyı

²⁰¹⁸ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Allāhtan başka ilāh yoktur.

²⁰¹⁹ يُبَيِّنُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ Allah Teâlā sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapaşğlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar. (Kur’ān, İbrāhim 14/27).

ve iktidār-ı t̄a‘ at ve tevfiq-i Hudāyı fırsat (20) say ve ğanīmet bil ki zamānı k̄alīl olan cihānı geçüp gidicek bu cem‘ iyyet olmasa gerekdür

(7) Güyī (21) be-reft Hāfiz ez-yād-ı Şāh Manşūr

Şanasın gitdi Hāfiz Şāh Manşūr yādından

Yā Rab be-yādeş āver [İ92a] (1) derviş perverīden

Yā Rabbī hātırına getürdi derviş beslemegi murād zāhire nazar zāhir pādşahı olan (2) Şāh Manşūr beni yād itsün diyü du‘ ādur ma‘ nāya nazar Manşūr ve mü’eyyed-i men ‘ında’llāh olan tarīkat ben derviş-i (3) sāliki terbiyyet ü ıslāh itsün diyü du‘ ādur

Rubā‘ ī

Veftü fi-ḥayyiküm bi-‘ahdi²⁰²⁰

Fe-firtu minküm bi-küllü kaşdı

Leķitükümü’l-āne (4) müfteķiran

Urīdu minküm bi-faḍli sa‘ dī

VELEHU EYŻAN [G.448]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Zi-der der-āy u şebistān-ı mā münevver kun

Ķapudan (5) iķerü gir bizüm ķış evimüz münevver ķıl

Hevā-yı meclis-i rūḥāniyān mu‘ atţar kun

Rūḥāniler meclisi hevāsını mu‘ atţar ķıl (6) murād mütekellimden ‘aql ve muḥātabdan nefsdür ‘aql nefse dir hücre-i ḥalvet ḳapusından iķerü girüp ‘ibādetde bizümle (7) muvāfaķat eylesin çün cevher-i nūrānisin bizüm ḥil‘atḥānemüz münevver ķıl ḳuvā-yı rūḥāniye meclisi (8) hevāsın ṭayb-ı ṭayyibüñ ile mu‘ atţar ķıl [en-nefsü cevherün nūrāniyyun yete‘alleķu bi’l-bedeni ta‘alluķe’l-ıṣķi bi’l-ma‘şuķi²⁰²¹]

(2) Be-çeşm ü ebrū-yı cānān sipurdeem dil ü cān

Cānānuñ gözine ve (9) ḳaşına işmarlamışum göñli ve cānı

Biyā biyā vü temāşā-yı ṭāķ u manzar kun²⁰²²

Gel gel kemer ü pencere temāşāsın ķıl murād budur ki (10) ‘aql nefse dir sen göñli ve cānı cānān-ı mecāzī gözine ve ḳaşına teslīm idüp kemer ü penceredür diyü temāşā idersin (11) ammā ben cānān-ı ḥaķıķi zātına ve anuñ işārātına teslīm itmişümdür fi’l-ḥaķıķa temāşāğāh bunlardur gel gel bunları (12) temāşā ķıl

Beyt

²⁰²⁰ “1) Sizin mahallenizde ahdimde vefālī idim. Bütün kasdımla sizden firār ettim. 2) Şu an size fakīr bir hāldeyken rastladım ve sizin iyiliklerinizden talep ediyorum.”

²⁰²¹ النفس جوهر نوراني يتعلق بالبدن تعلق بالعشق بالمعشوق Nefis, nurani bir cevherdir. Aşkın maşuka taalluk ettiği gibi bedene taalluk eder. (Diğer Arapça İbāreler)

²⁰²² *Biyā biyā vü temāşā-yı ṭāķ* ifādesinin karşılığı derkenārda *der-ā-der ā vü temāşā-yı ṭāķ* şeklindedir.

+ ---/ + ---/ + --

Temāşāgāh-ı ‘āmā kūh u şahrāst

Teāşāgāh-ı māder hücre-i māst

(3) Zi-ḥāk-i meclis-i mā ey (13) nesīm-i bāğ-ı behişt

Bizüm meclisimiz toprağından ey cennet bağı yili

Be-bur şemāme be-firdevs ü ‘ūd-ı micmer kun

Yıylanguç (14) ilet cennet firdevse micmer ‘ūddan kıl murād ‘ibādet yerinüñ toprağı tayb-ı cennet olmağa lāyıkdur ki ol ḥazretde (15) mükerremdür dimekdür ba‘zı nüsaḥda bu beytüñ bedeli bu beyt vākı‘ olmuş [‘ūd bir hoş koçulu ağacdur ki yakıcağ koçusu zāhir olur ve micmer buḥūr yaqduqları zarfa dirler]

Be-gū be-ḥāzin-i cennet ki ḥāk-ı in meclis

Di (16) cennet ḥāfızına ki bu meclis toprağını

Be-tuḥfe ber-süy-ı firdev ü ‘ūd-ı micmer kun

Tuḥfe ilet firdevs cānibine (17) ‘ūd-ı micmer kıl murād bunda daḥi sābık gibidür

(4) Hiçāb-ı dīde-i idrāk şud şu‘ ā-yı cemāl

İdrāk gözinüñ hiçābı (18) oldı cemāl şu‘ āyı

Biyā vü hergeh-i ḥurşid-rā münevver kun

Gel güneş otağın münevver kıl murād ‘aqluñ nefse ḥiṭābın ḥikāyetdür (19) ki dir şu‘ ā-yı cemāl-i Ḥaḳ idrāk gözine hiçāb u perde olmuşdur sen gel bize muvāfaḳat kıl ḥurşid-i ḥaḳīkī (20) ḥanesi ki lā yes‘unī arđi velā semā‘i ve lekinne ve yes‘anī ḳalbü ‘abdi‘l-mü‘mini‘n-naḳıyyü‘t-taḳıyye‘l-vedā‘²⁰²³ ḥasebince ḳalb-i mü‘mindür (21) anı münevver kıl tā ki cemāl-i ḥaḳḳı gönül gözi ile müşāhede idevüz

(5) Sitāre-i şeb-i hicrān nemī-feşāned nūr

Hicrān gicesi [İ92b] (1) yılduzı nūr şaçmaz

Be-bām-ı ḳaşr ber-ā vü çerāğ-ı meh ber-kun

Köşk damına çık ay çerā‘ın yukarı kıl murād (2) girü ‘aqluñ nefse ḥiṭābın zıkrdür ki dirsens muvāfaḳat itmeyicek hicrān ve firāk zāyil olmaz lācerem eşer-i tāt (3) yılduz gibi olup nūrı rāsī olmaz ammā sen gelüp muvāfaḳat eyleyüp ‘urūc-ı rūḥānī müyesser olup nūr-ı māt (4) gibi nūr fāş zāhir olup delil-i rāh olur

(6) Çü şāhidān-ı çemen zır-dest-i ḥüsn-i tuend

Çün çemen (5) maḥbūbları senüñ ḥüsnüñ eli altında dururlar

Kirişme ber-semen ü nāz ber-şanavber kun

Kirişmeyi semene ve nāzı (6) şanavbere kıl murād çemenden vücūd-ı insānīdür ve semenden ḳalbdür ve şanavberden ḥavvās-ı dimāğdur lācerem ‘aḳl (7) nefse dir sen ki ḥüsn-i ‘ibādetde olasın ḳalb ü ḥavvās senüñ ḥüsnüñe tābi‘ olurlar pes naḳar-ı iltifātı ḳalb-i (8) şāfiye ve ta‘azzüzi ḥavvāsa ḳılsañ revādur

²⁰²³ لا يسعني أرضي ولا سمائي ولكني ويسعني قلب عبدي المؤمن التقوي التقي الوداع 2023 ancak müttaki, tertemiz ve dünyaya veda gözü ile bakan mümin kulumun kalbine sığarım. (Hadıs)

(7) Füzül nefis hikāyet besī kuned sākī

Nefsün zevā'idi çok (9) hikāyet ider ey sākī

Tu kār-ı hod me-dih ez-dest ü mey be-sāgar kun

Sen kendü işüñi elden koma şarābı kadehde (10) kıl murād budur ki 'aql şeyhe dir nefis tarīkate sülükda ve 'ışk-ı İllāhī nüş itmekde çok zevā'idi söyleyüp (11) ta' allül idersin kendü işüñde olup kalbe 'ışk-ı İllāhī taldurmakda ol

(8) Tama' be-ķand-i vişāl-i tu hadd-i mā ne'bvud

(12) *Tama' senün vişālün naķdine bizüm haddimüz degüldür*

Havāletem be-leb-i la' l-i hemçü şekker kun

Bizi havāle ol şekker gibi (13) la' le kıl murād bunda daħi 'aqluñ şeyhe hiķābdur ki dir bizüm senün maķāmuña ya' nī vişāl-i ila'llāh derecesine (14) bi'l-fi'l tama' muz haddimüz degüldür sen leb-i şirününden pend-i rengin kıl ki anuñ sebebi ile kaç' -ı mesāfe idüp vuşül (15) ila'llāh hāşıl idevüz

(9) Leb-i piyāle be-būs āngēh be-mestān dih

Ķadeh tudağın öp andan soñra mestlere dir (16)

Bedin daķıķa dimāğ-ı hıred mu' anber kun

Bu daķıķa ile 'aql dimāğın hoş koķulu kıl murād girü şeyhe hiķābdur (17) aña dir ki itdügün 'ibādetden sālīk-i 'aşıķlara ta' lim kıl ki bu daķıķa ile 'aql-ı ma' āş dimāğın hoş koķulu kıl (18) hulāşa-i murād şeyhden 'aql-ı ma' āşa lezzet-i 'ibādet taldurmak ve büy-ı hāzret yitişdürmek talebidür [daķıķa ince işe dirler]

(10) Eger faķih (19) naşihat kuned ki mey me-ħurī

Eger faķih naşihat iderse ki şarāb içmeñ diyü

Piyāleī be-diheş gü dimāğ-rā mu' attar kun

(20) *Aña bir ķadeh vir di dimāğı ter kıl murād bundan daħi şeyhe hiķābdur aña dir ki 'ilm-i zāhir ehli sülükdan men' (21) iderse aña 'ışk-ı İllāhī şunup dimāğına yübüset gelüp muhtell olmışdur 'ışk-ı İllāhī ile tarīb-i dimāğ kıl ki [İ93a] (1) iħtilālī def' ola di*

(11) Ez-ın müzevvece vü ħırķa nīk der-tengem

Bu müzevvece ve ħırķadan iyü tarlıķdayın (2)

Be-yek kirişme-i şūfi-ķuşem ķalender kun

Bir şūfi ķatl idici nazar ile beni ķalender kıl murād girü şeyhe hiķābdur ki (3) dir bu müzevveden ve 'arefe ķaftanından muħkem müzāyaķadayın şūfi olmayan ehl-i nefsün nefsanıyyetin ihlāk (4) u ifnā itdügün nazar eyle beni daħi ķalender ve şūfi kıl [şūfi-ķuşī lafzı vaşf-ı terkibidür] [şūfi diyüp şūfi olmayan murād ider tağyir-i bi'n-naķiz ķabilindendür]

(12) Pes ez-mülāzemet-i 'ıyş u 'ışk-ı meh-rüyān

'İşve ve ay yüzlüler (5) 'ışķına mülāzemetden soñra

Zi-kārħā ki kunī şī' r-i Ĥāfız ezber kun

İşlerden ki işlersin Hâfız şî'rin (6) ezber kııl murād budur ki t̄ā' at idüp ve zāt u şîfāt talebine iştiğâlden soñra bir iş işlersin ol iş (7) Hâfız şî'rin ezberlemek olsun ki esrâr-ı tarîkat ve aḥbâr-ı ḥaḳîkat ve dünyâ vü mâsivâdan ferâgat ve ikbâl-i (8) ḥazret ta' lîm ider

VELEHU EYẒAN [G.449]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Şarâb-ı la' l keş ü rüy-ı meh-cebînân bîn

Şarâb-ı la' l çek ve ay alınlular (9) yüzün gör

Hilâf-ı mezheb-i ânân cemâl-i inân bîn

Anlaruñ mezhebi hilâfi bunlaruñ cemâlin gör murād şarâb-ı la' lden (10) mücâhededür ki la' l-reng ü âteş-i tâbdur ve keşirü's-semen ve kemyâbdur ve meh-cebînlerden murād ef' âl ü şîfât u zâtdur (11) ve anlaruñ yüzü tecellileridür ve ânân diyü işaret itdüğü mışrâ' -ı şânide mezkûr olan kûteh-âstînândur pes her kim ki (12) riyâzet ü mücâhede ide aña tecellî-i ef' âl ü şîfât u zât olur hilâf-ı tagyîru's-şekli li-ecli'l-ekl²⁰²⁴ iden mekkârlaruñ (13)

(2) Be-zîr-i delğ-i murakka' kemendhâ dârend

Yamalu hırka altında kemendleri vardur

Dırâz-desti-i in kûteh-âstînân bîn

(14) *Bu yeñi kışalaruñ el uzunluğın gör murād budur ki şüfiyâne libâs-püş olan mekkârlardur [bundan murād ehl-i taşavvufa münâsib olan enfüsdür âfâkı olıcağ zâhirde olan yârân u muşâhiblerden 'ahd-i muḥabbet sözün işitmezüm vefâları yokdur dimekdür ba' z-ı nûsaḥda mışrâ' -ı evvel böyle vâkı' olmış*

Huḳûḳ-ı şoḥbet-i mâ-râ be-bâd ber-dâdend

bizüm şoḥbetimüz ḥaḳlarını yile virdiler]

(3) Be-ḥürmen-i dü (15) cihân ser fûrû nemî-ârend

İki cihân ḥürmenine baş indürmezler

Dimâğ u kibr-i gedâyân u ḥüşe-çînân bîn

Dimâğını (16) ve kibrini gedâlaruñ ve başa degşürçileruñ gör murād oldur ki şunlar ki 'azizlerden nef' -i dîn ve kuvvet-i (17) yaḳîn cem' ü taḥşil iderler egerçi faḳirlerdür ammâ menâfi' -i dünyâ vü âḥirete baş indürmezler ki maḥlab u maḥlûbları (18) ḥazret-i İlahîdür lâcerem bunlaruñ dimâğ u istiğnâsını ve terk-i mâsivâsını gör

(4) Bahâ-yı nîm-kirişme hezâr (19) cân talebend

Yarım nazar bahâsı biñ cân taleb iderler [ba' zı nûsaḥda mışrâ' -ı evvel bu vâkı' olmış

Girih zi-ebru-yı müşgîn nemî-küşâyed yâr

Müşgîn kaşdan düğümü açmaz yâr murād işârât-ı tayyibe-i keşf itmez ḥazret-i Ḥaḳ dimekdür ba' zı nûsaḥda

²⁰²⁴ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değışmesi... (Diğer Arapça İbâreler)

Bahā-yı buse ez-ān leb hezār cān talebend

Ol lebden buse bahāsını biñ cān taleb iderler murād rūhī-i rūhānī ve ilhām-ı albi için çok murādāt-ı nefsanıyye terk itmek ister azret-i İlāhī dimekdür]

Niyāz-ı ehl-i dil ü nāz-ı nāzenīnān bīn

Ehl-i dilüñ niyāzını (20) *ve nāzenīnlerüñ nāzını gör* murād budur ki tecellī-i ef'āl ve şifāt u zāt iltifāt itmege çok nefis murādları (21) ve 'aql-ı ma'āş hevāları terk olunmak gerek

(5) Hādīs-i 'ahd-i muhabbet zi-kes nemī-şinevem

'Ahd-i muhabbet sözini kimseden [İ93b] (1) işitmezem

Vefā-yı şöhet-i yārān u hem-nişīnān bīn

Yārān ve muşāhibler şöheti vefāsını gör murād nefsdan ve kuvāsından ve (2) ve 'aql-ı ma'āşdan ve hevāsından *elestü birabbiküm*²⁰²⁵ nidāsında olan muhabbet-i 'ahd sözün işitmezemyārānuñ muşāhiblerüñ (3) vefāsını gör ya' nī vefāları yok dimekdür

(6) Esīr-i 'ışk şuden çāre-i alāş-ı menest

'İşk esīri olmak benim alāşım (4) *çāresidür*

Zamīr-i 'āfiyet-endīş ü piş-bīnān bīn

Selāmet fikr idenlerüñ ve öñin görenlerüñ zamīrin gör murād budur ki (5) 'ışk-ı İlāhīye esīr olmak ile nefsuñ ve kuvāsınuñ ve 'aqluñ ve hevāsınuñ esīrliginden alāş olunur selāmet-endīş (6) olanlaruñ ve öñini ya' nī mevt ü āhıret görenlerüñ zamīri ve fikri budur bunu gör sen daı böyle kıl dimekdür (7) [bu ma' nā lafz-ı 'āfiyet fā vü yā ile olıcadur ba' zı nüsada āf u bā ile vāı' olmuşdur ol tadırece 'āıbet fikr idenlerüñ ve öñin görenlerüñ zamīrin gör demek olur bu ma' nā te'kide rāci' olur te'sīs-i evlādur anuñçün nüşa-i evlā metn ihtiyār olundu]

(7) Ğubār-ı ātır-ı Hāfız be-burd şayal-i 'ışk

Hāfızuñ ātırı tozını giderdi 'ışk şayalı

Şafā-yı inet-i pākān u (8) pāk-bīnān bīn

Pāklerüñ amīri şafāsını ve pāk görıcıleri gör [yā pāklerüñ amīri ve pāk görıcılerüñ şafāsını gör dimekdür ba' zı nüsada mışrā' -ı evvel bu vāı' olmuş

Küdüret ez-dil-i Hāfız be-burd şöhet-i düst

bundan ma' nā vü murād zāhirdür ammā bu müntehā olanlara maşuşdur anuñçün nüşa-i evlā metn ihtiyār olundu] murād budur ki pāk u pāk-bīn olanlar 'ışk-ı (9) İlāhī ihtiyār iderler ki Ğubār-ı ātır olan Ğam-ı cihānı şayal-ı 'ışk pāk ider

VELEHU EYŻAN [G.450]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Nükte-i dil-keş (10) be-güyem āl-i ān meh-rü be-bīn

²⁰²⁵ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değıl miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ān, A'rāf 7/172).

Göñül çekici bir nükte dirüm ol ay yüzlünüñ hâlin gör [dil-keş lafzı vaşf-ı terkibîdür zâhiren şıfat-ı nüktedür fi'l-ḥaḳıka şıfat-ı hâl ki câzib-i ḳalbdür]

‘Aḳl u cān-râ beste-i (11) zıncır-i ān gīsū be-bîn

‘Aḳlı ve cānı ol gīsū zıncırine bağlanmış gör murād budur ki züyyine li’n-nāsi ḥubbü’ş-şehevāti (12) mine’n-nisā’i ve’l-benīne²⁰²⁶ ḥasebince ḳalb-i insān ḥüsn-i şürete mā’il olur ki hâl-i cemāl dil-keşdür ‘aḳl u cān (13) muḳayyed-i zülf-i ser-keşdür

(2) ‘Ayb-ı dil kerdem ki vaḥşî-vaż’ u şahrâyî me-bāş²⁰²⁷

Göñül ‘aybladum ki vaḥşî-vaż’ u şahrâyî (14) olma

Guft çeşm-i şîr-gîr ü ganc-ı ān āhū be-bîn

Didi ol āhūnuñ arslan dutucı gözini ve nāzını gör murād (15) budur ki ta’yib-i ḳalb idüp şahrâyî vü hercâyî olma didüm cevāb virdi ki ḳuvvet-i cezb-i āhū-hey’et beni (16) āvārer vü vaḥşî-şıfat itmışdür [vaḥşî ve şahrâyî olmaḳ āhū nişānidur ve şîr-i āhūya münāsibdür pes bu beytde tamām-ı tenāsüb-i elfāz ri’ āyet olunmuşdur]

Beyt

---+/-+++ / +---+ / -+-

Burdend şāhidān be-şemā’il-i dil merā

Yā Rab nigāhdār ki düzdān-ı in dilend (17)

(3) Ḥalka-i zülfeş temāşāḥāne-i bād-ı şabāst

Anuñ zülfi ḥalkası bād-ı şabā temāşāḥānesidür

Cān-ı şad şāhib-dil (18) ancā beste-i her mü be-bîn

Yüz şāhib-dilüñ cānını anda her bir ḳıla baḳlu gör murād budur ki bād-ı cemād iken (19) zülfe varur temāşā ider ehl-i dil olanlar şāhib-i ‘aḳldur aña giriftār olsalar ‘aceb midür

Şi’r

Bedven tecellā li’l-fu’ādi (20) ve li’t-ṭarabi²⁰²⁸

Ve ebdā ile’l-ḥüsnü’l-celīli ‘alā ḍa’fi

(4) ‘Ābidān-ı āftāb ez-dilber-i mā gāfilend

Güneşe ṭapanlar bizüm dilberimüzden (21) gāfillerdür

Ey melāmetger Ḥudā-rā rev me-bîn ü rü be-bîn

Ey melāmet idici Allāh için kendüni görme yüz gör [İ94a] (1) murād budur ki güneşde hemān bir nūr vardur reng-i rü ve çeşm ü ebrü ve leb-i şîrin ve kelām-ı

²⁰²⁶ نَفْسَانِي أَرْزُلَارَا، (özellikle) kadınlar, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kıldı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Hâlbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır. (Kur’ân, Âli İmrân 3/14).

²⁰²⁷ Şahrâyî kelimesinin karşılığı olarak derkenârda hercâyî ifâdesi bulunmaktadır.

²⁰²⁸ “Kalbe ve eğlenceye açık bir şekilde tecellî etti. Zayıflığıma rağmen onun hüsnü ve güzelliği teveccüh etti.”

rengin (2) vesâ'ir leâfet ve cezb ü hâlet yokdur lâcerem aña tapan dilber-i insân esbâb-ı hüsnden gâfildür ey (3) baña 'ışık-ı hüsn için ta' n iden kibri terk idüp hüsn-i veche nazâr kııl tâ ki *fe-zalikünne'l-lezi lümtünneni* (4) *fih*²⁰²⁹ mücebince 'özrüm zâhir ola

Beyt

Zâhidâ behr-i Hudâ tu rû me-bîn ân rû be-bîn

Ger kuned da' vâ (5) be-rüyeş mâh-rüy-ı ü be-bîn

(5) Zülf-i dil-düzdeş şabâ-râ bend ber-gerden nihâd

Anuñ göñli sarıķı zülfi (6) *şabânîñ boynına bend kodo* [dil-düzd lafz-ı vaşf-ı terkibidür göñül uğurlayıcı demek olur ba'zı nüsahta dil-düz vâkı' olmuş kalem-i nâsihtan sehvdür]

Bâ-hevâ-ğ'âhân-ı reh-rev hiket-i hindü be-bîn

Yola gidici hevâ-ğ'âhlara (7) *ol hindünuñ hilesin gör* murâd budur ki anuñ göñül sarıķı olan zülfi şabâyı dutar ki yil anda qarâr (8) ider ehl-i hevâ olan sâlike hile itse 'aceb midür

(6) Ân ki men der-cüstücüy-ı ü zi-ğod yeksü şudem

(9) *Ol kimse ki ben anuñ cüstücüyından kendümden bir taraf oldum*

Kes ne-dîdest ü ne-bîned mişleş ez-her sū (10) be-bîn

Kimse görmemişdür ve görmez mişlini her taraftan murâd ben 'âşık olup kendümden gittüğüm (11) bir mağbûbdur ki *leyse kemişlihi şey'ün*²⁰³⁰ hasebince kimse anuñ mişlin görmemişdür ve görmez dimekdür

(7) Hâfîzer (12) der-kuşe-i mihrâb mi-nâled revâst

Hâfîz eger mihrâb küşesinde iñlerse revâdur

Ey melâmetger Hudâ-râ (13) ân ħam-ı ebrü be-bîn

Ey melâmet idici Allâh için ol kaç büklümini gör murâd budur ki Hâfîz küşe-i (14) mihrâbda anuñün iñler ki ol mihrâb gibi kaşuñ mekrinden ħalâş ola

(8) Ez-murâd-ı şâh-ı Manşür ey (15) felek ruğ ber-me-tâb

Şâh-ı Manşür murâdından ey felek yüz döndürme

Tizi-i şemşir bi'nger kuvvet-i bâzū (16) be-bîn

Kılıç keskinliğine bak kuvvet-i bâzūyı gör murâd ma'nâya nazâr mü'eyyed-i men 'indâ'llâh olan şâh-ı dîne (17) muğâlefet itme ki anuñ mağbûl-i ħazret olur kelâm-ı nâfizi ve kuvvet-i te'siri vardur dimekdür (18)

²⁰²⁹ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır! (Kur'an, Yûsuf 12/32).

²⁰³⁰ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. (Kur'an, Şûrâ 42/11).

VELEHU EYŻAN [G.451]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Şāh-ı şimşād-kađān hüsrev-i şirîn-dehenān

Şimşād-kađlerüñ şāhı şirîn-dehenlerüñ hüsrevi (19)

Ki be-müjgān şikened kalb-i heme şaf-şikenān

Ki kirpük ile şar dükeli şaf şıyıcılaruñ kalbini murād *şimşād-kađ*lerden (20) ' uluvv-ı derecesi olanlardur ve *şirîn-dehen*lerden murād kelām-ı ' ilm ü hikmet söyleyenlerdür ve *şaf-şiken*lerden (21) murād şeyātin-i cinn ü ins ve nefis ve kuvāsı ve ' aql-ı ma' aş ve hevāsıdır ve *müjgān*dan murād rumüz-ı İlähiyye ve [İ94b] (1) kelimāt-ı Hađdur ki te' şir bunlar şānıdır lācerem dir derecāt-ı ' āliyesi olanlaruñ pādşāhı ve va' z u naşihat (2) idenlerüñ serdārı ya' nı bir şeyh-i kāmil ü mükemmel ki rumüz u işārarı ve kelimāt-ı tayyibātı ile rūhuñ ve ' aql-ı me' āduñ (3) ve bunlaruñ cünüdünüñ şaffını şıyan a' dānuñ kalbini şır bu beyt merhündür

(2) Mest bü' gzeşt ü nazār ber-men-i derviş endāht²⁰³¹

(4) Mest geçdi nazarı ben derviş üzre atdı

Guft ey çeşm ü çerāğ-ı heme şirîn-sühanān

Didi tatlu (5) *sözlülerüñ gözi ve çerāğı* murād budur ki ol şeyh-i büzürgvār keyfiyyet-i İlähiyye ile mütekeyyif olduğı hālde ben (6) dervişe uğradı ve nazār kıldı ve didi ey ehl-i kelāmuñ ve erbāb-ı nazmuñ çerāğ-ı rāh-nümāsı ve çeşm-i rāh-binī (7) maқūl-i қavl bundan şoñra olan üç beytdür

(3) Tā key ez-sim ü zeret kīse tehī h' āhed būd

Tā niceye dek (8) *gümüşden ve altundan senüñ kīseñ boş olsa gerekdür*

Bende-i men şev ü ber-hür zi-heme sim-tenān²⁰³²

Benüm kulum (9) *ol yimiş yi dükeli sim bedenlerden* murād budur ki niceye dek vücūd kīsesi fezā' il ü kerāmāt-ı Hađdan hālī (10) olur baña ' abd-i muṭi' ol cemī' -i ehl-i dünyādan ve erbāb-ı ' aṭādan behremend ol

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Pādşāhān-ı cihān çün be-gamī haste (11) şevend

İsti' ānet zi-der-i küşe-nişinān talebend

(4) Kemter ez-zerre neī pest me-şuv mihr be-verz

Zerreden eksükreğ (12) *degülsin alçağ olma muḥabbet şına*

Tā be- ' işretgeh-i hürşid resī çarḥ-zenān

Tā güneş şoḥbetgāhına iresin çarḥ (13) *u semā' urarağ* murād budur ki zerre muḥabbet-i āftāb idüp aña vuşlat u muşāḥabet ḥāşıl kılmışdur andan kötü (14)

²⁰³¹ *Ber-men-i derviş* ifādesi derkenārda *ber-men-i miskīn* şeklindedir.

²⁰³² *Bende-i men şev* ifādesine karşılık olarak derkenārda *pend-i men bi' şnev* kelimesi bulunmaktadır.

degülsin alçaq olma ‘*uluvvu’l-himmete mine’l-îmân*²⁰³³ hasebince muhâbbet-i Hâk kı̄l tâ ki ittîşâl-ı Hâk ve şoḥbet-i âftâb-ı muṭlaḳ maḥalline (15) varasın zevḳ ü şevḳ ü semâ‘ ile [*mîhr* lafzı bunda muhâbbet ma‘nasınadur ma‘nâ-yı âḫirî i‘tibârî ile mürâdif-i hürşiddür pes bunuñ zikri münâsibdür ve *çarḥ* bunda dönmeḳ dimekdür ammâ zerreye ve hürşide münâsibdür lâcerem bu ta‘birde ḥüsn-i şan‘at vardır]

(5) Ber-cihân tikye me-kun v’er ḳadeḫi mey-dârî

Cihâna i‘timâd itme eger bir ḳadeḫ (16) *şarâbuñ var ise* [*mey-dârî* lafzında ḫarf-i mîm meftûḫdur meksûr degüldür meksûr oḳıyân ma‘nâ kesr ider]

Şâdi-i zühre-cebînân ḫur u nâzûk-bedenân

Zühre alınlularuñ ve nâzûk bedenlerüñ şâdiliğine (17) *iç* murâd budur ki beḳâ-yı ḫayâta ve ‘ömr ü şebâta i‘timâd kı̄lma eger ḳalbüñde ‘ışḳ-ı Hâk var ise ‘ibâdet kı̄l cebîni (18) nûr-ı ‘ibâdet ile münevver ve riyâzet ile bedeni naḫîf olanlar şâdılığına ki anlar ‘ışḳ-ı İllâhî nûşından şâd olurlar (19)

(6) Pîr-i peymâne-keş-i men ki revâneş ḫoş bād

Benüm ḳadeḫ çekici pîrüm ki rûḫ ḫoş olsun

Guft perhîz kun (20) ez-şoḥbet-i peymân-şikenân

Didi perhîz kı̄l ‘ahd şıyıcılar şoḥbetinden murâd budur ki ‘ışḳ-ı İllâhî şâribi olan (21) şeyḫüm rûḫı şâd olsun baña didi ihtirâz kı̄l tevbe vü ‘ahdi şıyup fişḳ u hevâyâ ve kesb-i dünyâyâ meşḡul [İ95a] (1) olanlar muşâḫbetinden

(7) Bâ-şabâ der-çemen-i lâle seḫer mî-guftern

Şabâyâ lâle çemeninde seḫer didüm

Ki şehîdân-ı (2) kiend in heme ḫünîn-kefenân

Ki kimüñ şehîdleridür bu dükeli ḳanlu kefenlüler murâd budur ki teveccüh-i seḫerîye (3) meşâ‘ib erenlerden ve ḳazâ irişenlerden suâl itdüm ki bunlara bu âfât nedendür

(8) Guft Ḥâfîz men ü tu maḫrem-i in (4) râz neim

Didi ey Ḥâfîz ben ve sen bu râzuñ maḫremi degülüz

Ez-mey-i la‘l ḫikâyet kun u şîrîn-dehenân

La‘l şarâbdan (5) *ḫikâyet kı̄l ve tatlu ağızlulardan* murâd budur ki teveccüh-i seḫerî baña cevâb virdi ki ḳazâ vü ḳader sırrını kimse (6) bilmez bunu söyleme ‘ışḳ u riyâzetden ve ehl-i ‘ilm ü ma‘rifetden söyle

(9) Dâmen-i düst be-dest âr u zi-düşmen be-gusil

(7) *Dost etegin ele al düşmenden kesil*

Merd-i Yezdân şev ü imen güzer ez-ehrimenân²⁰³⁴

Allah eri ol emîn geḫ dîvlerden (8) murâd ḫâzret-i Hâḳḳa teşebbüs idüp a‘dâ-yı dînden kesilüp ehlu’llâhdan olup şeyâtîñ-i cinn ü insden emîn (9) ol dimekdür

²⁰³³ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği imândandır. (Hadîs)

²⁰³⁴ İmen güzer ifâdesine karşılık olarak derkenârda *fâriğ güzer* ibâresi bulunmaktadır.

VELEHU EYŻAN [G.452]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Gülberg-rā zi-sünbül-i müşkîn niķāb kun

Gül yaprağına sünbül-i müşkînden niķāb kıl

Ya' nî (10) ki ruķ be-püş u cihān-rā ħarāb kun²⁰³⁵

Ya' nî ki yūzi ört cihānı ħarāb kıl murād muĥātabdan şeyĥdür ve *gülden* keşf-i (11) cemāldür ve yaprağından eşer-i keşfdür ve *sünbül-i müşkînden* ġayb-ı hüviyyetdür pes dir ki ey şeyĥ sālīke keşf-i cemāl eşeri (12) zühür idicek ġayb-ı hüviyyet ile anı sır kıl tā ki cihān vücūdı istiġrāk-ı müşāhede-i zātda ve mütāla'a-i (13) hüviyyetde ħarāb u bî-ĥod ola

(2) Be' fşān ' arak zi-ġehre vü eṭrāg-ı bağ-rā

Şaç teri yüzden ve bağ eṭrāfını

Çü (14) şīşehā-yı dīde-i mā pür gül-āb kun

Bizüm gözümüz şīşesi gibi tolu gül-āb kıl murād budur ki Resülullāh 'aleyhi's-selām (15) ĥazretine vahy gelicek terler andan soñra aşĥāba söyler idi saña daĥi ħalbi olup ma' ārif-i ' ışķ-ı ĥaķīkat (16) ve ' avārif-i ĥubb-ı ṭarīkat ve şu' ūbet-i aĥvāl-i āĥiret ve aĥvāl-i ĥazret söyleyüp ehl-i meclis eṭrāfda olup (17) sālīklerden olmayanlar ne daĥi andan şevķ ü ĥālet ve süz u ĥarāret yitişdürüp gözleri yaş ile tolu biz ki (18) sālīkler ve miyān-ı meclisde olanlar ve gözi yaş ile tolanlaruz gözi daĥi bizüm gözümüz gibi pür-ān olsun

(3) Bü' gşā (19) be-şīve nergis-i pür-ĥ' āb-ı mest-rā

Aç şīve ile nergis-i pür-ĥ' āb-ı mesti

V' ez-reşķ ħeşm-i nergis-i ra' nā be-ĥ' āb (20) kun

Güniden nergis-i ra' nā gözin uyķuda kıl murād budur ki şol sālīk-i mest-i ' ışķ ki gözi ĥ' āb-ı (21) iĥticāb ve setr ü ĥicāb ile māli ola anı şevķ-i İlähî ve zevķ-i şāhî ile aç ve şevķ-i ' amā ki ' ayn-ı ra' nāsı [195b] (1) ve ' ışķ-ı Ĥaķdan istiġnāsı ola anı güniden uyķuya ilet ki nā-ehl şarf-ı ĥikmet-i izā' atdür

(4) Eyyām-ı gül çü ' ömr be-reften (2) şitāb kerd

Gül eyyāmı ' ömr gibi çün gitmege isti' cāl itdi

Sākī be-devr-i bāde-i gül-gün şitāb kun

Ey sākī gül renklü (3) şarāb devrine isti' cāl kıl murād budur ki keşf eyyāmı ' ömr gibi isti' cāl ile gitmekdedür imdi ey şeyĥ-i ' ışķ gül renkli (4) devr itdürmege isti' cāl kıl ki fırsat fevt olmaya

Beyt

Tü ' emmelu fi' d-dünyā ṭavīlen ve lā tedri²⁰³⁶

²⁰³⁵ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ya' nî niķāb der keş ü ' ālem ħarāb kun

²⁰³⁶ "1) Dünyâda uzun uzun ümitler beslersin, oysa gece olunca sabâha kadar yaşayacakmısın, bilmezsin. 2) Nice sağlıklı kişi hasta olmadan ölmüş, nice hasta da uzun zamân yaşamıştır." Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 98-99.

İzā cenne leylün hel ta' ısun (5) ile'l-fecri
Feküm min şahihın mâte min ğayri ' illetin
Ve kem min marizin ' aşe haynen mine'd-dehri

(5) Būy-ı benefşe bi'snev ü zülf-i nigār ğir

(6) Benefşe koqusın tıy ve zülf-i nigār tıt

Bi'nger be-reng-i lāle vü ' azm-i şarāb kun

Lāle rengin ğör ve ' azm-i şarāb kııl murād (7) budur ki sālīk ' aşıq benefşesi zülf-i nigār ve ğayb-ı hüviyyet-i cabbārdur ve reng-i lālesi şarāb-ı ' ışk-ı cemāldür

(6) Hemçün ħubāb (8) dīde be-rüy-ı kadeĥ küşāy

Ĥabāb gibi gözi kadeĥ yüzine aç

V'in ħāne-rā kıyās-ı esās ez-ħubāb kun

Bu evüñ (9) bünyādı kıyāsını ħubābdan kııl murād budur ki ħubāb gibi gözünü belerdüp kılab ü bāṭın gözleyüp zāhir-i cihāna nazar kıılma (10) bu cihāne-i cihānuñ bünyādını ħubāb gibi bī-sebāt kıyās kııl

(7) Z'āncā ki resm ü ' ādet-i ' aşıq-kuş-i-i tust

Ol maqamdan (11) ki senüñ ' aşıq kıatl itmek resm ü ' ādetüñdür

Bā-düşmenān kadeĥ keş ü bā-mā ' itāb kun

Düşmenler ile kadeĥ çek ve bize (12) ' itāb kııl murād budur ki ' ādet-i İlāhī budur ki eşeddü'n-nāsi belāe'l-enbiyā'ü şümme'l-emşelü fe'l-emşef²⁰³⁷ ħasebince (13) ' aşıqların nefsanıyyetin kıatl idüp el-mü'mine fi kılletin ev ' illetin ev zilletin²⁰³⁸ mücebince dünyāda miñnetde kıalur lācerem ol (14) ' ādet üzre a' dāñı ' ıyş u ' işretde ve bizi ' itāb u miñnetde kııl dir

(8) Ĥāfız vişāl mī-ṭalebed ez-reh-i du' ā

(15) Ĥāfızvişāl ṭaleb ider du' ā yolundan

Yā Rab du' ā-yı ħaste-dilān müstecāb kun

Yā Rabbī ħaste gönüllülerün du' āsını (16) müstecāb kııl murād budur ki her kimse bir maṭlab u maṭlūb ṭaleb ider ve aña vuşul ħuşūlin ister Ĥāfızın senüñ (17) vişālün ister yā Rabbī seb buncılayın ħaste dillerün du' āsın müctecāb kııl

VELEHU EYẒAN [G.453]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Şubhest sākiyā kadeĥi (18) pür şarāb kun

Şabāĥdur ey sākī bir kadeĥi tolu şarāb kııl

²⁰³⁷ أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَمْتَلُ فَأَلْأَمْتَلُ En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, peygamberler, sonra yaşantı ve inançta ona yakın olanlar ve sonra onlara yakın olanlar. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 533, Hadis No: 2398.

²⁰³⁸ فِي قَلْبِهِ أَوْ جِلْدِهِ أَوْ ذَلِيلِهِ Müminden (rızkından) azlık, hastalık ve zillet eksik olmaz. (Hadis) Mevsuatü'l-Ehâdis, Hadis No: 26909.

Devr-i felek direng ne-dâred şitâb kun

Devr-i felek eglenmez (19) isti'câl kııl murâd şeyhden qalbini 'ışk-ı İlahî ile taldurmak talebidür ki 'accilû bi's-şalâti kable'l-fevti ve 'accilû bi't-tevbeti (20) kable'l-mevti'²⁰³⁹ hasebince isti'câl ider

(2) Z'ân pîşter ki 'âlem-i fânî şevêd hârâb

Andan öñdin ki 'âlem-i fânî hârâb olur (21)

Mâ-râ be-âb-ı dîde-i gül-gün hârâb kun

Bizi gül renkli şarâb şuyı ile hârâb kııl murâd budur ki 'âlem-i vücud-ı insânî ki [196a] (1) bi-şebât u fânîdür ol hârâb olmazdan ve mevt irmezden evvel 'ışk-ı İlahî ile bizi bi-hod u hârâb kııl

(3) Hürşîd-i (2) mey zi-maşrık-ı sâgar tultü' kerd

Şarâb güneşi kadeh maşrıkından tıgıdı

Ger berg-i 'ıyş mî-talebî terk-i h'âb kun

Eger (3) 'ıyş azıgın isterseñ uykuyı terk kııl murâd budur ki 'ışk-ı İlahî şems gibi qalbden zühür itdi eger 'ıyş-ı âhiret (4) isterseñ uykuyı terk idüp 'ibâdetde ol

(4) Rûzî ki çarh ez-gil-i mâ küzehâ kuned

Bir gün ki çarh bizüm (5) balçığımuzdan bardaqlar ider

Zinhâr kâse-i ser-i mâ pür-şarâb kun

Gâfil olma bizüm başımız çanağın şarâb ile tolu eyle (6) murâd budur ki mevt irüp hâk olmazdan ve toprağımuzdan bardaqlar kıılınmazdan evvel başımız çanağın 'ışk-ı İlahî ile (7) mâl-â-mâl kııl

(5) Mâ merd-i zühd ü tevbe vü şâmât nîstîm

Biz zühd ü tevbe ve rüsüm u 'âdât eri degülüz

Bâ-mâ be-câm (8) u bâde vü sâkî hîtâb kun

Bize kadehden ve şarâbdan ve sâkîden hîtâb kııl murâd budur ki biz zühd-i huşk ve tevbe-i (9) şürî ve şeyhlik ü şüfilik resmi vü 'âdeti degülüz bize şafâ-yı qalb ve 'ışk-ı Hâk ve şeyh-i tarikatden hîtâb ve andan (10) fetih-i bâb kııl

(6) Kâr-ı şavâb bâde-perestîst Hâfîzâ

Şavâb 'amel şarâb-perestlikdür ey Hâfîz

Ber-hîz ü 'azm-i (11) be-kâr-ı şavâb kun

Qalk tizcek şavâb amele 'azm kııl murâd 'amel-i şavâb 'ışk-ı Hâk u ihlâşdur ey Hâfîz (12) qalkup 'amel-i şavâba 'azm kııl diyü terk-i 'amel-i dünyâ ve iştiğâl-i 'amel-i Mevlâya terğîb ider (13)

VELEHU EYŶAN [G.454]

²⁰³⁹ وَعَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفَوْتِ ، وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ Vakti çıkmadan namâza acele ediniz, ölmeden önce de tevbe için acele ediniz. (Hadîs) Mevzûatü's-Sagânî, No: 16.

[Müfte' ilün Mefâ' ilün Müfte' ilün Mefâ' ilün]

(1) Fâtiḥai çü âmedî ber-ser-i ḥasteî be-ḥ'ân

Çün bir ḥasta başı üzre geldüñ bir Fâtiḥa oḳı [ḥ'ân lafzı elif ile oḳunur ḳâfiye içün ve ma' nâ-yı meştür ber-ser-i ḥasteî lafzı âmedî lafzına müte' allık olduḡı taḳdîrcedür be-ḥ'ân lafzına müte' allık olıcaḡ ma' nâ böyle olur çün geldüñ bir Fâtiḥa oḳı bu ḥasta başı üzre]

Leb be-küşâ ki mî-dihed (14) la' l-i lebet be-kuşte cân²⁰⁴⁰

Ṭudaḡı aç ki lebüñ la' li virür maḡtüşe cân murâd budur ki bir zamânda ḥaste (15) olup bir yâr-ı ' azîz anı ' iyâdete gelmiş andan Fâtiḥa taleb itmiş anı zıkr ider

(2) Ân ki püriş âmed ü Fâtiḥa ḥ'and (16) u mî-reved

Ol kimse ki şormaḡa geldi ve Fâtiḥa oḳudı ve gider

Gü nefesî ki rûḡ-râ mî-kunem ez-peyeş revân

(17) Ḳanı bir nefes ki rûḡı idem anuñ ardınca revân murâd budur ki ziyâde za' fundan bir teneffüse ḡudretüm yoḡ (18) ve illâ bir teneffüs idüp rûḡı ol yâr-ı ' azîz ardınca revân ider idüm

Beyt

+++--/+++--/+++--/++-

Bir nefesdür virelüm yâre necâti cânı (19)

Dutalum ḡasret ile bir ḡatıraḡ âh didük

(3) Ey ki ṭabîb-i ḥasteî rûy-ı zebân-ı men be-bîn

Ey kimse ki ḥaste (20) ṭabîbisin benüm dilüm yüzün gör

K'in dem ü düd-ı sînem bâr-ı dilest ber-zebân

Ki bu nefesüm ve sînem dütüni göñül (21) yüküdür dil üzre murâd budur ki ṭabîbler dile naḡar idüp andan marazı teşḡiş iderler benüm ḡalbümde olan ḡarâretüm ve âteşüm [İ96b] (1) eşeridür nefesüm ve sînemüñ tütünü ki dilüm üzre zâhirdür andan ḡalbüm ḡâlin bilürsin

(4) Gerçi teb üstüḡ'ân-ı men kerd (2) zi-mihr germ ü refit

Egerçi isteme benüm kemügüm muḡabbetden ıssı ḡıldı ve gitdi

Hemḡü tebem nemî-reved âteş-i mihr ez-üstüḡ'ân

(3) İsteme gibi gitmez muḡabbet odı kemügümden murâd budur ki ' ışḡ u ḡarâretden ḡamı ḡâdiş oldu ve (4) gitdi ammâ ḡamı gitdüḡi gibi âteş-i muḡabbet gitmez

(5) Ḥâl-i dilem çü ḡâl-i tu hest ber-âteşes vaṭan

Benüm göñlüm ḡâli (5) andan senüñ ḡâlüñ gibi anuñ vaṭanı od üzre

Cismem ez-ân çü çeşm-i tu ḥaste şudest ü nâ-tevân

(6) Cismüm andan senüñ gözün gibi ḥaste vü za' if olmışdur murâd budur ki senüñ ḡâlüñ yüzün âteşi üzre olduḡı (7) gibi benüm göñlüm böyledür ki âteş-i ' ışḡ üzredür

²⁰⁴⁰ Be-kuşte ifâdesine karşılık olarak derkenârda be-ḡaste ve be-murde kelimeleri bulunmaktadır.

anuñ için çeşm-i bīmāruñ gibi cismüm haste vü za'ifdür hülāsa-i (8) murād haste vü za'if olduğın beyāndur

(6) Bāz nişān harāretem z'āb-ı dü dīde vü be-bīn

Teskīn kıl harāretümi (9) iki göz yaşından ve gör

Nabz-ı merā ki mī-dihed hiç zi-zindegī nişān

Benün nabzumı ki virür mi hiç hayātdan nişān murād (10) budur ki harāret-i zā'ideyi teskīn idüp nabzumı görüp hayāt-ı ebediyyeden nişān virür mi anı baña bildür

(7) Ān ki müdām (11) şīşem ez-pey-i 'ıyş dādeest

Ol kimse ki baña şīşeyi müdām 'ıyş için virmişdür

Şīşem ez-çi mī-bered (12) pīş-i tabīb her zamān

Şīşemi niçün iletür tabīb öñine her zamān murād budur ki şeyh-i tarīkat baña şīşe-i kılbi (13) ve şafā-yı hātırı ıyl-ı tāt için virmişdür pes şīşemi ehl-i zāhire niçün iletür ve gönderür

(8) Hāfiz ez-āb-ı (14) zindegī şī'r-i tu dād şerbetem

Ey Hāfiz āb-u hayātdan senüñ şī'rün baña şerbet virdi

Terk-i tabīb kun biyā (15) nüşha-i şerbetem be-ḥ'ān

Tabībi terk kıl gel baña şerbet nüşhasın okı murād budur ki senüñ kelāmuñ āb-ı hayāt-ı ma'neviyyeden (16) şerbetdür pes tabīb-i zāhiri terk idüp āb-ı hayāt-ı ma'nevī şerbetinüñ nüşhasın okı ki emrāz-ı kılbiye vü rühāniyyeye (17) şifā andan olur [kāfiye redd-i maṭla' dur]

VELEHU EYẒAN [G.455]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Menem ki şöhre-i şehrem be-'ışk verziden

Benüm şehri meşhürüyün (18) 'ışk şunmağ ile

Menem ki dīde neyālūdeem be-bed dīden

Benüm ki gözi mülevveş itmemişdür yaramaz görmek ile (19) murād kendünün 'ışk-ı şehride şöhrerin beyān ve 'ayb-bīn olmayup gözünü 'ayb görmek ile mülevveş kılmağın (20) zikrdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Egerçi zāhid ü 'ābid kunend da'vā-yı 'ışk

Kücā kunend çü men 'ışk-ı düst verziden

(2) Vefā kunim ü melāmet (21) keşim ü hoş başım

Vefā iderüz ve melāmet çekerüz ve hoş oluruz

Ki der-şerî^c at-i mâ kâfirîst renciden²⁰⁴¹

[197a] (1) *Ki bizüm şerî^c atümüzde kâfirlikdür incinmek* murād kendünün vefādārlığın ve melāmet çeküp şabr kılup ve incinmeyüp (2) hoş-ḥāṭır olduğın beyān ve ṭarīkat şerî^c atinde incünmek küfrān-ı ni^c met yā küfr-i ṭarīkat idüğün zikrdür

Bejt (3)

+---/+---/+---/+--

Şarāb nūş meyāzār ḥāṭırī vü me-renc

Ki küfr ü mazleme rencādenest ü renciden

(3) Be-pîr-i meykede guftem ki çîst (4) rāh-ı necāt

Meyḥāne pîrine didüm nedür necāt yolu

Be-ḥ^{âst} cām-ı mey ü guft ‘ayb pūşiden²⁰⁴²

İstedi şarāb (5) ḳadeḥin ve didi ‘ayb örtmek murād budur ki ḥānḳāḥ şeyḫine ṭarīḳ-i necāt şordum ‘ışḳ olan ḳalb isteyüp (6) ‘ayb örtmek didi

Bejt

+---/+---/+--

Be-dāmen ‘ayb-ı rindān pūş zāhid²⁰⁴³

Libās-ı zühd pūşiden çî kârest

(4) Murād-ı mâ (7) zi-temāşā-yı bāğ-ı ‘ālem çîst

Bizüm murādımız bāğ-ı ālem temāşāsından nedür

Be-dest-i merdüm-i çeşm ez-ruḥ-ı tu gül çiden

(8) *Göz bebegi eli ile senün yañağundan gül dirmek* mruād budur ki bāğ-ı ‘ālem temāşāsından murādımız ‘ālemün erbāb-ı (9) ḥüsn ü cemālini görüp cemāl-i cemāl-i ḥāzret-i Ḥāḳdan bunlar bir varaḳdur diyü ‘ibret almaḳdur

Bejt

+---/+---/+---/+--

Be-her çî dide (10) nihem rüy-ı Ḥāḳ hemī bīnem

Ki ‘ālemest mürāyā-yı rüy-ı ḥāzret-i ü

(5) Be-mey-perestî ez-ān naḳş-ı ḥod ber-āb zedem²⁰⁴⁴

(11) *Şarāb-perestlik ile anuñçün kendü naḳşımı şuya urdum*

Ki tā ḥarāb kunem naḳş-ı ḥod perestiden

Ki tā ḥarāb (12) idem kendüme ṭapmaḳ naḳşını murād budur ki nām u nāmūsı terk idüp şüfilik ihtiyār eyleyüp kendü enāniyyetüm (13) şüretini naḳş u taşviri şuya urur

²⁰⁴¹ *Şerî^c at* kelimesinin karşılığı olarak derkenârda *ṭarīkat* ifâdesi bulunmaktadır.

²⁰⁴² *Be-ḥ^{âst}* kelimesinin karşılığı olarak derkenârda *be-dād* ifâdesi bulunmaktadır.

²⁰⁴³ Kemâl-i Hocendî, *Dîvân-ı Kemâl-i Hocendî*, (Tashîh ü Mukâbele: Ahmed Keremî), Silsile-i Neşriyât-ı Mâ, Tahran, 1372.

²⁰⁴⁴ *Zedem* kelimesinin karşılığı olarak derkenârda *zenem* ifâdesi bulunmaktadır.

gibi āb-ı ‘ışka urdum tā ki ḥod-bīnligi ve ḥod-perestligi ve kibr ü enāniyyetüm (14)
ḥarāb u maḥv idem

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Īn ḳadr-i hest ḥāşıl-ı şūfi

Mī-nümāyed be-çeşm-i ḥalḳ-ı ḥaḳīr

(6) Be-raḥmet-i ser-i zūlf-i tu vāşıķem (15) vernī

Senūñ zūlfūñ ucı raḥmetine i‘timād iderüm yoḥsa

Keşeş çü ne’bved ez-ān sūci sūd kūşiden

(16) *Cezb olmayınca ol cānibden ne fā’ide duruşmañdan* murād ḡayb-ı hüviyyet-i zāt
baña merḥmet ḳılmaḡa i‘timād iderüm (17) kendü sa‘yuma degül eger ol cānibden
cez b olmazsa ‘aşıķuñ ṭalebi müfid olmaz

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Eger ez-cānib-i ma‘şūḳ (18) ne-bāşed meylī²⁰⁴⁵

Kūşış-i ‘aşıķ-ı bī-çāre be-cāyī ne-resed

(7) Zi-ḥatṭ-ı yār biyāmüz mihr bā-ruḥ-ı ḥüb

Yār ḥatṭından öğren güzel (19) yüze muḥabbeti

Ki gird-i ‘arız-ı ḥübān ḥoşest gerdiden

Ki ḥūblar ‘arızı ṭarafı ḥoşdur ṭolanmaḳ murād budur ki (20) maḥbūb yüzine
muḥabbet idüp anuñ eṭrāfın ṭolanmaḡı ḥatṭ-ı maḥbūbdan öğren ki be-ḡāyet ḥūbdur
pes maḥbūb-ı ḥaḳīķi (21) cānibini ṭolanmaḡı terk itme

Beyt

Dāmen-i ma‘şūḳ tā nā-bedīdest

Ser zi-ḥabīb-i ḥış key birün ḳunem

(8) ‘Īnān be-meykede [İ97b] (1) ḥāhem tāḥt z’ın meclis²⁰⁴⁶

Uyanı meyḥāneye döndürmek isterüz bu meclisden

Ki va‘z-ı bī-‘amelān vācibest (2) ne’şniden

Ki ‘amelsüzler va‘zını vācibdür işitmek murād ‘amel itmeyenlerūñ sözün
işitmeyüp (3) ḥānḳāha varup ‘amel ḳılanlar ile olmaḳ isterin dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Kiyet müfid şeved pend-i tu be-ḡuş kesī (4)

Naşihat-ı tu şeniden buved çü ne’şniden

²⁰⁴⁵ “Eğer ma‘şūk yönünden bir meyl olmazsa, bī-çāre aşıḡın çabası bir yere ulaşmaz.”

²⁰⁴⁶ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Be-ṭarf-ı meykede ḥāḥim reft ez-īn meclis

ba' zı nüsahta bu beyt bulundı

(9) Be-ıavf-ı meykede zārī kūnān revem (5) her Őeb

Meyhāne ıolanmağına zārılık iderek giderüm her gice

Ki bes hoşest çü cām-ı Őarāb hāndiden

(6) *Ki ziyāde hoşdur Őarāb kadehi gibi gülmek* murād budur ki televvüs-i ma' Şiyet müriş-i kaşavetdür ve taleb-i (7) dünyā bā' iş-i ğafletdür ve meşā'ib-i cihān ve ğayret-i akrān mağz-ı miñnetdür lācerem bunlardan hālāş mücib-i ferağ (8) u rāhatdur pes bu deñlü ālāmdan ağlayurağ hānķāha varupğ 'ışķ-ı Hāğ ile ıolup ğamndan hālāş olup (9) gülmek ziyāde hoşdur

Rubā' ī

Ene meşğülun bihi ' an külli Şey'in²⁰⁴⁷

Ene fihi hā'imun fi-küllü hayyin

Hüve fi-ķalbī ve ķalbī ' indehu (10)

Fenāhu zāhirun minhu ileyye

(10) Me-būs cüz leb-i ma' Őūk u cām-ı mey Hāfiz

Öpme ma' Őūk ve Őarāb kadehi lebinden ğayrı (11) ey Hāfiz

Ki desr-i zühd-fürüşān hāğāst būsiden

Ki zühd Őaticılar elini öpmek hāğādur (12) murād *leb-i ma' Őūk*dan kelāmu'llāh ve zikru'llāhdur ve *cām-ı mey* Őeyh-i Őāhib-i zevkdür lācerem öpüp ağza getürecek (13) anlardan zühd ü Őalāğ Őaticı mürāyī kimseler elin öpmek hāğādur

VELEHU EYŻAN [G.456]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Mī-fiken ber-Şaf-ı rindān (14) nazārī bihter ez-ın

Bırağ rind Şafına bir nazār bundan yigrek

Ber-der-i meykede mī-kun güzerī bihter ez-ın

(15) *Meyhāne kapusına bir uğramağ kııl bunda yigrek* murād muhātabdan Őeyhdür aña dir ki muhliş Őāliklere nazaruñ Őimdiye (16) dek olandan yigrek olsun ve hānķāha mürürüñ ve anda hużürüñ dağı yigrek olsun

(2) Der-hāğ-i men (17) lebet in luğ ki mī-fermāyed

Benüm hāğķumda senüñ lebüñ ki bu luğ buyurur

Őağt hübest veliken ķadarī (18) bihter ez-ın

Muğkem güzeldür ve liken bir miğdār bundan yigrek murād budur ki Şeyhe dir baña va' z u irşād lafzını (19) ıudağüñ ider be-ğāyet hübdur liken bundan bir miğdār dağı yigrek olsun

²⁰⁴⁷ "1) O beni her Şeyden uzak eylemiştir. Bütün canlılar içerisinde aklım yalnız onda kalmıştır. 2) O benim kalbimdedir. Kalbim de onun yanındadır. Fānī olmak ondan çok bana yakındır."

(3) Ān ki fikreş hirih ez-kār-ı cihān bü'gşāyed

(20) *Ol kimse ki anuñ fikri cihān işinden düğümü çözer*

Gū der-İN nükte be-fermā nazārī bihter ez-İN

Di bu nüktede (21) buyur bir fikr bundan yigrek murād budur ki ol şeyh ki keşşāf-ı müşkilāt ve ḥallāl-i mu'zilāt dur baña luṭf ḥuşuşında [İ98a] (1) daḡı yigrek fikr ve tedbīr buyursın [nazar bunda fikr ma' nāsınadır]

(4) Dil-i bedān rūd-ı kirāmī çİ kunem ger ne-dihem

Göñli ol mükerrem güzel oğlana (2) ne'yleyüm eger virmezsem [rūd lafzı bir kaç ma' nāya gelür bunda güzel oğlan ma' nāsınadır]

Māder-i dehr ne-dāred puserī bihter ez-İN

Zamān anasınuñ yoḡdur bir oğlanı bundan (3) yigrek murād budur ki rūḡ ve nefāhtu fihi min-rūḡı²⁰⁴⁸ ḡasebince mükerrem ve ḡadd-i nefesinde be-ḡāyet güzeldür göñlümi aña (4) virüp ta'alluḡ itsem 'aceb midür ki zamāna dek andan yigrek oğlanı yoḡdur [ba' zı nūsaḡda bu beyt bedeli bu beyt vāḡı' olmış]

Cān be-dān rūy-ı dil-ārām çİ kunem ger ne-dihem

Cāni ol göñül bezeyici yüzine ne'yleyüm eger virmezsem

Māder-i dehr neyāred puserī bihter ez-İN

Zamān anası getürmez bir oğlanı bundan yigrek murād bu taḡdırce imān yā 'ilm yā 'amel-i sāḡıḡdür]

Şi'r

Cemālūke zā'in bi'l-melāḡati (5) zāhirin²⁰⁴⁹

Fe-ḡalbi bihi't-ḡarafu sāhin ve sāhirin

(5) Nāşīhem guft ki cüz ḡam çİ hüner dāred 'ışḡ

Baña naşīḡat idici didi (6) 'ışḡuñ ḡamdan ḡayrı ne hūneri vardur

Buved ey ḡāce-i 'ākīl hūnerī bihter ez-İN

Olur mı ey ḡāce-i (7) 'ākīl bir hūner bundan yigrek murād budur ki baña naşīḡat iden ehl-i zāhir 'ışḡ-ı İllāhī ve ḡubb-ı ḡaḡḡuñ ḡamdan (8) ḡayrı hūneri yoḡdur didi ben aña cevāb virüp didüm ki ḡamdan yigrek hūner mi olur ki ḡam-ı āḡiret mūrīş-i (9) sa'ādetdür [mışrā'-ı şānī evvelinde vāḡı' olan buved lafzı bānuñ zammı vāvuñ fetḡi ile būden lafzından fi'l-i muzārī' dūr bu lafzda iḡtilāf oldunduḡıçün böyle taşḡıḡ ü taşḡıḡ olundu]

Beyt

+++ / +--+ / +++

Telḡi-i 'ışḡ eger gülüḡirest

²⁰⁴⁸ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي Ona şekil verdiḡim ve ona ruhumdan ütlediḡim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur'ân, Hicr 15/29).

²⁰⁴⁹ "Senin cemālın parlak bir güzellekle süslüdür. Kalbim ona mübtedâdır. Gözlerim de perîşân ve uykusuzdur."

‘ Ākıbet hoş-güvār ḥāhed būd

(6) Men çü güyem ki kadeḥ gır (10) u leb-i sākī būs²⁰⁵⁰

Ben hoş diyem ki kadeḥ tut ve sākī lebinöp

Bi’şnev ey cān ki ne-güyed dıgerī bihter (11) ez-ın

İşit ey cān ki dimez bir ğayr bundan yigrek murād mütekellimden ‘ aql-ı me‘ād ve muḥātabdan rūḥdur ki (12) dir çün diyem ‘ ışk-ı İlähī ile mālī olan tut ve şeyḥ kelimātın taḥabbül kıl sözümi işit ve anuñ mūcibi (13) ile iş it ey cān ki bir ğayr bundan yigrek söz dimez ki bundan yigrek söz olmaz

Beyt

-++-/-++-/-+-

Kibr-i cihān (14) cümle ez-ān tu şud

Merg ki beyāyed çı devā mī-kunī

(7) Kilk-i Ḥāfız şekerin mīve nebātist be-çin

Ḥāfızuñ (15) kalemı şekerlüyemiş nebātıdur degşür ya‘nī yimişin

Ki der-ın bağ ne-binī şemerī bihter ez-ın

Ki bu bāğda görmezsin (16) bir yimiş bundan yigrek murād mantūḳdan zāhirdür ki Ḥāfızuñ kalemı bir nebātıdur ki lezīz mīvesi vardır (17) ki ma‘ārif-i İlähiyye yazar lācerem bāğ-ı ‘ ālemdede bundan yigrek yimiş olmaz anı degşürmek gerekdür

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ḥāfız çı şurfe (18) şāḥ-ı nebātist kilki tu

Keş mīve dil-pezir-i tu-rā şehd ü şekkerest

VELEHU EYŻAN [G.457]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātün Mef‘ ülü Fā‘ ilātün]

(1) Mī-süzem ez-firāket rüy (19) ez-cefā be-gerdān

Yanarum firākuñdan yüzi cefādan döndürür [*be-gerdān* lafzı emr-i ḥāzır dur gerdānıden lafzından ve gerdānıden döndürmek ma‘nāsına gelür ve eylemek ya‘nī icād ma‘nāsına gelür]

Hicrān belā-yı cānest yā Rab belā be-gerdān

(20) *Hicrān cān belāsıdur yā Rab belāyı döndür* murād mütekellimden ‘ aql-ı me‘ād ve muḥātabdan nefsdür pes ‘ aql-ı me‘ād (21) nefse dir yanarum senüñ Ḥaḳdan firākuñdan yüzi cefā vü muḥālefeten döndür ve nefsüñ hicrānı cāna belādurur [198b] (1) yā Rabbī belāyı döndür nefsüme tevfiḳ-i hidāyet kııl

Beyt

²⁰⁵⁰ *Men çü güyem* ifādesine karşılık olarak derkenārda *ger be-güyem* ve *sākī būs* kelimesine karşılık olarak *sāğar nūr* ibāresi bulunmaktadır.

---+/-+---/---+/-+---

Mā rū be-rāh dārīm rū sūy-ı mā be-gerdān

Cān (2) der-hevā-yı vaşlest reh mā hevā be-gerdān

(2) Meh cilve mī-nümāyed ber-sebz-i ħink-i gerdūn

Māh cilve gösterür felek (3) atı üzre

Tā ü be-ser der-āyed ber-rahş pā be-gerdān

Tā ol başı aşğa gele at üzre ayağ kıl murād budur ki ‘aql (4) nefse dir ey felek atı üzre cevlan itmekdedür eger sen řā‘ at atına ve ‘ibādet Burakına süvār olursañ andan (5) a‘lā olursın [*ħink* kesr-i ħā ve sükün-ı nūn ve kāf ile boz at ve gök at ma‘nāsınadur ve *rahş* feth-i rā ve sükün-ı ħā ve řin ile alaca beñli boz at ve řu‘le ve Rüstem-i Zāl atı ve yıldurum ma‘nāsınadur]

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Ender-ħafā vü meşhūd cüz dūst nīst mevcūd

Ĥāhī resī be-maқşūd ān sūy tā be-gerdān (6)

(3) Yağmā-yı ‘aql u dīn-rā bīrūn ħurām sermest

‘Aql u dīn yağması için şaşra şalın sermest

Ber-ser külāh (7) be’şken der ber-ķabā be-gerdān

Baş üzre külāhı řı üzerūnden kaftanı döndür murād budur ki ‘aql-ı me‘ād nefse (8) dir ‘aql-ı ma‘āşı ve ‘avām-ı dīn ittihāz itdügi ‘ādeti nālān itmek isterseñ řabī‘ at-i beşeriyye ve ‘ādet-i me’lūfeden (9) şaşra çık mest-i ‘ıřķ-ı Ĥağ olduğıñ ħālde ve tācuñı tağyir ve libāsuñı tebdil kıl

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Īn kayd-ı ħırķa vü tāc (10) bendest ber-ser ü ten

Yā her dü-rā tu be’şken yāħūd ķafā be-gerdān

(4) Mergül-rā ber-efşān ya‘nī be-rağm-ı sūnbül

Örülmiş (11) řaçı çöz ya‘nī sūnbül rağmına

Gird-i buħūr u ‘anber gerd-i řabā be-gerdān

Buħūr ve ‘anber tozını řabā şarafına (12) dönder murād budur ki ‘aql-ı me‘ād nefse dir tezyin-i şüreti tağyir kıl ya‘nī reng ü bū ile kendüyi tezyin (13) idenler rağmına tezeyyinātı ve muħassenātı ile vir

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Ger řālibī Ĥudāyī mī-kun zi-ħod cüdāyī

Her dem be-gū Ĥudāyā mā-rā (14) zi-mā be-gerdān

(5) Ey nūr-ı çeşm-i mestān der-‘ ayn-ı intizārem

Ey mestlerūñ gözi nūri ‘ ayn-ı intizārdayın

Çengi (15) ḥazīn ü cāmī be’nvāz yā be-gerdān

Bir hoş āvāz çengi ve bir ḳadeḫi iyü çal yā dōndür murād budur ki ‘ aql-ı me‘ ād (16) nefse dir ḳuvā-yı nefsāniyye ki mest-i şehvetlerdür anlaruñ sen gözlerinūñ nūrisın ben saña şol intizārdayın ki (17) bir ḥüb-keḷām-ı şeyḫ Munḥanī ve murāḳıbı nevāḫt eyleyüp yā ḳalbi bir ḥālden bir ḥāle dōndüresin [nevāz lafzı emr-i ḥāzırdur nevāḫten lafzından yā nevāziden lafzından oḫşamaḳ ma‘nāsına ve iyü sāz çalmaḳ ma‘nāsınadır bunda ma‘nā-yı şānī murāddur nevāz didügi çenge nazār be-gerdān didügi cāma nazardur lācerem leffü neşr-i mürettebdür]

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Ey şeyḫ-i (18) pür-münācāt vey şāḫib-i maḳāmāt

Ger mī-kunī kerāmāt rū ez-riyā be-gerdān

(6) Devrān çü mī-nüvīsed ber-‘ arīzet (19) ḫaḫ-i ḫoş

Devrān çün yazar ‘ arīzuñ üzre ḫoş ḫaḫ

Yā Rab nüvişte-i bed ez-yār-ı mā be-gerdān

(20) *Yā Rabbī yaramaz yazıyı bizüm yārimüzden dōndür* murād budur ki ‘ aql-ı me‘ ād nefse ḫiḫāb idüp tevbe vü inābet (21) ü ḫā‘ at ü riyāzet iderseñ ḫazret-i Yezdān *yemḫu’llāhu mā yeşā’u ve yüşbitü*²⁰⁵¹ mücebince daḫi eş-şakiyye *ḳad yes‘adü*²⁰⁵² [İ99a] (1) ḫasebince senūñ yüzüne iyü ḫaḫ yazar diyüp ba‘de ḫazret-i Ḥaḳḳa münācāt idüp bizüm bedende refiḳimüz olan (2) nefsdan belāyı dōndür diyüp du‘ ā ider

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Cevr-i raḳīb-i müfsid dil-rā belā-yı cānest

Yā Rab be-ḫaḳḳ-ı pākān ez-cān (3) belā be-gerdān

(7) Ḥāfız zi-ḫüb-rüyān baḫtet cüz in ḳadar nīst

Ey Ḥāfız güzel yüzlülerden baḫtuñ bu miḳdārdan (4) ḡayrı degüldür

Ger nīstet rızāi ḫükm-i ḳazā be-gerdān

Eger senūñ rızāiñ yoḳ ise ḫükm-ı ḳazāyı dōndür murād (5) budur ki ḳuvā-yı nefsāniyye işlāḫında ve anlaruñ saña muvāfaḳatında ḫālī‘ ü baḫtuñ hemān bu ḳadardur eger rāzı (6) degül iseñ tāḡyir ḳıl

Beyt

Ey dil be-gü be-ḳāḫi bes kun ez-in teḳāzā

Rāzı be-şev be-māzı yāḫūd ḳazā be-gerdān (7)

²⁰⁵¹ مَا يَشَاءُ وَيُنَبِّئُ Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır. (Kur‘ân, Ra‘d 13/39).

²⁰⁵² الشَّقِيّ قَدْ يَسْعُدُ Şaki (kötü olan) kişi de bazen mutlu olabilir. (Hadis)

VELEHU EYẒAN [G.458]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Kirişmei kun u bāzār-ı sāhiri be-şiken

Bir nāz kıl sāhirlereñ bāzārını şı

Be-ğamze revnağ-ı nāmūs-ı (8) Sāmiri be-şiken

Ğamze ile Sāmiri nāmūsı revnağın şı murād budur ki 'aql-ı me'ād nefse dir cānib-i rūha (9) nazar kıl sāhirlereñ bāzārını şı ve gider ve işāret ile Sāmiri nāmūsını ve ancılayın olan revnağın yüz gider (10) hūlāşa-i murād nefsi şalāha da'vet ve sihr ü mekri terk itmege delāletdür [*Sāmiri* didükleri hāzret-i Mūsā 'aleyhi's-selām zamānında ola mekkārdur sābıқан ba'zı tafşili zıkr olunmuşdur]

(2) Be-bād dih ser ü destār-ı 'ālemī ya'nī

(11) *Yile vir 'ālemün başını ve dülbendini ya'nī*

Külāh-küşe be-āyın-i dilberī be-şiken

Külāh köşesin dilberlik 'ādeti (12) *ile şı* murād budur ki 'aql nefse dir 'ālem-i vücūduñ başını ve dülbendini yile vir ya'nī sende gönül 'ādeti ve başuñda (13) gurūr tacı vardır ol 'ādet ü kibri şı

(3) Be-zülf gū ki reh ü resm-i serkeşī bü'gzār

Zülfē di ki serkeşlik (14) *rāh u resmini terk kıl*

Be-ğamze gū ki sipāh-ı sitemgerī be-şiken

Ğamzeye di ki zulm sipāhını şı murād budur ki 'aql (15) nefse dir gāh zülf serkeşlik 'ādetin dutar gāh sipāh zulm hücümün idersin lācerem bu iki haşleti terk kıl (16)

(4) Burün hıram u be-ber güy-ı hūbī ez-herkes

Şaşra şalın ve hūbliğ topını al her kimseden

Sezā-yı hūr be-dih (17) revnağ-ı perī be-şiken

Hūr lāyığın vir ve cin revnağın şı murād budur ki 'aql nefse dir şabī'at-ı beşeriyyeden çıqıp (18) şıfat-ı mülkiyyet ile muttaşif olursañ her kimseye gālib olup hūrdan ve cinden a'lā olursın

(5) Be-āhuvān-ı (19) nāzar şir-i āftāb be-gir

Nazar āhūları ile güneş arslanını tut

Be-ebruvān-ı dütä kavş-i Müşteri be-şiken

İki kat (20) *kaşlar ile Müşteri yayını şı* murād budur ki 'aql nefse dir şalāh u felāh ile kemāl-i kerāmet bulıcağ āftāb-ı (21) 'ālem-tāb senün ñazaruñdan dutulur nitekim 'Ömer rağiya'llāhu 'anh nazarından dutuldu ve kevkeb-i Müşteri işāretünün [199b] (1) münkiri olur

(6) Çü 'ıtr-sāy şevēd zülf-i sünbül ez-dem-ı bād

Çün 'ıtr ezici ola sünbül zülfi yil nefesinden (2) [*ıtr-sāy* lafzı vaşf-ı terkibidür 'ıtr gökçek koquya dirler]

Tu kıyāmeteş be-ser-i zülfi ‘anberī be-şiken

Sen anun kıymetin zülfi ‘anber ucı ile şı murād budur ‘aql nefse dir (3) ol zāhir nefesinden rāyiḥa-i ṭayyibe zāhir olursa sen anuñ kıymetin enfās-ı ṭayyibe-i rūḥāniyye ile şı (4)

Beyt

Küşā zi-turre-i ‘anber-feşān-ı ḥod-girihī

Tu ḳadr ü kıymet-i ān sünbül-i ṭarī be-şiken

(7)Çü ‘andelib feşāḫat fūrūşed ey (5) Ḥāfız

Çün bülbül feşāḫat şata ey Ḥāfız

Tu revnaķeş be-sūḫan guften-i Derī be-şiken

*Sen anuñ revnaķin Fārisī (6) söylemek ile şı murād ‘ilm-i zāhir ehli feşāḫat-ı ‘Arabiyye şatup ‘ibārāt-ı laṭife ile söz söyler ise (7) ey Ḥāfız sen anuñ ḳadr ü revnaķini ‘ışķ-āmiz kelimāt-ı Fārisiye ile şı diyüp kelām-ı şevķ-enfız terġibidür (8) [Behrām-ı Gūrı kendü ḳapusında Fārisī söylenmek ve aḫkām-ı mekātib Fārisī yazılmak emr itdüġiçün Fārisiye Derī dimişler ve Fārisinüñ faşihine Derī dirler ve ḫadīş rivāyet olunmuşdur ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām *lisānu ehli’l-cenneti’l-‘arabiyyetü ve’l-fārisiyyetü’d-deriyyetü*²⁰⁵³ buyurmuş pes Ḥāfızuñ Derī didüġi Fārisī faşih dimekdür mişrā^c-ı evvelde mezkūr olan münāsib ve anuñ kesrine mülāyim budur]*

Beyt

-+---/-+---/--+-

Fārisī-gü gerçi tāzī ḫoşterest²⁰⁵⁴

‘Işķ-rā ḫod şad zebān-ı diġerest

VELEHU EYŹAN [G.459]

[Müfte^c ilün Fā^c ilün Müfte^c ilün Fā^c ilün]

(1)Murġ-ı dilem ṭā’irist (9) ḳudsi-i ‘arş-āşiyān

Göñlüm ḳuşı bir ḳudsi ṭayirdür ‘arş yuvalu [gāhī ḳalb diiyüp rūḫ murād idinürler]

Ez-ķafes-i ten melül seyr şude ez-cihān

(10) *Ten ķafesinde melül ve cihāndan ṭoymuş* murād zāhirdür ki ḳalb-i insān-ı kāmil bir ḳudsi ṭā’irdür ki anuñ yuvası ‘arşdur (11) lācerem ķafes-i tenden yigrenmiş ve ‘ālemden uşanmışdur

Ḳıṭ‘a

²⁰⁵³ لِسَانُ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْعَرَبِيَّةِ وَالْفَارِسِيَّةِ الدَّرِيَّةِ Cennet ehlinin lisani Arapça ve Farsçadır. (Hadis) el-Esrāru’l-Merfū’a fi’l-Ahbāru’l-Mevzū’a, Hadis No: 358.

²⁰⁵⁴ “Arapça daha hoş ama Fārsi söyle. Zîrâ aşkın diġer yüzlerce kendi dili vardır.” Hz. Mevlānâ, Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Örs), c. 3-4, s. 209, Beyt: 3841.

Haṭattu rikābī bi-bābī'l-celīl²⁰⁵⁵

Ve nādeytühu fi-ḡalāmi'd-düca (12)

Ve ḡultu ilāhi ecib da' vetī

Ve yessir mine'd-dayḡi lī-muḡrecen

(2) Ez-der-i in ḡākdān ḡü be-pered murḡ-rā

Bu (13) ḡöplük ḡapısından ḡün uḡa yol ḡuḡı

Bāz niḡimen kuned ber-der-i ān āstān

Girü mekān ider ol iḡüñ (14) ḡapısı üzre murād budur ki sālīk-i ḡarīkat rūḡı ḡün bu cihān ḡöplüğinden uḡa ḡazret-i 'indiyyet-i İlähiyyede (15) girü mekān dutar

(3) ḡün be-pered z'in cihān sidre buved cāy-ı ü

ḡün uḡa bu cihānda sidre olur anuñ (16) yiri

Tekyegeh-i bāz-ı mā küngüre-i 'arḡ dān

Bizüm ḡoḡanumuzuñ tekyegāhını 'arḡ burcı bil murād budur ki rūḡ-ı insān-ı (17) kāmīl bu cihāndan gidicek sidretü'l-müntehāya ve 'arḡ-ı a'lāya varup anda mütemekkin olur

(4) Sāye-i devlet fütēd (18) ber-ser-i 'ālem hemī

Devlet ḡölgesi düḡer 'ālem başı üzre

Ger be-keḡed murḡ-ı mā bāl u perī der-cihān

Eger ḡekerse (19) bizüm ḡulumuz ḡanad ve ḡuyruḡ cihāna murād budur ki insān-ı kāmīlün ḡıllı sāye-i devletdür 'āleme

(5) Der-dü cihāneḡ (20) mekān nīst be-cüz fevḡ-i ḡarḡ

İki cihānda anuñ maḡāmı yoḡdur 'arḡ üzerinden ḡayrı

Kān-ı vey ez-ma' denest (21) cān-ı vey ez-lā-mekān

Anuñ kānı ma'den-i ervāḡ ve maḡāmı lā-mekāndur murād budur ki rūḡ-ı kāmīl mekānı 'arḡ [İ100a] (1) üzre 'ālem-i ervāḡda ḡazret-i 'indiyyet-i İlahiyyedür ki o lā-mekāndur

(6) 'Ālem-i 'ulvī buved cilvegeh-i murḡ-ı mā

(2) 'Ālem-i 'ulvī olur bizüm ḡuşumuzuñ cilvegāhı

Āb-ḡor-ı ü buved ḡülşen-i bāḡ-ı cinān

Anuñ şuvādı olur cennetler (3) baḡı ḡülşeni murād rūḡ-ı insānı ki tekml-i rūḡānı ḡılımış ola anuñ mekān-ı cevllānı 'ālem-i 'ulvīdür ve tena'umı (4) maḡāmı ḡülşen-i bāḡ-ı cināndur dimekdür

(7) Tā dem-i vaḡdet zedī ḡāfız-ı şūrīde-ḡāl

ḡün vaḡdet nefesin (5) urduñ ey ḡāfız-ı şūrīde-ḡāl

²⁰⁵⁵ “1) Celīl olan Allāh'ın kapısından üzengimi indirdim ve gece karanlığında Allāh'a münācat ettim, O'nu seslendim ve şöyle dedim. 2) Ey Rabbim davetime icābet eyle ve bu darlıktan da bir çıkış yolu müyesser eyle.”

Hāme-i tevḥīd keş ber-varaḳ-ı ins ü cān

Tevḥīd ḳalemin çek ins (6) ü cān varaḳı üzre murād budur ki çün vaḥdet nefesin urduñ ḳalem ile ḥaṭ çeker gibi ins ü cānı (7) tevḥīd ḳalemi ile çalup maḥv u fānī ḳıl küllü şey'in ḥālikun illā vechehu²⁰⁵⁶ mücebince andan ḡayrıyı ke'l-‘adem (8) bil [cān teşdīd-i nūn ile cinnīlerüñ evvel maḥlūḳ olan babalarınıñ ismidür aşlda cānin idi idḡām olunmuşdur bunda muṭlaḳā cinn murāddur]

VELEHU EYẒAN [G.460]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Yā Rab ān āhu-yı müşkīn be-Ḥoten bāz resān

Yā Rabbi ol āhū-yı müşkīni (9) Ḥotene girü irişdür

V‘ān sehī-serv-i revān-rā be-çemen bāz resān

Ol toḡru serv-i revānı çemene (10) girü irişdür murād kendüden dūr olan rāyiḡa-i ṭayyibe ve ‘uluvv-ı derece şāhibi olan yār-ı ‘azīzi (11) girü mekān-ı vaṭanına gelmesin ḥazret-i Ḥaḳdan istid‘ ādur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yā Rab ān yār sefer kerde be-men bāz resān (12)

Yūsuf-ı gum-şude-rā sūy-ı vaṭan bāz resān

(2) Baḥt-ı pejmürde-i mā-rā be-nesīmī be-nevāz²⁰⁵⁷

Bizüm şolmuş baḥtumızı (13) bu yıl ile oḡşa

Ya‘nī ān cān-ı zi-ten-refte be-ten bāz resān

Ya‘nī ol tenden ḡitmiş cānı tene girü irişdür (14) murād budur ki şolmuş nesneye nesīm irişse tazelēnür ancılayın tenden ḡitmiş cānı ya‘nī ol yār-ı ‘azīzi bedenimüze (15) girü irişdür diyü tazarru‘ ider

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey şabā būy-ı kesī ār zi-enfās-ı Üveys

Yā selām men-i bī-dil be-ḳarn-ı bāz-resān (16)

(3) Māh u ḡürşīd be-menzil çü be-emr-i tu resend

Ay ve gün menzile çün senüñ emrūñ ile irişürler

Yār-ı (17) meh-rūy-ı merā nīz be-men bāz resān

²⁰⁵⁶ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur‘ân, Kasas 28/88).

²⁰⁵⁷ Baḥt-ı pejmürde-i mā ifâdesinin karşılıḡı olarak derkenârda dil-i āzürde-i mā kelimesi bulunmaktadır.

Benüm ay yüzlü yārūmi daḡi baña girü iriřdür murād budur ki *ve seḡhare 'ş-şemse* (18) *ve 'l-ḡamere küllün yecri li-ecelin müsemmen*²⁰⁵⁸ ḡasebince ay ve gün menzillerine senüñ emrūñ ile iriřürler benüm māḡimuñ daḡi menzili (19) ben irem *ve 'l-ḡamere ḡaddernāhu menāzile*²⁰⁵⁹ mücebince anı baña iriřdür diyü ḡazret-i Ḥaḡka du' ā ider

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Tu Ḥudā yā heme-i cāmi' -i (20) müřtākāñi

Ḥāhem ān ārzu-yı dil-i tu be-men bāz resān

(4) Dideḡa der-ḡaleb-i la' l-i Yemāñi ḡün şud

Gözler la' l-i yemāñi (21) ḡalebinde ḡan oldı

Yā Rab ān kevkeb-i raḡřān be-Yemen bāz resān

Yā Rabbī ol yaldurıcı yıldızı Yemene girü irişdür [İ100b] (1) murād ol 'aḡiḡ-i yemāñi ḡalebinde aḡlamaḡdan gözler ḡan olduḡın zıkr ve ol süheyl-i Yemāñi ve kevkeb-i nūrāñi (2) girü mekānına gelmesine ḡalebdür [*süheyl* dirler bir nūrāñi yıldız vardur Yemen diyārında rüşen görinür anuñçün aña süheyl-i Yemāñi dirler bu mıřrā' uñ zāḡire naḡar murād oldur ve ma' nā-yı murāda naḡar ol yār-ı 'aziz ki kevkeb-i tābān-ı ma' nevidür vaḡanına girü gelsün bizi münevver ḡılsun dimekdür]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yār-ı men yār-ı merā bā-mey ü la' leş be-men ār

Āb u rengi be-bedeḡřān u be-men bāz resān (3)

(5) Süḡan inest ki mā bī-tu ne-ḡāḡim ḡayāt

Söz budur ki biz sensüz ḡayāt istemezüz

Bi' şnev ey peyk-i ḡaber ḡir (4) ü süḡan bāz resān

İřit ey peyk-i ḡaber dut ve söz girü iriřdür murād budur ki mıřrā' -ı evvel maźmününü (5) peyke emr idüp ol yār-ı 'azize iriřdür dir

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Süḡan inest ki cān-ı ten ü cān cānānest

Merdüm ez-ḡasreteř (6) inest süḡan bāz resān

(6) Didi ey ḡā'ir-i meymün ki ḡümāy āzurdend²⁰⁶⁰

²⁰⁵⁸ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise, bir çekirdek kabuḡuna bile sahip deḡillerdir. (Kur'ān, Fātır 35/13).

²⁰⁵⁹ وَالْقَمَرَ قَدَرْتَاهُ مَنَازِلَ Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eḡri hurma dalı gibi (hilāl) olur da geri döner. (Kur'ān, Yāsın 36/39).

²⁰⁶⁰ Bu mıřrā derkenārda şu şekildedir: Didi ān ḡā'ir-i meymün ki birün reft ez-dest

Gördük ey mübârek kul ki hümâyı (7) incütdiler

Pîş-i ‘anķā sūhan-ı zāğ u zağan bāz resān

‘Anķā öñine ķarġa ve devlencec sözün girü irişdür murād budur ki (8) zāğ u zağan gibi murdār-ĥārları hümā-yı bî-hemtāyı ve şulehāyı incitdiler çün ey řālib-i mübârek re’y ü dervîş-i (9) sebük-pāy bu ĥāli gördüñ bunlaruñ ĥaberin ol ‘anķā-yı ra‘nāya yitişdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Men hümā bûdem ü zāğ u zağanem (10) saĥt girift

Pîş-i bāzem ĥaber-i zāğ u zağan bāz resān

(7) Ān ki bûdî vaşaneş dîde-i Ĥafız yā Rab

Ol kimse ki (11) anuñ vaşanı Ĥāfızuñ gözi idi yā Rab

Be-murādeř zi-ġarîbî be-vaşan bāz resān

Anı murādı ile ġurbetden vaşana (12) girü irişdür murād mantûĥdan zāhirdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mesken-i mā ne der-în deyr-i ĥarāb-ābādest

Yā Rab ez-faẓl-ı tu mā-rā (13) be-vaşan bāz resān

VELEHU EYŻAN [G.461]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Der-bedeĥşān la‘l eger ez-seng mî-āyed birün

Bedeĥşānda la‘l eger şaşdan (14) çıķarsa

Āb-ı rûknî çün şeker ez-teng mî-āyed birün

Rûknābād şuyı şeker gibi tengden çıķar murād budur ki bedeĥşānda (15) la‘l şaşdan çıķarsa řirāzda āb-ı rûknî daĥi şarb dereden çıķar nitelim şeker yük denginden çıķar diyü řirāzı (16) medĥ ider [teng şar ma‘nāsına gelür ve çuval ma‘nāsına gelür ve ķolañ ma‘nāsına gelür ve şağ depesi ma‘nāsına gelür ve şarb dere ma‘nāsına gelür ve yüküñ bir yañı ma‘nāsına gelür ki Rûmiler deng dirler bunda āba naşar şarb dere ma‘nāsınadır ve şekere naşar deng ma‘nāsınadır]

(2) Der-derün-ı şehr-i řirāz ez-der-i her ĥāneî

Şehr-i řirāz içinde her bir evüñ ķapusından

Dilberî ra‘nā-yı (17) řūĥ u řeng mî-āyed birün

Dilber-i ra‘nā řūĥ u mařbū‘ çıķar murād řehr-i řirāzı meřdür keřret-i meĥābîb (18) ile

(3) Ez-serāy-ı ķađı vü müftî vü řeyĥ ü muĥtesib

Ḳadī vü müftī vü şeyḫ ü muḥtesib evinden

Bādehā-yı bî-ğış u gül-reng (19) mī-āyed birün

Çirksüz gülnekli şarāblar çıkar murād budur ki şehr-i Şirāz maḥall-i ‘ışk-ı İlähî ve şevḳ-i Ḥaḳdur ki (20) anda ‘ışk-ı ḥālîş ve şevḳ-i şaḥîḫ recā olınan menzilden ve recā olmaya maḥalden daḫi zūhūr ider

(4) Ber-ser-i minber be-vaḳt-i (21) vecd-i zerrākî-i ḥal

Minber başı üzre vecd daḫi ḥāl riyāsı vaḳtinde

Ez-ser-i destār-ı vā’ iz beng mī-āyed birün

[1101a] (1) *Vā’ izüñ dülbendî ucından beng çıkar* murād budur ki şehr-i Şirāz maḥall-i iḥlāş u rāzdur ki ehl-i rinā anda (2) rüsvāy olur

(5) Der-derün-ı bāḡhā āvāz-ı muḫrib şubḫ u şām

Baḡlar içinde muḫrib āvāzı şabāḫ u aḫşām (3)

Vāy-ı bülbül bā-nevā-yı çeng mī-āyed birün

Bülbül feryādı çeng āvāzı ile çıkar murād budur ki Şirāzuñ (4) baḡlarında ḫānendeler ve güyendeler ve şeyḫ-i munḫanî ve pîr-i murākıb ve nāşih ü vā’ iz kelāmı ile bülbül şadāsı ve ‘āşık (5) nevāsı cem’ olur [vāy feryād ma’ nāsına ve āh ma’ nāsına ve miḫnet ma’ nāsına gelür ve lafz-ı nevā bir nice ma’ nāya gelür bunda āvāz ma’ nāsı münāsibdür]

(6) Ançünin şehri be-hicri yār u endüh-ı firāk

Buncılayın şehrde yār hicri ve firāk guşşası (6) ile

Ḥāfız ez-ḫāne ez-ān dil-teng mī-āyed birün

Ḥāfız evden anuñçün gönli tar çıkar murād kendünün (7) firḳat-i Ḥaḳdan ve ḡam-ı firāk-ı dostdan evden dil-teng çıḳduḡın beyāndur (8)

ḤARFÜ’L-VĀV²⁰⁶¹

VELEHU EYŹAN [G.462]

[Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün]

(1) Ey kabā-yı pādşāhî rāst ber-bālā-yı tu

Ey kimse pādşāhlık kaftanı rāstdur senüñ kāmētüñe

Zinet-i (9) tāk u nigīn ez-gevher-i vālā-yı tu

Tāk ve yüzük zīneti senüñ yüce ḳadrlü gevherüñdendür murād zāhire naḡar 10) zāhir pādşāhını meşhdür ma’ nāya naḡar ma’ nā pādşāhını medhdür ki anuñ kāmetine salḡanat-ı āḫiret ve ḡarīḳat libāsı (11) rāstdur ve tāk-ı devlet-i āḫiret ve nigīn-i taşarruf u ḳudret zīneti anuñ ‘azizü’l-ḳadr olan kelimāt-ı gevher-mişālindendür (12) [*nigīn*

²⁰⁶¹ c Aded: 11

egerçi yüzük kaşına dirler ammā bunda yüzük ve yüzük kaşınıñ yeri murād olmaq gerek ve ba‘ zı nūsaḥda mısrā‘ -ı şānī bu vāqı‘ olmış

Tāc-ı şāhī-rā fūrūg ez-lü’lü-i lālā-yı tu

Pādşahlıq tācına nūr senüñ bī-naẓır incüñdendür murād meşṭūr olan gibidür]

Қıт‘a

Ve leyse yufıdu mülkü’l-kevnī ‘abden²⁰⁶²

Yesudū ve qalbuhu bi’l-cehli a‘ mā

Fekem ebdā ziyā’ü’l-‘ilmi rüşden

Ve ezhebe (13) zūlmeten ve ezāle zūlmen

(2) Āftāb-ı fetḥ-rā her dem fūrūgī mī-dideh²⁰⁶³

Fetḥ güneşine her dem bir ziyā virdi

Der-külāh-ı serverī (14) ruḥsār-ı meh-sīmā-yı tu

Serverlik külāhında senüñ ay sīmālu ruḥsāruñ murād budur ki ma‘ nā pādşahı şems (15) keşf ü fetḥ ü feyze her dem nūr virür server-i dīn olmaq tācında olan ay gibi yüzindendür

(3) Gerçi ḥürşid-i (16) felek çeşm ü çerāg-ı ‘ālemest

Egerçi felek güneşi ‘ālemüñ gözi ve çerāgıdır

Rüşenī-baḥş-ı çeşm üst ḥāk-i (17) pāk-i tu

Anuñ gözine nūr bağışlayana senüñ ḥāk-i pāyuñdur murād münevver-i ‘ālem olana nūr viren senüñ tūtiyā-yı ḥāk-i (18) pāyuñdur dimekdür

Қıт‘a

+ -- / + -- / + -- / + -

Marīzī ne perhīz kerd ez-muzırr

Be-güftā ṭabībeş kuḥil bāyedet

Şevī tā başır ü kunī iḥtirāz (19)

Ki in der der-ā ān neyefzāyedet

(4) Cilvegāh-ı t̄ā’ir-i ‘arş-āşiyān şud her kücā

‘Arş yuvalu kuşuñ cilvegāhı olur her ḳande (20) [*her kücā* merhūndur]

Sāye endāzed hümā-yı çetr-i gerdūn-sāy-ı tu

Gölge itse senüñ felekege sūrtinici çadırıñ hümāsı murād budur ki (21) her ḳande ḳonsañ ve ḥayme ḳursañ anda ‘ibādet ü zıkrü’llāh idersin lācerem melā’ike-i ‘arş-mekān ol maḥali [İ101b] (1) ṭavāf iderler ve ‘ibādet ü zıkrü’llāh olan ḥāne vü ḥayme

²⁰⁶² “1) Ekşi yüzlü ve kalbi cehâletle körelmiş kula dünyânın bütün mülkü dahi fayda vermez. 2) (Oysaki) ilmin ışığı doğru yolu ne kadar açığa çıkartmıştır. Karanlığı yok etmiş ve zulmü de kaldırmıştır.”

²⁰⁶³ *Fetḥ-rā* ifâdesinin karşılığı olarak derkenârda *şubḥ-rā* ve *fūrūgī* kelimesinin karşılığı olarak *ṭulū’î* ifâdesi bulunmaktadır.

semā gibi a' lādur [hāşıl-ı ma' nā budur ki senüñ yüce çadırıñ ki feleke irişüp sürünür her kande qurulsa ve gölfe şalınsa 'arş yuvalu kuşuñ cilvegāhı ve maħall-i tavāfi olur]

(5) Der-rüsüm-ı şer' ü hikmet bā-hezārān (2) ihtilāf

Şer' ü hikmet resmlerinde nice biñ ihtilāf ile

Nükteî hergiz ne-şud fevt ez-dil-i dānā-yı tu

Bir (3) nükte hergiz fevt olmadı senüñ 'ālim qalbūñden murād 'ulüm-ı şerī' atde ve tarikatde hadiṣ-i nebevī ḥasebince ki ihtilāf-ı (4) ümmetī rahmetedür çok ihtilāfāt-ı mezāhib ü aqvāl vardur senüñ dānā qalbūñden bir nükte fevt olmamışdur (5) cümlesine 'ālimsin dimekdür

Kıt' a

Li-ehli'z-zühdi fi'd-dāreyni 'izzun²⁰⁶⁴

Ve iclālün ve miqdārun nebīlün

İzāhüm cāmi' u'l-ilmī (6) ve'l-fi'lin

Kaşirin himmetühüm ferecun tavīlin

(6) Āb-ı hayvāneş zi-minķār-ı belāgat mi-çeked

Āb-ı hayāt belāgati minķārından tamlar (7) [eħibbādan gelen mektüb cevābında mışrā' -ı evveli yazup mışrā' -ı şānī bunı yazarlar

Der-sevād-ı ḥaṭṭ-ı ān menşūr muzmer yāftem

gelen mektübüñ vaşfinda ve medħinde mübālağadur]

Tūṭi-i hoş-lehce ya' nī kilik-i şekerhā-yı tu

Sözi ḥüb tūṭi ya' nī senüñ şeker çiyneyici qalemüñ murād budur ki senüñ (8) qalemüñ bir şeker çiyneyici ḥüb sözlü tūṭidür ki anuñ belāgati minķārından āb-ı hayāt tamlar [mişrā' -ı evvel bi- 'aynihi ḥarf-i tāda geçmişdür anda mışrā' -ı şānī bu vāqı' olmuşdur

Z'ān ki kilik-i nāzenineş nik-i 'ālī meşrebest

taẓmīn cā'izdür ḥuşuşen ki kendü şirinden ola]

(7) Ānçi İskender taleb kerd (9) ü ne-dādeş rüzgār

Ol nesneyi ki İskender taleb eyledi ve rüzgār aña virmedi

Cür' ai būd ez-zülāl-i cām-ı (10) cān-efzā-yı tu

Bir cür' adur senüñ cān artıruıcı qadeḥüñ zülālinden murād budur ki āb-ı hayāt ki İskender (11) isteyüp bulımadı senüñ cām-ı feyzüñden bir cür' adur ya' nī āb-ı hayāt-ı ḥaķiķi hayāt-ı ebediyye-i uḥreviyyeye sebep (12) olandur ol senüñ cām-ı feyzüñden ḥāşıldur ya' nī āb-ı hayāt-ı dünyevī andan bir cür' adur

(8) 'Arz-ı ḥacet (13) der-ḥarīm-ı ḥazretet muḥtāc nīst

'Arz-ı ḥacet senüñ ḥazretüñ ḥarīminde muḥtāc degüldür

²⁰⁶⁴ “1) Dünyâ ve âhirette zühd ehline izzet, azâmet ve büyük bir şeref vardır. 2) O vakit kısa ilim ve fiil sâhibi olanların himmeti ise uzun bir kararsızlıktır.”

Rāz-ı kes (14) maḥfi ne-māned bā-fürüg-ı re'y-i tu

Kimsenüñ rāzı gizlü degüldür senüñ fikrünüñ nūrına murād keşf ü kerāmet (15) şāhibisin her sālİKÜñ ḥāline ittılā'ıñ vardur saña 'arz-ı ḥāl itmege ḥācet yoḫdur dimekdür [ba'zı ekābire 'arz-ı ḥālede mışrā' -ı evveli yazup bunu mışrā' -ı şānı yazarlar

Hāl-i 'ālem nıst maḥfi ber-dil-i dānā-yı tu

tafşıl-i kelām itmedüklerine 'özr ider]

(9) Hüsrevā (16) pīrāne-ser Hāfız cevānı mī-kuned

Ey pādşāh pīrlik vaḫtinde Hāfız yigitlik ider

Ber-ümīd-i 'afv-ı cān-baḫş-ı (17) güneh-baḫşā-yı tu

Senüñ cān baḫşlayıcı ve günāḥ raḫmet idici 'afvüñ ümīdine murād budur ki sülük-ı (18) tarīḫat ve ceḥd-i riyāzet cevānlık zamānında āsān idi Hāfız pīrlik zamānında keşret-i 'ısyānda (19) iken itmek ister şol ümīde ki senüñ 'afv u merḫametüñ aña kuvvet ü kudret virüp günāḥını maḫv ide (20) [ba'zı nüsaḫda mışrā' -ı evveli bu vāḫı' olmış

Hāfız ender-ḫazretet lāf-ı ḡulāmı mī-zened

ḫiṭāb ḫazret-i Ḥaḫka olmaḫ zāḫir ve şeyḫ-i kāmile olmaḫ daḫi cā'izdür ve lafz-ı cān-baḫş vaşf-ı terkībīdür baḫşüden lafzında ki baḫşlamaḫ ma' nāsınadır ve güneh-baḫşāy lafzı vaşf-ı terkībīdür baḫşāyiden lafzından ki merḫamet itmek ma' nāsınadır]

VELEHU EYZAN [G.463]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

[Bu ḡazelüñ şerḫinde her bir beytüñ zeylinde bir beyt nazīre dinilmiş ve ḫāfiye-ber-ḫāfiye ri' āyet ḫılunmuşdur]

(1) Ey ḫün-bahā-yı nāfe-i Çin ḫāk-ı rāḥ-ı tu

Ey kimse nāfe-i Çinüñ ḫan bahā-sı senüñ (21) yoluñ topraḫıdır

Hürşid sāye-perver-i ṫarf-i külāḥ-ı tu

Güneş senüñ külāḫıñ kenāruñ sāye-perveridür [İ102a] (1) murād muḫātabdan şeyḫ-i kāmildür aña dir ki senüñ ḫāk-i rāḫıñ nāfe-i Çinüñ bedelidür ve yüzüñ tācuñıñ (2) altında bir güneşdür gölgede beslenmiş [ḫürşid lafzı dāḫüñ sükünü iledür meksür olup muzāf degüldür ve sāye-perver lafzı vaşf-ı terkībīdür ve rā anuñ sükünü ile degüldür kesri iledür muzāfdur ṫarf lafzına ve ṫarf lafzı daḫi kesri-i fā iledür muzāfdur külāḫ lafzına]

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ey tütiyā-yı dīde-i men ḫāk-i rāḥ-ı tu

Hem tāc-ı devletest ḫaḫīḫat (3) külāḥ-ı tu

(2) Nergis kirişme mī-bered ez-ḫadd birün ḫırām

Nergis nāzı ḫadden iletür ṫaşra şalın

Ey cān fedā-yı (4) şīve-i çeşm-i siyāh-ı tu

Ey kimse cān fedā olsun senüñ kara gözüñ şīvesine sen şıfat-ı başaruñ (5) ve başiretüñ ve esrāra aḥbāra ittılā' uñ izhār kıl dimekdür ve ol 'ayn-ı ḥaḳīkat-bīn cān fedā olunmağa (6) lāyık olduğıçün aña du' ā ider

Beyt

---+/-+++ / +---+ / -+-

Herkes ki dāşt cān eyā cān-ı cān-ı men

Ger 'āḳılest dād be-çeşm-i (7) siyāh-ı tu

(3) Ḥünem buḥūr ki hīç melek bā-çünān cemāl

Ḳanum iç ki hīç melek ol cemāl ile

Ez-dil neyāyedeş (8) ki nüvīsed günāh-ı tu

Göñülden gelmez ki yaza senüñ günāhuñ murād nefsanıyyetüm helāk kıl ki ma' şiyete (9) yazılmaz dimekdür

Beyt

---+/-+++ / +---+ / -+-

Gerçi güneş şümurd dilā düst 'ışḳ-ı ḥod

Hergiz me-ḥur ḡamī ki be-baḥşed günāh-ı tu

(4) Ārām (10) u ḥ'āb-ı ḥalk-ı cihān-rā sebep tuyī

Ḥalk-ı cihānuñ diñlenmesine ve uyḳusına sebep sensin

Z'ān şud (11) kenār-ı dāde vü dil tekyegāh-ı tu

Anuñçün oldı göz kenārı ve göñül senüñ tekyegāhuñ murād cihān (12) vücūd-ı ḥalkınuñ ya' nī cevāriḥ ü ḥavvās-ı zāhirenüñ sükünına ve ḥavvās-ı bātına ve ḳuvā-yı rüḥāniye istirāhatine (13) şeyḫe nāzır olup nazarında olmaḳ ve şeyḫ-i ḳalbde ḥāzır olup anuñ ādābın mülāḥaza kılmāḳ sebebdür (14) anuñçün gızmüm kenārı seni gözleyüp ve ḳalbümde aḥlāḳuñ ve ādābuñ ḥāzırdu diyü şeyḫe ḥitāb ider (15)

Beyt

---+/-+++ / +---+ / -+-

Herkes kuned be-ḫā' at-ı ḥod i' timād līk

Cüz luḫf-ı düst nīst dilā tekyegāh-ı tu

(5) Bā-her sitāreī ser ü (16) kārīst her şebem

Her bir yıldız ile sevdām ve işüm vardur her gice benüm [ser bir nice ma' nāya gelür bunda hevā ma' nāsı münāsıbdür ve ehl-i 'ışḳ ḥāline mülāyimdür]

Ez-ḥasret-i fūrüg-ı ruḫ-ı hemçü (17) māh-ı tu

Senüñ ay gibi ruḫuñ nūrı ḥasretinden murād budur ki ḥazret-i şeyḫ müşāhededesinde olmasam (18) şüfilderden her biri ile her bir gice müşāḥabet ve kesb-i nūrāniyyet iderüm

Beyt

---+/-+---/+---+/-+-

Her şeb merā çü rüz (19) nümāyed be-nūr-ı rüy

Çün der-ḥayāl hest ruḥ-ı hemçü mäh-ı tu

(6) Yārān-ı hem-nişin heme ez-hem cüdā şudend

Muşāḥib-i (20) yārān birbirinden ayrıldılar

Māyīm ü āstāne-i devlet-penāh-ı yu

Bizüz ve senüñ devlet şıgınağı işigüñdür (21) murād şūfiler ḥānḳāhından gidüp müteferriḳ oldılar biz bu āstāneyi terk itmedük dimekdür

Beyt

---+/-+---/+---+/-+-

Herkes [İ102b] (1) be-āstān-ı derī kerd ilticā

Mā-rā ne-būd me'men ü cā cüz penāh-ı tu

(7) Ḥāfız ṭama' me-bur zi-'ināyet ki 'ākıbet

(2) Ṭama' kesme 'ināyetden ki 'ākıbet

Āteş zened be-ḥürmen-i ḡam dūd-ı āh-ı tu

Ol urur ḡam ḥürmenine senüñ āhuñ tütini (3) murād ehl-i derd olanuñ āhınuñ te'siri olup 'ākıbet-i ḡam yanup fetḥ ü keşf olur dimekdür [lafz-ı me-bur fetḥ-i mīm ve zamm-ı bā ile nehydür buriden lafzından ki kesmek ma'nāsınadır fetḥ-i mīm ve fetḥ-i bā ile olıcaḳ nehy olur berden lafzından ki iletmeḳ ma'nāsınadır bunda ol murād olıcaḳ taşḫih-i ma'nā te'vile muḥtāc olur]

Beyt

---+/-+---/+---+/-+-

Gerçi zi-dūd-ı (4) ḥāne-i herkes şeved siyāh

Kerded sepīd-i ḥāneet ey dil zi-āh-ı tu

VELEHU EYẒAN [G.464]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

[Bu ḡazelin şerḫinde her bir beyt zeylinde ḥarf-i bā ḳāfiyesinde bir beyt söylenüp mecmū'ı on bir beyt bir ḡazel olmuştur]

(1) Ey āftāb-ı āyinedār-ı cemāl-i tu

(5) Ey kimse güneş senüñ cemālünün āyinedārıdır

Müşk-i siyāh micmere-gerdān-ı ḥāl-i tu

Müşk senüñ ḥālünün micmer (6) dolandırıcısıdır murād muḥātabdan ḥazret-i Ḥudādur ki güneş anuñ cemālünün āyinesi ya'nī ḥüsnünün numūnesi ve nürünüñ (7) bir zerresidür ve müşk-i siyāh anuñ şanāyi' -i ḥafiyyesinün bir şemmesidür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Zerre-i nūrest ez-vey āftāb (8)

Şemmei ez-būy-ı şun^ç eş müşk-nāb

(2) Şaĥn-ı sarāy-ı dīde be-şustem velī çı sūd

Göz sarāyı meydānın yudum velī (9) ne fā`ide

K`in kūşe nīst der-ĥor-ı ĥayl-i ĥayāl-i tu

Bu köşe degüldür senüñ ĥayālün `askeri lāyıkı murād (10) `ayn-ı re`s ile bu dünyāda ĥazret-i Ĥaĥ müşāhedesi olmaz dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Dīde-i men miskineş ne-būd belī (11)

Menzil-i şeh key buved cāy-ı ĥarāb

(3) Īn noĥta-i siyāĥ ki āmed medār-ı nūr

Bir ĥara noĥta ki nūr medārıdur

`Aksīst (12) der-ĥadıĥa-i biniş zi-ĥāl-i tu

`Aksdür göz baĥçesinde senüñ ĥālūñden murād ĥāl nice sırr-ı Īlāhī ise gözde olan (13) ĥara noĥtada nūr olmaĥ daĥı böyle sırr-ı Īlāhīdür dimekdür [gözde nūr olan mevzi` gözün ĥarası içinde olan mercimek gibi görinen ĥara noĥtadır ve ĥadıĥa şol baĥçeye dirler ki ĥavlısı ola ĥadeĥa ma`nāsına degüldür ki gözde olan büyük ĥaraya dirler ammā ĥurūfda aña müşābih olduĥıçün zıkr olunmuşdur]

Beyt

-+---/-+---/-+-

Key hüner dāred sevād-ı dīdeem

Ĥaĥ nihāde ender (14) ancā nūr u tāb

(4) Tā piş-i baĥt bāz revem tehniyet-künān

Tā baĥt önine gidem mübārek bād idici [tehniye-künān be-ĥasebü`l-a`rāb ĥāldür]

Gū müjdei (15) zi-maĥdem-i `ıyd-ı vişāl-i tu

Di bir müjde senüñ `ıyd-ı vişālūñ ĥudūmindan murād baĥt u devlet müsā`edesi (16) ĥazret-i Ĥaĥ müşāhedesidür lācerem eşer-i ĥaber-i vişāl vāşıl olıcaĥ baĥt-ı tehniyet mevki`idür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Şükr-i (17) Ĥaĥ güyem çü peyk-i ū resed

K`āvered ez-maĥdem-i vaşleş cevāb

(5) Tā āsmān zi-ĥalka-begüşān-ı mā şeved

(18) *Tā felek bizüm ĥullarımızdan ola*

Gü ' işveî zi-ebür-yı hemçün hilâl-i tu

Di bir şive hilâl gibi kaşuñdan (19) murâd budur ki remz-i Hağ bize vâşıl olıcağ müstecâbu'd-da' vet oluruz lâcerem âsmân dağı bize muğî' -i fermân (20) olur

Beyt

-+---/-+---/--+-

Ğadr-i men ger bâşed ender-nezd-i Hağ

Bî-gümân kereded du' âyem müstecâb

(6) Der-eyc-i nâz u ni' metî ey âftâb-ı (21) ħüsn

Nâz u ni' met a' lāsınanda sen ey ħüsn güneî

Yâ Rab me-bâd tâ be-ğiyâmet zevâl-i tu

Yâ Rab olmasun [İ103a] (1) *ğiyâmete dek senüñ zevâlüñ* murâd muğâtabdan şeyğ-i kâmindür ki ' izzet ü ni' metüñ a' lâ mağâmındadır ve *lâ-yezâlü* (2) *ümmetî zâhirîne 'ale'l-ğakğı hattâ ye 'tiye emru'llâhî*²⁰⁶⁵ ħasebince aña ve emşaline ħiyâm-ı ħiyâmete dek beğâ du' âsın ider (3)

Beyt

-+---/-+---/--+-

Çün mağâm-ı tu bülend ü tayyibest

Tâ ħiyâmet bâş ħüb u müstetâb

(7) Der-çin-i zülfeş ey dil-i miskîn çî güneî

(4) *Anuñ zülfüñ büklümünde ey miskîn göñül niçesin*

K'âşüfte guft bâd-ı şabâ şerğ-i ħâl-i tu

Ğarışık didi (5) *şabâ yili senüñ ħâlüñ şerğini* dimekdür [*çin* egeçi bunda büklüm ma' nāsınadır ammâ bir ma' nāsı misk olduğu vilâyetdür lâcerem anuñ zikri zülfe münāsibdür ve *miskîn* egerçi bunda fağır ma' nāsınadır ammâ miske mensüb ma' nāsına olmağa şālîğ olup ve mish ħurufı bunda bulunduğı için zülfe ve çin lafzına münāsibdür ve *âşüfte* dağı zülfe mülâyimdür lâcerem bu beyt

-+---/-+---/--+-

Çin-i zülfüñ miske beñzetedüm ħağāsın bilmedüm

Key perişân söyledüm bu yüz ħarasın bilmedüm]

Beyt

-+---/-+---/--+-

Çün be-tâb-ı zülf der-tâbî dilâ

Rüy ez-în zülf-i dil-âvîzeş (6) me-tâb

(8) Mağbû' -ı tu zi-rüy-ı tu şüret ne-best bâz

²⁰⁶⁵ لَابِرَالِ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ

2065 Ümmetimden bir taife Allah'ın emri gelinceye kadar (yani kıyâmetin kopmasına kadar) hak üzerinde galip olacaktır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 449, Hadîs No: 2229.

Senüñ yüzüñden maṭbū' uñ şüret bağlamadı girü

Ṭuğra-nüvis-i (7) ebrü-yı müşkîn-mişâl-i tu

Senüñ müşkîn-mişâl kaşuñuñ tuğrasın yazıcı murād muḥātabdan nefsdür ki (8) şanem-i ekberdür ḳalb aña mā'il ve hevāsına tābi'dür lācerem ḳalem-i şun' andan maṭbū' şüret yazmadı (9)

Beyt

--+---/-+---/--+-

Dil ne-tābed rūy-ı ḥod yek laḥzāi

Her çı fermāyī eyā 'ālī-cenāb

(9) Ber-ḥāst büy-ı gül zi-der-i āştı der-āy

(10) Ḳalkdı gül ḳoḳusu şulḥ ḳapusından içerü gir

Ey nev-bahār-ı mā ruḥ-ı ferḥunde-fāl-ı tu

Ey kimse ki bizün yeñi (11) bahārımız senüñ mübārek fāl yüzüñdür murād budur ki 'aḳl nefse dir keşf zuhūr itdi bizümle cengi terk (12) diüp şulḥ ḳapusından içerü ḥalvete gir ki bahār-ı cedīd senüñ bize teveccühüñdür

Beyt

--+---/-+---/--+-

Çünki meftūḥest (13) der ey cān biyā

Ki müyesser nīst her dem fetḥ-i bāb

(10) Der-piş-i ḥ'āce 'arz-ı küdāmīn cefā kunem

Ḥ'āce öñinde (14) ḳaḅı cefāyī 'arzı ideyin

Şerḥ-i niyāz-mendi-i ḥod yā melāl-i tu

Kendü niyāz-mendligümi mi yā senüñ uşanmañı mo (15) murād budur ki 'aḳl nefse dir efendi öñinde benüm saña iḥtiyāc u tazarru' um mı diyeyin yā senüñ benden ferāḡ u (16) istiḡnāñı mı diyeyin

Beyt

--+---/-+---/--+-

Mī-kunem ez-tu şikāyet piş-i Ḥaḳ

Z'ān ki bā-men mī-kunī cevr ü 'itāb

(11) Ḥāfız der-īn kemend (17) ser-i serkeşān besīst

Ey Ḥāfız bu kemende serkeşler başı çoḳdur

Sevdā-yı kec me-pez ki ne-bāşed mecāl-i tu

(18) Egri sedā bişürme ki olmaz senüñ mecālüñ murād budur ki nefis kemendinde giriftār nice pādşāh u serverler (19) seri vardur ben andan kendümi ḥalās iderüm diyü lāf urma ki saña aña mecāl yoḳdur [me-pez lafzı fetḥ-i mīm ve bā-i 'Acemī ile nehydür puḥten lafzından ki bişürmek ma'nāsına ve bişmek ma'nāsınadır müstaḳbelātında ḥā zāya ḳalb olunur lācerem bunda olan zānuñ aşlı ḥādur her kim ki

bunu feth-i mīm ve bā-yı ‘ Arabī ve rā-yı mühmele ile okıyup aña göre ma‘ nā vire aña bu mısrā‘ ı okıtmağ gerek]

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ez-fünūn-ı mekr-i ū (20) ğāfil me-şuv

İnçünin guftest her ehl-i kitāb

VELEHU EYẒAN [G.465]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

[Bu ğazelün şerhinde her bir beytün zeylinde bir beyt söylenmişdür ekşer-i ebyātı kıfiye ba‘ zı beyti aşıdan a‘ lā olmuşdur]

(1) Be-cān-ı pīr-i ħarābāt u ħaqq-ı ni‘ met-i ū

Pīr-i meyħāne (21) cānı için ve anuñ ni‘ meti ħaqqıçün

Ki nīst der-ser-i men cüz hevā-yı ħıdmet-i ū

Ki benüm başumda yoğdur anuñ [İ103b] (1) ħıdmeti hevāsından ğayrı murād şeyħ-i ħānķāhuñ rūħına ve ħaqq ni‘ metine yemīn idüp anuñ ħıdmetinde ve ħalvetinde (2) olmağdan ğayrı hevām yoğdur dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Be-Ĥaqq-ı zāt u şıfāt u be-‘ izz-i ħazret-i ū

Ki nīst der-ser-i men cüz hevā-yı (3) vuşlat-ı ū

(2) Behişt egerçi ne cāy-ı ğünāh-kārānest

Cennet egerçi ğünāhkārları degüldür

Biyār bāde ki müstezhirem (4) be-himmet-i ū

Getür şarābı ki arķalanıcıyum anuñ himmetine murād budur ki egerçi ben ‘ āşiyüm ve cennet ‘ āşiler yeri (5) degüldür ammā ‘ ışk-ı İlähiye iştiğāl idüp aşħāb-ı tarīķatden ve ehl-i cennetden olmağā şeyħün himmetine i‘ timādum vardur (6)

Beyt

+---/+---/+---/+---

Behişt egerçi ne cāy-ı ğünāhkārānest

Be-bīn merā ki muķim der-ān maħallet-i ū

(3) Çerāğ-ı şā‘ iķa-i ān seħāb (7) rüşen bād

Ol bulut yıldurumı çerāğı rüşen olsun

Ki zed ber-ħırmen-i mā āteş-i muħabbet-i ū

Ki bizüm ħarmanızmuza (8) urdı anuñ muħabbeti odını murād budur ki şol belā vü muşibet ki bizüm nefsanıyyetimüz ifnā ider aña du‘ ā itmege (9) müsteħağdur ki bizi

ışlâh ider [ba‘zı nüsaḥda mısrâ‘-ı evvel beyt-i mestûruñ mısrâ‘-ı evveli vâkı‘ olmuş idi bu fakır tazmîn tarîkı ile aldum mısrâ‘-ı âḥir ḥatm kıldum nitekim beyt-i sâbıkda böyle eyledüm]

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Şad âferîn Ḥudâ ber-belâ-yı ân tûfân

Ki bered ez-dil ü cānum be-cüz (10) muḥabbet-i ü

(4) Biyâr bâde ki düşem sürüş-i ‘âlem-i ğayb

Getür şarâbı ki dün gece ‘âlem-i ğayb ferîştesi

Nevîd (11) dâd ki ‘âmmest feyz-i raḥmet-i ü

Müjde virdi ki ‘âmmdur anuñ raḥmeti feyzi murâd ‘umüm-ı feyz-i raḥmet (12) beşâreti olduĝın zıkr idüp şükr ider

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Ümîd ez-keremeş çün tevân burîd dilâ

Raḳîb nîz be-dâred ümîd-i (13) raḥmet-i ü

(5) Ber-âstâne-i meyḥâne ger serî bîni

Meyḥâne eşegi üzre eger bir baş göresin

Me-zen be-pây ki (14) ma‘lûm nîst niyyet-i ü

Ayağ ile urma ki ma‘lûm degüldür anuñ niyyeti murâd budur ki şol kimse ki ḥânḳâh (15) âstânesine baş ḳomış göresin anı diyüp taḥfif itme ki ma‘lûm degüldür anuñ niyyeti ya‘nî sen anı (16) tağyîru’s-şekli li-ecli’l-ekf²⁰⁶⁶ itmiş şanma ihtimâl vardur ki taleb-i Ḥaḳda muḥliş ola

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Ḥabîb-i ḥûb be-dâned raḳîb-râ (17) ey dil

Ki rüşenest be-pîşeş zamîr-i niyyet-i ü

(6) Me-kun be-çeşm-i ḥaḳâret nigâh ber-men-i mest

Ḥaḳâret gözi (18) ile nazâr itme ben meste

Ki nîst ma‘şiyet ü zühd bî-meşiyet-i ü

Ki degüldür ma‘şiyet ü zühd anuñ (19) irâdetinsüz murâd bizden şadır olan ef‘âl ve mâ teşâ‘üne illâ en yeşâ ‘ullâhü rabbü’l-‘âlemîne²⁰⁶⁷ mücebince ḥazret-i (20) Ḥaḳḳuñ meşiyeti iledür lâcerem ḳazâyâ rızâ virmek gerek dimekdür

Beyt

²⁰⁶⁶ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin deĝişmesi... (Diĝer Arapça İbâreler)

²⁰⁶⁷ وَمَا تَسْأَلُونَ إِلَّا أَنْ يُنْزِلَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ Alemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. (Kur‘ân, Tekvîr 81/29).

+---/+++---/---/++-

Me-renc her çi reved der-cihān-ı (21) kevn ü fesād

Ki hîç çîz ne-bāşed be-cüz meşîyyet-i ü

(7) Nemî-kuned dil-i mā meyl-i zühd ü tevbe velî

Bizüm gönşümüz zühde [İ104a] (1) ve tevbeye meyl eylemez ammā

Be-nām-ı h̄āce be-kūşim ü ferr-i devlet-i ü

H̄āce adına ve anuñ devleti kuvvetine (2) duruşalum murād egerçi kalbimiz zühde ve tevbeye tamām mā'il degüldür ammā şeyhî bed-nām itmemek için ve anuñ kuvvet-i (3) şalāhı için sa'y idelüm dimekdür

Beyt

+---/+++---/---/++-

Me-rev be-bāb-ı kesî ger be-h̄āhi devlet-i dîn

Tu-rā besest dilā ferr-i şeyh ü devlet-i ü (4)

(8) Dilā tama' me-bur ez-luṭf-ı bî-nihāyet-i düst

Ey gönül tama' kesem dostuñ nihāyetsüz luṭfindan

Ki mî-resed heme-rā (5) luṭf-ı bî-nihāyet-i ü

Ki irişür dükeliye anuñ nihāyetsüz luṭfi murād mantûḡdan zāhirdr

Beyt

+---/+++---/---/++-

Günāh-ı men-i (6) menāhîst der-heme eşnāf

Velîk maḡv kuned 'afv-ı bî-nihāyet-i ü

(9) Müdām hırka-i Hāfız be-bāde der-girevest

Müdām (7) Hāfızuñ hırkası şarābından rehindür

Meger zi-hāk-i ḡarābāt büd fıtrat-ı ü

Meger meyḡāne toprağındandır anuñ (8) ḡilḡati murād hırkadan bedendür ki müdām-ı 'ışḡ-ı İlāhî için ḡānḡāhda merhūn u maḡbūsdur meger ḡānḡāh (9) toprağından maḡlūḡdur ki bi't-ṡab' aña mā'il dimekdür

Beyt

+---/+++---/---/++-

'Aceb ne-bāşed eger dil be-kūy-ı düst reved

Ez-ān türāb (10) şude ṡynetes ü fıtrat-ı ü

VELEHU EYŻAN [G.466]

[Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün]

[Her bir mısrā‘ kelām-ı müstakıl olur ve her birinün murādı āhire muğāyir olduğı ecilden her birinde beyān-ı murād ve bast-ı kelām kılundi]

(1) Tāb-ı benefşe mī-dehed turre-i müşk-sāy-ı tu

Benefşe büklümin (11) *virür senün müşk ezici şaçun bölügi* ya‘ nī senün şaçun bölügi ki müşki ezmiş gibi rāyiha-i tayyibe virür (12) yā müşki ezüp mahv ider benefşeye bu girü durur murād muhātabdan hazret-i Hudādur ve *benefşeden* murād haṭṭ-ı kiṭāb-ı (13) ‘ilm-i zāhirdür lācerem hazret-i Haḫḫuñ gayb-ı hüviyyetinün bir bölüğinden rāyiha-i tayyibe zāhir olup ‘ilm keşfi hāşıl (14) olıcaḫ ‘ilm-i zāhir kiṭāblarınun haṭṭı durulur ya‘ nī ‘ilm-i kesbīye hācet olmaz

Perde-i gonca mī-dered ḫande-i (15) dil-küşā-yı tu

Goncanun perdesin yırtar senün gönül açıcı gülmeñ murād *perde-i goncadan* sırr-ı mestürdür (16) ve *ḫandeden* murād zuhūr-ı feyz ü fazldur ki ḫalb-i sālİK anun sebebi ile açılır pes ḫaçan feyz-i İlāhī (17) ve fazl-ı Hudāyī zuhūr ide sırr-ı ḫafī zāhir olup sālİK-i ‘āmā-yı ‘ālem ve esrār-ı İlāhiyyeye vāḫıf olur

(2) Ey gül-i (18) hoş-nesim-i men bülbül-i ḫış-rā me-süz

Ey nesimi hoş gül kendü bülbülünü yakma

K’ez-ser-i şıdḫ mī-kuned şeb heme şeb (19) du‘ ā-yı tu

Ki şıdḫ başından ider dükeli gice senün du‘ āñ murād güli hoş *nesimden* hazret-i Hudādur (20) aña ḫiṭāb idüp dir sālİK-i ‘aşıḫuñı yakma ya‘ nī firāk odına atma ki şıdḫ u ihlāş ile ol dükeli (21) gice saña du‘ ā ider

(3) Devlet-i ‘ışḫ bīn ki çün ez-ser-i faḫr ü ihtişām

‘İşḫ devletini gör ki nice faḫr ü ‘azamet [İ104b] (1) *ucından* [lafz-ı çün bunda işbā‘ ile oḫunur ki keyf ma‘ nāsınadır]

Küşe-i tāc-ı salṭanat mī-şikened berā-yı tu

Salṭanat tācınun küşesin sır senün için murād budur ki (2) ‘ışḫ-ı İlāhī devletin gör ki faḫr u ‘azametinden pādşāhların tācı ucın sır ya‘ nī pādşāhlar ‘ışḫ-ı İlāhī ile bir (3) mertebede faḫr ü ‘azamet-i ma‘ nevī taḫşil iderler ki tāc-ı salṭanatı kesr idüp tāc-ı faḫr ihtiyār iderler İbrāhim Edhem gibi (4)

(4) Men ki melül geştemi ez-nefes-i feriştegān

Ben ki melül olur idüm feriştefer nefesinden

Ḫāl ü maḫāl-i ‘ālemī mī-keşem (5) ez-berā-yı tu

Bir ‘ālemün ḫāl ü maḫālın çekerin senden öturi murād budur ki ‘ālem-i ervāḫda hazret-i indiyet-i İlāhiyyede (6) iken meleklerin *etec‘alü fihā men yüfsidu fihā*²⁰⁶⁸ didüğinden yā istiğrāḫ-ı müşāhedede iken melā’ike mükālemesinden (7) melül u münfa‘il olur idüm şimdi ḫalḫ-ı ‘ālemün niçe ta‘n u teşnī’in ve taḫbīḫ ü ta‘rizin işidüp şabr iderüm (8) senün için

²⁰⁶⁸ أَنْجَعَلُ فِيهَا مِنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur’ân, Bakara 2/30).

Beyt

Ben ki cān gülşeninüñ nāzına katlanmaz idüm

Çekerem sen gül için cevriñi her hār u hasek

(5) ‘Işık-ı (9) tu ser-nüvişt-i men hāk-ı deret behişt-i men

Senüñ ‘ışkuñdur benüm başum yazusı ve senüñ kapuñ toprağıdır (10) benüm cennetüm

Mihr-i ruhet sirişt-i men rāhat-ı men rızā-yı tu

Senüñ yüzüñ muhabbetidür benüm tabi‘atüm benüm rāhatumdur (11) senüñ rızāñ murād budur ki ezelde ‘ışkuñ başumda yazu imiş ve bāb u dergāhuñda olmağ baña ‘ayn-ı (12) cennetdür ve yüzüñ muhabbeti ‘ālem-i ervāhda iken tabi‘atümde qonmuş hāletdür ve çün rızāñ benüm riyāzetümdür (13) pes ol benüm rāhatumdur [ba‘zı nūsahda bu beyt bedeli bu vākı‘ olmuş

Mihr-i ruhet sirişt-i men hāk-ı deret behişt-i men

‘Işık-ı tu ser-nüvişt-i men rāhat-ı men cefā-yı tu]

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Eger yek-dem biyāsāyem revān-ı men neyāsāyed

Men ān lahza biyāsāyem ki an lahza (14) neyāsāyem

(6) Hırka-i zühd ü cām-ı mey gerçi ne der-hur-ı hemend

Zühd hırkası ve şarāb kadehi birbirine lāyık degüldür (15)

Īn heme naqş mī-zenem ez-cihet-i cefā-yı tu

Bu dükeli naqşı ururum senüñ cefāñ cihetinden murād budur ki zühd-i (16) haţtuñ ve meşreb-i ‘ışık birbirine muhālifdür ben senüñ cefāñ için ya‘nī baş u tecellī itmedüğüñ için hamle (17) iderüm ya‘nī zühd-i huşk idüp tecellī hāşıl olmayup meşreb-i ‘ışık ihtiyār iderüm ve meşreb-i ‘ışıkda olmazsa (18) ‘aksin ihtiyār iderüm

Rubā‘ī

‘Ale’l-muhibbi işāretun ve a‘lāmün²⁰⁶⁹

Ve li’l-meḥabbeti ādābun ve aḥkāmun

Yubdi’ş-şevāhidun ‘an (19) ğaybi’z-zamīri kemā

Yebnī ‘ani’l-vücdi i‘lālun ve işkāmun

(7) Delq-i gedā-yı ışık-rā genc buved der-āstān

Gedā-yı ‘ışık hırkasınuñ (20) yeñinde hazīne olur

Zūd be-salṭanat resed her ki buved gedā-yı tu

²⁰⁶⁹ “1) Sevenin üzerinde işāretler ve belirtiler vardır. Sevginin de adābı ve kuralları vardır. 2) İnsanın gönlündeki (aşkı) bazı belirtiler açığa çıkarır. Hastalık ve dertler bu gönüldeki (aşkın), vecdin tezahürüdür.”

Tizcek salţanata irer her kim ki olur (21) senüñ gedāñ murād budur ki ‘Arab u ‘Acem büyük yeñlü kaftan giyüp aķçelerin ve filorilerin yenlerinde hıfz [İ105a] (1) idüp hācet olduķça andan iħrāc idüp ħarc iderler lācerem senüñ gedāñ olanuñ ħırķası yeñinde (2) ħazīne olur ki ġinā-yı kalb sebebi ile māl-ı keşire mālīk gibi istiġnāsı ve yerzūkñü min ħaysü lā-yaĥtesibu²⁰⁷⁰ ħasebince (3) māl ġayr-ı maĥsünī olup tizcek salţanat-ı ma‘nevīye irer

Rubā‘ī

+--/+--/+--/+--

Çi nādān buved merdüm-i müktesib

Ki ez-behr-i (4) rüzī şevved mużtarib

Ne-dāned ki dād ār heft āsmān

Ve yerzūkñü min ħaysü lā-yaĥtesib

(8) Şāh-nişīn-i çeşm-i men (5) tekyegeh-i ħayāl-i tust

Benüm gözüm şāh-nişīni senüñ ħayālün tekyegāhıdur

Cāy-ı du‘āst şāh-ı men bī-tu me-bād (6) cāy-ı tu

Du‘ā yiridür ey benüm şāhum sensüz olmasun senüñ yerün murād ‘aynum ile müşāhede-i ħayāl itdügümce du‘ām (7) ve şenām ziyāde olur lācerem ħayālün benden eksük olmasun tā ki muttaşıl-ı du‘āda olam dimekdür

(9) Şūr u şarāb-ı (8) ‘ışķ-ı tu ān nefesem reved zi-ser

Senüñ ‘ışķuñ keyfiyyeti ve ħāleti oldum gider benüm başumdan

K’in ser-i pür-heves (9) şevved ħāk-i der-i sarāy-ı tu

Ki bu heves ile tolu ola senüñ sarāyuñ ħapusınuñ topraġı murād olmayınca senüñ (10) ‘ışķuñ keyfiyyet ü ħāletinden ħālī olmazam dimekdür

Beyt

--+/+--+/+--

Men dest zi-dāmenet ne-girem

Tā zindeem ez-ġamet (11) ne-mirem

(10) Ĥoş çemenist ‘ārīzet ħāşşe ki der-bahār-ı ĥüsn

Ĥoş çemendür senüñ ‘ārīzuñ ĥuşuşen (12) ĥüsn bahārında

Ĥāfız-ı ĥoş-kelām şud murġ-ı sūĥan-serāy-ı tu

Kelāmı ĥoş Ĥāfız oldı senüñ sözüñ (13) ırlayıcı murġ murād tecellī-i cemāl-i ĥüb çemendür ĥuşuşen zamān-ı başda ola ve ol çemenüñ bülbül-i ĥoş-kelāmı (14) Ĥāfız dimekdür

VELEHU EYZAN [G.467]

²⁰⁷⁰ وَيَزُرُّهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ Ve ona beklemediġi yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur’ân, Talāk 65/3).

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) **Ḥaṭṭ-ı 'izār-ı yār ki be'grift mäh ez-ü**

Yārüñ 'izārı ḥaṭṭı ki dutuldı (15) ay andan

Ḥoş ḥalkaıst lık be-der nıst rāh ez-ü

Ḥoş ḥalkadur liken çıkmaz yol andan murād 'izār-ı yārdan (16) cānib-i ḥazret tecelliyātından bir şemmedür ve anuñ ḥaṭṭı 'ālem-i berzaḥdur ve māhdan murād ḳalb-i ṭālibdür ki gāhi ṭālib-i (17) Ḥaḳḳa şemme-i tecellı vāḳı' olup 'ālem-i berzaḥa düşüp ḳalbi aña dutulur bu daḫi bir ḥoş dā'iredür ki 'avāmdan (18) olmayup sālİKler meslegine sülük ider ammā bunda kendülügi ile yol bulmayup Ḥaḳḳa vāşıl olımaz bir mürşid-i (19) kāmil taḥlişine ḥācet olur [lafz-ı ḥaṭ mübtedādur muzāfdur 'izār lafzına ol daḫi muzāfdur yār lafzına be'grift mäh ez-ü cümlesi şıfat-ı mübtedādur ve ki lafzı rābıḫadur mevşuf ile şıfat ortasında ḥoş ḥalkaıst ḥaberdür mübtedādur lik be-der nıst rāh ez-ü istidrākdür ḥaberdan ve zāhire nazar ma' nā budur ki maḥbūbuñ 'izārınuñ ḥaṭṭı ki ay yüzini dutmuşdur ḥoş ḥalkadur hāle gibi andan çıkmāga çāre yoḳdur ve ma' nāya nazar ma' nā meşürda mezkür olandır]

(2) **Ebrü-yı düst küşe-i mihrāb-ı devletest**

Dost ḳaşı devlet mihrābı (20) köşesidür

Ancā be-māl çehre vü ḥācet be-ḫ'āh ez-ü

Oraya sür yüzi ḥācet dile andan murād budur ki (21) ehl-i mecāzuñ ebrü-yı düst didügi ehl-i ḥaḳıḳat ḳatında mihrāb-ı devlet ya'nı maḥall-i 'ibādet köşesidür pes [İ105b] (1) ey ṭālib ol köşyeye yüz sür ve ḥācet dile ol ḥazretten

(3) **Ey cür' a-nüş-ı meclis-i Cem sine pāk (2) dār**

Ey Cem meclisinüñ cür' a-nüşı sineyi pāk tut [cür' a-nüş lafzı vaşf-ı terkibidür ḳadeḫ baḳıyyesin içici dimek olur]

K'āyineıst cām-ı cihān-bın ki āh ez-ü

Ki āyinedür (3) cihān görici ḳadeḫ āh andan murād meclis-i Cemden ṭaleb-i Ḥaḳ meclisidür anuñ cür' a-nüşı sālİK-i mübtedādur (4) lācerem aña lāzımdur ki şadrını taşfiye ide ve murād cām-ı cihān-bından mürşid ki şāfi olan ḳalbidür ki (5) be-gāyet nāzūkdür āh andan ki ri' āyeti müşkindür pes sineyi pāk itmeyince andan feyz olmaz

(4) **Kirdār-ı ehl-i şavma' aem (6) kerd mey-perest**

Ehl-i şavma' a 'ameli beni mey-perest ḳıldı

İn düde bın ki nāme-i men şud siyāh ez-ü

Bu ḳavm (7) ḳabileyi gör ki benüm nāmum siyāh oldı andan murād ehl-i şavma' adan zāhir 'ibādetḥānesinde olan (8) 'avāmu'n-nāsdur anlaruñ 'ameli a' māl-i şerī'at ve 'ibādet-i zāhiredür sülük-ı ṭarİKat ve vuşul-i Ḥaḳ u ḥaḳıḳat (9) degüldür lācerem anlaruñ 'amelinde vuşul ila'llāh bulunmaduğın görüp sālİK-i ṭarİKat ve ṭālib-i ḥaḳıḳat oldum (10) zirā anlaruñ şoḫbetinden nāme-i ḳalbüm siyāh olup nūrāniyyet ḥāşıl olmadı [ba' zı nüsaḫda mışrā' -ı evvel bu vāḳı' olmuş

Şüfi merā be-meykede burd ez-ṭarİK-i 'ışḳ

bunda vâkı‘ olan tağyîr tabîr-i bi’n-naķîzdür pes şûfî ‘avâm u tarîķ-i ‘ıřķ anuñ ħilâfidur ve *dûde* bir niçe ma‘nâya gelür bunda kavm ü kabîle ma‘nâsınadur ve bir ma‘nâsı merkeb mâddesidür ol ma‘nâ siyâh didüğine mülâyimdür]

(5) Şeytân-ı gam her ançı tevâned be-gû be-kun

(11) *Ĝam şeytânı her neye ķadır ise di itsün* [*şeytân* lafzınıñ *gam* lafzına izâfeti izâfet-i beyâniyyedür ba‘zı nüsaķda şeytân yerine *sultân* vâkı‘ olmuş ammâ şeytân yerine sultân münâsib degüldür ĝâlibâ anı yazan şeytân zikrinden kaçmışdur faķîr nüşha-i ķadîmede bulup yazup mışrâ‘-ı şânî mefhûmın mülâĥaıza ķıldum]

Men berdeem be-bâde-fürüşân penâh ez-ü

Ben iletmişüm şarâb şaticılara (12) *şıĝınmaķ andan* murâd budur ki gam-ı dünyâ şeytân gibi vesvese virüp izlâl ider ammâ ben keyfiyyet-i İlâhiyye virici (13) meşâyih-i tarîķate ilticâ iderüm anlar beni ta‘lîm-i tevekkül ile anuñ izlâldan ħıfz iderler

(6) Sâķî çerâĝ-ı mey be-reh-i âftâb (14) dâr

Ey sâķî şarâb çerâĝın güneş yolına dut

Gû ber-fürüz meş‘ale-i şubĥgâh ez-ü

Di yaluñlandur şabâĥ (15) *vaķti meş‘alesin andan* murâd *âftâb*dan ‘ilm-i zâhir ile münevver olandur lâcerem şeyĥe dir ‘ıřķ-ı İlâhî (16) çerâĝın anuñ öñine dut tâ ki ‘âleme nür virici ‘ilmîni anuñ ile tamâm münevver ķılsun

(7) Âbî be-rüy-nâme-i (17) a‘mâl-i mâ feşân

Bir şuyı bizüm a‘mâlimüz yüzi üzre şaç

Be’tvân meger siturd ĥurûf-ı günâh ez-ü

Ķadır (18) *olına meger günâh ĥarflerini kızımaĝa andan* murâd budur ki bizüm a‘mâlimüz defterine nice günâh ĥatları vardur (19) lâcerem ey şeyĥ aña tevbe şuyın şaç ol günâh ĥatlar maĥv ide

Şi‘r

Farzun ‘ale’n-nâsi an yetubû²⁰⁷¹ (20)

Lâkinne terke’z-zünûbi evcebu

(8) Eyâ der-in ĥayâl ki dâred gedâ-yı şehr

‘Acabâ bu ĥayâlde ki şehr gedâsınıñ (21) *vardur*

Rûzî buved ki yâd kuned pādşâh ez-ü

Bir günü ola mi ki aña pādşâh anı murâd budur ki faķîr-i [1106a] (1) sâlik bu ĥayâldedür ki bir gün ĥazret-i raĥîmüñ tezekkür-i raĥmeti vâkı‘ ola mı pes ‘acabâ ol ĥayâlde (2) olan vuķû‘ bula mı diyüp anuñ vuķû‘ in ricâ ider

(9) Ĥâfız ki sâz-ı meclis-i ‘uşşâķ sâz kerd

²⁰⁷¹ “İnsanlara tevbe farzdır, lâkin günâhları terk etmek daha da farzdır.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 34, 35. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrû’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 14.

Hâfiz ki 'aşıklar (3) meclisi sâzını düzdi [evvelki sâz lafzı âlet-i sâz ma' nâsinadur ikinci sâz lafzı düzen ma' nâsinadur lâcerem iki sâz lafzı bir mısrâ' andan zıkr olunup iki ma' nâ murâd olmağ şan' at u zarâfetdür şolkim ikinci sâl lafzını yazdı râst düzeni bozup râst itmedi]

Hâlî me-bâd 'arşa-i in bezmgâh ez-û

Hâlî olmasun bu şöhet yerinüñ meydânı andan (4) murâd budur ki Hâfızuñ kelimâtı 'ışk meclisnüñ sâzınıñ düzeni meşâbesindedür mecâlis-i 'uşşâk andan hâlî (5) olmasun diyü du' â ider

VELEHU EYŶAN [G.468]

[Müfte' ilün Mefâ' ilün Müfte' ilün Mefâ' ilün]

(1) Gülbün-i 'ıyş mî-demed sâkı-i gül-'izâr kû

'ıyş gül fiddânı belüriyorur (6) *gül-'izârlu sâkı kanı* [demed lafzı muzâri' dür demîden lafzından ve demîden bir nice ma' nâya gelür bunda belürmek ma' nâsı münâsibdür ve mî lafzı edât-ı hâldür öyle şimdi belüriyorur demek olur]

Bâd-ı bahâr mî-vezed bâde-i hoş-güvâr kû

Bahâr yili eseyorur hoş sinici şarâb (7) *kanı* murâd üns-i Hâk ve keşf-i İlâhî eşeri zühür ideyorur şeyh-i hüsnü'l-vech kanı ve 'âlem-i baş nefhası zâhir oluyorur (8) 'ışk-ı İlâhî ve tã' at-i sülük kanı dimekdür

(2) Her gül-i nev zi-gül-ruhî yâd hemî kuned velî

Her yeñi gül bir gül yüzlüden añdurmağ (9) *ider velî*

Güş-ı sühan-şinev kücâ dîde-i i' tibâr kû

Söz işidici kulağ kande i' tibâr gözi kanı murâd zâhire nazâr (10) budur ki her yeñi gül ki biter yer altında medfün olan her bir gül ruhı añdurur ammâ söz işidür kulağ ve 'ibret (11) alur göz yok dimekdür ve ma' nâya nazâr murâd budur ki her keşf-i cedîd ki zâhir olur tecellî-i ef' âl ve şıfât u (12) zât haberin virür ammâ bunu istimâ' ider kulağ ve bundan ibret alur sâlik-i kâbil ve tãlib-i muğbil yok dimekdür

(3) Meclis-i (13) bezm-i 'ıyş-râ gâliye-i murâd nîst²⁰⁷²

'ıyş şöheti meclisine murâd kâliye miski yokdur

Ey nefes-i hoş-ı şabâ nâfe-i zülf-i yâr kû²⁰⁷³

(14) *Ey şabânuñ hoş nefesi yâr zülfinüñ nâfesi kanı* murâd 'ıyş-ı Hâk şöheti meclisine murâd râyihâ-i tayyibesi yok ya' nî eşer-i (15) feyż zâhir degül ey teveccüh-i seheri nefhâ-i gayb-ı hüviyyet kanı diyüp hâzretten istişmâm-ı feyzdür

(4) Hüsn-fürüş-i-i gülem (16) nîst tağammül ey şabâ

Gülün güzellik şatmasına tağammülüm yokdur ey şabâ

²⁰⁷² Bu mısrânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Meclis-i ehl-i 'ıyş-râ gâliye-i murâd üst

²⁰⁷³ Bu mısrânın farklı iki şekli derkenârda şu şekildedir:

Ey dem-i hoş-nefes şabâ nâfe-i zülf-i yâr kû

Ey dem-i şubh-ı hoş-nefes nâfe-i zülf-i yâr kû

Dest zedem be-ḥün-ı dil behr-i Ḥudā nigār kū

(17) *El urdum gönül kanına Allāh için nigār kanı* murād budur ki şāhib-i keşfüm diyen kimsenün kendüsin şatup tefāhur (18) itdügine şabrum yokdur ey teveccüh-i seheri lācerem infi'ālümnden elümi kana boyadum Allāh te'ālā ḥazret nigār kanı ya'nī (19) baña daḡi keşf-i İlāhī müyesser olup ğayruñ tefāhurından müte'ellim olmayam

(5) Şem' -i seher be-ḡayregi lāf zi-ārız-ı tu zed²⁰⁷⁴

Seher (20) *şem' -i donuqlıgından senün 'arızuñdan lāf urdı*

Ḥaşm zebān-dırāz şud ḡancer-i ābdār kū

Ḥaşmuñ dili uzadı (21) *ḡancer-i ābdār kanı* murād budur ki zeḡārif-i dünyā ve nuķuş-ı māsivā ben daḡi şāhib-i ḡusnem diyüp celb-i ḡalb ider tecelliyāt-ı [İ106b] (1) cāzibe izḡar kııl ki anı ifnā idüp ḡalb-i sālike te'sşirin def' idesin

(6) Guft meger zi-la'l-i men buse ne-dāri ārzü

(2) *Didi meger benüm la'lümden buse ārzü itmesin*

Murdem ez-in heves veli kudret-i ihtiyār kū

Öldüm bu hevesden (3) *veli kudret-i ihtiyār kanı* murād cānib-i İlāhiden baña ḡitāb-ı rūḡānī olup istemezsin meger ki taşfiye-i ḡalb itmezsen denilüp (4) ben daḡi cevāb virüp bu ārzüñ helākiyin ammā kudret-i ihtiyārum yok ḡazret-i 'izzet 'ināyeti gerek didüm dimekdür

(7) Ḥāfiz (5) egerçi der-sūḡan ḡāzin-i genc-i ḡikmetest

Ḥāfiz egerçi sözde genc-i ḡikmet ḡāzinedāridur

Ez-ġam-ı rüzgār-ı dün ḡab' -ı sūḡan-ġüzār (6) kū

Rüzgār-ı deni ġamından söz virici ḡab' kanı murād budur ki ḡikmet ḡāzinesinün ḡāzinedāriyın (7) ammā ġam-ı zamān ḡab'uma söz edā kıılmaq mecālin ḡomaz ḡulāşa-i murād ḡikmet ü ma'arifet izḡarına melāl-i bāl olmamaḡ gerek (8) benüm ḡāḡırum rüzgārdan ġam-ġindür ol cihetden çok ma'arif ü leḡā'if ibrāz idemezüm dimekdür (9)

VELEHU EYZAN [G.469]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Merā çeşmist ḡün-efşān zi-dest-i ān kemān-ebrü

Benüm bir gözüm vardur ḡan şaçıcı ol yay ḡaşlu elinden (10)

Cihān bes fitne ḡāhed did ez-ān çeşm ü ez-ān ebrü

Cihān çok fitne görse gerekdür ol gözden ol (11) *ḡaşdan* murād rūḡuñ gözden ve maḡbüb-ı mecāziden şikāyetidür ki göz maḡbüb görüp ḡalb aña muḡabbet kıılup meyl-i (12) māsivā itdüginden yā andan cefā gördüğinden gözüm ḡan ağlar lācerem cihān-ı vücüd çok fitne görse gerekdür (13) ol gözden ki maḡbüb-ı mecāziye nāzırdur yā maḡbüb-ı mecāzi gözinden ve ol ḡaşdan ki anda vardur dir (14) [*ez-ān*

²⁰⁷⁴ Bu mısranın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Ḥayr ki şem' -i şubḡ-dem lāf zi-'arız-ı tu zed

çeşm dīdī yā kuned ve gözine işâretdür yā maḥbūb gözine işâretdür bu beyāna ikisine daḥi işâret vardır] [fi' l-i māzī lügat-ı Fārisiyyede maşdar ma' nāsına gelür pes lafz-ı dīd dīden ma' nāsınadır ve ba' zı nūsaḥda mışrā' -ı şānī böyle vākı' olmuş

Cihān pür fitne ḥ'āhed şud ez-ān çeşm ü ez-ān ebrū

Cihān pür fitne olsa gerekdür ol gözden ve ol kaçdan ve ehl-i nazara ma'lūmdur ki çeşme dīd münāsibdür]

Beyt

--+--/-+--/-+--

Dürlü dürlü derde uğradan beni

Ḳalb-i mā'il çeşm-i şāhid-bāz dur

(2) Ğulām-ı çeşm-i ān Türkem ki der-ḥ'āb-ı hoş-ı (15) mestī

Ol maḥbūbuñ gözi ḳulıym ki mestlik hoş uyḳusunda

Nigārīn gülşeneş rüyest ü müşkīn sāyebān (16) ebrū

Güzel gülşeni yüzdür ve müşkīn sāyebānı kaçdur murād gözi görüp ḳalbi ḳul olduğu maḥbūbuñ gözün vaşfdur (17) ki dir anuñ gözi mestligüñ hoş uyḳusındayuz gülşeninde ve müşkīn ḳaşı sāyebānında yatur dimekdür (18) [*nigārīn* lafzı güzeldür]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Dīde pūşiden be-bāyed verne kes ḳādir ne-şud

Ḥātır-ı ḥod-rā nıgeh dāred ez-ān çeşm-i nigār

(3) Hilālī şud tenem z'in (19) ğam ki bā-ṭuğrā-yı müşkīneş

Bir hilāl oldı bedenüm bu ğamdan ki anuñ müşkīn ṭuğrāsı ile

Ki bāşed meh ki bü'nmāyed (20) zi-ṭāḳ-ı āsmān ebrū

Kim ola ey ki göstere āsmān kemerinden kaç murād budur ki ḥükm-i İlähī yazılan ḥaṭ her ḥaṭdan (21) a' lādur lācerem hilāl-i āsmān aña müşābih göründüğinden münfa' il olup tenüm hilāl gibi naḥīf olmuşdur ebrū-yı [İ107a] (1) maḥbūb-ı mecāzī nedür ki aña beñzeye

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ḥaṭṭ-ı muşḥaf hest ḥaṭ-ı sebz-i düst

Medd-i her ḥarfeş hilāl ebrū-yı (2) üst

(4) Tu kāfir-dil nemī-bendī niḳāb-ı zülf ü mī-tersem

Sen kāfir-ḳalb zülf niḳābın bağlamazsın ve ḳorḳarın (3)

Ki miḥrābem be-gerdāned ḥam-ı ān dil-sitān ebrū

Ki miḥrābum döndüre ol gönül alıcı kaç büklümi murād rūḥuñ (4) nefsdan şikāyetidür ki dırsen ki ḡayb-ı hüviyyet niḳābı ile gezer ki örtmez ve maḥbūb-ı mecāziye nazār-ı ḥicāb (5) itmezsın andan ḳorḳarın ki miḥrābum anuñ ḳaşı ola

(5) Revân-ı küşe-gîrân-râ cebîneş turfe gülzârîst

(6) Köşe dutanlara anuñ alnı ‘aceb gülistândur

Ki ber-ıarf-ı semen-zâreş hemî gerded çemân ebrû

Ki anuñ semenligi (7) cānibine şalınıcı olur kaçısı murād cebînden zühür-ı İlāhîdür ve semen-zâr ‘âlem-i mükâşefedür ve ebrû rumûz-ı İlāhiyyedür (8) lâcerem küşe-gîrler gülistân-ı zühür-ı İlāhîdür ki anuñ ‘âlem mükâşefesinde rumûz-ı Hâk hareketin müşâhede (9) iderler

(6) Hemîşe çeşm-i mestet-râ kemân-ı hüsñ ber-zih bād

Hemîşe mest gözünne hüsñ yayı kirişde olsun (10) ya‘ nî kurulmuş ve hâzır olsun

Ki ez-şest-i tu tîr-i ü keşed ber-meh kemân ebrû

Ki senüñ şestüñden hüsñ (11) yayınuñ oğı aya kaç yayın çeker murād muhâtabdan hâzret-i Hâkdur çeşm-i mest setr-i İlāhîdür anuñ cemâlinüñ dâ‘imâ (12) hâzır olmasın taleb ider ki anuñ galebesi âsmânda bile cārîdür diyü vaşf ider [şest bir nice ma‘nâya gelir bir ma‘nâsı kirişde oğ gezi geçdüğü yerdür ve kemân u zih ü şest ü tîr zikri bir şan‘atdır ve kemân mürâdif-i kavsdür pes burc-ı kavş murād olup ve tîr lafzınuñ bir ma‘nâsı ‘uğâriddür ve meh mürâdif-i kamerdür pes bir burc ve iki kevkeb dağı bir şan‘atdır]

Rubâ‘î

--+---/-+---/--+-

Ger ne-bâşed sırr-ı Hâk (13) settâr-ı mâ

Verne bâşed ‘afv-ı ü gâffâr-ı mâ

Hâl-i mâ rüsvâyi ü bed-nâmiest

Nîst nîkî gâyet-i her kârhâ

(7) Raķībân (14) gâfil ü mâ-râ ez-ân çeşm ü cebîñ her dem

Raķıbler gâfildür ve bize ol gözden ve elinden dâ‘imâ

[Hezârân güne peygâmet u hâcib der-miyân ebrû]²⁰⁷⁵

(15) *Nice biñ dürlü haber vardur ve kapucı ortada kaçıdır murād çeşmden şıfat-ı başardur ve cebîñ zühür-ı İlāhîdür (16) lâcerem dir bizüm şıfat-ı başar ve zühür-ı Hâk ile çok haberleşmem vardur vâsıta ortada rumûz-ı İlāhiyyedür ammâ ehl-i (17) zâhir bundan gâfildür*

Beyt

+---/+---/+---/+---

Tecellî mî-kuned şâhid pes ez-çendîn hucub mâ-râ

Velî ân keşret-i perde kemâhî-dîdeneş (18) ne’tvân

(8) Diger hür u perî-râ kes ne-güyed bā-çünân hüsñî

Dağı hür u perîye kimse dimez ancılayın hüsñ ile (19)

²⁰⁷⁵ Bu mısra 3206 nolu nüshada eksiktir.

Ki ân-râ inçünin hüsneŧ ü in-râ ânçünân ebrü

Ki aña buncılayın hüsneŧ vardur ve buña ancılayın kaç murâd (20) kimse hürî ve perî hüsneŧin hüsneŧ-i Hâkka nisbet idemez dimekdür

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

*Leyse kemışlihi şey*²⁰⁷⁶ fermüdeî Hudâist (21)

Pes kes çigüne güyed hest ân fülân nazîreş

(9) Egerçi murğ-ı zîrek bûd Hâfız der-nikû-nâmî²⁰⁷⁷

Egerçi zîrek [İ107b] (1) kuş idi Hâfız iyü adlıluğda

Be-tîr-i gamze şaydeş kerd çeşm-i ân kemân-ebrü

Çamze okı ile şayd eyledi (2) ol yay kaşlınuñ gözi murâd kendünüñ firîfte-i cemâl olduğın hikâyetdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Günâh-ı ‘aşık-ı bî-çâre nîst (3) der-pey-i tu

Günâh-ı tust [ki] ruhsâr-ı dil-sitân dârî

VELEHU EYŻAN [G.470]

[Mef’ ülü Fâ’ ilätü Mefâ’ ilü Fâ’ ilün]

(1) Ey peyk-i rāstān haber-i serv-i mā be-gū

Ey (4) toğrular peyki bizüm servimüz haberin di

Ahvâl-i gül be-bülbül-i destān-serā be-gū

Gül ahvâlini kışşa ırlayıcı (5) bülbüle di murâd rāstlar peykinden nefha-i Rabbāniyyedür ki ol müstaķim olanlara haber viricidür lâcerem andan (6) Rabb-i a’ lā haberin taleb idüp dir ol maķlûb-ı laţif ve maķbûb-ı nazîf ahvâlini ‘aşık-ı hikâyet-hüya ve haķıķat-cüya (7) di [destān kışşa vü hikâyet ma’ nāsınadır ve serā kesr-i sîn ile sirâyiden lafzından me’ hüzür mecmû’ ı vaşf-ı terkibidür ve ba’ zı nüsağda destān yerine büstān vâķı’ olmış büstān da ırlayıcı demek olur]

(2) Mā maķremān-ı halvet-i ünsim gam me-ķur²⁰⁷⁹

Biz halvet-i üns maķremleriyüz gam yime

Bā-yār-ı āšnā süħan-ı āšnā (8) be-gū

²⁰⁷⁶ *لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ* O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. (Kur’ân, Şûrâ 42/11).

²⁰⁷⁷ *Der-nikû-nâmî* ifâdesi derkenârda *der-hevâdârî* şeklindedir.

²⁰⁷⁸ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gazeliyyât, s. 772, G.606/2.

²⁰⁷⁹ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Mā maķremān-ı şavt-ı elestim gam me-ķur

Āṣnā yāre āṣnā sözün di murād budur ki haber halvet-i üns idi ol hazretten mahrem idük *elestü birabbiküm*²⁰⁸⁰ (9) nidāsın istimā' iden enīs idük läcerem ey peyk biz enīse haber virmekden tehāṣī idüp bizi (10) ecnebī ṣanup ğam yime yār-ı āṣnāya haber āṣnā di

(3) Ber-ın faķır nāme-i ān muhteşem be-ĥ'ān

Bu faķire ol (11) *heybetlü nāmesin oķı*

Bā-ın gedā hikāyet-i ān pādşā be-gū

Bu gedāya ol pādşāh hikāyetin di murād ol (12) sultān-ı a' zāam emrini bu faķire oķı ve ol şāh-ı mu' azzāam hikāyetin bu gedāya di dimekdür

(4) Dilhā zi-dām-ı turre (13) çü ber-ĥāk mī-feşānd

Gönüllerini turre ağından çün toprağa saçdı

Ber-ān ğarīb-i mā çı güzeşt ez-hevā (14) be-gū

Bizüm ol ğarībimize ne vāķı' oldı hevādan di murād hazret-i 'indiyyet-i İlähiyyede iken ervāhı ĥāk-i (15) dünyāya şaldı bizüm rühümüza taķdīr-i ezeli ve ĥubb-ı lem yezeli vāķı' oldı dimekdür

(5) Ger diğeret ber-ān der-i devlet (16) güzer buved

Eger bir daĥi saña ol devlet ĳapusına uğramaķ olursa

Ba' d ez-edā-yı ĥıdmet ü ' arz şenā be-gū

(17) *Ĥıdmet edāsından ve ' arz şenādan soñra di* murād ol peyke hazret-i 'izzete işāl-i haber sipārişidür ki ol (18) haber budur

(6) Der-rāh-ı ' ışķ fark-ı ğanī vü faķır nīst

'Işķ yolında ğanī vü faķır farkı yoķdur

Ey pādşāh-ı ĥüsn (19) süĥan bā-gedā be-gū

Ey ĥüsn pādşāhı sözi gedāya di murād kendüsi faķır iken ol hazretten vahy-i ĳalbī (20) ve ilhām-ı İlähī talebidür ki tarīķ-i ' ışķda faķır ü ğanī yeksāndur

(7) Her çend mā bedīm tu mā-rā bedān me-ğir

Her ne deñlü (21) *ki biz yaramazuz sen bizi anuñ ile tütme*

Şāhāne mācerā-yı ĥadış-i gedā be-gū

Pādşāhāne gedā sözi mācerāsın di [İ108a] (1) murād budur ki biz yaramazuz yaramazdan yaramaz sādır olur *rabbe ef' al binā mā ente ehluĥü ve lā tef' al binā mā naĥnü* (2) *ehluĥü*²⁰⁸¹ ĥasebince sen bizi anuñ ile mu' aĥiz itme ' uluvv-ı şānuña ve ' umüm-ı raĥmetüñe lāyık olan ki ' afv u raĥmetdür (3) anı ĳıl

(8) Herkes ki guft ĥāk-i der-i düst tütüyāst

²⁰⁸⁰ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172).

²⁰⁸¹ رَبِّ أَفْعَلُ بِمَا أَنتَ أَهْلُهُ، وَلَا تَفْعَلُ بِمَا نَحْنُ أَهْلُهُ ²⁰⁸¹ Bize yaptığın bazı işlerde sen ehil değilsin. yapmadığın bazı şeylerde de biz ehil değiliz" bir daha gözden geçirilmeli! (Hadîs) İbn Ebi'd-Dünyâ, Hadîs No: 174.

Her kimse ki didi dost kapusu toprağı tütüyädur (4)

Gü in sühan mu'âyene der-çeşm-i mâ be-gü

Di aña bu sözi mu'âyene bizüm gözümize di murād cānib-i İlähiden eşer ü haber-i (5) tütüyä-yı başardur diyen kimseye di bu sözi bizüm gözümüz müvācehesinde disün tā ki gözümüz açıla

(9) Şüfi ki (6) men' -i mâ zi-ħarābāt mī-kuned²⁰⁸²

Şüfi ki bizi meyħāneden men' ider [şüfi diyüp 'āmā diler ki ta' bīr-i bi'n-naķīzdür]

Gü der-ħuzūr-ı pīr-i men in mācerā be-gü

Di benüm (7) pīrüm öninde bu mācerāyı di murād budur ki sālİK olmayan 'āmā bizi ħānķāhdan men' ider aña di gel bu men' kelāmın (8) bizüm şeyħimiz müvācehesinde söyle ki ol saña sülük-ı ıarıķat ve ıālib-i ħaķıķat menāfi' in beyān itsün

(10) Ān mey ki der-sebū (9) dil-i şüfi be-' işve berd

Ol şarāb ki destide ilem şüfi gönlin şive ile aldı

Key der-ķadeħ kirişme kuned sākıyā (10) be-gü

Kačan nāz ile nazār ider ey sākı di murād budur ki 'ışķ-ı İlähī be-süy-ı vücüd şeyħinde iken şive vü leıāfeti (11) ve keyfiyyet ü ħāleti ile 'āmā olanuñ gönlnü alup süluka mā'il kıldı kačan anuñ ķalbi ķadeħine girüp nāz u ta' azzüz (12) ider ey şeyħ di ki maılab-ı mühimdür

(11) Ber-hem çü mī-zed ān ser-i zülfeyn-i müşk-bār

Birbirine çün urdı ol müşk yağdurıcı (13) iki zülf ucını

Eyā ser-i çi dāşt biyā ey şabā be-gü

'Acabā ne sevdāsı vardur gel ey şabā di murād budur ki (14) inne ķulūbe benī ādeme beyne uşbu' ayni min aşābi' ü'r-raħmāni²⁰⁸³ mücebince çün şıfat-ı ħidāyet ve ħızlān-ı ķulūb 'ibāda (15) şaçılup uruldu 'acabā sırr-ı İlähī nedür ve bize ne vāķı' oldu ey nefħa-i Rabbāniye di

(12) Murğ-ı çemen be-müye-i men (16) dūş mī-girist

Çemen ķuşı benüm şağumdan dün gice ağladı [müyiden şağı şağmak müye şağı]

Āħir tu vāķıfi ki çi reft ey şabā be-gü

(17) Āħir sen bilürsin ne vāķı' oldu ey şabā di murād dün gice münācāt ve 'arz-ı ħācāt idüp şağıdum benüm (18) şağumdan sālİK-i 'aşıķ daħı ağladı ammā benüm şağumuñ dergāh-ı Ĥaķda te'şiri ve du'āmuñ isticābeti oldu mı (19) ey nefħa-i Rabbāniye di diyü istiħbār ider

(13) Cān-perverest kışsa-i erbāb-ı ma' rifet

Cān besleyicidir ehl-i ma' rifet (20) kışsası

Remzī be-rev be-purs ħadışi biyā be-gü

²⁰⁸² Bu mısırānın bir benzeri derkenārda şu şekildedir: Ān kes ki men' -i mâ zi-ħarābāt mī-kuned

²⁰⁸³ إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ بَيْنَ أَصْبُعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ Beni ādemin kalpleri Rahman'ın iki parmağı arasındadır. (Ĥadıs), Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Māce Tercemesi**, c. 2, s. 547, Ĥadıs No: 3834.

Bir remzi yüri şor bir haberi gel di murād ol peykden istiğsār-ı (21) remz ü hāl idüp ve andan kendüye haber virmek talebidür ki bu terbiyyet-i rûh ve sebep-i fütûhdur

(14) Hâfız [İ108b] (1) geret be-meclis-i ü rāh mî-dihend

Ey Hâfız eger saña anuñ meclisine yol virürler ise

Mey nüş u terk-i zerķ ez-behr-i (2) Hudā be-gū

Şarāb iç ve riyā terkîn di Allāh için murād budur ki eger saña sülük-ı tarīkat müyesser olursa ‘ışķ-ı İlāhî (3) nüşına ve ihlāş ile ‘amel kıılmağa meşğül ol

VELEHU EYŶAN [G.471]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Mezra‘ -ı sebz-i felek dîdem ü dās-ı meh-i nev

Feleküñ (4) yeşil tarlasın gördüm ve yeñi ay orağın

Yādem ez-kişte-i h̄iş āmed ü hengām-u dîrev

Kendü añılmışum hâtıruma (5) geldi ve biçen vaķtı murād budur ki felek ki gök ekin gibidür hilāl ki oraķ gibidür bunları göricek ed-dünyā (6) mezra‘atü’l-āhîretî²⁰⁸⁴ hasebince kendü ekdüğim ve vaķt-i haşādı aldum ki ne ekdüm ise anı biçsem gerekdür [kişt kesr-i kāf ve sükün-ı şîn ve tā ile ekindür ve kişte kesr-i kāf ve sükün-ı şîn ve fetḥ-i tā ve hā-yı ‘alāmet ile ism-i mef’ üldür kišten ekmekdür ve lafz-ı dîrev ekin biçeni dimekdür haşād ma‘ nāsına ekinden ğayrıda daḡi isti‘ māl olunur]

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ançünin (7) gufte Hākīm-i Ğaznevī

Her çi kārī ey birāder be’ drevī

Dīger

-+---/-+---/-+--

İnçünin gufte hākīmī hoş şinev

Gendum ez-gendum be-rüyed (8) cev zi-cev

(2) Guftem ey baḡt be-ḡusbîdî vü ḡurşîd demîd²⁰⁸⁵

Didüm ey baḡt yatduñ ve uyuduñ ğüneş yalvardı (9) [ḡusbîden yatmaķ ve uyumaķdur]

Guft bā-in heme ez-sābıķa nevmîd me-şuv

Didi bu dükeli ile sābıķadan me ’yūs olma murād budur ki baḡtuma (10) ḡiṡāb u ‘itāb idüp didüm gice yatup uyıduñ ‘ibādeteye ḡalkımaduñ şems ṡulū‘a geldi ol baña cevāb

²⁰⁸⁴ الدنيا مزرعة الآخرة Dünya âhîretin tarlasıdır. (Hadîs) Mevzuatü’s-Saganî, Hadîs No: 86.

²⁰⁸⁵ Be-ḡusbîdî kelimesine karşılık olarak derkenârda be-ḡ’ābî ibâresi bulunmaktadır.

virüp (11) didi böyle iken *sebaḳat rahmeti ğaḍabı*²⁰⁸⁶ mücebince rahmet-i
sābıḳadan ümīd kesme

Ḳıṭ‘a

Lime lā tureccī bi-Rabbi’l-verā²⁰⁸⁷ (12)

Emmā keyfe fe-ḳāta‘a min ḥamlıhi

Atā fi’ş-şahıḥeyni inne’l-ilāhe

Bi-‘abdihi erḥamu min ümmıhi

(3) Ger revī pāk u mücerred (13) çü Mesihā be-felek²⁰⁸⁸

Eger gidersen pāk u mücerred ‘İsā gibi feleke

Ez-çerāğ-ı tu be-ḥurşīd resed şad pertev

Senüñ (14) *çerāğūñdan güneşe irişür yüz ziyā* murād budur ki ‘İsā ‘aleyhi’s-selām te’ehhül itmedi şehevāt ile kendüyi mülevveş (15) kılmadı lācerem feleke pāk u mücerred gitdi eger sen daḥi tecerrüd ü nezāfet ile mi‘rāc-ı rüḥāniye ve semāya ‘urüc (16) isersen nūr-ı keşiri olan senden çok istifāde ider

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Piş-i erbāb-ı tarīḳat nüktei bes rüşenest (17)

Zāhir ü bāṭın biyāyed cümle ez-tā‘at-i nūr

(4) Tekye ber-aḥter-i şeb-düzd me-kun k’in ‘ayyār

İ‘timād itme gice uğrısı yılduza (18) *ki bu ‘ayyār* [ba‘zı nüsaḥda *şeb-gird vāḳı‘* olmuş gice dolanıci ma‘nāsınadır]

Tāc-ı Kāvūs be-burd u kemer-i Keyḫüsrev

Kāvūs tācını ve Keyḫüsrev kuşağını aldı murād budur ki (19) benüm ṭālī‘üm kevkeb-i sa‘ddur diyüp ol gice ‘ömr uğrısına i‘timād itme ki bu kevkeb ‘ayyār ve felek diyār-ı Kāvūs (20) pādşāhıñın tacını ve Keyḫüsrev pādşāhıñın kuşağını almış ve anları helāk kılmışdur

Beyt

+---/+---/+---

Me-şuv ğāfil ki (21) in timsāḥ-ı ḥāmüş

Ne-kerdest ādemī ḥurden ferāmüş

(5) Āsmān gū me-fürüş in ‘azamet k’ender-‘ışḳ

Ey felek [İ109a] (1) di bu ‘azameti şatma ki ‘ışḳ içinde

²⁰⁸⁶ سَبَقْتُ رَحْمَتِي غَضَبِي Rahmetim gazabımı geçti. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 66, Hadis No: 189.

²⁰⁸⁷ “1) Sen kâinâtın Rabbinden niçin ümitli değilsin? Nasıl olur da O’ndan alâkanı kesersin? 2) Her iki sahîh hadîs kitâbında vârid olmuştur ki Allâh Teâlâ kuluna annesinden daha merhametlidir.”

²⁰⁸⁸ Bu mısraın benzer bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ançünân rev şeb-i riḥlet ki Mesihā be-felek

Hırmen-i meh be-cevî hüşe-i Pervîn be-dü cev

Ey hırmeni bir arpa (2) Ülker salkıımı iki arpa murād budur ki felek māha ve Pervîne kâdir olmak ile böyle ‘azamet şatmasun (3) ve kendüyi yüksek dutmasın ki ‘ışk-ı İlâhî içinde hırme-i mäh bahāsı bir arpa ve Ülker saķımı bahāsı (4) iki arpadur ya‘ nî ağır bahālu degüllerdür [fülân be-peşizî diseler fülānuñ bahāsı bir manķır dimekdür bunda dağı böyledür niteküm murād beyānında beyān olundu ba‘zılar bir manķır degmez dimekdür diyüp bunda dağı öyledür didi ya‘ nî hırmen-i mäh bir arpa degmez ve Ülker salkıımı bir arpa degmez ammā evvelki ma‘nā harf-i bā muķābele için ve semene dāđil olmak i‘tibārı bahā iledür ikinci ma‘nā lafz-ı nemî-erzed muķadder olmak i‘tibārı iledür]

Ėıt‘a

Li-ehli‘z-zühdi evşāfun kirāmun²⁰⁸⁹

Bihā ķad edrekū evfe‘n-naşibî (5)

Ekālū‘z-zühde fi‘d-dünyā fe-emsū

Bidāla‘llāhi‘z-zühde aşhābe‘l-ħabibi

(6) Güşvār ez-zer ü la‘l er ėi girān (6) dāred güş

Altundan ve la‘lden küpe egerėi ağır ya‘nî sağır ider ķulađı

Devr-i ėübî güzerānest naşihat (7) bi‘şnev

Güzellik devri geçicidür naşihat işit murād budur ki altundan ve la‘lden küpem var diyü ķulađun (8) sağır olup māla vü cemāle mađrūr olma ki güzellik zamānı bāķi degüldür naşihat istimā‘ (9) idüp devlete ve zīnete firifte olma

Beyt

Eyā mağbüb idinen mülki ve mālı

Unutduñ mı zaman-ı intikālî (10)

(7) Ėeşm-i bed dūr zi-ėāl-i tu ki der-‘arşa-i ėüsn

Yaramaz göz ırak olsun senüñ ėālüñden ki ėüsn bisātına (11)

Beydaķi rānd ki berd ez-meh ü ėurşid girev

Bir beydaķ sürdi ve aldı ki aydan ve gündün öñdül (12) murād muėātabdan ėazret-i Ėudādur ve ėāl anuñ nükte-i ėikmeti ve noğta-i şan‘atıdır ki bisāt-ı ėüsn-i ‘ālemde (13) cemī‘-i erbāb-ı ėüsne ėālībdür [girev lafzı rehn ma‘nāsına ve öñdül ma‘nāsına ve evc ma‘nāsına gelür ki iki kimse bir nesne için ta‘yīn idüp ortaya ķorlar bunda ikinci ma‘nā murād olmak zāhirdür]

Beyt

Key kunem fehmet ki der-maşnū‘-ı tu ėayrān şudem

Ėiė ‘āķil nīst (14) gü der-şun‘-ı tu ėayrān ne-şud

(8) Ėteş-i zühd ü riyā ėırmen-i dīn ė‘āhed süğt

²⁰⁸⁹ “1) Zühd ehlinin yüce vasıfları vardır. O vasıflar ile onlar en iyi nasibe ulaşmışlardır. 2) Onlar dünyâda zâhidâne yediler ve âhirette zühdlerine karşılık Allâh’ın muhibleri oldular.”

Zühd ü riyâ odı dîn (15) hırmenin yağsa gerek

Hâfız in hırka-i peşmine biyendâz be-rev

Ey Hâfız bu yğñ hırkayı ay ve yürü (16) murâd budur ki zühd-i şuverî ve riyâ-yı bî-huzûrî dîni hârâb itse gerekdür imdi ey Hâfız libâs-ı riyâyı (17) çıkarup ihlâş ile sâlik olmak gerek

VELEHU EYŻAN [G.472]

[Mef' ülü Fâ' ilütü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Guftâ birün şudî be-temâşâ-yı mäh-ı nev

Didi (18) taşra gitdüñ yeñi ay temâşâsına

Ez-mäh-ı ebruvân-ı menet şerm bād rev

Benüm kaşlarum ayından saña utanmağ olsun (19) yürü murâd mütekellimden ma' şük-ı haqîkî ve muhâtabdan sâlik-i 'âşıkdur ki çün hücre-i halvetden temâşâ-yı (20) hilâl için çıka ol hâzretten hitâb-ı rühânî olur yeñi ay temâşâsı için hücre-i halvetden çıkdüñ (21) anda hod benüm rumûzum müşâhede ider idüñ ki her bir remz yeñi aydan yeg idi imdi ol rumûzdan utan [İ109b] (1) yürü hücre-i halvete dir

(2) 'Ömrîst tâ dilet zi-esîrân-ı zülf-i mäst

Bir 'ömrdür ki senüñ gönlün bizüm zülfümüz (2) esîrlerindendür

Gâfil zi-hıfz-ı cânib-i yârân-ı hod me-şuv

Kendü yârânun cânibi hıfzından gâfil olma murâd (3) ol hâzrete hitâb-ı rühânîdür ki müddet-i medidedür gönlün benüm gayb-ı hüviyyetümde ve hubb-ı zâtumda esîr olup (4) ve aña mübtelâ olanlardandır ol kaydı ve anda olan yârân esîrini terk itmeyüp anların cânibi hıfzından (5) gâfil olma [ba' zı nüsağda mışrâ' -ı evvel böyle vâkı' olmuş

'Ömrîst tâ dilem ez-esîrân-ı zülf-i tust

bir 'ömrdür ki benüm gönlüm senüñ zülfün esîrlerindendür dimekdür bu ma' nâ mütekellim ü muhâtab-ı mezkûrun 'aksi olmağı iktizâ ider pes sevğ-i kelâma ve beyân-ı merâma münâsib degüldür anuñçün metn ihtiyâr olunmadı]

(3) Me'früş 'ıtr-ı 'aql be-hindü-yı zülf-i mâ

Şatma 'aql ıtrını bizüm zülfümüz hindüsına ['ıtr gökçek koğuya dirler]

K'āncā hezār (6) nāfe-i müşkîn be-nîm cev

Ki anda biñ nāfe-i müşk bir arpaya murâd budur ki senüñ 'aqlun 'ıtrı kalîlü'l-kıymetdür (7) anı benüm gayb-ı hüviyyetüme şatarum diyü 'azîz tutma ki anda nice ervâh-ı tayyibe ve nüfûs-ı nefise vir arpaya ya' nî (8) şemen eğalldür ki ervâh-ı evliyâ aña mübtelâ ve anda bî-bahâdur

(4) Tohm-ı vefâ vü mihr der-in köhne kiştâr

Vefâ ve muhabbet (9) tohmı bu eski ekinlikde

Ānki 'ayân şud ki resed mevsim-i direv

Ol vaqt zāhir olur ki biçen vaqti ola (10) murād budur ki kim ki ḥazret-i Ḥaḳḳa muḥabbet ide ve anuñ ‘ahdinde vefā eyleye bu köhne ekinlikde ki dünyādur ol (11) muḥabbet ü vefā toḡminuñ ḥāşılı biçen vaqti ki zamān-ı mevt ve āḫiretdür anda zāhir olur

(5) Sākī biyār bāde ki (12) remzī be-güyemet

Ey sākī getir şarābı ki saña bir remz diyeyin

Ez-sırr-ı aḫter-i kühen ü seyr-i mäh-ı nev²⁰⁹⁰

Eski yıldız (13) *sırrından ve yeñi ay seyrinden* murād budur ki şimdiye dek kevākib-i seb‘a-i seyyārenüñ ḥarekāt u evzā‘ inuñ (14) ve yeñi ayuñ tebeddülātı i‘tibārī ile olan te‘şirātın söyler idüm imdi ey şeyḫ baña ‘ışḳ-ı İlähī getir ki bunlardan (15) saña bir remz diyeyin ki te‘şir-i ḥarekāt ve evzā‘ -ı kevākibüñ degüldür belki ḥazret-i Ḥaḳ şol umūra ki irādeti (16) müte‘allıḳ olur bunları esbāb-ı nazāra kıılır şehābı maḫara sebep kılduḡı gibi daḡı *yes’elüneke ‘ani’l-ehillehi* (17) *ḳul hiye mevāḳitü li’n-nāsi ve’l-ḥacce²⁰⁹¹* ḥasebince yeñi ay olmasa mevāḳiyet ü sinīn ü vaqt-i ḥacc vesā’ir emr-i dīn bilinmez idi (18) lācerem cümle rumūz-ı İlähiyyeden biri budur

(6) Şekl-i hilāl her ser-i meh mī-dihed nişān

Hilāl şekli her ay başında (19) *nişān virür*

Ez-efeser-i Siyāvuş u terk-i külāh-ı Zev

Siyāvuşuñ tācından ve Zevüñ külāhı terkinden murād budur ki (20) her ay başında hilāl ki görünür geçmiş pādşāhlar tācından ve külāhı terkinden nişān virür ki anlaruñ bunuñ gibi (21) tācı ve külāhınuñ terki var idi ba‘dehu kendüler helāk ve başları ve tācları ḥāk oldı [*Siyāvuş* Keykāvus oḡlıdur *Zev* Rüstem birāderidür]

(7) Ḥāfız cenāb-ı pīr-i muḡān [İ110a] (1) cāy-ı devletest

Ey Ḥāfız pīr-i muḡān cenābı devletüñ yeridür

Ders-i ḥadīş-i ‘ışḳ be-rev ḡān u z’ü şinev

Ḥadīş-i (2) *‘ışḳ dersini aña oḡı ve andan işit* murād budur ki oḡıyup devlete irmek isterseñ devlet yeri şeyḫ cenābıdur (3) ḥadīş-i ‘ışḳ-ı İlähī dersini aña oḡı ve andan işit ki devlet-i ebediyye bulasın ki ‘azl ü mevt ile andan müfāreḳat (4) olmaya

ḤARFÜ’L-HĀ²⁰⁹²

VELEHU EYŻAN [G.473]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ey ki bā-silsile-i zülf-i dırāz āmedeī

²⁰⁹⁰ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Ez-seyr-i aḫter-i kühen ü seyr-i mäh-ı nev

²⁰⁹¹ بِسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ Sana, hilāl şeklinde yeni doğan ayları sorarlar. De ki: Onlar, insanlar ve özellikle hac için vakit ölçüleridir. İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lâkin iyi davranış, korunan (ve ölçülü giden) kimsenin davranışdır. Evlere kapılarından girin, Allah’tan korkun, umulur ki kurtuluşa erersiniz. (Kur’ân, Bakara 2/189).

²⁰⁹² ‘Aded:17.

Ey kimse ki uzun zülf(5) zinciri ile gelmişsindir

Furşatet bād ki dīvāne-nevāz āmedeī

Furşatuñ olsun ki delü oğşayıcı (6) gelmişsindir murād muhātabdab şeyhdür ve *silsile-i zülf-i dirāzdan* murād silsile-i tarīkatdür ki şeyhden tā hāzret-i (7) risālet-penāha varur lācerem aña du‘a idüp dir ki senüñ furşatuñ olsun ki ma‘şiyete mübtelā olan (8) nefis dīvāneyi oğşayup ya‘nī anı silsile-i tarīkate bağlayup terbiyyet ü işlāh için gelmişsin (9)

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Tu be-çengāl-i müje-i hāş çü bāz āmedeī

Meger ez-şayd-ı dil-i ‘ām çü bāz āmedeī

(2) Sā‘ atī nāz me-fermā vü be-gerdān (10) ‘ādet

Bir sā‘at nāz buyurma ve dönder ‘ādeti

Çün be-pursiden erbāb-ı niyāz āmedeī

Çün ehl-i niyāz (11) şormağa gelmişsindir murād budur ki egerçi şeyh-i ‘azīzsin ta‘azzüz itmege müsteħaksın ammā şeyh-i hādīmü’l-fetvā (12) olur lācerem *seyyidü’l-kavmi hādīmühüm²⁰⁹³* hasebince bir sā‘ate nāzı terk idüp ‘ādeti döndürüp sālīk-i tālīb (13) olanların aḥvālın şorup işlāh u terbiyyet kıl ve bu hāl senüñ ‘izzetüñe māni‘ degüldür

Beyt (Ahreb)

Sulṭān ki be-dīden-i (14) gedāyān āyed

Ger ber-ser-i būriyā nişined şāyed

(3) Pīş-i bālā-yı tu nāzem çi be-şulḥ u çi be-ceng

Senüñ ḳaddüñ öñinde (15) görünüp anı medḥ iderüm ne şulḥ u ne ceng

Ki be-her hāl berāzende-i nāz āmedeī

Ki her hālde nāza yaraşuḳ gelmişsindir (16) murād ‘uluvv-ı mertebeñi medḥ iderüm gerek ittibā‘ u muvāfaqatda gerek nizā‘ u muḥālefetde olayın ki be-her hāl medḥe lāyḳsın (17) yā nāz u ta‘azzüz itsek müsteħaksın dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Hil‘at-i nāz ne-zībed çü be-ḳadd herkes

Ber-tu zībāst ki şāyeste-i (18) nāz āmedeī

(4) Āb u āteş be-hem āmīḥteī ez-leb-i la‘l

Şuyı ve odı birbirine ḳarışdurmuş sın la‘l lebinden

Çeşm-i bed dūr (19) ki bes şa‘bedebāz āmedeī

²⁰⁹³ سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ Kavminin efendisi ona hizmet edendir. (Hadīs) İbn Mübārek, Hadīs No: 205.

Yaramaz göz ırağ olsun ki hoş hoşkabâz gelmişsindir murād budur ki va‘z u (20) kelāmuñ gāh cemālden gāh celālden haber virüp luṭf ile rācī ḳahr ile ḫāif idüp ‘aceb şan‘at idersin yaramaz göz (21) senden ırağ olsun

Beyt (Ahreb)

Kūteh-nazarān-rā ne-buved cüz ğam-ı ḫ̣iṣ²⁰⁹⁴

Şāhib-nazarān-rā ğam-ı bī-gāne vü ḫ̣iṣ

(5) Āferīn ber-dil-i [İ110b] (1) nerm-i tu ki ez-behr-i şevāb

Āferīn senüñ yumışaḳ göñlüñe ki şevāb içün

Kuşte-i ğamze-i ḫod-rā be-namāz āmedeī

Kendü (2) *ğamzenüñ maḳtūline namāza gelmişsindir* murād budur ki nefsümi riyāzet ve esmāya müvāzebet birle helāk idüp girü aña (3) raḫm eyleyüp du‘ā vü ta‘līm ve taḫşīl-i şevāb içün geldüñ āferīn senüñ ḳalb-i raḫīmüñe

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Şūfiyā rüy be-ebrū-yı (4) nigārem mī-ār

Ḳıble ānest ki ez-behr-i namāz āmedeī

(6) Zühd-i men bā-tu ne senced ki be-yağmā-yı dilem

Benüm zühdümüñ saña vezni (5) *vardur göñlüm yağmalamağa*

Mest ü āşüfte be-ḫalvetgeh-i rāz āmedeī

Mest ü ḳarışuḳ rāz ḫalvetgāhına gelmişsindir (6) murād budur ki ‘āşıḳ-ı Ḥaḳ olan zühd ü tã‘ate maḡrūr olmaz ve aña iltifāt ḳılmaz lācerem benüm zühdümüñ senüñ (7) ḳatuñda vezn ü ḳadri yoḳdur ki benüm ḳalbümü celb idüp ‘āşıḳ-ı şādıḳ ve ṭalīb-i Ḥaḳ ḳılmaḳ istersin

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ey şabā ḫāl-i (8) dilem ber be-süy-ı ḫazret-i düst

Ki tu der-ḫazret-i ü maḫrem-i rāz āmedeī

(7) Guft Ḥāfız digeret ḫırḳa şarāb-ālūdest

(9) Didi ey Ḥāfız yine senüñ ḫırḳañ şarāba bulaşmışdur

Meger ez-mezheb-i in tã‘ife bāz āmedeī

Meger bu tã‘ife mezhebinden (10) *girü gelmişsindir* murād budur ki şeyḫ didi yine ey Ḥāfız ḫırḳa-i bedeni ‘ışḳ-ı İlähīye bulaşdırmışsın meger girü mezheb-i (11) şūfiyeden olup gelmiş yā ḫırḳa gibi fāsıḳāne ḳılmış kendüñi melāmiyye tã‘ifesinden idüp gelmişsin

Beyt

²⁰⁹⁴ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Tek-Beythâ, s. 1115.

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Refte bûdem zi-dereş (12) bāz keşîdem zülfeş

Reftemeş bāz be-güftā be-çi bāz āmedeî

VELEHU EYẒAN [G.474]

[Mef' ūlü Fā' ilātün Mef' ūlü Fā' ilātün]

(1) Ez-hün-ı dil nüviştem nezdik-i düst (13) nāme

Göñül kıanından yazdum dost kıatına nāme

İnni re'eytu dehren min hecrike'l-kıyāme

Taḥkīken ben gördüm (14) ve bildüm zamānı senüñ hicrūñden kıyāmet murād mütekellimden rūḥ ve dostdan nefsdür rūḥ nefse a' lām-ı haberde (15) ke'enne göñül kıatından mektüb yazup dir taḥkīken ben zamānı senüñ hicrūñ için kıyāmet gördüm ya' nī kıyāmetde nice (16) nefsi nefsi dirlerse ben daḥi muttaşıl nefsi nefsi diyüp seni da' vet ve muvāfaqatun taleb iderüm ve kıyāmetde olıcaḳ (17) aḥvāli ve ehvāli şimdi müşāhede iderüm [re'eytü lafzı 'allemtu ma' nāsına olıcaḳ iki mef' ūle te' addiye ider biri dehren ve biri el-kıyāme ve abşartu ma' nāsına olıcaḳ bir mef' ūle te' addiye ider pes lafz-ı le-kıyāme bedel olur dehren lafzından kelimeyi min eclıyyedür senüñ hicrūñ için demek olur] [rūḥ nefse 'aşık gibi müte'allık idüğü yukarıda beyān olunmuşdur]

Qıt'a

Emā fi-hazıhi'd-dünyā lebībun²⁰⁹⁵

Yahussu ve yeşteki eleme'l-cirāḥi

Ve yendübü (18) nefsehu esefen ve ḥuznen

Ve yes' adu bi'l-bukā ve bi'n-niyāḥi

'Alā 'ömrün maḍā fi-kesbi zenbin

Ve 'ışyanın ve ef' alin kabāḥi

(2) Dārem (19) ez-firākeş der-dide şad 'alāmet

Vardur benim gözünde anuñ firākıñdan yüz 'alāmet

Leyset dumū' u 'aynī (20) hezā lenā'l-'alāme

Degüldür bu gözümüñ yaşları baña 'alāmet murād budur ki rūḥ dir kendümi kıyāmetde mülāḥaza (21) idüp innemā yu'aḥḥiruhüm li-yevmin teşşāşu fihi'l-ebşār muḥti'ine²⁰⁹⁶ mücebince daḥi fe-keşefnā 'anke 'gıtaeke fa-başarüke'l-yevme [İ111a]

²⁰⁹⁵ "Bu dünyâda yaranın acısını hissedip ondan şikâyet edecek; kötü fiiler, isyân ve günâh kazanımında geçmiş bir ömre ağıt yakarak ve ağlayarak saadet arayacak ve nefesine de hüzün ve teessüfle ağlayacak âkil bir adam yok mudur?"

²⁰⁹⁶ مُهْطِعِينَ (43) إِنَّمَا يُؤَخَّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ (42) (Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor. (42) Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar. (43) (Kur'ân, İbrâhim 14/42-43).

(1) *ḥadīdūr*²⁰⁹⁷ ḥasebince gözlerüm yerinden kalkıp ve heybetden müteğayyir olup ve kapanmağa mecālî olmayup ve ḥayretten (2) iḥsās idemeyüp ve ağı ḳana boyanup ve bir tarafa nazar idemeyüp buncıyayın ‘alā’im vardır (3) hemān ‘alāmet gözüm yaşı degüldür egerçi bunuñ ile mübāhāt iden dimiş

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+--

Çendān giristīm (4) ki men ba‘ d eger kesī

Āyed be-kūy-ı tu ne-tevāned zi-mā güzeşt

(3) Her çend k’āzmüdem ez-vey ne-būd südem

Her (5) *ne deñlü ki şınadum andan nef‘üm olmadı*

Men cerrebe’l-ḥallet bihi’n-nedāme

Şol kimse ki tecrübe olunmuş tecrübe (6) *ide aña peşimānlık ḥulūl ider* murād budur ki nefsümi nice kerre tecrübe itdüm andan fā’ide görmedüm lācerem nefsüme (7) i‘timād itmemek gerekdür ve iilā şoñra peşimān olunur anuñçün Yūsuf ‘aleyhi’s-selām dimiş *ve mā aberri’u nefsi* (8) *inne’n-nefse le-emmāretün bi’s-sū’r*²⁰⁹⁸ [*ḥalle bi’l-mekāni yaḥullu* evvelki bābdandur mekāna ḥulūl u duḥūl itdi dimek olur ammā *ḥalle leke yaḥillu* ikinci bābdandur ḥelāl oldı dimek oldı bunda yā ile isti‘māl olındı evvelkidür üçüncü degüldür]

Beyt

-+++/-+++/-+--

Her ki bedī kerd ü be-bed-i yār

Hem be-bedī ḥiṣ giriftār şud

(4) Pursīdem (9) ez-ṭabībi [ki] ez-ḥāl-i düst guftā

Şordum bir ṭabībden dost ḥālinden didi [zamīr-i mü’ennes ḳarīnedür ki *dostdan* murād nefsdür nefis mü’ennes-i semā‘ idür]

Fī-ḳurbihā ‘azābun fi-bu‘ dihā’s-selāme

(10) *Aña yakınlıkda ‘azāb vardır ve anuñ iraklığında selāmet vardır* murād budur ki bir ṭabīb-i dīnden (11) nefis-i ḥālını şordum didi ki aña ḳurb u mücāveretde ‘azāb vardır ve andan bu‘ d u muḥālefetde selāmet vardır (12)

Ḳıṭ‘a

‘Ani’l-mer’i lā-tes’āl ve sel‘an ḳarīnihi²⁰⁹⁹

²⁰⁹⁷ فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ خَدِيدٌ Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir). (Kur’ân, Kaf 50/22).

²⁰⁹⁸ وَمَا أْبْرَأُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ (Bununla beraber) nefsimi temizle çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir. (Kur’ân, Yūsuf 12/53).

²⁰⁹⁹ “1) Kişiyi sorma kişinin arkadaşını araştır. (Zîrâ) her kişi arkadaşına tâbî olur. 2) Eğer onun arkadaşı kötülük sahibi ise âcilen ondan uzaklaş. Eğer iyilik sâhibi ise onunla arkadaşlık yap. Doğru yolu bulursun.” Bu şiir Adi b. Zeyd el-İbadî’ye âittir. Hâmid Kemâl Abdullâh Hüseyin el-Arabî, *Mu‘cemü Ecmel Mâketeb Şu‘âr’atü’l-Arabiyye*, Dâru’l-Meâlî, Riyâd 1466, s. 119

Fe-küllü qarînin bi'l-muqârini yaktedî
Fe-in kâne zâ şerrin fe-cânibihu sür' aten (13)
Ve in kâne zâ hayrin feķārenihu tehtedî

(5) Bād-ı şabā zi-mā hem nāgeh niķāb ber-dāşt

Şabā yili bizden hem nāgāh niķāb (14) kaldurdi

Ke'ş-şemsü fi'đ-đuhā taţalle' mine'l-ġamāme

Güneş gibi kaba kuşlukda çıka bulutdan murād budur ki gāhî (15) nefħa-i Rabbāniye ve 'ināyet-i subhāniye nāgāh bizden hicābı ve ni,ķābı ref' ider lācerem kaba kuşluk vaķtinde bulutdan çıkan (16) güneş gibi münevvet oluruz [đuhā zamm-ı đād ve ķaşr ile kuşluk dimekdür ve feth-i đād ve medd ile kaba kuşluk dimekdür]

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Tu āftāb-ı hüsni vü mā sāye-i tuyem

Ey āftāb-ı hüsn ez-în sāye rü me-tāb

(6) Guftem (17) melāmet āyed ger gird-i küt kerdem

Didüm melāmet gelür eger senüñ maħallün tarafın tolanursam

Va'llāhi mā re'eynā (18) ħubben bilāmelāme

*Va'llāhu biz görmedük bir muħabbeti melāmetsüz murād budur ki şol kim terk-i dünyā ve taleb-i Mevlā (19) idüp 'ibādeţhāne cānibini devrānda ola ehl-i zāhirden melāmet ü ta'n idişdür ammā muħabbet melāmetsüz olmaz (20) lācerem *velā yehāfüne levmete lā'imîn*²¹⁰⁰ ħasebince melāmete ve teşnī'e i'tibār itmemek gerekdür [mışrā'-ı evvel böyle olıcaķ guft lafzı muķadder olur ammā ba'zı nüsaħda şöyle vāķı' olmış*

Guftem zi-'ışk-ı rüyet ender-melāmetem

guft bu taķdırce bu taķdire ħācet yoķdur be-her taķdır mışrā'-ı şānī maķül-ı kavı olur]

Ķıţ'a

+---/+---/+---

Eger güyend rezzāķi (21) vü sālūs²¹⁰¹

Be-gü hestem dü şad çendān u mī-rev

Ve ger ez-ħaşm-ı düşünāmī dehendet

Du'ā kun ħoş-dil u [İ111b] (1) ħandān u mī-rev

²¹⁰⁰ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur'ân, Mâide 5/54).

²¹⁰¹ İlk iki mısra Dîvan-ı Şems'de bulunmaktadır. Ganjor: Gazeliyyât No:2179.

(7) Hâfız çü t̄alib āmed cāmī be-cān-ı şīrīn

Hâfız çün t̄alibdür bir qadehe cān-ı şīrīn ile [āmed bunun gibi yerde rābıta isti' māl olunur anuñçün aşl ma' nāsı virilmez ve *be-cān* lafzında harf-i bā semene dāhıl olmuştur niteküm işāret [bir kerre]²¹⁰² geçmiştir]

Hattā (2) yezūka minhu ke'sen mine'l-kerāme

Hattı tada andan bir çanaq kerāmet murād budur ki şolkim nefsi nefisesin (3) riyāzet ile ' ışık-ı İlāhiye virüp anı alup mālīk ola ol hāzretten i' zāz u kerāmet zevk ider lācerem (4) *inne ekrameküm 'inda'llāhi etkāküm*²¹⁰³ hasebince mükerrrem ü şāhib-i kerāmet olur [tekrīm ve ikrām bir ma' nāyadur kerāmet bundan ismdür] [*minhu* lafzında olan zamīr yā cāma rāci' dūr yā dosta rāci' dūr]

Şi'r

Subhane men zikrihu ' izzun li-zākirihi²¹⁰⁴ (5)

Ve in teħaffele fi'l-aqvāli ve'ctehedā

VELEHU EYZAN [G.475]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ez-men cüdā me-şuv ki tuem nūr-ı dīdeī

Benden iraq (6) olma ki sen benüm gözümüñ nūrı

Maħbüb-ı cān u mūnis-i qalb-i remīdeī

Cānuñ maħbūbı ve ürkmış gönlüñ (7) mūnisisin murād mütekellimden beden ve muħātabdan nefsdür pes beden nefse dir benden olma sen ölmeseñ ben görmez (8) idüm zīrā beden ayaklı a' mā gibidür ve nefsi ayaksuz başir gibidür lācerem ayaksuz başir ayaklı a' māya süvār olup (9) bu anuñ ile görüp ' amel ider ve nefsi rūhuñ maħbūbı ve ' amel Hāqdan neftet itmiş qalbüñ mūnisidür çün bunlar (10) müctemi' ü müttefik ü muvāfik olup t̄a' at ideler maqşad-ı aqşāya ve maṭlab-ı a' lāya vāşıl olurlar [nefs ü rūh bi'z-zāt bir olduğı taqdirce zāhirdür]

(2) Ez-çeşm-i baht-ı (11) h̄iş me-bādet gezend ez-ānk²¹⁰⁵

Kendü bahtuñ gözinden saña zarar olmasın zīrā

Der-dilberī be-gāyet-i hūbī (12) resīdeī

Dilberlikde hūblık gāyetine irişmişindür murād *lisān-ı bedenden* nefse naşihatdur bedenüñ nūrı (13) ve cānuñ maħbūbı ve qalbüñ mūnisi olup cümle kuvā-yı

²¹⁰² Köşeli parantez içerisindeki kelimeler 3206 nolu nüshada yoktur.

²¹⁰³ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur'an, Hucûrât 49/13).

²¹⁰⁴ "Ben, anılması anan kişiye izzet olan Allāh'ı tenzih ederim ki o (kendinin) zikredilmesini ister. (O zikir) ister yalnızca sözden ibaret olsun; isterse sözle fiil birleşsin, anan kişiyi yüceltir." İkinci mısırda *taħaffīlu* ibâresinin yerine derkenârda *ictima'i* kelimesi ve *ve'ctehede* ibâresinin yerine *me'a'l-fi'li* kelimesi bulunmaktadır.

²¹⁰⁵ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ez-çeşm-i zaħm h̄alk me-bādet gezend ez-ānk

bedeniyye ve rûhâniye hâkim olduğundan mağrûr olup (14) saña kendü bahtuñ gözi degüp iğtirâr ile dâlele düşme dimekdür

Beyt

+---/+---/+---

Bugünki devlete mağrûr olma (15)

Uñât fikr ile yarın n'olur aḥvâl

(3) Ez-dâmen-i tu dest ne-dârend 'âşıkân

Senüñ etegüñden el dutmazlar (16) 'âşıklar

Pirâhen-i şabûri-i işân derîdei

Bunlar şabr idiciligi gönlegin yırtmışındur murâd beden (17) ü rûh u kalb ve bunlaruñ kuvâsı tarafından nefse hitâbdur ki 'âşık-ı Hâk olanlar senüñ etegüñ elden (18) kımayup tã'ate da'vet iderler zîrâ bunlaruñ şabrı gönlegin yırtup 'ışyân itdüren sensin (19) lâcerem zârara bâ'ış olan nef'e sebep olur nitekim Yûsuf 'aleyhi's-selâmuñ gönlegi *ve cā'û 'alā kamîşihî* (20) *bi-demim kezîbin*²¹⁰⁶ ḥasebince Ya'kûb 'aleyhi's-selâmuñ gözine zârara sebep zâhir olup *izhebû bi-kamîşî hezā* (21) *felkühü 'alā vechi ebî ye'ti başîren*²¹⁰⁷ mücebince sebep-i şıḥât-ı başâr oldı

(4) Dil bed me-dâr hân ki resî be-rûz-ı [İ112a] (1) vaşl

Korḳma gâfil olma vaşl günine irersin [dil-bed me-dâr lafzı korḳma dimekdür niteküm bed-dil korḳan dimekdür]

Şebhâ çü zehr-i firḳat-i cānân keşîdei

Giceler çün cānân (2) *firḳati zehrîn çekmişındür* murâd budur ki her kim ki riyâzet zaḥmetin çeke vuşlat ni'etine vâşıl olur (3)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yâr dimiş aña kim cevr ü cefâlar iderüz

Ḳatlanursa şoñ ucı mihr ü vefâlar iderüz

(5) Men' em me-kun (4) zi-'ışk-ı vey ey müftî-i zamân

Beni men' eyleme anuñ 'ışkından ey zamâne müftîsi

Ma' zür dâremet ki tu ü-râ (5) ne-dîdei

Ma' zür dutarın seni ki sen anı görmemişındür murâd kendü zamânında müftî olan 'ışk-ı İlahîden (6) ve rumûz-ı tārîḳatden gâfil olduğün men' ü tã'n itmiş imiş anı ḥikâyet idüp ve men'den men' eyleyüp (7) ve bilmedügi içün men' eyledügin ma' zür dutduğın ḥaber virür

Ḳıṭ' a

²¹⁰⁶ وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Yakub) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında (bana) yardım edecek olan, ancak Allah'tır. (Kur'an, Yûsuf 12/18).

²¹⁰⁷ أَذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görececek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin. (Kur'an, Yûsuf 12/93).

+++ / +++ / +++ / ++-

Pertev-i şahid-i ışkest (8) cemāl-i dil-i merd²¹⁰⁸

Key kuned meyl-i cemāl ān ki bedel nīst cemāl

Ger be-dīn kâc ide hacet talebed nādānī

Huccetem bes (9) buved *el-cinsü ile 'l-cinsi yemil*²¹⁰⁹

(6) İn serzeniş ki kerd tu-ra dūş Hāfizā

Bu ta' nı ki eyledi saña dūn gice ey (10) *Hāfiz* [tevbih ı Arabī ve serzeniş Fārisīdür Türkīsi başa kaçmağdur ammā fi'l-ħaķıķa başa kaçmağ murād degüldür belki ta' n u teşnīc murāddur]

Biş ez-kelīm-i ħıř meger pā keşidei

Kendü kelīmūnden ziyāde meger ayağ çekmiş ve uzatmışsındur murād (11) *kerd* lafzından fāc ilinden müfti-i zamān olduğı tağdırce saña anuñ ta' nı ħaddūnden tecāvüz itdügin içündür ki (12) *rahıma 'llāhu emren ı arefe ķadrehu ve lem yete' adde şavrehu*²¹¹⁰ hasebince kişi miğdārından tecāvüz itmek gerek demek olur (13) ve *kerd* lafzınıñ fāc ilinden murād dost olduğı tağdırce ğayrdan vāķıc olan ta' nı ħazret-i Ħağdan (14) añlayup te'dīb-i İlāhī ve ğüşmāl-ı Ħağ mülāħaza kılmāğ gerekdür dimekdürü

VELEHU EYŻAN [G.476]

[Mef' ulü Fāc ilātün Mef' ulü Fāc ilātün]

(1) Ey ez-fürüg-ı rüyet (15) rüşen çerāğ-ı dīde

Ey kimse senūñ yüzün ziyāsından rüşen ğöz çerāğı

Rüşen zi-çeşm-i mestet çeşm-i (16) cihān ne-dīde

Senūñ mest ğözūnden rüşen cihān ğözi görmemişdür murād mütekelimden beden ve muĥātabdan (17) nefsüdr mişrāc -ı evvel mefhūmı beyt-i sābıķ maṭla'ı gibidür ve mişrāc -ı şānī mefhūmı budur ki cihān ğözi (18) senūñ çeşm-i mestūñ gibi şehevāt görmekte rüşen ğöz görmemişdür

(2) Hemçün tu nāzenini ser tā be-pā leřāfet

(19) *Senūñ gibi bir nāzenin başdan ayağ leřāfet*

Ğiti nişān ne-dāde İzed neyāfrīde

Cihān nişān virmemişdür (20) *Ħağ te'alāya yırtmamışdur* murād nefsūñ kemāl-i leřāfetini beyān ve anuñ gibi lařif bu cihānda maĥlūķ degül idügin (21) zıkdür [bu beyt merhūndur]

(3) Ber-ķaşd-ı ħūn-ı ıuşşāķ ebrü vü çeşm-i şūhet

ıAşıķlar ķanı ķaşdına senūñ şūĥ ķaşuñ ve ğözūñ [İ112b] (1)

²¹⁰⁸ Molla Cāmī, Baharistān.

²¹⁰⁹ الجنس إلى الجنس Cins cinse meyleder. (Kelām-ı Kibār)

²¹¹⁰ رَجِمَ اللَّهُ امْرَأً عَرَفَتْ قَدْرَهُ وَلَمْ يَتَعَدَّ طَوْرَهُ Hz. Ālī, Allah o kimseye merhamet etsin ki kaderini bilir fakat tavrını düzeltmez.

Gāh in kemīn küşāde kāh ān kemān keşīde

Gāh bu pusu açmış gāh ol yay çekmişdür murād budur ki rūh ve anuñ (2) kuvāsi belki bedenüñ cemī^c-i a^c zāsı nefse ^cāşıklardur ve buncılayın Hāğğa ^cāşıklar vardur ammā nefis bu ^cāşıklarūñ qanı (3) ve helāki qaşdına göz pusısın açmış ve qaş yayını çekmiş ya^c nī göz ve qaş sebebi ile bunlar helāke qaşd itmişdür (4)

(4) Tā key kebüter-i dil bāşed çü murğ-ı bismil

Tā niceye dek gönül gügercini boğazlanmış kuş gibi

Ez-zağm-ı tır-i çarhet (5) der-hāk u hūn tabīde

Senüñ çarh oquñ zağmında toprağda ve kanda talabımağdadur murād (6) budur ki beden nefse dir niçeye dek göz oquñ gönle urup anuñ zağmından bunı boğazlanmış kuş gibi muğtarib (7) idersin

(5) Ez-süz-ı sine her dem düdem be-ser ber-āyed

Sine harāretinden her dem tütünüme başa çıkar

Çün ^cūd çend (8) bāšem der-āteş āremīde

^cūd gibi niçeye dek olma oda qarār itmiş murād budur ki beden nefse dir senüñ (9) oduñdan göğsümde olan harāretten tütünüme başuma çıkar niçeye dek ^cūd gibi odla olam

(6) Ger z'ān ki rām (10) gerd baht-remīde bā-men

Eger muğī^c olursa ürkmüş baht baña

Hem z'ān dehān ber-ārem kām-ı dil-i remīde

(11) *Hem ağızdan hāşıl irem ürkmüş gönül murādın* murād budur ki beden dir eger meyl-i tāt^c at baña itāt^c at iderse (12) ağızdan zıkr-i ^cibādet murādın hāşıl irem

(7) Meylī eger ne-dāred bā-^cārız-ı tu ebrū

Eger bir meylī olmasa senüñ ^cārızuña (13) qaşuñ

Peyveste ez-çi bāşed çün qadd-i men hamīde

Muttaşıl neden olur benüm qaddüm gibi bükülmüş murād ebrūdan (14) remz-i Hāğdur anuñ meylī vechu'llāh tarafınadır ve irşādı añadır anuñçün benüm kāmētüm gibi munhanīdür ki mā'il olan (15) munhanī ü rāki^c vü sācid olur

(8) Ger ber-lebem nihī leb yābem hayāt-ı bākī

Eger lebime korsañ leb bulam hayāt-ı bākī (16)

Ān dem ki cān-ı şirīn bāşed be-leb resīde

Ol vaqt ki tatlı cān lebe irmiş ola murād budur ki cān ağza (17) geldüğü vaqtda *men kāne āhīru kelāmihī lā ilāhe illa'llāhu lekad dahele'l-cennete*²¹¹¹ hasebince çün senüñ kelāmuñ ve nāmuñ (18) benüm lebüme gele hayāt-ı ebediyye bulurum ki imān ile ölürüm ve cennete dāhil olurum

(9) Tā key fūrū güzārī çün (19) zülf-i hod dilem-rā

²¹¹¹ مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَدْ دَخَلَ الْجَنَّةَ Kimin son sözü Lâ İlāhe illallāh olursa, cennete girmeye hak kazanır. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebū Dāvud Tercemesi**, c. 2, Hadīs No: 3116, s. 603..

Tā niçeye dek aşağı iletürsin kendü zülfüni gönlüm gibi

Sergeşte vü perişân ey nür her dü (20) dide

Başı dönmüş ve perişân ey iki gözüm nûrı murād bedenün nefse hiṭābıdır niçeye dek gönlümü zebûn (21) u mağlûb u ḥayrân u menkûb idersin

(10) Der-pây-ı ḥâr-ı hicrân üftâde der-keşâkeş

Hicrân dikenî dibinde düşmüş [İ113a] (1) ıztırâbda

V'ez-gülşen-i vişâlet hergiz güli ne-çide

Senün vişâlün gülşeninden hergiz bir gül dirmemiş murād bedenün (2) nefse şikâyeti kalbün ḥâlini ḥikâyetidür ki dil-i ḥâr-ı hicrân dibine düşüp gülşen-i vuşlatdan müntefi' olmadı (3) senün sebebün ile dir

(11) Mâ-râ bezâ' at inest ger der-mezâket üfted

Bizüm kumaşımız budur ki eger senün mezâküne (4) düşerse

Deryâ-yı şî' r-i Ḥâfız be'nvîs ber-ceride

Ḥâfızun şî'ri deryâsın yaz defterde murād nefse (5) penddür eger mezâküne vâkı' olup sende zevk-i şaḥîḥ var ise Ḥâfızun şî'ri deryâsın yazup andan (6) cevâhir ihrâc ve menâfi' istihrâc idüp naşîhat-pezir ve baña dest-gir ol

(12) Ger dest-i men ne-giri bâ-Ḥ'âce (7) bâz güyem

Eger benüm elüm dutmazsañ efendiye girü dirüm

K'ez-âşıkân-ı miskîn dil mî-berî be-dide

(8) Ki miskîn 'âşıklardan gönül alursın göz ile murād budur ki beden nefse dir eger benüm elüm alup 'ibâdetde (9) muvâfaqat itmezseñ velâ tekilni ilâ nefsi ṭarfete 'aynin²¹¹² mücebince ḥazret-i Ḥaḫka münacât iderüm ki 'âşıklar (10) gözine zeḥârif-i dünyâ ve şehevât gösterüp göz ile gönüllerin alursın (11)

VELEHU EYẒAN [G.477]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Ḥunuk nesim-i mu'anber şemâme-i dil-ḥ'âh

Lafz-ı *ḥunek* zamm-ı ḥâ ve nûn ile mürâdif-i tûbîdür bahtlı ma'nâsına (12) *nesim* hoş koçulu yildür *mu'anber* ism-i mef'ül şîğasıdır *'anber* lafzından *şemâme* lafz-ı 'Arabîdür (13) yıylançudur Fârisîsi destenbüye ve destenbüdür lafz-ı *dil-ḥ'âh* vaşf-ı terkîbîdür ma'nâ-yı mışrâ' budur ki (14) *bahtlı hoş koçulu 'anberlenmiş yıl ki gönül dilegi yıylançudur* [gâh olur ism-i câmdan ism-i fâ'îş ve ism-i mef'ül alurlar nitekim 'ıtrdan 'atâr ve kuflardan muḫaffel dirler]

Ki der-hevâ-yı tu ber-ḥ'âst bâmdâd begâh

(15) Lafz-ı *ber-ḥ'âst* elif ile ḫalkdı ma'nâsınadır *bâmdâd* şabâḫdur *begâh* erkendür ma'nâ-yı mışrâ' budur ki (16) *senün hevânda ḫalkdı şabâḫ erkenden* murād

²¹¹² ولا تكلني إلى نفسي طرفة عين Göz açıp kapama ölçüsünde bile olsa beni nefsimle baş başa bırakın. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebî Dâvûd Tercemesi*, c. 3, s. 652, Hadîs No: 5090.

muhâtabdan hazret-i Haḫdur aña dir bahtlu nefḫa-i Rabbāniye-i tayyibe ki (17) senüñ muḫabbetüñde zāhir oldı seḫer vaḫtinde erkenden lācerem ol nefḫa-i tayyibeye ḫiṭāb idüp dir

(2) Delil-i rāh (18) şev ey tā'ir-i ḫuceste-liḫā

Lafz-ı *likā* 'Arab lügatinde şataşmak ve bulaşmak ma'nāsına 'Acem isti'mālinde şüret (19) ma'nāsınadır ma'nā-yı mısırā' budur ki *yol kulağuzı ol ey şüreti mübārek kuş*

Ki dide āb şud (20) ez-şevḫ-i ḫāk-i ān dergāh²¹¹³

Ki göz şu oldı ol dergāh toprağı şevḫinden murād ol nefḫa-i Rabbāniyeden (21) delālet-i dergāh-ı Haḫ talebidür ve gözi ol şevḫden ağlamaḫdan āb-ı maḫz oldı diyü mübālağadır

Rubā'î

Ṭübā [İ113b] (1) li-'abdin keffe şehvetehu²¹¹⁴

Ve ḫamā mine'n-nirāni mühcetehu

Ve'd-dem'u şefi'un lehu li-zilletihi

Ecrāhu rāciyen bihi raḫmetehu (2)

(3) Be-yād-ı şaḫş-ı nizārem ki ğarḫ-ı ḫün-ı dilest

Benüm arıḫ şaḫşum yādına ki gönül ḫanına ğarḫdur [lafz-ı *nizār* arıḫ ve ince ma'nāsınadır]

Hilāl-rā (3) zi-kenār-ı ufuk kunend nigāh

Hilāle ufuk kenārından nazār iderler murād şöyle za'if ü naḫif oldum ki hilāl (4) baña nümüne olup benüm yāduma aña nazār iderler anı görüp beni görmiş gibi olurlar ve ḫulāşa-i murād tālib-i dost (5) mirtāz u za'if olmaḫ gerek ve naḫif olan müşārun ileyh bi'l-benān ve manzūr-ı 'uyün ensār olur dimekdür (6)

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Her şeb ne-ḫusbed ü zi-ġamet mi-şevved za'if

Manzūr-ı ḫalk-ı 'ālemiyān şev ez-ān helāl

(4) Zi-şevḫ-i rüy-ı tu (7) rüzī ki ez-cihān be-revem²¹¹⁵

Senüñ yüzün şevḫinden bir gün ki cihāndan gidem

Zi-türbetem be-demed surḫ-gül (8) be-cāy-ı giyāh

Benüm ḫabrümden bitür kıızıl gül ot yirine murād zāhire nazār yüzüñ gül gibi kıızıldur (9) anuñ şevḫi ile olıcaḫ ḫabrümde ot yetine kıızıl gül biyüt dimekdür

Beyt

²¹¹³ Bu mısırânın benzer bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ki dide āb şude der-hevā-yı in dergāh

²¹¹⁴ "1) Cennet, şehvetini engellemiş ve rûhunu cehennem ateşinden korumuş olan kula olsun. 2) Rabbinin rahmetini ümîd ederek döktüğü gözyaşları onun zilletine şefâatçidir."

²¹¹⁵ *Zi-şevḫ-i rüy-ı tu* ifâdesi derkenârda *be-'ışk-ı rüy-ı tu* şeklindedir.

--+/-+++/+---/-+-

Çeşmi hayâli ile ölürsem (10) nigârımuñ

Nergis bitüre çevreme hâki mezârımuñ

ma‘nâya nazar murâd budur ki vechu’llâh şevkinden (11) olıcağ kabrümünden eser-i keşf zâhir olur ki zâ’ir olanlar andan müstefid olurlar

Bejt

+---/+---/+---

Pes ez-murden (12) şevved te’sîr-i men biş

Çünân ki ez-niyâm birün şevved tiğ

(5) Menem ki bî-tu nefes mî-keşem zihî haclet²¹¹⁶

Benin ki (13) sensüz nefes çekerüm zihî şermsârlık

Meger tu ‘afv kunî verne çîst ‘özt-i günâh

Meger sen ‘afv idesin (14) yoğsa nedür ‘özt-i günâh murâd budur ki ‘âşık-ı Hâk olan bir nefes Allâh zikrinden hâlî olmamak gerek (15) zîrâ nisyân-ı Hâk zenb-i ‘aẓîmdür meger hâzret-i Hâk ‘ifv ide ki bu günâha ‘özt yokdur

Şîr

În vecedtü (16) mâ sivâ’llâhi fi’l-fu’âd²¹¹⁷

‘Azzebû kalbî bi-nîrâni’l-mî’âd

Bejt

+---/+---/+---

Zi-bende terk-i zikret çün günâhest (17)

Günâh ez-bende vü ‘afv ez-ğudâvend

(6) Zi-düstân-ı tu âmüht der-tırîkat-i mihr

Senüñ dostlarıñdan öğrendi (18) muhabbet तरîkatinde

Sepîde-dem ki hevâ çāk zed şîr-ı siyâh

Erte yeri ağardı vaqtindeki hevâ çāk (19) kıldı kara iç kaftanın murâd budur ki hâzretleri Hâk dostları şehir-ğiz olurlar ve ol vaqtde câme (20) çāk iderler hevâ daği bunlardan öğrendi meger ki fecr tulû’ı zamânında siyâh libâsı çāk ider (21)

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ger buved ref’-i ħucub ne-buved ‘aceb pîş-i raşş

Şeb reved ez-çeşm-i merdüm çün be-dîd âyed şehir

(7) Me-dih be-hâtır-ı nâzük [İ1 14a] (1) melâlet ez-men züd

²¹¹⁶ *Mî-keşem* ifâdesinin karşılığı olarak derkenârda *mî-zenem* kelimesi bulunmaktadır.

²¹¹⁷ “Eğer siz mâsivâdan bir şeyi (Allâh dışındaki bir şeyi) kalbimde görürseniz miâd ateşi ile kalbimi azâba verin.”

Hâtır-ı nâziuke melâlet virme benden tizcek

Ki Hâfız-ı tu hod in lahza guft (2) bi'smi'llâh

Ki senüñ Hâfızuñ hod bu lahzada didi bi'smi'llâh murâd bunda rûhuñ nefse (3) hiṭâbın hikâyetdür ki rûh aña dir bir kimse çok söylese ve çok okusa anuñ kelâmuñdan uşanurlar (4) senüñ nâzük hâtırıñ benüm kelâmumdan tizcek uşanmasun ki ibtidâ-yı kelâmdayın ki şimdi (5) bi'smi'llâhi'r-raḥmani'r-raḥîm didi

VELEHU EYŻAN [G.478]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Der-i serây-ı muġân ruftu bûd u âb zede

Muġân sarây ḳapusu süfürülmüş (6) idi ve şu urulmuş [ruftu zamm-ı râ ile ism-i mef' üldür ruften lafzından ki zamm-ı râ ile süpürmek ma' nâsinadır]

Nişeste pîr ü şalâyî be-şeyḥ ü şâb zede

Oturmuş pîr ḳocaya ve yigide (7) şalâ urmuş ḥânḳâh ḳapusu süpürülmüş şy sepelemiş ve şeyḥ oturmuş pîr ü cevâna irşâd için şalâ (8) dimiş dimekdür

(2) Sebû-keşân heme der-bendegîş beste kemer

Desti çekiciler dükeli anuñ ḳulluġına bağlamışlar (9) ḳuşaḳ

Velî zi-terk-i küleh çetr ber-seḥâb zede

Velî külâh terkinden çadırı bulut üzre urulmuş murâd budur (10) ki şeyḥi şarâb küpüne teşbih iderler ki 'ışḳ-ı İlâhî ve keyfiyyet menba' idur ve sebû-keş ya' nî destî ile şarâb taşı (11) bân-ı hilâfet derecesine irmiş sâlikdür ki ġayra şeyḥden ifâzaya ḳâdirdür lâcerem anlar ḥânḳâhda (12) ḥidmete bil bağışlamışlardır ve terk-i tâc-ı dünyâ itdükleri için devlet-i âḥirete vâsıl olup derece-i 'âliye (13) bulaşmışlardır

(3) Fürûġ-ı cām u ḳadeh nûr-ı mâh pûşide

Cām u ḳadeḥüñ ziyâsı ay nûrını örtmişdür

'İzâr-ı (14) muġbeçegân râh-ı âftâb zede

Muġbeçelerüñ izârı güneş yolın urmuş murâd cām u ḳadeḥden ḳalb-i şeyḥ (15) ve lisân-ı vâ' izdür ki anuñ nûrî 'ilm-i zâhir ehlinüñ nûrına ġâlib olmuşdur ve sâlik-i mübtedâ ve şâbb-ı (16) mühtedî eş-şâbbe't-tâ'ibe 'indi bi-menzileti melâ'iket²¹¹⁸ ḥasebince melek gibi maḥbûbdur ki maḥbûb zâhirüñ yolın (17) urup ehlu'llâh ḳatında anuñ raġbetin gidermişdür

(4) Zi-nâz u 'arbede-i şâhidân-ı şîrîn-kâr²¹¹⁹

Lezîz 'amellü (18) maḥbûblaruñ nâz u cenginden

Şeker şikeste vü gül rîḥte rebâb zede

Şeker şınmış ve gül dökülmüş ve rebâb (19) urulmuş murâd budur ki ol sâlik-i mübtedâiler ve ṭâlib-i müḳtedâiler ki lezîzî'l-'amellerdür anlaruñ ta'azzüzinden (20)

²¹¹⁸ Ey benim rızam için tövbe eden genç! Senin benim yanındaki değerim meleklerimin konumundadır. (Hadîs)

²¹¹⁹ Zi-nâz u 'arbede ifâdesi derkenârda zi-şûr u şu'bede şeklindedir.

ve anlarıñ şeyāṭin-i cinn ü ins ile cenginden meclis-i fişk u hevā muhtell ü ħarāb olmışdur [*rebāb* feth-i rā ile ıklıkdur ki çalarlar]

(5) Girifte sāgar-ı (21) ‘işret firişte-i rahmet

‘İşret kadehin dutmış rahmet meleki

Zi-cür‘ a ber-ruḥ-ı ħūr u perī gülāb zede

[İ114b] (1) *Cür‘adan ħūr ve perī yüzine gülāb urmuş* murād budur ki mecālis-i zikre-i rahmet hāzır olup (2) ‘ubbād ile müşārik olup ba‘dehu maḳāmlarına rücū‘ idüp ħūrilere ve cāne ve cinne bunlarıñ baḳiyye-i (3) hāletinden feyz ‘ibādetinden ħaber virürler

(6) Selām kerdem ü bā-men be-rūy-ı ħandān guft

Selām virdüm (4) ve baña güler yüz ile didi

[Ki ey ħumār-keş-i müflis-i şarāb zede]²¹²⁰

Ki ey ħumār çekici şarāb urmuş müflis murād budur ki ol ħānḳāh şeyḫine selām (5) virdüm ol baña beşāšet-i vech ile didi ey dünyā şarābı urmuş maḫmūr ḫamr-ı ğaflet olmuş ‘amel-i āḫiretten (6) müflis bu beyt merhündür

(7) Ki in kuned ki tu kerdī be-za‘ f-ı himmet ü re‘y

Kim ider bunı ki sen itdün (7) himmet ü fikr za‘ fi sebebi ile

Zi-gençhāne şude ħayme ber-ħarāb zede

O ħazīne senden gitmiş ola sen (8) ħarāb üzre çadır urmuş murād budur ki bu senüñ itdügün işi kim ider ki himmetünün ve fikrünün (9) za‘findan genc-i āḫiretten gidüp ħarāb-ı dünyā üzre çadır kurup anuñ içinde olasın [*mısrā‘-ı şānī* evvelinde olan *genc* lafzı feth-i *kāf* ile ve kesr-i *cīm* ile olup hāne lafzına muzāf olıcaḳ ma‘nā bu meştūr olan olur ve eger *cīmün* sükünü ile olup hāne lafzı ile terkib kılınup vaşf-ı terkibi kılınırsa ħazīne ondan dimek olur eger *genc* lafzı zamm-ı *kāf* ile ola o bucağından dimek olur bu taḳdīrce izāfetden ğayrı cā‘iz degüldür] [*şude* bunda refte ma‘nāsınadır] [*mısrā‘-ı evvel* evvelinde olan *ki* lafzı ismdür kim dimekdür]

(8) Vişāl-i devlet-i (10) bīdār tersemet ne-dihend

Uyanık devlet vişālini ħorḳarın saña virmeyeler

Ki ħufteī tu vü āġuş-ı baht (11) ħ‘āb zede

Ki yatmışındur baht kucağında uyku urmuş murād budur ki saña devlet-i vişāl virilmeye (12) diyü ħorḳarın ki *ve naḫnu aḳrabu ileyhi min ħabli‘l-varīd*²¹²¹ mücebince saña ħurb-ı Ḥaḳ ḫāşıl iken sen ğafletdesin

(9) Felek (13) cenībe-keş-i Şāh Nuşretuddīnest

Felek Nuşretuddīn şāhuñ yedekin çekicidür [*cenībe* ve *cenīb* ve *cenībet* feth-i *cīm* ile yedek dimekdür ve *cenībe* zamm-ı *cīm* ile ve feth-i *nūn* ile taşğir-i cenībdür]

Biyā be-bīn melekeş (14) dest der-rikāb zede

²¹²⁰ Bu *mısrā* İ nüshasında eksiktir. SÖ nüshasından tamamlanmıştır. (SÖ.1, 325b).

²¹²¹ وَتَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarımı biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız. (Kur‘ân, Kaf 50/16).

Gel gör ki melek anuñ üzengisine el urmuş murād budur ki Şāh Nuşreteddīn (15) ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥāzreti yā her mü’min muttakīdür ki felek anuñ yedekin yedici ve merākibin görıcıdür ki (16) Burāklar cennetde anuñ için beslenür ve felek terbiyyetinde olur ve leyle-i Mi‘rācda Cebrā’il ‘aleyhi’s-selām anı Burağa (17) bindürmişdür ve yevm-i kıyāmetde ḥāzret-i Resūli ve her mü’min-i maqbūli melek Burağa bindürüp ṭarīkū ṭarīkū ya‘nī şavuluñ (18) ve yoldan gidüñ diyü diyü cennete alup gitse gerekdür

(10) ‘Arūs-ı baht der-ān ḥacle bā-hezārān nāz

Baht gelini ol (19) *gerdek evinde niçe biñ nāz ile* [*ḥacele* lafzı fetḥeteyn ile lafz-ı ‘Arabīdür gerdek evine dirler ki tezyīn olunur ve ‘Acemler fetḥ-i ḥā ve sükūn-ı cīm ile oğurlar zārūret-i vezn için böyle oğunmağ ḥod bunda zārūrīdür]

Şikufte geşte vü ber-berg-i gül gülāb zede²¹²²

Açılmış ve gül yaprağı üzre gülāb (20) *urmuş* murād ‘arūs-ı bahtdan ḥürdür ve gerdek evinden murād cennetdür anda ḥür niçe biñ nāz u i‘zāz ile açılıp (21) gül yüzi üzre yā gül yüzüñ üzre gülāb urur

(11) Ḥıred ki mülhem-i ḥayrest behr-i kesb-i şeref

‘Akl ki ḥayr ilhām idicidür [İ115a] (1) *şeref kesbi için* [*behr-i kesb-i şeref* lafzı merhūndur]

Zi-bām-ı ‘arş şadeş büse ber-cenāb zede

‘Arş tamından yüz büse ol o cānibine (2) *urmuş* murād ‘uḳūl-i mücerrede yā melā’ike-i muḳaddese ki ḥayr ilhām idicilerdür anlar kendülere taḥşīl-i şeref için (3) ‘arş üzerinden ehl-i cennet evi cānibin öperler kendülere bunu şeref bilürler dimekdür

(12) Biyā be-meykede Ḥāfız ki ber-tu (4) ‘arze kunem

Gel meyḥāneye Ḥāfız ki saña ‘arz ideyin

Hezār şaf zi-du‘ āhā-yı müstecāb zede

Biñ şaf (5) *müstecāb olmış du‘ ālardan* murād ol şeyḥūñ kelāmın naḳldür ki baña didi gel ḥānḳāha ey Ḥāfız ki saña ‘arz (6) iden çü müstecāb du‘ ālar ki isticābet-i du‘ ā şalāḥ-ı ‘amel ve şafā-yı ḳalb ile olur ve bu ḥāl ehl-i ḥalvetde ve (7) künc-i ‘uzletde olanlarda bulunur yā müstecāb olur du‘ ālar vardur anları şeyḥ-i erbāb-ı ṭarīḳāte ta‘līm ider (8) ki anlar ol du‘ ālara ṭaleb-i Mevlā için meşğūl olurlar

VELEHU EYẒAN [G.479]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Düş reftem be-der-i meykede ḥāb-ālūde

(9) *Dün gice gitdüm meyḥāne ḳapusına uyku bulaşmış*

Ḥırḳa ter-dāmen ü seccāde şarāb-ālūde

²¹²² Bu mısırânın bazı farklı şekilleri derkenârda şu şekildedir:

Küşāde sūnbül ü ber-berg-i gül gülāb zede

Benefşe beste vü ber-berg-i gül gülāb zede

Hırkanuñ (10) *etegi yaş ve seccāde şarāba bulaşmış* murād budur ki hānķāh ķapısına vardum tamām-ı teyaķķuz üzre degül (11) idüm zāhir bedenüm televvüş ile ve niyyet-i ʿibādetüm ʿışķ ile maħlūṭ idi

(2) Āmed efsūs-künān muğbeçe-i bāde-fürüş

(12) *Geldi maşharalığa alıcı olduğu hālde şarāb satıcı muğbeçe* [*muğbeçe-i bāde-fürüş*dan murād bunda beyān olunan gibi idügi ĥarf-i elifde geçmiştir bu beytde

Ger çünin cilve kuned muğbeçe-i bāde-fürüş²¹²³

Ĥāk-rüb-ı der-i meyĥāne kunem müjgān-rā]

Guft bīdār şev ey reh-rev-i ĥʿāb-ālūde

(13) *Didi uyan ey yola gidici uyķuya bulaşmış kimse* murād budur ki bir sālīk-i nāşīḥ ki henüz (14) temķin bulmamış idi baña seĥeriyye ile didi uyan ey sālīk-i ġaflet-ālūde ki sülūk-ı ʿarīķat-i Ĥāķ kemāl-i teyaķķuz (15) ile olur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çün resīden be-şehān sehl ne-bāşed ey şeyĥ

Key buved sehl resīden be-ĥudāvend-i cihān (16)

(3) Şustuşüy be-kun ān ki be-ĥarābāt ĥırām²¹²⁴

Yumaķ ve arıtmaķ ķıl andan ĥarābāta şalın yaʿnī gel [lafz-ı *şustuşüy* bunda mazīdür emr degüldür belki şust ism-i maşdardur yaʿnī şusten maʿnāsınadur ki yumaķ dimek olur bunuñ mürādifi ġasldür feth-i ġayn ile ve *şüy* daĥi ism-i maşdardur yaʿnī şüyiden maʿnāsınadur ki arıtmaķ dimek olur bunuñ mürādifi taṭĥirdür]

Tā ne-gerded zi-tu (17) in deyr-i ĥarāb-ālūde

Tā olmaya senden bu ĥarāb kilisā mülevveş murād budur ki ol sālīk-i nāşīḥ didi (18) evvelā kendüni yuyup ve arıtmaķ gerek andan hānķāha gelmek gerek tā ki bu köhne ʿibādetĥānesinde mülevveş (19) olmaya

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Her ki ez-ĥüy-ı bed-i ĥʿiş ne-şud pālūde

Ū be-her cā ki reved zʿū şevd ān ālūde

(4) Be-ṭahāret (20) güzerān menzil-i pīri vü me-kun

Pāklik ile geçür pīrlık menzilini ve itme

Ĥilʿ āt-i şīb çü teşrif-i şebāb (21) ālūde

(21) *Pīrlık kaftanını yigitlik libāsı gibi bulaşmış* murād budur ki zamānı maʿşiyet ile mülevveş olmuşdur pīrlık [Ĥ115b] (1) zaānın pāklik ile geçür tā maʿşiyet-i zamān-ı ʿömrini istiġrāķ itme

²¹²³ Şerh-i Dīvan-ı Hāfız, [G.7/3].

²¹²⁴ *Ĥırām* kelimesine karşılık olarak derkenārda *der-āy* ifādesi bulunmaktadır.

Beyt

+---/+---/+---/+---

İlâhî be-hengâm-ı pîrî merâ

Temennâ-yı nefis-i cevânân (2) me-dih

(5) Der-hevâ-yı leb-i şîrîn-püserân çend kunî

Ŧatlu oğlanlar lebi hevâsınad niçe idersin

Cevher-i rûh be-yâkût-ı (3) müzâb âlüde

Cevher-i rûhî erimiş yâkût ile bulaşmış murâd dilberler hevâsı ile niçe bir şurb-ı şarâb idersin (4) dimekdür fi'l-ıhâkıka pîrlik zamânında oğlana meyl lâyıķ degüldür bu hâlden şikâyet idüp Mevlânâ Câmî dimiş (5)

Beyt

---/+---/+---/+---

Guftem ne-kunem meyl-i cevânân çü şevem pîr

Feryâd ki çün pîr şudem hırş-ı füzün şud

Fe-keyfe ki şarâb daği içe (6) oğlana meftün olup

Şîr

Dâ'un kâdîmun fi-benî Ādem²¹²⁵

Fitnetü insânin bi-insânin

(6) Āşinâyân-ı reh-i 'ışk der-în (7) bağr-i 'amîķ

'ışk yolnuñ âşnâlaru bu deriñ deñizde

Ĝarķa kerdend ü ne-kerdend be-âb âlüde²¹²⁶

Ĝarķ oldılar ve (8) olmadılar şuya bulaşmış murâd budur ki âşnâlar bağr-ı vağdete Ĝarķ olup ammâ ıflanmayup ya' nî hişşedâr olmamışlardır (9) sen hâric iken kaçan hişşedâr olsañ gerekdür

Beyt

---/+---/+---/+---

Herkes be-guft u güy her câ be-cüst ü cüyî

Der-perde-i vişâleş (10) kes reh ne-burd müyî

(7) Pâk u şâfi şevved ez-çâh-ı tabî' at be-der-ây²¹²⁷

Pâk u şâfi ol tabî' at kıuyusından çık

Ki (11) şafâi ne-dihed âb-ı türâb âlüde

Ki bir şafâ virmez toprağa bulaşmış şu murâd budur ki len yelice meleküte's-semâvâti (12) ve'l-ardı lem yüled merreteyni²¹²⁸ ħasebince evvelâ vâlıdeden tođmaķ

²¹²⁵ "İnsanın insan ile imtihâm ve insan fitnesi âdemoğullarının kadîm bir hastalığıdır."

²¹²⁶ Kerdend ü ne-kerdend ifâdesi derkenârda geştend ü ne-geştend şeklindedir.

²¹²⁷ Tabî' at kelimesine karşılık olarak derkenârda küdüret ifâdesi bulunmaktadır.

sāniyen ṭabī‘ at-i beşeriyyeden toğmaq gerek zīrā mādām ki (13) ṭabī‘ at-i beşeriyye ile ihtilāṭ ola şafā-yı küllī müyesser olmaz

Rubā‘ī

-+---/-+---/-+---/--+

Nīst ‘ışk-ı lāyezālī-rā der-ān dil hīç kār²¹²⁹

Gū henūz (14) ender-şifāt-ı ḥīş māndest üstüvār

Hīçkes-rā nāmdest ez-dūstān der-rāh-ı ‘ışk

Bī-zevāl-i mülk-i şūret (15) mülk-i ma‘ nā der-kenār

(8) Guftem ey cān u cihān defter-i gül ‘aybī nīst

Didüm ey cān u cihān gül defteri ‘ayb degüldür (16)

Ger şevēd faşl-ı bahār ez-mey-i nāb ālūde²¹³⁰

Eger olursa bahār faşlında şarāb-ı şāfdan bulaşmış murād gülden keşf (17) ve *faşl-ı bahār*dan zamān-ı baştur ve *şāfī şarābdan* ‘ışk-ı ḥālīşdür çün aña böyle rumūz ile söz söyledüm (18)

(9) Guft Hāfız lügaz u nükte be-yārān me-fürūş

Didi ey Hāfız lügazı ve nükteyi yārāna şatma

Āh ez-īn luṭf-ı be-envā‘-ı ‘itāb (19) ālūde

Āh bu luṭfdan ki envā‘-ı ‘itāb ile bulaşmışdur murād budur ki ol sālīk didi ṭarīqate (20) sülük iden kimse şūfilere ‘ilm-i zāhīr şatmağı terk itmeñ Ḥāce Hāfız dır ki bu egerçi benüm ‘ulūm u ma‘ārif (21) ile ittīşāfumı zıkrdür ammā sülük ādābın bilmezsin dimekdür ki sālīk-i mübtedā sākit gerek ve terk-i da‘vā itmek gerek [I116a] (1) ve ‘ilm lāfın urmamağ gerek ve kendüyi ümmī gibi ḥaḳīr ‘add itmek gerek ve ümmī şūfī senden yegdür dimekdür lācerem (2) bu çok nev‘-i ‘itābdur

VELEHU EYẒAN [G.480]

[Mef‘ ulü Fā‘ ilātün Mef‘ ulü Fā‘ ilātün]

(1) Dāmen-keşān hemī şud der-şerb-i zer-keşide

Etek süriyerek (3) *gider idi altun çekilmiş kaṭifede ya‘nī altunlu kaṭife kaftanında* [şerb fetḥ-i şīn ile altunlu kaṭife kaftandur gālībā ehl-i Rūm ki şeyb didükleridür]

Şad māh-rū zi-‘ışkeş ceyb-i (4) kaşab deride

Yüz ay yüzlü anuñ ‘ışkından ince ketān kaftan yaḳasın yırtmış (5) [kaşab ince ketān bezine dirler ‘Arab u ‘Acem andan kaftan dikdirüp ıssı eyyāmında gıyerler gāyetde laṭīf olur]

Beyt

²¹²⁸ لَنْ يَلِجَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ نَمْ يُولَدُ مَرَّتَيْنِ Hz. İsa (a.s.) iki defa doğmayan kişi yeryüzü ve gökyüzü krallığına giremez. Birincisi normal doğum ikincisi de nefsi kötülüklerden iyiliklere doğum.

²¹²⁹ Dīvān-ı Senāyī, Kasāyid, Beyit: 1/5, Ganjor.

²¹³⁰ Ger şevēd ifādesi derkenārda *ki şevēd* şeklindedir. Kelimenin altına manāsı da yazılmıştır: *ki ola*

+ + --- / + + --- / + + --- / + + ---

‘ Aceb ān nīst ki maḥbūb-ı cihānī tu be-ḥüsn

‘ Aceb ānest ki muḥibbān-ı tu maḥbūbānend

(6) ba‘zı ebyātı buña delālet ider ki Ḥ‘āce Ḥāfızuñ yārānından biri bir bāde-nüş maḥbūb ola kendüsi (7) kendüsi müsā‘ede itmeyüp bākī yārānı daḡı nehy idüp ve aña pend eyleyüp lācerem *el-ḥaḡḡa mürrun*²¹³¹ ḥasebince ol bundan rencide-ḡātır (8) olup altunlu ḡaftanı ile mütekebbirāne ve mestāne iken süriyerek gidüp nice maḥbūblar anuñ (9) muḡabbetinden yaḡaların ḡāk ide pes bu ḡazelde mācerāyı ḡikāyet idüp anı vaşf ider

(2) Ez-tāb-ı āteş-i mey (10) ber-gird-i ārızeş ḡ‘ay

Şarāb odı ḡarāretinden anuñ yüzi eḡrāfında ter [ḡavy feth-i ḡā ve sükün-ı yā ile ki vāv resmīdür oḡunmaz mürādif-i ‘araḡdur]

Çün ḡatrehā-yı şebnem ber-berg-i (11) ḡül çekide

Şebnem ḡatreleri gibi ḡül yapraḡı üzre ḡamamış murād maḥbūbuñ vaşfı idüḡi mañtūḡdan (12) zāhirdür

(3) Lafzī faşih şirīn ḡaddi bülend-i çāpük

Bir lafz faşih şirīn bir yüce ḡaddi çāpük

Rüy-ı (13) laḡif-i dil-keş çeşm-i ḡoş-keşide

Gönül çekici laḡif yüz bir ḡoş-keşide göz murād *çeşm-i keşideden* (14) oldur ki ḡar olup kāf-ı musatḡah gibi olup ḡaşd ile gözün açmaz nāz idüp gözünü süzüp naḡar ider gibi (15) görine

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Zi-çeşmeş yek naḡar kāfi buved liken çü mī-bīnem

Kücā ān dil ki men dārem ḡabül ān naḡar kereded (16)

(4) Yāḡūt-ı cān-fezāyeş ez-āb-ı luḡf zāde

Anuñ cān artıruıcı yāḡūtı ya‘nī lebi luḡf şoyından ḡoḡmuş (17)

Şimşād-ı ḡoş-ḡurāmeş der-nāz perveride

Anuñ ḡoş şalınıcı ḡāmeti nāzda beslenmiş murād *şimşāddan* ḡāmetidür (18) āferīn Ḥ‘āce Ḥāfız ki ‘aceb vaşf-ı ḡüsn ile ḡüsn-i maḥbūbı vaşf eylemiş ve hezārān āferīn ki (19) aña müsā‘ede idüp Rızāyī didüḡin dimemiş

Ġazel

+ --- / + --- / + ---

Mebād ān ki bezm-i bāde bāşed

Heme bāyist-i ū āmāde (20) bāşed

²¹³¹ الحَقُّ مُرٌّ Hak acıdır. (Diḡer Arapça İbāreler)

Perī-rūy ki sākī bā-şeh ancā
Zi-her rengī ki ħāhī dāde bāşed

Der-ān meclis be-ħük-m-i nāgehānī (21)
Ġarīb-i tu be-kār üftāde bāşed

Be-ħasbiħāl her yek ez-ħarīfān
Zi-her cāy-ı sūħan bü'gşāde bāşed

Ĥuşūşen [İ116b] (1) her kūdām ez-ehl-i meclis
Be-devr-i ħiş [büzürg-i] zāde bāşed

Der-ān ħālet kuned pervā-yı tevbe
Buved ħur yā çü k'ü (2) mādde bāşed

Ķazā-rā cüz rızā ne-būd Rızāyī
Me-bād ki ançünin üftāde bāşed

(5) Ān la'1-i dil-keşes bīn v'ān (3) ħande-i pūr-āşüb

Ol gönül çekici la'1 gör ve ol pūr-fitne gönümi gör

V'ān reften-i hoşes bīn v'ān gām-ı āremide

(4) *Ol hoş gitmesin gör ve ol diñlenmiş adımın* murād bunda daħi vaşf-i belig idügi zāhirdür ve giderken gāh gāh (5) tevaĳkuf-ı nāzdan bir nev' dūr ve yārāndan müsā'ade olup da' vet tevaĳku'ı içündür

(6) Ān āhu-yı siyeh-çesm ez-dām-ı (6) mā birün şud

Ol kara gözlü āhū bizüm ağımuzdan çıkdı

Yārān çi çāre sāzīm bā-in dil-i remide

(7) *Ey yārān ne çāre idelüm bu ürkmış gönül ile* murād anuñ bunlaruñ muşāĥabetinden gidüp kendünüñ daħi (8) gönli gidüp girü anı şayd itmek şadedinde ħayretin zıkrdür

(7) Zinhār tā tevānī ehl-i nazār meyezār

Zinhār gücün (9) yetdükce ehl-i nazār incitme

Dünyā vefā ne-dāred ey yār-ı ber-güzide

Dünyānuñ vefāsı yoĳdur ey yār-ı muĳtār murād (10) āña naşihat şüretinde her yār-ı muĳtāra penddür

Beyt

---+/-+---/+---+/-+-

Dünyâ ki evveleş ‘adem ü âhireş fenâst²¹³²

Der-ḥaḫḫ-ı ü gümân-ı (11) şebât u beḳâ ḥaḫâst

(8) Tâ key keşem ‘itâb zi-ân çeşm-i dil-firîbet

Tâ kaçana dek çekem ‘itâbuñı ol gönül aldayıcı (12) gözünnden

Rûzî kirişmeî kun ey nûr-ı her dü dîde

Bir gün nâz naẓarın it ey iki gözünñ nûrı murâd ‘ayn-ı (13) ‘itâbından şikâyet ve ‘ayn-ı ‘inâyetin ricâdur

Beyt

+---/+---/+---

Çü insân-râ ne-bâşed faẓl u iḥsân²¹³³

Çi farḫ ez-âdemî (14) bâ-naḫş-ı dîvâr

(9) Ger ḥâḫır-ı şerîfet rencide şud zi-Ḥâfız

Eger ḥâḫır-ı şerîfüñ incinmiş ise Ḥâfızdan

Bâz â ki (15) tevbe kerdim ez-güfte vü şenide

Girü gel ki tevbe eyledük dinmişden ve işidilmişden murâd girü da‘vet-i Ḥaḫ (16) nân u nemeki zâyî‘ itmekdür

Rubâ‘î (Ahreb)

Şîrî ki şikârî ne-buved rûbeh bih

‘Ömrî ki be-telḫî güzered kûteh bih

Yârî ki (17) ḥaḫ-ı nân u nemek ne‘şnâsed

Ger Yûsuf-ı Mışrî buved ender-çeh bih

(10) Bes şükr bâz güyem ez-bendegî-i ḫ‘âce

Çoḫ şükür (18) diyem egendi kulluğından

Ger üfted be-destem ân mîve-i reside

Eger elüme düşerse ol irişmiş mîve (19) murâd bir terbiyyete ḳâbil şahş zâyî‘ olduğına te‘essüf idüp anuñçün sevk-i İlähî talebidür

Rubâ‘î

Sivâ ḫadîşi (20) hevâke lâ etalaffazu²¹³⁴

Li-hecrike bi‘l-ḫaḫḫi‘l-ḫuffazi

Femen leyse bi-ḫarabi ḫadîsike ḳalbuhu

²¹³² Zahîreddîn-i Fâryâbî, **Dîvân-ı Zahîreddîn-i Fâryâbî**, K.2/1, s. 35.

²¹³³ Muslihiddin Sa‘dî, **Külliyât-ı Sa‘dî**, Gülistân, 7. Bâb, Hikâye 13, s. 252.

²¹³⁴ “1) Başkasının sözlerini ezberleyenleri sen terk ettiğin için ben senin aşkının hâricindeki sözleri telaffuz etmem. 2) O kişi ki kalbi senin sözlerinle coşmuyorsa onun başka güzel kalplere aldanması doğaldır.”

Femin tab‘i albi’n-necāyibi aqlaıu (21)

VELEHU EYŻAN [G.481]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Sehergāhān ki maħmūr-ı Őebāne

Seher vaqlerinde ki giceye mensüb maħmūrılıqdan [Őebāne lafzında ħarf-i hā nisbet içündür]

Giriftem [İ117a] (1) bāde bā-çeng ü çegāne

Őarāb dutdum çeng ü ıklık ile murād budur ki zamān-ı ğaflet gice gibidür ki ‘ālem-i (2) İlāhīde ħāşıl olan keyfiyyet anda geçüp ħumār ħāleti gelür ve seher vaqtı zamān-ı intibāhdur lācerem çünki (3) ğaflet maħmūrı idük ol ħumārı def‘ için seher vaqıterinde ya‘ nī intibāh eyyāmında ‘ıŐık-ı İlāhīye ve tā‘at-i (4) Őāhīye meŐğöl olduĝ şeyĥ-i munĥanī ve vā‘ız-i Őāhib-i Őadā ile ki *er-refiku Őümme‘t-tariki*²¹³⁵ dimiŐlerdür bu (5) beyt merhündür

(2) Nihādem ‘aql-rā reh tūŐe ez-mey

Kodum ‘aqla yol azıĝını Őarābdan

Zi-mülk-i hestiyeş kerdem (6) revāne

Anı varlıĝı mülkünden kıldum yol gidici murād budur ki ‘aql-ı ma‘āş dā‘imā teŐvīŐ-i rızık çeküp (7) sālīk-i tarīkat olmaĝa māni‘ idi aña ‘ıŐık-ı İlāhī ĝidā yiter diyüp *ve mā min dābbetin fi‘l-ardı illā ‘ale‘llāhi rızkuha*²¹³⁶ (8) fehvasını ta‘līm idüp kilābe ve ĥanāzīre rızkıını viren rezzāk kendü dergāhında olan dābbeyi aç ĥomaduĝın (9) tefĥīm idüp vücūd-ı enāniyyeti mülkünden anı tarīk-i Ĥaĥqa revāne ve sālīk kıldum

Beyt

+++/-+--/+--

Der-çemen gül zi-behr-i (10) bülbül-i mest

Mesti ez-zen girifte ber-kef-i dest

(3) Nigār-ı mey-fürüşem ‘ıŐveī dād

Baňa Őarāb Őatıcı nigār (11) bir Őīve virdi

Ki imen geştem ez-mekr-i zamāne

Ki emīn oldum zamāne mekrinden murād budur ki şeyĥ-i (12) mürŐid ki maħbüb-ı tālīb-i sālīkdür ve ‘ıŐık-ı İlāhī Őatup bizi mest iden oldur ol baňa bir Őīve virdi (13) ki *ve men yetevekkel ‘ala‘llāhi fehüve ĥasbühu*²¹³⁷ maźmününü öğretti lācerem ĥazret-i Ĥaĥqa tevekkül kılıp mekr-i zamāneden (14) emīn oldum

²¹³⁵ الرِّبِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ Önce arkadaş, sonra yol. (Diĝer Arapça İbareler)

²¹³⁶ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduĝu yeri ve sonunda bırakılacaĝı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır. (Kur‘ān, Hüd 11/6).

²¹³⁷ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ Ve ona beklemediĝi yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her Şey için bir ölçü koymuştur. (Kur‘ān, Talāk 65/3).

(4) Zi-sākī-i kemān-ebrū şenīdem

Yay kaşlu sākīden işitdüm

Ki ey tır-i melāmet-rā nişāne

(15) *Ki ey melāmet oğına nişāne* murād budur ki bir şeyh-i vā' iz ve şāhib-i remz ü te'şir baña nidā idüp ey melāmet (16) oğına nişāne olup ya' nī ta' n-ı enām ve teşnī' -i 'avām hedefi olan kimse maqūl-ı kavlı ebyāt-ı ātiyedür

(5) Ne-bendī (17) z'ān miyān tarfi kemer-vār

Bağlamazsın ol biden bir hişşe kuşak gibi

Eger hod-rā be-bīnī der-miyāne

(18) *Eger kendüni görürseñ otura* murād budur ki sen maḥv u fānī olmazsañ ki kendüni ve a' mālūni yok bilmezsuñ (19) ol ḥazretten hişşedar olmazsın

Ḳıṭ' a

'Allemtenī sūbūle'l-gurāmi ve innenī²¹³⁸

Bi-nūri cemālike fi-kemālike zāhīlu (20)

Ente'l-ḥabībū ve ente ṭālibūhu

Tesme' u kelāmī ve ente fihi'l-kā' ilu

(6) Be-rev in dām ber-murg-ı diger nih

Yüri bu ağı (21) gayrı kuşa ko

Ki 'anḳā-rā bülendest āşyāne

Ki 'anḳānuñ yücedür yuvası murād budur ki vücūd-ı enāniyyet [İ117b] (1) ve taleb-i beşeriyyet ile ḥazret-i Ḥaḳ şayd olunmaz ve bulunmaz

(7) Nedīm ü muṭrıb u sākī heme üst

Muşāhib ü şevḳ (2) virici ve sākī dükeli oldur

Ḥayāl-i āb u gil der-reh bahāne

Şu vü balçık ḥayāli ortada bahāne murād budur ki (3) 'ışık-ı İlāhī muşāhibi ve şevḳ u ḥālet virci ve Ḥaḳ 'ışıkı nūş itdürici zāhirde balçıkdan ḥalk olunmuş (4) Ādem oğlanlarıdır ammā bunlar ortada bahānedür fi'l-ḥaḳīka refiḳ-i tarīḳ ve şāhib-i tevfiḳ ve kendü cinni (5) muzik-i ḥazret-i Ḥaḳdur

Rubā' i

++--/++--/++--/++-

Ān ki ne nām be-destest me-rāz u ne nişān

Dest bi' grifte merā der-' aḳab-ı ḥ' iş-keşān (6)

Üst dest-i men ü pā nīz ü be-her cā ki reved

²¹³⁸ "1) Tutkunun yollarını sen bana öğrettin ve şüphesiz ben güzelliğinin nuru ile senin kemâlâtından şaşkın bir hâldeyim. 2) Sevgili olan sensin ve onu talep eden de sensin. Sözlerimi işitiyorsun ve sen benim sözlerimde konuşuyorsun."

Pāy-ı kübān zi-peyeş mî-revem ü dest-feşān

(8) Be-dih keştî-i (7) mey tâ hoş be-rānīm

Keştî lafzınıñ *mey* lafzına izāfeti izāfet-i beyāniyyedür ya‘ nî *vir şol gemi ki şarābdur tā* (8) *hoş sürelüm*

Ez-în deryā-yı nā-peydā kirāne

Bu kenārı peydā olmayan deñizden murād budur ki ‘ışk-ı İlāhî gemiye (9) süvār olup dünyā vü havz ki nihāyeti bulunmaz deñizdür bundan sürüp gidüp cānib-i Hāzrete revān olalum bu (10) ma‘ nā harf-i yāda dañi gelse gerekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Keştî-i bāde biyāver ki merā bî-ruḥ-ı düst

Geşte her küşe-i (11) çeşm ez-ğam-ı ü deryāyî²¹³⁹

(9) Ki bended tarf-ı vaşl ez-ḥüsn-i şāhî

Kim bağlar vaşl ḥişşesin bir şāhuñ (12) *ḥüsninden*

Ki bā-ḥod ‘ışk bāzed cāvidāne

Ki kendüye ‘ışk oynaya idi ebedî murād budur ki *küntü kenzen* (13) *maḥfiyyen fe-ahbebtü an u‘rafe*²¹⁴⁰ ḥasebince ḥazret-i Hāḡ kendüye ‘ışk bağlamışdur pes ol şāh-ı a‘ zamuñ (14) ḥüsninden vaşl-ı Hāḡka sen bağlamak ya‘ nî anuñ ḥüsnine vāşıl olurın demek kimuñ ḥaddidür murād kendüden (15) ‘ināyet olmayınca olmaz dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Eger ez-cānib-i ma‘ şūḡ ne-bāşed meylî

Küşiş-i ‘aşıḡ-ı bî-çāre be-cāyî ne-resed²¹⁴¹ (16)

(10) Vücūd-ı mā mu‘ ammāist Hāfız

Bizüm vücūdumuz bir mu‘ ammādur Hāfız

Ki taḡkîkeş füsūnest ü fesāne

Ki (17) *anuñ taḡkîkî efsūn ve kışadur* murād mu‘ ammānuñ ma‘ nā-yı lügavīsidür ki örtilmiş dimekdür ya‘ nî bizüm vücūdumuz (18) perde-i ḡafletimüz altında vücūd gibi görünür ammā taḡkîkî-i nazārî ile nazār olunsa *küllü şey’in hālikun illā vechehu*²¹⁴²

²¹³⁹ Hāfız-ı Şîrāzî, Şerh-i Dîvân-ı Hāfız, (G.520/4). “Şarap kadehini getir ki dost yüzü yokken her göz köşesi gönül gamından bir deryâ olmuştur.”

²¹⁴⁰ كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. (Hadîs-i Kudsî)

²¹⁴¹ “Eğer ma‘ şūḡ yönünden bir meyl olmazsa, bî-çāre aşıḡın çabası bir yere ulaşmaz.”

²¹⁴² كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur‘ân, Kasas 28/88).

hasebince (19) vücūd degül efsün u efsâne gibi lâ-şey'dür läcerem *leyse fi'd-dâri ğayruhu deyyâr*²¹⁴³

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Yekest ân cümlegi âhir (20) zi-evvel

Velî binende-râ çeşmist ahvâl

VELEHU EYẒAN [G.482]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Çerâğ-ı rüy-ı tu-râ şem' geşt pervâne

Senüñ yüzüñ (21) çerâğına şem' pervâne oldı

Merâ zi-hâl-i tu bâ-hâl-i ħ'ış pervâ ne

Baňa senüñ ħâlünden gitdü ħâlüme pervâne yok [İ118a] (1) murâd muĥâtabdan ħazret-i Ĥudâdur ki anuñ vech-i enverine şem' pervânedür ve aňa baňa senüñ sırr-ı mestürüñ (2) için kendü ħâlüm ve melâlüm pervâsı yokdur dir ve *şem'*den murâd şems olmağ rüşendür ve bu maṭla' da (3) tecnîs vardur nitekim bu şem lügazinde

Ḳıṭ' a

+ +---/ + +---/ + +---

Çist şem' i ki piş-i pertev-i ü

Mâh-ı tâbân buved çü pervâne (4)

Kâr-ı ' âlem ez-ü buved be-nizâm

Liken ü-râ be-hiç pervâ ne

Ṭurfe şem' i ki çün ber-efrüzed

Ü çerâğı buved be-her ħâne (5)

(2) Ĥired ki kayd-ı mecânin-i ' ışk mi-fermüd

'Akl ki 'ışk mecnûnlarına kayd buyurur idi

Be-büy-ı ħalka-i zülf-i tu (6) geşt dîvâne

Senüñ zülfüñ ħalkası koğusu ile oldı dîvâne murâd budur ki şol 'âkil ki 'ışk (7) dîvânelerine bend emr ider idi kendüsi ğayb-ı hüviyyet koğusu sebebi ile bend itmelü dîvâne oldı (8)

Beyt

- +---/ - +---/ - +---/ - +---

²¹⁴³ غيره ديار ليس في الدار. Evimin içindeki ev sahibinden başkası değildir. (Kelâm-ı Kibâr) Bu ifâde Nesîmî'nin bir şiirinde de yer almaktadır: Hüseyin Ayan, **Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanı'nın Tenkitli Metni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, c. 1, Ankara 2002, s. 158, K.2/15:

'Işk u ma'şuk u 'âşık oldı yâr
Leyse fi'd-dâri ğayruhu deyyâr

Ey tu-rā çün men be-her vîrâne-i dîvâneî
Pîş-i mâh-ı ʿarîzet şemʿ-i felek pervâneî

(3) Be-müjde cân be-şabâ (9) dâd şemʿ der-nefesî

Dâd lafzınıñ fâʿ ili şemʿ mefʿ üli cândur maʿnâ-yı mısrâʿ budur ki *müjde ile şemʿ* (10) *cân virdi şabâya bir nefes*

Zi-şemʿ-i rûy-ı tueş çün resând pervâne

Resând lafzınıñ fâʿ ili şabâdur (11) ve *tueş* lafzında olan zamîr-i gâʿib mısrâʿ-ı evvelde olan şemʿ lafzına râciʿdür maʿnâ-yı mısrâʿ (12) budur ki *senüñ yüzüñ şemʿ inden çün şabâ şemʿ e irişdürdi pervâne* murâd *pervânen*den tezkire vü haberdür (13) lâcerem aña kim haber-i cemâl-i Hağ vâşıl ola ʿaleʿl-fevr cân virse revâdur

(4) Be-büy-ı zülf-i tu ger cân be-bâd (14) reft çî şud²¹⁴⁴

Senüñ zülfüñ kokusu ile eger cân yile gitdi ise nʿoldı

Hezâr cân-ı kirâmî fedâ-yı cânâne

(15) *Biñ cân-ı mükerrem cânâna fedâdur yâ fedâ olsun* murâd gayb-ı hüviyyet için cân bezl itmege kemâl-i liyâkat (16) var idügin zikrdür

(5) Ber-âteş-i ruğ-ı zîbâ-yı tu be-cây-ı sipend

Senüñ yaraşuğ yüzüñ âteşi üzre yüzerlik yerine (17)

Be-gayr-ı hâl-i siyâheş ki dîd bih dâne

Ol ruğuñ kara hâlınden gayrı kim gördi iyü dâne murâd muhâtabdan (18) maḥbûb-ı mecâzîdür aña dir ki âteş üzre yüzerlik koyup yaqarlar senüñ ruğuñ âteşi üzre yüzerlik (19) yerine dâne-i hâlüñ qonmuşdur ki aña andan yeg dâne olmaz bu kelâmdan maqşûd *aʿtâ külle şeyʿin halkahu²¹⁴⁵* hasebince (20) ḥazret-i kemâl şunʿ in beyândur ve kendünüñ nazarı şanıʿ e olup şunʿ a degül idügin zikrdür niteküm (21) bir ʿarif dimiş

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Ân pādşâh-ı aʿ zam der beste bûd muḥkem²¹⁴⁶

Püşide delğ-i âdem eknün ber-der âmed [İ118b] (1)

Diger

+---/+---/+---

Çü âdem-râ firistâdim be-birün²¹⁴⁷

Cemâl-i ḥîş ber-şahrâ nihâdim

(6) Men-i remide zi-gayret fütâdem ez-pâ düş

²¹⁴⁴ *Reft çî şud* ifâdesi derkenârda *nişâr geşt* şeklindedir.

²¹⁴⁵ أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ O da: Bizim Rabbimiz, her şeye hilkatini (varlık ve özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir, dedi. (Kurʿân, Tâhâ 20/50).

²¹⁴⁶ Dîvân-ı Şems, “O azâmetli pādîşâh, kapı sıkı sıkıya kapalı iken, âdem hırkasını giydi ve kapıya geldi.” G.841/1, Ganjor.

²¹⁴⁷ Dîvân-ı Ferîdüddîn Attâr, G.602/3, Ganjor.

(2) *Ben ürkmiş gayretten ayağdan düşdüm dün gice*

Nigār-ı h̄iṣ çü didem be-dest-i bîgâne

Kendü nigārum (3) *gördüm çün yād elinde* murād rūḥuñ ‘aqla hikāyet ü şikāyetin rivāyetdür ve *nigārdan* murād nefsdür (4) *lācerem rūḥ ‘aqla dir ben gayretten ayağdan düşdüm* çünki nefsümi gayrı elinde ve *āḥir kimsenüñ* (5) *ḥükminde gördüm* ve ihtimāl vardır ki *nigārdan* murād ḥazret-i Ḥaḳ ola ol ḥazret gayra tecellī itdüginden gayret (6) *itdügin hikāyet ola* ve ihtimāl vardır ki mecāziden ḥaḳiḳiye intikāl ola

Ġazel

-+---/-+---/-+-

Küllu mā fi’l-kevnî vehmun ev ḥayāl²¹⁴⁸ (7)

Ev ‘ ukūsün fi’l-merāyā ev zılāl

Lāḥe fi-zıllî’s-sivā şemsü’l-hüdā

Lā tekun ḥayrāni fi-tiḥî’l-ḍalāl

Kīst ādem (8) ‘ aks-i nūr-ı lem-yezel

Çīst ‘ ālem mevc-i baḥr-i lā-yezāl

‘ Aks-rā key bāşed ez-nūr inḳitā’

Mevc-rā çün bāşed (9) ez-baḥr infişāl

Reh-revān-ı ‘ ışḳ-rā bi’nger ki çün

Her yekī-rā burd ger gūnest ḥāl

Ān yekī der-cümle zerrāt-ı (10) cihān

Dīde tā bā-āftāb-ı bī-zevāl

V’ān diğer zi-āyine hestī ‘ ayān

Dīde mestūrāt-ı a’ yān-rā cemāl (11)

V’ān diğer der-her yekī ān diğeri

Dīde men gayr ihticāb u ihtilāl

²¹⁴⁸ “1) *Kāinâtta bulunan her şey vehim, hayal veya gölge ve aynada görülen akislerdir.* 2) *Mâsivâ (dünyâ) gölgeliğinde hidâyet güneşi çaktı. Sen dalâlet çölünde şaşkın bir hâlde kalma.*” *Dîvân-ı Abdurrahmân Câmî.*

Hurrem ān ‘ aşık ki bā-sultān-ı (12) ‘ ışık

Mi-ḥirāmed fi-nihāyātü’l-viṣāl

Leb ne-dānem cüz leb-i baḥr ki kerd

Gevher ez-ka‘ reş suy-ı leb intikāl (13)

Guft u gū tā çend Cāmī leb be-bend

Hāl mi-bāyed çi sūd ez-kil u kāl

(7) Çi naqşhā ki ber-engiḥtem (14) ü sūd ne-dāşt

Sūd ne-dāşt cümlesi *ber-engiḥtem* cümlesine ma‘ tūfdur

Füsün-ı mā ber-i u geşteest (15) efsāne

Lafz-ı *ber* ‘ and ma‘ nāsına ya‘ nī *çok naqşlar koşdurduk ve fā’ide itmedi bizüm efsānemüz* (16) *anuñ katında efsāne olmuş* murād nefsün işlahı için çok naşihat u da‘ vet itdük ammā anuñ katında (17) kışsa vü efsāne gelüp i‘ tibār kılmadı dimekdür lācerem anuñ şalāhında ve āhiretde felāhında sa‘ y-ı belig (18) gerekdür

Ḳıṭ‘ a

Fe’ nżur li-nefsike ḥāleten²¹⁴⁹

Tüczā bihā yevme’l-kıyāme

V’endub ve nuḥ mā dümte ḥayyen

Min (19) ḳabli en te’ ti’ n-nedāme

(8) Merā be-devr-i leb-i düst hest peymānī

Baña dost lebi devrinde vardur bir ‘ ahd (20)

Ki ber-zebān ne-berem cüz ḥadiş-i peymāne

Ki dil üzre iletmeyem peymāne haberinden gayrı murād budur ki şıfat-ı (21) kelām tecellī idicek ‘ ahdüm budur ki lisānumda ‘ ışık-ı Ḥaḳ ve zikru’ llāhdan gayrı olmaya

Beyt

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Zi-‘ ışık-ı küy [İ119a] (1) ki efsün-ı dil ez-ın ḥoşter

Ne-gufteend der-ın künbed-i pür-efsāne

(9) Ḥadiş-i medrese vü ḥanḳah me-güy (2) tu bāz

Medrese ve ḥanḳah sözün dime girü

Fütād der-ser-i Ḥāfız hevā-yı meyhāne

²¹⁴⁹ “1) Bir an dönüp nefisine bak, bunun için kıyâmet gününde mükâfatlandırılırsın. 2) Pişmanlık vakti gelmeden evvel yaşadığın müddetçe feryâd, figân edip ağıt yak.”

Düşdi Hâfizuñ (3) başına meyhâne hevâsı murād baña ‘ilm-i zâhir ve zühd-i ‘avâm maķâmın añma çün benüm başuma ‘ışķ-ı İlähî hevâsı (4) düşdi dimekdür nitekim Mevlânâ Câmî dimiş

Maṭla‘

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Şudem zi-medrese vü hânķāh biġāne

Ser-i niyāz-ı men (5) ü āstān-ı meyhāne

VELEHU EYŻAN [G.483]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilätü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) ‘İyşem müdāmeṣt ez-la‘ l-i dil-ķ‘āh

‘İşretüm müdāmdur göñül dileġi (6) la‘ lden

Kārem be-kāmeṣt el-ķamdu li‘llāh

İşüm murād iledür el-ķamdu li‘llāh murād la‘ lden butün-ı kelām ve zühür-ı (7) esrārdur ki maṭlūb-ı ķalbdür çün ol hāşıl ola ‘ıyş-ı müdām ve ‘amel-i ‘alā ve vefķu’ l-merāmdur lācerem maķall-i (8) şükrdür

Beyt

- - + - - / - - + - -

Çün şud müyesser maṭlūb u dil-ķ‘āh

Ķad evcebe’ş-şükr el-ķamdu li‘llāh

(2) Ey baht-ı serkeş tengeş be-ber keş

(9) Ey baş çekici baht muķkem sīneye çek

Geh cām-ı zerkeş ki kām-ı dil-ķ‘āh

Gāh altun çekilmiş ķadehi gāh (10) göñül dileġi murādı murād mütekellimden yā ‘aķl-ı me‘ ād yā rühdür ve baht-ı serkeş nefsdür ki tekebbür ü imtinā‘ (11) idicidür lācerem aña dir ey nefṣ mütekebbire ve mümteni‘ e muķkem şadruña çek gāh ‘ulüm u ma‘ ārif ile müzehheb (12) ü mühezzeb olan ķalbi gāh murād-ı ķalb olan ħubb-ı Hāķķı ve ‘ışķ-ı şıdķı

Ġazel

+ - + - / + + - - / + - - - / + + - -

Eger muvāfıķ-ı işķi be-küy-ı terk-i (13) ‘alāyıķ

Ki cüz be-yār ne-şāyed irādet-i dil-i ‘āşıķ

Be-sa‘ y-ı vaşl neyāyi eger Ĥudāy ne-ķ‘āhed

Çü sūd-ı çāre-i maķlūķ (14) bī-irādet-i ħālıķ

Eger tu rüy ne-dārī zi-rüy-ı zerd çi hāşıl
Her ān ki ‘ilm ne-ḥāned çi sūd-ı ḥall-i daḫāyık (15)

Dirīg ‘ömr-i kirāmī ki bī-tu mī-güzerānīm
Be-düstān-ı riyāyī vü düşmenān-ı münāfık

Müdām nāle-i ‘ışmet be-güyet ez-pey-i (16) ānest
Ki der-günāh be-merd ü ne-kerd ḥizmet-i lāyık

(3) Mā-rā be-mestī efsāne kerdend²¹⁵⁰

Bizi mestlik ile kışsa (17) itdiler

Pīrān-ı cāhil şeyḥān-ı gümrāh

Cāhil pīrler ve azgün şeyḥler murād budur ki biz mest-i ‘ışık (18) olup taleb-i Ḥaḫ kılup melāmet ihtiyār idüp terk-i dünyā itdügümüz için cāhil ḳocalar ve dünyā muḥabbeti (19) ile azmış pīrler bizi ‘aybladılar

Ḳıṭ‘a

Li-ehli‘l-ḫaḫḳi evşāfun kirāmun²¹⁵¹

Yeḳūmü bi-şıdḳi şırrihimü‘l-muḡaṭtan

Ḥuşū‘un (20) ve‘ftiḳārun ve inkisārun

Ve dem‘un fi‘l-ḫadudi yeḫuṭtu ḫaṭtan

Yuḫıbbüne‘l-belāyā fi hevāhu

İzā ebde‘l-cehūlu li-zāke (21) suḫtan

(4) Ez-ḳavl-i zāhid kerdīm tevbe²¹⁵²

Zāhidüñ ḳavlınden itdük tevbe

V‘ez-fi‘l-i ‘ābid estaḡfiru‘llāh²¹⁵³

‘*Ābid [İ119b]* (1) *fi‘linden estaḡfiru‘llāh* murād *zāhiddin ve kānū fihi mine‘z-zāhidīne²¹⁵⁴* ḫasebince ḫubb-ı Ḥaḫdan i‘rāz idendür (2) ki anuñ ḳavli ḡayrıları ızlāldür lācerem anuñ ḳavlınden tevbe rücu‘ itdüm ve murād ‘*ābid*den (3) riyā ile ‘ibādet idendür anuñ ‘ameli riyāsından estaḡfiru‘llāh

²¹⁵⁰ *Mā-rā be-mestī* ifādesine karşılık olarak derkenārda *mā-rā be-rindī* ve *mā-rā be-teşnī‘* ifādeleri bulunmaktadır.

²¹⁵¹ 1-2) *Hak ehlinin asil vasıfları vardır. Yanaklarda hat çizen gözyaşları, fakirlik, huşû ve inkisâr onların gizli sırlarının doğruluğuna delildirler. (Hak ehli kimseler) Allāh‘ın aşkından peydâ olan belâları severler. 3) Cāhil kişilerin dargınlık gösterdiği belâları ehlullah olanlar muhabbet ile karşılarlar.*”

²¹⁵² Beytin birinci mısırāsında yer alan *ez-ḳavl-i* kelimesine karşılık olarak derkenārda *ez-dest-i* ifādesi bulunmaktadır. İkinci mısırâda yer alan *v‘ez-fi‘l-i* ifādesine karşılık olarak *v‘ez-ḳavl-i* kelimesi bulunmaktadır.

²¹⁵³ Bu mısırâ derkenārda şu şekildedir: *V‘ez-mekr-i ‘ābid estaḡfirullāh*

²¹⁵⁴ *وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الرَّاهِدِينَ* (Kafîle Mısır‘a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur‘ân, Yūsuf 12/20).

Beyt

--+---/--+---

Yek dem zi-râheş geştem be-ğaflet

Z'in (4) zenbi fâhiş estağfiru'llâh

(5) Cānā çî güyem şerh-i firāket

Cānāna diyem senüñ firākuñ şerhin

Çeşmî vü şad (5) nem cānî vü şad āh

Bir göz ü yüz nem ve bir cān u yüz āh murād budur ki firāq-ı Hāğdan bir gözüm yüz ağlar (6) ve bir cānum yüz āh ider

--+/+---+/+---+/+---

Bisyār ne-māndest ki āvāze der-üfted

K'an ' aşık-ı bî-çāre-i derviş ne-māndest (7)

(6) Kāfir me-bīnā in ğam ki dīdest

Lafz-ı *kāfir me-bīnā* cümle-i du' āiyyedür ve *dīdest* lafzınıñ mef' üli *in* (8) *ğamdur* ve fā' ili *serv ü māhdur* ki mısrā' -ı şānīde mezkūrlardur

Ez-kāmetet serv ez-' arızet māh

Ya' nī kāfir (9) *görmesün bu ğamı ki gördi senüñ kāmētüñden serv senüñ ' arızuñdan ay* murād budur ki şol kimse ki (10) münkirdür bir ğamı görmesün ki ' uluvv-ı derecesi olan senüñ meritebe-i ' āliyeñüñ talebinden ve ehl-i nūr olan (11) ve istiķāza-i nūr kılan tecell-i cemālün şevķinden gördi

Rubā' i

Hāretü'l-aḥbābi fi'l-ḥubbi ve tāhū²¹⁵⁵

Şümme lem yedru (12) mede'l-eyyāmi mā hüve

Hüve sırru'llāhi fi'l-kevni ve lem

Yüdderrisi'llāhu fi'l-kevni sivāhu

(7) Şevķ-i ruḥet burd ez-yād-ı (13) Hāfız

Burd lafzınıñ fā' ili şevķ-i ruḥetdür mef' üli mısrā' -ı şānī mażmūnidur ya' nī *senüñ ruḥuñ şevķi* (14) *iletđi Hāfızuñ ḥātırından*

Ders-i şebāne vird-i seḥergāh

Gicelik dersi şabāḥ vaḳti virdini murād zamān-ı (15) tecellī-i cemāl ve vaḳt-i müşāhede-i dīdār olıcaḳ ḫāl-i istiğrāḳ olup nevāfil-i ' ibādāt ḫātırından gidüp aña (16) iştiğāl olunmaz nażar-ı maḥbūbda mütāla' a-i cemāl olur ' arz-ı ḫāl mektūbı oḳunmaz zīrā zamān-ı müşāhededür (17) ' arz-ı ḫāl mektūbı oḳunmaḳ vech-i maḥbūba nażardan maḥbūb olup kendüyi maḥrūm kılıp kağıda nażar kıılmağa meşğül (18) olmaḳdur

²¹⁵⁵ “1) Dostlar aşkta yollarını kaybetmiş ve muhayyer kalmışlardır. Ve onlar daha sonraki günlerde bunun ne olduğunu idrāk edemediler. 2) Aşk Allāh'ın yer yüzündeki gizemidir. Allāh teālâ kâinatta onun dışında hiçbir şeyi öğretmemiştir.”

Beyt

+---/+---/+---/+--

Nazar be-ğayr-ı cemâlet nemî-tevânem kerd

Çü der-muķābele-i rüy-ı tu buved dide

ba' zı nüsaħda maħlaş (19) beyti bu vāķı' olmış

Ĥāfız ne-geştî rüsvā-yı gîti

Ĥāfız olmaz idi cihān rüsvāy

Ger z'ân ki kerdî (20) in kışsa kütāh

Eger anuñcün ideydi bu kışşyı kışsa murād budur ki şol kimse ki i' lān-ı sırr-ı 'ışķ ider kendüyi (21) 'avām içinde rüsvāy u ĥavāş nām içinde bednām ider

Beyt

+---/+---/+---/+--

Ĥadîş-i lezzet-i mestî vü zevķ-i bednāmî

Laṭifeist [Ĥ120a] (1) ki zāhid nemî-kuned idrāk

bir nüsaħda üç beyt bulındı bunlar anlardur

(8) Ez-şabr-ı 'āşık hoşter ne-bāşed

'Āşıķuñ (2) şabrından hoşrak olmaz

Şabr ez-Ĥudā ĥ'āh şabr ez-Ĥudā ĥ'āh

Şabrı Allāhdan iste şabrı Allāhdan dile (3) murād şabr memdūĥ idügin zıkrdür

Beyt

+---/+---/+--

Çü maħmüdest şabr ez-behr-i ān Ĥaķ

Ĥabîb-i ĥ'îş-rā fermüd *fā 'şbir*²¹⁵⁶ (4)

(9) Delķ-i ṭama' çün zünnār-ı rāhîst

Ṭama' ĥırķası çün yol zünnārıdur

Şūfi ne-dāred in resm ü in rāh

Şūfinüñ (5) olmaz bu resmi bu yolu murād budur ki ṭama' için ĥırķa giymek zünnār-ı ṭarîķatdür şūfi-i şāfi bu 'ādeti ve bu yolu (6) dutmaz

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Şūfi-i şāfi ne-pūşed ĥırķa vü tāk-ı riyā

Z'ân ki şūfi dıĥerest ü merd-i muħliş dıĥerest

(10) Vaktî be-rüyeş (7) hoş bûd vaktem

²¹⁵⁶ فاصبر Rabbının rızasına ermek için sabret. (Kur'ân, Müddesir 74/7).

Bir vaktde anuñ yüzi sebebi ile hoş idi benüm vaktüm

Ez-vaşl-ı cānān şad levḥaşa'llāh

(8) *Cānān vaşlı eclinden yüz vaḥşet virmesün Allāh* murād vaşl vakti hoş vakt idügin zikrdür ve aña du'ādur (9) ve *levḥaşa'llāh* lafzı aşlda *lā evḥaşa'llāh*²¹⁵⁷ idi 'Arablar iki elifi ḥazf idüp *levḥaşa'llāh* dirler ve şad zikri (10) du'āda tekşir içündür [bir kerre bu lafzuñ şerhi zikr olunmuşdur şin ḥarfinde mühimm ü müşkil olduğün terkār beyān kılandı]

VELEHU EYẒAN [G.484]

[Müstef' ilātün Müstef' ilātün]

(1) Ger tiğ bāred der-küy-ı ān māh

Eger kılıc yağarsa ol ay maḥallesinde (11)

Gerden nihādīm el-ḥükmulli'llāh

Boyn koduḡ el-ḥükmüli'llāh murād budur ki eger taleb-i Ḥaḡ şavbında kılıç yağup esbāb-ı (12) helāk daḡi zūhūr iderse ḡazāya rızā virüp ve anuñ yolında ölmeḡi ihtiyār kılduḡ el-ḥükmüli'llāh (13)

Ḳıṭ' a

+ --- / + --- / + --

Ez-ān sā' at ki bālā-yı tu dīdem

Hedef şud cān-ı men tīr-i belā-rā

Çü taḡdīr-i Ḥudā būdest 'ışket

Çi şāyed (14) kerd taḡdīr-i Ḥudā-rā

(2) Āyīn-i taḡvā mā nīz dānem

Taḡvā āyīnin daḡi bilürin

Līken çī çāre bā-baḡt-ı gümrāh

Līken (15) *ne çāre azḡun baḡt ile* murād rūsüm u üslüb-ı taḡvā ve zūhdi bilüriz ammā nefsi-i gümrāh müsā' ede eylemez (16) dimekdür ve nefsi-i gümrāh nefsi-i emmāredür

Nazm

-+---/-+---/--+-

Her dilī gü pey-rev-i emmāre şud

Ez-bilād-ı ma' rifet āvāre (17) şud

Gerçi ne-tevān guften evşāfeş tamām

Līk yek çendī be-bāyed burd nām

²¹⁵⁷ لوحش الله : لا أوحش الله Allāh uzak etmesin, Allāh vahşet vermesin manāsınadır.

‘ Acb ü buhl u hırş u hubb-ı cāh (18) u māl
Hezl ü hemz ü lemez ü gamz u kıl ü kâl

Hubb-ı ğılmān hubb-ı nisvān habş ü cehl
Humk u nisvān buĝz (19) ‘ ısyān kār-ı sehl

Ekl-i vāfir nevm ü [şekk ü] kibr ü kīn
Münkirī ber-hāl[et]-i merdān-ı dīn

Hem ḥased hem lu‘ b u hem (20) lehv ü nifāk
V‘ez-cedelhā ber-miyān besten niṭāk

Hem neşāt u hem baṭālet hem baṭar
Hem emelhā hem riyā (21) ümmü‘l-ḥaṭar

Şerḥ-i yek-çendī be-guftem z‘īn şıfāt
Bāz dānī ger buved der-dil şafāt

(3) Mā şeyḥ ü vā‘ iz kemter şināsīm

[İ120b] (1) *Biz şeyḥi ve vā‘ izi az bilürüz*

Yā cām-ı bāde yā kışsa kütāh

Yā şarāb kadeḥi yā kışsa kışa murād budur ki cihān-dīde (2) ḳocayı ve ṭaleb-i dünyā için naşihat ideni biz eksük bilürüz ve sözün ışğa itmezüz bize ‘ ışk-ı İlāhī zarfı (3) ḳalb gerek yā artuḳ söz gerekmez

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-aşl-ı cevher eger şeyḥ-i şehir būdī pāk

Şarāb-ı la‘ l be-‘ ümrān-rīḥti ber-ḥāk (4)

Diger

- - + - - / - - + - -

Ey şeyḥ tā key men‘ em zi-‘ ışkeş

Pendet ne-girem kun kışsa kütāh

(4) Men rind ü ‘ aşık angāh tevbe

Ben rind (5) ü ‘ aşık andan şoñra tevbe

Estağfiru'llāh estağfiru'llāh

Murād budur ki ben melāmiyyeden olam ve 'aşık-ı (6) Hâk olam andan sonra bu hırfetden bu talebden tevbe ve rücu' kılam bunu ben kaçan iderüm

Beyt

--+--/--+--

Her rüz (7) u her şeb der-'ışk güyem

Estağfiru'llāh estağfiru'llāh

(5)' Aksî zi-rüyet ber-mâ beyeftād

Bir 'aks (8) senüñ yüzüñden bizüm üzerimize düşdi

Āyine-rū yā āh ez-dilet āh

Ey āyine yüzlü āh gönülünden (9) āh murād mütekellimden rūh ve muhātabdan nefsdür rūh aña dir sen bize teveccüh itmedüñ senüñ vechüñden (10) bir 'aks bizüm üzerimize vākı' olmadı ey yüzi berg-i nefis āh senüñ qalbünden āh

Beyt

+---/+---/+---

Diriğā maḥremi (11) hem-dem ne-didem

Dilî dārem müselmānān u şad āh

(6) Eş-şabru mürrun ve'l-'ömrü fānî

Şabr acıdur ve 'ömr fānîdür (12)

Yā leyte şa' rî hattāme elqāh

Yā harf-i nidādur münādāsı maḥzūf ve *leyte* harfdür ḥurūf-ı müşebbehe-i bi'l-fi' lden (13) ki temennā içündür ve *şa'r* kesr-i şin ile 'ilm ma' nāsunadur *yā-yı* mütekellime müzāfdür *hattāme elqāh* lafzı *hatti mā* (14) *elqāh* lafzından muḥaffedür ma' nā-yı mışrā' budur ki *n'olaydı 'ilmüm olaydı ne vaqt mülākî olurın ben aña* (15) murād budur ki maṭlab u maṭlūbum 'asirü'l-vuşul şabr-ı keşir ile ve 'ömr-i tavil ile vuşul muḥaşşal olursa şabr (16) acı aña taḥammül müşkil-i 'ömr ise fānî i' timāda qābil degül n'olaydı vuşul ne vaqt ḥuşul bulur 'ilmüm olaydı (17)

Ġazel

+++ / +++ / +++ / +-+

Firāk-ı yār u ġaribî vü derd-i tenhāyî

Der-în miyāne kesî çün kuned şekibāyî

Dil-i za' if merā renc-i firqat-i (18) evṭān

Ne-būd bes ki giriftār şud be-tenhāyî

Çü dil be-refit zi-cān hem ümîd būden nîst

Tu nîz ey ten-i (19) bî-çâre çend mî-pâyî

Biyâ biyâ ki tarîq-i vefâ ü mihrân nîst
Ki derdmend kunî bes devâ ne-fermâyî

Eger be-h'âhi (20) kıyâmet nümüdenî bā-men
Kıyâmetest be-her geh ki rüy bü'nmâyî

(7) Hâfız çî nālî ger vaşl h'âhî

Ey Hâfız ne iñlersin (21) eger vaşl isterseñ

Hûn bâyedet hürd der-gâh u biğâh

Ƙan içmek gerek sen vaқtlü vaқtsüz murād budur ki [İ121a] (1) vuşul ila'llâh mücâhedeve riyâzetsüz ve nefsüñ murādına muhâlefetsüz müyesser degüldür lâcerem çün ciger için çok riyâzet (2) kılmak gerekdür

Rubâ'î

Eyâ sâmi' en leyse's-semâ' u bi-nâfi' in²¹⁵⁸

İzâ ente lem ta' mel bimâ ente sâmi' un

İzâ künte fi'd-dünyâ (3) 'ani'l-hayri 'âcizen

Femâ ente fi-yevmi'l-kıyâmeti şanı' un

ba' zı nüsağda mağlaş beyti bu vâkı' olmuş

Mihr-i ruşş burd (4) ez-yâd-ı Hâfız

Anuñ yüzi muhabbeti altında Hâfızuñ hâtırından

Âvâz-ı zühre âyîne-i mâh

Zühre âvâzı ve ay (5) âyînesin murād budur ki hubb-ı vech-i İlähî nefsanî âvâzı ve hüsn-i zâhir müşâhedesin Hâfıza unutturdı (6)

VELEHU EYẒAN [G.485]

[Mef' ülü Fâ' ilâtün Mef' ülü Fâ' ilâtün]

(1)' İydest ü mevsim-i gül sâķi biyâr bâde

Bayramdur gül mevsimidür getür şarâb kadehin (7)

Hengâm-ı gül ki dîde bî-mey kadeh nihâde

Gül vaқtinde kim görmişdür şarâbsuz kadehi konmuş murād budur ki (8) vaқt-i kabül-i hâcet ve mevsim-i keşf ü kerâmetdür imdi ey şeyh-i 'ışķ-ı İlähî getür ki keşf zamânında kim görmişdür (9) ve ma' ķül-ı meydür ki ķalb-i sâlik 'ışķ-ı İlähîden hâlî ola

²¹⁵⁸ “1) Ey işiten kişi! Eğer sen duyduklarınla amel etmezsen duymanın hiçbir faydası yoktur. 2) Eğer sen dünyâda hayır işlemekten âcizsen kıyâmet gününde ne yapacaksın?”

Ġazel

+---/+---/+---/+--

Dıraht-ı ğonca [ber]-āverd bülbulān mestend²¹⁵⁹

Cihān (10) cevān şud u yārān be-‘ıyş bi’nşestend

Kesān ki der-Ramazān çeng mī-şikestendī

Nesīm-i gül be-şenīdend ü tevbe (11) bi’şkestend

Bisāt-ı sebze legedküb şud be-pāy-ı neşāt

Zi-bes ki ‘ārif ü ‘āmā be-raqş ber-cüstend

Be-der nemī-reved (12) ez-ĥānĥāh yekī ĥüşyār

Ki piş-i şıĥne be-güyed ki şūfiyān mestend

Mişāl-i merdüm-i deryāst ‘ıyş-ı dervīşān²¹⁶⁰ (13)

Ki terk-i bār be-guftend ü ĥiştēn restend²¹⁶¹

Be-serv guft kesī mīveī nemī-ārī

Cevāb dād ki āzādegān tehī destend (14)

Be-rāh-ı ‘āql be-reftend Sa‘ diyā be-künān

Ki reh be-‘ālem-i dīvānegī ne-dānistend

(2) Z’in zühd-pārsāyī bi’grift ĥātır-ı (15) men

Bu iyü dirlüklü kişiye mensüb zühdden dutuldı benüm ĥātırım

Sākī be-dih şarābī tā dil şevēd küşāde

(16) *Ey sākī vir şarābı tā göñül açılmış ola* murād budur ki şol kişi ki iyü tena‘umda olup zühd ide ol zühdden (17) *benüm ĥātırım* munĥabız olmuşdur ey şeyĥ sen baña ‘ışĥ-ı İlähī vir ki göñül mekşūf olup aña keşf ĥāşıl ola (18) [*pārsā* zāhid ma‘ nāsuna ve iyür dirlüklü kişi ma‘ nāsına gelür bunda ikinci ma‘ nā münāsibdür]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

‘ıyş sāzī şīve-i rindān-ı şāĥib-derd nīst

²¹⁵⁹ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Gazeliyyât, s. 658. G.245/

²¹⁶⁰ Bu beyitler ilgili derkenârda şu şekilde bir bilgi bulunmaktadır. [Yük terk iderler ya‘nī deñize atarlar ve kendilerini kırtarurlar]

²¹⁶¹ *Be-guftend* ifâdesi derkenârda *be-kunend* şeklindedir.

Zehr pervered belā-rā engebīn der-ḥurd nīst

(3) Şūfī (19) ki dī naşīḥat mī-kerd ‘āşīḳān-rā

Şūfī ki dūn naşīḥar ider idi ‘āşīḳlara

İmrüz dīdemeş mest (20) taḳvā be-bād dāde

Bugün gördüm anı mest taḳvāyı yile virmiş murād budur ki şol ‘āmā ki ‘āşīḳlara (21) naşīḥat idüp taleb-i dünyāda oluñ dir idi ba‘d zamān gördüm ol sālīk-i ṭarīḳat olmış kendüsi [İ121b] (1) mest olup faḳrden taḳvā vü ḥavfını yile virmiş

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+-

Sāḳiyā mey dih ki ṭarf-ı lālezār ez-dest reft (2)

Şud ḥazān nezdik ü eyyām-ı bahār ez-dest reft

Pīş ez-īn ger iḥtiyār-ı pārsāi dest dād

Çün ḳadeḥ der-gerdeş (3) āmed iḥtiyār ez-dest reft

Gāh-ı nezdikī ne-dānistim ḳadr-i rüz-ı vaşl

Ez-peşimān çı sūd eknūn ki kār ez-dest (4) reft

Serv-i men tā sā‘ id-i sīmīn nümūd ez-āstīn

Ḥüb-rüyān-ı gülistān-rā nigār ez-dest reft

Pīş ez-īn (5) ‘ışmet be-taḳvā lāf mī-zed der-cihān

Çün be-dīn dān her dü çeşm ḥumār ez-dest reft

(4) İn yek dü rüze (6) dīger gül-rā ḡanīmetī dān

Bu bir iki günlük güli daḡı bir ḡanīmet bil

Ger ‘āşīḳ-ı ṭarab-cūy bā-sāḳiyān-ı sāde

Eger (7) şenlik ister ‘āşīḳ iseñ sāde sāḳīler ile murād budur ki zamān-ı keşf ü ḡāle bāḳī degüldür anı fi‘l-ḡāl ḡanīmet [bil] (8) şāfi-ḳalb şeyḡler ile eger sālīk-i ‘āşīḳ iseñ

Beyt

++---/++---/++---/++-

Sāḳi imrüz ki ān serv-i revān nezdikest

Bāde pīş (9) ār ki eyyām-ı ḥazān nezdikest

(5) Gül reft ey ḡarīfān ḡāfil çerā nişinīd

Gül gitdi ey muşāḡibler ḡāfil niçün oturursuz (10)

Bī-bāng-ı rüd-ı çengī bī-yār u cām-ı bāde

Bir çeng kılı avāzınsuz yārsuz ve şarāb kadehsüz murād budur ki zamān-ı (11) keşf mürüddadur ey şūfiler şeyh-i munḥanī āvāzınsuz ve üns-i Ḥaḥsuz ve şafā-yı ḥātırsuz niçün otursuz (12) ba‘ zı nūsaḥda ḥarīfān yerine ‘azizān vāḳı‘ olmuş anuñ ma‘ nā-yı murāda delāleti zāhirdür

(6) Der-meclis-i şabūhī (13) dānī çı hoş nümāyed

Şabūhī meclisinde bilür misin ne hoş görünür

‘Aks-i ‘izār-ı sākī der-cām-ı mey fütāde

(14) *Sākīnūñ ‘izārı ‘aksi şarāb kadehine düşmiş* murād budur ki şeyh şabāḥdan ḳalkup yārāna naşīḥat (15) idüp ‘ilm ü ma‘ rifet söyleyüp anuñ vechinūñ ‘aksi sālilde nice hoş görünür bilür misün

Bejt

-+---/-+---/-+---/-+-

Düş (16) ez-ān ḥurşid-rū ‘aksi der-āb üftāde būd

Tā seḥer ber-rüy-yı deryā āftāb üftāde būd

(7) Muṭrib çü perde (17) sāzed şāyed eger be-ḥāned

Muṭrib çün perde düze yarar eger oḳıya

Ez-ṭarz-ı şı‘ r-i Ḥāfiz der-bezm-i şāhzāde

(18) *Ḥāfizūñ şı‘ ri ṭarzından şāhzāde şoḥbetinde* murād budur ki vā‘ iz çün perde-i pend düze lāyıḳdur ki (19) Ḥāfiz şı‘ ri ṭarzından ya‘ nī mecāz şüretinden ma‘ ārif-i ṭarīḳat ve ‘avārif-i ḥaḳīḳat söyleye şeyhzāde (20) meclisinde

Ḳıṭ‘ a

Reft muṭrib mānd şūfi der-semā‘

Z’ān ki ‘ışḳ u sūz-rā encām nīst

Ez-hezārān der-yekī gired semā‘

Z’ān ki herkes maḥrem-i peygām nīst

VELEHU EYŻAN [G.486]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Naşib-i men çü ḥarābāt [İ122a] (1) kerdeest Allāh

Benüm naşibüm çün ḥarābāt eylemiş Allāh

Der-ın miyāne be-gū zāhidā merā çı günāh

Bu ortada (2) dı ey zāhid baña ne günāh murād budur ki çün benüm naşibüm Ḥaḳ te‘ ālā ḥānḳāh ḳılmış imdi ey mu‘ rız-ı (3) ḥānḳāh ve ḡayr-ı rāḡıb dergāh baña ne günāh

(2) Kesī ki cām-ı meyeş der-ezel naşib üftād

Bir kimse ki şarāb kadeḥi (4) anuñ ezelde naşibi düşdi

Çerā be-ḥaşr kunend in günāh ez-ū der-ḥ'āh

Niçün ḥaşrde iderler bu günāhı andan (5) su 'āl murād budur ki şol kimseye ki taqđir-i ezeli anuñ ḳalbinı 'ıřķ ile mālī olmaķ ḳılmıř ola aña ḥaşrde bu (6) günāhdur diyü su 'āl olunmaz

(3) Be-gü be-şüfi-i sālūs u ḥırķa-püş u dü-rü

Di mürāyī ve ḥırķa giyici ve ikiyüzlü (7) şüfiye

Ki kerde dest-dırāzī vü āstīn-kütāh

Ki eylemiş el uzunluğın ve yeñ ḳıřalığın murād manṭūqdan (8) zāhirdür ve maḳül olıcaķ beyt āḫirdür

(4) Tu ḥırķa-rā zi-berā-yı riyā hemī püşī

Sen ḥırķayı riyā için giyersin (9)

Ki tā be-zerķ berī bendegān-ı Ḥaķ ez-rāh

Ki riyā ile çıkarasın Allāh ḳulların yoldan murād budur ki Allāh (10) ḳulları seni görüp ef'ālūñ libāsuña münāsib olmuğuğın için tarīķ-i Ḥaķķa sülükdan çıkarlar

(5) Ğulām-ı himmet-i (11) rindān bī-ser ü pāyem

'Üryān rindlerüñ himmeti ḳulıyın

Ki her dü kevn ne-yerzed be-piş-i řān yek gāh²¹⁶²

Ki (12) iki cihān degmez anlaruñ önünde bir şaman murād budur ki şol muḫliřlar ve melāmiyyeden olanlar ki şüfiyāne (13) libāsdan 'üryānlar ve faķir-i cihānlardur anlaruñ himmeti ḳulıyın ki dünyā vü āḫiret anlaruñ ḳatında bir şaman ḳadar (14) degüldür ki anlaruñ maṭlabları ḫazret-i Ḥaķdur

(6) Murād-ı men zi-ḫarābāt çünki şud ḫāřıl

Benüm murādum ḫarābātından (15) çün ḫāřıl oldı

Dilem zi-medrese vü ḫāñķāh geşte siyāh

Göñlüm medrese vü ḫāñķāhdan ḳarardı (16) murād budur ki çün murādum ḫāñķāhdan ḫāřıl oldı 'ilm-i zāhir maḳāmına ve 'avāmu'n-nās ma'bedine (17) tenezzül benüm göñlüm ḳararnasına sebebdür

(7) Be-rev gedāi der-i her gedā me-şuv Ḥāfiż

Yüri her gedā ḳapusınuñ gedāsı (18) olma ey Ḥāfiż

Ki in murād ne-yābī meger be-şey' Allāh

Ki bu murādı bulmazsın meger şey'en li'llāh²¹⁶³ ile murād (19) budur ki murād vuşül ila'llāhdur bu bulunmaz illā Allāhdan istemek ile lācerem kendüñi girü kendüden (20) istemek gerek [şey'en li'llāh lafzı fi'l-i muḳaddirüñ mef'ülidür a'ṭiniñ gibi meşelā]

²¹⁶² be-piş-i řān ifādesi düzeltme ile derkenārda be-piş-i iřān şeklinde not edilmiştir. Şārih şerh esnāsında mânāyı da iřān kelimesine dayanarak vermiştir. Ancak iřān ifādesi vezni bozmaktadır.

²¹⁶³ شيئاً لله Allah için bir şey. (Diğer Arapça İbāreler)

VELEHU EYŻAN [G.487]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Nāgehān perde ber-endāhteī ya' nī çī

Nāgehān perdeyi atmışsın ya' nī (21) *neyledüñ* [*ya' nī çī* lafzı *neyledüñ* dimekdür ya' nī bundan ğaražuñ ne idi ve ne fā'ide itdün ve iyü mi itdüñ ve bundan ne oldı ve bunuñ emşāli levāzım murād olur]

Mest ez-hāne birün tāhteī ya' nī çī

Mest odın taşra çarpmışsın ya' nī neyledüñ murād mütekellimden [İ122b] (1) 'aqlıdır ve muhātabdan nefsdür ki 'aqlı nefse dir nāgāh perde-i 'iffeti ve 'işmeti atduñ ve mest-i hāne-i halvetden (2) çıķduñ bundan ne ğaraż itdüñ ve ne fā'ide itdüñ ki kendüñi rüsvāy eyledüñ

Beyt

+++/-++-/+--/++-

Kes in kuned ki dil (3) ez-yār-ı h'ış ber-dāred²¹⁶⁴

Meger kesī ki dil ez-seng saht-ter dāred

(2) Zülf der-dest-i şabā gūş be-fermān-ı raķīb

(4) *Zülfüñ şabā elinde kulaķ raķīm emrinde*

İnçünin bā-heme sāhteī ya' nī çī

Buncılayın dükeliye muvāfaķat kılduñ (5) *ya' nī neyledüñ* murād 'inān-ı ihtiyāruñı hevāya virüp şeytān emrin istimā' idüp her kimseye muvāfaķat kılduñ (6) iyü mi itdüñ dimekdür

Beyt

+++/-++-/+--/++-

Tu mī-revī vü merā çeşm ü dil be-cānib-i tust

Velī çī sūd ki cānib nıgeh nemī-dārī (7)

(3) Şāh-ı hūbāni vü manzūr-ı gedāyān şudeī

Hūblar şāhısın ve gedālar manzūrı olduñ

Ķadr-i in mertebe ne'snāhteī (8) ya' nī çī

Bu mertebenüñ Ķadrini añlamaduñ ya' nī neyledüñ murād budur ki 'aqlı u rüh ve kuvā-yı 'aqliyye vü rühāniyye ki (9) hūblerdur ey nefis sen bunlaruñ pādşāhısın ammā kuvā-yı nefsāniyye ve ehl-i fışķ u hevānuñ temāşāgāhısın (10) bu mertebenüñ Ķadrini añlamaduñ haķā itdüñ

Beyt

---/---/---/+-

Ne-şāyed ki hūbān be-şāhrā revend²¹⁶⁵

²¹⁶⁴ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, G.184/1, s. 626.

Heme kes şināsend ü her cā (11) revend

(4) Ne ser-i zülfi-ı hōd evvel tu be-destem dādī

Kendü zülfün ucunu evvel sen benüm elüme virmedün mi

Bāzem (12) ez-pāy der-endāhteī ya' nī çī

Girü beni ayağdan atduñ ya' nī neyledün murād budur ki 'aql nefse dir ibtidā' -yı (13) ta' alluğ-ı bedendesin 'inān-ı ihtiyāruñı benüm elüme virüp itā' at idüp soñra ol itā' ati bozup beni ayağa düşürdün (14) iyü eylemedün

Rubā'ī

-+---/-+---/--+-

Gerçi evvel merhābāī mī-kuned

Bāz cevır ü bī-vefāī mī-kuned

Mī-kuned bā-ḥ'ış ḥōd bīgānegī (15)

Mā ba' idān āšnāī mī-kuned

(5) Süḥanet remz-i dehān guft u kemer sırr-ı miyān

Sözin ağız remzin didi kuşak (16) bil sırrını didi

V'ez-miyān tīg be-mā āḥteī ya' nī çī

Ortadan kılıcı bize çekdün ya' nī neyledün murād evvel (17) senün ḳavmün kelām-ı İlahī olup ve miyān-besteligün vesile-i vuşul sırrı idi bu ortada tīg-i ḥilāf (18) ve 'ışyānı girü bizüm üzerimize çekdün dimekdür

Beyt

+++/-+---/+ +---/-+---

Ne ṭarīḳ-i düstānest ü ne şarṭ-ı mihribānī²¹⁶⁶

Ki be-düstān-ı (19) yek-dil ser-i dest ber-feşānī

(6) Herkes ez-mühre-i mihr-i tu be-naḳşī meşğül²¹⁶⁷

Her kimse ki senün muḥabbetün mühresinden (20) bir şūrete meşğüldür

'Āḳıbet bā-heme keḳ bāḥteī ya' nī çī

'Āḳıbet dükeli ile egrī oynaduñ ya' nī neyledün (21) murād rüh u 'aql ve bunların ḳuvāsı senün muḥabbetünden bir 'amele meşğül ki muvāfaḳat idüp ṭā' atde müşāreket [İ123a] (1) idesin ammā sen cümlesine muḥālefet idüp ḥayra muvāfaḳat ve ṭarīḳ-i Ḥaḳda murāfeḳat itmezsin dimekdür (2)

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Şūḥī me-kun ey yār ki şāhib-naḳarānend²¹⁶⁸

²¹⁶⁵ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, G.265/1, s. 673.

²¹⁶⁶ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, G.659/1, s. 913.

²¹⁶⁷ *Be-naḳşī* ifâdesinin farklı bir şekli derkenârda *be-rengī* şeklindedir.

Bîgâne ü h'îş ez-pes ü pîşet nigerânend

(7) Hâfızâ der-i dil-i (3) tenget çü fîrûd âmed yâr

Ey Hâfız senüñ tar göñlüñe çün kondı yâr

Hâne ez-ğayr ne-perdâhteî ya' nî çi

(4) *Evi gayrıdan pāk kılmadıñ ya' nî neyledüñ* murād 'aqluñ rûha hıtabıdur ki dir senüñ tar qalbüñe maħbûb-ı (5) haqıķı duħul u nüzul eyledüñ ammâ sen evi ya' nî qalbi mäsivâdan pāk itmedüñ iyü itmedüñ dimekdür (6)

Şi' r

Leyte men mâte qalbühu ve hüve hayyun²¹⁶⁹

Mâte fi-tâ' ati ilâhi fe' âşe

bu ğazelüñ nazîresini Mevlânâ Şâhidî dimiş (7)

Ğazel

Dil zi-ağyâr ne-perdâhteî ya' nî çi

Ser-i mâ der-ğadem endâhteî ya' nî çi

Bâ-muħıbbân u refıķân ğod ey (8) serv-i revân

'İlm-i cevr ber-efrâhteî ya' nî çi

Ez-ruħ u zülf ü ğağ u ğâl u qad ü çeşm siyâh

Fitne-i devr-i qamer (9) sâhteî ya' nî çi

Resm-i ğübân heme ' âşık-kuşî vü cilvegerîst

Tu hemîn resm ber-endâhteî ya' nî çi (10)

Küy-ı çevgân-ı tu kerdem ser-i sevdâi-râ

Bâ-serem küy-ı tu kem bâhteî ya' nî çi

Hâk-i râhet şudeem tâ ki be-büsem (11) pâyet

Tu be-râh diğeri tâhteî ya' nî çi

Âşnâyî be-ğedâyân sebep-i âħir bûd

Şâhidî-râ tu ne-şinâhteî (12) ya' nî çi

²¹⁶⁸ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, G.270/1, s. 671.

²¹⁶⁹ "Keşke yaşarken kalbi ölen kişi; Allaha itaat ederken ölseydi ve öyle yaşasaydı."

VELEHU EYẒAN [G.488]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Vişāl-i ü zi-'ömr-i cāvidān bih

Anuñ vişāli ebedī 'ömrden yegdür

Ḥudāvendā (13) merā ān dih ki ān bih

Yā Rabbī baña anı vir ki ol yegdür murād ü lafzınuñ müşārun ileyhisinden ḥazret-i Ḥudādur (14) ki ḥazır-ı gā'ib menzilesine tenzīl olunmuşdur pes ma'nā budur ki senüñ vaşluñ ebedī 'ömrden yegdür mısrā'-ı (15) şānī anuñ ḥuşūli için du'ādur

(2) Be-şemşirem zed ü bā-kes ne-guftem

Beni kılc ile urdı ve kimseye dimedüm

Ki (16) rāz-ı düst ez-düşmen nihān bih

Ki dost rāzı düşmenden gizlü yegdür murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳ nefsanıyyetüm (17) helāk itdi pes *iḥyāu 'n-nefsi imātetühā*²¹⁷⁰ ḥasebince ḥayāt buldum ammā ḥaberi kimseye dimedüm ki rāz-ı yār (18) ağıyārdan mestür olmaḳ gerekdür

(3) Dilā dā'im gedā-yı küy-ı ü bāş

Ey gönül dā'im anuñ maḥallesi gedası ol (19)

Be-ḥükm-i ān ki devlet-i cāvidān bih

Ol ḥükm ile ki devlet-i ebedī yegdür murād budur ki dā'im cānib-i İlähiye iftikārda (20) ol ki devlet-i ebedī oldur yā devlet-i ebedıyyeye sebep oldur lācerem ol yegdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Geret mülk-i (21) cihān zīr-i nigīnest²¹⁷¹

Be-āḥir cāy-ı tu zīr-i zemīnest

(4) Be-ḥuldem da' vet ey zāhid me-fermāy

Beni cennete ey [İ123b] (1) zāhid da' vet buyurmaya

Ki in sīb-i zenaḥ z'ān büstān bih

Ki bu eñek elması ol büstāndan yegdür murād (2) *sīb-i zeneḥ*den müşāhede-i cemālden ḥāşıl olan lezzet-i rüḥāniyyedür lācerem ol cennetden yegdür ki ol lezzet-i (3) cismāniyyedür [*bih* lafzı iyü ma'nāsına geldügi gibi ayva ma'nāsına daḥi gelür bu ma'nā i' tibārī ile *sībe* münāsıbdür]

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

²¹⁷⁰ إحياء النفس إمامة (Kelâm-ı Kibâr).

²¹⁷¹ “Dünya mülkü yüzük kaşımın altında olsa da sonunda senin yerin toprağın altı olacaktır.” Feridüddin Attâr, Esrârname, Bahs-i Şânizdeh, Beyt: 1.; Feridüddin Attâr, **Esrârname**, Hazırlayan: Mehmet Kanar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013, On Üçüncü Makale, Beyit : 1, s. 196.

Cinān-rā pīş-i rūyet hūb guftend
Güvāhī mī-dihed dil k'ān çünān nīst

(5) Be-dāğ-ı bendegī (4) murden ber-ın der

ƘulluƘ dāğı ile ölmek bu Ƙapuda

Be-cān-ı ū ki ez-mülk-i cihān bih

*Anuñ cānı haƘƘıçün (5) cihān mülkünden yegdür murād budur ki dergāh-ı HaƘda
‘alāmet-i ‘ubūdiyyet ile ölmek salţana-ı dūnyādan yegdür ki (6) salţanat-ı āhıret-i
bāƘıye bā‘ ışdür*

Ƙıı‘a

+ ---/ + ---/ + --

Be-künc-i tahte-i tábüt-ı hasbī
Be-h̄ārī ger buved tahtı zi-‘ acet
Tu-rā perhız (7) bāyed çend gāhī
Ki fāsıd geşt ez-‘ ışyān mizācet

(6) Güli k'ān pāymāl-ı serv-i mā geşt

Bir gül ki bizüm servimüzün (8) ayağı ovulmışı oldı

Buved hākeş zi-hün-ı ergüvān bih

*Anuñ toprağı ola ergüvān Ƙanından yegdür murād gülden (9) ehl-i keşf-i hāldür
servden murād ‘uluvv-ı derece şāhibi Rabb-i zü'l-celāldür ve ergüvāndan murād
şehıddür pes (10) ol şāhib-i keşf ki hāzret-i HaƘƘıñ helāki ve anuñ Ƙarıkınñ hāki ola
ol hāƘ şehıd Ƙanından yegdür (11)*

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

O meh-rūnuñ yolında zerre-i hāƘ
Yeridür ger olursa tāc-ı eflāk

(7) Hudā-rā ez-ıabīb-i men be-pursıd

Allāh (12) içün benüm ıabībümdan soruñ

Ki āhir key şeved ın nā-tevān bih

*Ki āhir Ƙaçan iyü olur bu za‘ıf murād ıabıbden (13) şeyh-i ıarıkıtdür pes yārāna
Ƙasem virüp andan su‘āl idelü bu nefsum Ƙaçan iyü olur diyü isti‘cāl-ı şıhhat ider
(14)*

Ġazel

-- +/ + ---/ + ---/ + --

Bımār-ı ğamet-rā nefes-i bāz-pesest ın
Pās-ı nefeseş dār ki āhir nefesest ın

Bī-vāsiṭāi guft zebān-pereseş ū kun (15)
Keş vāşiṭa-ı raḥmet-i cāvīd besest in

Ey bu'l-heves ez-ma' reke-i ' ışk u melāmet
Bü'gzer be-selāmet ki ne cāy-ı (16) hevesest in

Ez-nāle-i mā fāriği ey şāhib-i maḥmil
Der-gūş-ı tu gūyī nağamāt-ı ceresest in

Ez-gülşen-i firūze-i (17) çarḥem çi küşāyed
Murğ-ı dil-i miḥnet-zedegān-rā kafesest in

Gāhī ki ḥirāmī ser-i men zīr-i ḳadem kun
İnkār fütāde be-zemīn (18) ḥār u ḥasest in

'Ömrī be-deret Cāmi-i dermānde be-ser burd
Yek bār ne-guften ki ber-īn derçe kesest in (19)

(8) Cevānā ser me-tāb ez-pend-i pīrān

Ey yigit baş döndürme pīrler naşihatinden

Ki re 'y-i pīrān ez-baḥt-ı cevān bih

(20) *Ki pīrlerūñ fikri yigit baḥtından yegdūr* murād mantūḳdan zāhirdür ammā murād pīr-i ṭarīḳatdūr

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Egerçi ḳāmet-i (21) pīrān çü ḳavsest

Ve līken tīr-i re 'y-i şān rūd rāst

(9) Şebī mī-guft çeşm-i kes ne-dīdest

Bir gice [İ124a] (1) kimse gözi görmemişdür

Zi-mervārid-i gūşem der-cihān bih

Benüm ḳulağum incüsinden yeg cihānda murād kendüye (2) bir gice ilhām-ı İlähī olup *ileyhi yaş'adu'l-kelimu't-tayyibu ve'l-'amelü's-şāliḥu yerfe'uhü*²¹⁷² ḥasebince

²¹⁷² إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur. (Kur'an, Fatır 35/10).

benüm şıfat-ı sem'üm (3) maqbūli olan incüden yeg gevheri kimse gözi görmemişdür diyü hıṭāb-ı rūḥānī olduḡın hikāyetdür (4)

Beyt

--+---/-+---/-+---/--+-

Cevherān ne-būd ki bāşed ū zi- -i seng ü ḥāk

Cevherān bāşed ki nezd-i sem'-i Ḥaḡ maqbūl şud (5)

(10) Süḥan ender-dehān-ı düst gevher

Söz dost ağızında gevherdür

Veliken gufte-i Ḥāfiż ez-ān bih

(6) *Veliken Ḥāfiż kelāmı andan yegdür* murād *dostdan şeyhdür* anuñ ağızında olan kelimāt-ı cevāhir-i hikmet (7) ü mev'izetdür liken kelām-ı Ḥāfiż andan yegdür ki mecāz şüretinde beyān-ı ḥaḡikatdür lācerem ehl-i mecāz daḡı (8) āña mā'il olup *el-mecāzü ḡaṇaratü'l-ḥaḡika*²¹⁷³ mücebince pend olup ehl-i ḥaḡikat olurlar pes zü-ciheteyn (9) olan kelām-ı 'āmü'n'nef'ür bu cihetden andan yegdür

Ġazel

+---/+---/+---

Nihāl-i devletem-rā gül ber-āmed

Ḳıyāmet şud ki gül (10) ber-minber āmed

Mevā'iz guft ammā nükte in būd

Ki 'ışḡ ez-dü 'ālem ber-ter āmed

Kesī k'ez-'ışḡ-ı 'izzet yāft (11) şāhīst

Sereş bālā-yı çarḡ u çenber āmed

Cemāl-i 'ışḡ-rā herkes ki be-şināht

Be-cū her ez-dü 'ālem (12) ber-ser āmed

Niyāz-ı cān ser-i mestān-rā 'ışḡkest

Ki cān 'ūd u muḡabbet micmer āmed

Güzeşt eyyām-ı hicrān cāy-ı (13) şükrest

Ki devrān-ı vişāl u sāḡar āmed

²¹⁷³ المجاز قنطره الحقيقه Mecāz, hakikatın ölçüsüdür. (Kelām-ı Kibār)

Şıfât-ı hüsn-i tu mî-guft kâsım
Figân ez-bülbül-i bî-dil âmed (14)

VELEHU EYẒAN [G.489]

[Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

Bilgil ki şimdi şerh olunacak gazel Dīvān-ı Hâfız nüshalarınıuñ ba' zında ħarf-i hāda bulunup (15) ve tağyir-i redif ile ħarf-i yāda daħi bulunup ba' zı ebyātda iki gazel birbirine muvāfiķ olup ve ba' zı (16) ebyātı muğāyir olup lācerem hem ħarf-i hāda ve hem ħarf-i yāda yazılıp şerh olunmaķ münāsib görüldi (17) [bunda redif *ne-kerde*dür ħarf-i yāda *nemî-kun*dür]

(1) Ey dil be-küy-ı düst güzārī ne-kerdeī

Ey gönül dost maħallesine uğramaķ itmedün ya' nî uğramaduñ (18) [ħarf-i yāda vākı' olan budur

Ey dil be-küy-ı düst güzārī nemî-kunī

İnşaa'llāh maħallinde tekrār tafşil ü beyān olunsa gerekdür]

Furşat zi-dest dāde vü kārī ne-kerdeī

Furşatı aldın virdün ve bir iş eylemedün murād cānib-i Ĥaķķa teveccüh (19) ve sülük-ı tarīkat itmedün ki *ni' metāni meftünün fihimā keşirün mine'n-nāsi's-şĥatü ve'l-ferāgu*²¹⁷⁴ ĥāsebince furşat-ı şihĥati (20) ve ferāğ-ı ĥātırı zāyi' itdün ve bir 'amel-i şāliħ itmedün dimekdür [herbir beytde ĥiĥāb gönledür]

Beyt (Ahreb)

Deryāb ki āteş-i cevānī ābest²¹⁷⁵

Be'stāb (21) ki bīdārī-i devlet ĥ'ābest

(2) Meydān ferāħ dīde vü güyī ne-burdeī

Meydān giñ görmiş ve bir top [İ124b] (1) iletmemişsin

Şāhīn çünīn be-dest ü şikārī ne-kerdeī

Buncılayın şāhīn elünde ve bir şikār itmedün murād (2) 'ömrün müddet-i medīdesinde tūb 'ibādet itmedün ve şāhīn-i şihĥat ve şebāb elünde taħşī-i fazl u şevāb (3) ve vuşul-i Rabbü'l-erbāb itmedün dimekdür

Beyt (Ahreb)

Ber-māl u cemāl-i ĥ'iş tekye me-kun

K'in-rā be-şebī berend ü ān-rā (4) be-tebī

(3) İn ĥün ki mevc mī-zened ender-ciger tu-rā

²¹⁷⁴ نِعْمَتَانِ مَغْبُورٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ İki nimetle pek çok insan aldanmıştır: Sağlık ve boş zaman. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 490, Hadis No: 2304.

²¹⁷⁵ Ömer Hayyam, Terānehâ-yı Ömer Hayyām, Ganjor.

Bu kıan ki mevc urur senüñ cigerüñde

Der-kâr-ı reng-i rüy-ı (5) nigârî ne-kerdeî

Bir nigârüñ reng-i rüyı kârında itmedük murâd budur ki egerçi cigerüñ hün olmışdur (6) ammâ Allâh degüldür belki mâsivâu'llâh için itdüñ

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Her dem hezâr nâvek-i hün-rîz ber-ciger

Mâ-râ zi-fitne-i (7) nazâr-ı h'ış mî-resed

(4) Müşkîn ez-ân ne-şud dem-i hilķat ki çün şabâ

Müşķ gibi anuñçün olmadı halk nefesi (8) ki şabâ gibi

Ber-hâķ-i kūy-ı düst güzârî ne-kerdeî

Dost maħallesi toprağı üzre uđramaķ itmedüñ (9) murâd müşķin nefes olmağa şavb-ı bâb-ı Hâķķa mürür gerek sen anı itmedün dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +-+

Her ki ber-külbe-i (10) ' Attâr reved

Büy-ı müşķ ü hoş ez-ancâ be-bered

(5) Tersem k'ez-in çemen be-berî âstîn-i gül

Ķorķarın ki bu (11) çemenden iletmeyesenin gül yeñini ya' nî yeñini gül ile taldurup alup gitmeyesin

K'ez-gülşeneş taħammül-i hârî ne-kerdeî

(12) Ki ol çemen gülistânından bir dîğerin taħammülin itmedüñ murâd cihân çemeninden gül almayasın diyü havf iderin (13) ki bunuñ gülşeni ' ilm ü ' ibâdetinden hâr-ı riyâzete taħammül itmedüñ dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Bülbülü gü sitem-i hâr taħammül ne-kuned (14)

Bihterânest ki dîğer süħan-ı gül ne-kuned

(6) Ârî gurūr-ı mestiyet ez-dest burdeest²¹⁷⁶

Beli mestlik gurūrı (15) seni elden iletmışdür

Endişe ez-belâ-yı humârî ne-kerdeî

Humâr belâsından fikr itmedüñ murâd şıħhat u (16) devlete mağrürsın anuñçün fikr-i mevt ü âhîretten mehcürsın dimekdür

Beyt

²¹⁷⁶ Derkenârda bu mısırânın karşılığı şu şekildedir: Sâgar-ı laţif ü pür-mey ü mî-efkenî be-hâķ

--+/--++/+---+/--+

Ey gül be-ḥüsn-i ḥı̃ş (17) me-şuv ğirre ʿākıbet

Āyed ḥazān u her varāket ḥāk mī-kuned

(7) Ger dīgerān be-cān ğam-ı cānān ḥarīdeend

(18) Eger ğayrılar cān ile cānān ğamın şatun almışlardır

Ḥāfız tu in muʿāmele bārī ne-kerdeī

Ey Ḥāfız (19) bu muʿāmeleyi sen ḥayf ki itmedüñ yā bir kerre itmedüñ murād budur ki ʿāşık-ı şādık olanlar cān virüp (20) ğam-ı cānān-ı ḥaķıķı alurlar seb bunı itmedüñ [bārī lafzı yā-yı aşlıyye ile edāt-ı taḥassürdür yā-yı vaḥdet ile bir kerre maʿ nāsınadır]

Beyt

---/-+---/-+---

Zinde küdāmeş ber-i ḥüşyār²¹⁷⁷

Ān ki be-mīred be-ser-i kūy bād (21)

ḤARFU'L-LÂM ELİF

Bu ḥarfde bir ğazel vāķıʿ olmuştur ve ol ğazel ekşer dīvānlarda ḥarf-i elifde yazılmış [İ125a] (1) bulunduğı ecilden elif ḥarfinde āḥir ğazel ol yazılup anda şerḥ olunmuştur ki evveli budur

Mısrāʿ

Tā cemālet (2) ʿāşıkān-rā zed be-vaşl-ı ḥod şalā

ḤARFÜ'L-YĀ²¹⁷⁸

VELEHU EYŻAN [G.490]

[Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün]

(1) Ey dil ān dem ki ḥarāb-ı mey-i gül-ğün (3) bāşī

Ey gönül ol vaķt ki gül renklü şarāb ḥarābı olasın

Bī-zer ü genc be-şad ḥaşmet-i Ḳārün bāşī²¹⁷⁹

(4) Altunsuz ve ḥazīnesüz yüz Ḳārün ʿazameti ile olasın murād budur ki çün ʿışķ-ı İlāhī ile bī-ḥod ve lā yaʿķil (5) olasın ğınā-yı ḳalb ḥāşıl ḳılup emr-i maʿ āş teşvīşinden müstaġnī olursın

Ḳıṭʿa

İzā erāda'llāhü ḥayren (6) bi-ʿabdihi²¹⁸⁰

²¹⁷⁷ Muslihiddin Sa'dı, Külliyyât-ı Sa'dı, Gazeliyyât, G.328/1, s. 706.

²¹⁷⁸ ʿAded: 77.

²¹⁷⁹ Bu mısra benzer bir şekli derkenârda şu şekildedir: Gerçi hiçet ne-buved ḥı̃ace-i Ḳārün bāşī

Hemāhü mine'd-dünyā ve ezkerahu'l-uhrā
Ve kāne lehu bi'l-ḥayri minhu te' āhudun
Sivā mā mine'l-ḥüsnā e' adde lehu uhrā (7)

(2) Der-makāmī ki şadāret be-fakīrān bahşend

Bir makāmda ki şadāreti fakīrlere bağışlayalar

Çeşm dārem ki (8) be-cāh ez-heme efzūn bāşī

Göz dutarın ki manşib cihetinden dūkeliden ziyāde olasın murād budur ki yevm-i (9) āhiretde ki şadnıñın ü şāhib-i temkīn fakīrleri kılışalar gerekdür ümīd dutarın her kimseden ziyāde olasın (10) zīrā ğayrılardan efķarsın

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Devlet ānest ki imkān-ı ferāgat bāşed²¹⁸¹

Tekye ber-bāliš-i bī-düst ne bes (11) temkīn[est]

(2) Der-reh-i menzil-i Leylī ki ḥaṭarhāst der-ān

Leylī menzili yolında ki ḥaṭarlar vardur anda

Şart-ı evvel (12) kadem ānest ki Mecnūn bāşī

Evvel kadem şartı oldur ki Mecnūn olacsın murād budur ki ma'şūḳ-ı ḥaḳīkī vuşūlinüñ (13) ṭariḳinden ki kem min 'aḳabātin²¹⁸² ḥasebince ḥaṭarlar vardur aña sülūk idenüñ evvel kademinüñ şartı oldur ki 'aḳl-ı ma'āşdan (14) biri olup Mecnūn ola

Ḳıṭ' a

Mā küllu mā cā'e'l-ḥimā 'aşıḳan²¹⁸³

Yükālu ehlen bike min müstehām

Kem 'aşıḳin (15) zāde rübü' a'l-ḥimā

Mühettike's-setri ḥalīfe'l-ġarām

(3) Nokṭa-i 'ışḳ nümüdem be-tu hān sehv me-kun

'ışḳ nokṭasın (16) gösterdüm saña ġāfil olma sehv itme

Verne çün bi'ngeri ez-dā'ire bīrūn bāşī

²¹⁸⁰ “1) Allāh teālā kendi kuluna bir hayır irād ettiĝi zamān onu dünyādan korur ve āhireti ona hatırlatır. 2) Ve o kişinin yaptıĝı her hayırda Allāhla ahidleşmesi olur. Allāh Teālā, güzelliklerinin dışında ona farklı şeyler de hazırlar.”

²¹⁸¹ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyāt-ı Sa'dī**, G.145/2, s. 605.

²¹⁸² عَقَبَاتِ كَمْ مِنْ عَقَبَاتِ Nice nice engeller... (Diĝer Arapça İbāreler)

²¹⁸³ “1) Sıtmaya (hastalıĝa) tutulmuş her kişiye âşık denilmez. Ki ona söylensin “merhabâ; hoş geldin, ey aşka tutkun kişi”. 2) Birçok (âşık sûretinde) kişi vardır ki aşkın hastalığını gün yüzüne çıkarırlar. Ancak aşkın hakikatini fâş eden ve kötülüĝü benimsemiş bu kişilere âşık denilmez.”

Yoħsa çün nazār idesin (17) dā'ireden taşra olursın murād budur ki dā'ire-i 'ışķuñ noķtasın ve merkezin saña beyān itdüm merkez ü noķtada (18) sābit olmaķ gerek sen ve illā nazār idicek kendüñi dā'ireden taşra bulursın

Beyt

--+/+--+/-+--

Der-^ç ışķ-ı tu her ki nīk-nāmešt (19)

Vaşl-ı tu çü mey be-rev ħarāmešt

(4) Kārvān reft ü tu der-ħ'āb u beyābān der-pīş

Kārbān gitdi ve sen uyķudasın (20) ve beyābān öñüñdedür

Key revī reh zi-ki pursī çī kunī çün bāşī

Kačan gidersin yolu kimden şorarsın niçe olursın (21) murād selef-i şāliħin gitdiler girü anlar maķşada yitdiler sen ħafletdesin ve beyābān-ı āħiret ve şahrā-yı ħurbet öñüñde çün [İ125b] (1) ħafletdesin ve yol bilmezsın kačan gidersin yolu kimden şorarsın ħālūñ nice olur dimekdür

Ķıı' a

Unzur li-nefsike (2) ħable'l-mevti fi-mehelin²¹⁸⁴

Mā ente mu'ahħirün fi-mālin bünyānin

Emmā rā'eyte diyāren lā-enīse lehā

Aşbeħet belāķi' a min ehlin ve sükkānin (3)

[*belāķu' cem' -i belķa' cāy-ı vīrān u ħālī*]

(5) Ķadeħi nūş kun ü cür' a ber-eflāk feşān

Bir ħadeħ nūş ħıl ve baķiyyesin feleke şaç

Çend çendān ez-ħam-ı eyyām (4) ciger-ħün bāşī

Nice nice eyyām ħamından ciger ħan olursın murād 'ışķ-ı İlāħiye meşħül olup baķiyye-i ħubbuñi (5) ħaraf-ı a' lāya teveccühe şarf ħıl eyyām ħamından ciger-ħün olmayup şāķir ol dimekdür

Beyt

--+/+--+/-+--

Ger ħışşā-i rūzgār ħüyem (6)

Bes ħışşā-i bī-şümār ħüyem

(6) Tāc-ı şāħi ħalebi ħevher-i zātī bü'nmāy

Şāħlık tācın istersen ħevher-i zātī ħöster

V'er ħod (7) ez-ħevher-i Cemşid ü Feridün bāşī

²¹⁸⁴ “1) Ölmeden evvel yavaşça nefsine, ardında bıraktığın mala ve mülke bak. 2) Sen görmemiş misin ki bazı memleketlerde yakınlık kurulacak kimse yoktur ve o diyār, ehil ve sakinlerden ıssız ve harāb bir şeķle dönüşmüştür.”

Eger hod Cemşid yā Ferīdūn gevherinden iseñ daħi murād budur ki derece-i (8) ‘āliye ve salṭanat-ı uħreviyye isterseñ kendü zātuñdan kemālāt-ı dīniyye göster ki i‘tibār añadur neseb-i şerefe (9) degüldür

Ḳıṭ‘a

+ +---/+---/+ +-

Be-neseb nīst nisbet-i merdüm
Herkesi-rā be-nefs-i ħod şerefest
Şeref-i dūr zi-cevher-i ħıışest (10)
Ne ki pākī-i gevher ez-şadefest

Diger

+ ---/+ ---/+ --

Çü Ken‘ān-rā ṭabī‘ at bī-hüner būd
Peyamber zādegī ḳadreş neyefzūd

(7) Ḥāfız (11) ez-faḳr me-kun nāle ki ger şı‘r inest

Ey Ḥāfız faḳrdan şikāyet itme ki eger şı‘r bu ise

Hiç hoş-dil ne-pesended (12) ki tu maḥzūn bāşı

Hiç göñli hoş kimse begenmez ve ḳabūl ḳılmaz ki sen maḥzūn olasın murād şı‘rden bunda (13) ma‘nā-yı lügavisi ya‘nī ‘ilmdür lācerem çün ḥazret-i Ḥaḳḳa ‘ilmüñ böyle yāḥūd çünki bu deñlü ‘ilmle mālīksin (14) pes faḳrdan aḳlamamaḳ gereksin ki bir ‘ākil ‘ilmi olanuñ faḳrdan aḳladuḡın vech görmez

Ḳıṭ‘a

Yā eyyühe’r-rāḳī (15) bi-aḥḳāminā²¹⁸⁵

Lā-büdde an taḥmide külle’r-riḳā
Favviḳ ileynā ve elḳi müsteslimen
Fe’r-rāḥatü’l-‘uzmā limen fevvedānā
Fe-hazihī’d-dünyā (16) ḳalilün ve mā
Mişālūha illā senā ev maḳā

VELEHU EYẒAN [G.491]

[Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

(1) Aḥmedu’llāhi ‘alā ma‘dileti’s-sulṭāni

²¹⁸⁵ “1) Ey bizim hükmümüze râzı olan kişi, senin bütün rızânla bizi övmen gerekir. 2) Emrini bize havâle et ve itâat eder bir şekilde bizim karşımıza gel. En büyük güven ve rahat emrini bize havâle edenlerindir. 3) Bu dünyâ azdır örneği ise ancak gökgürültüsü veya geçmiş zamân gibidir.”

Ahmed lafzı nefis-i (17) mütekellim-i vahdedür ve fi'l-i fâ' ildür lafzatu'llâh anuñ mef' ulün bih şarihidür *ma' dilet* kesr-i dâl ile ve feth-i dâl ile (18) 'adl ma' nâsınadır *es-sultânî* lafzında olan harf-i yâ kesrenüñ işbâ' indan mütevellid olmışdur

Ahmed-i Şeyh Üveys-i Hasan-ı (19) İlhanî

Ahmed-i Şeyh Üveys 'atf-ı beyândur *es-sultânî* lafzına ve lafz-ı in muqadderdür ki ol Ahmed-i Şeyh-i Üveys Hasan (20) oğlıdur ki İlhanîdür ve İlhanî bir pādşāh ismidür İlkān daği dirler ma' nā-yı beyt budur ki *hamd iderin sultān* (21) 'adline ki *Hasan oğlu Ahmed-i Şeyh Üveysdür ki İlhanîdür* [Ahmed-i Şeyh-i Üveys bin Hasan İlhanî taqdirinedür] [Ahmed-i Şeyh-i Üveys lafzınıñ mecmū'ı 'ilm olduğı taqdirce ma' nā böyle olur ammā Ahmed müstaķil 'ilm olup Şeyh Üveys babası ismi olup Hasan anuñ babası ismi olıcaķ ibn lafzı iki yerde muqadder olup Ahmed bin Şeyh Üveys bin Hasan taqdirine olup ma' nā böyle olur ki *hamd sultān* 'adline ki *Ahmeddür ki Şeyh Üveys oğlıdur ve Şeyh Üveys Hasan oğlıdur ki İlhanîdür*]

(2) Hān-ı bin hān u şehinşāh-ı şehinşāh-nijād

Hān ulu [İ126a] (1) sultān dimekdür ve *şehinşāh* şahensāh lafzından taħfıfdür sultānlar sultānı dimekdür ve *nijād* aşl u (2) nesebdür ma' nā-yı mısrā' budur ki ulu sultān oğlu ulu sultān ve sultānlar sultānıdur ki sultānlar sultānı (3) aşlı ve nesebindendür

Ān ki mī-zıbed eger cān-ı cihāneş hū'ānī

Oldur ki yāraşur aña eger cān-ı cihān okıyasın (4)

(3) Dide nā-dide be-iķbāl-i tu imān āverd

Göz görmeden senüñ devletüñe imān getürdi

Merhabā ey be-çünin luṭf-ı Hudā erzānī

Merhabā ey buncılayın luṭf-ı Hudāya lāyık

(4) Māh eger bī-tu ber-āyed be-dü nimeş be-zenend

Ay eger sensüz toğarsa (6) *iki pāre ururlar ya' nī iki pāre iderler* [*be-zened* lafzınıñ fā' ili devlet ü mu' cizedür]

Devlet-i Ahmedī vü mu' cize-i subhānī

Ahmede mensüb devlet ü subhāna mensüb (7) *mu' cize ya' nī* kim ki saña muhālefet ü muķābele iderse devlet-i Muhammediyye ve mu' cize-i hamdiyye anı helāk ider

(5) Cilve-i baḥt-ı (8) tu dil mī-bered ez-şāh u gedā

Senüñ baḥtuñ cevlanı gönül alur şāh u gedādan

Çeşm-i bed dūr ki hem cānī vü hem (9) cānānī

Yaramaz göz irak ki hem cānsın hem cānānsın

Ḳıṭ' a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Be-her çi hūbter ender-cihān nazar kerdem²¹⁸⁶

²¹⁸⁶ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, G.658/3-4, s. 912.

Kī güyemeş (10) be-tu māned tu hūbter zānī
Vücūd her çî nazar mī-kunem zi-cān u cesed
Mürekkеbest ü tu ez-farq tā qadem cānī (11)

(6) Ber-şiken kākül-i türkâne ki der-ṭālī‘-i tust

Şı ya‘nı kıvır sipāhiyāne gönli ki senüñ ṭālī‘ üñde

Baḥşış ü küşiş-i (12) Ḥākānī vü Cengiz ḥānī

Ḥākāna mensüb ‘atā ve Cengiz ḥāna mensüb duruşmañ Ḥākān bir şāh ismidür [yā mutlaqa Çin vilāyeti şāhidur] ki ‘atā (13) ile ma‘rūfdur ve Cengiz ḥān bir pādşāh ismidür ki cidd ü iqdām ile mevşūf idi Ḥ‘āce Ḥāfızuñ ‘ādetidür (14) ki her gāh ki bir şāh medḥ eylese zāhire nazar şāh-ı zāhir medḥin murād ider ammā ma‘nāya nazar şāh-ı ṭarīkat (15) diler lācerem bi-ḥasebü’z-zāhir şāh-ı Bağdādı medḥ ider ammā fi’l-ḥaḳıka anda olan bir şāh-ı ṭarīkat (16) medḥ ider anuñçün dir

(7) Gerçi dūrım be-yād-ı tu qadeḥ mī-gırım

Egerçi ırağuz senüñ yāduña ki qadeḥ dutaruz (17)

Bu‘ d-ı menzil ne-buved der-sefer-i rūḥānī

Menzil ıraqlığı olmaz rūḥānī seferde murād budur ki egerçi (18) mülākat vākı‘ olmayup bi-ḥasebü’z-zāhir müstefid ü müstefiz olmak ammā gā’iben ne istimdād idüp ṭarīkatüñe (19) sülük eyleyüp ve silsile-i şüyūḥuña teşebbüt idüp ‘ışq-ı İlähī ve vuşūl-i Ḥaḳ için resm-i ṭarīküñ dutaruz (20)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Men nazar bā-tu kunem bā-heme in bu‘ d-ı mekān

Ki miyān-ı men ü tu bu‘ d-ı mekān ḥā’il nīst

(8) Ez-gil-i Pārisiyem gonca-i ‘ıyşī (21) ne-şikuft

Lafz-ı gil kesr-i kāf-ı ‘Acemī ile balçık ma‘nāsinadur Pārisī Parsa mensüb dimekdür ve Pars şol diyāra [İ126b] (1) dirler ki Şirāz anuñ taḥtḡāhidur ki Ḥ‘āce Ḥāfız ol şehrdendür lācerem dir Pārs balçığından baña bir ‘ıyş (2) goncası açıldı

Ḥabbezā Dicle-i Bağdād u mey-i reyḥānī

Ḥabbezā elfāzı fi‘l-i medḥdür ni‘em gibi ve Dicle Bağdād ırmağıdur (3) ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki ne güzel Bağdād ırmağı ve şarāb-ı reyḥānı murād budur ki çünki vaṭanumda keşf olmadı (4) Bağdāda varmaḳ gerek ki ālet-i taḥḥir ü ‘ışq-ı mu‘aṭṭar andadur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Şehr-i Bağdāda çü burc-ı evliyā dirler dilā (5)

‘Āşıka Bağdād ırağ olmaz gel aña gidelüm

(9) Ser-i ‘āşık ki ne ḥāk-i der-i ma‘şūk būd

‘Āşık başı ki ma‘şūk kapu (6) ṭoprağı olmaya

Key halāşeş buved ez-miḥnet-i sergerdānī

Kaçan halāş olur aña sergerdānlık miḥnetinden murād budur ki (7) ṭālib-i Ḥaḳ olan bāb-ı Ḥaḳda mütemekkin ü müteḳarrir olmaḳ gerek ve illā ve illā ḫayrānlık ve serāsimelik miḥnetinden ḫalāş bulmaz ki (8) vuşul bulan ‘uşşāḳ bunuñ ile bulmuşlardur

Ḳıṭ‘a

Bezēlū’l-ervāḫe fi’l-ḫubbi ve ḳālū²¹⁸⁷

Leytenā şaḫḫa lenā minhu’l-vişālū (9)

Verā’ū yercūne vaşlen ferā’ū

Küllemā rāmū mine’l-vaşli ve nālu

Ḥabbezā [mevlen] kerīmen lem yezel

Minhu li’l-ḳuşşādi cūdun ve nevālu (10)

(10) Ey nesīm-i seḫerī ḫāk-ı der-i yār biyār

Ey seḫere mensūb yil yār ḳapusu topraḡın getür

Ki kuned Ḥāfız ez-ū dīde-i dil (11) nūrānī

Ki ide Ḥāfız andan göñül gözün nūrānī murād budur ki nefḫa-i Rabbāniyye-i seḫeriyye cānib-i İlähī eşerin getüricek (12) ḡayr-ı ḳalb nūrānī olup ḫaḳīḳat-bīn olur lācerem nefḫa-i seḫeriyye-i Rabbāniyyeden eşer ister tā ki başireti küşāde olup (13) *Allāḫümme erine’l-ḫaḳḳa ḫaḳḳen ve elhimna’t-tibā’ehu*²¹⁸⁸ ḫasebince ḫaḳ ve ḫaḳīḳi görüp aña ittibā‘ müyesser ola

Beyt

--+/-+--+/+--+/--+

Ān tütüyā ki (14) çeşm-i cihān rüşenest ez-ān

Ger dī zi-āstān-ı zafer āşyān ez-ān

VELEHU EYŻAN [G.492]

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Mef‘ ülü Mefā‘ ilün]

(1) Ey pādşeh-i ḫübān dād ez-ḡam-ı (15) tenhāi

Ey ḫūblaruñ pādşāḫı feryād yalnūzluḳ ḡamından

Dil bī-tu be-cān āmed vaḳtest ki bāz āyi

Göñül sensüz (16) cāna geldi vaḳtdür ki girü gelesin murād muḫāṭabdan ḫazret-i Ḥudādur ki sulṭānu’l-meḫābībdür aña üns olmaduḡından (17) şikāyet idüp üns-i Ḥaḳ ṭaleb ider

²¹⁸⁷ “1) Onlar rûhlarını aşta sarf ettiler ve “keşke onun visâli bizim için doğru olsaydı” dediler. 2) Onlar vuslatı ricâ ederek gözetlemeye başladılar. 3) Vuslata ulaşıp onu talep ettikleri her defasında aşkı kast edenlere cömertliği ve ihsânı olan asil bir Mevlâ gördüler.”

²¹⁸⁸ اللّٰهُمَّ ارِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَالْهَمْمَنَا اِتِّبَاعَهُ Duâ, Yâ Rabbi! Bize hakkı hak olarak göster, gördükten sonra da uymayı nasip et!

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ + -

Ḥaberet hest ki bî-rûy-ı tu ārāmem nîst²¹⁸⁹

Ṭāḳat-i bār-ı firāk in heme (18) eyyāmem nîst

(2) Müştākî vü mehcürî dūr ez-tu çünānem kerd

Müştaḳlık ve metrūkluk senden ıraḳ beni şöyle (19) eyledi [el-hecrü bi'l-fethi zıddu'l-vaşlı]

K'ez-dest be-ḫ'āhed şud pāyāb-ı şekībāi²¹⁹⁰

Ki elden gitse gerekdür şabr ṭāḳati murād ol ḥazrete ḫiṭābdur (20) ki benüm müştāḳlığım ve cenāb-ı 'izzetüñ beni terk itdüki beni şöyle eyledi ki şabra ṭāḳatüm ḳalmadı

Şi'r

Dā'ü'l-maḥabbeti (21) lā-tezülü²¹⁹¹

Bi-ğayri lezzeti't-telākī

(3) Ey derd-i tuem dermān der-pister-i nā-kāmī

Ey pādşāh-ı ḫübān senüñ [İ127a] (1) derdüñ baña dermān nā-murādlık döşegi üzre

Vey yād-ı tuem mūnis der-kūşe-i tenhāyī

Vey (2) pādşāh seni añmaq benüm mūnisümdür tenhālīḳ köşesinde murād budur ki şol kimse ki anda derd-i Ḥaḳ ola (3) aña ol dermāndur

Beyt

+ ---/+ ---/+ --

Devā-yı derd-i dil ey dūst derdest

Bi-ḥamdi'llāh ki mā-rā hest derdest

(4) ve ṭālib-i Ḥaḳḳ mūnis kūşe-i ḫalvetde zikru'llāhdur

Şi'r

Ente devāi ve fike kerbi²¹⁹²

Ve fike şaḳamī ve minke (5) ṭıbbī

(4) Der-dā'ire-i ḳısmet mā nokṭa-i teslimīm

Ḳısmet dā'iresinde biz teslim nokṭasıyuz

Luṭf ānçi tu (6) endişī ḫükm ānçi tu fermāi

²¹⁸⁹ Muslihiddin Sa'di, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, G.135/1, s. 600.

²¹⁹⁰ Derkenârda bu mısırânın farklı bir şekli ve açıklaması bulunmaktadır.

K'ez-dest be-ḫ'āhed şud pāyān-ı şekībāi

Ki elden gitmek ister şabruñ nihāyeti

²¹⁹¹ "Muhabbet hastalığı karşılaşma lezzetinin dışında zâil olmaz."

²¹⁹² "Sen benim dermânımsın. Benim ıztırâbım sendedir. Hastalığım sendedir. Tedavim de sendedir."

Luṭf oldur ki sen fikr idersin ḥüküm oldur ki sen buyurursın murād budur (7) ki bizüm senüñ ḳazāña kemāl-i rızāmuz ve emrüne tamām-ı inḳiyādımız vardur her ne kim taḳdīr eyledüñ ise luṭfdur (8) ve her ne ḥüküm iderseñ emr senüñ bizüm muḥālefetimiz yoḳdur

Şi‘r

İn kāne yurḍike selbu ‘aḳlī²¹⁹³ (9)

Yā ḥabbezā fi-hevāke selbī

(5) Fikr-i ḥod u re‘y-i ḥod der-‘ālem-i rindī nīst

Kendü fikri ve kendü tebdīri (10) *rindlik ‘āleminde olmaz*

Küftest der-īn mezheb ḥod-bīnī vü ḥod-re‘yī

Küfrdür bu mezhebde kendüyi (11) *görmek ve kendü fikri* murād budur ki ‘ālem-i ihlāşda tefvīz küllī olur kendü fikri ve kendü tebdīri (12) olmaz zīrā küfr-i ṭarīḳatdür mezheb-i ihlāşda enāniyyet ve fikrde teferrüd

Şi‘r

V‘aḥküm bi-māşī‘te (13) fi-fu‘ādī²¹⁹⁴

Ḥasbī mā tertādīhi ḥasbī

(6) Yā Rab be-ki şāyed guft īn nükte ki der-‘ālem

Yā Rabb ‘aceb kime dimek (14) *olur bu nükteyi ‘ālemde*

Ruḥsāre be-kes ne‘nmūd ān şāhid-i hercāī

Yüzi kimseye göstermedi ol hercāyī (15) *maḥbūb* murād budur ki ol ḥazret ki ve *hüve ma‘aküm eyne mā küntüm*²¹⁹⁵ ḥasebince her yereddür ammā kimseye ‘arz-ı cemāl (16) itmeyüp ‘uşşāḳ pür-şevḳ ü ḥāl olmışdur bu nükteyi kimseye dimege daḥi mecāl yoḳdur

Beyt

+++ / +++ / +++

Ḥāzır u nāzırest (17) Ḥaḳ hercā

Līk kes-rā cemāl ne-nümāyed

(7) Dī şeb gile-i zülfet bā-bād hemī guftem

Dün gice zülfün şikāyetin ile (18) *didüm*

Guftā ḡalaṭī bu‘gzer z‘īn fikret-i sevdāī

Didi ḡalaṭsın geḳ bu sevdāyī fikrden murād budur ki dün (19) gice teveccüh-i şeḫerīye ḡayb-ı hüviyyet zāhir olmaduḡından şikāyet itdüm cevāb-ı ilhāmī virüp didi ḡalaṭ (20) u ḥaṭā idersen geḳ bu sevdā ḡalabe iden dīvāneler fikrinden ki aña ittılā‘

²¹⁹³ “Eğer aklımın gitmesi seni râzı edecekse, senin aşkından aklımın gitmesi ne güzeldir.”

²¹⁹⁴ “Benim gönlüme istediğin şekilde hüküm et. Senin râzı olduğun şey benim için kâfidir kâff.”

²¹⁹⁵ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür. (Kur‘ân, Hadîd 57/4).

müyesser degüldür [*fikret* ve *fıkr* ikisi bir ma' nāya idüğü yukarıda beyān olunmuşdur]

Beyt

--+---/-+---/--+-

Kār her cūyendei-rā (21) āhirist

‘ Ārifān-rā mūntehā-yı kām nīst

(8) Şad bād-ı şabā āncā bā-silsile mī-rağşend

Yüz bād-ı şabā [İ127b] (1) bu yerde zincir ile rağş ider

İnest ħarīf ey dil tā bād ne-peymāi

Budur muşāhib ü muķābil ey (2) gönül tā yıl ölçmeyesin murād budur nice nice teveccüh-i seheri ğayb-ı hüviyyet idrākinde muķayyed olup talebeddür (3) pes āna kimseye ittilā‘ müyesser olmamışdur lācerem bu maṭlab mümkinü’l-ħuşul degüldür ‘abeş yıl ölüçüp zaħmet çekmemek (4) gerekdür [ħarīf muşāhib ma‘ nāsına ve ħaşm ma‘ nāsına ve hem şıfat ma‘ nāsına ve muķābil ve muķārin ma‘ nāsına gelür]

Beyt

--+---/-+---/--+-

Enderin dergāh kes-rā nīst rāh

Der-serāy-ı ħās yār-ı ‘ām nīst

(9) Sākī çemen ü gül-rā (5) bī-rūy-ı tu rengi nīst

Ey sākī çemene ve güle senün yüzünsüz bir reng yoğdur

Şimşād ħırāmān kun tā bağ biyārāi

(6) Şimşād şalındur tā bağı bezeyesin ya‘ nī müzeyyen idesin murād budur ki şeyhe ħiṭāb idüp dir senün yüzünsüz (7) keşfüñ ve maħallenün rengi ve letāfeti yoğdur kıddüñi ħırāmān idüp maħall-i mükāşefeye ve meclis-i müşāhedeye (8) gel tā ki anı müzeyyen eyleyüp dide-i yārānı rüşen eyleyesin

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Nigārā cüz tu men yārī ne-dārem²¹⁹⁶

Be-cüz luṭf-ı (9) tu ğam-ħārī ne-dārem

(10) Dā’im gül-i in būstān şād[āb] nemī-māned

Dā’im bu būstān güli tāze ve şuya ħanmış kılmaz (10)

Der-yāb za‘ ifān-rā der-rüz-ı tevānāi

²¹⁹⁶ Enverî Dîvânı’nda bu örnek beyite hayli benzeyen bir şiir bulunmaktadır. Nigārā cüz tu dildārī ne-dārem
Be-cüz tu der-cihān yārī ne-dārem (G.207/1) Dîvân-ı Eş’âr, Enverî, Ganjor.

Ṭuy za‘ifleri kudret güninde murād keşf ü hāl u baş u ḥüsn-i (11) hāl dā‘im ü bākī olmaz zamān-ı keşf ü hālet ve vaqt ü baş u kudret olıcağ za‘if sālikleri unıtmayıp (12) anlara himmet kılmıkdır

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Ġanīmet dān eger dānī ki rūzī

Heme rūzī vü rūz-ı tu şevded kem

(11) Z’in dā‘ire-i (13) mīnā ḥūnīn-cigerem mey dih

Bu gök dā‘ireden cigeri kanlıyın şarāb vır

Tā ḥal kunem in müşkil der-sāğar-ı mīnāī

(14) *Tā ḥall eyledim bu müşkili şırça gibi kadehde* murād budur ki dāyşre-i devrde ve sülük-ı tarīkatde feyz olmaduğundan (15) cigerüm kandur ‘ışık-ı İlāhī nūş itdürüp irşād kılmı ki feyz ḥuşūline vuşūl ve tarīk-i ḥuşūl bulam kalbdeki (16) şırça gibi nāzıkdır

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çü sākī bā-şarāb āmed dilem geşt ez-meyeş ḥüşyār

Egerçi būd dīvāne şud eknūn (17) merd ferzāne

(12) Ḥāfız şeb-i hicrān şud būy-ı ḥoş-ı şubḥ āmed

Ey Ḥāfız hicrān gicesi gitdi şubḥuñ ḥoş (18) koşusı geldi

Şādiyēt mübārek bād ey ‘āşık-ı şeydāī

Şādılığūñ mübārek olsun ey ‘āşık-ı dīvāne-veş (19) murād zūlmet-i istitār ve feyz gidüp rāyiḥa-i tayyibe-i feyz gelüp sürür maḥalli oldı şādılığūñ mübārek (20) olsun diyü du‘ādur

Beyt

+ --/ + +---/ + --/ + +--

Çi şükr güyemet ey bād müşk-būy-ı vişāl

Ki büstān-ı ümīdem be-şud zi-tu gülşen (21)

VELEHU EYŻAN [G.493]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātün Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

Bilgil ki şimdi şerḥ olınacağ gazel ḥarf-i *hāda* āḥir yazılan gazel evvelinde beyān olınan [İ128a] (1) gazeldür ki Dīvān-ı Ḥāfız nüşhalarınıñ ba‘zında ḥarf-i *hāda* bulunup ve tağyīr-i redif ile ḥarf-i *yāda* daḥi (2) bulunup ba‘zı ebyātta iki gazel birbirine muvāfiğ olup ve ba‘zı ebyātı muğāyir olup lācerem hem ḥarf-i *hāda* (3) ve hem ḥarf-i *yāda* yazılup şerḥ olunmağ münāsib görüldi denilüp ḥarf-i *hāda* şerḥ kıılunup şimdi ḥarf-i *yāda* (4) zikri maḥalli gelüp iki gazel birbirine muvāfiğ olan

ebyāt yukaruda Őerĥ olunmuşdur diyü ĥarf-i *hāda* olan (5) beyān ĥavāle kılınup ve muĥāyir olan ebyāt Őerĥ olunmaĥa ‘azm olunup Şürü‘ kılındı

(1) Ey dil be-küy-ı düst (6) güzārī nemī-kunī

Bu mıŐrā‘ yukaruda zıkr olan gibidür andan redif *ne-kerdeī* idi bunda redif nemī-kunīdür ki (7) itmezsın dimek olur

Esbāb-ı cem‘ dārī vü kārī nemī-kunī

Esbāb-ı cem‘üñ vardur ve iş itmezsın ya‘nī ‘amel-i (8) Őālīĥ kılmasın murād ni‘metāni maĥbünün fihimā keşirün mine‘n-nāsi‘Ő-Őaĥĥatü ve‘l-ferāĥu²¹⁹⁷ ĥasebince müsā‘ede-i esbāb var ammā (9) ‘amel-i Őālīĥ itmezsın dimekdür

(2) Meydān be-kām-ı ĥāĥır u güyī nemī-zenī

Meydān ĥāĥır murādınca ve bir ťop urmazsın (10) [ba‘zı nüsaĥda mıŐrā‘-ı evvel böyle vāĥı‘ olmuŐ]

Çevĥān-ı kām der-kef ü küyī nemī-zenī

murād çevĥāni ayañda ve bir ťop urmazsın dimekdür ve ba‘zı nüsaĥda kām yirine ĥükm vāĥı‘ olmuŐ]

Bāzī çünin be-dest ü Őikārī nemī-kunī

Yukaruda mıŐrā‘-ı Őānī evveli *Őāĥin* ve bunda *bāzī*dür ve lafz-ı *Őāĥin* (11) ‘Arabīde ve Fārisīde ve Türkīde bir Őıfat ťoĥana dirler ve Fārisīde terāz u ‘amüdena daĥı dirler ve *bāzī* yā-yı aŐlıyye (12) ile ‘Arabīde ťoĥandur ve *bāz* Fārisīde ťoĥandur yā-yı vaĥdet ile bir ťoĥan dimekdür

(3) İn ĥün ki mevc mī-zened (13) ender-ciger tu-rā

Der-kār-ı reng-i rüy-ı nigārī nemī-kunī

Bu beytüñ redifden ĥayrı elfāzı yukaruda zıkr ü Őerĥ olunmuşdur (14)

(4) Tersem k‘ez-ın çemen ne-berī āstīn-i gül

Ki gülşenest taĥammül-i ĥārī nemī-kunī

Bu beytüñ redifden ĥayrı elfāzı yukarıda (15) zıkr ü Őerĥ olunmuşdur

(5) Ārī ĥurūr-ı mestiyet ez-dest burdeest

EndīŐe ez-belā-yı ĥumārī ne-kerdeī

Bu beytüñ daĥı redifinden (16) ĥayrı elfāzı bi-‘aynihā zıkr ü Őerĥ olunmuşdur [ba‘zı nüsaĥda mıŐrā‘-ı evvel böyle vāĥı‘ olmuş]

Sāĥar-ı laĥif ü pür-mey ü mī-efkenī be-ĥāk

Ķadeĥ-i laĥif ve Őarāb ile ťolu ve sen ťopraĥa atarsın murād ĥalbün Őāfi ve ĥayrıdan ĥālī ammā ‘ıŐĥ-ı İlāĥī ile mālīsın anı zāyi‘ idersin dimekdür]

(6) MüŐkīn ez-ān ne-Şud dem-i ĥulĥet ki çün Őabā

Ber-ĥāk-i küy-ı düst (17) güzārī nemī-kunī

²¹⁹⁷ *إِنَّمَا نِعْمَتَانِ مَعْبُورٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ* İki nimetle pek çok insan aldanmıştır: Saĥlık ve boş zaman. (Ĥadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 2, s. 490, Ĥadīs No: 2304.

Bu beytün daği redifden ğayrı elfāzı bi-‘ aynihā zıkr olunup Şerh kılınmışdur

(7) Der-āstīn-i cān-ı (18) tu Őad nāfe mūdrecet

Senūñ cānuñ yeñinde yüz nāfe gizlenmiŐdur

V’ān-rā fedā-yı turre-i yārī nemī-kunī

Anı (19) bir yār turesinden fedā itmezsin murād cānuñda ‘ulūm-ı keŐireye ve fūrūz-ı vāfireye isti‘ dādāt mūtevāfire vardır (20) ammā anı ma‘ ārif-i zāta ve Őıfātdan her birinūñ hālline Őatf itmezsin dimekdür

(8) Hāfız be-rev ki bendegi-i bārgāh-ı dūst

(21) *Ey Hāfız yūri ki dost dergāhı kulluđı* [ba‘ zı nūsaħda maħlaŐ beyti yukaruda olan beyt vāķı‘ olmiŐdur redif tađyir ile]

Ger cümle mī-kunend tu bārī nemī-kunī

Eger cümle iderlese sen ğayf [İ128b] (1) yā bir kerre itmezsin murād her kimse dergāh-ı Hāķķa ‘ibādet ü ‘ubūdiyyetin iderse sen itmezsin diyü kendü nefesine tevbiħ (2) ve ğayrılara ta‘ rīz ü ‘amele terğıbdür

Şi‘r

Mađā‘l-‘ ömrü ve‘l-eyyāmu ve‘z-zenbu ğāŐılun²¹⁹⁸

Ve cā‘e Resūlü‘l-mevti ve‘l-ķalbü ğāfilun (3)

Tezevved mine‘d-dünyā fe-inneke rāħilun

Ve bādir fe-inne‘l-mevte lā Şekke nāzilun

VELEHU EYŻAN [G.494]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün]

(1) Etet revāyiħu rendi‘l-ħimā (4) ve zāde ğarāmī

Etet fi‘l-i ma‘ zīdür ve *revāyiħu* cem‘-i rāyiħdür ki fi‘l-i mezkūrūñ fā‘ ilidür *rend* fetħ-i rā ve sūkūn-ı (5) nūn ile defni ve ‘ūd ađacıdur ve lafzen mecrūr muzāfun ileyhdür ve *ħimā* kesr-i ħā ve fetħ-i mīm ile ķorudur aña kimse (6) girmege yasaķdur taķdiri mecrūr muzāfun ileyhdür ve *zāde* fi‘l-i māzīdür bunda lāzımdur ma‘ tūfdur *etet* (7) cümlesine ve *ğarām* bunda derd ü ‘ıŐķ ma‘ nāsınadır ve yā-yı mūtekellim muzāf olmiŐdur ma‘ nā-yı mıŐrā‘ budur ki (8) *ķorunuñ defni ve ‘ūd ađacı ķoķuları geldi benüm ‘ıŐķ u derdüm ziyāde oldı*

Meni‘l-mübelleğu ‘anni ilā su‘ āde (9) selāmī

Kelime-i *men* istifhāmiyyedür ve istifhām-ı inkār içündür ve *mübelleğu* ism-i fā‘ ildür tebliğden ve *su‘ āde* ism-i (10) ma‘ Őuķadur ğayr-ı munŐarıfdur ‘alemiyyet ve te‘niŐ için ma‘ nā-yı mıŐrā‘ budur ki *kim iriŐdirür ya‘nī kimse iriŐdürmez* (11) *benden ma‘ Őuķaya benüm selāmum* murād budur ki Őavb-i İlāhīden revāyiħ-i Őayyibe vāŐıl olup baña ziyāde-i ‘ıŐķ ğāŐıl (12) olup ol ğazrete ‘arż-ı iħlāŐı mukteżā-yı ħāl

²¹⁹⁸ “1) Ömür geğti, ğünler husūle erdi ve ölüm meleği geldi. Kalp ise ğāfil bir hāldedir. 2) Dünyādan azıķlan zīrā sen yolcusun acele et. Ölüm kuŐkusuz nāzil olacaktır.”

olup ve kimse anı işāle mecāl olmayup kendüm bi'z-zāt 'arz-ı (13) hāl itmek lāzım olmuşdur

(2) Peyām-ı düst şeniden sa' ādetest ü selāmet

Dost haberin işitmek sa' ādetdür (14) selāmetdür

Fedā-yı hāk-i der-i düst bād cān-ı kirāmī

Dost kapısı toprağına fedā olsun cān-ı mükerrrem (15) murād budur ki çün ol hāzretten istişmām-ı revāyiḥ-i ṭayyibe itdüm ve ol dergāha ḥaberüm işāl ider kimse (16) yok kendüm 'azm idüp gıtdüm andan kelām-ı şımāḥ-ı ḳalb ile istimā' olunur ol ḥod sa' ādet ü selāmet (17) kibridür diyü aña terğib ider

(3) Biyā be-şām-ı ğarībān u āb-ı dīde-i mā bīn

Gel ğarībler aḥşamına ve bizüm gözimüz yaşın (18)

Besān-ı bāde-i şāfi der-āb-ġine-i Şāmī

Şāfi şarāb gibi Şāmī şırçada murād ġicelerde kemāl-i şevḳden aġladuġın (19) zıkrdür

Rubā' ī

--+--/-+--/-+--/-+--

Ger be-ḳadr-i sūzeş-i dil çeşm-i ten be'ğrīstī

Ger merā Leylī be-dīdī ber-meneş raḥm āmedī

Ger merā Mecnūn (20) be-dīdī hemçü men be-girīstī

(4) Ve in raġbitu bi-ḥuldin ve şırtu nāḳızu 'ahdin

Kelime-i *in* ḥarf-i şartdur *raġbitu* fi'l-i māzī (21) ve nefsi-i mütekellim-i vaḥdedür ki fi'l-i şartdur ve *ḥuldin* cennetdür ve *şırtu* daḥi fi'l-i mezkūr gibidür ve aña ma' ṭıfdur ve *nāḳızu* [İ129a] (1) ism-i fā' ildür *naḳazadan*

Femā teṭayyibe nevmī ve m'esteṭābe menāmī

Kelime-i *mā* iki yerde nāfiyedür *teṭayyibe* ve *esteṭābe* (2) fi'l-i māzilerdür *nevmī* taṭayyibenüñ fā' ilidür ve *menāmī* esteṭābenüñ fā' ilidür *nevm* uyku ve *menām* uyku yiridür (3) mısrā' -ı evvel şart ve mısrā' -ı şānī cezādur ma' nā-yı beyt budur ki *eger ben cennete raġbet idüp 'aḥd şıyıcı olursam* (4) *benüm uyḳum ve uyḳum yiri ḥoş olmaz* murād budur ki ben ṭaleb-i düst 'ahdin itmişidüm eger cennet istersem (5) naḳz-i 'ahd itmiş olurum ḥālüm ve mālüm iyü olmaz

(5) İzā teġarrede 'an zī'l-erāki ṭā'iru ḥayrin

İzā ḥarf-i şartdur (6) *teġarrede* ġayn ile fi'l-i māzī-i ġā'ibdür *erāki* misvāk aġacıdur *ṭā'iru* lafzen merfū' fā' ilidür teġarredenüñ (7) ve muzāfdur ḥayrin lafzına

Felā tüferridu 'an ravḳihā anīnu ḥamāmī

Tüferridu fi'l-i muzāri' dür tef' il bābindan nitekim (8) *tüferridu* māzīdür tefa' ul bābindan ve *ravḳi* cem'-i ravzadur baġçe ma' nāsınadur *ravḳihā* zamiri ma' şuḳaya (9) rāci' dür ve *anīnu* iñlemekdür ve *ḥamāmī* cem'-i ḥamāmedür ġügercin ve ḳumrı ma' nāsınadur mısrā' -ı evvel şart mısrā' -ı (10) şānī cezādur ma' nā-yı beyt budur ki *ḳaçan ötse erāk aġacı olan yerüñ ḥayr ḳuşı ötmez ma' şūḳa baġçelerinden* (11)

gügercinler inlemesi murād kendünün kuşur-ı hālinden taḥassür ü taḥazzündür [*gared* fetḥeteyn ile kuş ötmekdür]

(6) Besī ne-mānd ki rüz-ı firāk bā-ser āyed

Çok (12) *kalımadı ki bizüm firākımız günü başa gele*

Ra'eytu an muzabāti'l-himā kıyāme ḥıyāmi

Ra'eytu fi'l-i māzī nefsi mütekellim-i vaḥdedür (13) *muzābat* cem' -i mezabehedür ki depe ma' nāsınadur *ḥıyāmi* cem' -i ḥaymedür çadır ma' nāsınadur ma' nā-yı mışrā' (14) budur ki *gördüm kuru depelerinden çadır turduğun* murād menzil-i cānāna qarīb oldum ki anuñ çadır ile (15) olduğı yerlere geldüm çadırların gördüm pes firāk-ı yār āḥir olur ve ḥülāşa-i murād vuşul ila'llāh āsarı (16) yā mevt 'alā'imi zāhir oldı dimekdür [*ḥıyāmi* lafzı mīmün kesrinün işbā' ı ile oқınup yā mütevellid olur şıḥḥat-ı kāfiye içündür]

(7) Hoşā demī ki der-āyī vü güyemet be-selāmet

Hoş ol bir dem ki (17) *içerü gelesin ve saña diyem selāmuñ ile*

Kadimte ḥayre kudūmin nezelte ḥayre maḳāmi

Geldün ḥayr gelmek ile ve konuñ (18) *ḥayr maḳāma* murād melā'ike-i raḥmetün rūḥa ḥiṭābını zıkrdür ki vuşul ila'llāh ḥāşıl idüp ve raḥmet-i Ḥaḳḳa (19) vuşul ḥuşul bulıcaḳ *selāmun 'aleyküm tıbtüm fe'dḥulūhā ḥālīdīr*²¹⁹⁹ ḥasebince mışrā' -ı şānī muzmünını dirler [*kadimte* ve *nezelte* fi'l-i māzī muḥāṭab idügi meşhūr olduğıçün ta' rruż olunmadı] [*maḳāmi* lafzınuñ mīmünün daḥi kesrinün işbā' ı ile oқınup yā mütevellid olur]

(8) Ümīd hest (20) ki rüyet be-baḥt-ı nīk be-bīnem²²⁰⁰

Ümīd vardur ki senün yüzünü iyü baḥt ile görem

Tu şād geşte be-fermān-dihī (21) ü men be-gulāmī

Sen şād olasıñ ḥākimlik ile ve ben şād olam kulluḳ ile murād budur ki ' aḳl nefse dir [I129b] (1) ümīdüm vardur ki senün yüzün iyü baḥt ile görem ki *izā erāde'llāhu bi-'abdin ḥayren ce'ale min nefsihi vā'izen*²²⁰¹ mücebince (2) sen ḥayr u ṭā' at ile ḥākim olasıñ ve ben ḳul olam itā' at ile

Rubā' i

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Eger demī be-güzārī hevā-yı nā-ehli²²⁰²

Be-bīni (3) ançı nebī dīd ançı dīd velī

Ḥudāy-rā be-şināsī vü ḥāş-ı bende şevī

²¹⁹⁹ Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedi kalmak üzere girin buraya, derler. (Kur'ân, Zümer 39/73).

²²⁰⁰ *Ki rüyet* ifâdesine karşılık olarak derkenârda *ki zūdest* kelimesi bulunmaktadır. *Be-baḥt-ı nīk* ifâdesine karşılık olarak ise *be-kām-ı ḥ'ış* bulunmaktadır.

²²⁰¹ *إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا جَعَلَ مِنْ نَفْسِهِ وَاعْطَا* Allah (c.c), bir kulunun hayrını (iyiliğini) isterse, ona kendi içinden bir nasihatçi nasip eder. (Hadîs) Aclunî, Keşfü'l-Hafa 1/78.

²²⁰² Mevlânâ, Dîvân-ı Şems, Gazeliyyât, 3091/1, Ganjor.

Hudāy-rā tu be-bīnī be-rağm-ı mu‘tezilī
ba‘zı (4) nūsağda bu beyt vākı‘ olmış

(9) Men erçi hiç ne-dārem sezā-yı şöhet-i şāhān

Benüm egerçi hiç nesnem yoğdur şāhlar (5) şöhetine lāyık

Zi-behr-i kār-ı şevābem kabūl kun be-gulāmī

Şevāb iş için beni kabūl kıl kulluğa murād kendünün şeyhe (6) tazarru‘ın zıkrdür egerçi ehlu’llāh şöhetine liyākātüm yoğdur ammā ‘amal-i şevāb için beni hıdmete kabūl kıl dir (7)

Rubā‘ī

Gū hiç be-seylī ki der u seddī nīst²²⁰³

Gū hiç kabūlī ki der ü reddī nīst

Der-cilvegerihā-yı tu-rā haddī nīst (8)

(10) Be‘udtü minke ve kad şırtu zā’iben kehilālin

Be‘udtü fi‘l-i māzī ve nefsi-i mütekellim-i vahdedür ve kad şırtu daği öyledür (9) ve zā’iben ism-i fā‘ıldür zevābāndan ma‘nā-yı mısrā‘ budur ki irāk oldum senden ve eriyici oldum hilāl hibi (10)

Egerçi rüy-ı çü māhet ne-dīdeem be-tamāmī

Egerçi senüñ ay gibi yüzüñi görmedüm bi’t-tamām murād t̄alibüñ hicrden (11) nağif olup müşāhede-i ‘alā vechu’l-kemāl müyesser olmaduğın zıkrdür

Ḳıṭ‘a

--+/-+++/+---+/-+-

Cāyī ki āftāb be-tābed zi-evc-i ‘izz²²⁰⁴ (12)

Sergeşteğīst maşlahat-ı zerre der-hevā

Ancā ki şavt-ı ra‘d be-ğırred zi-tāk-ı çarğ

Zenbūr der-sebū-yı nevā çün kuned edā (13)

Ancā ki bağr-i nā-mütenāhī kuned zuhūr

Şāyed ki şebnemī ne-kuned kaşd-ı āşnā

(11) Çü silk-i dürr-i hoş-ābest nazm-ı pāk-ı tu Hāfiz

(14) *Ābdār incü dizisi gibidür senüñ pāk nazmuñ ey Hāfiz*

Ki gāh-ı luğf sebağ mī-bered zi-nazm-ı Nizāmī

²²⁰³ Bu şiir Ferīdüddin Attar’ın, Muhtarnāme adlı eserinde yer almaktadır ve Rubāi başlığındaki bu şiirin üçüncü mısrāsı okuduğumu nüshada eksiktir. Muhtarnāme’de bu mısrā şu şekildedir:

Der-cilvegerihā-yı tu hayrān şudeem

²²⁰⁴ Ferīdüddin Attār, Dīvān-ı Eş’ār, Kasāid 1. Ganjor.

Ki luṭf vaḳtinde (15) taḳdīm ider Nizāmī nazmında murād senüñ nazmuñ nazmunı geđer leṭāfet vaḳtinde dimekdür ki anuñ nazmı mücerred-i mübālaḡa-i (16) ūi' r ve ḡasenātdur senüñ nazmuñ irŷād-ı tarīḡ-i Ḥaḡḡ ve taḡḡikātdur lācerem vaḳt-i luṭf u cezāda saña ūevāb (17) u ecr olur

Ḳıṭ' a

Ve mā min kātibin illā seyelḡā²²⁰⁵

Ġatāte'l-ḡaŷri mā ketebet yedāhu

Felā tektub bi-ḡaddike ḡayra ūey'in (18)

Yesurrüke fi'l-ḡiyameti in terāhu

VELEHU EYŻAN [G.495]

[Mef' ūlü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ūlün]

(1) Ey dil ger ez-ān ḡāh-ı zeneḡdān be-der āyi

Ey gönül eger ol eñek çuḡurından (19) çıḡarsan

Her cā ki revī zūd peŷimān be-der āyi

Her yere gidersin tizcek peŷimān çıḡarsın murād ḡāh-ı (20) zeneḡden müŷkilāt-ı esrār-ı müŷāhededür pes ṭālib dā'im anuñ fikrinde olmaḡ gerek ki ḡam-ı dünyādan ḡalāŷ (21) ola ūöyle ki andan çıḡup ṭaleb-i dünyāda ola her ne yere giderse peŷimān olur [zeneḡdān ve zeneḡ bir ma' nāyadur]

Ġazel

--+--/-+--/-+--

Derd-i ' iŷḡ [İ130a] (1) ez-tünd-restī ḡoŷterest²²⁰⁶

Mülk-i dervīŷi zi-hestī ḡoŷterest

' Aḡl-i bihter mī-nihend ez-kā'ināt

' Ārifān (2) ḡüyend mestī ḡoŷterest

Ḥod-perestī ḡized ez-dünyā vü cāh

Nistī vü Ḥaḡ-perestī ḡoŷterest

Çün (3) girān-bārān be-saḡtī mī-revend

Hem sebükbārī vü cüstī ḡoŷterest

²²⁰⁵ “1) Hiçbir kâtip (hattat) yoktur ki haşr sabâhında ellerinin yazdığına rastlamasın. 2) Sen kıyâmet günü geldiğinde memnûn olmayacağın bir şeyi hattınla yazma.” Ali bin Ebû Talib

²²⁰⁶ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s561. G.73.

Sa' diyā çün devlet ü fermān-dihī

Mī-nümāyed (4) zīr-destī hoşterest

(2) Şāyed ki be-ābī feleket dest ne-gīred

Yarar ki bir şu ile felek senüñ elüñ dutmaya

Ger teşne-leb (5) ez-çeşme-i hayvān be-der āyī

Eger şusuz çeşme-i hayvāndan çıkarsañ murād budur ki hayāt-ı bākiye bā' işi 'amel-i (6) şālih'dür şol kimse ki andan hişsedār olmadın çıka dünyādan aña āhıretde bir içim şu ile meded olmazsa lāyık'dur (7) ki aḥbār-ı meşāyih'dandur men ḥāfe şekāvetü'd-dünyā mā ektesebe sa' ādetü'l-'uḫbā'²²⁰⁷

Rubā' i (Ahreb)

Zinhār dilā be-ḥod me-dih [reh-i] ḡam-rā²²⁰⁸ (8)

Me'gzīn be-cihān şöḥbet-i nā-maḥrem-rā

Bā-tere vü nānī çü ḵanā' at kerdī

Çün tere me-senc sübület 'ālem-rā

(3) Huş (9) dār ki ger vesvese-i nefis kunī gūş

'Aḵluñ tut eger nefis vesvesesin işidürseñ

Ādem-şıfat ez-[ravza-i] rıdvān (10) be-der āyī

Ādem gibi rıdvān bağçesinden ya'nī cennetden çıkarsın murād budur ki maḥall-i sülük ve mevzi'-i 'ibādet (11) bi'l-fi'l cennetdür yā aña ve şıla-i vuşlatdur nefsi faḵr ile taḥvīf idüp taleb-i dünyāya terḡīb ider eger (12) anuñ vesvesesin işidüp ya'nī ḵavlini ḵabül iderseñ Ādem gibi cennetden çıkarsın

Nazm

-+---/-+---/-+---

Nefs-rā 'adā (13) 'aduv gufte Resül

Mī-nebāyed nefis-rā gerden-i fażl

Nefs-rā gerden be-zen fāriḡ nişīn

Men beyān kerdem (14) sülük-ı rāh-ı dīn

Bered Ādem-rā zi-cennet çün zeneş

Hemçü zen nefsest tu gerden zeneş

(4) Cān mī-dihem (15) ez-ḥasret-i dīdār-ı tu çün şubḥ

Cān virürüm senüñ dīdāruñ ḥasretinden şubḥ gibi

Bāşed ki çü ḥurşid-i dıraşşān (16) ber-der āyī

²²⁰⁷ مَنْ خَافَ شَقَاوَةَ الدُّنْيَا مَا اكْتَسَبَ سَعَادَةَ الْعُقْبَى Dünyanın kötülüğünden korkan kişi ahiret saadetini elde edemez. (Kelām-ı Kibâr)

²²⁰⁸ Mevlânâ, Dīvân-ı Şems, Rubâiyyât, 51. Ganjor.

Ola ki yaldırıcı güneş gibi çıkasın murād mütekellimden ‘aql u muhâtabdan âftâb-ı haqîkîdür (17) lâcerem ‘aql ol hâzrete dir senüñ cemâlün hâşretinden riyâzet ile cân virmek mertebesine gelürin tâ ki (18) tecellî-i cemâl hâşıl kılam

Rubâ‘î

Fî-feyzi fadlike haqkağa seyyidî emelî²²⁰⁹
Ve [lâ] tekilnî ‘alâ ‘ilmî ve lâ ‘alâ ‘amelî
Femâ sivâ (19) hüsni zannî fike yenfa‘unî
Fe‘in yağub fike minnî’z-zannu v’ahculî

(5) Çendân çü şabâ ber-tu gümârem dem-i himmet

Ol deñlü (20) *şabâ gibi senüñ üzerüñe havâle idem himmet nefesin*

K’ez-ğonca çü gül hurrem ü handân be-der âyî

Ki goncadan gül (21) *gibi hurrem ü handân çıkasın* murād mütekellimden ‘aql ve muhâtabdan rûhdur lâcerem ‘aql rûha dir bād-ı şabâ [İ130b] (1) nefesi doğunup gınca açılıp gül hurrem ü handân çıkar ben senüñ üzerüñe ol deñlü himmet nefesin havâle (2) iderüm tâ ki çıkacak şad u handân ve kemâl-i imân ile çıkasın

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Mâ ümîd ez-ţâ‘at ü çeşm ez-şevâb (3) efkendeim²²¹⁰

Sâye-i sîmurğ-ı himmet ber-ğurâb efkendeim

(6) Der-tîre şeb-i hicr-i tu cânem be-leb âmed

Senüñ hicrünüñ (4) *ğarañu gicesinde cânum tudağa geldi*

Vaktest ki hemçün meh-i tâbân be-der âyî

Vaktdür ki tolu ay gibi toğasın (5) murād tecellî olmaduğundan mütezaccir olup tecellî talebidür

Rubâ‘î

Tecellâ hüsni ‘allâmi’l-guyûbi²²¹¹
Münâdemeten li-erbâbi’l-kulûbi (6)
Ve hâtabehüm ve ‘atabehüm bi-luţfin
Ve sâmeğahüm bi-sâlifeti’z-zünûbi

(7) Ber-hāk-i deret besteem ez-dîde dü şad cüy

(7) *Senüñ kabrünüñ toprağı üzere bağlamışum gözden iki yüz ırmağ*

²²⁰⁹ “1) Ey seyyidim senin fazlının feyzinden emellerim muhakkak oldu, kesinleşti. Beni ilmim ve amelim üzerine bırakma; beni onlara itimâd ettirme. 2) Sende hüsni-zan etmemin dışında hiçbir şey fayda etmez. Eğer benim sendeki zannım kaybolursa veya hüsrâna uğrarsa utanırım.”

²²¹⁰ Mevâiz-i Sa’dî-i Şirâzî, Gazeliyyat: 40, Ganjor.

²²¹¹ “1) Allâmu’l-guyûbun (gaybı bilen) hüsni, kalb ehli ile arkadaşlık etmek için tecellî etti. 2) Onlara lutf ile hitâb etti ve sitemde bulundu. Ve onların geçmiş günâhlarında da müsâmahada bulundu. (affetti)”

Tā bũ ki tu çũn serv-i hũrāmān be-der āyĩ

Tā ola ki (8) sen şalınıcı serv gibi çıkasın ya' nĩ bitesin murād zũhũr-ı İllāhĩ ŧaleb-i ŧedĩd ve dem' -i keŧĩr ile hāŧĩl olur ben dađĩ (9) çoğ ağların tā ki ol merāma vāŧĩl olam dimekdũr

Ėazel

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ez-tu dil ber ne-kunem tā dil ũ cānem bāŧed²²¹²

Mĩ-berem (10) cevr-i tu tā vũs' u tevānem bāŧed

Ger nevāzĩ çĩ sa' ādet bih ez-ĩn h' āhem yāft

V'er keŧĩ zār çĩ devlet bih (11) ez-ānem bāŧed

Çũn merā' ıŧk-ı tu der-her dũ cihān bāz ŧud

Çĩ ğam ez-serzeniŧ-i hāłk-i cihānem bāŧed

Der-kıyāmet (12) çũ ser ez-hāk-i lahid ber-dārem

Gerd-i sevdā-yı tu bered emn-i cānem bāŧed

Ger tu-rā hāđır-ı mā nĩst hāyālet be' frist

Tā ŧebĩ mağrem-i (13) esrār-ı nihānem bāŧed

Her kesĩ-rā zi-lebet hũŧk-ı temennāĩ hest

Men hũd ĩn bağt- ne-dārem ki zebānem bāŧed

Cān (14) ber-efŧānem eger Sa' dĩ h' iŧem h' ānĩ

Sırr-ı ĩn dārem eger ŧāli' -i ānem bāŧed

(8) Der-hāne-i ğam çend niŧĩnĩ vũ melāmet

(15) Ėam evinde nice oturur ve melāmet

Vağtest ki ez-devlet-i sultān be-der āyĩ

Vađtdũr ki sultān devleti ecilinden (16) çıkasın murād rũhuñ nefse hĩŧābını zikrdũr rũh nefse dir niceye dek ğam-ı' iŧyān evinde sākĩn olup (17) melāmet ũ rũsvāy olursın vađt ũ inŧāf oldı ki sultān-ı beden olan' ađl-ı devleti ecilinden ğuŧŧa-i (18) ma' ŧiyetden çĩkũp ŧa' n u melāmetden hāłāŧ olasın

Ėıŧ' a

²²¹² Muslihiddin Sa'dĩ, **Kũlliyāt-ı Sa'dĩ**, Gazeliyyāt, s. 639, G.213.

Le-kaḍ alimet rūḥī mekāne şifā'ihā²²¹³
Karīben (19) ve hel mā lā yünālū karībun
Ḥaleftü bi-rabbi'r-raḳī'ine li-rabbihim
Huḍū'an ve fevke'r-rāki'ine raḳībun
Le'in kāne berdu'l-mā'i (20) tenfe'u zāmiyen
Fe-leyse şifā ḳalbī sivāke ḥabībun

(9) Ḥāfız me-kun endiše ki ān Yūsuf-ı meh-rū

Ey Ḥāfız guşşalanma (21) ki ol ay yüzlü Yūsuf

Bāz āyd ü ez-külbe-i aḥzān be-der āyī

*Girü gelür guşşalar evinden çıkarsın [İ131a] (1) murād firḳat mü'ebbed olmaz āhiri
vuşlatdur dimekdür nitekim didi*

Maṭla'

-+---/-+---/-+---/-+---

Yūsuf-ı güm-geşte bāz āyed be-Ken' ān ğam (2) me-ḥor²²¹⁴
Külbe-i aḥzān şevved rüzī gülistān ğam me-ḥor

VELEHU EYŻAN [G.496]

[Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün]

(1) Ān ğāliye-ḥaṭ ger suy-ı mā nāme (3) nüviştī

Ol ḳaliye misk ḥaṭlu eger bizüm cānibimüze nāme yaza idi

Gerdün varaḳ-i hesti-i mā der-ne-nüvistī

(4) *Felek bizüm varlıgımız varaḳın durmaz idi* murād budur ki her kimi ki Ḥaḳ te'ālā ezelde ḳalem-i taḳdīr ile levḥ-i (5) maḥfūzda ve melā'ike-i ketebe-i taḳdīre ehl-i sa' ādet yaza yā yazdura ḥile vü mekr-i cihān anuñ vüçüdını (6) tağyīr idemeyüp sa' ādet ile ḥatem olur

Beyt

+---/+---/+---

Be-tersem herkesi ez-rüz-ı āḥir

Be-tersed ḳalb-i men (7) ez-rüz-ı evvel

(2) Her çend ki hicrān şemer-i vaşl ber-āred

Her ne deñlü ki hicrān vaşl yemişin bitirür

²²¹³ “1) Rūhum şifāhanesinin yakında olduğunu bildi. (Ammā) ulaşılmayan şeyler yakın mıdır? 2) Huşū içerisinde rükûa varanların Rabbine yemin ederim ve her rükûa varanın üzerinde bir gözetken vardır. 3) Suyun soğukluğu susuza fayda verse dahi; Ey sevgilim! senin dışında benim kalbimim şifası yoktur.”“ Urve bin Hazām Dîvânı, عروة بن حزام

²²¹⁴ Şerh-i Dîvân-ı Ḥāfız, G.280/1.

Dihkân-ı (8) ezel kâc ki in tohm ne-kiştî

Ezel köylüsi kâşkî bu tohmı ekmeveydi murâd egerçi firqat mü'ebbed olmaz (9) ve ehl-i hidâyet ma'şiyette kalmaz girü vuşlat müyesser ve tevbe ü inâbet muqarrer olur ammâ kâşkî meşiyet-i ezeliyye (10) evvelâ hızlâne olmayup 'ışyân u dalâlet ü hicrân ve ma'şiyet ibtidâ' daği olmayup sa'âdet-i tã'ât (11) evvelen vü âhiren müstemirr olaydı dimekdür [*kâc* ve *kâş* ve *kâşkî* üçü bir ma' nâyadır]

Beyt (Ahreb)

Girem zi-ser-i cürm ü güneh mî-güzered

Z'ân şerm ki dîdeî çi kerdem (12) çi kunem

(3) Kilket ki me-rîzâd zebân-ı şeker-nîş

Senüñ kâlemüñ ki anuñ şeker gibi dili dökülmesin

Mihr ez-tu (13) ne-dîd erne cevâbî be-nüviştî

Senden muhabbet görmedi yoğsa cevâb yazar idi murâd budur ki kalem (14) taqdir yazmakta taqşîr itmez ammâ irâdetü'llâh her kimsenüñ sa'âdetine müte'allıq olmaz ve irâdetü'llâh daği (15) tâbî'-i 'ilmü'llâhdur ve 'ilmü'llâh tâbî'-i ma'lümdur pes Haq te'âlâ her şahşuñ ezelde isti'dâdını ve ihtiyârı cüz'isini (16) neye şarf idicegin bilür çünki bu vechle ma'lüma 'ilm-i ezelişi müte'allıqdur ve 'ilmine irâdeti tâbî' olup (17) aña göre taqdir ider lâcerem cebr şarf lâzım gelmez

Ğazel

Mâ lî-'alâ fevti fa'itin esef²²¹⁵

Ve lâ terânî 'aleyhi el-tehif (18)

Mâ kâdera'llâhu lî fe-leyse lehu

'Anni ilâ men sivâye munşaraf

Erâdu bi'l-'usri ve'l-yesâri femâ

Tedhulînî zilletün ve lâ şalaf (19)

Fe'l-ğamdüli'llâhi lâ şerîke lehu

Mâ lî kuvvetun ve himmeti eş-şerefi

Ğad delle 'alâ sa'âdeti'l-âhire

²²¹⁵ “1) Geçici olan bir şey için ben teessüf etmem, üzülmem. Ve benim onlar için yürekte yandığımı, dertlendiğimi göremezsin. 2) Allâh'ın bana taktir ettiği şeyler, benim dışımda birine yönelemez. 3) Ben fakirliğe ve zenginliğe razı olurum ancak zillet ve küstahlık durumlarına düşmem. 4) Hiçbir ortağı ve benzeri olmayan Allâh teâlâyâ hamd olsun. Benim herhangi bir kuvvetim yoktur. Himmetim şerefimdir. 5) O Allâh ki bana âhiret saâdetini ve onun yolunu göstermiştir. Benim bu emrimde bozulma veya tüketme yoktur.”

Leyse lî fi-emri telefün velâ (20) saref

(4) Mi' mâr-ı vücûd dâr ne-zedî reng-i tu ber-ı ışık

Vücûd mi' mârı eger urmayadı senüñ rengüñi 'ışık üzre (21)

Zerrât-ı muhabbet gil-i âdem ne-siriştî

Muhabbet zerreleri âdem balçığın yoğurmaz idi murâd mi' mâr vücûdından şıfat-ı [İ131b] (1) tekvîndür ve rengden murâd şıfat-ı irâdetdür ve şıfat-ı irâdet icâd-ı 'âleme ta'alluğda 'ışık mebnîdür (2) *zîrâ küntü kenzen mahfîyyen feahbebtü an u'rafe fehalaktü'l-halka li-'arifun*²²¹⁶ hasebince halk-ı 'âleme 'ışık u muhabbet (3) bā' is olmuşdur çün binâen vücûd 'ışık üzredür *hammertü tıynetē âdeme bi-yedî erba'îne sabâhen*²²¹⁷ mücebinece (4) ta'alluğat-ı tekvîn-i hubbı tînet-i âdemî yoğurdu pes âdem tahmîri 'ışık ile oldı anuñçün âdemde vücûh-ı (5) muhtelifle ile 'ışık u muhabbet zühür itdi ki *minküm men yurîdu'd-dünyâ ve minküm men yurîdü'l-âhirete*²²¹⁸ hasebince (6) kimi dünyâ muhabbetine mübtelâ ve kimi âhirete ibtilâdadur ammâ men yurîdu'llâhi gâyetde eķall olduğün aña ta' arruz (7) olunmadı

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Pušt-ı in mušt muķallid key hemîdî der-rükû²²¹⁹

Ger ne der-cennet ümîd-i ķalye vü ħalvâstî (8)

(5) Zâhid me-kun ez-nisye ħikâyet çü be-naķdem

Ey zâhid veresiyeden ħikâyet itme çünki bi'l-fi'l

Türkîst (9) çü ħürî vü sarâyî çü behiştî

Bir maĥbûb vardur ħürî gibi ve bir sarây vardur cennet gibi murâd budur ki zâhid-i (10) ĥuşk olan yâ sülûkdan mu'riż olan âĥiretde müşâhede-i Ĥaķ u cennet olur diyü ħikâyet ider anı (11) ol ħikâyetden nehy idüp dir ki bize bi'l-fi'l ĥayâl-i Ĥaķ ünsiyyeti ve ġamdan ĥâlî ĥücre-i ĥalvet vardur ki bi'l-fi'l (12) ĥürî ve cennetdür

Ėazel

+++ / +++ / +++ / +++

Der-dil ez-şevķ-i tu şûrist ki ne-tevân guften

Bâ-ĥayâl-i tu ĥuzûrist ki (13) ne-tevân guften

²²¹⁶ كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِيّاً فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا أَعْرِفُ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Mahlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadîs)

²²¹⁷ حَمَزْتُ طِينَةَ آدَمَ بِيَدِي أُرْبَعِينَ صَبَاحاً Hz. Âdem'in hamarunu kırk gün elimle yoğurdum. (Hadîs-i Kudsî)

²²¹⁸ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ Siz Allah'ın izni ile düşmanlarımızı öldürürken, Allah, size olan vâdini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıyordu. Ve andolsun sizi bağısladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkârdır. (Kur'an, Âli İmrân 3/152).

²²¹⁹ Şiir Nâsır Hüsrev'e aittir. Lügatname-i Dehuda'da *tûbâ* maddesinde bu şiir örnek olarak gösterilmiş ve şâiri Nâsır Hüsrev olarak kaydedilmiştir. M. Ardavân, **Sergeşte der-Mîkât**, Şirket-i Ketâb, 2016, s. 542.

Bā-vücūd-i ser-i kūyet heves-i hūr u kuşūr
Her ki-rā hest kuşūrīst ki ne-tevān guften

‘Işk (14) ‘ārest der-în şeh̄r ü nesleş nāmūs
Āh ez-în kışşa ki dūrīst ki ne-tevān guften

Şādem ez-devlet-i (15) vaşl-ı tu e līken çı kunem
Der-dil ez-hicr nüfūrīst ki ne-tevān guften

Mī-resed tīr-i melāmet zi-çeb ü rāst (16) ve līk
Tāsem-i haste şabūrīst ki ne-tevān guften

(6) Me’frūş be-bāğ-ı İrem ü cennet-i Şeddād

İrem bağına ve cennet-i (17) Şeddād şatma

Yek şīşe mey ü nūş-lebī vü leb-i kıştī

Bir şīşe şarābı ve bir bal tudağı ve tarla kenārın (18) murād bu ‘ışk-ı İlāhī ile mālī olan qalb ve bir kelām-ı lezīzi olan muşāhib ve bir zer‘-i āhīret kenārı ki müyesser (19) ola anı İrem bağına ve Şeddād cennetine şatma ya‘nī ehl-i dūnyā sarāyına meyl itme dimekdür

Kıt‘a

Hevveni’l-emre ta‘ iş fī-rāhatin²²²⁰

Fellemā hevvente illā seyhünü

Leyse emru’l-mer’i sehlen külluğu

İnneme’l-mer’u sehülün ve hazünü

Taṭlubu’r-rāhate fī-dāri’l-‘anā

Hābe men yeṭlubü şey’en lā yekünü

ba‘zı nūşahda bu beyt vākı‘ olmuşdur [İ132a] (1)

(7) Āmurziş-i naqdest kesī-rā ki der-incā

Bi’l-fi‘l mağfiretdür bir kimseye ki bunda ya‘nī dūnyāda

Yārīst (2) çı hūrī vü sarāyī çü behiştī

Bir yār ola hūrī gibi ve bir sarāy ola cennet gibi murād budur ki ol ki (3) tevbe ide et-tā’ibü mine’z-zenbi kemen lā zenebe lehu²²²¹ mücebince bi’l-fi‘l mağfiret bulur ve

²²²⁰ “1) İşı kolaylaştır ki rahatlık içinde yaşayasın. Çünkü kolaylaştırdığın hâlde kolaylaşmayan şeyler pek nâdirdir. 2) Kişinin tüm işleri kolay değildir; işler kolaylar ve zorlardan ibârettir. 3) Sen yorgunluk yurdu olan dūnyāda rahat istiyorsun, fakat olmayacak bir şey isteyen kimse hayal kırıklığına uğrar.” Nevzat H. Yanık, **Alī b. Ebī Tâlib Divanı**, s. 236, 237. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dīvân-ı Emîrū’l-Mü’minîn el-İmâm Alī bin Ebī Tâlib**, s. 195.

üns-i hayāl-i Haq yā (4) hūrī-şıfat bir şeyh-i tarikat u cennet gibi bî-ğam bir hücre-i halvet ola yārin olucağ aña bi'l-fi'l hāşıl olur (5)

(8) Cehl-i men ü 'ilm-i tu felek-rā çi tefāvüt

Benüm cehlimün ve senün 'ilminün feleke ne tefāvüti vardır

Ancā ki başa (6) nīst çi hūbī vü çi zīştī²²²²

Ol yerde ki başa yoğdur hūb tezekkürin nedür murād budur ki felek ki başa (7) yoğdur aña 'ilm ü cehl yeksāndur buña kıās ile her kim ki anuñ başa ve başireti olmaya 'ilm ü cehli fark (8) itmez

Қıт'а

++--/+-+--/++-

'Ālimī der-miyāne-i cehhāl

Meşelī gufteend şiddikān

Şāhidī der-miyān-ı gūrānest

Muşhafī (9) der-sarāy-ı zındikān

(9) Tenhā ne menem Ka'be-i dil bütgede kerde

Yalñuz ben degülem gönül Ka'besin bütğāne itmīş (10)

Der-her qademī şavma' ai hest ü keniştī

Her bir adımda bir şavma'a vardır murād budur ki *cu'ilet (11) liye'l-ardu mesciden²²²³* muqtezāsınca daği *mā hazīhi't-temāşilü'l-letī entüm lehā 'ākilün²²²⁴* hasebince 'ābide her bir mevzi'-i (12) 'ibādetdür ve hubb-ı māsivā idene her bir mevzi'-i tā' at

Beyt

Der-şavma'a ü deyr-i ruhet kıble-i dilhāst (13)

Çün rev be-tu dārend çi mescid çi keniştī

(10) Der-maştaba-i 'ışk tena'um ne-tevān kerd

'Işk misāfithānesinde (14) tena'um itmek olmaz

Çün bāliş-i zer nīst be-sāzīm be-ħiştī

Çün altun yaşduğ yoğ düzilelüm bir kerpiç (15) murād hücre-i hānqāh ihtiyār idene altun yaşduğ yerine kerpiç ile iktifā itmek gerek ol maqām tena'um (16) yeri degül 'ibādet yeridür

²²²¹ النَّابُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadis No: 4250.

²²²² Bu mısranın derkenârda farklı bir şekli ve açıklaması bulunmaktadır.

Ancā ki başa nīst çi hūbī vü çi zīştī

Ol yerde ki göz yoğdur güzellik ne çirkinlik ne

²²²³ جَعَلْتُ لِي الْأَرْضَ مَسْجِدًا Yeryüzü bana mescid kılındı. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 178, Hadis No: 567.

²²²⁴ مَا هَذِهِ التَّمَائِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ O, babasına ve kavmine: Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor? demişti. (Kur'an, Enbiyâ 21/52).

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Eger bā-tiğ-i hūn-rizem keşed cān-ı ebed yābem

Ki cān dāden be-tiğ-i dūst (17) bāşed rūḥ perverden

ba' zı nūsaḥda mışrā' -ı evvel bu vākı' olmuş

Ber-hāk-ı der-i ḥ'āce ki eyvān-ı (18) celālest

Efeninüñ ḳapusu toprağı ki 'azamet ü celāl eyvānidur murād 'ibādeḥāne eyvān-ı (19)
'azametdür anda tena'um şuveri olmaz dimekdür

(11) Tā key ḡam-ı dünyā-yı denī ey dil-i dānā

Tā niçeye dek dünyā-yı denī (20) ḡamı ey 'ālim ḳalb

Ḥayfets zi-ḥübī ki şevēd 'āşık-ı ziştī

Ḥayfdur bir ḥūbdan ki 'āşık ola bir (21) *çirkinē* murād budur ki ḳalb ki 'ālim ola
ḥūbdur dünyā ki denīdür ḳabiḥdür lācerem aña ḥayfdur ki buña 'āşık [İ132b] (1) u
mā'il ola

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Hemīşe yār-ı tu geşte edānī

Diriğā ḳadr-i ḥüsn-i ḥod ne-dānī

(12) Ālüdeğ-i ḥırḳa ḥarāb-i cihānest

(2) *Ḥırḳanuñ mülevveşligi cihān ḥarābilgidür*

Kū rāh-revī ehl-i dili pāk-siriştī

Ḳanı bir sālīk bir ehl-i (3) *dil bir pāk yoğrulmuş* murād budur ki ḥırḳa-pūş olup
ḥırḳayı ḥubb-ı dünyā ile mülevveş ḳılmaḳ yā ḥırḳa-i vücūdı (4) ḥubb-ı māsivā ile
ālūde ḳılmaḳ cihān vücūd-ı ḥarāb olmaḳdur ḳanı bir mürşid-i şāḥib-i ṭarīk ü pāk-siret
ki (5) bu ḥāden taḥīr ide

Rubā'ī

İn künte 'alā mā serati'l-ḳavmu tesīru²²²⁵

Lā-tenzur mülke'l-kevnī fe'l-kevnū yasīrū (6)

V'ahcür 'araḳe'd-dünyā ve 'işş müfteḥiren

Bi'l-faḳri 'ale'l-ekvāni in künte faḳīren

(13) Ez-dest çerā ḥişt ser-i zülf-i tu Ḥāfız

(7) *Elden niçün ḳodı senüñ zülfüñ ucın Ḥāfız*

Taḳdīr çünin būd çı kerdī ki ne-ḥiştī

²²²⁵ "1) Kavmin sirāyet ettiğı, gittiğı yolda (zāhidler yolunda) seyrediyorsan; kâinâtın mülküne bakma
çünkü kâinat azdır. 2) Dünyâ mâlını terket ve eğer fakir isen bütün kâinât üzerinde fakirliğin ile övgü
ile yaşa."

Takdir böyle imiş (8) neylesün kımayup murād Hāfızuñ ğayb-ı hüviyyet talebin terk itdüğü budur ki irādetu'llāh ve takdir-i İlāhī aña (9) müte'allıq olmışdur ki aña kimse muṭṭali' olmaya

Beyt

Key buved dil talebed vaşl-ı tu ey şāh-ı ' azīm

Merd-i ' ākil (10) ne-kuned çün taleb-i emr-i muḫāl

ba' zı nüsaḫda maḫlaş beyti bu vākı' olmış

Tersā-becei düş hemī guft ki Hāfiz

(11) *Bir tersā oğlancığı dün gice didi ki Hāfiz*

Hāyfest ki her dem kuned āheng-i kenışti

Hāyfdur ki (12) her dem kilisā kaşdın ide murād budur ki bir sālīk-i mübtedā didi Hāfıza ḫayfdur ki herdem bir kilisā-yı (13) dünyāya ve ḫubb-ı māsivāya meyl ide

Beyt

+++/-+--/+--

Hāyf bāşed ki ' ömr-i insānī

Çü behāyem reved be-nā-dānī (14)

VELEHU EYŻAN [G.497]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ey ki mehcūri-i ' uşşāk revā mī-dārī

Ey kimse ki ' āşıklarūñ metrūkligin revā (15) dutarsın

' Āşıkān-rā zi-ber-i ḫ' iş cūdā mī-dārī²²²⁶

' Āşıkları kendü katuñdan irāk dutarsın murād muḫātabdan (16) şeyḫdür kaçan mürīdlerde zellāt u terk-i tã'āt ve taqşir-i ' ibādāt ve meyl-i şehvāt olsa şeyḫ anlardan ' uzlet (17) ü künc-i ḫalvet ihtiyār itmek edeb-i tarīkatdür çün şeyḫ böyle ide mürīd-i şādīk ve ṭālib-i ' āşık ' arz-ı niyāz (18) itmek edeb-i irādātdur lācerem H'āce Hāfiz bu ādābı ihtiyār itmişdür

Beyt

-+--/-+--/-+--/-+--

Der be-rüyem bestī vü men der-ümīd-i (19) fetḫ-i bāb

Her demī bā-āh u girye ḫalka-i dür mī-zenem

(2) Teşne-i bādiye-rā hem be-zülālī der-yāb

Beyābān u beriyye şusuzların (20) bir zülāl ile tıy

Be-ümīdī ki der-ın reh be-ḫudā mī-dārī

²²²⁶ ' Āşıkān-rā ifādesine karşılık olarak derkenārda *bendegān-rā* ve *muḫlişān-rā* kelimeleri bulunmaktadır.

Bir ümîde ki bu yolda Hudāya dutarsın (21) murād budur ki şeyhe dir beriyye-i tarīkatda ‘atşān olanları zülāl-i hikmet ile tezekkür kıl ol ümîde ki [I133a] (1) senüñ daḡi ḡacātuñ ḡuzūr-ı ḡaḡda revā ola

Beyt

+ +---/ +---/ + +-

Kār-ı dervīş-i müstemend ber-ār²²²⁷

Ki tu-rā nîz kārḡā bāşed (2)

(3) Dil rübüdü vü be-ḡill kerdemet ey cān liken

Göñli ḡapduñ ḡelāl itdüm saña ey cān ammā

Bih ez-ın dār nigāheş (3) ki merā mî-dārî

Bundan yeg şaḡla göñli ki beni dutarsın ya ‘nî şaḡlarsın murād girü şeyhe ḡiḡābdur ki dir (4) ḡalbümü māsivāya meylden muḡkem ḡifz kıl ve iḡtimāl vardur ki nefsuñ rüḡa ḡiḡābı ola

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Vaşiyet (5) mî-kuned ḡüsrev ki yārān dil nigeḡ dārîd

Bedel dārî dihîd dil-rā ki ū dil-rā nigeḡ dāred

(4) Sāḡar-ı mā ki (6) ḡarîfān-ı diger mî-nüşend

Bizüm ḡadeḡimüz ki ḡayrı muşāḡibler iḡerler

Mā taḡammül ne-kunîm er tu revā mî-dārî

(7) *Biz taḡammül itmezüz eger sen revā dutarsañ* murād budur ki bize olacaḡ feyzi ḡayrılar alurlar ki anlar mütefeyyiz (8) olurlar bu ḡālî sen cā’iz görürsüñ biz taḡammül itmezüz bizüm ḡişşemüz bize ‘ināyet kıl dimekdür

Ġazel

+ ---/ + ---/ + ---/ + +-

Tu (9) ḡod be-ḡuş ne-yārî ḡadış-i zārî-i mā

Ki der-tu kār ne-kerdest derd-i kārî-i mā

Şünüdeem ki ḡuşüdü (10) zebān be-düşnāmem

‘Azîz-i men çi küşāyed tu-rā ḡ’ārî-i mā

Hezār bār be-cān yār miḡnetet burdîm

Be-ḡiḡ ber (11) ne-giriftî tu ber-diyārî-i mā

²²²⁷ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gülistân, s. 66.

Ger ey nesīm-i şebī bü'gzerī ber-ān ser-i zūlf
Be-güş-ı ū be-resān zıkr-i bī-ķarāri-i mā (12)

Egerçi ez-dü cihān kerdeīm ķat' -ı ūmīd
Be-luṭf u raḫmet-i ū hest ūmīdvāri-i mā

Sezed ki zeyl-i kerem (13) ez-günāh-ı mā pūşend
Be-rūz-ı ' arz çü bīnend şermsāri-i mā

Kemāl-i deyr-seg-i kūyeş ' uluvv himmet bīn
Ki mā-ra (14) āyedeş ān hem-demī vü yāri-i mā

(5) Ey meges ḫazret-i sīmūrġ ne-cevlāngeh-i tust

Ey siñek sīmūrġ ḫazreti senūñ (15) cevlāngāhuñ degüldür

' Irz-ı ḫod mī-berī vü zaḫmet-i mā mī-dārī

Kendü ' irzuñ giderür ve bize zaḫmet dutarsın (16) murād bundan nefsuñ rūḫa ḫiṭābıdur ki dirsın meges gibi ḫaķırsın ve ḫazret-i İläḫī sīmūrġ gibi ' aźımdür (17) pes ol ḫazret senūñ maḫall-i cevlānuñ ve mevzi' -i seyerānuñ olmaz lācerem sen ki āña ṭālibsın vāşıl olmayup (18) kendü ' irzuñ zāyi' idüp bize zaḫmet virürsın

Ḳıṭ' a

++---/++---/++---/++-

Gü be-men nefş kuned baḫş ü niza' i der-i Ḥaķ
Ki be-güyed (19) tu kücāyī vü Ḥudāvend kücā

Men be-güyem ki Ḥudāvend kerīmet ü raḫīm
Be-kuned lāyık u şafeş be-heme vaķt be-mā (20)

Tu cedel mī-kuni ammā çi kunī ger ne-kunī
Guft ḫaķ der-ḫaķ-ı tu ekşer-i şey' -i cedelā

Kār-ı herkes be-şalāḫī [vü felāḫī] mevķūf (21)
Nażar-ı ' aşık-ı dil-sūḫte ber-' ayn-ı ' atā

(6) Tu be-taķşır-i ḫod üftādi ez-ın der-maḫrūm

Sen kendü taķşırūñ [İ133b] (1) sebebi ile düşdüñ bu ķapudan maḫrūm

Ez-ki mī-nāli vü feryād çerā mī-dārī

Kimden iñlersin (2) ve feryādı niçün dutarsın murād girü nefsüñ rûha hitābını zikrdür ki dırsın taşşır-i ‘ibādet itdügün (3) içün bāb-ı şeyhden belki bāb-ı Hāğdan maħrüm olduñ pes şikāyetüñ kimdendür ve feryādı niçün idersin (4)

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ez-Hāğ resīd ançi resīd ez-hevā be-men

Ārī be-men dem ançi resed ez-hevā resed

(7) Hāfiz ez-pādşehān (5) pāye be-hıdmet talebend

Ey Hāfiz pādşahlardan mertebe-i hıdmet isterler

Kār nā-kerde çi ümīd-i (6) ‘aṭā mī-dārī

İş itmeden ne ‘aṭā ümīdin dutarsın murād budur ki manşıb-ı dünyā hıdmet ü mülāzemetsüz (7) virilmez feyz-i İlähī ṭā‘atsüz kaçan olsa gerekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Her ki der-dergāh-ı şāh āyed be-devlet mī-resed (8)

Rev be-mescid ger ne-ḥāhī manşıb-ı ğuftān-rā

ba‘zı nūsaḥda maḥlaş beyti bu vāqı‘ olmış çerā

Hāfizā ‘ādet-i ḥübān (9) heme cevrest ü cefā

Ey Hāfiz pādşahlardan mertebe-i hıdmet isterler

Pes çerā in heme nāle (10) zi-cefā mī-dārī

Pes niçün bu dükeli nāleyi cefādan dutarsın murād ḥūblaruñ ‘ādeti cefādur (11) lācerem maḥbūb-ı ḥaḳıķī daḥi cefā itse revādur imdi sen cefādan nāle itmek bī-vehdür (12)

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / +++ / +-

Ḳıymet-i ‘ışḳ ne-dāned ḳadem-i şıdḳ ne-dāred²²²⁸

Süst-i ‘ahdī ki taḥammül ne-kuned bār-ı cefā-rā

Der-serem mī-reved (13) ez-‘ahd-i tu serbāz ne-piçem

Tā be-ğüyend pes ez-men ki be-ser burd vefā-rā

VELEHU EYẒAN [G.498]

[Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Ey ki dā‘im (14) be-ḥış mağrūrī

²²²⁸ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Gazeliyyât, s. 523. G.6/2-4.

Ey kimse ki dā`imā kendüñe mağrûrsın

Ger tu-râ`ışk nîst ma`zûrî

(15) *Eger saña`ışk yok ise ma`zûrsın* murâd budur ki şol ki ehl-i nefis olup kendü vücûdına (16) mağrûr ve enâniyyet ile mesrûr ola ol ehl-i`ışk degüldür lâcerem tâlib-i`aşık nefis ü nefsâniyyetden (17) geçüp fenâ ihtiyâr itmek gerek

Kıt`a

--+--/-+--/-+--/-+--

Ma`ni-i dervîş er-h`âhî kemâl nîstîst

Her ki-râ hestî-i hûd (18) bâkîst ü dervîş nîst

Tâ tu nâ-kâmî ne-bînî key tevânî yâft kâm

Z`ân ki merhem der-i haqîkat (19) berâ-yı niş nîst

(2) Gird-i dîvânegân-ı`ışk me-gerd

Lafz-ı *gird* kesr-i kâf-ı`Acemî ile kırañ ma`nâsınadır (20) ve lafz-ı me-gerd gerdiden lafzından nehydür ya`nî`ışk dîvâneleri eţrâfinda tolanma

Ki be-`aql-ı`akîle meşhûrî

(21) *Akîle* şerîf ü`azîz ma`nâsınadır ya`nî`aql-ı şerîf ile meşhûrsın murâd budur ki`aql-ı ma`aş [İ134a] (1) kâmilî olan ve anuñ ile şöhret bulan`ışk-ı İlähî dîvâneleri eţrâfin tolanmaq gerek ki`aql ile (2)`ışk bir yerde cem` olmaz [el-`aķiletü min külle şey`in ekremühü²²²⁹]

Gazel

--+/-+--/+--+/-+--

Ey yâr-ı nâ-güzîr ki dil der-hevâ-yı tust²²³⁰

Cân nîz eger qabûl kunî hem berâ-yı tust (3)

Ėavgâ-yı`ârifân u temennâ-yı`aşıkân

Hırş-ı behîşt nîst ki şevk-i liķâ-yı tust

Tenhâ ne men be-ķayd-ı tu (4) der-mândeem esîr

K`ez-her taraf şikeste-dilî mübtelâ-yı tust

Ėavmî hevâ-yı ni`met-i dünyâ hemî zenend (5)

Ėavmî hevâ-yı`uķbâ vü mâ-râ hevâ-yı tust

Ėuvvet revân-ı şiftegân iltifât-ı tu

²²²⁹ العقیلة من كل شيء أكرمهُ Diğer Araça ibareler. Akile” sözcüğü her şeyin en asil en iyi olanına denir.

²²³⁰ Sa`dî-i Şîrâzî, Mevâiz, Gazeliyyât, No: 6 Ganjor.

Ārām-ı cān-ı sūhtegān merḥabā-yı (6) tust

Ger mā muḳaṣṣırīm tu bisyār-ı raḥmetī
‘Özrī ki mī-reved be-ümīd-i vefā-yı tust

Sa‘ dī ṣenā-yı tu (7) ne-tevāned be-şerḥ guft
Ḥāmūşi ez-şenā-yı tu ḥadd-i ṣenā-yı tust

(3) Mesti-i ‘ışk nīst der-ser-i tu

‘Işk metligi (8) yok senün başuñda

Rev ki mest-i şarāb-ı engürī

Yürü ki üzüm şarābı mestsin murād budur ki (9) mest-i şarāb-ı ḥarām olan mest-i şarāb-ı ḥelāl olmaz

Rubā‘ī

Īn bezm çi bezmest ki erbāb-ı kemāl (10)

Nüşend mey-i muḥabbet ez-cām-ı cemāl

Bīn der-kef-i sākī-i tu raḥīḳ-i bākī

Nā-mest-i raḥīḳ-i Ḥaḳ şevī celle celāl (11)

(4) Rüy-ı zerdest ü āh-ı derd-ālūd

Şaru yüzdür ve derd ile karışmış āhdur

‘Āşıkān-rā devā-yı rencürī

(12) *‘Āşıklara marāz devāsı murād budur ki ‘āşıklar derdinüñ devāsı şaru yüz ve derdlü āhdur (13)*

Rubā‘ī (Ahreb)

Mülk talebeş be-her dil ü cān ne-dihend

Menşür-ı gameş behr-i Süleymān ne-dihend

Dermān talebān zi-derd-i (14) ü maḥrūmend

K’īn derd be-ṭālibān-ı dermān ne-dihend

(5) Ne-buved bāğ-ı ḥuld-rā revnaḳ

Cennet bağına revnaḳ olmaz (15)

Bī-mey-i rāveḳ u leb-i ḥūrī

Şāfī şarābsuz ve ḥūrī tudağunsuz murād ‘ışk u zevḳ olmayıcaḳ cennetde revnaḳ (16) olmaz ve andan ḥazz olunmaz dimekdür

Beyt

+++ / +-+ / +-+

Gül ü mül bāyedem zi-bāğ-ı behişt

Çi kunem büstân-ı dîrîne

(6) Mihr-i ân (17) mâh bâyedet verzîd

Ol mâhuñ muhâbbetin şınamağ şaîa

V'erçi çün âftâb-ı meşhûrî

Egerçi gün (18) gibi meşhûr iseñ daği murâd hubb-ı İlâhî ihtiyâr itmek gerek her ne kadar meşhûr isek daği bu evlâdur (19) dimekdür

Beyt

+---/+++---/+++---/+-

Muhâbbet maqâm-ı İlâhî buved

Muhâbbet bih ez-pâdşâhî buved

(7) Bü'gzer ez-nâm u neng-i hod Hâfîz

(20) *Geç kendü nâm u 'ârûndan ey Hâfîz*

Sâgar-ı mey taleb ki maḥmûrî

Şarâb kadehin iste ki maḥmûrsın (21) murâd budur ki nâm u nâmûsı sülûk-ı tarîkate ve kesret-i 'ibâdete mâni' olur lâcerem şafâ-yı kalb [İ134b] (1) ve maḥall-i 'ışk olan kalb-i şâfi istemek gerek ki ḥumârdan ya'nî kesel-i 'ibâdetden ḥalâş olunup neşât-ı tâ'at (2) ḥâşıl ola

Beyt

Ḥumâr-ı ğaflet-i dünyâ tu-râ girân kerdest

Be-gîr câm-ı İlâhî ki pür-neşât şevî (3)

VELEHU EYẒAN [G.499]

[Bu ğazelüñ şerhinde her beytüñ zeylinde bir beyt nazîre söylenüp ekşeri kâfiye ber-kâfiye vâkı' olup ve ba'zı kâfiyeler iki i'tibâr ile ihâm-ı laṭîfdür meşelâ cā lafzı müstaḳîl mî-dârî lafzı müstaḳîl i'tibâr olınacağ göñli yere dutarsın demek olur eger câmî' lafzı bir lafz dutulup dârî lafzı bir lafz dutulursa göñli bir kadehe dutarsın demek olur]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Ey ki der-küy-ı ḥarâbât maqâmî dârî

Ey kimse ḥarâbât maḥallesinde bir maqâmuñ vardur

Cem-i vaqt-i (4) ḥodî er dest be-câmî dârî

Kendü vaqtüññ cemîsi eger elüñ bir kadehe dutarsañ murâd budur ki (5) ol kimse ki ḥânḳâh maḥallesinde ya'nî ehl-i sülûk semtinde bir maqâmı vardur pâdşâh-ı zamândur eger elinde (6) kalb-i şâfi var ise

Beyt

++++/++++/++++/++-

Ey ki imrüz diger 'azm-i maqâmî dârî

Çün dil ancā be-resī ƙalb be-cāmī (7) dārī

(2) Ey ki bā-zülf ü ruĥ-ı yār güzārī ŧeb ü rüz

Ey kimse ki yārūñ zülfı ve ruĥı ile gećürürsın (8) gıce ve gündüzi

Furŧatet bād ki ĥoŧ ŧubĥı vü ŧāmī dārī

Furŧatuñ olsun ki ĥoŧ ŧabāĥuñ (9) aĥŧamuñ vardur murād budur ki ŧol kimse ki ĥayb-ı hüviyyet ve tecellı-i zāt ile gıce ve gündüzi gećürmekdedür (10) anuñ furŧatı olsun ki ĥoŧ ŧabāĥı ve aĥŧamı vardur [bu beytde leffü neŧr-i müŧevveŧ vardur ve nazıresi olan beytte leffü neŧr-i müretteb vardur iki vech ile feefhem]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ger seĥer ki ruĥ-ı ü bini ŧebāngeĥ zülfeŧ (11)

Ĥoŧ buzı z'ānki 'aceb ŧubĥı vü ŧāmī dārī

(3) V'ey ki bā-vaŧlı-ı dil-ārām güzıdı ĥalvet

Ey kimse ki dil-ārām (12) vaŧlı ile iĥtiyār itdün ĥalveti

Be-ġanımet ŧümur in laĥza ki ġāmī dārī

Ĥanımet ŧay bu laĥzayı bir murāduñ (13) vardur murād budur ki ŧol kimse ki ĥalvet aña vaŧlı-ı Ĥaĥ ile ola ol laĥza-i ġanımet ŧaymak gerek ki murādı (14) ĥāŧıldur [ġām kāf-ı 'Acemı ile adım ve ŧamaĥ ma' nāsına olur kāf-ı 'Arabı ile murād ma' nāsına olur]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ger be-yek kām zi-nefset güzereı yābı kām

Nüş kun cām-ı murādet ki tu kāmı dārı

(4) Ey ŧabā süĥtegān (15) ber-ser-i reh muntazırend

Ey ŧabā yanmıŧlar yol baŧı üzre muntazırlardur

Ger ez-ān yār-ı seferkerde peyāmı dārı

(16) Eger ol sefer itmiŧ yārdan bir ĥaberüñ var ise murād budur ki ey feyezān-ı seĥerı sülük-ı ŧarıĥatde 'uŧŧāĥ-ı (17) muĥtarıĥın muntazırlarıdur eger ol bizden devr olan ĥazretten ĥaberüñ var ise iriŧdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mı-reved (18) bād-ı ŧabā tā be-ser-i küy-ı ĥabıb

Be-nüvis er be-cenābeŧ tu peyāmı dārı

(5) Ger be-hengām-ı vefā gerći ŧebätet ne-büd

Eger (19) vefā vaĥtinde egerći senüñ ŧebātuñ yoĥdur

Mı-kunem ŧükr ki ber-cevr devāmı dārı

Şükr iderin ki cevri (20) üzre bir devāmuñ vardur murād budur ki tecellî-i cemāl ve inkişāf-ı hāl egerçi şābit ve bir qarār degüldür ammā (21) şükrümüz añadur ki nefsimüze ‘ işyāndan zecr ber-devāmdur

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ + -

Dā'imā der-dil-i mā cevri-i cefā-yı tu devāst [İ135a] (1)

Ey ṭabīb-i dil ü cān nīk devāmī dārī

ba' zı nūsaḥda bu beyt vākı' olmuş

(6) Ger be-‘ ömrī şanemī resm-i cefāyī (2) be-nihed²²³¹

Eger bir ‘ ömrde bir şanem bir cefā resmin ḳorsa

Tuyi ey cān ki der-în şīve devāmī dārī

Sensin (3) ey cān ki bu şīvede bir devāmuñ vardur murād sā'ir-i meḥābīb-i ‘ ömrde bir cefā resmin ḳorlar ammā senüñ nefsimüze (4) cefā resmüñ ve anı ‘ işyāndan hicrūñ ‘ ale'd-devāmdur [devā lafzı müstaḳil ve mī-dārī lafzı müstaḳil i' tibā olınacaḳ devāsı vardur dimek olur devāmī lafzı bir lafz ve dārī lafzı bir lafz i' tibār olınacaḳ bir devāmuñ vardur dimek olur]

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ + -

Bā-vücūd-ı leb-i cān-baḥş u şifākār-ı mesīḥ

Ey Cem-i (5) devr me-pendār devāmī dārī

(7) Hāl-i ser-sebz-i tu ḥoş dāne-i ḡaybest veli

Senüñ tāze beñüñ ḥoş ḡayb dānesidür (6) veli

Ber-kenār-ı çemeniş veh ki çı dāmī dārī

Anuñ çemeni kenārı üzre veh ki ne aḡuñ vardur murād (7) zāhire naḡar budur ki hāl dāne-i ḡaybdur anuñ çemeni ki yüzüñdür anuñ kenārında zülfüñ dāmdur ve ḥaḳīḳate naḡar (8) murād budur ki sırr-ı İlāhī dāne-i ḡaybdur anuñ fezāsı kenārında ḡayb-ı hüviyyet ‘ aceb giriftār olacaḳ maḥaldür ki andan (9) ḥulāşa mecāl yoḳdur [lafz-ı dā müstaḳil i' tibār olunup mī-dārī müstaḳil i' tibār olınacaḳ marazuñ vardur dimek olur lafz-ı dāmī müstaḳil i' tibār olunup dārī müstaḳil i' tibār olınacaḳ aḡuñ vardur dimek olur]

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ + -

Ḥubb-ı hāl-i tu devā zülf-i girihgār-i tu dām

Murḡ-ı dil çün kuned in ḡüne tu dāmī dārī (10)

(8) Büy-ı cān ez-leb-i cān-baḥş-ı ḳadeḥ mī-şinevem

²²³¹ Birinci mısranın farklı bir şekli ve açıklaması derkenârda şu şekildedir:
Mihribān şud felek ü terk-i cefākārī kerd
Felek mihribān oldı daḡı cefākārılıḡı terk eyledi

Cân koğusun kadehüñ cân bağışlayıcı lebinden tıydum

Bi'şnev ey (11) h̄'āce eger z'ān ki meşāmī dārī

Ṭuy ey H̄'āce eger bir meşāmuñ var ise murād rūhuñ haqīkī rāyīhası maḥall-i (12) 'ışk olan cân u ḥayāt idi hibe idici qalbden tıydum ey merd büzürgvārsın daḥi ṭuy eger kuvvet-i (13) şamme vü şāmuñ var ise dimekdür

Beyt

+++---/+++---/+++---/++-

Büy-ı pīrāhen-i Yūsuf şinev ez-bād-ı şabā

Ger tu der-ḥüzn-i çü Ya' kûb meşāmī (14) dārī

(9) Nāmi er-mī-ṭalebed ez-tu ġarībī çı şevēd

Eger bir ad isterse senden bir ġarīb n'ola

Tuyi imrüz (15) der-în şeh̄r ki nāmī dārī

Sensin bugün bu şeh̄rde ki bir aduñ vardur murād muḥāṭabdan nefsdür ve ġarībden (16) rūḥdur lācerem 'aql aña dir senden eger rūḥ ġarīb nāmdārлық isterse n'ola ki şöhrete şeh̄riyār u nāmdārsın (17)

Beyt

+++---/+++---/+++---/++-

Be-der-i ġār-nişīnī pey-i aşḥāb revī

Seg-i aşḥāb-ı Kehif geşte tu nāmī dārī

(10) Pes du' ā-yı şeh̄ret (18) ḥāmi-i cân ḥ'āhed būd

Nice şeh̄er du' āsı saña cân ḥāfızı olsa gerekdür

Tu ki çün Ḥāfız-ı şeb-ḥiz ġulāmī (19) dārī

Sen ki gice qalkıcı Ḥāfız gibi bir kuluñ vardur murād budur ki 'aql nefse dir şeh̄erlerde olan (20) du' ā-yı vāfir senüñ cânuñuñ ḥāfızı olur ki kıyām-ı leyl ider Ḥāfız senüñ kuluñdur

Beyt

Ger be-mīrem ne-ḥorī (21) ġam tu eyā şāh-ı cihān

Z'ān ki çün men çü tu bisyār-ı ġulāmī dārī

VELEHU EYẒAN [G.500]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ey ki ber-māh ez-ḥaṭ-ı müşkīn [İ135b] (1) niḳāb endāḥtī

Ey kimse ki ay üzre ḥaṭ-ı müşkīnden niḳāb atduñ

Luṭf kerdī sāyei ber-āftāb endāḥtī

(2) *Luṭf eyledüñ bir gölgeyi güneş üzre atduñ* murād mütekillimden 'aqlıdır ve muḥāṭabdan ḥazret-i Ḥaḳdur ve māhdan (3) qalbdür ki āftāb-ı haqīkīden nūr istifāde

ider ve *haft-ı müşkînden* ‘ilm-i ledünnîdür ki gayb sâyesidür (4) ve *âftâbdan* murâd rûh-ı insânîdür ve *nefahtu fihi min-rûhî*²²³² hâsebince nefis-i rahmânî ve ol hâzretten bir lem‘adur (5) lâcerem ‘aql hâzret-i Hâkka hitâb idüp dir ey rabb-i kerîm ki qalbe ‘ilm-i ledünnî niqâbın ilkâ itdûn lutf idüp rûhı (6) ‘ilm-i gaybdan behremend itdûn

(2) Tâ çi h‘âhed kerd bā-mā āb u reng-i ‘ārîzet

Tā neylese gerek bize senûn ‘ārîzuñ (7) *āb rengi ya‘nî leţâfeti ve hüsni*

Hâliyā nîreng-i naqş-ı hod ber-āb endāhtî

Hâliyā kendü naqşuñ resmini şuya (8) *atduñ* murâd budur ki *inni rā‘eytu rabbe leyte‘l-Mi‘râci ‘alâ-şüreti şâbbin emrede*²²³³ mücebince mā‘-yı nuţfeden halk olınan (9) ehl-i hüsni kendü naqşuña resm ü nümüne idüp bizi ol hüsni cemâle firifte kılduñ pes kendûn ‘arz-ı hüsni ve tecellî-i (10) cemâl idicek anuñ leţâfeti bizi nice ider ola [naqşâşlar naqş yazmalu olsalar ol naqşuñ resmin alurlar andan sonra naqş iderler ol evvel itdükleri resme *nîreng* dirler ve *nîreng* gayr ma‘nâsına dañi gelür anlar bu maħalle münâsib degüldür]

(3) Güy-ı hûbî burdî ez-hübân-ı ‘âlem şād bāş

Hûblıķ topın (11) *alduñ ‘âlem hûblerından şād ol*

Cām-ı Keyhüsrev taleb k’Efrâsiyâb endāhtî

Keyhüsrev qadehin iste ki Efrâsiyâbı (12) *atduñ ya‘nî dūşürdüñ* murâd tecellî-i cemâl olup ‘âlemüñ cümle hûbları mağlûb u kulûb-ı tullâbdan meslûb oldı (13) lâcerem nefis ki Efrâsiyâb gibi kıttâl idi maqtûl olup rûh ki sultân-ı kuvâ-yı bedeniyedür andan cām-ı ‘ışk (14) taleb olınacaq maħall oldı ki qalb ‘ışk ile tldı dimekdür

(4) Genc-i ‘ışk-ı hod nihādî der-dil-i vîrân-ı mā

Kendü ‘ışkuñ (15) *hazînesin koduñ bizüm vîrâne gönümüzde*

Sāye-i devlet ber-în künc-i harāb endāhtî

Rahmet gölgesin bu harāb (16) *köşe üzre atduñ* murâd budur ki ‘ışk u muħabbet ki sāye-i rahmetdür çünki anı qalb-i harābda koduñ küşe-i vîrâna (17) sāye-i rahmet şalduñ hulâşa-i murâd qalbe muħabbet ‘imâret-i rahmetdür dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Eger der-künc-i dil cānān nihed genc-i (18) ğameş pinhān

Ez-ān şādî be-kun ey cān ki ez-meyleş nişānet in

(5) Herkesî bā-şem‘-i ruhsāret be-vechî ‘ışk baht

(19) *Her bir kimse senûn ruhsāruñ şem‘ine bir vech ile ‘ışk oynadı* [ruhsār ve vech zikri şan‘atdur]

Z‘ān miyān pervāne-rā der-iztirāb endāhtî

²²³² وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur‘ân, Hicr 15/29).

²²³³ أَنِّي رَأَيْتُ رَبِّي لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ عَلَى صُورَةِ شَابِّ أَمْرَدٍ Rabbimi Mi‘rac gecesinde tüysüz çehreli, kıvrık saçlı bir genç suretinde gördüm. (Hadîs)

(20) *Ol ortadan pervāneyi iztirāba atduñ* murād budur ki her kimsede ki bir nesneye ʿışk vardur ol cemāl-i (21) *Ḥaḫḫa* bir vech ile ve bi'l-vāsıta ʿışkdur ammā pervāne ki murād andan sālik-i ʿāşıkdur iztirābda ve bezl-i [İ136a] (1) rûhda olan oldur ki ḥazret-i Ḥaḫ anı böyle kılmışdur

Rubāʿi

--+/+---/--+/+---

Ez-mescid ü meyḥāne vʿez-Kaʿbe vü büthāne²²³⁴ (2)

Maḫşūd-ı Ḥudā ʿışkest bākī heme efsāne

Herkes şıfatı dāred ez-ʿışk-ı Ḥudā liken

Ferzāne zi-āşyān kim bākī (3) heme dīvāne

(6) Ṭāʿ at-i men gerçi ez-mestî ḥarābem red me-kun

Benüm ṭāʿ atüm egerçi mestlikden ḥarābın red itme

Kʿenderin (4) şuglem be-ümîd-i şevāb endāhtî

Ki bu şugle beni şevāb ümîdi ile atduñ murād budur ki egerçi ṭāʿ atüm keyfiyyet (5) ve ḥāletüm için ḫabüle lâyıḫ degüldür çün cenāb-ı ʿizz-i ḥazret tevfiḫi refik idüp beni ʿibādete meşgûl kıldı (6) ve gönlüme ümîd-i şevāb şaldı lācerem maḫrûm kılmak ḥarem-i kereme lâyıḫ degüldür

Beyt

-+---/-+---/-+---

Çün be-kār-ı ḥod girifti tu merā (7)

Ecr-i ḥod mî-dārem ez-luḫfet ümîd

(7) Perde ez-ruḫ ber-fikendî yek nazar der-cilvegāh

Perdeyi yüzden bıraḫduñ (8) bir nazar cilve yirinde

Vʿez-ḥayā ḥür u perî-rā der-ḫicāb endāhtî²²³⁵

Ḥayādan ḥürî ve cinnî ḫicāba atdun murād (9) budur ki *felemmā tecellā rubbuhü liʿl-cebeli ceʿalehü dekkā ve ḥarre Mūsā şaʿiḫen²²³⁶* ḥasebince tecellî-i cemāl-i İlähî olıcaḫ ḥür u cinn (10) muḫtecib ü maḫlûb u müstetir ü menkûb olur âdemî nedür ki bî-ḥod u meslûb olmaya

Beyt

--+/-+---/+---/+---

Dî çāştgeh (11) zi-çehre fikendî niḫāb-rā

²²³⁴ Kâsım Envâr, **Külliyât-ı Kâsım Envâr**, (Bâ-Tashîh ü Mukābele ü Mukaddime: Saʿid Nefisi), Ez-İntişârât-ı Kütüphâne-i Senâi, Tahrân 1337, s. 281

²²³⁵ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Vʿez-ḥayā ḥürşid ü meh-rā der-ḫicāb endāhtî
²²³⁶ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kurʿân, Aʿrâf 7/143).

Şermende sāhtī heme rüz āftāb-rā

(8) Ḥ'āb-ı bīdārān be-bestī v'āngeh bā-zūlf (12) ü ḥāl

Uyanıklar uykusın bağladuñ ve andan soñra zūlf ü ḥāl ile

Töhmetī ber-şeb-revān-ı ḥayl-i (13) ḥ'ān endāhtī

Bir töhmet uyku bölügi şevrevlerine atdun murād uyanıklardan ğafletde olmayanlardur (14) ve zūlfden ğayb-ı hüviyyet ve ḥālden sırr-ı ḥafīdür ya' nī ğāfil olmayanların ğayb-ı hüviyyet ve sırr-ı ḥafī mülāḥazası (15) ile uykuların bağlayup andan soñra uyku kendü gelmez diyü uyku alayına töhmet isnād itdüñ ḥulāşa-i (16) murād budur ki ğāfil olmayanların gözlerine ğayb-ı hüviyyet ve sırr-ı ḥafī fikri ile uyku getürmeyüp ḥātırlarına (17) uyku kendüsi gelmez fikrin getürdüñ [v'āngeh bā-zūlf ü ḥāl lafzı merhūndur ve cā'izdür ki v'āngehī lafzı vezn için taḳdīm olınup taḳdīrde mu'aḥḥir ve mısrā'-ı şāniye merhūn ola ba'zı nüsaḥda mısrā'-ı evvel bu vāḳı' olmuşdur

Ḥ'āb-ı bīdārān be-bestī v'āngeh ez-naḳş-ı ḥayāl

Uyanıklar uykusın bağladuñ andan soñra ḥayāl naḳşından ya' nī taḥayyüllerinden bu taḳdīrce v'āngeh ez-naḳş-ı ḥayāl merhūn olur ba'zı nüsaḥda mısrā'-ı şānī böyle vāḳı' olmuş

Töhmetī ber-reh-zenān-ı ḥayl-i ḥ'āb endāhtī

Bit töhmet uyku bölügi yolın ur anlara atduñ ya' nī uyku getürmeyen yā peyveste-i dimāğ yā sū-yı mizāc yā ğuşşa yā bunuñ emsāli esbābdur diyü mülāḥaza idtürdüñ [şeb-revān lafzı cem'-i şeb-revdür ve şeb-rev gidici ma'nāsınadır ve ḥayl-i ḥ'āb izāfeti izāfet-i beyāniyyedür]]

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Ez-Ḥudā rahmetist pinhānī

Dil-i bīdār u dīde-i bī-ḥ'āb

(9) Ez-firīb-i (18) nergis-i maḥmūr u la' l-i mey-perest

Nergis maḥmūr u la' l-i mey-perest aldamasından

Ḥāfiz-ı ḥalvet-nişin-rā der-şarāb (19) endāhtī

Ḥāfiz-ı ḥalvet-nişin-rā şarāba atduñ murād nergisden göz ya' nī şıfat-ı başardur ve maḥmūr olduğı mestür (20) olduğıdur ve anuñ firībi ya' nī aldaması istidrācī ve emhālī ya' nī ma'şiyeti görüp görmezlenüp tizcek 'uḳūbet (21) itmedügidür ve la' lden murād kelām-ı İllāhīdür ve mey-perest olduğı ya' nī şarāb sevdüğü kendüye 'ışkı ve kendüyi [İ136b] (1) zikri sevdüğüdür nitekim buyurmuşdur fezkürünü ezkürküm²²³⁷ ve ḥadīs-i ḳudsī vārid olmuşdur ki men zekerenī (2) fī-nefsī ve men zekerenī fī-melāin zekertühü fī-melāin a' lā min melā' ihī²²³⁸ ve anuñ ya' nī kelāmuñ

²²³⁷ فَادْكُرُونِي اذْكُرْكُمْ Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin! (Kur'ân, Bakara 2/152).

²²³⁸ مَنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِي وَ مَنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأِ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأِ اعْلِي مِنْ مَلَائِهِ O, beni kendi başına anarsa ben de onu kendim anarım. O beni bir topluluk içinde anarsa ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 2, s. 543, Hadīs No: 2822.

fırîbi zākiri zıkr (3) itdügün aña ismâ' itmedügidür lâcerem Hâfız-ı [hâlvat-]nişîn şıfat-ı başar ve kelâmuñ istidrâcı ve imhâli ve ihfâsını (4) bildügi anı hâlvatde ma' şiyete cür'et itdürmeyüp 'ışk-ı İlâhiye ve zıkr-i Hâkka meşgûl kılmışdur

(10) V'ez-berâ-yı şayd-ı (5) dil der-gerdenem zincir-i zülf

Göñül şaydı için boynıma zülf zincirini

Çün kemend-i Hüsrev-i mâlik rikâb (6) endâhtî

Sultân-ı mâlikü'r-rikâb kemendi gibi atduñ murâd kemend-i şâh gibi gayb-ı hüviyyeti boynıma atduñ beni şayd (7) itmek için dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Bendle zincir-i zülfin tağdı ol şeh boynıma

Salıvirmezler çignesem şir gibi her yaña (8)

(11) Nuşretü'd-din Şâh Yahyâ anki haşm-ı mülk-râ

Dinüñ nuşreti Şâh Yahyâ ki mülk-i haşmını

Ez-leb-i şimşir çün âteş (9) der-âb endâhtî

Od gibi kılıcuñ tudağından şuya atdı murâd zâhire nazar nâşır-ı dîn olan sultân (10) Yahyâ medhidür ki mülk-i haşm olanı tiğ-i âbdâr ile nâr-ı helâke atar ve ma' nâya nazar şol nâşır-ı dîn olan (11) mürşiddür ki Yahyâ peygamber gibi *seyyeden ve haşüren*²²³⁹ hasebince h'âce-i mücerreddür ki mülk-i vücüd haşmını kelâm-ı (12) mü'esser evcinden âteş-veş âba atar [H'âce Hâfızuñ 'âdetidür ki mağlaş beytinden sonra bir kimseye medh için ba' zi ebyât getirür anda dañi ma' nâ haqîkî i' tibâr idüp bu vechle nazm ider ki iki cânib bile mer' i olur] [bunda endâhtî lafzında olan harf-i yâ hitâb için degül yâ hikâyetdür]

Kıt'a

+ +---/+ +---/+ +---

Dîd der-h'âb-ı şâlihî ki kesî

Mî-zened tiğ-râ be-mescid-i ü

Reft (13) ta' bîr-i in meger ânkes

Vâ' izî bûd halk-râ haq gû

(12) Dâver-i Dârâ-şükûh ey anki tâc-ı âftâb

Dârâ heybetlü hâkim (14) ey ol kimse ki güneş tâcını [Dârâ bir ulu pādşāhuñ ismi idügi yukaruda beyân olunmuşdur]

Ez-ser-i ta' zîm ber-hâk-ı cenâb endâhtî

Ta' zîm ucından cenâb-ı 'izzet toprağına (15) atduñ murâd zâhire nazar sultân-ı zâhir 'azametini zıkr ve anı 'azamet ü tekebbür ile tavşifdür ve ma' nâya (16) nazar tarikat-

²²³⁹ سَيِّدًا وَخَصُورًا Zekeriyya mâbedde durmuş namaz kılariken melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi tasdik edici, efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler. (Kur'an, Âli İmrân 3/39).

i saltānatuñ heybetin vaş idüp anuñ çatında tācuñ kadri yoğdur ol tāc-ı āftāb dağı (17) olsa anı cenāb-ı ĥazret-i İlähiyyeye atup ol ĥazrete nisbet anı pest ‘add ider dimekdür

(13) Bāde nūş (18) ez-cām-ı ‘ālem z’ānki ber-evreng-i Cem

Şarāb iç ‘ālem kadeĥinden zīrā Cem taĥtı üzre [evreng bir nice ma‘nāya gelür bunda taĥt ma‘nāsı münāsibdür]

Şāhid-i maqşūd-rā (19) ez-ruĥ niķāb endāĥtı

Maqşūd maĥbūbınuñ yüzinden niķāb atduñ ya‘nī açduñ murād zāhire nazar (20) zāhir pādşāhına ‘işret kııl ki Cem taĥtı üzre mütemekkin olup maqşūd maĥbūbınuñ yüzünden niķābı ref‘ (21) itdüñ dimekdür mażiye nazar sultān-ı tarīķat olana ‘ıyş-ı rūĥānī kııl ki saltān-ı ma‘neviyye taĥtında şābit [İ137a] (1) olup maqşūd olan maĥbūb-ı ĥaķīķi vechinden niķābı keşf itdüñ ya‘nī saña inkişāf-ı küllī ve tecellī-i nām (2) ĥāşıl olmuşdur lācerem saña ‘işret yaraşur dimekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

‘Iyş-ı ĥoş bāşed kesī-rā gū buved bā-yār-ı ĥ’iş (3)

Vāy ān kes-rā ki şud ĥayrān ender-kār-ı ĥ’iş

(14) Zinhār ez-āb-ı şimşiret ki şīrān-rā ez-ān

Emān senüñ kıılıcuñ (4) şuyından ki arslanları andan

Teşne-leb kerdī vü kurdān-rā der-āb endāĥtı

Şusuz kılduñ ve kavīleri (5) şuya atduñ murād zāhire nazar pādşāh-ı zāhirī kuvvet-i kāhire ve ĥudret-i kāmīle ile medĥdür ve ma‘nāya (6) nazar sultān-ı ma‘nā olan şāĥib-i ĥudret ve taşarrufi vaşfdur ki dir lisānuñ şimşir gibi mü’eşşir ve āb-ı laĥıfdür ki (7) şīr-i tarīķat olanları müte‘atış ve ‘ilm-i kavī şāĥibi olanları mā-yı ‘azbe atup ĥarķ u müstaĥraķ (8) idersin [Kürd lafzı zamm-ı kāf-ı ‘Arabī ile bir tã’ifenüñ ismidür ve kavī ve pehlivān ma‘nāsına dağı isti‘ māl olunur bunda murād bu olmaķ kavīdür]

VELEHU EYŻAN [G.501]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātün Mefā‘ ilü Fā‘ ilātün]

(1) Ey der-ruĥ-ı tu peydā envār-ı pādşāĥī

Ey kimse senüñ yüzünde zāhirdür (9) pādşāĥlık nūrları

Der-fikret-i tu pinhān şad ĥikmet-i İlähī

Senüñ fikrüñde gizlüdür yüz ĥimmet-i İlähiyye (10) murād muĥātabdan zāhire nazar zāhir pādşāĥıdır ma‘nāya nazar ma‘nā pādşāĥıdır ki aña dir senüñ vechünde (11) envār-ı saltānat-ı ma‘neviyye zāhirdür fikrüñde çok ĥikmet-i İlähiyye maĥfūdür

Beyt

--+/-+--+/+--+/+--

Serv ĩstāde bih ki çü (12) reftār mī-kunī²²⁴⁰

Tütī ħamūş bih çü tu güftār mī-kunī

(2) Kilk-i tu bāreka'llāh ber-mülk-i dīn küşāde

Senūñ ħalemūñ (13) *bāreka'llāh dīn mülki üzre açılmış* [*bāreka'llāh* cümlesi cümle-i du'āyiyye-i mu'terizadur] [*küşāde* lafzınuñ fā'ili zamīr-i kilkdür mef'ūli şad çeşmedür]

Şad çeşme āb-ı ħayvān ez-ķatre-i siyāhī

Yüz āb-ı ħayāt çeşmesin (14) *bir mürekkeb ķatresinden* murād girü ol pādşāha ħiķābdur ki dir senūñ ħalemūñ taħrīri ile dīn mülkine bir ķatre mürekkebden (15) çok āb-ı ħayāt-ı rühānī çeşmeleri açılıp cārī olur

Ėazel

El-ı ilmi zeynün fekün li'l-ı ilmi müktesiben²²⁴¹

Ve kün lehu täliben (16) mā'ı işte muķtebisā

Ver kun ileyhi veşik bi-li'llāh vağne bihi

Ve kun ħalīmen raşine'l-aķli muķretisā

Ve kun feten nāsiken mağza't-tuķā (17) veri' en

Li'd-dīni muğtenimen li'l-ı ilmi müfterisā

Lā tūs'emennne fe-immā künthe münhemiken

Fi'l-ı ilmi yevmen ve immā künthe munĖamisā

V'a' lem (18) ħudīte bi-enne'l-ı ilme nehru şafen

AđĖā li-talibihi min fażlihi selisā

(3) Ber-Ehremen ne-tābed envār-ı İsm-i a'zam

Ehremen üzre (19) *yaldurmaz İsm-i a'zam nūrları*

Mülk ān tust u ħātem fermāy herçi ħ'āhī

Mülk senūñdür ve yüzük buyur her ne (20) *dilerseñ* murād girü ħiķābdur ki dirsın Süleymān-ı zamānsın mülk-i dīn ve irşād u ħātem-i işlāh ve sirād senūñdür (21) pes

²²⁴⁰ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyāt-ı Sa'dī**, Gazeliyyāt, s. 917. G.665/1.

²²⁴¹ “1) İlim bir süstür; sen de ilim uğrunda çalışan biri ol, yaşadığın sürece onu elde etmeye gayret eden bir öğrenci ol! 2) İlme dayan, Allāh'a güven, ilim zengini ol; akı sağlam ve korunan bir hoşgörü sâhibi ol. 3) Yalnızca takvâya bağlı, mütedeyyin, ilmi fırsat bilip kapan bir genç ol! 4) Sakın usanma; ya günün birinde ilim deryasına dalarsın ya da tamamen ilme gömülürsün. 5) Şunu bil ki, Allāh sana hidâyet versin, ilim, içmek isteyen için olgunluğu sâyesinde selis olan en yararlı hâlis sudur.” Nevzat H. Yanık, **Alf b. Ebî Tâlib Divanı**, Hikmetevi Yayınları, İstanbul: 2014, İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrül-Mü'minîn el-İmâm Alf bin Ebî Tâlib**, s. 56.

mazhar-ı İsm-i a' zım sensin zîrâ diyü şıfat olanlar degüldür ki Ehremene envâr-ı İsm-i a' zım işrâk itmez

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Be-dānem nām-ı [İ137b] (1) Hâk men İsm-i a' zım

Ger inkārem kunî Allāhu a' lem

(4) Der-ḥaşmet-i Süleymān herkes ki şek nümāyed

Süleymānuñ ululuğında her (2) kimse ki şek göstere

Ber-^ç aql u dāniş-i ũ ḥandend murğ u māhî

Anuñ ^ç aqlına ve ^ç ilmüne gülerler kuş u balık (3) murād budur ki kimki Süleymān-ı ma^çnevî olan ^ç azîz-i dînüñ ^ç azaletinde şek iderse anuñ ^ç aqlına ve ^ç ilmüne hevâda (4) murğ ve deryâda māhî güler ya^ç nî ḥayvānât daḡi istihzâ itse lâyıkdur

Beyt

Çün ḥâl-i gedâyân be-cihân (5) salṭanatî nîst²²⁴²

Mecmū^ç ater ez-mülk-i rızâ memleketî nîst

(5) Bâz erçi gâh gâhî ber-ser nihed külâhî

Toğan egerçi (6) gâh gâh başı üzre tâc ḡor

Murğân-ı Kâf dānend āyîn-i pādşāhî

Kâf kuşşaro bilürler pādşāhlık resmini (7) murād budur ki zâhir ḡakimi başına tâc ve sükûf ḡor ammâ ḡükm-i salṭanat ve mülk-i ^ç āfiyet resmini bilmez Kâf-ı ḡanâ^ç at (8) ve kûşe-i ferâḡat kuşları bilürler resm ü āyîn-i sulṭanat

Ḳıṭ^ç a

Ḥadîşü'l-ilâhi li-tullābihi²²⁴³

Elezzü mine'n-ni^ç ami'l-vāfiye (9)

Mede'd-dehri leyse yemellūnehu

Ve men zâ yemellu mine'l-^ç afiye

(6) Tiğî ki āsmāneş ez-feyż-i ḡod dihed āb

Bir ḡılıc ki felek (10) aña kendü feyżinden şu vire

Tenhâ cihân be-ḡired bî-minnet-i sipāhî

Yalñuz cihānı dutar sipāhî minnetsüz murād budur ki (11) şol kimse ki mü'eyyed min ^ç inda'llāh ola ol müstaḡil te 'şîr ider ḡayrdan i^ç ānete muḡtâc degüldür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

²²⁴² Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 604. G.143/1.

²²⁴³ 1) *Allâh'ın tâliplerine olan sözlere bol olan nimetlerden daha lezzetlidir.* 2) *Zamân boyunca ondan (o sözlerden) usanmamışlar. Âfiyetten kim usanabilir ki!*"

Pūşide (12) kesī bīni tu ferdā-yı kıyāmet²²⁴⁴

K'imrūz bürehnest ü be-rū 'āriyetī nīst

(7) Kilk-i tu hoş nūvīsed der-şe'n-i yār u aġyār

(13) *Senūñ kalemūñ hoş yazar yāz ve aġyār şe'ninde* [şe'n hemze ile 'Arabīdür elif ile Fārisīdür bir nice ma' nāya gelür bunda ħāl ma' nāsına ve şan' at ma' nāsınadır ki 'Arabīsi ile mūrādif olur]

Ta' vīz-i cān-fezāyī efsūn-ı 'ömr-kāhī

Cān arturmağ heykelin (14) ve 'ömr eksilmek efsūnın murād budur ki sulţān-ı ma'nevīue dir senūñ kalemūñ dost cānın arturmağ ve düşmen 'ömrin (15) eksülmek heykelin ve efsūnın yazar [*kāhīden* ve *kāsten* eksük ma' nāsınandır]

Rubā'ī

+--/+--/+--/+--

Kitābī ki te'līf-i tu buved ān

Dil-i ehl-i dil-rā buved ħırz-ı cān

Çü men'-i hevā (16) vü heves mī-kuned

Be-kāhed 'ömrhā-yı tuġyāniyān

(8) Ey 'unşur-ı tu maġlūğ ez-kibriyā-yı 'izzet

Ey kimse senūñ aşluñ (17) *maġlūğdur* 'izzet kibriyāsından

V'ey devlet-i ru īmen ez-şadmet-i tebāhī

V'ey ki senūñ devletūñ emīn buġlān doġuşmasından (18) murād kemākān sulţān-ı ma'nevīye ħitāb idüp dir *inne'l-'izzete li'llāhi cemī'en*²²⁴⁵ ve *li-resūlihi ve li'l-mū'minīne*²²⁴⁶ ħasebince cibillet (19) ve fiŗratuñ kibriyā-yı 'izzetinden ħalk olunmuşdur ve devletūñ devlet-i ebediyyedür ki aña zevāl olmaz

Beyt

+ + + / + + + / + + + / + + +

Hergiz ān dil (20) benemīred ki tu cāneş bāşī²²⁴⁷

Nik-baġt ānki tu der-her dü cihāneş bāşī

(9) Ger pertevī zi-tīġet ber-kān u ma' den üfted

Eger (21) *bir zīyāsınuñ kılıcuñdan kāne ve ma' dene düşe*

Yāġūt-ı surġ-rū-rā baġşend reng-i kāhī

²²⁴⁴ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyāt-ı Sa'dī**, Gazeliyyāt, s. 604. G.143/4.

²²⁴⁵ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir. (Kur'an, Nisâ 4/139).

²²⁴⁶ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler. (Kur'an, Münâfikûn 63/8).

²²⁴⁷ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyāt-ı Sa'dī**, Gazeliyyāt, s. 892, G.623/1.

Ƙızıl yüzlü yâķûta [İ138a] (1) virürler şaman rengin murād budur ki senüñ Ƙahruñdan bir zıyā ma‘ dene düşse Ƙızıl yüzlü yâķût anuñ heybeyinden (2) şaman gibi şaru beñüzlü olur

Beyt

--+---/-+---/-+--

Z‘ān be-tersendet çü rāned zīr-i kān

Āb kerded la‘ l-i ender-zīrekān

(10)‘ Ömrīst (3) pādşāhā k‘ez-mey tehīst cāmem

Bir ‘ömrdür pādşāh ki şarābdan hālīdür Ƙadehüm

Īnek zi-bende da‘ vī v‘ez-muhtesib (4) güvāhī

İşte Ƙuldan da‘ vī ve muhtesibden şehādet murād ol pādşāh-ı dīn ü tarīkate hīṭābdur ki dir müddet-i (5) medīdedür Ƙalbüm ‘ışķ-ı İlāhīden hālīdür bende bu da‘ vī iderin ehl-i zāhir olan daḡi şehādet idüp dir bunca (6) müddetdür tarīķ-i taşavvufa sālīkdür nesne taḡşīl itmedi hālīkdür

Beyt

+++---/+++---/+++---/+++---

Ƙāsemī der-fen-i ü ġāfil u efsurde me-bāş (7)

Hāşıl-ı ‘ömr ne-bāşed zi-zıyānī bī-sūd

(11)Dānem dilet be-baḡşed ber-‘ acz-i şeb-nişīnān

Bilürin göñlün ‘aṭā ider gice oturanların (8) ‘aczine

Ger hāl-i men be-pursī ez-bād-ı şubḡāhī

Eger benüm hālüm şorarsāñ şabāh vaḡtı yilinden murād bād-ı şubḡāhdan (9) teveccüh-i seherīdür ya‘ nī eger seher vaḡtinde teveccüh idüp benüm hālüm bilmek isteseñ ‘aczüm bilüp gicelerde yatmayup (10) ihyā-yı leyl idüp feyzden maḡrüm olduḡum añlayup baña raḡm u ‘aṭā ider idün

Beyt

---+/---+/---+/---

Cānā be-cüz ez-tu kes ne-dārem (11)

V‘ez-luṭf-ı tu bes ümīd-vārem

(12)Sāķī biyār ābī ez-çeşme-i ḡarābāt

Ey sāķī getür bir şu ḡarābāt çeşmesinden (12)

Tā ḡırķahā be-şūim ez-‘ ucb-ı hānķāhī

Tā ḡırķaları yuyalum hānķāha mensüb tekebbürden murād sāķīden ol sultān-ı (13) tarīķatdür ki aña dir hānķāhdan āb-ı faķr ve meskenet getür tā ki ehl-i zāhir ‘örf ü i‘tibārın libās-ı vücūddan (14) taḡhīr idevüz

Beyt

+++---/---+/---+/---+

Reh be-ħarābāt bered ‘ārif-i perhiz-kār
Āb biyāred ki tā pāk şevim ez-ğubār

(13) Devr ü (15) zamān-ı ādem tā vaz‘ -ı salţanat hest

Ādem zamān u devrinden tā ki vaz‘ -ı salţanat vardur

Mişl-i tu kes ne-dānist (16) in ‘ilm-rā kemāhī

*Sencileyin kimse bilmemiř bu ‘ilmi kemāhū ħaĸĸa murād zāhire nazār zāhir
pādşāhını medħdür ve ħaĸiĸate (17) nazār Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmı medħdür*

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Zi-her kāmil ki piş āmed kemālāt-ı tu biş āmed

Miřāl-i kāmilān bā-tu (18) miřāl-i peşe vü ‘anĸā

(14) Cevr ez-felek ne-tābed bā-tu melek-şifātī

Felekden cevrv yaldurmazsın melek-şifāt ile (19)

Zulm ez-cihān ber-men şud tu cihān penāhī

*Zulm cihāndan oldı benüm ĸatuma ya‘nī baña sen ki cihān şıĸınaĸısın murād (20)
felekden zulm-i zāhir olmazsın melek-şifāt ile ammā ‘acebdür ki baña zulm oldı
cihāndan sen cihān şıĸınaĸı iken (21)*

ĸıţ‘a

Eyaźlimuni’z-zamānu ve ente ħayyun²²⁴⁸

Ve ye’kulini’z-zı’ābu ve ente leysun

Ve yervā min ħayādıke külle zāmi

Ve a’ tişu [Ī138b] (1) fi ħamāke ve ente ĸaysun

(15) Cāyī ki berĸ-i ‘iřyān ber-Ādem-i Şafiye zed

Bir yerdeki ‘iřyān şimşegi Ādem-i Şafiye (2) urdı

Mā-rā ĸiğüne zībed da‘ vī-i bī-günāhī

*Bize niĸe yaraşur bī-günāhlıĸ da‘ vāsı murād budur ki (3) řabī‘ at-i insāniyyede meyl-i
‘iřyān ĸonulmuşdur lācerem Ādem-i Şafiye bu deñlü şafveti ile mazarrat-ı ma‘ şiyet
(4) irişdi bizüm ħaddümüz degöldür ki bī-günāhlıĸ da‘ vī idevüz*

ĸıţ‘a

+ ---/ + ---/ + --

Tu ger da‘ vī kunī perhizkārī²²⁴⁹

Muşaddıĸ (5) dāremet va’llāhu a‘ lem

²²⁴⁸ 1) *Sen saĸ iken zamān bana zulm edebilir mi? Ve sen aslan iken kurtlar beni yiyebilir mi? 2) Her
susayan senin havzından kanayarak su iĸer. Sen yaĸmurken ben senin korunda susuz kalır mıyım?”*
İbn Zeydün ابن زيدون.

²²⁴⁹ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyāt-ı Sa’dī**, Gazeliyyāt, s. 750, G.394/2,3,4.

Ve ger gūyī ki meyl-i hāṭirem nīst
Men īn da' vī nemī-dārem müsellem

Ḥadīş-i ' işķ eger (6) gūyī günāhest
Günāh evvel zi-Ḥavvā būd u Ādem

(16) Ḥāfız çü pādşāhet ki geh gāh mī-bered nām

Ey Ḥāfız çün (7) pādşāhlık senüñ gāh gāh aduñ zikr ider

Renciş zi-baht me'nmā bāz ā be-' özrḥ'āhī

*Bahtdan incinmek (8) gösterme girü gel 'özl dilemek ile murād budur ki ḥazret-i Ḥaķ
'uşātdan i' rāz itdügi gibi tevbelerine (9) daḥi iķbāl pes ey Ḥāfız sū-yı ḥalden ve nefsi-
i bed-fi' ālden şikāyet itmeyüp dergāh-ı Ḥaķķa inābet kııl*

(17) Yā melce 'ü'l-berāyā (10) yā vāhibe'l-' atāya

Ey ḥalkıların şıgınağı vey 'atālar bağışlayıcı

' Aṭfen ' alā muķille ḥallet bihi' d-devāhī²²⁵⁰

(11) *Şefķat bir faķīre ki ḥulūl itmīşdür aña muşībetler*

VELEHU EYŻAN [G.502]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ey kışşā-i behişt zi-küyet ḥikāyetī

(12) *Ey kimse cennet kışşası senüñ maḥallüñden bir ḥikāyetdür*

Şerḥ-i cemāl-i ḥür zi-rüyet rivāyetī

*Ḥür cemālünñ (13) şerḥi senüñ yüzünñden bir rivāyetdür murād muḥāṭabdan
maḥbüb-ı ḥaķīķīdür ki cennet bu dükelü kışşayı (14) tafşil tağmı ile anuñ ḥurb-ı
ḥazretinden bir ḥikāyetdür ve cemāl-i ḥür bu dükelü zīneti ile anuñ ḥüsni fā' iķinden
(15) bir rivāyetdür*

Nazīre

--+/-+--+/+---/-+-

Şīrīn-lebī şeker-dehenī serv-ķāmetī

Küteḥ kunem süḥan ki be-ḥübī kıyāmetī

Ḥür (16) u ḥuşūr u cennet-i firsevs ü ni' meteş

Bā-ḥüsni düst īn heme bāşed ḥikāyetī

²²⁵⁰ Bu mısırânın farlı bir şekli ve açıklaması derkenârda şu şekildedir:

İ' ṭıf ' alā mu' illin ḥallet bihi' d-devāhī

Şefķat ile bir ḥaste üzerine ki aña belālar yürümüştür

(2) Enfās-ı ‘İsî ez-leb-i (17) la‘let laṭifei

‘İsî nefesleri senüñ lebüñden bir laṭifedür

Āb-ı Hızr zi-nüş-ı dehānet kināyeyeti

Daḥi (18) *Hızr şuyı tatlu ağzuñdan bir kināyetedür* murād budur ki enfās-ı ‘İsî senüñ buṭün-ı kelāmuñdan bir laṭife-i (19) cüz’iyyedür ve āb-ı ḥayāt senüñ kelāmuñdan bir kināyetedür ki anlar ḥayāt-ı cismāniyye-i fāniye sebep olurlar (20) ve bunlar ḥayāt-ı cismāniye ve rüḥāniyye-i bākīyyeye sebep olurlar

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Hürşid-rā be-rüy-ı tu nisbet (21) nemî-kunem

Liken zi-işılāḥ be-güyem kināyeti

(3) Her pāre ez-dil-i men u ez-ğuşşā kışşai

Her pāre benüm göñlümden [İ139a] (1) ğuşşadan bir kışşadır

Her şatrı ez-ḥışāl-i tu ez-raḥmet āyeti

Her bir şatır aḥlākuñdan ve elṭāfuñdan (2) raḥmetden bir āyetedür [murād budur ki ḳalbüm hicrāndan pāre pāre olmuşdur ki her pāresi ğuşşadan bir kışşadır ve her şatır senüñ aḥlākuñdan ve elṭāfuñdan raḥmetden bir āyetedür]²²⁵¹

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Rüyet ki āyetist be-raḥmet be-ebrevān

Zāhid çü did ḥānde be-miḥrāb-ı āyeti

(4) Key ‘ıtr-sāy-ı (3) meclis-i rüḥāniyān şudî

Ḳaçan rüḥāniler meclisinüñ ‘ıtr ezici olur idi

Gül-rā eger ne büy-ı tu kerdî (4) ri‘āyeti

Güli eger senüñ ḳoḳuñ ri‘āyet itmeyeydi nyrād gül senüñ büyüñdan ḥişşedār olmayaydı ve senüñ ḳoḳuñ (5) aña irmeyeydi rāyiḥa-i ṭayyibe bulmaz idi dimekdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Seg bihter ez- raḳīb ḥabibest ber-‘āşıḳān²²⁵²

Gü mî-kuned (6) be-ḳadr-i gedā-rā ri‘āyeti

(5) Der-ārzü-yı ḥāk-i reh-i yār sūḥtım

Yārüñ yolu topraḡuñ ārzüsında yandıḡ

Yād (7) āver ey şabā ki ne-kerdî ḥimāyeti

²²⁵¹ Köşeli parantez içerisindeki kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır.

²²⁵² Bu mısra İ nüshasında “Seg hezār raḳīb ḥabibest ber-‘āşıḳān” şeklindedir. SÖ.1 nüshasında aynı mısra “Seg bihter ez-raḳīb ḥabibest ‘āşıḳān” şeklindedir. Mısra tamir edilerek metne dahil edilmiştir.

Añ ey şabā ki himāyet ve hıfz itmedüñ murād tarīk-i Haqdan bir şemme duymak arzūsındayın (8) tezekkür kıl ey nefha-i rabbāniyye ki hıfz u himāyet ve fazl u ‘ināyet itmedüñ dimekdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ey nefsi bed-‘amel ne-kuned meyl-i (9) nıkuyī

Yā Rab meger tu mī-kuni ū-rā himāyetī

(6) Der-āteş er hayāl-i ruheş dest mī-dihed

Odda eger anuñ dağı hayālī (10) *el virürse*

Sākī biyā ki nīst zi-dūzah şikāyetī

Ey sākī gel ki yoğdur cehennemden bir şikāyet murād ehl-i cennetüñ (11) haqq-ı a‘zamı müşāhede-i didārdır eger ehl-i nāra ol müşāhede el vireydi ehl-i nār dağı cehenneöden şikāyet itmezler (12) ki elüm nāru irdāk eylemezler idi

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Çeşm-i tu bī-güneh keş ü men zinde inçünin

Ez-gamze-i tu nīst cüz inem şikāyetī (13)

(7) Büy-ı dil-i kebāb-ı men āfāk-rā girift

Benüm kebāb göñlümün koğusu āfākı dutdı

İn süz-ı enderün be-kuned hem sirāyetī

(14) *Bu iç harāreti ider hem bir sirāyet* murād budur ki kimde ki harāret ola anuñ eşeri ğayrda dağı zühür ider (15)

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Her kes ki geşt yār-ı men ū-rā girift-i ‘ışk

Zirā ki hest cümle marāz-rā sirāyetī

(8) Ey dil be-herze dāniş u ‘ömret (16) zi-dest şud

Ey göñül buğlān ile ‘ilm ü ‘ömrün elinden gitdi

Şad māye dāştı vü ne-kerdī kifāyetī

Yüz serymāyeñ (17) *var idi bir kifāyet itmedüñ* murād budur ki ‘ilmüñi ve ‘ömrüñi ‘abeş yere şarf idüp çok sermāyeye mālİK idüñ sermāyeyi (18) zāyi‘ eyleyüp kesb ü ticāret ve kifāyet ü menfa‘ at hāşıl itmedüñ

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Merdüm be-māl mā’il ü mā mā’il-i cemāl

Binim ‘ākıbet (19) be-ki bāşed kifāyetī

(9) Dānī murād-ı Hāfız ez-în ders-i ğuşşa çist

Bilürmisin Hāfızuñ murādı bu ğuşşa dersinden (20) nedür

Ez-tu kırışmei vü zi-ħüsrev ‘ināyeti

Senden bir göz ucu ile nazar ve pādşāhdan bir ‘ināyet murād muhātabdan şeyh ü (21) ħüsrevden ħazret-i Hākdur kim dir Hāfızuñ bu deñlü ğuşşa dersini kışşa itdüğinden murādı senden bir nazar ve ħazret-i Hākdan [I139b] (1) bir ‘ināyet talebidür

VELEHU EYŻAN [G.503]

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Mef‘ ülü Mefā‘ ilün]

(1) İn ħırķa ki men dārem der-rehn-i şarāb evlā

Bu ħırķa ki benüm vardur şarāb (2) rehni olmaķ evlādur [‘Acemler evlā lafzını kesr-i lām ile okurlar]

V’in defter-i bī-ma‘ nā ğarķ-ı mey-i nāb evlā

Bu ma‘nāsuz defter şāfi şarāba ğarķ evlādur murād (3) budur ki bu libās ki vardur ‘ışk-ı İlāhiye merhūn ve maşrūf olmaķ evlādur ve bu kitāb bī-‘amel ve eşerüm ‘ışk-ı (4) Hāķķa ğarķ olup müstağraķ-ı ‘amel olmaķ yegdür

Nazire

--+/+---/--+/+---

Ey dil ciger-i ‘aşık peyveste kebāb evlā

V’in dīde-i (5) nā-fermān her laħza pür-āb evlā

(2) Çün ‘ömr tebeh kerdem çendān ki nigh kerdem

Çün ‘ömri bāñıl ve zāyi‘ eyledüm ol (6) deñlü ki nazar eyledüm

Der-künc-i ħarābātī üftāde ħarāb evlā

Bir ħarābāt bucağında ħarāb düşmiş olmaķ evlādur (7) murād budur ki her bār ki nazar kıldum ‘ömrümi bāñıl ve zāyi‘ olmuş buldum pes ħāñķāh bucağında ‘amel-i dünyādan fāriğ (8) ü ħarāb yatmaķ evlādur

Beyt

--+/+---/--+/+---

Çün bāñın-ı in ħırķa ne-būd zi-riyā ‘ārī

Bā-cāme vü seccāde der-rehn-i şarāb (9) evlā

(3) Çün maşlahat-endişi dürest zi-dervişi

Çün maşlahat fikr eylemege ba‘iddür dervişlikden

Hem sine (10) pür-āteş bih hem dīde pür-āb evlā

Heme sine tolu āteş yeg hem göz tolu şu evlādur murād budur ki fikr-i ma‘aş-i dünyā (11) ve nisyān-ı ‘ıyş-ı ‘uķbā dervişlikden ba‘iddür lācerem derviş olan dünyāyı ve ma‘aşını ferāmüş idüp tedbīr-i āñiret (12) eyleyüp derd-i İlāhī ile mālī olmaķ gerekdür

Beyt

--+/+----/--+/+----

Çün âhîret ü dünyâ zıddend be-yek-dîger

Ma' mûri-i ân h'âhî in hâne (13) hârâb evlâ

(4) Men hâl-i dil ey zâhid bā-ḥalk ne-h'âhem guft

Ben gönül hâlini ey zâhid ḥalkâ dimesem gerek

İn kışsa eger güyem (14) bā-çeng ü rebâb evlâ

Bu kışşayı eger dirsem çenge ve revâba evlâ murâd budur ki gönülümüñ hâlî 'ışk-ı İlâhî ile olmaqdur (15) ben hâlî-i 'avâmu'n-nâsa ve ehl-i vesvâsa dimezüm eger dimelü olursam şeyḥ-i murâkıba ve pîr-i munḥaniye ve ehl-i şevḥ ü hâlet (16) olan vâ' ize dirüm

Beyt

--+/+----/--+/+----

Herkes ki buved 'âşık ânest be-vey lâyıḳ

Pinhâni zi-sırr-ı ü ez-pîr ü şebâb evlâ

(5) Tâ bî-ser u pā (17) bâşed evzâ' -i felek z'in dest

Tâ başsuz ve ayakşuz olur felek evzâ'ı bu elden

Der-ser heves-i sâkî der-dest (18) şarâb evlâ

Başda sâkî heves elde şarâb evlâdur murâd budur ki evzâ' -i felek bî-ibtidâ vü intihâdur ve 'ilm-i beşer aña (19) müntehî olur degüldür lâcerem bu vechden başda 'ışk u muḥabbet-i şeyḥ ve elde 'amel-i ḥubb-ı İlâhî olmaḳ evlâdur (20)

Beyt

--+/+----/--+/+----

Çün vaz' -ı felek bî-ser hem âhîr-i ü ebter

Ez-baḫş ü cedel bü'gzer ez-şeyḥ 'itâb evlâ

(6) Ez-hemçü tu dildârî dil ber-ne-kenem (21) ârî

Sencileyin dildârdan gönül kaldurmazam belî [ne-kenem lafzı kâfuñ fetḫi ile ve zammı ile oḳunmaḳ cā'izdür be-her taḳdîr-i ḥâl meşṭurî olan olur]

Çün tâb keşem bārî z'ân zülf-i be-tâb evlâ

Eger zahmet çekersen bārî [İ140a] (1) ol bükümlü zülfden evlâdur murâd H'âce Selmân kelâmı mażmûnidur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Dil eger bār keşed bār-ı nigârî bārî (2)

V'er kesî yâr güzined çü tu yârî bārî

lācerem ḥarāret ü zaḥmet ve şevḳ ü zücret çekicek biz nigār-ı bî-naẓîr ve zülf-i (3) girihgîr için çekmek gerek

Beyt

--+/+---/--+/+---

Ḥāhî çü ḳadd-i dil-cū bāyed buved eşket cū

Perverden-i ‘ar‘ ar-rā bisyāri-i āb (4) evlā

(7) Çü pîr şudî Ḥāfiẓ ez-meykede bîrüb āy

Çün pîr olduñ ey Ḥāfiẓ meyḥāneden çık

Rindî vü hevesnākî (5) der-‘ahd-i şebāb evlā

Rindlik ve heves ile olmaḳ yigitlik zamānında evlā murād budur ki çün pîr olduñ ḥānḳāhdan (6) çık ey Ḥāfiẓ zîrā ihlāş-ı ‘ibādet ve riyāzet ü heves vuşul-i ḥazret yigitlik zamānında olmaḳ evlādur (7) ki Mekḫül-i Şāmî ḳaddese sırrahu cevānlara naşihat idüp dir imiş ey yigitler şimdi tāt ü riyāzet idüp vuşul-i (8) ḥazret taḫşil idüñ ve illā pîr olıcaḳ bencileyin yigitlikde gerek imiş diyü nādım ü müte’essif olursın (9) [*şebāb* yigitlik ma‘ nāsına gelür şebih gibi ve cem‘ -i şābdur şebāb gibi]

Beyt

--+/+---/--+/+---

Bü’gzer tu zi-pür guften bā-yār be-gū ḥālet

Nezd-i büleḡā ey dil çün faşl-i ḫitāb evlā

VELEHU EYẒAN [G.504]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ey ki (10) der-kuşten-i mā hiç müdārā ne-kunî

Ey kimse ki bizüm ḳatlümüzde hiç müdārā eylemezsin

Süd u sermāye be-süzî (11) vü muḥābā ne-kunî

İşşi ve sermāyeyi yaḳarsın ve ucuz bāzār itmezsın murād mütekellimden rūḥ-ı insānî ve ‘aql-ı me‘ād (12) ve bunlarıñ ḳuvāsıdur ve muḥātabdan murād nefsdür lācerem anlar buña dirler ey nefis biz helākümüzde hiç mülāyemet (13) ü tevaḳḳuf itmezsın ki *ve ḳad ḥābe men dessāhā*²²⁵³ ḥasebince nef‘ -i ‘ilm ve ‘ameli ve sermāye-i ‘ömr ü zamānı zāyi‘ idersin (14) ki *ḳad efleḥa men zekkāhā*²²⁵⁴ mücebince daḫi *inna’llāhe’şterā mine’l-mü’minine enfüsehüm ve emvālehüm bi-enne lehumü’l-cennete*²²⁵⁵ ḥükmünce ucuz (15) bāzār itmezdin dimekdür [müdārā Fārisî müdārāt

²²⁵³ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا Onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir. (Kur’ân, Şems 91/10).

²²⁵⁴ فَذْ أَلْفَحْ مِنْ رِزَاكَهَا Nefsini kötülöklere arındıran kurtuluşa ermiştir, (Kur’ân, Şems 91/9).

²²⁵⁵ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’ân’da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah’tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O hâlde O’nunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Kur’ân, Tevbe 9/111).

‘Arabîdür mülâyemet ma‘nâsına ve muhâbâ Fârisî muhâbât ‘Arabîdür ucuz bâzâr ma‘nâsına]

(2) Derdmendân-ı belâ zehr-i helâhil dârend

Belâ derdmendlerinüñ zehr-i kâtilleri vardur (16)

Kaşd-ı in kavm haţar bâşed hân tâ ne-kunî

Bu kavmüñ kaşdını helâke qarîb olmağdur zinhâr itmeye murâd belâ derdmenlerinden (17) teklîf-i ‘ibâdete mübtelâ olan rûh ve ‘aql-ı me‘âd ve bunlaruñ kuvâlarıdur bunlaruñ zehr-i kâtili vardur dimekdür (18) ma‘nâsı budur ki *li-ħumûme’l-‘ulemâ’i mesmûmetün*²²⁵⁶ gibi bunlara zarr kaşd iden mutażarrır olur lâcerem ey nefis bu kavme (19) kaşd-ı zarr itme ki sen mutażarrır olursın dimekdür [*helâhil* lafzı ‘Arabda ve ‘Acemde müsta‘mel lafzdur birkaç ma‘nâya isti‘mâl olunur ma‘nâ-yı meşhûrî zehr-i kâtildür öyleye zehr lafzınuñ aña izâfeti izâfet-i ‘âm ile’l-ħaşdur ki izâfet-i beyâniyye qâbilindendür ve *haţar bâşed* cümlesi cümle-i mu‘terizedür mübtedâ ile haber ortasında ve haţar-ı helâke qarîb olmağ dimekdür ve *hân* lafzı kelime-i tenbîh ü taħdiddür]

(3) Renc-i mâ-râ ki tevân burd be-yek kûşe-i çeşm

Bizüm marazımız ki gidermek (20) *olur bir göz kûşesi ile*

Şarţ-ı insâf ne-bâşed ki müdâvâ ne-kunî

İnşâf şarţı olmaya ki devâ itmeyesin (21) murâd budur ki bizüm marazımızı ey nefis bir ‘ayn-ı ‘inâyet ile nazâr itmek ile izâle mümkündür inşâf degüldür ki [1140b] (1) bu deñlü sühûlet ile def‘ olıcağ maraza ‘ilâc itmeyesin [müdâvât ‘Arabî müdâvâ Fârisîdür]

(4) Dîde-i mâ çü be-ümmîd-i tu deryâst çerâ

(2) *Bizüm gözümüz çün senüñ ümîdüñ ile deñizdür niçün*

Be-teferrüc güzerî ber-leb-i deryâ ne-kunî

Teferrüc sebebi ile (3) *deñiz kenârına uğramayasın* murâd mütekellimden rûh u ‘aql u kuvâları ve muhâtabdan nefsdür lâcerem anlar buña lisân-ı (4) hâl ile dirler bizüm gözümüz yaşı senüñ firâkuñdan ve hilâfuñdan ağlamağdan deñiz olmuşdur niçün sen seyr ü temâşâ (5) müşâhede-i mâ için bizüm cânibimize meyl eylemezsin

(5) Naql-i her cevri ki ez-ħulq-ı kerîmet kerdend

Her cevri naqlini ki senüñ (6) *kerîm halkuñdan itdiler*

Kavl-i şâhib-ğarazânest tu anhâ ne-kunî

Şâhib-ğarazlar kavli dir sen anları itmeyesin (7) murâd muhâtabdan şeyh-i tarîkatdür ki kâ‘im-i mağâm Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâmdur pes ‘avâmu’n-nâs naql idüp (8) çok riyâzet itdürüp ziyâde cefâ ider dirler lâcerem aña dir *inneke le‘ale ħuluğun ‘azîm*²²⁵⁷ ħasebince senüñ ħalk-ı (9) kerîmüñden ba‘iddür ki böyle idesin bu şâhib-ğarazlar ya‘nî tarîkatde olanlar sözi dirsın cevri itmez (10) belki ıslâh-ı nefis idersin

(6) Ber-tu ger cilve kuned şâhid-i mâ ey zâhid

²²⁵⁶ لِحُمُومِ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ Âlimlerin etleri zehirlidir. Demek ki onları gıybet eder ölü. (Kelâm-ı Kibâr)

²²⁵⁷ إِنَّكَ أَعْلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. (Kur‘ân, Kalem 68/4).

Senüñ üzerüñe eger cilver iderse bizüm (11) maḥbûbımız ey zâhid

Ez-Ḥudâ cüz mey ü ma' şûḫ temennâ ne-kunî

Allâhdan şarâb u ma' şûḫdan ğayrı temennâ itmezsın murâd (12) muḥâtabdan ve kânû fîhi mine'z-zâhidîn²²⁵⁸ mücebince mu' riz-i tarîkatdur yâ zâhid-i ḥuşkdur ve bizüm maḥbûbımızdan (13) murâd tecellî-i ef' âl ve şîfât u zâtdur lâcerem aña dir eger saña tecellî-i ef' âl yâ tecellî-i şîfât-ı zât olsa ḥazret-i (14) Ḥaḫdan ' ışḫ-ı İlâhî ve tecellî-i cemâl ister ğayr-ı nesne istemez idüñ

(7) Ḥâfızâ secde be-ebürü-yı çü miḥrâbeş kun

Ey (15) Ḥâfız anuñ miḥrâb gibi ebrûsı secdesin kı1

Ki du' âyi zi-ser-i şıdk cüz ancâ ne-kunî

Ki du' âyi şıdk başından (16) andan ğayrı yerde itmezsın murâd budur ki remz-i İlâhîye ḥuzû' idüp ṭaleb-i merâm kı1 ki isticâbet-i du' â andan (17) olur

Ḳıṭ' a

-+---/-+---/-+---/-+---

Der-firâkeş vuşlat-ı ü ḥ'âh tâ ḥâşıl şevêd

Çün maḥall-i isticâbet vaḫt-i ḥüzn ü rikḫateş (18)

Çün dileş bü' gşâde bîni maḫşad-ı dil ḥ'âh ez-ü

Hem maḥall-i isticâbet dil-ḥoşî vü re'feteş

Çün biyâbî cây-ı (19) ḥâlî ' arz-ı ḥâl-i ḥod be-kun

Behr-i ' arz-ı ḥâl-i ḥod ey dil çü ḥalvet furşateş

VELEHU EYZAN [G.505]

[Mef' ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Ey bî-ḥaber (20) be-küş ki şaḫib-ḥaber şevî

Ey ḥabersüz kimse duruş ki şaḫib-ḥaber olasın

Tâ râh-rev ne-bâşi kücâ râhber şevî

(21) Tâ yol gitmeyesın ḫande ḫulağuz olursın murâd budur ki cānib-i İlâhdan ḫaberdâr olmağa sa' y kı1 ki şaḫib-ḥaber [İ141a] (1) olasın tâ sâlik-i tarîkat olmayasın mürşid olmazsın

(2) Der-mekteb-i ḫaḫâyıḫ u piş-i edîb-i ' ışḫ

Ḥaḫâyıḫ (2) mektebinde ' ışḫ üstadı önünde

Hân ey peser be-küş ki rûzî peder şevî

Ġâfil olma ey oğlan (3) duruş ki bir gün ata olasın murâd mekteb-i ḫaḫâyıḫdan ḥânḫâhdur ve edîb ' ışḫ-ı şeyḫ ve oğlandan sâlik-i (4) mübtedâdur ve peder şeyḫdür

²²⁵⁸ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الرَّاهِدِينَ (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'ân, Yûsuf 12/20).

lâcerem dir ki hânkâhda şeyh nazarında ey sâlik-i mübtedâ sa‘y kıl ki bir gün şeyh-i (5) müntehâ olasın

Beyt

+--+ / + +--+ / +--+ / + +-

‘Avâm-veş çü tu kem kerdeî tarîk-i necât

Zi-pey-i rûy bezirgân râhber yâbî

(3) H̄āb u h̄uret (6) zi-mertebe-i ‘ışk dūr kerd

Uyku ve yimek seni ‘ışk mertebesinden ırak eyledi

Āngēh resī be-‘ışk ki (7) be-h̄āb u h̄ur şevī

Ol vaqt irersin ‘ışka ki uykusuz ve yimeksüz olasın murād nevm-i keşir ve keşret-i (8) ekl meritebe-i tarikatden ve vuşul-i h̄azretten seni dūr itdi ol vaqt irersin ki anları terk idesin (9) dimekdür

Beyt

+--+ / + +--+ / +--+ / + +-

Be-kufl-ı h̄āb u h̄uret bāb-ı dil me-kun der-bend

Meger küşādegi ez-nefha-i seher yâbî

(4) Ger nūr-ı ‘ışk-ı H̄ağ (10) be-dil ü cānet ūfted

Eger H̄ağkuñ ‘ışkı nūrı senūñ gön̄lūñe ve cānuña düşer

Va’llāh k’ez-āftāb-ı felek h̄übter (11) şevī

Va’llāh felek güninden h̄übrek olursın murād budur ki nūr-ı İlāhī nūr-ı şemsden ahsendür aña mazhar (12) olan bundan ezherdür

Beyt

--+ / -++ / +--+ / -+-

Ey āftāb-ı rûy-ı tu-rā bende āftāb

Vey ez-cemāl-i rûy-ı tu bendei āftāb (13)

(5) Dest ez-mis-i vücūd çü merdān-ı reh be-şüy

Eli vücūd baqırından yol erenleri gibi yu

Tā kīmyā-yı ‘ışk be-yābī (14) vü zer şevī

Tā ‘ışk kīmyāsın bulasın ve altun olasın murād budur ki vücūd ve enāniyyet baqır gibi bī-kādrdür (15) bundan pāk olıcağ kīmyā-yı ‘ışka mālīk olup altun olmağ muqarrerdür

Beyt

+--+ / + +--+ / +--+ / + +-

Çü maṭbah-ı nazar-ı tu cihān-ı (16) kıds şūd

Vücūd-rā heme-i h̄āk-ı reh-güzzer yâbî

(6) V'ez-pāy tā seret heme nūr-ı Hūdā şevēd

Ayağdan başuña dek (17) dükeli nūr-ı Hūdā olur

Der-rāh-ı Zü'l-celāl çü bî-pā vü ser şevî

Zü'l-celāl yolında çün ayaqsuz (18) ve başsuz olasin murād bî-pā vü ser olmağdan ayağunda ve başuñda libās-ı zînet olmayup fakîr olmağdur (19) çünki böyle olasin başdan ayağa nūr-ı Hūdā ile mālî olursın

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Murād-ı dünyi vü dîn her dü zıdd-ı (20) yek-digerend

Yekî çü kem şevēd ez-tu yekî digēr yābî

(7) Yekdem ġarîk-ı baħr-ı Hūdā şev gümān me-ber

Bir dem Allāh deñizine ġarġ (21) ol zann itme

K'ez-āb-ı heft baħr be-yek müy ter şevî

Ki yedi deñiz şuyından bir kıll ile işlanasın ya' nî bir [İ141b] (1) kıluñ işlana murād baħr-ı Hağ ġarîki olan kimsenüñ yedi deñizden bir kıllı işlanmaz fe-keyfe ki ġarġ ola (2) dimekdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Bes āb-ı rüy ki ferdā tu çeşm h'āhî dāşt

Zi-āb-ı çeşm ki imrüz rüy-ı ter yābî (3)

(8) Vech-i Hūdā eger şevēdet manzar-ı nağar

Allāh yüzi eger senüñ nağaruñ manzarı ola

Z'in pes şekî ne-mānd ki (4) şāhib-nağar şevî

Bundan şoñra bir şek kılmaz ki şāhib-nağar olursın murād nağır-ı Hağ olan şāhib-nağar (5) olur dimekdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Nağar be-her çi çü ber-vech-i i' tibār kunî

Be-h'ış çü nigerî şāhib-i nağar yābî

(9) Bünyād-ı hesti-i (6) tu çü zîr ü zeber şevēd

Senüñ varlıguñ bünyādı çün zîr ü zeber ola

Der-dil medār hîç ki zîr ü zeber (7) şevî

Göñlülde dutma hîç ki zîr ü zeber olasin murād vücūd u enāniyyetüñ zîr ü zeber olıcağ hergiz (8) zîr ü zeber olmazsın ol teşviş-i göñlüne ol zann gelmesün dimekdür

Beyt

+---/+++---/---/++-

Eger tu zîr şevî ez-heme (9) bülend-i cihân

Tu ħîş-râ zi-heme merdümân zeber yâbî

(10) Ger der-seret hevâ-yı vişâlest Hâfızâ

Eger başuñda (10) vişâl hevâsı var ise ey Hafız

Bâyed ki ħâk-ı dergeh-i ehl-i başar şevî

Gerekdür ki ehl-i başar dergâhı (11) toprağı olasin murâd vişâl-i Hâk isteyen ehl-i başar çapusunda toprak olmak gerek dimekdür

Bejt

+---/+++---/---/++-

Eger tu kuĥl-ı (12) başar ħâk-ı râh-ı yâr kunî

Küşâde çeşm ü ĥodet şâhib-inazar yâbî

VELEHU EYŻAN [G.506]

[Bu ġazel ve bunuñ ‘aķabinde olan ġazel birbirine nazîredür ba‘zı nüsaĥda biri bulunup biri bulunmayup ve ba‘zı nüsaĥda maĥlûţ bulunup eşaĥ-ı nüsaĥda sekiz beyt iki ġazel bulunup ol vechle yazılup şerĥ olundı]

[Mef‘ ülü Fâ‘ ilâtün Mef‘ ülü Fâ‘ ilâtün]

(1) Bâ-müdde‘ i me-güyîd aĥvâl-i (13) ‘ışķ u mestî

Müdde‘ iye dimeñ ‘ışķ u mestlik aĥvâlini

Tâ bî-ĥaber be-mîred der-derd-i ĥod-perestî

Tâ ĥabersüz (14) ola ĥod-perestlik derdinden murâd müdde‘ iden şol kimsedür ki ben şeyĥ-i şâhib-i kerâmet ve dervîş-i şâhib-ĥâletin (15) diyü da‘vî idüp lâf ura lâcerem yârâna dir müdde‘ iye ‘ışķ u seker aĥvâlini dimeñ tâ ki ĥod-perestlikde (16) bî-ĥaber ola pes şol kimse ki enâniyyet ve lâfda ola feyz ĥâşıl kılmaz ve aña keşf-i esrâr-ı tarîķat (17) câ‘iz olmaz ki ta‘lîm ü irşâd meskenet ve ‘arz-ı ĥâcet idene lâyıķdur [seker feth-i sîn ile maşdardur zamm-ı sîn ile ism-i maşdardur]

(2) Bâ-za‘ f u nâ-tevânî hemçün nesîm-i ĥoş (18) bâş

Za‘ f ile ve güçsüzlük ile yil gibi ĥoş ol

Bîmâri enderîn reh ĥoşter zi-ten-dürüstî

(19) Ĥastelik bu yolda yigdür ten-dürüstlükden murâd erbâb-ı sülûka za‘ f u ‘acz göstermek evlâdur dimekdür (20)

(3) Der-küşe-i selâmet mestür çün tevân bûd

Küşe-i selâmetde mestür nice olmak olur

Tâ nergis-i tu (21) güyed bâ-mâ rumüz-ı mestî

Tâ senüñ nergisüñ diye bize mestlik remzlerini murâd şıfat-ı başar seker rumüzün [İ142a] (1) göstericek küşe-i selâmet mestür oturmağa ĥudret olmaz dimekdür

(4) ‘ Āşık şev er ne rûzî kâr-1 (2) cihân serâyed

‘Āşık ol yoĥsa bir gün cihân işi başa gelür

Nā-ĥānde naķş-1 mestî ez-kārgāh-1 hestî

(3) *Oĥunmamış iken mestlik naķşı varlık kārgāhından* murād budur ki t̄alib-i Ĥaĥ olup zevĥ-i İllāhî ĥāşıl kıl (4) ve illā ‘ömrüñ tamām olup cihân kārhānesinden mestlik ve ‘ışk-ı İllāhî naķşın oĥımadan ya‘ nî şöyle Ĥaĥdan (5) ġāfil gidersin

(5) Der-āstān-1 cānān ez-āsmān meyendîş

Cānān işigüñden āsmāndan fikr itme

K’ez-evc-i ser-bülendî (6) üftî be-ĥāk-i pestî

Ki ser-bülendlik rif’atinden alĥaĥlıĥ topraġına düşersin murād budur ki ‘atabe-i (7) Ĥaĥda iken te’sîr-i felek mülāĥazasın itme yā ‘atabe-i Ĥaĥda iken zāhirde olan ‘uluvv-ı derece mülāĥaza (8) kılma ve illā maĥām-ı a’lādan maĥām-ı ednāya düşersin

(6) Ĥār er çi cān be-kāhed gül ‘özr-i ān be-ĥāhed

(9) *Diken egerçi cān ekser gül anuñ ‘özrin diler*

Sehlest telĥi-i mey der-cenb-i zevĥ-i mestî

Āsāndur şarāb acılıġı (10) mestlik zevĥi ĥatında murād budur ki riyāzet egerçi cānı nāķış ider liken keşf anuñ ‘özrin diler ya‘ nî aña (11) bedel olur nitekim şarāb acılıġı mestlik zevĥi ĥatında çok degüldür pes her kim ki mestlik zevĥin ister (12) şarāb acılıġın ihtiyār ider lācerem keşf ü fetĥ ü fażl-ı feyż isteyen riyāzete şabr itmek gerek

(7) Şūfi piyāle (13) peymā ‘ābid ĥarābe pür kun

Şūfi ĥadeĥ ölçici ‘ābid ĥabaĥulaĥ t̄oldurıcı [ĥarābe birkaç ma‘nāya gelür bunda ĥabaĥulaĥ ma‘nāsı münāsibdür yukarıda bir kerre daĥı zikr olunmuşdur]

Ey kütēh āstīnān tā key dırāz-1 (14) destî

Ey yeñi ĥışalar tā ĥaçana dek el uzunluġı murād budur ki şūfi-şüret olan ĥalbi ĥadeĥin ĥubb-ı dünyā (15) ile t̄oldurur ve dünyā-perest olan andan daĥı ziyāde ĥariş olur lācerem şüreti şūfi ve dünyā ‘ābidi (16) olanlara dir ey yeñi ĥışa olup ya‘ nî şūfi libāsın lābis olanlar ĥaçana dek el uzunluġı

(8) Ez-rāh-1 (17) dīde Ĥāfız yā dīd zülfi-i pestet

Göz yolından Ĥāfız tā gördi alĥaĥ zülfüñi

Bā-cümle ser-bülendî şud pāymāl-1 (18) pestî

Cümle ser-bülendlik ile oldı alĥaĥlıĥ pāymāli murād zülfden bunda silsile-i t̄arīĥat dutup (19) nāsa irşāda meşġul olmaĥdur ki Ĥāfız anı zāhirde rif’at görüp şeyĥlik t̄arīĥin dutdı andan (20) evvel ĥazret-i Ĥaĥdan ġayrı ile ünsi yoĥ idi şimdi ĥalĥ ile me’nūs olup ser-bülendlikden alĥaĥlıġa düşdi (21) zīrā üns-i Ĥaĥ ile mütemaĥĥid olmaĥ a’lā-yı ĥalĥ ile daĥı muĥtelit olmaĥ andan ednādur anuñcün enbiyāda olan [1142b] (1) derece-i velāyet mertebe-i nübüvvetden efđaldür dirler

[Bunuñ taqtı^c i daħi ğazel-i sâbık taqtı^c i gibidür]

[Mef^c ülü Fâ^c ilâtün Mef^c ülü Fâ^c ilâtün]

(1) Ey dil me-bâş yek dem ħālī zi-‘ ışk (2) u mestī

Ey gönül bir dem oolma ħālī ‘ ışkdan ve mestlikden

Z’ân ki be-rev ki restī ez-nistī vü hestī

(3) *Andan soñra ğit ve kırtuldun yoĝluĝdan ve varlıĝdan* murād budur ki şol kimse ‘ ışk-ı İlähīye müstaĝraĝ (4) olup bī-ħod ola faĝr u ĝinâdan ve vücüd u ‘ademden ħalâş olup bī-ĝam-ı dünyâ olur

(2) Ger ħırĝa-püş bīnī (5) meşĝül kâr-ı ĝod bâş

Eger ħırĝa-püş göresin kendü işüne meşĝül ol

Her kıbleī ki bâşed bihter zi-ħod-perestī

(6) *Her kıble ki vardur kendüye tapmaĝdan yegdür* murād budur ki şol kimse ki ŝüfī-şüret olup kendüyi (7) ziyı-i ŝüfīye ile tezyin idüp böyle olmaĝı ma^c bûd idinesin anı görüp kendü ‘amelüne meşĝül olup (8) ĝod-perest olma zīrâ her nesneyi ki ma^c bûn idinürsin ĝod-perestlikden yegdür

(3) Der-mezheb-i tarīkat ħāmī nişân-ı (9) küfrest

Tarīkat mezhebinde ħāmlık küfr nişānidur

Ârī tarīĝ-i rindī çālākiyest ü cüstī

Belī rindlik (10) tarīĝi çālāklıkdür ve cüstlükdür murād budur ki nâ-puĝtelik ve ‘amelde ihtimâl küfr-i tarīkatdür lâcerem tarīĝ-i (11) ihlâş çâpük ü cüst olmaĝdur

(4) Tâ fazl u ‘ aĝl bīnī bī-ma^c rifet nişīnī

Tâ fazl u ‘ aĝl görürsin ma^c rifetsüz (12) oturursın

Yek nükteet be-ĝüyem ĝod-râ [me-bīn] ü restī

Bir nükte diyin saña kendüni görme kırtulduñ murād budur ki (13) eger kendü fazluñı ve ‘aĝluñı görüp ben ehl-i fazl ve şāhib-i ‘aĝlın dirseñ ma^c rifetsüz oturursın ya^c nī ma^c rifetu’llâhdan (14) ħālī olursın saña bir nükte diyin kendüni görme ki meĝer nefis ü şeytândan ħalâş olasın

(5) Ân rüz dīde (15) bûdem in fitnehâ ki ber-ħâst

Ol ĝün görmiş idüm bu fitneleri ki ħalkdı

K’ez-serkeşī zamānī bā-mâ nemī-nişestī

(16) *Ki serkeşlikden bir zamân bizüm ile oturmaduñ* murād rûĝuñ nefse ħiĝâbını zikrdür ki rûĝ nefse dir senüñ (17) muĝalefetüñ fitne vü fesâda bā^c iş olıcaĝın ol ĝün bildüm ki serkeşlikden bir zamân bizüm ile mücâleset itmedüñ (18)

(6) Sultân-ı men Ĥudâ-râ zülfet şikest mâ-râ

Benüm sultānum Allâh için zülfüñ şıdı bizi

Tâ key kuned siyâhī çendin (19) dırâz-destī

Tā kaçana dek ider bir siyāh bu deñlü el uzunluğın murād budur ki rūh nefse dir ey benüm vücūdumda (20) sultān olan nefis senüñ zülfüñ ve aña meylüñ şıdı bizi ya' nī cümle kuvāyı ve a' zāyı münkesir kıldı niçeye dek (21) bir kara bu deñlü el uzunluğın ider

(7) Düş ān şanem çi hoş guft der-meclis-i muğānem

Dün gıce ol şanem ne hoş [İ143a] (1) didi muğān meclisinde

Bā-kāfirān çi kāret ger büt nemī-perestī

Kāfirler ile ne işüñ var çün şaneme tapmazsın (2) murād budur ki ma' būd-ı haqīkī tarafından hitāb-ı rūhānī böyle oldı meclis-i şeyh-i şāhib-ḥarāretde ki elvānı (3) setr idüp yek-renklik ihtiyār ile oturun anlaruñ ma' būdın ma' būd idinüp ve anlaruñ meslegine (4) sülük itmeñ

(8) Hāfiz ne-dīd evvel in ğam girift mühmel

Hāfiz görmedi evvel bu ğamı mühmel dutdı

K'ez-evc-i ser-bülendī (5) üfted be-cāh-ı pestī

Ki ser-bülendlik rif'atinden düşer alçaqlık kuyusına murād budur ki tarīk-i Hāda nice (6) 'aқabeler ve nice mezlekalar vardur Hāfiz bunı evvelden görmeyüp ihmāl ile dutup ihtiyātı terk eyleyüp (7) kurb-ı ḥazret ḥāşıl itmiş iken derecesinden düşdi

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Halk güyend ki der-^c ışık bināyī nīst

Ḳademī nīst (8) der-ⁱⁿ rāh ki āfākī nīst

VELEHU EYẒAN [G.508]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Bi'şnev in nükte ki ḥod-rā zi-ğam āzāde kunī

İşit bu nükteyi ki (9) kendüñi ğamdan āzāde idesin

Hün ḥurī ger taleb-i rūzi-i ne'nhāde kunī

Ḳan içersin eger ḳonmamış (10) rızık taleb iderseñ murād budur ki rızık muḳadderdür ve vuşul muḳadder olmayan rızık mu' sirdür (11) pes saña nükte-i laṭife budur rızık ğamını çekmeyesin rezzāk ḥıdmetin ide bilgil ki kesb ü sa' y teḳşir-i māla bā' iş (12) olur teḳşir-i rızka sebep olmaz zīrā rızık muḳadder olandur her kesb olunan rızık taḳdīr olunmuş degüldür pes (13) muḳadder olmayanı taleb 'abeş zaḥmetdür H'āce Hāfızuñ didüğü budur bu mes'eledede ḥilāf yoқdur ammā ḥilāf (14) bundadur ki muḳadder olan rızka taleb lāzım midur degül midür zāhir naşuş buña delālet ider ki taleb lāzım (15) olmaya nitekim Hāk te'ālā sūre-i Hūdda buyurur ve mā min dābbetin fi'l-arzi illā 'ale'llāhi rızkuhā²²⁵⁹ ve sūre-i Ṭalāḳda (16) buyurur ve yerzuḳhū min ḥayṣu lā

²²⁵⁹ وما من دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا Yeryüzünde yürüyen her canlının rızıkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır. (Kur'an, Hūd 11/6).

*yahtesibu*²²⁶⁰ ve sūre-i Ali ‘İmrānda buyurur *inna ‘llāhe yerzukū men yeşā’ü bi-ğayri hisābin*²²⁶¹ ve Resūlullāh (17) ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur *lev tevekkeltüm ‘ala ‘llāhi haqqā tevekkülühi le-rezekeküm kemā yerzukū’t-ṭayre tağdū himāşen ve teruvhü bi-tānen*²²⁶² (18) anuñçün ḥazret-i Mevlāna dimiş

Beyt

--+--/-+--/-+--

Rev tevekkül kun me-lerzān pā vü dest²²⁶³

Rızq-ı tu ber-tu zi-tu ‘āşık-terest

(19) ve ba‘zı ‘ulemā dimiş taleb-i ḥelāl ta‘affüf için farzdur ba‘zı müte‘ahḥir’in risāleyi te‘lif idüp muṭlaqā farzdur (20) diyüp *fē ‘izā kuḍiyeti’s-şalātu fenteşiru fi’l-arḍi ve’bteğū min faḍli’l-lāhi*²²⁶⁴ daḥi *ve en leyse li’l-insāni illā mā sa‘e*²²⁶⁵ (21) ve bunuñ emşali ile istidlāl idüp be bu beyti irād kılmış [ve getürdüğü beyt mu‘temed-i ‘aleyh kimsenüñ idüğü ma‘lüm degüldür]

Beyt

+ + + - / + + - - / + + -

Ger nişinī tu şayd-ı küt kunī

Dest ü pāyet [İ143b] (1) çün ‘ankebüt kunī

ehl-i tefsir sūre-i Cuma‘da ve sūre-i Necmde bu āyetlerüñ tefsirinde zıkr itdüğü üzre (2) taleb-i rızqa istidlāl muḥadder ve zāhir degüldür ve taḥkik budur ki tevekkülü kavī şāhibi olan taleb-i rızq itmek (3) lāzım degüldür ammā tevekkülü nāşış olan nāsa bār-ı girān olmamak için taleb-i rızq ve kesb itmek lāzımdur

(2) Āḥirü’l-emr (4) gil-i kuzegerān ḥāhī şud

Āḥir kār bardağçılar balçığı olsañ gerekdür

Ḥāliyā fikr-i sebū kun ki pür ez-bāde kunī

(5) *Ḥāliyā desti fikrin kııl ki şarābdan ṭoldurasın* murād budur ki āḥirü’l-emr ḥāk olsañ gerekdür ḥāliyā bedenüñ (6) destisini ‘ışk-ı İlāhī ile mālī kıılmaq fikrin kııl ki soñra peşimān olmayasın

²²⁶⁰ وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur’ân, Talāk 65/3).

²²⁶¹ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriyya yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur ve "Ey Kur’ân, Meryem 19/bu sana nereden geliyor?" der; o da: Bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir, derdi. (Kur’ân, Âli İmrân 3/37).

²²⁶² لَوْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ، تَغْذُوا جَمَاصاً وَتَرْوُحُ بَطَاناً Eğer siz gerçekten Allah’a tevekkül etseydiniz sabahleyin aç gidip akşamleyin tok olarak yuvalarına dönen kuşlar gibi rızıklandırıldınız. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **İbn Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 684, Hadîs No: 4164.

²²⁶³ “Gıt tevekkül et de elin ayağın titremesin. Senin rızkın senin ona âşık olmandan ziyâde sana âşiktir.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 5-6, s. 175, Beyt: 2851.

²²⁶⁴ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ Allah’ın lütfundan isteyin. Allah’ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz. (Kur’ân, Cuma 62/10).

²²⁶⁵ وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (Kur’ân, Necm 53/39).

Rubā'ī (Ahreb)

Efsūs ki vaqt-i kār (7) ez-dest be-reft

Esbāb-ı vuşul-ı yār ez-dest be-reft

(3) Ger ez-ān ādemiyānī ki behiştet hevesest

Eger bu ādemilerden (8) iseñ ki cennet senüñ hevesüñdür

‘Iyş bā-ādemī çend perī-zāde kunī

‘Iyş nice bir perī-zāde ādemī ile idersin (9) murād budur ki cennet isteyen ādemī perī-zāde ādemiler ya‘nī hūsn-i zāhir ehli ile ya şeyāṭin-i ins ile muşāḥabet (10) itmek gerek

Bejt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ne ‘aşıķest ki her sā‘ ateş nazār be-kīst²²⁶⁶

Ne ‘ārifest ki her rüz-ı hātiresē cāyīst

(4) Tekye (11) ber-cāy-ı büzürgān ne-tevān zed be-güzāf

Tekyeyi ulular yerine urmaķ olmaz kolayına

Meger esbāb-ı büzürgī heme (12) āmāde kunī

Meger ululuķ esbābın dükeli yeraķlanmış idesin murād maķām-ı şeyḥūḥat ve irşāda oturmaķ (13) olmaz meger esbāb-ı irşādı ḥāzırlamış olasin dimekdür

Bejt

- - + / + - + - / + - -

Merdüm ne-şevī be-rīş ü destār

Ey cān-ı peder (14) hūner-i bedest

(5) Ḥātīret key raķam-ı feyż peżīred heyhāt

Ḥātīruñ kaçan feyż raķamın kaḅul ider heyhāt

Meger ez-naķş-ı (15) perākende varaķ sāde kunī

Meger perākende naķşdan varaķı sāde idesin murād ḥātīruñ varaķı feyż (16) ḥaṭṭına ol vaķt lāyık olur ki ol varaķı perīşān ḥaṭlardan şāfī kılasın ya‘nī taşfiyyet-i kalb kılmayınca (17) feyż-i İlāhī ḥāşıl olmaz

Bejt

+ - - - / + - - - / + - -

Kücā bāşed tu-rā feyż ü tecellī

Ki nü’nmāyed mükedder āyine rüy

(6) Ecrhā bāşedet (18) ey hūsrev-i şīrīn-dehenān

Ecrler olur saña ey ṭatlu ağızlular hūsrevi

²²⁶⁶ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyāt-ı Sa’dī**, Gazeliyyāt, s. 593. G.126/4.

Ger nigāhī suy-ı Ferhād-ı dil-üftād kunī

(19) *Eger nazarı gönli düşmiş Ferhād cānibine idesin* murād şirîn-dehenlerden idesin mevā' iz ü ma' arif (20) söyliyən 'ulemā-yı dīn ve meşāyih-i şāhib-yaķındır anlarıñ hüsrevi kendünün ihtiyār itdügi şeyhdür lācerem aña (21) dir ben gönli düşmiş Ferhād-ı 'aşık cānibine nazar iderseñ *le-an yehdiyallāhü bike reculen hayrun leke min an yeküne* [İ144] (1) *leke hamru'n-ne'ami*²²⁶⁷ hasebince saña ecrler olur

Beyt

+ + - - / + + - - / + + -

Nedür irşād kaçığın kavli

Efendi qapusına iletmeñ (2)

(7) Kār-ı hod ger be-kerem bāz güzārī Hāfız

Kendü işüñi eger kereme qorsañ ey Hāfız

Ey besā 'ıyş ki bā-baht-ı (3) Hūdā-dāde kunī

Ey nice 'ıyşı Hūdā virmiş baht ile idersin murād kār-ı dünyāyı hāzret-i Haķķa qorsañ (4) nice huzūr-ı qalb ile 'ıyş-ı āhıret ve 'amel ü tāt idersin dimekdür yā 'amel-i āhıretüñi li'llāh idersin niçe 'ıyş-ı (5) behiştı Allāh virdügi baht-ı sa' id ile idersin dimekdür

Beyt (Ahreb)

Tā terk-i 'avāyık u 'alāyık ne-kunī²²⁶⁸

Yek secde-i (6) şāyeste vü lāyık ne-kunī

(8) Ey şabā bendegi-i H'āce Celāleddin kun

Ey şabā H'āce-i Celāleddin kulluğın kııl (7)

Tā cihān pür semen ü süsen-i āzāde kunī

Tā cihānı semen ü süsen-i āzāde ile taldurasın murād zāhire nazar H'āce (8) Hāfızuñ 'ādetine bināen maḥlaş beyti ardınca Celāleddin nām büzürgvārı medhdür ve anuñ kulluğı sebep-i ferahdur (9) dir ve ma'nāya nazar Celāleddin vaşf olmaķ i' tibāri ile murād hāzret-i zü'l-celāldür lācerem aña 'ibādet (10) ü 'ubūdiyyet cihān-ı vücudı pür-sepidi vü ferāğat kıılmağa bā' işdür

VELEHU EYŻAN [G.509]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) *Be-şavt-ı bülbül ü kumri eger (11) ne-nüşı mey*

Bülbül ü kumri şavtı ile eger şarāb içmezseñ

'İlāc key kunemet āhıri'd-devā'i'l-keyy

²²⁶⁷ لأن يهدي الله بك رجلاً خيراً لك من أن يكون لك حُمز النعم

²²⁶⁸ Ebû Sa'îd Ebu'l-Hayr, Ganjor.

Lafz-ı *key* feth-i kâf (12) ve tahfif-i yâ ile lafz-ı Fârisîdür kaçan ve ulu pâdşâh ma' nâsınadır ve 'Arabîsi aşlda yâ-yı müşeddede iledür (13) ki dâğ ya' nî düğündür ve *âhirü'd-devâ 'i'l-keyyü*²²⁶⁹ 'Arab meşellerindendir şol maraz ki aña edviye ve ağdiye ve dımâd (14) ve kimâd ile 'ilâc olmasa dâğ ile 'ilâc olunur pes ma' nâ-yı mışrâ' budur ki '*ilâc kaçan idem saña âhirü'd-devâ* (15) *dâğdur* murâd *büldülden* vâ' iz-i hoş-kelâmdur ve *kumriden* şeyh-i şâhib-i ridâdur imdi anlaruñ şavtı ile 'ışk-ı (16) İlâhî nüş itmek gerek eger itmezseñ saña 'ilâc meşel-i mezķür hasebince nâr-ı firâķ ile ihtirâķ yâ nâr-ı caħim ile (17) 'azâb-ı elimdür âhir kâr dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ne-reft çün zi-serem derd-i tu be-hiç 'ilâc

Ber-ân nihâd dilem dâğ ki (18) *âhirü'd-devâ 'i'l-key*

(2) Çü gül niķâb ber-efkend ü murğ zed hû hû

Çün gül niķân atdı ve kuş hû hû urdı (19)

Me-nih zi-dest piyâle çi mî-kunî hey hey

Lafz-ı *me-nih* nehy şîğasıdur nihâden lafzından ve lafz-ı *hey* nehy için (20) mevzû' -ı lafzdur tekrîr te'kîd içündür ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *ķadeħi elden ķoma neylersin itme time* murâd gül (21) niķâb atmaķdan ķeşf-i zühür itmekden ve *murğdan* murâd ol bülbül ü *kumridur* ya' nî vâ' iz-i hoş-âvâz ve şeyh-i şâhib-ridâdur [I144b] (1) lâcerem ol murğ pür-şevķ olup hû hû dir olıcaķ ol vaķtde 'ıyş-ı tâ' ati ve nüş-ı ķurbeti (2) elden ķomaķ olmaz

(3) Çü hest âb-ı hayâtet be-dest teşne me-mîr

Çün âb-ı hayâtuñ vardur elüñde şuşuz olma (3)

Felâ temut ve mine'l-mâ 'i külle şey'in hayy²²⁷⁰

Olma ve şudandur her diri nesne murâd âb-ı hayâtdan ebediyyeye sebep olan (4) dîn-i İslâm ve 'amel-i şâlihîdür çün aña ķudretüñ vardur *felâ temütünne illâ ve entüm müslimün*²²⁷¹ mücebince dîn-i İslâm ve (5) 'amel-i şâlihsüz olma hayât-ı ebediyye taħsiline sa'y ķıl dimekdür [*mâte yemütüden* nehydür]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Hayât ez-leb-i la' l-i [tu] mî-resed be-dilem

²²⁶⁹ أَجْرُ الدَّوَاءِ الْكَيِّ Sürûrî'nin Arap meseli olduğunu belirttiği bu ibâre Makâsıdu'l-Hasene (Hadîs No: 1) ve el-Esrâru'l-Merfû'a (Hadîs No: 1) adlı hadîs kitaplarında merfû hadîs olarak kaydedilmiştir. Diğer hadîs kitaplarında bu hadîse rastlanılmamıştır.

²²⁷⁰ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir hâlde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı? (Kur'ân, Enbiyâ 21/30).

²²⁷¹ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti, Yakub da: Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. O hâlde sadece müslümanlar olarak ölünüz (dedi). (Kur'ân, Bakara 2/132).

Ne-ḥāndeī (6) ve mine'l-mā'ī külle şey'in ḥayy²²⁷²

(4) Zāhīreī be-nih ez-reng ü büy-ı faşl-ı bahār

Bir azıḳ ḳo faşl-ı bahār renginden ve ḳoḳusından (7)

Ki mī-resend zi-pey reh-zenān-ı behmen u dey

Ki irişürler ardınca ḳış ve güz yol urucuları murād budur ki (8) bahār-ı dünyā ve şoḥbet ü ḥayāt var iken a' mel fī dünyāke li-āḥiretike ve fī şıḥḥatike li-marāziḳe ve fī ḥayātike li-mevtike²²⁷³ (9) ḥasebince a' māl-i ḥasene ve tā' at yā 'alem-i başt var iken ḳurb-ı ḥazret zāhīresin ḳo ki şıḥḥatden şoñra marāz ve (10) ḥayātdan şoñra mevt ve baştdan şoñra ḳabz-ı ḳuṭṭā' tarīḳleri gelseler gerekdür nitekim bahārdan şoñra ḥarīf (11) ve şitā rehzenleri gelürler

Beyt

+ -- / + -- / + -- / + -

Cevānī vü pīrī bahārest ü dī

Ne ān dī ki ū-rā bahārest pey (12)

(5) Zamāne ḥiç ne-baḥşed ki bāz ne'stāned

Zamāne ḥiç bağışlamaz ki girü almaya

Me-cū zi-sifle mürüvvet ki şey'uhü lā şey'

(13) *İsteme denīden mürüvvet ki anuñ nesnesi nesne degüldür* murād manṭūḳdan zāhirdür

Beyt

+ + -- / + + -- / + + -

Zamāne (14) virdüğini şanma ḳalur²²⁷⁴

Neyi kim virdi ise girü alur

(6) Şükūh-ı salṭanat u ḥükm key şebātī dāşt

Salṭanat (15) ve ḥükm heybetinüñ ḳaçan bir şebātı vardur

Zi-taḥt-ı Cem sūḥanī māndeest ü efser-i key

Cem taḥtundan bir söz ḳalmışdur (16) ve key tācından murād salṭanatuñ ve ḥükümetüñ şebātı yoḳdur geçmiş pādşāhlardan daḫi hemān bir efsāne ḳalmışdur (17) dimekdür

Nazm

+ --- / + --- / + --

²²⁷² مِنَ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ İnkār edenler, göklerle yer bitişik bir hâlde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı? (Kur'ân, Enbiyâ 21/30).

²²⁷³ دُنْيَا فِي دُنْيَاكَ لِأَجْرَتِكَ وَفِي صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ وَفِي حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ Dünyada âhiretiniz için, sağlıkta hastalığınız için ve hayattayken ölümünüz (sonrası) için çalışın. (Hadîs) Müsned-i İbn Ca'd, Hadîs No: 1451-1252.

²²⁷⁴ Birinci mısırda zamāne kelimesi vezni bozmaktadır.

Ne-şāyed şud be-cāh u māl mağrūr²²⁷⁵

Çü merg āyed çi derbān u çi fağfūr

Ez-īn ma' şūḡ her cāyī (18) çi āyed

Ki hergiz bā-kesī dā'im ne-pāyed

(7) Ḥazīnedārī-i mīrās-ḥuregān küfrest

Mīrās-ḥūrlar ḥazīnedārılıđı küfrdür (19)

Be-ḡavl-i muṭrib u sākī be-fetvī-i def ü ney

*Muṭrib u sākī ḡavli ile def ü ney fetvāsı ile murād budur ki *eyyūküm mālu eḡabbu ileyhi min* (20) *mālīhi vārişihī*²²⁷⁶ mücebince eḡşer-i nās kendü mālını sevmez ki şadaḡa vü ḡayrāta şarf ide mālīk (21) olmaz vārişinüñ mālını sevüp ḡıfz idüp vefāt ideyin vārişe ḡalsun dir lācerem vārişinüñ ḡazīnedārılıđı [İ145a] (1) küfr-i ṡarīḡatdür vā' iz ü şeyḡ ḡavli ve ehl-i şevḡ ve şāḡib-i ḡāl fetvāsı ile [*Acemler fetvī lafzını kesr-i vāv ile oḡurlar*]*

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ān ki maleş-rā nıgehbānest (2) hān

Māl-ı vāriş-rā buved ü pāsbān

(8) Nüvişteend ber-eyvān-ı Cennetü'l-me'vā

Yazmışlardur Cennetü'l-me'vā (3) *şafası üzre*

Ki her ki 'işve-i dünyā ḡarīd vāy be-vey

Her kim ki dünyā şīvesin aldı ve aña aldandı (4) *vāy aña* murād budur ki Cennetü'l-me'vā ol cennetdür ki aña muuttakīler yā ervāḡ-ı şühedā rāci' ve dāḡil olurlar (5) pes dünyāya firīfte olan andan maḡrūr olmak maẓmūnı sābitdür [süre-i Necmde '*indehā cennetü'l-me'vā*²²⁷⁷ tefsīrinde ehl-i tefsīr zıkr itmişdür]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Cennetü'l-me'vā buved me'vā-yı merd-i muttakī (6)

Mī-şevved maḡrūr ez-ü dünyā-perestān-ı şākī

(9) Seḡā ne-mānd sūḡan ṡay kunem şarāb kücāst

Seḡā ḡalmanı sözi dürelüm (7) *şarāb ḡandedür*

Be-dih be-şādi-i rūḡ u revān-ı Ḥātem-i ṡay

Vir Ḥātem-i ṡay rūḡ u revānı şādılıđına murād budur ki (8) evvel zamānda ey liyā-yı mükemmel var idi ki bezl-i feyz ü ḡālet iderler idi fī-zamānenā ancılayın ifāza ider (9) kimse ḡalmanı pes sālīk-i 'ışḡ-ı İläḡi vü riyāzete ṡālib ü cādd u mecd olmak

²²⁷⁵ Nāsır Hüsrev.

²²⁷⁶ أَيُّكُمْ مَالٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ وَارِثِهِ Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir? (Hadis) Riyāzū's-Sālihīn, 546.

²²⁷⁷ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى Cennetü'l-Me'vā da onun yanındadır. (Kur'ân, Necm 53/15).

gerekdür ol mükemmel-i evliyâ ve feyzde (10) aşhiyâ ervâhı şādılığına ki sa‘ y-1 belîğ ve cedd-i kâvî kılan sâlik ve *ve’l-lezîne câhedû finâ lenehdiyennehüm sübülenâ*²²⁷⁸ (11) mücebince maqşada vâşıl olur [lafz-1 *Tay* lafz-1 ‘ Arabîdür dürmek ma‘ nâsına ve bir kabîlenüñ ismidür ve Hâtem didikleri sehî kişi ol kabîledendür]

(10) Baḥîl bûy-ı Hüdâ ne’şneved be-rev Hâfız

Baḥîl olan rāyiḥa-i Haḫ duymaz (12) *yûri ey Hâfız*

Piyâle gîr ü kerem verz ve’z-zamân ‘aley

Ḳadeḥ dut ve kerem şıma ya‘nî kerem kııl kefâlet benüm (13) *üzerime ya‘nî ben kefîl* murâd Hâce Hâfız rûhınıñ ‘aqlına ḥiṭâbını zikrdür ki dir baḥîl-i tarîkat olan (14) feyz-i İlâhî ve feyezân-ı şâhî istişmâmından maḥrûm olur pes sen ‘ışḫ-ı İlâhî zarfı olan ḳalbi dutup tâlib (15) olan sâlike bezl kııl ki saña bûy-ı Hüdâ vâşıl olmasına ben kefîl ki bâzil olan Haḫ te‘âlâ bezl ider bunda (16) taḥallûf olmaz

Ḳıṭ‘a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

‘Aṭâ vü bezl be-muḥsin çü ‘âdetu’llâhest

Be-her çî ḳudret-i men hest geşteem bâzil (17)

Be-her yekî çü dih ü bîşter dihed ‘avazeş

Berâ-yı dâden-i maḳdûr mî-şevem ḥoş-dil

VELEHU EYẒAN [G.510]

[Fe‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün]

(18) Ekşer-i nûsaḥda bu ḡazel bulunmayup ve bulınan nûsaḥda biş beyt bulındı liken noḳşanı kemâl ‘ad olunmağa lâyıḳdur (19) nitekim Şeyḫ Kemâl dimiş

Beyt

Kemâl in yek ḡazel gû bâş kûtâh

Zi-kûtâhî çî noḳşân-ı zebürest

(20) ve bu ḡazel nazîresi Ḳâsım bir ḡazel dimiş ki maṭla‘ı budur

Beyt

+ + - - / - + - - / + + - - / - + - -

Çü zenân me-gerd ḳanı‘ zi-cihân be-reng ü bûyî (21)

Be-zen ey püser çü merdân ḳademî be-cüst ü cûyî

[Bu ḡazelüñ maṭla‘ı ve evveli *nefesem be-âḫir âmed* olan beyt ve maḥlaş Dîvân-ı Hüsrevde bulındı]²²⁷⁹

²²⁷⁸ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur’ân, Ankebût 29/69).

²²⁷⁹ Emir Hüsrev Dehlevî, **Külliyyât-ı Gazeliyyât-ı Hüsrev**, Cild-i Evvel, s. 552, G.1667/1.

(1) Be-ferāg-ı [İ145b] (1) dil zamānī nazārī be-māhrūyī

Göñül ferāgı ile bir zamān bir nazār bir ay yüzlüye

Bih ez-ān ki çend şāhī heme (2) ‘ömr ü hāy u hüyī

Yegdür andan ki pādşāhlık ola dükeli ‘ömr ü hāy u hüy murād budur ki huzūr-ı (3) kalb ve cem’ iyyet-i hātır ile tecelliyāt şıfātından bir şıfat tecellisini müşāhede kılmak ve bir nazār aña nāzır olmağ dükeli (4) ‘ömrde salţanat u hüküm ü hükümetden yegdür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Dilā ferāgāt u rindī zi-pādşāhī bih

Demī ferāgāt-ı hātır (5) zi-her çı h’āhī bih

(2) Be-Ĥudā ki reşkem āyed be-ruĥet zi-çeşm-i ĥ’işem

Allāh ĥaĥķıçün baña günü gelür senün (6) ruĥuña kendü gözümden

Ki nazār dirīg bāşed be-çünān laţif rüyī

Ki nazār dirīg olur ancılayın laţif (7) yüze murād budur ki tecellī-i tecellisi bir ĥāl ve müşāhede-i cemāl bir minvāldür ki kişi kendü gözünden ĥıbta itmek (8) cā’izdür

Beyt

+---/+---/+--

Ne deñlü sevdüğüm bil bu sözümden

Ki bir gözüm şaķınur bir gözümden

(3) Dil-i men şud u ne-dānem (9) ki çı şud ġarīb mā-rā

Benüm göñlüm ġıtdı bilmezüm ki noldı bizüm ġarībimüze

Ki ġüzeşt ‘ömr ü ne-āmed ĥaberī (10) zi-ĥiç süyī

Ki ġeçdi ‘ömr ve gelmedi bir ĥaber ĥiç bir cānibden murād kalbe tecellī-i zāt olmayup ve kalb bu talebde (11) ġidüp bulunmaduğundan izĥār taĥassür ü taĥazzündür

Beyt

+---/+---/+--

Mā ki rüy ez-heme be-tāfteim

Lik herġiz tu-rā ne-yāfteim (12)

(4) Nefesem be-āĥir āmed nazārem ne-did sires

Nefesüm āĥire ġeldi nazārum anı duyinca ġörmedi

Be-cüz in ne-mānd mā-rā hevesī (13) vü ārzüyī

+---/----/+---/----

Be-ferāg-ı dil zamānī nazārī be-māhrūyī

Bih ez-ān ki çend şāhī heme ‘ömr ü hā vü hüyī

Bundan ğayrı kalmadı bize bir heves ve bir arzū murād müşāhede-i tecellī-i zāta istiġrāk-ı kemāl maqşūdumdur (14) ‘ömr āhire irdi ol murāda irmedüm diyüp aña raġbet izhār ider

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Ṭalebkārī zi-ḥad bü’gzeşt ü mā maḥrūm (15) u mā maḥrūm

Dirīġān cān-ı mecrūḥ ez-cerāḥathā-yı bī-merhem

(5) Me-kun ey şabā müşevveş ser-i zülf-i ān perī-veş

Kılma (16) ey şabā müşevveş ol perī-veşün zülf-i ucını

Ki hezār cān-ı Ḥāfız be-fedā-yı tār-ı müyī

Ki biñ Ḥāfız cānı bir kııl (17) teline fedādur yā fedā olsun murād teveccüh-i şeheriye ḥiṭābdur ki dir ğayb-ı hüviyyeti müşevveş kıılma aña ıṭṭilā‘ arzūsında (18) olma ki be-ġāyet ‘aziz ü şerif ve ‘amiķ ü laṭifdür ve nice nice bezl-i rūḥ andan bir şemmeye lāyıķdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Teselsül-rā (19) nihāyet nīst ey dil

Çirā ḥ‘āhī tu ān zülf-i müselsel

im‘ān-ı nażar olınacaķ bu ğazelde zinde ve maġz-ı sülūkdan (20) ḥayr virür egerçi kalilü’l-lafzudur ammā keşirü’l-ma‘ānīdür nitekim Şeyḥ Kemāl dimiş

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Kemāl in penc beyt ān penç gencest (21)

Ki mānd ez-tu çü anḥā ez-Nizāmī

VELEHU EYŻAN [G.511]

[Bu ğazelün şerḥinde elif kāfiyesinde yedi beyt ğazel vāķı‘ olup her beyte her bir beyti manzūm şerḥ olunmuşdur]

[Mef‘ülü Fā‘ ilātün Mef‘ülü Fā‘ ilātün]

(1) Be’grift kār-ı ḥüsnet çün ‘ışķ-ı men kemālī

Dutdı senün ḥüsün [İ146a] (1) işi benim ‘ışķum bir kemāl

Ḥoş baş z’ān ki ne’bved in her dü-rā zevālī

Ḥoş ol zīrā olmaz bu ikiye (2) bir zevāl murād muḥāṭabdan maḥbūb-ı ḥaķīķīdür anuñ ḥüsni kemālde idügi beyāndur müstaġnidür ammā ḥüsniñ (3) ‘ameli ya‘ nī kulūbda te’siri ve ‘uşşāķını teķsiri kemāl bulmuşdur nitekim ‘uşşāķ içinde benim ‘ışķum kemāl bulmuşdur (4) ki muḥabbetüm ‘alā vechü’l-iḥlāşdur bir vech-i taşannu‘ ve riyā degüldür dimekdür (5)

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

‘Amel-i hüsn-i tu vü ‘ışk-ı men-i bî-ser ü pā

Heme ber-vech-i kemālest kemā lā yaḥfā

(2) Der-vehm mîne-gunced k’ender (6) taşavvur-ı ‘aql

Vehme şıgmaz ki ‘aql taşavvurında

Āyed be-hiç ma‘ nā z’in hūbter mişālī

Gele hiç ma‘ nāda bundan (7) hūbrek bir mişāl murād budur ki maḥbūb-ı ḥaḳīkī ḥazretin maḥbūb-ı şuveriye teşbīh ü temsil iderler zīrā (8) taşavvur-ı ‘aqlda ve heme bundan hūbrek hiç bir mişāl gelmez

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Çi kunem bā-ki mümeşşil be-kunem rüy-ı hoşest (9)

Ne-buved çiz ki girem be-tu mānend ū-rā

(3) Şud ḥazz-ı ‘ömr ḥāşıl ger z’ān ki bā-tu mā-rā

‘Ömr naşibi ḥāşıl olur eger (10) senüñ ile bize

Hergiz be-‘ömr rüzī rüzī şevved vişālī

Bir zamānda ‘ömrde bir gün rızk olursa (11) bir vişāl murād eger bir gün senüñ vişālūñ naşib olursa ḥazz-ı ‘ömr ḥāşıl olmuş olur baña dimekdür (12)

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Egerem vaşl-ı tu rüzī be-şevved rüzī men

Buved ān ḥāşıl-ı ‘ömr in ten-i pür-derd merā

(4) Ān dem ki bā-tu bāşem (13) yek sāle hest rüzī

Ol vaqt ki senüñ ile olam bir yıl bir gündür

V’āndem ki bī-tu bāşem yek laḥza (14) hest sāli

Ve ol vaqt ki sensüz olam bir laḥza bir yıldur murād budur ki senetü’l-vaşli senete ve senetü’l-hicr (15) senetü²²⁸⁰ ḥasebince vaşl u tecellī zamān-ı keşirde olsa ol zamān-ı ḳalil gelür ve hicr ü istitār zamān-ı ḳalilde olsa (16) ol zamān-ı keşir gelür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Nefesī firḳat-i ū çeşm-i merā şad sālest

Hemegī ‘ömr-i vişāleş nefesī hest be-mā

(5) Çün (17) men ḥayāl-i rüyet cānā be-ḥāb binem

²²⁸⁰ سنة الوصل سنة وسنة الهجرة سنة Vuslat yılı bir ayrılık yılı da bir yıldır. (Diğer Arapça İbâreler)

Çün ben senüñ yüzüñ hayâlin cânâ düşde gördüm

K'ez-ḥ'âb mîne-bîned çeşmem (18) be-cüz hayâlî

Uyğudan görmez benüm gözüm hayâlden gayrı murâd budur ki düşde müşâhede-i Hâk müyesser olıcağ (19) baña ol kadar feraḥ gelür ki uyku gözüme hayâl olur ya' nî gözüme gelmez uyğunun hayâlî gelür (20)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Egerem rüy-ı tu der-ḥ'âb be-bîned çeşmem

Digerem ḥ'âb ne-yâyed nefesî çeşmem-râ

(6) Raḥm âr pür-dil-i men k'ez-mihr-i rüy-ı hûbet

(21) Raḥm getür benüm gönülme ki senüñ güzel yüzüñ muḥabbetinden

Şud şaḥş-ı nâ-tevânem bârîk çün hilâlî

Oldı benüm [İ146b] (1) za'îf şaḥşum ince hilâl gibi murâd raḥm kıl benüm kalbüme ki senüñ vech-i ḥüsnüñ muḥabbetinden ten-i za'îf ü naḥîf (2) hilâl gibi ince olmışdur dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Egerem raḥm biyârî zi-tevân şâyestest

Şudeem men çü maḥal merḥamet (3) ü luḥf-ı tu-râ

(7) Hâfız me-kun şikâyet ger vaşl-ı yâr ḥ'âhî

Ey Hâfız şikâyet itme eger vaşl-ı yâr isterseñ (4)

Z'in bişter be-bâyed be-hicret ihtimâlî

Bundan ziyâdereğ gerek saña hicrde taḥammül murâd vaşl-ı dost isteyen (5) elem ü firḳate şabr itmek gerek dimekdür [hicret lafzında olan tâ ḥitâb içündür]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Egeret yâr-ı vefâ bâyed ez-ân serv-i bülend

Mî-bebâyed ki taḥammül kuni ber-yâr-ı (6) cefâ

VELEHU EYẒAN [G.512]

[Mef' ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Bülbül zi-şâḥ-ı serv be-gülbâng ki Pehlevî

Bilgi ki pehlevî lafzı pehleve mensûb dimekdür (7) ve Pehlev fetḥ-i lâm ile İrân şehrinün ismidür lâmuñ zammı ile daḥi isti' mâl iderler ve gâhî mübâlağa çaşd idüp (8) elif ve nün ziyâde idüp pehlevânî dirler nitekim kiye nisbetde kiyânî ve ḥüsreve

hüsrevānī dirler ve pehlevī (9) feres-i qadīm ma' nāsına isti' māl olunur bunda murād oldur ki ma' nā-yı mışrā' budur ki *bülbül serv budağından feres-i* (10) *qadīm ile*

Mi-ḥ'ānd dūş ders-i maḳāmāt-ı ma' nevī

Oḳur idi dün gice maḳāmāt-ı ma' nevī dersini (11) murād *bülbül*den şeyḥ-i vā' izdür *şāḥ-ı serv*den murād ' uluvv-ı dereceden ḥişşedür lācerem şeyḥ-i vā' iz ' uluvv-ı derece (12) ḥişşesinden feres-i qadīm edāsı ile dün gice maḳāmāt-ı ma' neviyye dersini oḳur idi [maḳāmāt-ı ma' nevī maḳāmāt-ı ḥissiyyeden iḥtirāz dur]

(2) Ya' nī biyā ki āteş-i (13) Mūsī nümüd gül²²⁸¹

Ya' nī gül ki āteş-i Mūsī gösterdi gel

Tā ez-dıraḥt nükte-i tevḥīd bi'snevī

Tā ağacdan (14) *tevḥīd nüktesin işidesin* maḥla' uñ mışrā' -ı şānisi maẓmūnını tefsirdür murād budur ki şeyḥ-i vā' iz oḳuduḡı (15) ders budur ki dir gül ki keşf-i zuhūr idüp Mūsī ' aleyhi's-selāma şecere-i mübārekeden nūr-ı İlahī nār gibi (16) göründüğü gibi benüm bedenüm dıraḥtından nükte-i tevḥīd istimā' kıl

(3) Murgān-ı bāḡ kāfiye sencend ü bezle-güy

Baḡ kuşları (17) *kāfiye tartıcılardur ve laḫife söyleyici*

Tā ḥ'āce mey ḥured be-ḡazelhā-yı pehlevī

Tā ḥ'āce şarāb iče pehleve (18) *mensüb ḡazeller ile* murād ehl-i meclis ve erbāb-ı sülūk kelām-ı muḳaffi ve laḫife-i anıka söyler olmışlar tā ki nefes-i (19) ḥākime ' ışḳ-ı İlahī nūş ide pehleve mensüb kelimāt ile bilgil ki Fāriside zebān-ı derī faşihē dirler nitekim yukarıda (20) beyān olundu ve pehlevī ḡayr-ı faşihine dirler pes murād pehlevī ḡazellerinden şol şūfiler meclislerinde anlaruñ (21) oḳuduḡı muḳaffi ve mevzūn kelimātdur ki anda çendān feşāḥat olmaz nitekim Ḳāsım bu beyt maẓmūnına qarīb dimiş [İ147a] (1)

Beyt

-+---/-+---/-+--

Pehlevī-ḥ'ānān ḡazel mi-ḥ'ānd dūş

Ū be-ḥod meşḡul-ı cānhā der-ḥurūş

ve bir yerde daḡı (2) dimiş

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Pehlevī-ḥ'ān be-ser-i kūy-ı ḥabīb āmede'im

Behr-i dermān-ı dil-i ḥod be-ḫabīb āmede'im

pes nefes (3) bu şūfiler oḳuduḡı nazm u kelimāti istimā. İdüp ve cedd ü ḫālet taḫşil eyleyüp zikre meşḡul olur (4) ve niçe ehl-i nefes ve hevā bu maḳul-ı kelimāt istimā' indan semā' idüp şūfi ve ehl-i faḳr olmışdur lācerem (5) Ḥ'āce Ḥāfızuñ *tā ḥ'āce mey ḥured be-ḡazelhā-yı pehlevī* didigünüñ ma' nāsı budur

²²⁸¹ *Nümüd gül* lafzına karşılık olarak derenârda *nümür ruḡ* ifâdesi bulunmaktadır.

(4) Hoşvaqt-i büryâ (6) vü gedâyî vü h'âb-ı emn

Hoşdur haşîr vaqtı ve faqr u emn uyqusı

K'in 'ıyş nîst der-ğur-ı evreng-i (7) hüsrevî

[mübâlağa kaçd olunmayınca hüsrevî dirler mübâlağa kaçd olınacak hüsrevânî dirler ve lafz-ı *evreng* kaçr-ı hemze ile bir nice ma' nâya gelür bu maħalde taħt ma' nâsına münâsibdür] *Ki bu 'ıyş degüldür hüsre ve mensüb taħt lâyıķ murâd budur ki haşîr üstine yatup (8) faķirü'l-hâl olup emn uyqusında olmaķ hoşdur ki bu 'ıyş-ı pādşâh taħtına lâyıķ degüldür ki anda (9) bu istirâhat ve h'âb-ı emn olmaz nitekim Şeyh Sa' dî Büstânda dimiş*

Beyt

+--/+++/-++/+-

Me-gü cāhî ez-salţanat bîş (10) nîst²²⁸²

Ki îmen-ter ez-mülk-i dervîş nîst

(5) Cemşîd cüz hikâyet-i cām ez-cihân ne-burd

Cemşîd nām (11) pādşâh cihāndan kadeh hikâyetinden ğayrı iletmedi

Zinhâr dil me-bend ber-esbâb-ı dünyevî

Zinhâr gönül (12) bağlama esbâb-ı dünyevîyyeye murâd budur ki metâ' -ı dünyâ dâr-ı 'uķbâya bile gitmez lâcerem esbâb-ı dünyevîyyeye (13) muħabbet itmek olmaz belki fi-sebîla'llâh bezl itmek ve bu tarîķ ile alup gitmek gerek

Nazm

+--/+++/-++/+-

Be-dünyâ tevânî (14) ki 'uķbî ħarî²²⁸³

Be-ħar cān-ı men verne ħasret berî

Kesî kūy-ı devlet zi-dünyâ bered

Ki bā-ğod naşîbî be-'uķbî (15) bered

(6) Dihkân-ı sâlğurde çi hoş guft bā-püser

Yıl yimiş ya' nî çok yaşamış köylüne hoş (16) didi oğlana

K'ey nür-ı çeşm-i men be-cüz ez-kişte ne' drevî

Ey benüm gözüm nürü ekdüğüñden ğayrı biçmezsin (17) murâd fi'lünñün cezâsın görürsin dimekdür ki en-nâsü meczîyyüne bi-a'mâlihîm in ħayren feħayrun ve in şerren feşerrun²²⁸⁴ (18)

Beyt

²²⁸² Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bostan, Birinci Bâb, s. 337.

²²⁸³ Nazımdaki ilk beyit ve ikinci beyit Bostan'da farklı şiirlerin içerisinde yer almaktadırlar. Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bostan, İkinci Bâb, İlk beyit: s. 362, Sonraki beyit: 357.

²²⁸⁴ النَّاسُ مَجْرَبُونَ بِأَعْمَالِهِمْ ، إِنَّ خَيْرًا فَخَيْرٌ ، وَإِنْ شَرًّا فَشَرٌّ İnsanlar amellerine göre karşılık görürler. İnsanlardan hayırlı olan hayırlı, kötü olan da kötüdür. (Hadîs) el-Ciddü'l-Hasîs fi-Beyâni mâ Leyse bi-Hadîs, Hadîs No: 571.

+ ---/ + ---/ + --

Be-küş imrüz tā tohmī be-pāşī
Ki ferdā ber-cüy-ı kâdir ne-bāşī
Ger incā geşt kerden-rā ne-verzī (19)
Der-ān hırmen be-nīm erzen neyerzī
Her ān çizī ki kārī ender-īncā
Hemān ber-rüy-ı bi'llāh der-ancā (20)

(7) Çeşmet be-ğamze hâne-i merdüm harāb kerd

Gözün ğamze ile halkuñ evin harāb eyledi

Maḥmūriyet me-bād ki (21) hoş mest mī-revī

Maḥmūrlık olmasun saña ki hoş mest gidersin murād muḥātabdan şeyhdür ki [İ147b]
(1) remz-i nazar ile halkuñ tül-ı emel ve ḥubb-ı māsivā mekânı olan qalbini harāb
idüp andan nefy-i māsivā itdi (2) pes aña du'ā idüp dir ki 'ışk-ı İlāhī mesti olup
gidersin saña maḥmūrlık olmayup ve kesel gelmeyüp sülukuñda (3) fütür olmasun

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Sermāye-i zevk-i dü cihān mesti-i 'ışkest
Anhā ki ez-īn mey ne-çeşidend ne-dānend (4)

(8) İn kışşay-ı 'aceb şinev ez-baht-ı vājgün

Bu 'aceb kışşayı işit ki başı aşağa bahtdan

Mā-rā be-kuşt yār (5) be-enfās-ı 'İsevī

Bizi katl itdi yār 'İsiye mensüb nefesler ile murād mütekellimden rüh ve muḥātabdan
(6) 'aқldur ve vājgünden murād nefesdür ve yārdan ḥazret-i Ḥudā yā şeyh ü
muḥtedādur ki anuñ kelāmı nefes-i (7) 'İsā gibi iḥyā-yı mevti ider lācerem rüh 'aқla
dir bu 'aceb kışşayı işit ki nefis-i ma'kūsüñ ecelinden (8) enfās-ı 'İseviye şāhibi olan
yār bizi helāk itdi ḥulāşa-i murād şeāmet-i nefsdan taḥazzündür (9)

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

İlāhī der-reh-i ḥod dār mā-rā
Demī bā-nefs-i ḥod me'gzār mā-rā

(9) Sākī meger vazīfe-i Ḥāfız ziyāde dād

(10) Sākī meger Ḥāfızuñ vazīfesin ziyāde virdi

K'āşufte geşt turre-i destār-ı Mevlevī

Ki karış (11) murış oldı monlāyāne dülbendüñ kıvrımı murād budur ki meger şeyh
Ḥāfıza 'ışk-ı İlāhī vazīfesin ziyāde (12) virdi ki monlāyāne dülbendinüñ burmaları
karış murış olup kendüsi mest ü bī-hoş oldı (13)

Beyt

+---/+---/+---

Be-nih ez-ser be-pāy-ı düst destār

Pes ān ki dāmen-i ū-rā be-dest ār (14)

VELEHU EYŻAN [G.513]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Biyā bā-mā me-verz in kinedārī

Gel bizüm ile 'ādet itme bu kīn dutmağı [ba' zı nüsağda mağla' uñ evveli bütā lafzıdır ki ey büt demek olur murād muğātabdan nefis idüğine anuñ delāleti zāhirdür ki Resülullāh 'aleyhi's-selām *en-nefsü hiye's-şanemu'l-ekberu*²²⁸⁵ buyurmuşdur] [*me-verz* nehydür *verziden* lafzından ve *verziden* bir nice ma'nāya gelür bunda 'ādet idinmek ma'nāsı münāsibdür]

Ki hağğ-ı şoğbet-i dirine dārī

(15) *Ki qadīmi muşāhabet hağğın dutarsın* murād mütekellimden rüh-ı 'ağldur ve muğātabdan nefsdür lācerem rüh ve (16) 'ağl nefse dirler bizüm ile intiğāmı 'ādet itme ya'nī ma'āşīye cür'et itme ki senüñ ile huğğ-ı şoğbet-i (17) qadīmümüz var

Қıт'а

Lemmā zekertu 'azābe'n-nāri ez 'aceni²²⁸⁶

Zāke't-tezekkuru 'an ehli ve evtānī

Ve zā qalilun (18) li-mişli ba' de cür'etihi

[Femā] 'aşa'llāhe 'abdun mişle 'isyānī

Nādū 'aleyye ve qūlū fi-mecālisikum

Haza'l-musī'u ve haza'l-müznibu'l-cānī (19)

(2) Naşihat gūş kun k'in dūr besī bih

Naşihat işit ki bu incü çok yegdür

Ez-ān gevher ki der-gencine (20) dārī

Ol gevherden ki hazīneñde vardur murād sa'ādet-i āğiret için olan naşihat-i cevāhir dünyādan (21) efdal ve enfa' dur dimekdür

Қıт'а

Yā men tağallefe 'an mağalli (necli) necātihi²²⁸⁷

²²⁸⁵ هي الصَّنَمُ الأَكْبَرُ Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

²²⁸⁶ “1) Ben ne zamân ki cehennem azâbını hatırladım, o tefekkür beni ehlimden ve vatanımdan uzaklaştırdı. 2) Cür'etimden (hadsizliğimden) sonra benim gibisine bu azdır. Hiçbir kul benim isyânım gibi Allâh'a isyân etmemiştir. 3) Meclislerinizde beni çağırıp şöyle deyin: İşte bu kötü, günâhkâr ve mücrim olandır.”

Müteşâgilen (feteşâgale) bi'l-lehvi ve'l-ısyâni
Keffir bi-ğüznike [İ148a] (1) fi-mağâmike mâ mağâ
(Ve'ndub) ve'nzur fe-hazâ mevkıfi'l-ağzâni
Huz mâ kıltu leke innehu hayrun leke
Min hıfzı'l-cevâhiru ve'l-ihtizâni (2)

(3) Be-feryâd-ı humâr-ı müflisân res

Müflislerüñ humârı feryâdına iriş

Ĥudâ-râ ger mey-i düşine dârî

Allâh için (3) *eger dün gicelik şarâbuñ var ise* murâd müflislerden 'amelden ĥâlî olan kuvâ-yı nefsâniyedür ve anlaruñ humârı (4) 'ibâdetde faķirleridür ve feryâdları 'amelsüzlikden bî-ğuzürlıklarındur lâcerem rûĥ u 'aql nefse dirler eger (5) 'âlem-i ervâĥda olan ĥubb-ı İlâhiden ve ĥurb-ı şâhiden sende baķiyye vü eşer var ise ol ihmâl ehli (6) olan kuvâyâ li'llâh meded kııl ki keselleri ref' olup 'ibâdete rağbet ideler

Ķıř'a

Fa' mel li-nefsike (7) v'ectehid²²⁸⁸
İn künte terğubu fi's-selâme
Min ĥabli en ye'tiye'l-ĥamâmü
Ve ĥîle yevmun ete'l-ķiyâme

(4) Ve liken key (8) nümâyî ruĥ be-rindân

Ve liken kaçan gösteresin yüzi rindlere

Tu k'ez-ğürşid ü meh âyine dârî

Sen ki günden (9) *ve aydan âyineñ vardur* murâd rindlerden 'âbid-i muĥlişler ve ehl-i faķr-ı sâliklerdür nefs ki ĥüsn ü cemâle ve zeĥârif-i (10) dünyâyâ ve mâla nâzirdür ol 'âbid-i muĥlişlere yüz göstermeyüp ve anlara müteveccih olmayup iķbâli ve teveccühi (11) ĥüsn ü metâ' -ı dünyâyadur lâcerem andan şikâyet ider

Şi'r

En-nefsü kâzibetün leysset bi-vâfiyetin²²⁸⁹
Teşku'l-firâķa (12) ve hiye zâlimetin

(5) Bed-i rindân me-ğü ey şeyĥ ü ĥuş dâr

Rindlerüñ yaramazlığın dime ey şeyĥ ü 'aql dut

Ki bā-mihr-i (13) Ĥudâyî kîne dârî

²²⁸⁷ "1-2) Ey eğlence ve işyân ile meşğûl olup kurtuluş yerinden geri kalan kişi, geçmiş makâmında hüznün ile kefaretiler. Ağla, feryâd, figân eyle. Burası hüznün yeridir. 3) Sana söylediğim nasihatleri tut çünkü bu nasihatler mücevher ve hazîne muhâfaza etmeden daha hayırlıdır."

²²⁸⁸ "Eğer ki sen selâmeti arzuluyorsan daha ölüm gelmeden ve kıyâmet günü geldi denilmeden evvel; nefsin için amel et, çaba göster."

²²⁸⁹ "Nefs yalancıdır, iyi huylu ve vefâlı değildir. Kendisi zâlimken ayrılıktan şikâyet eder."

Ki Hudāya mensūb muḥabbete intikāmuñ ve inkāruñ vardur murād şeyḥden şol pīr-i dünyā-perestdür (14) ki ‘ābid-i muḥlişlerüñ ‘aybın söyleyüp bunlar faķirlerdür diyü ta‘n ider lācerem añā dir muḥlişlere faķr (15) u terk-i dünyā ile ta‘n itme ki anlarda muḥabbetu’llāh vardur anlara bu vechle ta‘n muḥabbet-i Ḥaķ intikām u inkārdur (16)

Rubā‘ī

Mā aḥsene’l-fuķārā’u mā vecedü²²⁹⁰

Min fartı faķrihim ve ķad fehimū

İnne’l-ḥalā’ıķa fi’l-ḥisābi ğadan

Ve sabıķüne (17) ile’n-na‘ımi semū

(6) Nemī-tersī ez-āh-ı āteşinem

Ķorķmazsın odlu āhumdan

Tu dānī ħırķa-i peşmīnedārī

Sen (18) *bilürsin ki yūñden ħırķañ vardur* murād yanmaĝa isti‘dādı olanuñ oddan ihtirāzı olmaķ gerek (19) idi ‘acebdür ki senüñ andan ḥavf u ihtirāzuñ yoķdur dimekdür

Ķıt‘a

İzā ta‘āzemte zenben ķad eteyte bihi²²⁹¹ (20)

Ve nāle nefseke minhu’l-ḥavfu ve’l-feracu

Ve’ndum ‘aleyhi ve ‘udli’llāhi mu‘teziren

İzi’z-zünūbu taḥte’l-‘afvi tendericu

Fe’l-müsteḥıķķu (21) bi-mā yecni ‘avāķibuhu

Su’e’l-‘azābi ve ‘uķbe’l-ḥā’ifi’l-ferecu

(7) Ne-didem ḥoşter ez-şı‘r-i tu Ḥāfız

Görmedüm senüñ [İ148b] (1) şı‘rūñden ḥoşrek ey Ḥāfız

Be-Ķur’ānı ki ender-sīne dārī

Bir Ķur’ān ḥaķķıçün ki sīneñde vardur murād budur ki (2) senüñ şı‘rūñ neşāyih ü ma‘ārif ve aḥvāl-i sülük ve ‘avārifdür ki hiç bir şı‘r buña beñzemez pes senüñ şı‘rūñden (3) ḥūbrek şı‘r yoķdur Ķur’ān ḥaķķıçün

Ķıt‘a

İnnī naşaḥtu ve (h)el li-nuşḥi sāmı‘un²²⁹²

Min ķabli an tefne’l-ḥayātu ve tenķadī (4)

²²⁹⁰ “1) Fakirler ne güzeldir, aşırı fakirliklerinden dolayı hiçbir şey bulmadılar. 2) Ve idrāk etmişlerdi ki mahlūkatlar yarın hesab gününde olacaklardır. Nimete acele edenler ise zehirlenecekler.”

²²⁹¹ “1-2) İşlediğin bir günâhı büyük gördüğün zamân; o günâh senin nefsine korku ve ümîd ulaştırursa; o günâhtan pişmânlık duy ve özür dileyip tevbe ederek Allâh’a dön. Çünkü (Allâh’ın) afvı günâhları içine alır (yok eder. 3) Sonu kötü ve korkutucu bir azâpla neticelenecek suç işleyen kişilerin dahi sonunda kurtuluş hakları vardır.”

²²⁹² “1) Ben nasihat ettim. Hayat fânî olup nihâyete ermeden evvel benim nasihatimi duyacak olan var mıdır? 2) Sıkıntılar anında böyle taktîr edilmiş dememen için zamânını muḥâfaza eyle, boş geçmesin.”

Fe'ḥfaz zamāneke lā yemurru muḍayye' an
Ve teḳülü 'inde'n-nā'ibāti kezā ḳaḍī

VELEHU EYŻAN [G.514]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilätün]

(1) **Be-çeşm kerdeem ebrü-yı (5) mäh-simāyī**

Gözde itmişüm bir ay simālu ḳaşını

Ḥayāl-i sebz-ḥaṭṭī naḳş besteem cāyī

*Bir yeşil ḥaṭṭu ḥayālını naḳş (6) baḡlamışum bir yerde murād gözümde muşavver
ḳılmışum bir şeyḥ-i ḥüsnü'l-vech remzini ve gönülde baḡlamış ol ḥüsnü'l-ḥaṭ olanuñ
(7) naḳşını dimekdür*

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Ne her vaḳtem be-yād ḥāṭır āyī²²⁹³

Ki ḥod hergiz ki nemī-kerdī ferāmūş

(2) **Ümīd hest ki menşür-ı 'ışḳ-bāzi-i (8) men**

Ümīd vardur benüm 'ışḳ-bāzlıḡum berāti

Ez-ān kemānce-i ebrü resed be-ṭuḡrāyī

*Ol ḳaş yaycıḡuzından (9) irişe nişān-ı şāhīye murād budur ki benüm 'ışḳ-bāzlıḡum
temessüki ki ḳalbümdür ümīdüm vardur ki ol remzden nişān (10) ḳabül-i Ḥaḳḳa irişe
[menşür berāt-ı şāhī ve ḥükm-i pādşāhī ma' nāsınadur ve kemānce lafzında olan lafz-ı
ce fetḥ-i cim ve hā-yı resmiyye ile edāt-ı taşḡirdür yaycıḡuz dimekdür nitekim
dükkānce dükkāncük dimekdür ve lafz-ı ṭuḡrā nişān-ı pādşāhdur]*

Beyt

+ --/ + --/ + --/ + --

Nişān-ı ḳabül ānehī yābed evrāḳ

Ber-ü şebt dārend ṭuḡrā-yı şāhī

(3) **Serem zi-dest şud (11) u çeşm ez-intizār be-sūḥt**

Başum elden gitdi ve göz intizārdan yandı

Der-ārzü-yı ser ü çeşm-i meclis-ārāyī

(12) *Bir meclis bezeyicinüñ başı ve gözi ārzüsında murād budur ki ol ārzü itdügüm
'aziz ki meclisi tezyin (13) ider anı görmek ve nazarında olmaḡ ḡāyetde ārzümdür
lācerem ol ārzüda başdan çıḡdum ve gözüm (14) maḥv oldı*

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

²²⁹³ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, s. 736. G.372/4.

Berā-yı dīdenēş z'ān rū ne-reftem
Ki ez-hicreş ne-dārem pāy reften

(4) Mükedderest dil āteş (15) be-ḥırķa ḥ'āhem zed

Mükedderdür gönül ḥırķaya od urmaķ isterin

Biyā be-bīn ki ki-rā mī-kuned temāşāyī²²⁹⁴

*Gel gör ki bir mükerrerem (16) bir temāşā ider murād budur ki ol 'azīz ki anuñ
ḳudūmin murād idinür aña dir ki gel ve ilā ḳalbüm mükedderdür ḥırķaya (17) od
urup şūfī-i mükerrerem bir ḥādīşe ider*

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Ger biyā bī-nişāni āteş-i men

Verne sūzed cihān-rā āhem

(5) Der-ān (18) maķām ki ḥübān zi-ġamze tiġ zenend

Ol maķāmda ki ḥūblar ġamze il ḳılıc uralar

'Aceb me-dār serī üftāde der-pāyī

*(19) 'Aceb dutma ki bir baş düşmiş ola ayaġa murād şıfāt-ı İlähiyye zuhūr tiġin
urıcaķ 'aşıķ-ı tälīb (20) maḥv u fānī olsa 'aceb olmaz dimekdür*

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Men er şevem zi-tu bī-ḥ'od 'aceb me-dār merā

Çü āftāb ber-āyed sitāre kem (21) kereded

(6) Merā ki ez-ruḥ-ı ü māh der-şebistānest

Baña ki anuñ yüzinden ay ḳış evindedür

Kücā buved be-fürüg-ı sitāre [İ149a] (1) pervāyī

*Ḳaçan olur yıduz ziyāsı pervāsı murād budur ki ḥücre-i ḥalvetde baña tecellī
müyesser olmışdur zeḥārif-i (2) dünyā nūrı pervāsı yoķdur*

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Ān ki şud āşnā-yı deryāhā

Ġam ne-bāşed zi-cūyhā ü-rā

(7) Zimām-ı dil be-kesī (3) dādeem men-i dervīş

Gönül yuların bir kimseye virmişüm ben dervīş

Ki nīsteş be-kes ez-tāc u taḥt (4) pervāyī

²²⁹⁴ Bu mısırānın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Biyā biyā ki eger mī-kunī temāşāyī

Ki yokdur aña bir kimsenüñ tacı ve tahtı için bir pervā murād budur ki bir şeyh-i müstağniye teslim-i qalb itmemişdür (5) ki anuñ kimseye tacı ve tahtı için i'tibār yokdur [ba'zı nüsaḥda beyt-i sâbık ba'zı nüsaḥda beyt-i lâhık bulunup bu nüsha nüsha-i câmi' a olsun için ikisi bile yazıldı ve pervā tākāt ü ferāğat ve heves ve āgāh ve kolay ve meyl ve mübālāt ma' nāsına gelür iki beytde mezkūr olan bir ma' nāya olmayup cihetden daḥi tekrār olmaḥ cā' izdür]

Beyt

Ḥāk-i pāyet ber-serem ne tāk çist

İnçünin ser key buved (6) muḥtāc tāk

(8) Firāk u vaşl çı bāşed rızā-yı düst taleb

Firāk u vaşl ne olur dost rızāsın (7) iste

Ki ḥayf bāşed ez-ū ḡayr-ı ü temennāyī

Ki ḥayf olur andan ḡayrı temennā murād budur ki firākdan şikāyet (8) ve vaşla rağbet itmeyüp dost rızāsın iste ya' nī ḥazret-i Ḥaḫḫuñ rızāsın iste kendü nefsuñ (9) murādın isteme ki ḥayfdur andan ḡayrı temennā itmek

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Yār ān buved ki şabr kuned ber-cefā-yı yār²²⁹⁵

Terk-i rızā-yı (10) ḥiṣ kuned bā-rızā-yı yār

(9) Be-rüz-ı vākı' a tábüt-ı mā zi-serv kunid

Vākı' a güninde bizüm tábütümüz servden (11) idüñ

Ki mī-revīm be-dāğ-ı bülend-bālāyī²²⁹⁶

Ki gidevüz bir yüce kāmētünün dāğı ile murād çün (12) 'uluvv-ı derece şāḥibi olanuñ dāğ-ı muḥabbeti ile giderüz vefātımız güninde tábütümüz servden idüñ ki aña (13) istiḥkākımız vardur dimek olur ḥulāsa-i murād Rabb-i 'alā muḥibbi olan 'uluvv-ı mertebeye lāyık olur dimekdür (14)

Beyt

Ger der-pelās-ı mīrem ez-behr-i cevr-i şekli

Der-ḥur buved eger men çün mīr-i ḥulle-püşem

(10) Dürer zi-şevḫ (15) ber-ārend māhiyān be-nişār²²⁹⁷

İcnüleri şevḫden çıkarurlar balıklar şaçuya [dürer cem' -i dürdür ve lafz-ı dür büyük incü ma' nāsınadır]

Eger sefine-i Ḥāfiz resed be-deryāyī

²²⁹⁵ Muslihiddin Sa'di, **Külliyât-ı Sa'di**, Gazeliyyât, s. 710. G.333/1.

²²⁹⁶ *Ki mī-revīm be-dāğ-ı* ifāsine karşılık olarak derkenârda *ki mī-revem be-hevâyı* kelimesi bulunmaktadır.

²²⁹⁷ Derkenârda *dürer* kelimesine karşılık olarak *güher* ve *be-nişār* ibâresine karşılık olarak *be-kenār* lafzı bulunmaktadır.

(16) *Eger Hâfiz gemisi ya' nî defteri eş'ârı irerse bir deñize* murād budur ki Hâfızuñ defter-i eş'ârı (17) deryâ kenârına irse balıklar istihsân idüp aña nişâr için deñizden incüler çıkarurlar idi hülâşa-i murād (18) ma'ârif-i İlähiyye ile mâlı olan eş'ârını le'âlî nişârına lâyıkdur nitekim Şeyh Kemâl kendü eş'ârı (19) medhinde dimiş

Қıт'а

+ ---/ + ---/ + ---

Çü Dīvân-ı Kemâl üfted be-destet²²⁹⁸

Nüvîs ez-şî' r-i ü çendân ki h'âhî

Hayâlât-i (20) laţif ü lafz-ı harfeş

Eger h'âhî ki deryâ bî-kemâhî

Zi-her lafzeş revân me'gzer çü hâme

Be-her harfî fûrû rû (21) çün siyâhî

Ger ü-râ der-leb-i deryâ be-h'ânî

Kuned dürhâ nişâreş murğ u mâhî

VELEHU EYŶAN [G.515]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) *Be-cân-ı ü ki [İ149b] (1) gerem destres be-cân bûdî*

Anuñ cânı haqqıçün eger cânuma el irmek olaydı [redifde vâkı' olan harf-i yâ yâ-yı hikâyetdür]

Kemîne pişkeş-i bendegâneş (2) ân bûdî

Qullarınuñ aña alçaq pişkeşi ol cân olur idi murād ol şeyh-i büzürgvârıñ cânına kâsemdür (3) ki dir anuñ cân-ı 'azîz haqqıçün eger cânuma elem irmek olaydı aña anı kemîne tuhfe ider idüm

(2) *Eger dilem (4) ne-şudî pâybind-i turre-i ü*

Eger gönülüm anuñ turesinüñ ayağı bağılusı olmayadı

Keyem karar der-in tîre hâkdân (5) bûdî

Qaçan baña bu bulanuq çöplükde karar olur idi murād qalbümü gayb-ı hüviyyet ta'alluqı bağlamışdur ve illâ bu cihânda (6) karar itmez idüm hülâşa-i murād cihâna ta'alluq lâyıq degüldür benüm bunda kararum idrâk-i yârüm için dimekdür (7) [ba'zı nüsahta *keyem* yerine *keyeş* vâkı' olmuş zamîr-i gâ'ib dile râci' dür kaçan ol gönle bu bulanuq çöplükde karar olur idi demek olur]

(3) *Der-âyedî zi-derem kâşkî çü lem' a-i nür*

İçerü geleydi qapumdan kâşkî nür yalabımsı gibi [bunda dağı harf-i yâ-yı hikâyetdür]

Ki ber-dü dîde-i men hükmi-i (8) ü revân bûdî

²²⁹⁸ Bu şiir, Kemâl Hocendî'ye aittir.

Ki benüm iki gözümde anuñ hükmi revân olaydı murād ol ‘azizün gelüp iki gözünün nürü (9) olmasun talebdür

(4) Be-ruḥ çü mihr-i felek bî-naẓîr-i âfâķest

Yüz ile felek güneşi gibi bî-naẓîr-i âfâķdur

Be-dil dirîĝ (10) ki yek zerre mihribân bûdî

Göñül ile dirîĝ ki bir zerre şefkatlü olaydı murād budur ki egerçi ol ‘aziz (11) âftâb-ı ‘âlem-tâb gibi bî-naẓîr-i cihândur ammâ derdmendlere mihribân degüldür diyü şüret-i hikâyetde taleb-i şefkat ve (12) i‘ânet ider

(5) Be-ḥ‘âb nîz nemî-binemeş çî cāy-ı vişâl

Düşde daḥi görmezüm anı ne vişâl yeri

Çü in ne-bûd (13) u ne-dîdîm bârî ân bûdî

Çün bu olmadı ve görmedük bârî ol olaydı murād budur ki çün vişâl (14) olmadı ya‘nî vişâl-i ila’llâh ḥâşıl olmadı ve anı müşâhede kılmaduĝ bârî düşde görmek ve ruyâ-yı şâdıķa (15) olaydı

(6) Be-bendegî-i ķadeş serv mu‘terif geştî

Anuñ ķaddî ķulluĝına serv muķırr olur idi

Eger çü süsen-i âzâdeş (16) zebân bûdî

*Eger süsen-i âzâde gibi dili olaydı murād oldur ki her ‘âlî ķadr ḥâzret-i Ḥaķķuñ ‘uluvvına ķâ’ildür ammâ (17) ba‘zınuñ lisânı olmaduĝı için istimâ‘ olunmaz ve ehl-i zâhir anı fehmi kılmaz nitekim buyurur *ve in min şey’in illâ yüsebbihü bi-ḥamdehi* ve (18) *lakin lâ tefķahüne tesbîḥahüm*²²⁹⁹*

(7) Zi-perde nâle-i Ḥâfîz birün key üftâdî

Perdeden Ḥâfîzuñ nâlesi taşra kaçan düşer (19) idi

Eger ne hemdem-i murĝân-ı şubḥ-ḥ‘ân bûdî

Eger şabâḥ okuyacaķ kuşlara muşâḥabet olmayaydı murād budur ki Ḥâfîz (20) seḥer-ḥîzler ile muşâḥib olup anlar gibi şâbahlarda ķalkup efgân ider anuñçün nâlesi fâş olur beyne’n-nâs (21) meşhür oldu

VELEHU EYZAN [G.516]

Ba‘zı nüsaḥda ĝazel-i sâbıķuñ naẓîresi bulunup ammâ anuñ ‘aķabinde yazılmış bulunmayup [İ150a] (1) ta‘ķîb münâsib görölüp anuñ ‘aķabice yazıldı ki budur [taķtî‘i sâbıķ taķtî‘i idür bi-‘aynihi] [bu ĝazelün şerḥinde her bir beytün zeylinde bir beyt yazılıp yedi beyt naẓîre-i ĝazel vâķı‘ olmuşdur]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Çi bûdî er dil-i ân yâr mihribân bûdî

²²⁹⁹ وإن من شيء إلا يسبح بحمده ولكن لا نفقهون تسبيحهم eder. O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, baĝışlayıcıdır. (Kur’ân, İsrâ 17/44).

Nolaydı ol (2) yārũñ göñli şefkatlü olaydı

Ki kār-ı mā ne çünin būdi er çünān būdi

Ki bizüm işimüz buncılayın olmaz idi eger öyle (3) olaydı murād budur ki ol yār-ı 'azizũñ albi bize müte' allı olaydı a' mālimum ve avālimum 'alī-i vechü'l-intizām olur idi (4)

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Diriğ eger dil-i ān māh mihrībān būdi

Zevce-i merameteş meyl-i ' aşıān būdi

(2) Gerem zamāne ser-efrāz dāştı vü (5) 'aziz

Eger zamāne beni başı yüce ve 'aziz dutaydı

Serir-i 'izzetem ān hāk-ı āstān būdi

'İzzetüm tahtı ol āstāne (6) toprağı olur idi murād budur ki eger zamāne beni 'aziz ve muhterem dutsa benüm maām-ı 'izzetüm ve muırr-ı sa' ādetüm ol yār-ı (7) 'azizũñ yā hazret-i 'izzetũñ eşiğı toprağı olur idi

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Kemine-pāye-i men būdi āsmān-ı berin

Eger maām-ı men ān hāk-i (8) āstān būdi

(3) Be-gufterem ki behā çist hāk-i pāyeş-rā

Dir idüm ki behā nedür anuñ ayağı toprağına

Eger hayāt-ı girānmāye (9) cāvdān būdi

Eger ağır bahālu hayāt ebedi olaydı murād budur ki anuñ hāk-i pāyı ğayetde behāludur aña şemen (10) olmağı lāyık ancak hayāt-ı ebediyyedür imdi anuñ hāk-i pāyine ben müştəri olup behā nedür diyü şorar idüm eger anı (11) almağı şemenüm olaydı ki ol hayāt-ı ebediyyedür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Eger zi-la' l-i lebeş busei çeşānidi

Hayāt-ı cān u dil-i haste (12) cāvdān būdi

(4) Zi-perde kāş birün āmdei çü kare-i 'eşk

Perdeden kāşki taşra çıaydı göz yaşı karesi (13) gibi

Ki ber-dü dide-i mā hūkm-i ū revān būdi

Bu mısrā' evveli tağyir ile yukarıda gemişdür murād ol 'azizũñ (14) zuhūrı ve iki gözünüñ nūrı olmasın talebdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Hezār dil egerem būdi vü hezārān çeşm

Zi-her yekī be-şeb-i (15) hicr hūn revān būdī

(5) Be-guftemī ki çi erzed nesīm-i turre-i düst

Dir idüm ne diger dostuñ turesinüñ hoş koşulu (16) yili

Gerem be-dehr ser-i müyī hezār cān būdī

Eger benüm her kılum başına biñ cān olaydı murād budur ki gayb-ı hüviyyetüñ (17) nesīb-i tayyibi ağır bahāludur ki her kılum başına biñ cān olsa anı almağa ancağ semen olur ve ben müşterī olup (18) ne deger diyü şorar idüm eger kılımuñ başına biñ cān olaydı

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-rāh-ı luţf eger āmedī be-purseş-i mā (19)

Fedā-yı her kademeş şad hezār cān būdī

(6) Berāt-ı hoş-dili-i mā çi kem şudī yā Rab

Bizüm hoş-dillügimüz berātı (20) neden eksük olur idi yā Rab

Gereş nişān-ı emān ez-bed-i zamān būdī

Eger aña zamān yaramazdan emān nişānı olaydı (21) murād zamān yaramazlığından emān olan kalb hoş olur dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-çeşm ü ğamze-i tu ğam ne-būd cānem-rā [İ150b] (1)

Be-zir-i sāye-i zülf-i tu ger emān būdī

(7) Eger ne dā'ire-i 'ışk rāh ber-bestī

Eger 'ışk dā'iresi yolu bağlamayaydı (2)

Çü nokta Hāfız-ı bī-dil der-ān miyān būdī

Nokta gibi Hāfız-ı 'āşık ol ortada olur idi murād budur ki (3) Hāfız-ı 'āşık 'ışk dā'iresi içinde bulunup andan çıkmaya kadir olmayup havādiş-i dünyā ve hubb-ı māsivā içinde (4) düşmişdi ve ilā havādiş ortasında vākı' olur idi

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-best za' f-ı riyāzet dü dest-i men in dem (5)

Vegerne hemçü kemer-beste-i miyān būdī

VELEHU EYŻAN [G.517]

[Bu ğazelüñ dañi şerhinde toköz beyt nazire dinilmişdür]

[Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilün]

(1) Tu meger ber-leb-i ābī be-heves be'nşinī

Sen meger şu kenārındasın (6) heves ile oturursın

Verne her gitne ki bīnī heme ez-ḥod bīnī

Yoḥsa her fitne ki görürsin dükeli (7) kendüñden görürsin murād mütekellimden rūḥ ve muḥātabdan 'aqlıdur lācerem rūḥ 'aqla dir sen kenār-ı ābide olup (8) meger heves-i serv-i ḡurūr ile nāzırsın ve illā her fitneyi kendüñden görür idüñ pes 'āḡil olan anı kendüye (9) mir'at idinüp kendü 'aybını görmek gerek

Beyt

++---/++---/++---/++-

Hādişātī ki tu-rā ḡarḡa kuned tā bīnī

Ehl-i 'aqlī sebebeş-rā eger (10) ez-ḥod bīnī

(2) Be-Ḥudāyī ki tuyī bende-i bü'gzīde-i ū

Bir Allāh ḡaḡıçün ki sensin anuñ muḡtār ḡulı

Ki ber-in çāker-i dīrine (11) kesī ne'gzīnī

Ki bu eski ḡul üzre bir kimse iḡtiyār itmeyesin murād budur ki rūḥ 'aqla dir ol Allāh ḡaḡıçün ki (12) seni 'abd-i muḡtār ḡıldı ben ki 'ālem-i İlähīden bir ve bende-i dīrineyin benüm üzerime ḡayrı iḡtiyār ve terciḡ itmeyesin (13)

Beyt

++---/++---/++---/++-

Men-i bī-çāre tu-rā ez-dü cihān be'gzīdem

Vācib ānest ki ber-men tu kesī ne'gzīnī

(3) Ba'd ez-in mā vü gedāyī ki (14) be-ser-menzil-i 'ıḡḡ

Bundan şoñra biz ve gedālık ki 'ıḡḡ ser-menzilinde

Reh revān-rā ne-buved çāre be-cüz miskīnī

Sāliklere (15) olmaz çāre miskīnlikden ḡayrı murād rūḡuñ 'aqla kelāmını ḡikāyetdür rūḥ 'aqla dir çünki ḡarīḡ-i Ḥaḡḡa (16) sālik olduḡ min ba'd bize faḡr u meskenet iḡtiyār itmek gerek zīrā 'ıḡḡ menzili başında sāliklere meskenetden (17) ḡayrı çāre yoḡdur

Beyt

++---/++---/++---/++-

Meskenet v'er zi-tu bā-ḡalḡ-ı cihān ey sālik

Ki be-maḡşad be-resī ḡoş zi-reh-i miskīnī

(18) ba'zı nüsaḡda bu beyt vāḡı' olmuş

(4) Şabr ber-cevr-i raḡībet çı kunem ger ne-kunem

Senüñ raḡībüñ cevrine şabr itmezsem (19) neyleyem

‘ Āşıkān-rā ne-buved çāre be-cüz miskīnī

‘ Āşıklara olmaz çāre miskīnlikden ğayrı murād budur ki rūḥ (20) ‘ aqla dir senüñ raķībüñ ki nefsdür anuñ cevrine şabrdan ğayrı çāre yoķdur pes ‘ aşıklar şabr ile (21) murād vāşıl olurlar

(5) Edeb ü şerm tu-rā ḥüsrev-i meh-rüyān kerd

Edeb ve utanmaķ seni ay yüzlülerüñ pādşāhı [İ151a] (1) itdi

Āferīn ber-tu ki şāyeste-i şad çendīnī

Āferīn saña ki yüz bu deñlüye lāyıkısın murād budur ki rūḥ (2) ‘ aqla dir senüñ edebüñ ve ḥacelüñ seni kuvā-yı bedeniyye pādşāhı itdi āferīn saña yüz bu deñlü salṭanata lāyıkısın (3)

Beyt

+ + + / + + + / + + + / + + -

Sālhā şud ki nüvīsem şeb ü rüz ey şeh-i men

Şıfat-ı ḥüsn-i tu der-defter ü şad çendīnī

(6) Ger emānet (4) be-selāmet be-berem bākī nīst

Eger emāneti selāmet ile iletürsem ğam degüldür

Bī-dilī sehl buved ger ne-buved bī-dīnī

(5) *Göñülsüzlik āsāndur eger olmazsa dīnsizlik* murād budur ki rūḥ ‘ aqla dir eger emānet-i imānı selāmet ile (6) dergāh-ı Ḥaķķa iletirsem dünyāda faķr u zilletden ğam u zarar yoķdur zīrā ğınāsuzlık āsāndur bī-dīn olmaķ müşkildür (7)

Beyt

+ + + / + + + / + + + / + + -

‘ Āşıkī mezheb-i erbāb-ı diyānet bāşed

Tu me-pendār ki der-‘ ışķ buved bī-dīnī

(7) Süḥan-ı bī-ġaraż ez-bende-i muḥliş (8) bi’şnev

Ġarażsuz sözi bende-i muḥlişden işit

Ey ki manzūr-ı büzürgān-ı ḥaķīkat-bīnī

Ey kimse ki ḥaķīkat (9) görüci ölülerüñ manzūrisın murād rūḥuñ ‘ aqla ḥiṭābını ḥikāyetdür ki rūḥ ‘ aqla dir sen ki ḥaķīkat görüci ulularuñ (10) manzūrisın saña bir ğarażsuz söz diyeyin işi ol söz budur

(8) Nāzenīnī çü tu pākīze-dil ü pāk-nihād

(11) *Bir sencileyin göñli ve ṭabī‘ati pākīze ve pāk nāzenīn*

Bihter ānest ki bā-merdüm-i bed ne’ñşinī

Yigrek oldur ki yaramaz kişi ile (12) oturmayasın murād budur ki ‘ aql ki bir pākīze-ķalb ve pāk-ṭabī‘ atdur ulı oldur ki yaramaz ķarın ve nefsi-i bed-āyīn ile (13) mücālest ve muşāḥabet ve aña muvāfaķat itmeye

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Āfet-i cān u halk-ı cihān yār-ı bedest²³⁰⁰

Hoşterānest dilā tā (14) be-bedān ne'nşinī

(9) Hayfem āyed ki harāmī be-temāşā-yı çemen

Hayf gelür baña ki sen çemen temāşāsına şalınasın

Ki tu hoşter (15) zi-gül ü taze ter ez-nesrīnī

Ki sen gülden hoşrak ve nesrīnden tazereksın murād 'aqluñ hevāya ve zeḥārif-i dünyāya mā'il (16) olduğundan rūḥuñ infi'ālin zikrdür ki 'aqlda nice ma'ārif ve 'avārif ve çok fezā'il ve fevāzil vardur ki (17) bulmaz zīnet-i zāhir ve fāniden aḥsendür pes buña meyl ḳabīhdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Pāk kerdīm dil ez-jeng ü şud āyīne-i şāf (18)

Hüsni-i ḥod der-dil-i mā bīn ki gül ü nesrīnī

(10) 'Aceb ez-luḫf-ı tu ey gül ki [nişestī] bā-ḥār

'Acebdür senüñ leḫāfetüñden ey gönül ki (19) diken ile oturasın

Zāhiren maşlahat-i vaḫt der-īn mī-bīnī

Zāhiren vaḫt maşlahatını bunda görürsın murād budur ki (20) 'aql-ı nefis nefis-i ḥasīs ile enīs olmaḫ lāyīḳ degüldür 'acebdür ki kendüye nef'ī anda mülāḫaza ider

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Mīne-bāyed ki (21) ḥasen yār-ı ḳabīḫī kereded

Yāri-i ḥār be-gül hest ḳabīḫ āyīnī

(11) Şişe-bāzī-i sirişkem nigerī ez-çeb ü rāst

Gözüm yaşınıñ [İ151b] (1) şişe oynatmasın görürsın şoldan ve şağdan

Ger ber-īn manzar-ı bīneş nefesī bi'nşinī

Eger bu nazar manzarında bir nefes (2) oturasın murād gözüm yaşınıñ her bir ḳatresi bir şişe gibidür lācerem gözüm yaşı her ḫarafa şişe revān (3) idüp şişe-bāzlık ider sükkān-ı 'aynum bunı müşāhede ider ḫulāşa-i murād gözüm hoş temāşāgāhdur anda gül (4) diyüp ḫaleb-i şāhide ider

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Fitne ey cān u dil-i men zi-levendī ḫized

Çi şevded ger be-nişānī vü demī bi'nşinī (5)

²³⁰⁰ Beytin birinci mısraında vezin aksamaktadır.

(12) Seyl-i in eşk-i revân şabr-ı dil-i Hâfiz

Bu açar yaşuñ seyli Hâfızuñ gönlinüñ şabrın iletđi

Belâge't-ťāķate (6) yā muķlete 'aynī beynī

Belâğ lafzı bunda müte' addidür *belâğatü'l-mekāne bülūğān*²³⁰¹ gibi *eť-ťāķate* lafzı fā' ilidür (7) *yā* harf-i nidādur *muķlete* gözün yağıdır ki ağını ve ķarasını cem' ider müzāfdur 'aynī lafzına ve lafz-ı *beyn* (8) fetħ-i bā ile firāķ ma' nāsına gelür [ķāfiye için kesr ile oķunsa cā' izdür] bunda ma' nā-yı evvel murāddur ve müzāfdur yā-yı mütekellime (9) mef' ulidür *belâğ* lafzınıñ ma' nā-yı mışrā' budur ki *ťāķat iriřđi ey benüm gözüm yağı firāķa* murād *ťāķat* (10) ü mecāl benden müfareķat itmelü oldu dimekdür [*el-muķletu* şehmetu'l-'aynī'l-letī tecme'u'l-beyāze ve's-sevāde²³⁰² Sıhāh-ı Muhtār] [*muķl* lafzı muťlak göz ma' nāsına isti' māl-i misāhadur]

(13) Tu bedīn nāzūkī vü hoş-dilī ey şem' -i Ćigil

Lafz-ı *Ćigil* Türkistānda (11) bir maħbūbı çok yerüñ ismidür *sen bu nāzūklük ve hoş-dillük ile ey maħbūb-ı 'ālem-i İlāhī*

Lāyık-ı bezmgeh-i ĥāce-i (12) Celāleddīnī

Hāce-i Celāleddīn şöhetgāhınıñ lāyıkısın murād 'aķla ĥiťabdur ki sen böyle leťfetüñ ve (13) hoş-dillüğüñ ile şeyħ Celāleddīn şöhetine lāyıkısın ki Celāleddīn olasın dimekdür (14)

VELEHU EYŻAN [G.518]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Hoş kerd yāverī feleket rüz-ı dāverī

Hoş yardımcılık eyledi felek saña ĥükümet ve ĥuşümet güninde (15)

Tā şükr Ćün kunī vü Ći şükrāne āverī

Tā şükri nice idesin ve ne şükrāne getüresin murād muĥātabdan kendü pādşāhidur (16) ki anuñ bir ĥaşmı var imiş andan çok ıztırāb ve müzāyaķa görülmüş nitekim gelicek ģazel anı beyān ider (17) āĥir bu aña mużaffet olmuş lācerem aña dir bunuñ için nice şükr idesin ve ne şükrāne viresin [gelicek ģazel evvel dinilmiş beşāreti taķdīm için yazmaķda te' ĥir kılınmış]

Ķıť'a

Ve kem ra'eynā (18) min zevī şervetin²³⁰³

Lem yuķbilü bi-şükri iķbālehā

Lev şükrühā cāzāhūmal'llāh

A' vāze şükrehu ve ķad ķālehā

²³⁰¹ بَلَّغْتَ الْمَكَانَ بُلُوغاً Ulaşabileceği en zirve yere ulaştı. (Diğer Arapça İbâreler)

²³⁰² (الْمُقْلَةُ) شَحْمَةُ الْعَيْنِ الَّتِي تَجْمَعُ الْبَيَاضَ وَالسَّوَادَ *el-muķlatü* kelimesinin anlamı Sıhāh-ı Muhtār adlı sözlükten hareketle verilmiştir.

²³⁰³ “1) Nice varlıklı kimseler gördük ki, şükürünü yerine getirmediler. 2) Şâyet Allāhın mükâfatlarına şükretselerdi, Allāh onları söylediği şu şükür sözüyle mükâfatlandırırđı. 3) “And olsun ki şükr ederseniz elbette size nimetimi artırırım.” Fakat onların nankörlükleri mallarını mahvetti. Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 164, 165. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, *Dîvân-ı Emîrü'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib*, s. 157.

La 'in ſekertüm (19) le-azidenneküm
Le-kinnemā küfrühumü gālehā

(2) Der-küy-ı 'ıſk ſevket-i ſāhī nemī-ḥırend

'Iſk maḥallesinde ſāhlik ſevketin almaz (20)

İkrār-ı bendegī kun u da' vī-i çākerī

Ḳulluḳ ikrārın kııl ve çākerlik da' vīsın murād cenāb-ı İlāhīde pādſāhlik (21) ſevketini almazlar ve aña i'tibār kıılmazlar ol dergāhda 'ubūdiyyet ve meskenet mu'teberdür pes ikrār-ı 'ubūdiyyet ve da' vī-i rıkk [İ152a] kııl diyü ḥıṭāb ider [lafz-ı da' vī 'Acemler kesr-i vāv ile oḳurlar]

Beyt (Ahreb)

Ger ḥod heme 'ālem be-küſāyī tu be-tiḡ²³⁰⁴

Çi sūd ki bāz mi-güzārī be-dirig

(3) Ānkes (2) ki üftād u Ḥudāyeſ girift dest

Ol kimse ki düſdi daḥi Allāh anuñ elin dutdı

Gü ber-tu bād tā ḡam üftādegān (3) ḥurī

Di aña senüñ üzerüñe olsun üftādeler ḡamın yimeyesin murād budur ki ſol ki maḡlūb u za'if iken (4) ḥazret-i Ḥaḳ aña mu'ayyen olup ḳudret bula aña lāzımdur ki üftādeler ḡamın yiyüp ya'nī anlarıñ ḡamın izāle idüp (5)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Hāl-i kār üftādegān-rā kār mī-bīn ḡah ḡah

Hāſſa-ḳār üftādeī-rā kūzekār üftādeest

(4) Sākī be-müjdegāni-i 'ıyſ (6) ez-derem der-āy

Ey sākī 'ıyſ müjdegānisi ile ḳapumdan içerü gir

Tā yekdem ez-dilem ḡam-ı dünyā be-der berī

Tā bir dem (7) gönülden dünyā ḡamın gideresin murād budur ki çün dünyā ehlinden çok ḡam olur ve faḳr ehlinden vāfir rāḥat (8) olur imiſ faḳīr sālīk bunu bilmez imdi ey ſeyḫ ḥalvete gelüp baña tesellī virüp ve müjde idüp diyesin ḥuzūr-ı (9) ḳalb ile ta' ayyuſ faḳrdedür zinhār dünyā içün ḡam çekme

Ḳıṭ' a

En-nefsü tecze' u en teküne faḳireten²³⁰⁵

Ve'l-faḳrū ḥayrun (10) min ḡınan yuḡḡihā

Ve ḡına'n-nüfūsi hüve'l-kefāfū ve in tenel

²³⁰⁴ Muslihiddin Sa'dı, **Külliyât-ı Sa'dı**, Kıtahâ vü Tak-beythâ, s. 1115.

²³⁰⁵ "Nefs, yoksul olmaktan yakındır, oysa yoksulluk nefsi azdıran zenginlikten hayırlıdır. 2) Nefislerin zenginliği geçim miktarına kanaatdir, isyan ederseler dünyanın varlığı da onlara yetmez." Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 256-257.

Fecemî' u mā fi'l-arzi lā yekfihā

(5) Der-şāh-rāh-ı cāh u büzürgî (11) ḥaṭar besîst

Manşibuñ ve ululuğın ulu yolında ḥaṭar

Ān bih k'ez-în girîve sebük-bār bü'gzerî

Ol yegdür ki bu depecükden (12) yüki yeyni geçesin murād budur ki manşıbı ve 'uluvv-ı kâdri olan dünyâda çok ḥavf u ḥaṭardadur faķır (13) olan ḥafîfü'l-ḥameldür lâcerem bundan sebük-bār gitmek evlâdur [bir nice tağ depecigine girîv dirler]

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Ṭaleb-i manşıb-ı dünyā ne-kuned ehl-i kemāl

'Āķil (14) ānest ki endîşe kuned pâyāneş

(6) Sulṭān u fikr-i leşker ü sevdā-yı genc ü tāc

Pādşāh 'asker ü ḥazîne ve tāc (15) sevdāsı

Dervîş ü emn-i ḥāṭır u künc-i ḳalenderî

Ve ḥāṭır emînligi ve ḳalenderlik bucağı murād pādşāhda 'asker fikri (16) ve ḥazîne ve tāc sevdāsı olur dervîşde emn-i ḥāṭır ve ḳalenderlik bucağı olur dimekdür ḥulāşa-i murād dünyāsı (17) çok olanuñ miḥneti çok ve ḥaķır olanuñ rāḥatı çok olur dimekdür

Rubā'î

Ankes ki ṭama' zi-ehl-i dünyā (18) ber-dāşt

V'în dünyi-i dūn be-ehl-i dünyî bü'gzāşt

Ū-rā be-der-i kesî çirā bāyed reft

Der-dil-i ğam in ü ān çirā bāyed (19) kāşt

(7) Neyl-i murād ber-ḥaseb-i fikr ü himmetest

Murāda irmek fikr ü himmet ḥasebinedür

Ez-şāh nezr-i ḥayr u (20) zi-tevfîķ yāverî

Şāhdan nezr-i ḥayr ve tevfiķden nuşret murād budur ki her kimsenüñ murāda vuşûli kendünüñ (21) fikr ü himmeti ve şıdaķa vü ḥayr niyyeti miķdārınca olur pes şol şāh ki nezr-i ḥayr ide tevfiķ-i İlāhî aña yardımcı olur [İ152b] (1)

Ḳıṭ'a

--+ / -++ / +++ / -+-

Vaķtî ki dāştem yed ü ḳudret çü merdümān

Dā'im ri' āyet-i dil-i dervîş kerdemî

Ḥod bed ne-kerdemî vü eger (2) kerdemî be-sehv

Ḥod-rā zi-bes 'alāmet-i dil-rîş kerdemî

İmrüz geşt ü ezḥam-ı anhā ki kerdeem

Bā-kes ne-kerdemî heme bā-h'îş (3) kerdemî

Hûn dîdenîst bāz bed ü nîk-rā cezā

Ey kâş nîki ez-heme kes bîş kerdemî

(8) Yek harf-i şūfiyâne be-güyem (4) icâzetest

Bir şūfiyâne harf diyeyin icâzet var ise

Ey nūr-ı dîde şulh bih ez-ceng ü dāverî

Ey gözüm (5) nūri şulh yegdür cengdem ve huşūmetden murād pādşāhına penddür ki a' dā ile şulh itmek yegdür ceng itmekden (6) dir

Kıt' a

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Yekî naşîhat-ı dervîşvār h'āhem kerd²³⁰⁶

Eger muvāfîk-ı şāh-ı zamāne mî-āyed

Egerçi gālibî ez-düşmen-i za' if be-ters (7)

Ki tîr-i āh-ı seher ber-nişāne mî-āyed

(9) Hāfiz gubār-ı fakr u kanā' at zi-ruh me-şūy

Ey Hāfiz fakr u kanā' at tozını (8) yūzden yuma

K'in hāk bihter ez-' amel-i kīmyāgerî

Bu toprak yegdür kīmyāgerlik 'amelinden murād fakr u kanā' at gubārın (9) giderme ya' nî ganî vü tena'um taleb itme ki gubār-ı fakr ve şabr-ı kīmyāgerlikden ve servetden yegdür dimekdür

Beyt

- + - - / - + - - / - + -

Her ki (10) der-rāh-ı kanā' at merd şud

Māl-ı dünyā ber-dil-i ü serd şud

VELEHU EYẒAN [G.519]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Du yār-ı zîrek ü ez-bāde-i kuhen (11) du menî

İki zîrek yār ve eski şarābdan iki batman

Ferāgatî vü kitābî vü kūşe-i çemenî

Bir ferāgat ve bir kitāb ve bir (12) çemen kūşesi murād budur ki ben ve iki zîrek yār ki gam-ı dünyā ihtiyār itmeyeler ve 'ışk-ı qadîmden bir miqdār ola ve bir (13) ferāğ-ı hātîr ve bir kitāb-ı tarikat ve bir kūşe-i 'uzlet müyesser ola bu beyt merhūndür

(2) Men in maqām be-dünyā vü āhîret ne-dihem

²³⁰⁶ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Kıtahâ vü Tak-beythâ, s. 1080.

(14) *Ben bu maḳāmı dünyāya ve āhirete virmezem*

Egerçi der-peyem üftend her dem encümenī

Egerçi benüm arduma düşerlerse (15) *her dem bir mecma' ya' nī cem'-i keşir* murād benüm ğıybetüm iderlerse yā beni bu maḳāmdan gıdermek için arduma düşüp (16) taḫrık iderlerse herdem bir cemā' at dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Zi-dünyā hiç dānī çist yārā ḫāşıl-ı yārān

Ne-şüsten (17) yek-nefes bā-hem ber-āverden demī bī-ġam

(3) Her ān ki künc-i ḳanā' at be-genc-i dünyā dād

Her ol kimse ki ḳanā' at bucaġın (18) *dünyā ḫazīnesine virdi*

Fürūht Yūsuf-ı Mışrī be-kemterin şemenī

Şatdı Yūsuf-ı Mışrīyi eksükrek behāya (19) murād budur ki şol kimse ki ḳanā' at bucaġında otururken māla mā'il olup ehl-i dünyā olsa *ve şerevhu* (20) *bi-şemenin bahşin derāhime ma' dūdetin*²³⁰⁷ ḫasebince Yūsuf-ı cemīli şemen-i ḳalīle şatmış olur

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

İn māl u cāh-rā ki (21) ġanīmet şemerdeī

Bi'llāh çü nīk der-nigerī cüz 'azāb nīst

(4) Biyā ki ḳısmet-i in kārḫāne kem ne-şevved

Gel ki bu kārḫāne [İ153a] (1) ḳısmeti eksülmez

Be-zühd-i hemçü tūyī yā be-fışḳ-ı hemçü menī

Senüñ gıbinüñ zühd-i ve benüm gıbinüñ fışḳı ile şimdiye (2) niçe maḫalde ma'lüm olmışdur Ḥ'āce Ḥāfız nice mevzu'da ta'bir-i bi'n-naḳış ider pes zühd-i ṫarīḳatden i' rāz (3) idüp dünyāya iḳbāl itmekdür ve fışḳ-ı dünyādan i' rāz eyleyüp ṫarīḳate iḳbāl itmekdür lācerem dir ki gel ey ṫalib-i (4) dünyā ki bunuñ ḳısmeti ve ḫışşesi eksülmez senüñ gıbinüñ kesbi ve ticāreti ve benüm gıbinüñ terk ü 'uzleti ile (5)

Ḳıṫ'a

+ +---/ + +---/ + +---/ + +---

Kesb-i māl erçi buved mūcib-i bisyārī māl

Līk meksüb heme rızḳ ne-bāşed yārā

Gerçi mā kesb ne-dārīm (6) vü 'ibādet ne-kunīm

Mī-resed rūzi-i mā līk hemişe mā-rā

(5) Be-küşei be-nişin ḫoş-dil ü temāşā kun

²³⁰⁷ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'an, Yūsuf 12/20).

Bir köşede (7) otur gönli hoş ve temâşâ kı1 [ba' zı nüsaḥda mıṣrâ' -1 evvel böyle vâkı' olmuş

Be-bîn der-âyine-i cām nakşbendî-i ğayb

ya' nî gör gönül âyinesinde ğaybuñ naḫş bendeligini]

Ki kes be-yād ne-dâred çünin ' aceb zemeni

Ki kimse ḥâtırında bu kadar buncılayın 'aceb (8) zamân murād kendü pādşāhına 'adüvv hücum itdügi zamānı ḥikāyetdür ki hîç kimsenüñ ḥâtırında bunuñ gibi ḥādise (9) yoḫdur dir ya' nî bunuñ gibi ḥādise olmuş degüldür ba' zı nüsaḥda bu beyt vâkı' olmuş

(6) Be-rüz-ı vâkı' a ğam bā-şarāb (10) bāyed guft

Vâkı' a güninde ğamı şarāba dimek gerek [ba' zı nüsaḥda mıṣrâ' -1 evvel vâkı' olmuş

Me-gü ḥikāyet-i ḥod cüz be-cām-ı şāfi-dil

Murād kaḅı pādşāha mā' il idüğüñ ḳalbüñden ğaurıya dime dimekdür]

Ki i' timād be-kes nîst der-çünin zemîn

Ki kimseye i' timād yoḫdur (11) bunuñ gibi zamānda murād budur ki ḥādise vâkı' olduḫda ğamı ' ışḳ-ı Ḥaḳḳa ve ḳalb-i şāfiye dimek gerek ğayra dimememk (12) gerek ki kimseye i' timād idicek zamân degüldür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Sırr-ı ḥod bā-yār-ı ḥod guften ne-bāyed z'ān sebeb

Yār-rā yārī buved zi-yār (13) yār endiše kunī

(7) Nigār-ı ḥ'ış be-dest-i kesān hemī bînem

Kendü nigārumı kimselerüñ elinde görürüm

Çünin şināht (14) felek ḥaḳḳ-ı ḥizmet-i çü menī

Buncılayın añladı felek benüm gîbinüñ ḥizmeti ḥaḳḳını murād kendü pādşāhınıñ devleti ğayruñ (15) elinde olup kendünüñ du' asını felek zāyi' itdüğinden şikāyetdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ey felek bā-mā 'aceb kār-ı ğarîbî bâhtî (16)

Bā-murād-ı ḥ'ış buvedem nā-murādem sâhtî

(8) Be-şabr kûş tu ey dil ki Ḥaḳ rehā ne-kuned²³⁰⁸

Şabra duruş sen ey (17) gönül ki Ḥaḳ ḳomaz

Çünān 'azîz niąinî be-dest-i ehrimenî

Ancılayın 'azîz yüzüñ ḳaşın dîv elinde murād ḥazret-i (18) Ḥaḳ ḥātem-i sulṫanatı ol 'adū-yı dîv-şifat elinde ḳomaz şabr ḳıl dîv kendü ḳalbine tesliyet ider fi'l-vâkı' (19)

²³⁰⁸ *Be-şabr kûş* ifâdesine karşılık olarak derkenârda *şabūr bāş kûş* kelimeleri bulunmaktadır.

öyle olmuş nitekim gazel-i sâbık anı beyân itdi [ba‘zı nüsaḥda mısrâ‘-ı şânî böyle vâkı‘ olmuş

Çünin nigâşt felek şüret-i yekî çü menî

böyle naḡş itdi felek benüm gibi bir kimsenüñ şüretini murâd şüretimi taḡyîr eyledi dimekdür]

Şi‘r

Le ‘în nazara‘z-zamānu ileyke şerren²³⁰⁹

Fe lâ teku žayyiḡan min zāke (20) şadren

Ve kün bi‘llāhi zā şıḡatin fe-innî

Erā li‘llāhi fi-ze‘l-emri sırran

Zamāni inne zamāni lâ ubālî

Feḡad mārestuhu yüsren ve (21) ‘usren

(9) Zi-tünd-bād-ı ḡavādiş nemî-tevân dîden

ḡavādişüñ şarb yilinden görmek olmaz

Der-în çemen ki güli bûdeest [İ153b] (1) yâsemenî

Bu çemende ki bir gül var imiş yâ bir semen murâd şerre hücum-ı a‘dâ gül ü semen ḡomadı yâ seyr ü temâşāya (2) mecāl ḡomadı dimekdür ba‘zı nüsaḥda bu beyt vâkı‘ olmuş

(10) Ez-în semüm ki ber-ḡarf-ı büstân be-güzeşt

Bu ıssı (3) zararlı yilden ki büstāna uğradı

‘Aceb ki reng-i güli hest ü büy-ı yâsemenî

‘Acebdür ki bir gül rengi ve yâsemen (4) ḡoḡusı ola murâd şiddet-i hücum-ı a‘dâ gül rengini ve yâsemen ḡoḡusını ḡomasa ‘aceb degüldür diyü mübālaḡadur

(11) Mizâc-ı (5) dehr tebeh şud der-în belâ ḡāfız

Zamāninuñ mizâcı bâḡıl oldu bu belāda ey ḡāfız

Kücâst fikr-i ḡakîmî (6) vü re‘y-i berhemenî

*ḡandedür bir ḡakîm fikri ve birehmen tedbîri murâd budur ki mizâc-ı insāni fâsid olsa aña (7) ḡabîb-i ḡazîḡ ve ḡakîm-i mâhir ‘ilâc u tedbîr-i mizâc eyleyüp işlâḡ ider şimdi zamānenün mizâcı bâḡıl ve (8) fâsid ve revnaḡ-i ‘âlem kâsid oldu aña tedbîr-i ‘ilâc ve işlâḡ-ı mizâc ider bir ḡabîb-i kâmil ve ḡakîm-i fâzil (9) gerekdür ve bundan tenbîh vardur ki pâdşâḡ fikr-i ḡakîm ile mizâc-ı ‘âlem işlâḡına sa‘y itmek gerekdür cehhâle (10) i‘timâd ve i‘tibâd ve milk ü mâla iḡtirâr eylemek olmaz [*berhemen* lafzı *bānuñ* fetḡi ve *rānun* sükünü ile ve *hānun* fetḡi ile ve *zammı* ile ve *bānuñ* ve *rānuñ* fetḡi ve *hānuñ* sükünü ile daḡı cā‘izdür ḡakîm-i Hindü ve zâhid-i Hindü ma‘nāsına ve muḡlaḡa ḡakîm ma‘nāsına isti‘māl olunur]*

²³⁰⁹ “1) Eḡer zamân sana kötü bakarsa, bundan dolayı göḡsün daralmasın. 2) Allâḡ’a güven. Şüphesiz ben bu işte (sıkıntıda, hâletde) Allâḡ’ın bir gizeminin olduğunu görüyorum. 3) Şüphesiz zamānımı umursamıyorum. Çünkü ben zamānın kolaylığını da ve zorluḡunu da tecrübe ettim.”

Ꞑıı' a

+ +---/+ +---/+ +---/+ +-

Ey ki ber-taht-ı ulu'l-emr zi-desti (11) tekye

Tekye ber-‘ adl kun u mülk nigeħ dâr be-dâd

K’in cihân mişl-i tu pür dîd ü ferâmüşeş şud

V’in ser-i taht çü tu şâhi (12) besî dâred yâd

Ğırre der-memleket ü mâl ne-bâşî kînhâ

Dîgerî dâşt k’ez-ü dehr sitând u be-tu dâd

‘ İlm (13) dâd ber-i efrâşteî pendârî

Ĥalk-râ cân şud ez-în ġuşşa-i bî-dâd âzâd

Çeşm be-küşâ vü be-bîn nîk ki bed geşt (14) künün

Küş-ı ‘ âlem ki ez-âvâze-i taħl bî-dâd

Ger bedîn vaz‘ be-mând ne-keşed deyr ki zûd

Ĥâk-i mülk-i tu (15) dihed zûlm-i sitemger ber-bâd

VELEHU EYŖAN [G.520]

Bu şerħ olınacaħ ġazel evvel ġazeldür ki Mevlânâ (16) şerħ itmişdür bu faķir her beytde anlaruñ şerħini evvelâ ‘ alâ vechi’t-telħiş yazup şâniyen kendü ĥâıır-ı fâtıruma (17) ĥalecân ideni yazup beyân iderüm

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Der-heme deyr-i muġân nîst çü men şeydâyi

Dükeli muġân deyrinde yoħdur (18) *benüm gibi bir şeydâ* [der-heme deyr-i muġân lafzında işâret vardur ki cemî‘-i ĥânķâhlarda benüm gibi ‘ aşık yoħdur ki anlaruñ ba‘zı libâsı tâ’ife-i şüfiyye ile muķayyedler ve ba‘zı kütüb-i resmiyeye müte‘ allıķlardur diyüp kendünüñ kemâl-i ihlâşını zıkr ve ġayrıları irşâddur]

Ĥırķa câyî ġirev-i bâde vü defter câyî

Ĥırķa bir yerde şarâb rehini ve defter bir yerde Mevlânâ (19) Celâl dimiş murâd *deyr-i muġândan* maķam-ı talebdür ve *şeydâlık* aña binâendür ki tâlib-i ĥaķıķat maħlûb-ı ma‘ lüm (20) degüldür pes ĥayrân u mestvâr taleb şahrâsına düşmişdür ve ĥırķa rüsüm-ı zühdden kinâyetdür ki nice zâhir-perestlerüñ (21) ĥicâbı olmuşdur ki anı vâşıta-i celb-i menâfi‘-i fâside itmişlerdür ve defter-i işâretdür mertebe-i [İ154a] (1) celâliye ki nicelerüñ sedd-i râhı olmuşdur ki az nesneye maġrûr olup kendüleri vâşıl zann itmişlerdür ya‘ nî (2) cemî‘-i merâtib-i talebde benüm gibi âşüfte ü ĥayrân yoħdur ki bi’l-külliyeye cenâb-ı ġudse teveccüh idüp ‘ alâyık-ı zühd ü (3) ‘ ilmi terk itdüm ve faķir dirüm murâd *muġândan* ĥânķâhdur andan benden divâne ve şeydâ ve tâlib-i bî-pervâ (4) yoħdur ki melâmiyye tâ’ifesinde olup şüfiyâne libâsı yâ ‘ örf libâsı ‘ ışķ-ı İlähî için bir yerde terk ve (5) kitâb-ı resmî anuñçün bir yerde terk itdüm ki tarîķate niyyeti ve vuşüle ‘ azîmeti berk itdüm

Beyt

Şudeem (6) ‘ aşık u dīvāne vü hayrān cāyī
Ki be-ḥod nīz ne-māndest me-rā pervāyī

(2) Dil ki āyine-i şāhīst ḡubārī (7) dāred

Göñül ki āyine-i şāhīdür tozı vardur

Ez-Ḥudā mī-ṭalebed şoḥbet-i rūşen-rāyī²³¹⁰

Allāhdan ister bir (8) fikri rūşen fikirlü şoḥbetini Mevlānā Cemāl dimiş nefsi-nāṭıķaya ḳalb dirlir andan a‘lā (9) cevher-i ḳudsī işbāt idüp rūḥ dirlir ve nefsi-nāṭıķadan bedene fā’iz olan ḳuvāya nefsi dirlir (10) pes ḳalb bir ruḥdur ve iki cānibe taḳallūbi i‘tibārı ile ḳalb dirlir ki *el-ḳalbe beyne işba‘ayni min aşābi‘i’r-raḥmāni* (11) *yuḳallebuhā keyfe yeşā’u*²³¹¹ ḥasebince dūr lācerem *men lā ya‘rifū illā bi-şoḥbeti şeyḫi mürşid ve üstādı kāmīl*²³¹² mücebince (12) bir şafā virici gerekdür ve faḳīr dirüm ḳalb-i mir‘at-i İlāhīdür ki o ḥazret-i cemāl yā kemālını anda müşāhede ider (13) ve ḳalbūñ māsivāya ta‘alluḳ sebebi ile ḡubārı vardur *ve inne li-küllü şey’in şıḳāleten şıḳālete’l-ḳulūbi* (14) *zıkrü’illāhī*²³¹³ ḥasebince muşayḳal ü pāk ḳılmaḳ gerekdür ki *yevme lā yenfe‘u mālün ve lā benün illā men ete’llāhe* (15) *bi-ḳalbin selīm*²³¹⁴ mücebince maḳbūl-i İlāhī ve manzūr-ı şāhī ola ve anı pāk ḳılmaḳ bir kāmili rūşen-rāyī vü mükemmel-i (16) bezm-ārā-yı muşāḥabeti ile olur ki ḳalb şafā bulup maḫzar-ı tecellī ve müşāhede maḫalli ola nitekim bu ma‘nā ifadesinde ḥazret-i (17) Mevlānā evā’il-i Meşnevīde dimiş

Beyt

-+---/-+---/++-

Āyine-i cānet ez-ān ḡammāz nīst²³¹⁵

Z’ān ki jengār ez-ruḥeş mümtāz nīst (18)

(3) Cūyhā besteem ez-dāde be-dāmān ki meger

Irmaḳlar baḡlamışum gözden etege ki meger

Der-kenārem be-nişānend (19) sehī-bālāyī

Benüm kenāruma dikeler bir serv-ḳaddi Mevlānā Celāl dimiş bu muḳarrerdür ki ṭaleb-i şevḳsüz mutaşavver degüldür (20) ve ḥareket-i irādiyyeye dört nesne gerekdür biri ‘ilm ya‘nī taşavvur be-vech-i mā vü taşdıḳ be-ḳā’ide tā biri şevḳ ber-‘azm ü (21) cezm biri ḳuvvet-i muḫarrık küllü minhā şāniye sebebdür ve murād *sehī-bālādan* maṭlūb-ı ḥaḳıḳīdür ki a‘la’l-meṭālibdür pes [İ154b] (1) şıḳı-ı ṭalebde kemāl-i şevḳ

²³¹⁰ *Mi-ṭalebed* ifadesine karşılık olarak derkenârda *mî-ṭalebem* kelimesi bulunmaktadır.

²³¹¹ *وَأَنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ صِقَالَةً صِقَالَةُ الْقُلُوبِ يَنْتَازُ* Kalpler Rahman'ın iki parmağı arasındadır, onu dilediği şekilde evirip çevirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 2, s. 403-404, Hadîs No: 2143.

²³¹² *لا يَعْرِفُ الا بِصُحْبَةِ شَيْخٍ مُرْشِدٍ وَ اسْتِادِ كَامِلٍ* Bir mürşidin ve kāmil bir üstādın sohbeti olmadan hiçbir şey bilmeyen kişi... (Diğer Arapça İbareler)

²³¹³ *وَأَنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ صِقَالَةً صِقَالَةُ الْقُلُوبِ يَنْتَازُ* Şüphesiz ki her şeye cilâ verecek bir âlet var, kalbin cilâsı ise zikrullahtır. (Hadîs) Ed-Da’vâtü’l-Kebîr li’l-Beyhakî, Hadîs No: 19.

²³¹⁴ *يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ* (88) O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. (88) Ancak Allah'a kalb-i selīm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur). (89) (Kur’ân, Şu’arâ 6/88-89).

²³¹⁵ Mevlāna Celāleddin Muhammed **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 22, Beyt: 34.

gerekdür ve faķır dirüm murād budur ki murāķıb u müteveccih ĥazret-i İlāhī olup kemāl-i iştıyāķdan (2) çok ağladum gūyiyā gözümden etegüme ırmaķlar cārī oldı lācerem talebde mücāhede ķıldum tā ki *ve'İleżine cāhedū* (3) *finā le-nehdiyennehüm sübülenā*²³¹⁶ mücebince *men talebe vecedde vecede*²³¹⁷ ĥasebince derecāt-ı 'aliyye ve tecelliyāt-ı İlāhiyyeden bir maķām-ı a' lā ve tecellī-i (4) Mevlā kenārumda şābit ola

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çün kunem ger ne-kunem cūy-ı sirişkem der-cūt

Çünkü bī-kūşış-i bisyāri ruĥet ne'nmāyī (5)

(4) Keştī-i bāde biyāver ki merā bī-ruĥ-ı düst

Şarāb gemisin ya' nī şol gemi ki şarābdur getür ki baña yār yüzünsüz [keştī lafzınıñ bāde lafzına izāfeti izāfet-i beyāniyyedür]

Geşt (6) her kūşe-i çeşm ez-ġam-ı dil deryāyī

Olmışdur her göz kūşesi gönül ġamından bir deñiz Mevlānā Celāl dimiş ġaraż (7) izĥār-ı kemāl-i şevķdür maţlūba ki müstelzim keşret-i bükā-yı girye murād *deryādan ġumüm-ı dūnyā* ve merātib-i keşretdür ve andan (8) ĥalāş 'ışķ u tecellī ile olur ve murād her *kūşe-i çeşmden* her cānibedür ki eşheri ile ta'bir olunmışdur faķır (9) dirüm *keştī-i bādeden* murād 'ışķ-ı İlāhīdür ve ġam-ı dil firķat-i dostdandur ki yār ruĥunsuz gönül ziyāde ġamġin olur (10) ve 'āşıķa andan a'zam ġam olmaz ve *çeşm* kendü ma'nāsına münĥaşırdur gözün her bir köşesi deryā olmuşdur diyü mübālaġa (11) ider pes ĥāşıl-ı ma'nā ve murād budur ki 'ışķ-ı İlāhī getür ki yār ruĥunsuz gönül ziyāde ġamnāk olup ağlamaķdan her (12) her bir köşesi deñiz olmuşdur pes bu ķadar deryādan ĥalās keştī 'ışķ-ı İlāhī olmayınca olmaz

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Eger meded ne-kunī (13) ne'gzerem zi-baĥr-i sirişķ

Ki der-muĥiţ ne-tābed şināverī mellāĥ

(5) Kerdeem tevbe be-dest-i şanem-i bāde-fürüş

Tevbe (14) *eyledüm bir şarāb şaţıcı şanem eli ile*

Ki diġer mey ne-ĥurem bī-ruĥ-ı bezm-ārāyī

Ki daĥi şarāb içmeyem bir meclis bezeyici (15) *yüzünsüz* Mevlānā Celāl bunda ma'nā-yı zāĥir ile iktifā eylemiş faķır dirüm murād *şanem-i bāde-fürüş*dan bir teşeyyüh ider (16) sālīk-i mübtedādur ve *bezm-ārāy*dan murād şeyĥ-i müntehīdür çün şeyĥ nāķıuşñ ķuşūrın gördüm anuñ eli ve vāsıtaşı (17) ile tevbe eyledüm ki 'ışķ-ı

²³¹⁶ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceġiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur'ân, Ankebût 29/69).

²³¹⁷ مَنْ طَلَبَ وَجَدَ وَجَدَ Kim bir şeyi ister ve istediġinde ciddi olursa, onu elde eder. (Hadis) Mevsûatü'l-Eĥâdis ve'l-Asârü'z-Zaife ve'l-Mevzûa, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâĥim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murād), Mektebü'l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 10 s. 102, Hadis No: 20313.

İlâhî nûş itmeyem ve tarîkate sülûk eylemeyem bir şeyh-i kâmil ve müntehî fâzıl
huzûrî olmayacak (18)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Sübha der-gerden ‘aşâ der-kef muşallâ der-ketif²³¹⁸

Pây tâ ser şeyh-i şöhret cüy bâşed şib ü şin

(6) Sırr-ı (19) in nükte meger şem‘ ber-âred be-zebân

Bun nüktenün sırrını meger şem‘ dile getüre

Verne pervâne ne-dâred be-sühan pervâyî

(20) *Yoğsa pervânenün yoğdur söz pervâsı* Mevlânâ Celâl dimiş ‘ışk eger iki cânibi
vardur biri ma‘şuk biri ‘âşık (21) evvelki zühür ister ikinci ihtifâ ister ve ‘ışk anı
iqtizâ ider ki ‘âşık ma‘şukda fânî ola lâcerem ‘âşıkda [İ155a] (1) zühür iden eşer
ma‘şukdur

Rubâ‘î (Ahreb)

Her büy ki ez-müşk ü çaranfil şinevi²³¹⁹

Ez-sâye-i ân zülf çü sünbül şinevi (2)

Çün nâle-i bülbül zi-pey gül şinevi

Gül güfte buved gerçi zi-sünbül şinevi

Fakîr dirüm *sırr-ı in nükte* tevhiş sırrıdır ki (3) anı meger ma‘şuk-ı haqîkî diye yoğsa
‘âşık-ı şâdik bu sırrı dimez ki bunu demek cürm-i ‘azîmdür

Beyt

+ + + - / + + + - / + + + - / + + -

Guft ân yâr (4) k’ez-ü geşt ser-i dâr bülend²³²⁰

Cürmeş ân bûd ki esrâr hüveydâ mî-kerd

yâhûd *men ‘arefe’l-haqqi kelle lisânühü*²³²¹ hasebince (5) ‘âşık-ı vâşıl sırr-ı İlâhî
söylemez

Beyt

--+ / +--+ / +--+ / +--

În müdde‘ iyân der-talebeş bî-ğaberânend²³²²

An-râ ki haber şud haberî bâz neyâmed (6)

Ğazel

²³¹⁸ Derkenârda *muşallâ* kelimesinin yerine *seccâde* lafzı bulunmaktadır.

²³¹⁹ Fahreddin Irakî, Rubâi No: 164. Ganjor.

²³²⁰ Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz, G.120/8.

²³²¹ مَنْ عَرَفَ الْحَقَّ كُلَّ لِسَانُهُ Hakki bilenin dili yorulur/susar. (Hadîs) el-Masnû‘u fî-Marifetü’l-Hadîsü’l-Mevzûa, Hadîs No: 348.

²³²² Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gülistân, s. 5.

--+/-+++/+++/-+-

Ān kân-ı hüsni buved ü ne-büd ez-cihân nişân

V'elâni an 'areftü 'alâ mâ 'aleyhi kân

A' dâd-ı kevn ü keşret-i (7) şüret nümâyişet

Fe'lküllü vâhidun yetecellâ bi-küll şâne

Nürîst maḥẓ kerde be-ü şâf-ı ḥod zuhûr

Nâm-ı tenevvu' ât zuhûreş (8) buved cihân

Her çend der-nihân u 'ayân nîst ḡayr-ı ü

Fî-ḥaddi zâtehu ne nihânîst ü ne 'ayân

Fâ'iz buved (9) be-cüd ber-a' yân-ı ins ü cinn

Sârî buved zi-luḡf der-eṭvâr-ı ins ü cân

Dânâ be-her başîret ü bînâ be-her başîr (10)

Güyâ be-her zebân u tevânâ be-her zamân

Câmî keşîde dâd zebân-râ ki sırr-ı 'ışḡ

Remzîst kes me-güy u ḥadişest (11) kes me-dân

(7) Süḡan-ı ḡayr me-gü bâ-men-i ma' şûḡa-perest

Ḡayr sözün dime ben ma' şûḡaya tapıcıya

K'ez vey (12) ü cām-ı meyem nîst be-kes pervâyî

Ki ma' şûḡadan ve şarâb ḡadeḡinden baña yokdur kimse pervâsı Mevlânâ Celâl dimiş (13) 'aşîḡ cemî'-i mâsivâdan yüz döndürüp ma' şûḡdan ḡayrı görmemek gerek ve işitmek gerek fakîr dirüm k'ez (14) lafzında olan ez lafzı min ecliyye ma' nâsınadur ya' nî benüm şuḡlum ma' şûḡa ve anuñ mir'ati olan ḡalbedür ki (15) nefy-i ḡavâtır ve taşfiyet-i ḡalb iştiḡalindeyin lâcerem bunlara iştiḡâl baña ḡayruñ iḡbârın ve aḡvâlin istimâ' a mâni' (16) olmuşdur [*k'ez* lafzı aşda ki-ezdür]

Rubâ'î (Ahreb)

Ma' şûḡa ki şud zi-kâmhâ 'âyîḡ-ı men

Dî guft neî be-' aşîḡî lâyiḡ-ı men

Vaşlest zi-men kâm-ı tu (17) ârî hestî

Tu ' aşîḡ kâm-ı ḡîş nî ' aşîḡ-ı men

(8) Nergis er lâf zed ez-şîve-i çeşm-i tu me-renc

Nergis eger lâf (18) urursa senüñ gözün şîvesinden incünme

Ne-revend ehl-i nazâr ez-pey-i nâ-nînâyî

Gitmezler ehl-i nazâr olanlar bir a'mâ (19) ardınca Mevlânâ Celâl dimiş nergisün egerçi göz şüreti vardur ammâ bînâ degüldür âdem-şüretler daḡi böyle çoḡdur (20)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Şude zāhid be-hevā-yı gül-i ruhsār-ı ḥabīb

Hemçü nergis heme ten dīde velī bīnā nīst

faķir dirüm murād *nergis*den (21) şeyḥ-i nāķışdur müşāhedeye ķādir degüldür ve *çeşm*den murād fāt-ı ‘ayndur ‘ayn lafzınıñ bir ma‘nāsı zāt-ı şey’ olmaķ [İ155b] (1) i‘tibār ile pes murād budur ki nāķış tecellī-i zāt lāfin urursa incünme zirā ehl-i nazār olanlar aña iķtidā itmezler (2)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Dilā zi-ķayd-ı ḥarīfān-ı bī-ḥıred be-gurīz

Tu murġ-ı zīreki ez-dām-ı dīv ü ded be-gurīz

(9) Z’ān ḥadīsem çi hoş āmed (3) ki seḥergeh mī-guft

Ol ḥadīşden baña ne hoş geldi ki seḥer vaķtinde dir idi

Ber-der-i meykedei bā-def ü ney tersāyi

(4) *Bir meyhāne ķapusı üzre def ü nāy ile bir tersā* Mevlānā dimiş murād *seḥergeh*den vaķt-i inķişāf ve feyzdür (5) ve *meykeded*den murād maķām-ı ‘ışķdur ve ḥāletdür ve *tersādan* murād sālīk-i tālib-i dīndür ḥalāş-ı murād u ma‘nā budur ki (6) baña bu sözden ġāyetde hoş ḥāl geldi ki bir sālīk vaķt-i inķişāfda maķām-ı ‘ışķ ve ḥāletde şevķ ü zevķ (7) ü i‘lān ile didi faķir dirüm ki *seḥergeh*den murād vaķt-i teveccühdür ve *meykded*den murād ḥānķāhdur ve *tersādan* (8) murād kendü aḥvālin sır iden şāḥib-i ḥāldür ve *def*den murād taleb-i ma‘şūķ ve *nāydan* murād peyġām-ı maḥbūbdur ḥulāşa-i (9) ma‘nā ve murād budur ki baña ol sözden ne hoşḥāl geldi ki bir murād şāḥib-i ḥāl ve settār-ı aḥvāl vaķt-i teveccühde (10) ḥānķāḥ ķapusında taleb-i ma‘şūķ ve cezb-ı maṭlūb ve ḥaber-i maḥbūb ile didi

(10) Ger müselmāni ez-īnest ki Ḥāfız dāred

(11) *Ger müselmānlık ol üslūbdan ise ki Ḥāfızuñ vardur* [maķül-i ķavl bu maḥlaş beytidür]

Āḥ eger ez-pey-i imrüz buved ferdāyi

Āḥ eger bu ġün iķün (12) *olaydı yarınlık* Mevlānā Celāl dimiş yā‘nī yarın ḥaķīķat zuḥūr ider mecāz olmaz ve iḥlāş vemā hüve’l-vāķı‘ (13) peydā olur riyā vü taşannu‘ olmaz bugün öyle olaydı ya‘nī ehl-i mecāz ve aşḥāb-ı riyā bugün ehl-i ḥaķīķat ve (14) muḥliş olalar idi

Beyt

--+ / -++ / +--+ / -+-

Ferdā ki pīşġāḥ-ı ḥaķīķat şevved pedīd²³²³

Şermende reh-revī ki ‘amel ber-mecāz kerd

²³²³ Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfız, G.119/7.

(15) fakîr dirüm murâd budur ki yarın ki cemî' -i mâsivâdan kaç' -ı ta' alluk kılnur ve teveccüh ancak hazret-i Hakkâ olunur (16) bugün öyle olaydı vuşul ila'llâh bi'l-fi'l hâşıl olup sâlik-i tâlib vâşıl olur idi

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Mestî (17) zed in terâne be-âvâz-ı çeng ü guft

Yâ tâlibü'l-vişâl tecerrüdligi taşıl

şâhib-i nazar ve ehl-i inşâf olanlara zâhirdür ki (18) her beytüñ şerhinde Mevlânâ Celâl zıkr itdüğü şerh tedkıyât-ı felâsife kabîlinden ve ehl-i sülûk olmayanlar kâl u kîlindendür (19) ve fakîr zıkr itdügüm dervîşâne ta' bîr ve ahvâl-i sülûka mülâyim tefsirdür imdi *enzur ilâ mâ kâle ve* (20) *lâ-tenzur ilâ men kâle*²³²⁴ hasebince nefsi ma'kûle nazar idüp kâ' ile nazar itmemek gerek pes aña nazar itme ki Mevlânâ Celâl diyâr-ı 'Acemde (21) 'azîm ve bu fakîr diyâr-ı Rûmda ha'kîrdür

Qıta

+++/-++-/++-

Ger ne-dânend câhilân kadrem

Çün güher-kıymetem ne-kerded kem

Qıymetem [İ156a] (1) çün hîtam-ı dünyâ nîst

Ez-taleb-şân ez-ân şudem ebkem

Ez-Hudâ uhrevî behâ h'âhem

Gü buved ber-güzide vü muhkem (2)

VELEHU EYŻAN [G.521]

[Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Dîdem be-h'âb dūş ki mâhî ber-âmedî

Gördüm düşde dîn gice bir ay toğdı (3) [h'âb uyku ma' nâsına ve düş ma' nâsına gelür bunda ikinci ma' nâ murâddur *ber-âmeden* toğmak ve çıka gelmek ma' nâsınadır bunda evvelki ma' nâ murâddur ve *ber-âmedî* lafzında olan harf-i yâ yâ-yı hikâyetdür bâkî âmedî lafzında dağı böyledür]

K'ez-'aks-i rüy-ı ü şeb-i hicrân ser âmedî

Ki anuñ yüzi 'aksinden hicrân gicesi tamâm oldı bu beyt merhündür (4)

(2) Ta' bîr çîst yâr-ı seferkerde mî-resed

Ta' bîr nedür sefer itmiş yâr irişür ya' nî gelür

Ey kâc her çi züdter (5) ez-der der âmedî

²³²⁴ انظر إلى ما قال ولا تنظر إلى من قال Söylediğine bak, söyleyene değil. (Hadîs) el-Esrârül-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevzû'a No: 592.

Ey harf-i nidādur münādā maḥzūfdur *kāc* bunda kāşkī ma' nāsınadır ya' nī *ey Rabbī kāşkī* (6) *her ne deñlü tizrek ise қаpuдан іçerü geleydi* murād budur ki H'āce Hāfızuñ yāri bir şeyḥ-i 'aziz sefere (7) gitmiş imiş *zıkr* itdüğü ru'yā vākı' olup anuñ ta' biri ol sefere giden yārūñ kudūmi olup anuñ (8) tizcek gelmesini istid' ā itdügün hikāyetdür [*ta' bīr çīst* su'āldür andan aşağı cevābdur ve *kāc* kāşkī ma' nāsına ve sille ma' nāsına ve çam ağacı ma' nāsına gelür]

Beyt

---/+---/+---/+---

Cānem be-dür şudī be-mülākāt-ı ḥazreteş

Ān ḥ'āce er zi-rāh-ı (9) kerem ber-der āmedī

(3) Zıkreş be-ḥayr sākī-i ferḥunde-fāl-i men

Zıkrī ḥayr olsun benüm sākī-i mübārek-fālum (10) [*zıkreş be-ḥayr* cümle-i du'āiyyedür ve *müdām* iki ma'nāya gelür biri dā'im biri şarāb ikinci ma'nā mülāḥazası ile *қадеһе* ve sāğara münāsibdür ve *қадеһ* büyüğine ve küçücüğine dirler ammā sāğar ekşer küçücüğine dirler Türkide şağrağ daḥi küçücüğine dirler]

K'ez-der-müdām bā-қадеһ ü sāğar āmedī

Ki қаpuдан мүдām қадеһ ve şağrağ ile gelür idi murād budur ki (11) ol şeyḥ-i mübārek-қадeme du'ā idüp geldükçe 'ışk-ı İlähī ile mālī қalb mālī ile gelür idi murād budur ki (12) ol şeyḥ-i mübārek-қадeme du'ā idüp geldükçe 'ışk-ı İlähī ile mālī қalb-i şāfi ile gelür idi dir

(4) Ḥoş бүdi (13) er ḥ'āb be-dīdi diyār-ı ḥ'ış

Ḥoş idi eger düşde göreydi kendü yārını

Tā yād-ı şoḥbeteş süy-ı mā (14) rehber āmedī

Tā aña şoḥbetin añmak bizüm cānibimüze қulaғuz geleydi murād budur ki düşünde kendü yārini görse (15) bunda olan şoḥbeti tezekkür idüp ol tezekkür aña bu cānibe gelmege қulaғuz olur ya' nī gelmege bā' iş olur idi (16)

(5) Ān k'ü tu-rā be-seng-dilī geşt reh-nümün

Ol kimse ki saña taş gönüllü ki қulaғuz oldı [*reh-nümün* lafzı rāh-nümün lafzından muḥaffedür bu iki lafz ve lafz-ı rāhber ve anuñ muḥaffefi rehber ve rāh-nümāy lafzı ve anuñ muḥaffefi rāh-nümā ve reh-nümā lafzları қulaғuz dimekdür]

Ey kāşkī pāş (17) be-sengī der āmedī

Ey dost kāşkī ayağı taşа geleydi murād budur ki şol kimse ki seni bu tarafa gelmege (18) māni' olup seng-dillüğe irşād idüp kāşkī ayağı taşа doқına idi ki mennā'-ı ḥayrdur (19)

Beyt

---/+---/+---/+---

Me'şnev süḥan-ı ān ki tu-rā māni' -i ḥayrest

Şırrır buved her ki buved māni' ḥaberet

(6) Feyz-i ezel be-zür u zer er āmedī (20) be-dest

Feyz-i ezel eger kuvvet ü altun ile ele geleydi

Āb-1 Hızır naşibe-i İskender āmedī

Hızr (21) suyu ya'ni āb-ı hayāt-ı İskender naşibi gelür idi murād budur ki feyz-i İlāhī za'if ü faķir olanlara olur [Ī156b] (1) kavī ve ğanī olanlara olmaz ve illā āb-ı hayāt-ı İskendere naşib olur idi yāhūd feyz-i İlāhiye (2) kuvvet ü altun şart degüldür meşiyetu'llāh müte'allıķ olduğı kimseye olur anuñcün Hızra naşib olup (3) İskendere naşib olmadı

Beyt

+--/+--/+--/+--

Be-fazlest feyzeş ez-ān āb-ı cān

Naşib-i Hızır şud 'aleyhi's-selām (4)

(7) Cāneş nişār kerdemī ān dil-nevāz eger

Cānı aña nişār ider idüm ol gönül oğsayıcı

Eger cün rūh-ı maḥz cilve-künān (5) der-ber āmedī

Rūh-ı maḥz gibi cilve iderek sīneye geleydi murād ol yār-ı 'azizüñ vaşlına kemāl-i (6) rağbeti zıkrdür

(8) Ān 'ahd yād bād ki ez-bām u der-merā

Ol 'ahd añılsun ki tamdan ve çapudan baña

Ger dem peyām-ı (7) yār u ḥaṭ-ı dilber āmedī

Dā'im yār ḥaberi ve dilber ḥaṭtı gelür idi murād budur ki sen dilber bunda in gāh tam (8) üzerinden baña haber söyler idüñ ve gāh ev içünden şapuma mektüb gönderür idüñ ol zamān unutulmasın (9) ḥulāşa-i murād girü gel ki ol girü müyesser olsun dimekdür

Beyt

-+--/-+--/-+--/-+--

Her ki ez-men dil bered men nām-ı dilber [ki] nihem (10)

Lafz-ı dilber-rā cü ma' nā dilberende būdeest

(9) Key yāftü raķib-i tu çendin mecāl-i zılm

Kaçan bulur idi senüñ raķibüñ (11) bu deñlü zılm mecālını

Mazlūmī er şebī be-der-i dāver āmedī

Bir mazlūm bir gice eger ḥākim řapusına geleydi murād mazlūmuñ (12) du'ası dergāh-ı Ḥaķda müstecāb olduđın zıkrdür ki Resūlullāh 'aleyhi's-selām Mu'āz bin Cebele dimiş *ettaķi* (13) *da'vete'l-mazlūmi fe'inna'llāhe te'alā lem yec'al beynehü ve beynehā ḥicābün*²³²⁵ [saķın mazlūmuñ āhından seḥergāh kim aña perde řomamışdur Allāh]

²³²⁵ اَتَّقِ دَعْوَةَ الْمُظْلُومِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُمَا حِجَابٌ Mazlūmun duasından sakın! Çünkü mazlūmun duası ile Allah arasında hiçbir engel yoktur. (Hadīs) İbn Hâtem, Hadīs No: 612-634.

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ayıрмаğa benden anı sa‘y itme raķībā (14)

Ġāfil yürime bunda şaķın āh-ı seħervār

(10) Ĥāmān-ı reh ne-refte ĉi dānend zevķ-i ‘ıŝķ

Sālik olmamişlar (15) ĥāmılarına bilürler ‘ıŝķ zevķini

Deryā-dilī be-cūy dilirī ser-āmedī

Bir göñli deñiz iste ve bir bahādur (16) ve bir ser-āmed murād ol şeyĥ-i ‘azīze ĥiṭābdur ki dir sālik olmayan ĥāmlar irşādını terk kııl ki (17) anlar zevķ-i ‘ıŝķı bilmezler bir deryā-dil ve riyāzetde bahādur ser-āmd iste terbiyyetüñ zāyi‘ olmaya

(11) Ger berr (18) ü baħr-rā be-miyān fark nistī

Eger kıurı ve deñiz ortasında fark olmayaydı

Gāv-ı behūde-rā zi-cibīn ‘anber (19) āmedī

Mağlūb şıģıruñ alnında ‘anber gelür idi murād budur ki berr ü baħruñ farkı vardır ki (20) gāv-ı baħrden ‘anber ĥāşıl olur gāv-ı berrden ĥāşıl olmaz eger berr ü baħruñ farkı olmayaydı istiħdām (21) olunan baķaradan daĥi ‘anber ĥāşıl olur idi

(12) V’er diğeri be-şive-i Ĥāfiz zedi raķam

Eger bir ġayrı [İ157a] (1) Ĥāfiz şivesi ile raķam uraydı

Maķbül-i ṭab‘-ı şāh-ı hüner-perver āmedī²³²⁶

Hüner besleyici şāhuñ ṭab‘ınuñ (2) maķbūli gelür idi murād Ĥāfizuñ kelāmı merğübü’l-üslūbdur anuñçün hüner mürebbisi olan (3) şāh kıatında maķbūbdur vir ġayruñ kelāmı daĥi böyle olaydı ol daĥi maķbül-i ĥazret-i şāh olur idi (4) dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.522]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Rūzgārīst ki mā-rā nigerān mī-dārī

Bir rūzgārdur ki bizi muntazır dutarsın (5) [nigerān nāzar ma‘ nāsına ve manzar ma‘ nāsına ve müte‘ allıķ ma‘ nāsına gelür]

Bendegān-rā ne be-vaz‘-ı digerān mī-dārī

Ķulları ġayrılar vaz‘ı ile dutmazsın murād ol yār-ı ‘aziz (6) gelmekde te’ĥir idüp intizār virdüġin ĥikāyet ve bende-i muĥlişlerin ġayrılar gibi görmedigünden şikāyetdür

(2) Kūşe-i (7) çeşm-i rızāyi be-menet bāz ne-şud

Senüñ rızāya mensüb gözüñ köşesi baña açılmadı

İnçünin ‘izzet-i şāhib-nazarān (8) mī-dārī

²³²⁶ Hüner-perver ifādesine karşılık olarak derkenārda sūĥan-perver kelimesi bulunmaktadır.

Şāhib-nazarlar ‘izzetin buncılayın dutarsın murād budur ki biz şāhib-nazarlaruz ammā bize rızā ile (9) nazar köşesin dutmazsın ya‘ nī rızā nazarı ile nazar itmezsin ve şāhib-nazarlara ‘izzet itmezsin

(3) Ne gül ez-dest-i dāğ-ı (10) ğamet rest ü ne bülbül der-bāğ

Gül senüñ ğamuñ dāğından kırtılmadı dağı bülbül bāğda

Heme-rā na‘ra-zenān (11) cāme derān mī-dārī

Dükeli na‘ra urıcı kaftān yırtıcı dutarsın murād gül dāğ-ı ğamdan kaftān yırtıcı ve (12) bülbül na‘ra urıcıdur lācerem bāğ-ı ‘ālemde ‘ışk-ı İlähī mü’eşşerdür dimekdür [bu beytde leffü neşr-i müşevveş vardur]

(4) Sā‘ id ān bih ki be-pūşī tu ki (13) ez-behr-i nigār

Bil ki ol yegdür ki örtmeyesin sen ki naqş u reng için

Dest der-hün-ı dil-i pür-hünerān mī-dārī

(14) *Eli çok hünerlüler gönli kanına dutarsın* murād sā‘iddin kudret-i kariyyedür lācerem hazret-i Hağdan anı istid‘ā ider (15) ki kudret-i kaviiyesin setr itmeyüp ehl-i hüner olanların klabinde te‘şir idüp kendüye kulübü müncezib kırup hubb-ı (16) māsivādan ve maħbüb-ı mecāziden taħlīş ide nitekim dir

(5) Peder-i tecrübe ey dil tuyī āħir zi-çi rüy²³²⁷

Tecrübe atası (17) ey gönül sensin āħir ne yüzden

Ṭama‘ -i mihr ü vefā z’ın püserān mī-dārī

Şefkat ü vefā ṭama‘nı bu oğlanlardan (18) dutarsın murād mütekellimden rüh ve muħātabdan kalbdür ki ol buña dir sen keşirü’t-tecrübesin sen oğlanlardan (19) şefkat üğ vefā gelmedügin bilürsin pes bunlardan niçün böyle şefkat ü vefā ṭama‘ idersin [bir kimsenüñ bir nesneye çok mübāşereti olsa aña bu anuñ babasıdır dirler nitekim çok hayrāta mübāşeret idene ebu’l-hayrāt dirler kalb keşirü’t-tecrübe olduğı ecilden aña peder-i tecrübe didi ve lafz-ı āħir bunda Fārisidür istiğrāb maħallinde isti‘māl olunur nitekim Türkī dilde sen bunu bilürsin āħir dirler evvel kitābda dağı bir kerre beyān olunmuşdur]

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Ferāğat eyle gel ey (20) dil ümīd-i vaşl-ı dilberden

Bilürsin kim vefā gelmez cihān içre güzellerden

(6) Kise-i sīm ü zeret pāl be-bāyed perdāht

(21) *Altunuñ ve gümüşüñ kisesin pāk oynamağ*

Z’ın ṭama‘ hā ki tu ez-simberān mī-dārī

Bu ṭama‘lar eciliçün ki [İ157b] (1) sen gümüş göğsülülerden dutarsın murād budur ki gümüş göğsülülere ṭama‘ iden kimse altını ve gümüşi kisesüz (2) tamām itmek gerek

²³²⁷ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Peder-i tecrübe-i ‘ışk şudī ğod zi-çi rüy

Beyt

+---/+---/+---/+--

Harābat kuned şahid-i hāne kun²³²⁸

Be-rev hāne ābād gerdān be-zen

(7) Dil ü dīn refit velī rāst (3) nemī-yārem guft

Göñül ü dīn gıtdi velī toğrı dimege kâdir degülin

Ki men sūhte-dil-rā tu be-dān mī-dārī

Ki ben (4) göñli yanmış sen aña dutarsın murād budur ki kalb māsivāya gitdi ve dīn-i tarīkat ki terk-i māsivādur o yandı (5) velī kâdir degülem ya^c nī ol hazretde ol qadrüm ve aña iktidārum yoğdur ki diyem ben haste-hātırı sen buña dutduñ (6) ve böyle itdüñ ve likīn

(8) Gerçi rindī vü harābī güneh-i māst heme

Egerçi rindlik ve harāblık bizüm günāhımızdur (7) dükeli

‘Āşıkī guft ki tu bende ber-ān mī-dārī

Bir ‘āşık didi ki sen kulı anuñ üzerine dutarsın murād (8) budur ki ‘āşık-ı şādık olan seyyi’āti hazret-i Haqqā isnād itmege kâdir olur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Fā^c il-i muhtār üst (9) der-heme-i encümen

Seyyid-i bī-çāreī şud müttehim-i merd ü zen

yāhūd ‘āşık olan şarf-ı ihtiyārdan mu^c atıl olup (10) her fi^c1 hazret-i Haqqun olup ben itmedüm sen itdüñ dimege kâdir olur dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Muhabbet ez-tu vü cān (11) ez-tu dīn ü dil ez-tu

Tuyī ki baht-ı bülendī vü tālī^c -i mes^c üd

(9) Ey ki der-delğ-i muraqqā^c talebī zevğ-i hużūr

(12) *Ey kimse ki yamalu hırkada istersin hużūr zevğini ve müşāhede-i Haq lezzetini*
Çeşm-i sırrī ‘aceb ez-bī-haberān (13) mī-dārī

Bir ‘aceb sır gözünü ya^c nī ricāsını habersüzlerden dutarsın murād budur ki muraqqā hırka giyenler ekşer ehl-i (14) riyā ve hazret-i Haqda bī-haberlerdür pes ey tālīb-i hużūr-ı Hudā eger sen dağı libās-ı riyā giyüp hużūr-ı zevğın isterseñ (15) sırr-ı ‘aceb ve emr-i şu^c b ricāsın bī-haberler ve bī-başarlardan istersin tarīk-i ihlās o degül ve haberdār olan muhlışlerdür (16) anlar degül [ba^c zı nüsahda çeşm-i seyri vākı^c olmuş mīmüñ sükünü ile göz toklığı demek olur ve bī-haberān yerine bī-başarān vākı^c olmuş]

²³²⁸ Beytin ikinci mısraı Şerh-i Dīvân-ı Hâfız’da “Be-rev hāne ābād gerdān be-zen” şeklindedir ve bu hâliyle vezin aksamaktadır. Bu yüzden ikinci mısra Külliyyât-ı Sa’dî’ye göre düzeltilmiştir. Muslihiddin Sa’dî, **Külliyyât-ı Sa’dî**, Bûstân, 7.Bâb, s. 467.

Beyt

--+---/-+---/--+-

Tā kıyāmet bŷy-ı ma' nā ne'snevī

Tā kıyāmet ger reh-i ŷuret revī

(10) Nergis-i bāğ-ı nażar çün tuyī (17) ey çeşm ü çerāğ

Nazar bağınuñ nergisi çün sensin ey göz ve çerāğ

Ser çerā ber-men-i ŷūrīde girān mī-dārī

(18) *Başı niçün ben delüye ağır dutarsın* ya' nī murād muhātabdan nażar-ı İlähī bāğınuñ 'aynı olan mürşid-i kāmildür ki andan (19) 'ayn-ı 'ināyet taleb idüp iltifāt itmedüğinden ŷikāyetdür

Beyt

---+---/--+---

Bes çāre sāzī bes dil-nevāzī

Mā-rā nażar kun (20) ez-'ayn-ı 'āmā

(11) Tā ŷabā ber-gül ü bülbül varağ-ı hŷsn-i tu hŷ'ānd

Tā ŷabā güle ve bülbüle senüñ hŷsnüñ varağın oğıdı (21)

Heme-rā ŷifte-hāl ü ne-gerān mī-dārī

Dükeli dīvāne hālles ve 'āŷıq dutarsın murād budur ki nefha-i Rabbāniye ma' ŷŷka ve [158a] (1) ve 'āŷıka hŷsn-i Hağdan eŷer izhār idicek cümle ma' ŷŷka u 'āŷıq hāzret-i Hağka 'āŷıq olur (2)

Rubā'ī

Yā ümmete'l-'ıŷkı ve't-taŷābī

Düniküm hālvētü'ŷ-ŷarābī

Hazā mī-küş el-müdām

Tecellī vü zi-icmālī bilā hicāb

(12) Gevher-i cām-ı Cem ez-kān-ı (3) cihānī digerest

Cām-ı Cem gevheri ğayr-ı cihān ma' denindendür

Tu temennā zi-gil-i küzeğerān mī-dārī

Sen bardağçılar (4) *balçığından temennā idersin* murād budur ki 'ıŷk-ı İlähī gevheri ehl-i balçık ve ŷāhib-i hağıkat olanlarda bulunur sen (5) anı ehl-i zāhir ve aŷhāb-ı riyā mādde-i bī-ğadrinden istersin anuñçün bulmazsın

Beyt

+---/+---/+---

Dilā her gevherī-rā hest (6) kānī

Çünānki her metā'ī-rā dükānī

(13) Me'zzerān rüz-ı selāmet be-melāmet Hāfiz

Geçürme selāmet günün melāmet (7) ile ey Hāfiz

Çi tevaḳḳu' zi-cihān-ı güzerān mī-dārī

Geçici cihāndan ne ricā dutarsın murād budur ki kişi (8) selāmet gününde taleb-i dünyā olsa nice ṭa' n u tevbih istimā' ider 'āḳil olan fānī için teṣnī' istimā' ın (9) ihtiyār itmeyüp nefesini andan geçürüp selāmet günün melāmet ü melālet ile geçürmez

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ez-çeşm-i cüz ān cān (10) u cihān-rā güzerānīd

Tā hoş güzerānīm cihān güzerān-rā

VELEHU EYZAN [G.523]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Reftem be-bāğ şubḥ-demī tā çinem güli²³²⁹

(11) Gıtdüm bāğa şabāḥ vaḳtinde bir gül devşürem

Āmed be-güş nāgehēm āvāz-ı bülbülī

Ḳulağuma geldi nāgāḥ bir bülbül (12) āvāzı murād manṭūḳdan zāhirdür ki 'āşık ma' şūḳa için feryādda olur ma' şūḳ-ı fāniye 'āşık olan (13) böyle olıcaḳ ma' şūḳ-ı bāḳiye 'āşık olan ṭalb ü feryādda bunuñ iz' āfi gerek

Beyt

+---/+---/+---/+--

Be-'ayn-ı yaḳīn 'āşıkān (14) dīdeend

Ki ğayr ez-Ḥudā-yı cihān hiç nīst

(2) Miskīn çü men be-'ışḳ-ı güli geşte mübtelā

Ya' nī bülbül-i miskīn (15) benüm gibi bir gül 'aşḳına mübtelā olmış

V'ender-çemen fikende zi-feryād gülgüli

Ve çemen içine itmiş feryāddan bir (16) ğavḡā murād evvelki gibi 'āşıkda feryād u fiğān olduḡın beyāndur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Girībān mī-derem her (17) dem ki dāmen der me-keş ez-mā

Ki [mā] müştāḳ-ı dīdārīm ü mest ü 'āşık-ı şeydā

(3) Mī-geştem ender-ān çemen ü bāğ dem-be-dem

²³²⁹ Derkenārda bu mısırānın karşılığı olarak şu mısırā yer almaktadır: Reftem be-bāğ-ı şubḥ-demī yāftem güli

(18) *Ṭolandum ol çemen ü bâğda dem-be-dem*

Mi-kerdem ender-ân gül ü bülbül te'emmüli

Eyledüm ol gül ü bülbülde bir fikr (19) bu üç beyt merhündür

(4) Gül yâr-ı hâr gešte vü bülbül qarîn-i 'ışk

Gül hâra yâr olmuş ve bülbül 'ışka qarîn (20)

În-râ tağayyürî ne vü ân-râ tebeddüli

Buña tağayyür yok ve aña tebeddül yok murād gül hâra yâr olmağı ve bülbül 'ışka (21) qarîn olmağı terk itmez dimekdür hulâşa-i murād gül ki ma'şuk-ı fânîdür hâra yâr-ı 'aşıkdan bîzârdur hilâf [İ158b] (1) ma'şuk-ı bâkînüñ ve bülbül ki 'aşık-ı mecâzîdür terk-i 'ışk itmez 'aşık-ı haqîkî terk-i 'ışk-ı Haq itmek neden câ'iz olur (2)

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Cân mî-dihem be-yâd u gamet mî-berem be-hâk

Ṭübî li-men yemütü ve fî-ğalbihi hevâk

(5) Çün kerd der-dilem eşer âvâz-ı 'andelîb

(3) *Çün gönülümde eşer eyledi bülbül âvâzı*

Geştem çünân ki hiç ne-mândem taħammüli

Şöyle oldum hiç benim taħammülüm kalmadı (4) murād budur ki bülbül âvâzı baña ol kadar te'sir eyledi ki şabra mecâlüm kalmadı ya'nî 'aşık-ı fânî böyle feryâd kılip terk-i (5) 'ışk itmeyecek 'aşık-ı bâkî olan niçün feryâd kılmaya ve fânî zaħmetsüz hâşıl olmayacak bâkî neden sühulet ile hâşıl ola (6) diyü bî-şabr u qarâr oldum

(6) Bes gül şikufte mî-şevêd in bâğ-râ velî

Niçe gül açılır bu bâğa ammâ

Kes bî-belâ-yı hâr ne-çîdest (7) ez-ü güli

Kimse hâr belâsınsuz andan devşürimedi bir gül murād bâğ-ı cihândan belâsuz intifâ' olmaz ne deñlü çok (8) inkişâ'a kaşd olınsa ol deñlü çok belâ çekilür pes 'âkıl oldur ki bâğ-ı fânî ve anuñ intifâ'ını terk idüp (9) bâğ-ı bâkî ve hażret-i Haqqa telâkî kaşd eyleye

Beyt

++---/++---/++---/++-

'Ömr-i bâkî be-cüz in nîst ki der-ğalvet-i üns

Dest der-gerden-i yârî (10) fikenî ve'l-bâkî

(7) Hâfiz me-dâr ümîd-i ferec der-medâr-ı kevn

Evvêlki me-dâr lafz-ı Fârisîdür ki nehydür daşten lafzından (11) ikinci medâr lafzı 'Arabîdür ṭolanıcağ yer ve ṭolanmağ ma'nâsına ve lafz-ı kevn fetḥ-i kâf ile 'Arabîdür olmağ ve cihân (12) ma'nâsinadur bunda her birinüñ ikinci ma'nâsı murād olmağ münâsibdür ya'nî *ey Hâfiz fereḥ ümîdin dutma bu cihân* (13) *devrinden*

Dāred hezār ‘ayb u ne-dāred tefāzzulī

Biñ ‘aybı vardır bir ihsān itmesi yokdur murād manṭūḳdan zāhirdür (14)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Gerdiş-i gerdün-ı dūn āzādhā rānende kerd

Gū dilī k’ez-gerdiş-i gerdün-ı dūn mecrūḥ nīst (15)

VELEHU EYẒAN [G.524]

[Mef’ ūlū Fā’ ilātū Mefā’ ilū Fā’ ilūn]

(1) Z’in hoş raḳam ki ber-gül-i ruhsār mī-keşī

Bu hoş raḳamdan ki gül yañaḳ üzre çekersin

Ḥaṭ ber-şahīfe-i gül ü gülzār (16) mī-keşī

Ḥaṭtı gül ve gülzār üzre çekersin murād muḥāṭabdan ḥazret-i Ḥudādur ki ḳalem-i ḳudret ile gül yañaḳ onda (17) raḳam çeküp şahīfe-i gül ve gülzār üzre ḥaṭ yazar

Beyt

+++--/+++--/+++--/++-

Gerçi bisyār debīrān be-cihān āmedeend

Hic yek (18) ber-varaḳ-ı gül ne-keşide ḥaṭṭı

(2) Eşk-i ḥarem-nişīn-i nihānḥāne-i merā

Benüm kilārımuñ ḥarem-nişīni olan göz yaşını

Z’an sūy-ı (19) heft perde be-bāzār mī-keşī

Ol biri perde cānibinden bāzāra çekersin murād ki göz ki yedi ṭabaḳadur (20) göz yaşı ol yedi ṭabaḳadan iḳerüde maḥfī olan ḥaremden şun’-ı İlāhī ile ṭaşra çıkar anı istiḡrāb idüp (21) şun’-ı Ḥaḳḳı istiḥsān ider ve göz yedi ṭabaḳa ve üç ruṭubetden mürekkeb idügi yukarıda iki kerre tafşīl olunmuşdur [İ159a] (1) icmāli bu iki beytde mezkūrdur

Ḳıṭ‘a

--+/-+--+/+--+/--+

Kerd āferīdgār te‘ ālā be-luṭf-ı ḥıṣ²³³⁰

Çeşmet be-heft perde vü (2) se āb-ı münḳasim

Şulb u meşīm ü şebeke zücāc ü pes celīd

Pes ‘ ankebūt u beyz ‘ ineb ḳarn u mülteḥim (3)

(3) Kāhil revī çü bād-ı şabā-rā be-būy-ı zülḫ

²³³⁰ Bu şiir, Hâce Nasīruddīn Tūsī’ye aittir.

Lafz-ı *kāhil revī* vaşf-ı terkibîdür ya' nî *bād-ı şabā gibi bir kāhil gidici* (4) murād ta'c bir-i bi'n-naķiz i' tibārı ile bād-ı şabā gibi çābüki dimekdür ya' nî anuñ gibi çābüki zülf қоқusu ile

Her dem (5) be-ķayd-ı silsile der-kār mī-keşī

Her dem zincir bağı ile işe çekersin murād şabā gibi çāpükleri ğayb-ı hüviyyet (6) rāyihası ile zincir-i teşhīr ile bağlayup istiḥdām idersin dimekdür fi'l-vāķı' şabā gibi serī' ve andan esra' (7) olan eflāk ve melā'ike ḥazret-i Ḥaķķuñ teşhīri ile muķayyedler olup ' amelde dururlar

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Cümel-i ecsām (8) ' azām u çāpükān

Herçi fermāyed Ḥudā zūdeş kunend

(4) Her dem be-yād-ı ān leb-i mey-gün u çeşm-i mest

Her dem (9) şarāb renklü leb ve mest göz yadı ile

Ez-ḥalvetem be-ḥāne-i ḥammār mī-keşī

Beni ḥalvetden şarāb satıcı evine çekersin (10) murād kelām-ı mükeyyif ve zāt-ı cāzib-i tezekkürü ile beni üns-i ḥalk ḥalvetinden ve anlaruñ şoḥbetinden keyfiyyet-i İlahī virür (11) şeyḥ ḥānķāhına iletürsin dimekdür

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + -

Ān ki zāhid būd la' l ü çeşm-i yār

Mi-berend ū-rā be-dār-ı mey-fürüş (12)

(5) Guftī ser-i tu beste-i fitrāk-i mā sezed

Didüñ ki senüñ başuñ bizüm kaşımız bağlanmış olmaķ lāyıkdur

Sehlest (13) eger tu zaḥmet-i in bār mī-keşī

Āsāndur eger sen bu yük zaḥmetin çekersen murād bu benüm ribķa-i cezbe-i Ḥaķda (14) olmaķ baña āsān belki maṭlab-ı cān eger ' ināyet-i İlahī bu külfeti iḥtiyār iderse dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Serem-rā rif' at-i (15) ķadr in ķadar bes

Ki bāşed beste-i fitrāk-ı ān pāk

(6) Bā-çeşm ü ebrū-yı tu çi tedbīr-i dil kunem

Senüñ gözüñ ve (16) kaşuñ ile gönül tedbīrin neyleyem ya' nî niçe idem

Veh z'in kemān ki ber-dil-i bīmār mī-keşī

Vāh bu yaydan (18) ki ḥaste gönle çekersin murād tecellī-i ḥazret-i zāt ve remz-i ḥafī ve işārāt olıcaķ ķalb-i bī-iḥtiyār müncezib (19) belki münselib olup ķābil-i zābt

olmaz ki bir za'if kemān kavī tīrine muḳābele ve muḳāveme idemez [faḳīr gördüğü Dīvān-ı Hāfız nüshalarında mısrā^c-ı s̄anī evveli lafz-ı veh bulundu feth-i vāv ve sükūn-ı hā ile ammā ki eger zeh olsa kesr-i zā ve sükūn-ı hā ile ki kiriş ma^c nāsınadır mahalle tamām münāsib olurdu *kirişi bu yaydan haste gönül üzre çekersin* demek olur idi]²³³¹

Beyt

Çeşm (19) u ebrūyet kavīend ü dil-i zārem za'if

Key buved tā yek za'if āyed be-ān dü der-muşāf

(7) Bāz ā ki çeşm-i bed (20) zi-ruḫet def^c mī-kunem

Girü gel ki yaramaz gözi senüñ yüzüñden def^c idem

Ey taze gül ki dāmen ez-in ḫār mī-keşī

(21) *Ey taze gül ki bu dikenden çekesin* murād sālīk-i mübtedī da^c vetidür ki aña dir gül ki yaramaz nazarı ya^c nī yaramazlar [İ159b] (1) nazārın senüñ yüzüñden def^c ideyin ki ḫār-ı dünyādan etek çeküp hücre-i ḫalvetde selāmet olasın (2)

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Eger ḫ^hāhī ki imen mī-nişinī

Biyā der-hücregān dāru'l-emānest

(8) Hāfız diger çi mī-ṭalebī ez-na^c im-i dehr

Ey (3) Hāfız daḫi ne istersin zamān na^c iminden

Mey mī-keşī vü ṭurre-i dildār mī-keşī

Bu mısrā^c-ı āḫirüñ evvelinde (4) olan lafz kesr-i mīm ile edāt-ı ḫāldür ikinci lafz feth-i mīm ile şarāb ma^c nāsınadır ma^c nā-yı mısrā^c budur ki (5) *şimdiki ḫālde şarāb çekersin ya^c nī içersin ve dildār zülfin çekersin ya^c nī dutarsın* murād budur ki na^c im-i dünyāda (6) bundan a^c zam olmaz ki 'ışk-ı ḫaḳ nüş idüp ve ḡayb-ı hüviyyetden ḫişsedār olasın

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + ---

Dā'imā der-vaşl-ı ān (7) cān u cihān müstaḡraḫīm

Pes diger ender-cihān çizi nemī-ḫ^hāhīm mā

VELEHU EYẒAN [G.525]

[Mefā^c ilün Fe^c ilātün Mefā^c ilün Fe^c ilün]

(1) Zi-dilberem ki resāned (8) nevāziş-i ḫālemī

Dilberümden kim yitişdürür ḫālem oḡsamaḡasın

²³³¹ Bu derkenār İ nüshasında eksik olup köşeli parantez içerisindeki kısım, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Koleksiyonu'nda bulunan F182 numaralı nüshadan aktarılmıştır.

Küçüst peyk-i şabā ger hemī kuned keremī

Ḳandedür şabā (9) *yili eger bir kerem iderse* murād bu gönlünü alan yār-ı ‘azīzden mektüb gelmesin istid‘ ādur

Beyt

--+/-+++/+---/+--

Ey nāme ber biyār (10) tu bārī selām-ı huşk

Çün yār reşha-i ḳalem ez-men dirīg dāşt

(2) Nemī-kunem gileī liken ebr-i raḫmet-i düst

(11) *Bir şikāyet itmezin liken dostuñ raḫmeti seḫābı*

Be-kişt-zār-ı ciger-teşnegān ne-dād nemī

Cigeri şusuzlar (12) *ekinine virmedi bir nem* murād şikāyet itmezüm diyüp mektüb göndermegüdinden şikāyet-i ta‘ rīzdür (13)

Şi‘r

Şekevtü ve me’ş-şekvā li-mişliye ‘ādetun²³³²

Velākin tafiḍu’l-ke’sü ‘inde’mtilā’ihā

(3) Ḳıyās kerdem ü tedbīr-i ‘aḳl der-reh-i (14) ‘ışk

Ḳıyās eyledüm ve ‘aḳl tedbīrin eyledüm ‘ışk yolında

Çü şebnemest ki ber-baḫr mī-keşed raḳamī

Çih gibidür (15) *ki deñize raḳam çeke* murād budur ki ben aña mektüb göndermek [fıkr itdüm ammā ḳıyās eyledüm ki bu hāl çih baḫre raḳam göndermekdür ḫulāşa-i murād ben aña mektüb göndermek]²³³³ bir ziyāde ednā bir nihāyetde a‘ lāya mektüb (16) göndermekdür ki hiç münbāsib yoḳdur dimekdür

Şi‘r

Eyā vāḫiden fāḳa’l-enāme bi-luḫfihi²³³⁴

‘Aleyke selāmu’llāhi (17) mā ḫala‘a’l-bedru

(4) Biyā ki ḫırḳa-i men gerçi vaḳt-i meykedeḫāst

Gel ki benüm ḫırḳam meyhāneler vaḳfidur

Zi-māl-i vaḳf (18) **ne-bīnī be-nām-ı men diremī**

Māl-ı vaḳfdan görmezsın benüm adıma bir aḳçe murād budur ki ḫırḳa-i tenüm ḫānḳāhlar vaḳfidur (19) ammā vaḳfdan baña bir aḳçe ta‘ yin yoḳdur

Beyt

+++ / +++ / ++-

²³³² “Şikāyet ettim, oysa ki şikāyet benim gibilerinin ādeti deḡildir. Lākin kadeh dolduḡu zaman taşar.” İbn Tamām,

²³³³ Bu kısım 2306 nolu nüshada eksiktir.

²³³⁴ “Ey bir ve tek olan; lutfu ile cin ve insanlardan üstün olan. Ay doğduḡu müddetçe senin üzerine selām olsun.”

Nazar-ı cān u dilem cüz be-tu nīst
Cān u dil bīn ki çi ‘ālā (20) nazarest

(5) Çirā be-yek ney-i kandeş nemī-ḥarend an kes

Niçün bir şeker kamışı ile almaz ol kimse

Ki kerd şad şeker-efşānī (21) ez-ney-i kalemī

Ki yüz şeker-efşānlık kılar bir kalem ney ile murād budur ki ol kimse tamām münşī vü kātib-i [İ160a] (1) muğlaḳdur ki kalem kamışı ile şeker-efşānlık ider ammā beni bir kalem ile almadı ve hergiz añmadı

Şi‘r

Lā resülü (2) ve lā-tu‘ arrifu ḥālī²³³⁵

Küllü hazā muḳaddimātu melālī

(6) Dilem girift zi-sālūs u ṭabl-ı zīr-i gilīm

Gönlüm dutuldı ya‘nī yigrendi (3) riyādan ve kilīm altında ṭavuldan

Biyā ki ber-der-i meyḥāne ber-kunem ‘alemī

Gel ki meyḥāne (4) kapusı üzre ḳalduram bir sancaḳ murād mestūr-ı sülük itmekden uşandum min ba‘d aşkāre sālīk-i tarīḳat (5) olup ve sākīn-i ḥānḳāh olmaḳ isterin dimekdür

Ḳıṭ‘a

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ḳıṣṣa der-perde ne-güyīm ki ān şāhid-i cān

‘Āşıḳ-ı ḥıṣ (6) be-ḥ‘āhed ki hüveydā bāşed

(7) Ṭabīb-i rāh-nişīn (7) sır-ı ‘ıṣḳ ne‘şnāsed

Yolda oturıcı ṭabīb ya‘nī yollarda bisāṭ yayup ṭabābet gösteren ṭabīb ‘ıṣḳ sırrını bilmez (8)

Be-rev be-dest kun ey mürde-dil mesīḥ-demī

Yüri elde kılar ya‘nī taḥşīl eylegil ey gönlü meyyit bir ‘İsā-nefes murād müntehī (9) olmayup yolda oturan şeyḫ-i nāḳıṣ ‘ıṣḳ-ı İlähī sırrını bilmez derdüñe devā ḳılmaz imdi ḳalbi mürde olan sālīk (10) bir iḫyā-yı mevtiye mālīk şeyḫ-i vāşıl-ı ḥāşıl kılar ki ḳalbüñi iḫyā idüp seni vāşıl-ı Mevlā ide

Beyt

- + --- / - + --- / - + -

Her ki rāhī-rā ne-dīde (11) bādhā

Rehberet key bāşed ey merd-i Ḥudā

(8) Ḥadīs-i çün ü çirā derd-i ser dihed ey dil

²³³⁵ “Sen (gönderilmiş) bir elçi değilsin ve benim hālimi de bilmiyorsun. Bütün bunlar benim sıkıntılı durumumun başlangıcıdır.”

Nite ve niçün sözi baş (12) ağrısı virür ey gönül

Piyāle gîr ü biyāsā zi-‘ömr-i h̄iṣ demî

Ḳadeḥ dut diñlen kendü ‘ömründen bir dem murād budur ki (13) ‘ilm-i zāhire iştiğāl ü baḥş ü cidāl ya‘ nî lem lā yekūnū kezā nizā‘i ve keyfe yekūnū kezālike²³³⁶ baḥşi baş ağrısı (14) getirür ‘ışk-ı İlähî nūşına ve ‘ibādet ve ferāğ-ı ḥāṭıra meşğül olup ‘ömrden bir dem rāḥat ol nice bir baḥş ü (15) cidāl ve ḳil ü ḳāl ile kendüñe şadā‘ virürsin

Ḳıṭ‘a

+ --- / + --- / + ---

Zamān zāyi‘ me-kun der-‘ilm-i şüret²³³⁷

Meger çendān ki (16) der-ma‘ nā berī rāh

Çü ma‘ nā yāfti şüret rehā kun

Ki ān toḥmest ü inhā ser-be-ser gāh

(9) Biyā ki vaḳt-şināsān (17) dü kevn be’früşend

Gel ki vaḳt bilenler iki cihānı şatarlar

Be-yek piyāle mey-i şāf u şoḥbet-i şanemî

Bir ḳadeḥ-i şāfi (18) şarāba ve bir maḥbūb şoḥbetine murād budur ki şunlar ki vaḳtūñ ḳadrin bilürler iki cihānı bir ‘ışk-ı ḥālīşe ve maḥbūb-ı (19) ḥaḳıḳat şoḥbetine şatarlar ya‘ nî aña şarf iderler

Ḳıṭ‘a

+ + --- / + + --- / + + ---

Rūz-rā rāyigān zi-dest me-dih²³³⁸

Nist imkān-i ān ki bāz resed (20)

Dest-i in rūzgār-i kütāhest

Ki be-dān devlet-i dırāz resed

(10) Devām-ı ‘ıyş u tena‘um ne şive-i ‘ışkeşt

‘ıyş u tena‘um (21) devāmı ‘ışk şivesi degüldür

Eger mu‘āşir-i māyī be-nūş nış-i ğamî

Eger bizüm muşāḥibimüz iseñ iç ğam nışterin murād budur ki [I160b] (1) ‘ışk-ı İlähî ṭarīḳati devām-ı ‘ıyş u tena‘um degüldür belki anuñ şartı mücāhde ve riyāzetdür lācerem eger bizüm (2) muşāḥibimüz iseñ ğam nışteri elemin çek

Ġazel

İn kunte mimmen tedda‘i ḥubbenā²³³⁹

²³³⁶ لم لا يكون كذا نزاعي وكيف يكون كذلك (Kelâm-ı Kibâr)

²³³⁷ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Kıtahâ vü Tek Beythâ, s. 1101.

²³³⁸ Dîvân-ı Enverî, Mukata’ât, No 182, Ganjor.

İşbir ‘ala’l-fakri ve tūli’l-‘anā (3)

Yā fevze men yetruku mā ‘indehu
Mine’l-lezī tebgīye mā ‘indenā

Kem ‘āşikiñ hāze’l-menāyā ilā
En nāle minnā havleten ve’l-münā (4)

Me‘ āşire’l-aḥbābi büşrā kümu
Ḳad zehebe’l-hüznu ve zāle’l-‘inā

Müdāmeten rāḳat ve vaḳtu şafā
Ve muṭribin (5) ve sākīn denā

(11) Sezā-yı ḳadr-i tu şāhā be-dest-i Ḥāfız nīst

Senüñ ḳadrüñ lāyığı ey şāh Ḥāfız elinde degüldür (6)

Cüz ez-niyāz-ı şebī vü du‘ ā-yı şubḥ-demī

Gicelik niyāzından ve seḫer vaḳti du‘ āsından ḡayrı murād budur ki Ḥāfız (7) senüñ ḳadrüñe lāyık ḥidmet ḳādir degüldür ḳudreti ancak gice niyāzına ve şabā du‘ āsınadır (8)

VELEHU EYŻAN [G.526]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Zi-küy-ı yār mī-āyed nesīm-i bād-ı nevrüzī

Yār maḫallesinden gelür nevrüza mensüb yilüñ ḫoş ḳoḳulusı (9)

Ez-ın bād er meded ḥ‘āhī çerāğ-ı dil ber-efrüzī

Bu yilden eger meded isterseñ gönül çerāğın yaluñlandırursın (10) murād budur ki sālīk-i tarīḳat olana cānib-i İlähiden nefḫa-i Rabbāniye zāhir olur eger sālīk ol meded isterse (11) ve aña teşebbüs idüp giderse gönli rüşen olur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Ger ey bād-ı şabā destī ber-ān ḫāk-i ḳadem dārī (12)

²³³⁹ “1) Eğer sen bizim aşkımızı iddiâ edenlerden isen sıkıntının sürmesine ve fakirliğe sabret. 2) Kendi yanındakini terk edip de bizim yanımızdakini talep eden kişinin kurtuluşu ne güzeldir. 3) Bizim yanımızda arzu ve acâyip şeyler elde etmek için ölümlere dalan nice âşıklar vardır. 4) Ey sevenler topluluğu müjde size; hüznü gitti ve sıkıntı da zâil oldu. 5) İçki parıldadı, vakit safâ oldu. Mutrib ve sākî (meclise) yaklaştı.”

Çi bâşed ger be-kerdî dîdeem muhtarem dârî

(2) Çü gül ger ħurdeî dârî Ĥudâ-râ şarf-ı ‘işret kun

Gül gibi eger altun (13) ħurdelerüñ var ise Allâh için ‘işrete şarf kııl

Ki Ķârün-râ dâd sevdâ-yı zer-endüzi

Ki Ķârûna (14) ġalaṭlar virdi altun ħazanmaḡ sevdâsı murâd budur ki gül içinde şaruca ħurdecikler vardur altun uvaġı (15) gibi eger senüñ daġı var ise li’llâh ‘işrete ve şevâb-ı âġirete şarf kııl ki Ķârûna altun ħazanmaḡ ġalaṭlar virüp men‘-i (16) zekât idüp Mûsâ ‘aleyhi’s-selâma iftirâ eyleyüp ħuṭâm-ı dünyâya meşġul olup âġirü’l-emr ħasf oldı (17)

Ķıṭ‘a

Delîlüle enne’l-faḡra ħayrun mine’l-ġinâ²³⁴⁰

Ve inne ḡalîle’l-mâli ħayrun mine’l-müşri

Liḡâ’uke maġlûḡan ‘aşa’llâhe bi’l-ġinâ (18)

Ve lem tere maġlûḡan ‘aşa’llâhe bi’l-faḡri

(3) Meyî dârem çü cân şâfi vü şüfi mi-kuned ‘aybeş

Bir şarâbum vardur cân gibi şâfi (19) ve şüfi ‘ayblar anı

Ĥudâ-râ ġiç ‘âġil-râ me-bâdâ baġt ber-rüzi

Yâ Rabbî ġiç ‘âġile yaramaz baġt rızḡ u naşib (20) olmasun murâd budur ki ‘ışḡ-ı ġalîşüm vardur rûġ gibi şâfi ammâ şüfi ya‘nî ṭâlib-i dünyâ anı ‘ayblar yâ Rabbî ġiç (21) ‘âġl ehline yaramaz baġt naşib olmasun ki terk-i bâġî kıılup ṭâlib-i fânî olmasun

Rubâ‘î

Büdüm der-în ‘âlem-i fânî reftim [İ161a] (1)

Z’in mülk be-mülk-i câvdânî reftim

Geştım zi-mülket-i ten-i ġod bîzâr

Ez-mülket-i ten be-mülk-i cânî reftim

(4) Ṭarîḡ-i (2) kâm-cüsten çist terk-i kâm-ı ġod kerden

Murâd istemek ṭarîḡi nedür kendü murâdını terk eylemek

Külâh-ı serverî (3) ânest eger in terk ber-düzi

Serverlik külâhı oldur eger bu terki dikerseñ murâd budur ki serverlik (4) külâhı ol vaḡt ġaşıl olur ki terk murâdı külâhuñ terk idüp dikesin

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Hest tâc-ı ‘ârifân ender-cihân (5) ez-çâr terk²³⁴¹

²³⁴⁰ “Senin zenginlikten dolayı Allâh’a isyân etmiş insanları görmeyen ve fakirlikten dolayı Allâh’a isyan etmiş kişileri görmemiş olman, fakirliğin zenginlikten; fakîrin de zenginden hayırlı olduġu (fikrinin) delilidir.” İbn Mukaffa,

Terk-i dünyā terk-i ‘ uqbā terk-i hestī terk-i terk

(5) Ne-dānem nevḥa-i kumrī be-ṭarf-ı cüybār ez-çist

(6) Bilmezem kumrinüñ feryādı ırak kenārında nedendür

Meger ü nız hemçün men gamī dāred şebānrüzī

Meger anuñ daḥi (7) bencileyin bir gamı vardur gicelü ve gündüzlü murād budur ki şeyḥ-i şāhib-ridānuñ dünyā kenārında feryādı nedendür bilmezem (8) meger anuñ daḥi benüm gibi gice ve gündüz gam-ı yāri ve fikr-i āḥir-i kārı vardur

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Fiğān-ı ra‘ d-ı ān derd-i İlähīst

Ki bī-bā‘ iş (9) ne bāşed nāle-i kes

(6) Cüdā şud yār-ı şirinet künün tenhā nişin ey şem‘

Ayrıldı senüñ ṭatlu yārüñ şimdi (10) tenhā otur ey şem‘

Ki ḥükm-i āsmān inest eger sāzī veġer sūzī

Ki ḥükm-i āsmān budur gerek düzel gerek (11) yan murād budur ki her kimse ṭatlu yāri ile ‘ ale‘d-devām olımaz elbette müfārekat vākı‘ olur taḳdīr-i İlähī böyledür (12) gerek taḳdīre muvāfaḳat ve şabr itsün gerek yanup feryād kılsun

Beyt

--+ / -++ / +--+ / -+-

Her şeb ki derd-i dūri-i ān (13) māh mī-keşem

Giryem çü şem‘ hem zi-serem āh mī-keşem

(7) Sūḥan der-perde mī-güyem çü gül ez-ğonca birün āy

(14) Sözi perdede söylerin kendüñden ġonca gibi çık

Ki bīş ez-penc rüzī nīst ḥükm-i mīr-i nevrüzī

Ki beş (15) günden ziyāde degüldür nevrüzlük begi yā nevrüze mensüb beg ḥükmi murād budur ki mīr ü ḥākimüm diyü perde ardında (16) ġonca gibi oturma gül gibi ṭaşra çık bu pendi saña mestür söyleyüp be-ṭarīķü‘t-temsīl nuş eylerin lācerem (17) ta‘ azzüm ü tekebbür eyleme kendüñden çıkup zāhir olup enāniyyeti ve nefsanıyyeti terk kııl zīrā nevrüzlük ḥükümeti (18) gibi dünyā salṭanatı müddet-i ḳalīle tamām olur

Rubā‘ī

--+ / -++ / +--+ / -+-

Dünyā ne-yerzed ān ki perīşān kunī dili²³⁴²

Zinhār be-mekun ki ne-kerdest ‘ āḳılı (19)

²³⁴¹ Rūhu‘l-Beyân‘da bu şiir Seyyid Buhārî‘ye âit olarak gösterilmiştir. Rūhu‘l-Beyân, c. 3, s. 379. “Âriflerin dünyā üzerinde dört terkten tâcı vardır.Dünyânın terki, ukbânın terki, varlığın terki ve terkin terki”

²³⁴² Muslihiddin Sa‘dî, Külliyyât-ı Sa‘dî, Kasâid-i Fârisî, s. 993, K33/1-8.

Ba‘ d ez-hezār sāl ki Nūşrevān ne-mānd
Gūyend ez-ū henūz ki būdest ‘ādilī

(8) Be-‘ucb-1 ‘ilm ne-tevān şud ez-esbāb-1 tarab maħrūm

(20) *İlm kibri ile şenlik esbābından maħrūm olmağ olmaz*

Biyā sākī ki cāhil-rā mehinter mī-resed rūzī

Gel ey sākī (21) ki cāhile ziyādereki erişür rızq murād zāhire nażar ehl-i ‘ilm olan ‘ucb-1 ‘ilm sebebi ile rızqdan maħrūm olur [İ161b] (1) lācerem el-cāhilu merzūķün²³⁴³ hasebince cāhiler olup mütenezzil ü merzūķ olmağ yegdür dimekdür

Kıt‘a

Kem ‘ākilin (2) ‘ākilin a‘yet mezāhibuhu²³⁴⁴

Kem cāhilin cāhilin telķāhu merzūķan

Haza‘l-lezi tereke‘l-evhāme hā‘ireten

Ve şayyare‘l-‘ālime‘n-naħrīre (3) zındīķan

Ve ma‘nā-yı nazīr murād budur ki ‘ilm ile sülūk-ı tarīķat itmeyüp ferağ-ı āħiret esbābından maħrūm olmağ (4) olmaz gel ey şeyğ ki tekebbür-i ‘ilm itmeyüp şūfī olanuñ feyzi ziyāde olur aña irşād kı

Nazm

-+---/-+---/-+---

‘Ucb çı buved ān ki (5) nefis şud kīd

Ĥiştēn fāyık nihed ber-‘ömr vezīd

‘Ucb-rā cünbüş zi-imdād hevāst

Merd-i mu‘cib düşmen-i (6) ĥaş-ı Ĥudāst

(9) Biyā bülbül ki ez-muṭrıb rumūz-1 ‘ışğ gırī yād

Gel ey bülbül ki muṭrıbdan ‘ışğ rumūzın ezberleyesin (7)

Biyā muṭrıb ki ez-Ĥāfız ġazel guften biyamūzī

Gel ey muṭrıb ki Ĥāfızdan ġazel dimek öğrenesin (8) murād bülbülden vā‘iz-i ‘ilm-i zāhirdür ve muṭrıbdan ‘ālim-i ‘ilm-i bāṭındur aña dir ki gel bundan ‘ilm-i tarīķat öğren ve buña (9) dir ki gel benden şüret-i mecāzda ta‘līm-i ĥaķīķat öğren ki Ĥaķķa da‘vetüñ ehl-i mecāza daği ‘ām olup yā ehl-i rumūza (10) ĥaş ola

Beyt

---/+---/+---/+---

Der-cümle-i zerrāt-ı cihān pertev-i ĥüsnīst

²³⁴³ الجَاهِلُ مَزْرُوقٌ Cahil kişi rızıklanandır (şanslı). (Kelām-ı Kibār)

²³⁴⁴ “1) Birçok (o denli) akıllı insan vardır ki bütün yolları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Birçok (kör) cahile de rızıklandırılmış olarak rastlıyorsun. 2) İşte vehimleri hayran bir şekilde bırakan bu (paylaşım)dır ve mâhir âlimi zındık yapan da budur.” Bu şiir Ahmed bin Yahyâ İbnü‘r-Râvendî‘ye âittir: Abdülmüteal es-Saidî, **Bugyetü‘l-İzâh Telhisü‘l-Miftâh fi-Ulûmü‘l-Belâga, Mektebetü‘l-Âdâb**, s. 112.

Men bā-tu çi güyem ki tu-rā pertev-i hüsn nīst (11)

ba' zı nūsaḥda maḥlaṣ beyti bu vāqı' olmış

Be-bustān rev ki ez-būlbūl nevā-yı 'ıṣṣ gırī yād

Bostāna git ki (12) būlbūlden 'ıṣṣ nevāsın ezberleyesin

Be-gülşen rev ki ez-Ḥāfız ğazel guften biyāmūzī

Murād ta' līm-i 'ilm-i zāhir (13) olur yire var ki 'ilm-i zāhir ta' allüm idesin ve maḥall-i taşavvufa var ki rumūz-ı ṭarīkat ve şüret-i mecāzda ḥaḳıḳat (14) öĝrenesin dimekdür ve ba' zı nūsaḥda maḥlaṣ beyti böyle vāqı' olmış

Biyā muṭrıb ki ez-būlbūl zebūr-ı 'ıṣṣ gırī yād

(15) *Gel ey muṭrıb ki būlbūlden 'ıṣṣ zebūrın ezberleyesin*

Be-meclis rev ki ez-Ḥāfız ğazel guften biyāmūzī

(16) Murād sābıķı gibidür

VELEHU EYŻAN [G.527]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Z'ān mey-i 'ıṣṣ k'ez-ū puḥte şevēd her ḥāmī

Ol 'ıṣṣ şarābından ki andan (17) puḥte olur her bir ḥām

Gerçi māh-ı Ramazānest biyāver cāmī

Egerçi Ramazān ayıdur getür bir ḳadeḥ murād (18) muḥātabdan şeyḥdür egerçi Ramazān ayında ve lā tūbāşırūhünne ve entüm 'ākifūne fi'l-mesācid²³⁴⁵ mücebince şeyḥ ḥalvetde (19) olup irşād-ı sālīkden fāriĝ olur ammā aña dir ol 'ıṣṣ-ı İlāhī ki ta' līm idüp ṭarīkat u irşād keşret-i riyāzetdür (20) ki anuñ sebebi ile ḥāmlar puḥte ya' nī mübtediler kāmīl olurlar bir ḳadeḥ getür ya' nī girü andan izāķet ḳıl ve irşād-ı ṭarīkat (21) eylegil hemīn ḥalvetde 'uzlet ü ferāĝ ile sākīn olmaya

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

İmşeb şeb-i āzīne vü ferdā Ramazānest [İ162a] (1)

Ten der-zevebān āmed ü cān der-ṭayarānest

(2) Rūzhā refit ki dest-i men-i miskīn ne-girift

Günler ğitdi ki (2) ben miskīnūñ elin dutmadı

²³⁴⁵ وَلَا تُبَاسِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tevbenizi kabul edip sizi baĝışladı. Artık (ramazan gecelerinde) onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliĝi (aydınlıĝı), siyah ipliĝinden (karanlıĝından) ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah ayetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar. (Kur'an, Bakara 2/187).

Sāk-ı şimşād-ğadı sâ' id-i sīm-endāmī

Bir şimşād-ğadıñ baldırın ve bir sīm-endāmuñ (3) bileğın murād budur ki Ramazān gelüp ħalvetde olup bir nice gün geçdi 'uluvv-ı derece-i sākī ve vāsıta-i telākī (4) olan esmā-yı tarīğāti şeyğ-i pāk ve ma' āşiden şaf olanuñ elini dutmadı

Beyt

---/+---/+---/+---

Yārem be-pes-i perde ü men (5) dūr nişeste

' İşret ne-buved rāst çü dildār nihānest

(3) Rūze her çend ki mihmān-ı ' azīzest ey (6) dil

Oruc her ne deñlü ki ' azīz konağdur ey göñül

Şoğbeteş mevhibetī dān u şuden en' āmī

Anuñ şoğbetini bir (7) hibe bil ve ğitmesün bir en' ām murād budur ki şehru Ramazāne'l-lezī ünzile fihi'l-Kur'ān²³⁴⁶ mücebince evvelühu mübārekün evsaṭuhü (8) mübārekün ve āñiruhü ' itkun mine'n-nār²³⁴⁷ ħasebince şehri Ramazān mihmān-ı mübārekdür evveli ve vāsıtı ya' nī anuñ (9) şoğbeti ve muğāreneti ' aṭā-yı İlāhī ve müfāreğatı en' ām-ı şāhīdür

Beyt

---/+---/+---/+---

Mağhūr buved nefis çü bā-rūze be-her rüz (10)

Āzādi-i cān ez-teb-i nīrān ez-ānest

(4) Murğ-ı zīrek be-der-i ħānğah eknün ne-pered

Zīrek kuş ħānğah (11) ħapusına şimdi uçmaz

Ki nihādest be-her meclis-i va' zī dāmī

Ki ħonmuşdur her bir va' z meclisine bir (12) ağ murād budur ki sālīk-i zekī ehl-i riyā ma' bedine ve vā' iz-i ğayr-ı sālīk mağfiline varma ki anuñ her va' zı (13) meclisine bir ağ ħonmuşdur ħulāşa-i murād vā' iz-i şuveri rızğ u riyā idüp ħalğdan celb-i māl ve taḥşil-i (14) iğbāl için dām-ı tezvīr ħomuşdur ṭālib-i zīrek aña ğiriftār olmaz

Beyt

---/+---/+---/+---

Ān ħ'āce ' azīzest ü şerīfest (15) ü laṭīfest

Çün ṭālib-i dünyi-i denī geşt muhānest

²³⁴⁶ Şehur Rāmazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'ân'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ta tazim etmeniz, şükretmeniz içindir. (Kur'ân, Bakara 2/185).

²³⁴⁷ Sonu cehennemden kurtuluştur. Bu ibare *أُولُهُ رَحْمَةٌ وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ* şeklindeki hadîs içerisinde yer almaktadır. Meşyehatu Ebî Tahir ibn Ebî's-Sakr Hadîs No: 16-18. Anlamı şu şekildedir: Ramazanın başı rahmet, ortası mağfiret, sonu ise cehennemden kurtuluştur.

(5) Küleh ez-zāhid-i be-ḥū çı kunem resm inest

Yaramaz ḥūlu (16) zāhıdden şıkāyet neyleyem ya' nı eylemezem 'ādet budur

Ki çü şubḥı be-demed der-peyeş üfted şāmı

Ki çün şabāḥ (17) zāhir ola anuñ ardına düşer bir şām murād zāhıdden ve kānū fihi mine'z-zāhidıne²³⁴⁸ ḥasebince sülükdan mu'riz (18) olandur anuñ gibi kimse bed-ḥūluḡ idüp sālİK olanuñ ardına düşüp sülükdan nehy ü men' ider ammā benüm (19) andan şıkāyetüm yoḡdur zıirā 'ādetdür şubḥ-ı rüşenüñ ardınca şām-ı zālām olur

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ez-ḡa' na-i bed-gūy (20) ne-tersem ki çü her rüz

Ender-pes-i her şubḥ şeb-i tıre nihānest

(6) Yār-ı men çün be-ḥırāmed be-temāşā-yı çemen

(21) Benüm yārüm çün şalina çemen temāşāsına

Be-resāneş zi-men ey peyk-i şabā peygāmı

İrişdür aña benden ey şabā [İ162b] (1) peyki bir ḡaber murād yārdan şeyḡ-i ḡarīḡatdür ve murād çemenden izā merertüm bi-riyāzi'l-cenneti farte'ūhā²³⁴⁹ mücebince meclis-i 'ilm (2) ve şoḡbet-i ehlu'llāhdur çün şeyḡ ḡalvetden çıkup meclis-i 'ilm ve şoḡbet-i ehl-i ḡarīḡa gele ey teveccüh-i seḡerı benden aña erişdür (3) bu ḡaberi

(7) Gū ḡarīfi ki şeb ü rüz mey-i şāf keşed

Di bir muşāḡıḡ ki gıce ve gündüz şarāb-ı şāfi çeker

Buved āyā ki (4) kuned yād zi-dürd-āşāmı

Olur mı 'acabā ki añmaḡ aña pūse çekiciden murād budur ki şol muşāḡıḡ ki 'ışḡ-ı (5) ḡālīşi ve ḡazret-i ḡaḡ ile muşāfātı ola benüm gibi mükedder şarāb-ı 'ışḡ nūş ideni 'acabā ider mi diyüp aña beni (6) tezekkür itmegi tezkır it dimekdür

(8) Ḥāfizā ger ne-dihed dād-ı (7) dilet Āşaf-ı 'ahd

Ey Ḥāfiz eger virmezse senüñ ḡöñlüñ 'adlini zamān Āşafi

Kām-ı düşvār be-dest āverı (8) ez-ḡodkāmı

Murād-ı müşkil ele getürsin kendü murāduñca olmaḡdan murād Āşaf-ı 'ahdden ḡalīletu'llāḡ ve ḡā'im-i maḡām-ı (9) Resūlullāḡ olan şeyḡdür eger ol senüñ ḡöñlüñ ışlāḡı için ihtimām-ı tām ve 'adl-i tamām itmezse murādı elüñe (10) āsānlık ile getürimezsın kendü murāduñca olmaḡdan dimekdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ger yāri-i ān yār ne-bāşed be-tu ey dil

²³⁴⁸ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'ân, Yûsuf 12/20).

²³⁴⁹ إِذَا مَرَرْتُمْ بَرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعَوْهَا Cennet bahçelerine uğradığınızda onunla oyalanın/ondan istifade edin. (Hadıs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, c. 3, s. 458, Hadıs No: 3509.

Her sūd ki (11) pendāriyeş ān ‘ ayn-ı ziyānest

VELEHU EYŻAN [G.528]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Sehergeh reh-revī der-ser-zemīnī

Seher vaqtinde bir sālīk (12) bir memleket başında

Hemī guft īn mu‘ ammā bā-ķarīnī

Dir idi bu mu‘ ammāyı bir yoldaşa murād bir sālīk merātīb-i sülükdan (13) bu tepede bu mestūr sözi dir idi ol söz budur

(2) Ki ey şūfi şarāb ān ki şeved şāf

Ki ey şūfi şarāb (14) ol vaqt şāf olur

Ki der-şīşe ber-āred erba‘ īnī

Ki şīşede erba‘ īn çıkara ki kırk ‘adedine te’sīrī (15) kavī vardur anuñçün Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām men aħleşe li’llāhi erba‘ īne şabāhen zaharet yenābī‘ u’l-ħikmeti min ķalbihi ‘alā lisānihi²³⁵⁰ (16)

(3) Ger engüşt-i Süleymānī ne-bāşed

Eger Süleymāna mensüb barmaķ olmazsa

Çi ħāşiyet dihed naķş ne-kunī

Ne ħāşiyet (17) virür yüzük kaşı naķşı murād budur ki ħātem Süleymān ‘aleyhi’s-selām barmağında olmaķ ile te’sīr-i tāmı olup (18) cemī‘-i vuħūşa ve tuyūra vesā’ir eşyāya ħākim oldı ammā dīv barmağında olmaķ ile cümlede te’sīr ķılmadı (19) ħulāşa-i murād kesvet-i tarīkat ehl-i ħaķīkat olanda mü’eşşer olur ki eşer-i fażl u kerānet zuhūr bulur her kesvet-i (20) tarīkat lābisinde olmaz anuñçün dir

(4) Ĥudā z’ān ħırķa bīzārest şad bār

Allāh ol ħırķadan bīzārdur yüz (21) kerre

Ki şad büt bāşedeş der-āstīnī

Ki yüz bütī ola bir yeñde murād ħırķa-puş olup envā‘-ı riyāsı olanuñ [İ163a] (1) ħuzūr-ı Ĥaķda ķadri yoķdur dimekdür ve ehl-i kesvetde riyā ğālib ü muħliş olanlardan istimdād münāsib olduğıçün (2) dir

(5) Derūnhā tīre şud bāşed ki ez-ġayb

İçler bulandı ve tondı ola ki ġaybdan

Çerāġi ber-kuned (3) ħalvet-nişīnī

Bir çerāķ ħaldura bir ħalvet-nişīn murād budur ki ķulüb-ı sālīk tarīk olup tenvīre muħtāc oldı (4) ola ki bir şāħīb-i ħāl ve ehl-i ‘uzlet rüşenālık vire ve bu daħi talebsüz olmaz

²³⁵⁰ مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ظَهَرَتْ تَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ Kim kırk sabah Allah'a ihlâşlı olursa, kalbinden lisanına hikmet çeşmeleri akmaya başlar. (Hadis) Müsnedü’s-Şihâb, Hadis No: 466/448.

(6) Mürüvvet gerçi nāmī bī-niṣānest

(5) *Mürüvvet egerçi bir nāmdan niṣānsuz*

Niyāzī ‘arza kun ber-nāzenīnī

Bir niyāz ‘arz kııl bir nāzenīne murād mürüvvet-i (6) ‘anķā gibi mevcūdū’l-ism ma‘dūmu’l-cismdür ammā nāzenīn ü ‘azīz olanlardan ümīd-i mürüvvet itmek olur (7) lācerem bir ‘azīz olana ‘arz-ı niyāz kıılmaķ münāsibdür ve andan eṣer-i fażl mercūdur dimekdür ve anuñ gibi kimse li’llāh (8) iḥsān itse cā’izdür anuñçün dir

(7) Şevābet bāşed ey dārā-yı ħırmen

Şevāb olur saña ey ħırmen dutan ve aña (9) ħākīm olan

Eger rahmī kunī ber-ħüşe-çīnī

Eger bir rahm iderseñ bir başaķ deġşüriciye murād budur ki (10) şāhib-i ħāl ve ehl-i ħālet olan kimse sālīk-i sā’il-i rahm idüp feyż-i fażl itse şevāb olur aña ammā (11) böyle ider kimse ġāyetde eķall-i ķalīl olduġıçün dir

(8) Nemī-bīnem neşāt u ‘ıyş der-kes²³⁵¹

Görmezın şenliġi ve ‘ıyşı kimsede (12)

Ne dermān-ı dilī ne derd-i dīnī

Ne ġōñül dermānın ne dīn derdīn murād budur ki sürür-ı ‘işret-i Ħaķ ve ‘ıyş-ı (13) İlāhī kimsede zāhir deġöldür ki marāz-ı ķalbe devā itmezler ve dīn derdīn çeküp aña tedbīr kıılmazlar pes ŧālīb arayup (14) bulmaķ gerek

(9) Der-i meyġāne bü’nmā tā be-purseme

Meyġāne ķapusın ġöster tā şoram

Me’āl-ı ħ’iş-rā ez-piş-bīnī

Kendü merci‘mī (15) bir öñ ġöriciden murād budur ki ħānķāh ķapusın baña ġöster tā bir āġir-bīn olan dervīş-i kāmilden ħālimüñ āġirin (16) şorayın aña ġöre tedbīr-i āġir kılayın ve andan feyż alayın

(10) Egerçi resm-i ħübān tünd-ħüyīst

Egerçi ħüblik (17) resmi şarb ħüylikdur

Çi bāşed ger be-sāzed bā-ġamīnī

N’ola ger muvāfakat iderse bu ġuşşalu ile murād budur ki (18) ġüzeller eķşer tünd-ħü olurlar lācerem ŧarīķat ġüzelleri daġi ehl-i fışķ ve hevādan i‘rāz kılup anlara ġāzab idüp (19) iltifāt itmezler eger bir ħazīn ü mu‘aşşiden ġamġīn ile ķarīn olup anuñ ışlāġına sa’y itseler n’ola ki bundan (20) kendülerüñ kemāline noķşān gelmez egerçi ‘ışyān ġālīb olup terk-i i‘ānet itmelü olmuşdur nitekim dir

(11) Ne Ħāfız-rā (21) ħuzūr-ı ders ü ħalvet

Ħāfızuñ dersü ħalvet ħuzūrı yoķdur [ħāfız lafzında ma‘nā-yı lügavī i‘tibārī ile dānişmende muķābelesi tamām mevķıfında vāķı‘ olmuşdur ve maġlaşa ihāmdur]

Ne dānişmend-rā ‘ilmü’l-yāķīnī

²³⁵¹ Derkenārda bu mısırānın karşılıġı şu şekilde yer almaktadır. Ne himmet-rā ümīd-i ser-bülendī

Dānişmende [İ163b] (1) ‘ilm-i yakīn yokdur murād hāfız olana huzūr-ı ders-i Qur’ān ve şufūt-ı hālvet-i ten ü cān yok ve ‘ālime ‘ilm-i (2) yakīn ve ikān yok dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.529]

[Mefā’ ilün Mefā’ ilün Fe’ ülün]

(1) Süleymā munzu hallet bi’l-‘ırākī

Lafz-ı *süleymā* taşgīr-i selmādur ve *selmā* (3) ism-i ma’ şūkadur *munzu* harf-i cerdür zarfiyyet için daḥi isti’ māl olunur *hallet* te’ nīs-i hāl-i bi’l-mekāndur geldi (4) ve dāḥil oldı ma’ nāsına ‘ırāk bunda ism-i diyārdur ve harf-i yā *ḳāfūn* kesresinüñ işbā’ indan mütevellid olmışdur (5) ma’ nā-yı mışrā’ budur ki *Selmācuk gelelden berü* ‘Irāḳa ya’ nī benden ‘ırāḳa olaldan berü

Ulākī min hevāhā mā ulākī

(6) Lafz-ı *ulākī* nefsi mütekellim-i vahdedür müfā’ ale bābındand ya’ nī mülākātından ve *hevā* muḥabbet ma’ nāsınadır ma’ nā-yı mışrā’ (7) budur ki *şataşırın anuñ muḥabbetinden şataşduğuma* murād tesettür-i cemāl olıcaḳ ‘ışḳdan baña bir ‘aceb hāl gelür (8) dimekdür [ba’ zı nüsaḥda hevā yirine nevā vāḳı’ olmış murād anuñ tena’ umından ve firḳatından demek olur] [ve *mā ulākī* lafzında olan ihām tehdid içündür nitekim *fe-ğāşiyehüm mine’l-yemmi mā ğāşiyehüm*²³⁵² āyetinde böyledür]

(2) Elā ey sārban-ı maḥmil-i düst

Elā harf-i tenbīhdür *sārban* devecidür ve *maḥmil* büyük maḥfedür (9) ma’ nā-yı mışrā’ budur ki *āgāh ol ey dost maḥfesinüñ devecisi*

İlā rukbānikum ṭāle’ştiyākī

Rukbān (10) cem’ -i rākidür cār ma’ a’l-mecrūr *ṭāl* lafzına müte’ allıḳdur ma’ nā-yı mışrā’ *sizüñ rākiblerüñize uzadı iştiyākum* (11) dimekdür murād dostuñ ve anuñ aşḫābınuñ mülākātına iştiyākınuñ keşretin zikrdür [bunda olan *yā* daḥi kesrenüñ işbā’ indan mütevellid olmışdur]

(3) Derünem hün şud ez-nā-diden-i (12) düst

İçüm ḳan oldı dostı görmemekden

Elā ta’ sen li-eyyāmi’l-firākī

[Bu yā kesre işbā’ indan mütevellid olan yādur] *ta’ sen* mef’ ül-i muṭlaḳdur nāşibinüñ (13) ḥazfı vācibdür semā’ en ma’ nāsı yaḳılmaḳ ve helāk olmaḳ dimekdür ma’ nā-yı mışrā’ budur ki *āgāh ol ki helāk* (14) *olsun eyyām-ı firāk* murād dost firākından kemāl-i zücretin i’ lām ve eyyām-ı firāküñ zevālin ṭalebdür

(4) Hired (15) der-Zinderüd endāz u mey nüş

Zinderüd nehr-i İşfahāndur lafz-ı *endāz* endāhten lafzından emrdür ma’ nā-yı (16) mışrā’ budur ki ‘*aḳlı Zinderüd ırmağına at ve şarāb iç*

Be-gülbāng-ı cevānān-ı ‘Irākī

²³⁵² فَعَشِيَهُمْ مِّنَ اللَّيْلِ مَا عَشِيَهُمْ Bunun üzerine o, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. Deniz onları gömüp boğuverdi. (Kur’ān, Taha 20/78).

‘*Irāka mensūb yigitler* (17) *gūlbāngı ile* murād ‘aql-ı ma‘āşı terk idüp ehl-i şevk kelâmın istimā‘ itmek ile ‘ışk-ı İlähiye iştiğale terğibdür (18) [bunda harf-i yā yā-yı nisbetdür]

(5) Be-sāz ey muṭrıb-ı hoş-ḥ‘ān-ı hoş-gū

Düzin ey hoş okuyıcı ve hoş söyleyici muṭrıb

Be-şi‘ r-i Pārsi (19) şavt-ı ‘Irākī

Pārsi şı‘r ile ‘Irākī şavt ile ‘Irāk bunda maḳāmāt-ı müsiḳiden bir maḳām ismidür ve *be-sāz* (20) lafzınıñ mef‘ üli şavt-ı ‘Irākīdür murād vā‘ iz-i şeyḫden kelām-ı mü‘eşşir talebidür

(6) Cevāni bāz mī-āred be-yādem

(21) *Yigitlik girü getirür ḥāṭıruma*

Semā‘ -i çeng ü dest-efşān-ı sākī

Çeng semā‘ı ve sākīnūñ el silkmesi murād [164a] (1) budur ki şeyḫ-i munḥanī kelāmını istimā‘ ve anuñ cevlanı ve semā‘ ı ve vā‘ izüñ ‘ālemden el silkmesi ve şevk ile (2) tekellümi ve esmā‘ ı beni cevān idüp sülük-ı ṭarīkate rağbetüm arturur

(7) Mey-i bākī be-dih tā mest ü hoş-dil

(3) *Şarāb-ı bākī vir tā mesy ü gönli hoş*

Be-yārān ber-feşānem ‘ömr-i bākī

Yārāna şaçam ‘ömr-i bākī murād *şarāb-ı* (4) *bākī*den terğib-i ‘ibādetdür ki aña mālİK olup mest-i ‘ışk-ı Ḥaḳ ve a‘ mālinden hoş-ḳalb olan yārān-ı (5) ṭarīkate ‘ömr-i bākī nişār idüp ‘azāb-ı āḫiretten ḥalāş ‘atā ider

(8) Biyā sākī be-dih raṭl-ı girānem

Gel ey sākī (6) *vir baña ṭolu ḳadeḫ*

Seḳāku’llāhu min ke’sin dihākī

Allāh seni şuvarsun ṭolu çanaḳdan murād vā‘ iz ü şeyḫden (7) kelām-ı müşebba‘ talebidür ve aña du‘ā-yı lehdür *ve ke’sen dihākan*²³⁵³ ḥasebince şarāb-ı cennet seḳā ile [raṭl-ı girān ṭolu ḳadeḫ ma‘ nāsına isti‘ māl olunduğı yuḳaruda beyān olunmuşdur]

(9) Demī bā-nīk-ḥ‘āhān (8) müttefiḳ bāş²³⁵⁴

Bir dem yolūñ isteyenler ile ol

Ġanīmet dān umūr-ı ittifākī

Ġanīmet bir umūr-ı ittifākiyyeyi murād budur ki (9) iyülik isteyenler ki şuleḫādur anlaruñ kelāmın istimā‘ ve anlar ile şoḫbet ü intizām-ı aḫvāl umūr-ı ittifākiyedür bunı (10) Ġanīmet bilüp anlar ile müttefiḳ ol ve illā fevt idüp nādım olursın [terkīb-i Fārisiyyede şıfat ile mevşūf ortasında muṭābaḳat ri‘āyeti lāzım degüldür yā ri‘āyet-i ḳāfiye için ri‘āyet olunmuşdur anuñçün ittifākiyye dinilmişdür]

(10) Ra‘ eyne’l-‘uşbe fi-mer‘ ā ḫimāküm

²³⁵³ وَكَأَسَا دَهَانًا Ve içki dolu kâse(ler) (Kur‘ân, Nebe 78/34).

²³⁵⁴ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şöyledir: Biyā bā-meygüsārān müttefiḳ bāş

Re‘aynā (11) lafzı nefis-i mütekellim ma‘a’l-ğayrdur üçüncü bâbdan ‘uṣbe zamm-ı ‘ayn ve sükün-ı şin ile yaş otdur ve *mer‘ā* otlakdur (12) ve *ḥimā* kurudur ma‘nā-yı mıṣrā‘ budur ki *otarduḡ yaş otı sizüñ kuruñuz otlağında*

Ḥamāka’llāhu yā ‘ahde’t-telākī

(13) *Allāh seni ḥıfz eylesün ey mülākāt zamānı* murād zamān-ı vişâlde ve vaqt-i tecellî-i cemâlde feyezân-ı (14) vâfir ve cevelân-ı mütekâşir ḥâşıl olduḡın zıkr ve anuñçün şükrdür bu beytden şulehâ ile müttefik olup feyz-i keşir (15) ḥâşıl olduḡın beyân eyledi min ba‘d feseka ile şoḡbet sebebi ile fırsat olduḡın beyân idüp dir [bunda daḡı yā nefis-i kelimedendür]

(11) Mazat furşe’l-vişâl (16) ve mā şe‘arnā

Lafz-ı *mazat* fi‘l-i mazi-i mü’enneṣ ve lafz-ı *furşa* zamm-ı fâ ve fetḡ-i rā ile cem‘-i fırsatdur ve *mā* (17) *şe‘arnā* nefis-i mütekellim ma‘a’l-ğayr-ı menfidür ma‘nā-yı mıṣrā‘ budur ki *vişâl fırsatları geçdi ve biz bilmedük*

Ve inne’l-âne (18) fi-‘ayni’l-firākī

Daḡi ben şimdi ‘ayn-ı firākdayın murād budur ki ‘ömrden zamān-ı keşir ve kuvvet-i beden ve şoḡbet-i şeyḡ (19) ü mürşid var iken vuşul ila’llāh müyesser idi ol fırsatları fevt itdüñ şimdi ‘ayn-ı firākdayuz diyü taḡazzün (20) ü taḡassür izḡâr ider [bunda daḡı yā kesre iibā‘ından mütevelliddür]

(12)‘ Arūs-ı bes ḡoşī ey duḡter-i rez

Ziyāde güzel gelinsin ey üzüm çubuḡı kıızı

Velī geḡgeḡ (21) sezāvār-ı telākī

Velī gāḡgāḡ telāka lāyıkısın murād budur ki müskir-i muḡarrem egerçi nisyān-ı mäsivā itdürür ol [I164b] (1) cihetden iyüdür ki liken ‘ıṣyān olup sülūka māni‘ olup vuşüle menāfi olduḡıçün talāka lāyık ve firāka (2) müsteḡakdur [bunda ḡarf-i yā ḡitāb içündür]

(13) Mesīḡā-yı mücerred-rā burāzed

Lafz-ı *burāzed* zamm-ı bā ile fi‘l-i muzāri‘dür berāziden lafzından ki yaraşmak (3) ma‘nāsınadır ma‘nā-yı mıṣrā‘ budur ki *‘İsā-yı mücerred ‘aleyhi’s-selām ḡazretine yaraşur ve lāyıkdur*

Ki bā-ḡürşid (4) sāzed hem-vişākī

Ki güneş ile düze hem çardaḡluḡ [ya‘nī güneş ile hem-hücre ola] murād budur ki ol kimse ki ‘alāyık-ı dünyāviyyeden (5) mücerred ola mekân-ı a‘lā anuñ maḡāmı olmaḡa lāyıkdur [bunda yā ḡarf-i maşdariyyedür]

(14) Nihāni’ş-şeybi men vaşlü’l-‘izārā

Lafz-ı *nihāni* (6) fi‘l ü mef‘üldür ve lafz-ı *eş-şeybi* merfū‘-ı fā‘ilidür ve bu lafz fetḡ-i şin ile ve sükün-ı yā ile pırlık ma‘nāsınadır (7) ve *‘izārā* cem‘-i ‘izārdur bıkr ma‘nāsına ma‘nā-yı mıṣrā‘ budur ki *nehy eyledi beni ḡocalıḡ kıız oḡlanlar vaşlından* (8)

Sevi taḡbilī vechi ve‘tinākī

Yüz öpmekden ve kul boyına şalmağdan ğayrı murād izārādan tecelliyāt-ı İlähiyye (9) ve esrār-ı hafıyyedür bunların vişāli keşret-i riyāzet ister pīr olaldan aña kâdir olımadum lâcerem pīrlik beni anlar (10) vaşlından men' eyledi hemân şimdi ba'zı telezzüze ve muķārebeye kâdirin dir [bunda ħarf-i yā işbā'ıyye olmağ cā'iz yā mütekellim olmağ cā'izdür]

(15) Dumū' i ba' deküm lā taḥkarūhā

(11) *Dumū'* cem' -i dem' dür göz yaşı ma' nāsına ve *lā taḥkarūhā* lafzı ikinci bābdan nehy-i ḥāzırdur ve mü'ennes-i zamīri dumū' a rāci' dür (12) ma' nā-yı mısrā' budur ki *benüm gözüm yaşların sizden ya' nī kendüñüzden soñra ḥor görmeñ*

Fekem mecrin cem' en mene's-sevākī

(13) Lafz-ı *kem* bunda ḥaberıyyedür tekşir murāddur cem' -i mü'ennes-i māzıdır mecre şıfatdur keşret-i mülāḥazası ile ve *sevākī* (14) cem' -i sākihdür ki *sākiḥ* küçücük ırmağ ma' nāsınadır ma' nā-yı mısrā' budur ki *çok deñiz cem' olur küçücük* (15) *ırmağlardan* murād budur ki gözüm yaşınuñ te'siri olur nitekim nehr-i şağir cem' olup baḥr olur

(16) Vişāl-i düstān (16) rūzi-i mā nist²³⁵⁵

Dostlar vişāli izüm naşibimüz degüldür

Be-gū Ḥāfiz ğazelhā-yı ' Irākī

Di ey Ḥāfiz ' Irākī ğazellerin (17) murād budur ki ' Irākī ki ' āşıkānedür ve derdnāk ğazeller söyler idi çün dostlar vişāli müyesser olmadı ' Irākī (18) gibi firāklu ğazeller söyle yā anuñ ğazellerin oğı ki senüñ ḥaşb-i ḥālün beyānı ola [ba'zı tafşil-i ' Irākī yukarıda beyān olunmuşdur]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ḳışsa-i Mecnūn-ı ' āşık ğuşsa-ı (19) Ferhād-ı Vāmık

Ger aña güş eyler iseñ ḥaşb-i ḥāl-i cān u dildür

VELEHU EYŻAN [G.530]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Seḥer bā-bād mī-guften ḥadış-i (20) ārzümendī

Şabāḥ yili ile didüm ārzümendlik sözüni

Be-vaşlem müjdegānī dād eltāf-ı Ḥudāvendī

Baña vaşl (21) *müjdesin virdi Ḥudāvende mensüb luḥflar* murād budur ki teveccüh-i seḥerī ile ' arz-ı iştıyāk kıldum eltāf-ı İlähiye [İ165a] vaşl ile baña müjde virdi ve ba'zı nüsaḥda mısrā' -ı şānī böyle vākı' olmış

Ḥiṭāb āmed ki vāşık şev be-eltāf-ı Ḥudāvenī

(2) Ya' nī *ḥiṭāb-ı rūḥānī geldi ki mu' temed ol Ḥudāvende mensüb eltāfa*

²³⁵⁵ Bu mısrānın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Ümīd-i vaşl-ı cānān ḥoş-ḥayālist

(2) Kalem-rā ān zebān ne'bvēd ki sırr-ı l' ışık güyed bāz

Kaleme (3) ol dil yokdur ki 'ışık sırrın diye girü

Verāyī hadd-i takrīrest şerh-i ārzūmendī

Takrīr haddinden ötedür ya'nī haddēn (4) taşradur ārzūmendlik şerhi murād kalem şerh-i iştiyākdan 'āciz idügin beyān ve şerh-i ārzūmendī bī-hadd idügin zikrdür (5)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Sālhā ger be-nüvisem sūhan-ı müştākī

Māned ez-şevk-i tu şad sāle hikāyet bākī

(3) Dil ender-zülf-i Leylā bend ü kār (6) ez-'aql-ı Mecnūn kun

Gönlü Leylā zülfine bağla ve işi Mecnūn 'aqlından kıldı

Ki 'āşık-rā ziyān dāred maqālāt-ı hūredmendī

(7) *Ki 'āşıkā ziyān ider 'ākıllık kelimātı murād kalbi ğayb-ı hüviyyet-i ma'sūka bağlayup 'ameli 'āşıkāne itmek gerek ki 'āşıkā (8) ziyāndur 'ākılāne kelimāt dimekdür*

(4) Elā ey Yūsuf-ı Mısrī ki kerdet sulţanat meşğül

Āgāh ol ey Yūsuf-ı Mısrī ki seni (9) salţanat meşğül kıldı

Peder-rā bāz purs āhır kücā şud mihr-i ferzendī

Babayı şor āhır kande gitdi ya'nī ne mertebeye (10) vardı oğul muhabeti murād Yūsuf-ı Mısrīden nefsdür ki salţanat-ı bedene meşğül ü mağrürdur ve babadan murād rühdür (11) ki nefis muhabeti anı za'if itmişdür pes anı tezekkür itmek gerekdür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Hemī ger bed kuned rühem te'essüf

Zi-derd-i dūri ān nefes-i (12) Yūsuf

(5) Be-sihr-i ğamze-i fettān devā-bağşı ü derd-engiz

Ĝamze-i fettān sihri ile devā bağışlayıcısın ve derd koparacısın (13)

Be-çin-i zülf-i müşk-efşān dil-ārāyī vü dil-bendī

Müşk saçıcı zülf büklümü ile gönül ārāmısın gönül bağışlayıcısın murād muhātabdan (14) nefsdür ki ğamze-i fettān ile 'ayn-ı 'ināyet nazarın iderse devā virür ve şehvāniyyet ile nazar iderse marāz-ı kalb (15) artırur buncılayın ğayb-ı hüviyyet rāyihāsın ile gönle ārām virr ve zülf-i hüsn-i zāhire nazar iderse gönül bağlar

Nazm

- + --- / - + --- / - + -

Merhābā ey sā'il-i (16) ferhunde-fāl

Der-beyān-ı nefis-i hūd bi'snev maqāl

Çünki taqvā verzed ü rāh-ı şalāh
Muṭma ʾinne bāşed ender-ıştılāh (17)

Ger zi-taqvā der-fücūrī ʿ āķ şud
İsm-i emmāre bedān ıtlāķ şud

Der-miyān-ı her dü sākin şud demī
ʿ Ārifān levvāme ħ ʾānendeş (18) hemī

Qābilī ħayrest ü şerrest ü yaķın
Ḥayr-ı ü mī-ħ ʾāh tu ey merd-i dīn

(6) Cihān-ı pīr-i raʿ nā-rā teraḥḥum der-cibillet (19) nīst

Cihān-ı pīr-i raʿ nānuñ ħilķatine teraḥḥum yoķdur

Zi-mihr-i ü ħi mī-cüyī der-ü himmet ħi mī-bendī

Anuñ muḥabbetinden (20) ne istersin ve himmeti aña ne bağlarsın murād girü muḥātabdan nefsdür aña dir ħarı dūnyā ki raʿ nādur anuñ ħilķatinde teraḥḥum (21) yoķdur andan muḥabbet istemeñ ve himmeti aña bağlamañ

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Zʾin bī-vefā cihān me-ṭaleb rāḥatī ki hest²³⁵⁶

Şehdeş ħarīn-i zehr [I165b] (1) ü güleş hem-nişīn-i ħār

(7) Der-īn bāzār eger sūdest bā-dervīş-i ħorsendest

Bu bāzārda eger fā ʾide var ise dervīş-i (2) ħāniʿ iledür

Ḥudāyā munʿ imem gerdān be-dervīş ü ħursenī

Yā Rabbī beni ħānī ħıl dervīşlik ile ve ħanāʿat ile (3) murād budur ki dūnyā fā ʾide yiri degüldür bunda fā ʾide var ise dervīş-i ħāniʿ e vardur lācerem ħazret-i Ḥaķdan (4) dervīşlik ve ħanāʿat ħināsın ister

Rubāʿī (Ahreb)

Yā Rab zi-dü kevn bī-niyāzem gerdān²³⁵⁷

Vʾez-efser-i faķr ser-firāzem gerdān (5)

Der-rāh-ı ṭaleb maḥrem-i rāzem gerdān

Ān reh ki ne-süy-ı tust bāzem gerdān

²³⁵⁶ Dīvan-ı Hasan Gaznevī.

²³⁵⁷ Mehmet Kanar, **Ebū Saīd Ebuʾl-Hayr, Rubāīler**, Şule Yayınları, İstanbul 2013, s. 257.

(8) Du' ā-yı şubḥ u āh-ı şeb kilid-i genc-i maşşüdest

(6) Şabāḥ du' āsı ve gice āhı aqşud ḥazinesinüñ miftāḥıdur

Bedin rāh u reviş mī-rev ki bā-dildār peyvendi

(7) Bu yola bu yürüyiş ile git ki dildāra ulaşasın murād du' ā-yı seheri ve āh-ı leyli vaşl-ı ila'llāh bā' işi olup maşşüda (8) vuşul bunuñ ile ḥuşul bulduğın zikrdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Zād-ı rāh-ı ' aşıqān der-dest rūy-ı zerd-i āh

Rāh ez-ın gūnest (9) bi'smi'llāh ki dāred ' azm-i rāh

(9) Hümāyi çün tu ' āli-ḳadr ü hırş-ı üstüh'ān tā key

Bir sencileyin ' āli-ḳadr hümā ve kemük hırş (10) niçeye dek

Diriğ ān sāye-i devlet ki ber-nā-ehl efkendi²³⁵⁸

Diriğ ol devlet gölgesine ki nā-ehl üzre (11) bıraḳduñ murād budur ki hümā yerden kemük ḳapar anı ğidā idinür dirler lācerem rūḥ-ı insāniye ḥiṭāb idüp dir (12) senüñ gibi ' āli-ḳadr hümā ki anda hırş-ı ḥiṭām-ı dünyā olup devlet ü sa' ādet gölgesin anuñ üzerine bıraḳmaḳ (13) ḥaṭādur

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ḳadr-i ḥod ne'snāst miskīn ādemī²³⁵⁹

Ez-füzünī mī-füted ender-kemī

(10) Be-ḥübān dil me-dih Ḥāfiz be-bīn (14) ān bī-vefāyihā

Ḥūblara gönül virme ey Ḥāfiz gör ol bī-vefāları

Ki Ḥārzemiyān kerdend Türkān-ı Semerḳandī

(15) Ki ḥ'ārzem şehri ḥalkına atdılar Semerḳand sipāhileri murād bunlar anları yağma itdiler pes Türk ü maḥbūb bī-vefā olur (16) anlara gönül virmek ḥaṭā olur ba' zı nūsaḥda maḥlaş beyti bu vāḳı' olmış

Be-şi' r-i Ḥāfiz-ı Şirāz mī-raḳşend ü mī-nāzend²³⁶⁰

(17) Ḥāfiz-ı Şirāz şi'ri ile raḳş iderler ve şanurlar

Siyeh-çeşmān-ı Keşmīri vü Türkān-ı Semerḳandī

Keşmīr memleketinüñ (18) ḳara gözlüleri ve Semerḳanduñ maḥbūbları murād kendü şi'rinüñ mücib-i zevḳ ü şevḳ olup sā'ir-i memālikde (19) şöhretin zikr ve anuñçün şükrdür

²³⁵⁸ Bu mısranın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Diriğā sāye-i himmet ki ber-nā-ehl efkendi

²³⁵⁹ "Miskīn ādem kendi kadrini bilmedi ve fazilet makamından geldi ve bu noksan ālemine düşüverdi." Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma'nevī-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 3-4, s. 72, Beyt: 1000.

²³⁶⁰ Mī-raḳşend ü mī-nāzend ifādelerine karşılık olarak derkenārda mī-ḥandend ü mī-ğaltend ifadesi bulunmaktadır. Kelimelerin anlamları derkenārda gülerler ve yuvalanurlar olarak verilmiştir.

VELEHU EYŻAN [G.531]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Sākiyā sāye-i ebrest ü behār u leb-i cūy

Ey sākī bulut (20) gölgesidür ve ırmağ kenārıdur

Mīne-güyem çi kun er ehl-i dilī ḥod tu be-gūy

Ben dimezüm ne eyle eger ehl-i (21) dil iseñ sen söyle murād budur ki şeyḥe ḥiṭāb u nidā idüp dir maḥall-i istirāḥat ve i' tidāl-i mizāc ve feraḥ-ı mūcibī [İ166a] (1) olduğı vaqtden senden ' ışğ-ı İlähī nūşına rağbet birden ' ömri ' ibādete şarf itmek gerek bunu ben demek lâzum degül (2) sen şāhib-i dil iseñ kendüñ di

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Zāhidā faşl-ı bahārest reh-i zühd me-pūy

Cüz mey-i ' ışğ u ruḥ-ı yār u leb-i (3) cūy me-cūy

(2) Būy-ı yek-rengi ez-in nağş nemi-āted ḥiz

Yek-renglik kokuşu bu nağşdan gelmez kalk

Delğ-i ālüde-i şūfi (4) be-mey-i nāb be-şūy

Şūfinüñ mülevveş ḥırkasın şāfi şarāb ile yu murād girü şeyḥe ḥiṭābdur ki dir şunlar ki (5) da' vī-i şalāḥ iderler ammā sālik olmayup ittiḥād-ı şüret ü ma' nā taḥşil itmemişlerdür anlarıñ ḥırka-i vücūdın (6) ' ışğ-ı İlähī rengi ile taḥhīr idüp ehl-i ṭarīkat kesvetinden kılmak gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Der-dil-i ḥod çü besī nağş-ı kudüret (7) dārī

Bāde şāfi kun u çü ey tu ez-ān ḳalb be-şūy

(3) Sifle-ṭab' ist cihān ber-keremeş tikye me-kun

Deni-ṭab' dur (8) cihān anuñ keremine i' timād itme

Ey cihān-dide kes ez-ḳadem-i sifle me-cūy

Ey cihān görmüş kişi deni ḳademinden (9) sebāt isteme murād manṭūğdan zāhirdür ki dünyādan ve her deniden kerem recā itmek ḥaṭādur

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Ger buved ḥācet-i tu (10) pīş-i kerimī be-beres

Ḥācet-i ḥ' iş tu hergiz zi-le 'imān me-cūy

(4) Gūş bü'ğşāy ki bülbül be-figān mī-güyed

Ḳulağ aç ki (11) bülbül figān ile dir

H̄āce takṣīr me-fermā gül-i tevfiḳ be-būy

Ey H̄āce takṣīr buyurma tevfiḳ gülin ḳoḳ murād budur ki (12) bülbül-i ṭarīḳatūñ feryādı ve pendı budur ki ihmāl itmeyüp tevfiḳ istiṣmām idüp muvaffaḳ olmaḳ gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Dilberā (13) yek kere ez-ṭurre-i müşkīn bü'gṣāy

Ki hezārān dil-i dīvāne be-bendī z'ān būy

(5) Dü naṣīhat kunemet bi'ṣnev ü ṣad genc be-ber

İki (14) naṣīhat ideyin saña işit ve yüz ḥazīne ilet

Ez-der-i 'ıyṣ der-ā vü be-reh-i 'ayb me-pūy

'ıyṣ ḳapusından gir 'ayb (15) yolına yılma murād budur ki iki naṣīhat ki mürīṣ-i ṣevāb-ı keṣīrdür biri 'ıyṣ-ı İlāhī ḳapusından dāḥil olasın biri budur ki (16) 'ayb yolına gitmeyesin bu pendı ḳabül ḳıl ki mühezzeb u meṣāb olasın

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yek naṣīhat kunemet tā ki ṣevī pāk zi-ḡam (17)

Pür kun evvel tu dimāḡet zi-mey-i ḥam u sebūy

(6) Rūy-ı cānān ṭalebi āyine-i ḳābil sāz

Cānān yüzün istersin ḳābil āyineyi düz (18)

Verne hergiz gül ü nesrīn ne-demed z'āhen ü rūy

Yoḡsa hergiz gül ü nesrīn bitmez demürden ve tevecden murād isti'dād (19) ṣart idüḡin beyāndur pes müşāhedeye ṣafā-yı ḳalb gerek nitekim gül ü nesrīn bitmeḡe ṭopraḳ gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ger be-ḥ'āhī ki ṣeved (20) zıkr-i Ḥudā mūnis-i cān

Vird-i ḥod zıkr-i Ḥudā kun süḥan-ı ḡayr me-gūy

(7) Guftī ez-Ḥāfız-ı mā būy-ı riyā mī-āyed

Didūñ bizüm Ḥāfızımızdan (21) riyā ḳoḳusu gelür

Āferīn ber-neseset bād ki ḥoṣ burdī būy

Āferīn senūñ nefesūñe olsun ki ḥoṣ ḳoḳu duyduñ [İ166b] (1) murād selef-i ṣālihīñ silkine sülükdur anlar kendülere riyā nisbet idene taḥsīn idüp iyü bildūñ beni dirler imiş (2)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çün riyā-rā ṭabaḳātist ne-dāned her kes

Āferīn ber-dil-i ānkes ki be-yābed ān bŷy (3)

VELEHU EYŶAN [G.532]

[Mefā' ilŷn Mefā' ilŷn Fe' ŷlŷn]

(1) Selāmu'llāhi mā kerre'l-'ayālī

Lafz-ı *selām* lafzen merfŷ' -ı mŷbtedādur muzāfdur celāleye ve ħarf-i *mā* mā-yı (4) mŷddedŷr ve lafzı *kerre* fi'l-i māzīdur evvelki bābdan lāzım u mŷte' addī isti' māl olunur bunda lāzımdur ve lafzı'l-*ayālī* (5) anuñ fā' ilidŷr ma'nā-yı mıŷrā' budur ki *Allāhuñ selāmı olsun mādām ki giceler dŷner*

Ve cāvebtī'l-meŷānī (6) ve'l-meŷālī

Cāvebti fi'l-i māzī-i mŷ'enneŷdŷr ve mŷcāvebeden cevāblaŷmak ma'nāsına ve lafzı'l-*meŷānī* anuñ (7) fā' ilidŷr ve *meŷānī* cem'-i meŷnādur ki bunda iki kıllu sāz ma'nāsınadur ve lafzı'l-*meŷālī* ma' tŷfdur aña ve *meŷālī* (8) aŷlda meŷālīŷ idi yā ħarf-i *sādan* ibdāl olunmıŷdur ve meŷāleŷ cem'-i miŷleŷdŷr ki bunda ŷç kıllu sāz ma'nāsınadur (9) ma'nā-yı mıŷrā' budur ki *daħi mādām ki cevāblaŷur iki kıllu ve ŷç kıllu sāzlar* [nitekim Merāħda beyān olunmıŷdur *ħad merre yevmāni ve ħaza's-sālī*²³⁶¹ aŷlda eŷ-sālīŷ idi yā ħarf-i *sādan* ibdāl olunmıŷdur]

(2) 'Alā vādī'l-erāki (10) ve men 'aleyhā

'*Alā* lafz-ı ħarf-i cerdŷr mecrŷrı ile maħzŷfa mŷte'allık olup maħallen merfŷ' -ı ħaberīdur mŷbtedānuñ (11) ya'nī *Allāhuñ selāmı dā'imā Erāke deresi ŷzerine ve anuñ ŷzerinde olan ŷzerine olsun* [*erāke* misvāk āgacıdur]

Ve dārin bi'l-livā (12) fevķa'r-remālī

Lafz-ı *dārin* ma' tŷfdur vādī lafzına ve lafz-ı *livā* kaŷr ile kŷmdan yuķaru taĝ yolına dirler (13) ve remāl cem'-i remldŷr kŷvm ma'nāsına ma'nā-yı mıŷrā' budur ki *daħi ol eve olsun ki ķomadın yuķaru taĝ* (14) *yolında* murād budur ki Ĥāce Ĥāfızuñ bir yār-ı 'azīzi ħacc-ı beytu'llāh ve ziyāret-i Resŷlullāh 'aleyhi's-selām (15) 'azm idŷp gitmiŷ imiŷ aña du'ā itmek kaŷd idŷp evvelā Resŷlullāh ħazretinŷn diyārına ve kendŷye ve dārina (16) selām idŷp andan ŷŷnra ol yār iķŷn kelām ider [bunda olan ħarf-i *yā lāmuñ* kesresinŷn iŷbā'ndan mŷtevellid olmıŷdur] [Muħtār-ı ŷġħāħda dimiŷ ve live'r-reml maķŷŷr-ı mŷnķaṭı'a ve hŷve'l-cŷrred ba'de'r-rem ŷyleye lafz-ı fevķa'l-remāl teybīn-i mā fi'z-zımn olur]

Ġazel

+ --- / + --- / + ---

Selāmun bi'ŷ-ŷuhŷri ve bi'l-leyālī²³⁶²

Ve mā merre's-sinīnu (17) 'ale't-tevālī

²³⁶¹ فَدُ مَرَّ يَوْمَانِ وَهَذَا النَّالِي İki gŷn oldu, bu da ŷŷŷncŷsŷ. (Diĝer Arapķa İbāreler)

²³⁶² "1-2) *Geceler aylar ve yılların geķmesi ile selām; dāimā yeryŷzŷnŷn en ħayırlısı, karanlıĝın aydınlayıcı kameri, efendilerin efendisi olan Muhammed Mustāfā'nın ŷzerine olsun.* 3) *Kıyāmet gŷnŷnde halkın ŷefāatķisidir ve kemālātın en ŷst mertebesinden gelmiŷ bir peygamberdir.*"

‘ Alā bedri’ d-dücā hayri’ l-berāyā
Muḥammedun Muştafā mevlā’ l-mevālī

Şefi’ -i ḥalk der-rüz-ı kıyāmet (18)
Nebiiyun [cā’ e] fi-a’ lā’ l-kemālī

Ḥudāvendā zebānem-rā be-fazlet
Me-dār ez-zıkr-i ü yek laḥza ḥālī

Her ānkes-rā ki ü baş ed (19) şefi’ eş
Ḳarīn-i üst fazl-ı lā-yezālī

Çü bā ḥubbeş dil ü cān müctemi’ geşt
Çi bā-kim dıger ez-āşüfte-ḥālī (20)

Eger fazleş şefi’ -i mā ne-geştī
Çi kerdī şāhidī lā-ebālī

(3) Du’ ā-gūy-ı ḡarībān-ı cihānem

Cihān ḡarīblerinüñ du’ ācıyın (21)

Ved’ ü bi’t-tevātür ve’t-tevālī

Du’ ā iderin biri biri ardınca murād ol yār ḡurbete gitdi ve benüm ‘ ādetüm ḡarīb-ler
[İ167a] (1) du’ ādur diyüp ‘ umūmen taḥtında anı dercdür [lafz-ı tevātür ve tevālī
lafzān-ı müterādifāndur] [bunda ḡarf-i yā ḡalaḡ-ı meşhūr ve ta’ cīm-i i’ tibārī iledür]

(4) Be-her menzil ki rüy āred Ḥudā-rā

Her menzile ki teveccüh ider (2) *yā Rabbī*

Nıgeh-dāreş be-luḡf-ı lā-yezālī

Şakla anı luḡf-ı lā-yezālī ile murād ol yāre maḡşüş du’ ādur (3)

Beit

+++ / +++ / +++ / +-

Çün yöneldüñ sefere luḡf-ı Ḥudā yārüñ ola

Baḡt-ı hemrāh u du’ ā ḡāfile-sālāruñ ola

(5) Me-nāl ey dil ki der-zincīr-i (4) zülfeş

İñleme ey gönül ki anuñ zülfi zincīrinde

Heme cem’ iyyetest āşüfte-ḥālī

Dükeli cem' iyyetdür (5) karışık hâllülük murād budur ki anuñ zülfine te' alluğ egerçi bi-ḥasebü'z-zāhir perişanlıkdur ammā fi'l-ḥaḳıka cem' iyyet-i (6) ḥātırur

Bejt

--+--/-+--/-+--/-+--

Yāfı cem' iyyet-i ḥātır-ı dil her cāyiyem

Her zamānı der-vey ān zülf-i perişān āmedı

(6) Emütü şabābete (7) yā leyte şı' rı

Lafz-ı *emütü* nefsi mütekellim-i vaḥdedür *māte yemütüden* ya' nı evvelki bābdan isti' māl olınacağ [ve dördüncü bābdan ya' nı māte yemātdan daḫi isti' māl olunur] ve lafz-ı *şabābete* (8) temeyyüziyyet üzre manşūbdur ve ' ışğ u iştıyāk ma' nāsınadır ve *yā* ḥarf-i nidādur münādā muḳadderdür *leyte* ḥarfdür (9) ḥurūf-ı müşebbeh bi'l-fi' lden şı' r kesri-şin ile bilmek ma' nāsınadır ve *yā-yı* mütekellime muzāfdur ma' nā-yı mışrā' (10) budur ki *ölürin 'ışğ u iştıyāk cihetinden nolaydı 'ilmüm olaydı*

Metā nuṭḳu'l-beşir 'ane'l-vişālī

Metā zarf-ı (11) zamāndur *nuṭḳ* fi'l-i māzīdür lafzu'l-beşir anuñ fā' ilidür ve ' an mecrürü ile aña müte' allıkdur ma' nā-yı mışrā' (12) budur ki *ne zamānda söyler ya' nı ḥaber virür müjdeci vişālden* murād farz-ı iştıyākını beyān ve müjde ḥaberine intizārını (13) zikrdür anuñçün fā-yı tefrikiyye iledür [bunda olan ḥarf-i *yā* daḫi kesrenüñ işbā' indan mütevelliddür]

(7) Feḥubbuke rāḥatı fi-küllü ḥinin

Senüñ muḥabbetüñ benüm rāḥatumdur her ḥinde (14)

Ve zikruk münisı fi-küllü ḥālī

Senüñ zikrüñ benüm münisümdür her bir ḥâlde murād muḥāṭabdan ol yārdur (15)

Rubā' i

Küllü bi-ḥubbike müsteḥāmun müle²³⁶³

Ve ileyke ṭarafu teveccühı müteṭalla'

Sivā cemālūke lā yerūḳu li-nāzırı

Bi-ğayri zikrike (16) lā yelezze' l-mesma'

(8) Süveydā-yı dil-i men tā kıyāmet

Benüm gönülümüñ kara noḳtası kıyāmete dek

Me-bād ez-şevḳ u sevdā-yı (17) tu ḥālī

Olmasun senüñ fitne ve sevdāñdan ḥālī murād anuñ muḥabbetinüñ devāmın ṭalebdür (18)

Bejt

--+--/-+--/-+--

²³⁶³ “1) Ben senin sevginden dolayı tümünden meftûn ve şaşta kalmışım. Ve benim teveccühümün nazarı senin tarafına bakıyor. 2) Senin cemâlin ve güzelliğın dışında hiçbir şey benim gözümde parıldamaz. Seni anmanın dışında da kulak lezzet bulmaz.”

Men hemî h'âhem devâm-ı der-i ü
Tâ ki bâdeş der-zebân u dil buved

(9) Kücâ yâbem vişâl-i çün tu şâhî

Çande (19) bulam senüñ gibi şâhuñ vişâlini

Men-i bed-nâm-ı rind-i lâubâlî

Ben bed-nâm ve rind-i lâubâlî murâd benüm ile senüñ (20) ortañda münâsib yoç ki senüñ vişâlüñ taleb idem dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Zerre her çend faķîrest ü haķîrest (21) ü şağîr

Lîk hürşîd ne-kerded zi-vişâleş dîger

(10) Zi-ħaţtet şad cemâl-i dîger efzün

Ĥaţdan saña yüz cemâl daĥi [İ167b] (1) artdı [efzün bunda lâzımdur müte'addî degüldür]

Ki 'ömret bād şad sāl-ı cemālî

Ki 'ömrüñ olsun yüz celâlî yılı ya'nî sultân Celâlüddeve mülk-i şâh-ı Selçükî zamânında i' tibâr olınan târîĥ i' tibârî ile 'ömrüñ yüz yıl olsun murâd andan ĥaţ (3) geldüğinden muĥabbetü cemâl artmış anı ĥikâyetdür ammâ bi-ħasebü'z-zâhir ĥaţtuñ gelmek ile cemâlüñ ziyâde oldı (4) dir

Beyt

--+ / -++ / +++ / -+-

Ez-ħaţ ne-bâyedet ki şevî dilber âĥirîn

Ĥaţ nîz hem muĥaddeme-i ĥüsn-i dîgerest

(11) Ber-ân naķķāş-ı (5) ĥudret âferîn bād

Ol ĥudret naķķāşına âferîn olsun

Ki gird-i meh keşed ĥaţ-ı hilâlî

Ki ay eţrâfına çeker (6) hilâlî ĥaţ murâd ĥaţ-ı mektüb münâsebeti ile ĥaţ-ı maĥbûb vaşfıdır ve anuñ sebebi ile ĥalem-i ĥudreti tavşîf (7) ü taĥşîndür ki ay gibi yüz eţrâfına hilâl gibi ĥaţ yazar

(12) Tu mî-bâyed ki bâşî verne sehlest

Sen olmaķ gereksin (8) ve illâ âsândur

Ziyân-ı mâye-i cāhî vü mâlî

Manşîb u mâl sermâyesi ziyânı murâd budur ki manşîb u mâl ziyânı çoç (9) degüldür hemân tek cānân ĥaşîl olsun

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Murād-ı cānem ez-‘ālem tu būdī²³⁶⁴

Tu-rā çün yāftem dīger çı cūyem (10)

(13) Hūdā dāned ki Hāfız-rā ğaraż çıst

Allāh bilür ki Hāfızuñ ğarażı nedür

Ve ‘ilmu’llāhi ḥasbī min su’ālī

(11) *Allāhuñ ‘ilmi yeter benüm su’ālūmden* murād İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām tarīkatine itbā‘ dur ki Nemrūd anı āteşe atduğda (12) hevāda āteşe atılup giderken Cebrā’il gelüp *eleke ḥācetün yā İbrāhīm*²³⁶⁵ ya‘nī ihtiyācuñ var mıdır yā İbrāhīm (13) diyüp ol daḡı *ammā ileyke felā ve ammā ila’llāhi feni‘me*²³⁶⁶ ya‘nī saña ihtiyācum yoğdur ammā Allāha vardur diyüp Cebrā’il (14) *lime lā tes’ālu*²³⁶⁷ diyüp ya‘nī niçün Allāha su’āl itmezsin diyüp ol daḡı *ḥasbī min su’ālī ‘ilmühu bi-ḥālī*²³⁶⁸ dimiş ya‘nī ol (15) benüm ḡālūmi bilmek baña su’āl yiter dimiş H‘āce Hāfızuñ didüğü daḡı ol mażmūndur ve ḡulāşa-i murād (16) benüm ğarażum vuşul ila’llāhdur ve bu ğaraż ol ḡazrete ma‘lūmdur lācerem anuñ ‘ilmi kāfidür benden (17) su’āle ḡacet yoğdur

VELEHU EYŻAN [G.533]

[Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün]

(1) Selāmī çü bŷy-ı ḡoş-ı āşnāyī

Selām āşnālīğūñ ḡoş ḡoğusu (18) *gibi*

Be-dān merdüm-i dīde-i rüşenāyī

Ol rüşenālīğ gözinüñ bebegine murād bundan şeyḡ-i tarīkatdur ki rüşenālīğ (19) gözinüñ bebegi meşābesindedür ki tarīğ-i Ḥağ ğörmek anuñ ile olur

(2) Dürüdü çü nŷr-ı (20) dil-i pārsāyān

Bir esenlik zāhidlerüñ ğöñli nŷrı gibi

Be-dān şem‘-i ḡalvetgeh-i pārsāyī

Ol zāhidlik (21) *ḡalvetgehiniñ şem‘ine* murād ğirü bundan şeyḡ-i tarīkatdur ki zāhidlerüñ ğöñli nŷrı gibidür ve zŷhd ḡalvetğāhınıñ [İ168a] (1) şem‘idür lācerem aña selām u taḡıyyat irsāl idüp dir

(3) Nemī-bīnem ez-hem-demān hīç ber-cāy

Ğörmezüm muşāḡiblerden (2) *hīç yerinde*

Dilem ḡŷn şud ez-ğuşşa sākī kücāyī

²³⁶⁴ “*Ālemde cānımın murādı sen idin. Seni buldum başkasını ne arayayım?!*”

²³⁶⁵ *أَلَيْسَ لَكَ حَاجَةٌ يَا إِبْرَاهِيمَ* İhtiyacın var mı ya İbrāhīm?

²³⁶⁶ *أَمَّا إِلَيْكَ فَلَا وَ أَمَّا إِلَى اللَّهِ فَنِعْمَ* Sana gelince hayır, Allah’a gelince o ne güzeldir. (Diğeri Arapça İbāreler)

²³⁶⁷ *لِمَ لَا تَسْأَلُهُ* Neden O’na sormuyorsun? (Diğeri Arapça İbāreler)

²³⁶⁸ *حَسْبِي مِنْ سُؤَالِي عِلْمُهُ بِحَالِي* (Allah’ım!) Senin ḡālimi bilmen, senden istemekten yeter, yeter, yeter bana.

Gönlüm kan oldu guşşadan ey sâkî kandesin murād budur ki (3) şūfiler sâbit-ka-dem olmadılar ol guşşadan gönlüm kan oldu ey şeyh kandesin diyü şeyh-i tarîkate nidâ ider (4)

(4) Mey-i şūfi-efken kücâ mî-fürüşend

Şūfi düşürici şarâbî kande şatarlar

Ki der-tâbem ez-dest-i zühd-i riyâyî

(5) *Ki harâretdeyin riyâyî zühdden* murād şūfiler riyâ ile zühd iderler ol cihetden infi'âldeyin şol (6) 'ışk-ı İlähî ki şūfi yıkup mest idici ola kandedür anı içür ki bunları mest ü bî-ğod idüp riyâdan (7) kırtara

(5) Refikân çünân 'ahd-i şöhet şikestend

Yoldaşlar şöyle şöhet 'ahdini şıdılar

Ki güyî ne-büdest (8) ğod âşnâyî

Ki güyiyâ olmamışdur âşnâlık murād budur ki şūfiler 'ahd-i tarîkati şıyup dünyâya bir vechle (9) mâ'ıl oldılar ki güyiyâ hiç ehl-i tarîkatden olmayup sülük itmediler ve sâlik olana pend budur ki dir

(6) Zi-küy-ı (10) muğân ruğ me-gerdân ki ancâ

Muğân mağallesinden yüz döndürme ki anda

Fürüşend miftâh-ı müşkil-küşâyî

(11) *Şatarlar müşkil açıcılık miftâhın* murād sülük-ı tarîkat üzre müstemirr ol ki müşkilât keşfi (12) saña müyesser olup cihân-ı fânî vechinden i'raz ve 'âlem-i bâkî cihetine müteveccih olasin

(7) 'Arūs-ı cihân (13) gerçi der-ğadd-i ğüsnešt

Cihân gelini gerçi ğadd-i ğüsndedür

Zi-ğad mî-bered şive-i bî-vefâyî

Ğadden iletür (14) bî-vefâlık şivesin murād şūfilere penddür ki tarîkati terk idüp taleb-i dünyâda olmañ ki dünyâ egerçi (15) ğüsnešt ğaddindedür ammâ bî-vefâlığı ğadden bîründür

(8) Dil-i ğaste-i men gereş himmeti hest

Benüm ğaste gönlümün (16) eger himmeti var ise

Ne-ğ'âhed zi-sengîn-dilân mūmyâyî

İstemez taş göñüllülerden bir mūmyâ murād şol göñül ki (17) 'âlî-himmet ola marâz var ise dağı kâsâvet-i kalbi olan ehl-i dünyâdan 'ilâc istemez dimekdür [*mūmyâ* bir devâdur ki muğkem-i çarb olanlara ve yüksek yerden düşenlere ve bu mağüle yere olan kimselere içürürler]

(9) Biyâmüzemet (18) kîmyâ-yı sa'âdet

Saña öğredeyin kîmyâ-yı sa'âdet

Zi-hem-şoşbet-i bed cüdâyî cüdâyî

Yaramaz hem-şoḥbetden (19) cüdālīḳ cüdālīḳ murād kīmyā-yı sa'ādet yaramazdan inḳiṭā' dur dimekdür

Ḳıṭ'a

+ ---/ + ---/ + --

Be-güş-ı hüş be-şinev nükte-i (20) ḥüb²³⁶⁹

Eger dārī ḥired destür-ı ḥod sâz

Hemîşe tâ tevânî ey birâder

Me-şev bâ-heşt kes hemrâh u demsâz (21)

Ḥasûd u bî-vefâ nâdân u zâlim

Baḥîl ü kâzib ü nâ-ehl ü ğammâz

(10) Merâ ger tu bü'gzârî ey nefsi-tâmi'

[I168b] (1) *Beni sen eger ḳorsañ ey ṭama' kâr nefsi*

Besî pādşāhî kunem der-gedâyî

Çok pādşāhīḳ iderüm gedālīḳda murād gedālīḳda (2) pādşāhīḳ vardur nefsi-tâma' kâr mâni' olmazsa dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Güş şeh-i ḥālî vü bāng-ı ğulğuleş derd-i serest

Her ki (3) ḳāni' şud be-ḥuşk u ter şeh-i baḥr u berest

(11) Me-kun Ḥāfız ez-cevr-i devrân şikāyet

[İtme ey Ḥāfız devrân cevrinden şikāyet]²³⁷⁰

Çi dānî tu ey bende kâr-ı Ḥudâyî

(4) *Ne bilürsin ey ḳul sen Allāha mensüb işi* murād devrândan şadır olan ef'âl-i taḳdîr-i İlāhî iledür andan şikāyet (5) itmeyüp *el-ḥayru mâ'ḥtārehu'llāhu*²³⁷¹ diyüp ḳazāya rızâ virüp şabr u telsîm ḳıl dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.534]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Seḫerem hâtif-i (6) meyḥâne be-devlet-ḥ'āhî

Seḫer vaḳtinde baña meyḥâne hâtifi devlet dilemek ile

Guft bâz ây ki dîrîne-i in dergāhî

²³⁶⁹ Nâsır Hüsrev.

²³⁷⁰ Bu kısım M nüshasında bulunmamaktadır. Köşeli parantez içerisinde gösterilen bölüm, SÖ.1 nüshasından alınmıştır.

²³⁷¹ الْحَيْرُ مَا اخْتَارَهُ اللَّهُ Hayır, Allah'ın seçtiği şeydir. (Diğer Arapça İbâreler)

(7) *Didi girü gel ki bu dergāhuñ eskisisin* murād budur ki hānķāhuñ hātif-i ğaybı seher vaķtinde baña nidā idüp didi (8) gel ki bu dergāh-ı İlāhī ķadimisın

(2) Hemçü Cem cür' a-i mey-keş ki zi-sırr-ı meleküt

Cem gibi bizüm ķadehimüz çek ki meleküt sırrından

Pertev-i (9) cām-ı cihān-bīn dehedet āġāhī

Cām-ı cihān-bīn ziyāsı saña haberdārılık vire murād budur ki hātif-i ğaybuñ pendı bu (10) oldı sulţān-ı tarīķat gibi baķıyye-i 'ışķ-ı İlāhī nüş it ki meleküt sırrından saña ķalb-i şāfi haberdārılık vire (11)

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Çün ' aşık-ı rüy-ı hoş-ı ān bedr-i tamāmī

Yek cür' a taşadduķ taleb ez-sāķi-i cāmī

(3) Ber-der-i meykede rindān-ı ķalender bāşend

(12) *Meyhāne ķapusu üzre ķalender rindler olurlar*

Ki sitānend ü dehend efser-i şāhensāhī

Ki alurlar ve virürler şāhensāhlık (13) *tācını* murād hānķāh ķapusunda muhliş-i mücerredler olurlar ki ulu pādşāhlık tācını bir kimseden alurlar bir kimseye (14) virürler ya' nī ' ālemdede mutaşarrıfardur şol mertebede ki salţanat ' azl ü naşbına ķādirlerdür

Beyt

+---/++++/++--/++-

Hemişe genci [ki] virānelerde (15) gizlerler

Sen ey ' aziz saķın hūr baķma dervişe

(4) Hişt zır-i ser ü ber-tārek-i heft aķter pāy

Kerpiç baş (16) *altında ve yedi yılduz depesi üzre ayak*

Dest-i ķudret niger ü manşib-ı şāhib-cāhī

Ķudret elin gör ve şāhib-manşib (17) *manşibını* murād ol muhliş-i mücerredleri vaşfdur ki dir zāhiren başları altında kerpiç ki anı yaşdanurlar (18) ve ma' nā cihetinden kevākib-i seb' a-i seyyāre ya' nī eflāk-ı seb' a depesi üzre ayakları ķudret bu ķudret ve (19) manşib u devlet budur nażar ķıl gör dimekdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Sulţān-ı her dü kevnı vü ' ālem gedā-yı tust

Der-mülk-i faķr (20) şāh nişānī çi güyemet

(5) Ser-i mā vü der-i meyhāne ki tarf-ı bāmeş

Bizüm başımız ve meyhāne ķapusu ki ol meyhāne taminuñ (21) *kenārı*

Be-felek ber-şud u dīvār bedīn kūtāhī

Felek üzerine çıkmışdur dīvārınūñ bu alçaqlık ile murād budur ki [İ169a] (1) bizüm başımız hānķāh kapusı üzre dura ve hānķāhuñ kenarı ma' nā yüzinden felek üzere (2) çıkmışdur egerçi bi-hasebü'z-zāhir dīvārı alçaqdur

(6) Bā-gedāyān-ı der-i meykede ey sālīk-i rāh

Meyhāne kapusı (3) gedāları ile ey sālīk-i tarīķ

Bā-edeb bāş eger er sırr-ı Hūdā āgāhī

Edeb ile ol eger sırr-ı Hākdan haberdār (4) iseñ murād sālīk-i tarīķate penddür ki hānķāh fuķarāsı ile edeb ile olmaķ gerek ki anlar muķarribān-ı hāzret-i (5) İlāhiyyedururlar

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Mazhar-ı zāt u şıfat-ı ādem ü 'ālem bāşed

Cām-ı Cem-rā ki şenīdī dil-i Ādem bāşed

(7) Egeret (6) salţanat-ı fakr be-baḥşend ey dil

Eger saña fakr salţanatın bağışlar ise ey gōñül

Kemterīn mülk-i tu ez-māh buved tā māhī

(7) Senūñ mülküñ alçağı aydan balıģa dek olur murād tarīķat fuķarāsı taşarrufı eger saña virilürse ednā mülküñ (8) 'ālem-i müşāhede olur dimekdür

(8) Kaţ' -ı in merhale bī-hem-rehi-i Hızr me-kun

Bu güç kaţ'ını Hızr yoldaşlıģın söz itme (9)

Zulumātest be-ters ez-ḥaţar-ı gümrāhī

Zulumāt vardur korķ azmaķ ḥaţarından murād budur ki sülük-ı tarīķati şeyḥ-i (10) mürşidsüz itme ki zulumāt u 'uķubāt vardur dāletden şaķın ba' zı nüsaḥda bu beyt bedeli bu beyt vāķı' olmış (11)

Güzeret ber-zulumātest be-cū Hızr-veşī

Senūñ uğramañ zulumātadur iste bir Hızr gibi

Ki der-īn merhale bisyār buved (12) gümrāhī

Ki bu göcde çok olur azmaķ murād beyt-i sābık gibidür [merhale bir göc ve vir konaķ yire dirler]

(9) Tu dem-i fakr ne-dānī zeden ez-dest me-dih

Sen fakr (13) kapusın urmaķ bilmezsin elden koma [ez-dest me-dih lafzı merhündür]

Mesned-i ḥ'āceģi vü meclis-i Tūrānşāhī

Vezīrlık tekyegāhın ve Tūrānşāha (14) mensüb meclisi murād ehl-i tena'um fakr-ı tarīķatin iḥtiyār idemez dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Çü ‘ aşık-râ cefâ bâyed keşiden

Ne-dâned (15) ehl-i bâz in kâr kerden

ba‘ zı nüsahda bu beyt bedeli bu beyt vâkı‘ olmuş

Bikr-i endişe cemilest ü künün mî-bâyed

(16) *Fikr bikri güzeldür ve şimdi gerekdür*

Güş-vâreş zi-dürüdâne-i Tūrānşāhī

Anuñ küpesi Tūrānşāha (17) mensüb incü dāneden murād fikrüm bikri kulağına Tūrānşāh incüsü ve gevheri küpe olmağa lāyıkdur (18) dimekdür

(10) **Hāfiz hām tama‘ şermi ez-in kışşa be-dār**

Ey hām tama‘ Hāfiz bu kışşadan utan

‘ **Amelet çist ki (19) müjd-i dü cihān mî-ḥāhī**

‘ *Amelün nedür ki iki cihān sevāb ve ücretin istersin murād budur ki şāh-ı ḥaḳīkat (20) sevābın ve şāh-ı mecāz ‘aḫāsın istemek iki cihān ücretin istemektür nice ‘amelün vardır ki buña istiḫkākuñ ola (21)*

VELEHU EYŻAN [G.535]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) **Sine māl-ā-māl-ı derdest ey dirīgā merhemī**

Sine derd ile toptoludur ey dirīgā [İ169b] (1) bir merhem

Dil zi-tenhāyī be-cān āmed Hūdāyā hem-demī

Göñül yalñuzlıktan cāna geldi yā Rabbī bir muşāhib murād derdine (2) dermān ve bir refiḳ-i ṭarīḳ talebidür

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + -

Cüz demī bāḳī ne-mānd ez-‘ ömr-i k’ü ‘ İsi-demī

Tā be-şādī bü’gzered ez-‘ ömr-i mā bā-ū (3) demī

(2) **Çeşm-i āsāyiş ki dāred ez-sipihri tiz-rev**

Rāḫatlık gözin kim dutar tiz gidici felekden

Sāḳiyā cāmī biyāver (4) tā biyāsāyem demī

Ey sāḳī bir ḳadeḫ getir tā diñlenem bir dem murād budur ki felekden rāḫatlık ümīdin itmek olmaz (5) ey şeyḫ baña bir şafā-yı ḫāṭır ve ḫuzūr-ı ḳalb vir ki tā diñlenem ve rāḫat olam bir dem

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Der-dilem derdī ne-mānd (6) ez-merhem-i peykān-ı ũ

Ey dirīgā kŭ resīdī sīne-rā hem merhemī

(3) Hız tā hātır be-ān Türk-i Semerqandī dihīm

Kalk tā hātırır (7) ol Semerqandī maḥbūba virelüm

K'ez-nesīmeş büy-ı cüy-ı Müliyān āyed hemī

Ki anuñ yilinden Müliyān ırmağı (8) koḫusu gelür murād budur ki şol maḥbūb-ı ḥaḳīkīye gönül virelüm ki anuñ nesiminden 'ālem-i ervāḥ koḫusu (9) gele ve bu mışrā' Rūdekī Naşr bin Aḥmed nām pādşāhı Buḥārāya gitmege terğib itdügi ğazelüñ maṭla'ına qarībdür ki (10) budur [bāḳī ebyātı Bahāristānda mezkŭrdur]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Yād-ı cüy-ı Müliyān āyed hemī²³⁷²

Büy-ı yār-ı mihrībān āyed hemī

lācerem terğib cānib-i İläḥīye gerekdür (11)

Beyt (Ahreb)

Ger ḳaşd kunī be-küy-ı ũ bāyed kerd

V'er āb ḥurī zi-cüy-ı ũ bāyed ḥurd

(4) Zirekī-rā guftem in aḥvāl (12) bīn ḥandīd ũ guft

Bir zīreke didüm bu aḥvāli gör güldi ve didi

Şa' b ruzī bü'l-'aceb kārī perişān (13) 'ālemī

Bir müşkil gün bir 'acebi çok işi bir perişān 'ālem murād budur ki aḥvāl-i 'ışkı gör didüm ol daḫi (14) 'ışk böyle müşkil olur didi

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Gerçi dürest ez-naẓar der-dil ḥayāleş hem-demest

Mūnis-i dil (15) çün ḥayāl-i ũ buved ne'bved ğamī

(5) Sūḥtem der-çāh-ı şabr ez-behr-i ān şem'-i Çigil

Yandum şabr ḳapusında ol (16) şem'-i Çigil için [Çigil bir güzeli çok yerüñ ismi idügi sābıḳan beyān olunmuşdur]

Şāh-ı Türkān ğāfilest ez-ḥāl-i mā kŭ Rüstemi

Türkler şāhı bizüm ḥālīmüzden ğāfildür ḳanı bir (17) Rüstem murād budur ki şabr u riyāzet ḳapusında yandum Efrāsiyāb gibi Türkler şāhı ya' nī şeyḫ-i nāḳış bizüm (18) ḥālīmüzden ğāfildür ḳanı bir Rüstem-şifat pehlivān-ı ṭarīḳat ki bizi bu çāhdan ḥalāş idüp cāh-ı vaşla işāl (19) ide

²³⁷² Rūdekī, Kasāyid ü Kıtāat, No 121, Ganjor.

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Ber-der-i kaçır-ı celāleş nīst der-bānī velīk

Menzil-i sultān ne-bāşed cāy-ı her nā-mahremī

(6) Der-**tarīk-i** (20) ‘ışk-bāzī emn ü āsāyiş belāst

‘*İşk-bāzlık tarīkinde emn ü rāhatlık belādur*

Rīş bād (21) ān dil ki bā-derd-i tu h̄āhed merhemī

Yara olsun ol gönül ki senūñ derdūñ ile bir merhem isteye [İ170a] (1) murād budur ki şol kimse ki ‘āşıkdur anuñ emni ve rāhatı belā vü miñnetdür pes şol gönül ki derd-i dost (2) ile merhem isteyüp belādan kaçā mecrūh olmağa lāyıkdur anuñçün dir

(7) Ehl-i kām u nāz-rā der-kūy-ı rindī rāh (3) nīst

Ehl-i murāda ve nāza rindlik maħallesinde yol yoğdur

Reh-revī bāyed cihān-sūzī ne hām u bī-gamī

(4) *Sālik gerek cihān yağıcı ya ‘nī keşirü’l-ħarāret hām u ğamsuz degül murād tarī-i Ĥağka sālik olan murād-ı nefsi ve nāzı (5) terk idüp şāhib-i ħarāret ve ehl-i ğam u miñnet olmağ gerek*

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Cümle ten-rā çün ğam-ı dünyā-yı dūn be’grift (6) hān

Ĝuşşa-i yārem hemī bāyed ki bāşem bī-ğamī

(8) Ādemī der-‘ālem-i ħākī nemī-āyed be-dest

Bir ādem ħāke mensūb ‘ālemde (7) ele gelmez

‘Ālemī diğer be-bāyed sāht v’ez-nev ādemī

Bir ‘ālem daħi düzmek gerek ve yeñiden bir ādem murād bu ‘ālemde (8) bir ādem ki hemdem ü mahrem ola bulunmaz meger Ĥağ te‘ālā bir ‘ālem daħi icād idüp bir ādem daħi ħalğ eyleye dimekdür (9)

Ĝazel

--+/-+---/+---/+---

Mensūh şud mürüvvet ü ma‘düm şud vefā²³⁷³

V’ez-her dü nām mānd çü sīmurğ u kīmyā

Şud rāstī (10) ħiyānet ü şud zīrekī sefeh

Şud düstī ‘adāvet ü şud merdümī cefā

²³⁷³ Abdolvāsī Cebelī, Güzīde-i Eş’ār, Kasāyid, Ganjor.

Geştest bâzgüne heme resmhâ-yı (11) halk
Z'in ' âlem-i bürehne vü gerdün-ı bî-vefâ

Her ' âkılî be-zâviyeî geşte mümtelâ
Her fâzılî be-dâhiyeî geşte mübtelâ (12)

Dîvâne-râ kesî ne-şinâsed zi-hüşyâr
Bîgâne-râ kesî ne-güzîned²³⁷⁴ zi-âşnâ

(9) Girye-i Hâfız çî senced pîş-i istignâ-yı (13) ' ışk

Hâfız ağlama senüñ ne vezni vardır ' ışk istignâsı öñinde

K'enderîn tûfân nümâyed heft deryâ (14) şebnemî

Ki bu tûfânda görünüridi zıkr bir çih murâd budur ki hazret-i Hâkkuñ istignâsına nisbet Hâfız (15) ağlamasınıñ hiç vezni ve kadri yokdur zirâ tûfân istignâ-yı İlâhiye nazarıdi deñiz bir katre görünür (16)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Baħr-ı ' işyânem egerçi şud muhîṭ-i cism-i men
Lîk maħ-veş mî-kuned ez-baħr-i raħmet şebnemî (17)

VELEHU EYẒAN [G.536]

[Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Sâķî biyâ ki şud kadeħ-i lâle pür zi-mey

Ey sâķî gel ki lâle kadeħi ṭoldı şarâbdan

Tâmât tâ be-çend ü hurûfât (18) tâ be-key

Bizüm rüsüm u ' âdâtımız niçeye dek ħurde merde i' tibârimuz kaçana dek murâd kadeħ-i lâleden (19) vücüd-ı insânîdür ve anuñ ṭolması daħi nesneñüz ki kâbil olmayuğ tamâm olmasıdur hulâşa-i murâd ' ilm-i zâhir ehlinüñ (20) şeyħ-i ṭarîkate irşâd için nidâsıdur ki dir ey şeyħ gel bize şimden girü irşâd-ı ṭarîkat kıl ki vücüd peymânesi (21) ṭoldı ve ' ömrümüz âħir oldı niçeye dek bu ' afv u izâfâtımız ve cucur mucur i' tibâr itmez

(2) Bü'gzer zi-kibr ü nâz [İ170b] (1) ki dîdest rûzgâr

Geç kibrden ve nâzdan ki görmemişdür rûzgâr

Çin-i kabâ-yı kayşer ü terk-i külâh-ı key

²³⁷⁴ [ne-güzîned seçmez dimekdür]

Kayser (2) *kaftānı dürmesini ve key külāhı terkinı* murād budur ki dünyāya mağrūr olup tekebbūr ü te^ç azzüz itme ki zamāna kayser-i (3) Rūmuñ kaftānı dürüldügin ve Key nām pādşāhuñ külāhı terkinı görmışdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ez-ğurüş-ı kūs-ı (4) şāhān in nidā āmed be-güş

K'in ser-ā-ser pādşāhī-rā be-nevbet mī-resed

(3) Huşyār şev ki murğ-ı seher mest geşt (5) hān

Āyil ki seher kuşı mest oldı ġāfil olma

Bīdār şev ki ħ'āb-ı 'adem der-peyest hey

Uyan ki 'adem uykusı (6) *ardçadur hey* murād 'aqluñ başuña cem^ç idüp seher-ğ'iz ol ki bülbül-i seheri mest-i Ħağ olup ġulğuldudur (7) ve ġafletten uyan ki *ve'l-mevtū nevmun şaķīlur*²³⁷⁵ mücebince 'adem ü mevt uykusı arduñcadur dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Tu tül-ı (8) emel mī-kunī der-cihān

Ecel der-ķifāyet tu ġāfil ez-ān

(4) Ħoş nāzūkāne mī-çemī ey şāh-ı nev-bahār

Ħoş nāzūkāne (9) *şalınur ey yeñi bahār budadı* [*çemīden* şalınmağ ma^ç nāsınadır ba^ç zı nūsağda mī-ħemī vāķı^ç olmış ol tağdırce ħoş nāzūkāne bükülürsin dimekdür ki ħemīden bükülmek ma^ç nāsınadır]

K'aşüfteğī me-bādet ez-āsīb-i bād-ı dey

Ki karış muruş olmağ olmasun (10) *saña ġüz yili fitnesinden* murād egerçi du^ç ādur ammā fi'l-ħaķıķa her bahāruñ bir ħazānı ve ġüz yiliniñ ziyānı var (11) idügin beyāndur

Beyt

+---/+---/+---/+--

Bahār-ı bāğ egerçi laķif ü rengīnest

Velī çı sūd ki bād-ı ħazān der-pey-i üst (12)

(5) Ber-mihr-i çarğ u şive-i ü i' timād nīst

Çarğuñ muħabbetine ve anuñ şivesine i' timād yoğdur

Ey vāy ber-kesi (13) ki şud imen zi-mekr-i vey

Feryād u āferīn bir kimseye ki emīn oldı anuñ mekrinden murād budur ki nice kimselere çarğ (14) mihr ü muħabbet ü müsā^çede-i devlet gösterüp ve anlar aña firīfte olup ya^çnī aldanurlar fikr-i 'aķıbetden ve 'amel-i āħiretten (15) maħrūm kalurlar āferīn ol kimseye ki anuñ müsā^çedesine aldanmayup mekrinden emīn ola

²³⁷⁵ وَالْمَوْتُ نَوْمٌ تَوِيلٌ Ölümler ağır bir uykudur. (Kelām-ı Kibār)

[Türkî dilde gâh olur taḥsîn yerinde ne ‘aceb diseler bunda olan ay vây lafzı bu ma‘nâya müsta‘meldür]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Devlet el virüp (16) saña üstüne döndüğü felek²³⁷⁶

Cānuña el şunma dir [hergiz] Sürürî merḥabā

(6) Ferdā şarāb-ı kevşer ü ḥür ez-berā-yı māst

(17) Yarım kevşer şarābı ve ḥür bizüm içündür

İmrüz nîz sâķi-i meh-rüy u cām-ı mey

Bu gün daḥi ay yüzlü sâķi ve şarāb (18) *ķadeḥi* murād budur ki ay yüzlü şeyḥ-i ṭarīkat ve maḥall-i ‘ışķ-ı Ḥaķ olan ķalb bizümdür lācerem ‘amel-i şāliḥ *inna’llāhe lā yuḍīyu* (19) *ecre’l-muḥsinīn*²³⁷⁷ ḥasebince imāret-i şevāb-ı ahret ve bā‘ış-i şevāb-ı kevşer ve ḥür-ı cennetdür

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Ānkes ki muvaffaķ şude bā-ḥayr u ‘ibādet (20)

Dāned ki resed ‘āķıbetü’l-emr be-raḥmet

(7) Bād-ı şabā zi-ahd-i şıbā yād mī-kuned

Şabā yili oĝlanlık [*yā ‘āşıķlık*] *zamānın ańdurur*

Cān dārüyî (21) ki ĝam be-bered der-dih ey şubey

Bir cān ‘ilācı ki ĝam giderür vir ey oĝlanlık murād muḥātabdan şeyḥ-i cediddür aña dir nefḥa-i [İ171a] (1) Rabbāniye neşāt u raĝbet virür ki riyāzet ü mücāhedeye tāze meylimüz olur lācerem ‘amel ü ṭā‘ati bize irşād (2) ķıl ve ‘ibādete delālet eylegil

Ĝazel

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Muzāhhir zāt u şıfat-ı ādem ü ‘ālem bāşed

Cām-ı Cem-rā ki şenīdī dil-i ādem (3) bāşed

Der-reh-i ‘ışķ u fenā bāş selīm ü teslīm

Ba‘d ez-ān da‘vi-i ‘ışķ ez-tu müselleme bāşed

Dil ki bā-‘ışķ u muḥabbet (4) ne-buved maḥrūmest

²³⁷⁶ İkinci mısırada var olan vezin aksaması *hergiz* kelimesinin şiiire eklenmesi yoluyla ortadan kaldırılmıştır.

²³⁷⁷ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

Dil ne-bāşed be-yaķın hāne-i mātem bāşed

Şıfat-ı baht-ı bülendest ü nişān-ı devlet
Dil ki (5) der-ğuşşā-yı sevdā-yı tu hurrem bāşed

Enderin rāh-ı mürīdān taleb-i derd kunend
Şeyh-rā dā' iye-i ān ki mu' ammem bāşed (6)

Müfti vü şūfi eger çend selimend ammā
Şūfi-i şāf-ı yaķınest ki elsem bāşed

Kāsım ez-sāķi-i cān cām-ı leb-ā-leb be-sitān (7)
Her ki-rā cām-ı 'azamest mu' azzam bāşed

(8) Hāşmet me-bīn ü salţanat-ı gül ki mī-bered

'Azameti görme ve gül salţanatı ki (8) iletür

Ferrāş-ı bād her varaķaş-rā be-zīr-i pey

Yil ferrāşı anuñ her bir varaķını iz altına murād budur ki gül egerçi sultān (9) gibi taht-ı şāhda hüsn ü cemāl u 'azamet ü celāl gösterür ammā yıl anuñ her varaķını yirde düşürür hulāşa-i murād (10) devlet-i dünyāya iğtirār cā'iz degüldür dimekdür [ferrāş-ı bād izāfeti izāfet-i müşebbehin bih ile'l-müşebbehdür nitekim Gülistān şerhinde ferrāş-ı bād şabā-rā didügi maħalde beyān itmişüzdür]

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Me-şev ğāfil ki in deryā-yı hāmūş

Ne-kerdest ādemī (11) ħurden ferāmūş

(9) Der-dih be-yād-ı Hātem-i Tay cām-ı yek menī

Vir Hātem-i Tay yādına bir batmanlık kadeħi

Tā nāme-i siyāh-ı (12) baħilān kunīm tay

Tā baħillerün ħara nāmesin dürelim murād seħī gibi bezl-i himmet kıl tā ki tārik-i dünyā ve muķbil-i Mevlā olup (13) baħillere 'arz-ı ħācet itmeyüp anlaruñ defterin dürelüm dimekdür

Beyt

---+ / -+++ / +---+ / -+-

Ey şeyh-i şehr rev be-reh-i luţf kun kerem (14)

Hātem ne-murd u nām-ı nikūyeş ne-geşt tay

(10) Ān mey ki dād hüsñ ü leṭāfet be-ergüvān

Ol şarāb ki ergüvāna hüsñ ü (15) leṭāfet virdi

Birün fikend luṭf-ı mizāc ez-ruḥeş be-ḥey

Ṭaşra bıraḳdı luṭf-ı mizācı anuñ yüzinden ter ile (16) murād budur ki ‘ışık-ı İlähî her kimseye isti‘ dādı miḳdārınca izhār-ı āşār ider

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Feyz bāyed heme (17) kes ez-üstād

Ān ḳadar ki be-dāred isti‘ dād

(11) Mesned be-bāğ ber-ki be-ḥıdmet çü bendegān

Tekyegāhı bağa (18) ilet ki ḥıdmetde ḳullar gibi

İstādeest serv ü kemer besteest ney

Durmuşdur serv ü kemer bağlamışdur (19) ḳamış murād budur ki bağa varup gör ki serv ü ḳamış cemād iken edā-yı ḥıdmet iderler serv-i ḳā’im ve ḳamış (20) ḳuşaḳ bağlamışlardur lācerem insān şāhib-i rūḥ ve ‘āḳil iken ḥıdmetde olmamaḳ şeyn-i ‘azımdür ba‘zı nüsaḥda (21) beyt vāḳı‘ olmuş

(12) Bi’şnev ki muṭribān-ı çemen rāst kerdeend

İşit ki çemen muṭribları rāst itmişlerdür [İ171b] (1)

Āvāz-ı çeng ü berbeṭ ü ṭanbūr u nāy u ney

Çeng ü ḳopuz u ṭanbūr u düdük ve ḳamış āvāzını murād nebātātuñ (2) ba‘zı murāḳıḳ gibi baş egmiş ve ba‘zı ‘arız ve ba‘zı ṭavıldür ve ba‘zı mücevvedür ve in min şey’in illā yüsebbiḥu bi-ḥamdeh²³⁷⁸ ḥasebince (3) her biri zıkr ü tesbıhde ādemî ‘aḳl-ı kāmil ile zākir olmamaḳ ma‘ḳül degüldür

Beyt

+++ / +--+ / +--+ / ++-

Çü her cemād be-yād-ı Ḥudā semā‘ kuned (4)

Tu hemçü seng-nişini çigüne ādemî

(13) Ḥāfız ḥadış-i siḥr-firīb-i ḥoşet resid

Ey Ḥāfız senüñ siḥr aldayıcı ḥoş (5) sözüñ irişdi

Tā ḥadd-i Mışr u Çin ü be-eṭrāf-ı Rüm u Rey

Tā Mışr u Çin ḥaddine ve Rüm u Rey eṭrāfına murād (6) kendünün kelāmını medḥdür ki siḥri aldar ya‘nî anı bile teshir ider ve böyle olan kelām-ı şerif Mışr u Çin (7) ser-i ḥaddine ve vilāyet-i Rüm şehr-i Rey eṭrāfına irişür ve semā‘ a lāyık ve iḳtidāya müsteḥaḳdur (8)

²³⁷⁸ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halimdir, başlıyıcıdır. (Kur’ân, İsrâ 17/44).

VELEHU EYẒAN [G.537]

[Mef' ulü Fā' ilātün Mef' ulü Fā' ilātün]

(1) Şehrîst pür zarîfân zi-her taraf nigârî

Bir şehrdür zarîfler ile tolu ve her taraftan bir nigâr

Yārân şalâ-yı (9) 'ışķest ger mî-kunîd kârî

Ey yārân 'ışķ şalâsıdır eger iş iderseñ murâd budur ki şehir-i sülük bir şehrdür (10) ki zarîfler ile tolodur ki terk-i dünyâ idüp er-rızķu ale'l-mevlâ²³⁷⁹ diyüp ve esmâ-yı şîfâtden her bir nigâr her bir tarafta (11) olup her bir tâlîb seyrine muķayyed ü mübtelâ olmuşdur lâcerem ey dostlar 'ışķ-ı İlâhîye şalâdur eger siz de 'amel-i (12) âhirete niyyet var ise

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Mâ nîm ü nîm-i cânî der-'ışķ-ı hoş nigârî

Ân hem be-bâd dâdîm dîger ne-mând kârî (13)

(2) Çeşm-i cihân ne-bîned z'in tâze-ter cevânî

Cihân gözi görmez bundan tâzerek bir yigit

Der-dest-i kes neyufted (14) z'in hûbter nigârî

Kimsenüñ eline düşmez bundan hûbrek bir nigâr murâd şeyh-i cedîdi medhdür ki bunuñ gibi (15) bir tâze vâşıl görünmez ve ele girmez lâcerem bunuñ şöhetini ğanîmet bilmek gerek

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Cüz yâr-ı ğam-keşîden (16) kâr-ı dîger ne-dârîm

Ez-men me-cüy dîger ey h'âce kâr-ı yârî

(3) Cismî ki dîde bâşed ez-rûh âferîde²³⁸⁰

Bir cismi kim görmüş ola ki rûhdan (17) yaradılmışdur [bu lafz sîn-i mühmele iledür şın-ı mu' ceme ile yazan ğalať ider]

Z'in-hâkiyân me-bâdâ ber-dâmeneş ğubârî

Bu hâke mensûb olanlardan (18) olmasun anuñ etegi üzre toz murâd budur ki ol şeyh-i cedîd rûh-ı mücessemdür ehl-i hâk anuñ etegine ğubâr (19) yitüştürmek ve anı muğayyer kıлмақ olmaz [etegine ğubâr irişdürmek olmaz demek mübâlagadır anuñ ri' âyetinde ve himâyetinde]

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

²³⁷⁹ الرزق علي المولي Rızık Mevlâ'nın üzerinedir. (Diğer Arapça İbâreler)

²³⁸⁰ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Hergiz ne-dîde bâşî cismî zi-cân mürekkeb

Çün bād der-pey-i ū mī-püyem ez-çeb ü rāst
Bāşed zi-gerd-i rāheş yābed ruhem ğubārī
ba' zı nūsaħda bu beyt vāķı' olmış

(4) Ey rūy-ı hūbet ez-gül şad bār nāzenīnter

Ey dilber (21) güzel yüzün gülden yüz kerre nāzenīnrek

Z'in reh güzer me-bādā ber-dāmen-i tu ħārī

Bu yoldan olmasun senūñ [İ172a] (1) etegūñ üzre bir diken murād muĥātabdan şeyĥ-i cedīddür aña dir senūñ vechūñ gülden aĥşemdür bu tarīķden (2) ya' nī ehl-i tarīķatden senūñ etegūñ üzre ħār olmasun ya' nī sālīkler muĥālefet idüp rencīde-ĥātır itmesünler (3)

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Guftem ki derd-i dil-rā ber-dūst ' arz dārem

Tersem melūl kereded çün nīsteş şümārī

(5) Çün men şikestei-rā (4) ez-piş-i ĥod çī rānī

Bencileyin şınmış kendü öñüñden ne sürersin

Çün ġāyet-i tevaķķu' būsīst yā kenārī

(5) Çün ġāyet ricā bir öpmekdür yā bir ĥoçmaķ murād budur ki mürīd münkesiri ve ' amede muķaşşiri red itmek lāyık degüldür (6) çün ġāyet-i ricāsı anuñ kemāl-i vuşul degüldür ve aña isti' dādı yoķdur belki hemān ġāyet-i tevaķķu'ı bir şemme-i telezzüzdür (7) yā muķaddeme-i ĥuşul-i vuşuldür [ba' zı nūsaħda mışrā' -ı şānī evveli lafz-ı kem vāķı' olmışdur kesr-i kāf ile ki lafz-ı ki ile mīm-i mütekellimden mürekkebdür]

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Mūy-ı miyān-ı ān māh çün der-ĥayāl n'āyed

Mā nīz bī-tereddüd cūyiyem ez-ū kenārī (8)

(6) Mey bī-ġaşest be' ştāb vakti ĥoşest der-yāb

Şarāb çirksüzdür tīz ol (9) bir ĥoş vaktüdür duy (9)

Sālī diger ki dāred ümīd-i nev-bahārī

Bir yıl daĥi kimūñ vardur nev-bahār ümīdi murād budur ki ol şeyĥ-i cedīd şoĥbetinden (10) ' ışķ-ı İlāhī ĥālīşdür isti' cāl itmek gerek ve bir ĥoş vaktüdür fevt itmek gerek ve her vakt zamān-ı baş (11) olmaz ġāfil olmamaķ gerek

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Vaķtest ġanīmeti dān çün bād bü'gzered sāl

Her dem nemī-tevān yāft faşl-ı gül ü bahārī (12)

(7) Der-büstān ḥarīfān mānend-i lāle vü gül

Büstānda muşāhibler lāle vü gül gibi

Her yek girifte cāmī ber-yād-ı rūy-ı (13) yārī

Her biri ḳadeḫ dutmuşdur bir yār yūzi yāsına murād ḥānḳāhda şūfilerūñ her biri bir isme meşgūl (14) olmuşdur dimekdür

Bejt

--+/-+---/--+/-+---

Der-büstān ḥarīfān ḥoş-ḫān şude ḥoş elḥān

Her yek meger ez-ışān geşttest (15) yek hezārī

(8) Çün in girih küşāyem v'in rāz çün nümāyed

Niçe bu düğümü açam ve bu rāzı nice gösterem

Derdī vü saḫt (16) derdī kārī vü şa' b kārī

Bir derddür berk derddür ve bir işdür müşkil iş murād müşkilāt-ı tarīḳat (17) ḥalli şa' b ve sırr-ı İlāhī ifşası müşkil idügin zikrdür

Bejt

--+/-+---/--+/-+---

Z'in sān ki men giriftem yek kār müşkil ü tünd

Hergiz (18) nemī-tevān yāft yek merd-i dil-fikārī

(9) Her tār-ı müy-ı Ḥāfız der-dest-i zülf-i şūḫī

Ḥāfızuñ her bir ḳılı bir (19) şūḫuñ zülf-i elindedür

Müşkil tevān nişesten der-inçünin diyārī

Müşkil olur oturmaḫ bunuñ gibi diyārda (20) murād budur ki Ḥāfız sālīk olup ḥānḳāhda sākīn olup kendüden irādet ü ihtiyār meslūb (21) olup esmā-yı mütezādiye ve şifāt-ı muḡāyere-i maḫal olup keşākeşdedür bu diyār-ı sülūkda olmaḫ ḡāyetde müşkil imiş [I172b] (1)

Bejt

--+/-+---/--+/-+---

Der-kişverī ki şāhān hestend bende fermān

Çün men gedā der-ancā çün geşt şehr-i yārī (2)

VELEHU EYẒAN [G.538]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Şabā tu nūkhet-i ān zülf-i müşk-bū dārī

Ey şabā sen ol müşk ḳoḳulu zülfüñ ḥoş ḳoḳusın dutarsın (3)

Be-yādgār be-mānī ki büy-ı ü dārī

Tuḥfeye beñzersin ki anuñ koḫusun dutarsın murād budur ki [ey teveccüh-i seḫerī sen ol ḡayb-ı hübiyyete ki rāyiḫa-i ḫayyibe bulmuşsın

(2) Dilem ki gevher-i esrār-ı ḫüsn ü ‘ışḫ der-üst

Göñlüm ḫüsn ü ‘ışḫ esrārı andadur

Tevān be-dest-i tu dāden gereş nikū dārī

Senüñ elüñe virmek olur eger iyü dutarsın murād budur ki] teveccüh-i seḫerīye (4) dir ḫalbi saña teslīm ü tābi‘ kıлмаḫ olur eger iyüce dutarsa ya‘nī cānib-i Ḥaḫdan ḡayrıya teveccüh itmeyüp (5) anı daḫi ol semte tevcīḫ itmez süñ

(3) Ḳabā-yı ḫüsn-fürüşī tu-rā berāzed ü bes

Ḥüsn şatmaḫ ḫaftānı saña yaraşur ancaḫ (6)

Ki hemçü gül heme āyīn-i reng ü bū dārī

Ki gül gibi reng ve koḫu āyīnin dutarsın murād teveccüh-i seḫerī medḫdür ki çün (7) ol ḫazretten reng ü būyı vardur ḫüsn ü cemāl da‘ vāsın itse revādur

(4) Dem ez-memālik-i ḫübī (8) çü āftāb zeden

Nefesi ḫūbluḫ memleketinden güneş gibi urmaḫ

Tu-rā resed ki ḡulāmān-ı māh-rū dārī

Saña irer (9) *ya‘nī yaraşur ki ay yüzlü ḫullaruñ vardur* murād teveccüh-i seḫerī ḫüsn da‘ vāsın eyleme ya‘nī şāḫib-i ḫüsn (10) ü cemālüm dise yaraşur zīrā ḫavvās u ḫavī-i rūḫāniye aña bende vü tābi‘ lerdür

(5) Der-ān şemā’il-i maḫbū‘ ḫiç ne’tvān (11) guft

Ol şemā’il-i māḫbū‘ a ḫiç dimek olmaz

Cüz in ḫadar ki raḫībān-ı tünd-ḫū dārī

Bundan ḡayrı ki şarp (12) *ḫūlu raḫībler vardur* murād budur ki teveccüh-i seḫerī ki cānib-i İläḫiden ḫaberdārdur ḡāyetde ḫūbdur ḫiç ‘aybı (13) vardur dimek olmaz hemān ‘aybı budur ki nefis ü ḫuvā-yı nefsāniye anuñ raḫībleri ve vūşüle māni‘ leridür (14)

(6) Nevā-yı bülbület ey gül kücā pesend üfted

Bülbül āvāzı ey gül saña nice maḫbūl düşer

Ki ḡuş u ḫuş be-murgān-ı herze-gū (15) dārī

Ki ‘aḫl ḫulaḡın bāḫıl söyler ḫuşlara dutarsın murād bunda *muḫāḫabdan* nefsdür aña dir saña (16) vā‘ iz ü şeyḫ kelāmı nice maḫbūl olsun ki şeyāḫin ü cinn ü ins kelāmına ‘aḫl ḫulaḡın dutarsın

(7) Be-cür‘ a-i (17) tu serem mest geşt nüşet bād

Senüñ baḫiyye-i ḫadeḫüñ ile başum mest oldı saña nüş olsun

Ḥod ez-küdām (18) ḫamest in ki der-sebū dārī

Ḳaḡı küpdendür bu ki destīde dutarsın murād muḫāḫabdan vā‘ iz ü şeyḫdür (19) aña senüñ baḫiyye-i feyzüñ beni mest eyledi ḫaḡı şeyḫ-i ḫarīḫatdendür bu vücūduñ destisinde olan diyü anı istiḫsān (20) u istiḡrāb ider

(8) Be-serkeş-i hod ey serv-i cüybār me-nāz

Kendü serkeşligün ile ey ırmağ servi nāzlanma

Ki ger be-ū resī ez-şerm ser fūrū dārī

Ki eger aña idersün hiçābdan başı aşğa dutarsın yā başı aşğa getirürsin [İ173a] (1) murād ‘uluvv-ı derecesi olan ol hāzret-i ‘āliye müşāhede senden hacālet ile başın aşğa ider dimekdür (2) [fūrū lafzı başka dārī lafzı başka olıcağ başı aşğa dutarsın demek olur eger furūd lafzı başka ve ārī lafzı başka olıcağ baş aşğa getirürsin demek olur ve kâfiye mürekkeb maķūlesi olur]

(9) Du‘ aş guftem ü hāndān be-zīr-i leb mī-guft

Aña du‘ ā didüm gülüp mestūr didi

Ki kistī tu vü bā-men çī guft (3) u gū dārī

Ki kimsin sen ki benüm ile ne demek ve itmek vardır murād bundan isti‘āre-i temsiliyye tārīki ile hāzret-i (4) Hāķķuñ kemāl-i ‘uluvvını ve ‘abdūñ nihāyet-i denā’iyyetini beyāndur ki bir a‘lī kimesneye bir ednā kişi söz söylese ol a‘lī (5) kimse aña be-tārīķu’t-telaṭṭuf gülerak sen kimsin ki baña söz söylersin dise bu bir ‘itābdur ki luṭf-āmīzdür lācerem (6) hāzret-i Hāķķa bizüm du‘āmız daḡi ziyāde ednā bir gāyetde a‘liye ḡiṭāb itmek müşābesindedür lakin ol hāzret (7) kemāl-i kereminden redd itmez

(10) Zi-künc-i şavma‘ a Hāfız me-cūy cevher-i ‘ışķ

Hāñķāh bucağında isteme ey Hāfız ‘ışķ (8) gevherin

Ḳadem birün nih eger meyl-i cüst ü cū dārī

Ayağı taşra ķo eger istemek ve aramaķ meylün var ise murād (9) budur ki mücerred-i şavma‘ a bucağında oturmaķ ile gevher-i ‘ışķ bulunmaz ve nefsanıyyetünden çıķmaķ gereksin yā hāñķāh-nişin (10) olmaķda nev‘-i riyā vardır andan çıķup kemāl-i ihlāş üzere olmaķ gereksin yā melāmiyyeden olmaķ (11) gereksin ki gevher-i ‘ışķı bulasın

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Geret mi‘ rāc-ı Aḡmed ārzū şud

Birün ey ez-serā-yı ümmühānī (12)

VELEHU EYŻAN [G.539]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Ṭufeyl-i mesti-i ‘ışķend ādemī vü perī

‘ışķ mestliginün uyundusıdur ādemī vü cin

İrādetī be-nümā (13) tā sa‘ ādetī be-berī

Bir irādet göster tā sa‘ ādet iletürsin murād muḡāṭabdan nefis ve her ehl-i nefsdür lācerem (14) aña dir şol kimse ki anda ‘ışķ-ı Hāķ ve irādet-i şıdķ ola matbū‘ olup ins ü cin ve ķuvā-yı rūḡāniyye ve (15) nefsanıyye aña tābi‘ olurlar pes irādet-i şādıķ ve ‘ışķ-ı Hāķ göster ki matbū‘ vü ehl-i sa‘ ādet olasın (16)

Beyt

+---/+++/-+--/+-

Dilâ be-güş ki cüz nâm-ı 'âşıkî ne-berî

Ki zinde ez-mey-i 'ışkend âdemî vü perî

(2) Çü müsta'idd-i nazar nîstî vişâl (17) me-cüy

Çün nazar isti'dâduñ yoǵdur vişâl isteme

[Ki cām-ı Cem ne-kuned sūd vaǵt-i bî-başarî]²³⁸¹

Ki cām-ı Cem fâ'ide itmez başarsuzlık vaǵtinde murād budur ki (18) ehl-i nazar olmaǵ gereksin ki saña müşâhede-i vişâl müyesser ola ki Cem cāmınuñ ve İskender âyinesinüñ fâ'idesi yoǵdur (19) bî-başar olana

Beyt

+---/+++/-+--/+-

Başîret bāyed ey mürîd-i cemâl²³⁸²

Ki bî-başar ne-tevānd müşâhedât u vişâl

(3) Mey-i şabūh u (20) şeker-ḥâb-ı şubḥ-dem tâ çend

Şabūh şarâbı ve şubḥ vaǵtinüñ tatlu uykusı niceye dek

Be-'özü-i nîm-şebî küş (21) u girye-i şehîrî

Nîşfe-i leyl 'özüne duruş ve şehir ağlamasına murād tena'um tevaǵgulinden nehy ve ihyâ-yı leyl ve istiǵfâr-ı [İ173b] (1) şehere terǵîbdür [ba'zı nüshada bu beyt vâkı' olmuşdur

Merâ der-in zulumât ân ki reh-nümâyî kerd

Baña bu zulumâtda ol kimse ki kulaǵuzluk eyledi

Du'â-yı nîm-şebî buved ü girye-i şehîrî

Nîşf-ı leyl duâsı idi ve şehir ağlaması idi murād mantûkdan zâhirdür]

Beyt

+---/+++/-+--/+-

Çü düst zârî-i 'uşşâk-râ be-dâred düst

Be-kun tu girye vü nâle şebāngēh ü (2) şehîrî

(4) Biyâ vü salṭanat ez-mâ be-ḥar be-māye-i ḥüsn

Gel ve bizden salṭanat şatun al ḥüsn māyesi ile

Vezîn (3) mu'âmele gâfil me-şev ki ḥayf ḥürî

Bu mu'âmeleden gâfil olma ki ḥayf yirsin murād budur ki nefis ve ehl-i (4) nefis dir gül ḥüsn ü cemâlünüñ bezl idüp bizden salṭanat-ı âhîret şatun al eger böyle itmezseñ peşimân (5) olup te'essüf idersin

²³⁸¹ Bu mîsrâ 3206 nolu nüshada mevcut deǵildir.

²³⁸² Beytin birinci mîsrâsında vezin aksamaktadır.

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Dilerseñ alasin Hâkdan vişâli

Riyâzet ile vir aña cemâli

(5) Be-küş (6) h̄'âce vü ez-^çışk bî-naşib me-bâş

Duruş h̄'âce ve ^çışkdan naşibsüz olma

Ki bende-râ ne-ğared kes (7) be-^çayb-ı bî-hünerî

Ki kulu şatun almaz kimse hünersüzlük ^çaybı ile murâd budur ki ^çışk olmamak hünersizlikdür (8) ve hünersizlik ^çayb-ı ^çazîmdür belki cemî^ç-i ^çuyubuñ ^çazamıdır bunuñ a^çzam-ı ^çuyüb ile (9) kimse kulu şatun almaz pes ^çışkı olmayan mağbül-i hâzret-i Hâk olmaz

Beyt

+ +---/ + +---/ + +---/ + +---

Gerçi ez-^çaql u dil ü(10) dide vü cân ber-ğizem²³⁸³

Hâşali'llâh ki men ez-^çışk-ı fülân ber-ğizem

(6) Çü her hüner ki tu dârî derî be-ğayr küşâd

(11) *Çü her jhüner ki senüñ vardur hayra bir çapu mı açdı* [ba^çzı nüsağda mışrâ^ç-ı evvel böyle vâkı^ç olmuş

Çü her hayr ki şenîdî derî be-ğayr küşâd

ya^çnî her hayr ki işitdün hayra çapu mı açdı ya^çnî açmadı ba^çzı nüsağda şenîdî yerine şenîdem vâkı^ç olmuş ba^çzı nüsağda mışrâ^ç-ı evvele böyle vâkı^ç olmuş

Çü her haber ki şenîdem rehî be-ğayret dâşt

Çü her haber ki işitdüm hayret bir yolu vardur bu tağdirce istifhâm olmayup ihbâr olur be-her tağdir mışrâ^ç-ı şânî mestür olandur]

Ez-în pesî men ü mestî vü važ^ç-ı bî-ğaberî

Bundan soñra (12) ben ve mestlik ve bî-ğaberlik važ^çı murâd mışrâ^ç-ı evvelden istifhâm-ı inkârî mefhûmıdır lâcerem rûh nefse (13) dir senüñ her hünerüñ hayra çapu mı açdı ya^çnî hayra çapu açdı şimden soñra ben ve mestlik ve bî-ğaberlik važ^çı (14) ihtiyâr olunmağ gerek

Beyt

+ +---/ + +---/ + +---

Yek sühan-râ kabül [kun] ez-men

Hüşyârî me-rev ber-i mestân

(7) Tu hod çi lu^çbetî ey ey nâzenîn-i (15) şu^çbede-bâz

Sen hod ne lu^çbetsin ey hoğğa-bâz göñül

²³⁸³ Emîr Hüsrev Dehlevî. Gazeliyyât, No: 1268. Ganjoor.

Ki der-berāber-i çeşmî vü gâ'ib ez-naẓarî

Ki göz berāberindesin (16) ve nazardan sen gâ'ibsin murād bunda daḡi rūḡuñ nefse ḡiṡābıdır ki dir sen ne kuḡlasın ey ḡoḡḡa-bāz (17) güzel ki ḡāzırsın ammā mūrāyî degülsin ba'zı nūsahda bu beyden bedel bu beyt vāḡı' olmuş

Zi-vaşl u hicr-i tu (18) der-ḡayretem çî çāre kunem

Senüñ vaşluñdan ve hicrüñden ḡayretdeyin ne çāre ideyin

Ne der-berāber-i çeşmî (19) ne ḡāyet ez-naẓarî

Göz berāberinde degülsin ve nazardan gâ'ib degülsin murād rūḡuñ nefse ḡiṡābıdır ki rūḡ (20) nefse ne vāşıl ve ne mehcürün diye bilürüz zırā mer'î degül ve ḡāyet degüldür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dilā tu tālib-i ānî (21) vü ān bā-tu buved

Çü der-miyān-ı vişālî çirāst mehcürî

(8) Hezār cān-ı muḡaddes be-sūḡt z'in ḡayret

Bin pāk [I174a] (1) cān yandı bu ḡayretten

Ki her şabāḡ u mesā şem' -i meclis-i diğeri

Ki her şabāḡ u aḡşam bir ḡayr meclisi şem'isin (2) murād rūḡuñ nefsdan şikāyetin beyāndur ki çok cān-ı pāk bu ḡayretten yandı ki nefis ḡarılarıñ ya'nî ehl-i fişḡ u (3) hevānuñ şem' meclisidür [ba'zı nūsahda mışrā' -ı evvel böyle vāḡı' olmuş

Nemî-revî zi-dil-i mā birün u in 'acebest

Bizüm göñlümüzden taşra gitmezsin ve bu 'acebdür fi'l-vāḡı' bu 'acebdür ki nefis ḡalbden çıkmazsın ammā ehl-i hevādār dünyā meclisinden ḡālî daḡi olmaz ki bizüm ile 'ibādetde ḡāzır olmaz]

(9) Du' ā-yı küşe-nişinān belā be-gerdāned

Küşe-nişinlerüñ du' āsı belāyı döndürür

Çirā be-küşe-i (4) çeşmî be-mā nemî-nigerî

Niçün bir göz ucı ile bize nazar itmezsin murād budur ki erbāb-ı ḡulüb ve ervāḡ-ı muḡaddese du' āsı (5) belāyı def' ider ammā nefis bunlara iltifāt itmez ki belā-yı dünyā ve 'anā-yı 'uḡbā andan def' ider [faşih mışrā' dur vezn için bunda elif ḡazf olunmuşdur]

(10) Zi-men be-ḡazret-i Āşaf (6) ki mî-bered peyḡām

Benden vezir ḡazretine kim iletür ḡaber [zāhire nazar zāhir sultān vezirine daḡi pend olmaḡ cā'izdür]

Ki yād ḡired ü mışrā' zi-men be-lafz-ı Derî

Ki ezberle benden (7) iki mışrā' -ı Fārisî Derî lafzı ile murād benden 'aḡl-ı ma' āşa ki vezir nefsdür kim bu ḡaberi iletür kim nazm-ı Fārisî (8) Deriden iki mışrā' benden ezberle diye ve ol iki mışrā' budur

(11) *Biyā ki vaż' -1 cihān-rā çünān ki men bīnem*

Gel ki cihān (9) vaż' ını öyle ki ben görürem

Ger imtiḥān be-kunī mey ḥurī vü ğam ne-ḥurī

Eger imtiḥān iderseñ şarāb içersin (10) ğam yimezsın murād budur ki ben cihānı böyle görürem ki me'ālī belā ve manşıbı 'anā ve fakri rāḥat ve ḥumūli istirāḥatdur (11) eger sen daḡı imtiḥān iderseñ görür ve böyle bilürsin lācerem 'ıŝk-ı İllāhiye iştiġāl idüp ğam-ı cihāndan fāriġ olursın (12)

Rubā'ī (Ahreb)

Her çend ki der-mertebe mā mūrānīm

İnşāf tevān dād ki mā mīrānīm

Fi'l-cümle eger gedā eger sultānīm (13)

Merkebe be-ser-i kŷy-ı fenā mīrānīm

(12) [Külāh-ı] serveriyet kec me-bād ber-ser-i ḥüsn

Senüñ serverligüñ külāhı egri olmasın (14) ḥüsn baġı üzre

Ki zīb-i baḡt u sezāvār taḡt u tēc-ı zerī

Ki baḡt zīneti ve taḡtuñ ve altun tēcüñ lāyıkısın (15) murād yā 'aḡla ḡıḡāb yā nefse ḡıḡābdur ki her biri zīnet-i baḡt-ı āḡiret ve lāyık-ı taḡt u tēc-ı devletdür serverligi (16) külāhı ḡüsn başı üzre egri olmayup tamām istikāmet üzre olıcaḡ

(13) **Ṭarīk-i 'ışk 'aceb rāh-ı ḡaḡarnākest²³⁸⁴**

(17) *'ışk ṭarīki 'aceb ḡaḡarnāk yoldur*

Ne' ūzu bi'llāh eger reh be-maḡşadı ne-berī

Ne' ūzu bi'llāh eger yolu maḡşada iletmezseñ (18) murād rŷuñ nefse ḡıḡāb-ı pendidür ki dir 'ıŝk-ı İllāhi ṭarīki ḡaḡarlı ṭarīkdür ne' ūzu bi'llāh eger yolu maḡşuda (19) iletmeden bu ḡāl ile gidirseñ

Ġazel

+ --- / + --- / + ---

Zi-hestī mürdeem el-ḡamdu li'llāh

Be-cānān zindeem el-ḡamdu li'llāh

Zi-faẓl u raḡmet ü (20) tevfiḡ-i Yezdān

Be-düre bürdeem el-ḡamdu li'llāh

Zi-cām-ı Muşṭafā şarāb-ı İllāhi

Muşaffā ḡurdeem el-ḡamdu li'llāh (21)

²³⁸⁴ Bu mısırânın bedeli bir mısırâ derkenârda şu şekildedir: Ṭarīk-i 'ışk be-her kām-ı şad kemīn dāred

Tevellāyem ‘ ucūbest ü ez-ḥod
Teberrā kerdeem el-ḥamdu li’llāh

Dıraḥt-ı vaşl-rā der-bāğ-ı fazleş
Be-bār āverdeem el-ḥamdu li’llāh [İ174b] (1)

Ne-dārem perde ez-ma‘ şūḳ bā-ḥalḳ
Eger der-perdeem el-ḥamdu li’llāh

Zi-Ḳāsım perdei der-piş-i dil būd
Fenā şud perdeem (2) el-ḥamdu li’llāh

(14) Be-būy-ı zūlf ü ruḥet mī-revend ü mī-āyend

Senūñ zūlf ü ruḥuñ ḳoḳusu ile giderler ve gelürler

Şabā be-gāliyesāyī (3) vü gül be-cilvegerī

Şabā ḳāliye misk ezmek ile ya‘nī hoş ile ve gül şalımıcılıḳ ile murād muḥāṭabdan maḥbūb-ı (4) ḥaḳīḳī ḳoḳısıdır ki nefḥa-i Rabbāniye ğayb-ı hüviyyetden rāyiḥa-i ṭayyibe ile gelür gider ve gül ol cemāl-i cemīlden ğonca ile (5) gelür gider [mī-revend ü mī-āyend ki iki fi‘ldür bunlarıñ şabā ve gül fā‘ ilidür leffü neşr-i müretteb üslūbı üzre ki mī-revend lafzınıñ fā‘ ili şabā ve mī-āyend lafzınıñ fā‘ ili güldür yā leff ü neşr-i müşevveş üslūbo üzre bunuñ ‘ aksidür]

(15) Be-yümn-i himmet-i Ḥafız ümīd hest ki bāz

Ḥāfiẓuñ himmeti bereketi ile ümīd-vārdur ki girü

Erā usāmīru (6) Leylāye leylete’l-ḳamerī

*Erā nefsi mütekellim-i vaḥdedür ve ru’yetden görmek ma‘nāsına ve usāmīru nefsi mütekellim-i vaḥdedür (7) müsāmereden gice ile söyleşmek ma‘nāsına ve Leyli ismi ma‘şūḳadur bunda yā-yı mütekellime muzāf olmuştur mef’ül-i (8) usāmīrudur ve leylete manaşüb zarfidur muzāfdur el-ḳamer lafzına ve usāmīru cümlesi mef’ülidür erā lafzınıñ ma‘nā-yı (9) mişrā‘ budur ki *görem ma‘şūḳum Leyleyi gice söyleşdügüm ay ayduñi gicesinde* murād budur ki ümīd-vārdur ki (10) kendümi ma‘şūḳ-ı ḥaḳīḳī ile münācātta ve mükāleme-i rüḥāniyede görem rüşenālıḳ olduğı gicede (11) [bunda olan ḥarf-i yā rānuñ işbā‘ından mütevellid olmuştur]*

VELEHU EYẒAN [G.540]

[Mef’ülü Fā‘ ilātün Mef’ülü Fā‘ ilātün]

(1) Ey bā-ğam-ı tu mā-rā peyvend lā-yezālī

Ey dilver senūñ ğamuñ ile bize ittīşāl lā-yezālīdür

Ḳad zā‘e min hevākim ‘ ömrī (12) velā ubālī

Tahkî'ken zâyi' oldı sizün hevâñuz eclinden benüm 'ömrüm ve kayurmazam murād maḥbûb-ı ḥaḳîkî ḥazretine (13) ḥiṭâbdur ki dir senüñ ğamuñ ve 'ıŝḳuñ bize lâ-yezâlîdür ve senüñ muḥabbetüñ eclinden 'ömr zâyi' olmışdur ammâ ğam (14) yemezem zîrâ fi'l-ḥaḳîḳa izâ' at-ı 'ömr degüldür

Rubâ'î

Şâhedtü fi sırrı ve i' lānî²³⁸⁵

Ḥüsne'l-lezî fi'l-kevnî a' lānî (15)

Vâfiyeten müfteḳiren müflisen

Li-zâdenî ' izzen ve aġnānî

(2) 'Iyş-ı segân-ı kıyet her bî-ḥaber çî dāned

Senüñ maḥalleñ kelblerinüñ (16) 'ıyşını her ḥabersüz bilmez [Ḥ'āce Ḥāfız ğazellerinde bundan ğayrı yerde seg lafzı vâḳı' olmamışdur]

Yâ leyte li-mecālen fi-zelike'l-ḥavālî

Nolaydı baña mecāl olaydı ol cevābında murād dergāh-ı Ḥaḳ (17) semtinde olanlar kelb-i Aşḥāb-ı Kehf gibi ḥuzūrda ve 'ıyş u sūrūrda idügin zevḳ itmeyen bilmez nolaydı ben daḫi (18) anlardan olaydum diyü taḥassür ider

Nazm

+++ / +-+ / ++-

Ġā'ib ez-men merâ ḥuzūrî baḫş²³⁸⁶

Be-sūrūrî resân u nūrî baḫş

Raḫt (19) der-dār-ı mülk-i dīnem nih

Cāy der-kişver-i yaḳīnem dih

(3) Ez-āb-ı dīde yārâ şud rāzem āşkāre

Gözüm yaşından (20) ey yār sırrum āşkāre oldı

Erḫam ' aliyye dumū'î yā men ' ilme ḫālî

Erḫam lafzı dördüncü bābdandur emr-i ḥāzır şıġasıdır (21) dumū' cem'-i deme' dür göz yaşı ma' nāsına ma' nā-yı mışrā' budur ki eser ki benüm gözüm yaşın ey benüm ḫālüm bilen murād ḥazret-i [İ175a] (1) raḫimden ṭaleb-i raḫmdur

Ḳıṭ'a

Elâ yā eyyühe'l-me'mûlu fi-küllî şiddetin²³⁸⁷

²³⁸⁵ "1) Kâinâta beni üstün kılan zâtın güzelliğini gizli ve âşikâr bir şekilde müşâhede ettim. 2) Beni daha azîz ve daha zengin kılmaması için fakir, müflis ve kâfi bir hâlde (O'nu müşâhede ettim)."

²³⁸⁶ Nüreddîn Abdurrahmân bin Ahmed Câmî, **Mesnevî-i Heft Evreng**, (Ed. A'lâhân Efsahzâd, Zâhir Ahrârî, Câbilka Dâd Alîşâh, Asgar Canfidâ, Hüseyin Ahmed Terbiyet) Defter-i Neşr-i Mîrâs-ı Mektûb-Merkez-i Mütâalât-ı İrânî, Tahrân 1378, Cild-i Evvel, s. 66, Beyit: 108 ve 113.

²³⁸⁷ 1) Ey her şiddet ânında umut edilen zât! Ben sıkıntımı sana şikâyet ediyorum. Benim şikâyetime merhamet göster. 2) Ey dertlerimi keşfeden ümîdim olan (Allah), benim bütün günâhlarımı benden

İleyke şekevtü' d-ḍurre f' arhem şikāyeti
Elā yā recā'ī (2) ente kâşifu kurbeti
Aķilnī zünübī küllihā ve'ķđi hāceti
Etuḥrikuni bi'n-nāri yā ğāyete'l-munā
Fe'eyne recā'ī şümme eyne meḥāfetī (3)
Fezādī ḳalilun mā erāhu mubelliğī
E li'z-zādi ebķī em li-bu' di mesāfetī

(4) Ḥübān vefā ne-dārend ey cem' -i pāk-bāzān

Ḥūblaruñ vefāsı (4) yoķdur ey pākbazlar cemā' ati

Lā ter ḳabū vefā'en 'an şāḥibi'l-cemālī

Lā ter ḳabū nehy-i ḥāzırdur evvelki bābdan vefā'en lafzı (5) mañşüb-ı mef' ulidür ma' nā-yı mısrā' budur ki *vefā ummañ şāḥib-i cemālden* murād maḥbüb-ı mecāzide vefā yoķ idüğin (6) zıkrdür

Rubā'ī (Ahreb)

Cānā heme nāz u ser-firāzī dānī
Süz-ı dil-i ' aşıķān mecāzī dānī
Mī-tersem ez-ān rüz ki (7) ender-ğam-ı tu
Men zār be-mirem tu mecāzī dānī

(5) Mā teşne-leb ğüzeştım ber-āb-ı zindeğānī

Biz şusuz geçdüķ āb-ı ḥayāt üzre (8)

Yā sākıyā ağışnī min şerbeti'z-zülālī

Yā ḥarf-i nidādur sākıyā münādā nekredür *ağışnī* emr-i ḥāzırdur ef' āl (9) bābindan ma' nā-yı mısrā' budur ki *ey sākī meded ḳıl baña tatlu şerbetden* murād sülük-ı ṭarīķat mürşidsüz olıcaķ (10) intifā' bulunmaz lācerem ey şeyḫ bize meded ḳıl leziz şerbetden diyü ṭaleb-i izākat-ı lezzet-i ṭarīķat ider (11) [bunda ḥarf-i yā işbā' dan mütevellid olmuşdur]

Şi'r

İnne li'llāhi ' ibāden keşefū fi hi'l-ķanā' a²³⁸⁸
He'r-ra'eytüm ḳaṭtu ' abden ' āmele'l-mevlā fezā'a

(6) Mā terk-i dīn ü dünyā kerdım (12) zi-ārzüyet

Biz dīni ve dünyāyı terk itdüķ senüñ ārzüñ iķün

uzaklaştır ve benim ihtiyacımı yerine getir. 3) Ey arzuların amacı olan Allah! Sen beni ateşte yakacak mısın? Eğer öyle ise, benim ümidim ve benim korkum nerede kalır? 4) Benim azığım azdır. (Bu azığın) beni (maksada) ulaştıracağını zannetmiyorum. Azığım azlığına mı ağılıyım yoksa mesâfenin uzaklığına mı?" Bu şiir İmâm Zeynelabîdîn'e ait olarak gösterilmiştir.

²³⁸⁸ "Allâh'ın bazı kulları vardır ki Allâh'tan (gelene) kanâat getirmeyi keşfetmişlerdir. Siz Mevlâ ile muâmele edip de kayb eden hiçbir kul gördünüz mü?" Zünnûn-i Mısıri'den rivâyet edilmiştir. İbn Asâķir Tarihu Dımeşk, Hadis No:73278,

Cāveztü fi hevāküm ‘an ḥubbe cāh ve (13) māli

Lafz-ı *cāveztü* nefis-i mütekellim-i vaḥdedür müfā‘ele bābından ve iki ḥarf-i cerr fi ve ‘an mecrūrları ile aña müte‘allıkdur (14) ma‘nā-yı mıṣrā‘ budur ki *ben geçdüm sizūñ hevāñuzda mañşib māl muḥabbetinden* murād muḥāṭabdan maḥbūb-ı ḥaḳıķıdır ve (15) dīnden ‘ādet-i ehl-i dünyādur ya‘nī biz senūñ arzūñ ve muḥabbetūñ eclıñün ‘ādet-i ehl-i dünyāyı ve māl-ı dünyāyı terk (16) itdük dimekdür

Rubā‘ī (Ahreb)

Nānī be-dü rūze ger şevēd ḥāşıl-ı merd

Vü küze-i şikeste demī ābī-i serd

Me‘mūr-ı kesī dıger (17) çirā bāyed buved

Yā ḥıdmet-i çün ḥodī çirā bāyed kerd

(7) Hāfız eger be-mired ber-ḥāk-ı āstānet

Hāfız eger ölürse (18) senūñ işıgūñ toprağı üzre

Ḳad şāre zā ḥayātın kānet bilā zevālī

Taḥḳıken olur ḥayāt şāhibi öyle ḥayāt (19) ki zevālī yoḳdur murād dergāh-ı Ḥaḳda ‘ibādetde iken vefāt iden ḥayāt-ı ebediyye bulur dimekdür

VELEHU EYŹAN [G.541]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ey zi-şerm-i ‘arızet gül ‘arḳ ḥavey

Lafz-ı *ḥay* feth-i *ḥā* ve *yā*-yı resmıyye ile mürādif-i ‘araḳdur ya‘nī *ey dilber senūñ ‘arızūñ ḥicābından gül ‘arḳa ḡarḳdur*

Pür-‘araḳ pīş-i ‘aḳıķet cām-ı mey

Ṭolu terdür senūñ ‘aḳıķūñ öninde şarāb [İ175b] (1) ḳadeḫi murād zāt-ı ḥüsnden gül-i ḥacil ve kelām-ı İlähiden şarāb-ı müsekker münfa‘il dimekdür

Beyt

-+++/-+--/-+++/-+--

Ey varaḳ-ı gül-i behişt (2) ez-ruḫ-ı nāzuket ḥacil

Kevşer-i ū zi-la‘l-i tu geşte zi-ḥıṣ münfa‘il

(2) Jāle ber-lālest yā ber-gül gülāb

Çıhdür lāle üzre (3) yā gül üzre gülāb

Yā ber-āteş āb u yā ber-rüt ḥavey

Yā od üzre şu yā yüzūñ üzre terdür murād şun‘-ı Ḥaḳḳı (4) beyāndur ki maḥbūb-ı mecāzī vechini lāle gibi yā gül gibi yā āteş gibi ḳılmışdur ve anuñ üzerinde ḥarf-i şebnem yā gül āb (5) yā ābdur ve bir emr-i ḡayib budur ki jāle ve gülāb ve āb lāle ve gül ve āteş üzre ḥāricden vāḳı‘ olur ‘araḳ-ı maḥbūb (6) vechi üzre içerüden tereşşuḫ ider

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Dâne dâne ‘arızunda şol ‘arağ didüm nedür

Didi kim güldür yüzüm (7) her dem gülâb andan çıkar

(3) Mî-şud ez-çeşm ân kemân-ebrû vü dil

Giderdi gözden ol yay kaşlu ve gönül

Ez-peyeş (8) mî-reft ü güm mî-kerd pey

Ardıca gider idi yitürdi izi murād maḥbûb-ı mecâzî ardınca olan izin azıdup (9) maḫşûddan maḫrûm olduĝın zikrdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Râh-ı sünnet rev eger ḥ’âhî sırât-ı müstaḫîm

Z’âh-ı çeşm ü ebruyeş kej (10) bâşed ü ĝâyet saḫîm

(4) İmşeb ez-zülfeş ne-ḥ’âhem dâşt dest

Bu gice anuñ zülfinden el dutmağ istemez

Rev (11) mü’ezzin bâğ mî-zen kû ki ḫay

Yüri mü’ezzin âvâz urdı ki gel yâ diril murād budur ki ben bu gice ĝayb-ı hüviyyet (12) mülâḫazasına istiĝrâḫdayın yüzi sen mü’ezzin ĝafletde olanları iḫâz u da’ vet kıł

Beyt

--+---/-+---/-+-

Mü’ezzin fâlıḫu’l-ısbâḫ (13) mî-guft

Kemân burdem ki hânü’r-râḫ mî-guft

(5) Çün benî ‘Āmir besî Mecnûn şevd

Benî ‘Āmir ḫabilesi gibi (14) çok mecnûn olur

Ger birûn âyed gül-i Leylî zi-ḫay

Eger çıkarsa Leylî ĝülü ḫabileden murād budur ki Benî ‘Āmir ḫabilesinden (15) Leylî nâm maḥbûba zuḫûr idüp Ḳays nâm yigit aña ‘aşık-ı dīvâne olup Mecnûn laḫab virüldi ancılayın her (16) ḫabileden ki cemâl zâhir ola çok kimse Mecnûn olur ki zuḫûr-ı cemâl mücennendür ve Mecnûn dimiş (17)

Ḳıtt’a

Ve kâne fu’âdî fâriĝen ḫable ḫubbiküm²³⁸⁹

Ve kâne yezkurü’l-ḫalka yelhû ve yemzeḫu

²³⁸⁹ “1) Sizin sevginizden önce kalbim boştu. İnsanları anıyor, eğleniyor ve şakalaşıyordum. 2) Senin aşkın kalbime çağrı yaptığı zaman kalbim icâbet etti. Kalbimin senin avlundan gideceğini zannetmiyorum. 3) İstersen vuslatın sun istersen sunma. Kalbimin senin dışında biri ile barış içerisinde olabileceğini düşünmüyorum.” Semnûnü’l-Muhib.

Felemmā de‘ ā ƣalbī hevāke icābehu
Felestü erāha (18) ‘ an fenā’ike yebraħu
Fein Şi’te vāsılñi ve in Şi’te lā-taşıl
Felestü erā ƣalbī li-ġayrike yeřleħu

(6) Ney demī leb ber-leb (19) muışıb nihān

Ney bir dem lebini muışıb lebine ƣodı

Çeng-rā der-zır-i nāħun kerd pey

Çengi tırnağ altında eyledi (20) *ney* murād budur ki *ney* ki riçl-i kāmıldür çün ol lebini kelām-ı İlähıye muttasıl ƣılup andan řadā peydā ide Őeyħ-i (21) munħanī ve murāġıb anuñ tırnağı altında olup ya‘ nī andan daħi āvāz peydā olup sākıt ü murāġıb iken nālān olur [İ176a] (1) dimekdür

Rubā‘ i (Ahreb)

Yek sāġar-ı mey zi-dest-i mestān be-sitān
Çendān ki dihed sākī-i mest ān be-sitān
Ver ‘ aġl-ı (2) mükellef kunedet red ƣabül
Me’ şnev süħan-ı ‘ aġl ki mestān be-sitān

(7) Çeng-rā der-dest-i muışıb nih demī

Çengi (3) *muışıb elinde ƣo bir dem*

Gü reġeř be’ħrāř u bu’ħrūřeř zi-pey

Di muışıba anuñ tamarını ƣazı ve ħurūř (4) *itdür andan řoñra* murād budur ki Őeyħ-i murāġıb ve sākiti kelām-ı İlähī tekellüm idene teslīm ƣıl tā ki ol anuñ (5) tamarını taħrık idüp ħurūř itdüre

Şi‘ r

Fe-küllü kelāmin dūne nuıřıke zā’ ifun²³⁹⁰
Ve küllu kelāmin dūne lafzike (6) vāhın

(8) ‘ Ūd ber-āteř nih ü minġal be-süz

‘ Ūdı od üzre ƣo minġali yağ [minġal kesr-i mīm ve fetħ-i ƣāf ile demürden ocağdur ki bir yerden bir yere alup ġitmege ƣābildür]

Ġam me-dār ez-şiddet-i sermāy-ı dey

(7) *Ġam yeme ġüz řoġı şiddetinden* murād cānib-i İlähiden rāyiħa-i ehl-i ħarāret olanlara erişdürüp ve isti‘ dādı (8) olanlara od urup bārid söz söyleyenlerüñ ve ehl-i hevā olanlaruñ şiddet-i bürüdetinden ġam yime (9) dimekdür

Ķıı‘ a

Elā inneme‘ d-dünyā serābün mükedderün²³⁹¹

²³⁹⁰ “*Senin sözlerinin altında olan (Allāh kelāmı dışındaki) her cümle sahtedir. Telaffuzunun altında kalan her cümle zayıftır.*”

Ve küllu ħarīşin fi hevāhā mu‘ azzebu

İzā lem yekun lî fi'l-ĥayāti ‘ azūbetun (10)

Fe-inne raĥīķe'l-mevti eĥlā ve a‘ zabu

(9) Bā-tu z’în pes eger felek ĥ’ārî kuned

Saňa bundan şoňra eger felek ĥ’arlık (11) iderse

Bāz gū der-ĥazret-i dārā-yı rey

Girü di Rāy şehri ĥākiminüñ ĥazretine murād sen tālib-i Ĥaķ (12) ve sālîk-i tarîķat olduĥundan şoňra eger felek saňa ĥ’arlık idüp taĥķîr eyler ise ĥākîm-i ‘ālem olan (13) ĥazret-i Ĥaķķa şikāyet kııl ki ol kifāyet ider dimekdür

Ķıı‘a

Te‘ avvez bi-mevla’l-ĥalķi ve’ṭlub nevālehu²³⁹²

Ve ‘avvil ‘aleyhi (14) fi’ş-şedā’idi nāşiren

Fe-tübā li-‘abdin kāne bi’llāhi ‘avnuhu

Ve tübā lehu kāne li’llāhi zākiren

(10) Ĥüsrev-i āfāķ-baĥş ān k’ez-seĥā

(15) Āfāķ baĥşlayıcı pādşāh ol ki seĥādan ya‘nî anuñ seĥāsından

Nāme-i ĥātem ü nāmeş geşt tay

Ĥātem nāmesi (16) ve anuñ nāmı dürüldi murād budur ki ol pādşāha şikāyet kııl āfāķ-ı ‘ālem hibe idicidür ve anuñ seĥāsından (17) kemāl-i seĥā ile meşhür olanuñ defteri ve nāmı dürüldi ol pādşāh ĥazret-i Ĥaķ te‘ālādur

Beyt

-+---/-+---/-+-

Pādşāhān (18) cāh u tāc u nān dihend

Ĥaķ te‘ālā şāhi vü hem cān dihed

(11) Ān ki behr-i cür‘aî cān mî-dihed

Ol oldur ki bir baķiyye-i (19) ĥadeĥ için cān virür

Cān-ı ü be’stān u cāmî dih be-vey

Anuñ cānın al ve bir ĥadeĥ vir aña murād budur ki ol (20) bir pādşāhdur ki ĥalbünden baķiyye-i ‘ışķ ve iz‘ān virseñ ol saňa ĥayāt-ı ebediyye virüp ve sen aña ĥalbünü külliyyeti (21) ile teslim kıılsaňa cān-ı bāķî olursın ‘azābdan sālîm ve na‘îm ile mütene‘am olursın

Ķıı‘a

²³⁹¹ “1) Dünyâ ancak bulanık bir seraptır. Onun hevâsında hâris olan her kişi azâptadır. 2) Eğer hayatta benim için bir rahatlık yoksa; muhakkak ölüm içkisi daha tatlı, daha lezzetlidir.”

²³⁹² “1) Mahlûkâtın sâhibi olana yanî yaratılanların Mevlâsına sığın ve O’nun baĥşını talep et. Şiddet anlarında, sıkıntılı durumlarda yardımcı olarak Allâh’a dayan. 2) Ne mutlu o kişiye ki yardımını Allâhtan talep ediyor ve ne mutludur o kişiye ki Allâh teâlâyı zikrediyor.”

İzā dāke alb 'l-mer' i [İ167b] (1) ve'ştedde m luhu²³⁹³
Hafat (cefet) bihi'n-n r nu ve'nata'r-rec 
Ted rekehu rabbu'l-en mi bi-fazlihi
Ve a' ahu min külli'ş-şed 'idi (2) marec 

(12) C m-1 mey piş  r u  n H fız me-ur

ar b adehin  ne getür ve H fız gibi yime

am ki key key buved (3) u k vus key

amı ki key p dş h aan idi mur d budur ki alb-i ş fi  ne getürüp (4) ' iş-1  l hi n şına meşg l ol ve tev rih ' ilmi ki 'ilmün l -yenfe' u ve cehilehu l -yeurr '²³⁹⁴ dur anı terk ilup um r-1 n fi' eye (5) iştig l ıl

Şi' r

V  asret  li-zam nin d 'e ekşeruhu²³⁹⁵
Ve'l-veylu in k ne b ihi kem d hi (6)

VELEHU EYŻAN [G.542]

[Mef ' ilün Fe' il t n Mef ' ilün Fe' ilün]

(1) Biy r b de v  b zem reh n zi-mam ri

Getür şar bı ve girü urtar beni mam rlıdan

Ki hem be-b de tev n kerd def' -i (7) renc ri

Ki şar b ile def' -i mara itmek olur mur d ' iş-1  l hi keseli ve mara-1 albi def' itdügün zikrdür (8)

Rub ' i (Ahreb)

Ey dil tu ir   n n zi-od bi-aber 
R z n u şeb n der-aleb-i s m   zer 
Serm ye-i tu ez- n cih n yek (9) kefenest
 n n z g m nest ber  y  ne-ber 

(2) Be-hi vech ne-t bed f r g-1 meclis-i  ns

Hi vech ile yalabımaz meclis-i (10)  ns ziy sı

Meger be-r y-1 nig r u şar b-1 eng ri

²³⁹³ "Kışının kalbi daralır ve m lı da zor duruma düşerse ve etr fını ateşler kuşatıp  m di de kesilirse, insanların ve cinlerin Rabbi olan All h, fazlı ile onu tel fi eder ve o kişiyeye bütüm şiddetlerden bir ıkış kapısı ihsan eder."

²³⁹⁴ "عَلْمٌ لَا يَنْفَعُ وَ جَهْلُهُ لَا يَضُرُّ" Bu, insanın bilmediği takdirde kendisine hiçbir zararı olmayan ve bildiği takdirde de kendisine hiçbir menfaati bulunmayan bir ilimdir. (Hadis) el-Sünneti Abdullah bin Ahmed, Hadis No: 874.

²³⁹⁵ "Ne yazıktır çoğu boş bir şekilde geen o zam na... Eğer o zam nın geri kalanı da geeni gibi ise o zam na da yazıklar olsun." Bah udd n Ebu'l-Fazl (Ebu'l-Al ) Züheyr b. Muhammed b. Al  el-M helleb  el-Atek .

Meger nigār yüzi ile ve üzüm şarābı ile murād ma‘nā-yı (11) nazār istifhām-ı inkārīdür

Beyt

--+---/-+---/--+-

Men ki mī-güyem ne-bāşed ān ħarām

Belki ān bāşed ki nūşendeş kirām

(3) Be-seher ġamze-i (12) fettān hīç ġirre me-bāş

Ġamze-i fettān seherine hīç maġrūr olma

Ki āzmüdem ü sūdī ne-dāşt maġrūrī

(13) Ki tecrübe itdüm bir fā’ide itmedi maġrūruluk murād ġurūr şüm idügün zıkrdür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Ĥālet-i hesti-i tu ħāne-i dil (14) kerd ħarāb

Hān u hān tā ne-şevī bāz be-hestī maġrūr

(4) Edīb çend naşīhat kunī ki ‘ışk me-bāz

Ey edeblici (15) nice naşīhat idersin ‘ışk oynama diyü

Egerçi nīst edeb īn sūħan be-destūrī

Egerçi edeb degüldür bu (16) söz bir vezīre murād ‘aql-ı ma‘āş vezīr-i rüh yerinedür dā’imā ‘ışk-ı İlāhīden men‘ ider rüh aña nice naşīhat (17) idersin diyü çok söylemekden vaz‘ en nehy ider egerçi vezīre böyle söz dimek edeb degüldür ammā ‘ışk (18) bī-ihtiyār söyledür

Şi‘r

Ġalebe’l-‘ışku fi’l-fu’ādi lehu²³⁹⁶

Küllü ‘aqlī li-eclihi meslūbun

(5) Be-‘ışk zinde buved cān-ı merd-i (19) şāhib-dil

‘İşk ile diri olur şāhib-dil kişinūñ cānı

Eger tu ‘ışk ne-dārī be-rev ki ma‘zūrī

Eger (20) senūñ ‘ışkuñ yok ise yūri ki ma‘zürsın murād ma‘zürsın dimekden ‘özr olur marāzuñ vardır dimekdür (21)

Beyt

+ ---/+ ---/+ --

Her ānkū nīst ‘āşık mürde mī-dān

Belī ‘ışkest cān-ı cān-ı ‘āşık

(6) Be-yek firīb nihādem şalāh-ı ħıř [İ177a] (1) zi-dest

²³⁹⁶ “Kalbimde aşk onun için gâlip geldi ve aklımın tümü onun için selb edilmiştir.”

Bir aldamağ ile virdüm elinden kendü şalāhumı

Diriğ ān heme zühd ü şalāh u mestürī

(2) *Diriğ ol dükeli zühd ü şalāh u mestürlük* murād kendünüñ firifte olduğın taħazzündür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Baňa yitmez mi (3) idi bir güzel yār

Diriğā aldadı dünyā-yı ğaddār

(7) Resid devlet-i vaşl u güzeşt miñnet-i hicr

İrişdi (4) vaşl devleti ve geçdi hicr miñneti

Nihād kişver-i dil bāz rü be-ma' mürī

Göñül memleketi girü yüzi ma' mürliğa (5) kodı murād vuşul-i huşüle müteveccih olup kalb ma' mür olmağa yüz dutdı dimekdür

Beyt

- + --- / - + --- / - + ---

Der-dilem (6) cā kerd ān yār-ı güzīn

Beyt-i ma' mürest nāmeş ba' d ez-īn

(8) Be-her kesī ne-tevān guft derd-i ü Hāfiz

Her bir (7) kimseye demek olmaz anuñ derdini ey Hāfiz

Be-gü bedānki keşidest miñnet-i dūrī

Di ol kimseye ki (8) çekmişdür ıraklık miñneti murād hem-ħāl olmayan aħvālī bilmez aña derd-i yārī demek olmaz dimekdür (9)

VELEHU EYŻAN [G.543]

[Mef' ūlū Mefā' ilün Fe' ūlün]

(1) Ey bād nesim-i yār dārī

Ey yıl yārūñ hoş koğusun dutarsın

Z'ān nefħa-i müşk-bār dārī

Ol (10) müşk yağduruco ħüb koğudan dutarsın murād teveccüh-i seħerī nefħa-i Rabbāniyeden ħişsedār olduğı için (11) midħatdür

(2) Zinhār me-kun dirāz-ı destī

Sağın el uzunluğın kılma

Bā-ṭurre-i ü çi kār dārī

Anuñ (12) *ıurresi ile ne işüñ vardur* murād teveccüh-i seheri ğayb-ı hüviyyete ta⁶ arruzdan nehydür nitekim Resülullāh ‘aleyhi’s-selām (13) buyurur *tefekkerü fı-ħalkı’llāhi ve lâ tetefekkerü fı-zāti’llāhi*²³⁹⁷

(3) Ey gül tu kücā vü rüy-ı zībā

Ey gül sen (14) *ķande yaraşu yüz ķande*

Ū müşk u tu bār ħār dārī²³⁹⁸

Anuñ müşki ve senüñ dikenüñ vardur murād hiç bir ħüsnü’l-vech (15) cemāl-i Ħaķķa nisbet olunmaķ cā’iz degüldür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ħüsn-i meh-rüyān çi mī-māned be-rüy-ı yār-ı mā²³⁹⁹ (16)

Pertev-i meh dıger ü nür-ı tecellī dıgerest

(4) Reyħān tu kücā vü ħaıı-ı sebzeş

Ey feslegen sen ķande ve anuñ yeşil (17) *ħaıı ķande*

Ū tāze vü tu ğubār dārī

Oı tāze ve senüñ tozuñ vardur murād şol ħaı ki ħazret-i (18) Ħaķķa müte‘allıķdur dā’imā tazedür sā’ir ħuııt ki hevāya ve dünyāya müte‘allıķdur tozludur

Ķıı‘a

+---/+---/+---/+--

Devāt (19) u ķalem ālet-i dānişend

Be-dāniş tevān şud be-‘ālim-i ‘ilm

Be-iķbāl ü devlet dihendet ħaber

Deħān-ı devāt u zebān-ı (20) ķalem

Velīken be-perhīz ez-ān ħaı ki ü

Sebeb bāşed āħir be-żulm u sitem

(5) Nergis tu kücā vü çeşm-i mesteş

Ey nergis (21) *sen ķande ve anuñ mest gözi ķande*

Ū serħoş u tu ħumār dārī

Oı başı ħoş ve senüñ ħumāruñ vardur [İ177b] (1) murād şıfat-ı başar ğayrı başarlara nisbet olunmaķ cā’iz degüldür ki şıfat-ı başar cemī‘-i eşyāyı muħııtdür ve şābirdür (2) ħilāf-ı ğayrı başalaruñ

²³⁹⁷ وَلَا تَتَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ، وَلَا تَتَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ Allah’ın mahlûkatını tefekkür ediniz. Fakat Allah’ın zatını tefekkür etmeyiniz. El-Makāsıdu’l-Hasene, Hadıs No: 332.

²³⁹⁸ Bu mısra asıl hâliyle metinde *ū müşk-i tu ħār dārī* şeklindedir. Mısrada bu hâliyle vezin kusuru bulunduğu için diğerkaynaklardan hareketle mısra *ū müşk u tu bār ħār dārī* şeklinde yazılmıştır.

²³⁹⁹ *Ay yüzlülerin güzelliği yarımüzün yüzüne nasıl benzer? Zırâ ayın parıltısı başka tecelli nûru bambaşkadır.*

ꞐıꞐ' a

+ + --- / + - - - / + + -

Āferīn ber-kerīm ü ber-settār

Ki güneh bīned ü hemī pūşed

Ādemī-rā be-bīn ki zillet-i (3) tu

Mīne-bīned velī [hemī] cūşed

(6) Ey serv tu bā-Ꞑad-i bülendes

Ey serv sen anuñ yüce Ꞑaddi ile

Der-bāġ (4) Ꞑi i' tibār dārī

Baġda ne i' tibāruñ vardur murād her derece-i 'āliye şāhibinüñ 'ulvinüñ ħazret-i (5)
ĤaꞐꞐuñ 'uluvvına nisbeti yoꞐdur dimekdür

ꞐıꞐ' a

+ + --- / + - - - / + + -

' Acebest ez-leṭāfet-i şu' arā

Yā ne-dārend nūr-ı ü dīde

Ꞑadd-i (6) ħubān be-serv mī-ġ'ānend

Rūşiyān-rā be-māh-ı tābīde

Māh-ı Ꞑurşest nā-tamām 'ayār

Serv çü peyest (7) nā-terāşīde

(7) Ey 'aꞐl-ı tu bā-vücüd-ı 'ışꞐeş

Ey 'aꞐl sen anuñ 'ışꞐı vüçüdü ile

Der-dest Ꞑi (8) iḥtiyār dārī

Elde ne iḥtiyār vardur murād 'aꞐl cezbe-i İlähiyye ile bī-iḥtiyār olur dimekdür (9)

Şi' r

El-'aꞐlu yeꞐülü lā tübāliġ²⁴⁰⁰

Ve'l-'ışꞐu yeꞐülü lā ubālī

(8) Rūzī be-resī be-vaşl Ĥāfız

Bir gün irişürsin vaşla (10) *ey Ĥāfız*

Ger ꞐāꞐat-i intizār dārī

Eger intizāra ꞐāꞐatüñ var ise murād tālib ü muntazır olan vaşla irişür (11) dimekdür

Beyt

Çi ħoş bāşed ki ba' d ez-intizārī

Be-maꞐşüdeş resed ümīd-vārī (12)

²⁴⁰⁰ "Akıl (onu sevmeye), mübālaġa etme, aşırıya ġitme; aşk ise umurumda deġil diye söyler."

VELEHU EYŻAN [G.544]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Pedid āmed rüsüm-ı bî-vefāyî

Zâhir oldı bî-vefâlık 'âdetleri

Ne-mānd ez-kes nişān āšnāyî

Ƙalmadı (13) kimseden āšnâlık nişānı murād zamāne halkından şikāyetdür

Ƙıf' a

+++ / +--+ / ++-

Düş der-tengnā-yı fikr merā

Bā-ħired (14) şöhet ittifaķ üftād

Guftem ez-rāh-ı 'aql nev' i gū

Ki şevem ez-gāmān-ı dehr āzād

Guft yārî taleb ki der-'ālem (15)

Şehr-bend-i vefā kuned bünyā

Be-tarīķ-i taleb be-gerdiden

Sālĥā der-cihān kevn ü fesād

Der-cihān hīķ kes ne-dīdem gū (16)

'Āķıbet düstî ne-dādi be-yād

Çün çünīnest her ki der-'ālem

Ferd kereded Ĥudāş ĥayr dehād

(2) Berend ez-fāķa (17) nezd-i her ĥasīsî

İletürler faķrdan her bir ĥasīs ĥatına

Künün ehl-i hüner dest-i gedāyî

Şimdi ehl-i hüner dilencilik elini (18) murād ehli hüner faķir ü zelil olup zarüretten

her bir ĥasīse 'arz-ı ĥacet ve zillet idügin ĥikāyetdür (19)

Rubā' i

Ruveydeke yā dehrü kem za'l-ġalať²⁴⁰¹

Le'imun 'alā ve kerīmun ĥabet

Keze'd-dehrü min sū'i adātihî

Yemütü'l-kirāmu ve (20) yebķa's-seķať

(3) Kesî k'ü fāzilest imrüz der-dehr

²⁴⁰¹ 1) Ey zamān yavaş ol. Ne zamāna kadar bu hata (sürecek); kötüler yükselecek ve iyiler alçalacak?

2) Aynen zamānın kötü âdetlerinden biri de iyilerin ölmesi ve döküntülerin hayatta kalmasıdır."

Bir kimse o fâzıldur bugün zamānede

Nemī-bīned zi-ğam yek-dem (21) rehāyī

Görmez bir dem ğamdan ħalāş murād zamānenüñ yaramazlığından ehl-i fażl mağmūm olduĝın zikrdür [İ178a] (1)

Ƙıı‘a

---/+---/+---/+---

Ey ħ‘āce me-kun tā be-tevānī ṭaleb-i ‘ilm²⁴⁰²

K’ender-ṭaleb-i rātibe her rüz ne-mānī

Ve maşaragī pişe kun u muṭribi āmūz (2)

Tā dād-ı ħod ez-kihter ü mihter be-sitānī

(4) Ve līken cāhilest ender-tena‘ um

Ve līken cāhil tena‘ umdadur

Metā‘-ı ü çü hest (3) in dem behāyī

Anuñ metā‘ı çün şimdi bahāludur murād bu zamānede cehl mu‘ teberdür dimekdür

Ƙıı‘a

+++/-+--/-+--

Sīm (4) ü zer dāred ü metā‘ u ‘aḳār

Her ki ü der-zamāne bī-hünerest

V‘ān ki şad gūne ‘ilm dāred ü fażl

Ez-heme dil (5) ħarāb u ħasteterest

(5) Eger şā‘ir be-gūyed şı‘r çün āb

Eger şā‘ir şu gibi şı‘r dirse

Ki dil-rā ez-ān fezāyed (6) rüşenāyī

Ki gönle andan arta rüşenālık murād ehl-i nażma daĝı raĝbet olmaduĝına tavṭi‘edür bu beyt merhūndur (7)

Ġazel

+-+/-+--/-+--

Esās-ı fażl u hüner-rā ħarāb mī-bīnem

Cihān siyāh çü perr-i ĝurāb mī-bīnem

Meger çerāĝ-ı ekābir (8) fūrūnişest ki men

Zi-dūd ber-ruĝ-ı ĝitī niḳāb mī-bīnem

²⁴⁰² Dīvān-ı Enverī, Mukataāt, No: 476.

Çi şud ki ber-ser-i āb-ı sirişk-i ehl-i hüner
Sipih-r-i ber-şude-rā çün (9) ḥabāb mī-bīnem

Çi būdeest ki erbāb-ı nazm-rā şeb ü rüz
Zi-dest-i ğuşşa vü ğam der-‘ azāb mī-bīnem

Çü şā‘ irī (10) ki buved gufteş çü āb-ı ḥayāt
Dileş raķib ü revān hemçü āb mī-bīnem

(6) Ne-baḥşend yek ceveş ez-buḥl u imsāk

(11) *Baġışlamaz aña bir arpa buḥl u ḥissetden*

Eger ḥod fi’l-meşel bāşed Senāyī

Eger meşelā Senāyī daḥi olursa bilgil ki Senāyī (12) şu‘arā-yı şūfiyyenüñ küberāsındandır ve anuñ sözlerin istişhād tarīķi ile kitāblarda pend vechi ile getürürler (13) ve anuñ kelāmından bu

Ķıt‘a

+ + - - / + - - - / + + -

Īn cihān ber-mişāl-i murdārīst²⁴⁰³

Ger kesān ender ü hezār hezār

Īn mer ān-rā hemī zened (14) miḥleb

V‘ān mer Īn-rā hemī zened minķār

(7) Ḥired der-ġuş-ı hūşem dī hemī guft

Bilgil ki *ḥired* ve *hūş* emr-i ḥalkı olan (15) ‘aql ma‘nāsına isti‘māl olunur gāh olur tecrübe-i umūr ile ḥāşıl olan başiret ma‘nāsına isti‘māl olunur (16) bu taķdırce *mend* edāt-ı taḥşil ve tavşīfdür aña muķārīn olur *ḥiredmend* ve *hūşmend* dirler gāh *ḥired* ‘aql ma‘nāsına (17) ve *hūş* uş ma‘nāsına isti‘māl olunur ki muķābil-i aġmādur anuñçün bayılan kimseye uşşı gitdi dirler gāh (18) *ḥired* başiret ma‘nāsına ve *hūş* emr-i ḥalkı olan ‘aql ma‘nāsına isti‘māl olunur bunda murād bu olmaķ zāhirdür ki (19) ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *başiret‘aql ḥulaġına dün dir idi*

Be-rev şabrī be-kun der-bī-nevāyī

Yürü bir şabr ḳıl rızķsuzlıkda (20)

Beyt

- + - - / - + - - / - + -

Şad hezārān ķimyā Ḥaķ āferīd²⁴⁰⁴

²⁴⁰³ Dīvān-ı Senāyī, Kasāid ü Kıtaāt, No: 97.

²⁴⁰⁴ “*Allāh yüzbinlerce ķimyā yarattı amma ķişi kanāat gibi bir ķimyā görmedi.*” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma’nevī-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Örs), c. 3-4, s. 114, Beyt: 1853.

Kîmyâ-yı çün kanâ' at kes ne-dîd

(8) Kanâ' at-râ bizâ' at sâz mî-sûz

(21) Kanâ' ati kumaş düz ve yan

Der-în derd ü 'anâ çün bî-nevâyî

Bu derd ü meşakkatde çün tākatsüzsün murād şabr [İ178b] (1) u kanâ' ati irşaddur

Rubâ'î

--++-/+--+/-++-/+--+

Bâ-ka-dem-i mücerredî ber-ser-i serverî zedîm

Zîr-i kelîm-i müflisî tabl-ı kalendarî zedîm

Huṭbe (2) be-nâm-ı mâ be-zed ber-ser-i minber-i fenâ

Z'ânki be-mülk nîstî nevbet-i Sencerî zedîm

(9) Eyâ Hâfiz be-cân in pend bi'snev

Ey Hâfiz (3) cân ile bu naşîhati işit

Ki ger ez-pâ der-üftî bâ-serâyî

Ki eger ayağdan düşerseñ başa gelürsin murād (4) budur ki tayrınup düşerseñ başuñ aşığa gelüp daḥi bedter hâle giriftâr olursın

Ḳıṭ' a

+++/-+++/-++-

Ṭâli'î bâşedem ki ente (5) bî-âb

Ger revem sūy-ı baḥr ber-gerded

Ver be-deşt ez-berâ-yı ḥâk revem

Ḥâk-ı ḥâlî be-ruḥ-ı zer gerded

V'er zi-kūhî (6) ṭaleb kunem sengî

Seng-i nâ-yâft çün güher gerded

V'er be-dūzaḥ revem be-âteş ḥ'âh

Dūzaḥ ez-bîḥ-i füsürdeter (7) gerded

V'er berem ḥâcetî be-nezd-i kesî

Der-zamân gūşhâş ger gerded

Înçünîn ḥâlhâ be-pîş âyed

Her ki-râ rûzgâr (8) ber-gerded

VELEHU EYẒAN [G.545]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün]

(1) Be-rev zâhid be-ümîdîd ki dârî

Yüri zāhid bir ümīd ki senüñ vardur

Ki dārem (9) hemçü tu ümīdvārī

Ki vardur ancılayın benüm ümīdvārılığum murād *zāhid*den yā zāhid-i huşkdur ki cennet (10) ister yā tarīkatden mu‘riz olandur ki dünyā ister pes her birine dir yüri sen ümīd dutduğıña ben dağı sencileyin (11) ümīdvārılığum vardur ki dīdār-ı Hāķ isterin pes ben dağı aña tālib olup giderin

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Vāķt-i ānest ki (12) dendān der-i meyḫāne zenend

Dest ender-i ḫadeḫ bāde vü peymāne zenend

(2) Be-cüz sāgar çi dāred lāle der-dest

(13) *Ḫadeḫden ğayrı nesī var lālenüñ elinde*

Biyā sāķī biyāver ānçi dārī

Gel sāķī ğetür neñ vardur murād (14) budur ki münkesirü'l-bāl olan sālik za‘ifü'l-hāl ḫalbden ğayrı nesneye ḫādir degüldür gel ey şeyḫ ğetür neñ (15) var ise anı baña irşād ḫıl

Beyt

--+ / +++ / +++ / +-

Çün kāse tehī āmedeem piş-i tu sāķī

Pür kun zi-keremhā-yı ḫod in dem ḫadeḫ-i (6) men

(3) Merā der-raste-i dīvānegān keş

Beni delüler şafına çek

Ki mestī ḫoşterest ez-hüşyārī

Ki mestlik (17) *ḫoşrekdür ayıḫluḫdan* murād dīvāne-i ‘ışḫ olmak ve mest-i Hāķ olmak ‘āķil ü ayıḫ olmaḫdan yegdür dimekdür (18)

Ḫıṫ‘a

+++ / +++ / +++ / +-

Sāķiyā ber-ḫız ü ḫamr-ı ma‘nevī der-cām rız

Dıĝerān-rā ten be-cān zendest ü mā-rā cān be-mey

Der-ezel Mecnūn-ı ü (19) büdem kününem hemçünān

Guftend ārī ki hem bā-aşl kereded külli şey’

(4) Be-perhız ez-men ey şūfi be-perhız

(20) *Şaḫın benden ey şūfi şaḫın*

Ki kerdem tevbe ez-perhızkārī

Ki tevbe eyledüm perhızkārılıḫdan murād mütekellimden (21) ‘aḫl-ı me‘ād ve muḫātabdan nefsdür lācerem ‘aḫl-ı me‘ād nefse dir benden şaḫın ki nefis ḫatlı

eylemek perhîzkârlığından [İ179a] (1) tevbe eyledüm pes gâfil olma ki seni riyâzet ü mücâhede ile helâk iderüm

Kıt‘a

--+--/-+--/-+--

Şar‘-ı in reh t̄alibān (2) dānī ki çīst
Dā’imā bā-nefs-i ḥod būden be-ḥarb
Ḥalvet-i tārīk ü bīdārī-i şeb
Mi‘de-i ḥālī vü zıkr-i Ḥaḳ be-ḍarb

(5) Biyā dil (3) der-ḥam-ı gīsū-yı ü bend

Gel gönli anuñ zülfi büklümine bağla

Eger ḥ‘āhī ḥalāş u restgārī

Eger isterseñ ḥalāş (4) ve ḳurtulmaḳ murād budur ki ‘aḳl-ı me‘ād nefse dir gel berü ḳalbünüñ gayb-ı hüviyyet merātibine bağla tā ki ḳuyūd-ı dünyādan ḥalāş (5) bulasın

Rubā‘ī

---+/-+---/+---+/-+--

Ānān ki t̄alib-i tu ne-geştend cāhilend
V‘ānān ki dil be-dest-i tu dādend ‘āḳilend
Tenhā ne men esīr-i ḥam-ı gīsū-yı (6) tuem
Āzādegān muḳayyed-i ān ḥoş selāsilend

(6) Be-dest-i gül Ḥudā-rā tevbe bi’şken

Gül eli ile Allāh için tebbeyi şı

Ki (7) ‘ahd-i gül ne-dāred üstvārī

Ki gül ‘ahdinüñ muḥkemligi yoḳdur murād zāhire nazār gül vaḳti gelicek tevbeyi şı tā gül vaḳti (8) geçmeden ‘ıyş idelüm ki zamān-ı gül bāḳī degüldür dimekdür ve ma‘nāya nazār murād budur ki keşf zūhūr idicek ṭarīkatden (9) rücū‘ı şı tā sālīk olup keşf ü ḥāl ḥāşıl idesin ki zamān-ı keşf mümedd ü bāḳī olmaz

Beyt

+---/+---/+---/+---

Derūn-ı ḥalvet-i (10) mā cüz men ü tu hīç kesī nīst
Biyā vü hem-nefesī kun ki ‘ömr-i cüz nefesī nīst

(7) [‘Azizān nev-bahār-ı ‘ömr be-güzeşt

Ey ‘aziz ‘ömr-i nev-bahārī geçdi

Çü ber-ṭaraf-ı] (11) çemen bād-ı bāhārī

Geçdi çemen kenārī üzre bahār yeli gibi murād ‘ömrüñ sür‘atin ḥikāyet ve furşatı fevt itmek dilāletdür (12)

Beyt

+---/+---/+---/+--

Tu-rā menāzil-i dūr u dirāz der-piṣest

Bedīn dü rūze ikāmet çirā ṣevī mağrūr

(8) **Biyā Hāfiz ne-bīned telḡ (13) kun nūṣ**

Gel ey Hāfiz acı ṣarābı nūṣ kıl

Çirā ‘ömri be-ğaflet mī-güzārī

Niçün bir ‘ömri ğaflet ile geçürürsin [murād riyāzet egeçi acıdur ammā küllü mürrin devā ‘ün²⁴⁰⁵ ḥasebince ‘ilācdur pes niçün ‘ömri ğaflet ile geçürürsin]²⁴⁰⁶ (14) derdüne dermān itmezsin dimekdür

Beyt

+--/+--/+--/+--

Zi-imrūz kārī be-ferdā hemān

Çi dānī ki ferdā çī güzered zamān (15)

VELEHU EYẒAN [G.546]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) **Tu-rā ki herçi murādest der-cihān dārī**

Senūñ ki her ne murāduñ ise cihānda vardur (16)

Çi ğam zi-ḥāl-i za‘ ifān-ı nā-tevān dārī

Güçsüz za‘ ifler ḥālinden ne ğamuñ vardur murād rūḡ ve ‘aql-ı me‘āduñ (17) nefse ḫiṭābın zikrdür ki dirler saña ki murādāt-ı nefسانیye ḫāşıldur biz za‘ if ü ‘ācizlerūñ ḥālinden ğamuñ yoğdur (18)

Beyt

+---/+---/+---/+--

Tu mest-i devleti z’ān rū be-mā naẓar ne-kunī

Be-kūy-ı ehl-i ḫaḳīkat yekī güzere ne-kunī

(2) **Be-ḫāh cān u dil ez-bende vü revān be’stān**

(19) *İste cānı ve göñli bendeden revān ya‘ni fi’l-ḥāl al*

Ki ḫükm ber-ser-i āzādegān revān dārī

Ki āzādelere (20) revān ḫükmūñ vardur murād ‘aqluñ nefse ḫiṭābını zikrdür ki ‘aql aña dir cānı ve göñli bendeden isterseñ (21) fi’l-ḥāl alursın ki ğālib-i muṭlağ olup āzādelere ḫükmūñ cārīdür

²⁴⁰⁵ كُلُّ مَرٍّ دَوَاءٌ Her acı olan dermandır. (Diğer Arapça İbâreler)

²⁴⁰⁶ Parantez içerisinde yer alan kısım İ nüshasında bulunmamaktadır. Eksik kısım SÖ.1 nüshasından tamamlanmıştır. (SÖ.1, 385b).

Beyt

+---/+---/+---/+--

Tu pādşāh-ı vüçüdi ki hüküm-i tu cārīst [İ179b] (1)

Zi-sū-yı hātīme-i kār-ı hōd hāzer ne-kunī

(3) Miyān ne-dārī vü dādem ‘aceb ki her sā‘at

Bilūñ yoğdur ve ‘aceb (2) dutarum ki her sā‘at

Miyān-ı mecma‘-ı hūbān kunī miyāndārī

Maḥbūblar mecma‘ı ortasında orta dutucılık (3) idersin ya‘nī şadr-nişīnsin murād budur ki nefis egerçi mütecessim degüldür ammā ‘acebdür rūḥ ve kuvā-yı rūḥāniye (4) ortasında şadr-nişīndür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Egerçi pādşehī kār-ı ḥayr ne‘gzārī

Çi ḥayr ki hergiz tu def‘-i şer ne-kunī (5)

(4) Beyāz-ı rüy-ı tu-rā nīst nağş-ı der-ḥor ez-ānk

Senūñ yüzüñ beyāzına lāyık nağş yoğdur zirā

Sevādi ez-ḥaṭ-ı (6) müşkīn ber-erguvān dārī

Ḥaṭ-ı müşkīnden sevādi erguvān üzre dutarsın murād maḥbūb-ı mecāzī yüzine (7) beñzer ve aña münāsib nağş yoğdur ki erguvān üzre kara ḥaṭ yazılıp nefis aña firīfte olmışdur dimekdür (8)

Beyt

+---/+---/+---/+--

Tu mā‘ilī be-zehārif ki hīç dem zi-tuḳā

Be-pīş-i dīde-i bed-bīn-i hōd püser ne-kunī

(5) Be-nüş mey ki sebuk-rūḥi (9) ey za‘if-endām

Şarāb iç ki sebuk-rūḥsın ey endāmı za‘if

‘Ale‘l-ḥuşūş der-īn dem ki ser girān (10) dārī

Ḥuşūşen şimdiki demde ki başuñ uğruluğı vardur murād rūḥuñ nefse pendidür ki dirsın (11) sen ḥafif rūḥsın ‘ışq-ı İlāhī nüş kııl ey za‘if-endām tā ki şıḥḥat ü kuvvet bulasın ḥuşūşan şimdi (12) ‘ibādetde keselūñ ve ṭā‘atde ihmālūñ ziyādedür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Egerçi pādşehī kār kun çü dervīşān

Ki ba‘d (13) ez-īn maḳāmet tu pest-ter ne-kunī

(6) Me-kun ‘itāb ez-īn pīş ü cevır ber-dil-i mā

‘İtāb itme budan ziyāde ve cev̄r (14) itme bizüm gön̄lümūze

Be-kun her anç̄i tevānī ki cāy-ı ān dārī

Ḳıl ḳādir olduḡuñ ki ol yer ki vardur (15) murād ‘aql ve rūḡuñ nefse ḥiṭābını beyāndur ki dirler bizüm gön̄lümūze bundan ziyāde ‘itāb u cev̄r itme (16) ve her neye ḳādir iseñ ḳıl ki ol yerdesin ya‘ nī dār-ı teklifdesin ve bize ḥūkm itmeḡe ḳād̄irsın (17)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yekest şāh u gedā ve‘z-nefāz-ı emr-i Ḥudā

Be-kun ‘ibādet-i ū tā be-ḡod zarar ne-kunī

(7) Be-iḥtiyāret eger şad hezār t̄ir-i (18) cefāst

Senūñ iḥtiyāruñ iledür eger yüz biñ cefā oḡı

Be-ḳaşd-ı cān-ı men-i ḡaste der-kemān dārī

(19) *Ben ḡaste cānı ḳaşdına yāyūñda vardur* murād ‘aql nefse ḥiṭābını z̄ikrdür ki dir senūñ iḥtiyāruñ ve keşret-i (20) ‘ısyāna cür‘etūñ iledür ki rūḡa ḳaşd-ı zarar idersin bir nice vech ile

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Cefā vü cev̄r tu ez-ḡad (21) ḡüzeşt-i inşāfest

Ki ba‘d ez-īn sitemhā ez-īn be-ter ne-kunī

(8) Be-keş cefā-yı raḳībān mūdām u ḡoş-dil bāş

Çek [I180a] (1) raḳıblerūñ cefāsını dā‘im ve ḡōñli ḡoş ol

Ki sehl bāled eger yār-ı mihribān dārī

Ki āsān olur eger şefḳatlü yārūñ (2) *var ise* murād ‘aqluñ nefse pendini z̄ikrdür ki dir ḳuvā-yı nefsāniyyenūñ ve şeyāṭin-i cinn ū insūñ ve ṭa‘n iden ehl-i (3) dūnyānuñ cefāların çek ḡoş-dil olup sülūk ḳıl ki bunlarūñ cefāsı sehl ū cüz‘idür eger ḡazret-i Ḥaḡ ile ünsūñ (4) *var ise*

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ne-yābi ḡiç rehāi zi-ṭa‘na-i aḡyār

Der-īn ṭarīḡ eger ḡiş ḡuvdger ne-kunī

(9) Be-vaşl-ı dūst geret dest (5) mī-resed yek dem

Dost vaşlına eger senūñ elūñ irerse bir dem

Be-rev ki herç̄i murādest der-cihān dārī

(6) *Yür̄i ki her ne murāduñ var ise cihānda dutarsın* murād ‘aqluñ nefsinı tesliyyetini z̄ikrdür ki aña dir eger dost-ı (7) ḡaḳıḳīye elūñ irmek vāḳı‘ olursa yür̄i ki cemī‘-i murādāt senūñ içün ḡāşıldur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Eger be-mağşad u (8) maṭlub resī kemālet bes

Ki der-cihān tu ez-īn be-diger hūner ne-kunī

(10) Çü zıkr-i la‘l-i lebeş mī-kunī vü mī-şinevī

Çün anuñ (9) la‘l-i lebi zıkrini idesin ve işidesin

Hadīs bā-şekerest ançı der-dehān dārī

Şekerlü sözdür ki ağzda dutarsın (10) murād eger kelām-ı İlahī zıkr idüp yā anı işidürseñ şekerlü sözdür güyiyā ağzuñda şekerüñ vardur dimekdür (11)

Қıṭ‘a

Ve fi‘l-cehli ḳable‘l-mevti mevtun li-ehlihi²⁴⁰⁷

Ve ecsādühüm ḳable‘l-ḳubūri ḳubūri

Ve in emren lem yaḳyā bi‘l-‘ilmi meyyetün

Ve leyse lehu ḫatta‘n-nüşūri (12) nüşūri

(11) Çü gül be-dāmen ez-īn bāğ mī-berī Ḥāfiz

Gül etek ile bu bağdan iletürsün ey Ḥāfiz

Çi ğam zi-nāle vü feryād-ı (13) bağbān dārī

Bāğbānuñ nāle ve feryādından ne ğamuñ vardur murād budur ki eger bağ-ı cihāndan gül keşf ü feyzi (14) ve iḫsān u fażlı vāfir olursañ dünyā benümdür diyen İblisüñ feryād u fiğānından ne ğamuñ vardur dimekdür (15) [ḳıyāmete dek aña dirilmek yoḳdur dimekdür]

VELEHU EYŻAN [G.547]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Çü serv eger be-ḫramī demī be-gülzārī

Serv gibi eger şalınasın bir dem bu gülzārda

Ḥured zi-ğayret-i tu (16) her güli ḫārī

Yir senüñ yüzüñ ğayretten her bir gül bir diken murād mütekellimden ‘aḳl-ı me‘ād ve muḫāṭabdan nefsdür ki (17) ‘aḳl-ı me‘ād nefse dir eger sen serv gibi ğunc u delāl ile gülzār hevāda şalınırsuñ senüñ ehl-i hevāya ve cānib-i (18) māsivāya teveccühüñ ğayretinden her ehl-i keşf olanuñ ve ḳuvā-yı rūḫāniyyenüñ ḫāṭırlarına ḫār infi‘āl batup (19) münfa‘il olurlar

Beyt

²⁴⁰⁷ “1) Cehâlette sâhibine ölümden önce bir ölüm vardır, câhillerin bedenleri mezârlardan önce mezârlarıdır. 2) İlimle yaşamayan kişi ölüdür ve diriliş gününe kadar dirilişi de yoktur.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 90, 91. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrü‘l-Mü‘minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 48.

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Düst dârem ki be-püşî ruḡ-ı hemçün kameret

Tâ çü hürşîd ne-bîmend be-her bâm u deret (20)

(2) Zi-küfr-i zülf-i tu her ḡalkāi vü āşübî

Senüñ zülfün küfrinden her bir ḡalka ve bir fitne

Zi-sihr-i çeşm-i tu her küşei vü bîmārî

(21) *Senüñ gözün sihrinden her bir küşe ve bir ḡaste murād budur ki nefsün zülfe meylinden ve anuñ setrinden her ḡalkayı [İ180b] (1) zıkr ve cemā' atde bir fitne ve ḡarkāşa ve 'ayn-ı şehvāniyyeti sihrinden bir küşede bir ḡaste ya' nî rūḡ (2) ve ḡuvā-yı rūḡāniye marîz ü bî-ḡuzūrlardur*

Rubā'î (Ahreb)

Ey dil zi-neşāt-ı 'ıyş-ı bîḡāne-nişîn²⁴⁰⁸

Der-küy-ı (3) belā der-āy u merdāne nişîn

Çün fitne miyān-ı ḡalk bûdî yek çend

Mî-bāş künün çü 'āfiyet (4) ḡāne nişîn

(3) Me-rev çü baḡt-ı men ey çeşm-i mest-i yār be-ḡ'āb

Gitme ey benüm baḡtum yārün mest gözi (5) gibi uykuya

Ki der-peyest zi-her süyet āh-ı bîdārî

Ki senüñ arduñcadur her ḡarafdan bir uyanuḡ (6) āhı murād budur ki 'aḡl ki ḡarîn-i nefsdür ol buña dir ey benüm yārimün 'aynı baḡtum gibi uyḡuda ve ḡaletde (7) olma ki her cānibden rūḡ ve rūḡāniyān-ı bîdārlarınun āhı senüñ arduñcadur

Rubā'î

Ey dil be-nişîn (8) ḡarîḡ-i kārî endiş

Żāyi' me-kun ey 'ömr-i kirāmî z'in piş

Hergiz ne-resed be-ār revî dil-i ḡ'ış

Ān-rā ki (9) ecel zi-pes buved 'ömr zi-piş

(4) Nişār-ı ḡāk-ı rehet naḡd-i cān-ı men her çend

Senüñ yoluñ topraḡına nişār olsun (10) benüm cānum naḡdi her ne deñlü

Ki nîst naḡd-i revān-rā ber-i tu miḡdārî

Ki yoḡdur naḡd-i cārîye senüñ ḡatuñda (11) bir miḡdār murād budur ki 'aḡl nefse dir senüñ ḡarîḡün ya' nî gidicek yoluñ ki cānib-i İlähî ve āḡiretdür (12) aña naḡd-i rūḡ nişār olsun egerçi naḡd-i cārînün senüñ ḡatuñda miḡdārı yoḡdur [her çend lafzı merhūndur naḡd lafzınınun revān lafzına izāfeti izāfet-i beyāniye i' tibār olunmaḡ i' tibār-ı laḡıfdür]

Beyt

²⁴⁰⁸ Muhammed Rızâ Ziyâ, "Eş'âr-ı Nev-yâfte-i Kemâl İsmâil", *Mirror of Heritage*, Volume: 10, No:1, Tahran 2012. s. 142.

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-zer n'aḥrīdeī cān-rā (13) ez-ān ḳadreş nemī-dānī²⁴⁰⁹

Ki nādān [ḳadr] ne-şināsed metā' -ı rāygānī-rā

Līken naḳd-i revān ki revāndur fī-ḥaddi nefsihi ' azīz (14) ve şerīfdür

Rubā'ī (Ahreb)

Her bed ki zi-girdeş zi-men mī-āyed

Subḥānalāh naşīb-i men mī-āyed

İn girye-i men ne behr-i (15) bīmest ü ümīd

Ber-ḥ'ıştenem girīsten mī-āyed

(5) Dilā hemīşe me-zen lāf-ı zülfi dilbendān

Ey gönül hemīşe gönül bağlayıcılar (16) lāfin urma

Çü tīre-rāy şudī key küşāyedet kārī

Çün tonuḳ fikirlü olduñ ḳaçan açılır senüñ (17) bir işüñ murād budur ki ' aḳl ḳalbe pend idüp dir dil-bend olanlaruñ zülfi lāfin utma ve anda maḥāret (18) da' vī ḳılma ki ol fikr tīre-rāy olanuñ işi açılmaz ve aña keşf olmaz

Rubā'ī

Ez-herçi (19) be-dü meyl-i dil-i gāfil-i māst

Cüz ḥayret ü ḥasret çi diger ḥāşıl-ı māst

Subḥāna'llāh heme ḥuşī-i bāy-ı cihān (20)

Küyī ki zi-behr-i nā-ḥoşī-i dil-i māst

(6) Serem be-reft ü zamānī be-ser ne-reft in kār

Başum gitdi ve bir zamān başa (21) gitmedi bu iş

Dilem be-reft ü ne-büdet dil-i giriftārī

Gönlüm gitdi ve saña bir giriftār gönlü olmadı murād budur ki [İ181a] (1) ' aḳl nefse dir ' ömr-i āḥir oldı senden ' amel-i āḥiret meylü olmadı ve gönlüm saña mübtelā oldı ammā senüñ bu mübtelā (2) ve giriftāra gönlüñ ve meylüñ olmadı

Ḳıṭ'a (Ahreb)

Ey nefis tu-rā hemī-i bāyest kārī

Hergiz ḡam-ı ān kār ne-ḥurdī yek dem (3)

Guftend ki yek dem be-cüz in kār me-kun

Tu der-heme ' ömr-i ḥod ne-kerdī yek dem

(7) Çü noḳta guftemeş ender-miyān-ı dā'ireyī

(4) Didüm aña noḳta gibi dā'ire ortasında

Be-ḥande guft ki Ḥāfız tu der-çi pergārī

²⁴⁰⁹ Nizāmī'ye aittir.

Gülmek ile didi ki (5) ey Hâfiz sen ne pergârdasın murâd budur ki ‘ akl nefse nokta-i pergâr gibi dâ’ire ortasındasın hülâşa ve firâre (6) mecâlûñ yoqdur dir

Rubâ‘î (Ahreb)

Peyveste tu-râ hâl-i perîşân bâşed
Harc-ı tu heme zi-kîse-i cân bâşed
În mâye-i (7) ‘ ömr şarf-ı der-i çîzî kun
K’angâh ki in ne-bâşed ân bâşed

ol daği be-şarîkû’l-istihzâ didi merâtib-i (8) sülûkdan ne pergârdasın ve ne dâ’iredesin

Rubâ‘î (Ahreb)

Şavmî şude tâ zinde ber-esrâr-ı cihân
Şavmî şude tâ zinde (9) be-esbâb u dükân
Mâyîm der-în miyân ne z’în şavm ü ne ân
Der-şasret-i her dü bürde ‘ ömrî be-ziyân (10)

VELEHU EYŞAN [G.548]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Cân fedâ-yı tu ki hem cānî vü hem cānānî

Cân saña fedâ olsun ki hem cānsın ve hem cānānsın

Ser fedâ-yı (11) tu vü ger ne men ü ser-gerdānî

Baş saña fedâ olsun yoğsa ve ser-gerdānlık murâd muhâtabdan mağbûb-ı haqîkîdür (12) ki nefahtü fihi min rūḥ²⁴¹⁰ ḥasebince ervâḥ-ı insāniyye cüz’iyyenüñ te‘ alluḳı añadur anuñçün cānānumuzdur (13) ve baş ve cümle ten anuñ cümle mağlûkâtındandır aña fedâ vü teslîm olunmaq gerek ki memlûk mâlikinüñ hükminde (14) olur olmazsa ya‘ nî başqa baş çekerse ser-gerdānlık ve ḥayrānlık olur

Rubâ‘î (Ahreb)

Çün mâ ki fedâ-yı tu (15) be-kerdîm ser ü cān
Dādîm be-tu zi-ân tu-râ ey cānān
Ger mînedihîm ez-ân tu ey sultān
Mānîm zi-ḥıfz her (16) ân dü ser-gerdān

(2) Serserî ez-ser-i kūy-ı tu niyāzem ber-ḥāst

Kolayına senüñ mağallüñ başından kâdir degülem (17) kalkmağa

Kâr-ı düşvâr ne-gîrend bedîn āsānî

²⁴¹⁰ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur’ân, Hicr 15/29).

Müşkil işi dutmazlar bu āsānlık ile murād muhātabdan maḥbūb-ı (18) ḥaḳīkī yā şeyḥ-i ṭarīkatdur aña dir tekmīl-i ṭarīkat itmegesin senüñ maḥallüñ ḳalḳup gidüp ben mürşid (19) olam irşāda şürü^c itmezem ki irşād müşkil işdür anı böyle āsānlık ile dutmaḳ olmaz (20)

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Şināver şev pes ānki bü'gzer ez-āb

Ki ez-deryā güzeşten nīst āsān

(3) Ḥām-rā ṭāḳat-i pervāne-i (21) pür-sūḥte nīst

Ḥāma ḳanadın yaḳmış pervāne ṭāḳati yoḳdur

Nāzūkān-rā ne-resed şīve-i cān-efşānī

[1181b] (1) *Nāzūklere yaraşmaz cān şaçıcılık şīvesi* murād sālik-i müvtedī ve nāz u tena^cuma mu^ctād olan kimse murtāz (2) u müntehī olan kimsenüñ ^camelin itmege ḳādir degüldür dimekdür

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + ---

Lāf-ı üstādī me-kun nā-kerde taḥşīl-i hüner

Key buved (3) şākird-i kemter hemçü üstād-ı güzīn

(4) Bī-tu ārām-giriften buved ez-nā-kāmī

Sensüz ārām dutmaḳ murādsızlıḳdandır

Bā-tu (4) güstāḥ nişesten buved ez-ḥayrānī

Senüñ ile güstāḥ oturmaḳ ḥayrānlıḳdandır murād budur ki dosta vuşülsüz (5) ḳarār itmek nā-murādlıḳdur ve dost ile bī-edebāne vaż^c ḥayrānlıḳdur

Ḳıṭ^c a

+ + --- / + + --- / + + ---

Tā resī şehr-i dilber-i ḥod-rā (6)

Me-nişīn yek-demī vü zūd be-rev

Ger tevāzu^c kuned be-tu sulṭānī

Tu be-kun bendegī vü ğirre me-şev

(5) Fāş kerdend raḳībān-ı (7) tu sırr-ı dil-i men

Fāş itdiler senüñ raḳīblerüñ benüm gönümün sırrını

Çend pūşide be-māned sūḥan-ı pinhānī

Nice (8) mestūr kıla gizlü sözler murād senüñ gözçilerün ya^cnī melā'ike-i ḥıfz benüm ezḳār-ı ḥafıyyemi ve a^cmāl-i mestürımı ifşā (9) iderler dimekdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + ---

Çi kunem men sühan be-pinhānī

Dü güvāhem qarīn şude her cā

(6) Tā be-māned ter ü şādāb nihāl-i kad-i (10) tu

Tā qala tāze ve şuya kanmış senüñ gamuñ fidānı

Vācib-i ānest ki ber-çeşm-i meneş be-nişānī

Vācib oldur ki (11) benüm gözüme dikesin murād şulu yerde olur senüñ gamuñ fidānı dañi benüm gözümde gerek tāze ve şuya (12) kanmış ola dimekdür ve hulāşa-i murād gözümüñ yaşı çoğdur dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Eger ħāhī kenār-ı āb-ı dil-cū

Nemī-yābī bih (13) ez-çeşmān-ı men ħū

(7) Der-ħam-i zülf-i tu didem dil-i ħod-rā rüzī

Senüñ zülfüñ büklümünde gördüm kendü gönlümi bir gün (14)

Guftemeş çüni [vü çün mī-zeyi ey zindānī

Aña niçesin ve niçe dirilürsin ey maħbūs murād sā'ilden 'aql-ı ma' āşdur

(8) Guft ārī] çı kunī ger ne-berī reşk be-men

Didi belī nice günü iletmeyesin baña ya' nī niçe günilemeyesin

Her gedā-rā (15) ne-buved mertebe-i sulţānī

Her gedāya olmaz sulţānlık mertebesı murād qalbüñ cevābından budur ki dir ben ħayb-ı hüviyyet (16) giriftārlığında sulţānlıkdayın sen reşk iderseñ olur ammā her gedāya sulţānlık mertebesı olmaz pes saña (17) buña isti' dād yoğdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Çünānem hest cāh u ser-bülendī

Ki bā-ħod nefsi men dāres besī reşk

(9) Rāstī (18) ħadd-i tu Ĥāfız ne-buved şoħbet-i mā

Rāstī senüñ ħaddüñ degüldür ey Ĥāfız bizüm şoħbetimüz

Bes eger ber-ser-i in küy kunī segbānī

(19) *Yiter eger bu maħalle başı üzre idesin segbānlık murād şoħbet-i İlähiyye her kimsenüñ ħaddi degüldür dimekdür (20)*

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Gedā-yı ħāk-nişin nīst der-ħur-ı şāhān

Kücā buved ki şeved müniseş Ĥudā-yı cihān (21)

VELEHU EYẒAN [549]

[Meḫ ülü Fā' ilātün Meḫ ülü Fā' ilātün]

(1) Çün der-cihān-ı hūbī imrūz kām̄kārī

Çün hūblık cihānında bugün murād işleyicisin

Şāyed ki 'āşıkān-rā [İ182a] (1) kāmī zi-leb ber-ārī

Yarar ki 'āşıkālruñ bir murādın lebden hāşıl kılasın murād budur ki (2) çün fā' il-i mutlak ve kâdir-i muhakkaksın kemāl-i kudretüñe ve kerem-i hāzretüñe lāyıkdur ki 'āşıkūñ murādını (3) şıfat-ı kelām ile taḫşil kılasın

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Her kes ne i' timād ber-a' māl-i ḫod kuned

Pes i' timād-ı tālīb-i tu (4) ber-' aṭā-yı tust

(2) Bā-' āşıkān-ı bī-dil tā çend nāz u ' işve

Göñülsüz 'āşıklara tā niçeye dek nāz (5) u şive

Ber-bī-dilān-ı miskīn tā key cefā vü ḫ'ārī

Miskīn göñülsüzlere tā kaçana dek cefā daḫi ḫ'ārılıkdur (6) murād keşret-i imtirār ve ihticābdan şikāyetdür

Beyt

+++/-+++/-+++/-+-

Sālḫā muntazır-ı porşeş ü buved kemāl

' Ömr (7) bü' gzeşt dirīgā vü ne-pursid zi-men

(3) Tā çend hemçü çeşmet der-' ayn-ı nā-tevānī

Tā niçeye dek gözün gibi (8) nā-tevānlık 'aynındasın

Tā çend hemçü zülfet der-tāb u bī-ḫarārī

Tā niceye dek zülfün gibi bükülmedesin (9) ve bī-ḫarārsın murād budur ki zātu'llāh mestürdür ke'enne zāhir u mazhar degüldür ki 'āşıkā tecellī-i cemāl (10) kılmaz ve külle yevmin hüve fī-şe'nin²⁴¹¹ ḫasebince dā'imā icādda ve aşarı ibrāzdadur

Ḳıṭ'a

-+---/-+---/-+---/-+-

Ber-cemāl-i dilber-i mā (11) nūr-ı ' izzet şud niḫāb

Z'ān tecellī der-niḫāb-ı len terānī²⁴¹² mī-kuned

²⁴¹¹ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma hâlidir. (Kur'ân, Rahmân 55/29).

²⁴¹² لَنْ تَرَانِي Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o

Geşt peydâ der-dil es' ad-ı hayâl-i yâr-ı ü (12)

Bâ-cemâleş rûz u şeb ' ıyş-ı nihânî mî-kuned

(4)Derdî ki ez-tu dârem cevri ki ez-tu dîdem

(13) *Bir derd ki senden dutarum bir cevri ki senden görürüm*

Kirişmeî be-dânî dânem ki rahmet âri

(14) *Eger bir şemme bileydüñ bilürüm ki rahmet getirür idüñ* murâd derdüme ve ihtiyârûña ' ilminüñ ve irâdetüñüñ (15) ta'alluğ icâdîsi olıcağ rahmet zühür ider dimekdür

Kıt'a

Bedâ ve tecellâ li'l-fu'âdi ve li't-ıtaraf²⁴¹³

Ve ebdâ liye'l-ğüsne'l-celîle (16) ' alâ za' fî

Febuhtu ğarâmen ve'ftezahtu şabâbeten

Hetektu esrârî bi-ğubbihi ve mâ uğfî

Felemmâ ra'â vucddî bihi (17) ve tevelluhî

De'ânî ileyhi bi'l-mekârimi ve'l-luğfi

(5)Esbâb-ı 'âşıkî-râ bisyâr mâye bâyed

'*Âşıklık esbâbınuñ* (18) *çok sermâyesi gerek*

Dilhâ-yı hemçü âteş çeşmân-ı rûd-bârî

Od gibi gönüller ve ırmağ yağdırıcı gözler murâd (19) 'âşık olanlaruñ kulübı nâr gibi harâretlü ve gözleri ırmağ gibi keşirü'l-mâ' gerek dimekdür

Bejt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Vişâl-i düst (20) taleb mî-kunî cefâ-keş bâş

Ki hâr u gül heme bâ-yek-diger tevâned bûd

(6)Der-hicr mânde bûdem bād-ı şabâ demânîd

(21) *Hicrde qalmış idüm şabâ yili belürtdi* [lafz-ı demânîd merhündür]

Ez-büstân-ı vuşlat büy-ı ümîd-vârî

Vuşlat büstânından [İ182b] ümîd-vârlık koğusun murâd budur ki firâğda qalmış idüm teveccüh-i seherî nefha-i Rabbâniye izhâr itdi [zâhir budur ki lafz-ı vuşlat zamm-ı vâv iledür ve harf-i tâ nefsi kelimedendür vaşl ma'nâsınadır ve ihmâl vardır ki vâvuñ fethi ile olup harf-i tâ hitâb için ola senüñ vaşluñ demek ola]

yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur'an, A'râf 7/143).

²⁴¹³ "1) Zâhir oldu, göze ve gönle tecellî etti. Zayıflığıma rağmen o azâmetli güzelliğini bana gösterdi. 2) Tutku ile bakakaldım. Şiddetli sevgi ile rezil rüsvâ oldum. Ben sırlarımı onun sevgisinde yırttım attım. Ve bunu da gizlemiyorum. 3) Ne zamân ki benim ona olan aşırı bağlılığım ve perişânlığımı gördüğü zamân; beni lütuf ve ikrâmlar ile yanına çağırır."

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---/+--

Çü (2) murğ der-kafešem k’ü tekāverī ki merā

Be-dān diyār be-perr-i ‘uḳāb bāz āred

Meger ki in dil-i gümrāh rāz güy ḥaṭā (3)

‘Inān girifte be-rāh-ı şavāb bāz āred

Eger guseste şud ān ‘aḳd ümīd hest ki yār

Vefā-yı ‘ahd be-dīn rişte (4) tāb bāz āred

(7) Gerçi be-büy-ı vuşlat der-ḥaşr zinde gerdem

Egerçi vaşluñ koḳusu ile ḥaşrde diri olurum (5)

Ser ber-neyārem ez-ḥāk ez-rüy-ı şermsārī

Baş kaldurmağa ḳādir olmazam toprakdan ḥacālet yüzinden (6) murād keşret-i ‘ışyān ḥacāletden yevm-i ḥaşrde ḳalkmağa ḳādir olamazam dimekdür

Rubā‘ī (Ahreb)

Derdā vü hezār bār (7) derdā

K’imrüz ne-dārem ḥaberī ez-ferdā

Ferdā ki şevem ferd zi-bīgāne vü ḥ’iş

Rabb erḥame lī velā tezernī (8) ferdā

(8) Ez-bāde-i vişālet ger cür‘ aī be-nüşem

Senüñ vaşluñ şarābından eger bir cür‘ a içersem

Tā zindeem (9) ne-verzem āyīn-i hüşyārī

Tā ki diriyin şınamazam ayıḳlıḳ ‘ādetin murād bir pāre mest-i vişāl (10) olsam hergiz ayıḳlıḳ istemez idüm dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Ḥoşā demī ki şevem mest-i vaşl-ı dilber-i ḥod

Cihān (11) u cümle ḡamāneş revend ez-dil-i men

(9) Mā bendeim ü ‘āciz tu ḥākimi vü ḳādir

Biz ḳuluz ve ‘ācizsin ḥākimsin (12) ve ḳādir

Ger mī-keşi be-zürem v’er mī-kuşi be-zārī

Eger çekesin beni zür ile ve eger ḳatlı idesin zārılıḳ ile (13) murād mantūḳdan zāhirdür

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+--

Ger günāhī gerdeem el-i‘ tizār

V'er haṭāyī reft ez-ān el-ictināb (14)

--+--/-+--/-+--/-+-

Der-cihān resm-i ḳadīrest ez-bezirgān merḫamet

Ez-fürū destān haṭā va'llāhu a' lem bi'ş-şavāb

(10) **Āḫir teraḫḫumī kun (15) ber-ḫāl-i zār-ı Ḥāfiz**

Āḫir bir merḫamet ḳıl Ḥāfizuñ zār ḫāline

Tā çend nā-ümīdī tā çend ḫāk-sārī

(16) *Tā niçeye dek ümīdsilik tā niçeye dek ṭoprağa ḳarışmaḳ*

Ġazel

+--+ / + + -- / +--+ / + + -

Murād-ı men zi-vişāl-i tu ber-nemī-āyed (17)

Belā-yı ' ışḳ-ı tu ber-men be-ser nemī-āyed

Ḥayāl-i rüy-ı tu der-çeşm-i men çünān be-nişest

Ki āftāb u mehem der-naẓar (18) nemī-āyed

Egerçi cüsten-i vaşl-ı tu ser-be-ser ḫaṭarest

Tu-rā zi-kuşten-i men ḫod ḫaṭar nemī-āyed

Hezār tīr zi-şüst-i du' ā (19) rehā kerdem

V'ez-ān hezār yekī kārger nemī-āyed

Zi-āh-ı men be-seḫer seng-i ḫāre nerm şevad

Meger be-güş-ı tu āh-ı seḫer (20) nemī-āyed

Zi-' aşıḳān-ı cihān hīç kes çü Sa' dī nīst

Çi güyemet ki be-çeşmet meger nemī-āyed

VELEHU EYẒAN [G.550]

[Mef' ülü Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) **Sāḳī egeret hevāst bā-mey**

Ey sāḳī eger senüñ muḫabbetüñ var ise şarāba

Cüz bāde meyār piş-i mā hey

[İ183a] (1) *Şarābdan gayru getürme bizüm önümüzze şaķın* murād budur ki şeyhe hıṭāb idüp dir ki ey şeyḥ ʿışķ-ı (2) İlähî ve feyż-i Ḥaķķa ḳudretüñ var ise bize andan ğayrı getürme

Rubāʿî (Ahreb)

Ān cām-ı ṭarab-şikār der-destem nih²⁴¹⁴ (3)

Vʿān sāġar-ı çün nigār der-destem nih

Ān mey ki çü zincir buved der-gerden

Divāne şudem biyār der-destem nih (4)

(2) Seccāde vü hırķa der-ḥarābāt

Seccāde ve hırķa meyḥānede

Beʿfrüş u biyār cürʿ a-i mey

Şat ve getür şarāb (5) *baķiyyesin* murād ḥānķāhda maķşūd-ı seccāde ve hırķa degül ʿışķ-ı İlähîdür anı taḥşil ḳıl dimekdür (6)

Rubāʿî (Ahreb)

Leb bāz me-gir yek zamān ez-leb-i cām²⁴¹⁵

Tā ber-dārî kām-ı cihān ez-leb-i cām

Der-cām-ı cihān çü telḥ ü şirîn be-hemest (7)

Īn ez-leb-i yār ḥāh [u] ān az-leb-i cām

(3) Ger zinde-dilî şinev zi-mestān

Eger ḳalbi diri iseñ işit mestlerden (8)

Der-gülşen-i cān nidā-yı yā Ḥay

Cān gülşeninde yā Ḥayy nidāsın murād mest-i İlähî olanlar yā Ḥayy ismine meşğüllerdür (9) ve ḥayāt-ı ebediyyeye ṭaliblerdür dimekdür

Rubāʿî (Ahreb)

Ez-ʿ ömr-i ʿ aziz-i ḥod bedin ḥursendem

Kʿān rüz ki der-ġuşsa-i tust (10) peyvendem

Yā Ḥayy be-ġüyem ü ḥayāt-ı ebed mî-cüyem

Īn zindegi-i fānî be-pes efkendem

(4) Bā-derd der-āy suy-ı dermān

(11) *Derd ile gel dermān cānibine*

Kevneyn niger be-ʿışķ lâ-şeyʿ

İki cihānı gör ʿışķ ile nesne degül murād ʿ aşık-ı Ḥaķ (12) olan derdnāk olup iki cihān muḥabbetinden pāk olup ṭalib-i Ḥaķ olur dimekdür

²⁴¹⁴ Hâfız-ı Şîrâzî'ye aittir.

²⁴¹⁵ Hâfız-ı Şîrâzî'ye aittir. Şerh-i Divân-ı Hâfız, Rubâî: 15.

Rubā'ī (Ahreb)

‘Ömr-i tu ki ber-ḥîre (13) çünân zâyi‘ şud²⁴¹⁶

Küçek çîzî ne-bûd kân zâyi‘ şud

Feryād ez-ân dem ki tu āgâh şevî

K’ân çîst ki ez-tu (14) rāyegân zâyi‘ şud

(5) Esrār-ı dilest der-reh-i ‘ışk

Göñül esrārıdır ‘ışk yolında

Āvāz-ı semā‘ vü nāle-i ney

(15) *Semā‘ āvāzı ve ney nālesi* murād ‘aşık olan āvāz-ı sâzdan ‘ışkdan rāz fehm ider

(16) dimekdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Men‘ -i semā‘ nağme-i ney mî-kuned faķih

Bî-çāre pey ne-bûde be-sırr-ı *nefahtu fih*²⁴¹⁷

(6) Yek müflis-i pāk der-reh-i (17) ‘ışk

Bir pāk müflis ‘ışk yolında

Bihter zi-hezār Ḥātem-i Ṭay

Yigrekdür biñ Ḥātem-i Ṭaydan murād faķir-i şābir ğanî-i (18) şākirden çok yegdür dimekdür

Beyt (Ahreb)

Bā-faķr be-sāzem ki merā faķr hoşest

Ger hîç ne-dārem çü tu dārem heme (19) hest

(7) Sultān-şifat ān büt-i perî-rüy

Pādşāh gibi ol perî yüzlü şanem

Mî-āmed ü ḥalk-ı şehr der-pey

(20) *Gelür şehr ḥalkı anuñ ardınca* murād ilhām mülki gelicek cümle ḥalk-ı şehr ve mücevvid ya‘ nî ḥavvās ve kuvā-yı (21) bedeniyye aña tābi‘ olurlar dimekdür

Ḳıṭ‘a (Ahreb)

Ān-rā ki melek be-güş-ı hüşeş güyed

Mî-fehmed ü hergiz ğam-ı dünyā [İ183b] (1) ne-ḥured

Pes cümle-i a‘ zā vü ḥavās yek dem

Der-cānib-i dünyā-yı denî key ne-gered

²⁴¹⁶ Şiir, Kemāleddîn İsmâil’e aittir.

²⁴¹⁷ نَفَخْتُ فِيهِ "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur’ân, Hicr 15/29).

(8) Merdüm niger ân be-rüy-ı h'ış

(2) Halk bakırlar anuñ h'üb yüzine

V'ez-şerm girifte 'arizeş hay

Hicābdan dutmuş anuñ yüzün ter murād (3) melek ehl-i şerm olur ve ehl-i şerm olan melek-şifatur ve şerm şifatur melekdür dimekdür (4)

Bejt

-+---/-+---/-+-

H'āstem būsī ez-ū reddem ne-kerd

Çün melek bāşed hemīşe şermgīn

(9) Hāfiz zi-ğam-ı tu çend nāled

(5) Ey Hāfiz senüñ gamuñdan niçe inleye

Āhir dil-i men-şikeste tā key

Ben şikestenüñ gönli kaçana dek (6) murād muhātab olan Hāfizdan nefsidür ve şikeste-dil olan rühidür ki dā'im nefsdan infic'āldedür (7)

Rubā'ī

++---/++---/++---/++-

Derdi ez-hicr-i tu dīdem ki ne-dīdem hergiz

Kāri şāyeste-i Hāq ez-tu ne-çīdem hergiz

Behr-i tu (8) bes ki şenīdem sūhan-ı nā-hoş-ı halk

V'ez-tu rüzī sūhan-ı hoş ne-şenīdem hergiz (9)

VELEHU EYẒAN [G.551]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Hoşter ez-küy-ı harābāt ne-bāşed cāyī

Ya' nī meyhāne maħallesinden hoşrek yoqdur bir maħām

Ki be-pīrāne-serem (10) dest dīhed me'vāyī

Ki pīrlık vaqtinde baña el vire bir şıgınaq murād budur ki hānqāhdan hoşrek (11) yer yoqdur ki pīrlık zamānında anda sākın olınuş amel-i dünyāsuz kuvvet-i qalīl ve maħall-i emn müyesser olup 'ibādete (12) iştiğāl olınuş

Bejt

++---/++---/++---/++-

Hoşā ki meykede küncinde bir yatağum ola

Elüm ayağum olup kāseden ferāğum ola (13)

(2) Ārzü mī-kunedem ez-tu çī pinhān dārem

Ārzü iderin senden ne gizleyeyin

Şişe-i bāde vü cāyī vü бүti zībāyī

(14) *Şarāb şīşesin ve bir hurrem yer ve bir yaraşuq maḥbūb* murād budur ki şunı arzū iderin ki bir şafā-yı ḳalbüm (15) ola ve bir güzel şeyḥ-i tarīḳat ola ki ḥuzūr-i ḳalb ile ‘amel-i āḥiret ḳılam

Beyt

+---/+---/+---/+--

Hoşā demī ki nigārī mey-i zülāl dihed (16)

Zi-behr-i kem şuden ‘ömr-i gūşmāl dihed

(3) Cāy-ı men deyr-i muḡānest mürevveḥ vaṭanı

Benüm yerüm deyr-i muḡāndur rāḥatlık (17) *vaṭanı*

Rāy-ı men rāy-ı бүtānest mübārek rāyī

Benüm fikrüm maḥbūblar fikridür mübārek fikr murād budur ki benüm maḳāmum (18) ḥānkāh-ı şeyḥdür ki rāḥat olacaḳ maḳāmdur benüm fikrüm zātu’llāh ve şifātu’llāh fikridür ki mübārek fikrdür (19)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Zıkr ü fikri gönlümüñ ol ḳadd ü ‘arızdur müdām

Fikr[i ki] fikr-i meliḥ zıkr[i ki] zıkr-i cemīl²⁴¹⁸

(4) Çi kunī nūş ki der-deyr (20) çü men şeydā nist

Ne iḳersin ki deyrde benüm gibi şeydā yoḳdur

Nist in cüz süḥan-ı bü’l-hevesī ra’ nāyī

Degüldür bu (2) *bir bü’l-heves ra’nādan ḡayrınıñ sözi* murād da’vī-i şevḳ ve zevḳ daḡı bü’l-heveslik ve ra’nālıkdur dimekdür nitekim [İ184a] (1) Ḥazret-i Mevlānā dimiş

Meşnevī

Ḥarf-i dervişān be-düzded merd-i dün²⁴¹⁹

Tā be-ḥāned ber-selimi ān füsün

Kār-ı merdān (2) rüşenī vü germiest

Kār-ı dūdān ḥile vü bī-şermiest

ve tevāzu’ ve pesti ādāb-ı tarīḳatdendür anuñçün bir (3) ricl-i munşif dimiş

Rubā’ī

²⁴¹⁸ Vezin kusuru bulunan bu mısırada bazı düzeltmeler yapılarak bu kusur ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

²⁴¹⁹ “Aşağılık kişi dervişlerin sözlerini bir selim kişiyi efsûnlamak için çalar.” “Erlerin işi açıklık ve sıcaklıktır ve aşağı kimselerin işi hile ve utanmazlıktır.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 36, Beyt: 319-320.

Bā-în heme bî-hāşilî vü hîç kesî
Dermānde be-nāresāyî vü bü'l-hevesî
Dādîm nişān zi-genc-i (4) maqşûd tu-rā
Germā ne-resîdîm tu şāyed be-resî

(5) Be-edeb bād ki herkes ne-tevāned guften

Edeb ile ol ki her kimse (5) qādir olımaz dimege

Sūhan-ı pîri meger ber-hemenî yār āyî

Bir pîr szini meger bir hekim ola t̄aqatlü murād da' vî-i fazl u (6) kemāl ve lāf-ı zevk ve hāl itmek terk-i edebdür bu sözi recul-i kāmîl ve mükemmel demek gerek nitekim gül haqqında dinilmiştir (7)

Rubā'î

--+/-+++/+---+/-+-

Ez-būy-ı gül be-cānib-i gülşen kunend rüy
Her sūz-ı ta' am mîve şināsend bāğ u cūy
Bîmend bāz-rā eşer-i luţf-ı bāğbān (8)
Bā-bāğbān kunend zi-gülzār u bāğ hūy

(6) Şanemā ğayr-ı tu der-hātır-ı mā key künced

Ey şanem senüñ ğayruñ bizüm hātırımuza kaçan (9) şığar

Ki merā nîst be-ğayr ez-tu be-kes pervāyî

Ki baña yoqdur senden ğayrı kimse pervāsı murād 'aşîq-ı Haq olanuñ (10) hātırında Haqdan ğayrı olmaz dimekdür

Ġazel

+---/+---/+---/+---

Derün-ı halvet-i mā cüz men ü tu hîç kesî nîst
Biyā vü hem-nefesî kun ki (11) 'ömr cüz nefesî nîst

Ne her kesî be-tuend qadēm nihed ber-i āteş
Ki 'ışq-bāzi-i pervāne kār-ı herkesî nîst

Merā zi-ğayd-ı tu (12) rüy-ı halāş nîst be-nākām
Be-kām-ı h'ış buved bülbülü ki der-ğafesî nîst

Kemān me-ber ki be-cāy-ı tu hîç kesî be-pendem (13)
Kesî ki her nefesî bā-kesiest hîç kesî nîst

Be-ḥāksāri eger ser nihed ğarīb ne-bāşed
Giyāh-rā çü be-ser ü bülend dest (14) resī nīst

Heves hemī kunedem ser fidā-yı pāy-ı tu kerden
Be-ḥāk-ı pāy tu ki ender-serem cüz in hevesī nīst

Eger (15) be-çeşm-i tu dürest rāh-ı Ka' be-i maqşūd
Zi-ḥ'ışten ḳademī zen birün ki rāh besī nīst

(7) Raḥm kun ber-dil-i (16) mecrūḥ u ḥarāb Ḥāfız

Raḥm ḳıl Ḥāfızuñ mecrūḥ u ḥarāb göñlüne

Z'ān ki hest ez-pey-i imrüz yaḳın ferdāyī

(17) *Zirā vardur bu günüñ ardından muḥaḳḳaḳ bir yarın* murād raḥm-ı zuḥr-ı āḫiret
olmaḳ gerekdür dimekdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Mā gerçi (18) faḳirīm ne-dārīm peşizī
Tu her çı be-māhī kunī ez-behr-i Ḥudā kun

VELEHU EYŻAN [G.552]

[Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Şubḥest ü jāle mī-çeked ez-ebr-i (19) behmenī

Şabāḫdur ve çih tamlar ḳış bulutından

Berg-i şabūḥ sāz u be-dih cām-ı yek menī

Şabāḫ şarābı yarāğın düz (20) ve vir bir batmanlık ḳadeḫ ya'nī büyük tolu ḳadeḫ
murād şabāḫ vaḳtinde zamān-ı bāridde şevḳ ile zikre meşğül (21) olup taḫşil-i ḥarāret
ḳılmağā terğibdür

Beyt

+++/-+--/-+--

Men ü ma' şūḳ u cām-ı nāb u şabūḫ
Be-küşā ber-men in der ey fettāḫ [I184b] (1)

(2) Der-baḫr-i māyi vü meni üftādeem biyār

Bizlik ve benlik deñizine düşmişüm getür

Mey tā ḫalāş baḫşedem ez-māyi (2) vü menī

Şarābı tā ḫalāş bağışlaya baña bizlikden ve benlikden murād 'ışḳ-ı İlähī ve sülük-ı
ḫarīḳ-i faḳr ādemi (3) enāniyyet ü tekebbürden ḫalāş ider anuñçün anı ḫaleb ider

Rubā'î

Müsted' iem ez-ḥazret-i sulṭān ḳadem (4)

Yek cür' a şarāb-rā ki ser tā be-ḳadem

Mestem kuned ānçünān ki āsūde şevem

Ez-ḳā' ide-i vücūd u (5) ez-resm-i ' adem

(3) Ḥūn-ı piyāle ḥur ki ḥelālest ḥūn-ı ū

Ḳadeḥ ḳanıñ iç ki ḥelāldür anuñ ḳanı

Der-kār-ı (6) bāde bāş ki kārīst kerdenī

Şarāb işinde ol ki idecek işdür murād piyāleden ḳalbdür anuñ (7) ḳanın içmek ya' nī nefsanıyyetin ifnā itmek ḥelāldür ve 'ışk-ı İlāhī 'amelüne meşğul olmaḳ gerek ki idicek (8) işdür ve ehl-i 'aḳl ḳatında murād bud idügi zāhirdür ve illā ḥamr ḥelāldür dimek küfrdür (9)

Ḥikāyet

Mevlānā Celāl ḥıdmetine bir kimse gelüp bir kişinüñ bir marāz-ı ḥā'ili var ḥāzıḳ u müselleḡ tabībler bunuñ (10) ' ilācı ḥamr içmege münḥaşırdur içmezse ḥelāk olur dirler ol kişi ḥamr içmek ḥelāl midür diyü istiftā (11) idüp Mevlānā Celāl daḫi devā için bu şüretde şurb-ı ḥamr ḥelāldür dimiş ba' zı süfehā bu ḥaberi işidüp (12) bu beyti dimiş

Beyt

--+/-+--+ / +---+ / -+-

Derd-i ḥumār dārem ü dermān vey meyest

Ey ḥ'āce mey zi-behr-i müdāvā ḥarām nīst (13)

ve ba' zı fişka ḥükmi ıtlāk idüp bu beyti dimiş

Beyt

+ --- / + --- / + --

Ḥelālest der-kesī mī-erğuvānī

Be-fetvā Monlā (14) Celāl Devānī

Mevlānā Ḥāfızuñ bu beytine ḥall-i ḥamra fetvādur dimek bu maḳūle-i fişka ve süfehā (15) kelāmıdur ve Ḥ'āce Ḥāfızuñ şānını bilmeyen 'āmī hadeyānīdür ve bunuñ ḳadrini bir miḳdār bilen dimiş (16)

Beyt

--+ / + --- / ---+ / + ---

Ey Ḥāfız-ı Şirāzī ber-mā naḳar endāzī

Mā ' aşıḳ-ı ser-bāzīm tu kāşif-i her rāzī

(4) Ger şubḥ-dem (17) ḥumār tu-rā derd-i ser dihed

Eger şabāḥ vaḳtinde ḥumār saña baş ağrısını vire

Piřāni-i ħumār hemān (18) bih ki bi'şkeni

Ħumār alını hemān yegdür ki řıyasın murād budur ki *inne'l-münāfikine* (19) *řalātu'l-‘atameti ve'l-fecri*²⁴²⁰ ħasebince eger řabāĥ vaĥtinde saña ‘ibādet keseli gelürse hemān ol yegdür ki *e‘üzü* (20) *bi’llāhi mine’ş-şeytāni’r-racīm*²⁴²¹ diyi keselüñ başını yarup ‘ibādete durup *ve izā ħāmū ile’ş-řalāti* (21) *ħāmū kūsālā*²⁴²² zümresinden olmayasın

Rubā‘i

-+---/-+---/-+---

Her ki-rā der-ser hevā-yı meh-veşest

Der-řabūĥi bāde [İ185a] (1) ħurden hem ħořest

Ger tu-rā maĥmūri āred ān řarāb

Der-pey-i ü tāze kerden hem ħořest

(5) Sākī be-dest (2) bāř ki ħam der-kemīn-i māř

Ey sākī ħāzır ol ki ħam bizüm pusumuzdadur

Muşırb niġāhdār hemīn reh (3) ki mī-zeni

Muşırb řaĥla bu yolu ki urursın murād řeyĥe ve vā‘ize ĥiřābdur řeyĥe dir ki ħāzır (4) ol ki ħam-ı dūnyā bizüm pusumuzdadur anuñ ile bizi řarıĥatden iĥrāc itmek ister ve vā‘ize dir ki ey vā‘iz (5) bu beyān ĥıldıġuñ yolu řaĥla ya‘ni ‘amel ĥıl ki ġayrılarıñ saña iĥtidāsı ola

Rubā‘i (Ahreb)

Rüzī (6) dil-i men zi-cüst ü cüyī nā-sūd

Pāy řalebem zi-bes tekāpū būd

Ĥün rızĥ u ecel ne-kāř ĥiĥ ü ne-füzūd (7)

Peymūden-i ĥāk peymūden-i bād būd

(6) Mey diĥ ki ser be-ġuř-ı men āverd ü ĥeng ü ġuft

řarāb vır ki ĥeng başını (8) benüm ĥulaġuma ġetürdi didi

Ħoř bü’ġzerān u bi’şnev ez-īn pīr-i münĥanı

Ħoř ġeĥ ve iřit bu bükülmüş pīrden (9) murād budur ki řeyĥ-i murāĥıb baña başını ĥulaġına ġetürüp didi ‘ömri ĥoř ġeĥür ya‘ni ‘ibādet ile itmām (10) eyleġil ve bu bükülmüş pīrūñ pendin diñlegil

²⁴²⁰ إنَّ الْمُنَافِقِينَ صَلَاةُ الْعَتَمَةِ وَالْفَجْرِ Sabah ve yatsı namazı münafıklar için (aġırdır). (Hadīs), Bu hadīs Sünen-i Ebū Dāvud’da řu şekildedir: أَنَّ الصَّلَاةَ عَلَى الْمُنَافِقِينَ عَلَى الصَّلَاةِ عَلَى الصَّلَاتَيْنِ هَاتَيْنِ إِنَّ

²⁴²¹ Bu ibāre bir hadīs iĥerisinde şekilde yer almaktadır. Anlamı şu şekildedir: Ben bir kelime biliyorum ki bu kimse onu söylerse öfkesi mutlaka ġeġecektir. “Eüzü billāhi mine’ş-şeytānirracīm” Allāĥ’ın rahmetinden kovulmuş, taşlanmış şeytānın şerrinden Allāĥ’a sıġınırım. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3 s. 429, Hadīs No: 3452.

²⁴²² وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَى Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; Hālbuki Allah onların oyunlarını başlarına ġevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara ġořeriř yaparlar, Allah’ı da pek az hatıra ġetirirler. (Kur’ān, Nisa 4/142).

Rubā'ī (Ahreb)

İhdāş-ı zamāne-rā çü pāyānī nīst²⁴²³

V'āhvāl-i cihān-rā (11) ser ü sāmānī nīst

Çünin ğam-ı bīhūde be-ħod rāh me-dih

K'in māye-i 'ömr nīz çendānī nīst

(7) Hāfiz be-bī-niyāzi-i (12) merdān ki mey ħurī

Ey Hāfiz erenler istiġnāsı haqqı için ki şarāb içme sen

Tā bi'snevī (13) zi-şavt-ı muġannī hüve'l-ġanī

Tā işidesin sāzende şavtıdan hüve'l-ġanī lafzını murād budur ki 'ışk-ı İlāhī (14) nüş idüp tevekkül-i Haq iderseñ vā' iz kelāmından Allāh ġanīdür şavtın işidüp rızk için ğam-ı dünyā (15) çekmezsın

Rubā'ī (Ahreb)

Tā çend ez-ın ğam-ı firāvān ħurden

Sīle-i cihān be-gerden-i cān ħurden

Nān mīne-ħurī tu ez-(16) ğam-ı nān ħurden

Z'in pīş-i ğam-ı bīhūde ne-tevān ħurden

VELEHU EYŶAN [G.553]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) 'Ömr bü'gzeşt be-bī-ħāşılı vü bü'l-hevesī

(17) 'Ömr geçdi ħāşılsuzluk ile ve çok heves ile [yā maşdariyyedür]

Ey püser cām-ı meyem dih ki be-pīrī mī-resī

(18) *Ey oġlan şarāb kadeħin vir baña ki pīrlige irişesin* murād kendünün 'ömrü zāyi' olduğundan te'essüf (19) ve şeyħ-i cedıdden himmet talebidür [yā ħitābdur]

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Mededī kun be-men-i ħaste-dil ey cān-ı cihān

Ki ne-māndest zi-'ömr-i men-i bī-çāre (20) besī

(2) Leme'a'l-berķu mine't-ıuri ve ānestü bihi

Leme'a fi'l-māzīdür maşdarı leme' ve leme' āndur yalabımaķ ma'nāsına ve lafz-ı (21) *ānestü* nefis-i mütekellim-i vaħdedür ef' āl bābından ki maşdarı ināsdur ki bunda görmek ma'nāsınadır ma'nā-yı mışrā' [İ185b] (1) budur ki *şimşek yalabıdı ħurdan ve ben gördüm anı* [bunda didi zirā eylemek ma'nāsına daħi gelür ve işitmek ma'nāsına daħi gelür ve ihāş muķābili daħi murād olur]

Fele'alli leke ātin bi-şihābin ķabesi

²⁴²³ Baba Efdal Kāşānī, Rubāiyyāt, No: 41, Ganjor.

Ātin medd ile ism-i fā' ildür (2) *āti ye* 'tiden ve *şihāb* od şu'lesidür *ķabes* yanar odın pāresine dirler ma' nā-yı mışrā' budur ki *ola ki* (3) *getürem senüñ için yanar odın pāresi şu'lesini* urād mütekellimden 'aql-ı me'ād yā rūh-ı insānidür ve muḥātabdan (4) nefsdür lācerem ol buña dir cānib-i İlāhiden nūr-ı lem'ān itdi ve anı gördüm ümīd-varum ki saña bir şu'le (5) ve eṣer getürem andan tā ki ihtidā bulasın [bunda iktibās vardur Süre-i Taḥada mezkūr olan āyetden ki Ḥaḳ Te'ālā Mūsā 'aleyhi's-selām ħarañu gicede ehl-i beytine didügin hikāyet idüp dir *fē-ķāle li-emlihi'mküṣū innī ānestü nāren le'alli ātiküm minhā bi-ķabesin*²⁴²⁴ ve bunda *bi* lafzında ḫarf-i cerr zā'iddür bā taḳviyyet içündür] [yā işbā' iyyedür]

(3) Çi şekerhāst der-în şehri ki ķāni' şudeend

Ne şekerler vardur (6) *bu şehride ki ķāni' olmışlardur*

Şāhbāzān-ı tarīķat be-maķām-ı megesi

Tarīķat şāhbāzları megeslik maķāmına (7) murād budur ki çok telezzüzāt-ı cismāniye vardur bu dünyāda ki uluları şāhbāz-ı dīn iken meges gibi ol şeker gibi (8) olan ḫuzuz-ı cismāniyeye ez-zünüb megeslik dā'iresinde ḫalmışdur

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Ey sālīk-i tarīķat vü şāhbāz-ı (9) millet

Çü geşt-i şehper-i tu mādī be-cāy-ı pestī

(4) Düş der-ḫayl-i gulāmān-ı dereş mī-reftem

Dün gice anuñ ḫapusı (10) *ķulları cemā'atinden gider idüm*

Guft k'ey bī-kes bīmār tu bārī çi kesī

Didi ey bī-kes ḫastasın bārī ne (11) *kimsesin* murād kümmel-i evliyā zümresine duḫūl-i 'azmi ile gider idüm hātīf-i ğaybsın kimsin ki bu dā'ireye (12) vuşūl ve bu maķāma duḫūl ḫaşd idersin didi

Rubā'ī (Ahreb)

Ey dil egeret be-vaşl-ı dildār-ı hevāst

Merg-i ḫod u (13) zindegiyet ez-ū bāyed ḫ'āst

Pervāne be-vaşl-ı dest der-gerden-i şem'

Āngāh avered k'ez-ser-i ḫod ber-ḫāst

(5) Tā çü micmer (14) nefesī dāmen-i cānān ğirem

Tā micmer gibi bir nefes cānān etegin dutam

Dil nihādīm ber-āteş zi-pey-i ḫoş nefesī

Göñül ḫoduķ (15) *od üzre bir ḫoş nefes için* murād budur ki micmer içinde od olup anda yanan ḫayyib olduğiçün anuñ üzerine (16) maḫbūblar etegin dutup taḫyīb-i libās

²⁴²⁴ فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُتُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur'an, Tâhâ 20/10).

iderler pes micmer anlaruñ etegin dutuben dağı dāmen-i cānānı dutmak için tenüm micmerinde (17) albimi od üzre oyup yakmağ üzreyin ulāsa-i murād vuşul-i dost āteş-i mücāhedede yanmağ ile olur (18) dimekdür ba‘ zı nüsağda bu beyt vāı‘ olmaş

(6) Bā-dil-i ūn şude çün nāfe oşeş bāyed būd

an olmaş gönül (19) ile nāfe gibi oş olmağ gerek

Her ki meşhūr-ı cihān geşt be-müşkīn- nefesī

Her kim ki meşhūr-ı cihān oldu müşkīn- nefeslik (20) ile murād budur ki müşkīn- nefes olmağa nāfe gibi gönli an olup atır oş olmağ gerek dimekdür (21)

Rubā‘ ī (Ahreb)

Hān ey dil-i ayret-zede bī-ser ü pāy

Ger hest tu-rā ıdmet-i cānān dārāy

Der-ulmet-i şeb çünān rüşen [İ186a] (1) kun ki tu-rā

Çün şem‘ be-cüz pāy ne-mānd ber-cāy

(7) Kārvān reft ü tu der-rāh-ı kemīngāh be-‘āb

Kārbān gitdi ve sen pusu yeri (2) yolında uyudasın

Veh ki bes bī-aber ez-ulul-ı çendīn ceresī

Vāh ki bu deñlü çāñ feryādıdan sonra bī-abersin (3) murād budur ki dünyā bir pusu yeridür ki niçe a‘ dā-yı dil ü cān u imān bunda pinhāndur ve enbiyā ‘aleyhi’s-selām ve evliyā-yı (4) ‘azām ve etiyā-yı kirām feryāddan uyanmayup ‘āb-ı afletdesin

Rubā‘ ī

Ber-ız ü me-ur am-ı cihān-ı güzerān²⁴²⁵

Bi’nşin (5) ü cihān-ı şādmānī güzerān

Der-ab‘ -ı cihān eger vefāyī būdī

Nevbet be-tu od neyāmedī ez-degerān

(8) Bāl bü’gşā (6) vü şafir ez-şecer-i tūbī zen

anad aç ve āvāzı tūbā ađacından ur

ayf bāşed çü tu murgī ki esīr-i afesī

(7) ayf ola senüñ gibi bir uş ki bir afes esīri ola murād mütekellimden ‘aql-ı me‘ ād ve muātabdan nefs-i nāıqa yā rūh-ı (8) insānīdür lācerem ol buña ıtab idüp bāl himmeti içüp maām-ı a‘ lāya uçup tūbā ağacına ‘urüc (9) idüp anı maall-i burüc idüp anda mütekellim ve terennüm itmek gerek sencileyin uş esīr-i afes olmağ lāyık degüldür (10) dir

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

²⁴²⁵ Abdullah Cevdet, **Ömer Hayyām Rubāileri**, (Yayına Hazırlayan ve Çeviren: Mehmet Kanar), Şule Yayınları, İstanbul 2013. s. 507, Rubāi No: 431.

B'ışnev ey-murğ-ı ' azîz ü âşnâ-yı şehr-i kıuds
Çün tu murğ-ı zîrekî çün üftâdî der-kafeş

(9) Çend (11) püyed be-hevâ-yı tu zi-her sū Hâfız

Nice bir yiler senüñ hevân ile her tarafa Hâfız

Yessera'llâhu tarîkan bike (12) yâ mültemesî

*Allâh müyesser ide saña bir tarîk ey benüm maḥlûbum murâd kendünüñ taleb-i
Ḥaḥda tek ü püy itdügin (13) zîkr idüp andan girü aña tarîk-i vuşul talebidür ve bu
mışrâ' maẓmünü *Allâhümme es 'âlu minke iyyâke*²⁴²⁶ kabîlindendür (14)*

VELEHU EYẒAN [G.554]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Ketebtü kışşate şevkî ve midma'î bākî

Ketebtü nefş-i mütekellim-i vaḥdedür *kışşate* anuñ mef' ulidür (15) ve *midma'î* ism-i
mekândur göz yaşı yeri dimek olur ki murâd gözdür ve *bākî* ism-i fâ' ildür *bekî*
*yebkî*den (16) ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *yazdum benüm şevküm kışşasını kim gözüm
ağlaridi*

Biyâ ki bî-tu be-cân âmedem zi-ğamnākî

(17) *Gel ki sensüz cāna gelmemişdür ğamnâklikden murâd izhâr-ı kemâl-i iştiyâkdur
[yâ maşdariyyedür]*

Ḳıṭ' a

+++ / +-+- / +-+

İştiyâq-ı merâ tu pendârî (18)

Ki meger qâbil-i beyân bâşed

Herçi ber-ḥadd-i lafz u ḥarf bûd

Gâh terkîb ber-zebân bâşed

V'ânçi ez-lafz (19) u ḥarf bîrûnest

Men çi dānem ki ân çi sâñ bâşed

Sâlhâ ger merâ der-în ma' nâ

Kilk-i vaşşâf (20) der-benân bâşed

Pes be-her cā ki kâtibî yâbend

²⁴²⁶ اللَّهُمَّ اسْأَلُ مِنْكَ إِتَاكَ Allah'ım seni senden istiyorum (Diğer Arapça İbâreler)

Ki virādest dūr-feşān bāşed

Yār-ı men gerded ü be-her vaşfi (21)

Gāh taḥrīr-i hem-‘ inān bāşed

Be-nüvisim ü şerḥ ü başt kunim

Tā be-ten kuvvet ü tevān bāşed

Çün be-bīnem ki ānçi [1186b] (1) bākī mānd

Be-dü şad bāre biş ez-ān bāşed

(2) Besā ki gufteem ez-şevḳ bā-dü dīde-i ḥ’iş

Niçe kerre dimişim (2) şevḳden kendü iki gözüme

Eyā menāzil-i Selmā ve eyne Selmākī

Ey Selmānuñ menzilleri ḳandedür Selmāñ murād (3) budur ki iki gözüm ma‘ şūḳa menzilleri idi şimdi anlarda ḥāzır olmadığı için bunlardan niçe kerre istigsār (4) itdüm ve bu ma‘ nā nazmında Selmān dimiş [yā-yı işbā‘ iyyedür]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zamān zamān bedel ü cān-ı ḥ’iş guftem

Eyā menāzil-i Selmā (5) ve eyne Selmākī

ammā Aḥmed Paşa bunlaruñ ḥilāfin dimiş

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Gönülde gözde ṭolusın nice disün Aḥmed (6)

Eyā menāzil-i Selmā ve eyne Selmākī

(3) ‘Acīb vāḳı‘ aī vü ğarīb ḥadişeişt

‘Acīb vāḳı‘ a ve ğarīb ḥadişedür (7)

Ene’ştabartu ḳatīlen ve ḳatīli şākī

*Iştabartu nefsi-i mütekellim-i vaḥdedür itfi‘ āl bābından aşlda iştabartu (8) idi ḥarf-i tā ḥarf-i ṭāya ḳalb olunmuşdur ve ḳatīl fi‘ il be-ma‘ ne‘ l-mef‘ üldür ve ḳatīl ismi-i fā‘ ildür şākī (9) ismi-i fā‘ ildür şekā yeşkūdan ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki *ben şabr iderüm maḳtül olduğum ḥālde ḥālbukim* (10) *benüm şikāyet idicidür* fi‘ l-vāḳı‘ ‘aceb vāḳı‘ a ve ğarīb ḥadişedür maḳtül şikāyet itmeyüp şabr ide (11) ḳatīl zālīm iken ‘özü itmeyüp şikāyet ide murād budur ki rūḥ dir nefsi keşret-i ‘işyān ile beni helāk (12) itdi ḥālbukim ben maḳtül iken şabr iderin ol ḳatīl iken şikāyet idüp benüm murādātuma müsā‘ ede itmedüñ (13) dir*

(4) Ki-rā resed ki kuned ‘ ayb-ı dāmen-i pāket

Kime irer ya‘ nī kime lāyıkdur ki senüñ dāmen-i pāküñ ‘ ayblamaya

Ki (14) hemçü kaçre ki ber-berg-i gül çeked pākī

Pākī lafzında olan harf-i yā hitāb içündür ma‘ nā-yı mısrā‘ budur ki (15) *gül yaprağı üzre tamlayan kaçre gibi pāksin* murād mütekellimden ‘ aql ve muhātabdan rūhdur ki aña dirsın şöyle (16) pāksin ki senüñ dāmenüñe ‘ ayb isnād itmege mecāl yoқdur ve nezāfetde gül yaprağı üzre tamlayan kaçre gibisin (17)

Beyt

-+---/-+---/++-

Key resed in hāzil-i bed-gūy-rā

Tā be-yābed ‘ ayb u naқs-ı āftāb

(5) Zi-ḥāk-i pāy-ı tu dād āb-ı rüy-ı lāle (18) vü gül

Senüñ ḥāk-i pāyuñdan vridi lāle ve gül yüzine şuyı

Çü kilik-i şun‘ raқam zed ber-ābi vü ḥākī

(19) *Çün şun‘ kalemi raқam urdı ābī ve ḥākī üzre* murād ‘ aqluñ rūḥa kelāmını zikrdür ki *ḥalaқtū‘ l-eşyā‘ e* (20) *li-eclike*²⁴²⁷ ḥasebince her nesne rūḥ-ı ādem için ḥalқ olunup ve ādemüñ cemāli āşārından bir şemme gayra āb-ı (21) rüy olmışdur

Rubā‘ i

---+/-+---/+---+/-+---

Ey ez-bisāt-ı cāh-ı tu gerdün vilāyetī

V‘ey ez-sipāh-ı rāy-ı tu ḥürşid-i rāyetī

Ger dih [İ187a] (1) zebān-ı süsen-i āzāde her nefes

Der-bāb-ı luţf ez-dem-i ḥilқat rivāyetī

(6) Şabā ‘ abir-feşān geşt sākiyā ber-ḥiz

(2) *Şabā ‘ abir saçıcı oldu ey sāki dur*

Ve hāti şemsete kermin muţayyibin zākī

Harf-i vāv ‘ atf içündür ki (3) *hāti* cümlesi *ber-ḥiz* cümlesine ma‘ tūfdur ḥiz ki mürādif-i kamerdür ve lafz-ı *hāti* ismdür esmā-yı ef‘ ālden (4) a‘ tīnī ma‘ nāsınadır ve *şemsete* güneşde olandur ve *kermin* lafzı fetḥ-i kāf-ı ‘ Arabī ve sükün-ı rā ile bağıdur ve *muţayyibin* (5) ism-i mef‘ ul şigāsıdır gökçek koқulandırılmış dimekdür ve *zākī* ṭāhir ma‘ nāsınadır ma‘ nā-yı mısrā‘ budur ki daḥi (6) *getür üzümün güneşde olmuş gökçek koқulu pākin* murād teveccüh-i seḥerī nefḥa-i Rabbāniye saçup feyezān-ı İlāhī izḥār (7) ider oldu ey şeyḥ ḳalқup āftāb-ı şerī‘ at ile mürebbī ve puḥte olan ‘ ibādāt-ı tayyibeyi iḥlāş ile getür tā ki (8) mürīdlere tekmil-i tarīқat itdüresin dimekdür

Ḳıṭ‘ a

²⁴²⁷ خَلَقْتُ الْاَشْيَاءَ لِاِحْلَاقِكِ Mahlukatı senin için yarattım. (Hadis)

+---/+++---/+++---/+++

Cihān-ı kerem pādşāh-ı şerī' at
Ki hestet ber-iqlīm-i dīn kām-kārī (9)
Tu ān feyz-baḥşī ki der-rūz-ı cūdet
Çü kân geşt deryā zi-bes ḥāksārī
Mizāc-ı şabā z'ān sebeb rūḥ-baḥşest (10)
Ki gerdest be-aḥlaḳet āmīzkārī

(7) Da' i't-tekāsüle tağnem feḳad cerā meşelün

Da' emr-i ḥāzır dur terk ma' nāsına tağnem (11) meczūmdur emrūñ cevābı olduğıcün feḳad cerā şart-ı maḥzūfuñ cezāsıdur ma' nā-yı mışrā' budur ki kāhilligi terk (12) kılganīmet bul ki taḥkīken meşel-i carī olmuşdur

Ki zād-ı rāh-revān cüstiest ü çālākī

Ki gidenlerūñ azıgı (13) cüstlükdür ve çabüklükdür murād ' ibādetde neşāt ve rağbete terğıbdür ki Resūlullāh 'aleyhi's-selām buyurmuş (14) inna'llāhe lā-yemellu ḥattā temellū²⁴²⁸

Beyt

-+---/-+---/-+---

Ṭā' at-i Ḥaḳ gerçi telḥ āyed tu-rā
Dāru-yı telḥest derdet-rā devā
Telḥ-i dārū nāfi' (15) āyed 'āḳıbet
Ḥaste-rā baḥşed şifā vü 'āfiyet

(8) Eşer ne-mānd zi-men-i bī-şemā'ilet arī

Eşer ḳalmadı benden senūñ şemā' ilūñsüz (16) belī

Erā meāşiri maḥyāye min muḥeyyākī

Erā nefsi mütekellim-i vaḥdedür ve meāşir cemī' -i me'şeretedür iyü ḥū ma' nāsına ve maḥeyā fetḥ-i (17) mīm ile ḥayāt ma' nādınadır ve muḥeyyā zamm-ı mīm ve teşdīd-i yā ile yüz ma' nāsınadır ma' nā-yı mışrā' budur ki görürüm (18) ben ḥayārımuñ iyü şıfatların senūñ yüzünden murād mütekellimden bedendür muḥātabdan rūḥdur lācerem beden rūḥa dir senūñ (19) şemā' ilūñ ve ḥuzūruñ olmayıcaḳ benüm hergiz eşerüm ḳalmaz belī benüm ḥayātımuñ iyü ḥaşletleri senūñ yüzündendür [ḥarf-i yā kesrenūñ işbā' ından mütevellid olmuşdur]

Nazm

-+---/-+---/-+---

Ey (20) ḥümāyün ṭā'ir-i ferḥunde-fāl
Rūḥ-ı insānī enīs-i zü'l-celāl

²⁴²⁸ إِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا Siz usanmadıkça Allah usanmaz. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dāvud Tercemesi**, c. 1, s. 546, Hadīs No: 1368.

Çün nihādī z'ān cihān-ı hoş-şadēm
Der-ten-i hemçün (21) kafes ey hūb dem
Geşt peydā in kafes āsarhā
Mī-fütādī bī-tu çün dīvār hā

(9) Zi-vaşf-ı hūsn-i tu Hāfiz çigūne [İ187b] (1) nuṭṭ zened

Senūñ hūsnūñ vaşfindan Hāfiz niçe nuṭṭ ura

Ki çün şıfāt-ı İlāhī verā-yı idrākī

Ki şıfāt-ı İlāhiyye gibi (2) idrāk ortasında murād muḥāṭabdan ki rūḥ-ı insānīdür lācerem anūñ hūsn-i cemālī beyān u vaşfı 'ayān olunmağa qābil (3) degüldür ki *ve yes'alūneke 'ani'r-rūḥi kulī'r-rūḥü min emri Rabbi*²⁴²⁹ ḥasebince 'ilmi ḥazret-i Hāḳḳa maḥşūşdur pes şıfāt-ı İlāhiye nice (4) ki bikünhihā bilinmek müyesser degül ise rūḥ daḥi böyledür ve ba' zı nüsaḥda mışrā' -ı şānī bu vāḳı' olmış

Ki sırr-ı şun' -ı Hūdāyī (5) verā-yı idrākī

Muḥāṭab rūḥ idügi bunda ezherdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Çendān tu 'ayānī ki heme kes menem ān guft

Çendān (6) tu nihānī ki kiest hīç ne-dāned

VELEHU EYẒAN [G.555]

[Mütefā' ilün Fe' ülün Mütefā' ilün Fe' ülün]

(1) Ki bered be-nezd-i şāhān zi-men-i gedā peyāmī

Kim ilete pādşāhlar (7) ḳatına ben gedānuñ bir ḥaber

Ki be-kūy-ı mey-fürüşān dü hezār Cem be-cāmī

Ki şarāb şaticılar maḥallesinde iki biñ Cem bir (8) ḳadeḥe murād pādşāhlardan ḥānḳāhda olan ve ehl-i sülükdan evliyā-yı tarīḳatdür ki *el-mülükü taḥte'l-eṭmārī*²⁴³⁰ (9) ḥasebince anlar pelās-pūi pādşāhlardur ve şarāb şaticılar ya' nī 'ışḳ-ı İlāhī viriciler anlardur ve anlaruñ ḳatında (10) şāhlar mu' teber degül 'ışḳ-ı İlāhī mu' teberdür pes anlaruñ gibi büzürgvārlara benüm gibi faḳīrūñ ḥaberin kim iletür ya' nī kimse (11) iletmez diyü kendüyi tenzīl ve anları ta' zīm ider

Naẓm (Ahreb)

Her çend ki der-mertebe mā mūrānīm

Pes zāhir ü peydāst ki (12) mā mīrānīm

Yek laḥza gedāyīm ü gehī sulṭānīm

²⁴²⁹ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir. (Kur'ân, İsrâ 17/85).

²⁴³⁰ الملوك تحت الاطمار Asıl krallar eski elbiseleri giyenlerdir. (Diğer Arapça İbâreler)

Der-hâlet-i h̄iştēn ʿaceb mī-mānīm

(2) Şudeem ħarāb u bed-nām (13) u henüz ümīd-vārum

Ĥarāb u bed-nām olmamışdır ve henüz ümīdlüyün

Ki be-himmet-i ʿazīzān be-resem be-nīk-nāmī²⁴³¹

(14) *Ki ʿazīzler himmeti ile irişem iyü adluluğa murād kendünün aĥvālī müşevveş olduğu ecluden şikāyet idüp (15) ve ʿazīzler himmeti intizām-ı aĥvāl ĥuşul bulmasın recā itdügin ĥikāyetdür*

Rubāʿī (Ahreb)

Ber-nāle vü ber-zārī-i men (16) raĥmet kun

[Ber-faĥr u nigünsārī-i men raĥmet kun]²⁴³²

Ber-girye vü bīdārī-i men raĥmet kun

Ber-müflisi vü ĥūrī-i men raĥmet kun

(3) Tu ki kīmyā-fürüşī nazārī (17) be-ĥalb-i mā kun

Sen ki kīmyā şaticısın bizim ĥalbmüze bir nazār ĥıl

Ki bizāʿ atī ne-dārīm ü fikendeīm dāmī

Bir ĥumaşımız (18) yoĥdur ve bıraĥmışımızdır bir aĝ murād muĥātabdan şeyĥ-i kāmildür ki nazārī kīmyādur aña dirsēn ki kīmyā viricisin (19) bizüm ĥalbmüze nazār ĥıl ki zer ĥālīş ola ve bizüm şayda bahāne olur nesnemüz yoĥ ammā aĝ ĥurmışızdır yaʿnī (20) mücāhedemüz yoĥ iken vuşul ilaʿllāh ricāsındayuz

Rubāʿī (Ahreb)

Yārī ki ne-dāred zi-lebeş cām-ı ĥamaʿ

Kerdīm der u (21) ber-ĝam-ı eyyām-ı ĥamaʿ

Bʿinger ki bedīn dest ü dil kīse vü şabr

Sevdāyi ki mī-peyem men-i ĥām-ı ĥamaʿ

baʿzı nüsaĥda bu beyt [İ188a] (1) vāĥıʿ olmış

(4) Zi-rehem meyefken ey şeyĥ be-dānehā-yı tesbīĥ

Yoldan bıraĥma beni ey şeyĥ tesbīĥ dāneleri ile

Ki çü (2) murĝ zīrek üfred ne-füted be-hīç dāmī

Ki ĥuş ki zīrek vāĥıʿ ola yaʿnī bir ĥuş ki zīrek ola düşmez hīç (3) aĝa murād tesbīĥden ʿuĥūd beyʿ ü şerī vesāʿir mekāsib-i dünyādur ve anuñ dāneleri andan ĥāşıl olan nuĥūddur (4) ve şeyĥ didügi şol ĥocadır ki ehl-i dünyā ola pes ol ehl-i dünyā ĥocaya dir beni ĥarīĥ-i Ĥaĥdan ĥıĥarma nuĥūd-ı (5) ʿuĥūd ile ki zīrek olan kimse hīç dünyā aĝına düşmez ve aña dutulup aĥiretden maĥrüm olmaz

Rubāʿī (Ahreb)

Peyveste (6) zi-behr-i şehvet-i cismānī

²⁴³¹ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ki zi-bed ĥalāş yābem be-duʿā-yı nīk-nāmī

²⁴³² Bu mısra İ nüshasında eksiktir.

În cān-ı şerîf-râ hemî ne-rencânî
V'âgâh neî ki âfet-i cān tevāned
Ânhâ ki tu der-i ârzû-yı (7) îşânî

(5) **Be-revîd pârsâyân ki be-reft pârsâyî**

Yürüñ zâhidler ki gitdi zâhidlik

Mey-i nâb der-keşîdîm ü ne-mând (8) nîk-nâmî

Şâfî şarâb çekdüñ gitdi iyü adluluğ murâd budur ki yürüñ ey tarîkat ve sülûkdan mu'riz olup (9) dünyâya muğbil olanlar ki bizden ol tarîkatden i'raz ve dünyâya iğbâl gitdi ki 'ışk-ı hâliş nüş idüp iyü nâm ki (10) sizüñ katuñızda kesb-i hüñâm-ı dünyâ ve şâhib-i hâl olmağdur bizden ol hâl gitdi

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Yâd-ı la' l-i leb ile çünki (11) meyi nüş itdüm

Cān u dilden ğam-ı dünyâyı ferāmûş itdüm

(6) **'Aceb ez-vefâ-yı cānân ki tefakğudî ne-fermüd**

'Acebdür (12) cānân cefâsından ki bir yoğlamağ buyurmadı

Ne be-hâmeî selâmî ne be-nâmeî peyâmî²⁴³³

Bir kalem ile selâm yoğ (13) bir nâme ile bir haber yoğ murâd budur ki 'acebdür luğf u vefâ-yı hazret-i Hâğdan ki feyz zâhir olmadı ne kalem ile (14) levğde eşer қаbül ve ne defter-i mülkde haber-i vuşul bu hâl benden muğaddeme-i melâldür

Şi' r

Lâ resulü ve lâ-tu' arrifu (15) hâlî²⁴³⁴

Küllü hazâ muğaddimâtu melâlî

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Ne nâmeî ne selâmî ne pursişî ârî

Buved her âyine înhâ muğaddemât (16) melâlî

(7) **Ser-i hıdmet-i tu dârem be-harem be-luğf me-fürüş**

Senüñ hıdmetüñ sevdâsın dutarum beni luğf ile (17) şatun al şatma

Ki çi bende kemter üfted be-mübârekî gulâmî

Ki bir kul gibi eksükrek düşür mübâreklilik ile (18) bir kul murâd hazret-i Hâğdan kemâl-i қаbül ve 'adem-i red recâsıdur ve iğlâş ile 'ibâdet iden 'abd mübârek (19) idügin zikrdür

²⁴³³ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ne be-nâmeî peyâmî ne be-hâmeî selâmî

²⁴³⁴ Sen (gönderilmiş) bir elçi değilsin ve sen benim hâlîmi de bilmiyorsun. Bütün bunlar benim sıkıntılı durumumun başlangıcıdır.

Rubā'ī (Ahreb)

Hem hıdmet-i tu merām-ı cānem bāşed

Hem zıkr-i tu ber-ser-i zebānem bāşed

Men gerçi bedem ü lik (20) bende-i nîkem

Fermān-ı tu ber-ser ü revānem bāşed

(8) Be-kücā berem şikāyet be-ki gūyem in hikāyet

Ḳande iletem bu şikāyeti (21) ve kime diyem bu hikāyeti

Ki lebet hayāt-ı mā būd u ne-dāştī devāmī²⁴³⁵

Ki senüñ lebüñ bizüm hayātımız idi ve bir devām [İ188b] (1) dutmazsın murād lebden kelām-ı İlāhī ve vaḥy-i rūḥī ve ilhām-ı ḳalbīdür ve ol sālīk olanuñ hayātıdur (2) ammā 'ale'd-devām olmaz bundan kime şikāyet idelüm ve bunu kime hikāyet eyleyelüm

Rubā'ī (Ahreb)

Fermān-ı tu ger ber-dil (3) ü ber-cān bāşed

İn her dü fedā kerdenem āsān bāşed

Līken çü merā ne-ḥ'āhi ey ḳıble-i cān

Nā-ḥ'āsten-i (4) tu-rā çı dermān bāşed

(9) Eger in şarāb ḥāmeṣt ü ger in faḳīh puḥte

Eger bu şarāb ḥām ise ve ger bu faḳīh (5) puḥte ise

Be-hezār bār bihter zi-hezār puḥte ḥāmī

Biñ kerre yigrekdür biñ puḥteden bir ḥām murād sülük (6) egerçi cedīd ise ya' nī sālīk cevān ise ve 'ālim-i 'ilm zāhir egerçi pīr ise daḥi çün vuşul (7) ila'llāh ṭarīḳin bilmez biñ kerre ol puḥteden bu ḥām yegdür ki vuşul Allāh ṭarīḳine sālīkdür ve 'Abdullāh (8) olan ḥazret-i Ḥaḳḳa izāfet ile müşerrefdür

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Ān ki ü kemterin ḡulām-ı Ḥudāst

Şöhret-i nām-ı ü zi-nām-ı (9) Ḥudāst

(10) Be-küşāy tīr-i müjgān u be-rīz ḥūn-ı Ḥāfiz

Aç kirpük oḳını dök Ḥāfiz ḳanını

Ki çünān (10) kuşendei-rā ne-kuned kes intīḳāmī

Ki buncılayın ḳātile kimse bir intīḳām itmez murād şıfat-ı ḳahr u celāl zāhir (11) olup Ḥāfızuñ nefsanıyyetin helāk itmesin ṭalebdür ki bunuñ gibi ḳātile intīḳām olmaz ve ḳışāş ḳılınmaz (12) dimekdür

Beyt

²⁴³⁵ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ki lebeş hayāt-ı mā būd u be-mānd idgāmī

---+/-+---/---+/-+---

Güftim tığ ber-keş guftem günāh bāşed

Bād in güneh hemīşe ez-tu be-gerden-i mā (13)

VELEHU EYŻAN [G.556]

[Mef' ūlü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ūlün]

(1) Guftend ḥalā' iḳ ki tuyī Yūsuf-ı şānī

Didiler ḥalā' iḳ ki sensin Yūsuf-ı şānī

Çün nīk be-dīdem be-ḥaḳīḳat (14) bih ez-ānī

Çün iyü gördüm ḥaḳīḳatde andan yegsin murād muḥāṭabdan Resūlullāh 'aleyhi's-selāmdur aña dir (15) ki ḥalḳ saña Yūsuf-ı şānī dirler ammā çün iyü nażar itdüm kāne Yūsufu ebyaže minni ve ene emleḥu minhu²⁴³⁶ mücebince sen (16) andan yegsün

Nazm

---+/-+---/+---+/-+---

Ey kerde luṭf-ı Ḥaḳ be-ḥodī-i ḥodet şenā²⁴³⁷

Mā ez-kücā vü medḥ ü şenā-yı tu ez-kücā

Mā ḥod (17) kiim tā be-şenā-yı tu dem zenīm

Der-mu' riż-i le-' amrük ü levlāke ve' ḍ-ḍuḥā

Luṭf-ı Ḥudāy cümle kemālāt-ı ḥalḳ-rā (18)

Yek çiz kerd u dād be-dü nām-ı Muştafā

(2) Şirinter ez-ānī ki be-şeker-ḥande ki güyend

Tatluraḳsın andan ki (19) şeker-ḥande ile dirler

Ey ḥüsrev-i ḥübān tu Şirīn-i zamānī

Ey güzellerüñ pādşāhı sen zamānenün (20) Şirīnisin urād budur ki Resūlullāh 'aleyhi's-selām dā'imā bessām idi ve tebensümi ḡāyetde meliḥ idi (21) ve sulṭānu'l-enbiyā ve efdālü'r-rūsuldür lācerem ḥātemü'l-enbiyā olduḡiçün Şirīn-i zamāndur ki andan [İ189a] (1) şoñra bir āḥir içün zamān-ı nübüvvet olmaz

Nazm

---+/-+---/+---+/-+---

Her çend enbiyā heme piş ez-tu āmedend²⁴³⁸

Çün pes revān heme be-tu kerdend iḳtidā (2)

²⁴³⁶ وَأَنَا أَمْلَحُ مِنْهُ Yusuf benden daha beyazdı ama ben ondan daha güzeldim. (Diğer Arapça İbâreler) Bu söz hadîs olarak da nakledilmektedir. "أخي يوسف أصبح مني وأنا أملح منه". "Kardeşim Yusuf, benden sabih "güzel"; ben ondan melihim "sevimliyim".

²⁴³⁷ Kemâleddîn İsmâil.

²⁴³⁸ Muhammed b. Bedr Câcermî, *Mûnisü'l-Ahrâr fi-Dakâyikü'l-Eş'âr*, (Hz. Mîr Sâlih Tabîbî), İttihād, Tahran 1337, s. 19.

Maħrūm kerd rūḥ-ı kudūs-rā zi-maħremī
Çāvūş-ı lev denevtü şeb-i ḥalvet-i denā

(3) Teşbîh-i dehānet ne-tevān kerd be-ğonca

(3) *Senūñ ağızuñi ğoncaya teşbîh itmek olmaz*

Hergiz ne-buved ğonca bedīn teng-dehānī

Hergiz ğonca olmaz bu tar ağızluluğ (4) ile murād ol ḥazrete ḥiṭābdur ve ūtītu cevāmi'e'l-kelīm²⁴³⁹ ḥasebince kelāmı ḳalilü'l-lafz ve keşirü'l-ma'nādur ve ḥaḳāyık-ı (5) şerī'ati ve daḳāyık-ı tarīḳati ve ğavāmiż-i ḥaḳīḳati eş-şerī'atü aḳvālī ve't-tarīḳatü ef'ālī ve'l-ḥaḳīḳatü ahvālī²⁴⁴⁰ muḳteżāsınca (6) mübeyyendür lācerem anuñ dehānı ğibi żayyık yoğdur

Nazm

--+/-+++/+---+/-+-

Ez-şerḥ-i lafz-ı tu dehen-i naql-i pür-şeker²⁴⁴¹

V'ez-yād-ı ḥalk-ı tu nefes-i (7) 'aql-ı 'anberīn

Zulmet zi-rāy-ı 'ālem-i cānī ez-ānki hest

Lafz-ı tu āftāb u nefes şubḥ-ı rāstīn

(4) Ger serv be-mānd (8) ez-ḳad ü refṭār-ı tu ber-cāy

Eger serv senūñ ḳadd ü refṭāruñdan yerinde ḳaldı ise

Be'ḥrām ki zi-serv ğüzeştī be-revānī

(9) *Şalın ki servden ğeçdüñ yürüyicilik ile murād 'uluvv-ı derecesi olanlar 'İsā vü İdrīs ve Hızır u İlyās (10) 'aleyhi's-selām ğibi nübüvvetleri kendü zamānlarına maḥşuş idi ol maḳāmda ḳaldılar ammā sen şalın ki ḳıyām-ı ḳıyāmete dek (11) şer'ūñ cārī ve emrūñ revāndur*

Nazm

--+/-+++/+---+/-+-

Ancā ki cāy nīst tu ancā resīdeī

Her ān kesī ne-dīd tu an-rā (12) be-dīdeī

Kes rāz-ı enbiyā ne-resed ki ez-ū kuned

K'āncā resed ki tu be-sa' ādet resīdeī

(5) Şad bār be-ğuftī ki dihem z'īn (13) dehenet kām

Yüz kerre didūñ virürem saña bu ağızdan murād

Çün süsen-i āzāde çirā cümle zebānī

²⁴³⁹ أوتيت جوامع الكلم Bana Cevāmiu'l-Kelīm (özlü söz söyleme meziyeti) verildi. (Hadīs) Müslim, "Mesâcid", 5.

²⁴⁴⁰ الشريعة أقوالی و الطرقة أفعالی و الحقيقة أحوالی Şerīar kavlim, tarīkat fiilim, ḥaḳīkat ahvālimdir. (Hadīs) Keşfü'l-Hafā, c. 2, Hadīs No: 518.

²⁴⁴¹ Bu şiir, Kemāleddīn İsmāil'e aittir.

Süsen-i (14) *āzāde gibi niçün cümle dilsin* murād muhātabdan bunda nefsdür ki mevā^c idi çok incāzı yok ve nice kerre tevbe idüp (15) nakz eylemişdür

Nazm

+++ / +++ / +++ / ++-

Gāh ānest dilem-rā ki be-sāmān kereded

Kār der-yābed ü ez-kerde peşimān kereded

‘Işq-bāzī vü heves (16) nevbet-i ħod dāşt künün

Gāh ānest ki dil bā-ser-i imān kereded

Ey ten ez-ħücre-i dil raht-ı heves bīrūn ne

Tā dilet (17) manzara-i raḫmet-i Yezdān kereded

‘Aql-rā bende-i şehvet me-kun ān-rā ne revāst

Ki melek hīme-keş-i maṭbaḫ-ı şeyṭān kereded (18)

(6) Guftī be-dihem kāmēt ü cānet be-sitānem

Didūñ virürem saña murāduñ ve aluram senūñ cānuñ

Tersem ne-dihī kāmēm ü (19) cānem be-sitānī

Ķorḫarın murādum virmeyesin ve cānum alasin murād budur ki nefis senūñ murāduñ vireyin cānuñı (20) alayın ‘azābdan ḳurtarayın dir pes ‘aql nefse dir ki ḳorḫarın cānımı alasin ‘amel-i āḫiret murādın virmeyesin (21)

Nazm

Kām-ı dil mī-ṭalebī bende-i nā-kāmī bāş

Tā hemīn derd-i tu-rā māye-i dermān kereded

Ķod giriftem ki pes ez-sa^c y u tekāpū-yı dırāz [İ189b] (1)

Kār ez-ān sān ki dilet ħ³āst be-sāmān kereded

Peçe-i imen ez-īn ‘ālem-i nā-bā ber-cāy

Ki be-yek dem zedeneş (2) kār-ı diğēr sān kereded

Cān ez-īn menzil-i ğülān be-selāmet ne-bered

Cüz kesī k’ez-ser-i taḫḫīḳ müselmān kereded

(7) Çeşm-i tu (3) ḫadeng ez-siper-i cān güzerāned

Senūñ gözūñ oḳı cān ḳalḳanından geçürür

Bimār ki dīdest bedīn (4) saḫt kemānī

Ķastayı kim görmüşdür bu beg yayluluk ile murād budur ki nefis naẓar-ı şehvet ile naẓar idüp (5) cān ḳalḳanı olan tevbeyi bozar ‘acebdür nefis *fi-ḳulūbihim marāzun*²⁴⁴² ḫasebince bimār iken yayı muḫkemdür ki nice (6) ḫaşīn tevbeleri ḫarāb ider

²⁴⁴² في قلوبهم مرضٌ Onların kalblerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elim bir azap vardır. (Kur’ân, Bakara 2/10).

Nazm

Merā dilist zi-envā' -i fikr-i sevdāyī
Ki hīç gūne reheş nīst sūy-ı (7) dānāyī
Men ez-ṭarīk-i naşīhat hemī-dihem pendeş
Ki ey dil in çı perīşāniest ü rüsvāyī
Eger mürebbe-i cānī (8) be-terk-i cism be-kūy
Ki cān füzūden-i şem' est cism-i fersāyī
Güzeşt-i 'ahd-i cevānī zi-lehv-i sīr neī
Resīd (9) nevbet-i pīrī be-tevbe niger āyī
Be-reft 'ömr ü dirīgā vü ber-neyāmed ez-ū
Ne hīç maqşad-ı dünyī ne kām-ı dünyāyī (10)

(8) Çün eşk beyendāziyeş ez-dīde-i merdüm

Göz yaşı gibi atarsın halk gözinden

Ān-rā ki demī ez-nazar-ı h'ış (11) be-rānī

Anı ki bir dem kendü nazaruñdan sürersin murād budur ki nefse hitāb idüp dir anı ki kendü nazaruñ (12) için sürer ve 'ışyān itdürürsin halk nazarından düşürüp qadr ü i' tibārın qomazsın ki fāsıkuñ (13) halk nazarında qadri olmaz ve aña 'uqalā i' tibār kılmaz [*ez-nazar* lafzında olan *ez-men* ecliyye ma' nāsınadır]

Nazm

+-+ -/+ +--+ / +--+ / +-+ -/+ +-
Eyā be-kām-ı heves rāh-ı 'ömr peymüde²⁴⁴³
Henüz sīr (14) be-geştī zi-kār-ı beyhüde
Revā buved ki tu 'ömrī be-ser berī ki der-ān
Ne tu zi-ḥod ne kesī ez-tu kereded āsüde (15)
Be-bīni er tu kunī bāz-ı 'ayn-ı 'ibret bīn
Ki nesyeḥā heme naqdest ü būde nā-būde
Zi-ḥāk-ı secde ki vü āb-ı çeşm-i (16) yārī h'āh
Ki cüz bedīn ne-şevved pāk-i cān ālüde

(9) Der-rāh-ı tu Ḥāfız çü qalem kerd zi-ser pāy

Senüñ yoluñda (17) Ḥāfız qalem gibi başdan ayak kalmadı

Çün nāme çirā yek-demeş ez-luṭf ne-ḥ'ānī

Nāme gibi niçün bir dem anı luṭfdan (18) oqumazsın murād kendünün nefse gāyet muvāfaqatın ve nefsüñ nihāyet-i muḥālefetin zıkrdür ve ba' zı (19) nūsahda maḥlaş beyti bu vākı' olmış

²⁴⁴³ Bu şiir, Kemāleddin İsmāil'e aittir.

Ez-pîş me-rân Hâfız ğam-dide-i ğod-râ

Öñden sürme kendü ğam (20) ğormiş Hâfızuñı

Der-ı ışk-ı ruğet dâd dil ü dîn ü cevânî

Senüñ yüzüñ ‘ışkına virde göñli ve dînî (21) ve yigitligi murâd muĥâtabdan yâ maĥbûb-ı ĥaĥîķî yâ nefsdür ve dîn didüĝi ‘âdet-i nâsdur

VELEHU EYŻAN [G.557]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Lebeş mî-büsem ü [İ190a] (1) der mî-keşem mey

Anuñ lebin öperin ve şarâb çekerin

Be-âb-ı zindeĝânî burdeem pey

Âb-ı ĥayâta iletmişüm iz murâd (2) kelâm-ı Haĥ kırâ’at idüp ‘ışk-ı İlâhî nüş eyleyüp
âb-ı ĥayât-ı ma‘ neviyeye iz iletüm ya‘ nî anı buldum dimekdür (3)

Beyt

--+---/-+---/--+-

Haĥ çünîn fermüd ey merd-i Ĥudâ

Leyse li’l-insânî illâ mâ se‘ â²⁴⁴⁴

(2) Ne râzeş mî-tevânem guft bâ-kes

Anuñ râzın (4) kimseye diyemizin

Ne kes-râ mî-tevânem did bâ-vey

Ve kimseyi anuñ ile ĝöremizin murâd sırr-ı Haĥķı fâş idemizin (5) ve kimseyi aña beñzer diyemizin ki evvelkisi ifşâ-yı sırdur

Şi‘r

Bi’s-sırrı (in) tâĥü yübâĥu dimâ’ühüm²⁴⁴⁵

Ve kezâ dimâü’l-‘ âşıkîne (6) mübâĥu

ve ikincisi kelâm-ı đârrî tekellümdür

Ķıı‘a

+---/+---/+---/+---

Selâmet der-ĥamüşî dâñ ki gehgeh merd ĝü yârâ

‘ Adâvet âred (7) ü ĥüsrân süĥan guften be-nâdânî

Merâ ez-ĥamuşî herĝiz peşimânî ne-şud ĥâşıl

Velîken ez-süĥan guften besî dârem (8) peşimânî

²⁴⁴⁴ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (Kur’ân, Necm 53/39).

²⁴⁴⁵ “Eĝer sır ile hazırlasalar onların kanı helâl olur. Aynı şekilde âşıkların kanları da mübâĥtır.” Es-Sühreverdî-i Maktûl.

(3) Lebeş mî-büsed ü hûn mî-ğured cām

Anuñ lebini öper ve kan içer kadeh

Ruğeş mî-bîned ü gül mî-kuned (9) hey

Anuñ yüzini görür ve gül terler murād kelām-ı İlähî telezzüz idüp gönül kan içer ve şāhib-i keşf ol hāzreti (10) müşāhede idüp hacālet-i hāzretten yā kemāl-i hayretten terler

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +-+

Şevend hūr u melek ez-cemāl-i yār-ı hacil

Demî (11) ki perde ber-ār u ez-ān cemāl-i cemīl

(4) Gül ez-ğalvet be-bāğ āverd mesned

Gül ħalvetden bağa getürdi tekyegāhı (12)

Bisāt-ı zühd-rā çün ğonca kun tay

Zühd düşkin ğonca gibi dur murād keşf ü feyz-i Hāğ ħuzūr itdi sen daği (13) i' rāz-ı tarīkati durup ehl-i sülūk ol dimekdür

Şi'r

Ĥubbetü'l-vaşli meskenü'l-aħyār²⁴⁴⁶

Seferü'l-hecri maħbisu'l-eşrār (14)

(5) Be-dih cām-ı Cem ü zi-Cem me-kun yād

Vir cām-ı Cemi ve Cemden yād itme

Ki mî-dāned ki Cem key būd u Key key

Kim bilür (15) *Cem kaçan idi* murād budur ki 'ışk-ı İlähî nüş idüp 'amel ü tāt huruş u cüşına meşğül olup aħvāl-i (16) Cemi ve Key nām şāh-ı mu'azzamı yād itme ki anlaruñ kışşasınuñ şihhat ile rivāyetini kim bilür ve anı bilmekden (17) ne fā'ide olur

Beyt

+-- / +-- / +-- / +-

Tu dervīşi aħvāl-i dervīşi cū

Ne pādşeh ne kışsa-ı şeh me-gū

(6) Be-zen der-çeng çeng (18) ey mäh-ı muṭrib

Ur çenge çengi ya'nī pençeyi ey muṭrib ayı

Regeş be'hrās tā be'hrüşem ez-vey

²⁴⁴⁶ "Vuslat o dere gibi de olsa iyiler orada kalmayı ister. Terketmek seferi ise kötülerin hapishanesidir."

Ṭamarın kazı (19) tā ḥurūṣ idem andan murād bunda *muṭrıbdan* ḥʿānendedür aña şeyḥ-i murāḳabe ve pīr-i munḥāniye ḥālet vir tā ki (20) anuñ ḥāletinden baña daḫi cūṣ u ḥurūṣ ḥāşıl ola dimekdür

Beyt (Ahreb)

Ḥʿānende-i meclis çü şevd güyende (21)

Bāşed hemegī meclisiyān cüyende

(7) Çü çeşmeş mest-rā maḥmūr me'gzār

Gözi gibi mesti maḥmūr ḳoma

Be-yād-ı la'leş [İ190b] (1) ey sākī be-dih mey

Anuñ la'li yādına ey sākī şarāb vir murād budur ki mest-i Ḥaḳ olana kesel-i 'ibādet gelicek (2) ol ḥāl üzre ḳoma kelām-ı Ḥaḳ zikri ile aña 'ıŝḳ-ı İläḫi virüp 'ibādete terġib ḳıl

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Evvel ü āḫir-i (3) Ḳur'ān zi-çi *bā āmed ü sīn*²⁴⁴⁷

Ya' ni ender-reh-i dīn rehber-i tu Ḳur'ān bes

[bu beyti şāfi' ü'l-mezḥeb dimiş ki besmele şāfi' i mezḥebinde her sürenüñ evvelinde cüz' idür]

(8) Ne-cüyed cān ez-ān ḳālib cüdāyī

İstemez (4) cān ol tenden ayruluḳ

Ki bāşed ḥün-ı cāmeş der-reg ü pey

Ki ola anuñ ḳadeḫinüñ ḳanı anuñ ṭamarında (5) ve siñirinde murād budur ki şol kimse ki 'ıŝḳ-ı İläḫi ile mālī ola cān andan müfāreḳat istemez ve şol (6) kimse ki ḥubb-ı Ḥaḳdan ḥālī ola cān anuñ ile muşāḫabet istemez

Beyt

- + + - / - + - / - + + - / - + -

Der-ruḥ-ı herkes ki nīst dāğ-ı (7) ğulāmī-i ü²⁴⁴⁸

Ger peder-i men buved düşmen ü aġyārem üst

(9) Çü murġ-ı şubḫ mī-güyed ki hū hū

Çün şabāḫ ḳuşı (8) hū hū dir

Me-nih ez-dest cām-ı bāde hey hey

Elden ḳoma şarāb ḳadeḫin atma atma murād şeyḫ vaḳtinde vir şevḳ (9) ü ḥāl olıcak 'ıyş-ı tā' ati elden ḳomaḳ olmaz dimekdür [şol ğazel ki maṭla' nuñ evveli *Be-şavt-ı bülbül ü kamerī eger ne-nūşī meydür* bu beyte ḳarīb geçüp şerḫ olunmuşdur]

Rubā' i (Ahreb)

²⁴⁴⁷ Senāyî, Dîvân-ı Eşâr, Kasâid, No: 90, Ganjor.

²⁴⁴⁸ Dîvân-ı Şems, Mevlânâ, Gazel No: 465, Ganjor.

Ānī ki felek bā-tu der-āyed be-ṭarab²⁴⁴⁹

Ger ādemī ſifte (10) keredd çi ‘ aceb

Tā cān buvedem bendegıyet ḥ‘āhem kerd

Ḥ‘āhī be-ṭaleb-i mer-i ū ḥ‘āhī me-ṭaleb

(10) Zebānet der-keş ey Ḥāfız (11) zamānī

Dilüñ çek ey Ḥāfız bir zamān

Zebān-ı bī-zebānān bi’şnev ez-ney

Dilsüzler dilin işit neyden murād (12) budur ki keşret-i kelām fehmi ma‘ nāya mānī‘ olur pes kelām-ı keşirden lisānı çeküp ney gibi zebānsuzdan ya‘ nī ricl-i (13) kāmīl-i pür-ḥālden dile gelmez esrār-ı İlähiyyeyi lisān-ı ḥāl ile istimā‘ kı

Rubā‘ī

Ney ḥāl-i dilem yekān yekān mī-gūyed (14)

V‘ān rāz ki dāstem nihān mī-gūyed

Ḥālī ki be-şad zebān ne-tevān kerd

Ez-ney be-şnev ki bī-zebān mī-gūyed (15)

VELEHU EYŶAN [G.558]

[Mef‘ ūlü Fā‘ ilātün Mef‘ ūlü Fā‘ ilātün]

(1) Maḥmūr-ı cām-ı ‘ışkem sākī be-dih şarābī

‘ışk kadehinüñ maḥmūrıyın ey sākī vir şarābı (16)

Pür kun kadeḥ ki bī-mey meclis ne-dāred ābī

Ṭoldur kadeḥi ki şarābsuz meclisüñ yoḡdur şuyı murād budur ki ‘ışk-ı (17) İlähī baña ḥayret ü kesel virmişdür ey şeyḥ neşāt-ı ‘ ibādet vir ve ḳalbi mālī kı ki meclis-i üns ‘ışk-ı İlähīsüz (18) şusuz ya‘ nī leṭāfetsüz

Rubā‘ī (Ahreb)

Gül guft egeret hest be-ḥāme-veş ḥoş

Bā-men be-nişin ü ber-ruḥeş mey keş (19) ḥoş

Men ber-dil-i ḥ‘iş kerdeem āteş ḥoş

Z‘ān ‘ömr be-kām-ı dil güzārem ḥoş ḥoş

(2) ‘ışk-ı ruḥ-ı çü māheş (20) der-perde rāst nāyed

Anuñ ay gibi ruḥınuñ ‘ışkı perdede rāst gelmez

Muṭrıb be-zen nevāī sākī be-dih (21) şarābī

²⁴⁴⁹ Dıvān-ı Şems, Mevlānā, Rubāī No: 79, Ganjor.

Ey muṭrib nevā ur ve ey sāḳī bir şarāb vir murād budur ki ‘ışḳ-ı İlähî ve sülûk-ı ṭarîḳat mestûr olmak [1191a] (1) hoş degüldür imdi ey vâ‘ iz bir nevā urup bizi bî-iḥtiyār ḳıl ve ey şeyḥ şarāb-ı ‘ışḳ şunup bizi şeydā ḳıl (2)

Rubā‘î (Ahreb)

Hengām-ı şabūhest ḥarîfān ḥizîd

V’ân bâḳi dūşin be-ḳadeḥ der-rizîd

Yek laḥza zi-bend nîk (3) ü bed bü’grizîd

[Der-bî-ḥaberî vü bî-ḥodî āvizîd]²⁴⁵⁰

(3) Şud ḥalka ḳāmet-i men tā ba‘ d ez-în raḳîbet

Ḥalka oldı benüm ḳāmetüm tā bundan soñra (4) *senüñ raḳîbüñ*

Her dem zi-der ne-dāred mā-rā be-ḥiç bābî

Her dem ḳapudan sürmeye bizi ḥiç bir bāb ile murād (5) budur ki ḳāmetüm riyāzet ile ḥalka olup mizācum za‘if oldı ki şevhev ü ğazab vesā’ir rezā’il-i (6) ḳabiḥe ile beni şeyṭān senüñ dergāhuñdan sürmeye ki naḥîf olan bunuñ gibi ef’āl-i ḳabiḥe idemez (7)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Egerçi zār u za‘ifem velik şükrem hest

Ber-ānki nîst mecālem be-gerden-i ‘ışyān

(4) Der-intizār-ı (8) rüyet mā-rā ümîd-vārî

Senüñ yüzüñ intizārında vardur bize ümîd-vārlık

Der-‘ işve-i vişālet (9) mā vü ḥayāl-i ḥ’ābî

Senüñ vişālüñ şivesinde bize ve uyku ḥayālî murād tecellî-i cemāl recāsı ğālib ammā (10) vuşul ihtimālî mağlûbdur dimekdür

Ġazel

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Lāf-ı rindî me-zen ey zāhid-i pākîze-ḥışāl

Derd-i in ḥāl (11) ne-dārî vü zi-bî-derdî nāle

Tu vü mestûri vü seccāde-i tā‘ at heme ‘ömr

Mā vü mestî vü naḫar-bāzî vü rindî (12) heme sāl

Herkes ez-mā’ide-i vaşl naşîbî talebed

Tā ki-rā baḫt nişāned be-ser-i ḥ’ān-ı vişāl

²⁴⁵⁰ Bu mısra İ nüshasında eksiktir. SÖ.1 nüshasından yararlanılarak metin tamiri yapılmıştır. (SÖ.1, 396a).

Çeşm-i Hağ dīde kücā (13) beste-i ferdā bāşed

‘Āşıkī va‘ de vü te ‘hīr zihī emr-i muhāl

Ṭālib-i dūst k’ez-ū dūr-ı şumār u ħod-rā

Bī-ħaber (14) teşne hemī mīred ü der-‘ ayn-ı zülāl

Mā nih āşüfte-i nağşīm ki der-āb u gülest

Nazar-ı pāk ne-bāşed niger ān ber-ħağ (15) u ħāl

Gerçi noğşān-ı kemāl ez-mey ü şāhid-bāzīst

Der-mağāmī ki heme ūst çī noğşān çī kemāl (16)

(5) Mağmūr-ı ān dü çeşmem eyā kücāst cāmī

Ol iki gözün mağmūrıyın ‘acabā kandedür bir kadeħ

Bīmār-ı ān dü la‘ lem (17) āħir kem ez-cevābī

Ol iki la‘l ħastesiyin bir cevāb eksük midür āħir murād ‘ ayn-ı zāt ve ‘ ayn-ı şifāt mağmūrı (18) ve anuñ müteħayyiriyin bir kadeħ yoğ mıdur ki baña zevğ vire ve kelām-ı lafzī ve kelām-ı nefsi ħastesiyin bir cevāb yoğ mıdur (19) ki anuñ sebebi ile şihħat ħāşıl kılam ve lafz cevāb-ı tekellüm-i kelām ma‘ nāsınadır ammā ħastaya münāsib arpa şuyı (20) ma‘ nāsına daħi olmaħ ihāmdur

Bejt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Terencebīn-i vişālem be-dih ki şerbet-i hicr²⁴⁵¹

Nemī-kuned ħafağān-ı fu‘ād-rā teskīn (21)

(6) Ĥāfiz çī mī-nihī tu dil der-ħayāl-i ħübān

Ey Ĥāfiz ne ħorsın göñli ħūblar ħayālinde

Key teşne sır gerded [İ191b] (1) ez-lem‘ a-i serābī

Kağan şusuz kana serāb yalabımasından murād budur ki zāhir ħūbları keserābin bi-ki‘atin yağsebühü‘z-zam‘ānū (2) mā‘a²⁴⁵² mücebince serāb-ı mey āb gibidür anlara göñül virmek ‘ışğ-ı vişālet ve zevğ ü kerāmet virür degüldür

Bejt

- - + / - - + + / + - - + / - - +

²⁴⁵¹ Muslihiddin Sa‘dī, **Külliyāt-ı Sa‘dī**, Kasāid-i Fārisī, s. 981. K.26/14.

²⁴⁵² كَسْرَابٍ بِقَيْعَةٍ بِحُسْنِ الطَّمَانِ مَاءٍ İnkār edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanibaşında da (inanmadığı, kendisinden sakınmadığı) Allah'ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür. (Kur‘ân, Nūr 24/39).

Hübân-ı (3) ma'nevî be-dilet âverend rûy
Ger çeşm-i h'îş bendî zi-hübân-ı müştehî

VELEHU EYŻAN [G.559]

[Mef' ulü Mefâ' ilün Mef' ulü Mefâ' ilün]

(1) Mey h'âh u gül efşân kun (4) ez-dehr çi mî-cüyî

Şarâb iste gül saç dehrden ne istersen

În guft sehergeh gül bülbül tu çi mî-güyî

Bunı (5) didi seher vaktinde gül ey bülbül sen ne dirsın murâd bundan cevân olana penddür ki aña dir 'ışk-ı İlâhî (6) iste ve gül-i hevâyî perîşân kıl bu sözi ehl-i keşf didi ey vâ' iz sen ne dirsın fi'l-vâkı' yigit (7) olan böyle itmek gerekmez mi

Nazm

++--/++--/++-

Ey cevânî vü 'ömr dâde be-bâd

Hîçet ez-merg mîneyâyed yâd

Çâre-i hod (8) be-kun ki reh dürest

[Dîde bü'gşa ki men lebet gürest]²⁴⁵³

(2) Mesned be-gülistân ber-tâ şahid ü sâkı-râ

Tekyegâhı gülistâna ilet tâ maħbûb u sâķinûñ (9)

Leb ğiri vü ruħ büsî mey nüşî vü gül büyî

Leb dutasın ruħın öpesin ve şarâb içesin ve gül koķasın (10) murâd budur ki cevâna dir gülistân-ı 'ilm ü ma'rifete ve gülşen-i şeyh-i tarîķate ve ata ki anda kelâm-ı İlâhî dutasın (11) ve tecellî-i cemâl-i telezzüzden idesin ve 'ışk-ı İlâhî nüş idüp keşf ü kerâmet râyiķasın duyasın

Nazm

++--/++--/++-

Ey birâder (12) çü zinde-i zinde

Bendegî kun ki bende-i bende

Çend bâşî muķayyed-i zer ü zen

Megeret nîst yâd ğur u kefen (13)

(3) Tâ ğonca-i ħandânet devlet be-ki h'âhed dâd

Tâ senûñ ğonca-i ħandânuñ devleti kime virse gerekdür

Ey şâh-ı (14) gül-i ra' nâ ez-behr-i ki mî-rüyî

²⁴⁵³ Bu mısra İ nüshasında eksiktir.

Ey gül-i ra' nā budāğı kimden ötüri bitersin murād budur ki ey cevān gonca gibi (15) açılmağdasın devleti rūḥa mı virürsün yoḥsa nefse mi virürsün ya' nī kimüñ hevāsına müsā' ede idersin (16) kimüñ için bitüp büyürsün

Ḳıṭ' a

--+--/-+--/-+--/-+--

Māye-i dīn-rā be-dünyā dāden er dūn-himmetist

Z'ān ki dünyā cümlegi rencest (17) ü in āsāyişet

Ni' met-i dünyāsitanī devlet-i bākī dihi

Enderin-sevdā ḥured dāned ki ' ayn-ı fāḥişest

(4) Şimşād (18) ḥırāmān kun u āheng-i gülsitān kun

Şimşādı şalındur ve gülistān kaşdın kıl

Tā serv biyāmüzed ez-ḳadd-i tu dil-cüyī

(19) *Tā serv ögrene senüñ ḳaddüñden gönül aramağı* murād budur ki ey cevān ḳadd-i bülendüñi ve himmet-i 'āliyeñi gülistān-ı (20) ma'nevī tarafına kıl tā ki 'uluvv-ı derecesi olan senden cezb-i ḳalb itmek ögrene

Beyt

--+ / +--+ / +--

Ber-merkeb-i fikr-i ḥ'ış (21) ne zīn

Murād ne der-āy der-reh-i dīn

(5) İmrüz ki bāzāret pür cūş-ı ḥaridārest

Bugün ki bāzāruñ müşteri [İ192a] (1) cūşı ile ḥolidur

Der-yāb u be-nih gencī ez-māye-i nīküyī

Duy ve ḳo bir ḥazāne iyülik sermāyesinden murād (2) budur ki bugün a' zā-i zāhir ve bātına kemāl-i ḳudretde ve ḳuvvetdedür taḥşil-i şevāb it ve taḳarrüb-i 'izz-i ḥazret (3) kıl ba' zı nūsaḥda bu beyt vāḳı' olmış

(6) Çün şem' -i nīkū-rüyī der-reh-güzer-i bādest

Çün iyü yüzlülük (4) şem' i yıl uğrağındadır [bu ma' nā şem' lafzı muzāf olduğu taḳdīrce ammā muzāf olmayıcaḳ ma' nā şem' gibi iyü yüzlülük yel uğrağındadır demek olur]

Ṭarf-ı hünerī ber-bend ez-māye-i nīküyī

Bir hüner ḥişşesin bağla iyülik sermāyesinden (5) murād ḥüsn ü cemāl ve şebāb u kemāl maḥall-i fenā ve zevāldedür imdi ḡāfil olmayup ṫül-ı emel (6) ḳılmayup hünerden ḥişşe bağlayup şevāb u ḳuvvet-i Ḥaḳ ḥāşıl eyleyüp zuḥr-ı āḥiret eylegil dimekdür tā nādīm (7) olup dimelü olmayasın

Rubā' i (Ahreb)

Efsūs ki nāme-i cevānī tay şud²⁴⁵⁴

V'an tāze bahār-ı erguvānī dey şud (8)

Ān murğ-ı tarab ki nām-ı ū būd şebāb

Ĥod hiç ne-dānem ki key āmed Key şud

(7) Ān turre ki her ca' deş şad (9) nāfe-i çin erzed

Ol turre ki her kıvırcığı yüz nāfe-i çin deger

Ĥoş bŭdi eger bŭdi bŭyeş zi-Ĥoş-Ĥŭyī

(10) *Ĥoş idi eger olaydı anuñ koqusı iyü Ĥŭluluğdan* murād cevānuñ ki turre si müşk nāfesinden (11) nice kerre yegdŭr Ĥoş idi eger Ĥaşlet-i Ĥŭsne rāyihası daĤi olaydı dimekdŭr

Nazm

+ --- / + --- / + --

Kesī-rā dānem ehl-i (12) istiĤāmet

Ki bāşed ber-ser-i kŭy-ı melāmet

Zi-evşāf-ı tabī' at pāk mŭrde

Be-ıtlāğ-ı hŭviyyet cān sipurde (13)

Be-fitne sāye vŭ Ĥŭrşid mānde

Tamām ez-kerd Ĥod dāmen feşānde

(8) Her murğ be-destānī der-gŭlşen-i şāh (14) āyed

Her kuş bir kışşa ile pādşāh gŭlşenine gelŭr

Bŭlbŭl be-ğazel-Ĥ'ānī Ĥāfiz be-du' ā-gŭyī

Bŭlbŭl Ĥazel-Ĥ'ānlığ (15) ile Ĥāfiz du' ā-gŭyluk ile murād meclis-i İlāhiye vā' iz-i 'ilm ū ma' rifet ile Ĥāfiz du' ā vŭ niyāz (16) ile gelŭr dimekdŭr

Beyt

+ +- / + +- / + +- / + +-

Neyāmed ez-men-i ālŭde hiç tāt-at-i Ĥāş

Velī be-raĤmet-i 'āmeş ūmīd-vārī hest (17)

VELEHU EYŖAN [G.560]

[Fe' ilātŭn Fe' ilātŭn Fe' ilātŭn Fe' ilŭn]

(1) Nev-bahārest der-ān kŭş ki Ĥoş-dil bāşī

Yeñi bahārdur aña duruş ki gŭñli Ĥoş (18) olasın

Ki besī gŭl be-demed bāz u tu der-gil bāşī

²⁴⁵⁴ Abdullah Cevdet, *Ömer Hayyām Rubāileri*, s. 260, Rubāi No: 184.

Ki çok gül belürür girü sen balçıkda olursın murād budur ki (19) çün zamān-ı ma' kıldür ve mizācuñ kesb-i haşā'ile kâbildür sen daħi aña sa'y kıl ki bir 'amel idesin ki (20) göñlüñ hoş ola ki nice güller açılsa gerek ki sen yerde medfün olsañ gerek

Beyt

+---/+---/+---/+---

Pes ez-tu in (21) yemîn çün fesâne h'âhed mând

Der-ân be-küş ki nîkû be-mând efsâne

(2) Çeng der-perde hemîn mî-dihedet [192b] (1) pend velî

Çeng perdede hemîn bu naşîhati ider saña ammâ

Va' zet angâh kuned sūd ki kâbil bâşî

Va' z saña (2) ol vaqt fâ'ide ider ki kâbil olasın murād budur ki şeyh-i murâkıb perde-i halvetde saña bu naşîhati ider lîken (3) va' z saña ol vaqte fâ'ide ider ki kâbil-i naşîhat olasın

Rubâ'î (Ahreb)

K'ü dil ki be-dâned nefesî esrâreş²⁴⁵⁵

K'ü güş ki (4) bi'sneved demî güftâreş

Ma' şük-ı cemâl mî-nümâyed şeb ü rüz

K'ü dîde ki ber-ğured ez-dîdâreş

(3) Men ne-güyem (5) ki künün bâ-ki nişin ü çi be-nüş

Ben dimezüm saña ki şimdi kimün ile otur ve ne iç

Ki tu hod dâni eger (6) zîrek ü 'âkil bâşî

Ki sen hod bilürsin eger zîrek ve 'âkil iseñ murād budur ki i' tidâl-i hevâ olduğı (7) hevâ ve şîhât ve mizâc olduğı zamân şuğl-ı tarîkat vaqti ve erbâb-ı tarîkat ve aşhâb-ı haķîkat ile oturup 'ışk-ı (8) İlâhî nüşına meşğül olıcaķ eyyâmdur ben dimek lâzım degül sen zîrek ü 'âkil iseñ bunı bilürsin (9)

Rubâ'î

Ey tâlib-i dünyâ tu yekî mezdürî²⁴⁵⁶

Vey 'âşık-ı huld ez-in haķîkat dūrî

Vey şâd be-her dü 'âlem ez-bî-ğaberî (10)

Şâdî-i gameş ne-dîdeî ma' zūrî

(4) Der-çemen her varakî defter-i hâl-i digerest

Çemende her bir varak bir gayrı (11) hâl defteridür

Hayf bâşed ki zi-kâr-ı heme gâfil bâşî

²⁴⁵⁵ Attâr-ı Nîşâbüri, Muhtârname, Rubâiyyât.

²⁴⁵⁶ Dîvân-ı Şems, Mevlânâ, Rubâiyyât, 1746, Ganjor.

Hayf olur ki dükelinüñ işinden gâfil olasın (12) murād budur ki çemende her varak şun^ç-ı İlähiden ve bir hâlden bir hâle intikâlden ve fenâ ve zevâlden haber virür (13) hayf ola ki sen bu cümleñüñ ‘amelinden gâfil olasın

Hikâyet

Şeyh Sa^ç dî zamânında Şirâz şehrinde bir şeyh (14) nitekim mu^ç âşırlarda çok vâkı^ç olur şeyh Sa^ç dî hizmetlerine münkir idi ol şeyh-i münkir bir gice vâkı^ç asında (15) görür ki ebvâb-ı semâ açılmış melekler nürdan tabakalar ile nüzül iderler bu nedür diyü su^çâl ider didiler ki (16) Sa^ç dî-i Şirâzî içündür bir beyt söylemiş ol beyt maqbül-i hâzret olmuş ve ol beyt budur

Beyt

-++-/-+-/-++-/-+-

Berg-i (17) dırahtân-ı sebz der-naazar-ı hüşyâr²⁴⁵⁷

Her varaķi defterest ma^ç rifet-i Kirdgâr

ol şeyh bu vâkı^ç ayı görüp (18) uykudan uyanup gice içinde beşâret için Şeyh Sa^ç dî râviyesine gelüp görür ki Şeyh Sa^ç dî (19) çerâķ yakmış zemzeme ile bir nesne oğur kulaķ ile urup işimiş ki bu beyti oğur imiş

(5) Gerçi rāhîst (20) pür ez-bîm zi-mâ tâ ber-i düst

Gerçi bir yol vardur korku ile tolu bizden dost katına dek

Reften āsān (21) buved er vâkıf-ı menzil bāşî

Gitme āsān eger menzile vâkıf olursañ murād vuşul ila’llāh huşul bulunca [İ193a] (1) haţar-ı ‘azîm çoğdur ammā sülük āsān olur eger menzile vâkıf iseñ ve ādāb-ı tarîķati ri^ç âyet iderseñ (2) dimekdür

Rubā^ç i (Ahreb)

Bî-çāre dilā devr-i cevānî der-yāb

Çizist şerîf-i zindegānî der-yāb

Bā-bî-ķhaberān çend (3) nişinî ber-ķiz

V’in bāķi-i ‘ömr ānçi dānî der-yāb

(6) Nağd-i ‘ömet be-bered ğuşsa-i dünyā be-ğüzāf

‘Ömrüñ nağdini alur (4) *dünyā ğuşsası kolayına*

Ger şeb ü rüz der-în kışsa-i müşkil bāşî

Eger gice ve gündüz bu müşkil kışsada olursañ (5) murād dünyā fikrinden sermāye-i ‘ömrüñ ‘abeş zāyi^ç olur dimekdür

Nazm

--+/-+++/+---+/-+-

Ey dil tu-rā ki guft be-dünyî ķarār-gîr

V’in (6) cān-ı nāzenîñ-i ğod ender-ķişār ğîr

²⁴⁵⁷ Muslihiddin Sa^ç dî, **Külliyât-ı Sa^ç dî**, Gazeliyyât, s. 706. G.327/6.

Ber-çarsû-yı tab' be-zen hayme-i maķām
Cāy-ı çünin vaţan zi-ser-i ihtiyār gîr

Cāy-ı (7) maķām nîst cihân dil be-rev me-nih
Ĥod-râ misâfirî kun u in reh-güzâr gîr

Tâ key revî be-kām-ı heves der-ķafâ-yı hırş (8)
Âheste şev zamâni vü ber-câ ķarâr gîr

Cân ĥarc mî-kunî ki füzûn kerd dest derem
Çün māl-ı vârişest tu (9) ĥod şad hezâr gîr

Ĥ'âhî ki 'ıyş-ı ĥoş buvedet kâr ber-murâd
Bâ-nîstî be-sâz u kem-i kâr u bâr gîr

Mârîst hırş-ı (10) dünyi tu dñnbâl-ı ü me-gîr
Dâni ki çîst 'âķîbet-i kâr-ı mâr gîr

(7) Ĥâfîzâ ger meded ez-baĥt-ı bñlendet bâşed

Ey Ĥâfîz (11) eger saña yñce baĥtdan meded olursa

Şayd-ı ân şâhid-i maţbû' şemâ'il bâşî

*Ol ĥūbları maķbūl olan (12) maĥbūbuñ şaydı olursın murâd budur ki eger saña
sâ' ide-i tevfiķ-i İlâhî olursa ol şîfât-ı kâmile ile muttaşîf (13) olan maĥbūb-ı ĥaķîķî
şikârî olup aña mübtelâ olursın*

Nazm

--+/-+++/+---+/-+-

Ger mî-zenî zi-rüy-ı ĥired lâf-ı zîrekî
Fânî ber-âredest (14) ü pey-i pâydar gîr

Rüzî se çâr eger ecilet mühletî dihed
Bü'gzâr ĥalk-râ vü der-i Kirdgâr gîr

Bisyâr kerd ĥalk (15) devîdî çi ĥâşîlest
Bâķî-i 'ömr-râ zi-güzeşte şümâr gîr

Ber-eblağ-ı zamāne sūvārī be-hūş bāş
K'āsbīst tīz līk (16) be-dendān sūvār gīr

Ğırre me-şev ki kām be-kām-ı tu mī-zened
Zīrā ki tu za' ifi vü tündest bār gīr (17)

VELEHU EYŶAN [G.561]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Nesīm-i şubḥ-ı sa' ādet be-dān nişān ki tu dānī

Ey sa' ādet şabāḥınuñ yili ol nişān ile ki sen bilürsin (18)

Güzer be-küt-ı fülān kun der-ān zamān ki tu dānī

Fülānuñ maḥallesine uğra ol zamānda ki sen bilürsin (19) murād nesimi vāşıta idüp anuñ ile ḥaber irsālidür lācerem anuñ 'ākıl menzilesine tenzīl idüp dir ey nesīm (20) şubḥ-ı sa' ādet bir kimse resül idüp bir dergāha gitse bir 'alāmet ü libās ile gidersin daḥi ol ḥazrete nice libās (21) ile varmağı vech görürsüñ ol bildigüñ ve vech gördigüñ 'alāmet ile var daḥi ne zamānda varmağ [İ193b] (1) ihtiyār idersüñ ol zamānda var ki sen maḥbülü'l-kelāmsın

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Cāyī ki cāme-i tu nihed der-şeker zi-cān (2)

Laḥnī buved her āyine ez-tūṭiyān sūḥan

(2) Tu peyk-i ḥalvet-i rāzī vü dīde ber-rāhet

Sen rāz ḥalvetinuñ peykisin ve göz (3) senüñ yoluñ başı üzredür ya'nī senüñ intizāruñda olup yol gözler

Be-merdümī ne be-fermān çünān be-rān ki (4) tu dānī

Ādemlik ile emr ile degül öyle sür ki sen bilürsin murād budur ki sen peyk-i ḥalvet-i rāzsın vāşıta (5) olmağ ile mümtāzsın pes saña intizārdaysın ki ḥaber iletessin ammā ḥaber iltmek kendü ādemligüñdür biz saña (6) emr itmek ile degüldür ve gitmekde isti'cāl mi gerek ve te'ennī mi gerek ve tavassuṭ mı gerek nice vech görürsüñ bildigüñ (7) ve vech gördügüñ gibi ol dergāha var

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ey peyk-i ḥüb pey zi-pey-i medḥ-i ḥazretet

Yekbār u kâşirest (8) zi-şerḥ ü beyān sūḥan

(3) Be-gū ki cān-ı za' ifem zi-dest reft Hūdā-rā²⁴⁵⁸

Di ki benüm za' if cānum elden gitdi vardı (9) Allāh için

Zi-la' l-i rūh-fezāyeş be-baḥş ez-ān ki tu dānī

Cān arturıcı la' lden aña 'aṭā kııl andan ki bilürsin (10) murād budur ki cānımuñ za' fını aña 'arz idüp andan devā-yı cān-fezā taleb kııl ol devā-yı cān-fezāndan olmaḳ (11) vech görürsin andan 'aṭā kııl di

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Luṭf-ı tu gufte būd ki yād āverem zi-tu

Zinhār tā ne-kerdi ferāmūş-ı (12) ān sūḥan

(4) Men in ḥurūf nüviştem çünān ki ğayr ne-dānist

Ben bu ḥurūfi yazdum öyle ki ğayr bilmedi

Tu hem (13) zi-rūy-ı kerāmet çünān be-ḥ'ān ki tu dānī

Sen daḥi ta' zīm yüzinden öyle oḳı ki sen bilürsin murād budur ki (14) ben aña 'arz-ı ḥāl mektübını maḥfi yazdum sen daḥi kerāmet ü ta' zīm ile ne vech ile oḳumaḳ görürsün öyle (15) oḳı

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Çün her maḳam-rā buved ey peyk-i ḥoş-maḳāl

Mi-gūy tu be-her çı be-ḥ'āhed mekān sūḥan

(5) Ümīd (16) der-kemer-i zer-keşet çigüne ne-bendem

Ümīd senün altun çekilmiş kuşağuña nice bağlayam

Daḳıkaist nigārā (17) der-ān miyān ki tu dānī

Bir daḳıkadur ey nigār ol miyānda ki sen bilürsin murād budur ki vuşul-i maṭlūbum (18) ve ihāṭa-i maḳşūdumdur bunu taleb ü maḳşad idünsem 'aceb degüldür ki ortada bu bir daḳıkadur ki her kimse (19) aña vāḳıf degüldür hemān sen bilürsin

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Te'sir şud çü şān-ı sūḥan ey Resül-i men

Bisyār u pür be-gūy (20) zi-men der-miyān sūḥan

(6) Ḥayāl-i tiğ-i tu bā-mā ḥadış-i teşne vü ābest

Senün kıılıcuñ ḥayālī bize şūsuz ve şu ḥaberidür (21)

Esir-i ḥ'ış girifti be-kuş çünān ki tu dānī

²⁴⁵⁸ Cān-ı za' ifem zi-dest reft ifādesine karşılık olarak derkenārda cān-ı 'azizem be-leb resid ibāreleri bulunmaktadır.

Kendü esirüñ dutduñ katl kıl öyle ki sen bilürsin murād budur ki [İ194a] (1) nefsanıyyetimi katl için şıfat-ı kahr-ı hayāl şusuzuñ şuya iştiyākı gibidür lacerem senüñ giriftār kim (2) bildigüñ gibi katl kıl

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ez-behr-i katl-i h̄iṣ çü bisyār-ı guftemet

Rencide geştei be-keşem z'ançünān sūhan (3)

(7) Yekist Türki vü Tazi der-in mu'amele Hāfiz

Birdür Türki ve 'Arabī bu mu'amelede ya'ni 'ışk bābında ey (4) Hāfiz

Hadis-i 'ışk beyān kun be-her zebān ki tu dāni

'İşk hadisini beyān kıl her dil ile ki sen bilürsin (5) murād mantūqdan zāhirdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Hergiz hadis-i 'ışk beyābān nemī-resed

Güyem hezār sāl eger z'in zebān (6) sūhan

VELEHU EYẒAN [G.562]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Nüş kun cām-ı şarāb-ı yek menī

İç bir batmanlık şarāb kadehin ya'ni tolu iç (7)

Tā be-dān bih-i gam ez-dil ber-kunī

Tā anuñ ile gam kökin gönülden koparasın murād budur ki 'ışk-ı İlähiye müstağrak (8) ol tā ki gam-ı dünyādan bi'l-küllüye halāş olasın

Rubā'ī

+---/+---/+---/+---

Me-rā gayret ber-ān dāred ki çeşm ez-gayr ber-düzem (9)

Zi-'ışkeş āteşi sāzem hayāl-i mā suy-ı sūzem

Mey-i 'ışkeş hūrem çendān ki bāšem mest ü lā-ya'kil

Nemī-āyem (10) be-hod hergiz şevem bi-hod şeb ü rüzem

(2) Dil küşāde dār çün cām-ı şarāb

Gönlüni açuk dut şarāb (11) *kadehi gibi*

Ser-girifte çend çün humm-ı denī

Başı berkinmiş niçeye dek alçak küp gibisin murād budur ki 'ışk-ı (12) İlähi ile küşāde-dil olup küp gibi ağzı berkinmiş munķabız olmamağ gerek [*ser-girifte* başı

örtülmüş ve kapanmış zarfa dirler nitekim *dîg-i ser-girifte* kapanmış çölmek dimekdür]

Rubā'î (Ahreb)

Ber-rüy-ı halâ'îk der-i (13) şöbet me-küşây

Mî-bâş be-küllî müteveccih be-Ĥudây

Ġāfil me-şev ezikr-i dil ü zevk-i zebân

Tâ zinde-i cāvîd (14) şevî der-dü serây

(3) Çün zi-ĥumm-ı bî-ĥodî raṭl keşî

Çün bî-ĥodluk küpinden bir raṭl ya' nî bir tolu çekesin (15)

Kem zenî ez-ĥîştēn lâf-ı menî

Az urursın kendüñden benlik lâfin murād bî-ĥodluk mesti olan benlik (16) da' vîsin itmez dimekdür

Nazm

+ + - - / + - - - / + + -

Ey püser ' ucb-ı âteş ' acebest

Germ sâz tenür-ı bû Lehebest

Her kücâ şu' lei ez-ü efrûht (17)

Her çi ez-' ilm ü zühd bûd be-sûht

(4) Seng-şân şev der-ķadem nî hemçü āb

Taş gibi ol ķademde şu gibi degül (18)

Cümle reng-āmîzî vü ter-dāmenî

Cümle reng ķarışdurıcılık ve anuñ yaşlığı murād taş gibi ayak altında (19) olmaķ yigrkdür āb gibi dürlü dürlü reng ķarışdurup yaş eteklü olmaķdan dimekdür

Ķıṭ' a

- - + / - + - + / + - - + / - + -

Pây ez-ĥudûd-ı şer' birün (20) mey-i nehy me-nih

Ĥod-râ esîr-i nefis ü hevâ mî-kunî me-kun

Bî-ĥabl-i şer' nîst ĥalâşî zi-ķāh-ı ṭab'

Ġn rişte-râ (21) zi-dest-i rehâ mî-kunî me-kun

Ĥod-râ be-merdümân be-nümâyî be-ķend reng

Der-ķār-ı ĥayr meger ü riyâ mî-kunî me-kun

(5) Dil [İ194a] (1) be-mey der-bend tâ merdâne-vār

Göñli şarāba bağla tâ er gibi

Gerden-i sālūs u taķvā bi'şkenî

Riyā ve taḳvā boynın (2) şıyasın murād ı ışık-ı ḥālīşe gönül bağlayup murād muḥliş ol tā ki riyāyı helāk idesin dimekdür (3)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-mekr ü ḥīle ı azāb-ı Ḥudāy red ne-şevēd

Niyāz bāyed ü iḥlāş-ı nāle-i şeḫerī

(6) Ḥiz ü cehdī kun çü Ḥāfiz tā meger

(4) Dur ve bir cehd kıl Ḥāfiz gibi tā meger

Ḥiş-rā der-pāy-ı ma' şūḫ efkenī

Kendüñi ma' şūḫ ayāğına atasın (5) murād vuşul-i ile'l-maḥlūb ḥaleb-i şedīd ve cehd-i belīğ ile olur aña sa' y kıl dimekdür

Nazm

+ - - / + - - / + - - / + -

Ḳıyāmet ki bāzār-ı (6) mīnū nihend²⁴⁵⁹

Menāzil be-a' māl-i nīkū dihend

Bezā' at be-çendān ki āri berī

Ve ger müflisī şermsārī berī

Ki bāzār (7) çendān ki āgende-ter

Tehī-dest-rā dil tu-rā gende-ter

VELEHU EYŻAN [G.563]

[Fā' ilün Mefā' ilün Fā' ilün Mefā' ilün]

[Bu ğazelüñ şerhinde yazılan ebyātuñ ekşeri Kemāl-i İşfahānī ḳaşidesindendür ve ba' zı bu faḳirüñdür]

(1) Vaḳt-rā ğanīmet dān ān ḳadar ki be'tvānī

(8) Vaḳti ğanīmet bil ol ḳadar ki ḳādırsın

Ḥāşıl ez-ḥayāt ey cān in demest tā dānī

Ḥāşıl ḥayātđan ey cān (9) bu demdür tā bilesin murād mütekellimden ı aḳl ve muḥāḥabđan rūḥđur lācerem ı aḳl-ı me' ād rūḥa đır vaḳti ğanīmet bil (10) ḳādir olduğuñ ḳadar zīrā ḥayātđan ḥāşıl hemān bu vaḳtdür eger bilürseñ nitekim dimişler đı refť (11) ü nemi-āyed ferdā be-i' timād ne-şāyed vaḳt inest nemi-pāyed [ey cān lafzı buña şarīḥ delālet ider]

Nazm

- - + / - - + + / + - - + / - - +

²⁴⁵⁹ Muslihiddin Sa'dı, **Külliyāt-ı Sa'dı**, Bostan, 9. Bâb, s. 491.

Ber-bād-ı bîş ez-în me-dih in ‘ömr-i nāzenin
K’ānrā ki (12) fevt şud ne telāfî vü ne kazāst
Ez-‘ömr-i h’îş her çi tevānî be-şeb be-düzd
K’în düzdi çünin be-heme mezhebî revāst (13)
Bā-rūzgār-ı ‘ahd-i tu bestî ne rūzgār
Bes in nefir çîst ki eyyām-ı bî-vefāst

(2) Kām-baḡşî-i gerdün ‘ömr der-‘ivez dāred

(14) *Felekün murād baḡşlamasınūñ ‘ivezi ‘ömrdür*

Cehd kun ki ez-devlet dād-ı ‘ıyş be’stānî

Cehd kıl ki devletden ‘ıyş ‘adl (15) ve ‘ivezin alasın murād budur ki dünyānuñ vuşūline ve manşib u devletūñ huşūline ‘ivez ‘ömrdrü ki ‘ömr aña şarf (16) olunup ‘amel-i āhıretten maḡrūm ḡalınur ve ol murād ve devlet daḡi bākî degüldür pes sa’y kıl ki devletden ‘ıyş-ı āhıret (17) dādın alup murād-ı ḡaḡıḡıye vāşıl olsasın

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ber-hem çi bendi in heme fānî be-dest-i hırş
Çîzi be-dest (18) kun ki ne ān ‘arza-i fenāst

(3) Pend-i ‘āşıkān bi’şnev v’ez-der-i ḡarab bāz āy

‘Āşıklar naşihatın işit ve şenlik ḡapusından (19) gül

K’în heme nemî-erzed şuḡl-ı ‘ālem-i fānî

Ki bu ya’nî felekūñ murād baḡşlaması dükeli degmez ‘ālem-i fānî şuḡlına murād budur ki (20) ‘āşık-ı ḡaḡ olanlarūñ pendî budur ki ḡam-ı dünyāyı terk idüp feraḡ-ı āhıret ḡapusından giresin zîrā felek ne ḡadar (21) murād virürse ve devleter irgürse ‘ālem-i fāniye meşḡul olmaḡa degmez ki manşibda olanlar ‘ālem-i fānî [İ195a] (1) meşālîhine meşḡüller ve ‘amel-i āhıretten ḡāfillerdür

Maḡla‘

--+/-+++/+---+/-+-

Ey dil çü āgehî ki fenā der-pey-i beḡāst²⁴⁶⁰

in āz u (2) ārzū-yı dırāz tu er kücāst

[Kemāl-i İşfahānî ḡasidesinūñ maḡla‘ıdur bu maḡalde yazılmaḡ münāsib olduḡıçün bunda yazıldı]

(4) Pîş-i zāhid ā zi-rindî dem me-zen ki ne-tevān guft

Zāhid önüne gel rindlikden dem (3) urma ki dimek olmaz

Bā-ḡabîb-i nā-maḡrem ḡāl-i derd-i pinhānî

²⁴⁶⁰ Ebu’l-Fazl Kemāleddîn İsmail-i İsfahānî, *Dîvân-ı Hallâku’l-Ma’ânî*, Kasâid, s. 15.

Nā-maḥrem ṭabībe gizlū derdūñ ḥālīni murād budur ki (4) zāhid-i ḥušk olan yā mu' riz-i ṭarīkat olan ḥāl-i ' ışk-ı Hakkı ve ihlāş u şıdkı bilmez aña bu derdūñ ḥālīni dimek (5) olmaz

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Terk-i bedī muḳaddeme-i fi' l-i nikiest²⁴⁶¹

K'evvel ' ilāc-ı vācib-i bīmār ihtimāst

(5) Bāḡbān çü men z'incā bü' gzerem (6) ḥarāmet bād

Ey bāḡbān çün ne buradan ya' nī dūnyādan geçem ve āḫirete göçem saña ḥarām olsun

Ger be-cāy-ı men (7) servī ḡayr-ı düst be'nşānī²⁴⁶²

Eger benüm yerüme ya' nī ḡabrüme dostdan ḡayrı bir sürv dikerseñ murād budur ki ben vefāt (8) itdükden soñra ḡabrüme serv dikmeyüp dost dikesin ya' nī ḥazret-i Hakkı zıkr idüp ' uluvv-ı derece du' āsın (9) idesin ki şābit ü nāfi' oldur

Nazm

Ender-du' ā-yı tust ḡalel verne ber-dereş²⁴⁶³

Dest-i icābeteş ki girībān keş (10) du' āst

Ger bāverem ne-dārī tu mışdāḡ-ı in süḡan

*İnnī ' ucibi da' vete dā' i izā du' āst*²⁴⁶⁴

(6) Ḥum şiken nemī-dāned (11) in ḡadar ki şüfi

Küp şıyan bilmez bu ḡadar ki şüfinün

Cins-i ḡānegī bāşed hemçü la' l-i rümmānī

Eve mensüb (12) cinsi ya' nī ev şarābı vardır la' l-i rümmānī gibi murād budur ki muḥtesib ya' nī subaşı ki şarāb küpünü şıyup şarābı (13) döküp ḡalkı şurb-ı şarābdan nehy ü zecr ider ammā bu ḡadar bilmez ki şüfinün evde ya' nī derün-ı dilde la' l-i rümmānī (14) gibi şarāb-ı rengin ü şāfisi vardır ki anuñ keyfiyyeti ile mütekeyyif olur [nār yimiş dānesi renginde ola la' le la' l-i rümmānī diler memdüḡdur]

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Mestī-i şüfiyān ne zi-dürdī-i (15) dūnyiest

K'ışān mest-i bāde-i dilhā-yı pür-şafāst

(7) Mī-revī vü müjḡānet ḡün-ı ḡalk mī-rized

Gidersin (16) ve kirpikün ḡalkuñ ḡanın döker

²⁴⁶¹ Ebu'l-Fazl Kemāleddin İsmail-i Isfahānī, *Dīvān-ı Hallāku'l-Ma'ānī*, Kasāid, s. 16.

²⁴⁶² Bu mısırānın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Ger ne be-gilem servī hemçü düst be'nşānī

²⁴⁶³ Ebu'l-Fazl Kemāleddin İsmail-i Isfahānī, *Dīvān-ı Hallāku'l-Ma'ānī*, Kasāid, s. 17.

²⁴⁶⁴ فَايِي قَرِيْبٌ اُجِيْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَا Kullarım sana, beni sorduḡunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiḡi vakit dua edenin dileḡine karşılık veririm. O hālde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar. (Kur'an, Bakara 2/186).

Tîz mî-revî cānā tersemet fûrûmānî

Tîz gidersin ey cān qorqarın seni ‘āciz (17) kılasın murād ‘aqluñ nefse hîṭābıdır ki dir hevāya tābi‘ olup gidersin tîz olan ālātuñ halk vüçüduñ (18) qanın döküp helāk ider qatı ḥiddet idüp tiz gidersin qorqarın ki vüçüd mülkinde olanları ifnā idüp ‘āciz (19) kılup mağlûb olasın

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Tîrî ki kârger buved ez-pes kücā cihed

Ān bāz pes cihed zi-nişāniş nā-revāst (20)

(8) Bā-du‘ ā-yı şeb-ḥizān ey şeker-dehān me’stîz

Gice kalkıcılar du‘ āsı ile ey şeker ağızlu ‘inād itme

Der-penāh-ı yek (21) ismest ḥātem-i Süleymānî

Bir isim şığınağındadır ḥātem-i Süleymānî murād budur ki salṭanat-ı āḥiret isterseñ şeb-ḥiz [İ195b] (1) olanlara muvāfaqat kılmı muḥālefet kılmı ve anlarıñ emrine ‘inād itme ki salṭanat-ı dünyā el-Ḥafîz isminüñ penāhindadır (2)

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Ġam bā-kesî buved penāheş ne ḥısn-ı üst

Ġam nîst bā-kesî ki niğebān-ı ü Ḥudāst

(9) Dil zi-nāvek-i çeşmet (3) güş dāştem ve liken

Göñli senüñ gözün oğından şakladum ammā

Ebrû-yı kemān dāret mî-bered be-pîşānî

(4) *Senüñ yaylu qaşuñ alur alın ile murād budur ki nefsuñ qalbi teşḥîri ve ḥud‘a vü mekri ṭuruq-ı müte‘addidedendür (5) birinden şıyānet idersem birinde idemezem lâcerem i‘tişām ḥazret-i Ḥaqqā gerekdür*

Beyt

--+/-+++ / +---+ / -+-

Ber-her çi cüz Ḥudāy (6) kesî tekye mî-kuned²⁴⁶⁵

‘İşyān-ı maḥz bāşed ez-ān nām-ı ü ‘aşāst

(10) Yūsuf-ı ‘azîzem reft ey birāderān raḥmî

(7) *‘Azîz Yūsuf gitdi ey qarındaşlar bir raḥm*

K‘ez-ğameş ‘aceb dîdem ḥāl-i pîr-i Ken‘ ānî

Ki anuñ ġamında ‘aceb gördüm (8) pîr-i Ken‘ ānî ḥālîni murād mütekellimden ‘aqlıdır ki dir Yūsuf qalbüm gitdi ey kuvā-yı ‘aqliye raḥm idüñ ki anuñ ġamında (9) ‘aceb gördüm rûḥ-ı pîrüñ ḥālîni

²⁴⁶⁵ Ebu’l-Fazl Kemâleddîn İsmail-i İsfahânî, *Dîvân-ı Hallâku’l-Ma’ânî*, Kasâid, s. 18.

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Müşkilter ānki ḥaşm u güvāhet zi-ḥāneend²⁴⁶⁶

K'endām-ı tu be-her yeki ber-fi'l-i (10) tu güvāst

(11) Zāhid-i peşimān-rā zevk-i bāde ḥ'āhed kuşt²⁴⁶⁷

Zāhid-i peşimānı zevk-i şarāb ölürsen gerekdür

‘Ākilā (11) me-kun kārī k'āvered peşimānī

Ey ‘ākil bir iş itme ki peşimānlık getüre murād budur ki ‘ışk-ı İlahiden mu‘riz (12) olan āḥir vaktde peşimān olur ve peşimānlık üzre vefāt bulur pes ey ‘ākil şimdi ḥayātda ve şihhatde iken (13) taẓyī‘-i ‘ömr itme ve yaramaz ‘amel kıılma ki soñra peşimān olursın

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Eknün şud müfid-i peşimānī ez-bedī (14)

Ba‘d ez-ma‘āniye hemegī nādīmī hebāst

(12) Ez-derem der-ā ruzī tā zenem zi-şādī dest

Ḳapumdan içerü gir (15) birgün tā el uram şādiden

Rüşenī be-men peyvest rāstī be-mihmānī

Rüşenlik baña ulaşdı istikāmet konuklık (16) ile murād budur ki çün faẓl-ı Ḥaḳ vāşıl ola şādiden el ḳarşup mesrūr olurum ki rüşenā baña ḥaşıl (17) oldı ve istikāmet konuklığa geldi

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ān kes be-bārgāh-ı kıdem ser ber-āvered²⁴⁶⁸

K'ez-cān-ı pāk pey-rev-i āşār-ı Muştafāst (18)

(13) Cem‘ kun be-iḥsānī Ḥāfız-ı perişān-rā

Cem‘ kııl iḥsān ile Ḥāfız-ı perişānı

Ey şikenc-i gīsūyet mecma‘-i perişānī

(19) *Ey kimse ki senüñ şaçun bölügi бүklümi perişānlık mecma‘ıdur murād muḥātabdan nefsdür nefis ki iḥsān ide Ḥāfız-ı (20) perişān mecmū‘ olur ki anuñ zülfi bölügi бүkülüp zınmaḳ perişānlık cem‘ olacaḳ yerdür ki nefsuñ cem‘ iyyeti (21) bozulmaḳ ḳalbün ve rūḥun cem‘ iyyeti düzülmeḳdür*

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

²⁴⁶⁶ Ebu'l-Fazl Kemāleddin İsmail-i Isfahānī, *Dīvān-ı Hallāku'l-Ma‘ānī*, Kasāid, s. 18.

²⁴⁶⁷ Bu mısırānın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Zāhid-i perişān-rā şevk-i nān be-ḥ'āhed kuşt

²⁴⁶⁸ Ebu'l-Fazl Kemāleddin İsmail-i Isfahānī, *Dīvān-ı Hallāku'l-Ma‘ānī*, Kasāid, s. 20.

Çün nefs-i hâtıret be-resâned be-her taraf
Kalb-i tu-râ mülâhaza-i [İ196a] (1) cem' ez-kücâst

(14) Ger tu fâriğî ez-men ey nigâr-ı sengîn-dil

Eger sen fâriğ iseñ benden ey taş gönüllü nigâr

Hâl-i hod (2) be-hâhem guft pîş-i Âşaf-ı şânî

Kendü hâlüm disem gerek Âşaf-ı şânî öñüne murâd zâhire nazâr zâhir maḥbûba ḥiṭâbdur (3) ki dir eger benden fâriğ iseñ taş gönüllü dilber kendü hâlümi vezîr-i zamân ki Âşaf-ı şânîdür anuñ öñünde direm ve senden (4) şikâyet iderüm ma'nâya nazâr murâd budur ki nefse ḥiṭâb idüp dir eger benden fâriğ iseñ ey nefs-i sengîn-dil kendü hâlümi (5) kâ'im-i maḳâm-ı Resûlullâh olan şeyḫ öñinde diyüp senden şikâyet iderüm

Nazm

---+/-+---/+---+/-+---

İslâh-ı nefs-i men kun eyâ şeyḫ-i muḳtedâ (6)

Gû-râ hemîşe ḳavl-i şeyâṭîn-i muḳtedîst

Ser tâ be-ser şaḥîfe-i ü 'illet ü bedest

Şîn-ı şefâ' atet zi-heme 'illeteş şifâst (7)

Yâ Rab ümid-i 'afv-ı tu nefsem dilir kerd

Ber-zann-ı ü 'atâ-yı Hüdâvendiyet recâst

VELEHU EYẒAN [G.564]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün]

(1) Hevâ-ḥ'âh-ı tuem cānâ (8) vü mî-dānem ki mî-dānî

Senüñ muḥabbetüñ dilerüm ben ya'nî senüñ muḥibbübünem ey cān bilürüm ki bilürsin

Ki hem nādîde (9) mî-binî vü hem ne'nvişte mî-ḥ'ânî

Ki hem görülmemiş görürsin ve hem yazılmamış okursın murâd ḥazret-i Ḥaḳḳa 'ışḳını zıkr (10) ve bilmedigün beyândur ve anı ta'lildür Ḥaḳ te'âlâ görilmemişi görügühi ve yazılmamışı okuduğı ile pes aña ḥilâf u ḥîle cā'iz (11) degüldür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Çi çendin 'özr engîzî vü çendin ḥilehâ sâzî

Çü mî-dāned ki mî-dānî vü mî-dānî ki mî-dāned (12)

(2) Melek der-secde-i âdem zemîn-[büs]-ı tu niyyet kerd

Melek âdem secdesinde senüñ yirüñ öpmek niyyet eyledi

Ki der-ḥüsn-i tu (13) çizî yâft bîş ez-ḥadd-i insânî

*Ki senüñ hüsnüñde bir nesne buldı hadd-i insāniden ziyāde murād hazret-i Hākka
hiṭāb (14) olmak zāhirdür ve Resülullāh ‘aleyhi’s-selām hazretine daḡi hiṭāb olmak
cā’izdür*

Rubā’i

-+---/-+---/-+---

Çün melā’ik secde kerdend (15) ān zamān

Ḳıble būd ādem tu-rā būd secde şān

Bā-berā-yı ān ki ez-nesleş be-dīd

Çün Muḡammed mī-resed āḡir zamān

(3) Ḥam-ı ca’ det (16) benāmized künün mecmū’ a-i dilhāst

Senüñ kıvırcık zülfüñ büklümi Allāh adı ḡaḡkıçün şimdi gönüller mecmū’ ıdur

Ez-ān bād (17) imenī bādet ki engized perişānī

*Ol yilden emīnlik olsun saña ki perişānlık ḡarışdurur murād muḡāṭabdan hazret-i (18)
Ḥaḡ olıcaḡ ḡayb-ı hüviyyetüñ merātibi ḡulüb mecmū’ asıdur andan teferrük hevāsı
olmayup dā’imā mecmū’ a-i ḡulüb olsun (19) ya’ nī ḡalbimiz ‘ışyān sebebi ile
maḡbüb olmayup ‘afvuñ bize mu’ in olsun dimekdür*

Ḳıṭ’ a

Bi-‘ afvike yā Mevlā’l-mevālī te’ avvuzī²⁴⁶⁹ (20)

Fekün lī veliyyen fi-maḡāmī ve meḡkifī

Fehā enā bi’l-bābi’l-mu’ azzami ḡadrühü

Muḡillün mine’t-taḡvā keşirü’t-teḡavvifi

ve muḡāṭabdan murād Resülullāh (21) ‘aleyhi’s-selām olıcaḡ senüñ silsile-i ṭarıüñ
mecmū’ a-i ḡulübdür andan teferrük bā’ işi olur hevā-yı nefis olmasun [İ196b] (1) diyü
du’ ādur

Şi’ r

Lemmā de’ a’llāhü dā’ inā li-ṭā’ atihī²⁴⁷⁰

Bi-ekremi’r-rusli künnā ekreme’l-ümemi

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çün Ḥudā peygamber-i mā-rā be-raḡmet (2) ḡāndeest

Eḡdal-i peygamberān ānest mā ḡayru’l-ümem

(4) Ümid ez-baḡt mī-dārem ki bü’kşāyem kemer-bendes²⁴⁷¹

²⁴⁶⁹ “1) Ey efendilerin efendisi, senin affın ile sana sığınıyorum. Sen şu durduğum ve vukûf ettiğim yerde benim dostum ol. 2) İşte ben az takvâ ve çok korku ile kıymeti büyük olan kapıdayım.”

²⁴⁷⁰ “Allāh teâlâ, bizi kendi ibâdetine davet edeni peygamberlerin en âsili olarak çağırıldığı vakit; bizler de ümmetlerin en hayırlısı olduk.” el-Bûsirî

²⁴⁷¹ Bu beyite karşılık olarak derkenârda şu beyit bulunmaktadır:

Ümîd dutarum (3) bahtdan ki kuşağın çözem

Hudā-rā ey felek bā-men girih bü'gşā zi-piṣānī

Allāh için ey felek baña düğümü çöz alnuñdan (4) murād budur ki aql dir ümîd-vārdur ki nefsuñ kuşağın çözüp 'üryān idüp çoçam ve kendüme mahsus idem (5) eger felek baña müsā'ede idüp hevāyı terk itdürürse

Ḳıṭ' a

Turīdu'n-nefsu en tu' tā münāhā²⁴⁷²

Ve ye'ba'llāhu illā mā erāde (6)

Yürīdu'l-'aqlu min fazli'l-ilāhi

Bi-en yu' tā lehā mā istifādā

(5) Beyefşān zülf ü şūfi-rā be-bāzī vü be-raḳşā āver

Silk zülfi (7) ve şūfi oyuna ve raḳşa getir

Ki ez-her ruḳ' a-i delḳeş hezārān büt biyefşānī

Ki anuñ hırḳasınuñ her pāresinden (8) gice biñ büt silkesin murād muḫātabdan mahbüb-ı mecāzīdür eger ol zülfin çözüp çengiler gibi raḳş u semā' idüp (9) şūfi-şüret olanları daḫi bāzīye ve semā' a ve raḳşa ve devrāna getirürse nice şūfi-şekl olanlarıñ hırḳasınuñ (10) her pāresinden niçe biñ bütler dökülüp ya'nī niçe hevā-yı nefsleri ve niçe şehvāniyetleri zāhir olur dimekdür (11)

Beyt

--+/+--+/-+--

Şūfi vü mürāyi mī-şevved fāş

Çün dilber-i ḫüb çün meḫekkest

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Şūfiyi gör kim şaḳal ağını şüret eylemiş

Ol hümā (12) pervāzı şayd itmek diler bu ağ ile

(6) Çerāğ-efrüz-ı çeşm-i mā nesīm-i zülf-i ḫübānest

Bizüm gözümüzüñ çerāḳ nūrlandırıcı (13) ḫūblarıñ zülfi nesimidür

Me-bād in cem' -rā yā Rab ḡam ez-bād-ı perişānī

Olmasun bu cem'e ḡam yā Rabbī perişānlık yilinden murād (14) sālik olanlarıñ gözlerinüñ nūrın arturın ḡayb-ı hüviyyet zāt u şifāt rāyiḡa-i ṭayyibesidür aña perişānlık yili olmasun (15) ya'nī bizde anı perişān ider hevā-yı nefsanī olmasun diyü du' ā ider

Güşād-ı kār-ı müştāḳān der-ān ebrū-yı dilbendest

Hudā-rā yek nefes bi'nşin girih bü'gşā zi-piṣānī

²⁴⁷² "1) Nefis kendisine yasaklanan şeylerin verilmesini ister ancak Allāh teālā irāde ettiği şeyi sunar.

2) Akıl ise Allāh teālānın fazlından istifāde edebileceği şeylerin kendisine verilmesine ister."

Beyt

--+---/-+---/--+-

Bād bādī-rā [kuned] gāhī çü nesh

Bād-ı nīkem Hāḡ zi-bed (16) dāred nigāh

(7) Melāmet-gū çı der-yābed zi-rāz-ı ‘āşık u ma‘şūk

Melāmet söyleyici ne duyar ‘āşık u ma‘şūk (17) sırrından

Ne-bīned çeşm-i nā-bīnā huşūş-ı esrār-ı pinhānī

Görmez a‘mā gözi huşūşen gizlū rāzı murād bize sülük-ı ıarıkatimüz (18) ve lezzet-i vuşlatımız ve ol hāzret ile şohbetimüz için ta‘n iden bizüm ile dost ortasında olan rāzdan (19) haberdār degüldür zırā a‘mā gözi maḡsūsātı görmez sırr-ı nihānı kaçan görse gerekdür dimekdür

Beyt (Ahreb)

Dīdār zi-behr-i dīdeī (20) bīdārest

Ān-rā ki nazār nīst çı der-yābed ez-ū

(8) Melūl ez-hem-rehān būden ıarıķ-i kārvānī nīst

Yoldaşlardan melūl (21) olmaķ kārvāna mensūb olmaķ ıarıķi degüldür

Be-keş düşvārī-i menzil be-yād-ı ‘ahd-i āsānī

Çek menzil müşkilligin āsānlık [İ197a] (1) zamānı yādına murād budur ki erbāb-ı ıarıkatden melūl olmayup şu‘ūbet ıarıķi ihtiyār idüp mücāhedeye taḡammül (2) gerekdür āsānlık zamānı ve rāḡatlık mekāmı yādına ya‘nī anuñ recāsına ki ol hāzrete vuşul ve cennete duḡul (3)

Beyt

--+++/-+--/-+++/-+--

Her ki keşed zaḡmetī mī-resedeş rāḡatī

Her ki keşed derd-i dūst mī-dihedeş vuşlatī

(9) Dirīgā ‘ıyş-ı (4) şeb-gūrī ki der-ḡ‘āb-ı seḡer bū’gzeşt

Dirīgā gice şabāḡa dek olıcaķ ‘ışret seḡer uyķusunda geçdi

Be-dānī (5) kadr-i vaķt ey dil velī vaķtı ki der-mānī

Bilürsin vaķt kadrini ey gōñül ol vaķt ki ‘āciz olasın murād (6) budur ki gice uyanup ‘ibādetde olup hāzret-i Hāḡ ile ‘ıyş-ı nihānī kıılmaķ müyesser iken bu fırsat vaķtı fevt (7) idersin ki seḡer uyķusu ile geçürürsin pes vaķt kadrini ol vaķt bilürsin ki ol vaķt ‘ibādet itmege kādır olmazsın (8)

Beyt

--+---/-+---/--+-

Rūzi imrūzest ey şūfi vü şān

Key buved ez-dī vü ez-ferdā nişān

Ḥikāyet

Bir ‘azīz marāz-ı mevtinde ḥāl-i (9) ihtizāra qarīb olup ‘ibādetden ‘āciz olduḡda dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+-

Çün be-dānistem tevānistem ne-būd

Çün tevānistem (10) ne-dānistem çi sūd²⁴⁷³

(10) Ḥayāl-i çenber-i zülfeş firibet mī-dihed Ḥāfız

Anuñ zülfi çenberinüñ ḥayāli seni aldar ey Ḥāfız (11)

Niger tā ḥalqa-i iqbāl-i nā-mümkin ne-cünbānī

Nazar kııl tā mümkin olmayan devlet ḥalqasın kıımıldatmayasın murād ḡayb-ı hüviyyet ṭabaqasın (12) ḥayāli senüñ ḥāṭıruña gelüp bunı mümkin mülāḡaza kıılmaq seni aldamasın bu devlet-i ḡayr-ı mümkindür nazar tā ki mümkin (13) olmayan devlet ḥalqasın çalmayasın dimekdür [bu maḡlaş beytinüñ mıṣrā‘-ı şānisi Senāyīnüñ bir kıṭ‘asın (14) mıṣrā‘-ı evvelidür ol kıṭ‘anuñ evvel beyti getürdüm ve bākisi dīvānında meṣṭürdür Ḥ‘āce Ḥāfız andan tazmīn itmiş ve ‘aceb münāsib mıṣrā‘ zımm itmiş]

Beyt

+---/+---/+---/+---

Niger tā ḥalqa-i iqbāl-i nā-mümkin ne-cünbānī

Selīmen eblehānī belki merḡūmen (14) vü meskīnen

VELEHU EYŻAN [G.565]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Hezār ceḡd be-kerdem ki yār-ı men bāṣī

Biñ ceḡd eyledüm ki benüm yārüm olasın (15)

Murād-baḡş-ı dil-i bī-ḡarār-ı men bāṣī

Benüm ḡarārsuz ḡöñlümün murādın baḡıṣlayıcı olasın murād muḡāṭabdan ḡazret-i Ḥaḡ te‘ālādür (16) andan tecellī-i muṭlaḡ ṭaleb itdüḡin zikrdür

Şi‘r

Ḥadıṣu ṭıybü’l-ḡurbi mā aḡşene²⁴⁷⁴

Ve zıkrü ṭülü’l-bu‘ di mā aḡşene

(2) Demī be-külbe-i (17) aḡzān-ı ‘aṣıḡān āyī

²⁴⁷³ Feridüddin Attar, *Kitāb-ı Mantıku’t-Tayr*, s. 181.

²⁴⁷⁴ “Yakın olmanın güzelliḡi ile ilgili sözler ne güzeldir. Ayrılıḡın uzaklıḡını zikretmek ise ne kötüdür.”

Bir dem ‘āşıkıların hüzünleri evine gelesin [külbe dükân ma‘ nāsına gelür ve küçücük ev ma‘ nāsına gelür bunda ma‘ nî-i şānî münāsibdür]

Şebî enîs-i dil-i sügvâr-ı men bâşî

Bir gice benüm yaslu (18) gönülümüñ enîsi olasın murād tecellî-i zāt huşûlin istid‘â itdügidür [sügvâr lafzı zamm-ı sîn ve kâf ile ve sugvâr zamm-ı sîn ve sükûn-ı kâf ile yaslu ma‘ nāsınadır ki mâtem-zede daği dirler]

Şi‘r

Eyyāmu kırbike külluhâ a‘ yadun²⁴⁷⁵

Ve leylü vaşlike (19) kıadrun ve murādun

(3) Çerâğ-ı dîde-i şeb-zindedâr-ı men gerdi

Benüm giceyi diri dutucu gözümüñ çerâğı olasın

Enîs-i (20) hâtır-ı ümîd-vâr-ı men bâşî

Benüm ümîdlü hâtırımuñ enîsi olasın murād sâbık gibidür

Kıt‘a

Kıad bedet fi-zalâmî’l-leyli (21) muşriqaten²⁴⁷⁶

Envârü vechi’l-maţlûbi li’t-ţâlibi

Ve ānese bi’l-ğarîbi’l-‘aşîki lâtifin

Fe-kad kâne kıablu hâriben fi’l-mehâribi [İ197b] (1)

(4) Men in murād be-bînem be-ğ‘âb nîm-şebî

Ben murâdı görem mi düşünme nişfü’l-leyde

Be-cây-ı eşk-i revân (2) der-kenâr-ı men bâşî

Akıar göz yaşı yerine benüm kenârında olasın murādum uyanıklıkda olmazsa düşünme ola mı (3) dimekdür

Şi‘r

Yâ leyte künte seyyidî bi-cevârî²⁴⁷⁷

Neşhedüke cāriyen ke’d-dem‘i’l-cārî

(5) Ez-ân ‘aķık ki hünin-dilem (4) zi-‘ işve-i ü

Ol ‘aķıktan ki kıanludur gönülüm anuñ şîvesinden

Eger kunem gileî rāz-dâr-ı men bâşî

²⁴⁷⁵ “Senin yakınlığındaki günlerin tümü bayramdır. Ve senin vuslatındaki geceler de kıymetli ve murād edilendir.”

²⁴⁷⁶ “1) Gecenin karanlığında cânânın yüzünün nûru parlak bir şekilde âşığa gözüktü. 2) Daha önce sığınmak denilen yerlere kaçarken; latîf bir şekilde garîp olan âşıkla ünsiyet kurdu.”

²⁴⁷⁷ “Ey efendim keşke sen yanımda komşum olsaydın. Ve senin akan gözyaşları gibi aktığını (yürüdüğünü) müşahede etseydik.”

(5) *Eger bir şikâyet idersem benüm râz-dârum olasin* murâd vahy-ı rûhânî taḥassürinden yüreküm kanlı olduğundan (6) şikâyet idersem saña idem ğayra ifşâ itmeyem dimekdür

Ḳıṭ‘a

Aḥleştü fi-ḥubbike esrârî²⁴⁷⁸

Ye’kulü âmâlî (7) ve aḳṭârî

Felâ erâ minke şekven ve lev

Yâ ḥabîbî aḥreḳte bi’n-nârî

(6) Çü ḥüsrevân-ı melâḥat be-bendegân nâzend

(8) *Çün güzellik pādşāhları ḳullarına nâz idüp* ‘arz-ı cemâl ideler

Tu der-miyâne Ḥudâvendigâr-ı men bâşî

(9) *Sen ortada benüm Ḥudâvendigârum olain* murâd budur ki meḥâbîb ‘uşşâḳına ‘arz-ı cemâl ve ğunc u delâl idicek (10) sen pādşāh bu iḥsânı baña idesin ki baña senden ğayr gerekmez

Ḳıṭ‘a

Vededtü ennî melektü’l-kevne ecma‘ ah²⁴⁷⁹ (11)

Lâ-raġbeten fihi lakinnî ecvedü bih

Li-ya‘lemü enne ḳalbi münzuhâme bi-kum

Sâle ‘ani’l-kevni lâ hin ‘an tekessübih

(7) Şeved ğazâle-i (12) ḥurşid şayd-ı lâġar-ı men

Güneş ğazâlesi benüm arıḳ şaydum olur

Ger âhü-yı çü tu yekdem şikâr-ı men bâşî

Eger senüñ (13) ġibi bir âhü bir dem benüm şikârum olasin murâd budur ki tecellî-i cemâlî şâ‘id olan sâ‘ir-i şuyûdı şayd-ı ḥaḳîr (14) ‘add ider

Ḳıṭ‘a

Celâ ve tecellâ ke’suhu ve cemâluhu²⁴⁸⁰

Fe-li’llâhi mâ ebhâ ve li’llâhi mâ ehnâ

Ḥaḍarnâ felemmâ semi‘ nâ ḥıṭâbehu (15)

Zehelnâ tereknâ külle mâ yezḥebü ve yefnâ

(8) Se büse k’ez-dü lebet kerdeî vazîfe-i men

²⁴⁷⁸ “1) Hayallerimi ve dünyâımı yemesine raġmen ben senin aşkında sırlarımı hâlis kıldım. 2) Sen gönlümü ateşle yaksan dahi ben hiçbir şikâyette bulunmam.”

²⁴⁷⁹ “1) Dünyâya raġbet ettiğimden dolayı değil, onunla cömertlik yapmak için ben kâinatın tümüne sâhip olmak isterdim. 2) Böylece insanlar kalbimin sizi sevmesinden bu yana dünyâdan geçtiğini ve dünyâyı kesb etmekten fâriğ olduğunu bilecekler.”

²⁴⁸⁰ “1) Kadehi ve güzelliği âşikâr olup tecellî etti. Allâh’a yemin olsun ki ne kadar güzel ve sürûr verici bir durum. 2) Orada hazır olduk ve onun nutkunu duyduğumuz anda fânî olan her şeyi terk ederek ayrıldık.”

Üç buseyi iki lebden baña (16) vazîfe itmişindir

Eger edā ne-kunī karz-dār-ı men bāşī

Eger edā itmezseñ benüm medyūnum olasin murād iki lebden (17) kelām-ı lafzī ve nefsidür ve bundan vazîfe olan farz u vācib ü mendūbdur pes üç cihetden şevāb (18) müterettib olup dünyāda ‘ivez olmazsa *va‘adü’l-kerīmi deynün*²⁴⁸¹ hasebince aḥiretde şevāb olur dimekdür (19)

Ḳıṭ‘a

Fu ‘ādi leke’l-büşrā denā mev‘ idü’l-liḳā²⁴⁸²

Ve uḥkeme emru’l-vaşli ve’ntusiḥe’ş-şıḳā

Ve ḳad yeḥsulü’l-maḳşūdü fevren (20) ve ācilen

Ve rā‘an lenā ‘ahden ḳadīmen ve mevşıḳā

(9) Der-ān çemen ki bütān dest-i ‘āşıḳān girend

Ol çemende ki maḥbūblar (21) ‘āşıḳlar elin dutalar

Geret zi-dest ber-āyed nigār-ı men bāşī

Eger elüñden gelürse benüm nigārum olasin murād [İ198a] (1) rüz-ı cezāda her kimse yārine ḳarīb ve ‘ameline muḳārin olur muḳteżā-yı ḳudretüñ ve irādetüñ olursa baña yār-ı gāffār (2) olasin dimekdür

Rubā‘ī

İlāhī ḳamīşu’l-ḳurbi mezzaḳahu’l-cefā²⁴⁸³

Ve in cüdte lī bi’l-‘afvi raḳḳa‘a ve’rteḳā

Ve ḳad cā‘e ḳalbī (3) fī-cemālike ṭāmi‘an

Le‘alleke temḥū mā mine’z-zenbi eslefā

(10) Men erçi Ḥāfız-ı şehrem cevī nemi-erzem

Ben egerçi (4) şehri Ḥāfızının bir arpa dikmezin

Meger tu ez-kerem-i ḥıṣ yār-ı men bāşī

Meger sen kendü keremüñden benüm yārüm olasin (5) murād budur ki üns-i Ḥaḳ olursa ‘azizin ve illā zelil ü ḥaḳirin ve aña istiḡfāra geldüm umarum ki diye (6)

Ḳıṭ‘a

İzā cā‘ene’l-‘abdu müstaḡfiran²⁴⁸⁴

Vehevnā lehu külle mā eslefā

²⁴⁸¹ وعد الكريم دين Cömerdin sözü borçtur. (Diğer Arapça İbâreler)

²⁴⁸² “1) Ey kalbim müjdeler olsun ki kavuşma vakti yaklaştı. Vuslat emri sağlamaştırılıp kötülükler kaldırıldı. 2) Bazen kasd edilen şeyler er veya geç hâsıl olur ve bize geri döner. Ve böylece bizler için eski antlaşma (kader) ve ahid geri döner.”

²⁴⁸³ “1) Rabbim, cefâ ve yakınlaşma gömleğini yırtmıştır. Eğer sen afvınla bana lütuf edersen o yırtık yama tutar (düzeldir). 2) Kalbim güzelliğine tamah ederek geldi. Umulur ki geçmiş günâhlar o şekilde afvedilsin.”

²⁴⁸⁴ “1) Kul istiḡfâr ederek bize gelirse; geçmişte yaptığı her şeyi afvederiz. 2) Çünkü bizim yakınımızda (geçirilen) bir saatçik; cefâda geçirilmiş bir yıla kefaret olur.”

Fe-inne's-suvey' ate fi kûrbînâ
Yükeffiru 'âmen mağâ (7) fi'l-cefâ

VELEHU EYŶAN [G.566]

[Mef' ülü Fâ' ilâtün Mef' ülü Fâ' ilâtün]

(1) Yâ mübsimen beĥâlî dürčen mene'l-leâlî

Yâ ĥarf-i nidâdur *mübsimen* ism-i fâ' ildür if'âl (8) bâbından güldürici dimekdür ve nekre olduğıün menşübdür *yâ recülen* gibi ve *dürčen* menşüb mef' ülidür ve dürç (9) cevâhir ĥonulan ĥoĥĥaya dirler ve *mene'l-leâlî* beyâniyyedür ma' nâ-yı mıŶrâ' budur ki *ey güldürücü kimse benüm ĥâlüme incülerden* (10) *bir dürçi* murâd ağzını incü dürçine teşbih ve kendü ĥâline güldüğün istiğrâbdür [ba'zı nüsaĥda beĥâlî yerine yühâkî vâĥi' olmuş yüşâbe ma' nâsına taĥdîrde dürčen dürčen yühâkî i' tibâr olunmaĥ gerek]

Yâ Rab ĥi der-ĥur âmed gerdiŶ (11) ĥaĥ-ı hilâlî

'*Aceb ne lâyiĥ gelmiŶdür ol dürç ĥaranuñda ĥaĥ-ı hilâlî* murâd budur ki gâĥ olur ma' Ŷuĥ-ı (12) mecâzî 'âŶıĥ-ı ĥaĥîĥî ĥâline güler ĥâl bu kim kendünüñ ĥüsnî bâĥî degül ve kendüye 'âŶıĥ olan fesâd (13) itmek ihtimâli vardur nitekim dir

(2) Ĥâlî ĥayâl-i vaŶlet ĥoŶ mî-dihed firîbem

Ŷimdi senüñ vaŶluñ ĥayâlî (14) *ĥoŶ aldar beni*

Tâ ĥod ĥi naĥŶ bâzed ân Ŷüret-i ĥayâlî

Tâ ne naĥŶ oynaya ol Ŷüret-i ĥayâlî murâd (15) budur ki gâĥ olur bir nesne bir kiŶinüñ ĥayâlinde mürtesim olur anuñ mülâĥazası yâ bir fi'l-i ĥüsn yâ bir fi'l-i (16) ĥabîĥ vücûdına bâ' iş olur

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Gâĥî viŶâl-i dilber bâŶed be-fiŶĥ-ı rehber

Yâ Rab nigâĥ dârem zi-esbâb-ı (17) fiŶĥ u işyân

(3) Dil reft ü dîde ĥün Ŷud ten ĥaste cân zebün Ŷud

Göñül gitdi ve göz ĥan oldı (18) *ten ĥaste ve cân zebün oldı*

Üzîtü bi'r-rezâyâ mâ li'l-hevâ ve mâlî

Üzîtü nefsi mütekellim-i meĥöldür (19) *rezâyâ* cem'-i *reziyetündür* ki muŶîbet ma' nâsınadır ve *mâ* istifhâmiyyedür ta' accüb ve ta' cîb için ma' nâ-yı (20) mıŶrâ' budur ki *ezâ oldundum ben muŶîbetler ile n'oldı* 'ıŶĥa ve baña murâd 'ıŶĥ-ı ĥaĥîĥî nefsi maĥlûb idüp (21) ma' Ŷiyetden maĥcüb ider dimekdür

Nazm

-+---/-+---/-+---

Nefs ne-tevân geşt illâ çâr çiz²⁴⁸⁵

Bâ-tu güyem yâd gireş ey ‘azîz [İ198b] (1)

Ḥancer-i ḥāmūşi vü şimşir-i cū‘

Nîze-i tenhâyi vü terk-i hüçū‘

(4) Dil ḥūn şudem zi-desteş v’ez-nâz-ı çeşm-i mesteş

(2) Göñlüm kan oldı anuñ elinden ve mest gözinüñ nâzından

Fi’l-‘ışkı mu‘ cibâti ye’üne bi’t-tevâlî

‘İşkda ‘aceb (3) getüriciler vardur gelürler biribiri ardınca murâd destden kudret-i kâmiledür ve çeşmden murâd ‘ayn-ı zâtdur (4) ve nâzı müşâhedetü’l-ibrâr beyne’t-tecellî ve’l-istitâr²⁴⁸⁶ ḥasebince gâh zuhûrî gâh istifâsıdır lâcerem tecellî-i şıfat-ı (5) kudretten ve bir rûz u ihtifâ-yı ‘izz-i ḥazretten kalb ḥūn ve nefis zebûn olur ve ‘ışk-ı ḥaḳîkî aḥvâl-i nefsdan (6) ve ef’âl-i kulûbdan ‘acâ’ib izhâr ider ḥilâf-ı ‘ışk-ı mecâzîniñ ki ana nefis zebûn olmaz ve ‘acâ’ib zuhûr (7) bulmaz anuñçün dir

(5) Ḥüy-ı tu ger ne-gerded hergiz diger ne-gerded

Senüñ ḥütüñ eger dönmezse hergiz bir daḫi olmaz (8)

‘Āşık der-în cevânib ‘ârif der-în ḥavâlî

‘Āşık bu cāniblerde ve ‘ârif bu taraflarda murâd budur ki ma‘şuḳ-ı (9) mecâzî şıyânet olmayıcaḳ ‘âşık-şüret olan şâdıḳ olmaz ve şüret-i ḥûbî mir’at-ı Ḥaḳ kılan ‘ârif müşâhede-i (10) cemâl kılmaz

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ān buved vâcib ki dilber mümteni‘ gerded dilâ

Verne zabt-ı nefis-i emmâre ki-râ mümkün buved

(6) Yâ rākiben teberrâ (11) ‘an mevşiki ve hādî

Yâ rākiben lafzı yâ mübsimen lafzı gibidür a‘dâb cihetinden teberrâ tefa‘al ve berâdan (12) ve içinde fâ‘ili ile cümle-i fi‘liyye olup şıfatıdır rākiben lafzınıñ mevşiki ‘ahd ma‘nâsınadır ve hādî (13) ism-i fâ‘ildür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki ey rākib ki beri olduñ benüm ‘ahdümden ve hidâyet idiciden

Īn telḳa Necdi (14) ehli kellim be-ḥasbi ḥālî

Īn harf-i şartdur telḳa muzâri‘-i meczûmdur aşlda telḳi idi lafz-ı ehli menşüb (15) mef’ulidür ve kellim emr-i ḥazırdur ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki eger Necd ehline şatışursaña söyle benüm ḥasbi ḥālümü murâd (16) budur ki ey ‘ahd-i ṭarîḳati şıyup ve hādî olan şeyḫi ḳoyup giden kimse bizüm diyâr ehline buluşursañ benüm (17) ḥasb-i ḥālümü ve sülûkda şebâtımı anlara diyesin ḥulâşa-i murâd tekmi‘l-i sülûk itmeksüz ṭarîḳatden rüçü‘ idüp ‘avâm (18) ‘adâdından olmaḳ mezmûmdur dimekdür [Necd diyâr-ı ‘Arabda bir memleket adıdır ve yüksek yer ma‘nâsına gelür ve yüksek yol

²⁴⁸⁵ Feridüddîn Attâr, Pendnâme. Der-Sıfat-ı Mücâhid-i Nefs, Ganjor.

²⁴⁸⁶ مشاهدة الأبرار بين التجلى والإستتار İyilerin müşâhedesi ortaya çıkmak ve gizlenmek arasındadır. (Kelâm-ı Kibâr)

ma' nāsına gelür nitekim Haq te'ālā buyurur *ve hedeynāhü'n-necdeyn*²⁴⁸⁷ ve bu gazelde iki yerde Necd lafzı zıkr olunur haqıqate haml olunmaq cā'iz ve mecāza haml olunmaq eblağdur]

Ḳıṭ' a

--+/+---/--+/+---

Çün 'ışq-ı tu bü'gzidem kârem heme ân geştet

Fâriğ şudeem (19) z'ân rûz ez-cümle-i kâr-ı hod

Tâ vaşl-ı tu-râ yâbem ey yâr-ı vefâ dârem

Bîgâne şudem eknûn ez-yâr u diyâr-ı hod

Men terk (20) ne-ğ'âhem kerd 'ışq-ı tu zi-behr-i ħ'îş

Ger mî-kuşiem şāhā ez-ḥaşmet-i 'âr-ı hod

(7) Dilber be-'ışq-bāzî ħünem ḥelāl dānest

(21) Dilber 'ışq-bāzlıkda ḳaunmı ḥelāl bildi

Fetvā-yı şer'î çünest ey zümre-i mevālî

Şer' fetvāsı nicedür ey mevālî' cemā'ati [İ199a] (1) murād budur ki ma' şük-ı haqıķi nefsanıyyetüm ḥelāk itmegi ḥelāl bilür zāhir-i şer' de bu mes'ele nicedür diyü su'āl (2) ider ḥulāşa-i murād nefsanıyyet ihlāki taḳvāda ḥelāldür egerçi fetvāda degüldür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Gerçi perḥiz ez-behişt (3) ü ḥür hest ez-şer'-i devr

Der-rivāyet dīdeim fetvīst taḳvā dīgerest

(8) El-'aynu mā tenāmet şevḳen li-ehli Necdin

(4) Lafz-ı el-'aynu merfū'-ı mübtedādur *mā tenāmet* cümlesi ḥaberidür *şevḳen* fi'l-i menfinüñ mef'ül-i lehdür *li-ehli Necden şevḳen* (5) lafzına müte'allıḳdur ma' nā-yı mışrā' budur ki *göz uyımadı ehl-i Necde şevḳ için*

Ve'l-ḳalbü zāte vecdın (6) fi-zātıha'l-uḍālî

Ve'l-ḳalbü mübtedādur *zāte* lafzı anuñ ḥaberidür ve *vecdın* guşşa ma' nāsınadır 'uḍālî zamm-ı 'ayn (7) ile şiddet ma' nāsına ma' nā-yı mışrā' budur ki *ḳalb guşşa şāhibidür anuñ zātında şiddet vardur* murād diyāra (8) ve yāra kemāl-i iştıyāḳın zıkrdür

Beyt

--+/+---/--+/+---

İmrüz merā der-dil cüz yār memî-genced

K'ender ḥarem-i sultān aḡyār nemî-genced (9)

Şi'r

²⁴⁸⁷ وَهُدًىٰ لِّلَّذِينَ (doğru ve eğriyi) gösterdik. (Kur'ân, Beled 90/10).

Ve mā tilke'd-diyāru şeğafne Ʒalbi²⁴⁸⁸

Ve lākin ħubbu men sekene'd-diyārā

(9) Li'llāhi zāti remel kāne'l-ħabībi (10) fihā

Cār ma' a'l-mecrūr muħallā merfū' -ı muħaddem ħaberdür lafz-ı zāti lafzen merfū' -ı mübtedādur muzāfdur *remel* lafzına (11) ve *kāne* tammedür lafzu'l-ħabīb fā' ilidür ve *fihā* zamiri rāci' dür *zāti remel* ma'nā-yı mışrā' budur ki *Allāh içündür* (12) *zāti remel didükleri buƷ'a ki ħabīb anda*

Ṭāre'l-ı' uƷūli ṭurren min nazreti'l-gazālī

'AƷıllar uƷdı cemī'en ġazāl (13) *naẓarından* murād ħabīb olduğı diyāri medħ ve aña du'ā ve anda olan ħabībe nazār 'aƷılları yitürdüğün zikrdür (14) ħulāşa-i murād 'ālem-i İlähiye meylini ve ol ħazretten tecellīye bir nazār 'uƷūli yitürdigün beyāndur ki ĤaƷ te'ālā buyurur (15) *felemmā tecellā rabbūhu li'l-cebeli ce'alehu dekken ve ħarre mūsā şa'ıƷan*²⁴⁸⁹

(10) Ez-ĉār ĉiz me'gzer ger zirekī vü 'āƷil

Dört nesneden (16) *geçme eger zirek ve 'āƷil iseñ*

Emn ü şarāb-ı bī-ğış u ma' şūƷ u cāy-ı ħālī

Emñliğ ve ĉirksüz şarāb (17) ve *ma' şūƷ ve ħālī yir* murād budur ki zirek ü 'āƷil olan dört nesneden geçmeyüp ya' nī terk itmek gerek (18) biri emn biri 'ışƷ-ı ħālīş biri ma' şūƷ-ı ħaƷikī biri ħücre-i ħalvet

Beyt

Ehl-i sa' ādet ān geh şevved cem' ender-ü (19)

Hem emn ü me'men ü mey-i şāfi vü yār-ı ħüb

(11) Mey dih ki gerĉi geştem nāme-siyāh-ı 'ālem

Şarāb bir egerĉi oldum (21) 'alemüñ *Ʒara nāmelüsüsü*

Nevmīd key tevān būd ez-luṭf-ı lāyezālī

Me'yūs olmaƷ feyz-i lāyezālīden murād keşret-i (21) 'ışƷ-ı İlähiye iştiğāl idüp fazl-ı rahmetden ve feyz-i Ʒurbetden ümīd kesmek olmaz dimekdür [İ199b] (1)

Nazm

+ ---/ + ---/ + ---

Ĥaṭā-püşā Ĥudāvendā İlähā

'Aṭā-baḷşā kerīmā pādşāhā

Be-faẓl-ı ħ'ışten ber-mā be-baḷşāy

²⁴⁸⁸ "O memleketler benim kalbimi çelmediler. Lâkin o diyârda ikâmet eden benim kalbimi çaldı."

²⁴⁸⁹ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur'ân, A'râf 7/143).

Hudāvendī-i ḥod kun (2) ‘afv-ı fermāy

(12) Sākī biyār cāmī vü zi-ḥalvetem birün kun

Ey sākī getir bir ḳadeḫi ve beni ḥalveten çıkar

Tā der be-der be-gerdem (3) ḳallās u lāubālī

Tā ḳapu ḳapu gezem rind ü lāubālī murād budur ki ba‘zı meşreb-i sevdāvī-mizāc ve melāmiyye-ṭab‘ olur (4) ḥalvete ve sükūna ve ziyy-i şūfiyyede olmağa ḳādir olımaz lācerem anuñ gibi kimseye şeyḫ-i tarīḳat taşfiyyet-i ḳalb ta‘līm idüp (5) ḥalvetden çıkarup ehlu’llāh ve şuleḫā ile muşāḫabet ḫavāle itmek gerek ki rindāne gezüp taḫşil-i feyz ide (6)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Şeyḫ mī-bāyed ki bāşed çün ṭabīb ehl-i şinās

Her yekī-rā tā kuned vefḳ-i mizāc-ı ü ‘ilāc

(13) Çün nīst naḳş-ı devrān (7) ber-hiç ḫāl şābit

Çün naḳş-ı cihān bir ḫāl üzre şābir degüldür

Hāfiz ne-kun şikāyet tā meu ḫurīm ḫālī

(8) *Ey Hāfiz şikāyet itme tā şarāb içelüm şimdi* murād budur ki müsā‘ede-i zamān yok ise ‘aceb olmaz ki naḳş-ı cihān (9) bir ḫāl üzre ḳalmaz imdi şikāyet itmeyüp ‘ışḳ-ı İlāhīye iştiğāl idelüm dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çāre-i şādī ne-bāşed (10) ḫātır-ı ğam-gīn-rā

Ġayr-ı ān şerbet ki nām-ı ü şarāb-ı ‘ışḳ-ı üst

(14) Şāfist cām-ı ḫātır der-devr-i Āşaf-ı ‘ahd

(11) *Şāfidür ḫātır ḳadeḫi vezīr-i zamān devrinde*

Ḳum fe’sḳinī rahīḳan aştā mine’z-zülālī

Lafz-ı *ḳum* vāsıḳ-ı emr-i (12) ḫāzırlardur ve *rahīḳ* şāfi ve aḳ şarāba diler *aştā* ism-i tafdıldür şafādan ma‘nā-yı mısrā‘ budur ki *dur içür* (13) *baña şarābı ki ziyāde şāfidür mā-yı lezīzden* murād şafā-yı ḳalb ḫāşıl itmemişdür vezīr-i zamān ya‘nī şeyḫ-i devrān (14) zamānında lācerem feyezāna isti‘dādum vardur ifāza ḳıl dimekdür ve aḫbār-ı meşāyihdandur *el-ḳulübü evānī’l-İllāhī fi’l-arḫi fe’ehabbu’l-evānī ila’İllāhī esfāhā*²⁴⁹⁰

Rubā‘ī

Raḳḳe’z-züccācü ve raḳḳati’l-ḫamru²⁴⁹¹

²⁴⁹⁰ القلوب أواني الله في الارض فأحب الاواني الي الله أصفاهها Kalpler Allah’ın yeryüzündeki kaplarıdır. Allah katında en değerli kaplar en temiz olanlarıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

²⁴⁹¹ “1) *Kadeh inceldi ve içki de inceldi (şeffaflaştı). İkişi birbirine benzedi. Emir de müşkil oldu.* 2) *Nasıl ki içki vardı kadeh yoktu veyâ nasıl ki kadeh vardı içki yoktu.*”Sühreverdî el-maktûl.

(Fe-teşâkelâ) fe-teşâkele'l-emru

Fe-ke'ennemâ ħamrun ve lâ (16) ħadeĥun

Fe-ke'ennehâ ħadeĥun velâ ħamru

(15) El-mülkü ħad yebâhî min ceddihî veceddihî

Mülkü zamm-ı mîm ile mecmû'-i memlekete dirler (17) *yebâhî* fi'l-i muzâri'dür mübâhâtdan müfâĥeret ma'nâsına ve *veceddî* bunda vicdân ve ĥâlet ü 'ışķ u muĥabbet ma'nâsınadır (18) *veciddî* baĥt ma'nâsınadır ma'nâ-yı mışrâ' budur ki *memleket fâĥr ider anuñ vecd ü ĥâletinden ve baĥt u devletinden* (19)

Yâ Rab ki câvidân bâd in ħadr ü in me'âlî

Yâ Rab ebedî olsun bu ħadr ve bu rif'atler ve bu şerefler [ulâ zamm-ı 'ayn ile ve feth-i 'ayn ile ve ma'allâ feth-i mîm ile şeref ve rif'at ma'nâsınadır me'âlî cem'idür]

(16) Mesned-fürüz-ı (20) devlet kân-ı şükûh u şevket

Devlet taĥtın nûrlandırıcı heybet ve şevket kânı

Burhân-ı mülk ü millet (21) Bû Naşr bü'l-me'âlî

Mülk ve milletüñ delîli Ebû Naşr bin Ebu'l-me'âlîdür Ĥ'âce Ĥâfîzuñ 'âdetidür maĥlaş zıkr [İ200a] (1) olınan beytden şoñra beytden bir büzürgvâr medĥin ider ve anuñ ilķâbında ba'zı ebyât söyler ammâ bir vechle (2) ta'bîr ider ki zâhire nażar zâhir ulusun vaşf ider ma'nâyâ nażar tarîķat ulusun vaşf eyler bir nice yerde (3) bu ma'nâ tafşil olunmuşdur bunda daĥi öyledür

Beyt

--+--/-+--/-+-

Ĥ'âce Ĥâfîz ey hezâr-ı bâĥ-ı dîn

Ber-kemâlet şad (4) hezârân âferîn

VELEHU EYŶAN [G.567]

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün]

Bu şerĥ olınacak ĥazel bir ĥazeldür ki eķser-i nüsaĥda yokdur ki ba'zı elfâzı (5) 'Arabî ve ba'zı Fârisî ve ba'zı ehl-i Şîrâz lûĥatıdır ki Şîrâz ĥavminden ĥayrı 'Acemler daĥi bilmezler bu faķîr zamân ile (6) bulup ve bilüp ve bir varaķa yazmış idüm şimdi âĥire irâd ĥıldum tâ ki ĥazeller emr-i ĥarîb ile tamâm ola (7) [ehl-i Şîrâz Fârisî lûĥat tekellüm itdükleri gibi kendülere maĥşûş ba'zı lûĥat daĥi tekellüm iderler ki ĥayrı şehr ĥavmi ol lûĥatı bilmezler]

(1) Sebet Selmâ be-şudĥeyhâ fuâdî

Bu mışrâ' 'Arabîdür ki lafz-ı *sebet* fi'l-i mâzî-i mü'enneşdür ikinci bâbdandır *şudĥ* (8) zamm-ı şâd ile zülfüdür bunda teşniyesidür ki aşlda şudĥeyn idi zamîre muzâf olup nûn sâķit olmuşdur (9) *fuâd* zamm-ı fâ ile ĥalbdür yâ-yı mütekellime muzâfdur ma'nâ-yı mışrâ' budur ki *esîr ĥıldı Selmâ nâm ma'sûķa* (10) *iki zülfî ile benüm gönlümi*

Ve rūhī külle yevmin li-yünādī

Bu mısrā‘ daḥi ‘Arabīdür ki ma‘ nāsı *ve benüm cānum her gün* (11) *baña nidā ider dimekdür* murād budur ki ma‘ şūḳ-ı ḥaḳīḳī ḡayb-ı hüviyyet-i zāt u şıfāt ile ḳalbümi esir eyledi cānum ‘aḳluma (12) *nidā idüp taḥliş taleb idüp taḥşil-i maṭlab ister*

(2) Ḥudāyā ber-men-i bī-dil be-baḥşāy

Bu mısrā‘ Fārisīdür ki ma‘ nāsı (13) *yā Rabbī ben ‘āşıḳa ‘afv ḳıl* dimekdür

Ve evşilnī ‘alā raḡmil’l-e‘ ādī

Bu mısrā‘ ‘Arabīdür ki ma‘ nāsı daḥi *ulaşdur beni* (14) *düşmenler raḡmına* dimekdür murād ‘afv-ı ma‘ āşī taleb idüp nefis ü ḳuvā-yı nefsāniye ve şeyāṭin-i cinn ü ins raḡmına vuşul (15) *huşulin talebdür*

(3) Emen enkertenī ‘an ‘ışḳi Selmā

Bu mısrā‘ ‘Arabīdür ki hemze ḥarf-i nidādur ve *men* istifhām içündür (16) *enkertenī fi’l ü fā’ il ü mef’ üldür* ma‘ nā-yı mısrā‘ budur ki *ey kimse sen baña inkār mı idersin Selmā ‘ışḳından* (17)

Tez evvel rū yekī lülü bevādī

Bu mısrā‘ maḥlūṭdur lafz-ı *tez* ehl-i Şirāz lügatıdır Fārisī ta‘bīr ile tu ez (18) dimekdür ve lafz-ı *evvel* ‘Arabīdür ve *rū* lafzı ve *yekī* lafzı Fārisīdür ve *lülü* ‘Arabīdür ma‘ şūḳdan kināyetdür (19) ve lafz-ı *bevādī* ehl-i Şirāz lügatıdır Fārisī ta‘bīr ile mī-bāyed dīd dimekdür ma‘ nā-yı mısrā‘ budur ki (20) *saña evvelnde bir ma‘ şūḳ yüzin görmek gerek idi* murād budur ki vech-i ḥüsn gören ve müşāhede-i tecellī iden (21) *bī-iḥtiyār* olur bu beyt merhündür

(4) Ki hemçün mut bübüten dil veire

Bu mısrā‘ maḥlūṭdur ki *hemçün* [İ200b] (1) Fārisīdür ve *mut* zamm-ı mīm ile ehl-i Şirāz lügatıdır Fārisī ta‘bīr ile *men tu* dimekdür *bübütün* lafz-ı zamm-ı bā ve kesr-i tā ile ehl-i Şirāz lügatıdır Fārisī ta‘bīr ile] *be-bāşed* dimekdür ve *dil* Fārisīdür ve lafz-ı *veire* (2) *vāvuñ* fetḥi ve *hemzenüñ* kesri ve *rānuñ* fetḥi ile ehl-i Şirāz lügatıdır Türkī ta‘bīr ile bir uğurdan dimekdür ma‘ nā-yı (3) mısrā‘ budur ki *ki bencileyin senüñ olurdı göñlüñ bir uğurdan* bu mısrā‘ merhündür

Ġarīkü’l-‘ışḳi fi-baḥrū’l-vidādī

(4) Bu mısrā‘ ‘Arabīdür ki ma‘ nāsı *‘ışḳ Ġarīḳi muḥabbet deñizinde* dimekdür murād müşāhede-i tecellī-i cemāl iderek *senüñ göñlüñ* (5) *bencileyün muḥabbet deñizinde Ġarīḳ-i ‘ışḳ* olur idi dimekdür

Beyt (Ahreb)

Güyī ki çirā tu ‘āşıḳ u mehcūrī

Tu rüy-ı bütüm ne-dīdeī (6) ma‘ zūrī

(5) Be-pey mā çān Ġarāmet büsperimen

Bu mısrā‘ maḥlūṭdur *be-pey* ehl-i Şirāz lügatıdır *be-pāy* dimekdür ve (7) lafz-ı *mā* Fārisīdür *çān* cīm-i ‘Acem ile ehl-i Şirāz lügatıdır *cān* ma‘ nāsınadır *Ġarāmet* lafzı ‘Arabīdür mürādif-i cezā ve ‘ivezdür (8) *büsperimen* ehl-i Şirāz lügatıdır Fārisī

ta' bîr ile be-sipārîm dimekdür ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *ayağa biz cânı 'ivez* (9) ve *cezâ ışmarlaruz*

Ėaret yek dî rivişti tez-emâdî

Bu mışrâ' maħlûtdur *Ėaret* lafzı ehl-i şirâz lüğatıdır Ėarf-i (10) şartdur eger lafzı gibi ve lafz-ı *yek* Fârisîdür *dî rivişti* kesr-i dâl ve râ ile ehl-i şirâz lüğatıdır bir rüşenliksüz dimekdür (11) *tez* lafzı tu ez ma' nâsinadır ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *eger bir rüşenliksüz bizden gördüñ ise* murâd bizden bir terk-i (12) hüdâ ve ziyâ gördüñ ise anuñ 'ivezi cân teslim idevüz

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Der-în reh ger muşî' î cây-ı şükrest

Eger dârî Ėařâyî (13) 'özr ez-ü Ė'âh

(6) Ėam-ı in dî büvâtet Ėurd nâ-Ėâr

Bu mışrâ' maħlûtdur *büvâtet* lafzı ehl-i şirâz lüğatıdır (14) be-bâyed tu-râ ma' nâsinadır bâķî elfâzı Fârisîdür ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *gönül Ėamın saña yinek gerekdür*

Veğarne vâbinî (15) ânĖet nişâdî

Bu mışrâ' maħlûtdur *veğarne* ehl-i şirâz lüğatıdır ki mürâdif-i veğernedür ve lafz-ı vâbinî ehl-i şirâz (16) lüğatıdır Fârisî ta' bîr ile binî dimekdür ve lafz-ı *ânĖet* Fârisîdür ol nesneyi ki sen dimekdür ve lafz-ı *nişâdî* kesr-i nün (17) ile ehl-i şirâz lüğatıdır mürâdif-i ne-tevânîdür ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *yoğsa görürsin ol nesneyi ki sen aña Ėâdir degülsin* (18) murâd 'aķluñ nefse Ėiřâbını zıkrdür ki dir Ėalbüñ ve rüĖuñ Ėamın şimdi yiyüp tedbir-i âğiret eylemek gereksin ve illâ 'azâb-ı (19) âğiret görürsin ki aña tağammüle Ėâdir degülsin

Ėıř' a

+ ---/ + ---/ + ---/ + -

Me-dih fuşsat ez-dest eger bâyedet

Ki kûy-ı sa' âdet zi-meydân (20) berî

Ki fuşsat 'azîzest eger fevt şud

Besî dest-i Ėasret be-dendân berî

(7) Nigârâ der-Ėam-ı sevdâ-yı 'iřĖet

Ey (21) *nigâr senüñ 'iřķuñ sevdâsı Ėamında*

Tevekkelnâ 'alâ Rabbi'l-'ibâdî

Tevekkül Ėılduķ biz Ėullar Rabbine murâd münâdâ ü muğâtabdan [İ201a] (1) nefsdür aña dir ki senüñ 'iřķuñ sevdâsı Ėamında Ėazret-i Ėaķķa tevekkül idüp 'ibâdet iderüz ve illâ (2) anuñ bizüm 'ibâdetimüze Ėaceti yoķdur

Nazm

- + ---/ - + ---/ - + ---

Tā' at-i maḥlūk ḥālīk-rā çı sūd
Līk ḥālīk ḥalk-rā rāhī nümüd (3)
Tā şināsed ḥālīk-ı ḥod-rā yaḳīn
Şükr-i ni' met-rā nihed rev ber-zemīn

(8) Dilem kem kerde reh der-çin-i zülfet

(4) *Gönlüm yol azmış senün zülfün büklümünde*

Be-leylin muzlimin va'llāhu hādī

Ḳarañu gicede Allāh hādīdür (5) murād budur ki ' aql yā rūḥ nefse dir gönlüm senün
ḳuyūduñda yitişmişdür zulmet-i şehvāniyyede pes Ḥaḳ te'ālā (6) hādīdür andan
hidāyet taleb iderüm

Rubā'ī (Ahreb)

Ger luḫf-ı tu yārī ne-nümāyed zi-nūḫust
Hem tevbe şikesteest (7) hem peymān süst
Çün tevbe be-ümīd pezīroften tust
Tā tu ne-pesendī ne-şevēd tevbe dürüst

(9) Ḥamuş Ḥāfız (8) ki dest-i ğayb nāgāh

Sus Ḥāfız ki ğayb eli nāgāh

Çünān sāzed ki ḫ'āhī rüz-ı şādī

Öyle ider ki (9) *istersin şādīlik günini* murād esrār-ı İlähiyye fāş itme ve illā dest-i
ğayret-i ğayb seni red idüp dergāhdan (10) mehcūr olup bu maḳāma ve ol zamāna
taḫassür idersin pes ihfā-yı esrār ve ihtifā gerekdür

Rubā'ī (Ahreb)

Rūzī (11) ki revem hem-reh-i cānān be-çemen
Nī lāle vü gül bīnem vü nī serv ü semen
Rāzī ki miyān-ı men ü ü gufte şevēd
Men (12) dānem ü ü dāned ü ü dāned ü men

Ḥ'āce Ḥāfız kelām-ı şerḫinde ḫaylī ihtimām oldu bu maḫalde cümle ğazellerinün (13)
şerḫi tamām oldu

Beyt

-++-/-++-/-+-

Şükr ki in nāme be-' ünvān resīd²⁴⁹²

Pişter ez-' ömr beyābān resīd

ve şerḫün miḳdārı (14) ziyāde ve keşret-i sevāda muḫtāc olduğı ma' zūr buyurıla ki
egerçi şerḫ-i mezbūr bir kitābdur ammā altı kitābı (15) cāmī' dür ki biri Fārisī Dīvān-
ı Ḥāfızdur ve biri Türkī Dīvān-ı Ḥāfızdur ve biri ma'nā-yı murād i'tibāri ile

²⁴⁹² Nizāmî, Hamse, Mahsenü'l-Esrār, Bölüm 59, Encām-ı Kitāb, Ganjor.

taşarrufdan (16) bir kitâbdur ve biri ‘Arabî eş‘ârı iştimalî için çöng-i eş‘âr-ı ‘Arabîyyedür ve biri Fârisî ebyâtı mutaẓammın olduğu (17) i‘tibâr ile çöng-i ebyât-ı Fârisîyyedür ve biri Türkî ebyâta şümûlî hissi ile çöng-i ebyât-ı Türkiyyedür ve H‘âce (18) Hâfızuñ muḳaṭṭa‘ât u rubâ‘iyyâtı ve Sâḳî-nâme vesâ‘ir ebyâtı taşavvufa çendân müte‘allık olmaduğı ecilden (19) şerḥ itmek kaçd itmiş idüm ba‘zı ‘azizler Dîvân-ı Hâfız şerḥi tamâm olmaḳ ol vaḳt olur ki *ve me‘l-iḥsânü* (20) *ilâ bi‘t-tamâm*²⁴⁹³ mücebince anlar dağı şerḥ olına didükleri eclden anlaruñ dağı şerḥine şürü‘ olunup murâd beyân (21) ḳılındı

EL-MUḲAṬṬA‘ ÂT²⁴⁹⁴

ḲİṬ‘A [1]

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Dil me-nih ber-dünyî vü esbâb-ı ü

Göñül ḳoma dünyâyâ ve esbâbına [İ201b] (1)

Z‘ân ki ez-vey kes vefâdârî ne-dîd

Zîrâ andan kimse vefâdârlık görmedi murâd budur ki dünyâyâ i‘timâd olmaz (2) ki bî-vefâdur

(2) Kes ‘asel bî-nîş ez-în dükkân ne-ḥurd

Kimse balı nîştersüz bu dükkândan yimedi

Kes ruṭeb bî-ḥâr (3) ez-în bustân ne-çîd

Kimse yaş ḥurmayı dikensüz bu bostândan dîrmedi murâd budur ki lezzeti zahmet ile olur (4) [*ruṭeb* yaş ḥurmadur]

(3) Her be-eyyâmî çerâği ber-fürûḫt

Her bir çerâğı ki bir eyyâmda yaḳdı

Çün tamâm efrûḫt bâdeş der-demîd

(5) Çün tamâm yaḳdı aña yıl üfürdi ya‘nî söyündürdi

(4) Bî-tekellüf her ki dil ber-vey nihâd

Tekellüfsüz her kim ki aña (6) *göñül ḳodı ya‘nî muḥabbet itdi*

Çün be-dîdî ḥaşm-ı ḥod mî-perverîd

[Çün gördüñ ya‘nî oña nice naẓar ḳıldun] Çün gördi ya‘nî oña nice naẓar ḳıldı kendü (7) *ḥaşmını besledi* murâd budur ki dünyâyâ göñül viren şol kimseye beñzer ki ḥaşmını besleye

(5) Şâh-ı ğâzî ḥüsrev-i ğitîsitân

(8) *Ġâzî şâh memleket alıcı pādşâh*

²⁴⁹³ و ما الاحسان إلا بالتمام

²⁴⁹⁴ ‘Aded 38.

Ān ki ez-şemşir-i ū hūn mī-çekid

Ol ki kılıcından kam tamar idi mışrā^c -1 şānī (9) maẓmūnı vaşf-1 şāhdur

(6) Geh be-yek hamle sipāhī mī-şikest

Gāh bir hamle ile sipāhī sır idi

Geh be-hūyī kalbgāhī (10) mī-derid

Gāh bir hūy ile bir kalbgāhī yırtar idi bu beyt maẓmūnı daḥi vaşf-1 şāhdur

(7) Serverān-rā bī-sebeb mī-kerd (11) ḥabs

Serverler sebebsüz ḥabs iderler idi

Gerdenān-rā bī-gūneh ser bī-burid

Boyunlarıñ günāhsuz başın keser (12) idi bu beyt maẓmūnı daḥi vaşf-1 şāhdur

(8) Ez-nehībeş pençe mī-efkend şir

Anuñ heybetinden yavrısın (13) birağur idi arslan

Der-beyābān nām-1 ū çün mī-şenid

Beyābānda çün anuñ adın işidür idi ya^c nī (14) anuñ adın işidecek anuñ heybetinden yüklü arslan yavrısın düşürür idi bu beyt maẓmūnı daḥi vaşf-1 (15) şāhdur

(9) Ākıbet Şirāz u Tebriz ū Ārāk

Ākıbet Şirāzı ve Tebrizi ve Ārākı

Çün musaḥḥar kerd vaḳteş (16) der-resid

Çün musaḥḥar eyledi ve anuñ vaḳti irişdi merhūndur

(10) Ān ki rüşen bud cihān-bīneş bedū

Ol (17) kimse ki rüşen idi şāhuñ çeşm-i cihānbīni anuñ ile

Meyl der-çeşm-i cihān-bīneş keşid

*Anuñ (18) cihān-bīnine meyl çekdi ya^c nī oğlı anuñ gözine meyl çekdi bilgil ki bu şāhuñ evşāfından fehm olunur ki ḳahhār (19) u bī-raḥm pādşāh imiş lācerem *men lā yerḥamu lā yūrḥamu*²⁴⁹⁵ ḥasebince kendüye daḥi raḥ ve şefḳat olmamış (20)*

ḲİTĀ A-İ ĀḤİRİ [2]

[Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilün]

(1) Sāḳiyā bāde ki iksir-i ḥayātest biyār

Ey sāḳī şarāb ki ḥayāt kīmyāsıdur getür

Tā ten-i ḥāki-i men (21) Ā ayn-1 beḳā gerdānī

²⁴⁹⁵ مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ Merhamet etmeyene merhamet olunmaz. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 695, Hadis No: 5218.

Tā benüm hāke mensüb tenümi ‘ayn-ı beḳā idesin murād budur ki şeyḩe ḩiṭāb idüp dir ey şeyḩ [İ202a] (1) ‘ışḩ-ı İläḩi kīmyā-yı ḩayātdur anı getür baña tā cism-i ḩākī cān-ı bākī idesin

(2) Çeşm ber-devr-i ḩadeḩ dārem ü (2) cān ber-kef-i dest

Gözi ḩadeḩ devrine dutarum ve cān el ayası üzre

Be-ser-i ḩ’āce ki tā ān ne-dihī (3) ne’stānī

ḩ’ācenüñ başı ḩaḩḩıçün tā anı virmeyesin almazsın murād nevbet-i şafā-yı ḩalb ve müşāhede-i Rab (4) baña gelmek ümīndeyin ve cānum elüm ayasındadır ammā ḩ’āce-i kā’ināt başı ḩaḩḩıçün bezl-i rūḩ itmeyince anı (5) bulmazsın dimekdür

(3) Hemçü gül der-çemen ez-bād mey-efşān dāmen

Gül gibi çemende yilden etek silkme

Z’ān ki der-pāy-ı (6) tu dārem ser-i cān-efşānī

Zirā senüñ ayaḩuñdan cān-efşānlıḩ başın yā sevdāsın dutarın murād budur ki (7) şeyḩe ḩiṭāb idüp dir baña terbiyyet ü irşāddan fāriḩ olma ki senüñ ḩidmetünde bezl-i rūḩ idüp ṭaleb-i (8) fütüh iderüm [lafz-ı ser bunda iki ma’ nāya olmaḩ cā’izdür]

(4) Ber-meşānī vü meşālib be-nevāz ey muṭrıb

İki ḩıllu ve üç ḩıllu sāz üzre oḩşa ya’nī çalup (9) ırla ey muṭrıb [meşānī cem’-i meşnīdur] [meşālib aşlda meşāliş idi bā şādan ibdāl olunmuşdur]

Vaşf-ı ān māḩ ki der-ḩüsn ne-dāred şānī

Ol ay vaşfin ḩüsnde yoḩdur şānisi murād sāz (10) ve āvāzdan ve bākī şadā ve nidādan vaşf-ı ḩazret-i ḩaḩḩı ismā ve fehm itdür dimekdür

ḩIT’ A-İ ĀḩİRİ [3]

[Mefā’ ilün Fe’ ilātün Mefā’ ilün Fe’ ilün]

(1) Be-güş-ı (11) cān-ı rehī menhiī nidā der-dād

ḩuluñ cānı ḩulaḩına bir irişdürici nidā virdi ya’nī çağırdı

Zi-ḩazret-i (12) eḩadi lā ilāḩe illa’llāḩ

ḩazret-i eḩaddan ki Allāḩ yoḩdur illa’llāḩ ya’nī ḩaḩ te’ālā tarafından ḩabet virüp nidā (13) itdi [rehī yā-yı aşliyye ile ḩul dimekdür bende lafzı gibi ve menhi lafz-ı ‘Arabīdür irişdürici dimekdür bunda yā-yı vaḩdet dāḩil oluo bir irişdürici ma’ nāsınadır]

(2) Ki ey ‘aziz kesī-ra ki ḩ’arīst naşīb

Ki ey ‘aziz bir kimseye ki ḩ’arlıḩ naşībdür

ḩaḩıḩat anki ne-yābed (14) be-zür manşīb u cāḩ

ḩaḩıḩat oldur ki bulmaz ol kimse zür ile manşīb u cāḩ

(3) Be-āb-ı zezem ü kevsēr sefid (15) ne’tvān kerd

Zezem ve kevsēr şuyı ile aḩartmaḩ olmaz

Kilim-i baht-ı kesî-râ ki bâftend siyâh

Bir kimsenüñ (16) *bahtı kelîmin ki siyâh doğımış olalar* murâd zür ile manşib u devlet olmaz tağdır-i Ėađ ile olur dimekdür (17) bilgil ki ba'zı nüsağda bu mağalde bir mağlassuz ğazel yazmışlardur ki mağla'ı budur

Beyt

--++-/+--+/-++-/+--+

Dâdgerâ tu-râ felek (18) cür' a-keş-i piyâle bâd²⁴⁹⁶

Düşmen-i dil-siyâh-ı tu ğarğa be-ğün çü lâle bâd

mağla' ile olıcağ kıt'a olmaz (19) ve bu tamâm ğazeldür ğarf-ı dâlda zıkr olunup řerđ kılınmışdur ve ba'zı nüsağda bu mağalde bir mağla'suz ve (20) mağlaşsuz ebyât yazmışlar ki ğarf-i dâlda tamâm ğazel yazılıp řerđ olunmışdur ki mağla'ı budur (21)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Nisbet-i rüyet eger bâ-mâh u pervîn kerdeend²⁴⁹⁷

Şüret-i nâdide ıtlâķi be-tağmîn kerdeend

ve ba'zı nüsağda [İ202b] (1) bu mağalde bir mağlaşsuz ğazel yazmışlar ki mağla'ı budur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ėüsrevâ ğüy-ı felek der-ğam-ı çevğân-ı tu bâd²⁴⁹⁸

Sâhat-ı (2) kevn ü mekân 'arşa-i meydân-ı tu bâd

mağla' ile kıt'a olmaz ve bu dağı ğarf-i dâlda řerđ olunmış tamâm ğazeldür (3) tekrâr irâd itmek zâ'iddür anuñçün irâd olunmayp řerđ kılınmadı

ĖIŖ A-İ AĞİRİ [4]

[Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün]

(1) Dil me-bend ey cân-ı men der-ğ'âce (4) vü şâh u vezîr

Göñül bağlama ey benüm cânım ğ'âceye vü şâha vü vezîre

Kes nemî-dâned ki kâreş ez-kücâ (5) ğ'âhed küşâd

Kimse bilmez ki anuñ işi kanden açılsa gerekdür

(2) Rev tevekkül kun nemî-dânî ki nevk-i kilk-i men

Yüri tevekkül (6) kııl bilmez misin ki benüm ğalemüm ucı [nevk her nesnenüñ sivri ucına dirler]

²⁴⁹⁶ Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz, G.274/1, Hâfiz-ı Şîrâzî.

²⁴⁹⁷ Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz, G.246/1, Hâfiz-ı Şîrâzî.

²⁴⁹⁸ Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz, G.154/1, Hâfiz-ı Şîrâzî.

Nakş-ı her şüret ki zed rengi diger bîrûn fütâd

Her şüret nakşın ki urdı bir dürlü (7) reng taşra düşdi ya' nî nice nazm yazdum bir büzürgvârdan ihsân ricâ itdüm andan baña in'âm olmayup gayrdan (8) oldı nitekim dir

(3) Şâh-ı hürmüzem ne-dîd ü bî-sühan şad luţf kerd

Hürmüz pâdşâhı beni görmedi sözsüz ya' nî (9) aña ben nazm u medh itmeksüz yüz luţf eyledi

Şâh-ı Yezdem dîd ü medheş guftem ü hiçem ne-dâd

Yez şâhı (10) beni gördi ve aña medh didüm hiç baña virmedi

(4) Kâr-ı şâhân inçünin bâşed tu ey Hâfız me-renc

Şâhlaruñ (11) işi buncılayın olur ey Hâfız incünme

Dâver-i rûzî-resân tevfiķ ü nuşretşân dehâd

Rızķ irişdürici (12) hâkim bunlara tevfiķ ü nuşret vîrsün hülâşa-i kelâm ve zübde-i merâ budur ki erbâb-ı dünyâ ihsânına (13) i' timâd itmeyüp hâzret-i Hâķķa tevekkül itmek gerek ol rızķı bilmedüğüñ yerden irişdürür

Ķıţ' a

--+/-+--+ / +---+ / -+-

Câmî me-bend (14) tevsen-i himmet be-mih' âz

Hemçün hirân ber-âhur-ı âhir zamâniyân

Zi-hün-ı hâkiyân me-ţaleb loķma tâ resed

Turb (15) u peyâz ķâ'ide-i âsmâniyân

Âzâdegî k'ez-în ki ne-yerzed be-nezd-i ' aķl

Mülk-i cihân be-dîden-i rüy-ı cihâniyân (16)

ve bilgil ki ba' zı nüsaħda bu maħalde biş beyt ber-tamâm ğazel yazılmış ki maţla' ı budur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

[Ber-ser-i bâzâr-ı cân-bâzân münâdâ mi-zenîd²⁴⁹⁹

Bi'şnevîd ey sâkinân-ı küy-ı cânân bi'şnevîd]

ve bundan soñra altı beyt ber-tamâm ğazel yazılmış ki maţla' ı budur]

Beyt

+---/+---/+---/+---

Merâ mey diger bârih (17) ez-dest burd²⁵⁰⁰

Be-men bâz be-nümüd mey dest-burd

²⁴⁹⁹ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.264/1, Hâfız-ı Şîrâzî.

²⁵⁰⁰ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.221/1, Hâfız-ı Şîrâzî.

muḳatṭa‘āt eṣnāsında tamām gāzeller irād itmek münāsib degüldür (18) ve bu iki gāzelleri daḡı ḡarf-i dālda yazılup ŧerḡ ü beyān olunmuşdur

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [5]

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Rūḡu’l-ḡudūs (19) ān sürüş-ı ferruḡ

Rūḡu’l-ḡudūs ya‘nī Cebrāil ol melek-i mübārek

Ber-ḡubbe-i ṡarem-i zeberced

Zeberced reng (20) felek ḡubbesi üzre

(2) Mī- ḡuft serḡergehān ki yā Rab

Dir idi seḡer vaḡtlerinde ki yā Rab

Der-devlet ü (21) ü ḡaṡmet-i muḡalled

Ebedī devlet ve ‘āzametde

(3) Ber-mesned-i ḡüsrevī be-mānād

Pādşāḡlık tekyegāḡı üzre [İ203a] (1) ḡalsun

Manşür-ı Muḡaffer-i Muḡammed

Manşür-nām muḡaffer vaṡf ki Muḡammed oḡlıdur murād budur ki pādşāḡ-ı ‘ādil melā’ikenüñ (2) du‘ā-yı ḡayrına müsteḡaḡ u lāyıḡdur

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [6]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-‘ ahd-i salṡanat-ı Şāḡ Şeyḡ Ebū İṡḡaḡ

Şāḡ Şeyḡ Ebū İṡḡaḡ (3) salṡanatı ‘ahdinde

Be-penc ṡaḡs ‘aceb mülk-i Fārs büd ābād

Biş ‘aceb ṡaḡş ile ‘Acem mülki ma‘mūr idi

(2) Nūḡust (4) pādşāḡı hemḡü vü vilāyet-baḡş

Evvelki bir pādşāḡ anuñ gibi vilāyet baḡıṡlayıcı

Ki cān-ı ḡıṡ be-perverd ü dād-ı (5) ‘İsā dād

Ki kendü cānını besledi ve ‘İsā ‘adlin virdi ya‘nī ‘İsā ‘aleyhi’s-selām gibi mu‘ammer olup ve anuñ zamānında (6) olıcaḡ ‘adli virdi ki kemāl-i ‘adl ḡıldı

(3) Diger mürebbe-i İslām Şeyḡ Mecdüddīn

Daḡı islāmuñ terbiyyet idicisi Şeyḡ (7) Meceddīn

Ki ḡāzi biḡ ez-u āsmān ne-dāred yād

Ki andan yeg ḡādī felek ḡātırında yoḡdur

(4) Diger baḡıyye-i abdāl Şeyḡ (8) Emīnüddīn

Daği Abdāl Hāğ olanlaruñ bağıyyesi Şeyğ Emīnūddīn

Ki yümn-i himmet-i ü kārḥā-yı beste küşād

Ki anuñ (9) himmeti bereketi bağlanmış işleri açdı

(5) Diger şehinşeh-i dāniş ‘Azud ki der-taşnīf

Daği ‘ilmūñ ulu pādşāhı ‘Azud ki (10) taşnīfde

Binā-yı kār-ı Mevāfiğ be-nām-ı şāh nihād

Muvāfiğ iş bināsını şāh adına kodı ya‘nī te‘līfin şāh adına kıldı (11) cümleden biri metn-i muvākıfıdır ki Ebū İshāğ adına dir nitekim dībācesinde dir muḥrizu memālike‘l-ekāsirete bi‘l-ırsı (12) ve‘l-istiḥkākē cemāle‘d-dünyā ve‘d-dīni ebū İshāğ²⁵⁰¹

(6) Diger kerīm çü Hācī Kıvām-ı deryā-dil

Daği Hācī Kıvām gibi deryā-dil kerīm (13)

Ki nām-ı nīk be-burd ez-cihān be-bağışış ü dād

Ki iyü adı getürdi ‘atā ve ‘adl cihānından

(7) Nazır-i ḥıış be-ne‘gzāştend (14) ü bü‘gzēştend

Kendü nazırlerin komadılar ve geçdiler

Ḥudā-yı ‘izze ve cell cümle-rā biyāmurzād

Ḥudā ‘izze ve cell cümlesin (15) yarlığasın murād bundan iyüler zıkrı bi‘l-ḥayr olınurlar vefātlarından soñra du‘ā-yı ḥayr alurlar diyüp iyülige tergībdür (16)

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [7]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Gedā eger güher-i pāk dāştı der-aşl

Gedānuñ eger güher-i pāki olaydı aşlda

Ber-āb noğta-i şermeş (17) medār bāyestī

Anuñ ḥicāb noğtası üzre qarārı gerek idi pes gedānuñ aşlda gevher-i pākī olmaduğıçün (18) ḥicāb üzre qarārı olmayup nāsdan su‘āl ider

(2) V‘er āftāb ne-kerdī füsüs cām-ı zereş

Eger güneş maşaralığ (19) itmeyeydi anuñ altun kadeḥi

Çirā tehī zi-mey-i ḥoş-güvār bāyestī

Niçün ḥoş siñici şarābdan tehī gerek idi pes āftāb (20) ādemi siḥriyye dutar anuñçün boş kadeḥ gösterür

(3) Eger serāy-ı cihān-rā ser-i ḥarābī nīst

Eger cihān sarāyınıñ ḥarāblığı (21) başı sevdāsı yoğ ise

²⁵⁰¹ محرز ممالك الاكاسرة بالارث و الاستحقاق جمال الدنيا و الدين أبو اسحاق Krallık ailelerinde krallık veraset yoluyla elde edilir. Din ve dünya güzelliği Ebu İshak. (Diğer Arapça İbâreler)

Binā-yı ũ bih ez-İN üstüvār bāyestī

Anuñ bināsı bundan yeg muħkem gerek idi ya' nī dāru'l-fenā [İ203b] (1) gerek idi

(4) Zamāne gerne ser-i ħalb dāştī kāreş

Zamānenüñ eger ħalbliġi sevdāsı olmayaydı anuñ işi (2) [kāreş merhündür]

Be-dest-i Aşaf-ı şāhib-‘ ayār bāyestī

Vezir şāhib-‘ ayār elinde gerek idi pes kār-ı zamāne şāhib-‘ ayār elinde (3) olmamağ ħalbliğ ‘ alāmetidür

(5) Çü rüzgār cüz İN yek kerİM biş ne-dāşt

Çün rüzgāruñ bu bir kerİmden ġayrı (4) ziyādesi yoğdur

Be-‘ ömr mühletİ ez-rüzgār bāyestī

‘ Ömrde anuñ rüzgārdan bir mühleti gerek idi ya' nī tül-ı (5) ‘ ömri gerek idi murād taşarruf-ı ‘ ālem nā-ehl ü ħasīs elinde olmağ ‘ ālemün ħalb ü müzahraf u ħarāb olmağ ‘ alāmetidür (6) dimekdür

ꞐIT‘ A-İ AĞİRİ [8]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-sem‘ -i ħ‘āce resān ey ħarİf-i vağt-şinās

Ė‘ācenüñ sem‘ inde irişdür ey vağt (7) bilici muşāhib

Be-ħalvetİ ki der-ü ecnebİ şabā bāşed

Bir ħalvetde anda ecnebİ şabā ola ya' nī şöyle tenhā (8) ola ki şabādan ġayrı ecnebİ kimse olmaya

(2) Lañifeİ be-miyān ār u ħoş be-ħandāneş

Bir lañife getür ortaya (9) ħoş ġüldür anı

Be-nükteİ ki dileş-rā der-ān rızā bāşed

Bir nükte ile ki anuñ ġöñline anda rızā ola ya' nī (10) ġalİZ lañife idüp ħātırına rencide kılma

(3) Pes āngeheş zi-kerem İN ħadar be-luğf be-purs

Pes andan soñra keremden (11) bu ħādar luğf ile şor

Ki ger vazİfe teğāzā kunem revā bāşed

Ki eger vazİfe teğāzā idersem revā ola mı sem‘ (12) ħ‘āceye irişdürilecek mışrā‘ -ı āħir mażmūnidür bāķİsi aña şarā’iğ ü ħuyüddur murād zārāfet ile ħaleb-i vazİfedür (13)

ꞐIT‘ A-İ AĞİRİ [9]

[Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ül]

(1) Tu nİk ü bed-i ħod hem ez-ħod be-purs

Sen kendü iyüñi ve yaramazuñi kendüñden sor

Çirā dīgerī (14) bāyedet muḥtesib

Niçün ğayr gerekdür saña muḥtesib murād budur ki kendü ef'ālūñi ve aḳvālūñi ve aḥvālūñi şerī'ate tatbīk (15) idüp gör eger şer'e muvafīk ise iyüsin eger degül ise yaramazsın pes ğayrı kimse saña muḥtesib olmaḳ lāzım degüldür (16)

(2) Ve men yetteki'llāhe yec'al lehu

Kim ki Allāhdan ḳorḳa Allāh ḳılur anuñ içün [bu āyet-i kerīme sūre-i Ṭalāḳdadur tamām āyet budur ki ve men yetteki'llāhe yec'al lehu maḥrecen ve yerzuḳhü min ḥaysü lā yaḥtesibu ve men yetevekkel 'ale'llāhi fehüve ḥasbühü²⁵⁰²]

Ve yerzaḳhü min ḥaysü lā yaḥtesib

Aña rızḳ (17) virür şanmaduğı yirden bu ma'nāyı ğayr-ı vech ile nazım itmişlerdür ki bundan baştdur

Rubā'ī

+--/+++/-+/-+/-

Çi nādān buved merdüm-i (18) müktesib

Ki ez-behr-i rüzī şevved muḫtarib

Ne-dāned ki dādār-ı heft āsmān

Ve yerzuḳhü min ḥaysü lā yaḥtesib (19)

ḲİT' A-İ ĀḤİRİ [10]

[Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Ber-tu ḥ'ānem zi-defter-i aḥlāk

Saña oḳıyayın defter-i aḥlākdan

Āyetī der-vefā vü der-baḫşış

(20) *Bir āyet vefāda ve baḫşışde murād budur ki saña aḥlāk kitābından bir bāb oḳıyup ta'lim ideyin ki ol bāb (21) budur*

(2) Her ki be'ḥrāşedet ciger be-cefā

Her kim ki tırmalarsa senüñ cigerüñ cefā ile

Hemçü kân-ı kerīm zer baḫşeş

[1204a] (1) *Ma'den-i kerīm gibi altun bağışla murād budur ki ma'denüñ cigerin ḳazarlar ve ḳazırlar ol altun virür sen daḫi (2) saña cefā idenlere iḥsān ḳıl ki muḳteżā-yı ḥalk-ı kerīm budur*

²⁵⁰² (2) İddet müddetlerini (2) وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا (3) وَيَزِدْ لَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ

doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhımız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayırılın. İcinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. (3) Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur'an, Talâk 65/2-3).

(3) Kem me-bāş ez-dıraht-ı sāye-fiken

Eksük olma (3) gölge bırağıcı ağacdan

Her ki senget zened şemer bağşes

Her kim ki saña taş ura yimiş bağışla

(4) Ez-şadef (4) yād gır nükte-i hilm

Şadefden ezberle hilm nüktesin

Ān ki burret seret güher bağşes

Ol ki senüñ başuñ kese (5) gevher bağışla murād budur ki ahlāk-ı kerīme bunı iktizā ider ki yaramazlık idene iyülik idesin (6)

ꞐITꞐ A-İ ĀĦİRİ [11]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Serāy u medrese vü bağş-i 'ilm ü tāk u revāk

Sarāy u medrese ve 'ilm bağşı ve kemer ü çārṭāk

Çi sūd (7) çün dil-i dānā vü çeşm-i binā nīst

Ne fā'ide çün gönül 'ālim ü göz dörür degüldür

(2) Serāy-ı kādī-i Yezd erçi menba' -i (8) fazlest

Yezd kādīsınuñ evi egerçi fazl menba' ıdur

Hilāf nīst ki 'ilm-i nazar der-ancā nīst

Hilāf (9) yoğdur ki nazar hükmi anda yoğdur murād budur ki Yezd şehrinüñ kādīsınüñ gözi şahih degül imiş aña ta' rīz ider (10) nitekim Başiri iki kādī 'asker içün dimiş

Beyt

+--/+--/+--/+--

Be-şadr-ı şadāret nişeste dü her

Yekī bī-başiret (11) yekī bī-başar

ammā bu taşrihdür H'āce Hāfızuñ nazmı ta' rīzdür taşrihden ahsendür (12)

ꞐITꞐ A-İ ĀĦİRİ [12]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Hāsūd-ı h'āce-i mā-rā be-gū ki bed me-pesend

Bizüm h'ācemüz hāsūdına di ki yaramaz begenme ya' nī yaramaz ihtiyār idüp bizüm (13) h'ācemüz hađkıında yaramaz söyleme

Vegerne devr-i zamān cüz bedet cezā ne-dihed²⁵⁰³

Yoḥsa devr-i zamān saña yaramazdan (14) ğayrı cezā virmez

(2) Me-kun sitize ki hergiz be-‘aql u fikr-i fuzül

‘İnād itme ki hergiz ‘aql ile ve ziyāde fikl ile (15)

Felek zimām-ı taşarruf be-dest-i mā ne-dihed

Felek taşarruf uyanın bizüm elimüze virmez murād budur ki benüm ‘aql-ı kāmilüm (16) ve fikr-i fāzılum vardur niçün ben devlete irmez in h̄‘āce baña niçün himmet itmez dime ki felek ‘inān-ı taşarrufi bizüm elimüze virmez (17) buña benüm istihkākum vardur demek olmaz belki ‘aqlil olan devlet-i dünyāyı taleb kılmaz nitekim dir

(3) Be-ān ki der-naazar-ı cem cihān (18) biyārānīd

Anuñ ile ki cem nazarında cihānı bezerler

Be-terk-i gevher-i cām-ı cihān-nümā ne-dihed

Cām-ı cihān-nümā gevheri (19) terkine virmez ya‘nī gevher-i cām-ı cihān-nümāyı terk idüp cihānı almaz murād budur ki cihān için gevher-i qalb-i şāfi (20) virmek olmaz ve każāya rızā virmek gerek nitekim dir

(4) Ne‘üzü billah eger tır ez-āsmān bāred

Allāha şıgınıruz (21) eger āsmāndan oq yağa

Ki bār-ı der-ḥarem-i kibriyā-yı mā ne-dihed

Kim bizüm kibriyāmuz ḥaremine icāzet virmez ya‘nī tır-i [İ204b] (1) każā gelse aña kim māni‘ olup bizüm evimüze girmege qomaz pes her ne ki vākı‘ olursa każāya ve kaḍre (2) isnād idüp ğayra nisbet itmek olmaz huşušen ol ğayr ehl-i ḥayr ola aña şerrü zarar isnād itmek olmaz nitekim (3) dir

(5) Be-ḥaqq-ı ni‘ met-i Ḥācī Kıvām-ı mā k’ez-kaḍr

Bizüm Ḥācī Kıvāmımızuñ ni‘meti ḥaqqıçün ki kaḍrden ve ‘uluvv-ı himmetden ve ḥayr-ı niyyetden (4)

Zi-behr-i maşlahat-ı ḥod bedin rızā ne-dihed

Kendü maşlahatı için buña rızā virmez murād budur ki men‘i kendü için (5) itmez

QIT‘ A-İ AḤİRİ [13]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Şāhā mübeşşiri zi-behiştem resideest

Ey pādşāh bir müjdecı cennetden baña irişdi (6)

Rıdvān-serir ü ḥür-veş ü selsebil-büy

Rıdvān tahtlı ve ḥür gibi ve selsebil koḗulu mışrā‘-i şānī vaşf-ı (7) mübeşşiridür

²⁵⁰³ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Vegerne der-dü cihān cüz bedet Ḥudā ne-dihed

(2) Hoş-luṭf u pāk-ma' nā vü mevzūn u dil-pezīr

Hoş luṭflu ve pāk ma' nālu ve mevzūn ve gönül maḳbūli (8)

Şāhib-cemāl ü nāzūk ü bīkr ü latīfe-gūy

Şāhib-cemāl ve bīkr ve latīfe söyleyici bu beyt tamām vaşf-ı mübeşşirdür (9)

(3) Guftem bedīn serāçe zi-behr-i çī āmedī

Didüm bu sarāycuga ne için geldün

Guftā zi-behr-i meclis-i şāh-ı firīşte-hūy

(10) *Didi firīşte hūlu şāh meclisi için* mışrā'-ı evvel su'āl mışrā'-ı şānī cevāb ve ba' de kendüsi şāha 'arz-ı (11) ḫāl idüp dir

(4) Eknūn zi-şoḫbet-i men-i müflis be-cān resīd

Şimdi ben müflisün muşāḫabetinden cāna irişdi (12) [*be-cān resīd* ḳatı zücretten kināyetdür nitekim Türkī dilde cānuma geçdi dirler]

Nezdīk-i ḫ'iş ḫ'āneş ü kām-ı dileş be-cūy

Kendü yaḳīnūne oḳı ve gönli murādın iste ya' nī murādı ne idügin şorup (13) ezā vü 'atā ḳıl murād ilhām-ı İlāhī ve melekī gelüp yā bir melek-şıfat şāha naşīhat itmek istedigün ta' rīzdür

ḲİT' A-İ ĀḪİRİ [14]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Bedīn zūlmet serāy tā key be-būy-ı düst be-nişīnem

Bu ḳarañlık evde tā ḳaçana dek dost ḳoḳusu ile (15) oturam

Gehī engüşt der-dendān gehī ser ber-ser-i zānū

Gāh barmaḳ dişde gāh baş diz başı üzre murād budur ki (16) sābıḳan 'ālem-i İlāhīde iken ḫazret-i 'indiyyet-i İlāhiyyede ol ḫazret ile şoḫbet-i rūḫāniyyede idüm şimdi 'ālem-i (17) zūlmānī içinde yā ḫücre-i ḫalvetde ol ḫazret ḫasretinden ve vuşul ḫuşūli raḡbetinden kemāl-i ḫayretdeyin

(2) Tenāha'ş-şabru müz ḫallet bi-ma'vi'l-esedi sırḫān

Şabr tükendi ol zamāndan birüne ḫulūl itdi arslanlar yerine (19) *ḳurd* ya' nī ḳuvā-yı rūḫāniyye ve ervāḫ-ı ṭayyibe yerine nefis ḳarār ḳıldı

Ve tāre'l-'aḳlu iz 'annī ve muḡne'l-vurḳı ḡurbān

(20) Lafz-ı *muḡnī* ḡayn-ı mu' ceme ile olıcaḳ yer dimekdür ve lafzu'l-*vurḳ* zamm-ı vāv ve sūkūn-ı rā ile cem'-i vurḳadur ki (21) ṭūṭi ma' nāsınadur ve *ḡurbān* kesr-i ḡayn-ı mu' ceme ve sūkūn-ı rā ile cem'-i ḡurābdur öyleye ma' nā-yı mışrā' budur ki daḫi 'aḳl [1205a] (1) *uçdı benden zīrā ṭūṭiler olıcaḳ yerde ḳargalardur* murād ervāḫ-ı ṭayyibe ve melā'ike-i ḳudsiyye yerine vesāvis-i (2) şeyṭāniyye ve hevācis-i nefsāniyye ḳarār itdi dimekdür

(3) Biyā ey tā'ir-i ferruḫ biyāver müjde-i devlet

Gel ey mübârek (3) kuş getir devlet müjdesin murādum ilhām melegi gelüp vuşul ila'llāh beşâretin virmesin istid' adur

‘Asa'l-eyyāmu (4) an yerci' ne kavmen kellezī kânū

‘Asā fi‘ldür ef'āl-i muḳārebeden lafzu'l-eyyām ismidür ve *an yerci'ne* (5) cümlesi haberidür ve *kavmen an yerci'ne* lafzınıñ mef'ulidür ve lafz-ı *kellezī* şıfatıdır mevşüf-ı maḳzūfuñ (6) kālū şun'u'l-lezī taḳdīrinedür ve bunda lafz-ı ‘aleyh muḳadderdür taḳdīr-i kelām budur ki ‘asa'l-eyyāmu an yerci'ne (7) kavmen kālū şun'u'l-lezī kânū ‘aleyh [ma' nā-yı] mişrā' budur ki *ümīd-vārdur ki eyyām döndüre bir kavmi şol* (8) *vaz'a ki anuñ üzerine idiler* murād ḫālet-i evlāya ve ḳurb-ı Mevlāya ‘avdet müyesser olup ḳuvā-yı bedeniyye (9) ve rüḫāniyye intizām bulup aḫsen-i ḫāl üzre şoḫbet-i İllāhiyye ḫāşıl ideler diyü temennidür (10) [rece'a yerci'inuñ maşdarı rec'a i'tibār olunursa müte'addi olur rücü' i'tibār olunursa lāzım olur]

ḲIṬ' A-İ ĀḪİRİ [15]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Sāḳiyā peymāne pür kun z'ān ki şāḫib-mecliset

Ey sākī ḳadeḫi ṭoldur zīrā senün meclisün şāḫibi

Ārzū mī-baḫşed (11) vü esrār mī-dāred nigāh

Ārzū baḫşlar ve esrār şaḳlar murād şeyḫden ifāza talebidür ve ehl-i meclisün mevāfaḳatın (12) ve ketm-i sır itdüklerin zikrdür

(2) Cennet-i naḳdest incā 'iş ü 'işret tāze kun

Cennet naḳddür burada 'iş u 'işreti tāze (13) ḳıl

Z'ān ki der-cennet Ḥudā ber-bende ne'nvised günāh

Zīrā cennetde Allāh ḳul üzre günāh yazmaz murād *izā eḫabba'llāhu* (14) ‘abden lem yeḍurrehu zenbün²⁵⁰⁴ ḫasebince ‘ibādet meclisinde günāh olmaz dimekdür günāh olur yazılmaz demek degüldür

(3) Düst-dārān (15) düst-kāmend ü ḫarīfān bā-edeb

Dost dutanlar dost murādınca ve muşāḫibler edeb ile (16)

Pişḳārān nīk-nām u şaf-nişīnān nīk-ḫ'āh

Ḥidmetkārılar iyü adlu ve şaf-nişīnler iyülik isteyici bu beyte (17) müteḳārib ḫarf-i mīmde geçmişdür ki budur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Şaf-nişīnān nīk-ḫ'āh u pişḳārān bā-edeb²⁵⁰⁵

Düst-dārān (18) şāḫib-esrār u ḫarīfān düst-kām

²⁵⁰⁴ إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا لَمْ يَضُرَّهُ ذَنْبٌ Allāh bir kulunu sevdiği zaman hiçbir günah ona zarar veremez. (Hadīs) Risāle-i Kuşeyrī, Hadīs No: 1.

²⁵⁰⁵ Şerh-i Dīvān-ı Hâfiz, G.404/5, Hâfiz-ı Şirâzî.

(4) Sâz-ı çeng âheng-i ‘ışret şahı-ı meclis cāy-ı rakş

Çeng düzeni ‘ışret (19) âhengi meclis şahını rakş yiri

Hâl-i cânân dâne-i dil zülf-i sâkı dâm-ı rāh

Cânân hâlî gönül dânesi ve sâkı (20) zülfî yol ağı murād yārân şafâ ve ihvân-ı vefâ müttefikler ve şeyh-i murâkıb ve pîr-i munhanî ‘ışk-ı İlâhî sâzı kaşında ve (21) fezâ-yı meclis kâbil-i semâ‘ ve sırr-ı İlâhî cezb-ı kalb idüp ve silsile-i şeyh dâm-ı tarîk olup şayd-ı kulüb kılmakda [İ205b] (1) dimekdür bu iki beyt merhündür

(5) Devr ez-în hoş-ter ne-gerded sâkiyâ ‘ışret güzîn

Devr bundan yigrek olmaz ey (2) sâkı ‘ışret ihtiyâr kııl

Hâl ez-în hoş-ter ne-bâşed Hâfizâ sâgar be-h’âh

Hâl bundan hoşrak olmaz ey (3) Hâfiz kadeh iste murād budur ki çün esbâb-ı huşür hâzır olan hâzret-i şeyh ‘ıyş-ı İlâhî ihtiyâr kıılmak ve (4) Hâfiz tâlib-i şafâ-yı hâtır isteyüp kabûl-ı feyezân-ı hâzret-i İlâhî itmek gerek

KİT‘ A-İ ÂHİRİ [16]

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Pâdsâhâ (5) leşker-i tevfiķ he-râh-ı tuend

Ey pâdsâh tevfiķ leşkeri senüñ yoldaşlarıñdur

Hiz eger ber-‘azm-i teşhîr-i cihân (6) reh mî-kunî

Dur eger cihân teşhîri ‘azmî üzre yol iderseñ ya‘nî yola giderseñ murād sülük-ı tarîkat (7) iderseñ dimekdür

(2) Bâ-çünin evc-i celâl ez-pişgâh-ı meskenet

Bunuñ gibi evc-i celâl ile meskenet şadrından (8)

Âgehî vü hıdmet-i dilhâ-yı âgeh mî-kunî

Haberdârsın ve haberdâr gönüller hıdmetin idersin murād budur ki egerçi (9) bi-hasebü’s-şüret evc-i celâlde ve ‘uluvv-ı kemâldesin ammâ bi-hasebü’l-ma‘anî şadr-nişin-i meskenet olup haberdâr (10) tarîkatsın ve haberdâr olanlara hıdmet ve anlara itmâm-ı maşlahat idersin

(3) Bâ-firîb-i reng-i in nîlî hum-ı jengâr-fâm

(11) Bu nîlî jengâr gibi küpüñ rengi aldaması ile

Kâr ber-vefķ-i murād-ı şıbgatu’llâh mî-kunî

İşi şıbgatu’llâh murādına (12) muvâfık idersin murād egerçi bu felek bir jengâr renklü gök küpdür dürlü dürlü rengi ile âdemi aldarsan bunuñ (13) aldaması ile şıbgatu’llâh muvâfıkı ya‘nî fitrata’llâhi’l-letî fetara’n-nâse ‘aleyhâ²⁵⁰⁶ hasebince ‘amel idersen ya‘nî zeḥârif ü nuķuş-ı (14) dünyâya firifte olmazsan dimekdür

²⁵⁰⁶ فَطَّرَ اللَّهُ الَّتِي فَطَّرَ النَّاسَ عَلَيْهَا (Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler. (Kur’ân, Rûm 30/30).

(4) Ānki deh bā-heft ü nīm āverd bes sūdī ne-kerd

Ol kimse ki onı yedi buçuğ (15) ile getürdi çok fā'ide itmedi ya'nī on aqçesi yedi buçuğ fā'ide iden çok fā'ide itmedi

Furşatet bādā ki (16) heft ü nīm bā deh mī-kunī

Saňa furşat olsun ki yedi buçuğı ol ile idersin murād men cā'e bi'l-ḥasenetī felehu (17) 'aşru emşāliḥā²⁵⁰⁷ mücebince daḥi kemeşeli ḥabbetin enbetet seb'a senābile fī-küllī sünbületin mi'etü ḥabbetin²⁵⁰⁸ ḥasebince senüñ ḳalilüñ aşldan (18) keşir fā'ide ider dimekdür lācerem fā'ide-i keşire oldur ki ḳalili keşir ve 'asiri yesir olup ve fānī virüp bākī alup (19) da zuḥr-ı āḫiret ola [Şirāzdan Hind seferin iden kimsenüñ on aqçesi yedi buçuğ aqçe fā'ide ider imiş bu söz aňa bināendür dirler]

QIṬ' A-İ ĀḤİRİ [17]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ey mu'arrā aşl-ı 'ālī cevheret ez-ḫıkd u ḫırş

Ey kimse ki mu'arrādur senüñ (20) cevherüñüñ aşl-ı 'ālisi ḫıkd u ḫırşdan

Ey müberrā zāt-ı meymün-aḫteret ez-zerḳ u rīv

Ey kimse ki müberrādur senüñ (21) yıldızı mübārek zātuñ riyādan ve mekrden

(2) Ez-büzürgi key revā bāşed teşrifāt-rā

Ululuğdan kaçan revā olur ki [İ206a] (1) teşrifātı

Ez-firişte bāz giri aneḫi baḫşī be-dīv

Firişteden alasin ve andan soñra dīve viresin (2) murād bu kıṭ'adan bu añlanur ki bir ḥasene'l-ḫalki ve'l-ḫuluḳı²⁵⁰⁹ olandan rüsüm alınup bir ḳabiḫü'l-vech ve seyyiü'l-fi'l (3) olana virile nitekim Sulṭān Bāyezīd bin Muḫammed Ḥān Mevlānā 'Azārīye ğalle ziyāde idüp Mevlānā Luṭfi bu luṭfi (4) ḳabiḫ görüp dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Dāne-i gendüm yiyüp ādem sürüldi ravzadan

Dergeh-i 'ālīde n'eyler bunca mür buğday yiyen (5)

QIṬ' A-İ ĀḤİRİ [18]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ḥüsn-i in nazm ez-beyān müstağniest

²⁵⁰⁷ Kim من جاء بالحسنة فله عشر أمثالها Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar. (Kur'an, En'am 6/160).

²⁵⁰⁸ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَنَابِلَةٍ مِئَةٌ حَبَّةٍ Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfü geniştir, O herşeyi bilir. (Kur'an, Bakara 2/261).

²⁵⁰⁹ وَالْخُلُقِ حَسَنَ الْخُلُقِ، وَالْخُلُقِ Yarattığı güzel ahlakıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

Bu nazmuñ hüsni beyāndan müstağnidür

Ber-fürüg-ı hür (6) kesî güyed delil

Güneş ziyāsına kimse dir mi delil murād bundan bir kimse nazmını medhdür ammā el-kelāmu şıfatu'l-mütekellim²⁵¹⁰ (7) ḥasebince kendü nazmını medh ider

(2) Āferin ber-kilk-i naqqāşî ki dād

Āferin bir naqqāşuñ qalemine ki virdi

Bikr-i ma' nā-rā (8) çünin hüsni cemil

Ma' nā kızına buncılayın hüsni cemil

(3) Aql der-hüsneş nemî-bāyed bedel

Aql anuñ hüsniinde (9) bedel olmaz

Tab' der-luṭfeş nemî-bined bedil

Tab' anuñ luṭfda mişlin görmez murād bu iki beytden medh-i nazm (10) idügi zāhirdür

(4) Mu' cizest in nazm yā sihr-i helāl

Mu' cizdür bu nazm yā helāl sihrdür

Hātif āverd in sühan (11) yā Cebra'il

Hātif-i ğaybı getürdi bu sözi yā Cebra'il bilgil ki Nizāmî-i Rümî bu beytden tırāş idüp (12) dimiş

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ey Nizāmî saña bu mu' ciz kelāmuñ nazmını

Hātif-i ğayb mı ta' lim itdi yā rūḥu'l-emīn

(5) Kes ne-dāned guft (13) remzî z'in nemaṭ

Kimse bilmez dimege bir remz bu üslūbdan

Kes neyāred suft dürri z'in qabıl

Kimse kādır (14) olmaz dilemege bir incüyi bu kabilden murād kelām-ı ğayrı medh şüretinde kendü kelāmınuñ kemālini beyāndur ve fuzelānuñ (15) de'bidür kendü kelāmların tenzil idüp ğayruñ kelāmını ta' zım itmek nitekim bir merd-i 'ālî-cenāb bir 'ārife kendü (16) şî'rinden gönderüp nazire diyüp kendüye irsāl itmek emr eylemiş ol daḡi nazire söyleyüp bunı yazmış (17)

Qıṭ'a

+--/+--/+--/+--

Şu söz kim belāgatda a' lā ola

Maḡallinde dimiş o 'ālî-maḡām

²⁵¹⁰ صِفَةُ الْمُتَكَلِّمِ Sözü söyleyenin sıfatıdır. (Hadis) el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-ahbârü'l-mevzû'a, Hadis No: 342.

Ki yok lafz u ma' nide ta' k̄idi hiç (18)
Bedi' ü'l-ma' ānī beyānī hümām
Bu k̄uluñ sözi k̄ande beñzer aña
Kelāmu'l-emīr emīrū'l-kelām (19)

ƘIT' A-İ ĀĦİRİ [19]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ħüsrevā dādgerā baħr-kefā şir-dilā

Ey pādşāh ey 'adl idici ey deñüz ayalu ya' nī seħī arşşam gönüllü ya' nī (20) bahādur

Ey celāl-i tu be-envā' -i hūner erzānī

Ey kimse senüñ celālüñ envā' -ı hūnere lāyıkdur murād pādşāhını medħdür (21) pādşāhlara lāyık olan evşāf ile ki salţanat u 'adl ü 'adālet ve seħāvet ü şecā' at ü celālet ve şevket ü [İ206b] (1) heybetdür

(2) Heme āfāk girift ü heme eṫrāf küşād

Dükeli āfākı dutdı ve dükeli eṫrāfı açdı

Şiṫ-i mes' ūdī (2) vü āvāze-i şeh-i sulţānī

Mes' ūdlık şadāsı ve şeh-i sulţānlık āvāzesi murād zıkr olan şāhı kemāl-i şöhret ve (3) şöhret-i kemāl ile vaşfdur

(3) Gufte bāşed megeret mülhim-i ğayb-ı aħvālem

Dimiş ola meger saña ğayb ilhām idici (4) benüm aħvālüm

İn ki şud rüz-ı münirem çü şeb-i zulmānī

Bunı ki oldı rüşen günim k̄arañu gice gibi ol aħvāli zıkr idüp (5) dir

(4) Dü se sāl ançi beyendühtem ez-şāh u vezir

İki üç yıl anı ki k̄azandum şāhdan ve vezirden

Heme berbūd (6) be-yek-dem felek-i çevġānī

Dükelinin k̄apdı bir demde çevġān urıcı felek meger emvāl u esbāb ğāzab (7) u nehb olunmuş imiş ve k̄atırı pādşāh aħurına varmış anı taleb için tavṫiye baş idüp dir

(5) Düş der-ħ' āb (8) çünān did ħayālem ki seħer

Dün gice düşde şöyle gördi ħayālüm ki seħer

Güzer üftād ber-ıştābl-ı şehem pinhānī

(9) Uġramağ vāķı' oldı baña şāh aħurına gizlüce [ıştābl ' Arabī aħur Fārisī aħur Türkidür]

(6) Beste ber-āħur-ı ü ester-i men cev mī-ħurd

Baġlanmış idi anuñ (10) aħurına benüm k̄atırım arpa yir idi murād budur ki vāķı' ada böyle gördi

Tubre eṫşānd be-men guft merā mī-dānī

(11) *Torvayı silkti baña ya' nî başını ve torbasını silkti benüm cânuma ve didi beni bilir misin* [tubre túbreden muhaffedür torva ma' nâsınadır]

(7) **Hîç ta' bîr nemî-dânemeş in (12) h̃'âb ki çîst**

Hîç ta' bîrin bilmezsin bu düş ki nedür

Tu be-fermây ki der-fehm ne-dârî sâni

Sen buyur ki fehmdede (13) sâni'nün yokdur murâd budur ki katır baña âşnâlık idüp beüm idügin bildürdi bunuñ ta' bîrin ben bilmezsin senün (14) fehm ü idrâkde nazîrün yokdur ta' bîrin sen bilürsin buyur dir aña ta' rîz ider ki bu düşüñ ta' bîri (15) katırı baña virmekdür ki haqqumdur

QIṬ' A-İ ÂHİRİ [20]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) **Qıvvet-i şâ' ire-i men zi-ser-i farṭ-ı melâl**

Benüm şî'r söyleyici qıvvetüm (16) ziyâde melâl ucından

Müteneffir şude ez-bende gurîzân mî-refṭ

Ürkici olmuş bendeden kaçıp gider

(2) **Çün hemî-guftemeş (17) ey münis-i dirîne-i men**

Çün dir idüm aña ey benüm eski münisüm

Saht mî-guṭ u dil-âzurde vü giryân (18) mî-refṭ

Katı söyler ve gönli incünmiş ve ağlayu gider

(3) **Naḡş-ı H̃'arezm ü hayâl-i leb-i Ceyhün mî-best**

H̃'arezm (19) naḡşın ve Ceyhun kenârî hayâlin bağlayu

Bâ-hezârân gile ez-mülk-i Süleymân mî-refṭ

Niçe biñ şikâyet ile (20) Süleymân mî-refṭ gider ya' nî bu pâdşahuñ mülkünden âhir vilâyete gitmek 'azm itmiş

(4) **Mî-şud ânkes ki çü ü (21) cân-ı sühân kes ne-şinâht**

Gider ol kimse ki andan gayrı söz cânın kimse añlamadı

Men hemî-didem ü ez-kâlbudem [İ207a] (1) cân mî-refṭ

Ben görürin ki qalibumdan cân gider murâd budur ki şol kimse ki zör rühün añlaya andan (2) müfârekat cân tenden müfârekat gibidür

(5) **Guṭtem eknün sühân-ı hoş ki be-güyed bâ-men**

Didüm şimdi hoş sözi kim dir (3) baña

K'ân şeker-lehce vü hoş-güy u sühân-dân mî-refṭ

Ki ol şeker sözlü ve hoş söyleyici ve söz bilici gider ya' nî ehl-i lisân (4) ve şîrin-zebân benden irâk olıcağ iyü sözi ben şimdi girü kimden işidürem [Lehce 'Arabî olup söz ma' nâsına idüp yukarıda beyân olunmuşdur]

(6) Lābe bisyār nümüdem ki me-rev sūd (5) ne-dāşt

Çok yalvarmak gösterdüm gitme diyü fā'ide itmedi

Z'ān ki kār ez-nazar-ı rahmet-i sulţān mī-reft

Zirā (6) iş sulţānuñ rahmeti nazarından gider ya'nī benüm sözimüñ te'siri yokdur te'sir sulţānuñ nazar-ı rahmetinüñdür

(7) Pādşāhā (7) zi-ser-i luţf u kerem bāzeş h'ān

Ey pādşāh luţf u kerem ucından anı girü oğı

Çi kuned sūhte k'ez-gāyet-i ĥarmān (8) mī-reft

N'eylesün sūhte ki gāyet maħrūmluđdan gider murād kendünün kemāline raġbet olunmayup terk-i diyār (9) itmek istedigün ĥikāyet idüp ve pādşāha ĥadr-şināslıĥ telkīn itmekdür ve tafşil-i murād budur ki şol pādşāh (10) ki ehl-i faẓl ĥadrin bilmeye ehl-i faẓka lāyık oldur ki anuñ memleketinde durmaya yāħūd istiġnā ile ĥarār idüp (11) mālīkū'l-mülk ĥazret-i Ĥaĥdur ĥarārüm anuñ mülkindedür diyüp sākin ola dađı er-rızku 'ala'llāh²⁵¹¹ ĥasebince rızkuma (12) ĥazret-i Rezzāĥ kāfi ve vāfidür diyüp tevekkül kıla ki dirler imiş bizüm metā'ımız evliyā vü enbiyā metā'idur [ya'nī 'ulüm u ma'ārif ü t'āt ü 'avārif] ehl-i dünyā (13) metā'ı Fir'avn u Hāmān metā'idur [ya'nī emvāl ü esbāb-ı dünyā] anlar bizüm evliyā vü enbiyā metā'ımuza raġbet itmeyicek biz anlaruñ Fir'avn u Hāmān (14) metā'ına raġbet itmek ve anuñün 'arz-ı zillet itmek 'aybdur

ĤIṬ' A-İ ĀĤİRİ [21]

[Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün]

(1) Fesād-ı ĥarĥ be-binim ü be-şinevim (15) belī

Çarĥuñ fesādın görelüm ve işidelüm belī

Ki çeşmhā hem kürest ü güşhā heme ker

Ki gözler dükeli (16) kördür ve ĥulaĥlar dükeli şaġır murād budur ki te'āmī vü te'ammümi terk idüp dünyānuñ zararın görüp işidelüm (17) ki gözler kör ve ĥulaĥlar şaġır olmuşdur ki bāĥıye nazar itmezler ve nuşĥ-ı āĥiret işitmezler

(2) Besā kesā ki meh ü mihr (18) bāşedeş bālīn

Nice kimseler ki gün ü ay anuñ ayşduġıdur ya'nī gün ve ay gibi sürme altundan ve kerde (19) bālīş yaşdanurlar

Be-'ākıbet zi-gil ü ĥişt kerdeş pişter

'Ākıbet balĥıĥdan ve kerpiĥden olur aña döşek (20) murād budur ki 'izz ü nāz ile perverde olanlar ĥākde defn olunduġın görüp 'ibret almazlar

(3) Çi fā'ide zi-zere (21) bā-küşād-ı tīr-i ĥazā

Ne fā'ide zerreden tīr-i ĥazā küşādı ya'nī eylemesi ile

Çi menfa'at zi-siper bā-nefāz-ı ĥükm-i ĥader

²⁵¹¹ الرزق على الله Rızık Allāh'ın üzerinedir. (Diġer Arapĥa İbāreler)

[İ207b] (1) *Ne menfa‘at kalkandan hükmi-kader nefâzı ile murâd budur ki kazâ vü kâdere nesne mâni‘ olmaz*

Rubâ‘î

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-dâğ-ı (2) merg dilâ mübtelâst pîr ü cevân

Zi-kağr-ı telhi-i zehreş ħalâş kes ne-tevân

Herân kesî ki zi-câm-ı ħayât cür‘ a (3) keşid

Çeşid şerbet-i ân küllü men ‘aleyhâ fân²⁵¹²

(4) Eger zi-âhen ü pülâd sūr-ı ħısn kunî

Egerden demürden ve pülâddan (4) ħișâr dîvârın idesin

Ĥavâle çün be-resed zūd ecel be-ķübed der

Ĥavâle çün ire tizcek ecel kapu kaçır (5) ve ‘Azrâ’ il ķabz-ı rûĥ ider

Beyt

+ - - - / + - - - / + - -

Me-kun tekye ber-în dünyâ-yı fânî

Ki in dünyâ ne-mâned câvidânî

(5) Be-rüşenî vü ĥoşî-i (6) ‘ıyş-ı ĥıș ġirre me-şuv

Kendü ‘ıyşınıñ rüşenligine ve ĥoşlığına mağrūr olma

Ki zulmet ez-pey-i nūrest (7) vü zehr zîr-i şeker

Ki zulmet nūr ardıncadır ve zehr şeker altındadır murâd budur ki elbetde her devletüñ bir nikbeti (8) ve her sa‘ âdetüñ bir nühüseti vardur

Ķıı‘a

Elem tere enne’d-dehre yevmun ve leyletün²⁵¹³

Yükerrâni min sebtin cedîdin ilâ sebti (9)

Fekul li-cedîdi’ş-şevbi lâ-büdde min belen

Ve ķul li-ictimâ‘ i’ş-şemli lâ-büdde min şette

(6) Derî ki ber-tu küșânîd der-hevâ me-küşây

(10) Bir ķapuyı ki senüñ üzerüñe açılır hevâya açma

Rehî ki ber-tu nümâyed der-heves me-siper

²⁵¹² كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. (Kur’ân, Rahmân 55/26).

²⁵¹³ “1) Zamânın yeni bir cumartesiden öbür cumartesiye kadar tekrarlanan bir gün ve bir geceden ibâret olduğunu görmedin mi? 2) Bu fânî dünyâda bir ev değerli oldu, ebedî dünyâda da bir ev yap.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 57. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrü’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 30.

Bir yol ki saña gösterürler (11) hevese ısmarlama murād māl u ni‘ metüñ ve manşib u devletüñ hevā ve hevese şarf itme dimekdür ki böyle iden (12) māl u ni‘ metden ve manşib u devletden olur

Şi‘r

Cemī‘ ü fevā’idi’d-dünyā gurürü²⁵¹⁴

Velā yebkā limesrürin sürürü (13)

(7) Ğubār-ı çarḥ be-bîn ü nihād-ı devr niger

Çarḥ tozın gör ve devr ṭab‘ına nazar kııl

Bisāt-ı dehr neverd ü libās-ı (14) āz be-der

Dehr bişātın dūr ve hırş libāsın çıkar murād budur ki ‘ālem ğubārdan ḥālī degüldür ve devr muttaşıl (15) devr üzredür lācerem bunda fikr-i qarār fikr-i fāsiddür ‘āqıl oldur ki bisāt-ı dehri dürüp ‘azm-i dār-ı beḳā (16) kııla

Beyt

--+--/-+--/-+--

Çünkü devvārest çarḥ-ı pür-keder

Pes kesī-rā key buved der-vey qarār

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [22]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-men peyām (17) firistād düstī dī rüz

Baña haber gönderdi bir dost dünki gün

Ki ey netice-i kilket sevād-ı bīnāyī

(18) Ki ey feleküñ neticesi nazaruñ ya‘nī gözüñ qarası ve maḥall-i nūrı

(2) Pes ez-dü sāl ki baḥtet be-ḥāne bāz āverd

(19) İki yıldan soñra ki baḥt seni eve girü getürdi

Çirā zi-ḥāne-i Ḥāce be-der nemī-āyī

Niçün Ḥācenüñ (20) evinden çıkmazsın

(3) Cevāb dādem ü guftem be-dār ma‘ zūrem

Cevāb virüm ve didüm beni ma‘ zūr dut

Ki in (21) tarīḳa ne ḥod-kāmīst ü ḥod-rāyī

Ki bu tarīḳe kendü murādumca olmaḳ degüldür ve kendü fikrüm ile degüldür [İ208a]

(1)

²⁵¹⁴ “Dünyânın büyüñ faydaları bir aldanmadır ve hiçbir mutlu kişi için mutluluk kalıcı değildir.” Nevzat H. Yanık, *Alf b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 99.

(4) Vekâl-i kâdiyem ender-güzer kemîn kerdest

Kâdî mahzarı yolda pusu itmişdür

Be-kef kûbâle-i da' vî çü mâr-ı şidâyî

(2) *Eldē da' vî hücçeti yavuz yılan gibi* [kûbâle zamm-ı kâf ile kâdî hücçeti dimekdür]

(5) **Ki ger burûn nihem ez-âstân-ı H'âce kadem**

Ki eger taşra koyam H'âce işiginden (3) *kademi*

Mu' âmelem suy-ı zindân bered be-rüsvâyî

Mu' âmele itdügüm kimse zindâna iletür rüsvâyılık ile [*mu' âmil* ol kimseye diler ki kişi anuñ ile bey' ü şerrî ider]

(6) **Cenâb-ı (4) H'âce hişâr-ı menest ger ancâ**

H'âce cenâbı benüm hişârumdur eger anda

Kesî nefes zened ez-merdüm-i teķâzâyî

(5) *Bir kimse nefes ursa teķâzâyî kişiden*

(7) **Be-' avn-i kuvvet-i bázü-yı bendegân-ı vezîr**

Vezîrûñ kollarınuñ bázüsü (6) *kuvveti ile*

Ve-sîliyeş be-şikâfem dimâg-ı sevdâyî

Sille ile yararam anuñ sevdâyî dimâgını murâd budur ki H'âce (7) Hâfiz merd-i faķir imiş bir kerre iki yıl âher yerde [olup ba' dehu Şirâza gelüp kendü hânesinde sâkin olmayup vezîr üzre karar]²⁵¹⁵ kılmış andan su'âl idene dâ'imden korķarın (8) hâbs ide diyü cevâb virüp bunda vezîrûñ huddâmı i' âneti ile gâlibüm dimiş pes nice kimse olur ki dünyâsı (9) ma' mür âhireti harâb olur ve nice kimse olur ki iki cihânı bile ma' mür olur ammâ bu gâyetde nâdirdür ve şânîsi ekşerdür (10)

Қıт' a

Rubbe feten dünyâhu mevfûretün²⁵¹⁶

Leyse lehu min ba' dihâ âhireh

Ve âherü dünyâhu mezmümetün

Tetbe' uhü âhiretün (11) fâhireh

Ve âhetü yuhremu kilteyhimâ

Leyse lehu'd-dünyâ vele'l-âhşreh

Ve âheru kad hâze kilteyhimâ

Қad cema' e'd-dünyâ (12) ma' a'l-âhireh

²⁵¹⁵ Bu kısım İ nüshasında mevcut değildir. SÖ.1 nüshasında eksik olan yerler tekmiş edilmiştir. (SÖ.1, 412a).

²⁵¹⁶ “1) Nice genç var ki, dünyâsı âbâd olmuştur, fakat dünyadan sonra âhireti yoktur. 2) Bir diğerrinin dünyâsı yerilmiştir, dünyâsını görkemli bir âhiret tâkip eder. 3) Bir başkası her ikisinden de yoksun edilir, ne dünyâsı vardır ne de âhireti. 4) Başka biri her ikisini de elde etmiş, dünyâyı âhiretle dengelemiştir.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 101.

KİT' A-İ ÂHİRİ [23]

[Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Gül-ğand-i şî' r-i men zi-benefşe şeker-rübâst

Benüm şî' rüm gül şekeri benefşeden şeker kaçıcıdur

Z'ân (13) ğayret-i teberzed ü ka' be'l-ğazâl şud

Añunçün şeker barmağ ve şeker penîr ğayreti oldı

(2) Bādā dehāneş telğ ki ' ayb-ı (14) nebāt kerd

Ağzı acı olsun ki nebātı ' aybladı

Ĥākeş be-ser ki münkir-i āb-ı zülāl şud

Toprağ başına ki āb-ı (15) zülāl münkiri oldı

(3) Herkes ki kūr zād zi-māder be-' ömr-i ĥ' iş

Her kimse ki kūr toğdı anadan kendü ' ömrinde (16)

Key müşterî-i şāhid-i şāhib-cemāl şud

Kaçan şāhib-cemāl maĥbūba müşterî olur murād mantūğdan zāhirdür ki Ĥ' ace (17) Ĥāfız şî' ri ehl-i mezāka şekerden şî' r ve mā' -i ' azab ve zülāle mānend ü qarındür ve buña münkir olan kūr-ı (18) māder-zāddur

Kıt' a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Be-dād dād-ı beyān-ı ğazel be-dān vechî

Ki hîç şā' ir ez-ān gūne dād şî' r ne-dād (19)

Çü şî' r ' azab u revāneş zi-ber kunî gūyî

Hezār raĥmet-i Ĥağ ber-revān-ı Ĥāfız bād

KİT' A-İ ÂHİRİ [24]

[Mef' ülü Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Bü' gzeşten-i (20) furşat ey birāder

Furşat geçmek ey qarındaş

Der-germ-revî çü miğ bāşed

Tiz gitmekde bulut gibi olur (21)

(2) Der-yāb ki ' ömr besî ' azizest

Duy ki ya' nî ğāfil olma ki ' ömr ziyāde ' azizdür

Ger fevt şevd dirîğ [I208b] (1) bāşed

Eger fevt olursa dirîğ olur nitekim Seyyid-i Şerîf oğluna dimiş

Beyt

+---/+---/+---/+--

Naşîhat hemînest cân-ı peder²⁵¹⁷

Ki (2) 'ömret 'azîzest zâyi' me-kun

KİT' A-İ ÂHİRÎ [25]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Şabâh-ı Cum' a bud u sâdis-i rebî' -i nuhust

Cum' a şabâhı idi (3) rebî' ü'l-evvel altısı

Ki ez-dilem ruḥ-ı ân mâh-rüy şud zâ' il

Ki gönülümden ol ay yüzlünün yağdı zâ' il oldı (4)

(2) Be-sâl-ı heft-şad u şaşt u çâr ez-hicret

Yedi yüz altmış dört yılda hicretten

Çü âb geşt be-men ḥal ḥikâyet-i müşkil

(5) *Şu gibi azaldı baña müşkil ḥikâyet*

(3) Dirîğ ü derd ü te'essüf kücâ dihed sūdî

Dirîğ dimek ve derdlü olmaḥ ve ḥayf (6) dimek ḳande fâ'ide virür

Künün ki 'ömr be-bâziçe reft ü bî-ḥâşıl

Şimdi ki 'ömr oyun ile gitdi ḥâşılsuz murâd (7) budur ki Ḥ'âce Ḥâfızuñ hicret-i nebeviyyenüñ yedi yüz altmış dördüncü yılınıñ rebî' ü'l-evvelinüñ altıncı günü vâḳı' (8) olan Cum' a günü şabâh oḡlancığı vefât idüp anuñ târiḥin beyân idüp bu ḥâl baña be-ḡâyet müşkil gelüp vâḳı' (9) olmaz ol diyü mülâḥaza ider idüm añsızun şu gibi azalup bozulup gitdi ol benüm 'ömrüm idi oḡlancık iken (10) bâziye meşḡul olup taḥşil-i kemâl itmedi gitdi 'ömr daḡi buncılayın lu' be iştiḡâl ile bî-ḥâşıl gidicek ḥayf (11) u nedâmet fâ'ide itmez

Beyt

+---/+---/+---/+--

Tu ber-semend-i süvârî vü mî-revî çün 'ömr

Dirîğ 'ömr-i 'azîzem ki mî-reved ber-bâd (12)

KİT' A-İ ÂHİRÎ [26]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün]

(1) Dilâ didi ki ân ferzâne ferzend

²⁵¹⁷ İkinci mısra metinde zâyi' me-kerd ân şeklinde bitmektedir. Bu hâliyle vezin kusurlu olup beytin orjialinde yer alan zâyi' me-kun ifâdesi metinde kullanılarak vezin kusuru düzeltilmiştir. Şiir, Rûhu'l-Beyân'ın 2. Cildinde örnek olarak verilmiştir.

Ey gönül gördün mi ki ol 'âkil veled [ferzend veled ma' nâsınadır ki 'âmdur püser ibn ma' nâsına duhter bint ma' nâsınadır ki her biri veledten hâşdur]

Çi did ender-ḥam-ı in (13) tāk-ı rengin

Ne görddi bu rengin kemer büklümünde ya' nî aña ne 'aceb ḥâl vâkı' oldı

(2) Be-cây-ı levḥ-i sîmîn der-kenâreş

(14) *Gümüş tahta yerine anuñ kenârında*

Felek ber-ser nihâdeş levḥ-i sengin

Felek başı üzre kodı taş levḥ murâd (15) budur ki sevgülü oğlancıklara ve ekâbir-zâdelere ḥurûf-ı teheccî tahtasın gümüşden iderler bunuñ daḥi kenârında (16) gümüş tahta var idi felek başı üzre taş levḥ kodı dîvândan şikâyet idüp kendüye vâkı' olan (17) muşibeti ḥikâyet ider

Nazm

--+/-+--+/+--+/+--

Dîdi çi kerd çarḥ-ı sitemkâr u aḥtereş²⁵¹⁸

Nâmeş me-ber çi çarḥ çi aḥter çi çenbereş (18)

Ber-ḥâk-i riḥt-i ân gül-i nevrete-râ ki bâg

Bâ-şad hezâr nâz be-pervered der-bereş

Ḥaṭṭ-ı 'izâr ber-varaḥ-ı ḥüsn-i ü ne-mând (19)

Ne'nvüşte riḥt-i dest-i ecel ḥâk-ı ber-sereş

ḲİT' A-İ ÂḤİRİ [27]

[Mef' ülü Fâ' ilâtün Mef' ülü Fâ' ilâtün]

(1) Ân mîve-i behiştî k'âmed be-dest ey cân

Ol behiştî (20) *mîve ki elüñe geldi ey cân*

Der-dil çerâ ne-kiştî ez-kef çerâ behiştî

Gönülde niçün ekmedüñ elden niçün koduñ (21)

(2) Târîḥ-i in ḥikâyet ger ez-tu bâz pursend

Bu ḥikâyet târiḥin eger senden sorarlarsa

Ser-cümleeş fûrû ḥ'ân ez-mîve-i behiştî

[İ209a] (1) *Tamâm cümlesin oḳı mîve-i behiştiden* murâd budur ki mîve-i behiştî lafzınıñ ḥarfleri cümle-i şağîr i' tibârî (2) ile ḥesâb olınacaḥ cem' en yedi yüz yetmiş dört olur [*ser* baş ma' nâsına ve üç ma' nâsına ve sevdâ ma' nâsına ve temâm ma' nâsına ve ulu ma' nâsına gelür bunda tamâm ma' nâsı tamâm-ı münâsibdür] [Cümle-i şağîr oldur ki ḥurûf-ı teheccînüñ müsemmiyyâtı murâd ola meşelâ ḥurûf-ı teheccide uzunca yazılana elif dirler ki cümle-i şağîr ḥesâbınca birdür ve cümle-i

²⁵¹⁸ Dîvân-ı Selmân-ı Sâvecî, Terkîb-i Bendhâ, No: 10, Ganjor.

kebîr oldur ki ħurûf-ı teheccînüñ esmâsı murâd ola meşelâ lafz-ı elif ki cümle-i kebîr i'tibârî ile yüz on birdür pes bunda mîm kırkçdur yâ ondur vâv altıdur hâ bişdür hemze birdür bâ ikidür hâ bişdür şîn üçyüzdür tâ dört yüzdür yâ ondur cem'en yediyüz yetmiş dört olur]

ƘIṬ' A-İ ĀḤİRİ [28]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün]

(1) Berâder Ḥ'âce 'Ādil tâbe (3) mişvâh

Ƙarındaş Ḥ'âce 'Ādil mekânı gökçek olsun

Pes ez-pençâh u nüh sâl ez-ĥayâteş

Ellî toğuz (4) yıldan soñra anuñ ĥayâtından

(2) Be-süy-ı ravza-i rıdvân revân şud

Rıdvân bağçesi cânibine revân (5) oldı

Ḥudâ râzî zi-ef'âl ü şifâteş

Allâh râzî olsun anuñ ef'âlinden ve şifâtından

(3) Ḥalîl-i 'Ādileş (6) peyveste ber-ĥ'ân

Aña sen muttaşıl Ḥalîl-i 'Ādil oğı

V'ez-ancâ fehm kun sâl-i vefâteş

Oradan aña vefâyı yılını (7) murâd budur ki Ḥalîl-i 'Ādil lafzınuñ ĥarfleri cümle-i şağîr ile ĥesâb olınacağ yedi yüz yetmiş olur (8)

ƘIṬ' A-İ ĀḤİRİ [29]

[Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Raĥmân-ı lâ-yemût çü ân pâdşâh-râ

Meyyit olmaz raĥmân çün ol pâdşâhı

Ādîd ançünîn k'ez-ü 'amelü'l-ĥayri (9) lâ-yefüt

Gördi ancılayın andan 'amel-i ĥayr feft olmaz

(2) Mevteş ĥarîn-i raĥmet-i ĥod kerd tâ bûd

(10) *Anuñ mevtini kendü raĥmetine ĥarîn eyledi tâ ola*

Târîĥ-i in mu'âmele raĥmânu lâ-yemût

Bu mu'âmelenüñ târîĥi (11) raĥmânu lâ-yemût murâd budur ki raĥmânu lâ-yemût lafzınuñ ĥurûfı cümle-i şağîr ile yedi yüz seksen beş olur (12)

ƘIṬ' A-İ ĀḤİRİ [30]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Āşaf-ı ‘ahd-i zamān cān-ı cihān Tūrānşāh

‘Ahd-i zamān vezīri cihān cānı Tūrānşāh (13)

Ki der-în mezra‘a cüz dāne-i hayrāt ne-kışt

Ki bu mezra‘ada hayrāt dānesinden gayrı ekmedi

(2) Nāf-ı (14) hefte bud u ez-māh-ı Şafer kāf u elif

Hefte göbegi idi ya‘nī hefte ortası idi Şafer ayında yigirmi bir idi (15)

Ki be-gülşen şud u in külhan-ı pür-derd be-hiş

Ki gülşene gitdi ve bu derd ile tolu külhanı kodı

(3) Ān ki meyleş (16) suy-ı haq-bīni vü haq-güyī būd

Ol kimse ki anuñ meyli haq görmege ve haq söylemege idi

Sāl-i tārih-i vefāteş (17) taleb ez-meyl-i behiş

Anuñ vefātı tārihin iste meyl-i mehişden murād budur ki behiş hurūfı hesābda yedi (18) yüz seksn yedi olur

QIṬ‘ A-İ ĀHİRİ [31]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Behāü’l-haqqı ve’d-dīn tābe meşvāh

Bahāü’l-haqq ve’d-dīn mekānı (19) gökçek olsun

İmām-ı sünnet ü şeyh-i cemā‘ at

Sünnet imāmı ve cemā‘ at şeyhi

(2) Çü mī-refit ez-cihān in beyt mī-h’ānd

(20) Çün cihāndan gider idi bu beyti oğur idi

Ber-ehl-i fażl u erbāb-ı belāğat

Ehl-i fażla ve erbāb-ı belāğata (21)

(3) Be-tā‘ at qurb-ı Yezdān mī-tevān yāft

Tā‘ atle qurb-ı Haq bulmağ olur

Qadem der-nih geret hest istitā‘ at

[İ209b] (1) Ayağ qo eger var ise senüñ kudretüñ

(4) Bedin destür tārih-i vefāteş

Bu üslüb üzre anuñ vefātı (2) tārihin

Burün ār ez-hurūf-ı qurb-ı tā‘ at

Ṭaşra getür qurb-ı tā‘ at harflerinden murād budur qurb-ı tā‘ at (3) harfleri cümel-i sağır hasbi hesābınca yedi yüz seksen iki olur

ꞐIT A-İ ÅĖİRİ [32]

[Fe ilätün Fe ilätün Fe ilätün Fe ilün]

(1) Mecd-i dîn server-i (4) sâlâr-ı kazâ İsmâ il

Mecded-dîn server-i kazâ ulusı İsmâ il

Ki zedî kilk-i zebân-âvereş ez-şer (5) nuşķ

Ki urur idi anuñ faşih dili şer den kelâm

(2) Nâf-ı hefte bud u ez-mâh-ı Receb refte dü (6) rüz

Hefte ortası idi Receb ayından iki gün gitmiş idi

Ki birün refte ez-in menzil-i bî-zabt u nesak

(7) *Ki taşra gitdi ya nî çıkđı bu zabtsuz ve üslübsuz menzilden*

(3) Kenf-i rahmet-i Ėak menzil-i vey dän vâneh

(8) *Rahmet-i Ėak şigınagını anuñ menzili bil ve anadan sonra*

Sâl-i târih-i vefâteş taleb ez-rahmet-i Ėak

Anuñ vefâtı (9) târihin iste rahmet-i Ėakdan murâd budur ki rahmet-i Ėak lafzı cümle-i şağir hesâbı hasebince yedi yüz elli altı olur (10)

ꞐIT A-İ ÅĖİRİ [33]

[Mef ülü Fâ ilätü Mefâ ilü Fâ ilün]

(1) A zâm Kıvâm-ı devlet ü dîn ân ki ber-dereş

Devlet ü dîn A zam Kıvâmı ol ki anuñ kapusı (11) üzre

Ez-behr-i hâk-büs nümüdî felek sücüd

Toprak öpmekden ötüri gösterür idi felek sücüd (12)

(2) Bâ-ân celâl ü ân  azamet zir-i hâk şud

Ol  azamet ve ol celâl ile toprak altına gitdi

Der-nışf-ı mâh-ı (13) Zül-ka de ez- arşa-i vücüd

Zül-ka de ayınuñ nişfinda vücüd meydânından

(3) Tâ kes ümîd-i cüd ne-dâred (14) diger zi-kes

Tâ kimse şehâ ümîdin dutmasun gayrı kimseden

Âmed hurûf-ı sâl-ı vefâteş ümîd-i cüd

(15) *Geldi anuñ vefâtı yılınuñ harfleri ümîd-i cüd murâd budur ki ümîd harfleri cümle-i şağir hesâbı ile (16) elli bişdür ve cüddan murâd anuñ murâdifî olan şehâdur ve şehâ harfleri hesâbda altı yüz altmış birdür cümlesi (17) hesâbda yedi yüz on altı olur*

ꞐIT A-İ ÅĖİRİ [34]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

[Bu kıt'a degüldür Dīvān-ı Hāfız nüshalarında muḳāṭa'āt eşnāsına bulunduğı için kıt'a diyü yazıldı]

(1) Server-i ehl-i 'amāyim şem'-i bezm-i encümen

'Āmāyim 'imāmenüñ (18) cem'idür ya'nī *destār-ı tarīkat ehlinüñ serveri dirnek soḥbetinüñ şem'i*

Şāhib-i şāhib-ḳırān Hācī Ḳıvāmuddīn (19) Ḥasan

Şāhib-ḳırān muşāhibi Hācī Ḳıvāmuddīn Ḥasan

(2) Heft-şad u pençāh u çār ez-hicret-i ḥayru'l-beşer

(20) *Yedi yüz elli dördünde ḥayru'l-beşer hicretinden*

Mihr-rā Cevzā mekān u mäh-rā Ḥüşe vaṭan

Şemse Cevzā burcı (21) mekān ve ḳamere Sünbülede idi vaṭan

(3) Sādis-i mäh-ı Rebī' ü'l-āḫir ender-nīm-rüz

Rebī' ü'l-āḫirüñ altısı nişf-ı [İ210a] (1) nehārda

Rüz-ı ezīne be-ḥükm-i Kirdgār-ı Zü'l-ni' em

Cum'a günü Zü'l-ni' em Allāh ḥükmi ile

(4) Murğ-ı rüheş kü hümā-yı (2) āsmān-ı ḳuds büd

Anuñ cānı ḳuşı ḳuds āsmānı hümāsı idi

Şud süy-ı bāğ-ı behişt ez-dām-ı in dāru'l-miḥen

(3) *Gitdi bāğ-ı behişt cānibine bu dāru'l-miḥen ağından murād mantūḳdan zāhirdür*

ḲİT' A-İ ĀḤİRİ [35]

[Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün]

(1) Eyyām-ı bahārest (4) ü gül ü lāle vü nesrīn

Bahār eyyāmıdur ve gül ü lāle vü nesrīn merhündür

Ez-ḥāk ber-āyend tu der-ḥāk çirāyī

Topraḳdan (5) çıkarlar sen niçün topraḳdasın

(2) Çün ebr-i bahārān be-revem zār be-kerīm

Bahārlar bulutı gibi gidem zār ağlayam

Ber-ḥāk-i (6) tu çendān ki tu ez-ḥāk ber-āyī

Senüñ toprağın üzre ol deñlü ki topraḳdan çıkarasın bu kıt'ayı kimüñ için (7) merşiyeye söyledi ise aña ḫiṭāb idüp taḥazzün ider

ḲİT' A-İ ĀḤİRİ [36]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ān kīst tā be-ḥazret-i Süleymān edā kuned

(8) Ol kimdür ki sulṭān ḥazretine edā ide ya‘nī diye

K’ez-cevr devr geşt şutur-gurbehā be-dīd

Bilgil ki şutur-gurbe diyü (9) iyüler ile yaramazlar qarışmış olmağa diler ya‘nī devr-i zamān zevrinden iyüler ile yaramazlar iyüler maḳāmına geldi

(2) Rindī (10) nişeste ber-ser-i seccāde-i ḳazā

Bir rind oturmış ḳazā seccādesi üzre ya‘nī bir rind ḳaḏī oldı

Ḥayrī diger be-mertebe-i (11) serverī resīd

Bir ḥayr daḫi serverlik mertebesine erdi ya‘nī bir ulu kimesne oldı

(3) Ān rind guft çeşm-i çerāğ-ı (12) üns menem

Ol rind dir ünsün çerāğı çeşmi benüm

V’ān ḥayr guft nuḫfe-i Dāvudem ü ferīd

Ol ḥayr dir ki Dāvud (13) nesliyüm ve yekḏāneyüm

(4) Ey Āşaf-ı zamāne zi-behr-i Ḥudā be-gū

Ey zamāne Āşafi ya‘nī vezīri Allāh için di

Bā-ḥüsrevī (14) ki devlet-i ü bād ber-mezīd

Bir pādşāha ki devleti ziyāde olsun maḳūl-i ḳavl beyt-i āḫiridi

(5) Şāhā revā me-dār ki (15) mef‘ül-i men erād

Ey pādşāh revā dutma ki dileyenün mef‘üli olan

Kereded be-rūzgār-ı tu fe‘ālū’l-limā yürīd²⁵¹⁹

(16) Ola senün rūzgāruḏda diledigün işleyici bilgil ki şu‘ārānuḏ ‘ādetindendür bir fi‘l-i münkir ve bir vaz‘-ı ḡayr-ı mef‘ül (17) görseler şariḥ pādşāha isnād itmeyüp āḫire nisbet idüp nazm ile laṭife eyleyüp a‘lām u i‘lān idüp (18) bu tarīḫ ile nehy-i münkir iderler

Rubā‘ī

Ey çarḫ-ı felek ne ‘aḳl dārī ne başar²⁵²⁰

Hergiz ne-kunī be-merdüm-i ehl-i nazār (19)

Nāmerdān-rā b’evc burdī ser

Aḫsentü zihī çarḫ-ı muḫannes perver²⁵²¹

ḲİT‘ A-İ ĀḫİRİ [37]

²⁵¹⁹ فَعَالٌ لَمَّا يُرِيدُ Rabbinin dilediği hariç, (onlar) gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardır. Çünkü Rabbin, istediğini hakkıyla yapandır. (Kur’ân, Hüd 11/107).

²⁵²⁰ İrec Efşâr, “Çehl ü Çehâr Rubâ’î Mensûb be-Hayyâm der-Cöngî ez-Nîme-i Evvel-i Karn-ı Heştüm”, **Āyine-i Mîrâs**, Tahrân 1383, S. 26, s. 195, Rubâî No: 43.

²⁵²¹ *Zi-çarḫ* ifâdesi şiirin aslında *zihî çarḫ* şeklindedir. Bu yüzden vezindeki aksamayı engellemek adına şiirin aslı esâs alınmıştır. İrec Efşâr, **Āyine-i Mîrâs**, s. 195, Rubâî No: 43.

[Mef' ülü Mefā' ilün Mef' ülü Mefā' ilün]

(1) Z'ān ḥabbe-i ḥaḍrā ḥur k'ez-rüy-ı (20) sebük-rūḥī

Ol yeşil ḥabbeden yi ki sebük-rūḥlık yüzinden

Her kû be-zened yek cev ber-siḥ zened (21) sîmurğ

Her kim ki bir arpa ura ya'nî bir arpa kadar ekl ide şîşe urur otuz tavuḡ

(2) Z'ān loḡma ki şūfî-rā [İ210b] (1) der-ma' rifet endāzed

Ol loḡmadan ki şūfîyi ma' rifete atar

Yek zerrevü şad mestî yek dāne vü şad sîmurğ

Bir (2) zerre ve yüz mestlik bir dāne ve yüz sîmurğ murād ḥabbe-i ḥaḍrādan esrārdan ḥabb u ma' cündür andan bir arpa kadar (3) ekl iden otuz tavuḡı şîşe urur ki ḡatı iştiḥā virüp keşret-i ekle bā' îi olur ve şūfî andan bir loḡma yiye ma' rifet (4) söylemege düşüp bir zerre ḥaşış aña yüz mestlik virür ve bir dāne andan ekl idüp sîmurğ Kūh-ı Ḳāf olup lāf (5) u gūzāf urur ḥulāşa-i murād medḥi bimā yūşbihu'z-zemmdür²⁵²² ki esrāruñ medḥin bir vech ile ider ki ol medḥ fi'l-ḥaḡīḡa (6) zemmdür pes andan ictināb gerekdür şu' arānuñ cümle zarāfetinden biri bu vech ile nehydür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Esrāra ḥelāldür (7) diyen o müfti-i devrān

Gül gibi ya şu bāde-i ḥamrāya ne dirsın

ḲİṬ' A-İ ĀḤİRİ [38]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Sāl u fāl u ḥāl u māl u aşl (8) u nesl ü taḡt u baḡt

Bu sekiz nesne

Bādet ender-şehryārî ber-ḡarār u ber-devām

Olsun saña pādşāḥlıkda (9) ḡarār üzre ve devām üzre

(2) Sāl-ı ḥurrem fāl-ı nîkū ḥāl-i sālîm māl-ı pür

Bu dördü bu vaşf ile olsun (10)

Aşl-ı sâbit nesl-i bākî taḡt-ı 'ālî baḡt-ı rām

Bu dördü daḡi bu vaşf ile olsun diyü memdūḡa du' ā ider (11) [bu maḡālda ba' zı Dīvān-ı Ḥāfîz nüshalarında ḡıṭ' a şüretinde ba' zı ebyāt bulunup ḡarf-i tāda şerḡ olınan ḡazel ebyātından olup yazılmadı]

ER-RUBĀ' İYYĀT²⁵²³

²⁵²² مدح بما يُشبهه الدَّم Yergi biçiminde övgü.

²⁵²³ Aded 75.

RUBĀ'Ī [1] (Ahreb)

Men hāşıl-ı 'ömr-i had ne-dārem cüz ğam

Ben kendü 'ömrüm hāşılın dutmazam ğamdan (12) ğayrı [lafz-ı hod feth-i hā ile oğunmak gerek kâfiye için]

Der-'ışk zi-nîk ü bed ne-dārem cüz ğam

'İşkda iyüden ve yatlıdan dutmazam ğamdan ğayrı

Yek hemdem (13) ü demsāz ne-dārem ğam

Bir muşāhib ü rāzdāş dutmazam bir nefes

Yek mūnis-i nāmzed ne-dārem cüz ğam

(14) Bir enīs nişānlu dutmazam ğamdan ğayrı murād budur ki ğamdan ğayrı 'ömrüm hāşılı yok ve 'ışkda ğamdan ğayrı (15) iyüden ve yatlıdan nesnem yok ve bir nefes ğamdan ğayrı enīs ü qarīnüm yok pes ğam baña yār-ı dā'imdür

Beyt (Ahreb)

Bā-her ki (16) şudem düst şud āhir düşmen

İllā ki ğam-ı tu āferīn ber-ğam bād

RUBĀ'Ī-İ ĀĦİR [2] (Ahreb)

Merdī zi-kenende-i der-i Hāyber purs

(17) Erligi Hāyber kapusın koparıcıdan şor

V'esrār-ı kerem zi-H'āce-i Kānber purs

Daħi kerem esrārın Kānber efendisinden (18) şor

Ger teşne-i feyz-i hağ u şıdkī ey Hāfız

Eger Hağ ve şıdk feyz şusuzı iseñ ey Hāfız

Ser-çeşme-i ān (19) zi-sākī-i kevşer purs

Anuñ ser-çeşmesin gevşer sākīsinden şor murād emīrū'l-mü'minīn 'Alī hāzretini şecā'at (20) u şehāvet ü vilāyet ile vaşfdur

RUBĀ'Ī-İ ĀĦİR [3] (Ahreb)

Ger hemçü men üftāde-i in dām şevī

Eger benüm gibi bu ağ (21) üftādesi olasın

Ey es ki harāb-ı bāde vü cām şevī

Ey kimse nice şarāb u kadeh harābı olursın [İ211a] (1)

Mā mest ü ħarāb u rind-i ‘ālem-sūzīm²⁵²⁴

Biz mest ü ħarāb u ‘ālem yaqıcı rindüz

Bā-mā me-niṣīn ü gerne bed-nām (2) ṣevī

Bizümle oturma illā bed-nām olursın murād budur ki ħubb-ı Ĥaḳḳa giriftār olan ‘iṣḳ-ı İlähī nūṣına ve (3) taṣfiyyet-i ḳalbe meṣḡül olup ‘amel-i dünyādan ḡāfil ü fāriḡ olup dünyāsı ħarāb u yebāb olup ehl-i dünyā (4) ḳatında mezmūm olur bu aḥvālī iḥtiyār itmeyen bize ḳarīn belki ḳarīb olmasun ki biz māl-bīn ü anlar ḫāl-bīn (5) olup fark-bīndür

Rubā‘ī (Ahreb)

Güyend ki firsevs-i berīn ḫ‘āhed būd

V‘āncā mey-i nāb u engübīn ḫ‘āhed (6) būd

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤİR [4] (Ahreb)

Der-sünbüleṣ āvīḡtem ez-rūy-ı niyāz

Anuñ zülfine aşıldum niyāz yüzinden

Guftem (7) men-i sevdā-zede-rā çāre be-sāz²⁵²⁵

Didüm ben sevdā-zedeye çāre ḳıl

Guftā ki lebem be-gīr ü zülfem be-güzār

Didi lebümi (8) tut ve zülfī ḳo

Der-‘iṣ-ı ḫoṣ āvīz ne der-‘ömr-i dırāz

Ḥoṣ ‘ıyṣa aṣl uzun ‘ömrü degül murād budur ki tül-ı (9) emel idüp dünyāya ta‘alluḳ bunuñ teḳṣīri fīkr ü sevdāsında oldum dünyā baña lisān-ı ḫāl ile pend (10) idüp didi benden şey‘-i yesīr ve ‘ıyṣ-ı lezīz ile iktifā ḳıl ki ‘ıyṣ-ı ḫoṣ ‘ömr-i ṭavīlden ve māl-ı keṣīrden yegdür (11)

Ḳıṭ‘a

--+/-+++/+---+/-+-

Ḥoṣ ḫāṭırī ki manṣīb u cāḫ ārzū ne-kerd²⁵²⁶

Ḥurrem dilī ki der-ṭaleb-i mülk ü māl nīst

Der-vaż‘-ı rüzgār (12) nazar kun be-çeṣm-i ‘aḳl

Aḫvāl-i kes me-purs ki cāy-ı su‘āl nīst

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤİR [5] (Ahreb)

Çün ḡonca-i gül ḳarābepürdāz ṣeved

²⁵²⁴ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Mā ‘āṣıḳ u rind ü mest ü ‘ālem-sūzīm

²⁵²⁵ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Mī-guftermeṣ ez-vaṣl-ı ḫodem kār be-sāz

²⁵²⁶ Ubeyd-i Zākânî, **Külliyât-ı Ubeyd-i Zākânî**- Şâmil-i Kasâyid, Gazeliyyât, Kıtaât, Rubâiyyât, Mesneviyyât, (Abbâs İkbâl), Tahrân 1321. Gazeliyyât, s. 67.

(13) *Çün gül goncası kabakulağ tamām idici ola*

Nergis be-hevā-yı mey qadeh-sāz şevēd

Nergis şarāb hevāsı ile qadeh (14) düzüci ola [nergis zerrin qadeh didükleridür]

Fāriğ-dil ān kesī ki mānend-i ħubāb

Fāriğ ol kimsenūñ göñli ki ħubāb gibi

Hem ba-der-i meyḥāne (15) ser-endāz şevēd

Meyḥāne kapusunda baş oynayıcı ola murād budur ki sālīk-i tāib ki menba^c-i ^cışğdan nūş (16) idici ola ve küşāde-çeşm olan qalbini maḥall-i ^cışğ-ı Hağ kıla fāriğ ü hoş ol kimsenūñ göñli ki ḥānqāh (17) u maḫām talebinde ^cömrini ḫatm kıla

Ḳıṭ^c a

-+---/-+---/-+---/-+-

Ey muḫīm-i kūy-ı ū tā key ḡam-ı dünyī ḫurī

Bā-vücūd-ı Ka^c be der-büḥāne mi^c mārī me-kun (18)

Ez-eceḡ ḡāfil me-şuv tebdīr-i āḫir kun be-ḫayr

Ber-helāk u şerr-i ḫod bā-nefs-i ḫod yārī me-kun

RUBĀ^c Ī-İ ĀḤİR [6] (Ahreb)

Z'ān bāde-i dirīne (19) diḫkān pervered

Ol eski şarābdan ki köylü besler

Der-dih ki tırāz-ı ^cömr-i nev ḫ'āhem kerd

Vir ki ^cömr ^calemini yeñi (20) isterin

Mestem kun u bī-ḫaber zi-aḫvāl-i cihān

Mest kıḡ beni ve ḫabersüz aḫvāl-i cihāndan

Tā sırr-ı cihān be-güyemet ey sere merd

(21) *Tā cihān sırrın diyem saña ey iyü kişi murād budur ki ol ^cışğ-ı İlāhī ki ^cışğdur ve anı ki ^cağl-ı müstefād şāḫibi terbiyet [İ211b] (1) eylemişdür anı baña vir tevbe-i tecdīd itmek isterin ve beni mest kıḡ ve ^cağl-ı ma^cāş fehminden bī-ḫaber eylegil tā ^cağl-ı me^cād (2) fehmi ḫasebince ^cālemūñ fenāsı saña i^c lām idem ey şeyḫ ü sālīk-i ṭarīḡat ki taẓyī^c-i ^cömrden neṭice nedāmetdür pes telefsen (3) sābıḡ tedārik gerekdür anuñçün bir ^cārif dimiş*

Ḳıṭ^c a

+---/+---/+---

Fedā kerdīm naḡd-i ^cömr z'īn piş

Be-cüz bī-ḫāşılī ḫāşıl ne-kerdīm (4)

Çü dānistīm bī-sāmāni-i ^cömr

Çirā tebdīr-i ĩn müşkil ne-kerdīm

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [7] (Ahreb)

Ey ān ki nihend mihr ü mäh ez-temkîn

(5) *Ey ol kimse ki qorlar ay u gün ta'zîm eclinden*

Ber-ḥāk-i cenāb-ı tu şeb ü rüz cebîn

Senüñ cenābuñ toprağına gıce (6) ve gündüz alın

Bā-dest ü zebān u dil-i tengem me-nişān

Beni tar gönül ve dil ve el ile dikme ya'nî koma

Ber-āteş-i intizār (7) u fāriğ me-nişîn

İntizār odı üzre ve fāriğ oturma murād budur ki men erāde en yeclise ma'a'llāhi felyeclis (8) ma'a ehli't-tasavvuf²⁵²⁷ hasebince ehl-i tasavvuf cenābı dergāh-ı İlāhî gibi vācibü't-ta'zîm zımdür pes muḥāṭabdan murād şeyḥ-i ṭarīkatdür aña dir (9) ay u gün senüñ cenābuña ta'zîm iderler ben faqîr ṭarīkatı el ü dil ve gönül tarlığı ile intizārda komayup kendüñ fāriğ (10) oturmayup irşād-ı ṭarīkat ve tekmil-i ḥaḳīkat itdüresin

Şi'r

Süddet 'aleyve mesālikî ve mezāhibî²⁵²⁸

İllā ileyke fe-düllenî mâ eşna' u (11)

Fe-ke enneme'l-ebvābu bābuke veḥdehu

Ve ke ennemā ente'l-ḥalīkatu (ecma' u)

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [8] (Ahreb)

Bā-düst nişîn ü bāde-i cām ṭaleb

(12) *Dost ile otur kadeḥ şarābın iste*

Būs ez-leb-i ān serv-i gül-endām ṭaleb

Öpmegi ol serv-i gül-endām (13) lebinden iste

Mecrūḥ çü rāḥat-ı cerāḥat ṭalebed

Mecrūḥ olan çün cerāḥat rāḥatın ister

Gü ez-ser-i niş-i (14) in ü ḥuccām ṭaleb

Di bu ḥacāmat idicinüñ nişteri ucından iste murād dostdan mürşid-i ṭarīkatdur (15) ve cāmdan murād ḳalbdür ve anuñ şarābı ḥubb-ı İlāhîdür lācerem mürşid ile mücāleset idüp ḳalbe 'ışḳ-ı İlāhî duḥūlin (16) istemek gerek ve anuñ lebinden telezzüz itmek gerek ki 'uluvv-ı derece şāḥibi ve nazîfü'l-cismdür ve rûḥ ki mecrūḥ-ı (17) nefis ü

²⁵²⁷ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ التَّصَوُّفِ Kim Allāh ehli ile oturmak isterse, tasavvuf ehli ile otursun. (Hadîs)

²⁵²⁸ "1) Sana gelen yollar hariç bütün yollar bana kapanmıştır. Ne yapacağımı bana göster. 2) Nasıl ki bütün kapılar sadece senin kapındır ve nasıl ki sen bütün mahlûkatı temsil ediyorsun."

şeytāndur anuñ rāhatı baqiyye-i cerāhat ve çirk çıkmak ile olur anuñ çıkması
huccām-ı tarikat riyāzeti (18) ile olur anuñ ile şıhhat istemek gerek

Қıт‘а

Estağfiru’llāhe mimmā kāne min zelesi²⁵²⁹

Ve min zünübī ve tefrīī (19) ve iħrārī

Yā Rabbi heb lī-recā’ī yā kerīmu fe-kaç

Emsektü ħable’r-recā bimā ħayre ğaffāri (20)

RUBĀ‘Ī-Ī ĀĤĪRĪ [9] (Ahreb)

Tā ħūkm-i każā-yı āsmānī bāşed

Tā każā-yı āsmānī ħūkmī ola

Kār-ı tu hemişe kāmranī bāşed

Senüñ işüñ (21) hemişe murād sürmek olur

Cāmī ki zi-dest-i düst nüş kunī

Bir kađeĥi ki dost elinden nüş idesin [İ212a] (1)

Sermāye-i ‘ıyş-ı cāvđānī bāşed

*Ebedī ‘ıyş sermāyesi olur murād budur ki tevfiķ-i İlāhī refiķ olup (2) nefis rāh-ı hüđā
dutup gidicek ‘ameli ‘ālā vefķü’l-müdām olur ve mürşid elinden nüş olınan cām-ı
tevbe āĥiretde (3) sermāye-i ‘ıyş-ı muħallid ve sebep-i ‘işret-i mü’eyyed olur pes aña
sa‘y gerek dünyāya degül*

Қıт‘а

Yā cāmī‘e’l-māli fi’d-dünyā (4) li-vārişihī²⁵³⁰

Hel ente bi’l-māli ba‘de’l-mevti müntefi‘un

Қaddim li-nefsike ħable’l-mevti fi-mehlihi

Fe-in ħazzake ba‘de’l-mevti münkaṭa‘un (5)

RUBĀ‘Ī-Ī ĀĤĪRĪ [10] (Ahreb)

Ne devlet-i dünyā be-sitem mī-erzed

Dünyā devleti zulmine degmez

Ne lezzet-i hestiyeş elem mī-erzed

(6) Varlığı lezzeti eleme degmez

²⁵²⁹ “1) Benden sâdır olan tefrit, günâha düşme ve kaymalar için Allâhtan afv diliyorum. 2) Ey kerim olan Allâh! Bana mağfiret bahşet. Şüphesiz ben ümit ipimi bağışlayanların en iyisi olan zâta bağladım.”

²⁵³⁰ 1) Ey dünyâda varislerine mal toplayan kişi! Acaba öldükten sonra o maldan fayda görecek misin? 2) Ölmeden evvel sana verilen sürede nefsin için bir şeyler hazırla. Çünkü ölümden sonra senin payın kesilecektir.” Muhammed bin Abdullâh el-Bağdâdî

Ne heft hezār sāle şādī-i cihān

Yedi biñ ıyılılık cihān şādısı

İn miḥne-i heft (7) rūze ğam mī-erzed

Bu yedi gūnlük ğam miḥnetine degmez murād budur ki devlet-i dūnyāya mālīk olan zulmden (8) ḥālī olmaz ol devlet bu zulme degmez ve devletūn elemi daḥi olur lezzeti elemine degmez ve ‘ömr-i dūnyā yedi biñ yıldur dirler (9) çün āḥiri ğuşşa ve derddür ve marāz u mevtdür tūl-ı ‘ömrinde şādīde olsañ āḥirinde olan derd ü ğamina (10) degmez

Nazm

+ --- / + --- / + --

Rehā kun zulm u dād u ‘adl be-güzīn

Ki bāşed bī-gümān [bī-dād] bī-dīn

Be-ḥūn u māl merdüm çend kūşī

Mey-i nā-muşafā (11) tā çend nūşī²⁵³¹

Çi ḥ’āhī z’īn serāy-ı ‘āriyet berd

Be-cüz dih k’ez-kefen kerbās yā berd

RUBĀ‘ İ-İ ĀḤİR [11] (Ahreb)

İmşeb zi-ġamet (12) miyān-ı ḥūn ḥ’āhem ḥuft

Bu gice senūñ ğamuñdan ḳan ortasında yatsam gerek

V’ez-bister-i ‘āfiyet burūn ḥ’āhem (13) ḥuft

‘Āfiyet döşeginden taşra yatsam gerek

Bāver ne-kunī ḥayāl-i ḥod-rā be-firist

İnanmazsañ kendü ḥayālūñ (14) gönder

Tā der-nigered ki bī-tu çün ḥ’āhem ḥuft

Tā nazar ide ki sensüz nice yatsam gerek murād ‘aḳluñ rūḥa (15) ḥiṭābımı ḥikāyetdür

Beyt

--+- / --+- / --+- / --+-

Bī-gāh şud [bī-gāh şud] ḥurşīd ender-çāh şud²⁵³²

Ber-ḥīzed ey ḥoş-ṭālī‘ ān vaḳt-i tūlū‘-ı [māh] şud (16)

RUBĀ‘ İ-İ ĀḤİR [12] (Ahreb)

Der-ārzū-yı būs u kenāret murdem

²⁵³¹ *Nā-muşaffā* ifādesi vezin kusurunu ortadan kaldırmak için *nā-muşafā* şeklinde yazılmıştır.

²⁵³² Eksik kısımlar şiirin aslından tamamlanmıştır. Mevlânâ, *Dîvân-ı Şems, Gazeliyyât, 525/1. Ganjor.*

Seni öpmek ve kaçmak arzusu ile öldüm

V'ez-ḥaşret-i (17) la'1-i ābdāret murdem

Senüñ la'1-i ābdāruñ ḥaşretinden öldüm

Ḳışşa çî kunem dirāz kūtāh kunem

Ḳışşayı nice (18) uzun ideyin Ḳışa ideyin

Bāz ā bāz ā k'ez-intizāret murdem

Girü gel ki senüñ intizāruñdan öldüm murād (19) rūḥuñ nefsi şalāḥ u felāḥ muvāfaqatına talebin zikrdür

Rubā'ī

Derdā ki nefsi-şümem bā-men ne-şud muvāfiḳ (20)

Müşkil buved ki bāşed yād-ı kesī münāfiḳ

Ömrem güzeşt ḥayfā yārī ne-kerd bā-men

Tā bü'gzerem zi-ışyān bāşem be-fi'1-i (21) layık

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤİR [13] (Ahreb)

Cānā çü şebī bā-yu be-rüz āverdem

Ey cān çün bir gece senüñ ile gündüze getürdüm [İ212b] (1)

Ger bī-tu demī ber-āverem nā-merdüm

Eger sensüz bir nefesi yukarı getürem er degülem

V'ez-merg ne-tersem pes ez-İN ki āb-1 (2) ḥayāt

Ölmekden ḳorḳmazam bundan şoñra ki āb-1 ḥayāt

Ez-çeşme-i nüş-1 leb-i la'let ḥurdem

Senüñ la'1-i lebüñüñ (3) tatlu çeşmesinden içdüm murād 'aḳluñ rūḥa ḥiṭābını ḥikāyetdür ki kaçan rūḥ 'aḳla muvāfaqat idüp tevbe (4) ve işlāḥ-ı a'māl ve taḥşil-i şalāḥ-ı ḥāl ide 'aḳl andan bir nefes müfārekat istemez ve vefāt iderse ğam yemez zīrā (5) āb-1 ḥayāt-ı ma'nevī ki tevbe vü a'māl ü ezḳārdur anı rūḥ benden nüş itmişdür lācerem mevt-i ḥaḳīḳī ki 'azāb-1 (6) āḥiret ve mevtden şoñra mevt eşeddür andan ḥalāş bulup emīn olur

Rubā'ī

-+---/-+---/-+---/-+-

Çün be-nüşidem leb-i la'let (7) nemī-tersem zi-mevt

Ān ki ḥurd āb-1 ḥayāt ü ğam nemī-dāred zi-merg

Ġam buved bā-ānkesī ki zed rāheş yār nīst (8)

Ez-sefer bī-ğam buved ān-rā ki bāşed zād u berg

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤİR [14] (Ahreb)

Tā key buved in cevr ü cefā kerden-i tu

Tā niçeye dek (9) olur bu cevr ü cefā itmek senün

Peyveste-i dil-i halā 'iḳ āzurden-i tu

Muttaşıl halā 'iḳ gönlin incitmek senün (10)

Tiğist be-dest-i ehl-i dil hūn-ālūd

Kılıç vardur ehl-i dil elinde kana bulaşmış

Ger ber-tu resed hūn-ı tu (11) der-gerden-i tu

*Eger saña irerse senün kanuñ senün boynuña murād ' aḳluñ nefse hitābını zıkrdür ki
nefsün (12) cevr ü cefası çokdur ve halk-ı bedenün kalbini incitmesinün nihāyeti
yoğdur pes ehl-i dili aña havāle itmek gerek (13) tā tiğ-i riyāzet ile helāk ide*

Şi'r

Uḳtulūnī yā şikāti lā'imē²⁵³³

İnne fi-ḳalbī hayātī dā'imē

Beyt (Ahreb)

Herkes ki (14) şeved kuşte şeved ü murde

Çün nefş şeved kuşte şeved ü zinde

RUBĀ'İ-İ ĀḤİR [15] (Ahreb)

Leb bāz me-gır yek zamān (15) ez-leb-i cām

Ṭudağı girü dutma bir zamān ḳadeḫ ṭudağından

Tā ber-dāri kām-ı cihān ez-leb-i cām²⁵³⁴

Tā alasın (16) cihān murādın ḳadeḫ ṭudağından

Der-cām-ı cihān çü telḫ ü şirīn heme hest

Cihān ḳadeḫinde acı ve (17) ṭatlu dükeli vardur

İn ez-leb-i yār ḫ'āh u ān ez-leb-i cām

*Bunı ya' nī ṭatluyı yār ṭudağından iste anı (18) ya' nī acısı ḳadeḫ ṭudağından murād
budur ki ağzuñı ıraḳ dutma zarf-ı ' ışḳ-ı İlähī ağzından tā alasın cihān (19) murādın ol
zarfdan ve çünki cihān ḳadeḫinde acı ve ṭatlu vardur ṭatluyı yār lebinden iste ki ṭatlu
ancaḳ (20) olur ve acı ḳadeḫ şarābından ki ' ıyş-ı cihān acıdur pes yār-ı ṭarīḳat
şoḫbetin ihtiyār ḳıl anuñ ile ağız ağza (21) muşāḫabet eylegil*

Ġazel

+++ / +++ / +++ / ++-

Kerem resed be-tu ey pür vefā dehān be-dehān

Berend halk ḫadīs-i merā dehān be-dehān [İ213a] (1)

²⁵³³ "Ey benim güvendiğim kişiler, yergi ile beni öldürün. Zirâ benim hayâtım kalbimdedir."

²⁵³⁴ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

Çü bî-dehân be-dehân-ı tu râz mî-güyed
Ez-ân hemî reved in mâcerâ dehân be-dehân

Hoş ân dü düst ki (2) peyveste çün şurâhî vü cām
Ki mey hurend buved her dü-râ dehân be-dehân

Dilem zi-dür taleb mî-kuned raķībân-râ (3)
Ki rev be-ħāk be-mālend ü mā dehân be-dehân

Hoşest ʿ işmet eger dest mî-dihed bā-düst
Ki rû be-rû be-nişestim (4) vebâ dehân be-dehân

RUBĀʿ İ-İ ĀĦİR [16] (Ahreb)

Gufti tu-râ şevem me-dār endişe

Didüñ ki senüñ olurum guşşa dutma (5)

Dil hoş kun u ber-şabr gumār endişe

Göñül hoş kıl ve şabra havāle kıl fikri

Kü şabr u çi dil kʼānçi dileş (6) mî-ħünend

Ķanı şabr ve ne göñül ki aña ki göñül dirler [kū kâf-ı ʿ Arabî iledür]

Yek kaçre-i ħünest ü hezār endişe

*Bir kaçre kaçdur (7) ve biñ fikir murād nefis rûħa göñlüñi hoş dut ve şabr kıl diyüp
rûħ daħi aña cevāb virüp göñül kaçı ki (8) göñül didükleri bir kaçre kaçdur bin fikri
vardur*

Rubāʿ İ (Ahreb)

Āh ez-dil-i bî-maşlahat-ı ġāfil-i men

Vʼez-baħt-ı serāsime-i (9) bî-ħāşıl-ı men

Şad müşkil-i ħalk ħal kunem der-nefesî

Şad kes ne-kuned ħal nefesî müşkil-i men

RUBĀʿ İ-İ ĀĦİR [17] (Ahreb)

ʿ Işķ-ı (10) ruħ-ı yār ber-men-i zār me-ġir

Yār ruħı ʿ işķını biz zār üzre dutma

Ber-ħaste-dilān ħurde-i bisyār me-ġir

(11) *Haste diller üzre çok ta'na dutma*

Şūfī çü tu resm-i reh-revān mī-dānī

Ey şūfī çün sen yola (12) gidiciler resmin bilürsin

Ber-merdüm-i rind nükte bisyār me-gār

Rind kişiye nükteyi bir uğurdan dutma murād budur ki (13) ‘aşık-meşreb ola her hüsne ki nazar ider bunu mir’at dutup hüsni-ı Hakkı müşāhede ider bilmeyen anı hüsni-şüret (14) nāziri şanur imdi ey şūfī sen hōd sālīk-i tarīkat olanlar resmin bilür rind olana ta’n itme ki rindün (15) maḥbūb-ı ḥaḳīḳīyedür nitekim Tāceddīn Ḥelvāyī beyān itmiş

Ġazel

+++ / +++ / +++ / ++-

Her kücā mī-nigerem der-naẓarem şüret-i üst (16)

Ārzüyem zi-heme ḥalk-ı cihān şoḥbet-i üst

Servhā-rā heme der-bāğ temāşā kerdem

Ānçi ber-kār-ı dilem rāst (17) buved ḳāmet-i üst

Şükrhā dārem ez-in’ām-ı ḡameş pīş-i ḥayāl

K’in heme ḡuşşa ki men mī-ḥurem ez-ni’met-i üst (18)

‘Āşīḳān-rā ser-i şimşīr çirā endişend

Her ki der-ışık-ı bütān geşte şevd devlet-i üst

Tūş-ı dūzah ne-buved sūḥte-i (19) hicrān-rā

Fāriğ ez-ravza buved hemçü be-ū vuşlat-ı üst

Guft eger cān be-dihī zūd-ı murādet be-dihem

Ānçi fermūd (20) be-kerdīm künün nevbet-i üst

Tāc-ı ḥelvāyi eger ıışık ne-bāzed çı kuned

Her kesī şan’ati āmūzed ü in şan’at-ı üst (21)

RUBĀ’İ-İ DİĞER [18] (Ahreb)

Ne ḳışse-i ān şem’-i Çigil be-tevān guft

Ol şem‘-i Çigil kışşasın dimek olmaz [Çigil güzeli çok bir yerüñ ismi idügi yukarıda beyân olunmuşdur]

Nî hâl-i hod-ı sühte-dil [İ213b] (1) be-tevân guft

Kendü yanmış gönül hâlin dimek olmaz

Ġam der-dil-i teng-i men ez-ânest ki nîst

Ġam benüm tar gönülümde (2) andandur ki yoğdur

Yek düst ki bā-ü ğam-ı dil be-tevân guft

Bir dost ki gönül ğamın aña dimek ola murād esrār-ı ‘ışk-ı (3) Hakkı ve ahvâl-i qalb-i hüznî dimek olmaz ve hem-râz olur bir yâr-ı şadıq bulunmaz dimekdür nitekim Zahîr dimiş

Rubā‘î (Ahreb)

Düş in (4) ħiredem naşîhatî pinhân guft²⁵³⁵

Der-güş-ı dilem guft dilem bā-cân guft

Bā-kes ğam-ı dil me-güy zîrâ ki ne-mând

Yek düst (5) ki bā-ü ğam-ı dil be-tevân guft

RUBĀ‘Ī-İ DİĠER [19] (Ahreb)

Ĥübân-ı cihân şayd tevân kerd be-zer

Cihân ĥübların şayd itmek olur (6) altun ile

Ĥoş hoş be-râz-ı işân be-tevân ĥard be-zer

Ĥoş hoş anlaruñ yemişin yimek olur altun ile [ĥurd ĥānuñ fethi ile oğunmaq gerek qāfiye ri‘ âyeti için]

Nergis (7) ki külehdâr-ı cihānest be-bîn

Nergis ki cihân külehdârıdur gör

Kü nîz çigüne ser der-âvered be-zer

Ki ol daği (8) nice baş qaldurdı ve teveccüh itdi altuna murād budur ki ĥubb-ı dünyā kulübda şöyle rāsiğ ü şābitdür ki meĥābîb her (9) kimseden müstāgnî iken ve maldâr olan ğanî iken aña tâbi‘ olur

Rubā‘î (Ahreb)

Guftem ki be-dih guft çi guftem ki şeker (10)

Guftâ zi-çi guftem zi-lebet guft be-ĥar

Guftem ki be-cân guftem ne guftem ki be-dil

Guftâ ki ne guftem ki be-çi guft be-zer (11)

²⁵³⁵ Zahîreddîn-i Fâryâbî, *Dîvân-ı Zahîreddîn-i Fâryâbî*, s. 263, Rubâiyyât: 25.

RUBĀ'Ī-Ī ĀĦĪR [20] (Ahreb)

Māhī ki қадеş be-serv mī-māned rāst

Bir ay ki anuñ қaddi serve beñzer rāst

Āyīne be-dest ü rüy-ı hōd mī-ārāst

(12) *Āyīne elinde kendü yüzün bezer idi*

Destārçeī pīşkeş kerdem guft

Bir yağlık pīşkeş eyledüm aña didi (13)

Vaşlem talebī zihī hayālī ki tu-rāst

Benüm vaşlum istersin zihī bir hayāl ki sañadur murād budur ki maħbūb-ı mecāzī vaşlı (14) az nesne ile hāşıl olmaz maħbūb-ı haķıķīye vuşul az nesne ile hāşıl meger kerem ide

Rubā'ī

++--/++--/++--/++--

Ez-kerem der-men-i bī-çāre nazar kun (15) nefesi²⁵³⁶

Ki ne-dārem be-cüz ez-luţf-ı tu feryād resī

Rüy bü'nmāy ki tā pīş-i ruĥet cān be-dihem

Çi ziyān dāred eger sūd (16) kuned ez-tu kesī

RUBĀ'Ī-Ī ĀĦĪR [21] (Ahreb)

Қassām-ı behişt ü düzah ān 'uқde küşāy

Cennet ve cehennem қassāmı ol 'uқde (17) çözüci

Mā-rā ne-güzāred ki der-āyīm zi-pāy

Bizi қomaz ki gelürüz ayaқdan ve ādem āb-ı menzil alup içerü girevüz (18)

Tā key reved in gurg-rübāyī be-nümā

Tā kaçan gider bu қurd қармақ ya'nī gibi қармақ göster [lafz-ı be-nümā merhūndur]

Ser-pençe-i şir-efken ey merd-i Ĥudāy

(19) *Arslan birağıcı pençe ucın ey Allāh kişisi* murād budur ki şeytān mekr ü hīle idüp tarīķ-i Ĥaķқа sülūka māni' olup (20) 'amel-i ĥayrdan maħrūm қalmaқdadur lācerem ey merd-i Ĥaķ cezbe-i 'ināyet şalup қahr-ı nefis ve şeytān [қılmaға] himmet eylegil (21)

Rubā'ī (Ahreb)

Her miĥneti ki ber-men-i dervīş mī-resed

Ez-dest-i 'aқl maşlahat endiş mī-resed

²⁵³⁶ Irākī, Dīvān-ı Eş'ār, Gazeliyyāt, 263/1-2, Ganjor.

Ez-mekr-i nefis ü fitne-i şeytân rehâyîm [İ214a] (1)
Ne-bûd meger merd-i Hudâ pîş mî-resed

RUBÂ'Î-İ ÂĤİR [22] (Ahreb)

Cüz nakş-ı tu der-nażar neyâmed mâ-râ

Senüñ nakşuñdan ğayrı bizüm (2) nażarimuza gelmez

Cüz kûy-ı tu reh-güzer neyâmed mâ-râ

Senüñ maĥallüñden ğayrı uğramağ gelmez bize

Ĥ'âb erçi hoş (3) âyed heme-râ der-‘ahdet

Uyğu egerçi hoş gelür dükeliye senüñ ‘ahdüñde

Ĥaĥķâ ki be-çeşm der-neyâmed mâ-râ

(4) *Ĥaĥķâ ki bizüm gözimüze gelmez* murâd ‘ışķ-ı İlähîden şebâtın ve taleb-i Ĥaĥķda devâmın beyândur

Rubâ'î

+++ / +++ / +++ / +-

Heves-i ‘ömr-i ‘azîzem zi-berâ-yı (5) tu buved

Be-keşem cevri cihânî çü rızâ-yı tu buved

Der-ezel cân-ı murâd ‘ışķ-ı tu hem-şoĥbet bûd

Tâ ebed der-dil-i men mihr ü (6) vefâ-yı tu buved

Rubâ'î-i Âĥir [23] (Ahreb)

Çeşmet ki füsün u reng mî-bâred ez-ü

Senüñ gözüñ ki efsün u reng yağar (7) andan

Zinhâr ki tîğ-i ceng mî-bâred ez-ü

Zinhâr ki ceng kılcı yağar andan

Bes zûd melül geştî ez-hem-nefesân

(8) *Bes tez melül olduñ hem-nefeslerden*

Âh ez-dil-i tu seng mî-bâred ez-ü

Âh senüñ gönlüñden taş yağar andan murâd (9) nefsüñ sihr ü mekrinden ve i‘râz u zecrinden şikâyetdür

Rubâ'î

--+- / --+- / --+- / --+-

Kû zinde mî-mânem zi-ğam çeşmeş be-nâzem mî-keşed (10)

Ez-nâz eger cân mî-berem bâ-ğamze bâzem mî-keşed

Der-âteş-i gam sūht-ı dil [ü sūz-ı dil]²⁵³⁷ bü'gdāht-ı ten
Çün şem' mī-dānem (11) ki ān sūz u güdāzem mī-keşed

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [24] (Ahreb)

Her düst ki dem zed ez-vefā düşmen şud

Her dost ki nefes urdı (12) vefādan düşmen oldı

Her pāk-revī ki buved ter-i dāmen şud

Her pāk yürüyici ki var idi ter-i dāmen ya'nī etegi mülevves (13) oldı

Güyend şeb ābisten-i ğaybet 'aceb

Dirler gice ğayb yüklüsidür 'aceb

Çün merd ne-dīd ez-ki ābisten (14) şud

Çün er görmedi neden yüklü oldı murād budur ki tāli'ümde sa'ādet yok baña tesliyyet için dirler (15)

Ḳıṭ'a

İzā zāke'z-zamānū 'aleyke fe'şbir²⁵³⁸

Felā tey'es mine'l-feraci'l-ḳarībi

Ve ṭib nefsen fe-inne'l-leyle ḥublā (16)

'Asā ye'tike bi'l-veledi'n-necībi

ben cevāb virdüm ki leyl er görmedi kimden yüklü oldı lācerem dirüm (17)

Beyt (Ahreb)

Tā çend be-intizāre'ş-şabr ferah

Tā key be-ümīd-i ba'de 'usrin yüsren²⁵³⁹

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [25] (Ahreb)

Ey bād ḥadīş-i men nihāneş mī-gū

(18) Ey yil benüm sözüm gizlü di aña

Sūz-ı dil-i men be-şad zebāneş mī-gū

Benüm gönlüm ḥarāretin yüz dil ile di aña (19)

Mey-güne bedānsān ki melāleş gired

²⁵³⁷ Bu kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır. Eksik ifade F182 numaralı nüshadan tekmil edilmiştir.

²⁵³⁸ İmām Alī Ebū Tālib'e ait olarak gösterilen bu şiir şâirin Dīvān'ında yer almamaktadır. "1) Zamān senin üzerine daraldığı zaman; sabret. Yakın ferahlıktan ümitsiz olma. 2) Nefsin sevinçli olsun. Çünkü gece gebedir. Umulur ki (sabah vakti) sana asil bir çocukla gelir."

²⁵³⁹ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur'an, Talāk 65/7).

Di anuñ gibi degül ki anı melāl duta

Mi-gū sūhanī vü der-miyāneş mī-gū

(20) *Di bir söz ve anuñ ortasında di* murād teveccüh-i ƣalbīye ‘arz-ı hālī ‘izz-i ƣazrete münacāt-ı hafīyye ile diyüp (21) ve ƣarāretini tamām teblīg idüp ve müşebbeh ƣā’ifesi gibi dimeyüp be-ƣarīķū’t-temsīl demek aĥsen olduğıçün aña [İ214b] (1) irşād ider

Beyt

-+---/-+---/-+--

Hoşter ān bāşed ki sırr-ı dilberān²⁵⁴⁰

Guftē āyed der-ĥadīş-i dīgerān

ve aña daĥi tenbīh vardur ki ‘arz-ı (2) hāl be-ƣarīķū’t-tezkīr gerekmez zīrā ĥazret-i Ĥaĥ nisyāndan münezzehdür bilüñ *inna’llāhe yuĥibbu ilĥāmu’l-mūliĥīne ve enīnū’l-mūznībīne*²⁵⁴¹ (3) ĥasebince du‘ā ve istiĥfār idüp anuñ eşnāsında ve ‘aķīb-i ‘ibādetde ‘arz-ı ĥacet itmek gerek

Ƙıt‘a

Ahuzzüke (4) lā innī ‘areftüke nāsiyen²⁵⁴²

Li-emrī velā innī eredtü’t-teķādīyā

Ve lākin ra’eytü’s-seyfe min ba‘di sellihi

İle’n-nehri muĥtācen (5) ve in kāne māđiyā

RUBĀ‘ İ-ĀĤİR [26] (Ahreb)

Guftem ki lebet guft lebem āb-ı ĥayāt

Didüm senüñ lebüñ nedür didi benüm lebum (6) āb-ı ĥayāt

Guftem dehenet guft zihī ĥubb-ı nebāt

Didüm aĥzuñ didi zihī [ĥubb-ı] nebāt

Guftem sūhan-ı tu guft Ĥāfız guftā

(7) *Didüm senüñ sözüñ Ĥāfız sözidür didi*

Şādī-i heme laťife-gūyān şalavāt

Cemī‘ laťife söyleyiciler (8) *şādīliğine şalavāt* murād muĥātabdan şeyĥ-i ƣarīķatdür ki maĥbüb-ı mürīddür ve anuñ sözi Ĥāfız sözi gibi laťīfdür (9)

Rubā‘ İ

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

²⁵⁴⁰ “Dilbere āit sözlerin başkaları içerisinde söylenmesi hoştur.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma’nevī-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoĥlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 27, Beyt: 136.

²⁵⁴¹ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْخَامِ الْمَلْحِينَ وَ أَيْنُ الْمُدْنِبِينَ

²⁵⁴² “1) Ben seni sarsıyorum ancak bu benim seninle hesaplaşma istediğim veya senin emrini unuttuğumdan dolayı değildir. 2) Fakat (bir kere) kılıç çekildikten sonra üzerinden zamān geçmesine ve nehrin akıp gitmesine ihtiyaç vardır.” Said el-Halidiyān.

Şıfat-ı sırr-ı dehānet be-zebān ne'tvān guft
Āşkārā sühan-ı rāz-ı nihān ne'tvān guft
Nisbet-i la' l-i tu tā kerd dehānet (10) be-şeker
Nükteî guft ki şîrîn-ter ez-ān ne'tvān guft

RUBĀ'Ī-İ ĀĦİR [27] (Ahreb)

Māhem ki ruheş rüşeni-i har be-girift

Benüm ayum (11) ki anuñ ruḥı güneş rüşenligin dutdı [lafz-ı ḥur ḥānuñ fetḥi ile oqınup vāvı sākıt kılmaq gerek kāfiye ri' ayeti için]

Gird-i ruḥ-ı ū benefşe-i ter be-girift

Anuñ daḥı eṭrāfında benefşe-i ter dutdı (12)

Dilhā heme der-çāh-ı zenehdān endāht

Gönüller dükeli eñek kuyusına atdı

V'āngāh ser-i çāh-rā be-^çanber be-girift

(13) Andan soñra kuyu başını ^çanber ile dutdı murād maḥbūb-ı mecāzî ne deñlü şāḥib-i ḥüsn olursa daḥı ḥüsnî bākî (14) olmaz dimekdür

Ġazel

+++ / +++ / +++ / +- -

Āh ez-ān rüz [ki bāzār-ı]²⁵⁴³ tu noḳşān gired

Āh-ı men der-ser-i ān zülf-i perişān gired

Yūsuf-ı ḥüsn-i (15) tu-rā gurk-ı leyālî be-dered

Hemçü Ya' kūb-ı dilet külbe-i aḥzān gired

Ger dü eṭrāf-ı mehet kerd siyeh ḥayme zened (16)

Şāḥn-ı ruḥsār-ı ruḥet ḥār-ı muḡaylān gired

Yeşm-i ruḥsāre-i tu peşm-i şütürbār āred

V'ānki ez-ḡuşşa-i ān puşt-ı (17) tu kūhān gired

Çarḥ ber-seblet-i tu def zeden āḡāz kuned

Dehr ez-bîni-i tu nāy der-enbān gired

²⁵⁴³ Bu kelime Ī nüshasında eksiktir. SÖ.1 nüshasından tamamlanmıştır. (SÖ.1, 418b).

Ġirre-i ħüsn (18) me-şev pend-i ‘ azîzân bi’şnev
Muğbil ânest ki ũ pend-i ‘ azîzân gîred

Dilem imrüz be-dest ār ki dih rüz-ı diger
Hiç (19) şek nîst ki in ħüsn-i tu pâyân gîred

RUBĀ‘ İ-İ ĀĤİR [28] (Ahreb)

Çün cāme zi-ten ber-keşed ân müşkîn-ĥāl

Çün kaftānı (20) tenden çeke ol beñi müşkîn

Ĥaqqā ki nazîr-i ĥod ne-dāred be-cemāl

Ĥaqqā ki kendü nazîri yoğdur cemālde

Der-sîne (21) zi-nāzükî dileş be-tevân dîd

Sînedē nāzüklikden anuñ göñlin görmek olur

Mānende-i seng-i ĥārā der-āb-ı zülāl

[İ215a] (1) *Senüñ ĥārā mişli āb-ı zülālde* murād maĥbûb-ı mecāzî bî-raĥm u şefkat idügin zikrdür ve andan i‘ rāza tenbîhdür (2)

Ġazel

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ger be-şüret melekî yā be-leţāfet ĥürî

Tā tu bî-raĥmeti ez-ehl-i dilān meĥcürî

Ĥulq-ı nîkest ki ber-ĥalq (3) be-māned cāvîd

Ĥüsn-i deh rüze çi bâşed ki der-ū mağrürî

‘ Araż-ı şüret-i zîbā buved ez-manzürân (4)

Nağş-ı dîvār kuned der-nażarem manzürî

Mest-i ĥüsnî ĥaberet nîst zi-āh-ı dil-i men

Bāş imrüz ki ferdāt kuned (5) maĥmürî

Düş guftem ki kunem ez-ğam-ı ‘ işket perĥîz

Ki be-perĥîz tevân zîst ez-in rencürî (6)

RUBĀ‘ İ-İ ĀĤİR [29] (Ahreb)

Seylāb-1 girift kerd-i vīrāne-i ‘ömr

Seyl şuyı dutdı ‘ömr vīrānesi eṭrāfını

V’āgāz-1 pūrī nihād peymāne-i ‘ömr

(7) *Ṭolmağa başladı ‘ömr çanağı*

Huşyār şev ey ḥ̣āce ki ḥoş ḥoş be-keşed²⁵⁴⁴

Ayıḳ ol ey ḥ̣āce ki ḥoş (8) ḥoş çeker

Ḥammāl-1 zamāne raḥt ez-ḥāne-i ‘ömr

Zamāne ḥammāli esbābı ‘ömrin evinden murād budur ki ‘ömr serī ‘ü’z-zevāldür (9) i’ timād-1 ḥilāf muḳteżā-yı ‘aḳldur anuñçün bir pīr dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Men cevān pendāstem ḥod-rā zi-ḡaflet nāgehān (10)

Çeşm bü’ḡşādem be-dīdem ‘ömr şud heftād sāl

[bu faḳīr bunuñ taḥrīri zamānında yetmiş yitmiş idüm]

RUBĀ‘ İ-İ ĀḤİR [30] (Ahreb)

Ez-çarḥ be-her gūne hemī dār ümīd

Çarḥdan her (11) dürlü ümīd dut

V’ez-gerdiş-i rüzgār i-lerz çü bīd

Rüzgār dönüşiinden ditre sūkūt gibi

Guftī ki (12) pes ez-siyāh rengī ne-buved

Didüñ karadan soñra bir reng olmaz

Pes mūy-1 siyāh-1 men çirā geşt sefid

Pes (13) benüm kara ḳılum niçün ağardı murād budur ki çarḥ-ı ‘ömrü ifnā itmek muḳadderdür andan bunuñ ḥilāfın ricā itmek ḥaṭādur (14) ve Ḥ̣ācū dimiş

Beyt

---+/-+---/-+---/-+---

Guftem ki rüz-ı ‘ömrem şud tīre guft Ḥ̣ācū²⁵⁴⁵

Bālā-ter ez-siyāhī rengi diger ne-bāşed

lācerem bunuñ (15) mūcebince siyāh reng laṭīfdür ammā benüm mūy-ı siyāhum ağardı

Beyt

²⁵⁴⁴ Bu mısırânın farklı iki şekli derkenârda şu şekildedir:

Ḥoş ḥoş be-keşed raḥt-ı tu ez-ḥāne-i ‘ömr

Ḡāfil me-nişin ḥ̣āce ki ḥammāl-ı ḳazā

²⁵⁴⁵ Ḥācū-yı Kirmānî, Dîvân-ı Eş’âr-ı Ḥācū-yı Kirmānî, Gazel 316/11, Ganjor.

-+---/-+---/-+-

Mūy-ı sepīd ez-kefen āred peyām

Pušt-ı ham (16) ez-murg resāned selām

RUBĀ‘Ī-Ī ĀĦĪR [31] (Ahreb)

Çeşm-i tu ki sihr-i Bābilest üstādeş

Senüñ gözün ki sihr-i Bābildür anuñ (17) üstādı

Yā Rab ki füsūnhā be-reved ez-yādeş

‘Aceb efsūnlar gider mi anuñ hātırından

V’ān gūş ki halka kerd der-gūş-ı (18) cemāl

Ol kulağ ki halka kıldı cemāl kulağında ya‘ nī ol kulağ şāhibi ki güzel kulağına halka kıldı (19)

Āvize-i dūr zi-nazm-ı Hāfız bādeş

Hāfız nazmı incüsi olsun kulağ salkımlı aña murād budur ki şāhib-i cemāl olanlar sihr (20) ve mekri terk idüp kulağına halka itdürdükde Hāfız kelāmı incülerin küpe ve āvize itsünler ki ‘azizler sözi (21) gūşda gūşvār olmağa eḫaḫḫ u evlādur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Her ki ū pend-i ‘azizān-rā ne-dāred gūş-ı hūş

Bedterest ū nezd-i ‘ākıl [İ215b] (1) ez-tuyūr u ez-vuḫūş

RUBĀ‘Ī-Ī ĀĦĪR [32] (Ahreb)

Bā-mey be-kinār-ı cūy mī-bāyed būd

Şarāb ile ırmağ kenārında olmağ gerek

V’ez-guşsa (2) kināre-cūy mī-bāyed būd

Guşsadan kenāre arayıcı olmağ gerek

Īn müddet-i ‘ömr-i mā çü gül deh rüzest

Bu bizüm ‘ömrümüz (3) müddeti gül gibi on gündür

Ḥandān-leb ū tāze-rūy mī-bāyed būd

Güler leblü tāze yüzlü olmağ gerek murād budur ki ‘ışğ-ı (4) İlāhī nūşına bir kūşe-i ferāğat ihtiyār idüp guşsa-i dünyādan kenār dutmağ gerek çok müddet-i ‘ömr-i kaliledür gül gibi ḥandān (5) olup ğam-ı cihān ile ğam-ğīn olmayup kalbi ālāmdan ferāğ ile teskīn gerek

Beyt

---+/-+++ / ++++ / -+-

Dünyâ mişâl-i baħr-i ‘amîķest pür (6) niheng²⁵⁴⁶
Āsüde ‘arîfân ki giriftend sâhîlî

RUBĀ‘Ī-Ī ĀĦĪR [33] (Ahreb)

Ey şerm zede ğonca-i mestür ez-tu²⁵⁴⁷

Ey kimse ki utanmışdur (7) ğonca-i mestür senden

Ĥayrân u ĥacil nergis-i maħmür ez-tu

Ĥayrân ve şermsârdur nergis-i maħmür senden

Ġül bā-tu berāberî kücā yāred kerd

(8) Ġül senüñ ile berāberlik itmek kaçan kâdir olur

Kü nür zi-meh dāred ü meh nür ez-tu

Ki ol nürî aydan dutar ay nürî (9) senden murād muħāṭabdan rüḥdur ki her mestür olan ĥüb andan maħbûbdur ve ehl-i nazār andan ĥayrân ve şermsârdur (10) anı görüp bilmege kâdir degüldür ve şāḥib-i keşf olan rüḥ ile kaçan berāberlik idebilür ki ehl-i keşf feyzi (11) vesā’iṭden alur vesā’iṭ-i rüḥ-ı a‘zamdan alur ki rüḥ andan emr ü ĥişsedür

Bejt

-+---/-+---/-+-

Her kesî güyed menem rüḥest (12) ān

Kes nemî-dāned velî ān rüḥ-rā

RUBĀ‘Ī-Ī ĀĦĪR [34]

Evvel be-vefā mey-i vişālem der-dād

Evvel vefā ile vişāl şarābın (13) virdi baña

Ĥün mest şudem cām-ı cefā ez-ser dād

Ĥün mest oldum cefā kadeḥin başdan virdi

Ber-āb-ı dü dāde (14) reftem ü āteş-i dil

İki göz şuyı üzre ğitdüm ve ğöñül odına

Ĥāk-i reh-i ü şudem be-bādem ber-bād

Anuñ yolu toprağı (15) oldum yile virdi beni murād rüḥuñ nefsdan şikāyetin ĥikāyetdür ki evvelā müvāşalet-i ‘ışķ virüp muvāfaķat ķıldı (16) mütekeyyif olduğumda cefā vü muḥālefet gösterdi iki gözüm ağlayup yüregüm yandı aña tenezzül itdüm beni virüp hevā (17) ķıldı

²⁵⁴⁶ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Kasâid-i Fârisî, s. 993. K.33.

²⁵⁴⁷ *Şerm zede* kelimesi İ nüshasında şermende şeklidir. Vezni düzeltmek adına kelime şerm zede olarak düzeltilmiştir.

Beyt

+++ / +--+ / +-+

Düşmen-i her kesî buved dîger

Nefs-i men düşmen-i menest dirîg

RUBĀ'Ī-Ī ĀĤĪR [35] (Ahreb)

Bā-merdüm-i nîk ü bed nemî-bāyed (18) bûd

İyü virmez kişi ile olmak gerekmez

Der-pāye-i dîv ü ded nemî-bāyed bûd

Dîv ve yırtıcı cânavar pāyesinde olmak (19) gerekmez

Meftûn-ı ma' aş hod nemî-bāyed şud

Kendü ma' aşı meftûnı olmak gerekmez

Ma' zûr be-' aql-ı hod nemî-bāyed bûd

(20) *Kendü 'aqlına mağrûr olmak gerekmez* murād nâsdan ihtilâtı kaç' itmek gerek dimekdür ki nâsda iyü ve yaramaz mağlûtdur (21) ve emr-i ma' aş için tevekkülü terk itmemek ve kendü 'aqlına mağrûr olmayup hâzret-i Hâkdan taleb-i feyz gerek dimekdür [İ216a] (1)

Rubā'î

--+ / -++ / +--+ / -+-

Büy-ı vefâ zi-gülbin-i ' âlem ne-yâft kes²⁵⁴⁸

Tâ üst ender-ü dil-i hurrem ne-yâft kes

Mensüh kun hadîş-i cihân-râ (2) ki der-cihân

Hergiz dü düst yek-dil ü yek-dem ne-yâft kes

RUBĀ'Ī-Ī ĀĤĪR [36] (Ahreb)

Ey sâye-i sünbület semen perverde

(3) *Ey dilber senüñ sünbülüñ gölgesi semen beslemiş*

Yâkût-ı lebet dürr-i ' Aden perverde

Lebüñ yâkûtı dürr-i ' Aden (4) beslemiş

Hemçün leb-i hod müdām cān mî-perver

Kendü lebüñ gibi dâ'im cān besle

Z'an rāh ki rûhîst beden (5) perverde

²⁵⁴⁸ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân-ı Hisânu'l-'Acem Efdalüddîn İbrâhim bin 'Alî Hâkânî-i Şîrvânî*, Gazeliyyât, s. 794.

Ol şarābdan ki rūḥdur beden beslemiş murād zülfüñ altında yüzük semti ve lebūñ yāḳūti altında (6) incü dişūñ beslenmişdür pes ʿışḳ-ı İlähî ki rūḥ gibi bedeni besler ve ʿazāb-ı āḫiretten şaḳlar aña iştiḡāl üzre olup (7) anı besle

Ḳıṭʿa

-+---/-+---/-+--

Tā çi ḥāhed şud merā fercām-ı kār²⁵⁴⁹

Zāhiren kār-ı merā fercām nīst

Piş-i mā bārī ne-dāred hīç (8) kār

Her ki şāḫib-derd ü dūrd-āşām nīst

RUBĀʿĪ-Ī ĀḤİR [37] (Ahreb)

Her rüz dilem be-zır-i bārī digerest

Her (9) gün benim gönlüm bir gayrı yük altındadır

Dü dīde-i men zi-hicr ḥārī digerest

Benüm gözümde hicrden bir diken (10) daḫıdur

Men saʿy kunem ḳazā mī-gūyed

Ben saʿy iderüm ḳazā dır

BİRÜN zi-kifāyet-i tu kārī digerest

Senūñ (11) saʿyuñdan ṭaşra bir iş daḫi vardur mruād budur ki her gün gönlüme bār-ı ḡam ve gözüme derd-i elem gelür ben bunları (12) defʿe saʿy iderüm ammā ḳazā-yı İlähî senūñ saʿyuñdan ḥāric benim ʿamelüm vardur dır ḫulāşa-i merām u kelām teʿşīr-i (13) ḳazā Ḥaḳḳuñdur dimekdür fiʿl-vāḳıʿ ḳazā saʿy ile defʿ olmaz

Beyt

+---/+---/+--

Ḳazā-yı āsmānī çün der-āyed

Eger bendī der-ez-bāmet (14) ber-āyed

RUBĀʿĪ-Ī ĀḤİR [38] (Ahreb)

Çün bāde zi-ḡam çi bāyedet cūşiden

Şarāb gibi ḡamdan ne gerek saña ḳaynamaḳ

Bā-leşker-i ḡam nemi-tevān (15) kūşiden

Ḡam leşkeri ile duruşmak olmaz

Sebzest lebet sāḡar ez-ü dūr me-dār

Yeşildür lebūñ ḳadeḫi andan (16) ıraḳ dutma

²⁵⁴⁹ Selmân-ı Sâvecî, Dîvân-ı Eşʿâr, Gazeliyyât, 92/7-9, Ganjor.

Mey [ber]-leb-i sebze hoş buved nüşiden

Şarābı sebze kenārında hoş olur içmek murād ğamdan mużtarib (17) olmak ve ğam leşkeri ile muķābil qalmaq olmaz belki terk-i dünyā idüp ‘uzlet ihtiyār eyleyüp ğam-ı cihāndan ħalāş olup (18) kūşe-i ferāġatde ‘ışķ-ı İlāhī ‘ameline iştiġāl gerek dimekdür

Ġazel

---+/-+---+/+---+/-+--

İnşāf der-cibillet-i ‘ālem neyāmedest²⁵⁵⁰

Rāġat (19) naşīb-i gevher-i ādem neyāmedest

Ez-māderāt-ı dehr ne-zādest hīç kes

Kūhem zi-dehr-i nāmzed-i ğam neyāmedest

Ez-sāġar-ı (20) zamāne ki nüşid şerbeti

K’ān nüş-ı cān-güzāyter ez-sem neyāmedest

Āsūdegī me-cūy ki kes-rā be-zīr-i çarġ

Esbāb-ı (21) ĩn murād ferāhem neyāmedest

Der-cāme-i kebūd felek bīn ü bes be-dān

K’īn çarġ cüz serāçe-i mātem neyāmedest

Ĥāķāniyā [İ216b] (1) ķarīb-i cihān-rā me-dār gūş

K’ū-rā zi-deh dü ķā‘ ide muġkem neyāmedest

Ĥoş ü be-kūşeī be-nişīn ‘ıyş u nüş (2) kun

Her çend ‘ıyş u nüş müsellem neyāmedest

RUBĀ‘ İ-İ ĀĤİR [39] (Ahreb)

Eyyām-ı şebābest şarāb evlā-ter

Yigitlik eyyāmıdur (3) şarāb yigrekdür

Hem ğamzede-rā mest ü ħarāb evlā-ter

Hem ğam urmuş kimse mest ü ħarāb yigrekdür

²⁵⁵⁰ Hākānī-i Şirvānī, *Dīvān-ı Hisānu’l-’Acem Efdalüddīn İbrāhim bin ‘Alī Hākānī-i Şirvānī*, Gazeliyyāt, s. 702.

‘ Ālem heme (4) ser-be-ser ḥarābest ü yebāb

‘ Ālem başdan başa ḥarāb ve yebābdur

Der-cāy-ı ḥarāb hem ḥarāb evlā-ter

Ḥarāb (5) yerde hem ḥarāb yigrekdür murād budur ki tāze iken ‘ amel ü t̄ā‘ at ğam-ı dünyādan ḥalāş için ferāgat yigrekdür (6) ve çün cihān ser-te-ser ḥarābdur ḥarāb-ı ḥānķāhda dünyādan ḥarāb u fāriĝ olmak yigrekdür

Ḳıṭ‘ a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Egerçi tāze (7) cevānī be-ān me-şev ğirre

Be-kūş der-‘ amel-i ḥayr tā şevī mesrūr

Tu-rā menāzil-i dūr u dırāz der-pīşest

Bedīn (8) dü rūze iķāmet çirā şevī maĝrūr

RUBĀ‘ İ-İ ĀḤİR [40] (Ahreb)

Bāz āy ki cānem be-cemālet nigerānest

Girü gel ki cānum (9) senüñ cemālūñe ‘ āşık u nāzirdür

Bāz āy ki dil der-ĝam-ı hicret be-fiĝānest

Girü gel ki gönül senüñ hicrūñ ĝamında (10) fiĝāndadur

Bāz āy ki bī-rūy-ı tu ey yār-ı ‘ aziz

Girü gel ki senüñ yüzüñsüz ey yār-ı ‘ aziz

Seylāb zi-çeşm-i men (11) sergeşte revānest

Seyl şuyı ben ḥayrānuñ gözinden revāndur murād mütekellimden ‘ aql-ı me‘ āddur ve muḥātabdan (12) nefsdür lācerem ‘ aql-ı me‘ ād nefsi ‘ ibādete da‘ vet idüp cānum cemālūñe nāzir ve ‘ āşıkdur dir ve gönül hicr (13) ü muḥālefetüñden fiĝāndadur dir ve ey yār-ı ‘ aziz senüñ muḥāretüñden seylāb aķar dir

Beyt

+ - - - / + - - - / + - -

[Heme ‘ aql u dil ü cān pest-i nefsest]²⁵⁵¹

Heme feryād-ı (14) şān ez-dest-i nefsest

RUBĀ‘ İ-İ ĀḤİR [41] (Ahreb)

Ber-ĝir şarāb-ı tarab-engiz ü biyā

Dut şenlik ķarışdırıcı şarābı ve gel (15)

Pinhān zi-raķīb-i sifle be-sitiz ü biyā

²⁵⁵¹ Birinci mısra 3206 numaralı nüshada eksiktir.

Gizlü denî rakîbden 'inâd itme ve gel

Me'şnev sühan-ı haşm ki be'nşin ü me-rev

(16) *İşitme haşm sözünü ki dir otur ve gitme*

Bi'şnev zi-men ey nigâr ber-hîz ü biyâ

İşit benden ey nigâr dur ve gel murâd (17) bunda daği muhâtabdan nefsdür 'aql-ı me'âd aña dir 'ışk-ı İlâhî dutup şöbet-i ehl-i Haqqa gel ehl-i dünyâdan mahfî (18) muşâhabete gel ehl-i hevâ sözün işitme ki ol dünyâ tarafında otur ehlu'llâh cānibine varma dirsın benüm sözüm (19) işi ey nefis ma'sûka durup meclis-i 'ıyş-ı ehl-i Haqqa gel

RUBÂ' İ-İ ÂHİR [42] (Ahreb)

Hicret ki be-cân-ı men-i dervîş âmed

Senüñ (20) hicrünü ki ben dervîşünü cānına geldi

Güyî nemekî ber-ciger-i rîş âmed

Şanasın bir toz yaralu cigere geldi

Tersîdemi (21) k'ez-tu rûzî dūr

Çorçar idüm ki senden olam bir gün ırak

Dîdî ki hemân rûz be-dem pîş âmed

Gördünü ki [İ217a] (1) ol yaramaz gün öñe geldi murâd bunda daği muhâtabdan nefsdür 'aql-ı me'âd aña dir senüñ firâkuñ ben dervîşünü (2) cānına geçdi ke'enne toz yaralu cigere añladı senden müfârekat vâkı' ola diyü çorçar idüm ol çorçduğum yaramaz (3) gün başuma geldi ki nefis hilâf itmek muşibetdür

Rubâ'î

---+/----+/----+/----+

Ey mâye-i şâdî vañan cüz der-ğarîm-i cān me-kun

Ĥünîn-i (4) ciger-râ biş ez-în rîz nemek rîzân me-kun

Çün mâ tu mâ hemreh şude z'an 'âlem incâ âmedim

Lutfi nümâ ey bî-vefâ (5) an vaşl-râ hicrân me-kun

RUBÂ' İ-İ ÂHİR [43] (Ahreb)

Şîrîn-dehenân 'ahd be-pâyân be-berend

Çatlu ağızlular 'ahdi ağıre iletmezler (6)

Şâhib-nazarân zi-'aşîkî cān ne-berend

Şâhib-nazarlar 'aşıklıktan cān iletmezler

Ma'sûka çü ber-murâd-ı rây-ı tu bûd

(7) *Ma'sûka çün senüñ fikrünü murâdı üzre ola*

Nām-ı tu miyān-ı ‘āşık-bāzān ne-berend

Senūñ aduñ ‘ışkbāzlar (8) ortasında iletmezler murād şīrīn-dehenlerden anlardur ki ağızlığı taltlı olup rīş-i ḥānde ideler anlar ‘ahdi pāyāna (9) iletmezler ve ehl-i nazar olup āḥir-bīn olanlar ‘ışk-ı Ḥāqdan cān şaḥınmazlar ve ma‘şūḳ saña müsā‘ede idüp cevri ü zabṭ (10) itmezse ‘āşıklar ortasında senūñ aduñı añmazlar ve seni ‘āşıkdan şaymazlar pes ‘āşık cefā-keş gerek

Rubā‘ī

--+-/--+-/--+-/--+-

‘İşkest (11) sulṭānī ki ü dervīş-rā şāhī dihed

Dilhā-yı zaḥmet dāde-rā ez-raḥmet āgāhī dihed

Evvel be-gāret mī-bered ‘ışk ançı (12) ḥāşıl kerdeem

Tā çün gedā-yı ü şevem şad ḥil‘at-i şāhī dihed

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤİR [44] (Ahreb)

Zülfeyn-i tu pīç ü ḥam u tāb ez-çi girift

(13) *Senūñ iki zülfūñ dolaşmağı ve bükülmegi ve kıvrılmağı neden dutdı*

V’ān çeşm-i ḥumāreyn-i tu cevāb ez-çi girift

(14) *Oı ḥumārı göz uyquyı neden dutdı*

Çün hiç kesī berg-i gülī ber-tu ne-zed

Çün hiç kimse gül yaprağın saña (15) urmadı

Ser tā ḳademet būy-ı gülāb ez-çi girift

Başdan ayağa dek seni gülāb ḳoḳusu neden dutdı murād muḥāṭabdan (16) rūḥdur anuñ dünyāya ve āḥirete ta‘alluḳı vardur ki her bir cānibe dolaşur ve gözi dünyāya nazar ile ḡafletdedür (17) ve rūḥ ḥadd-i nefsinde ṭayyibdür ḥāricden ṭayb urulmazsızun anuñiçün dimişler

Beyt

+--/+--/+--/+--

Çü pāk āmedī ber-ḥāzer bāş (18) u bāk²⁵⁵²

Ki ‘aybest nā-pāk reften be-ḥāk

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤİR [45] (Ahreb)

Rāḥ-ı ṭaleb-i tu ḥār-ı ḡamhā dāred

Senūñ ṭalebūñ yolınuñ (19) ḡamları dikenini vardur

Kū rāḥ revī ki in ḳademhā dāred

²⁵⁵² Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Bostan, 9. Bâb, s. 495.

Ḳanı bir sâlik ki bu ḳademleri vardur

Dānī ki ki rû-şinās-ı ʿışķest (20) ānkū

Bilür misin ki kim ʿışķ meşhūrıdur oldur ki

Ber-çehre-i cān çerāğ-ı demhā dāred

Cān yüzi (21) üzre nefesler çerāğı vardur murād budur ki ṫarīķ-i Ḥaḳķuñ ʿuḳubātı vardur ḳanı bir sâlik ki bu ʿuḳubāta iḳdām ḳoya [İ217b] (1) ve ʿışķ meşhūrı olan oldur ki cānına mübārek nefeslerden çerāğ ḳoyup ʿazizler naşihati ile hidāyet bula (2)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Hem-nişinī cüz be-dervişān me-kun²⁵⁵³

Tā tevānī ğıybet-i işān me-kun

RUBĀʿ İ-İ ĀḤİR [46] (Ahreb)

Ber-dār dil ez-māder-i dehr ey (3) ferzend

Ḳaldur gönülünü dehr anasından ey veled

Bā-nışf-ı āḫir şevhereş der-peyvend

Anuñ erinüñ nişf-ı āḫirine (4) ulaş

Bī-ḳalb ne-dānī inçünin şaḫş-rā

Ḳalbsüz bilmezsin buncılayın şaḫşı

Çün Ḥāfız eger şevī be-rüyeş ḫursend

(5) *Ḥāfız gibi eger olursañ yüzine ḳānīʿ* murād budur ki şevher lafzınuñ nişf-ı āḫiri herdür ve yüzi yaʿnī nişf-ı (6) evveli şevdür ve nişf-ı āḫiri ḳalb olunıcağ reh olur pes dehre māʿil olmayup reh sâliki olmağ gerek ki (7) şevherinüñ nişf-ı āḫirinüñ ḳalbidür

Ḳıṫʿa

+++ / +++ / ++-

Bāğbānī benefşe mī-büyid²⁵⁵⁴

Gufteş ey gür-puştı cāme kebūd

İn çi ḫālest (8) ez-zamāne tu-rā

Pīr-i nā-guşte der-şikestī zūd

Gufte pīrān şikeste-i dehrend

Der-cevānī şikeste bāyed būd (9)

²⁵⁵³ Ferīdüddīn Attār-ı Nişâbûrî, **Kitâb-ı Pendeh-i Attar**, (Edited J. H. Hindley), Black, Parry, and Kingsbury, London 1809, s. 23 Beyt: 320.

²⁵⁵⁴ Enverî-i Ebyurdî.

RUBĀ'Ī-Ī ĀĤĪR [47] (Ahreb)

Çün bā-kemer-i tu der-miyān kerdem dest

Çün kuşağına ortada eyledüm eli

Pensāstemet ki der-miyān çizī (10) hest

Şandum ki senün bilünde bir nesne vardur

Pendāst ki ez-miyān çi ber-best kemer

Zāhirdür ki (11) bildən ne bağladı kemer

Tā men zi-kemer taraf çi h'āhem ber-best

Tā ben kemerden ne hişşe bağlasam gerekdür ya' nī bilün (12) gāyetde incedür güyiyā yokdur öyleye andan kuşak hişsedār olmaz ben kuşakdan nice hişsedār olurum murād (13) budur ki dünyāya vuşüle ehl-i dünyādan vesile dutunurum ol vesile olan dünyādan behremend olmaz ki elinden (14) çıkar anı teressül idenin dünyāyı kaçan dutsa gerekdür nitekim

Rubā'ī

Selamun 'alā ehli'l-ḳubūri'd-devārisi²⁵⁵⁵ (15)

K'ennehümü lem yeclisū fi'l-mecālisi

Ve lem yeşrebū min bāridi'l-mā'i şerbeten

Ve lem ye'kulū min külle raḥbin ve yābisi (16)

RUBĀ'Ī-Ī ĀĤĪR [48] (Ahreb)

Maḳbül-i dil-i ḥavvāş u meşhūr-ı 'avām

Ḥavāşuñ gönli maḳbūli ve 'avām meşhūri

Ḥoş-lehce-i mevzūn-ḥareket (17) bedr-i tamām

Ḥoş sözlü mevzūn ḥareketlü ay

Der-ḥıttā-i Şirāz be-nāmeşt ü nişān

Şirāz ser-ḥaddinde nām (18) u nişān iledür

Zūd āveri Ḥāfiz Ḥācī Muḥammed nām

Ḥāfiz ır getürici Ḥācī Muḥammed nām murād Ḥācī Muḥammed nām (19) bir ḥoş-āvāz kimseyi medḥdür nitekim dimişler

Rubā'ī (Ahreb)

Āvāz-ı tu-rā ḥab' -ı dil-i mā bādā²⁵⁵⁶

Ender-şeb ü rüz şād u güyā bādā (20)

²⁵⁵⁵ “1)Eskimiş mezârlarda yatanlara selâm olsun, sanki meclislerde hiç oturmamışlar! 2) Sanki soğuk sudan bir yudum bile içmemiş bütün tâze ve kuru yiyeceklerden hiç yememişler!” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 125. **Dîvân-ı Emîrî'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib** s. 55.

²⁵⁵⁶ Mevlânâ, **Dîvân-ı Şems, Rubâiyyât**, No: 6, Ganjor.

Āvāz-ı tu ger haste şevd haste şevīm
Āvāz-ı tu çün nāy-ı şekerhā bādā

RUBĀ'Ī-İ ĀĦİR [49] (Ahreb)

Āvāz-ı per-i murğ-ı tarab mī-şevem

(21) *Şenlik kuşu kanadı āvāzdan işidürem*

Yā nefha-i gülzār-ı ireb mī-şevem

Yā murād gülzārınuñ hoş koğusun işidürem [İ218a] (1)

Yā bād-ı hadîşî zi-lebeş mī-güyed

Yā yıl anuñ lebinden bir söz söyler

El-kışşa rivāyetî 'aceb mī-şevem

Muḥaşşal (2) bir 'aceb rivāyet işidürem murād budur ki bir şād olıcağ haber işitmiş anuñçün böyle rubā'î dimiş

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Şikuft (3) tāze güli der-każā-yı ravza-i dil

Vezîd bād-ı tarab der-hevā-yı 'arşa-i cān

RUBĀ'Ī-İ ĀĦİR [50] (Ahreb)

Bā-şāhid-i şūh-ı şeng (4) ü bā-muṭrib u ney

Şūh u maṭbū' maḥbūb ile ve muṭrib u nāy ile

Küncî vü ferāgatî vü yek şîşe-i mey

(5) *Bir bucağ ve bir ferāgat ve bir şîşe şarāb*

Çün germ şevd zi-bāde mā-rā reg ü pey

Çün germ ola şarābdan bizüm (6) tamarımız ve siñirimüz

Minnet ne-berem be-yek cevāz Hātem-i Tay

Minnet iletmezem bir arpa kadar Hātem-i Taydan murād budur ki bir maḥbūbü'l-kuḷüb (7) ve laṭifü'l-üslüb mesrürü'l-ḳalb ve vā' iz-i hoş-āvāz 'azîz ile bir bucağda ve künc-i ferāgatda (8) bir miqdār telezzüz-i 'ışk-ı Hāğ ile sükün u 'uzlet-i kuḷüb tā ki lezzet-i zevḳ-i Hāğ ve 'ibādet ḳalbe ve a'māḳe te'sîr ide (9) ehl-i dünyādan istiḥyā minnetin çekem nitekim dimişler

Beyt

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

Ne-bāşed hil' at-i (10) zerbeft-i sultānî heves mā-rā

Pelās-ı köhne vü miḥnet-serā-yı ḥîş bes mā-rā

RUBĀ'Ī-Ī ĀĦİR [51] (Ahreb)

Der-hicr-i tu men zi-şem' eفزūn (11) giryem

Senūñ hicrūñde ben şem' den ziyāde ađlarum

Dā'im çü şurāhī eşk-i gül-gūn giryem

Dā'im şurāhī gibi gül renklü yaş (12) ağlarum

Çün şāğar-ı bādeem ez-dil-tengī

Şarāb kadehi gibiyin gönül tarlığından

Çün nāle-i çeng be-nüşem hūn giryem

(13) *Çün çeng nālesin işidem kan ağlarum* murād bunda dağı muhātabdan nefsdür ki
'ađl-ı me'ād aña dir senūñ firākuñdan vāfir (14) ađlarum yaş degül kan ađlarum
şeyh-i munhanī ve murākıb nālesin işidicek şarāb kadehi gibi kan şāfi ağlarum (15)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

' Aceb ne-bāşed eger hūn be-giryem ez-nefsem

Zi-renc-i miñnet-i ü yek-nefes niyem hālī

RUBĀ'Ī-Ī ĀĦİR [52] (Ahreb)

' Aybest ' azīm ber-keşiden (16) hōd-rā

'Ayb 'azīmdür yukaru çekmek kendüyi ya' nī tekebbür ü ta' azzüm 'ayb-ı 'azīmdür

V'ez-cümle-i halk ber-güziden hōd-rā

(17) *Ve cümle halkdan ihtiyār itmek kendüyi ya' nī rāciḥ görmek kendüyi*

Ez-merdüme-i dīde be-bāyed āmūht

Göz (18) bebeginen öğrenmek gerek

Dīden-i heme kes-rā vü ne-dīden hōd-rā

Görmek her kimseyi ve görmemek kendüyi murād (19) mantūđdan zāhirdür ki
tekebbüri mezemmet idüp tevāzu' ı midḥat ider

Beyt

Çü çeşm-i ān be-der gārī nişinī (20)

Dü 'ālem bīni vü hōd-rā ne-bīnī

RUBĀ'Ī-Ī ĀĦİR [53]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

Be-' ilmet ādemī insān-ı muṭlađ

'İlm iledür ādemī insān-ı muṭlađ

Çü ‘ameleş (21) nîst şud hayvân-ı muṭlaḳ

Çün ‘ameli olmaya olur hayvân-ı muṭlaḳ

‘Amel bî-‘ilm bâşed cehl-i muṭlaḳ

‘Amel ‘ilmsüz olur [İ218b] (1) cehl-i muṭlaḳ

Be-cehl ey cān ne-şāyed yāften Ḥaḳ

Cehl ile ey cān yaramaz bulmaḳ Ḥaḳḳı murād bundan ‘ameli ‘ilmi medḥ ve (2) cehli mezemmdür nitekim dimişlerdür

Ḳıṭ‘a

+ + --- / + - - - / + + -

Ger terāsīm hest ü dāniş nîst

Nezd-i dānā kem ez-ḥasī bāşī

Hîç ni‘ met (3) ü rāy dāniş nîst

Dāniş āmūz tā kesī bāşī

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤĪR [54] (Ahreb)

Cānem be-fedā-yı ān ki ü ehl buved

Cānum anuñ fedāsı olsun (4) ki ehl ola

Ser der-ḳademet eger nihī sehl buved

Başı eger ḳademine ḳorsañ sehl ola

Güyem be-yāḳīn tu-rā ki dūzaḳ çīst

(5) Diyeyin yāḳīn ile saña ki cehennem nedür

Dūzaḳ be-cihān şoḥbet-i nā-ehl buved

Cehennem cihānda nā-ehl şoḥbeti olur murād ehl (6) olanı midḥat ve nā-ehl olanı mezemmetdür

Nazm

+ - - - / + - - - / + - -

Zi-rüy-ı bādiye ḥāşāk çīden

Be-süy-ı her muḡaylānī devīden (7)

Ser ü ten-rā fedā-yı ṭiḡ kerden

Be-dest-i ḥiş pāy-ı ḥod burīden

Nişesten der-bun-ı çāhī be-mātem

Be-dīde hîç çīzī-rā ne-dīden (8)

Dehān ber-ḥāk ü āb u bād u āteş

Be-dendān rüy-ı sendān der-burīden

Heme ber-cān-ı ‘ākıl hoşter āyed
Ki rüy-ı cāhilān (9) ez-dūr dīden

RUBĀ‘ İ-İ ĀĦİR [55] (Ahreb)

Ser-tā-ser afāk behāven sūden

Başdan başa āfākı hāven ile ezmek

Ne tāk-ı (10) felek be-hūn-ı dīl endūden

Felek toköz kemerin kan ile sıvamağ

Şad sāl-ı diger esīr-i zindān būden

Yüz yıl daği (11) zindān esīri olmağ

Bih z’ān ki demī hemdem-i nādān būden

Yegdūr bir dem cāhil muşāhibi olmağdan murād bundan daği sābık (12) gibi mezemmet-i cāhildūr

Naẓm

+ --- / + --- / + --

Be-ğurbet hūri vü zārī keşīden

Zi-devrān telhi vü şūrī çeşīden

Şuden ser-geşte ender-kūh u şahrā (13)

Be-menzilgāh-ı şīrān āremīden

Heme ber-merd ehl āsān-ter āyed

Ki tā nā-ehl guften yā şenīden

RUBĀ‘ İ-İ ĀĦİR [56]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

Dirīgā hil‘ at-ı (14) rüz-ı cevānī

Dirīgā yigitlik günü hil‘ atinūñ

Gereş būdī tırāz-ı cāvidānī

Eger olaydı ‘alemi ebedī

Dirīgā ḥasretā (15) derdā k’ez-īn cūy

Dirīgā ḥasretā derdā bu ırmağdan

Be-ḥāhed reft āb-ı zindegānī

Gitse gerekdūr dirlik şuyı

Hemī bāyed (16) burīd ez-ḥış ü peyvend

Kesilmek gerek ḥaşmdan ve muttaşıl olandan

Çünin reftest hük-m-i āsmānī

Böyle vākı' olmuşdur (17) hük-m-i āsmānī

Ve küllü āhi müfārikuhü aḡūh

Her qarındaş qarındaşdan ayrılıcıdır

Li-‘ ömr abeyke illā’l-ferkadānī

Senüñ babañ (18) ömri haqqıçün illā ferkadān yıldızları degül murād budur ki yigitlik libāsı bākī qalmaz ve beden ırmağından ḡayāt şuyı (19) kesilse gerekdür ve akraba ve aqvāmdan inqıtā' olsa gerekdür ki qazā-yı İlähī böyle vākı' olmuşdur ve her bir bürāder bürāderinden (20) müfārekat ider pes dünyā dār-ı beqā degüldür nitekim dimişler

Nazm

--+/+---+/+---+/+---

Ḥoş menzil idi dehr degilmişse fenāsı

Ḥoş maḡrem idi (21) ‘ ömr olurmuşsa beqāsı

Ḥoş ṡāk-ı mu‘ allā idi bu ḡubbe-i mīnā

İllā ki şebāt üzre urulmadı bināsı

Bu ḡubbeye kim [İ219a] (1) girdi ki çıqmadı ḡabādan

Bu şuffeye kim geldi ki gitmedi şafāsı

RUBĀ‘ İ-İ ĀḤİR [57]

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Fe‘ ülü]

Ey bād-ı şabā eger tevānī

(2) *Ey şabā yili eger ḡādir iseñ*

Ez-rāh-ı vefā vü mihribānī

Vefā ve şefḡat yolından

Ez-men be-berī ḡaber be-yārem

(3) *Benden iletessin ḡaber yārime*

K’ān sūḡte-i tu der-nihānī

Ki ol senüñ yanmışuñ gizlü

Mī-mürd ü zi-iştiyāk (4) mī-guft

Ölür ve iştiyākdan dir idi

K’ey bī-tu ḡarām zindeḡānī

Ki ey maḡbüb ḡarāmdur sensüz dirilmek (5) murād marāz-ı mevtdē ve ḡāl-i ihtizārda teveccüh-i seḡerīye işmarlanan ḡaberdür ki cenāb-ı ‘ izzete diye sensüz ḡayāt (6) istemezüm ve anı baña ḡarām bilürüm ve mevti saña vesīle-i vuşul ḡılurum

Beyt

Ger merg resed çerā herāsem²⁵⁵⁷ (7)

K'ān rāh büttest mī-şināsem²⁵⁵⁸

ve mevt ile tekālîf ü mekāsib ta' bından hālāş olunur anuñçün Resûlullāh 'aleyhi's-şalātu (8) ve's-selām *el-mevtü rāhatün el-mü'mini*²⁵⁵⁹ dağı *el-mevtü tuhfetü'l-mü'mini*²⁵⁶⁰ buyurmuşdur

RUBĀ' İ-İ ĀĦİR [58] (Ahreb)

Tā kār be-kām-ı dil-i (9) mecrūh buved

Tā iş mecrūh gönül murādı ile ola

Tā mülk-i tenem bī-melik-i rūh buved

Tā bedenüm mülki (10) rūh pādşāhınsuz ola

Ümīd-i men ānest be-dergāh-ı Hudā

Benüm ümīdüm oldur Allāh dergāhından

K'ebvāb-ı sa' ādet (11) heme meftūh buved

Ki sa' ādet kapuları dükeli açılmış ola murād budur ki kalb-i mecrūh hāzret-i Hākka vāşıl (12) ola ki ol vaqt memleket-i ten sultān-ı rūhsuz olur pes ol vaqt ricām oldur ki dergāh-ı Hākda sa' ādet (13) kapuları baña açıla

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Hoş ān vaqtı ki men mīrem selāmet mī-berem imān²⁵⁶¹

Resānem cān-ı müştākem be-süy-ı (14) hāzret-i cānān

RUBĀ' İ-İ ĀĦİR [59] (Ahreb)

Ey düst dil ez-cefā-yı düşmen der-keş

Ey dost gönli düşmen cefāsından (15) çek

Bā-rüy-ı nikū şarāb-ı rüşen der-keş

Güzel yüz ile şarāb-ı rüşen çek

Bā-ehl-i hūner girih-i girībān be-küşāy

(16) Ehl-i hūner ile yağa düğmesin çöz

V'ez-nā-ehilān tamām dāmen der-keş

²⁵⁵⁷ “Eğer ölüm erişirse neden korkayım. Ki o yol sanemlerin yoludur biliyorum.” Hekim Nizâmî-i Genceî, **Leylî vü Mecnûn**, s. 7.

²⁵⁵⁸ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: K'ān rāhatist mī-şināsem

²⁵⁵⁹ **المَوْتُ رَاحَةٌ الْمُؤْمِنِ** Ölüm mümin için bir rahattır. (Hadîs) Makāsıdu'l-Hasene, Hadîs No: 1212.

²⁵⁶⁰ **المَوْتُ نُحْفَةٌ الْمُؤْمِنِ** Ölüm mümin için bir hediyedir. (Hadîs) İbnü'l-Cevzî, **El-ilelü'l-Mütenâhiye fi el-Ehâdisü'l-Vâhiye**, s. 885, Hadîs No: 1480.

²⁵⁶¹ “O öyle hoş bir vakttir ki ben im ölürüm ve imānla selāmete ererim. Ve müştāk cānım ile cānānım huzûruna ulaşırım.”

Nā-ehillerden tamām etek çek (17) murād enfüsi olıcağ dostdan nefesdür āfākı olıcağ hāricden olan dostdan be-her taqdīr-i düşmen-i bāṭın (18) ve düşmen-i zāhir cefā vü şerrinden imtinā‘ gerek ve vech-i hūsn ve tarīk-i aḥsen ile ‘ışk-ı İlāhī ve ṭā‘ate tevağğul (19) ve ehl olan ile kemāl-i inbisāt ve nā-ehl olanlardan ziyāde ictināb gerek ki şoḥbet mü‘esssirdür (20)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Her ki bā-māh nişined be-kuned rüy çü māh

Her ki bā-dīg nişined be-kuned cāme siyāh (21)

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤİR [60] (Ahreb)

Ey kâc baht sâzkârî kerdî

Ey kâşkî baht iş düzmek ideydi

Yâ devr-i zamâne bāz yârî kerdî

[İ219b] (1) *Yâ devr-i zamâne girü yârlık ideydi*

Ez-dest-i cevāniyem çü be-rübūd ‘inān

Yigitligüm elinden çün kapdı uyanı (2)

Pîrî çü rikāb pâydarî kerdî

Pîrlük üzengi gibi pâydarlık ideydi murād tevfiğ-i İlāhī taleb idüp cevānlık (3) geçdi zamâne ve pîrlük bārı pâydarlık idüp ‘amel-i şālīḥ müyesser olup taẓyī‘-i ‘ömr ve ifnā-yı vaqt itmeyeydüñ dimekdür (4)

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Be-ber nāyī eger der-ḥāb būdī būd hem ‘özrî

Çü ḥasbī k’ez-sevād-ı şeb biyā men rüz şud peydā (5)

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤİR [61] (Ahreb)

‘Ömrî zi-pey-i murād zāyî‘ dārem

Bir ‘ömrî murād için zāyî‘ dutarum

V’ez-devr-i felek çist ki (6) nāfi‘ dārem

Devr-i felekden nedür ki nāfi‘ dutarum

Bā-her ki be-gufterm ki tu-rā dūst şudem

Her kime ki didüm ise saña (7) *dost oldum*

Şud düşmen-i men veh ki çi ṭālî‘ dārem

Baňa düşmen oldı vāh ki ne ‘aceb t̄ālī‘üm vardur murād budur ki (8) murād-ı dünyā için ‘ömri zāyi‘ itdüm ve devr-i felekden bir nāfi‘ nesnem yok ve ehl-i dünyādan her kime ki dost oldum baňa (9) düşmen oldı ‘aceb t̄ālī‘üm var diyü taħazzün ider

Nazm

+ ---/ + ---/ + --

Ez-în muşt-ı refiķān bī-riyāyī
Be-dīden bihterest ez-āšnāyī (10)
Heme yār-ı tu ez-behr-i tırāşend
Pey-i loķma hevādār-ı tu bāşend
Zi-tu cūyend der-devlet ma‘ ūnet
Gurizend ez-ber-i tu rüz-ı (11) miħnet
Kesī-rā merd-i ‘ākīl dūst ħ̄āned
Ki ū der-nīk ū bed bā-dūst māned
Ķad ū bended kemer der-mihribānī
Be-rāy-ı (12) dūst ħāhed zindegānī

RUBĀ‘ İ-İ ĀĤİR [62] (Ahreb)

Yārān çü be-hem dest der-āgūş kunīd

Ey yārān çün birbirüniz ile el (13) Ķocışasuz

İn girdiş-i çarĥ-rā ferāmūş kunīd

Bu çarĥuñ dönüşin unudasuz

Çün devr be-men resed ne-mānem ber-cāy

(14) *Çün devr baňa Ķalmayam yerde*

Ber-yād-ı men ān beķā nūş kunīd

Benüm yāduma ol bāķī devri nūş idesüz murād yārān-ı (15) tarīkate vaşıyyetdür ki eyyām-ı ‘ibādātda ve mevāsım-i t̄ā‘ atde *el-vefā‘i ba‘de‘l-vefā‘i*²⁵⁶² ĥasebince ezķār u evrād ešnāsında (16) du‘ā-yı ĥayrdan ferāmūş itmeyeler daĥı tenbīh vardur erbāb-ı Ķulüb ile muķārebet ve anlaruñ ĥātırında yaranmañ gerek (17) ki ehl-i şalāħ ve erbāb-ı felāħ ĥātırından gitmegi muşibet bilürler

Ķıt‘a

+ - + -/ + + - -/ + - + -/ + + - -

Tu ceħd kun ki kunī cāy-ı ĥ̄iş (18) der-dil-i merdüm
Ki dil nazargeh-i Ĥaķķest tā der-ān nazār āfetī
Eger zi-‘ arş der-āfetī be-künc-i cāh-ı melāmet

²⁵⁶² الْوَفَاءُ بَعْدَ الْوَفَاءِ Ölümünden sonra vefanın değeri anlaşılır. (Hadīs) Süllemî, Ādābu’s-Sohbet, Hadīs No: 124.

Hezār bār ez-ān bih ki (19) ez-dilī be-der āfetī

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [63] (Ahreb)

İmrüz der-în zamāne-i 'ahd-şiken

Bugün bu 'ahd şıyıcı zamānede

Kū dūst (20) ki 'ākıbet ne-kerded düşmen

Katı dost ki 'ākıbet olmaya düşmen

Tenhāyi-rā ez-ān giriftem dāmen

Tenhālıguñ (21) anuñcün dutdum etegin

Tā dūst ne-bīnedem be-kām-ı düşmen

Tā dost görmeye beni düşmen murādınca murād budur ki [İ220a] (1) ehl-i dünyā ve erbāb-ı hevā dostlığı pāydār degüldür belki dostlukları 'adāvete mü'eddī olur ki 'ısyāna (2) tahrīz iderler pes anlardan 'uzlet ihtiyār itmek gerek tā ki dost-ı ḥaḳıķī beni düşmen murādınca 'ısyānda görmeye (3)

Ḳıṭ'a

++--/+-+--/++-

Düş der-tengnā-yı fikr merā

Bā-ḥıred şoḥbet ittifaḳ üftād

Guftem ez-rāh-ı 'aḳl nev'ī kun

Ki şudem ez-ġamān-ı dehr (4) āzād

Guft yārī ṭaleb ki der-'ālem

Şehr-bend-i vefā kuned bünyād

Be-ṭarīḳ-i ṭaleb be-gerdīdem

Sālhā der-cihān-ı kevn (5) ü fesād

Der-cihān ḥiç kes ne-dīdem kū

'Āḳıbet dūstī be-bād ne-dād

Çün çünīnest her ki der-'ālem

Ferd kereded (6) Ḥudāş ḥaber dehād

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [64] (Ahreb)

Ey düst be-kām-ı düşmenānem kerdī

Ey dost beni düşmenler murādınca eyledüñ (7)

Büdem çü bahār çün hazānem kerdī

Bahār gibi idüm beni hazān gibi eyledüñ

Der-kīş-i tu men rāst büdem hemçün tır

(8) *Senüñ terkeşüñde ben doğru idüm oğ gibi [kīş dīn ma' nāsına ve mezheb ma' nāsına ve terkeş ma' nāsına gelür]*

Ḳurbān revemet çerā kemānem kerdī

Ḳurbāna giderüm saña niçün (9) beni kemān eyledüñ murād mütেকellimden ten ve muḥātabdan nefsdür lācerem beden nefse dir beni şeyāṭīn murādınca kılduñ ve bahār (10) gibi tāze vü ḥandān idüm hazān gibi ḥarāb u rīzān kılduñ ve ben müstaḳīmü'l-ḳāmet idüm kemān gini munḥanī ve ḥacil-i (11) ' ışyān ile nākes ü münkesī kılduñ

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Ten ü cān ' aql u dil ender-fiğānend

Heme feryād şān ez-nefs nefesest (12)

RUBĀ' İ-İ ĀḤİR [65] (Ahreb)

Ez-merdümi vü selimī vü miskīnī

Ādemlikden ve bönlükden ve miskīnlikden

V'ez-manşıb u tekebbür ü ḥod-bīnī

(13) *Ve manşıbdan ve tekebbürden ve ḥod-bīnlikden*

Ber-āteş eger nişānīm be-nişīnem

Od üzre naşb iderseñ otururum (14)

Ber-esb eger nişānemet ne-nişīnī

Eger at üzre naşb idersem ya' nī bindürürsem oturmazsın murād rūḥuñ nefse (15) ḥiṭābını zıkrdür ki beyt-i evvelde mışrā' -ı evvel rūḥuñ vaşfidur mışrā' -ı şānī nefsuñ vaşfidur ve beyt-i şānīden (16) mışrā' -ı evvel rūḥuñ muṭāva' atin mışrā' -ı şānī nefsuñ muḥālefetin beyāndur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Ne-dānem ' özr-i ḥırmān (17) ez-ḥuzüret

Be-cüz bī-ṭālī' i va' llāhu a' lem

RUBĀ' İ-İ ĀḤİR [66] (Ahreb)

Ġāfil me-nişīnī ez-tizī-i āh

Ġāfil oturma āh itiliginden (18)

K'āteş resedet zi-āteş-engizi-i āh

Ki od irer saña āhuñ qarışdurıcılığından

Tā der-ser-i kūy-ı ħod (19) **ne pendārī sehl**

Tā kend maħallūñ başında āsān şanmayasın

Şeb-kerdi-i girye vü seher-ħizi-i āh

Ağlamanuñ (20) *gice tolanmasından ve ehl-i seher kalķmasından* murād bundan
nefs-i ' adūyı tev' iddür

Şi' r

Nefsü'l-muħibbe (21) ' ale'l-esķāmi şābiretün²⁵⁶³

Le' alle müsķimehā yevmen yūdāvihā

RUBĀ' İ-İ ĀĦİR [67] (Ahreb)

Ber-dil ğam-ı rüzgār tā key dārī

Göñül üzre [İ220b] (1) *rüzgār ğamın niceye dek dutarsın*

B'üzgār cihān u her çi der-vey dārī

Terk kıl cihānı ve her ne ki anda (2) *dutarsın*

Yārī vü şarābī taleb ü pāy-ı güli

Bir yār ve bir şarāb iste ve gül dibini

Der-dest künün ki cür' a mī-dārī

(3) *Elde şimdi ki şarāb baķiyyesin dutarsın* murād budur ki çün bir mürşid-i tarīkatūñ
ve ' ışķ-ı ħaķīkatūñ vardır bir maķām-ı (4) keşfde ' ibādete iştiğalde olup ğam-ı
cihānı ve andan olanı terk kıl

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Men ez-dünyā vü māfihā ferāġat dārem (5) ü dārem

Nigāreynī ki yek müyeş bih ez-dünyā vü māfihāst

RUBĀ' İ-İ ĀĦİR [68]

[Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün]

Nür-ı Ħudā nümāyedet āyine-i mücerredī

Allāh nürn (6) *gösterür saña mücerredlik āyīnesi*

Ez-der-i mā der-ā ger tālīb-i ' ışķ-ı sermedī

²⁵⁶³ "Āşığm nefsi hastalıklara sabırlıdır. Umulur ki ona hastalıkları veren günün birinde onu tedāvi de eder."

Bizüm apumuzdan gel ierü eger 'ışk-ı sermedi (7) alıbi iseñ

Bāde be-dih ki dūza er nām-ı gūnāh-ı mā bered

arāb vir ki eger cehennem bizüm gūnāhımız adın iletürse

Āb (8) zened ber-āteřeř mu' cize-i Muhammedi

u urur anuñ odı üzre mu' cize-i Muhammedi

Cān u dil-i tu Hāfizā beste-i dām-ı ārzüst

(9) Senüñ cānuñ ve gönlüñ ey Hāfiz ārzü aınuñ balanmışdır

Ey müte' allı-ı acel dem me-zen ez-mücerredi

Ey müte' allı-ı řerm-sār (10) nefes urma mücerredlikden murād tecerrüdi midatdür ki ehl-i tecerrüd olan řāhib-i ā'at nārdan ğam yimez ki cehennem üzre (11) uğrayıca cehennem aña dir cüz yā mü 'minü fead efe 'e nūrüke nārı²⁵⁶⁴ ve kendüye ıāb-i dūnyāya müte' allı olup tecerrüd (12) da' vīsın idene naşıat ider ki ul fi'le muvāfi olmama ' aybdur

Beyt

+ + - - / + - - - / + + -

Da' vi-i ' ışk kerden āsānest²⁵⁶⁵

Lik vey-rā delil (13) ü burhānest

RUBĀ' İ-İ ĀİR [69] (Ahreb)

Men cāy-ı ğam-ı tu dil-i derviş kunem

Ben senüñ ğamuñ yerini derviş gönli iderüm

Derd-i tu devā-yı (14) ciger-riş kunem

Senüñ derdüñi yaralu ciger devāsın iderüm

endān ki tu ber-dilem cefā biş kuni

Ol deñlü ki sen cefāyı (15) gönlüme ziyāde idersin

Men ber-ser-i ānem ki vefā biş kunem

Ol fikir üzreyin ki vefāyı ziyāde idem murād ğam-ı Hāa albini mekān (16) ıldıın ve derd-i Hāı devā bildügin ve azāya rızā virdügin zıkrdür

ı'a

+ - - - / + - - - / + - -

Cefā-rā ün pey-i iřlā-ı men kerd

Vefā dānem (17) men ān cevri ü cefā-rā

²⁵⁶⁴ جز يا مؤمن فقد أطفأ نورك ناري (...) Ey mümin, senin nurun narımı (cehennemi/azabı) söndürmüştür. (Hadis), Taberānı, el-Mu'cemü'l-Kebir, Hadis No: 668.

²⁵⁶⁵ Mevlānā Celāleddin-i Rūmı, **Fıhi Mā Fıh**, (ev. Meliha Ülker Anbarcıolu), Ata Yayınları, İstanbul 2010, s. 50. "Ařk davası eylemek kolaydır, ancak bunun delili ve řāhidi vardır."

Cefā-rā ez-pey-i ı̄slāhem efzūd
Beyefzāyem meneş mihr ü vefā-rā

RUBĀ'Ī-Ī ĀĦĪR [70] (Ahreb)

Guftem ki çi hālest (18) be-dān şirīnī

Didüm ki ne hāldür ol tatluda

Guftā tu selīm ü sāde vü miskīnī

Didi sen selīm ü sāde vü miskīnsin (19)

Der-āyine-i cemāl-i mā hālī nīst

Bizüm cemālīmüz āyinesinde bir hāl yoqdur

Tu merdüm-i çeşm-i hod der-ān mī-bīnī

Sen kendü gözün (20) bebegin anda görürsin murād şun^c-ı Hakkı beyāndur ki lahm u cildi şöyle şāfi ve mücellā kılmış ki mir'āt olup anda nāzır olan (21) ^cayn-ı insānuñ insān ^caynı görünür [insān-ı ^cayn ^cArabīdür merdüm-i çeşm Fārisīdür göz bebegi Türkīdür]

RUBĀ'Ī-Ī ĀĦĪR [71] (Ahreb)

Çeşmem çü ruḡ-ı nigār-ı men gül-gün şud

Benüm gözüm çün benüm nigārım yüzi [İ221a] (1) gibi gül renklü oldı

V'ez-hün-ı dilem hāne-i çeşmem hün şud

Göñlümün ḡanından gözüm evi ḡan oldı

Maḡbüb-ı (2) men ez-nāz çünin guft merā

Benüm maḡbūbum nāzdan böyle didi baña

K'ey yār-ı ^cazīz-i hāl-i çeşmet çün şud

Ki ey yār-ı (3) ^cazīz gözünün hālī niçe oldı murād budur ki bir kerre gözi ağrımış ol ḡasb-i hālī ḡikāyet ider (4)

RUBĀ'Ī-Ī ĀĦĪR [72]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

Bülbül ender-nāle vü gül nāle-i ḡaş mī-zened

Bülbül nālede ve gül ḡoş güler [ḡoş fetḡ-i ḡā ile oḡunmaḡ gerek]

Çün ne-süzed dil ki dilber der-vey āteş (5) mī-zened

Nice yanmasun göñül ki dilber aña od urur

Nā-ḡoşihā dīdeem z'ān zāhid-i peşmīne-puş

Nā-ḡoşluḡlar (6) görmışdür ol yün giyen zāhidden

Men ğulām-ı muṭribam k'ibrişim ḥaş mī-zened

Ben muṭrib ḳulıym ki ḥoş ibrişim (7) urur

Zāhiren ez-tır-i müjgāneş ḥazer kerden çı sūd

Zāhiren anuñ kirpigi oḳından ḥazer itmek ne fāyda

Zahm-ı pinhānem (8) be-ebrū-yı kemān-keş mī-zened

Baña gizlü zahmı ol yay çekici ḳaşdan urur murād zāhid-i ḥuşkdan şikāyet ve ehl-i zevḳi (9) midḥat ve nefsuñ vesāvis ü izlalde ḥikāyet ve mekā'idinden zücretdür

RUBĀ'İ-İ AḤİR [73] (Ahreb)

Der-ġurbet eger kesī be-māned māhī

(10) Ğurbetde eger bir kimse ḳala bir ay

Ger ġüh buved ez-ū ne-māned gāhī

Eger tağ olursa andan ḳalmaz bir şaman ya' nī be-ġāyet (11) za' if olur

Bī-çāre ġarīb egerçi bāşed sākin

Bī-çāre ġarīb egerçi sākin ola

Çün yād-ı vaṭan kuned ber-āred āhī

(12) Çün vaṭan yādın ide ḳaldurur bir āh murād zāhire naṣar zāhirde ġurbetde olanuñ ḥālin ḥikāyetdür ve ma' nāya naṣar (13) rūḥ-ı ġarībūñ ḥazret-i 'indiyyet-i İlähiyyeden mehcür olduġı elemler ḥikāyetdür za' fandan murād zāhirī yā bāṭınidür (14)

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+-

Çün be-yād āyed merā yā reved yār-ı ḥ'ışten

Ḥün-ı dil bīnem zi-dīde der-kenār-ı ḥ'ışten

Kes çü men der-dest-i hicrān (15) pāymāl-ı ġam me-bād

Bī-dil ü ser-geşte vü ḥayrān be-kār-ı ḥ'ışten

Ger şabā büyi dihed ez-sünbül-i sīr-āb-ı yār

Cān ber-efşānem (16) be-büy-ı gül-'izār-ı ḥ'ışten

'Ömr zāyi' geşt ü ez-kirdār cüz ḥasret ne-mānd

Tā çı bīnem rüz-ı ḥaşr ez-Kirdġār-ı ḥ'ışten (17)

Çün dil-i [in] 'aşd der-āteş-i firḳat be-sūht

Zed be-rev ābī zi-çeşm-i eşk-bār-ı ḥ'ışten

RUBĀ‘Ī-Ī ĀĤĪR [74] (Ahreb)

Şāhā çü tu-rā būd (18) āteş ü ‘adl ü seḥā

Ey şāh var idi od ya‘nī ġāzab u ‘adl ü seḥā

Ān merd menem ki mī-sitāyem be-sezā

(19) *Ol merd benem ki ögerüm lāyık ile*

Bed-ḥāḥ çı keyed kerd nāgeh ki ez-ān

Yaramaz dileyici ne mekr eyledi nāgāh ki andan (20)

Dī rūz be-kerd ḥāṭret dād murād

Dünki gün eyledi ḥāṭruñ ‘adl baña murād budur ki Ḥ‘āce Ḥāfızı pādşāha (21) nifāk itmişlerdür bu rubā‘Ī ile pādşāhı tesliyyet idüp ḥimāyet ṭaleb ider

Ḳıṭ‘a

---+/-+---/+---+/-+---

Der-ḥaḳḳ-ı bende gerçi gürühī zi-müfsidān [İ221b] (1)

Her yek hemī kunend be-nev‘ī si‘āyetī

Bā-in heme zi-ḳaşd heme ‘ālimem çı pāk

Ger bāşedem zi-‘avn-i tu endek ḥimāyetī (2)

RUBĀ‘Ī-Ī ĀĤĪR [75] (Ahreb)

Yā Rabb be-dārende-i ḥācāt tūyī

Yā Rab çü ḥācetler ḥāşıl idici sensin

Hem ḳāḍi vü kāfi-i mühimmāt (3) tūyī

Hem mühimātuñ ḳazā idicisi ve kifāyet idicisi sensin

Men sırr-ı dil-i ḥ‘işten be-tu mī-güyem

Ben gönülümün (4) sırrını saña dirüm

Çün ‘ālem-i esrār-ı ḥafıyyāt tūyī

Çün esrār-ı ḥafıyyāt sensin murād budur ki sırrımı senden (5) ihtifā itmezüm zīrā ‘ālem-i esrār-ı ḥafıyyesin ve ḥācātımı senden ġayrıdan istemezüm zīrā ḳāḍi-i ḥācāt ve kāfi-i (6) mühimmāt sensin

EL-MEŞNEVİYYĀT²⁵⁶⁶

[Meşnevī] [M.1]

[Bu meşneviyyâtda nüsaḥ muḥtelîfedür bu faḳîr ihtiyār itdüğü eşaḥḥ olandır]

²⁵⁶⁶ Beyt ‘aded: 36.

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün]

(1) Elâ ey âhû-yı vahşî kücâyî

Âgâh ol ey (7) vahşî âhû kandesin

Merâ bâ-tust bisyâr âšnâyî

Benüm senüñ ile vardur çok âšnâlıgum murâd mütekellimden rûh (8) ve muhâtabdan nefsdür ki rûha muvânesetden vahşî

(2) Dü tenhâ-rev dü sergerdân dü bî-kes

İki yalnûz gidici (9) iki hayrân iki kimsesüz

Dü dâmet der-kemîn ez-pîş ü pes

İki ağun senüñ pûsîdedür öñden ve arddan murâd (10) mısrâ' -ı evvelden rûh ve nefş vaşfidur ve mısrâ' -ı şânî mazmûnı rûhuñ nefse nuşıdur ki öñ ki ahiretdür tûl-ı (11) emel ve nisyân-ı mevt anuñ ağıdur ki bunuñ 'aksi olmak dañi câ' izdür 'amel-i ahiret itdürmez ve ard ki dünyâdur anuñ ağı (12) hubb-ı dünyâ ve mâsivâdur

(3) Biyâ tâ hâl-i yek-dîger be-dânîm

Gel tâ birbirimizüñ hâlin bilelüm

Murâd-ı hem be-cüyîm er tevânîm

(13) *Murâdımız isteyelüm eger kâdir olursağ murâd rûhuñ nefsi da' vetidür ki birbirinüñ hâlin bilüp ittifâk idüp (14) vuşul ila'llâh taleb ideler kâdirler ise*

(4) Ki mî-binem ki in deşt-i müşevveş

Ki görelüm ki bu müşevveş şahrâ

Çerâgâhî (15) ne-dâred îmen ü haş

Otağı yokdur emîn ü hoş murâd şahrâ-yı müşevveşden dünyâdur ki emn ü hoşluk ile (16) olıcağ 'ıyş u 'işreti yeri yokdur [hoş fetḥ-i hâ ile oğunmağ câ' izdür]

(5) Ki h'âhed şud be-güyîd ey refikân

Kim olsa gerekdür diyeñ ey yoldâşlar (17)

Refik-i bî-kesân yâr-ı ğarîbân

Bî-kesler yoldâşı ve ğarîbler yârı murâd budur ki dünyâ ki dâr-ı ğurbetdür ve ahiret (18) ve hazret-i 'indiyyet-i İlâhiyye ki vaṭan-ı aşlıdür aña vuşüle kimse refik-i şefik olmaz ve işâl-i ğurbet kılamaz (19)

(6) Meger Hızr-ı mübârek-pey der-âyed

Meger izi mübârek Hızr gele

Zi-yümn-i himmetes kârî ber-âyed

Anuñ himmeti bir berekâtından (20) bir iş hâşıl ola murâd budur ki mürşid-i tarîkat ve şeyḥ-i şâhib-hâlet gele anuñ himmeti ile vuşul hâşıl (21) ola

(7) Meger vaqt-i vefâ-perverden âmed

Meger vefâ beslemek vaḳti gelmiş ola

Ki fâlem lâ teẓernî ferden²⁵⁶⁷ âmed

Ki fâlum [İ222a] (1) lâ teẓernî ferden gelmiş ola murâd buduru ki meger vâ'llâhu yehdî men yeşâ 'u ilâ şırâtın müstaķîm²⁵⁶⁸ va' dine vefâ (2) idicek vaķt gelmiş ola ki fâlda rabbi lâ teẓernî ferden ve ente ĥayru'l-vârişîn²⁵⁶⁹ gelüp ĥazret-i Ĥaķ cezbe şalup (3) hidâyet ü ' inâyet kıla

(8) Ki rûzî reh-revî der-ser-zemîni

Ki bir gün bir sâlike bir memleket başında

Be-luṭfeş (4) guft rindî ĥoşe-çîni

Luṭf ile didi bir başaķ degşürici rind murâd bundan sülük-ı tarikatün ve vuşul-i (5) ĥazretün şu' übetin beyândur ki bir sâlike bir muĥliş tâlib su'âl idüp dimiş

(9) Ki ey sâlik çi der-enbâne dâri

(6) Ki ey sâlik tağarcıgunda neñ vardur

Biyâ dâmi be-hih ger dâne dâri

Gel ağ ĥo eger dâneñ var ise murâd (7) budur ki dir vuşul ila'llâh için vâsiṭa ve vesîlenün vardur

(10) Cevâbeş dâd guftâ dâm dârem

Cevâb virdi (8) didi ağum vardur

Velî sîmurğ mî-bâyed şikârem

Velî sîmurğ gerekdür benüm şikârum murâd budur ki ol sâlik (9) bu maĥlaşa cevâb virür ağum vardur benüm şikârum sîmurğ olmağ gerek dimiş

(11) Be-guftâ çün be-dest âri (10) nişâneş

Didi nice el getürürsin anuñ nişânın [çün lafzı imâle iledür]

Ki ez-mâ bî-nişānest âşiyāneş

Ki bizden bî-nişāndur (11) anuñ yuvası murâd ĥazret-i Ĥaķķa vuşul be-gâyet şu' bdur dimekdür

(12) Çü ân serv-i sehî şud kârvânî

Çün ol (12) serv-i sehî kârvânı oldı

Çü şâĥ-ı servi kun dîde bânî

Serv budağı gibi kııl gözçilik murâd budur ki çün (13) anuñ 'uluvv-ı derecesi vardur ve bir mekânda mütemekkin degüldür yüce mekânda 'uluvv-ı himmet ile tâlib ü

²⁵⁶⁷ لَا تُذَرْنِي فَرْدًا Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısı, (her şey sonunda senindir). (Kur'ân, Enbiyâ 21/89).

²⁵⁶⁸ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ Andolsun biz (bilmediklerinizi size) açık seçik bildiren âyetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir. (Kur'ân, Nûr 24/46).

²⁵⁶⁹ لَا تُذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısı, (her şey sonunda senindir). (Kur'ân, Enbiyâ 21/89).

nāzir olmak (14) ve ‘uluvvu’l-himmete mine’l-îmân²⁵⁷⁰ hasebince keşret-i tã‘at ile derece-i ‘âliye ve kırbet-i Hâk hâşıl kılmak gerekdür

(13) Me-dih (15) cām-ı mey ü pây-ı gül ez-dest

Ƙoma şarāb Ƙadehin ve gül dibin elden

Velî gāfil me-bāş ez-dehr-i bed-mest

Velî (16) gāfil olma bed-mest dehrden murād budur ki ‘ışık-ı İlāhî ile bir şāhib-i keşf etegin elden Ƙoma velî meger dūnyādan (17) ve ħubb-ı māsivādan gāfil olma

(14) Leb-i ser-çeşmeî vü taraf-ı cūyî

Bir ser-çeşme ve vir ırmağ kenārını elden Ƙoma

Nem-i eşkî (18) vü bā-ħod guft u gūy

Göz yaşı nemini ve kendüñ ile dimeyi ve itmeyi murād budur ki bir menba‘-i feyzî ve maħall-i fażlı (19) ve girü zārî ve virdi ve ezkārî terk itme

(15) Niyāz-ı men çî vezn āred der-în sāz

Benüm niyāzum ne vezn getürür (20) bu yerākda

Ki ħürşid-i ğanî şud kîse-perdāz

Ki ğanî güneş oldu kîse tamām idici murād budur ki niyāzuñı daħi kārlar (21) mülāhaza itmeyüp benüm niyāzımuñ ne Ƙadri vardur bu ‘amelde ki envār şāhibi olanlar cemī‘ varlıkların bezl itmişler [İ222b] (1) andan şāñra ‘izz-i ħazrete yitmişler derdi [sāz çalgı ma‘nāsına ve yerāk ma‘nāsına ve fā‘ide ma‘nāsına ve sāhten lafzından emrdür ve vaşf-ı terkibi isti‘māl olunur]

(16) Be-yād-ı reftegān u düstdārān

Gitmişler ve muħibler yādına

Muvāfiğ kerd bā-ebr-i bahārān

(2) *Muvāfiğ eyledi bahārlar bulutın* murād budur ki ol muħliş tãlib-i enbiyā-yı ‘azām ve evliyā-yı kirām ve ‘uşşāk-ı Hâk yādına bahārlar (3) bulutın muvāfiğ eyledi ya‘nî çok ağladı ve baña didi

(17) Çü nālān āyedet āb-ı revān piş

Çün inleyerek gele senüñ önüne (4) mā-yı cārî

Meded baħşeş zi-āb-ı çeşme-i ħış

Meded bağışlar kendü çeşmeñ şuyından murād sen daħi vāfir ağla dimekdür (5) ol muħliş tãlib ile mükāleme tamām olup ibtidā-yı kelāma ‘avdet kılp dir

(18) Ne-kerd ān hemdem-i dirin müdārā

(6) *İtmedi ol eski muşāhib müdārā*

Müselmānān müselmānān Ĥudā-rā

Müslümānlar müslümānlar Allāh için murād rüħüñ (7) nefsdan şikāyetidür ol yār-ı Ƙadīm müdārā ve muvāfağat itmedi dir

²⁵⁷⁰ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği îmāndandır. (Hadîs)

(19) Çünân bî-rahm zed zaħm-ı cüdâyî

Öyle rahmsuz urdı (8) ayruluk zaħmeti

Ki güyî ħod ne-büdet ašnâyî

Ki diyessin olmadı senüñ ile ašnâlık murād nefsün mecrüh idüp (9) muħālefet itdügün hikāyetdür

(20) Be-reft ü tab‘-hoş başem ħazın kerd

Gitdi hoş olıcı tab‘umu maħzün eyledi

Birāder bā-birāder (10) key çünin kerd

Ķarındaş Ķarındaşa kaçan böyle itdi murād budur ki rüh nefsdan şikāyet idüp dir nefs benüm birāderüm (11) iken beni terk idüp maħzün eyledi ve ħaĶĶ-ı uħuvveti ri‘āyet itmedi Ķanğı Ķarındaş Ķarındaşa böyle itdi

(21) Meger Ħızr-ı (12) mübārek-pey der-āyed

Bu mişrā‘ bi-‘aynihi geçmişdür

Ki in tenhā be-dān tenhā resāned

Ki bu yalñuzu ol yalñuza ulaşdura (13) murād budur ki meger bir mürşid-i Ķarikat gelüp rüh ile nefs ortasında muvāşalat kıla

(22) Çirā bā-baħt-ı ħod çünin sitizem

(14) Niçün kendü baħtum ile ‘inād idem

Çirā ez-ṭālī‘ -i ħod mī-girizem

Niçün kendü ṭālī‘ümden kaçayın murād rühüñ muĶtezā-yı (15) ‘aĶl ħasebince kelāmını hikāyetdür ki dir nefsüm ile baħş ü cidāli terk idüp nefsi terk itmegi terk idüp ‘azm-i Ķarīķi (16) kendü nefsümde berk idüp dost cānibine teveccüh idem nitekim dir

(23) Hem eknün rāh-ı mihr-i düst ħirem

Hem şimdi (17) dost menzili yolını dutam

Ki ger mirem hem ender-rāh mirem

Ki eger ölürsem yolda ölem zirā şart-ı muħabbet oldur ve (18) Ķarikat erenlerinüñ ‘ādetidür silsile-i Ķarikatde vefāt idenlerinüñ ervāhın du‘ā-yı ħayr ile yād idüp şād iderler (19) nitekim dir

(24) Ķarībā-rā ħarībān yād ārend

Ķarībler ħarībleri añarlar

Ki işān yek-diger-rā yādgārend

Ki bunlar birbirinüñ (20) yādgārı ve Ķā‘im maĶāmıdırurlar

(25) Tu gevher dāri ez-ħarmuħre bü’gzer

Senüñ gevherün vardur göz boncuğundan geç

Be-ṭarzi (21) k’ān ne-kerded şuhre bü’gzer

Bir şekl ve üslûb ki meşhûr olmaya andan geç murâd rûhuñ kendü nefsine hitâbını zikrdür ki [İ223a] (1) rûh kendüye dir senüñ ki gevher-i imânuñ ve 'irfânuñ vardır gerekdür ki zehârif-i dünyâdan ve sünnet-i meşhûra (2) olmayandan geçesin

(26) Çü men mâhî-i kilk ârem be-tahrîr

Çün ben kalem balığın tahrîre getürem

Tu ez-nûn v'el-kalem²⁵⁷¹ mî-purs (3) tefsîr

Sen nûn ve kalemde sor tefsîri murâd budur ki Hâce Hâfız dir ben kalem ile tahrîr itdügüm mefhûm Kur'âna muvâfiqdur (4) pes benüm tahrîr itdügümüñ tefsîrin Kur'ândan su'al kııl

(27) Refikân kadr-i yek-diger be-dânîd

Ey yoldaşlarsuz bir biriñüz kadrini bilüñ (5) ve muvâfaqat kıluñ

Çü ma'lümeşt şerh ezber be-h'ânîd

Çün ma'lümdür şerh ezber okımağ murâd budur ki rûh dir (6) benüm refiküm nefsi idi benüm kadrüm bilmedi mürâfaqat u muvâfaqat kılmadı siz kadrüñüz bilüñ ve mürâfaqat kıluñ ve şerh-i kitâb-ı (7) tarîkat ma'lümdür anuñ ile 'amel kıluñ

(28) Maqâlât-ı naşihat-gü hemînest

Pend diyicinüñ maqâlâtı budur

Ki hükm-endâz-ı (8) hicrân der-kemînest

Ki hicrânüñ ok atıcısı pusıdadur murâd budur ki naşihati dutup 'amel idüñ ve illâ (9) nâgihân tîr-i hicrân atıcı kemân ile kemînden tîr urup helâk eyleyüp dünyâdan âhirete gaflet ve ma'şiyet (10) ile gidersiz

(29) Revân-râ bâ-ıred der-hem siriştem

Cânı 'aql ile yoğurdum

V'ez-ân tohmî ki hâşıl geşt (11) kiştem

Andan bir tohm ki hâşıl oldu ekdüm murâd budur ki rûh ile 'aqlı birbiri ile qarışdurup muvâfaqat (12) itdürdüm ikisinden hâşıl olan tohmı ki fikr-i âhiretdür ekdüm hülâşa-i murâd siz daği böyle idüñ dimekdür

(30) Biyâver nükhet-i (13) in tayb-ı ümmîd

Getür bu ümîd taybınuñ hoş kokusın

Meşâm-ı cân mu'atтар sâz cāvîd

Cân meşâmın mu'atтар kııl (14) ebedî murâd budur ki bu zıkr itdügüm kelimât neşâ'ih-i tayb-ı tayyibdür bunda râyiha-i tayyibesin getirüp meşâm-ı cânı (15) ebedî mu'atтар kııl

(31) Ki in nâfe zi-çin-i ceyb-ı hurest

Ki bu nâfe hür yaqası çinindendür [ya' nî bûsuñ bir hürüñ yaqası büklümindendür]

²⁵⁷¹ ن وَالْقَلَمُ Nûn. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki, (Kur'ân, Kalem 68/1).

Ne ez-ān āhu ki ez-merdüm (16) nefürest

Ol āhūdan degüldür ki ādemden nefret idicidür murād budur ki bu kelimāt-ı nesā'ih zāhir Çin (17) vilāyetinden ve ādemden nefret ider āhū nāfesinden degül bil ki cevri yakası çinindendür pes bu ol miskden (18) etyeb ve rāyihası mü'ebbeddür ve cān meşāmını tatyib ider çayyibi ten meşāmına maqşür degüldür

(32) Feraḥ-baḥşī der-in (19) terkīb peydāst

Feraḥ bağışlamak bu terkībde zāhirdür

Ki nağz şî' r ü mağz-ı cān-ı eczāst

Ki şî'rūn (20) güzeli ve cān ve a'zānuñ iligi ve zübdesidür murād budur ki bu bir terkīb-i müferrehdür ki eş-şî'rü kelāmun feḥasenehu (21) ḥasenün ve kabîḥuhu kabîḥun²⁵⁷² ḥasebince şî'r ḥüsndür ve inne mine's-şî'ri ḥikmete²⁵⁷³ mücebince ḥikmetü'l-İlāhiyyedür ki zübde-i rûḥ [İ223b] (1) u 'azā ve müferreḥ-i rûḥ u kuvādur bilgil ki evlād-ı ādemüñ ba'zı ehl-i nefis olup maḫzar-ı celāl ü ḳahr olur (2) ve ba'zı ehl-i rûḥ olup maḫzar-ı cemāl ü luḫf olur ve gāḥ keşret-i tā'āt sebep-i sa'adet olmaz ve gāḥ ḳillet-i seyri'āt (3) bā'is-i şekāvet olur bu ma'nā beyānı için ḥāce buyurur

(33) Der-in vādī be-bāng-ı seyl bi'şnev

Bu derede seyl (4) āvāzı ile işit

Ki şad men ḥün-ı ma'şümān be-yek cev

Ki yüz batman ma'şūmlar ḳanı bir arpaya

(34) Per-i (5) Cibril-rā incā be-süzend

Cebrā'il ḳanadın burada yaḳarlar

Be-dān tā küdekān āteş fürüzend

Anuñ ile (6) ki oğlancıklar od yaluñlandururlar murād sebep-i cüz'î redd-i külliye bā'is olur dimekdür

(35) Süḫan guftn ki-rā yārest (7) incā

Söz söylemege ve i'tirāz itmege kime ḳudret vardur burada

Te'āla'llāḥ çî istiğnāst incā

'Ālīdür (8) Allāḥ ne istiğnā vardur burada ki keşret-i 'ibādetden müntefi' olmaz ve keşret-i ma'şiyetden mutaḫarrır olmaz

(36) Be-rev Ḥāfız (9) der-in mu'riž me-zen dem

Yüri Ḥāfız bu maḫall-i 'arzda nefes urma

Süḫan kütāḥ kun va'llāhu a'lem

Sözi (10) ḳışsa ḳıl va'llāhu a'lem murād budur ki bu ḳazā vü ḳader sırrıdır buña evlād-ı ādem 'ālim degüldür va'llāhu a'lem (11)

²⁵⁷² الثَّيْبُ كَلَامٌ فَحَسَنُهُ حَسَنٌ وَقَبِيحُهُ قَبِيحٌ Şiir de normal bir söz gibidir. İyisi iyi, kötüsü de kötüdür. (Hadîs), Müsnedü's-Şâfiî, Hadîs No: 1669.

²⁵⁷³ إِنَّ مِنَ الثَّيْبِ حِكْمَةً Şüphesiz ki bazı şiirler hikmettir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 621, Hadîs No: 5010.

SÂKİNÂME²⁵⁷⁴

[Meşnevî] [M.2]

[Dîvân-ı Hâfız nüshalarından çok nüsha cem' idüp her birinde olan ebyâtı yazup ve tertîb-i hüsn virüp bu şerhde derc itdüm nüsha-i câmi'e olmışdur ba'zı ebyâtı Hâfızuñ degüldür diyüp inkâr olunmaya]

[Fe' ülün Fe' ülün Fe' ülün Fe' ülün]

(1) **Biyâ sâkı ân mey ki hâl âvered**

Gel ey sâkı ol şarâb (12) hâl getürür

Kerâmet fezâyed kemâl âvered

*Kerâmet arturur kemâl getürür murâd sâķîden mürşid ve şarâbdan (13) 'ışķ-ı İlähî idügi murâden ma' lüm olmışdur ve bu beyt merhündür [ve bu Sâķinâmede her yerde *biyâ sâķî* vâķı' olup ba' dehu şarâb vaşf olunmışdur beyt-i şāniye merhündür ğaflet olunmaya]*

(2) **Be-men dih ki bes bî-dil üftâdeem**

Baña vir ki (14) ziyâde gönülsüz düşmişümdür

Vezîn her dü bî-hâşıl üftâdeem

Bu ikiden bî-hâşıl düşmişümdür murâd budur ki (15) baña 'ışķ-ı İlähî vir ki ziyâde 'âşķ-ı bî-dil ve kerâmet ü kemâlden bî-hâşıl vâķı' olmuşdur

(3) **Be-dih sâķi ân kîmyâ-yı (16) fûrûh**

Vir sâķi ol fetħler kîmyâsın

Ki bā-genc-i Kārûn dihed 'ömr-i Nûh

Ki Kārûn ħazînesi ile vire (17) Nûh 'ömrini murâd budur ki baña şol 'ışķ-ı İlähî vire ve bir tâ' ate irşâd ķıl ki küşûf-ı kîmyâsıdır ve ğinâ-yı (18) ķalb ile keşret-i şevâb virür

(4) **Be-dih sâķi ân mey k'ez-ü cām-ı Cem**

Vir sâķi ol şarâbı ki andan Cem cāmı

Zened lâf-ı (19) binâyi ender-'adem

Urur görıcilik lâfin 'ademde murâd cām-ı Cemden ķalbdür pes ey mürşid baña ol 'ışķ-ı (20) İlähî vir ki ķalb ma' dümât u muğayyebât müşâhedesi da' vâsın ide

(5) **Be-dih tâ be-rüyet küşâyend bāz**

(21) *Vir tâ senüñ yüzüñe açalar girü*

Der-i kāmranî vü 'ömr-i dirāz

Murâd sürıcilik ķapusın ve uzun 'ömr murâd budur ki [I224a] (1) şeyħe dir baña şol 'ışķ-ı İlähî vir ki andan saña daħi girü fetħ-i bāb vâfir-i şevâb ola

²⁵⁷⁴ c Aded-i Ebyât: 149.

(6) Biyā sāḳi ān āteş-i tābnāk

(2) *Gel sāḳi ol ḫarāretlü od*

Ki Zerdüşt mī-cūyedeş zir-i ḫāk

Ki Zerdüşt nām imām ister anı topraḫ (3) altında murād budur ki ol ʿışḳ-ı İlähî ve t̄āʿ at-i şāhî ki imām-ı enām vefātundan soñra ārzü ider [Zerdüşt ve Zerādeşt İbrāhîm ʿaleyhiʿs-selām milletinden bir imāmuñ ismidür baʿzılar āteş-perest idi dimiş]

(7) **Be-men dih ki der-kīş-i (4) rindān-ı mest**

Baña vir ki mest rindler mezhebinde

Çi āteş-perest ü çî dūnyā-perest

Āteş-perest nedür dūnyā-perest (5) nedür murād budur ki mest-i Ḥaḫ olan ḳayında dūnyā-perest ile āteş-perestlik nedür

(8) **Biyā sāḳi ān cām-ı Cem dih merā**

(6) *Gel sāḳi ol cām-ı Cemi vir baña*

Taʿallül me-kun dem be-dem dih merā

Taʿallül itme dem be-dem vir baña

(9) **Biyā sāḳi ān cām çün (7) selsebîl**

Gel sāḳi ol selsebîl gibi ḳadeḫ

Ki dil-rā be-firdevs bāşed delîl

Ki gönli firdevse delîl olur (8)

(10) **Be-men dih ki [ṭanbūr ḫoş guft ney**

Baña vir ki²⁵⁷⁵ ṭanbūr ve ney ḫoş didi

Ki yek cürʿ a mey bih zi-dihîm key

Bir cürʿ a şarāb yegdür key pādşāhuñ tācından (9) zirā tāc-ı pādşāh-ı fānî ve şevāb-ı t̄āʿ at-i bāḳîdür [dihîm kesr-i dāl ve hā ile tāc-ı pādşāh maʿnāsınadır]

(11) **Biyā sāḳi ān bikr mestür u mest**

Gel sāḳi ol bikr ki mestür u mestdür (10)

Ki ender-ḫarābāt dāred nişest

Ki meyḫānededür anuñ oturmaḳlığı yaʿnî mekānı murād budur ki şol ʿışḳ-ı İlähî aña mestürdür (11) ve mütekeyyifdür ve maḳāmı ḫānḳāhdur

(12) **Be-men dih ki bed-nām ḫāhem şuden**

Baña vir ki bed-nām olmaḫ isterin

Ḥarāb-ı mey ü cām ḫāhem (12) şuden

²⁵⁷⁵ Belirtilen kısım 3206 numaralı nüshada eksiktir.

Şarāb ve kadeh harābı olmak isterin murād budur ki şeyhe hitāb idüp dir baña şol ‘ışk-ı İlähî vir ki sırr-ı hafî ve mütekeyyif-i (13) İlähidür ki ben ehl-i dünyā katında bed-nām olmak isterin ve harāb-ı ‘ışk ve kalb-i şāf olmak isterin

(13) Biyā sāki ān āb-ı endîşe-süz

(14) Gel sāki ol fikr yakıcı şu

Ki ger şir nüşed şud pişe-süz

Ki eger arslan içerse mişe yakıcı olur

(14) Be-dih tā revem (15) ber-felek şir-gir

Vir tā gidem felek üzre arslan dutıcı olduğum hâlde

Be-hem ber-zenem dām-ı in gurg-ı pîr

Birbirine uram (16) bu koca kurduñ ağını murād budur ki baña şol ‘ışk-ı İlähî vir ki derecāy-ı ‘āliyeye vuşul ve ‘uruc-ı rühānî huşul (17) bulup ve şir-i nefis mağlûbım olup dünyā-yı köhnenüñ ağın ve duzağın birbirne urup päre päre idem

(15) Biyā sāki ān mey (18) ki hür-ı behişt

Gel sāki ol şarāb ki cennet hürü

‘Abîr-i melâ’ik der-ân mi-serişt

Melekler ‘abîrin andan yoğurdu

(16) Be-dih (19) tā buhürî ber-âteş kunem

Vir ki bir buhürî âteşe idem

Meşâm-ı hîred tā ebed hoş kunem

‘Akl meşâmın tā ebedî hoş idem murād (20) budur ki ‘ışk-ı İlähî ve tâ‘at-i şāhî melâ’ikenüñ taybidur anı baña virüp irşād kııl tā ki kalbi pür-harārete koyup ‘aqlımı anuñ ile (21) ebedî muţayyib idem

(17) Biyā sāki ān mey ki ‘akseş zi-cām

Gel sāki ol şarāb ki anuñ ‘aksi kadehden

Be-Keyhüsrev ü Cem firisted peyām

[İ224b] (1) Keyhüsrev ve Cem nām pādşāhlara haber iletür

(18) Be-dih tā be-güyem be-āvāz-ı ney

Vir tā diyem ney āvāzı ile

Ki Cemşid key büd (2) u Kāvüs key

Ki Cemşid kaçan idi ve Kāvüs kaçan murād budur ki şol ‘ışk-ı İlähî ki andan ervāh-ı selātin-i (3) dîne haber vāşıl ola anı baña vir ki āvāz-ı bülend ile selātin-i māziyenüñ fenāsın tezkîr idem

(19) Dem ez-seyr-i in deyr-i (4) dirine zen

Nefesi bu eski kilisā seyrinden ur ya‘nî bundan teneffüs it ferāgat kııl dimekdür

Şalāyî be-şāhân-ı pişine zen

(5) *Şalāyı geçmiş pādşāhlara ur* murād budur ki dünyāya iltifāt itmeyüp geçmiş dīn pādşāhlarına şalā urup himmeti (6) anlara kııl

(20) Biyā sāķi ān mey ki şāhī dihed

Gel ey sāķi ol şarāb ki şāhlık virür

Be-pākī-i ū dil güvāhī dihed

(7) *Anuñ pākligine gönül şehādet ider* murād ‘ışķ-ı İlähī ve tāt-ı at-i şāhī idügi zāhirdür

(21) Be-men dih ki sulţān-ı dil bŭdeem

(8) *Baña vir ki gönül sulţānı olmış idüm*

Künün dŭrem ez-vey ki ālŭdeem

Şimdi ırağın andan ki mülevveşin murād (9) budur ki sulţān-ı ƣalb ve ehl-i dil idüm ma‘şiyet ile mülevveş olduğum için andan dŭr oldum baña ol ‘ışķ-ı (10) pākī virüp tahtır kııl nitekim dir

(22) Meyem dih meger kerde ez-‘ ayb pāk

Şarāb vir baña ki olam ‘aybdan pāk

Şevem ĩmen (11) ez-fikret-i hevlnāk

ĩmen olam ƣorƣunc fikr ve teşvīşden

(23) Şarābem dih ū rŭy-ı devlet be-bĭn

Şarāb vir baña ve devlet (12) yüzün gör

Ĥarābem kun u genc-i ĥikmet be-bĭn

Ĥarāb kııl beni ve ĥikmet ĥazĭnesin gör murād budur ki ‘ışķ-ı İlähī devlet-i (13) āĥiret yüzün gösterür ĥarāb olanda ĥikmet-i İlähiyye zāhir olur

(24) Ĥŭ şud bāğ-ı rŭĥāniyān meskenem

Ĥŭn (14) rŭĥānĭler bağı benüm meskenüm oldı

Der-ĭncā ĥirā tahta-bend-i tenem

Burada niĥŭn ten kirevediyem murād budur ki benüm (15) meskenüm ‘ālem-i İlähī ve maĥām-ı melā’ike idi bunda beden ƣaydı ile muĥayyed olmağ baña lāyık degŭldür

(25) Men ānem ki ĥŭn cām (16) gĭrem be-dest

Ben olan ki ĥŭn ƣadeĥ dutam elde

Be-bĭnem der-ān āyine herĥi hest

Yek görürüm ol āyinede (17) her ne var ise murād budur ki ĥŭn ‘ışķ-ı İlähī dutup taşfiyyet-i ƣalb idŭp aña nağar idem müşāhede-i mevcŭdāt (18) iderüm

(26) Be-mestĭ der-pārsāyĭ zenem

Mestlikden zāhidlik ƣapusın ƣağarum

Dem-i ĥŭsrevĭ der-gedāyĭ zenem

Şahlık (19) *nefesin elünde urdum* murād budur ki mest-i ‘ışk-ı Hâk olıcağ zühd ü takvâ feth-i bâbda olup gedâlıkde (20) salţanat-ı âhîret ve istiğnâ kelimâtın iderüm

(27) Ki Hâfiz çü mestâne sâzed sürüd

Ki Hâfiz çün mestâne (21) *düze idi*

Zi-çarheş dihed rüd-ı Zühre dürüd

Çarhdan virürür Zühre kılı aña selâm murād budur ki [İ225a] (1) Hâfiz çün mest-i ‘ışk-ı İlâhî olup ma‘ârif-i İlâhiyye söyleye sâzende-i felek ve güyende-i melek aña tahıyyat u selâm (2) ta‘zîm ü ikrâm ider

(28) Biyâ sâki ez-bî-vefâyî-i ‘ömr

Gel sâkî ‘ömr vefâsızlığından

Be-ters ü zi-mey kun gedâyî-i ‘ömr

Korğ (3) *ve şarâbdan kııl ‘ömr gedâlığın* murād budur ki çün ‘ömr bî-vefâ ve serüü’z-zevâldür andan havf idüp ‘amel fevt olmadın (4) sa‘y idüp ‘ışk-ı İlâhî ve şevk-i şâhî ile ‘amel-i tâ‘atde cidd kııl tâ ki ‘ömrden gedâlık idüp tahşîl-i menâfî‘-i âhîret idesin (5)

(29) Ki mey ‘ömr-râ mîbeyefzâyet

Ki şarâb ‘ömr arturur saña

Derî her dem ez-ğayb be-küşâyedet

Bir kapuyı ğaybdan açar (6) *saña* murād ‘ışk-ı İlâhî ve tâ‘at-i şâhî izdiyâd-ı şevâba sebep olur ve keşf ü feyze bâ‘iş olur dimekdür

(30) Biyâ sâki (7) ez-mey be-nih meclisî

Gel sâkî şarâbdan kıo bir meclis

Ki dünyâ ne-dâred vefâ bâ-kesî

Ki dünyânun yokdur vefâsı kimseye (8) murād meclis-i tâ‘at bünyâd idüp dünyâyâ iştiğâli terk kııl ki dünyâ kimseye vefâ itmez ve ol kimseye bâkî qalmaz dimekdür (9)

(31) Hâbâb-ı mey et dâd ez-în nükte yâd

Şarâb hâbâbı virdi saña bü nükteden yâd

Ki çün burd bād efsereğî-i Kûbâd

(10) *Ki nice getürdi ya‘nî kapdı yil Keykubâd tâcını* murād budur ki hâbâb tâc gibidür yil anı nâgâh qapar selâtin tâcını daği (11) böyle qapmışdur ol buña nümünedür

(32) Biyâ sâki ez-mey taleb kâm-ı dil

Gel sâkî şarâbdan kııl gönül murâdın

Ki bî-mey (12) ne-didem men ârâm-ı dil

Ki şarābsuz görmedüm ben gönül kararın murād budur ki taṭme 'inü ḳulübühüm bi-zikri'llāhi elā bi-zikri'llāhi (13) taṭme 'inü'l-ḳulübü'²⁵⁷⁶ ḥasebince merām ve ārām ḳalb-i 'ıṣḳ-ı İlähî ve zikru'llāh ile ḥāşıl olur

(33) Ger ez-vaşl-ı cān-ı ten şabūrî kuned

[Eger cān vaşlından ten şabūrlik ide

Dil ez-mey tevāned ki dūrî kuned]²⁵⁷⁷

(14) Eger cān şarābdan ḳādir olur ki ıraklık ide murād budur ki ten cān vaşlından şabr idemedügi gibi gönül 'ıṣḳ-ı (15) İlähiyyeden müfāreḳat idemez

(34) Biyā sāḳi in cām pür kun zi-mey

Gel sāḳi bu ḳadehi ṭoldur şarābdan

Ki güyem tu-rā ḥāl-i kisrā (16) vü key

Ki diyem saña Kisrā ve Key ḥālını murād budur ki ḳal 'ıṣḳ-ı İlähî ile mālî olıcaḳ salṭanat-ı ḥaḳıḳiyye idügi (17) ma'lüm olup pādşāhān pişin bul salṭanatdan maḥrūm idükleri mefhūm olur

(35) Biyā sāḳi imen çi bāşî ki dehr

(18) Gel sāḳi imen ne olursın ki deh

Ber-ānest ki ḥūn be-rized be-ḳahr

Anuñ üzerinedür ki senüñ ḳanuñ döke (19) ḳahr ile murād budur ki gel 'amele sa'y ḳıl ḡāfil olma zamāne senüñ ihlāküñ ḳaşındadır

(36) Biyā sāḳi ez-mā me-kun (20) serkeşî

Gel sāḳi bizden serkeşlik ḳılma

Ki ez-ḥāki āḥir ne ez-āteşî

Ki ṭopraqdansın āḥir oddan degülsin (21) murād budur ki bize ḡazabuñ daḥi var ise āteş gibi serkeşlik itme ṭopraq gibi ḥilm ḳıl ki ṭopraqdan maḥlūḳsın [İ225b] (1)

(37) Ḳadeḥ pür kun ez-mey ki mey ḥoş buved

Ḳadehi doldur şarābdan ki şarāb ḥoş olur

Ḥuşuşen ki şāfi vü bî-ḡiş buved

Ḥuşuşen ki (2) şāfi ve çirksüz ola murād budur ki ḳalbi 'ıṣḳ-ı İlähî ile mālî ḳıl ki 'ıṣḳ-ı Ḥaḳ ve 'amel-i şıḳḳ ḥoş olur ḥuşuşen ki ḥālîş (3) ü bî-riyā ola

(38) Be-dih sāḳi ān rāḥ-ı reyḥān nesim

Vir sāḳi ol şarābı ki reyḥān ḳoḳuludur

Be-men dih ki ne zed be-māned ne (4) sim

²⁵⁷⁶ نَطْمَنُ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَنُ الْقُلُوبُ Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. (Kur'ân, Ra'd 13/28).

²⁵⁷⁷ İşâretli kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır. Bu kısım 182 numaralı nüshadan alınmıştır.

Baňa vir ki ne altun kıla ne gümüş murād budur ki baňa tayyibü'r-rāyiha olan 'ışk-ı İlahî vir ki anuñ sebebi ile qalbümde (5) māl qalmaya

(39) Biyā sāki ān bāde-i la'l-i şāf

Gel sāki ol şarāb-ı la'l-i şāf

Be-dih tā key ez-şeyd ü tezvîr ü lāf

Vir (6) niceye dek mekr ü tezvîr ü lāf murād ol 'ışk-ı İlahî ki hāliş ü yek-reng ola anı vir niceye dek mekr ü riyā vü lāf (7) u da' vā-yı güzāf itmek dimekdür hülāşa-i murād kendünüñ riyā ve lāfindan şikāyet ve şeyhden taleb-i i'ānetdür

(40) Zi-tesbiḥ ü hırқа (8) melülem tamām

Tesbiḥden ve hırқadan uşandum tamām

Be-mey rehn kun her dü-rā ve's-selām

Şarāba rehn kıl ikisin bile (9) ve's-selām murād tesbiḥ ü hırқа-i riyādan uşandum bunları ihlāşla 'ışk-ı İlahîye vir budur tamām-ı kelām dimekdür [zîrā ve's-selām āhir-i kelāmda isti' māl olunur]

(41) Biyā sāki ez-künc-i (10) deyr-i muğān

Gel sāki muğān kilisāsı bucağından

Me-şev dür k'incāst genc-i revān

Iraq olma ki bundadur genc-i cārî (11) murād budur ki hānқāh-ı şeyḥ bucağından gitme ki andadur māl-ı revān ve rızq-ı gayr-ı münқаtı'

(42) Veret hiç güyed me-rev süy-ı deyr

(12) Eger saña dirse hiç gitme deyr cānibine

Cevābeş çi güy be-gü şeb be-ḥayr

Aña cevāb ne dirsen di gice ḥayr olsun murād (13) budur ki saña bir kimse hānқāh tarafına hiç varma dirse aña ne cevāb virürsin diyü su'āl idüp ba' dehu cevāb telқın (14) eyleyüp giceñ ḥayr olsun diyü vedā' kıl dir

(43) Biyā sāki ān ergüvānî kadeḥ

Gel sāki ol ergüvānî kadeḥ

Ki dil z'ü tarab (15) yābed ü cān feraḥ

Ki gönül andan şenlik bula daḥi cān feraḥ

(44) Be-men dih ki ez-ğam ḥalāşem dihed

Baňa vir ki ğamdan ḥalāş vire (16)

Nişān-ı reh-i bezm-i ḥāşem dihed

Hāş şoḥbet yolu nişānın vire baňa murād budur ki şol qalb şeyḥ-i ḥarāret ile rengin ola (17) qalb-i mürîd andan be-ğāyet şādilik ve rüḥ feraḥ bula anı baňa vir ki ğamdan ḥalāş idüp şoḥbet-i İlahîyye tarıқine nişān vire (18) ve aña irşād kıla

(45) Biyā sāki ān mey ki cān-perverest

Gel sāki ol şarāb ki cān besleyicidür

Dil-i haste-rā hemçü cān der-ḥurest

(19) *Ḥaste gönle cān gibi lāyıkdur*

(46) **Be-dih k'ez-cihān ḥayme bīrūn kunem**

Vir ki cihāndan çadurı taşra idem

[Serāperde bālā-yı gerdūn kunem]²⁵⁷⁸

Serāperdeyi felekden (20) yukarı idem mruād budur ki şol 'ışk-ı İlāhī ki cānı terbiyyet idici ve dil-i bīmāra cān gibi ḥayāt u şoḥbet viricidür anı baña vir (21) tā terk-i dünyā idüp taḥarrüb-i Mevlā ḥāşıl idem

(47) **Biyā sāki ān cām çün mihr ü māh**

Gel sāki ol ḳadeḥ ki gün ü ay gibidür [İ226a] (1)

Be-dih tā zenem ber-felek bārgāh

Vir tā uram felek üzre bārgāh murād beyt-i sَابıkdaki gibidür

(48) **Biyā sāki ez-bādehā-yı kühen**

(2) *Gel sāki eski şarāblardan*

Be-cām-ı pey-ā-pey merā mest kun

Birbiri ardınca olan ḳadeḥ ile beni mest kııl murād budur ki ḥalef-i (3) selefden naḳl itdükləri aḥvāl-i şarīkat ve aḥkām-ı ḥaḳıḳat beyānı ve aña 'ale't-tevālī irşād ile beni mest kııl

(49) **Çü mestī kunī ez-mey-i (4) bī-ḡışet**

Çü mestlik idesin çirksüz şarābuñdan

Be-mestī be-güyem sürüdi ḥoşet

Mestlik ile diyem saña ḥoş ır murād (5) budur ki çün sen beni riyāsuz 'ışk-ı İlāhī ile mest-i Ḥaḳ idesin ben saña şenā iderüm ol ḥāletde

(50) **Biyā sāki eknūn ki şud çün (6) behişt**

Gel sāki şimdi kli oldı cennet gibi

Zi-rüy-ı tu in bezm-i 'anber sirişt

Senüñ yüzünden bu şoḥbet-i 'anber ile yoḡrulmuş (7)

(51) **Ḥuzi'l-cāme lā-taḥşe fihī'l-cünāh**

Dut ḳadeḫi ḳorḳma anda günāhdan

Ki der-bāḡ-ı cennet buved mey mübāh

Ki cennet (8) bāḡında olur şarāb ḥalāl murād budur ki şeyḫ ḥāzır olduḡı meclis cennet mişāl olur sevḳ-i bāzār u māl olmaz lācerem (9) anda zikru'llāh ve tilāvet-i Ḳur'an ḥelāl olur

(52) **Biyā sāki ez-mey ne-dārem gizir**

Gel sāki şarābdan yoḳdur baña çāre

²⁵⁷⁸ Bu kısım 3206 numaralı nüshada eksiktir.

Be-yek cām-ı bākī (10) merā dest gīr

Bir bākī kadeh ile benüm elüm dut murād budur ki ben ki sālīk-i ṭalībüm şarābsuz [ya' nī 'ışk-ı İlähīsüz] olmağa qādir degülüm sâ'ir-i (11) sālīklerden bākī kılan baña kâfidür anuñ ile benüm elüm dut

(53) Ki ez-devr-i gerdün be-cân âmedem

Ki devr-i felekden cāna geldüm (12)

Revān süy-ı deyr-i muġān âmedem

Tizcek deyr-i muġān cānibine geldüm murād budur ki devr-i felekden muhkem incündüm mevzi' -i emn-i (13) ħānqāhı bildüm aña ilticā kıldum

(54) Biyā sāki ān bāde-i zevk-baġş

Gel sāki ol zevk baġılayıcı şarābı

Be-dih tā nişinem ber-i puşt-ı (14) raġş

Vir tā oturam at raqası üzre murād budur ki baña şol 'ışk-ı İlähī vir ki ṭarīkatde māşī iken rākib olam (15) ve sülükda teraqqī bulam

(55) Tehemten-şıfat rü be-meydān kunem

Tehemten gibi yüzi meydāna idem

Be-kām-ı dil āheng cevlan kunem

(16) *Göñül murādınca cevlan kaşd idem* murād budur ki tā ki ehl-i sülük pehlivānlarından biri olam göñül murādınca meydān-ı (17) ṭarīkate girüp ħarekāt-ı maqbül kılam

(56) Biyā sāki ān cām-ı yāqūt nüş

Gel sāki ol yāqūt kadeh iç

Ki ber-dil küşāyed der-i vefk-i (18) ħuş

Ki göñül üzre açā hoş vefk kapusın

(57) Biyā tā ħired-rā qalem der-keşim

Gel tā 'aqla qalem çekelüm ya' nī defterden qalem ile (19) çalup giderelüm

Zi-mestī be-'ālem-i 'ilm der-keşim

Mestlikden 'āleme 'ilm çekelüm murād 'aql-ı ma'āşı selb idüp 'ışk-ı İlähī ile (20) fāş olalum dimekdür

(58) Zi-cām-ı dem-ā-dem demī dem zenim

Muttaşıl kadehden bir dem nefes uralum

Zi-mey āb ber-āteş-i ġam zenim

(21) *Şarābdan ġam āteşi üzre şu uralum* murād 'ışk-ı İlähī ile bir dem teneffüs-i istirāhat idelüm ve ġam-ı dünyā āteşin söyündürelüm dimekdür [İ226b] (1)

(59) Ki imrüz bā-yek-diger mī-ħurim

Ki bugün birbirimiz ile şarāb içelüm

Çü fırsat ne-bāşed diger key hurīm

Çün fırsat (2) olmaya daħi kaçan içerüz murād ve te‘āvenu ‘ale’l-birri ve’t-taḳvā²⁵⁷⁹ hasebince birbirmüze mufākat idüp fırsat-ı ‘ömri fevt (3) itmeyelüm dimekdür

(60) Ki ānhā ki bezm-i ʔarab sāhtend

Ki anlar ki Şenlik Őoħbetin düzdiler

Be-bezm-i ʔarab hem be-perdāhtend

(4) *Şenlik Őoħbetin hem tamām itdüler* murād budur ki anlaruñ zāhir Őoħbetin düzüp Őürī ‘ıyş u ‘işrete meŐgöl oldular (5) haḳıkatde Şenlik Őoħbeti ki muħabbetu’llāh ve ‘ibādet-i Haḳdur anı tamām itdüler ya‘ nī bir ʔarab eyleyüp maħrüm oldular

(61) Ez-īn (6) dāmgeh dīv-i lāḩ-ı muġāk

Bu aġ yeri Őeytānlıħ çuħurından

Be-reftend ü burdend ḩasret be-ḩāk

Gitdiler ḩasret (7) iletdiler topraġa murād budur ki dünyā ‘ıyşına iŐtigāl muħabbetu’llāhdan ve tā‘at-i Haḳdan maħrüm olup bu ḩasret ile (8) ḩāke defn olundılar

(62) Ber-īn taħt-ı firūze pīrüz kīst

Bu yeşil taħt üzre muẓaffer kimdür [*firūze* ‘Arabīdür *pīrūze* Fārisīdür ki bir yeşil cevherüñ ismidür ve *pīrüz* muẓaffer ve manşür dimekdür]

Der-īn kāḩ-ı deh rūze (9) bihrüz kīst

Bu on günlük köşkte iyü günli kimdür murād dār-ı dünyā maħall-i zafer degöl ve menzil-i seferdür maḩām-ı (10) ḩuzūr u sürür degöldür dimekdür

(63) Dirīġā cevānī ki ber-bād reft

Dirīġā yigītlık ki yile gitdi

ḩunuk ān ki bā-dāniş (11) ü dād reft

Baħtlu oldur ki ‘ilm ü ‘adl ile gitdi murād manṡuḩdan zāhirdür [*mıŐrā‘-ı şānī* Būstāndan tazmīndür]²⁵⁸⁰

(64) Be-dih sāḩi ān mey ki tā dem zenīm

(12) *Vir sāḩi ol Őarābı ki tā nefş uralum*

ḩadem ber-ser her dü ‘ālem zenīm

²⁵⁷⁹ وَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى Ey iman edenler! Allah'ın (koyduġu, dinī) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbana, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediġiniz kin sizi tecavüze sevetmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. (Kur‘ān, Mā‘ide 5/2).

²⁵⁸⁰ [MıŐrā‘-ı şānī Būstāndan tazmīndür

[Ne-dīdī ki āḩir çı ber-bād reft

ḩunuk ān ki bā-dāniş ü dād reft

Ne ber-bād reftī seħergāḩ u şām

Serīr-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām (İ226b)] Muslihiddin Sa’dī, **Külliyāt-ı Sa’dī**, Bostan, 1. Bāb, s. 341.

Ḳademi iki ‘alem başı üzre uralum (13) murād huzūr ile teneffüs idüp ‘ışk-ı İlähî ve vuşul-i Ḥaḳ isteyüp dünyā ve āhirete iltifāt ve i‘ tibār itmeyelüm dimekdür (14)

(65) Sebük bāş vü raḡl-ı girānem be-dih

Yeynicek ol ṭolu ḳadeḥ vir baña

Ve ger fāş ne-tevānem nihānem be-dih

Eger āşkāre (15) *olmazsa gizlü vir baña* murād ‘ışk-ı İlähîye müstaḡraḳ ḳıl beni āşkāre ehl-i kesretten olmaḳ olmazsa naḳş-ı bedeniyye (16) ṭarīkinden yā melāmiyyeden ḳıl beni dimekdür

(66) Kesî ki zedî ṭabl ber-puşt-ı pîl

Ol kimse ki ṭavulı fil üzre urur (17) *idi*

Zedendeş be-nā-kām kūs-ı raḥîl

Urdular aña nā-murād ve nā-ċār göç ṭavulın murād budur ki sulṭān Maḥmūd (18) Sebüktekîn ki anuñ ṭablı fil üzre yüklenüp çalınur idi āḫir aña göç ṭablın çaldılar dünyādan geçüp āhirete (19) gitdi

(67) Tebāşir-i şubḥ ez-ṭabaḳhā-yı nūr

Şubḥ nişānlarında nūr ṭabaḳalarından

Be-güş āyedem her dem ez-lafz-ı ḥūr

(20) *Ḳulaḡuma gelür her dem ḥūr lafzından* murād seḫer zuhūr itdükde ilhām-ı melekî belki hātif-i ḡaybî vāḳı‘ olur dimekdür (21)

(68) Ki ey hoş-nevā murg-ı şirîn-ı nefes

Ki ey hoş-āvāz ṭatlu nefeslü ḳuş

Be-cünbān per ü bāl ü bi’şken ḳafes

Ḳımıldat [İ227a] (1) *ḳanadı ve ḳuyruḡı ḳafesi* murād budur ki ilhām u kelām baña budur ki rûḡuma nidā olunup cānib-i İlähîye teveccüh (2) eyleyüp dünyā maḥbesin belki ten ḳafesin şıyup ṭayerān ḳıl

(69) Ber-eyvān-ı şeş ṭāḳ-ı āḫzar nişin

Altı kemerli yeşil şofa üzre (3) *otur*

Be-menzilgeh-i cān-nişimen nişin

Cān oturaḡı menzilgāhda oturur murād felek-i sābi‘ üzre ervāḥ-ı (4) ṭayyibenüñ mevzi‘-i iḳāmeti olan menzilde ḳarār ḳıl ervāḥ-ı ṭayyibe ile bir maḳāmda ol dimekdür

(70) Ki firüz-rüzî (5) Menūçehr-çehr

Ki muzaffèr günlü Menūçehr şüretlü

Şenidî ki der-‘ ahd-i Büzürcmihr

İşitdüñ ki Büzürcmihr (6) *zamānında* bu beyt merhūndur [*Büzürcmihr* bir ḫakīm-i fāzıluñ ismidür bundan vāv işbā‘ ile oḳunduḡı vezn içündür]

(71) Nüviştend ber-cām-ı Nüşinrevān

Yazdılar Nūşinrevān ḳadeḫi üzre z

Ez-ān pīş (7) k'ez-mā ne-yābī nişān

Andan öñdin ki bizden bulmayasın nişān ya^c nī biz vefāt itmezden evvel bu beyt daḫi

(72) Zi-mā b'ışnev (8) ĩn pend āmūzkār

Bizden işit bu naşīḫati ve iş ögren

Yekī nūkte ber-gerdiş-i rūzgār

Bir nūkte rūzgār dönüşi (9) üzre yekī nūkte bedeldür ĩn pendden ve ol pend ü nūkte budur ki dir

(73) Ki ĩn menzil-i derd ü cānī ğamest

(10) Ki bu dünyā derd menzili ve ğam yeridür

Der-ĩn dāmgeh şādmānī kemest

Bu aĝ yerinde şādīlik azdur pendden (11) sonra kendü ḫālin zikr ider

(74) Bedĩn şādmānīm k'ez-derd ü ğam

Buña şādmānuz ki derd ü ğamdan

Ne-dārīm ğam ger ne-dārīm hem

(12) Ğamımız yokdur eger yok ise şādmānī hem

(75) Ki ānhā ki ĩncā nişistend şād

Ki anlar ki burada şād oturdılar (13)

Be-reftend ez-kes ne-kerdend yād

Gitdiler kimseyi añmadılar

(76) Kūdāmeṣt cām-ı Cem ü Cem kücāst

Ḳaḡıdur cām-ı Cem ve Cem (14) ḳandedür

Süleymān kücā refit ḫātem kücāst

Süleymān ḳande gitdi yüzük ḳandedür

(77) Ki mī-dāned ez-feylesūfān-ı ḫay

(15) Kim bilür ḳabīle ḫekīmlerinden

Ki Cemşīd key būd ü Kāvus key

Ki Cemşīd ḳaçan idi Kāvus ḳaçan murād ḫükemā-yı zamān (16) ve ^culemā-yı devrān bilmezler ki Cemşīd ü Kāvus nām pādşāhlar ḳaçan idiler ve ḳande gitdüler ve aḫvālleri nice oldı (17)

(78) Çü sūy-ı ^cadem kām ber-dāştend

Çün ^cadem cānibine adım ḳaldurdılar

Der-ĩn buḳ^c a cüz nām ne-güzāştend

Bu (18) buḳ^cada addan ğayrı ḳomadılar

(79) Çi pendī dil ender-sipencī serāy

Ne bağlarsın gönül bu ri'āyet serāya

Ki çün (19) bü'zzeri bāz ne-āyī be-cāy

Ki çün geçesin girü gelmezsin yerüñe murād dünyā dār-ı mülk degül ve buña tekrār gelinmez āhırete (20) varılır dimekdür

(80) Der-ü besten-i dil zi-dīvānegist

Aña gönül bağlamağ dīvānelikdendür

Bedü āšnāyī zi-biğānegist

(21) *Anuñ ile āšnālık biğānelikdendür* ki Hāğdan biğāne olan dünyā ile āšnā olur

(81) Der-İN dār-ı şeş der ne-yābī tu kām

[İ227b] (1) *Bu altı kapulu evde bulmazsın murād* [dünyā cihāt-ı sitt şāhibidür her cihetden āfet girüp her cihetden ħurūc mümkindür öyle güyiyā altı kapusu vardur]

Mecāl-i muħāl ü mağām-ı muğām

Muħaller cevlanı yerin ve muğīm olacağ mağām murād mantūğdan (2) zāhirdür

(82) Be-dih sāki ān āb āteş-i ħ'āş

Vir sāki ol şuyı ki āteş-i ħ'āşdur

K'ez-ān āb yābem zi-āteş ħalāş

Ki ol şudan (3) bulam āteşden ħalāş

(83) Ki der-āteşest İN dil-i rüşenem

Ki oddadur bu rüşen gönlüm

Hemānā ki ābī ber-āteş zenem

Ola ki (4) bir şu uram āteş üzre murād qalbümde āteş-i ħırş u hevā vardur ola ki 'ışk-ı İlāhī ile ol āteşi söyündürem dimekdür

(84) Be-dih (5) sāki ān la' l-i yāğūt-reng

Vir sāki ol yāğūt renk la' lī

Ki burd ez-ruğ-ı la' l ü yāğūt reng

Ki iletdi la' l ü yāğūt (6) yüzinden rengi murād budur ki şeyhe dir vir ol 'ışk cevher-i aħmeri ki la' l ü yāğūt revnağı gidermiş andan eltaf u enfesdür (7)

(85) Revān der-dih ān 'ayn-ı āb-ı revān

Hemān vir ol ağar şu 'aynını

Ne āb-ı revān k'āftāb-ı revān

Ağar şu degül ki cān güneşidür (8) murād budur ki vir ol 'ışk-ı Hāğkī ki āb-ı revān gibi cārī ve a' māğ-ı bedene sārīdür āb-ı revān degül belki revāna āftāb gibi (9) nūr virüp rüşen idicidür

(86) BedİN sağf-ı nüh pāye penç tāk

Bu toğuz pāyelü biş kemerlü sağfda

Tevān zed be-yek cām-ı mey (10) çartāk

Bir şarāb kadehi ile çardağ urmağ olur murād bundan felekdür ki toğuz pāyedür ve ‘anāşır-ı erba‘a ve felekü’l-burūc (11) üzerinedür ‘ışk-ı İlāhī nūş iden mī‘rāc-ı rūhānī taḥşil idüp anuñ üzerine çārtāğ bināsına ve anda temekkün itmege kādır (12) olur

(87) Ki ber-bām-ı nūh kubb-i bī-sütün

Ki bu direksüz toğuz kubb tamı üzre

Tevān şud ger ez-ḥod tevān şud birün

Gitmek (13) olur eger çıkabilürse kendüñden murād nefis-i nefsāniyyetden ḥurūc olunursa mī‘rāc-ı rūhānī müyesser olur dimekdür

(88) Kadeḥ der-dih (14) eknün ki māder dihīm

Kadeḥ vir ki şimdi biz daḥi virelüm

Serem ber-kun ez-ser be-ḥāne nihīm

Sevdāmi gider başdan evde kıoyalum (15) murād budur ki ḳalbūñi bize müte‘allıḳ kıl biz daḥi ḳalbi müte‘allıḳ kılalum ve sevdā-yı māsiwāyı başımızdan gider ki ḥücre-i ḥānḳāhda baş (16) kıoyup sākin olalum ki sevdā ḥareket iḳtizā ider sükūna māni‘ olur

(89) Der-ın reh gürühı Siyāvuş-veşend

Bu yolda bir cemā‘at (17) Siyāvuş gibilerdür

Ki pīrān-ı reh-rā der-āteş keşend

Ki yol pīrlerin āteşe çekeler murād budur ki Siyāvuş anasınıñ babasını (18) ḳatlıtmış idi buncılayın cevānlar vardur ki ḫarīḳat pīrlerin āteşe çeküp helāk itmek isterler

(90) Tu ger ‘āḳilī ḥız ü dīvāne (19) şev

Sen eger ‘āḳil iseñ ḫur dīvāne ol

Me-rız āb-ı ḥod ḫāk-i büḥāne şev

Kendü şuyunñ dökme büḥāne toprağı ol (20) murād budur ki şol kimse ki anuñ ‘āḳl-ı me‘ādı ola dünyā emrinde dīvāne olup ya‘nī ‘āḳl-ı ma‘āşī olmamağ gerek ve yüzi (21) şuyın dökmeyp dünyā için ibtidāl itmeyüp ma‘bedde toprağ olup dīn için zelil olmağ gerek

(91) Dem ez-dil [İ228a] (1) zenı derdi-i dürd keş

Göñülden nefes urursın dürd püsesin çek

Dil-i germ dārı dem-i serd keş

Ḥarāretlü göñlüñ var (2) ise şovuş āḥ çek murād budur ki göñülden dem uran derd çirkin çekmek ve zahmet ihtiyār itmek gerek ve ḳalb-i ḫārrı (3) olan āḥ-ı bārid çekmek gerek

(92) Pey-i kārvānān-ı mestān zen

Dā‘im mest olanlar kārbānı izin uranlaruñ ardınca git (4)

Der-i dürd-nüşān-ı ḥummār zen

*Humar şaticınuñ püsesin içenler kapusun ur murād mest-i Haq olanlara tābi⁶ ol ve
‘ışk-ı (5) İlahi nüş idenleruñ bābına mülāzemet kııl ve anlardan kesb-i hālet kııl
dimekdür*

(93) Me-şev kayd-ı in deyr hākī me-bād

Bu kilisā kaydı olma (6) hākī olma

Ki nāgeh dihed hemçü hāket be-bād

*Ki nāgāh virür seni topraq gibi yile murād deyr-i dünyāya muqayyed olma ve anuñ
içün (7) zillet kıılma ki ol seni nāgāh yile virüp zāyi⁶ ider dimekdür*

(94) Be-dih sāki ān hüsrevānī kadeh

Vir sāki ol pādşāhāne kadehi (8)

Ki dil-rā beyefzāyed ü cān feraḥ

*Ki gönle ve cāna feraḥ arturur murād bunda kadehden ne idügin kendüsi beyān idüp
dir (9)*

(95) Murād ez-kadeh bāde-i sermedist

Murād kadehden şarāb-ı sermedidür

V’ez-in bāde maqşūd-ı mā bī-hodist

Bu şarābdan (10) bizüm maqşūdumuz bī-hodlıkdur

(96) Cevānī çü berq yemānī güzeşt

Yigitlik yemānı şimşek gibi geçdi

Çü bād-ı şabā zindegānī (11) güzeşt

Şabā yili gibi hayāt geçdi murād ‘ömrüñ sür⁶ at-i mürürın zikrdür

(97) Be-rev terk-i in dār-ı şeş-der be-güy

Yüri (12) bu altı kapulu evüñ tekin di

Biyā dest ez-mār-ı nüh ser be-şüy

*Gel eli bu toquz başlı yılandan yu murād terk-i dünyā idüp (13) bundan el çeküp
ferāğa tenbīhdür*

(98) Ser ü zer der-in reh revān ber-feşān

Başı ve altını bu yoldan revān şaç

V’er (14) ez-reh-revānī revān ber-feşān

*Eger yola gidenlerden iseñ cān şaç murād sālīk olan baş u cāndan ve māl (15) u
hānumāndan geçmek gerek dimekdür*

(99) Revān şud revān süy-ı dāru’l-bekā

Revān ol revān dāru’l-bekā cānibine

Fenā (16) dān heme şey’ bekā-rā Hudā

Fenā bil her şey' beḳāyī bil Hudā ya' nī her nesneyi fānī bil bāḳī Hudāyī bil [iki yerde maşdar be-ma' nīü'l-fā' ildür ya' nī fenā fānī ma' nāsina ve beḳā bāḳī ma' nāsınadur maşdar zıkrı mübālağa içündür]

(100) Be-dih sāḳi ān gevher-i (17) rūḥ-baḥş

Vir sāḳī ol cān baḡışlayıcı gevheri

Devā-yı dil-i rīş ü mecrūḥ-baḥş

Mecrūḥ gönül devāsın baḡışla (18) murād ' ıřḳ-ı İlāhī cān virici gevherdür ve yaralu gönle merhemdür anı vir dimekdür

(101) Devrān çü cām ez-kef-i Cem rübüd

(19) Ki devrān çün cām-ı Cem elinden ḳapdı

Eger 'ālemī bāşedeş z'ān çı sūd

Eger 'ālem anuñ olursa daḡı andan ne (20) fā'ide murād çün mülk-i dünyā bāḳī degüldür andan ne fā'ide dimekdür

(102) Ki mānend-i Pervīz-i firūz-baḥt

Ki baḥtı muzaffer Pervīz (21) gibi

Beyefkend çarḥeş zi-firūz-baḥt

Atdı çarḥ anı muzaffer baḥtdan bu beytüñ mażmūnı beyt-i sābıḳuñ mısrā' -ı şānisi mażmūnını [İ228b] (1) ta' lildür

(103) Şeh-i dād-güster be-nāgeh be-mürd

'Adl düşici şāh nāgāh öldi

Be-bīn ey birāder ki ḥod çı burd

Gör ey (2) ḳārındaş ki kendü ile ne iletđi murād budur ki māl u mülkden nesne alup gidilmez ' amel-i şālihden ve ḡayrātdan ḡayrı (3)

(104) Tu nīz ānçi kāri hemān bed-rūy

Sen daḡine ekersen anı biçersin

Çünān ki āmedī bāz bīrūn şūy

Öyle ki geldüñ (4) girü taşra gidersin

(105) Bedīn ḥoḳḳa-i sebz çendīn me-nāz

Bu yeşil ḥoḳḳada bu deñlü nāzlanma

Ki hem mūhre düzdest ü hem (5) mūhre bāz

Ki hem mūhre oḡurlayıcıdur murād budur ki felek bir yeşil ḥoḳḳadur ammā be-ḡāyet ḥoḳḳa-bāzdur anuñ mekrinden (6) emīn olmaz

(106) Rehāyī ne-yābed kes ez-pest ḡāk

Ḥalāş bulmaz kimse alçaḳ topraḳdan

Ki ber-ḡāk ne-nişined ez-dest ḡāk

(7) *Ki toprak üzre oturmaya toprak elinden* murād budur ki hāk ādemī tohm gibi içine çeker

(107) Be-dih sāki ez-āb-ı efsurde-rā

(8) *Vir sāki ol doñmiş şuyı*

Be-mey zinde sâz in dil-i murde-rā

Şarāb ile diri kııl bu meyyit olmuş kalbi murād (9) budur ki ‘ışk-ı İlähî şu gibi bedene cārīdür egerçi şu şüretinde degüldür ve meyyit olmuş kalbi ihyā ider

(108) Ki her pāre (10) hıştı ki ber-manzarıst

Ki her pāre kerpiç ki nazargāhdadır

Ser-i Keykubādī vü İskenderıst

Bir Keykubāduñ ve bir (11) İskenderüñ başı murād ākıbet olur sen eger pādşāh dañi olursañ dimekdür

(109) Be-cüz hün-ı şāhān derin taşt (12) nıst

Pādşāhlar kanından gayrı bu legende yoğdur [taşt şin ile Fārisīdür sīn ile ‘Arabīdür legen ma‘ nāsınadır]

Be-cüz hāk-i hūbān derin deşt nıst

Hūblar toprağından (13) gayrı bu şahrāda yoğdur murād bu taş felekde olan kan pādşāhlar kanıdır ve şahrā-yı cihānda olan maħbūblar (14) hākīdür lācerem dünyā maħall-i helāk ve mevzi‘ -i hākdur

(110) Be-dih bāde tā hün-ı dil kem hürim

Şarāb vir tā gönül (15) kanın az içelüm

Ki bādım vü ez-hāk-i reh kemterim

Ki yilüz yol toprağından eksükgüz murād budur ki her kim ki taleb-i dünyāda (16) ola miħnet ü ‘ināda olup gönül kanın içer ve yil gibi serī‘ gitmekde iver ve yol toprağından kötirek olıcağuz (17) lācerem ‘ışk-ı İlähî nüş idüp ğam-ı dünyāyı ferāmüş idüp ve kibri terk ve mülāhāza-i merg itmek gerek

(111) Biyā tā nişinem (18) ü sāğar keşim

Gel tā oturalum dañi sāğar çekelüm

Dem ez-dil ber-ārım ü dem der-keşim

Gönül den nefes getürelüm ve teneffüs idelüm (19) murād ‘ışk-ı İlähî nüşına meşğül olan teneffüs idüp rāħat olur dimekdür

(112) Şenidem ki şürīde-i mey-perest

İşitdüm ki (20) bir mey-perest şürīde

Be-humhāne mi-guft cāmī be-dest

Meyhānede dir idi bir kadeħ elinde murād budur ki bir tālib-i (2) ‘ışk-ı İlähî ve ‘āşık-ı āşüfte-hāl hānkhāda dir idi kalb elinde ve kendü zabtında olduğı hālde

(113) Ki gerdün-ı [İ229a] (1) gerdān dūn-perverest

Ki dönüci felek denî besleyicidir

Ez-û şād-ter her ki nādān-terest

Andan şādreküdür (2) her kim ki cāhilreküdür murād budur ki denî ve dūn olan dünyāya mā' il olur ol daḡi anı besleyüp terbiyyet kıılır (3) ve her kim ki ziyāde cāhil ola andan şād olur

(114) Zi-gerdūn-ı gerdān dil-i ḡūn buved

Dönüci felekden gönül kıan (4) olur

Her ānkes ki der-devr-i gerdūn buved

Her ol kimse ki devrde gerdūn ola murād oldur ki her (5) kim ki dūn ola dünyāya mā' il ve anuñ cefāsına kıā' il olur lācerem andan gönül kıan olur

(115) Be-dih sāķi ān telḡ şīrīn-güvār

(6) Vir sāķi ol acı ki tatlu siñicidir

Ki şīrīn buved bāde ez-dest-i yār

Ki tatlu olur şarāb yār (7) elinden murād budur ki şeyḡe ḡiḡāb idüp dir ' ışķ-ı İllāhī vü riyāzet egerçi acıdır liken tatlu siñicidir ol acı (8) senüñ elüñden tatludur ki dimişlerdür **Mıṡrā'** eger zehr ise ḡoşdur yār elinden

(116) Ki Dārā ki dārā-yı āfāk buved

(9) Ki Dārā ki āfāķi dutucı idi

Be-dārendegī der-cihān ḡāk buved

Ol dārā dutucılıķ ile cihānda tek idi (10) ya' nī yek dāne ve ferīd idi

(117) Be-dest-i ecel īn felek de-rübūd

Ecel eli ile bu felek kıapdı

Ki pendārī (11) hergiz der-īncā ne-būd

Ki şanasın hergiz bunda degül idi murād yaradılmamış gibi oldu dimekdür

(118) Biyā sāķi ez-men (12) be-rev piş-i şāh

Gel sāķi benden yüri şāh öñine

Be-gū īn süḡan k'ey şeh-i Cem-külāh

Di bu sözi ki ey şāh-ı (13) Cem-tāc ve diyicek söz budur

(119) Dil-i bī-nevāyān-ı miskīn be-cūy

Miskīn bī-nevālaruñ gönlin ara

Pes angāh cām-ı cihān-bīn (14) be-cūy

Andan şoñra cām-ı cihān-bīn ara murād pādşāha penddür ki evvelā miskīnler gönlin tecessüs idüp anları (15) ri' āyet eyleyüp andan şoñra aḡvāl-i ' ālemī görmek gerekdür dir

(120) Ğam-ı īn cihānī k'ez-ū nīst nef'

Bu cihān ġamı ki andan nef' yoķdur (16)

Be-mey mī-tevān kerden ez-ḥı̄ş def

Şarāb ile kendüñden def itmek olur murād budur ki ğam-ı cihān ki andan nef ü sevāb yokdur (17) anuñ dāfı'ı İlähîdür aña iştiğāl ile ğam-ı bî-nef'î def itmek gerekdür

(121) Be-iqbāl-i Dārā-yı dīhīm ü taht

Tāc u taht-ı Dārā (18) devleti ile

Bihīn-i mīve-i ḥüsrevānī dirāht

Ḥüsrevānī ağacuñ iyü mīvesi ya' nī nesl-i selāṭinüñ güzîdesi (19)

(122) Ḥıdīv-i zemīn pādşāh-ı zamān

Yerüñ ulu pādşāhı zamānuñ şāhı

Meh-i burc-ı devlet şeh-i kāmran

Devlet burcınuñ (20) ayı murād sürici şāh

(123) Ki temkīn-i evreng-i şāhī ez-üst

Ki şāhlık tahtınuñ mekān bulması andandur

Ten āsānī-i murğ (21) u māhī ez-üst

Ḳuşuñ ve balığın beden āsānlığı ya' nī rāḫatı andandur ki sebep-i nizām-ı aḫvāl-i 'ālem oldur

(124) Fūrüg-ı dil [İ229b] (1) ü dīde-i muḳbilān

Muḳbillerüñ gönünüñ ve gözünüñ nürü

Velīni' met-i cümle-i şāhib-dilān

Cemī' şāhib-dillerüñ velīni' meti (2)

(125) Cihān-dār u dīn-perver ü təcver

Cihān dutıcı dīn besleyici ve tāclu

K'ez-ü taht-ı Key şud bā-zīb ü fer

Ki andan (3) key pādşāhuñ tahtı oldı zīnet ḳuvvet ile

(126) Çi-güyem dihem şerḫ-i āşār-ı ü

Ne diyem virem anuñ eşerleri şerḫini

Ki (4) 'aḳlest ḫayrān der-eṭvār-ı ü

Ki 'aḳl ḫayrāndur anuñ ṭavırlarında murād pādşāhuñ vaşfi zıkr ü 'uluvv-ı ḳadrini beyāndur (5)

(127) Çü ḳadr-i vey ez-ḫadd-i vaşfest bīş

Çün anuñ ḳadri vaşf-ı ḫaddinden ziyādedür

Ser-endāzem ez-ğunc- teşvīş-i ḫı̄ş

(6) Baş bırağurum kendü ḫacāletüm şīvesinden aña murād budur ki çün anı kevāhüve ḫaḳḳa vaşf idemezüm şermsarlığdan (7) başum aşāğa iderüm

(128) Ber-ārem be-ihlāş dest-i du‘ā

Ƙaldurdum ihlāş ile du‘ā elini

Kunem rūy der-ħazret-i kibriyā

İderüm (8) yüzi ħazret-i kibriyāya

(129) Ki yā Rabb bālā vü ni‘ emā-yı tu

Ki yā Rabbī senüñ ni‘ em-i zāhire ve ni‘ em-i bāṭıneñüñ ħaĸĸıçün

Be-esrār-ı esmā-yı ħüsnā-yı (9) tu

Senüñ esmā-yı ħüsnāñ esrārı ħaĸĸıçün

(130) Be-ħaĸĸ-ı kelāmet ki āmed ĸadīm

Senüñ kelāmuñ ħaĸĸıçün ki ĸadīmdür

Be-ħaĸĸ-ı Resül (10) be-ħulĸ-ı ‘azīm

Resül ħaĸĸıçün ve ħulĸ-ı ‘azīm ħaĸĸıçün ya‘ nī inneke le‘ alā ħuluĸın ‘azīmın²⁵⁸¹
ħasebince anuñ ħulĸ-ı ‘azīmi ħaĸĸıçün

(131) Ki şāh-ı (11) cihān bād manşūr-baĸt

Ki şāh-ı cihān olsun baĸtı manşūr

Be-iĸbāleş ārāste tāc u taĸt

Anuñ devleti ile bezenmiş (12) olsun tāc u taĸt

(132) Zemīn tā buved mażhar-i ‘adl ü cevr

Yer tā ola ‘adl ü zulm mażharı

Felek tā buved mevĸi‘ -i cedī vü şevr

Felek (13) tā ola cedī vü şevr burcınuñ vāĸı‘ olıcaĸ yeri ya‘ nī maĸhalli

(133) Ĥıdıv-i cihān şāh-ı Manşūr bād

Cihānuñ ulu pādşāhı şāh-ı Manşūr (14) olsun

Ġubār-ı ĸam ez-ħāṭıreş dūr bād

Ġām tozi ħāṭırından dūr olsun bilgil ki evvelā ħazret-i Ĥaĸĸa and virüp şāniyen şāh (15) içün du‘ā eyleyüp ħazret-i Ĥaĸdan mużaffer olsun ve beĸāsın ve şafāsın isteyüp şālışen şāhuñ vaşf-ı cemīli ve ism-i mübāreki (16) içün ħamd idüp dir

(134) Bi-ħamdi’llah ey ħüsrev-i Cem nigīn

Bi-ħamdi’llāh ey pādşāh-ı Cem ħātem [nigīn yüzük ĸaşıdur bunda yüzük kendüsi murād olmaĸ münāsibdür]

Şücā‘ i be-meydān-ı dünyā vü dīn

Pehlivānsın (17) dünyā vü dīn meydānında

(135) Be-manşūriyet şud der-āfāĸ nām

Manşūrlıĸ ile oldu senüñ aduñ āfāĸda

²⁵⁸¹ إِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin. (Kur’ân, Kalem 68/4).

Ki manşūr būdī ber-a' dā (18) müdām

Ki manşūr idüñ düşmenler üzerine müdām murād budur ki ismüñ müsemmasına te'siri olur dirler bu ma' nāsında zāhir (19) olmışdur

(136) Ferīdün-şükūhī der-eyvān-ı bezm

Ferūdün heybetlüsün şöhet şuffesinde

Tehemten-neberdī be-meydān-ı rezm

Tehemten cenglüsün (20) ceng meydānında murād bundan şāh-ı Manşūrı şöhetde celālet ve cengde şecā' et ile vaşfdur

(137) Felek-rā güher der-şadef çün (21) tu nīst

Feleküñ şadefde senüñ gibi gevheri ya' nī incüsü yoğdur

Ferīdün u Cem-rā halef çün tu nīst

Ferīdünüñ ve Cemüñ [İ230a] (1) senüñ gibi kâ'im maqāmı yoğdur murād ol şāhı bī-naẓīr-i 'ālem ve güzīde-i benī ādem olmağ ile vaşfdur

(138) Ne tenhā harācet (2) dihend ez-Fireng

Yalnuz firengden harāc virmezler saña

Ki Mihrāc tācet firisted zi-zeng

Ki Mihrāc nām pādşāh tāc gönderür saña zengdan murād (3) kendü pādşāhı olan şāh-ı Manşūrı mehābet ile vaşfdur [Mihrāc kesr-i mīm ile a' lām-ı ricāldendür]

(139) Eger Türk ü Hindüst eger Rüm u Çin

Eger Türk (4) ü Hindüdür eger Rüm u Çindür

Çü Cem cümle dārī be-rüy-ı zemīn

Cem gibi vardur senüñ yeryüzinde murād (5) ol pādşāhı vaşfdur

(140) Zuhal kemterin Hindüt der-siyāk

Zuhal kötirek Hindüdür senüñ sürmeñde

Sipihret (6) gulāmī muraşsa niṭāk

Felek senüñ kuluñdur muraşsa' kuşaklı murād ol pādşāhuñ medhinde mübālağa ve iğrāğdur *es-sultānu* (7) *zıllu 'llāhī*²⁵⁸² hasebince zāhirī şüret idüp sultān-ı haqīkī vaşfi melhūz olursa medh-i maqbūl ve memdūhdur ve illā mübālağa-i (8) ğayr-ı marāziyyedür

(141) Semāhest çetret hümāyün-nazar

Felek senüñ çaduruñdur mübārek

Ki dāred basıṭ-ı zemīn zīr-i per

Ki yer (9) rüşeñi anuñ kanadı altındadır murād bundan daği beyt-i sābığ gibidür

(142) Sikender-şıfat Rüm tā Çin tu-rāst

²⁵⁸² Bu ifāde bir hadīs içerisinde yer almaktadır: السُّلْطَانُ ظُلُّ اللَّهِ وَرُوحُهُ فِي الْأَرْضِ. Makāsıdu'l-Hasene, Hadīs No: 207.

İskender gibi (10) Rūm tā Çine dek senüñdür

Ki ü dāşt āyine āyīn tu-rāst

Ki anuñ āyinesi var idi āyīn senüñdür murād mısrā^c-ı (11) evvelden böyle olmak için du^cā ve tefe³ül olmak gerek ki kizb olmaya ve mısrā^c-ı şānī mażmūnı bu pādşahuñ resm ü āyini (12) taħsini içündür vākı^c-ı hāl olsa cā³izdür

(143) Be-cāy-ı Sikender be-mān sālhā

İskender yerine kal nice yıllar

Be-dānā-dili keşf (13) kun hālhā

Göñül ‘ālimligi ile keşf kıl hāller murād ol pādşaha tūl-ı ‘ömr ile ve beķā-yı zıkr-i cemil ile du^cā ve keşf-i (14) hāl itmesin istid^cādur ve mısrā^c-ı şānī mażmūnı ehl-i sülūka münāsib du^cādur

(144) Çün deryā-yı vaşf ne-dāred kenār

(15) Çün vaşfuñ deryāsınuñ kenāri yoķdur

Şenā-rā kunem ber-du^cā iħtişār

Zıkr bi’l-hayrı iderüm du^cā üzre iħtişār (16) murād medħüñi terk idüp du^cāya haşr u kaşr iderüm dimekdür

(145) Zi-nażm-ı Nizāmī ki çarħ-ı kühen

Nizāmī nazmında ki eski (17) çarħ

Ne-dāred çü ü hiç zībā sülhan

Dutmaz hiç anuñ gibi yaraşuķ söz ya^cnī feleküñ şu^cārāsı kelāmında hiç Nizāmī (18) nazmı gibi yaraşuķ söz yoķdur ben pādşahuñ du^cāsında

(146) Biyārem be-tazmīn se beyt metīn

Getürin tazmīn (19) ile üç muħkem beyt

Ki nezd-i ħıred bih zi-dürr-i şemīn

Ki ‘aķl katında yegdür bahālu incüden murād ol üç beyti (20) medħdür ve ol üç beyt bunlardur ki zıkr ider

(147) Ez-ān bişter ki āverī der-zamīr

Andan ziyādere ki getürsin (21) zamīre

Vilāyet-sitān bāş u āfāķ-gīr

Vilāyet alıcı ol ve āfāķ dutucu murād kendü taşavvuruñdan ziyāde fethler [İ230b] (1) müyesser olsun saña diyü du^cādur

(148) Zamān ez-zamān tā sipihr-i bülend

Zamāndan zamāna yüce feleke dek

Be-feth-i diger bāş (2) firūzmend

Bir feth ile daħi ola zaferlü murād zamānda bir dürlü feth ile mużaffer ol dimekdür

(149) Ez-ān mey ki cān dāru-yı (3) hūş dād

Ol şarābdan ki cān ‘aqla dārū virdi

Merā şerbet ü şāh-rā nūş bād

Baīna şerbet ü şāha nūş (4) *olsun* murād cānib-i rūḥuñ ‘aqla feyz olan ‘ilcā ki muşliḥ ü mezīd-i ‘aqldur şerbet olsunbaīna ve lezzet olsun şāha (5) diyü şāh için du‘ādur

MUGANNĪ-NĀME²⁵⁸³

[Meşnevī] [M.3]

[Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ül]

(1) Muğannī kücāyī be-gülbāng-ı rūd

Muğannī kandesin (6) *kııl bağırsaḡ āvāzı ile* [rūd ır ma‘ nāsına gelür sürūd gibi ve sāz kıılı bağırsaḡ ma‘ nāsıan gelür ve güzel oḡlan ma‘ nāsına gelür ve ‘işret ma‘ nāsına gelür]

Be-yād āver ān ḥüsrevānī sürūd

Ḥāṭıra getir ol pādşāhāne ırı murād muğannīden vā‘ iz (7) ü nāşlı ve zevḡ-i ḥāl viren kimsedür ki anuñ kelāmı kelām-ı İlähī ola lācerem aña dir

(2) Be-mestān nüvīd sürūdī firist

Mestlere (8) *bir ır müjdesin gönder*

Be-yārān-ı refte dūrūdī firist

Gitmiş yārāna bir selām gönder murād ḥāzırlar için ḥayr-ı elām ve ḡā’ibler (9) için taḥıyyat u selām talebidür

(3) Ki bā-hem nişīnīm ü ‘ıyşī kunīm

Ki birbirimiz ile oturalum bir ‘ıyş idelüm

Demī ḥoş ber-āyīm (10) tıyşī kunīm

Bir ḥoş dem getürelüm ve dutmaḡ idelüm murād ma‘ lümümüz ve mesmū‘ amuz ile ‘amel idelüm dimekdür

(4) Ki tā vecd-rā (11) kār-sāzī kunem

Ki vecd için iş düzücilik idem

Be-raḡş āyem ü ḥırḡa-bāzī kunem

Raḡşa gelem ḥırḡa-bāzlıḡ (12) *idem* murād vecd ü ḥālet taḥşil idüp ḥırḡa-i riyāyı terk idem dimekdür

(5) Muğannī zi-eş‘ ār-ı men der-ḡazel

Muğannī benim eş‘ ārumdan (13) *ḡazelde*

Be-āheng-i çeng āver der-‘amel

Çeng āhengi ile getir ‘amele murād ‘ulüm-ı tarīkatden kelimāt idüp şeyḡ-i Merḡab muvāfaḡatı (14) ile ‘amele getir tā ḡul bilā-‘amel olmaya dimekdür

²⁵⁸³ ‘Aded-i Ebyāt: 48.

(6) Be-mestī tevān dürr-i esrār suft

Mestlik ile esrār incüsün delmek olur (15)

Ki der bī-ḥodī rāz ne-tevān nühuft

Ki bī-ḥodlikde rāz gizlemek olmaz murād budur ki esrār-ı İlähiyyeye mest olanlar söylerler (16) zīrā bī-ḥod olanlar esrār şaklamağa kâdir olmazlar

(7) Der-ā ey hümā-yı hümāyün-nazar

Gel içerü ey nazarı mübârek hümā

Huceste (17) sürüş u mübârek haber

Mübârek ferişte mübârek haber [sürüş muṭlaḳa ferişte ma^c nāsına yā ḥāşşa-i Cebrā[’]il ma^c nāsına geldügi yukarıda beyân olunmuşdur]

(8) Muğannī melülem düttāyī be-zen

Muğannī melülin bir iki kıllu ur (18)

Be-yektāyī-i ü düttāyī be-zen

Anuñ birligine iki kat ur murād taleb-i tekrîr ve tekrîr-i tezkîrdür

(9) Muğannī be-zen çeng der-ergānün

(19) *Muğannī ur çengi ergānūna*

Be-bur ez-dilem fikr-i dünyā-yı dūn

Gider gönülümde dünyā-yı dūn fikrini murād şeyḥ-i murāḳıḳb ile vā^c iz-i (20) pür-şevk cem^c olup fikr-i dünyā-yı dūn ḥāṭırdan giderilmek talebidür

(10) Meger ḥāṭırem yābed āsāyişī

Meger ḥāṭırum bula bir rāḥatlık (21)

Çü ğam-rā buved bā-vey ālāyişī

Çün ğamuñ anuñ ile ola televvüsi murād budur ki televvüş-i ğam-ı dünyāyı kelām-ı Mevlā ve fikr-i ‘uḳbā izāle ider

(11) Ger [İ231a] (1) ez-āsmān müjde-i furşatīst

Eger āsmāndan müjde-i furşat var ise

Merā ber-‘adū ‘āḳıbet nuşretīst

Baña ‘adū (2) üzre ‘āḳıbet nuşret vardur murād budur ki baña kelām-ı İlähī ile beşâret-i ğufrān olursa tevbe ile şeyṭān üzre (3) ‘āḳıbet nuşret olur

(12) Muğannī nevā-yı tarab sâz kun

Muğannī şenlik nevāsın sâz kııl

Be-ḳavl-i ğazel kışşa āġâz kun

Ġazel ḳavli (4) ile kışşa başla murād mecâz ve elġâz şüretinde ḥaḳıḳat ü tarıḳat söyle dimekdür

(13) Ki bā-ü ğamem ber-zemīn düḥt (5) pây

Ki ‘adū sebebi ile ğam benüm ayaġum yere degdi

Be-đarb-1 uşülem ber-āver zi-cāy

Uşül đarbtı ile çıkar yerden murād (6) şevk ü hālet vir tā ki tereffu‘ ü ‘urüc-1 rūhānī hāşıl idem dimekdür

(14) Muğannī be-sāz in nev-āyīn sürūd

Muğannī düz (7) bu yeñi üslüblu ırı

Be-gū bā-ħarīfān be-āvāz-1 rūd

Di ħarīflere kıl āvāzı ile murād boğaz āvāzı ile aĥvāl-i ıarīkat (8) ve kelime-i ħikmet ve bā‘ iş-i ħurbet ve vuşlat-1 ħazret söyle dimekdür

(15) Derūn-1 fūrū-māndegān şād kun

‘Ācizlerūñ için (9) şād kıl

Zi-rūz-1 fūrū-māndegī yād kun

‘Ācizlik günin aña murād ol günden yevm-i mevt ve yevm-i kıyāmetdür

(16) Muğannī nevāz ān (10) gülbāng-1 rūd

Muğannī oğşa kıl āvāzını

Be-gū vü be-zen ħüsrevānī sürūd

Di ırla pādşāhāne ır murād kelām-ı İlähī (11) söyle dimekdür

(17) Revān-1 büzürgān zi-ħod şād kun

Ulular cānın kendüñden şād kıl

Zi-Pervīz ü ez-Bārbed yād kun

Pervīzi (12) ve anuñ sāzendesin añ murād selef-i sālihūn ervāhını şād ve Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ve aña ħarīn olanları (13) yād kıl dimekdür

(18) Muğannī ez-ān perde naķşı biyār

Muğannī ol perdeden bir naķş getir

Be-dih tā çı guft ez-ħarem perde-dār

(14) *Vir tā ne didi ħaremden perde-dār* murād aĥbār u esrār-ı İlähiyyeden ve Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām didügi āşārdan ħaber (15) vir dimekdür

(19) Çünān ber-keş āvāz-1 ħınyāgerī

Öyle çek güyendelik āvāzını [ĥānuñ zammı ile ve kesri ile lügatdur]

Ki Nāhīd-i çengī be-raķş āverī

Ki çengī Zühreyi (16) raķşa getüresin murād budur ki şöyle va‘z u naşīhat ve ‘ilm ü ma‘rifet beyān eylegil ki sükkān-ı semavāt daĥi vecd ü (17) ĥālāt kesb ideler

(20) Muğannī def ü çeng-rā sāz dih

Muğannī defe ve çenge düzen vir

Be-yārān-1 ħoş-nağme āvāz dih

Ĥoş-nağme (18) yārāna çağır murād budur ki murād tālibe ve şeyĥ-i murāķıba terbiyyet-i ıarīkat ta‘līm kıl ve vu‘āz-ı şerī‘at olanları daĥi (19) da‘vet kıl

(21) Rehî zen ki şûfi be-ḥālet reved

Bir yol ur ki şûfi ḥālete gide

Vişāleş be-mestî ḥavālet reved

Anuñ (20) vişāli mestlige ḥavāleye gide murād budur ki bir ṭarîḫ ile naşîḫat u ma⁶ rifet söyle ki şûfi olmayan daḫi bir ḥālete gele ve ḥazret-i (21) Ḥaḫḫa vişāli mest-i Ḥaḫ olmağa ḥavāle ola

(22) Muğannî biyā bā-menet ceng nîst

Muğannî gel benüm senüñ ile cengüm yoḫdur [Ḥ⁷āce Ḥāfızuñ ‘ādeti ta⁶bir bi’n-nāḫıṣdur]

Kefî ber-defî [İ231b] (1) zen geret çeng nîst

Ayayı bir defe ur eger saña ceng yoḫ ise murād budur ki vā⁶ iz elbette cem⁶-i keşîre ve ṭavā⁷if-i (2) muḫtelifeye va⁶ z kıl diyü ceng eylemezem ki şeyḫ-i murāḫıb ve pîr-i munḫanî yoḫ ise bir mürîd-i ṭālibe ve ṭālib-i ḳābile nice urup (3) aña irşād ḳılması kāfidür

(23) Şinîdem ki çün ğam resāned güzend

İşitdüm ki çün ğam zarar irişdüre [ya⁶ nî ğam-ı dünyā teşvîş-i ḫāṭır vire

Ḥurîşiden-i def buved sūdmend

Defüñ cüşî fā⁷idelü olur murād budur ki]²⁵⁸⁴ ğam-ı dünyā teşvîş-i (4) ḫāṭır viricek bir mürîd ü mübtedî ḳābil-i ‘ışḫ ve ḥālet göstericek ṭabî⁶ ate tesellî gelüp bir mürîd-i mübtedî böyle bî-pervā (5) olıcaḫ sen niçün ğam-ı dünyā ile mazmûm olursın dinilür

(24) Muğannî kücāyî ki vaḫt-i gülest

Muğannî ḳandesin ki gül vaḫtidür (6)

Zi-bülbül cihānî pür er ğulgulest

Bülbülden bu cihān ṭolu ğulguledür murād budur ki cenāb-ı İlāhîden keşf-i zāhir olup (7) ṭarîḫat bülbülü ğulğul ile ‘ālem-i feyzi pür ḳılıcaḫ vā⁶ iz-i müşevveḫ ḫāzır olmaḫ münāsib olur lâcerem anuñ ḫāzır olmasın (8) ve kelimāt-ı teşvîḫ söylemesin ister

(25) Hemān bih ki ḫünem be-cüş āverî

Hemān yegdür ki ḳanum ḳaynamağa getürsin

Demî çeng dāred (9) ḫurüş āverî

Bir dem çengi ḫurüşa getüresin murād ḳanumı cüşa ve ben pîri ḫurüşa getüresin dimekdür

(26) Muğannî (10) biyā ‘ūd ber-sāz kun

Muğannî gel ‘üdü sâz üzre ḳıl

Nev-āyîn-i nevāyî nev-āğāz kun

Yeñi üslüblü nevāyî yeñi başla murād (11) budur ki aḫvāl-i ṭarîḫatde mertebe-i ‘āliye bünyād ḳıl

²⁵⁸⁴ Belirtilen kısım 3206 numaralı nüshada eksiktir.

(27) Be-yek lem‘ a derd-i merā çāre sāz

Bir lem‘ a ile benüm derdüme çāre kııl

Dilem (12) nız çün hırka şad pāre sāz

Göñlümi daħi hırka gibi yüz pāre kııl murād budur ki o ħazretten lem‘ a-i tecellī ile derdüme dermān (13) kııl felemmā tecellā rabbühü li‘l-cebeli ce‘alehu dekkān²⁵⁸⁵ ħasebince göñlümi pāre pāre kııl

(28) Muğannī çı bāşed ki luṭfi kunī

Muğannī n‘ola ki bir luṭf idesin (14)

Zi-ney āteşī der-dilem efkenī

Neyden göñlüme bir āteş bırağasın murād budur ki n‘ola eger bir ehl-i derdden göñlüme şevk ü ħarāret (15) bırağasın

(29) Birün ārī ez-fikr-i ħod yek-demem

Ṭaşra çıkarasın kendü fikrümnden beni bir dem

Be-hem ber-zenī ħānumān-ı ħamem

Birbirine (16) urasın ħamum ħānumānını murād beni fikr ü ħam-ı dünyādan ħalāş idesin dimekdür

(30) Çü ħ‘āhed şuden ‘ālem ez-mā tehī

Çün ‘ālem bizden (17) tehī olsa gerekdür

Gedāyī besī bih zi-şāhenseħī

Gedālık çok yegdür şāhenseħlıkdan

(31) Tu bü‘nmāy rāh-ı ‘ırākem be-rūd

Sen (18) göster baña ‘ırak yolını kııl ile

Ki bü‘nmāyem ez-dīde-i Zinderūd

Ki gösterm bir gözden İşfahān ırmağını murād budur ki (19) sen baña maṭlūb-ı ṭarīķin göster ben şevkden vāfir ağlayup eşer-i ‘ışk izħār ideyin

(32) Muğannī biyā vü zi-men kār bend

Muğannī gel ve benden (20) iş bağla

Zi-ķavl-i men āyīn-i dānā pesend

Benüm ķavlümnden ‘ālim resmini ķabūl kııl murād budur ki vā‘ize dir ey vā‘iz gel benden (21) ‘amel bağla ve iş öğren ya‘nī benüm kelāmumdan ‘ālim olan kimsenüñ resmini öğren

(33) Çü ħam leşker āred biyār āşafi

²⁵⁸⁵ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْحَبِإِ جَعَلَهُ دَكًّا Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tūr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur‘ân, A‘râf 7/143).

Çün ğam leşker [İ232a] (1) getüre bir şafi ārāste kıl

Be-çeng ü rübābī vü nāy u zi-neyī

Ve daħi pīr-i munħanī ve şeyh-i murākıb ve Hāfız-ı hoş-āvāz ve ricl-i (2) kāmīl çāre-sāz u mürīd-i tālīb ile ya' nī ğam-ı dünyā ve nefis ü hevā leşkeri hücüm idicek bunları sen daħi cem' (3) idüp bir asker-i 'azīm eyleyüp şafa bağlayup def' e çāre kıl

(34) Muğannī tu sırr-ı merā mahremī

Muğannī sen benüm sırruma (4) mahremsin

Zamānī be-zen ney be-kun hem-demī

Bir zamān ney ur hem-demlik kıl murād budur ki vā' iz ile tālīb-i (5) Hāğ sırr-ı mahremlerdür lācerem ey vā' iz murād ehl-i derdi cūşa getürüp 'ışk-ı İlāhī için ħurūşa getürmek (6) gerek

(35) Be-mey dūr kun der-dilet ger ğamīst

Şarāb ile irāk kıl eger gönlünde ğam var ise

Demī der-demī bih ki 'ālem (7) demīst

Bir nefes bir demde yegdür ki 'ālem bir demdür murād budur ki *ed-dünyā sā'atün fe'c' alhā tāt'aten*²⁵⁸⁶ ħasebince 'ışk-ı (8) İlāhī ile ğam-ı dünyāyı ħāırdan giderüp 'ömr ü 'ālem ki bir demdür anı 'ibādet ile ħatm itmek gerekdür

(36) Muğannī kücāyī be-zen (9) berbeṭī

Muğannī ħandesin ur ħopuz

Biyā sāķi ez-bāde pür-kun baṭī

Gel sāķi şarābdan tıldur yataķı murād vā' izden (10) va' z-i bülend talebi ve şeyħden ħalbi 'ışk-ı İlāhī ile pür kılmak istid'āsıdır [*baṭ* ħaz ve ördek ma' nāsınadır ve şarāb zarfı olan yataķ ma' nāsına isti' māl olunur]

(37) Ser-i fitne dāred diger rüzgār

Fitne başın (11) dutar daħi rüzgār

Men ü mestī vü fitne-i çeşm-i yār

Ben ve mestlik ve yārūñ gözi fitnessi murād girü fitne zuħūrı (12) var 'ışk-ı İlāhī ve zātu'llāh meftūnı olup 'uzlet ihtiyār etmek gerek dimekdür

(38) Der-in ħün-feşān 'arşa-i rustaḫız

Bu ħan (13) şaçıcı kıyāmet meydānında

Tu ħün-ı şurāḫī vü sāğar be-rīz²⁵⁸⁷

Sen şurāḫī ve ħadeḫ ħanın dök murād fitne kıyāmeti ħopup ħatlı (14) nefis olduķda sen nefis-i gerden-keşüñ ve ħalb-i münķalibin ħanın dök riyāzet ile ve anlaruñ helākine meşğül ol dimekdür (15)

(39) Hemī-bīnem ez-devr-i gerdün şigift

²⁵⁸⁶ الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً Dünyā bir sātattir, o hâlde onu tāt kılın. (Hadīs) Mevzûātü's-Sagānī, Hadīs No: 85/105.

²⁵⁸⁷ Bu mısırānın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Tu hem ħün-ı cām u şurāḫī be-rīz

Görürüm devr-i felekden 'aceb

Ne-dānem ki-rā ḥāk ḥ'āhed girift

*Bilmezüm kimi topraḡ (16) süpürür murād eyyām-ı fitnede niceler helāk olsa
gerekdür egerçi ḥüşüş-ı şahşı bilmezüm dimekdür*

(40) Diger hemçü muḡ āteşī (17) mī-zened

Daḡı muḡ āteş-perest gibi od urur

Ne-dānem çerāḡ-ı ki ber mī-kuned

*Bilmezüm ki kimüñ çerāḡın getürür murād budur ki (18) rüzgārdan zarar olur ammā
bilmezüm kime olur dimekdür*

(41) Firīb-i cihān kıssa-i rüşenest

Cihān aldaması bir rüşen kışşadur (19) ya' nī her kimseye ma' lümdur

Be-bīn tā çı zā'id şeb ābistenest

Gör ne toḡar gice yüklüdür

(42) Dilā der-cihān dil me-nih (20) zīnhār

Ey gönül cihāna gönül ḡoma ya' nī gönül vir zīnhār

Ki kes ber-ser-i pül ne-gired ḡarār

*Ki kimse köpri (21) başı üzre itmez ḡarār murād dünyā memerdür maḡar degüldür
dimekdür*

(43) Hemān menzilest in cihān-ı ḡarāb

Hemān bir ḡonaḡdur [İ232b] (1) bu ḡarāb cihān

Ki dīdest eyvān-ı Efrāsiyāb

Kim görmüşdür Efrāsiyāb eyvānın ki bunda ḡonmuş ve göçmüş gitmişdür

(44) Hemān (2) merḡalest in beyābān dūr

Hemān göç yiridür bu ıraḡ beyābān

Ki güm şud der-ü leşker-i Selm ü Tūr

*Ki anda yitdi Selm ü (3) Tūr leşkeri murād dünyānuñ nihāyetine irilmez hemān ecel
irer nā-bedīd olunur dimekdür [Selm ü Tūr nām-ı pādşāhdur]*

(45) Kücā rāy-ı mīrān-ı leşker-keşes²⁵⁸⁸

ḡanı anuñ (4) leşker çekici beglerinüñ fikri

Kücā şeyde-i Türk-i ḡancer-keşes

ḡanı anuñ ḡançer çekici sipāhīnūñ mekri murād hep bunlar helāk (5) olur dimekdür

(46) Ne tenhā şud eyvān-ı ḡaşreş be-bād

Yalñuz anuñ ḡaşrı eyvānı ile gitmedi

Ki kes zaḡme nizeş ne-yāred be-yād

²⁵⁸⁸ *Mīrān* kelimesine karşılık olarak derkenārda *pīrān* bulunmaktadır.

(6) *Ki kimse anuñ kabrin daħi añamaz* murād kabri daħi bilinmez olmuşdur dimekdür

(47) Çi hoş guft Cemşid bā-tāc u genc

Ne hoş (7) didi tāc u hazīne ile Cemşid

Ki yek cev nīz zed serāy-ı sipenc

Ki bir arpaya degmez ‘āriyet evi murād beķāsı olmayan (8) nesne degmez dimekdür

(48) Yekī tiğ dāned zeden rüz-ı kār

Biri kılc urmaķ bilür iş güninde

Yekī-rā kalem-zen kuned rüzgār

Biri (9) kalem urıcı ider rüzgār murād bu iki beytden budur ki nāsuñ ba‘ zı hayra ve ba‘ zı şerre mazhar olur (10)

MEŞNEVİ²⁵⁸⁹ [M.4]

[Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Seg ber-ān ādemī şeref dāred

Kelbūñ ol ādemi üzere şerefi vardur

Ki dil-i düstān biyāzāred

Ki dostlar gönülün incidür (11) murād budur ki dostlar gönlin inciden ādemden kelb yegdür

(2) İn sūhan-rā haķıķatī bāyed

Bu söze bir haķıķat gerekdür

Tā ma‘ nānī (12) bedel fūrūd āyed

Tā ma‘ ānī gönle tala ve gire murād budur ki sen ki dostlar gönlin inciden ādemiden kelb yegdür dırsin (13) bu qavl mücebince fi‘ lüñ gerekdür ya‘ nī kelbi ri‘ āyet düşmeni ihānet itmek gereksin tā ki qavlüñüñ qalbde nüfūzu ve qabūli (14) ola ammā ‘ acebdür ki bunuñ ‘ aksini idersin

(3) K’ādemī bā-tu dest der-maḫ‘ ūm

Ādemī senüñ ile eli ta‘ āmda

Seg (15) zi-bīrūn ber-āstān maħrūm

Kelb taşradan işik üzre maħrūm

(4) Ĥayf bāşed ki seg vefā dāred

Ĥayf (16) ola ki kelbūñ vefāsı ola

Ādemī düşmeni revā dāred

Ādemī bir düşmeni revā duta murād zāhirdür (17)

²⁵⁸⁹ ‘ Aded-i Ebyāt: 4.

MESNEVİ²⁵⁹⁰ [M.5]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Eyā rihū'ş-şabā kalbī keşibi

Ey şabā yeli benüm kalbüm guşşalu ve mükedderdür

Meşāmī men beḥūrek (18) yestaḫibi

Benüm meşāmum senūn buḥūruñdan gögçek koḫulu olur murād teveccüh-i seheriden istirāhat bulduḡın hikāyetdür (19)

(2) Güzārī kun seher ber-ḫarf-ı gülzār

Uḡra şabāḫ gülzār cānibine

Be-serv ü gül zi-mā peygām be-güzār

Serve ve güle bizden (20) haber geḫür murād 'ālem-i İlähiye mürür iderseñ maḫām-ı a' lā şāhibi ve keşf ehli olanlara bizden haber ulaşdur dimekdür (21)

(3) Ki bā-rüyeş zi-ḫüsn ey gül me-zen lāf

Ki anuñ yüzi ile ḫüsnden ey gül lāf urma

Ki Zerdüzi ne-dāned [İ233a] (1) būriyā-bāf

Ki zerdüzlük bilmez ḫaşir doḫıyıcı murād ol cemāl-i bā-kemāle gülün nisbeti yoḫ idüḡin zikrdür (2)

(4) Me-nāz ey serv bā-bālāyiş ez-ḫad

Nāzlanma ey serv anuñ bālāsı ile ḫadden

Ki bā-ḫadeş yaḫin mi-üfti ez-ḫad

(3) *Ki anuñ ḫaddi ile yaḫin düşersin ḫadden murād derece-i 'āliye şāhibi olan Rabb-i a' lāya nisbet itmek cā'iz (4) degüldür dimekdür*

(5) Biyā sāḫi ki eyyām-ı bahārest

Gel sāḫi ki bahār eyyāmıdur

Be-raḡm-ı ü ki ü perhiz-kārest

Anuñ (5) raḡmına ki ol perhizkardur murād şeyḫ-i zamān başda da' vetdür ol kimesnenüñ raḡmına ki sülükdan ictinābı (6) vardur

(6) Şarāb-ı erḡanūni bā-ḡavāni

Erḡanūni şarābı zinetinden müstaḡniye olan güzeller ile

Hemi-ḫur tā tevāni mi-tevāni

(7) *İç tā gücüñ yitdükçe gücüñ yiter murād ḫarīkat maḫbūbları ile 'ışḫ-ı İlähi nüş ḫıl dimekdür*

(7) Me-dih der-guş reh pend-i (8) edibān

Ḳulaḡa yol virme nāşihler nāşihatine

²⁵⁹⁰ c Aded-i Ebyāt: 11.

Çi ez-pend ü çi āvāz-ı ḥaṭībān

Naṣīhat ne ḥaṭībler āvāzına murād (9) ḥaṭībler āvāzın diñleyüp añladığıñ gibi edībler pendin daḡı añla dimekdür ḥulāṣa-i murād ehl-i dünyādan saña pend idenler (10) naṣīhatını fehm itme anuñ ile ʿamel itme dimekdür

(8) Hemīn mī-gūyedet der-bāḡ bülbül

Hemīn dir saña baḡda bülbül

Ki cām (11) ez-kef me-nih der-mevsim-i gül

Ki ḳadeḡi elden ḳoma gül mevsiminde murād budur ki şeyḡ-i ṭarīḳat dir baḡ-ı sülūkda zamān-ı keşfde (12) ḳalb-i şāfī ʿışḳ-ı Ḥaḳḳı terk itme

(9) Ğanīmet dān vişāl-i gül ḡanīmet

Ğanīmet bil gül vişālını ḡanīmet

Be-mey ḡurden muşammem kun ʿazīmet

(13) *Şarāb içmek ile muḳarrer ḳıl ʿazīmet* murād zamān-ı keşfi ḡanīmet bil ʿışḳ-ı İlāhī nūşın muḳarrer ḳıl dimekdür

(10) Me-şev ḡāfil ki fırsat (14) mī-şevded fevt

Ğāfil olma ki fırsat fevt olur

Dem-ā-dem vaḳt-i ʿiṣret mī-şevded fevt

Dem-ā-dem ʿiṣret vaḳti (15) fevt olur murād vaḳt-i ʿiṣret āḡiret dāʿi olmaz fırsatı fevt itme dimekdür

(11) Zi-Ḥāfız ḡuş kun in pend yek-dem

(16) *Ḥāfızdan işit bu naṣīhati bir dem*

Hemī zen cām-ı mey vaʿllāhu aʿlem

Ur şarāb ḳadeḡin vaʿllāhu aʿlem murād budur ki şafā-yı (17) ḳalbe ve ʿışḳ-ı Ḥaḳḳa doḡın vaʿllāhu aʿlem

MEŞNEVİ²⁵⁹¹ [M.6]

[Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün]

(1) Her ki āmed der-i cihān pür zi-şür

Her kim ki (18) geldi fitne ile tolu cihāna

ʿĀḳıbet mī-bāyedeş reften be-gür

ʿĀḳıbet gerekdür aña ḳabre ḡitmek murād budur ki her kim ki bu (19) cihāna geldi ʿāḳıbet gidüp ḳabre girse gerekdür

(2) Der-reh-i ʿuḳbāt-ı dünyā çün püli

Dünyā ʿuḳbāları yolunda ki köpri gibidür (20)

Bī-beḳā cāyī vü vīrān menzili

²⁵⁹¹ ʿAded-i Ebyāt: 11.

Beķāsuz yerdür ve vîrān menzildür

(3) Dil me-nih ber-în pül-rā ters ü bîm

Göñül ķoma bu köpriye (21) ķorķuludur

Berk-i [reh] sâz u me-şev ĩncā muķîm

Yol yarāğın düz olma bunda muķîm murād tedbîr-i zād-ı āhîret kıl ya‘nî [İ233b] (1) tã‘at ü ‘ibâdet eylegil dimekdür

(4) Nezd-i ehl-i ma‘nâ ĩn kâh-ı sipenc

Ehl-i ma‘nâ katında bu ‘âriyet köşk

Hest çün (2) vîrâne-i hâlî vü genc

Gencden hâlî bir vîrâne gibidür murād budur ki bu dünyâ bir genc ü defînden hâlî vîrâne gibidür lâcerem (3) bu vîrâne ki gencden hâlî ola be-ğâyet mezmûm olur

(5) Râstî dürr-i haķîkat sufteend

Râstî haķîkat incüsün delmişlerdür (4)

‘Ārifân ĩn hâne-râ hân gufteend

‘Ārifler bu eve kârbân-serây dimişlerdür zîrâ kârbân-serây mevzi‘-i iķâmet degöldür (5) bu dağı öyledür

(6) Hân iķâmet-râ ne-şâyed der-güzêr

Kârbân-serây iķâmete yaramaz geķ

ĩn cihân bâ-kes ne-mâned der-güzêr

Bu cihân (6) kimseye ķalmaz geķ çün kârbân-serây iķâmet yeri degöldür ve cihân kimseye bâķi ķalmaz bundan geķmek gerekdür

(7) Dür bâş ez-düstî-i (7) māl u cāh

Iraķ ol māl u manşıb muħabbetinden

Z‘ân ki mâlet mâr u cāhet hest çāh

Zîrâ mâluñ yılandur (8) ve manşıbuñ kuyudur el-‘iyâzu bi‘llāh min şerri hümâ

(8) Men ki refteem ĩod tuyî Behrām-ı Gūr

Ben dutam ki sensin Behrām-ı Gūr

H‘āhi üftād (9) āhîr ender-dām-ı gūr

Düşseñ gerekdür āhîr ķabr ağına

(9) Ger ne kūrî gūr mî-bîn guftemet

Eger kör degülseñ ķabri gör didüm (10) saña

Yek-zamân bî-kâr me-nişin guftemet

Bir zamân işsüz oturma didüm saña murād dâ‘imâ müşâhede-i ķabr idüp ‘amelde duruş (11) dimekdür

(10) Hiķ kes-râ nîst z‘în menzil güzîr

Hîç kimseye yokdur bu menzilden çäre

Ez-gedâ vü şâh u ez-bernâ vü pîr

Gedâdan (12) ve şâhdan ve yigitden ve kocadan murâd hîç kimse kabrden hâlâş olmaz dimekdür [bernâ feth-i bâ ile ve zamm ile yigit dimekdür]

(11) Ey ki ber-mâ bü'gzerî dâmen-feşân

Ey (13) kimse ki bizüm üzerimüze uğrarsın etek silkerek

Hâfîz el-ğamdî hemî h'âhed be-h'ân

Hâfîz el-ğamd ister okı murâd (14) budur ki kabrümde uğrayın kimseden Fâtiha istid'â iderin benüm için Fâtiha okısın nitekim bu fakîr zamân-ı şîhhatümde kabrümde (15) va'z olınacağ hücrede yazdurdum

Beyt

--+--/-+--/-+--

Her ki kabrümde du'â idüp geçe

Cennete imân u Qur'ânla göçe

KAŞİDE [K.4]

(16) Bilgil ki ba'zı kimseler H'âce Hâfîzuñ ba'zı dîvânında otuzdan artıq kaşîdesin gördük dirler anuñ aşlı budur ki (17) on bir beytden ziyâde olan gazellerini ki âhîrinde bir ulu kimseyi zîkr itmişdür kaşîdeleri ile ayruca yazmışlar bu deñlü (18) kaşîdesini gördük didükleri anlardur [meşelâ harf-i elifde *Ey fûrûğ-ı mâh-ı hüsñ ez-rûy-ı rahşân-ı şümâ* olan gazeli kaşîde 'add itmişlerdür ki âhîrinde Yezd şehrinüñ şâhını zîkr ider] ve illâ bu fakîr bildüğü H'âce Hâfîzuñ kaşîdesi dördür biri harf-i dâlda (19) Şâh Ebü İshâk medhinde ve biri harf-i mîmde Şâh Mansûr medhinde gazeller eşnâsında yazılmış bulunup ol harflerde (20) yazılıp baş-ı 'özü kılınmışdur ve iki kaşîde dañı vardır anları hîç bir dîvânda gazeller eşnâsında bulmadum âhîrde irâd (21) kıldum ki nüshamuzdan hâric H'âce Hâfîz eş'ârından nesne qalmayup biri budur ki Şâh Şücâ' medhindedür

[Mef' ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Şud 'arşa-i [I234a] (1) zemîn çü bisât-ı İrem revân

Oldı meydân-ı bâğ İrem bisâtı gibi revân [revân rûh-ı insân ve cârî ve nâfîz ve hürrem ma' nâsına gelür]

Ez-pertev-i sa' âdet-i şâh-ı cihân-nişân

Cihân (2) dikici şâhuñ sa' âdeti pertevinden [nişân 'alâmet ma' nâsına gelür ve cihân ile vaşf-ı terkîbî olup cihân dikici ve cihânı sâkin kılıcı ve cihân yandurıcı ma' nâsınadır]

(2) Hâkân-ı şarğ u garb ki der-şarğ u garb-ı üst

Şarğuñ ve garbuñ ulu şâhı ki (3) şarğda ve garbda oldur

Şâhib-kırân u hüsrev ü şâh-ı Hudâvegân

Şāhib-ķırān ve pādşāh u ulu ve şāhib-i devlet şāhı (4) [*Hudāyegān* lafzı müfreddür ulu ve şāhib-i devlet ma' nāsınadır]

(3) Hūrşīd-i mülk-perver ü sultān-ı dād-ger

Mülk besleyici güneş ve 'adl idici sultān

Dārā-yı dād-güster ü Kısra-yı ke-nişān

(5) *'Adl düşüci Dārā nām şāh ve Key nām pādşāh nişānlu 'Acem şāhı*

(4) Sultān-ı nişān-ı 'arşa-i iklim-i salţanat

Salţanat iklimi (6) *mejdānınıñ sultān naşb idicisi*

Bālā-nişān-ı mesned-i eyvān-ı lā-mekān

Eyvān-ı lā-mekān tekyegāhınıñ yüce oturıcısı murād (7) salţanat-ı zāhire mālīk olduğı gibi salţanat-ı bātına dağı mālīkdür dimekdür

(5) A' zam celāl-i devlet ü dīn ānki rif' ateş

Dünyā ve dīnün (8) *cekāk a' zamu ol ki anuñ rif' ati*

Dāred hemişe tevsen-i eyyām zīr-i rān

Dutar hemişe eyyām küresin uyulux altında murād anuñ (9) 'uluvv-ı derecesi zikrinde mübālagadır ki anuñ rif' ati eyyām küresine süvār olur dir

(6) Dārā-yı dehr Şāh Şücā' āftāb-ı mülk

(10) *Dehrün Dārāsı Şāh Şücā' mülk güneşi*

Hākān-ı kāmķār u şehinşāh-ı nev-cevān

Murād işlü hākān ve şāhlar şāhı nev-cevān (11)

(7) Māhī ki şud be-ţal' ateş efrūhte zemīn

Bir aydur ki anuñ güzel yüzi sebebi ile yaluñlanmış ve nūrlanmışdur yir

Şāhī ki [şud] be-himmetiş (12) efrūhte ber-zemān²⁵⁹²

Bir şāhdur ki olmuş anuñ himmeti ile yüce zamān

(8) Sīmurğ-ı vehm-rā ne-buved kuvvet-i 'urūc

Vehm (13) *sīmurğına olmaz yukaru çıķmak kuvveti*

Ancā ki bāz-ı himmet-i ü sāzed āşiyān

Ol yerde ki anuñ himmeti tufānı düzer yuva (14) murād budur ki himmeti şol ķadr-i 'ālidür ki sīmurğ-ı vehm aña çığmağa ķadir olmaz

(9) Hükmeş revān çü bād ber-eţrāf-ı berr ü baķr

(15) *Anuñ hükmi revān yil gibi ķuru ve deñiz eţrāfına*

Mihreş nihān çü rūķ der-a' zā-yı ins ü cān

Anuñ muķabbeti gizlü (16) *cān gibi ins ü cān a' zāsında*

(10) Ey şüret-i tu mülk-i cemāl ü kemāl-i mülk

²⁵⁹² Bu mısırada yer alan vezin kusuru mısıraya [şud] lafzı eklenecek düzeltilmiştir.

Ey pādšāh senüñ şüretüñ cemāl mülkidür (17) ya‘nī güzellik memleketidür ve mülk kemālidür ya‘nī memleket kemālidür

Vey tal‘ at-i tu cān-ı cihān u cihān-ı cān

Vey (18) pādšāh senüñ gözün yüzün cihānuñ cānidur ve canuñ cihānidur

(11) Taht-ı tu reşk-i mesned-i Cemşid ü Keykubād

(19) Senüñ tahtuñ Cemşid ü Keykubād tekyegāhınuñ günisidür ya‘nī senüñ tahtuña Cemşid ü Keykubād tahtı günü ider (20)

Tāc-ı tu ‘ayn-ı efser-i Dārā vü Erdevān

Senüñ tācuñ Dārā daği Erdevān tācınıñ ‘aynidur

(12) Tu āftāb-ı mülkī vü hercā (21) ki mī-revī

Sen mülk güneşisin ve her yire ki gidersin

Çün sāye ez-kaḫā-yı tu devlet buved revān

[İ234b] (1) Gölge gibi senüñ eñseñden devlet oldı revān

(13) Erkān ne-pervered çü tu hergiz be-hiç ḫarn

‘Anāşır beslemez (2) senüñ gibi hiç hergiz ḫarn da

Gerdün neyāvered çü [tu] aḫter [be-şad] ḫırān²⁵⁹³

Felek getürmez senüñ gibi yıldız yüz ḫırānda (3)

(14) Bī-tal‘ at-i tu cān ne-girāyed be-kālbud

Senüñ tal‘ atüñsüz cān meyl eylemez bedende [kālbud ḫalıbdur murād bedendür]

Bī-ni‘ met-i tu mağz ne-bended der-üstüñ‘ān

(4) Senüñ ni‘ metüñsüz ilik bağlamaz kemükde

(15) Her dānişī ki der-dil-i defter neyāmedest

Her ‘ilm defter içine gelmemişdür (5) ya‘nī kitābda yazılmamışdur

Dāred cevāb-ı ḫāme-i tu be-ser-i zebān

Dutar senüñ ḫalemüñ cevābı dil ucu üzre ya‘nī (6) her ilm ki yazılmamışdur senüñ ḫalemüñ ucında ḫāzırdur

(16) Dest-i tu-rā be-ebr ki yāred şebih ked

Senüñ elüñi buluta (7) kim ḫādir olur teşbih itmege

Çün bedre bedre in dihed ü ḫatre ḫatre ān

Çün bedre bedre bu ya‘nī elüñ (8) virür ḫatre ḫatre ol ya‘nī bulut [bedre on biñ dimekdür]

(17) Bā-pāye-i celāl-i tu eflāk pāymāl

Senüñ celālüñ pāyesi ile eflāk (9) ayak altında olmış

V‘ez-dest-i baḫr ü kān-ı tu der-dehr dāstān

²⁵⁹³ Belirtilen kısımlar 3206 numaralı nüshada eksiktir.

Senüñ deñiz ve ma‘den elüñden zamānda dāstān (10)

(18) Ber-çarhı-ı ‘ilm mihrı vü ber-farq-ı ‘aql tād

‘İlm çarhı üzre güneşsin ve ‘aql depesi üzre tācsın

Der-çeşm-i fazl (11) nūrı vü der-cism-i mülk cān

Fazl gözinde nürsın ve mülk cisminde cānsın

(19) ‘İlm ez-tu bā-kerāmet ü ‘aql ez-tu bā-şüküh

(12) ‘İlm senden kerāmet ile ve ‘aql senden heybet ile

Şer‘ ez-tu der-ħimāyet ü dīn ez-tu der-emān

Şer‘ senden hafz da (13) ve dīn senden emān da

(20) Ey ħüsrev-i menı‘ cenāb-ı refı‘-i ħadr

Ey menı‘ idici ħüsrev refı‘-i ħadr cenābı

Vey dāver-i (14) adīm-mişāl ü ‘azīm-şān

Vey mişālī ‘adīm ħākim ve şānı ulu

(21) Ey āftāb-ı mülk ki der-cenb-i himmetet

Ey mülk (15) güneşi ki himmetüñ ħatında

Çün zerre-i ħaķır buved genc-i şāyegān

Zerre-i ħaķır gibi olur şāhlara lāyık olan (16) ħazīne [şāyegān aşlda şāhgāndur pādşāhlara lāyık nesne dimekdür bu ma‘nā i‘tibārī ile mevāzī‘-i mütē‘addide isti‘māl iderler nitekim şu‘arā ħāfiye-i şāyegān dirler ekşer elif ü nūn ħāfiyesine dirler bu ħaşıde gibi]

(22) Der-cenb-i baħr-i cūd-ı tu ez-zerre kemterest

Senüñ şehāñ deñizi ħatında zerreden eksükrekdür

Şad genc-i şāyegān (17) ki be-baħşı be-rāyegān

Yüz şāhlara lāyık ħazīne ki virsin rāyegān

(23) ‘İşmet nihufte ruħ be-ser-ā-perdeet muķīm

‘İşmet (18) yüzün örtmişdür senüñ serā-perdeñde muķīm

Devlet nihāde raħt-ı beķā zır-i kendelān

Devlet ħomış beķā raħtını temerruķlık (19) altında

(24) gerdün berā-yı ħayme-i ħurşid mülketet

Felek senüñ mülküñ güneşi çadurı için

Ez-küh u ebr sāħte tā zır (20) sāyebān

Tağdan bulut düzmiş aşāğaya dek sāyebān murād bulut senüñ devletüñ güneşinüñ sāyebānı dur dimekdür (21)

(25) V’in atlas-ı münakķaş-ı nüh tū-yı zer-nigār

Bu atlas-ı münakķaş toķuz ħat zer-nigār

Çetr-i bülend ber-ser-i ħargāh-ı ħıř dān

[İ235a] (1) *Kendü çaduruñ başı üzre yüce ser-ā-perde bil* ya' nī felek ki münakkaş atlas ve toköz kat zer-nigār kumaşdur senüñ (2) çaduruñ üzerine ser-ā-perde ve sāyebān bil

(26) Ba' d ez-Keyān be-mülk-i Süleymān ne-dād kes

Keyāndan soñra Süleymān mülkine (3) *virmedi kimse* [erbāb-ı tevārīh 'Acem pādşāhların dört mertebe üzerine kısmet itmişlerdür ikincisi mülük-ı Keyān altı yüz seksen yıl beglik eylediler]

Īn sāz u Īn ħızāne vü Īn leşker-i girān

Bu yerāğı bu ħazīneyi ve bu ağır leşkeri

(27) Būdī derūn-ı gülşen (4) ü ez-perdedilān-ı tu

Gülşen içinde idüñ ve senüñ bahādurlaruñ

Der-Hind būd gūlgul u der-Zeng bud figān

Hinde (5) *idi gūlgule ve Zeng vilāyetinde idi feryād* murād kendüñ şoĥbetde iken bahādırlaruñ ħavfından Hind u Zeng vilāyetlerinde (6) feryād u figān var idi dimekdür

(28) Der-deşt-i Rūm ħayme zedī vü girīv-i kūs

Eger Rūm ovasında çadur uraydı (7) *kūs feryāddan*

Tā deşt-i Rūm reft ü beyābān-ı Sīstān

Rūm şahrāsına gider idi ve Sīstān beyābānına [Sīstān nām-ı vilāyet-i Rüstemdür]

(29) Tā Kaşr-ı (8) zerd sāhteī lerze ūftād

Tā şaru köşki düzdüñ lerze düşdi

Der-kaşrhā-yı kayşer ü der-ĥānehā-yı ĥān

(9) *Kayşerüñ kaşrlarına ve Tātār ĥān ĥānelerine* murād Şāh Şücā'ı kemāl-i mehābet ile vaşfdur

(30) Ān kīst kū be-mülk kuned bā-tu hem-serī

(10) *Ol kimdür ki tā mülkde ide senüñ ile hem-serlik*

Ez-Mışr tā be-Rūm u zi-Çin tā be-Çayrevān

Mışrdan Rūma dek Çinden (11) *Mağrib vilāyetine dek* [Çayrevān bir nice ma' nāya gelür kenār-ı āsmāna dirler ve şarka ve ġarba dirler ve küh-ı Kāfa dirler ve Mağrib Tırāblūsı olduğı vilāye dirler]

(31) Sāl-i diger zi-kayşeret ārende bāc-ı ser

Gelicek yıl kayşerden saña getürürler baş bācını

V'ez-Çinet (12) āverend be-dergeh ħarāb-ı ĥān

Daĥi Çinden getürürler senüñ dergāhuña ĥān ħarācını

(32) Tu şākirī zi-ĥālīk u ĥalk ez-tu şākirend

(13) *Sen hālīkdan şākirsın ve halk senden şākirdür*

Tu şādmān be-devlet ü mülk ez-tu şādmān

Sen devlet ile şādmān (14) ve mülk senden şādmāndur

(33) İnek be-ṭarf-ı gülşen ü eyvān hemī-revī

Uşda gülşen ve eyvān ṭarafına gidersin

Bā-bendegān (15) semend-i sa' ādet be-zīr-i rān

Ḳullar ile sa' ādet atı uyluḳ altında murād sa' ādet atına süvārsın ḳullaruñ ile dimekdür (16)

(34) Ey mülhemī ki ez-şaf-ı Kerrūbiyān-ı ḳuds

Ey pādşāh bir mülhemsin ki ḳuds melā 'ike-i muḳarribīn şafından

Feyzī resed (17) be-hāṭır-ı pāket zamān zamān

Bir feyz irer pāk hāṭıruña zamān zamān

(35) Ey āşkār piş-i dilet herçi Kirdgār

Ey pādşāh (18) senüñ göñlüñ öñinde āşkāredür her nesne ki Haḳ te'ālā

Dāred hemī be-perde-i [ḡayb enderūn nihān

Dutar²⁵⁹⁴ perde-i ḡayb içre gizlü murād şāhib-i keşf (19) dimekdür

(36) Dāde felek 'inān-ı irādet be-dest-i tu

Virmişdür felek irādet uyanını senüñ elüñe

Ya' nī ki men kiyem be-murād-ı (20) ḥodem me-rān²⁵⁹⁵

Ya' nī ki ben kimüm beni kendü murāduma sürme murād ḳuṭb-ı 'ālem ve mutaşarrıf-ı felek-i a' zamsın dimekdür

(37) Ger kūşişiyet (21) üfted ber-dādeem be-ber

Eger duruşmañ düşe saña sīne virmişüm ḳurıya ya' nī eger duruşup sefer ü ḡazā itmek [İ235b] (1) isterseñ yūri [bunda daḡi sekte vardur]

V'er baḡşişiyet āyed zer dādeem be-kān

Eger saña 'aṭā gelürse altun virmişüm ma'dene ya' nī seḡā itmek (2) ma'dene altun virmişüm andan alup vir

(38) Ḥaşmet kücāst der-kef-i pāy-ı ḥodeş fiken

Ḥaşmuñ ḳandedür anı kendü ayaḡuñ (3) ayasına at ya' nī ayaḡ altında çekene helāk ḳıl

Yār-ı tu kīst ber-ser-i çeşm-i meneş nişān

Senüñ yārüñ kimdür anı benüm gözüm (4) başı üzerine naşb ḳıl ya' nī senüñ dostuñ kim ise anı benüm gözüme bindür ki anuñ yeri benüm gözüm üstidür

(39) Hem kām-ı men (5) be-ḥıdmet-i tu geşte muntazam

²⁵⁹⁴ Bu kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır.

²⁵⁹⁵ Derkenārda *me-rān* ifādesine karşılık olarak *be-rān* kelimesi *sür* şeklindeki anlamı yazılmıştır.

Hem benüm murādum senüñ hıdmetüñ ile oldı muntażam

Hem nām-ı men be-midhat-i tu geşt cāvidān

(6) *Hem benüm adum senüñ medhüñ ile oldı ebedī* murād budur ki benüm murādum senüñ hıdmetüñ ile hāşıl oldı ve benüm (7) adum seni medh itmek ile ebedī ve bākī kaldı

KAŞİDE [K.5]

Bu kaşide Muhammed bin ‘Alī nām vezir medhindedür ve şu‘ārānuñ (8) ‘ādetidür ekşer maḥbüb zikri ile kaşideye ibtidā iderler anuñ ile muḥātabaya ve mükālemeye taḥrīb idüp memdūhuñ vaşfına (9) şürü‘ ider ve tarikat ehli katında şeyḫ ü mürşid maḥbüb-ı mecāzī meşābesindedür

Beyt

Hānkaḥdur çün bize meyḫāne (10) ey dil ḫübdur

Düş ayağma elin al şeyḫimüz maḥbūbdur

Lācerem bunda muḥātab olan maḥbūbdan murād şeyḫ-i tarikatdur (11) ve mürīd-i şādık gāh olur şeyḫine iḥlāş-ı irşād kıılır anuñçün dir

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Zi-dilberī ne-tevān lāf zed be-āsānī

Dilberlikden (12) lāf urmaḫ olmaz āsānlık

Hezār nükte der-ın kār hest tā dānī

Biñ nükte bu işde vardur tā bilesin murād budur ki (13) mürīd gönlin almaḫ ve şeyḫlik da‘ vīsin kıılmaḫ āsān degüldür bu işde çok daḫıka vardur eger bilürsen

(2) Be-cüz şeker-dehenī (14) māyehāst ḫübī-rā

Şeker ağızlıluḫdan ḡayrı māye vardur ḫūbliḡa [bu beytde aḡuz yüzüne teşbīh olduḡı melḫūzdur]

Be-ḫātemī ne-tevān zi-dem-i Süleymānī

Bir yüzük ile Süleymānlık (15) nefesin urmaḫ olmaz murād mücerred va‘z ve ma‘rifet ve aḫvāl-i tarikat söylemek ile şeyḫlik olmaz nitekim yalnız yüzük ile (16) Süleymānlık olmaz pes ‘amel gerek ki ḫul bilā-‘amel mü’eşşir degüldür

(3) Hezār salḫanat-ı dilberī be-dān ne-resed

Biñ dilberlik (17) salḫanatı aña irişmez

Ki der-dilī be-ḫüner ḫıř-rā be-guncānī

Ki bir gönle ḫüner ile kendüñi şıḡdırasın murād budur ki (18) çok va‘z u naşihat eylemek ve ‘ilm ü ma‘rifet söylemek ve ḫalka ḫükm ü ḫükümet eylemek ve kendüyi a‘lā vü evlā görmek (19) aña irişmez ki ‘amel-i şāliḫ ü iḥlāş ile gönülde yer idüp ḫalbe duḫül idesin

(4) Çi gerdhā ki ber-engiḫti zi-hestī-i men

(20) *Ne tozlu ki ḫoparduñ benüm dārlıḡumdan*

Me-bād haste semendet ki tîz mî-rânî

Haste olmasun anuñ ki tîz sürersin (21) murād va‘zûñ ile benden çok küdürât-ı nefsâniye qoparduñ hûb-ı ‘ilm ü kemâlûñ ve taqdîr-i maqâlûñ var güzel sürersin ya‘nî [İ236a] (1) sevq-i kelâm idersin dimekdür

(5) Be-hem-nişîni-i rindân serî fûrüdâred

Rindler hem-nişîniliginde bir baş indür

Ki genchâst (2) der-în bî-zerî vü sāmānî

Ki hazîneler vardur bu başsuzlıkda ve bu yünsüzlükde murād budur ki ‘ilm-i keşîrûñ ve va‘z-ı (3) dil-pezîrûñ vardur ammâ muhliş olan ‘amîler ve melâmiyye tã’ifesinden olanlar ile muhâhabete tenezzül it ki bu faqr (4) u bî-vechlikde nice nice hazîneler vardığı ğınâ-yı kalb ve şafâ-yı hâtır ve kenz ü qanâ‘at ve genc-i ferâgat ve fazl-ı İlâhî (5) feyz-i nâ-mütenâhî vardur

(6) Biyâr bâde-i rengin ki yek hikâyet-i râst

Getürür rengin şarâbı ki bir doğru hikâyet

Be-güyem (6) ü ne-kunem raĥne der-müselmânî

Dirüm ve itmezüm gedik müselmânlıkda murād budur ki ‘ışq-ı hâliş ve ‘amel-i bî-riyâ getür (7) ki mü‘min-i muhliş olasın ki saña bir hikâyet-i râst diyeyin andan hişşe alasın müselmânlığa noqşân virmeyeyin (8) ol hikâyet-i râst bu iki beytden ma‘lûm olur ki dir

(7) Be-hâk-i pây-ı şabûhî-keşân ki tâ men-i mest

Şabûhî çekenler (9) ayağı toprağı haqqıçün ki tâ ben mest

Be-küy-ı meykede üstâdeem ber-derbânî

Meyhâne maĥallesinde dikilmişüm qapucılıkda (10) murād seĥer-hîz olup tã‘at idenlerûñ hâk-i pâyı haqqıçün ben ‘aşîq-ı mest hânqâh maĥallesindeki qapucılığa (11) tırmuşum ve hıdmetde qâ‘im olmışum

(8) Be-hiç zâhid-i zâhir-fürüş ne’gzeştem

Hiç zâhir şatıcı zâhide uğramadum (12)

Ki zîr-i hırqa ne zünnâr dâşt pinhânî

Ki hırqası altında zünnârı olmaya gizlü murād budur ki her şüfi-i zâhir-fürüşa (13) ki bulaşdum anda pinhân zünnâr-ı riya ve kibr ü mekr gördüm pes ihlâş-ı emr nâdir ve taĥşîli müşkildür ki (14) ve kârger olan oldur anuñ kesbine sa‘y gerekdür

(9) Be-nâm-ı turre-i dil-bend-i hîş ĥayrî kun

Kendü gönül bağlayıcı turreñüñ (15) adı haqqıçün bir ĥayr kı

Ki tâ Ĥudât nigh dâred ez-perişânî

Ki tā Allāh şaklaya seni perişānlıqdan murād muhātabdan (16) şeyhdür aña dir senüñ gönül bağlayıcı silsile-i tarīkūñ haqqıçün bir hayr kıl ki en-nāsü mecziyyüne bi-a‘mālihīm²⁵⁹⁶ hasebince Allāh te‘ālā (17) perişānlıqdan şaklaya ve ol hayr budur ki

(10) Me-gİR çeşm-i ‘ināyet zi-hāl-i Hāfiz bāz

‘Ināyet gözini Hāfizuñ hālinden (18) girü dutma

Veger ne hāl be-güyem be-Āşaf-ı şānī

Yoğsa hālī diyem Āşaf-ı şānīye ki ol muşlih-i aḥvāl-i ‘ālemdür benüm hālüm (19) işlāhında sa‘y idüp saña şalāh-ı hālimi emr ider ve ol Āşaf-ı şānī vaşf u beyānı içün dir

(11) VezİR-i şāh-nişān (20) ḥ‘āce-i zemīn ü zamān

Pādşāh nişānlu vezİR ve yirüñ ve zamānuñ Ḥ‘ācesi

Ki ḥurremest be-dü hāl-i insi vü cānī

(21) Ki ḥurremdür anuñ sebebi ile insi ve cānī hālī murād budur ki ol vezİR ‘‘āmü’n-nef dūr ki anuñ sebebi ile ḥurremdür her [İ236b] (1) kimsenüñ hālī

(12) Kıvām-ı devlet ü dünyī Muḥammed bin ‘Alī

Devlet ve dünyā kıvāmı Muḥammed bin ‘Alidür

Ki mī-dıraḥşides ez-çehre-i ferr-i (2) Yezdānī

Ki yaldurur anuñ yüzinden Haḡ te‘ālāya mensüb kuvvet ve revnaḡ murād kıvāmdan oldur ki bir nesnenüñ durmasına (3) sebep olasin ol vezİR-i devlet ve dünyānuñ kıyām u pāydār olmasına sebebdür ve yüzünden kuvvet ü behcet-i Yezdānī (4) zāhir olmaḡ uṭlubü’l-hayra ‘inde ḥisānī’l-vücūh²⁵⁹⁷ hasebince delīl-i ḡayrdur

(13) Zihī ḡamīde-ḡuşālī ki ḡāh fikr-i şavāb

(5) Zihī Maḡmūdu’l-ḡaşā’il ki fikr-i şavāb vaḡtinde

Tu-rā resed ki kunī da‘vī-i cihān-bānī

Saña irişür ve yaraşur ki (6) idesin cihān şaklayıcılık da‘vīsini murād budur ki cihān şaklamaḡa iyü ḡūlu gerek vezİR-i Maḡmūduñ iyü (7) ḡaşletleri olduḡıçün saña yarar cihān-bāzlık da‘vīsini itmeñ didi ki lafz-ı bān ism-i cāmiddür ve (8) ḡıfza delālet ider anuñçün bāḡbān ve kellebān ve keştībān dirler

(14) Tırāz-ı devlet-i bāķī tu-rā hemī-zībēd

Devlet-i bāķī (9) ‘alāmet cāmesi saña yaraşur

Ki himmetet ne-bered nām-ı ‘ālem-i fānī

Ki senüñ himmetüñi iletmez ‘ālem-i fānī nāmı murād budur ki ‘ālem-i (10) fānī nām u nişānına himmet şarf itmezsen her kāruñ Allāh içündür lācerem devlet-i bāķīye ‘alāmet cāmesi ya‘nī devlet-i ebediyye (11) libāsı saña yaraşur

(15) Eger ne dest-i ‘aḡā-yı tu dest-gİR şevēd

²⁵⁹⁶النَّاسُ مَخْرُؤُونَ بِأَعْمَالِهِمْ İnsanlar amellerine göre karşılık görürler. (Hadīs) Kaynak Kitap: el-Makāsıdu’l-hasene, Hadīs No: 1186.

²⁵⁹⁷اطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جِسَانِ الْوُجُوهِ Hayrı, gülyüzlü kimselerden isteyiniz. (Hadīs) Hilyetü’l-Evliyâ, İbn Naīm, Hadīs No: 3741.

Eger senüñ ‘aṭāñ eli dest-gîr olmaya

Heme basîṭ-i zemîn rû (12) nihed be-vîrânî

Dükeli yer düşkini yüz kor vîrâneliğe murād budur ki basîṭ-i zemîn ma‘mûr iden senüñ ‘aṭāñ ve sehâñdur (13) ol dest-gîr olmasa cemî‘-i basîṭ-i zemîn vîrânlığa teveccüh ider

(16) Tuyî ki şüret-i cism-i tu-râ heyülâ nîst

Sensin ki şüret-i (14) cismüñe heyülâ yoğdur

Zi-cevher-i melekî der-libâs-ı insânî

Meleke mensûb cevherdensin insâna mensûb libâsda murād (15) budur ki cismâniyâtuñ şüret-i cismiyyesine heyülâ gerek ki şüret-i cisme heyülâyâ ‘arîz olmaz belki sen mādde-i (16) melekîyyeden maḥlûḡsın ki aña şüret-i insâniyye ‘arîz olmışdur ḥulâşa-i murād memdûḡı olan vezîri aḡlâḡ-ı melekîyye ile (17) tavşîfdür māddesi cevher-i melek olduḡıçün

(17) Küdâm pāye-i ta‘zîm naşb bāyed kerd

Ḳaḡı ta‘zîm pāyesin naşb itmek (18) olur

Ki der-mesâ‘il-i fikret ne ber-ter ez-ânî

Ki fikr mesâ‘ilinde andan yüce olmayasın murād budur ki fikr seni ta‘zîm (19) idüp fülân pāye anuñ derecesidür dise sen istiḡkâḡda andan a‘lâsın pes senüñ için fikr ile bir pāyeyi ta‘zîm-i (20) ta‘yîn itmege imkân yoğdur

(18) Derûn-ı ḡalvet-i kerrûbiyân-ı ‘âlem-i ḡudst

‘Ālem-i ḡuds melâ‘ike-i muḡarrebleri ḡalveti içinde

Şarîr-i kîlk-i (21) tu bāşed semâ‘-i rûḡânî

Senüñ ḡalemüñ âvâzı olur semâ‘-ı rûḡânî murād budur ki ‘âlem-i ḡudsde olan melâ‘ike-i [İ237a] (1) muḡarribîn ḡalvetleri içinde senüñ ḡalemüñ şadâsından raḡş u semâ‘ iderler ki yazduḡı melâ‘ike ḡaṭ idicek (2) ḡayrâtdur

(19) Tu-râ resed şeker-âvîz-i ḡ‘âceḡi k‘ez-ḡod

Saña yaraşur ḡ‘âceliḡ şeker-âvîzi ki sehâdan

Dü âstîn (3) be-kerîmân-ı ‘âlem efşânî

İki yeñi ‘âlem kerîmlerine şaçarsın murād budur ki ḡaçan bir kimse bir fâ‘iḡ ü laṭîf iş işlese (4) ve bir şan‘ atda pehlivânlıḡ eylese şeker aşdı dirler pes vezîrât şeker-âvîzi saña yaraşur ki cemî‘-i ‘âlem kerîmlerüñ (5) geçdüñ ve anlardan yüksek uçduñ

(20) Sevâbıḡ-ı keremet-râ çî gûne şerḡ dihem

Senüñ keremlerüñ nice şerḡ idem (6)

Tebârekallah ez-ân kârsâz-ı râḡmânî

Bâreka‘llâḡ ol raḡmânî iş düzmekden murād budur ki sâbıḡan senden şadır (7) olan keremlere insân ḡâdir olur dimekdür ḡazret-i Raḡmâna nisbet olınacaḡ keremlerdür pes ben ol keremleri şerḡ itmege (8) nice ḡâdir olurum ḡulâşa-i murād memdûḡını kemâl ile vaşfdur

(21) Şevā' iḳ-i saḫaṭet-rā biyā çî gūne kunem

Şevā' iḳ cem' -i (9) şā' iḳadur şā' iḳa yıldurumdur *saḫaṭ* ḫışmdur ma' nā-yı mışrā' budur ki senūñ ḫışmuñ yıldurumların niçe beyān idem (10)

Ne' ūzu bi'llāh ez-ān çizhā-yı tūfānī

Ne' ūzu bi'llāh ol tūfānī nesnelerden murād memdūḫını kemāl-i ğazab ile tavşifdūr (11) ki maḫallinde kerem-i tām nice memdūḫ ise mürakka'ında intikām-ı tamām daḫi öyle maḫbūldūr

(22) Kūnūn ki şāhid-i gül [şud] be-ḫaclegān-ı (12) çemen

Şimdi ki gül maḫbūbı gitdi çemen gerdek ḫānesine

Cüz ez-nesīm-i şabā nīst hem-dem-i cānī

Şabā yilinden ğayrı yoḫdur (13) *muşāḫib-i cānī* murād budur ki keşf-i feyż ki meclis-i zikre gide nefḫa-i Rabbāniyeden ğayrı cān muşāḫabi olmaz

(23) Şakāyık ez-pey-i (14) sultān-ı gül sipāred bāz

Şakāyık gül sultānı için işmarlar ya' nī teslīm ider girü

Be-bādbān-ı şabā kellehā-yı nu' mānī

Şabā (15) *yelcisine nu' mānī başları* murād *şakāyık*dan başında āteş-i 'ışık olan kimsedūr lācerem ol başında olan elvān-ı efkārı (16) terk idüp keşf-i İllāhī ve feyż-i şāhī ister [*bādbān* lafzı lafz-ı müfred i' tibār olunıcaḫ yelken ma' nāsınadur ammā bād lafzı ile bān lafzından mürekkeb i' tibār kılmıcaḫ ki bān lafzı edāt-ı ḫıfzdur yelci demek olur beli yelkene bādbān didükleri bu ma' nā-yı aşlı i' tibāri iledūr bu müte' allık beyān 'an ḫarīb geçmişdür]

(29) Be-dān resid zi-sa' y-ı nesīm bād-ı bahār

Aña irişdi bahār yilinūñ gökçek koḫulu (17) *yelinūñ sa' yından*

Ki lāf mī-zened ez-luṭf rūḫ-ı ḫayvānī

Ki lāf urur luṭfdan rūḫ-ı ḫayvānī murād *bahār*dan 'ālem-i baştur (18) anuñ yeli nefḫa-i Rabbāniyedūr ve nesimi feyż-i ṭayyibdūr anuñ sa' yı ve himmeti olıcaḫ ancaḫ rūḫ-ı insānī degül rūḫ-ı ḫayvānī daḫi leṭāfet ü (19) feyezān lāfın urur

(30) Seḫergehem çî hoş āmed ki bülbülü gül-bāng

Seḫer vaḫtinde baña hoş geldi ki bir bülbül āvāza

Be-ḡonca mī-zed (20) ü mī-guṭt der-sūḫan-rānī

Urdı ḡoncaya ve didi söz sürmekde bu beyt merhūndur

(31) Ki teng-dil çî nişini zi-perde birün āy

(21) *Göñli ṭarına otursın perdeden ṭaşra çık*

Ki der-ḫumest şarābī çî la' l-i rummānī

Ki küpedür bir şarāb la' l-i rummānī gibi [İ237b] (1) murād *bülbül*den ṭarıkate da' vet idendūr ve *ḡonca*dan ehl-i dūnyā olup münḫabiz olandur ve küpden murād şeyḫdür ki (2) 'ışık-ı İllāhī ile mālīdūr mürīdler zūrūf-ı ḫulūbına andan zevḫ-i 'ışık ḫāşıl olur lācerem ol ṭarıkate da' i olan dil-teng (3) olan ehl-i dūnyāya dir göñli ṭarına

oturursın muzîk-i dünyâdan çıkup huzûr-ı şeyhe gelüp ‘ışk-ı İlähî nûş idüp (4) pür şevk olup hurûş kııl

(32) Me-kun ki mey ne-hurî ber-cemâl-i gül yek mäh

İtme ki şarâb içmezseñ gül cemâli üzre bir ay (5)

Ki bâz mäh-ı diger mî-hurî peşimânî

Ki girü bir ay dañi peşimânlık perisin murâd budur ki keşf-i zühür idicek müşâhede-i (6) keşf üzre ‘ışk-ı İlähî nûş itmez ve tã’at-i kurbet kıılmazsañ ol hâlet geçicek peşimânlık perisin

(33) Be-şükr töhmet-i tekfir k’ez-miyân (7) ber-hâst

Tekfir töhmeti ortadan qaldığı şükre

Be-küş k’ez-gül ü mül dâd-ı h’iş be’stânî

Duruş ki gülden (8) ve şarâbdan kendü dâduñı alasin murâd budur ki evvelâ münkir-i ‘ışk çok idi ki terk-i dünyâ idüp ‘ışk-ı İlähî ve tã’at-i (9) şâhiye meşgûl olanlara ta’ n idüp tekfir eyleyüp hatâyaya nisbet iderler idi şimdi münkir olanlar muqırr olup (10) töhmet-i tekfir ortadan gitdi lâcerem bu şükr için sa’y idüp keşfden ve ‘ışk-ı Hâkdan kendü dâduñı alup kazâyı mäfât (11) itmek gereksin

(34) Cefâ ne şive-i dîn-perverî buved hâşâ

Cefâ dîn besleyenler şivesi degüldür hâşâ

Heme kerâmet (12) ü luţfest şer’-i Yezdânî

Dükeli kerâmet ü luţdur şer’-i İlähî murâd budur ki şerî’atde ehl-i te’vîl olanları (13) ve tercih-i vecih kıılanları ve iştilâh-ı maşşüşî olanları tekfir itmezler belki tekrîm ü luţ iderler pes dîn-perver (14) olanlar ve bu mes’ele bilenler ehl-i taşavvufa cefâ itmezler ve te’addî kıılmazlar ammâ

(35) Rumûz-ı sırr-ı ene’l-Hağ çi dâned ân gâfil

(15) Ene’l-Hağ sırrı remzlerin ne bilür ol gâfil

Ki müncezib ne-şud ez-cezbehâ-yı Subhânî

Ki çekilici olmadı Sübhânî (16) cezbelerden murâd budur ki şol kimseye ki cezbe-i İlähiyye vâşıl olup kendü nefsâniyyetinden hâlî vü tecellî-i Sübhânî (17) ile mālî ola ol kimse anuñ ene’l-Hağ dise revâ olur ve şol kimse ki evşâf-ı beşeriyet andan zâ’il olup tağallağû (18) bi-ağlâki’İlähî²⁵⁹⁸ mücebince hulq-ı Hağ anda hâşıl ola ene’l-Hağ dise revâ olur yâ şol kimse ki mazhar-ı şifâtu’llâh (19) olup andan âşâr-ı İlähiyye zühür idüp şol demür gibi ki âteşde durup reng-i âteş hâşıl kıılup ve âteş gibi ihrâk (20) ider olup ene’n-nâru dimek câ’iz olduğu gibi mazhar-ı şifâtu’llâh ve mazhar-ı âşâr-ı İläh olan ene’l-Hağ dise revâ olur (21) bu rumûzı bilmeyen gâfil bunuñ kâ’ilin küfre nisbet kıılur

(36) Derûn-ı perde-i gül bîn ki gönca mî-sâzed

Gül perdesi için [İ238a] (1) gör ki gönca düzer

²⁵⁹⁸ Bu ifâde bir hadîs içerisinde yer almaktadır: مُعَاشِرَةُ الْعَارِفِ كَمُعَاشِرَةِ اللَّهِ يَحْتَمِلُ عَنْكَ وَيَحْتَمِلُ عَنْكَ تَخَلُّفًا بِأَخْلَاقٍ Ebû Nu’aym, Hilyetü’l-Evliyâ, Hadîs No: 14652.

Zi-behr-i dide-i haşm-ı tu la' l-i peykānī

Senüñ haşmuñ gözi için la' l-i peykānī murād muhātabdan (2) vezir-i memdūhdur aña dir ki açılmamış gül ki aña gonca dirler anuñ içine nazar kılmı gör ki la' l gibi kızıl temrendür senüñ haşmuñ (3) gözi için ya' nī anuñ gözin çıkarmak için

(37) Tarab-serāy-ı vezirest sākiyā me'gzār

Vezirüñ şenlik evidür (4) *ey sāki koma*

Ki gayr-ı cām-ı mey āncā kuned girān-cānī

Ki şarāb kadehinden gayrı anda ağır cānluluk ide ya' nī şakīl ola murād budur ki (5) rūh-ı insānī şahdur 'aql-ı me'ād anuñ veziridür ve baş ol vezirüñ şenlik evidür lācerem ey şeyh başda zarf-ı 'ışkdan (6) gayrı nesne koma belki anı zarf-ı 'ışkdan gayrı kılmı tā ki şıkl-ı cān olmaya

(38) Tu būdi āndem-i şubh-ı ümīd k'ez-ser-i mihr

Sen idüñ ey (7) *ümīd şubhı nefesi ki muhabbet başından*

Ber-āmedī vü ser āmed şebān-ı zulmānī

Çıka geldüñ ve toğduñ başa geldi ya' nī tamām oldı *zulmānī giceler* (8) murād muhātabdan vezir-i memdūhdur gālibā yabanda imiş ansuz güyiyā ol diyār şeb-i zulmānī gibi tārīk imiş ol gelüp şeb-i zulmānī gidüp (9) rüz-ı nūrānī olmuş anı zıkr idüp şükr ider

(39) Şinīdeem ki zi-men yād mī-kunī geh gāh

İşitdüm ki beni yād ider imişsin gāh gāh (10)

Velī be-meclis-i hāşş-ı hōdem nemī-h'ānī

Velī kendü meclis-i hāşuña okımazsın murād budur ki beni yār ider imişsin ammā kendü meclis-i hāşuña (11) da'vet itmezsin ki benden ma'ārif-i İlāhiyye işidesin anuñçün dir

(40) Taleb nemī-kunī ez-men sūhan-ı cefā inest

Benden söz taleb (12) *itmezsin cefā budur*

Vegerne bā-tu çi bahşet der-sūhan-dānī

Yoğsa senüñ ile ne bahş vardur söz bilmekde murād budur ki (13) senüñ söz bildügünde nizā' yokdur beni meclis-i hāşuña iletüp söyletmezsin ki fazlımı bilesin ve bunda tenbīh vardur ki ehl-i fazl olan (14) ehl-i dünyānuñ meclis-i 'āmına varmaya da'vet olunursa daği belki meclis-i 'āmına meclis-i hāşuna vara da'vet ve rağbet olunursa ve meclis-i hāşa (15) varıcağ daği kendüsi mütেকellim olup ehl-i dünyā sāmi' olup fazlı ve kadri ma' lüm ola

(41) Zi-hāfizān-ı cihān kes çü bende cem' ne-kerd

(16) *Cihān hāfizlarından kimse bende gibi cem' eylemedi*

Leṭā'if-i hikemī bā-kitāb-ı Qur'ānī

Hikmet laṭifelerin kitāb-ı Qur'ānī ile murād budur ki (17) ben kitāb-ı tefsir-i Qur'ānı bildügüm gibi 'ulūm-ı hikemiyye leṭā'ifin bilürin hiç bir hāfiz benüm gibi cāmi'-i menkūl ü ma' kūl degüldür hūlāşa-i murād (18) izhār-ı fazl u lāf-ı kemāl degüldür

bilki izhār şükrdür ki Haq te‘alā baña kitāb-ı Qur‘ānî hıfzına ve ta‘allümine isti‘dād virdügi gibi leṭā’if-i (19) hikmetleri cem‘ine daḡi isti‘dād virdi ve tevfiq-i taleb kıldı ki ṭalib olup cāmi‘-i kemālāt oldum ve bu deñlü fezā’il ḡaşıl kıldum

(42) Hezār (20) sāl beḡā baḡşedet medāyih-i men

Biñ yıl beḡā baḡşlar saña benüm midḡatlerüm

Çünin meṭā‘-ı nefisî be-cū tu erzānî

Bunuñ gib nefis meṭā‘ı (21) iste sen ucuzlık ile murād budur ki şol kimse ki bir ehl-i fazla iḡsān idüp kendüyi medḡ itdürür anuñ medḡi ile o kimse nice [İ238b] (1) yıllar bāḡi olur ki zıkr bi’l-ḡayr olunur bunuñ muḡābelesinde her ne iḡsān itdi ise meṭā‘-ı nefisî ucuz bahāya almış olur (2)

(43) Süḡan dırāz keşidem velî ümidem hest

Sözi uzun çekdüm ya‘nî sözi uzatdum velî ümidüm vardur

Ki zeyl-‘ avf bedin mācerā be-püşānî

(3) *K ‘avf etegin bu mācerā üzre örtesin* murād budur ki taṭvîl-i kelām itdüm veliken ümidüm oldur ki etegi ile taṭîl-i kelām idüp (4) taşdı‘ itdügüm günāhı örtesin

(44) Hemişe tā behārān şabā be-şafḡa-i bāḡ

Hemişē bahārda şabā bāḡ yüzi üzre

Hezār naḡş nigār u (5) zi-ḡaṭṭ-ı reyḡānî

Biñ naḡş taşvîr ide ḡaṭṭ-ı reyḡānîden bu beyt merhündür

(45) Be-bāḡ-ı mülk zi-şāh-ı emel be-‘ ömr-i dırāz

Mülk bāḡında (6) ümid budaḡından uzun ‘ömr ile

Şikufte bād gül-i devletet be-āsānî

Açılmış olsun devletüñ güli āsānlık ile murād memdūḡı olan (7) vezîre du‘ā-yı ḡayrdur

Ḳıṭ‘a

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Cüz in ḡaşide ne-būdî kelām-ı Ḥāfız-rā

Berā-yı dāniş ü fazleş bes in budî şāhid

Be-her yekî nazārî kun (8) zi-beythāş ki tā

Be-dāni cem‘ şudeend rev‘ udül-i şevāhid

Dīvān-ı Ḥāfız nüşḡalarında bir nüşḡada bu muḡammes bulunup zeyl-i şerḡde (9) yazılmaḡ münāsib görölüp bunda yazıldı

MUḡAMMES-İ DÜVĀZDEH KE‘ENNEHU

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Der-‘ışk-ı tu ey şanem çünānem

Senüñ ‘ışkuñda ey şanem (10) öyleyüm

K’ez-hesti-i h’ış der-gümānem

Ki kendü varlıgumdan gümāndayın murād budur ki senüñ ‘ışkuñda şöyle bī-ħodum ki kendü (11) varlıguma tamām-ı ‘ilmüm yoğdur

Her çend ki zār u nā-tevānem

Her ne deñlü ki zār u za‘ifüm

Ger dest dihed hezār cānem

Eger el virürse (12) biñ cān baña

Der-pāy-ı mübārek feşānem

Senüñ mübārek ayağuña saçam murād budur ki biñ cānum daħi olsa ħāk-i pāyuña fedā ider (13) idüm

(2) Kū baht ki ez-ser-i niyāzī

Ƙanı baht ki bir niyāz başından

Der-ħazret-i çün tu dil-nevāzī

Senüñ gibi bir gönül oğşayıcı ħazretinde (14)

Ma‘rüz kunem nühuftē rāzī

‘Arz idem gizlü bir rāz

Heyhāt ki çün yu şāhbāzī

Heyhāt ki senüñ gibi bir şāhbāz

Teşrīf (15) dihed be-āşyānem

Teşrīf vire benüm yuvama murād Ƙanı baht u sa‘ādet ki saña ‘arz-ı niyāz idem ve senüñ gibi şāhbāz-ı bülend-pervāzın (16) miskīn-i meskenete nüzül ide dimekdür

(3) Her çend sitemgerī tu-rā ħüst

Her ne deñlü ki zulm saña ħüdur

Kem kun tu bedī ki ān ne nīküst

(17) Eksük it yaramazlığı ki ol iyü degüldür

Ger z’ān ki dilet zi-āhen ü rüst

Eger senüñ gönülün demürden ve tucdan degül ise

Āħir (18) be-serem güzer kun ey düst

Āħir başum üzre uğra ey dost

İnkār ki ħāk-i āstānem

Zan it ki işigün toprağıyum murād muħātabdan (19) nefsdür ki anuñ zulmin zıkr idüp terk-i ‘ışyān için naşihat eyleyüp ve kendüye muvāfaqat u muğārenete da‘vet idüp tenezzül ü tevāzu‘ ider (20)

(4) Guftem ki çü kuştıyem be-zârî

Didüm ki beni kaçıl itdüñ zârîlik ile

Z'in pes reh-i merhamet sipârî

Bundan soñra merhamet yolına ışmarla (21)

Ber-dil raqam-ı vefâ nigârî

Göñül üzre vefâ raqamın naqş kıı

Tu hod reh-i vaşl-ı mâ ne-dârî

Sen hod bizüm vaşlımuz yolın dutmazsın [İ239a] (1)

Men tâli' ü başt-ı ħ'ış dânem

Ben kendü tâli' ü baştumı bilürüm murâd girü muĥâtabdan nefsdür andan şikâyet idüp (2) taleb-i merhamet ider

(5) Ey beste-kemer zi-dür u nezdik

Ey kemer bağlamış kimse yağından ve ırağdan

Ber-hiç be-ĥün-ı Türk ü Tâcık

(3) Hiç üzere Türk vilâyeti ve Fârs vilâyeti şanına

Der-mesken-i i ağlaşu'l-memâlik

Memlûkaruñ ziyâde mağlışi meskeninde (4)

Ger ĥâne muĥaĥķirest ü târik

Eger ev ĥaķirdür ve ĥarañudur

Ber-dide-i rüşenet nişânem

Seni rüşen göz üzre dikem murâd bunu (5) beyândur ki nefis hiç nesne için ırağdan ve yağından ahâli-i vilâyetüñ şanına kaçd ider ve çalb meskenindedür anı ĥaķir (6) ü zulmânîdür dirse rüĥ anı çeşm-i rüşen üzre iskâr ider tek müsâ'ede ve muvâfaķat eylesün şâ' atde

(6) Men (7) ez-tu be-cüz vefâ be-cüyem

Ben senden vefâdan ĥayrı istemezüm

Birün zi-gül-i vefâ ne-büyem

Vefâ gülınden ĥâric ĥoķmazam (8)

İllâ reh-i bendegî ne-püyem

İllâ kılluķ yolına yilmezem

Esrâr-ı tu piş-i kes ne-güyem

Senüñ esrârüñ kimse öñinde dimezüm (9)

V'evşâf-ı tu piş-kes ne-ĥ'ânem

Senüñ evřâfuñ kimse öñinde oķımazum murâd muĥâtabdan girü nefsdür ki rüĥ andan (10) vefâ ister ve aña 'übüdiyyet itmez ve esrâr u evşâfın ve řabâyiĥ-i ef'âlin ve aĥlâķ-ı zemîmesin zıkr itmez

(7) Girem ne der-i vefā (11) keşūdīm

Dutalum vefā apusın açmadu

Ne mihr be-mihr ber-füzūdīm

Muabbeti muabbet ile arturmadu mı

Ne-būd her āni men nümūdīm

(12) *Yo mıdur her ne gōsterdük ise*

hir ne men ü tu yār būdīm

hir ben ve sen yār degülmi idük

 Ahd-i tu Şikest ü men hemānem

*Senüñ ahdüñ (13) Şındı ben hemānın ve kemā-kānun murād muātabdan nefis idügi zāhirdür ki rü aña dir egeri saña vefā apusın açmadu ammā muabbeti yevmen fe-yevmen (14) arturdu ben muvāfaat sen muālefet itdügüñ vāı -ı hāldür ve ālem-i İlähiden senüñ ile yār idük ammā sen *elestü birabbiküm*²⁵⁹⁹ ahdini Őıdun (15) ben hemān ve kemā-kānem*

(8) **Ger ser be-burı be-ti-i tizem**

Eger başum keserseñ keskin kılı ile

Ez-küy-ı vefāt ber-ne-izem

Senüñ vefāñ maallesinden (16) alkmazam

V'er z'ān ki kunend rız rızem

Eger pāre pāre iderlerse

Men mihre-i mihr-i tu ne-rızem

Ben senüñ muabbetüñ mihre dōkmezüm (17)

İllā ki be-rized üstüānem

İllā ki dōküle kemügüm mruād muātabdan ma Őu-ı haıı olmak zāhirdür

(9) **nhā ki niŐān-ı ıŐ cüyend**

Anlar ki (18) ıŐ niŐānın ararlar

Cüz rāh-ı mezār-ı men ne-püyend

Benüm mezārum yolından ayra yilmezler

āk-i men-i zār çün be-büyend

Ben zāruñ topraın (19) çün oalar

Ger nām-ı tu ber-serem be-güyend

Eger senüñ āduñı benüm başum üzre diyeler

Feryād ber-āyed ez-revānem

²⁵⁹⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (A'râf, 172).

Feryād çıka benüm cānumdan (20) murād benüm mezārumdan ‘ışk koğusu gelür ve muhabbete ba‘de’l-vefāt rûhumdan zā’il olmaz dimekdür

(10) Ger be-güzerem be-piş-i haylî

Eger geçerse (21) önümden bir cemā‘at

Her yek be-şafā bih ez-Süheylî

Her biri yeg olursa şafāda bir Süheyl yıldızından

Ez-tu ne-kunem be-ğayr-ı meylî

[İ239b] (1) *Senden itmezüm ğayra bir meyl*

Mecnünem eger behā-yı Leylî

Delüyin eger Leylî bahāsına

Milk-i ‘Arab u ‘Acem sitānem

‘Arab ve ‘Acem mülkin (2) *alursam* murād budur ki eger nazaruma bir süri maḥbūblar gelse her biri bir şafāda Süheyl yıldızından yigrek olsa senden ğayrıya meyl (3) itmezüm ve kendü ma‘şūķımı ‘Arab u ‘Acem milkine virmezüm ḥulāşa-i murād ḥazret-i Ḥaḫdan ğayrıya meyl itmezüm ve anı ‘āleme virmezüm dimekdür (4)

(11) Keştem şanemā der-ārzüyet

Oldum ey şanem senüñ ārzünda [bu mışrā‘ merhündür]

Āşüfte vü tîre-dil çü müyet

Ķarışuķ ve gönli bulanuķ zülfüñ (5) *gibi*

Her çend nemî-resem be-küyet

Her ne deñlü ki irmezsem senüñ maḥallüñe

Şeb nîst ki ez-fırāķ-ı rüyet

Gice yoķdur ki senüñ (6) *yüzüñ fırāķından*

Zārî be-felek nemî-resānem

Zārîlîĝi felege irişdürmeyem murād kendüñüñ āşüfte-ḫāl ve ğayb-ı hüviyyet gibi mestürü’l-aḫvāl (7) idüĝin beyān ve vuşul müyesser olmayup talebde ihtimām itdüĝin zikrdür

(12) Ey vaşl-ı tu aşl-ı şādmāñî

Ey dilber senüñ (8) *vaşluñ şādmāñî aşlıdur*

Māñî be-nişāt cāvdāñî

Ķılasın nişāt ile ebedî

Ber-Ḥāfız-ı ḫod çî mî-feşāñî

Kendü Ḥāfızuñ (9) *ne şaçarsın*

Her ḫükm ki ber-serem be-rāñî

Her ḫükmi ki başum üzre sürersin

Sehlest zi-ḫ’işten me-rānem

Āsāndur (10) *kendūñden sürme beni* murād muhātabında nefis olmak ehl-i nazara zāhirdür

Қıт‘а

+++ / +--+ / +-+

Lafz-ı Hāfız ber-ān delil buved

K’ez-derūn uf (11) hemī zedī ez-ġam

Evvel ü āhireş eger nigerī

Hoş be-rānī der-ū tu hazz-ı etemm

[bu ma‘nā Şebīstānda vardur faķır nazm itdüm] ve bilgil ki H‘āce Hāfızuñ nazmı şūr-engīz ve zevķ-āmīz olup ve cāmī‘-i (12) zāhir ü bāṭın ve lāmī‘-i cemī‘-i havāṭır olduğı ecilden zamān-ı hayātında müddet-i kālīlede şöhret-i keşire bulup ve eṭrāf-ı (13) ‘āleme münteşir olup ve kendüsi ders-i tefsīr-i Qur‘āna ve ta‘līm-i hāzret-i sultāna meşġul olup ve te‘lif-i ba‘zı ‘ulūma (14) iştigālde bulunup tertīb-i dīvān²⁶⁰⁰ itmek müyesser olmayup nazmını müteferriķ kılup sene eḫadī ve tes‘īn ve seb‘ami‘ede (15) dār-ı fenādan intikāl-i menzil-i beķāya irtiḫāl idüp kendü şehri Şirāzda Muşallā semtinde defn olunup vefātınuñ zamānını (16) ve ķabrinüñ mekānını i‘lām için dimişler

Қıт‘а

+++ / +--+ / +-+

Çerāġ-ı ehl-i ma‘nā H‘āce Hāfız

Ki şem‘ī buved ez-nūr-ı tecellī (17)

Çü der-ḫāk-ı muşallī yāft menzil

Be-gū tāriḫeş ez-ḫāk-ı muşallī [ḫāk-ı muşallī 791]

Lācerem mezkūr H‘āce Hāfızuñ vefātından soñra (18) aşḫābdan ba‘zı dīvānını tertīb ve sülūka münāsib tezhīb idüp ve ba‘zı zurefā harf-i evvel i‘tibārınca ḫurūf-ı teheccī (19) tertībi ḫasebince tertīb eyleyüp ve ba‘zı ‘urefā ġazellerinüñ maźmünü münāsebeti ile tertīb idüp ve ġazellerinüñ ebyātı tertībinde (20) daḫi bu cihetler mülāḫaza olunup ol cihetden Dīvān-ı Hāfız nüşhalarında tertīb-i iġzāl ve ebyāt-ı muḫtelif ve üslūb-ı (21) devāvīn ġayr-ı mü‘telif oldı ve bu faķır metn ihtiyār itdüğü nüşha aḫvāl-i sülūke münāsib ve ṭab‘-ı selīme mülāyım olandur [I240a] (1) ve ehl-i fażl u kemāle ve erbāb-ı vecd ü ḫāle ma‘lumdur ki H‘āce Hāfızuñ ekşer-i elfāzınuñ ma‘nī-i mañṭūķı (2) beyānında ḫayli ahālī ‘āciz ü ķaşırlar ve ma‘nī-i murād ta‘yīninde müteḫayyirler idi fi‘l-vāķı‘ lisānu‘l-ġayb şerḫi āsān olmaz ammā (3) bu ‘avāmu‘n-nās nazarından düşmiş ve başına zenābir-i hümüm üşmiş ‘ömri yetmiş yitmiş pīr ü faķır cümle hazz u (4) şafāda dil-ġir olan ṭālib-i fażl-ı Raḫmān olup hāzret-i feyyāza tūklān kılup keşret-i iştigāli ve teferruķ-ı bālī (5) var iken gicelerde nevm ü istirāḫati ve gündüzlerde seyr ü şoḫbeti terk idüp her ān feyze ṭālib olup gitdükçe (6) feyezān ġālib olup ḫasebü‘l-ımkān ma‘nī-i lafzı beyān ve be-mūcib-i feyezān murād u ḫişşeyi ‘ayān eyledi ve murādı (7) oldur ki şerḫine nazar idenler ve

²⁶⁰⁰ [Şāh Şücā‘ H‘āce Hāfızdan oķur idi]

tarîk-i şavāba gidenler luṭf u ihsān eyleyüp bu faḳîri du‘ ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı (8)
muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanî vü şād ideler

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Bāyi‘ ez-müşterî behā ḥ‘āhed

Şāriḥ ez-nāzırān du‘ ā ḥ‘āhed

(9) Ḳad vaḳa‘ a‘l-ferāḡu mine‘t-te‘lîfi fi‘l-leyleti‘r-rābi‘ati leyletü‘l-yevme‘l-erbi‘ā
er-rābi‘ min şehri Zilḥicce‘i‘ş-şerîfe senete sittin (10) ve sittine ve tis‘amā‘e [966]
ḳad vaḳa‘ a‘l-ferāḡu min tenmîkihi bi-‘avni‘llāhi te‘alā ve ḥüsnü tevfiḳihi yevme‘l-
ḥamîs es-sādisi ve‘l-‘aşrîn min Zilḥicce‘i‘l-ḥarām senete sittin ve sittin ve
tis‘amā‘ie²⁶⁰¹

Ḳıṭ‘a

Leḳad etmemtühu ḥamden li-Rabbî²⁶⁰²

‘Alā mā ḳad e‘āne mine‘l-kitābî (20)

Leḳad eyḳantu inne‘l-ḥaṭte yebḳā

Ve kâtibihu remîmun bi‘t-türābi

Beyt

Dürüd-ı (12) İzed-i Raḥmān ber-ān bād

Ki kâtib-rā be-elḥamdî kuned yād

Beyt

+++ / +--+ / +--+ / ++-

Der-în kitābet-i mechül eger buved ‘aybî (13)

Tevḳi‘ est zi-nezzāregān-i in gülzār

Beyt

+++ / +--+ / +--+ / ++-

Zi-rüy-ı merḥamet ü luṭf-ı ḥ‘îş ‘avf kunend

Be-her çı der-naẓar āyed zi-endeḳ ü bisyār

²⁶⁰¹ Bu kitabın telifi 966 yılının Zilhacce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitmiştir. Kitabın tashihi ise Allâh teâlânın yardımı ve hüsn-i tevfiḳi ile 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır.

²⁶⁰² Ben bu (kitâbı) tamamladım. Rabbime hamd olsun bu kitâbın yazımında yardımcı olduğu için. Ben hattın bâkî kalacağına kânî oldum. Hattın kâtibi ise toprağın altında çürümüş bir hâlde olacak.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞERH SÖZLÜĞÜ ve İNDEKSLER

4.1. Anlam Sözlüğü

4.1.1. Anlam Sözlüğü Oluşturulurken Dikkat Edilen Hususlar

Metin içerisinde bazı kelimelerin yalnızca lügat anlamları verilmiş olup bazı sözcükler gramer açısından incelenmiştir.

Şârih, bazı kelimelerin lügat anlamını verdikten sonra kelimedden murat edilen anlamın ne olduğunu izah etmiştir.

Kelimelerin anlamları ile ilgili yaptığı bu açıklamalarda sözcüklerin dînî-tasavvufî literatürde neyi sembolize ettiği bildirilmiştir.

Şârih; “‘ışkdan murād”, “*maḥbūbdan* murād”, “murād *cāmdan*”, “murād *sāḳīden*” tarzındaki ibâre kalıplarıyla bu anlamları vermiştir.

Hazırlanan sözlükte de yalnızca murat edilen anlamlar sözlüğe dâhil edilmiştir.

Sözcüklerle ilgili lügate bağlı olarak verilen anlamlar sözlüğe dâhil edilmemiştir.

4.1.2. Metin İçi Anlamlar Sözlüğü

A, Ā, ‘A, ‘Ā

Āb-1 *āteş-gün*: murād riyāzetdür
(G.301/3)

Āb-1 *ḥayāt*: murād ebediyyeye sebep olan dîn-i İslām ve ‘amel-i şāliḥdür
(G.509/3)

Āb-1 *ṭarabnāk*: murād ‘ışk-ı İlāhīdür
(G.303/1)

‘Ābid: murād riyā ile ‘ibādet idendür
(483/4)

‘Aduvv: murād *inne’ş-şeytāne lekümā aduvvün mübîn* ḥasebince şeytāndür
(G.215/8)

Āftāb: murād ‘ilm-i zāhir ile münevver
(G.467/6); murād rūḥ-ı insānīdür
(G.500/1)

Āftāb-1 *ṭal’at*: murād tecellî-i maḥzđür
(G.72/3)

Ağlamak: murād keşret-i zārī vü tazarru‘-ı bārī ve vaqt-i ‘ibādet ve envā‘-ı ‘ubūdiyyetdür (G.25/3)

‘**Ahd-i dürüst:** *elestü birabbikum* nidāsında olan belā ahdidür (G.20/1)

Āhend-dil: murād şıfat-ı kahrđur (G.274/5)

Āhū-yı müşğın: murād maḥbūb-ı zāhirdür (G.124/5)

Akdām: murād akdāmdan āşār-ı feyždür (G.30/7)

‘**Akıķ:** murād cevāhir-i ma‘ānī ve esrār-ı nihānī olan zarf-ı ma‘nevīdür (G.392/7)

‘**Akı:** murād ‘aql-ı ma‘āşdur (G.272/5)

‘**Alem-i ‘adl:** murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur (G.127/3)

‘**Ankā:** murād dünyādur (G.4/2)

‘**Araķ-çinden:** murād firāķ-ı Hāķdan beyān-ı zücret ve taleb-i nefḥa-ı vuşlatdur (G.368/4)

‘**Arūs-ı baht:** murād hürđur (G.478/10)

Āşaf: murād Cebrā’il ‘aleyhi’s-selāmdur (G.164/1)

Āşaf-ı ‘ahd: murād Ḥalilullāh ve kâ’im-i maķām-ı Resūlullāh olan şeyhdür (G.527/8)

Āteş: murād ḥarāret-i ‘ışķđur (G.207/10)

Āyine: murād şemsdür (G.341/2)

‘**Ayn-ı şeyḥ:** murād nazar talebidür (G.95/4)

‘**Ayyār:** murād ihlāş ile ‘amel idüp dünyādan az nesne ile kanā‘at idüp āḥiret ‘ameline işti‘ālī keşir olandur (G.52/6)

B

Bād: murād hevā-yı nefsdür (G.10/8); murād ‘ināyet-i ḥazret-i Hāķdur (G.57/1); murād devlet-i dünyā ve ‘ömr-i bī-vefādur (G.76/7)

Bāde: murād ‘ışķ-ı İlähīdür (G.229/6); (G.57/1); (G.70/5)

Bād-ı şubḡāh: murād teveccüh-i seḥerīdür (G.501/11)

Bād-ı vezān: murād temkīn bulmamış ḥubb-ı hevādur (G.225/4)

Bāğ: murād ‘ālem-i mükāşefedür (G.35/1)

Bāğbān: murād rıdvān yā ḥazret-i Raḥmāndur (G.40/6)

Bāğ-ı Ḥāfız: murād kılbidür (G.101/7)

Bahār: murād ‘ālem-i baştđur (K5/29); murād maķām-ı ‘ālem-i baştđur (G.365/1)

Baḥr-i fenā: murād dünyādur (G.88/6)

Baht: murād tevfiķ-i İlähiyyedür (G.435/3)

Baht-ı bīdār: murād uyanıklık bahtı müyesser olan kişidür (G.278/4)

Bālā: murād istivā-yı istilā-yı İlähīdür (G.124/1)

Bārgāh-ı istignā: murād cenāb-ı kuşsdür (G.43/3)

Bāz: murād şeyḥ ü mürşiddür (G.84/1)

Bed-ḥāh: murād nefsdür (G.372/2)

Bed-mest: murād şol mürīdlerdür (G.170/2)

Benefşe: murād kitāblarda olan ḥaṭđur (G.266/1); murād ḥaṭṭ-ı kiṭāb-ı ‘ilm-i zāhirdür (G.466/1)

Berbet: murād opuzdan mşfikdr (G.126/5)

Berg-i gl: murād vuşl ila'İlāhdan hāşıl olan hşşedr (G.69/2)

Berīde'l-imādan: murād gir nefa-i Rabbāniyye ve feyezān-ı İlāhīdr (G.356/2)

Berk: ışkdur (G.150/1)

Bezm-ārāy: murād şey-i mntehīdr (G.520/5)

Bezmgāh-ı emen: murād ns-i Hā taleb olunan meclisdr (G.63/9)

Bīm-i mevc: murād uubāt-ı bar-i slk ve temevvc-i deryā-yı ışyān ve tehyc  ivā-yı şeyāndur (G.1/5)

Biyā dimek: murād tarīate davet ve Hāa irşāddur (G.32/1)

Buārā: murād āiretdr (G.8/1)

Bse: murād tevecchdr (G.295/6)

Bstān: murād bstāndan ālem-i mkāşefedr (G.7/1); murād ālem-i mşāhededr (G.204/4)

By-ı nāfe: nāfe ousundan murād eşer-i feyz-i Hādur (G.1/2)

Blbl: murād blblden tarīate davet idendr (K5/31); murād ol cānibden olan tenbīh-i nebiyyedr (G.6/4); murād āşīkdur (G.49/1), (G.7/1); murād şey ve mrşiddr (G.43/1); murād sālik-i āşīkdur (G.69/2); murād āşī u ālibdr (G.80/4), (G.210/3); murād al-ı meāddur (G.101/7); murād hāce Hāfız kendsidr (G.116/1); murād seher-hz olup mnācāt idenlerdr (G.207/9); murād vā iz-i hoş-kelemdur (G.509/1); murād şey-i vā izdr (G.512/1); murād vā iz-i ilm-i zāhirdr (G.526/9)

Blbl-i şābr: murād sālik-i şābur ve nefsine cābirdr (G.288/1)

Blend-bālā: murād derece-i āliye ve mertebe-i aliyyesi olan mrşiddr (G.403/7)

Bt: murād mabd-ı haīi ve anuñ esmā ve şīfātudur (G.41/1); murād esmā  şīfāt-ı İlāhiyyedr (G.121/10), (G.170/7); murād zāt u şīfātudur (G.387/8)

Btān: murād esmā v şīfātudur (G.229/9)

Bt-i seng-dl: murād şey  mrşiddr (G.152/6)

C

Cām u ade: murād alb-i şey ve lisān-ı vā izdr (G.478/3)

Cām: murād avāl-i sālikdr (G.44/7); murād merātib-i slkda hāl diy ta bir olınan şāfā-yı albdr (G.121/1); murād şey-i şāfi v amel-i kāfidr (G.161/2); murād albdr (G.177/1), (G.341/4) (R.8); murād alb-i şāfidr (G.161/1); murād alb-i şeydr (G.370/2); murād ış-ı İlāhī maalli olan ehl-i hāldr (G.397/4)

Cāme: murād bedendr (G.303/9)

Cāme-i āk: murād bedendr (G.165/2)

Cām-ı Cem: murād bundan ğanī ve şāī olan faīr ve marīz olanuñ hālın bilmedĝin beyāndur (G.89/8)

Cām-ı cihān-bīn: murād mrşid ki şāfi olan albidr (G.467/3)

Cām-ı cihān-nmā: murād alb-i şāfidr (G.231/3)

Cām-ı la'1: murād bun-ı kelām ve esrār-ı ifhāmdur (G.301/1); murād tudadur (G.333/1)

Cām-ı mey: murād ışk-ı haķikīdür (G.26/6); murād ıalb-i kāmildür (G.335/3)

Cām-ı muraşsa: murād ıalb-i mürşid-i kāmildür (G.77/4); şol ıalbdür (G.285/6)

Cām-ı şabūhī: murād seher vaķtinde olan aĥvāldür (G.119/2)

Cām-ı zücacī: murād ıalb-ı şāfidür (G.43/2)

Cānān: murād ĥazret-i Ĥaķdur(G.1/4)

Cān-ı düst: murād şıfat-ı ĥayātdur (G.31/2)

Cān-ı ĥāce: murād cān-ı ĥāce-i kā'inātdur (G.20/1)

Cānib: murād ıalbe tecellī-i zāt olmayup ve ıalb bu talebde gidüp bulunmaduğından izhār taĥassür ü taĥazzündür (G.510/3)

Cānib-i Ĥaķ: murād ĥurb-ı mevtdede olan beşāretdür (G.401/3)

Ca'd: murād ũabakāt-ı ĥicāb ve merātib-i istitārdur(G.1/2)

Cefā: murād ıabz u i'rāz-ı Ĥaķdur (G.58/10)

Cem: murād ĥazret-i Ĥudādur (G.121/1); murād rūĥ-ı insānīdür (G.437/3)

Ceng: murād pādşāhına penddür (G.518/8)

Ceres: murād tarīķ-i Ĥaķķuñ ĥaĥarın beyān idenlerdür(G.1/4)

Cevānān-ı çemen: murād 'ālem-i mükāşefeye tāzeirişen sālīklerdür (G.7/2)

Cihet: murād budur ki zühd-i ĥaĥtuñ ve meşreb-i 'ışk birbirine muĥālifdür (G.466/6)

Cilve: murād zāhir olan evzā'-ı laĥıfe ve ĥālāt-ı 'acībedür (G.45/3)

Cüd: murād anuñ mürādifi olan seĥādur (Kıta, 33/3)

Cüy: murād cihāndur (G.287/8)

Cür'a: murād esrār u aĥvāl-i tarīķat ve baķiyye-i zevķ ü keyfiyyetdür (G.41/9)

Ç

Çāh-ı zeneĥ: murād müşkilāt-ı esrār-ı müşāhededür (G.26/3)

Çāh-ı zeneĥdān: murād müşkilāt-ı esrār-ı müşāhededür (G.331/7), (G.495/1)

Çarĥ-ı 'uĥarid: murād ikinci felekdür (K1/28)

Çemen: murād ma'rifetu'llāh maķāmıdur (G.194/1), (G.240/6), (G.246/6); murād mücebince meclis-i 'ilm ve şoĥbet-i ehlu'llāhdur (G.527/6)

Çeng: murād ifşā-yı esrār ve i'lān-ı aĥbārdur (G.57/1)

Çeng: murād pīr-i tarīķat ve erbāb-ı şāhib-i vecd ü ĥāletdür (G.48/7); murād mürāķabedür (G.119/2); murād pīr-i münĥanīdür (G.228/5); murād şeyĥ miĥnetidür (G.287/4); murād ki şeyĥ-i merāķıb u münĥanīdür (G.302/5); murād şeyĥ-i merāķıbdur (G.325/2), (G.131/1); murād şeyĥ Münĥanīdür (G.341/4), (G.391/4)

Çeng: pīr-i mükemmeldür (G.34/5)

Çeng-i ĥamīde-ķāmet: murād şeyĥ-i mürāķıbdur (G.168/9)

Çeşm: murād ‘ayndur (G.3/8), (G.33/2), (G.86/6), (G.218/5), (G.313/5), (G.358/1); murād ol nefsdür (G.91/2); murād şıfat-ı başardur (G.26/7), (G.469/7); murād fāt-ı ‘ayndur (G.520/8); murād ‘ayn-ı zātdur (G.566/4)

Çeşm-i bīmār: murād zāt-ı Hağ şıfat-ı sırr u ‘afv ile tecellī itmekdür (G.368/1)

Çeşm-i mest: murād zühür u tecellī-i zātdur (G.72/2); murād şol zāt-ı şeyhdür (G.419/1)

Çeşm-i nergis: murād ‘ayn-ı insān-ı kāmildür (G.210/2)

Çeşm-i şüh: murād şeytān mekr itmek için gösterdüğü hüsn ü şüret ü zeğārif ü zinetdür (G.164/7)

Çin-i zülf: murād ğayb-ı hüviyyetüñ tezā‘if-i istitārıdır (G.111/2)

D, D

Dāğ: murād ‘ışk-ı mektüm ve derd-i mestürdür (G.207/10)

Dāver: murād Hağ Te‘ālādur (G.130/3)

Def: murād taleb-i ma‘şūkdur (G.119/2), (G.520/9); murād tālib-i ma‘şūğ ve neyden mürşid-i kāmildür (G.182/5)

Defter: murād kitābdur (G.170/1)

Defter-i eş‘ār: murād şol kitābdur (G.49/2)

Dehān: murād tekellümdür (G.25/6); murād şıfat-ı mütekellimdür (G.134/1); murād şıfat-ı kelāmdur murād sırr-ı nihāndur (G.225/1); (G.243/3); murād kelām-ı İlāhīdür (G.284/2);

Dehen-i yār: murād kelāmu’İlāhīdür (G.282/2)

Derd: murād derd-i İlāhīdür (G.132/2)

Der-i devlet: murād dergāh-ı Hağdur (G.138/10)

Dervāze: murād tarīkatdur (G.40/3)

Derviş: murād erbāb-ı sülükdur (G.36/1)

Deryā: murād ğumüm-ı dünyā ve merātib-i keşretdür (G.520/4)

Dest: murād ğudret-i kāmiledür (G.566/4)

Devlet-i sermed: murād sa‘ādet-i İlāhiyyedür ve anuñ ulu yolu tırurk-ı şerī‘āt ve tarīkat ü hağīkatdür (G.435/3)

Devr-i bāde: murād ğalebāt-ı ‘ışkdur (G.72/6)

Devr-i ğül: murād inkişāf u mükāşefe zamānidur (G.119/3)

Devr-i lāle: murād dāğ-ı ‘ışk derün-ı dilde olduğı zamāndur (G.316/1)

Deyr: murād ‘ibādetĥānedür (G.23/4)

Deyr-i muğān: murād ĥānĥāhdur (G.109/8); murād evvel mağām-ı talebdür (G.378/1), (G.520/1)

Deyr-i şeşcihetī: murād dünyādur (G.350/5)

Dırağt: murād şecerdür {G217/1}

Dil: murād mābeynü’-tarīkdür (G.217/1)

Dilber: murād ĥazret-i feyz-i İlāhīdür (G.24/4); murād şeyğ u mürşiddür (G.24/4); murād şeyhdür (G.78/1); murād ma‘nā-yı lüğāvisidür (G.114/1); murād ğönül alan ehl-i

dillerdür (G.247/9); murād şıfat-ı kabz-ı İlähîdür (G.407/3);

Dildâr: murād şıfat-ı kabzdur (G.239/3)

Dil-haste: murād isti‘dād bulmayandır (G.240/10)

Dil-i sengin: murād şıfat u kahr-ı celâldür terk-i ‘inâyet ve setri-cemâldür (G.10/7)

Din: imurād ma‘nâ-yı lügavî i‘tibârî ile tâ‘at u inkiyâddur (G.78/1); murād ma‘nâ-yı lügavîsidür (G.301/2)

Diyâr: murād ‘âlem-i İlähîdür (G.29/1)

Diyâr-ı düst: murād peyk-i nâmdârdan Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâmdur (G.29/1)

Dost: murād mürşid-i tarîkatdur (R.8); murād şeyh ü mürşiddür (G.294/1); murād şeyhdür (G.488/10)

Duhter-i rez: murād şarâbdur (G.75/3); murād şu‘arâ iştilâhından şarâbdur (G.122/1)

Du‘â: murād ol şeyhün kelâmın naıldür (478/12)

Du‘â-yı devlet: murād hazret-i Haqqı esmâ-yı hüsnî ile zikrdür (G.20/1)

Düst: murād maḥbûb-ı haḳîkîdür (G.29/1); murād Hudâdur (G.30/1); murād sâlik olan ‘âşıqlardur (G.122/1)

Düş: murād şıfat-ı kibriyâdur (G.234/5)

Dürc-i muḥabbet: murād kalbdür (G.440/2)

Dürd-keşlik: murād ‘ibâdet ü ‘ışık u muḥabbet şâf olmayup riyâ ile ve ḥubb-ı dünyâ ile mülevveş olduğudur (G.378/4)

E

Ebrû: ibtidâ-yı sülûkda zâhir olan feyzdür (G.45/3); murād remz-i İlähî ve bürüz-ı ḥafîdür (G.102/15); murād remz-i Haḳdur (G.145/4), (G.283/3), (G.476/7); murād rumûz-ı İlähiyyedür (G.272/6)

Edîb: murād mu‘allim ü üstâd ve ḥâkim-i ‘ibâddur (G.340/4)

Ehl-i dil: murād aşḫâb-ı tarîkatdur (G.109/1)

Ehl-i kerem: murād iyilik şâhibi olanlardur (G.104/2)

Ehl-i şavma‘a: murād zâhir ‘ibâdeḥânesinde olan ‘avâmu’n-nâsdur (G.467/4)

Emîrû‘l-ḥâc: murād ḥâkim-i zâhir olup yâ ‘âlim-i ‘ilm-i zâhir olup zâhir-i şerî‘at bilendür (G.387/4)

Ergavân: murād derûnı nûrânî ve zâhiri ḥumret-i ‘ışık ile mülevven olan mürşiddür ve ‘aḳîkî kadeḥ ḥumret-i şevkdür (G.210/2); murād şehiddür (G.488/6)

F

Felek: murād şikâyet ve hümüm u gümüm ihâta itdügün ḥikâyetdür (K.1/14)

Feyz-i lâyezâlî: murād keşret-i ‘ışyanı olan ‘ışık-ı İlähiye iştiğâl idüp fazl-ı rahmetden ve feyz-i ḳurbetden ümîd kesmek olmaz dimekdür (G.566/11)

Firâḳ: murād hazret-i ‘indiyyet-i İlähiyyeden iftirâḳdur (G.283/4)

Firâḳ-ı yâr: murād hazret-i Haḳdan dür olmaḳdur (G.76/1)

Fitne: murād imtiḥân u ibtilâdur (G.179/9)

G, Ğ

Ġam: murād ġam-ı vuşul-i Hağdur (G.68/5); murād ġam-ı ağıretdür (G.272/5); murād kalbün her bir nesneye tağallübünden 'ağluñ te'ellümidür (G.283/4)

Ġam-ı köhne: murād ma'āşī-i kadīmedür (G.76/4)

Ġamze: murād şıfat-ı kahr ve ġalebedür (G.80/1); murād anlaruñ remz ü işāretleridür (G.245/8); murād te'sīr-i Hağdur (G.283/3)

Ġarīb: murād rūh-ı insānīdür (G.16/1), (G.79/2); murād dār-ı dünyāda olmağdur (G.283/4)

Ġayb-ı hüviyyet: murād 'uşşākuñ keşretin zikrdür (G.135/5)

Gevher: murād yā zıkr olan cām-ı Cemdür (G.121/2); murād anda olan ma'ānī ve umürdur (G.216/1);

Ġıyāseddīn: murād dīne mu'āvenet iden recul-i şālihüdür (G.156/9)

Girdāb: murād ilhāda düşmek yā tarīkatde kemāl buldum diyü yerde kalmağdur (G.1/5)

Gīsū: murād tarīk-i taleb-i Hağ yā ġayb-ı hüviyyetdür (G.373/6)

Gīsū: murād tarīk-i tālibdür (G.26/2)

Ġonca: murād fetğ-i kelām-ı qalil ve keşf-i feyż-i yesīrdür (G.63/9); murād teng-i dil olup imsāk-ı māl idendür (G.168/10); murād sālīk-i mübtedādür (G.412/7)

Göl: murād hāl-i keşf-i hicāb ve fetğ-i ebvābdür (G.34/1)

Ġubār: murād 'ibādāt-ı hafıyyedür (G.144/10)

Gül: murād ma'şūq-ı hağikīdir (G.7/1), (G.49/1); murād mağbūbiyyet dā'iresine varandur (G.7/2); murād oğlıdur (116/1); murād yañağıdur (G.142/1); murād mükāşefedür (G.194/1); murād ehl-i keşf olan şeyğdür (G.210/3); murād ehl-i keşf-i hāldür, (G.259/4), (G.292/6), (G.488/6); murād şāhib-i keşfdür (G.286/2), (G.288/1), (G.443/2); murād keşf ve faşl-ı bahārdan zamān-ı baştdur (479/8)

Gül-ābı şarāb: murād muğabbetdür (G.18/6)

Gül-i ağmer: ma'şūq-ı hağikīdür (G.43/1)

Gül-i ġod-rū: murād ġazret-i Hağdur (G.80/4)

Gül-i murād: murād cenāb-ı İlahīdür (G.123/3)

Gülşen: murād cennetdür (G.40/6); murād cenāb-ı qudsdür (G.207/9); meclis-i va'z u 'ilmdür (G.407/4)

Güzer: murād feyżān-ı İlahīdür (G.2/4)

H, Ĥ, Ħ

Ĥāce: murād şeyğ-i kāmıldür (G.325/8)

Ĥabāb: murād ġabāb-ı şarābdür (G.147/5)

Ĥāk: murād aşl-ı bedendür (G.2/4)

Ĥākdān-ı ġam: murād dünyādür (G.82/2)

Ĥāk-i Şirāz: murād vaşan-ı aşlī ki 'ālem-i İlahīdür (G.434/7)

Ĥağğ-ı kadīm: murād rūh-ı insānī muğaddem ġazret-i 'indiyyet-i İlahiyyede mürebbī olduğıdur (G.20/1)

Hāl: murad çāšnī-i cüz'îdür (G.30/3); murād 'âlem-i ğayb idügi beyân olunmuşdur (G.30/3); 'âlem-i ğaybdur (G.234/5)

Halka-ı gül ü mül: murād cenāb-ı Hākdan olan inbisāt u inkişāfdur (G.6/4)

Halvetiyān-ı meleküt: murād melā'ikedür (G.78/5)

Ham: murād 'ışk-ı İlähî ve 'ilm-i hākīkat söyleyen vā'iz-i tarīkat ve mürşid-i hākīkatdür (G.45/5); murād şeyhdür (G.139/3), (G.172/5)

Ham-ı ebrü: murād bunda suķūt-ı sālīkdür (G.345/4); bir cānibe meyl-i işāretdür, murād işāret ü meyl idüğine işāret idüp senden neng gibi işāret-i beşāret olursa biz iki göz ile anı gözlerüz dir (408/7)

Ham-ı gīsü: murād silsile-i tarīkatden kendü şeyhine maḥşuş olan 'urve-i vüşkādur (G.414/3)

Ham-ı zülf: murād ṭabaķa ü istitār-ı ğayb-ı hüviyyetdür (G.105/1)

Hande: murād lafz u cemāldür (G.26/7); murād zuhūr-ı feyz ü fazldur (G.466/1)

Hâne: murād dünyādur (G.117/5); murād ḥānķāh u kūşe-i 'ibādet ü ferāġatdür (G.137/3); ḥānķāhdur (G.172/5), (G.217/2); murād 'ışk u sülük ehli maķāmıdır (G.210/4); murād bedendür (G.224/1); murād 'ışk nüşına maḥal olan mevzu'-ı 'ibādetdür (G.229/6)

Hâne-i mā: bedendür ve rūḥ anda başdan ayaġa dek 'aybdan pākdür (G.224/1)

Harābāt-ı muġān: murād ḥānķāh-ı şeyhdür (G.387/1), (G.398/1)

Harābāt-nişin: murād zehārif-i dünyāyı terk idüp fakr u ḥarāblık ihtiyār idüp fazl-ı feyz-i Hāk kesb eyleyüp kerāmāt-ı ṭufeylî olanlardur (G.145/7)

Harif: murād muşāhibdür (G.57/2); murād şūfilerdür (G.172/5)

Hasūd: murād İblisdür (G.392/6)

Hasūd-ı çemen: murād iblisdür (G.330/1)

Hātem-i Cemşidden: *ve leki'r-Resūlullāhi ve ḥātemü'n-nebiyyin* ḥasebince Resūlullāhdur (G.230/3)

Haṭ: murād 'âlem-i müşāhiddür (G.234/5)

Haṭ-ı müşkin: murād kelāmu'llāhdur (G.392/2)

Haṭ-ı sebz: murād 'ilmdür (G.192/1)

Haṭṭ-ı sebz: murād Qur'an-ı 'azīmüñ ḥaṭṭ-ı laṭīfidür (G.394/5)

Hayrān: murād tedbīr-i ma'āşdan ġāfil olucıdır (G.34/9)

Hażret-i Hāk: murād mu'āvenet ṭaleb itmekdür (G.19/9); murād müjde-i vuşul ṭalebidür (G.433/1); murād hidāyet ṭalebidür (G.433/3); murād müsā'ade ṭalebidür (G.440/4)

Hażret-i Süleymān: murād ḥażret-i Hākdur (G.164/1)

Hevā: murād ḥubb-ı İlähîdür (G.77/5); murād maṭlub u yārdur (G.150/1); murād nefehāt-ı rabbāniyyedür (G.240/6)

Hezārān: murād keşretdür (G.62/5)

Hırķa: murād mecma'-ı zühd-i ḥuşk ve kisvet-i riyādan yigrendüm dimekdür (G.12/3); murād şalāhiyet-i zāhirdür (G.122/6); murād beden-i şūfidür (G.218/7); murād bedendür

(G.282/10), (G.378/4), (G.465/9); murād vücūd-ı insānī ve halk-ı cismānīdür (G.342/5)

Ḥırka-ı mey-ālūd: murād şol mürakka' dur (G.164/3)

Ḥırz-ı cān: murād Ḳur'āndur (G.29/1)

Hilāl: murād rumūz-ı İlahiyyedür (G.253/1)

Hindū: murād zulmet-i tesettürdür (G.98/1)

Hokka-i nūş: ağızdur (G.332/7):

Ḥübān: murād esmā vü şıfat-ı ḥazret-i Ḥudādur (G.131/6); murād tarikat-i mecūsileri olan şühdür (G.255/6)

Ḥuffāş: murād ol ḥazretten maḥcüb olundur (G.218/10)

Ḥum: murād şeyḥ-i pür-ḥaletdür (G.302/7)

Ḥumār: kāhillenüp dünyāya iştiğaldür (G.217/2)

Ḥumḥāne: murād keyfiyyet-i İlahiye ile mütekeyyif olanların maḥāmıdır (G.104/3)

Ḥürşid: murād āftāb-ı ḥaḳikīdür (G.218/10)

Ḥuşümet: murād pādşāhına penddür (G.518/8)

Hüner: murād 'amel-i şālihdür (G.227/5)

I

'Işk: murād ma'şūḳdur (G.212/9)

'Iyş u şoḥbet: murād devām-ı üns-i Ḥaḳdur (G.55/1)

İ

'İsī-demi: murād mürşid-i kāmildür (G.68/5)

İskender: murād kendünün memdühüdür (K.1/21)

'İşret: murād şoḥbet-i aşḥāb-ı taşavvufdur (G.164/1)

İzārā: murād tecelliyāt-ı İlahiyye ve esrār-ı ḥafīyyedür (G.529/14)

'İzār-ı yār: murād cānib-i ḥazret tecelliyātından bir şemmedür (G.467/1)

K, Ḳ

Ḳabāḳ: murād ḳālib-i tālib ve müriddür (G.45/4)

Ḳad: tecellī-i İlahī mümted ü tavīl ve bir ḥāl üzre müstaḥil olmaḳdur (31/5); murād istivā-yı istilā-yı İlahīdür (G.72/5); murād 'uluvv-i derecedür (G.112/4); murād 'uluvv-ı maḥāmāt-ı merātib-i İlahiyyedür (G.377/4)

Ḳadeḥ: murād anuñ ḳalbidür (G.44/6), (G.325/8), (G.378/2); murād ḳalb-i şāfidür (G.70/5); murād güneşdür (305/6)

Ḳadeḥ-i lāle: murād vücūd-ı insānīdür (G.536/1)

Ḳalb-i nefis: murād kelām-ı izlāl u ifsād işitdügünden şikāyetdür (G.212/2)

Ḳalkal-ı şişe-i şarāb: murād terḡib-i tā'at-i şeyhdür (G.292/7)

Kām: murād murāddur (G.217/1)

Ḳāmet-i çalāk: murād 'uluvv-ı derecedür (G.303/9)

Ḳan: murād televvüs-i 'işyāndur (G.2/4); murād nefsāniyyeti ḳatldür (G.35/2)

Ka'be-i maḡṡūd: murād cenāb-ı Kudsdür (G.41/7)

Kārḡāne-i 'ıṡḡ: murād 'ālem-i šun'-ı İlähîdür (G.150/3)

Ḳaṡr: murad ḡubbe-i re'sdür (G.69/8); murād ḡānḡāḡ u menzil-i 'ibādetdür (90/5)

Ḳaṡ: murād ve anuñ egri olmasından sālikuñ derecesinden süḡuṡı ve anuñ mücibidür (G.63/1); murād rūḡuñ gözden ve maḡbüb-ı mecāziden šikāyetidür (G.469/1)

Ke's: murād šol va'z u našıḡat ve kelime-i ḡikmetdür ki ādeme ševḡ u raḡbet virür (G.1/1)

Kelām-ı İlähî: murād feyz-i ḡabıl telbîs-i kešir ile olmaduḡın beyān ve 'amelsüz kimle ibrām ile andan merām bulmadıḡın zikridür (G.112/7)

Kemān-ebrü: murād remz-i İlähîdür (G.226/6)

Kenār: murād ḡoçmaḡ ya'nî vušul ḡāšıl ḡılmaḡdur (G.381/5)

Keššāf: murād ma'nā-yı luḡavî ḡasebince ehl-i kešfdür (G.50/4)

Kešti-i bāde: murād 'ıšḡ-ı İlähîdür (G.520/4)

Kešti-i Nūḡ: murād šerî'atdür (G.75/7)

Kıšver-i düst: murād 'ālem-i İlähîdür (G.31/1)

Kuḡlü'l-cevāḡir: murād intibāḡ-ı İlähîdür (G.29/7)

Ḳullāb-ı šehr: murād kendü šehrinde vā'iz ve šeyḡ šüretinde olandur (G.49/7)

Küše-i ebrü: murād remz-i İlähî olan maḡaldür (G.169/2)

Küy-ı ḡarābāt: murād maḡalle-i dünyādur (G.59/9); murād 'ıšḡ-ı ilāḡi ve keyfiyyet-i zevḡ ü ševḡ taḡšıl olunan maḡāmdu (G.92/3)

Küy-ı yār: murād cānib-i ṡaleb-i ḡaḡdur (G.79/2)

Küfr: murād tesettürdür (G.257/4)

Küp: murād šeyḡdür (K5/31), (G.415/5)

Küp: šeyḡdür (G.366/7)

L

Lāle: murād ḡalbinde derd-i İlähî olandur (G.207/10); murād tecellî-i cemāldür (G.365/3)

La'1: murād buṡun-ı kelāmdu (G.17/7); murād esrār-ı laṡife-i İläḡiyyedür (G.41/2); murād kešret-i mevcüdātın ve ta'addüd-i šıfātın tecāvüz idüp vaḡdet-i zāta ve maḡz-ı tecelliyātına mir'at olmaḡdur (G.41/2); murād buṡun-ı kelām ve esrār-ı İläḡiyyedür (G.72/2); murād kelāmdu (G.96/3); murād kelām-ı İlähîdür (G.223/2), (G.500/9); murād buṡun-ı kelām ve zūḡur-ı esrārdu (G.483/1)

La'1-i müzāb: murād kelām-ı ḡaḡ te'alādur (G.18/3)

La'1-i nūšın: murād kelām-ı lezizîdür (G.217/6)

La'1-i šarāb: murād 'ıšḡ-ı İlähîdür (G.77/4)

La'1-i yār: murād kelām-ı İlähîdür (G.26/6)

Leb: murād kelām-ı ḡaḡdur (G.34/5), (G.392/1); murād kelām-ı İläḡi ve ilḡām-ı Rabbānîdür (G.40/1), (G.41/9); murād kelāmdu (G.94/2); murād anlaruñ nefāyis ma'arifidür

(G.218/4); murād kelām u ilhāmdur (G.301/1)

Leb-i la'1: murād buḫūn-ı kelāmdur (G.216/5)

Leb-i ma'sūḫ: murād kelāmu'llāh ve zıkrū'llāhdur (G.455/10)

Leb-i şırın: murād kelām-ı İllāhīdür (G.103/10)

Lisān-ı beden: murād nefse naşihatdur (G.475/2)

M

Māh: murād mürşiddür (G.235/7); murād ḳalb-i tālibdür (G.467/1)

Maḥbūb: murād şeyḫ-i tarīkatdur (K.5/1); esmāu'llāh ve şıfāt-ı Allāhdur (G.133/1)

Māh-ı hergehī: murād dünyāya ta'alluḳı olmayan cānib-i āhirete intikāl üzre olandur (G.297/7)

Māh-ı Ken'ānī: murād rūḫ-ı insānīdür (G.7/9)

Māh-ı mihr-perver: murād ḫazret-i Ḥaḳdur (G.146/6)

Maḫzen-i esrār: murād ḳalbdür (G.216/1)

Maḳtūl-i ḡamze: murād şıfat-ı feyż ü istitāruñ helāki olandur (G.216/6)

Manşıb u celāl: murād 'azamet ü celāl-i cenāb 'izzeti zıkrıdır (G.357/8)

Ma'sūḫ: murād maḥbūb-ı ḫaḳīkīdür (G.34/1); murād ma'sūḫ-ı ḫaḳīkī yā ḫabību'llāhdur (G.176/4)

Ma'sūḫ: murād nefisdür (G.230/6)

Maşrıḳ: murād güneşdür (G.341/1)

Meclis-i Cem: murād ḫaleb-i Ḥaḳ meclisidür (G.467/3)

Meclis-i va'z: murād 'ilm-i zāhirüñ 'ibādet olmasıdır (G.210/4)

Meh: murād istifāza-ı nūrā ḳābil olan ḳalbdür (G.26/4); murād maḥbūb-ı ḫaḳīkīdür (G.62/1)

Meh-cebīn: murād ef'āl ü şıfāt u zātdur (G.449/1)

Meh-rū: murād şıfātu'llāhdur (G.240/5)

Mekteb-i ḫaḳāyık: murād ḫānḳāhdur (G.505/2)

Melāḫat: murād kemālātdur (G.346/6)

Menzil: murād sülūk mertebeleridür (G.1/4)

Menzil-i ḫ'āb: murād dünyādur ki maḫall-i ḡafletdür (G.48/4)

Merd-i rāh: murād seferden gelen pādşāh-ı zāhirdür (G.274/4)

Merdümān: murād göz bebekleridür (G.248/3)

Mescid: murād ehl-i zāhir 'ibādeḫānesidür (G.210/4)

Mesned: taḫt murāddur (7/9)

Mest: murād müstaḡraḳ-ı 'ıḫḳ-ı İllāhī olandur (G.4/6); murād 'ıḫḳ-ı İllāhī ile mütekeyyif olmaḳdur (G.217/2)

Mestāne: murād mest olmayup mest gibi ḳılınandur (G.122/4)

Meş'ale: murād envārdur (G.235/1)

Meşşāta: murād şun'-ı İllāhīdür (G.18/6)

Mevt: murād evvel bezl-i mālā irşāddur (G.350/2)

Mey: murād 'ıḫḳ-ı İllāhī ile me'ālī olan ḳalbdür (G.64/2); murād 'ıḫḳ-ı İllāhīdür (G.34/11), (G.139/3)

Meygede: murād mevzi[‘]-i münacātdur (G.17/5); murād maqām-ı münacāt ve maḥall-i tecelliyātdur (G.64/1); murād maqām-ı talebdür (G.87/1); murād ḥānḳāh u mevzu[‘]-ı ‘ibādetdür (G.123/1); murād şavma[‘] adur (G.132/9)

Meyhâne: murād ‘ālem-i hüviyyetdür (G.7/3); murād ḥānḳāh u ‘ālem-i hüviyyetdür (G.28/9); murād mevzu[‘]-ı ‘ibādet ve ‘ālem-i hüviyyetdür (G.32/3); murād maqām-ı ‘ışk u talebdür (G.77/3); murād ḥānḳāh u ‘ibādeḥānedür (G.104/1); murād ḥānḳāh u mevzu[‘]-ı ‘ışkdur (G.134/5); mevzu[‘]-ı ‘ibādet ve şevk ü hālet kesb olınan maqāmdur (G.135/7); murād şevk u keyfiyyet taḥşil kılınan maqāmdur (G.219/1); murād ḥānḳāhdur (G.279/1), (G.363/1), (G.366/7); murād ḥānḳāh u ma[‘]beddür (G.326/7); murād ḥānḳāh u ‘ışk-ı İlahīdür (G.377/2);

Meyhâne-i ‘ışk: murād mevzī-i ‘ibādetdür (G.117/2); murād ‘ālem-i İlahīdür (G.130/5)

Mey-hür: murād şarāb-ı ‘ışk nūş idüp mest-i İlahī olanlardur (G.52/1)

Meykede: murād ḥānḳāhdur (G.520/9); murād maqām-ı ‘ışkdur (G.520/9)

Mih-rü: murād esmā vü şifātdur (G.141/1)

Mir-i ‘aşıkān: murād mürşid-i ‘aşık-meşrebdür (G.325/4)

Miyān: murād rabṭ u ta[‘]alluḳdur (G.25/6); murād taḳdīr-i ezeliüdür (G.39/2)

Muḡān: murād şeyḫ-i şāhib-i hāletdür (G.260/4); murād ḥānḳāhdur (G.520/1)

Muḡannī: murād vā‘iz ü nāşih ve zevk-i hāl viren kimsedür (M.3/1)

Muḡbeçe: murād tāze maqām-ı irşāda ḳadem başmış şeyḫ olmuş cevānlardur (G.218/7)

Muḡātab: murād vezīr-i memdūhdur (K5/36); murād şeyḫ-i ṭarīḳatdür (R.7); murād ḥazret-i Ḥaḳdur (G.76/6), (G.221/8); murād nefsi emmāredür (G.84/4); murād şeyḫ-i mürşiddür (G.217/6), (G.342/3); murād muṭrıbdur (G.221/1); murād mertebe-i ṭarīḳat ve derece-i ḳurbetdür (G.226/7); murād ḥazret-i ‘izzetdür (G.229/4); murād vā‘iz ü şeyḫdür (G.245/1); murād ḥazret-i İlahīdür (G.251/9); murād şeyḫ-i ṭarīḳatdür (G.253/11); nefsi nāṭıḳadur (G.278/1); murād nefsdür (G.349/1), (G.395/10); murād ma[‘]şūḳ-ı ḥaḳıḳīdür (G.360/8); murād āftāb-ı ḥaḳıḳīdür (G.395/8); murād ḥazret-i feyyāz dur (G.395/9); murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur (G.441/1);

Muḡtesib: murād ehl-i zāhirdür (G.335/2), (G.395/4)

Murḡ: murād ‘aşıḳdur (G.150/2)

Murḡ-ı şeb-ḥ‘ān: murād bülbül-i ḳalbdür (G.280/3)

Murḡ-ı zārek: murād murḡ-ı ‘ārifdür (G.145/8)

Muşāhib: murād şūfilerdür (G.228/1)

Muṭrıb: murād şevk ü üns-i Ḥaḳ virendür (G.45/6); murād ḥ‘ānende ve güyendedür (G.82/7); murād şevk virüp feyz irişdürendür (G.138/2); murād vā‘iz ü mürşiddür (G.221/1); murād niçe kerre ma[‘]lūm olan şevk viricidür (G.251/1); murād şevk ü hālet virendür (G.262/5); murād ḥaberdār idüp şevk virendür (G.278/5); murād şeyḫ ü vā‘izdür (G.366/4)

Muṭṭrib-ı ʿiṣk: murād mürāren maʿlūm olan ŧevk virici ve feyz iriŧdiricidir (G.122/4)

Mūy: murād ol ittiŧāl u irtibātudur (G.302/5); murād silsile-i ṭarīkatdur (G.419/1)

Mūy-ı miyān: murād daḳāyık-ı ṭarīkatdur (G.346/8); murād vāsıta-i vuŧul-i Ḥaḳ olan ʿamel ü ḥāldür (G.410/6)

Müddeʿi: murād düŧmendür (G.70/5); murād bundan ŧol ŧeyḥ ü ŧūfidür (G.404/3)

Müflis: murād ʿamelden ḥālī olan ḳuvā-yı nefŧāniyedür (G.513/3)

Müje: murād ŧıfat-ı ḳahr u ḳabz u istilādur (G.11/6); murād ḥazret-i Ḥaḳḳuñ cezbe vü ğalebe ile sālīke ʿamel itdürdügidür (G.320/4)

Müjgān: murād ŧıfat-ı ḳahrdur (G.229/5); murād rumüz-ı İlähiyye ve kelimāt-ı Ḥaḳdur (G.451/1)

Müjgān-ı siyāh: murād esrār-ı ḥafıyye-i İlähiyyedür (G.368/1)

Mürāy-i fāsık: murād eŧiddür (G.106/4)

Mürid-i ḥarābāt: murād ṭālib-i fenā vü nāzik-i dünyā olandur (G.169/6)

Müŧgīn: murād esrār-ı ğaybiyyedür (G.16/4)

Müŧtaḳ: murād ʿaŧık-ı Ḥaḳ ve sālīk-i ṭarīkat ve ṭālib-i ḥaḳīkat olanlardur (G.30/1); murād ʿuŧŧāḳdur (G.30/1)

Müŧteri: murād kevākib-i sebʿa-i seyyāreden altıncı felekde olan aḳ yıldızdur egerçi kevkeb-i saʿddur (K1/31); murād ʿilm-i zāhir ehlidür (G.335/4)

Mütekellim: murād ʿaḳldur (G.391/6); murād rüḥdur (G.399/1)

N

Naḳŧ: murād ṭullāb u sālīkīn zamāʿir ve zevāhirinde olan ʿulūm u maʿārif ü merātib-i sülūk ve derecāt ve anlaruñ bunlarda olan teğāyür ü tefāvütüdür (G.45/4); murād pefteredür (G.200/4)

Namāz: murād münācātudur (G.227/1)

Nāvek: murād naḳar-ı ḳahr u celāldür (G.26/7)

Nāy: mürŧiddür (G.235/2); murād peyğām-ı maḥbūbdur (G.520/9)

Naḳar-bāz: murād ʿayn-ı ʿibret ile naḳar idicidir (G.34/9)

Nefḥa-ı ğisū: murād ğayb-ı hüviyyetden rāyiḥadur (G.31/1)

Nergis: murād zuḥūr-ı keyfiyyet-i ʿiŧḳdur (G.2/6); murād ʿayndur (G.37/1), (G.408/8); murād ŧıfat-ı baŧar u hidāyetdür (G.40/7); murād ŧıfat-ı baŧardur (G.234/7); murād ŧeyḥ-i nāḳıŧdur (G.520/8);

Nergis-i cādū: murād nefŧūñ ŧevvāniyyet ile naḳaridur (G.114/2)

Nesīm: murād nesīmden ʿināyet-i Ḥaḳ tezekkür-i ʿabd itdügüdür (G.58/2)

Nesīm-i bāğ: murād bād-ı ʿināyetdür (G.207/10)

Nesīm-i ğül: murād ḥazret-i Ḥaḳdan vārid olan bād-ı ʿināyetdür (G.46/3)

Nesīm-i ŧabā: murād ŧabāḥ cenāb-ı Ḥaḳdan gelen melāʿikedür (G.144/10)

Nesīm-i seḥer: murād feyz-i seḥeridür (G.62/1)

Nesīm-i ŧubḥ-ğāḥi: murād feyezān-ı İläḥidür (G.11/5)

Nesīm-i zūlf: murād ğayb-ı hüviyyetden iren rāyiĥa vü cāzibedür (G.165/4)

Ney: murād mürşid-i kāmildür (G.34/5)

Nigār: murād ‘amel-i şālihüdür (G.215/8); murād şıfat-ı feyzdür (G.273/3); murād nefsdür (G.390/1), (G.482/6)

Nihānhāne-i ‘işret: murād ‘ibādetĥāne ve ĥücre-i ĥalvetdür (G.394/1)

Nikāb: murād göz қаpağıdır (G.305/6)

Nüş-ı lebān: murād vā‘iz ü şeyĥ ve mürşid-i tarīkat mulakkin-i tevbe vü inābetdür (G.134/7)

P

Pādşāh: murād maĥbūbdur mecāzen ve naşıĥat aĥadur (G.11/1)

Perde-i ğonca: murād sırr-ı mestürdur (G.466/1)

Perde-i semā‘: murād müşāhede-i Ĥaĥ ve istiĝrāk-ı ifāde iden ifāzasıdır (G.45/6)

Peri-rüy: murād tecelliyāt-ı İlāhiyye ve cezebāt-ı raĥmāniyyedür (G.136/1)

Pervāne: murād pervāneden bunda temessükdür (G.401/3); murād tezkire vü ĥaberdür (G.482/3)

Peyām: murād evāmir ü nevāhī ve kelām-ı İlāhīdür (G.31/2)

Peyġām-ı düst: murād evāmir ü nevāhīdür (G.30/1)

Peyk-i müştāk: murād peyġamber ‘aleyhi’s-selāmdur (G.30/1)

Peyk-i nāmdār: murād Resūlullāĥ ‘aleyhi’s-selāmdur (G.29/1)

Peyk-i pey-ĥuceste: murād şeyĥ-i kāmil ve mürşid-i tarīkatdür (G.135/8)

Pir-i mey-fürüş: murād bāyi‘-i ‘ışĥ olan mürşiddür (G.232/1); vā‘iz ü mürşiddür (G.261/1); murād şeyĥdür (G.378/2)

Pir-i muġān: murād şeyĥ ü mürşiddür ki ĥarāret ü şevĥ sāhibi ola (G.1/3); murād şeyĥ ü mürşid ĥükminde olan ĥānĥāĥ u mevzu‘-ı ‘ibādetdür (G.37/1); murād niĥe kerre ma‘lūm olan şevĥ ü ĥarāreti olan mürşiddür (G.104/1); murād mürāren ma‘lūm olan şeyĥ-i ehl-i şevĥ ü ĥāletdür (G.121/5); murād sābıĥan ma‘lūm olan ĥarāret ü ĥālet virendür (G.138/8); murād şeyĥ-i sāhib-i ĥarāretdür (G.410/2)

Piste-i ĥāmūş: murād ĥazret-i Ĥaĥĥuĥ mütেকellimligidür (G.234/6)

Piyāle: murād ĥalb-i müstersid ü tālībdür (G.45/4); murād ĥalbdür (G.552/2)

Püser: murād cenāb-ı Ĥudsdür (G.35/2)

R

Rāh-ı ğüzār: murād tarīĥ-i Ĥaĥdur (G.144/10)

Rāh-ı maĥşūd: murād Ĥaĥ te‘ālādur (G.85/6)

Raĥt: murād metā‘-ı dünyādır (G.40/3)

Raĥīb: murād pādşāĥa taĥarrubi olan ‘aduvdur (G.11/2); murād ehl-i dünyā ve erbāb-ı hevādur (G.140/4); murād şeytāndur (G.282/3)

Rebāb: murād cevān-ı ‘āşıĥdır (G.228/5)

Refik: murād er-refiku şümme’t-tarīki ĥasebince mürşiddür (G.312/1)

Reng: murād fūnūn u ʿibārāt u ʿulūm ve envāʿ-ı ʿuruḡ-ı sülūkdur (G.45/4); murād şıfat-ı irādetdür (G.496/4)

Rengīn: murād maʿārif-i gūn-ā-gūn ve eṣnāf-ı fūnūndur (G.141/2)

Revnaḡ-i meygede: murād mevzuʿ-ı ibādet ve ḡānḡāhdur (G.170/1)

Reyhān: revāyih-i ṡayyibe ve aḡlāḡ-ı ḡasene ile muttaşıf olandur (G.7/2)

Rind: murād kisvet ü şūret ihtiyār itmeyüp melāmiyyeden olandur (G.4/6); murād aʿmālinde ḡaṡ-ı naḡar idicidür (G.34/9); murād aʿmāline iltifātı olmayandır (G.48/12); murād aʿmāline iltifātı ve iʿtimādı olmayandır (G.52/6); murād şūfiyān-ı muḡlişdür (G.205/1), (G.217/2); murād ihlāş ile ʿibādet idenlerdür (G.279/1); murād ʿābid-i muḡlişler ve ehl-i faḡr-ı sālīklerdür (G.513/4);

Rūd: murād sebeb-i zevḡ olan kelime-i ḡikmetdür (G.366/4)

Ruḡ: murād tecellīdür (G.16/4)

Ruḡsār: murād cemāl-i cemīlīdür (G.218/10)

S, Ş, Ş

Şabā: murād tecellī-i İlāhīdür (G.1/2); murād seḡerde olan teveccūh-i ḡalbīdür (G.7/2); murād teveccūh-i seḡerīdür (G.31/1), (G.225/4), (G.437/11); murād nefḡa-ı Subḡānī ve feyz-i Rabbānīdür (G.52/2); murād bunda feyz ü faẓl-ı ḡaḡdur (G.81/5); murād bunda nefehāt-ı Rabbāniyedür (G.82/1), (G.226/9), (G.249/1), (G.282/1); murād feyz ü faẓl-ı seḡerīdür (G.86/4); murād nefehāt-ı raḡmāniyye yā şavlet-i hevā-yı rūhdur (G.210/1); murād bunda teveccūh-i ḡalbīdür (G.216/3); murād bunda teveccūh-i seḡerīdür (G.243/8), (G.297/3); murād ḡazel-i sābīḡdaki

gibi nefehāt-ı Rabbāniyye yā feyezān-ı keşfdür (G.283/1); murād bunda teveccūh-i şeyḡdür (G.286/1);

Şabāḡ: murād cenāb-ı İlāhīden vārid olan ʿavndur (G.165/1)

Şafḡa-ı nesrīn: murād cemāl-i ḡaḡ teʿālā şafāsı ve ʿālem-i İlāhī beyāzıdır ki cemāl-i ḡaḡḡuñ zībi ve ʿālem-i İlāhiyyenūñ zīyneti ʿişḡdur (G.16/5)

Şaf-şiken: murād şeyātīn-i cinn ü ins ve nefis ve ḡuvāsı ve ʿaḡl-ı maʿāş ve hevāsıdır (G.451/1)

Şaḡar: murād zevḡ ü şevḡdür (G.287/8)

Şaḡn-ı bostān: murād şuffa-ı ḡānḡāhdur (G.52/1)

Şaḡrā: murād cānib-i ḡaḡ ve āḡiretdür ki şehristān-ı dūnyādan aʿrāz şūretidür (G.49/2)

Şaḡrā-yı müşevveş: murād dūnyādur (M.1/4)

Sāḡī: murād vāʿiz ü nāşih ve raḡbet ü zevḡ viricidür (G.1/1), (G.45/4), (G.325/8); murād ki şevḡ-i İlāhī virendür (G.64/5), murād mirāren maʿlūm olan şevḡ u ḡālet viren mürşiddür (G.75/1); murād şarāb-ı ʿişḡ-ı İlāhī nūş itdüren şeyḡdür (G.370/1); murād şeyḡdür (G.377/3); murād ol sultān-ı ṡarīḡatdür (G.501/12)

Sāḡī-i sīmīn-sāḡ: murād ḡademi mübārek şeyḡ ü mürşiddür (G.176/8)

Şalāḡ: murād meşālih-i dūnyāya şalāḡdur (G.273/4)

Şaltanat: murād saltanat-ı āḡiretdür (G.20/9)

Şamed-nişīn: murād ehl-i taşavvufdur (G.134/4)

Şanem: murād ma' būd-ı haqıķıdūr (G.96/7); murād māl-ı dūnyādūr (G.134/4)

Şanem-i bāde-fürüş: murād bir teşeyyüh ider sālİK-i mübtedādūr (G.520/5)

Şanem-i leşkeri: murād ferİştedūr (G.392/8)

Sā'id: murād kudret-i ķariyyedūr (G.522/4)

Sārbān: murād nefsdūr (G.40/3); murād re'īs-i ķarİķatdūr (G.116/4)

Şavma'a: murād medresedūr (G.135/7)

Şayyād: murād şeyh-i şuverİdūr (G.124/5)

Sebā: murād vilāyet-i ğayrdūr (G.82/1)

Sebū: murād mürİddūr (G.139/3)

Sebz: murād tāzelİK zamānıdūr (G.48/9)

Sefİne: murād *innemā meşelū şerī'ati kemeşeli sefİneti nūhın* ğasebine şerī'ātdūr (G.207/10)

Sefİne-i ğazel: murād kitābdūr (G.47/1)

Seğergeh: murād vaķt-i teveccūdūr (G.520/9); murād vaķt-i inķİşāf ve feyzdūr (G.520/9)

Sehİ-bālā: murād maṭlūb-ı haqıķıdūr (G.520/3)

Semen: murād beyāz-ı ķalb ve şafā-yı ğāırdūr (G.194/1); murād sāfi-dil ve ķābil-i feyz olandūr (G.210/2)

Semen-būy: murād esmā vū şİfātdūr (G.136/1)

Semerķand: murād dūnyādūr (G.8/1)

Serāperde: murād iĉ ğavlıdūr (G.376/3)

Ser-i ğūy: murād cānib-i İlāhiyedūr (G.72/3)

Ser-i zūlf: murād silsile-i ķarİķatdūr (G.84/9)

Serv: murād 'uluvv-ı merṭebe bulandūr (G.7/2), (G.372/2); murād'uluvv-ı derece şāhibi Rabb-i zū'l-celāldūr (G.488/6); murād 'uluvv-ı dereceden ğİşşedūr (G.512/1)

Serv-i ĉemān: murād 'uluvv-i himmetdūr (G.194/1)

Seyl: murād ğavādiş ü esbāb-ı mevtdūr (G.48/4)

Sırr-ı cām-ı Cem: murād vūcūd-ı insānda şafā-yı ķalbdūr (G.123/1)

Sİb-i zeneğ: murād müşāhede-i cemālden ğāşıl olan lezzet-i rūğāniyyedūr (G.488/4)

Sİhr-i ĉeşm: murād taşarruf-ı 'ayn-ı zātdūr (G.408/6)

Sİlsile: murād ta'alluķ idüp bağlamasıdūr (G.121/10)

Sİlsile-i zūlf-i dırāz: murād silsile-i ķarİķatdūr (G.473/1)

Sİne: murād şİfat-ı 'İlmdir (G.234/5)

Sİtāre: murād mürİd-i mübtedİdūr (G.238/1)

Şubğ-ı devlet: murād zūhūr-ı feyz-i ğāzret-i Ħāķdūr (G.18/1)

Suğen: murād işāret-i İlāhİ ve fetğ-i bāb-ı faızdūr (G.72/5)

Sultān-ı ğūbān: murād ğāzret-i Ħāķdūr (G.16/1)

Şurāğİ: murād şurāğİden maķāmdūr (G.340/3)

Şurāhî: murād t̄alibdür (G.45/5)

Sünbül: murād zülfidür (G.142/1)

Sünbül-i Hindü: murād ğayb-ı hüviyyet ve esrār-ı İlähiyyedür (G.408/5)

Ş

Şāh Şücā': murād s̄abıkan beyān olınan nefis ü şeytān cenginde seci' olan mürşid-i kāmildür (G.341/9)

Şāh: murād şāh-ı haqīkīdür (G.207/10)

Şāh-ı nergis: murād şāh-ı nergisden şu' be ü eser-i zühür-ı zātudur (G.133/2)

Şāh-ı türkân: murād Efrāsiyāb-nām pādşāhdur (G.234/4)

Şāhid: murād maḥbūb-ı haqīkīdür (G.235/1), (G.368/5); murād şıfat-ı bast-ı İlähidür (G.407/3)

Şāhidān: murād esmā vü şıfāt u zātudur (G.233/2)

Şāh-rāh: murād bundan erbāb-ı devlete naşihatdur (G.89/10)

Şakāyık: murād ḥumret şevķi ve kadeḥ kalbi olup maḥall-i şarāb-ı İlähi olmağa k̄abil olan s̄alikedür (G.210/2)

Şarāb: murād 'ışķdur (G.1/3); murād kelime-i ḥikmet ve 'ışķ-ı İlähidür (G.16/5), (G.45/4); murād ğalebāt-ı 'ışķdur (G.27/3); murād 'ışķ-ı İlähidür (G.32/1), (G.134/6), (G.177/1), (G.340/2); murād 'ışķ-ı İlähi ve şevķ-i ma'nevî ve keyfiyyet-i rüḥāniyyedür (G.34/1); murād ol 'ışķ u 'ilmdür (G.45/5); murād 'ışķ-ı İlähi ve sülük-ı tarikatdür (G.66/1); murād 'ışķ-ı İlähi ve şevķ u ḥaletdür (G.75/3); murād ehl-i taşavvuf katında 'ışķ-ı İlähidür (G.122/1); murād 'ışķ-ı Ḥaķdur (G.247/6);

Şarāb-ḥ'ār: murād 'ışķ-ı İlähi ile dā'im mütekeyyif olucudur (G.34/9)

Şarāb-ı bākî: murād terġib-i 'ibādetdür (G.529/7)

Şarāb-ı gülgün: murād ol libāsı taġyirdür (G.367/5)

Şarāb-ı la'1: murād mücāhededür (G.449/1)

Şarāb-ı rengin: 'ışķ-ı İlähidür (G.382/4)

Şarāb-ı şāf: murād 'ışķ-ı İlähidür (G.419/1)

Şarāb-ı şafi: murād 'ilm-i bî-riyā ve zühd-i bî-ṭaleb-i dünyādur (G.47/1)

Şeb: murād cihān-ı muzlimdür (G.91/1)

Şebāb: murād s̄alik-i mübtedādur (G.48/12)

Şeb-i siyāh: murād dünyādur (G.85/6)

Şeb-i tārık: murād zulmet-i ḥubb-ı dünyā ve zulmet-i nefis ü hevādur (G.1/5)

Şehr: murād sülük şehri ve ihlāş diyāridur (G.34/9)

Şehsüvār: murād rüḥ-ı a'zamdur (G.26/4)

Şeker ü bādām: murād telezzüzāt-ı İlähiyyedür (G.30/2)

Şeker-fürüş: murād kelām-ı lezīze ve lezzet-i Ḥudāyı virmeğe k̄adir olundur (G.9/2)

Şem': murād şems olmak rüşendür (G.482/1)

Şem'-i dīlfirüz: murād 'aql-ı me'addur (G.53/1)

Şem‘-i ruḥ: murād vā‘iz ü şeyḥdür (G.245/7)

Şengülân-ı hoş-bâş: murād kuvvâ-yı nefsâniyyedür (G.326/7)

Şevḳ: murād ol nefḥa-i Rabbâniyeden delâlet-i dergâh-ı Hâḳ talebidür (G.477/2)

Şeyḥ: murād fi‘l-cümle ‘arz-ı cemâl ve tâlibden teveccüh ü iḳbâl olup mâbeynde kemâl ittisâl olmağa işâretdür (G.83/3); murād şüret-i şeyḥidür (G.138/8); murād şol pîr-i dünyâ-perestdür (G.513/5)

Şibli‘l-esed: murād şıfat-ı Allâhdur (375/21)

Şimsâd: murād kâmetidür (G.480/4)

Şimsâd-kad: ‘uluvv-ı derecesi olanlardur (G.451/1)

Şif‘r: murād bunda ma‘nâ-yı lügavîsi ya‘nî ‘ilmdür (G.490/7)

Şif‘r-i hoş: murād Hâḳḳa irşâd idendür (G.57/7)

Şif‘r-i rindân: murād taşavvuf kelimâtın şüret-i mecâzda getürmekdür (G.81/7)

Şirîn-dehen: murād kelâm-ı İlâhî söyleyenlerdür (G.218/4); murād kelâm-ı ‘ilm ü ḥikmet söyleyenlerdür (G.451/1)

Şive: murād anuñ luḫf-ı Hâḳḳa şafâ-yı ḥâḫır ile teveccühidür (G.52/6)

Şurbu‘l-yehūd: murād ḥekimâne vü ḥasîsâne nüşdur (G.322/4)

Şübehât: murād ihtirâz itmeyeni ḥayvâna teşbihdür (G.345/8)

T, Ṭ

Taḫt-ı Cem: murād sultân-ı âhîret olanlar vâşıl olduğı derece-i ‘âliyyedür (G.164/6)

Taḫt-ı revân: murād dünyâdur (G.391/4)

Taḳvâ: murād zühd-i ḥuşkdur (G.161/4)

Terâne: murād âyîn-i muḥabbet ve izḫâr-ı niyâz-ı ḥazretdür (G.42/2)

Tersâ: murād kendü aḥvâlın sırr iden şâhib-i ḥâldür (G.520/9); murād sâlik-i tâlib-i dîndür (G.520/9)

Tesbih: murād ‘uḳûd-ı dünyâdur (G.176/8)

Tevbe: murād ‘avâmuñ tarîkatden a‘râzı ve dünyâya iḳbâlidür (G.93/3); sülûkdan rücû‘ idüp kesb-i ma‘âşa şürû‘dur (G.365/1); murād sülûkdan rücû‘dur (G.398/2)

Teveccüh-i seḫer: murād ‘arz-ı ḥâl taleb idüp ḥazret-i Hâḳ taḳviyyet-i rûḫ ve ‘aḳl u ḳahr-ı nefis ü şeyṭân itmesin istid‘âdur (G.439/11)

Tuḫf-i seker-hâ: murād kelâm-ı lezîz fehmine ve lezzet-i Ḥudâyî zevḳine ḳâbil olandur (G.9/2)

Türkân: murād tarîkat maḫbûblarıdur (G.245/8)

Türk-i perî-ḳehre: murād nefsdür (G.91/1)

Ṭabîb: murād nâḳış u ehl-i da‘vâ ve lâf-ı şeyḥdür (G.132/2); murād ilhâm-ı Hâḳdur (G.266/3); murād şeyḥ-i tarîkatdür (G.488/7)

Tâlib: mürşiddür (G.235/2)

Tâlib-i ‘aşîḳ: murād feyz dirîğ itmek mukteżâ-yı ḥikmet-i İlâhiyye idügin zikrdür (G.80/2)

Ṭarab-hāne-i muḥabbet: murād dīndür (G.238/3)

Ṭūfān: murād Ḥazret-i Nūh ‘aleyhi’s-selāmdır (G.7/6)

Ṭurra: murād ḥicāb-ı cemāl-i kibriyādur (G.1/2)

Ṭūṭi: Ḥāce Ḥafız kendüsüdür (G.116/2)

Ṭūṭi-i ṭab‘: murād rūḥ-ı insānīdür ki kafes-i tende maḥbūsdur (G.30/2)

V

Vājgūn: murād nefesdür (G.512/8)

Vakt-i gül: murād zamān-ı mükāsefe ve revān-ı feyezān-ı İlahīdür (G.388/1)

Y

Yār: murād ma‘şūḳ-ı mecāzīdür (G.85/1); murād şeyḥdür (G.149/1); murād şimdi beyān olunan rūḥdur yā nefsdür (G.235/8); rūḥ-ı insānīdür ki cin gibi şahş-ı nihānīdür (G.224/1); rūḥdur (G.235/7); murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur (G.238/3); murād nefsdür (G.439/5); şeyḥ-i ṭarīkatdür (G.527/6)

Yārān: murād aşḥāb-ı ṭarīkatdür (G.52/1)

Yār-ı dīrīne: murād Rabb-ı kādīm ve ‘ışḳ-ı ezeliüdür (G.114/7)

Yār-ı perī-çehre: murād ḥalvet-nişīn olup ḥalka yüz göstermeyen mürşiddür (G.231/2)

Yek-rengān: murād şafā-yı ḳalbī olup erbāb-ı şıdk u ihlāş olanlardur (G.28/9)

Yol: murād ṭarīḳ-i Ḥaḳdur (G.85/7)

Z, Ẓ, Z̤

Zāhid: murād rağbet itmeyendür (G.218/11); murād *kānū fihi mine’z-zāhidīne* feḥvāsınca ṭarīkate rağbet itmeyendür (G.383/5); murād sülūkdan mu‘riż olandur (G.527/5); yā zāhid-i ḥuşkdur ki cennet ister yā ṭarīkatden mu‘riż olandur ki dünyā ister (G.545/1)

Zeneḥdān: menba‘-ı āşār-ı İlahiyyedür (G.2/1)

Zincir: murād esrār-ı İlahiyye ve taḳayyüdāt-ı Ḥaḳdur (G.10/4)

Zindān: murād ḥasebince dünyādur (7/9)

Zühre: murād ehl-i zevḳ u ṭarabdur (G.335/4)

Zülf: murād ḡayb-ı hüviyyet ve āşār-ı ulūhiyyetdür (G.2/2); murād esrār-ı İlahiyye ve taḳayyüdāt-ı Ḥaḳdur (G.7/10), (G.10/4), (G.30/3), (G.44/7), (G.45/1), (G.102/1); murād ḥubb-ı İlahīdür (G.30/3); murād ḡayb-ı hüviyyetdür (G.33/1); murād her birinden vāḳı‘ olan tecellī ü zühürdür (G.121/10); murād anuñ silsile-i ṭarīkatidür (G.217/6);

Zülfeyn: murād ḡayb-ı hüviyyet ve şifātdur (G.301/2)

Zülf-i müşkīn: murād ḡayb-ı hüviyyet yā ‘ayn-ı vaḥdetdür (G.98/1)

Zülf-i sünbül: murād ḡayb-ı hüviyyetdür (G.77/5)

Zülf-i yār: murād ḡayb-ı hüviyyetdür (G.228/1)

4.2. Âyet, Hadîs ve Arapça İbâreler İndeksi

Şârih, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da çok sayıda âyet ve hadîs iktibasında bulunur. Âyet ve hadîslere görüşlerini desteklemek ve dini öğretiyi aktarmak maksadıyla yer verir. Aşağıda ilk olarak şerhte geçen âyetler verilmiştir. Ardından hadîsler sonrasında da kelâm-ı kibârlar ve diğer Arapça ibâreler üzerinde durulmuştur.

4.2.1. Âyet İndeksi

- Allāhu nūru's-semāvāti ve'l-arđi²⁶⁰³ (M 303b), (M 321a)
a' t̄a külle şey'in ḥalqahu²⁶⁰⁴ (İ 118a)
ba' de 'usrin yusren²⁶⁰⁵ (M 228a), (M 311a), (M 213b), (İ 214a)
cāhedū bi-emvālihim ve enfūsihim²⁶⁰⁶ (İ 155a)
cennātin tecri min-taḥtihe'l-enhār²⁶⁰⁷ (M 99a)
cezā' ü seyyi'etin seyyi'etün²⁶⁰⁸ (M 306a)
efera'eyte meni'tteḥaze ilāhehu hevāhū²⁶⁰⁹ (İ 128a), (M 188b)
elā bi-zikri'llāhi taṭme'innū'l-ḫulūb²⁶¹⁰ (İ 162a)
elem neşrah²⁶¹¹ (M 213b)
elem tera keyfe fe'ale rabbūke bi-aşḫābi'l-fil²⁶¹² (M 259a)

²⁶⁰³ Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir. (Kur'an, Nûr 24/35).

²⁶⁰⁴ O da: Bizim Rabbimiz, her şeye hılkatini (varlık ve özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir, dedi. (Kur'an, Tâhâ 20/50).

²⁶⁰⁵ İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızıkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur'an, Talâk 65/7).

²⁶⁰⁶ Müminler ancak Allah'a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşırlardır. İşte doğrular ancak onlardır. (Kur'an, Hucûrât 49/15). Âyet-i Kerime'nin aslı şu şekildedir: بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ جَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ

²⁶⁰⁷ Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram olarak, altlarından ırmaklar akan, ebedî olarak kalacakları cennetler vardır. İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır. (Kur'an, Âl-i İmrân 3/198).

²⁶⁰⁸ Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez. (Kur'an, Şûrâ 42/40).

²⁶⁰⁹ Hevâ ve hevesini tanı edinen ve Allah'ın (kendî katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâla ibret almayacak mısınız? (Kur'an, Câsiye 45/23).

²⁶¹⁰ Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. (Kur'an, Ra'd 13/28).

²⁶¹¹ Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? (Kur'an, İnşirâh 94/1).

elem ya 'ni li'l-lezîne āmenū en taḥṣe' a ḫulūbühüm li-zikri'llāhi²⁶¹³ (İ 23a)

elestü birabbiküm²⁶¹⁴ (M 8a), (M 9b), (M 29a), (M 39a), (M 48a), (M 62a), (M 63a), (M 104a), (M 147b), (M 158a), (M 191b), (M 255b), (M 330a), (M 335b), (M 367b), (İ 22a), (İ 23a), (İ 44a), (İ 135b), (İ 166a), (İ 107b), (İ 177b), (İ 193b), (İ 150a), (İ 239a)

ellezîne cāhedü finā le-nehdiyennehüm sübülenā²⁶¹⁵ (İ 177b)

ellezîne yaḫmilüne'l-arşe ve men ḫavlehu yusebbihüne bi-ḫamdi rabbihim ve yu'minüne bihi ve yestağfirüne li'l-lezîne āmenū rabbenā vesī' te (21) külle şey'in raḫmeten ve 'ilmen fa'ğfir li'l-lezîne tābū ve't-tebe'ü sebīleke ve ḫihim 'azābe'l-ceḫīmi rabbenā ve edḫilhüm cennāti 'adni'l-letī ve 'adtehüm ve men ṣalaḫe min ābā'ihim ve ezvācihim ve zürriyyātihim²⁶¹⁶ (İ 10a)

ellezîne yenḫuḫüne 'ahda'llāhi min ba' di mişākīhi²⁶¹⁷ (M 190b), (İ 23a)

enne'n-nefse bi'n-nefsi ve'l-'ayne bi'l-'ayni ve'l-elfe bi'l-enfi ve'l-üzüne [bi'l-üzünü ve's-sinni bi's-sinni ve'l-cürüḫe ḫiṣāṣun²⁶¹⁸ (M 373a)

etemürüne'n-nāse bi'l-birri ve tensevne enfüseküm²⁶¹⁹ (M 170a)

es-sinne bi's-sinni ve'l-cürüḫa ḫiṣāṣun²⁶²⁰ (M 372b)

²⁶¹² Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? (Kur'ân, Fil 105/1).

²⁶¹³ İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'ân sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan bir çoğu yoldan çıkmış kimselerdir. (Kur'ân, Hadîd 57/16).

²⁶¹⁴ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172)

²⁶¹⁵ Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur'ân, Ankebût 29/69).

²⁶¹⁶ الَّذِينَ يَجْمَلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ (7) Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler).(8) Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vâdettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz azîz ve hakîm olan sensin! (Kur'ân, Mü'min, 40/ 7-8).

²⁶¹⁷ Onlar öyle (fâsıklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın ziyaret edilip hal ve hatırının sorulmasını istediği kimseleri ziyaretten vazgeçerler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte onlar gerçekten zarara uğrayanlardır. (Kur'ân, Bakara 2/27).

²⁶¹⁸ Tevrat'ta onlara şöyle yazdı: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısıstır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir. (Kur'ân, Mâ'ide 5/45.)

²⁶¹⁹ (Ey bilginler!) Sizler Kitab'ı (Tevrat'ı) okuduğunuz (gerçekleri bildiğiniz) hâlde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutup musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz? (Kur'ân, Bakara 2/44).

²⁶²⁰ Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısıstır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim

etec' alü fihā men yüfsidü fihā ve yesfikü'd-dimā²⁶²¹ (İ 104b)

etec' alü fihā men yüfsidü fihā²⁶²² (M 259a)

ev ednā²⁶²³ (M 269b), (M 335b)

evfū bi' ahdi (8) ūfi bi' ahdikūm²⁶²⁴ (M 186a)

fa'llāhu ḥayrun ḥāfiẓan ve hüve erḥamu'r-rāḥimīn²⁶²⁵ (M 2a)

fa'şbir²⁶²⁶ (İ 120a) (M 249b)

fa'şbir kemā şabera ulu'l-^c azmi mine'r-rusulü²⁶²⁷ (M 249b)

fa'tebirū yā uli'l-ebşār²⁶²⁸ (İ 132a)

fālikū'l-işbāḥi ve ce' ale'l-leyle sekennen²⁶²⁹ (M 149b)

farīkūn fi'l-cenneti ve farīkūn fi's-sa'ir²⁶³⁰ (İ 191a)

fe bimā ağveyteni²⁶³¹ (M 61a)

bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir. (Kur'an, Mâ'ide 5/45.)

²⁶²¹ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الْبِئْسَاءُ Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökcek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemiyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur'an, Bakara 2/30).

²⁶²² أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökcek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemiyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur'an, Bakara 2/30).

²⁶²³ أَوْ أَدْنَى O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. (Kur'an, Necm 53/9).

²⁶²⁴ أَوْفُوا بَعْدِي أَوْفِ بَعْدِي Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vâdettiklerimi vereyim. Yalnızca benden korkun. (Kur'an, Bakara 2/40).

²⁶²⁵ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ Ya'kub dedi ki: Daha önce kardeşi (Yusuf) hakkında size ne kadar güvendiysen, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! (Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum); Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir. (Kur'an, Yûsuf 12/64).

²⁶²⁶ فَاصْبِرْ Rabbinin rızasına ermek için sabret. (Kur'an, Müddesir 74/7).

²⁶²⁷ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أَوْلُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ O hâlde (Resûlum), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar vâdedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir. (Kur'an, Ahkaf, 46/35).

²⁶²⁸ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkararak O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın. (Kur'an, Haşr 59/2).

²⁶²⁹ فَالِقَ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا O, sabahı aydınlattı. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, aziz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir. (Kur'an, En'am 6/96).

²⁶³⁰ فَشِيرِينَ فِي السَّيْرِ فِي السَّيْرِ Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. (Kur'an, Şûrâ 42/7).

²⁶³¹ فِيمَا أُغْوَيْتَنِي İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. (Kur'an, A'râf 7/16).

fe evhā ilā ‘ abdihi²⁶³² (M 224a)
 fe eynemā tüvellu feşemme vechü’llāh²⁶³³ (M 132b), (M 145a)
 fe inni qarībun ucību da‘vete’d-dā‘i²⁶³⁴ (M 112a)
 fe izā cā‘e ecelühüm lā yeste’hirüne sā‘aten velā yestaqdimün²⁶³⁵ (M 244b)
 fe izā nufiḥa fi’ş-şūri felā ensābe beynehüm²⁶³⁶ (M 61b), (M 142b)
 fe izā sevveytühu ve nefahtü fihi min rūḥi²⁶³⁷ (M 48a), (M 132a)
 fe telekḳā ādemü min rabbehi kelimātin fetābe²⁶³⁸ (M 33b)
 fe-ğāşiyehüm mine’l-yemmi mā ğāşiyehüm²⁶³⁹ (İ 163b)
 fe-ḳadi’stemseke bi’l-‘urveti’l-vüşḳā²⁶⁴⁰ (İ 15b)
 fe-ḳāle li-emlihi’mküşü innī ānestü nāren le‘alli ātiküm minhā bi-ḳabesin²⁶⁴¹ (İ 185b)
 fe-keşefnā ‘ anke ‘ ğitāeke fa-başarüke’l-yevme ḥadīdün²⁶⁴² (İ 111a)
 felā temütünne illā ve entüm müslimün²⁶⁴³ (İ 144b)
 felā tuḫiru ‘ alā-ğaybihi eḥaden illā min Resūlin²⁶⁴⁴ (M 185b)

²⁶³² فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Kur’ân, Necm 53/10).

²⁶³³ فَأَيْنَمَا تُولَآؤُا فَآتَمَّ وَجْهَ اللَّهِ Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz Allah'(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Kur’ân, Bakara 2/115).

²⁶³⁴ كَلِّمْنَا سَنَآءَ بَنِي قَرِيبٍ أَجِيبْ دَعْوَةَ الدَّآعِ Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O hâlde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar. (Kur’ân, Bakara 2/186).

²⁶³⁵ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْجِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقِيمُونَ Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Kur’ân, A’râf 7/34).

²⁶³⁶ فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar. (Kur’ân, Mü’minün 23/101). *Feizā nufiḥa fi’ş-şūri*: Artık Sûr'a bir tek defa üflendiği, (Kur’ân, Hâkka 69/13).

²⁶³⁷ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur’ân, Hicr 15/29)

²⁶³⁸ فَتَلَّيْ أَدَمَ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ Bu durum devam ederken Âdem, Rabbinden birtakım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır. (Kur’ân, Bakara 2/37).

²⁶³⁹ فَغَشَّيْهُمْ مِّنَ اللَّيْمِ مَا غَشَّيْهُمْ Bunun üzerine o, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. Deniz onları gömüp boğuverdi. (Kur’ân, Taha 20/78).

²⁶⁴⁰ فَغَدَّ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O hâlde kim tâğutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir. (Kur’ân, Bakara 2/256).

²⁶⁴¹ فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş’ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur’ân, Taha 20/10).

²⁶⁴² فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٍ Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir). (Kur’ân, Kaf 50/22).

²⁶⁴³ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti, Yakub da: Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. O hâlde sadece müslümanlar olarak ölünüz (dedi). (Kur’ân, Bakara 2/132).

²⁶⁴⁴ 26 O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz; Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar, (Kur’ân Cin 72/26-27).

felā ya 'menu mekru'llāhi ille'l-ḳavmü'l-ḥāsirün²⁶⁴⁵ (M 143a)

felemmā etehā nūdiye yā Mūsā innī ene rabbūke f'ahla' na' leyke (3) inneke bi'l-vādi'l-muḳaddesi tuven²⁶⁴⁶ (M 87a)

felemmā tecellā rabbūhu li'l-cebeli ce' alehu dekken ve ḥarre mūsā şa' iḳan²⁶⁴⁷ (İ 199a)

felemmā tecellā rabbühü li'l-cebeli ce' alehu dekken²⁶⁴⁸ (İ 231b)

fe-men kāne yercū liḳāe rabbihi felya' mel ' amelen şāliḥen velā yüşrik bi-' ibādeti rabbihi eḥaden²⁶⁴⁹ (M 289b)

fe-men ya' mel mişkāle zerretin ḥayren yerah ve men ya' mel mişkāle zerretin şerren yerah²⁶⁵⁰ (M 287a)

fenzur ilā-āşārī raḥmeti'llāhi keyfe yuḥyi'l-erḍa ba' de mevtiḥā²⁶⁵¹ (M 84b)

fe' ālü'l-limā yürid²⁶⁵² (İ 210a)

fe 'izā ḳuḍiyeti'ş-şalātu fenteşiru fi'l-arḍi ve'bteḡū min faḍli'llāhi²⁶⁵³ (İ 143b)

fe 'tū bi-sūret²⁶⁵⁴ (M 141a)

fetebāreke'llāhü aḥsenu'l-ḥāliḳin²⁶⁵⁵ (M 304a)

²⁶⁴⁵ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمَ الْخَاسِرُونَ Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz. (Kur'ân, A'râf 7/99).

²⁶⁴⁶ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَى (12) إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى (11) Oraya vardığında kendisine (tarafımızdan): Ey Musa! diye seslenildi: Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen ḳutsal vâdi Tuvâ'dasın! (Kur'ân, Tâhâ 20/11-12).

²⁶⁴⁷ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur'ân, A'râf 7/143).

²⁶⁴⁸ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur'ân, A'râf 7/143).

²⁶⁴⁹ De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlah'ınızın, sadece bir İlah olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın. (Kur'ân, Kehf 18/110).

²⁶⁵⁰ (7) Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. (8) Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür. (8) (Kur'ân, Zilzâl 99/7-8).

²⁶⁵¹ فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir. (Rum, 50).

²⁶⁵² رَبِّينَ دَعَا رَبِّهِمْ لِمَا يُرِيدُ Rabbinin dilediği hariç, (onlar) gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardı. Çünkü Rabbin, istediğini hakkıyla yapandır. (Kur'ân, Hûd 11/107).

²⁶⁵³ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ Allah'ın lütfundan isteyin. Allah'ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz. (Kur'ân, Cuma 62/10).

²⁶⁵⁴ فَاتُّوهُ بِسُورَةٍ Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın. (Kur'ân, Bakara 2/23).

²⁶⁵⁵ سَنَّا فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et hâline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık.

fetelaḳḳa ādemü min rabbih kelimātin fetābe ‘aleyhi²⁶⁵⁶ (M 259b)
fettebi‘ u millete İbrāhīme ḥanīfen²⁶⁵⁷ (M 159a)
fe-zalikünne’l-lezi lümtünneni fihi²⁶⁵⁸ (İ 194a)
fezkürüni ezkürküm²⁶⁵⁹ (İ 136b)
fiḫrata’llāhi’l-letī fetara’n-nāse ‘aleyhā²⁶⁶⁰ (İ 205b)
fi’l-cenneti ve farīḳun fi’s-sa‘ir²⁶⁶¹ (M 107a)
fi-ḳulūbihim maražun²⁶⁶² (İ 189b)
firru ila’llāh²⁶⁶³ (M 126b)
ḥasbina’llāh²⁶⁶⁴ (M 365b)
ḥuliḳa’l-insānu za‘ifen²⁶⁶⁵ (M 79b)
hüva’llāhu’l-ḥāliḳu’l-bāri’ü’l-muḣavviru²⁶⁶⁶ (M 99a)
hüve me‘ aküm eyne mā küntüm²⁶⁶⁷ (M 161a)

Sonra onu başka bir yaratışla insan hâline getirdik. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir. (Kur’ân, Mü’minün, 23/14).

²⁶⁵⁶ فَتَلَقَىٰ أَدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ Bu durum devam ederken Âdem, Rabbinden birtakım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır. (Kur’ân, Bakara 2/37).

²⁶⁵⁷ خَنِيْفًا فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ De ki: Allah doğruyu söylemiştir. Öyle ise, hakka yönelmiş olarak İbrahim'in dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi. (Kur’ân, Âli İmrân 3/95).

²⁶⁵⁸ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır! (Kur’ân, Yûsuf 12/32).

²⁶⁵⁹ فَادْكُرُونِي أَنْذَرَكُمْ Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin! (Kur’ân, Bakara 2/152).

²⁶⁶⁰ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا (Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değışme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler. (Kur’ân, Rûm 30/30).

²⁶⁶¹ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur’ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. (Kur’ân, Şûrâ 42/7).

²⁶⁶² فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ Onların kalblerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elim bir azap vardır. (Kur’ân, Bakara 2/10).

²⁶⁶³ فَارُوا إِلَى اللَّهِ O hâlde Allah'a koşun. Çünkü ben, size O'nun katından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım. (Kur’ân, Zâriyât 51/50)

²⁶⁶⁴ اللَّهُ حَسْبُنَا اللَّهُ Eğer onlar Allah ve Resûlünün kendilerine verdiği razı olup, "Allah bize yeter, yakında bize Allah da lütfundan verecek, Resûlü de. Biz yalnız Allah'a rağbet edenleriz" deselerdi (daha iyi olurdu). (Kur’ân, Tevbe 9/59).

²⁶⁶⁵ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır. (Kur’ân, Nisa 4/28).

²⁶⁶⁶ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Gökte ve yerde olanlar O'nun şânını yüceltmektedirler. O, galiptir, hikmet sahibidir. (Kur’ân, Haşr 59/24).

²⁶⁶⁷ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür. (Kur’ân, Hadîd 57/4).

innā ‘aredne’l-emānete‘ale’s-semāvāti ve’l-ardī ve’l-cibāli feebeayne an yaħmilnehā ve eṣfaķne minhā ve ħamelehe’l-insānu²⁶⁷⁸ (M 245a)

inna’llāhe ğaniyyun ani’l-‘ālemīn²⁶⁷⁹ (M 108b)

inna’llāhe lā yuđī‘u ecre’l-muħsinīn²⁶⁸⁰ (M 44b), (M 318b) (İ 184a), (İ 167b), (M 248a), (M 293a)

inna’llāhe lā yuđīyu ecre’l-muħsinīn²⁶⁸¹ (İ 170b)

inna’llāhe lā yuħlifu’l-mī‘ād²⁶⁸² (İ 184a), (İ 167b), (M 51a), (M 79), (M 175a), (M 210b), (M 364a)

inna’llāhe yerzuķū men yeṣā’ü bi-ğayri ħisābin²⁶⁸³ (İ 143a)

inna’llāhe yuđīyu ecra’l-muħsinīn²⁶⁸⁴ (M 230a)

inna’llāhe’ṣtafa ādeme²⁶⁸⁵ (M 377a)

inna’llāhe’ṣterā mine’l-mü’mīnīne enfüsehüm ve emvālehüm bi-enne lehumü’l-cennete²⁶⁸⁶ (İ 140a)

inna’llāhe’ṣterā mine’l-mü’mīnīne enfüsehüm ve emvālehüm²⁶⁸⁷ (M 50b)

²⁶⁷⁷ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur’ân, Ahzâb 33/72).

²⁶⁷⁸ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur’ân, Ahzâb 33/72).

²⁶⁷⁹ إِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir. (Kur’ân, Âli İmrân 3/97).

²⁶⁸⁰ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

²⁶⁸¹ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

²⁶⁸² إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur’ân, Âli İmrân 3/9).

²⁶⁸³ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ Rabbi Meryem’e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriyya yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur ve "Ey Kur’ân, Meryem 19/bu sana nereden geliyor?" der; o da: Bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir, derdi. (Kur’ân, Âli İmrân 3/37).

²⁶⁸⁴ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

²⁶⁸⁵ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى Allah Âdem’i, Nuh’u, İbrahim ailesi ile İmrân ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. (Kur’ân, Âli İmrân 3/33).

²⁶⁸⁶ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’ân’da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah’tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O hâlde O’nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Kur’ân, Tevbe 9/111).

²⁶⁸⁷ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler, ölürler.

inne ekremeküm 'ında'llāhi etķāküm²⁶⁸⁸ (M 36a), (M 60b), (M 256b), (İ 111a)
 inne 'aleyküm le-ħāfiziyne²⁶⁸⁹ (İ 128a)
 inne'l-ħasenāti yüzhibine's-seyyi'āti²⁶⁹⁰ (İ 154a)
 inne'l-'izzete li'llāhi cemī'en²⁶⁹¹ (İ 137b)
 inne'ş-şeytāne leküm 'adüvvün²⁶⁹² (M 42b)
 inne'ş-şeytāne lekümā aduvvün mübīn²⁶⁹³ (M 255a), (M 340a)
 innebünī min ehli²⁶⁹⁴ (M 331a)
 innehu kāne zülūmen cehūlen²⁶⁹⁵ (M 259b)
 innehu le-ħaķķun²⁶⁹⁶ (İ 167b)
 inneke le' alā ħuluķin 'azīmin²⁶⁹⁷ (İ 140b), (İ 229b), (M 215a)
 innemā emvālüküm ve evlāduküm fitnetün²⁶⁹⁸ (M 87b)
 innemā yaħşea'llāhe min 'ibādihi'l-'ulemā'²⁶⁹⁹ (M 354a)
 innemā ya' mürü mesācide'llāhi menāmene bi'llāhi ve'l-yevmi'l-āħir²⁷⁰⁰ (M 67b)

(Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O hâlde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Kur'an, Tevbe 9/111).

²⁶⁸⁸ إِنَّ أَتَقَاتُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاتُمْ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur'an, Hucûrât 49/13).

²⁶⁸⁹ إِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var. (Kur'an, İnfîtâr 82/10).

²⁶⁹⁰ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır. (Kur'an, Hûd 11/114).

²⁶⁹¹ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir. (Kur'an, Nisâ 4/139).

²⁶⁹² إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ Çünkü şeytan, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman sayın. O, kendi taraftarlarını ancak ateş ehlinde olmaya çağırır. (Kur'an, Fatır 35/6).

²⁶⁹³ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nidâ etti. (Kur'an, A'raf 7/22).

²⁶⁹⁴ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي Nuh Rabbine dua edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vâdin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin. (Kur'an, Hûd 11/45).

²⁶⁹⁵ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur'an, Ahzâb 33/72).

²⁶⁹⁶ إِنَّهُ لَحَقٌّ Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir. (Kur'an, Zâriyât 51/23).

²⁶⁹⁷ إِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. (Kur'an, Kalem 68/4).

²⁶⁹⁸ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır: Büyük mükâfat ise Allah'ın yanındadır. (Kur'an, Enfal, 8/28).

²⁶⁹⁹ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır. (Kur'an, Fatır 35/28).

innemā yu 'ahhīruhūm li-yevmin teṣṣaṣu fihi'l-ebṣār muḥti' īne²⁷⁰¹ (İ 110b)

innenī ena'llāh²⁷⁰² (M 356b)

innī ene rabbūke²⁷⁰³ (M 242b)

inni 'aleykūm le-ḥāfīziyne kirāmen kātībīne²⁷⁰⁴ (İ 10b)

izā cā'e ecelūhūm lā yeste'ḥirūne sa'āten ve lā yestaqdimūn²⁷⁰⁵ (İ 142a)

izā erādu'llāhu şey'en en yeḳūle lehu kūn feyekūn²⁷⁰⁶ (M 27b), (M 305a), (M 281b]

izhebū bi-ḳamīṣī hezā fe-elḳūhū 'alā vechi ebī ye'ti baṣīren²⁷⁰⁷ (İ 111b)

ḳad efleḥa men zekkāhā²⁷⁰⁸ (İ 140a)

ḳānū [ḳalīlem] mine'l-leyli mā yehce'ūn²⁷⁰⁹ (M 328a)

ke'l-ḥicāreti ev eṣeddū ḳasveten²⁷¹⁰ (M 61b)

kellā bel rāne 'alā ḳulūbihim²⁷¹¹ (M 327a)

kemeṣeli ḥabbetin enbetet seb'a senābile fi-küllü sünbületin mi'teḥ ḥabbetin²⁷¹²
(İ 1205b)

²⁷⁰⁰ Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır. (Kur'an, Tevbe 9/18).

²⁷⁰¹ (Resülüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor. (42) Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar. (43) (Kur'an, İbrâhim 14/42-43).

²⁷⁰² Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl. (Kur'an, Tâhâ 20/14).

²⁷⁰³ Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın! (Kur'an, Tâhâ 20/12).

²⁷⁰⁴ Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var (10) Değerli yazıcılar var (11) (Kur'an, İnfitâr 82/10-11).

²⁷⁰⁵ Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Kur'an, A'râf 7/34).

²⁷⁰⁶ Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir. (Kur'an, Yâsîn 36/82).

²⁷⁰⁷ Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görecek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin. (Kur'an, Yûsuf 12/93).

²⁷⁰⁸ Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir, (Kur'an, Şems 91/9).

²⁷⁰⁹ Geceleri pek az uyurlardı. (Kur'an, Zâriyât 51/17).

Not: Müstensih bu âyette geçen *kalilen* kelimesini yazmamıştır.

²⁷¹⁰ (Ne var ki) bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır. Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fişkirir. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir. (Kur'an, Bakara 2/74).

²⁷¹¹ Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir. (Kur'an, Mutaffifin 83/14).

²⁷¹² Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfü geniştir, O herşeyi bilir. (Kur'an, Bakara 2/261).

k eserābin bi-ki' atin yahşebühü'z-zam 'ānū mā' a²⁷¹³ (İ 191b)

kezer' in aħrece şaṭ'ehu fe āzerehu festağleza festevā 'alā sūkihi²⁷¹⁴ (M 276a)

ḳul in küntüm tuḫibbūna'llāhe fe'ettebi' unī²⁷¹⁵ (M 278a)

ḳul inne şalāti ve nūsūkī ve maḫyāye ve memāti li'llāhi rabbe'l-'ālemīn lā şerike lehu²⁷¹⁶ (M 329a)

ḳul metā' u'd-dünyā ḳalilun²⁷¹⁷ (M 316b)

ḳul yā 'ibādiye'l-lezīne esrafu 'alā-enfūsihim lā taḳneṭū min raḫmeti'llāhi inna'llāhe yağfiru'z-zünūbe cemi'en²⁷¹⁸ (M 36a)

ḳumi'l-leyle illā ḳalīlen²⁷¹⁹ (M 328a)

külle yevmin hüve fi-şe'nin²⁷²⁰ (İ 182a)

küllü men 'aleyhā fān²⁷²¹ (İ 207b)

küllü nefsin zā'ıḳatü'l-mevt²⁷²² (M 130b)

²⁷¹³ كَسْرَابٍ بِقَيْعَةٍ يُحْسِبُهُ الظَّمَانُ مَاءً İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanibaşında da (inanmadığı, kendisinden sakınmadığı) Allah'ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür. (Kur'an, Nûr 24/39).

²⁷¹⁴ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سَوْفِهِ Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelenendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir. (Kur'an, Fetih 48/29).

²⁷¹⁵ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي (Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir. (Kur'an, Âli İmrân 3/31).

²⁷¹⁶ قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (163) لَا شَرِيكَ لَهُ O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim. (162) De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir. (163) (Kur'an, En'am 6/164).

²⁷¹⁷ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ Kendilerine, ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin, denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınca, içlerinden bir gurup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da "Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (daha bir müddet savaş farz kılmasan) olmaz mıydı?" dediler. Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez. (Kur'an, Nîsâ 4/77).

²⁷¹⁸ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur'an, Zümer 39/53).

²⁷¹⁹ قُلْ بِرَازِي هَارِجٍ، گeceleri kalk namaz kıl. (Kur'an, Müzemmil 73/2).

²⁷²⁰ كُلُّ بَرٍّ هُوَ فِي سَنَانٍ Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma hâlinindedir. (Kur'an, Rahmân 55/29).

²⁷²¹ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. (Kur'an, Rahmân 55/26).

²⁷²² كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet gününü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metâından başka bir şey değildir. (Kur'an, Âli İmrân 3/185).

küllü şey 'in hālikun illā vechehu²⁷²³ (M 39a), (M 68a), (İ 100a), (İ 117b)

küntüm emvāten fe 'ahyāküm şümme yumitüküm şümme yuhyiküm şümme
ileyhi türce 'ün²⁷²⁴ (M 193b)

küntüm hayra ümmetin²⁷²⁵ (İ 188a)

lā ilāhe ila 'llāhu²⁷²⁶ (İ 21a)

lā taqneṭü mir raḥmeti 'llāhi²⁷²⁷ (M 213b)

lā tezernī ferden²⁷²⁸ (İ 221b)

lā teziru vāziretün vizre uḥrā²⁷²⁹ (M 82b)

lā yüs 'alü 'ammā yef' alü²⁷³⁰ (M 144b)

lehu 'l-ḥalku ve 'l-emr²⁷³¹ (M 35a)

leküm dīnüküm veliye dīn²⁷³² (İ 144a)

len tenālū 'l-birra ḥattā tünfiḳū mimmā tuḥibbun²⁷³³ (M 34b)

len tenālū 'l-birre ḥattā tünfiḳū²⁷³⁴ (İ 11a)

²⁷²³ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur'an, Kasas 28/88).

²⁷²⁴ عَيُّ كَافِرِينَ! سِز ÖLÜ İKEN SİZİ DIRILTEN (dünyaya getirip hayat veren) Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Sonra sizi öldürecek, tekrar sizi diriltecek ve sonunda O'na döndürüleceksiniz. (Kur'an, Bakara 2/28).

²⁷²⁵ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız: Ehl-i kitap da inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler var; (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır. (Kur'an, Âli İmrân 3/110).

²⁷²⁶ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. (Habibim!) Hem kendinin hem de mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir. (Kur'an, Muhammed 47/19).

²⁷²⁷ لَا تَقْتُلُوا مِنَ رَحْمَةِ اللَّهِ De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur'an, Zümer 39/53).

²⁷²⁸ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısı, (her şey sonunda senindir). (Kur'an, Enbiyâ 21/89).

²⁷²⁹ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir. (Kur'an, En'am 6/164)

²⁷³⁰ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir. (Kur'an, Enbiyâ 21/23).

²⁷³¹ لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istivâ eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir! (Kur'an, A'râf 7/54).

²⁷³² لَكُمْ دِينُ اللَّهِ وَلِيَ دِينِ Sizin dininiz size, benim dinim banadır. (Kur'an, Kâfirün 109/6).

²⁷³³ لَنْ نَسْأَلَ الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ Sevdığınız şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir. (Kur'an, Âli İmrân 3/92).

²⁷³⁴ لَنْ نَسْأَلَ الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا Sevdığınız şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir. (Kur'an, Âli İmrân 3/92).

len terāni²⁷³⁵ (İ 182a)
 le^c alla'llāhe yuḥdiş ba^c de zalik²⁷³⁶ (M 115b)
 le^c allī atīkūm minhā bi-ḳabesin²⁷³⁷ (M 242b)
 leyse kemişlihi şey²⁷³⁸ (İ 107a), (İ 194a)
 leyse li'l-insāni illā mā se^c ā²⁷³⁹ (İ 190a)
 leyse li'l-insāni illā mā se^c ā ve enne sa^c yehu sevfe yūrā²⁷⁴⁰ (M 293a)
 likeylā te²⁷³⁹ se^c alā mā fatekūm ve lā tefraḥu bi-mā ātākūm²⁷⁴¹ (M 145a), (M 293a)
 mā evḥā²⁷⁴² (M 337b)
 mā hazīhi't-temāşilü'l-letī entüm lehā^c ākifūn²⁷⁴³ (İ 132a), (İ 177a)
 mā liye le era'l-hüdhüde²⁷⁴⁴ (M 114b)
 mā vedde^c ake rabbūke ve mā ḳalā²⁷⁴⁵ (M 33b)
 mā zāġa'l-başaru ve mā ḫaġā²⁷⁴⁶ (M 120a), (M 249a), (M 205a), (İ 145b)
 men cā²⁷⁴⁶ e bi'l-ḫaseneti felehu^c aşru emşālihā²⁷⁴⁷ (İ 1205b)

²⁷³⁵ لَنْ تَرَانِي Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tür'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur'ân, A'râf 7/143).

²⁷³⁶ لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثَ بَعْدَ ذَلِكَ Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları hâli bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir. (Kur'ân, Talâk 65/1).

²⁷³⁷ هَانِي يَا هَانِي Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur'ân, Tâhâ 20/10).

²⁷³⁸ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. (Kur'ân, Şûrâ 42/11).

²⁷³⁹ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (Kur'ân, Necm 53/39).

²⁷⁴⁰ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (40) وَأَنْ سَعَيْتُمْ سَوَّفْتُمْ يُرَى (39) Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (39) Ve çalışması da ileride görülecektir. (40) (Kur'ân, Necm 53/39-40).

²⁷⁴¹ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeysin ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şırmarmayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenmiş kimseleri sevmez. (Kur'ân, Hadîd 57/23)

²⁷⁴² مَا أَوْحَىٰ Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Kur'ân, Necm 53/10).

²⁷⁴³ مَا هَذِهِ النَّمَائِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ O, babasına ve kavmine: Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor? demişti. (Kur'ân, Enbiyâ 21/52).

²⁷⁴⁴ مَا لِي لَا أَرَى الْهُدُودَ (Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? (Kur'ân, Neml 27/20).

²⁷⁴⁵ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı. (Kur'ân, Duhâ 93/3).

²⁷⁴⁶ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur'ân, Necm 53/17).

men kāne yūridū ḥarṣe'd-dünyā nü'tihi minhā vemā lehu fi'l-āhireti min naṣīb²⁷⁴⁸ (M 309b)

mine'l-mā'i külle şey'in ḥayy²⁷⁴⁹ (İ 144b)

minküm men yurīdu'd-dünyā ve minküm men yurīdu'l-āhirete²⁷⁵⁰ (İ 131B)

nefahtu fihi²⁷⁵¹ (İ 183a)

nefahtü fihi min rūḥi²⁷⁵² (İ 181a)

nūn v'el-ḳalem²⁷⁵³ (İ 223a)

Rabbi erinī²⁷⁵⁴ (M 337b), (İ 144b)

Rabbi lā tezernī ferden ve ente ḥayru'l-vāriṣin²⁷⁵⁵ (İ 222a)

resūlün mina'llāhi yetlü şuḥufen muṭahharen²⁷⁵⁶ (M 276a)

ricālün lā tülhīhim ticāretün ve lā bey'ün 'an zikri'llāhi²⁷⁵⁷ (İ 159b)

seḳāhüm Rabbühüm²⁷⁵⁸ (M 315a), (M 344a)

²⁷⁴⁷ Kim de kötülikle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar. (Kur'an, En'am 6/160).

²⁷⁴⁸ Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz. (Kur'an, Şûrâ 42/20).

²⁷⁴⁹ İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir hâlde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı? (Kur'an, Enbiyâ 21/30).

²⁷⁵⁰ Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vâdini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığımızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıyordu. Ve andolsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkârdır. (Kur'an, Âli İmrân 3/152).

²⁷⁵¹ "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur'an, Hicr 15/29).

²⁷⁵² "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur'an, Hicr 15/29).

²⁷⁵³ Nün. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki, (Kur'an, Kalem 68/1).

²⁷⁵⁴ İbrahim Rabbine: Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster, demişti. Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı? dedi. İbrahim: Hayır! İnanırım, fakat kalbimin mutmain olması için (görmek istedim), dedi. Bunun üzerine Allah: Öyleyse dört tane kuş yakala, onları yanına al, sonra (kesip parçala), her dağın başına onlardan bir parça koy. Sonra da onları kendine çağır; koşarak sana gelirler. Bil ki Allah azîzdür, hakîmdir, buyurdu. (Kur'an, Bakara 2/260).

²⁷⁵⁵ Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısı, (her şey sonunda senindir). (Kur'an, Enbiyâ 21/89).

²⁷⁵⁶ (İşte o apaçık delil,) Allah tarafından gönderilen ve tertemiz sahifeleri okuyan bir elçidir. (Kur'an, Beyyine 98/2).

²⁷⁵⁷ Onlar, ne ticaret ne de alış-verişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar. (Kur'an, Nûr 24/37).

selāmun fihi ḥattā maṭla^c i'l-fecr²⁷⁵⁹ (M 318b)

selāmun ^caleykūm ṭibtūm fe'dḥulūhā ḥālidīn²⁷⁶⁰ (İ 129a)

seyyeden ve ḥaṣūren²⁷⁶¹ (İ 136b)

ṣūmme enzele ^cāleykūm min ba^cdi'l-gammi emeneten nū^cāsen²⁷⁶² (İ 179b)

ṣehru Ramażāne'l-lezī ūnzile fihi'l-Ḳur'ānū²⁷⁶³ (İ 162a)

taṭme'inū ḳulūbūhūm bi-zikri'llāhi elā bi-zikri'llāhi taṭme'inū'l-ḳulūbū²⁷⁶⁴ (İ 225a)

tebāreke'l-lezī ce^cale fi's-semā'i burūcen²⁷⁶⁵ (İ 134b)

tecri tahtehe'l-enhār²⁷⁶⁶ (M 125a)

te^cāvenu²⁷⁶⁷ (M 346a)

²⁷⁵⁸ سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir. (Kur'an, İnsân 76/21).

²⁷⁵⁹ Kadir Sûresi'nde yer alan bu âyetin aslı şu şekildedir: سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ. O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar. (Kur'an, Kadir 97/5).

²⁷⁶⁰ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya, derler. (Kur'an, Zümer 39/73).

²⁷⁶¹ سَيِّدَا وَحَصْرًا Zekeriyya mâbedde durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi tasdik edici, efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler. (Kur'an, Âli İmrân 3/39).

²⁷⁶² ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hâli bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bu işten bize ne!" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, herşeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. Onlar, sana açıklamadıklarını içlerinde gizliyorlar. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir. (Kur'an, Âli İmrân 3/154).

²⁷⁶³ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir. (Kur'an, Bakara 2/185).

²⁷⁶⁴ تَطْمِئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. (Kur'an, Ra'd 13/28).

²⁷⁶⁵ تَجْرِي فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا Gökte burçları var eden, onların içinde bir çerağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir. (Kur'an, Furkân 25/61).

²⁷⁶⁶ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ (İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzelliikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluşur. (Kur'an, Tevbe 9/100).

²⁷⁶⁷ تَعَاوَنُوا Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. (Kur'an, Mâ'ide 5/2).

tetenezzelu ‘aleyhimü’l-melâ’iketü ellâ tehfâfû ve lâ tahzenû ve ebşirû bi’l-cenneti’l-letî küntüm tu‘ adûn²⁷⁶⁸ (İ 157b), (M 132b), (M 364a)

tilke’l-cennetü’l-letî uriştümuhâ bimâ küntüm ta‘ melûn²⁷⁶⁹ (M 58a)

tu‘ izzu men teşâ’u²⁷⁷⁰ (M 57b)

tüzillu men teşâ’²⁷⁷¹ (M 57b)

tahhirâ beyti²⁷⁷² (M 252b)

tübâ lehüm ve hüsnu me’âb²⁷⁷³ (M 27b)

ud‘ ünî estecib leküm²⁷⁷⁴ (M 16b)

v’esta‘ inu bi’s-şabri ve’s-şalâti²⁷⁷⁵ (M 11a), (İ 175b)

va’llâhu gâlibun ‘alâ emrihi²⁷⁷⁶ (M 262a)

va’llâhu ganiyyü ve entümü’l-fuqarâ²⁷⁷⁷ (M 61b), (M 108b), (M 182a), (İ 16a), (İ 187b)

va’llâhu hayru’l-mâkirin²⁷⁷⁸ (M 278a)

va’llâhu min verâ’ihim muhiyûn²⁷⁷⁹ (İ 126b)

vâ’llâhu yehdî men yeşâ’u ilâ şirâtin müstaķim²⁷⁸⁰ (İ 222a)

²⁷⁶⁸ شَٰهِدٌ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolunan cennetle sevinin! derler. (Kur’ân, Fussilet 41/30).

²⁷⁶⁹ "İşte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur." (Kur’ân, Zuhruf 43/72).

²⁷⁷⁰ "Dilediğini yüceltirsin." (Kur’ân, Âli İmrân 3/26)

²⁷⁷¹ "Dilediğini alçaltırsın." (Kur’ân, Âli İmrân 3/26)

²⁷⁷² Biz, Beyt'i (Kâbe'yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail'e: Tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim'i temiz tutun, diye emretmiştik. (Kur’ân, Bakara 2/125).

²⁷⁷³ İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir. (Kur’ân, Ra’d 13/29).

²⁷⁷⁴ Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir. (Kur’ân, Mü’min 40/60)

²⁷⁷⁵ Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir. (Kur’ân, Bakara 2/45)

²⁷⁷⁶ Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniz." İşte böylece (Mısır da adaletle hükmetmesi) ve kendisine (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusuf'u o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler. (Kur’ân, Yûsuf 12/21).

²⁷⁷⁷ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur’ân, Muhammed 47/38).

²⁷⁷⁸ (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. (Kur’ân, Âli İmrân 3/54).

²⁷⁷⁹ Allah onları arkalarından kuşatmıştır. (Kur’ân, Bürûc 85/20).

²⁷⁸⁰ Andolsun biz (bilmediklerinizi size) açık seçik bildiren âyetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir. (Kur’ân, Nûr 24/46).

va'llāhu yūdā' ifu limen yeşā'²⁷⁸¹ (M 251a)
ve cā' e rabbūke ve'l-melekū şaffen şaffen²⁷⁸² (İ 133b)
ve cā' ū 'alā şamīşihī bi-demim kezibin²⁷⁸³ (İ 111b)
ve ce' ale'z-zulumāti ve'n-nūra²⁷⁸⁴ (M 149b)
ve ce' alenī mübāreken eyne mā küntü²⁷⁸⁵ (M 152a)
ve ce' alnā minhüm e'immeten yehdūne bi-emrinā²⁷⁸⁶ (M 367a)
ve cumi' e'ş-şemsü ve'l-kameru²⁷⁸⁷ (M 247b)
ve en leyse li'l-insāni illā mā sa'e²⁷⁸⁸ (İ 143b)
ve enne'l-fazle bi-yedi'llāhi yu'tihī men yeşā'u va'llāhü zü'l-fazli'l-'azīmi²⁷⁸⁹
(M 309a)
ve hedeynāhü'n-necdeyni²⁷⁹⁰ (İ 198b)
ve hüve ma' aküm eyne mā küntüm²⁷⁹¹ (İ 127a), (İ 159b)
ve hüve'l-lezī yaqbelü't-tevbete 'an 'ibādihi ve ya'fu 'ani's-seyyi'āti²⁷⁹² (M
346a)
ve in min şey'in illā yüsebbihū bi-ḥamdehi²⁷⁹³ (İ 171b)

²⁷⁸¹ وَاللَّهُ يُضَاعَفُ لِمَنْ يَشَاءُ Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir, O herşeyi bilir. (Kur'an, Bakara 2/261).

²⁷⁸² وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا Rabbin(in emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman (her şey ortaya çıkacaktır). (Kur'an, Fecr 89/22).

²⁷⁸³ كَذِبُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Yakub) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında (bana) yardım edecek olan, ancak Allah'tır. (Kur'an, Yûsuf 12/18).

²⁷⁸⁴ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. (Bunca âyet ve delillerden) sonra kâfir olanlar (hâla putları) Rab'leri ile denk tutuyorlar (Kur'an, En'âm 6/1).

²⁷⁸⁵ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ "Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti." (Kur'an, Meryem 19/31).

²⁷⁸⁶ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا Sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik. (Kur'an, Secde 32/24).

²⁷⁸⁷ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ Güneşle ay biraraya getirildiği zaman! (Kur'an, Kıyâmet 75/9).

²⁷⁸⁸ وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (Kur'an, Necm 53/39).

²⁷⁸⁹ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ Böylece kitap ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine bahşeder. Allah, büyük lütf sahibidir. (Kur'an, Hadid 57/29).

²⁷⁹⁰ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ Ona iki yolu (doğru ve eğriyi) gösterdik. (Kur'an, Beled 90/10).

²⁷⁹¹ O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür. (Kur'an, Hadid 57/4).

²⁷⁹² O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir. (Kur'an, Şûrâ 42/25).

²⁷⁹³ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır. (Kur'an, İsrâ 17/44).

ve in min şey'in illā yüsebbiḥu bi-ḥamdehi ve lakin lā tefkähüne tesbīḥahüm²⁷⁹⁴
(İ 149b)

Ve in yekādu²⁷⁹⁵ (M 267b)

ve in yekādu'l-lezīne keferū leyuzliküneke bi-ebşārihim²⁷⁹⁶ (M 288a)

ve in yekādu'l-lezīne keferū leyuzliküneke bi-ebşārihim lemmā semi' u'-zıkre
ve yeḳülüne innehu le-mecnūnün ve mā hüve illā zıkrun lil-'ālemīn²⁷⁹⁷
(M 267b)

ve inne 'aleyküm le-ḥāfızīn' 'kirāmen kātībīn ya' lemüne mā tef'alün²⁷⁹⁸ (M
143a)

ve inneke le' alā ḥuluḳin 'azīm²⁷⁹⁹ (M 248b)

ve iz ḳāle rabbūke lil-melā'iketi innī cā' ilün fi'l-'arzi ḥalīfeten²⁸⁰⁰ (M 215a)

ve izā ḳāmū ile'ş-şalāti ḳāmū küsālā²⁸⁰¹ (İ 184b)

ve ḳad ḥābe men dessāhā²⁸⁰² (İ 140a)

ve kånū fihi mine'z-zāhidīn²⁸⁰³ (İ 55b), (İ 140b), (İ 144a), (İ 162a), (İ 119b), (M
259a)

ve ke'sen dihāḳan²⁸⁰⁴ (İ 164a)

²⁷⁹⁴ يَدِي سَمِيحٌ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَأَنْفَعَهُمْ تَسْبِيحُهُمْ
eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O,
halimdir, bağışlayıcıdır. (Kur'an, İsrâ 17/44).

²⁷⁹⁵ وَإِنْ يَكْفُرْ بِأَبْصَارِهِمْ كَفَرُوا لِيُرْزِقُونَ وَإِنْ يَكْفُرْ بِأَبْصَارِهِمْ كَفَرُوا لِيُرْزِقُونَ
O inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle
deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (Kur'an,
Kalem 68/51).

²⁷⁹⁶ وَإِنْ يَكْفُرْ بِأَبْصَارِهِمْ كَفَرُوا لِيُرْزِقُونَ وَإِنْ يَكْفُرْ بِأَبْصَارِهِمْ كَفَرُوا لِيُرْزِقُونَ
O inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni
gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler.
(Kur'an, Kalem 68/51).

²⁷⁹⁷ وَإِنْ يَكْفُرْ بِأَبْصَارِهِمْ كَفَرُوا لِيُرْزِقُونَ وَإِنْ يَكْفُرْ بِأَبْصَارِهِمْ كَفَرُوا لِيُرْزِقُونَ
O inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve
hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (51) Oysa o (Kur'an), âlemler için ancak bir
öğüttür. (52) (Kur'an, Kalem 68/51-52).

²⁷⁹⁸ وَإِنْ يَكْفُرْ بِأَبْصَارِهِمْ كَفَرُوا لِيُرْزِقُونَ وَإِنْ يَكْفُرْ بِأَبْصَارِهِمْ كَفَرُوا لِيُرْزِقُونَ
(12) يَكْفُرُونَ مَا تَفْعَلُونَ (11) كِرَامًا كَاتِبِينَ (10) كِرَامًا كَاتِبِينَ (10) Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler
var, (11) Değerli yazıcılar var, (12), Onlar, yapmakta olduklarınızı bilirler. (Kur'an, İnfitâr 82/10, 11,
12).

²⁷⁹⁹ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. (Kur'an, Kalem 68/4).

²⁸⁰⁰ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً
Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat
çıkarmak, orada kan dökcek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur'an, Bakara 2/30).

²⁸⁰¹ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُتَالَىٰ
Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; hâlbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar,
insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler. (Kur'an, Nisa 4/142).

²⁸⁰² وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا
Onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir. (Kur'an, Şems 91/10).

²⁸⁰³ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الرَّاهِدِينَ
(Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme
sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'an, Yûsuf 12/20).

²⁸⁰⁴ وَكَأَسَا دِهَانًا
Ve içki dolu kâse(ler) (Kur'an, Nebe 78/34).

ve kezālike ce‘alnāküm ümmten ve setā li-tekūnü ūhedā’ ‘ale’n-nāssi ve
yekūne’r-resūlü ‘aleyküm ūhedā’²⁸⁰⁵ (M 249a)

ve lā taḳriben hazihi’ş-şecerete²⁸⁰⁶ (M 259b)

ve lā terkenū²⁸⁰⁷ (M 118b)

ve lā terkenū ile’l-lezīne zalemū²⁸⁰⁸ (M 118b)

ve lā tūbāşirūhünne ve entüm ‘ākifūne fi’l-mesācidi²⁸⁰⁹ (İ 161b)

ve lā tülḳū bieydīküm ile’t-tehlūketi²⁸¹⁰ (M 79a)

ve lā yaḫuddū ‘alā ṭa‘āmi’l-miskīn²⁸¹¹ (M 335b)

ve leki’r-resūla’llāhi ve ḫāteme’n-nebiyyīn²⁸¹² (M 269b)

ve lev terā izi’l-mücrimūne nākisū ru’usihim ‘inde rabbihim²⁸¹³ (İ 13b)

ve lev yū’āḫizū’l-lāhū’n-nāse bimā kesebū mā terake ‘alā zāhrihā min
dābbetin²⁸¹⁴ (M 297a)

²⁸⁰⁵ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resül’ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin (arzulayıp da şu anda) yönelmediğin kıbleyi (Kâbe’yi) biz ancak Peygamber’e uyanı, ökceleri üzerinde geri dönenen ayırdetmemiz için kible yaptık. Bu, Allah’ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayıf edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir. (Kur’ân, Bakara 2/143).

²⁸⁰⁶ Biz: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik. (Kur’ân, Bakara 2/35).

²⁸⁰⁷ Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah’tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O’ndan da) yardım göremezsiniz! (Kur’ân, Hûd 11/113).

²⁸⁰⁸ Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah’tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O’ndan da) yardım göremezsiniz! (Kur’ân, Hûd 11/113).

²⁸⁰⁹ Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tevbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık (ramazan gecelerinde) onlara yaklaşın ve Allah’ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin. Bunlar Allah’ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah âyetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar. (Kur’ân, Bakara 2/187).

²⁸¹⁰ Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Her türlü hareketinizde dürüst davranın. Çünkü Allah dürüstleri sever. (Kur’ân, Bakara 2/195)

²⁸¹¹ Yoksulu doyurmaya teşvik etmez. (Kur’ân, Mâûn 107/3).

²⁸¹² Kur’ân, Muhammed 47/sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resülü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir. (Kur’ân, Ahzâb 33/40).

²⁸¹³ O günahkârların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, "Rabbimiz! Gördük duyduk, şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık" diyecekleri zamanı bir görsen! (Kur’ân, Secde 32/12).

²⁸¹⁴ Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreyle

ve li'llāhi'l-maşriku ve'l-mağribu fe'eynemā tüvellu feşemme vechu'llāh²⁸¹⁵
(M 71a)

ve li'llāhi'l-izzetü ve liresülühi ve lil-mü'minîn²⁸¹⁶ (M 100a)

ve li-resülühi ve li'l-mü'minîne²⁸¹⁷ (İ 137b)

ve mā aberri'ü nefsi inne'n-nefse le-emmāretün bi's-sü'i²⁸¹⁸ (İ 111a)

ve mā emirü illā liya'budu'llāhe muhlişine lehu'd-dīne²⁸¹⁹ (İ 174a) (M 289b)

ve mā min dābbetin fi'l-arđi illā 'ale'llāhi rızkuhā²⁸²⁰ (İ 25b), (İ 117a), (İ 143a)

ve mā 'ale'r-resüli ille'l-belāgu²⁸²¹ (İ 5b)

ve mā teşā'üne illā en yeşā'ullāhü rabbü'l-'ālemīne²⁸²² (İ 103b)

ve mā ya'lemu cünüde rabbike illā hüve²⁸²³ (M 317b)

ve mā yenıku 'ani'l-hevā in hüve illā vaḫyun yuḫā²⁸²⁴ (M 252a)

ve mekeru ve mekera'llāh va'llāhu ḫayru'l-mākirin²⁸²⁵ (M 32a)

kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir. (Kur'an, Fatır 35/45).

²⁸¹⁵ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ (Kur'an, Bakara 2/115).

²⁸¹⁶ Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler. (Kur'an, Münâfikûn 63/8).

²⁸¹⁷ Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler. (Kur'an, Münâfikûn 63/8).

²⁸¹⁸ وَمَا أْبْرَأُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ (Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir. (Kur'an, Yûsuf 12/53).

²⁸¹⁹ Hâlbuki onlara ancak, dinî yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur. (Kur'an, Beyyine 98/5).

²⁸²⁰ Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerindedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dir. (Kur'an, Hûd 11/6).

²⁸²¹ De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır. (Kur'an, Nûr 24/54).

²⁸²² Alemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. (Kur'an, Tekvîr 81/29).

²⁸²³ Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola eriştirir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür. (Kur'an, Müddesir 74/31).

²⁸²⁴ O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir. - Çünkü onu güçlü kuvvetli biri (Cebrail) öğretti. (Kur'an, Necm 53/3-4).

ve men ahsenu kavlem mimmen de'ā ila'llāhi²⁸²⁶ (M 71b)
ve men yetevekkel 'ala'llāhi fehüve ḥasbühü²⁸²⁷ (İ 117a)
ve men yetteki'llāhe yec'al lehu maḥrecen ve yerzuḫhü min ḥayṣü lā yaḥtesibu
ve men yetevekkel 'ale'llāhi fehüve ḥasbühü²⁸²⁸ (İ 203b)
ve mine'l-mā'i külle şey'in ḥayy²⁸²⁹ (İ 144b)
ve naḥnu aḫrabu ileyhi min ḥabli'l-varid²⁸³⁰ (İ 114b), (İ 148b)
ve nefaḫtu fihi min-rūhi²⁸³¹ (M 5a), (M. 48a), (İ 98a), (İ 135b)
ve 'alleme ādeme'l-esmā'e külleḥā²⁸³² (İ 178a)
ve 'aşā ādemu rabbehu feḡavā²⁸³³ (M 377a)
ve sāri'u ilā-maḡfiratin mi'r-rabbiküm²⁸³⁴ (M 127a)
ve seḫḫare'ş-şemse ve'l-ḳamere küllün yecri li-ecelin müsemmen²⁸³⁵ (İ 100a)
ve şeravhü bi-şememin baḫsin derāhime ma' düdeh²⁸³⁶ (M 291a), (İ 152b)
ve tebettel ileyhi tebtīlen²⁸³⁷ (M 16a), (M 208b), (İ 16b)

²⁸²⁵ وَيَكْفُرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَبِيرُ الْمَاكِرِينَ (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. (Kur'an, Âli İmrân 3/54).

²⁸²⁶ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ (İnsanları) Allah'a çağırın, iyi iş yapan ve "Ben müslümanlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir? (Kur'an, Fussilet 41/33).

²⁸²⁷ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur'an, Talâk 65/3).

²⁸²⁸ (2) وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا (3) وَيَزِدْ لَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayırın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. (3)Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur'an, Talâk 65/2-3).

²⁸²⁹ İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir hâlde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı? (Kur'an, Enbiyâ 21/30).

²⁸³⁰ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız. (Kur'an, Kaf 50/16).

²⁸³¹ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur'an, Hicr 15/29).

²⁸³² وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا Allah Adem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklerle arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi. (Kur'an, Bakara 2/31).

²⁸³³ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabbine âsi olup yolunu şaşırды. (Kur'an, Tâhâ 20/121).

²⁸³⁴ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ Rabbinizin bağışına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun! (Kur'an, Âli İmrân 3/133).

²⁸³⁵ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلَّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir. (Kur'an, Fâtır 35/13).

²⁸³⁶ وَسَرَوْهُ بَطْنِمْ نَحْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ (Kafîle Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'an, Yûsuf 12/20).

ve te'āvenu 'ale'l-birri ve't-taḳvā²⁸³⁸ (M 5a), (M 95b), (İ 226b)
ve ya'fu 'ani's-seyyi'āti²⁸³⁹ (M 36a)
ve yerzuḳhū min ḥayṣū lā yaḥtesibu²⁸⁴⁰ (İ 105a), (İ 143a)
ve yes'alūneke 'ani'r-rūḥi ḳuli'r-rūḥū min emri Rabbi²⁸⁴¹ (M 355a), (İ 187b)
ve'l-āḥiretü ḥayrun ve ebḳā²⁸⁴² (M 45b), (M 358a)
ve'l-bāḳiyātü'ş-şālihātü (3) ḥayrun 'inde rabbike şevāben ve ḥayruñ emelen²⁸⁴³
(M 121b)
ve'l-bāḳiyātü'ş-şālihātü ḥayrun 'inde rabbeke²⁸⁴⁴ (M 213a)
ve'l-ḳamere ḳaddernāhu menāzile²⁸⁴⁵ (İ 100a)
ve'l-leyl²⁸⁴⁶ (M 152b)
ve'l-lezīne cāhedū finā lenehdiyennehüm sübülenā²⁸⁴⁷ (İ 145a), (İ 154b), (M
301a)
ve'l-müstaḡfirīne bi'l-esḥār²⁸⁴⁸ (M 5a), (M 5b), (M 73b), (M 239b), (M 367b)
ve'ş-şemsi veḍuḥa²⁸⁴⁹ (M 152b)

²⁸³⁷ رَبِّنِيْنَ اِىْهِ تَبِئْا Rabbinin adını an. Bütün varlığıyla O'na yönel. (Kur'an, Müzemmil 73/8).

²⁸³⁸ عَیْ اِیْمَانٍ عَدِنَیْ! اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُکَ بِاَسْمَائِکَ الَّتِیْ لَمْ یَسْمَعْ بِهَا شَیْءٌ مِّنْ اَسْمَائِکَ اِلَّا وَجَدَکَ اَعِیْنِیْ عَیْ اِیْمَانٍ عَدِنَیْ! Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, din) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. (Kur'an, Mâ'ide 5/2).

²⁸³⁹ وَیَغْفِرُ عَنِ السَّیِّئَاتِ O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir. (Kur'an, Şûrâ 42/25)

²⁸⁴⁰ وَیَزُرُّقَهُ مِنْ حَیْثُ لَا یَحْتَسِبُ Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur'an, Talâk 65/3).

²⁸⁴¹ وَسْأَلُوْکَ عَنِ الرُّوْحِ قُلِ الرُّوْحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّیْ Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbinin emrindedir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir. (Kur'an, İsrâ 17/85).

²⁸⁴² وَالأَجْرَةُ خَیْرٌ وَأَبْقَى Oysa ahiret daha hayırlı daha devamlıdır. (Kur'an, A'lâ 87/17).

²⁸⁴³ وَالبَّاقِيَّاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır. (Kur'an, Kehf 18/46).

²⁸⁴⁴ وَالبَّاقِيَّاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır. (Kur'an, Kehf 18/46).

²⁸⁴⁵ وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner. (Kur'an, Yâsîn 36/39).

²⁸⁴⁶ وَالتَّيْلِ Ve sükûna erdiğinde geceye ki (Kur'an, Duhâ 93/2); Dönüp gitmekte olan geceye (Müddessir, 33); Kararmaya yüz tuttuğunda geceye andolsun (Kur'an, Tekvîr 81/17); Geceye ve onda basan karanlığa (İnşikâk, 17); (her şeyi karanlığı ile) örttüğü an geceye (Kur'an, Fecr 89/4); Onu örttüğünde geceye (Kur'an, Şems 91/4); (Karanlığı ile etraftı) bürüyüp örttüğü zaman geceye, (Kur'an, Leyl 93/1).

²⁸⁴⁷ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eristireceğiz. Hiç şüphesiz yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur'an, Ankebût 29/69).

²⁸⁴⁸ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun bükken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah'tan bağış dileyenler (içindir). (Kur'an, Âli İmrân 3/17).

ve'ş-şemsü tecri li-müsteķarrin lehā zālike taķdīrū'l-ʿazīzi'l-ʿalīm²⁸⁵⁰ (M 188A)

veci ʿe yevme ʿizin bi-cehenneme²⁸⁵¹ (İ 133b)

vecnübnī ve beniyye en naʿbude'l-aşnām²⁸⁵² (M 323a), (M 175a)

velā tey ʿesu mir ravḫi'llāhi²⁸⁵³ (M 213b)

velā yeğurrannekümü'l-ḫayātu'd-dünyā²⁸⁵⁴ (M 213a)

velā yeḫāfüne levmete lā'imīn²⁸⁵⁵ (İ 111a)

vellezīne cāhidu finā lenehdiyennehüm sübülenā²⁸⁵⁶ (M 254b)

vetteķū yevmen türce'üne fihi ila'llāhi şümme tüveffā küllü nefsin mā kesebet vehüm lā yuzlemün²⁸⁵⁷ (İ 150b)

yā eyyühe'l-lezīne āmenü in (12) tenşuru'llāhe yenşurküm²⁸⁵⁸ (M 186B)

yā eyyühe'n-nāsu' budu rabbeküm²⁸⁵⁹ (M 2b)

yā eyyühe'n-nebiyyü inna erselnāke şāhidin ve mübeşşiren ve nezīren ve dā'iyen ila'llāhi bi-iznihi ve sirācen müniren²⁸⁶⁰ (M 41b)

yā nāru kūnī berden ve selāmen ʿalā-İbrāhīm²⁸⁶¹ (M 159a), (İ 14a)

²⁸⁴⁹ وَالشَّمْسُ وَضُحَا Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına (Kur'ân, Şems 91/1).

²⁸⁵⁰ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alim olan Allah'ın takdiridir. (Kur'ân, Yâsîn 36/38).

²⁸⁵¹ وَيَوْمَ يُنَادِي بِجَهَنَّمَ O gün cehennem getirilir, insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var! (Kur'ân, Fecr 89/23).

²⁸⁵² وَاجْتَنِبِي وَبَيْتِي أَنْ تُعْبَدَ الْأَصْنَامَ Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut! (Kur'ân, İbrâhîm 14/35).

²⁸⁵³ عَاذُكَ اللَّهُ Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez. (Kur'ân, Yusuf, 12/87).

²⁸⁵⁴ وَلَا يَغُرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın. (Kur'ân, Lokman 31/33). Âyet-i Kerime'nin asıl şekli şu şekildedir: فَلَا تَغُرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّتْكُمْ

²⁸⁵⁵ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur'ân, Mâide 5/54).

²⁸⁵⁶ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza erİştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur'ân, Ankebût 29/69).

²⁸⁵⁷ وَأَتَقُوا يَوْمَ تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının. (Kur'ân, Bakara 2/231).

²⁸⁵⁸ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَصَدَّقُوا اللَّهَ يَتَصَدَّقْكُمْ Eger siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarımızı kaydırmaz. (Kur'ân, Muhammed 47/7).

²⁸⁵⁹ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ ki, böylece korunmuş (Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz. (Kur'ân, Bakara 2/21)

²⁸⁶⁰ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُنذِرًا وَنَذِيرًا (46) وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا (45) Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah'ın izniyle, bir davetçi ve nûr saçan bir kandil olarak (gönderdik). (Kur'ân, Ahzâb 33/45, 46).

yaħmilüne evzārehüm ‘alā zuhūrihim²⁸⁶² (İ 169a)

yaħtulüne'l-enbiyā²⁸⁶³ (M 80a)

ya‘lemu mā fi-enfūsiküm²⁸⁶⁴ (M 36a)

ya‘lemüne zāhiren mine'l-ħayāti'd-dünyā²⁸⁶⁵ (İ 128a)

yef'alü mā yeşā'u ve yaħkumu mā yurīd²⁸⁶⁶ (M 111a)

yemħu'llāhu mā yeşā'u ve yüşbitü²⁸⁶⁷ (İ 198b)

yes'elüneke ‘ani'l-ehillehi ħul hiye mevākītü li'n-nāsi ve'l-ħacce²⁸⁶⁸ (İ 109b)

yevme lā yenfe‘u mālun ve lā benüne illā men ete'llāhe bi ħalbin selīm²⁸⁶⁹ (M 85a), (M 31a), (İ 154a)

yevme naṭvī's-semā'e keṭayyi's-sicilli li'l-kütübi²⁸⁷⁰ (İ 25b)

²⁸⁶¹ يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik. (Kur'ân, Enbiyâ 21/69).

²⁸⁶² يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar gerçekten ziyana uğramıştır. Nihayet onlara Kıyamet vakti ansızın gelip çattınca, onlar, günahlarını sırtlarına yüklenerek diyecekler ki: "Dünyada iyi amelleri terketmemizden dolayı vah bize!" Dikkat edin, yüklendikleri şey ne kötüdür! (Kur'ân, En'âm 6/31).

²⁸⁶³ يَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ Onlar (yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'ın ahbine ve insanların (müminlerin) himayesine sığınmadıkça kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur; Allah'ın hışmına uğramışlar ve miskinliğe mahkum edilmişlerdir. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır. (Kur'ân, Âli İmrân 3/112).

²⁸⁶⁴ يَعْظُمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ (İddet beklemekte olan) kadınlarla evlenme hususundaki düşüncelerinizi üstü kapalı biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız. Lâkin, meşru sözler söylemeniz müstesna, sakın onlara gizlice buluşma sözü vermeyin. Farz olan bekleme müddeti dolmadan, nikâh kıymaya kalkışmayın. Bilin ki Allah, gönlünüzdekileri bilir. Bu sebeple Allah'tan sakının. Şunu iyi bilin ki Allah gafürdür, halîmdir. (Kur'ân, Bakara 2/235)

²⁸⁶⁵ يَعْظُمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler. (Kur'ân, Rûm 30/7).

²⁸⁶⁶ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılar, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar. (Hac, 18)-Zekeriyya: Rabbim! dedi, bana ihtiyarlık gelip çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir? Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir; Allah dilediğini yapar. (Kur'ân, Âli İmrân 3/40)- يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz. İhramlı iken avlanmayı helal saymamak üzere (aşağıda) size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helâl kılındı. Allah dilediğine hükmeder. (Kur'ân, Mâide 5/1).

²⁸⁶⁷ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُنْبِئُ Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır. (Kur'ân, Ra'd 13/39).

²⁸⁶⁸ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ Sana, hilâl şeklinde yeni doğan ayları sorarlar. De ki: Onlar, insanlar ve özellikle hac için vakit ölçüleridir. İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lâkin iyi davranış, korunan (ve ölçülü giden) kimsenin davranışdır. Evlere kapılarından girin, Allah'tan korkun, umulur ki kurtuluşa erersiniz. (Kur'ân, Bakara 2/189).

²⁸⁶⁹ O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).(Kur'ân, Şu'arâ 6/88, 89).

²⁸⁷⁰ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجْلِ لِلْكِتَابِ (Düşün o) günü ki, yazılı kâğıtların tomarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hâle getiririz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vâdettiğimizi) yaparız. (Kur'ân, Enbiyâ 21/104).

yevme tüble's-serā 'irü²⁸⁷¹ (M 225b)
yudillu men yeşa' u²⁸⁷² (M 112a)
yuḥibbuhüm ve yuḥibbūnehu²⁸⁷³ (M 106b), (M 285b), (M 256a), (İ 166b)
yuhibbühüm²⁸⁷⁴ (M 337a)
yu'minūne bi'l-ğayb²⁸⁷⁵ (M 338a)
yüsebbihūne bi-ḥamdi rabbihim lā-yefürüne²⁸⁷⁶ (M 175a)
yüsebbitu'llāhü'l-lezīne āmenū bi'l-ḳavli's-ṣābiti fi'l-ḥayāti'd-dünyā ve fi'l-
āhireti²⁸⁷⁷ (İ 191b)
yüḫāfu 'aleyhim bi-ke'sin min-ma' in beyzā²⁸⁷⁸ (M 2b)
zalıke'l-fazlı mina'llāhi 'aleynā²⁸⁷⁹ (İ 15a)

²⁸⁷¹ بِيَوْمِ تُبْلَى السَّرَائِرِ Gizlenenlerin ortaya döküldüğü gün (Kur'an, Târik 86/9).

²⁸⁷² يُضِلُّ [اللَّهُ] مَنْ يَشَاءُ Biz cehennemın işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını atırtırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola erdirtir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür. (Kur'an, Müddesir 74/31).

²⁸⁷³ عَيُّ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi genişir. (Kur'an, Mâide 5/54).

²⁸⁷⁴ عَيُّ يُحِبُّهُمْ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi genişir. (Kur'an, Mâide 5/54).

²⁸⁷⁵ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. (Kur'an, Bakara 2/3).

²⁸⁷⁶ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak! Melekler de Rablerini hamd ile tesbih ediyorlar ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar. İyi bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur'an, Şûrâ 42/5) ; Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler). (Kur'an, Mü'min 40/7); Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükümlenmiş ve "alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" denilmiştir. (Kur'an, Zümer 39/75)/ لَا يَفْتُرُونَ Onlar, bıkıp usanmaksızın gece gündüz (Allah'ı) tesbih ederler. (Kur'an, Enbiyâ 21/20).

²⁸⁷⁷ يَتَّبِعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ Allah Teâlâ sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapaşğlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar. (Kur'an, İbrâhim 14/27).

²⁸⁷⁸ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ (45) بَيِّنَاتٍ (46) Onlara pınardan (doldurulmuş) kadehler dolaştırılır. Berraktır, içenlere lezzet verir. (Kur'an, Saffât 37/45-46)

²⁸⁷⁹ "Aşkın her sitem ve cefâsı bizim üzerimizdedir ve bu Allâh'ın bize lütfudur." İkinci mısırâda yer alan Arapça ifâdeler Yûsuf Sûresi 38. Âyette şu şekilde geçmektedir. ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا Atalarım İbrahim, İshak ve Ya'kub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz.

züyyine li'n-nāsi ḥubbü's-şehvāti mine'n-nisā'i ve'l-benīne²⁸⁸⁰ (İ 193b)

4.2.2. Hadîs İndeksi

‘accilu bi’ş-şalāti ḳable’l-fevti ve ‘accilu bi’t-tevbeti ḳable’l-mevt²⁸⁸¹ (M 85a), (İ 150a), (İ 195b), (M 314b)

‘adlu sâ‘atin yüvāzī min ‘ibādeti sittīne seneten²⁸⁸² (M 354b)

‘adlū sâ‘atin ḥayrun min ‘ibādeti sittīne ‘āmen²⁸⁸³ (M 251b)

‘aleyküm bi’s-sevādi’l-a‘zām²⁸⁸⁴ (M 218b)

Allāhümme inneke ‘afuvvun tuḥibbu’l-‘afve fa‘fu‘anni²⁸⁸⁵ (M 36a)

Allāhümme innī e‘üzü bike min ‘ilmin lā-yenfe‘u²⁸⁸⁶ (M 15b), (M 209a)

Allāhümme lā māni‘a limā a‘ṭeyte²⁸⁸⁷ (M 336b)

anī inna’llāhe sebeḳat raḥmeti ğāzabī²⁸⁸⁸ (M 83a)

a‘dā ‘aduvveke nefsüke’l-letī beyne cenbeyke²⁸⁸⁹ (İ 189b), (M 42b), (M 85a), (M 189b), (M 255a), (M 340b), (İ 186b)

a‘mel fī dūnyāke li-āḥiretike ve fī şıḥḥatike li-marāziḳe ve fī ḥayātike li-mevtike²⁸⁹⁰ (İ 144b)

a‘melū li-āḥiretike kemā temütüne ğadan²⁸⁹¹ (M 314a), (İ 150a)

Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler. (Kur’ân, Yûsuf 12/38).

²⁸⁸⁰ رُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ Nefsanî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Hâlbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır. (Kur’ân, Âli İmrân 3/14).

²⁸⁸¹ عَجِّلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْوُتِّ ، وَعَجِّلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin. Ve ölüm vaktinden önce tevbe etmekte acele edin. (Hadîs) Kaynak Kitap: Mevzuatü’s-Sagâni, Hadîs No: 16.

²⁸⁸² عَدَلْ سَاعَةً يُوَارِي مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً Bir saatlik adâlet yetmiş yıllık ibâdet eder. (Hadîs) Faziletü’l-Âdilîn, Hadîs No: 12.

²⁸⁸³ عَدَلْ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ عَامًا Bir saat adalet ile hükmetmek, altmış yıl ibadetten hayırlıdır. (Hadîs) Faziletü’l-Âdilîn, Hadîs No: 12.

²⁸⁸⁴ عَلَيْنَكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ Size sevâd-ı azama tâbi olmak gerekir. (Hadîs) Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadîs No: 18921.

²⁸⁸⁵ اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي Allâhım sen affedicisin, affi seversin, beni affeyle. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 460, Hadîs No: 3513.

²⁸⁸⁶ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ Allahım fayda vermeyen ilmden sana sığınırım. (Hadîs) Abdullah Lütfi Kocaer, **Sahîh-i Müslim Muhtasarı**, c. 2, s.494, Hadîs No: 2722.

²⁸⁸⁷ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ Ey Allâhım, senin verdiğine hiç kimse engel olamaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 276-277, Hadîs No: 879.

²⁸⁸⁸ أَنَى إِنَّ اللَّهَ سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي Şüphe yok ki ben Allah’ım ve rahmetim gazabımdan ileri geçmiştir. (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 7422.

²⁸⁸⁹ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefsendir. (Hadîs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü’l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadîs No: 354.

²⁸⁹⁰ عَمَلٌ فِي دُنْيَاكَ لِأَجْرَتِكَ وَفِي صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ وَفِي حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ Dünyada âhiretiniz için, sağlıkta hastalığınız için ve hayattayken ölümünüz (sonrası) için çalışın. (Hadîs) Müsned-i İbn Ca’d, Hadîs No: 1451-1252.

- a' melū li-āhīretikūm ke'ennekūm temūtūne ğadan²⁸⁹² (M 293b)
- aşhābı eṭyābı ḥayru'l-ḳurūni'l-ḳarnu'l-lezī ene fihi²⁸⁹³ (İ 188a)
- ba' de şelāşe külle leyletin feyekūlü hel min-tā'ibin fe'etūbe 'aleyhi hel min-müstağfirin fa'ğfire lehu²⁸⁹⁴ (M 10a)
- cezbetūn min-cezebāti'r-raḥmāni tüvāzī 'amele's-şakāleyni²⁸⁹⁵ (M 3b), (İ 166a), (İ 151a), (İ 46b)
- cu' ilet liye'l-arḍu mesciden²⁸⁹⁶ (İ 132a)
- cüz yā mü'minü feḳad eṭfe'e nūrūke nārī²⁸⁹⁷ (İ 220b)
- düm 'ale-ṭ-ṭahāreti yūvesse' 'aleyke'r-rızkı²⁸⁹⁸ (M 11b)
- eddebenī rabbe fe-aḥsene te'dībī²⁸⁹⁹ (İ 188a)
- ed-dünyā ḥarāmūn 'alā ehli'l-āhīreti ve'l-āhīretü ḥarāmūn 'alā ehli'd-dünyā ve kilā hümā ḥarāmāni 'alā ehli'llāhi²⁹⁰⁰ (İ 165a) (M 85b)
- ed-dünyā mezra' atü'l-āhīreti²⁹⁰¹ (İ 108b), (M 147a), (M 332b)
- ed-dünyā sâ' atün fe'c' alhā ṭā' aten²⁹⁰² (İ 232a), (M 358b)
- ed-dünyā sicnü'l-mü'mini ve cennetü'l-kāfiri²⁹⁰³ (M 14a)

²⁸⁹¹ اَعْمَلُوا لِأَجْرَتِكُمْ كَمَا تَمُوتُونَ غَدًا Yarın ölecekmış gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadîs) İbn Ebi'd-Dünyâ, Hadîs No: 49.

²⁸⁹² اَعْمَلُوا لِأَجْرَتِكُمْ كَأَنَّكُمْ تَمُوتُونَ غَدًا Yarın ölecekmış gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 672.

²⁸⁹³ اَصْحَابِ اَطْيَابِ خَيْرِ الْقُرُونِ الَّذِي اَنَا فِيهِ En hayırlı asır içinde bulunduğum asırdır. Ashabım en hayırlı olanlardır. (Hadîs) Bu hadîs Ebî Nuaym'ın Ma'rifetü's-Sahâbe'sinde اَنَا فِيهِ şeklinde geçmektedir. Hadîs No: 29.

²⁸⁹⁴ بَعْدَ ثَلَاثِ كُلِّ لَيْلَةٍ يَقُولُ هَلْ مِنْ تَائِبٍ فَأَتُوبُ عَلَيْهِ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرُ لَهُ Allah her gecenin üçte biri geçtikten sonra dünya semasına nuzül eder ve yok mu tevbe eden tevbesini kabul edeyim yok mu bağışlanma dileyen onu bağışlayayım buyurur. (Hadîs) Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadîs No: 16395, Bu hadîs Müsned'de şu şekildedir: هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأَعْطِيهِ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرُ لَهُ؟ حَتَّى يَطَّلِعَ الْفَجْرُ

²⁸⁹⁵ جَذْبَةٌ مِنَ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَازِي عَمَلَ النَّقْلَيْنِ Allâh te'âlâ cezbelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin ameline berâber olur. (Hadîs) Aclûnî, c. 1, Hadîs No: 397.

²⁸⁹⁶ جَعَلْتُ لِي الْأَرْضَ مَسْجِدًا Yeryüzü bana mescid kılındı. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 178, Hadîs No: 567

²⁸⁹⁷ جَزِيَ يَا مُؤْمِنٌ فَقَدْ أَطْفَأَ نُورَكَ نَارِي (...) Ey mümin, senin nurun narımı (cehennemi/azabı) söndürmüştür. (Hadîs), Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, Hadîs No: 668.

²⁸⁹⁸ دُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ يُوسِّعُ عَلَيْكَ الرِّزْقَ Temizliğe devam et, rızkın genişlesin. (Hadîs)

²⁸⁹⁹ رَبِّمِ بَانَ عَدَبِي غُزَلًا بِرِزْقِي رَبِّي فَأَحْسِنْ تَأْدِيبِي Rabbim bana edebi güzel bir surette ihsan etmiş, edeplendirmiş. (Hadîs) el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 1:70.

²⁹⁰⁰ الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الْأَجْرَةِ ، وَالْآخِرَةُ حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا ، وَكِلَا هُمَا حَرَامَانِ عَلَى أَهْلِ اللَّهِ haramdır, dünya ehline de âhîret haramdır. Allâh'ı isteyenlere hepsi haramdır. (Hadîs) İsmâil b. Muhammed, Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs amme'stehera mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs, Dârul'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût 1162, c. I, s. 465, Hadîs no: 1314.

²⁹⁰¹ الدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ Dünya âhîretin tarlasıdır. (Hadîs) Mevzuatü's-Saganî, Hadîs No: 86.

²⁹⁰² الدُّنْيَا بَرٌّ سَاعَةً فَاجْعَلْهَا طَاعَةً Dünya bir sâattir, o hâlde onu tâat kılın. (Hadîs) Mevzuâtü's-Saganî, Hadîs No: 85/105.

²⁹⁰³ الدُّنْيَا مَسْجِدٌ لِلْمُؤْمِنِ وَجَنَّةٌ لِلْكَافِرِ Dünya mümin için bir hapishane, kâfir için ise bir cennettir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 499, Hadîs No: 2324.

ekşiru ma‘ rifeti mine’l-fuḳara’i fe’inne lehüm devlete yevmü’l-ḳiyāmeti²⁹⁰⁴
(M 173b)

el-berdu ‘ aduvvu’d-dīni²⁹⁰⁵ (M 205b), (M 271a)

elem ekün ‘ abden şekūren²⁹⁰⁶ (M 249a)

el-ervāhu cünūdun mücennedetün fimā te‘ ārefe minhā itelefe vemā tenākere
minhā iḥtelefe²⁹⁰⁷ (M 89b)

el-fuḳarā’ü’ş-şabru cülesā’u’llāh te‘ ālā yevme’l-ḳiyāmeti²⁹⁰⁸ (M 59a)

el-ittisālū bi’l-ḥaḳḳa bi-ḳadri’l-infişāli mine’l-ḥaḳḳi²⁹⁰⁹ (İ 177b)

el-iḥlāşü sırrun min esrārī evda‘ tühü fi-ḳalbe men urīde ḥayretün²⁹¹⁰ (M 264a)

el-ḳalbe beyne işba‘ ayni min aşābi‘ i’r-raḥmāni yuḳallebuhā keyfe yeşā’u²⁹¹¹ (İ
154a)

el-keḷāmu şıfatu’l-mütekellimi²⁹¹² (İ 206a)

ellā ḫāle şevḳü’l-ebrāri ilā ve innī eşeddü ileyhim şevḳen²⁹¹³ (M 57a)

el-ma‘ şūmu men ‘ aşema’llāhu²⁹¹⁴ (İ 11a), (İ 150b), (M 42b), (M 127b), (M
291a), (M 319a)

el-mer’u ma‘ a men eḫabbe yevme’l-ḳiyāmeti²⁹¹⁵ (M 42a)

el-mevtü rāḫatün el-mü’mini²⁹¹⁶ (İ 10b), (İ 219a)

²⁹⁰⁴ القِيَامَةُ Fakirleri iyice tanıyın/öğrenin/bilin. Zira kıyamet gününde onlar için büyük bir mükâfat vardır. (Hadîs)

²⁹⁰⁵ اليزد عدو الدين Soğuk dinin düşmanıdır. (Hadîs) el-Esraru’l-Merfua fi’l-Ahbari’l-Mevzua, Hadîs No: 117.

²⁹⁰⁶ أَلَمْ أَكُنْ عَبْدًا شَكُورًا Allāh’a çok şükreden bir kul olmayayım mı? (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 1, s. 230, Hadîs No: 412.

²⁹⁰⁷ الأرواح جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَتْ مِنْهَا اِيْتَلَفَ ، وَمَا تَتَنَاكَرَ مِنْهَا اِخْتَلَفَ. Ruhlar bir araya getirilmiş topluluklardır. Onlardan birbiriyle tanışıp bilişenler bu dünyada da birbiriyle tanışıp bilişip anlaşırlar. Birbirleriyle önceden tanışıp bilişemeyenler ise bu dünyada da tanışıp anlaşamazlar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 561, Hadîs No: 4834.

²⁹⁰⁸ القِيَامَةُ Sabreden fakirler kıyamet gününde Allah’ın meclisindedir. (Hadîs) Kaynak Kitap: Er-Risaletü'l-Kuşeyriyye, Hadîs No: 66.

²⁹⁰⁹ الاتصال بالحق بقدر الانفصال من الخلق Hak ile kurulacak ilişki, halktan uzaklaşma derecesi oranındadır. (Hadîs)

²⁹¹⁰ الإخْلَاصُ سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي أَوْدَعْتُهُ فِي قَلْبِي مِنْ أُرِيدَ خَيْرًا İhlas benim sırlarımdan (öyle) bir sırdır (ki) onu kullarımdan en sevdiğim kimsenin kalbine koydum. (Hadîs-i Kudsi) Diğer kaynaklarda hadîs şu şekilde geçmektedir: الإخْلَاصُ سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي أَوْدَعْتُهُ قَلْبِي مَنْ أَحْبَبْتُ مِنْ عِبَادِي.

²⁹¹¹ القَلْبُ بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ يُعَلِّيهَا كَيْفَ يَشَاءُ Kalpler Rahman’ın iki parmağı arasındadır, onu dilediği şekilde evirip çevirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 2, s. 403-404, Hadîs No: 2143.

²⁹¹² الكَلَامُ صِفَةُ الْمُتَكَلِّمِ Söz söyleyenin sıfatıdır. (Hadîs) el-Esrâru’l-merfû’a fi’l-ahbâru’l-mevzû’a, Hadîs No: 342.

²⁹¹³ أَلَا طَالَ شَوْقِي الْأَبْرَارِ إِلَى وَإِنِّي أَسْتَدُّ إِلَيْهِمْ شَوْقًاBen de ebrarı (iyi amel işleyenleri) çok arzu etmekteyim. (Hadîs), Abdullāh bin Abdulganî el-Makdisî, Hadîs No: 19.

²⁹¹⁴ المَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah’ın koruduğu kişidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhîd, Hadîs No: 294.

²⁹¹⁵ كِيَامَتِ الْيَوْمِ كَيْفَ يَشَاءُ Kiyâmet gününde kişi sevdikleriyle berâberdir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 3, s. 471-472, Hadîs No: 3535.

el-mevtü tuhfetü'l-mü'mini²⁹¹⁷ (İ 10b), (İ 219a)
el-mü'mine fi kıllletin ev' illetin ev zilletin²⁹¹⁸ (İ 195b)
el-mü'mine fi kıllletin ev zilletin²⁹¹⁹ (İ 9a)
el-azâmetu izârî ve'l-kibriyâ'ü ridâ'i²⁹²⁰ (M 328a)
el-azâmetü izârî ve'l-kibriyâ'ü ridâ'i femer nâze'anî fihümâ fiğad
edğaltühü'n-nâra²⁹²¹ (M 11b)
el-vefâ'i ba' de'l-vefâti²⁹²² (İ 219b)
enâ celisü men zekereni²⁹²³ (M 265a)
enâ inde'l-münkesireti kulübühüm²⁹²⁴ (M 29b)
enâ inde'l-münkesireti kulübühüm ve'l-münderiseti kubürühüm²⁹²⁵ (M 49a)
enâ übâhî bi-küm velev bi-seğatin²⁹²⁶ (M 342b)
ene inde zanni' abdi bi²⁹²⁷ (M 85b)
ene seyyidu benî Âdeme ve lâ-fahre²⁹²⁸ (M 375a)
en-nâsü küllühüm helkâ ile'l-âmilüne ve'l-âmilüne küllühüm ile'l-âmilüne
ve'l-âmilüne küllühüm helkâ ile'l-muğlişüne²⁹²⁹ (M 262b)

²⁹¹⁶ المَوْتُ رَاحَةٌ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir rahattır. (Hadîs) Makâsıdu'l-Hasene, Hadîs No: 1212

²⁹¹⁷ المَوْتُ ثُخْفَةٌ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir hediyedir. (Hadîs) İbnü'l-Cevzî, **El-ilelü'l-Mütenâhiye fi el-Ehâdisi'l-Vâhiye**, (Hazırlayan: Halîl el-Mis), el-Cüzü'l-Evvel, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübñân: 1403/1983, s. 885, Hadîs No: 1480.

²⁹¹⁸ مُمِينَ فِي قَلْبِهِ أَوْ عِلَّةٌ أَوْ ذَلَّةٌ Müminden (rızkından) azlık, hastalık ve zillet eksik olmaz. (Hadîs) Mevsûatü'l-Ehâdis, Hadîs No: 26909.

²⁹¹⁹ أَنْ الْمُؤْمِنَ لَا يَخْلُو مِنْ عِلَّةٍ أَوْ قَلَّةٍ (Hadîs), Bu hadîs kaynakta şu şekilde yer almaktadır: **Mevsûatü'l-Ehâdis ve'l-Asârü'z-Zaîfe ve'l-Mevzûa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 15 s. 189, Hadîs No: 26909.

²⁹²⁰ العِظْمَةُ إِزَارِي وَالْكِبْرِيَاءُ إِزَارِي العِظْمَةُ Büyüklük benim gömleğimdir, ululuk da cübbem. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, No: 1350.

²⁹²¹ العِظْمَةُ إِزَارِي وَالْكِبْرِيَاءُ إِزَارِي فَمَنْ نَارَعَنِي فِيهِمَا فَقَدْ أَدَخَلْتُهُ النَّارَ Büyüklük benim gömleğimdir, ululuk da cübbem. Her kim bu iki şeyde benim ile çekişirse onu ateşe atarım. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, No: 1350.

²⁹²² الْوَفَاءُ بَعْدَ الْوَفَاءِ Ölümünden sonra vefanın değeri anlaşılır. (Hadîs) Süllemî, Âdâbu's-Sohbet, Hadîs No: 124.

²⁹²³ أَنَا جَلِيسٌ مَنْ ذَكَرَنِي Ben beni zikredenin dostuyum. (Hadîs) el-Makâsıdu'l-Hasene, No: 183.

²⁹²⁴ أَنَا عِنْدَ الْمُتَكَبِّرَةِ قَلْبُهُمْ أَنَا Ben, kalpleri kırılmışların yanındayım. (Hadîs-i Kudî) Kaynak Kitap: Aclünî, Keşfü'l-Hafâ, I/203.

²⁹²⁵ أَنَا عِنْدَ الْمُتَكَبِّرَةِ قَلْبُهُمْ وَالْمُنْدَرِسَةِ قُبُورُهُمْ أَنَا Ben, kalpleri kırılmışların ve kabirleri belirsiz olanların yanındayım. (Hadîs-i Kudî) Kaynak Kitap: Aclünî, Keşfü'l-Hafâ, I/203.

²⁹²⁶ أَنَا أَبَاهِي بِكُمْ وَلَوْ بِسَطِّ Ben bir düşük (cenin) ile de olsa sizinle övüneceğim. (Hadîs) Ümmetin sayıca çok olması bakımından söylenmiştir. Övüneceğim kelimesinde bulunan mütekellim zamirinden bu kelamın hadîs olduğu anlaşılmalıdır.

²⁹²⁷ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عِبْدِي بِي Ben kulumun zannı üzeriyim. (Hadîs) Kaynak Kitap: Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 7505.

²⁹²⁸ أَنَا سَيِّدُ بَنِي آدَمَ وَلَا فَخْرَ أَنَا Ben insanoğlunun seyyidiyim ve bunda herhangi bir fahr (gurur) da yoktur. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 732, Hadîs No: 4306-4308.

es-sa' idü sa' ide fi baṭni ümmihi ve'-ş-şakiyyu fi baṭni ümmihi²⁹⁴¹ (M 292b), (İ 158b)

es-sa' idü sa' idün fi-baṭni ümmihi²⁹⁴² (M 236a)

es-selāmu 'aleynā ve' alā-'ibādi'llāhi'-ş-şāliḥin²⁹⁴³ (M 16b)

eşeddü'n-nāsi belā'en el-enbiyā'ü şümme'l-emşelü fe'l-emşelü²⁹⁴⁴ (İ 195b)

eşeddü'n-nāsi belā'en el-enbiyā'ü şümme'l-evliyā'ü şümme'l-emşelü fe'l-emşelü²⁹⁴⁵ (M 198b)

eş-şābbe't-tā'ibe 'indi bi-menzileti melā'iketi²⁹⁴⁶ (İ 114a)

eş-şakiyye ḳad yes' adü²⁹⁴⁷ (İ 198b)

eş-şerī' atü aḳvālī ve't-ṭarīḳatü ef'ālī ve'l-ma'rifetü re'sü mālī ve'l-'aḳlu eşlu dīnī ve'l-ḥubbu esāsī ve'ş-şevḳu merkebī ve'l-ḥavfu refikī ve'l-'ilmu silāḥī ve'l-ḥilmu şāḥibī ve'l-tevekkelu ridā'ī ve'l-ḳanā' atü kenzi ve'ş-şidḳu menzili ve'l-yaḳīnu mā'vāyā ve'l-faḳru faḥrī ve bihi efaḥīru 'alā sā'iri'l-enbiyā'ī ve'l-mürselīne²⁹⁴⁸ (M 371b)

eş-şerī' atü aḳvālī ve't-ṭarīḳatü ef'ālī ve'l-ḥaḳīḳatü aḥvālī²⁹⁴⁹ (İ 189a), (M 276b)

eş-şeyḥü fi ḳavmihi kāle'n-nebiyyi fi-ümmetihi²⁹⁵⁰ (M 168a)

eş-şi' rü kelāmun feḥasenu ḥasenün ve ḳabīḥuhu ḳabīḥun²⁹⁵¹ (İ 223a)

²⁹⁴¹ Sa'id anasının karnında sa'idir, şakī de anasının karnındaki şakīdir. (Hadīs) Tāberānī, el-Mu'cem, No: 2704

²⁹⁴² Said olan annesinin karnında sa'idir. (Hadīs) Kaynak Kitap: Keşfü'l-Hafā, No: 1450.

²⁹⁴³ Selam olsun bize ve Allah'ın tüm iyi kullarına. (Hadīs) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 1, s. 159, Hadīs No: 289.

²⁹⁴⁴ En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, peygamberler, sonra yaşantı ve inançta ona yakın olanlar ve sonra onlara yakın olanlar. (Hadīs) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 533, Hadīs No: 2398.

²⁹⁴⁵ En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, peygamberler, sonra veliler ve ardından onlara yakın olanlara gelir. (Hadīs) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 533, Hadīs No: 2398.

²⁹⁴⁶ Ey benim rızam için tövbe eden genç! Senin benim yanındaki değerim meleklelimin konumundadır. (Hadīs)

²⁹⁴⁷ Şakī (kötü olan) kişi de bazen mutlu olabilir. (Hadīs)

²⁹⁴⁸ Şeriat, benim sözlerim; tarikat benim fiillerimdir. Marifet sermayem, akl dinimin temelidir. Sevgi benim esasım, şevk bineğim, korku arkadaşım ve ilim silahımdır. Hilm (yumuşaklık), arkadaşım, tevekkül kuşandığım elbisem, kanaat hazinem ve doğruluk menzilimdir. Yakın (kesin bilgi/iman) sığınağım, fakirlik de iftiharım ve diğer peygamberlere karşı kendisiyle övündüğüm hasletimdir. Şeriat kavlim, tarikat fiilim... (Hadīs) El-hâc Mirzâ Hüseyin en-Nûrî, **Müstedrekü'l-Vesâil ve Müstenbetü'l-Mesâ'il, Müessesetü'l-Alü'l-Beyt**, Beyrût, 1411, 3. Baskı, c. 11, s. 173. No: 12672.

²⁹⁴⁹ Şeriat kavlim, tarikat fiilim, hakikat ahvâlimdir. (Hadīs) Keşfü'l-Hafā, c. 2, Hadīs No: 518.

²⁹⁵⁰ Kavminin şeyhi, ümmetinin peygamberi gibidir. (Hadīs) el-Esrâru'l-Merfua fi'l-Ahbâru'l-Mevzû'a, Hadīs No: 252.

ettaḳi da'vete'l-mazlūmi fe'inna'llāhe te'ālā lem yec'al beynehü ve beynehā
ḥicābün²⁹⁵² (İ 156b)

et-tā'ibü mine'z-zenbi kemen lā zenebe lehu²⁹⁵³ (İ 128b), (İ 132a), (M 175a),
(M 244a)

et-te'ennī mine'r-raḥmani ve'l-aceletü mine's-şeytāni²⁹⁵⁴ (M 189b)

eṭ-turuḳu ila'llāhi te'ālā bi'adedi enfāsi'l-ḥalā'iki²⁹⁵⁵ (M 14a)

evliyā'i taḥte ḳubābi lā-ya'rifihüm gayrī²⁹⁵⁶ (M 12a)

evvelühu mübārekün evsaṭuhü mübārekün ve āḥiruhü'itḳun mine'n-nārī²⁹⁵⁷ (İ
162a)

eyne ecüdike yā Rabbi Ene 'inde'l-münkesireti ḳulūbuhüm ve'l-münderiseti
ḳubūruhüm²⁹⁵⁸ (M 86b)

eyyühe's-şābu't-tārikü şehvetehu li-eclī ente 'indī bi-menzileti melā'iketi²⁹⁵⁹
(M 14b) (M 84b)

eyyüküm mālu eḥabbu ileyhi min mālihi vārişihi²⁹⁶⁰ (İ 144b)

eyyüküm mālū vārişihi eḥabbu ileyhi min mālihi²⁹⁶¹ (M 213a)

ezkurnī 'inde şāliḥdu'ā'ike yā Bilāl²⁹⁶² (M 7a)

fe inne faḳīhen vāḥiden muteverri'an eşeddü 'ale's-şeytāni min elfi 'ābidi²⁹⁶³
(M 335a)

²⁹⁵¹ الشَّيْرُ كَلَامٌ فَحَسَنَةٌ حَسَنٌ وَقَبِيحُهُ قَبِيحٌ Şiir de normal bir söz gibidir. İyisi iyi, kötüsü de kötüdür. (Hadîs) Müsnedü's-Şâfiî, Hadîs No: 1669.

²⁹⁵² أَتَى دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ بَيْنَهُمَا حِجَابٌ Mazlûmun duasından sakın! Çünkü mazlûmun duası ile Allah arasında hiçbir engel yoktur. (Hadîs) İbn Hâtem, Hadîs No: 612-634.

²⁹⁵³ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadîs No: 4250.

²⁹⁵⁴ التَّائِبِي مِنَ الرَّحْمَنِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ Teenni Rahman'dan, acele ise, şeytandandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sünenü'l-Kübrâ, Beyhakî, Hadîs No: 18651. Sünenü'l-Kübrâ'da hadîs şu şekildedir: التَّائِبِي مِنَ اللَّهِ، وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ

²⁹⁵⁵ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بَعْدَ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ Allâh'a giden yollar yaratılmışların nefesi adedinceidir. (Hadîs)

²⁹⁵⁶ كُؤبَلَرِيمِ أَلْتَا بِي تَحْتِ قُبَابِي لَا يَعْرفُهُمْ غَيْرِي Kubbelerim altında evliyalarım vardır benden gayrısı bilmez. (Hadîs-i Kudsi)

²⁹⁵⁷ Sonu cehennemden kurtuluştur. (Hadîs) Bu ibâre kaynaklarda şu şekilde yer almaktadır: أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَأَوَّلُهُ مَغْفِرَةٌ وَأَوَّلُهُ مَغْفِرَةٌ وَأَوَّلُهُ مَغْفِرَةٌ وَعَقْدُ مِنَ النَّارِ "Ramazanın başı rahmet, ortası mağfiret, sonu ise cehennemden kurtuluştur." anlamındaki hadîsin bir bölümüdür.

²⁹⁵⁸ أَيْنَ أَدْرِكُكَ يَا رَبِّي (قال) أَنَا عِنْدَ الْمُكْتَبِرَةِ قُلُوبُهُمْ وَالْمُنْدَرَسَةِ قُيُُؤُهُمْ (Allah teâlâ) Ben, kalpleri kırılmışların ve kabirleri belirsiz olanların yanındayım. (Hadîs-i Kudsi)

²⁹⁵⁹ عَيْ بَنِيمِ رِزَامِ إِخِينِ شَهْوَتِي تَرْكُودِ غَنَجٍ! سَنِينِ بَنِيمِ يَانِيكَ دَغِيرِ مَلَكِيئَتِي شَهْوَتِي لِأَجْلِي أَنْتَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ مَلَايِكَتِي Ey benim rızam için şehvetini terkeden genç! Senin benim yanındaki değerin meleklerimin konumundadır. (Hadîs) ez-Zühd ve'r-Rekâik, İbn-i Mübârek, No: 345-346.

²⁹⁶⁰ أَيْكُم مَالٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ وَارِثِهِ Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir? (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 6103.

²⁹⁶¹ أَيْكُم مَالٌ وَارِثِهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir? (Hadîs) Riyâzü's-Sâlihîn, 546.

²⁹⁶² اذْكُرْنِي عِنْدَهُ صَالِحِ دَعَائِكَ يَا بِلَالِ Duanda beni de sâlihlerle zikr et yâ Bilâl. (Hadîs)

ḥalaḳtü'l-eşyā 'e li-eclike²⁹⁶⁴ (İ 186b)
 ḥammertü tıynetē ādeme bi-yedi erba' ine şabāhen²⁹⁶⁵ (M 170b), (İ 131b)
 heleke'l-musavvifüne²⁹⁶⁶ (M 85a)
 ḥubbibe ileyye min-dünyāküm şeleşün eṭ-ṭayyibu ve'n-nisāu ve ḳurretü 'aynī
 fi'ş-şalāti²⁹⁶⁷ (M 50b)
 ḥubbu'l-vaṭani mine'l-īmāni²⁹⁶⁸ (M 51b), (M 180a), (M 204b), (M 226a), (M
 236a), (M 339b), (M 348b)
 ḥuffeti'l-cennetü bi'l-mekārihi²⁹⁶⁹ (M 11a)
 'ilmün lā-yenfe' u ve cehilehu lā-yeḍurrü²⁹⁷⁰ (İ 167b)
 inna'llāhe yenzilu külle leyletin ile's-semāi'd-dünyā²⁹⁷¹ (M 266a)
 inna'llāhe cemīlun yuḥibbu'l-cemāle²⁹⁷² (M 257b)
 inna'llāhe ḥalaḳa'l-ḥalka fi-ḳulmetin şümme reşşe 'aleyhim min-nūrihi femēn
 aşābehu zelike feḳad ehtedī ve men iḥṭa 'ahu feḳad ḡavā²⁹⁷³ (M 106b)
 inna'llāhe kenzen taḥte'l-'arşi mefātiḥu elsinetü'ş-şu'arā²⁹⁷⁴ (M 197a)
 inna'llāhe lā yemellu ḥattā temellū²⁹⁷⁵ (İ 19b), (İ 187a)

²⁹⁶³ Takva sahibi bir fakih (alim), şeytana karşı bin âbiddeden (âlim olmayıp ibadetle meşgul olan) daha kuvvetlidir. (Hadis) Kaynaklarda bu hadis şu şekilde geçmektedir: **عَابِدِ** مِنْ أَلْفِ عَابِدِ الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدِ **عَابِدِ** وَتَقِيهِ وَاجِدْ أَشَدَّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدِ **عَابِدِ** Yaptığı ibadet ve kulluğu bilerek yapan bir kimseyi şeytanın aldatması, bin tane şuursuzca ibadet edeni aldatmasından daha zordur. Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 78, Hadis No: 222.

²⁹⁶⁴ **خَلَقْتُ الْإِنْسَانَ لِأَجْلِكَ** Mahlukatı senin için yarattım. (Hadis)

²⁹⁶⁵ **حَمَزْتُ طِينَةَ آدَمَ بِيَدِي أَرْبَعِينَ صَبَاحًا** Hz. Âdem'in hamarunu kırk gün elimle yoğurdum. (Hadis-i Kudsi)

²⁹⁶⁶ **هَلَكَ الْمُسَوِّفُونَ** Erteleyenler helak oldu. (Hadis) Kaynak Kitap: Tenbihü'l-Gâfilin, Semerkandî, Hadis No: 66.

²⁹⁶⁷ **حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ ثَلَاثٌ الطَّيِّبُ وَالنِّسَاءُ وَ فُرَّةٌ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ** Bana sizin dünyanızdan üç şey sevdirdi. Kadın, güzel koku, namaz. (Hadis) Kaynak Kitap: el-Esrâru'l-merfû'a fi'l-ahbâru'l-mevzû'a- Harfu'l-Hâyü'l-Mühmele; Hadis No: 158.

²⁹⁶⁸ **حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ** Vatan sevgisi imândandır. (Hadis) Kaynak Kitap: es-Sagâni, Mevzûat; Hadis No: 81.

²⁹⁶⁹ **حَفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ وَ حَفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ** Cennet güçlük ve zorluklarla kuşatılmıştır. (Hadis) Rîvâyet edilen hadisin tam hâli şu şekildedir: **حَفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ، وَ حَفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ** Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 616, Hadis No: 2559.

²⁹⁷⁰ **عِلْمٌ لَا يَنْفَعُ وَ جَهْلَةٌ لَا يَضُرُّ** Bu, insanın bilmediği takdirde kendisine hiçbir zararı olmayan ve bildiği takdirde de kendisine hiçbir menfaati bulunmayan bir ilimdir. (Hadis) el-Sünneti Abdullah bin Ahmed, Hadis No: 874.

²⁹⁷¹ **إِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا** Allah her gece en yakın semâya iner. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 525, Hadis No: 1315.

²⁹⁷² **إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ** Allah güzeldir, güzeli sever. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 330, Hadis No: 1999.

²⁹⁷³ **إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخُلُقَ فِي ظُلْمَةٍ ثُمَّ رَسَّ عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ فَمَنْ أَصَابَهُ ذَلِكَ فَقَدْ اهْتَدَى وَمَنْ أَخْطَأَهُ فَقَدْ غَوَى** Allah mahlukatı zulmette (karanlıkta) yarattı, sonra onların üzerine nurunu serpti. Bu nurun isabet ettiği kişiler hidayet üzeredirler. Her kim ki bu nurdan saparsa doğru yoldan ayrılmış olur. (Her kime ki o nurdan bir parça ulaşmazsa sapıklıkta kalır.) (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 659, Hadis No: 2642.

²⁹⁷⁴ **ان الله كنزا تحت العرش مفاتيحه السننه الشعرا** Allah'ın arşın altında bir hazinesi var anahtarları şâirlerin dillerindedir. (Hadis)

inna'llāhe te' alā yenzilü ilā-semāi'd-dünyā fi-küllü leyletin cumu' a²⁹⁷⁶ (M 10a)

inna'llāhe yaqbelu tevbete'l-'abdi mā lem yuğar ğır²⁹⁷⁷ (M 243a)

inna'llāhe yenzilu ile's-semā'i'd-dünyā fi-külle leyletin feyekülü hel min-tā'ibin fe'tübe 'aleyhi ve hel min-müstağfirin fa'ğfire lehu²⁹⁷⁸ (M 50a)

inne ehadüküm yücme' u halkuhu fi-baṭni ümmihi erba'ine yevmen şümme yekünü 'alaqaten mişle zelike şümme yekünü muşğaten mişle zelike şümme yursilu'l-lāhe ileyhi'l-meleke feyenfühu fihi'r-rüḥa ve yu'meru bi-erba'in kelimātin yektübu rızkaḥu ve ecelehü ve 'amelehü ve şaḳıyyun ev sa'idün feva'l-lāhu inne ehadüküm eve'r-recule leya'melu bi'ameli ehli'l-cenneti ḥattā mā yekünü beynehü ve beynehā ğayrı zirā'un ev zerā' feyesbiḳu 'aleyhi'l-kitābu feya'melu bi'ameli ehli'n-nāri feyedḥuluhā ve inne'r-reculü leya'melu bi'ameli ehli'n-nāri ḥattā mā yekünü beynehü ve beynehā ğayrı zirā'un ev zerā' ayne feyesbiḳu 'aleyhi'l-kitābu feya'melu bi'ameli ehli'l-cenneti feyedḥuluhā²⁹⁷⁹ (M 84a)

²⁹⁷⁵ Siz usanmadıkça Allah usanmaz. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebü Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 546, Hadis No: 1368.

²⁹⁷⁶ Allah her cuma gecesi dünya semasına nuzul eder ve "yok mu tevbe eden tevbesini kabul edeyim yok mu bağışlanma dileyen onu bağışlayayım." buyurur. (Hadis) Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis No: 16395, Bu hadis Müsned'de şu şekildedir: **يُنزِلُ اللَّهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأَعْطِيَهُ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ حَتَّى يَطَّلَعَ الْفَجْرُ** Allah, kulun tevbesini can boğaza gelmediği sürece kabul eder. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 473, Hadis No: 3537.

²⁹⁷⁷ Allah her gece dünya semasına iner ve şöyle buyurur: Tevbe eden var mı, tevbesini kabul edeyim? Bağışlanma isteyen var mı, kendisini bağışlayayım? (Hadis) Bu hadis Buhârî'de şu şekildedir: **يُنزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأَعْطِيَهُ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ** Gecenin son üçte biri kaldığı zaman tebâreke ve teâlâ olan Rabb'ımız (zaman ve mekândan münezzeh olarak) her gece dünyâ semasına iner ve: Bana kim dua eder ki onun duasına icabet edeyim! Benden kim bir hacet ister ki ona dileğini vereyim! Benden kim mağfiret diler ki onun için mağfiret edeyim!" buyurur. Buhârî, Teheccüd, 14, Hadis No: 1153.

²⁹⁷⁹ **إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْفَهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ فِي أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَاقِبَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ إِلَيْهِ الْمَلَكَ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، وَيُؤَمَّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ يَكْتُبُ: رِزْقَهُ، وَأَجَلَهُ، وَعَمَلَهُ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ، فَوَاللَّهِ إِنْ أَحَدَكُمْ أَوْ الرَّجُلُ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذِرَاعٍ، أَوْ دَرَّاعٍ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا، وَإِنْ الرَّجُلُ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذِرَاعٍ، أَوْ دَرَّاعٍ عَيْنٍ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا** Sizden birinizin ana karnında yaratılma ve meydana gelme işi kırk günde tamamlanıyor. Sonra bu kadar zamanda alaka (pihtılaşmış kan) hâline geliyor. Sonra bir o kadar zamanda mudğa (bir parça et) hâline geliyor ve sonra Allah o parçaya bir melek gönderiyor ve melek ona ruh üflüyor ve o meleğe dört şeyi yazması emredilir. Rızkını, ecelini, amelini, mutlu mu mutsuz mu? Olacağını yazar. Kendisinden başka ilah olmayan Allâh'a yemin ederim ki sizden biriniz cennetlik kimsenin yaptığını yapacak, kendisiyle cennet arasındaki bir arşınlık mesafe kalınca mutsuzluk yazgısı galip gelerek cehennemlik kişilerin yapacağı işlerle defteri son bulacak ve dolayısıyla cehenneme girecektir. Ve yine sizden birinize cehennemliklerin işledikleri işleri işleyecek ve tam o anda kendisiyle cehennem arasına sadece bir arşınlık mesafe kalınca mutluluk yazgısı galip gelerek cennetliklerin yaptığı işleri işleyip amel defteri kapatılacak ve cennete girecektir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 399-400. Hadis No: 2137.

inne fi'l-cesedi li-muzğate izā şalaḥat şalaḥe'l-cesedu küllehu ve izā fesedet fesede'l-cesedu küllehu ilā vehiye'l-çalbü²⁹⁸⁰ (M 23b)

inne kulūbe benī ādeme beyne uşbu' ayni min aşābi' ü'r-raḥmāni²⁹⁸¹ (İ 108a)

inne li'l-Ḳur'āni baṭnan ve li-baṭnihi li-baṭnen ilā-seb'ati ebṭunin²⁹⁸² (M 26a)
(M 256a), (İ 151a)

inne li'llāhi melā'iketen seyyāḥīne fi'l-arzi yübelligünī 'an ümmeti's-selāme²⁹⁸³ (M 357a)

inne li-rabbiküm fi-eyyāmi dehrüküm nefehātin elā fete'arredū lehā²⁹⁸⁴ (M 313a), (İ 19b)

inne mine'l-beyāni li-siḥren ve inne mine'ş-şi're li-ḥikmeten²⁹⁸⁵ (M 32a), (İ 171b)

inne mine'ş-şi'ri ḥikmete²⁹⁸⁶ (İ 22a)

inne rabbeküm ḥayyun kerīmün yestaḥyī min 'abdihi izā ref'a ileyhi yedeyhi an yeruddehümā şafiren²⁹⁸⁷ (İ 172b)

inne revḥe'l-Ḳudüsi nefasü fi-rü'ie len temüte nefsen ḥattā testev fi-rızkahā²⁹⁸⁸ (M 135a)

inne'l-münāfikīne şalätü'l-'atameti ve'l-fecri²⁹⁸⁹ (İ 184b)

inne'ş-şemse ve'l-ḳamere āyetāni min āyāti'llāhi lā yenkesifāni li-mevti eḥadin ve lā li-ḥayātihi bel yuḥavvifu bihā 'ibādehu²⁹⁹⁰ (M 297a)

²⁹⁸⁰ İnsan vücûdunda bir parça et vardır ki o iyi olduğunda, tüm vücut iyi olur. Bozulduğu zaman da o vücut da bozulur. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 606, Hadis No: 3984.

²⁹⁸¹ Beni âdemin kalpleri Rahman'ın iki parmağı arasındadır. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 547, Hadis No: 3834.

²⁹⁸² Kur'an'ın zâhiri ve bâtını vardır. Bâtını da yedi bâtını olan bir bâtıdır. (Hadis) Molla Muhsin Muhammed b. Murtazâ Feyz-i Kâşânî, **Tefsîrû's-Sâfi**, (Hüseyin A'lemî), Müessesetü'l-Âliyyu't-Tâbüât, Beyrût 2008, c. 1, s. 31.

²⁹⁸³ Şüphesiz ki Allah'ın yeryüzünde dolaşan gezici melekleri vardır. Onlar, ümmetinden bana selâm ulaştırırlar. (Hadis) Sünen-i Nesâi, Hadis No: 1290, Kitâbü's-Sehv, 40. Bâb.

²⁹⁸⁴ Şüphesiz Rabbinizin yaşadığınız günlerde üflemleri vardır, dikkatli olun, kendinizi onlara arz edin. (Hadis) Mucemü'l-Kebîr, Taberânî, Hadis No: 519.

²⁹⁸⁵ Bâzı hikmetli şiirler vardır ki sihir tesiri gösterir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 620, Hadis No: 5007.

²⁹⁸⁶ Şüphesiz ki bazı şiirler hikmettir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 621, Hadis No: 5010.

²⁹⁸⁷ Şüphesiz Allâh dilekte bulunan kuluna, vermekten haya eder. İkrâmı boldur, kulunun kendisine ellerini kaldırarak duâ ettiğinde onları boş çevirmekten haya eder. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2 s. 559, Hadis No: 3865.

²⁹⁸⁸ Bir kimse kendisi için takdir edilmiş rızkı ve ecelini tamamlamadıkça (kesinlikle ölmeyeceğini Ruhu'l Küdüs benim gönlüme üfledi.) (Hadis) Hilvetü'l-Evliyâ, Hadis No: 14924.

²⁹⁸⁹ Sabah ve yatsı namazı münafıklar için (ağırdır). (Hadis), Bu hadis Sünen-i Ebû Dâvud'da şu şekildedir: **المُنَافِقِينَ عَلَى الصَّلَوَاتِ أَنْفُلُ الصَّلَاتَيْنِ هَاتَيْنِ إِنَّ** Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 222-223, Hadis No: 554.

izā erāda'llāhu bi-^cabdin ḥayren ce^cale min nefsihi vā^cizen³⁰⁰³ (İ 129b), (İ 175b)

izā merertüm be-ravzātün min riyāzū'l-cenneti fārte^c uḥā³⁰⁰⁴ (İ 162a)

izā merertüm bi-riyāzi'l-cenneti farte^c uḥā³⁰⁰⁵ (İ 162b)

ḳāla'llāhu te^calā el-iḥlāsi sırrun min esrārī estevde^c tūhū ḳalbe men aḥbebtu min ^cibādī³⁰⁰⁶ (M 221b)

kāna'llāhü velem yekün ma^c ahü şey³⁰⁰⁷ (M 222b)

ḳaṭre ḳaṭretün fī-femī ^calimtu bihā ^cilme'l-evvelīne ve'l-āḥirīne³⁰⁰⁸ (İ 17B)

ke'l-milḥi fi'ṭ-ṭa^c āmi³⁰⁰⁹ (M 26a)

ke'n-naḳṣi fi'l-ḥaceri³⁰¹⁰ (M 29b)

kemā-tedīnu ve tūdān³⁰¹¹ (M 71b)

kemen lā-zenbe lehu³⁰¹² (M 263a)

küllü inā^cin yetreṣṣeḥu bimā fihi³⁰¹³ (M 103b), (M 279a), (İ 184a)

kün fi'd-dünyā ke'enneke ḡarībün ev ^cābiru sebīlin ve ^cudde nefseke min-aṣḫābe'l-ḳubūri³⁰¹⁴ (M 23a)

küntü kenzen maḥfiyyen fe-aḥbebtü an u^crafe³⁰¹⁵ (İ 117b)

³⁰⁰² İddā Allah'u Teâlâ hazretleri bir kulu için hayır murâd ettiḡi zaman onu dinde fakih (bir âlim), dünyada (n yüz çevirmiş) zâhid (bir kul) kılar, ve ona nefsinin ayıplarını (kusur ve hatalarını) gösterir. (Hadîs) İbn Hacer El-Askalani Münebbihat.

³⁰⁰³ İddā Allah (c.c), bir kulunun hayrını (iyiliğini) isterse, ona kendi içinden bir nasihatçi nasip eder. (Hadîs) Aclunî, Keşfu'l-Hafa 1/78.

³⁰⁰⁴ İddā Mərztüm Brüzne min Riyāz el-ġenē fārtuḡu Cennet bahçelerinden bir bahçeye uğradığınızda onunla oyalanın/ondan istifade edin, (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 3, s. 458, Hadîs No: 3510.

³⁰⁰⁵ İddā Mərztüm Briyāz el-ġenē fārtuḡu Cennet bahçelerine uğradığınızda onunla oyalanın/ondan istifade edin. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 3, s. 458, Hadîs No: 3509.

³⁰⁰⁶ Allâh teâlâ buyurur: İhlas bir sırdır, Benim sırrımdan ki, kullarımdan sevdiğim kulun gönlünde emanet koydum. (Hadîs-i Kudsi) Müselselât, Hadîs No: 2.

³⁰⁰⁷ Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi! (Hadîs) Sahîh-i Buharî, Hadîs No: 3045.

³⁰⁰⁸ Ağzıma bir damla düştü. Bu damla ile evvelin ile ahirinin ilimlerini öğrendim. (Hadîs) Tehmîdât, s. 66/106.

³⁰⁰⁹ Yemekteki tuz gibidir. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 1249.

³⁰¹⁰ Taş üzerindeki yazı. (Hadîs) Not: Bu ibare bir hadîsin içerisinde geçmektedir. Hadîsin tam hâli şu şekildedir: **كالتنقش في الحجر** Taş üzerindeki yazı gibidir. Küçükken yapılan (öğrenilen) ilim, taş üzerindeki yazı gibidir.

³⁰¹¹ Yaptığın gibi sana karşılığı verilir. (Hadîs) Hilyetü'l-Evliyâ, İbn Naîm, Hadîs No: 107.

³⁰¹² Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadîs No: 4250.

³⁰¹³ Her kap içindekini sızdırır. (Hadîs) el-Esrâru'l-Merfu'a, Hadîs No: 346.

³⁰¹⁴ Dünyada bir garip gibi yabancı gibi hatta bir yolcu gibi ol! Kendini kabir halkından biri gibi kabûl et. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 2, s. 503, Hadîs No: 2333.

- küntü kenzen maḥfiyyen fe-aḥbebtü an u‘rafe fe-ḥalaḳtü’l-ḥalka li-u‘refe³⁰¹⁶
(M 27b), (M 149a), (M 216a), (M 222b), (İ 131b)
- lā yesa‘unī arzī ve lā semā’ī ve lekin yesa‘uni ḳalbü ‘abdi’l-mü’mini’t-
taḳiyyi’n-naḳiyyi’l-vedā‘i³⁰¹⁷ (M 96a), (M 161a)
- lā tu‘tu’l-ḥikmete ğayre ehlihā fetezlimūhā velā temne‘ūhā ‘an ehlehā
fetezlimūhüm³⁰¹⁸ (M 314a)
- lā yelicu eḥadu’n-nāre be-key min-ḥaṣyeti’l-lāhi te‘ālā ḥattā ye‘ūde’l-lebenu
fi’ḍ-ḍar‘i³⁰¹⁹ (M 58a)
- lā yesa‘nī erzā’ velā semā’ī ve lekin yesa‘nī ḳalbü ‘abdi’l-mü’mini’n-
naḳiyye’l-vedā‘i³⁰²⁰ (M 59a)
- lā yü’minu eḥadüküm ḥattā yeḳülü’n-nāsi innehu mecnūnün³⁰²¹ (M 76b)
- lā-ilāhe illa’llāhu ḥiṣni fe-men deḫale ḥiṣni amine men ‘azābi³⁰²² (M 42a)
- lā-temārezū temarzū³⁰²³ (M 214b)
- lā-yese‘ani arzī ve lā-semā’ī³⁰²⁴ (M 161a)
- lā-yezālū ümmetī zāhirīne ‘ale’l-ḥaḳḳi ḥattā ye’tiye emru’llāhi³⁰²⁵ (M 118a), (İ
103a)
- le-an yehdiya’llāhü bike aḳvāmen ḫayrun min en yeküne ḫamri’n-ne‘ami³⁰²⁶
(M 342b)

³⁰¹⁵ كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. (Hadis-i Kudsi)

³⁰¹⁶ كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِأَعْرِفَ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Mahlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadis-i Kudsi)

³⁰¹⁷ لَا يَسْغَنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَلَكِنْ يَسْغَنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ النَّوِيِّ الْوَادِعِ Ben ne arza ne de semaya sığarım ancak müttaki, tertemiz ve dünyaya veda gözü ile bakan mümin kulunun kalbine sığarım. (Hadis-i Kudsi)

³⁰¹⁸ لَا تُغَطُّوا الْحِكْمَةَ غَيْرَ أَهْلِهَا فَتَطْلُمُوهَا ، وَلَا تَمْنَعُوهَا عَنْ أَهْلِهَا فَتَطْلُمُوهُمْ Hikmeti ehil olmayana vererek ona zulmetmeyin ve hikmeti ehil olana vermeyerek de ona haksılık etmeyin. (Hadis) el-Erba’ünü’l-Vedi’ânü’l-Mevzû’a, Hadis No: 14.

³⁰¹⁹ لَا يَلِجُ أَحَدُ النَّارِ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ تَعَالَى حَتَّى يُغُودَ اللَّيْلُ فِي الصَّرَعِ Kimse sağılan süt tekrar memeye dönmedikçe cehennem âtesine girmeyecektir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 173, Hadis No: 1633.

³⁰²⁰ لَا يَسْغَنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَلَكِنْ يَسْغَنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ النَّوِيِّ الْوَادِعِ Ben göklere ve yere sığmam, fakat mü’min kulunun kalbine sığarım. (Hadis) el-Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, 2:165. İhyâu Ulûmü’d-dîn lil-Gazâlî, c. 3, s. 16. Bu eserde bahsi geçen hadis şu şekildedir: لم يسعني أرضي ولا سمائي، وسعني قلب عبدي المؤمن اللّين الوادع

³⁰²¹ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَقُولُوا لِنَاسٍ إِنَّهُ مَجْنُونٌ Sizden biriniz mü’min olmaz, hatta onun hakkında nâs delidir dimedikçe. (Hadis) Hüsameddin Hasan ibn Muhammed el-Nakşibendî, **Kitâb-ı Şerh-i Şemâ’il**, Bulak Matbaası, Mısır: 1254, s. 109.

³⁰²² لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ جِصْنِي ، فَمَنْ دَخَلَ جِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي Lā ilāhe illallāh benim kalemdir. Her kim kaleme geçerse azabımdan emânda olur. (Hadis) Kaynak: Müsnedü’ş-Şihâb, Hadis No: 1451.

³⁰²³ لَا تَمَارِضُوا فَتَمْرَضُوا لا Hakikatte hasta olmadığınız hâlde hasta gibi görünmeyin yoksa gerçekten hasta olursunuz. Hadis kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: لَا تَمَارِضُوا فَتَمْرَضُوا Kaynak Kitap: el-Esrâru’l-Merfû’a, Hadis No: 591.

³⁰²⁴ لَا يَسْغَنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي Ben göklere ve yere sığmam. (Hadis-i Kudsi) el-Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, 2:165

³⁰²⁵ لَا يَزَالُ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ Ümmetimden bir taife Allah’ın emri gelinceye kadar (yani kıyâmetin kopmasına kadar) hak üzerinde galip olacaktır. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 449, Hadis No: 2229.

lebbeyke ‘abdi³⁰²⁷ (M 339a)

len yeşbe‘a’l-mü’minu min-ḥayrin yesme‘uhü ḥattā yekūne muntehāhu’l-cennetü³⁰²⁸ (M 51b)

lev küşife’l-ğitā’u mā’zdedtü yaqīnen³⁰²⁹ (İ 25b)

lev le’l-‘ibādu’r-rukkeu‘ ve’ş-şıbyānu’r-ruḍḍeu‘ ve’l-behā’imü’l-ratteu‘ mā ḫatrūhu ḫatreten ve şubbe‘aleykümü’l-belā’u şabben³⁰³⁰ (İ 17b)

lev lem tüzñibū entüm lecāa’llāhü biḫāvmin yüzñibūne feyestağfirüne³⁰³¹ (M 78a)

lev ta‘lemūne mā a‘lemu le-zaḫiktüm ḫalilen ve lebekeytüm keşiren³⁰³² (M 80b)

lev tevekkeltüm ‘ala’llāhi ḫaḫḫa tevekkülühi le-rezeḫaküm kemā yerzuḫü’t-ṭayre tağdū ḫimāşen ve teruvḫü bi-ṭānen³⁰³³ (İ 143a)

levlāke lemā ḫalaḫtü’l-e-flāke³⁰³⁴ (M 374b)

lī ma‘allāh³⁰³⁵ (M 330a), (M 335b), (M 337b)

lisānu ehli’l-cenneti’l-‘arabıyyetü ve’l-fārisıyyetü’d-derıyyetü³⁰³⁶ (İ 199b)

li-yübellegü’ş-şāhidu’l-gā’ibe³⁰³⁷ (M 276a)

³⁰²⁶ Allāh’a yemin ederim ki, senin vâsitanla Allāh’ın bir kimseyi hidâyete eriştirmesi bir sürü kırmızı develere sâhip olmandan hayırlıdır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, Hadîs No: 3661, s. 119.

³⁰²⁷ سَوِّدِ كَلِمَةَ اللَّهِ بِإِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

³⁰²⁸ Mümin bir kimse cennete girinceye kadarkulağına gelen herhangi bir hayırlı işten asla doymaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 680, Hadîs No: 2686.

³⁰²⁹ Aradaki perdeler kalksa yakınım ziyadeleşmez. (Hadîs) El-Esrârül-merfû’a fi’l-ahbâri’l-mevzû’a No: 381.

³⁰³⁰ Eğer otlayan hayvanlar ve süt emen bebekler ve beli bükülmüş ihtiyarlarınız olmasaydı belâlar sel gibi üzerinize dökülecekti. (Hadîs) el-Aclûni, **Keşfü’l-Hafâ**, 2:163.

³⁰³¹ Bu hadîs Ahmed bin Hanbel’in Müsned’inde şu şekildedir: Eğer siz günah işlememiş olsaydınız Allâh sizi yok eder, başka bir kavim getirir, onlar günah işlerler, günahlarının bağışlanmasını Allâh’tan isterler. (Hadîs), Ahmed bin Hanbel Müsned: 8021.

³⁰³² Benim bildiklerimi bilmiş olsanız, şüphesiz ki az güler çok ağlardınız. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 495, Hadîs No: 2313.

³⁰³³ Eğer siz gerçekten Allâh’a tevekkül etseydiniz sabahleyin aç gidip akşamleyin tok olarak yuvalarına dönen kuşlar gibi rızıklandırıldınız. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **İbn Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 684, Hadîs No: 4164.

³⁰³⁴ Sen olmasaydın kâinâtı yaratmazdım. (Hadîs) Mevzuat es-Sagâni, No: 59-78.

³⁰³⁵ Benim Allâh ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler, ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir. (Hadîs) Makasıdu’l-Hasene, Hadîs No: 883 Lî-ma‘allāhmezkûr hadîsin bir parçasıdır.

³⁰³⁶ Cennet ehlinin lisanı Arapça ve Farsçadır. (Hadîs) el-Esrârü’l-Merfû’a fi’l-Ahbâri’l-Mevzû’a, Hadîs No: 358.

³⁰³⁷ Burada bulunanlar bulunmayanlara bu sözlerimi ulaştırınsınlar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **İbn Mâce Tercemesi**, c. 1, s.83, Hadîs No: 235.

mā min eḥadin min aṣḥābī yemūtu bi-arḍin illā yekūnū kā'iden ve nūren lehum yevme'l-kıyāmeti³⁰³⁸ (M335a)

mā min 'abdin bekā 'alā-zenbin fi'd-dünyā ḥattā yenḥaderu'd-dumū'ahu 'ala ḥazziyihi illā ḥarrema'llāhu vechihi 'ale'n-nār³⁰³⁹ (M 7a)

men aḥleše li'llāhi erba'ine ṣabāḥen zaharet yenābī'u'l-ḥikmeti min ḳalbihi 'alā lisānihi³⁰⁴⁰ (M 254b), (İ 162b)

men aḥyā sünneti feḳad aḥyānī ve men aḥyānī kāne ma'ī³⁰⁴¹ (M 357a)

men ce'ale'l-hümūme hemmen vāḥiden kefa'llāhu sā'ire hümūmihi³⁰⁴² (M 45a), (M 352b), (M 255a)

men eḥabbe liḳā'a'llāhi eḥabba'llāhu liḳā'ahü³⁰⁴³ (M 57a), (M 210b)

men eḥabbe şey'en ekşere zikrehu³⁰⁴⁴ (M 102b)

men erāde an yenzure ilā-meyyit yemşī 'ale'l-arzī felyenzur ilā-ibni Ḳuḥāfe³⁰⁴⁵ (M 188b)

men erāde en yeclise ma'a'llāhi felyeclis ma'a ehli't-ḫasavvufi³⁰⁴⁶ (M 203b), (M 175a), (İ 211b)

men kāne āḫiru kelāmihi lā ilāhe illa'llāhu feḳad daḫale'l-cennete³⁰⁴⁷ (M 84a) (İ 112a)

men lā yerḫamu lā yürḫamu³⁰⁴⁸ (İ 201b)

men lem yemlik 'aynehu lem yemlik ḳalbehu³⁰⁴⁹ (İ 146a), (M 285b), (M 293a)

³⁰³⁸ مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِي يَمُوتُ بِأَرْضٍ إِلَّا يَكُونُ قَائِدًا وَتُورًا لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ bir bölgede ölürse, kıyamet günü onlar o ülke halkı için bir lider ve nur olarak mahşer yerine getirilirler. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Terceme-i Sünen-i Tirmizi**, c. 3, s. 613, Hadîs No: 3865.

³⁰³⁹ مَا مِنْ عَبْدِ بَكِي عَلَى ذَنْبٍ فِي الدُّنْيَا حَتَّى يُخَدَّرَ الدُّمُوعَةُ عَلَى خَدَّيْهِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ عَلَى النَّارِ Gözyaşları yanaklarından akıncaya kadar günahları için ağlayan hiçbir kul yoktur ki Allah ona cehennemi haram kılmasın. (Hadîs) Zikretü's-Şevkânî fi'l-Fevâidü'l-Mecmu'a, 1/114.

³⁰⁴⁰ مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ظَهَرَتْ يَتَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ Kim kırk sabah Allah'a ihlâslı olursa, kalbinden lisanına hikmet çeşmeleri akmaya başlar. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 466/448.

³⁰⁴¹ مَنْ أَحَبَّ سُنَّتِي فَقَدْ أَحَبَّ أُمَّيَّيَ وَمَنْ أَحَبَّ أُمَّيَّيَ كَانَ مَعِي Kim benim sünnetimi yaşatırsa beni sevmiş demektir. Kim de beni severse, cennette benimle birlikte olur. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Terceme-i Sünen-i Tirmizi**, c. 1, s. 676, Hadîs No: 2678.

³⁰⁴² مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هَمًّا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzû ve isteklerini tek istek (âhîret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 90, Hadîs No: 257.

³⁰⁴³ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ Kim Allâh'a kavuşmayı severse Allâh'ta o kimseye kavuşmayı sever. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 1, s. 556, Hadîs No: 1066.

³⁰⁴⁴ مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا أَكْثَرَ ذَكَرَهُ Kişi neyi severse onu çok anar. (Hadîs) Ali el-Mütteki, *Kenzül Ummâl*, Hadîs No: 1829.

³⁰⁴⁵ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَيِّتٍ يَمْسِي عَلَى الْأَرْضِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى ابْنِ أَبِي قُحَافَةَ Yeryüzünde yürüyen bir ölü görmek isteyen İbn Ebi Kuhafe'ye baksın. (Hadîs)

³⁰⁴⁶ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ التَّصَوُّفِ Kim Allâh ehli ile oturmak isterse, tasavvuf ehli ile otursun. (Hadîs)

³⁰⁴⁷ مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَدْ دَخَلَ الْجَنَّةَ Kimin son sözü Lâ İlâhe illallâh olursa, cennete girmeye hak kazanır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 2, s. 603, Hadîs No: 3116.

³⁰⁴⁸ مَرْحَمَةٌ لَا يُرْحَمُ لَا يُرْحَمُ Merhamet etmeyene merhamet olunmaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 695, Hadîs No: 5218.

- men lem yeşkuri'n-nāse lem yeşkuri'llāhe³⁰⁵⁰ (M 90a)
- men lem yeşkür 'alā-na' mā'î ve lem yaşbir 'alā-belā'î ve lem yerza bi-kaža'î felyatlub rabben sivā'î³⁰⁵¹ (M 70a)
- men lem yuħremi'd-du' ā'e lem yuħteremi'l-icābete³⁰⁵² (M 227b)
- men māte lehu şelāšetün şığāra ve cebet lehu'l-cennetu³⁰⁵³ (M 87b)
- men nūķiše fî ħisābe feķad 'uzzibe³⁰⁵⁴ (M 86b)
- men 'amile bimā 'alime verreşehu'llāhü 'ilme mā lem ya'lem³⁰⁵⁵ (M 226b)
- men 'arefe'l-ħaķķi kelle lisānühü³⁰⁵⁶ (İ 155a), (M 65a), (M 226a)
- men ruziķe'd-du' ā'e lem yuħrame'l-icābe³⁰⁵⁷ (M 322a)
- men şallā 'aleyye bi-ķabrî semî'tühu ve men şalle nā'iyen übliġtuhu³⁰⁵⁸ (M 374a)
- men teşebbehe ķavmin fehüve minhüm³⁰⁵⁹ (M 214b)
- men tevāza'a refe'ahu'llāhu³⁰⁶⁰ (M 47b)
- men talebe ve cedde vecede³⁰⁶¹ (M 103b), (İ 154b)

³⁰⁴⁹ men lem yeşkuri'n-nāse lem yeşkuri'llāhe Güzüne sahip olmayan, kalbine de sahip olamaz. (Hadis)

³⁰⁵⁰ men lem yeşkür 'alā-na' mā'î ve lem yaşbir 'alā-belā'î ve lem yerza bi-kaža'î felyatlub rabben sivā'î İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükredemez. (Hadis) Abdullah Parliyan, **Terceme-i Sünen-i Tirmizî**, c. 2, s. 312, Hadis No: 1955.

³⁰⁵¹ men lem yeşkür 'alā-na' mā'î ve lem yaşbir 'alā-belā'î ve lem yerza bi-kaža'î felyatlub rabben sivā'î Verdiğim nimetlere şükretmeyen belalarım sabretmeyen hüküm ve kaderime rızâ göstermeyen kendine başka Rab arasın. (Hadis-i Kudsi)

³⁰⁵² men lem yuħremi'd-du' ā'e lem yuħteremi'l-icābete Dua etmekten mahrum olmayan kişi icabetten de mahrum olmaz. (Hadis) Ensâbü'l-Eşraf, Belâzürî, Hadis No: 2146.

³⁰⁵³ men māte lehu şelāšetün şığāra ve cebet lehu'l-cennetu Kimin küçük yaşta üç çocuğu ölürse mutlaka cennete girecektir. (Hadis) Bu hadis Sahih-i Buhârî'de şu şekildedir: مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَقَّى لَهُ ثَلَاثٌ لَمْ يَبْلُغُوا الْحَيْثُ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ "Henüz ergenlik çağına ulaşmadan üç çocuğu ölen insanlardan hiçbir müslümân yoktur ki, illâ Allah müslümânı, bu çocuklara ihsan ettiği geniş rahmeti ile cennete girdirmiş olmasın" Sahih-i Buhârî, Hadis No: 1260.

³⁰⁵⁴ men şallā 'aleyye bi-ķabrî semî'tühu ve men şalle nā'iyen übliġtuhu Ahirette kimin hesabı münakaşa edilirse, azaba maruz kalacak demektir! (Hadis) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Ebü Dâvud Tercemesi**, c. 2, s. 594, Hadis No: 3093.

³⁰⁵⁵ men 'amile bimā 'alime verreşehu'llāhü 'ilme mā lem ya'lem Kim bildiği ile amel ederse Allâh bilmediğini ona öğretir. (Hadis) Kaynak Kitap: Fevâ'idü'l-Mecmûa, Hadis No: 731.

³⁰⁵⁶ men 'arefe'l-ħaķķi kelle lisānühü Hakki bilenin dili yorulur/susar. (Hadis) el-Masnû'u fî-Marifetü'l-Hadisü'l-Mevzûa, Hadis No: 348.

³⁰⁵⁷ men lem yuħremi'd-du' ā'e lem yuħteremi'l-icābete Kim dua ederse duasına cevaptan mahrum olmaz. (Hadis) Ebu'l-Leys Semerkandî, Tenbîhü'l-Gâfilin, Hadis No: 260.

³⁰⁵⁸ men şallā 'aleyye bi-ķabrî semî'tühu ve men şalle nā'iyen übliġtuhu [Bu hadis Hadis-i Erba' in Şerhinde mezkûrdur] [Bir kimse baña şalavât virse kurbumda ben anı işidürem ve bir kimse baña şalavât virse ba' id iken baña yetişürler] (Hadis) Hallâd en-Nasîbî, No: 53.

³⁰⁵⁹ men teşebbehe ķavmin fehüve minhüm Kim bir topluma benzemeye özenirse o da onlardan sayılır. (Hadis) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Ebü Dâvud Tercemesi**, c. 3, Hadis No: 4031, s. 245.

³⁰⁶⁰ men tevāza'a refe'ahu'llāhu (Allâh te'âlâ için tevâzû edeni, Allâh te'âlâ yükseltir. (Hadis) Kaynak Kitap: Müsnedü's-Şihâb, Hadis No: 335.

³⁰⁶¹ men talebe ve cedde vecede Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa, onu elde eder. (Hadis) **Mevsûatü'l-Eħadis ve'l-Asârü'z-Zaife ve'l-Mevzûa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 10 s. 102, Hadis No: 20313.

men zekerenī fi-nefsī ve men zekerenī fi-melāin zekertühü fi-melāin a' lā min melā'ihī³⁰⁶² (İ 136b)

menhümāni lā-yeşbe' āni menhümün bi'l-māli ve menhümün bi'l-ilmī³⁰⁶³ (M 231a)

miftāhü'l-cenneti hubbü'l-mesākīne³⁰⁶⁴ (M 124b)

mütü kıable en temütü³⁰⁶⁵ (İ 138a), (M 130b). (M 330b)

ne' amü't-tecāfi ' an dāri'l-ğurūri ve'l-inābetu ilā dāri'l-ğulūdi ve'l-isti' dādü lil-mevti kıable nüzūlihi³⁰⁶⁶ (M 327a)

ne' ūzü bi'llāhi min şürūri enfüsīnā ve min seyyi'āti a' mālīnā³⁰⁶⁷ (M 308b), (M 368b)

ni' me'l-emīrū 'alā bābi'l-faķiri ve bi'se'l-faķiru 'alā-bābi'l-emīri³⁰⁶⁸ (M 125b), (M 262a)

ni' me'l-mālu'ş-şālihu fi yedü'r-reculi'ş-şālihi³⁰⁶⁹ (M 175a)

ni' me'l-mālu'ş-şālihu li'r-recūli'ş-şālihi³⁰⁷⁰ (M 283b)

ni' me'l-'abdu Şuheybün levlem yeħafi'llāhe lem ya' şihī³⁰⁷¹ (M 238b)

ni' metāni mağbūnün fihimā keşirün mine'n-nāsi'ş-şahhatü ve'l-ferāğu³⁰⁷² (M 22b), (İ 124a) (İ 128a)

nuşirtu bi'ş-şabā ve ehliket 'ādun bi'd-debūri³⁰⁷³ (M 204a)

³⁰⁶² O, beni kendi başına anarsa ben de onu kendim anarım. O beni bir topluluk içinde anarsa ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 543, Hadis No: 2822.

³⁰⁶³ İki haris vardır ki hiç doymaz; biri dünyayı dileyen, öbürü bilgi isteğinde bulunan. (Hadis) Makāsıdu'l-Hasene, Hadis No: 1145.

³⁰⁶⁴ Cennetin anahtarı, miskin/fakirlerdir. (Hadis), Kaynak Kitap: Risāletü'l Kuşeyri, Hadis No: 66.

³⁰⁶⁵ Ölmeden önce ölünüz. (Hadis) El-Esrārül-Merfū'a fi'l-Ahbārī'l-Mevzū'a Hadis No: 539.

³⁰⁶⁶ Gurur diyarından yüz çevirip ebedilik yurduna yönelmek ile ölüm gelmeden ona hazırlık yapmak ne güzel hasletlerdir. (Hadis) el-Müstedrek ale's-Sahihayn, Hadis No: 7931.

³⁰⁶⁷ Kendi nefislerimizin şerlerinden ve işlerimizin kötü neticelerinden O'na sığınırız. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn Mâce**, c. 1, s. 606, Hadis No: 1893.

³⁰⁶⁸ Fakirlerin kapısında olan idareci ne güzel idareci; yöneticilerin kapısında bekleyen fakir ise ne kötü fakirdir. (Hadis) Kaynaklarda bu hadis şu şekilde geçmektedir: **نِعْمَ الْأَمِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْفَقِيرِ ، وَبِئْسَ الْفَقِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْأَمِيرِ** Makāsıdu'l-Hasane, Hadis No: 1202.

³⁰⁶⁹ Sâlih bir kimsenin elinde bulunan helâl ve faydalı mal ne güzeldir. (Hadis) İbn-i Hanbel, IV, 202.

³⁰⁷⁰ Sâlih bir kimsede bulunan helâl ve faydalı mal ne güzeldir. (Hadis) Mu'cebü's-Sahabe, İbn Kani, Hadis No: 1116.

³⁰⁷¹ Suheyb ne yüksek bir karakterdir; Allah'tan korkmasa da günah işlemez. (Hadis) Kaynak Kitap: el-Esrârü'l-Merfū'a. Hadis No: 565.

³⁰⁷² İki nimetle pek çok insan aldanmıştır: Sağlık ve boş zaman. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 490, Hadis No: 2304.

rabbe ef' al binā mā ente ehluhū ve lā tef' al binā mā naħnū ehluhū³⁰⁷⁴ (İ 108a)
 rażiytu bimā ƙasema'llāhu lī³⁰⁷⁵ (İ 2b)
 rubbe eş' aşe ağbere lev aƙseme 'ala'llāhi li-eberrehu³⁰⁷⁶ (İ 125a)
 şalātü'l-leyli meşnā meşnā³⁰⁷⁷ (M 319a)
 sebaƙat raħmetī ğađabı³⁰⁷⁸ (İ 108b)
 seyyidü'l-ƙavmi ħādimühüm³⁰⁷⁹ (İ 110a)
 subħāne rabbiye'l-a' lā³⁰⁸⁰ (İ 144b)
 taħalluƙū bi-aħlāki'llāhi³⁰⁸¹ (M 257b) (İ 188b)
 tefekkerū fi-alā'ı'llāhi ve lā-tefekkerū fi-zātihi'llāhi³⁰⁸² (M 189a), (M 146a), (İ 177a)
 terkü'l-'ādeti 'ibādetün³⁰⁸³ (İ 159a)
 tāle şevƙu'l-ebrāri ilā liƙā'ıye ve innī eşeddü şevƙen ileyhim minhüm³⁰⁸⁴ (M 116a)
 tūbā limen şegālehu 'aybuhu 'an-'uyūbi³⁰⁸⁵ (M 82b)
 tūbā limen tāle 'ömürühü ve ħasune 'amelühü³⁰⁸⁶ (M 308b)

³⁰⁷³ Bana, doğu tarafından esen rüzgâr ile yardım edildi. Âd kavmi ise, batıdan esen rüz-gâr ile helâk edildi. (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 1035.

³⁰⁷⁴ رَبِّ افْعَلْ بِنَا مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، وَلَا تَفْعَلْ بِنَا مَا نَحْنُ أَهْلُهُ (Hadîs), Beyhakî, Şa'bü'l-İmân, No: 1265. bazı şeylerde de biz ehil değiliz. Bir daha gözden geçirilmeli! (Hadîs), İbn Ebi'd-Dünyâ, Hadîs No: 174.

³⁰⁷⁵ “1) Allâh'ın bana taksîm ettiği rızka râzı oldum. Ve emrimi yaratıcıma teslim ettim. 2) Allâh teâlâ geçmişte güzellikler yaptı, geri kalanda da aynı şekilde güzellikler yapacaktır.” رَضِيْتُ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لِي (Hadîs), Beyhakî, Şa'bü'l-İmân, No: 1265.

³⁰⁷⁶ نِيْصَاحُ رَبِّ أَشْتَعْتُ أَغْبِرَ لَوْ أَقْسَمَ عَلَيَّ اللَّهُ لِأَبْرَةٍ (Hadîs), Târih-i Bagdâd li'l-Hafîb-i Bagdâdî. Hadîs No: 1015, 4.cilt, 333.

³⁰⁷⁷ صَلَاةُ اللَّيْلِ مِنْتَى مِنْتَى Gece namazları ikişer ikişer kılınır. (Hadîs) Riyazu's-Salihin, 1171.

³⁰⁷⁸ سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي Rahmetim gazabımı geçti. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 66, Hadîs No: 189.

³⁰⁷⁹ سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُM Kavminin efendisi ona hizmet edendir. (Hadîs) İbn Mübârek, Hadîs No: 205.

³⁰⁸⁰ يُّبْحَانُ رَبِّي الْأَعْلَى Yüce olan Rabbimi tesbih ederim. (Hadîs), Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, Hadîs No: 883, s. 352.

³⁰⁸¹ تَخَلَّفُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ Allâh Teâlâ'nın ahlâkı ile ahlâklarının. (Hadîs)

³⁰⁸² تَفَكَّرُوا فِي آلَاءِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِهِ اللَّهِ Allah'ın nimetleri hakkında düşünüp tefekkür edin, Allah'ı zati hakkında düşünüp tefekkür etmeyin. (Hadîs) Makâsıdu'l-Hasene, Hadîs No: 332.

³⁰⁸³ تَرَكَ الْعَادَةَ عِبَادَةً Adetleri terketmek, ibadettir. (Hadîs), **Mevsûatü'l-Ehâdis ve'l-Asârü'z-Zaife ve'l-Mevzûa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 3 s. 131, Hadîs No: 8085.

³⁰⁸⁴ طَالَ شَوْقِي الْأَبْرَارَ إِلَى لِقَائِي، وَإِنِّي أَشَدُّ شَوْقًا لَهُمْ Ebrar benim ile kavuşmayı hararetle ister oysa ben onlara kavuşmayı onlardan daha fazla istiyorum. (Hadîs) Kaynaklarda hadîs şu şekilde geçmektedir:

طَالَ شَوْقِي الْأَبْرَارَ إِلَى لِقَائِي، وَإِنِّي أَشَدُّ شَوْقًا لَهُمْ

³⁰⁸⁵ طُوبَى لِمَنْ شَغَلَهُ غَيْبُهُ عَنْ غُيُوبِ Ne mutlu o kimseye ki, kendi kusuru onu başkalarının kusurlarıyla uğraşmaktan alıkoyar. (Hadîs) Kaynak Kitap: Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 583.

³⁰⁸⁶ طُوبَى لِمَنْ طَالَ عُمرُهُ وَحَسَنَ عَمَلُهُ Ömrü uzun ameli güzel olan kimse ne mutlu. (Hadîs) Müsned-i Abdullâh bin el-Mübârek, Hadîs No: 80.

‘uluvvu’l-himmete mine’l-îmân³⁰⁸⁷ (M 103b), (İ 222a), (M 129b), (M 145b),
(M 230a), (İ 194b), (İ 77a)
umirte bi-müdârâti’n-nâs³⁰⁸⁸ (M 10b)
ûtîtü cevâmi‘e’l-kelimi³⁰⁸⁹ (M 310a), (M 276b), (İ 189a)
uṭlubû’l-‘ ilme mine’l-mehdi ile’l-laḥdî³⁰⁹⁰ (M 236a)
uṭlubû’l-‘ ilme velev fi’ş-şiyân³⁰⁹¹ (M 283a)
uṭlubû’l-ḥayra ‘inde ḥisâni’l-vücûhi³⁰⁹² (M 35b), (İ 236b)
üzükürü mevtāküm bi’l-ḥayr³⁰⁹³ (M 332a)
vaḥdehu lâ-şerîke lehu³⁰⁹⁴ (M 142b)
ve inne li-küllî şey’in şıķāleten şıķālete’l-ķulûbi zıķru’llāhi³⁰⁹⁵ (İ 154a)
ve inne’l-‘ abde izā eznebe nükitet fi-ķalbihi nüketetün sevdā’ü fe’in hüve
neza‘e ve’s-tağfere ve tābe şuķile ve in ‘āde zīde fihe ḥattā ta‘luve
ķalbehu³⁰⁹⁶ (M 327b)
ve men lem yemlik ‘aynehu lem yemlik ķalbehu³⁰⁹⁷ (İ 46a)
ve men yaḥmedi’d-dünyā li-‘ayşin yesürrihu fesevfe le-‘amrî ‘an ķalîlin
yelümühā izā edberet kânet ‘ale’l-mer’i ķasveten ve in aķbelet kânet
keşîren humümühā³⁰⁹⁸ (İ 7a)
velā tekilnî ilā nefsi ṭarfete ‘aynin³⁰⁹⁹ (İ 113a)

³⁰⁸⁷ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği îmandandır. (Hadîs)

³⁰⁸⁸ أمّرت بمداراة الناس İnsanları idare etmek, sadakadır. (Hadîs) Müdâretü’n-Nâs, li-İbn Ebi’d-Dünyâ, Hadîs No: 4.

³⁰⁸⁹ أوتيت جوامع الكلم Bana Cevâmiu’l-Kelim (özlü söz söyleme meziyeti) verildi. (Hadîs) Müslim, “Mesâcid”, 5.

³⁰⁹⁰ اطلبوا العلم من المهدي إلى اللحد Beşikten mezara ilim talep et. (Hadîs)

³⁰⁹¹ اطلبوا العلم ولو في الصين İlme tâlip olunuz velev ki Çin’de bile olsa. Bu ifâdenin sahîh bir hadîs olup olmadığı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur.

³⁰⁹² اطلبوا الخير عند حسان الوجوه Hayır, güler yüzlü kimselerden isteyiniz. (Hadîs) Hilvetü’l-Evliyâ, İbn Nâim, Hadîs No: 3741.

³⁰⁹³ اذكروا موتاكم بالخير Ölülerinizi hayırla yâd edin. (Hadîs) Sünen-i Nesâî, Hadîs No: 1909.

³⁰⁹⁴ وحده لا شريك له O tektir, O’nun ortağı yoktur. (Hadîs) Kaynak Kitap: Riyâzü’s-Sâlihîn, Hadîs No: 1034.

³⁰⁹⁵ وإن لكل شيء صقالة صقالة القلوب ذكر الله Şüphesiz ki her şeye cilâ verecek bir âlet var, kalbin cilâsı ise zıkrullahıdır. (Hadîs) Ed-Da’vâtü’l-Kebîr li’l-Beyhakî, Hadîs No: 19.

³⁰⁹⁶ وإن العبد إذا أذنب نكثت في قلبه نكته سوداء ، فإن هو نزع واستغفر وثاب صقل وإن عاد زيد فيه حتى تغلو قلبه Kul günah işlediğinde kalbine siyah bir nokta çizilir. Eğer o gûnahtan uzaklaşır ve tövbe ederse kalbi parlatılır. Eğer tekrar günaha dönerse kalbindeki çizgiler çoğalır ta ki kalbini sarar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 362, Hadîs No: 3334.

³⁰⁹⁷ Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz. (Hadîs)

³⁰⁹⁸ 1) Kim ki onu sevindiren bir yaşam için dünyâyı överse; hayatıma yemin olsun ki yakın bir zamânda dünyâyı yerecektir. 2) Dünyâ kişiye sırtını verirse sıkıntı olur, dünyâ insana doğru geldiği zamân ise derdi çok olur.” وإن أقبلت كانت كثيرًا همومها Bu şiir bir hadîs içerisinde geçmektedir. Kitâbü’z-Zühd: Hadîs No: 547.

³⁰⁹⁹ Göz açıp kapama ölçüsünde bile olsa beni nefsimle baş başa bırakın. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebî Dâvûd Tercemesi**, c. 3, s. 652, Hadîs No: 5090.

vücūhe izā ru ʿū zükira'llāhi³¹⁰⁰ (M 165a)

yeḥāfu ʿ alā nefsihi men yetübü fekeyfe terā ḥāle men lā-yetübü³¹⁰¹ (M 330b)

4.2.3. Kelâm-ı Kibârlar ve Diğer Arapça İbareler İndeksi

aben ʿ an ceddin ve kâbiren ʿ an kâbirin³¹⁰² (İ 162b)

aḥfiye min külli ḥafıyyi³¹⁰³ (M 149a)

Allāhümme erine'l-ḥaḥka ḥaḥken ve elhimna't-tibā'ehu³¹⁰⁴ (İ 126a)

Allāhümme es ʿālu minke iyyāke³¹⁰⁵ (İ 186a)

Allāhümme nefsi fe-innemā emmāretün bi's-sü'ı³¹⁰⁶ (M 362a)

ammā ileyke felā ve ammā ila'llāhi feni' me³¹⁰⁷ (İ 167a)

ʿ ammemū du'ā'iküm³¹⁰⁸ (M 377b)

ʿ aynu'llāhi nāziretün ileynā³¹⁰⁹ (M 7a), (M 131a), (M 143a)

belāğatü'l-mekāne bülūğan³¹¹⁰ (İ 151b)

cezbetün min-cezebāti'r-raḥmān tevāzā ʿ amelü's-ṣ-ṣaḥaleyn³¹¹¹ (M 236a), (M 209b), (M 246a)

cümüdu'l-ʿ ayni min-ḳasveti'l-ḳalbi ve ḳasvetü'l-ḳalbi min-keṣreti'z-zünubi ve keṣretü'z-zünubi min-nisyāni'l-mevti ve nisyānu'l-mevti min-tülü'l-emeli ve tülü'l-emelü min-ḥubbe'd-dünyā ve ḥubbu'd-dünyā re'sü külli ḥaḥi'etin³¹¹² (M 13a)

³¹⁰⁰ أَلَسْنَا نَرَى شَهَوَاتِ نَفْسِنَا تَتَّقَى وَيَتَّقَى عَلَيْنَا الذُّنُوبَ يَخَافُ عَلَى نَفْسِهِ مَنْ يَتُوبُ فَكَيْفَ تَرَى حَالَ مَنْ لَا يَتُوبُ

³¹⁰¹ Nice simalar vardır görüldüğünde Allah hatırlanır. (Hadis) ³¹⁰² أَسْأَلُكَ يَا رَبِّ! بِيْزَةِ حَقِّكَ وَأَلْهَمْنَا اتِّبَاعَهُ

³¹⁰³ Asaleti; babadan, dededen alın ve büyükten, büyükten alınır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁰⁴ Tümü gizlenmişlerden gizle. (Diğer Arapça İbareler).

³¹⁰⁵ Duâ, Yâ Rabbi! Bize hakkı hak olarak göster, gördükten sonra da uymayı nasip et!

³¹⁰⁶ اللّٰهُمَّ اَسْأَلُ مِنْكَ اِيَّاكَ Allah'ım seni senden istiyorum (Diğer Arapça ibareler)

³¹⁰⁷ اللّٰهُمَّ نَفْسِيْ فَايْتِنَا بِالسُّؤْرِ

³¹⁰⁸ Sana gelince hayır, Allah'a gelince o ne güzeldir. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁰⁹ Duanızda umum lafız kullanınız. Yani duanızı genel olarak söyleyiniz. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹¹⁰ عَيْنُ اللَّهِ نَاطِرَةٌ لِّبَنِيْنَا Allah'ın gözü bize bakıyor (gözetimindeyiz). (Diğer Arapça İbareler)

³¹¹¹ بَلَغْتَ الْمَكَانَ بُلُوغًا (Ulaşabileceği en zirve yere ulaştı. Diğer Arapça İbareler)

³¹¹² رَاحِمَانَ الرَّحْمَنِ تَوَازَى عَمَلُ التَّقْوَى Rahmān'ın cezbelerinden bir cezbedir, insanların ve cinlerin ibadetine denktir. (Diğer Arapça İbareler)

³¹¹² جُمُودُ الْعَيْنِ مِنْ قَسْوَةِ الْقَلْبِ وَقَسْوَةُ الْقَلْبِ مِنْ كَثْرَةِ الذُّنُوبِ وَكَثْرَةُ الذُّنُوبِ مِنْ نِسْيَانِ الْمَوْتِ وَنِسْيَانِ الْمَوْتِ مِنْ طُولِ الْأَمَلِ وَطُولُ الْأَمَلِ مِنْ حُبِّ الدُّنْيَا وَحُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ Gözün kuruluşu (yaş olmaması) kasavet-i kalptendir. Kasavet-i kalp (kalbin katılaşması) günahların çokluğundandır. Günahların çokluğu, ölümün unutulmasındandır. Ölümün unutulması, tül-i emeldendir (dünyaya ait isteklerinin çokluğundandır). Tül-i emelin sebebi, aşırı dünya sevgisindedir ve aşırı derecede dünya sevgisi, bütün günahların başıdır.

el-mecâzü kıantaratü'l-ıakıka³¹³¹ (M 183b), (İ 186b), (M 215a), (M 230b), (İ 124a)

el-mer'ıu yaııru bi-himmeti³¹³² (M 103b), (M 130a), (M 203b), (M 230a)

el-muıadderu kâınun³¹³³ (M 89a)

el-muıkletu ŐeĐmetu'l-ı ayni'l-letı tecme' u'l-beyâze ve's-sevâde³¹³⁴ (İ 151a)

el-mülükü taĥte'l-eıtmâri³¹³⁵ (M 177a), (İ 187b)

el-ı aklı ı ıkâlu'l-mer'ıi³¹³⁶ (M 7b), (M 91a)

el-ı âlimi merâyâ'l-ıakıka³¹³⁷ (M 257b)

el-ı ârifi tayyâr ve ez-zâhidi seyyâr³¹³⁸ (M 252a)

el-ı ârifu yekfıhu'l-ı işareti v'ellezi fehum lehu'l-beŐareti³¹³⁹ (M 341b)

el-ı avâm ke'l-hevâm³¹⁴⁰ (M 355b)

el-ı ibreti bi'l-ıĥâtimeti³¹⁴¹ (M 279b)

el-ı iyâzu bi'llâh³¹⁴² (M 13a), (M 350a), (M 369b), (M 55a), (M 188b)

el-valâ'u ve'l-belâ'u tev'a mâni³¹⁴³ (M 62a)

emseytü Kürdiyyen ve aŐbaĥtu Arabiyyen³¹⁴⁴ (M 175a)

enâ naĥkümü bi'z-zâhiri³¹⁴⁵ (M 172a)

ene emleĥe men Yūsufe³¹⁴⁶ (M 248b)

ene'l-Ĥakı³¹⁴⁷ (M 161a)

³¹³⁰ Kalpler Allah'ın yeryüzündeki kaplarıdır. Allah katında en değerli kaplar en temiz olanlarıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³¹ Mecâz, hakikatın ölçüsüdür. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³² Kişi gayreti ile uıar. (Diğer Arapça İbâreler) Hz. Alı'ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda Şu Şekilde geımekteDir: المرء يطير بهمة كَمَا يطير الطائر بجناحيه Kuşun kanadıyla uıması gibi kişi de azmiyle (gayret) uıar.

³¹³³ Mukadder olan, vaki olacaktır.

³¹³⁴ (المقلنة) شحمة العين التي تجمع النياض والسواد el-muılatü kelimesinin anlamı Sıhâh-ı Muhtâr adlı sözlükten hareketle verilmiştir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³⁵ Asıl krallar eski elbiseleri giyenlerdir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³⁶ Akıl insanın yularıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³⁷ Dünya gerıeğinin aynasıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³⁸ Arif tayyâr, zâhid seyyârdır. Arif uıan zahid ise yürüyerek dolaşandır.

Bâyezîd-i Bistâmî.

³¹³⁹ Ârife bir söz ve işaret kâfidir. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁴⁰ Halk hayvan sürüsü gibidir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁴¹ İbret sona (duruma) göreDir. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁴² Allâha sığınırız. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁴³ Bağlılık/dostluk ve bela ikizdir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁴⁴ Kürt olarak akşamladım Arap olarak sabahladım. Ebû'l-Vefâ-i Bagdâdî.

³¹⁴⁵ Biz zâhire göre hükmederiz. (Diğer Arapça İbâreler).

³¹⁴⁶ Ben Yusuf'tan daha güzelim. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁴⁷ Ben Hakk'ım. (Diğer Arapça İbâreler)

en-naşihātu sehlün ve'l-müşkilu kabūluhā³¹⁴⁸ (M 56a)

en-nefsü cevherün nūrāniyyun yete' alleku bi'l-bedeni ta'alluķe'l-işki bi'l-ma'şūki³¹⁴⁹ (İ 192a)

en-nefsü hiye's-şanemu'l-ekberu³¹⁵⁰ (M.126b), (M.233b), (M.241a), (M 291a), (M 308a), (İ 147b)

er-refīku şümme't-ṭarīki³¹⁵¹ (M 3b), (M 342a), (İ 14b), (İ 117a)

er-rızķu ale'l-mevlā³¹⁵² (İ 171b)

er-rızķu 'ala'llāhi³¹⁵³ (İ 207a)

eş-şoḥbete mü'eşşerete³¹⁵⁴ (M 179b), (M 346b)

eş-şi' ru kelāmün fe-ḥasenühu ḥasenun ve ḳabīḥuhu ḳabīḥun³¹⁵⁵ (M 284b)

eş-şöhretü āfetün³¹⁵⁶ (İ 156a)

eṭ-ṭuruķu ila'llāhi bi-'adedi enfāsi'l-ḥalā'iki³¹⁵⁷ (M 77b)

eṭ-ṭuruķu ila'llāhi te'alā bi-'adedi enfāsi'l-ḥalā'iki³¹⁵⁸ (İ 146b)

eyne'r-rabbü'l-celīli ve eyne'l-'abdü'z-zelīli³¹⁵⁹ (M 112a), (M 165a), (M 297b), (M 376b)

eżheru mine's-şems³¹⁶⁰ (M 149a)

fevvedtü emrī ila'llāh³¹⁶¹ (M 365b)

fi't-te'ḥīri āfātün³¹⁶² (M 314a)

ḥalaķa'llāhu'l-'aynu fi 'ale'l-beden keḥārisü'l-bustāni³¹⁶³ (M 293a)

³¹⁴⁸ النصيحة سهل والمشكل قبولها Nasihat etmek kolaydır, müşkil olan onu kabül etmektir. (Diğer Arapça İbâreler). Bu söz İmâm Gazâlî'ye âit olarak gösterilmektedir. Ancak kesin olarak sözün âidiyeti tespit edilememiştir.

³¹⁴⁹ النفس جوهر نوراني يتعلق بالبدن يتعلق العشق بالمعشوق Nefis, nurani bir cevherdir. Aşkın maşuka taalluk ettiği gibi bedene taalluk eder. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵⁰ النفس هي الصنم الأكبر Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵¹ الرقيق ثم الطريق Önce arkadaş, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁵² الرزق علي المولي Rızık Mevlâ'nın üzerinedir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵³ الرزق على الله (Diğer Arapça İbâreler), Rızık Allâh'mn üzerinedir.

³¹⁵⁴ الصحبة مؤثرة (Diğer Arapça İbâreler), Dostluk etkilidir.

³¹⁵⁵ الشعر كلام؛ فحسنه حسن، وقبيحه قبيح Şiir sözdür. Güzeli güzeldir. Kötüsü kötüdür. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵⁶ شهرة آفة Şöhret âfettir. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁵⁷ الطريق إلى الله بعدد أنفاس الخلائق Allâh'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri sayısındadır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁵⁸ الطريق إلى الله تعالى بعدد أنفاس الخلائق Allâh'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri sayısındadır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵⁹ ابن الرب الجليل و ابن العبد الدليل Celil olan Rabb nerede zelil olan kul nerede? (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁰ اظهر من الشمس Güneşten daha zâhir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶¹ فتوضت أمرى إلى الله Ben işimi Allâh'a havale ediyorum. (Diğer Arapça İbâreler) Kaynaklarda duâ olarak geçen bu cümlemin aslı Mü'min Sûresi'nde şu şekildedir: وَأَفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ ve *üfevvidu emri ila'llāh*: Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir. (Kur'ân, Mü'min, 40/44).

³¹⁶² التآجير آفات Ertelemelerde afetler (musibetler) vardır. (Kelâm-ı Kibâr)

ḥasbī min su'ālī 'ilmühu bi-ḥālī³¹⁶⁴ (İ 167a)
 ḥasene'l-ḥalkı ve'l-ḥuluḳı³¹⁶⁵ (İ 206a)
 ḥayyun ve lā-yemütu³¹⁶⁶ (M 155b)
 hazā kelāme men fe-inne lehu ḥalāvetühü keḥelāveti'l-ʿaseli³¹⁶⁷ (M 362b)
 hazā tilāveti'l-Ḳur'āni fe-eyne'l-bükā'ü³¹⁶⁸ (İ 152a) (M 375b)
 hemme's-sa'idi āḥirrethu ve hemmü's-şaqıyi dünyā³¹⁶⁹ (İ 22a)
 ilhāmü'l-veliyyi ke-veḥyi'n-nebiyyi³¹⁷⁰ (M 135a)
 imātetü'n-nefsi ihyā'ihā³¹⁷¹ (M 91a)
 inna'llāhe yuḥibbu aninü'l-müznibine ve ilḥāhu'l-muliḥḥine³¹⁷² (M 43b)
 inna'llāhe yuḥibbu ilḥāmu'l-muliḥḥine ve eninü'l-müznibine³¹⁷³ (İ 214b)
 inne'd-dehri ḳad fesede ve inne's-sūḳa ḳad kesede³¹⁷⁴ (İ 2b)
 inne'l-meyyitü kālḡarīḳi'l-yetegavveşü³¹⁷⁵ (İ 23b)
 intizāru's-şalāt mine's-şalāt³¹⁷⁶ (M 121a)
 'izzü'd-dünyā bi'l-māli ve 'izzü'l-āḥireti bi'l-a'māli³¹⁷⁷ (M 59a)
 ḳad merre yevmāni ve hazā's-şālī³¹⁷⁸ (İ 166b)
 ḳalbü'l-mü'mini kālmerrāti izā şuḳile tecellī rabbehu fihi³¹⁷⁹ (M 328a)

³¹⁶³ خلق الله العين في اعلى البدن كحارس البستان Allah cc gözü bahçe bekçisi gibi bedeninin en üst bölgesinde yaratmıştır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁶⁴ حسبي من سؤالي علمه بحالي (Allah'ım!) Senin hâlimi bilmen, senden istemekten yeter, yeter, yeter bana. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁵ حسن الخلق، والخلق Yaratılış güzel ahlakıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁶ حي ولا يموت Hiç ölmeyecek olan gerçek hayat sahibidir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁷ هذا كلام من فإن له خلاوته كخلاوة العسل Bu kimin sözüdür? Çünkü bu söz için balın tatlılığı gibi bir tatlılık vardır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁸ هذا تلاوة القرآن فاين اليكاه Kur'an tilaveti budur. Peki, ağlamak nerededir? (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁶⁹ هم السعيد آخرته وهم الشقي ذنياه Said (bahtiyar) kişinin derdi ahiretidir. Şâki (kötü) kişinin derdi ise dünyasıdır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁷⁰ Velinin ilhamı peygamberin vahyi gibidir. (Diğer Arapça İbâreler).

³¹⁷¹ إماتة النفس إحيائها Nefsin ölümü onun ihyasıdır. (Diğer Arapça İbâreler).

³¹⁷² إن الله يحب أتين المذنبين و إتح الملتين Allah, günahını anlayıp pişman olan günahkar kulunu sever. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁷³ إن الله يحب إتح الملتين و أتين المذنبين Allah, günahını anlayıp pişman olan günahkar kulunu sever. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁷⁴ إن الدهر قد فسد و إن السوق قد كسد Şüphesiz zaman bozulmuş ve Pazar da durgunlaşmıştır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁷⁵ إن الميت كالعريق اليتيم Ölü, boğulmak üzere olup imdat isteyen kişi gibidir.

³¹⁷⁶ انتظر الصلوة من الصلوة Namaz (itibariyle) namazı bekliyorum. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁷⁷ عز الدنيا بالمال و عز الآخرة بالأعمال Dünyadaki izzet mâl ile, ahiretteki izzet ise âmel ile. (Kelâm-ı Kibâr) Bu söz Hz. Ömer'e atfedilmektedir.

³¹⁷⁸ قد مر يومان وهذا التالي İki gün oldu, bu da üçüncüsü. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁷⁹ قلب المؤمن كالمرآة إذا صوّلت تجلى ربه فيه Müminin kalbi ayna gibidir. Parlatıldığında, cila vurulduğunda rabbi orada tecelli eder. (Kelâm-ı Kibâr)

ķāle'l-cidāru li'l-veded lime teŕuķķuni ķāle sel men yeduķķunī fe-innellezī
verā'ī mā ĥallānī verā'ī³¹⁸⁰ (M 78a)

kāne yevmun ķiyāmeti³¹⁸¹ (M 170a)

kāne Yūsufu ebyāze minni ve ene emleĥu minhu³¹⁸² (İ 188b)

ķaŕeme'ŕ-ŕey'e keserehu min ġayri an yebīne ķaŕame'ŕ-ŕey'e keserehu ĥattā
yebīne³¹⁸³ (İ 15b)

kel-meyyiti lil-ġassāl³¹⁸⁴ (M 91b)

kem min 'aķabātin³¹⁸⁵ (İ 125a)

kerrema'llāhu vechehu³¹⁸⁶ (M 371a)

keyfe mā ettefeķ³¹⁸⁷ (M 192b)

keyfe yekūnu hazā ve lem lā yecūzū an kezā³¹⁸⁸ (M 337b)

ķiyetü'l-mer' mā yuĥsinuhu³¹⁸⁹ (M 104a)

küllü merrin devā'ün³¹⁹⁰ (İ 179a)

lā birre min kitmāni't-tā'āt iz bihā türcā en-necāt³¹⁹¹ (M 95b)

lā es'alü minke illā iyyāke³¹⁹² (İ 176b)

lā ĥayre fi's-serefi velā serefe fi'l-ĥayri³¹⁹³ (İ 10b)

lā ilāhe illa'llāh³¹⁹⁴ (İ 191b)

lā ilāhe illa'llāhu Muĥammedün Resūlullāh³¹⁹⁵ (M 84a)

³¹⁸⁰ قال الجدار للوئد: لم تشقني؟، قال: سل من يدقني فإن الذي ورائي ماخلأني ورائي Duvar çiviye "Neden bana zahmet veriyorsun?" dedi. Çivi, "Beni çakana yani arkamdakine bak" dedi. (Diğer Arapça İbareler-Atasözü)

³¹⁸¹ كان يوم قيامه Kıyamet günü gibiydi. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁸² كان يوسف أبيض مني وأنا أملح منه Yusuf benden daha beyazdı ama ben ondan daha güzeldim. (Diğer Arapça İbareler) Bu söz (Hadis) olarak da nakledilmektedir. "أخي يوسف أصبح مني وأنا أملح منه" "Kardeşim Yusuf, benden sabih "güzel"; ben ondan melihim "sevimliyim".

³¹⁸³ Bir şeyi ikiye bölmeden kırdı. Bir şeyi birbirinden ayıracak şekilde kırdı. (Diğer Arapça İbareler).

³¹⁸⁴ كالميت للغسال Gassālın (ölü yıkayıcının) (elindeki) ölü gibi. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁸⁵ Nice nice engeller. (Diğer Arapça İbareler).

³¹⁸⁶ كرم الله وجهه Allāh vechini mükerrerem kılsın. (Kelām-ı Kibâr) Bu söz, Hz. Ali hiç putlara secde ve ibâdet etmediği ve çocukluğundan itibâren Allāh'a secde ettiğinden, onun ismi anıldığında Hz. Ali'ye hürmeten söylenen bir sözdür.

³¹⁸⁷ كيف ما اتفق Nasıl tesadüf ederse, rast gele. (Diğer Arapça İbareler).

³¹⁸⁸ كيف يكون هذا ولم لا يجوز أن كزا (Kelām-ı Kibâr).

³¹⁸⁹ قيمة المرء ما يحسنه Kişinin değeri, işindeki ihsanıyla ölçülür. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁹⁰ كل مر دواء Her acı olan dermandır. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁹¹ İbadetleri gizlemekte bir hayır yoktur. Çünkü onunla kurtuluş umulur. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁹² لا أسأل منك إلا إياك Senden yalnızca seni istiyorum. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁹³ لا خير في السرف، ولا سرف في الخير İsrâfta hayır, hayırda isrâf yoktur. (Kelām-ı Kibâr) Bu cümle İmâm Azâm'a atf edildiği gibi hadis olarak da gösterilmektedir.

³¹⁹⁴ لا إله إلا الله Allāhtan başka ilâh yoktur.

lā tenzuru ilā evvelü'd-dünyā ve enzere ilā āhirehā³¹⁹⁶ (M 266b)
lā yemlike'l-ḳalbi illa'llāh³¹⁹⁷ (M 186a)
lā yezi'l-mā'e naḳṣen fi'l-ḥacer³¹⁹⁸ (M 29b)
lā yüşbiḥu şey'en³¹⁹⁹ (M 166a)
lebbeyke³²⁰⁰ (M 325b)
lem lā yekünü kezā nizā' i ve keyfe yekünü kezālike³²⁰¹ (İ 160a)
len yelice meleküte's-semāvāti ve'l-arḍi lem yüled merreteyni³²⁰² (İ 115b)
lev 'alime'l-mülükü mā naḥnu fihi leḥārebünā bi's-süyüfi³²⁰³ (M 60a)
levḥaşa'llāh : lā evḥaşa'llāh³²⁰⁴ (İ 120a)
levlā'l-ḥumḳā le-ḥarrabeti'd-dünyā³²⁰⁵ (M 358b)
levle'l-mürebbi lemā 'araftü Rabbi³²⁰⁶ (M 243b), (M 367a)
leyse fi'd-dāri ḡayruhu deyyār³²⁰⁷ (İ 117b)
li-ḥumūme'l-'ulemā'i mesmūmetün³²⁰⁸ (İ 140a)
lime lā tes'alhu³²⁰⁹ (İ 167a)
mā lā yudreku küllühu lā yütrelu küllühu³²¹⁰ (M 320b)
mā min 'amelin illā vefiḥi şā'ibetün mine'r-riyā³²¹¹ (M 105b), (M 172b), (İ 20a)

³¹⁹⁵ Allāh'tan başka ilāh yoktur, Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. (Kelime-i Tevhîd)

³¹⁹⁶ لا تَنْظُرُ إِلَى أَوَّلِ الدُّنْيَا وَتَنْظُرُ إِلَى آخِرِهَا Dünyanın başına değil de sonuna bak. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁹⁷ لا يملك القلب الا الله Kalbin içinde Allah'tan başkası yoktur.

³¹⁹⁸ لا يزيل الماء نقشا في الحجر ... بل يزيل النقش في وجه الورق Su taşta bulunan nakışı yok edemez. Bilakis yaprağın üzerinde bulunan kakışı yok eder. (Diğer Arapça İbareler) Rûhu'l-Beyân, 7. Cüz, s. 156.

³¹⁹⁹ لا يشبه شيء Hiçbir şeye benzemez. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁰⁰ Emrindeyim hizmetindeyim. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁰¹ لم لا يكون كذا نزاعي وكيف يكون كذلك (Kelâm-ı Kibâr)

³²⁰² لَنْ يَلِجَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَمْ يُولَدْ مَرَّتَيْنِ Hz. İsa (a.s). iki defa doğmayan kişi yeryüzü ve gökyüzü krallığına giremez. Birincisi normal doğum ikincisi de nefsi kötülüklerden iyiliklere doğum.

³²⁰³ لَوْ عَلِمَ الْمَلُوكُ مَا نَحْنُ فِيهِ لَخَارِبُونَا بِالسُّيُوفِ Krallar içinde bulunduğumuz durumdan haberdar olsalardı kılıçlar ile bizlere savaş açarlardı. (Kelâm-ı Kibâr), Hasan el-Basrî'ye atfedilen bir sözdür.

³²⁰⁴ لا أوحش الله : لا أوحش الله Allāh uzak etmesin, Allāh vahşet vermesin manâsınadır. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁰⁵ لَوْلَا الْحَمَقَى لَخَرَبَتِ الدُّنْيَا Ahmaklar olmasaydı , dünya harap olmuştu. (Kelâm-ı Kibâr)

³²⁰⁶ لَوْلَا الْمَرْبِي لَمَا عَرَفْتُ رَبِّي Benim mürebim (mürşidim) olmasaydı, Rabbime ârif olamazdım. (Kelâm-ı Kibâr),

³²⁰⁷ غَيْرُهُ دِيَارٍ عِوَاذِ اللَّهِ Evimin içindeki ev sahibinden başkası değildir. (Kelâm-ı Kibâr) Bu ifade Nesîmî'nin bir şiirinde de yer almaktadır: Hüseyin Ayan, **Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanı'nın Tenkitli Metni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002, c. I, s. 158, K.2/15:

'İşk u ma'sûk u 'aşîk oldu yâr

Leyse fi'd-dāri ḡayruhu deyyār

³²⁰⁸ لِحُمُومِ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ Âlimlerin etleri zehirlidir. Demek ki onları gıybet eder ölür. (Kelâm-ı Kibâr)

³²⁰⁹ لِمَ لَا تَسْأَلُهُ Neçden O'na sormuyorsun? (Diğer Arapça İbareler)

³²¹⁰ مَا لَا يُدْرِكُ كَلْمَهُ لَا يُتْرَكُ كَلْمُهُ Tamamı idrâk edilemeyen bir şeyin tamamı terk edilemez. (Kelâm-ı Kibâr)

mażā mā mażā³²¹² (M 94a), (M 133b), (M 336b)
 mażā mā mażā ve'steva'l-vudde beynenā³²¹³ (M 377a)
 men ḥadime ḥudime³²¹⁴ (M 52a)
 men ḥāfe şeķāvetü'd-dünyā mā ektesebe sa' ādetü'l- 'uķbā³²¹⁵ (İ 129b)
 men ḳara' e'l-bābe ve lecce ve lece³²¹⁶ (M 283a) (M 325a)
 men ḳara' e'l-bābe ve lecce velece ve men ṭalebe ve cedde vecede³²¹⁷ (M 30a)
 men keşüre ni' amü'llāhi 'aleyhi keşüre ihtiyācü'n-nāsi ileyhi³²¹⁸ (M 212b)
 men lā şeyḥe lehu fe'ş-şeyṭānü şeyḥuhu³²¹⁹ (İ 166a)
 men lā virde lehu lā vāride lehu³²²⁰ (M 60a) (M 151)
 men lā ya' rifu illā bi-şoḥbeti şeyḥi mürşid ve üstādı kāmīl³²²¹ (İ 154a)
 men lem yemlik 'aynehu lem yemlik ḳalbehu³²²² (M 188a)
 men lem yenfe' uke laḫḫahu lem yenfe' uke lafḫahu³²²³ (İ 171b) (M 187a)
 men lem yezuḳ lem ya' rif³²²⁴ (M 213b)
 men 'allemenī ḥarfen fe-ḳad şayyerenī 'abden³²²⁵ (M 258a)
 men ṭalebe mā lem yuḥleḳ et'abe nefsehu ve lem yurzaḳ³²²⁶ (M 7b)
 men ṭalebe ve cedde vecede ve men ḳara' e bāben ve lecce velece³²²⁷ (M 365a)

³²¹¹ ما من عمل الا وفيه شايبه من الريا Hiçbir amel yoktur ki onda riyadan bir şey bulunmasın. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹² ماضى ما مضى Olan oldu, geçen geçti. (Diğer Arapça İbâreler).

³²¹³ ماضى ما مضى واستوى الود بيننا Geçen geçti ve muhabbet aramıza yerleşti. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹⁴ من خدم خدم Hizmet edene hizmet edilir. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹⁵ من خاف شقاوة الدنيا ما اكتسب سعادة العقبى Dünyanın kötülüğünden korkan kişi ahiret saadetini elde edemez. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹⁶ من قرع الباب ولج ولج Hz. Ali. Kapıyı çalan ve ısrarcı olan içeri girer.

³²¹⁷ من قرع الباب ولج ولج و من طلب و جد و جد Bir kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Bir kapıyı da ciddi çalana elbet kapı açılır. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹⁸ من كثر نعم الله عليه كثر احتياج الناس اليه Allah'ın kime nimetleri artarsa insanları da ona ihtiyacı artar. (Diğer Arapça İbâreler).

³²¹⁹ من لا شيخ له فالشيطان شيخه Şeyhi olmayanın şeyhi şeytândır. Bayezid-i Bistâmî ve Cüneyd-i Bağdâdî'ye atfedilen bir sözdür.

³²²⁰ من لا ورد له لا ورد له Virdi olmayan kişinin kazancı da olmaz. (Diğer Arapça İbâreler)

³²²¹ لا يعرف الا بصحبة شيخ مرشد و استاد كامل Bir mürşid ve kâmil bir üstâdın sohbeti olmadan hiçbir şey bilmeyen kişi... (Diğer Arapça İbâreler).

³²²² من لم يملك عينه لم يملك قلبه Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz. (Diğer Arapça İbâreler)

³²²³ من لم يفعلك لحظه لم يفعلك لفظه Bakışı sana fayda vermeyen kişinin sözü de sana fayda vermez. (Kelâm-ı Kibâr)

³²²⁴ من لم يثق لم يعرف Tatmayan bilmez. (Diğer Arapça İbâreler)

³²²⁵ من علمني حرفاً فقد صيرني عبداً Bana bir harf öğreten beni kendisine köle yapar. Hz. Ali.

³²²⁶ من طلب ما لم يخلق اتعب نفسه و لم يرزق Yararılmamış olanı talep eden kişi kendisini yorar ama onu bulamaz. (Diğer Arapça İbâreler). Cafer es-Sâdık.

³²²⁷ من قرع الباب ولج ولج و جد و جد و من طلب و جد و جد Bir kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Bir kapıyı da ciddi çalana elbet kapı açılır. (Kelâm-ı Kibâr)

menlāşeyḥe lehu fe'ş-şeytānū şeyḥuhu³²²⁸ (M 3b)
muḥrizu memālike'l-ekāsirete bi'l-ırsı ve'l-istiḥkākē cemāle'd-dünyā ve'd-dīni
ebū İshāke³²²⁹ (İ 203a)
müşāhedetü'l-ebrār beyne't-tecellī ve'l-istitār³²³⁰ (İ 198b)
ne' ūzū bi'llāh min-kaḥrihi ve celālihi³²³¹ (M 35b)
ne' ūzū bi'llāhi min şerrihi³²³² (M 362b), (M 246a)
ne' ūzū bi'llāhi'l-ḥāfiẓ min-zalike ihfāznā yā ḥafīẓ 'ani'l-mehālik³²³³ (M 2a)
nūrū'l-kaḥri müstefādün mine'ş-şemsi³²³⁴ (M 243b)
raḥima'llāhu emren 'arefe kaḍrehu ve lem yete' adde şavrehu³²³⁵ (İ 112a)
ricāū'l-cennete bil-'amel nev' mine'l-cünün³²³⁶ (M 62a)
semi'allāhü limen ḥamide³²³⁷ (M 249b)
senetü'l-vaşli senete ve senetü'l-hicr seneti³²³⁸ (M 78b), (İ 146a)
sıru'z-zātī lā-ya' rifu illā hüve ve hüve maşūnun 'ani'l-ağyār ve meknūnün
'ani'l-uḫūl ve'l-ebşār te'ālā şānuhu ve aẓume sulṭānuh³²³⁹ (M 187b)
silāḥu'z-zu' efāi'ş-şikāyetü³²⁴⁰ (M 127a)
şubḥāne Rabbiye'l-'alā³²⁴¹ (M 130b)
şubḥāne men eşteddet niḳmetihi'l-adā'ihı fi-sa'ati fi-raḥmetühü ve şubḥāne
menettese'at raḥmetühü'l-evliyā'ihı fi-şiddeti niḳmetihi³²⁴² (M 134a)

³²²⁸ Hem Bayezid-i Bistāmîhem de Cüneyd-i Bağdâdî hazretlerine atfedilen bir sözdür. Mânâ: Şeyhi olmayanın şeyhi şeytândır.

³²²⁹ محرز ممالك الاكاسرة بالارث والاستحقاق جمال الدنيا و الدين أبو اسحاق yoluyla elde edilir. Din ve dünya güzelliği Ebu İshak. (Diğer Arapça İbâreler).

³²³⁰ إظهار مشاهدته الأبرار بين التجلى والإستتار İyilerin müşahedesi ortaya çıkmak ve gizlenmek arasındadır. (Kelâm-ı Kibâr),

³²³¹ نعوذ بالله من قهره و جلاليه Kahrından ve celâlınden Allâh korusun! (Diğer Arapça İbâreler).

³²³² نعوذ بالله من شره Şerrinden Allâh'a sığınırız. (Diğer Arapça İbâreler)

³²³³ نعوذ بالله الحافظ من ذلك اخفظنا يا حفيظ عن المهالك Bundan koruyucu olan Allah'a sığınırız, ey koruyucu olan Allah bizi helak edici şeylerden korusun. (Diğer Arapça İbâreler).

³²³⁴ نور القمر مُستفاد من الشمس Kamerin nûrı şemsin tecellisindedir. (Diğer Arapça İbâreler)

³²³⁵ رَجِمَ اللهُ أَمْرًا عَرَفَ قَدْرَهُ وَلَمْ يَتَعَدَّ طَوْرَهُ Hz. Âlî. Allah o kimseye merhamet etsin ki kaderini bilir fakat tavrını düzeltmez. Değerini bilip de sınırını aşmayan kişiye Allah merhamet etsin.

³²³⁶ رجاء الجنة بلا عمل نوع من الجنون Amel olmadan cenneti ummak bir çeşit deliliktir. (Diğer Arapça İbâreler)

³²³⁷ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ Allahü teâlâ, kendisine hamd eden kimsenin hamdini (övgüsünü) işitir. (Diğer Arapça İbâreler)

³²³⁸ سنة الوصل سنة وسنة الهجر سنة Vuslat yılı bir, ayrılık yılı da bir yıldır. (Diğer Arapça İbâreler).

³²³⁹ سر الذات لا يعرفه الا هو و هو مصون عن الاغيار و مكون عن العقول والابصار تعالي شأنه و عظم سلطانه Zatin sırrını ancak O bilir, O başkalarından korunmuştur, akıl ve gözler de O'nu idrak edemez, O'nun şanı yücedir ve hükümranlığı büyüktür. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁴⁰ سلاح الصغفاء الشكاية Zayıfların silahı şikayettir. (Diğer Arapça İbâreler)

³²⁴¹ سبحان ربي الأعلى Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim (Diğer Arapça İbâreler).

şāme'l-berka nazare ilā şehābetihi ayne tumtıru Muhtarū'ş-Şihāh³²⁴³ (İ 18b)
 şey'en li'llāh³²⁴⁴ (İ 122a)
 tağyīru'ş-şekli li-ecli'l-ekl³²⁴⁵ (M 111b), (M.258b), (İ 67 b), (İ 76a), (İ 90b), (İ
 93b), (İ 103b)
 taqiyyu naqiyyu ilā yevmi'l-ķıyāmeti fehüve āli³²⁴⁶ (İ 137b)
 terke'd-dünyā li'd-dünyā men-ceme'a'd-dünyā³²⁴⁷ (M 111b)
 tetihā ihyā'ihā³²⁴⁸ (M 117b)
 tūbā li-men tereke'd-dünyā kable an tetrükehu³²⁴⁹ (M 332b)
 uhūdi hünne ve rīha'ş-şabā sivā'i³²⁵⁰ (M 165b)
 'uluvvu'l-himmeti mine'l-īmān³²⁵¹ (M 32b), (M 177b), (M 237a)
 va'llāhu a'lem bi'ş-şavāb³²⁵² (M 9b)
 va' adü'l-kerīmi deynün³²⁵³ (İ 67b), (İ 197b)
 ve hüve aḥkemü'l-ḥākimīn³²⁵⁴ (M 35a)
 ve işnāni yā Resūlullāh³²⁵⁵ (M 87b)
 ve me'l-iḥsānü ilā bi't-tamāmi³²⁵⁶ (İ 201a)
 ve şādıķu'l-va'di'l-emīnu³²⁵⁷ (M 248b)
 ve'l-mevtü nevmun şaķīlun³²⁵⁸ (İ 170b)

³²⁴² Rahmetinin genişliğinde düşmanlarına azabı şiddetli olan ve azabının şiddetinde dostlarına rahmeti bol olan Allah'ı tenzih ederim. Hz. Ali

³²⁴³ Şimşeklere umut bağlayarak nerede yağmur yağdıracak diye bulutlara baktı. Muhtarū's-Sihāh. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁴⁴ Şeynā Allāh için bir şey. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁴⁵ Yemek için şeklin değişmesi... (Diğer Arapça İbareler)

³²⁴⁶ O kıyamet gününe kadar temiz ve takvalıdır. O benim ailemdir. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁴⁷ Dünya için çalışan dünyayı dünya için terk etmiştir.

³²⁴⁸ Onu canlandırdı. (Diğer Arapça İbareler).

³²⁴⁹ “Ne mutlu o kimseye ki dünya onu terk etmeden önce o dünyayı terk eder.” İfadenin devamı şu şekildedir: Kabre girmeden önce kabrini hazırlar. Rabbinin huzuruna varmadan önce Rabbinin razı eder. (Kelâm-ı Kibâr) Yahyâ b. Muaz.

³²⁵⁰ Sabâ rüzgarıyla onların sözleri aynıdır. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵¹ Himmetin yüceliği imândandır.

³²⁵² En doğrusunu Allāh bilir, Allāh doğruyu en iyi bilendir. (Diğer Arapça İbareler).

³²⁵³ Cömerdin sözü borçtur. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁴ O, hâkimler hâkimidir. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁵ İki de mi ya Resulallah? (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁶ İyilik ancak tam olunca makbuldür. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁷ Emîn ve sözünün eri olan. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁸ Ölüm ağır bir uykudur. (Kelâm-ı Kibâr)

ve'l-‘acūzü’l-mer’atü’l-kebīretü ve lā tekūl ‘acūzetün ve'l-‘āmmetü
teķülühü³²⁵⁹ (M 46a)

ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfızıhi bi-ta‘līmi lāfızıhi kemā-fī-levḥi maḥfūzıhi ve ‘alā-
şahıbihi ve ālihi’l-maḥzūzıne bi-rumūzıhi ve melḥūzıhi³²⁶⁰ (M 1b)

ve’ş-şalātu ‘alā-resūlinā ve seyyidinā³²⁶¹ (M 42b)

velā yekun fī ḳalbıke ḥaracun mimmā ḳālū³²⁶² (M 249b)

yeḳtażı zātuhü vüçüdehu³²⁶³ (M 113a), (M 145b)

yesüdü’l-mer’u ḳavmehu bi’l-iḥsāni ileyhim³²⁶⁴ (İ 24a)

zāhirun fī-nefsıhi ve muḫhirun li-ġayrihi³²⁶⁵ (M 68b)

³²⁵⁹ وَالْعَجُورُ الْمَرْأَةُ الْكَبِيرَةُ وَلَا تَقُولُ عَجُورَةً وَالْعَامَّةُ تَقُولُهُ Acuz kelimesi kocakarı, yaşlı kadın demektir. Acûze şeklide telaffuz edilmez fakat avâm bu şekilde kullanır. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁶⁰ Rahmet, والصلوة على حافظه بتعليم لافظه كما فى لوح محفوظه و على صحبه و آله المحفوظين برموزه و ملحوظه Levhü’l-Mahfûz’da olduğu gibi Kur’ân’ı telaffuz edenler ve koruyanların üzerine olsun. Ve yine salât O’nun sahâbesi ve ehline olsun. Onlar ki O’nun mülâhaza ve rumûzlarından pay sâhibidirler.

³²⁶¹ Hz. Peygamber’e ve âline salât olsun. (Diğer Arapça İbâreler)

³²⁶² Onların dediklerinden dolayı kalbinde bir sıkıntı olmasın. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁶³ Zatı varlığını gerektirir. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁶⁴ Kişi kavmine iyilik yaparak onlara başkan olur. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁶⁵ Kendinde görünür başkasını yansıtır. (Diğer Arapça İbâreler).

4.3. Nüsha İndeksi

I. CİLT NÜSHALAR

S.1	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
1.	Ali Emiri Millet Kütüphanesi	AEedb207/1	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(AE.1)	1. cilt	174	21	Başı ve sonu eksiktir.
2.	Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi	05 Gü 270	Sâlih bin Hasan	1192	(AB.1)	1. cilt	157	27	
3.	Ankara Üniversitesi Yazma Eserler Kataloğu	Mustafa Con a 126	Hasan bin Hüseyin	1125	(AÜ.1)	1. cilt	238	27	Hatime kısmı eksiktir.
4.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi	V2685	Şaban b. Hamza	971	(B.1)	1. cilt	380	21	
5.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B10613	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(B.2)	1. cilt	246	21	
6.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B18288	Muslihuddin el-Hatib	1048	(B.3)	1. cilt	357	21	
7.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5458	Belirtilmemiş	978	(B.4)	1. cilt	342	25	
8.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5701	Belirtilmemiş	1027	(B.5)	1. cilt	176	30	
9.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5778	Belirtilmemiş	977	(B.6)	1. cilt	315	19	
10.	Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Ms. Turk. E. 16	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(BO.1)	1. cilt	368	21	
11.	Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Ms. Turk. E. 25/1	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(BO.2)	1. cilt	113	21	Sondan eksiktir.
12.	Bursa İnebey Kütüphanesi, Haraçcıoğlu	985	Muhammed b. Şa'bân	1025	(Bİ.1)	1.cilt	258	21	
13.	Bursa İnebey Kütüphanesi, Orhan Camii	1193	İbn Şücâ Abdullâh	1039	(Bİ.2)	1. cilt	448	21	Baş kısmı eksiktir.
14.	Bursa İnebey Kütüphanesi, Genel	2182	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Bİ.3)	1. cilt	372	17	
15.	Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi	19 Hk 4663	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Ç.1)	1. cilt	99	19	Sondan eksiktir.

S.2	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
16.	Erzurum Kütüphanesi, Erzurum Yazmalar	192 : 20705	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(E.1)	1. cilt	123	19	Sondan eksiktir.
17.	Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Supplément turc 363	Belirtilmemiş	1033	(F.1)	1. cilt	198	25	
18.	Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Supplément turc 595	Murtaza Halife	Belirtilmemiş	(F.2)	1. cilt	359	29	
19.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar,	R 2073	Abdüzzaîf	1036	(G.1)	1. cilt	315	23	Baştan eksiktir.
20.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar,	R 2576	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(G.2)	1. cilt	350	19	
21.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	R 4129	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(G.3)	1. cilt	343	21	
22.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	R 470	Muhammed ibn Ahmed el- Arabî	1017	(G.4)	1. cilt	216	23	
23.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş	00473	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(H.1)	1. cilt	370	21	
24.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş	000474	Belirtilmemiş	1079	(H.2)	1. cilt	170	21	Baş kısmı eksiktir.
25.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hacı Selim Ağa	00959	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(H.3)	1. cilt	389	23	
26.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	FAR 00181	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.1)	1. cilt	286	27	
27.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY 00118	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.2)	1. cilt	205	27	
28.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY 00571	Belirtilmemiş	977	(İÜ.3)	1. cilt	322	17	Baş kısmı eksiktir.
29.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY 03018	Belirtilmemiş	978	(İÜ.4)	1. cilt	321	21	
30.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY 09713	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.5)	1. cilt	299	21	
31.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY00163	Rıdvan bin Abdülmennân	978	(İÜ.6)	1. cilt	320	21	
32.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY01561	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.7)	1. cilt	245	27	
33.	İBB, Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	Mc_Yz_K.000250	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İA.1)	1. cilt	178	23	

S.3	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
34.	İBB, Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	OE Yz 0582	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İA.2)	1. cilt	207	21	Sondan eksiktir.
35.	İBB, Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	Bel_Yz_K.000818	Ya'kub bin Hasan el-İstanbulî	1002	(İA.3)	1. cilt	277	25	
36.	İBB, Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	Bel_Yz_K.000820	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İA.4)	1. cilt	360	21	
37.	Kastamonu İl Halk Kütüphanesi	37 Hk 1082	Belirtilmemiş	1024	(KH.1)	1. cilt	277	23	
38.	Kastamonu İl Halk Kütüphanesi	37 Hk 1476	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(KH.2)	1. cilt	151	25	Baş ve son kısmı eksiktir.
39.	Kastamonu İl Halk Kütüphanesi	37 Hk 1201	Belirtilmemiş	967	(KH.3)	1. cilt	380	21	
40.	Kayseri Raşid Efendi	Raşid Efendi 1306	Mahmûd bin Osman bin Haznedâr	1029	(RE.1)	1. cilt	346	21	
41.	Kıbrıs II. Mahmud Kütüphanesi, II. Mahmud	184	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MK.1)	1. cilt	272	23	Baş ve sonu eksiktir.
42.	Kitâbhâne-i Âsitân-ı Kudsi Rızavî, Türkçe Yazmalar	7135	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(R)	1. cilt	88	17	Sondan eksiktir.
43.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi	42 Kon 3731	Muhammed b. el-Hac Mürüvvet	1036	(K.1)	1. cilt	337	21	Hatime kısmı eksiktir.
44.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi	Rodos1043	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(K.2)	1. cilt	221	25	
45.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi	Rodos 1096	Mustafa bin Muhammed el-Ganîvî	1085	(K.3)	1. cilt	334	21	
46.	Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi	42 Yu 528	Alâaddin İbn Mustafa Ağa	1065	(YA.1)	1. cilt	128	29	Mukaddime eksiktir.
47.	Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmet Asım Bey Koleksiyonu	34 Ma 452	Belirtilmemiş	1115	(KÖ.1)	1. cilt	378	21	
48.	Kütahya Vâhid Paşa Kütüphanesi, Vahid Paşa	608	Belirtilmemiş	973	(V.1)	1. cilt	332	19	
49.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 2664	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.1)	1. cilt	270	19	Baş ve son kısmı eksiktir.
50.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 2661	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.2)	1. cilt	234	25	Son kısmı eksiktir.
51.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 5138/1	Habîb bin el-Belgrâdî	1038	(MH.3)	1. cilt	207	23	

S.4	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
52.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 6469	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.4)	1. cilt	129	21	Sondan eksiktir.
53.	Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar	2525	Âhî İbn Tâceddîn	966	(MM.1)	1. cilt	380	21	
54.	Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar	2527	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MM.2)	1. cilt	83	25	Eserin sonu eksiktir.
55.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	7: 56838	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.1)	1. cilt	412	19	
56.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	S 4496: 58362	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.2)	1. cilt	87	13	Sonu eksiktir. Önceki bölümler de eksiktir.
57.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Talat 193: 56708	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.3)	1. cilt	282	23	
58.	Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu	06 Mil Yz A 6271	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.2)	1. cilt	190	21	Sondan eksiktir.
59.	Milli Kütüphane, Adana İl Halk Kütüphanesi	01 Hk 388	Molla Süleyman	Belirtilmemiş	(M.3)	1. cilt	160	19	Baştan eksiktir.
60.	Milli Kütüphane, Koleksiyon, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 746	Belirtilmemiş	994	(M.4)	1. cilt	323	21	
61.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 3523	Ahmed Mustafazâde	980	(M.5)	1. cilt	265	15	Eserin baş kısmı eksiktir.
62.	Milli Kütüphane, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 4623	İbrahim ibn Ahmed	1003	(M.6)	1. cilt	310	23	Hatime kısmı eksiktir.
63.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 5465	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.7)	1. cilt	147	28	Mukaddime kısmı eksiktir.
64.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 3096	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.8)	1. cilt	157	19	Nüsha sondan eksiktir.
65.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 8396	Belirtilmemiş	965	(M)	1. cilt	377	21	Okumaya esas alınan nüshadır.
66.	Milli Kütüphane	18 Hk 415	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.9)	1. cilt	300	Karma	
67.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 9603	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.10)	1. cilt	241	17	Başı ve sonu eksik.
68.	Milli Kütüphane Nevşehir Gülşehir Karavezir İHK	50 Gül-Kara 159	Ali ibn Sinân	1032	(M.11)	1. cilt	313	19	
69.	Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi	003962	Zâhid b. Muhammed	1005	(N.1)	1. cilt	388	33	Sürûrî ve Şem'î şerhi bir aradadır.

S.5	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
70.	Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmalar, New Series Ottoman Turkish Texts	1623	Monla İbrahim bin el-Hâc Muhammed	1164 Antakya	(P.1)	1. cilt	148	23	Sonu eksiktir.
71.	Süleymaniye Kütüphanesi, Atıf Efendi Eki	000267	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.1)	1. cilt	78	31	Sondan eksiktir.
72.	Süleymaniye Kütüphanesi, Darülmüşnevi	000431	Rıdvan ibn Abduddeyyân	979	(S..2)	1. cilt	279	25	
73.	Süleymaniye Kütüphanesi, Hafid Efendi	000367	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.3)	1. cilt	285	21	
74.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi	000716-001	Belirtilmemiş	1038	(S.4)	1. cilt	290	23	Baş kısmı eksiktir.
75.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi	000717-001	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.5)	1. cilt	274	25	
76.	Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir	000616	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.6)	1. cilt	185	19	Sondan eksiktir.
77.	Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa	000797	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.7)	1. cilt	162	19	Sondan eksiktir.
78.	Süleymaniye Kütüphanesi, Mehmed Ağa Cami	000148	Muhammed el-Bosnevî	975	(S.8)	1. cilt	398	19	
79.	Süleymaniye Kütüphanesi, Özel Katalog	00746	Belirtilmemiş	1051	(S.9)	1. cilt	112	19	Sondan eksiktir.
80.	Süleymaniye Kütüphanesi, Serez	002675	Belirtilmemiş	965	(S.10)	1. cilt	314	17	2676 numaralı nüsha, 2675'in bittiği yerden başlamaktadır ve diğerinin devamıdır.
81.	Süleymaniye Kütüphanesi, Serez	02676	Belirtilmemiş	965	(S.11)	1. cilt	314	17	
82.	Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar	000571	Belirtilmemiş	1001	(S.12)	1. cilt	291	Karma	
83.	Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar	002639	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.13)	1. cilt	281	21	
84.	Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar	004252	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.14)	1. cilt	267	24	Sondan eksiktir.
85.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2665/1	Belirtilmemiş	995	(T.1)	1. cilt	316	21	
86.	Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi	511	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(YK.1)	1. cilt	351	21	

S.6	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
87.	Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi, Zeytinoğlu Koleksiyonu	43 Ze 349	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Z.1)	1. cilt	270	25	Baştan eksiktir.
88.	Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi, Zeytinoğlu Koleksiyonu	43 Ze 353	Belirtilmemiş	967	(Z.2)	1. cilt	370	19	
89.	AMEA Elyazmalar Enstitüsü Azerbaycan / Bakü	B-2212/15551	Latif bin Oruc	985	(AZ.1)	1. cilt	110	-	Bu nüsha temin edilememiştir.
90.	AMEA Elyazmalar Enstitüsü Azerbaycan / Bakü	B-61/3005	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(AZ.2)	1. cilt	-	-	Bu nüsha temin edilememiştir.
91.	AMEA Elyazmalar Enstitüsü Azerbaycan / Bakü	B-86/3053	Feyzullah ibn Molla Abdullah	1204	(AZ.3)	1. cilt	119	-	Bu nüsha temin edilememiştir.
II. CİLT NÜSHALAR									
1.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5702	Hasan bir Muhammed	1083	(B.7)	2. cilt	173	23	Baş kısmı eksiktir.
2.	Bursa İnebey Kütüphanesi, Orhan Camii	1194	İbn Şücâ Abdullâh	1039	(Bİ.4)	2.cilt	318	21	Hatime kısmı eksiktir.
3.	Erzurum İl Halk Kütüphanesi	25 Hk 23873	Receb bin Firûz	Belirtilmemiş	(E.2)	2. cilt	246	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
4.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi	00960	Muhammed b Şeyhi	986	(H.4)	2. cilt	497	17	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
5.	İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar	Or. 3206	Belirtilmemiş	966 telif tarihi kopyalanmış	(İ)	2. cilt	240	21	Okumaya esas alınan nüshadır.
6.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKFY 00182	Belirtilmemiş	968	(İÜ.8)	2. cilt	229	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
7.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY 03019	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.9)	2. cilt	388	19	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
8.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY01562	Hasan b. Mustafa Bursevî	Belirtilmemiş	(İÜ.10)	2. cilt	217	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
9.	İzmir Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	1086	Belirtilmemiş	1022	(İM.1)	2. cilt	315	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
10.	Kıbrıs II. Mahmud Kütüphanesi	1231	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MK.2)	2. cilt	257	21	Sondan eksiktir.
11.	Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi	42 Yu 6716	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Y.1)	2. cilt	308	20	Baş kısmı eksiktir.
12.	Leipzig University	B. or. 226b	Hasan bin İbrahim el-Hatîb	1016	(L.1)	2.Cilt	315	21	

S.7	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
13.	Manchester John Rylands University Türkçe Yazmalar	166	Belirtilmemiş	967	(J.1)	2.cilt	354	21	
14.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 2662	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.5)	2. cilt	352	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
15.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 5138/2	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.6)	2. cilt	200	23	
16.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Ak Ze 222	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.7)	2. cilt	309	23	
17.	Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar	A2526	Nimet bin Muhammed el-Muglavî	983	(MM.3)	2. cilt	240	19	
18.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Talat 144:60083	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.4)	2. cilt	267	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
19.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Talat 171: 61147	Rıdvan bin Abduddeyyân	978	(MS.5)	2. cilt	265	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
20.	Milli Kütüphane, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Ktp.	03 Gedik 17757	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.12)	2. cilt	166	21	Sondan eksiktir.
21.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 2836	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.13)	2. cilt	148	19	Sondan eksiktir.
22.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 5253	Abdolvahhab bin Hasan	999	(M.14)	2. cilt	267	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
23.	Milli Kütüphane-Ankara Nevşehir Gülşehir Karavezir İlçe Halk Ktp.	50 Gül-Kara 118	İbrahim bin Yûnus	1061	(M.15)	2. cilt	266	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
24.	Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmalar, New Series Ottoman Turkish Texts New Series Ottoman Turkish Texts	1715	Hacı Abdurrahîm Semerkandî	1020	(P.2)	2. cilt	233	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
25.	Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya	04055	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.15)	2. cilt	193	19	
26.	Süleymaniye Kütüphanesi, Darulmesnevi	00432	Belirtilmemiş	1011	(S.16)	2. cilt	347	19	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
27.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi	000716-002	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.17)	2. cilt	303	23	Sondan eksiktir.
28.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi	000717-002	Belirtilmemiş	1017	(S.18)	2. cilt	257	25	
29.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Ek	000181	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.19)	2. cilt	241	17	966 telif tarihi kopya edilmiştir.

S.8	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
30.	Süleymaniye Kütüphanesi, Serez	02677	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.20)	2. cilt	280	17	Sondan eksiktir.
31.	Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar	05271	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.21)	2. cilt	279	23	
32.	Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman	00004	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.22)	2. cilt	242	21	Hatime kısmı eksiktir.
33.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2665/2	Osman İbn el-Hâc Hüsrev es-Sarayî	1032	(T.2)	2. cilt	230	23	255vr-485vr. arasıdır.
34.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2666/2	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(T.3)	2. cilt	270	19	270+262 vr. şeklinde 2666/2+2666/3 birbirini tamamlar.
35.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2666/3	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(T.4)	2. cilt	262	19	270+262 vr. şeklinde 2666/2+2666/3 birbirini tamamlar.
İKİ CİLT BİR ARADA OLAN NÜSHALAR									
1.	Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Kütüphanesi	ASL-246	Hızır bin Sa'dî	983	(SÖ.1)	Tüm	441	25	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
2.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5777	İbrâhim bin Abdurrezzak	997	(B.8)	Tüm	579	21	Hatîme bölümü eksiktir.
3.	Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi	19 Hk 2000	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Ç.2)	Tüm	469	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
4.	Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Supplément turc 362	Belirtilmemiş	1156	(F.3)	Tüm	341	33	
5.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Bosna Hersek	R218	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(G.5)	Tüm	395	27	
6.	İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Sloane 7765	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İ.2)	Tüm	264	20	
7.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY 03024	Belirtilmemiş	1002	(İÜ.11)	Tüm	504	23	
8.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY 04710	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.12)	Tüm	278	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
9.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY 05597	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.13)	Tüm	416	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
10.	İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	Bel_Yz_K.000524	Ahmed bin Muhammed bin Firûz	Belirtilmemiş	(İA.5)	Tüm	384	29	

S.9	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
11.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi	4409	Belirtilmemiş	1171	(K.4)	Tüm	292	33	
12.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi,	7873	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(K.5)	Tüm	601	18	Sondan eksiktir.
13.	Manisa İl Halk Kütüphanesi,	45 Hk 5179	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.8)	Tüm	358	27	Hatime kısmı eksiktir.
14.	Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar	5979	Hasan bin Mustafa el-Burusevi	Belirtilmemiş	(MM.4)	Tüm	649	23	
15.	Mısır Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	5762 : 54070	Hasan bin Mustafa el-Burusevi	Belirtilmemiş	(HI.1)	Tüm	490	27	
16.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	101: 21698	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.6)	Tüm	469	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
17.	Milli Kütüphane, Ankara Nevşehir Gülşehir Karavezir İlçe Halk Ktp.	50 Damad 167	Zâhid bin Muhammed	1002	(M.16)	Tüm	407	33	Hatime bölümü eksiktir.
18.	Milli Kütüphane, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu	06 Mil Yz B 1101	Talib İbn Pîrî	984	(M.17)	Tüm	343	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
19.	Milli Kütüphane, Ankara Sivas Gürün İlçe Halk Kütüphanesi	58 Gürün 49	Kâsım bin İsmail bin Hacı Abdurrahman	1056	(M.18)	Tüm	177	35	
20.	Nuruosmaniye Yazma Eser Ktp., Nuruosmaniye	34 Nk 3963	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(N.2)	Tüm	367	25	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
21.	Nuruosmaniye Yazma Eser Ktp., Nuruosmaniye	34 Nk 3964	Muhammed bin Mustafa	1050	(N.3)	Tüm	248	29	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
22.	Süleymaniye Kütüphanesi, A. Tekelioğlu	00888 07 Tekeli 888	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.23)	Tüm	320	29	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
23.	Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya	004056	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.24)	Tüm	363	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
24.	Süleymaniye Kütüphanesi, Carullah	001697	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.25)	Tüm	204	25	Hatime eksiktir. Telif kopya edilmiştir.
25.	Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi	002774	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.26)	Tüm	358	27	
26.	Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye	001143	Belirtilmemiş	980	(S.27)	Tüm	473	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
27.	Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu	000644	Ahmed bin İbrahim bin İsmail	983	(S.28)	Tüm	398	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
28.	Süleymaniye Kütüphanesi, Hidiv İsmail	000089	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.29)	Tüm	380	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.

S.10	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
29.	Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir	000534	Ömer bin Mustafa	974	(S.30)	Tüm	285	31	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
30.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2666	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(T.5)	Tüm	282	Karma	Nüsha son dan eksiktir
31.	Trabzon İl Halk Kütüphanesi	61 Hk 503	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(TH.1)	Tüm	362	19	Nüsha son dan eksiktir.

SONUÇ

XVI. yüzyılda yetişmiş önemli âlimlerinden biri olan ve Sürûrî mahlasıyla tanınan Muslihuddîn Mustafa (ö. 969/1562); edebiyat, muamma, sarf, nahiv, belâgat, tefsir, fıkıh, hadîs, kelâm, mantık, ahlak, astronomi ve tıp alanlarında eserler yazmıştır. Hammer tarafından devrin on büyük fakîhi arasında gösterilen Sürûrî, kaynaklarda şâir, şârih, mütercim, müfessir, muhaddis, nahvî, sarfî, usûlî, mantıkî gibi sıfatlarla anılmıştır. Eserlerinin büyük bir kısmı şerh, tercüme ve haşiye türündedir. Sürûrî; Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dilde eser vermiştir. Biyografik kaynaklarda telif sayısına dair otuz bir, otuz altı ve yüz elli gibi farklı sayılar telaffuz edilmektedir. Bu yönüyle Sürûrî'nin otuzdan fazla eser yazmış velûd bir kalem olduğunu söylemek mümkündür. Bu kadar çok eser yazmasında Şehzâde Mustafa'nın (ö. 1553) hocalığına tayin edilmesi oldukça etkilidir. Muslihuddîn Mustafa Sürûrî; Şerh-i Bûstân, Şerh-i Gülistân, Şerh-i Muammayât-ı Ali Ker, Bahru'l-Ma'ârif, Şerh-i Zahîretü'l-Mülûk, Şerhu Mu'cizi'l-Kânûn ve Terceme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât adlı eserlerini şehzâdeye sunmak maksadıyla veya doğrudan şehzâdenin isteği üzerine kaleme almıştır. Sürûrî; eserlerinde dînî ve tasavvufî bilgiyi insanlara yaymayı, anlaşılabilen eserleri herkesin kavrayabileceği bir şekilde izah etmeyi ve dil öğretmeyi hedeflemiştir.

Farklı medreselerde müderrislik görevini üstlenen Muslihuddîn Mustafa, meslekî ve ilmî yönünün dışında dînî ve tasavvufî kişiliğiyle de itibar edilen bir karakter olmuştur. Nakşibedî tarikatine mensup olan ve bu neşve ile hareket eden Sürûrî; kendi adına binâ ettirdiği mescidinde tarikat adap ve öğretisini tâliplerine aktarmış, öğrencilerine ilmî konularda eğitim vermiştir. Şehzâde Mustafa'nın (ö. 1553) hocalığından evvel dînî yönüyle itibar gören Sürûrî, bu vazifeyi kabul ettikten sonra makâm sevdasına tutulmakla eleştirilmiştir. Muslihuddîn Mustafa, Şehzâdenin katlinden sonra son derece zor bir hayat sürmüştür. Maddî ve manevî birçok güçlükle karşılaştığı bu dönemde inzivâ hayatı yaşamış, kimseden medet beklememiştir. İlim talimini bırakmamış, eser yazımını sürdürmüştür. Şehzâde Mustafa'nın ölümünden sonraki dokuz yıllık süreçte (1553-1562) kaleme aldığı eserlerden biri de Şerh-i Dîvân-ı Hâfîz'dır.

Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı 966/1559 yılında vefâtından üç yıl önce tamamlamıştır. İki ciltten oluşan eserin birinci cildinde 'ayın' harfine; ikinci ciltte ise "ayın" harfinden "ye" harfine kadarki şiirleri şerh etmiştir. Birinci cildin telif tarihi birçok nüshada belirtilmemiş olup bazı nüshalarda da ikinci cildin ferâğ kaydı tekrar edilmiştir. Nüsha incelemeleri sırasında Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan 06 Mil Yz A 8396 numaralı nüshanın 965 tarihinde Ramazan ayında istinsah edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Diğer nüshaların hiçbirinde 965 yılını gösteren bir tarih bulunmamaktadır. Şârih, birinci cildin sonunda Hâfız Dîvânı'nın yarısını on aylık bir sürede ayın harfine kadar şerh ettiğini belirtir. İkinci ciltte bulunan ferâğ kayıtlarına göre eserin ikinci cildinin yazımı 966 yılının Zilhicce ayında bitmiş olup kitabın tashihi ise 966 yılının Harâmzilhicce ayında tamamlanmıştır. 965 yılı Ramazan ayından eserin tümünün tamamlandığı 966 yılı Zilhicce ayına kadar yaklaşık 24-25 ay bulunmaktadır. Bu tarihlerden hareketle eserin birinci cildinin yazımına 964 yılının sonlarında başlandığı ve 10 aylık bir sürenin sonunda birinci cildin tamamlandığı; ardından yaklaşık 14 aylık bir süreçte ise ikinci cildin bitirildiği sonucu elde edilmiştir. Şârih; birinci cildin hatimesinde ayın harfinden sonraki kısmı yazarak eseri tamamlamak istediğini belirtmiştir. Ancak ikinci cildin şerhine birinci cilt biter bitmez başlayıp başlamadığı ile ilgili bir bilgi mevcut değildir.

Şârih, şerhin yazımında âdeta tenkitli bir metin ortaya koymuştur. Çok sayıda Hâfız Dîvânı nüshasını incelemiş, bu nüshaları çeşitli açılardan mukayese etmiştir. Şiirlerin bulunup bulunmaması, kasîde veya gazel olarak hangi nazım biçimi ile yazıldığı, beyitlerin sıralaması, farklı kelime kullanımları, muadil mısra veya beyitlerin varlığı gibi birçok hususta nüshaları kıyaslamıştır. Yaptığı karşılaştırmalar neticesinde uygun olan kullanımları ortaya koymuş; bazı durumlarda kendi görüşünü ön plana çıkartarak metin tamerine başvurmuştur.

Şârihin en sahîh ve kapsamlı nüshayı ortaya çıkardığı iddiası da son derece dikkate değerdir. Sürûrî, şerhin farklı bölümlerinde Hâfız Dîvânı'nın çok sayıda nüshası bulunduğunu, kendi nüshasının Hâfız'ın tabiatine ve ahvâline uygun olduğunu söylemiş; sıhhat ve kapsam bakımından esas aldığı nüshaya itibar edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Sürûrî, şerhte Farsça ve Arapça uzun terkiplerden uzak durmuş, dönemine göre sade kabul edilebilecek bir dil kullanmıştır. Beyitlerin nesre çevirisinde mısraların Farsça sözcük sıralamasına uymuştur. Bu da nesre çevirilerde devrik cümle yapısının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Sürûrî'nin Hâfız şerhi lügat ve gramer incelemeleri yönüyle çok zengin bir metin değildir. Örneğin Sürûrî'de, Sûdî-i Bosnevî (ö. 1596)'nin Hâfız şerhindeki kadar gramer ve lügat bilgisi bulunmamaktadır. Şârih; yalnızca bazı kelimelerin harekesi ve gramer özellikleri üzerinde durmuş, metnin hacmine göre az miktarda kelimenin tahliline yer vermiş ve kısmî olarak sözcük anlamlarını açıklamıştır. Bu bilgilerin verilmesinde sistematik bir üslûbun var olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak şârihin verdiği bilgiler Hâfız'ın şiirlerini doğru okumak ve anlamak açısından kıymetlidir. Sürûrî, özellikle anlam karışıklığı olabilecek sözcüklerin harekesini vermiş, kelimelerin diğer dillerdeki kullanım biçimlerini açıklamış, şiirlerdeki aruz tasarruflarını göstermiş, beyitlerin kafiyeleri hakkında değerlendirmelerde bulunmuş, şiirdeki edebî sanatları ifade etmiş ve nazîre olan gazelleri belirterek Hâfız Dîvânı'nı anlamaya katkı sunacak bilgilere yer vermiştir.

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın en dikkat çeken yönlerinden biri bazı gazellerden önce konu özetlerinin verilmiş olmasıdır. Şârih, matla beytinin şerhinden önce okuyucuya bu gazelde hangi konunun anlatıldığını bildirmiştir. Konuyla birlikte bazen gazelin niçin yazıldığı üzerinde de durmuştur. Şârih, verdiği bu bilgilerle hem gazelin şerhine hem de Hâfız'ın nasıl yorumlanması gerektiğine okurunu hazırlamıştır. Bu hazırlık ve bilgilendirmenin aslında metni Sürûrî'nin bakış açısıyla okumaya yönlendirme olduğu söylenebilir.

Bilindiği üzere Hâfız-ı Şîrâzî'nin hayatı ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Bu yönüyle Hâfız Dîvânı'nı ele alan şerhler Hâfız'a dair ihtiva ettiği bilgiler yönüyle biyografik anlamda Hâfız için kaynak vazifesi görmektedir. Sürûrî'nin şerhinde de bu tarz bilgilere rastlamak mümkündür. Şârih, gazelin konusu hakkında bilgi verirken bazen şiirin hikâyesini de anlatır. Bu hikâyelere zaman zaman beyitlerin şerhi esnasında da yer verilmiştir. Sürûrî, anlatmış olduğu hikâyelerde Hâfız'ın dostlarıyla münâsebetini, dînî-tasavvufî yönünü ve şiirine dair bilgileri vermiştir. Bu bilgiler, edebiyat tarihi ve Hâfız'ın biyografisi açısından kıymetlidir.

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da; çok sayıda âyet ve hadîs iktibası, kelâm-ı kibârlar, çeşitli şâirlere ait Türkçe, Farsça ve Arapça şiir alıntıları ve darb-ı meseller bulunmaktadır. Ayrıca peygamber ve evliya kıssaları, folklorik unsurlar, arkaik kelimeler, tıbbî bilgiler, yerleşim yerleri ile ilgili açıklamalar ve tarihî-mitolojik unsurlar şerhte bulunan diğer zenginlikler arasındadır. Bu alıntıların ve bilgilerin içerisinde, şiir örneklerine ayrı bir parantez açmakta fayda vardır. Şârih, birçok beytin şerhinden sonra şerh edilen beytin konusuna uygun olarak şiir örneklerine yer vermiştir. Bu örneklerin sayısı, hacim itibariyle oldukça fazladır. Sürûrî, bu şiirlerin varlığından hareketle eserini Türkçe, Farsça ve Arapça şiir kitabı olarak da nitelendirmektedir. Bu nitelendirmede şüphesiz haklıdır. Farklı dönemlerde yaşamış ve sahasında söz sahibi olan şâirlere ait şiirlerin şerhte bir araya getirilmesi eseri zenginleştirmiştir.

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 520. gazelinde Muslihuddin Sürûrî; gazeli Mevlânâ Celâl Devvânî'nin (ö. 1502) şerhiyle mukayeseli olarak açıklar. Bu gazelin izahı karşılaştırmalı şerh niteliği taşıması yönüyle oldukça dikkat çekicidir. Şârihlerin kendisinden başkasını çok fazla beğenmediği düşünülecek olursa Sürûrî'nin ilk olarak Mevlânâ Celâl'in şerhini verip ardından kendi şerhine yer vermiş olması hayli ilginçtir. Bu şerhte Muslihuddin Sürûrî'nin Devvânî'nin şerhine yönelik olumsuz bir yaklaşım tarzı da bulunmamaktadır. Bu şekilde iki yorumun art arda verilerek gazelin şerh edilmesi sık rastlanılan bir durum da değildir. Bu gazelin şerhi, mukayeseli şerh örneğini bize sunması açısından dikkate değerdir.

Üzerinde durulması gereken hususlardan biri de Hâfız'ın toplum ve edebiyat zümrelerince yorumlanış biçimidir. Şerhler, yazıldıkları dönemde Hâfız-ı Şîrâzî'nin toplumumuzda ve ilmî çevrelerde nasıl algılandığı ya da algılanmak istendiği hakkında bize ipuçları vermektedir. Sürûrî, Hâfız-ı Şîrâzî'yi değerlendirirken Kur'ân'ı hıfz etmiş, asla içki içmeyen, zâhirî aşktan uzak, dînî ilimlerle meşgul bir şair/mutasavvıf portresi sunmaktadır. Şârihe göre Hâfız'ın şiirlerinde geçen aşk, mey ve sevgili gibi kavramlar zâhirin ötesinde bâtinî mânâlar taşımaktadır ve gerçek değildir. Şârih; mesnevî, kıta ve rubai nazım biçimleri dışındaki Hâfız'a ait neredeyse tüm şiirlerin tasavvufî içeriğe uygun olduğu düşüncesine sâhiptir. Dolayısıyla bu şiirleri dînî-tasavvufî yorum tarzıyla şerh etmiştir.

Eserin 150'nin üzerinde nüshasının bulunması bu şerhe olan rağbetin ve şârihin Hâfız'ı yorumlayış biçimine olan olumlu yaklaşımın da göstergesidir. Yani Sürûrî'nin şerhi, döneminde tasavvufî içeriğiyle muhatapları nezdinde ilgi görmüştür ve geniş bir kitle tarafından okunmuştur. Sürûrî'nin bu tasavvufî yaklaşımını Sûdî (ö. 1596) hariç, Şem'î Şem'ullâh (ö. 1591) ve Mehmed Vehbî Konevî (ö. 1244/1828) de sürdürmüştür. Sûdî (ö. 1596) kendisinden önce yazılan iki şerhi Abdulkakî Gölpınarlı ise Sûdî (ö. 1596)'nin dışındaki şerhleri eleştirmiş ve bu şerhlere reddiyeler sunmuştur. Gölpınarlı'ya göre Hâfız'ın tüm şiirlerinin tasavvufî yorumlanması gayreti büyük bir hatadır ve bu şârihler Hâfız'ı yeterince anlayamamıştır. Bu yaklaşım tarzı sonraki dönem çalışmalarında da devam etmiş ve Hâfız'ı yalnızca Sûdî (ö. 1596) şerhi üzerinden değerlendirme anlayışı tercih edilmiştir.

Bir eseri kesin kötü, kesin iyi; kaliteli, kalitesiz şeklindeki sınıflandırmalara indirgediğimizde ve bunu yalnızca eski âlimlerin görüşlerine dayandırarak yaptığımızda yeni şeyler söyleme olanağımız mümkün olmayacaktır. Ayrıca şerhin bir metin yorumu olduğu ve yapılan yorumların kişisel nitelik taşıyabileceği unutulmamalıdır. Her şârihin aynı beyitte ve kelimedede farklı anlamlar çıkartabileceği kesindir. Bu yönüyle Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da Sürûrî'nin yapmış olduğu eylem metnin yorumlanmasıdır ve şârihin yaklaşım tarzı daha çok tasavvufî nitelik taşımaktadır. Öyle ki Sûdî'nin yaklaşımı da daha çok gramer ağırlıklıdır ve metnin yorumlanması yani şerhi daha geri planda kalmıştır. Buradan hareketle şerhin yalnızca gramer incelemesi olarak değerlendirilemeyeceği, şerhte ön planda tutulması gereken hususun metnin yorumlanması olduğunu söylemek mümkündür. Sürûrî'nin şerhi de tasavvufî anlayışa sahip olmasına rağmen netice itibarıyla tam anlamıyla bir metin yorumudur. Şerhte tek, kesin ve herkes için geçerli bir yorum tarzının varlığı iddia edilemez. Şârih, şerh esnasında “Hâfız kelâmı perdesini kimse açmadı / İllâ Sürûrî cânına Hâk rahmet eylesün” şeklinde bir örnek beyit verir. Bu beyitte daha önce hiç kimsenin Hâfız'ın söz perdesini açmadığını söylemiştir. Şerhte maksat girift ve kapalı anlamların izahı olduğuna göre Sürûrî de bu maksadı yerine getirmiştir ve Hâfız'ın kelâm perdesini aralamayı amaçlamıştır.

Şerhi değerlendiren Hâfız'ın yorumlanması ve tanıtılmasında Sürûrî'nin nasıl bir misyon üstlendiğini de göz önünde bulundurmak gerekir. Müderris kimliğinin yanı sıra dînî yönüyle rağbet ve itibar gören Muslihuddin Mustafa; Nakşibendî zümresine tâbî bir kişidir. Şârihin bu metni yorumlama biçiminde eğitici kimliği ile dînî ve tasavvufî anlayışı baskın rol oynamıştır. Şârih, Hâfız'ı yorumlarken belli ön kabullerden hareketle metni yorumlamıştır. Şerh ettiği beyitlerde kafasında kurguladığı Hâfız'ın portresini gözler önüne sermiştir. Sürûrî, Hâfız'ı dînî ve tasavvufî yönü ağır basan velî bir kimse olarak göstermenin derdini taşımıştır. Bu şerh vasıtasıyla dîn ve tasavvuf âdâbını aktarma yollarını aramıştır. Kanâatimizce bu durum Sürûrî'yi; dil ve lügat bilgisini ortaya koymaya çalışan bir âlim portresinden uzaklaştırmıştır.

Sürûrî'nin tasavvufî anlayışa bağlı şerh biçimine yönelik eleştirilerin bazı haklı gerekçeleri olmakla birlikte; Sürûrî şerhinin ve bu anlayıştaki diğer şerhlerin ihmâl edilmesi son derece yanlıştır. Bugün yapılan çalışmaların büyük bölümünde Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ından neredeyse hiç bahsedilmemektedir. Hâlbuki şârih, eserinin görünürde bir kitap olduğunu ancak esasta altı kitabı bir araya getirdiğini söyler. Arapça, Farsça ve Türkçe örnek olarak verdiği şiirler, her dilde bir antoloji oluşturabilecek kadar hacimlidir. Verilen şiir örnekleri devrin ve Sürûrî'nin şiir zevkini yansıtmaları bakımından da önemlidir. Ayrıca bu şerh, Hâfız Dîvânı'na getirilen ilk yorum olması bakımından son derece kıymetlidir. Hâfız'ın izâhı ve yazar-okur-metin merkezli yorumlamalar bakımından da Şerh-i Dîvân-ı Hâfız bize önemli bilgiler sunmaktadır. Kültürel unsurları, dînî ve tasavvufî yaklaşımları, dil bilgisine dair incelemeleri, şiir örnekleri, toplum yaşantısına dair izleri ve dil eğitimine katkısı yönüyle Şerh-i Dîvân-ı Hâfız son derece zengin bir eserdir.

Son olarak Hâfız-ı Şîrâzî Dîvânı ve diğer edebî eserler üzerine yazılan şerh metinlerinin gün yüzüne çıkartılması ve içerik yönünden ayrıntılı bir şekilde incelenmesi bu eserlerin tarihin tozlu raflarından kurtulmalarına vesile olacaktır. Yapılacak çalışmalarda şârihlerin yorum biçimlerinin değerlendirilmesi ve şerhlerin ilim âlemine sunduğu verilerin ortaya konulması gerekmektedir. Bu sayede ilmî ve edebî birikimimiz daha aydınlık bir şekilde gün yüzüne çıkacak ve sonraki kuşaklara daha sağlıklı bir şekilde aktarılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdullâh bin Mübârek, **Dîvânu İbn Mübârek**, (Cem ü Tahkîk: Mücâhid Mustafâ Behcet), Mecelletü'l-Beyân, Riyâz 1432.
- AKAR, Metin, **Su Kasidesi Şerhi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, “Hafız Divanı’ndaki İlk Beyitin Osmanlı Edebiyatına Etkisi”, **Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 8, 1999, s. 99-104.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, “Metin Şerhi”, **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s. 303-313.
- AKŞİT, Göktürk, **Okuma Uğraşı** Yazın Metninin Kavranışında Okur-Metin-Yazar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.
- AKTAŞ, Şerif, “Edebî Metin ve Özellikleri”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı, Sayı 39, Erzurum 2009, s. 187-200.
- AKÜN, Ömer Faruk, “Divan Edebiyatı”, **TDVİA**, c. 9, İstanbul 1994, s. 389-427.
- ALPARSLAN, Ali, “Ali Nihat Tarlan Üzerine”, **Edebiyat Meseleleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2017.
- Amasyalı Abdîzâde Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, c. III, Necm-i İstikbâl Matbaası, İstanbul 1927.
- AMBROS, Edith G., “Surûri”, **The Encyclopaedia of Islam**, C. E. Bosworth vd. (Haz.), Vol. IX, Leiden Brill 1997, s. 895-896.
- AMÎD, Hasan, **Ferheng-i Fârisî-i Amîd**, Mü’essese-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, c. 2, Tahran 1391.
- ANAY, Harun, “Devvânî”, **TDVİA**, c. 9, İstanbul 1994, s. 257-262.
- ANDREWS, Walter G., **Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı**, Tansel Güney (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- ARDAVÂN, M., **Sergeşte der-Mîkât**, Şirket-i Ketâb, 2016.
- ARI, Osman Sacid, “**Mehmed Vehbi Konevi’nin Hafız Divanı Şerhi’nde Tasavvufî Unsurlar**”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2016.
- ARIKAN, Zeki, “Manisa’nın 1 Numara’lı Şer’iyye Sicilindeki Osmanlı Tarihi”, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, S. X, İstanbul 1990.

- ARSLAN, Hacer, “Sûdî’nin Şerh-i Divân-ı Hâfız’ının II. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.
- ATEŞ, Ahmet, **İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler I (Üniversite ve Nuruosmaniye Kütüphaneleri)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968.
- AYAN, Hüseyin, **Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanı’nın Tenkitli Metni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, c. 1, Ankara 2002.
- AYAR, Mehmet Taha, “Hâfız-ı Şîrâzî’nin Bazı Gazellerine Şerh Tekniği Açısından Sûdî ve Konevî’nin Yaklaşım Tarzları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2007.
- AYDIN, Hatice, “Muslihuddin Mustafa Sürûrî ve Tefsir Metodolojisi Açısından Yusuf Sûresi Tefsiri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Karabük 2018.
- AYNÎ, Mehmet Ali, **Türk Ahlakçıları**, Kitapevi, Birinci Baskı, İstanbul 1939.
- AYTEKİN, Arif, “Bâbertî”, **TDVİA**, c. 4, İstanbul 1991, s. 377-378.
- BABACAN, İsmail, “Umberto Eco’nun “Yorum ve Aşırı Yorum” Anlayışına Göre Bazı Klâsik Şiir Şerhlerinin Değerlendirilmesi”, **Route Educational and Social Science Journal**, 4(6), October 2017, s. 195-201.
- BABİNGER, Franz, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, Coşkun Üçok (Çev.), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- BABİNGER, Franz, Fuat Köprülü, **Anadolu’da İslâmiyet**, Ragıp Hulusi (Çev), Mehmet Kanar (Yay. Haz.), İnsan Yayınları, İstanbul 1996.
- BAĞCI, Ali, “Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürûrî’nin Şerhu Merâhi’l-Ervâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yalova 2015.
- BAŞARAN, Ayşe Gül, “Osmanlı Mimarisi İçin Kaynak Hadîkatü’l-Cevâmî, -II. Cilt- İncelemeli Metin Çevirisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı**, İstanbul 2001.
- BAŞÇETİN, Mustafa Yasin, “Osmanlı Döneminde Dil ve Kültür Öğretim Materyali Olarak Klasik Şerh Metinleri”, **Turkish Studies**, Volume 12/34, 2017, s. 77-88.
- BAŞKAN, Gülhan, “Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde 45 Hk. 5355 No’da Kayıtlı Sürûrî Çevirisi Acaibü’l-Mahlûkat Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kayseri 2007.

- Başlangıcından Günümüze **Büyük Türk Türk Klasikleri** Tarih-Antoloji-Ansiklopedi, 4. Cilt, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s. 165-167.
- BAŞTÜRK, Orhan, “Sürûrî’nin Mesnevi Şerhi-Tanıtım-İndeks-Tenkitli Metin (v.1b-40a)”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1997.
- Bedreddîn Hilâlî-i Çağatâyî, **Dîvân-ı Hilâlî-i Çağatâyî**, (be-Tashîh ü Mukâbele ü Mukaddime vü Fihrist: Saîd Nefsî), Tahran 1368.
- BEESTON, A.F. L., **Catalogue of The Persian, Turkish, Hindustani and Pushtu Manuscripts in The Bodleian Library, Part III**, At The Clarendon Press, Oxford 1954.
- Beyânî, **Tezkiretü’ş-Şu’arâ**, Aysun Sungurhan (Haz.), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Ankara 2017.
- BEYAZIT, Yasemin, **Osmanlı İlmîye Mesleğinde İstihdam (XVI. Yüzyıl)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- BİLGE, Murat, **İlk Osmanlı Medreseleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984.
- BİLGİN, Azmi, “Eski Türk Edebiyatında Şerh”, **1. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Söleni** (12-13 Nisan 2001) Bildiriler, Cilt 1, Kayseri 2001.
- BİLKAN, Ali Fuat, “Bosnalı Sûdî’nin Hâfız Şerhi”, **Ahmet Atillâ Şentürk Armağanı**, (Ed. Ahmet Kartal, Mehmet Mahir Tulum), Akademik Kitaplar, İstanbul 2013, s. 159-166.
- BİLKAN, Ali Fuat, **Osmanlı Şiiri’ne Modern Yaklaşımlar**, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- BİNGÖL, Abdülkuddüs, “İsâgûcî”, **TDVİA**, c. 22, İstanbul 2000, s. 488-489.
- BİRİŞİK, Abdulhamit, “Müfessir”, **TDVİA**, c. 31, İstanbul 2006, s. 498-500.
- BİRİŞİK, Abdulhamit, “Tefsîr”, **TDVİA**, c. 40, İstanbul 2011, s. 281-290.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, **Metin Şerhine Giriş**, Halil Çeltik (Haz.), H Yayınları, İstanbul 2018.
- BROCKELMANN, Carl, **History of the Arabic Written Tradition**, c. II, Leiden, Brill 2017.
- Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmet Remzi Akyürek Miftâhu’l-Kulûb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2009, s. 225-226.

- Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri**, A. Fikri Yavuz-İsmail Özen (Haz.), Yaylacık Matbaası, İstanbul 1972, s. 347-348.
- BÜLBÜL, Melik, **Metin ve Anlam Üzerine Düşünceler** Dil Eğitimi Açısından Metinsel İletişim, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2018.
- CANIM, Rıdvan, **Latîfi Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ (İnceleme Metin)**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2000.
- CANPOLAT, Hülya, **Sâdî’nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırmalı İncelemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006.
- Carra De Vaux, “Şerh” **İslam Ansiklopedisi**, c. 11, MEB, İstanbul 1979.
- CEVDET, Abdullah, **Ömer Hayyâm Rubâileri**, (Yayına Hazırlayan ve Çeviren: Mehmet Kanar), Şule Yayınları, İstanbul 2013.
- CEYHAN, Semih, “Mesnevî”, **TDVİA**, c. 29, İstanbul 2004, s. 325-334.
- CEYLAN, Ömür, **Böyle Buyurdu Sûfi**, Kapı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010.
- CEYLAN, Ömür, **Tasavvufi Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.
- CHENEB, Moh Ben., “Îsâgûcî”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 5/2, MEB, İstanbul 1979, s. 1066.
- COŞAR, Hakan, “İslam Düşüncesinde Günümüzde Az Bilinen Bir Gelenek: İşârât (Şerhleri) Geleneği”, **Dini Araştırmalar**, Temmuz-Aralık 2013, c. 16, Sayı: 43, s. 47-66.
- CÜNDİOĞLU, Düccane, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası: ‘Osmanlı Tefsir Mirası’ Bir Histografik Eleştiri Denemesi”, **İslâmiyât**, c. 2, S. 4, 1999, s. 51-73.
- CÜNDİOĞLU, Düccane, **Anlamın Buharlaşması ve Kur’an**, Kapı Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2018.
- CÜNDİOĞLU, Düccane, **Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam’ın Tarihi**, Kapı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2018.
- ÇAKIR, Mehmet, “Binâü’l-Ef’âl”, **TDVİA**, c. 6, İstanbul 1992.
- ÇALDAK, Süleyman, “Eski Türk Edebiyatında Nesir”, **Eğitim**, Temmuz-Ağustos 2006, s. 74- 90.
- ÇALDAK, Süleyman, “Türkçe Metin Neşirlerinde Arapça İbarelerin Aktarımına Dair”, **Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII**, Klasik Yayınları, İstanbul 2017, s. 105-132.

- ÇALIŞKAN, Adem, **Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, “Yûnus’un Şiirleriyle İlgili Şerhler”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yayınları, İstanbul 1998.
- ÇELİK, Ahmet Faruk, “Surûrî'nin Hâfız Dîvânı Şerhinin İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya 1996.
- ÇÖĞENLİ, M. Sadi, “Mutarrizî”, **TDVİA**, c. 31, İstanbul 2006, 375-377.
- DAĞLAR, Abdulkadir, “Vassâf Tarihi Şerhinden Hareketle Şerh Kaynakları Meselesi”, **Turkish Studies/ Türkoloji Çalışmaları**, Volume 2/4, Fall, 2007, s. 293-307.
- DEĞİRMENÇAY, Veyis, **İmâdüddin Nesîmî ve Farsça Divanı**, Kurtuba Kitap, İstanbul 2013.
- DİHHUDÂ, Alî Ekber, **Lugatnâme-i Dihhudâ**, (Haz. Dr. Muhammed Mu'in ve Dr. Seyyid Ca'fer Şehîdî), Tahran Üniversitesi Yayınları, c. 9, Tahran 1345.
- DİLÇİN, Cem, “Fuzuli'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, **DTCF Türkoloji Dergisi**, c. IX, S. 1, 1991, s. 43-98.
- DOĞAN, Muhammet Nur, “Metin Şerhi Üzerine”, **Eski Şiirin Bahçesinde**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002.
- DOĞAN, Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili** (Dilbilim Açısından Bakış), Bilgi Yayınevi, Ankara 2013.
- DURMUŞ, İsmail, “el-Emsile”, **TDVİA**, c. 11, İstanbul 1995, s. 166-167.
- DURMUŞ, İsmail, “Muhtasar”, **TDVİA**, c. 31, İstanbul 2006, s. 57-59.
- DURU, Rafiye, “Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Esntitüsü**, İzmir 2007.
- Ebû Sa'id Ebû'l-Hayr, **Sühânân-ı Manzûm-ı Ebû Sa'id Ebû'l-Hayr**, (Bâ-Tashîh ü Mukaddime vü Havâşî ü Ta'likât: Sa'id Nefisî) Ez-İntişârât-ı Kütübhâne-i Şems, Şumara: 1, Tahrân 1334.
- Ebu'l-Atâhiye, **Dîvânu Ebî'l-Atâhiye**, Dâru Beyrût li't-Tıbâa ve'n-Neşr, Beyrut 1406/1986.
- Ebu'l-Fazl Bediüzzaman El-Hemedânî, **Dîvânu Bedüzzamân el-Hemedânî**, (Neşr: Yüsri Abdülganî Abdullâh), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1424/2003.

- Ebu'l-Fazl Kemâleddîn İsmail-i İsfahânî, **Dîvân-ı Hallâku'l-Ma'ânî**, (Hüseyn Bahru'l-Ulûmî) İntişârât-ı Kitâb-fürûşî-i Dehhudâ, Tahran 1348.
- Ebu'l-Feth el-Bustî, **Dîvânu Ebu'l-Feth el-Bustî**, (Tahkîk: Dürrüyyetü'l-Hatîb), Matbûatu Mecma'î'l-Lügati'l-Arabiyye, Dımışk 1410/1989.
- ECO, Umberto, **Yorum ve Aşırı Yorum**, Kemal Atakay (Çev.), Can Yayınları, İstanbul 2003.
- EFENDİOĞLU, Mehmet, “Şerh” -Hadis- **TDVİA**, c. 38, İstanbul 2010, s. 559-560.
- ELBİR, Bilal, “Sürûri'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 2003.
- ELBİR, Bilal, “Sürûri'nin Şerhinde İmla Problemleri”, **Turkish Studies**, Volume 3/6, 2008.
- ELBİR, Bilal, “Türk Edebiyatında Muamma ve Sürûri'nin Bir Muamma Şerhi”, **Turkish Studies**, c. IV, S. 6, 2009, s. 82-94.
- El-hâc Mîrzâ Hüseyn en-Nûrî, **Müstedrekü'l-Vesâil ve Müstenbetü'l-Mesâ'il, Müessesetü'l-Alü'l-Beyt**, c. 11, 3. Baskı, Beyrût 1411.
- Emir Hüsrev Dehlevî, **Külliyyât-ı Gazeliyyât-ı Hüsrev**, (Cem ü Tashîh: İkbâl Salâhaddîn), Cild-i Evvel, Lahor, Pakistân 1972.
- ENUŞE, Hasan, “Sürûri”, **Dânişnâme-i Edeb-i Fârisî, Edeb-i Fârisî der-Anatolî vü Balkân**, Cild-i Şeşüm, Sâzmân-ı Çâb u İntişârât-ı Vezâret-i İrşâd-ı İslâmî, Tahran 1282.
- ERDOĞAN, Mustafa, “Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 1, 1996, s. 286-293.
- ERGÜN, Mustafa, “Ders Programları ve Ders Kitapları Tarihi-I Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları”, **A.K.Ü. Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, Afyon 1996, s. 1-16.
- ERTEK, Yasemin, “Sûdî-i Bosnavî'nin Şerh-i Divan-ı Hafız'ı”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 1994.
- ES-SAİDÎ, Abdülmüteal, **Bugyetü'l-İzâh Telhisü'l-Miftâh fi-Ulûmü'l-Belâga, Mektebetü'l-Âdâb**, Kahire 1420/1999.
- Es-seyyid Muhammed Mehdî es-Seyyid Hasan el-Müseviyü'l-Horasan, **Mevsûatü Abdullâh bin Abbâs 'Haberü'l-Ümmeti ve Tercümâni'l-Kur'ân**, en-Nâşir: Merkezü'l-Ebhasü'l-Akâidiyye, 9. Cüz, Bağdad 1430.

- Evliya Çelebi Muhammed Zillî İbn Dervîş, **Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi**, Ahmed Cevdet (Basan) c. 1, İkdam Matbaası, İstanbul 1414.
- ez-Zirikli, Hayreddin, “Sürûrî”, **el-A'lâm: Kâmusu Terâcim**, Cüz'ü's-Seb'a, c. V; Dârü'l-İlmü'l-Melâyîn, Beyrut 2002.
- Faik Reşat, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler **Eslaf**, Tercüman Yayınları, 1001 Temel Eser.
- FAZLIOĞLU, Şükran, “Manzûme Fî Tertîb El-Kutub fî El-Ulûm ve Osmanlı Medreselerindeki Ders Kitapları”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, Ocak 2003, c. 1, S. 1, s. 97-110.
- Fazlur Rahman, **İslam**, Selçuk Yayınları, İstanbul 1993.
- Fazlur Rahman, **İslâm ve Çağdaşlık**, Alpaslan Açıkgeç, Hayri Kırbasoğlu (Çev.), 9. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2018.
- Ferîdüddîn Attâr, **Esrârname**, (Hazırlayan: Mehmet Kanar), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013.
- Ferîdüddin Attar, **Kitâb-ı Mantıku't-Tayr**, (Hazırlayan: Garcin De Tassy), Der-Medîne-i Mahrûsa-i Parîz be Matbaahâne-i Padşâhâne, Der-sene-i İsevî: 1273/1857.
- Ferîdüddîn Attâr-ı Nişâbûrî, **Kitâb-ı Pendeh-i Attar**, (Edited J. H. Hindley), Black, Parry, and Kingsbury, London 1809.
- FİLİZOK, Rıza, “Metin Şerhi, Metin Tahlili ve Mehmet Kaplan”, **Dergâh Dergisi**, Cilt 17, Sayı 194, Nisan 2006, s. 10.
- Firûzanfer Bedüzzamân, **Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî**, Celâleddîn Muhammed Mevlevî, Müessese-i İntişâr-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân 1376.
- FLEISCHER, Cornell H., **Tarihçi Mustafa Ali** Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati, Ayla Ortaç (Çev.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- GADAMER, Hans Georg, **Hakikat ve Yöntem**, -Birinci Cilt-, Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, (Çev.), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2008.
- GADAMER, Hans Georg, **Hakikat ve Yöntem**, -İkinci Cilt-, Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, (Çev.), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2009.
- GALL, Dina Le, “Bir Sûfî Kültürü Olarak **Osmanlı'da Nakşibendilik** (1450-1700), Litera Yayıncılık, İstanbul 2016.
- GENÇ, İlhan, “Klâsik Türk Edebiyatı Metinlerini Anlamada Modern Yaklaşımlar”, **Turkish Studies**, Volume 2/4 Fall 2007, Ankara.

- GÖKSU, Nazife, Osmanlı Âlimi ve Dîvân Şâiri Muslihuddin Mustafa es-Sürûrî'nin Hayatı ve Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf Adlı Eserinin İncelenmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Antalya 2017.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, "Necâtî Bey Dîvânı", **Destursuz Bağa Girenler**, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2007.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Hâfız Hayatı, Sanatı, Eseri**, Varlık Yayınevi, İstanbul 1954.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Hâfız Divanı**, MEB Yayınları, Şark-İslam Klasikleri, İstanbul 1992.
- GÖYÜNÇ, Nejat, "Tarih Başlıklı Muhasebe Defterleri", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, c. 10, İstanbul 1990, s. 1-37.
- GÜLEÇ, İsmail, "Bahrü'l-Ma'ârif'e Göre Edebî Kavramlar", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 1998
- GÜLEÇ, İsmail, "Dağılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek: Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı", **Turkish Studies**, 4/6 (Fall 2009), s. 213-230.
- GÜLEÇ, İsmail, "Gelibolulu Muslihiddin Sürûri, Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Bahrü'l-Maârif İsimli Eseri", **Osmanlı Araştırmaları: The Journal of Ottoman Studies**, XXI (2001), s. 211-236.
- GÜLEÇ, İsmail, "Mesnevî", **TDVİA**, c. 29, İstanbul 2004, s. 325-334.
- GÜLEÇ, İsmail, "Sürûrî, Muslihiddin Mustafa", **TDVİA**, c. 38, İstanbul 2010, s. 170-172.
- GÜRER, Abdulkadir, "Hâfız Divanı'nın Türkçe Tercüme ve Şerhleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1987.
- Hâce Abdullâh Ensârî, **Mecmûa-i Resâyl-i Hâce Abdullâh Ensârî**, (Tashîh: Muhammed Sürûr Mevlâyî), Tahrân 1372.
- Hâcû-yı Kirmânî, **Dîvân-ı Eş'âr-ı Hâcû-yı Kirmânî**, (be-Tashîh: Ahmed Süheylî Hansârî), Şirket-i İntişârâtî-i Pâjeng, Tahrân 1349.
- Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, c. I-II, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1281 (1864-65).
- Hâkânî-i Şirvânî, **Dîvân-ı Hisânu'l-'Acem Efdalüddîn İbrâhim bin 'Alî Hâkânî-i Şirvânî**, (Hz. Ali Abdürresûlî), Şirket-i Çâçhâne-i Saâdet, 1316.

- Hakîm Senâyî-i Gaznevî, **Hadîkatü'l-Hakîkâ ve Şerîatü't-Tarîka**, (Be-cem ü tashîh: Muhammed Tâkî Müderris Rızavî), Cild-i Evvel, Tahrân 1329.
- Hallâc-ı Mansûr, **Dîvân-ı Mansûr Hallâc**, (Dâvud-ı Şîrâzî), İntişârât-ı Senâî, Tahran 1343.
- Hâmid Kemâl Abdullâh Hüseyin el-Arabî, **Mu'cemü Ecmel Mâketeb Şu'âr'atü'l-Arabiyye**, Dâru'l-Meâlî, Riyâd 1466.
- HAZER, Dursun, "Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi ve Okutulan Ders Kitapları", **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2002/I, s.274-293.
- HEİDEGGER, Martin, "**Sanat Eserinin Kökeni**", Fatih Tepebaşı (Çev.), De Ki Basım Yayım, Ankara 2007, s. 114-115.
- Hekîm Nizâmî-i Genceî, **Leylî vü Mecnûn**, (Vahîd Destgerdî), Matbaa-i Armagân, Tahrân 1313.
- HIZLI, Mefail, "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", **T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 17, s. 1, 2008, s. 25-46.
- HİDAYATOV, Rashadat, "Gelibolulu Muslihuddin Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Binâ Adlı Eserinin Tahkiki", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2009.
- HUART, CL., "Fettâhî", **İslam Ansiklopedisi**, c. 4, MEB, İstanbul, 1950, s. 582.
- Hüsameddin Hasan ibn Muhammed el-Nakşibendî, **Kitâb-ı Şerh-i Şemâ'il**, Bulak Matbaası, Mısır 1254.
- Hüseyin Kâzım Kadri, "Şerh", **Türk Lügati**, c. III, Maarif Matbaası, İstanbul 1943
- Hüseyin Remzi, **Lügat-i Remzi**, Matbaa-i Remzi, İstanbul 1889.
- Hüsrev Dehlevî, **Dîvân-ı Kâmil-i Emîr Hüsrev Dehlevî**, (Sa'îd Nefisî), Sâzmân-ı İntişârât-ı Câvidân, Tahran 1341.
- İbn Haldun, **Mukaddime**, Halil Kendir (Çev.), c. 2, Yenişafak, Ankara 2004.
- İbn Yemîn Feryûmedî, **Dîvân-ı Eş'âr**, (Tashîh: Hüseyin Ali Bâstânî Râd), İntişârât-ı Kütübhâne-i Senâî, Tahrân 1344.
- İbnü'l-Cevzî, **El-ilelü'l-Mütenâhiye fî el-Ehâdisü'l-Vâhiye**, (Hazırlayan: Halîl el-Mis), el-Cüzü'l-Evvel, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnân 1403/1983.
- İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrü'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, (Cemâ' vü Tertîb: Abdülazîz el-Kerem), h.1409/m.1988.

- İmâm Şâfiî, **Dîvânu'l-İmâm eş-Şâfiî**, (Haz. İ. Bedî Ya'kûb), Dâru'l-Kuttâbü'l-Arabî, Beyrut 1416.
- İmâm Şâfiî, **Dîvânu'l-İmâm eş-Şâfiî**, (Haz. Muhammed İbrâhim Selîm), Mektebetu İbn-i Sînâ, Kâhire.
- İMAMOĞLU, Fatma, “Hâfız-ı Şirâzî'nin Şumâ Redifli Gazeline Yapılan Şerhlerin Tercüme ve Şerh Usulü Açısından Değerlendirilmesi”, **Turkish Studies**, Volume 11/4, 2016, s. 433-470.
- İNAN, Murat Umut, “Writing a Grammatical Commentary on Hafiz of Shiraz: A Sixteenth-century Ottoman Scholar on the Divan of Hafiz” PhD diss., **University of Washington**, 2012.
- İNAN, Murat Umut, “İran Edebiyatından Osmanlı Edebiyatına Gazelde Konu Bütünlüğü Meselesi”, **Gazelden Gazele: Dünün Şiirine Bugünden Bakışlar, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XI**, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 102-135.
- İNCE, Ömer, “Hâfız'ın Bir Gazeline Modern Yaklaşımla Açıklama (Şerh/Tahlil) Uygulama Denemesi”, **Turkish Studies**, Prof. Dr. Cem Dilçin Adına, Volume 4/6, 2009, s. 251-274.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Bab Mahkemesi”, **TDVİA**, c. 4, İstanbul 1991.
- İrec Efşâr, “Çehl ü Çehâr Rubâ'î Mensûb be-Hayyâm der-Cöngî ez-Nîme-i Evvel-i Karn-ı Heştüm”, **Âyine-i Mirâs**, S. 26, Tahrân 1383, s. 187-196.
- İSEN, Mustafa, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994, s. 229-230.
- İsmâil b. Muhammed, **Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs amme'stehera mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs**, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, c. I, Beyrût 1162.
- İsmail Hakkı Bursevî, **Tefsîr-i Rûhu'l-Beyân, el-Cildü'l-Evvel**, Matbaatü'l-Osmâniye, İstanbul 1330.
- İsmail Paşa, **Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l -Müellifin ve Âsâru'l-Musannifin**, 2. Cilt, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye Matbaası, Beyrut 1339.
- İZGİ, Cevat, **Osmanlı Medreselerinde İlim**, c. I-II, İz Yayıncılık, İstanbul 1997.
- Joseph Von Hammer, **Devlet-i Osmaniye Târîhi**, Mehmet Ata (Tercüme), 6. Cilt, 1547-1574, Nefaset Matbaası, İstanbul 1332.
- KABAK, Rıdvan, “Gelibolulu Muslihuddîn Mustafa B. Şaban Sürûrî'nin Ravzu'r-Reyyâhîn Fî-Hikâyâti's-sâlihîn Tercümesi Adlı Eseri (İnceleme-Metin)” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kayseri 2017.

- KAHRAMAN, Ferruh, “Hz. Peygamber (S.A.S.)’in Tefsirinin Kur’ân İlimlerindeki Yeri”, **Diyanet İlmî Dergi**, c. 49, S. 1, 2013, s. 7-22.
- KAHYA, Esin, “İbnü’n-Nefis”, **TDVİA**, c. 21, İstanbul 2000, s. 173-176.
- KALLEK, Cengiz, “El-Hidâye”, **TDVİA**, c. 17, İstanbul 1988, s. 471-473.
- KAM, Ömer Ferit, **Asar-ı Edebiyye Tedkikâtı Dersleri (Edebi Eserlerin İncelenmesi)**, Yrd. Doç. Dr. Ali Yıldırım (Haz.), Türkiye ve Türk Dünyası İktisadî ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ 1998.
- KANAR, Mehmet, **Ebû Saîd Ebu’l-Hayr, Rubâîler**, Şule Yayınları, İstanbul 2013.
- KANAR, Mehmet, **Hâfız Dîvanı, Hâfız-ı Şîrâzî**, Cilt 1-2, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.
- KANAR, Mehmet, **Kanar Farsça-Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul 2008.
- KANDEMİR, M. Yaşar, “el-Câmiu’s-Sahîh”, **TDVİA**, c. 7, İstanbul 1993, s. 114-123.
- KAPLAN, Mehmet, **Şiir Tahlilleri I “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar”**, Dergah Yayınları, İstanbul 2007.
- KARA, İsmail, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz -Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not-** Dergah Yayınları, İstanbul 2011.
- KARA, İsmail, “Unuttuklarını Hatırla! Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not”, **Divan, Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi**, Bilim ve Sanat Vakfı, Cilt 15, Sayı: 28, 2010/1.
- KARA, Mustafa, “Emîr Buhârî”, **TDVİA**, c. 11, İstanbul 1995, s. 125-126.
- KARAHAN, Abdulkadir, “Tezkire”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 12/1, MEB, İstanbul, 1979, 226-230.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, “Bostan”, **TDVİA**, c. 6, İstanbul 1992, s. 307-308.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, **Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2001.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, Yakup Şafak, “Aruzun Kullanma Yönünden Hâfız-Fuzûlî Karşılaştırması”, **AÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi**, S. 19, 1991, s. 49-60.
- KARTAL, Ahmet, **Doğunun Uzun Hikâyesi** Türk Edebiyatında Mesnevî, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2004.

- KARTAL, Ahmet, “Türk’ün Hâfız Sevgisi Yahut Hâfız Türk’e Ne Anlatır?” **Şiraz’dan İstanbul’a Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar**, Kriter Yayınevi, İstanbul 2008.
- KARTAL, Ahmet, **Şiraz’dan İstanbul’a, Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar**, Kurtuba Kitap, İstanbul 2011.
- Kâsım Envâr, **Külliyyât-ı Kâsım Envâr**, (Bâ-Tashîh ü Mukâbele ü Mukaddime Sa’id Nefîsî), İntişârât-ı Kütüphâne-i Senâî, Tahrân 1337.
- Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, Rüştü Balcı (Haz.) Türk Vakfı Yurt Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2014.
- Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, Rüştü Balcı (Haz.), c. 2, Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.
- KAYA, Eyyüp Said, “Şerh”-Fıkıh- **TDVİA**, c. 38, İstanbul 2010, s. 560-564.
- KAYA, İbrahim, “Konevî’nin Hâfız Divanı Şerhi ve Tasavvufî Yorumu Üzerine Bazı Düşünceler” **Turkish Studies: Prof. Dr. Gürer Gülsevin Armağanı**, Volume 6/1, 2011, s. 1455-1475.
- KAYA, İbrahim, “Sûdî Şerh-i Divan-ı Hafız: Kelimeler-Remizler-Kavramlar, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 2008.
- KAYA, İbrahim, “Sûdî’nin Hafız Divanı Şerhindeki Tasavvufî Yaklaşımları”, **Turkish Studies**, **Klâsik Türk Edebiyatında Mizah-Halil Erdoğan Cengiz Adna**, Volume 6/2, 2011, s. 599-630.
- KAYA, Mahmut, “Kasîdetü’l-Bürde”, **TDVİA**, c. 24, İstanbul 2001, s. 568-569.
- KEHHÂLE, Ömer Rıza, **Mu’cemü’l-Müellifin-** Terâcimü Musannifi’l-Kütübi’l-Arabiyye, c. 12, Mektebetü’l-Müsennâ, Beyrut.
- Kemâl Hocendî, **Dîvân-ı Kemâl-i Hocendî**, (Tashîh ü Mukâbele: Ahmed Keremî), Silsile-i Neşriyyât-ı Mâ, Tahran 1372.
- KERİMULLAH, Memmedzade, “Gelibolulu Müslihiddin Mustafa Süruri’nin Amea ʻelyazmalar İstitutunda Qorunan əsərlərinin əlyazma Nüsxələri”, **Doğu Araştırmaları**, Sayı: 3, 2009/1, İstanbul 2009, s. 65-80.
- KILIÇ, Atabey, “Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi”, **Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler**, Turkish Studies, Ankara 2007.
- KILIÇ, Atabey, “Geleneksel Şerh ve Modern Metin İncelemelerine Eleştirel Bir Bakış: Metotlar, Çalışmalar, Beklentiler”, **Turkish Studies** 4 / 6, 2009: 326-334.

- KILIÇ, Filiz, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Cilt 2, İstanbul 2010.
- KILIÇ, Mahmut Erol, **Sufi ve Şiir** Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası, İnsan Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2011.
- Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, İbrahim Kutluk (Haz.) 1.Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s. 457-461.
- KIRLANGIÇ, Hicabi, **Hafız Divanı, Hâfız-ı Şîrâzî**, Hece Yayınları, Ankara 2014.
- KIRLANGIÇ, Hicabi, **Hâfız Dîvânı**, Kapı Yayınları, İstanbul 2013.
- KOCA, Osman, **Sadî Şîrâzî - Bostan ve Gülîstan**, Beyan Yayınları, İstanbul 2015.
- KOCAER, Abdullah Lütfi, **Sahîh-i Müslim Muhtasarı**, Hüner Yayınevi, Konya 2013.
- KORTANTAMER, Tunca, "Gül Kasidesi", **Eski Türk Edebiyatı Makaleler 1**, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 413-435.
- KORTANTAMER, Tunca, "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 8, 1994, s. 1-10.
- KUFRALI, Kasım, "Molla İlâhî ve Kendisinden Sonraki Nakşibendîye Muhiti", **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c. III, S. 1-2, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1948, s. 129-151.
- KUT, Günay, "Acâibü'l-Mahlûkât", **TDVİA**, c. 9, İstanbul 1988, s. 315-317.
- KUT, Günay, **Acâibü'l-Mahlûkât** Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları II, Fatma Büyükkarcı Yılmaz (Haz.), Simurg Yayıncılık, İstanbul 2010.
- KÜTÜK, Rıfat; Lokman Turan, "Mesnevîlerin Sebeb-i Telif ve Hâtîme Bölümlerini Türk Edebiyatı Tarihi Olarak Okumak", Haz. Hatice Aynur ve Öte., **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI**, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2011, s. 221-240.
- LEVEND, Agah Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi I**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008.
- MACİT, Muhsin, "Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları", **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s. 329-342.
- MADEN, Şükrü, "Tefsirde Şerh Hâşiye ve Ta'lîka Literatürü", **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, 2014, Cilt: III, Sayı: 1, 193-210.
- MAZIOĞLU, Hasibe, "Fuzûlî'de Hâfız-ı Şîrâzî'nin Etkisi", **Fuzûlî Üzerine Makaleler**, Türk Dil Kurumu, Ankara 1997, s. 199-223.

- MAZIOĞLU, Hasibe. **Fuzûlî - Hâfız: İki Şair Arasında Karşılaştırma**, Türkiye İş Bankası, Ankara 1956.
- Mehmed Salahî, **Kâmus-ı Osmanî**, (Sâhibi ve Nâşiri: Ahmed Muzaferüddîn), c. 2, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1313/1895.
- Mehmed Salahî, **Kâmus-ı Osmanî**, (Sâhibi ve Nâşiri: Ahmed Muzaferüddîn), c. 3-4, Mahmud Beg Matbaası, İstanbul 1313/1895.
- Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, Nuri Akbayer (Haz.), Seyit Ali Kahraman (Eski Yazıdan Aktaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1555-1556.
- MENGİ, Mine, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, **Turkish Studies**, Volume 2/3 Summer 2007, s. 407-417.
- MENGİ, Mine, “Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”, **Divan Şiiri Yazıları**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 75-84.
- Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs) Akçağ Yayınları, Cilt 1-2, Ankara 2007.
- Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), Akçağ Yayınları, Cilt 3-4, Ankara 2007.
- Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), Akçağ Yayınları, Cilt 5-6, Ankara 2007.
- Mevlânâ Celâleddîn Muhammed b. Muhammed, **Külliyat-ı Şems-i Tebrîzî**, (Musahhhih: Bediüzzaman Firuzanfer), c. 1, Emîr-i Kebîr, Tahran.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, **Fîhi Mâ Fih**, (Çev. Meliha Ülker Anbarcıoğlu), Ataç Yayınları, İstanbul 2010.
- Mevsûatü'l-Ehâdis ve'l-Asârü'z-Zaîfe ve'l-Mevzûa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, c. 3, c. 10, c. 15, Riyad 1419/1999.
- Molla Muhsin Muhammed b. Murtazâ Feyz-i Kâşânî, **Tefsîrû's-Sâfi**, (Hüseyn A'lemî), Müessesetü'l-Aliyyu't-Tâbûât, Beyrût 2008.
- MORKOÇ, Yasemin Ertek. “Hâfız-ı Şîrâzî'nin Bir Gazelini Yapısal Yönden İnceleme Denemesi”, **Dergâh**, S. 16, 2005, s. 17-20.
- Muhammed Ali Müderris, **Reyhânetü'l-Edeb**, c. III, İntişârât-ı Hayyâm, 1374, s. 19-20.
- Muhammed b. Bedr Câcermî, **Mûnisü'l-Ahrâr fi-Dakâyikü'l-Eş'âr**, (Hz. Mîr Sâlih Tabîbî), İttihâd, Tahran 1337.

- Muhammed bin Ali bin Süleymân er-Ravendi, **Râhatü's-sudûr ve Ayetü's-Sürûr**, Emîr-i Kebîr, Tahran 1333.
- Muhammed bin Said el-Busayrî, **Kelime Manalı Kasîde-i Bürde-Şerhi**, Fazileti, Havas ve Esrârî, (Tercüme ve Şerh: Ömer Faruk Hilmi), Tuğra Neşriyat, İstanbul 2013.
- Muhyiddin İbn Arabî, **Fütûhat-ı Mekkiyye**, (Urdu Tercüme vü Takdîm: Pîr Seyyid Muhammed Fâruk el-Kâdirî), Dâru'l-İlm ve'l-Ma'rife, Şâhâbâd 2002.
- MUM, Cafer, "Hâfız-ı Şîrâzî ve Bâkî'de Rindlik", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 1999.
- Muslihiddin Mustafa b. Şemseddin el-Ahterî, "eş-Şerh", **Ahterî-i Kebîr**, Ali Bey Matbaası, İstanbul 1875.
- Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, (be-Tashîh: Muhammed Ali Fûrûgî) İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, "Sürûrî", **İslam Ansiklopedisi**, c. 11, MEB, İstanbul 1979, s. 249-250.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, "Sürûrî", **Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**, c. 7, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2007, s. 674-675.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Bahru'l-Ma'ârif**, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 54.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **el-Hikâyetü'l-Garîbe**, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 02195-012.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Kitâbü's-Şehâde**, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa, 2838/6, 36b-37b.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Bûstân**, Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2628.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Evvel, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8396.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Sâni, İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Or 3206.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Ebced**, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3554/12.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Gülistân**, İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC Yz K 0085.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Kâfiye**, Süleymâniye Kütüphanesi, Kemânkeş, 585.

- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı 'Ali Ker**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/3, 208b-256b.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/2, 117b-205b
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyn**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/1, 1b-114b.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhu Emsiletü'l-Muhtelife**, İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, Bel Yz K 1050/2, 3b-20b.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi'l-Kanûn**, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2929.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü'l-İsâgûcî**, Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 550/2, 20b-39a.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü'r-Risâleti'l-İsâgûcî**, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2848/2, 14b-65a.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Tefsîru Sûreti Yûsuf**, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 160.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Acâ'ibu'l-Mahlûkât**, Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5355.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk**, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4629.
- Mütercim Âsım, "eş-Şerh", **Kâmus Tercümesi I**, Âsitâne Yay., İstanbul 1305.
- Nasr bin Ahmed el-Basrî, **Dîvânu'l-Hubzerzî**, (Tahkîk: eş-Şeyh Muhammed Hasan Âli Yâsîn), Mecelletü Ma'hedi'l-Mahtûtati'l-Arabiyye, Kahire 1416.
- Necîb Mâyil-i Herevî, "**Şerh-i Şi'r-i Hâfız**", Muhakkak Devvânî, Der Şebistân-ı İrfân, Mecmûa-i Resâil-i Fârisî ez Pîrân-ı İrân, Tahran 1369, s. 225-249.
- Necmeddîn-i Râzî, **Mirsâdu'l-İbâd**, (Be-kûşîş: Doktor Muhammed Emîn-i Riyâhî), İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî, Beşinci Baskı, Tahrân 1373.
- Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri 'Hadaiku'l-Hakaik Fî Tekmîleti's-Şakaik**, Abdülkadir Özcan (Haz.) Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- Nüreddîn Abdurrahmân bin Ahmed Câmî, **Mesnevî-i Heft Evreng**, (Ed. A'lâhân Efsahzâd, Zâhir Ahrârî, Jâbilka Dâd Alîşâh, Ashar Canfidâ, Hüseyn Ahmed Terbiyet), Defter-i Neşr-i Mîrâs-ı Mektûb- Merkez-i Mütâalât-ı İrânî, Cild-i Evvel, Tahrân 1378.

- OĞUZ, Betül Bülbül, “Sürûrî’nin Kitâbü’l-’Acâibü’l-Garâib’i Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Manisa 2014.
- OKAY, Orhan, “Eski Şiirimize Yaklaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, s. 82-87.
- OKUR, Hüseyin, “Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürûrî’nin Şerhu’l-Misbâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Sakarya 2011.
- ORTAÇ, Meral Oğuz, “Surûrî’nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ı: 15 Varağının Transkripsiyonu”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 1998.
- Ömer b. Ali b. Fâriz, **Dîvânu İbnü’l-Fâriz**, Dârü’s-Sâdır, Beyrut (?).
- Ömer Hayyâm, **Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm**, (be-Tashîh: Muhammed Ali Fürûgî), İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân 1354.
- ÖNAL, Sevda, “Sebeb-i Teliflerdeki Ortak ve Farklı Temalar”; **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 35 Erzurum 2007, s. 105-124.
- ÖNTÜRK, Tolga, “Türk Edebiyatında Muamma ve Sürûrî’nin “Şerh-i Muammeyât-ı Mîr Hüseyin” Adlı Eseri”. **TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 1/11 (Aralık 2017), 222-239.
- ÖZ, Tahsin, **İstanbul Camileri I-II**, Türk Tarih Kurumu, 4. Baskı, Ankara 2015.
- ÖZ, Yusuf, “Tuhfe-i Vehbî Şerhleri”, **İlmî Araştırmalar**, S. 5, İstanbul 1997, s. 219-232.
- ÖZEN, Deniz, “Sûdî’nin Hâfız-ı Şirâzî Dîvânı Şerhi: 75a- 99b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2018.
- ÖZEN, Şükrü, “İbnü’ş-Şihne Ebü’l-Fazl”, **TDVİA**, c. 21, İstanbul 2000, s. 220-222.
- ÖZER, Sibel, “Sûdî-i Bosnavî’nin Hâfız Divanı Şerhi’nin Bilgi Dökümü ve İspata Dayandırılması”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2007.
- ÖZKAN, Mustafa, “Osmanlı Türkçesi”, **TDVİA**, c. 33, İstanbul 2007, s. 483-485.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, “Sürûrî”, **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, c. 4, Cem Yayınevi, İstanbul 1982, s. 1060.
- ÖZLEM, Doğan, **Hermeneutik ve Şiir**, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.
- ÖZLEM, Doğan, **Metinlerle Hermeneutik Dersleri I**, Notos Yayınevi, İstanbul 2012.

- ÖZLEM, Doğan, **Metinlerle Hermeneutik Dersleri II**, Notos Yayınevi, İstanbul 2013.
- PARLIYAN, Abdullah, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2015.
- PARLIYAN, Abdullah, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2008.
- PARLIYAN, Abdullah, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2007.
- PÜRCEVÂDÎ, Nasrullah, **Can Esintisi-İslam'da Şiir Metafiziği**, (Çev. Hicabi Kırlangıç) İnsan Yayınları, İstanbul 1998.
- Râcî el-Esmer, **Şerhu Dîvânu Ebî Temmâm el-Hatîbü't-Tebrîzî**, Dâru'l-Kitâbü'l-Arabî, c. 2, Beyrut 1414/1994.
- REDHOUSE, James, **Redhouse Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlük: Redhouse Turkish/Ottoman-English Dictionary**, Redhouse Yayınevi, 19. Baskı, İstanbul 2011.
- RİFAT, Hüseyin, **Hayyâm'ın Rubâileri ve Manzum Tercümelere**, (Çev. Mehmet Kanar), Şule Yayınları, İstanbul 2011.
- Sa'îd Rahîmân, "Mukâyese-i Akâyid-i Şebüsterî vü Hüseyinî-i Herevî der-Gülşen-i Râz u Kenzü'r-Rumûz", **Zebân u Edeb-i Fârisî**, Neşriye-i Dânişgede-i Edebiyât u Ulûm-ı İnsânî, Yıl: 51, No: 204.
- SAİD, Edward, **Haberlerin Ağında İslam**, (Çev. Alev Alatlî), Babil Yayıncılık, İstanbul 2000.
- SARAÇ, M. A. Yekta, "Şerhler", **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, c. II, İstanbul 2006.
- SARAÇ, M. Ali Yekta, "Divan Tahlilleri Üzerine", **İlmi Araştırmalar Dergisi**, c. 8, İstanbul 1999, s. 209-219.
- SCHMİDT, Jan, **A Catalogue of the Turkish Manuscripts in the John Rylands University Library at Manchester**, (Islamic Manuscripts And Books, V.2), Leiden, Boston 2011.
- Sehî Beg, **Heşt Behişt**, Haluk İpekten vd. (Haz.), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 63-66.
- SELÇUK, Bahir, Mesul Algül, "Çocuklar İçin Yazılan Farsça-Türkçe Manzum Bir Sözlük: Dürrî'nin Güher-Rîz'i", **Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature**, 1(2), 2015, s. 133-164.
- SOLMAZ, Süleyman, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2005, s. 147-148.

- STEINGASS. F., **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- STRECK, M., “Kazvînî”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 6, MEB, İstanbul 1977, s. 528-532.
- ŞAFAK, Yakup, “Sürûrî’nin Bahru’l-Ma’ârif’i ve Enîsü’l-Uşşâk İle Mukâyesesi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Erzurum 1991.
- Şemseddin Sâmî, **Alî b. Ebî Tâlib Dîvanı- Seçmeler**, (Hazırlayan: Hulûsî Kılıç, Eyyüp Tanrıverdi), İlk Harf Yayınevi, İstanbul 2013.
- Şemseddin Samî, **Kâmûs-ı Türkî**, Akdam Matbaası, İstanbul 1317.
- Şemseddîn Sâmî, **Kamusu’l-A’lâm**, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311, c. 4, s. 2508.
- ŞENSOY, Sedat “Şerh”, **TDVİA**, c. 38, İstanbul 2010, s. 555-558.
- ŞENSOY, Sedat, “Ta’lik”, **TDVİA**, c. 39, İstanbul 2010, s. 508-510.
- ŞİMŞEK, Adnan. “Sûdî’nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ının 1. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.
- ŞİMŞEK, Murat, “Bir Hanefî Klasîği: Mergînânî’nin el-Hidâye’si ve Üzerine Yapılan Çalışmalar”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 12, Sayı 23, 2014, s.279-321.
- Taftazanî, **Kelâm İlmi ve İslâm Akâidi - Şerhu’l-Akâid**, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.
- TANMAN, M. Baha, “Emîr Buhârî Tekkesi”, **TDVİA**, c. 11, İstanbul 1995, s. 126-128.
- TARLAN, Ali Nihad, “Metinler Şerhine Dair”, **Edebiyat Meseleleri**, Ötüken Neşriyat İstanbul, 1981, s. 187-202.
- TAŞCI, Hülya Canpolat, “Türkçe Edebi Şerhlerde Amaç ve Yöntemler”, **Metnin Hâlleri: Osmanlı’da Telif, Tercüme ve Şerh, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX**, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 72-97.
- TOPRAK, Metin, **Hermeneutik ve Edebiyat**, Dergah Yayınları, İstanbul 2003.
- TOPUZOĞLU, Tefvik Rüştü, “Hâşiye”, **TDVİA**, c. 16, İstanbul 1997, s. 419-422.
- TÖKEL, D. Ali, “Divan Şiiri’ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak”, **Turkish Studies**, Volume 2/3: Summer 2007, s. 535-555.
- Turfe bin Abd, **Dîvân-ı Turfe bin el-Abd**, (Haz. Mehdî Muhammed Nâsıruddîn), Dâru’l-Kütüp el-İlmiye, 3. Baskı, Lübnan, Beyrut 1423.

- Türk Ansiklopedisi**, c. 30, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1981.
- Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, TDK Yayınları, Ankara 2003.
- Ubeyd-i Zâkânî, **Külliyât-ı Ubeyd-i Zâkânî – Şâmil-i Kasâyid, Gazeliyyât**, Kıtaât, Rubâiyyât, Mesneviyyât, (Abbâs İkbâl), Tahrân 1321.
- UÇAN EKE, Nagehan. “Klâsik Türk Edebiyatında Metinler Arasılık Alanında Bibliyografya Denemesi ve Hasibe Mazıoğlu’nun ‘Fuzûlî-Hâfız’ Örneği”, **Turkish Studies**, Prof. Âmil Çelebioğlu Armağanı, Volume 8/1, 2013 s. 2651-2670.
- ULUÇAY, Çağatay, “Sultan Mustafa”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 8, MEB, İstanbul 1979, s. 690-692.
- UNAN, Fahri, “Bir Âlimin Hayat Hikâyesi ve Klâsik Osmanlı Eğitim Sistemi Üzerine”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Ankara 1999, s. 365-391.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2014.
- ÜNVER, Niyazi, “Gelibolulu Sürûrî ve Dîvânı”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara 2010.
- ÜNVER, İsmail, “Mesnevî”, **Türk Dili (Divan Şiiri Özel Sayısı)**, Ankara 1986, s. 415-417.
- ÜZDEN, Anıl, “Gelibolu’da Eğitim, Eğitim Kurumları ve Bilim İnsanları (1400-1601)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Çanakkale 2018.
- ÜZGÖR, Tahir, **Yûnus’tan Fuzûlî’ye**, Şerife Koncu, Müjgân Çakır (Haz.), MVT Yayıncılık, İstanbul 2011.
- YALÇINKAYA, Şerife, “Gazelin Beyit Sıralamasının Değişmezliği -Hâfız-ı Şîrâzî’nin Bir Gazeli Örneği-”, **Çeşm-i Cihân, Türk Tarih ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, Bartın 2018, s. 18-29.
- YAMAN, Ahmet, “Sudî-i Bosnevî: Şerh-i Divan-ı Hafız, 3.cilt”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.
- YANIK, Nevzat H., **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, “Te’vil”, **TDVİA**, c. 41, İstanbul 2012, s. 27-28.

- YAZAR, Sadık, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2011.
- YAZICI, Tahsin, “Gülistan”, **TDVİA**, c. 14, İstanbul 1992, s. 240-241.
- YAZICI, Tahsin, “Hâfız-ı Şîrâzî”, **TDVİA**, c. 15, İstanbul 1997, s. 103-106.
- YEKBAŞ, Hakan, “Metin Şerhi Geleneği Çerçevesinde Şarihlerin Divan Şiirine Yaklaşımları”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 23, Bahar 2008, s. 189-217.
- YENİTERZİ, Emine, “Metin Şerhi ile İlgili Görüşler”, **Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 5, (1999), s. 59-68.
- YILMAZ, Ahmet, “Müstakimzade’nin Kaside-i Ayniye Tercümesi ve Şerhi, Selçuk Üniversitesi”, **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 9, 1999, s. 241-264.
- YILMAZ, Ozan, “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 5, Sayı 9 (Eski Türk Edebiyatı Tarihi I), 2007, s. 271-304.
- YILMAZ, Ozan, “Şârihin Kütüphanesinden: Bosnalı Ahmed Sûdî’nin Gülistân Şerhinde Kullandığı Kaynaklar”, **ESTAD Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1 Sayı: 1 Ağustos 2018 s. 187-202.
- Zahîreddîn-i Fâryâbî, **Dîvân-ı Zahîreddîn-i Fâryâbî**, (Tashîh ü Tahkîk ü Tavzî: Doktor: Emîr Hasan Yezdgirdî, be-İhtimam: Doktor Asgar Dâdbih), Neşr-i Katre, Tahran 1381.
- ZİYÂ, Muhammed Rızâ, “Eş’âr-ı Nev-yâfte-i Kemâl İsmâil”, **Mirror of Heritage**, Volume: 10, No:1, Tahran 2012.

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Atila, 1988 yılında Denizli'nin Çivril ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Çivril'de tamamladı. 2009 yılında, Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden bölüm birincisi olarak mezûn oldu. Lisans eğitimini, "Dürrî Âtîf Efendi Dîvânı" başlıklı lisans teziyle tamamladı. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladığı yüksek lisans eğitimini 2012 yılında "Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmûası (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)" başlıklı teze tamamladı. Aynı yıl Dicle Üniversitesi'nde doktora eğitimine başladı.

Akademik sempozyumlarda sunulmuş tebliğleri ve uluslararası dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunan Mustafa Atila, evli ve bir çocuk babasıdır.

Mail: mustafaatila@hotmail.com